

**T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı**

**TATARİSTAN MASALLARI ÜZERİNDE
BİR ARAŞTIRMA**

DOKTORA TEZİ

Mustafa GÜLTEKİN

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Metin EKİCİ**

İZMİR-2010

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğm
“Tataristan Masalları zerinde Bir Araştırma” adlı doktora tezinin tarafımdan
bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım
kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

Mustafa GÜLTEKİN

TUTANAK

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 18/08/2010 tarih ve 28/5 sayılı kararı ile oluşturulan jüri **TDA-Türk Halk Bilimi** anabilim dalı doktora öğrencisi **Mustafa GÜLTEKİN**'in aşağıda başlığı (Türkçe / İngilizce) belirtilen tezini incelemiş ve adayı 06/09/2010 günü saat 10:00'da 110 dk süren tez savunmasına almıştır.

Sınav sonunda adayın tez savunmasını ve jüri üyeleri tarafından tezi ile ilgili kendisine yöneltilen sorulara verdiği cevapları değerlendirerek tezin başarılı/~~başarısız~~/düzeltmesi gerekli olduğuna oybirliğiyle /~~oyçokluğuyla~~ karar vermiştir.

BAŞKAN
Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN

Başarılı ☒

Başarısız ☐

Düzeltilme (6 ay süreli) ☐

ÜYE

Prof. Dr. Metin EKİCİ (Danışman)

Başarılı ☒

Başarısız ☐

Düzeltilme (6 ay süreli) ☐

ÜYE

Prof. Dr. Alimcan İNAYET

Başarılı ☒

Başarısız ☐

Düzeltilme (6 ay süreli) ☐

ÜYE

Prof. Dr. Mehmet AÇA

Başarılı ☒

Başarısız ☐

Düzeltilme (6 ay süreli) ☐

ÜYE

Yrd. Doç. Dr. Muvaffak DURANLI

Başarılı ☒

Başarısız ☐

Düzeltilme (6 ay süreli) ☐

Tezin Türkçe Başlığı : TATARİSTAN MASALLARI ÜZERİNDE BİR ARAŞTIRMA

Tezin İngilizce Başlığı : A STUDY ON THE TATARSTAN FOLKTALES

- * 1. Doktora Tezi savunma süresi asgari 90 azami 120 dakikadır.
2. Tutanak (jürinin karar ve imzaları haricinde) bilgisavarda doldurulmalıdır.
3. Tez başlığı (İngilizce ve Türkçe) mutlaka belirtilmelidir.
3. Doktora Tez savunmasında üyelerden en az birinin üniversite dışından olması zorunludur.

KISALTMALAR

AaTh	: The Types of the Folktale (Antti Aarne-Stith Thompson)
agb.	: Adı Geçen Bildiri
age.	: Adı Geçen Eser
agm.	: Adı Geçen Makale
AKM	: Atatürk Kültür Merkezi
AKMB	: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı
ATU	: The Types of International Folktales (Aarne-Thomspon-Uther)
bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
İYALİ	: İstitut Yazıka, Literaturı i İskustva imeni G. İbrahimova
Motif İndeks	: Motif Index of Folk Literature
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
ss.	: Sayfadan Sayfaya
SUS	: Sravnitelny Ukazatel Syujetov Vostočnoslavyanskaya Skazka.
TDK	: Türk Dil Kurumu
TTK	: Türk Tarih Kurumu
TEHSİ	: Galimcan İbrahimov Təl Edebiyat hem Sengat İnstitutı
TTV, EB	: Typen Türkischer Volksmärchen (Eberhard-Boratav)
Haz.	: Hazırlayan
MTAK	: Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	I
İÇİNDEKİLER	II
ÖN SÖZ.....	XI
GİRİŞ	1
1. Tataristan ve Tatarlar	1
1.1. Tataristan Cumhuriyeti.....	1
1.2. Tatar Adı.....	2
1.3. Tatar Tarihine Genel Bir Bakış	3
2. Tatar Masalları Hakkında Yapılan Çalışmalar	5
2.1. Metin Yayınları	6
2.2. İncelemeler	24
3. Araştırma ve İnceleme Yöntemi Hakkında	38
I. BÖLÜM:.....	43
TÜRK DÜNYASINDA MASAL KAVRAMI VE TATAR MASALLARI.....	43
I.1. Türk Dünyasında Masal Türünü Karşılama İçin Kullanılan Terimler	43
I.2. Masal Türü ve Özellikleri.....	45
I.2.1. Masalların Tanımlanması.....	46
I.2.2. Masalların Sınıflandırılması.....	51
I.2.3. Masalların Özellikleri.....	63
I.3. Türk Dünyasında Masal Anlatma Geleneği ve Tataristan’da Bu Geleneğin Durumu	71
I.4. Halk Anlatıları İçerisinde Masal ve Diğer Anlatı Türleriyle İlişkisi.....	90
II. BÖLÜM:	99
TATAR MASALLARININ TİPLERİ VE OLAY ÖRGÜSÜ	99
II.1. Tip Kavramı ve Tip Tasnifleri	100
II.2. Tatar Masallarının Tipleri ile İlgili Çalışmalar	115
II.3. Tatar Masallarının Tip Numaraları ve Olay Örgüsü	117
III. BÖLÜM:.....	251
TATAR MASALLARININ MOTİF YAPISI VE MOTİFLERİN İNCELENMESİ	251
III.1. Motif nedir?	251
III.2. Motif Katalogları	255
III.3. Tatar Masallarının Motif Yapısı	258
A. Mitolojik Motifler.....	258

B. Hayvanlar	258
C. Yasak (Tabu)	269
D. Sihir (Büyü)	271
E. Ölüm	288
F. Olağanüstülükler (Harikuladelikler)	290
G. Devler	300
H. İmtihanlar (Test Etme).....	305
J. Akıllılar ve Aptallar	320
K. Aldatmalar	325
L. Talihin Tersine Çevrilmesi	335
M. Geleceği Belirleme	338
N. Şans ve Kader	340
P. Toplum	345
Q. Ödüller ve Cezalar	349
R. Tutsaklar ve Kaçaklar	353
S. Anormal Zulümler	356
T. Cinsiyet	358
U. Hayatın Tabiatı	362
V. Din	362
W. Karakter Özellikleri	362
X. Mizah	363
Z. Çeşitli Motif Grupları	364
III.4. Tatar Masallarında Yer Alan Motiflerin Değerlendirmesi	369
III.4.1. Mitolojik Motifler.....	369
III.4.2. Hayvanlar	370
III.4.3. Yasak (Tabu)	379
III.4.4. Sihir (Büyü).....	384
III.4.5. Ölüm	393
III.4.6. Olağanüstülükler (Harikuladelikler).....	395
III.4.7. Devler	404
III.4.8. İmtihanlar (Test Etme)	410
III.4.9. Akıllılar ve Aptallar.....	415
III.4.10. Aldatmalar	417
III.4.11. Talihin Tersine Çevrilmesi	420
III.4.12. Geleceği Belirleme	421
III.4.13. Şans ve Kader	422
III.4.14. Toplum	424
III.4.15. Ödüller ve Cezalar	424
III.4.16. Tutsaklar ve Kaçaklar.....	426
III.4.17. Anormal Zulümler	427
III.4.18. Cinsiyet.....	428
III.4.19. Hayatın Tabiatı	429
III.4.20. Din	430
III.4.21. Karakter Özellikleri	430
III.4.22. Mizah	431
III.4.23. Çeşitli Motif Grupları	431

IV. BÖLÜM:	433
TATAR MASALLARINDA KULLANILAN FORMELLER	433
IV.1. Formel, Tekerleme ve Kalıp Söz Kavramları	434
IV.2. Tatar Masallarında Kullanılan Formeller	436
IV.2.1. Giriş (Başlangıç) Formelleri	436
IV.2.2. Geçiş (Bağlayış) Formelleri	444
IV.2.3. Benzer Durumlarda Kullanılan Formeller	453
IV.2.4. Bitiş Formelleri	455
IV.2.5. Çeşitli Formel Unsurlar	462
SONUÇ	466
BİBLİYOGRAFYA	472
DİZİN	492
METİNLER: TATAR TÜRKÇESİ	499
1. TÖLKÉ BÉLEN BÜRÉ	499
2. SAVNI HASTA KÜTERÉR	502
3. AYU BÉLEN TÖLKÉ	504
4. AYU, BÜRÉ, TÖLKÉ	508
5. NAYAN TÖLKÉ	510
6. ARSLAN, TÖLKÉ, BÜRÉ	516
7. ABZAR YASAVÇI TÖLKÉ	517
8. TORNA BÉLEN TÖLKÉ	518
9. GAKILLI HEYLE HİKAYETÉ	519
10. ETEÇ BÉLEN TÖLKÉ	521
11. AÇ ÉT BÉLEN BÜRÉ	522
12. KECE BÉLEN BÜRÉ	524
13. KETEN İVANIÇ	528
14. KECE BÉLEN SARIK	530
15. KECE HEM SARIK	532
16. AYU ULİ ATİLEHMETGEREY	534
17. AYU BÉLEN ÖÇ KIZ	536
18. HEYLEKER TÖLKÉ	541
19. DUS KİYÉKLER	543
20. SALAM TORHAN	545
21. ŞERE BÜRÉ	550

22. CÜLER BÜRE	555
23. ETEÇ PATŞA	557
24. HEYLEKER ETEÇ	559
25. DÜRT DUS	561
26. ÉT BÉLEN TUKRAN	563
27. BÜDENE BÉLEN TÖLKÉ	566
28. MAÇI BAŞLI YABALAK	570
29. SANDUGAÇ	572
30. YILAN PATŞASI ŞAHMARA	573
31. SÉR TOTMAS	579
32. KARAKOŞ	582
33. SÉRLÉ SUMKA	586
34. TILSIMLI ÇIBIK	590
35. BALIKÇI KART	594
36. DİYU KIZI, BÖLGEN BAY MALAYI HEM MULLA	605
37. KIZIL ETEÇ	616
38. GÖLÇEÇEK	619
39. SÉÑLÉSÉ KECE BULGAN	624
40. KOŞ ÉZLEP YÖRGEN HAN ULİ	628
41. AK BÜRE	635
42. YAŞSILIKKA YAVIZLIK	659
43. EYGELİ BATIR	669
44. ALTIN ALMA	679
45. TAÑBATIR	689
46. ZÖLKARNEY BATIR	710
47. ALPAMŞA	718
48. UNBÉRÉNÇÉ EHMET	730
49. TEMEKÉ YANÇIGI	744
50. TURAY BATIR	751
51. KAMIR BATIR	761
52. ÖÇ UL	765
53. ALTIN BALIK	769

54. NURSILUV	776
55. ALTIN KANATLI KOŞ.....	783
56. KORÇAŃGI TAY	787
57. AVÇI YÉGÉT.....	798
58. DUTAN BATIR.....	806
59. UNÖÇ	820
60. KIRIK ULLI KÉŞÉ.....	825
61. ALTIN KOŞ.....	831
62. YÖZMİ.....	847
63. KÖTÜVÇÉ MALAY	851
64. AVÇI.....	862
65. YALÇI BÉLEN SİĤÉRÇÉ KIZ	869
66. İKÉ TUGAN	873
67. ÖÇ KÜGERÇÉN	887
68. BALIKÇI ULI KATIP	901
69. ĤÉZMETÇÉ.....	909
70. DİYU MULLA	920
71. YÖREKLÉ CÉGÉT	926
72. MUJİK BÉLEN PATŞA KIZI.....	930
73. BATIR SOLDAT	933
74. ÜGİ ANA BÉLEN YEŞ YÉGÉT	936
75. ALTIN BAŞLI, KÖMÉŞ BÉLEKLÉ	948
76. UT GARMUNI	957
77. MÖLTEL	968
78. ÜGİ KIZ	973
79. EYDE, KIZIM, BÉZGE.....	979
80. KIYGAK KAZ.....	983
81. UNİKÉ YEŞLÉK MALAY	987
82. PATŞA MALAYI BÉLEN ĤÉZMETÇÉ MALAYI.....	1000
83. TİLSIMLI ŞEM	1005
84. URMAN KARAVİLÇISI	1014
85. ZİREK KART	1021

86. SARAN BÉLEN YUMART	1025
87. AKIL BÉLEN BEĤÉT.....	1029
88. VASIYAT	1033
89. ÖÇ KİLÉN	1035
90. UKIMIŞLI KIZ	1038
91. DUSLAR BELADE BÉLÉNÉR.....	1041
92. TÖŞÉÑNÉ SÖYLIYSÉÑMÉ?.....	1043
93. FİKÉRLÉ KIZ.....	1048
94. ALTINNI KÉM URLAGAN?	1054
95. KULSIZ KİYEYV	1056
96. TUGRI ĤATIN	1062
97. KULSIZ KIZ	1071
98. HÖNERLÉ ÜLMİY, HÖNERSÉZ KÖN KÜRMİY	1085
99. DİYULERNÉ CİÑGEN.....	1090
100. KIYU ŞOMBAY.....	1093
101. TUGIZ TUKILDIK, BÉR MİMILDIK	1099
102. TAPKIR KIZ.....	1105
103. MULLA BÉLEN MEZİN	1109
104. İKÉ EYTTÉRME.....	1113
METİNLER: TÜRKİYE TÜRKÇESİ	1116
1. TİLKİ İLE KURT	1116
2. SAĞLIKLIYI HASTA TAŞIR	1118
3. AYI İLE TİLKİ.....	1120
4. AYI, KURT VE TİLKİ.....	1124
5. KURNAZ TİLKİ.....	1126
6. ASLAN, TİLKİ VE KURT.....	1131
7. AĞIL YAPAN TİLKİ	1132
8. TURNA İLE TİLKİ	1133
9. AKILLI HİLE MASALI.....	1134
10. HOROZ İLE TİLKİ	1136
11. AÇ KÖPEK İLE KURT.....	1137
12. KEÇİ İLE KURT	1138

13. KETEN İVANIÇ.....	1141
14. KEÇİ İLE KOYUN.....	1143
15. KEÇİ VE KOYUN.....	1145
16. AYI OĞLU ATİLEHMETGEREY	1146
17. AYI İLE ÜÇ KIZ	1148
18. HİLEKAR TİLKİ.....	1153
19. ARKADAŞ HAYVANLAR	1155
20. SALAM TORHAN	1157
21. ÇIPLAK KURT	1162
22. AHMAK KURT.....	1166
23. HOROZ PADİŞAH.....	1168
24. HİLEKÂR HOROZ	1170
25. DÖRT ARKADAŞ	1172
26. KÖPEK İLE AĞAÇKAKAN	1174
27. BILDIRCIN İLE TİLKİ.....	1177
28. BAYKUŞ	1180
29. BÜLBÜL.....	1181
30. YILAN PADİŞAHI ŞAHMARAN.....	1182
31. SIR TUTMAZ.....	1188
32. SİMURG (KARAKUŞ)	1191
33. SİHİRLİ KESE	1194
34. SİHİRLİ ÇUBUK	1198
35. İHTİYAR BALIKÇI.....	1202
36. DEV KIZI, MÜFLİS ADAMIN OĞLU VE İMAM.....	1213
37. KIZIL HOROZ.....	1224
38. GÜLÇİÇEK	1227
39. KARDEŞİ KEÇİ OLAN	1231
40. KUŞ ARAYAN HAN OĞLU	1234
41. AK KURT	1241
42. İYİLİĞE KÖTÜLÜK.....	1264
43. EYGELİ BATIR	1274
44. ALTIN ELMA	1284

45. TANBATIR	1294
46. ZÜLKARNEYN	1315
47. ALPAMŞA.....	1323
48. ON BİRİNCİ AHMET	1335
49. TUTÜN KESESİ.....	1350
50. TURAY BATIR.....	1356
51. HAMUR BATIR.....	1366
52. ÜÇ OĞLAN	1369
53. ALTIN BALIK.....	1373
54. NURGÜZEL	1380
55. ALTIN KANATLI KUŞ	1387
56. UYUZ TAY	1391
57. AVCI DELİKANLI	1402
58. DUTAN BATIR.....	1410
59. ON ÜÇ	1424
60. KIRK OĞLANLI ADAM.....	1428
61. ALTIN KUŞ	1433
62. YÖZMİ.....	1448
63. ÇOBAN OĞLAN.....	1452
64. AVCI.....	1463
65. İŞÇİ İLE SİHİRBAZ KIZ	1470
66. İKİ KARDEŞ	1474
67. ÜÇ GÜVERCİN	1488
68. BALIKÇI OĞLU KATIP.....	1502
69. HİZMETÇİ.....	1510
70. MOLLA DEV	1521
71. YÜREKLİ DELİKANLI.....	1527
72. KÖYLÜ İLE PADİŞAH KIZI	1531
73. YİĞİT ASKER.....	1534
74. ÜVEY ANA İLE GENÇ DELİKANLI	1537
75. ALTIN BAŞLI, GÜMÜŞ BİLEKLİ	1548
76. ATEŞTEN AKORDEON	1557

77. MÖLTEL	1567
78. ÜVEY KIZ	1572
79. HAYDİ KIZIM BİZE	1577
80. GAK GAK DİYEN KAZ.....	1581
81. ON İKİ YAŞINDAKİ OĞLAN	1584
82. PADİŞAH OĞLU İLE HİZMETÇİ OĞLU.....	1597
83. TILSIMLI MUM.....	1602
84. ORMAN BEKÇİSİ	1611
85. AKILLI İHTİYAR.....	1618
86. CİMRİ İLE CÖMERT	1621
87. AKIL İLE BAHT	1624
88. VASİYET.....	1628
89. ÜÇ GELİN	1629
90. BİLGİLİ KIZ.....	1632
91. DOSTLAR ZOR ZAMANDA BELLİ OLUR.....	1635
92. RÜYANI ANLATIYOR MUSUN?.....	1637
93. DÜŞÜNCELİ KIZ	1642
94. ALTINI KİM ÇALMIŞ?	1648
95. ELSİZ DAMAT	1650
96. DÜRÜST KADIN	1656
97. ELSİZ KIZ	1665
98. HÜNERLİ ÖLMEZ, HÜNERSİZ GÜN GÖRMEZ	1679
99. DEVLERİ YENEN OĞLAN	1684
100. CESUR ŞOMBAY	1687
101. DOKUZ TUKILDIK, BİR MİMİLDİK.....	1692
102. HAZIRCEVAP KIZ.....	1698
103. İMAM İLE MÜEZZİN	1702
104. İKİ DEFA SÖYLETME	1706
ÖZGEÇMİŞ.....	1708
ÖZET.....	1709
ABSTRACT	1710

ÖN SÖZ

İdil-Ural bölgesi, tarihin en eski dönemlerinden beri Türk kültürünün hakim olduğu bir bölgedir. Günümüzde İdil-Ural bölgesinde yaşayan Türkler (Tatar, Başkurt, Çuvaş Türkleri), Rusya Federasyonu'na bağlı özerk birer cumhuriyet içerisinde varlıklarını sürdürmektedir. Bu bölgede yaşayan Tatar Türkleri, 1552 yılında Kazan Hanlığı'nın Rus hakimiyetine girmesinden günümüze kadar millî kimliklerini koruma ve yaşatma mücadelesi vermektedirler. Millî kimlik ve millî varlığın korunması mücadelesinde en önemli unsurlardan biri ise sözlü kültür ürünleridir. Yazılı ve basılı materyallerin sıkı denetim altında tutulduğu, millî ve dinî kimliği ön plana çıkaracak herhangi bir çalışmanın yapılmasının yasaklandığı bir coğrafyada, denetlenemeyen, kontrol edilemeyen ve baskı altına alınamayan tek unsur sözlü olarak yaratılan ve sözlü olarak anlatılan halk bilgisi ürünleri olmuştur.

Bu nedenle Tatar Türkleri için halk bilgisi ürünlerinin ayrı ve önemli bir yeri vardır. Sosyalist sistemin kontrolü altında yaşanan bir hayat içerisinde belki de en rahat anlatılabilen halk bilgisi ürünü ise masallar olmuştur. Uzun kış gecelerinde saatlerce masal anlatılması, sadece bir eğlence aracı olarak değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel kodların aktarımı yoluyla toplumsal birlik ve bütünlüğün sağlanmasına katkıda bulunmuştur.

Türkiye'de, Türk dünyası halk bilgisi ürünleri hakkında yapılan çalışmalarla ortak Türk geçmişinin, ortak bir Türk geleceğine dönüşmesi konusunda çok ciddi mesafe kat edilmiştir. Kültürel anlamda ortak bir Türk geleceği, ancak kültürel geçmişin ortaklığını gösteren halk bilimi araştırmalarının üzerine inşa edilebilecektir. Türk halk bilimi uzmanlarının Türk dünyası destanları, masalları, efsaneleri ve fıkraları gibi halk edebiyatı türleri hakkında yaptığı bilimsel araştırmalardan elde edilen veriler, tarihî süreç içerisinde birbirinden uzak düşmüş Türk boylarının birbirlerine yakınlaşmasını sağlayacak yol haritasının oluşturulmasında önemli katkılar sağlayacaktır.

Tataristan'da ve Türkiye'de Tatar Türklerinin masalları üzerinde müstakil bir bilimsel incelemenin yapılmamış olması nedeniyle, biz de doktora tez konusu olarak Kazan Tatar masalları üzerinde çalışmaya karar verdik.

Çalışmamız; “Giriş”, dört bölüm, “Sonuç”, “Kaynakça” ve “Metinler” adlı kısımlardan oluşmaktadır. Üç alt başlıktan oluşan “Giriş” kısmının ilk alt başlığı, “Tataristan ve Tatarlar” adını taşımaktadır. Bu kısımda öncelikle Tataristan Cumhuriyeti’yle ilgili genel bilgiler verilmiş, Tatar etnoniminin kullanımıyla ilgili görüşler aktarıldıktan sonra, ana hatları ile Tatar Türklerinin tarihi üzerinde durulmuştur. “Giriş” kısmının ikinci alt başlığı, “Tatar Masalları Üzerine Yapılan Çalışmalar” adını taşımaktadır. Bu kısımda Tatar Türklerinin masalları üzerine yapılan çalışmalar; “Metin Yayınları” ve “İncelemeler” başlıkları altında ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir. Yapılan bilimsel çalışmaların Tatar Türkçesi veya Rusça oluşuna göre bilim adamlarının isimlerinin yazılışında da farklılıklar görülmektedir. Metin içerisinde aynı bilim adamının birden fazla şekilde adlandırılmasını önlemek amacıyla, metin içinde tek bir şekil tercih edilmiş, ancak dipnotta çalışmanın künyesi verilirken, ilgili yayında kullanılan isim aynen kullanılmıştır. “Giriş” kısmının son alt başlığı “Araştırma ve İnceleme Yöntemi Hakkında”dır. Bu kısımda masal araştırma ve incelemelerinde kullanılan yöntemler ana hatlarıyla özetlenmiş ve çalışmada kullandığımız yöntem hakkında bilgi verilmiştir.

Çalışmamızın “I. Bölüm”ü “Türk Dünyasında Masal Kavramı ve Tatar Masalları” adını taşımaktadır. Bu kısımda öncelikle Türk dünyasında masal türünü adlandırmak için kullanılan terimler üzerinde durulmuştur. Daha sonra, “Masal Türü ve Özellikleri” başlığı altında “Masalların Tanımlanması”, “Masalların Sınıflandırılması”, ve “Masalların Özellikleri” hakkında bilgi verilmiştir. Masalların özellikleri; “Masalların Şekil Özellikleri”, “Masalların İçerik, Konu Özellikleri” ve “Masalların İşlevleri” alt başlıkları içerisinde ayrı ayrı tartışılmıştır. Bu bölümde ayrıca “Türk Dünyasında Masal Anlatma Geleneği ve Bu Geleneğin Tataristan’daki Durumu” başlığı altında Türk dünyası masal anlatma geleneği içerisinde Tatar masal anlatma geleneği, “Anlatıcı”, “Anlatı (Metin)”, “Anlatma Yeri/Mekânı ve Zamanı” ve “Dinleyici” unsurları göz önüne alınarak tanıtılmıştır. Bu bölümde son olarak “Halk Anlatıları İçerisinde Masal ve Diğer Anlatı Türleriyle İlişkisi” üzerinde durulmuştur.

Çalışmamızın “II. Bölüm”ü, “Tatar Masallarının Tipleri ve Olay Örgüsü” adını taşımaktadır. Bu bölümde ilk olarak masal araştırmalarında kullanılan “tip” teriminin anlamı üzerinde durulmuş ve tip katalogları tanıtılmıştır. Daha sonra tip

kataloglarının Hans J rg Uther tarafından hazırlanan son ve genişletilmiş baskısı “The Types of International Folktales (Uluslararası Masal Tipleri Kataloğu)” kullanılarak Tatar T rklerinin masal tipleri tespit edilmiş ve son olarak tespit edilen tip numaralarına g re Tatar T rklerinin masalları sınıflandırılmıştır.

Çalışmamızın “III. B l m”  “Tatar Masallarının Motif Yapısı ve Motiflerin İncelenmesi” adını taşımaktadır. Bu b l mde  ncelikle masal araştırmalarında kullanılan “motif” teriminin tanımları değerlendirilmiş ve Stith Thompson’ın “Motif Index of Folk Literature (Halk Edebiyatı Motif İndeksi)” adlı kataloğu tanıtılmıştır. Daha sonra da Tatar T rklerinin masallarında yer alan motifler, Stith Thompson’un hazırladığı kataloğa g re tespit edilmiş ve bir dizin h linde verilmiştir. Bu b l m n sonunda Tatar T rklerinin masallarında tespit ettiğimiz motifler, motif kataloğundaki yapı esas alınarak incelenmiştir.

Çalışmamızın “IV. B l m” nde ise “Tatar Masallarında Yer alan Formeller” ele alınmıştır.  ncelikle “Formel”, “Tekerleme” ve “Kalıp S z” kavramları hakkında bilgi verilmiş, daha sonra Tatar T rklerinin masallarında yer alan formeller sınıflandırılarak masallardaki işlevleri bakımından incelenmiştir.

Çalışmamızın inceleme kısmı, inceleme sonucunda ulaştığımız bulguların tartışıldığı “Sonu ”, çalışmada yararlandığımız kaynakların k nyelerinin yer aldığı “Bibliyografya” ve yer, kişi adları ve terimlerden oluşan “Dizin” ile tamamlanmaktadır.

Tatar T rklerinin masal metinleri ise “Metinler” başlığı altında,  nce Kiril harflerinden Latin harflerine transkripsiyonlu şekilleriyle, daha sonra da T rkiye T rk esine aktarılmış şekilleriyle verilmiştir. Çalışmamızda kullandığımız y z d rt Tatar masalı, Tataristan’da kullanılan masal sınıflandırmalarına uygun olarak sıralanmıştır. Metinlerin T rkiye T rk esine aktarılması sırasında, aktarmakta g  l k  ektiğimiz bazı terim ve s zc kler, ilk kullanıldıkları yerde verdiğimiz dipnotta a ıklanmıştır. Tatar T rk esiyle verdiğimiz masalların başında, masalın hangi kaynaktan alındığı, varsa derleme bilgileri ve masalın yayınlandığı diğer kaynaklar ulaşabildiğimiz  l  de verilmiştir. Bir masal metni, birden fazla kitapta yayınlandığından, yayınlar arasında dikkate değer bir farklılık varsa, bu durum dipnotta belirtilmiştir. Ayrıca Tatar T rk esiyle verilen metinlerin orjinallerinde yer alan a ıklamalar da metin i erisinde korunmuş ve dipnotlarda g sterilmiştir.

Bilgisi, birikimi ve yol gösterici kimliği ve kişiliğiyle bizlerin Türk dünyası halk bilgisi ürünleri üzerine çalışmamızı teşvik eden ve her zaman yardımlarını gördüğüm Hocamız Prof. Dr. Fikret Türkmen'e şükranlarımı sunarım.

Çalışmanın konu seşiminden başlayarak, her aşamasında karşılaştığım güçlükleri aşmamda ve bu çalışmayı ortaya koymamda bana sabırla yol gösteren danışmanım, değerli Hocam Prof. Dr. Metin Ekici'ye çok teşekkür ederim.

Tataristan'da kütüphane ve arşiv çalışması için bulunduğum sırada bana Galimcan İbrahimov Dil ve Edebiyat Enstitüsü'nün kapılarını açan ve rahat bir çalışma ortamı sunan Enstitü Müdürü Prof. Dr. Kim Minnullin'e, kütüphanesini büyük bir sevgiyle paylaşan ve pek çok kaynağa ulaşmamı sağlayan Lenar Camaletdin'e ve Kazan Devlet Üniversitesi Kütüphanesi Müdürü Doç. Dr. Cevdet Minnullin'e çok teşekkür ederim. Ayrıca, doktora eğitimim sırasında her an yanımda olan ve birikimlerinden istifade ettiğim Hocam Yrd. Doç. Dr. Selami Fedakar ve sevgili arkadaşım Yrd. Doç. Dr. Pınar Fedakar'a ve Almanca kaynaklardan istifade etmemi sağlayan Betül Havva Yılmaz'a çok teşekkür ederim.

Mustafa GÜLTEKİN

İzmir-2010

GİRİŞ

1. TATARİSTAN VE TATARLAR

1.1. Tataristan Cumhuriyeti

Tataristan Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu'na bağlı özerk bir Türk cumhuriyetidir. Başkenti ve en büyük şehri Kazan'dır. Ülkede Tatar Türkçesi ve Rusça resmî dil olarak kullanılmaktadır ve hem Tatar Türkçesiyle hem de Rusça eğitim yapan okullar bulunmaktadır. Tataristan Cumhuriyeti'nin batısında Çuvaşistan Cumhuriyeti, kuzeybatısında Mari Cumhuriyeti, kuzeyinde Kirov bölgesi, kuzeydoğusunda Udmurt Cumhuriyeti, doğusunda Başkurdistan Cumhuriyeti, güneydoğusunda Orenburg bölgesi, güneyinde ise Samara ve Ulyanov bölgesi bulunmaktadır. Yüzölçümü 68.000 km²'dir. Nüfusu 2002 yılı verilerine göre 3.768.000 kişi olan Tataristan Cumhuriyeti, idari bakımdan 43 rayon ve 14 bölgeye ayrılmıştır.¹

Tataristan Cumhuriyeti, 27 Mayıs 1920'de Tataristan Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti adıyla kurulmuş, 30 Ağustos 1990'da Tataristan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti adını almış ve 7 Şubat 1992'den günümüze kadar ise Tataristan Cumhuriyeti adı altında ve Rusya Federasyonu'na bağlı olarak varlığını sürdürmektedir.²

Tataristan Cumhuriyeti'nde Tatarlar,³ Başkurtlar, Çuvaşlar gibi Türk boylarıyla Ruslar, Marilar, Mordvalar ve Udmurtlar gibi diğer milletler yaşamaktadır. 2002 yılı nüfus verilerine göre, toplam nüfusun % 48,5'i Tatarlar, % 43,3'ü Ruslar, % 0,5'i Başkurtlar, % 0,5'i Marilar, % 0,8'i Mordvalar, % 3,7'si Çuvaşlar ve % 2,0'ı diğer milletlerden oluşmaktadır.⁴ Bu veriler göstermektedir ki Tataristan'da uygulanan bütün politikalara rağmen ülkede nüfusun büyük çoğunluğunu Tatarlar oluşturmaktadır.

¹ "Tatarstan Respublikası." *Tatar Entsiklopediye Süzlégé*. Baş Möh. M. X. Hesenev. Kazan: Tatar Entsiklopediye İnstitutı, 2002, s. 613.

² "Tatarstan Respublikası." *Tatar Entsiklopediye Süzlégé*. s. 613.

³ Çalışmamızda aksi belirtilmediği sürece "Tatar" ifadesi Tataristan Cumhuriyeti'nde yaşayan Kazan Tatarları için kullanılmıştır.

⁴ "Tatarstan Respublikası." *Tatar Entsiklopediye Süzlégé*. s. 820.

İdil ve Kama nehirleri etrafında kurulan Tataristan Cumhuriyeti, büyük oranda ormanlar ve çayırılık alanlarla kaplıdır. Coğrafi özelliklerinden dolayı tarım, hayvancılık ve balıkçılık gelişmiştir. Tataristan ekonomisinde, yakıt ve petrokimya endüstrisinin önemli bir payı vardır. Ayrıca ülkede bulunan uçak, kamyon vb. gibi fabrikalar sadece Tataristan için değil, aynı zamanda Rusya Federasyonu’nu için de önemli sanayi kuruluşlarıdır.⁵

1.2. Tatar Adı

Tatar adı tarihte ve günümüzde çeşitli Türk boylarını adlandırmak için kullanıldığı gibi, farklı milletleri adlandırmak için de kullanılmıştır. Mirfatih Zekiye, Tatar etnoniminin sekiz farklı kullanımını tespit etmiştir.

“1. Tatar etnonimi, ‘Bulgar-Tatarları’ adlandırmak için kullanılmaktadır. İdil-Bulgar Devletinin yönetimi altında bulunan bütün milletler, Bulgar Devletinin dağılmasından sonra kurulan Altın Ordu devrinde önceden Bulgar olarak anılan milletler Tatar olarak anılmaya başlanmıştır. Ayrıca günümüzde Litvanya’da yaşayan Tatarlar, kendilerinin de Bulgar-Tatarlarının devamı olduklarını kabul etmektedirler.

2. Tatar etnonimi, ‘Kırım Tatarları’ni adlandırmak için de kullanılmaktadır.

3. Tatar etnonimi, ‘Dobruca Tatarları’ni adlandırmak için kullanılmaktadır.

4. Çin kaynaklarında, ‘Ta-Ta’ olarak anılan ve bazı bilim adamları tarafından Tatar olarak değerlendirilen kabileler vardır. Ancak, Çince ‘Tat-ta’ sözü, Tatar anlamına gelmemektedir.

5. Tatar sözü, ‘Eski Orta Asya Tatarları’ni adlandırmak için kullanılmıştır. Tatar sözü Orhun Abidelerinde ‘Otuz Tatar’, ‘Dokuz Tatar’ şeklinde geçmektedir. Kaşgarlı Mahmut’un Divanü Lügati’t-Türk adlı eserinde ise Türkçe konuşan boyları adlandırmak için Tatar sözcüğü kullanılmıştır. Bu bölgede yaşayan ve Tatar olarak adlandırılan boylar ile Bulgar-Tatar halkının arasında bir ilişki yoktur.

6. Tatar etnonimi, “Moğol-Tatarlar”ı adlandırma için de kullanılmıştır. Cengiz Han’ın düşmanlarının anlatıldığı tarihî yazmalarda XI-XII. yüzyıllarda Moğollar ortaya çıkana kadar o bölgede Tatar adıyla anılan güçlü kabileler yaşamıştır. Daha sonra Moğollar da Tatar adını kullanmıştır. Ancak, bu adlandırma ile Bulgar-Tatarların da doğrudan bir ilgisi yoktur.

⁵ “Tatarstan Respublikası.” *Tatar Entsiklopediye Süzlégé*. ss. 615-616.

7. Tatar etnonimi, ‘Tartar’ şeklinde, Avrupa’da Moğollar için kullanılmıştır. Daha sonra Ruslar, çeşitli kaynakları tercüme ederken ‘Tartar’ sözcüğünü, ‘Tatar’ olarak tercüme etmişlerdir.

8. Tatar etnonimi Rus tarihçileri tarafından Altın Orda devleti içerisinde yaşayan bütün milletleri adlandırmak için ‘Orda Tatarları’ ifadesini kullanmışlardır. Örneğin; Abakan Tatarı (Hakas), Azerbaycan Tatarı, Astrahan Tatarı, Başkurt Tatarı ... vb. gibi.

9. Tatar etnonimi, XVIII-XIX. yüzyıllarda Rus tarihçileri tarafından Rusya’da yaşayan bütün Müslüman milletleri adlandırmak için kullanılmıştır. Bu anlamda kullanılan sözcük daha sonra ‘Türki-Tatar’ veya ‘Müslüman-Tatar’ şeklinde kullanılmıştır.”⁶

Tatar sözcüğünün etimolojisi ile ilgili çeşitli görüşler bulunmakla birlikte, bu görüşler içerisinde en kabul göreni “Tat-eri > Tat er (Yabancı kişi) şeklindeki görüştür.”⁷

1.3. Tatar Tarihine Genel Bir Bakış

İdil-Ural bölgesi Türk yerleşiminin ve hakimiyetinin çok eskilere dayandığı bir bölgedir. İdil-Ural bölgesinde yaşayan Tatarlar, İdil-Kama Bulgarları ile XIII. yüzyılda Orta Asya’dan bu bölgeye gelen Kıpçak (Kuman) Türklerinin torunlarıdır. Bulgarlar, VII. yüzyılda bölgeye yerleşmeye başlamışlar, IX. yüzyılda bir devlet kurmuşlar ve 922’de İslamiyet’i kabul etmişlerdir.⁸

“Eski İdil Bulgar halkı, Türk ve Türk dilli kabilelerin, kabile federasyonlarının kadim İdil-Bulgar Devleti bünyesinde konsolidasyonu sonucunda oluşmuştur. Bulgar Devleti, sadece gayr-ı Türk devletlerin değil, diğer Türk devletlerinin zengin tecrübelerinden faydalanmak suretiyle İdil-Ural ve Kuzey Kafkasya’da geniş coğrafya

⁶ M. Z. Zekiyev, F. S. Safiullina. *Hezégé Tatar Edebi Télé*. Kazan: Megarif Neşriyatı, 2006, ss. 5-9. Tatar adı anlamı ve kökeni hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. Mirfatih Z. Zekiyev. *Türklerin ve Tatarların Kökeni*. İstanbul: Selenge Yay., 2006, ss. 215-236.

⁷ Mustafa Öner. “Tatar Türkçesi.” *Türk Lehçeleri Grameri*. Ed. Ahmet Bican Ercilasun. Ankara: Akçağ Yay., 2007, s. 681.

⁸ Nadir Devlet. “Federe ve Muhtar Türk Cumhuriyetleri.” *Türkler*. C.:20, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 17.

*üzerinde IX. yüzyılda kurulmuş; hegemonya sahasını Batı Sibiryâ topraklarına kadar yaymıştı.”*⁹

Altın Orda Devleti’nin kuruluşundan hemen sonra Bulgar Devleti’ni hakimiyeti altına almış ve Altın Orda Devleti’nin yıkılışının ardından “Hanlıklar Dönemi” olarak adlandırılan dönem başlamıştır. Altın Orda Devletinin yıkılışından sonra kurulan hanlıklardan biri de “Kazan Hanlığı”dır.¹⁰

Kazan Hanlığı, 1437’de Altın Orda hükümdarlarından biri olan Uluğ Muhammed Han tarafından kurulmuştur. Hanlık, 1552 yılında Rusların hakimiyetine girmiş ve İdil-Ural bölgesindeki Türk hakimiyeti sona ermiştir. Kazan Hanlığı’nın Rus hakimiyetine girmesinden sonra bölgedeki Rus nüfusunda ciddi bir artış olmuş, Hristiyanlığı kabul etmeyen Tatar Türkleri, hem ekonomik, hem siyasî hem de fizikî baskı altında kalmışlardır. Tatar Türklerinin camileri yıkılmış, eli silah tutanlar katledilmiştir. Tatarlar, Kazan’ı Rusların elinden almak için, toparlanıp saldırıya geçmişlerse de başarılı olamamışlardır.¹¹

XIX. yüzyılda Kayum Nasıyri ve Şihabettin Mercanî gibi Tatar alimlerinin çabaları ve İsmail Gaspıralı’nın fikirlerinin etkisiyle de Tatarların uyanış devri başlamıştır. Özellikle Gaspıralı İsmail Bey’in başlattığı “Usûl-i Cedid” adı verilen yeni tip eğitim sisteminin etkisiyle Tatarların eğitim ve kültürel düzeyleri de yükselmiştir.¹²

1917 Şubat ihtilaliyle Rusya’da Çarlığın devrilmesinden sonra, 1917 yılının Haziran ayında Kazan’da “İç Rusya ve Sibiryâ Müslüman-Türk Tatarlarının” muhtariyeti, 29 Kasım’da ise “İdil-Ural Devleti” ilan edilmiştir. Ancak Bolşeviklerin iktidarı ele geçirmesiyle bağımsızlık kazanılamamıştır.¹³

1920’de SSCB’ye bağlı özerk bir devlet hâline gelen Tataristan, Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra bağımsızlığını ilan etmiş, ancak başarılı olamamıştır. Günümüzde Rusya Federasyonu’na bağlı özerk bir cumhuriyet olan Tataristan, Rusya Federasyonu’na bağlı diğer özerk devletlere göre daha ileri haklara sahip olmuştur.

⁹ Mirfatih Zekiyev. *Türklerin ve Tatarların Kökeni*. İstanbul: Selenge Yay., 2006, s. 387.

¹⁰ Nadir Devlet. agm., s. 17.

¹¹ Abdullah Battal-Taymas. *Kazan Türkleri –Türk Tarihinin Hazin Yaprakları-*. Ankara: TKAE Yay., 1966, s. 34.

¹² İsmail Aka. *Türk Dünyası Tarihi*. İzmir: Ege Üniv. Yay., 2009, ss. 44-47.

¹³ İsmail Aka. *age.*, s. 73.

Ancak, son dönemde bu haklar da geri alınmaktadır. Cumhurbaşkanı Mintimir Şeymiyev halkın oylarıyla iş başına gelmiş bir Cumhurbaşkanıdır. Ancak, son Cumhurbaşkanı Rüstem Nurgali ulı Minnihanov atama yoluyla Cumhurbaşkanlığı görevine getirilmiştir.

2. TATAR MASALLARI HAKKINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR¹⁴

Türkiye’de halk bilimi çalışmalarında; özellikle 1990’lı yıllardan sonra, Sovyetler Birliği’nin dağılması ile birlikte, bilim adamlarının dikkatinin Türk dünyasına yöneldiği görülmektedir. Özellikle destan, masal, efsane ve fıkra gibi halk edebiyatı türlerinin metinleri Türkiye Türkçesine aktarılmaya başlanmış ve böylece, Türk boylarının halk edebiyatı ürünlerini karşılaştırmalı olarak inceleme imkânı doğmuştur. Günümüze kadar genişleyerek artan bu çalışmalarla birlikte, Türkiye’deki halk bilimi uzmanları hem farklı Türk boylarının halk edebiyatı ürünleri üzerinde yapılan bilimsel çalışmalar hakkında bilgi sahibi olma imkanına kavuşmakta ve hem de ileride yapılacak çalışmalar için ciddi bir akademik birikim oluşturulmaktadır.

Bilimsel bir araştırmanın ilk şartı, inceleme konusu olarak seçilen alan üzerinde daha önce yapılan bilimsel çalışmaların tespiti ve değerlendirilmesidir. Bu şekilde yapılacak bir değerlendirme, çalışmanın hangi bilimsel zemin üzerine inşa edileceğini göstermesi bakımından büyük bir önem taşıdığı gibi, bilimsel çalışmaların seyri hakkında yeterli veri elde edilmesine de katkı sağlayacaktır.

Bu amaçla, çalışmamızın bu kısmında Tatar masalları üzerinde yapılan çalışmalar hakkında bilgi verilmiş ve bu çalışmalar değerlendirilmiştir. Çalışmamızda, Tatar masaları üzerinde yapılan çalışmalar, kendi içerisinde önce “Metin Yayınları” ve “İncelemeler” olarak ikiye ayrılmış, daha sonra da “Kitaplar”, “Kitap Bölümleri”, “Gazete ve Dergiler”, “Ansiklopedi ve Antolojiler” ve “Tezler” alt başlıkları altında sınıflandırılmış ve bu çalışmalar, yayın tarihleri göz önüne alınarak, değerlendirilmiştir.

¹⁴ Tatar folkloru ile ilgili çalışmaların tarihçesi, bu çalışmanın kapsamı dışında olduğundan burada sadece masallar üzerine yapılan çalışmalar üzerinde durulmuştur. Tatar folklor araştırmaları tarihi hakkında bilgi için bkz. Hemit Yarmi. *Tatar Halkının Poetik İcatı*. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1967, ss. 9-82; Fatih Urmançı. *Tatar Halk İcatı*. Kazan: Megarif Neşriyatı, 2005.

2.1. Metin Yayınları

2.1.1. Kitaplar

Tatar masal metinlerinin yayınlandığı ilk kitap, Martinian İvanov'un hazırladığı “Tatarskaya Hrestomatiya (Tatarca Ders Kitabı)” adlı ders kitabıdır. M. İvanov, bu çalışmasında sadece sekiz masal metnine yer vermiş; masalların kimden veya nereden alındığı ile ilgili herhangi bir bilgi vermemiştir.¹⁵ 1830'lu yıllarda Orenburg'ta Tatarca öğretmeni olarak çalışan M. İvanov; İ. Helfin ve O. Troyanskiy ve O. Giganov'un çalışmalarında istifade ederek yürüttüğü Tatarca öğretmenliği sırasında, mevcut çalışmaların yetersizliğinden hareketle, konuşma ve yazı dili ayrımını da göz önünde tutarak bu ders kitabını hazırlamıştır.¹⁶

Tatar masal metinlerinin yayınlandığı ilk kitaplardan bir diğeri, W. Radloff'a aittir. Radloff, Sibiry'a da yaptığı alan araştırmalarında Tatarlardan (Tümen Tatarları) elde ettiği malzemeyi “Proben” serisinin dördüncü cildinde yayınlamıştır.¹⁷

Lenar Camaletdin, 29 Nisan 1983 tarihli “Sotsialistik Tatarstan (Sosyalist Tataristan)” gazetesinde çıkan yazısında “Rus Coğrafya Cemiyeti”nin Leningrad'taki arşivinde A. G. Bessanov tarafından 1800'lü yılların sonu ile 1900'lü yılların başında derlenen 61 Tatar masal metninin bulunduğunu bildirmektedir. Bu masal derlemeleri için “Rus Coğrafya Cemiyeti”nin Bessanov'a altın madalya verdiğini de yine Camaletdin'in yazısından öğrenmekteyiz.¹⁸ Fakat söz konusu derlemelerin yayınlanıp yayınlanmadığına dair bilgi sahibi değiliz.

Macar bilim adamı Gabor Balint, hocası Janos Fogorasi'nin yönlendirmeleri ve Macar Bilimler Akademisi'nden aldığı destekle Tatar Türkçesi üzerine araştırmalarda bulunmak üzere 1871'de Kazan'a gelir. Gabor Balint, Kazan'da tanıştığı N. İ. İlminski'nin de tavsiyesiyle, Kreşin Tatarlarından derlemeler yapar.¹⁹ Gabor

¹⁵ *Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénché Kitap)*. Tomnı Tözüvçeler, İskermelerné Hezérlevçeler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, s. 10.

¹⁶ Hemit Yarmi. *Tatar Halkının Poetik İcatı*. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1967, ss. 17-18.

¹⁷ Wilhelm Radloff. *Proben der Volkslitteratur der Türkischen Stämme Süd-Sibiriens. IV. Theil, Die Mundarten Der Barabiner, Taraer, Toboloer und Tümenischen Tataren*. St. Petersburg: Commissionäre der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, 1872.

¹⁸ L. Camaletdinov. “Altın Medallé Ekiyetler.” *Sotsialistik Tatarstan*. 29 Aprel 1983.

¹⁹ Hasan Eren. *Türklük Bilimi Sözlüğü, I Yabancı Türkologlar*. Ankara: TDK Yay., 1998, s. 108.

Balint'in Kazan'da dönemin önemli misyonerlerinden biri olan Yevfimiyy Malov ile görüşmesi²⁰ Müslüman Tatarlardan değil de Kreşin Tatarlarından derleme yapmasında etkili olmuştur. Gabor Balint, Kazan'da derlediği malzemeyi, Budapeşte'de 1875-1876 yıllarında üç cilt hâlinde yayınladı.²¹ Bu çalışma, daha sonra Arpad Berta tarafından tekrar yayına hazırlanmış ve 1988 yılında yayınlanmıştır.²²

Gabor Balint'in derleyip, yayınladığı metinler arasında otuz dört masal metni bulunmaktadır. Kitapta yer alan masallara herhangi bir ad verilmemiş, her masala bir numara verilerek sıralanmıştır. Ayrıca, masalların derlendiği kaynak şahıslarla ilgili bilgilere de yer verilmemiştir. Arpad Berta tarafından 1988'de yayınlanan kitapta yer alan Tatar Türkçesindeki masallar Almanca tercümeleriyle birlikte verilmiştir. Balint'in derlemeleri, 1870'li yıllarda anlatılan masallarda kullanılan dil ve üslubun tespit edilmiş olması bakımından önemli bir çalışmadır.

Bu yıllarda yayınlanan çalışmalardan biri de Gamdilgallem Feizhanov'un 1890'da yayınlanan "Hikeyet ve Mekalet (Hikâyeler ve Atasözleri)" adlı eseridir. Çalışmada on iki masal metni verilmiştir. Hemit Yarmi, eserinde yer verdiği masalların Tatar masalı olup, olmadığını belirsizliği ve dil bakımından pek dikkatli davranmamış olmasından dolayı Feizhanov'u eleştirmektedir.²³

Taip Yahin, 1897'de yayınlanan "Sabi ve Sabiyeler Öçen Mergub Bulgan Hikayeler ve Mekaller hem Oluglarını Tenbih Öçen Gacaib Bulgan Gıybretler (Küçük Kız ve Erkek Çocuklar İçin İbretli Hikâyeler ve Atasözleri ile Büyükleri Uyarmak İçin Şaşırtıcı İbretlik Anlatılar)"²⁴ ve 1900 yılında yayınlanan "Defgılkesel Min Essabi ve Sabiyet (Küçük Kız ve Erkek Çocukları İçin Tembelliğin Önlenmesi)"²⁵ adlı Tatar

²⁰ Saime Selenga Gökgöz, "Etnografa Karşı Rahibin 'Gözü' ya da Kazan'da Misyoner Etnografyasını Kurmak.", *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*. Cilt: 2, Sayı: 1, Mart 2005, s. 139.

²¹ Balint'in ilk kez yayınladığı çalışmalar şunlardır: *I. Kazani-tatar szövegek es fordítás*. Budapest, 1875; *II-Kazani-tatar szotar*. Budapest, 1876; *III. Kazani-tatar nyelvtan*. Budapest, 1877.

²² Arpad Berta. *Wolgatatarische Dialektstudien Textkritische Neuausgabe der Originalsammlung von G. Balint 1875-76*. Hrsg. Von A. Berta, Budapest: MTA, 1988.

²³ Hemit Yarmi. *age.*, s. 22.

²⁴ Taip Yahin. *Sabi ve Sabiyeler Öçen Mergub Bulgan Hikayeler ve Mekaller hem Oluglarını Tenbih Öçen Gacaib Bulgan Gıybretler*. Kazan: Tipo-Litografiya İmperatorskago Universiteta, 1902. (Bu çalışmanın 1897'de yayınlanan şeklini görme imkanımız olmamıştır. Bu nedenle çalışmanın 1902'de yayınlanan şekli üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır.)

²⁵ Taip Yahin. *Defgılkesel Min Essabi ve Sabiyet*. Kazan: Tipo-Litografiya İmperatorskago Universiteta, 1900.

Türkçesiyle Arap alfabesi kullanılarak hazırladığı çalışmalarında bazı dinî hikâyelerin yanında Tatar masallarına da yer vermiştir.

N. F. Katanov, Kazan Üniversitesinde çalıştığı dönemlerde Tatar Türkçesi ve Tatar halk edebiyatıyla ilgili çalışmalar yapmıştır. Katanov'un 1898'de yayınladığı "Materialı k İzuçeniyu Kazansko-Tatarskogo Nareçiya (Kazan Tatar Ağzını İncelemek İçin Materyaller)"²⁶ adlı eserinde daha önce G. Fezihanov ve G. Balint tarafından yayınlanan masal metinlerinin tercümelerine yer vermiştir. Çalışmada çeşitli dinî anlatmaların yanında on üç masal metni de yer almıştır.

Fin bilim adamı Heikki Paasonen, 1899'da Mişer şivesiyle ilgili inceleme yapmak üzere alan araştırmaları yapar. Paasonen'in derlediği malzemeler arasında yirmi bir masal metni bulunmaktadır. Bilim adamının yaptığı derlemeler, Eino Karanka tarafından 1953 yılında Helsinki'de "Mishärtatarische Volksdichtung, gesammelt von H. Paasonen (H. Paasonen Tarafından Derlenen Mişer Tatar Halk Şiirleri)" adıyla yayınlanır.²⁷

Türk folkloru üzerine yaptığı çalışmalarla tanınan Macar bilim adamı Ignac Kunos, I. Dünya Savaşı sırasında Tatar esirlerden ve askerlerden Tatar folkloru ile ilgili derlemeler yapmıştır. Kunos'un derlediği malzemeler arasında Tatar masalları da vardır. Macar Bilimler Akademisi Arşivi'nde bulunan Tatar masalları, Zsuzsa Kakuk ve Imre Baski tarafından 1989 yılında Tatar Türkçesi ve Almanca tercümeleri ile yayınlanmıştır.²⁸ Bu yayında, on dört masal metnine yer verilmiştir.

Kunos tarafından derlenen folklor malzemelerinden bir kısmı da Zsuzsa Kakuk tarafından 1996 yılında ayrı bir kitap olarak yayınlanmıştır.²⁹ Bu kitapta, Tatar cırlarına ve yedi Tatar masalına yer verilmiştir.

Ignac Kunos tarafından derlenen Tatar masalları, Zsuzsa Kakuk ve Imre Baski'nin yayınlarından sonra Tataristan'da da yayınlanmıştır. Lenar Camaletdin

²⁶ N. F. Katanov. *Materialı k İzuçeniyu Kazansko-Tatarskogo Nareçiya. Çast Vtoraya, Russkiy Perevod Obraztsov Knijnoy i Ustnoy Literaturı Kazanskih Tatar*. Kazan: Tipo-Litografiya İmperatorskogo Universiteta, 1898.

²⁷ *Tatar Halk İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap)*. s. 11.

²⁸ *Kasantatarische Volksmärchen, Auf Grund der Sammlung von Ignác Kúnos*. Herausgegeben von Zsuzsa Kakuk und Imre Baski. Budapest: MTA, 1989.

²⁹ *Mischärtatarische Texte mit Wörterverzeichnis, Aufgrund Der Sammlung Von Ignác Kúnos*. Herausgegeben Von Zsuzsa Kakuk. Szeged: Universitas Szegediensis de Attila Jozsef Nominata, 1996.

tarafından yayınlanan “Esirlékten Kaytkan Ekiyetler (Esaretten Döner Masallar)” adlı çalışmada, Kunos’un derlediği yirmi bir masal metnine yer verilmiştir.³⁰ Lenar Camaletdin, bu çalışmasında Kunos’un derlediği masalların yanında yeni derlenmiş Tatar masallarını da ilk kez yayınlamıştır. Çalışmada, elli altı Tatar masalı yer almaktadır. Lenar Camaletdin, çalışmanın sonunda hangi masalın hangi kaynaktan alındığını, arşivlerden alınmış ise arşiv numarasını ve sözlü kaynaklardan derlenen metinlerin derleme bilgilerini de ayrıntılı olarak göstermiştir.

Gali Rehim, 1915’te “Halık Ekiyetleré (Halk Masalları)” adlı kitabında dört masal metnini yayınlamıştır.³¹

Tatar masallarının Rusça olarak ilk defa yayınlandığı en kapsamlı çalışma M. A. Vasilyev’e aittir.³² Kazan’da 1924 yılından yayınlanan “Pamyatniki Tatarskoy Narodnoy Slovesnosti. Skazki i Legendı (Tatar Halk Edebiyatı Abideleri: Masallar ve Efsaneler)” adlı bu çalışmanın en önemli özelliği, Vasilyev’in yayınladığı metinlerin Afanesyev, Hudyakov, Radloff gibi bilim adamlarının yayınlarındaki varyantlarını ve Antti Aarne’nin kataloğundaki numaraları ile Bolte-Polivka’nın çalışmasındaki benzerlerini göstermiş olmasıdır.

Kayum Nasıyri’nin dikkatini halk edebiyatına yöneltmesi, 1900’lü yılların başında Gabdulla Tukay başta olmak üzere, Galimcan İbrahimov, Galimcan Şerif gibi Tatar edebiyatının önemli isimlerinin çeşitli makale ve yazılarında halk edebiyatının önemine dikkat çekmeleri, Tatar masalları ile ilgili derleme faaliyetlerinin de başlamasını sağlamıştır. Daha önce, Kayum Nasıyri, bilinçli bir derlemeci olarak karşımıza çıkarken, 1900’lü yılların başında Gabdulla Tukay, Tatar masallarından hareketle manzum eserler ortaya koymaya başlamıştır.³³

Tatar folkloru ile ilgili derlemeler Sovyetler Birliği Devrinde ve özellikle de Maksim Gorki’nin 1934’te Sovyet yazarlarına sözlü kültür ürünlerinin derlenmesinin ve

³⁰ *Esirlikten Kaytkan Ekiyetler*. Tözüvçésé, Kérés Mekale Avtorı hem İskermeler Avtorı Lenar Camaletdin. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 2002. Lenar Cemaletdin, bu kitabın giriş kısmında, İmre Baski’nin Kunos’un derlemelerini yayınlamadan önce arşiv malzemelerini Kazan’a getirdiğini ve Tatar bilim adamları ile birlikte çalıştığını belirtmektedir.

³¹ *Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap)*. s. 11.

³² M. A. Vasilyev. *Pamyatniki Tatarskoy Narodnoy Slovesnosti. Skazki i Legendı*. Kazan: İzdanie Kombinata İzdat. i Peçeti TSSR, 1924.

³³ Kayum Nasıyri ve Gabdulla Tukay’ın bu dönemdeki çalışmaları ile ilgili bilgi için bkz. Hemit Yarmi. *age*. ss. 30-72.

işlenmesinin önemiyle ilgili bir konuşma yapmasından sonra başlamıştır. 1935'te “Kazan Marksizm-Leninizm Enstitüsü” Tataristan'da ilk kez bir derleme gezisi düzenlemiş, bu gezinin neticesinde pek çok halk bilgisi ürünü derlenmiştir. 1936 yılında da G. Tolımbay yönetminde, S. Battal ve H. Yarmi'nin de katılımıyla bir derleme gezisi daha düzenlenmiştir.³⁴

1930'lu yıllarda yürütülen derleme gezileriyle elde edilen Tatar halk edebiyatı metinlerinin yayınlanmasına da yine bu yıllarda başlanmıştır. 1938'de H. Yarmi ve E. Ehmet “Halık İcatı (Halk Edebiyatı)”³⁵ adlı çalışmayı yayınlamışlardır. Çalışmanın giriş kısmında Lenin'in görüşlerinden hareketle folklorun önemi üzerinde durulmuştur. Çalışmada yirmi dört Tatar masalı yer almaktadır. Masalların, kim tarafından, nerede ve kimden derlendiği ile ilgili herhangi bir bilgi verilmemiştir. Bu çalışma 1940 yılında bazı yeni metinler eklenerek ikinci kez basılmıştır.³⁶ İlk baskısı Latin harfleri ile yapılan çalışma, iki yıl sonra Kiril harfleri ile yayınlanmış, çalışmaya M. Gorki'nin folklorla ilişkin görüşlerinin yer aldığı kısa bir bölüm eklenmiştir.

Gomer Beşirov, 1939 yılında derlediği Tatar masallarını “Halık Ekiyetleri (Halk Masalları)”³⁷ adıyla 1940'ta yayınlamıştır. G. Beşirov'un çalışması, hem giriş kısmında masal türü ile ilgili değerlendirmeler yapması hem de çalışmada yer alan masal metinlerinin sonunda kaynak kişi ve derlemeye ilişkin bilgilerin verilmiş olması bakımından önemli bir çalışmadır. G. Beşirov, çalışmasının “Söz Başı” adlı kısmında, M. Gorki'nin görüşlerine yer vererek masalların önemine dikkat çekmektedir. Tatar masallarının daha önceki yayınlarında genellikle yazılı kaynaklardaki metinlerin, bir kitaptan diğerine geçtiğini belirten G. Beşirov, masalın sözlü gelenekten derlenmesi gerektiğini, masal anlatıcılarının anlatım esnasında masala kendilerinden de bir şeyler kattığını, bunların önemli olduğunu ve derleme ile ilgili olarak, masalın kimden, nerede, ne zaman ve kim tarafından derlendiğinin mutlaka belirtilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu bölümün sonunda, masalları derlediği masal anlatıcıları hakkında

³⁴ Hemit Yarmi. *age.* ss.72-73.

³⁵ *Halık İcatı*. Tözüvçéleré H. Yarmi, E. Ehmet. Kazan: Totgosizdat, 1938.

³⁶ *Halık İcatı*. Tözüvçéleré H. Yarmi, E. Ehmet. Kazan: Totgosizdat, 1940.

³⁷ Gomer Razin. *Halık Ekiyetleri*. Kazan: Tatgosizdat, 1940. Gomer Beşirov, bazı çalışmalarında G. Razin adını kullanmıştır. Biz, metin içerisinde Gomer Beşirov adını kullanmayı tercih ettik. Ancak, bibliyografyada kitap üzerinde yazan isme yer verdik.

bilgi veren G. Beşirov, çalışmasında masal anlatıcıların dil kullanımlarına ait özellikleri de korumaya çalıştığını belirtmektedir.³⁸

1939 yılında, Tataristan Eğitim Komiserliği bünyesinde Tatar folklor araştırmaları için bir dönüm noktası olan “Dil, Edebiyat ve Tarih Araştırmaları Enstitüsü” kurulur. Daha sonra adı “Galimcan İbrahimov Dil, Edebiyat ve Tarih Enstitüsü” olarak değiştirilen bu enstitü, günümüzde, “Galimcan İbrahimov Dil, Edebiyat ve Sanat Enstitüsü (TEHSİ)” adıyla faaliyet göstermeye devam etmektedir.³⁹ Enstitü bünyesinde Hemit Yarmi’nin yönetiminde oluşturulan “Folklor Bölümü”, W. Radloff’un izinden giderek Sibiry’a alan araştırmaları yapar. Ayrıca, 1945-1955 yılları arasında İdil-Ural bölgesinde düzenlenen derleme gezileriyle de çok ciddi bir halk bilimi arşivi oluşturulur. Bu dönemde yapılan derleme gezilerinin başında hep Hemit Yarmi’nin bulunduğu görülmektedir.⁴⁰

Alan araştırmaları neticesinde derlenen Tatar folkloru metnlerinin yayınlanması için 1940 yılında, N. İsenbet, A. Şamov, H. Gosman, G. Beşirov, M. Mamin, A. Ehmet ve H. Yarmi’den oluşan “Folklor Bölümü” çalışmalarına başlar. 1945-1950 yılları arasında düzenlenen on bir derleme gezisinde Tatar halk edebiyatı türleriyle ilgili oldukça önemli metinler derlenir. Bunlar arasında 243 masal metni bulunmaktadır.⁴¹

1930’lu yıllarda başlayan ve 1939’da TEHSİ’nin kurulmasıyla hız kazanan derleme faaliyetlerinin sonucunda, Tatar masallarıyla ilgili yayınların sayısında da bir artış gözlenmektedir.

1946 yılında “Tatar Halık Ekiyetleré (Tatar Halk Masalları)”⁴² adıyla, otuz sekiz masal metni yayınlanır. Bu çalışma masal sayısı elliye çıkarılarak ve H. Yarmi’nin masal üzerine bir incelemesi de eklenerek ikinci kez 1958’de yayınlanmıştır.⁴³ H.

³⁸ Gomer Razin. *age.* ss. 3-13.

³⁹ Enstitünün adı Tatar Türkçesinde TEHSİ olarak kısaltılmaktadır. Rusça olarak İYALİ kısaltması da kullanılmaktadır.

⁴⁰ Fatih Urmançı. “Hemit Yarmi hem Bügengé Tatar Folkloristikası.” *Hemit Yarmi, Galim hem Şehés.* Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 2004, ss. 8-9.

⁴¹ Hemit Yarmi. *age.* s. 77.

⁴² *Tatar Halık Ekiyetleré I. Tözüvçeleré* G. Razin hem H. Yarmi. Kazan: Tatgosizdat, 1946.

⁴³ *Tatar Halık Ekiyetleré (Bérénçé Kitap).* Tözüvçeleré Gomer Beşirov hem Hemit Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1958.

Yarmi, bu kitaba yazdığı “Tatar Halık Ekiyetleré (Tatar Halk Masalları)” adlı incelemesinde masalın önemi, Tatar masalları üzerine yapılan çalışmalar ve Tatar masallarının belli başlı özellikleri üzerinde durmuştur.⁴⁴ H. Yarmi’nin bu değerlendirmeleri, Tatar masalları hakkında bir bütün halinde yapılan ilk değerlendirmeler olması bakımından önemlidir. Yarmi, Tatar masallarını, “Hayvanlar Hakkındaki Masallar”, “Sihirli Masallar” ve “Gündelik Hayatla İlgili Masallar” olarak ayrı ayrı ele almış ve masal metinlerinden örneklerle bu masalların oluşumu, kökeni ve içerik özellikleri hakkında önemli değerlendirmeler yapmıştır.

1946 yılında birinci cildi yayınlanan “Tatar Halık Ekiyetleré (Tatar Halk Masalları)”nin ikinci cildi 1956 yılında yayınlanmıştır.⁴⁵ Çalışmanın başında Hemit Yarmi’nin Tatar masalları ile ilgili bir incelemesi yer almaktadır.

Gomer Beşirov ve Hemit Yarmi tarafından iki cilt halinde yayınlanan Tatar masalları, sonraki metin yayınlarını ve incelemelerini de etkilemiştir. Kaynak kişi bilgilerine yer verilmesi, kitapların başındaki masal türü ve Tatar masalları ile ilgili değerlendirmelerin yapılması bakımından bu iki ciltlik çalışma TEHSİ’nin kurulmasından sonra yapılan ilk bilimsel masal çalışmasıdır. Birinci ciltte elli, ikinci ciltte yüz yedi masal metnine yer verilen bu çalışmada yayınlanan metinler, sonraki yıllarda yapılan yayınlar içinde kaynak teşkil etmiş, bu iki kitaptan yapılan seçmelerle pek çok kez Tatar masalları yayınlanmıştır.

TEHSİ’nin “Folklor Bölümü” üyelerinin yaptığı derlemelerden seçmeler, 1951⁴⁶ ve ikinci baskısı 1954’te⁴⁷ “Tatar Halık İcatı” adlı kitapta yayınlanır. Bu kitapta masallar da yayınlanmıştır. Tatar halk edebiyatı ürünlerinin yayınlandığı bu çalışmada yer alan masal bölümleri, Gomer Beşirov tarafından hazırlanmıştır. Yayınlanan metinlerin büyük bir kısmı, daha önce yayınlanan çalışmalardan alınmıştır.

1950’li yıllar aynı zamanda Tatar masallarının Rusça’ya tercüme edilerek, yayınlandığı yıllardır. Bunlar arasında özellikle Hemit Yarmi ve Gomer Beşirov

⁴⁴ Bu inceleme 1946’da yayınlanan serinin ikinci cildindeki giriş yazısının genişletilmiş şeklidir.

⁴⁵ *Tatar Halık Ekiyetleré (İkénçé Kitap)*. Tözüvçeleré G. Beşirov hem H. Yarmi. Kazan: Tatknigoizdat, 1956.

⁴⁶ *Tatar Halık İcatı*. Tözüvçeleré G. Beşirov, A. Şamov, H. Yarmi hem H. Usmanov. Kazan: Tatgosizdat Matur Edebiyat Cektörü, 1951.

⁴⁷ *Tatar Halık İcatı*. Tözüvçeleré G. Beşirov, A. Şamov, H. Yarmi hem H. Gosman. Kazan: Tatknigoizdat Matur Edebiyat Cektörü, 1954.

tarafından yayınlanan “Gulçeçek (Gülçiçek)”⁴⁸ ve “Tatarskie Narodnie Skazki (Tatar Halk Masalları)”⁴⁹ adlı çalışmalar, Rusça yayınlanan ilk çalışmalar olmasının yanında, diğer dillere tercüme edilmiş olmaları bakımından da önemlidir. Tatar masallarının Rusça olarak yayınlanmasından sonra, bu çalışmalardan hareketle, Tatar masalları Rusça dışındaki dillere de tercüme edilerek, Kazakistan, Ukrayna, Türkmenistan, Azerbaycan, Özbekistan, Çin⁵⁰ ve Moldova’da yayınlanmıştır.⁵¹

Bilimsel metin yayınlarının yanında, çeşitli yayınlardan yapılan seçmeler de yayınlanmıştır. Bunlar; “Tatar Halık Ekiyeti Kamır Batır (Tatar Halk Masalı Hamur Batır)”⁵², “Kece Bélen Büré (Keçi ile Kurt)”⁵³, “Ekiyetler (Masallar)”⁵⁴, “Tatar Halık Ekiyetleri (Tatar Halk Masalları)”⁵⁵, “Ekiyetler (Masallar)”⁵⁶, “Tapkır Yigét (Zeki Delikanlı)”⁵⁷, “Öç Kız, Tatar Halık Ekiyeti (Üç Kız, Tatar Halk Masalı)”⁵⁸, “Ekiyetler (Masallar)”⁵⁹, “Tapkır Kız, Ekiyetler (Zeki Kız, Masallar)”⁶⁰, “Şombay, Tatar Halık Ekiyetleri (Şombay, Tatar Halk Masalları)”⁶¹, “Akıl Bélen Behét (Akıl ile Baht)”⁶²,

⁴⁸ *Gulçeçek, Tatarskie Narodnie Skazki*. Sostavitel G. Beşirov, H. Yarmuhammetov. Moskva: Detgiz, 1952; *Gulçeçek, Tatarskie Narodnie Skazki*. Sostavitel G. Beşirov, H. Yarmuhammetov. Kazan: Tatgosizdat, 1953; *Gulçeçek, Tatarskie Narodnie Skazki*. Sostavitel G. Beşirov, H. Yarmuhammetov. Kazan: Tatknigoizdat, 1956.

⁴⁹ *Tatarskie Narodnie Skazki*. Sostavitel H. Yarmuhammetov. Kazan: Tatgosizdat, 1957. Tatar masalları aynı adla, 1970’te Kazan’da; 1957 ve 1976’da Moskova’da yayınlanmıştır. Bu çalışmalarda, masallarla ilgili derleme ve kaynak kişi bilgilerine yer verilmemiştir.

⁵⁰ Çin’de yayınlanan kitapla ilgili olarak, “Sovet Tatarstanı” adlı gazetenin 11 Kasım 1954 tarihinde yayınlanan, No: 267 (9933) nolu sayısının 4. sayfasında bir haber yayınlanmıştır. Bu habere göre Rusça olarak 1952’de yayınlanan “Gulçeçek” adlı kitapta yer alan yirmi üç masal metni, Çinceye tercüme edilerek yayınlanmıştır.

⁵¹ *Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo, Tom I, Skazki o Jivotnih i Volşebnie Skazki*. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, s. 9.

⁵² *Tatar Halık Ekiyeti, Kamır Batır*. Kazan: Tatgosizdat, 1944.

⁵³ *Kece Bélen Büré*. Kazan: Tatgosizdat, 1944.

⁵⁴ *Ekiyetler*. Tözüvçesé H. Yarmi. Kazan: Tatgosizdat, 1947.

⁵⁵ *Tatar Halık Ekiyetleri*. Tözüvçeleré G. Beşir, H. Yarmi. Kazan: Tatgosizdat, 1950. (Kitabın dış kapağında basım yılı 1949 olarak gösterilmiştir.)

⁵⁶ Kayum Nasıyri. *Ekiyetler*. Kazan: Tatknigoizdat, 1954.

⁵⁷ *Tapkır Yegét, Tatar Halık Ekiyetleré*. Tözüvçesé K. G. Kotdusova. Kazan: Tatknigoizdat, 1956.

⁵⁸ *Öç Kız, Tatar Halık Ekiyetleré*. Redaktör K. Kotdusova. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1959.

⁵⁹ Kayum Nasıyri. *Ekiyetler*. Kazan: Tataristan Kitap Neşriyatı, 1960.

⁶⁰ *Tapkır Kız, Ekiyetler*. Tözüvçé E. Kasıymov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1960.

⁶¹ *Şombay, Tatar Halık Ekiyetleré*. Tözüvçesé hem Rédaktör K. Kotdusova. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1960.

⁶² *Akıl Bélen Behét, Tatar Halık Ekiyetleré*. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1963.

“Tatar Halık Ekiyetleri (Tatar Halk Masalları)”⁶³ ve Tatar Halık Ekiyetleri (Tatar Halk Masalları)”⁶⁴ adıyla okul çağındaki çocuklar için yayınlanmış masal metinleridir. Bu yayınlarda dikkati çeken husus, burada yer alan metinlerle, bilimsel amaçlarla yayınlanmış olan metinler arasından herhangi bir farkın bulunmamasıdır. Yani, metinler çocuklar için veya okullar için hazırlandığında herhangi bir değişiklik yapılmamış, metinler okuyucuların seviyesine göre düzenlenmemiştir.

Tatar masalları hakkında bir doktora tezi hazırlayan Eduard Kasıymov, çalışmasında kullandığı masal metinlerini “Tatar Halkının Satirik Ekiyetleré (Tatar Halkının Mizahî Masalları)”⁶⁵ adıyla yayınlamıştır. Kitapta yer alan elli dokuz masal metninin hangi kaynaktan alındığı belirtilmemiştir. Kasıymov, kitabın giriş kısmında mizahî Tatar masallarının özellikleri üzerinde durmuştur.

Doğrudan Tatar masalları üzerinde olmamakla birlikte, “Tatar Halık İcatı” serisinden yayınlanan “Balalar Folkloru (Çocuk Folkloru)” ile ilgili çalışmalarda da masal metinleri yayınlanmıştır. 1993 yılında R. F. Yagferov tarafından hazırlanan “Tatar Halık İcatı, Balalar Folklorı (Tatar Halk Edebiyatı, Çocuk Folkloru)”⁶⁶ adlı kitapta, on dokuz masal metnine yer verilmiştir. Çalışmanın sonunda masal metninin alındığı kaynaklar veya derleme bilgileri verilmiştir. Yagferov, çalışmasını genişleterek 1999’da tekrar yayınlamıştır.⁶⁷ Yeni baskıda, masal sayısı artmış, ilk baskıda yayınlanan metinlerden bazıları da çıkarılmıştır.

Sovyetler Birliği döneminin ortak bir Sovyet halkı yaratma çabalarının bir ürünü olarak, Sovyetler Birliği yönetiminde bulunan milletlerin halk bilgisi ürünlerinin bir arada yayınlandığı görülmektedir. Bu tarz yayınlar arasında masallar da bulunmaktadır ve Tatar masal metinleri de söz konusu kitaplarda yayınlanmıştır. Bunlardan biri 1969 yılında yayınlanan “SSSR Halıkları Ekiyetleré (SSCB Halklarının

⁶³ *Tatar Halık Ekiyetleri*. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1964.

⁶⁴ *Tatar Halık Ekiyetleri*. Tözüvçésé Halide Gatina. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1974.

⁶⁵ E. Kasıymov. *Abaga Çeçegé, Tatar Halkının Satirik Ekiyetleré*. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1962. E. Kasıymov, doktora tezini 1965’te tamamlamıştır.

⁶⁶ *Tatar Halık İcatı, Balalar Folklorı*. Tomnı Tözüvçe, Kérş Mekale Yazuvçı, İskermeler Ezirlevçe R. F. Yagferov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1993.

⁶⁷ *Tatar Balalar Folklorı*. Tözüvçésé Reşit Yagferov. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999.

Masalları)”⁶⁸ adlı çalışmadır. Kazan’da yayınlanan bu çalışmada; Rus, Ukrayna, Belarus, Azeri, Kazak, Kırgız, Özbek, Türkmen, Başkurt, Çuvaş, Yakut ve Uygur masallarıyla birlikte Tatar masalları da yayınlanmıştır. Benzer bir çalışma da Rusça olarak Leningrad’ta M. Vatagin tarafından yayınlanmıştır. M. Vatagin, “Skazki Rossii v Pereskazah Marka Vatagina (Mark Vatagin Tarafından Hazırlanan Rus Masalları)” adlı kitabında Rus, Çeçen, İnguş, Buryat, Tıva ve Yakut masallarının yanı sıra Tatar masallarına da yer vermiştir.⁶⁹

1970’li yıllarda İlbaris Nadirov ve Hemit Yarmi’nin öncülüğünde Tatar halk edebiyatı türlerinin tamamının on iki cilt hâlinde yayınlanması için çalışmalar başlatılmıştır. “Tatar Halık İcatı” adıyla yayınlanan bu serinin üç cildi masallara ayrılmıştır. Birinci cilt 1977’de, ikinci cilt 1978’de, üçüncü cilt ise 1981’de yayınlanır.⁷⁰ Tatar masalları, bu üç ciltte bir bütün hâlinde yayınlanmıştır. Kitaplar hazırlanırken daha önceki yayınlardan istifade edildiği gibi, arşivde bulunan ve yayınlanmamış olan metinler de ilk kez yayına hazırlanarak, bu kitaplarda yer almıştır. Birinci ve ikinci cildi, Halide Gatina ve Hemit Yarmi; üçüncü cildi ise Lenar Camaletdin yayına hazırlamıştır. Kitapların sonunda, masal metinlerinin derlenmesi, kaynak kişi bilgileri ve bir liste hâlinde bazı tip kataloglarına göre Tatar masallarının tip numaralarına yer verilmiştir. Birinci ciltte, hayvan masalları ve sihirli masallar; ikinci ciltte, sadece sihirli masallar; üçüncü ciltte ise günlük hayatla ilgili masallar yayınlanmıştır.

En kapsamlı metin yayınları olmanın yanında, Tatar masalları üzerinde en ciddi ve bilimsel incelemeler de üç cilt hâlinde yayınlanan bu kitapların başına eklenen giriş yazılarıdır. Birinci ciltte Hemit Yarmi ve Lenar Camaletdin, ikinci ve üçüncü ciltte ise Lenar Camaletdin tarafından hazırlanan giriş yazılarında, masal türünün özellikleri şekil ve içerik bakımından ele alınmış, Tatar masalları hakkında yapılan çalışmalar tanıtılmış ve masal metinlerinden hareketle, Tatar masallarının içeriği ile ilgili

⁶⁸ SSSR Halıkları Ekiyetleré. Tözüvçeleré A. Ehmet, R. Hafizova. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1969.

⁶⁹ Skazki Rossii v Pereskazah Marka Vatagina. Sostavitel M. Vatagin. Leningrad: Detskaya Literatura, 1983.

⁷⁰ Tatar Halık İcatı, Ekiyetler (Bérénçé Kitap). Tomnı Tözüvçeler, İskermelerné Hezérlevçeler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977; Tatar Halık İcatı, Ekiyetler (İkençé Kitap). Tomnı Tözüvçeler, İskermelerné Hezérlevçeler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1978.; Tatar Halık İcatı, Ekiyetler (Öçençé Kitap). Tomnı Tözüvçé, Kéreş Mekalené Yazuvçı, İskermeler Ezérlevçél: L. Ş. Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1981.

değerlendirmeler yapılmıştır. Tatar masalları hakkında hazırlanmış bir inceleme kitabı yayınlanmadığından, bu üç ciltte yer alan bilgiler daha sonraki masal araştırmalarına da kaynaklık etmiş; masal konusunda yapılan sonraki çalışmalarda da bu kitaplardaki metinler esas alınmıştır.

1981’de Tatar masalları Macarcaya tercüme edilerek, Budapeşte’de yayınlanmıştır.⁷¹ Editörlüğünü, Klara Agyagasi’nin yaptığı kitaptaki metinler Arpad Berta ve Eva Csaki başta olmak üzere bazı bilim insanları tarafından yapılmıştır. Kitapta yer alan metinlerin hangi kaynaklardan alındığı ve masalların derleme bilgileri kitabın sonunda verilmiştir.

TEHSİ’nin kurulmasından sonra Tatar masal araştırmalarında Gomer Beşirov, Hemit Yarmi ve Halide Gatina gibi Tatar bilim adamları öne çıkarken, “Tatar Halık İcatı” serisinin yayınlanması süreciyle birlikte Lenar Camaletdin’in Tatar masalları konusunda derinleşmeye başladığı görülmektedir.

Lenar Camaletdin, 1986 yılında yüz elli Tatar masalını Rusça olarak “Tatarskie Narodnie Skazki (Tatar Halk Masalları)” adlı kitapta yayınladı.⁷² Çalışmanın başında Tatar masalları hakkında kısaca bilgi verilmiş ve daha önce yapılan çalışmalar tanıtılmıştır. Kitabın sonuna, Rusçaya tercüme edilemeyen sözcüklerden oluşan bir sözlük eklenmiştir. Çalışma 1992’de ikinci kez yayınlanmıştır.⁷³

Lenar Camaletdin tarafından yayınlanan bir başka kitap da “Tatar Halık Ekiyetleré (Tatar Halk Masalları)” adıyla 1989’da yayınlanmıştır.⁷⁴ Daha önce yayınlanan masallardan seçilerek bu kitaba alınan metinlerin kaynak kişileri ve derlemeyle ilgili bilgiler çalışmanın sonunda verilmiştir. Kitabın başında, Tatar masallarının genel özellikleri hakkında genel bilgiler verilmiştir.

Tatar, Başkurt ve Çuvaş masallarından seçmeler 1990’da “Tri Golubya, Skazki Narodov Başkirii, Tatarii i Çuvaşii (Üç Güvercin: Başkurt, Tatar ve Çuvaş Halk

⁷¹ Ma mentem, holnap jöttem, Kazáni tatár népmesék. Ed. Klara Agyagasi, Çev.: Arpad Berta, Eve Csaki vd. Budapest: Európa Könyvkiadó, 1981.

⁷² *Tatarskie Narodnie Skazki*. Sostavitel Lenar Zamaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1986.

⁷³ *Tatarskie Narodnie Skazki*. Sostavitel Lenar Zamaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1992.

⁷⁴ *Tatar Halık Ekiyetleré*. Tözüvçé, Kéreş Mekale Avtorı hem İskermeler Ezérleyçé Lenar Camaletdin. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989.

Masalları)”⁷⁵ adıyla yayınlanır. Çalışma; Tatar, Başkurt ve Çuvaş masallarının bir arada yayınlanmış olması bakımından önemlidir. Özellikle kitabın yayınlandığı 1990 yılı ve kitabın adında bir masal adı olmakla birlikte, İdil-Ural coğrafyasındaki üç Türk boyunu ifade edecek şekilde kullanıldığını düşündüğümüz “Üç Güvercin” ifadesinin kullanılması dikkat çekicidir.

Naile Velitova tarafından 1993’te “Kömiş-Sıluv, Tatar Halık Ekiyetleri (Gümüş Güzel, Tatar Halk Masalları)” adıyla Tatar masaları yayınlanmıştır.⁷⁶ Çalışma, daha önce yayınlanan kitaplardan seçilen metinlerle oluşturulmuştur. Çalışmada, masalların hangi kaynaktan alındığı bilgisi bulunmamaktadır.

Lenar Camaletdin, yayınlanmış masallara, yeni derlenmiş masalları da ekleyerek 1994 yılında “Tatar Halık Ekiyetleri, Tılsımlı Ekiyetler (Tatar Halk Masalları, Sihirli Masallar)” adlı kitabı yayınlamıştır.⁷⁷ Bu kitapta, Tatar masallarının önemli bir kısmını oluşturan sihirli masallar yer almaktadır. Lenar Camaletdin, çalışmanın başında sihirli masallar hakkında kısaca bilgi vermekle yetinmiştir. Çalışmanın sonunda masalların hangi kaynaktan alındığı ve derleme bilgileri verilmiştir.

Hemit Yarmi ve Halide Gatina, 1999’da hayvan masalları ve sihirli masallara yer verdikleri, “Tatar Halık Ekiyetleri (Tatar Halk Masalları)” adlı çalışmalarını yayınlamışlardır.⁷⁸ Kitapta, masalların hangi kaynaktan alındığı veya ne zaman derlendiğiyle ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

1999’da Tatar masalları İngilizce’ye tercüme edilerek, Kazan’da yayınlanmıştır. “Tatar Folk Tales (Tatar Masalları)”⁷⁹ adıyla yayınlanan bu çalışma Tatar Pen Center tarafından hazırlanmıştır. Kitabın sonunda Lenar Camaletdin’in Tatar masalları ile ilgili kısa bir değerlendirmesine yer verilmiştir.

⁷⁵ *Tri Golubya, Skazki Narodov Başkirii, Tatarii i Çuvaşii*. Sostavitel, Avtor Poslesloviya i Kommentariyev M. N. Yuhma. Kazan: Tatarskoe Kniznoe İzdatelstvo, 1990.

⁷⁶ *Kömiş-Sıluv, Tatar Halık Ekiyetleri*. Tözüvçesé Naile Velitova. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1993.

⁷⁷ *Tatar Halık Ekiyetleré, Tılsımlı Ekiyetler*. Tözüvçé, Kéreş Mekale Avtorı hem İskermeler Ezérleyçé Lenar Camaletdin. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1994.

⁷⁸ *Tatar Halık Ekiyetleri*. Tözüvçeleré Hemit Yarmi hem Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999.

⁷⁹ *Tatar Folk Tales*. Kazan: Megarif Neşriyatı, 1999.

“Tatar Halık İcatı” serisinden yayınlanan kitaplardan yapılan bir seçki, Lenar Camaletdin tarafından 2000’de yayınlanmıştır.⁸⁰ Çalışmada masalların hangi kaynaktan alındığı belirtilmiş ve masal sınıflandırmaları hakkında kısaca bilgi verilmiştir.

Tatar halk edebiyatı türlerinin bir bütün hâlinde yayınlandığı “Tatar Halık İcatı” serisi Rusça’ya tercüme edilerek, yeniden yayınlanmıştır. Bu yayınlar arasında Tatar masalları üç cilt olarak yayınlanmıştır. Lenar Camaletdin tarafından hazırlanan bu üç cildin, hayvan masalları ve sihirli masalları içeren birinci cildi 1999’da yayınlanmıştır.⁸¹ Bu ciltte Lenar Camaletdin; Tatar masalları üzerine yapılan çalışmalar hakkında daha önceki yayınlarındaki bilgileri tercüme ederek aktarmış ve hayvan masallarının kökeni, oluşumu ve içeriği hakkında değerlendirmelerde bulunmuştur. Çalışmanın sonunda, kitapta yer alan metinlerin hangi kaynaktan alındığı, varyantları varsa nerelerde yayınlandığı gibi bilgilerin yanı sıra masalların tip numaraları da bir liste hâlinde verilmiştir.

Çalışmanın ikinci cildi ise 2001’de yayınlanmıştır.⁸² Bu cildi de yayına hazırlayan Lenar Camaletdin, ikinci ciltte sadece sihirli masallara yer vermiştir. Çalışmanın başında sihirli masalların özellikleri, Tatar masallarından örneklerle tanıtılmış; çalışmanın sonunda kitapta yer alan masalların hangi kaynaklardan alındığı ve derleme bilgileri verilip, masalların tip numaraları bir liste hâlinde kitaba eklenmiştir.

Rusça olarak yayınlanan Tatar masallarının üçüncü cildi, 2010 yılında yine Lenar Camaletdin tarafından yayınlanmıştır.⁸³ Bu ciltte, gündelik hayatla ilgili Tatar masalları yer almaktadır. Diğer ciltlerde olduğu gibi, bu ciltte de öncelikle gündelik hayatla ilgili Tatar masalları hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmanın sonunda, diğer iki cilt de göz önüne alınarak, masal anlatıcıları listesi, masalların derlendiği coğrafi yer

⁸⁰ *Yeşegen Diy, Bulgan Diy: Ekiyetler*. Tözüvçi, Kérés Mekale hem İskermeler Avtorı: L. Ş. Camaletdin. Kazan: Megarif Neşriyatı, 2000. TEHSİ ile Megarif Neşriyatı Tatar halk bilgisi ürünlerinin yayınlanması için ortak bir çalışma başlatmışlar ve “Éncé Çeçtém, Éncé Cıyam” adlı bir seri yayın başlatmış, Lenar Camaletdin’in bu kitabı, söz konusu dizi kapsamında yayınlanmıştır.

⁸¹ *Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo, V 14-ti Tomah, Tom 1, Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki*. Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariiev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999.

⁸² *Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo. V 14 Tomah, Tom 2. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki*. Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariiev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 2001.

⁸³ *Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo, V 15 Tomah, Tom 3, Butovie Skazki*. Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariiev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: Megarif Neşriyatı, 2010.

adları listesi, masalların tip numaraları bir liste hâlinde verilmiştir. Bu yönüyle üçüncü cilt, diğer ciltlerdeki bazı bilgileri kapsayacak şekilde hazırlanmıştır.

Fatih Urmançı ve Kim Minnullin tarafından ders kitabı olarak hazırlanan “Tatar Halık İcatı: Hrestomatiye (Tatar Halk Edebiyatı: Ders Kitabı)” adlı çalışmada da masal metinlerine yer verilmiştir.⁸⁴ Fatih Urmançı tarafından 2005’te yayınlanan kitabı tamamlamak amacıyla, örnek metinlerin toplandığı bu kitabın 53-96. sayfaları arasında üçe ayrılan masal türlerine örnek olarak sekiz masal metnine yer verilmiştir.

Tatar masallarının derlenmesi ve yayınlanmasında büyük katkıları olan Halide Gatina’nın derlediği metinler 2006’da “Vakitında Tabılğan Yakutlar: Ekiyetler, İstelikler hem Hatlar (Vaktinde Bulunan Yakutlar: Anılar ve Mektuplar)”,⁸⁵ 2008’de ise “Tutıy Koş: Tatar Halık Ekiyetleri (Tuti Kuş: Tatar Halk Masalları)”⁸⁶ adıyla yayınlanmıştır. Her iki kitapta da masalların ne zaman, nerede ve kimden derlendiği hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir. Her iki çalışmanın başında Halide Gatina ve onun Tatar masallarının derlenmesindeki katkıları üzerine Tatar halk bilimi uzmanı Flora Ehmetova-Urmançı’nın bir sunuş yazısı yer almaktadır.

2000’li yıllarda Tatar masallarının, özellikle de çocukların okuyabileceği renkli ve resimli kitaplarda yayımlandıkları görülmektedir. Bu yayınlarda masalların alındığı kaynaklar belirtilmemiştir. Ayrıca, çocuklar için yayınlanan masal metinleri ile bilimsel yayınlardaki masal metinleri arasında bir farklılık da görülmemektedir. 2000’li yıllarda çocuklar için yayınlanan bazı masal kitapları şunlardır: “Balalarga Ekiyetler (Çocuklara Masallar)”,⁸⁷ “Ekiyet Söylim Sızge... Ekiyetler (Size Masal Anlatayım... Masallar)”,⁸⁸ “Yokı Ekiyetleré: Tatar Halık Ekiyetleri (Uyku Masalları: Tatar Halk Masalları)”,⁸⁹ “Tatar Halık Ekiyetleri: Yılan Patşası Şahmara (Tatar Halk Masalları:

⁸⁴ F. İ. Urmançıyev, K. M. Minnullin. *Tatar Halık İcatı: Hrestomatiye*. Kazan: Megarif Neşriyatı, 2005.

⁸⁵ Halide Gatina. *Vakitında Tabılğan Yakutlar: Ekiyetler, İstelikler hem Hatlar*. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 2006.

⁸⁶ *Tutıy Koş: Tatar Halık Ekiyetleri*. Tözüvçisi hem İskermeler Avtorı: Halide Gatina, Kiriş Süz Avtorı: F. Ehmetova-Urmançı. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 2008.

⁸⁷ *Balalarga Ekiyetler*. Tözüvçisi: Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 2000.

⁸⁸ *Ekiyet Söylim Sızge, Ekiyetler*. Tözüvçé-Redaktör Nurzide Notfullina. Kazan: Megarif Neşriyatı, 2002.

⁸⁹ *Yokı Ekiyetleré: Tatar Halık Ekiyetleri*. Kazan: Megarif Neşriyatı, 2004.

Yılan Padişahı Şahmaran)",⁹⁰ "Tatar Halık Ekiyetleré (Tatar Halk Masalları)",⁹¹ "Gölçeçek: Tatar Halık Ekiyeté (Gülçiçek: Tatar Halk Masalı)".⁹² Çocuklar için yayınlanan kitaplar bunlardan ibaret değildir. Biz sadece, Tataristan'da Tatar masallarının oldukça kaliteli bir baskı ile çocuklar için yayınlandığı bazı kitapları anmakla yetindik. Özellikle "Tatarstan Kitap Neşriyatı" ve "Megarif Neşriyatı" bilimsel yayınların yanında, çocukların eğitime yönelik olarak, masal metinlerinin yayınlanması konusunda ciddi ve kaliteli yayınlarıyla dikkat çekmektedir.

Buraya kadar ele aldığımız kaynaklar hakkında genel bir değerlendirme yapmanın yerinde olacağını düşünüyoruz. Tatar masalları ile ilgili ilk metin yayınlarının, dil incelemeleri için malzeme toplayan bilim adamlarının derlemelerine dayandığı görülmektedir. Bu metinler, hem ilk derlemeler olması bakımından hem de dil incelemesi için toplandıklarından, metinlerin kelime hazinesi, cümle yapısı vb. gibi özelliklerine müdahale edilmeden transkribe edilerek yayınlanmış olmaları bakımından önemlidir.

Tatar masalları ile ilgili ilk bilimsel derlemeler, 1930'lu yıllarda başlamış, 1945 ve 50'li yıllarda derleme faaliyetleri artarak devam etmiştir. Derleme gezilerine büyük önem verildiğini, "Sovet Tatarstanı (Sovyet Tataristanı)" adlı gazetenin 5 Mayıs 1954 tarih ve 130 (9796) nolu sayısında yayınlanan "Folklor Ekspeditsiyeleri (Folklor Gezileri)" adlı haberde, Hemit Yarmi başkanlığında Tataristan'da yapılacak alan araştırmalarından bahsedilmekte ve bu gezilere katılacak üyelerin kolhozlarda toplanarak, bazı kitapları okuyacakları belirtilmektedir. İlgili yazıdan, o dönem derlemelerinin, ortak bir Sovyet edebiyatı yaratmak için halk edebiyatından istifade edilmesi amacıyla yapılması gerektiği yönünde bir anlayış olduğu anlaşılmaktadır.⁹³

TEHSİ'nin kurulmasıyla birlikte daha bilimsel yayınların ağırlık kazandığı görülmektedir. Özellikle Hemit Yarmi⁹⁴ ve Gomer Beşirov'un çalışmaları bu döneme

⁹⁰ *Tatar Halık Ekiyetleri: Yılan Patşası Şahmara*. Tövüvçé-Redaktör Lyutsie Gizzetullina. Kazan: Megarfi Neşriyatı, 2004.

⁹¹ *Tatar Halık Ekiyetleri*. Tözüvçé-Möharriré Taliye Şakirova. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 2007.

⁹² *Gölçeçek: Tatar Halık Ekiyeté*. Kazan: Megarif Neşriyatı, 2007.

⁹³ "Folklor Ekspeditsiyeleri." *Sovet Tatarstanı*. Kazan, 3 İyun 1954, No: 130 (9796), s. 4.

⁹⁴ Hemit Yarmi'nin Tatar masal araştırmaları bakımından önemi hakkında bilgi için bkz. L. Ş. Camaletdinov. "Hemit Yarmi hem Halık Ekiyetleré." *Tatar Folklorı Meseleleré, Kürénéklé Galim-Folklorçı Hemit Yarminén 100 Yılıgına Bağışlana*. Kazan: Fikér Neşriyatı, 2004, ss. 12-19.

damgasını vurmuştur. 1970’li yıllardan itibaren Tatar masal araştırmalarında Lenar Camaletdin isminin öne çıktığı görülmektedir. “Tatar Halık İcatı” serisinden üç ciltlik masal külliyyatının yayınlanmasındaki katkıları, onun daha sonraki çalışmalarının da masallar üzerine olmasını sağlamıştır.

1946 ve 1956’da iki cilt olarak yayınlanan Tatar masalları ve 1977, 1978 ve 1981’de “Tatar Halık İcatı” serisinden yayınlanan üç ciltte yer alan masallar, sonraki yıllarda yayınlanan pek çok kitaba ve bilimsel araştırmaya kaynaklık etmiştir. Bu kitaplardan yapılan seçmeler, hem bilimsel olarak hem de çocuklar için okuma kitabı olarak defalarca basılmıştır.

Bilimsel olarak yayınlanan masal metinlerinin yanında, çocuklar için hazırlanan kitaplar da Tataristan’da oldukça fazladır. Daha 1940’larda başlayan bu yayınlar, günümüzde daha da artarak devam etmektedir.

2.1.2. Gazete ve Dergiler

Tatar masal metinleri, kitapların yanında bazı gazete ve dergilerde de yayınlanmıştır.

Kazan’da arşiv ve kütüphanelerde araştırma yaptığımız 2008 yılında gazete ve dergilerde yayınlanan metinlerini bütünüyle tarama ve tespit etme imkanımız olmamıştır. Kütüphane ve arşivlerde bulunan söz konusu dergi veya gazetelerin bütün sayılarının bulunamaması, arşivlerde yer alan yayınların okuyuculara sınırlı sayıda verilmesi vb. gibi nedenlerden dolayı, bu konudaki çalışmaların tamamına ulaşmamız mümkün olmamıştır. Ancak, kütüphanelerde ulaşabildiğimiz bazı dergi ve gazetelerde masal metinlerinin yayınlandığı sayıları görme ve masal metinleri ile ilgili bazı notlar alma imkanımız da oldu.

Araştırmamız sırasında; Tataristan’da yayınlanan “Ak Yul”, “Miras”, “Kızıl Tatarstan”, “Sovet Mektebi”, “Sovet Edebiyatı”, “Söyimbike”, “Meydan”, “Fenni Tatarstan”, “Sovet Tatarstanı”, “Yeş Stalinçi”, “Fen ve Mektep”, “Megarif”, “Yalkın”, “Pioner” ve “Çayan” gibi dergi ve gazetelerde masal metinlerinin yayınlandığını tespit ettik. Burada bu yayınların bazılarını kısaca değerlendirmenin yerinde olacağını düşünüyoruz.

Tatar edebiyatı, dili ve kültürü ile ilgili akademik inceleme ve makalelerin yayınlandığı “Miras” dergisinde Tatar masal metinleri de yayınlanmıştır. “Miras”ın 1993 yılı 2-7, 9-12. sayılarında ve 1994 yılı 1-4. sayılarında Kunos tarafından derlenen masal metinleri yayınlanmıştır.⁹⁵

“Pioner” adıyla Tataristan Eğitim Bakanlığı’nın çocuklar için yayınladığı edebî derginin “Ağustos 1954” tarihli 8 nolu sayısında “İké Mulla Bélen Bér Mujik (İki Molla ile Bir Köylü)” adlı Tatar masalı yayınlanmıştır.⁹⁶

“Yalkın” adlı derginin “Şubat 1963”te yayınlanan 2 nolu sayısında “İké Çabata-Bér Kiyim (İki Terlik, Bir Giysi)”⁹⁷ ve “Nisan 1964”te yayınlanan 4 nolu sayısında da “İké Heyleker (İki Hilekar)” ve “Şéş Mıyık (Şiş Bıyık)” adlı Tatar masalları yayınlanmıştır.⁹⁸ Masal metinlerinin sonunda, metinlerin kimden derlendiği bilgisi bulunmaktadır. “Yalkın”ın Haziran 1969 yılı, 6 nolu sayısında Sibirya’da yaşayan Tatarlardan derlenmiş olan “Möltel” adlı masal yayınlanmıştır.⁹⁹ “Yalkın”ın “Ocak 1971” tarihli, 1 nolu sayısında da Sibirya’daki Tatarlardan derlenen “Ügi Kız (Üvey Kız)” ve “Kurdan Yasalğan Malay (Hamurdan Yapılan Çocuk)” adlı masal yayınlanmıştır.¹⁰⁰

“Çayan, Satira hem Yumor Jurnalı (Çıyan, Hiciv ve Mizah Dergisi)”nin “Eylül 1994”te yayınlanan sayısında “Öç Sorav (Üç Soru)” ve “Sandugaç (Bülbül)” adlı iki Tatar masalı yayınlanmıştır.¹⁰¹ Hemit Yarmi tarafından derlenen bu metinler, derginin 1904 yılında dünyaya gelen H. Yarmi’nin “90 Yıllığı” münasebetiyle dergide yer almıştır.

“Sovet Tatarstanı” adlı gazetenin 23 Mart 1960 tarih ve “70 (12339)” nolu sayısında E. Kasıymov tarafından derlenen “Maktançık Bay” adlı masal metni yayınlanmıştır.¹⁰²

⁹⁵ *Esirlékten Kaytkan Ekiyetler.* s. 4.

⁹⁶ “İké Mulla Bélen Bér Mujik.” *Pioner.* Kazan, Avgust 1954, No: 8, s. 29.

⁹⁷ “İké Çabata-Bir Giysi.” *Yalkın.* Fevral 1963, No: 2, s. 19.

⁹⁸ “İké Heyleker, Şéş Mıyık.” *Yalkın.* Kazan, Aprel 1964, No.: 4, ss. 26-28.

⁹⁹ “Möltel, Sébér Tatarları Ekiyeté.” *Yalkın.* İyun 1969, No: 6, ss. 20-21.

¹⁰⁰ “Sébér Ekiyetleré, Ügi Kız, Kurdan Yasalğan Malay” *Yalkın.* Yanvar 1971, No: 1, ss. 15-17.

¹⁰¹ “Öç Sorav, Sandugaç.” *Çayan, Satira hem Yumor Jurnalı.* Kazan, Eylül 1994, s. 6.

¹⁰² “Maktançık Bay.” *Sovet Tatarstanı.* Kazan, 23 Mart 1969, No: 70 (12339), s. 3.

“Yeş Stalinçi” adlı gazetenin 10 Eylül 1940 tarih ve 119 (1848) nolu sayısında “Basıyr Bay” adlı Tatar masalı yayınlanmıştır.¹⁰³ Aynı gazetenin Haziran 1940, 71 (1800) nolu sayısında da bir masal anlatıcısının Lenin’e ve Stalin’e ithaf ettiği bir masal metni kısaltılarak, yayınlanmıştır.¹⁰⁴ Bu yayınlar, masal anlatıcılarının da dönemin siyasal etki ya da baskılarından dolayı, Lenin ve Stalin’e masal ithaf ettiklerini göstermektedir.

“Sovet Edebiyatı” adlı edebî derginin “Ocak-Şubat 1941” tarihli sayısında “Ekiyetler hem Rivayatlar (Masallar ve Efsaneler)” başlığı altında efsane ve masal metinleri yayınlanmıştır.¹⁰⁵

Türkiye’de yayınlanan bazı dergilerde de Tatar masalları Türkiye Türkçesine aktararak, yayınlanmıştır.

Bu dergilerden biri, Türkiye’de yaşayan Tatarlar tarafından 1970-1980 yılları arasında yayınlanan “Kazan Dergisi”dir. Kazan Dergisi’nin çeşitli sayılarında Tatar masalları, hem Tatar Türkçesi ile hem de Türkiye Türkçesine aktararak, yayınlanmıştır.¹⁰⁶

“Millî Folklor” dergisinde Özkan Öztekten, “Yılan Padişahı Şahmaran” adlı Tatar masalını Türkiye Türkçesine aktararak, yayınlamıştır.¹⁰⁷

2.1.3. Antolojiler

Tataristan’da Tatar masal metinlerinin yayınlandığı ansiklopedi veya antolojiye rastlamadık. Antoloji olarak adlandırılan (Tataristan’da, Halık İcatı, Tatar Halık İcatı gibi çalışmalardan bahsedilirken, antoloji ifadesi kullanılmaktadır.) bazı çalışmalar ise, kitap bütünlüğü gösterdiğinden dolayı “Kitaplar” başlığı altında değerlendirilmiştir. Ancak, Türkiye’de hazırlanan iki antolojide Tatar masal metinleri yayınlanmıştır.

¹⁰³ “Basıyr Bay.” *Yeş Stalinçi*. Kazan, 10 Sentyabr 1940, s. 3.

¹⁰⁴ “Almaz Batır Bélen Koriç Batır.” *Yeş Stalinçi*. İyun 1940.

¹⁰⁵ “Ekiyetler hem Rivayatlar.” *Sovet Edebiyatı*. Kazan, Yanvar-Fevral 1941, No: 1-2, ss. 71-80.

¹⁰⁶ B. Tümen Somuncuoğlu. “Kazan Dergisi (1970-1980).” *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Yıl: 13, S.: 1, Nisan 2009, ss. 71-90.

¹⁰⁷ Özkan Öztekten. “Bir Tatar Masalı: Yılan Patşası Şahmara.” *Millî Folklor, Türk Dünyası Folklor Dergisi*. S.: 33, Bahar 1997, ss. 131-137.

Türkiye’de Tatar masallarının yayınlandığı antolojilerden biri “Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi”dir. Bu antolojinin 17. cildinde Tatar masal metinleri yayınlanmıştır.¹⁰⁸ Bu cildi, Tatar halk bilimi uzmanı Fatih Urmançi hazırlamış, masal metinleri Hayati Develi tarafından Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Masal metinlerinin başında Tatar masalları hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Bu antolojide yayınlanan masal metinlerinden biri, Nedim Bakırcı¹⁰⁹ tarafından hazırlanan doktora tezinde kullanılmış, bir masal metni de Ali Berat Alptekin¹¹⁰ tarafından hazırlanan “Hayvan Masalları” adlı kitaba alınmıştır.

Türkiye’de yayınlanan ikinci antoloji ise “Türk Dünyası Edebiyat Metinleri Antolojisi”dir.¹¹¹ Bu antolojinin altıncı cildinde Tatarlarla ilgili kısmı hazırlayanın Hatip Minnegulov olduğu bilgisi bulunmaktadır. Antolojinin altıncı cildinde yayınlanan Tatar masallarının “AKM Arşivi”nde bulunduğu bilgisi verilirken, masal metinlerinin hangi kaynaktan alındığı, kim tarafından aktarıldığı hakkında herhangi bir bilgi bulunmaktadır. Çalışmanın başında bir aktarma grubu listesi bulunmakla birlikte, hangi bilim adamının hangi Türk şivesine ait metinleri aktardığı belirtilmemiştir. Bu yönüyle, bilimsel olmaktan çok popüler bir metin yayını niteliği gösteren antolojide sadece dört Tatar masalı yer almaktadır.

2.2. İncelemeler

Çalışmamızın bu kısmında, Tatar masalları hakkında yapılan incelemeler; “Tezler”, “Kitap Bölümleri”, “Makale ve Bildirirler” ve “Ansiklopediler” olmak üzere dört başlık altında değerlendirilmiştir.

2.2.1. Tezler

Tatar masalları üzerine Tataristan’da iki tez çalışması yapılmıştır. Bu çalışmalardan ilki Eduard S. Kasıymov’un Hemit Yarmi’nin danışmanlığında hazırladığı “Tatar Halık Ekiyetlerinde Satira hem Yumor (Tatar Halk Masallarında

¹⁰⁸ Başlangıcından Günümüze Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi (Nazım-Nesir), 17 Tatar Edebiyatı I., Ankara: Kültür Bakanlığı, 2001.

¹⁰⁹ Nedim Bakırcı. *Türk Dünyası Coğrafyasından Tespit Edilmiş Hayvan Masalları Üzerinde Bir İnceleme*. Konya: Selçuk Univ., Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, 2004, ss. 513-519.

¹¹⁰ Ali Berat Alptekin. *Hayvan Masalları*. Ankara: Akçağ Yay., 2005, ss. 42-47.

¹¹¹ *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı, Türk Dünyası Edebiyat Metinleri Antolojisi*. C.: VI, Ankara: AKMB Yay., 2004. Çalışmada Tatar masalları ss. 368-392’de yer almaktadır.

Mizah ve Hiciv)”¹¹² adlı doktora tezidir. E. Kasıymov’un tezi ayrı bir kitap olarak yayınlanmamıştır.

E. Kasıymov’un çalışması “Giriş”, üç bölüm, “Sonuç”, “Kaynakça” ve “Ekler” kısımlarından oluşmaktadır. Çalışmanın “Giriş” (ss. 1-6) kısmında halk bilimi çalışmalarının ve masalların önemi üzerinde durmuştur.

Çalışmanın I. Bölüm’ü, “Tatar Masallarının Derlenmesi ve Yayınlanması Tarihinden” (ss. 7-57) adını taşımaktadır. Kasıymov bu bölümde, Tatar masalları üzerine yapılan çalışmaları ayrıntılı bir şekilde değerlendirmiştir. Kasıymov, dönemin siyasî şartlarından dolayı bazı değerlendirmelerinde derlenen ve yayınlanan metinleri, Rus ve Tatar düşmanlığından bahsettiğini, bu nedenle içerdiği fikirler bakımından zararlı olduklarını ifade etmektedir.¹¹³ Bu değerlendirmeler dışında, Kasıymov’un daha önce yayınlanan çalışmalarda yer alan metinleri; tür özellikleri ve içerikleri bakımından da kısaca tanıttığı görülmektedir.

Çalışmanın “Tatar Halk Masallarında Hicvî Unsurlar” (ss. 58-187) başlığını taşıyan II. Bölüm’ü; “1. Hayvan Masallarında Hiciv”, “2. Sihirli Masallarda Hiciv”, “3. Gündelik Hayatla İlgili/Hicvî Masalların Fikrî İçeriği” ve “4. Hicvî Masallarda Olumlu Kahraman” alt başlıklarından oluşmaktadır. Kasıymov bu bölümde, masal metinlerinden hareketle, masallardaki sosyal temalar üzerinde durmuştur.

“Tatar Halk Masallarında Hicvî Tasvir Etme Yolları” (ss. 188-226) adlı III. Bölüm’de ise, Tatar masallarında sosyal temaların işleniş biçimleri, masal kahramanlarının kişilik özelliklerinin yansıtılış biçimleri ele alınmıştır.

Çalışma, elde edilen bulguların tartışıldığı “Sonuç” (ss. 227-237), kullanılan kaynakların künyelerinin verildiği “Kaynakça” (238-251) ve masal metinlerinin yer aldığı “Ekler” (ss. 253-280) ile sona ermektedir.

Tatar masalları hakkındaki tezlerden biri de Lenar Camaletdin tarafından hazırlanan “Tatarskaya Narodnaya Skazka i Literaturnie Skazki G. Tukaya (Tatar Halk Masalı ve Abdullah Tukay’ın Edebî Masalları)”¹¹⁴ adlı doktora tezidir. Lenar

¹¹² E. S. Kasıymov. *Tatar Halık Ekiyetlerinde Satira hem Yumor*. SSSR Fenner Akademiyesi Kazan Tél, Edebiyat hem Tarih İnstitutı, Kazan, 1965.

¹¹³ E. S. Kasıymov. *agt.*, s. 13.

¹¹⁴ Lenar Şayhiyevîç Zamaletdinov. *Tatarskaya Narodnaya Skazka i Literaturnie Skazki G. Tukaya*. Akademii Nauk Tatarstana İYALİ, Kazan, 1993.

Camaletdin'in doktora tezini görme imkanımız olmadığından, çalışmasının yayınlanan özetinden (Avtoreferat) hareketle kısaca değerlendirmeye çalışacağız.

Lenar Camaletdin çalışmasında, Tatar şairi Abdullah Tukay'ın masalları ve Tatar halk masalları arasındaki ilişkileri ele almış, Tukay'ın sanatında masalları nasıl kullandığı ya da masallardan nasıl yararlandığı üzerinde durmuş ve Tukay tarafından yayınlanan manzum masalların (Ekiyet-Poemalar), sözlü gelenekten derlenen hangi masallarla ilişkili olduğunu tespit etmiştir.

Tataristan'daki bu bilimsel çalışmalar dışında, Türkiye'de hazırlanan bazı tezlerde de Tatar masal metinleri Türkiye Türkçesine aktarılmıştır.

Türkiye'de hazırlanan iki yüksek lisans tezinde Tatar masal metinleri Türkiye Türkçesine aktarılmış ve dil bakımından incelenmiştir. Bunlardan ilki Gazi Üniversitesi'nde Fatma Özkan'ın danışmanlığında Göksel Akça tarafından hazırlanan “Tılsımlı Ekiyetler (Sihirli Hikâyeler) Metni Üzerinde Tatar Türkçesinin Şekil Bilgisi Özellikleri Açısından Değerlendirilmesi” adlı tez çalışmasıdır.¹¹⁵ Göksel Akça, 1989 yılında Lenar Camaletdin tarafından yayınlanan “Tatar Halık Ekiyetleri (Tatar Halk Masalları)” adlı kitapta yer alan masallardan on yedi sihirli masalı Latin harflerine ve Türkiye Türkçesine aktarmıştır. Bir dil incelemesi olmakla birlikte, çalışmada masal türünün seçilmiş olmasının gerekçeleri anlatılmadığı gibi, çalışmanın sonuçlarında da masallarda dil kullanımı hakkında herhangi bir değerlendirme yapılmamıştır.

Gazi Üniversitesinde hazırlanan bir diğer yüksek lisans tezi de yine Fatma Özkan'nın danışmanlığında Huri Dursun tarafından hazırlanan “Hayvanlar Turındaki Ekiyetler (Hayvan Masalları) Metni Üzerinde Tatar Türkçesi'nin Ses Özellikleri Açısından Değerlendirilmesi” adlı tez çalışmasıdır.¹¹⁶ Bu çalışmada da Göksel Akça tarafından hazırlanan tezde olduğu gibi, Lenar Camaletdin tarafından 1989 yılında yayınlanan kitapta yer alan hayvan masalları kullanılmıştır. Çalışmada otuz üç hayvan masalı, Latin harflerine ve Türkiye Türkçesine aktarılmıştır.

¹¹⁵ Göksel Akça. *Tılsımlı Ekiyetler (Sihirli Hikâyeler) Metni Üzerinde Tatar Türkçesinin Şekil Bilgisi Özellikleri Açısından Değerlendirilmesi*. Gazi Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2000.

¹¹⁶ Huri Dursun. *Hayvanlar Turındaki Ekiyetler (Hayvan Masalları) Metni Üzerinde Tatar Türkçesi'nin Ses Özellikleri Açısından Değerlendirilmesi*. Gazi Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2001.

Türkiye’de Tatar masalları üzerine üç bitirme tezi de hazırlanmıştır. Giresun Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nde Mustafa Aça danışmanlığında hazırlanan bu tezler, Lenar Camaletdin’in 1994’te yayınladığı “Tatar Halık Ekiyetleri, Tılsımlı Ekiyetler” (Tatar Halk Masalları, Sihirli Masallar) adlı kitapta yer alan metinlerin Türkiye Türkçesine aktarılmasından ibarettir.¹¹⁷

2.2.2. Kitap Bölümleri

Tatar halk bilgisi ürünleri üzerine hazırlanmış bazı kitaplarda Tatar masallarına da bir bölüm ayrılmıştır. Bu bölümlerde masal kavramı, Tatar masallarının genel özellikleri, masalların sınıflandırılması gibi konular üzerinde bazı genel bilgiler verilmiştir. Bu bilgiler, yeni bilimsel değerlendirmelerden çok daha önce yapılmış olan çalışmaların birer özeti niteliğindedir.

Tatar halk bilgisi türleri ile ilgili olarak genel bilgilerin yer aldığı “Folklor Janrların Analizlav (Folklor Türlerini İncelemek)” adlı kitapta “Ekiyetler” (Masallar) adlı bölüm, Lenar Camaletdin tarafından yazılmıştır.¹¹⁸ Bu bölümde, öncelikle “Ekiyet” sözcüğünün kökeni ve anlamı üzerinde durulmuştur. Daha sonra masalların sınıflandırılması, bu sınıflandırmaya göre masalların özellikleri, Tatar masalları üzerine yapılan belli başlı çalışmalar ve masal türünün özellikleri tanıtılmıştır.

Tataristan’daki halk bilimi çalışmalarının kurumsallaşmasında büyük emeği olan Hemit Yarmi, “Tatar Halkının Poetik İcatı”¹¹⁹ (Tatar Halkının Sözlü Yaratmaları) adlı eserinde masallara da bir bölüm ayırmıştır. Kitabın, 83-109. sayfaları arasındaki “II. Bölüm”ü “Ekiyetler (Masallar)” adını taşımaktadır. Hemit Yarmi bu bölümde; öncelikle masalların kökeni ve oluşumu hakkında bazı değerlendirmeler yaptıktan sonra, Tatar masallarını üçe ayırmış ve her grup hakkında masal metinlerinden hareketle bazı

¹¹⁷ Kıvanç Karaot. *Tatar Halık Ekiyetleré Adlı Kitabın 104-202 Sayfaları Arasındaki Masalların Latin Harflerine Çevirisi ve Türkiye Türkçesine Aktarılması*. Giresun Üniv., Fen-Edebiyat Fak., TDE Böl., Lisans Tezi, Giresun, 2007; Ali Arıcı. *Tatar Halık Ekiyetleré Adlı Kitabın 202-306 Sayfaları Arasındaki Masalların Latin Harflerine Çevirisi ve Türkiye Türkçesine Aktarılması*. Giresun Üniv., Fen-Edebiyat Fak., TDE Böl., Lisans Tezi, Giresun, 2007; Mine Devrim. *Tatar Halık Ekiyetleré Adlı Kitabın 307-385 Sayfaları Arasındaki Masalların Latin Harflerine Çevirisi ve Türkiye Türkçesine Aktarılması*. Giresun Üniv., Fen-Edebiyat Fak., TDE Böl., Lisans Tezi, Giresun, 2007.

¹¹⁸ L. Camaletdinov. “Ekiyetler.” *Folklor Janrların Analizlav*. Kazan: Kazan Üniversitesi Neşriyatı, 1986, ss. 89-112.

¹¹⁹ Hemit Yarmi. *Tatar Halkının Poetik İcatı*. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1967.

tespitlerde bulunmuştur. Bölümün sonunda ise, Tatar masallarında görülen başlıca kahramanlar üzerinde durmuştur.

Tatar destanları üzerine çalışan ve son dönem Tatar halk bilimi çalışmalarının önemli isimlerinden biri olan Fatih Urmançı, 2005 yılında yayınladığı “Tatar Halık İcatı” adlı kitabında, masallara özel bir bölüm ayırmıştır.¹²⁰ F. Urmançı, çalışmasının 92-121. sayfaları arasında “Ekiyetler (Masallar)” adlı bölümünde, “Ekiyetlerné Öyrenüv Tarihinnan (Masal Araştırmaları Tarihinden)” başlığı altında Tatar masal araştırmaları hakkında kısaca bilgi vermiştir. Urmançı bu kısımda, Tatar masalları üzerine ayrı bir çalışmanın yapılmamış olduğunu belirtmekte ve yapılan incelemelerin metin yayınlarının başlarına eklenen giriş yazıları ve bazı makale ve bildirilerden ibaret olduğuna dikkat çekmektedir. Daha sonra, “Janrın Töp Üzénçelékleré hem Törleré (Türün Belli Başlı Özellikleri ve Çeşitleri)” başlığı altında masal türünün özellikleri ve masalların sınıflandırması hakkında bazı bilgiler aktaran Urmançı, üçe ayırdığı masal türleri hakkında bilgi vermiştir.

Marsel Bakirov tarafından hazırlanan “Tatar Folklorı (Tatar Folkloru)” adlı ders kitabında da masallar bir bölüm içerisinde değerlendirilmiştir.¹²¹ M. Bakirov, çalışmasında masallar hakkında kısa ve tanıtıcı bilgiler verdikten sonra, masalların özellikleri üzerinde durmuş ve üç gruba ayırdığı Tatar masallarını, metinlerden alıntılar yaparak, ana hatları ile incelemiştir.

Türkiye’de yayınlanan “Türk Dünyası Edebiyat Tarihi” adlı çalışmanın ikinci cildinde bir bölüm “Masallar”’a ayrılmıştır. Saim Sakaoğlu tarafından hazırlanan bu bölümde, Tatar masalları hakkında da bazı bilgiler vermiştir. Tatar masalları üzerine yapılan çalışmalardan bazılarının künyelerine de yer veren Sakaoğlu, Tatar masallarının sınıflandırılması ve Tatar masallarında kullanılan formeller üzerinde kısaca durmuştur.¹²²

¹²⁰ Fatih Urmançı. *Tatar Halık İcatı*. Kazan: Megarîf Neşriyatı, 2005.

¹²¹ M. H. Bakirov. *Tatar Folklorı, Yugarı Ukuv Yortları Öçén Deréslék*. Kazan: Megarîf Neşriyatı, 2008.

¹²² Saim Sakaoğlu. “Masallar.” *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı*. C.: II, Ankara: AKMB Yay., 2002, ss. 131-312.

2.2.3. Makaleler ve Bildiriler

Kreşin Tatarlarından derlenen birkaç masal metnini R. G. İgnatyev, Rusça'ya tercüme ederek 1875'te yayınlamıştır.¹²³ Makalenin adından da anlaşılacağı gibi, İgnatvey; Orenburg ve civarında yaşayan Hristiyanlaştırılmış Müslümanların masal, hikâye ve şarkıları hakkında bir değerlendirme yapmıştır. Makalede ağırlıklı olarak dinî anlatmaların yer aldığı görülmektedir.

Tatar masallarıyla ilgili metinlere yer verilen ilk makale boyutundaki ilk inceleme yayınlarından birisi V. N. Vitevski'ye aittir. Vitevski, 1877'de düzenlenen IV. Arkeoloji Kongresi'ne sunduğu bildirisinde iki Tatar masalına yer vermiştir.¹²⁴

Tatar halk edebiyatı ürünlerinin derlenmesi ve yayınlanmasında önemli bir yeri olan Kayum Nasıyri, Tatar masallarını da derlemiş ve yayınlamıştır. Kayum Nasıyri'nin derlediği masallar, Tatar masallarıyla ilgili ilk ciddi bilimsel inceleme olan “Skazki Kazanskih Tatar i Sopostavlenie ih so Skazkami Drugih Narodov (Kazan Tatar Masalları ve Onların Diğer Halkların Masalları ile Karşılaştırılması)” adıyla K. Nasıyri ve P. A. Polyakov tarafından yayınlanmıştır.¹²⁵ Oldukça hacimli bir makale olan bu çalışmada, Kayum Nasıyri tarafından derlenen on bir Tatar masalı, Kiril ve Arap alfabesiyle Tatar Türkçesi ve Rusça tercümeleriyle birlikte yayınlanmıştır.

Gomer Beşirov, 1939 yılında “Kızıl Tatarstan” adlı gazetede “Halık Ekiyetleri hem Ekiyetçiler (Halk Masalları ve Masal Anlatıcıları)”¹²⁶ adlı bir makale yayınlamıştır. Beşirov makalesinde, katıldığı derleme gezisinde karşılaştığı masal anlatıcıları ve onların repertuarları hakkında bilgi vermiş, masal anlatıcılarını tanıtmıştır.

¹²³ R. G. İgnatyev. “Skazaniya, Skazki i Pesni, Sohranivşiesya v Rukopisyah Tatarskoy Pismennosti i v Ustnih Pereskazah u İnorodtsev-Magometan Orenburgskogo Kraya.” *Zapiski Orenburgskogo Otdela Imperatorskogo Russkogo Geografičeskogo Obsçestva*. Orenburg, Vıp.: III. Orenburg, 1875, ss. 183-236.

¹²⁴ *Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap)*. s. 10.

¹²⁵ K. A. Nasırov., P. A. Polyakov. *Skazki Kazanskih Tatar i Sopostavlenie ih so Skazkami Drugih Narodov*. Kazan: Tipo-Litografiya İmperatorskago Universiteta, 1900.

¹²⁶ G. Razin. “Halık Ekiyetleri hem Ekiyetçiler.” *Kızıl Tatarstan*. 30 İyun 1939, No: 148 (5649). (G. Beşirov, bu makalesinde G. Razin adını kullanmıştır.)

Tatar masallarının derlenip, yayınlanmasında büyük bir katkısı olan Gomer Beşirov, 1954 yılında yazdığı “Tılsımnar Dönyasında (Sihirler Dünyasında)”¹²⁷ adlı makalesinde, Tatar masalları üzerinde bazı tespit ve değerlendirmelerde bulunmuştur. Beşirov, bu makalesinde masallarda sihirli bir dünya olduğunu, fakat onu yaratan insanın gerçek dünyada yaşadığını söyledikten sonra, masalların oluşumu ve kökeni üzerine bazı görüşlerini dile getirmektedir. Çalışmanın önemli kısmı, Beşirov’un Tatar masallarının içeriği, masallardaki tip ve karakterlerin özelliği ile masal anlatıcılarının ve dinleyicilerin masala etkisi üzerine yaptığı tespitlerdir. Bu yönüyle çalışma, Tatar masal anlatma geleneği üzerine yapılmış az sayıdaki bilimsel çalışmalardan biri olarak dikkat çekmektedir.

Doktora tezini Tatar masalları üzerine hazırlayan Eduard Kasıymov, 1963 yılında “Tatar Halık Ekiyetlerinde Satirik Tipiklaştırıv (Tatar Halk Masallarında Hicî Tipleştirme)”¹²⁸ adlı makalesinde, Tatar masallarında yer alan tiplerin karakter özelliklerinin nasıl ifade edildiği üzerinde durmaktadır. E. Kasıymov, masal adlarında masal kahramanlarının karakter özelliklerini vurgulayacak ifadelerin kullanıldığını, kahramanların olayların akışı içindeki tavır ve davranışlarına göre toplum içerisindeki olumsuz davranışların mizah yoluyla eleştirildiğini ortaya koymaktadır.

Kasıymov’un aynı yıl yayınlanan bir başka incelemesi de “Hayvannar Turındağı Ekiyetlerde Satira (Hayvan Masallarında Mizah)”¹²⁹ adlı makalesidir. Doktora tezinde de aynı konuyu ele almış olan E. Kasıymov, hayvan masallarındaki mizahî unsurları tahlil etmiştir.

István Kecskeméti ve Heikki Paunonen, Fin-Ugor haklarının masal tipleri üzerine yazdıkları “Eläinsadut Suomalais-ugrilaisen Seuran julkaisuissa (Fin-Ugor Toplumlari ile İlgili Yayınlarda Hayvan Masallari)”¹³⁰ ve “Die Märchentypen in den

¹²⁷ Gomer Beşirov. “Tılsımnar Dönyasında.” *Gomer Beşirov Saylanma Eserler, II Tom-Hikayeler, Povest, Publitsistika*. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1965, ss. 233-247.

¹²⁸ E. Kasıymov. “Tatar Halık Ekiyetlerinde Satirik Tipiklaştırıv.” *Sovet Edebiyatı*. S.: 9, Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, Sentyabr 1963, ss. 144-150.

¹²⁹ E. Kasıymov. “Hayvannar Turındağı Ekiyetlerde Satira.” *Tatar Têlé hem Edebiyatı, İkénçé Kitap*. Kazan: SSSR Fenner Akademiyesi, Kazan Filialı, İYALİ, 1963, ss. 264-283. Kasıymov, adı geçen kitabın 246-263. sayfaları arasında da “Tatar Halık Ekiyelerén Cıyu hem Bastırıp Çıgaru Tarihinnan” adlı bir makale daha yayınlamış ve Tatar masalları üzerine yapılan çalışmaları hakkında bilgi vermiştir.

¹³⁰ István Kecskeméti, Heikki Paunonen. “Eläinsadut Suomalais-ugrilaisen Seuran julkaisuissa.” *Virittäjä*. S.: 2, 1968, ss. 199-208, Heda Jason. *Motif, Type and Genre*. s. 191.’den.

Publikationen der Finnisch-ugrischen Gesellschaft (Fin-Ugor Toplumlariyla İlgili Yayınlardaki Masalların Tipleri)” adlı makalelerinde; Gabor Balint, Heikki Paasonen ve M. A. Vasilyev tarafından yayınlanan Tatar masallarının tiplerini Aarne-Thompson’un hazırladığı tip kataloğuna göre tespit etmişlerdir.¹³¹

F. V. Ahmetova 1971’de yayınlanan, “O Genetiçeskih Kornyah Tatarskih Skazok (Tatar Masallarının Genetik Kökleri Üzerine)”¹³² adlı bildirisinde, masalların mitolojik kökenleri üzerinde durmuş ve Tatar hayvan masallarının totemizm ile ilişkisini incelemiştir. Ahmetova, çalışmasında bazı hayvan masallarının da Tutinâme ve Baburnâme gibi yazılı kaynaklar aracılığıyla yayıldığını tespit etmiştir.

Ahmetova, 1973’te sunduğu “Shodnie Poetiçeskie Formulı v Tatarskih i Başkirskih Bogatırskih Skazkah (Tatar ve Başkurt Kahramanlık Masallarında Benzer Poetik Formeller)”¹³³ adlı bildirisinde de Tatar ve Başkurt masallarında yer alan formelleri karşılaştırmalı olarak değerlendirmiş ve her iki Türk boyunun masallarında kullanılan formellerin büyük oranda benzer olduğunu tespit etmiştir.

Lenar Camaletdin, 1974’te sunduğu “Tılsımlı Tatar Ekiyeténén Génétik Çıganakları (Tatar Sihirli Masallarının Kaynakları)”¹³⁴ adlı bildirisinde, sihirli masalların kökenleri hakkında bazı değerlendirmelerde bulunmuştur. Camaletdin, genellikle mitolojik inanışlar, eski yaşam biçimleri ve geçiş törenlerinin etkisinin sihirli masallarda görüldüğünü vurgulamaktadır.

F. V. Ahmetova, “Macaralı Ekiyeler Turında (Macaralı Masallar Hakkında)”¹³⁵ adlı makalesinde, masal türlerinden biri olarak kabul ettiği “Macaralı Masallar”ın özellikleri hakkında bilgi vermektedir. Ahmetova, bu masalların sayı olarak

¹³¹ István Kecskeméti, Heikki Paunonen. “Die Märchentypen in den Publikationen der Finnisch-ugrischen Gesellschaft.” *Journal de la Société Finno-Ugrienne*. S.: 73, 1974, ss. 205-265.

¹³² F. V. Ahmetova. “O Genetiçeskih Kornyah Tatarskih Skazok.” *Tezisi Dokladov İtogovoy Nauçnoy Sessi za 1970 g.* Kazan: Akademiya Nauk SSSR, İYALİ, 1971, ss. 59-61.

¹³³ F. V. Ahmetova. “Shodnie Poetiçeskie Formulı v Tatarskih i Başkirskih Bogatırskih Skazkah.” *Vzaimovlienie i Vzaimoobogaşçenie Natsionalnıx Literatur i İskusstv v Razvitom Cotsialistiçeskom Obşçestve, Na materialah Avtonomnih Respublik Povoljya i Priuralıya, Tezisi Dokladov Naouçno-Teoretiçeskoı Konferentsii*. Kazan: Akademiya Nauk SSSR, Kazanskiy Filial, İYALİ, 1973, ss. 62-64.

¹³⁴ L. Ş. Camaletdinov. “Tılsımlı Tatar Ekiyeténén Génétik Çıganakları.” *Tezisi Dokladov III Nauçnoı Konferentsii Molodıh Uçenih*. Kazan: Akademiya Nauk SSSR, Kazanskiy Filial, İYALİ, 1974, ss. 30-32.

¹³⁵ F. V. Ahmetova. “Macaralı Ekiyeler Turında.” *Tatar Têlé hem Edebiyatı, Bişênçê Kitap*. Kazan: SSSR Fenner Akademiyesi, Kazan Filialı, İYALİ, 1976, ss. 195-202

fazla olmamakla birlikte, genel sınıflandırmalar içerisinde yer almamış olmasını eleştirmektedir. Sonraki yıllarda yapılan sınıflandırmalarda, “Maceralı Masallar”ın, “Gündelik Hayatla İlgili Masallar” içerisinde bir alt grup olarak ele alındığı görülmektedir.

Lenar Camaletdin, 1976’da da sihirli masallar üzerine bir bildiri sunmuştur. “Tılsımlı Ekiyet Poetikasının Kaybér Meseleleré (Syujet, Kompozitsiya hem Stil Üzénçelékleré) [Sihirli Masal Poetikasının Belli Başlı Meseleleri (Tip, Kompozisyon ve Stil Özellikleri)]”¹³⁶ adlı bildiride, sihirli masalların yapısı, içeriği ve motifleri üzerine bir inceleme yapmıştır. Masalları yapısal olarak; başlangıç formeli, olay örgüsü ve bitiş formeli olarak üç bölüm halinde değerlendirmiştir.

Bir masal anlatıcısının hayatı ve masallarla ilgili yayınların okuyucularda bıraktığı etkiyi göstermesi bakımından önemli çalışmalardan biri de Lenar Camaletdin’un “Éncé Çeçtém, Éncé Cıyam (İnci Saçtım, İnci Topluyorum)”¹³⁷ adlı makalesidir. Lenar Camaletdin, 1946 ve 1956 yılında yayınlanan masal kitaplarında erkek anlatıcıların çoğunlukta olduğu tespitine yer verdikten sonra, Tatarlar arasında da kadın masal anlatıcılarının azımsanmayacak kadar çok olduğunu vurgulamaktadır. Camaletdin, bir masal anlatıcısı üzerine yazdığı makalesinden sonra, Tataristan’ın Leninogorskiy rayonunun Möemin-Karatay köyünden bir masal anlatıcısından kendisine mektup geldiğini ve masal anlatıcısının, makalesinde tanıttığı anlatıcı ile yarışmak istediğini aktarmaktadır. Bu mektup üzerine alan araştırması için köye giden Camaletdin, usta masal anlatıcısı Mincamal Gulova ile tanışır ve masal anlatma geleneği, masal anlatıcılarının anlatılarla ilgili görüşleri hakkında derlemeler yapar ve Mincamal Gulova’nın repertuarındaki masalları derler. Camaletdin, derleme yaptığı masal anlatıcısının hayat hikâyesini dinlemiş ve anlatıcının, kendi hayatından bazı kesitleri de masal içerisinde anlattığını tespit etmiştir.

¹³⁶ L. Ş. Camaletdinov. “Tılsımlı Ekiyet Poetikasının Kaybér Meseleleré (Syujet, Kompozitsiya hem Stil Üzénçelékleré).” *Materialı IV Konferentsii Molodih Nauçnih Rabotnikov*. Kazan: Akademiya Nauk SSSR, Kazanskiy Filial, İYALİ, 1976, ss. 103-110.

¹³⁷ Lenar Camaletdinov. “Éncé Çeçtém, Éncé Cıyam.” *Kazan Utları*. Kazan, 3 Mart 1977 (Dış kapakta 1978), ss. 139-146. Camaletdinov, masal anlatıcısı Mincamal Gulova ile ilgili olarak bu makalenin yayınlanmasından önce, daha kısa ve haber niteliğindeki bir yazısını “Ekiyetçé Ebi” adıyla “İliç Vasiyetleré” dergisinin 14 Eylül 1976 tarihinde yayınlanan “145 (3410)” nolu sayısının 4-5. sayfalarında yayınlamıştır. Başka bir masal anlatıcısıyla olarak da yine “Ekiyetçé Ebi” adıyla “Bayrak” dergisinin “26 Kasım 1974”te yayınlanan sayısında bir haber yazmış ve masal anlatıcısını tanıtmıştır.

Lenar Camaletdin, “Ekiyetlernén Kilép Çıguvı (Masalların Teşekkülü)”¹³⁸ adlı makalesinde; masalların kökeni ve oluşumu hakkında bir inceleme yapmıştır. Camaletdin, toplumun yaşam biçimi, eski inanışlar ve ritüeller ile masalların ilişkisi üzerinde durduktan sonra, “Ekiyet” sözünün konuşma dilinde “uydurma söz” anlamında kullanıldığını belirlemekte ve bu noktadan hareketle masallardaki kurgunun gelişimi üzerine bazı değerlendirmeler yapmaktadır. Masalların genel olarak üçe ayrılarak incelendiğini belirten Camaletdin, bu sınıflandırmanın bütün masalları içerecek genişlikte olmadığını belirttikten sonra, incelemede kolaylık sağladığı için bu sınıflandırmayı tercih ettiğini kaydeder. Araştırmacı Tatar masal metinlerinden hareketle, her grubun oluşum sürecini, gelişmesini ve edebî nitelik kazanmasını ayrı ayrı tahlil etmektedir.

Lenar Camaletdin, “Tılsımlı Ekiyetlerde Yılan Bélen Beylé Mifologik Obrazlar (Sihirli Masallarda Yılanla İlgili Mitolojik Motifler)”¹³⁹ adlı makalesinde ise, “Tatar Halık İcatı” serisinden yayınlanan masal kitaplarından, birinci ve ikinci ciltte yer alan sihirli masallardaki yılan motifinin kullanımı üzerine bir inceleme yapmıştır. İncelemesini “Yılan”, “Ejderha” ve “Yuha” alt başlıkları halinde gerçekleştiren Camaletdin, 116 sihirli masalın sadece 15’inde “Yılan” motiflerinin görüldüğünü, 11 masalda “Ejderha” motiflerinin yer aldığını ve üç masalda da “Yuha” ile ilgili motiflerin bulunduğunu tespit etmiştir. Tatar masallarında yer alan yılanların, “Yardımcı yılan”, “Bekçi yılan” ve “Kız isteyen yılan” olmak üzere üç grupta toplandığını belirten Camaletdin, bu motiflerin görüldüğü masalları, içerik bakımından incelemiştir. Çalışmada ayrıca; “Yılan”, “Ejderha” ve “Yuha”nın mitik kökleri ile ilgili değerlendirmeler de yapılmıştır.

Lenar Camaletdin’in Tatar masallarında yer alan “Yılan” motifi ile ilgili bir başka incelemesi de “Obrazı Zmeya i Podobnıh Emu Personajey v Tatarskih Skazkah

¹³⁸ L. Ş. Camaletdinov. “Ekiyetlernén Kilép Çıguvı.” *Tatar Folklorı Janrları*. Kazan: SSSR Fenner Akademiyesé, Kazan Filialı, 1978, ss. 5-25.

¹³⁹ L. Ş. Camaletdinov. “Tılsımlı Ekiyetlerde Yılan Bélen Beylé Mifologik Obrazlar.” *Boringı Tatar Folklorı Meseleleré*. Kazan: SSSR Fenner Akademiyesé, Kazan Filialı, 1984, ss. 17-36.

(Tatar Masallarında Yılan Motifi ve Benzer Tipler)”¹⁴⁰ adlı makalesidir. Camaletdin bu makalesinde de “Yılan”, “Ejderha” ve “Yuha” üzerinde durmuştur.

Lenar Camaletdin, “Tılsımlı Ekiyetlernén Repertuarı hem Syujet Tipları (XIX Yöz hem XX Yöz Başı Yazmalar Buyınça) (XIX. Yüzyıl ve XX. Yüzyıl Başındaki Yazmalarda Yer Alan Sihirli Masalların Kataloğu ve Konu Tipleri)”¹⁴¹ adlı çalışması Tatar masallarının tiplerinin belirlenmesi bakımından önemli bir çalışmadır. Lenar Camaletdin bu makalesinde, yazılı kaynaklarda yer alan ve XIX. yüzyılda ve XX. yüzyılın başlarında yayınlanan otuz üç kaynağı, dokuz gruba ayırdıktan sonra, bu kaynaklarda yer alan masalların sayısı, varyantları, adlandırmaları ile ilgili tespitlerini tablolar aracılığıyla aktarmakta ve AaTh’ye göre tip numaralarını vermektedir. Çalışmanın sonunda, “Ekler” başlığı altında, incelemede kullanılan kaynaklarda yer alan metinlerin, daha sonra yayınlanan kitaplara alınıp, alınmadığı; metinlerin basım sayısına göre popülerlik derecesi ve varyant sayıları ve tip numaraları gibi, oldukça kullanışlı tablolar yer almaktadır. Lenar Camaletdin’in bu çalışması hem yazılı kaynaklarda yer alan metinlerin, daha sonraki derlemelerle karşılaştırılması bakımından önemlidir ve hem de masalların tip numaralarının tespit edilmesi bakımından değerli bir çalışmadır.

Lenar Camaletdin’un “Ekiyet Traditsiyesé hem Zaman (Masal Geleneği ve Zaman)”¹⁴² adlı makalesi Tatar masal anlatma geleneği ve masal anlatıcılarının özellikleri üzerine yapılmış kapsamlı bir inceleme olması bakımından önemlidir. Camaletdin bu çalışmasında, masalların işlevi üzerinde durduktan sonra, Tatar masal anlatma geleneğinde anlatma zamanı ve masal anlatıcılarının gelenekle ilgili görüşlerine yer vermiştir. Ayrıca bu makalede, Tatar masal anlatma geleneği; anlatıcı, dinleyici, anlatma yeri ve zamanı gibi özelliklerine göre değerlendirilmiştir.

¹⁴⁰ L. Ş. Zamaletdinov. “Obrazı Zmeya i Podobnıh Emu Personajey v Tatarskih Skazkah.” *Folklor Narodov RSFSR, Epiçeskie Janrı, ih Mejetniçeskie Syvazi i Natsionalnoe Svoeobrazie, Mejevuzobaskiy Nauçnyy Sbornik*. Ufa: Başkirskiy Gosudarstvennıy Universitet, 1986, ss. 44-49.

¹⁴¹ L. Ş. Camaletdinov. “Tılsımlı Ekiyetlernén Repertuarı hem Syujet Tipları (XIX Yöz hem XX Yöz Başı Yazmalar Buyınça).” *Tatar Folklorında Sotsial Motivlar*. Kazan: SSSR Fenner Akademiyesé, Kazan Filialı, 1986, ss. 101-149.

¹⁴² L. Ş. Camaletdinov. “Ekiyet Traditsiyesé hem Zaman.” *Tatar Halık Poetik İcatının Hezêrgé Torışı*. Kazan: SSSR Fenner Akademiyesé, Kazan Filialı, 1988, ss. 5-24.

Lenar Camaletdin'in "Syujetnyy Sostav Skazok (Masalların Konu Tipleri)"¹⁴³ adlı makalesi de Tatar masallarının tipleri ve konuları üzerine yapılmış bir incelemedir. Camaletdin'in bu makalesinde bazı Tatar masallarının Hint masalları ve Tutinâme'deki benzerlerini de ele almıştır.

1992'de Kazan'da düzenlenen bir sempozyumda "Tatar Edebiyatında hem Sengatênde Ekiyet Traditsyeleré (Tatar Edebiyatında ve Sanatında Masal Unsurları)"¹⁴⁴ adlı bir bildiri sunan Lenar Camaletdin, Tatar masallarında görülen bazı unsurların yazılı edebiyat eserlerinde kullanımları üzerine bir inceleme yapmıştır.

Lenar Camaletdin'in Tatar masal tipleri üzerine yazdığı bir başka makalesi de "Syujeti i Motivı Tatarskih Skazok o Jivotnıh (Opıt Sozdaniya Sistematiçeskogo Ukazetelya) [Tatar Hayvan Masallarının Tipleri ve Motifleri (Sistematik Bir İndeks Oluşturma Tecrübesi)]"¹⁴⁵ adlı çalışmasıdır. Camaletdin, bu makalesinde Tatar hayvan masallarının tiplerini AaTh'ye göre tespit edip değerlendirmiştir. Çalışmanın en önemli özelliği, Camaletdin'in sadece tip numaralarını tespit etmekle kalmayıp, tipler hakkında tanımlayıcı bilgiler vermiş olması ve o tipteki masalların hangi kaynaklarda yayınlanmış olduğunu göstermiş olmasıdır.

Lenar Camaletdin'in 1992 yılında sunduğu "Ekiyetlerde Halık Pedagogası (Masallarda Halk Eğitimi)"¹⁴⁶ adlı bildirisinde, Tatar masallarının eğitim işlevi üzerinde durmaktadır. Camaletdin, bildirisinin başında masalların estetik zevki geliştirme ve eğlendirme işlevine dikkat çektikten sonra, masallarda toplumda olumlu karşılanan davranışların öne çıkarıldığı, dinleyicilerin ders alması için bu unsurların masalda yer aldığını, masallarda hayat tecrübesinin aktarıldığını belirlemekte ve masalların eğitimdeki önemine vurgu yapmaktadır.

¹⁴³ L. Ş. Zamaletdinov. "Syujetnyy Sostav Skazok." *Poetika Tatarskogo Folkloru*. Kazan: Akademiya Nauk SSSR, Kazanskiy Nauçnyy Tsentr, 1991, ss. 60-75.

¹⁴⁴ L. Ş. Camaletdinov. "Tatar Edebiyatında hem Sengatênde Ekiyet Traditsyeleré." *Törkilernén Télleré, Ruhi Medeniyetleré hem Tarihları: Traditsiyeler hem Zaman (9-13 İyun 1992, Kazan), Halıkara Konferentsiyenén Hézmetleré, 3 Tomda, Tom II*. Moskva: İnsan, 1997, ss. 155-157.

¹⁴⁵ L. Ş. Zamaletdinov. "Syujeti i Motivı Tatarskih Skazok o Jivotnıh (Opıt Sozdaniya Sistematiçeskogo Ukazetelya)." *Tipologiya Tatarskogo Folkloru*. Kazan: Akademiya Nauk Tatarstana, İYALİ, 1999, ss. 66-87.

¹⁴⁶ L. Ş. Camaletdinov. "Ekiyetlerde Halık Pedagogikası." *Narodnaya Pedagogika i Ee Mesto v Sovremennom Uçebno-Vospitatelnom Protsesse, Tezisi Vıstupleniy na Respublikanskoy Nauçno-Praktičeskoy Konferentsii na Tatarskom Yazıke, Çast I*. Kazan: Tatarskiy Institut Usoverşenstvovaniya Uçiteley, 1992, ss. 6-8.

Tatar masalları üzerine yapılan çalışmalar, Lenar Camaletdin'in "Tatar Folklorı Basmaları Tarihinnan: Halık Ekiyetleré (Tatar Folkloru Üzerine Yapılan Yayınların Tarihi: Halk Masalları)"¹⁴⁷ adlı bildirisinde Tatar masal araştırmaları tarihini ve Tatar masalları üzerine yapılan yayınları değerlendirmiştir.

Lenar Camaletdin, Tatar masallarında dev motifi ve masallardaki devlerin türleri üzerine yazdığı "Tılsımlı Ekiyetlerde Diyu Obrazı (Sihirli Masallarda Dev Tipi/Motifi)"¹⁴⁸ adlı makalesinde incelediği 116 sihirli masalın 34'ünde dev tipi ve motifinin görüldüğünü tespit etmiştir. Bu masallarda devlerin adlandırılışı hakkında bilgi verdikten sonra, devleri masallardaki özelliklerine göre altı başlık altında incelemiştir.

"Ekiyetlernén Kaybér Poetik Üzénçelékleré (Masalların Belli Başlı Özellikleri)"¹⁴⁹ adlı makalesinde Lenar Camaletdin, çeşitli milletlerin masalları arasında benzerlikler olduğu kadar, farklılıklar da bulunduğunu vurgulamış, Tatar masallarındaki epitetler ve formeller üzerinde durmuştur.

F. H. Zavgarova, 2005 yılında yayınlanan "Tatar Halık Ekiyetlerinde Can Motivı (Tatar Halk Masallarında Can Motifi)" adlı makalesinde, öncelikle "can" sözcüğünün sözlükteki anlamı hakkında bilgi verdikten sonra can motifinin görüldüğü masallar hakkında bilgi vermiştir.¹⁵⁰

2.2.4. Ansiklopediler

Tatar masalları hakkında bazı ansiklopedi maddelerinde de bilgi bulunmaktadır. Bu ansiklopediler sınırlı sayıda olmakla birlikte, özellikle anılması gereken birkaç ansiklopediyi ve bu ansiklopedilerde yer alan maddeleri kısaca değerlendirmek istiyoruz.

¹⁴⁷ L. Ş. Camaletdinov. "Tatar Folklorı Basmaları Tarihinnan: Halık Ekiyetleré." *Kitapka Hitap, Tatar Basma Kitabının 270 Yılına Bağışlanan Fenni-Praktik Konferensiye Materialları*. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1994, ss. 141-149.

¹⁴⁸ L. Camaletdin. "Tılsımlı Ekiyetlerde Diyu Obrazı." *Fenni Ézlenüvler Yulında, İlbaris Nadirovka 75 Yeş Tuluvga Bağışlana*. Kazan: Fikér Neşriyeté, 2000, ss. 134-157.

¹⁴⁹ L. Camaletdin. "Ekiyetlernén Kaybér Poetik Üzénçelékleré." *Folklor Télé-Şigriyet Télé*. Kazan: Tatarstan Respublikası Fenner Akademiyesi, İYALİ, 2001, ss. 45-54.

¹⁵⁰ F. H. Zavgarova. "Tatar Halık Ekiyetlerinde Can Motivı." *Tatar Halık İcatı, Fenni ézlenüvler hem Folklor Ürneleré (Fenni Konferensiyeler Materialları Cıyuntıgı), Bérénçé Kitap*. Kazan: Şkola, 2005, ss. 31-36.

Tataristan’da 2002 yılında yayınlanan “Tatar Entsiklopediye Süzlégé (Tatar Ansiklopedik Sözlüğü)”¹⁵¹ adlı çalışmada “Ekiyet (Masal)” maddesine de yer verilmiştir. Ansiklopedide “Masal” maddesi dışında, Tatar masallarıyla ilgili “Ubırlı Karçık”, “Ak Büré”, “Kamır Batır” ve “Ak Yılan” vb. gibi maddeler yer almakla birlikte, bunlar yeterli bilgi içermemektedir ve çoğu “Tatar masallarında görülen bir tip” gibi kısa tanımlamalardan ibarettir.

Almanya’da yayınlanan ve masal araştırmaları bakımından son derece önemli olan “Enzyklopädie des Märchens (Masal Ansiklopedisi)” adlı ansiklopedide “Tataren (Tatarlar)”¹⁵² maddesi yer almaktadır. Alman bilim adamı Mark Kirchner tarafından yazılan “Tatar” maddesinde, genel olarak Tatarlar, Tataristan ve Tatar folkloru türleri hakkında kısa bilgi verilmiş ve Tatar masalları üzerine yapılan çalışmalardan birkaç tanesi isim olarak zikredilmiştir.

Tatar masalları hakkında yapılan çalışmalar, genellikle metin yayınına yönelik çalışmalardır. Metin yayınlarından genellikle, daha önceden yayınlanan masal metinleri esas alınmaktadır. Yeni masal derlemeleri yapılmasına rağmen, bu masal metinleri yeni yayınlarda fazla yer bulamamıştır.

Masallar üzerine yapılan bilimsel araştırmalar, genellikle metin yayınlarının başında verilen giriş kısmındaki bilgiler ve son dönemde Lenar Camaletdin’in makalelerinden ibarettir. Hemit Yarmi, Gomer Beşirov, Halide Gatina ve Lenar Camaletdin gibi Tatar halk bilimi uzmanları, masalların derlenmesi ve yayınlanması üzerine çalışan bilim adamlarıdır. Bu araştırmacılar içerisinde Lenar Camaletdin, hem metin yayını hem de inceleme bakımından yaptığı çalışmalarla dikkat çekmektedir.

Bir bütün halinde Tatar masal anlatma geleneğini değerlendiren ayrı bir bilimsel inceleme yapılmamıştır. Tataristan dışında yapılan çalışmalar daha çok tercüme edilen metinlerin yayınlanmasına yöneliktir. Türkiye’de Tatar masalları konusunda yapılan az sayıdaki çalışma ise, daha çok metin aktarması seviyesinde kalmış olup, bugüne kadar ciddi bir bilimsel inceleme yapılmamıştır.

¹⁵¹ *Tatar Entsiklopediye Süzlégé*. Baş Möharrir M. H. Hesenev. Kazan: Tatar Entsiklopediyesé İnstitutı, 2002.

¹⁵² Mark Kirchner. “Tataren.” *Enzyklopädie des Märchens, Handwörterbuch zur historischen und vergleichenden Erzählforschung*. Band 13. Berlin: Walter de Gruyter, 2008, ss. 233-237.

3. ARAŞTIRMA VE İNCELEME YÖNTEMİ HAKKINDA

Masallar, Türk halk edebiyatının anlatmaya dayalı türleri içerisinde gerek muhtevaları, gerekse anlatım özellikleri ve işlevleri açısından oldukça önemli bir türdür. Bu özellikler, masalların dünyada ve Türkiye’de halk edebiyatı araştırmalarının merkezinde yer almasını sağlamıştır. Masalın bu yönüyle gözde bir inceleme alanı olması nedeniyle halk bilimi kuram ve yöntemlerinin de masallar üzerine yapılan araştırmalardan hareketle geliştirildiği görülmektedir. Bu nedenle dünyada ve Türkiye’de yapılan halk bilimi araştırmalarının önemli bir kısmında masalların kaynağı ve yapısı üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda, Türkiye’de, üniversite bünyesinde yapılan ilk akademik çalışmaların da masal incelemeleri ile başladığı görülmektedir.¹⁵³

Çalışmamızın bu kısmında masal araştırmalarında kullanılan yöntemler ve bu yöntemlerin dayanağını oluşturan kuramsal yaklaşımlardan hareketle, Tatar masallarını incelemede kullandığımız yöntem hakkında bilgi vereceğiz.

Halk bilgisi ürünlerinin araştırılmasında ve incelenmesinde kullanılan yöntemler, temel hareket noktalarına göre “Metin Merkezli Yöntemler” ve “Bağlam Merkezli Yöntemler” olarak iki kısımda değerlendirilmektedir.¹⁵⁴

Masal araştırma ve incelemelerinde kullanılan yöntemlerin bir kısmı metne odaklanmakta, masalların oluşum ve yayılmaları, masal metinleri arasındaki benzerlikler ve farklılıklar, masalların eş metinleri (varyant) ve benzer metinleri (versiyon) vb. problemlerin çözümüne yönelik kuramsal yaklaşımlardan hareketle geliştirilmiştir. Metin merkezli kuram ve yöntemler olarak değerlendirilen bu yaklaşımlarda, incelemede sadece metin esas alınmakta ve ele alınan metnin şekil özellikleri, yapısı ve içeriği üzerinde durulmaktadır. Metin merkezli kuram ve

¹⁵³ Pertev Naili Boratav’ın DTCF’de yaptığı çalışmalar ve sonrasında Atatürk üniversitesinde Saim Sakaoğlu tarafından Gümüşhane masalları; Umay Günay tarafından Elazığ masalları ve Bilge Seyidoğlu tarafından ise Erzurum masalları üzerine hazırlanan doktora tezlerini bu kapsamda değerlendirmek mümkündür. Türk halk bilimi araştırmaları tarihi hakkında bilgi için bkz. *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ed.: M. Öcal Oğuz. Ankara: Grafiker Yay., 2008.

¹⁵⁴ Halk bilgisi ürünlerinin incelenmesinde kullanılan kuramsal yaklaşımlar ve yöntemler hakkında bilgi için bkz. Özkul Çobanoğlu. *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. Ankara: Akçağ Yay., 2002; Richard M. Dorson. *Günümüz Folklor Kuramları*. Çev. Nermin Ulutaş. İzmir: Ege Üniv. Yay., 1984; Richard M. Dorson. *Günümüz Folklor Kuramları*. Çev.: Selcan Gürçayır, Yeliz Özay. Ankara: Geleneksel Yay., 2006; Metin Ekici. *Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*. Ankara: Geleneksel Yay., 2007; Metin Ekici. “Araştırma Yöntemleri.” *Türk halk Edebiyatı El Kitabı*. Ed. M. Öcal Oğuz. Ankara: Grafiker Yay., 2008.

yöntemler, “Tarihî-Coğrafi Fin Kuram ve Yöntemi”, “Psikoanalitik Kuram ve Yöntemi” ve “Yapılsacılık”tır.¹⁵⁵

Finlandiya, İsveç, Norveç, Danimarka ve İzlanda gibi İskandinav ülkelerindeki siyasal hareketlerin ve bağımsızlık mücadelelerinin sonucunda oluşmuş olan bu kuram, “Fin Folklor Kuramı” ve “Karşılaştırmalı Folklor Kuramı” olarak da adlandırılmaktadır.¹⁵⁶ *“Tarihî-coğrafi yöntem temeli itibariyle sözlü halk anlatmalarının, özel olarak da masalların veya bir masalın nerede ve ne zaman yaratıldığını ve onun muhtemel ilk şeklinin ne olduğunu belirlemeyi amaçlar.”*¹⁵⁷

Bir masal metninin, “tarihî derinlik-coğrafi genişlik” olarak ifade edilen en eski varyantlarından en yeni varyantlarına kadar bütün varyantları toplanır. Metnin yayıldığı coğrafi alan tespit edilir ve elde bulunan metinlerin karşılaştırılması suretiyle bir çeşit “tarihi yeniden kurma” çalışması yapılarak, ilk şeklin yani “ur form”un tespit edilmesine çalışılır. Bütün bu çalışmalar yapılırken, masalın yayılma yönü ve yayılma biçimi tespit edilmeye çalışılır.¹⁵⁸

Tahmin edilebileceği üzere, bu şekilde yapılacak bir çalışma sistematik olarak hazırlanmış tabloları ve karşılaştırma cetvellerini de beraberinde getirmektedir. Ancak yalnızca bir masalın, dünya üzerinde yayıldığı alan ve bu alan içerisinde oluşan varyantların binlerle ifade edilebilecek sayılara ulaşması, “ur form”a ulaşmayı imkansız kılmaktadır.

Tarihî-coğrafi Fin kuramına yöneltilen eleştirilerin başında da “urform”a ulaşmanın mümkün olmadığı ve böyle bir araştırmanın sonucunda elde edilecek verilerin ne anlam ifade edeceğinin belirsiz olduğu gibi eleştiriler gelmektedir.¹⁵⁹

Bu kuram ve yöntemin, masal araştırmalarına sunduğu en büyük katkı, tip ve motif katalogları olmuştur. Anti Aarne’nin 1910’da yayınladığı masal tipleri kataloğu, Stith Thompson tarafından geliştirilip genişletilmiştir. Aynı zamanda, Stith Thomson

¹⁵⁵ Metin Ekici. *age.*, ss. 101-124.

¹⁵⁶ Metin Ekici. *age.*, s. 104.

¹⁵⁷ Metin Ekici. *age.*, s. 106. Tarihî-coğrafi Fin kuram ve yönteminin çalışma sistemi hakkında bilgi için bkz. Karl Krohn, Julius Krohn. *Halk Bilimi Yöntemi*. Çev.: Günseli İçöz, Yay. Haz. Fikret Türkmen. Ankara: TDK Yay., 1996.

¹⁵⁸ Metin Ekici. *age.*, ss. 105-106.

¹⁵⁹ Tarihî-coğrafi Fin kuram ve yöntemine yöneltilen eleştirilerle ilgili olarak bkz. Metin Ekici. *age.*, ss. 106-107.

masal araştırmalarında önemini günümüzde de muhafaza eden “Motif Index of Folk Literature (Halk Edebiyatı Motif İndeksi)” adlı motif katalogunu da hazırlamıştır. Masal tipleri ve motifleri ile ilgili bu kataloglar, yapılacak karşılaştırmalar için kolaylık sağlaması amacıyla hazırlanmıştır.¹⁶⁰ Türk masal araştırmaları da genellikle motif ve tip kataloglarına göre yapılan çalışmalardır.

Masal araştırmalarında kullanılan kuram ve yöntemlerden biri de “Psikoanalitik Kuram ve Yöntemi”dir. Başlıca temsilcileri Wilhelm Wundt, Sigmund Freud ve Carl G. Jung gibi psikoanalistlerdir. Freud’un takipçileri olan Karl Abraham ve Erich Fromm’un yaklaşımları masalların yorumlanmasında kullanılmıştır. Özellikle Erich Fromm’un “Kırmızı Başlıklı Kız” masalı üzerine yaptığı yorumlama masallarda kullanılan sembol ve imgelerin, bilinçaltının bir yansıması olduğunu iddia etmektedir. Freud’un ğrencisi olan ancak, daha sonra “Analitik Psikoloji” adıyla kendi okulunu oluşturan Carl G. Jung’un çalışmaları da masal araştırmalarında kullanılmıştır.¹⁶¹

Masal araştırmalarında kullanılan bir başka yöntem ise Vladimir Propp tarafından geliştirilen “Morfolojik Yöntem”dir. Propp; Afaneasyev’in yayınladığı Rus peri masallarını incelemiş ve masalarda otuz bir “fonksiyon” ve yedi “rol” bulunduğunu tespit etmiştir.¹⁶² Propp’un yaklaşımı masalların yapısının ortaya konması bakımından önemli bir yaklaşımdır. Ancak, masalların yapısal özelliklerinin belirli simgelerle ifade edilerek, formül hâlinde sunumunun ne anlam ifade ettiği, dahası masalın anlamıyla ilgili bir değerlendirme yapılmadığı gerekçesiyle eleştirilmiştir.¹⁶³

Masal metnine odaklanarak, metnin çeşitli özelliklerini açıklamaya çalışan metin merkezli kuram ve yaklaşımlar; anlatıcı, dinleyici ve metnin yaratıldığı sosyal evre ve şartları dikkate almadıklarından eleştirilmiş ve bunun sonucunda bağlam merkezli kuram ve yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Bağlam merkezli kuram ve yaklaşımlardan “İşlevsel Halk Bilimi Kuram ve Yaklaşımı” ve “Performans (İcra) Kuram ve Yaklaşımı” masal araştırma ve incelemelerinde kullanılmaktadır.

¹⁶⁰ Tip ve Motif katalogları hakkında çalışmamızın II. Bölüm’nde ayrıntılı olarak bilgi verilmiştir.

¹⁶¹ Metin Ekici. *age.*, ss. 114-118.

¹⁶² Metin Ekici. *age.*, ss. 122-124. Propp’un geliştirdiği yöntem ve Türk masallarına uygulanışıyla ilgili bilgi için bkz. Umay Günay. *Elazığ Masalları (İnceleme)*. Erzurum: Atatürk Üniv. Yay., 1975; Vladimir Ya. Propp. *Masaların Yapısı ve İncelenmesi*. ev.: Hüseyin Gümüş. Ankara: Kültür ve Turizm Bak. Yay., 1987.

¹⁶³ Propp’un geliştirdiği yönteme yöneltelen eleştiriler hakkında bilgi için bkz. Metin Ekici. *age.*, s. 124.

İşlevsel halk bilimi kuram ve yöntemi, antropologlar tarafından geliştirildiğinden “Antropolojik Yöntem” olarak da adlandırılmaktadır. Herhangi bir halk bilgisi ürününün yaratım ve aktarım amacını, anlatan ve dinleyenin anlatma ve dinleme nedenleri gibi temel bazı problemlerin çözümüne yönelik olarak geliştirilen¹⁶⁴ işlevsel halk bilimi kuram ve yaklaşımı, halk bilimi göz önüne alınarak William R. Bascom tarafından bir inceleme modeli hâline getirilmiştir.¹⁶⁵

Türkiye’de Muhsine Helimoğlu Yavuz tarafından masalların eğitimsel işlevleri üzerine bir inceleme yapılmıştır.¹⁶⁶ Çalışmada masalların işlevlerinden sadece bir kısmı ele alınmış ve incelenmiştir. “Eğitimsel işlev” ile, masalların dinleyicilerine bir ileti, bir mesaj verdiği ve yapılması gerekenlerin ve uzak durulması gereken tavır ve davranışların neler olduğunun masallar vasıtasıyla aktarıldığı kastedilmektedir. Masalların sonunda da yapılan iyi davranışların ödüllendirildiği, kötülüklerin ise cezalandırıldığı görülmekte ve bu durum dinleyicilere, “iyilik yaparsan iyilik bulursun, yaptığın kötülük de cezasız kalmaz” mesajı verdiği belirtilmektedir.

Masal araştırmalarında kullanılan bağlam merkezli kuram ve yaklaşımlardan sonuncusu “Performans (İcra) Kuram ve Yöntemi”dir. Alan Dundes; “Doku, Metin ve Konteks” adlı makalesinde bir halk bilgisi ürünün incelenmesinde sadece metnin değil, aynı zamanda metnin yaratıldığı sosyal çevre ve şartların da dikkate alınması gerektiğini ortaya koymuştur.¹⁶⁷ Dan Ben-Amos da bir halk bilgisi ürünü incelenirken, “a. Bireysel Boyut (Anlatıcı/İcracı-Oyuncu), b. Sosyal Boyut (Dinleyici/İzleyici) ve c. Anlatı-Söz Boyutu (Anlatılan)” olmak üzere üç unsurun incelenmesi gerektiğini belirtmektedir.¹⁶⁸

Masal araştırmalarında kullanılan ve kısaca yukarıda belli başlı özelliklerine değinmeye çalıştığımız kuram ve yaklaşımların bilimsel araştırmalarda kullanımı konusunda çalışmanın amacının da etkili olacağını düşünüyoruz. Bağlam merkezli

¹⁶⁴ Metin Ekici. *age.*, s. 124.

¹⁶⁵ William R. Bascom. “Folklorun Dört İşlevi.” *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2*. Haz. M. Öcal Oğuz, Selcan Gürçayır. Çev.: Ferya Çalış. Ankara: Geleneksel Yay., 2005, ss. 137-146.

¹⁶⁶ Muhsine Helimoğlu Yavuz. *Masallar ve Eğitimsel İşlevleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002.

¹⁶⁷ Alan Dundes. “Doku, Metin ve Konteks.” *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar*. Ankara: Milli Folklor Yay., 2003, ss. 67-90; Metin Ekici. “Halk Bilimi Çalışmalarında Metin (Text), Doku (Texture), Sosyal Çevre ve Şartlar İlişkisinin Önemi.” *Milli Folklor*. S. 39, Güz-1998, s. 31-32.

¹⁶⁸ Metin Ekici. *age.*, s. 130. Ayrıca bkz. Dan Ben-Amos. “Halk Bilgisinin (Folklorun) Bağlamı: İmlar ve Beklentiler.” Çev.: Metin Ekici. *Milli Folklor*. S.: 76, Kış 2007, ss. 232-243.

kuram ve yaklaşımlar her şeyden önce metnin sözlü kaynaklardan elde edilmesini gerektirmektedir. Anlatım ortamı içerisinde, metnin yaratıldığı sosyal çevre ve şartların etkisinin görülmesi ile ancak bağlam merkezli bir yöntem kullanılabilecektir. Başka bir ifadeyle, masalların bağlam merkezli bir yöntemle incelenebilmesi için, alan araştırmasının da bağlam merkezli bir yaklaşımla gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Tatar masalları üzerine yaptığımız bu çalışmada daha önce Tataristan’da yayınlanan masal metinleri kullanılmıştır. Tataristan’da bulunduğumuz süre içerisinde alan araştırması yapma ve sözlü kaynaklardan derleme yapma imkanı bulunmadığından inceleme konusu metinler Tatar masal metinlerinin yayınlandığı kitaplardan alınmıştır. Türkiye’de ve Tataristan’da Tatar masalları üzerine müstakil bir çalışmanın bulunmaması da yöntemin belirlenmesinde etkili olmuştur.

Çalışmamızda Hans Jörg Uther tarafından hazırlanan “The Types of International Folktales (Uluslararası Masal Tipleri Kataloğu)” kullanılarak, Tatar masallarının tip numaraları tespit edilmiş ve sınıflandırılmıştır. Stith Thomson tarafından hazırlanan “Motif Index of Folk Literature (Halk Edebiyatı Motif İndeksi)” adlı motif kataloğuna göre de Tatar masallarında yer alan motifler tespit edilmiş ve bu motifler değerlendirilmiştir.

I. BÖLÜM:

TÜRK DÜNYASINDA MASAL KAVRAMI VE TATAR MASALLARI

Çalışmamızın bu ilk bölümünde, öncelikle Türkiye Türkçesinde masal olarak adlandırılan halk edebiyatı ürünlerine Türk lehçe ve şivelerinde verilen adlar üzerinde durularak, terim sorunu üzerinde durulacaktır. Daha sonra masal türünün özellikleri; türün tanımlanması, sınıflandırılması, şekil ve yapı özellikleri, içerik ve muhteva özellikleri ve işlevleri bakımından tartışılacaktır. Takip eden kısımda, Türk dünyası masal anlatma geleneği içerisinde Tatar masal anlatma geleneğinin yeri ve bu geleneğin yaratıcılığı; anlatıcı, dinleyici, metin, anlatma yeri ve zamanı gibi unsurlar göz önüne alınarak değerlendirilecektir. Bu bölümün sonunda, masal türünün diğer halk anlatıları ile olan benzer ve farklı yönleri, metinlerden alınan örneklerle, ortaya konmaya çalışılacaktır.

1.1. Türk Dünyasında Masal Türünü Karşılama İçin Kullanılan Terimler

Türkiye Türkçesinde kullanılan “Masal” teriminin Arapça, “Mesel” sözcüğünden geldiğini belirten araştırmacılardan Saim Sakaoğlu, terimin “Masal” şeklinde kullanılmasının çok yeni olduğunu, daha önceleri bu türü ifade etmek için “Kıssa, dâstân ve hikâye” gibi terimlerin kullanıldığını söylemektedir. Anadolu’nun değişik yörelerinde “Masal” teriminin karşılığı olarak, “Metel, mesele, matal, hekâ, hikiya, hekeye, oranlama, ozanlama ve nağıl” ifadelerinin de kullanıldığı tespit edilmiştir.¹

“Masal” teriminin kullanımı konusunda Balkanlarda yaşayan Türkler, Irak Türkleri ve KKTC Türkleri arasında bir terim ortaklığı görülmektedir. Balkan coğrafyasındaki değişik ülkelerde yaşayan Türkler (Bulgaristan Türkleri, Batı Trakya Türkleri, Kosova Türkleri, Makedonya Türkleri, Romanya Türkleri, Gagauz Türkleri) Türkiye Türkçesinde kullanılan “Masal” sözcüğünü kullanmaktadırlar.² Irak

¹ Saim Sakaoğlu. *Gümüşhane ve Bayburt Masalları*. Ankara: Akçağ Yay., 2002, s. 1-8.

² Saim Sakaoğlu. “Masallar.” *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı, Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*. C.: II, Ankara: AKMB Yay., 2002, s. 194.

Türkmenleri, Türkiye’de kullanılan “Masal” veya “Matal” terimini kullanmaktadırlar.³ Saim Sakaoğlu, “Matal” teriminin Arapçadan Türkçeye geçen “Mesel” teriminin bozulmuş şekli olarak kabul edildiğini söylemektedir. Türkiye Türkleri ile aynı adlandırmayı kullanan KKTC Türkleri de “Masal” sözcüğünün yanında “Mesel” terimini de kullanmaktadırlar. Ayrıca Kırım Tatarları da “Masal” terimini kullanmaktadırlar.⁴

Azerbaycan Türkçesinde masallar, Arapça “Nakil” sözcüğünden gelen “Nağıl” terimi ile adlandırılmaktadır.⁵ “Nağıl” terimi Güney Azerbaycan Türkleri tarafından da kullanılmaktadır.⁶

Türkmen Türkçesinde kullanılan terim ise “Erteki” terimidir.⁷ Bu terim; Özbek Türkçesinde “Ertek”,⁸ Kazak Türkçesinde “Ertegi”,⁹ Karakalpak Türkçesinde ise “Ertek”¹⁰ şeklinde masal türünü ifade etmek için kullanılmaktadır. Türkiye Türkçesinde de kullanılan “geçmiş” anlamına gelen “erte” kelimesiyle ilgili olan bu adlandırma, geçmişte olanların anlatımını, yani masalın geçmiş zaman olaylarından bahsettiğini ifade edecek şekilde kullanılan bir adlandırmadır.

Türk dünyasında “Masal” türünü adlandırmak için kullanılan terimlerden biri de “Çöçek” veya “Çörçök” terimidir. Uygur Türkleri, “Çöçek”¹¹ terimini kullanırken, Altay Türkleri “Çörçök”¹² terimini kullanmaktadır.

Kırgız Türkleri “Masal” karşılığı olarak “Cöö Comok”¹³, Saha (Yakut) Türkleri, “Ostuoruya”, ve “Kepsen”¹⁴, Tıva Türkleri ise “Tool”¹⁵ terimini, Başkurt

³ Necdet Yaşar Bayatlı. *Irak Türklerinin Halk Masalları*. Ankara: Berikan Yay., 2009, s. 17.

⁴ Saim Sakaoğlu. agm., ss. 226-245.

⁵ Şahin Köktürk. *Azerbaycan ve Türkiye’den Derlenmiş Masalları Karşılaştırma Denemesi*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniv., SBE, Doktora Tezi, 1996, s. 1.

⁶ Gülcan Gülmaz. *Güney Azerbaycan Erdebil Bölgesindeki Türk Halk Masalları (Metin-İnceleme)*. İzmir: Ege Üniv., SBE, Yüksek Lisans Tezi, 2008.

⁷ Saim Sakaoğlu. agm., s. 270.

⁸ Hüseyin Baydemir. *Özbek Halk Masalları (İnceleme-Metin)*. Erzurum: Atatürk Üniv., SBE, Doktora Tezi, 2004, s. 14; Ahmet Saçkesen. *Özbek Masallarının Tip ve Motif Yapısı*. İzmir: Ege Üniv., SBE, Doktora Tezi, 2010, s. 25.

⁹ Ali Berat Alptekin. *Kazak Masallarından Seçmeler*. Ankara: Akçağ Yay., 2003, s. 13; Alfiya Zhamakina. *Kazak Masalları Üzerine Bir İnceleme*. İzmir: Ege Üniv., SBE, Yüksek Lisans Tezi, 2009, s. 14.

¹⁰ Pınar Dönmez Fedakar. *Karakalpak Efsaneleri*. İzmir: Ege Üniv., SBE, Doktora Tezi, 2008, s. 64.

¹¹ Uygur Helik Egiz İcadıyiti. Almuta: Kazakistan CCR Nauka Neşr., 1983, s. 120.

¹² İbrahim Dilek. *Altay Masalları*. Ankara: Alp Yay., 2007, s. 25.

Türkleri “Ekiyet”¹⁶ terimini, Çuvaş Türkleri ise “Yumah” ve “Yumahsem”¹⁷ terimlerini kullanmaktadırlar.

Tatar Türkçesinde ise “Masal” karşılığı olarak, “Ekiyet” sözü kullanılmaktadır. Arapça, “Hikâye” sözcüğünden gelen “Ekiyet” terimi yanında, Kreşin Tatarları, Arapça “Misal, örnek” anlamlarına gelen “Mesel” veya “Mesele” terimlerini de kullanmaktadırlar. Tatar Türkçesinde kullanılan “Ekiyet” sözcüğünün, Sibirya’da yaşayan Tatarların da kullandığı “Yomak” adlandırmasına göre, daha yeni bir adlandırma olduğunu söyleyen Lenar Camaletdin, “Ekiyet” sözcüğüne yazılı kaynaklarda ilk kez A. Troyanskiy’in 1833-1835 yıllarında basılan sözlüğünde rastlandığını ve Troyanskiy’in “Ekiyet” sözcüğüne, “Masal, uydurma, saçma” gibi anlamlar verdiğini tespit etmiştir.¹⁸

Türk dünyasında “Masal” türünü adlandırmak için kullanılan terimler arasında bir ortaklık olmadığı görülmektedir. Türkiye ve Türkiye Türkçesinin etkisi altında bulunan Balkanlarda “Masal” terimi kullanılmakta ve bir terim birliği göze çarpmaktadır. Ancak, Azerbaycan Türkçesinde “Nağıl” ve Türkmen Türkçesinde “Erteki” terimlerinin kullanılması, Oğuz grubu arasında bir terim birliğinin bulunmadığını göstermektedir. Aynı durum, Kıpçak ve Karluk grubu için de geçerlidir. Sibirya’da yaşayan Türk boylarının da birbirlerinden farklı terimler kullandığı görülmektedir.

I.2. Masal Türü ve Özellikleri

Bu kısımda masal türünün tanımlanması, masalların sınıflandırılması, şekil, yapı ve içerik özellikleri ve işlevleri, Türk dünyası masalları da göz önünde

¹³ Zekeriya Karadavut. *Kırgız Masalları*. Konya: Kömen Yay., 2006, s. 3; Kırgız Adabiyatının Tarihi: Folkloristika. C.: I, Red.: A. Akmataliyev, Bişkek: Şam, 2004, s. 480.

¹⁴ Muvaffak Duranlı. *Saha (Yakut) Büyü Masalları*. Konya: Kömen Yay., 2010, s. 15.

¹⁵ Mehmet Aça. *Tıva Halk Masalları*. Konya: Kömen Yay., 20027, s. 23.

¹⁶ Başlangıcından Günümüze Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi (Nazım-Nesir), C.: 29, Başkurt Edebiyatı I., Ankara: Kültür Bakanlığı,

¹⁷ Başlangıcından Günümüze Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi (Nazım-Nesir), C.. 26 Çuvaş Edebiyatı., Ankara: Kültür Bakanlığı,

¹⁸ *Tatar Halk İcatı, Ekiyetler (Bérénçé Kitap)*. Tomni Tözüvçeler, İskermelerné Hezérlevçeler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, s. 12-13.

bulundurularak değerdendirilecek ve Tatar masalları hakkında tanım, sınıflandırma ve tür özellikleri Türk dünyası bağlamında ele alınacaktır.

1.2.1. Masalların Tanımlanması

Masalın ne olduğunu açıklamak için çeşitli sözlüklerde, ansiklopedilerde ve bilimsel çalışmalarda pek çok tanım bulunmaktadır. Bu tanımlar, bazı yönleri ile birbirlerine benzerken, bazı tanımlar arasında belirgin farklılıklar da bulunmaktadır.

Genel olarak bir halk bilgisi ürününün tanımlanmasındaki temel zorluk o türe ait örneklerin tamamını kapsayacak bir tanım yapmanın neredeyse imkansız oluşudur. Bir tanım, her şeyden önce tanımlananın temel özelliklerini göz önüne almalıdır. Yani tanımlananın “Ne olduğu” veya “Ne olmadığı” tanım cümlelerinde ifadesini bulmalıdır. Tanımlanacak olan tür, bir halk bilgisi ürünü olduğunda ve halk bilgisi ürünlerinin sözlü gelenek içerisinde yaratılıp, aktarılan ürünler olduğu göz önüne alındığında, böyle bir tanımlama çabası daha zorlaşmaktadır. Bu durumda araştırmacıların, türe ait genel kabullerden hareketle bir tanımlama içerisine girdiklerini, genel kabullerin dışında kalan ve göz ardı edilemeyecek kadar önemli olan örnekleri ise yok kabul ettiklerini, bu nedenle tanımların eksik veya yetersiz olduğunu görüyoruz. Bu durumun farkında olan araştırmacılar, tanımın arkasından açıklayıcı ifadelerde, tanımın bir yorumlamasına giriştikleri, türe ait temel özellikleri ve farklılıkları da bu açıklamalarda ifade ettikleri görülmektedir.

Halk bilgisi ürünlerinin tanımlanması konusunda yaşanan sorunlara ve tanımların yetersizliğine dikkat çeken Metin Ekici, bir tanımda bulunması gereken unsurları dört başlık altında toplamıştır. Metin Ekici’ye göre bir tanım; o türün “Yaratım ve Aktarım Özellikleri”ni, “Şekil ve Yapı Özellikleri”ni, “İçerik, Konu Özellikleri”ni ve “İşlev Özellikleri”ni içermelidir.¹⁹

Biz de çalışmamızın bu kısmında, bazı bilim adamlarının masal tanımlarını bu özelliklere göre değerdendirdikten sonra, masalı tanımlamaya çalışacağız. Masal sözcüğünün sözlük anlamlarıyla ilgili olarak pek çok çalışmada bilgi bulunduğundan,

¹⁹ Metin Ekici, *Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*. Ankara: Geleneksel Yay., 2007, s. 134.

biz sözlüklerde masala verilen karşılıklar üzerinde durmayacağız ve daha çok bilimsel çalışmalardaki tanımları değerlendireceğiz.²⁰

Pertev Naili Boratav masalı, “*Nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamiyle hayâl ürünü, gerçeğe ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatı.*” olarak tanımlamakta ve tanımdan sonra, “*Hayâl ürünü sözünü sadece ‘olağan-üstü şeyler’ anlamına almamak gerekir. Masal, aşağıda göreceğimiz çeşitlerinden bir bölümünde olağan-üstü olayları ve kişileri konu edinir. Ama, bir bölüm masallar da, tamamiyle hayâl ürünü, uydurma olmakla beraber olağan-üstü değildir.*” şeklinde açıklamakta ve masalların “kısa ve yoğun” bir anlatı olduğunu vurgulamaktadır.²¹

Boratav’ın tanımına baktığımızda, masalların nesir, kısa bir anlatı olduğuna dair tespitler ile masalın şekil özelliklerini ve masallardaki olayların olağanüstülük taşıması ve gerçeğe ilgisi olmayan olayları konu edinmesi bakımından masalın içerik, konu özelliklerini dikkate alarak bir tanım yaptığı görülür. Masalın yaratım ve aktarım özellikleri, işlevleri bu tanım içerisinde dikkate alınmamıştır.

Saim Sakaoğlu, masal tanımları üzerine genel bir değerlendirme yaptıktan sonra, Boratav’ın tanımındaki “inandırmak iddiası olmayan” ifadesini “*Masalın hakikî dinleyicisi olarak kabul edeceğimiz, medenî imkanlardan hemen hemen hiç istifade etmeyen, kültür ve tahsil yönünden zayıf olan insanlar, masalların gerçekten olduğuna inanıyorlar, haksızlığa uğrayan masal kahramanları için üzüliyorlardı. Masalın iddiası ‘inandırmamak’ olsa bile, bu anlatandan daha çok dinleyeni ilgilendirir. Belki kültürlü kimseler masalı dinlemek bile istemezler; ama boş vakitlerini masal dinleyerek geçiren, şehir görmemiş kimseler, bilhassa kadınlar, masaldaki olaylara inanmaktadır.*”²² şeklinde eleştirir ve masalı; “*Kahramanlarından bazıları hayvan ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayâl mahsulü olduğu halde, dinleyicileri inandırabilen, bir sözlü anlatım türüdür.*”²³ şeklinde tanımlar.

²⁰ Sözlüklerde masal kelimesine verilen anlamlar ilgili bilgi için bkz. Saim Sakaoğlu. *Gümüşhane ve Bayburt Masalları*. Ankara: Akçağ Yay., 2002, ss. 1-2; Mehmet Aça vd. “Anonim Halk Edebiyatı.” *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ed. M. Öcal Oğuz. Ankara: Grafiker Yay., 2008, s. 136.

²¹ Pertev Naili Boratav. *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yay., 1988, s. 75.

²² Saim Sakaoğlu. *age.*, s. 3.

²³ Saim Sakaoğlu. *age.*, s. 4.

Sakaoğlu'nun tanımı ise masalların içeriğine ve dinleyicilerini masaldaki olaylara inandırabilme özelliğine dikkat çeken ve masalların aktarım özelliklerine göre yapılmış bir tanımdır.

Ancak burada vurgulanan “inanma” veya “inandırma” özelliğinin halk anlatılarının geneli göz önüne alındığında daha çok “mit” ve “efsane” türüyle ilgili olduğu görülür. Ayrıca, bir metni “masal” olarak niteleyebilmek için formel ifadelerin kullanılmasının önemi ve bu ifadelerin gerçeklik ve inanma olgusunu ortadan kaldırmaya yönelik olduğunu belirtelim. Boratav ve Sakaoğlu'nun tanımlarını bu yaklaşımla yeniden değerlendirdiğimizde, Boratav'ın “inandırmak iddiasında olmayan” ifadesiyle, Sakaoğlu'nun değerlendirmelerinin örtüştüğünü de söylemek mümkündür. Boratav, masal türünün inandırma iddiasında olmadığını ifade etmekte, Sakaoğlu da dinleyicilerin masaldaki olaylara gerçekten yaşanmış, olmuş olaylar gözüyle baktığına dikkat çekmektedir.

Bilge Seyidoğlu; *“Masal kelimesi ile halk arasında, yüzyıllardan beri anlatılmakta olan ve içinde olağanüstü kişilerin, olağanüstü olayların bulunduğu, ‘Bir varmış, bir yokmuş.’ gibi, klişe bir anlatımla başlayan, belli bir uzunluğu olan, sonunda ‘Yediler, içtiler, muratlarına erdiler.’ yahut ‘Onlar erdi muratlarına, biz çıkalım kerevetine, gökten üç elma düştü, biri anlatana, biri dinleyene, biri de bana.’ gibi, belirli sözlerle sona eren, zaman ve mekân kavramlarıyla kayıtlı olmayan, bir sözlü anlatım türü kastedilmektedir.”*²⁴ şeklinde bir tanım yapmaktadır. Seyidoğlu'nun tanımında, ağırlıklı olarak masalların şekil özelliklerine gönderme yapıldığı görülmektedir. Masalların belli bir uzunlukta olması, masalların başında, ortasında ve sonunda formellerin kullanılması gibi unsurlar, masalların şekil ve işlev özellikleridir. Masallarda yer alan kahramanların ve olayların olağanüstülük taşıdığını ve sözlü bir anlatım türü olduğunu da belirten Seyidoğlu, böylece masalların içeriği ile ilgili de bazı özelliklere ve yaratım ve aktarım özelliklerinden birine tanımında yer vermiştir.

Türk bilim adamlarının bu tanımlarından sonra Tatar Türkçesi sözlüklerinde “Ekiyet” sözcüğüne verilen anlamlar ve Tatar bilim adamlarının “Ekiyet” tanımları hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır.

²⁴ Bilge Seyidoğlu. “Masal.” *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*. C.: 6, İstanbul: Dergâh Yay., 1986, s. 149.

yapıldığını düşündüğümüz bu tanımın benzerini, Urmançı'nın, "Tatar Halık İcatı (Tatar Halk Edebiyatı)" adlı eserinde de görmekteyiz. Urmançı; "Ekiyet"i; *"Uzun hacimli, sıradan veya karmaşık, sürükleyici, hepsinden önce maceralı yarı fantastik eser."*³¹ olarak tanımlamaktadır.

Hemit Yarmi ve Lenar Camaletdin, "Tatar Halık İcatı, Ekiyetler (Bérénçé Kitap) (Tatar Halk Edebiyatı, Masallar (Birinci Cilt))"ın giriş bölümünün yazarları "Ekiyet"le ilgili olarak; *"Ekiyet, halk edebiyatının eski, aynı zamanda en yaygın ve sürükleyici türlerinden biridir. Ekiyetlerde halkın asırlardan beri oluşturduğu tecrübesinden doğan zekası, bilgeliği, iyilik ve kötülük hakkındaki düşünceleri toplanmıştır, geleceğe ait ümit ve hayalleri yansımıştır. Ekiyet, kötülüğü ayıplarken, adilliği, doğruluğu destekliyor, insanlara iyiliği, doğru ve merhametli olmayı öğretiyor."*³² şeklinde tanımdan çok bir tarif yapmışlardır. Yarmi ve Camaletdin'in açıklamalarında "Ekiyet"lerin, içerik ve işlevleri üzerinde durulmuştur.

Marsel Bakirov ise, "Ekiyet"i; *"Halk edebiyatının çok eski bir türü, aynı zamanda bu türe bakıldığında sihir ve mucizevî uydurmaya dayanmaktadır ya da maceralı ve gerçek dışı durumlar ve olaylara kurulu fantastik eser."*³³ olarak tanımlamıştır.

F. İslamov, edebiyat öğretmenleri için kılavuz olarak hazırladığı "Mektepte Halık İcatı Eserlerén Öyrenüv (Okulda Halk Edebiyatı Eserlerini Öğrenmek)" adlı kitabında, öğrencilere masalın tanımının, *"Gerçek veya fantastik şekillerde tasvir edilen insanlar, hayvanlar veya mitolojik kahramanlar üzerinden halkın geçmişini, gelecekle ilgili istek ve hayallerini yansıtan mensur eserler"*³⁴ şeklinde yapılabileceğini, ancak masalların özellikleri hakkında da bilgi verilerek, konunun daha anlaşılır kılınabileceğini belirtmektedir. İslamov'un tanımı masalların şekil özelliklerinden; mensur oluşuna; kahramanlarının insan, hayvan veya mitolojik varlıklar olduğuna, halkın geçmişine ait tecrübelerin ve gelecekle ilgili beklentilerinin yansıtıldığına göndermeler yapmakta olup, daha çok masalların içerik özelliklerini öne çıkarmaktadır.

³¹ Fatih Urmançı. *Tatar Halık İcatı*. Kazan: Megarîf Neşriyatı, 2005, s. 94.

³² *Tatar Halık İcatı, Ekiyetler (Bérénçé Kitap)*. s. 7.

³³ M. H. Bakirov. *Tatar Folklorı, Yugarı Ukuv Yortları Öçén Deréslék*. Kazan: Megarîf Neşriyatı, 2008, s. 115.

³⁴ F. F. İslamov. *Mektepte Halık İcatı Eserlerén Öyrenüv*. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1988, s. 14.

Tatar Türkçesi sözlüklerinde “Ekiyet” sözcüğüne verilen anlamlar ve Tatar bilim adamlarının tanımlarını genel olarak değerlendirdiğimizde; bu tanım ve tariflerde genellikle masalların içeriğine dikkat çekildiği görülmektedir. Bir halk edebiyatı türü olarak tanımlanan “Ekiyet”in hayal mahsulü, uydurma ve bir kurgu olduğu hemen hemen bütün tanım ve tariflerde görülmektedir.

Sonuç olarak, masalın bütün özelliklerini göz önüne alarak bir tanım yapmanın zorluğu açıkça görülmektedir. Günümüz halk bilimi kuram ve yöntemlerinin temel kavram ve yaklaşımlarına göre bir tanımlama yapmak gereklidir ve böyle bir tanımlamada, Ekici tarafından önerilen, bir türe ait belli başlı özelliklerin mutlaka bulunması gerekmektedir. Ancak, daha önceden yapılan tanım ve tarifleri de günümüz halk bilimi kuram ve yöntemlerine göre değerlendirmek ve bazı yönlerden bu tanımların eksik veya yetersiz olduklarını iddia etmek de pek doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Şüphesiz, günümüzde oldukça rağbet gören kuramsal yaklaşımlar, daha önceki yaklaşımların eksik ve yetersiz yönlerinin vurgulanmasıyla ortaya çıkmış yaklaşımlardır.

Biz, daha önceki tanımlarda öne çıkarılan unsurları tespit etmek amacıyla, Türkiye’de ve Tataristan’da yapılan tanımları kısaca değerlendirdikten sonra, masalı şu şekilde tanımlamanın yerinde olacağını düşünüyoruz:

İnsan, hayvan veya olağanüstü varlıkların gerçek olmayan bir zaman ve mekânda başlarından geçen olayların anlatıldığı; toplumsal tecrübe ve gözlemlerin, geleceğe dair ümit ve beklentilerin yansıtıldığı; başında sonunda ve ortasında bazı kalıp ifadeler yer verilen, inandırmak iddiası olmamakla birlikte, dinleyicilerin veya okuyucuların kahramanların yaşadığı olaylara acı, sevinç gibi duygularla katıldığı, kadın ve erkek anlatıcılar tarafından sözlü olarak yaratılıp aktarılan; bazıları çeşitli nedenlere bağlı olarak yazıya geçirilen ve bir kısmı da yazılı olarak yaratılan; dinleyicileri eğitmek, eğlendirmek ve öğüt vermek gibi işlevleri olan halk bilgisi ürünlerine masal adı verilir.

1.2.2. Masalların Sınıflandırılması

Masal araştırmalarının temel problemlerinden biri de masalların sınıflandırılmasıdır. Bu konuda çeşitli sınıflandırmalar yapılmış, ancak her

sınıflandırma bazı eksik yönleriyle eleştirilmiştir. Biz çalışmamızın bu kısmında, masalların sınıflandırılmasıyla ilgili görüşler hakkında bilgi verdikten sonra, bu sınıflandırmaların eksik yönlerini tespit etmeye çalışacağız.

Masalları sınıflandırma çalışmalarından ilki Antti Aarne'nin çalışmasıdır. Aarne, masalları;

“I. Hayvan Masalları

II. Günlük (Asıl) Masallar

*III. Anekdotlar ve Şakalar”*³⁵

şeklinde üç başlık altında sınıflandırmıştır. Antti Aarne tarafından yapılan bu sınıflandırma daha sonra Stith Thompson tarafından genişletilmiştir. Stith Thompson, masalları;

“I. Hayvan Masalları

II. Günlük (Asıl) Masallar

A. Sihir-Büyü Masalları

B. Dinî Masallar

C. Kısa Romantik Masallar

D. Aptal Dev Masalları

III. Fıkralar ve Anekdotlar

IV. Zincirlemeli Masallar

*V. Sınıflandırmaya Girmeyen Masallar”*³⁶

şeklinde beş başlık altında sınıflandırmıştır. Thompson'un, Aarne'nin sınıflandırmasına “Zincirlemeli Masallar” ve “Sınıflandırmaya Girmeyen Masallar” başlıklarını eklediği görülmektedir.

Aarne ve Thompson tarafından hazırlanan tip katalogunu genişleterek, yeniden yayınlayan Hans Jörg Uther de yukarıdaki sınıflandırmada bazı değişiklikler yapmıştır. Hans Jörg Uther genişleterek, yayına hazırladığı tip katalogunda masalları;

“I. Hayvan Masalları

³⁵ Hans-Jörg Uther. “Tale Type.” *The Greenwood Encyclopedia of Folktales and Fairy Tales*. Edited by Donald Haase, Vol.: 3, Westport, Connecticut-London: Greenwood Press, 2008, s. 939. Saim Sakaoğlu. *Gümüşhane ve Bayburt Masalları*. Ankara: Akçağ Yay., 2002, s. 54; Ali Berat Alptekin. *Taşeli Masalları*. Ankara: Akçağ Yay., 2002, ss. 53-54.

³⁶ Stith Thompson, Antti Aarne. *The Types of the Folktale. A Classification and Bibliography*. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica, Second Printing, 1964, s. 5.

II. Sihir (Büyü) Masalları

III. Dinî Masallar

IV. Gerçekçi Masallar-Kısa Hikâyeler

V. Aptal Dev Masalları

VI. Fıkralar ve Şakalar

VII. Zincirleme Masallar”³⁷

şeklinde yedi başlık altında sınıflandırmıştır. Uther’in, Aarne-Thomson’un sınıflandırmasında bazı değişiklikler yaptığı görülmektedir. Öncelikle, Aarne-Thompson tarafından kullanılan “Günlük (Asıl) Masallar” başlığının kaldırıldığını ve bu başlık altında yer alan alt başlıkların, ana başlık olarak kullanıldığını görüyoruz. Ayrıca, “Sınıflandırmaya Girmeyen Masallar” başlığının da kaldırıldığı görülmektedir.

Masalların tiplerine göre yapılan bu sınıflandırmaları kısaca değerlendirmek istiyoruz. Aarne’nin sınıflandırmasından sonra Vladimir Propp, sınıflandırmada kullanılan başlıkları ve masalların tiplerine göre sınıflandırmanın eksik yönlerini eleştirmiştir. Propp, Aarne’nin çalışmasının önemine işaret ettikten sonra, sınıflandırmanın çok da kullanışlı olmadığını ifade etmekte ve “Asıl Masallar” başlığı altında verilen “Olağanüstü Görev” ve “Olağanüstü Yardımcı” gibi alt başlıkların içerisine, olağanüstü bir görevin olağanüstü yardımcıları tarafından yerine getirildiği örneklerin nasıl yerleştirileceği konusunun büyük bir problem oluşturduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca “Asıl Masallar” ifadesinin, masalların bir kısmının gerçek masal olarak kabul edildiği anlamına geldiğini, bu adlandırmaya göre, hayvan masallarının asıl masallar olarak kabul edilmediğini söyleyerek eleştirir.³⁸

Aarne’nin sınıflandırmasını eleştiren bilim adamlarından biri de Alan Dundes’tir. Dundes, Aarne’nin kullandığı başlıkların masallarda değişen unsurlara, yani içeriğe göre yapıldığını, sadece “Zincirlemeli Masallar” ifadesinin yapısal özelliklerine göre yapılan bir adlandırma olduğunu belirtmektedir.³⁹

³⁷ Hans-Jörg Uther. *The Types of International Folktales. A Classification and Bibliography. Based on the System of Antti Aarne and Stith Thompson*. 3 Cilt. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica, 2004, I. Cilt, ss. 5-6; II. Cilt, ss. 5-6.

³⁸ Vladimir Ya. Propp. *Masaların Yapısı ve İncelenmesi*. Çev.: Hüseyin Gümüş. Ankara: Kültür ve Turizm Bak. Yay., 1987, ss. 14-24.

³⁹ Alan Dundes. “From Etic to Emic Units in the Structural Study of Folktales.” *The Journal of American Folklore*. Vol.: 75, No: 296, 1962, s. 98.

Halk bilgisi ürünlerinin sınıflandırması konusunda Metin Ekici de türlerin tanımlanmasında göz önünde bulundurulması gereken dört özelliğin, sınıflandırmada da dikkate alınması gerektiğini belirttikten sonra, *“Bilimsel bir sınıflandırmada kesinlikle uyulması ve ısrarla takip edilmesi gereken kural, esas alınan temel özelliğe sınıflamanın sonuna kadar bağlı kalındığına dikkat etmek”*⁴⁰ gerektiğini vurgulamaktadır.

Ekici’nin bu tespit ve değerlendirmelerine göre, Aarne-Thompson ve Uther’in sınıflandırmalarını değerlendirmenin yerinde olacağını düşünüyoruz. Aarne-Thompson’un sınıflandırmasında “Hayvan Masalları” ifadesi, masaldaki kahramanlara yani içeriğe göre yapılan bir adlandırmadır. “Günlük (Asıl) Masallar” ifadesi ise masal denildiğinde akla ilk gelen örneklerin bu grupta yer alanlar olduğunu ifade eden, temel bir kabulden hareketle yapılmış bir adlandırmadır. “Sihir-Büyü Masalları, Dinî Masallar ve Aptal Dev Masalları” adlandırmaları da içeriğe göre yapılmış adlandırmalardır. “Fıkralar ve Anekdotlar” adlandırması ise ayrı bir halk bilgisi ürününün adıdır. “Zincirlemeli Masallar” ifadesi, içeriğin dışında bir özelliğe göre, yani yapısal özelliklere göre yapılan bir adlandırmadır. “Sınıflandırmaya Girmeyen Masallar” ifadesi ise bazı masalların bu sınıflandırmada herhangi bir başlık altında değerlendirilemediğini göstermektedir. Görüldüğü gibi Aarne-Thompson’un sınıflandırması hem içeriğe, hem yapısal özelliklere hem de başka bir türe ait adlandırmalara göre yapılmış bir sınıflandırmadır.

Hans Jörg Uther, “ Günlük (Asıl) Masallar” ve “Sınıflandırmaya Girmeyen Masallar” ifadelerini sınıflandırmadan çıkarmış ve böylece sınıflandırmadaki problemlerin bir kısmı ortadan kalkmıştır. Ancak, “Zincirlemeli Masallar” hâlâ masalın yapısal özelliklerine gönderme yaptığı için, sınıflandırmadaki tek yapısal başlık olarak dikkat çekmektedir.

Batı dünyasında masal araştırmalarında sınıflandırma konusunda Aarne-Thompson’un sınıflandırması kullanılmaktadır. Bu sınıflandırma, Türk masal araştırmalarında da herhangi bir değişiklik yapılmadan kullanılmıştır. Türk masalları üzerine yapılan sınıflandırmalardan en dikkat çekici olanı Eberhard ve Boratav

⁴⁰ Metin Ekici. *age.*, s. 135.

tarafından hazırlanan “Typen Türkischer Volksmärchen (Türk Masallarının Tipleri)”⁴¹ adlı katalogda yapılmıştır. Bu sınıflandırmanın ayrıntılarına çalışmamızın II. Bölüm’ünde yer verdiğimizden, burada tekrar yer vermedik. Eberhard-Boratav’ın sınıflandırması, masalların içeriğine göre yapılmış bir sınıflandırmadır ve 378 Türk masal tipinin 23 başlık altında sınıflandırmasından oluşmaktadır.

Türk dünyasında masal sınıflandırmalarına baktığımızda, bu çalışmalarda genel olarak Rus masal araştırmalarının etkisi açıkça görülmektedir. Bu nedenle öncelikle, Rus masallarının sınıflandırılması ile ilgili bir değerlendirme yaptıktan sonra, Türk dünyasında ve Tataristan’da masal sınıflandırmalarını değerlendirmeye çalışacağız.

Rus masal araştırmalarının en önemli isimlerinden biri olan ve masal çalışmaları ile “Rus Grimm’i” olarak adlandırılan A. N. Afanasyev,⁴² Rus masallarını;

“I. Hayvan Masalları

II. Sihir (Büyü) Masalları

III. Kısa Anlatılar

IV. Hicvî Masallar

V. Günlük Hayatla İlgili Masallar”

olarak beş başlık altında sınıflandırmıştır.⁴³ Barag ve Novikov, bu sınıflandırmanın bazı küçük değişikliklerle Sovyetler Birliği yönetiminde bulunan milletler tarafından kullanıldığını belirtmektedir.⁴⁴

Vladimir Propp, Afanasyev’in sınıflandırması hakkında daha ayrıntılı bilgi vermektedir. Propp, Afanasyev’in çalışmasının ilk baskısında metinlerin karmaşık bir şekilde verildiğini, ancak ikinci baskısının şöyle bir düzenleme ile yayınlandığını belirtmektedir:

“I. Hayvan Masalları

2. Sihirli (Mitolojik, Fantastik) Masallar

⁴¹ Wolfram Eberhard, Pertev Naili Boratav. *Typen Türkischer Volksmärchen*. Wiesbaden: Franz Steiner Verlag GMBH, 1953

⁴² M. K. Azadovskiy. *İstoriya Rosskoy Folkloristiki*. Tom II, Moskva: Uçpedgiz, 1963, s. 74.

⁴³ L. G. Barag, N. V. Novikov. “A. N. Afanasyev i Ego Sobrańie Narodnih Skazok.” *Narodnie Russkie Skazki A. N. Afanasyeva : V 3 T.*, T. 1, Moskva: Nauka, 1984, s. 416.

⁴⁴ L. G. Barag, N. V. Novikov. *agm.*, s. 416.

3. *Epik, Destansı Masallar*
4. *Tarihî Masallar, Anlatmalar*
5. *Kısa Hikâyeler veya Günlük Hayatla İlgili Masallar*
6. *Ölüler, Cadılar ve Devlerle İlgili Masallar (Memoratlar)*
7. *Halk Fıkraları (Anekdotaları)*
8. *Sıkıcı, Bunaltıcı Anlatılar*
9. *Şakalar, Gülünç Anlatılar*”⁴⁵

Propp, bu sınıflandırmada bazı başlıkların gereksiz olduğunu, bazı adlandırmaların masallarla ilgili olmadığını, bazılarının da başka bir başlığı içerdiğini belirttikten sonra, Afanesyev’in sınıflandırmasının;

- “1. *Hayvan Masalları*
2. *İnsan Masalları*
 - a. *Sihirli Masallar*
 - b. *Kısa Anlatmalar (Fıkralar Dahil)*”

şeklinde kısaltılabileceğini, ancak bu sınıflandırmanın hayvan ve insan masalları birbirinden farklı olmayan Afrika masallarına uygulanamayacağını belirtmiştir.⁴⁶

Propp, Afanasyev’in sınıflandırmasını bu şekilde sistematik bir hâle getirmekle birlikte, aynı çalışmasında masalları; “Sihirli masallar, Kısa romantik masallar, Zincirleme masallar, Hayvan Masalları ve Gündelik hayatla ilgili masallar” başlıkları altında değerlendirmiştir.⁴⁷

Rus masallarıyla ilgili ilk sınıflandırmalardan biri, A. I. Nikiforov’a aittir. Nikiforov, Rus masallarını;

- “1. *Hayvan Masalları*
2. *Sihir (Büyü) Masalları*
3. *Gündelik Hayatla İlgili Masallar*
4. *Efsanevî Masallar*
5. *Masal İçeriğine Sahip Parodiler*
6. *Çocuk Masalları*”

⁴⁵ V. Ya Propp. *Russkaya Skazka*. Leningrad: İzdatelstvo Leningradckogo Universiteta, 1984, s. 58.

⁴⁶ V. Ya Propp. *age.*, s. 59.

⁴⁷ V. Ya. Propp. *age.*, ss. 173-316.

şeklinde altı başlık altında sınıflandırmıştır.⁴⁸

E. V. Pomerantseva, “Büyük Sovyet Ansiklopedisi”ne yazdığı “Masal” maddesinde, masalların yapısı hakkında kısa değerlendirmeler yaparken, masal türlerine de değinmiş ve masalları;

“I. Hayvan Masalları

II. Sihir (Büyü) Masallar

III. Maceraperest Masallar

IV. Günlük Hayatla İlgili Masallar”

şeklinde dört kısımda masalları değerlendirmiştir.⁴⁹

Rus masal araştırmalarında kullanılan bu sınıflandırmalar, Türk dünyasında yapılan masal araştırmalarını da etkilemiştir. Çarlık döneminde ve Sovyetler Birliği’nin ilk yıllarında Rus bilim adamları tarafından Türk boyları arasında yapılan derlemeler ve bilimsel çalışmalar, kuramsal yaklaşım ve bilimsel yöntem bakımından Türk dünyası masal araştırmalarına da yansımış, bu durum Türk dünyası masal araştırmalarının tür, tanım ve tasnif bakımından birbirleriyle benzer bilimsel çalışmalar olmasını sağlamıştır. Özellikle Afanasyev’in sınıflandırması ve N. P. Andreyev’in Rus masalları üzerine, Aarne’nin masal tipleri kataloğundan hareketle hazırladığı “Ukazatel Skazochnih Syujetov po Sisteme Aarne (Aarne Sistemine Göre Masalların Tip İndeksi) ” adlı katalog, Türk dünyasından masal sınıflandırmalarında da kullanılmıştır. Azerbaycan Türklerinin halk bilimcilerinde Azad Nebiyev’in, Azerbaycan masallarının Aarne-Andreyev kataloğuna göre tip numaralarının çıkarılmamış olmasını bir eksiklik olarak değerlendirmesi ve Azerbaycan masallarının Aarne-Andreyev, İ. P. Saharov, A. N. Afanasyev ve A. V. Vladimirov gibi Rus bilim adamlarının çalışmalarına göre sınıflandırıldığını belirtmesi bu etkiyi açıkça göstermektedir.⁵⁰ Buradan hareketle, Andreyev’in çalışmasının temelini oluşturan Aarne’nin hazırladığı masal tipleri kataloğunun Rus masal çalışmalarını ve dolayısıyla Türk dünyasını etkilediği sonucuna ulaşmak mümkündür.

⁴⁸ A. I. Nikiforov. “Skazka.” *Literaturnaia Entsiklopediia*. V 11 T., T. 10. Moskva: Khudozh. Lit., 1937, ss. 769-770.

⁴⁹ E. V. Pomerantseva. “Skazka.” *Bolşaya Sovetskaya Entsiklopediya*. T. 26, Moskva: Sov. Entsikl., 1977, s. 489.

⁵⁰ Azad Nebiyev. *Azerbaycan Halk Edebiyatı*. C.: II, Bakı: Elm, 2006, ss. 313-314.

Bugün Türk dünyası masalları üzerine yapılan sınıflandırma çalışmalarına baktığımızda Rus masal araştırmalarının etkisi açıkça görülmektedir. Hemen hemen bütün Türk boylarında, az çok farklılıklar bulunmakla birlikte, aynı sınıflandırma sistemi kullanılmaktadır. Türk dünyasındaki masal sınıflandırmalarını burada kısaca değerlendirdikten sonra, Tatar masallarıyla ilgili sınıflandırmalar üzerinde duracağız.

Oruc Eliyev, Azerbaycan masalları üzerine yaptığı incelemesinde, masalları;

- “1. Sihirli Masallar
2. Hayvanlar Aleminden Bahseden Masallar
3. Toplumsal Hayatla İlgili Masallar”

şeklinde üç başlık altında değerlendirirken,⁵¹ Azad Nebiyev;

- “1. Hayvanlar Hakkındaki Masallar
- a. İlkel Tasavvurları ve Totemist Görüleri Yansıtan Masallar
- b. Alegorik Masallar
2. Sihirli Masallar
3. Toplumsal Hayatla İlgili Masallar
4. Çocuk Masallar”

şeklinde dört başlık altında sınıflandırmıştır.⁵²

Kazak masalları;

- “a. Olağanüstü Masallar
- b. Hayvan Masalları
- c. Gerçekçi Masallar
- I. Toplumsal Hayata Dair Masallar
- II. Güldürücü Masallar
- III. Menkabevî Masallar)
- IV. Ezgi Efsaneleri”

şeklinde sınıflandırılmıştır.⁵³ Avezov ise Kazak masallarını;

- “1. Kahramanlık Masalları
2. Olağanüstü Masallar

⁵¹ Oruc Eliyev. *Azerbaycan Nağıllarının Poetikası*. Bakı: Seda, 2001, ss. 12-68.

⁵² Azad Nebiyev. *age.*, s. 315.

⁵³ Ali Berat Alptekin. *Kazak Masallarından Seçmeler*. Ankara: Akçağ Yay., 2003, s.27.

3. *Hayvan Masalları*

4. *Roman Tarzındaki Masallar*

5. *Mizahî Masallar*”

olarak beş başlık altında sınıflandırmıştır.⁵⁴

“Kırgız Edebiyatı Tarihi” adlı eserde, Rus ve başka ülkelerde masalların genellikle üçe ayrılarak incelendiği ve buna göre masalların;

“1. *Hayvanlar Hakkındaki Masallar*

2. *Sihirli ve Olağanüstü Masallar*

3. *Günlük Hayatla İlgili Masallar*”

şeklinde üç başlık altında sınıflandırıldığı belirtilmiş ve Kırgız masalları bu sınıflandırmaya göre değerlendirilmiştir.⁵⁵

Türkmen masalları da benzer şekilde üç başlık altında toplanmış ve;

“a. *Hayvan Masalları*

b. *Peri masalları*

c. *Gerçekçi masallar*”

şeklinde sınıflandırılmıştır.⁵⁶

Erika Taube, Tıva masallarını;

“1. *Kahramanlık Masalları*

2. *Sihirli Masallar*

3. *Gerçekçi Masallar*

4. *Hayvanlar Hakkındaki Masallar*”

şeklinde dört başlık altında sınıflandırırken,⁵⁷ Mehmet Aça Tıva masalları üzerine hazırladığı çalışmasında, Tıvalı masal araştırmacılarının sınıflandırmalarına bağlı kalarak beş grupta sınıflandırılan masalların her birine örnek metinler vermiştir. Bu sınıflandırma şu şekildedir:

“1. *Kahramanlık Masalları*

2. *Sihirli-Olağanüstü Masallar*

⁵⁴ Ali Berat Alptekin. *age.*, s.27.

⁵⁵ *Kırgız Adabiyatının Tarihi: Folkloristika*. C.: I, Red.: A. Akmatliyev, Bışkek: Şam, 2004, ss. 483-484.

⁵⁶ Saim Sakaoğlu. *age.*, s. 279.

⁵⁷ Mehmet Aça. *Tıva Halk Masalları*. Konya: Kömen Yay., 2007, s. 25.

3. Sosyal ya da Gerçekçi Masallar
4. Hayvan Masalları
5. Sıradan ya da Komik Masallar”⁵⁸

G. U. Ergis, Saha (Yakut) masallarını;

“1. Hayvan Masalları

2. Büyü Masalları

3. Gündelik Masallar”

şeklinde sınıflandırırken,⁵⁹ S. S. Surazokov da Altay masallarını;

“1. Hayvan Masalları

2. Korkunç Yaratıklarla Mücadeleyi Konu Edinen Masallar

3. Büyülü Masallar

4. Sosyal Konulu Masallar

5. Çocuk Masalları”⁶⁰

şeklinde sınıflandırmıştır.

Özbek masalları da;

“1. Hayvanlar Hakkındaki Masallar

2. Sihirli Masallar

3. Günlük Hayatla İlgili Masallar” şeklinde sınıflandırılmaktadır.⁶¹

Türk dünyasındaki masal sınıflandırmaları üzerine genel bir değerlendirme yaptığımızda, sınıflandırmaların neredeyse tamamında “Hayvan Masalları”, “Sihirli Masallar” ve “Günlük Hayatla İlgili Masallar”a yer verildiğini görüyoruz. Bazı sınıflandırmalarda “Kahramanlık Masalı” ve “Çocuk Masalı” başlıklarının da sınıflandırmalara eklendiği, buna göre sınıflandırmaların genellikle üç veya beş başlık altında yapıldığı açıkça görülmektedir.

Tatar masallarının sınıflandırılması da Türk dünyasındaki sınıflandırmalarla aynıdır. Bütün çalışmalarda masallar üç başlık altında toplanmıştır. Ancak bu sınıflandırmanın kim tarafından ve ne zaman yapıldığı ile ilgili herhangi bir bilgi

⁵⁸ Mehmet aç. age., s. 25.

⁵⁹ Muvaffak Duranlı. *Saha (Yakut) Büyü Masalları*. Konya: Kömen Yay., 2010, s. 32.

⁶⁰ İbrahim Dilek. *Altay Masalları*. Ankara: Alp Yay., 2007, s. 26.

⁶¹ K. İmamov. “Ertaklar.” *Özbek Halk Agzaki Poetik İcadi*. Taşkent: Okıtuvcı Neşriyatı, 1980, s. 129.

verilmemekte, masalların üçe ayrılarak incelenmesinin genel bir kabul olduğunun söylenmesi ile yetinilmektedir.

Tatar masalları;

“1. *Hayvanlar Hakkındaki Masallar (Hayvannar Turındagı Ekiyetler)*

2. *Sihirli Masallar (Tılsımlı Ekiyetler)*

3. *Günlük Hayatla İlgili Masallar (Könkürêş Ekiyeleré)*”

şeklinde üç başlık altında sınıflandırılmaktadır.⁶² Hemit Yarmi ve Lenar Camaletdin, bu sınıflandırma ile ilgili olarak, “*Elbette bu sınıflandırmada görecelilik epey fazla. Çünkü araştırmacılar masalları belirli özelliklerine göre başka bölümlere de ayırıyorlar (Mitik, efsanevî, tarihî, kahramanlık, maceralı, hicvî, mizahî, kısa romantik, bilmece, güldürücü, aldatıcı v.b.) ve bu bölümlerden her biri diğer üç başlık altında toparlanamıyor. Ancak yine de genel değerlendirmelerde ve masal kitaplarının hazırlanmasında masalların üç türe ayrılarak verilmesi adet hâline gelmiştir.*”⁶³ diyerek, sınıflandırmada eksiklikler olduğunu, ancak masalları böyle sınıflandırmanın pratikte kolaylık sağladığını ifade etmiştir.

Tatar masallarının sınıflandırılmasında, “Günlük Hayatla İlgili Masallar” da kendi içerisinde bazı alt başlıklara ayrılmaktadır. “Tatar Halık İcatı (Tatar Halk Edebiyatı)” adlı seriden yayınlanan masalların üçüncü cildi “Gündelik Hayatla İlgili Masallar”a ayrılmış ve masallar;

“1. *İbretli Masallar (Gıybretlé Ekiyetler)*

2. *Maceralı Masallar (Macaralı Ekiyetler)*

3. *Hicvî Masallar (Satirik Ekiyetler)*

4. *Mizahî Masallar (Yumoristik Ekiyetler)*”

şeklinde dört alt başlığa ayrılarak sınıflandırılmıştır.⁶⁴

Tatar masal araştırmalarında kullanılan sınıflandırma, pratikte kolaylık sağlayıcı bir sınıflandırma olmakla birlikte, tip özellikleri bakımından sihirli masallar

⁶² *Tatar Halık İcatı, Ekiyetler (Bérénçé Kitap)*. s. 14. Hemit Yarmi. *Tatar Halkının Poetik İcatı*. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1967, ss. 86-103. M. H. Bakirov. *Tatar Folklorı*. Kazan: Megarif Neşriyatı, 2008, s. 116.

⁶³ *Tatar Halık İcatı, Ekiyetler (Bérénçé Kitap)*. s. 14.

⁶⁴ *Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Öçénçé Kitap)*. Tomni Tözüvçé, Kérés Mekalené Yazuvçı, İskermeler Ezérlevçé: L. Ş. Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1981, ss. 359-360.

arasında yer alması gereken bazı masallara hayvan masalları arasında yer verildiği görülmektedir. Örneğin, “Ayı Oğlu Atılehmetgerey” adlı masala Tatar masal sınıflandırmasında “Hayvanlar Hakkındaki Masallar” içerisinde yer verilmiştir.⁶⁵ Ancak tip kataloğuna baktığımızda, aynı tipe sihirli masallar içerisinde ve “ATU: 650A” numarası ile yer verilmiştir. Bu durumda, sihir ve büyü nesnelerin yer aldığı ya da olağanüstülükleri içeren ve hayvanların da masal içerisinde önemli yer tuttuğu masalların hangi başlık altında sınıflandırılacağı büyük bir sorun teşkil etmektedir. Sınırlı sayıdaki metni bazı kriterlere göre sınıflandırmak mümkün olmakla birlikte, böyle bir sınıflandırma, salt bir tecrübe ve denemeden ibaret kalacak, yerel olarak kullanışlı olsa bile, masal anlatma geleneği farklılıklar gösteren Türk dünyasının geneli için geçerli olamayacaktır.

Masalların sınıflandırılmasında yeni ve tutarlı bir sistemin geliştirilmesi, elbette gereklidir. Ancak masalları konularına göre sınıflandırmak, belirli konu başlıkları altında toplamak neredeyse imkansızdır. Şekil ve yapı özellikleri bakımından da aynı şeyi söylemek mümkündür. Propp’un yaptığı inceleme “Sihir (Büyü) Masalları” olarak adlandırılan masalarda ortak bir yapı olduğunu ortaya koymuştur. Bu durumda “Hayvan Masalları” ve “Günlük Hayatlar İlgili Masallar” bu yapısal değerlendirmenin dışında kalmış olmaktadır. Genel olarak baktığımızda, Propp’un tespit ettiği fonksiyonlar “Hayvan Masalları” ve “Günlük Hayatla İlgili Masallar” için geçerli görünmemektedir. Bu masallar hakkında benzer bir yapısal incelemenin yapılmasıyla, diğer masalların yapısıyla ilgili bir bilgi elde edilebilir. Ancak, masalların yapısal olarak belli başlıklar altında toplanıp sınıflandırması pek mümkün görünmemektedir.

Biz, masalların sınıflandırılmasında, eksik ve yetersiz yönleri bulunmakla birlikte tip kataloglarındaki sınıflandırma sisteminin şimdilik en kullanışlı sistem olduğunu düşünüyoruz. Belirli özelliklerine göre masal tiplerinin belirlenmesi, herhangi masala sınıflandırma içerisinde hangi başlık ya da alt başlık içerisinde yer verileceği sorununu da ortadan kaldırmış olmaktadır. Bu durumda yapılması gereken iş, mevcut kataloglar Türk dünyası masallarının problemlerine cevap verecek nitelikte olmadığından, Türk dünyası masal tipleri kataloğunun hazırlanmasıdır. Böyle bir kataloglama sisteminin hazırlık aşamasında mevcut tip kataloglarından istifade etmek

⁶⁵ *Tatar Halık İcatı, Ekiyetler (Bérénçé Kitap)*. s. 62.

elbette gereklidir. Ancak, hazırlanması düşünülen katalogda, herhangi bir katalogun plan olarak benimsenmesi ve masal metinlerinin örnek olarak alınan kataloga yerleştirilmesi gibi bir yaklaşım, sonuçta bünyesinde belli oranda tekrarı barındıracak ve “yeni” olduğu iddiası ile sunulan katalog, eskinin kısmen düzeltilmiş bir tekrarı olacaktır.

Ancak böyle bir kataloglama sisteminden sonra Türk dünyası masallarının sağlıklı bir şekilde sınıflandırılması yapılabilecektir. O nedenle biz, çalışmamızın bu kısmında yeni bir sınıflandırma denemesinde bulunmadık ve incelediğimiz Tatar masallarını, “Metinler” kısmında Tatar masal sınıflandırmalarına uygun olarak sıraladık ve incelememizde, Hans Jörg Uther tarafından hazırlanan tip kataloguna göre masalları sınıflandırdık.

1.2.3. Masalların Özellikleri

Halk bilgisi ürünleri, belli başlı özellikleri bakımından diğer halk bilgisi ürünlerinden ayrılırlar. Bir türe ait özellik, başka türlerde de görülebilir. Bu durum türlerin ortak özellikleri olarak değerlendirilebileceği gibi, anlatı geleneğinin bir parçası olarak da değerlendirilebilir. Biz de çalışmamızın bu kısmında masalların özelliklerini tespit edip, bu özellikleri Tatar masallarından örneklerle açıklamaya çalışacağız.

1.2.3.1. Masalların Şekil ve Yapı Özellikleri

Masallar yapısal olarak “Masalın başı”, “Masalın kendisi” ve “Masalın sonu” olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır.⁶⁶ Masalların başında, “Giriş formelleri” bulunurken, sonunda da “Bitiş formelleri” yer almaktadır.

Masalların şekil özelliklerinden ilk akla geleni, masal tanımlarında da dile getirildiği gibi, masallarda işlevleri ile ön plana çıkan formellerdir. Masalların başında, ortasında ve sonunda kullanılan formeller, daha çok işlev özellikleriyle dikakt çeken, masallara özgü bir şekil özelliğidir. Diğer anlatı türlerinden destan ve halk hikâyelerinde de formeller kullanılmaktadır; ancak, masallarda kullanılan formeller hem işlevleri hem de şekilleri bakımından destan ve halk hikâyelerinde kullanılan formellerden farklıdır.

⁶⁶ M. Öcal Oğuz. “Masal Üzerine.” *Masallar*. Ed. M. Öcal Oğuz. Ankara: Kültür ve Turizm Bak., 2008. (Bu çalışma <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF3948C44161D1F3EA2E27B99C2539C43A> adresinden 02.08.2010 tarihinde temin edilmiştir.)

Masallar, sözlü kültür ortamında mensur olarak yaratılıp, aktarılan ürünlerdir. Bazı masallarda manzum parçalar da görülmektedir. Tatar masallarından bazılarında manzum parçalar bulunmakla birlikte, bu masalın mensur bir tür olduğu gerçeğini değiştirecek boyutta değildir.

Masalların şekil özelliklerinden biri de masalın belirli bir uzunluğa sahip bir anlatı olması yani hacmidir. Masallar; fıkra ve efsaneye göre uzun, destan ve halk hikâyesine göre, kısa bir anlatı türüdür. Ancak, başta hayvan masalları olmak üzere, masalların bir kısmı oldukça kısa olabilmektedir. Bu durum içerik ve anlatıcıyla ilgilidir.

Masallarda kullanılan dil sade, açık ve anlaşılır bir dildir; ancak dilin sade, açık ve anlaşılır olması edebî bakımdan herhangi bir sanat değeri taşımadığı anlamına gelmemelidir. Masallar, masalları yaratıp aktaran masal anlatıcılarının ustalığına ve yeteneğine göre edebî olabilmekte ve sanat değeri taşımaktadır.

Masallar, genellikle “Öğrenilen geçmiş zaman” kipi ile anlatılır, ancak “Geniş zaman” kipiyle de anlatılabilmektedir. Boratav, masalların “Görülen geçmiş zaman” kipiyle anlatılmadığını söylemektedir.⁶⁷ Tatar masallarına baktığımızda, masalların genellikle “Geniş zaman” kipi ile anlatıldığını, bazı masallarda “Öğrenilen geçmiş zaman” kipinin kullanıldığını, az da olsa bazı metinlerde “Görülen geçmiş zaman” kipinin kullanıldığını görmekteyiz.

1.2.3.2. Masalların İçerik, Konu Özellikleri

Masallar için herhangi bir konu sınırlamasında bulunmak şüphesiz mümkün değildir. Masallarda olağanüstü olaylarla birlikte, herhangi bir olağanüstülük taşımayan ve günlük hayatta karşılaşılabileceğimiz olaylar da yer alabilmektedir. Tatar masallarına baktığımızda, diğer dünyalara seyahat konusu olağanüstü bir konu olarak dikkati çekerken, günlük hayatla ilgili masallarda daha gerçekçi konular görülebilmektedir.

Masallarda; iyi-kötü, doğru-yanlış ve güzel-çirkin gibi birbirlerine zıt karakter ve durumların mücadeleleri anlatılmaktadır. Masalların sonunda iyiler galip gelir ve ödüllendirilir; kötüler ise cezalandırılır.

⁶⁷ Pertev Naili Boratav, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yay., 1988, s. 76.

Masalların kahramanları hayvanlar, insanlar ve olağanüstü varlıklardır. Tatar masallarında tilki, kurt, ayı, koyun ve keçi gibi hayvanlar; olağanüstü güce sahip insanlar ve cin, peri ve dev gibi olağanüstü varlıklar kahraman olarak yer almaktadır.

1.2.3.3. Masalların İşlevleri

Masalların şekil, yapı ve içerik özellikleri kadar işlevleri de büyük öneme sahiptir. Şekil, yapı ve içerik özellikleri masal metniyle ilgiliyken; masalın işlevi masalın anlatıldığı ortam yani bağlamla ilgili bir durumdur. Her kültürel yapının olduğu gibi masalın da belirli işlevleri vardır. William Bascom, “Folklorun Dört İşlevi” adlı makalesinde halk bilgisi ürünlerinin işlevlerini “hoş vakit geçirme, eğlenme ve eğlendirme işlevi”, “toplumsal kurumlara ve törenlere destek verme işlevi”, “eğitim ve kültürün genç kuşaklara aktarılması işlevi” ve “toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma işlevi” olarak dört kısımda değerlendirmiştir.⁶⁸ Biz de masalların işlevlerini Bascom’un tespitlerine göre değerlendirmeyi uygun buluyoruz.

1. Eğlenme, Eğlendirme ve Hoşça Vakit Geçirme İşlevi:

Halk bilgisi ürünlerinin temel işlevlerinden biri “eğlenme” ve “eğlendirme” işlevidir. Belirli bir sosyal ve kültürel ortam içerisinde icra edilen gelenekler, halkın bir arada bulunmasına vesile olduğu gibi, birlikte eğlenmelerini ve hoşça vakit geçirmelerini de sağlamaktadır. Bascom, “*Eğlence folklorun en önemli işlevlerinden biridir; ancak bugün bu durum tam bir cevap olarak kabul edilemez. Şurası açıktır ki; çoğu gülme unsurunun altında daha derin anlamlar bulunmaktadır.*”⁶⁹ biçiminde açıklamaktadır.

Masal anlatımının da bir eğlenme ve eğlendirme biçimi olduğunu söylemek mümkündür. Masallar, herhangi bir amaç için bir araya gelen insanların toplu olarak bulunduğu bir yer veya mekanda, herhangi bir zamanda anlatılabilen yaratmalardır. Masal anlatıcısının zamanı uygun olduğunda ve dinleyici kitlesi de hazır olduğunda masal anlatımı gerçekleştirilebilmektedir. Bu durumda, doğal olarak masal anlatımında

⁶⁸ William R. Bascom. “Folklorun Dört İşlevi.” *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2*. Haz. M. Öcal Oğuz, Selcan Gürçayır. Çev.: Ferya Çalış. Ankara: Geleneksel Yay., 2005, ss. 137-146; Metin Ekici. *age.*, ss. 124-125.

⁶⁹ William R. Bascom. *agm.*, s. 138.

temel amaçlardan veya işlevlerden biri “eğlenme, eğlendirme ve hoşça vakit geçirme” işlevi olmaktadır.

Bu durum Tatar masalları için de geçerlidir. Gomer Beşirov, “*Yazılı edebiyatın çok az yayıldığı dönemde, çoğunlukla da yazılı edebiyattan önce, halk için masal, cır ve beyit dinlemek, eğlenme biçimlerinin en pratik yolu, her yerde rastlanani, gönle en rahat yerleşeni desek kesinlikle yanlışlık yapmış olmayız.*”⁷⁰ sözleriyle, diğer halk bilgisi ürünleriyle birlikte, masalların eğlendirme işlevine dikkat çekmektedir. Beşirov’un ifadelerinde dikkati çeken husus yazılı edebiyatın olmadığı veya geniş bir alana yayılmadığı dönemde masalların eğlenmek için anlatıldığıdır. Masallar; radyo, televizyon, gazete ve internet gibi modern teknolojik gelişmelerin ortaya çıkardığı eğlenme biçimlerinin bulunmadığı dönemlerde sözlü olarak anlatılarak, dinleyicilerin eğlenmelerini sağlayan bir türdür. Lenar Camaletdin de “*Masallar, başlıca tat almak, eğlenmek amacına hizmet ederler.*”⁷¹ diyerek, masalların anlatılmasının ve dinlenmesinin temel amacının eğlenmek olduğunu vurgulamaktadır.

Masalların özellikle çocuk eğitimi bakımından önemi büyüktür. F. İslamov, okulda halk edebiyatının öğretiminde masal konusu ele alınırken, masalların özelliklerinden biri olarak, masalın çocuk eğitimindeki yerine değinir ve “... *masallar, çocuğa, okuyuculara doğrudan doğruya pedagojik etki yapar, terbiye verir.*”⁷² sözleriyle, masalın eğitici yönü üzerinde durur.

Masalların anlatıldığı ortamlar da eğlenme ve eğlendirme işlevini öne çıkaran ortamlardır. Eğlenmek ve vakit geçirmek, günlük işlerin ardından dinlenmek amacıyla bir araya gelen insanların masal anlatması, o andaki vakitlerini eğlenceli bir şekilde geçirme amacına yönelik olarak gerçekleştirilen bir eylemdir.

2. Değerlere, Toplum Kurumlarına ve Törenlere Destek Verme:

Bascom, halk bilgisi ürünlerinin ikinci işlevinin, “kültürün onaylanması ve ritüelleri gözlemleyen ve icra edenlerin ritüellerinin ve kurumlarının doğrulanması”

⁷⁰ Gomer Beşirov. “Tılsımnar Dönyasında.” *Gomer Beşirov Sayılanma Eserler, II Tom-Hikayeler, Povest, Publitsistika*. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1965, ss. 234-235.

⁷¹ L. Ş. Camaletdinov. “Ekiyet Traditsiyesé hem Zaman.” *Tatar Halık Poetik İcatının Hezêrgé Torışı*. Kazan: SSSR Fenner Akademiyesé, Kazan Filialı, 1988, s. 8.

⁷² F. F. İslamov. *Mektepte Halık İcatı Eserlerén Öyrenüv*. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1988, s. 14.

olduğunu ifade etmekte ve “*Dünyevî ya da ilahî olsun kabul edilmiş örüntülerin şüphecililiğinin ya da memnuniyetsizliğinin vurgulandığı ya da artmasından şüphelenildiği zamanlarda onları daima geçerli kılacak bir mit ya da efsane vardır, veya son adlandırmalarla ‘açıklayıcı hikâye’, ahlakî hayvan hikâyeleri veya atasözleri aynı işlevi yerine getirmektedir.*”⁷³ açıklamasını yaparak, değerlerin ve toplumsal kurum ve törenlerin anlatılarla desteklenmesi işlevini açıklamaktadır.

Masalarda, genel olarak, ritüellerin desteklenmesine yönelik anlatılar kadar olmasa da toplumsal değerlerin korunmasına yönelik bazı mesajlar vurgulanmaktadır. Masalların iletileri olarak değerlendirebileceğimiz bu mesajlar, masal içerisinde olay örgüsünün akışına göre motifler aracılığıyla çarpıcı bir hâle getirilerek dinleyicilere sunulmaktadır. Neden sonuç ilişkisi içerisinde kurgulanan masallar, dinleyicilerin hangi davranışların ne tür sonuçları doğurabileceğini de örnek bir olay mantığı içerisinde vermektedir.

3. Eğitim ve Kültürün Genç Kuşaklara Aktarılması İşlevi:

Halk bilgisi ürünlerinin ve aynı zamanda masalların üçüncü işlevi “eğitim ve kültürün genç kuşaklara aktarılması işlevi”dir. Bascom, “*Folklorun üçüncü işlevi, özellikle -fakat yalnızca değil- okuma yazması olmayan kültürlerdeki eğitim işlevidir.*”⁷⁴ sözleriyle eğitim işlevine dikkat çekmektedir. Makalesinde masallara da değinen Bascom, masalların anlatım sebepleri ile ilgili oldukça önemli tespitlerde bulunmaktadır:

*“Dev masalları, bizim karabasan masallarımız gibi çocukları disipline etmek için kullanılır ve onların iyi bir kişiliğe sahip olabilmeleri için ninniler söylenir. Her nasılsa, bir bakıma ahlakî öğeleri içeren fabllar ve masallar ‘çalışkanlık, dindarlık ve evlatlıkla ilgili prensipleri ve kabul edilen davranışları telkin etmek’ ‘asillik, tembellik, züppelikle alay etmek’ için ortaya konur.”*⁷⁵

Bascom’un açıklamaları masalların anlatım sebeplerinden birini de açıklar niteliktedir. Masalların “eğlenme, eğlendirme ve hoşça vakit geçirme işlevi”ni açıklarken de ifade ettiğimiz gibi, çeşitli sebeplerle bir araya gelen insanlar, vakitlerini

⁷³ William R. Bascom. agm., s. 140.

⁷⁴ William R. Bascom. agm., s. 140.

⁷⁵ William R. Bascom. agm., ss. 140-141.

daha eğlenceli bir şekilde geçirmek için masal anlatma ve dinlemeyi tercih etmektedirler. Ancak, masallar sadece bu şekilde bir araya gelmiş insanlar arasından anlatılan bir tür değildir. Aynı zamanda fıkralarda olduğu gibi, belirli bir amaca yönelik olarak da masallar anlatılmaktadır. Toplum içerisinde istenmeyen ya da olumsuz olarak kabul edilen bir davranış sergilendiğinde, bir fıkra anlatılarak, bu davranışı sergileyen kişiye ders vermek amaçlanmaktadır. Benzer bir durum masallar için de söz konusudur. Bu durumda masal bir örnek olay niteliği kazanmakta ve masal anlatıcısı, karşısındaki dinleyiciye yaptığı davranışın yanlışlığını gösterme amacı gütmektedir. Anne sözü dinlemeyen bir çocuğa, aynı konuyu işleyen ve anne sözünü dinlemeyen bir çocuğun başından geçenleri içeren bir masalın anlatılması dinleyiciye, yani çocuğa yaptığı davranışın yanlışlığı anlatılmış olmaktadır.

Genel olarak eğitimin tanımı, *“Bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak, istendik davranış değişikliği meydana getirme sürecidir.”*⁷⁶ şeklindedir. Bu tanımdan hareketle masalların belirli bir mesajı dinleyicilere ulaştırmak amacıyla yapılan anlatımlarda, dinleyicilerde toplum tarafından onaylanan ve desteklenen “istendik davranış değişikliği”nin meydana getirilmeye çalışıldığını söylemek mümkündür. Aynı şekilde, eğlenmek amacıyla bir araya gelen dinleyiciler de masallardan toplumsal olarak onaylanan davranış biçimleriyle ilgili bilgileri almakta ve eğlenirken aynı zamanda da eğitilmiş olmaktadır. Bu durumda kültürel davranış kalıpları, masallar aracılığıyla dinleyicilere ulaşmakta ve kültürün nesiller arasında aktarımı sağlanmış olmaktadır. Eğitimin tanımındaki “kendi yaşantısı yoluyla” ifadesi ise, bireyin kendi katılımını ifade etmektedir. Oysaki masallarda dinleyiciler olayların içerisinde yer almaz. Bu durumda eğitim, bireyin kendini masal kahramanlarıyla özdeşleştirilmesiyle gerçekleşmektedir.

Tatar masallarına baktığımızda, “iyilik” ve “doğruluk” gibi temel karakter özelliklerinin öne çıkarıldığını; “yalancılık, ihanet, sadakatsizlik” gibi özelliklerin ise olumsuz karakter özellikleri olarak eleştirildiğini görmekteyiz. Bu durumda masal içerisinde iyilerin, doğruların ve haklıların galibiyeti ve ödüllendirilmesi, toplumsal değerlere destek vermek amacıyla olumlayıcı bir örnek oluştururken; kötülerin

⁷⁶ Selahattin Ertürk. *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Meteksan, 1997, s. 12.

cezalandırılması ise yapılmaması gerekenler hakkında dinleyicileri uyarıcı bir mesaj içermektedir.

Masalların çocukların dil gelişimi bakımından önemli bir yeri vardır. Pertev Naili Boratav, masalın çocukların dil gelişimine katkısını şu şekilde açıklar:

*“Çocuğa ana dilinin, bir işçi elindeki alet gibi, nasıl kullanıldığını ilk öğreten, ona bu dilin türlü hünerlerini: kıvraklığını, zenginliğini, inceliğini ilk gösteren, kişiye kendi dilini konuşmayanlardan uzaklaştırıcı, onu konuşanlara yakınlaştırıcı duyguyu – ninnilerin, tekerlemelerin, türkülerin yanı başında, ama herhalde onlardan daha geniş ölçüde- ilk aşıl原因 masaldır.”*⁷⁷

Türk masallarının eğitim işlevi ve dil öğretimine katkıları Muhsine Helimoğlu Yavuz tarafından incelenmiştir. Helimoğlu Yavuz; masalların eğitim işlevinin, masal kahramanları aracılığıyla bir ileti şeklinde dinleyicilere ulaştığını ve dinleyicilerin bu iletilerden hareketle toplumsal olarak olumlanan veya yasaklanan davranış biçimlerini öğrendiğini tespit etmiştir.⁷⁸

Masallar, sadece dil öğrenimi ve gelişimi bakımından değil, aynı zamanda yeni kavram ve kelimelerin de öğrenilmesini sağlamaktadır. Masallarda günlük konuşma dilinde kullanılan kelime ve kavramların yanında, her masalın konusuna göre özel bir kelime kadrosu da vardır. Çiftçilikle ilgili bir masalda saban, harman, döven gibi kelimelerin bulunması; balıkçılıkla ilgili bir masalda olta, ağ, serpmeye gibi kelimelerin bulunması her masalın kendine özgü bir kelime ve kavram zenginliğine sahip olduğunu göstermektedir.

Lenar Camaletdin, “Ekiyetlerde Halık Pedagogikası (Masallarda Halk Eğitimi)” adlı bildirisinde Tatar masallarının eğitim işleviyle ilgili tespitlerini yedi madde içerisinde sıralamıştır. Camaletdin’e göre Tatar masallarının eğitimle ilgili işlevleri;

“1. Tatar folklorunun en yaygın türlerinden biri olan masal, başlıca estetik bir görevi yerine getirmektedir, yani temelde tat almak, eğlenmek amacına hizmet eder. Masallar, dinleyicilerin ve okuyucuların estetik zevkini yükseltir, fantezi dünyasını

⁷⁷ Pertev Naili Boratav. *Zaman Zaman İçinde*. Ankara: İmge Kitabevi, 2007, s. 17.

⁷⁸ Muhsine Helimoğlu Yavuz. *Masallar ve Eğitimsel İşlevleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 2002.

zenginleştirir, dil gelişimini hızlandırır. Bunun yanında, masalların estetik olmayan vatanseverlik, ahlakî terbiye verme, bilgilendirme gibi işlevleri de oldukça fazladır.

2. Masal kahramanı, insanların düşmanı olan ejderha ve devler mitik karakterlerle savaştığında bile adil, sözünde duran, namuslu gerçek bir gençtir. Ana yurdunu, doğduğu yeri korumak ve bağımsızlık için bütün kötü düşmanlarla amansız bir mücadeleye hazır olan pehlivanların görüldüğü masallar, genç nesilde vatanseverlik duygusunun geliştirilmesinde oldukça önemli bir araçtır.

3. Masalların çoğunda, yaşlılarının zengin hayat tecrübelerini genç nesle aktarması yer almaktadır. Yaşlıların vasiyetleriyle ilgili masallarda hayat tecrübesinden meydana gelen sonuçlar, insan dünyadan göçüp, gitmeden önce bilmece şeklinde çocuklara söylenir... Bu tipteki masalların fikrî ve pratik işlevi, anne babaya, genellikle de yaşlı insanlara hürmet ve saygıyı öğretmektir. Böylece ahlakî meseleler, estetik bir şekilde işlenerek verilmektedir.

4. Kadın ve kızlara, çoğunlukla da anneye derin saygı, şefkatlilik konusunda eğitici olan masallar da fazladır.

5. Masallarda bilgi almak, hüner öğrenmek, dostluk, kardeşlik, yardımlaşma gibi kutsal özellikler övülürken; tembellik, hainlik, açgözlülük, iyiliğin kıymetini bilmemek ve dalkavukluk vb. gibi kötü özellikler sert bir şekilde eleştirilmektedir.

6. Tanınmış kişiler masala her zaman önem vermişlerdir. G. Tukay, G. İbrahimov, İ. Gerder, A. Puşkin, M. Gorki, K. Çukovski masalların eğitimdeki önemini göz önüne alarak, büyük önem vermişlerdir.

7. Masal, insanlığın gönül saflığı, onun güzelliği, hayali ve aklıdır.”⁷⁹

4. Toplumsal ve Kişisel Baskılardan Kurtulma İşlevi:

Bascom’un halk bilgisi ürünleriyle ilgili tespit ettiği dördüncü ve son işlev, “toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma işlevi”dir. Bascom’un; “Davranışları, inançları, kurumları geçerli kılmak ya da doğrulamanın ötesinde, folklorun bazı şekilleri sosyal baskı uygulaması ve sosyal kontrol çalışması açısından önemlidir. Son

⁷⁹ L. Ş. Camaletdinov. “Ekiyetlerde Halık Pedagogikası.” *Narodnaya Pedagogika i Ee Mesto v Sovremennom Učebno-Vospitatelnom Protssesse, Tezisi Vistupleniy na Respublikanskoy Naučno-Praktičeskoy Konferentsii na Tatarskom Yazıke*, Çast I. Kazan: Tatarskiy Institut Usoverşenstvovaniya Uçiteley, 1992, ss. 6-8.

iki işlev, birbirleriyle ilişkili olmasına rağmen, ayrılmayı hak ediyor.” şeklinde açıkladığı bu işlevin masallar için de geçerli olduğunu; “... o tamamen aynı olan sosyal geleneklerden sapmaya kalkışanlara karşı kullanılır. Bu olduğunda, bir ima şarkısı, bir atasözü, bir bilmece ya da bir masal hoşnutsuzluğu ifade etmek için kullanılır.” sözleriyle ortaya koymuştur.⁸⁰

Metin Ekici, dördüncü maddenin tam olarak ne ifade ettiğinin belirsiz olduğunu vurguladıktan sonra; *“Aslında, antropolojik yöntemle, psikoanalistlerin birleştiği bir noktayı gösteren bu maddede, toplum tarafından yasaklanmış bazı söz, düşünce ve özellikler de davranışların halk bilgisi yaratmalarında ifade edilmesi yoluyla, örneğin bazı arzu ve isteklerin yerine getirilmemesi durumunda bunların halk bilgisi yaratmalarında ifade olunması toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma işlevi olarak değerlendirilmelidir.”* diyerek bu işlevin nasıl anlaşılması gerektiğini vurgulamaktadır.⁸¹

Bu işlevi, masalları yaratan ve aktaran anlatıcılarla birlikte ele almak gerektiğini düşünüyoruz. Anlatıcı, masal anlatımında salt metni aktarmaz, aynı zamanda o metinde anlatılan olaylar karşısındaki tutum ve davranışlarını da kullandığı açıklayıcı sözlerle ifade eder, tavrını belirginleştirir. Masalda kendi duygu ve düşünceleri kadar, hayatından bazı kesitlere de yer veren anlatıcı, içinde bulunduğu ruh hâline göre masalları şekillendirir. Bu durum, masalların anlatımı sırasında dinleyicilerin de benzer şekilde kendilerini masal içerisinde bulmalarına ve bu şekilde günlük sıkıntı ve baskılardan kurtulmalarına, uzaklaşmalarına da hizmet etmektedir.

I.3. Türk Dünyasında Masal Anlatma Geleneği ve Tataristan’da Bu Geleneğin Durumu

Halk bilgisi ürünleri belirli kurallar çerçevesinde yaratılır ve aktarılır. Başlangıçta her ne şekilde olursa olsun, gerek bir türün oluşumu ve gerekse o türe bağlı anlatmaların yaratım ve aktarımları belirli bir düzen içinde ve belirli kurallara bağlı olarak gerçekleşen eylemlerdir. Bu durum, “gelenek” adını verdiğimiz yapıların oluşmasını sağlamıştır.

⁸⁰ William R. Bascom. agm., s. 142.

⁸¹ Metin Ekici. age., s. 125.

Çalışmamızın bu kısmında, öncelikle “gelenek” terimi tanımlandıktan sonra, bir anlatı geleneğini oluşturan unsurların neler olduğu sorusuna cevap aranacak ve bu bağlamda Tatar masal anlatma geleneği tespit ettiğimiz unsurlar çerçevesinde incelenecektir.

“Gelenek” teriminin çok çeşitli tanımları bulunmaktadır. Bu tanımların bir kısmı terimin kökeninde yer alan “gel-” fiilinden hareketle “eskiden gelen, atalardan gelen” sözcüklerini kullanarak, terimi tanımlamaya çalışmıştır. Terimin tanımlanmasında, tanımın yapıldığı dönemin bakış açısının veya kuramsal yaklaşımların etkisi büyüktür. Metin merkezli bir bakış açısıyla geleneği tanımlamak, onun geçmişten kalan, atalarımızdan bize geçen bir durum, olay veya yapı olduğu tanımlamasına neden olacaktır.

Metin Ekici, gelenek teriminin sözlük anlamını ve bilim adamlarının tanımlarını değerlendirdikten sonra geleneği;

“Eskiden beri devam edip gelen, gayri resmi yol ve yöntemlerle kazanılan ve kuşaktan kuşağa aktarılan ve zamanın ihtiyaçlarına göre her kuşakta belli ölçüde bireysel yaratıcılığa ve değişmeye ve de gelişmeye izin veren bilgi, hareket ve materyal ürünleri üretme ve kullanma tarzıdır.” şeklinde tanımlamıştır.⁸²

Ekici’nin gelenek tanımlarını değerlendirdikten sonra yaptığı bu tanım hem geleneğin yapısı ve doğasını hem de ediniliş biçimini açıklaması bakımından güncel bir tanım olduğundan, biz de masal anlatma geleneğini Ekici’nin tanımından hareketle belirlemeye çalışacağız.

Masal anlatma geleneği çerçevesinde konuya yaklaştığımızda, her şeyden önce geleneği yaratan ve aktaranlar akla gelmektedir. Anlatıcı adını verdiğimiz geleneğin temsilcileri, bir masalı yaratan veya aktaran kişilerdir. Geleneğin sürekliliği ve nesiller arasındaki aktarımı da anlatıcılar tarafından sağlanmaktadır. İkinci olarak anlatıcıların yani geleneksel üretimi ve sunumu gerçekleştirenlerin ortaya koyduğu ürün, yani masal veya metin, anlatı geleneğinin bir parçasıdır. Üçüncü sırada, masalın anlatıldığı yer veya mekânın özellikleri, dördüncü olarak anlatma zamanı ve son olarak da masal anlatma geleneğinin var oluş nedeni dinleyiciler gelmektedir. Şüphesiz, bu unsurların bir araya

⁸² Metin Ekici. “Geleneksel Kültürü Güncellemek Üzerine Bir Değerlendirme.” *Milli Folklor*. S.: 80, Kış 2008, s. 34.

geliş ve geleneksel üretim veya tüketimin şekillenışı sosyal çevre ve şartların etkisi ile yani bağlama göre şekillenmektedir.

Masal anlatma geleneğinin unsurları olarak da adlandırabileceğimiz anlatıcı, anlatı, anlatma yeri/mekânı, anlatma zamanı ve dinleyiciyi ayrı ayrı ele almak ve bu unsurlardan hareketle Tatar masal anlatma geleneğini, Türk dünyası masal anlatma geleneği bağlamında değerlendirmenin yerinde olacağını düşünüyoruz. Bu kısmın sonunda, Tatar masal anlatma geleneği ile ilgili genel tespitlerimize yer vereceğiz.

I.2.1. Anlatıcı

Bir geleneği tanımanın, tanımlamanın, anlamının ve anlamlandırmanın ilk ve en önemli adımı, o geleneği yaratan ve aktaran anlatıcıların bütün yönleri ile incelenmesidir. Geleneği, yaratan ve yaşatan bireylerin göz ardı edilerek, sadece ürüne odaklanması yapılan incelemede ürünün de tam olarak anlaşılmasına neden olacaktır.

Metin Ekici, anlatıcılar ve anlatmalar arasındaki ilişki üzerine yaptığı incelemesinde anlatmalarda değişimin ancak, belli tipte bir anlatıcısı olan türlerde meydana geldiğini tespit etmiştir. Ekici bu incelemesinde mit, destan, halk hikâyesi ve meddah hikâyelerinin belli tipte birer anlatıcıları olduğunu ifade ettikten sonra masallarla ilgili şu belirlemeyi yapmaktadır: *“Masallarda, mitik yaratmaların olağanüstü ve fantastik özellikleri insan ve insanüstü kahramanlara bağlı olarak anlatılmaya başlanırken, bu anlatmaların yer ve zamana bağlı olmadan ve de belli bir anlatıcı tipine bağlı olmaksızın anlatılır olmaları söz konusu olmuştur. Bu anlatmaların kendilerine ait bir tür geleneği oluşmakla birlikte, belli bir anlatıcı grubuna bağlı bir gelenek oluşturmaları söz konusu değildir.”*⁸³

Ekici'nin belirlemeleri de göstermektedir ki masalların belli tipte bir anlatıcısı yoktur. Toplum içerisinde bazı kişilerin, masalı diğerlerinden daha başarılı bir şekilde anlatması ya da masal anlatmadaki ustalığı ile tanınması; destancı veya âşık gibi bir anlatıcı tipolojisi olduğu anlamını taşımamaktadır. Masallarda görülen bu durum

⁸³ Metin Ekici. “Türk Sözlü Geleneğinde Anlatıcılar ve Anlatmalar Arasındaki İlişkiye Art Zamanlı (Diyakronik) ve Eş Zamanlı (Senkronik) Bir Bakış.” *Mitten Meddaha Türk Halk Anlatıları Uluslararası Sempozyum Bildirileri*. Yay. Haz. M. Öcal Oğuz, Tuba Saltık Özkan. Ankara: Gazi Üniv., THBMER Yay., 2006, s. 87.

fıkralar için de geçerlidir. Bazı kişiler, fıkraları çok başarılı bir şekilde ve yerli yerinde anlatabilmekteyken, aynı fıkra başka bir kişinin dilinde oldukça başarısız bir anlatıma dönüşebilmektedir.

Türk boylarının masal anlatma gelenekleri içerisinde gördüğümüz, destan ve masal gibi türlerin her ikisini de anlatan anlatıcıların bulunması da bu durumu değiştirecek mahiyette değildir. Örneğin Tıva masal ve destan anlatıcıları, “Toolçu” adını almaktadır ve bu anlatıcılar hem masalları hem de destanları anlatmaktadırlar.⁸⁴ Kanaatimizce bu durum anlatıcının tipolojisiyle değil, türlerin özellikleri ile ilgili bir durumdur. Masal ve destanın aynı adla anılması, bazı ek kelimelerle birbirlerinden ayırt edilmesi de bunu göstermektedir. Sibiry’a da yaşayan Türk topluluklarının halk bilgisi ürünleri üzerine çalışan bilim adamlarının bir metnin, destan mı masal mı olduğu konusundaki tartışmaları da anlatıcıdan çok türün özellikleri ilgili bir durumdur.⁸⁵ Tabii ki burada unutulmaması gereken bir husus da Türk âşıklık geleneği içerisinde âşıkların halk hikâyelerinin yanında repertuarlarında masallara da yer vermiş olmalarıdır. Ancak bu anlatıcılar hiçbir zaman gelenek içerisinde masal anlatıcısı olarak anılmamış, halk hikâyesi anlatan âşıklar olarak kabul edilmişlerdir.

Masalların belirli tipte bir anlatıcısının olmaması hususu Tatar Türkleri için de geçerlidir. Lenar Camaletdin’in *“Pek çok millette masal anlatımını kendisinin sanatı olarak kabul eden insanlar var. Ancak Tatarlarda profesyonel masal anlatıcılarının olup, olmadığını kesin olarak bilmiyoruz. Gerçi, İ. Ramiyev bir çalışmada Bulgarlarda masal anlatıcılarının yarışmasından bahsetmektedir. Eğer gerçekten de böyle yarışmalar düzenleniyorduyorsa, ona katılanlar profesyonel masal anlatıcılarıdır diye düşünmek gerekir. Ancak, ne yazık ki yazar kendi görüşünü ispatlamak için herhangi bir delil göstermiyor. Diğer Türk boylarında profesyoneller olduğuna göre Tatarlarda da olduğunu kabul etmek elbette mümkündür. Ama bize göre, çok eskiden yerleşik hayata geçmiş ve yazılı kültüre, kitaba sahip bir halk olduğundan Tatarlarda profesyonel masal anlatıcılarının olmaması da çok kuvvetli ihtimaldir.”*⁸⁶ sözleri ile

⁸⁴ Mehmet Aça. *Tıva Masalları*. Konya: Kömen Yay., 2007, s. 28.

⁸⁵ Tıva masal anlatma geleneğinde tür sorunu ile ilgili olarak bkz. Mehmet Aça. “Tuva Destan ve Masallarının Araştırılmasında Tür Sorunu.” *Milli Folklor*. S.: 72, Kış 2006, ss. 85-94.

⁸⁶ L. Ş. Camaletdinov. “Ekiyet Traditsiyesé hem Zaman.” *Tatar Halık Poetik İcatının Hezêrgé Torışı*. Kazan: SSSR Fenner Akademiyesé, Kazan Filiali, 1988, ss. 5-6.

Tatar masal anlatıcıları ile ilgili görüşlerini dile getirmiştir. Camaletdin “profesyonel” sözü ile kanaatimizce, geçimini masal anlatımı ile kazanan, mesleği sorulduğunda “masal anlatıcısıyım” cevabını veren bir anlatıcıyı kastetmektedir.

Masalıcı; masalı yaratan ve aktaran kişidir. Burada “Yaratan” ve “Aktaran” ifadeleri aynı zamanda sanatlarının durum ve seviyesine göre de sınıflandırılmış olmaktadır. Anlatıcıların bir kısmı, mevcut masallardan hareketle yeni bir masal yaratan ve yarattığı masalı dinleyicilerle paylaşan kişilerdir. Bir kısmı ise başka anlatıcılar tarafından yaratılan masalları, anlatım sırasında dinleyerek öğrenen ve öğrendiği masalları sadece anlatan, aktaran kişilerdir.

Lenar Camaletdin, usta bir masal anlatıcısında bulunması gereken özellikleri;

- “1. Masalı içten bir şekilde sevmek,
2. Çok iyi bir hafıza,
3. İlginç ve sürükleyici bir şekilde anlatma yeteneği,
4. Masalları eskiden beri anlatıyor olmak.”⁸⁷

olarak belirlemiştir.

Linda Degh de hafızasında bir çok masalı ve repertuarına ait bireysel parçaları hafızasında tutmasının anlatıcının sanatının icra edebilmesi için öneminli olduğunu savunmaktadır.⁸⁸

Masal anlatıcılarının hafızasının güçlü olmasının bir gereklilik olarak sunulması, anlatının ezberden anlatımına gönderme yapmaktadır. Oysaki günümüzde yapılan bilimsel araştırmalar, oldukça uzun destanların bile anlatıcılar tarafından ezberlenmediğini, temel bazı hikâyeye kalıplarının kullanımıyla anlatım anında yeniden yaratıldığını göstermektedir.⁸⁹

Tataristan’da masal araştırmacılarının usta masal anlatıcıları olarak tanımladığı ve kendilerinden çok sayıda masal derlenen anlatıcılardan bazılarının biyografilerini de yayınlamışlardır.

⁸⁷ L. Ş. Camaletdinov. agm., s. 11.

⁸⁸ Linda Degh. *Folktales and Society. Story-Telling in A Hunagiran Peasant Community*. Translated by Emily M. Schossberger. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Pres, 1989, s. 166.

⁸⁹ Karl Reichl. *Türk Boylarının Destanları (Gelenekler, Şekiller, Şiir Yapısı)*. Çev.: Metin Ekici. Ankara: TDK Yay., 2002, ss. 96-123 ve ss. 240-288.

Gomer Beşirov, Tatar masallarıyla ilgili ilk ve önemli çalışmalardan biri olan “Halık Ekiyetleri (Halk Masalları)” adlı çalışmasının giriş kısmında, masal anlatıcılarının önemini ele aldıktan sonra, derleme yaptığı Minhac Hemidullin, Möhemmetşa Devleştin, Söngat Sibayev, Aleksandr Varvarin ve Fedor Blinov hakkında bilgi vermiştir.⁹⁰ Beşirov, ayrıca “Tılsımnar Dönyasında (Sihirler Dünyasında)” adlı makalesinde de Minhac Hemidullin, Möhemmetşa Devleştin ve Heyrettin Höseyinov adlı masal anlatıcıları hakkında bilgi vermiştir.⁹¹ Lenar Camaletdin de Mincamal Gulova adlı usta bir kadın masal anlatıcısını bir makalesinde incelemiştir.⁹²

Masal anlatıcıları ile ilgili önemli bir husus da anlatıcıların cinsiyeti meselesidir. Türkiye’de temel bir kabul olarak, genelde masal anlatıcılarının kadınlar olduğu düşüncesi hakimdir. Masal tanımlarına da yansıyan bu durumun, sadece bir ön kabul olarak görülmesi gerektiğini düşünüyoruz.

Metin Ekici’yle birlikte hazırladığımız, ancak henüz yayınlamadığımız bir istatistik çalışmasının bazı sonuçlarını burada vermenin, anlatıcıların cinsiyeti ile ilgili sorunun açıklığa kavuşmasına katkıda bulunacağını düşünüyoruz. Türkiye’de yayınlanan bazı çalışmalarda yer alan masallar ve derlendikleri kaynak kişilerin cinsiyetleri ile derleyicinin cinsiyetini göz önüne alarak yaptığımız çalışmada, 305 masal anlatıcısından 497 masal derlendiğini, bu masalların 171 erkek ve 134 kadın anlatıcıdan derlendiğini ve 255 masalın erkek anlatıcılardan, 242 masalın ise kadın anlatıcılardan derlendiğini tespit ettik. Bu tespitlerimizi anlamlandırabilmek için, araştırmacıların cinsiyetlerine göre yeniden değerlendirdik ve bu kez de derlemeyi yapanın cinsiyeti ile kaynak kişilerin cinsiyeti arasından anlamlı bir sonuç olduğunu gördük. Kadın araştırmacılar tarafından yapılan derlemelerde, kadın kaynak kişiler sayı olarak fazla iken, erkek araştırmacılar tarafından yapılan derlemelerde, erkek anlatıcı sayısı fazla görünmektedir. Örneğin, Bilge Seyidoğlu tarafından hazırlanan “Erzurum Masalları” adlı kitapta yer alan 72 masaldan 60’ı kaynak kişilerden araştırmacı

⁹⁰ Gomer Razin. *Halık Ekiyetleri*. Kazan: Tatgosizdat, 1940, ss. 9-11.

⁹¹ Gomer Beşirov. “Tılsımnar Dönyasında.” *Gomer Beşirov Saylanma Eserler, II Tom-Hikayeler, Povest, Publitsistika*. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1965, ss. 243-247.

⁹² Lenar Camaletdinov. “Éncé Çeçtém, Éncé Cıyam.” *Kazan Utları*. Kazan, 3 Mart 1977 (Dış kapakta 1978), ss. 139-146.

tarafından derlenmiştir.⁹³ Derlenen 60 masalın; 1'i erkek, 11'i kadın olmak üzere 12 anlatıcıdan derlendiğini, erkek anlatıcıdan 4, kadın anlatıcılardan ise 56 masal derlendiği görülmektedir. Saim Sakaoğlu tarafından hazırlanan "Gümüşhane ve Bayburt Masalları" adlı çalışmada 36'sı erkek, 8'i kadın olmak üzere toplam 44 anlatıcıdan derleme yapılmış, derlenen toplam 70 masalın 60'ı erkek anlatıcılardan, 10'u ise kadın anlatıcılardan derlenmiştir.⁹⁴ Bu durum da göstermektedir ki, araştırmacılar tarafından sık sık tekrarlanan, masal anlatıcılarının kadın olduğuna yönelik temel kabuller herhangi bir bilimsel tespite dayanmamaktadır. Erkekler de kadınlar kadar masal anlatmaktadır. Burada anlatıcının cinsiyetinden çok, derlemeyi yapan bilim adamının cinsiyeti önemli rol oynamaktadır.

Tatar masal anlatıcılarının cinsiyetleriyle ilgili olarak yapılmış bir çalışma bulunmamakla birlikte, bazı çalışmalarda anlatıcıların cinsiyetleri ile ilgili de kısa bilgiler bulunmaktadır. Lenar Camaletdin'un bir kadın masal anlatıcısını tanıttığı makalesinin başında kullandığı, *"Tatar masallarının yayınlandığı en geniş ve güvenilir kaynaklar olarak kabul edilen iki ciltlik bilimsel yayına (I. Cilt 1946, II. Cilt 1956) baktığımızda, masal derlenenler arasında bir tane bile kadın adına rastlamıyoruz. Fakat bu bizde kadın masal anlatıcılarının bulunmadığı anlamına gelmez. Son yıllardaki derleme gezilerinden anlaşıldığına göre şimdiki masal anlatıcılarının üçte birini kadınlar oluşturmaktadır."*⁹⁵ biçimindeki ifadeler, Tatar masallarının genellikle erkek anlatıcılardan derlendiğini göstermektedir.

Burada özellikle dikkat çekmek istediğimiz husus, Tatar masal anlatıcıları genellikle erkeklerdir gibi bir durumun söz konusu olmadığı, derlemelerin genellikle erkek anlatıcılardan yapıldığı veya yapılabildiğidir. Belki de masal araştırmalarında anlatıcının cinsiyetinin kadın veya erkek olup, olmadığı sorgulamasından çok erkek anlatıcıların ve kadın anlatıcıların repertuarlarında bulunan masalların, cinsiyetle ilgili anlamlı bir ilişkiye sahip olup, olmadığı ve masal anlatıcısının cinsiyetinin masala etkisi gibi problemler üzerine yoğunlaşmak gerekmektedir.

⁹³ Bilge Seyidoğlu. *Erzurum Halk Masalları Üzerinde Araştırmalar*. Ankara: Baylan Mat., 1975.

⁹⁴ Saim Sakaoğlu. *Gümüşhane ve Bayburt Masalları*. Ankara: Akçağ Yay., 2002.

⁹⁵ Lenar Camaletdinov. "Éncé Çeçtém, Éncé Cıyam." *Kazan Utları*. Kazan, 3 Mart 1977 (Dış kapakta 1978), s. 139.

Masal anlatıcılarıyla ilgili olarak tartışılması gereken hususlardan biri de masal anlatıcılarının yetişmesi, yani masalları öğrenmesi ve anlatımda ustalaşması sürecidir. Destan ve halk hikâyesi anlatıcıları, usta bir destancı veya âşığın yanında çıraklık yaparak, destan ve hikâye anlatımını öğrenmektedirler.⁹⁶ Masal anlatıcıları belirli tipte bir anlatıcı olmadıklarından, bir usta çırak ilişkisi masal anlatma geleneğinde görülmemektedir. Masal anlatıcıları, sözlü gelenek içerisinde dinleyici olarak bulundukları ortamlarda masalları öğrenirler ve anlatmaya başlarlar. Masalların anlatılmaz olması geleneğin zayıflamasına ve yeni masal anlatıcılarının yetişmemesine neden olur. Bu tespitlerimiz Tatar masalları için de geçerlidir. Lenar Camaletdin yeni masal anlatıcılarının yetişmemesini şu şekilde açıklamaktadır:

*“Masallar halk arasında anlatılmadığından, yeni masal anlatıcıları yetişmiyor, mevcut olanlar da olgunlaşmıyor. Derleme gezileri sırasında rastladığımız masal anlatıcıların çoğunluğu, genellikle masalları gençliklerinde öğrenen ve bugüne kadar hafızalarında saklayan yaşlı kişilerdi. Şimdi böyle anlatıcılara rastlamak gittikçe zorlaşıyor. Hatta ‘masallı’ yerlerde bile sıradan bir kişiye ancak rastlanıyor. Fakat çoğunlukla o kişinin masal anlatıcısı olduğunu köylüleri de bilmiyor.”*⁹⁷

Masal anlatıcıları ile ilgili olarak üzerinde durmak istediğimiz önemli bir husus da masal anlatıcısının özelliklerinin masala yansımasıdır. Gomer Beşirov Tatar masal anlatıcılarından hareketle bu konuda şöyle bir değerlendirme yapmaktadır:

“Masalda, masalı anlatanın, masalcının çok büyük rolü var. Masal anlatıcısının hangi devrin, hangi sosyal tabakanın insanı olduğu, dünya görüşü, ustalığı ve bunun gibi başka özellikleri masala büyük etki ediyor. Mesela, büyük çoğunluğu çiftçi kitleleri arasından çıkan bizim masallarımızda (Bu kitapta yayınlan masallardan özellikle de Möhemmetşa Devletşin’den derlenen masallarda) padişahlar, çoğunlukla çiftçilerin arasında, köyde, aynı çiftçiler gibi yaşıyorlar. Onlar masal içerisinde gerek olan şartlar yerine getirildiğinde, fakir çiftçi oğluna veya yiğit bir avcıya kendi kızlarını veya padişahlığının yarısını vermeye de olmayacak iş diye bakmıyorlar.

⁹⁶ Destan anlatıcıların bir ustanın yanında yetişmesi ile ilgili bilgi için bkz. Karl Reichl. *age.*, ss. 56-95. Âşıklık geleneğinde usta-çırak ilişkisi için bkz. Fuad Köprülü. *Edebiyat Araştırmaları*. C.: I. İstanbul: Ötüken Neşr., 1989, s. 176.

⁹⁷ L. Ş. Camaletdinov. “Ekiyet Traditsiyesé hem Zaman.” *Tatar Halık Poetik İcatının Hezêrgé Torışı*. Kazan: SSSR Fenner Akademiyesé, Kazan Filiali, 1988, s. 12.

...

Her masal anlatıcısı, masalı kendi hisleri, kendi dünya görüşü ile süsler, kendi anlayışına ve hatta çoğu zaman dinleyicilerin nasıl olduğuna göre de kahramanların karakterlerine çeşitli sıfatlar ekler; masala kendi yaşadığı çevrede kullanılan atasözleri, deyimler ve özlü sözler ekler. Böylece masal, kendi temel özelliklerini değiştirmeden korurken de masal anlatıcısının yaratmasına dönüşür. İşte bu nedenle folklor eserlerini derlerken, onun ne zaman, nerede, kim tarafından anlatıldığını göstermek, anlatıcının dilindeki özelliklerin tamamen korumak temel şart olarak konmuştur.”⁹⁸

Gomer Beşirov’un bu tespitleri; masal anlatıcılarının, masallara ne şekilde etki ettiğini göstermesi bakımından önemlidir. Masal anlatıcısının yaşı, cinsiyeti, eğitim durumu, mesleği, dünya görüşü ve içinde bulunduğu ruh hâli masala da yansıyacaktır ve anlatıcıya ait bu bilgilerin eksik bırakılması, metnin anlaşılmasını da güçleştirecektir. Masal anlatıcısının kendisi kadar, dinleyiciler de masalın anlatımını etkilemektedir. Dinleyicilerin kimler olduğu, ilgisi, eğitim durumları anlatıcıyı etkiler.

Mark Azadovski de bu duruma işaret etmiş ve “..masalcının hayat deneyimleri, gözlem yeteneği, tuttuğu iş ve kişisel niteliklerinin masalın yeniden söylenmesinde büyük katkıları olduğunu..” ifade ettikten sonra, masal anlatıcılarının dinî inanışlarının, mesleklerinin masala etkisini ayrıntılı olarak, incelemiştir.⁹⁹

Anlatıcıyı etkileyen hususlardan biri de dönemin siyasî şartlarıdır. Özellikle Sovyetler Birliği döneminin siyasal baskıları göz önüne alındığında bu durum daha da belirginleşmektedir. Destan anlatıcılarının Lenin ve Stalin’i öven şiirler üretmeleri,¹⁰⁰ hatta yaşanan gelişmelerden hareketle geleneksel destan türünün özelliklerine uygun olarak yeni destanlar yaratmaları bu dönemin siyasal şartlarının etkisi ile meydana gelen

⁹⁸ Gomer Beşirov. *age.*, ss. 6-7.

⁹⁹ Mark Azadovski. *Sibiry’a’dan Bir Masal Anası*. Girişi Yazan ve İngilizce’den Çeviren: İlhan Başgöz. Ankara: Kültür Bak. Yay., 2002, s. 53.

¹⁰⁰ Lenin ve Stalin hakkında yaratılmış halk bilgisi ürünleri hakkında bilgi için bkz. Hemit Yarmi, E. Ehmet. *Halık İcatı*. Kazan: Tatgosizdat, 1938, ss. 10-28. Karakalpak Türklerinde Lenin hakkında efsaneler yaratılmıştır. Bilgi için bkz. Pınar Fedakar. “Karakalpak Halk Kültürü Üzerine Siyasal Etkiler ve Karakalpak Efsanelerinde Değişim.” *Halk Kültüründe Değişim ve Uluslararası Sempozyumu Bildirileri (17-18-19 Aralık 2004, Kocaeli)*. İstanbul: Motif Vakfı Yay., 2005, ss. 146-155.

hadiselerdir.¹⁰¹ Milliyetçilik vb. gibi konuların işlenişi bakımından masal türü ilk akla gelen türlerden biri değildir. Ancak, Sovyetler Birliği döneminde masal anlatıcılarının da dönemin siyasî şartları içerisinde yönlendirilmişlerdir. Gomer Beşirov, derleyip yayınladığı masalların eski masallar olduğunu; ancak bu masallarda Sosyalist dönemin tesirinin de görüldüğünü, bunun nedeninin ise masal anlatıcısının dönemin sosyal ve siyasal şartlarından etkilenmesi ile açıklamaktadır.¹⁰² Ancak Moskova'nın sistemli ve planlı bir şekilde büyük bir Sovyet toplumu yaratma çabaları da bunda etkili olmuştur. Bu konudaki çalışmalarla ilgili olarak 10 Temmuz 1939 tarihli "Kızıl Tataristan (Kızıl Tataristan)" gazetesinde "Ekiyetçeler Moskvadan Kayttılar (Masal Anlatıcıları Moskova'dan Döndüler)" adıyla yayınlanan bir habere burada yer vermek yerinde olacaktır.

*"Masal anlatıcılarının ve halk cırlarını icra edenlerin Moskova'da düzenlenen bütün Sovyet halkları seminerine katılan delegeler bu günlerde Moskova'dan döndüler. Seminere Tataristan'dan katılan masal anlatıcısı Minhac Hemidullin (Téleçé Rayonu, Maksabaş Köyü) ve Gani Musin (Tatpişçetorg'un 18'inci numaralı mağaza işçisi) yoldaşlar, Kızıl Başkent'in kendilerinde bıraktığı etkiyle ilgili olarak görüştüler. Onlar Moskova'ya hayran oldular. Moskova'nın müzelerinde, tiyatrolarında, metroda, Moskova-Volga kanalında bulunmak onlarda büyük bir etki bırakmış."*¹⁰³

Gazetede yer alan bu haber göstermektedir ki, Sovyetler Birliği yönetimi, Sosyalizmin yaygınlaştırılması için masal anlatıcılarından da istifade etmeyi düşünmüş ve düzenlenen seminere, Tataristan'dan masal anlatıcıları da katılmıştır. Minhac Hemidullin'in en meşhur Tatar masal anlatıcılarından biri olduğu da dikkate alındığında, seminere Tataristan delegesi olarak katılmasının nedenleri daha iyi anlaşılacaktır. Nitekim, "Yeş Stalinçi (Genç Stalinci)" adlı gazetenin Haziran 1940 tarih, 71 (1800) nolu sayısında, Minhac Hemidullin'in "Lenin ve Stalin'e ithaf ettiği bir masal yayınlamıştır."¹⁰⁴

¹⁰¹ Selami Fedakar, Cabbar İşankul. *Özbek Halk Edebiyatı Bibliyografyası*. İzmir: Ege Üniv. Yay., 2009, s. 1. Bu konuda daha fazla bilgi için bkz. Selami Fedakar. "Özbekistan'da Destan Çalışmalarının Tarihçesi." *Milli Folklor*. S.: 62, Yaz 2004, ss. 67-79.

¹⁰² Gomer Beşirov. *age.*, s. 12.

¹⁰³ "Ekiyetçeler Moskvadan Kayttılar." *Kızıl Tataristan*. No: 156 (5657), 10 Temmuz 1939, s. 2.

¹⁰⁴ "Almaz Batır Bélen Koriç Batır." *Yeş Stalinçi*. İyun 1940.

I.2.2. Anlatı (Metin)

Masal anlatma geleneği içerisinde değerlendirilmesi gereken unsurlardan biri de metin, yani masalın kendisidir. Masal türünün özellikleri, aynı zamanda metnin yaratım ve aktarımını da etkilemektedir. Geleneksel olarak sözlü kültür ortamında yetişen masal anlatıcıları, dinledikleri masalların özelliklerinden hareketle yeni masallar yaratabilmektedirler. Bu yaratım sürecinde, daha önceden yaratılmış olan masallar, birer örnek teşkil etmektedir.

Metin kavramı, doğrudan yazıya ve yazılı kültüre gönderme yapan bir kavramdır. Metnin böyle tanımlanmasını Jeff Todd Titon, şöyle değerlendirmektedir: *“Bir metin modeli olarak edebiyat görseldir: okuma ve yazma edimlerine, sayfanın üzerindeki kelimelere işaret eder; bu ise metnin en dar yorumudur.”* Titon bu açıklamasına, *“Metin, daha geniş anlamda, dokunulana, sözlü olanı, jestleri vb. içerir.”* şeklinde devam ederek, metnin daha geniş bir anlamı olduğunu vurgulamaktadır.¹⁰⁵

Bu noktada masalların sözlü ve yazılı olarak yaratılıp yaratılmadıklarına bakmak gerekmektedir. Çünkü “metin” kavramı yazılı veya sözlü olarak yaratım esasına göre farklı anlamlar ifade eden bir terimdir. Masallar sözlü gelenekte yaratılan ve aktarılan halk bilgisi ürünleri olmasına rağmen, bazı masallar yazılı olarak yaratılmış ve sözlü geleneğe yazılı kaynaklar aracılığıyla yayılmışlardır. Bunun dışında sözlü gelenekte yaşayan masalların, yazarlar tarafından edebî olarak işlenmesi ve okuyuculara sunumu da söz konusudur. Tatar Türklerinin millî şairi Gabdulla Tukay’ın veya Ziya Gökalp’ın sözlü gelenekteki masalları nazma çekmesi buna örnek olarak verilebilir.¹⁰⁶ Tataristan’da geleneksel masal unsurlarından ve üslûbundan yararlanılarak çocuklar için manzumeler ve tiyatro eserleri de yazılmaktadır. İnceleme konumuz sözlü kaynaklardan derlenen ve yayınlanan Tatar masalları olduğundan, örnek olması bakımından birkaç çalışmayı kısaca tanıtacağız. R. S. Hafizova, “Aktepi: Ekiyet-Povestlar, Ekiyet-Pyesalar (Aktepi: Masal-Öyküler, Masal-Piyeler)” adlı eserinde, masal üslûbu içerisinde yazdığı

¹⁰⁵ Jeff Todd Titon. “Metin.” *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 3*. Çev.: Öykü Terzioğlu, Yay. Haz. M. Öcal Oğuz vd. Ankara: Geleneksel Yay., 2009, s. 261.

¹⁰⁶ Gabdulla Tukay’ın şiirlerinde masallardan istifade etmesi hakkında bilgi için bkz. Gülhan Atnur. “Abdullah Tukay’ın Şiirlerinde Masal ve Efsane Unsurları.” *Bilig*. S.: 51, Güz 2009, ss. 1-12. Ziya Gökalp’ın nazma çektiği masallar hakkında bilgi için bkz. Mustafa Sever. “Ziya Gökalp’in Masallarında Tipler.” *Milli Folklor*. S.: 74, Yaz 2007, ss. 29-33.

öykülere ve piyeslere yer vermiştir.¹⁰⁷ Ş. Ferhatdinov, “Ekiyet Turında Ekiyet: Ekiyet-Pyesalar (Masal Hakkında Masal: Masal-Pyesler) adlı eserinde sözlü gelenekte anlatılan “Altın Alma” masalından hareketle bir tiyatro eseri meydana getirmiştir.¹⁰⁸

Sözlü olarak yaratılan ve sözlü gelenek içerisinde bir dinleyici karşısında anlatılan masallar ise bilimsel amaçlarla derlenip yazıya geçirildiğinde pek çok özelliğini yitirmektedir. Alan araştırması sonrası kayıtların deşifre edilmesiyle, incelenmeye hazır yazılı bir metin oluşmakla birlikte, anlatıma ait bazı hususlar bu yazılı metne yansımamaktadır. Şüphesiz, edebî bakımdan ve yapısal olarak değerlendirebilmek için yazılı bir metne ihtiyacımız var. Ancak, salt yazılı metne dönüştürülmüş bir anlatımı da bilimsel olarak anlamak, açıklamak ve yorumlamak imkansız hâle gelmiş olmaktadır. Titon bu duruma “*Folklor olarak nitelendirilen herhangi bir iletişim olayından meydana gelen metinler açıkça bir dönüştürme ve indirgemedirler.*” ifadeleriyle dikkat çekmektedir.

Sözlü kültür ürünlerinin derlenmesi ve yazıya geçirilmesi sürecinde ses ve görüntü kaydeden cihazların kullanılması bazı unsurların tespit edilebilmesi bakımından önemlidir. Anlatım anında anlatıcı ve dinleyicilerin karşılıklı konuşmaları, anlatıcının jest ve mimiklerini kullanışı görüntü kaydeden cihazlarla tespit edilebilir. Araştırmacının, metne değil, metnin yaratıldığı sosyal çevre ve şartlara odaklanması ve anlatımı bir performans olarak değerlendirmesi böyle bir alan araştırmasının sonucunda mümkün olabilir.¹⁰⁹

Buradan hareketle, bilimsel bir araştırmada metnin tespit edilişi ve yazıya geçirilme şekli büyük önem kazanmaktadır. İncelememizde kullandığımız Tatar masal metinlerinin tespiti birkaç şekilde yapılmıştır. Tatar Türkçesinde derleme karşılığı olarak “yazıp almak” fiili kullanılmaktadır. Bu konuda yazılı bir bilgiye rastlayamadığımızdan, Tatar masal araştırmalarının en önemli isimlerinden Lenar

¹⁰⁷ R. S. Hafıziova. *Aktepi: Ekiyet-Povestlar, Ekiyet-Pyesalar*. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 2004.

¹⁰⁸ Ş. Ferhatdinov. *Ekiyet Turında Ekiyet: Ekiyet-Pyesalar*. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 2005.

¹⁰⁹ Halk bilimi araştırmalarında kullanılan metin merkezli ve bağlam merkezli kuram ve yöntemler ile ilgili olarak bilgi için bkz. Metin Ekici. *Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*. Ankara: Geleneksel Yay., 2007, ss. 100-131; Metin Ekici. “Araştırma Yöntemleri.” *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ed. M. Öcal Oğuz. Ankara: Grafiker Yay., 2008; Özkul Çobanoğlu. *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. Ankara: Akçağ Yay., 2002; Richard M. Dorson. *Günümüz Folklor Kuramları*. Çev.: Selcan Gürçayır, Yeliz Özay. Ankara: Geleneksel Yay., 2006.

Camaletdin'den sözlü olarak aldığımız bilgileri burada kısaca özetlemek istiyoruz. İlk derlemeler genellikle bir anlatıcı tarafından masal anlatılırken, anlatılanların elle kağıda yazılması şeklinde yapılmıştır. Daha sonraları ise “stenografi” adı verilen yöntemle derlemeler yapılmıştır. Stenograf olan Halide Gatina'nın masalları anlatıcının ağzından çıktığı hızda yazabildiği Lenar Camaletdin tarafından ifade edilmektedir. Teknolojik gelişmelerin sonucunda alan araştırmalarında önce ses kaydedici cihazlar, daha sonra da görüntü kaydedici cihazlar kullanılmaya başlanmıştır.

Tataristan'da derlenen masalların yazıya geçirilmesi sırasında sözel dokusunun ve bağlamın tamamen göz ardı edildiği görülmektedir. Bu durumda sözlü kaynaklardan alan araştırması sonucunda derlenen metinler, yazılı metin özelliği kazanmakta ve kısmen de olsa metni yazıya geçirenin üslûp özelliklerini yansıtmaktadır. Derlemenin ve derlenen materyalin deşifresinin bağlam merkezli bir yaklaşımla yapılmaması, bu metinler üzerinde bağlama veya sözel dokuya ait bir değerlendirme yapma imkânı da sunmamaktadır.

Türk dünyası halk bilgisi ürünleri hakkında yapılan bilimsel çalışmaların genelinde olduğu gibi, bizim çalışmamızda da daha önceden yayınlanmış olan metinler kullanılmıştır. Tataristan'da bulunduğumuz süre içerisinde alan araştırması yapmak üzere Kreşin Tatarları¹¹⁰ tarafından Mamadış Rayonu, Jöri Köyünde düzenlenen “Pitrav” adlı şenliğe katıldık. Şenlik düzenleme komitesi ve katılımcılar Türkiye'den geldiğimizi öğrendiklerinde bize çok iyi davrandılar. Biz de derleme yapmak ve masal anlatma geleneğinin güncel durumunu tespit etmek amacıyla konuşmaya çalıştığımız bütün katılımcılar, bu konuda herhangi bir görüş beyan etmediler ve konuşmak istemediler. G. İbrahimov Dil, Sanat ve Edebiyat Enstitüsü'nden Dr. Olga Biatikola'nın yardımıyla tekrar masallarla ilgili derleme yapma denememiz de sonuçsuz kaldı. Bu nedenle, sözlü kaynaklardan herhangi bir bilgi elde edemedik ve incelememiz tamamen yazılı kaynaklardan temin ettiğimiz metinler kullanılarak yapılmıştır.

Masal metinleriyle ilgili olarak burada tartışmak istediğimiz son husus, metinlere yayın aşamasında yapılan müdahaleler meselesidir. Sovyetler Birliği döneminde bilim adamı, aydın, sanatçı, yazar ve din adamları ya pantürkist ya da

¹¹⁰ Kreşin Tatarları hakkında bilgi için bkz. F. S. Bayezitova. *Kéreshinner. Tél Üzénçelékleré hem Yola İcatı*. Kazan: Matbugat Yortı Neşriyatı, 1997; Durmuş Arık. “Tatar Türkleri Arasındaki Hristiyanlar: Kreşinler.” *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. S.:2, 2008, ss. 57-75.

panislamist damgası vurularak sürgün edilmiş ve öldürülmüşlerdir.¹¹¹ Bu dönemde, Türk boylarının halk bilgisi ürünleri yayınlanırken, metinlerde yer alan millî ve dinî unsurlar çıkarılmış ve metinlere müdahale edilmiştir. Bu durum Tatar halk bilgisi ürünlerinin yayınlanması için de geçerlidir. Ancak, Tatar halk bilgisi ürünleriyle ilgili olarak bilgi verilen kaynaklarda bu konuda herhangi bir açıklama bulunmamaktadır. Ancak yayınlanan metinlerde karşılaştığımız bir örneği burada değerlendirmek metin yayınlarında müdahale edilen unsurlar hakkında bir fikir vermesi bakımından önemlidir. “Kece Bilen Büri (Keçi ile Kurt)” adlı masal metni, 1944 yılında çocuklar için küçük bir kitapçık olarak yayınlanmıştır. Bu yayında, kurt ile ayı karşılaştıklarında birbirleri ile “Esselamüaleyküm/Ve aleykümselam” şeklinde dinî usullere uygun olarak selamlaşmaktadırlar.¹¹² Ancak aynı metin, daha sonra bilimsel bir yayın olarak değerlendirilen “Tatar Halık Ekiyetleri” adlı kitapta yayınlanırken, selamlaşma şeklinin değiştirildiğini ve “Merhaba”ya dönüştüğünü görmekteyiz.¹¹³ Bu örnek de göstermektedir ki, Tatar masalları yayınlanırken dinî unsurlar masal metinlerinden çıkarılmıştır ve metinlere müdahale edilmiştir.

1.2.3. Anlatma Yeri/Mekânı ve Zamanı

Masal anlatma geleneği bakımından önemli olan unsurlar arasında anlatmanın nerede ve ne zaman yapıldığı meselesi de bulunmaktadır. Masal nerede ve ne zaman anlatılmaktadır?

Masal, tür özellikleri ve işlevleri itibariyle, masal anlatıcısının zamanının uygun olduğu ve karşısında dinlemeye hazır bir dinleyicinin bulunduğu herhangi bir zaman diliminde ve herhangi bir yerde anlatılabilecek bir türdür. Ancak, bazı Türk boylarında masalların anlatım zamanı ile ilgili inanç ve uygulamalar da bulunmaktadır.

Sibirya’da yaşayan Türk boylarında destan ve masal anlatım zamanı ve ortamı üzerine bir inceleme yapan Mehmet Aça;

¹¹¹ Tataristan’da bu dönemde yaşanan baskı ve sürgünlerle ilgili olarak bilgi için bkz. Rafail Mostafin, Reis Davutov. “Repressiya Kurbanı Tatar Yazarları.” *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*. Akt.: Mustafa Öner. S.: 3, Bahar 1997, ss. 135-168; Telgat Galiullin. “Stalin Devri Tatar Kültür Hayatı.” *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*. Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi. Akt.: Hatice Şirin. S.: 6, Güz 1998, ss. 646-653.

¹¹² *Kece Bilen Büri*. Red. H. Yarmi. Kazan: Tatgosizdat, 1944, s. 4,

¹¹³ *Tatar Halık Ekiyetleri*. Tözüvçileri: G. Beşir, H. Yarmi. Kazan: Tatgosizdat Yeşler-Balalar Edebiyatı Sektörü, Kazan:1950 (Dış kapakta 1949), s. 14.

“Güney ve Kuzey Sibiryâ Türklerinde tören ve hatta bir âyin havasında gerçekleştirilen destan ve masal anlatımı, hangi amaçla gerçekleştirilirse gerçekleştirilsin, diğer bazı Türk topluluklarında da olduğu üzere, genellikle aksam ve gece saatlerinde yapılmaktadır. Özellikle destan anlatımının aksam gün batımından itibaren başlatılarak ertesi gün, gün doğarken bırakılması ya da güneş doğduktan sonra sürdürülmemesi, dışarıdan bakıldığında, doğrudan aksam ve gece saatlerinin, insanların günlük işlerini tamamlayıp dinlenmeye çekildiği, bir araya gelerek eğlendiği anlar olması ile açıklanabilir. Fakat, geleneğin yaratıcıları ve icracıları, destan ve masal anlatımı zamanının tayinini sadece günlük hayatın akısıyla değil, çeşitli inanışlar ve tabular çerçevesinde de biçimlendirmeye çalışmışlardır. Anlatım zamanını belirleyen yasaklar ve inanışlar, destan ve masal anlatımının günlük hayatın akısını olumsuz biçimde etkilemesini engellemeye yönelik çabaları destekler bir özellik arz etmektedir. Fakat, bu inanışlarla yasakları, sadece günlük hayatın akısını bozmamaya yönelik çabaları desteklemesi boyutuyla değil, zikredilen Türk topluluklarındaki destan ve masalın anlatılış amaçlarıyla da birlikte ele almak gerekmektedir. Ayrıca, Güney ve Kuzey Sibiryâ sahası Türk topluluklarının masal ve destan anlatma geleneklerinde görülen bu tür inanış ve yasakların ortaya çıkışında, masal ve destan anlatımının geçmişte inanç dünyasına ya da kutsallara hitap eden törensel/âyinsel bir eylem gibi algılanmasının da önemli bir etkisinin olduğunu ifade etmek gerekmektedir.”¹¹⁴

sözleriyle, anlatım zamanıyla ilgili inanç ve uygulamalara işaret etmektedir.

Aça'nın tespitleri masal ve destan anlatımına kutsallık atfeden Sibiryâ Türk toplulukları için geçerli bir yaklaşım olmakla birlikte, Tatar masal anlatma geleneğinde masal anlatımı için böyle bir durum, en azından derleme ve yayın faaliyetlerinin başladığı 19. yüzyıldan itibaren, söz konusu değildir. Tatar masal anlatma geleneğinde masallar, genellikle kışın ve geceleri anlatılmaktadır. Masalların kışın ve akşamları anlatılması, günlük hayatın ve ekonomik faaliyetlerin aksamamasına yönelik bir uygulamadır. Ancak bu durum, yaz günlerinde ve gündüz saatlerinde masal anlatılmadığı veya anlatılamayacağı anlamına da gelmez. Bu noktada Lenar

¹¹⁴ Mehmet Aça. “Destan ve Masal Anlatımı Zamanı ile Ortamını Belirleyen İnanışlar Nelerdir?” *I. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı (9-15 Nisan 2006, çeşme-İzmir) Bildiri Kitabı I*. Ed. Fikret Türkmen, Gürer Gülsevin. Ankara: Ege Üniv. Yay., 2007, ss.13-14.

Camaletdin'in Tatar Türklerinde masal anlatma yeri ve zamanı ile ilgili tespitlerini aktarmak ve bu tespitler üzerinde değerlendirmelerde bulunmak yerinde olacaktır:

*“Masal anlatmanın belirli bir vakti ve yeri vardır. Elbette, sıkışık iş arasında, yazın sıcak günlerinde, çiftçinin masal anlatmak veya dinlemek için oturmaya vakti yoktur. Bu nedenle masal çoğunlukla uzun kış gecelerinde anlatılır. Halk arasında, ‘Gündüz masal anlatan adamı kurt yer.’ şeklinde bir atasözü bulunmaktadır.”*¹¹⁵

Camaletdin'in bu tespitlerine göre, Tatar Türklerinde işlerin yoğun olduğu yaz aylarında masal anlatacak vakit bulunmadığından, masallar uzun kış gecelerinde anlatılmaktadır. Buradaki en önemli tespit, Tatar Türkleri arasında kullanılan “Gündüz masal anlatan adamı kurt yer.” şeklindeki atasözüdür. Bu söz de göstermektedir ki, belki de derleme ve yayın faaliyetlerinden çok önce, Sibiry'a'da yaşayan Türk boylarında olduğu gibi, Tatar Türklerinde de masal anlatmanın kutsal bir anlamı vardı. Ancak günümüzde bu atasözü, vakti olmayan anlatıcının, kendisinden masal anlatmasını isteyen dinleyicilerine gösterebileceği en güzel gerekçe olarak kullanıldığını düşünmekteyiz.

Tatar Türkleri arasında kullanılan masal anlatma zamanıyla ilgili atasözüne benzer bir tespit de Balıkesir'de yaşayan Çepniler arasından yapılmıştır. Çepni köylerinde alan araştırması yapan Halil İbrahim Şahin, kaynak kişiden masal anlatmasını istediğinde, kaynak kişi: *“Gündüz masal anlatılmaz. Gündüz masal anlatılırsa dağdaki koyunu kurt yer, çobanın başına bela gelir veya bizim başımıza bir felaket gelir.”* şeklinde cevap vermekte ve gündüz masal anlatıldığında olumsuz bazı durumların yaşanacağı dile getirilmektedir.¹¹⁶ Tatar Türklerinde masal anlatma zamanıyla ilgili düşüncemiz, Çepniler arasından tespit edilen sözler için de geçerlidir. Burada özellikle “inanış” ifadesini kullanmak yerine “sözler” ifadesini kullanmayı tercih ettik. Çünkü hem Tatar Türkleri arasından hem de Balıkesir Çepnileri arasında masalın gündüz anlatılamayacağına dair bir inanışın varlığını kesin olarak bilemiyoruz. Bir atasözü ve kaynak kişinin verdiği cevaptan hareketle en fazla eskiden böyle bir inanışın var olabileceğini söylemek daha yerinde olacaktır.

¹¹⁵ L. Ş. Camaletdinov. “Ekiyet Traditsiyesé hem Zaman.” *Tatar Halık Poetik İcatının Hezêrgé Torışı*. Kazan: SSSR Fenner Akademiyesé, Kazan Filialı, 1988, s. 7.

¹¹⁶ Halil İbrahim Şahin. *Balıkesir Çepni Kültürü*. Balıkesir: Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2004, s. 132.

Masallar genel olarak anlatıcı ve dinleyicilerin bir araya geldiği herhangi bir yerde anlatılabilen bir türdür. Lenar Camaletdin, masal anlatma geleneği üzerine yazdığı makalesinde, masal anlatılan yerler olarak ev, hamam, medrese gibi belirli mekânların yanında, herhangi bir işi yerine getirmek üzere bir araya gelen insanların konakladığı veya dinlenmek için bulundukları yerlerde de masalların anlatılabildiğini belirlemiştir.¹¹⁷

İş için belirli bir yere giden insanların, geceleri masal anlatarak, dinlenmesi ve eğlenmesi aynı zamanda farklı Türk boylarının masallarının, boylar arasında yayılmasını da sağlamıştır. Tatar Türklerinin usta masal anlatıcılarından Safiulla Gabitov'un Özbekistan'a gidip demir yolu işçisi olarak çalıştığı dönemde masal anlatımıyla ilgili sözleri de bunu desteklemektedir. Gabitov, *"Taşkent demir yolu yapılırken çalıştığım da barakada çeşitli halklardan, Tatarlar ve Başkurtlar çoğunlukta idi. Biz her gün akşam olunca nöbetleşe olarak yarıya yarıya masal anlatıyorduk. Masalı ustalıkla anlatan kişiye barakadaki işçilerden bazıları şeker, bazıları da para verirdi."*¹¹⁸

Askerlik ve mevsimlik işler için bir arada bulunan insanlar da bulundukları yerde masal anlatmaktadırlar. Oduncular, maden ocağında çalışanlar, balıkçılar da mevsimlik iş için bir araya geldiklerinde masal anlatarak, eğlenirler ve dinlenirler.¹¹⁹

Sonuç olarak Tatar Türkleri arasında masallar genellikle uzun kış gecelerinde anlatılmaktadır. Bu durum, Tataristan'ın millî şairi Gabdulla Tukay'ın şiirlerine de yansımıştır. Tukay, "Kış Gecesi" adlı şiirinde,

"Kışkı kiçnén ozınlıgın sizmiyséz de

Enkegeznen söylegené ekiyet bérle"

(Annenizin anlattığı masal sayesinde

Kış gecesinin uzunluğunu hiç fark etmiyorsunuz)"

ve, "Tugan Tél" adlı şiirindeki,

"Annarı tönner buyı ebkem hikeyet süylegen

(Onunla geceler boyu ninem masal anlattı)"

¹¹⁷ L. Ş. Camaletdinov. "Ekiyet Traditsiyesé hem Zaman." *Tatar Halk Poetik İcatının Hezergé Torışı*. Kazan: SSSR Fenner Akademiyesé, Kazan Filialı, 1988, ss. 7-11.

¹¹⁸ L. Ş. Camaletdinov. agm., s. 11.

¹¹⁹ L. Ş. Camaletdinov. agm., s. 10.

şeklindeki sözleri ile bu durumu ifade etmiştir.¹²⁰

Tatar masallarının anlatıldığı mekânları ev ve iş için veya eğitim için bulunan herhangi bir yer, okul ve çeşitli eğlence meclisleri olarak sıralayabiliriz.

I.2.4. Dinleyici

Masal anlatma geleneğinin olmazsa olmaz şartlarından biri de dinleyicilerdir. Bir masal anlatımının gerçekleşmesi, her şeyden önce bir anlatıcının ve dinleyicinin varlığına bağlıdır. Dinleyiciler tarafından ilgi görmeyen ya da rağbet edilmeyen bir anlatı geleneği, zamanla yok olmaya yüz tutacaktır. Şüphesiz anlatı geleneklerinin yok oluşunu sadece dinleyicilere bağlamak doğru olmayacaktır. Ancak, dinleyicilerin anlatım talebinde bulunması da geleneğin süreklilik kazanmasını sağlayacaktır.

Anlatıcılar sanatlarını icra ederek, dinleyiciler de anlatımın sağlanmasına vesile olarak geleneğin yaşatılmasını sağlamaktadırlar. Çoğu gelenekte, sanatlarını icra edecek anlatıcılar yaşamaya devam etmekle birlikte, dinleyicilerden talep gelmediğinde gelenek bitme ve hatta kaybolma noktasına gelebilmektedir. Türkiye’de bugün hikâye repertuarı oldukça zengin olan âşıklar yaşamaktadır. Ancak, âşıklarla yaptığımız görüşmelerde, dinleyicilerden hikâye anlatma talebi gelmediğinden hikâyeleri unutmaya başladıklarını veya eskisi gibi anlatamayacaklarını itiraf etmektedirler.¹²¹

Lenar Camaletdin de masal anlatma geleneğinin zayıflamasını; “*Şimdiki zamanda masal dinleme ihtiyacı gittikçe azalıyor, çünkü halkın bugünkü estetik ve fikrî ihtiyaçlarını üst seviyeye ulaşan yazılı edebiyat ve sanat karşılamaktadır. Bunun yanından bilimsel ve teknik gelişmelerin yaşandığı devirde, masalarda anlatılan olaylar dinleyicileri eskisi gibi etkisi altına almıyor, şaşırtmıyor.*”¹²² sözleriyle, dinleyicilerin masala olan ihtiyaçlarının azalmasına bağlamaktadır.

Dinleyiciler, sadece anlatımın gerçekleşmesini sağlamakla kalmaz, aynı zamanda anlatım anında geleneksel masal anlatımını etkileyen bir unsur olarak da dikkat çeker. Dinleyici, masal anlatıcısının performansını, dinleyicilerin tutum ve

¹²⁰ L. Ş. Camaletdinov. agm., ss. 6-7.

¹²¹ Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü bünyesinde Prof. Dr. Metin Ekici başkanlığında yürütülmüş olan ve 2008’de tamamlanan “İzmir’de Yaşayan Âşıklar (Halk Şairleri) ve Âşıklık Geleneği” adlı araştırma projesi kapsamında âşıklarla yaptığımız görüşme kayıtlarına âşıkların bu tarz değerlendirmeleri mevcuttur. Derleme kayıtları, E.Ü. TDAE Arşivi’ndedir.

¹²² L. Ş. Camaletdinov. agm., s. 12.

davranışları doğrudan etkilemektedir. Ayrıca dinleyicilerin; yaş, cinsiyet ve eğitim durumu gibi özellikleri, anlatım talebinin dinleyicilerden gelip gelmediği, anlatım sırasında anlatıcıdan etkilenip etkilenmedikleri gibi hususlar masal anlatıcısını etkilemektedir.¹²³

Anlatının uzaması veya kısalması, masal anlatımında anlatıcının formelleri kullanıp, kullanmaması da anlatıcının ustalığı kadar, dinleyicilerin anlatıya verdikleri tepkilere bağlı olarak da değişmektedir.

Masalların dinleyici kitlesi, o toplumda yaşayan herkes olarak kabul edilebilir. Dinleyici kitlesini belirleyen masalın anlatıldığı yer, anlatım zamanı ve amacıdır. Çocuğunu oyalamak, eğitmek veya hoşça vakit geçirmesini sağlamak isteyen bir annenin dinleyicisi çocuğu alacaktır. Herhangi bir işi yapmak için bir araya gelen ve belirli bir zamanda masal anlatmaya başlayan anlatıcının dinleyicileri de orada bulunan arkadaşları olacaktır.

Masal dinlemenin özel bir eğlence biçimi olarak rağbet gördüğü dönemde, dinleyicilerin ilgisi hakkında Lenar Camaletdin'in bir kaynak kişinin anılarından aktardığı; “*Gençler gündüz hangi hamamdan duman çıktığına bakar dururlar ve o hamamda Süleyman ağabeyin masalını dinlerler.*”¹²⁴ şeklindeki ifadeler, Tatar masal anlatıcılarının ve dinleyicilerinin masala olan ilgisini göstermektedir.

Masal anlatma geleneğinin unsurları olarak değerlendirdiğimiz anlatıcı, anlatı (metin), anlatma yeri/mekânı ve zamanı ve dinleyiciyle ilgili verdiğimiz bilgilerden sonra Tatar masal anlatma geleneğiyle ilgili genel bir değerlendirme yapmanın yerinde olacağını düşünüyoruz.

Tatar masal anlatma geleneğinde, masal anlatıcıları “Ekiyetçé (Masalcı) veya “Ekiyet Söylevçé (Masal Anlatıcısı)” olarak adlandırılmaktadır. Tatar masalları üzerine yapılan ilk derlemeler genel olarak erkek anlatıcılardan yapılmıştır. Ancak, daha sonraki derlemelerde kadın masal anlatıcılarından da derlemeler yapıldığı görülmektedir.

¹²³ Destan ve hikâye anlatıcılarının dinleyicilere göre repertuvarlarında yaptıkları değişiklikler ve dinleyicinin anlatıma ve anlatıcıya etkisi hakkında bilgi için bkz. İlhan Başgöz. *Folklor Yazıları*. İstanbul: Adam Yay., 1986, ss. 57-58; Karl Reichl. *Türk Boylarının Destanları (Gelenekler, Şekiller, Şiir Yapısı)*. Çev.: Metin Ekici. Ankara: TDK Yay., 2002, ss. 119-123.

¹²⁴ L. Ş. Camaletdinov. agm., s. 7.

Tatar masal metnlerinin derlenmesi ve yayınlanmasında sadece metni elde etmeye yönelik çalışmalar yapıldığı, metin dışında anlatı geleneği bakımından çok önemli olan bağlam ve sözel dokunun ihmal edildiği görülmektedir. Derlenen metinler yazıya geçirilirken, anlatıcı tarafından kullanılan açıklamalara ve ara sözlere yer verilmediği gibi, siyasî yapı nedeniyle masal metinlerine müdahale edilmiş ve metinler, düzenlendikten ve bazı unsurlar metinlerden çıkarıldıktan sonra yayınlanmıştır.

Eğitim oranının çok yüksek olduğu Tataristan'da günümüzde yapılan alan araştırmalarında masal anlatıcılarına pek rastlanmadığı ve hatta bazı yerleşim birimlerinde masal anlatacak hiç kimsenin bulunamadığının, Kazan'da araştırma yaptığımız dönemde Tatar halk bilimciler tarafından dile getirildiğine şahit olduk.

1.4. Halk Anlatıları İçerisinde Masal ve Diğer Anlatı Türleriyle İlişkisi

Halk anlatıları sözlü kültür ortamı içerisinde yaratılan ve aktarılan ürünlerdir. Destan, halk hikâyesi, efsane, masal ve fıkra sözlü gelenekte yaratılan farklı birer anlatı türleridir. Farklı olmakla birlikte anlatıların sözlü gelenekte yaratılmaları ve aktarılmaları birbirleriyle etkileşim içerisinde olmalarını sağlamıştır. Türlerin tanımlanması ve sınıflandırmasıyla ilgili kısımda da belirttiğimiz gibi her türün kendine özgü bazı özellikleri olduğu gibi, türler arasından benzer ve ortak olan özellikler de bulunmaktadır.

Bu kısımda öncelikle bir türü belirleyen unsurların neler olduğu tartışılacak ve türlerin hangi ölçütlere göre karşılaştırılabileceği sorusuna cevap aranacaktır. Anlatı türleriyle ilgili bu değerlendirmelerden hareketle de masalın diğer anlatı türleriyle benzer ve ortak yönleri belirlenmeye çalışılacaktır.

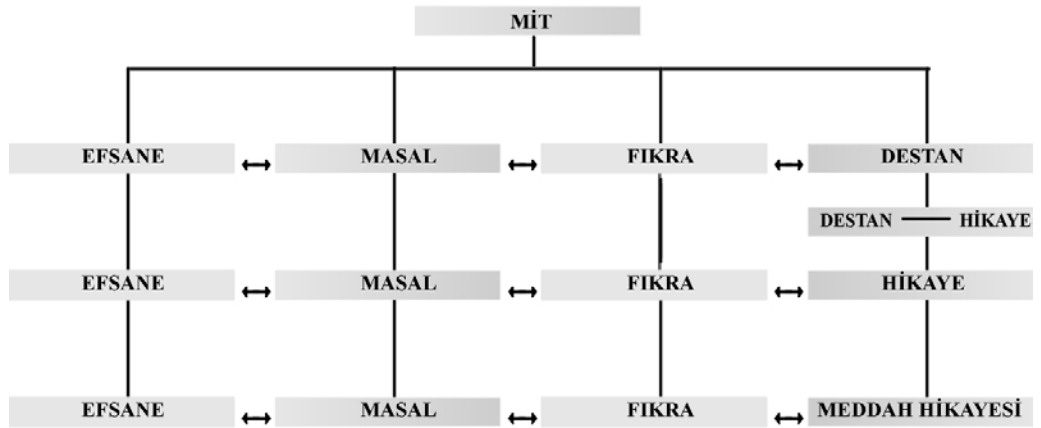
William Bascom, “Folklorun Biçimleri: Nesir Anlatılar” adlı makalesinde mensur türlerden mit, efsane ve masalı “İnanma”, “Yer”, “Kabul ediş tavrı” ve “Temel karakter” gibi ölçütlerden hareket etmiştir. Bascom, makalesinde ayrıca mit, efsane ve masalın temel özellikleri bakımından da ele alınabileceğini belirtmekte ve “Biçimsel özellikler”, “Geleneksel başlangıç”, “Geceleyin anlatılma”, “İnanma”, “Kurgu (Zaman, yer)”, “Kabul edilme tavrı” ve “Temel karakterleri” bakımından değerlendirmiştir.¹²⁵

¹²⁵ William R. Bascom. “Folklorun Biçimleri: Nesir Anlatılar.”, *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar-1* Çev. R. Nur Aktaş vd.; Yay. Haz. Gülin Ögüt Eker vd. Ankara: Millî Folklor Yayınları, 2003, ss. 475-477.

Bascom'un kullandığı ölçütler türlerin tanımlanması ve birbirlerinden ayrılması bakımından çok önemlidir; ancak, destan ve halk hikâyesi gibi türlerin diğer anlatı türleriyle olan ilişkilerinin değerlendirilmesi bakımından yeterli değildir. Destan ve halk hikâyesinin belirli tipte bir anlatıcısı olmasına rağmen masal, efsane ve fıkra için böyle bir anlatıcı tipinden bahsetmek mümkün değildir. Metin Ekici, halk anlatılarının art zamanlı ve eş zamanlı olarak ilişkilerini değerlendirdiği bildirisinde, türler arasında ancak belli tipteki bir anlatıcı tarafından yaratılan ve aktarılan türlerde değişme meydana geldiğini, diğer türlerde de değişim görülmekle birlikte bunun türün yapısına etki edecek bir değişim olmadığını ifade etmektedir.¹²⁶

Metin Ekici'nin türlerin tarihsel gelişimi ile ilgili tespitleri de türler arası ilişkilerin tespit edilmesi bakımından önem taşımaktadır. Burada Ekici tarafından hazırlanan türlerin tarihsel gelişimiyle ilgili tabloyu aynen alıntılama ve tablo üzerinden değerlendirme yapmak türler arası ilişkilerin ortaya konması bakımından önemlidir.¹²⁷

Halk Anlatılarının Tarihsel Gelişimi (Art Zamanlı ve Eş Zamanlı Olarak)

Tablo incelendiğinde, mitin başlangıç noktasını oluşturduğu; masal, efsane ve fıkranın ise eş zamanlı olarak tabloda yer aldığı görülmektedir. Metin Ekici, türlerin eş zamanlı olarak var oluşlarının bir türe ait örnek veya özelliklerin diğer tür içerisinde de

¹²⁶ Metin Ekici. "Türk Sözlü Geleneğinde Anlatıcılar ve Anlatmalar Arasındaki İlişkiye Art Zamanlı (Diyakronik) ve Eş Zamanlı (Senkronik) Bir Bakış." *Mitten Meddaha Türk Halk Anlatıları Uluslararası Sempozyum Bildirileri*. Ankara: Gazi Üniv. THBMER Yay., 2006, s. 88.

¹²⁷ Metin Ekici. agb., s. 86.

görülebilmesinin temel nedeni olduğunu; türlerin art zamanlı olarak değerlendirilmesinde ise tarihî süreç bakımından bir türün kendisinden daha önce var olan türe özgü özellikleri içerebileceğini tespit etmiştir.¹²⁸

Lauri Honko, miti tanımlamanın zorluğu ve güçlüğü ile ilgili tartışmalardan hareketle mitin “1. Biçim”, “2. İçerik”, “3. İşlev” ve “4. Bağlam” olmak üzere dört unsurun yardımıyla oluştuğunu, bu unsurlardan hareketle mitin özelliklerinin değerlendirilebileceğini belirtmektedir.¹²⁹

Benzer bir tespit de Metin Ekici tarafından yapılmıştır. Metin Ekici, türlerin tanımlanmasında ve sınıflandırılması dört özelliğin mutlaka dikkate alınması gerektiğini vurgulamakta ve bu unsurları; “1. Yaratım ve Aktarım Bağlamı Özellikleri”, “2. Şekil ve Yapı Özellikleri”, “3. İçerik, Konu Özellikleri” ve “4. İşlev Özellikleri” olarak belirlemektedir.

Biz de sözlü kültür ortamında yaratılan ve aktarılan halk anlatılarının birbirleriyle olan ilişkilerini, benzer ve farklı özelliklerini Bascom, Honko ve Ekici’nin makalelerinde belirtilen unsurları göz önüne alarak değerlendireceğiz.

I.3.1. Masal-Destan İlişkisi

Masal ve destan arasında yaratım ve aktarım özellikleri, şekil özellikleri, içerik ve konuları ve işlevleri bakımından önemli farklılıklar bulunmaktadır. Şekil özellikleri açısından baktığımızda destanlar; manzum veya manzum-mensur karışık olarak yaratılan ve aktarılan anlatılardır. Özellikle İslamiyet’in kabulünden sonra teşekkül eden ve yazılı kültür ortamının ürünü olan, sözlü olarak bir dinleyici karşısında icra edilmekten çok, okunan Türk destanları mensur olarak yaratılmış destanlardır.¹³⁰ Masallar ise, bazı metinlerde manzum kısımlar az da olsa bulunmak birlikte, tamamen mensur olarak yaratılan ve aktarılan ürünlerdir.

Bir halk anlatısının manzum veya mensur olarak yaratılması, yaratıcı ve yaratma süreci ile ilgili bir durumdur. Genel olarak Türk boyları arasında ozan, bahşı,

¹²⁸ Metin Ekici. agb., s. 87.

¹²⁹ Lauri Honko. “Miti Tanımlama Problemi.”, *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2*. Çev. Nezir Temür; Yay. Haz. M. Öcal Oğuz vd. Ankara: Geleneksel Yayıncılık, 2005, s. 255-256.

¹³⁰ Metin Ekici. “Destan Araştırma ve İncelemelerinde Kullanılan Bazı Terimler-II.” *Milli Folklor*. S.: 54, Yaz 2002, ss. 12-23.

jırav vb. gibi adlarla anılan destan anlatıcıları, destanları çeşitli müzik aletleri eşliğinde yaratmakta ve icra etmektedirler.¹³¹ Masal ise belli tipte bir anlatıcısı olmayan bir halk anlatısıdır. “Anlatıcı” kısmında da ifade ettiğimiz gibi, toplumda bazı kişilerin masal anlatımı konusunda usta olması, masal anlatmadaki başarısı nedeniyle “masal anası” veya “masal atası” gibi adlarla anılması, masal anlatıcılarının destan anlatıcıları gibi belli tipte bir anlatıcı olduklarını göstermez. Buna göre masal ve destan arasında yaratıcıları ve yaratım bağlamı bakımından bir farklılık söz konusudur. Aktarım bağlamı bakımından da destan ve masal farklılık göstermektedir. Destanlar, belirli bir dinleyici kitlesi önünde ve bir müzik aleti eşliğinde icra edilen ve bu icra sırasında uyulması gereken kuralları belli olan bir anlatı türüdür. Masallar ise, destana göre daha serbest bir anlatım ortamına sahiptir.

Metin Ekici destan türünü tanımlarken “*Birden fazla olayın aktarımına izin verecek genişlikte*” ifadesiyle, destanların hacim bakımından oldukça geniş bir tür olduğunu ifade etmektedir.¹³² Masal metinleri içerisinde de birden fazla olayın anlatıldığı görülmektedir. Ancak destan ve masal arasındaki şekil farklılıklarından biri destanın masala göre daha uzun bir tür olmasıdır.

Masal ve destan türü arasında içerik ve konu bakımından da farklılık bulunmaktadır. Destanlar, konu olarak millî konuları ele alırken, masallar daha fantastik konular hakkında yaratılan halk bilgisi ürünleridir. Konu, aynı zamanda türün işlevini de belirleyen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekici, destanların işlevinin “*Millî değerleri, şahsî değerlerin üstünde tutmayı benimsetmek*” olduğunu söylerken,¹³³ masallarda genel olarak eğlenme, eğlendirme, hoşça vakit geçirme ve eğitim işlevi ön plandadır.

Destanlarda anlatılan olaylar, anlatıcı ve dinleyici bakımından gerçek kabul edilmektedir. Ancak masallarda anlatılan olaylar gerçekten yaşanmış olaylar olarak kabul edilmemektedir. Saim Sakaoglu, masalların inandırmak iddiası olmasa bile, dinleyicilerin masallarda yaşanan olayları gerçekten yaşanmış olaylar olarak kabul ettiğini ve onlara inandığını, masal kahramanlarının yaşadıklarına dinleyicilerin

¹³¹ Türk boylarındaki destan anlatıcıları hakkında bilgi için bkz. Karl Reichl. *age.* ss. 56-91, Metin Ekici. *agm.*, ss. 16-17.

¹³² Metin Ekici. *agm.*, s. 18.

¹³³ Metin Ekici. *agm.*, s. 18.

sevinerek veya üzülmeye tepki verdiğini belirtmektedir.¹³⁴ Boratav'ın masal tanımındaki “inandırmak iddiası olmayan” ifadesi ve Sakaoğlu'nun “dinleyicilerin masaldaki olaylara inandığı”yla bir değerlendirme yapan Mehmet Aça, dinleyicilerin masal kahramanlarının durumlarına üzülmeye veya sevinmesini, günümüzdeki televizyon izleyicilerinin filmlerdeki olaylara verdikleri tepkilere benzetmekte ve masalın gerçekliğinin bir film gerçekliği olarak kabul edilmesi gerektiğinin altını çizmektedir.¹³⁵

Masal ve destan arasında, kahramanlar bakımından da farklılık görülmektedir. Masal kahramanları gerçekten yaşamış kişiler değildir, aksine hayal mahsulü kişilerdir. Ancak destanlar konularını, yaşanmış tarihî olaylardan aldığından destan kahramanlarının isimlerine ve destanlarda anlatılan olaylara tarih sayfalarında rastlamak mümkündür.¹³⁶

Masallarda anlatılan olaylar olağanüstü olaylardır. Destanlarda da olağanüstü bazı olaylar görülmekle birlikte, destan kahramanı fizikî gücü ile zorlukları aşarken, masal kahramanı olağanüstü yardımcı kahramanlar veya sihirli nesneler aracılığıyla zor görevleri yerine getirmektedirler. Ayrıca masallarda cin, peri, dev gibi olağanüstü varlıklara sık sık rastlanırken, destanlarda bu tür varlıklara çok nadir olarak görülmektedir.

Aynı motifler hem destanlarda hem de masallarda görülebilmektedir.¹³⁷ Ancak motiflerin destan ve masal içerisindeki kullanım ve anlamları birbirinden farklıdır.

Masallarda yaşanan olaylar belirsiz bir zaman ve mekanda yaşanmaktadır. Ancak destanlar, günümüz dünyasında yaşanan olayların yer aldığı bir anlatı türüdür.¹³⁸ Masallar, olayların yaşandığı yer ve zaman bakımından belirsizlik taşımakla birlikte, masal anlatıcılarının ve dinleyicilerinin gözünde ev, dağ vb. gibi yerler somut olarak yaşanan dünyadaki yerlerle birlikte algılanmaktadır.

Masal ve destan arasındaki farklılıkların biri de destanın millî bir tür oluşu, masalın ise tip ve motifleri bakımından uluslararası bir yayılma sahasına sahip oluşudur.

¹³⁴ Saim Sakaoğlu. *Gümüşhane ve Bayburt Masalları*. Ankara: Akçağ Yay., 2002, s. 3.

¹³⁵ Mehmet Aça, A. Müge Ercan. “Anaonim Halk Edebiyatı” *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ed. M. Öcal Oğuz. Ankara: Grafiker Yay., 2004, s. 125.

¹³⁶ Saim Sakaoğlu. *age.*, s. 10.

¹³⁷ Rabia Kocaaslan Uçkun. *Gagauz Masallarının Tip ve Motif Yapısı Bakımından İncelenmesi*. İzmir: Ege Üniv., SBE, Doktora Tezi, 2003, s. 19.

¹³⁸ Saim Sakaoğlu. *age.*, s. 11.

Masalların tip ve motifler bakımından uluslararası bir tür oluşu, her masalın benzerlerinin diğer milletlerde de görüldüğü anlamına gelmektedir. Ancak, masallar her ne kadar tip ve motif bakımından diğer milletlerde de görülse bile, masalın kültürel anlamı ve işlevi millilik taşımaktadır.

Masal ve destan arasındaki ilişki hususunda son olarak ele almak istediğimiz husus, destanların masal olarak anlatılması veya derlenmesi meselesidir. Masal anlatıcıları belli tipte bir anlatıcı profili oluşturmadığından, herhangi bir destanı işitmeleri veya dinlemelerinden sonra bu destanı masal biçiminde anlatabilmektedirler. Ayrıca geleneğin zayıflaması ve usta anlatıcıların kaybolmasıyla birlikte manzum olan destanlar, mansur bir türe, masala dönüşebilmekte ve masal şeklinde anlatılabilmektedir. “Kahramanlık masalı” olarak adlandırılan ve masal araştırmalarında tür problemlerinin başında gelen anlatıların bir kısmı, bu şekilde oluşmuş anlatılardır.¹³⁹ Fikret Türkmen, Er Töştük destanında yer alan motiflerin kökeni ve işlevini değerlendirdikten sonra “*Er Töştük’te yer alan pek çok motif bize epik hikâyelerin halk masalına dönüşmesini, yeni ve ileri bir evreyi göstermektedir.*” diyerek, art zamanlı bir yaklaşımla, destanların içerik ve muhteve bakımından masala dönüşümünü ortaya koymaktadır.¹⁴⁰

Sonuç olarak, masal ve destan türü; şekil ve yapı özellikleri, içerikleri, işlevleri, yaratım ve aktarım bağlamları, anlatıcıları bakımından farklılık göstermektedir.

I.3.2. Masal-Halk Hikâyesi İlişkisi

Masal, halk anlatılarından halk hikâyeleriyle bazı özellikleri bakımından masaldan ayrılmaktadır. Şekil ve yapı özellikleri bakımından halk hikâyeleri manzum-mensur karışık bir türken, masallar tamamen mensur bir türdür. Halk hikâyelerinin en önemli şekil özelliği, olayların mensur bir şekilde anlatılması ve kahramanların konuşmalarının manzum bir şekilde ve saz eşliğinde anlatılmasıdır.¹⁴¹

¹³⁹ Karl Reichl. *age.*, ss. 143-147.

¹⁴⁰ Fikret Türkmen. “Er Töştük Destanındaki Streotip Motiflerin Analizi.” *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*. C.: VI, S.: 1, İzmir, 2005, s. 239. Ayrıca bkz. Pertev Naili Boratav. “Er Tötük ve Halk Masalı.” *Manas Destanı Üzerinde İncelemeler*. Yay. Haz. Fikret Türkmen. Ankara: 1995, ss. 249-265.

¹⁴¹ Fikret Türkmen. *Aşık Garip Hikâyesi İnceleme-Metin*. Ankara: Akçağ Yay., 1995, s. XII; Fikret Türkmen. *Tahir ile Zühre*. Ankara: AKMB Yay., 1995, s. 9; Ali Berat Alptekin. *Halk Hikâyelerinin*

Halk hikâyelerinin âşık adı verilen bir anlatıcı tarafından yaratılması ve masalların belli bir anlatıcı tipine bağlı olmayışı da önemli bir farklılıktır.

Masallar ve halk hikâyeleri içerik ve konuları bakımından da farklılık göstermektedir. Halk hikâyeleri; sadece aşk ve kahramanlık konularını ele alırken, masallarda böyle bir konu sınırlaması söz konusu değildir. Ayrıca, olayların yaşandığı yer ve zaman dilimi bakımından da masal ve halk hikâyeleri farklılık göstermektedir. Halk hikâyelerinde anlatılan olayların geçtiği yer, genellikle içinde yaşadığımız gerçek dünyadır. Ancak masallarda yaşanan olaylar, belirsiz bir zamanda ve yerde meydana gelmektedir.

Masallar ve halk hikâyeleri işlevleri bakımından benzerlik göstermektedir. Her ikisi de eğlenme, eğlendirme, hoşça vakit geçirme ve eğitim işlevi ile ön plana çıkmaktadır. Halk hikâyelerinde anlatılan olaylar dinleyiciler tarafından gerçek olarak kabul edilmesine rağmen, böyle bir durum masallar için söz konusu değildir.

Sonuç olarak halk hikâyeleri anlatıcı tipi, şekil ve içerik özellikleri bakımından masaldan ayrılmaktadır.

I.3.3. Masal-Efsane İlişkisi

Masal ve efsane, mensur oluşları bakımından benzer olmakla birlikte, hacim bakımından efsaneler masallara göre daha kısa bir türdür. Bu nedenle şekil ve yapı özellikleri bakımından masallar ve efsaneler birbirlerinden ayrılmaktadır.

Masal ve efsane arasındaki en temel fark inanç unsurudur. Efsanelerde anlatılan olaylar gerçek ve kutsal kabul edilirken, masallarda böyle bir gerçeklik ve kutsiyet yoktur. Masallar, olayların gerçek olmadığına gönderme yapan formellerle başlamalarına karşılık, efsanelerde formel ifade kullanımı yoktur. Efsanelerin gerçek kabul edilmesi, içeriğiyle ilgilidir. Efsanelerin açıklayıcı özelliğinin bir sonucu olarak, efsanede anlatılan, özellikle de oluşum efsanelerinde anlatılan olaylara bir kanıt gösterilmektedir. Bu yönüyle, yani içerikleriyle efsaneler inanılması zorunlu kabul edilen anlatılardır.¹⁴²

Motif Yapısı. Ankara: Akçağ Yay., 1997, s. 10; Ali Duymaz, *Kerem ile Aslı Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma*. Ankara: Kültür Bak. Yay., 2001, s. 1.

¹⁴² Efsanelerin açıklayıcı özelliği hakkında bilgi için bkz. Pınar Dönmez-Fedakar, *Karakalpak Efsaneleri (İnceleme-Metinler)*. İzmir: Ege Üniv, SBE Doktora Tezi, 2008, ss. 160-179.

Efsane ve masallarda konu bakımından bazı ortaklıklar görülmektedir. Örneğin dönüşüm motifleri, hem efsanelerde hem de masallarda sık sık rastlanan motiflerdir. Ancak dönüşüm motiflerinin kullanımı masal ve efsanelerde farklılık göstermektedir. Masallarda görülen dönüşümler, geçici bir özelliğe sahiptir ve dönüşen varlık bir süre sonra eski şeklinde dönebilmektedir. Ancak efsanelerde dönüşümün açıklayıcı bir anlamı vardır ve dönüşümler kalıcıdır.

I.3.4. Masal-Fıkra İlişkisi

Masallar ve fıkralar şekil özelliklerine göre mensur oluşları bakımından benzerdir, ancak fıkraların kısa anlatılar olmasına karşılık, masallar daha uzun anlatılardır. Fıkralarda olaylar kısa ve özlü bir şekilde anlatılır.

Fıkralar genellikle gülmek, güldürmek ve ders vermek, toplumdaki aksaklıkları düzeltmek gibi amaçlarla anlatılmaktadır. Fıkraların anlatımında bağlamın önemli bir yeri vardır. Alakasız bir durum veya olay karşısında herhangi bir fikranın anlatımı, fikranın işlevini yitirmesine neden olacaktır. O nedenle fıkralar, belirli bir hedefe, olaya veya duruma yönelik olarak anlatılmaktadır. Masalların işlevleri arasında eğlenmek ve ders vermek bulunmakla birlikte, fıkralarda bu işlev daha kısa ve yoğun bir anlatımla yerine getirilmektedir. Fıkraların sonunda yer alan “espri cümlesi”, fikranın bütün mesajını dinleyicilere iletmektedir.¹⁴³

Masallarda mizahî unsurlar görülebilmektedir. Özellikle dev, cadı gibi varlıkların tasvirinde kullanılan ifadeler, toplum içerisinde nasıl davranacağını bilmeyen insanların davranışları sonucu içine düştükleri durumlar, masallarda komik bir şekilde anlatılmaktadır. Ancak, fikranın yarattığı gülme ve masalın yarattığı gülme birbirinden farklıdır. Fıkraların belirli bir durum veya olay karşısında anlatılması, yani bağlamın oluşması, fıkra anlatan ve dinleyenin, ayrıca orada bulunan diğer kişilerin gülme nedenlerini psikolojik olarak etkilemektedir. Yani fıkra anlatımında, fıkroda yer alan

¹⁴³ Fıkraların genel özellikleri ile ilgili olarak bkz. Dursun Yıldırım, *Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları*. Ankara: Akçağ Yay., 1999.

mesajın bir hedefi söz konusudur.¹⁴⁴ Ancak masal anlatımında, böyle bir hedef söz konusu değildir.

Sonuç olarak türler arasında eş zamanlı var oluş veya art zamanlı oluş bakımından benzerlikler olduğu gibi, türlerin kendilerine özgü özelliklerinden dolayı da farklılıklar söz konusudur. Türlerin tanımlanmasında ve sınıflandırılmasında olduğu kadar belli özellikleri bakımından karşılaştırılmasında da şekil, yapı, içerik ve işlev özelliklerinden hareket edilmesi önem taşımaktadır.

Yukarıda teorik olarak kısaca ele almaya çalıştığımız türler arası ilişkiler, benzerlik veya farklılıklar, Türk boylarının halk bilgisi ürünlerinin tanımlanmasında yaşanan tür sorununa da ışık tutabilecek düzeydedir.

Genel olarak masal türünü, özelliklerini, tanımlanmasını ve sınıflandırılmasını, işlevlerini, masal anlatma geleneğini ve halk anlatılarının birbirleriyle olan ilişkilerini değerlendirdiğimiz bu bölümün sonunda genel bir değerlendirme yapmanın yerinde olacağını düşünüyoruz.

Türk boylarının masal anlatma geleneğinde türlerin adlandırılmasında bir terim birliği söz konusu değildir. Türk lehçe ve şivelerinin sınıflandırılmasına göre baktığımızda da Oğuz, Karluk veya Kıpçak grupları arasında da terim birliği görülmemektedir.

Masal anlatma geleneği bakımından da bazı farklılıklar görülmektedir. Dar kapsamlı ve tek bir bakış açısıyla Türk boylarının masal anlatma geleneğini incelemek veya değerlendirmek mümkün görünmemektedir. Her Türk boyunun masalı kendi içerisinde değerlendirilmeli, ancak diğer Türk boylarının masallarıyla ilgili benzer ve ortak yönler vurgulanarak, farklılıkların nedenleri de bilimsel olarak izah edilmelidir. Türk dünyası masal anlatma geleneği üzerine karşılaştırmalı olarak yapılacak kapsamlı bir bilimsel inceleme, Türk boylarının kültürel bakımdan ortak geçmişini gözler önüne sereceği gibi, ortak geleceğin sağlanması için de ortak geçmişe ait bu gelenekten istifade edebilme imkanı sunacaktır.

¹⁴⁴ Gülme teorileri hakkında bilgi için bkz. John Morreall. *Gülmeyi Ciddiye Almak*. İstanbul: İris Yay., 1997; Fikret Türkmen. *Nasreddin Hoca Latifelerinin Şerhi (Burhaniye Tercümesi) Transkripsiyon, İnceleme, Metin*. İzmir: Akademi Kitabevi, 1999.

II. BÖLÜM:

TATAR MASALLARININ TİPLERİ VE OLAY ÖRGÜSÜ

Çalışmamızın bu bölümünde öncelikle masal tipleriyle ilgili bazı değerlendirmelerde bulunduktan sonra tip katalogları hakkında bilgi vereceğiz ve bu kataloglardan hareketle Kazan Tatar masallarının tiplerine göre tasnifini yapmaya çalışacağız.¹

Masal araştırmalarında özel bir yeri olan ve masalların sınıflandırılması konusundaki öneminden dolayı en çok tartışılan terimlerden biri “tip” terimidir. Masal tipleri konusunda Türkiye’de en geniş değerlendirmeler Saim Sakaoğlu, Ali Berat Alptekin ve Metin Ekici tarafından yapılmıştır. Saim Sakaoğlu, Antti Aarne’nin tasnifinden önceki tip tasnifi denemeleri hakkında bilgi vermiş ve Antti Aarne’nin tip tasnifi hakkında geniş bir değerlendirme yapmıştır.² Ali Berat Alptekin, Stith Thompson’un “The Folktale (Masal)” ve “Funk and Wagnalls Standard Dictionary of Folklore, Mythology and Legend (Folklor, Mitoloji ve Efsane Sözlüğü)”da yer alan “Tip” kavramı ile ilgili tespit ve tahlillerini alıntılamaş ve kısaca değerlendirmiştir.³ Metin Ekici ise “Halk Bilimi Çalışmalarında Metin (Text), Doku (Texture), Sosyal Çevre ve Şartlar İlişkisinin Önemi” adlı bildirisinde Türkiye’de halk bilimi araştırmalarında kullanılan yöntemlerdeki eksiklikler üzerinde durduktan sonra, sınırlı tercümelerle yeterince anlaşılamayan motif ve tip kavramlarını Stith Thompson’dan yaptığı alıntılarla tartışmıştır.⁴

¹ Daha önce yapılan çalışmalarda, sözlüklerde “tip” sözcüğüne verilen anlamlar değerlendirildiğinden, bu değerlendirmelere burada yer verilmemiştir. Masal tipi dışında “tip” kavramının kullanımı ve sözlüklerdeki anlamı için bkz. Ali Berat Alptekin. *Taşeli Masalları*. Ankara: Akçağ Yay., 2002, s. 51; Rabia Uçkun. *Gagauz Masallarının Tip ve Motif Yapısı Bakımından İncelenmesi*. İzmir: Ege Üniv. SBE Basılmamış Doktora Tezi, 2003, s. 84; Mustafa Arslan. *Denizli Yöresinden Derlenmiş Masallar. İnceleme-Metinler*. Denizli: Zirve Yay., 2008, ss. 44-46.

² Saim Sakaoğlu. *Gümüşhane ve Bayburt Masalları*. Ankara: Akçağ Yay., 2002, ss. 52-56; Saim Sakaoğlu. *Masal Araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yay., 1999, ss. 10-11.

³ Ali Berat Alptekin. *Taşeli Masalları*. Ankara: Akçağ Yay., 2002, ss. 51-53.

⁴ Metin Ekici. “Halk Bilimi Çalışmalarında Metin (Text), Doku (Texture), Sosyal Çevre ve Şartlar İlişkisinin Önemi.” *Milli Folklor*. S. 39, Güz-1998, s. 31-32.

II.1. Tip Kavramı ve Tip Tasnifleri

Stith Thompson, tip kavramını; “Tip, bağımsız olarak var olma özelliğine sahip geleneksel bir masaldır. O, bağımsız bir masal olarak anlatılabilir ve onun anlamı başka bir masala bağlı değildir. Gerçekte başka bir masalla birlikte anlatılabilir; fakat tek başına görülebilmesi onun bağımsızlığını gösterir. Sadece bir motiften veya birçok motiften oluşabilir. Çoğu hayvan masalı, fıkra ve anekdotlar tek motifli tiplerdir. Günlük (asıl) masallar (Külkedisi veya Pamuk Prenses gibi masallar) çok sayıda motiften oluşan tiplerdir.”⁵ şeklinde tanımlamaktadır. Stith Thompson’un tanımının en belirgin özelliği, bir masalın bağımsız olarak, başka bir masalın varlığına ihtiyaç duymadan anlatılabilmesi durumunda tip olarak değerlendirilebileceği hususudur. Ayrıca, tip ve motif kavramları arasındaki ilişkiye de gönderme yapan Thompson, hayvan masal tipleri ile fıkraların genellikle tek motif içeren tipler olduğunu, günlük veya asıl masal tiplerinde ise motif sayısının çok fazla olabileceğini belirtmektedir.

Stith Thompson, “Funk and Wagnalls Standard Dictionary of Folklore, Mythology and Legend (Folklor, Mitoloji ve Efsane Sözlüğü)” adlı ansiklopedik sözlüğe yazdığı “Tip” maddesinde de benzer ifadelerle aynı tanımları tekrarladıktan sonra, farklı kültürlerde masal tiplerinin sayısının sınırlı olabileceğini, bir masalda birden fazla tip özelliğinin bulunabileceğini söylemektedir.⁶ Benzer durum Tatar masalları için de geçerlidir ve masallar incelendiğinde bazı masalların birden fazla masal tipinin özelliklerini taşıdığı Bu durum; bir ülkede veya bir bölgede o masalın her zaman birden fazla tipin özelliğini içerecek genişlikte anlatılıyor olmasından veya anlatıcının anlatma zamanı ve yerine ve dinleyicilerin tutumlarına göre masalı uzatmasından veya kısaltmasından kaynaklanabilir.⁷ Çok az zamanı olan veya o anda masal anlatmaya istekli olmayan bir anlatıcı masalı kısaltma eğiliminde olabileceği gibi, tam tersi bir

⁵ Stith Thompson. *The Folktale*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press, 1977, s. 415.

⁶ Stith Thompson. “Type.” *Funk and Wagnalls Standard Dictionary of Folklore Mythology and Legend*. Ed. Maria Leach, New York: Harper, 1984, ss. 1137.

⁷ Anlatıcının dinleyicilerin tutum ve davranışlarına göre, anlatım süresini uzatması veya kısaltması ile ilgili olarak bkz. İlhan Başgöz. “Hikâye Anlatan Aşık ve Dinleyicisi, Değişik Dinleyici Kitlelerinin Hikâye Anlatımına Etkisini İnceleyen Bir Deneme.” *Folklor Yazıları*. İstanbul: Adam Yay., 1986, ss. 57-58; İlhan Başgöz. “Giriş.” *Sibiry’a’dan Bir Masal Anası*. Girişi yazan ve İng.den çev.: İlhan Başgöz, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 2002, ss. 35-36.

durumu da düşünmek mümkündür. Yeterli zamanı olan ve dinleyicilerinin ilgisinden memnun olan bir anlatıcı, anlatıyı uzatmak için elinden geleni yapacaktır. Bu durumda anlatı, hem hacim bakımından genişleyecek hem de benzer tema veya motifleri içeren bir masalı, anlattığı masalın sonuna ekleyecek, böylece, tespit edilen masal metni birden fazla tipin özelliklerini tanıyıp, tek masal metninde birden çok masal tipine gönderme bulunacaktır.

Lenar Camaletdin, Tatar masal anlatma geleneği ve masal anlatıcıları hakkında yazdığı “Ekiyet Traditsiyesé hem Zaman (Masal Geleneği ve Zaman)” adlı makalesinde de bu duruma işaret etmekte ve usta masal anlatıcılarının, birden fazla masalı birleştirip, uzun kış gecelerinde tek bir masal gibi anlattığından bahsetmektedir.⁸ Tatar masal araştırmacılarından Gomer Beşirov da; “*Bazı masal anlatıcıları, birkaç masalın ana olaylarını bir araya getirerek, birkaç masaldan bir masal meydana getiriyorlar. Veya masalın konusu ve ana olaylarının aynı şekilde kalması mümkün, ama masal anlatıcısı masalın farklı parçalarını düzenleyip anlatıyor, o zaman masal kendi aslından epey uzaklaşır.*”⁹ diyerek, Tatar masal anlatma geleneğinde birden fazla tipin tek bir masal metni içerisinde anlatılabildiğini ortaya koymaktadır.

Masal araştırmalarında “tip”in tanımlanması ile ilgili bu genel bilgilerden sonra, masal tipleri katalogları ve bu katalogların hazırlanışı üzerinde durmak istiyoruz. Tarihî-coğrafi Fin kuram ve yönteminin “urform (ilk şekil)” arayışları pek çok masal metninin derlenmesini sağlamış ve derlenen bu metinlerin karşılaştırılabilmesi için kataloglanması zorunluluk hâlini almıştır. Heda Jason bu durumu izah ederken 1910-1912 yılları arasında FFC tarafından yayınlanan ilk on çalışmadan altısının

⁸ L. Ş. Camaletdinov. “Ekiyet Traditsiyesé hem Zaman.” *Tatar Halık Poetik İcatının Hezêrgé Torışı*. Kazan: SSSR Fenner Akademiyesé, Kazan Filialı, 1988, s. 8.

⁹ Gomer Beşirov. “Tılsımnar Dönyasında.” *Gomer Beşirov Saylanma Eserler, II Tom-Hikayeler, Povest, Publitsistika*. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1965, s. 241.

kataloglardan ibaret olduğuna dikkat çekmektedir.¹⁰ Günümüzde yaygın olarak kullanılan tip kataloglarının ilk şekli Antti Aarne tarafından hazırlanmıştır.¹¹

Antti Aarne; Finlandiya, Danimarka ve Almanya masallarından hareketle bir masal tipleri kataloğu hazırlamıştır.¹² 1910 yılında FFC serisinden yayınlanan “Verzeichnis der Märchentypen (Masal Tipleri Dizini)” adlı bu kataloğunda masallar üç ana başlık altında sınıflandırılmıştır:

“I. Hayvan Masalları (1-299)

II. Günlük (Asıl) Masallar (300-1199)

III. Anekdotalar ve Şakalar (1200-1999).”¹³

Alan Dundes, Antti Aarne’nin hazırladığı tipolojinin, anlatılarda değişmeyen unsur olan şekle göre değil, değişebilir olan içeriğe göre yapıldığını söyleyerek Aarne’yi eleştirmiştir. Dundes, sınıflandırmada “Anekdotalar ve Şakalar” başlığının altında yer verilen “Zincirlemeli Masallar”ın yapısal kriterler göz önüne alınarak adlandırıldığını, içerik ve yapı gibi iki farklı unsurun kullanımından dolayı sınıflandırmanın tutarsız olduğunu belirtmektedir.¹⁴

Masalların yapısı üzerine çalışan ve sınıflandırmaların ancak yapısal incelemelerden sonra mümkün olacağını savunan Vladimir Propp da Antti Aarne’nin masal sınıflandırmasını eleştirmiştir. Propp, masal incelemelerinde sınıflandırmanın önemli olduğunu; “*Doğru bir sınıflandırma yapmak, ilmî olarak masalları tasvir*

¹⁰ Heda Jason. *Motif, Type and Genre. A Manual for Compilation of Indices and A Bibliography of Indices and Indexing*. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica, FFC No: 273, 2000, s. 13. Heda Jason’un bahsettiği FFC tarafından yayınlanan bu ilk altı katalogun dördü Antti Aarne, biri Astrid Lunding, biri de Oskar Hackman tarafından hazırlanmıştır. FFC yayınlarının listesi için bkz. <http://www.folklorefellows.fi/comm/luettelo.html> FFC yayınlarının listesi 12.07.2010 tarihinde incelenmiştir.

¹¹ Antti Aarne’den önce masalların sınıflandırılması ile ilgili çalışmalar hakkında bkz. Stith Thompson. *The Folktale*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press, 1977, ss. 413-415; Saim Sakaoğlu. *Gümüşhane ve Bayburt Masalları*. Ankara: Akçağ Yay., 2002, ss. 52-53; Saim Sakaoğlu. *Masal Araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yay., 1999, ss. 10-11.

¹² Hans-Jörg Uther. *agm*. s. 939.

¹³ Hans-Jörg Uther. “Tale Type.” *The Greenwood Encyclopedia of Folktales and Fairy Tales*. Edited by Donald Haase, Vol.: 3, Westport, Connecticut-London: Greenwood Press, 2008, s. 939. Antti Aarne tarafından hazırlanan katalogun ayrıntılı planı için bkz. Saim Sakaoğlu. *Gümüşhane ve Bayburt Masalları*. Ankara: Akçağ Yay., 2002, s. 54; Ali Berat Alptekin. *age*. ss. 53-54.

¹⁴ Alan Dundes. “From Etic to Emic Units in the Structural Study of Folktales.” *The Journal of American Folklore*. Vol.: 75, No: 296, 1962, s. 98.

etmede ilk merhaledir.”¹⁵ vurgular ve V. F. Miller’in “... olağanüstü konulu masallar, konusu günlük hayattan alınan masallar, hayvanları konu alan masallar...”¹⁶ şeklindeki sınıflandırmasını eleştirir. Propp, hayvanlarla ilgili masallarda olağanüstülük bulunabildiğini, aynı şekilde olağanüstü unsurlar içeren masallarda da hayvanların görülebildiğini; bu nedenle Miller’in sınıflandırmasının tutarlı olmadığını ileri sürer. Daha sonra W. Wundt ve R. M. Volkov’un masal sınıflandırmalarını da aynı gerekçelerle eleştirdikten sonra, Antti Aarne’nin çalışmasının masallar hakkında yapılmış en iyi çalışmalardan biri olduğunu, masal araştırmalarıyla ilgili büyük kolaylık sağladığını vurgular, ancak sınıflandırmadaki eksikliklere de dikkat çeker. Propp eleştirisinde; “Asıl Masallar” başlığı altında yer alan “Olağanüstü Görev” ve “Olağanüstü Yardımcı” gibi alt başlıkların içerisine masalların yerleştirilmesinin zor olduğunu, olağanüstü bir görevin, olağanüstü yardımcılar aracılığı ile yerine getirildiği durumlarda masalın hangi başlık altında yer alacağını belirsizleştirdiğini söyler ve “Hayvan Masalları”nın, “Asıl Masallar” olarak kabul edilmemesini de eleştirir.¹⁷

Aarne’nin çalışmasından sonra yeni derleme çalışmaları sonucunda yeni tiplerin tespit edilmesi söz konusu olmuş, bu durum da kataloğun gözden geçirilmesi ve tespit edilen yeni tiplerin eklenmesini zorunlu kılmıştır. Aarne’nin 1925’te ölmesi üzerine Kaarle Krohn, Stith Thompson’u bu işle görevlendirir. Katalog 1928 yılında “The Types of the Folktale (Masal Tipleri)” adıyla İngilizce olarak, Stith Thompson tarafından yayınlanır. Stith Thompson, Aarne’nin hazırladığı kataloğu İngilizce’ye tercüme etmiş, genel plana müdahale etmeden, yeni tipler eklemiş ve tiplerin tanımlanması ile ilgili bilgileri yeniden yazmıştır.¹⁸

1935’te Lund’ta düzenlenen “Masal Araştırmaları Kongresi”nde “The Types of the Folktale”in gözden geçirilmesi tartışılır ve Stith Thompson 1961’de “The Types of the Folktale”in ikinci baskısını yayınlar.¹⁹ Bu kez katalogda Eberhard-Boratav tarafından hazırlanan “Typen Türkischer Volksmärchen (Türk Masal Tipleri)”den

¹⁵ Vladimir Ya. Propp. *Masaların Yapısı ve İncelenmesi*. Çev.: Hüseyin Gümüş. Ankara: Kültür ve Turizm Bak. Yay., 1987, s. 13.

¹⁶ Vladimir Ya. Propp. *age*. s. 13.

¹⁷ Vladimir Ya. Propp. *age*. ss. 14-24.

¹⁸ Stith Thompson. *age*. ss. 419-420.

¹⁹ Stith Thompson, Antti Aarne. *The Types of the Folktale. A Classification and Bibliography*. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica, 1964, s. 5.

hareketle, Türk masallarına da yer verilmiştir. Masal araştırmalarında “AaTh”, “AT” veya “Aarne-Thompson” olarak kısaltılan bu katalogda masallar beş ana başlık altında toplanmıştır. Stith Thompson’un 1961’de yaptığı tip tasnifi şöyledir:

“I. Hayvan Masalları

<i>Vahşi Hayvanlar</i>	1-99
<i>Vahşi Hayvanlar ve Evcil Hayvanlar</i>	100-149
<i>İnsan ve Vahşi Hayvanlar</i>	150-199
<i>Evcil Hayvanlar</i>	200-219
<i>Kuşlar</i>	220-249
<i>Balıklar</i>	250-274
<i>Diğer Hayvanlar ve Nesneler</i>	275-299

II. Günlük (Asıl) Masallar

A. Sihir-Büyü Masalları	300-749
<i>Olağanüstü Düşmanlar</i>	300-399
<i>Olağanüstü veya Büyülenmiş Karı-Koca veya Diğer Yakınlar</i>	400-459
<i>Olağanüstü Görevler</i>	460-499
<i>Olağanüstü Yardımcılar</i>	500-559
<i>Sihirli Nesneler</i>	560-649
<i>Olağanüstü Güç veya Bilgi</i>	650-699
<i>Diğer Olağanüstü Masallar</i>	700-749
B. Dinî Masallar	750-849
C. Kısa Romantik Masallar	850-999
D. Aptal Dev Masalları	1000-1199

III. Fıkralar ve Anekdotlar

<i>Mankafa Fıkraları</i>	1200-1349
<i>Evli Çiftler Hakkındaki Fıkralar</i>	1350-1439
<i>Bir Kadın (Kız) Hakkındaki Fıkralar</i>	1440-1524
<i>Bir Adam (Erkek Çocuk) Hakkındaki Fıkralar</i>	1525-1874
<i>Akıllı Adam Hakkındaki Anlatmalar</i>	1525-1639
<i>Şanslı Rastlantılar Hakkındaki Anlatmalar</i>	1640-1674
<i>Aptal Adam Hakkındaki Anlatmalar</i>	1675-1724

<i>Papaz veya Dinî Figürler Hakkındaki Anlatmalar</i>	1725-1849
<i>Diğer İnsan Grupları Hakkındaki Anlatmalar</i>	1850-1874
<i>Yalan Masalları</i>	1875-1999
IV. Zincirlemeli Masallar	
<i>Zincirlemeli Masallar</i>	2000-2199
<i>Yakalama Masalları</i>	2200-2249
<i>Diğer Formül Masalları</i>	2300-2399
V. Sınıflandırmaya Girmeyen Masallar	
<i>Sınıflandırılmamış Masallar</i>	2400-2499” ²⁰

Katalogun İngilizce olarak yayınlanan ve genişletilmiş ikinci baskısında masalların beş ana başlık altında sınıflandırıldığı görülmektedir. Antti Aarne'nin hazırladığı katalogda masallar üç ana başlık altında toplanırken, Stith Thomson bunlara “Zincirlemeli Masallar”ı eklemiş ve diğer başlıklar altında sınıflandırılmayan ve tek örneği bulunan tipleri ise “Sınıflandırılmamış Masallar” başlığı altında toplamıştır.

Propp'un, Antti Aarne'nin sınıflandırmasına getirdiği eleştiriler “The Types of The Folktale”in genişletilmiş ikinci baskısında da giderilememiştir. Sınıflandırmanın ilk ana başlığı olan “Hayvan Masalları” ifadesi, masalların içeriğine ve kahramanlarına göre; “Günlük (Asıl) Masallar” ifadesi, masalların bir kısmının asıl masal olduğunu ifade edecek şekilde ve içeriğe göre; “Fıkralar ve Anekdotlar” bir başka halk edebiyatı türü adına göre; “Zincirlemeli Masallar” ise masalın yapısal özelliklerine göre yapılmış bir adlandırmadır. Bu sınıflandırma içerisine yerleştirilemeyen masallar ise “Sınıflandırılmamış Masallar” başlığı altında toplanmıştır.

Halk bilgisi ürünlerinin sınıflandırılması, özellikle de masal söz konusu olduğunda, daha karmaşık bir hâl almaktadır. Aarne'nin sınıflandırmasına eleştiriler yönelten Propp, masalların ancak yapısal olarak incelenmesinden sonra sınıflandırılabilceğini savunmaktadır. Diğer taraftan, bu kadar eleştiri yapmasına rağmen, masal araştırmaları için büyük bir öneme sahip olan yapısal incelemesini bitirdikten sonra bir masal sınıflandırması yapması beklenen Propp da bir masal

²⁰ Stith Thompson, Antti Aarne. *age*. ss. 19-20.

sınıflandırması yapmamıştır. “Folklor Türlerinin Tasnif Esasları”²¹ adlı makalesinde folklor türlerinin sınıflandırılmasıyla ilgili önemli değerlendirmeler yapmış olmakla birlikte, herhangi bir masal sınıflandırması yapmamış olması dikkat çekicidir.²²

“The Types of The Folktale”in Stith Thompson tarafından yayınlanan şekli de bazı eleştirilere maruz kalmıştır. Hans Jörg Uther, AaTh’ye yöneltilen eleştirileri on başlık altında toplamıştır:

1. *Bir anlatı tipolojisi tam olarak, bilimsel bir şemayı ifade eder, ancak gerçek dünyadaki anlatı geleneğinde böyle bir durum mevcut değildir.*
2. *Genellikle, türlerin tanımlanması ve karakterlere göre sınıflandırılması ne tematik olarak ne de yapısal olarak tutarlılık arz eder. Örneğin AaTh’de 850-999 numaraları ile gösterilen Kısa Hikâyeler (Romantik Masallar) özel bir tür ile temsil edilmez.*
3. *19. yüzyıl “Fin Okulu”nun sözlü gelenek üzerine yoğunlaşmasıyla yazılı kaynaklar ikinci pozisyona atılmış ve genellikle önemli eski şekiller göz ardı edilmiş ve masal tiplerinin oluşumu belirsizleşmiştir.*
4. *Sistem esası itibarıyla Avrupa anlatı geleneğini içermekte olup, diğer bölgelere yayılmış olan Avrupalı göçmenler ve Batı Asya’dan uygun malzemeyi içermektedir. Hatta Avrupa’dan bile gelenekler dengesiz bir şekilde düzenlenmiştir. Düzenleme bölgeden bölgeye önemli değişiklikler arz etmekte ve bazıları için (Örneğin, Danimarka ve Rusya) hiçbir bilgi verilmemiştir. Portekiz’den, Doğu ve Güneydoğu Avrupa’dan elde edilen örnekler verilmemiştir. Küçük etnik grupların anlatı gelenekleri (Bask, Ladin, Frizye, Sorb vb.) ya hiç yoktur ya da yeterince belgelendirilmemiştir.*
5. *Sadece birkaç varyantı olan yerel tiplerin farklı bir şekilde sunumu, bunların her birinin hem gelenek içindeki görüntülerini hem de bütün olarak bütün olarak kataloğun sistemini gereksiz bir şekilde belirsizleştirmiştir.*
6. *İlgili bilimsel incelemelere yapılması gereken göndermeler genellikle eksiktir.*

²¹ Vladimir Propp. “Folklor Türlerinin Tasnif Esasları.” Çev.: Metin Özarslan. *Milli Folklor*. S.: 38, Yaz-1998, ss. 120-128.

²² Masalların sınıflandırılması ile ilgili yaklaşımlar, çalışmamızın I. Bölüm’ünde ayrıntıları ile ele alındığından burada daha fazla değerlendirme yapılmamıştır.

7. Varyantlara yapılması gereken göndermeler yeni metinlere değil, genellikle eski derlemelere dönüktür.
8. Masal tiplerinin tanımlanması pek çok durumda çok kısa, oldukça basittir ve haksız bir şekilde daha çok sadece erkek karakterlere odaklanmıştır.
9. Düzensiz tipler olarak adlandırılan tiplerin neye göre dahil edileceği belirsizdir.
10. Pek çok tipin oluşmasına temel oluşturan bilgilerin çoğu ulaşılması çok zor olan arşiv metinlerine dayandırılmaktadır.”²³

Masal araştırmaları bakımından en önemli çalışmalardan biri olan “Enzyklopädie des Märchens (Masal Ansiklopedisi)”in²⁴ hazırlanması ile oluşan tecrübeden istifade edilerek ve yukarıda verilen eleştiriler de göz önünde tutularak, AaTh’nin eksikliklerinin giderilmesi amacıyla masal tipleri kataloğu yeniden yayına hazırlanmıştır. Masal tipleri kataloğu 2004 yılında geliştirilerek ve genişletilerek Alman Dili ve Edebiyatı Profesörü Hans-Jörg Uther tarafından yayınlanmıştır. “The Types of International Folktales (Uluslararası Masal Tipleri Kataloğu)”²⁵ adıyla üç cilt halinde yayınlanan bu katalog masal araştırmalarında “ATU (Aarne-Thompson-Uther)” şeklinde kısaltılmaktadır. Hans-Jörg Uther, bu yeni yayında, AaTh’ye yöneltilen yukarıdaki eleştirilerin ATU’da giderildiğini veya azaltıldığını belirtmektedir.²⁶

Türkiye’de yapılan masal araştırmalarında ATU üzerinde durulmadığı için burada kataloğu kısaca tanıtmakta yarar görüyoruz. AaTh temelinde hazırlanan ATU, üç ciltten oluşmaktadır. I. Ciltte, kısa bir “Giriş”ten sonra “Hayvan Masalları, Sihir (Büyü) Masalları, Dinî Masallar ve Gerçekçi Masallar (Kısa Hikâyeler)”a yer verilmiştir. ATU’nun II. Cildinde, “Aptal Dev Masalları, Fıkralar ve Şakalar, Zincirleme Masallar”a, III. Cildinde ise “Coğrafi ve Etnik Terimler, Devam Etmeyen Tipler, Numara Değişiklikleri, Yeni Tipler, Motif Listesi, Bibliyografya ve Kısaltmalar, Ek Kaynaklar ve Konu İndeksi”nden oluşan “Ekler”e yer verilmiştir.

²³ Hans-Jörg Uther. *The Types of International Folktales. A Classification and Bibliography. Based on the System of Antti Aarne and Stith Thompson*. 3 Cilt. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica, 2004, ss. 7-8.

²⁴ Masal Ansiklopedisi’nin 13 cildi yayınlanmıştır ve “V” harfine kadar gelmiştir. Ansiklopedi hakkında daha fazla bilgi için bkz. <http://wwwuser.gwdg.de/~enzmaer/>

²⁵ Hans-Jörg Uther. *The Types of International Folktales. A Classification and Bibliography. Based on the System of Antti Aarne and Stith Thompson*. 3 Cilt. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica, 2004.

²⁶ Hans-Jörg Uther. *age.*, s. 8.

Stith Thomson, “The Types of The Folktale” adlı eserinde masalları; “I. Hayvan Masalları, II. Günlük (Asıl) Masallar, III. Fıkralar ve Anekdotalar, IV. Zincirlemeli Masallar, V. Sınıflandırmaya Girmeyen Masallar” olarak beş başlık altında sınıflandırmış ve masal tiplerini bu sınıflandırmaya göre kataloglamıştır.²⁷ Hans-Jörg Uther’in esas itibarıyla bu sınıflandırmaya bağlı kalmakla birlikte, Thompson’un sınıflandırmasındaki bazı alt başlıkları, ana başlık olarak değerlendirdiği görülmektedir. ATU’da masallar, “Hayvan Masalları, Sihirli Masallar, Dinî Masallar, Gerçekçi Masallar (Kısa Hikâyeler), Aptal Dev Masalları, Fıkralar ve Şakalar ve Zincirleme Masallar” olarak yedi başlık altında toplanmıştır. Bu sınıflandırmada, Thompson’un “Günlük (Asıl) Masallar”ın alt başlığı olarak değerlendirdiği “Sihirli Masallar, Dinî Masallar, Kısa Romantik Masallar ve Aptal Dev Masalları”nın ayrı başlıklar altında ele alındığı, “Sınıflandırmaya Girmeyen Masallar”a ise yer verilmediği görülmektedir.

Bu ana sınıflandırmadaki değişiklikler, bazı alt başlıklarda da görülmektedir. Örneğin, AaTh’de “Hayvan Masalları”nın alt başlıklarından biri olan “İnsan ve Vahşi Hayvanlar (Man and Wild Animals)”a²⁸, ATU’da “Vahşi Hayvanlar ve İnsanlar (Wild Animals and Humans)”²⁹ olarak yer verilmiştir.

ATU’nun dikkate değer en önemli özelliği; tiplerin adlandırılması ve tanımlanmasının yeniden yapılmış olması ve kataloğun daha da kapsamlı hâle getirilmesidir. ATU’da tiplerle ilgili yapı şöyledir: Tip numarası, adlandırma, tanımlama, kombinasyonlar, notlar, yazılı ve sözlü varyantlar. Bu kataloğun yapısının daha iyi anlaşılması için bu özellikleri daha ayrıntılı vermenin yararlı olacağını düşünüyoruz.

1. Tip Numarası: AaTh’de olduğu gibi, ATU’da da öncelikle tip numarasına yer verilmiştir. Kataloğa 250’den fazla yeni tip eklenmiş, eski katalogdaki bazı tiplerin yeri ve numarası değiştirilmiştir. Yeni eklenen ve AaTh’deki numarası değişen tiplerin listesine üçüncü ciltte yer verilmiş, böylece iki katalog arasındaki süreklilik sağlanmıştır.

²⁷ Stith Thompson, Antti Aarne. *age.*, ss. 19-20.

²⁸ Stith Thompson, Antti Aarne. *age.*, s. 19.

²⁹ Hans-Jörg Uther. *age.*, s. 5.

2. Başlık ve Tanım: ATU’da tiplerin büyük bir kısmı yeniden adlandırılmış, bütün tip tanımları ise yeniden yazılmış ve her tipin eski katalogdaki adlandırması parantez içinde belirtilmiştir. AaTh’de olduğu gibi, her tipin içerisinde o masal tipinde yer alan motifler “Motif Index of Folk Literature”daki numaraları belirtilerek verilmiştir.

3. Kombinasyonlar: Her masal tipi ile ilgili açıklamalardan sonra, o tipin ilgili olduğu diğer tipler “Kombinasyonlar” başlığı altında verilmiştir. Bu kısımda verilen bilgiler, tipler arası ilişkileri göstermesi bakımından oldukça önemlidir.

4. Notlar: ATU’da “Notlar” başlığı altında söz konusu masal tipinin ilk görüldüğü kaynaklara ulaşılabilirdiği ölçüde yer verilmiştir.

5. Yazılı Kaynaklar ve Varyantlar: ATU’nun AaTh’ye göre en kapsamlı özelliği, masalın yazılı ve sözlü varyantlarına yer verilen “Kaynaklar/Varyantlar” kısmıdır. Her tipin altında o masal tipinin görüldüğü kaynaklara ve ülkelere yer verilmiştir. Bu kısmın, AaTh’ye göre daha sistemli ve kapsamlı olduğu ilk bakışta görülmektedir. AaTh’de zikredilmeyen pek çok ülkeye ATU’da yer verilmiş, katalog bu anlamda tamamen uluslararası bir nitelik kazanmıştır. Avrupa masallarına ek olarak, Asya, Amerika ve Afrika ülkelerinin masalları da Hans-Jörg Uther’in çalışmaları sayesinde tip kataloğuna yerleştirilmiştir.

Bu değerlendirmelerden sonra, ATU’da Türk masallarının durumu ile ilgili bilgi vermek istiyoruz. Eberhard-Boratav tarafından hazırlanan ve araştırmacılar tarafından genellikle “EB” veya “TTV” olarak kısaltılan “Typen Türkischer Volksmärchen (Türk Masal Tipleri)” AaTh’de kullanılmış ve Türk masalları da bu katalogdaki sınıflandırmaya dahil edilmiştir. ATU’da TTV’ye ek olarak “Saim Sakaoğlu. *Anadolu-Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu*. Ankara, 1980; Saim Sakaoğlu. *Kıbrıs Türk Masalları*. Ankara, 1983; Ali Berat Alptekin, “Hayvan Masalları Tip ve Motif Kataloğuna Doğru”. *Prof. Dr. Saim Sakaoğlu’na 55. Yıl Armağanı*. Kayseri, 1994, ss. 56-97; Pertev Naili Boratav. *Zaman Zaman İçinde*. İstanbul, 1958” gibi bazı yeni kaynaklar da kullanılmış, böylece masal tipleri kataloğu Türk masalları için daha kullanışlı hale getirilmiştir.

Türk masalları için ATU’nun bir diğer önemli özelliği de Türk dünyasının genelini kapsayacak genişlikte hazırlanmış olmasıdır. Kullanılan kaynaklar sınırlı olsa

da Azerbaycan, Türkmenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan gibi bağımsız Türk cumhuriyetlerinin masallarının yanında, Rusya Federasyonu içerisinde yer alan Tatar, Başkurt, Çuvaş, Altay, Yakut, Tıva masalları ile Doğu Türkistan'da yaşayan Uygur Türklerine ait masallara da yer verilmiştir. ATU, bu yönüyle Türk masalları konusunda çalışan bilim adamları için son derece değerli bir katalogdur.

Tip adları, tiplerin tanımlanması, yeni tiplerin eklenmesi, bazı tiplerin tek bir başlık altında ele alınması ve daha fazla ülkenin masallarına yer vermesi bakımından masal tipleri kataloğu daha kullanışlı hâle gelmiş olmakla birlikte, temelde AaTh'den hareketle hazırlandığından ve yeni bir sınıflandırma yapılmadığından AaTh'ye yöneltile eleştirilerin bir kısmı ATU'da da giderilememiştir. Özellikle Türk boylarının masallarıyla ilgili olarak, Rusça kaynaklara ağırlık verilmesi, Türkiye'de masallar hakkında hazırlanan çalışmaların göz ardı edilmesi bu eksikliklerin başında gelmektedir.

ATU'da masalların sınıflandırılması ve katalogun genel planı şöyledir:

“I. HAYVAN MASALLARI

<i>Vahşi Hayvanlar</i>	1-99
<i>Akıllı Tilki (Diğer Hayvanlar)</i>	1-69
<i>Diğer Vahşi Hayvanlar</i>	70-99
<i>Vahşi Hayvanlar ve Evcil Hayvanlar</i>	100-149
<i>Vahşi Hayvanlar ve İnsanlar</i>	150-199
<i>Evcil Hayvanlar</i>	200-219
<i>Diğer Hayvanlar ve Nesneler</i>	220-299

II. SİHİR (BÜYÜ) MASALLARI

<i>Doğüstü Düşmanlar/Rakipler</i>	300-399
<i>Doğüstü veya Büyülü Karı (Koca) veya Diğer Akrabalar</i>	400-459
<i>Karı</i>	400-424
<i>Koca</i>	425-449
<i>Erkek veya Kız Kardeş</i>	450-459
<i>Doğüstü Görevler</i>	460-499
<i>Doğüstü Yardımcılar</i>	500-559
<i>Sihirli Nesneler</i>	560-649
<i>Doğüstü Güç veya Bilgi</i>	650-699

<i>Doğauüstölükle İlgili Diğer Masallar</i>	700-749
III. DİNÎ MASALLAR	
<i>Tanrı Ödüllendirir veya Cezalandırır</i>	750-779
<i>Doğrunun Ortaya Çıkması</i>	780-799
<i>Cennet</i>	800-809
<i>Şeytan</i>	810-826
<i>Diğer Dini Masallar</i>	827-849
IV. GERÇEKÇİ MASALLAR-KISA ANLATMALAR	
<i>Bir Erkek Prensesle Evlenir</i>	850-869
<i>Bir Kadın Prensle Evlenir</i>	870-879
<i>Sadakat Delilleri ve Masumluk</i>	880-899
<i>Dikbaşı Kadın Söz Dinlemeyi Öğrenir</i>	900-909
<i>İyi Kurallar</i>	910-919
<i>Akıllı Hareketler ve Sözler</i>	920-929
<i>Kader Masalları</i>	930-949
<i>Hırsızlar ve Katiller</i>	950-969
<i>Diğer Gerçekçi Masallar</i>	970-999
V. APTAL DEV MASALLARI	
<i>İş Sözleşmesi</i>	1000-1029
<i>İnsan ve Dev Arasındaki Ortaklık</i>	1030-1059
<i>İnsan ve Dev Arasındaki Mücadele/Yarışma</i>	1060-1114
<i>İnsan Devi Öldürür (Yaralar)</i>	1115-1144
<i>Dev, İnsan Tarafından Korkutulur</i>	1145-1154
<i>Adam Şeytanı Yener</i>	1155-1169
<i>Ruh, Şeytandan Kurtarılır</i>	1170-1199
VI. FIKRALAR VE ŞAKALAR	
<i>Bir Aptal Hakkındaki Hikâyeler</i>	1200-1349
<i>Evli Çiftler Hakkındaki Hikâyeler</i>	1350-1439
<i>Aptal Karı ve Kocas</i>	1380-1404
<i>Aptal Koca ve Karısı</i>	1405-1429
<i>Aptal Çiftler</i>	1430-1439

<i>Bir Kadın Hakkında Hikâyeler</i>	1440-1524
<i>Eş Aramak</i>	1450-1474
<i>Yaşlı (Evde Kalmış) Kızlar Hakkında Şakalar</i>	1475-1499
<i>Kadınlarla İlgili Diğer Hikâyeler</i>	1500-1524
<i>Bir Erkek Hakkında Hikâyeler</i>	1525-1724
<i>Akıllı Adam</i>	1525-1639
<i>Şanslı Tesadüf</i>	1640-1674
<i>Aptal Adam</i>	1675-1724
<i>Papazlar ve Dini Figürler Hakkında Şakalar</i>	1725-1849
<i>Papaz Aldatılır</i>	1725-1774
<i>Papaz ve Zangoç</i>	1775-1799
<i>Dini Figürler Hakkında Diğer Şakalar</i>	1800-1749
<i>Diğer İnsan Grupları Hakkında Fıkralar</i>	1850-1874
<i>Yalan Masalları</i>	1875-1999
VII. ZİNCİRLEME MASALLAR	
<i>Zincirlemeli (Eklemeli) Masallar</i>	2000-2100
<i>Numaralara, Nesnelere, Hayvanlara veya İsimlere Dayanan Zin.</i>	2000-2020
<i>Ölümlle İlgili Zincirlemeler</i>	2021-2024
<i>Yemekle İlgili Zincirlemeler</i>	2024-2028
<i>Diğer Olaylarla İlgili Zincirlemeler</i>	2029-2075
<i>Yakalama Masalları</i>	2200-2299
<i>Diğer Zincirleme Masallar</i>	2300-2399” ³⁰

AaTh’de masallar içerisinde sınıflandırılan ve Türk halk bilimi çalışmalarında ayrı bir tür olduğu kesin olarak kabul edilen fıkralara ATU’da da yer verilmiştir. Özellikle Nasreddin Hoca fıkralarının, yabancı dillerde yapılan yayınları ATU’da yer almıştır. Masalların sınıflandırılmasında fıkralara yer verilmesi bazı araştırmacılar tarafından eleştirilirken,³¹ TTV’de fıkralara yer verilmemiş olması da bazı

³⁰ Hans-Jörg Uther. *age.*, I. Cilt, ss. 5-6; II. Cilt, ss. 5-6.

³¹ Dursun Yıldırım. *Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları*. Ankara: Akçağ Yay., 1999, s. 39.

araştırmacılar tarafından bir eksiklik olarak değerlendirilmiştir.³² Biz, bu konuyu burada ayrıntılarıyla tartışmayacağız; ancak fıkraların ayrı bir tür olarak ele alınması gerektiğini ve masal sınıflandırılmalarında yer verilmemesi gerektiğini belirtmek istiyoruz.³³

Avrupa ve uluslararası masal tipleri kataloğunun yanında tanıtılması gerekli olan bir diğer tip kataloğu da Wolfram Eberhard ve Pertev Naili Boratav tarafından hazırlanan “Typen Türkischer Volksmärchen (Türk Masallarının Tipleri)”³⁴ adlı Türk masal tipleri kataloğudur.

Masal araştırmalarında TTV veya EB şeklinde kısaltılan bu katalogta 378 masal tipine yer verilmiştir. TTV’de masallar 23 başlık altında toplanmış ve her başlığın altında belirli masal tiplerine yer verilmiştir. TTV’de Türk masal tipleri şu şekilde sınıflandırılmıştır:

<i>A. Hayvan Masalları</i>	1-22
<i>B. Hayvanlar ve İnsanlar</i>	23-33
<i>C. Hayvanlar veya Ruhlar Bir İnsana Yardım Eder</i>	34-82
<i>D. Doğüstü Bir Hayvan veya Ruhla Evlenme</i>	83-109
<i>a) Kadın Ruhtur</i>	83-91
<i>b) Erkek Ruhtur</i>	92-109
<i>E. İyi Ruhlarla veya Evliyalara Yaşama</i>	110-122
<i>F. Kaderin Hakimiyeti</i>	123-142
<i>G. Rüya</i>	143-145
<i>H. Kötü Ruhlarla Yaşama</i>	146-168
<i>I. Sihirbazlar (Büyücüler)</i>	169-184
<i>J. Bir Kız Sevgili Bulur</i>	185-196
<i>K. Bir Erkek Sevgili Bulur</i>	197-222
<i>L. Fakir Kız Zenginle Evlenir</i>	223-238
<i>M. Kıskançlık ve İftira</i>	239-255
<i>N. Hor Görülen Koca Kahramandır</i>	256-258

³² Saim Sakaoğlu. *Masal Araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yay., 1999, s. 14.

³³ Bu konuyla ilgili olarak çalışmamızın I. Bölüm’ünde “Masalların Sınıflandırılması” ve “Halk Anlatıları İçerisinde Masal ve Diğer Anlatı Türleriyle İlişkisi” adlı kısımlarda ayrıntılı olarak, bilgi verilmiştir.

³⁴ Wolfram Eberhard, Pertev Naili Boratav. *Typen Türkischer Volksmärchen*. Wiesbaden: Franz Steiner Verlag GMBH, 1953.

<i>O. Zina ve Baştan Çıkarma</i>	259-280
<i>P. Garip İşler ve Olaylar</i>	281-288
<i>Q. Garip Davalar</i>	289-301
<i>R. Gerçekçi Masallar</i>	302-310
<i>S. Garip Tesadüfler</i>	311-316
<i>T. Komik Hikâyeler</i>	317-322
<i>U. Aptal ve Tembel Erkekler ve Kadınlar</i>	323-338
<i>V. Hırsızlar ve Dedektifler</i>	339-349
<i>W. Akıllı, Hilekâr veya Cimri Erkekler ve Kadınlar</i>	350-378” ³⁵

TTV’de bir masal tipi ile ilgili bilgilere “I. Motif Sırası, II. Belgeler (Yayınlar), III. Varyantlar, IV. Açıklamalar, V. Notlar” olmak üzere beş başlık altında yer verilmiştir.

Türk masal tipleri üzerine hazırlanan TTV, hem ilk olması hem de hazırlandığı dönemden itibaren uluslararası masal araştırmalarına Türk masallarının da dahil edilmesi bakımından önemli bir katalogdur. Ancak katalogun Almanca yayınlanmış olması, zaman içerisinde yeni bulunan masal tiplerine göre katalogun genişletilememesi ve katalogun eksikliğinin ve yetersiz olduğunun vurgulanması dışında bilimsel çalışmaların yapılmaması nedeniyle TTV, Türk masal araştırmacılığının çok gerisinde kalmıştır. Ayrıca yeni bulunacak tiplerin yerleştirilmesi için boş numaraların bırakılmamış olması, yani katalogun 1’den başlayıp, 378’de sona ermesi de katalogun genişletilmesini ve geliştirilmesini zorlaştırmaktadır.³⁶

Türk halk bilimi uzmanları ve özellikle de masal araştırmacıları tarafından TTV’nin yeniden yayınlanması ve genişletilmesi gerektiği sözlü olarak dile getirilmekle birlikte, bu konuda ciddi bilimsel çalışmalar yapılmamıştır. Hande Birkalan, TÜBİTAK tarafından desteklenen “Türk Masal Tipleri’nin (Typen Türkischer Volksmärchen-TTV) Revizyonu ve Genişletilmiş Baskısı İçin Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı-Boratav Arşivi’ndeki Malzemenin Analizi” adlı bir proje hazırlamış ve projenin sonuç raporunda TTV’yi İngilizce ve Türkçe olarak yeniden yayınlayacağını, bu konuda

³⁵ Wolfram Eberhard, Pertev Naili Boratav. *age.* ss. V-X.

³⁶ Kataloglarda yer almayan masal tiplerinin yerleştirilmesi sorunuyla ilgili olarak bkz. Saim Sakaoglu. “Yeni Masal Tiplerinin Kataloğa Yerleştirilmesi Meselesi.” *Masal Araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yay., 1999, ss. 78-81.

TTV'nin yayın ve tercüme haklarını da aldığını belirtmektedir.³⁷ TTV'nin Türkçe olarak ve genişletilmiş baskısının yapılması, Türk masal araştırmaları bakımından oldukça önemli bir gelişme olacaktır.

II.2. Tatar Masallarının Tipleri ile İlgili Çalışmalar

Kazan Tatar masallarının tipleri ile ilgili olarak müstakil bir katalog hazırlanmamıştır. Ancak, bazı bilimsel incelemelerde, metin yayınları ve makalelerde, masal tiplerinin listesine yer verilmiştir. “Tatar Halık İcatı” serisinden yayınlanan masal kitaplarının sonlarında Kazan Tatar masallarının tip numaralarına bir liste hâlinde yer verilmiştir.³⁸ Bu kitaplarda; N. P. Andreyev,³⁹ Aarne-Topmson, I. Bolte-G. Polivka,⁴⁰ Eberhard-Borataw ve V. Chauvin⁴¹ tarafından hazırlanan kataloglar kullanılmıştır. Tatar Halık İcatı serisinden yayınlanan bu üç cildin Rusça yayınlarında ise⁴² L. G. Barag, İ. P. Berezovski, K. P. Kabaşnikov ve İ. V. Novikov tarafından hazırlanan katalog⁴³ ve AaTh kullanılarak, Kazan Tatar masallarının tiplerine bir liste hâlinde yer verilmiştir.

³⁷ Hande Birkalan-Gedik. *Türk Masal Tipleri'nin (Typen Türkischer Volksmärchen-TTV) Revizyonu ve Genişletilmiş Baskısı İçin Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı-Borataw Arşivi'ndeki Malzemenin Analizi*. İstanbul: TÜBİTAK Projesi, Proje No: 106K388, 2007.

³⁸ *Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap)*. Tomnı Tözüvçeler, İskermelerné Hezérlevçeler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 400-403; *Tatar Halık İcatı Ekiyetler (İkençé Kitap)*. Tomnı Tözüvçeler, İskermelerné Hezérlevçeler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1978, ss. 442-444; *Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Öçénçé Kitap)*. Tomnı Tözüvçé, Kéres Mekalené Yazuvçı, İskermeler Ezérlevçél: L. Ş. Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1981, ss. 350-356.

³⁹ N. P. Andreyev. *Ukazatel Skazoçnih Syujetov po Sisteme Aarne*. Leningrad, 1929. Bu katalogun İngilizce'ye tercüme edilmiş şekli için bkz. N. P. Andreev, “Index of Tale-Plots According to the System of Aarne”; A Partial Translation. Çev. Heda Jason. Santa Monica, California: The RAND Corporation, 1968.

⁴⁰ I. Bolte, G. Polivka. *Anmerkungen zu den. Kinder und Hausmärchen der Brüder Grimm*. Bd. 1-5. Leipzig, 1913-193.

⁴¹ V. Chauvin. *Bibliographie des Ourages Arabes*, Vol. 1-12. Liege: 1899-1922.

⁴² *Tatarskoe Narodnoe Tvorçestva. V 14-ti Tomah. Tom 1, Skazki o Jivotnih i Volşebnie Skazki*. Sostavitel Toma, Avtor Vctupitelnoy Stati i Kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, s. 347; *Tatarskoe Narodnoe Tvorçestva. V 14 Tomah. Tom 2, Volşebnie Skazki*. Sostavitel Toma, Avtor Vctupitelnoy Stati i Kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 2001, ss. 392-393; *Tatarskoe Narodnoe Tvorçestva. V 15 Tomah. Tom 3, Bitovie Skazki*. Sostavitel Toma, Avtor Vctupitelnoy Stati i Kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Magarif, 2010, ss. 509-510.

⁴³ *Sravnitelny Ukazatel Syujetov. Vostoçnoslavyanskaya Skazka*. Sostaviteli: L. G. Barag, İ. P. Berezovski, K. P. Kabaşnikov, İ. V. Novikov. L.: Nauka, 1979. Rus masal araştırmalarında SUS olarak kısaltılan bu kataloğa <http://www.ruthenia.ru/folklore/sus/index.htm> adresinden internet ortamında ulaşmak mümkündür.

Fin-Ugor halklarının masal tipleri üzerine iki makale yayınlayan István Kecskeméti ve Heikki Paunonen, söz konusu makalelerinde Kazan Tatar masallarının tiplerine de yer vermişlerdir. Bu makalelerden ilki “Eläinsadut Suomalais-ugrilaisen Seuran julkaisuissa (Fin-Ugor Toplumlari ile İlgili Yayinlarda Hayvan Masallari)” adını taşımaktadır. Kecskeméti ve Paunonen bu makalelerinde AaTh’de 1-299 numaralar arasında yer alan hayvan masallarının tiplerine yer vermişlerdir.⁴⁴ Kecskeméti ve Paunonen’in ikinci çalışması ise “Die Märchentypen in den Publikationen der Finnisch-ugrischen Gesellschaft (Fin-Ugor Toplumlariyla İlgili Yayinlardaki Masalların Tipleri)” adını taşımaktadır. Bu makalede; Gabor Balint, Heikki Paasonen ve M. A. Vasilyev tarafından yayınlanan Tatar masallarının tip numaraları AaTh’ye göre verilmiştir.⁴⁵

Tatar masallari üzerine çalışan Lenar Cemaletdin, “Tılsımnı Ekiyetlernén Repertuari hem Syujet Tiplari (XIX Yöz hem XX Yöz Başındağı Yazmalar Buyınça) (XIX. Yüzyıl ve XX. Yüzyıl Başlarında Sihirli Masalların Yayinlandığı Kaynaklar ve Bu Masalların Tipleri)” adlı makalesinde, 19. yüzyılda ve 20. yüzyıl başında basılan Kazan Tatar masallariyla ilgili yayinlarda yer alan masal metinlerinin tiplerini AaTh ve SUS’u kullanarak tespit etmiştir.⁴⁶ Lenar Cemaletdin, “Syujetnıy Sostav Skazok (Masalların Konu Kadrosu)”⁴⁷ ve “Syujeti i Motivı Tatarskih Skazok o Jivotnıh (Opıt Sozdaniya Sistematiçeskogo Ukazatelya) (Tatar Hayvan Masallarının Tipleri ve Motifleri (Sistematik Bir İndeks Oluşturma Tecrübesi))”⁴⁸ adlı makalelerinde de Tatar masallarının tipleriyle ilgili tespitlerine yer vermiştir.

⁴⁴ István Kecskeméti, Heikki Paunonen. “Eläinsadut Suomalais-ugrilaisen Seuran julkaisuissa.” *Virittäjä* . S.: 2, 1968, ss. 199-208, Heda Jason. *Motif, Type and Genre*. s. 191.’den.

⁴⁵ István Kecskeméti, Heikki Paunonen. “Die Märchentypen in den Publikationen der Finnisch-ugrischen Gesellschaft.” *Journal de la Société Finno-Ugrienne*. S.: 73, 1974, ss. 205-265.

⁴⁶ L. Ş. Camaletdinov. “Tılsımnı Ekiyetlernén Repertuari hem Syujet Tiplari (XIX Yöz hem XX Yöz Başındağı Yazmalar Buyınça).” *Tatar Folklorında Sotsial Motivlar. (XIX Yöz hem XX Yöz Başı)*. Kazan: SSSR Fenner Akademiyesi, Kazan Filiali, 1986, ss. 101-149.

⁴⁷ L. Ş. Zamaletdinov. “Syujetnıy Sostav Skazok.” *Poetika Tatarskogo Folklorı*. Kazan: İYALİ, 1991, ss. 60-75.

⁴⁸ L. Ş. Zamaletdinov. “Syujeti i Motivı Tatarskih Skazok o Jivotnıh (Opıt Sozdaniya Sistematiçeskogo Ukazatelya).” *Tipologiya Tatarskogo Folklorı*. Kazan: Akademiya Nauk Tatarstana, İYALİ, 1999, ss. 66-87.

II.3. Tatar Masallarının Tip Numaraları ve Olay Örgüsü

Tip katalogları ile ilgili bu değerlendirmelerden sonra, çalışmamızın bu kısmında, inceleme konumuz olan Tatar masallarının ATU ve EB'ye göre tip numaraları ve olay örgüsü tespit edilmiştir. AaTh'ye göre kapsam bakımından daha geniş olduğundan ve Türk boylarının masallarına da yer verildiğinden ATU'nun kullanılması tercih edilmiştir. İncelemede,

I. Masalın Adı

II. ATU ve EB Tip Numaraları

III. Olay Örgüsü

sıralaması takip edilmiştir.

BİRİNCİ MASAL

I. Tilki ile Kurt

II. ATU: 2, EB: 5

III. Olay Örgüsü:

1. Dere kenarında yiyecek bulmak için dolaşan tilki, buzun üstündeki oltayı görür ve oltayı sudan çıkarıp, balıkları yemeye başlar.
2. Balık kokusunu fark eden kurt tilkinin yanına gelir ve tilkiden balık tutmasını öğretmesini ister.
3. Tilki, kurda, balık tutmak için kuyruğunu buzdan aşağıya sarkıtarak, oturması gerektiğini söyler.
4. Tilkinin tavsiyesine uyan kurt, kuyruğunu buzun içine sarkıtıp, oturunca, kuyruğu buz tutar.
5. Dereye su almaya gelen kadınlar, kurdu görüp erkeklere haber verir ve erkekler kurdu öldürüp, derisini satarlar.
6. Tilki, kurdun başına gelenleri gülerek izler.

İKİNCİ MASAL

I. Sağlıklı Hastası Taşır

II. ATU: 50+2, EB: 5

II. Olay Örgüsü:

1. Hastalanan aslanı, bütün hayvanlar ziyaret eder, ancak tilki gelmez.
2. Kurt, aslana gidip, tilkinin ziyarete gelmediğini söyler.
3. Kurdun söylediklerini duyan tilki, aslanın yanına gelir ve hastalığına ilaç aramaya gittiğini, bu nedenle geciktiğini, kurdun arka bacağını yerse iyileşeceğini söyler.
4. Aslan, kurdun arka bacağını koparıp, yer.
5. Topal kalan kurt, ormanda tilki ile karşılaşır ve bu durumun düzelmesi için bir çare bilip, bilmediğini sorar.
6. Tilki, kuyruğuna sandık bağlayıp, buz deliğinden sarkıtarak, balık tutmasını ve tuttuğu bu balıkları yediğinde iyileşeceğini söyler.
7. Kurt, tilkinin tavsiyesine uyar ve kuyruğu su içinde donar.

8. Su almaya gelen kadınların saldırmaları üzerine kaçmak isteyen kurdun kuyruğu kopar.
9. Topal ve kuyruksuz kalan kurt, tekrar tilkiye rastlar ve bir çare bilip, bilmediğini sorunca tilki, dağda bir çare bulabileceğini söyler.
10. Kurdun birlikte gitme teklifini bir bahaneyle geri çeviren tilki, kurdun sırtına binerek gidebileceklerini söyler.
11. Kurdun sırtına binen tilki, “Sağlıklıyı hasta taşır.” diyerek, kurt ile dalga geçer.

ÜÇÜNCÜ MASAL

I. Ayı ile Tilki

II. ATU: 15, EB: 6

III. Olay Örgüsü:

1. Çok iyi arkadaş olan ayı ile tilki, yaşlandıklarında yemek için bir fıçı bal ve bir fıçı yağ saklarlar.
2. Ayının yaşlanıp, yürüyemediği bir gün tilki, gizlice bu fıçıların yanına gider ve karnını doyurur.
3. Tilki, nereye gittiğini soran ayıya, bir kişinin oğlu olduğunu, ona ad koymaya gittiğini ve çocuğa “Başlamış” adını verdiğini söyler.
4. Tilki, tekrar gidip, sakladıkları bal ve yağdan yiyerek, karnını doyurur.
5. Nereye gittiğini soran ayıya, bir kişinin oğlu olduğunu, ona ad vermeye gittiğini ve çocuğa “Yarılanmış” adını verdiğini söyler.
6. Tilki, tekrar gidip, sakladıkları bal ve yağdan yiyerek, karnını doyurur.
7. Nereye gittiği soran ayıya, bir kişinin oğlu olduğunu, ona ad vermeye gittiğini ve çocuğa “Diplenmiş” adını verdiğini söyler.
8. Ayının isteği üzerine, sakladıkları bal ve yağın yanına giderler ve fıçıların boş olduğunu görürler.
9. Ayı, tilkiyi; tilki de ayıyı suçlar ve bal ile yağı kimin yediğini anlamak için güneşe yatarlar.
10. Ayı uyuyunca, tilki kalkar ve fıçıda kalan bal ile yağı ayının karnına sürüp, ayıyı uyandırır ve senin yediğin ortaya çıktı diyerek, ayıyı terk eder.

DÖRDÜNCÜ MASAL

I. Ayı, Kurt, Tilki

II. ATU: 20A+52, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Ayı, kurt ve tilki hacca gidip, kimseye zarar vermemeye karar verirler.
2. Yolda bir deveye rastlar ve deve de onlara katılır.
3. Deve otları yiyerek karnını doyurur, diğerleri buna çok kızarlar ve deveyi keserler.
4. Ayı, devenin karnını yıkamaya gidince, tilki kurda devenin böbreğini yemeyi ve ayı gelince durumu kendisinin açıklayacağını söyler.
5. Ayı geri döner ve böbreğin nerede olduğunu sorar.
6. Tilkiye bakınca, tilki, kurdun yediğini söyler.
7. Ayı, kurdu kovalamaya başlar, yalnız kalan tilki eti saklar.
8. Ayı geri döndüğünde, tilki ağlayarak eti kartalın kaptığını söyler.
9. Ayı, çok kızıp ayrılıp gider ve yalnız kalan tilki, sakladığı eti tek başına yer.

BEŞİNCİ MASAL

I. Kurnaz Tilki

II. ATU: 20A+52+122A, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Tilki, porsuk, kurt, deve ve at arkadaş olup, yazı birlikte geçirirler.
2. Havalar soğumaya başlayınca porsuk, tilki ve kurt, at ile deveyi kesmeye karar verirler.
3. Tilki, deveye kışı çıkaramayacağını söyleyince, durumu anlayan deve, en genç olanı kesmeyi teklif eder.
 - a. Deve, en yaşlı kendisinin olduğunu, cennetten Adem ile birlikte çıktığını söyler.
 - b. Tilki, hoca olduğunu, Nuh'un gemisinde çocukları okuttuğunu söyler.
 - c. Kurt, Nuh'un gemisinde bekçilik yaptığını söyler.

- . Porsuk, doktor olduğunu, Nuh'un gemisinde pek çok hastayı iyileştirdiğini söyler.
4. Ata kaç yaşında olduğunu sorarlar; at da arka ayağının altında yazılı olduğunu söyler.
 5. Tilki, kurda atın ayağını kaldırmasını, kendisinin yazıyı okuyacağını söylemesi üzerine kurt, atın ayağını kaldırır; at kurdu teper ve yaralar.
 6. Porsuk, deveye kışı çıkaramayacağını, bu nedenle kendisini kesmelerine izin vermesini, onu yazın yeniden dirilteceğini söyler ve razı olan deveyi keserler.
 7. Kurt, tilki ile porsuğu devenin i organlarını ve başını yıkamaya gönderir.
 8. Tilki, devenin beynini yer ve porsuğa da devenin yüreğini yemesini, kurda gereken cevabı vereceğini söyler.
 9. Kurt, devenin beyni ile yüreğinin nerede olduğunu sorunca, tilki, devenin beynsiz olduğunu, yüreğini de porsuğun yediğini söyler.
 10. Porsuk, kurttan kaçar, kurt da porsuğun ardından gider.
 11. Yalnız kalan tilki, etin en iyi yerlerini saklayıp, kemikleri ve toynaklarını bırakır.
 12. Geri dönen kurt, tilkinin kendisini kandırdığını anlar.
 13. Tilki bir köye gidip, eline kitap alır ve gzlk takarak, okur gibi yapar. Yanına gelen kurdu ğretmen olduğunu söyleyerek kandırır ve kurdun yavrularını da iki koyun karşılığında okutabileceğini söyler.
 14. Kurt, yavrularını ve iki koyunu getirip, tilkiye teslim eder.
 15. Tilki, koyunları da, kurdun yavrularını da yer, kemiklerini yavruların derisine sarıp, kaçar.
 16. Altı ay sonra, yavrularını görmeye gelen kurt, kandırıldığını anlar.
 17. Tilkiyi bir değirmende un yalarken yakalayan kurt, tilkinin yanıldığını söylemesi üzerine tilkiye inanır.
 18. Tilki, değirmen taşının üstüne kurdun yemesi için un serper ve gizlice değirmenin oluğunu açar; değirmen taşının dönmesiyle kurt, duvara çarpar ve yaralanır.

19. Kurt, tilkiyi bir dağda sepet örerken yakalar, tilki yıllardır sepet ördüğünü söyler ve kurda da öğretebileceğini söyleyip, kurdu sepetin içine oturtup, kurdun çıkamayacağı şekilde ağzını da kapatır.
20. Pazara giden insanlar, kurdu öldürürler, tilki de kendi yoluna gider.

ALTINCI MASAL

I. Aslan, Tilki, Kurt

II. ATU: 51, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Aslan, tilki ve kurt avlanmaya çıkarlar ve bir eşek, bir keçi ve bir porsuk yakalarlar.
2. Aslan, kurttan bunları paylaşmasını ister.
3. Kurt, kır eşeğini kendisine alır, aslana kır keçisini, tilkiye de porsuğu verir.
4. Buna sinirlenen aslan, kurdun başını yarar.
5. Aslan bu kez de tilkinin paylaşmasını ister.
6. Tilki, eşeği sabah yemesi için, keçiyi öğleyin yemesi için, porsuğu da akşam yemesi için aslana verir.
6. Aslan, tilkiye, böyle paylaşmayı nereden öğrendiğini sorduğunda tilki, “Başına kızıl börk giyen öğretti.” diye cevap verir.

YEDİNCİ MASAL

I. Ağıl Yapan Tilki

II. ATU: --, EB:--

II. Olay Örgüsü:

1. Tavuk yetiştiren aslanın tavukları bir türlü çoğalmaz.
2. Bu nedenle aslan çok büyük bir ağıl yaptırır, ama yine de tavukları azalmaya devam eder.
3. Aslana tilkinin ağıl yapımında usta olduğunu söylerler ve aslan, tilkiye çok büyük bir ağıl yaptırır, ama tavuklar yine de azalmaya devam eder.
4. Bekçi koyan aslan, tavukları tilkinin çaldığını öğrenir.
5. Tilki, ağılı yaparken kendi girebileceği kadar bir delik bırakmıştır.

SEKİZİNCİ MASAL

I. Turna ile Tilki

II. ATU: 60, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Dost olan turna ile tilki birbirlerini yemeğe davet ederler.
2. Tilki, yemeği turnanın gagasıyla alamayacağı şekilde hazırlar.
3. Turna da tilkiyi davet ettiğinde, yemeği tilkinin yiyemeyeceği şekilde hazırlar ve “Sen de ağırladın, ben de ağırladım.” der.

DOKUZUNCU MASAL

I. Akıllı Hile Masalı

II. ATU: 62, EB: 2

III. Olay Örgüsü:

1. Horoz, bir duvarın üstünde öterken yanına tilki gelir ve padişahın bütün hayvanların dost olmaları gerektiğini belirten bir fermanı olduğunu söyler.
2. Durumu anlayan horoz, köy tarafından bir hayvanın gelmekte olduğunu söyler; bunun üzerine tilki kaçacak yer aramaya başlar.
3. Horoz, padişah fermanı var demiştin ya, bir şey olmaz deyince de, tilki, o köpek belki padişah fermanını işitmemiştir der ve kaçar.

ONUNCU MASAL

I. Horoz ile Tilki

II. ATU: 62, EB: 2

III. Olay Örgüsü:

1. Tilki, ağacın tepesinde duran horozu yakalamak için, birlikte namaz kılmayı teklif eder.
2. Horoz, ağacın arkasında imam uyuyor, onu uyandır öyle kılalım der.
3. Ağacın altında yatan köpeği gören tilki, kaçmaya başlar.
4. Namaz kılacaktık diyen horoza, abdestim bozuldu; yenileyip, geliyorum diye cevap verir.

ON BİRİNCİ MASAL

I. Aç Köpek ile Kurt

II. ATU: 47D, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Yaşlanan köpeği sahibi kovar.
2. Köpek, bir kurda rastlar ve kurt, köpeğe acıyıp, onu yemekten vazgeçer.
3. Kurt, bir atı yakalar ve köpeğe “Gözüm ağardı mı?” diye sorar, olumlu cevap alınca da atı bırakır, ölen atı yemesi için köpeğe bırakır ve gider.
4. Bu köpeğe, sahibi tarafından yiyecek verilmeyen başka bir köpek rastlar, o da kurt gibi bir atı yakalar ve köpeğe “Gözüm ağardı mı?” diye sorar, o sırada at köpeği teper ve o zaman diğer köpek “Şimdi gözün ağardı?” diye cevap verir.

ON İKİNCİ MASAL

I. Keçi ile Kurt

II. ATU: 123, EB: 8-Form A

III. Olay Örgüsü:

1. Bir keçi ve üç oğlağı vardır.
2. Keçi her gün dağlara gider ve akşam türkü söyleyerek eve döner, keçileri ona kapıyı açar.
3. Bu durumu gören, kurt bir gün türkü söyleyerek gelir, ama oğlaklar onun anneleri olmadığını anlayıp, kapıyı açmazlar.
4. Kurt, ayıya gidip, iki koyun karşılığında dilini inceltir.
5. Bu kez oğlaklar, kurdu anneleri sanarak, kapıyı açarlar ve kurt, oğlakları yer.
6. Keçi, ormanda kurdu bulur ve karnını yarıp, oğlaklarını çıkarır.
7. Keçi ve oğlakları, bir çukur kazarak, kurda tuzak hazırlarlar.
8. Ormanda kurtla karşılaşan tilki, onu yemeğe çağırır ve keçilerin hazırladıkları çukura düşürüp, yakar.

ON ÜÇÜNCÜ MASAL

I. Keten İvanıç

II. ATU: 103A*, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Tilki ile kurt, iyi dostturlar ve gençliklerinde kurt, yiyeceklerini temin eder.
2. Kurt yaşlanınca, tilki ormana gider ve ormanda daha önce hiç görmediği kedi ile karşılaşır.
3. Kedi, kendisinin ormanları denetleyen bir müfettiş olduğunu söyler ve tilki, kediye eve davet eder.
4. Tilki, misafirlerinin bir oturuşta bir koyun ve bir öküz yediğini kurda söyler; bunun üzerine kurt, bu hayvanları yakalamaya gider.
5. Yolda;
 - a. Bir ayıya rastlar, ayı da ona katılır.
 - b. Bir yaban domuzuna rastlarlar, o da katılır.
 - c. Bir tavşana rastlarlar, tavşan da onlara katılır.
6. Tavşan, sürülerin yerini öğrenir; kurt, koyunu yakalar; yaban domuzu ile ayı da öküzü yakalarlar.
7. Tilki, bunların yetmeyeceğini, biraz daha yiyecek bulamazlarsa, müfettişin kendilerini yiyeceğini söyler. Kurt, bir koyun ve bir tay getirir.
8. Birlikte saklanıp, bu müfettişi gözetlemeye karar verirler.
9. Kedi, oradan geçen bir farenin üstüne atlayınca, diğerleri kendilerine saldırdığını zannedip, kaçarlar.
10. Tilki ile kedi kalan etleri birlikte yerler.

ON DÖRDÜNCÜ MASAL

I. Keçi ile Koyun

II. ATU: 125, EB: 11 (3-4)

III. Olay Örgüsü:

1. Yaşlı bir karı kocanın bir öküzleri, bir atları, bir koyun ve bir keçileri vardır.

2. İşe yaramayan öküzü keserler, para lazım olunca da atı satarlar.
3. Kesileceklerini duyan keçi ile koyun kaçarlar.
4. Yolda buldukları kurt başını, kaçarken yanlarına aldıkları çuvala koyarlar.
5. Ormanda yemek yiyen on kurda rastlarlar; keçi çuvaldaki kurt başını tekrar tekrar sayar.
6. Bunu duyan kurtlar kaçar, kurtların yemeğini keçi ile koyun yer.
7. Sonunda sahiplerinin yanına dönerler.

ON BEŞİNCİ MASAL

I. Keçi ve Koyun

II. ATU: --, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Bir adam, keçi ve koyun alır.
2. Kışın keçi, koyuna yaslanıp, ısınır; böylece bunlar dost olmaya karar verirler.
3. Yaz gelince, keçi sözünü unuttur ve koktuğunu söyleyerek, koyunu yanına yaklaştırmaz.
4. Kış geldiğinde de koyun, üşümeye başlayan keçiyi yanına yaklaştırmaz.

ON ALTINCI MASAL

I. Ayı Oğlu Atilehmetgerey

II. ATU: 650A, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Bir köyde yaşlı bir karı kocanın bir kızları, bir de sığırları vardır.
2. Eve dönmeyen sığırı aramayan giden kızı, ayı kaçıtır.
3. Ayı ile kızın bir oğlu olur; kız, oğluna Atilehmetgerey adını verir.
4. Annesi, oğluna bir gün ayının kendisini kaçırdığını anlatır.
5. Durumu öğrenen oğlan, annesini bir sandığı koyar ve insanların yanına götürür ve takip eden ayıyı da öldürür.
6. Oğlan, annesini insanların yanına bırakır ve kendisi ormana döner.

ON YEDİNCİ MASAL

I. Ayı ile Üç Kız

II. ATU: 311, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Yaşlı bir kadının üç kızı vardır.
2. Önce büyük kızı, sonra ortanca kızı, en sonunda da küçük kızı çilek toplamaya gittiğinde ayı tarafından kaçırılır.
3. Büyük kız, annesine hediye göndermek bahanesiyle, ayıyı kandırıp,
 - a. Önce küçük kardeşini,
 - b. Sonra ortanca kardeşini,
 - c. En sonunda kendini çuvala koyarak, ayıyla gönderir.
4. Durumu anlayan ayı, bunların yanına gelirken, anne ve kızları tarafından hazırlanan çukura düşer ve yanarak ölür.

ON SEKİZİNCİ MASAL

I. Hilekar Tilki

II. ATU: 170+158, EB: 35

III. Olay Örgüsü:

1. Bir tilki, yolda yürürken bir koyun ayağı bulur.
2. Tilki üç köyde misafir olur;
 - a. Birinci köyde ev sahibine saklaması için verdiği koyun ayağını saklar, yerine bir tavuk alır,
 - b. İkinci köyde tavuğu saklar, yerine bir kaz alır,
 - c. Üçüncü köyde kazı saklar, yerine bir öküz alır.
3. Tilki, bütün hayvanları keser ve öküz derisinin içine saman doldurur.
4. Tilki, yanına gelen ayı ile kurdu, kızak ve hamut almaya gönderir.
5. Tilki, ayı ile kurdun getirdiği kızağa öküzü koşar, ama öküz hareket etmeyince sinirlenir ve oradan ayrılır.
6. Ayı ile kurt, öküzü yemek istediklerinde içinin saman dolu olduğunu görüp, tilkinin kendilerini kandırdığını anlarlar.

ON DOKUZUNCU MASAL

I. Dost Hayvanlar

II. ATU: 155, EB: 48

III. Olay Örgüsü:

1. Bir güvercin, köstebek ile dost olur.
2. Bu güvercin, dostu köstebekten tuzağa yakalanan arkadaşlarını kurtarmasını ister, köstebek bunları kurtarır.
3. Olanları izleyen karga, köstebek ile dost olmak ister; köstebek, karganın düşman olduğunu ileri sürüp, kabul etmez ve bir masal anlatır:
 - a. Bir oğlan, ormanda ateş içinde kalan yılanı kurtarır, ama yılan oğlanı iyiliğe kötülük gerek, deyip bırakmaz, bunu sormaya karar verirler.
 - b. Önce bir sığıra sorarlar, sığır iyiliğe, iyilik gerek, der, ben sahibime yıllardır hizmet ediyorum, ama bu sene buzağım olmadı diye beni kasaba verecekler, der.
 - c. Sonra bir ağaca sorarlar, ağaç da iyiliğe, iyilik gerek diye cevap verir ve insanlar benim gölgemde yemek pişirip, çay içiyor, sonra da beni kesmeye kalkıyorlar, der.
 - ç. En sonunda bir tilkiye sorarlar, tilki, iyiliğe kötülük gerek, der ve hile ile yılanı çuvala sokar, oğlan yılanı öldürür.
4. Karga ile köstebek dost olurlar, karganın da dostu kurbağadır.
5. Bunların yanına avcıdan kaçan bir geyik de katılır.
6. Geyik, avcının ağına yakalanır ve bunlar geyiği kurtarır, ancak bu kez de avcı kurbağayı yakalar.
7. Birlikte kurbağayı da kurtarırlar, avcı sihirli bir yer olduğunu düşünerek, oradan uzaklaşır.

YİRMİNCİ MASAL

I. Salam Torhan

II. ATU: 545B, EB: 34

III. Olay Örgüsü:

1. Salam Torhan yaz günü kırdan yatarken, yanına bir tilki gelir ve bir tavuk verirse, kendisini evlendireceğini söyler.
2. Salam Torhan, tilkiye tavuğu verir, tavuğu yiyen tilki bir zengine gidip, Salam Torhan'ın yeni bir ambar yaptırdığını söyleyerek;
 - a. Önce bakır paralarını taşıyacağını,
 - b. Sonra gümüş paralarını,
 - c. En sonunda da altınlarını taşıyacağı gerekçeyle, kap ister.
3. Bunun üzerine zengin, tilkiyi eve davet eder ve tilkinin Salam Torhan'a kız istemeye gideceğini öğrenince, kendi kızını tavsiye etmesini söyler.
4. Salam Torhan'ın yanına gelen tilki, durumu ona anlatır, ama Salam Torhan inanmaz.
5. Tilki gidip, zengin ile düğün tarihi karalaştırır; Salam Torhan'ın mallarının çok olduğunu, atlarının da büyük olduğunu söyleyerek, köprüleri sağlamlaştırmalarını ister.
6. Tilki ile Salam Torhan zengin adamın yanına giderken köprüyü yıkarlar.
7. Tilki, Salam Torhan'ı soyundurup, suya sokar ve zengine köprü yıkıldı diye haber verir. Zenginin adamları Salam Torhan'ı sudan çıkarırlar ve düğünü yaparlar.
8. Tilki, oradan erken ayrılır ve yolda rastladığı at, sığır ve koyun çobanlarına, oradan geçenlere sürülerin Salam Torhan'a ait olduğunu söylemelerini tembihler; tüccar bir kadına da gidip, düşmanın geldiğini, kendisinin kuyuya inmesini, düşman gidince kuyudan çıkaracağını söyler.
9. Zengin ve kafilesi gelirken çobanlardan sürülerin Salam Torhan'a ait olduğunu öğrenip, sevinirler, tüccarın evini de Salam Torhan'ın evi diye beğenirler.
10. Salam Torhan, tilkiyi öldüğünde altın küfe ile gömdüreceğini söyler.
11. Tilki hastalanır ve ölü numarası yapar; Salam Torhan, tilkiyi sandığa koydurup, bir çukura attırır. Geri gelen tilki, Salam Torhan'a sitem eder.
12. Tilki bir süre sonra gerçekten ölür, üç gün beklettikten sonra gömerler, bütün mallara Salam Torhan sahip olur.

YİRMİBİRİNCİ MASAL

I. Çıplak Kurt

II. ATU: 122+122A, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Kurt, uzun süre yiyecek arar.
2. Aç kurt, ormanda bir aygıra rastlar, onu yemek ister.
3. Aygır kuyruğundaki altın tüyü kopardıktan sonra yemesini tavsiye eder ve kurdu teperek, kurtulur.
4. Kurt, bir öküz rastlar ve onu yemek ister.
5. Öküz, kulağındaki saati çıkardıktan sonra yemesini tavsiye eder ve saati çıkarmak isterken boynuzuyla vurup, kurdun elinden kurtulur.
6. Kurt, bir köyde keçiye rastlar, onu yemek ister.
7. Keçi, müezzin olduğunu ezanı okuduktan sonra yemesini ister ve keçi, bağırıp, sahibini çağırır, kurttan kurtulur.
8. Kurt, bir değirmende tilkiye rastlar, onu yemek ister.
9. Tilki öğretmen olduğunu, isterse çocuklarını da okutabileceğini söyler ve kurdun yavrularını yiyip, hile ile kurdu değirmende alt eder.
10. Kurt tekrar tilkiye rastlar ve onu yemek ister.
11. Tilki, koyunları getirme bahanesiyle kurdu otların içine sokar, otları ateşe verir, kurt canını zor kurtarır.
12. Bütün tüyleri yanan kurt, bir terziye rastlar, onu yemek ister.
13. Terzi, elbise dikmek bahanesiyle kurdu döverek, öldürür.

YİRMİ İKİNCİ MASAL

I. Ahmak Kurt

II. ATU: 122F+122M*+122G, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Yaşlı bir karı koca, yaşlandığı ve ürümediği için, köpeklerine kızarlar.
2. Adam, köpeği asmak için ormana götürürken, köpeğin ağladığını görür ve onu, bir ağaca bağlayıp, bırakır.
3. Köpeğin yanına bir kurt gelir, onu yemek ister.

4. Köpek, kendisini semirttikten sonra yemesini tavsiye eder.
5. Kurt, köpeğe önce buzağı, sonra koyun, sonra da domuz getirir, köpek iyice semirir.
6. Kurt, köpeği yemek istediğinde, güçlenen köpeğin elinden kaçarak kurtulur.
7. Kurt, bir tekeye rastlar, onu yemek ister.
8. Teke, yaşlı olduğunu, kendisini yerken dişlerinin ağrıyacağını, bu nedenle yüksekten ağzına atlarsa, daha iyi olacağını söyler ve hile ile kurtulur.
9. Kurt yavrulu bir domuz görür, onun yavrularını yemek ister.
10. Domuz, yavrularının kirli olduğunu, değirmende yıkadıktan sonra kendisine vereceğini söyleyip, değirmenin oluğunu açar ve kurt boğularak, ölür.

YİRMİ ÜÇÜNCÜ MASAL

I. Horoz Padişah

II. ATU: -- , EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Bir horoz, büyük bir duvarın üzerine çıkar ve tavuklara seslenerek, en güzel kim, en yiğit kim diye sorar.
2. Tavuklar hep bir ağızdan sensin, diye cevap verirler.
3. Horoz, en güzel ses kimin, kimin ayakları daha kuvvetli, kimin kıyafeti en süslü, diye sorar.
4. Tavuklar, senin diye cevap verirler.
5. Horoz, en büyük taht kimin, kimin tacı daha soylu diye sorar.
6. Tavuklar, senin diye cevap verirler.
7. O sırada bir aşçı gelir ve horozu keserek, yemep yapar.

YİRMİ DÖRDÜNCÜ MASAL

I. Hilekâr Horoz

II. ATU: 715, EB: 54

III. Olay Örgüsü:

1. Bir horoz yolda altın bir yüzük bulur ve yüzüğü boynuna takar.
2. Zengin bir adam yüzüğü bir haftalığına ister ve karşılığında horoza darı verir.
3. Horoz, yüzüğü geri istediğinde zengin vermez ve horozu kovar.
4. Horoz ikinci kez yüzüğü istemeye giderken, yolda;
 - a. Bir ayıya rastlar; ayı, horozun içine girer,
 - b. Bir kurda rastlar; kurt, horozun içine girer,
 - c. Bir tilkiye rastlar; tilki, horozun içine girer.
5. Zenginden yüzüğünü isteyince, yüzüğü vermez ve:
 - a. Birinci gün, atlar tepip, öldürsün diye, horozu atların ahırına kapatırlar; ayı, horozun içinden çıkıp, bütün atları öldürür.
 - b. İkinci gün, kazlar dalayıp, öldürsün diye, horozu kazların yanına kapatırlar; tilki, horozun içinden çıkıp, bütün kazları öldürür.
 - c. Üçüncü gün, koyunların, keçilerin yanına kapatırlar; kurt, horozun içinden çıkıp, hepsini öldürür.
 - ç. Dördüncü gün, horozu kuyuya atarlar, horoz bütün suyu içine alır.
 - d. Beşinci gün, horozu kızgın bir sobaya atarlar, horoz içindeki suyu çıkarıp, sobayı da ocağı da söndürür.
6. Horoz; ayı, tilki ve kurdu içinden çıkarır, zengin adamı ailesi ile birlikte öldürüp, bütün mallarını alırlar.

YİRMİ BEŞİNCİ MASAL

I. Dört Dost

II. ATU: 130A+130B, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Kedi, horoz, kaz ve öküz dost olurlar.
2. Güz gelince üşümeye başlayan kedi, dostlarına ev yapmayı teklif eder,
 - a. Horoz, çatıdan çatıya yürüdüğünü söyleyerek, kabul etmez,
 - b. Kaz, eşik dibinden eşik dibine yürüdüğünü söyleyerek, kabul etmez,
 - c. Öküz, kapı dibinden kapı dibine yürüdüğünü söyleyerek, kabul etmez.
3. Kedi, evi kendisi yapar.

4. Kış gelince, önce horoz, sonra kaz ve en sonunda da öküz, kediyi tehdit ederek, evine girerler.
5. Ayı ile kurt bunların bir arada yaşadığını öğrenir ve eve gelirler.
6. İçeri giren kurt, evdekilerin saldırısına uğrar ve kendini dışarı zor atar; ayıya olanları anlatır.

YİRMİ ALTINCI MASAL

I. Köpek ile Ağaçkakan

II. ATU: 248, EB: -

III. Olay Örgüsü:

1. Yaşlı bir karı kocaya bakan köpek yaşlanınca bunu evden kovarlar.
2. Ormanda ağlayan köpeğin yanına bir ağaçkakan gelir ve köpeğe acıyarak, onu evine götürür.
3. Köpek, bir ağacın dibinde ağaçkakanın yavrularını beklerken, ağaçkakan gelir ve düğüne gideceklerini söyler.
4. Birlikte düğün olan köye giderler ve:
 - a. İnsanlar ağaçkakanı kovalarken, köpek karnını doyurur,
 - b. Ağaçkakan, bal fıçısını deler ve insanlar huniyi ararken, köpek istediği kadar bal yer.
 - c. Ağaçkakan, harmanda ekin döven insanlardan birinin başına konar, diğeri ağaçkakana vurmak isterken arkadaşına vurur, köpek katıla katıla güler.
5. Köpek ile ağaçkakana bir tilki rastlar, ağaçkakan hile ile tilkiyi tuzağa düşürür, köpek tilkiyi yakalar.
6. Oradan geçen bir çiftçi, köpek ile tilkiyi öldürür.
7. Bu duruma çok üzülen ağaçkakan;
 - a. Çiftçinin atının başına konar, çiftçi ağaçkakana vurmak isterken, atı öldürür.
 - b. Çiftçinin çömlleklerine konar, çiftçi yine ağaçkakana vurmak isterken, çömlleklerini kırar.

8. Çiftçi çömlersiz, atsız evine gider; ağaçkakan da yavrularının yanına döner.

YİRMİ YEDİNCİ MASAL

I. Bildircin ile Tilki

II. ATU: 223, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Bildircin ile tilki dost olurlar.
2. Tilki, bildircinden kendisini doyurmasını ister.
3. Bildircin, tilkiyi bir yol kenarına götürür ve yoldan geçen bir karı kocayı oyalarken, tilki onların yiyeceklerini çalar ve karınlarını doyururlar.
4. Tilki, bildircinden kendisini korkutmasını ister.
5. Bildircin, gözlerini kapatan tilkiyi avcılarının yanına götürür.
6. Çok korkan tilki avcılarının elinden zor kurtulur.
7. Tilki, bildircinden kendisini güldürmesini ister.
8. Bildircin, tilkiyi yiyeceklerini çaldıkları karı kocanın evine götürür.
9. Önce direğe, sonra öküzün boynuzuna, en sonunda da kadının başına konar; adam, kadının başına vurur, tilki bu duruma çok güler.

YİRMİ SEKİZİNCİ MASAL

I. Baykuş

II. ATU: --, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Kuşlar padişahı bütün kuşları toplar ve onlara; “Dünyada kuru ağaç mı çok, yaş ağaç mı; erkekler mi çok, kadınlar mı?” diye sorar.
2. Hiç kimse cevap veremez.
3. Orada olmayan baykuşu çağırırlar, kuşlar padişahı baykuşa; “Kuru ağaç mı çok, yaş ağaç mı?” diye sorar.
4. Baykuş, yaş ağaçlardaki kuru dalları da kuruya saydığını belirtip, kuru ağacın çok olduğunu söyler.
5. Kuşlar padişahı, “Dünyada kadınlar mı çok, erkekler mi?”, diye sorar.

6. Baykuş, kadın sözü dinleyen erkekleri de kadına saydığını belirtip, kadınlar çok diye cevap verir.
7. Kuşlar padişahı cevapları kabul eder.

YİRMİ DOKUZUNCU MASAL

I. Bülbül

II. ATU: --, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Padişahın kafeste beslediği bülbül günden güne zayıflamaya başlar.
2. Padişah; “Bu bülbülün dilini bilen yok mu, neden ötmüyor?” diye sorar.
3. Vezir, bülbülü alıp götürür; bülbül ötüncü, padişah ne dediğini sorar. Vezir; “Yurdunu özlemiş.” der.
4. Padişah, “Yurdu neresi?” diye sorunca, ip bağlayıp, bülbülü bırakırlar, bülbül, ısırgana konar ve ötmeye başlar.
5. Padişah ne dediğini sorunca, vezir, yurduma döndüm diye sevindiğini söyler.
6. Bunun üzerine padişah yirmi beş yıl olan askerlik süresini, on iki yıla indirir.

OTUZUNCU MASAL

I. Yılan Padişahı Şahmaran

II. ATU: 673, EB: 57

III. Olay Örgüsü:

1. Odun satarak geçimini sağlayan fakir bir adam vardır.
2. Bu fakir adam, bir ağaç dibinde otururken, eline demirden bir şey değer ve orada bir bal küpü bulur.
3. Bu balı satarak geçimini sağlar, komşusuna da haber verir ve balı birlikte satarlar.
4. Bal bitince, yine aynı yeri kazar, karşısına çıkan kapıyı açtığında yılanlarla dolu bir odaya girer.
5. Yılanlar bunu yemek istediğinde, Şahmaran, yemelerine izin vermez ve bir süre yılanlarla birlikte yaşar.

6. Evini özleyen delikanlıyı, Şahmaran, kendisini gördüğünü kimseye söylememesi karşılığında, serbest bırakır.
7. Şehrin padişahı hastalanır ve sihirciler, iyileşmesi için Şahmaran'ı gören kişinin lazım olduğunu söylerler.
8. Padişah bir hamam yaptırır, herkesi bu hamama çağırır.
9. Delikanlının sırtındaki lekelerden Şahmaran'ı gördüğünü anlayıp, işkenceyle buna itiraf ettirirler.
10. Fakir delikanlı, Şahmaran'ın yanına gider.
11. Şahmaran kendisini pişirmesini istediklerinde, üçe bölmesini, birinci kaynayan ile son kaynayanın yerlerini değiştirmesini tavsiye eder.
12. Delikanlı, Şahmaran'ı getirir, üçe ayırıp, pişirir ve birinci ile üçüncü kaynayanın yerlerini değiştirir.
13. Sihirci üçüncü kaynayan diye birinciye içer ve ölür.
14. Delikanlı üçüncü kaynayanı içer ve kaynamakta olan yılan parçalarının konuştuklarını anlamaya başlar.
15. Yılan parçaları;
 - a. Baş parçasını yiyenin, başının iyileşeceğini,
 - b. İç parçasını yiyenin, içinin iyileşeceğini,
 - c. Kuyruk parçasını yiyenin, ayaklarının iyileşeceğini söyler.
16. Padişah, bütün parçaları yer ve iyileşir.
17. Fakir delikanlı bütün hayvanların dilini anlamaya başlar ve doktor olup, hastalıkları tedavi etmeyi öğrenir.

OTUZ BİRİNCİ MASAL

I. Sır Tutmaz

II. ATU: 670, EB: 56

III. Olay Örgüsü:

1. Dünyadaki bütün hayvanların tanıdığı meşhur bir avcı vardır.
2. Avcı bir gün ormanda, ak yılan ile kara yılanın dövüştüğünü görür ve kara yılanı vurmak isterken, yanlışlıkla yılan padişahının kızı olan ak yılanı öldürür.

3. Evine döndüğünde karısına olanları anlatır ve çok üzüldüğünü söyler.
4. Bu konuşmayı işiten bir yılan, durumu yılanlar padişahına anlatır.
5. Yılanlar padişahı, avcıyı çağırır ve olanları dinledikten sonra, kara yılanı cezalandırır; avcıdan kızını diriltmesini ister.
6. Avcı, yılanın söylemesiyle, ölü yılanı eliyle sıvazlar ve ölü yılan dirilir.
7. Yılan padişahı da kimseye söylememesi karşılığında, mükafat olarak avcının ağzına tükürür; avcı, bütün hayvanların ve ölümlerin dilini anlamaya başlar.
8. Bir gün babasını ziyarete giderken, yanında hediye olarak götürdüğü koçun söylediklerini anlar ve güler.
9. Niçin güldüğünü öğrenmek isteyen karısının ısrarı üzerine eve erken dönerler ve avcı, karısına sırrını açıklamadan önce köpeğine son kez ekmek verir.
10. Köpeğin önündeki kırıntıyı almak isteyen horoza, köpek durumu anlatır ve sahibinin öleceğini söyler.
11. Horoz, sen de sahibin de kafasızsın, ben kırk kadını idare ediyorum, sahibin bir kadını idare edemiyor diyerek dalga geçer.

OTUZ İKİNCİ MASAL

I. Karakuş (Simurg)

II. ATU: 425C, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Yaşlı bir adam pazara giderken büyük ve ortanca kızını uyandırıp, ne istediklerini sorar, küçük kızını ise uyandırmaya kıyamaz.
2. Küçük kız rüyasında bir çiçek görür ve bir süre sonra çiçeği kaybeder, uykusundan ağlayarak uyanır.
3. Kız, pazardan gelen babasından rüyasında gördüğü çiçeği ister.
4. Babası, o çiçeğin hayır getirmeyeceğini söyler, ama kızının ağlamasına dayanamayarak, çiçeği aramaya gitmeye karar verir.
5. Yaşlı adam, babasının zor günler için bıraktığı sandığı açar, sandıktaki düdüğü, üç tel saç ve sopayı alır.

6. Yaşlı adam yolda, kurtların saldırısından yanındaki düdüğü ötürüp fırtına çıkararak kurtulur.
7. Çok susadığında, bir kavağın dibindeki suyu içer; suyun yanındaki yırtıcı hayvanlardan da düdüğü sayesinde kurtulur.
8. Yolda acıktığında saç tellerini uçurarak, ortaya çıkardığı yiyeceklerle karnını doyurur.
9. Sonunda bir sarayın yanındaki bahçeye ulaşır ve bahçeden üç kızı için üç çiçek koparır.
10. Bahçenin sahibi olan Simurg, yaşlı adamı yakalar ve çiçekleri, küçük kızını kendisine vermesi karşılığında verebileceğini söyler.
11. Yaşlı adam mecburen kabul eder.
12. Yaşlı adam, dönerken bir nehre rastlar ve nehri, sihirli sopasıyla kurduğu köprü sayesinde geçer.
13. Simurg, gecikmesi üzerine yaşlı adama yetişir ve onu kendi memleketine götürür.
14. Geri dönen adam, kızlarına olanları anlatır; kızlar, kardeşlerini göndermek istemez.
15. Simurg gelip, kızı kaçıtır.
16. İki yıl geçtikten sonra kız, Simurg'tan belirli bir süre izin alarak, ailesini ziyarete gelir.
17. Ablaları, kıza fark ettirmeden saati geri alırlar, kız bu nedenle dönmekte gecikir.
18. Simurg, ablaları yüzünden geciktiği için kızı affeder; kanatlarını çırparak insan şekline dönüşür, kızı sınamak için, kuş kılığına girdiğini açıklar.
19. Kızla delikanlı evlenirler.

OTUZ ÜÇÜNCÜ MASAL

I. Sihirli Kese

II. ATU: --, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Bir köyde cinli bir hamam vardır.

2. Kızlar ve erkekler bir evde otururken, evdeki kızlar, kim hamamdan bir tas alır gelirse, onu yanlarına oturtacaklarını söylerler.
3. Bir delikanlı, hamama gider, tası tutunca, bir şey elini tutar ve kendisini almayı kabul ederse, bırakacağını söyler, delikanlı kabul eder.
4. Geri gelen oğlan hastalanır, yataklara düşer.
5. Bir hafta sonra hamamdan gelerek, “Gidip al, yoksa ölürsün.” diye seslenirler.
6. Delikanlı, hamama gittiğinde, güzel bir kızla karşılaşır, kızı evine getirir.
7. Eve gelen kız, temizlik yapmaya başlar ve o gece yatakları ayrı serer, düğünün kız evinde olacağını söyler.
8. Kız, oğlanla hamama gider, hamamda oğlana gözlerini kapattırır ve oğlanı sırtına alıp uçarak giderler.
9. Vardıkları yerde onları oyunlar ve türkülerle karşılarlar; kız, oğlana bütün yiyeceklere uzanmamasını, sadece kendi yediklerinden yemesini tembihler, oğlan kızın tavsiyelerine uyar.
10. Düğünden sonra kız, oğlana, babasının kendisini ambara götüreceğini, oradaki altınları almamasını, sadece eski bir keseyi almasını; atların ve yularların en kötüsünü seçmesini tembihler.
11. Oğlan kızın sözünü dinler ve eski keseyi, en kötü atı ve en kötü yuları alır.
12. Bir gece herkes uyurken, kızla oğlan kaçarlar, diğerleri yetişemezler.
13. Kızla oğlan, bir kadının evine misafir olurlar.
14. Kız, kadının hasta kızını tedavi edeceğini söyleyerek, süpürgeyle kıza vurur, “Al kendininkini, ver bizimkini” der ve kızı sobaya atar.
15. Kadına, gerçek kızının kendisi olduğunu, küçüklüğünde cinlerin değiştirdiğini açıklar.
16. Eski kesedeki para hiç bitmez, at da güzel bir at olur, birlikte oğlanın köyüne dönerler.

OTUZ DÖRDÜNCÜ MASAL

I. Sihirli Çubuk

II. ATU: 449, EB: 204 (3)

III. Olay Örgüsü:

1. Yaşlı bir adamın, bir oğlu ile bir kızı vardır.
2. Yaşlı adam ölmeden önce oğluna, kendisi evlenmeden ablasını evlendirmemesini vasiyet eder.
3. Oğlan, vasiyeti tutmaz ve ablasını, bir gözü kör bir adamla evlendirir; kendisi de ormanda, köprü başında karşılaştığı güzel bir kız ile evlenir.
4. Ablası, bunlara misafirlige geldiğinde kızın kendileriyle yemeğe oturmamasından şüphelenir.
5. Abla, kızın geceleyin bacadan çıkarak, köpeğe dönüştüğünü, diğer köpeklerle birlikte mezarlığa ölü yemeye gittiğini görür.
6. Kardeşine anlatır, fakat inandıramaz.
7. İkinci gece kız yine bacadan çıkınca, ablası kardeşine olanları gösterir.
8. Oğlanın kıza, her şeyi bildiğini söylemesi üzerine kız, sihirli çubuğu ile oğlanı köpeğe dönüştürür.
9. Köpek, ormanda bir çobana rastlar ve çoban bunu yanına alır; köpeğin akıllı oluşu nedeniyle namı etrafa yayılır.
10. Doğan doğmaz çocukları kaybolan padişah, köpeğin namını işitip on ikinci çocuğu doğmadan çobandan köpeği alır.
11. Köpek, padişahın on ikinci çocuğunun kaybolmasını engeller; köpeğin hizmetleri boynundaki altın kolyeye yazılır ve köpek serbest bırakılır.
12. Köpek, evine dönünce, karısı bunun nerede olduğunu ne yaptığını bildiğinden, köpeği, sihirli çubuğu ile serçeye dönüştürür.
13. Serçe, ekin biçen on bir delikanlının yanına konar ve tohumları yemeye başlar; bunu gören ihtiyar serçeyi öldürmek ister.
14. On bir delikanlının isteği üzerine, yaşlı adam serçeyi, sihirli çubuğu ile insana dönüştürür.
15. Oğlan, yaşlı adamın sihirli çubuğunu alır ve adamı, ata dönüştürür; on bir delikanlıya da padişah oğlu olduklarını açıklayıp, onları padişaha götürür.
16. Oğlan evine döner ve sihirli çubuk ile karısını ata dönüştürür, ona odun çektirir, sonunda da kız göle düşer ve boğulur.

OTUZ BEŞİNCİ MASAL

I. İhtiyar Balıkçı

II. ATU: 313, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Fakir bir karı koca, bir barakada yaşamaktadırlar ve balıkçılıkla geçinmektedirler.
2. Yaşlı adam bir gün balık tutamaz, su içmek için eğildiğinde bir şey bunu sakalından yakalar ve “Dünyada olmayan şeyi vermesi” karşılığında serbest bırakır.
3. Bu devdir ve balıkçıya yardım ederek, çok balık tutmasını sağlar, o balıklar içerisinde farklı bir balık da vardır.
4. Yaşlı balıkçı, balıkları satar; diğer balığı da evine götürüp, karısıyla yer, bunların bir erkek çocukları olur.
5. Çocuk on yaşına gelince, dev gelir ve ihtiyar balıkçıdan “Dünyada olmayan şeyi” ister, yaşlı balıkçı ne istediğini anlamaz.
6. Dev, ikinci gün tekrar gelince, ihtiyar balıkçı, oğlunu istediğini anlar.
7. Oğlanın tavsiyesiyle, devden yolu tarif etmesini oğlanın kendisinin geleceğini söyler.
8. Oğlan, kara ormanı geçer, büyük duvardaki kapıdan aydınlık dünyaya geçer ve yolda;
 - a. Birinci kayanın yanında bir kızla karşılaşır, kız kendisini almasını ister, oğlan kabul etmez,
 - b. İkinci kayanın yanında bir kızla daha karşılaşır, onu da kabul etmez,
 - c. Üçüncü kayanın yanındaki kızı önce kabul etmez, sonra da dönüp, kabul eder ve kızla evlenir, kızlar dev padişahının kızlarıdır.
9. Oğlan, devin yanına gider ve dev oğlandan üç isteği olduğunu söyler:
 - a. Birinci iş olarak, bir sazlıktaki ormanı kesip, odun yapmasını, yerini sürüp buğday ekip, biçip, öğütmesini ve sabah ekmek yapmasını ister; kız sihirli yüzüğü ile devleri çağırıp, bu işleri yaptırır.
 - b. İkinci iş olarak devlerin bile sulayamadığı atını sulamasını ister, kızın yardımıyla oğlan bu işi de başarır,

- c. Üçüncü iş olarak güvercin kılığındaki kızlarının en küçüğünü bulmasını ister ve bulursa kızını kendisine vereceğini vaat eder; kızın yardımıyla oğlan bunu da başarır.
10. Dev, kızını vermeye razı olur, ancak kızın oğlana yardım ettiğini anlar ve bunları demir saraya kapatıp, yakmak ister.
11. Kız, kendini iğne, oğlanı da ipliğe dönüştürür ve küçük bir delikten kaçıp, kurtulurlar.
12. Dev, onları takip ettirir; devin askerlerinden:
- a. Önce, yol kenarında iki çiçeğe dönüşerek,
- b. Sonra, kilise ve çan çalıcıya dönüşerek kurtulurlar.
13. Sonunda dev kendisi gelir; kız göle oğlan da balığa dönüşür, dev suyu içer, ama su çoğalır.
14. Kız, devin önce ayaklarını toprağa gömüp, taşla dönüştürür ve devden kurtulurlar.
15. Kızla oğlan devin mallarını alıp, oğlanın evine giderler, köyde güzel bir ev yaptırırlar.

OTUZ ALTINCI MASAL

I. Dev Kızı, Müflis Adamın Oğlu ve İmam

II. ATU: 313, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Zengin bir adam bütün malını içki içerek bitirir, adamın oğlu medresede okumaktadır.
2. Parası biten adam, “Para veren olsa, başımı da kestirim” deyince, dev gelir ve buna “Kendisinin bilmediği şeyi vermesi” karşılığında, içindeki para hiç bitmeyen bir kese ile bir mektup, verir.
3. Üç yıl sonra medresede okuyan oğlu döner ve mektubu bulur; oğlan deve satıldığını öğrenip yola çıkar.
4. Yolda bir dev karısına rastlar; dev karısı, oğlana bir mektup verir ve onu bir eve gönderir.

5. Oğlan evde güzel bir kızıla karşılaşış, mektubu kıza verince kız, kendisini çocukken devin kaçırdığını anlatır.
6. Oğlan, devin yanına gider, dev, oğlandan:
 - a. Büyük bir ormandaki ağaaları kesmesini, bir değirmen kurmasını, buğdayları oğtmesini, ekmek yapmasını, değirmenin yanına bir elma ağacı dikmesini ve elmaların da sabaha kadar olgunlaşmasını ister; kız, perilerini çalıştırarak, bu işi bitirir,
 - b. Altı atını sulamasını ister; kız, oğlana altı atın kendisi ile birlikte altı kız olduğunu söyler ve kendisine binmesini tembihler; oğlan ata biner, demirciden çivi ve çekiç alırlar, ama oğlan at şeklinde gelen devin kafasına çiviye çakamaz, dev kurtulur, atları sularlar ve devin isteğini yerine getirirler,
 - c. Sevdiği kıızı alıp, hamama girmesini ister.
7. Kız, devin kendilerini öldüreceğini anlar ve birlikte kaçarlar.
8. Dev onları takip ettirir, kıızla oğlan arkalarından gelenlerden:
 - a. Kız sürüye, oğlan da çobana dönüşerek,
 - b. Kız köye ve camiye, oğlan da müezzine dönüşerek,
 - c. Kendisi gelen devden de kız gle, oğlan da kurbağa dönüşerek, kurtulurlar.
9. Kızla oğlan, köylerine dönerken, oğlan kıızdan beklemesini, araba alıp, geleceğini; kız da kardeşlerine sarılmamasını, yoksa kendisini unutacağını söyler.
10. Oğlan, eve dönünce, kardeşine sarılır ve kıızı unuttur, ailesi başka bir kıızı oğlana istemeye hazırlanırlar.
11. Kız da oğlan gelmeyince, yaşlı bir kadının evine yerleşir.
12. Köyün imamı kıızı görür, güzelliğinden etkilenir ve üç gün sabah namazına geç kalır, köyde bu nedenle ç imam kovulur.
13. Oğlanın düğününe kız da ekmek yapıp götürür, yaptığı ekmeği kesince, içinden iki güvercin çıkar, biri “Unuttun, unuttun.”, diğeri de “Unutmadın, unutmadın.” diye ötünce, oğlan kıızı hatırlar.
14. Kızla oğlan evlenirler.

15. Oğlanın babası, buğday ekme zamanının geldiğini söyler; kızın perileri sayesinde:
- Tarlayı herkesten sonra başlayıp, en önce sürerler,
 - Tarlayı sularlar,
 - Otları yolarlar,
 - Çavdarı ve buğdayı biçerler,
 - Harmanı sürerler, samanı ve buğdayı ambara taşırlar.
16. Böylece rahat bir ömür geçirirler.

OTUZ YEDİNCİ MASAL

I. Kızıl Horoz

II. ATU: --, EB: --

III. Olay Örgüsü:

- Bir çobanın iki oğlu ve birkaç tane de kızı vardır.
- Çoban, büyük oğluyla birlikte hayvanlarını otlatmaya gider, öğle yemeğinden sonra yatıp, uyur.
- Çoban uyurken, ağzından bir sinek çıkar, süt tabağına konar ve bir dağa doğru uçar, gider.
- Oğlan, sineği yakalamak ister, ama sinek dağın içine girdiğinden yakalayamaz.
- Sinek dağdan çıkar ve çobanın ağzına girer.
- Uyanan çoban, oğluna, rüyasında pek çok altın, gümüş gördüğünü, bunların sahibini sorduğunda, kızıl horozu sabana koşup, dağı sürenin olacağını söylediklerini anlatır.
- Oğlan, babasından para alır, kıpkırmızı bir horoz satın alır, horozu uygun bir saban yapar ve kardeşiyle birlikte sineğin girdiği dağa gider.
- Dağı sürmeye başlayınca, dağın içinden ne istediğini sorarlar; oğlan, bütün altın, gümüşü geceleyin evine getirmelerini ister.
- Sabah kalktıklarında her yerin altın ve gümüşle dolu olduğunu görürler,
- Çoban, oğullarını okutur, kızlarını da evlendirir, eski kıyafeti ile kamçısını da fakirlik günlerini unutmamaları için saraya asar.

OTUZ SEKİZİNCİ MASAL

I. Gülçiçek

II. ATU: --, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Kara ormanda yaşayan bir ubırlı kocakarı ve onunla birlikte yaşayan oğlu ve gelini vardır.
2. Oğlan, annesinin kötülüklerine dayanamaz ve gurbete çıkar; kadın, gelinini hiç dışarı çıkarmaz.
3. Kocakarı evde yokken, gelin, evdeki ekmeği de alarak, annesine gitmek için kaçır.
4. Kocakarı, kurt kılığına girer ve gelini takip eder; gelin:
 - a. Karaağaca yalvarır, karaağaç kızı içine alır ve kurtarır,
 - b. Göle yalvarır, göl kızı içine alır ve kurtarır,
 - c. Kuşkayın'ın üstüne çıkar ve mahsur kalır.
5. Kız, kuşkayının tepesine konan sığırcık ile üç tel saçını ağabeyine gönderir.
6. Ağabeyi, kızın saçlarını atının kılları zannederek, dombırasına tel olarak takar ve çalmaya başlayınca, kardeşinin zor durumda olduğunu anlar.
7. Ağabeyi, kurdu öldürür ve kızı kurtarır.

OTUZ DOKUZUNCU MASAL

I. Kardeşi Keçi Olan

II. ATU: 450, EB: 168

III. Olay Örgüsü:

1. Bir kız, kız kardeşiyle birlikte meyve toplamaya gider.
2. Kardeşi susar ve:
 - a. At izinden su içmek ister, ablası ata dönüşeceğini söyleyerek, izin vermez,
 - b. Sığır izinden su içmek ister, ablası sığıra dönüşeceğini söyleyerek, izin vermez,

- c. Keçi izinden suyu içer ve oğlağa dönüşür.
3. Ablası, oğlağını kesmeyecek bir kişi ile evlenir.
4. Kaynanası, gelini su kenarında saçlarından söğüde bağlar ve orada bırakır.
5. Gelen misafirler için oğlağı kestirmek ister; oğlu, oğlağı dört kez ayaklarını yıkamaya gönderir ve geciken oğlağı aramak için gittiğinde karısını bulur.
6. Gelin, misafirleri ağırlar ve oğlağın kesilmesine izin vermez.
7. Sabah kalktıklarında oğlağın çok güzel bir kıza dönüştüğünü görürler, kızı evlendirirler ve mutlu bir şekilde yaşarlar.

KIRKINCI MASAL

I. Kuş Arayan Han Oğlu

II. ATU: 550, EB: 76, 206

III. Olay Örgüsü:

1. Bir padişahın üç oğlu, kırk ambar da altın ve gümüşü vardır.
2. Bir gün iki ambar kaybolur, ikinci gün bir ambar daha kaybolur.
3. Padişahın büyük oğlu bekçi durur, uyuduğu için, bir ambar daha kaybolur.
4. Padişahın ortanca oğlu bekçi durur, uyuduğu için, bir ambar daha kaybolur.
5. Padişahın küçük oğlu uyumaz, bir kuş gelir ve ambarı götürürken, oğlan kuşa ateş eder, ambarı kurtarır, kuşun bir tüyü yere düşer.
6. Padişah, oğullarının kuşu aramaya gitmek istemeleri üzerine onlara izin verir.
7. Üç kardeş, yolun üçe ayrıldığı bir noktaya gelirler, orada yollarla ilgili yazılar vardır:
 - a. Büyük oğlan, “Sağa giden, çok zengin olur.” yazan yoldan, sağ tarafa,
 - b. Ortanca oğlan, “Orta yoldan giden, orta zengin olur.” yazan yoldan orta yola,
 - c. Küçük oğlan ise “Giden gelmez.” yazan yoldan sol tarafa gider.
8. Yolda üç kardeş de yemek yemek için durduklarında, yanlarına bir kurt gelir:

- a. Büyük oğlan kurdu kovar; kurt, daha ileri gitmesine izin vermez,
 - b. Ortanca oğlan da kurdu kovar; kurt, onun da daha ileri gitmesine izin vermez.
 - c. Küçük oğlan yemeğinin yarısını kurda verir.
9. Kurt, aradığı kuşu nerede bulacağını ve nasıl yakalayacağını küçük oğlana anlatır; kuşun yuvasına dokunmamasını tembihler ve bekçileri etkisiz hâle getirmesi için bir kâğıt verir.
 10. Oğlan kurdun verdiği kâğıt ile bekçileri etkisiz hâle getirir ve kuşu alır, yuvasını da almak isteyince yakalanır.
 11. Han bunu, bir başka hanın yedi savaş atını almaya gönderir, atları getirirse kuşu vereceğini söyler.
 12. Kurt, oğlanın karşısına çıkar ve atları nasıl alacağını anlatır, sadece yularlarından çekmemesini, yularları keserek almasını tembihler, bekçileri etkisiz hâle getirmesi için yine bir kâğıt verir.
 13. Oğlan yularlarını keserek atları alır, yedinci atı yularından çekince yakalanır.
 14. Han bunu, bir başka hanın dombırasını almaya gönderir, dombırayı getirince, atları vereceğini söyler.
 15. Kurt, oğlanın karşısına çıkar ve dombırayı nasıl alacağını anlatır, kapıları açması için de bir kâğıt verir, ama dombıranın tellerine dokunmamasını tembihler.
 16. Oğlan kâğıtla kapıları açar, dombırayı alır, ama tellerine dokununca yakalanır.
 17. Han bunu, bir başka hanın kızını getirmeye gönderir, kızı getirdiğinde dombırayı vereceğini söyler.
 18. Kurt, oğlanın karşısına çıkar ve o hanın silah atma yarışı düzenleyeceğini, verdiği kâğıdı silahına sürdüğünde, yarışı kendisinin kazanacağını söyler.
 19. Oğlan, kâğıdı silahına sürer ve yarışı kazanır, han kızını oğlana verir ve düğün yapar, kızla oğlan birbirlerine âşık olurlar ve ayrılacakları için üzülürler.
 20. Geri dönerken, kurt:

- a. Kıza üfler, kız çirkinleşir, han kızı almaz, ama dombırayı oğlana verir,
 - b. Dombıraya üfler, dombıranın sesi çok kötü olur, han almaz, ama yedi savaş atını oğlana verir,
 - c. Yedi savaş atına üfler, atlar çok kötü olur, han atları almaz, ama oğlana kuşu verir.
21. Oğlan; kızı, atları, dombırayı ve kuşu alıp, ağabeyleri ile ayrıldığı yere gelir, ağabeylerini bulur, geri dönerler.
22. Yolda kurt karşılarına çıkar; kıza, dombıraya ve yedi ata üfürür, hepsi de çok güzel olur.
23. Babalarının yanına dönerler, kızla oğlana düğün yaparlar.

KIRK BİRİNCİ MASAL

I. Ak Kurt

II. ATU: --, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Bir padişahın dört oğlu vardır.
2. Padişah, karısı ile gezmeye çıkar, gece uyurlarken, bir fırtına çıkar ve dev padişahı, padişahın karısını kaçıtır.
3. Padişah, uyandığında karısının yanında olmadığı görür ve arar, ama bulamaz.
4. Bir yıl sonra, padişahın büyük oğlu, okuldan döner ve babasından izin alıp, annesini aramaya gider.
5. Oğlan, askerleriyle birlikte dinlenmek için bir ormanda durunca, karşılarına bir ak kurt çıkar; oğlan, ak kurda karşı geldiği için, askerleriyle birlikte kurt tarafından taşla dönüştürülür.
6. Bir yıl daha geçtikten sonra, padişahın iki ortanca oğlu, okuldan döner ve babalarından izin alarak, annelerini ve ağabeylerini aramaya çıkarlar.
7. Bunlar da dinlenmek için ormanda durunca, ak kurtla karşılaşırlar, ak kurda karşı geldikleri için, kurt tarafından askerleri ile birlikte taşla dönüştürülürler.

8. Bir yıl daha geçince, padişahın küçük oğlu, okuldan döner ve babasından izin alarak tek başına annesini ve ağabeylerini aramaya çıkar.
9. Ormanda dinlenmek için durduğunda, ak kurtla karşılaşır, ak kurdun sözüne karşı gelmediği için, ak kurt oğlanın ormanda avlanmasına izin verir ve yemeğe geleceğini söyler.
10. Ak kurt, oğlanın yanına genç bir delikanlı şeklinde gelir ve oğlanın yemeğini yer, ak kurda bir şey kalmadı diye korkan oğlan kendisinin ak kurt olduğunu, yetmiş şekle girebildiğini söyler.
11. Oğlanın niçin yola çıktığını öğrenen ak kurt, onu ağabeylerinin yanına götürür ve oğlanın isteği üzerine onları yeniden insana dönüştürür.
12. Ak kurt, oğlandan, ağabeylerini geri göndermesini, sadece kendisinden bir yaş büyük ağabeyinin kendisi ile gelebileceğini söyler; oğlan, ağabeyleri ile vedalaşır ve küçük ağabeyi ile yola devam eder.
13. Kurt, oğlanı ve ağabeyini ormandan çıkarır ve yolda başlarına gelecekleri anlatıp, onlarla nasıl baş edeceğini öğretir.
14. Üç gün üç gece gittikten sonra, kurdun söylediği dev padişahının yerine varırlar; üç gün üç gece daha giderek altın kavağı ve gölü bulurlar.
15. Oğlan, ağabeyini gölün yanına saklar, kendisi de kavağın yanına saklanır; bir süre sonra ylıkılar gelir ve gölden su içerler, onlar gittikten sonra da ala aygır yeri göğü inleterek gelir ve altın kavağa sürtünmeye başlar, yorulunca gölün bütün suyunu içer, o zaman ağabeyi göldeki balıkları toplar, ala aygır ikinci kez sürtününce oğlan ak kurdun dediği gibi ala aygırın yelesine yapışır.
16. Ala aygır, oğlanı;
 - a. Ateş dağına götürür, yanacağını söyler, ama oğlan aygırın yelesini bırakmaz,
 - b. Denize götürür, boğulacağını söyler, oğlan yine aygırın yelesini bırakmaz,
 - c. Sık bir ormana götürür, parçalanacağını söyler, oğlan aygırın yelesini yine de bırakmaz,

- ç. Dağlık, taşlık bir yere götürür, öleceğini söyler, ama oğlan aygırın yelesini bırakmaz.
17. Aygır, oğlana, bütün bunların, insanoğlunun dev padişahlığından geçmemesi için olduğunu açıklar ve gideceği yere kendisini götüreceğini söyler, oğlan aygıra biner ve yola devam eder.
18. Aygır, üç gün, üç gece yol gittikten sonra oğlanı kum dağına götürür ve daha ileri gidemeyeceğini, oradaki kum dağını geçebilirse annesini bulabileceğini söyler.
19. Oğlan, kum dağına tırmanamaz, o sırada ak kurt, simurg kılığında gelir ve oğlanı Kaf dağının başına götürür.
20. Oğlan yola devam eder, karşısına aslanlar çıkar, aslanlardan biri oğlanı yemelerine izin vermez.
21. Oğlan yoluna devam eder;
- a. Bir devin bakır sarayına ulaşır, dev olmadığı için kendisini ağırlarlar ve geri dönerken uğraması için bir kızla evlendirirler,
 - b. Bir devin gümüş sarayına ulaşır, dev olmadığı için kendisini ağırlarlar ve geri dönerken uğraması için bir kızla evlendirirler,
 - c. Bir devin altın sarayına ulaşır, orada annesini bulur ve olanları annesine anlatır.
22. Annesi oğlunu, devin küresi ile sınar, yeterince güçlü olmadığını görünce, devin yediği elmaları yedirir, devin içtiği gölün suyunu içirir, oğlan sonunda devle baş edebilecek güce erişir.
23. Devlin sarayındaki bozuk bir arabayı tamir ederler ve saraydaki kırk bir kızı da alarak, yola çıkarlar.
24. Annesi yola çıkarken, sihirli sözler söyleyerek, altın sarayı ve bahçeleri yumurtaya dönüştürüp, cebine koyar.
25. Birlikte gümüş saraya gelirler ve oradakileri de yanlarına alırlar, annesi gümüş sarayı da yumurtaya dönüştürüp, cebine koyar.
26. Bakır saraya geldiklerinde, devin döndüğünü öğrenirler; oğlan, devi uyandırır ve devle güreşir, birbirlerini yenemezler.

27. Devin karısı, güç getiren suyu oğlana, güç bitiren suyu da deve içirir, oğlan devi öldürür, devin ölüsünü değirmende çekerler. Oğlan, bakır saraydaki esirleri serbest bırakır.
28. Oğlan, avlanmak için ormana gidince, bunun yokluğunu fark etmeden bakır sarayı da yumurtaya dönüştürüp, yanlarına alarak, yola çıkarlar.
29. Oğlanın olmadığını anlayınca, sarayları kurarlar ve oğlanı beklemeye karar verirler.
30. Avdan dönen oğlan, kendisini unutup, gittiklerini anlar; odaları dolaşırken sihirli bir çubuk bulur, çubuğu salladığında karşısına ifritler çıkar; ifritlerden kendisini ne kadar sürede annesine yetiştirebileceğini sorar:
- a. Birinci ifrit, üç günde,
 - b. İkinci ifrit, bir günde,
 - c. Üçüncü ifrit ise, iki saat içinde yetiştirebileceğini söyler.
31. Oğlan üçüncü ifritin yardımıyla annesine yetişir, ama onların yanına gitmez.
32. Bir ihtiyar çizmeciye misafir olur ve ihtiyar çizmeciye, annesinin sarayına kız istemeye gönderir.
33. İhtiyar, saraya gider ve oğlanın karısı ile karşılaşınca, dünür geldiğini söyler.
34. Kız, iğne deliğinden geçecek kadar ince, katlandığında avuca sığacak kadar dikişsiz bir ipek gömlek ile çivisiz bir ayakkabı getirirse teklifini kabul edeceğini söyler.
35. Oğlan, ihtiyardan haberi alınca, sihirli çubuğu ile ifritleri çağırır ve onlara bu işi ne kadar sürede halledebileceklerini sorar:
- a. Birinci ifrit, üç saatte,
 - b. İkinci ifrit, bir saatte,
 - c. Üçüncü ifrit ise yarım saatte halledebileceğini söyler.
36. İfrit, gömlek ve ayakkabıyı getirince, oğlan, bunları ihtiyar ile kıza gönderir; kız, onu kendi kocası olduğunu anlar ve saraya davet eder.
37. Oğlan, annesine ve eşlerine kavuşur.

38. Yeniden yola çıkarlar, yolda oğlanın göl kenarında kalan ağabeyini de alırlar ve ak kurdun yanına varırlar, ak kurt bunları bir delikanlı kılığında karşılar.
39. Oğlan, kendi üç eşi ve ağabeyleri için ayırdığı üç kızın dışında bir kızı seçmesini ister; ak kurt, bir kızı seçer, kız da onu beğenir.
40. Yola devam ederler;
- Gümüş sarayın hanımını, kendi şehrine,
 - Bakır sayrın hanımını ve inmek isteyen diğer kızları da kadının kendi şehrine bırakırlar.
41. Kendi şehirlerine yaklaştıklarında, akşam olduğu için sabah gitmek üzere sarayları kurarak, orada konaklarlar.
42. Oğlanın annesi, gece dışarı çıkar ve devden aldığı sihirli yüzüğü yere fırlatıp ifritleri çağırır.
43. İfritlerden sabaha kadar saraydan, şehre kadar altın bir köprü kurmalarını, köprünün iki tarafında birbirinin tersi yönünde akan iki ırmak olmasını, ırmakta kazların, ördeklerin yüzmesini, ırmağın etrafında olgunlaşmış elmaların olmasını, köprünün üstünde binildiğinde sallanmayan altın tekerlekli bir araba olmasını ve sürücünün de korkunç bir ifrit olmasını ister.
44. İfritler, bunların hepsini sabah kadar yerine getirirler.
45. Sabah uyanan padişah ırmağı görünce şehri su bastığını zanneder.
46. Vezirlerini çağırır, bir veziri karısının veya oğullarının döndüğünü söyler.
47. Karısı, padişaha bir mektup gönderir ve mektupta, köprünün başında kendilerini beklemesini misafirliğe geleceklerini yazar.
48. Padişah, karısına ve oğullarına kavuşur, oğlanlara düğün yaparlar, herkes kendi sarayına gider.
49. Yolda bıraktıkları gümüş ve bakır sarayın hanımları, bunları kendilerine davet eder, gider, gelirler.
50. Küçük oğlan, üç karısı ile rahat bir hayat yaşar.

KIRK İKİNCİ MASAL

I. İyiliğe Kötülük

II. ATU: 530+301, EB: 73

III. Olay Örgüsü:

1. Bir adamın üç oğlu vardır; adam, ölmeden önce oğullarına kendisi öldükten sonra mezara gelip, kendisine dua etmelerini vasiyet eder.
2. Adam ölür, büyük oğlanları eğlenceye dalarlar; küçük oğlan, ağabeylerine katılmaz.
3. Küçük oğlan;
 - a. Büyük ağabeyinin yerine mezarlığa gider, babası mezardan çıkar ve oğlana bir kara kuş tüyü verir,
 - b. Ortanca ağabeyinin yerine mezarlığa gider, babası mezardan çıkar ve ak kuş tüyü verir,
 - c. Kendisi için mezara gider, babası mezardan çıkar, kızıl kuş tüyü verir ve zor durumda kaldığında bu tüyleri ağzına alıp, öttürmesini, tüyün renginde kıyafetlerin ve atın ortaya çıkacağını söyler.
4. Bir padişah üç kızını, diktirdiği direğin tepesindeki yüzükten oku geçesine vereceğini vaat eder; oğlan,
 - a. Kara kuş tüyünü öttürür, kara at ile kara kıyafetler ortaya çıkar; onları alır ve oku yüzükten geçirip, padişahın büyük kızını alır, padişah buna ev yaptırıp, verir,
 - b. Ak kuş tüyünü öttürür, ak at ile ak kıyafetler ortaya çıkar; onları alır ve oku yüzükten geçirip, padişahın ortanca kızını alır, padişah yine bir ev yaptırıp, verir.
 - c. Kızıl kuş tüyünü öttürür, kızıl at ile kızıl kıyafetler ortaya çıkar; onları alır ve oku yüzükten geçirir, ama padişah iki katlı evin üzerinden atı ile geçmesini de ister, oğlan bunu da başarır, padişahın küçük kızı oğlana mendilini verir, padişah küçük kızıyla oğlanı evlendirir ve bir ev yaptırıp, verir.
5. Üç kız ile ayrı ayrı bir süre yaşayan oğlan, kızlardan izin alır ve ağabeylerini ziyarete gider.
6. Ağabeylerini perişan hâlde bulur ve bir süre onlarla birlikte kalır.

7. Geri dönerken, ağabeylerini de yanına alır ve:
 - a. Büyük ağabeyine kara atı verip, kara kıyafetleri giydirir ve onu, büyük kızın yanına götürür,
 - b. Ortanca ağabeyine ak atı verip, ak kıyafetleri giydirir ve onu da ortanca kızın yanına götürür,
 - c. Kendisi de kızıl ata biner, kızıl kıyafetleri giyer ve küçük kızın yanına gider.
8. Ağabeyler, kardeşlerini kıskanır ve bir gece ona, tuzak kurarlar.
9. Oğlanın ayağı kesilir, ağabeyleri bunu çöle atarlar, karısını ve mallarını alıp, giderler.
10. Oğlan, bir su kenarında sırasıyla;
 - a. İki kolu da olmayan bir delikanlı ile karşılaşır,
 - b. Kör bir delikanlı ile karşılaşır.
11. Bunlar üçü birlikte bir ev bulurlar ve birlikte yaşamaya başlarlar.
12. Kör, diğerlerine bir padişahın kör kızını uzak bir memlekete gelin ettiğini o kızı kaçırlırsa, kızın kendilerine hizmet edebileceğini söyler.
13. Kızı görmeye giderler ve kör, kızın elini tutar ve üfürür, büyük bir fırtına çıkar, o karmaşa da kızı kaçırlar.
14. Kız, yemek yapar, kirlileri yıkar; oğlanlar da avlanırlar.
15. Oğlanlar ava gidince, Calmavız gelir ve kıza saçlarını taratırken, kızın kanını emer.
16. Kızın gittikçe zayıfladığını fark ederler.
17. Kızdan Calmavız'ın geldiğini öğrenince, ava gitmezler ve Calmavız'ı yakalarlar.
18. Calmavız, kendisini öldürmemeleri karşılığında, istedikleri her şeyi yapacağını söyler.
19. Calmavız;
 - a. Elsizi yutar, kustuğunda elleri yerine gelir,
 - b. Körü yutar, kustuğunda gözleri görmeye başlar,
 - c. Kızı yutar, kustuğunda kız, eskisi gibi güzel olur,

- ç. Ayaksızı yutar, ama kusmak istemez; arkadaşları, Calmavız'ı keserler ve baş parmağında delikanlıyı bulurlar, onun da ayağı yerine gelmiştir.
20. Birlikte yola çıkarlar, yol üçe ayrılır, her biri birine gider, kız arkada kalır ve ayaksız olan oğlanın ardından gider.
21. Oğlan, kızla birlikte ağabeylerinin köyüne gider; su başında karısını perişan hâlde görür, karısının mendilini kız ile gönderir, karısı bunu tanır.
22. Ağabeylerinin yanına giderler, ağabeyleri bunu kovarlar.
23. Oğlan, halkı toplar ve ağabeylerinin gerçekten kızları kendi güçleri ile almadıklarını ispat etmek için, ekmek pişirmelerini, ekmeğin üzerine yağ sürmelerini ve yağın ortasına da yüzük koyup, yüzüğe ok atmalarını ister.
24. Ağabeyleri buna yanaşmaz, oğlan oku atar ve ok, yüzüğe saplanır, ağabeylerini alıp, götürürler.
25. Oğlan, üç padişah kızı ve diğer kız ile birlikte babasının evine döner, birlikte yaşarlar.

KIRK ÜÇÜNCÜ MASAL

I. Eygeli Batır

II. ATU: 530+301, EB: 73

III. Olay Örgüsü:

1. Bir padişahın iki oğlu büyüdüktan sonra, üçüncü oğlu da dünyaya gelir.
2. Padişah, beşikteki bebeğe tokat atar; bebek ağlamaz, güler; bebek, padişahın parmağını tutunca, padişah parmağını zor kurtarır ve o zaman bu çocuğun kahraman olacağına hükmederek, çocuğa kendi babasının adı olan, Eygeli adını verir.
3. Bir gün, padişahın sürüleri birer birer kaybolmaya başlar.
4. Padişah büyük oğullarını sürüleri aramaya gönderir.
5. Eygeli, babasına ağabeylerinin nerede olduğunu sorar, babası ava gittiklerini döneceklerini söyler.
6. Ağabeyleri dönmeyince aramaya gitmek ister, ama babası izin vermez.
7. Eygeli, çocuklarla oynarken bir kadının su kovasını deler.

8. Kadın da böyle yapacağına babasının kaybolan sürülerini aramaya gitmesi gerektiğini söyler.
9. Eygeli, babasından olanları öğrenir, yola çıkmak ister.
10. Babası iki at verir, ama Eygeli atlara binince atların beli kırılır, sonunda Eygeli atını kendisi seçer.
11. Yolda bir süre gittikten sonra, atın dizginlerini bırakır; at, Eygeli'yi bir eve götürür.
 - a. Eygeli, evde bir kocakarıyla karşılaşır ve babasının sürülerini aradığını söyler; kocakarı, kendisinin bilmediğini, bunu ablasının bilebileceğini söyler.
 - b. Eygeli, ikinci kocakarıya gider ve durumu anlatır; o da kendisinin bilmediğini, bunu ablasının bilebileceğini söyler.
 - c. Eygeli, üçüncü kocakarıya gider ve kocakarı, babasının sürülerini dev perisinin kaçırdığını, kendilerini de küçükken kaçırdığını anlatır.
12. Kocakarı, Eygeli'ye dev nerede bulacağını, devin iki başını kesmesini, ama üçüncü başını kendisinin göndereceği kılıç ile kesmesini söyler.
13. Eygeli, kocakarının tarif ettiği ırmağın yanına varır, oradaki tilkiyi serbest bırakır ve köprünün altına saklanır.
14. Eygeli, dev ile savaşır, dev yener ve iki başını keser, üçüncü başını tilkinin getirdiği kılıç ile keser.
15. Sürüleri alıp, dönerken, ağabeyleri ile karşılaşır.
16. Dinlenmek için oturduklarında ağabeyleri bunu öldürmek isterler ve uyurken ayaklarına kılıç bağlarlar, Eygeli uyanınca ayakları kesilir.
17. Ağabeyleri, Eygeli'yi orada bırakırlar ve sürüleri kendimiz bulduk diye babalarına giderler.
18. Eygeli, ormanda;
 - a. Elsiz biriyle karşılaşır, elsiz de buna katılır.
 - b. Birlikte avlanırken, kör birine rastlarlar, kör de bunlara katılır.
19. Kendilerine bir de aşçı gerektiğini düşünürler ve kör ile elsiz ilaç koklatarak, bir padişahın kızını kaçıırırlar.

20. Bunlar, ateş yakarlar ve kıza ateşi söndürmemesini tembihleyerek ava giderler.
21. Kız, ateşi söndürür ve ateş ararken, kalın bir ağacın yanında ubırlı kocakarı ile karşılaşır, kadın buna bir elek içinde ateş verir.
22. Kız dönerken elekten kül dökülür, kocakarı, oğlanlar ava gidince, bu külleri takip ederek, kızın yanına gelir ve kızın parmağından kanını emer.
23. Bir süre sonra kız iyice zayıflar; oğlanlar, kıza ne olduğunu sorarlar, ama kız, korkusundan bir şey söylemez.
24. Eygeli;
- a. Körü evde gözcü bırakır, ama kör, korkusundan ne olduğunu söyleyemez,
 - b. Elsizi evde bırakır, o da korkusundan bir şey söyleyemez,
 - c. Kendisi gözcü kalır ve ubırlı kocakarıyı yakalar.
25. Ubırlı kocakarı, serbest kalmak için;
- a. Elsizi yutar, tükürdüğünde elleri yerine gelir,
 - b. Körü yutar, tükürdüğünde gözleri görmeye başlar,
 - c. Kızı yutar, tükürmek istemez, ama Eygeli'nin tehdit etmesi üzerine tükürür, kız da önceki hâlinde döner.
26. Eygeli, kocakarı kendisini yutmadan kıza kılıç verir ve tükürmezse kocakarının başını kesmesini söyler.
27. Kocakarı, Eygeli'yi yutar ve tükürmez.
28. Kocakarıyı keserler ve serçe parmağında Eygeli'yi bulurlar, o da eski hâline döner.
29. Herkes kendi memleketine dönmek için ayrılır.
30. Eygeli, kendi memleketine dönerken, babasının çobanı ile karşılaşır ve çoban ile kıyafetlerini değiştirir, akşam eve gelince bir buzağıyı öldürür.
31. Eygeli'yi mahkeme ederler, Eygeli, ağabeylerinin malları kendilerinin bulduklarını söylemeleri üzerine, bir taşı sıkmalarını, suyunu çıkarmalarını ve sonra da kuma dönüştürmelerini ister.
32. Ağabeyleri, başaramayınca, kendisi taşı sıkar, suyunu çıkarır ve taşı toz haline getirir.

33. Babası, Eygeli'yi parmağındaki yüzükten tanır, ağabeylerinin yalan söylediği anlaşılır.
34. Ağabeylerine herhangi bir ceza vermezler ve dostça yaşarlar.

KIRK DÖRDÜNCÜ MASAL

I. Altın Elma

II. ATU: 530+301+321, EB: 72

III. Olay Örgüsü:

1. Bir padişahın üç oğlu ve nadir olarak altın elma veren bahçesi vardır, padişah altın elmalara bekçi koyar.
2. Padişah, elmaları sayar ve ikisinin kaybolduğunu anlayınca, bekçiyi hapse attırır.
3. Padişah halkı toplar ve altın elmaları çaldırmayana padişahlığının yarısını vereceğini söyler, padişahın üç oğlu buna itiraz eder ve kendilerinin bekleyebileceğini söyler.
4. Elma bahçesine,
 - a. Büyük oğlu bekçi durur, ama sabaha karşı uyuduğu için bir elma daha kaybolur, oğlan, korkusundan kaçar.
 - b. Ortanca oğlu bekçi durur, o da sabaha karşı uyuduğu için bir elma daha kaybolur, o da korkusundan kaçar.
 - c. Küçük oğlu elma bahçesini beklemek için babasından üstünde hem kendisinin hem de babasının adının yazılı olduğu ağır bir taş alır ve elmaları beklemeye gider.
5. Sabah vakti bir kuş gelir ve elmayı çalacağı sırada oğlan, elindeki taşı atar, kuşu yaralar; kuş, insan şekline dönüşür ve kaçmaya başlar.
6. Oğlan, hırsızı takip ederken, ağabeylerine rastlar, birlikte takip ederler.
7. Hırsız, bir deliğe girer; oğlanlar, bir geyiği avlarlar, derisinden ip yapıp küçük oğlanı delikten aşağıya indirirler.
8. Aşağıya indiğinde, yolun üçe ayrıldığını görür;
 - a. Ölüm yolu,
 - b. Tokluk yolu,

- c. Açlık yolu.
9. Oğlan, ölüm yoluna gider ve bir evde bakır padişahı olan güzel bir kızla karşılaşır; kızıdan, elmayı çalanın dev padişahı olduğunu öğrenir.
10. Kız, oğlana dev nasıl öldüreceğini anlatır, oğlan da bu tavsiyelere uyarak dev öldürür.
11. Daha sonra;
- a. Bakır hazinesinin padişahı olan kız, oğlana dev öldürdüğüne dair bakır bir mühür verir ve oğlanı gümüş padişahına gönderir.
- b. Gümüş hazinesinin padişahı olan kız, oğlana bir mühür verir ve oğlanı altın padişahına gönderir.
- c. Altın hazinesinin padişahı olan kız da oğlana bir altın mühür verir ve kendilerini de yukarı çıkarmasını ister.
12. Oğlan, indiği yerden kızları çıkarır, kızlar çıkınca ağabeyleri, oğlanı orada bırakırlar ve babalarına giderek, elma hırsızını öldürdüklerini, kızları da kurtardıklarını söylerler.
13. Çukurda kalan oğlan, bu kez açlık yoluna gider ve kör bir karı kocanın yanına çoban olarak işe girer, onlara dev öldürdüğünü söylemez.
14. İhtiyar adam, oğlana sürüleri, sağa giden ve doğru giden yola götürmemesini, sola giden yola götürmesini tembihler.
15. Ama oğlan ihtiyarın sözünü dinlemez, doğru yoldan gider, devin koyduğu bekçiyi öldürür.
16. İhtiyar karı kocadan, gözlerinin açılması için doğru yoldan gidip, bir evin altında akan diri ve ölü sularından, diri suyun getirilmesi gerektiğini öğrenir.
17. Oğlan doğru yoldan gider, oradaki bekçileri öldürür ve diri suyu alır.
18. Yolda insana benzeyen ağaçlar görür, birine bıçak soktuğunda kan aktığını görür ve diri suyu dökünce, ağaç bir askere dönüşür; askerlerin hepsini diriltir.
19. Geri döner ve ihtiyarların gözleri diri suyu sayesinde açılır.
20. Dev öldürdüğünü anlatır ve kendisini oradan çıkarmalarını ister; ihtiyar, her istediğini yerine getirebilecek olan altı kulaçlık ala aygırı verir.

21. Oğlan, ata biner ve göz açıp, yumana kadar kendi memleketine dönüp bir terzinin yanında işe başlar.
22. Padişah, iki oğluna düğün yapmaktadır, kızlar, padişahın kendi kıyafetleri gibi kıyafetler ister; ama terziler bir türlü dikemez.
23. Oğlanın çalıştığı terziye gelirler; oğlan, atı gönderir ve kızların kıyafetlerini getirip, padişaha gönderir.
24. Kızlar, kıyafetleri görünce oğlanın döndüğünü anlarlar, düğüne oğlanı da getirtirler.
25. Oğlan düğüne gelince, üçü de oğlana hizmet etmeye başlarlar, düğünde olanlar bu durumu yadırgayınca her şeyi anlatırlar.
26. Oğlan, elindeki mühürleri gösterir, babasının ve kendi adının yazılı olduğu taşı gösterir, babası da inanır.
27. Oğlan ağabeylerini affeder, kendisi altın padişahı olan kızı alır ve padişah olur, ağabeylerine de bakır ve gümüş padişahı olan kızları verir.

KIRK BEŞİNCİ MASAL

I. Tan Batır

II. ATU: 301+519, EB: 72

III. Olay Örgüsü:

1. Bir padişahın üç kızı vardır; bir gün kızlar ormanda dolaşırken, bir fırtına kopar ve kızları alıp, götürür.
2. Aynı şehirde yaşayan fakir bir karı kocanın büyüğü Kiçbatır, ortancası Tönbatır, küçüğü ise Tanbatır adlı üç oğlu vardır.
3. Çok güçlü olan bu oğlanlar, sokakta oynarken insanlara zarar verdiği için, bir kadın bunlara padişahın kaybolan kızlarını bulup, getirirlerse o zaman kahramanlıklarının anlaşılacağını söyler.
4. Üç kardeş, ailelerinden izin alıp, padişahın yanına gidip padişahın yiyecek, içecek alırlar ve kızları aramaya giderler.
5. Tanbatır, dinlenmek için durduklarında annesinin verdiği iğneden bir olta yapıp balık tutarak ağabeylerinin karnını doyurur ve bir ağacın tepesine

- çıkıp, etrafı incelerken, bir fırtınanın ağaçları kopardıktan sonra dev perisi kılığına girerek, bir dağdaki delikten içeri girdiğini görür.
6. Üç kardeş, dağdaki deliğin yanına giderler; urgan örerler;
 - a. Kiçbatır, aşağı iner, ama urgan kısa olduğundan geri çıkar.
 - b. Biraz daha urgan örerler, Tönbatır aşağı iner, ama urgan yine kısa olduğu için geri çıkar.
 - c. Biraz daha urgan örerler, Tanbatır aşağı iner, urgan yetmez, ama Tanbatır urganı keser ve aşağıya düşer.
 7. Yere inince, bir süre baygın yattıktan sonra kendine gelir ve bir sıçanla karşılaşır.
 8. Sıçan silkinir ve insana dönüşerek, devin kendilerini kandırdığını, deliğin dibini aşağı çektiğini, Tanbatır'ın yukarı çıkabilmesi için dört alay sıçan askeri vereceğini, onların yaptığı yoldan yedi gün yedi gece gittikten sonra, yedi kat demir kapıya ulaşacağını, o kapıları geçebilirse karşısına çıkan patikadan saraya ulaşacağını anlatır.
 9. Tanbatır, sıçanların açtığı yoldan gider ve demir kapıları geçerek, karşısına çıkan patikadan yoluna devam eder.
 10. Bakır sarayın yanında, bakır kıyafetler giyen ve bakır ata binen bir kızla karşılaşır, ondan devin geleceği yeri öğrenir, karnını doyurur ve uyur.
 11. Devin dönüş vakti gelince, kız, Tanbatır'ı uyandırır, Tanbatır, bakır köprüünün altına saklanır ve devı öldürür.
 12. Kızın, padişahın büyük kızı olduğunu ve kardeşlerinin nerede olduğunu öğrenir.
 13. Gümüş sarayın yanında, gümüş kıyafetler giyen ve gümüş ata binen bir kızla karşılaşır, aynı şekilde ondan da devin geleceği yeri öğrenir, karnını doyurur ve uyur.
 14. Devin dönüş vakti gelince, kız, Tanbatır'ı uyandırır, Tanbatır, gümüş köprüünün altına saklanır ve devı öldürür.
 15. Kızdan küçük kardeşinin yerini öğrenir.

16. Altın sarayın yanında, altın kıyafetler giyen ve altın ata binen bir kızla karşılaşır; kız yemek vermeden önce, demir bir kapıyı açtırarak Tanbatır'ı sınar, sonra karnını doyurur ve uyur.
17. Devin dönüş vakti gelince, kız, Tanbatır'ı uyandırır ve Tanbatır'a devin güç artıran suyundan içirir, güç artıran su ile hâl tüketen suyun yerlerini de değiştirir.
18. Tanbatır, altın köprünün yanına saklanır ve devle güreşir, ama yenilemezler, yemek yemek için eve girince, dev farkında olmadan hâl tüketen suyu içer, Tanbatır'a da güç artıran suyu içirir, Tanbatır devi öldürür.
19. Tanbatır;
 - a. Küçük kızı yanına alır, kız, mendilini sallayarak altın sarayı yumurta hâline getirir ve Tanbatır'a verir.
 - b. Ortanca kızı da alırlar, o da mendilini sallayarak gümüş sarayı yumurta hâline getirip, Tanbatır'a verir.
 - c. Büyük kızı da alırlar, o da mendilini sallayarak bakır sarayı yumurta haline getirir ve Tanbatır'a verir.
20. Kuyunun dibine gelince; ağabeyleri,
 - a. Büyük kızı yukarı çıkarır.
 - b. Ortanca kızı yukarı çıkarır.
 - c. Küçük kızı yukarı çıkarır.
 - ç. Tanbatır çıkarken, ağabeyleri urganı keserler, kuyunun dibine düşer.
21. Tanbatır, orada yine sıçan ile karşılaşır; sıçan, oradan çıkabilmesi için altın köprüden geçerek, bir ormanda yaşayan ak tekeye binmesi gerektiğini, kara tekeye binerse daha da derinlere ineceğini söyler.
22. Tanbatır, ak tekeye biner ve ak teke onu "aydınlık dünya"nın çıkış yoluna getirir.
23. Tanbatır yolda giderken;
 - a. Ateş yakılan bir yerde, külün içinde, üstünde Tanbatır yazan pişmiş bir ekmek bulur.

- b. Yola devam eder ve yine ateş yakılan bir yerde, yeni pişmiş bir ekmek bulur.
 - c. Biraz daha gidince, ateş içinde daha pişmemiş bir ekmek bulur.
24. Ağabeylerine yetişir; Tanbatır gece uyurken, ağabeyleri tuzak kurarlar ve Tanbatır'ın iki ayağı kesilir, ağabeyleri Tanbatır'ı orada bırakıp, giderler.
25. Tanbatır, ateşin yanında bir süre yatar ve sürekli odun atarak ateşin sönmemesini salar ve orada dururken;
- a. Ayağında değirmen taşı bağlanmış, çok hızlı koşan ve geyik kovalayan, ama geyiği yakalayamayan, kör biriyle karşılaşır ve onu da yanına alır.
 - b. Bir süre sonra bunlar, çok güçlü elsiz bir kişiyle karşılaşır, o da bunlara katılır.
26. Kör ile elsiz avlanır, Tanbatır da yemek pişirir, bir süre böyle yaşarlar.
27. Kendilerine yemek pişirecek birini bulmak için şehre giderler ve şehir halkı bunlara bakarken, padişahın kızını kaçırlar.
28. Kıza yemek pişirmesini, ama ateşi söndürmemesini söyleyerek, ava giderler.
29. Kız, uykuya dalar, ateşi söndürür; ormanda gördüğü ateşi almak için gider.
30. Ubırlı kocakarı buna bir kova kül vererek, yolun iki tarafına serperek gitmesini, kendisini ziyarete geleceğini söyler.
31. Oğlanlar ava gidince, her gün ubırlı kocakarı gelir ve kızın kanını emer.
32. Kızın zayıfladığını gören oğlanlar, ubırlı kocakarının geldiğini öğrenirler.
33. Oğlanlar;
- a. Körü bekçi koyarlar, ubırlı kocakarı körün elini ayağını saçı ile bağlar ve kızın kanını emer.
 - b. Elsizi bekçi koyarlar, ubırlı kocakarı onun da elini ayağını bağlar ve kızın kanını emer.
 - c. Tanbatır, kendisi bekçi kalıp, sekinin altına saklanır ve kızıdan, ubırlının saçını sekinin altına sarkıtmasını ister.
34. Tanbatır, ubırlı kocakarıyı saçından bağlayıp onu döver, kör ile elsiz de gelip birlikte ubırlı kocakarıyı döverler.

35. Ubırlı kocakarı, hepsini eski hâllerine getirebileceğini söyler ve:
- Kızı yutar, geri çıkardığında kız eskisinden de güzel olur.
 - Körü yutar, geri çıkardığında gözleri görmeye başlar.
 - Elsizi yutar, geri çıkardığında iki eli de yerine gelir.
 - Tanbatır, kendisini yutmadan arkadaşlarını uyarır ve kendisini geri çıkarmazsa kadını kesmelerini söyler.
 - Tanbatır'ı yutar, çıkarmayınca ubırlı kocakarıyı keserler ve baş parmağında Tanbatır'ı bulurlar, onun da iki ayağı yerine gelmiştir.
36. Önce, hızlı koşan oğlan padişahın kızını evine götürür; sonra da her biri kendi memleketine dönmek üzere ayrılırlar.
37. Tanbatır, kendi memleketine döner ve bir terzinin yanına yerleşir.
38. Terziden şehirde padişahın kızlarının düğünü olduğunu öğrenince, kapının önüne padişah kızlarının düğünde giyebileceği çizmeleri yapabileceğini yazar.
39. Bunu duyan padişah;
- Çizmeciden sabaha kadar üç çift çizme yapmasını ister; Tanbatır, geceleyin dışarı çıkar ve yumurtaları yuvarlar, üç çizme ortaya çıkar; kızlar, çizmeleri kimin yaptığını sorunca da çizmeci kendisinin diktiğini söyler.
 - Padişah kızları, çizmeciden kendilerine hiç dikişi olmayan üç gömlek dikmelerini isterler; Tanbatır, gece dışarı çıkar ve yumurtaları yuvarlar, üç gömlek ortaya çıkar; kızlar, kimin diktiğini sorunca da çizmeci kendisinin diktiğini söyler.
 - Bu kez, padişahın büyük kızı bakır bir saray; ortanca kızı, gümüş bir saray, küçük kızı da altın bir saray kurmasını ister; Tanbatır, geceleyin yumurtaları yuvarlar, altın, gümüş ve bakır saray ortaya çıkar.
40. Kızlar bunları Tanbatır'ın yaptığını anlarlar ve babalarına gidip, kendilerini Tanbatır'ın kurtardığını anlatırlar.
41. Tanbatır, ağabeylerini kovar ve padişahın küçük kızı ile evlenir.

KIRK ALTINCI MASAL

I. Zülkarneyn

II. ATU: 936*+301, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Zülkarneyn, dünyada kimin güçlü olduğunu öğrenmek için dünyayı dolaşmaya çıkar.
2. Yolda, bir at leşi görür ve içine girip, yatar.
3. Bir süre sonra, bir kuş gelir, Zülkarneyn'i alır ve bir adaya, kalın bir ağacın yanına götürür; kuş, ağaçtaki yavrularına bakıp oradan ayrılır.
4. Ağacın yanına büyük bir yılan gelir ve ağaca tırmanmaya başlar; Zülkarneyn, yılanı öldürür, tekrar bağırsağın içine girer.
5. Kuş, gelir; Zülkarneyn'i alır ve bir deniz kenarındaki bir çayırılığa bırakır.
6. Zülkarneyn, yaptığı gemiyle bir kıyıya yanaşır ve ormanda gördüğü evde bir kızla karşılaşır; kız, Zülkarneyn'e devin güç artıran suyundan içmesini ve güç artıran su ile güç tüketen suyun yerlerini değiştirmesini söyler.
7. Dev gelir ve Zülkarneyn ile güreşirler, dev farkında olmadan güç tüketen suyu içer, Zülkarneyn'e de güç artıran suyu içirir.
8. Zülkarneyn, devi öldürür ve kızdan iki dev daha olduğunu ve bu devlerin yanında iki kızın bulunduğunu öğrenir.
9. Zülkarneyn, kızdan öğrendiği yere gider ve kızı bulur, ikinci devi de aynı şekilde öldürür.
10. Bu kızdan da diğer devin yerini öğrenir, aynı şekilde bu devi de öldürür.
11. Zülkarneyn, üç kızı gemiye alır ve birlikte yola çıkarlar.
12. Deniz bir süre sonra daralır ve bir ırmağa dönüşür.
13. Zülkarneyn, başka bir gemi yapar; dinlenmek için durduklarında kızlar Zülkarneyn'e yüzüklerini verirler, Zülkarneyn yatar ve uyur.
14. Zülkarneyn uyurken, iki başlı dev gelir ve büyük kızın göz yaşlarıyla uyanan Zülkarneyn iki başlı devi öldürür.
15. Zülkarneyn, yolda karşılaştıkları eşkıyaları da öldürür ve kızlara yolu göstererek, evlerine gönderir.
16. Kızlar eve dönünce, padişahın askerlerinden biri bunları yakalar ve kızları tehdit ederek, padişaha onları kendisinin kurtardığını söyler.

17. Zülkarneyn, bir kocakarıya misafir olur ve kocakarıdan padişahın kızlarını bir askerin kurtarması nedeniyle şenlik düzenlendiğini öğrenir.
18. Kocakarıyı kendisinin geldiğini haber vermeye padişaha gönderir ve yatar, uyur.
19. Yedi gün uyuduktan sonra sekizinci gün uyanan Zülkarneyn, kocakarıyı yeniden padişaha gönderir ve kendisini gelip, almalarını söyler.
20. Zülkarneyn gelince, padişahın büyük kızı onu tanır ve padişaha gerçeği anlatır; Zülkarneyn, kendisine teklif edilen padişahlığı kabul etmez, padişah onu evlendirir ve Zülkarneyn, orada yaşamaya devam eder.

KIRK YEDİNCİ MASAL

I. Alpamşa

II. ATU: --, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Alpamşa adlı fakir bir çoban, sürülerini otlatırken bir yaban kazı yavrusu bulur ve onu besler, kaz büyüyünce uçar, gider.
2. Alpamşa'ya bir ihtiyar gelir ve padişahın yarış düzenlediğini, yarışı kazanana kızını vereceğini, yarışa katılması gerektiğini söyler.
3. Alpamşa, yarış alanına gider ve üç değirmen taşını kaldırır, dağa tırmanarak, yarışı kazanır; Sandugaç'ı Alpamşa'ya verirler.
4. Daha önceden Sandugaç'ı isteyen Kıltaç adlı bir padişahın savaş açtığı haberi gelince, Alpamşa, Sandugaç'la birlikte savaşa gitmeye karar verir.
5. Alpamşa, atların kuyruğunu çekerek, dener ve önce kendine, sonra da Sandugaç'a at seçer ve ikisi birlikte yola çıkarlar.
6. Alpamşa, Sandugaç'ı bir yere bırakır ve kendisi Kıltaç'ın yanına gider; Kıltaç uykudayken, ondan Akboz atların yerini öğrenir.
7. Alpamşa, Sandugaç'ı da yanına alarak atların su içmeye indiği çeşmenin yanına gider ve bir atı yakalar, ikisi birlikte ata binerek yola çıkarlar.
8. Dinlenmek için oturdukları sırada Alpamşa uykuya dalar, arkadan gelen Kıltaç'ın askerleriyle Sandugaç savaşı, askerler Kıltaç'ı da alır gelirler,

- Sandugaç kaçar, Kıltaç, Alpamşa'yı uykudayken yakalar ve zindana kapatır.
9. Alpamşa, zindanda bir süre yattıktan sonra kendi yetiştirdiği kaz ile Sandugaç'a mektup gönderir; mektupta, para verdiği bir arkadaşıyla veya şiş verdiği arkadaşıyla kendisine ekmek, su ve kemanını göndermesini ister.
 10. Kaz, mektubun yazılı olduğu kanadını koparır ve Sandugaç'ın penceresine bırakır, mektubu gören Sandugaç'ın kız kardeşi ablasına gösterir; Sandugaç, Alpamşa'nın şiş verdiği arkadaşıyla ekmek, su ve kamanı gönderir.
 11. Alpamşa'nın arkadaşı eşyaları getirir ve geri dönerken Alpamşa, eşinin kendisini beş yıl beklemesini, dönmezse başının çaresine bakmasını söyler.
 12. Kıltaç, kızı ile az gören, sağır bir kocakarıya zehir verir ve Alpamşa'yı öldürmelerini söyler.
 13. Kıltaç'ın kızı Alpamşa'nın keman çalışına hayran olur ve kocakarı yer altındaki zindanı fark etmez, bunlar zehiri yere dökerler ve Kıltaç'a Alpamşa'yı öldürdüklerini söylerler.
 14. Kıltaç'ın kızı Alpamşa'nın yanına gelir ve kendisiyle evlenmesi karşılığında onu zindandan kurtarabileceğini söyler.
 15. Alpamşa, babasının köpeklerinin beklediği odasından elması getirirse kendisini kurtarabileceğini söyler.
 16. Kız, elması getirir ve Alpamşa zindandan kurtulur, kızın getirdiği kıyafetleri giyer, kızla birlikte Kıltaç'ın yanına giderler.
 17. Alpamşa, dinlenmek için yattığında rüyasında bir güvercin yakaladığını görür, uykusundan uyanıp, dışarı dolaşmaya çıkınca atı gelir ve Alpamşa gece atına biner ve Sandugaç'ın şehrine döner.
 18. Alpamşa, bir kocakarıya kendisinin ayakkabıcı olduğunu söyleyerek, misafir olur; kocakarı Alpamşa'nın rüyasına göre bir çocuğu olduğunu söyler ve padişahın kızının düğünü olduğunu, önceki kocasının anıtını yıktıklarını, ona hediye olarak bir ayakkabı dikmesini ister.
 19. Alpamşa, ayakkabıyı diker, Sandugaç ve ailesi ayakkabıyı çok beğenirler.

20. Alpamşa düğüne dilenci kılığında gider, Sandugaç, onu tanımaz; Sandugaç'ın kız kardeşi Alpamşa'ya benzetir.
21. Birlikte bir plan hazırlarlar ve Alpamşa'nın fesini düşürüp, kafasındaki mührü görünce onun Alpamşa olduğunu anlarlar.
22. Sandugaç, babasına Alpamşa'nın döndüğünü, ondan bir çocuğu olduğunu söyler; padişah, hünerini gösterirse onun Alpamşa olduğuna inanacağını söyler.
23. Alpamşa, Sandugaç ile atına biner, at giderken sokaktaki bütün camlar kırılır, kendi anıtının yanındaki kimsenin kaldıramadığı silahını alır ve anıtı yıkanları öldürür, padişah bu kişinin Alpamşa olduğuna inanır.
24. Sandugaç'ın evleneceği oğlan korkarak kaçır, Alpamşa Sandugaç ile birlikte yaşamaya devam eder.

KIRK SEKİZİNCİ MASAL

I. On Birinci Ahmet

II. ATU: 531+550+302, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Orta hâlli bir karı kocanın on oğlu vardır, Ahmet adını verdikleri on birinci çocukları dünyaya gelince, bu on kardeş evden ayrılır.
2. Ahmet, çok yaramaz bir çocuk olur, ihtiyarlar kendisine ağabeylerinden daha güçlü olduğunu söylerler.
3. Ahmet, annesine durumu anlatır ve ağabeyleri olup, olmadığını sorar, annesi ağabeylerinin olmadığını söyler.
4. On beş yaşına gelen Ahmet, annesinden ağabeyleri olduğunu öğrenir ve onlara bulmak için evden ayrılır.
5. Ormanda bir kocakarıya rastlar, onun cin neslinden olduğunu, on bir oğlu olduğunu öğrenir.
6. Kocakarının on bir oğluyla arkadaş olur ve onların on kardeş yüzünden istedikleri kızları alamadıklarını öğrenir.
7. Ahmet, padişah kızlarını cin oğlanlarına almak için gittiği şehirde ağabeyleri ile karşılaşır.

8. Cinlerin yanına dönen Ahmet, cin kardeşler ile birlikte padişah kızlarını almaya gider ve cin kardeşlerin hepsini öldürür; padişah kızlarının üzerinde isimleri yazılı olan yüzüklerini de yanına alır.
9. Padişahın bahadırları ölü cinleri görünce, onları kendilerinin öldürdüğünü söylerler ve padişah, kızlarını bu bahadırlara vermeye razı olur.
10. Padişah, on kardeşin düğüne gelmediğini öğrenir, onları da düğüne getirtir.
11. Padişah kızları misafirlere içecek ikram ederken, Ahmet'in parmağındaki yüzüğü görürler.
12. Ahmet, bahadırların öldürdükleri cinlerden birini getirip, halka göstermelerini ister.
13. Bahadırlar, cinleri kaldıramazlar, Ahmet cinlerden birini kulağından tutup, meydana getirir ve cinleri kendisinin öldürdüğünü açıklar, kızların yüzüklerini gösterir.
14. Padişah, kızlarını on bir kardeşe verir ve düğün yaparlar.
15. Ahmet, karısı ile birlikte ava gider, av sırasında cin kardeşlerin babası cin padişahı rüzgar şeklinde gelir ve Ahmet'i kaçıtır.
16. Cin padişahı, Ahmet'i Güneş padişahının kızını vermek için istediği Elmas padişahının altın toynaklı atını getirirse, serbest kalacağını söyler.
17. Ahmet, altın toynaklı atı almak için giderken, ormanda bir ihtiyarla karşılaşır.
18. İhtiyar ona atı nasıl bulacağını söyler ve ayrıca atı almasını ama çok güzel olan yularına dokunmamasını tembihler.
19. Ahmet atı alır, urganı alırken yakalanır.
20. Elmas padişahı, Ay padişahının altın bülbülünü getirirse, atı vereceğini söyler.
21. Ahmet, altın bülbülü almaya giderken yine ihtiyarla karşılaşır, ihtiyar, bülbülü almasını, ama kafesine dokunmamasını tembihler.
22. Ahmet, bülbülü alır, geri dönerken bülbül kendisinden ayrılmak istemediğini söyler.
23. Bülbülü, Elmas padişahına verir ve ondan atı alıp, yoluna devam eder.

24. At da kendisinden ayrılmak istemediğini söyler ve o sırada bülbül de arkadan yetişip, onlara katılır.
25. Ahmet, atı güneş padişahına verir, kızı alır, yola çıkar, at arkasından yetişip, onlara katılır.
26. Ormanda rastladığı ihtiyar karşısına çıkar ve sağ taraftaki yoldan gitmesini, sol taraftaki yoldan giderse başına büyük belalar geleceğini söyler.
27. Ahmet, sol taraftaki yoldan gider, uyuduğu sırada elindeki her şey kaybolur.
28. İhtiyar tekrar ortaya çıkar, kendisinin büyük sıkıntılar çekeceğini söyler ve Ahmet'e bir mendil, bir tarak ve bir ayna verir.
29. Ahmet yola çıkar;
 - a. Büyük bir suya rastlar, mendili atar, mendil köprüye dönüşür ve Ahmet, bu köprüden geçer.
 - b. Kızı, atı ve bülbülü alır, peşinden gelen devden kurtulmak için tırağı atar, tarak bir dağa dönüşür.
 - c. Bir süre sonra dev dağı geçerek yetişir, bu kez aynayı atar, ayna bir denize dönüşür, dev, denizde boğulur.
30. Ahmet, kızı cin padişahına verir, kızın Ahmet'ten ayrılmak istememesi üzerine, Ahmet işçi olarak, orada kalır.
31. Ahmet, kızıdan cin padişahının canının nerede olduğunu öğrenmesini ister.
32. Kız, canının nerede olduğunu sorunca, cin padişahı süpürge'nin içinde diye cevap verir.
33. Ahmet'in tavsiyesiyle kız, devin dönüş vaktinde süpürgeyi süsler ve ona sarılıp, ağlar; sebebini soran cin padişahına da yokluğunda canına sarılarak avunduğunu söyler.
34. Cin padişahı, canının gölün ortasındaki adada bulunan ördek yuvasındaki dört yumurtanın içinde olduğunu söyler.
35. Ahmet, cin padişahından memleketine dönmek için izin alıp göle gider.
36. Gölün yanında bir çobanla karşılaşır, çobanın uyarılarına aldırmadan gölün yanına gider.

37. Ahmet, gölü bekleyen yaban domuzlarını arkasından gelen çobanın verdiği kuzuyu yiyerek öldürür, adadaki yumurtaları elde eder.
38. Cin padişahının yanına gider, iki yumurtayı kırar ve cin padişahından kendisini memleketine götürmesini ister.
39. Cin padişahı, Ahmet'i kaçırdığı yere götürür, Ahmet kalan iki yumurtayı da kırarak, cin padişahını öldürür.
40. Karısına kavuşan Ahmet; bülbülü, altın toynaklı atı ve ağabeylerini alarak, memleketine döner.

KIRK DOKUZUNCU MASAL

I. Tütün Kesesi

II. ATU: 552, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Bir padişahın üç kızı, bir oğlu vardır.
2. Oğlan, ormana meyve toplamaya gidince kaybolur ve;
 - a. Karşısına bir genç çıkar ve büyük ablasını vermesi karşılığında kendisini kurtarabileceğini söyler, oğlan kabul etmez.
 - b. Akşam olunca başka bir genç çıkar ve ortanca ablasını vermesi karşılığında kendisini kurtarabileceğini söyler, oğlan yine kabul etmez.
 - c. Gece olunca, başka bir genç daha çıkar ve küçük ablasını vermesi karşılığında kendisini kurtarabileceğini söyler, oğlan kabul eder ve bu kişi onu evine götürür.
3. Oğlan, olanları babasına anlatır ve ablalarını almaya geleceklerini söyler; sabahleyin üç kişi gelir ve zorla kızları kaçıır.
4. Oğlan, ablalarını aramaya çıkar ve yolda, kızları kaçıranların annesine, dev kocakarıya rastlar ve ondan ablalarının yerini öğrenir.
5. Oğlan;
 - a. Büyük ablasına gider, eniştesi üç başlı dev buna bir tütün kesesi verir.
 - b. Ortanca ablasına gider, eniştesi dev buna bir tütün kesesi verir.
 - c. Küçük ablasına gider, eniştesi dev buna bir tütün kesesi verir .

- ç. Oğlan, devlerden, bir padişah kızını görenlerin dayanamadığını, kızın kendisini görüp de dayanan kişiyle evleneceğini öğrenir.
6. Oğlan, yola çıkar, bir kocakarıya misafir olur ve sabah kızı görmeye gider, kızı görünce dayanamaz, bunu hapse atarlar.
7. Oğlan, hapiste;
- Birinci tütün kesesini açar, masaya çeşitli yiyecekler, içecekler çıkar.
 - Kız, bunu öğrenir ve oğlan, tütün kesesini kendisini göstermesi karşılığında kıza verir.
 - İkinci tütün kesesini açar, bu daha da güçlüdür, kız bunu da öğrenir.
 - Oğlan, bir kez kucaklatması karşılığında bunu da kıza verir.
 - Üçüncü tütün kesesini açar, hepsinden güçlü olan bu keseyi kıza iyice yaklaşması karşılığında vereceğini söyler.
 - Kız yaklaşıncı, oğlanın arkadaşı bunları kemerle birbirlerine bağlar ve padişaha haber verir.
8. Kızı buna verirler, düğün yaparlar.
9. Padişah, oğlana on iki anahtar verir ve on ikinci kapıyı açmamasını tembihler.
10. Oğlan, on ikinci kapıyı da açar ve orada zincire vurulmuş olan on iki başlı deve üç kez su verir.
11. Dev de kendisini üç ölümden kurtaracağını söyler; su içerek kendine gelen dev, oğlanın karısını alır ve kaçır.
12. Oğlan, sihirci bir kocakarıdan devin yerini ve onu nasıl öldüreceğini öğrenir ve:
- Karısını bulup, devin canının nerede olduğunu öğrenmesini ister, deve yakalanır, dev, bir ölümden kurtulduğunu söyler.
 - Karısı süpürgeyi kucağına alır ve deve canını sevdiğini söyler, dev canının maşada olduğunu söyler, oğlan gelir, deve yakalanır, dev iki ölümden kurtulduğunu söyler.
 - Karısı maşayı temizler ve kucağında tutar, dev bu kez canının göldeki öküzün boynuzunda duran sandığın içindeki ördek yumurtasında

olduğunu söyler, oğlan üçüncü kez deve yakalanır, dev üç ölümden kurtulduğunu söyler.

13. Oğlan, göle gider ve öküzü boynuzundan yakalar, yenemeyince enişmeleri yardıma gelir; oğlan, ördek yumurtasını elde eder.
14. Yumurtayı kırarak devin enişmelerini de öldürür.
15. Ablalarını kurtarır ve kızı da alarak memleketine döner, düğün yaparlar.

ELLİNCİ MASAL

I. Turay Batır

II. ATU: 301, EB: 72

III. Olay Örgüsü:

1. Çadırda yaşayan fakir bir kadının Turay adlı bir oğlu vardır, çok güçlü ve güzel olmasına rağmen fakir olduğu için hiç kimse Turay ile evlenmek istemez.
2. Turay, evlenecek kız bulmak için evden ayrılır; yola çıkarken bir kaz tüyünü duvara asar ve kendisine bir şey olursa bu tüyden kan damlayacağını söyler.
3. Turay yolda;
 - a. Dağları birbirine çarpan Tavkazar adlı biri ile karşılaşır ve Tavkazar da ona katılır.
 - b. Taşları sıkıştıran Taşkazar adlı birine rastlarlar ve o da bunlara katılır.
4. Üçü birlikte bir ev bulurlar ve oraya yerleşirler;
 - a. Tavkazar ile Turay ava gider, evde kalan Taşkazar'ı bir cüce gelip öldürür.
 - b. Turay ava gider, Tavkazar evde kalır ve cüce onu da öldürür.
 - c. Üçüncü gün Turay evde kalır ve cüce onu da öldürür.
5. Turay'ın yola çıkarken duvara astığı kaz tüyünden kan damlamaya başlayınca annesi, oğlunun başına bir şey geldiğini anlar ve yola çıkar;
 - a. Turay'ı okuyup, üfleyerek diriltir.
 - b. Turay'ın isteği ile Tavkazar ve Taşkazar'ı da diriltir.

6. Üç arkadaş Turay'ın annesini uğurlarlar ve cücenin kanını takip ederek, birlikte tekrar yola çıkarlar.
7. Kan izlerinin kesildiği bir kuyu görürler.
8. Turay kuyuya inince bir şehir görür ve şehirde bir kocakarıya misafir olur.
9. Kocakarından, devin yaralı olduğunu, dev ve bekçilerini nasıl yeneceğini öğrenir ve kocakarının tavsiyesiyle yanına ot, et ve kıyafet alarak yola çıkar.
10. Turay yolda;
 - a. Kendisine saldıran aç bir öküze rastlar, öküze ot verip kurtulur.
 - b. Kendisine saldıran aç köpeklerle rastlar, onlara da et vererek kurtulur.
 - c. Çırılçıplak bir insana rastlar, ona da kıyafet vererek kurtulur.
11. Saraya varınca, devin kaçırdığı üç padişah kızı kendisini ağırlarlar, bir süre dinlendikten sonra, dev öldürür.
12. Kızları alır ve kuyunun dibine gelir; iki kızı arkadaşlarının, birini de kendisinin alacağını söyler, kızları çıkarır, kendisi çıkarken ip kopar ve Turay kuyunun dibine düşer.
13. Turay, misafir olduğu kocakarının yanına gider ve ondan dünyaya nasıl çıkacağını öğrenir.
14. Kocakarından öğrendiği yoldan gider ve ak tekeye yapışarak, dünyaya çıkar.
15. Turay, yolda izler görür ve ateş yakılan yerlerden kendisi için bırakılmış ekmek bulur, doğru yolda olduğunu anlar.
16. Turay, bir şehre varır ve iki arkadaşının ev yaptığını öğrenir.
17. Oraya gider ve iki arkadaşından yay isteyerek, onlarla dalga geçer.
18. Turay, arkadaşlarına ve kızlara, yolda iki erkek, üç dişi kuğu gördüğünü, bunlardan hangilerini avlamak gerektiğini sorar.
19. Kızlar, erkek kuğuların avlanması gerektiğini; erkekler de hepsinin avlanması gerektiğini söylerler.
20. Turay, iki erkek kuğunun suçu olduğunu, başka bir erkek kuğuyu ölmesi için terk ettiklerini söyleyerek, kendisini tanıtır ve Tavkazar ile Taşkazar'ı öldürür.

21. Sevdiği kız yanına alır, diğer kızları orada yapılan evlere yerleştirir ve köyüne döner, düğün yaparlar.

ELLİ BİRİNCİ MASAL

I. Hamur Batır

II. ATU: 650A+513A, EB: 281+77

III. Olay Örgüsü:

1. İhtiyar bir karı koca çocukları olmadığı için hamurdan bir çocuk yaparlar ve işlerine giderler.
2. Geri döndüklerinde, hamurun gerçek bir çocuğa dönüştüğünü ve oğlaklarla oynadığını görürler.
3. Hamur oğlan, çok hızlı büyür ve birlikte oynadığı çocuklara zarar vermeye başladığı için köy halkı babasından, oğlanı götürmesini ister.
4. Hamur oğlan, babasının kendisi için yaptırdığı demir sopayı alır ve köyden ayrılır.
5. Hamur oğlan yolda;
 - a. Çok hızlı koşan birine rastlar ve onu da yanına alır.
 - b. Nefesi ile zelzele koparan, değirmen taşını döndüren birine rastlar ve o da bunlara katılır.
 - c. Şapkasını düz giydiğinde fırtına çıkaran, bastırıp giydiğinde yer yüzünü buz tutturan birine rastlar ve o da bunlara katılır.
 - ç. Altmış kilometre uzaklıktaki sineğin tek gözünü ok ile vuran birine rastlar ve o da bunlara katılır.
 - d. Yumruğuyla dağları yerinden oynatan birine rastlar ve o da bunlara katılır.
6. Bunlar zengin bir adamdan kızını isterler, zengin;
 - a. Yarış yaptırır, hızlı koşan oğlan yarışa katılır, yolda uyuyunca, okçu ok ile uyandırır ve yarışı kazanırlar.
 - b. Bunları hamama kapatırlar, nefesi ile dünyayı donduran sayesinde yanmaktan kurtulurlar.

- c. Savaşırılar; nefesi ile değirmeni döndüren, dağları yerinden oynatan ve Hamur oğlan zengin adamın ordusunu yenerler.
7. Zengin adam, kızını Hamur oğlana verir ve düğün yaparlar.

ELLİ İKİNCİ MASAL

I. Üç Oğlan

II. ATU: -- , EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Bir adamın üç oğlu vardır; adam ölmeden önce oğullarına kendisi ölünce gurbete gitmelerini, ikisi uyurken, kendilerine bıraktığı kılıçla birinin nöbetçi durmasını vasiyet eder.
2. Babaları ölünce üç kardeş yola çıkarlar;
 - a. Birinci gece büyük kardeş nöbetçi durur ve kendilerini yemek için gelen ejderhayı öldürür, kuyruğunu keser ve kesesine saklar, kardeşlerine olanları anlatmaz.
 - b. İkinci gece ortanca kardeş nöbetçi durur ve uzakta gördüğü ışığın yanına giderek devi öldürür, yüzüğüyle birlikte parmağını keser ve kesesine saklar, kardeşlerine olanları anlatmaz.
 - c. Üçüncü gece küçük kardeş nöbetçi durur ve padişahın hazinesini soymaya giden otuz dokuz hırsızla birlikte gider, hırsızları öldürür, sağ kulaklarını keser ve kesesine saklar; padişahın kızlarının kapısındaki köpeği de öldürerek, üç kızın mendilini alır ve mektup bırakarak oradan ayrılır, ağabeylerine olanları anlatmaz.
3. Padişah, sabah kalktığında hırsızların ve köpeğin öldüğünü, kızların mendillerinin çalındığını öğrenir ve mektubu görür; ararlar, ama kimin yaptığını bulamazlar.
4. Üç kardeş, şehre gelirler, padişah bunları çağırır ve bir sarayda ağırlar, veziri ile gizlice dinlerken,
 - a. Büyük kardeş, ejderhayı öldürdüğünü açıklar ve kuyruğunu gösterir.
 - b. Ortanca kardeş, devi öldürdüğünü açıklar ve yüzükle birlikte parmağını gösterir.

- c. Küçük kardeş, padişahın hazinesini soymaya giden otuz dokuz hırsız öldürdüğünü söyleyerek, hırsızların kulaklarını ve kızların mendillerini gösterir.
5. Padişah, üç kardeşe kızlarını verir ve onları padişah yapar.

ELLİ ÜÇÜNCÜ MASAL

I. Altın Balık

II. ATU: --, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Anne babasına balık tutarak bakan bir oğlan vardır.
2. Bu oğlan bir gün altın bir balık yakalar, bunu haber alan padişah altın balığı ister; oğlan, balığı padişaha verir.
3. Padişahın vezirleri oğlanı kıskanıp oğlanın altın suyu getirebileceğini söylerler.
4. Padişah, oğlanı altın suyu getirmeye gönderir.
5. Yola çıkan oğlan, bir ihtiyara rastlar; ihtiyar, denizdeki vapura binmesini, şanslı ise bir saatte karşıya geçebileceğini söyler ve oradaki patikadan bir ırmağa gitmesini tembihler.
6. Oğlan, vapura biner, bir saatte karşıya geçer ve ihtiyarın söylediği ırmağı bulur.
7. Suda bir kız görür ve ırmağın karşısındaki kızın yanına gider.
8. Bu kızın, peri padişahına aşçılık yaptığını, kendisinin küçükken kaçırılan ablası olduğunu, şehirde sadece kızların yaşadığını öğrenir ve ablası, onu saklamak için kız kılığına sokar.
9. Peri padişahının veziri, çolak vezir, pişirmesi için kıza bir miktar et getirir; eti, oğlan pişirir ve etin çoğalmasından şüphelenen padişah herkesi hamama toplayınca oğlan yakalanır.
10. Çolak vezirin tavsiyesiyle, peri padişahı oğlanla evlenir.
11. Oğlanın canının sıkıldığını gören peri padişahı, çolak vezirden bunun sebebini öğrenmesini ister.

12. oğlanın altın suyu aradığını öğrenen çolak vezir, suyu getirir ve oğlana verir.
13. Çolak vezir, geri döneceğine dair yemin eden oğlanı, memleketine götürür ve geri dönerken kendisini çağırması için bir tüy verir.
14. Oğlan, altın suyu padişaha verir; padişah, vezirlerin kışkırtmasıyla, oğlanı altın kanatlı kuşu almaya gönderir.
15. Oğlan, elindeki tüyü yakar, çolak veziri çağırır ve peri padişahının yanına döner.
16. Çolak vezir, oğlanın bu kez de altın kanatlı kuşu aradığını öğrenir.
17. Peri padişahının ablasında olan kuşu almak için, çolak vezir gider ve kardeşinin bir insanla evlendiğini söyler.
18. Peri padişahının ablası damada hediye olarak altın kanatlı kuşu verir.
19. Altın kanatlı kuşu alan oğlan, çolak vezir tarafından memleketine götürülür.
20. Geri dönen oğlan padişahın öldüğünü öğrenir.
21. Halk, oğlanı padişah olarak seçer; oğlan, vezirleri görevlerinden alır, anne ve babasını da yanına alır.

ELLİ DÖRDÜNCÜ MASAL

I. Nurgüzel

II. ATU: 516, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Bir padişahın karısı ölür ve bu kadından bir oğlu kalır; padişah başka bir kadınla evlenir.
2. Çok çabuk büyüyen oğlan, rüyasında nurlu bir kız görür ve kıza âşık olur.
3. Oğlan, babasından izin alır ve gemiye binerek kızı aramaya çıkar.
4. Denizde kızın gemisine rastlar, ama kızın saçtığı ışıktan kıza bakamaz, gemisiyle de takip edemez ve geri dönmek zorunda kalır.
5. İkinci kez yola çıkarken, yaşlı bir asker, oğlana kendi paltosunu verir, oğlan kızı aramak için tekrar yola çıkar.

6. Denizde kızın gemisine rastlar ve paltonun verdiği güçle, kızın saçtığı ışığa dayanır ve kızı takip eder.
7. Kızın, güzelliğine üç gün dayananla evleneceğini öğrenir ve paltosu sayesinde üç gün dayanır.
8. Padişah, kızını vermek için, oğlandan;
 - a. Önü altın, arkası gümüş bir gömlek ister. Oğlan, paltosunun üstünde otururken bir kuş gelir ve bu isteği yerine getirir.
 - b. Gümüş yeleli bir at koşulmuş fayton ister. Yine paltosunun üstünde otururken aynı kuş gelir ve bu isteği de yerine getirir.
 - c. Altın bir saray yaptırmasını, sarayın etrafında gül ve meyve bahçesinin olmasını, bülbüllerin bahçede ötmesini ve meyvelerin olgunlaşmasını ister. Oğlan, aynı şekilde otururken kuş gelir ve bu isteği de yerine getirir.
9. Padişah, kızını oğlana verir ve düğün yaparlar.
10. Bir gün kara bir bulut gelir ve kızı götürür, oğlan kızı aramaya çıkar.
11. Oğlan yolda;
 - a. Bir ağacın yaprağındaki yazıdan, o ağacın yaprağını kopardığında karnının doyacağını öğrenip karnını doyurur.
 - b. Başka bir ağacın yaprağındaki yazıdan, o ağacın kabuğunu koparıp, göğsüne batırdığında devler padişahı olacağını öğrenip kabuğu kopararak göğsüne batırır.
 - c. Başka bir ağacın yaprağındaki yazıdan, o ağacın kökünü silah olarak kullandığında çok güçlü olacağını öğrenip ağacın kökünü koparıp, yanına alır.
12. Yolda bir tavşana rastlar ve tavşan, oğlanı devlerin yerine götürür.
13. Oğlan karşısına çıkan dört kapıyı da elindeki ağacın kökü ile geçer.
14. Saraya gider ve kızı bulur; kız, oğlana devin güç artıran ilacını içirir ve güç tüketen ilacın şişesiyle yerlerini değiştirir.
15. Dev, farkında olmadan güç tüketen ilacı içer ve oğlan, devi öldürür.
16. Kız, mendilini sallar ve devin bütün evlerini yumurtaya dönüştürerek, kesesine koyar.

17. Mendili tekrar sallar ve gelen Simurg'tan kendilerini oğlanın şehrine götürmesini ister.
18. Geri dönen oğlan, üvey annesinin bütün malı mülkü harcadığını, babasının padişahlıktan indirilip, bekçi yapıldığını öğrenir.
19. Babasıyla birlikte kızın şehrine giderler ve orada mutlu bir hayat sürerler.

ELLİ BEŞİNCİ MASAL

I. Altın Kanatlı Kuş

II. ATU: 531, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Bir padişaha hizmet eden zengin bir adam, ölmeden önce oğluna, padişahın işine karışmamasını tembihler ve zor durumda kaldığında konuşması için bir at bırakır.
2. Oğlan, on sekiz yaşına gelince, padişah çağırır ve kaleyi aydınlatacak bir ışık getirmesini ister.
3. Oğlan, atıyla gider ve bir kuşun tüyünü getirir, kale aydınlanır.
4. Padişah, bu kez de kuşun getirilmesini ister.
5. Oğlan, atına biner ve kuşu getirip, padişaha verir.
6. Kuş, kendisinin sütünü içtiği kısırağın getirilmesiyle daha da güzel öteceğini, bu kısırağı kendisini getiren oğlanın bulabileceğini söyler.
7. Oğlan atının isteğiyle kırk kat deriden kıyafet ve sağlam nallar ister ve bunlar yerine getirilince atıyla gider ve at, denizden kısırağı çıkarır, kısırağı padişaha verirler.
8. Kısırağı sağlamayınca, kuş, oğlanın sağabileceğini söyler; oğlan kendi atının tavsiyesine uyarak, kısırağı sağlar.
9. Kuş, bu kez de deniz ötesinde yaşayan bir padişah kızının getirilmesi gerektiğini söyler.
10. Oğlan, atının tavsiyesiyle, sessiz ve iz bırakmayan bir gemi yaptırılmasını, gemide saat on ikide duran on iki adet saat olmasını ister ve padişahın kızını bu gemiyle getirir.

11. Kız, kırk gün kaynamış bakırın içine atılan yüzüğü çıkaran kişiyle evleneceğini söyleyince, padişah demir elbiselerle kaynamış bakırın içine girer ve ölür.
12. Oğlan, padişah kızıyla evlenir.

ELLİ ALTINCI MASAL

I. Uyuz Tay

II. ATU: 531, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Bir adamın üç oğlu vardır, en küçük oğlu keldir.
2. Gençliğinde çocuklarına bakan adam, yaşlanınca oğlanlarından ekin ekmeklerini ister.
3. Oğlanlar yulaf ekerler, ama olmaz; tekrar ekerler, yine olmaz.
4. Bunun üzerine;
 - a. Büyük oğlu beklemeye gider, uyuduğu için bir şey göremez.
 - b. Ortanca oğlan beklemeye gider, o da uyur ve hiçbir şey göremez.
 - c. Küçük oğlu eline bir mızrak alır ve beklemeye gider, bir fırtına kopar ve fırtınaya mızrağı salladığında uzun saçlı bir kadın ortaya çıkar.
 - ç. Bu kadın, yulafları sabaha kadar yetiştireceğini söyler ve oğlana, zor durumda kaldığında kurtulması için bir tel saçını verir.
5. Sabah olunca yulafların yetiştiğini görürler, biçerler, döverler ve öğüttükten sonra gözleme pişirirler.
6. Gözlemelerin çoğunu yerler ve küçük oğlana çok az bırakırlar.
7. Oğlan, geceleyin uzun saçlı kadının verdiği tüyü yakınca, karşısına bir tay çıkar ve oğlanla konuşur.
8. Oğlan, taya binerek bir şehre gider, şehirde karşılaştığı kocakarıyı padişaha hizmetçi lazım olup, olmadığını öğrenmeye gönderir.
9. Padişahın daveti üzerine saraya gider.
10. Padişah, oğlandan altı atını doyurmasını ister.
11. Kendi tayı oğlana altın bir tüy verir, oğlan bu tüyle atları sıvazladığında atlar çok güzel olurlar.

12. Padişahın hizmetçileri bunu öğrenirler ve padişaha haber verirler.
13. Padişah, altın tüyü alır ve oğlandan altın kanatlı kuşu getirmesini ister.
14. Oğlan, tayının yardımıyla altın kanatlı kuşu getirir.
15. Padişah bu kez Elmas padişahının Yıldız adlı kızını getirmesini ister.
16. Oğlan tayının tavsiyesiyle bir gemi yaptırır ve kızı getirir.
17. Kız, padişaha oğlanın kendilerine zarar verebileceğini söyleyerek, babasının kırk aygırının yanında bulunan kırk kırsrağının getirilmesini ister.
18. Oğlanı öldürmeye çalışırlar; oğlan, tayının yardımıyla bunu da yerine getirir.
19. Kız, oğlandan kurtulmak için, kaynatılmış kırk kova su ve kırk kova sütün içindeki yüzüğü almasını ister.
20. Oğlan, tayının tavsiyelerine uyarak, bunu da başarır.
21. Padişah, oğlanın yaptığını kendisinin de yapabileceğini düşünür ve kazana girince yanarak ölür.

ELLİ YEDİNCİ MASAL

I. Avcı Delikanlı

II. ATU: --, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Yaşlı bir avcı, ölmeden önce oğluna silahını ve defterini verir ve güneş nurunu alan varlığa yaklaşmamasını tembihler.
2. Babası ölünce oğlan, avlanarak annesine bakmaya başlar, annesinin tavsiyesiyle babasının bıraktığı defteri okur ve güneş nurunu alan varlığın yerini öğrenir.
3. Ormana gider, güneş nurunu alan varlığı öldürür, ancak derisini yüzemez, taşıyamaz.
4. O sırada bir ihtiyar gelir ve derisini yüzüp, oğlana verir.
5. Ormanda padişahın bekçisine rastlar ve bekçi deriyi alıp, padişaha götürür.
6. Padişah, deriyi çok beğenir ve oğlanı över.

7. Oğlanı kıskanan vezirler, padişaha aslan ve vahşi hayvan kemiklerinden bir ev yapılırsa, derinin o evin duvarına asılmasının iyi olacağını, bu işi deriyi getiren oğlanın yapabileceğini söylerler.
8. Padişah oğlandan, bir ev yapacak kadar aslan ve vahşi hayvan kemiği getirmesini ister.
9. Oğlan, babasının bıraktığı defterden hayvanların yerini öğrenir ve bu görevi yerine getirir.
10. Vezirler, padişaha, uzun ömürlü olması için ateş padişahının kızıyla evlenmesi gerektiğini ve o kızı, oğlanın getirebileceğini söylerler.
11. Padişah, oğlandan kızı getirmesini ister.
12. Oğlan, babasının defterinden ateş padişahının yerini öğrenir ve ateşte yanmayan, suda batmayan bir gemi yaptırarak yola çıkar.
13. Denizde giderken,
 - a. Bir kıyıda çift süren ve sabanın arkasında kalan toprakları yiyen birine rastlar, onu da yanına alır.
 - b. Başka bir kıyıda çok uzun atlayan birine rastlar ve onu da yanına alır.
14. Ateş padişahı kızını vermek için;
 - a. Oğlanı bir saraya kapatır ve kırk öküz etini yemesini ister; oğlanın yardımına toprak yiyen yetişir ve bütün etleri yer.
 - b. Kırk fıçı içkiyi içmesini ve kırk fırın ekmeği yemesini ister; oğlanın yardımına yine toprak yiyen yetişir ve bütün içecekleri içip, ekmekleri yer.
 - c. Yaşlı bir kadın ile uzak bir yere su almaya gönderir; oğlan, uzun atlayan sayesinde yarışı kazanır.
15. Geri dönerken yolda kız, padişahın bir odaya çukur kazdığını ve kendisini öldüreceğini söyler.
16. Oğlan, hile ile padişahı çukura atar, vezirleri de cezalandırır.
17. Oğlan ile kız birlikte yaşarlar.

ELLİ SEKİZİNCİ MASAL

I. Dutan Batır

II. ATU: 513A, EB: 77

III. Olay Örgüsü:

1. Fakir bir bahadır çevresindeki insanları düşmandan kurtardığı için dokuz kadınla evlenir ve kırkı oğlan, kırkı kız seksen çocuğu olur; en küçük karısından sadece Dutan adlı bir erkek çocuğu vardır.
2. Seksen kardeş, at çobanlarına giderek, evlenmek istediklerini, başka memleket bilip, bilmediğini sorarlar.
3. İhtiyar çoban, onlara bir yer tarif eder ve Dutan'a güzel bir tay vererek, bu yolculukta bütün sıkıntıyı kendisinin çekeceğini haber verir.
4. Anne ve babalarından izin alarak, yola çıkarlar; ormanda uyudukları sırada Calmavız gelir ve Dutan'ın ağabeylerini yutar.
5. Dutan, Calmavız'a silah atacağı sırada, Calmavız, okyanusun ortasında yaşayan Könikey adlı kızı getirirse, ağabeylerini bırakacağını söyler.
6. Dutan, kızı getirmeyi kabul eder ve ağabeylerini kendisine yoldaş olmaları için bırakmasını ister.
7. Serbest kalan ağabeyleri Dutan ile gitmeyi kabul etmez.
8. Dutan, yola çıkar ve yolda;
 - a. Köyü düşman tarafından talan edilmiş, yer altını dinleyen birine rastlar, o da Dutan'a katılır.
 - b. Köyü düşman tarafından talan edilmiş, attığı ok bir gün sonra yere düşen birine rastlar ve o da bunlara katılır.
 - c. Yelayak adlı çok hızlı koşan, bu nedenle ayağına taş bağlayan birine rastlar, o da bunlara katılır.
 - ç. Köyü düşman tarafından talan edilmiş, kuşları kendisine tabi kılan birine rastlar ve o da bunlara katılır.
 - d. Değirmencilik yapan, ihtiyar deve rastlar ve o da bunlara katılır.
9. Dutan ve arkadaşları yolda karşılaştıkları kişilerden Könikey'in şehrinin düşman tarafından işgal edildiğini öğrenir.
10. Könikey, rüyasında Dutan'ın geldiğini görür ve rüyasını ağabeyine anlatır.
11. Şehri kuşatan düşman padişahı, Könikey'i görünce âşık olur ve padişaha kızını verirse şehri yağmalamayacağını söyler.

12. Bunun üzerine padişah kızını verir ve kırk gün sonra düğün yapmaya karar verirler.
13. Dutan ve arkadaşları şehre gelince, ağabeyi Könikey'e rüyasında gördüğü kişilerin geldiğini haber verir.
14. Könikey, Dutan'ı görünce ona âşık olur.
15. Dutan, Könikey'i babasından ister, ama kızın düşman padişahına verildiğini öğrenir.
16. Padişahın verdiği Til-Kongız atı da alarak, düşman padişahını aramaya çıkar.
17. Dutan, padişahın askerlerini ve padişahı öldürür, padişah Könikey'i Dutan'a verir.
18. Könikey'de gözü olan vezir, padişaha Dutan'ın babasının padişah olmadığını, fakir olduğunu haber verir.
19. Bunun üzerine padişah;
 - a. At yarışı düzenler, Dutan yarışı kazanır.
 - b. Barak adlı güreşçi ile, Dutan'ın arkadaşı ihtiyar dev güreşir, dev güreşi kazanır.
 - c. Kuşu yarışı düzenler, Yelayak yarışı kazanır.
 - ç. Ok atma yarışı yapılır, attığı ok bir gün sonra yere düşen kişi yarışı kazanır.
20. Padişah, vezirinin tavsiyesiyle geceleyin Könikey'i kaçırır.
21. Yer altını dinleyen olanları Dutan'a anlatır, kuşları kendisine tabi kılan kişi de Könikey'i askerlerin elinde alır.
22. Hep birlikte Calmavız'ın yanına dönerlerken, Könikey kendisinin Calmavız'a verileceğini öğrenir.
23. Könikey, Dutan'dan ayrılmak istemediğini söyler, bunun üzerine Yelayak kadın kılığına sokulur ve Calmavız'a verilir.
24. Yelayak, Calmavız'ın elinden kaçır, okçu da Calmavız'ı öldürür.
25. Calmavız'ın hazinesini alırlar ve Dutan'ın köyüne dönerler.
26. Dutan, beş arkadaşını kız kardeşleri ile evlendirir, babası ağabeylerini de evlendirmesini ister.

27. Dutan, işgal edilmiş bir şehri düşmandan kurtarır ve ağabeylerini evlendirir, bu şehirdeki halkı da kendi köyüne götürür ve birlikte yaşarlar.

ELLİ DOKUZUNCU MASAL

I. On Üç

II. ATU: 328, EB: 160

III. Olay Örgüsü:

1. Bir adamın on üç tane oğlu vardır, en küçük oğluna On üç adını verir.
2. On üç kardeş, babalarından izin alarak, iş aramaya çıkarlar ve bir padişahın yanında oduncu olarak işe girerler.
3. On üç, evde kaldığı için ağabeyleri onu kıskanırlar ve padişaha, kardeşlerinin dev perisinin aygırını getirebileceğini söylerler.
4. Padişah, On üç'ü aygırı almaya gönderir.
5. On üç ağlayarak yola çıkar ve yolda karşılaştığı yaşlı kadın, aygırı nasıl alacağını anlatır ve On üç'e bir ayna ve bir tarak verir.
6. On üç, yaşlı kadından öğrendiği şekilde aygırı alır, takip eden dev perisinden ayna ve tarak marifetiyle kurtulur.
7. Ağabeyleri padişaha, On üç'ün dev perisinin yorganını getirmek istediğini söylerler.
8. Padişah, On üç'ü yorganı almaya gönderir.
9. On üç, yolda yaşlı kadına rastlar ve onun tavsiyesiyle yanına bir çuval alarak, çuvala karınca doldurur.
10. Karıncaları dev perisinin evine dökünce, dev perisinin kocası yorganı dışarı atar, On üç, yorganı ele geçirir.
11. Ağabeylerinin padişaha, On üç'ün dev perisinin kendisini getirmek istediğini söylerler.
12. Padişah, On üç'ü dev perisini getirmeye gönderir.
13. On üç, yolda tekrar yaşlı kadına rastlar; yaşlı kadın, On üç'ün öldüğünü söyleyerek bir tabut yapmasını ve dev perisini tabuta koymasını söyler.
14. Tabutu yapan On üç, dev perisini tabuta sokar ve tabutu çiviler.

15. Geri dönerken, dev perisinin tek gözlü ablasını, göz taktığını söyleyerek, kandırır ve diğer gözünü de çıkarır.
16. Padişah, dev perisinden korkar ve tabutu açmaması karşılığında kızını ve padişahlığının yarısını On üç'e vermeye razı olur, ağabeyleri de yaptıklarından pişman olurlar ve birlikte yaşarlar.

ALTMİŞİNCİ MASAL

I. Kırk Oğlanlı Adam

II. ATU: 303A+513A, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Bir karı kocanın kırk oğlu vardır, zanaat öğrenirler ve geçimlerini bu şekilde temin ederler.
2. Kırk kardeş, kırk kız kardeş ile evlenmek isterler ve büyük kardeş, kızları aramak için evden ayrılır.
3. Yolda, insanları uyutan ejderhanın yanından uyumadan geçer ve bir şehirde kırk kız kardeşi bulur, büyük kızı alarak evine döner.
4. Kızları bulduğunu anlatan büyük kardeş evde kalır; annesi, babası ve kardeşleri kızları almaya giderler, geri dönerken ejderha bunları uyutur.
5. Büyük oğlan olanları öğrenir ve ejderha altın saçlı kızı getirmesi karşılığında hepsini bırakacağını söyler, oğlan kabul eder.
6. Oğlan, yolda;
 - a. Ağaçları koparıp atan Meşe Batır adlı birine rastlar ve o da buna katılır.
 - b. Çok büyük taşları havaya atıp tutan Taş Batır adlı birine rastlar ve o da bunlara katılır.
 - c. Bir gölün yanında bir kıza rastlar ve kız, kendisini de yanlarına almaları karşılığında gölün suyunu içerek, bunları karşıya geçirir.
7. Padişah altın saçlı kızı vermek için bazı şartlar ileri sürer;
 - a. Güreş düzenlerler, Meşe Batır güreşi kazanır.
 - b. Koşu yarışı düzenlerler, Taş Batır yarışı kazanır.
 - c. Üç fıçı içkiyi içmeleri istenir, kız içer ve bunu da başarırlar.
8. Padişah kızını verir ve geri dönerken;

- a. Kız, hepsini geçirdikten sonra gölün yanında kalır.
 - b. Taş Batır, oğlana bir kılıç verir ve ejderhayı nasıl öldüreceğini anlattıktan sonra kendi yerinde kalır.
 - c. Meşe Batır da kendi yerine gelince, onlardan ayrılır.
9. Oğlan evine döner ve gidip, ejderhayı da öldürür, hep birlikte mutlu yaşarlar.

ALTMİŞ BİRİNCİ MASAL

I. Altın Kuş

II. ATU: 502, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Bir padişahın elma bahçesinden her gün bir elma kaybolur, padişahın koyduğu bekçiler uyuduğu için elmalar kaybolmaya devam eder.
2. Bunun üzerine padişah elma bahçesini kendisi beklemeye gider ve sabah vakti elma ağacına gelen altın kuşu yakalar.
3. Bütün padişahları altın kuşu göstermek için davet eder, ancak oğlu Arslan, altın kuşu serbest bırakır.
4. Altın kuş, zor durumda kaldığında kendisini çağırmasını söyler.
5. Altın kuş, Arslan'ın serbest bıraktığını öğrenen padişah, oğlunu evden kovar.
6. Arslan, başka bir padişahın oğlu olan arkadaşının yanına gider ve onunla birlikte yola çıkarlar.
7. Arkadaşı Arslan'ın kendisine tabi olmasını ister ve yaptıkları yarışı da hile ile kazanır.
8. İki arkadaş bir padişahlıktan geçerken, padişahın kızları bunları görür ve âşık olur, padişah bunları saraya davet eder.
9. Arkadaşı, kendisinin padişah oğlu olduğunu, Arslan'ın ise memleketinden kovulmuş bir vezir oğlu olduğunu söyler.
10. Padişah, bu iki arkadaş kızlarıyla evlendirir.
11. Arslan'ı kendi sarayı yanındaki küçük bir eve, arkadaşını da bir saraya yerleştirir.

12. Arslan'ın arkadaşı, karısının da kışkırtmasıyla, padişaha giderek;
- a. Arslan'ın yüz atı altın toynaklı, gümüş yelesi yapabildiğini söyler. Padişah, Arslan'a yüz at verir ve gönderir. Arslan, insana dönüşen altın kuşun yardımıyla bu görevi yerine getirir. Altın kuşun kız kardeşi Arslan'a hediye olarak bir sofra örtüsü verir.
 - b. Arslan'ın yüz sığırı altın boynuzlu, zincir kuyruklu yapabileceğini söylemesi üzerine padişah, Arslan'a yüz sığır verir ve gönderir. Arslan, bu görevi de altın kuşun yardımıyla yerine getirir. Geri dönerken kendisine hediye olarak her türlü müziği çalan bir org verirler.
 - c. Arslan'ın yüz keçiyi altın boynuzlu, gümüş tüylü yapabildiğini söylemesi üzerine padişah, Arslan'a yüz keçi verir ve gönderir. Arslan, bu görevi de altın kuşun yardımıyla yerine getirir. Altın kuş, bahçedeki elmalardan yedirerek Arslan'ı güçlendirir ve hediye olarak zor durumda kaldığında kullanması için üç tüy verir.
13. Arslan, karısını padişaha gönderir ve bir isteği olup, olmadığını sorar.
14. Üç taraftan üç düşmanın gelmekte olduğunu öğrenir.
15. Padişahın kendisini de savaş çağırması üzerine;
- a. Arslan, padişahın verdiği atı keserek, kuşlara yedirir ve altın kuşun verdiği tüylerden birini yakınca, karşısına çıkan ata binerek, kendini belli etmeden düşmanı yener ve atını bırakıp, evine döner.
 - b. İkinci düşmanı da aynı şekilde yener ve evine döner.
 - c. Üçüncü düşmanı da aynı şekilde yenen Arslan, bu kez atını evinin önüne bağlar.
16. Savaştan dönen padişah, atın Arslan'a ait olduğunu öğrenince, düşmanı kendi damadının yendiğini anlar ve onu padişah yapar.
17. Arslan, hilekar arkadaşını kovarak cezalandırır.

ALTMİŞ İKİNCİ MASAL

I. Yözü

II. ATU: 303A+513A, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Hiç çocuğu olmayan bir karı koca, kendilerine misafirliğe gelen ihtiyardan çocukları olması için dua etmesini ister.
2. İhtiyarın duası ile yüz çocukları olur ve en küçüğüne Yözmi adını verirler.
3. Bu aile iyice fakirleşince, çocuklarını ormana terk eder ve zenginleştiklerinde ormandan geri getirirler.
4. Çocukları evlenmek istediklerini söyleyince, babaları yüz kız kardeş bulurlarsa evlenebileceklerini söyler.
5. Yüz kız kardeşi Yözmi bulur.
6. Anne ve babalarıyla birlikte kız istemeye giderken evde kalan Yözmi, yolda bir ırmağın yanında durmamalarını tembihler.
7. Kızları alıp, dönerken Yözmi'nin söylediği ırmağın yanında durunca, bir ejderha hepsini yakalar ve evdeki kendilerinin bile bilmediği şeyi vermeyi kabul ederlerse bırakacağını söyler, kabul ederler.
8. Yözmi, geri dönen ailesine kendisini ejderhaya verdiklerini söyler ve ejderhanın yanına gider.
9. Ejderha, padişahın kızını getirirse Yözmi'yi yemeyeceğini söyler.
10. Yözmi, ejderhanın söylediği kızı getirmeye gider.
11. Yolda;
 - a. Kuma tükürerek göl oluşturan ve orada balık tutan birine rastlar ve onu yanına alır.
 - b. Hızlı koştuğu için, ayaklarına taş bağlayan ve tavşan yakalayan birine rastlar ve onu da yanına alır.
 - c. Kayın ağaçlarını söken birine rastlar ve onu da yanına alır.
12. Bir gölde rastladıkları yaşlı kadın kendilerini kayıkla geçirirken suya düşürür.
13. Tükürüğü ile göl oluşturan kişi gölün suyunu içer ve hepsini karşıya geçirir.
14. Padişaha gidip, kızını ister.
15. Padişah ihtiyar koşucusundan önce gölden su alıp gelirse vereceğini söyler.
16. Yözmi, arkadaşının yardımıyla yarışı kazanarak, kızını alır.

17. Geri dönerken, arkadaşları, yolda uyuyup, uyandığında kız kaybolursa, uyuduğu ağacın tepesindeki kuşa ok atmasını böylece kızın geri geleceğini söylerler ve kendi yerlerinde kalırlar.
18. Yözmi, yolda bir ağacın dibinde uyur, uyandığında ağaçtaki kuşa ok atar ve kız geri gelir.
19. Bir kez daha aynı şekilde kızı geri getirir; üçüncü kez uyandığında ayak ucunda bulunan gülleye ok atar ve kız tekrar geri gelir.
20. Kız, Yözmi'den kendisini ejderhaya vermemesini ister.
21. Yözmi, ejderhadan kızı vermek için kazandaki kızgın yağa girip, çıkmasını ister.
22. Ejderha, kazanda yanarak, ölür.
23. Yözmi, getirdiği kızı yola çıkarken doğan oğluna verir ve mutlu bir şekilde yaşarlar.

ALTMİŞ ÜÇÜNCÜ MASAL

I. Çoban Oğlan

II. ATU: 314+530A, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Bir padişahın karısı ölür, bir oğlu kalır ve padişah, başka bir kadınla evlenir.
2. Oğlan, babasından bir tay ister ve en kötü tayı seçer.
3. Bir süre sonra tay, oğlanla konuşmaya başlar ve üvey annesinin başka bir genç ile ilişkisi olduğunu söyler.
4. Oğlan, üvey annesine her şeyi bildiğini söyler ve bu hatadan vazgeçmesini ister.
5. Üvey anne, birlikte olduğu gence para vererek, oğlanın her şeyi nasıl bildiğini falcıdan öğrenmesini ister.
6. Falcı, tayın söylediğini anlatır.
7. Üvey anne, hasta olduğunu, tayın yüreğini yerse iyileşeceğini söyleyerek, tayı öldürtmeye çalışır.

8. Tay, üvey annenin planını oğlana anlatır ve birlikte kaçmak için plan yaparlar; oğlan, tayını alır ve kaçır.
9. Yolda, kaplan ve aslan kemikleri görürler; tay, oğlanın bu kemiklerden almasını ister.
10. Tay, oğlana kuyruğundan üç tüy verir ve zor durumda kaldığında tüyleri öttürmesini söyleyerek, oğlandan ayrılır.
11. Başka bir padişahlığa giden oğlan, parası kalmayınca padişahın yanına çoban olarak işe girer.
12. Padişah, oğlana topal ve tek gözlü bin zayıf koyunu vererek, hepsini iyileştirmesini ister.
13. Oğlan, ormanda ihtiyar bir adama rastlar ve ihtiyarın yardımıyla bu işi yerine getirir.
14. Oradan ayrılırken ihtiyarın kızı, oğlana her istediğini yerine getiren bir mendil verir.
15. Padişah, koyunların iyileştiğine inanmaz ve birini keserek, bakar, yeterince yağlı olduğunu görünce çok sevinir.
16. Oğlan, mendili açarak, karnını doyurur; padişahın küçük kızı mendili çalar.
17. Padişah, bin koyun verir ve bunları iki bin yapmasını ister.
18. Ormana giden oğlan, ihtiyarla tekrar karşılaşır ve onun yardımıyla bu görevi de yerine getirir.
19. İhtiyarın kızı oğlana mendili padişahın küçük kızının aldığını söyler ve her isteğini yerine getiren bir kutu verir.
20. Padişahın üç kızını almak için üç ayrı taraftan düşmanın geldiği haberi gelir; oğlan,
 - a. Bir ata binerek gider ve atını kargalara yedirdikten sonra, kendi tayını çağırır; cebindeki kaplan kemiklerini atınca, ortaya çıkan kaplanlar düşmanı yener; padişah, büyük kızını vermek ister, ama oğlan kabul etmez.
 - b. İkinci gün gelen düşmanı da aynı şekilde yener, padişah, ortanca kızını vermek ister, ama kabul etmez.

- c. Üçüncü gün gelen düşmanı da yener, padişahın küçük kızı üzerinde adı yazılı olan mendille oğlanın yaralı parmağını sarar; padişah küçük kızını vermek ister, ama kabul etmez.
21. Padişahın kızlarının eş seçmesi için, bütün halk toplanır,
- a. Büyük kız, bir generali seçer.
- b. Ortanca kız da bir generali seçer.
- c. Küçük kız, çobanlık yapan delikanlıyı seçer.
22. Padişah, büyük kızlarına düğün yapar, ama küçük kızına yapmaz.
23. Padişah hastalanır, büyük damatları padişahın iyileşmesi için yemesi gereken kuğu etini aramaya çıkar.
24. Küçük damadı ise karısı sayesinde güçlükle izin alır.
25. Oğlan, tayını çağırır ve ondan kuğuyu nerede bulacağını öğrenir.
26. Tay, kuğu etini yiyenin öleceğini, ama iç organlarını yiyenin iyileşeceğini söyler.
27. Oğlan, kuğuyu yakalar; büyük damatlarla karşılaşır.
28. Kuğuyu onlara satar, karşılığında birinin baş parmağını keser, diğerinin de sırtına mühür basar.
29. Padişah, kuğu etini yer, daha da kötüleşir.
30. Oğlan, kuğunun iç organlarını yedirir ve padişah iyileşerek, her şeyi öğrenir.
31. Padişah, halkı toplar ve padişahlığı kime vermesi gerektiğini sorar; oğlan, kuğuyu kendisinin yakaladığını ispatlar ve padişah olur, büyük damatlar da çoban olur.

ALTMİŞ DÖRDÜNCÜ MASAL

I. Avcı

II. ATU: 315, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Yaşlı bir karı kocanın bir oğlu ile bir kızı ve üç köpekleri vardır.
2. Yaşlı karı koca ölünce, oğlan ava gider, bu sırada ablası yuha yılan ile arkadaşlık eder ve birlikte oğlanı öldürmeye karar verirler.

3. Oğlanı öldürmek için,
 - a. İlaçlı su verirler, evde kalan köpek suyu döker ve oğlan kurtulur.
 - b. İlaçlı yemek verirler, evde kalan köpek yemeği döker ve oğlan kurtulur.
 - c. Üçüncü gün evde kalan köpeği kovarlar ve oğlanı, kızgın hamama sokarlar, oğlan ölür.
4. Köpekler, oğlanı bir su kenarına götürürler ve yıkarlar, oğlan kendine gelir.
5. Oğlan, ablasını bırakarak, köpekleriyle birlikte evden ayrılır.
6. Oğlan, ormanda bir kulübede,
 - a. Ejderhanın yemesi için bırakılan padişahın kızına rastlar ve ejderhayı öldürerek, kızı kurtarır; kız, oğlana üzerinde adı yazılı olan bir yüzük verir; geri dönen kız, padişahın bekçisine rastlar ve bekçi, tehdit ederek, kızı kendisinin kurtardığını söyler.
 - b. Oğlan, padişahın ortanca kızını da aynı şekilde kurtarır, kız oğlana üzerinde adı yazılı olan bir bilezik verir; bu kıza da bekçi rastlar ve tehdit ederek, kızı kendisinin kurtardığını söyler.
 - c. Padişahın büyük kızını da kurtarır ve kız, oğlana üzerinde adı yazılı olan bir ipek mendil verir, bu kıza da bekçi rastlar ve aynı şekilde kızı kendisinin kurtardığını söyler.
7. Padişah, bekçiye kızlardan hangisi ile evlenmek istediğini sorar, bekçi ortanca kızla evlenmek ister.
8. Kızlar, kendilerini ormandaki avcı oğlanın kurtardığını anlatırlar.
9. Oğlan, ejderhaları kendisinin öldürdüğünü ispatlar ve padişahın ortanca kızı ile evlenir.
10. Oğlanın ablası gelir ve ejderha dişlerini oğlanın yastığının altına koyar, dişler oğlanın kulağına kaçar ve oğlan ölür.
11. Köpekler, oğlanı diriltirler ve oğlan, ablasını öldürerek cezalandırır.

ALTMİŞ BEŞİNCİ MASAL

I. İşçi ile Sihirci Kız

II. ATU: 570+313, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Bir kişi fakirleşince, iş aramaya gider.
2. Yolda karşılaştığı bir adam belirli bir ücret karşılığında bunu işe alır ve işi yapamazsa ömür boyu çalışacağına dair sözleşme yaparlar.
3. Patron, işçiye kırk tavşan vererek, hiçbirini kaybetmeden gütmesini ister.
4. İşçi, tavşanların çitini açınca tavşanlar kaçar.
5. Ormanda ağlayan işçinin yanına ak sakallı bir ihtiyar gelir ve ıhlamur ağacından bir dal kesip, kırk çentik atar, kırk çentiği tıkırdatınca tavşanların toplanacağını söyler.
6. İşçi tavşanları toplar ve eve götürür, patronu bu duruma şaşır ve kızını bu işin nasıl olduğunu öğrenmeye gönderir, ama işçi söylemez.
7. Patronu, işçiden bir ot yığınınını teker teker taşımasını ister.
8. İşçi, üzgün bir şekilde dururken, ak sakallı ihtiyar tekrar gelir, karınca padişahını çağırır ve karıncalar otları taşırlar.
9. Bu işin de yerine geldiğini öğrenen patron, kızını bu işin nasıl olduğunu öğrenmeye gönderir.
10. Kız, işçiye kendisini sevdiğini söyler ve birlikte kaçarlar.
11. Patron, bunları yakalaması için bir adamını gönderir.
12. Kız, müezzine, oğlan da camiye dönüşerek bu kişiden kurtulurlar.
13. Patron, kendisi gelir; kız, göle dönüşür, oğlan da kurbağaya dönüşür, patron, öküz olur ve suyu içmeye başlar, ama bitiremez ve geri döner.
14. İşçi, kızı da alarak, köyüne döner ve birlikte yaşarlar.

ALTMİş ALTINCI MASAL

I. İki Kardeş

II. ATU: 567+303, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Biri zengin, diğeri fakir iki kardeşten fakir olanın iki çocuğu vardır.
2. Fakir kardeş, odun kesmek için ormana gittiğinde altın bir kuş görür ve altın kuşu avlamak isterken, bir kanadını ele geçirir.

3. Bu kanadı ağabeyine verir, ağabeyi de ona para verir.
4. Fakir kardeş, ikinci gün altın kuşun yuvasından altın bir yumurtayı getirip, ağabeyine verir, ağabeyi kendisine para verir.
5. Fakir kardeş, üçüncü gün ağabeyinin isteği üzerine altın kuşu yakalayıp, getirir, ağabeyi kendisine çok para verir.
6. Zengin kardeş, hanıma kuşun hiçbir parçasını ziyan etmeden pişirmesini ister.
7. Kadın, kuşu pişirirken, evden ayrıldığı bir sırada, fakir kardeşin çocukları eve girer ve altın kuşun yüreğini ve kalbini yerler.
8. Bu durumu fark eden kadın, bir horoz keser, kalbini ve yüreğini kazana koyarak, durumu düzeltmeye çalışır.
9. Çocuklar, sabah uyandıklarında başlarının altında altın bulurlar, babaları altınları ağabeyine götürür.
10. Ağabeyinin, bu altınların sihirli olduğunu, çocukları evden uzaklaştırması gerektiğini söylemesi üzerine, babaları, çocukları ormana bırakır.
11. Çocuklara, ormanda bir kişi rastlar ve durumu öğrenen ihtiyar, çocukları yanına alıp büyütür.
12. Çocuklar, evden ayrılmak için ihtiyardan izin isterler.
13. İhtiyar, çocuklara bir bıçak verir ve ayrıldıklarında bıçağı yere saplamalarını, geri döndüklerinde bıçağın paslanıp, paslanmamasına göre birbirlerinin durumu hakkında bilgi sahibi olabileceklerini söyler.
14. İki kardeş yolda giderken;
 - a. Bir tavşana rastlarlar, tavşanı avlamak istediklerinde, tavşan iki yavrusunu vererek, kurtulur.
 - b. Bir tilkiye rastlarlar, tilki de iki yavrusunu vererek, kurtulur.
 - c. Bir kurda rastlarlar, kurt da iki yavrusunu vererek, kurtulur.
 - ç. Bir ayıya rastlarlar, ayı da iki yavrusunu vererek, kurtulur.
 - d. Bir aslana rastlarlar, aslan da iki yavrusunu vererek, kurtulur.
15. İki kardeş, acıktıklarında tilkileri gönderirler ve onların getirdiği tavukları yiyerek, karınlarını doyururlar.

16. İki kardeş, ihtiyarın verdiği bıçağı bir yol çatına saplarlar ve hayvanları paylaşarak, ayrılırlar.
17. Küçük kardeş, etrafı siyahlarla çevrili bir kaleye gider ve misafir olduğu evde, padişahın kızının ejderhaya verileceğini öğrenir.
18. Oğlan, hayvanlarını da alarak, dağa gider ve oradaki evde bulduğu sihirli suyu içer, kılıcı alır ve hayvanlarının da yardımıyla ejderhayı öldürerek, kızı kurtarır.
19. Kız, oğlana üzerinde ismi yazılı olan mendili verir, hayvanların boynuna da birer yüzük bağlar.
20. Hayvanlarını bekçi koyarak, kızla birlikte dinlenmek için uyuduğu sırada, padişahın veziri gelir ve oğlanın başını kesip, kızı götürür.
21. Vezir, kızı tehdit ederek, padişaha kendisini vezirin kurtardığını söyler.
22. Padişah, kızını vezire verir ve kızın isteği üzerine düğünü erteler.
23. Oğlanın hayvanları uyanıp, durumu görünce, tavşan sihirli bir ağacın kökünü getirir ve oğlanı diriltirler.
24. Kaleye dönen oğlan, bir eve misafir olur ve padişahın kızının düğünü olduğunu öğrenir.
25. Ev sahibi ile padişahın yiyeceklerinden yemek konusunda girdiği iddiaları, hayvanlarının sayesinde kazanır ve hayvanları gören kız, oğlanın yaşadığını anlar.
26. Saraya giden oğlan, kızın mendili ve hayvanların boynundaki yüzüklerle ejderhayı kendisinin öldürdüğünü ispatlar.
27. Vezir öldürülerek, cezalandırılır, oğlan da padişahın kızı ile evlenir.
28. Oğlan, hayvanlarını da alarak, gidenin geri gelmediği bir ormana gider ve orada karşılaştığı ak bir şeyin peşinden gider.
29. Akşam ateş yakarak oturduğu sırada, ağacın tepesindeki kocakarı hile ile oğlanı ve hayvanlarını taşla çevirir.
30. Oğlanın ağabeyi, ayrıldıkları yerdeki bıçağın paslandığını görünce, kardeşinin zor durumda olduğunu anlar ve onu aramaya çıkar.

31. Kardeşinin taşa dönuştüğü ağacın dibinde, kocakarıyı yakalar ve kocakarı kurtulmak için, küçük kardeşi ve hayvanlarını diriltir, ağabeyi kocakarıyı ateşte yakar.
32. Padişah ölünce, iki kardeşten biri padişah, diğeri vezir olur, birlikte mutlu bir şekilde yaşarlar.

ALTMİŞ YEDİNCİ MASAL

I. Üç Güvercin

II. ATU: 325+313, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Fakir bir aile, geçimleri zorlaştınca çocuklarını çalışmaya gönderirler.
2. Oğlan, ailesini özleyince geri dönmek için yola çıkar ve iki dağ arasında gördüğü kulübeye girerek, karnını doyurur ve uyur.
3. Bir süre sonra, pencereden üç güvercin gelir ve insan şekline dönüşerek, oğlanı yakalarlar.
4. Güvercinler, oğlanı sevdikleri için kendileriyle kalarak yemek pişirmesini isterler ve oğlana, yedi ambarın anahtarını vererek, yedinci ambarı açmamasını tembihlerler.
5. Oğlan, bir süre sonra yedinci ambarı açar ve içeride “Şapkam... Şapkam...” diye ağlayan bir kız olduğunu görür.
6. Güvercin-delikanlılar, oğlana ambardaki kızın, bir padişah kızı olduğunu, dev tarafından kaçırıldığını, kızı kurtardıklarını, ama kızın günyüzüne çıkabilmesi için gerekli olan şapkasının devin sarayında kaldığını anlatırlar.
7. Oğlan, şapkayı almaya gitmek isteyince, güvercin-delikanlılar bütün hünerlerini oğlana öğretirler.
8. Oğlan, yola çıkarken, güvercin-delikanlılar;
 - a. Tarak
 - b. Bileği taşı
 - c. Ayna verirler ve zor durumda kalınca kullanmasını söylerler.

9. Devin bulunmadığı bir sırada saraya ulaşan oğlan, bülbül şekline girip saraydaki kızı kandırarak saraya girer.
10. Şapkayı alır; dev, bu durumu anlar ve oğlanı yakalamaya çıkar.
11. Oğlan, dev kendisini yakalayacağı sırada;
 - a. Tarağı yere atar, büyük bir orman ortaya çıkar ve kurtulur.
 - b. Bileği taşını atar, dağlık, taşlık bir alan ortaya çıkar ve kurtulur.
 - c. Aynayı atar, büyük bir deniz ortaya çıkar ve kurtulur.
 - ç. Su getiren bir kızın kovasına girer, dev suyu döktürünce, darıya dönüşür, dev, horoz olup, darıları toplamaya başlayınca, atmacaya dönüşür ve devi öldürür.
12. Şapkayı getirip, güvercinlere verir ve bir süre onlarla birlikte yaşar.
13. Oğlan, kızın tavsiyesiyle, güvercin-delikanlılardan;
 - a. Zayıf bir at,
 - b. Küflenmiş bir kılıç,
 - c. Eski bir kamçı ister.
14. Bu eşyaları alır ve memleketine dönerken, güvercin-delikanlılar, “Sarhoş olacak kadar içmemesini” tembihlerler ve başına bir şey geldiğinde haberdar olmaları için oğlana bir bıçak verirler, oğlan, bıçağı tavana saplar.
15. Atına binen oğlan, göz açıp, kapayınca kadar ailesinin yanına döner.
16. Oğlan, annesini padişahın kızını istemeye gönderir.
17. Padişah, kızını vermek için kendi sarayının karşısına bir saray yapılmasını, iki saray arasında altın bir köprü kurulmasını, köprünün altında gemilerin yüzmesini, üstünde ise arabaların dolaşmasını, sarayın bahçesinde çeşitli ağaçların ve meyvelerin olmasını ister.
18. Oğlan, gece yarısı dışarı çıkar ve eski kamçıyı sallar, ortaya çıkan periler, bu istekleri yerine getirirler.
19. Padişah, kızını vereceğini, ama bir aydır kayıp, olduğunu söylemesi üzerine oğlan, ailesinden izin alarak, kızı aramaya çıkar.
20. Güvercinlerin yanına gider ve oradaki kızdan, aradığı kızın devin sarayındaki kız olduğunu öğrenir.

21. Saraya gider ve kızı alarak, yola çıkar; dinlenmek için durdukları sarhoş olur.
22. Padişahın askerleri kızı tanırlar ve yanlarına alırlar, kız, yüzüğünü oğlanın parmağına takar, askerler oğlanı öldürürler.
23. Güvercin-delikanlılar, tavandaki bıçağın durumundan oğlanın başının dertte olduğunu anlarlar.
24. Oğlanı bulup dirilterek, dönüş yolunu gösterirler.
25. Oğlan, evine döner ve padişahın kızının düğünü olduğunu, bir askerın kızı kendisinin kurtardığını söylediğini öğrenir.
26. Oğlan, saraya gider, padişahın kızı saraya girerken oğlana su verir ve parmağındaki yüzükten oğlanı tanır.
27. Kız, babasına kendisini bu oğlanın kurtardığını söyler ve delil olarak da yüzüğü gösterir.
28. Padişah, yalan söyleyen askeri cezalandırır, kızla oğlanı evlendirirler.

ALTMİŞ SEKİZİNCİ MASAL

I. Balıkçı Oğlu Katıp

II. ATU: 505, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Balıkçılık yapıp, karısının eğirdiği yünleri satarak geçinen bir adamın Kıltaç adlı bir oğlu vardır.
2. Katıp, babasından izin alır ve balık tutmaya gider.
3. Göl kenarında bir ihtiyarla karşılaşır.
4. İhtiyar, ellerini bağlayarak, kendisini göle atmasını, elleri ile çıkarsa kurtarmasını, ayakları ile çıkarsa gömmesini söyler.
5. Katıp, ihtiyarı göle atar ve ayakları ile çıkınca, onu gömüp atını alarak, evine döner.
6. Ailesine olanları anlatır, atı satarlar ve bir süre geçimlerini temin ederler.
7. Katıp, ikinci kez balık tutmaya gider ve önceki ihtiyarın kardeşi olan bir adama rastlar.

8. Onu da aynı şekilde göle atar ve ölüsünü gömerek, atını alır ve evine döner.
9. Ailesine olanları anlatır, atı satarlar ve geçimlerini temin ederler.
10. Katıp, üçüncü kez balık tutmaya gider; önceki ihtiyarların kardeşi olan bir ihtiyara rastlar.
11. Onu da aynı şekilde göle atar, ihtiyar elleri ile yukarı çıkınca onu kurtarır.
12. İhtiyar, istenen her yiyeceği temin edebilen bir sofra örtüsü çıkarır ve karınlarını doyururlar.
13. İhtiyar, Katıp'ı bir aylığına işe alarak, para verir.
14. Katıp, ailesine parayı verir ve ihtiyarın yanına döner.
15. İhtiyar ve Katıp, atla yola çıkarlar ve ihtiyar, Katıp'a bir dua öğretir.
16. Bu dua sayesinde denizin altından gidip bir dağa varırlar.
17. İhtiyar, Katıp'a dua okuduğunda dağın kaybolacağını ve bir kapının ortaya çıkacağını, oradan nasıl geçileceğini, karşılaşacağı durumları ve nasıl kurtulacağını anlatıp, altın yüzüğü getirmesini söyler.
18. İhtiyar, duayı okur ve Katıp;
 - a. Birinci kapıdan girince, iki köpek Katıp'a saldırır, köpeklerin üzerine yürüyünce köpekler kaybolur.
 - b. İkinci kapıdan girince, iki aslan Katıp'a saldırır, duvardaki kamçıyı alıp aslanlara sallayınca aslanlar kaybolur.
 - c. Üçüncü kapıdan girince üzerine ateş gelir; kamçıyı atınca ateş söner.
 - ç. Dördüncü kapıdan girince annesine benzeyen bir kadınla karşılaşır; kadının yalvarmalarına dayanamayarak, ona acır ve sihir, Katıp'ı havaya fırlatır; ihtiyar, Katıp'ı yere düşmeden yakalar.
19. Bir yıl beklerler ve Katıp, tekrar içeri girer.
20. İlk üç kapıyı rahatça geçer, dördüncü kapıdaki annesine benzeyen kadına acımaz ve onu soyundururca kadın kaybolur.
21. Katıp, altın yüzüğü alır ve ihtiyara verir.
22. İhtiyar, Katıp'ın isteği üzerine sihirli sofra örtüsünü ona verir ve Katıp, kendini bir anda balık tuttuğu gölün yanında bulur.

23. Evine dönen Katıp, sihirli sofraya örtüsü ile ailesini ve fakirleri doyurmaya başlar.
24. Sofra örtüsünün haberini alan amcası, padişaha giderek, Katıp'ın isterse kendisine kırk katlı bir saray yaptırabileceğini söyler.
25. Padişah, Katıp'ı çağırır ve kırk katlı bir saray yapmasını ister.
26. Katıp, yolda önceki ihtiyara rastlar.
27. İhtiyar, altın yüzüğü Katıp'a verir ve ölür, Katıp, ihtiyarı gömer.
28. Katıp, sihirli altın yüzük sayesinde padişahı da amcasını da cezalandırır, ailesiyle birlikte rahatça yaşar.

ALTMİŞ DOKUZUNCU MASAL

I. Hizmetçi

II. ATU: 507, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. İhtiyar bir adam, para vererek oğlunu hizmetçi aramaya gönderir.
2. Oğlan, parayı arkadaşları ile birlikte yer ve hizmetçi bulamadan eve döner.
3. Babasından para alan oğlan, tekrar hizmetçi aramaya gider.
4. Pazarda rastladığı bir ihtiyar, başka bir köyde de pazar kurulduğunu, orada hizmetçi bulabileceğini söyler.
5. Oğlan, ihtiyarın söylediği köye gider, bir cenazeye karşılaşır ve at ile gelen bir adamın ölen kişiden alacağı olduğunu, bu nedenle ölüyü kırbaçlamak istediğine şahit olur.
6. Ölünün borcunu fazlasıyla öder ve geri dönerken karşılaştığı bir genç delikanlıyı kâra ortak olarak işe alır.
7. Oğlan, hizmetçi ile birlikte ticaret yapmak için evden ayrılırken babası, yolda bir kocakarının evi olduğunu, ondan uzak durmalarını ve bir su kenarına varacaklarını, orada da tehlikelerin bulunduğunu söyleyerek oğlunu uyarır.
8. Oğlan ile hizmetçi, kocakarının evinden geçerken, atları hastalanır ve kocakarının evine uğramaya karar verirler.

9. Eve önce hizmetçi girer ve kocakarı oğlanı çağdırmaya çıkınca kocakarının ikram ettiğı çayı değıştirir, kocakarı kendi hazırladığı çayı içir ve ölür.
10. Oğlan ve hizmetçi, evde yirmi anahtar bulurlar ve yirmi ambarda pek çok mal olduğunu görürler, geri dönerken malları almak üzere kapıları kilitlerler ve yola devam ederler.
11. Babasının söylediğı su kenarına vardıklarında atlar tekrar hastalanır ve su kenarında konaklamaya mecbur olurlar.
12. Oğlan uyuduğı sırada, suyun içinden bir yılan ve bir kurbağı çıkar ve savaşırken yılan, kendisini yakıp, külünü hastaya içirdiklerinde iyileşeceğini, kurbağı da kendisini yakıp, külünü kör bir kişinin gözüne sürdüklerinde iyileşeceğini söyler.
13. Bunları işiten hizmetçi, elindeki değneğı kılıca dönüştürür ve yılan ile kurbağı öldürerek, yakar ve küllerini kağıda sararak, cebine koyar.
14. Oğlan, uyanınca pazara giderler ve mallarını satarak, ip alıp geriye yola çıkarlar.
15. Kocakarının evinde buldukları atlara malları yüklerler ve yolu kısaltmak için hizmetçinin yardımıyla büyük bir suyu geçerler.
16. Bir köye varırlar, köyde bir eve misafir olurlar.
17. Hizmetçi, evdeki hasta kızı yılanın külü ile iyileştirir; hizmetçinin isteğı ile kızı, oğlana verirler.
18. Oğlan ile hizmetçi geri döndüklerinde, oğlanın babasının kör olduğunu görürler.
19. Hizmetçi, kurbağanın külü ile ihtiyarı iyileştirir.
20. Kız ile oğlana nikah kıyarlar ve getirdikleri malları hizmetçi ile oğlan paylaşır.
21. Hizmetçi kızın da ortadan ikiye bölünerek, paylaşılması gerektiğini söyler ve kılıcını kızın başına koyduğunda, kız kusar.
22. Hizmetçi, kızın küçüklüğünde haram mal yediğı için böyle yaptığını açıklar ve bütün malları oğlana bırakır, ölüyü kırbaçlatmamak için verdiğı parayı da oğlana verir ve ortadan kaybolur.

YETMİŞİNCİ MASAL

I. Dev Molla

II. ATU: 325, EB: 169

III. Olay Örgüsü:

1. Bir adam ölmeden önce karısına, oğlunu okutmasını vasiyet eder.
2. Kadın, köy mektebini bitirince oğlunu kasabaya okula götürmek için yola çıkar.
3. Yolda, yeşil cübbeli bir molla rastlar ve oğlanı, kendisinin okutabileceğini, bir yıl dolunca gelip almasını söyler.
4. Bir yıl sonra oğlunu almaya geldiğinde, oğlu biraz daha okumak istediğini söyleyerek, mollanın yanında kalır.
5. Üç yıl geçmesine rağmen, annesi gelmeyince, oğlan dönmek istediğini söyler.
6. Molla, okuttuğu on sekiz kızdan biri ile evlenebileceğini söyler.
7. Oğlan, mollanın kendi kızını sevmeye başlar ve molladan kendisini evlendirmesini ister.
8. Molla, kendi kızını istediğini görünce, kızı vermeden önce oğlanı sınar;
 - a. Kızları güvercine dönüştürüp, yere darı saçar; oğlan, kızın yardımıyla mollanın kızını seçer.
 - b. Molla, kızları koyuna dönüştürür; oğlan, yine kızın yardımıyla mollanın kızını seçer.
 - c. Molla, kendi kızına eski kıyafetler, diğerlerine de ipek kıyafetler giydirir; oğlan, yine mollanın kızını seçer.
9. Düğün yaparlar ve kızla oğlan birlikte yaşamaya başlar.
10. Molla, memleketine dönebilmesi için damadından;
 - a. Büyük bir suyun üzerine köprü kurmasını ister; kız, köprüyü kurar.
 - b. Köprünün etrafında dünyadaki bütün ağaçları dikmesini ister; kız, ağaçları diker.
 - c. Ağaçların dallarına dünyadaki bütün kuşların konmasını ister; kız, bu görevi de yerine getirir.

11. Kızın tavsiyesiyle hamurdan bir erkek bir de kız heykeli yaparlar ve yatağa yatırıp, kaçarlar.
12. Durumu anlayan molla, devleri kızla oğlanı yakalamaya gönderir.
13. Kızla oğlan devlerin elinden;
 - a. Kız buzağıya, oğlan da çobana dönüşerek kurtulurlar.
 - b. Kız kavak ağacına, oğlan da bekçiye dönüşerek kurtulurlar.
 - c. Molla, kendisi gelir; kız ördeğe, oğlan da göle dönüşür, molla suyu içip, bitiremez ve kurtulurlar.
14. Kızla oğlan, bir şehirde bahçeli bir ev yaparak yaşamaya başlar.
15. Güvercin kılığında bahçeye gelen mollayı, atmaca kılığına giren oğlan, yakalayıp öldürür ve kızla birlikte yaşamaya devam ederler.

YETMİŞ BİRİNCİ MASAL

I. Yürekli Delikanlı

II. ATU: 326, EB: 284

III. Olay Örgüsü:

1. Bir kız ile bir oğlan birbirlerine âşık olurlar.
2. Babasının evde olmadığı bir akşam kız, arkadaşlarını eve davet eder.
3. Arkadaşları dağılınca, oğlan kızın yanına gelir.
4. Korkmadan geldiğini söyleyince, kız oğlanı mezarlıktan bir şey almaya gönderir.
5. Oğlan, mezarlığa gider ve mezarından çıkan bir ölünün yerine yatar.
6. Ölü, çıkmasını isteyince çıkmaz, ölüyü kefeniyle birlikte alır ve kızlara göstermek için bir yere saklar.
7. Kız, gece korktuğu için gelmediğini söyleyince, ölüyü göstermek ister, ama kız, korkana kadar dolaşmasını, ormandaki bir evden bir şey alıp, gelmesini ister.
8. Oğlan, ormanda ak önlüklü bir kişiye rastlar ve bu kişi oğlanı evin yanına götürür.
9. Akşam olduğunda oğlan, içki içerken, tavandan “Ölüyorum!” diyerek bir şey düşer.

10. Oğlan bunu saçından yakalar ve camdan dışarı atar.
11. Sabah olduğunda ak önlüklü kişi tekrar gelir ve bu gece kendisini korkutabileceklerini söyler, oğlan yine evde kalır.
12. Geceleyin aynı şekilde tavandan “Ölüyorum!” diyerek bir şey iner.
13. Oğlan bunu yakalar ve sabaha kadar bırakmaz.
14. Sabah olunca bunun güzel bir kız olduğunu görür ve kızın devlerin elindeki son günü olduğunu öğrenir, kız ailesinin yanına götürür.
15. Anne ve babası kız tanımaz, kız, on sekiz yıldır beşikte yatan bebeğe üfler ve bebek oduna dönüşür.
16. Kız, oğlanın kendisi ile kalmasını ister; oğlan, korkana kadar dolaşacağını söyleyince, sihirle oğlanı korkutur ve oğlan, kızın yanında kalır.

YETMİş İKİNCİ MASAL

I. Köylü ile Padişah Kızı

II. ATU: 301D*, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. İki kız olan bir padişahın büyük kızının, uyuduğunda yeri değişmektedir.
2. Durumu öğrenen padişah, büyük bir taş ev yaptırır ve kızını oraya yatırır, kızın yeri yine değişir.
3. Padişah, kapıya bekçiler koyar, bu kez de kız ortadan kaybolur.
4. İki general oğlu, padişahın kızını aramaya çıkar.
5. Bir köylü de padişahtan bir değnek alarak, kız aramaya çıkar.
6. Köylü, bir evde iki general oğluna rastlar ve üçü birlikte kız aramaya karar verirler.
7. Kara ormanda gördükleri ateşin yanında büyük bir taş eve rastlarlar.
8. Köylü, değneği ile duvarı deler ve önce iki general oğlu, sonra da kendisi içeri girer.
9. Köylü, içerde ölen general oğlanlarını, değneği ile diriltir ve kendilerini öldürmeye gelen ihtiyarı da öldürür.
10. Köylü, sığır derisinden ip yapar ve kız kurtarmak için zindana iner.
11. Kız, köylüye kendi yüzüğünü verir.

12. Kız, yukarı çıkınca, köylü çıkmadan general oğlanları ipi keserler ve köylü zindanda kalır.
13. Oradan geçen bir kişi köylüyü kurtarır ve geri dönen köylü, padişaha kızı kendisinin kurtardığını söyler ve yüzüğü gösterir.
14. Padişah, iki general oğlunu astırır ve kızını köylüye verir.

YETMİŞ ÜÇÜNCÜ MASAL

I. Yiğit Asker

II. ATU: --, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Bir asker, askerlik hizmetinden dönerken ormanda İtbaş-Sığırayaklar tarafından yakalanır.
2. İtbaş-Sığırayaklar, askeri bir süre besledikten sonra annelerinden onu pişirmesini isterler.
3. Asker, kurnazlıkla yaşlı kadının elinden kurtulur.
4. Kendisini takip eden İtbaş-Sığırayaklardan, onların köpeğinden ve yolda karşılaştığı ayıdan kurtulur.
5. Bir Rus köyüne misafir olan asker, insanların geceleyin öldüğünü öğrenir.
6. Asker, geceleyin beklerken bir ateşin eve yaklaştığını ve bir süre sonra açık olan pencereden bir şeyin ellerini uzattığını görür, onun ellerini keser.
7. Sabah olduğunda, herkesin sağ olduğu anlaşılır.
8. Asker, köyde yaşayan herkesin toplanmasını ister, yaşlı ve hasta bir kadının gelmediğini öğrenir ve onu da getirtir, kadının elleri yoktur.
9. O kadının ubırlı olduğu ve köylüleri onun öldürdüğü ortaya çıkar.
10. Köylüler askeri bir süre misafir ederler ve köyüne uğurlarlar.

YETMİŞ DÖRDÜNCÜ MASAL

I. Üvey Ana ile Genç Delikanlı

II. ATU: 665, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Bir padişahın okulda okuyan bir oğlu vardır.

2. Bir gün padişahın karısı ölür ve padişah, bu duruma çok üzülür.
3. Vezirleri, padişahı mutlu etmek için, farkında olmadan oğlunun mektuplaştığı Elmas padişahının kızı ile evlendirmeye karar verirler.
4. Elmas padişahının kızı, oğlana daha yakın olmak için padişah ile evlenir.
5. Kız, okulda okuyan oğlanı çağırır ve oğlanla ilgilenmeye başlar; ama oğlan, babasıyla evli olduğundan kıza yüz vermez.
6. Padişahın başka bir ülkede olduğu sırada kız, oğlanla yakınlaşmak ister.
7. Oğlan kabul etmeyince de kendisine saldırdığını söyleyerek, ona iftira atar; ceza olarak, oğlanın memleketten ayrılması istenir.
8. Memleketinden ayrılan oğlan, ormanda rastladığı kulübeye girer ve orada bulunan yiyeceklerle karnını doyurur.
9. Bir süre sonra, atmaca şekline girmiş üç delikanlı gelir ve oğlanı yakalarlar.
10. Onu sevdikleri için aşçı olarak yanlarında kalmasına izin verirler.
11. Oğlan, babasını özleyip, gitmek istediğini söyleyince üç arkadaş oğlana hüner öğretmeye karar verirler:
 - a. Biri bir karga kanadı verir ve onu öttürdüğünde karga şekline girebileceğini söyler.
 - b. İkincisi bir atmaca kanadı verir ve onu öttürdüğünde de atmaca şekline girebileceğini söyler.
 - c. Üçüncüsü ise bir güvercin kanadı verir ve onu öttürdüğünde güvercin şekline girebileceğini söyler.
12. Oğlan, bu şekilde uçarak bir padişahlığa gelir ve bir kocakarının evine yerleşir.
13. Kocakarından, padişahın hünerli bir kızı olduğunu, kızın bir adada yaşadığını, kendisinden mektup getiren hünerli bir kişi ile evleneceğini söylediğini öğrenir.
14. Kocakarıyı, padişaha gönderip, kızın yanına gitmek istediğini bildirince padişah oğlanı çağırır ve başarılı olamazsa öldürüleceğine dair sözleşme hazırlarlar.

15. Oğlan, atmacaya d6n6şerek yola çıkar ve kızın yaşıadığı yere ulaşıır, ancak kafesle çevrili olduğundan içeri giremez.
16. Ne yapacağını bilemeden otururken, ak sakallı bir ihtiyar gelir ve oğlana bir y6z6k vererek, y6z6k sayesinde b6lb6l şekline girip içeri girebileceğini s6yler ve 6l6r.
17. İhtiyarı g6men oğlan, b6lb6l şekline girer ve 6tmeye başılar.
18. Kız b6lb6l6 yakalamak için pencereyi açınca içeri girer.
19. 6nce karga sonra da g6vercin şekline giren oğlan, sonunda kızla evlenmek istediği için geldiğini s6yler.
20. Kız, oğlana bir mektup verir ve oğlan, d6nmek için yola çıkar.
21. Padişahın yanına akşam vakti ulaştığından, sabahı beklemeye karar verir ve bir ağacın dalına konarak, uyur.
22. Bahçıvan bunu g6r6r ve koynundan d6şen mektubu g6r6nce, kuşu keser, mektubu da kendisi alır.
23. Oğlana yardım eden 6 delikanlı, kuş şeklinde uçarken, bunu g6r6rlar ve diriltten su ile oğlanı diriltirler, ancak oğlan hiçbir şeyi hatırlamaz.
24. D6rt arkadaşı bir eve yerleşir ve ev sahibinden; padişahın kızından bahçıvanın mektup getirdiğini, d6đ6nleri olacağını 6đrenince oğlan kendine gelir.
25. D6rt arkadaşı, ev sahibinin d6đ6nde çalgıcılık yapacak olan oğlu ile birlikte d6đ6ne giderler.
26. Padişahın kızı bu delikanlıları beğenir ve kendi yanına çağırarak, h6nerlerini g6stermelerini ister.
27. D6rt delikanlı g6vercin, atmaca ve karga şekline girerek, uçarlar.
28. Kız, başıka h6nerleri de olduğunu, onu da g6stermelerini isteyince, oğlan, b6lb6l şekline girer ve 6tmeye başılar.
29. Durumu anlayan kız, bahıvandan h6nerini g6stermesini ister.
30. Bahçıvan bir şey yapamaz; kızıdan mektup getirenin bahçıvan olmadığı, bu oğlan olduğu anlaşılr, arkadaşları da olanları anlatırlar.
31. Bunun 6zerine bahçıvan cezalandırılır, kızla oğlan evlenir.

YETMİŞ BEŞİNCİ MASAL

I. Altın Başlı, Gümüş Bilekli

II. ATU: 707+303, EB: 239

III. Olay Örgüsü:

1. Bir padişahın altın kuşu kaybolur.
2. Başka bir padişahın üç kızı da kırdı dolaşırken bu kuşu yakalarlar.
3. Kızlar, padişahın kuşu aramak üzere gönderdiği hizmetçiye, padişah için de alırsa, kuşu vereceklerini söylerler.
4. Padişahın hünerleri varsa kızlarla evlenebileceğini söylemesi üzerine, kızlardan,
 - a. Birincisi; dikişsiz, bağırsız gömlek giydireceğini,
 - b. İkincisi; dikişsiz, bağırsız eldiven giydireceğini,
 - c. Üçüncüsü ise altın başlı, gümüş bilekli ikiz erkek doğuracağını söyler.
5. Padişah, kızların üçüyle de evlenir; iki kız dediklerini yerine getirirler, üçüncüsü de hamile kalır.
6. Karısı doğum yağmadan önce bir yolculuğa çıkan padişah, doğacak çocuklar nasıl olursa olsun, kendisini bekletmelerini söyler.
7. Bir süre sonra, kadın altın başlı, gümüş bilekli ikiz erkek çocuk dünyaya getirir.
8. Kardeşleri bunu kıskanırlar ve ebeyle anlaşarak, çocukları kamışların arasına atıp, iki köpek eniğini keserek kanlarını da bir şişeye doldururlar.
9. Seyahatten dönen padişaha karısının iki köpek eniği doğurduğunu söylerler ve şişedeki kanı gösterirler.
10. Padişah, ebeden de aynı cevabı alınca, karısını yedi yol çatına götürüp, beline kadar gömer ve orada bırakır.
11. Padişah ayrılınca, kadının yanında su akmaya, meyveler yetiştirmeye başlar ve kadın yaşamaya devam eder.
12. Aynı şehirde yaşayan bir kocakarının keçisi, sürüden sütsüz dönünce kadın şüphelenir ve keçiyi takip ederek, keçiyi emen oğlanları bulur.
13. Kocakarı, çocukları büyütüp okutur.

14. Oğlanlardan biri, kocakarının ısrarlarına rağmen dünyayı görmek için evden ayrılır.
15. Oğlan, bir şehre varır ve yaşlı bir karı kocanın yanına yerleşip, silah kullanmasını ve avlanmasını öğrenir.
16. Bir süre sonra oğlan, yaşlı karı kocadan padişahın kızının yılanı verileceği haberini alır.
17. Oğlan, yılanın yemesi için kızı bıraktıkları gölün yanına gider ve kızla karşılaşır.
18. Yılan gelince kendisini uyandırmasını söyler ve uyur.
19. Yılan gelince, oğlan yılanı öldürür.
20. Kız, oğlanın kanayan parmağını üzerinde kendi adı yazılı olan mendil ile sarar ve üzerine de yüzüğünü takar, oğlan kızın ısrarlarına rağmen oradan ayrılır.
21. Kızın cesedini getirmeleri için padişahın gönderdiği askerlerden biri kızın yaşadığını görür ve tehdit ederek, kızı kendisinin kurtardığını söyler.
22. Padişah, kızını bu askerle evlendirmek için düğün hazırlığına başlar ve herkesi düğüne davet eder.
23. Yılanı öldüren oğlanın düğüne gelmediğini öğrenince padişah, onu da düğüne çağırır.
24. Oğlan, saraya gelince, kız su vermek bahanesiyle, oğlanın eldivenini çıkarttırır ve mendil ile yüzüğü görür.
25. Kız, babasına olanları anlatır ve kendisini bu oğlanın kurtardığını söyleyip yüzük ile mendili gösterir.
26. Asker, yılanın parçalarını da kaldıramayınca, yılanı bu oğlanın kurtardığına inanırlar.
27. Asker, ölümle cezalandırılır, kızla oğlan evlendirilir.
28. Bir gece, evin içi aydınlanmaya başlar; oğlan kızıdan, orasının “Gidenin, geri gelmediği” bir yer olduğunu öğrenir.
29. Karısının ısrarlarına rağmen, sabahleyin yola çıkan oğlan, bir ırmağın yanında karşılaştığı kocakarıdan karşıya gece ırmaktan çıkan mandalardan birini sağıarak, sütünü içerse geçebileceğini öğrenir.

30. Geceleyin ırmaktan çıkan mandalardan birini sağıp, sütünü içer ve ırmağın karşısına geçer.
31. İrmağın karşısındaki sarayın önünde karşılaştığı devin “Almaya mı geldin, vermeye mi?” şeklindeki sorusuna, “Almaya geldim.” diye cevap verince, dev, oğlanı keser ve öldürür.
32. Evden ayrılırken bıraktığı şişeden kan damlamaya başlayınca, kardeşi, kendisini aramak için yola çıkar ve oğlanın karısının şehrine gelir.
33. İkiz olduklarından kardeşinin karısı, onu kocası zanneder ve oğlan, yengesinden kardeşinin gittiği yeri öğrenir.
34. Kardeşi gibi ırmağı geçer ve devin sorusuna “Vermeye geldim.” diye cevap vererek, devı öldürür.
35. Oraya gelen bir kediyi de öldürünce yere düşün anahtarlarla girdiği odada, padişahın büyük kızı ile karşılaşır.
36. Kızla birlikte kardeşinin boynunu dikip onu diriltirler.
37. Geri döndüklerinde, padişah büyük kızı ile bu oğlanı da evlendirir.
38. Bir süre sonra, iki kardeş eşlerini de alarak, kendilerini yetiştiren kocakarının yanına dönerler.
39. Misafirliğe gittikleri evlerde başlarından geçenleri anlattıkları padişahın kulağına gider.
40. Padişah bunları yanına çağırarak, kendisine de anlatmalarını ister.
41. Kızlardan biri baştan sonra olanları anlatır, padişah oğlanların başını açınca, altın başlı olduklarını görür ve onların kendi oğulları olduğunu anlar.
42. Padişah, gidip, karısını getirir, diğer iki karısını öldürtür, hep birlikte mutlu bir şekilde yaşarlar.

YETMİŞ ALTINCI MASAL

I. Ateş Akordeonu

II. ATU: 707, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Bir ihtiyar adam, karısı ölünce genç bir kadınla evlenir.

2. Üvey anne, adamın kızını istemez ve onu evden uzaklaştırmasını söyler.
3. Adam, kızını ormana terk eder.
4. Bir süre sonra kızın yanına evli bir genç gelir, kıza kıyafetler getirir ve kendisi ile evlenmek istediğini söyler, kız bu teklifi kabul eder.
5. Bu adam, hacca gitmeden önce, iki eşine de dönüşüne ne hazırlayacaklarını sorar.
6. Bu soru karşısında;
 - a. Büyük karısı dünyada olmayan bir gömlek hazırlayacağını söyler.
 - b. Küçük karısı da biri kız, diğeri erkek iki çocuk dünyaya getireceğini söyler.
7. Büyük hanımın yanında duran ubırlı kocakarı gömleği hazırlar ve kadına verir; küçük hanım da iki çocuk dünyaya getirir.
8. Büyük kadınla anlaşılan ubırlı kocakarı, çocukları sandığa koyarak suya atar ve kadının yanına iki köpek eniği koyar.
9. Yaşlı bir balıkçı çift bu sandığı bularak, çocukları evlerine alıp büyütürler.
10. Hacdən dönen adam, büyük karısının gömleği hazırladığını, küçük karısının ise koynunda iki köpek eniği olduğunu görür.
11. Adam evin önüne bir zindan yaptırarak, kadını oraya kapatır, gelip, geçenin oraya vurmasını emreder.
12. Bu adam avcıdır ve bir gün ava gider, kendi oğlu da avcılık yapmaktadır.
13. Ormanda oğlu, babasını kurtların elinden kurtarır.
14. Bir süre sonra balıkçı çift ölünce, kızla oğlan yalnız yaşamaya başlar.
15. Oğlan ava gidince, ubırlı kocakarı eve gelir ve kıza, ağabeyinin su kızını getirirse iyi olacağını söyler.
16. Kız, avdan dönen ağabeyine olanları anlatır; oğlan, su kızını getirmek için yola çıkmaya karar verir.
17. Oğlan, atına su kızını almaya gideceklerini söyleyince, at da su kızının yerini ve onu nasıl ele geçireceklerini oğlana anlatır ve yola çıkarlar.
18. Atın söylediği yere varınca oğlan, su kızının üstüne atlar ve saçından yakalar.

19. İki odayı geçtikten sonra, üçüncü odadaki masada duran kitabı üç kez öpünce oğlan kızı bırakır.
20. Su kızını da alarak eve dönerler ve oğlan su kızı ile evlenir.
21. Tekrar ava giden oğlan, babasını kurtların elinden kurtarır.
22. Bu sırada ubırlı kocakarı gelir ve kıza ağabeyinin süt gölünü getirmesi gerektiğini söyler.
23. Yengesinin ısrarlarına rağmen kız, olanları ağabeyine anlatır ve oğlan, süt gölünü aramak için yola çıkmaya karar verir.
24. Oğlan, atına süt gölünü getirmeye gideceklerini söyler, at da gölü nasıl ele geçireceklerini anlatır.
25. Gölün yanına varınca oğlan, ata vurur ve at uçarak gölü geçerken, elindeki kamçıyla gölün ortasındaki kayıandan bir yaprak koparıp eline alır.
26. Geri döndüklerinde süt gölünün evin önünde olduğunu görürler.
27. Oğlan ava gidince, ubırlı kocakarı tekrar gelir ve kıza ağabeyinin, kendi kendine çalan bir müzik aletini getirmesi gerektiğini söyler.
28. Bunu öğrenen oğlan, atına biner ve atı bu müzik aletinin yerini anlatır.
29. Oğlan;
 - a. Bir kocakarıya rastlar, ona müzik aletinin yerini sorar; kocakarı bunu ancak ablasının bilebileceğini söyler.
 - b. Ablasına varınca, o da bunu bilmediğini, ancak büyük ablasının bilebileceğini söyler.
 - c. Büyük ablası ise kuşları ve balıkları çağırıp, müzik aletinin yerini sorar; bir balık, müzik aletinin yerini söyler.
30. Oğlan, atına biner ve bir adaya gider.
31. Adadaki sandığı ok ile yere düşürür, sandıktan çıkan ördek yumurtayı suya düşürür ve yumurtayı bulamazlar.
32. Tekrar kocakarıya giderler; kocakarı, balıklara sorar, bir balık yuttuğu yumurtayı kusunca, yumurtanın içindeki müzik aletini alıp eve dönerler.
33. Oğlan tekrar ava gidince, ubırlı kocakarı gelir ve kıza ağabeyinin, ateş akordeonunu getirmesi gerektiğini söyler.

34. Haberi alan oğlan karısının ısrarlarına rağmen yola çıkarken, karısı akordeonun ateş dağında olduğunu, oraya vardığında kendisini ağırlayacaklarını, üçüncü evdeki kızıdan etkilenmemesi gerektiğini anlatır ve kızın yüzünü örtmesi için bir mendil verir.
35. Ateş dağına varınca, at uçarak dağın tepesine çıkar.
36. Kendilerini karşılayıp ağırlarlar, oğlan üçüncü evdeki kızın yüzünü mendille örter ve akordeonu alarak, evden çıkar.
37. Geri dönerlerken, atın ayağı ateş dağına takılır ve at ölür.
38. Oğlan, yolda;
- a. Bir ihtiyara rastlar, ihtiyarın “Döv” denildiğinde karşıdakini döven sopası ile akordeonu değişir ve sopa ile ihtiyarı öldürerek, akordeonu geri alır.
 - b. Başka bir ihtiyara rastlar, ihtiyarın ölüyü diriltten kilimi ile akordeonu değişir ve sopa ile ihtiyarı öldürerek, akordeonu geri alır, kilimle de atını diriltir ve evine döner.
39. Oğlan tekrar ava gider ve babasını yine kurtların elinden kurtarır, babası oğlanı yemeğe davet eder.
40. Karısı ve kardeşi ile birlikte yemeğe giden oğlan, herkesin vurduğu evin önündeki zindana karısının telkinleriyle vurmada n geçer.
41. Niçin vurma dığı sorulunca, su kızı olanları baştan sonra anlatır.
42. Adam, büyük karısını ve yanındaki kocakarıyı öldürtür, karısını zindandan çıkarır ve birlikte yaşarlar.

YETMİŞ YEDİNCİ MASAL

I. Möltel

II. ATU:451+533 , EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Bir karı kocanın yedi oğlu vardır, sekizinci kardeşleri doğmadan önce babaları vefat eder.

2. Yedi kardeş büyüdüklerinde, evlenecek kız aramak için evden ayrılmaya karar verirler ve giderken annelerine kapı önüne sekizinci çocuk kız olursa öreke ve iğ, erkek olursa da ok ve yay asmasını söylerler.
3. Bir süre sonra kadın, bir kız çocuğu dünyaya getirir ve kızın adını Möltel koyar, kapı önüne de öreke ile iğ asar.
4. Komşularının kızı, kapıdaki öreke ile iği alır ve yerlerine ok ile yay asar; yedi kardeş eve gelirken ok ile yayı görünce geri dönerler.
5. Komşu kızı, Möltel'e yedi ağabeyi olduğunu söyler, kız, annesine sorar, ama annesi inkar eder.
6. Komşu kızı, kızgın buğdayı annesinin göğsüne bastırarak ağabeyleri olduğunu itiraf ettirebileceğini söyler; Möltel, bu şekilde ağabeyleri olduğunu öğrenir.
7. Möltel, komşu kızının tavsiyesiyle annesine bir yel arabası yaptırır; köpek, kedi ve horoz aldırır ve ağabeylerini aramak için, komşu kızıyla birlikte yola çıkarlar.
8. Türkü söyleyerek giderken bir gölün kenarında dururlar.
9. Komşu kızı gölde yıkanır, ama Möltel göle girmez.
10. Başka bir gölün yanında durduklarında bu kez Möltel de göle girer, komşu kızı Möltel'in kıyafetlerini giyerek, arabaya biner, ama araba hareket etmez. Möltel de kızın kıyafetlerini giyer ve yola devam ederler.
11. Ağabeylerinin yanına vardıklarında, komşu kızını kardeşleri zannederler ve onu ağırlarlar, Möltel'i de kapı dibine yerleştirip, atları sulatırlar.
12. Möltel'in aya karşı türkü söylemesi üzerine, niçin dertlendiğini sorarlar ve gerçeği öğrenirler.
13. Yedi ağabey, komşu kızını sınamak için,
 - a. Köpek kabında yemek verirler, komşu kızı yemeği yer.
 - b. Atları sulatırlar, ama atlar su içmezler.
 - c. Türkü söyletirler, ama ay görünmez.
14. Komşu kızını kovaya oturtup, atın kuyruğuna bağlarlar ve böylece cezalandırırlar.

14. Kardeşlerini de alarak geri dönerler, evlenirler ve birlikte mutlu bir şekilde yaşarlar.

YETMİŞ SEKİZİNCİ MASAL

I. Üvey Kız

II. ATU: 480A, EB: 59

III. Olay Örgüsü:

1. Bir kişinin iki kızı, bir oğlu vardır, kızlardan biri üvey olduğundan onu hiç sevmezler.
2. Bir gün konuşurlar ve üvey kızı ormana terk etmeye karar verirler.
3. Ağabeyi, kızı alır ve ormana götürür; odun keseceğini, balta sesi işitilmeyene kadar meyve toplamasını söyler ve bir keseyi asarak, evine döner.
4. Kız, akşama kadar meyve toplar, balta sesi kesilince ağabeyini arar, ama bulamaz.
5. Kız, yolda yürürken;
 - a. Bir çobana rastlar, bir gün sürü güder ve bir at alır.
 - b. Sığır sürüsünü güder ve bir sığır alır.
 - c. Koyun sürüsünü güder ve bir koyun alır.
 - ç. Keçi sürüsünü güder ve bir keçi alır.
6. Ormanda gördüğü ateşin yanına gidince, bir kulübede ubırlı kocakarı ile karşılaşır.
7. Kocakarı kızı evine alır ve hamamı yaktırdıktan sonra kızdan;
 - a. Kendisini itekleyerek, hamama götürmesini ister; kız, kaldırarak, götürür.
 - b. Saçından sürükleyerek, göbek taşına yatırmasını ister; kız, kaldırarak, götürür.
 - c. Sırtını süpürgeyle keselemesini ister, kız yumuşakça keseler ve yumuşak bir yere yatırır.

- ç. Başını kaşımamasını ister; kız, kaşır ve başındaki altınları almaz; kocakarı, kızın oynamasını ister ve altınları alıp, almadığını kontrol eder.
- d. Hamamdaki arpanın kuruyup, kurumadığına bakmasını ister; kız, hamamdaki altınları da almaz; kocakarı yine oynamasını ister ve altınları alıp, almadığını kontrol eder.
8. Kızın dürüst olduğuna inanınca, ubırlı kocakarı kıza yeşil bir sandık verir ve evine kadar açmamasını tembihleyerek, kızı yolcu eder.
9. Kız, evine dönerken, köpekler havlayarak, kızın zenginleşip, döndüğünü söylerler, diğerleri inanmazlar.
10. Eve gelince, yeşil sandığı açarlar, sandığın çeşitli mücevherlerle dolu olduğunu görürler.
11. Kendi kızlarının böyle zengin olması için onu da ormana bırakmaya karar verirler ve ağabeyi aynı şekilde onu da ormana terk eder.
12. Kız, karşılaştığı çobanların sürülerini gütmez ve hiçbir hayvanı alamaz.
13. Ubırlı kocakarının isteklerini, kocakarının söylediği gibi yerine getirir ve altınları da çalar.
14. Ubırlı kocakarı, kızın dürüst olmadığını anlayınca, ona bir siyah sandık verir ve evine yollar.
15. Kız dönerken, köpekler bu kez de zenginleşmeye giden kız ölüp, geliyor diyerek, havlarlar, diğerleri inanmazlar.
16. Eve gelince, siyah sandığı açarlar, sandıktan bir kara yılan çıkar ve kızı boğarak, öldürür.

YETMİŞ DOKUZUNCU MASAL

I. Haydi Kızım Bize

II. ATU: 480, EB: 59

III. Olay Örgüsü:

1. Bir karı kocanın bir kızları vardır, kızın annesi ölünce babası kızı olan başka bir kadınla evlenir.

2. Babası evde yokken, eve kızları çağırırlar ve üvey kıza yer kalmadığı için üvey annesi onu hamama kapatır.
3. Kız, hamamda otururken, ak saçlı bir kocakarı gelir ve kızı kendilerine çağırır; kız,
 - a. Giyecek gömleği olmadığı için gelemeyeceğini söyler, kocakarı bir gömlek getirip, kıza verir ve tekrar kendilerine çağırır.
 - b. Kız, başına öretecek şalı olmadığı için gelemeyeceğini söyler, kocakarı şalı getirip, kıza verir ve tekrar kendilerine çağırır.
 - c. Kız, ayakkabısı olmadığı için gelemeyeceğini söyler, kocakarı ayakkabı getirip, kıza verir ve tekrar kendilerin çağırır.
 - ç. Kız, orada yatacak yorganı olmadığını söyler, kocakarı yorganı getirip, kıza verir ve tekrar kendilerine çağırır.
 - d. Kız, yastığı olmadığını söyler, kocakarı yastığı getirip, kıza verir ve tekrar kendilerine çağırır.
 - e. Kız, kıyafetlerini değiştirmek için perde olmadığını söyler, kocakarı perdeyi getirip, kıza verir ve tekrar kendilerine çağırır.
 - f. Kız, havlusu olmadığını söyler, kocakarı havlu getirip, kıza verir ve kendilerine çağırır.
 - g. Kız, eşyalarını koyacak sandık olmadığını söyler, kocakarı sandığı getirip, kıza verir ve kızı kendilerine çağırır.
4. O sırada sabah olur ve horoz ötünce, kocakarı ortadan kaybolur.
5. Üvey annesi hamamın kapısını açınca, kızın giyinip, süslenip, sandığın üstünde oturduğunu görür ve kızın eşyalarını çok kıskanır.
6. Akşam, yine kızları toplar ve bu kez kendi kızını hamama kapatır.
7. Kız, hamama girince kocakarı gelir ve kızı kendilerine çağırır; kız, gömleği olmadığını söyleyince, üzerindeki gömleğin güzel olduğunu söyler ve kızı öldürerek, ortadan kaybolur.
8. Üvey anne sabah hamamın kapısını açınca, kızının öldüğünü görür, üvey kız da kendi iyiliği ve doğruluğu nedeniyle zengin olur.

SEKSENİNCİ MASAL

I. Gak Gak Kaz

II. ATU: 510A, EB: 60

III. Olay Örgüsü:

1. Bir kızın annesi ölür ve babası kızı olan başka bir kadınla evlenir.
2. Üvey kız çok çalışır, bütün işleri yapar; ama diğer kız hiçbir iş yapmaz.
3. Bir gün üvey kızı evde iş yapması için bırakarak, padişahın düğününe giderler.
4. Üvey kız, evde ağlayarak, iş yaparken bir sıgır eve girer ve kızın yapacağı işleri bitirir; kızı da güzelce hazırlayarak, düğüne gönderir.
5. Padişahın ortanca oğlu, merdivende beklerken kızın geldiğini görür ve merdivene katran sürerek, kızın ayakkabılarından birini ele geçirir.
6. Düğün evinde ayakkabının sahibini arar ve kızı bularak, onunla evlenir.
7. Bir gün üvey annesi kızla damadını yemeğe davet eder.
8. Kızı seven bir kadın annesinin zehirli yemeklerle kendilerini öldüreceğini haber verir.
9. Kızla oğlan eve gelince, zehirli yemekleri yemezler ve koyunlarına saklarlar.
10. Bir süre sonra bu kız bir çocuk dünyaya getirir.
11. Üvey annesi, kızının yanına gelir ve hamamda kızını dövmeye başlar.
12. Kız, güvercine dönüşerek, pencereden uçup üvey annesinin elinden kurtulur.
13. Üvey anne, damadına kızın sihirli olduğu için, pencereden uçup, gittiğini söyler.
14. Kızı seven kadına bunu soran oğlan, kızın sihirli olmadığını, şimdi kazlarla birlikte yaşadığını öğrenir.
15. Çocuğunu da alarak, göl kenarına giden oğlan, kadından öğrendiği şekilde kazlara seslenir, üçüncü katardan bir kaz iner ve bebeği emzirir.
16. Kadının tavsiyesiyle, üçüncü kez göl kenarına gittiğinde kazın bir kanadını koparır ve karısına kavuşur.
17. Kızın babası, olanları öğrenince karısını öldürerek, cezalandırır; kızla oğlan mutlu bir şekilde yaşarlar.

SEKSEN BİRİNCİ MASAL

I. On İki Yaşındaki Oğlan

II. ATU: 671E*, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Bir padişah, elma bahçesinde uyurken, rüyasında on iki asker görür.
2. Aynı şehirde rüya yorumlayan bir general ve annesiyle birlikte yaşayan on iki yaşında bir oğlan vardır.
3. Bu oğlan, annesine padişahın rüya gördüğünü, yorumlatmak için generale gittiğini, padişaha giderek generalin “Altısı sana, altısı bana.” şeklindeki teklifine, “Onu bana, ikisi sana.” şeklinde cevap vermesi gerektiğini anlatır.
4. Oğlanın annesi, padişahın karşısına çıkar ve bunu söyler.
5. Padişah, rüyasını generale anlatır, generalin isteğine kadının söylediği gibi cevap verir.
6. General, padişahın uyuduğu elma ağacının dibini kazdırmasını ister.
7. Elma ağacının dibinden on iki küp altın çıkar, altınların onunu padişah, ikisini de general alır.
8. General, padişaha bunu kimden öğrendiğini sorar ve kadının söylediğini öğrenir.
9. Oğlan, annesine generalin kendisini almaya geldiğini, arabasının arkasındaki eşyaları alarak, kendisini generale vermesi gerektiğini söyler.
10. General, arabanın arkasındaki iki küp altını vererek, oğlanı yanına alır ve onu kendi yanından ayırmaz.
11. Geceleyin horozlar ötmeye başlayınca, general, oğlana ne olduğunu sorar, o da padişahın rüya gördüğünü, rüyasında altın bir direk, direğin üstünde altın bir tabak ve tabağın içinde de altın çatal ve kaşık gördüğünü söyler.
12. Generalin isteği üzerine oğlan rüyayı yorumlar ve altın direğin padişahın kendisi olduğunu, altın tabağın karısı, altın çatal ve kaşığın ise kızı ve oğlu olduğunu, padişahın oğlunu kendisinin evlendirmesi gerektiğini, buna inanmadığı için sonunda generali öldüreceğini söyler.

13. General, sabah olunca karısından oğlanı öldürterek, yüreğini pişirmesini ister.
14. Kadın, oğlanı öldürmeye kıyamaz ve onu evine gönderir, bahçedeki köpek eniklerini öldürerek, yüreklerini pişirir; general, bunları yer.
15. Padişah, rüyasını yorumlatmak için generalin yanına gelir.
16. General, bütün kitaplarına bakar, ama yorumlayamaz, padişah bir hafta süre vererek, evden ayrılır.
17. Generalin, karısından bilici bir kadın bulmasını istemesi üzerine karısı, oğlana farklı kıyafetler giydirek, kocasının yanına getirir.
18. Oğlan rüyayı yorumlayabileceğini, ancak çok karışık olduğu için generalin yolda unutabileceğini bahane ederek, generalle birlikte padişahın yanına gider ve rüyasını önceki gibi yorumlar ve padişahın kızını kendisine vermesi gerektiğini söyler.
19. Padişah, bunları duyunca, oğlanı zindana kapatır.
20. Padişahın oğlu, evlenecek yaşa gelince kız resimlerine bakar ve uzak bir memleketin kız padişahı ile evlenmek istediğini babasına söyler.
21. Adamlarını alarak, kızın ülkesine doğru yola çıkar.
22. Zindandaki oğlan da gardiyandan izin ister ve padişah oğlunun ardından gider.
23. Bu oğlan yolda babalarından kalan eşyaların başında kavga eden peri çocukları ile karşılaşır;
 - a. Birincisinde eşyayı paylaşırma bahanesiyle, istenilen her yere çok çabuk götürebilen sihirli değneği elde eder.
 - b. İkincisinde, giyildiği zaman insanı görünmez kılan börtü elde eder.
 - c. Üçüncüsünde ise her isteği yerine getirebilen sihirli kamçıyı elde eder.
24. Oğlan, bu eşyaları alır ve sihirli değneğe binerek, padişah oğluna yetişir.
25. Elindeki kamçı sayesinde padişah oğlunu ve arkadaşlarını doyurduktan sonra, padişah oğlunun geçemediği suya kamçı yardımıyla köprü kurar ve karşıya geçirir.

26. Kız padişahın ülkesine varınca, rüya yorumlayan oğlan, padişah oğlunu, kız padişahın yanına konaklayacak yer istemeye gönderir; kız, bunları misafirhaneye yerleştirir.
27. Padişah oğlu, kız padişaha gider ve kendisi ile evlenmek istediğini söyler.
28. Kız padişah, üç şartı olduğunu bunları yerine getirirse kendisi ile evlenebileceğini söyler.
29. Kız padişah, oğlandan;
- a. Kendi iskaripini gibi bir iskaripin getirmesini ister; diğer oğlan görünmez yapan borkünü giyer ve kız padişahının iskaripinlerini getirir.
 - b. Kendi gömleği gibi bir gömlek getirmesini ister; rüya yorumlayan bunu da aynı şekilde yerine getirir.
 - c. Üç tel altın saç olduğunu, bunlar gibi üç tel saç getirmesini ister, rüya yorumlayan oğlan bunu da aynı şekilde yerine getirir.
30. Kız, bütün görevleri yerine getiren oğlana ertesi gün gelmesini söyler ve geceleyin rüya yorumlayan oğlanın sırtına bir mühür basar.
31. Bu oğlan uyanır ve diğerlerinin sırtına da mühür basar.
32. Kız, ertesi gün, sırtında mühür olanla evleneceğini söyler.
33. Rüya yorumlayan oğlan, kendisini padişah oğlunun istediğini, ona varması gerektiğini söyler.
34. Kız, yerine bir padişah bulur ve bunlarla birlikte yola çıkar.
35. Rüya yorumlayan oğlan, suyu geçirdikten sonra, padişah oğlundan kendisini evlendireceğine ve kız kardeşini vereceğine dair yazı alır ve onlardan ayrılarak, sihirli değneği sayesinde hemen zindana geri döner.
36. Padişah düğün hazırlığına başlar ve herkesi düğüne davet eder.
37. Zindandaki oğlan da sihirli kamçı sayesinde mahkumlara düğün yemeği verip, eğlendirir.
38. Durumu öğrenen padişah oğlanı yanına çağırır ve öldürtmek ister.
39. Oğlan, elindeki yazıyı gösterir, padişah oğlu da olanları anlatır.
40. Padişah, kızını rüya yorumlayan oğlana verir; rüya yorumlayan oğlan, kendisine inanmadığı için generali öldürerek, cezalandırır.

SEKSEN İKİNCİ MASAL

I. Padişah Oğlu ile Hizmetçi Oğlu

II. ATU: 465, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Bir padişahın kız çocukları olmasına rağmen, hiç oğlu yoktur ve padişah bu duruma çok üzülmemektedir.
2. Bir gün bir derviş, padişaha bir balık verir ve bunu yemesini söyler.
3. Padişah, balığı pişirmesi için hizmetçisine verir; hizmetçi, balığın tadına bakar ve geri kalanını padişah yer.
4. Padişah ve hizmetçinin aynı anda birbirlerine çok benzeyen birer oğlu olur.
5. Padişah oğlu, rüyasında bir kız görür ve ona âşık olur.
6. Padişah, küçük kızı yardımıyla bunu öğrenir.
7. Padişah oğlu ve hizmetçi oğlu, gemiye binerler ve bu kızı aramaya çıkarlar.
8. Gemi denizde batar; padişah oğlu evine döner, hizmetçi oğlu da bir süre denizde sürüklendikten sonra bir kıyıya çıkar.
9. Hizmetçi oğlunu, ormanda;
 - a. Maymunlar yakalar ve kendilerine padişah yaparlar; oğlan, balı ekşiterek, maymunları sarhoş edip, kurtulur.
 - b. Ayılar yakalar ve kendilerine padişah yaparlar; oğlan, balı yere döker ve ayılar onunla meşgul olurken kurtulur.
 - c. Kurtlar yakalar ve kendilerine padişah yaparlar; oğlan, koyunları serbest bırakınca, kurtlar koyunlarla uğraşırken kurtların elinden kurtulur.
10. Oğlan güzel bir şehre varır ve her yerde kendi resminin asılı olduğunu görür.
11. Oğlanı yakalarlar ve padişaha götürürler.
12. Bu şehrin padişahı, padişah oğlunun rüyasında gördüğü kızdır ve kız, hizmetçi oğlunu rüyasında görüp, ona âşık olmuştur.

13. Kız, oğlan ile ilgilenir ve kendisini sevdiğini söyler; ama oğlan, arkadaşına ihanet edemeyeceğini söyler, bunun üzerine padişah oğlunu sınamaya karar verirler.
14. Devler padişahı olan kız, bir dev kendi kılığına sokar, kendisi de fareye dönüşerek, oğlanın cebine girer, birlikte oğlanın şehrine giderler.
15. Hizmetçi oğlu geri döndüğünde, anne ve babasının kör olduğunu, arkadaşının onlarla ilgilenmediğini görür.
16. Padişah oğlu, arkadaşının bir kızla geldiğini öğrenince, kızı görmek için bunların yanına gelir ve âşık olduğu kızı görünce, kızı yanına alır, oğlanı da idam ettirmeye karar verir.
17. Hizmetçi oğlunu asacakları sırada, fare kılığındaki kız oğlanın koynundan çıkar ve bütün devlere şehri kuşatmalarını söyler.
18. Padişah oğlu asılarak, cezalandırılır; kızla oğlan evlenirler, halk, hizmetçi oğlunu kendilerine padişah yaparlar.

SEKSEN ÜÇÜNCÜ MASAL

I. Tılsımlı Mum

II. ATU: 561, EB: 180

III. Olay Örgüsü:

1. Bir terzinin söz dinlemeyen Allahverdi adlı bir oğlu vardır.
2. Bir gün babası ölür ve Allahverdi annesi ile birlikte yaşamaya başlar.
3. Annesi zenginlerin mallarına bakarak, geçimlerini temin eder.
4. Oğlan, sokakta oynarken Abrik adlı biri gelir ve çocuğa para vererek, amcası olduğunu ve yemeğe geleceğini söyler.
5. Allahverdi annesine parayı verir ve olanları anlatır.
6. Abrik eve gelir, üç gün misafir olur ve Allahverdi'yi babasına götürme bahanesiyle yanına alarak, kaçıtır.
7. Allahverdi yolda;
 - a. Acıktığını söyler; Abrik, boş bir çuvalı sıvazlar ve ortaya çıkan yemeklerle Allahverdi karnını doyurur.

- b. Oynamak istediğini söyler; Abrik, üç yarış atını gösterir, Allahverdi atlarla oynar.
 - c. Abrik, kuru odunları toplayarak, ateş yakar, ateşin içinde yılanlar, ayılar vs. vardır, Allahverdi, bunlara bakarak, eğlenir.
8. Bir yere varınca Abrik içinden bir şeyler okumaya başlar, yer yarılr ve derin bir çukur oluşur.
 9. Abrik, Allahverdi'ye bir kılıç vererek, aşağıya inmesini, birinci kapının ardındaki beş başlı devi ve ikinci kapının ardındaki yedi başlı devi öldürmesini, sobanın içindeki altın mumu alıp, getirmesini, başka bir şeye dokunmamasını söyler.
 10. Allahverdi devleri öldürür, altın mumu alır; ayrıca, fesini mücevher ve altınlarla doldurur, altın bir yüzüğü de parmağına takar.
 11. Abrik, mumu ister, ama Allahverdi kendisini çıkarmasını bekler, sonunda Abrik, Allahverdi'nin üzerini toprakla doldurur ve oradan ayrılır.
 12. Allahverdi, toprağın altında sıkışınca, eli parmağındaki yüzüğe değer, altın yüzük cini ortaya çıkar ve Allahverdi'nin isteği üzerine, onu evine götürür.
 13. Allahverdi, altın mumu annesine verir ve temizlemesini ister.
 14. Kadın, muma dokununca altın mum cini ortaya çıkar, kadın korkusundan bayılır.
 15. Allahverdi, altın mum cininden altı altın tabak ve kırk yıl yetecek kadar yiyecek ister; cin bunu yerine getirir.
 16. Padişah, kızının eş seçmesi için bütün halkı saraya davet eder.
 17. Halkın toplanmasından üç gün önce padişah, hamamı hazırlatır ve padişahın kızı, arkadaşlarıyla birlikte hamama gider.
 18. Kızın yüzünde on yedi kat perde vardır ve kimse on bir katından fazlasına dayanmamaktadır.
 19. Allahverdi, gizlice kızı gözetler ve on dört perdeye kadar dayanır.
 20. Padişah, herkesi saraya toplar, ama Allahverdi'yi unuturlar; kız, toplananlar arasından kendine eş seçemez.
 21. Allahverdi annesine;

- a. Bir tabak altın vererek, padişahın kızını istemeye gönderir; kadın, korkusundan saraya giremez ve altınları, pencerenin altına gömerek, geri döner.
 - b. İkinci kez bir tabak altın verir ve padişaha gönderir, kadın aynı şekilde altınları gömer ve geri döner.
 - c. Üçüncü kez bir tabak altınla gönderir ve cevap almadan gelmemesini söyler; padişah, kadını görür ve içeri çağırarak, durumu öğrenir.
22. Allahverdi, padişahın daveti üzerine saraya gider ve padişahla konuşur.
23. Padişah, vezirlerine danışır; bir vezir altı odalı altın bir ev yaparsa kızı vermelerini tavsiye eder.
24. Allahverdi, yapabileceğini, ama bir duvarını kendilerinin yapması için bırakacağını söyler.
25. Allahverdi, geceleyin altın mum cinin çağırır ve cinler, altı odalı altın bir ev yaparlar, bir duvarını boş bırakırlar.
26. Padişah, halkın bütün altınlarını toplasa da eksik duvarı tamamlayamaz; Allahverdi, duvarı kendisi tamamlar ve kızla evlenir.
27. Allahverdi'yi komşu köye, balta yapması için çağırırlar, onun yokluğunda Abrik gelir ve altın mumu ele geçirerek, altın evi ve kızı da yanında götürür.
28. Durumdan haberdar olan padişah, Allahverdi'yi öldürtmek ister, ama bir vezirin evi ve kızı geri getirebileceğini söylemesi üzerine bundan vazgeçer.
29. Allahverdi, altın yüzük cinini çağırır ve onun yardımıyla Abrik'in olduğu yere gider.
30. Abrik'in karısının yardımıyla eve girer ve onu öldürerek, altın mumu ele geçirip, evini ve karısını geri getirir.
31. Tekrar düğün yaparlar ve padişahın yerine Allahverdi, padişah olur.

SEKSEN DÖRDÜNCÜ MASAL

I. Orman Bekçisi

II. ATU: 560, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Bir orman bekçisi yaşlanınca, oğlunu ormana götürür.
2. Kendisi ölünce yerine bekçilik yapmasını vasiyet eder ve bir yolu gösterip, oraya gitmemesini öğütler.
3. İhtiyar bekçi ölünce, oğlu orman bekçiliği yapmaya başlar.
4. Bir gün acıkınca, babasının gitmemesini öğütlediği yoldan gider.
5. Yolda, iki dev perisinin savaştığını görür; devlerden biri oğlanı kendine doğru çekince, oğlanın yanındaki kedi, devin gözünü oyar, oğlan da devi öldürür.
6. Diğer dev, oğlanı kendi evine davet eder ve üç gün misafir ederler.
7. Oğlan, ayrılacağı sırada, kurtardığı dev, babasının hediye vermek isteyeceğini, bu hediyelerin yerine evdeki aynayı almasını tavsiye eder; oğlan, aynayı alarak, kendi ormanına döner.
8. Oğlan, acıktığı bir sırada, aynayı aldığına pişman olur ve yere fırlatır.
9. Ayna açılınca, iki asker ortaya çıkar ve oğlanın isteği üzerine yemek getirirler ve oğlanı doyururlar.
10. Oğlan, aynayı tekrar açar ve ortaya çıkan askerlerden, ormanı denize çevirmelerini, bir alana şehir inşa etmelerini, etrafta meyve ağaçları olmasını, şehirde bir saray kurmalarını ve sarayın içinde bir padişah kızının olmasını ister; askerler, bu istekleri yerine getirirler.
11. Oğlan, ava gider ve o yokken, eve kızın akrabası olan bir kocakarı gelir ve kendilerinde kalmak istediğini söyler; avdan gelen oğlan, bunu kabul eder.
12. Oğlan ava gidince, kocakarı kıza, sihirli aynadan söz eder ve kendisini seviyorsa, oğlanın aynayı göstereceğini söyler.
13. Kız, bir gece oğlandan aynayı alır ve iki asker ortaya çıkınca korkusundan aynayı duvarın deliğine koyar.
14. Kocakarı aynayı ele geçirir ve her şeyi eski haline çevirtir, bir gemi hazırlatır.
15. Oğlan, uyandığında geminin hareket etmek üzere olduğunu görür ve koşarak, gemiye yetişir.
16. Gemiye aşçı arandığını öğrenen oğlan, kendisinin aşçı olduğunu söyleyerek işe girer.

17. Yemeklere tuz kattığı için herkes yemekleri beğenir ve oğlan bir süre sonra karısını da yanına çırak olarak, alır.
18. Kızın babası oğlanı tanır ve yakalatır; ceza olarak, oğlanı çuvala koyarlar ve denize atarlar.
19. Oğlan, çuvaldan çıkar ve denizin dibinde gördüğü kapıdan fareler şehrine girer.
20. Kedi, farelerden bir kısmını öldürür ve kendini padişah ilan eder.
21. Kedi, farelerin eski padişahından sihirli aynanın yerini öğrenir ve fareleri göndererek, aynayı getirtip, oğlana verir.
22. Oğlan, sihirli aynanın yardımıyla kızın babasının sarayının karşısında, daha büyük bir saray yaptırır.
23. Padişah, savaş açacağı sırada, kızı bu işin kocasının işi olduğunu söyler ve oğlanla konuşarak, savaşı engeller.
24. Kızla oğlan kavuşurlar, oğlan o memlekete padişah olur.

SEKSEN BEŞİNCİ MASAL

I. Akıllı İhtiyar

II. ATU: 981, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Bir padişah, yetmiş yaşına gelen ihtiyarları işe yaramadıkları gerekçesiyle öldürtmektedir.
2. Bir oğlan, babasının öldürülmesine razı olmaz ve onu saklar.
3. Bir gün oğlan, babasına padişahın suda bir mücevher gördüğünü, ama suyun içinde bulamadıklarını anlatır.
4. Babası, mücevherin ağacın tepesindeki kuş yuvasında olduğunu söyler.
5. Oğlan, padişaha giderek mücevherin yerini söyler ve bunu, kendisinin bildiğini söyler.
6. Vezirler, oğlanı kıskanırlar ve padişaha, oğlanın ne sorarlarsa bilebileceğini iddia ettiğini söylerler.
7. Padişah, oğlanı çağırır ve;

- a. Aynı özelliklere sahip iki attan hangisinin genç, hangisinin yaşlı olduğunu bilmesini isterler; oğlan, babasından öğrenir ve bu sınavı başarır.
 - b. Aynı özelliklere sahip iki ağacı yontarlar ve hangisinin dibi, hangisinin ucu olduğunu bilmesini isterler; oğlan, aynı şekilde bu sınavı da başarır.
8. Padişah, bunları kendisinin bilemeyeceğini söyleyince, oğlan gerçeği itiraf eder.
 9. Padişah, ihtiyarların da işe yaradığını anlar ve onları öldürtmekten vazgeçer.

SEKSEN ALTINCI MASAL

I. Cimri ile Cömert

II. ATU: 613, EB: 67

III. Olay Örgüsü:

1. Cimri bir kişi ile Cömert bir kişi arkadaş olurlar ve birlikte yolculuğa çıkarlar.
2. Cimri, kendi çuvalını açamadığı gerekçesiyle, önce Cömert'in azığını yemeyi teklif eder ve yerler.
3. Cömert'in azığı bitince, geceleyin cimri kaçır; Cömert de yola yalnız devam eder.
4. Cömert, yolda gördüğü bir eve girer ve masada bulduğu ekmekten bir miktar yedikten sonra saklanır.
5. Bir süre sonra ayı, tilki ve sıçan eve gelip;
 - a. Sıçan, sobanın üstünde bir çömlek gümüşü olduğunu söyler.
 - b. Ayı, bir yol kenarında at başı kadar altını olduğunu söyler.
 - c. Tilki, bir yol kenarında koyun başı kadar gümüşü olduğunu söyler.
6. Cömert, hayvanlar evden ayrılınca, üç hazineyi de ele geçirir.
7. Cömert, yolda kalın bir ağacın dibinin çığnendiğini görür ve ağacın tepesine saklanır.

8. Akşam olunca, cinler ağacın altında toplanır ve cömert, kör cinin bir padişahın kızına büyü yaptığını, kızın ancak padişahın üç yıldır kısır olan kara sığırının etinin halka yedirilmesiyle iyileşeceğini öğrenir.
9. Padişahın şehrine giden oğlan, bir kadına misafir olur ve ondan padişahın kızını iyileştirene hem kızını hem de padişahlığını vereceğini öğrenir.
10. Padişahın sarayına giden oğlan, kızı iyileştirir ve kızla evlenerek, padişah olur.
11. Cimri, Cömert'in şehrine gelir ve Cömert'in nasıl zengin olduğunu öğrenir.
12. Hayvanların evine giden Cimri, masadaki ekmeğin tamamını yer ve saklanır.
13. Eve gelen hayvanlar evde biri olduğunu anlar ve Cimri'yi bularak, öldürürler.

SEKSEN YEDİNCİ MASAL

I. Akıl ile Baht

II. ATU: 945, EB: 290

III. Olay Örgüsü:

1. Baht ile Akıl karşılaşır ve hangisinin daha gerekli olduğu konusunda tartışmaya başlarlar.
2. O sırada bir gencin çift sürdüğünü görürler ve Akıl, hangisinin daha gerekli olduğunu anlamak için, gencin başından çıkar.
3. Akıllı başından giden oğlan çift sürmeyi bırakır ve ırmağa gidip, suyla oynamaya başlar.
4. Hayvanlarını sulamak için ırmağa gelen tüccarlar, oğlanı bulurlar ve ona padişahın yanına gittiklerini söylerler.
5. Oğlan, padişahın dostu olduğunu söyler ve ırmaktan aldığı taşı, padişaha hediye olarak göndermek için tüccarlara uzatır.
6. Baht, taşı mücevhere çevirir.
7. Padişah, hediyeye çok sevinir ve onu yanına davet eder; ama oğlan gelmez.

8. Padişah, zorla getirmelerini isteyince, tüccarlar oğlanı getirirler ve padişah ne derse “Evet.” demesi gerektiğini, yoksa onu döveceklerini söylerler.
9. Padişah, oğlanın hediyesi kadar değerli bir şeyi olmadığını, isterse kızını verebileceğini söyler, oğlan kabul eder ve kızla evlenir.
10. Padişah, kızla oğlanın kapısının önündeki içi yılanlarla dolu olan çukurun kapısını açtırır.
11. Oğlan, kızı döver ve kızdan gitmesini ister; kız, çukuru bildiği için gitmez, oğlan kendisi gitmeye karar verir.
12. Baht, o zaman Akıl’ın daha gerekli olduğunu kabul eder ve Akıl’dan oğlanın başına girmesini ister.
13. Akıllı başına gelen oğlan, kendi adetleri böyle olduğu için kızı dövdüğünü söyler ve mutlu bir şekilde yaşarlar.

SEKSEN SEKİZİNCİ MASAL

I. Vasiyet

II. ATU: 915A, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Bir ihtiyarın üç oğlu vardır.
2. İhtiyar, ölmeden önce oğullarını çağırır ve;
 - a. Büyük oğluna, her köye bir ev yapmasını,
 - b. Ortanca oğluna, sürekli tatlı yemesini,
 - c. Küçük oğluna da sık sık evlenmesini vasiyet eder.
3. Babaları ölünce, üç kardeş bu vasiyeti nasıl yerine getirebileceklerini düşünmeye başlarlar.
4. Bir gün bir ihtiyar, üç kardeşin yanına gelir ve dertlerini öğrendikten sonra, babalarının,
 - a. Büyük oğluna, her köyde dost edinmesini,
 - b. Ortanca oğluna çalışıp kazandığını yemesini,
 - c. Küçük oğluna da çalıştıktan sonra eve gelince, her gün evlenmiş gibi olacağını söylediğini anlatır.
5. Üç kardeş, babalarının vasiyetini böylece yerine getirirler.

SEKSEN DOKUZUNCU MASAL

I. Üç Gelin

II. ATU: --, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. İhtiyar bir adamın üç oğlu vardır; ihtiyar, büyük oğlunu zengin bir kızla, ortanca oğlunu orta halli bir kızla, küçük oğlunu da fakir bir kızla evlendirir.
2. İhtiyar, gelinlerini çağırır ve üç sorusu olduğunu, bunları bilen para ile ödüllendireceğini söyler.
3. Büyük gelinin çağırır ve,
 - a. Dünyada en semiz şeyin ne olduğunu sorar; gelini, ahırdaki öküz diye cevap verir.
 - b. Dünyada en parlak şeyin ne olduğunu sorar; gelini, ayna diye cevap verir.
 - c. Dünyada en güçlü sesin ne olduğunu sorar; gelini, aygır diye cevap verir.
4. İhtiyar cevapları beğenmez, ortanca gelinine sorar, o da hepsini bilemez.
5. Küçük gelinine sorar, küçük gelin;
 - a. En semiz şeyin yer olduğunu,
 - b. En güçlü sesin ekmek ve tuz sesi olduğunu,
 - c. En parlak şeyin de ay ile güneş olduğunu söyler.
6. İhtiyar, neden böyle olduğunu sorunca, küçük gelini;
 - a. Yere ekin ektiklerini, bununla geçindiklerini, ayrıca üzerinde dolaştıklarını söyler.
 - b. Kendisinin pek çok kimseyi doyurduğunu, bu nedenle namının her yere yayıldığını, onun için en güçlü sesin tuz ve ekmek sesi olduğunu söyler.
 - c. Ay ile güneşin dünyayı aydınlattıkları için en parlak şey olduğunu söyler.
7. İhtiyar, paraları küçük gelinine verip onu ödüllendirir.

DOKSANINCI MASAL

I. Bilgili Kız

II. ATU: 875D, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Bir delikanlı; bilgili, okumuş bir kızla evlenmek ister ve bu kızı aramak için yola çıkar.
2. Yolda bir ihtiyara rastlar ve konuşmadan ihtiyarı takip eder.
3. Bir süre sonra selamlaşırlar ve ihtiyar, birlikte yolun daha kısa süreceğini söyler; oğlan da yorulunca birbirlerini taşıyabileceklerini söyler.
4. İhtiyar, oğlanın erkek mi kız mı olduğunu sorar; oğlan, bilmediğini söyler.
5. İhtiyar, anne ve babasının olup, olmadığını sorar; oğlan yerden bittiğini söyler.
6. Oğlan, ihtiyara ekinleri gösterip, bunların yenmiş olup, olmadığını sorar; ihtiyar, biçileceğini, sürüleceğini, öğütüleceğini ve pişirileceğini, sonra yeneceğini söyler.
7. İhtiyar, oğlana ne iş yaptığını sorar; oğlan, cebindeki kirli mendili gösterir.
8. Bir cenazeye rastlarlar, oğlan cenazenin ölü olup, olmadığını sorar; ihtiyar, ölmeyeni mezar getirmeyeceklerini söyler.
9. İhtiyar, oğlanı evine davet eder ve ailesine yoldaki konuşmaları anlatır.
10. İhtiyarın kızı;
 - a. Konuşmadan arkasından gelmesinin, eş araması anlamına geldiğini,
 - b. Yorulunca birbirlerini taşıma teklifinin, biri konuşurken diğerinin dinlemesi anlamına geldiğini,
 - c. Cinsiyetini sorunca, bilmiyorum demesinin henüz halk için yararlı bir iş yapmadığı anlamına geldiğini,
 - ç. Ailesini sorunca, yerden bittiğini söylemesinin, sorunun yanlışlığından kaynaklandığını, ailen sağ mı diye sormak gerektiğini,
 - d. Ekinlerle ilgili sorusunun, fakirlerin o ekinler üzerinden borçlandığı anlamına geldiğini,

- e. Mesleğini sorunca, kirli mendil göstermesinin, çiftçilik yaptığı anlamına geldiğini,
 - f. Cenazenin ölü olup, olmadığını sormasının, arkada çocuklarının kalıp, kalmadığı anlamına geldiğini söyler.
11. İhtiyar, kızın dediklerini oğlana anlatınca, oğlan da aradığı kızın bu kız olduğunu söyler.

DOKSAN BİRİNCİ MASAL

I. Dostlar Belada Bilinir

II. ATU: 910D, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. İhtiyar bir adamın, hiç söz dinlemeyen bir oğlu vardır ve sürekli babasının parasını arkadaşlarıyla yemektir.
2. Babası hastalanınca, oğlunu çağırır ve büyük bir sıkıntıya düşeceğini, kendini asmak isteyeceğini; ama ahıra değil de kendisinin hazırladığı halkaya asılmasını söyler.
3. Babası ölünce, oğlan bütün malları bitirir ve arkadaşları kendisini hor görmeye başlar.
4. Elde kalan son tavuğunu da arkadaşlarına götürürken, köpeğe kaptırır, arkadaşları inanmaz ve bunu kovarlar.
5. Oğlan, kendini asacağı sırada, babasının sözü aklına gelir ve o halkaya asılınca, babasının bıraktığı altınları bulur.
6. Babasının bir dostuna gider ve durumu anlatır; yaşlı adam, oğlana bir dükkan açar, bir at alır ve onu evlendirir.
7. Bir gün arkadaşları kendisini davet etmeye gelirler; oğlan, çeliklerini fare yediği için yerini değiştireceğini söyler.
8. Arkadaşları da kendisi ile gelmek isteyince, önceki doğru söze inanmadıklarını, şimdi yalan sözüne bile inandıklarını söyler ve onlara ders verir.

DOKSAN İKİNCİ MASAL

I. Rüyanı Anlatıyor musun?

II. ATU: 725, EB: 197

III. Olay Örgüsü:

1. Yaşlı bir kadın, oğlunu bir çizmecenin yanına çırak olarak verir.
2. Bir gece, padişah ve veziri dolaşırken bu çizmeciye gelirler ve sohbet esnasında oğlan uykuya dalar.
3. Çizmeci, oğlanı uyandırınca, oğlan rüya gördüğünü söyler.
4. Çizmeci, padişah ve veziri rüyasını anlatmasını isterler; ama oğlan rüyasını anlatmaz.
5. Padişah, saraya döner ve oğlanı çağırarak, rüyasını anlatmasını ister; oğlan rüyasını anlatmayınca, dövülür ve zindana atılır.
6. Padişahın kızı, oğlanı görür ve âşık olarak, oğlanla ilgilenmeye başlar.
7. Başka bir ülkenin padişahı, bu kızı ister, vermezlerse gönderdiği bilmeceleri çözmelerini, yoksa savaş açacaklarını söyler.
8. Bilmeceleri kimse çözemez ve kız, durumu oğlana anlatır.
9. Yabancı ülkenin padişahı;
 - a. Birbirinin aynı olan üç elmadan hangisinin eski, hangisinin yeni mahsul olduğunu bilmelerini ister; oğlan, padişahın kızını vereceğine dair söz alır ve elmaları suya atarak, bilmeceyi çözer; ancak rüyasını anlatmayınca yeniden zindana atılır.
 - b. Bir ağacın hangi ucunun başı, hangi ucunun dibi olduğunu bilmelerini ister; oğlan, padişahın kızını vereceğine dair yazı alır ve ağlarını suya atarak bu bilmeceyi de çözer; rüyasını anlatmadığı için yine zindana atılır.
 - c. Birbirinin aynı olan üç attan hangisinin genç, hangisinin yaşlı olduğunu bilmelerini ister; oğlan, padişahın kızıyla nikah kıyıldıktan sonra süt, ot ve yulaf vasıtasıyla bu bilmeceyi de çözer.
10. Oğlan, rüyasında padişahın kızıyla evlendiğini açıklar.

DOKSAN ÜÇÜNCÜ MASAL

I. Düşünceli Kız

II. ATU: 875, EB: 235

III. Olay Örgüsü:

1. Genç bir padişah, sarayın önünden geçmekte olan fakir bir adamı içeri davet eder.
2. Padişah, fakir adama;
 - a. Yemek verir ve doyup, doymadığını sorar; fakir adam, doyduğunu söyler.
 - b. Başka bir yemek verir ve tekrar aynı soruyu sorar; fakir adam, yine aynı cevabı verir.
 - c. Başka bir yemek daha getirir ve aynı soruyu tekrar sorar; fakir adam, yine aynı cevabı verir.
3. Padişah, her seferinde doyduğunu söylediğini, ama sonra getirilen yemekleri de yediğini, bunun nedenini açıklamasını ister.
4. Fakir adam, evine döner ve kızına olanları anlatır, kızı;
 - a. Bir kovaya taş doldurur ve dolup, dolmadığını sorar; adam, dolduğunu söyler.
 - b. Kum koyar ve tekrar aynı soruyu sorar; adam, yine aynı cevabı verir.
 - c. Su koyar ve tekrar sorar; adam, yine aynı cevabı verir.
5. Fakir adam, padişahın yanına gider ve kızının yaptıklarını göstererek, padişahı ikna eder.
6. Padişah, fakir adama;
 - a. Ertesi gün ne aç, ne tok; ne çıplak, ne giyinik; ne at üstünde, ne de yaya olarak gelmesini söyler; kızı, balık ağından kıyafet giydirir ve bir tekeye bindirerek, babasını padişaha yollar ve bu soruyu çözer.
 - b. Üç karış ip verir ve bundan gömlek, pantolon dikmesini ister; kızı, bir kibrit çöpünü babasına verir ve padişah, bundan bir tezgah yaptırırsa, bu isteği yerine getirebileceğini söyler ve bu soruyu da çözer.
 - c. Bir koç verir ve sabaha geleceğini, o zamana kadar koçun kuzulamasını ister; kız, babasını hamama saklar ve padişah gelince, babasının hamamda doğurduğunu söyleyerek, bu soruyu da çözer.
7. Padişah, fakir adamdan kızını ister ve kızla evlenir.

8. Üç dilenci; araba, çuval ve at alarak dilenmeye çıkar ve gece uyudukları sırada atın doğurduğu tayın kime ait olduğu konusunda anlaşmazlığa düşünce, padişaha gitmeye karar verirler.
9. Padişah da karısına kendisi yokken mahkeme yapmamasını söyleyerek, başka bir şehre gider.
10. Kız, gelen dilencilere, tarladaki ekinleri balıklar yediği için, padişahın tarlayı beklemeye gittiğini söyler ve bundan hareketle tayın, atın sahibine ait olduğunu ortaya koyar.
11. Geri gelen padişah, yokluğunda hüküm verdiği için, karısını boşayacağını, en çok sevdiği şeyi alarak, evden ayrılmasını söyler.
12. Kız, padişahı sarhoş eder ve yanına alarak yola çıkar; kendine gelen padişaha da en sevdiği şeyin kendisi olduğunu söyleyince barışırlar.

DOKSAN DÖRDÜNCÜ MASAL

I. Altını Kim Çalmış

II. ATU: 976, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Üç kardeş sefere çıkar ve yolda buldukları altını, daha sonra almak üzere saklarlar.
2. Küçük kardeş, altını gizlice çalar.
3. Bir süre sonra altını almaya gittiklerinde altının yerinde olmadığını gören üç kardeş, bir ihtiyara danışmaya karar verir.
4. İhtiyar, üç kardeşe bir kıssa anlatır ve siz olsaydınız ne yapardınız diye sorar.
5. Büyük ve ortanca kardeş, iyilikle ilgili, küçük kardeş ise kötülükle ilgili cevaplar verince, ihtiyar, altını küçük kardeşin çaldığını söyler.
6. Altını bulurlar ve küçük kardeşi kovalarlar.

DOKSAN BEŞİNCİ MASAL

I. Elsiz Damat

II. ATU: 956B, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Zengin bir adamın bir kızı ile bir oğlu vardır.
2. Bu adam kızını evlendirmek için, oğlu ile birlikte damadın evine gider, kız evde yalnız kalır.
3. Kız, arkadaşlarını eve toplar ve evde eğlenirler.
4. Ertesi gün kız su almaya gidince, açık kalan kapıdan bir hırsız eve girer ve ahıra saklanır.
5. Kız, akşam olunca yine arkadaşlarını toplar ve bir ara elindeki iği döşemenin arasındaki boşluktan ahıra düşürür.
6. Kız iği almaya gidince saklanan hırsızı görür.
7. Evdeki kızlar uyurken diğer hırsızlar da gelir ve evdeki her şeyi alırlar, gidecekleri sırada kız, hırsızlardan birinin elini keser.
8. Zengin adam ve oğlu düğünden dönünce olanları öğrenirler.
9. Kızın ağabeyi, eve gelen damada çay ikram ederken, elinin kesik olduğunu görür ve hırsızın o olduğunu anlar.
10. Kız, damatla gitmek istemeyince, ağabeyi gelinliği giyer ve damatla birlikte gider.
11. Gece, kız kılığındaki ağabey, hava almak için dışarı çıkar, damat kaçmaması için beline ip bağlar; ama ipi çözer ve yerine bir keçiyi bağlayarak, kaçır.
12. Yolda arkasından gelenler olduğunu anlayan kız kılığındaki oğlan, bir arı kovanına saklanır ve hırsızlar, kovana arabaya yükler.
13. Hırsız damat eve dönünce, kayınçosunu görür ve kızın kaçtığını söyler.
14. Kızın ağabeyi, damadın hırsız olduğunu bildiğini söyler ve damat kaçır, kız da elsiz damattan kurtulur.

DOKSAN ALTINCI MASAL

I. Doğru Kadın

II. ATU: 882, EB: 250, 272

III. Olay Örgüsü:

1. Zengin bir adam ölmeden önce oğlunu çağırır ve kendisi ölünce çeşme başına gitmesini ve orada karşılaştığı kızla evlenmesini, evlenmezse başına belalar geleceğini söyler.
2. Adam ölür ve oğlu, çeşme başında karşılaştığı fakir bir kızla evlenir.
3. Oğlan, iki zengin arkadaşıyla birlikte ticaret yapmaya gider.
4. Dönüş yolunda sarhoş olurlar ve diğer zengin arkadaşlarından biri oğlanın karısının yanına girebileceğini söyler ve iki arkadaş iddiaya girerler.
5. Zengin adam önden gider ve ne kadar uğraşsa da kızın yanına giremez.
6. İddiayı kaybedeceğini düşünerek, üzülürken bir ihtiyar kocakarı gelir ve para karşılığında kızın evine dilenci kılığında girerek, yüzüğünü alır ve zengin adama verir.
7. Bu adam, oğlanın yanına gider ve yüzüğü göstererek, kızın yanına girdiğini söyler.
8. Eve dönen oğlan, karısını bir su kenarına götürür ve suya atar.
9. Kız, suda yüzerken bir bohça bulur ve kıyıya çıktığında bohçadaki asker elbiselerini giyerek, erkek kılığına girer.
10. Kız, bir gece kalın bir ağacın dibinde otururken cinlerin konuşmasına tanık olur ve;
 - a. Bir battaniye ile padişahın şehrinin suyunu kestiklerini,
 - b. Padişahın kızını hasta ettiklerini, kızın o kalın ağacın kabuğunun kaynatılarak, içirilmesi ile iyileşebileceğini öğrenir.
11. Asker kılığındaki kız, padişahın şehrine gider ve;
 - a. Battaniyeyi çıkarttırarak, şehrin su sorununu çözer.
 - b. Padişahın kızını iyileştirir.
12. Padişah, kızını erkek kılığındaki kızla evlendirir ve onu yerine padişah yapar.
13. Erkek kılığındaki kız, şehrin bütün kanunlarını değiştirir ve karısını da yanına alarak, kendi şehrine gider.
14. Zindanda olan kocasını bulur ve diğer zengin adam ile kocakarıyı çağırarak, gerçeği itiraf ettirir.
15. Kocakarı ve diğer adamı saçlarından at kuyruğuna bağlatarak, cezalandırır.

16. Kendi evine giden kız, kocasına kavuşur; ama kendisi padişah olduğundan, bunu bir süre açıklamamasını tembihler.
17. Padişah olduğu şehre dönen kız, halkı toplar, olanları anlatır ve kocasıyla birlikte kendi memleketine döner.

DOKSAN YEDİNCİ MASAL

I. Elsiz Kız

II. ATU: 706, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Bir karı kocanın bir kızı ile bir oğlu vardır.
2. Bir gün babası, oğlunu çağırır ve kendileri ölünce kız kardeşini koruyup, kollamasını vasiyet eder.
3. Anne ve babaları ölünce, iki kardeş birlikte yaşamaya başlarlar.
4. Ağabeyi evlenir, ancak yengesi kızı sevmez ve;
 - a. Bahçedeki elma ağacını keser ve kızın kestiğini söyler, ağabeyi inanmaz.
 - b. Tayı keser ve kızın kestiğini söyler, ağabeyi yine inanmaz.
 - c. Kendi çocuğunu öldürür ve kızın öldürdüğünü söyler, ağabeyi bu kez inanır.
5. Ağabey, kız kardeşini ormana götürür ve ellerini keserek, kızı ormana terk eder.
6. Kız, ormanda dolaşırken, padişahın elma bahçesine girer ve elmaları yiyerek, hayatta kalır.
7. Bekçi, elmaların yendiğini anlar ve durumu padişah oğluna söyler.
8. Padişah oğlu, kızı bulur ve eve alarak, kızla ilgilenir.
9. Padişah ve karısı durumdan haberdar olur, itirazlarına rağmen oğlan bu kızla evlenir.
10. Kız, hamile kalır ve doğumdan önce kocası, babasının yerine bir toplantıya katılmak üzere evden ayrılır, giderken de doğacak çocukların cinsiyetinin kendisine bildirilmesini ister.
11. Padişah oğlu yolda, kızın ağabeyinin işlettiği bir yerde konaklar.

12. Kız, ikiz erkek çocuk dünyaya getirir, bir askerle padişah oğluna mektup gönderirler.
13. Asker de kızın ağabeyi ile yengesine misafir olur.
14. Yenge, askerin anlattıklarında kızın, kendi kızları olduğunu anlar ve askerin elindeki mektubu, kızın köpek eniği doğurduğu şeklinde değiştirir.
15. Mektubu alan padişah oğlu, kendisi gelene kadar beklemelerini yazar ve mektubu askerle gönderir.
16. Asker, geri dönerken, yine aynı yerde konaklar.
17. Yenge, kızı öldürmelerini yazar ve mektubu değiştirir.
18. Padişah ve karısı mektubu alınca kızı öldürmeye kıyamazlar ve onu çocuklarla birlikte ormana terk ederler.
19. Kız, bir ırmaktan su içerken çocuklarını suya düşürür, o sırada çocukları tutmasını söyleyen bir ses duyar ve kolunu uzatınca, çocuklarını yakalar, elleri de yerine gelir.
20. Kız, ormanda rastladığı yaşlı bir çifte çocuklarını emanet ederek, çalışmaya gider ve bir süre sonra geri döner.
21. Kız, çocukları aynı yerde bırakır ve erkek kılığına girerek, kendi şehrine gider.
22. Ağabeyinin yanına hizmetçi olarak işe girer, geceleri de kendi başından geçenlerle ilgili hikayeler anlatır.
23. Padişah oğlu, geri dönerken kızın ağabeyine misafir olur ve hizmetçiyi hikaye anlatması için yanlarına çağırırlar.
24. Hizmetçi, sözünü keserlerse para ödeyeceklerine dair yazı alır ve başından geçenlerin hepsini anlatır.
25. Sonunda hizmetçinin, padişah oğlunun karısı, oğlanın kız kardeşi olduğu anlaşılır.
26. Yenge hapse atılır, ağabey yeniden evlendirilir; kızla oğlan çocuklarını alarak, memleketlerine dönerler.

DOKSAN SEKİZİNCİ MASAL

I. Hünlerli Ölmez, Hünersiz Gün Görmez

II. ATU: --, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Fakir bir balta ustasının akıllı ve güzel bir kızı vardır.
2. Kızı, çok kişi ister, ama kız hiçbirini kabul etmez.
3. Padişahın oğlu, kızı görünce âşık olur ve kızla evlenmek ister.
4. Kız, zanaat öğrenirse evlenebileceğini söyler.
5. Padişah oğlu, saraydaki yaşlı bir halıcıdan halı dokumasını öğrenir ve kızla evlenir.
6. Padişah, memleketi dolaşmaya çıkınca, esir alınır ve zindana atılır.
7. Padişahı götürürlerken, kendisinin güzel halı dokuduğunu, onları satarlarsa çok para kazanabileceklerini söyler ve halı dokumaya başlar.
8. Padişahın karısı, kocasının yokluğunda padişah kılığına girer ve ülkeyi yönetir.
9. Halı satıcıları, padişahın ülkesine gelir ve padişahın karısı halıyı kocasının dokuduğunu anlar ve satın alır, üzerindeki gizli yazıdan kocasının yerini öğrenir.
10. Askerlerle birlikte gider ve kocasını kurtarır; kocasına, hüneri sayesinde ölümden kurtulduğunu söyler.

DOKSAN DOKUZUNCU MASAL

I. Devleri Yenen Oğlan

II. ATU: 1115+1146+1149, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Bir dev olan orman bekçisi, ormandan kimsenin odun almasına izin vermez.
2. Korkak bir adam ormana gider ve ağaç keserken, dev bunu yakalar ve evine çay içmeye davet eder.
3. Bekçi dev,
 - a. Geceleyin, adamın uyuduğu odanın üstüne değirmen taşını yuvarlar; adam, saklandığı için kurtulur ve sabah olunca, gece üzerine ağırşak düştüğünü söyler.

- b. İkinci gece, adamın üstüne kaynar su döker; adam, saklandığından yine kurtulur ve sabah olunca, gece üzerine ılık bir yağmur yağdığını söyler.
4. Dev ve oğlu, bu adamdan çekinirler ve dost olurlar.
5. Adam, devin oğlunun sırtına biner ve yolda odun ve değirmen taşını da ona yükler.
6. Eve gelince adam, karısından yemek hazırlamasını ister.
7. Karısı, yiyecek olmadığını söyleyince, ambardaki devi getirmesini, yetmezse yanındaki devi de yiyebileceklerini söyleyince, dev korkar ve kaçar.
8. Dev, yolda;
 - a. Bir tilkiye rastlar, durumu öğrenen tilki o adamın korkak olduğunu ve isterse kendisinin onu yakalayıp, deve verebileceğini söyler; tilki ile devi gören adam, tilkiye babasının borcu olan yetmiş devden birini mi getiriyorsun diye sorunc,a dev korkup kaçar.
 - b. Bir tavşana rastlar, tavşan da tilkinin söylediklerini tekrarlayınca, dev korkup kaçar.

YÜZÜNCÜ MASAL

I. Cesur Şombay

II. ATU: 1000+1029, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Zengin bir adam, komşu köye hizmetçi aramaya gider.
2. Üç kardeşin en büyüğü, zengin adamla gide.
3. Ücretin, kuş üzümünde bülbül ötünce verileceği ve bu arada kızan olursa, karşı tarafa para ödeyeceği konusunda anlaşılır.
4. Zengin adam, iş dönüşü yemeğe otururken, oğlandan çocuğunu tuvalete götürmesini ister.
5. Oğlan geri dönünce yemeğin bittiğini görür ve kızınca, zengin adama para ödeyerek, geri döner.
6. Ortanca kardeş de aynı şekilde işe girer ve geri döner.
7. Şombay adlı küçük kardeş işe girer ve;

- a. Çocuğu tuvalete götürmesi istenince çocuğu döver, kızan zengin adam, Şombay'a para öder.
 - b. İki at ile tarla sürmesi istenince öküzleri keser, kızan zengin adam, Şombay'a para öder.
 - c. Değirmene gönderilince, unları dökerek, çuvallara çöp doldurur ve devî,
 - ca. Devîn göğre fırlatmasını istediğı değirmenciî, hîle ile saklayarak kandırır.
 - cb. Devîn oğluyla kendi oğlunu yarıştıracakını söyler, o sırada ortaya çıkan bir tavşan yarışı kazanır ve oğlan unları alarak, geri döner, unları pis yere dökünce, kızan zengin, Şombay'a para öder.
 - ç. Huysuz bir atı sulaması ve yemlemesi istenince, bütün hayvanları salar ve unları hayvanlara yedirir, kızan zengin Şombay'a para öder.
 - d. Zengin adamın kızı bülbül gibi ötünce, Şombay, kızı yere düşürür ve kızan zengin adam, Şombay'a para öder.
8. Şombay, çok para kazanarak, evine döner.

YÜZ BİRİNCİ MASAL

I. Dokuz Tukıldık, Bir Mimıldık

II. ATU: 1535, EB: 351

III. Olay Örgüsü:

1. Dokuz Tukıldık ve Bir Mimıldık, odunculuk yapmaktadır.
2. Dokuz Tukıldık, kendilerinden çok odun kesen Mimıldık'ı kıskanırlar ve odunlarını yakarlar.
3. Mimıldık, odun kömürünü arabaya yükler ve yola çıkar.
4. Arabada ne olduğunu merak eden misafir olduğu evdeki üç kıza, altın olduğunu, açarlarsa kömüre dönüşeceğini söyler.
5. Kızlar, örtüyü açınca, Mimıldık çok kızar ve kızların babası altınları Mimıldık'a öder.
6. Dokuz Tukıldık, Mimıldık'ın yanına gelir ve nasıl zenginleştiğini sorar; Mimıldık, kömürlerle altın değiştirdiğini söyler.

7. Dokuz Tukıldık, odunlarını yakar ve kömür ile altın değiştirmeye gider, ama köylülerden dayak yerler.
8. İntikam almak isteyen dokuz Tukıldık, Mimıldık'ın annesini öldürür.
9. Mimıldık, annesini süsleyerek, arabaya koyar ve önceki kızların yanına gider; arabada ne olduğunu soran kızlara, kardeşi olduğunu, açıp bakarlarsa öleceğini söyler.
10. Kızlar, örtüyü kaldırıp, bakınca, Mimıldık, kardeşini öldürdüklerini söyleyerek, kızların en güzeli ile evlenir.
11. Bunun nasıl olduğunu soran dokuz Tukıldık'a ölü annesi ile bu kızı değiştiğini söyler.
12. Dokuz Tukıldık, annelerini öldürür ve değiştirmek için dolaşmaya çıkar, ama yine dayak yerler.
13. Dokuz Tukıldık, Mimıldık'ı yakalar ve bir çuvala koyarak, suya atmaya karar verirler, batırmak için sopa aramaya giderler.
14. Bir çoban gelir ve çuvalda ısındığını söyleyen Mimıldık'ı serbest bırakarak, ısınmak için çuvala girer, dokuz Tukıldık çobanı suya batırırlar.
15. Mimıldık'ın ölmediğini ve yanında hayvanlar olduğunu görünce sebebini sorarlar; Mimıldık, suyun altında çok olduğunu söyler.
16. Mimıldık, dokuz Tukıldık'ın ısrarı üzerine, onları çuvala koyar ve suya batırarak, onlardan kurtulur.

YÜZ İKİNCİ MASAL

I. Hazırcevap Kız

II. ATU: 1588, EB: --**

III. Olay Örgüsü:

1. Sadece bir kızı olan bir ihtiyar, odunculuk yaparak, geçimini temin etmektedir.
2. İhtiyar, odunlarını pazara götürür ve zengin bir alıcı, odunları alırken “Toptan mı satıyorsun?” diye üç kez sorduktan sonra ihtiyarın her şeyini alır.

3. İhtiyarın; arabayı, öküzleri ve odunları çok ucuza aldığını söylemesi üzerine kadıya giderler, kadı da alıcıyı haklı bulur.
4. Durumu öğrenen ihtiyarın kızı, pazara kendisi gider ve aynı alıcıya odunları aynı şekilde satar.
5. Parayı alırken alıcıya “Elinle birlikte mi?” diye sorar ve alıcının elini de aldığını iddia eder.
6. Kadıya giderler, kadı kızı haklı bulur ve alıcı, çok para ödeyerek elinin kesilmesinden kurtulur.
7. Zengin alıcı, biraz para çıkarır ve kim yalan söyleyerek, karşısındakini yenerse parayı alması konusunda anlaşır.
8. Kızın, anlattığı karşısında alıcı cevap veremez ve oradan ayrılır.
9. Kadı, parayı kıza verir ve hazırcevaplığı için kızı tebrik eder.

YÜZ ÜÇÜNCÜ MASAL

I. İmam ile Müezzin

II. ATU: 1641, EB: 311

III. Olay Örgüsü:

1. Az bahşiş aldıkları için imam ile müezzin falcılık yapmaya karar verip dolaşmaya çıkarlar.
2. Bir köyde, müezzin misafir oldukları ev sahibinden hasta bir kişi ile ilgili tüm bilgileri alırken imam da dinler ve hastayı çağırarak, bu bilgileri söylerler ve çok para kazanırlar.
3. Yolda, yüklü bir at görürler ve bir ağaca bağlarlar ve atını arayan zengin adama falcı olduklarını açıklarlar ve atı bağladıkları yeri söylerler.
4. Atını bulan zengin adam, olanları padişaha anlatınca, padişah imam ile müezzini yanına çağırır.
5. Padişah;
 - a. Kaybettiği taşın yerini sorar; imam ve müezzin, halktan duydukları şekilde, taşı kuşun yuttuğunu söyler, kuşu kesen padişah, taşı bulur.
 - b. İmamı yanına alır ve dolaşmaya çıkar, çekirgeyi üçüncü hamlesinde yakalar ve ayağının altında ne olduğunu sorar; çok korkan imam, bir

kurtuldum, iki kurtuldum, üçüncü de yakalandım deyince padişah bildiğini söyler.

6. İmam ile müezzin, çok para kazanırlar, ama korkularından bir daha falcılık yapmamaya karar verirler.

YÜZ DÖRDÜNCÜ MASAL

I. İki Söyletme

II. ATU: 901, EB: --

III. Olay Örgüsü:

1. Bir padişahın güzel, ama huysuz ve söz dinlemeyen bir kızı vardır.
2. Padişah oğlanları kızla evlenmek ister, ama huyunu öğrenince vazgeçerler.
3. Padişah, kızını öldürtmek ister, fakat vezirleri vazgeçirirler.
4. Padişah, kızını fakir de olsa biriyle evlendirmek ister.
5. Bir oğlan bunu duyar ve padişahın kızı ile evlenir.
6. Eve gelince oğlan,
 - a. Yanına yaklaşan kediyi kovar ve iki söyletme der, gitmeyen kedinin başını keser.
 - b. Yanına yaklaşan köpeği kovar ve iki söyletme der, gitmeyen köpeğin de başını keser.
 - c. Kızı da alarak, padişahı ziyaret etmek için yola çıkar, atlardan hızlı gitmelerini, iki söyletmemelerini ister, sonra da atları keser.
7. Kızdan, atların yerine geçmesini, iki söyletmemesini ister; kız, korkusundan atların yerine arabaya koşulur.
8. Kızının bu durumunu gören padişah, damadını tebrik eder ve onlara çok hediye verir.

Tip katalogları ve Tatar masallarının ATU ve EB'deki sınıflandırma sistemine göre tip numaraları ile olay örgüsü hakkındaki bu tespit ve incelememizden sonra, tip tasniflerine göre incelememize dahil ettiğimiz Tatar masallarının sınıflandırması ve bu inceleme sırasında karşılaştığımız temel problemleri tartışmanın yararlı olacağını düşünüyoruz.

Türk boylarının masallarına ATU'da yer verildiğini bu bölümün başında belirlemiştik. ATU'da Tatar masalları ile ilgili olarak kullanılan kaynaklara baktığımızda bu kaynakların ya Rusça yayınlanan masal metinleri olduğu ya da Macar bilim adamları tarafından Fin-Ugor halklarının masal tipleri ile ilgili olarak yaptıkları sınırlı çalışmalara dayandığı görülmektedir. Bu nedenle AaTh'ye yöneltilen uluslararası olmaktan çok Avrupa merkezli bir tip kataloğu olduğu eleştirisi, ATU'da kısmen giderilmiş ve hafifletilmiş olmakla birlikte, tamamen ortadan kaldırılamamıştır. Ancak, Türk boylarının bir bütün hâlinde tip kataloğunda yer alması, gelecekte hazırlanacağını ümit ettiğimiz “Türk Dünyası Masal Tipleri Kataloğu” için bir başlangıç noktası oluşturması bakımından önemli bir gelişmedir.

İncelememizde kullandığımız yüz dört Tatar masalı, ATU'da yer alan sınıflandırma sistemine göre şöyle bir dağılım göstermektedir:

Hayvan Masalları: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 18, 19, 21, 22, 25, 26, 27.

Sihir (Büyü) Masalları: 16, 17, 20, 24, 30, 31, 32, 34, 35, 36, 39, 40, 42, 43, 44, 45, 46, 48, 49, 50, 51, 54, 55, 56, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 86, 92, 97.

Dinî Masallar: İncelediğimiz metinler içerisinde örneği bulunmamaktadır.

Gerçekçi Masallar (Kısa Hikâyeler): 85, 87, 88, 90, 91, 93, 94, 95, 96, 104.

Aptal Dev Masalları: 99, 100.

Fıkralar ve Şakalar: 101, 102, 103.

Zincirleme Masallar: İncelediğimiz metinler içerisinde örneği bulunmamaktadır.

Bazı masalların (7, 15, 23, 28, 29, 33, 37, 38, 41, 47, 52, 53, 57, 73, 89, 98) tip numaraları ATU'da tespit edilememiştir.

Tatar masallarının tiplerini tespit etmek için kullandığımız Türk masal tipleri kataloğu TTV'de Tatar masallarının büyük bir kısmının tiplerini bulamadık. TTV, Türkiye'den derlenmiş masal metinlerine dayandığından, Türk boylarının masalları söz konusu olduğunda, kapsam bakımından yetersiz kalmaktadır. TTV'nin genişletilmesi ve yeniden yayınlanması çalışmalarının tamamlanması ile bu eksiklik kısmen giderilecek

olmakla birlikte, Türk dünyasının geneli için yeterli bir katalog olmayacaktır. Türk masal araştırmalarının önemli isimlerinden Saim Sakaoğlu da dikkatini “Türk Dünyası Masal Tipleri Kataloğu”nun hazırlanmasına yoğunlaştırmış ve hazırladığı makale ve bildirilerde⁴⁹, böyle bir kataloğu hazırlanmasının gerekliliği ve hazırlanma ilkeleri üzerinde durmaktadır.

Mevcut katalogların Türk dünyasını bir bütün olarak kapsayacak genişlikte olmadığı ortadadır. Avrupa masalları hakkında 1910’da Aarne tarafından hazırlanan ve bazı değişikliklerle günümüzde de kullanılan tip kataloglarındaki sınıflandırma sisteminin Türk boylarının masalları ile örtüşmemesi de doğal karşılanmalıdır.

Türkiye’de Türk boylarının masalları konusunda hazırlanan doktora ve yüksek lisans tezleri ve yayımlanan kitapların büyük bir kısmı yöntem olarak AaTh ve Motif-İndeks kullanılarak hazırlanmış çalışmalardır. Son yıllarda Türk dünyası masalları üzerine oluşan bu birikimden istifade edilerek, Türk dünyası masal tiplerinin kataloğu hazırlanabilir. Türk dünyası masal tipleri kataloğu hazırlanması Türk kültürünün farklı coğrafi alanlardaki temsilcileri olan Türk boylarının masallarındaki ortaklığı göstermesi bakımından önemli bir adım olacaktır. Ayrıca, Türk boyların masalları arasında mukayese imkânı sağlayacağı için faydalı olacaktır ve Türk masal araştırmalarının uluslararası bir nitelik kazanmasını sağlayacaktır.

⁴⁹ Saim Sakaoğlu. “Türk Masal Tipleri Kataloğu Taslağı Üzerine.” *Milli Folklor*. S.: 86, Yaz-2010, ss. 43-49. Saim Sakaoğlu. “Türk Dünyası Masal Tipleri Kataloğu Üzerine.” *II. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kongresi (19-25 Nisan 2010)*. Yayımlanmamış bildiri.

III. BÖLÜM:

TATAR MASALLARININ MOTİF YAPISI VE MOTİFLERİN İNCELENMESİ

Masal araştırmalarında en çok tartışılan terimlerden biri “Motif” terimidir. Bilimsel araştırmalarda “Motif”in tanımlanması, hangi unsurların “Motif” olarak kabul edilmesi gerektiği vb. gibi tartışmalar, masal araştırmalarının temel problemlerindendir.

Motif, sadece masalların yapısı bakımından değil, aynı zamanda masalın işlevi bakımından da önemlidir. Masal araştırmalarında genellikle motiflerin yapısal olarak masal metnine etkisi üzerinde durulmuştur. Bu durum motif kavramının, aşağıda değerlendirdiğimiz tanımlarında da açıkça görülmektedir.

Çalışmamızın bu bölümünde, öncelikle “Motif” teriminin tanımları değerlendirilecek, daha sonra Stith Thompson tarafından hazırlanan “Motif Index of Folk Literature” (Halk Edebiyatı Motif İndeksi) adlı katalog hakkında bilgi verilecek ve de Tatar masallarında yer alan motiflerin dizini yapıp bu motiflerin değerlendirmelerine yer verilecektir.

III.1. MOTİF NEDİR?

Edebiyat, sanat, resim ve müzik gibi alanlarda kullanılan “Motif” terimi, halk bilimi araştırmalarında ve özellikle de halk anlatıları hakkındaki araştırmalarda özel bir anlamda kullanılmaktadır. “Motif” kelimesinin çeşitli bilim ve sanat dallarındaki kullanımları hakkında Zeki Cemil Arda¹, Fikret Türkmen², Saim Sakaoğlu³ ve Ali Berat Alptekin⁴ gibi araştırmacılar çeşitli değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Bu nedenle biz, motif teriminin diğer bilim ve sanat dallarındaki kullanımları üzerinde durmayıp, motif teriminin halk anlatısı ve masal araştırmalarındaki kullanımını ele alacağız.

¹ Zeki Cemil Arda. “Edebiyatta Motif Araştırmaları.” *Fikir ve Sanatta Hareket*. S.: 55, Temmuz 1970, ss. 20-23.

² Fikret Türkmen. *Tahir ile Zühre*. Ankara: Kültür ve Turizm Bak. Yay., 1983, s. 177.

³ Saim Sakaoğlu. *Anadolu-Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu*. Ankara: Kültür Bak. Yay., 1980, ss. 23-24; Saim Sakaoğlu. *Masal Araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yay., 1999, ss. 15-16.

⁴ Ali Berat Alptekin. *Taşeli Masalları*. Ankara: Akçağ Yay., 2002, ss. 113-118.

Arthur Christensen; “*Canlılıklarıyla kendilerini kabul ettiren, tarifi güç bir psikolojik kanuna göre dinleyiciyi avuç içine alabilen ve iptidâî fikir silsilelerinden yeni terkiplerine girmek için az veya çok parçalara ayrılabilen unsurlardır.*”⁵ şeklinde tanımlamaktadır.

Arthur Christensen’in tanımında dikkati çeken husus, motiflerin canlılıklarıyla dinleyicileri etkilemesi ve dikkatlerini anlatıya çekmesiyle ilgili tespittir. Yaptığı tanımda motiflerin işlevsel yönüyle ilgili bir tespit yapan Christensen, motiflerin az veya çok parçalara ayrılacaklarını belirterek yapısal bir değerlendirme yapmıştır.

Alman ve Avrupa masalları üzerinde çalışan Max Lüthi, motifi “*Kendisini gelenekte koruma gücüne sahip olan hikâyeye etmenin en küçük unsuru*” olarak tanımlamıştır.⁶

Hazırladığı “Masal Tipleri Kataloğu” yanında “Motif Index of Folk Literature (Halk Edebiyatı Motif İndeksi)” adlı altı ciltlik çalışması ile karşılaştırmalı masal araştırmalarına büyük katkı sağlayan Stith Thompson, motif terimini; “*Motif bir masaldaki en küçük unsur olup, bu unsur gelenekte sürekli bir varoluş gücüne sahiptir. Bu güce sahip olabilmek için bu unsur görülmemiş ve çarpıcı bir özelliğe sahip olmak zorundadır.*” şeklinde tanımlar.⁷ Stith Thompson, bu tanımdan sonra “Motif” ile ilgili açıklamalarına şöyle devam eder: “*Motiflerin çoğu üç grup içerisinde yer alır. Birinci grupta yer alanlar; tanrılar, olağanüstü hayvanlar, cadılar, devler ve periler gibi görülmemiş yaratıklar ve hatta gözde olan en küçük çocuk veya hain üvey anne gibi gelenek tarafından bilinen insan karakterleri de içine alan masalların aktörleridir. İkinci grupta, bir hareketin arkasındaki sihirli nesneler, olağanüstü görenekler, acayip inanmalar ve benzeri gibi unsurlar. Üçüncü grupta ise, tek tek olaylar yer alır ve bunlar motiflerin büyük çoğunluğunu kapsar.*”⁸

⁵ Saim Sakaoğlu. *Anadolu-Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu*. Ankara: Kültür Bak. Yay., 1980, s. 24.

⁶ Saim Sakaoğlu. *Masal Araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yay., 1999, s. 15.

⁷ Stith Thompson. *The Folktale*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press, 1977, s. 415; Metin Ekici. “Halk Bilimi Çalışmalarında Metin (Text), Doku (Texture), Sosyal Çevre ve Şartlar (Konteks) İlişkisinin Önemi.” *I. Balıkesir Kültür Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri (01-02 Haziran 1998, Balıkesir)*. Balıkesir: Balıkesir Üniv. Yay., 1999, s. 114; Metin Ekici. *Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*. Ankara: Geleneksel Yay., 2007, s. 112.

⁸ Metin Ekici. *age.*, s. 112; Metin Ekici. *agb.*, 114. Ayrıca bkz. Stith Thompson. *age.*, ss. 415-416.

“Funk and Wagnalls Standard Dictionary of Folklore, Mythology and Legend (Folklor, Mitoloji ve Efsane Sözlüğü)” adlı ansiklopedik sözlükte “Motif” maddesini de yazan Stith Thompson, The Folktale’deki açıklamalarına ek olarak; “*Motif, seyirci hâlindeki dinleyiciye yeteri kadar çarpıcı gelen veya onları cezbedecek kadar şaşırtıcı olan bir oluşumdur.*” açıklamasını yapar.⁹

Stith Thomson’un “Motif” tanımı üzerinde değerlendirmeler yapan Alan Dundes, bu tanımdaki “Gelenekte yaşama kabiliyeti” ifadesinden hareketle tanımın artzamanlı bir tanım olduğu ve eş zamanlı bir tanım olmadığı belirlemesini yapmaktadır.¹⁰ Dundes, aynı yazısında Kenneth L. Pike’nin “Allo-Motif, Emik ve Etik Birim”¹¹ yaklaşımı ve Propp’un “Fonksiyon” olarak adlandırdığı masal yapılarını değerlendirdikten sonra “Motifem” ve “Allo-Motif” terimlerini kullanarak, masallardaki karşılaştırılabilir yapısal birimleri ele alır.¹²

“Motif” yerine, “Fonksiyon” terimini kullanan Vladimir Propp, Vesselovski’nin “*Motif, parçalanması mümkün olmayan bir anlatım birimidir.*” şeklindeki tanımını aktardıktan sonra, Vesselovski’nin kullandığı örneklerin, yaptığı tanımın aksine parçalanabilir nitelikte olduğunu tespit etmiştir.¹³

Masal araştırmalarında kullanılan “Motif” teriminin tanımları ve yeni terim tekliflerini değerlendiren Heda Jason, Stith Thompson’un tanımındaki, “En küçük unsur” ifadesini Motif Index’ten aldığı örneklerle tartışmaya açmıştır. Heda Jason, Stith Thompson’un “Motif”, Propp’un “Fonksiyon”, Pike’nin “Allomotif” ve “Emik-Etik” terimlerinin yanında, Dundes’in “Motifeme” ve “Allomotif” ile ilgili görüşlerini tek tek değerlendirmiş ve bu terimlerin kullanımı üzerine bazı değerlendirmeler yapmıştır.

⁹ Metin Ekici. *agb.*, s. 114; Metin Ekici. *age.*, s. 112. Ayrıca bkz. Stith Thomson. “Motif.” *Funk and Wagnalls Standard Dictionary of Folklore Mythology and Legend*. Ed. Maria Leach, New York: Harper, 1984, s. 753.

¹⁰ Alan Dundes. “From Etic to Emic Units in the Structural Study of Folktales.” *Journal of American Folklore*. Vol.: 75, No: 296, 1962, s. 97.

¹¹ Kenneth Pike’nin kullandığı bu terimler hakkında daha fazla bilgi için bkz. Linda Kinsey Adams. “Emic/Etic.” *Folklore An Encyclopedia of Beliefs, Customs, Tales, Music and Art*. Edited by Thomas A. Green, California: ABC-Clio Inc., 1997, ss. 215-216.

¹² Daha fazla bilgi için bkz. Alan Dundes. *agm.*, ss. 95-105.

¹³ Vladimir Ya. Propp. *Masalların Yapısı ve İncelenmesi*. Ankara: Kültür ve Turizm Bak. Yay., 1987, s. 26.

Heda Jason'un çalışması, masal araştırmalarında karşılaştırılabilir birimlerin neler olduğu ile ilgili genel değerlendirmeler içermektedir.¹⁴

Türk masal araştırmacılarınsan Saim Sakaoğlu, bazı bilim adamlarının motif tanımlarını aktardıktan sonra; masal, mit ve efsanelerin yayılmasında motiflerin rolü ile ilgili önemli değerlendirmeler yapmıştır. Sakaoğlu; masal, mit ve efsanelerin bir ülkeden başka bir ülkeye yayılması yerine, motiflerin yayıldığını kabul etmenin daha mantıklı olduğunu ileri sürmektedir.¹⁵

Biz de sunduğumuz bir bildiride, masallarda yer alan motiflerin, masalın yapısının şekillenmesini sağladığı gibi, masallarda yer alan iletilerin de motifler aracılığıyla dinleyiciler tarafından algılandığını belirttik.¹⁶

Motif terimiyle ilgili olarak aktardığımız bu tanımları değerlendirmek ve bu değerlendirmelerimizden hareketle, masal araştırmalarında motif terimin kullanımıyla ilgili bazı tespitlerimize yer vermek istiyoruz.

Stith Thompson, Max Lüthi, Arthur Christensen ve Vladimir Propp'un konuyla ilgili değerlendirmelerinde masallardaki en küçük unsura veya birime yoğunlaştıklarını, bu birimlerin parçalanabilir olup olmamasına göre tanımlarda farklılaşmaların meydana geldiği görülmektedir.

Arthur Christensen, motifi işlev ve yapısına göre tanımlamıştır. Christensen, motiflerin, az çok bölünebilir olduğunu ve dinleyicilerin dikkatini çekecek bir yönlerinin bulunduğunu ileri sürmüştür. Max Lüthi, yaptığı tanımda, motifi hikâye etmenin en küçük unsuru olduğunu ve bu unsurun gelenek içerisinde sürekli var olduğunu söyleyerek motifi yapısal özelliklerine göre tanımlamıştır. Stith Thompson'ın tanımı ise, bu tanımların hepsini kapsayacak niteliktedir. Thompson, motifi tanımlarken, "en küçük unsur", "gelenekte sürekli bir var oluş gücü" ve "görülmemiş ve çarpıcı olma" özelliklerini öne çıkararak motifi yapı ve içerik özelliklerine göre tanımlamıştır.

¹⁴ Heda Jason. "About 'Motifs', 'Motives', 'Motuses', '-Etic/s', '-Emic/s' and 'Allo/s-', and How They Fit Together. An Experiment in Definitions and in Terminology." *Fabula*. Vol.: 48, Issue 1/2, 2007, ss. 85-99. Heda Jason'un "Motif" ve "Motif-Index" ile ilgili görüşleri hakkında daha fazla bilgi için bkz. Heda Jason. *Motif, Type and Genre. A Manual for Compilation of Indices and A Bibliography of Indices and Indexing*. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica, FFC No: 273, 2000.

¹⁵ Saim Sakaoğlu. *Anadolu-Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu*. Ankara: Kültür Bak. Yay., 1980, s. 25.

¹⁶ Mustafa Gültekin. "Bir Balıkesir Masalının Motif ve Tip Yapısı." *Balıkesir 2005 Sempozyumu Tebliğler Kitabı (17-20 Kasım, 2005)*. Balıkesir: Balıkesir Bel. Yay., 2006, ss. 541-550.

Yapısal bir çözümleme yöntemi geliştiren Propp ise, “Fonksiyon” terimini kullanmış ve bazı Rus bilim adamlarının motis tanım ve yaklaşımlarını motiflerin parçalanabilirlik durumuna yaptıkları vurguya göre değerlendirmiştir. Alan Dundes ve Heda Jason’un çalışmaları ise yukarıda görüşlerine yer verdiğimiz bilim adamlarının çalışmalarının bir değerlendirmesidir ve bu çalışmalarda masallardaki karşılaştırılabilir birimlerin neler olduğu üzerine yoğunlaşmıştır.

Motif ve tip araştırmalarının temelinde “Tarihî-Coğrafi Fn Kuram ve Yöntemi” veya “Karşılaştırmalı Folklor Kuramı” olarak adlandırılan kuramsal yaklaşım bulunduğundan motifin masalın yapısı içerisinde en küçük unsur şeklinde tanımlanmasını da beraberinde getirmiştir.¹⁷ Kuramsal yaklaşım; tarihî derinlik ve coğrafi genişlikte bir masalın bütün eş metin (varyant) ve benzer metinlerin (versiyon) toplanması ve karşılaştırılması suretiyle, masalın ilk şeklinin (urform) ne olduğu sorusuna cevap aramaktadır. Bu kuramsal çerçevenin yöntem olarak masal araştırmalarına yansması motif terimine yapılan vurguyu da arttırmıştır. Çünkü masalların karşılaştırılmasında, masalın en küçük unsuru olarak kabul edilen motiflerin kullanılabileceği kabul edilmiştir.

III.2. MOTİF KATALOGLARI

Stith Thompson tarafından hazırlanan “Motif Index of Folk Literature masal araştırmalarının temel eserlerinden biridir. Kataloğun yayınlanmasına 1932 yılında başlanmış ve kataloğun ilk baskısı 1936 yılında tamamlanmıştır.¹⁸ Bu kataloğun genişletilmiş ikinci baskısı, ilk yayından sonra hazırlanan katalogların da kullanılmasıyla daha zenginleşmiştir.¹⁹ Kataloğun ikinci baskısında Eberhard ve Boratav tarafından hazırlanan TTV de kullanılarak, Türk masallarında yer alan motiflere de yer verilmiştir.²⁰ TTV’de “Motivindex” (Motif İndeks) başlığı altında Türk masallarında yer alan belli başlı motifler veya kavramlar alfabetik olarak verilmiştir.²¹

¹⁷ Tarihî-Coğrafi Fn Kuramı’nın çalışma sistemi hakkında bilgi için bkz. Karl Krohn, Julius Krohn. *Halk Bilimi Yöntemi*. Çev.: Günseli İçöz, Yay. Haz. Fikret Türkmen. Ankara: TDK Yay., 1996.

¹⁸ Stith Thompson. *The Folktale*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press, 1977, s. 423.

¹⁹ Saim Sakaoğlu. *Masal Araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yay., 1999, s. 16.

²⁰ Stith Thompson. *Motif –Index of Folk-Literature. A Classification of Narrative Elements in Folktales, Ballads, Myths, Fables, Mediaeval Romances, Exempla, Fabliaux, Jest-Books and Local Legends*.

Altı cilt hâlinde yayınlanan “Motif Index of Folk Literature”da A’dan Z’ye “Motif”ler 23 ana başlık altında gruplandırılmıştır. Bu gruplar;

- A. Mitolojik Motifler
- B. Hayvanlar
- C. Yasak (Tabu)
- D. Sihir (Büyü)
- E. Ölüm
- F. Olağanüstülükler
- G. Devler
- H. İmtihanlar (Test Etme)
- J. Akıllılar ve Aptallar
- K. Aldatma
- L. Talihin Tersine Çevrilmesi
- M. Geleceği Belirleme
- N. Şans ve Kader
- P. Toplum
- Q. Ödüller ve Cezalar
- R. Tutsaklar ve Kaçaklar
- S. Anormal Zulümler
- T. Cinsiyet
- U. Hayatın Tabiatı
- V. Din
- W. Karakter Özellikleri
- X. Mizah
- Z. Çeşitli Motif Grupları²²

başlıklarından oluşmaktadır.

Volume One A-C, Bloomington: Indiana Univ. Press, Third Printing, 1975, s.14. Bu kataloğa bundan sonra yapılacak atıflarda sadece kitabın üst başlığı kullanılacaktır.

²¹ Wolfram Eberhard, Pertev Naili Boratav. *Typen Türkischer Volksmärchen*. Wiesbaden: Franz Steiner Verlag GMBH, 1953, ss. 429-506.

²² Stith Thompson. *age.*, ss. 28-35.

Stith Thompson, bu şekilde 23 ana başlığın her birini de yüzlük ve onluk sınıflandırmalara tabi tutmuş, daha sonra da her motife bir numara vererek, kataloğu oluşturmuştur. Kataloğun ilk beş cildinde yukarıdaki alfabetik sıraya göre motifler sıralanmış, altıncı cildinde ise dizine yer verilmiştir.

Stith Thompson, “Narrative Motif-Analysis as a Folklore Method” (Bir Folklor Metodu Olarak Anlatı Motif Analizi) adlı çalışmasında kataloğun hazırlanmasının gerekçeleri ve hazırlanış biçimi hakkında kısaca bilgi vermiştir.²³

Tatar masallarında yer alan motifler, “Motif İndeks”e göre alfabetik olarak aşağıda çıkarılmıştır. Türkiye’de “Motif İndeks”e dayanarak yapılan çalışmalarda, katalogda bulunamayan motifler “(T) Türklere özgü motif” ifadesi kullanılarak, o gruptaki en son numara verilmek suretiyle gösterilmiştir.²⁴ Bu şekilde (T) simgesi kullanılarak gösterilen motiflerin, numaralandırılmasında belirli bir standart bulunmamaktadır. Türk masallarının motif kataloğu hazırlanıncaya kadar, “Motif İndeks”te bulunamayan motiflerin, bir üst başlık altında gösterilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Böyle bir katalog çalışması hazırlanırken, daha önce yapılan çalışmalarda alt grupta numara bulunmadığı için, bir üst başlık altında toplanan motiflerden hareketle yeni bir numaralandırma sistemi geliştirilebilir. Bu nedenle, bizim çalışmamızda katalogda bulamadığımız motifler bir üst başlığın numarası kullanılarak verilmiştir. Örneğin, katalogda bulamadığımız, “Hayvan izinden su içme yasağı” motifi, “C260. Belirli bir yerden su içme yasağı” altında gösterilmiştir. Bazı motif gruplarına, Tatar masallarında rastlanmamıştır. Bunların nedenleri, bu bölümün sonundaki değerlendirme kısmında ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

²³ Stith Thompson. *Narrative Motif-Analysis as a Folklore Method*. Helsinki: FFC, No: 161, 1955.

²⁴ Ali Berat Alptekin. *Taşeli Masalları*. Ankara: Akçağ Yay., 2002.

III.3. TATAR MASALLARININ MOTİF YAPISI

A. MİTOLOJİK MOTİFLER

Tatar masallarında örneğine rastlanamamıştır.

B. HAYVANLAR

B0-B99. Mitolojik Hayvanlar

B100-B199. Sihirli Hayvanlar

B100-B119. Hazine Değeri Olan veya Hazine Sağlayan Hayvanlar

B120-B169. Sihirli Bilgi Sahibi Olan Hayvanlar

B170-B189. Diğer Sihirli Hayvanlar

B200-B299. İnsan Özelliği Gösteren Hayvanlar

B300-B599. Dost Hayvanlar

B300-B349. Yardımcı Hayvanlar: Genel

B350-B399. Minnettar Hayvanlar

B400-B499. Yardımcı Hayvanların Çeşitleri

B500-B599. Yardımcı Hayvanların Hizmetleri

B600-B699. Bir İnsanın Hayvanla Evlenmesi

B700-B799. Hayvanların Tuhaf Özellikleri

B800-B899. Hayvanlarla İlgili Çeşitli Motifler²⁵

B11. Ejderha.

Üç kardeş uyurken, ejderha bunları yemek için gelir, ama uyanık olan oğlan ejderhayı öldürür. (52)

Ejderha, yanından geçenleri uyutarak, yakalamaktadır. (60)

Ejderha, ırmağın yanında yaşamaktadır. (62)

Ejderha, her gün bir insanı yemektedir. (64)

B11.2.3.1. Yedi başlı ejderha.

Dağda yaşayan yedi başlı ejderha, oğlan tarafından öldürülür. (66)

B11.2.11. Ateş saçan ejderha.

Yedi başlı ejderha, ağzından ateş saçmaktadır. (66)

²⁵ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume One A-C, ss. 346-347.

B11.10. İnsanları, ejderhaya kurban etme.

Ejderhanın şehri yıkmaması için her gün bir insan ejderhaya kurban edilmektedir.

(64)

Ejderha, her yıl bir kızı yemektedir. (66)

Her gün bir kız yılanı verilmektedir. (75)

B20. Hayvan-insan. İnsan ve hayvan kombinasyonları.

İtbaş-Sığırayaklar'ın kafası köpek başı, ayakları ise sığır ayağıdır. (73)

B31.5. Simurg.

Simurg, oğlanın kum dağına geçmesine yardım eder. (41)

Simurg, kızı ve oğlanı babalarının memleketine taşır. (54)

B91. Mitolojik yılan.

Şahmaran, yer altında yaşayan ak bir yılanıdır. (30)

B102. Kıymetli Metalden (Mücevher) Hayvanlar

Oğlan, kuşun yardımıyla gümüş yeleli atı elde eder. (54)

B102.1. Altın kuş-Altın kanatlı kuş.

Ahmet, altın bülbülü yaşlı adamın yardımıyla elde eder. (48)

Oğlan, altın kanatlı kuşu peri padişahının vezirinin yardımıyla elde eder. (53)

Oğlanın atıyla uçarak, gökyüzünden getirdiği kuş altın kanatlı kuştur. (55)

Oğlan, atının yardımıyla altın kuşu getirir. (56)

Padişah, elmaları çalan altın kuşu elma bahçesinde yakalar. (61)

Oduncu, ormanda altın kuşu görür ve önce kanadını, sonra yumurtasını, en sonunda da altın kuşu yakalar ve ağabeyine verir. (66)

Padişahın kaybolan altın kuşunu, başka bir padişahın üç kızı yakalar. (75)

B102.2. Altın at.

Ahmet, altın toynaklı atı yaşlı adamın yardımıyla elde eder. (48)

B102.4. Altın balık.

Balıkçı oğlan, altın bir balık yakalar. (53)

B113.1. Hazine üreten kuş kalbi.

Altın kuşun kalbini ve ciğerini yiyen kişi her sabah yastığının altında altın bulmaktadır. (66)

B122.0.3. Akıllı baykuş.

Kuşlar padişahının sorularına sadece baykuş cevap verir. (28)

B123. Akıllı yılan.

Şahmaran, akıllı bir yilandır. (30)

B161.2. Yılandan öğrenilen talih.

Şahmaran, adama kendisini üçe bölməsi ve hangi parçasını yemesi gerektiğini söyler. (30)

B161.3. Yılanın yenmesiyle edinilen akıl.

Şahmaran'ın bir parçasını yiyen adam, hastalıkları tedavi eden bir doktor olur. (30)

B163.1. Tilkiden öğrenilen akıl.

Tilki, kurda nasıl balık tutacağını öğretir. (1)

Tilki, aslana hastalığının nasıl iyileşeceğini anlatır. (2)

Tilki, kurda önce ayağının iyileşmesi için, sonra da kopan kuyruğunun düzelmesi için akıl verir. (2)

Salam Torhan, tilkinin verdiği akıl sayesinde padişahın kızı ile evlenir ve zengin olur. (20)

B165.1. Yılandan hayvan dillerinin öğrenilmesi.

Yılanlar padişahı, avcının ağzına tükürür ve avcı bütün hayvanların dillerini öğrenir. (31)

B171. Sihirli horoz.

Horoz, yolda karşılaştığı hayvanları içine alır ve atıldığı kuyudaki suyun tamamını içer. (24)

B172. Sihirli kuş.

Padişahın olağanüstü isteklerini sihirli kuş yerine getirir. (54)

Altın kuş, sihirli bir kuştur. (61)

Kuşu, hastalıklara iyi gelen sihirli bir kuştur. (63)

B175. Sihirli balık.

Devin, balıkçının tutmasına yardım ettiği balıklardan biri sihirlidir ve yaşlı balıkçı, onu yedikten sonra çocuk sahibi olur. (35)

B176.1. Sihirli yılan.

Şahmaran, pişirilip eti yendiği zaman hastalıklara iyi gelecek bir yilandır. (30)

Göldeki büyük yılanın külü yendiğinde hastalıklara iyi gelmektedir. (69)

B177.2. Sihirli kurbağa.

Göldeki büyük kurbağanın külü, körlüğe iyi gelmektedir. (69)

B184.1. Sihirli at.

Oğlanın cinler ülkesinden seçtiği zayıf at, aslında güzel ve güçlü bir attır. (33)

Oğlan, sihirli ata biner ve annesinin bulunduğu devler ülkesine ulaşır. (41)

Sihirli kuş tüyü, öttürüldüğünde sihirli bir at ortaya çıkar. (42)

Oğlana babası tarafından bırakılan at, uçabilen, denizde de gidebilen sihirli bir attır. (55)

Sihirli tüyün yakılması ile ortaya çıkan at, olağanüstü özelliklere sahip, sihirli bir attır. (56)

Sihirli kuş tüylerinin yakılmasıyla, Arslan'ın karşısına altın eyerli, gümüş yularlı olağanüstü güçlü atlar çıkar. (61)

Oğlan, atların arasından zayıf bir tayı seçer, ama bu tay sihirli bir tayıdır. (63)

Oğlanın seçtiği zayıf at, sihirli bir attır. (67)

Oğlanın atı,

B184.1.1. At, sihirli bir şekilde hızlıdır.

Oğlanın seçtiği at, rüzgardan bile hızlı bir attır. (43)

İhtiyar karı kocanın oğlana verdiği at, göz açıp kapatana kadar oğlanı kendi memleketine ulaştırır. (44)

Ata binen oğlan, göz açıp, kapayınca kadar ailesinin yanına döner. (67)

B184.1.4. Sihirli at, denizde veya karada yolculuk eder.

Oğlanın bindiği sihirli at, oğlanı denizden ve karadan devlerin yaşadığı yere götürür. (41)

Oğlanı atı, suda da havada da gidebilen sihirli bir attır. (76)

B184.1.12. Sihirli at, ateş üzerinde gider.

Sihirli at, oğlanı ateş dağına götürür. (41)

B184.2.1. Sihirli inek.

Eve gelen sığır, ev işlerini kısa sürede bitirir ve sihirli bir şekilde kızı düğüne hazırlar. (80)

B184.5. Sihirli keçi/teke.

Ak teke oğlanı aydınlık dünyaya çıkarırken, kara teke daha da derinlere indirmektedir. (45)

Ak teke, insanı dünyaya çıkarırken, kara teke felaketlere neden olmaktadır. (50)

B211. Konuşan bülbül.

Altın bülbül, Ahmet'le konuşur. (48)

B211.1.2. Konuşan keçi/teke.

Keçi, kızla konuşur. (39)

Ak teke, Tanbatır'la konuşur. (45)

B211.1.3. Konuşan at.

At, kendisine binen oğlanla konuşur. (41)

At, oğlanla konuşur. (44)

Altın toynaklı at, Ahmet'le konuşur. (48)

Babasının bıraktığı at, oğlanla konuşur. (55)

Sihirli tüy yakılınca ortaya çıkan at, oğlanla konuşur. (56)

Oğlanın atı, kendisi ile konuşur. (63)

At, oğlanla konuşur. (76)

B211.1.4. Konuşan domuz.

Gölü bekleyen yaban domuzları Ahmet'le konuşur. (48)

B211.1.5. Konuşan inek.

Sığır, kızla konuşur. (80)

B211.1.7. Konuşan köpek.

Köpek, kızlar gelirken konuşur. (78)

B211.2.2. Konuşan aslan.

Aslan, insan gibi konuşur. (41)

Aslan, iki kardeşle konuşur. (66)

B211.2.3. Konuşan ayı.

Ayı, kaçırdığı kızlarla konuşur. (17)

Ayı, iki kardeşle konuşur. (66)

Ayılar, insanla konuşur. (82)

B211.2.4. Konuşan kurt.

Kurt, terzi ile konuşur. (21)

Kurt, Gülçiçek'e insan gibi seslenir. (38)

Kurt, üç kardeşle de konuşur. (40)

Kurt, annelerini arayan oğlanlarla konuşur. (41)

Kurt, iki kardeşle konuşur. (66)

Kurtlar, insanla konuşur. (82)

B211.2.5. Konuşan tilki.

Tilki, misafir olduğu evlerde insanlarla konuşur. (18)

Tilki, insanlarla konuşur. (20)

Tilki, iki kardeşle konuşur. (66)

B211.2.6. Konuşan tavşan.

Tavşan, oğlanla konuşur. (54)

Tavşan, iki kardeşle konuşur. (66)

B211.2.9. Konuşan fare.

Fare, Tanbatur'la konuşur. (45)

B211.2.10. Konuşan maymun.

Maymunlar, insanla konuşur. (82)

B211.3. Konuşan kuş.

Kuş, oğlanla konuşur. (54)

Kuş, insanlarla konuşur. (55)

Altın kuş, padişahın oğlu Arslan ile konuşur. (61)

B211.3.2. Konuşan horoz.

Horoz, insanlarla konuşur. (24)

B211.3.3. Konuşan kaz.

Kazlar, kızın kocası ile konuşur. (80)

B211.3.5. Konuşan güvercin.

Ekmeğin içinden çıkan güvercinler insanlarla konuşur. (36)

B211.5. Konuşan balık.

Balık, yaşlı kadınla konuşur. (76)

B211.6.1. Konuşan yılan.

Yılan, insanlarla konuşur. (30)

Yılan, avcı ile konuşur. (31)

B216. Hayvan dillerinin anlaşılması.

Vezir, bülbülün söylediklerini anlar. (29)

Avcı; koçun, köpeğin ve horozun konuştuklarını anlar. (31)

Kız, güvercinlerin söylediklerini anlar. (36)

Hizmetçi, kurbağa ile yılanın söylediklerini anlar. (69)

Cömert; sıçan, ayı ve tilkinin söylediklerini anlar. (86)

B217.1.1. Yılanın yenmesiyle hayvan dillerinin öğrenilmesi.

Şahmaran'ın bir parçasını yiyen adam, bütün hayvan dillerini anlamaya başlar. (30)

B240. Hayvanların kralı.

Önce maymunlar, sonra ayılar, en sonunda da kurtlar oğlanı kendilerine padişah yaparlar. (82)

B240.4. Hayvanların kralı olarak aslan.

Aslan, hayvanların kralıdır. (2)

B241.2.4. Sıçanların padişahı.

Kedi, yer altında farelerin padişahı olur. (84)

B242. Kuşların padişahı.

Kuşlar padişahı, bütün kuşları etrafına toplar. (28)

B244.1. Yılanların padişahı.

Şahmaran, yılanların padişahıdır. (30)

Ak yılan, yılan padişahının kızıdır. (31)

B246.1. Karıncaların padişahı.

Yaşlı adam, karıncaların padişahını yakalar ve otları taşıtmasını ister. (65)

B266. Hayvanların dövüşü.

Ak yılan ile kara yılan kavga eder. (31)

B275.1.3. Kurt, hırsızlığı için öldürülür.

Balık tutulan yerde kuyruğu donan kurt, insanlar tarafından öldürülür. (1)

B296. Hayvanların yolculuğa gitmesi.

Ayı, kurt ve tilki birlikte yola çıkarlar. (4)

Aslan, tilki ve kurt birlikte avlanmaya çıkarlar. (6)

B301.6. Diğer dev kuşlar.

Büyük bir kuş, padişahın ambarlarını çalar. (40)

B330. Yardımcı hayvanın ölümü.

İşkenceye uğrayan adam, Şahmaran'ı getirir ve öldürür. (30)

B350. Müteşekkir hayvanlar.

Yılanlar padişahı, kızını dirilttiği için avcıya minnettardır. (31)

B364.1. Hayvanlar, tuzaktan kurtarıldığı için müteşekkirdir.

Oğlan, tilkiyi bağlı olduğu zincirden kurtarır ve tilki de oğlana devi öldüreceği kılıcı getirir. (43)

B401. Yardımcı at.

At, oğlanı annesinin bulunduğu devler ülkesine götürür. (41)

At, oğlanın isteklerini yerine getirir. (44)

At, padişahın isteklerinin yerine getirilmesinde oğlana yardım eder. (55)

Padişahın isteklerinin yerine getirilmesinde at, oğlana yardım eder. (56)

At, oğlana düşmanı yenmesinde ve kuşuyu nerede bulacağını ve nasıl ele geçireceğini anlatarak, yardım eder. (63)

B413. Yardımcı keçi/teke

Tanbatır'a ak teke yolu gösterir. (45)

B421. Yardımcı köpek.

Köpek, yaşlı karı kocaya bakar. (26)

Üç köpek, oğlana yardım eder. (64)

B422. Yardımcı kedi.

Dev, orman bekçisini yakaladığında, kedi devin gözünü oyar ve sahibinin kurtulmasına yardım eder. (84)

B431.2. Yardımcı aslan.

Aslanlardan biri, diğer aslanların oğlanı yemesine izin vermez. (41)

B435.1. Yardımcı tilki.

Tilki, yolda karşılaştığı horoza yardım etmek için onun içine girer ve horozu öldürmek için kapattıkları ahırda kazları öldürür. (24)

Tilki, oğlana kılıcı getirerek, yardım eder. (43)

Tilkiler, iki kardeş acıktığında onlara yiyecek temin eder. (66)

B435.3. Yardımcı kurt.

Kurt, yolda karşılaştığı horoza yardım etmek için onun içine girer ve horozu öldürmek için kapattıkları ahırda koyun ve tekeleri öldürür. (24)

Kurt, ormanda kendisiyle yiyeceğini paylaşan en küçük oğlana yardım eder. (40)

Kurt, sözünü dinleyen oğlana yardım eder. (41)

B435.4. Yardımcı ayı.

Ayı, yolda karşılaştığı horoza yardım etmek için onun içine girer ve horozu öldürmek için kapattıkları ahırda atları öldürür. (24)

B437.1. Yardımcı fare.

Tanbatur, yer altı dünyasında bir fare ile karşılaşır ve fare ona mahiyetindeki farelerle yol açarak, yardım eder. (45)

Kedi, fareleri gönderir ve sihirli aynayı getirir. (84)

B437.4. Yardımcı tavşan.

Tavşan, yolu göstererek, oğlana yardım eder. (54)

Tavşan, sihirli ağacın kökünü getirerek, oğlanın dirilmesine yardım eder. (66)

B450. Yardımcı kuşlar.

Sığırcık, Gülçiçek'in saç tellerini ağabeyinin evine götürür. (38)

Sihirli kuş, padişahın isteklerini yerine getirerek, oğlana yardım eder. (54)

B455.3. Yardımcı kartal.

Kartal, geciken yaşlı adamı sırtına alarak, evine götürür. (32)

B469.3. Yardımcı kaz.

Alpamşa, kendi beslediği kaz ile Sandugaç'a mektup gönderir. (47)

B469.5. Yardımcı horoz.

Horoz, söylediği sözlerle adamın aklının başına gelmesini sağlar. (31)

B491.1. Yardımcı yılan.

Şahmaran, adamın yer yüzüne çıkmasına yardım eder. (30)

B501. Hayvanlar, kendilerinden bir parçayı kendilerini yardıma çağırmaları için tılsım olarak verir.

At, kuyruğundan üç tüyü oğlana verir ve yardıma ihtiyaç duyduğunda bu tüyleri öttürmesini ister. (63)

B520. Hayvanlar, insanın hayatını korurlar.

Üç köpek, sahiplerinin zehirlenmesini ve yanmasını engeller. (64)

B524.3. Yardımcı yılan, insanı saldırıdan korur.

Şahmaran, diğer yılanların adama saldırmasına izin vermez. (30)

B531. Hayvanlar, insanlar için yiyecek temin eder.

Tilkiler, iki kardeş acıktığında, onlar için tavuk getirirler. (66)

B535.0.3. Çocuklara bakan (besleyen) keçi.

Yaşlı bir kadının keçisi, ikizleri emzirir. (75)

B535.1. Yardımcı tilki.

Tilki, Salam Torhan'a evlenmesinde yardım eder. (20)

B552. İnsan, kuş tarafından taşınır.

Simurg, kızın babasını evine taşır. (32)

Oğlan, Simurg tarafından kum dağının arkasına taşınır. (41)

Kuş, atın içindeki oğlanı önce bir dağa, sonra da bir kıyıya taşır. (46)

B560. Hayvanlar insanlara öğüt verir.

Kurt, küçük oğlana aradıklarını nasıl elde edeceğini anlatır ve öğüt verir. (40)

B562.1. Hayvanlar insana hazinenin yerini gösterir.

Çobanın ağzından çıkan sinek, hazinenin bulunduğu dağa konar ve oğlan babasının rüyasında gördüğü hazinenin yerinin bu dağ olduğunu anlar. (37)

B571. Hayvanlar, insan için görevleri yerine getirir.

Karıncalar, oğlan için otları taşırlar. (65)

B576. Koruma olarak hayvanlar.

Öküz ve köpek, dev padişahının sarayının önünde bekçi olarak durmaktadır. (50)

B581. Hayvan, insana zenginlik getirir.

Tilki, Salam Torhan'ın zengin olmasını sağlar. (20)

B582.1.1. Hayvan, kendi arkadaşı için eş bulur.

Tilki, Salam Torhan'ı padişahın kızı ile evlendirir. (20)

B601.1.1. Ayı kadını kaçıtır ve onunla evlenir.

Ormanda kayıp hayvanı arayan kızı, ayı kaçıtır ve onunla evlenir. (16)

Ayı, ormanda rastladığı üç kızı kaçıtır. (17)

B631. Hayvanla evlilikten doğan çocuk.

Ayı ile evlenen kızın, Atilehmetgerey adlı bir oğlu olur. (16)

B635.1. Ayının oğlu.

Atilehmetgery, ayıdan doğan bir oğlandır ve ayı kadar güçlüdür. (16)

B867. Hayvan, yaralamanın öcünü alır.

Arkadaşı köpeği öldüren insandan ağaçkakan intikamını alır. (26)

B871.1.1.1. Dev gibi büyük öküz.

Turay, devin kapısında bekleyen öküzden ot vererek kurtulur. (50)

B872.1. Çok büyük kartal.

Küçük kızın istediği çiçek, büyük bir kartalın sarayının bahçesindedir. (32)

B875.1. Dev gibi yılan.

Gölde çok büyük bir yılan yaşamaktadır. (69)

B876.1. Dev gibi kurbağa.

Gölde çok büyük bir kurbağa yaşamaktadır. (69)

C. YASAK (TABU)

C0-C99. Tabiatüstü Varlıklara İlgili Yasaklar

C100-C199. Cinsel Yasak

C200-C299. Yeme ve İçme Yasağı

C200-C249. Yeme Yasakları

C250-C279. İçme Yasakları

C300-C399. Bakma Yasağı

C400-C499. Konuşma Yasağı

C500-C549. Dokunma Yasağı

C550-C599. Sınıf Yasağı

C600-C699. Tek Örneği Olan Yasak ve Mecburiyetler

C600-C649. Yasaklanmış Bir Şey

C650-C699. Mecbur Olunan Bir Şey

C700-C899. Çeşitli Yasaklar

C900-C999. Yasağın Çiğnenmesi Nedeniyle Cezalandırma²⁶

C250. İçme yasağı.

Güvercin-delikanlılar, oğlana sarhoş olana kadar içki içmemesini tembihler. (67)

C260. Belirli bir yerden su içme yasağı.

Ablası, kız kardeşinin at, sığır ve keçi izinden su içmesini yasaklar. (39)

C322. Çuvala (çantaya) bakma yasağı.

Kız, ailesine hediye olarak gönderdiği çuvala ayının bakmasını yasaklar. (17)

C422. Belirli bir kişinin kimliğini açıklama yasağı.

Şahmaran, kendisini gördüğünü kimseye söylememesi için adamı uyarır. (30)

C423. Olağanüstülüklerin ifşa edilmesi.

Şahmaran'ı gören adamın vücudundaki izler hamamda açığa çıkar. (30)

C425. Hayvan dillerinin anlaşıldığını açıklama yasağı.

Yılan padişahı, avcının hayvan dillerini anladığını açıklamasını yasaklar ve açıklarsa öleceğini söyler. (31)

²⁶ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume One A-C, ss. 485-486.

C500. Dokunma yasağı

Kız, evine dönünce oğlanın, kız kardeşine sarılmasını yasaklar. (36)

Kurt, oğlanın kuşun yuvasına dokunmayı yasaklar. (40)

Kurt, oğlanın atın geminin çekilmesini yasaklar. (40)

Kurt, oğlanın dombırayı çalmasını yasaklar. (40)

C610. Yasaklanmış bir yer.

Babası oğluna bir kocakarının evinin yanında konaklamamasını tembihler. (69)

C611.1. Yasaklanmış kapı.

Padişah, damadına on iki odanın anahtarını verir ve bir odaya girmemesini tembihler. (49)

Güvercin-delikanlılar, oğlana yedi anahtar verir ve yedinci ambarı açmamasını tembihler. (67)

C614. Yasaklanmış yol.

Kör adam, oğlanın sadece soldaki yoldan gitmesini, diğer yollara gitmemesini söyler. (44)

Orman bekçisi, oğluna bir yolu gösterir ve oraya gitmemesini tembihler. (84)

C615.4. Bir gölün yakınında dinlenme yasağı.

Babası, oğlunu bir gölün yanında dinlenmemesi konusunda uyarır. (69)

C617. Yasaklanmış ülke (memleket).

Padişah, oğlunun kendi şehrine girmesini yasaklar. (74)

C755. Bir işi belirli bir zamanda yerine getirme.

Dev, isteklerinin sabah kadar yerine getirilmesini ister. (35)

C761.2. Evde uzun süre kalma yasağı.

Simurg, kızın ailesini ziyaret etmesine izin verir, ama belirli bir sürede dönmesini ister. (32)

C901.1.1. Babasının ölmesiyle birlikte, oğlu yasağı çiğner.

Oğlan, babasının ölümü üzerine kız kardeşini, kör bir adamla evlendirir. (34)

C901.1.3. Yasak, âşık tarafından çiğnenir.

Oğlan, sevdiği kızın uyarılarına rağmen evine dönünce kız kardeşine sarılır ve sevdiği kızı unuttur. (36)

D. SİHİR (BÜYÜ)

D0-D699. Dönüşüm

D10-D99. İnsanın Farklı Bir İnsana Dönüşmesi

D100-D199. İnsanın Hayvana Dönüşmesi

D200-D299. İnsanın Nesneye Dönüşmesi

D300-D399. Hayvanın İnsana Dönüşmesi

D400-D499. Dönüşümün Diğer Şekilleri

D500-D599. Dönüşümün Anlamları

D600-D699. Çeşitli Dönüşüm Olayları

D700-D799. Sihrin Bozulması

D800-D1699. Sihirli Nesneler

D800-D899. Sihirli Nesnelerin Elde Edilmesi

D900-D1299. Sihirli Nesnelerin Çeşitleri

D1300-D1599. Sihirli Nesnelerin İşlevleri

D1600-D1699. Sihirli Nesnelerin Özellikleri

D1700-D2199. Sihirli Güçler ve Belirtileri

D1710-D1799. Sihirli Güçlerin Elde Edilmesi ve Kullanılması

D1800-D2199. Sihirli Güçlerin Belirtilmesi

D1800-D1949. Sihir Niteliğinin Kaybolması

D1950-D2049. Geçici Sihirli Özellikler

D2050-D2099. Yıkıcı Sihirli Güçler

D2100-D2149. Sihir Güçlerinin Diğer Görünümleri

D2150-D2199. Çeşitli Sihir Belirtileri²⁷

D20. İnsanın farklı bir sosyal sınıftan birine dönüşmesi.

Kız, oğlanı çobana ve müezzine dönüştürür. (36)

Kız, kendilerini takip edenlerden kurtulmak için, müezzine dönüşür. (65)

Oğlan, peşlerinden gelen devlerden kurtulmak için çobana dönüşür. (70)

Oğlan, kavak ağacının yanında bekçiye dönüşerek, devlerden kurtulur. (70)

²⁷ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume Two D-E, ss. 5-7.

D100. İnsanın hayvana dönüşmesi

Kız, devlerden kurtulmak için kendisini sürüye dönüştürür. (36)

D113.1. İnsanın kurda dönüşmesi.

Kaynanası Gülçiçek'i kurda dönüşerek, takip eder. (38)

D117.1. İnsanın fareye dönüşmesi.

Kız, fareye dönüşür ve oğlanın koynuna gizlenir. (82)

D133.3. İnsanın öküze dönüşmesi.

Kızın babası, öküze dönüşür ve gölün suyunu içmeye çalışır. (65)

D133.4. İnsanın buzağıya dönüşmesi.

Kız, peşlerinden gelen devlerden kurtulmak için buzağıya dönüşür. (70)

D134.3. İnsanın oğlağa dönüşmesi.

Küçük kız, keçi izinden su içer ve oğlağa dönüşür. (39)

D135. İnsanın koyuna dönüşmesi.

Molla, kızları koyuna dönüştürür. (70)

D141. İnsanın köpeğe dönüşmesi.

Kadın, kocasını sihirli çubuğu kullanarak, köpeğe dönüştürür. (34)

D151.3. İnsanın bülbüle dönüşmesi.

Oğlan, bülbüle dönüşerek, saraya girer. (67, 74)

D151.4. İnsanın kargaya dönüşmesi.

Karga kanadını ağzına alan oğlan, kargaya dönüşür. (74)

D151.8. İnsanın serçeye dönüşmesi.

Kadın, köpek şekline dönüştürdüğü kocasını, serçeye dönüştürür. (34)

D152.1. İnsanın atmacaya dönüşmesi.

Oğlan, atmacaya dönüşür ve güvercine dönüşmüş olan dev mollaı öldürür. (70)

Atmacaya dönüşmüş üç delikanlı, oğlanı aşçı olarak yanlarına alırlar. (74)

Atmaca kanadını ağzına alan oğlan, atmacaya dönüşür. (74)

D152.2. İnsanın kartala dönüşmesi.

Delikanlı, kızı sınamak için kartala dönüşür. (32)

D154.2. İnsanın güvercine dönüşmesi.

Üç delikanlı istediklerinde, güvercine dönüşebilmektedir. (67)

Molla, kızları güvercine dönüştürür. (70)

Dev molla, güvercine dönüşür ve kızla oğlanın bahçesine gelir. (70)

Oğlan, güvercin kanadını ağzına alınca, güvercine dönüşür. (74)

Üvey annesinin dövdüğü kız, güvercine dönüşür. (80)

D161.3. İnsanın ördeğe dönüşmesi.

Kız, ördeğe dönüşür ve göle girer. (70)

D170. İnsanın balığa dönüşmesi.

Kız, kendilerini takip eden devden kurtulmak için, oğlanı balığa dönüştürür. (35)

D195. İnsanın kurbağaya dönüşmesi.

Kız, oğlanı kurbağaya dönüştürür. (36)

Oğlan, kendilerini takip eden patronundan kurtulmak için kurbağaya dönüşür. (65)

D212. İnsanın çiçeğe dönüşmesi.

Kız, kendilerini takip eden devlerden kurtulmak için kendisini ve delikanlıyı çiçeğe dönüştürür. (35)

D215. İnsanın ağaca dönüşmesi.

Kendilerini takip eden devlerden kurtulmak için, kız kavak ağacına dönüşür. (70)

D216. İnsanın kütüğe dönüşmesi.

Kız, beşiğe üfürdüğünde beşikteki bebek oduna dönüşür. (71)

D231. İnsanın taşa dönüşmesi.

Kız, devi taşa dönüştürür. (35)

Kurt, annelerini arayan oğlanları ve askerlerini taşa dönüştürür. (41)

Büyücü, sihirli çubuk ile oğlanı taşa dönüştürür. (66)

D253. İnsanın iğneye dönüşmesi.

Kız, kapatıldıkları yerden kaçmak için kendini iğneye, oğlanı da ipliğe dönüştürür. (35)

Ablası kardeşini iğneye dönüştürür ve mindere saplar. (49)

D268. İnsanın binaya dönüşmesi.

Kız, kendisini camiye dönüştürür. (36)

Oğlan, kendilerini takip edenlerden kurtulmak için camiye dönüşür. (65)

D268.0.1. İnsanın kiliseye dönüşmesi.

Kız, kendilerini takip eden devlerden kurtulmak için, kendisini kiliseye, oğlanı da zangoça dönüştürür. (35)

D283.1. İnsanın göle dönüşmesi.

Kız, kendilerini takip eden devden kurtulmak için, kendisini göle dönüştürür. (36, 37)

Kız, kendilerini takip eden babasından kurtulmak için göle dönüşür. (65)

Oğlan, dev molladan kurtulmak için göle dönüşür. (70)

D315.1. Farenin insana dönüşmesi.

Fare, silkinir ve insan şekline dönüşür. (45)

D334. Keçinin insana dönüşmesi.

Keçiye dönüşen kız, bir sabah tekrar insana dönüşür. (39)

D350. Kuşun insana dönüşmesi.

Yaralanan kuş, oğlandan kaçarken insan şekline dönüşür. (44)

Altın kuş, insana dönüşür ve padişahın isteklerinin yerine getirilmesinde oğlana yardımcı olur. (61)

D352.2. Kartalın insana dönüşmesi.

Kartal, kanatlarını çırparak, insan şekline dönüşür. (32)

D420. Hayvanın nesneye dönüşmesi.

Oğlan, sihirli çubuğu sallayınca yanındaki hayvanlar taşa dönüşür. (66)

D431.2. Ağacın insana dönüşmesi.

Sihirli su ağaçlara döküldüğünde, dev tarafından ağaca dönüştürülen askerler tekrar insan şekline dönerler. (44)

D435.1.1. Dönüşüm: Heykelin canlanması.

Karı kocanın yaptığı hamurdan çocuk, canlanır. (51)

D447. Hayvanın bir parçasının veya insan vücudunun hayvana dönüşümü.

Kaplan dişleri yere atıldığında, kaplana dönüşür. (63)

D451.6.3. Çubuğun silaha dönüşmesi.

Hizmetçinin elindeki değnek, kılıca dönüşür. (69)

D452.1.2. Taşın dağa dönüşmesi.

Oğlan, bileği taşıyı yere atar ve büyük kayalarla dolu bir dağ ortaya çıkar. (67)

D452.1.4. Taşın mücevhere dönüşmesi.

Baht, oğlanın eline aldığı taşı mücevhere dönüştürür. (87)

D454. İmal edilmiş nesnelerin dönüşümü.

Ahmet, devden kaçarken aynayı yere atar ve ayna bir denize dönüşür. (48)

“On üç”, devden kaçarken aynayı yere atar ve ayna bir denize dönüşür. (59)

Oğlan, aynayı yere atar ve ayna denize dönüşür. (67)

D454.3.2.3. Mendilin köprüye dönüşmesi.

Ahmet, sihirli mendili suyun üzerine bırakınca, mendil bir köprüye dönüşür. (48)

D454.7.1. Tarağın dağa dönüşmesi.

Ahmet, tarağı yere atınca, tarak bir dağa dönüşür ve o, devden kaçır. (48)

“On üç”, tarağı yere atar, tarak bir ormana dönüşür ve o, devden kaçır. (59)

Oğlan, devden kaçarken tarağı yere atar, tarak bir ormana dönüşür ve devden kurtulur. (67)

D555.1. Hayvan izinden içme ile dönüşüm.

Küçük kız, keçi izinden su içtiğı için oğlağa dönüşür. (39)

D572.1. Sihirli çubuk aracılığıyla dönüşme.

Kadın, kocasını; o da yaşlı adamı ve karısını sihirli çubuk ile bir hayvana dönüştürür. (34)

Oğlan, büyücünün verdiği sihirli çubuğu hayvanlarına sallayınca, bütün hayvanlar taş kesilir. (66)

D615.1. Sihirbazlar arasında dönüşüm mücadelesi.

Dev ile oğlan farklı varlıklara dönüşerek (Oğlan dariya, dev horoza; oğlan atmacaya) birbirleri ile mücadele ederler. (67)

D621.1.1. Gündüz insan, gece hayvana dönüşme.

Kız, gündüz insan şeklinde iken, geceleri köpeğe dönüşmektedir. (34)

D630. İstedığı zaman dönüşüm ve büyüyü çözme.

Dev molla, kızı ve oğlan istediklerinde çeşitli hayvanlara dönüşebilmektedir. (70)

Devler padişahı olan kız istediğinde çeşitli hayvanlara dönüşebilmektedir. (82)

D642.2. Ölümden kurtulmak için dönüşüm.

Kızla oğlan, ölümden kurtulmak için iğne ve ipliğe dönüşür. (35)

Kızla oğlan, ölümden kurtulmak için çeşitli varlıklara dönüşür. (36)

D642.5.1. Devlerden saklanmak için dönüşüm.

Kızla oğlan, kendilerini takip eden devlerden saklanmak için çeşitli varlıklara dönüşür. (35)

Kızla oğlan, kendilerini takip eden devlerden saklanmak için çeşitli varlıklara dönüşür. (36)

D661. Cezalandırma olarak dönüşüm.

Adam, önce padişahın çocuklarını kaçıran adamı, sonra da kendi karısını cezalandırmak için ata dönüştürür. (34)

Kurt, sözünü dinlemeyen kardeşleri taşa dönüştürerek, cezalandırır. (41)

D671. Kaçmak için dönüşüm.

Kızla oğlan, kendilerini takip edenlerden kurtulmak için çeşitli varlıklara dönüşürler. (36, 37)

D810. Sihirli nesneler bir hediyedir.

Üç güvercin-delikanlı, oğlana üç sihirli nesne verirler. (67)

Üç genç ve yaşlı adam oğlana sihirli nesneleri hediye ederler. (74)

D812.6. Sihirli nesne, büyücü veya cadıdan elde edilir.

Sihirli saç, oğlana tarlada yakaladığı büyücü kadın tarafından hediye edilir. (56)

D812.11. Sihirli nesne, devlerden elde edilir.

Devler, oğlana sihirli tütün keselerini hediye eder. (49)

D817. Sihirli nesne, müteşekkik insanlardan elde edilir.

Arslan'a sihirli nesneler, esaretten kurtardığı insana dönüşen altın kuş ve kız kardeşi tarafından hediye edilir. (61)

D822. Sihirli nesne, yaşlı adamdan elde edilir.

Çocukları büyüten yaşlı adam, ayrılırken birbirlerinden haber alabilmeleri için onlara sihirli bir bıçak hediye eder. (66)

Yaşlı adam, önce sihirli sofrı örtüsünü, sonra da sihirli yüzüğü Katıp'a hediye eder. (68)

D832. Sihirli nesneler, onun için dövüşen mirasçılardan paylaşırma bahanesiyle elde edilir.

Sihirli nesneler, o nesneleri paylaşmak için dövüşen peri çocuklarından elde edilir. (81)

D840. Sihirli nesne, tesadüfen bulunur.

Oğlan, dinlenmek için oturduğu ağacın dibinde yiyecek veren sihirli yaprağı ve güç artıran ağaç kabuğunu tesadüfen bulur. (54)

D845.1. Sihirli nesne, devin mağarasında bulunur.

Oğlan, devin sarayında sihirli bir çubuk bulur. (41)

D855.3. Sihirli nesne, mezarı ziyaret için ödül olarak elde edilir.

En küçük oğlan, mezarını ziyaret ettiği için, ölmüş babası tarafından üç sihirli kuş tüyü ile ödüllendirilir. (42)

Altın kuş ve kardeşi, Arslan'a üç sihirli kuş tüyü verir. (61)

D861. Sihirli nesne çalınır.

Sihirli mum, Abrik tarafından çalınır. (83)

Sihirli ayna, yaşlı kadın tarafından çalınır. (84)

D950. Sihirli ağaç.

Bir ağacın kökü, insanın dirilmesini sağlamaktadır. (66)

D952. Sihirli ağaç kabuğu.

Oğlan, ağaç kabuğunu koparıp, göğsüne sapladığında, çok güçlü olur. (54)

D955. Sihirli yaprak.

Ağacın yaprağı koparıldığında, yiyecek temin edilmektedir. (54)

D961.1. Bahçe sihirle kurulur.

Kız, sihirli yüzük sayesinde bahçeyi kurar. (35)

Sihirli yüzükten çıkan ifritler, kadının isteği bahçeyi yaparlar. (41)

Padişahın istediği bahçe sihirle kurulur. (54, 67)

D967. Sihirli kök.

Ağacın kökü, ele alınıp, silah olarak kullanıldığında çok güçlü olunmaktadır. (54)

D991. Sihirli saç.

Yaşlı adam, acıktığında babasından kalan saç tellerini kullanarak, karnını doyurur. (32)

Gülçiçek'in saçları Dombıraya takılınca, konuşmaya başlar. (38)

Oğlan, tarlada bir kadını yakalar ve kadın, zor durumda kaldığında kullanması için oğlana saçının bir telini verir. (56)

D1005. Sihirli nefes.

Kör, üflediğinde bir fırtına ortaya çıkar. (42)

Kız, beşiğe üfürdüğünde, beşikteki bebek oduna dönüşür. (71)

D1011.4. Hayvanların sihirli dişleri.

Ejderhanın dişleri, yastığın içinden oğlanın kulağına kaçar ve onu öldürür. (64)

D1013. Hayvanların sihirli kemikleri.

Aslan ve kaplan kemikleri yere atıldığında, ortaya aslan ve kaplanlardan oluşan bir ordu çıkar. (63)

D1015. Hayvanların sihirli iç organları.

Padişah, kuğunun ciğer ve kalbini yedikten sonra sağlığına kavuşur. (63)

D1018. Hayvanların sihirli sütü.

Oğlan ırmaktan çıkan mandaların sütünü içtikten sonra karşıya geçer. (75)

D1021. Sihirli kuş tüyü.

Ölü babasının mezarında oğlana verdiği kuş tüyleri sihirlidir. (42)

Turay'ın evden ayrılırken duvara astığı kaz tüyünden kan damlayınca, annesi oğlunun başının dertte olduğunu anlar. (50)

Peri padişahının veziri, geri dönmek istediğinde kendisini çağırması için oğlana sihirli bir tüy verir. (53)

Atmaca şekline dönüşebilen üç genç, oğlana sihirli karga, güvercin ve atmaca kanadı verir. (74)

D1022. Sihirli kanatlar.

Sihirli at, oğlana altın bir kanat verir ve oğlan atların sırtını bu kanatla süpürdüğünde atlar çok güzel olur. (56)

D1023. Hayvanların sihirli tüyleri.

At, kendisini çağırması için oğlana kuyruğundan üç tüy verir. (63)

D1024. Sihirli yumurta.

Altın, gümüş ve bakır saraylar sihirli bir şekilde yumurtanın içinde toplanır. (41, 45)

Tanbatur, sihirli yumurtaları yere yuvarlar ve kızların istediği çizimleri, dikişsiz gömlekleri ve devlerin altın, gümüş ve bakır saraylarını ortaya çıkarır. (45)

Ördek yuvasındaki dört yumurtanın içinde cin padişahının ruhu vardır. (48)

D1029.1. Hayvanların sihirli nefesi.

Kurt üflediğinde kız çirkin; dombıra kötü sesli, atlar da arık olur. (40)

D1030. Sihirli yiyecek.

Şahmaran'ın eti, hastalıklara iyi gelen ve yendiğinde hayvan dilleri anlaşılan sihirli bir yiyecektir. (30)

D1031.1. Sihirli ekmek.

Ekmek kesilince içinden konuşan iki güvercin çıkar. (36)

D1032. Sihirli et.

Şahmaran'ın etinin bir kısmı zehirli, bir kısmı ise yararlıdır. (30)

D1050.1. Kıyafetler, sihirle üretilir.

Sığır, sihirli bir şekilde kızın giyeceği kıyafetleri ortaya çıkarır. (80)

D1052. Sihirli elbise (kaftan).

Yaşlı askerin oğlana verdiği palto, oğlana dayanma gücü verir. (54)

D1067.1. Sihirli şapka.

Oğlan, peri çocuklarından sihirli bir şapka elde eder. (81)

D1069.1. Sihirli mendil.

Kızlar, mendillerini sallayarak, altın, gümüş ve bakır sarayları yumurtaya dönüştürürler ve mendile sararak, yanlarına alırlar. (45)

İhtiyar adam, Ahmet'e sihirli bir mendil verir. (48)

Kız, sihirli mendille devin sarayını yumurtaya dönüştürür ve mendili sallayarak, Simurg'u çağırır. (54)

İhtiyar adamın kızı, oğlana her istediğini yerine getirebilecek sihirli bir mendil verir. (63)

D1072.1. Sihirli tarak.

İhtiyar, Ahmet'e sihirli bir tarak verir. (48)

Yaşlı kadın, "On üç"e sihirli bir tarak verir. (59)

Güvercin-delikanlılardan biri oğlana sihirli bir tarak verir. (67)

D1076. Sihirli yüzük.

Devin isteğini, kızı sihirli yüzük ile yerine getirir. (35)

Kadının devden aldığı sihirli yüzük, ifritleri yardıma çağırmaktadır. (41)

Yer altından alınan yüzük sihirli bir yüzüktür. (68)

İhtiyar bir adam, oğlana sihirli bir yüzük verir. (74)

Allahverdi, yer altından sihirli yüzüğü alır. (83)

D1083. Sihirli bıçak.

Yaşlı adam, iki kardeşe sihirli bir bıçak verir ve ayrılırken bir yere saplamalarını, bıçağın durumuna göre birinin, diğerinin durumu hakkında bilgi sahibi olabileceğini söyler. (66)

Güvercin-delikanlılar, oğlan evden giderken tavana bıçak saplamasını, bıçağın durumuna göre başına bir şey gelip, gelmediğini anlayacaklarını söylerler. (67)

D1111. Sihirli araba.

Devin sarayında, uçan bir sihirli araba vardır. (41)

Möltel, annesine çok hızlı bir “Yel araba” yaptırır. (77)

D1133.1. Kale (saray) sihir ile meydana getirilir.

Padişahın istediği altın saray, sihirli meydana getirilir. (54)

Altı odalı altın ev sihirli meydana getirilir. (83)

Orman bekçisi sihirli ayna sayesinde güzel bir saray yaptırır. (84)

D1153.1. Sihirli sofr a örtüsü.

Altın kuşun kız kardeşi, Arslan’a sihirli bir sofr a örtüsü verir. (61)

D1155. Sihirli halı.

Oğlan, ölüyü diriltebilen sihirli halıyı, ihtiyardan elde eder. (76)

D1162.2. Sihirli mum.

Allahverdi, yer altından sihirli mumu alır. (83)

D1163. Sihirli ayna.

İhtiyar, Ahmet’e sihirli bir ayna verir. (48)

Yaşlı kadın, “On üç”e sihirli bir ayna verir. (59)

Kız, sihirli aynasına bakar ve babasının kendilerini takip ettirdiğini görür. (65)

Güvercin-delikanlılardan biri, oğlana sihirli bir ayna verir. (67)

Orman bekçisi, devlerden sihirli bir ayna alır. (84)

D1171.8. Sihirli şişe.

Oğlanın evden giderken tavana astığı şişeden kan damlaması üzerine, ikiz kardeşi onun başına bir şey geldiğini anlar. (75)

D1174. Sihirli kutu.

İhtiyar adamın kızı, oğlana her istediğini yerine getirebilen bir sihirli kutu verir. (63)

D1192. Sihirli kese.

Cinlerden alınan kese, içindeki para hiç bitmeyen sihirli bir kesedir. (33)

Devin bıraktığı kesedeki para hiç bitmez. (36)

D1193. Sihirli çanta (çuval)

Üç dev de oğlana birer sihirli tütün kesesi verir. (49)

Abrik, çuvalı yere serip, eliyle sıvazladığında pek çok yiyecek ortaya çıkar. (83)

D1208. Sihirli kamçı.

Oğlanın güvercin-delikanlılardan aldığı kamçı sihirli bir kamçıdır. (67)

Oğlan, peri çocuklarından sihirli bir kamçı elde eder. (81)

D1210. Sihirli müzik aletleri.

Altın kanatlı kuşun kız kardeşi, Arslan'a her türlü müziği çalan bir org verir. (61)

Uburlu kocakarı, kendi kendine çalan müzik aleti getirilirse iyi olacağını söyler. (76)

D1224. Sihirli düdük.

Yaşlı adam, babasının bıraktığı sandıktaki düdüğü çalarak, yırtıcı hayvanların saldırısından kurtulur. (32)

D1225. Sihirli ıslık.

Kız, ıslık çaldığında periler ortaya çıkar. (36)

D1241.1. Sihirli su.

Çeşmeden akan iki sudan biri hayat vermekte, diğeri ölüme neden olmaktadır. (44)

Devin, “Güç artıran” ve “Güç tüketen” olmak üzere iki sihirli suyu vardır. (45, 46)

Hayat veren su sayesinde oğlan diriltir. (74)

D1242. Sihirli sıvı.

Devin, “Güç artıran” ve “Güç tüketen” olmak üzere iki sihirli ilacı vardır. (54)

D1254. Sihirli değnek (baston)

Yaşlı adam, babasından kalan sihirli değneği sallayınca, bir köprü ortaya çıkar. (32)

Hizmetçinin elindeki değnek, sallandığında kılıca dönüşür. (69)

Köylünün elindeki sihirli değnek, ölüleri diriltmektedir. (72)

Oğlan, ateş akordeonunu, yaşlı bir adamın elindeki sihirli değnek ile değiştirir. (76)

Oğlan, peri çocuklarından sihirli bir değnek elde eder. (81)

D1254.1.1. Sihirli ubuk

Kadın, kocasını sihirli değnek ile köpeğe dnştirr. (34)

Kadın, kocasını sihirli değnek ile serçeye dnştirr. (34)

İhtiyar adam, kuş şeklindeki oğlanı, sihirli değnek ile tekrar insan şekline dnştirr. (34)

Oğlan, sihirli çubuk ile ihtiyar adamı ata dnştirr. (34)

Adam, sihirli çubuk ile karısını ata dnştirr. (34)

Oğlan, devin odasında sihirli bir çubuk bulur. (41)

Büyücünün elindeki çubuk sihirli bir çubuktur. (66)

D1258.1. Köprü, sihirle kurulur.

Ahmet, mendili suyun üzerine atınca, bir köprü ortaya çıkar. (48)

D1261.1. Sihirli yazılar.

Kurt, oğlana sihirli bir mektup verir, oğlan mektubu ateşe atar ve bekçileri etkisiz hâle getirir; sarayın kapılarını kağıtlarla açar ve atış yarışı kağıdı silahına sürerek, kazanır. (40)

D1262. Sihirli bileği taşı.

Güvercin-delikanlılardan biri, oğlana sihirli bir bileği taşı verir. (67)

D1273. Sihirli formül (sz).

Kız, “Al kendininkini, ver bizimkini.” diyerek, cinlerin kendi yerine bıraktığı çocuğu ateşe atar. (33)

Padişahın karısı, sihirli szler söyleyerek altın, gümüş ve bakır sarayı yanına alır. (41)

Yaşlı adam sihirli szler söyleyerek, dağı yok eder ve yer altına inilebilen kapı ortaya çıkar. (68)

Möltel, bir şiir söyler ve yel araba yürür, ay Möltel’e cevap verir. (77)

Abrik, sihirli sözleri söyleyince, yer yarılr ve bir çukur oluşur. (83)

D1292. Sihirli kuş yuvası.

Oğlan, kuşun yuvasına dokununca, yuvadan büyük bir gürültü çıkar. (40)

D1322. Sihirli nesne, ölümü haber verir.

Büyük kardeş, bıçağın paslandığını görünce, kardeşinin öldüğünü anlar. (66)

D1323.1. Görülemeyen şeyleri gösteren sihirli ayna.

Kızın, babasının kendilerini takip ettirdiğini aynaya bakarak, öğrenir. (65)

D1335. Sihirli obje sihirli güç verir.

Ağacın kabuğu göğse saplandığında ve kökü silah olarak kullanıldığında çok güçlü olunmaktadır. (54)

D1335.2.2. Güçlendirici içecek olarak sihirli su.

Devin karısı, oğlana içildiğinde “Güç artıran” suyu verir. (41)

Devin kaçırdığı kız, devin sularının yerini değiştirir ve oğlan, “Güç artıran” suyu içer. (45)

Zülkarneyn, devlerin “Güç artıran” suyunu içer ve devleri öldürür. (46)

Kız, kocasına devin “Güç artıran” suyunu içirir ve devı öldürür. (54)

D1335.15. Sihirli kuvvet veren elma.

Devin bahçesindeki elma yenildiğinde çok güçlü olunmaktadır. (41)

Arslan, altın kuşun bahçesindeki elmalardan yiyerek sihirli bir güce kavuşur. (61)

D1335.17. Giysi, taşıyana sihirli kuvvet verir.

Palto, oğlana kızın güzelliğine dayanma gücü verir. (54)

D1336.7. Sihirli içecek güçsüzlük verir.

Devin karısı, deve “Güç tüketen” suyu verir. (41)

Devin kaçırdığı kız, devin sularının yerini değiştirir ve dev yanlışlıkla “Güç tüketen” suyu içer. (45)

Devler, yanlışlıkla “Güç tüketen” suyu içerler ve güçsüzleşirler. (46)

Dev, “Güç tüketen” ilacı içer ve güçsüzleşir. (54)

D1361.14. Sihirli şapka görünmezlik verir.

Oğlan, sihirli börtü takar ve görünmez olur ve kızın isteklerini yerine getirir. (81)

D1382.8. Sihirli su ateşı söndürür.

Horoz, kuyudan içtiğı suyu içinden çıkarır ve ateşı söndürür. (24)

D1421. Sihirli nesne yardımcıyı çağırır.

Atın kuyruğı öttürüldüğünde, at yardıma gelir. (63)

Sihirli ayna açıldığında, iki asker ortaya çıkar ve orman bekçisinin isteklerini yerine getirir. (84)

D1421.0.3. Sihirli saç ateşe atıldığında olağanüstü yardımcısı çağırır.

Oğlan, kadının verdiği saçı yakınca, sihirli bir at ortaya çıkar. (56)

D1421.1. Sihirli nesne cinleri çağırır.

Oğlan, sihirli çubuğu salladığında üç ifrit ortaya çıkar. (41)

Sihirli muma dokunulduğunda, bir cin ortaya çıkar ve oğlanın isteklerini yerine getirir. (83)

D1421.5. Sihirli nesne, yardım için orduyu ortaya çıkarır.

Katıp, sihirli yüzüğü salladığında sayısız asker ortaya çıkar ve bu askerlerle amcasını ve padişahı yener. (68)

D1421.1.6. Sihirli yüzük cinleri çağırır.

Sihirli yüzüğün yere atılması ifritleri ortaya çıkarır. (41)

Allahverdi, sihirli yüzüğe dokunduğunda, bir cin çıkar ve onun isteklerini yerine getirir. (83)

D1421.6. Sihirli nesne perileri çağırır.

Oğlan sihirli tüyü yaktığında, peri padişahının veziri onun yanına gelir. (53)

Sihirli kamçı sallandığında, periler yardıma gelir. (67)

D1420.4. Yardımcı, kendi adı ile yardıma çağırılır.

Arslan, “Ey altın kuş” diye seslenir ve altın kuş yardımına gelir. (61)

Yaşlı adam, Katıp’a “Gel ihtiyar” diye seslenerek, kendisini yarımaya çağırabileceğini söyler. (68)

D1451. Kese, bitmeyecek kadar çok para vermektedir.

Kızın tavsiyesiyle, oğlanın istediği kesedeki para hiçbir zaman bitmez. (33)

D1470.1.31. Sihirli dilek kamçısı.

Oğlan, sihirli kamçı ile arkadaşlarını doyurur, köprü kurar. (81)

D1472.1.3.2. Yiyecek sağlayan yaprak.

Sihirli yaprak, oğlanın karnını doyurması için çeşitli yiyecekleri ortaya çıkarır. (54)

D1472.1.8. Sihirli sofra örtüsü yiyecek ve içecek sağlar.

Arslan, sihirli sofraya örtüsünü yere serince çeşitli yiyecek ve içecekler ortaya çıkar.

(61)

Yaşlı adam, sofraya örtüsünü yere serince, çeşitli yiyecek ve içecekler ortaya çıkar.

(68)

D1472.1.22. Sihirli çanta (torba) yiyecek sağlar.

Oğlanın, eniştesi olan devlerden aldığı tütün keseleri çeşitli yiyecekleri ortaya çıkarır. (49)

Abrik'in yere serdiği çuval, çeşitli yiyecekleri ortaya çıkarır. (83)

D1473. Sihirli nesne, kıyafet vermektedir.

Sihirli kuş tüyleri, öttürüldüğünde tüyün rengine uygun kıyafetler ortaya çıkar.

(42)

D1500.1.2.2. Sihirli iyileştirici kül.

Yılanın küllerini kızı içerdiklerinde, kız sağlığına kavuşur. (69)

D1505. Sihirli nesne körlüğü iyileştirir.

Kurbağanın külü, yaşlı adamın gözlerinin açılmasını sağlar. (69)

D1505.5. Sihirli su gözleri iyileştirir.

Oğlanın getirdiği su, kör karı kocanın gözlerini iyileştirir. (44)

D1520.14. Sihirli araba ile taşınma.

Devin kaçırdığı kadınlar ve oğlan, sihirli bir araba ile kendi memleketlerine taşınırlar. (41)

D1520.27. Sihirli çubuk aracılığıyla sihirli taşınma.

Oğlan, sihirli çubuk ile çok kısa sürede uzun mesafeleri kat eder. (81)

D1520.28. Rüzgarın içinde sihirli taşınma.

Ahmet, dev padişahının çıkardığı rüzgar ile başka bir yere götürülür. (48)

D1561.1.1. Sihirli kuş kalbi yendiğinde insana krallık getirir.

Altın kuşun kalbini ve ciğerini yiyen kardeşler, sonunda padişah ve vezir olurlar.

(66)

D1581. Görevler sihirli nesnelerin kullanılmasıyla yerine getirilir.

Kızın istekleri, sihirli nesneler yardımıyla yerine getirilir. (81)

Padişahın istekleri, sihirli mumun cini tarafından yerine getirilir. (83)

D1601.5. Otomatik sopa.

- Oğlan, “Döv” denildiğinde karşıdaki kişiye dövən sopa ile ihtiyarı öldürür. (76)*
- D1601.18. Kendi kendine çalan müzik aletleri.
- Arslan’a hediye edilen org, kendi kendine müzik çalmaktadır. (61)*
- Oğlan, atının yardımıyla kendi kendine çalan plağı elde eder. (76)*
- D1610.31. Konuşan yiyecek.
- Şahmaran’ın eti kaynarken konuşur. (30)*
- D1711.0.1. Sihirbazın çırağı.
- Oğlunu okumaya vermek isteyen kadın, oğlunu yolda karşılaştığı sihirbaz mollaya verir. (70)*
- D1712.3. Rüya yorumcusu.
- On iki yaşındaki oğlan, rüyaları yorumlayabilmektedir. (81)*
- D1810.8.2. Bilgi, rüyada elde edilir.
- Hazinenin yeri ve miktarı, rüyadan anlaşılır. (81)*
- D1812.3.3. Gelecek, rüyada gösterilir.
- Padişahın oğlunu, rüyayı yorumlayan on iki yaşındaki oğlan evlendirir ve kendisi de padişahın kızı ile evlenir ve kendisine inanmayan generali öldürür. (81)*
- Oğlanın gelecekte padişahın kızı ile evleneceğı, rüyada görülür. (92)*
- D1922. Sihirli işitme gücü.
- Dutan’ın yolda rastladığı adam, yer altında konuşulanları işitme gücüne sahiptir. (58)*
- D2031. Sihirli illüzyon.
- Katıp yer altına inince,*
- İki köpek saldırır, köpeklerin üzerine yürüdüğünde köpekler kaybolur,*
 - İki aslan saldırır, kamçıyı sallayınca aslanlar kaybolur,*
 - Üzerine gelen ateşten de kamçıyı sallayarak kurtulur,*
 - Annesi gibi görünen kadını soyar ve ondan da kurtulur. (68)*
- Kız, oğlanı korkutmak asılı duran oğlanın altında yılanlar varmış gibi gösterir. (71)*
- Abrik, ateş yakar ve ateşin içinde ejderhalar, yılanlar oynar. (83)*
- D2121.2. Gözleri kapatarak, sihirli yolculuk. İnsan, yolculuk esnasında gözlerini açmamalıdır.

Kız, oğlandan gözlerini yummasını ve asla açmamasını ister, oğlanı uçarak kendi memleketine götürür. (33)

Oğlan, yaban keçisinin isteği üzerine gözlerini yumar ve yaban keçisi, oğlanı aydınlık dünyaya çıkarır. (45)

D2122. Sihir hızı ile yolculuk.

Oğlan, atı ile çok kısa sürede devlerin yerine ulaşır. (43)

Oğlan ve kız göz açıp, kapatana kadar oğlanın memleketine gelirler. (82)

D2126. Su altında sihirli yolculuk.

Katıp, yaşlı adamın öğrettiği duayı okur ve yaşlı adamla birlikte denizin altında yolculuk yaparlar. (68)

D2144.1.2. Her şeyi buz yapabilme gücüne sahip insan.

Hamur oğlan, yolda her şeyi buza dönüştürebilen bir insanla karşılaşır ve onu da yanına alır. (51)

D2161.3.1. Körlük sihirli bir şekilde tedavi edilir.

Calmavız, körü yutar ve geri çıkardığında gözleri görmeye başlar. (42)

Ubırlı kocakarı, körü yutar ve geri çıkardığında gözleri görmeye başlar. (44, 46)

D2161.3.2. Kesilmiş elin sihirli bir şekilde iyileşmesi.

Calmavız, elsizi yutar ve geri çıkardığında elleri yerine gelir. (42)

Ubırlı kocakarı, elsizi yutar ve geri çıkardığında elleri yerine gelir. (44, 46)

Elsiz kız, gökten duyduğu ses üzerine kollarını suya uzatınca, elleri yerine gelir. (97)

D2161.3.7. Topallık sihirli bir şekilde tedavi edilir.

Calmavız, ayaksızı yutar ve Calmavız kesilip, içinden çıkarıldığında ayakları yerine gelir. (42)

Ubırlı kocakarı, Eygeli'yi yutar ve Ubırlı kocakarı kesilip, içinden çıkarıldığında ayakları yerine gelir. (43)

Ubırlı kocakarı, Tanbatır'ı yutar ve Ubırlı kocakarı kesilerek, içinden çıkarıldığında ayakları yerine gelir. (45)

E. ÖLÜM

E0-E199 Diriltme

E200-E599 Hayaletler ve Diğer Hortlaklar

E200-E299 Ölümden Kötü Niyetli Dönüş

E300-E399 Ölüm İyi Niyetli Dönüş

E400-E599 Hayaletler ve Hortlaklar (Çeşitli)

E600-E699 Ruh Göçü

E700-E799 Ruh²⁸

E3. Ölü hayvan canlanır.

Ak yılan, kendisini öldüren avcının sıvazlaması ile dirilir. (31)

Ateş dağında, yanarak ölen sihirli at, tekrar dirilitir. (76)

E35.1. Vücudun parçalarının tekrar dikilmesi ile diriltme.

Oğlan, kardeşinin başını vücuduna diker ve kardeşi dirilir. (75)

E50. Sihir aracılığıyla diriltme.

Güvercin-delikanlılar, sihirle oğlanı diriltirler. (67)

E63. Dua aracılığıyla dirilme.

Annesi, Turay ve arkadaşlarını okuyup, üfleyerek diriltir. (50)

E64. Sihirli nesne aracılığıyla diriltme.

Sihirli kilim sayesinde at dirilir. (76)

E74. Sihirli nesnenin sallanması ile dirilme.

Büyücü, sihirli çubuğu sallar ve oğlan ile yanındaki hayvanlar dirilir. (66)

E80. Hayat suyu. Su aracılığıyla diriltme.

Oğlanın arkadaşları, hayat veren su sayesinde oğlanı diriltirler. (74)

E122. Hayvanlar tarafından diriltme.

Üç köpek, ölen sahiplerini diğer hayvanları da kullanarak, diriltirler. (64)

Oğlanın yanındaki tavşan sihirli ağaç kökünü getirerek, oğlanı diriltir. (66)

E125. Akrabalar tarafından diriltme.

Turay ve arkadaşları Turay'ın annesi tarafından dirilitir. (50)

²⁸ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume Two D-E, ss. 402-403.

E341.1. Ölü, fidye verilerek, cesedi korunduğu için müteşekkirdir.

Ölü, insan şeklinde geri döner ve kendisini kurtaran oğlan için şans getirir. (69)

F526. Karışık vücutlu insan.

İtbaş-Sığırayaklar, köpek başlı ve sığır ayaklıdır. (73)

E545. Ölü konuşur.

En küçük oğlan, babasının mezarına gittiğinde, babası kendisiyle konuşur. (42)

Oğlan, mezarda yatarken, ölü kendi yerine yattığı için kalkmasını ister. (71)

E711.1. Yumurtanın içindeki ruh.

Cin padişahının ruhu, dört yumurtanın içindedir. (48)

On iki başlı devin ruhu, bir yumurtanın içindedir. (49)

E765. Yaşam, dış bir nesne veya olaya bağlıdır.

Cin padişahının yaşamı, bir adadaki dört yumurtaya bağlıdır. (48)

On iki başlı devin yaşamı, bir göldeki öküzün boynuzunda duran sandığın içindeki yumurtaya bağlıdır. (49)

F. OLAĞANÜSTÜLÜKLER (HARİKULADELİKLER)

F0-F199. Diğer Dünyalara Seyahatler

F10-F79. Üst Dünyaya Seyahat

F80-F109. Alt Dünyaya Seyahat

F110-F199. Çeşitli Diğer Dünyalar

F200-F699. Olağanüstü (Harikulade) Yaratıklar

F200-F299. Periler ve Cinler (Cüceler)

F300-F399. Periler ve Ölümlüler (İnsanlar)

F400-F499. Ruhlar ve Şeytanlar

F500-F599. Görülmemiş İnsanlar

F600-F699. Olağanüstü Güçlü İnsanlar

F700-F899. Olağanüstü Yerler ve Eşyalar

F900-F1099. Olağanüstü Olaylar²⁹

F91. Alt dünyaya açılan kapı.

Bir adam, yeri kazıp, orada gördüğü kapıdan alt dünyaya iner. (30)

Katıp, dağ kaybolunca ortaya çıkan kapıdan alt dünyaya girer. (68)

F92. Alt dünyaya bir çukurdan girme.

Oğlan, adamın girdiği çukurdan alt dünyaya iner. (44)

Tanbatur, devin girdiği dağdaki delikten alt dünyaya iner. (45)

Abrik'in duası ile açılan çukurdan, Allahverdi alt dünyaya iner. (83)

F93. Alt dünyaya su altından giriş.

Orman bekçisi denizin dibindeki kapıdan alt dünyaya girer. (84)

F93.0.2.1. Alt dünyaya kuyudan giriş.

Turay kuyuya iner ve orada bir şehir görür. (50)

F96. Alt dünyaya iple inme.

Üç kardeş bir ip yaparlar ve en küçük kardeş iple alt dünyaya iner. (44)

²⁹ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume Three F-H, ss. 5-6.

Üç kardeş bir urgan yaparlar ve en küçük kardeş bu urganla alt dünyaya iner.
(45)

F101.6. Alt dünyadan hayvan sırtında çıkmak.

Yer altında inen adam, bir yılanın kuyruğuna tutunarak yer yüzüne çıkar. (30)

Tanbatır yer altından ak tekenin sırtında çıkar. (45)

Turay yer altından ak tekenin sırtında çıkar. (50)

F101.6.2. Şimşek hızıyla at üzerinde alt dünyadan kurtulma/kaçma

Oğlan alt dünyadan çok hızlı bir atın üzerinde çıkar. (44)

F112. Sadece kadınların yaşadığı yere seyahat.

Oğlan vapura biner ve sadece kadınların yaşadığı bir yere gelir. (53)

F127. Hayvan krallığına seyahat.

Hizmetçi oğlu denizde bir süre sürüklenir ve maymunların krallığına, ayıların krallığına ve en sonunda da kurtların krallığına gider ve onlara padişah olur. (82)

F129.5. Dönüşü olmayan yere seyahat.

En küçük oğlan “Giden gelmez” yola gider. (40)

Oğlan “Ölüm” yoluna gider. (44)

F151. Diğer dünyanın yolu.

Dev çocuğun gelmesi için kendi yaşadığı diğer dünyanın yolunu anlatır. (35)

F156. Diğer dünyanın kapısı.

Devin yaşadığı aydınlık dünyanın kapısı kara ormanın arkasındaki taş duvardadır. (35)

F220. Perilerin yaşadığı yer.

Hamam cinlerin yaşadığı bir yerdir. (33)

F252.2. Peri kraliçesi.

Perilerin padişahı vezirinin tavsiyesiyle, oğlanla evlenir. (53)

F271. İşçi olarak periler.

Periler, devin isteklerini çalışarak yerine getirirler. (36)

Kızın çağırdığı periler tarım işlerini kısa sürede yerine getirirler. (36)

F320. Periler insanları kendi ülkelerine götürürler.

Delikanlı hamamda rastladığı kız tarafından, cinler ülkesine götürülür. (33)

F321.1. Perilerin değiştirdiği çocuk: Periler beşikten çocuğu çalarlar ve yerine kendilerinden birini bırakırlar.

Cinler, bebeği beşikten çalarlar ve yerine kendilerinden birini bırakırlar, bıraktıkları cin her zaman bebek olarak kalır. (33)

F324. Kız, periler tarafından kaçırılır.

Oğlanın ablası, periler tarafından kaçırılmıştır. (53)

F340. Perilerden gelen hediyeler.

Peri padişahının ablası altın kanatlı kuşu oğlana hediye olarak verir. (53)

F401.3.8. Yılan şeklinde ruh.

Kötü bir ruh olan Yuha, yılan şeklinde kızın yanına gelir. (64)

F403.2. Ruhlar (cinler), insana yardım eder.

Sihirli ubuk sallandığında ortaya çıkan ifrit, oğlana yardım eder. (41)

Sihirli yüzükten çıkan ifritler, kadının isteklerini yerine getirir. (41)

F411.1. Cin rüzgarın içinde seyahat eder.

Cin padişahı, rüzgar şeklinde gelerek, Ahmet'i kaçırır. (48)

F420.1.2.1. Su-kızı alışılmadık güzelliktedir.

Oğlanın atının yardımıyla getirdiği Su kızı, çok güzel bir kızdır. (76)

F451.2.1.1. Cüceler küçüktür.

Turay ve arkadaşlarını öldüren cücenin boyu bir karıştır. (50)

F451.2.3.1. Uzun sakallı cüce.

Turay ve arkadaşlarını öldüren cücenin sakalı beş karıştır. (50)

F460. Dağ ruhları

Çobanın oğluna dağın içinde yaşayan bazı varlıklar seslenirler. (37)

F511. Kafası alışılmadık şekilde olan insan.

Padişahın karısı, altın başlı ikiz erkek doğurur. (75)

F515. Elleri alışılmadık şekilde olan insan.

Padişahın karısının doğurduğu altın başlı ikizlerin elleri de gümüştür. (75)

F531.5.1. Devler, insana arkadaşça yardım eder.

Oğlanın eniştesi olan devler, ona sihirli nesneleri vererek, yardım ederler. (49)

Oğlanın eniştesi olan devler, devin ruhunun saklı olduğu yumurtaları bekleyen öküzü yenmesinde oğlana yardım ederler. (49)

F531.6.2.7. Vahşi ormandaki devler.

Balıkçının oğlunu çağıran dev, kara ormanda yaşamaktadır. (35)

F531.6.3. Devlerin evleri.

Devler; altın, gümüş ve bakır sarayda yaşamaktadır. (41)

Dev, bir sarayda yaşamaktadır. (54)

F531.6.7. Devlerin hazineleri.

Devin; altın, gümüş ve bakır hazinelerini kızlar beklemektedir. (44)

F531.6.8.3.3. Devler birbiri ile güreşir.

Oğlan, yolda iki devin dövüştüğünü görür. (84)

F555.1. Altın saç.

Padişahın kızının altın saçları vardır. (60)

F575.1. Olağanüstü güzel kadın

Oğlanın, devler ülkesinden getirdiği kız çok güzel bir kızdır ve imam kızı görünce ondan etkilenir. (36)

Bir padişahın, görüldüğünde dayanılamayacak kadar güzel bir kızı vardır. (49)

Oğlan rüyasında gördüğü çok güzel bir kıza âşık olur. (54)

Könikey, çok güzel bir kızdır. (58)

Yedinci ambarda, çok güzel bir kız vardır. (67)

Su kızı, çok güzel bir kızdır. (76)

Padişahın kızının güzelliğine kimse dayanamadığı için, kızın yüzünde on yedi kat örtü vardır. (83)

Balta ustasının kızı, çok güzel ve akıllı bir kızdır. (98)

F601. Olağanüstü arkadaşlar.

Turay; yolda karşılaştığı Tavkazar ve Taşkazar ile arkadaş olur ve yola birlikte devam ederler. (50)

Hamur oğlan, yolda hızlı koşan, dağları yerinden oynatan, nefesi ile değirmen döndüren ve şapkasını giyişine göre buz tutturabilen kişilerle karşılaşır ve onları da yanına alır. (51)

Oğlan yolda; hiç doymayan ve toprak yiyen ve uzun mesafeleri atlayabilen iki kişi ile karşılaşır ve onları da yanına alır. (57)

Dutan, yolda yer altında konuşulanları işitebilen, attığı ok bir yılda yere düşen, çok hızlı koşan, kuşlara hükmedebilen ve değirmencilik yapan dev olmak üzere beş kişiye rastlar ve onları da yanına alarak, yola devam eder. (58)

Oğlan yolda; olağanüstü özelliklere sahip Taş Batır, Meşe Batır ve gölü içebilen bir kıza rastlar ve onları da yanına alır. (60)

Yözmi; tükürüğü ile göl oluşturan, hızlı koşan ve kayınları söken üç kişiye rastlar ve onları da yanına alır. (62)

F601.1. Olağanüstü arkadaşlar, kahramanın görevlerini yerine getirirler.

Zengin adamın kızını vermek için öne sürdüğü görevler, Hamur oğlanın arkadaşları tarafından yerine getirilir. (51)

Oğlanın yolda karşılaştığı olağanüstü özelliklere sahip insanlar, ateş padişahının isteklerini yerine getirirler. (57)

Padişahın kızını vermek için düzenlediği yarışları Dutan'ın olağanüstü güçleri olan arkadaşları yerine getirir. (58)

Padişahın altın saçlı kızı vermek için düzenlediği yarışmaları, oğlanın yanındaki olağanüstü özelliklere sahip arkadaşları yerine getirir. (60)

Padişahın, düzenlediği yarışın kazanılmasına, Yözmi'nin çok hızlı koşan arkadaşı yardım eder. (62)

F601.7. Hayvanların olağanüstü arkadaşlığı.

Ayı, kurt ve tilki; horoza yardım etmek için onun içine girerler. (24)

F611.1.1. Annesini kaçıran ayının güçlü oğlu.

Atilehmetgerrey, annesini kaçıran ayının oğludur ve çok güçlüdür. (16)

F611.3. Güçlü kahraman, gücünü sonradan elde eder.

Oğlan, ağacın kabuğunu göğsüne saplar ve ağacın kökünü eline alır, böylece çok güçlü olur. (54)

F611.3.2. Kahramanın erken gelişen gücü. Daha çok gençken çok güçlü olur.

Üç erkek kardeş, çok kısa sürede gelişir ve çok güçlü olurlar. (45)

Hamur oğlan, çok kısa sürede gelişir ve çok güçlü olur. (51)

F614.2. Güçlü adam, ağacı kökünden söker ve onu silah olarak kullanır.

Atilehmetgerrey, bir çamı kırar ve ayıya karşı silah olarak kullanır. (16)

F621. Güçlü adam: Ağaç söken.

Büyük oğlan, yolda ağaçları kökünden söken “Meşe batır” adlı birine rastlar ve onu da yanına alır. (60)

Yözmi, yolda ağaçları kökünden söken birine rastlar ve onu da yanına alır. (62)

F623. Güçlü adam, dağları kaldırır.

Tavkazar, dağları kaldırıp, birbirine çarpan bir adamdır. (50)

Hamur oğlan, yumruğu ile dağları yerinden oynatabilen biri ile karşılaşır. (51)

F632. Olağanüstü yiyici. Bir oturuşta bir öküzü veya benzerini yer.

Oğlan, yolda toprak yiyen bir adama rastlar ve onu da yanına alır. (57)

F633. Olağanüstü içici. Bütün gölün suyunu veya benzerini içer.

Büyük oğlan, göl kenarında bir kıza rastlar ve kız, gölün bütün suyunu içerek, onları karşıya geçirir ve onlara katılır. (60)

Yözmi, yolda tükürüğüyle göl oluşturan ve gölün bütün suyunu içebilen birine rastlar ve onu da yanına alır. (62)

F638. Muhteşem okçu.

Dutan, attığı ok bir gün sonra yere düşen bir okçu ile karşılaşır ve onu da yanına alır. (58)

F639.11. Güçlü adam, büyük kayaları öğütterek, toz haline getirir.

Taşkazar, büyük kayalara sıklar ve onlardan yağ çıkarmaya çalıştığını söyler. (50)

Büyük oğlan, yolda kayaları fırlatıp, dizi ile toz hâline getiren Taş Batır adlı birine rastlar ve onu da yanına alır. (60)

F641. Olağanüstü işitme gücüne sahip insan.

Dutan, yolda yer altında konuşulanları işitebilen birine rastlar ve onu da yanına alır. (58)

F661.5.3. İki mil uzaktaki sineğin sol gözünü vurabilen usta bir atıcı.

Hamur oğlan, yolda çok uzaktaki sineğin tek gözünü bile vuran bir nişancı ile karşılaşır ve onu da yanına alır. (51)

F681. Olağanüstü koşucu.

Çok hızlı koşan ve elleri kesilen delikanlı, ayakları kesilen oğlanı omzuna alır ve birlikte avlanırlar. (43)

Dutan, Yelayak adlı çok hızlı koşan birine rastlar ve onu da yanına alır. (58)

F681.1. Olağanüstü koşucu ayaklarını bağlamıştır.

Hamur oğlan, yolda çok hızlı koşan, bu nedenle ayaklarını bağlayan biriyle karşılaşır. (51)

Yelayak, hızlı koştuğu için ayağına taş bağlamıştır. (58)

Yözmi, yolda hızlı koştuğu için ayaklarına taş bağlayan birine rastlar ve onu da yanına alır. (62)

F684. Olağanüstü atlayıcı.

Oğlan, yolda uzun mesafeleri bir çırpıda atlayan bir adamla karşılaşır ve onu da yanına alır. (57)

F688.3. Ses bütün alanda işitilir.

Delikanlı, hamamda duyduğu sesi evde de işitir. (33)

Turay, kuyudan indiğinde devin sesi her taraftan işitilmektedir. (50)

F713. Olağanüstü göl.

Göl, Gülçiçek'in yalvarması üzerine açılır ve onu saklar. (38)

Devin gölünden su içen kişi çok güçlü olmaktadır. (41)

Oğlan, "Süt gölü"nü evinin yanına getirir. (76)

F721.4. Yer altındaki hazine odaları (mağara)

Çobanın rüyasında gördüğü hazine, dağın içindedir. (37)

F750. Olağanüstü dağlar ve yer şekilleri.

Oğlan, kum dağını simurgun yardımıyla geçer. (41)

F753. Ateş dağı.

Oğlan, ateş dağına gider ve ateş akordeonunu elde eder. (76)

F759.7. Kayalık dağ.

At, oğlanı korkutmak için kayalıklara götürür. (41)

F771.1. Alışılmadık malzemeden kale (saray, ev)

Oğlan vahşi hayvan kemiklerinden bir ev inşa eder. (57)

F771.1.1. Altın kale (saray)

Oğlanın annesini kaçıran dev altın sarayda yaşamaktadır. (41)

Tanbatır, altın sarayda padişahın küçük kızı ile karşılaşır. (45)

Oğlana yardımcı olan kuş altın sarayı da kurar. (54)

F771.1.2. Gümüş kale (saray)

Dev gümüş sarayda yaşamaktadır. (41)

- Tanbatır gümüş sarayda padişahın ortanca kızı ile karşılaşır. (45)*
- F771.1.3. Bakır kale (saray)
- Yedi başlı dev bakır sarayda yaşamaktadır. (41)*
- Tanbatır bakır sarayda padişahın büyük kızı ile karşılaşır.. (45)*
- F782.3. Yedi kat kapı.
- Tanbatır yedi kat kapıdan geçer ve devin sarayına ulaşır. (45)*
- F782.4. Olağanüstü kilit ve anahtar.
- Kızın kapalı olduğu ambar altın kilit ile kilitlenmektedir. (67)*
- F811. Olağanüstü ağaç.
- Karaağaç, Gülçiçek'in yalvarması üzerine, onu saklar. (38)*
- F811.1.1. Altın ağaç.
- Oğlan, kendisini annesine götüreceği atı altın kavağın yanında bulur. (41)*
- F813.1.1. Altın elma.
- Padişahın bahçesinde çok nadir olarak altın elma yetişmektedir. (44)*
- F821. Olağanüstü elbise.
- İfritin yardımıyla oğlanın elde ettiği gömlek, dikişsiz ve ince bir gömlektir. (41)*
- Kızlar ülkedeki terzilerin dikemeyeceği bir elbise isterler. (44)*
- Kız, padişaha dikişsiz, bağısız bir gömlek hazırlar. (75)*
- Kız, padişaha dikişsiz, bağısız bir eldiven hazırlar. (75)*
- Adamın büyük karısı, kocasına "Dünyada olmayan" bir elbiseyi, ubırlı kocakarının yardımıyla hazırlar. (76)*
- F821.1. Olağanüstü malzemeden yapılmış elbise.
- Oğlan kuşun yardımıyla önü altın, arkası gümüş elbiseyi temin eder. (54)*
- F823. Olağanüstü ayakkabı.
- İfritin yardımıyla oğlanın elde ettiği ayakkabı, hiç çivi kullanılmadan imâl edilmiştir. (41)*
- F827.5. Altın tarak.
- Kızlar, devin saçlarını altın tarak ile taramaktadırlar. (50)*
- F833. Olağanüstü kılıç.
- Taş Batır, oğlana her iki tarafı da keskin ve sapı ortada olan bir kılıç verir. (60)*

Oğlanın, güvercin-delikanlılardan aldığı küflü kılıç, aslında keskin bir kılıçtır.
(67)

F833.3. Olağanüstü keskin ve parlak kılıç.

Oğlan, devin başını elmas kılıç ile keser. (41)

En küçük kardeşin elmas kılıcı vardır. (42)

Devin üçüncü başı özel bir kılıç ile kesilir. (43)

Zülkarneyn'in elmas kılıcı vardır. (46)

F841. Olağanüstü gemi.

Oğlan; ateşte yanmayan, suda batmayan bir gemi yaptırıp yola çıkar. (57)

F842.1.4. Altın köprü.

İfritler, kadının isteği üzerine altın bir köprü inşa ederler. (41)

Tanbatır, altın köprüden geçerek, kendisini üst dünyaya çıkaracak tekeleri bulur.
(45)

F862. Olağanüstü at nalı.

At için hazırlanan nallar, her ustanın yapamadığı çok sağlam nallardır. (55)

F900. Olağanüstü olaylar.

Beline kadar toprağa gömülü kadının yanında, su akmaya, meyveler yetismeye başlar. (75)

F913. Kurbanlar, yutanın karnından kurtarılır.

Keçi, kurdun karnını yarar ve oğlaklarını kurtarır. (12)

Ayaksız oğlan, kendisini yutan, ama kusmayan Calmavız öldürülerek, kurtarılır.
(42)

F914. İnsan yutulur ve kusulur.

Calmavız, üç oğlanı ve kızı canlı bir şekilde yutar ve geri kusar. (42)

F966. Tanrı'dan (veya gökten) gelen sesler.

Kız, çocuklarını suya düşürünce, gökten "Tut çocuklarını" diye bir ses iştir. (97)

F1068. Realist rüya.

Küçük kız rüyasında bir çiçek görür. (32)

Çoban rüyasında gördüğü değerli eşyaların kızıl horozla dağı sürenin olacağını görür. (37)

Kız arkada kalan eşinin geleceğini rüyasında görür. (41)

Könikey rüyasında Dutan'ın geldiğini görür. (58)

Padişah rüyasında; on iki asker ve altın direk, altın tabak ve altın kaşık, bıçak görür. (81)

Oğlan rüyasında, padişahın kızı ile evlendiğini görür. (92)

Alpamşa rüyasında güvercin görür ve yaşlı bir kadın, rüyasının bir oğlu olduğu anlamına geldiğini söyler. (47)

G. DEVLER

G0. Devler

G10-G399. Devlerin Çeşitleri

G10-G99. Yamyamlar ve Yamyamlık

G10-G49. Düzenli Yamyamlık

G50-G79. Ara Sıra Yamyamlık

G100-G199. Çok Büyük Devler

G200-G299. Cadılar

G300-G399. Diğer Devler

G400-G499. Devlerin Hakimiyeti Altına Girmek

G500-G599. Dev Yenilir

G600-G699. Diğer Dev Motifleri³⁰

G11.2. Yamyam dev.

Altın saraydaki dev insan eti yiyerek beslenmektedir. (41)

G11.3. Yamyam büyücü kadın.

Adamın evlendiği kadın geceleri ölü yiyen büyücü bir kadındır. (34)

G81. Farkında olmadan yamyamla evlenme.

Adam, farkında olmadan, geceleri ölü eti yiyen bir kızla evlenir. (34)

G156. Devlerin padişahı.

Dev padişahı bir gece padişahın karısını rüzgar şeklinde gelerek kaçıır. (41)

Oğlana âşık olan kız devlerin padişahıdır. (82)

G200. Cadı (Büyücü)

Gülçiçek'in kaynanası insanlara kötülük eden yaşlı bir cadıdır (ubırlı kocakarı). (38)

Calmavız insanların kanını emen bir cadıdır. (42)

Ubırlı kocakarı insanların kanını emen bir cadıdır. (44, 46)

Calmavız insanları yutan tek gözlü bir cadıdır. (58)

³⁰ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume Three F-H, ss. 274-275.

Yaşlı bir kadın kılığındaki büyücü, Yözmi ve arkadaşlarını kayıkla gölün karşısına geçirirken, onları suya düşürüp öldürmeye çalışır. (62)

Cadı, oğlanı ve yanındaki hayvanları taşa dönüştürür. (66)

Ubırlı kocakarı insanları yemektedir. (73)

Ubırlı kocakarı insanlara kötülük yapmaktadır. (76)

Ubırlı kocakarı iyi davrananları ödüllendirir, kötü davrananları cezalandırır. (78)

Ak saçlı bir kocakarı şeklindeki cadı hamamda ortaya çıkar ve kızları kandırarak götürmeye çalışır. (79)

G204. Cadının hizmetindeki kız.

Kız, cadının evinde onun isteklerini yerine getirir. (78)

G213.1. Tek gözlü cadı.

Calmavız'ın alnının ortasında büyük bir gözü vardır. (58)

G262.1. Cadı (Büyücü) kan emer.

Calmavız, kızın dizine yatar ve saçını taratırken kızın kanını emer. (42)

Ubırlı kocakarı, kızın parmağından kanını emer. (43)

Ubırlı kocakarı başına bakmasını isteyerek kızın dizine yatar ve kızın kanını emer. (45)

G275.3. Cadı (Büyücü) yakılır.

Büyük kardeş, büyücüyu ateşe atar ve yakar. (66)

G275.7. Cadı (Büyücü) yakalanır ve dövülür.

Tanbatır, Ubırlı kocakarıyı yakalar ve arkadaşları ile birlikte onu döverler. (45)

G275.8. Kahraman cadıyı öldürür.

Calmavız, okçu tarafından gözünden vurulur ve ölür. (58)

Calmavız, oğlanın arkadaşları tarafından öldürülür. (42)

Ubırlı kocakarı, Eygeli'nin verdiği kılıç ile kız tarafından öldürülür. (43)

Büyücü kadın (ubırlı kocakarı) kurt şeklinde iken Gülçiçek'in ağabeyi tarafından öldürülür. (38)

G278. Büyücü (cadı) kadının ölümü.

Büyücü kadın, kocası tarafından ata dönüştürülür ve suda boğularak ölür. (34)

G307. Cinler

Ahmet, Kara ormanda cinlerin sarayına misafir olur. (48)

G361.1. Çok başlı dev.

Devin dokuz başı vardır. (41)

Devin on iki başı vardır. (41)

Kilitli kapının ardında on iki başlı dev vardır. (49)

Allahverdi, yer altında beş başlı devi öldürür. (83)

G361.1.2. Üç başlı dev.

Padişahın sürülerini kaçıran dev, üç başlıdır. (43)

Üç başlı dev, oğlana sihirli bir tütün kesesi verir. (49)

G361.1.4. Yedi başlı dev.

Yedi başlı dev, bir sarayda yaşamaktadır. (41)

Allahverdi, yer altındaki yedi başlı devi öldürür. (83)

G440. Dev bir insanı kaçıır.

Dev, padişahın karısını kaçıır. (41)

Dev, daha önceden üç kız kardeşi kaçırmıştır. (43)

Devler üç kızı kaçırmıştır. (46)

Ahmet uyurken dev gelir ve kızı, altın bülbülü ve altın toynaklı atı kaçıır. (48)

Üç kardeş dev üç kız kardeşi kaçıır. (49)

On iki başlı dev oğlanın karısını kaçıır. (49)

Devler padişahı olan cüce, bir padişahın üç kızını kaçırmıştır. (50)

G201. Aptal dev.

Ormanı bekleyen dev aptal bir devdir. (99)

Dev, oğlanın yaptığı hileleri sezmez. (100)

G510. Dev öldürülür, sakatlanır veya tutsak edilir.

Ortanca kardeş, ağabeyleri uyurken uzakta gördüğü ışığın yanına gider ve devi öldürür. (52)

Oğlan, karısını kaçıran devi öldürür. (54)

Oğlan, horoz şekline giren devi, atmacaya dönüşerek, öldürür. (67)

Oğlan, güvercin şeklinde giren dev mollaı, atmacaya dönüşerek, öldürür. (70)

Orman bekçisi, kendisine saldıran devi öldürür. (84)

G512.1.2. Devin başı kesilir.

Oğlan elmas kılıç ile devin başını keser. (41)

Oğlan, devin karısının gönderdiği kılıç ile devin başını keser. (43)

Zülkarneyn elmas kılıcı ile devlerin başını keser. (46)

Oğlan, kılıcı ile devin başını keser. (75)

G512.8.2. Dev, taşla vurularak öldürölür.

Oğlan, devin başına taşla vurur ve devin başı tekrar toplanır, ama oğlan ikinci kez vurmayınca dev ölür. (44)

G514.1. Dev, kutunun (kafes) içinde tuzağa düşürölür.

“On üç”, dev hile ile tabutun içine sokar. (59)

G530.1. Devin karısından gelen yardım.

Devin karısı, oğlanın devi öldürmesine yardım eder. (41)

Devin büyük karısı, oğlana dev nasıl öldüreceğini anlatır ve üçüncü başını kesmesi için kılıç gönderir. (43)

G530.2. Devin kızlarından gelen yardım.

Devin oğlandan istediği şeyleri devin kızı yerine getirir. (35)

Dev mollarının kızı babasının isteklerinin yerine getirilmesinde oğlana yardım eder. (70)

G530.3. Devin annesinden gelen yardım.

Devlerin annesi, oğlana kız kardeşlerinin yerini söyler. (49)

G535. Devin evindeki tutsak kız, kahramana yardım eder.

Dev tarafından kaçırılan padişahın kızları, devlerin öldürölmesinde oğlana yardım ederler. (45)

Devlerin kaçırdığı kızlar, Zülkarneyn'in devleri öldürmesini yardım ederler. (46)

G550. Devden kurtarma.

Kadınlar, padişahın oğlu tarafından devden kurtarılır. (41)

Kızlar, Zülkarneyn tarafından devlerden kurtarılır. (46)

Padişahın büyük kızı, oğlan tarafından devden kurtarılır. (75)

G551. Devden, bir akraba tarafından kurtarılma.

Kadın, oğlu tarafından devden kurtarılır. (41)

G551.1. Kız kardeşler, erkek kardeş tarafından devden kurtarılır.

Oğlan, üç dev de öldürür ve ablalarını kurtarır. (49)

G552. Yardımcı hayvanlar tarafından devden kurtarılma.

Orman bekçisi, kedisinin yardımıyla devden kurtulur. (84)

G610.3. Görev olarak devden bir şey çalma.

Padişah, “On üç”ten devin atını ve yorganın getirmesini ister. (59)

H. İMTİHANLAR (TEST ETME)

H0-H199. Kimlik İmtihanları: Tanıma

H200-H299. Doğruluk İmtihanları

H300-H499. Evlilik İmtihanları

H310-H359. Damatlık İmtihanları

H360-H399. Gelinlik İmtihanları

H400-H459. Namusluluk İmtihanları

H500-H899. Zeka İmtihanları

H500. Zeka ve Yetenek İmtihanları

H510. Tahmin İmtihanları

H530-H899. Bilmeceler

H900-H1199. Cesaret İmtihanları: Görevler

H900-H999. Görevlerin Verilmesi ve Yerine Getirilmesi

H900-H949. Görevlerin Verilmesi

H950-H999. Görevlerin Yerine Getirilmesi

H1000-H1199. Görevlerin Tabiatı

H1010-H1049. İmkansız veya Saçma Görevler

H1050-H1089. Mantiğa Aykırı Görevler

H1200-H1399. Cesaret İmtihanları: Aramalar

H1200-H1249. Aramalarda Görevlendirilme Şartları

H1250-H1399. Aramaların Tabiatı

H1400-H1599. Diğer İmtihanlar

H1400-H1449. Korku İmtihanları

H1450-H1499. Dikkat İmtihanları

H1500-H1549. Tahammül ve Hayatta Kalma İmtihanları

H1550-H1569. Karakter İmtihanları

H1570-H1579. Çeşitli İmtihanlar³¹

H11.1. Hayat hikâyesi anlatarak, tanıma.

³¹ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume Three F-H, ss. 367-369.

Oğlan, kadının başından geçenleri dinler ve onun annesi olduğunu anlar. (41)

Ahmet; ailesini, nereli olduğunu ve kimleri aradığını anlatınca, ağabeyleri onun kendi kardeşleri olduğunu anlarlar. (48)

Gelinler, oğlanların başından geçenleri anlatınca, padişah onları tanır. (75)

Kız, başından geçenleri hikâye şeklinde anlatır ve kocası ile ağabeyi gerçeği öğrenir. (97)

H21. Resim yoluyla tanıma.

Padişahın askeri, elindeki resimden kızı tanır. (67)

Oğlanı, etrafa asılmış olan resimlerinden tanırlar ve kızın yanına götürürler. (82)

H31.7. Benzersiz sihirli hareketi sergileme ile tanıma.

Oğlan, bülbül şekline dönüşür ve kız, oğlanı tanır. (74)

Möltel'in yaptıklarını, kız yapamayınca, yedi oğlan kız kardeşlerinin Möltel olduğunu anlar. (77)

H36.1. Terlik imtihanı: Terliklerim tam uymasıyla tanıma.

Padişahın oğlu, ayakkabının sahibini arayarak, kızı bulur. (80)

H50. Vücuttaki izlerden veya fiziki özelliklerden tanıma.

Adamın Şahmaran'ı gördüğü, vücudundaki beneklerden anlaşılır. (30)

Periler, herkesi hamama toplar ve kız kılığına giren oğlanı yakalarlar. (53)

Padişah, oğlanların başını açar ve altın başlı olduklarını görünce, onların kendi oğulları olduğunu anlar. (75)

Sandugaç, Alpamşa'yı kafasındaki mühürden tanır. (47)

Alpamşa, kimsenin kaldıramadığı kılıcını kaldırır ve kendisinin Alpamşa olduğunu ispat eder. (47)

H55. Damga aracılığıyla tanıma.

Oğlan, generalin sırtındaki damgayı gösterir ve kuğuyu kendisinin yakaladığını ispatlar. (63)

H57.2. Eksik parmaktan tanıma.

Oğlan, generalin kopuk parmağını göstererek, kuğuyu kendisinin yakaladığını ispatlar. (63)

Asker, kocakarının elinin olmadığını görünce, köyü talan eden kişinin o olduğunu anlar. (73)

Kızın ağabeyi, damadın elinin kesik olduğunu görünce, hırsızın o olduğunu anlar. (95)

H80.1. Gerçek kurtarıcı işaretlerden tanınır.

Oğlan, üzerinde babasının ve kendi adının yazılı olduğu taşı gösterir ve padişah, oğluna inanır. (44)

Oğlan, hayvanların boynundaki yüzükleri ve elindeki mendili göstererek, kızı ejderhadan kendisinin kurtardığını ispat eder. (66)

Oğlan, parmağındaki yüzükle kızı kendisinin kurtardığını ispat eder. (67)

Köylünün kızları kurtardığı, kızın yüzüğünden anlaşılır. (72)

Kızları oğlanın kurtardığı, yüzük ve mendilden anlaşılır. (75)

H81.1.1. Kahraman, uyuyan prenesten bir işaret alır.

Küçük oğlan hırsızları öldürdükten sonra, padişahın kızlarının mendillerini yanına alır. (52)

H83. Kurtarma işaretleri: Kahramanın kurtarmada başarılı olduğu ispat edilir.

Oğlan, elindeki mühürleri gösterir ve kızları kendisinin kurtardığını ispat eder. (44)

Üç kardeş, ejderhanın kuyruğu, devin parmağı ve hırsızların kulakları ile birbirlerini kurtardıklarını ispat ederler. (52)

Oğlan, ejderhanın yedi dilini ve kafalarını göstererek, kızı kendisinin kurtardığını ispat eder. (66)

H86.3. İsimlerin yazılı olduğu yüzük.

Oğlan, kızın ve padişahın adı yazılı olan yüzüğü gösterir ve kızı kurtardığı anlaşılır. (64)

H86.4. İsimlerin yazılı olduğu mendil.

Oğlan, kızın ve padişahın adının yazılı olduğu bileziği gösterir ve kızı kurtardığı anlaşılır. (64)

Kız, oğlana üzerinde kendi ismi yazılı olan bir mendil verir. (66)

Kız, oğlanın parmağına üzerinde kendi adı yazılı olan mendili sarar. (75)

H94. Yüzük aracılığıyla tanıma.

Babası, Eygeli'yi parmağındaki yüzükten tanır. (43)

Padişahın kızı Ahmet'i parmağındaki yüzükten tanır. (48)

Oğlan, kızın yüzüğünü gösterir ve kızı kurtardığı anlaşılır. (64)

Kız, hayvanların boynundaki yüzüklerden hayvanları tanır. (66)

Kız, oğlanı parmağındaki yüzükten tanır. (67)

Padişah, kızının yüzüğünü tanır ve kızını köylünün kurtardığını anlar. (72)

Kız, oğlanı kendi verdiği yüzükten tanır. (75)

H95. Bilezik aracılığıyla tanıma.

Oğlan, kızın bileziğini gösterir ve kızı kurtardığı anlaşılır. (64)

H102. Sözleşme aracılığıyla tanıma.

Padişah, oğlunu rüya yorumlayan gencin evlendirdiğine, oğlanın elindeki sözleşmeyi görünce inanır. (81)

H113. Mendille tanıma.

Kız, kendisinin mendilini görünce, kocasını tanır. (42)

Oğlan, kızın ipek mendilini gösterir ve kızı kurtardığı anlaşılır. (64)

Kız, oğlanı kendi verdiği mendilden tanır. (75)

H151.1.3. Olağanüstülüğün yerine getirilmesi ile tanıma.

Kız, istediğı olağanüstü ayakkabı ve gömleğın getirilmesiyle, bunları kendi kocasının yerine getirdiğini anlar. (41)

Kızlar, istedikleri elbiseler gelince, kendilerini kurtaran oğlanın döndüğünü anlarlar. (44)

Kızlar, isteklerini yerine getirenin Tanbatır olduğunu anlarlar. (45)

H161. Dönüştürölmüş insanı, aynı olan arkadaşlarının arasından tanıma.

Oğlan, kızın işaretleri ile,

a. Güvercinler arasından,

b. Koyunlar arasından,

c. Eski olmasına rağmen kıyafetlerinden tanır ve seçer. (70)

H324. Damatlık imtihanı: Prensesi, aynı giyinmiş olanların arasından seçme.

Molla, kızını vermek için, oğlandan;

a. Kızları güvercine dönüştürür ve sevdiğini seçmesini ister,

b. Kızları koyuna dönüştürür ve sevdiğini seçmesini ister,

c. Kendi kızına eski, diğerlerine güzel kıyafetler giydirerek, beğendiğini seçmesini ister. (70)

H326. Damatlık imtihanı: Beceri (Hüner).

Padişahın bir adada yaşayan kızı, kendisine ulaşabilen, hünerli bir kişi ile evlenecektir. (74)

Kız, padişahın oğluna kendisi ile evlenebilmesi için hüner öğrenmesi gerektiğini söyler. (98)

H326.1.2. Damatlık imtihanı: Okçulukta beceri.

Padişah, hedefteki yüzükten oku geçiren kişiye kızını vermeyi vaat eder. (42)

Padişah, kırk arşın uzunluğundaki direğin üstüne bir altın koyar ve altını vurmalarını ister; Dutan'ın arkadaşı altını vurur ve yarışı kazanır. (58)

H328. Damatlık imtihanı: Tahammül gücü.

Padişah, kızının güzelliğine dayanabilen kişi ile kızını evlendirecektir. (49)

Nurgüzel, kendi güzelliği karşısında üç gün ayakta kalabilen kişi ile evlenecektir. (53)

H328.5. Damatlık imtihanı: Kaynayan suda yıkanma.

Kız, kırk gün kaynamış bakırın içinden yüzüğünü çıkarabilen kişiyle evleneceğini söyler. (55)

H330. Damatlık imtihanları.

Kız, kendisiyle evlenmek isteyen oğlandan, hiç görmeden,

- a. Kendi ayakkabısı gibi bir ayakkabı,*
- b. Kendi gömleği gibi bir gömlek,*
- c. Kendi altın saçları gibi üç tel saç ister. (81)*

H331.4. Damatlık yarışması: Atıcılık

Han, nişanı vurana kızını vermeyi vaat eder. (40)

H331.5. Damatlık yarışması: Yarış.

Zengin adam, kızını vermek için Hamur oğlanın, kendi yarışçısını geçmesini şart koşar. (51)

Ateş padişahı, kızını vermek için kendi koşucusundan önce su alıp getirilmesini ister. (57)

Padişah, Könikey'i vermek için at yarışı düzenler, Dutan bu yarışı kazanır. (58)

Padişah Könikey'i vermek için koşu yarışı düzenler, Dutan'ın arkadaşı Yelayak yarışı kazanır. (58)

Padişah, altın saçlı kızı vermek için koşu yarışı düzenler, yarışı Taş Batır kazanır. (60)

Padişah, kızını vermek için yarış düzenler ve Yözmi, yarışı arkadaşının yardımıyla kazanır. (62)

H331.6. Damatlık yarışı: Güreş

Padişah, Könikey'i vermek için güreş düzenler, Dutan'ın arkadaşı güreşi kazanır. (58)

Padişah, altın saçlı kızı vermek için güreş düzenler, güreşi Meşe Batır kazanır. (60)

H331.14. Damatlık yarışması: Kuvvet/güç imtihanları.

Padişah, üç değirmen taşını kucaklayıp, dağa tırmanan kişiye kızını vermeyi vaat eder. (47)

Ahmet, cinleri öldürdüğünü söyleyen bahadırların, bir cinin kafasını getirmesini isteyerek, bahadırların yalan söylediğini ortaya çıkarır. (48)

Oğlan, ejderhaları öldürdüğünü iddia eden kişinin kaldıramadığı ejderha başlarını kaldırır ve gerçek kurtarıcının kendisi olduğunu ispat eder. (64)

H335.0.1. Gelin, damat adayına görevleri yerine getirmesinde yardımcı olur.

Devin kızı, delikanlının görevleri yerine getirmesine yardım eder. (35)

H346. Prenses, onu iyileştirene verilir.

Padişah, kızını, onu iyileştirene vermeyi vaat eder. (86)

Padişah, kızını iyileştirdiği için asker kılığındaki kıza verir. (96)

H355.6. Damatlık imtihanı: Yüzükten geçebilecek kadar güzel bir düğün elbisesinin getirilmesi.

Kız, kendisini isteyen oğlanın yüzükten bile geçebilecek kadar ince, dikişsiz bir gömlek getirmesini ister. (41)

Padişah, kızını vermek için önü altın, arkası gümüş bir gömlek ister. (54)

H388. Gelinlik testi: Akıllılık.

Oğlan, yaşlı adama söylediklerinin ne anlama geldiğini anlayan kızla evlenir. (90)

H530. Bilmece.

Padişah, oğlana;

a. Aynı özelliklere sahip iki attan, hangisinin genç, hangisinin yaşlı olduğunu,

b. Aynı uzunluk ve kalınlıktaki iki ağaçtan, hangisinin baş, hangisinin uç kısmı olduğunu bilmesini ister; oğlan babasının tecrübesi ile çözümü bulur. (85)

Düşman ülkenin padişahı,

a. Aynı özelliklere sahip üç elmanın hangisinin daha eski, hangisinin yeni mahsul olduğunu,

b. Aynı kalınlıktaki ağacın, hangi tarafının başı, hangi tarafının ucu olduğunu,

c. Aynı özelliklere sahip üç attan, hangisinin genç, hangisinin yaşlı olduğunu bilinmesini ister. (92)

H561.1.1.1. Akıllı kız gizemli sözleri yorumlar.

Fakir adamın kızı, padişahın sorularını cevaplar, isteklerini yerine getirir. (93)

H586. Yol arkadaşlarının bilmeceleeri, yolun sonunda kız tarafından yorumlanır.

Oğlan yolda yaşlı adamın,

a. “Cinsiyetin ne?”, sorusuna, “Bilmiyorum.” diye cevap verir, bununla da henüz halk için yararlı bir iş yapmadığını.,

b. “Annen baban var mı?”, sorusuna, “Yerden bittim.” diye cevap verir, bununla da sorunun yanlışlığını,

c. Mesleğini sorunca, kirli mendil göstermesiyle de çiftçilik yaptığını anlatmaya çalıştığını,

d. Oğlanın ihtiyara cenazenin ölü olup, olmadığını sormasıyla da arkada çocuklarının kalıp kalmadığını anlattığını yaşlı adamın kızı bilir. (90)

H586.3. Bir yolcu diğerine: Birimiz diğerini taşıyın ve yol kısalsın. (Birbirimize masal anlatalım ve yolda birbirimizi eğlendirelim.)

Oğlan, yaşlı adama; “Yorulunca birbirimizin sırtına binelim.” der, bu sözle de biri konuşurken, diğerinin dinlemesi gerektiğini anlatmak ister. (90)

H586.4. Bir yolcu diğerine: Bu tarla hasat edilmiş. (Bunun geliri müsrifler tarafından harcanmış.)

Oğlan, yaşlı adama biçilmemiş ekinleri gösterip, bu ekinlerin yenip, yenmediğini sorar. Bununla da fakirlerin, daha ürünü kaldırmadan borç yaptıklarını anlatmak ister. (90)

H588. Babanın gizemli nasihatleri.

Yaşlı adam büyük oğluna her köye bir ev yapmasını vasiyet eder. Bununla da her köyde dost edinmesi gerektiğini anlatmaya çalışır. (88)

H588.3. Babanın nasihati: Her hafta yeni bir kadınla evlen. (Karını, çok sık görme.)

Yaşlı adam küçük oğluna sık sık evlenmesini vasiyet eder. Bununla da çalışmasını ve çalışıp, döndükten sonra karısı ile yeniden evlenmiş gibi olacağını anlatır. (88)

H588.11. Daima ballı ekmek ye. (Gayretli çalış, ekmeğin bal kadar tatlı olur.)

Yaşlı adam, ortanca oğluna her zaman tatlı yemesini vasiyet eder. Bununla çalışıp, kazandığını yemesi gerektiğini anlatır. (88)

H614. Gizemli olguların açıklanması.

Babanın vasiyetleri, yaşlı bir adam tarafından çocuklara açıklanır. (88)

H617. Rüyaların sembolik yorumu.

Padişahın rüyasında gördüğü on iki asker, on iki küp altına; altın direk, padişahın kendisi; altın tabak, padişahın karısı; altın kaşı ve çatal, padişahın oğlu ile kızına işaret etmektedir. (81)

H630. En üstünlük bilmeceleeri.

Yaşlı adam gelinlerine dünyadaki en güçlü sesin ne sesi olduğunu sorar, fakir gelin; “tuz ve ekmek” diyerek, doğru cevap verir. (89)

H651.1. En parlak şey nedir? Güneş.

Yaşlı adam gelinlerine dünyadaki en parlak şeyin ne olduğunu sorar, fakir gelin; “ay ve güne”ş diyerek, doğru cevabı bulur. (89)

H653.1. En şişman şey nedir? Dünya (Yeryüzü)

Yaşlı adam gelinlerine dünyadaki en semiz şeyin ne olduğunu sorar, fakir gelin “yer” diyerek, doğru cevabı verir. (89)

H708. Dünyada kadınlar mı çoktur, erkekler mi?

Kuşlar padişahı, kuşları toplar ve onlara dünyada erkeklerin mi kadınların mı çok olduğunu sorar. (28)

H774. Bilmece: Neden kadınlar, erkeklerden daha çoktur? (Bazı kadınlar, kocalarını kadın gibi yapar.)

Baykuş, kuşlar padişahının sorusuna; “kadınlar çok”, çünkü kadın sözü dinleyen erkekleri de kadından saydığını söyler ve kadınlar çok diye cevap verir. (28)

H911. Görevler kıskanç rakibin (hasmın) önerisi ile verilir.

Padişah, Arslan'ın arkadaşının önerisi üzerine Arslan'ın bazı olağanüstü görevleri yerine getirmesini ister. (61)

Yeğenini kıskanan amcasının önerisi üzerine padişah, Katıp'tan kırk katlı bir saray yaptırtmasını ister. (68)

H912. Görevler, kıskanç kardeşlerin önerisi ile verilir.

Padişah, küçük kardeşlerini kıskanan ağabeylerinin önerisi üzerine “On üç”e bazı görevler verir. (59)

H935. Görevler, cadı tarafından verilir.

Ubırlı kocakarı, oğlanın kız kardeşine gelerek,

a. Ağabeyinin “Su kızı”nı,

b. “Süt gölü”nü,

c. Kendi kendine çalan müzik aletini,

d. “Ateş akordeonu”nu getirmesi gerektiğini söyler. (76)

Ubırlı kocakarı, eve gelen kızlardan bazı isteklerde bulunur. (78)

H963. Ağacın üzerindeyken işitilen sırlarla görev yerine getirilir.

Cömert, ağacın tepesindeyken cinlerden duyduğu şekilde, padişahın kızının gözlerini iyileştirir. (86)

H970. Görevlerin yerine getirilmesinde yardım.

Arslan, altın kuşu çağırır ve altın kuş, padişahın isteklerini yerine getirir. (61)

Padişahın düzenlediği yarışın kazanılmasında, Yözmi'ye arkadaşı yardım eder. (62)

Dev mollanın verdiği görevlerin yerine getirilmesinde, devin kızı oğlana yardım eder. (70)

H973.1. Görev periler tarafından yerine getirilir.

Kız, perileri çağırır ve devin isteklerini periler yerine getirir. (36)

Peri padişahının veziri, oğlanın aradığı altın suyu getirip, oğlana verir. (53)

Padişahın istekleri, periler tarafından yerine getirilir. (67)

H982. Hayvanlar, görevlerin yerine getirilmesinde kahramana yardım eder.

Oğlan, babasından kalan atın yardımıyla padişahın isteklerini yerine getirir. (55)

Oğlan, atının yardımıyla padişahın isteklerini yerine getirir. (56)

Karıncalar, otların taşınmasında oğlana yardım ederler. (65)

Sihirli at, Ubırlı kocakarının söylediklerinin yerine getirilmesinde oğlana yardım eder. (76)

H1053.1. Görev: Ne yürüyerek ne de at üstünde gel. (Başka bir hayvana binilir.)

Padişah, fakir adamdan ne ata binerek ne de yürüyerek gelmesini ister; adam, kızının tavsiyesiyle, bir tekeye binerek saraya gider. (93)

H1054.1. Görev: Ne giyinik ne de çıplak gel. (Ağ veya benzerini bürünerek, gelme.)

Padişah, fakir adamdan ne çıplak ne de giyinik olarak gelmesini ister; adam, kızının tavsiyesiyle, balık ağından bir kıyafet giyerek saraya gider. (93)

H1063. Görev: Ne aç, ne de tok gel. (Çorba içmek, yaprak veya benzerini yemek.)

Padişah, fakir adamdan ne aç ne de tok gelmesini ister; kızı adama tok derse yemesini, aç derse yememesini söyler. (93)

H1022.2.2. Görev: Bir parça ipten, gömlek dikme. Karşı görev: Bir çubuktan dokuma tezgahı yapma.

Padişah, üç kariş ip verir ve bundan bir gömlek bir de pantolon dikilmesini ister; kız, bir kibrit çöpü verir ve “padişah, bundan bir dokuma tezgahı yaptırırsa, dikerim.” der. (93)

H1024.1.1.1. Görev: Bir öküzü, buzağılı yapma. Cevap: Bir adamı çocuk doğurması için hazırlama.

Padişah, bir koç verir ve ertesi güne kadar koçun kuzulamasını ister; padişah gelince, kız babasını saklar ve nerede olduğunu soran padişaha; “hamamda doğuruyor” diye cevap verir. (93)

H1090. Mucizevi hız gerektiren görevler.

Patron, ot yığınının bir gece de teker teker taşınmasını ister. (65)

H1095.2. Bir günde kesilen ormandaki ağaçlardan odun yapıp, yığma görevi.

Dev, bir ormandaki ağaçların kesilerek, odun şeklinde bir gecede yığılmasını ister. (36, 37)

H1109.1. Uzak bir dağdan cadıdan önce su getirme görevi.

Padişah, oğlandan, hızlı koşan yaşlı kadından önce uzak bir dağdan su getirmesini ister. (57)

Padişah, Yözmi'den hızlı koşan yaşlı kadından önce uzak bir gölden su getirmesini ister. (62)

H1112. Tavşanları gütme görevi.

Patron, işçiden kırk tavşanı kaybetmeden gütmesini ister. (65)

H1130. İnsanüstü görevler.

Padişah, oğlandan;

- a. *Yüz atı; altın toynaklı ve gümüş yeleli yapmasını,*
- b. *Yüz sığırı; altın boynuzlu ve zincir kuyruklu,*
- c. *Yüz keçiyi; altın boynuzlu ve gümüş tüylü yapmasını ister. (61)*

Padişah, oğlandan;

- a. *Topal ve tek gözlü bin zayıf koyunu iyileştirmesini,*
- b. *Bin koyunu, iki bin yapmasını, ister. (63)*

H1131. Büyük bir köprü inşa etme görevi.

Kadın, ifritlerden kendi sarayından şehre kadar uzanan altın bir köprü yapmalarını ister. (41)

H1131.1. Toprak ve denizin üstüne köprü inşa etme görevi.

Dev molla, evine dönebilmesi için oğlandan suyun üstüne köprü kurmasını ister. (70)

H1133. Kale inşa etme görevi.

Padişah, oğlandan vahşi hayvan kemiklerinden bir ev yapmasını ister. (57)

Padişah, kızını vermek için, oğlanın bir saray yaptırmasını ister. (67)

Padişah, Katıp'tan kırk katlı bir saray yapmasını ister. (68)

H1133.4. Altın bir saray yapma görevi.

Padişah, kızını vermek için, oğlanın altın bir saray yapmasını ister. (54)

Padişah, kızını vermek için, altı odalı altın bir ev yapılmasını ister. (83)

H1141. Çok miktarda yeme görevi.

Ateş padişahı, kırk öküzün ve kırk fırın ekmeğin yenmesini ister. (57)

H1142. Çok miktarda içme görevi.

Ateş padişahı, kırk fıçı içkinin içilmesini ister. (57)

Padişah, altın saçlı kızı vermek için üç fıçı içkiyi içmelerini ister, görevi gölün suyunu içen kız yerine getirir. (60)

H1151.9. Devin altın atını çalma görevi.

Padişah, "On üç"ü devin atını çalmaya gönderir. (59)

H1154.8. Sihirli atı zaptetme görevi.

Dev, oğlandan kimsenin sulayamadığı atını sulayıp, geri getirmesini ister. (36, 37)

H1172. Bir devi mahkemeye getirme görevi.

Padişah, “On üç”ün devi yakalayarak, getirmesini ister. (59)

H1199.1. Güzel bir bahçe oluşturma görevi.

Padişah oğlandan güzel bir bahçe kurmasını ister. (67)

Dev molla, oğlandan köprünün etrafına dünyadaki bütün ağaçların dikilmesini ve ağaçlarda her çeşit kuşun ötmesini ister. (70)

H1210.1. Arama, baba tarafından kararlaştırılır.

Padişah, üç oğlunun mallarını çalan kuşu aramasına izin verir. (40)

Padişah, büyük oğlanlarını kaybolan mallarını aramaya gönderir. (42)

H1210.2. Arama, kral tarafından verilir.

Han, oğlandan yedi atı getirmesini ister; oğlan yakalanır ve bu han da oğlandan güzel sesli bir dombırayı getirmesini ister; oğlan tekrar yakalanır ve bu han da oğlandan güzel bir kızın getirilmesini ister. (40)

H1213. Olağanüstü kuşun aranmasına, onun bir tüyünün görülmesi neden olur.

En küçük oğlanın, kuşun bir tüyünü ele geçirmesi üzerine, bu kuşun aranmasına karar verilir. (40)

Padişah, altın tüyü gördükten sonra, altın kanatlı kuşun getirilmesini ister. (55)

Altın kuşun aranmasına, altın kanatların görülmesi neden olur. (56)

Zengin ağabey, altın kanat ve altın yumurtayı gördükten sonra, altın kuşun da getirilmesini ister. (66)

H1235. Aramada yardımcıların arka arkaya gelmesi. (Bir yardımcı, diğerine gönderir, o da başka birine gönderir.)

Eygeli, babasının mallarını aradığını bir kocakarıya söyler, o da ablasına gönderir, ablası da büyük ablasına gönderir. (43)

Oğlan, sihirli müzik aletini ararken bir kocakarıya onun yerini sorar, kocakarı oğlanı ablasına gönderir, ablası da büyük ablasına gönderir. (76)

H1242. En küçük erkek kardeş, araştırmayı tek başına başarır.

Ağabeyleri ile birlikte, babasının kayıp mallarını araştırmaya çıkan en küçük kardeş, tek başına başarılı olur. (40)

Yözmi, evlenmek için aradıkları yüz kız kardeşi kendisi bulur. (62)

H1242.1. Umut vermeyen kahraman aramada başarılı olur.

Padişahın işi başaramayacağını düşündüğü en küçük oğlu, gece uyumaz ve altın elmaları çalanın bir kuş olduğunu öğrenir. (44)

H1316. En güçlüyü arama.

Zülkarneyn, dünyada en güçlü olan kişiyi bulmak için yola çıkar. (46)

H1320.1. Sihirli nesnenin aranması.

Padişah, oğlandan sarayı aydınlatacak bir ışık getirmesini ister. (55)

H1321. Olağanüstü suyu arama.

Padişah, oğlandan altın suyu getirmesini ister. (53)

H1321.2. Şifalı suyu arama.

Oğlan, kör karı kocanın gözlerinin iyileşmesi için gerekli olan suyu aramaya çıkar. (44)

H1331.1. Olağanüstü kuşun aranması.

Üç kardeş, babalarının malını çalan büyük kuşu aramaya çıkar. (40)

H1331.1.3. Altın kuşun aranması.

Elmas padişahı, Ahmet'ten altın bülbülü getirmesini ister. (48)

Padişah, oğlandan altın kanatlı kuşu getirmesini ister. (53)

Padişah, oğlandan altın kanatlı kuşun getirmesini ister. (55)

Padişah, oğlandan altın kuşun getirilmesini ister. (56)

Zengin ağabey, kardeşinden altın kuşu getirmesini ister. (66)

H1331.4. Olağanüstü atın aranması.

Oğlan, kurdun bahsettiği olağanüstü atı arar. (41)

Güneş padişahı, Ahmet'ten Elmas padişahının altın toynaklı atını getirmesini ister. (48)

Padişah, kızını vermek için gümüş yeleli bir at koşulmuş fayton ister. (54)

Altın kanatlı kuşun isteği üzerine padişah oğlandan olağanüstü atın getirilmesini ister. (55)

H1335.5. Olağanüstü çiçeğin aranması.

Küçük kız, babasından rüyasında gördüğü çiçeği ister. (32)

H1376.2. Korkunun ne olduğunu öğrenmek için arama.

Oğlan, kız kendisine korkmadan gelme dediği için kendisini korkutacak şeyi aramaya çıkar. (71)

H1381.3.1. Eş arama.

Yözmi, ejderha için padişahın kızını aramaya çıkar. (62)

H1381.3.1.1. Kral için eş arama.

Cin padişahı, Güneş padişahının kızının getirilmesini ister. (48)

Padişah, kuştan öğrendiği güzel bir kızın getirilmesini ister. (55)

Padişah, Elmas padişahının Yıldız adlı kızının getirilmesini ister. (56)

Padişah, ateş padişahının kızının getirilmesini ister. (57)

H1381.3.1.2. Kendisi için eş arama.

Kırk kardeşin en büyüğü, evlenmek için kırk kız kardeş aramaya çıkar. (60)

Yüz kardeş, evlenmek için yüz kız kardeş aramaya çıkar. (62)

Oğlan, Ubırlı kocakarının bahsettiği Su Kızı'ni aramaya çıkar. (76)

Yedi erkek kardeş, evlenmek için kız aramaya çıkar. (77)

Padişahın oğlu, resimlere bakar ve evlenmek istediği kızı aramaya çıkar. (81)

H1381.3.1.2.2. Kahraman rüyasında gördüğü kızı aramaya çıkar.

Padişah oğlu ile hizmetçi oğlu, padişah oğlunun rüyasında gördüğü kızı aramaya çıkar. (82)

H1385.1. Kaçırılan prensesi arama.

Üç kardeş, padişahın kaybolan kızlarını aramaya çıkar. (45)

İki general ve bir köylü padişahın kaybolan kızını aramaya çıkar. (72)

H1385.8. Kayıp erkek kardeşleri arama.

Ahmet, geri dönmeyen on ağabeyini aramaya çıkar. (48)

H1400. Korku imtihanı: Bir insana korkunun ne olduğunu göstermek için, çeşitli testlere tabi tutulur.

Hiç korkmadığını söyleyen oğlandan, korkunun öğrenmesi için bazı görevleri yerine getirmesi istenir. (71)

H1411. Korku imtihanı: Cinli evde kalma.

Kız, oğlandan ormandaki bir evden bir şey getirmesini ister. (71)

H1416. Korku imtihanı: Geceyi mezarlıkta geçirme.

Kız, korkmadığını söyleyen oğlandan, geceleyin mezardan bir şey getirmesini ister. (71)

H1440. Korkunun öğrenilmesi.

Kız, oğlanı sihirle korkutur ve oğlan kızın yanında kalmaya karar verir. (71)

H1471.1. Kralın bahçesinde hırsızları yakalamak için bekleme.

Padişahın üç oğlu, babalarının bahçesine giren hırsızı yakalamak için sırayla beklerler. (44)

H1511. Sıcaklık imtihanı. Kahraman ateşte yakılarak, öldürülmeye çalışılır.

Zengin adam, Hamur oğlanı ve arkadaşlarını hamama kapatır ve yakmaya çalışır, nefesi ile buz tutturan sayesinde kurtulurlar. (51)

H1555. Dürüstlük imtihanı.

Ubırlı kocakarı, evine gelen kızlardan çeşitli isteklerde bulunur ve altınları alıp, almayacaklarını test eder. (78)

H1556. Bağlılık (vefa) imtihanı.

Devler padişahı olan kız ve hizmetçi oğlu, padişah oğlunun vefalı olup, olmadığını test etmeye karar verirler. (82)

H1557. İtaat imtihanı.

Kurt, ormana giren kardeşlere ormanın kendisine ait olduğunu ve orayı terk etmelerini ister, itaat etmeyenleri cezalandırır, itaat edeni ise ödüllendirir. (41)

H1562. Kuvvet imtihanı.

Kız, oğlandan demir kapıyı açmasını ister ve onun gücünü sınar. (45)

H1562.2. Kuvvet imtihanı: Taşı kaldırma.

Annesi, devin küresini kaldırmasını isteyerek, oğlunun gücünü sınar. (41)

H1564. Misafirperverlik imtihanı.

Kurt, insan kılığında gelerek, oğlanın kendisini ağırlayıp, ağırlamayacağını sınar. (41)

H1591. Atıcılık yarışması.

Oğlan ve ağabeyleri, kimin doğru söylediğinin anlaşılması için ok ile hedefi vurmak için yarışır. (42)

J. AKILLILAR VE APTALLAR

J0-J199. Aklın (Bilginin) Kazanılması ve Sahip Olunması

J200-J1099. Akıllı ve Akılsız Davranışlar

J200-J499. Tercihler

J230-J299. Gerçek ve Açık Değerler

J300-J329. Mevcut Değerlerin Seçilmesi

J330-J399. Kazanmalar ve Kaybetmeler

J400-J459. Birlikte Seçmeler

J500-J599. İhtiyat ve Tedbir

J600-J799. Önsezi

J610-J679. Diğerleriyle Çatışmada Önsezi

J700-J749. Yaşam için Önlemleri Önceden Düşünme

J750-J799. Önceden Düşünmeler (Çeşitli)

J800-J849. Uyum Sağlayabilme

J850-J899. Talihsizlikte Teselli

J900-J999. Alçak Gönüllülük

J1000-J1099. Aklın Diğer Görünüşleri

J1100-J1699. Zekilik

J1100-J1249. Zeki İnsanlar ve Hareketleri

J1110. Zeki İnsanlar

J1130-J1199. Mahkemede Zekilik

J1210-J1229. Zeki Bir İnsan Diğerini Kontrol Dışı Bırakır

J1230-J1249. Akıllı Paylaşım

J1250-J1499. Zekice Sözlü Cevaplar (Hazırcevaplılık)

J1500-J1649. Zekice Pratik Karşılıklar

J1650-J1699. Çeşitli Zeki Hareketler

J1700-J2749. Aptallar ve Diğer Akılsız İnsanlar

J1700-J1729. Aptallar

J1730-J1749. Gülünç Cahillik

J1750-J1849. Gülünç Yanlış Anlamalar

J1750-J1809. Bir Şey Diğer Tarafından Yanlış Anlaşılır

J1850-J1999. Gerçeklere Karşı Gülünç Önemsemezlik

J1850-J1899. Hayvan veya Eşyalara İnsanmış Gibi Davranılır

J2000-J2049. Gülünç Dalgınlıklar

J2050-J2199. Mantıksız Dar Görüşlülük

J2200-J2259. Mantiğin Mantıksızca İhmali

J2260-J2299. Mantıksız Bilimsel Teoriler

J2300-J2349. Kolay Aldanan Aptallar

J2350-J2369. Aptalların Gevezeliği

J2370-J2399. Aptalların Yersiz Soru Sorması

J2400-J2449. Aptalca Taklit

J2450-J2499. Gerçek Aptallar

J2500-J2549. En Uç Noktada Aptallık

J2550-J2599. Minnettar Aptallar

J2600-J2649. Korkak Aptallar

J2650-J2699. Acemi Aptallar

J2700-J2749. Kolay Problemi Zorlaştırma

J2750-J2799. Akıllılık ve Aptallığın Diğer Görünüşleri³²

J21.15. “Eğer kendini asmak istersen, benim gösterdiğim taşa as.” Baba, savurgan oğlu çaresizlikten kendini asarken düşmesi için para bırakır.

Yaşlı adam, ölmeden önce müsrif oğluna çaresiz kalıp da kendini asacağı zaman kendisinin bıraktığı halkaya asmasını söyler. (91)

J130. Akıl (bilgi) hayvanlardan elde edilir.

Oğlan, sihirli attan kuğu etinin ölüme neden olduğunu, iç organlarının ise hastalığı iyileştirdiğini öğrenir. (63)

J134. Hayvan davranışları, insana nasıl korunabileceğini öğretir.

Horoz’un tavrı, adama nasıl ölümden kurtulabileceğini gösterir. (31)

J151. Yaşlı kişilerden öğrenilen akıl/bilgi.

Yaşlı kişiler, Ahmet’e ağabeylerinden daha güçlü olduğunu söylerler, Ahmet böylece ağabeyleri olduğunu öğrenir. (48)

³² Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume Four J-K, ss. 5-8.

İhtiyar bir adam, Ahmet'e altın toynaklı atı ve altın bülbülü nasıl bulabileceğini anlatır ve atın yuları ile bülbülün kafesine dokunmamasını tembihler. (48)

İhtiyar adam, oğlana altın suyu nerede bulacağını anlatır. (53)

Yaşlı at bakıcısı, hangi memlekette evlenecek kişileri bulabileceklerini seksen kardeşe anlatır ve Dutan'a bütün sıkıntıyı kendisinin çekeceğini haber verir. (58)

Yaşlı adam, oğlana tavşanları nasıl toplayabileceğini öğretir. (65)

Oğlan, babasından öğrendikleriyle padişahın sorularını cevaplar. (85)

Yaşlı bir adam bir kıssa anlatarak, hırsızın açığa çıkarır. (94)

J154.0.1. Babanın nasihatleri

Yaşlı adamın babası ölmeden önce, bir sandık bırakır ve zor durumda kaldığında açmasını tavsiye eder. (32)

Adam ölmeden önce oğluna, kız kardeşi evlenmeden evlenmemesini vasiyet eder. (34)

Zengin olan çoban, çocuklarını fakir oldukları günleri unutmamaları konusunda nasihat verir. (37)

Yaşlı adam, oğullarından öldükten sonra mezarına gelerek, dua etmelerini ister. (42)

Yaşlı adam, kendisi öldükten sonra oğullarının gurbete çıkmasını ve ikisi uyurken, birinin bekçilik yapmasını tavsiye eder. (52)

Yaşlı adam, ölmeden önce oğluna, padişahın işlerinden uzak durmasını nasihat eder. (54)

Yaşlı avcı ölmeden önce oğluna bir defter bırakır ve güneş nurunu alan varlıktan uzak durmasını tembihler. (57)

Yaşlı adam ölmeden önce oğullarına bazı nasihatlerde bulunur. (88)

Yaşlı adam, ölmeden önce oğluna çeşme başında karşılaşacağı kızla evlenmesini vasiyet eder. (96)

Yaşlı adam, kendisi ölünce kız kardeşini kollamasını vasiyet eder. (97)

J155. Kadından öğrenilen akıl (bilgi).

Kız, oğlana babasının evinde nasıl davranması gerektiğini ve hangi eşyaları seçmesi gerektiğini anlatır. (33)

Kız, devle başa çıkabilmesi için oğlana akıl verir. (36)

Yaşlı kadın, devin bekçilerini nasıl geçebileceğini ve dünyaya nasıl çıkabileceğini Turay'a anlatır. (50)

"On üç" yolda karşılaştığı yaşlı kadından devin atını, yorganını ve kendisini nasıl ele geçirebileceğini öğrenir. (59)

Oğlan, yaşlı kadından gölün karşısına nasıl geçeceğini öğrenir. (75)

Su kızı, kocasına ateş akordeonunu nasıl elde edebileceğini anlatır. (76)

J211.1. Aslanın payı.

Tilki, eşit paylaşım yapan kurdun başına gelenleri görünce, yakaladıkları bütün avı aslana verir. (6)

J1111. Akıllı kız.

Yaşlı adamın kızı, akıllı ve zeki bir kızıdır. (90)

J1172.3. Nankör hayvan yeniden tutsak edilir.

Kurtarıcısına ihanet eden yılan, tilkinin kurnazlığı ile yeniden tutsak edilir. (19)

J1177. Hırsız bulmak için hikâye anlatma.

Yaşlı adam bir hikâye anlatır ve hangisi daha doğru diye sorar, cevaplara göre de hırsız ortaya çıkarır. (94)

J1191.1. Olmayana ergi: Tay hakkında karar.

Üç dilenci doğan tayın, kime ait olduğu konusunda anlaşamazlar ve kadının yanına gelirler; kadın hüküm veremeyeceğini, padişahın tarladaki ekinleri yiyen balıkları kovmaya gittiğini söyleyerek, tayın atın sahibine ait olduğunu ifade eder. (93)

J1421. Hayvanlar arasında barış.

Tilki, horozu kandırmak için, bütün hayvanların dost olması için ferman yayımlandığını söyler. (9)

J1545.4. Kovulmuş kadının en değerli varlığı.

Padişah, kendisi yokken hüküm veren karısından, evdeki en sevdiği şeyi de alarak, evi terk etmesini ister; kadın, kocasını sarhoş eder ve yanına alarak, yola çıkar. (93)

J1565.1. Tilki ve turna birbirlerini yemeğe davet eder.

Tilki ve turna birbirlerini yemeğe davet eder. (8)

J2516.0.1. Bilinçli yanlış anlama. Kahraman intikam alır.

İnsanları hile ile kandıran zengin adamın isteklerini, oğlan kasıtlı olarak yanlış anlar ve ondan intikam alır. (100)

K. ALDATMALAR

K0-K99. Yarışmalar (Mücadeleler) Aldatma ile Kazanılır

K100-K299. Aldatıcı Anlaşmalar

K100. Aldatıcı Anlaşma

K110-K149. Değersiz Eşya Satışı

K200-K249. Borç Ödemede Aldatma

K300-K499. Hırsızlıklar ve Dolandırıcılıklar

K300. Hırsızlıklar ve Dolandırıcılıklar: Genel

K310-K439. Hırsızlıklar

K440-K499. Diğer Dolandırıcılıklar

K500-K699. Aldatma Yoluyla Kaçma

K700-K799. Aldatma Yoluyla Yakalama

K800-K999. Ölümcül Aldatmalar

K1000-K1199. Kendini Yaralayarak Aldatma

K1200-K1299. Küçük Düşürme Yoluyla Aldatma

K1300-K1399. Baştan Çıkarma veya Aldatıcı Evlilik

K1400-K1499. Saf Bir Kişinin Eşyaları Kaybolur

K1500-K1599. Zina ile İlgili Aldatmalar

K1600-K1699. Aldatıcı, Kendi Tuzağına Düşer

K1700-K2099. Yalan Söyleyerek Aldatmalar

K1700-K1799. Blöf Yoluyla Aldatma

K1800-K1899. Kıyafet Değiştirme veya Yanılsama Yoluyla Aldatma

K1900-K1999. Sahtekarlıklar

K2000-K2099. İkiyüzlülükler

K2100-K2199. Haksız Yere Suçlamalar

K2200-K2299. Alçaklar ve Hainler

K2300-K2399. Diğer Aldatmalar³³

K11.6. Yarış, aldatmayla kazanılır: “Küçük oğul” olarak vekil tavşan.

³³ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume Four J-K, ss. 231-233.

Devin oğluyla yarış yapılır ve o sırada ortaya çıkan bir tavşanı, oğlan kendi oğlu gibi gösterip, devi aldatır ve yarışı kazanır. (100)

K100. Aldatıcı pazarlık.

Patron, işçisine verdiği işi yerine getiremezse ömür boyu çalışacağına dair söz alır. (65)

K172. Öfke sözleşmesi.

Zengin adam, iş verdiği oğlanlardan asla kızmamalarını, kızarlarsa para ödeyecekleri söyler ve anlaşırlar. (100)

K251. Aldatıcı zarar isteği.

Tilki yolda bir koyun ayağı bulur ve;

- a. Misafir olduğu evde ayağı saklar, kaybettiklerini söyleyip, ev sahibinden tavuk alır,*
- b. Tavuğu saklar ve zararına karşılık olarak bir kaz alır,*
- c. Kazı saklar ve zararına karşılık bir öküz alır. (18)*

K311.3. Hırsız, sesini değiştir ve çocuklara yaklaşma imkanını elde eder.

Kurt, sesini değiştirerek, oğlaklara yaklaşır. (12)

K372. İsim babası rolü oynama.

Tilki, çocuklara ad vermek için gittiğini söyleyerek, ayıyla birlikte kış için sakladıkları yiyecekleri yer. (3)

K401.1. Kandırılanın yiyecekleri yenir ve kendisi yemekle suçlanır.

Tilki, yiyecekleri yer ve ayıyı suçlar. (3)

K481. Horoz, sihirli hayvanlar ve sihirli su aracılığıyla parayı geri alır.

Horoz, içine giren hayvanlar ve içtiği suyun sayesinde zengin adamın bütün mallarını ele geçirir. (24)

K500. Ölüm veya tehlikeden aldatma yoluyla kaçma.

Kızla oğlan, kendilerini öldürmek isteyen dev molladan, yataklarına birer heykel koyarak kaçarlar. (70)

K512.2. Merhametli cellat: Değiştirilmiş kalp.

Kocasının oğlanı öldürüp, yüreğini pişirmesini istemesi üzerine, kadın oğlanı serbest bırakır ve yerine köpek eniklerinin yüreğini pişirir. (81)

K521.1.1. Hayvan derisinin içindeki adam, kuşlar tarafından taşınır.

Zülkarneyn, bir at ölüsünün içine girer, bir kuş gelir ve onu bir dağa götürür. (46)

K525.1. Hedeflenen kurban kaçarken, değiştirilmiş nesne yatağa bırakılır.

Dev, oğlanın uyuduğu odanın üstüne değirmen taşı yuvarlar, oğlan saklanır ve gece üzerine ağırşak düştüğünü söyler; dev, kaynar su döker, oğlan saklanır ve gece ılık bir yağmur yağdığını söyler. (99)

K550. Hileli bir bahaneyle kaçma.

Teke, kart olduğunu, bu nedenle yüksekten kurdun ağzına atlayacağını söyler ve kurdu kandırır. (22)

K551. Belirli bir hareket yapıncaya kadar ölümü ertelemek için süre isteme.

Öküz, tilkiye kulağındaki saati çıkardıktan sonra kendisini yemesini ister ve boynuzuyla vurarak, kurttan kurtulur. (21)

K551.1. İbadetini bitirinceye kadar ölümün ertelenmesini isteme.

Keçi, tilkiye müezzin olduğunu söyler ve ezanı okuduktan sonra kendisini yemesini ister; o sırada köylüler gelir ve tilki kaçar. (21)

K551.20. Terzi, kurda elbise dikmek için ölçü almak ister ve kurdu döver.

Terzi, tüyleri yanan kurdu elbise dikeceğini söyleyerek kandırır ve kurdu öldürür. (21)

K553. Tutsak hayvan, kendisini yakalayanı şişmanlayıncaya kadar bekledikten sonra yemeye ikna eder.

Köpek, kendisini iyice besledikten sonra yemesi için kurdu ikna eder. (22)

K553.5. Daha lezzetli olacağını söyleyerek, yemeden önce yıkamasını isteme.

Domuz, yavrularının kirli olduğunu, kurdun yemesinden önce yıkayacağını söyleyerek, kurdu aldatır. (22)

K700. Aldatma ile ele geçirme.

Ahmet, cinlerin tarafındaymış gibi görünerek, cinleri öldürür. (48)

Küçük kardeş, hırsızlara katılır ve onlarla birlikteymiş gibi görünerek, hırsızları öldürür. (52)

Abrik, Allahverdi'yi babasının mezarına götürme bahanesiyle kaçıtır. (83)

K710. Kurban gönüllü olarak esaretlik veya güçsüzlük için kandırılır.

Askeri bekleyen, İtbaş-Sığırayakların annesi oğlanı yakmak istediğinde, oğlan küreğe oturmayı kadının göstermesini ister ve onu ele geçirir. (73)

K714. Kutuya (veya hapishaneye) sokarak, aldatma.

“On üç”, devi tabutun içine hile ile sokar ve onu yakalar. (59)

K735. Tuzak olarak hazırlanan çukur aracılığıyla ele geçirme.

Anne ve üç kızı bir çukur hazırlarlar ve ayıyı ele geçirirler. (17)

K752. Perdenin (otlar, yapraklar vb.) altına saklanarak ele geçirme.

“On üç” otların altına saklanır ve devin atını ele geçirir. (59)

K810. Hilekarın gücü içinde ölümcül aldatma.

Oğlanın arkadaşı, kocakarıyı kendi tuzağına düşürüp, öldürür. (69)

K815.1.1. Tilki, horozu aşağı inip, kendisiyle konuşmaya ikna etmeye çalışır; horoz, köpeği çağırır ve tilki kaçır.

Tilki, horozu sohbet etmek için aşağıya çağırır; horoz, köpeğin geldiğini söyleyince tilki kaçır. (9)

Tilki, horozu namaz kılmak için aşağıya çağırır; horoz, köpeği de çağırmayı teklif eder, köpeği gören tilki kaçır. (10)

K912.0.2. Hırsızların (devlerin) elleri eve girmek üzereyken kesilir.

Kız, hırsızın elini keser. (95)

K956. Dış ruhu yok ederek, öldürme.

Ahmet, yumurtaları kırarak, cin padişahını öldürür. (48)

Oğlan, yumurtayı kırarak, on iki başlı devi öldürür. (49)

K963. İp kesilir ve kurban aşağı düşer.

Ağabeyleri ipi keser ve Tanbatır, aşağıya düşer. (45)

İki general oğlu, ipi keser ve oğlanı aşağıda bırakır. (72)

K975.2. Dış ruhun sırrı kandırma yoluyla öğrenilir.

Kız, cin padişahının ruhunun süpürgede olduğu için, süpürgeyi sevdiğini söylemesi üzerine, cin padişahı ruhunun nerede olduğunu söyler. (48)

Kız, devin ruhunun süpürgede ve maşada olduğu için, süpürge ve maşayı sevdiğini söylemesi üzerine, dev ruhunun nerede olduğunu söyler. (49)

K1020. Yiyecek temini için tehlikeli girişimle aldatma.

Tilki, balık tutabilmek için kuyruğunu buza sokarak, oturmasını söyleyerek kurdu aldatır. (1)

Tilki, kurdun iyileşmesi için kuyruğuna sandık bağlayıp, buza sokması gerektiğini söyleyerek kurdu aldatır. (2)

K1021. Kuyruğu ile buzda balık tutmaya ikna olma ve kaçmaya çalışırken kuyruğunu kaybetme.

Kurt, kuyruğu ile balık tutmaya çalışırken kuyruğunu kaybeder. (2)

K1024. En küçük olandan başlama.

Deve, en genç olanı yemeyi teklif eder. (5)

K1025.1. Tilki, hayvanın kendi beynini yediğini iddia eder.

Tilki, kurda devenin beyinsiz olduğunu söyler. (5)

K1082.3. Kuş, bir insanın başına konar ve kuşu kovmak isterken diğeri, arkadaşını öldürür.

Ağaçkakan, harmanda bir insanın başına konar ve onu kovmak isterken, insanın kafasına vururlar. (26)

Bıldırcın, kadının başına konar, kocası onu kovmak isterken karısını öldürür. (27)

K1111.1. Dev (Cüce) sakalından hızla yakalanır.

Turay, cüceyi sakalından yakalar ve yere çarpar. (50)

K1121. Kurt, atın yanına yaklaşır ve suratına tekme yer.

Kurt, atın kuyruğundaki altın tüyü koparmak için yaklaşıncı, tekme yer. (21)

K1161. Hayvanlar evin çeşitli kısımlarına saklanırlar ve kendi karakteristik güçleri ile içeri girene saldırırlar ve onu öldürürler.

Ayı ve kurt; kedi, horoz, kaz ve öküzün evine saldırınca öküz, süser; kaz, gagalar; kedi, tırmalar; horoz da bağırır ve ayı ile kurt oradan kaçır. (25)

K1315.7. Öğretmen veya eğitmen olduğunu söyleyerek, kandırma.

Tilki, kurdu kandırmak için kendisinin öğretmen olduğunu söyler. (21)

K1715. Güçsüz hayvan (insan), büyük olanı (dev) pek çok arkadaşını yemiş gibi yapar.

Oğlan, evde yiyecek olmadığını söyleyen karısından ambardaki devi getirmesini söyleyince, dev kaçır. (99)

K1715.2. Blöf: Sadece bir kaplan var, sen on kaplan sözü vermiştin.

Tilki, devi oğlanın yanına getirirken, oğlan, babasının borcu olan yetmiş devden birini mi getirdiğini sorar ve dev, kaçır. (99)

K1715.3. Kurtlar, kurt kafasından kaçırılar.

Keçi ve koyun, yolda buldukları kurt kafasını tekrar tekrar sayarlar ve kurtlar, korkup, kaçarlar. (14)

K1718.2. Blöf: Değirmen taşının kahramanın annesinin incisi olduğunu söyleme. Dev, korkutulur.

Oğlan, yolda gördüğü değirmen taşını karısının ağırşığı diye deve yükler. (99)

K1810. Kılık değiştirme yoluyla aldatma.

Kadın, oğlana farklı kıyafetler giydirir ve onu, kocasına başka biri olarak, tanıtır. (81)

Orman bekçisi, aşçı kılığında gemiye biner. (84)

K1812. Kıyafet değiştirmiş kral.

Padişah, kıyafet değiştirir ve halkın düşüncelerini öğrenmeye çıkar. (92)

K1816. Hizmetçi kılığına girme.

Kız, hizmetçi kılığına girer ve ağabeyinin evinde işe girer. (97)

K1816.6. Çoban kılığına girme.

Eygeli, memleketine dönerken yolda karşılaştığı çobanın kıyafetlerini alır ve çoban kılığında evine döner. (43)

K1817.1. Dilenci kılığına girme.

Turay, dilenci kılığında kendisine ihanet eden arkadaşlarının yanına gider. (50)

Alpamış dilenci kılığında düğün evine gider. (83)

K1832. Sesini değiştirerek, tanınmamaya çalışma.

Kurt, keçi yavrularını kandırmak için sesini keçi sesine benzetmeye çalışır. (12)

K1836. Erkeğin kadın kıyafetleri giyerek, kıyafet değiştirmesi.

Yelayak, Könikey'in kıyafetlerini giyer ve Calmavız'ı aldatır. (58)

K1837.6. Kadının asker kılığına girmesi.

Kadın, bulduğu asker kıyafetlerini giyer ve erkek kılığına girer. (96)

K1847. Çocukların değiştirilmesiyle aldatma.

Cinler beşikteki bebeği, kendi çocukları ile değiştirerek, karı kocayı aldatmıştır. (33)

Devler, kızı küçükken kaçırmış ve yerine başka bir bebek bırakmıştır. (71)

K1851. Değiştirilmiş mektup. Mektup, yolda tahrif edilerek, değiştirilir.

Padişahın oğluna, karısının ikiz doğurduğu haberi yazılı olan mektup, kızın yengesi tarafından değiştirilir. (97)

Padişah oğlunun, kendisi gelene kadar beklemelerini yazdığı mektup, kızın yengesi tarafından değiştirilir. (97)

K1860. Ölü numarası yaparak, aldatma.

Salam Torhan'ın sözünde durup, durmayacağını öğrenmek için tilki ölü numarası yapar. (20)

K1870. İllüzyonlar.

Katıp, yer altında annesine benzeyen kadına acır ve sihir Katıp'ı dışarı fırlatır. (68)

K1892. Saklanarak aldatma.

“On üç” otların altına saklanarak devi aldatır. (59)

K1917.3. Fakir âşık: Yardımcı hayvan, efendisini zengin olarak tanıtır ve böylece onun için kızı kazanır.

Tilki, Salam Torhan'ı hile ile zengin olarak tanıtır ve padişahın kızını Salam Torhan'la evlendirir. (20)

K1931.2. Dolandırıcılar, kahramanı alt dünyaya terk eder.

Ağabeyleri, küçük kardeşlerini aşağıda bırakırlar. (44)

Ağabeyleri, Tanbatur'ı aşağıda bırakırlar. (45)

K1935. Sahtekar, kurtarılan prensesi çalar.

Padişahın bekçisi, kızları tehdit eder ve onları kendisinin kurtardığını söyler. (64)

Padişahın veziri, uyuyan oğlanın başını keser ve kızı yanına alarak, onu kendisinin kurtardığını söyler. (66)

Padişahın askerleri, oğlanı öldürür ve padişahın kızını yanlarına alıp, onları kendilerinin kurtardığını söylerler. (67)

K1952.1.1. Yardımcı hayvan, fakir gencin yüzerken kıyafetlerini kaybettiğini söyler.

Tilki, köprü yıkılınca Salam Torhan'ın suya düştüğünü ve kıyafetlerini kaybettiğini söyler. (20)

K1956. Sahta akıllı adam.

İmam ve müezzin her şeyi bildiğini iddia ederler ve,

- a. *Bir hasta ile ilgili bilgileri işitip, aynen söylerler,*
- b. *Yolda gördükleri atı bağlarlar, atın yerini fal ile öğrenmiş gibi yaparlar,*
- c. *Kayıp bir mücevherin yerini de fallla bilmiş gibi yaparlar,*
- d. *Padişahın ayağının altındaki şeyi tesadüfen bilirler. (103)*

K1956.2. Sahte akıllı adam, bir şeyi saklar ve onu bulduğu için ödül alır.

Her şeyi bildikleri şeklinde yalan söyleyen imam ve müezzin, yolda gördükleri atı bağlarlar ve padişaha, atının yerini fal ile bildiklerini söylerler. (103)

K2000. İkiyüzlüler.

Keçi,kışın koyuna yaslanarak ısınır, ama yaz gelince de koyunun kokuğunu söyleyerek onu yanına yaklaştırmaz. (15)

Ev yapmaya yanaşmayan ve evin gereksiz olduğunu düşünen horoz, kaz ve öküz; kış gelince kedinin yaptığı eve zorla girerler. (25)

K2112.1. Kadının sadakatsizliği üzerine sahte işaretler. İşaretler, kadından çalınır veya onun sır işaretleri hain tarafından görülür.

Yaşlı kadının çaldığı yüzüğü zengin adamda gören oğlan, karısının kendisine sadakatsizlik yaptığına inanır. (96)

K2115. Hayvan doğurma iftirası.

Ablaları, padişaha kız kardeşlerinin iki köpek doğurduğunu söylerler. (75)

Adamın büyük karısı ve ubırlı kocakarı, köpek eniklerini küçük kadının yanına koyar ve kadının köpek doğurduğunu söyler. (76)

Elsiz kızın yengesi, mektubu değiştirir ve kızın köpek doğurduğunu yazar. (97)

K2150. Masum suçlu gibi görünür.

Üvey anne, gömleğini yırtar, yüzünü tırmalar ve oğlanın kendisine saldırdığını söyler. (74)

K2211.0.1. Hain ağabeyler.

Oğlanın iki ağabeyi, kendisini kıskanır ve onu öldürmeye çalışırlar. (43, 44)

Ağabeyleri, kardeşlerini yer altından çıkarmazlar. (44)

Kızları çıkardıktan sonra ağabeyleri ipi keserler ve Tanbatır'ı yer altında bırakırlar. (45)

Ağabeyleri, kendilerini Calmavız'dan kurtaran küçük kardeşleri Dutan ile gitmeyi kabul etmezler. (58)

Ağabeyleri, “On üç”ü kıskanırlar ve kardeşlerini tehlikeye atarlar. (59)

K2211.0.2. Hain küçük kardeşler.

Yolda buldukları altını, en küçük kardeş saklar. (94)

K2212. Hain kız kardeş. Genellikle büyük kız kardeş.

Kızın ablaları, kızın dönüşünü geciktirmek için saati geri alırlar. (32)

Yuha Yılan’ın tavsiyesiyle, kız erkek kardeşini hamamda yakmaya çalışır. (64)

Ablaları, küçük kardeşlerinin ikiz çocuk doğurmasını kıskanır ve çocuklarını ormana atarak, kocasına köpek eniği doğurduğunu söylerler. (75)

K2212.0.1. Hain kız kardeş, erkek kardeşini zehirlemeye kalkışır.

Yuha yılanın tavsiyesiyle, kız, erkek kardeşini öldürmek için suyuna ve yemeğine ilaç katar. (64)

K2212.2. Hain yenge (baldız).

Kızın yengesi, elma ağacını ve tayı keser, kendi çocuğunu öldürür ve suçu kocasının kız kardeşine atar. (97)

K2217. Hain amca.

Katıp’ın amcası, yeğenini kıskandığı için ona kötülük etmeye çalışır. (68)

K2248. Hain vezir.

Padişahın vezirleri, altın balığı yakalayan oğlanı kıskanırlar ve onu öldürtmeye çalışırlar. (53)

Padişahın veziri, Könikey’le Dutan evleneceği sırada, Dutan’ın padişah oğlu olmadığını padişaha söyler. (58)

K2257. Hain bahçıvan.

Bahçıvan, kuş şeklindeyken uyuyan oğlandan kızın mektubunu alır ve kuşu öldürür. (74)

K2293. Hain yaşlı kadın.

Misafir gibi eve gelen yaşlı kadın sihirli aynayı ele geçirir ve oğlanın karısını da alarak kaçar. (84)

Yaşlı kadın, dilenci kılığında kızın yanına girer ve onun yüziüğünü çalar. (96)

K2297. Hain arkadaş.

Keçi kış geçince arkadaşı koyunu yanına yaklaştırmaz. (15)

Tavkazar ve Taşkazar arkadaşları Turay’ı kuyuda bırakırlar. (50)

Arslan'ı arkadaşı hile ile aldatır ve onun kendisine tabi olmasını ister. (61)

Kız arkadaşı, gölde yıkanırken Möltel'in kıyafetlerini giyer ve onun yerine geçer. (77)

Padişah oğlu, arkadaşının ailesine kötü davranmıştır ve arkadaşını da öldürmek ister. (82)

Cimri, Cömert'in yiyecekleri bittikten sonra onu terk eder. (86)

Arkadaşları, parası kalmayan oğlanı yanlarında istemezler. (91)

K2310. Söz oyunu ile aldatma.

Alıcı, "Toptan mı satıyorsun?" der ve odunlarla birlikte, arabayı ve öküzleri de alır; kız, alıcının elini tutar ve "Elinle birlikte mi?" der ve elini de satın aldığını söyleyerek, hilekar adamı alt eder. (102)

K2324. Yabancı hayvandan saklanma.

Ayı, domuz ve tavşan tanımadıkları kediden saklanırlar ve kedi fareye saldırınca korkup, kaçarlar. (13)

K2357.1. Düşmanın kampına girmek için müzisyen kılığına girme.

L. TALİHİN TERSİNE ÇEVİRİLMESİ

L0-L99. Zafer Kazanmış En Küçük Çocuk

L100-L199. Gelecek Vaat Etmeyen Kahraman

L200-L299. Alçak Gönüllük Ödül Getirir

L300-L399. Güçsüzün Zaferi

L400-L499. Kibir Alçaklığa Neden Olur³⁴

L10. En küçük erkek çocuğun zaferi.

En küçük çocuk, babasının mallarının bir kuş tarafından çalındığını öğrenir ve onu ararken de karşılaştığı bütün engelleri aşıp, başarıya ulaşır. (40)

En küçük çocuk, annesini kurtarır. (41)

En küçük çocuk, babasının vasiyetini yerine getirdiği için başarılı olur. (42)

En küçük çocuk bütün zorlukları aşıp başarılı olur. (43)

En küçük çocuk gece uyumaz ve babasının altın elmalarını kuşun çaldığını öğrenir; bütün zorlukları aşıp başarılı olur. (44)

Tanbatur, padişahın kaçırılan kızlarını kurtarır ve padişahın küçük kızı ile evlenir. (45)

En küçük çocuk, ağabeyleri gibi uyumaz ve başarılı olur. (56)

En küçük çocuk olan Dutan bütün zorlukları aşıp başarılı olur. (58)

“On üç” bütün zorlukları aşar ve başarıya ulaşır. (59)

“Yözmi” bütün zorlukları aşıp başarıya ulaşır. (62)

En küçük oğlan, zengin adamı alt eder. (100)

L10.1. Başarılı en küçük erkek çocuğunun adı.

Aile, yüz çocuklarının en küçüğüne “Yözmi” adını koyarlar. (62)

L10.1.1. Başarılı en küçük erkek çocuğun adı olarak “On üç”. (On üç kardeşin en küçüğü)

Bir adam, on üçüncü oğluna “On üç” adını koyar. (59)

L13. Merhametli en küçük erkek çocuk.

³⁴ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume Five L-Z, s. 5.

En küçük oğlan, ağabeylerinin aksine ormanda karşılaştığı kurda yemeğinin yarısını verir. (40)

En küçük oğlan, ağabeylerinin durumuna üzülür ve onları yanına alır. (42)

Tanbatur, ağabeylerini kendisine yaptıkları kötülük için öldürmez, ama ülkeden kovarak, cezalandırır. (45)

L101. Ümit vermeyen kahraman. (Genellikle en küçük erkek çocuktur.)

Padişah, büyük oğlanlarının başaramadığı işi, küçük oğlunun yapabileceğine inanmaz. (44)

Allahverdi sürekli yaramazlık yapan bir çocuktur. (83)

L113.5. Oduncu kahraman.

Korkak oduncu, dev bekçinin ormanına gider ve odun keser. (99)

L161. Alt sınıftan bir kahraman, prensesle evlenir.

Fakir olan Salam Torhan, prensesle evlenir. (20)

Fakir bir ailenin oğlu olan Ahmet, Güneş padişahının kızı ile evlenir. (48)

Oğlan, padişahın kızıyla evlenir. (49)

Fakir biri olan Turay, padişah kızıyla evlenir. (50)

Üç kardeş, padişahın üç kızı ile evlenir. (52)

Oğlan, padişah için getirdiği güzel kızla evlenir. (55)

Dutan, padişahın kızı Könikey'le evlenir. (58)

“On üç”, padişahın kızı ile evlenir. (59)

Avcı oğlan, padişahın kızı ile evlenir. (64)

Oğlan, padişahın kızı ile evlenir. (66)

Fakir oğlan, padişahın kızı ile evlenir. (67)

Köylü, padişahın kızı ile evlenir. (72)

Allahverdi, padişahın kızı ile evlenir. (83)

Orman bekçisi, bir padişah kızı ile evlenir. (84)

Cömert, padişahın kızı ile evlenir. (86)

L161.1. Fakir genç ile zengin kızın evliliği.

Balıkçının oğlu, devin kızı ile evlenir. (35)

Fakir olan Hamur oğlan, zengin bir adamın kızı ile evlenir. (51)

Fakir olan işçi, patronunun kızı ile evlenir. (65)

L162. Aşağı seviyeden bir kız prensle evlenir.

Fakir kız, padişahın oğlu ile evlenir. (80)

Fakir kız, padişahla evlenir. (93)

Elsiz kız, padişahın oğlu ile evlenir. (97)

Balta ustasının kızı, padişahın oğlu ile evlenir. (98)

L221. Seyahatten mütevazı bir hediye isteme.

*Yaşlı adamın büyük kızları pazardan dönerken babalarının hediye almasını ister,
küçük kız ise rüyasında gördüğü çiçeği ister. (32)*

L315. Küçük hayvan, büyük hayvanı yener.

Tilki, hile ile kurdu aldatır. (1)

L425. Geleceğin büyüklüğünün rüyası, sürgüne (hapsedilmeye) neden olur.

Oğlan, rüyasını anlatmayınca zindana atılır. (92)

M. GELECEĞİ BELİRLEME

M0-M99. Hükümler ve Kararlar

M100-M199. Ant ve Yeminler

M200-M299. Anlaşmalar ve Söz Vermeler

M300-M399. Kehanetler

M400-M499. Beddualar³⁵

M201. Anlaşmaların yapılması ve söz verilmesi

Adam, Şahmaran kendisini bırakırsa yerini kimseye söylemeyeceğine söz verir. (30)

Delikanlı, hamamda kendisini yakalayana; gelip onu alacağına dair söz verir. (33)

Kız, oğlanı kesmeyeceğine söz veren adam ile evlenir. (39)

Calmavız, okyanusun ortasında yaşayan padişahın Könikey adlı kızını getirmeye söz verirse, ağabeylerini bırakacağını söyler. (58)

İşçi ile patron, verilen görevler yerine getirilemezse işçinin ömür boyu çalışacağı konusunda anlaşırılar. (65)

Padişahın oğlu, kız kardeşini arkadaşına vermeye söz verir. (81)

M244. Hayvanlar ve insanlar arasındaki anlaşma.

Tilki, kendisine bir tavuk vermesine karşılık olarak, Salam Torhan'ı evlendirmeyi vaat eder. (20)

M241. Anlaşma: Bütün kazancı paylaşma.

Oğlan, yolda karşılaştığı genci kârı paylaşmaya söz vererek, işe alır. (69)

M241.1. Kazancın bölüşülmesi: Gelinin yarısı talep edilir.

Hizmetçi, kâra ortak oldukları için gelinin de ortadan ikiye bölünerek, paylaşılması gerektiğini söyler. (69)

M311.0.1. Yeni doğan çocuk için kahramanlık dolu bir geleceğin tahmin edilmesi.

Eygeli doğduğunda babasının elini sıkıca tutar ve tokat atılınca güler, o zaman çocuğun kahraman olacağı tahmin edilir. (43)

³⁵ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume Five L-Z, s. 27.

M312.0.1. Geleceğin büyüklüğünün rüyası.

Oğlanın gelecekte padişah kızı ile evleneceği rüyada görülür. (92)

M312.3. Sihirli kuş kalbini yiyen kişi zengin veya kral olacaktır.

Altın kuşun kalbini ve ciğerini yiyen iki kardeş, sonunda zengin olurlar ve biri padişah, diğeri de vezir olur. (66)

N. ŞANS VE KADER

N0-N99. Bahisler ve Kumarlar

N100-N299. Şans ve Kaderin Yolları

N100-N169. Şans ve Kaderin Özellikleri

N300-N399. Talihsiz Kazalar

N400-N699. Şanslı Tesadüfler

N410-N439. Şanslı İşlerin Riskleri

N440-N499. Kıymetli Sırların Öğrenilmesi

N500-N599. Sahipsiz Hazine

N600-N699. Diğer Şanslı Tesadüfler

N700-N799. Tesadüfi Karşılaşmalar

N800-N899. Yardımcılar³⁶

N15. İffet (namusluluk) bahsi.

Oğlan, arkadaşı ile karısının yanına girip, giremeyeceği konusunda iddiaya girer.
(96)

N122.0.1. Yolların seçimi

Üç kardeş, üçe ayrılan yol çatına geldiklerinde, büyük ağabey “Sağa giden, zengin olur.” yazan yola; ortanca kardeş, “Orta yoldan giden, orta zengin olur.” yazan yola; küçük kardeş de “Giden gelmez.” yazan yola gider. (40)

Oğlan, alt dünyaya inince, karşısına “Ölüm, tokluk ve açlık” olmak üzere üç yol çıkar; oğlan, “Ölüm yolu”nu seçer. (44)

Ağabeyleri tarafından çukurda bırakılan oğlan, bu kez de “Açlık yolu”na gider. (44)

Ahmet, ihtiyarın söylediğinin aksine “Sol yol”u seçer. (48)

N122.1. Şanssız yerler.

“Sol yol”, felaketlere neden olabilecek, bir yere gitmektedir. (48)

Geceleyin aydınlanan yer “Gidenin geri gelmediği” bir yerdir. (75)

N130. Şans ve kaderin değişmesi.

³⁶ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume Five L-Z, ss. 74-75.

Salam Torhan'ın kaderi tilki ile karşılaşmasından sonra değişir. (20)

N135.2.1. Hazinenin bulunması şans getirir.

Çoban hazineyi bulunca zengin olur, çocuklarını okutur ve evlendirir. (37)

N141. Baht ve Akıl. Hangisinin daha güçlü olduğunu tartışır.

Baht ve Akıl, hangisinin daha gerekli olduğunu tartışır ve bunu anlamak için Akıl, bir oğlanın başından çıkar. (87)

N261. Serçeden intikam için arka arkaya gelen sorunlar.

Ağaçkakan, köpeği öldüren adamın atının ve küplerinin kırılmasına neden olur. (26)

N300. Şansız tesadüfler (kazalar)

Padişah, farkında olmadan oğlunun mektuplaştığı Elmas padişahının kızı ile evlenir. (74)

N310. Kazayla (yanlışlıkla) meydana gelen ayrılıklar.

Annesi ve eşleri, ava giden oğlanı unutarak, yola çıkarlar. (41)

N451. Hayvanların (şeytan-cin) konuşmasından bilinmeyen şey öğrenilir.

Avcı, horoz ile köpeğin konuşmasından zor durumdan nasıl kurtulacağını öğrenir. (31)

Cömert; tilki, ayı ve sıçanın konuşmalarından hazinelerin yerini işitir. (86)

Asker, cinlerin konuşmasından, şehrin su sorunun nasıl çözüleceğini öğrenir. (96)

N452. Gizli ilaç, hayvanların (cadılar) konuşmalarından işitilir.

Yılan ile kurbağa konuşurken, hizmetçi onların hangi hastalıklara iyi geleceğini öğrenir. (69)

Cömert, cinlerin konuşmasından padişahın kızının hastalığının nasıl iyileşeceğini öğrenir. (86)

Asker kılığındaki kız, cinlerin konuşmasından padişahın kızının nasıl iyileştirileceğini öğrenir. (96)

N456. Gizemli gülme gizli bilgiyi belli eder.

Avcı, karısıyla giderken koçun dediklerine güler ve karısı, avcının bir şey gizlediğini anlar. (31)

N471. Aptal, sırları işiten ikinci adam olmaya kalkar. Cezalandırılır.

Cimri de Cömert gibi zengin olmak için hayvanların evine gider ve hayvanlar tarafından öldürülür. (86)

N511.3.2. Dağ ruhunun hazinesi.

Çobanın oğlu, kızıl horoz ile çift sürerken dağın içerisinden bazı varlıklar seslenirler ve çift sürmeyi bırakırsa hazineyi kendisine vereceklerini söylerler. (37)

N531. Hazine, rüyada keşfedilir.

Hazine, padişahın rüyası yorumlanarak, bulunur. (81)

N538.2. Mağlup edilen devden elde edilen hazine.

Dutan ve arkadaşları, Calmavız'ı öldürdükten sonra hazinelerini de alırlar. (58)

N542. Hazinenin bulunması için özel şartlar.

Çoban, kızıl horoz ile sürüldüğünde hazinenin o kişiye ait olacağını rüyasında görür. (37)

N543.2. Horoz ve tavukla çift süren adam tarafından bulunan hazine.

Çobanın oğlu, kızıl horoz ile çift sürer ve hazineyi elde eder. (37)

N545.1. Çaresiz adam, kendini asmaya hazırlanırken ağaçta (hatıl) hazine bulur.

Çaresiz kalan oğlan, babasının söylediği halkaya kendisini asınca, halka aşağı iner ve babasının bıraktığı paraları bulur. (91)

N630. Hazine veya paranın tesadüfen elde edilişi.

İki arkadaş, öldürdükleri kocakarının hazinelerini de ele geçirirler. (69)

N711.3. Kahraman, bahçede bir kız bulur.

Padişahın oğlu, elma bahçesinde elsiz kızı bulur. (97)

N715.1. Kahraman, çeşme başında bir kız bulur.

Oğlan, babasının söylediği çeşmenin başında fakir bir kızla karşılaşır ve onunla evlenir. (96)

N731. Baba ve oğlun beklenmedik karşılaşması.

Oğlan ve babası avda tesadüfen karşılaşırlar. (76)

Babası farkında olmadan oğlunu kendi evine yemeğe davet eder. (76)

N777.4. İğn kuyuya düşmesi maceraları başlatır.

Kız, elindeki iğni döşemenin arasındaki boşluktan ahıra düşürür ve olaylar bundan sonra başlar. (95)

N812. Yardımcı dev.

Değirmencilik yapan dev, Dutan'la birlikte gider ve ona yardım eder. (58)

Orman bekçisinin kurtardığı dev, hediye seçiminde oğlana yardım eder. (84)

N812.3. Yardımcı dev karısı.

Dev karısı, oğlana bir mektup verir ve onu bir eve gönderir. (36)

N813. Yardımcı cinler (ruhlar)

Sihirli çubuktan çıkan ifrit, oğlanın isteğini yerine getirir. (41)

Sihirli, yüzükten çıkan ifritler, kadının isteklerini yerine getirir. (41)

Sihirli yüzük ve mumdan çıkan cinler, Allahverdi'nin isteklerini yerine getirir. (83)

N815. Yardımcı olarak peri.

Peri padişahının veziri, altın suyu getirip, oğlana verir. (53)

N825.1. Çocuğu olmayan yaşlı çift, kahramanı evlat edinir.

Çocuğu olmayan yaşlı kadın, iki küçük çocuğu evine alır ve onları büyütür. (75)

N825.2. Yardımcı yaşlı adam.

Ahmet'e yolda karşılaştığı yaşlı adam yardım eder. (48)

Oğlan, yolda rastladığı yaşlı adam, altın suyu nerede bulacağını anlatır ve yolu tarif eder. (53)

Yaşlı bir asker, oğlan yola çıkarken, ona sihirli paltosunu verir. (53)

Yaşlı bir adam, oğlana avladığı hayvanın derisini yüzerek, yardım eder. (57)

İhtiyar at bakıcısı, Dutan'a güzel bir at seçmesinde yardım eder. (58)

Padişahın isteklerinin yerine getirilmesinde ihtiyar bir adam, oğlana yardım eder. (63)

Patronun isteklerinin yerine getirilmesinde, oğlana ihtiyar bir adam yardım eder.. (65)

İki kardeş, ormanda yaşlı bir adama rastlarlar ve yaşlı adam, iki kardeşi büyütür. (66)

Gölün yanında rastladığı yaşlı adamların üçüncüsü, Katıp'a yardım eder. (68)

Oğlan, hizmetçi ararken karşılaştığı yaşlı adamdan, başka bir pazarın yerini öğrenir. (69)

Ak sakallı bir ihtiyar, oğlana sihirli bir yüzük verir ve bu yüzükle bülbüle dönüşerek, saraya girebileceğini söyler. (74)

Babasının arkadaşı yaşlı bir adam, oğlanın kendisini toparlamasına yardım eder. (91)

N825.3. Yardımcı yaşlı kadın.

Oğlan, atının götürdüğü evde karşılaştığı yaşlı kadınların en büyüğünden babasının sürülerini çalanın dev olduğunu öğrenir. (43)

Kuyuda karşılaştığı yaşlı kadın, Turay'a yardımcı olur. (50)

"On üç" yolda yaşlı bir kadına rastlar ve kadın, devin atını nasıl çalabileceğini ona anlatır, zor durumda kaldığında kullanması için tarak ve ayna verir. (59)

Yaşlı bir kadın çocukları evine götürür ve onları büyütür. (75)

Yaşlı bir kadın, üvey annesinin kızı ve kocasını zehirleyeceğini kıza söyler. (80)

N831. Yardımcı kız.

Oğlanın karşılaştığı kız, devin nasıl öldüreceğini oğlana anlatır. (44)

N841. Yardımcı olarak çoban.

Çoban, Ahmet'e bir kuzu verir ve Ahmet, böylece yaban domuzlarını öldürür. (48)

N844. Yardımcı olarak derviş.

Derviş, oğlu olmayan padişaha bir balık verir. (82)

N845. Yardımcı olarak büyücü.

Sihirci bir kocakarı, oğlana karısını nerede bulacağını ve devin nasıl öldürebileceğini anlatır. (49)

N886. Kör adam, ayaksız taşır.

Kör, ayakları olmayan oğlanı sırtında taşır. (45)

P. TOPLUM

P0-P99. Krallık ve Asillik

P100-P199. Diğer Sosyal Kurumlar

P200-P299. Aile

P300-P399. Diğer Sosyal İlişkiler

P400-P499. İşler ve Meslekler

P500-P599. Yönetim

P600-P699. Gelenekler

P700-P799. Toplum (Çeşitli Motifler)³⁷

P10. Krallar

Hastalanan padişah, Şahmaran'ın etini yerse iyileşecektir. (30)

Padişahın çocukları doğar doğmaz kaybolmaktadır. (34)

Padişahın çok fazla altını, gümüşü vardır. (40)

Padişah, kaybolan sürülerini aramaları için oğullarını gönderir. (43)

P12. Kralların karakteri.

Padişah, kızını zengin biri ile evlendirmek istemektedir. (20)

Padişah, bülbülün ötüşünün anlamını öğrenince askerlik hizmetinin süresini azaltır. (29)

Padişah yetmiş yaşına gelen ihtiyarları, işe yaramadıkları gerekçesiyle öldürtmektedir. (85)

P41. Prenses, alt sınıftan biri ile evlenmemelidir, yine de biri evlilik imtihanını geçer.

Salam Torhan, fakir olmasına rağmen tilkinin verdiği akıl sayesinde zengin olarak görünür ve padişahın kızı ile evlenir. (20)

P150. Zengin adam.

Zengin adam, horozun bulduğu altın yüzüğü darı karşılığında ödünç alır. (24)

Zengin adam, bütün malını içki içerek tüketir. (36)

Zengin adam, oğluna padişahın işlerinden uzak durmasını tavsiye eder. (55)

P233. Baba ve oğul.

³⁷ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume Five L-Z, s. 139.

Baba ve oğul, birbirlerini tanımadan, dost olurlar. (76)

Oğlan, babasını saklar ve ölümden korur. (85)

P251.5. İki erkek kardeş.

İki erkek kardeş, birlikte kızıl horozla çift sürer. (37)

P251.5.4. Birbirinin karşıtı olarak iki erkek kardeş.

Biri zengin, diğeri fakir iki erkek kardeş vardır. (66)

P251.6. Birkaç erkek kardeş.

Bir ailenin kırk oğlu vardır. (60)

P251.6.1. Üç erkek kardeş.

Üç erkek kardeş, babalarının mallarını çalan kuşu aramaya çıkar. (40)

Bir adamın üç erkek çocuğu vardır. (42)

Bir padişahın üç erkek çocuğu vardır. (43)

Bir padişahın üç erkek çocuğu vardır. (44)

Fakir bir karı kocanın üç erkek çocuğu vardır. (45)

Bir adamın üç erkek çocuğu vardır. (52)

Bir adamın üç erkek çocuğu vardır. (56)

Yaşlı bir adamın üç erkek çocuğu vardır. (88, 89)

Üç erkek kardeş, birlikte yola çıkarlar. (94)

Üç erkek kardeş, sırayla işe girerler. (100)

P251.6.2. Dört erkek kardeş.

Padişahın dört erkek çocuğu vardır. (41)

P251.6.3. Altı veya yedi erkek kardeş.

Bir ailenin yedi oğlu vardır. (77)

P251.6.6. On bir erkek kardeş.

Bir ailenin on bir erkek çocuğu vardır. (48)

P252. Kız kardeşler.

Bir padişahın on bir kızı vardır. (48)

P252.1. İki kız kardeş..

İki kız kardeş, ormana meyve toplamaya gider. (39)

P252.2. Üç kız kardeş.

Yaşlı bir kadının üç kızı vardır. (17)

Bir adamın üç kızı vardır. (32)

Oğlan yolda yaşlı üç kız kardeş ile karşılaşır. (43)

Devin hazinelerini üç kız kardeş beklemektedir. (44)

Padişahın üç kızı vardır. (46, 50, 75)

Padişahın üç kızı dev tarafından kaçırılmıştır. (50)

P262. Kaynana.

Gülçiçek'in kaynanası bir cadıdır. (38)

Kızın kaynanası, gelinine eziyet eder. (39)

P282. Üvey anne.

Oğlanın sevdiği kız, babasıyla evlenir ve üvey annesi olur. (74)

Üvey anne, adamın kızını evde istemez. (75)

Üvey anne, kendi kızını korurken, kocasının kızına eziyet eder. (79)

P293. Amca.

Katıp'ın zengin olan amcası, yeğenini kıskanır ve ona kötülük yapar. (68)

P310. Arkadaşlık.

Tilki ile Salam Torhan arkadaş olurlar. (36)

Ormanda karşılaşan elsiz, ayaksız ve kör arkadaş olurlar. (43, 44)

Turay, annesinden arkadaşları Tavkazar ve Taşkazar'ı da diriltmesini ister. (50)

Cimri ile Cömert arkadaş olurlar. (86)

P311.4. Arkadaşlar aynı zamanda dünyaya gelir.

Padişahın oğlu ile hizmetçinin oğlu, aynı anda dünyaya gelirler. (82)

P320. Misafirperverlik

Kaynana, misafirleri ağırlamak için oğlağı kesmek ister. (39)

En küçük kardeş, ormanda rastladığı oğlanı misafir eder ve ağırlar. (41)

Oğlan ve ailesi, kurtardıkları kadınlarla karşılıklı olarak birbirlerine misafirliğe gelirler. (41)

P412. Çoban.

Çoban, yaban domuzlarını alt etmesinde Ahmet'e yardım eder. (48)

P414. Avcı.

Bütün hayvanlar tarafından tanınan meşhur bir avcı vardır. (31)

Bütün hayvanlarla ilgili bilgileri defterine yazan bir avcı vardır. (57)

P428. Müzisyenler.

Yaşlı kadının müzisyen oğulları, oğlana yardım eder. (74)

P443. Değirmenci.

Dev, değirmencilik yapmaktadır. (100)

P443.0.1. Su değirmencisi.

Yaşlı dev, değirmencilik yapmaktadır. (58)

P475. Hırsızlar.

Otuz dokuz hırsız, padişahın hazinesini soymaya giderken, küçük oğlanı da yanlarına alırlar. (52)

P475.2. Hırsızlar, yenilir ve öldürülür.

Küçük oğlan, hırsızları öldürür. (52)

Q. ÖDÜLLER VE CEZALAR

Q0. Ödüller ve Cezalar

Q10-Q99. Ödüllendirilmiş İşler

Q100-Q199. Ödüllerin Özellikleri

Q200-Q399. Cezalandırılmış İşler

Q400-Q599. Cezaların Çeşitleri³⁸

Q2. İyilik ve kötülük. Kaba insan yaşlı kişinin isteklerini önemsemez ve cezalandırılır; saygılı insan dikkat eder ve ödüllendirilir.

Üvey kız, Ubırlı kocakarıya nazik davrandığı için ödüllendirilir, diğer kız kötü davrandığı için cezalandırılır. (78)

Acı çeken üvey kız, hamamda şanslı bir şekilde ödüllendirilir; üvey annenin kendi kızı, cezalandırılır. (79)

Q40. İyilik (nezaket) ödüllendirilir.

Kurda karşı nazik davranan küçük kardeş, ağabeyleri insana dönüştürülerek ve annesini nerede bulacağı anlatılarak, ödüllendirilir. (41)

Ölüyü borcu için kırbaçlatmayan oğlan, sonunda ödüllendirilir. (69)

Q41. Nezaket (Terbiye) ödüllendirilir.

Kız, çobanlara iyi davrandığından at, koyun, keçi ve sığır verilerek, ödüllendirilir. (78)

Q53. Kurtarma için ödüllendirme.

Adam, padişahın on bir çocuğunu kurtardığı için çeşitli hediyelerle ödüllendirilir. (34)

Q82. Korkusuzluk için ödüllendirilme.

Oğlan, ormandaki eve korkmadan gittiği için, orada devlerin kaçırdığı güzel bir kızla karşılaşır ve onunla evlenir. (71)

Q91. Akıllılık için ödüllendirme.

Yaşlı adam, sorularına doğru cevap veren fakir gelinini parayla ödüllendirir. (89)

Q94. Tedavi için ödüllendirme.

³⁸ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume Five L-Z, s. 184.

Padişah, kızını iyileştirdiği için Cömert'i ödüllendirir. (86)

Padişah, kızını iyileştiren asker kılığındaki kızı ödüllendirir. (96)

Q211.6. Hayvanı öldürerek intikam almak.

Anne ve üç kızı, ayıyı öldürerek intikam alırlar. (17)

Q260. Aldatma cezalandırılır.

Generaller, padişahı aldattıkları için çoban yapılarak, cezalandırılır. (63)

Q271.1. Borçlu, gömülmekten mahrum bırakılır.

Alacaklı, alacağını tahsil edemediği için ölüyü kırbaçlamak ister. (69)

Q281. Nankörlük cezalandırılır.

Yılan, nankörlüğü nedeniyle tekrar tutsak edilerek cezalandırılır. (19)

Q411.4. İhanet nedeniyle ceza olarak ölüm.

Turay, kendisine ihanet eden arkadaşlarını öldürerek, cezalandırır. (50)

Avcı oğlan, ablasını kendisine ihanet ettiğini için öldürerek, cezalandırır. (64)

Padişahın kızından mektup getirdiğini iddia eden bahçıvan, ölüm cezasına çarptırılır. (74)

Kızı kurtardığını söyleyen asker, yalan söylediği için ölümle cezalandırılır. (75)

Padişah, karısını ve ubırlı kocakarıyı öldürerek, cezalandırır. (76)

Arkadaşına ihanet eden Cimri, sonunda hayvanlar tarafından öldürülür. (86)

Q413. Cezalandırma: Asma.

Padişah oğlu, asılarak cezalandırılır. (82)

Q413.3. Düzenbazlık için ceza olarak asma.

Padişahın kızını kurtardıklarını iddia eden iki general oğlu, asılarak cezalandırılır. (72)

Padişah, iki karısını da astırarak, cezalandırır. (75)

Q414. Cezalandırma: Canlı canlı yakmak.

Büyük kardeş, büyücü kadını canlı canlı yakarak, cezalandırır. (66)

Q416. Cezalandırma: Atlarla ayrı ayrı taraflara çekme.

Vezir, dört öküze bağlanır ve parçalanarak, cezalandırılır. (66)

Q421. Cezalandırma: Kafasını kesmek.

Avcı oğlan, ablasını kafasını keserek cezalandırır. (64)

Oğlan, kendisine inanmayan generali kafasını keserek cezalandırır. (81)

Allahverdi, Abrik'in kafasını keser. (83)

Q421.3. Cezalandırma: Boğazını kesmek.

Olanları öğrenen baba, karısını kılıcıyla keserek, öldürür. (80)

Q428. Suda boğarak cezalandırma.

Dev, suda boğularak ölür ve cezasını bulur. (48)

Q431. Cezalandırma: Kovma (Sürgün)

Arslan, altın kuşu serbest bıraktığı için babası tarafından ülkeden kovulur. (61)

Arslan, kendisine ihanet eden arkadaşını kovarak, cezalandırır. (61)

Padişah, karısına saldırdığı iddia edilen oğlunu memleketten kovarak, cezalandırır. (74)

Ağabeyleri, küçük kardeşlerini kovarak, cezalandırırlar. (94)

Q431.2.1. Ağabeyler, hainlik yaptıkları için kovulur.

Tanbatur, kendisine ihanet ettikleri için ağabeylerini memleketten kovar. (45)

Q433. Cezalandırma: Hapsetme.

Adam, karısını köpek doğurduğu için kapının önüne yaptırdığı zindana hapseder. (76)

Padişah, rüyasını yorumlayan oğlanın söylediklerine kızar ve onu zindana kapatır. (81)

Kızın yengesi hapse atılarak, cezalandırılır. (97)

Q451.1. Ceza olarak eller kesilir.

Ağabeyi, kız kardeşinin ellerini keser ve onu cezalandırır. (97)

Q457. Ceza olarak canlı canlı derisini yüzmek.

Asker, derisini yüzülerek, cezalandırılır. (67)

Q473.2. Cezalandırma: Atın kuyruğuna bağlama.

Möltel'in yerine geçen kız, ağabeyleri tarafından atın kuyruğuna bağlanarak, cezalandırılır. (77)

Kız, hainlik eden kocakarıyı ve zengin adamı saçlarından atın kuyruğuna bağlatarak, cezalandırır. (96)

Q551.3.2. Hayvana dönüştürerek cezalandırma.

Adam, karısını ve padişahın çocuklarını kaçırان kişiyi ata dönüştürerek cezalandırır. (34)

Q551.3.4. Taşa dönüştürerek cezalandırma.

Kız, devi taşa dönüştürerek, cezalandırır. (35)

Kurt, kendisine karşı geldikleri için annelerini arayan kardeşleri ve askerlerini taşa dönüştürerek, cezalandırır. (41)

Q552.2. Ceza olarak, toprağa gömme.

Padişah, karısını beline kadar toprağa gömer. (75)

R. TUTSAKLAR VE KAÇAKLAR

R0-R99. Tutsaklık

R100-R199. Kurtarmalar

R200-R299. Kaçmalar ve Takipler

R300-R399. Sığınaklar ve Tekrar Ele Geçirmeler³⁹

R0. Tutsaklık.

Padişahın oğlu, başka bir ülkede tutsak edilir ve zindana atılır. (98)

R10.1. Prenses kaçırılır.

Padişahın kızı, kaçırılır. (72)

R10.3. Çocuklar kaçırılır.

Padişahın çocukları doğar doğmaz kaçırılmaktadır. (34)

R11. Devler tarafından kaçırılma.

Dev, padişahın karısını kaçırır. (41)

Üç kız kardeş, dev tarafından kaçırılmıştır. (43)

Üç kız, devler tarafından kaçırılmıştır. (46)

Kız, at ve bülbül dev tarafından kaçırılır. (48)

Üç kız kardeş, üç kardeş dev tarafından kaçırılır. (49)

On iki başlı dev, oğlanın karısını kaçırır. (49)

Dev, bulut şeklinde gelir ve oğlanın karısını kaçırır. (54)

R11.1. Prenses devler tarafından kaçırılır.

Padişahın kızı, dev tarafından kaçırılmıştır. (67)

Padişahın üç kızı, devler tarafından kaçırılır. (45)

Dev padişahı cüce, bir padişahın üç kızını kaçırmıştır. (50)

R13.1.6. Kız, ayı tarafından kaçırılır ve kendisine eş yapılır.

Ayı, kızı kaçırır ve onunla evlenir. (16)

R17. Rüzgar tarafından kaçırılma.

Cin padişahı, Ahmet'i rüzgar şeklinde gelerek kaçırır. (48)

R22. İlaç vererek kaçırma.

³⁹ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume Five L-Z, s. 267.

- Padişahın kızı, ilaç koklatılarak kaçırılır. (43)*
- R39.1. Büyücü tarafından kaçırılma.
- Padişahın kızı, kör adamın yaptığı büyü sayesinde kaçırılır. (42)*
- R82. Tutsak, dışarıya gizli mesaj gönderir. (Portakalın içinde veya mendilin üzerinde)
- Oğlan, kilim dokur ve dokuduğu kilimlere gizlice bulunduğu yeri yazar. (98)*
- R111.1.1. Prenses devden kurtarılır.
- Ahmet, güneş padişahının kızını devden kurtarır. (48)*
- Padişahın kızı, devden kurtarılır. (67)*
- Padişahın büyük kızı, devden kurtarılır. (75)*
- R111.1.3. Prensesler, ejderhadan kurtarılır.
- Oğlan, padişahın üç kızını da ejderhadan kurtarır. (64)*
- Oğlan, ejderhayı öldürür ve padişahın kızını kurtarır. (66)*
- Oğlan, yılanı öldürür ve padişahın kızını kurtarır. (75)*
- R111.2.1. Prenses alt dünyadan kurtarılır.
- Üç kız, oğlan tarafından alt dünyadan çıkarılır. (44)*
- Padişahın kaçırılan üç kızı, Tanbatır tarafından alt dünyadan kurtarılır. (45)*
- Padişahın üç kızı, Turay tarafından alt dünyadan kurtarılır. (50)*
- R131.4. Balıkçı, terk edilen çocukları kurtarır.
- Yaşlı balıkçı, sandıktaki çocukları kurtarır. (76)*
- R152. Kadın, kocasını kurtarır.
- Kadın, askerlerle birlikte gider ve kocasını kurtarır. (98)*
- R154.2. Oğlan, babasını kurtarır.
- Oğlan, babasını kurtların elinden kurtarır. (76)*
- Oğlan, babasını saklar ve ölümden kurtarır. (85)*
- R156. Erkek kardeş, kız kardeşlerini kurtarır.
- Oğlan, ablalarını devlerden kurtarır. (49)*
- R161.1. Âşık, karısını kaçırandan kurtarır.
- Oğlan, karısını on iki başlı devden kurtarır. (49)*
- R210. Kaçmalar.
- Kız ve oğlan, birlikte kaçarlara. (65)*
- R218. Periler ülkesinden kaçma

Kızla oğlan, cinlerin yaşadığı yerden kaçır. (33)

R243. Kaçaklara yardımcı hayvan tarafından yardım edilir.

Gülçiçek'e sığırcık tarafından yardım edilir. (38)

R311.1. Ağaçlar, sihirli bir şekilde kaçığı saklarlar.

Gülçiçek, büyücüden (ubırlı kocakarı) yalvardığı karaağaç tarafından saklanır. (38)

R315. Sığınak olarak mağara (in).

İtbaş-Sığırayaklardan kaçan oğlan, bir ayı inine saklanır ve köpekler onun konusunu alamaz. (73)

S. ANORMAL ZULÜMLER

S0-S99. Zalim Akrabalar

S100-S199. Korkunç Katliamlar ve Sakatlamalar

S200-S299. Zalimce Kurban Etmeler

S300-S399. Terkedilmiş veya Öldürülmüş Çocuklar

S400-S499. Acımasız İşkenceler⁴⁰

S11. Zalim baba.

Babaları, ağabeyinin tavsiyesi üzerine iki oğlunu da ormana terk eder. (66)

S12. Zalim anne

Oğlan, annesinin zulümlerine dayanamaz ve evden ayrılır. (38)

S31. Zalim üvey anne.

Üvey anne, kendi sırrını oğlana açıklayan atı öldürtmeye çalışır. (63)

Üvey anne, padişahın oğlunu baştan çıkaramayınca, ona iftira atar. (74)

Üvey anne, evlendiği adamın kızını istemez ve kızı, evden attırır. (76)

Üvey annesi, kızın evden uzaklaştırılmasını ister. (78)

Üvey anne, evde yer olmadığı gerekçesi ile kızı hamama kapatır. (79)

Üvey anne, kendi kızını iş yaptırmaz, ama diğer kızı çalıştırır. (80)

Üvey anne, çocuğu olan kızını hamamda döver. (80)

S51. Zalim kaynana.

Gülçiçek'in kaynanası gelinine eziyet etmektedir. (38)

Kaynanası, gelini dere kenarında saçından bir ağaca bağlar ve orada bırakır. (39)

S116.1. Değirmende öğüterek, öldürme.

Dev, pek çok insanı değirmende öğüterek, yemiştir. (41)

S143. Ormana terk etme.

Bir aile fakir oldukları için çocuklarını ormana terk eder. (62)

Üvey annesinin isteği üzerine, adam kızını ormana terk eder. (76)

Üvey kız, ormana terk edilir. (78)

⁴⁰ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume Five L-Z, s. 296.

Ağabeyi, ellerini kestiği kız kardeşini ormana terk eder. (97)

Elsiz kızı ve iki çocuğu ormana terk edilir. (97)

S161. Ellerini keserek, sakatlama.

Oğlan, ormanda elleri ağabeyleri tarafından kesilmiş bir gençle karşılaşır. (43, 44, 46)

Asker, elini penceren uzatan Ubırlı kocakarının elini keser. (73)

Ağabeyi, kız kardeşinin ellerini keser ve onu sakatlar. (97)

S162. Bacaklarını (ayak) keserek, sakatlama.

Ağabeyleri, küçük kardeşlerinin ayağına kılıç bağlar ve oğlanın ayakları kesilir. (43, 44, 46)

S165. Gözlerini kör ederek, sakatlama.

Oğlan, ormanda ağabeyleri tarafından kör edilmiş bir gençle karşılaşır. (43, 44, 46)

S240. Farkında olmadan çocuğun vaat edilmesi.

Yaşlı balıkçı, doğacak çocuğunu farkında olmadan kendisini yakalayan deve vaat eder. (35)

Zengin adam, parası kalmayınca farkında olmadan okulda okuyan oğlunu deve vaat eder. (36)

Kız istemekten dönen aile, farkında olmadan evde bıraktıkları Yözmi'yi ejderhaya vaat ederler. (62)

S252. Vaat edilen çocuğu korumak için boş girişimler.

Balıkçı ile karısı çocuklarını deve vermemek için direnirler, ama başarılı olamazlar. (35)

S301. Çocuklar terk edilir.

Babaları iki kardeşi ormana terk eder. (66)

İkiz çocuklar, sazlık bir alana terk edilir. (75)

S331. Çocuğun kayıkta (yüzen sandık) terk edilmesi.

Ubırlı kocakarı, çocukları bir sandığa koyar ve suya atar. (76)

T. CİNSİYET

T0-T99. Aşk

T100-T199. Evlilik

T200-T299. Evlilik Hayatı

T300-T399. Namusluluk ve Bekarlık

T400-T499. Yasak Cinsel İlişkiler

T500-T599. Hamile Kalma ve Doğum

T600-T699. Çocukların Bakımı⁴¹

T11.2. Resme bakarak âşık olma.

Devler padişahı olan kız, oğlanın resmini görünce ona âşık olmuştur. (82)

T11.3. Rüyada âşık olma.

Oğlan, rüyasında gördüğü kıza âşık olur. (54)

Padişahın oğlu, rüyada gördüğü kıza âşık olur. (82)

T15. İlk görüşte âşık olma.

Düşman padişahı ilk görüşte Könikey'e âşık olur. (58)

Könikey, ilk görüşte Dutan'a âşık olur. (58)

Padişahın kızı, zindanda oğlanı görünce, ona âşık olur. (92)

Padişahın oğlu, balta ustasının kızını görür görmez ona âşık olur. (98)

T68.1. Prens, kurtarıcıya ödül olarak teklif edilir.

Padişah, kızlarını kurtardığını iddia eden kişiye, kızlardan birisi ile evlenmesini teklif eder. (64)

T69.1. 100 erkek kardeş, evlenmek için 100 kız kardeş arar. (Yedi-yedi, elli-elli vb.)

Kırk erkek kardeş, kırk kız kardeşle evlenmek isterler. (60)

Yüz erkek kardeş, evlenmek için yüz kız kardeş ararlar. (62)

T91.1. Devin kızı, kahramanı sever.

Devin üç kızı, oğlandan kendilerini almasını isterler. (35)

T111. İnsan ve olağanüstü varlığın evliliği

Oğlan, peri padişahı ile evlenir. (53)

⁴¹ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume Five L-Z, ss. 330-331.

- Oğlan, devler padişahı ile evlenir. (82)*
- T115. İnsanın devin kızı ile evlenir.
- Oğlan, dev mollarının kızı ile evlenir. (70)*
- T118. Adam bir canavarla evlenir.
- Adam, farkında olmadan ölü yiyen bir kızla evlenir. (34)*
- T121.3.1. Prenses aşağı seviyeden bir adamla evlenir.
- Padişahın kızı, fakir olan Salam Torhan ile evlenir. (20)*
- Padişahın kızı, fakir olan oğlanla evlenir. (67)*
- T130. Evlenme gelenekleri.
- Kız, düğünün kendi ailesinin yanında olması gerektiğini söyler. (33)*
- Tilki, Salam Torhan için dünürücü olarak, kız aramaya çıkar. (20)*
- Oğlan, şehirde karşılaştığı ayakkabıcıyı dünürücü olarak, kendi karısını istemeye gönderir. (41)*
- Allahverdi, annesini padişahın kızını istemeye gönderir. (83)*
- T131. Evlenme şartları.
- Kız, oğlağını kesmeyecek biri ile evlenmek ister. (39)*
- Kız, kendisini isteyen oğlanla evlenmek için;*
- a. Dikişsiz gömlek,*
- b. Çivisiz ayakkabı getirilmesini ister. (41)*
- Kız, kırk gün kaynayan bakırın içinden yüzüğü çıkaran kişi ile evlenecektir. (55)*
- T131.0.1. Prenses, koca seçiminde kısıtlanmamıştır.
- Padişahın üç kızı, kendi seçtikleri kişilerle evlenirler. (63)*
- T135. Düğün töreni.
- Tanbatur'ın düğünü kırk gün sürer. (45)*
- Padişahın kızı ile oğlanın düğünü kırk gün sürer. (67)*
- T135.1. Evlilik formülü: Sen benimsin, ben de senin.
- Su Kızı, kendisini yakalayan oğlana “sen benimsin, ben senin” der. (76)*
- Kız, oğlana “Sen benimsin, ben senin” diyerek, aşkını ilan eder. (82)*
- T136.4. Düğünde hediyeler.
- Kızın babası, damadına düğün hediyesi olarak, damadın seçtiği keseyi, atı ve yuları verir. (33)*

- Peri padişahının ablası, damada düğün hediyesi olarak, altın kuşu verir. (53)*
- T145.0.1. Birden fazla kadınla evlenme.
- Padişahın küçük oğlu, üç kızla evlenir. (41)*
- Fakir bir adam dokuz kadınla evlenmiştir. (58)*
- Evli adam, ormanda karşılaştığı kızla da evlenir. (76)*
- T145.1.3. Adam, birkaç kız kardeşle evlenir.
- Oğlan, padişahın üç kızı ile de evlenir. (42)*
- Padişah, üç kız kardeşle evlenir. (75)*
- T237. Yaşlı adam, genç ve sadakatsiz kızla evlenir.
- Yaşlı padişah, genç kızla evlenir. (74)*
- T251.2. Şirret kadının uysallaştırılması.
- Adam, evlendiği kadını çeşitli hayvanlara; “İki söyletme.” der ve ,sonra hayvanları keser; bu durumu gören kadın uysallaşıp, söz dinlemeye başlar. (104)*
- T252.2. Horoz, karısına nasıl söz geçireceğini kocaya gösterir.
- Avcı, horozun sözlerinden karısına nasıl söz geçireceğini öğrenir. (31)*
- T253.1. Dırdırcı kadın, kocasını ölüme sürükler.
- Kocasının sırrını öğrenmek için ısrar eden kadın, kocasını ölüme doğru sürükler. (31)*
- T418. Şehvetli üvey anne.
- Üvey anne, kocasının oğlunu baştan çıkarmaya çalışır. (74)*
- T511.5.1. Balık yemek suretiyle hamile kalma.
- Yaşlı karı koca, devin tutulmasına yardım ettiği balığı yedikten sonra çocuk sahibi olurlar. (35)*
- Padişah ve hizmetçisi, balığı yedikten sonra çocuk sahibi olurlar. (82)*
- T526. Dua sonucu hamile kalma.
- Çocuğu olmayan yaşlı çift, bir ihtiyarın duası ile 100 çocuk sahibi olurlar. (62)*
- T587. İkizlerin doğumu.
- Padişahın küçük karısı ikiz erkek çocuk doğurur. (75)*
- Elsiz kız, ikiz çocuk doğurur. (97)*
- T596. Çocuklara ad koyma.
- Babası, oğluna kendi babasının adı olan “Eygeli” adını verir. (43)*

Çocuklara, “Kiçbatır”, “Tönbatır” ve Tanbatır” adları verilmiştir. (45)

Aile, yüzüncü çocuklarına “Möltel” adını koyar. (77)

Oğlana “Allahverdi” adı verilmiştir. (83)

T596.2. Çocuklar sayılarla adlandırılır. (Bir, iki, üç vb.)

Bir adam, on üçüncü oğluna “On üç” adını koyar. (59)

Aile, yüz çocuklarının en küçüğüne “Yözmi” adını koyar. (62)

T611. Çocukların emzirilmesi.

Yaşlı bir kadının keçisi, çocukları emzirir. (75)

T615. Olağanüstü büyüme.

Oğlan, çok hızlı bir şekilde büyür ve genç bir delikanlı olur. (16)

Üç erkek kardeş, çok hızlı bir şekilde büyüyüp, gelişmişlerdir. (45)

Hamur oğlan, çok hızlı bir şekilde büyür. (51)

Oğlan, gece gündüz büyür ve genç bir delikanlı olur. (54)

Kız, çok hızlı bir şekilde büyür ve arkadaşıyla oynamaya çıkar. (77)

U. HAYATIN TABİATI

Tatar masallarında örneğine rastlanamamıştır.

V. DİN

V0-V99. Dinî Törenler

V100-V199. Dinî Binalar ve Nesneler

V200-V299. Kutsal Kişiler

V300-V399. Dinî İnanışlar

V400-V499. Dinî Erdemler

V500-V599. Dinî Motifler (Çeşitli)⁴²

V52. Duanın mucizevi gücü.

Kadın dua eder ve oğlu ile arkadaşları dirilir. (50)

V85. Dinî Haclar.

Ayı, kurt ve tilki birlikte hacca gitmek üzere yola çıkarlar. (4)

Adam hacca gider. (76)

W. KARAKTER ÖZELLİKLERİ

W0-W99. Olumlu Karakter Özellikleri

W100-W199. Olumsuz Karakter Özellikleri

W200-W299. Karakter Özellikleri (Çeşitli)⁴³

W10. İyilik/Nezaket

Üvey kız, yaşlı kadına iyi ve nazik davrandığı için ödüllendirilir. (78)

W31. İtaat

Ak kurda itaat eden en küçük oğlan ödüllendirilir. (41)

Babasının sözüne itaat eden oğlan, iyi bir kızla evlenir. (96)

⁴² Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume Five L-Z, s. 427. Bu sayfada verilen ayrıntılı planda bazı başlıklar eksik bırakılmıştır ve tarafımızdan tamamlanmıştır.

⁴³ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume Five L-Z, s. 480.

W32. Mertlik/Cesaret

Oğlan, uyuyan devi öldürmez ve uyandırdıktan sonra onunla mertçe güreşir. (41)

W34. Bağlılık/Vefa

En küçük oğlan, babasının vasiyetine uygun olarak, mezarlığa gider. (42)

Kadın, kocasına bağlı bir kadındır. (96)

W154. Nankörlük.

Salam Torhan, ölü taklidi yapan tilkiye verdiği sözü yerine getirmez. (20)

Adam, söz verdiği halde kendisini serbest bırakan Şahmaran'ın yerini söyler. (30)

Ağabeyleri, kendilerine iyilik eden kardeşlerinin ayaklarının kesilmesine neden olurlar. (42)

W154.2.1. Kurtarılan hayvan kurtarıcısını tehdit eder.

Yılan, kendisini kurtaran adamı tehdit eder. (19)

W181. Kıskançlık

Ağabeyleri, babalarının mallarını küçük kardeşleri bulduğu için onu kıskanırlar. (43)

Ağabeyleri, kendileri işe gidince evde kalan kardeşleri “On üç”ü kıskanırlar. (59)

Ablaları, küçük kardeşlerini kıskanırlar. (75)

Tukıldıklar, kendilerinden daha fazla odun kesen Mımıldık'ı kıskanırlar ve odunlarını yakarlar. (101)

W185. Zor kullanma.

Padişahın sihirbazı, Şahmaran'ın yerini öğrenmek için, yılanı gören adama işkence yapar. (30)

Padişahın askeri, kızları tehdit eder ve onları kendisinin kurtardığını söyler. (46)

Padişahın bekçisi, kızları tehdit eder ve onları kendisinin kurtardığını söyler. (64)

X. MİZAH

Tatar masallarında örneğine rastlanamamıştır.

Z. ÇEŞİTLİ MOTİF GRUPLARI

Z0-Z99. Formüller

Z100-Z199. Sembolizm

Z200-Z299. Kahramanlar

Z300-Z399. Tek Örneği Olan İstisnalar⁴⁴

Z71.1. Formülistik Sayı: Üç

3 aylık yol. (36)

3 bekçi. (50)

3 bilmece. (92)

3 dev. (49)

3 düşman (61)

3 erkek kardeş. (40, 42, 45, 52, 56, 88, 89, 100)

3 eşya. (32)

3 gelin. (89)

3 gün denizde sürüklenme. (82)

3 gün geç kalma. (36)

3 gün misafir olma. (46, 49)

3 gün. (40, 49, 60)

3 günlük açlık. (11)

3 güvercin. (67)

3 hediye. (33)

3 cin. (41)

3 imam. (36)

3 istek. (61)

3 istek. (81)

3 kapı. (50)

3 kez kap isteme. (20)

3 kez su verme. (49)

⁴⁴ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume Five L-Z, s. 539.

3 kız kardeş. (17, 32, 35, 44, 45, 49, 50, 52, 75)

3 köpek. (64)

3 oğlak. (12)

3 ölümden kurtarma. (49)

3 parçaya bölme. (30)

3 sihirli kuş tüyü. (61)

3 sihirli nesne. (81)

3 soru. (89)

3 tel saç. (32, 38)

3 tel saç. (81)

3 vasiyet. (88)

3 yaşlı adam. (68)

3 yaşlı kadın. (43)

3 yıl eğitim. (70)

3 yıl. (36)

Z71.1.1. Üç gün, üç gece.

3 gün, 3 gecelik yol. (41)

3 gün, 3 gece urgan örerler. (45)

3 gün, 3 gece yatar. (45)

3 gün, 3 gece misafir olmak. (46)

3 gün, 3 gece bayram etmek, eğlenmek. (50)

Z71.5. Formülistik sayı: Yedi

7 ambar, 7 anahtar. (67)

7 aylık yol. (58)

7 başlı dev. (42, 84)

7 başlı ejderha. (66)

7 batman ağırlığında silah. (47)

7 dağ, 7 deniz. (67)

7 gün uyku. (46)

7 gün yolculuk. (54)

7 gün, 7 gece yol. (45)

7 günlük azık. (56)

7 kat demir kapı. (45)

7 kız kardeş. (56)

7 km. mesafe. (94)

7 yarış atı, 7 ahır, 7 bekçi. (40)

7 yaşında anne babasını kaybeden kız. (97)

7 yıl süre. (34)

7 yol çatı. (75)

Z71.5.1. Yedi erkek ve bir kız kardeş.

Bir ailenin yedi oğlu ve bir kızı vardır. (77)

Z71.5.2. Yedi deniz ötesine seyahat.

Oğlan, yedi denizi geçerek, sekizinci denizin ortasındaki adaya gider. (67)

Z71.6. Formülistik sayısı: Dokuz

9 aylık yol. (41)

9 başlı dev. (41)

9 başlı ejderha. (64)

9 eş, kadın. (58)

9 gün düğün. (39, 41)

9 günlük yol. (58)

9 kat çuvala sarmak. (84)

9 kurt. (76)

Ayın 9'u, saat 9'da. (60)

Z71.7. Formülistik sayısı: On bir.

11 erkek kardeş. (48)

11 kız kardeş. (48)

11 kg. yağı çıkan koyun. (63)

Z71.8. Formülistik sayısı: On iki.

12 ambar, 12 anahtar. (49)

12 askerin rüyada görülmesi. (81)

12 at. (69)

12 aygır. (33)
12 aylık yol. (41)
12 başlı dev. (41)
12 başlı dev. (49)
12 başlı ejderha. (64)
12 buzağı doğurmak. (19)
12 gün önce, 12 gün sonra uykusuzluk. (47)
12 kardeş. (34)
12 küp altın. (81)
12 odada 12 saat, hepsi 12'yi gösteriyor. (56)
12 saat, 12'si de 12'yi gösteriyor. (55)
12 yaşındaki kız. (80)
12 yaşındaki oğlan. (81)
12 yıl askerlik. (29)
12 yıl süren hastalık. (69)
12 yük mal. (60)

Z71.12. Formülistik sayı: Kırk

40 ambar altın ve gümüş. (40)
40 arşın uzunluğunda direk. (42)
40 arşın uzunluğunda direk. (58)
40 arşın yüksekliğindeki duvar. (35)
40 aygır, 40 kısarak. (56)
40 çentik. (65)
40 erkek kardeş. (60)
40 erkek, 40 kız kardeş. (58)
40 fıçı içki, 40 fıçı bal. (60)
40 fıçı içki, 40 fırın ekmek. (57)
40 fıçı ispirto. (57)
40 gün düğün. (41, 45, 51, 67, 83, 98)
40 gün düğün. (67)
40 gün kaynamış bakır. (55)

40 gün süre. (58, 68, 83)

40 kat saray. (68)

40 katlı, 40 kapılı, 40 pencereli saray. (72)

40 kazan, 40 öküz eti. (57)

40 kız kardeş. (60)

40 km. eninde, 40 km. boyunda orman. (36)

40 km. yüksekte uyuyan kuş. (55)

40 kova süt, 40 kova su. (56)

40 sandık, 40 kilit. (67)

40 tavşan. (65)

40 tavuğa hükmeden horoz. (31)

40 vezir. (83)

40 yıl yetecek yiyecek. (83)

Z141. Sembolik renk: Kırmızı.

Kırmızı, sevinç ve mutluluk sembolü olarak, kullanılmaktadır. (66)

Z142. Sembolik renk: Beyaz.

Tanbatar'ı yer yüzüne ak teke çıkarabilecektir. (45)

Z143. Sembolik renk: Siyah.

Tanbatar, kara tekeye binerse felakete uğrayacaktır. (45)

Ubırlı kocakarının kıza verdiği siyah sandıkta, yılanlar vardır. (78)

Z143.1. Acı sembolü olarak siyah.

Padişahın kızı, ejderhaya verileceğinden, kale siyah renkli bezlerle çevrilmiştir. (66)

Z145. Sembolik renk: Yeşil.

Ubırlı kocakarının kıza verdiği yeşil sandık, değerli mücevherlerle doludur. (78)

Z183. Sembolik isimler.

Cimri ve Cömert, iki yolcudur. (86)

Akıl ile Baht, iddiaya girerler. (87)

Dokuz Tukıldık ve Bir Mimıldık, odunculuk yapmaktadır. (101)

III.4. TATAR MASALLARINDA YER ALAN MOTİFLERİN DEĞERLENDİRMESİ

Çalışmamızın bu kısmında Tatar masallarında yer aldığını tespit ettiğimiz motifler gruplar hâlinde incelenmiştir. Hazırladığımız motif dizini, kullanışlı olmakla birlikte, Tatar masallarında yer alan motiflerin bir bütün hâlinde değerlendirilmesi, masalarda yer alan unsurların belirgin bir şekilde ortaya çıkmasını sağlayacaktır. Bu nedenle bu kısımda, Tatar masallarında yer alan motiflerle ilgili bir değerlendirme yapılmıştır.

İncelemede plan olarak “Motif İndeks” esas alınmıştır. Motiflerin, “Motif İndeks”teki sınıflandırılmasına başlı kanılarak, Tatar masallarında yer alan belli başlı motifler değerlendirilmiştir. Masal adlarının yanında, o masalın “Metinler” kısmında kaçınıcı masal olduğunu göstermek için “()” işareti içerisinde masalın numarası yazılmıştır.

III.4.1. MİTOLOJİK MOTİFLER

Yaptığımız incelemede, Tatar masallarında “Mitolojik Motifler”e rastlayamadık. Türkiye’de masal konusunda yapılan çalışmalarda da “Motif İndeks” esas alındığında, “Mitolojik Motifler”e rastlanılamadığı görülmektedir.⁴⁵ Bu durum, “Motif İndeks”in yapısından kaynaklanmaktadır. Motif İndeks’te “Mitolojik Motifler”; “A0-A99 Yaratıcı, A100-A599 Tanrılar, A600-A899 Kozmogoni ve Kozmoloji, A900-A999 Yeryüzünün Topografik Şekilleri, A1000-A1099 Dünyevi Felaketler, A1100-A1199 Tabiat Düzeninin Kurulması, A1200-A1699 İnsan Hayatının Yaratılışı ve Düzeni, A1700-A2199 Hayvan Hayatının Yaratılması, A2200-A2599 Hayvanların Özellikleri (Karakteristikleri), A2600-A2699 Ağaçların ve Bitkilerin Kökeni, A2700-A2799 Bitkilerin Özelliklerinin (Karakteristiklerinin) Kökeni, A2800-A2899 Çeşitli Açıklamalar”⁴⁶ şeklinde sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmadan anlaşılacağı üzere, “Motif İndeks”te sadece, Tanrıların, insanların, hayvanların, bitkilerin ve gök cisimlerinin yaratılışı ve dünyanın sonu ile ilgili motifler “Mitolojik Motifler” grubunda gösterilmiştir. Bu nedenle herhangi bir varlığın yaratılışını açıklamayan motifler, bu gruba dahil edilmemiştir.

⁴⁵ Ali Berat Alptekin. *Taşeli Masalları*. Ankara: Akçağ Yay., 2002, s. 118.

⁴⁶ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume One A-C, ss. 60-65.

“Motif İndeks” oluşturulurken sadece masallar değil, bütün halk edebiyatı türleri kullanılmıştır. Efsaneler ve mitolojik anlatılarda yer alan motiflere “Motif İndeks”te yer verilmiştir. “Mitolojik Motifler” içerisinde sıralanan motifler, genel olarak mitik anlatmalar ve efsanelerden hareketle hazırlanmıştır.

Bizim burada inceleme konusu ettiğimiz tür ise masal türüdür ve bu türe ait metinler olduğu için söz konusu metinlerde “Mitolojik Motif” tespit edilememiştir.

III.4.2. HAYVANLAR

Masal sınıflandırmalarında ayrı bir başlık altında değerlendirilen hayvan masallarında, masal kahramanları hayvanlardır. Bu masalarda ana kahraman konumunda olan hayvanlar, diğer masal türlerinde de çeşitli şekillerde masalarda yer almaktadır. Motif İndeks’te “Hayvanlar”la ilgili motifler; “B0-B99. Mitolojik Hayvanlar, B100-B199. Sihirli Hayvanlar, B200-B299. İnsan Özelliği Gösteren Hayvanlar, B300-B599. Dost Hayvanlar, B600-B699. Bir İnsanın Hayvanla Evlenmesi, B700-B799. Hayvanların Tuhaf Özellikleri, B800-B899. Hayvanlarla İlgili Çeşitli Motifler”⁴⁷ alt başlıkları içerisinde sınıflandırılmıştır. Bizim bu gruptaki motifler hakkındaki değerlendirmelerimiz aşağıda yer almıştır.

B0-B99 MİTOLOJİK HAYVANLAR:

Tatar masallarında görülen mitolojik hayvanlar; “Ejderha”, “Şahmaran” ve “Simurg”tur. Bu hayvanların yanında havyan ve insan karışımı bir varlık olan “İtbaş-Sığırayaklar” da mitolojik hayvanlar grubu içerisinde yer alan bir motiftir.

B11. Ejderha:

İncelediğimiz masal metinler içerisinde “Ejderha” motifi, altı masal içerisinde geçmektedir. “Üç Oğlan” (52) adlı masalda, iki kardeş uyurken, onları yemek için gelen ejderha, uyanık olan kardeş tarafından öldürülür. Bu masalda ejderha, sadece ismen zikredilmekte; masalın olay örgüsü içerisinde aktif rol almamaktadır. Ejderha motifinin bu masaldaki işlevi, üç kardeşin her birinin gösterdiği kahramanlıklardan sadece biri, büyük kardeşin ejderhayı öldürmesi olarak yer almaktadır. Masalda, ejderhanın fizikî özelliği olarak insan kokusu alma özelliği dışında başka herhangi bir özelliğinden bahsedilmemektedir.

⁴⁷ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume One A-C, ss. 346-347.

“Kırk Oğlanlı Adam” (60) ve “Yözmi” (62) adlı masallarda, ejderha bir ırmak kenarında yaşamaktadır ve orada geçenleri yakalamaktadır. “Kırk Oğlanlı Adam” (60) masalında ejderha, yanından geçen kişileri uyutmakta ve böylece onları esir almaktadır. Bu özelliğiyle ejderha olay örgüsü içerisinde diğer olayların gelişmesine zemin hazırlamaktadır. Ejderha, esir aldığı aile fertlerini, “altın saçlı kızın” getirilmesi şartı ile serbest bırakacağını söylemektedir. “Yözmi” (62) adlı masalda ise, yakaladığı aile fertlerini “Bilmedikleri şeyi, vermeleri” karşılığında serbest bırakan ejderha, kendisine teslim olan “Yözmi”ye, padişahın kızını getirirse kendisini yemeyeceğini söyler. “Kırk Oğlanlı Adam” (60) masalında, oğlan olağanüstü yardımcı kahramanlardan elde ettiği kılıç ile ejderhayı öldürürken, “Yözmi” adlı masalda, getirilen padişah kızının hilesi ile tuzağa düşürülüp, öldürülür.

“Avcı” (64), “İki Kardeş” (66) ve “Altın Başlı, Gümüş Bilekli” (75) adlı masallarda ise her gün bir insanın ejderhaya kurban verilmesi söz konusudur. Bu masallarda ejderhaya kurban edilme sırası padişahın kızın gelmiştir ve kahraman, ejderhayı öldürerek, padişahın kızını kurtarır. “İki Kardeş” adlı masalda, ejderha ağzından ateş saçan ve yedi başlı bir varlık olarak nitelendirilmiştir.

Lenar Camaletdin, Tatar masallarında yılan motifi üzerine yazdığı makalesinde, incelediği 116 sihirli masalın 11’inde ejderha motifi görüldüğünü tespit etmiştir.⁴⁸ Camaletdin, “Yılan yüz yıl yaşarsa ejderha; bin yıl yaşarsa yuha olur.” şeklindeki Tatar atasözünden hareketle, Tatarların ejderha ile yılan arasında ilişki kurduğunu ve bunun masal metinlerinde yer alan bazı yılanların, ejderha ile aynı işlevde kullanıldığını belirtmektedir.⁴⁹

Türk dünyası masallarında görülen ejderha motifi, Türklere Çinlilerden geçmiş bir motiftir.⁵⁰ Ayrıca 12 Hayvanlı Türk takvimininin Türkler tarafından icat edildiğini söyleyen Eberhard, buna delil olarak da takvimdeki simgelerden biri olan ejderhanın, eski Türklerde bir kült olmasını göstermektedir.⁵¹

⁴⁸ L. Ş. Camaletdinov. “Tılsımlı Ekiyetlerde Yılan Bélen Beylé Mifologik Obrazlar.” *Borıngı Tatar Folklorı Meseleleré*. Kazan: SSSR Fenner Akademiyesé, Kazan Filialı, 1984, s.25.

⁴⁹ L. Ş. Camaletdinov. agm. s. 26.

⁵⁰ Bahaeddin Ögel. *Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar)*. C.. II, Ankara: TTK Yay., 1995, s. 566.

⁵¹ Yaşar Çoruhlu. *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*. İstanbul: Kabalcı Yay., 2002, s. 55.

Fuzuli Bayat ise, ejderhanın suyun koruyucusu olduğunu, ancak “*masallara ve efsanelere bakılırsa ejder, suyun iyesi olma izlerini de taşır. Nitekim masallarda ejder, suyun önünü kesmekle mitsel kutsallık işaretlerini kaybetmiş, menfi bir karakter kazanmıştır.*”⁵² diyerek, Türk mitolojinde ejderhanın, anlam ve kutsallık bakımından uğradığı değişime işaret etmektedir.

Tatar masallarında yer alan ejderha motifi de Bayat’ın bu tespitlerini doğrular niteliktedir. Ejderhanın su kenarında bulunması ve suyun yanından geçenleri yakalaması veya uyutarak, ele geçirmesi ejderhanın suyun iyesi olduğuna dair Türk inanç sistemini desteklemekte, ancak ejderhanın insanları ele geçirmesi nedeniyle kötü bir karakter olarak masalda yer alması bu değişimin izlerini taşımaktadır. Lenar Camaletdin, ejderha ile su kenarında karşılaşılma ile birlikte, bazı masallarda ejderhanın kendisinin gelerek, yiyecek insan talep ettiğini tespit etmiştir.⁵³ Yukarıda değerlendirdiğimiz, “Avcı”, “İki Kardeş” ve “Altın Başlı, Gümüş Bilekli” adlı masalarda, ejderha bir dağ başında beklemekte ve kendisine kurban edilecek kişiler, dağ başına bırakılmaktadır.

B91. Şahmaran ve Ak Yılan:

Tatar masallarında görülen mitolojik hayvanlardan biri de “Şahmaran”dır. Şahmaran, “Yılan Padişahı Şahmaran” (30) adlı Tatar masasında; yer altında yaşayan ak bir yılan olarak tasvir edilmiştir.

Şahmaran, mitolojik özellikleri bakımından bir motif olarak masalda yer alırken, Şahmaran’ın özellikleri de çeşitli motif grupları içerisinde ayrı ayrı yer almaktadır. Bu masalda Şahmaran; yılanların padişahı ve iyi yürekli bir yılan olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, Şahmaran’ı gören insanda bazı fizikî değişiklikler meydana gelmekte, teninde izler meydana gelmektedir. Şahmaran’ın eti, bütün hastalıklara iyi geldiği gibi, hayvan dillerinin öğrenilmesini de sağlamaktadır. Ancak, Şahmaran’ın etinin bütün kısımları aynı şekilde sihirli özelliklere sahip değildir. Şahmaran’ın bazı kısımlarının yenmesi ise insanların ölmesine neden olmaktadır. Bütün bu bilgiler, yardımsever bir hayvan olan Şahmaran tarafından, kahramana anlatılmakta

⁵² Fuzuli Bayat. *Türk Mitolojik Sistemi (Kutsal Dışı-Mitolojik Ana, Umay Paradigmasında İlkel Mitolojik Kategoriler-İyeler ve Demonoloji)*. C.: II. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2007, s. 257.

⁵³ L. Ş. Camaletdinov. agm. s. 27.

ve kahraman, bu sayede zor durumdan kurtularak, hastalıkları tedavi eden ve hayvan dillerini anlayan bir kişi hâline gelmektedir.

Fatih Urmançi, Tatar mitolojisinde ak yılanlar hakkında yaptığı incelemede, bu yılanları “merhametli” olarak nitelendirmekte ve insana yardımcı olma özelliklerine dikkat çekmektedir.⁵⁴ “Sır Tutmaz” (31) adlı masalda, avcı olan masal kahramanı, yılan padişahının kızı olan ak yılan ile kara yılanın savaştığını görür ve kara yılanı vurmaya isterken yanlışlıkla ak yılanı vurur ve ak yılan ölür. Yılanlar padişahı, avcıyı huzuruna getirtir ve olayın iç yüzünü öğrendikten sonra, avcıdan kızı olan ak yılanı diriltmesini ister. Ak yılanın dirilmesi üzerine, yılan padişahı avcının ağzına tükürür ve avcı hayvan dillerini anlama yeteneği kazanır.

Görüldüğü gibi, Tatar masallarında ak yılanlar, olumlu özellikleri ile dikkati çekerken kara yılan, olumsuz özelliklere sahip bir yılan olarak tasvir edilmektedir. Burada, yılanların kişilik özelliklerinin vurgulanmasında olumlu özellikleri temsil eden “ak”⁵⁵ ve olumsuzluğu temsil eden “kara”⁵⁶ sıfatlarının Türk kültüründeki sembolik anlamlarından yararlanılması da dikkat çekicidir.⁵⁷

B31.5. Simurg:

Tatar masallarında görülen mitolojik hayvanlardan biri de “Simurg”tur. “Ak Kurt” (41) adlı masalda ak kurt, masal kahramanına yardım etmek için “Simurg” şeklinde gelir ve oğlanı Kaf dağının başına götürür. Burada, “Simurg” ile ilgili olarak insanları, bir yerden bir yere taşınması ile ilgili özelliğinin ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Ak kurt, başka bir kuş suretinde gelmemekte, masal kahramanını Kaf dağına taşımak için “Simurg” şekline girmektedir.

“Zülkarneyn” (46) adlı masalda, “Öniget” olarak anılan kuş, “Simurg”tur. Tatar Türkçesi sözlüklerinde karşılığını bulamadığımız “Öniget” adlı kuş, bir hayvanın derisine saklanmış olan Zülkarneyn’in kendi yuvasının bulunduğu ağacın dibine götürüp bırakır. Zülkarneyn, Öniget’in yavrularını yemek için gelen yılanı öldürür ve yavrularını kurtarır. Bu anlatı, “Simurg” ile ilgili olarak anlatılan masallarla

⁵⁴ Fatih Urmançi. “Ak Yılan hem Yılannar.” *Folklor Têlé-Şigriyet Têlé*. Kazan: Fikér Neşriyatı, s. 88.

⁵⁵ Yaşar Çoruhlu. *age*. ss. 190-191.

⁵⁶ Yaşar Çoruhlu. *age*. ss. 183-186

⁵⁷ Tatar mitolojisinde yılan ve ejderha ile ilgili olarak daha fazla bilgi için bkz. *Tatar Mifları, İkençe Kitap*. Galimcan Gıylmanov Hikeyevénde. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1999, ss. 72-111.

örtüşmektedir. Bu nedenle biz, “Zülkarneyn” adlı masalda adı geçen “Öniget”in, “Simurg” olduğunu düşünüyoruz. “Er Töştük Destanı”nda da aynı tema işlenmektedir.⁵⁸

“Karakuş (Simurg)” (32) ve “Nurgüzel” (54) adlı masalarda “Karakuş” olarak adlandırılan kuş da “Simurg”un özelliklerini taşımaktadır. Yaşar Çoruhlu da “Karakuş”un özellikleri nedeniyle Hint mitolojindeki “Garuda”ya benzediğini, ama “Karakuş”un kartal olabileceği ihtimali üzerinde durulduğunu belirterek, onun Türk mitolojisine ait bir unsur olduğunu söylemektedir.⁵⁹ “Zümrüdü Anka” masalındaki motifler üzerine bir araştırma yapan Ali Duymaz da, “Zümrüdü Anka” olarak adlandırılan kuşun, bazı masalarda “Simurg”, “Kartal” veya “Karakuş” olarak da adlandırıldığını belirtmektedir.⁶⁰ Biz de bu görüşlerden hareketle Tatar masalarında geçen “Karakuş”un, “Simurg” veya “Zümrüdü Anka” olduğunu düşünüyoruz.

B20. İtbaş-Sığırayaklar:

“Yiğit Asker” (73) adlı Tatar masasında, “İtbaş-Sığırayaklar”dan bahsedilmektedir. Masal içerisinde bu varlıkların, şekil özellikleri ile ilgili olarak, ayrıntılı bilgi bulunmamakla birlikte, adlandırmalarında kullanılan ifadelerden başlarının köpek başı, ayaklarının ise sığır ayağı şeklinde olduğu anlaşılmaktadır. Masalda, bu varlıkların annesi, yaşlı bir kadın olarak gösterilmektedir ve bu yaşlı kadının herhangi bir olağanüstü bir özelliği bulunmamaktadır.

“Tatar Mifları” adlı kitapta, bu varlıklarla ilgili olarak şu bilgiler verilmektedir:

*“Halk mitolojisinde, yarı mitik insanî varlıklar bu şekilde adlandırılmaktadır. Bu tip varlıklar, gelenekte iki kardeş olup, anneleri Ubırlı kocakarı, (Büyücü kocakarı, kocakarı, nine) ile birlikte yaşarlar.”*⁶¹

B100-B199. SİHİRLİ HAYVANLAR:

⁵⁸ Yaşar Çoruhlu. *age.* ss. 131-132.

⁵⁹ Yaşar Çoruhlu. *age.* s. 131.

⁶⁰ Ali Duymaz. “Zümrüdü Anka Masalı ve Bazı Mitolojik Motifler.” *Erciyes. S.:* 184, Nisan 1993, s. 25.

⁶¹ *Tatar Mifları, İkénçé Kitap.* s. 187.

Motif İndeks'te "Sihirli Hayvanlar"la ilgili motifler kendi aralarında "Hazine değeri olan veya hazine sahibi hayvanlar", "Sihirli bilgi sahibi olan hayvanlar" ve "Diğer sihirli hayvanlar" şeklinde üç alt başlık hâlinde sınıflandırılmıştır.

Hazine Değeri Olan veya Hazine Sahibi Hayvanlar:

Tatar masallarında "Altın kuş, altın kanatlı kuş, gümüş yeleli at, altın at, altın balık ve altın üreten sihirli kuş kalbi" motifleri "Hazine değeri olan" hayvanlar grubuna girmektedir. Bu motiflerden inceleme konusu Tatar masalların en geniş şekilde yer alan motif, "Altın kuş, altın kanatlı kuş" motifidir.

"Altın Kanatlı Kuş" (55) adlı masalda da olayların başlangıç noktasını "altın kanatlı kuş"un padişah tarafından istenmesi oluşturmaktadır. Masal kahramanı, bu kuşu, olağanüstü özelliklere sahip olan atının yardımıyla elde etmekte ve ardından padişahın yeni istekleri gelmektedir. "Uyuz Tay" (56) adlı masalda da padişahın isteği üzerine "altın kanatlı kuş"u, masal kahramanı atının yardımıyla ele geçirmektedir.

"Altın Kuş" (61) adlı masalda ise, yukarıdaki örneklerden farklı bir durum vardır. Padişah, elma bahçesinden elma çalan "altın kuş"u yakalar ve onu diğer padişahlara göstermek için, kafese kapatır. Ancak, padişahın oğlu "altın kuş"u serbest bırakır, "altın kuş" saraydan ayrılırken, oğlana zor durumda kaldığında kendisini çağırmasını söyler. Masaldaki olaylar, kuşu serbest bıraktığı için, evden ayrılmak zorunda kalan masal kahramanın başından geçen olaylar ve zor durumda kaldığında "altın kuş"un ona yardım etmesi üzerine kuruludur. Diğer masalarda, "altın kuş"un getirilmesi, yeni istekleri beraberinde getirirken, bu masalda "altın kuş", zor görevlerin yerine getirilmesinde kahramanın yardımcısı olarak dikkat çekmektedir.

"İki Kardeş" (66) adlı masalda ise, "altın kuş"un kalbi ve ciğerinin yiyen kişi, sabah uyandığında yastığının altında altın bulmaktadır. Bu kuşu yakalayan adam, kuşu ağabeyine hediye eder. Ağabeyi, kuşun bütün etlerini yemek istemektedir ve bu durum onun, kuşun etini yediğinde elde edeceği servetten haberdar olduğunu göstermektedir. Ancak, fakir adamın çocukları, kuşun ciğerini ve kalbini yedikleri için, yastıklarının altında altın bulurlar ve bunun üzerine evden ayrılmak zorunda kalırlar.

"Altın Başlı Gümüş Bilekli" (75) adlı masalda da olayların başlangıç noktasını "altın kuş"un kaybolması oluşturmaktadır. Padişahın, kaybolan "altın kuş"u başka bir

padişahın üz kızı yakalar ve üçünü de alması karşılığında, “altın kuşu” padişaha geri verirler.

Tatar masallarında hazine değeri olan hayvan motiflerinden biri de “altın toynaklı at” motifidir. “On Birinci Ahmet” (48) adlı masalda, cinler tarafından kaçırılan masal kahramanı, serbest kalmak için “altın toynaklı atı” almaya gönderilir, atı çalarken yakalanan Ahmet, bu kez de “altın bülbülü” almakla görevlendirilir. Bu masalda “altın toynaklı at”, “Elmas padişahı”nın atı olarak gösterilmektedir. “Altın bülbül” ise “Ay padişahı”na aittir.

“Altın Balık” (53) adlı masalda, bir oğlan balık tutarken “altın balık”ı yakalar. “Altın balık”ın yakalanması, masaldaki olayların gelişmesini sağlamaktadır. Balığın haberini işiten padişah, balığı ister ve bu durumu kıskanan vezirlerin istekleri ile masal kahramanı, diğer olağanüstü varlıkları bulmaya gönderilir. Bu varlıklardan biri de “altın kuş”tur ve “altın kuş” peri padişahının ablasında bulunmaktadır ve masal kahramanına, peri padişahıyla evlendiği için düğün hediyesi olarak verilir.

Hazine değeri taşıyan hayvan motifleri içerisinde, “altın kuş” veya “altın kanatlı kuş”un en çok görülen motiftir. “Altın at” ve “gümüş yeşil at” ise ikinci derecede yer alan motiflerdir.

Sihirli Bilgi Sahibi Olan Hayvanlar:

Tatar masallarında bazı hayvanlar da hem “akıl verme” hem de “sihirli” özellikleri ile yer almaktadır.

Baykuş, yılan ve tilki; akıllı oluşları ile “Akıllı hayvan” ve “Hayvandan öğrenilen akıl” motifleri olarak masalarda yer almaktadır.

“Baykuş” (28) adlı masalda, hayvanlar padişahı, bütün hayvanlara çeşitli sorular sorar, ancak bu sorulara sadece baykuş, cevap verebilir. Bu masalda baykuş, diğer hayvanların arasında akıllı bir hayvan oluşu ile öne çıkmaktadır.

“Yılan Patşası Şahmaran” (30) adlı masalda da Şahmaran’ın en önemli özelliklerinden birisi, bilgili ve akıllı bir hayvan olarak görülmesi ve masal kahramanına nasıl davranması gerektiği konusunda akıl vermesidir.

Hayvan masallarında “Tilki” (1, 2, 20) diğer hayvanlara akıl vermektedir. Ancak, tilkinin verdiği akıl, diğer hayvanın zarar görmesine neden olmaktadır. “Tilki ile Kurt” (1) ve “Sağlıklı Hasta Taşır” (2) adlı masalarda tilki; kurda balık tutması için

akıl vermekte ve bu akla uyan kurt, insanlar tarafından öldürülmektedir. “Salam Torhan” (20) adlı masalda ise tamamen farklı bir durum vardır. Bu masalda tilki ile insanın dostluğu söz konusudur ve tilkinin kurnazlığı sayesinde, masal kahramanı zengin bir padişahın kızı ile evlenmektedir. Bütün bu masalarda tilki, kurnazlığı ile ön plana çıkmaktadır.

Diğer Sihirli Hayvanlar:

Tatar masallarında bazı hayvanlar da sihirli özellikleri ile masalarda yer almaktadır. Bu hayvanlar; horoz, kuş, balık, yılan, kurbağa, at, inek, keçi ve tekedir.

Sihirli Horoz:

“Hilekâr Horoz” (24) adlı masalda horoz; bir insanla anlaşma yapmakta, ama insan anlaşmaya aykırı davrandığı için, güç kullanarak insanda kalan yüzüğünü almaya gider. Masalda, yolda karşılaştığı hayvanlar horozun içine girer ve horoz, bu hayvanların yardımıyla kendisini aldatmaya çalışan zengin adamdan intikam alır.

Sihirli Kuş:

“Nurgüzel” (54), “Yözmi” (61) ve “Çoban Oğlan” (63) adlı masalarda yer alan kuşlar, sihirli özellikleri olan kuşlardır. “Nurgüzel” adlı masalda, padişahın kızını vermek için kahramandan yerine getirmesini istediği olağanüstü istekler, sihirli bir kuş yardımıyla yerine getirilmektedir. “Yözmi” (61) adlı masalda yer alan “altın kuş” aynı zamanda sihir kabiliyetine de sahiptir. “Çoban Oğlan” (63) adlı masalda ise, hastalanan padişah ancak “kuğu” eti yedikten sonra iyileşecektir. Masalda, kuğu etinin insanı öldürdüğü, ama iç organları yendiğinde hastalıkların iyileştiği görülmektedir.

Sihirli Balık:

“İhtiyar Balıkçı” (34) adlı masalda, çocuğu olmayan bir balıkçı, gölde karşılaştığı devin isteğini kabul eder. Dev, balıkçının balık tutmasına yardım eder ve devin yardımıyla tutulan balıklardan birisi sihirli bir balıktır. Bu balığı yiyen, yaşlı balıkçı çocuk sahibi olur.

Sihirli Yılan:

Tatar masallarında sihirli yılan motifi iki masalda karşımıza çıkmaktadır. “Yılan Padişahı Şahmaran” (30) ve “Hizmetçi” (69) adlı masalarda yılanın eti hastalıklara iyi gelmektedir. “Yılan Padişahı Şahmaran” adlı masalda, etin kaynatılması

gerekmekteyken, “Hizmetçi” adlı masalda ise, yılanın yakılarak küllerinin yenmesi gerekmektedir.

Sihirli Kurbağa:

“Hizmetçi” (69) adlı masalda, kurbağa da hastalıklara iyi gelen bir hayvan olarak görülmektedir. Kurbağanın etinin yakılarak, küllerinin göze sürülmesi, körlüğü iyileştirmektedir.

Sihirli At:

Tatar masallarınca sihirli hayvanlarla ilgili en yaygın motif, sihirli at motifidir. Sihirli at; zayıf görünümlü olmasına rağmen, güçlü ve hızlı bir attır (33); devler ülkesine gidebilen sihirli at denizde, havada ve karada gidebilmektedir (41), sihirli at, ateş üzerinde de yolculuk yapabilmektedir (41), sihirli at, çok hızlı bir attır (43, 44, 67).

Görüldüğü gibi, pek çok masalda sihirli at motifi görülmektedir. Bu masallarda sihirli at, kahramana yardım etmektedir ve yardımcı at olarak, masalda yer almaktadır.

Sihirli İnek:

“Gak Gak Diyen Kaz” (80) adlı masalda ise sihirli hayvan bir inektir. Üvey annesi tarafından evde bırakılan kıza yardım eden sihirli inek, ev işlerini sihirli bir şekilde tamamlar ve kızı, sihirli güçlerini kullanarak, padişahın düğününe gönderir.

Sihirli Keçi/Teke:

“Tanbatır” (45) ve “Turay Batır” (50) adlı masallarda, yer altına inen kahraman “aydınlık dünyaya” ak tekenin sırtında çıkmaktadır. Bu masallarda “ak teke” ve “kara teke” olmak üzere iki teke bulunmaktadır. “Kara teke”ye binilmesi durumunda, insan “karanlık dünya”nın derinliklerine inmekte; “ak teke”ye bindiğinde ise “aydınlık dünya”ya çıkmaktadır.

B200-B299. İNSAN ÖZELLİĞİ GÖSTEREN HAVYANLAR:

Hayvanlarla ilgili motiflerin bir kısmı da insan özelliği gösteren hayvanlarla ilgilidir. Bu motifler; insan gibi konuşan hayvanlar, insanlar gibi sosyal bir topluluk olarak yaşayan ve kendi padişahları olan hayvanlarla ilgili motiflerdir.

Konuşan Hayvanlar:

Tatar masallarında; bülbül (48), keçi/teke (39, 45), at (41, 44, 48, 55, 56, 63, 76), domuz (48), inek (80), köpek (78), aslan (41, 66), ayı (17, 66, 82), konuşan kurt,

(21, 38, 40, 41, 66, 82), tilki (18, 20, 66), tavşan (54, 66), fare (45), maymun (82), kuş (54, 55, 61), horoz (24), kaz (80), güvercin (36), balık (76) ve yılan (30, 31) insanlarla konuşan hayvanlardır.

Hayvanların Padişahı:

Tatar masallarında; aslan, hayvanların padişahı olarak (2); kedi, sıçanların padişahı olarak (84) ve Şahmaran (30) ve ak yılan (31) yılanların padişahı olarak yer almaktadır.

B300-B599. DOST HAYVANLAR

Tatar masallarında bazı hayvanlar da insanlarla dostlukları ve onlara yardımcı olmaları ile masallarda yer almaktadır. Genel olarak “yardımcı hayvanlar” olarak adlandırılan bu hayvanlar; at (41, 44, 55, 56, 63), keçi/teke (45), köpek (26, 64), kedi (84), aslan (41), tilki (24, 43, 66), kurt (24, 40, 41), ayı (24), fare (45, 84), tavşan (54, 66), kuşlar (38, 54), kaz (47), horoz (31) ve yılan (30) gibi hayvanlardır. Bu hayvanlardan büyük bir kısmı, aynı zamanda “konuşan hayvanlar” olarak masallarda yer almaktadır.

Sonuç olarak, Tatar masalları “Hayvanlar”la ilgili motifler bakımından oldukça zengindir. Tatar masallarında en çok “konuşan hayvan” ve “yardımcı hayvan” motifleri görülmektedir. Bu hayvanlar, evcil hayvanlar olabildiği gibi, vahşi hayvanlar da olabilmektedir.

III.4.3. YASAK (TABU)

Masallarda yer alan motiflerden bir kısmı da “Yasak (Tabu)” motifleridir. Bu motifler, masal içerisinde işlevsel olarak, masalın yapısını etkilemektedir. Yasak motifine yer verilen masallarda yasağa uygun hareket edilmesi veya yasağın çiğnenmesi, masalda olayların akışını değiştirebilmektedir. Yasağın çiğnenmesi cezayı getirirken, yasağa uygun hareket edilmesi de ödüllendirilmeyi sağlamaktadır.

Motif İndeks’te “C” ile gösterilen “Yasak (tabu)” ile ilgili motifler; “C0-C99. *Tabiatüstü Varlıklara İlgili Yasaklar*, C100-C199. *Cinsel Yasak*, C200-C299. *Yeme ve İçme Yasağı*, C300-C399. *Bakma Yasağı*, C400-C499. *Konuşma Yasağı*, C500-C549. *Dokunma Yasağı*, C550-C599. *Sınıf Yasağı*, C600-C699. *Tek Örneği Olan Yasak ve*

Mecburiyetler, C700-C899. Çeşitli Yasaklar, C900-C999. Yasağın Çiğnenmesi Nedeniyle Cezalandırma”⁶² alt başlıkları kullanılarak, sınıflandırılmıştır.

Tatar masallarında “Yasak (tabu” ile ilgili motiflerden, “Yeme ve içme yasağı, bakma yasağı, konuşma yasağı, dokunma yasağı, tek örneği olan yasaklar ve çeşitli yasaklar” yanında, “yasağın çiğnenmesi” motifi de görülmektedir.

İçme Yasağı:

“Üç Güvercin” (67) adlı masalda, masal kahramanın karşılaştığı olağanüstü özelliklere sahip kişiler, ona sarhoş olana kadar içmemesini tavsiye ederler. Masal kahramanı, bu yasağı unuttur ve sarhoş oluncaya kadar içer. Bunun neticesinde de istenmeyen pek çok olumsuzluk yaşanır ve masalın sonunda yasağı koyan kişiler, bu tavsiyelerine uymadıkları için başına çeşitli belaların geldiğini kahramana söylerler.

“Kardeşi Keçi Olan” (39) adlı masalda da ablası, susayan kız kardeşine yerde gördüğü hayvan izlerinden su içmemesi gerektiğini, yoksa o hayvana dönüşeceğini söyler. Ancak, küçük kız, bu yasağa uymaz ve keçi izinden su içtiği için, keçiye dönüşür. Masalda bu olaydan sonra yaşananların hepsi yasağı çiğneyen kızın çektiği sıkıntılar üzerine kuruludur. “Üç Güvercin” (67) masalında, olayların akışı içerisinde gerçekleşen yasağın çiğnenmesi, yeni olayların meydana gelmesini sağlarken, “Kardeşi Keçi Olan” (39) adlı masalda baştan sona masalı yapısal olarak etkilemektedir.

Her iki masalda da yasakların çiğnenmesi sonucu meydana gelen olumsuz olaylara dikkat çekildiğinden, yasaklara veya kurallara uyulması gerektiği mesajı vurgulanmış olmaktadır. Yasak motifleri aracılığıyla da masaldaki bu ileti, çarpıcı bir şekilde dinleyicilere iletilmiş olmaktadır.

Bakma Yasağı:

“Ayı ile Üç Kız” (17) adlı masalda “bakma yasağı” görülmektedir. Ayı tarafından kaçırılan kız kardeşlerin en büyüğü, ayı ile evine hediye göndermek bahanesiyle kardeşlerini çuvala koyar ve kurtarır. Ayının yolda durumu anlamaması için de çuvala bakmasını yasaklar ve bakarsa, kendisinin bunu göreceğini söyler.

Bu masalda ayı, kendisine konan yasağa uygun hareket etmektedir ve sonuçta, bütün kızlar ayının elinden kurtulmaktadır. Yasağa uygun hareket edilmesi, masallarda genellikle olumlu sonuçlar doğururken, burada yasağa uygun hareket eden ayı, zarar

⁶² Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume One A-C, ss. 485-486.

görmektedir. Bu durumu ayının kızları kaçırmış olması ile açıklamak mümkündür. Toplum tarafından hoş karşılanmayan ve olumlanmayan bir durum olduğundan, yasak motifi sayesinde olaylar toplumsal yapının istediği şekilde sonuçlanmaktadır.

Konuşma Yasağı:

Konuşma veya sırları açıklama yasağı, öğrenilen veya sahip olan bir gizli bilginin başkalarına söylenmemesi, yoksa zarar görüleceği üzerine kurulu motiflerdir.

“Yılan Padişahı Şahmaran” (30) adlı masalda, Şahmaran, kendisini gören kişiye bu durumu kimseye söylememesini, yoksa zarar göreceğini söyler. Ancak, çeşitli eziyetlere maruz kalan masal kahramanı, Şahmaran’ı gördüğünü söylemek zorunda kalır ve yasağın çiğnenmesi “Şahmaran”ın ölümü ile sonuçlanır.

“Sır Tutmaz” (31) adlı masalda da ak yılan, avcıya hayvan dillerini bildiğini açıklamasını yasaklar ve açıklarsa, avcının öleceğini söyler. Karısı tarafından zor durumda bırakılan avcı, sırrını açıklayacağı yani yasağı çiğneyeceği sırada, hayvanların konuşmalarından ders çıkarır ve yasağa uygun hareket ederek, ölümden kurtulur.

Sırların açıklanması, “Yılan Padişahı Şahmaran” adlı masalda, yasağı koyana zarar verirken, “Sır Tutmaz” adlı masalda yasağı çiğneyene zarar vermektedir. Birbirinden farklı gibi görünen bu husus, yasağın çiğnenme nedeni ile ilgilidir. Şahmaran’ı gören kişinin bedeninde işaretler olması, onun kimliğinin açık hâle gelmesine neden olmakta ve kimliğin açıklanması, yasağın çiğnenmesini zorunlu kılmaktadır. Ancak, “Sır Tutmaz” masalında, böyle bir durum söz konusu değildir.

Dokunma Yasağı:

Tatar masallarında bazı kişi veya varlıklara dokunulması ile ilgili yasaklar da görülmektedir.

“Dev Kızı, Müflis Adamın Oğlu ve İmam” (36) adlı masalda, masal kahramanı evine dönerken, sevdiği kız, oğlanın kız kardeşine sarılmasını yasaklar ve eğer sarılırsa kendisini unutacağını söyler. Eve dönen kahraman, kız kardeşine sarılır ve kendisini bekleyen kızı unuttur.

“Kuş Arayan Han Oğlu” (40) adlı masalda, masal kahramanının gizlice elde ettiği kuşun yuvasına dokunmaması gerekmektedir; atların gemini çekerek almaması gerekmektedir ve ele geçirdiği dombıranın tellerine dokunmaması gerekmektedir.

Ancak, masal kahramanı bunları bir şekilde unutur ve kuşun yuvasına dokunur, yakalanır; atın gemini asılır, yakalanır ve dombırayı çalar, yakalanır.

Her iki masalda da yasağın çiğnenmesi yeni olayların meydana gelmesine, dolayısıyla da yasağı çiğneyen kahramanların daha fazla sıkıntı çekmesine veya daha üst zoruklarla denenip, bütün nesneleri bulamamasına neden olmaktadır.

Tek Örneği Olan Yasaklar ve Çeşitli Yasaklar:

Motif İndeks'te yasaklarla ilgili bazı motifler, “Tek örneği olan yasaklar” ve “Çeşitli yasaklar” başlıkları altında verilmiştir. Tatar masallarında bu tip yasak motiflerinden, “yasaklanmış bir yer veya ülke, yasaklanmış kapı, yasaklanmış yol, bir yerde dinlenme yasağı, belirli bir zamanda bir işi yerine getirme yasağı” görülmektedir.

“Hizmetçi” (69) adlı masalda babası, ticaret için yola çıkan oğluna bir gölün ve bir kocakarının evinin yakınlarında konaklamamasını tembihler. Her iki yasak da oğlanın yanında bulunan hizmetçinin ısrarı ile çiğnenir. Gölün kenarında da yaşlı kadının evinde de masal kahramanını, ölümcül tehlikeler beklemektedir. Ancak, yanında bulunan hizmetçi, olağanüstü bir kişi olduğundan ve yaptığı iyiliğin bir karşılığı olarak oğlanın karşısına çıktığından, bu ölümcül tehlikelerden herhangi bir zarar görmeden kurtulurlar. Yasağın çiğnenmesi bu masalda, hem zenginlik hem de hastalıkları tedavi edecek bilginin elde edilmesini sağlamaktadır. Normal insanların, bu yasağı çiğnemesi onların ölümüne neden olmaktayken, hizmetçinin olağanüstü bir kişi olması, bu durumu tersine çevirmiştir.

“Tütün Kesesi” (49) ve “Üç Güvercin” (67) adlı masalarda “yasaklanmış kapı” motifi bulunmaktadır. “Tütün Kesesi” masalında padişah, damadına on iki anahtar verir ve odalardan birine girmesini yasaklar. “Üç Güvercin” (67) masalında ise, masal kahramanına yedi anahtar verilir ve yedinci ambarın açılmaması gerektiği kendisine bildirilir. “Tütün Kesesi” (49) adlı masalda, on ikinci kapıyı da açarak, yasağı çiğneyen masal kahramanı, on ikinci odada karşılaştığı devin karısını kaçırmayla cezalandırılır. “Üç Güvercin” masalında ise, yedinci kapıyı açan kahraman, orada bir kızla karşılaşır ve bu masalda yasağın çiğnenmesi, kahraman açısından zorlu olduğu kadar da şanslı bir sürecin başlamasına vesile olmaktadır. Benzer bir durum, “Altın Elma” (44) ve “Orman Bekçisi” (84) adlı masalarda da görülmektedir. Bu masalarda, masal kahramanının

belirli bir yola gitmesi yasaklanmıştır. Ancak, masal kahramanı bu yasağa uymaz ve bunun neticesinde kahraman için şanslı sayılabilecek bir süreç başlar.

Yasak motifinin görüldüğü son masal ise “Simurg (Karakuş)” (32) adlı masaldır. Bu masalda, ailesini ziyaret eden kızıdan, belirli bir süre sonra geri dönmesi ve gecikmemesi istenmektedir. “Evde uzun süre kalma yasağı” olarak adlandırılan bu yasak, kızın annesinin hilesi ile çiğnenir. Kızın gecikmesi, kuş şekline girmiş olan eşinin ölümüne neden olmaktadır.

Tatar masallarında yer alan “Yasak (Tabu)” motifi ile ilgili olarak yaptığımız bu ayrıntılı incelemeyi genel bir değerlendirmeye tamamlamanın yerinde olacağını düşünüyoruz. Tatar masallarında, başlıca “içme, bakma, konuşma, dokunma” yasakları görülmektedir. Masal metinlerine baktığımızda, yasak motifinin masalları yapılsa olarak etkilediği görülmektedir. Yasağın çiğnenmesi veya yasağa uygun hareket edilmesi, ileride yaşanacak olan olayları da etkilemektedir. Genel olarak, yasaklara uygun hareket edilmesi gerektiği mesajı işlenen masalların bazılarında, yasağın çiğnenmesi de olumlu sonuçlar doğurabilmektedir. Yine de bu durum, normal ve sıradan insanların yasağa uygun hareket etmesi gerektiğini göstermektedir. Yasağın şans ve talih getirdiği durumlar, olağanüstü yardımcı kahramanların olduğu veya kahramanların olağanüstü bir bilgiye sahip olduğu durumlar için geçerlidir.

Yasak motifiyle ilgili olarak özellikle belirtilmesi gereken bir husus da yasağın çiğnenmesinin sonuçlarının kahramana etkisidir. Masal kahramanları yasağı çiğnediklerinde, yasağın ardına gizlenmiş olan gücü veya başarıyı elde etmektedirler. Bu yönüyle yasak motifinin masallarda anlam ve sonuçları bakımından ikili bir anlamı vardır. Yasak konulurken, gerekçesi de açıklanmışsa, yasağın çiğnenmesi cezalandırılması gerektirmektedir. Yukarıda değerlendirdiğimiz masallardan “Kardeşi Keçi Olan” (39) adlı masalda böyle bir durum söz konusudur. Masal kahramanı kardeşini hayvan izinden su içmemesi gerektiğini söylerken, içilmesi durumunda ne olacağını da anlatmaktadır. Bu uyarıya rağmen yasağın çiğnenmesi durumunda ise cezalandırma gelmektedir.

III.4.4. SİHİR (BÜYÜ)

Sihir (Büyü) ile ilgili motifler, Motif İndeks'te “D0-D699. Dönüşüm, D700-D799. Sihrin Bozulması, D800-D1699. Sihirli Nesneler, D1700-D2199. Sihirli Güçler ve Belirtileri”⁶³ şeklinde alt başlıklara ayrılarak sınıflandırılmıştır.

Tatar masallarında sihir ve sihirli nesneler, dönüşümler önemli yer tutmaktadır. İncelediğimiz masalların büyük bir kısmı “sihirli masallar” olarak adlandırılan masallar olduğundan, bu masallar içinde Motif İndeks'te “D” ile gösterilen “Sihir (Büyü” motifleri de diğer motif gruplarına göre daha fazla yer tutmaktadır.

D0-D699. DÖNÜŞÜM

Motif İndeks'te “Dönüşüm” motifleri, “D10-D99. İnsanın Farklı Bir İnsana Dönüşmesi, D100-D199. İnsanın Hayvana Dönüşmesi, D200-D299. İnsanın Nesneye Dönüşmesi, D300-D399. Hayvanın İnsana Dönüşmesi, D400-D499. Dönüşümün Diğer Şekilleri, D500-D599. Dönüşümün Anlamları, D600-D699. Çeşitli Dönüşüm Olayları” şeklinde dönüşen varlık ve kendisine dönüşülen varlık adlarına göre sınıflandırılmıştır. Biz de Tatar masallarında yer alan “Dönüşüm” motiflerini, bu başlıklardan en yaygın olanlarına göre değerlendirmenin daha yararlı olacağını düşünüyoruz.

İnsanın Farklı Bir İnsana Dönüşmesi:

Tatar masallarında insanın başka bir insana dönüşmesi motifi, dört masalda karşımıza çıkmaktadır.

“Dev Kızı, Müflis Adamın Oğlu ve İmam” (36) adlı masalda kız, kendilerini takip eden devlerden kurtulmak için oğlanı çobana ve müezzine dönüştürür. “İşçi ile Sihirbaz Kız” (65) adlı masalda da kız kendisini müezzine dönüştürür. “Molla Dev” (70) adlı masalda ise oğlan, kendilerini takip edenler kurtulmak için kendisini çobana ve bekçiye dönüştürür.

İnsanın farklı bir insana dönüşmesi, devler tarafından takip edilen kahramanların, kendilerini kurtarmak için gerçekleştirdikleri isteğe bağlı bir dönüşümdür. Ancak dönüşümde, sadece sosyal olarak bir sınıf değiştirme veya meslek değiştirme söz konusudur. Bu durum, masallarda karşılaştığımız “kıyafet değiştirme” motifinden farklı bir durumdur.

⁶³ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume Two D-E, ss. 5-7.

Geçici bir dönüşüm olan bu dönüşümler, masal içerisinde genellikle sihirli güçleri olan dev kızlarının marifetiyle gerçekleşmektedir. Zor durumdan kurtulma veya kaçma amacıyla isteğe bağlı olarak yapılan bu dönüşümler, sihir bilgisi ile meydana gelmektedir ve herhangi bir sihirli nesne kullanılmamaktadır.

İnsanın Hayvana Dönüşmesi:

Tatar masallarında insanlar; kurda (38), fareye (82), öküze (65), buzağıya (70), oğlağa (39), koyuna (70), köpeğe (34), bülbüle (67, 74), kargaya (74), serçeye (34), atmacaya (70, 74), kartala (32), güvercine (67, 70, 74, 80), ördeğe (70), balığa (35) ve kurbağaya (36, 65) dönüşmektedir.

“Gülçiçek” (38) adlı masalda, kaynanasının eziyetlerine dayanamayan Gülçiçek, evden kaçır; kaynanası, Gülçiçek’i kurda dönüşerek, takip eder. Bu masalda, kurda dönüşme, kurdun yırtıcı bir hayvan olması ile ilgilidir.

“Padişah Oğlu ile Hizmetçi Oğlu” (82) adlı masalda, kız kendisini fareye dönüştürür ve oğlanın koynuna saklanır. Bu masalda, hizmetçi oğlunun, arkadaşını test etmek için gittiği sırada, kız görünmemek için bu dönüşümü gerçekleştirmiştir.

“Kardeşi Keçi Olan” (39) adlı masalda ise, yasağın çiğnenmesi sonucu dönüşüm söz konusudur. Hayvan izinden su içme yasağını çiğneyen küçük kız, ceza olarak oğlağa dönüşür.

“Molla Dev” (70) ve “Simurg (Karakuş)” (32) adlı masalarda deneme, test etme amacıyla dönüşüm söz konusudur. Dev Molla masalında, dev kızlarını koyuna dönüştürür ve oğlandan sevdiği kızı seçmesini ister. “Simurg (Karakuş)” adlı masalda ise, kuş şeklinde gelip, kızı kaçıran oğlan, kızı denemek için şekil değiştirdiğini söylemektedir.

“Sihirli Çubuk” (34) ve “Üvey Ana ile Genç Delikanlı” (74) ve “adlı masalda sihirli nesneler aracılığıyla dönüşüm görülmektedir. “Sihirli Çubuk” masalında geceleri köpeğe dönüşerek, ölü insan eti yemeye giden kadın, kocasının her şeyi öğrenmesi üzerine sihirli çubuğu kullanarak onu köpeğe ve daha sonra da serçeye dönüştürür. “Üvey Ana ile Genç Delikanlı” adlı masalda ise; karga, atmaca ve güvercin kanadının ağza alınması suretiyle o hayvanlara dönüşümün gerçekleştiği görülmektedir.

“Gak Gak Diyen Kaz” (80) adlı masalda ise, evin gelini zor durumdan kurtulmak için güvercine dönüşmektedir. Zalim üvey anne, yeni doğum yapan kızı yıkamak bahanesiyle döver ve kız, sonunda güvercine dönüşerek, camdan uçar gider.

Tatar masallarında görülen insanın, hayvana dönüşmesi ile ilgili diğer motifler, kaçma ve kovalamaya bağlı olarak meydana gelen dönüşümlerdir. Devlerin elinden kaçan kız ve oğlan, çeşitli hayvanlara dönüşerek, devlerden kurtulmaktadırlar. Art arda gelen dönüşümler, kahramanın devleri alt etmesi ile sona ermektedir. Örneğin, “Molla Dev” (70) adlı masalda, güvercin şekline dönüşerek, kızla oğlanın bahçesine gelen dev, atmacaya dönüşen oğlan tarafından öldürülür.

Tatar masallarında, insanın hayvana dönüşmesi ile ilgili motifler, dönüşümün nedenlerine göre farklılıklar taşımaktadır. Çok az örnekte, cezalandırma sonucu dönüşüm görülmektedir. Dönüşümlerin çoğu ise, isteğe bağlı olarak meydana gelen dönüşümlerdir ve zor durumdan kurtulmak için meydana gelmektedir.

İnsanın Nesneye Dönüşmesi:

Tatar masallarında, masal kahramanları insan ve hayvanın dışında bazı varlık ve nesnelere de dönüşebilmektedir. Masal kahramanları; çiçeğe (35), ağaca (70), taş (35, 41, 66), iğne ve ipliğe (35, 49), kiliseye (35), camiye (36, 65) ve göle (36, 37, 65, 70) dönüşmektedir.

“İhtiyar Balıkçı” (35), “Ak Kurt” (41) ve “İki Kardeş” (66) adlı masalarda taş dönüşme motifi görülmektedir. “İhtiyar Balıkçı” masasında, kız kendilerini takip eden dev taş dönüştürür ve ondan kurtulurlar. “Ak Kurt” masasında ise, ormanına izinsiz giren askerler ak kurda karşı geldikleri için cezalandırılarak, taş dönüştürülürler. “İki Kardeş” adlı masalda, büyücü sihirli çubuğu kullanarak oğlanı taş dönüştürür.

“Tütün Kesesi” (49) adlı masalda, devler tarafından kaçırılan ablalarını aramaya çıkan oğlan, ablasının evinde otururken devin gelmesi üzerine ablası tarafından iğneye dönüştürülür ve mindere saplanarak saklanır.

İnsanın nesneye dönüşmesi motifi görülen diğer masallardaki örnekler, devlerden kaçma amacıyla meydana gelen dönüşümlerdir. Birbiri ardına gerçekleşen dönüşümler aracılığıyla devlerden saklanılmakta ve dönüşümler, masal kahramanlarının galibiyetiyle sona ermektedir.

Hayvanın İnsana Dönüşmesi:

Tatar masallarında fare, oğlak ve kuş insana dönüşen hayvanlardır. Bu hayvanların insana dönüşmesi sihirli güçler vasıtasıyla meydana gelmektedir.

“Tanbatır” (45) adlı masalda, yer altı dünyasına inan Tanbatır, orada bir fare ile karşılaşır. Fare, bir süre sonra silkinir ve insana dönüşerek, Tanbatır’a yardım eder.

“Kardeşi Keçi Olan” (39) adlı masalda ise yasağı çiğneyerek, oğlağa dönüşen küçük kız, kendiliğinden insana dönüşür.

“Altın Elma” (44) adlı masalda, padişahın altın elmalarını çalan kuş, küçük kardeş tarafından yaralanır. Oğlan, kuşu takip ederken, kuş insana dönüşüp kaçar.

Hayvanların insana dönüşmesi ile ilgili motifler, diğer dönüşüm motiflerine göre oldukça az sayıdadır. Daha çok sihirli güce sahip olan varlıklar hayvan şekline girebildikleri gibi, insan şekline de girebilmektedirler. “Tanbatır” (45) masalında, farenin insana dönüşmesi ve “Altın Elma” (44) masalında kuşun insana dönüşmesi bunun örnekleridir.

Diğer Dönüşüm Şekilleri:

Tatar masallarında, insanın başka bir insana, insanın hayvana ve bitkiye, hayvanın insana dönüşümü dışında, Motif İndeks’te “Diğer Dönüşümün Şekilleri” başlığı altında ele alınan dönüşüm şekilleri de görülmektedir.

Bu dönüşümlerin büyük bir kısmı sihirli nesnelerin, diğer varlıklara dönüşümü şeklindedir ve zor durumdan kurtulmak, takip edene devden kaçmak için kullanılmaktadır.

Bu dönüşümler; hayvanın nesneye dönüşümü (66), ağacın insana dönüşmesi (44), heykelin canlanması (51), hayvanın bir parçasının insana dönüşmesi (63), değneğin kılıca dönüşmesi (69), taşın dağa dönüşmesi (67), taşın mücevhere dönüşmesi (87), aynanın denize dönüşmesi (48, 59, 67), mendilin köprüye dönüşmesi (48) ve tarağın dağa dönüşmesi (48, 59, 67) şeklindeki dönüşümlerdir.

“Altın Elma” (44) adlı masalda, insana canlılık ve hayat veren sihirli su ağaca değdiğinde, ağaçlar insana dönüşür. Bu insanlar, daha önceden dev tarafından ağaca dönüştürülmüş olan askerlerdir.

“Hamur Batır” (51) adlı masalda ise, çocuğu olmayan çiftin, hamurdan çocuk yaparak bırakıp evden ayrılması üzerine, hamurdan yapılan çocuk canlanır ve gerçek bir

çocuğa dönüşür. Bu durum, Motif İndeks'te "D435.1.1. Dönüşüm: Heykelin canlanması" şeklinde gösterilmiştir.

"Çoban Oğlan" (63) masalında, çoban, elindeki kaplan dişlerini yere bıraktığında, dişler kaplana dönüşür. Bu dönüşüm şekli, hayvana ait bir parçanın kullanılarak, bütünü meydana gelmesi prensibine dayalı bir dönüşümdür.

"Akıl ile Baht" (87) masalında da, baht ve aklın iddialaşması sonucu, su içinde oynayan delikanlının eline aldığı taş, baht tarafından mücevhere dönüştürülür.

Bu dönüşümler dışındaki dönüşümler, sihirli nesneler bağlı dönüşümlerdir. Örneğin; "On Birinci Ahmet" (48) adlı masalda, yardımcı ihtiyar tarafından masal kahramanına mendil, ayna ve tarak verir. Bu sihirli nesnelerden mendil, köprüye dönüşür ve kahraman sudan geçer; devden kaçarken de tarak, dağa dönüşür; ayna da denize dönüşür.

Çeşitli Dönüşüm Olayları:

Tatar masallarında dönüşümler ilgili yukarıdaki tasnifin dışında kalan bazı dönüşümler de görülmektedir. "Sihirbazlar (büyücüler) arasında dönüşüm mücadelesi" bu motiflerden biridir. Tatar masallarında art arda gelen bu dönüşümler, kaçma, kurtulma ve kovalama prensibine bağlı olarak meydana gelen dönüşümlerdir. "Üç Güvercin" (67) adlı masalda, dev ile oğlan arasında bir dönüşüm mücadelesi yaşanmaktadır. Devden kaçan oğlan darıya dönüşür; dev, horoza dönüşerek darıları toplamaya başlar; oğlan da atmacaya dönüşür ve devi öldürür. Bu dönüşüm türü, devden kaçarken meydana gelen dönüşümlerden farklıdır. Devler, kendi kimlikleri ile kaçakları takip ederken, kaçanlar da çeşitli varlıklara dönüşerek gizlenmektedirler.

"Sihirli Çubuk" (34) masalında, masal kahramanın eşi, gündüz insan gece de hayvana dönüşmektedir. Gece ve gündüz gibi zaman dilimlerine bağlı bu dönüşüm, dönüşüme uğrayan kişinin kimliği ve kişiliği ile alakalı olarak meydana gelmektedir. Kadın, geceleri köpeğe dönüşüp, ölü eti yemek için mezarlığa gitmektedir. Gündüzleri ise insana dönüşmekte ve eşiyle birlikte yaşamaktadır.

Tatar masallarında görülen dönüşüm motifleri ile ilgili bu tespitlerimizden sonra genel bir değerlendirme yapmak yerinde olacaktır. Tatar masallarında dönüşümler, sihirli bili, beceri veya yetenek ve sihirli nesneler aracılığıyla meydana gelmektedir. Dönüşüm; ölümden kurtulmak, esaretten kaçmak, devlerden saklanmak

gibi zor durumdan kurtulma amacına yönelik olarak meydana gelebildiği gibi, cezalandırma sonucu dönüşüm ve isteğe bağlı dönüşüm de Tatar masallarında görülmektedir.

D800-D1699. SİHIRLİ NESNELER:

Masallarda, özellikle de sihir ve büyü'nün ana unsur olarak yer aldığı masallarda sihirli nesneler de önemli işlevlere sahiptir. Tatar masallarında yer alan sihirli nesneler, Motif İndeks'teki “D800-D899. *Sihirli Nesnelerin Elde Edilmesi*, D900-D1299. *Sihirli Nesnelerin Çeşitleri*, D1300-D1599. *Sihirli Nesnelerin İşlevleri*, D1600-D1699. *Sihirli Nesnelerin Özellikleri*” şeklindeki sınıflandırmaya bağlı kalınarak, incelenmiştir.

Sihirli Nesnelerin Elde Edilmesi:

Masallarda sihirli nesnelerin elde edilmesi, masaldaki olayların akışını değiştiren önemli bir unsurdur. Kahramanın, sihirli nesneye sahip olması, yerine getirilmesi zor görevlerin daha kısa bir sürede ve kolay bir şekilde yerine getirilmesini sağlarken; sihirli nesnelerin kaybedilmesi olayların akışını bütünüyle değiştirebilmektedir.

Tatar masallarında sihirli nesneler; hediye olarak verilir (67, 74), büyücüden elde edilir (56), devlerden elde edilir (49), insanlardan elde edilir (61), yardımcı ihtiyardan elde edilir (66, 68), hile ile perilerden elde edilir (81), tesadüfen bulunur (54), devin mağarasında bulunur (41), ölü babanın mezarı ziyaret edildiği için ödül olarak verilir (42), çalınarak (83, 84) elde edilir.

Görüldüğü gibi, sihirli nesnelerin elde edilişi çok çeşitlilik göstermektedir. Genel olarak hediye ve ödül olarak sihirli nesnelerin masal kahramanına verildiği görülmektedir.

“Üç Güvercin” (67) masalında, devlerin elinden kızın şapkasını almaya giden masal kahramanına arkadaşları, üç sihirli nesneyi hediye ederler. “Üvey Ana ile Genç Delikanlı” (74) adlı masalda da arkadaşları tarafından masal kahramanına hediye olarak üç sihirli nesne verilir. “Altın Kuş” (61) masalında ise sihirli nesneler, masal kahramanının serbest bıraktığı altın kuş ve altın kuşun kız kardeşi tarafından hediye edilir. “Balıkçı Oğlu Katıp” (68) adlı masalda, ihtiyar balıkçı tarafından Katıp'a hediye olarak sihirli nesneler verilir. “İyiliğe Kötülük” (42) masalında, babasının vasiyetini

yerine getirerek, mezarlığa giden oğlana, babası tarafından sihirli nesneler hediye edilir. “Tütün Kesesi” (49) adlı masalda da sihirli nesneler, oğlanın ablaları ile evlenen devler tarafından hediye olarak verilmektedir.

Sihirli nesnelerin hediye olarak verildiği bu örneklerde, masal kahramanlarının iyi niyetli, yardımsever kişiler olmasının önemli rolü vardır. Olumlu davranışlar, masal içerisinde ödüllendirilmekte ve bu ödül de ele aldığımız masalarda sihirli nesneler olmaktadır. “Üç Güvercin” (67) ve “Üvey Ana ile Genç Delikanlı” (74) adlı masalarda, olağanüstü özelliklere sahip olan arkadaşlar tarafından sihirli nesnelerin hediye edilmesi, masal kahramanının onlara iyi davranması ile açıklanabilir.

Bazı masalarda sihirli nesneler, zorla elde edilmekte, çalınmakta veya tesadüfen bulunmaktadır. “Nurgüzel” (54) adlı masalda, masal kahramanı dinlenmek için oturduğu ağaçların altında tesadüfen sihirli güçleri olan nesneleri elde eder. “Ak Kurt” (41) adlı masalda da devlerin sarayında kalan masal kahramanı, sarayda dolaşırken tesadüfen sihirli nesneyi bulur.

“Uyuz Tay” (56) adlı masalda ise sihirli nesne zor kullanılarak elde edilmektedir. Ektikleri yulaflar bitmeyince, tarlayı beklemeye giden en küçük oğlan, tarlaya gelen uzun saçlı kadını yakalar ve kadının, yulafları yetiştireceği vaadine karşılık olarak onu serbest bırakır. Kadın, oradan ayrılırken, zor durumda kullanması için kendi saçından bir teli oğlana verir. Bu masalda, masal kahramanı yulaflara zarar veren kadını yakalamakta ve kadının yalvarması sonucunda onu serbest bırakmaktadır. Büyücü veya cadı olarak karşımıza çıkan bu varlık, kendisini serbest bıraktığı için, masal kahramanına sihirli nesneyi vermektedir. Sihirli nesnenin elde edilişi, genel olarak hediye edilmesinden farklı olarak, zor durumdan kurtulmanın sevinci ile gerçekleşmiş olmaktadır.

Tatar masallarında sihirli nesnelerin çalınması, genellikle rakipler tarafından yapılan bir eylem olarak görülmektedir. “Tılsımlı Mum” (83) ve “Orman Bekçisi” (84) adlı masalarda, sihirli nesneler kahramana zarar vermek isteyen kişiler tarafından çalınmak suretiyle ele geçirilmektedir. Bu şekilde sihirli nesnelerin çalınması, masal kahramanını zor durumda bırakmakta ve sihirli nesnenin yeniden ele geçirilmesi ile durum düzeltilmiş olmaktadır.

Sihirli Nesnelerin Çeşitleri:

Tatar masallarında genel olarak; ağaç (66), yaprak (54), saç (32, 38, 56), nefes (42, 71), diş (64), kuş tüyü (42, 50, 53, 74), yiyecek (30, 36), elbise (54), şapka (81), mendil (45, 48, 54, 63), tarak (48, 59, 67), yüzük (35, 41, 68, 74, 83), bıçak (66, 67), araba (41, 77), sofra örtüsü (61), halı (76), mum (83), ayna (48, 59, 65, 67, 84), kese (36), müzik aletleri (61, 76), düdük (32), su (44, 45, 46, 74), değnek (32, 69, 72, 76, 81), çubuk (34, 41, 66), yazı (40) ve söz (33, 41, 68, 77, 83) sihirli nesneler olarak karşımıza çıkmaktadır.⁶⁴

Sihirli Nesnelerin İşlevleri:

Tatar masallarında sihirli nesneler, masal içerisinde bazı işlevleri yerine getirmektedir. Bunların başında sihirli nesnelerin kullanımı ile dönüşüm gelmektedir. Sihirli nesneler aracılığıyla dönüşüm ile ilgili motifleri “Dönüşüm” başlığı altında değerlendirdiğimizden, burada sihirli nesnelerin diğer işlevleri üzerinde duracağız.

“İki Kardeş” (66) adlı masalda, iki kardeş ayrılırken yere sapladıkları sihirli bıçağın paslanması, ölümü haber vermektedir. Bıçağın yanına gelen kardeşlerden biri ölürse veya başına bir iş gelirse, bıçak paslanarak bu durumu haber vermektedir.

“İşçi ile Sihirbaz Kız” (65) adlı masalda, sihirli ayna, kızla oğlanı takip edenleri göstermektedir.

Sihirli nesneler bazı masalarda, kahramana sihirli bir güç vermektedir. “Nurgüzel” (54) adlı masalda, sihirli ağaç kabuğu, göğse saplandığında, kahramana olağanüstü bir güç vermektedir. “Ak Kurt” (41), “Tanbatar” (45), “Zülkarneyn” (46) ve “Nurgüzel” (54) adlı masalarda sihirli su içildiğinde kahramana güç vermektedir. Ayrıca, “Ak Kurt” (41) ve “Altın Kuş” (61) masallarında sihirli elma; “Nurgüzel” (54) masalında ise sihirli palto masal kahramanlarına güç vermektedir.

Sihirli nesnelerden biri olan sihirli şapka görünmezlik kazandırmaktadır. “On İki Yaşındaki Oğlan” (81) adlı masalda, masal kahramanı sihirli şapkayı taktığında görünmez olmaktadır ve yerine getirilmesi zor görevleri, bu şekilde yerine getirmektedir.

Sihirli nesnelerin işlevlerinden biri de yardımcıları çağırmasıdır. Bu nesneler; sihirli saç teli, atın kuyruğundan alınan tüy, sihirli çubuk, sihirli mum, sihirli yüzük,

⁶⁴ Sihirli nesnelerin işlevleri, ayrı başlık altında değerlendirildiğinden, tekrara düşmemek için burada sadece Tatar masallarında en çok kullanılan sihirli nesnelerin listesini vermekle yetindik.

sihirli kamçıdır. Tatar masallarında olağanüstü yardımcıların, kendi adları ile çağırıldığı örnekler de bulunmaktadır. Bunları birkaç örnekle değerlendirmek yerinde olacaktır.

“Uyuz Tay” (56) adlı masalda, büyücü ya da cadının verdiği saç teli ateşe atıldığında, sihirli bir at ortaya çıkmakta ve kahraman bu atın yardımı ile zor görevleri yerine getirmektedir. “Tılsımlı Mum” (83) adlı masalda, sihirli muma dokunulduğunda bir cin ortaya çıkar ve kahramanın isteklerini yerine getirir. “Ak Kurt” (41) masalında sihirli yüzüğün yere atılması, kahramana yardımcı olan ifritlerin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Yardımcıların, kendi adları ile çağırılması, “Altın Kuş” (61) ve “Balıkçı Oğlu Katıp” (68) adlı masalarda görülmektedir. Bu masalarda “Ey altın kuş!” ve “Gel ihtiyar!” sözleri, yardımcıların ortaya çıkmasını sağlamaktadır.

Tatar masallarında sihirli nesnelerin işlevlerinden biri de yiyecek, para ve kıyafet sağlamasıdır. “Sihirli Kese” (33) adlı masalda, kızın tavsiyesi üzerine masal kahramanın elde ettiği kesedeki par hiç bitmemektedir. Sihirli kamçı, sihirli sofra örtüsü ve sihirli çanta masal kahramanları için sınırsız yiyecek ve içecek temin etmektedir. “Altın Kuş” (61) ve “Balıkçı Oğlu Katıp” (68) adlı masalarda sihirli sofra örtüsü yere serildiğinde, ortaya çeşitli yiyecek ve içecekler çıkmaktadır. “İyiliğe Kötülük” (42) adlı masalda ise sihirli kuş tüyleri, tüyün rengiyle aynı renkleri taşıyan kıyafet ve atın ortaya çıkmasını sağlamaktadır.

Tatar masallarında görülen sihirli nesnelerin işlevlerin bir kısmı da tedavi edici özelliklere sahiptir ve çeşitli hastalıkların tedavisinde kullanılmaktadır. “Hizmetçi” (69) adlı masalda yılanın külleri, uzun süredir hasta olan kızı iyileştirir; kurbağanın külü ise yaşlı adamın kör olan gözlerinin iyileşmesini sağlar. “Altın Elma” (44) adlı masalda ise sihirli su, kör olan karı, kocanın gözlerinin iyileşmesini sağlar.

Sihirli nesneler, yukarıda ayrıntılı olarak ele aldığımız işlevlerinin yanında, sihirli hava yolculuğu, padişahlık elde etme gibi işlevlerin yanında, olağanüstü görevlerin yerine getirilmesi işlevlerine de sahiptir.

Sonuç olarak, Tatar masallarında sihirli nesneler; dönüşüm, ölümü veya bir felaketi haber verme, görülmeyeni gösterme, güç verme, görünmezlik yeteneği kazandırma, yardımcılarını çağırma; yiyecek, içecek ve kıyafet sağlama, hastalıkları tedavi etme ve olağanüstü görevleri yerine getirme gibi işlevlerde kullanılmaktadır.

Bunların yanında sihirli nesnelerin önemli işlevlerinden biri de ölen bir kişinin diriltilmesini sağlamasıdır.⁶⁵

Sihirli Nesnelerin Özellikleri:

Tatar masallarında bazı sihirli nesneler özellikleri ile dikkat çekmektedir. “Ateşten Akordeon” (76) adlı masalda, sihirli sopa, otomatik bir sopadır. Motif İndeks’te “D1601.5. Otomatik sopa” şeklinde adlandırılan bu motif, incelediğimiz masal metninde de yer almaktadır. Masal kahramanı, elindeki sopaya “Döv!” diye komut verdiğinde, sopa otomatik olarak harekete geçmekte ve rakibi döverek mağlup etmektedir.

“Altın Kuş” (61) ve “Ateşten Akordeon” (76) adlı masallarda ise sihirli müzik aleti, kendi kendine çalma özelliği ile öne çıkmaktadır. Org ve plak, istenilen her türlü müziği kendi kendine çalabilme özeline sahiptir.

Tatar masalların yer alan “Sihir (Büyü)” ile ilgili motiflerden; “Dönüşüm” ve “Sihirli Nesneler”le ilgili motiflerin dışında, geleceği gösteren rüya (81, 92), sihirli işitme gücü (58), sihirli illüzyon (71, 83), sihirli yolculuk (33, 45, 43, 68, 82, kesilmiş elin iyileştirilmesi (42, 44, 46), körlüğün sihirli tedavisi (42, 44, 46) ve topallığın veya kesik ayağın sihirli bir şekilde iyileşmesi (42, 43, 45) motifleri de yer almaktadır.

III.4.5. ÖLÜM

Tatar masallarında “Ölüm” ile ilgili motifler sayı olarak fazla değildir. Motif İndeks’te “E0-E199 Diriltme, E200-E599 Hayaletler ve Diğer Hortlaklar, E600-E699 Ruh Göçü, E700-E799 Ruh”⁶⁶ şeklinde sınıflandırılan ölüm ile ilgili motifler Tatar masallarında şu şekilde görülmektedir.

E0-E199. DİRİLTME

Türk destan, hâlk hikâyesi ve masallarında kahramanın ölüp dirilmesi motifi yaygın bir şekilde görülmektedir.⁶⁷ Tatar masallarında da görülen diriltme motifi ve

⁶⁵ Sihirli nesnelerin işlevlerinden biri olan “Diriltme”, “Ölüm” başlığı altında değerlendirildiğinden, burada ayrıca incelenmemiştir.

⁶⁶ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume Two D-E, ss. 402-403.

⁶⁷ Destan ve halk hikâyelerinde görülen, ölüp dirilme motifi ile ilgili olarak bkz. Fikret Türkmen. “Türk Destan ve Halk Hikâyelerinde Ölümden Sonra Diriliş.” *Türk Dünyası Kültür, Sanat, Haber ve Araştırma Dergisi*. S.: 2, Ankara: Türksoy Yay., 2001, ss. 15-19; Mehmet Aça. “Şamanlığa Geçişteki Ölüp Dirilme Ritüelinden Türk Destanlarındaki Ölüp Dirilmeye.” *Milli Folklor*. S.: 54, Yaz 2002, ss. 75-85.

diriltme şekilleri, masallar arasında farklılıklar taşımaktadır. “Sır Tutmaz” (31) ve “Ateşten Akordeon” (76) adlı masallarda ölen hayvanlar diriltilmektedir. “Sır Tutmaz” adlı masalda, yanlışlıkla ak yılanı öldüren avcı, ak yılanın babasının isteği üzerine, ölü yılanı eliyle sıvazlar ve yılan dirilir. “Ateşten Akordeon” adlı masalda ise, sihirli kilim ile ateş dağında yanıp, ölen at dirilitir. Sihir ile diriltme motifi; “İki Kardeş” (66), “Üç Güvercin” (67), “Üvey Ana ile Genç Delikanlı” (74) adlı masalarda da görülmektedir. “İki Kardeş” masalında, sihirli çubuğun büyücü tarafından sallanması ile; “Üç Güvercin” masalında sihirle; “Üvey Ana ile Genç Delikanlı” masalında ise sihirli su ile ölümler diriltilmektedir.

Ölümlerin dirilmesi, Tatar masallarının birinde, dua aracılığıyla anne tarafından diriltme şeklinde görülmektedir. “Turay Batır” (50) adlı masalda, oğlunun başına bir iş geldiğini anlayan anne, onu bulur ve okuyup, üfleyerek oğlunu ve arkadaşlarını diriltir.

Tatar masallarında kahramanın yanında bulunan hayvanların yardımı ile diriltildiği örnekler de bulunmaktadır. “Avcı” (64) ve “İki Kardeş” (66) adlı masalarda hayvanların yardımı ile dirilme motifi görülmektedir. “Avcı” adlı masalda, tavşan sihirli bir ağaç kökünü getirir ve kahramanı diriltir. “İki Kardeş” masalında ise, kahramanın sahip olduğu hayvanlar, diğer hayvanların yardımıyla, kahramanın kulağına kaçan dişleri çıkarırlar ve onu diriltirler.

Görüldüğü gibi Tatar masallarında; sihirli nesneler ve sihirli bilgi sayesinde dirilme ve dua sonucu dirilme motifleri görülmektedir. Yanlışlıkla öldürülen bir hayvan, onu öldüren kişi tarafından diriltilmekte; sahipleri ölen hayvanlar, onun nasıl dirileceğini öğrenip, sahiplerini diriltmekte; oğlunu kaybeden anne ise dua ile oğlunu diriltmektedir.

E700-E799. Ruh

Tatar masallarında ruhla ilgili motiflerden sadece “Dış Ruh” motifi yer almaktadır. “Dış ruh” kavramı, James Frazer’in “Altın Dal” adlı eserinde kullanılmış bir kavramdır.⁶⁸ Ruhun dışarıda bulunmasının nedeninin; genç kalma, ölümsüzlük, tehlikelerden korunma, güvenlik vb. olduğunu söyleyen Ali Duymaz, dış ruhların bu

⁶⁸ Ali Duymaz. “Türk Folklorunda Dış Ruh Tasarımı.” *Bilig.* S.: 45, Bahar 2008, s. 4. Bu kavram Motif İndeks’te de “External Soul” (Dış Ruh) olarak yer almaktadır.

nedenle kapalı, uzak, ulaşılmaz ve gizli mekân ve nesnelerde olduğunun tasavvur edildiğini belirtmektedir.⁶⁹ Bu durum Tatar masallarında yer alan dış ruh motiflerinde de görülmektedir. İncelediğimiz iki Tatar masalında, dış ruha sahip olan varlıklardan biri cin padişahı, diğeri ise bir devdir. Her iki varlığın ruhu da erişilmesi zor olan yerlerdedir ve onlara erişmek kolay bir iş değildir.

“On Birinci Ahmet” (48) ve “Tütün Kesesi” (49) adlı masallarda görülen dış ruh motifi, devlere veya cinlere ait ruhun, devin veya cinin bedeninde değil de başka bir yerde bulunması veya saklanması ile ilgili bir motiftir.

“On Birinci Ahmet” (48) masalında, cin padişahının ruhu, dört yumurtanın içerisinde saklanmaktadır. Masla kahramanı, cin padişahının kaçırdığı eşinden, cin padişahının ruhunun yerini öğrenmesini ister. Cin padişahı, ruhunun süpürgeye olduğu şeklinde bir cevap verir. Kız, süpürgeyi cin padişahını özlediği gerekçesiyle okşayınca, cin padişahı ruhunun yerini açıklar. Cin padişahının ruhu, bir gölün ortasında bulunan, ördek yuvasındaki dört yumurtanın içindedir. Dört yumurtanın kırılması ile cin padişahı ölmektedir.

“Tütün Kesesi” (49) adlı masalda ise, on iki başlı devin ruhu bir yumurtanın içindedir. Bu masalda da öncelikle dev, ruhunun önce süpürgeye ve sonra da maşada olduğunu söyler. En sonunda masal kahramanı, bir gölde yaşayan öküzün boynuzunda bulunan sandığın içindeki ördek yumurtasında olduğunu öğrenir ve yumurtayı elde ederek devi öldürür.

Tatar masallarında “Diriltme” ve “Ruh” dışında, ölünün konuşması (bkz. 42 ve 71. masal) ve ölü bir insana yapılan iyiliğin sonucunda, ölünün geri dönerek, kendisine yardım eden kişiye iyilik yapması ve sonuçta ortadan kaybolması motifleri (bkz. 69. masal) de görülmektedir.

III.4.6. OLAĞANÜSTÜLÜKLER (HARİKULADELİKLER)

Masallarda, yaşadığımız dünyada görülmesi mümkün olmayan veya görüldüğünde insanı hayrette bırakacak niteliklere sahip varlık ve eşyalar bulunmaktadır. Genel olarak, olağanüstü ve görülmedik, şaşılacak derecede hayrette bırakıcı bu unsurlar, Motif İndeks’te “Olağanüstülükler (Harikuladelikler)” başlığı altında toplanıp sınıflandırılmıştır.

⁶⁹ Ali Duymaz. *agm.* s. 5.

Türkiye’de masal konusunda yapılan çalışmalarda “Mitolojik Motifler” olarak adlandırılan ve değerlendirilen, üç katmandan oluşan âlem ve diğer dünyalara seyahat motifleri de Motif İndeks’te bu grup içerisinde değerlendirilmiştir. Şüphesiz, evren tasarımı ve diğer dünyalara seyahat etme fikri, Türk mitolojisi içerisinde değerlendirilmesi gereken konulardır. Ancak, masallarda yer alan bu unsurlar, evrenin üç katmanlı olarak yaratılış süreci ve yaratımın anlatılışıyla ilgili bilgi içermediğinden, yani açıklayıcı bir niteliği bulunmadığından, bu motifler, Motif İndeks içerisinde “Mitolojik Motifler” olarak kabul edilmemiştir.

“Olağanüstülükler (Harikuladelikler)” Motif İndeks’te; “F0-F199. Diğer Dünyalara Seyahatler, F200-F699. Olağanüstü Yaratıklar, F700-F899. Olağanüstü Yerler ve Eşyalar, F900-F1099. Olağanüstü Olaylar”⁷⁰ şeklinde sınıflandırılmıştır. Biz de Tatar masallarında yer alan motifleri, Motif İndekste aynı başlıkları ve sınıflandırmayı kullanarak incelemeye çalışacağız.

F0-F199. Diğer Dünyalara Seyahatler:

Masal kahramanlarının yaşadıkları maceralar, yaşadığımız dünyada olabildiği gibi, yer altı ve yer üstü dünyalarında da olabilmektedir. Motif İndeks’te “Diğer Dünyalara Seyahatler”; “F10-F79. Üst Dünyaya Seyahat, F80-F109. Alt Dünyaya Seyahat, F110-F199. Çeşitli Diğer Dünyalar” şeklinde üç başlığa ayrılarak sınıflandırılmıştır.

İncelediğimiz, Tatar masallarında “üst dünyaya seyahat” motifi yer almamaktadır. Sadece “Altın Kanatlı Kuş” (55) adlı masalda, padişahın kaleyi aydınlatmak için istediği kuşu elde etmek adına kahramanın atına binerek, gökyüzüne doğru çıkması söz konusudur. Ancak bu masalda, gökyüzü ya da “üst dünya” ile ilgili herhangi bir açıklayıcı bilgi bulunmamaktadır ve yapılan seyahat de çok yüksekte yaşayan kuşu elde etmeye yönelik bir seyahattir.

Alt Dünyaya (Yer Altına) Seyahat:

Türk destan ve masallarında, kahramanın alt dünyaya veya yeraltına inmesi ve oradaki varlıklarla mücadele etmesi motifi yaygın bir motif olarak görülmektedir.⁷¹

⁷⁰ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume Three F-H, ss. 5-6.

⁷¹ Türk destan ve masallarında görülen üç katmanlı “âlem” tasavvuru ile ilgili olarak bkz. Mehmet Aça. *Tiva Halk Masalları*. Konya: Kömen Yay., 2007, ss. 100-122.

Tatar masallarında da masal kahramanları, çeşitli şekillerde alt dünyaya seyahat etmektedirler. Bu seyahatler, masal metinleri içerisinde ayrı bir dünya olarak tasvir edilmekte, ancak adlandırma olarak bazı masallarda “karanlık dünya” ifadesi kullanılmaktadır.

Tatar masallarında, masal kahramanı alt dünyaya; toprağın altındaki kapıdan (30), dağın kaybolmasıyla ortaya çıkan kapıdan (68), bir çukurdan, delikten (44, 45, 83), su altından (84) ve kuyudan (50) inilmektedir. Bu masalları tek tek değerlendirip, Tatar masallarında alt dünyanın özellikleri ve alt dünyadaki yaşam hakkında ayrıntılı bilgi vermeye çalışacağız.

“Yılan Padişahı Şahmaran” (30) adlı masalda, masal kahramanı bir ağacın dibinde otururken, toprağın altında bal bulur ve bal bittikten sonra, tekrar kazdığına bir kapı ile karşılaşır. Kapıdan içeri girdiğinde, yılanlarla dolu bir odaya girdiğini görür. Bu masalda alt dünya “dünya gibi aydınlık bir yer” olarak tasvir edilmiştir. Alt dünyanın karanlık olduğu ile ilgili genel yaklaşımın aksine, bu masalda alt dünyanın “aydınlık” olarak tasvir edilmesinin nedeni, orada kötü niyetli varlıkların yaşamıyor olması ile açıklanabilir. Sadece yılanlar yaşadığından ve yılanların padişahı Şahmaran, iyi niyetli bir hayvan olduğundan ve kahramana şans getirdiğinden bu dünya “aydınlık” olarak kabul edilmiştir. Masal kahramanının, alt dünyadan çıkışı, bu masalda bir yılanın kuyruğuna tutunarak, gerçekleşmektedir.

“Altın Elma” (44) adlı masalda, padişahın altın elmalarını çalan kuş, en küçük kardeş tarafından takip edilir ve masal kahramanı, kaçan adamın girdiği delikten ip sarkıtarak alt dünyaya iner. Masal kahramanı alt dünyaya indiğinde, “tokluk”, “açlık” ve “ölüm” yolu olarak nitelendirilen üç yol ile karşılaşır ve “ölüm” yoluna gider. Masal kahramanlarının karşılaştıkları yolların seçiminde, genellikle en küçük kardeş, en kötü görünen yolu seçmek zorunda kalmaktadır. Büyük kardeşlerin, olumlu görünen yolları seçmesi neticesinde, en küçük kardeşe en kötü seçenekten başka alternatif kalmamış olmaktadır. Bu masalda ise, masal kahramanı yalnız olmasına rağmen, yine en kötü görünen yolu seçmektedir. Geleneğin temel kabulleri doğrultusunda yapılan bu tercih, masal kahramanının çeşitli tehlikelerden geçerek, başarıya ulaşmasını da sağlamaktadır. Masal kahramanı alt dünyada, devler tarafından daha önce kaçırılmış olan üç padişah

kızı ile karşılaşır. Bu kızlardan öğrendiği bilgi ile devleri öldürür ve kızları alt dünyadan kurtarır.

Kahramanların alt dünyaya inmesi, daha önce toplumda meydana gelen bir eksikliğin giderilmesi amacına yönelik bir eylem olarak halk anlatılarında yer almaktadır. “Altın Elma” masalında, masal kahramanı olağanüstü bir ürün olan altın elmayı çalan devi, öldürmek amacıyla alt dünyaya inmekte; ancak orada karşılaştığı durumlara uygun olarak, daha önceden alt dünyaya kaçırılmış olan kızları da kurtarmaktadır.

Devleri öldüren ve kızları kurtaran masal kahramanı, ip yardımıyla kızları yeryüzüne çıkarır. Ancak ağabeyleri, kardeşlerini yeraltında bırakırlar. Talihli en küçük kardeşin, ağabeylerinin ihanetine uğraması motifi de alt dünyaya inişten sonra yaşanan olaylardan birisi olarak, Tatar masallarında yer almaktadır. Alt dünyada kalan kahraman, bu kez “tokluk” ve “açlık” yolu olarak nitelenen yollardan, “açlık” yolunu tercih eder ve devler tarafından zarar verilen yaşlı karı kocaya yardım eder.

“Altın Elma” (44) masalının sonunda, masal kahramanı yardımcı olduğu ihtiyarlardan yeryüzüne çıkışın yolunu öğrenir ve olağanüstü özelliklere sahip olan “altı kulaçlık ala aygır”ın sırtında yeryüzüne çıkar.

“Tanbatır” (45) adlı masalda da masal kahramanı alt dünyaya inmektedir. Padişahın kaybolan kızlarını aramaya çıkan üç kardeş, kızları kaçıran devin, bir dağdaki delikten içeri girdiğini görürler. Bu masalda Tanbatır ve ağabeyleri devi takip etmek için, devin girdiği deliğe ip sarkıtırlar; ancak büyük kardeşler ip kısa geldiği için aşağı inemezler. En küçük kardeş olan Tanbatır, ipi keser ve alt dünyaya iner. Büyük kardeşlerin ip kısa geldiği için aşağı inememelerine rağmen, Tanbatır’ın ipi kesmesi, onun daha cesur, daha güçlü bir kahraman olduğu göndermesinde bulunmaktadır. Bu masalda alt dünyanın “karanlık” bir dünya olduğu görülmektedir. Alt dünyada, bir süre sonra insana dönüşen bir fare ile karşılaşan Tanbatır, onun yardımı ile “aydınlık” dünyaya çıkmaktadır. Alt dünyaya inme motifinin görüldüğü diğer masalarda, masal kahramanları, indikleri dünyada mücadele etmektedirler. Ancak bu masalda Tanbatır, “karanlık” dünyadan, “aydınlık” dünyaya yedi kat demir kapıyı geçerek, ulaşmakta ve orada devlerle mücadele eder ve padişahın kaybolan kızlarını kurtarır.

“Tanbatır” (45) masalında da masal kahramanı kızları kuyudan ip aracılığıyla çıkardıktan sonra, ağabeyleri tarafından kuyunun dibinde bırakılmaktadır. Masalın başında, dağın içindeki delikten girilen alt dünyadan çıkış, masalın bu kısmında kuyudan çıkış olarak yer almaktadır. Tanbatır daha önce karşılaştığı farenin tavsiyesiyle, “ak teke”ye biner ve aydınlık dünyaya çıkar. Masalın bu kısmında “aydınlık” dünya ifadesi, yeryüzü için kullanılmıştır. Fare, Tanbatır’a “kara” tekeye binerse daha da derinlere ineceğini söylemektedir. “Ak” ve “kara” sözcüklerinin kullanımı, alt dünyanın “karanlık” ve yeryüzünün “aydınlık” oluşu ile açıklanabilir. Ak tekenin sırtında alt dünyadan çıkma motifi, “Turay Batır” (50) adlı masalda da görülmektedir.

“Orman Bekçisi” (84) adlı masalda ise, kahraman çuvalın içine kapatılır ve denize atılır. Çuvaldan çıkan masal kahramanı, denizin altında gördüğü kapıdan alt dünyaya girer. Diğer Tatar masallarında; kuyu, çukur, delik ve kapı gibi girişlerden bahsedilirken, bu masalda alt dünyanın kapısının denizin dibinde olduğu görülmektedir. Alt dünyada masal kahramanı farelerle karşılaşmakta ve kedinin yardımıyla, farelerden sihirli aynayı bulup, getirmelerini ister. Sihirli aynayı elde eden kahraman, alt dünyadan çıkarak, kendisine kötülük edenlerden intikam alır. Bu masalda alt dünyaya iniş zorunlu olarak gerçekleşen bir eylemdir. Suya atılan kahraman, alt dünyada kaybettiği sihirli nesneyi elde etmekte ve alt dünyadan çıkmaktadır.

Değerlendirdiğimiz bu örneklerden sonra, Tatar masallarında alt dünyaya iniş, alt dünyanın girişi, alt dünyanın nitelikleri ve alt dünyada yaşayan varlıklarla ilgili olarak şu tespitleri yapmak mümkündür:

Tatar masallarında alt dünyaya iniş; yeryüzünde meydana gelen bir eksikliğin giderilmesi, alt dünyaya ait bir varlığın yeryüzüne çıkarak, topluma zarar vermesi üzerine meydana gelen bir eylemdir. Masal kahramanları, kaybolan padişah kızlarını aramak ve altın elmayı çalan hırsızı yakalamak için alt dünyaya inmektedirler. Gönüllü olarak gerçekleşen alt dünyaya inişler, “Orman Bekçisi” masalında, denize atılma ile gerçekleşmektedir. “Yılan Padişahı Şahmaran” adlı masalda ise, masal kahramanı tesadüfen alt dünyaya inmektedir. Tatar masallarında alt dünyaya giriş; bir dağdaki delikten, bir kuyudan ve denizin dibinden yapılmaktadır.

Tatar masallarında alt dünya genellikle “karanlık” bir dünya olarak kabul edilmektedir. Bir örnekte, “karanlık” alt dünyadan, “aydınlık” başka bir dünyaya geçiş motifi görülmekle birlikte, masalda “kara teke”nin, daha da karanlık olan derinlere indireceğinin belirtilmesi, o dünyanın “karanlık” olduğu fikrini desteklemektedir. “Yılan Padişahı Şahmaran” adlı masalda alt dünyanın “aydınlık” olması ise, yukarıda da izah ettiğimiz gibi, orada yaşayan “Şahmaran”ın iyi niyetli bir hayvan olması ile açıklanabilir. Alt dünyanın “karanlık” olarak tasvir edilmesinin temel nedeni, orada yaşayan varlıkların, yeryüzünü tehdit edecek eylemlerde bulunmalarıdır.

Bu durumu Türk mitolojinde üç katmanlı dünya tasavvuru ile açıklamak mümkündür. Fuzuli Bayat, Türk mitolojisinde “*Yeraltı dünyası karanlık veya siyah renkle sembolize edildiğinden, anlam açısından hem körmesler hem de abaasılar kara, murdar, korkunç yaratıklar gibi tasvir edilmiştir.*”⁷² diyerek, yeraltı dünyasının karanlık olarak ifade edildiğine veya siyah renkle sembolize edildiğine işaret etmektedir.

Tatar masallarında alt dünyada yaşayan bütün varlıklar kötü olarak, tasvir edilmemektedir. Yeryüzüne çıkarak, toplumu tehdit eden veya topluma zarar veren varlıklar kötü olarak tasvir edilirken, yeryüzü ile bağlantısı olmayan varlık veya kişiler iyi olarak tasvir edilmektedir. “Altın Elma” adlı masalda, alt dünyada yaşayan dev kötü bir tip olarak karşımıza çıkarken, yine alt dünyada yaşayan ve devin kötülüğüne maruz kalan yaşlı çift, kahramana işe almakta ve ona iyi davranmaktadır. Buradan hareketle, alt dünyadaki “iyilik” veya “kötülük” yaklaşımının, yeryüzünde yaşayan varlıklarla olan ilişkilerine göre belirlendiği sonucuna ulaşmak mümkündür. Alt dünyaya inişin temel nedeninin, yeryüzünde meydana gelen bir eksiliği gidermek olduğu da göz önüne alındığında, bu yaklaşımın veya kategorize etmenin nedenin de açıklık kazanmış olmaktadır.

Çeşitli Diğer Dünyalar:

Tatar masallarında “alt dünya” ve üst dünya” anlayışının dışında başka dünyalardan da bahsedilmektedir. Masal kahramanı yer altına inmediği gibi gök yüzüne de çıkmamakta, günlük hayatın sürdüğü yer yüzü üzerinde yolculuk ederek, diğer dünyalara geçmektedir. Motif İndeks’te “F110-F119. Çeşitli Diğer Dünyalar” başlığı

⁷² Fuzuli Bayat. *Türk Mitolojik Sistemi, Ontolojik ve Epistemolojik Bağlamda Türk Mitolojisi I*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2007, s. 32.

altında gösterilen bu motiflerin Tatar masallarındaki görümü hakkında şunları söylemek mümkündür.

“İhtiyar Balıkçı” (35) adlı masalda, balıkçı gölde balık tutarken karşılaştığı deve farkında olmadan ileride doğacak tek çocuğunu vaat eder. Çocuk doğup, büyüdükten sonra, onu almaya gelen dev, kendi yaşadığı yeri tarif eder ve çocuğu beklediğini söyler. Bu masalda devin yaşadığı yere; “kara orman”ın ardında bulunan büyük bir duvardaki kapıdan geçilmektedir. Masalda “ikinci aydınlık” dünya olarak tarif edilen bu yer, yeryüzünden geçilen ayrı bir dünyadır. Diğer dünya kavramının da atıfta bulunduğu gibi, burada alt dünyada olduğu gibi bir “giriş” değil, bir “geçiş” söz konusudur. Devin yaşadığı dünyanın “aydınlık” olarak adlandırılması ve “ikinci” sıfatı ile nitelendirilerek kullanılması, yeryüzü ile bu dünyanın bağı olmasından kaynaklanmaktadır. Bu dünya, alt dünya gibi karanlık değildir, ancak yeryüzü gibi bir dünya da değildir. Masal kahramanı bu dünyada, devin isteklerini, devin kızının yardımı ile yerine getirir ve devin kızını da alarak, ailesinin yanında döner. “Dev Kızı, Müflis Adamın Oğlu ve İmam” (36) adlı masalda da çocuğun deve satılması söz konusudur. Bu masalda da masal kahramanı devin yaşadığı yere kendisi gitmektedir. Masalda devin yaşadığı yer olarak “filan orman” ve “filan su” kenarına işaret edilmektedir.

F200-F699. Olağanüstü (Harikulade) Yaratıklar:

Tatar masallarında, diğer dünyalara seyahatler dışında, “Olağanüstülükler (Harikuladelikler)” içerisinde değerlendirebileceğimiz motiflerin bir kısmı da “Olağanüstü (Harikulade) Yaratıklar” ile ilgili motiflerdir.

Masalların en önemli kahramanlarında olan peri ve cin gibi yaratıklar ile ruhlar, şeytanlar ve olağanüstü özelliklere sahip insanlar bu grupta değerlendirebileceğimiz motiflerdir.

Periler ve Cinler:

Motif İndeks’te periler ve cinlerle ilgili motifler, “Fairies and Elves” (Periler ve Cinler) olarak gruplandırılrsa da motiflerin adlandırılmasında genel olarak “Fairies (Elves)” şeklinde bir tercihte bulunulmakta ve perilerle ilgili motifler parantez içinde cin ifadesi kullanılarak, cinleri de kapsayacak genişlikte ele almaktadır. Ayrıca Tatar masallarında da “peri” ve “cin” kavramlarının birlikte veya birinin, diğerinin yerine kullanıldığı örnekler de bulunmaktadır. Hatta aynı masal içerisinde hem “cin” hem de

“peri” ifadesi aynı varlıkları ifade edecek şekilde de kullanıldığı görülmektedir. Örneğin, “Altın Balık” (53) adlı masalda, oğlanın ablasının periler tarafından kaçırıldığı ve perilerin aşçısı olduğu bilgisi bulunmaktadır. Ancak masalın devamında peri padişahının ablasından söz edilirken, “cin padişahı” ifadesi kullanılmaktadır. Bu nedenle Tatar masallarında peri ve cinlerle ilgili motifler birlikte değerlendirilmiştir.

“Dev Kızı, Müflis Adamın Oğlu ve İmam” (36) adlı masalda, devin oğlandan yerine getirmesini istediği olağanüstü istekler, devin kızının çağırdığı periler tarafından yerine getirilmektedir. Masalın ilerleyen kısımlarında da tarım işlerinin aynı periler tarafından yerine getirildiği görülmektedir.

“Sihirli Kese” (33) ve “Altın Balık” (53) adlı masalarda cin ve perilerin çocukları kaçırmasından bahsedilmektedir. “Sihirli Kese” masalında kızın periler tarafından, “Altın Balık” masalında ise çocuğun cinler tarafından kaçırıldığı belirtilmektedir. Cinler küçükken çocuğu kaçırmışlar ve yerine bir bebek bırakmışlardır, ancak bebek hiç büyümemiş, hep bebek olarak kalmıştır. Ayrıca “Sihirli Kese” masalında cinler hamamda yaşamaktadır.

“On Birinci Ahmet” (48) adlı masalda cinleri öldüren Ahmet, rüzgar şeklinde gelen cin padişahı tarafından kaçırlır.⁷³ Bu masalda cinler çok büyük ve ağır olarak tasvir edilmiştir.

Tatar masallarında görülen cin motifi ile ilgili olarak bir değerlendirme yapan Kayum Nasıyri, “*Bunlar Tatar hayalinden doğan varlıklar değildir. Onlar, İranlılarıdır ve Araplar aracılığı ile kabul edilen İslamiyet’ten sonra Tatarlara geçen varlıklardır.*”⁷⁴ diyerek, Tatarlar arasında cinle ilgili inanışların ve bu inanışların masallara yansımalarının İslamiyet’in kabulü ile gerçekleştiğini vurgulamaktadır.

Görülmemiş İnsanlar ve Olağanüstü Güçlü İnsanlar:

Masallardaki insan kahramanlardan bazıları günlük hayat içerisinde hiç karşılaşılmamış özelliklere ve olağanüstü güce sahip insanlardır. Olağanüstü güçlere sahip olan bu insanlar, masalarda genellikle “Olağanüstü yardımcı kahramanlar” motifi

⁷³ Cinlerin rüzgar şeklinde görünmesi ile ilgili olarak bkz. Umay Türkeş-Günay. “Türk Masallarında Geleneksel ve Efsanevi Yaratıklar.” *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*. 2009 1-2, s. 95.

⁷⁴ Kayum Nasıyri. “Kazan Tatarlarının Tormışında İslam Diné Yogıntısınan Tış Barlıkka Kilgen İşanuvlar hem Goréf-Gadetler.” *Saylanma Eserler, İkê Tomda. İkêncê Tom*. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1975, s. 53.

olarak karşımıza çıkmaktadır.⁷⁵ “Yardımcılar”la ilgili motifler “*N. Şans ve Talih*” başlığı altında değerlendirilmiş olmakla birlikte, Tatar masallarında yer alan ve olağanüstü özelliklere sahip bazı yardımcıları “*F601. Olağanüstü Arkadaşlar*” başlığı altında Motif İndeks’te yer aldığından, bu kısımda değerlendirilmiştir.

Tatar masallarında; “Görülmemiş İnsanlar ve Olağanüstü Güçlü İnsanlar”la ilgili motifler; olağanüstü güzel kadın (36, 49, 54, 58, 67, 76, 83, 98), olağanüstü arkadaşlar (50, 51, 57, 58, 60, 62), ayının güçlü oğlu (16) ve kahramanların erken gelişen gücü (45, 51) şeklindeki motiflerdir.

Olağanüstü güçleri olan insanlar ise; ağaç söken (60, 62), dağları kaldıran (50, 51), çok fazla su içebilen (60, 62), uzak mesafelere ok atabilen (58), yer altında konuşulanları işiten (58), hızlı koşan (43, 58), uzun mesafeleri sıçrayarak kat edebilen (57), kayaları toz hâline getiren (50, 60), kuşlara hükmedebilen (58), nefesi ile değirmen döndüren (51), hiç doymayan ve toprak yiyen (57) insanlardır.

Olağanüstü özelliklere sahip olan bu kişiler, masal kahramanına çıktığı bir yolculuk sırasında rastlamaktadırlar. Belirli bir görevi yerine getirmek üzere yola çıkan masal kahramanı, yolda bu görevini yerine getirebilmesi için başarması gereken işler, olağanüstü özelliklere sahip olan kişiler tarafından yerine getirilmektedir. Bu özelliklere sahip kişilerin çoğu kahramana yardımcı kişilerdir.

Olağanüstü Yerler ve Eşyalar:

Masallarda, sadece masal kahramanları ve dünyalar değil, aynı zamanda bazı yerler ve eşyalar da görülmedik, alışılmadık özelliklere sahiptir. Bu eşyalar, sihirli nesnelerden farklı eşyalardır. Eşyalar, günlük hayatta gördüğümüz, kullandığımız eşyalardır; yerler, her zaman karşılaştığımız yer ve mekânlardır. Kısacası yer ve eşyalar, içinde yaşadığımız dünyaya ait yer ve eşyalardır. Ancak, bu yer ve eşyaların özellikleri günlük hayatta karşılaşamayacağımız kadar görülmedik, alışılmadık, olağanüstü nitelikleri olan ve insanı hayrette bırakacak niteliklere sahip yer ve eşyalardır.

Tatar masallarında; altın kale veya saray (41, 45, 54), gümüş kale veya saray (41, 45), bakır kale veya saray (41, 45), yedi kat demir kapı (45), altın kilit (67), altın ağaç (41), altın elma (44), dikişsiz elbise (41, 75, 76), önü altın arkası gümüş elbise

⁷⁵ Türk halk anlatılarında “Olağanüstü yardımcı kahramanlar” ile ilgili olarak bkz. Mustafa Aça. “Yırtışlık Destanının Sibiry (Tümen) Türkleri Eş Metnindeki Olağanüstü Yardımcı Kahramanlar Motifi Üzerine Bir Deneme.” Milli Folklor. S.:51, Güz 2001, ss. 65-74.

(54), dikişsiz ayakkabı (41), altın tarak (50), ateşte yanmayan suda batmayan gemi (57), altın köprü (41) gibi eşyalar gündelik hayatta kullanılan, ancak alışılmadık ve görülmedik özelliklere sahip eşyalardır.

Olağanüstü Olaylar:

Tatar masallarında, bazı olaylar da olağanüstü ve şaşkınlık yaratacak nitelikte meydana gelen olaylardır.

“Altın Başlı, Gümüş Bilekli” (75) adlı masalda beline kadar toprağa gömülerek ölüme terk edilen kadının etrafında su çıkar ve meyveler yetişir; böylece kadın hayatta kalır. “Keçi ile Kurt” (12) adlı masalda, oğlaklarını yutan kurdun karnını yaran keçi, oğlaklarını sağ bir şekilde kurtarır. “Elsiz Kız” (97) adlı masalda ise, çocukları suya kapılan elsiz kadına gökten, “Çocuklarını tut!” diye bir ses gelir.

Tatar masallarında; diğer dünyalara seyahat genellikle alt dünyaya seyahat motifi etrafında yoğunlaşmaktadır. Olağanüstü varlık ve yaratıklardan ise, cin ve periler Tatar masallarında görülmektedir. Tatar masallarında; altın ve gümüş gibi değerli madenlerden yapılmış olağanüstü eşyalar yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Olağanüstü güçlü insanlar ise, yardımcı kahramanlar olarak Tatar masallarında yer almaktadır.

III.4.7. DEVLER

Masalların vazgeçilmez karakterlerinden biri olan “Devler”, Motif İndeks’te ayrı bir grup olarak ele alınmış ve ATU’da da “Aptal Dev Masalları”⁷⁶ başlığı altında sınıflandırılmıştır.

Motif İndeks’te “Devler”le ilgili motifler; “G0. Devler, G10-G399. Devlerin Çeşitleri, G400-G499. Devlerin Hakimiyeti Altına Girmek, G500-G599. Dev Yenilir, G600-G699. Diğer Dev Motifleri”⁷⁷ şeklinde beş başlık altında sınıflandırılmıştır. Biz, Tatar masallarında yer alan devleri, “Devler” ve *Cadılar*” başlıkları altında değerlendireceğiz.

DEVLER:

Tatar masallarında görülen dev motifi üzerine bir inceleme yapan Lenar Camaletdin, incelediği 116 Tatar masalının 34’ünde dev motifi görüldüğünü ve

⁷⁶ Hans-Jörg Uther. *age.*, II. Cilt, ss. 5-6.

⁷⁷ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume Three F-H, ss. 274-275.

devlerin; “dev, dev perisi, dev padişahı” olarak adlandırıldığını, bazı masalarda ise “peri” ve “peri padişahı” olarak da adlandırıldığını tespit etmiştir.⁷⁸

“İhtiyar Balıkçı” (35) adlı masalda yaşlı bir adam su içmek için eğildiğinde dev, yaşlı adamın sakalından yakalar ve “dünyada olmayan şeyi vermesi” karşılığında, serbest bırakır. Yaşlı adamı sakalından yakalayan varlık, bir devdir. Bu masalda dev, masal kahramanı çocuğun doğmasına vesile olan balığın yakalanmasını sağlar ve daha sonra da onu kendi yanına çağırır. Masal kahramanından yerine getirilmesi zor isteklerde bulunan dev, kahramanı öldürmeye çalışır. Ancak masal kahramanı devin isteklerini, devin kızının yardımı ile yerine getirir ve masalın sonunda dev öldürülür.

Aynı tema ve motifler “Dev Kızı, Müflis Adamın Oğlu ve İmam” (36) adlı masalda da görülmektedir. Ancak masalda dev öldürülmemekte, masal kahramanı ve kendi kızı ile baş edemeyen dev, mücadeleden vazgeçerek, geri dönmektedir.

“Ak Kurt” (41) adlı masalda ise dev, bir fırtına şeklinde gelmekte ve padişahın karısını kaçırmaktadır. Cinlere özgü bir özellik olarak kabul edilen rüzgar şeklinde görünme, bu masalda devlere özgü bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Masalda, üç dev bulunmakta ve devler yedi, dokuz ve on iki başlı varlıklar olarak kabul edilmektedir. Masal kahramanı, devlerle mücadele eder ve devleri, devlerin elinde bulunan kızların yardımıyla öldürür. Devlerle mücadelede, masal kahramanının devin güç artıran suyunu içmekte ve devı öldürmektedir.

Devlerin çok başlı olması motifi “Eygeli Batır” (43), “Tütün Kesesi” (49), “Tılsımlı Mum” (83) adlı masalarda da görülmektedir. Masalarda devlerin fizikî özellikleri olarak çok başlı olmalarından başka özelliklerinden bahsedilmektedir. “Dev Kızı, Müflis Adamın Oğlu ve İmam” (36) adlı masalda “*Şundiy “matur” ul: askı téşleré borın tişégéne citken, öské téşleré iyegéne citken. / Şöyle güzelmış: Alttaki dişleri burun deliğine, üst dişleri çenesine ulaşmış.*” ve “Tütün Kesesi” (49) adlı masalda ise devlerin annesi “dev anası” olarak adlandırılmakta ve “*Ul zémlyenkaga kérse, bér karçık yatkan: askı téşé bélien tübege, öské téşé bélien iden taktasına térelép yatkan. / O kulübeye girince, bir kocakarı yatıyormuş: Alttaki dişi ile tavana, üstteki dişi ile döşeme tahtasına dayanıp, yatıyormuş.*” şeklinde tasvir edilmektedir.

⁷⁸ L. Camaletdin. “Tılsımlı Ekiyetlerde Diyu Obrazı.” *Fenni Ézlenüvler Yulında, İlbaris Nadirovka 75 Yeş Tuluvga Bağışlana*. Kazan: Fikér Neşriyeté, 2000, s. 135.

Tatar masallarında devler, genellikle insanları kaçırmakta ve masal, kaçırılan kişilerin kurtarılması teması üzerine kurulmaktadır. “Ak Kurt” (41) ve “Tütün Kesesi” (49) adlı masalarda padişahın karısı veya masal kahramanın karısı dev tarafından kaçırlır; “Eygeli Batır” (43), “Zülkarneyn” (46) ve “Turay Batır” (50) adlı masalarda ise üç kız kardeş devler tarafından kaçırılmıştır.

“Ak Kurt” 841) adlı masalda devler, insan eti yiyerek beslenmektedirler ve bu yönleri ile yamyam dev olarak kabul edilebilirler.

“Dev Molla” (70) adlı masalda ise dev, masal kahramanlarının karşısında eğitimci olarak çıkmaktadır. Bu masalda, çocuğunu okula götüren kadın, yolda karşılaştığı hocaya çocuğunu teslim eder. Masalda dev, sihir yapabilme kabiliyetine sahiptir ve masalın sonunda, devin kızının da yardımıyla, kahraman tarafından öldürülür.

Ele aldığımız bu örneklerde devler, insanlara zarar veren birer varlık olarak tasvir edilmiştir. Ancak bazı Tatar masallarında da devler insanlara yardım etmekte ve iyi bir varlık olarak da tasvir edilmiştir. “Tütün Kesesi” (49) adlı masalda, ablalarını devlerle evlenen masal kahramanı, onların yanına gittiğinde, eniştesi olan devler kendisine sihirli birer nesne hediye ederler. Masal kahramanı, bu sihirli nesnelerin yardımıyla başarıya ulaşmaktadır.

Bazı masalarda ise dev, aptal bir varlık olarak tasvir edilmektedir. “Devleri Yenen Oğlan” (99) adlı masalda, orman bekçisi olan ve insanların ormandan ağaç kesmesine izin vermeyen dev, korkak bir kişi tarafından hile ile kandırılmakta ve gülünç duruma düşürülmektedir. “Cesur Şombay” (100) adlı masalda ise, Şombay, değirmencilik yapan devi, aldatmakta ve gülünç duruma düşürmektedir. Devlerin aptal bir varlık olarak karşımıza çıktığı masallar, aynı zamanda komik unsur taşıyan masallardır.

Sonuç olarak; Tatar masallarında devler genellikle olumsuz özellikleri ve insanlara karşı düşmanca tavırları ile yer almaktadır. Bazı masalarda ise, masal kahramanlarına yardımcı olmaktadırlar. Lenar Camaletdin de devler üzerine yaptığı incelemesinde, Tatar masallarında devlerin; hırsız veya insan kaçıran dev, çocuk satın

alan dev, sihirbaz (öğretmen) dev, aptal dev, hizmetçi dev ve yardımcı dev olarak yer aldığını tespit etmiştir.⁷⁹

CADILAR:

Tatar masallarında, “Ubırlı Kocakarı” ve “Calmavız” olumsuz olarak tasvir edilen ve insanlara zarar veren varlıklardır. Bunların dışında sihir ve büyü ile uğraşan yaşlı kadınlar da masallar içerisinde kahramanlara kötülük eden kişilerdir. Bu varlıkları, ayrı ayrı ele alıp, temel özelliklerini, masal içerisindeki işlevlerini değerlendirmek istiyoruz.

Ubırlı Karçık:

“Ubır”, Türk ve dünya mitolojilerinde görülen kötü ruhlardan birisidir.⁸⁰ Türk boyları arasında “Ubır”, “Upır”, “Obur”, “Vupar” ve “Meçkey” adları ile bilinmektedir.⁸¹ “Ubır” adlandırmasının kökeni ile olarak, üç ayrı görüş bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, Arapça “Vabar” sözü olup, cinleri ifade etmek için kullanılan bir sözdür. İkincisi, Güney Amerika mitolojilerinde görülen kan içici yarasadır. Üçüncüsü ise Türk mitolojisi ile ilgilidir. Neki İsenbet’in tespitlerine göre “Ubır” sözü, Türk lehçe ve şivelerinde “İçe, dibe batırıp, yutmak” ve “Emerek, kendi içine almak” anlamlarına gelen “Ubu” fiili ile ilgili bir adlandırmadır.⁸² Kazan Tatarlarında, içerisinde ubırın yaşadığına inanılan insanlara “Ubırlı insan” adı verilmektedir.⁸³

Tatar masallarında da “Ubır”, “Ubırlı Kocakarı” olarak adlandırılmakta ve masal kahramanlarının karşısına yaşlı bir kadın olarak çıkmaktadır. İncelediğimiz metinlerde “Ubırlı Kocakarı” motifi oldukça yaygın bir şekilde kullanılmaktadır.

“Gülçiçek” (38) adlı masalda, “Ubırlı Kocakarı” “Kara Orman” içinde yaşamakta ve insanlara kötülük yapmaktadır. “Ubırlı Kocakarı”nın bu kötülüklerine dayanamayan oğlu evi terk eder. Oğlunun evi terk etmesi, kadının insan neslinden bir kişi olduğunu ve içine “Ubır”ın girmiş olduğunu göstermektedir. Masalda “Ubır” sözcüğünün “Ubırlı” şeklinde sıfat olarak kullanılması da yaşlı kadının içine “Ubır”ın girdiğini göstermektedir. Masalda, “Ubırlı Kocakarı” kendisinden kaçan gelini

⁷⁹ L. Camaletdin. *agm.* s. 155.

⁸⁰ *Tatar Mıfları. İkénçé Kitap.* s. 27.

⁸¹ *Tatar Mıfları. İkénçé Kitap.* s. 29.

⁸² *Tatar Mıfları. İkénçé Kitap.* s. 29.

⁸³ *Tatar Mıfları. İkénçé Kitap.* s. 32.

“Gülçiçek”i kurt şekline dönüşerek takip eder ve masalın sonunda, kızın ağabeyi tarafından öldürülür.

“Eygeli Batır” (43) adlı masalda, Eygeli ve arkadaşları kendilerine yemek pişirmesi için bir kızı kaçırlar. Ateşi söndüren kız, ormanda “Ubırlı Kocakarı”ya rastlar ve ateşi ondan temin eder. Bu masalda “Ubırlı Kocakarı” kan emen bir varlık olarak tasvir edilmektedir. Masalın sonunda ele geçirilen “Ubırlı Kocakarı”; elleri ve ayakları olmayan ve kör olan oğlanları ve kızı yutup geri çıkarmakta; masal kahramanlarının fizikî eksiklikleri böylece giderilmiş olmaktadır. “Ubırlı Kocakarı” kötü olduğu kadar, bazı hastalıkların tedavisine yardım eden bir tip olarak “Tan Batır” (45) adlı masalda da görülmektedir.

“Yiğit Asker” (73) adlı masalda “Ubırlı Kocakarı”, bir köyde yaşayan insanları geceleyin gelip helâk eden bir varlık olarak yer almaktadır. “Ateş Akordeonu” (76) adlı masalda ise, ava giden masal kahramanının kız kardeşinin yanına gelir ve ağabeyinin bazı varlık veya eşyaları temin etmesinin önemini anlatır. Bu şekilde masal kahramanını öldürmek ister. Ancak, masal kahramanı olağanüstü güç gerektiren bu istekleri, atının yardımıyla yerine getirir.

“Ubırlı Kocakarı”nın karşılaştığı kişilerin karakterlerine göre iyi veya kötü davrandığı örnekler de mevcuttur. “Üvey Kız” (78) adlı masalda, üvey annesinin isteği üzerine ormana terk edilen “üvey kız”, “Ubırlı Kocakarı”nın evinde bir gece misafir olur ve kadının isteklerini, çok iyi niyetli bir şekilde yerine getirir. Kadın, kendisine kötü davranması için elinden geleni yapar, ancak kız yine de ona iyi davranır. Bunun üzerine “Ubırlı Kocakarı”, kıza değerli eşyalarla dolu bir sandık verir ve kızı ödüllendirir.

Tatar masallarında yer alan “Ubırlı Kocakarı” ile ilgili bur örnekler de göstermektedir ki, “Ubırlı Kocakarı” kan emici ve insanlara kötülük eden bir varlık olarak, kabul edilmektedir. Ancak, “Ubırlı Kocakarı”nın ele geçirilmesi hâlinde ondan istifade edilerek, hastalıkların iyileştirilmesi de sağlanabilmektedir.

Calmavız:

Tatar masallarında, kahramanlara kötülük eden varlıklardan biri de Calmavız’dır. Türk dünyası masallarında görülen bu tipte ilgili bir inceleme yapan

Alimcan İneyet, “Yalmavuz”un bir dev tipi olduğunu kabul etmektedir.⁸⁴ Tatar masallarında da devlere özgü bazı özellikleri olan “Calmavız” ile ilgili motifler, Motif İndeks içerisinde, “Cadılar” başlığı altında yer aldığından biz de incelememizde “Cadılar” başlığı altında değerlendirdik.

Türk masal ve efsanelerinde yer alan “Yalmavuz” sözcüğü, “yal” ve “mangus” sözcüklerinin bir araya gelmesi ile oluşturulmuştur.⁸⁵ Tatar Türkçesinde “Calmavız” olarak adlandırılan bu varlık, bazı masalarda “Ubırlı Kocakarı” ve “Ejderha” ile benzer özellik ve işlevlerde kullanılmıştır.

“İyiliğe Kötülük” (42) adlı masalda, ağabeyleri tarafından ihanete uğrayan ve ayakları kesilerek ormana terk edilen masal kahramanı ve ormanda karşılaştığı arkadaşları, kendilerine yemek pişirmesi için bir kızı kaçırlılar. “Calmavız”, kızın yanına yaşlı bir kadın olarak gelir ve saçını taratırken kızın kanını emer. Masalın ilerleyen kısımlarında yakalanan “Calmavız”, bazı organları eksik olan kahramanları ve kızı yutup, dışarı çıkardığında, eksik organlar yerine gelir ve iyileşirler. “Dutan Batır” (58) adlı masalda da Dutan’ın ağabeyleri “Calmavız” tarafından yakalanır ve yutulur. “Calmavız”, Dutan’dan bazı isteklerde bulunur ve bunları yerine getirirse, ağabeylerini serbest bırakacağını söyler. Dutan, masalın sonunda “Calmavız”ı öldürür. Bu masalda “Calmavız”, alınının ortasında tek gözü olan bir varlık olarak tasvir edilmiştir.

Bu iki örnekten birincisinde “Calmavız”, “Ubırlı Kocakarı” ile aynı özelliklere sahiptir. İkincisinde ise Tatar masallarında “Ejderha” ile aynı işlev ve özelliklerde kullanılmıştır.

Diğer Cadı veya Büyücüler:

Tatar masallarında “Ubırlı Kocakarı” ve “Calmavız” dışında, büyü ve sihir ile uğraşan ve masal kahramanlarına kötülük eden yaşlı kadınlar da vardır. “Sihirli Çubuk” (34) adlı masalda, masal kahramanın evlendiği kadın büyücü bir kadındır ve geceleri köpeğe dönüşerek, ölü eti yemeye gitmektedir. Bu durumu fark eden kocasını da köpeğe dönüştüren kadın, masalın sonunda sihirli çubuğu ele geçiren kocası tarafından

⁸⁴ Alimcan İneyet. *Türk Dünyası Efsane ve Masallarında Bir Dev Tipi: Yalmavuz/Celmoğuz*. İzmir: Külcüoğlu Kültür Merkezi Yay., 2007.

⁸⁵ Alimcan İneyet. *age*. s. 77.

ata dönüştürölüp öldürölür. “İki Kardeş” (66) adlı masalda yaşlı bir kadın sihirli çubuk ile kardeşlerden birini taşā dönüştürmektedir.

III.4.8. İMTİHANLAR (TEST ETME)

Masal motifleri içerisinde “İmtihanlar (Test Etme)” motifleri, masal kahramanlarının yeteneklerini ispat etmeleri için gerekli olan motiflerdir. Herhangi bir imtihana tabi tutulan kahraman, bu imtihanı başardığında kendisini ispat etmiş olmaktadır ve ödüllendirilmektedir. Bu motifler, Motif İndeks’te “H0-H199. *Kimlik İmtihanları: Tanıma*, H200-H299. *Doğruluk İmtihanları*, H300-H499. *Evlilik İmtihanları*, H500-H899. *Zeka İmtihanları*, H900-H1199. *Cesaret İmtihanları: Görevler*, H1200-H1399. *Cesaret İmtihanları: Aramalar*, H1400-H1599. *Diğer İmtihanlar*”⁸⁶ başlıkları altında sınıflandırılmıştır. Biz de bu sınıflandırmaya bağlı kalarak, Tatar masallarında yer alan “İmtihan (Test)” motiflerini değerlendirdik.

H0-H199. Kimlik İmtihanları: Tanıma:

Evlerinden ayrılan ve bir süre sonra geri dönen masal kahramanları, aileleri tarafından bazı işaret veya eşyalar aracılığıyla tanınmaktadır. Bu yaklaşım masal kahramanlarının uzun bir süre evden ayrı kaldığını veya tanınamayacak kadar değiştiğini göstermektedir. Bazı masallarda ise kılık değiştirerek, eve dönen kahramanı ailesi bazı işaretlerden tanımaktadır. Masal kahramanları bazı zor görevleri yerine getirdikten sonra, yakın arkadaşları veya akrabaları tarafından ihanete uğrarlar ve geri döndüklerinde görevlerin kendileri tarafından yerine getirildiğini ispat etmek için de bazı delillere ihtiyaç duyarlar. Bu tip motifler, Motif İndeks içerisinde “Kimlik İmtihanları: Tanıma” başlığı altında değerlendirilmiştir.

Tatar masallarında; hayat hikâyesinin anlatımıyla (41, 48, 75, 97), resim aracılığıyla (67, 82), sihirli bir hareketin gerçekleştirilmesiyle tanıma (74, 77), ayakkabının ayağa uymasıyla (80), vücuttaki izler veya fizikî özelliklerle (30, 47, 53, 63, 75), kesik parmakla (63, 73), üzerinde isim yazılı olan yüzükle (64), yüzükle (43, 48, 66, 67, 72, 75), üzerinde isim yazılı olan mendille (42, 64, 66, 75), (bilezikle (64), yazılı sözleşmenin gösterilmesiyle (81) ve olağanüstülüklerin yerine getirilmesiyle (41,

⁸⁶ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume Three F-H, ss. 367-369.

44, 45) tanıma motifleri yer almaktadır. Masal kahramanı ile onu tanıyan kişi arasında bir ilişki kuran bu nesneler, orada bulunan kişinin kimliğinin açıklık kazanmasını sağlamaktadır.

H300-H499. Evlilik İmtihanları:

Masal kahramanlarının eş seçimi de bazı olağanüstü özellikler taşımaktadır. Evlenecek olan kız veya erkek, eş adayını bazı imtihanlardan geçirmekte veya sıradan bir kişinin yerine getiremeyeceği bazı görevler vererek, onların yerine getirilmesini istemektedir. Tatar masallarının bir kısmında, “İmtihanlar (Test Etme)” ile ilgili motifler, “Cesaret İmtihanları” olarak karşımıza çıkmaktadır. Ya da “Cesaret İmtihanları”nın bir kısmı, işlev olarak “Evlilik İmtihanları” ile aynı işlevde kullanılmaktadır.

Tatar masallarında “Evlilik İmtihanları”ndan, en çok “Damatlık İmtihanları” görülmektedir. İncelediğimiz masallarda “Gelinlik İmtihani” ile ilgili sadece bir adet motife rastladık.

“Molla Dev” (70) adlı masalda dev, kızıyla evlenmek isteyen masal kahramanı imtihana tabi tutar. Kızlarını; önce güvercine, sonra koyuna dönüştüren dev, kahramandan sevdiği kızı seçmesini ister. Daha sonra da kahramanın istediği kıza kötü kıyafetler, diğer kızlara da güzel kıyafetler giydiren ve tekrar seçmesini ister. Masal kahramanı, sevdiği kızın yardımıyla, bu imtihanlarda başarılı olur ve sevdiği kızla evlenir.

Bazı masallarda, evlenecek olan padişah kızları, kendileri ile evlenecek kişinin bir hüner göstermesi veya öğrenmesi gerektiğini söylemektedirler. “Üvey Ana ile Genç Delikanlı” (74) adlı masalda; padişahın kızı ulaşılması zor olan bir adada yaşamaktadır ve kendisine ulaşabilen bir kişi ile evlenecektir. “Hünerli Ölmez, Hünersiz Gün Görmez” (98) adlı masalda ise, fakir bir kız, kendisi ile evlenmek isteyen padişah oğluna hüner öğrenmesi gerektiğini söyler. Oğlan, kilim dokumayı öğrenir ve kızla evlenir. İşlevsel olarak, bir meslek sahibi olmanın insana ne kadar büyük faydası olduğu vurgulanan masalda, padişah bile olsa kişinin elinden bir iş mutlaka gelmelidir mesajı öne çıkarılmaktadır.

Hüner veya yetenek olarak da adlandırabileceğimiz başka bir imtihan şekli ise görülmeden bir eşyanın aynısının getirilmesinin istenmesidir. “On İki Yaşındaki Oğlan”

(81) adlı masalda, padişah oğlunun evlenmek istediği kız; kendi gömleği gibi gömlek, kendi ayakkabısı gibi ayakkabı ve kendi altın saç gibi saç getirmesini ister. Masal kahramanı, görünmezlik yeteneği veren sihirli şapkasını takarak, kızın gömlek, ayakkabı ve saçının ne şekilde olduğunu veya nereden elde edilebileceğini öğrenir ve bu görevleri yerine getirir. Bu örnekte görevi yerine getiren damadın kendisi değil, yanında bulunan arkadaşdır.

Masallarda yer alan “Damatlık İmtihanları”ndan bir kısmı da atıcılık, okçuluk, koşu yarışı, güreş ve fizik gücüne dayalı imtihanlardır. “Kuş Arayan Han Oğlu” (40) adlı masalda padişah, hedefi vurana kızını vermeyi vaat eder. “İyiliğe Kötülük” (42) ve “Dutan Batır” (58) adlı masalarda ise oku yüzükten geçirene ve çok yüksek bir direğin üzerindeki altını vuran kişi padişahın kızı ile evlenecektir. “Hamur Batır” (51), “Avcı Delikanlı” (57), “Dutan Batır” (58) “Kırk Oğlanlı Adam” (60) ve “Yözmü” (62) adlı masalarda ise padişahın kızıyla evlenebilmek için düzenlenen koşu yarışını kazanmak gerekmektedir. Dutan Batır” (58) ve “Kırk Oğlanlı Adam” (60) masallarında padişahın kızını almak için düzenlenen güreş müsabakasını kazanmak gerekmektedir. Bu masalarda koşu yarışı, kahramanın yanında bulunan olağanüstü özelliklere sahip yardımcıları tarafından yerine getirilmektedir.

“Cimri ile Cömert” (86) ve “Dürüst Kadın” (96) masallarında evlenecek olan padişah kızları hastadırlar ve padişah, kızını iyileştiren kişiyle evlendirmeyi vaat eder.

Bu örneklerin dışında, “Damatlık İmtihanları” olarak, kahramanlardan olağanüstü bazı özelliklere sahip eşyaların getirilmesi de istenmektedir. “Ak Kurt” (41) adlı masalda evli olan kız, kendisini isteten kişinin dikişsiz bir gömlek getirmesini ister. İstenen gömleğin temin edilmesi, kadının kocasını tanımasını sağlar. Bu masalda “Damatlık İmtihani”, aynı zamanda “Tanıma İmtihani” olarak da işlev görmektedir.

Tatar masallarında “Gelinlik İmtihani” motifine “Bilgili Kız” (90) ve “Düşünceli Kız” (93) adlı masalarda rastlanmaktadır. Evlenilecek kızın akıllı olduğu, bazı sorular ve bu sorulara alınan cevaplarla ortaya çıkmaktadır.

H530-H899. Bilmeceler:

Masal kahramanları bazı durumlarda, sorulan sorular veya sembolik anlamları olan sözler ile imtihan edilmektedir. Daha çok akıl ve bilgi temeline dayalı bu sorular, masal kahramanlarının denenmesi amacıyla olabildiği gibi, bir babanın çocuklarına

söylediği vasiyet sözleriyle onların daha başarılı ve iyi kişiler olmasına yönelik de olabilmektedir.

“Akıllı İhtiyar” (85) adlı masalda, bir ülkenin padişahı, başka bir ülkenin padişahına bazı sorular sorar ve bunların cevaplanmasını ister. İhtiyar bir adam, bu soruları tecrübesi sayesinde cevaplar. “Rüyanı Anlatıyor musun?” (92) adlı masalda da benzer sorular sorulmakta ve cevaplanmaktadır. Soruların ortak özelliği, aynı şekil özelliklerine sahip olan nesnelerin, birbirlerinden ayırt edilmesine dayalıdır.

İşlev olarak bakıldığında, “Akıllı İhtiyar” masalında yaşlıların gereksiz olduğunu düşünen padişah, soruların yaşlı bir adam tarafından cevaplanması sonucunda, yaşlı kişilerin de toplum için gerekli olduğunu kabul etmektedir. Tecrübenin önemine işaret edilen bu motifler aracılığıyla, masalda aklın ve bilginin önemi vurgulanmış olmaktadır.

“Üç Gelin” (89) adlı masalda ise, yaşlı bir adam üç gelinine sorular sorar ve sadece en küçük gelin soruları doğru bir şekilde cevaplar. Büyük gelinler zengin ailelerin kızlarıdır; ancak küçük gelin fakir bir ailenin kızıdır. Bu masalda da sorular ve elde edilen cevaplar ile zenginliğin değil, bilgi ve görgünün önemli olduğu mesajı bulunmaktadır.

Tatar masallarında soru-cevap şeklinde bu motiflerin yanında, sembolik olarak söylenen sözlerin yorumlanmasıyla ilgili motifler de bulunmaktadır. “Bilgili Kız” ve “Düşünceli Kız” (93) adlı masalarda, bazı sembolik ifadeler kadın kahramanlar tarafından cevaplanmakta ve yorumlanmaktadır. Ayrıca, “Vasiyet” (88) adlı masalda, ölmek üzere olan babanın vasiyetleri de sembolik olarak söylenen sözlerden farklı anlamlara gelmektedir.

H900-H1199. Cesaret İmtihanları: Görevler

Masal kahramanlarına yerine getirilmesi zor görevler verilmektedir. Genel olarak masal kahramanlarının, fizikî gücünü ve cesaretini ölçmek amacıyla verilen bu görevler, masal kahramanlarının kendilerini ispat etmesi bakımından önemlidir.

Tatar masallarında “Görevler”, kıskanç bir rakibin önerisiyle (61, 68), kıskanç kardeşlerin önerisiyle (59), “Ubırlı Kocakarı”nın önerisiyle (76) verilmektedir.

Tatar masallarında kahramanlara verilen görevler, genellikle yerine getirilmesi imkansız ve zor olan görevlerdir. Hatta bazı görevler, nitelikleriyle mantığa aykırı

görevler gibi görünmesine rağmen, aklın ve bilginin ya da pratik zekanın ölçülmesine yönelik görevlerdir. “Düşünceli Kız” (93) adlı masalda, padişahın istekleri bu tarz görevlere örnek olarak verilebilir. Padişah, yaşlı adamı yanına çağırırken, yürüyerek de gelme, at üstünde de gelme der. İhtiyar adam, kızının tavsiyesiyle bir tekeye biner ve saraya gider. Padişah, ne giyinik ne de çıplak olarak gel, der. Yaşlı adam, üzerinde bir ağ ile padişahın yanına gider. Padişah, ne aç ne de tok olarak gel, der. Yaşlı adam, kızının tavsiyesiyle, padişah açsın dediğinde yemek yemez; toksun dediğinde yemek yer. Padişah, bir öküzden buzağı doğurtmasını ister. Yaşlı adam, bu isteği de kızının yardımıyla halleder. Masal, baştan sona padişahın istekleri ve yaşlı adamın bu garip istekler karşısında kızının tavsiyesiyle başarılı oluşu üzerine kuruludur. Masalın sonunda, padişah ile kız evlenir.

Bazı masallarda, kahramanlara yerine getirilmesi mümkün olmayan zor görevler de verilmektedir. “Altın Kuş” (61) ve “Çoban Oğlan” (63) adlı masalarda kahramanın yerine getirmesi istenen görevler, normal olarak bir insanın yerine getiremeyeceği görevlerdir. “Altın Kuş” masasında kahramandan; yüz atı altın başlı ve gümüş toynaklı yapması, yüz sığırı altın boynuzlu ve zincir kuyruklu yapması ve yüz keçiyi altın boynuzlu ve gümüş tüylü yapması istenir. Masal kahramanı bu zor görevleri, olağanüstü yardımcı kahramanların yardımıyla yerine getirir. “Çoban Oğlan” masasında da kahramandan; topal ve tek gözlü bin koyunu iyileştirmesi ve bin koyunu iki bin yapması istenir. Bu görevler de ormanda karşılaşılan yaşlı adamın yardımıyla yerine getirilir.

Bazı görevlerin yerine getirilmesinde zaman sınırı da konmaktadır. Bu görevler olağanüstü ve yerine getirilmesi mümkün olmayan görevlerdir ve çok kısa bir sürede, genellikle de, akşamdan sabaha tamamlanması gereken görevlerdir. Masal kahramanları bu görevleri, sihir gücü ile yerine getirirler. “Nurgüzel” (54) adlı masalda padişah, kızını vermek için oğlandan; önü altın, arkası gümüş bir gömlek ister; gümüş yeleli bir at koşulmuş fayton ister ve altın bir saray yaptırmasını, sarayın etrafında gül ve meyve bahçesinin olmasını, bülbüllerin bahçede ötmesini ve meyvelerin olgunlaşmasını ister. “Damatlık İmtihanı” olarak verilen bu “Görevler” olağanüstü bir yardımcı kahraman tarafından yerine getirilir.

Tatar masallarında “Cesaret İmtihanları: Görevler”, genellikle padişah, kışkanç kardeşler ve vezirler tarafından verilen görevlerdir. Bu görevlerden olağanüstülük taşıyanları, sihir gücüyle veya yardımcıları marifetiyle yerine getirilmektedir.

H1200-H1399. Cesaret İmtihanları: Aramalar:

Masal kahramanlarının cesareti, verilen görevlerle sınındığı gibi, herhangi bir varlık veya eşyanın bulunup, getirilmesi istenerek de sınanmaktadır. “On Birinci Ahmet” (48), “Altın Kanatlı Kuş” (55), “Uyuz Tay” (56), “Avcı Delikanlı” adlı masalarda padişahlar için eş arama motifi görülmektedir. “Kırk Oğlanlı Adam” (60), “Yözmi” (62), “Ateşten Akordeon” (76), “Möltel” (77) ve “On İki Yaşındaki Oğlan” adlı masalarda ise kahramanlar kendileri için eş aramaya çıkmaktadırlar. “Yözmi” (62) adlı masalda kahraman, ejderha için padişah kızını aramaya çıkar. “Padişah Oğlu ile Hizmetçi Oğlu” (82) adlı masalda ise rüyada görülen kızı aramak için yola çıkma motifi görülmektedir.

Tatar masallarında kendisi veya başkası için eş arama motifi dışında kaçırılan kızları ve kaybolan kardeşleri arama motifi de görülmektedir. “Tanbatur” (45) ve “On Birinci Ahmet” (48) adlı masalda, padişahın kaybolan kızlarının aranması motifi, “Möltel” (77) adlı masalda ise kayıp kardeşlerin aranması motifi görülmektedir.

H1400-H1599. Diğer İmtihanlar:

Tatar masallarında yukarıda ele aldığımız “İmtihan (Test Etme)” motifleri dışında; cinli evde kalma, mezarlıktan bir eşya getirme gibi korku imtihanları (71), doğruluk imtihanları (42, 78), itaat imtihanı (42), bağlılık ve vefa imtihanı (82) gibi imtihan motifleri de görülmektedir.

Sonuç olarak Tatar masallarında yer alan imtihan motifleri kahramanların kişisel beceri, cesaret, güç, dayanıklılık, yetenek ve zekalarının ölçümüne yönelik denemelerdir

III.4.9. AKILLILAR VE APTALLAR

Masallarda genel olarak iyi ile kötünün ve doğru ile yanlışın mücadelesi hakim olduğundan, akıllılık masal kahramanlarının en önemli özelliklerinden biridir. Aklın ve mantığın önemli olduğu, akılsız tutum ve davranışların insana zarar vereceği mesajı, “Akıllılar ve Aptallar”la ilgili motifler aracılığıyla masalarda öne çıkarılmaktadır.

Motif İndeks'te "Akıllılar ve Aptallar"la ilgili motifler; "J0-J199. *Aklın (Bilginin) Kazanılması ve Sahip Olunması*, J200-J1099. *Akıllı ve Akılsız Davranışlar*, J1100-J1699. *Zekilik*, 1700-J2749. *Aptallar ve Diğer Akılsız İnsanlar*, J2750-J2799. *Akıllılık ve Aptallığın Diğer Görünüşleri*"⁸⁷ başlıkları altında toplanmıştır. Biz bu kısımda genel olarak, aklın ve bilginin elde edilişi, Tatar masallarında akıllı ve akılsız tipler üzerinde duracağız.

Tatar masallarında bu grupta yer alan motiflerin büyük bir kısmı, yaşlı kişilerden öğrenilen akıl (bilgi) ve babanın çocuklarına nasihat veya vasiyetleri hakkındaki motiflerdir. "On Birinci Ahmet" (48), "Altın Balık" (53), "Dutan Batır" (58), "İşçi ile Sihirbaz Kız" (65), "Akıllı İhtiyar" (85) ve "Altını Kim Çalmış?" (94) adlı masalarda yaşlı kişiler, masal kahramanlarına bazı nasihatlerde bulunurlar ve nerede, ne zaman, ne yapmaları gerektiği hakkında onları yönlendirirler. "Simurg (Karkuş)" (32), "Sihirli Çubuk" (34), "Kızıl Horoz" (37), "İyiliğe Kötülük" (42), "Üç Oğlan" (52), "Nurgüzel" (54), "Avcı Delikanlı" (57), "Vasiyet" (88), "Dürüst Kadın" (96) ve "Elsiz Kız" (97) adlı masalarda ise, yaşlı baba, çocuklarına vasiyet etmekte veya bazı konularda nasihatlerde bulunmaktadır.

Babanın vasiyeti motifi bulunan masalarda, babanın vasiyetine uygun hareket etmek ödüllendirilirken, aykırı hareket etmek ise cezalandırılmaktadır. "İyiliğe Kötülük" (42) adlı masalda, ölmek üzere olan yaşlı adam, oğullarına kendisi öldükten sonra mezarına gelerek, dua etmelerini vasiyet eder. Büyük oğlanlar, bu vasiyeti yerine getirmezler. Küçük oğlan, babasının mezarına gider ve onun için dua eder. Babası mezardan kalkarak, küçük oğluna bazı sihirli nesneler verir ve oğlan, bu nesnelerin sayesinde başarılı bir kişi olur. Büyük kardeşler ise, fakir ve perişan olurlar. Masalda, baba sözü dinlemenin önemi ve babanın vasiyetinin yerine getirilmesinin değeri hem olumlu hem de olumsuz durum gösterilerek anlatılmıştır.

"Sihirli Çubuk" (34) adlı masalda, ölmek üzere olan yaşlı adam oğluna, kendisi evlenmeden kız kardeşini evlendirmemesini vasiyet eder. Oğlan, babasının sözünü dinlemez ve kız kardeşini kör bir adamla evlendirir. Masalda, babasının sözünü dinlemeyen oğlan, geceleri köpeğe dönüşerek, ölü eti yiyen bir kadınla evlenir ve büyük sıkıntılar yaşar.

⁸⁷ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume Four J-K, ss. 5-8.

Tatar masallarında kadından öğrenilen akıl (bilgi) motifi de görülmektedir. Bu motif, daha çok sihir ve büyüünün hakim olduğu diğer dünyalarda geçen olaylarla ilgili olarak karşımıza çıkmaktadır. “Sihirli Kесе” (33), “Dev Kızı, Müflis Adamın Oğlu ve İmam” (36), “Turay Batır” (50), “On Üç” (59), “Altın Başlı, Gümüş Bilekli” (75), “Ateşten Akordeon” (76) adlı masallarda bu şekilde kız veya kadınlardan öğrenilen bilgi sayesinde başarıya ulaşma motifi görülmektedir.

III.4.10. ALDATMALAR

Hayvan masallarında tilki, kurnaz oluşu ve diğer hayvanları aldatması ile belirgin bir şekilde öne çıkmaktadır. Aldatma motifi sadece hayvan masallarında değil, diğer masallarda da görülmektedir. Özellikle kahramanların ihanete uğramaları ve hain akraba veya arkadaş motifi de masallarda görülen motiflerden bazılarıdır.

“Aldatmalar”la ilgili motifler Motif İndekste; “K0-K99. Yarışmalar (Mücadeleler) Aldatma ile Kazanılır, K100-K299. Aldatıcı Anlaşmalar, K300-K499. Hırsızlıklar ve Dolandırıcılıklar, K500-K699. Aldatma Yoluyla Kaçma, K700-K799. Aldatma Yoluyla Yakalama, K800-K999. Ölümcül Aldatmalar, K1000-K1199. Kendini Yaralayarak Aldatma, K1200-K1299. Küçük Düşürme Yoluyla Aldatma, K1300-K1399. Baştan Çıkarma veya Aldatıcı Evlilik, K1400-K1499. Saf Bir Kişinin Eşyaları Kaybolur, K1500-K1599. Zina ile İlgili Aldatmalar, K1600-K1699. Aldatıcı, Kendi Tuzağına Düşer, K1700-K2099. Yalan Söyleyerek Aldatmalar, K2100-K2199. Haksız Yere Suçlamalar, K2200-K2299. Alçaklar ve Hainler, K2300-K2399. Diğer Aldatmalar”⁸⁸ başlıkları altında sınıflandırılmıştır. Tatar masallarında, bu gruplardan her biri ile ilgili bazı motifler tespit ettik. Ancak tespit edilen motifler, ayrı bir başlık altında değerlendirilecek kadar da çok değildi. Bu nedenle “Aldatmalar”la ilgili motiflerden, “Kıyafet Değişirme” ve “Alçaklar ve Hainler” kısmında yer alan motifler ayrıntılı olarak değerlendirilmiş, diğer motiflerle ilgili olarak da genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Yukarıda hayvan masallarında, en fazla kullanılan motifi “Aldatma” motifi olduğunu ifade etmiştik. Bu motiflerin büyük bir kısmı da tilkinin kurnazlığını gösteren motiflerdir. Hans Jörg Uther, masallarda yer alan tilki motifi üzerine yaptığı

⁸⁸ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume Four J-K, ss. 231-233.

incelemesinde; “Fiziksel ve zihinsel özelliklerinden dolayı tilki; kurnaz, hilekâr, hain ve hatta kötü olarak bilinir. Bununla birlikte, daha olumlu nitelik ve özellikleri, zekice bir akıl, diğerlerin bakım ve yardım için hazır olma, çabukluk gibi özellikleriyle de tanınır..”⁸⁹ şeklinde bir değerlendirme yaparak, tilkinin özelliklerini değerlendirmiştir.

Hayvan masallarında aldatan tilki olmakta ve çoğunlukla da kurdu aldatmaktadır. Bu durum diğer milletlerin masallarında da görülmektedir. Kurnazlığı ile tanınan tilkinin kurbanları, aptal ve kolayca tuzağa düşürülen hayvanlar genellikle kurt ve ayıdır.⁹⁰ Masallarda zayıf olan hayvanın güçlü olan hayvanı alt etmesi, ancak “Aldatma” yoluyla mümkün olmaktadır. Tilkinin, kurtla fizikî olarak girişeceği mücadeleyi kaybetmesi doğal bir sonuç olacaktır. “Tilki ile Kurt” (1) ve “Sağlıklı Hasta Taşır” (2) adlı masalarda tilki, balık tutmayı öğrenmek isteyen kurdu hile ile aldatır. Aldatılan kurt, yiyecek temin etmek için oturduğu suyun içinde buz tutan kuyruğunu veya hayatını kaybeder. Bu masalda kurt, aç olduğundan ve yiyeceğe ihtiyacı olduğundan tilkinin hilesinin farkına varamamaktadır. “Sağlıklı Hasta Taşır” adlı masalda kurt, hastalanan aslanı ziyarete gelmediği için tilkiyi aslana şikayet eder. Masalda tilki, kendisini şikayet eden kurda ders vermektedir. “Ayı, Kurt ve Tilki” (4) ve “Kurnaz Tilki” (5) adlı masalarda ise tilki, kurdun yanında diğer hayvanları da aldatmaktadır.

“Ayı ile Tilki” (3) adlı masalda tilki, bu kez de arkadaşı olan ayıyı aldatmaktadır. Yaşlandıklarında birlikte yemek için sakladıkları yağ ve balı gizli gizli yiyen tilki, sonunda ayıyı hile ile aldatır ve sakladıkları yiyecekleri yemekle suçlar.

Bazı masalarda ise tilki de aldatılmaktadır. “Horoz ile Tilki” (10) adlı masalda horozu yemek için hile ile ona yaklaşan tilki, bu kez horoz tarafından korkutularak, kaçırılmaktadır. “Aldatan” bir tip olarak masalarda yer alan tilki, bu masalda köpeğin adını duymasıyla birlikte kaçarak, horozun yanından uzaklaşmaktadır. Tilkinin hilesine hile ile karşılık verilmesi motifi “Turna ile Tilki” (8) adlı masalda görülmektedir. Turna’yı yemeğe davet eden tilki, yemek servisini turnanın yiyemeyeceği bir kap içinde

⁸⁹ Hans Jörg Uther. “The Fox in World Literature, Reflections on a ‘Fictional Animal’” *Asian Folklore Studies*. Vol.. 65, 2006, s. 134.

⁹⁰ Hans Jörg Uther. *agm.*, s. 142.

yapar. Aç kalan turna, tilkiyi yemeğe davet ettiğinde aynı şekilde karşılık verir ve tilkiyi aç bırakır.

Tilki ile insanların dostluğu “Salam Torhan” (20) adlı masalda görülmektedir. Tilki, bu masalda Salam Torhan’la dost olurken, diğer insanları yine hileyle aldatmaktadır.

Kıyafet Değiştirme:

Masal kahramanları, bazı durumlarda kimliklerini gizlemek amacıyla kıyafet değiştirmektedirler. Masal içerisinde, bazı gizli bilgilerin edinilmesi, rakibin veya düşmanın aldatılması veya kahramanın dönüşü sırasında kimliğini gizlemek amacıyla kıyafet değiştirilmektedir. “Rüyanı Anlatıyor musun?” (92) adlı masalda, padişah halkın düşüncelerini öğrenmek için kıyafet değiştirerek, halkın arasına karışır. “Keçi ile Kurt” (12) adlı masalda oğlakları yemek isteyen kurt, sesini keçiye benzetir ve keçi taklidi yaparak, oğlakları kandırır. “Doğru Kadın” (96) adlı masalda, dilenci kılığında eve giren kadın, ev sahibinin yüzüğünü çalar ve kadının sadakatsiz olduğunu söyler. “Elsiz Kız” (97) adlı masalda kız, erkek kılığına girerek, ağabeyinin evine hizmetçi olarak işe girer. “Eygeli Batır” (43) adlı masalda ise, ağabeyleri tarafından ihanete uğrayan kahraman, çoban kılığında evine döner.

Tatar masallarında, kıyafet değiştirme motifi, işlevsel olarak masal kahramanının kimliğinin gizlenmesini sağlamaktadır.

Alçaklar ve Hainler:

Masallarda, kahramana ihanet eden veya onlara kötülük yapan kişiler de bulunmaktadır. Bu motifi içeren masallar, genellikle bu motifle başlamakta ve masalın sonunda kötüler cezalandırılmaktadır.

Tatar masallarında; hain ağabeyler (43, 44, 45, 58, 59), hain küçük kardeş (94), hain kız kardeş (32, 64, 75), hain yenge (97), hain amca (68), hain vezir (53, 58), hain bahçıvan (74), hain yaşlı kadın (84, 96) ve hain arkadaş (15, 50, 61, 77, 82, 86, 91) motifleri görülmektedir. Genellikle kıskançlığa bağlı olarak meydana gelen ihanetler masal kahramanının sıkıntı çekmesine neden olur, ancak bu sıkıntıların aşılması, daha büyük başarıların elde edilmesini de sağlar.

III.4.11. TALİHİN TERSİNE ÇEVİRİLMESİ

Masallarda, görünüşte zayıf, güçsüz ve fakir olan masal kahramanı, yaşadığı bazı olaylardan sonra başarıya ulaşmaktadır. “Talihin Tersine Çevrilmesi” olarak Motif İndeks’te yer alan motifler; “L0-L99. *Zafer Kazanmış En Küçük Çocuk*, L100-L199. *Gelecek Vaat Etmeyen Kahraman*, L200-L299. *Alçak Gönüllük Ödül Getirir*, L300-L399. *Güçsüzün Zaferi*, L400-L499. *Kibir Alçaklığa Neden Olur*”⁹¹ şeklinde sınıflandırılmıştır. Tatar masallarında bu motiflerden, en yaygın olanı “En küçük erkek çocuğun zaferi”, “Alt sınıftan bir kahramanın prensesle evlenmesi”, “Fakir genç ile zengin kızın evlenmesi” ve “Aşağı seviyeden bir kızın prensle evlenmesi” motifleridir.

En Küçük Erkek Çocuğun Zaferi:

Masallarda en küçük çocuk, masalların başında “ümit vermeyen kahraman” olarak görünmektedir. Ancak, daha sonra güçlü görünen ağabeylerinin aksine, başarıya ulaşan da bu en küçük çocuk olmaktadır.

“Altın Elma” (44) adlı masalda, ağabeylerinin başaramadığı işi, küçük oğlanın başaracağına babası inanmaz. Babasının söz ve tavırları, küçük çocukla ilgili bir beklentinin olmadığını, onun gelecek için ümit vaat etmediğini göstermektedir. Ancak beklenenin aksine küçük çocuk, başarılı olmaktadır veya talihi tersine çevrilmiştir.

Tatar masallarında en küçük erkek çocuğun başarılı olduğu masallar; “Kuş Arayan Han Oğlu” (40), “Ak Kurt” (41), “İyiliğe Kötülük” (42), “Eygeli Batır” (43), “Altın Elma” (44), “Tanbatır” (45), “Uyuz Tay” (56), “Dutan Batır” (58), “On Üç” (59), “Yözmü” (62), “Cesur Şombay” (100) adlı masallarda görülmektedir.

Başarılı olan en küçük kardeş, ağabeyleri tarafından kıskanılmaktadır. Bu kıskançlık duygusu, ağabeylerin ihaneti ile sonuçlanmaktadır. Hain ağabey motifinin (43, 44, 45, 58, 59) masallarda kullanımı da bu kıskançlık duygusuna vurgu yapmaktadır.

Alt Sınıftan Bir Kahramanın Prensle Evlenmesi:

Talihin tersine çevrilmesiyle ilgili motiflerden bir kısmı da alt sınıftan bir kahramanın başarılı olarak, padişahın kızı ile evlenmesi motifidir. Bu motif; “Salam Torhan” (20), “On Birinci Ahmet” (48), “Tütün Kesesi” (49), “Turay Batır” (50), “Üç

⁹¹ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume Five L-Z, s. 5.

Oğlan” (52), “Altın Kanatlı Kuş” (55), “Dutan batır” (58), “On Üç” (59), “Avcı” (64), “İki Kardeş” (66), “Üç Güvercin” (67), “Köylü ile Padişah Kızı” (72), “Tılsımlı Mum” (83), “Orman Bekçisi” (84) ve “Cimri ile Cömert” (86) adlı masallarda görülmektedir. Sıradan bir kişi olan masal kahramanları, bazı zor görevleri yerine getirdikten sonra veya daha önce kaçırılan padişah kızlarını kurtardıktan sonra, padişaha damat olmaktadır.

Tatar masallarında, fakir bir delikanlının zengin bir kızla evlenmesi motifi de görülmektedir. “Hamur Batır” (51) ve “İşçi ile Sihirbaz Kız” (65) adlı masalarda, fakir bir kişi olan masal kahramanları, zengin bir adama veya yanlarında çalıştıkları patronlarına damat olmaktadır.

Fakir delikanlıların veya sıradan insanların, padişaha ya da zengin bir adama damat olmaları, genellikle başarılan zor bir görevden sonra olmaktadır. Bu masalarda ya padişah kızı ejderhanın elinden kurtarılmaktadır, ya kaçırılan kızlar devin elinden kurtarılmaktadır.

Aşağı Seviyeden Bir Kızın Prensle Evlenmesi:

Tatar masallarında, fakir ve sıradan kızlar da padişahların oğulları ile evlenmektedirler. Sayıca az olmakla birlikte, birkaç masalda bu motifi tespit ettik. “Gak Gak Diyen Kız” (80), “Düşünceli Kız” (93), “Elsiz Kız” (97) ve “Hünerli Ölmez, Hünersiz Gün Görmez” (98) adlı masalarda fakir kızlar, padişah oğulları ile evlenmektedirler.

Fakir kızların, padişah oğulları ile evlenmesi, onların akıllı ve zeki kızlar olduğunun anlaşılması ile mümkün olmaktadır. Erkeklerde, başarı ve güç şartı aranırken, kızlarda akıllı ve bilgili olma gibi nitelikler aranmaktadır. Bu genel kural; “Hünerli Ölmez, Hünersiz Gün Görmez” (98) adlı masalda farklı bir şekilde ele alınmıştır. Güzelliği ve akıllı ile ünlü olan kız, padişah oğlu kendisi ile evlenmek istediğinde, padişah oğluna bir hüner öğrenmesini, ancak ondan sonra kendisi ile evlenebileceğini söylemektedir.

III.4.12. GELECEĞİ BELİRLEME

Masalarda, kahramanların yaptıkları anlaşmalar, verilen karar ve hükümler, gelecekte nelerin yapılacağını belirgin hâle getirmektedir. Tatar masallarında sayıca az

olan bu motifler, anlaşmalar etrafında yoğunlaşmaktadır. Tilki, bir tavuk verirse Salam Torhan'ı evlendireceğine söz verir (20), Şahmaran'ı gören kişi, kendisini bırakırsa bu durumdan kimseye bahsetmeyeceğine söz verir (30), hamamda cinler tarafından yakalanan oğlan, kendisini yakalayanı alacağına söz verir ve serbest bırakılır (33), kız keçiye dönüşen kardeşini kesmeyeceğine söz veren adam ile evlenir (39), Calmavız, istediği padişah kızını getirirse ağabeylerini serbest bırakacağına dair kahramana söz verir (58), işçi ile patron, verilen görevler yerine getirilemezse ömür boyu ücretsiz çalışılacağına dair sözleşme imzalarlar (65), yolda karşılaşılan kişi kârın bölüşülmesi karşılığında işe alınır (69) gibi anlaşma ve söz vermeler yer almaktadır.

Geleceğin belirlenmesi ile ilgili motiflerden bir kısmı da çeşitli belirtilerden hareketle gelecekte olacaklarla ilgili tahminlerden ve öngörülerden oluşmaktadır. Yeni doğmuş küçük çocuk, babasının elini sıkınca, ileride kahraman bir delikanlı olacağına hükmedilir (43), çocuk, rüyasında padişah kızı ile evleneceğini görür (92) ve sihirli kuş kalbini yiyen kişi, ileride padişah olacaktır (66) gibi örnekler gelecekte meydana gelecek olaylar hakkında bilgi vermektedir.

III.4.13. ŞANS VE KADER

Masallarda, kahramanların yaşadığı bazı tesadüfi olaylar, onların şans ve kaderleri ile ilgili motiflerdir. Ancak, bazı tesadüfler ise bazı şanssız sonuçları beraberinde getirmektedir. Bu grupta yer alan motifler Motif İndeks'te; “N0-N99. Bahisler ve Kumarlar, N100-N299. Şans ve Kaderin Yolları, N300-N399. Talihsiz Kazalar, N400-N699. Şanslı Tesadüfler, N700-N799. Tesadüfi Karşılaşmalar, N800-N899. Yardımcılar”⁹² olarak çeşitli alt başlıklara ayrılmış ve sınıflandırılmıştır. Biz de, bu motiflerle ilgili örnekleri genel olarak değerlendirdikten sonra, Tatar masallarında tespit ettiğimiz “Yardımcılar”la ilgili motifler üzerinde duracağız.

Tatar masallarında, iki masal metni içerisinde bahislerle ilgili motif görülmektedir. “Akıl ile Baht” (87) adlı masalda, “Akıl” ve “Baht” hangisinin daha gerekli olduğuna dair iddiaya girerler. Masalın sonunda akılsız, bahtın; baht olmadan da aklın yeterli olmayacağı sonucuna varılmıştır. “Dürüst Kadın” (96) adlı masalda ise “Namusluluk bahsi” motifi yer almaktadır. Tüccarlar, aralarından birinin karısının

⁹² Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume Five L-Z, ss. 74-75.

yanına girilip, girilemeyeceği üzerine iddiaya girerler. Hilekâr bir kadının yardımıyla, kadının yüzüğü ele geçirilir ve tüccar, karısının iffetsiz olduğunu düşünerek, onu evden kovar. Masalın sonunda gerçek ortaya çıkar ve kötüler, kadına iftira atanlar cezalandırılır.

“Şans ve Kader”le ilgili motiflerde özellikle belirtmemiz gereken hususlardan biri de “Yolların Seçimi” motifidir. Masal kahramanları, yolculukları sırasında bir kavşağa gelirler ve bu kavşakta genellikle kahramanları sayısı kadar yol vardır. Masal kahramanlarının yol seçiminde, büyük kardeşlerin öncelikli davrandığı ve küçük kardeşe en kötü görünümün seçeneğın kaldığı görülmektedir. “Kuş Arayan Han Oğlu” (40) adlı masalda üç kardeş bir yol çatına gelirler. Büyük kardeş, “Sağa giden zengin olur.” yazılı olan yola; ortanca kardeş “Orta yoldan giden, orta zengin olur.” yazılı olan yola ve en küçük kardeş ise kendisine kalan “Giden gelmez.” yazılı olan yola gider. “Altın Elma” (44) adlı masalda ise, en küçük oğlan, tek başına olmasına rağmen “Ölüm”, “Açlık” ve “Tokluk” yollarından, önce “Ölüm” yoluna, daha sonra da “Açlık” yoluna gider. İlk örnekte, ağabeyleri yol seçimi yaptıktan sonra, kendisine kalan yola giden kahramanın seçme hakkı bulunmamaktadır. Ancak ikinci örnekte, masal geleneğine bağlı kalınarak, en kötü seçenekler tercih edilmektedir. Bu tercihler masalda kahramana, şan getirmektedir ve diğerlerinin aksine en kötü seçeneği tercih eden kahraman, başarıya ulaşmaktadır.

Tatar masallarında bazı şanslı tesadüfler de dikkat çekmektedir. Cinlerin konuşmasından hazinenin yeri (86), bir sorunun nasıl çözüleceği (96), hasta kızın nasıl iyileştirileceği (69, 86, 96) tesadüfen öğrenilir.

Yardımcılar:

Masallarda, kahramanlar zor durumda kaldıklarında bazı yardımcıları, onları zor durumdan kurtarmaktadır. Yardımcılar, genel olarak masal kahramanlarının yerine getirmekle görevli oldukları işleri de yerine getirmektedirler. Bu tarz yardımcıları, olağanüstü güçlere sahip kişiler olup, olağanüstü isteklerin olduğu durumlarda ortaya çıkmaktadırlar. Bunlarla ilgili motifler “Olağanüstülükler (Harikuladelikler)” başlığı altında değerlendirilmiştir. Bazı masallarda da yardımcıları, sadece kahraman bilgi vermektedirler.

Tatar masallarında; yardımcı dev (58, 84), yardımcı dev karısı (36), yardımcı ruh veya cinler (41, 83), yardımcı yaşlı adam (48, 53, 57, 58, 63, 65, 66, 68, 69, 74, 91), yardımcı yaşlı kadın (43, 50, 59, 75, 80), yardımcı kız (44), yardımcı olarak çoban (48), yardımcı derviş (82) ve yardımcı büyücü (49) gibi yardımcıları görülmektedir.

III.4.14. TOPLUM

Masal ve toplum ilişkisi, masal araştırmalarının temel tartışmalarından biridir. Masallarda ele alınan konu ve masallardaki tip ve karakterlerin, toplumun bir yansıması olduğunu savunan bu görüş, toplumda görülmeyen bazı gelenek ve uygulamaların masallarda görülmesi nedeniyle de eleştirilmiştir.⁹³

Motif İndeks'te "Toplum" başlığı altında sınıflandırılan motifler, masallardaki toplumsal yapıya gönderme yapıldığını göstermektedir. Yani, "Toplum" başlığı altında toplanan motifler toplumsal yapının masallara yansımasını değil, masallarda yer alan toplumdaki kişi ve gelenekleri kastetmektedir. Bu gruptaki motiflerin; "P0-P99. Krallık ve Asillik, P100-P199. Diğer Sosyal Kurumlar, P200-P299. Aile, P300-P399. Diğer Sosyal İlişkiler, P400-P499. İşler ve Meslekler, P500-P599. Yönetim, P600-P699. Gelenekler, P700-P799. Toplum (Çeşitli Motifler)"⁹⁴ alt başlıkları altında sınıflandırılması da bunu göstermektedir.

Tatar masallarında "Toplum"la ilgili motifler; krallar veya padişahlar (30, 34, 40, 43), padişahların karakterleri (20, 29, 85), zenginler (24, 36, 55), baba ve oğul (76, 85), üç erkek kardeş (40, 42, 43, 44, 45, 52, 56, 88, 89, 94, 100), üç kız kardeş (17, 32, 43, 44, 46, 50, 75), kaynana (38, 39), üvey anne (74, 75, 79), amca (68), arkadaşlık (36, 43, 44, 50, 86), misafirperverlik (39, 41), çoban (48), avcı (31, 57), müzisyenler (74), değirmenci (100) ve hırsızlar (52) şeklindedir.

III.4.15. ÖDÜLLER VE CEZALAR

Masallarda iyi ve kötünün mücadelesi anlatıldığından, iyilerin ödüllendirilmesi ve kötülerin cezalandırılması masaldaki iletiler bakımından büyük öneme sahiptir.

⁹³ Dan Ben-Amos. "Folktales." *Folklore, Cultural Performances and Popular Entertainments*. Ed. Richard Bauman. New York: Oxford University Press, 1992, s. 115.

⁹⁴ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume Five L-Z, s. 139.

İyinin galibiyeti, masalların dinleyicileri bakımından, yeterli bir mesaj olarak algılanmakla birlikte, iyilerin ödüllendirilmesi ve kötülerin cezalandırılması da bu mesajı pekiştirici bir işleve sahiptir.

“Ödüller ve Cezalar” Motif İndeks’te; “Q0. Ödüller ve Cezalar, Q10-Q99. Ödüllendirilmiş İşler, Q100-Q199. Ödüllerin Özellikleri, Q200-Q399. Cezalandırılmış İşler, Q400-Q599. Cezaların Çeşitleri”⁹⁵ şeklinde sınıflandırılmıştır. Biz de bu sınıflandırmaya bağlı kalarak Tatar masallarında ödüller ve cezaları ele alacağız.

Ödüllendirilen Eylemler ve Ödül Türleri:

Tatar masallarında toplum tarafından onaylanan davranışlar ve eylemler ödüllendirilmektedir. “Ak Kurt” (41) adlı masalda, ağabeylerinin aksine ak kurda iyi davranan küçük kardeş, ak kurt tarafından ödüllendirilmiştir. Ak kurt, masal kahramanına annesini aramakta yardım eder ve bazı zorlukları aşmasını sağlar. Masalda, nezaketin ve kurallara uymanın ödüllendirileceği mesajı bulunmaktadır. “Hizmetçi” (69) adlı masalda, alacağı olduğu için ölen bir kişiyi kırbaçlamak isteyen adama, ölünün borcunu ödeyen kahraman, ölünün geri dönmesi ile ödüllendirilmektedir. Ölü, kahramanın karşısına çıkar ve ücretsiz olarak yanına hizmetçi olur, kahramanın ticarete başarılı olmasını sağlar. “Üvey Kız” (78) adlı masalda, yolda karşılaştığı çobanlara iyi davranan kız, çobanlar tarafından ödüllendirilir. Çobanlar, kıza ödül olarak hayvanlarından birini verirler. Aynı masalda, “Ubırlı Kocakarı”ya nazik davranan kız, çeşitli mücevherlerle ödüllendirilmektedir. “Sihirli Çubuk” (34) adlı masalda, padişahın kızlarını kurtaran kahraman, çeşitli hediyelerle ödüllendirilir. “Üç Gelin” (89) adlı masalda, yaşlı adamın sorularına doğru cevap veren küçük gelin para ile ödüllendirilir. “Cimri ile Cömert” (86) adlı masalda padişahın kızını tedavi eden Cömert, padişahın kızı ile evlendirilerek, ödüllendirilir. “Doğru Kadın” (96) adlı masalda da padişahın kızını iyileştiren kahraman, padişahın kızı ile evlendirilerek ve padişah yapılarak, ödüllendirilir. “Yürekli Delikanlı” (71) adlı masalda ise, korkusuz davranarak, ormandaki eve giden delikanlı orada bir kızla karşılaşır ve onunla evlenir.

Tatar masallarındaki bu örnekler göstermektedir ki; iyi niyetlilik, nezaket, korkusuzluk, cesaret masallarda ödüllendirilen davranış ve eylemler olarak yer

⁹⁵ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume Five L-Z, s. 184.

almaktadır. Ödül türleri ise; evlendirme, padişahlık verme, para verme, şans getirme şeklindedir.

Cezalandırılan Eylemler ve Ceza Türleri:

Masallarda ihanet ve kötülük cezalandırılmaktadır. Bazı durumlarda, özellikle de ihanet eden kişi, kahramanın akrabası olduğunda cezalandırılmadan affedilebilmektedir. Tatar masallarında, cezalandırılan eylemlerin başında ihanet gelmektedir. İhanet eden arkadaşlar (50, 61, 82, 86), ihanet eden abla (64), ihanet eden bahçıvan (74), ihanet eden asker (72, 75), ihanet eden eş (76, 80), ihanet eden vezir (66), ihanet eden ağabeyler (45) masallarda cezalandırılmaktadır.

Tatar masallarında ceza türleri ise; ölüm (50, 64, 74, 75, 76, 86), asma (72, 75, 82), canlı canlı yakmak (66), kafasını kesmek (64, 81, 83), boğazını kesmek (80), suda boğmak (48), kovma veya sürgün etme (45, 61, 74, 94), hapsedme veya zindana kapatma (76, 81, 97), ellerin kesilmesi (97), derisini yüzmek (67), atın kuyruğuna başlamak (77, 96), hayvana dönüştürmek (34), taşa dönüştürmek (35, 41) ve toprağa gömme (75) gibi cezalardır.

III.4.16. TUTSAKLAR VE KAÇAKLAR

Masal kahramanları, yaşadıkları maceralar içerisinde bazen mücadele ettikleri varlıkların eline geçerler ve esir düşerler. Esaret ve esaretten kurtarma veya kurtarıma, masal içerisinde yapısal olarak takip etmeyi, kaçmayı ve kovalamayı da beraberinde getirmektedir. Kahramanlar, bazen de bir sığınak bulurlar ve bu sığınakta geçici olarak gizlenirler. Motif İndeks'te "Tutsaklar ve Kaçaklar" "R0-R99. *Tutsaklık*, R100-R199. *Kurtarmalar*, R200-R299. *Kaçmalar ve Takipler*, R300-R399. *Sığınaklar ve Tekrar Ele Geçirmeler*"⁹⁶ şeklinde sınıflandırılmış olmakla birlikte, biz bu grupta yer alan motifleri, bir bütün hâlinde değerlendirmenin daha yerinde olacağını düşünüyoruz.

Masal kahramanlarının tutsak eden veya kaçırın varlıklar; devler (41, 43, 46, 48, 49, 54, 67, 45, 50), ayı (16), büyücü (43), cinler (48), sihirbaz (34) gibi varlıklardır. Masallarda insanları kaçırın varlıkların başında dev gelmektedir. Dev, bazı masallarda, kaçırma eylemini masalın başında gerçekleştirmektedir. Bu durumda, masal yapısal

⁹⁶ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume Five L-Z, s. 267.

olarak, kaçırılan kişinin bulunması ve geri getirilmesi üzerine kurulmaktadır. “Ak Kurt” (41) adlı masal bunun bir örneği olarak gösterilebilir. Bazı masalarda ise dev, çok daha önceden kaçırma eylemini gerçekleştirmiştir. Ancak, masal kahramanı başka bir nedenle devin peşine düştükten sonra, daha önceden kaçırılan kişileri de kurtarmaktadır. “Eygeli Batır” (43) adlı masal, bu duruma örnek olarak verilebilir.

Kurtarma, kaçma ve kovalama motiflerinin bir arada yer aldığı “İhtiyar Balıkçı” (35) adlı masalda, kahramanlar zindandan kaçarlar. Dev, bunları takip ettirir, ancak takip eden kişilerden kurtulurlar. Dev, kendisi takip eder ve karşılıklı dönüşüm mücadelesinin sonucunda dev ölür.

Tatar masallarında, kahramanlarının saklandığı sığınak olarak, ağaç ve mağara motifi yer almaktadır. “Gülçiçek” (38) adlı masalda, kurda dönüşerek kendisini takip eden kaynanasından kaçan Gülçiçek dikenli bir ağacın içine gizlenir. Ağaç, sihirli bir şekilde açılır ve Gülçiçek’i içine alır. “Yiğit Asker” (73) adlı masalda, kendisini takip eden varlıklardan kaçan asker, bir mağaraya gizlenir ve onlar gittikten sonra çıkarak, kurtulur.

Kaçma ve kovalama eylemleri, masalarda merak unsurunu tetikleyen eylemlerdir. Art arda gelen takipler ve kahramanların bu takiplerden kurtulmak için değişik varlıklara dönüşmesi hem hızlı ve hareketli bir yapının oluşmasını sağlamaktadır, hem de dinleyicilerin dikkatinin bu hareketlere odaklanmasını sağlamaktadır.

III.4.17. ANORMAL ZULÜMLER

Masal kahramanları, yakın akrabaları veya düşman varlıklar tarafından anormal şekilde zulme uğratılabilmektedirler. Bu şekilde günlük hayat içerisinde görülemeyecek şekilde yakın akrabaların yaptığı zulümler ve kahramanların acımasızca sakatlanması, kurban edilmesi Motif İndeks’te “Anormal Zulümler” başlığı altında toplanmış ve “S0-S99. Zalim Akrabalar, S100-S199. Korkunç Katliamlar ve Sakatlamalar, S200-S299. Zalimce Kurban Etmeler, S300-S399. Terkedilmiş veya Öldürülmüş Çocuklar, S400-S499. Acımasız İşkenceler”⁹⁷ şeklinde sınıflandırılmıştır.

⁹⁷ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume Five L-Z, s. 296.

Biz de bu kısımda öncelikle, “Anormal Zulümler”le ilgili motifleri genel olarak değerlendirdikten sonra, “Zalim Akrabalar”la ilgili motifler üzerinde duracağız. Tatar masallarında, kahramanlara; ormana terk edilerek (62, 75, 76, 78, 97), elleri kesilerek (43, 44, 46, 97), bacaklarını (ayaklarını) keserek (43, 44, 46), gözlerini kör ederek (43, 44, 46), değirmende öğütürerek (41), farkında olmadan deve satarak (35, 36, 62), suya atarak (76) eziyet edilmektedir.

Anormal zulümlerden büyük bir kısmı “Hain Ağabeyler” tarafından gerçekleştirilmektedir. Gözlerin kör edilmesi, ayakların ve ellerin kesilmesi hep “Hain Ağabeyler” tarafından, kıskançlık sonucu yapılan zulümlerdir. Bunun dışında devler, insanları öğütürerek yerler. Aileler, farkında olmadan çocuklarını deve satarlar. Üvey anneler, çocukların ormana terk edilmesine neden olurlar.

Zalim Akrabalar:

Tatar masallarında özellikle üvey anne, zalim bir tip olarak karşımıza çıkmaktadır. “Çoban Oğlan” (63) adlı masalda, kocasını aldatan kadın, üvey oğlu her şeyi öğrendiği için, oğlanın atını kestirmeye çalışır. “Üvey Ana ile Genç Delikanlı” (74) adlı masalda, oğlanın sevdiği kız, oğlanın babası ile evlenir; ancak, oğlanla da yakınlaşmaya çalışır. Kadın, bu teklifi reddeden oğlana iftira atar ve evden uzaklaştırılmasına neden olur. “Ateşten Akordeon” (76) ve “Üvey Kız” (78) adlı masallarda, üvey anne kızın evden atılmasını ister. “Gak Gak Diyen Kaz” (80) adlı masalda ise üvey anne, yeni doğum yapmış kızını, banyo yaptıрма bahanesiyle döver. Bu örneklerde de görüldüğü gibi, Tatar masallarında üvey anneler, genellikle olumsuz ve zalim tipler olarak tasvir edilmiştir.

Tatar masallarında karşılaştığımız zalim akrabalardan biri de zalim kaynanadır. “Gülçiçek” (38) adlı masalda, Gülçiçek’in kaynanası “Ubırlı Kocakarı” zalim bir kaynanadır. “Kardeşi Keçi Olan” (39) adlı masalda da kaynana, gelinine kötülük yapar ve gelini su kenarında saçından bir ağaca bağlayarak, terk eder.

III.4.18. CİNSİYET

Motif İndeks’te “Cinsiyet”e bağlı motifler; “T0-T99. Aşk, T100-T199. Evlilik, T200-T299. Evlilik Hayatı, T300-T399. Namusluluk ve Bekarlık, T400-T499. Yasak Cinsel İlişkiler, T500-T599. Hamile Kalma ve Doğum, T600-T699. Çocukların

Bakımı”⁹⁸ şeklinde sınıflandırılmıştır. Tatar masallarında “Cinsiyet”e bağlı motifler, sayı olarak fazla olmadığından ayrı başlıklar altına değerlendirilmemiştir.

Tatar masallarında âşık olmayla ilgili olarak; resme bakarak âşık olma (82), rüyada âşık olma (54, 82), ilk görüşte âşık olma (58, 92, 98) motifleri görülmektedir. Evlilikle ilgili olarak da insan ve olağanüstü varlığın evliliği (53), insan ile dev padişahının evliliği (82), insan ve dev kızının evliliği (70), insan ve ölü yiyen kadının evliliği (34), padişah kızının, halktan biri ile evliliği (20, 67) gibi motifler yer almaktadır. Evlenme gelenekleri içerisinde kız isteme ve dünürücü olma motifi (20, 41, 83), eş seçiminde padişah kızının serbest olması (63), kırk gün süren düğün (45, 67) birden fazla kadınla evlenme (41, 42, 58, 75, 76) motifleri de Tatar masallarında yer almaktadır.

Çocuklara ad konmasıyla ilgili motifler; dedenin adının çocuğa verilmesi (43), “Allahverdi” (83), “Tanbatır, Kiçbatır, Tönbatır” (45), sekizinci çocuğa “Möltel” (77) adının verilmesi, çocukların sayılarda adlandırılması “On Üç” (59) ve “Yözmi” (62) gibi motifler Tatar masallarında yer almaktadır.

Tatar masallarında kahramanların hızlı bir şekilde büyümesi de bir motif olarak metinlerde geçmektedir. “Ayı Oğlu Atılehmetgerey” (16), “Tanbatır” (45), “Hamur Batır” (51), “Nurgüzel” (54) ve “Möltel” (77) adlı masallarda kahramanlar, çok hızlı bir şekilde büyümekte ve gelişmektedirler.

III.4.19. HAYATIN TABİATI

Motif İndeks’te “Hayatın Tabiatı” başlığı altında yer verilen motiflere, incelediğimiz Tatar masallarında rastlanmamıştır. Bunun nedeni, Motif İndeks’te bu grupta yer alan motiflerin, fıkralar ve Tatar masal sınıflandırmalarında “Gündelik Hayatla İlgili Masallar” başlığı altında incelenen masallarda görülen motiflerdir. Çalışmamızda fıkra metnine yer verilmediğinden ve “Gündelik Hayatla İlgili Masallar” sayı bakımından az olduğundan incelememizde bu motifleri tespit edemedik.

⁹⁸ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume Five L-Z, ss. 330-331.

III.4.20. DİN

Masallarda yer alan dinî unsurlar, Motif İndeks'te "Din" başlığı altında toplanmıştır. İncelediğimiz Tatar masallarında, din konusunda yeterli motif tespit edemedik. Dinî törenler, din adamları, kutsal kişiler Tatar masallarında yer almayan motiflerdir. Bu durumu, Sovyet döneminde derlenen ve yayınlanan metinlerde, dinî unsurların yayın öncesi çıkarılması ile açıklamak mümkündür. Sovyet dönemi folklor çalışmalarında Türk dünyasının genelinde olduğu gibi, Tataristan'da da yapılan sert baskılar, bilimsel çalışmaları etkilemiştir.

Tatar masallarında "Hacca Gitme" (4, 76) ve "Dua" (50) olmak üzere iki motif tespit ettik. Hacca gitme motifi de hayvan masallarında yer alan bir motiftir. Kahramanların birbirleriyle karşılaştıklarında selamlaşmalarında dinî terminolojinin kullanımı da sadece bir masalda (90) yer almaktadır. "İmam ile Müezzin" (103) adlı masalda, imam ve müezzin hilekâr ve yalancı tipler olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal bir eleştiri olarak görülebilecek bu durum, doğal karşılanabilecek bir durum olmakla birlikte, din temasına bağlı motiflerin yer almamasını ancak Sovyet döneminin baskıları ile izah etmek mümkündür.

III.4.21. KARAKTER ÖZELLİKLERİ

Masallarda kahramanların karakterleri de toplumsal olarak onaylanan ve onaylanmayan karakter özelliklerin tespit edilmesi bakımından önemlidir. "Karakter Özellikleri" Motif İndeks'te, "W0-W99. Olumlu Karakter Özellikleri, W100-W199. Olumsuz Karakter Özellikleri, W200-W299. Karakter Özellikleri (Çeşitli)"⁹⁹ başlıkları altında sınıflandırılmıştır.

Tatar masallarında olumlu olarak görülen karakter özellikleri; iyilik ve nezaket (78), itaat (41, 96), mertlik ve cesaret (41), bağlılık ve vefa (42); olumsuz olarak görülen karakter özellikleri ise; nankörlük (20, 30, 42) ve kıskançlık (43, 59, 75, 101) gibi özelliklerdir.

⁹⁹ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume Five L-Z, s. 480.

III.4.22. MİZAH

“Mitolojik Motifler” ve “Hayatın Tabiatı” kısmında da ifade ettiğimiz gibi Motif İndeks, halk edebiyatı türlerinde görülen motifler üzerine hazırlanmış bir katalogdur. Kataloğa fıkralarda yer alan motifler de dahil edilmiştir. Bu nedenle “Mizah” başlığı altında verilen motifler, fıkralarda görülen motiflerdir. Çalışmamızda fıkralara yer verilmediğinden, “Mizah”la ilgili motiflere bulunmamaktadır.

“Mizah”la ilgili motiflerin bulunmaması, masal metinlerinde mizahî unsurların bulunmadığı anlamına gelmemektedir. “Eğlenme ve eğlendirme” gibi bir işlevi de bulunan masallarda komik ve gülünç olaylara da yer verilmektedir.¹⁰⁰

III.4.23. ÇEŞİTLİ MOTİF GRUPLARI

Motif İndeks’te motiflerle ilgili son grup, diğer gruplar içerisinde yer almayan motiflerin sınıflandırıldığı “Çeşitli Motif Grupları”dır. Bu grupta yer alan motifler; “Z0-Z99. Formüller, Z100-Z199. Sembolizm, Z200-Z299. Kahramanlar, Z300-Z399. Tek Örneği Olan İstisnalar”¹⁰¹ şeklinde sınıflandırılmıştır.

Z71. Formülistik Sayılar:

Tatar masallarında üç, yedi, dokuz ve kırk sayıları formülistik sayılar kullanılmaktadır. Sık kullanılan bu sayıların yanında on bir ve on iki sayılarının da bazı masallarda formülistik sayı olarak kullanıldığı görülmektedir.

Tatar masallarında sayı ve zaman ifadesi olarak üç sayısı en sık kullanılan formülistik sayıdır. Tatar masallarında üç sayısı; zaman ifadesi olarak; nesne, eşya, kişi, soru veya seçenek sayısı olarak yer almaktadır. Bu sayılardan bir kısmı masal içerisinde yapısal bir işleve sahiptir. Yola çıkan üç kardeşin, karşısına üç yol çıkmaktadır. Üç dev, ayrı ayrı özelliklere sahiptir ve her devin elinde padişahın kızlarından biri bulunmaktadır. Bu şekilde sayıların işlevsel olarak kullanımı, masalda yapısal olarak da bazı olayların tekrarlanmasını gerektirmektedir.

Bazı masallarda ise üç sayısı tamamen bir formel olarak kullanılmıştır ve geleneksel olarak kullanımın dışında yapısal bir işleve sahip değildir. Örneğin “Keçi ile

¹⁰⁰ Tatar masallarında mizahî unsurlar ve hiciv hakkında bkz. E. S. Kasıymov. *Tatar Halık Ekiyetlerinde Satira hem Yumor*. SSSR Fenner Akademiyesi Kazan Tél, Edebiyat hem Tarih İnstitutu, Kazan, 1965.

¹⁰¹ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume Five L-Z, s. 539.

Kurt” (12) adlı masalda keçinin üç oğlağı vardır. Masal içerisinde bu üç sayısı, formel bir ifade olarak kullanılmıştır ve herhangi bir olayın üç kez meydana gelmesi gibi yapısal bir etkiye sahip değildir. Tatar masallarında üç sayısı, üç gün, üç gece şeklinde formel bir ifade olarak da kullanılmaktadır.

Tatar masallarında ne çok kullanılan sayılardan biri de yedi sayısıdır. Zaman ve süre, ağırlık, yaş ve kahraman sayısı gibi ifadelerde kullanılan yedi sayısı bazı masalarda yedi gün, yedi gece şeklinde kullanılmaktadır.

Dokuz ve kırk sayısı da en sık kullanılan sayılardandır. Diğer sayılarda olduğu gibi dokuz ve kırk sayısı da Tatar masallarında zaman ve süre, kişi sayısı, yükseklik ifadesi olarak kullanılmaktadır.

Türk dünyası destan, masal ve efsanelerinde de yaygın olarak kullanılan üç, yedi ve kırk sayısı etrafında pek çok halk inancı oluşmuş, hatta bazı sayılar kutsal kabul edilmiştir.¹⁰² Tatar masallarında da bu geleneğe bağlı olarak en çok kullanılan sayılar üç, yedi ve kırk olmakla birlikte, formel olarak on bir ve on iki sayıları da kullanılmaktadır.

Z140. Renk Sembolizmi:

Tatar masallarında bazı renkler de sembolik olarak taşıdıkları anlamlardan dolayı birer motif olarak karşımıza çıkmaktadır. Tatar masallarında; kırmızı sevinç ve mutluluk sembolü olarak (66), beyaz kurtuluş ve aydınlık dünyaya çıkış sembolü olarak (45), kara (siyah) yas, felaket ve kötülük sembolü olarak (45, 78), yeşil ise başarı ve mutluluk sembolü olarak (78) kullanılan renklerdir.

Tatar masallarında yer alan motiflerin dizini ve değerlendirmesinden sonra genel bir değerlendirme yapmayı uygun görüyoruz. Motiflerin masal içerisinde kullanımının özel bir amacı vardır. Masalların olay örgüsü, bu motiflere bağlıdır ve motifler masalarda olay örgüsünü yapısal olarak etkilemektedir. Bir motifin

¹⁰² Türk kültüründe sayılarla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. H. Avni Yüksel. “Türk Folklorunda Sayılar.” *Milli Kültür*. C.: 3, S.: 4, Ankara, Eylül 1981, ss. 46-49; H. Avni Yüksel. “Türk Folklorunda Yedi Sayısı.” *Milli Kültür*. C.: 3, S.: 5, Ankara, Ekim 1981, ss. 48-51; H. Avni Yüksel. “Türk Folklorunda Dokuz Sayısı.” *Milli Kültür*. C.: 3, S.: 6, Ankara, Kasım 1981, ss. 32-35; Annemaria Schimel. *Sayıların Gizemi*. Çev.. Mustafa Küpüşoğlu, İstanbul: Kabalcı Yay., 2000.

kullanımıyla, olay örgüsünde hareketlilik yaratılmakta ve sonraki olayların meydana gelmesi sağlanmaktadır.

Masallarda kullanılan motifler sadece yapısal olarak değil, aynı zamanda işlevsel olarak da önemlidir. Masalın kültür taşıyıcılığı, kullanılan motifler aracılığıyla gerçekleşmektedir. Masalın sözlü gelenekte nesiller arasında aktarımında, masal metninin değil motifler aracılığıyla kültürel aktarımın gerçekleştiğini düşünüyoruz.

Motif İndeks'te yer alan bazı motif grupları Tatar masallarında tespit edilememiştir. Bu durum, Motif İndeks'in sadece masallarda yer alan motifleri değil, diğer halk anlatılarındaki motifleri de içerecek genişlikte hazırlanmasıyla ve Tatar masalları yayınlanırken bazı unsurların masal metinlerinden çıkarılmasıyla ilgilidir.

Tatar masallarında kullanılan motifler, Türk dünyası masallarında kullanılan motiflerle paralellik göstermektedir. Bu, Türk dünyasının kültürel bakımdan ortaklığını göstermesi bakımından önemlidir. Farklılıklar ise yerel ve coğrafi özelliklerden kaynaklanan farklılıklardır.

IV. BÖLÜM:

TATAR MASALLARINDA KULLANILAN FORMELLER

Masalın şekil özelliklerinden biri masal anlatımında sık kullanılan kalıp sözlerdir. Masalların başında, ortasında veya sonunda “Formel”, “Kalıp Söz” veya “Tekerleme” olarak adlandırılan ve kullanıldığı yere göre çeşitli işlevlere sahip olan kalıplaşmış sözcük grupları geleneksel yapılardır.

Çalışmamızın bu bölümünde, öncelikle “Formel”, “Kalıp Söz” veya “Tekerleme” kavramlarının tanımları, sınıflandırılmaları ve masal anlatımındaki işlevleri üzerinde durduktan sonra, Tatar masallarında yer alan formeller hakkında bilgi vereceğiz.

IV.1. FORMEL, TEKERLEME VE KALIP SÖZ KAVRAMLARI

Masalların başında, ortasında veya sonunda yer alan “Formeller”; Türkiye’de “Formel”¹, “Formül”², “Kalıp Söz”³ veya “Tekerleme”⁴ olarak adlandırılmıştır. “Formül” veya “Formel” ifadesi, İngilizce “Formula” ifadesinin Türk masal araştırmalarında kullanılmasıyla Türkçe’ye girmiştir. Stith Thompson, masalların başında ve sonunda kullanılan ve İngilizce’de “Formula”⁵ sözcüğü ile karşılanan kalıp ifadeleri, Motif İndeks’te “Z. Çeşitli Motif Grupları” içerisinde “Z0-Z99. Formulas”⁶ başlığı altında sınıflandırmıştır. “Kalıp Söz” ifadesi, masallarda kullanılan formellerin kalıplaşmış olduklarını vurgulamak için “Formel” yerine kullanılan bir ifadedir.

Pertev Naili Boratav, “Masal Tekerlemeleri”ni “*masalın başında, ortasında uygun yerlerde ve sonunda söylenen, yerine göre uzunca ya da çok kısa (kimi kez birkaç kelimelik) kalıplaşmış birtakım sözlere verilen addır.*”⁷ şeklinde tanımlamakta ve “Zaman Zaman İçinde” adlı eserinde yayınladığı “Masal Tekerlemeleri”ni, “*1. Masalın başında söylenmesi âdet olan ‘giriş klişeleri’ (‘Evvel zaman içinde’ vs. masalın ortasında, sonunda söylenen bazı klişeler de bu gruba girer.); 2. Masalcının kendi başından geçmiş gibi –birinci şahısla- anlattığı garip maceralar.*”⁸ şeklinde sınıflandırmaktadır. Ali Duymaz; Boratav’ın bu sınıflandırmasında masal tekerlemeleri ile formelleri ayırt etmediğini belirtmektedir.⁹ Pertev Naili Boratav, “Tekerleme” adlı eserinde de “Masal Tekerlemeleri”ni dört başlık altında sınıflandırmıştır. Boratav’ın söz konusu sınıflandırması, şu şekildedir: “*I. Kısa Giriş Kalıp Sözleri, II. Giriş*

¹ Saim Sakaoğlu. *Masal Araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yay., 1999, s. 56.

² Bilge Seyidoğlu. *Erzurum Halk Masalları Üzerinde Araştırmalar*. Ankara: Atatürk Üniv., Edebiyat Fak. Yay., 1975, ss. 144-148.

³ Saim Sakaoğlu. *age.*, s. 56.

⁴ Pertev Naili Boratav. *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yay., 1988, s. 76; Pertev Naili Boratav. *Tekerleme (Türk Halk Masalının Tipolojik ve Stilistik İncelemesine Katkı)*. Çev.: İsmail Yerguz, Haz.: M. Sabri Koz. İstanbul: Türkiye Ek. Ve Topl. Tarih Vakfı Yay., 2000; Ali Duymaz. *İrfanı Arzulayan Sözler Tekerlemeler*. Ankara: Akçağ Yay., 2002, ss. 260-262.

⁵ Stith Thompson. *The Folktale*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press, 1977, s. 457.

⁶ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume Five L-Z, s. 539.

⁷ Pertev Naili Boratav. *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yay., 1988, s. 76

⁸ Pertev Naili Boratav. *Zaman Zaman İçinde*. Ankara: İmge Kitabevi Yay., 2007, s. 40.

⁹ Ali Duymaz. *age.* s. 260.

‘Tekerlemesi’ Biçiminde Kısa Maceralar, III. ‘Tekerleme’ Biçiminde Masallar, IV. Ara ve Bitiş Kalıp Sözleri.”¹⁰

Saim Sakaoğlu ise, “*masalın bünyesinde muayyen vazifelere ve muayyen bir şekle sahip olan kalıplaşmış ifadeler.*”¹¹ olarak tanımladığı formelleri; “*A. Başlangıç (Giriş) Formelleri, B. Bağlayış (Geçiş) Formelleri, C. Benzer Durumlarda Kullanılan Formeller, Ç. Bitiş Formelleri, D. Çeşitli Formel Unsurları.*”¹² şeklinde beş başlık altında sınıflandırmıştır.

Formeller konusunda çalışan ve formellerin yapısal özellikleri ile işlevleri hakkında bir çalışması bulunan Nikalae Roşianu; Rus ve Slav masallarının yanında Avrupa ve Türk boylarının masallarında yer alan formelleri de değerlendirdiği “*Traditionne Formülü Skazki (Masallarda Geleneksel Formeller)*” adlı eserinde, masallarda yer alan “Formelleri”; “*1. Başlangıç Formelleri, 2. Ortada Kullanılan Formeller, 3. Bitiş Formelleri*” olmak üzere üçe ayırarak, incelemiştir.¹³

Lenar Camaletdin de Tatar masallarının belli başlı özelliklerini değerlendirdiği makalesinde, formellerin, “*masalın başında da (giriş formelleri), ortasında da (geçiş formelleri) ve sonunda da (bitiş formelleri)*” kullanıldığını belirtmektedir.¹⁴

Pertev Naili Boratav ve Saim Sakaoğlu’nun görüşlerindeki bazı ortak hususlar dikkati çekmektedir. Bunlardan birincisi, her iki araştırmacının da tanım ve tasniflerinde göze çarpan, formellerin masalların başında, ortasında veya sonunda kullanıldığıdır. Ancak Boratav, “Yalanlamalı Masal” olarak adlandırılan ve bir kısmı tip kataloglarında ayrı bir masal olarak kabul edilen türleri de “Tekerleme” başlığı altında ele alıp sınıflandırmaktadır. Sakaoğlu ise, sadece masalları göz önüne alıp, bir sınıflandırma yapmakta ve bu sınıflandırmada formellerin, masalda kullanıldıkları yerleri ve formellerin işlevlerini esas almaktadır. Sakaoğlu’nun sınıflandırmasında, “A, B ve Ç”

¹⁰ Pertev Naili Boratav. *Tekerleme (Türk Halk Masalının Tipolojik ve Stilistik İncelemesine Katkı)*. Çev.: İsmail Yerguz, Haz.: M. Sabri Koz. İstanbul: Türkiye Ek. Ve Topl. Tarih Vakfı Yay., 2000, ss. 11-14.

¹¹ Saim Sakaoğlu. *Gümüştane ve Bayburt Masalları*. Ankara: Akçağ Yay., 2002, s. 250.

¹² Saim Sakaoğlu. *Masal Araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yay., 1999, ss. 58-68.

¹³ Nikolae Roşianu. *Traditionne Formülü Skazki*. Moskva: İzdatelstvo Nauka, 1974, ss. 209-210.

¹⁴ L. Camaletdin. “Ekiyetlernén Kaybér Poetik Üzénçelékleré.” *Folklor Télé-Şigriyet Télé*. Kazan: Tatarstan Respublikası Fenner Akademiyesi, İYALİ, 2001, s. 51.

maddeleri formellerin bulunduğu yere göre, “C” maddesi, formelin işlevine göre adlandırılmıştır. “D” maddesi ise Motif-İndeks’te ayrı bir başlık altında değerlendirilen “sayılar, renkler, zaman ve yer formellerini” içermektedir. Bu yönüyle, Saim Sakaoğlu’nun tasnifinin daha kullanışlı olduğu görülmektedir. Ayrıca, Roşyanu’nun genel sınıflandırması da Sakaoğlu’nun sınıflandırmasının daha geniş ve kapsamlı olduğunu göstermektedir. Bu nedenle inceleme konumuz olan Tatar masalları, Saim Sakaoğlu’nun sınıflandırmasına göre değerlendirilmiştir.

IV.2. Tatar Masallarında Kullanılan Formeller

IV.2.1. Giriş (Başlangıç) Formelleri

Masalların başında kullanılan formeller, “Giriş (Başlangıç) Formelleri” olarak adlandırılmaktadır. Giriş formelleri, masal anlatıcıları tarafından, masal anlatımına başlanmadan önce, dinleyicileri masala hazırlamak amacıyla söylenen formellerdir.¹⁵

Boratav, bu gruptaki formellerin temel işlevinin, *“bir uyarma edasıyla masalın gerçek değil de, eğlendirmek ve ibret vermek için uydurulmuş şeyler olduğunu, olayların uydurma da olsa, çok eskiden geçmiş kabul edilmesi gerektiğini belirtmek ...”* olduğunu belirtmektedir.¹⁶

Tatar masallarında kullanılan “Giriş (Başlangıç) Formelleri”, Saim Sakaoğlu’nun sınıflandırmasına uygun olarak “Sade Giriş Formelleri” ve “Tekerlemeli Giriş Formelleri” olarak iki alt başlık altında sınıflandırılmıştır.

IV.2.1.1. Sade Giriş Formelleri

Tatar masallarında yer alan “Sade Giriş Formelleri”, masalda anlatılan olayların çok eski bir zamanda meydana geldiğini ifade edecek sözcüklerden oluşturulmuştur. Bu formellerin başında “Borın zamanda (Eski zamanda)” kalıbı gelmektedir. Bu kalıp, Tatar masallarının bazılarında ikileme şeklinde ve olayların çok eski bir dönemde meydana geldiğini vurgulamak için “Borın borın zamanda (Çok eski zamanda)” veya çokluk ifade eden “Bik (Çok)” sözcüğü eklenerek, “Bik boringi zamanda (Çok eski zamanlarda)” şeklinde kullanılmaktadır. Ayrıca, “Élék zaman (Eski

¹⁵ Saim Sakaoğlu. *age.* s. 58.

¹⁶ Pertev Naili Boratav. *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yay., 1988, s. 77.

zaman)” ve “Evvel zaman (Evvel zaman)” ifadeleriyle oluşturulmuş olan “Sade Giriş Formelleri” de olayların eski bir zamanda meydana geldiğini ifade etmektedir.

“Sade Giriş Formelleri”nin bir kısmı da, masaldaki olayların belirsiz bir zamanda meydana geldiğini ifade etmektedir. “Bérvakit (Bir vakit)”, “Bér zaman (Bir zaman)”, “Bérkön (Bir gün)”, “Könnerden-bérkönné (Günlerden bir gün)” gibi ifadeler, olayların belirsiz bir zamanda gerçekleştiğini anlatmaktadır.

IV.2.1.1.1. “*Borin zamanda .../ Borin-borin zamanda .../ Borıngı zamanda .../ Bik borıngı zamanda...*” Sözcüklerinden Oluşan Sade Giriş Formelleri

Borin-borin zamanda bér Ayu bélen Tölké .../ Çok eski zamanlarda bir ayı ile bir tilki ... (3)

Borin-borin zamanda bulgan, diy, dev sakallı, bik akıllı bér Kece. / Çok eski zamanlarda dev sakallı, çok akıllı bir keçi varmış. (12)

Borin zamanda Tölké bélen Büré ozak vakıtlar berge dus kına yeşegenner. / Eski zamanlarda tilki ile kurt uzun süre arkadaşça yaşamışlar. (13)

Borin-borin zamanda bér avılda bér kart bélen karçık torgan. / Çok eski zamanlarda bir köyde yaşlı bir karı koca varmış. (16)

Borin zamanda bér karçıkniñ öç kızı bulgan. / Eski zamanlarda yaşlı bir kadının üç kızı varmış. (17)

Borin-borin zamanda bik matur, bik batır bér Eteç bulgan. / Çok eski zamanlarda çok güzel, çok yiğit bir horoz varmış. (24)

Borin zamanda bulgan iken, diy bér kart. / Eski zamanlarda yaşlı bir adam varmış. (32)

Borıngı zamanda bulgan bér bay. / Eski zamanlarda zengin bir adam varmış. (36)

Bik borin zamanda yeşegen, diy, bér kötövçé. / Çok eski zamanlarda bir çoban yaşarmış. (37)

Borin-borin zamanda, zur karurman éçénde bér ubırlı karçık torgan. / Çok eski zamanlarda, büyük kara orman içinde bir ubırlı kocakarı yaşarmış. (38)

Borıngı zamanda bar idé bér patşa. / Eski zamanlarda bir padişah varmış. (41)

Borin zamanda bulgan iken bér patşa. / Eski zamanlarda bir padişah varmış. (43)

Borin-borin zamanda bulgan iken, diy, bér patşa. / Çok eski zamanlarda bir padişah varmış. (45)

Borin zamanda bér patşa bulgan. / Eski zamanlarda bir padişah varmış. (54)

Borin zamanda bulgan bér kéşé. / Eski zamanlarda bir adam varmış. (56)

Borin-borin zamanda bulgan iken, diy, bér kart avçı. / Çok eski zamanlarda, yaşlı bir avcı varmış. (57)

Borin-borin zamanda bulgan iken, diy, yarlı gına bér kéşé. / Çok eski zamanlarda, fakir bir adam varmış. (67)

Borin zamanda bér avılda ir bélen hatın bér géne ir malay üstergenner. / Eski zamanlarda bir köyde bir adam ile kadın, bir erkek çocuk büyütmüşler. (70)

Borin zamanda bula bér kart. / Eski zamanlarda bir ihtiyar varmış. (76)

Borin-borin zamanda bulgan, diy, bér ir bélen hatın. / Çok eski zamanlarda, bir karı koca varmış. (77)

Borin-borin zamanda bér kéşénéñ iké kızı, bér ulı bulgan. / Çok eski zamanlarda bir kişinin iki kızı, bir oğlu varmış. (78)

Borin zamanda bulgan, diy, bér patşa. / Eski zamanlarda bir padişah varmış. (81)

Bik borıngı zamanda yeşegen, diy, bér patşa. / Çok eski zamanlarda bir padişah yaşamış. (82)

Borin zamanda bulgan bér téğüvçe. / Çok eski zamanlarda bir terzi varmış. (83)

Borın-borın zamanda bulgan iken, diy, bér urman karavılçısı. / Çok eski zamanlarda bir orman bekçisi varmış. (84)

Borın zamanda bulgan iken, diy, bér kart. / Eski zamanda bir ihtiyar varmış. (88)

Borın zamanda bulgan bér kart, anıñ bulgan öç ulı. / Eski zamanlarda bir ihtiyar ile onun üç oğlu varmış. (89)

Borın-borın zamanda bér yégét bulıp, anıñ kэшélerçe tormış korası, añ-bélémlé, ukımışlı kızga öylenesé kile iken. / Çok eski zamanlarda bir delikanlı varmış. O, insanlar gibi evlenmek, bilgili, okumuş bir kızla evlenmek istiyormuş. (90)

Borın zamanda bulgan bér kart, anıñ bulgan bér ulı. / Eski zamanlarda bir ihtiyar varmış, onun bir oğlu varmış. (91)

Borın zamanda bér yarlı gına karçık bula. / Eski zamanlarda fakir bir kocakarı varmış. (92)

Bulgan, diy, borın-borın zamannarda bér bay. / Çok eski zamanlarda zengin bir adam varmış. (95)

Bik boringi zamanda tugız Tukıldık hem bér Mimıldık bulgannar iken. / Çok eski zamanlarda dokuz Tukıldık ve bir Mimıldık varmış. (101)

IV.2.1.1.2. Bérvakıt... / Bérvakıtı ... / Bér zaman.../ Bérzamanda ...

Sözcüklerinden Oluşan Sade Giriş Formelleri

Bérvakıtı Ayu, Büre, Tölké ... / Bir vakitler ayı, kurt ve tilki ... (4)

Bérvakıtı av avlarga çıktılar ... Bir zamanlar avlanmaya çıkmışlar. (6)

Bér zaman Arslan tavıklar ürçétérge yaraktan. / Bir gün aslan, tavuk yetiştirmeye karar vermiş. (7)

Tölké bérvakıtı ağaç yanınnan ütkende ... / Tilki bir gün bir ağacın yanından geçerken ... (10)

Bérvakıt bér kэшé Kece bélen Sarık algan. / Bir gün bir adam, bir keçi ile bir koyun almış. (15)

Bér zamanda Maçı, Eteç, Kaz hem Ügéz bik duslaşkannar. / Bir zamanlar kedi, horoz, kaz ve öküz çok sıkı dost olmuşlar. (25)

Bér zamanda bulgan bér kart bélen bér karçık. / Eski vakitler yaşlı bir karı koca varmış. (26)

Bér zaman koşlar patşası cıya koşlarını. / Bir gün kuşlar padişahı bütün kuşları toplamış. (28)

Bérvakıtı, boringı zamannarnıñ bérénde bér bay bulgan. / Zamanın birinde zengin bir adam varmış. (96)

IV.2.1.1.3. “Bérkönné.../ Könnerden-bérkönné...” Sözcüklerinden Oluşan Sade Giriş Formelleri

Könnerden-bérkönné Tölké, Bursık, Büré, Döye, At dus bulgannar. / Günlerden bir gün tilki, porsuk, kurt, deve ve at dost olmuşlar. (5)

Bérkönné Eteç batır irék açar öçén avıldan çitke çıkkın. / Bir gün kahraman horoz rahatlamak için ağıldan çıkmış. (9)

Könnerde-bérkön bér Tölké yul bélen bara iken, yulda bér sarık ayağı tapkan. / Günlerden bir gün, bir tilki yolda gidiyormuş, yolda bir koyun ayağı bulmuş. (18)

Bér de bérkönné Zélkarney batır ... / Günlerden bir gün Zülkarneyn (46)

IV.2.1.1.4. “Élék zamanda .../ Élékké zamanda .../ Evvel zamanda ... /Evvelgi zamanda .../ /Evvel-evvel zamanda ...” Sözcüklerinden Oluşan Sade Giriş Formelleri

Élék zamanda bér batır bulgan. / Eski zamanlarda bir bahadır varmış. (58)

Élék zamanda buladır bér patşa. / Eski zamanda bir padişah varmış. (85)

Élék zamanda bulgan iken, diy, bér Eteç. / Eski zamanlarda bir horoz varmış. (23)

Élék zamanda bulgan, diy, bér ir bélen hatın. / Eski zamanlarda bir adam ile bir kadın varmış. (35)

Élékké zamanda bulgan iken, diy, bér kart bélen karçık. / Eski zamanlarda, yaşlı bir karı koca varmış. (14)

Élékké zamanda bulgan iken, diy, bér yarlı kéşé. / Eski zamanda fakir bir kişi varmış. (65)

Élékké zamanda soldatnı ozatuv bulmagan, soldatka at birüv de bulmagan. / Eski zamanlarda askeri uğurlamak yokmuş, askere at vermek de yokmuş. (73)

Evvel bér patşa bar iken. / Eskiden bir padişah varmış. (72)

Evvel zamanda Behet te, Akıl da kéşé küzéne kürénép yörgenner. / Evvel zamanda Baht da, Akıl da insan gözüne görünüyormuş. (87)

Evvel zamanda bér avılda bér kéşé bulgan. / Evvel zamanda bir köyde bir adam varmış. (52)

Evvel zamanda bér fekiyr kéşénéñ bérdenbér ulı bulgan. / Evvel zaman içinde, fakir bir kimsenin bir oğlu varmış. (53)

Evvel zamanda bér fekiyr urmannan ... Evvel zamanda fakir bir adam ormandan ... (30)

Evvel zamanda bér kart bélen karçık bulgan. / Evvel zamanda yaşlı bir karı, koca varmış. (62)

Evvel zamanda bér padişa bula. / Evvel zamanda bir padişah varmış. (63)

Evvel zamanda bér urta hellénéñ öç ulı bula. / Evvel zaman bir orta hâlli bir adamın üç oğlu olur. (42)

Evvel zamanda bulgan, diy, bér ir bélen bér hatın. / Evvel zamanda bir erkek ile bir kadın varmış. (48)

Evvel zamanda bulgan, imés, Kayum isémlé bér balıkçı babay. / Evvel zamanda Kayum isimli bir ihtiyar balıkçı varmış. (68)

Evvelé zamanda bar idé, diy, irlé-hatınlı iké kéşé. / Evvel zamanda bir karı koca varmış. (60)

Bula evvelé zamanda bér patşa. / Eski zamanda bir padişah varmış. (74)

Evvel-evvel zamanda bulgan, diyeler, bér padişa. / Evvel zaman içinde bir padişah varmış. (104)

Evvelgé zamanda, bulgan, diy, bér kart bélen karçık. / Eski zamanlarda, yaşlı bir karı koca varmış. (22)

IV.2.1.2. Tekerlemeli Giriş Formelleri

Tatar masallarında görülen “Tekerlemeli Giriş Formelleri” ise, “Sade Giriş Formelleri”nde kullanılan “Borın-borın zamanda (Çok eski zamanda)” ifadesine ek olarak, bazı tekerlemelerin kullanılmasıyla oluşturulmuştur. Bunları iki grupta değerlendirmek mümkündür.

“Tekerlemeli Giriş Formelleri”nin bir kısmı hayvan isimleri ve Rusça meslek adları kullanılarak oluşturulmuştur. Bu formellerde, hayvanların bazı meslekleri icra ettikleri dönemlerde olayların meydana geldiği ifade edilmektedir. Formellerin başlarında bulunan “Borın-borın” ifadeleri ise “Sade Giriş Formelleri”nde olduğu gibi anlatılan olayların çok eski bir zamanda meydana geldiğini anlatmak için kullanılmaktadır. “Tekerlemeli Giriş Formelleri”nde birbirleriyle kafiyeli sözcükler arka arkaya sıralanarak, bir ses ahengi yaratılmıştır.

“Tekerlemeli Giriş Formelleri”nin bir kısmı, “Yalanlamalı Masal” şeklindedir.¹⁷ “Altın Kuş” adlı masalın başında yer alan “Tekerlemeli Giriş Formeli” buna örnek olarak gösterilebilir. Bu formelde, diğer “Tekerlemeli Giriş Formelleri”nde gördüğümüz, hayvanlar ve yaptıkları mesleklerle ilgili kafiyeli sözcüklerin kullanımından sonra, bir kişinin yolculuğu ve yolculuk sırasında yaşadığı olaylar, yine kafiyeli bir şekilde anlatılmıştır.

“Tekerlemeli Giriş Formelleri”nin hemen hemen tamamının aynı tipte olduğu görülmektedir. Kısacası, Tatar masallarında “Giriş (Başlangıç) Formelleri”nin sadece belirli kalıplardan ibaret olduğunu ve çok çeşitlilik göstermediğini söylemek mümkündür.

¹⁷ Yalanlamalı masallar veya tekerlemeler hakkında bilgi için bkz. Pertev Naili Boratav. *Tekerleme (Türk Halk Masalının Tipolojik ve Stilistik İncelemesine Katkı)*. Çev.: İsmail Yerguz, Haz.: M. Sabri Koz. İstanbul: Türkiye Ek. Ve Topl. Tarih Vakfı Yay., 2000.

Tatar masallarında kullanılan “Tekerlemeli Giriş Formelleri” şunlardır:

Borın zamanda, kece komanda, sayıskan sotnik, karga plotnik bulıp torganda, yeşegen, diy, bér ataklı avçı. / Eski zamanlarda, keçi kumandan, saksağan yüzbaşı, karga dülger olduğunda, meşhur bir avcı yaşamış. (31)

Borın-borın zamanda, kece komanda, sayıskan sotnik, baka plotnik bulgan zamanda yeşegen, diy, bér patşa. / Çok eski zamanlarda, keçi kumandan, saksağan yüz başı, kurbağa dülger olduğu zamanda, bir padişah yaşamış. (49)

Bulgan, diy, borın zamanda bér hatın. Anıñ bulgan, diy, öç öyi: bér sé kэшэнéké, bér sé kürşэнéké, bér sé salmagan, burasin da almagan, şunlıktan ul alaçıkta gına torgan, diy. Alaçıgı şep iken: hava bélen kaplagan, ciller bélen müklegen. Aç idé, diy, ul, tuk idé, diy, alaçıkta gına torsa da, kэшége çıguv gadeté yuk idé, diy. / Eski zamanlarda bir kadın varmış. Onun, üç evi varmış: Birisi başkasının, birisi komşunun, birisi yapılmamış, ambarı da kurulmamış, bu yüzden o çadırdaki yaşıyormuş. Çadırı çok güzelmiş: Gökyüzüyle kaplanmış, yeller ile yosunlanmış. O aç idi, tok idi, çadırdaki yaşasa da, insan içine çıkma âdeti yok idi. (50)

Borın-borın zamanda, kece komanda, ebi-babay tuymas borın, eti bélen ikev géne torgan çağında, bar idé bér kart bélen karçık. / Çok eski zamanlarda, keçi kumandan iken, nine, dede doğmadan önce, baba ile ikisi birlikte yaşadıkları sırada, ihtiyar bir adam ile bir kocakarı varmış. (51)

Borın-borın zamanda, borını kiték komanda, sayıskan sotnik, ürdek üretnik, pésnek pisér bulıp yörgeñ zamanda ét disetnikke méndé, diy, şul zamanda naçalstvo kübeyip kitté, diy. Bar idé, diy, bér kэшé, çıgıp kitté, diy, ul iké sukmaq, bér yul bélen. Kekré kitté, cantık kitté, diy, çalış kitté, kıyık kitté, bara-bara barıp citté, diy, bu iké kuvak, bér talga. Béñné kisté kekréné, béñné kisté bökréné, yene kitté, diy, iké sukmaq bér yul bélen; barıp citté, diy, bu bér külge, utırıp toradır idé, diy, anda iké çüreki, bér ürdek. Kekré attı, tiyer-times buldı, bökré attı, tidé, diy. Ürdékné suydı, pot may çıktı, diy. / Çok eski zamanlarda, burnu kesik kumandan, saksağan yüzbaşı, ördek vergi memuru, baştankara sekreter olduğu zamanda, köpek nöbetçiliğe çıkmış. O zamanda amirler çoğalıp, gitmiş. Bir kişi varmış, iki patıka, bir yol ile çıkıp, gitmiş. Eğri gitmiş,

yamuk gitmiş, yokuş gitmiş, iniş gitmiş, gide gide bu iki çalı, bir söğüt ağacına ulaşmış. Birini eğrice kesmiş, birini kamburca kesmiş; yine iki patika, bir yol ile gitmiş varıp, bu bir göle ulaşmış. Orada iki yaban ördeği, bir ördek varmış. Eğri atmış, değer, değmez olmuş; yamuk atmış, değmiş. Ördeği yüzmüş, bir pot yağ çıkmış. (61)

Borın-borın zamanda, karga kaznaçı, kozgın azançı bulup torgan çağında, bulgan iken, diy, bér Saran bélen bér Yumart. / Çok eski zamanlarda, karga hazineci, kuzgun müezzın oldukları zamanda, bir Cimri ile bir Cömert varmış. (86)

Élék zamanda, tıçkan sotnik, baka plotnik, sayıskan désyetnik bulgan vakıtta, bér kéçkéne géne şherde bér sémye bula. / Eski zamanlarda, fare yüzbaşı, kurbağa dülger, saksagan ustabaşı olduğu sırada küçücük bir şehirde bir aile varmış. (97)

Bik borın zamanda, kece komanda, sayıskan sotnik, karga plotnik bulganda, atlar diñgézde yözgende, balıklar cirde yörgende, kéşéler ayak bélen kükte oçkanda, yeşegen, diy, bér balta ostası. / Çok eski zamanlarda, keçi kumandan, saksagan yüzbaşı, karga dülger olduğunda, atlar denizde yüzerken, balıklar yerde yürürken, insanlar ayak ile gökte uçarken, bir balta ustası yaşarmış. (98)

IV.2.2. Geçiş (Bağlayış) Formelleri

Masalın başında veya sonunda olduğu gibi, masal anlatımında olayların akışı sırasında da formeller kullanılmaktadır. Pertev Naili Boratav, masalların ortasında kullanılan formellerin, “anlatmada hızlanmanın gerekliliğini belirtmek, uzun zaman aralıklarını ve uzak mesafeleri kapamak.”¹⁸ olduğunu belirtirken, Saim Sakaoğlu, “bir olaydan diğerine geçişi sağlamak ve anlatıcıların, dinleyicilerin üzerindeki etkisini canlı tutmak” için kullanıldığını vurgulamaktadır.¹⁹

Tatar masallarında “Geçiş (Bağlayış) Formelleri”, olayın geçtiği yeri veya kahramanı değiştirmek, dinleyicilerin dikkatini arttırmak ve uzun zamanı kısaca ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır.

IV.2.2.1. Masaldaki Olayın Geçtiği Yeri ve Kahramanı Değiştirmek İçin Kullanılan Formeller

¹⁸ Pertev Naili Boratav. *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yay., 1988, s. 77.

¹⁹ Saim Sakaoğlu. *age*. s. 59.

Tatar masallarında kullanılan “Geçiş (Bağlayış) Formelleri”nin bir kısmı, masalda anlatılan olayların geçtiği yeri veya olay kahramanını değiştirmek için kullanılmaktadır. Tatar masallarında bu formeller “İnde béz kiliyk/Şimdi biz gelelim” ifadeleri kullanılarak, oluşturulmuştur. Bu ifadeler bazen “Tamam, oldu” anlamlarına gelen “Yarar” sözcüğü kullanılarak, pekiştirilmektedir. Bazı örneklerde ise, “Kalıyk (Kalalım)” fiili kullanılmıştır. “Yarar, Tañbatırnıñ abıyları şunda kalıp torsiınnar. Béz hezér Tañbatır bélen aska töşiyk. (Tamam; Tanbatır’ın ağabeyleri orada kalsınlar. Biz şimdi Tanbatır ile aşağıya inelim.)” şeklindeki bu kullanımda, Tanbatır’ın ağabeylerinin yolculuğunun devam ettiğini, bundan sonra anlatılacakların Tanbatır’la ilgili olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca, ifadelerde birinci çokluk şahıs kullanımı, anlatıcının dinleyicilerle birlikte olayın içerisine girdiği, orada meydana gelen olaylar hakkında birlikte bir izleme olayına benzer bir anlam yaratıldığını söylemek de mümkündür.

Tatar masalarında olayın geçtiği yeri veya kahramanı değiştirmek, olaylar ya da kişiler arasında geçiş yapmak için kullanılan formeller şunlardır:

İnde béz kiliyk paşanıñ üzéne. / Şimdi biz gelelim padişahın kendisine. (41)

İnde béz tağın paşanıñ üzéne kiliyk. / Şimdi biz yine padişahın kendisine gelelim. (41)

Yarar. İnde kiliyk Eygelige. / Tamam. Şimdi gelelim Eygeli’ye. (43)

Yarar, Tañbatırnıñ abıyları şunda kalıp torsiınnar. Béz hezér Tañbatır bélen aska töşiyk. / Tamam, Tanbatır’ın ağabeyleri orada kalsınlar. Biz şimdi Tanbatır ile aşağıya inelim. (45)

Yarar, tégélér öyleréne kayta torsiınnar, béz Tañbatır yanında kalıyk. / Tamam, ötekiler evlerine döne dursunlar, biz Tanbatır’ın yanında kalalım. (45)

Yarar, inde béz Tañbatırğa kiliyk. / Tamam, şimdi biz Tanbatır’a gelelim. (45)

Eyde alar şaşıp torsiın elé. / Haydi, onlar şaşıp, dursun hele. (58)

Yarar. Bu kız şulay sandugaç tavişına gaşıyk bulıp, sandugaçnı totıp aluv yulın ézliy torsiın, e béz bu saraynıñ hucasına kiliyk. / Tamam. Bu kız böylece bülbülün

sesine âşık olup, bülbülü yakalamanın yolunu arasın, dursun, biz bu sarayın sahibine gelelim. (67)

Yarar, bolar yulda barsınnar, e patşa palasın tukıp yatsın, e bész séznéñ bélen kitiyk patşa yortına. / Tamam, bunlar yola gitsinler, padişah kilimini dokusun dursun, biz sizinle gidelim padişahın memleketine. (98)

IV.2.2.2. Dinleyicinin Dikkatini Arttırmak İçin Kullanılan Formeller

Bu formeller, anlatıcının üslubuna bağlı olarak, birer formel olma özelliğinden çok bir anlatım üslubu olarak, kullanılan ifadelerdir. Anlatıcının, olayların heyecanlı bir noktasında ve merak uyandırarak, dinleyicilerin dikkatini çekmek amacıyla kullandığı bu ifadeler de formel olarak kabul edilmektedir.

Tatar masallarında çoğunlukla, fiillere “-sa, -se” ekleri getirilerek oluşturulan ifadeler beklenmedik bir olayı veya durumu ifade etmeden önce kullanılmaktadır. Ayrıca, “-sa, -se” ekleriyle oluşturulan ifade kalıbına, “Ni kürsén (Ne görsün)” veya “Ni küzé bélen kürsén (Gözüyle ne görsün)” ifadeleri de eklenerek, dinleyicilerin dikkati çekilmiş olmaktadır.

Tatar masallarında, dinleyicilerin dikkatini çekmek için kullanılan formeller şu şekildedir:

“Tukta, karap karıym elé”, dip, murdaga taba barsa ... / “Dur hele, bakayım” deyip, oltaya doğru yaklaştığında ... (1)

Tölké al ayakları hem avızı bélen tartkalap murdanı sudan çıgarsa, ni kürsén: balıklar tulgan. / Tilki ön ayakları ve ağzı ile çekiştirip, oltayı sudan çıkardığında, ne görsün, olta balık doluymuş. (1)

Kaytıp tikşérép karasa, böyér yuk. / Araştırıp bakar ki böbrek yok. (4)

Ut yanına barsalar, anda un Büré utıra. / Ateşin yanına varmışlar ki, orada on kurt oturuyormuş. (14)

Kart Étnéñ muyınına bav salıp asarga iltkende, karasa, küre: Étnéñ küzénnen möldérep-möldérep yeş aga. / Adam, köpeğin boynuna ip bağlayıp, asmaya götürürken, bakmış ki ne görsün: Köpeğin gözünden tane tane yaşlar akıyor. (22)

E Tölké monda küçteneçné çışép ciberse, ni kürsén, töyinçék éçénde bér kalaç ... / Tilki hediyeyi açınca ne görsün; bohça içinde bir pide ... (27)

Açsa, ni kürsén: dünya kébék yaktı cir. / Açınca ne görsün; dünya gibi aydınlık bir yer. (30)

Karasa, iké yılan sugışa: bérsé kara, bérsé ak. / Bakmış ki; biri kara, biri ak iki yılan dövüşüyor. (31)

Babay karasa, ni küzé bélen kürsén, avga balık bik küp élekken. / İhtiyar bakınca bir de ne görsün; ağa çok fazla balık takılmış. (35)

Saraynıñ işégén açıp karasalar, ciller isken, kız da yuk, cégét te yuk. / Saraynı kapısını açıp bakarlar ki yerlerinde yeller esiyor; kız da yok, delikanlı da yok. (35)

Tan bélen torıp karasa, tagın bér itlék yuk. / Tan vaktinde kalkıp bakar ki, bir ambar daha yok. (40)

Küzlerén yomıp açsa, ni küzé bélen kürsén: Eñmet hatını bélen avga çıkkán cirénde, kül buyında yöriy. / Gözlerini kapatıp açar ki, ne görsün: Ahmet karısı ile ava çıktığı yerde, göl kenarında yürüyor. (48)

Göréldegen tavışka küterélép karasa, iké tav bér-bérsé bélen çekeşe. / Güröldeyen sese dönüp bakar ki, iki dağ birbiri ile çarpışıyor. (50)

Turay Batır bélen Tavkazar kaytıp kérseler, ni küzleré bélen kürsénner, ipteşleré ülgen, aşnı kémdér aşagan, tabak-savıt idende avnap yata. / Turay Batır ile Tavkazar dönüp girerler ki, ne görsünler; arkadaşları ölmüş, yemeği birisi yemiş, tabak çanak yerde duruyor. (50)

Karasalar, étleré ülgen. / Bakarlar ki, köpekleri ölmüş. (52)

Karasa, ağaç başında bér karçık ... / Bakar ki, ağacın tepesinde bir kocakarı ... (66)

Açıp karasa: İşék yarığınnan koyaş yaktısı şikéllé yap-yaktı nur çıga. / Açıp, bakar ki, kapı aralığından güneş ışığı gibi apaydınlık bir ışık çıkar. (67)

Patşa ırte bélen torıp çıksa, ni küzé bélen kürsén: monıñ sarayına karşı yakta bik matur itép bér saray salıngan. / Padişah sabahleyin kalkıp, çıkar ki, bir de ne görsün, bunun sarayının karşı tarafında çok güzel bir saray yapılmış. (67)

Karasalar, un at tora. / Bakarlar ki, on at duruyor (69)

Kızı yatkan uringa barıp karasa, kızı anda yuk. / Kızının yattığı yere gidip bakmış ki, kızı orada yok. (72)

Ménse, ni kürsén, yégetnéñ kuyınınnan tége yazuv töşép kile. / Çıkınca ne görsün; delikanlının koynundan yazı düşer, gelir. (74)

Bu kız, tarak alıp, karçıkniñ başın tararga dip barsa, ni küzé bélen kürsén, karçıkniñ çeç börtégé sayın altın-kömés, éncé-mercen, asıltaşlar, tup-tulı! / Bu kız tarak alıp kocakarının başını taramak için gider ki, bir de ne görsün; kocakarının saç taneleri kadar altın, gümüş, inci, mercan, mücevher, dopdolu. (78)

Öyine kaytaç, sandıkni açıp karıy. Ni küzé bélen kürsén, sandık éçé tup-tulı altın-kömés, éncé-mercen, kıymmetlé taşlar. / Evine dönünce sandığı açıp bakar. Bir de ne görsün; sandığın içi altın, gümüş, inci, mercan, kıymetli taşlarla dopdolu. (78)

Kız, munçaga barsa, ni küzé bélen kürsén, monda da bayagı kébék kulaşa tulı altın-kömés. / Kız hamama gider ki, bir de ne görsün, orada da önceki gibi oluk altın, gümüş dolu. (78)

İrten karasalar altın öy de yuk, kız da yuk. / Sabah bakarlar ki altın ev de yok, kız da yok. (83)

Bérvakıtnı urman karavılçısı yokısınnan uyanıp kite, uyanıp kitse, ni küzé bélen kürsén: pristandagı paroğod ikénçé svistokni bire. / Bir süre sonra orman bekçisi uykusunda uyanır. Uyanır ki, bir de ne görsün, iskeledeki vapur hareket düdüğü çalıyor. (84)

Şunda küzén açıp karasa, ni kürsén, bu tora bér bik olı bülmede. / Orada gözünü açıp bakınca, ne görsün; bu büyük bir odada duruyor. (98)

IV.2.2.3. Uzun Zamanı Kısaca İfade Etmek İçin Kullanılan Formeller

Masal anlatıcıları, masal kahramanlarının yetişip büyümelerini, bir yolculuğa çıktıklarında katettikleri uzun mesafeleri ifade etmek için bazı formel ifadeler kullanmaktadır. Bu formeller sayesinde, uzun yıllar yapılan yolculuklar veya yapılması uzun bir zaman gerektiren işler kısaca ifade edilebilmektedir.

Saim Sakaoğlu, “Uzun Zamanı Kısaca İfade Etmek İçin Kullanılan Formeller” ile “Masal Ortasında Geçiş Sağlayan Formeller”i ayrı başlıklar altında değerlendirmiştir.²⁰ “Masal Ortasında Geçiş Sağlayan Formeller”e baktığımızda, her ne kadar bir kahramanın yolculuğunda bir yerden başka bir yere geçişini anlatmak için kullanılan formeller olsa da, bu formellerde de uzun bir zaman içinde yapılan işler anlatılmaktadır. Saim Sakaoğlu’nun bu gruba örnek olarak verdiği formellerde de uzun zaman içerisinde çok az yol alınmasının anlatıldığı açıkça görülmektedir. Bu nedenle, Saim Sakaoğlu’nun “Masal Ortasında Geçiş Sağlayan Formeller” başlığı içerisinde değerlendirdiği formeller, “Uzun Zamanı Kısaca İfade Etmek İçin Kullanılan Formeller” başlığı altında değerlendirilmiştir.

Tatar masallarının çoğunda bu formeller kullanılmaktadır. Ayrıca bazı masalarda “Bara-bara (Gide gide)” ifadesi kullanılarak, çok yol alındığı ifade edilmektedir.

Tatar masallarında uzun zamanı kısaca ifade etmek için kullanılan formeller şu şekildedir:

Ulı, ay üsesén kön üsép, yégérmé biş könde yégérmé biş yeşlék bahadır bula. / Oğlu, bir ayda büyüyeceğini, bir günde büyümüş; yirmi beş günde, yirmi beş yaşında genç bir delikanlı olmuş. (16)

Bu yégétler, ay üsesén kön üsép, yıl üsesén ay üsép digendey, bik tiz vakıt éçénde dev bulıp citkenner. / Bu delikanlılar, bir ayda büyüyeceklerini bir günde, bir yılda büyüyeceklerini bir ayda büyüüp, çok tez vakit içinde dev gibi olmuşlar. (45)

Kamır malay tön üse, kön üse, ay üsesén kön üse, yıl üsesén ay üse. / Hamur oğlan, gece büyür, gündüz büyür; ayda büyüyeceğini günde büyür; yılda büyüyeceğini ayda büyür. (51)

²⁰ Saim Sakaoğlu. *age*. s. 60.

Malay k n  se, t n  se, y g t bul p cite. / O lan g nd z b y r, gece b y r; delikanlı olur. (54)

Kız, ay  ses n k n  s p, uynarga el g  k r   kızı b len  ıkk n. / Kız, ayda b y yece ini, g nde b y y p, deminki kom u kızı ile oynamaya  ıkmı . (77)

 ulay it p k n artınnan k n  te, ta n ata da ki  bula, ki  artınnan t n cite. / Bu  ekilde g n ardından g n ge mi ; sabah olmu , ak am olmu ; gecenin ardından g nd z olmu . (12)

Baralar-baralar bolar, bara torga  ... / Bunlar gitmi ler gitmi ler, gide gide (14)

Bara-bara Ete ke b r zur Ayu o rıy. / Horoz gide gide, b y k bir ayıya rastlamı . (24)

Bara-bara urmanga bar p  ıga. / Gide gide ormana varır. (35)

T n kitken, k n kitken, bara torga , baytak cir kitken. / Gece gitmi , g nd z gitmi , gide gide epeyce yol gitmi . (38)

Bargan, diy, bargan, diy, ırte kitken, ki  kitken, kite torga  urmannı n kır yına uk  ıg p citken. / Gitmi , gitmi , g nd z gitmi , gece gitmi , gide gide ormanın kenarına kadar varmı . (38)

Bara-bara citeler bolar b r avılga. / Bunlar gide gide, bir k ye varırlar. (39)

Bara-bara b r avılga bar p citt . / Gide gide bir k ye ula tı. (40)

Kitkennen kitt ler. Ay kit p, yıl kit p, eylengen cirde eylenme  s p, tulgangen cirde kızıl tub lg lar  s p, ta ka tar   skende, bozga boday  skende, an   atır- otır ur p yatkanda, bolar bar p citt ler bik kuy  b r urmannı n   ene.  ul urmannı n     b len, b lek buy  trubkani n kuvi ı b len bar p yatkan vak tta, kil p citt ler b r sun n buy na, sa ralık cirge. / Gittik e, giderler. Ay gidip, yıl gidip, dola tıkları yerde sarma ık bitip, durdukları yerde kızıl g ller bitip, ta ta dar  yeti ti inde, buzda bu day yeti ti inde, onu  atır  utur bi ince, bunlar  ok sık bir ormanın i ine ula ırlar. Bu ormanın i inden, bilek boyu piponun bo lu u ile gittikleri sırada, bir su kıyısında  ayır ık bir yere ula ırlar. (41)

... irte kittéler, kiç kittéler, art itekleré cirden kitté, tökérekleré bildén kitté, at östéne yatıp, ağaç multıklar atıp, muyınnarı aladay bulgan çakta, bitleré turgayday bulgan çakta barıp cittéler bayagı urmannıñ bér yak çiténe. / ... sabah giderler, akşam giderler, art etekleri yerden gider, tükürükleri belden gider, at üstünde yatıp, ağaç silahlar atıp, boyunları kalınlaştığı, suratları turgay gibi olduğu sırada, aynı ormanın kenarına varırlar.. (41)

Şul können soñ, küp aylar, küp können, segatler, küp minutlar kitkennen soñ, elégé abzaları yatkan urmannıñ çiténe bu da yalgızı barıp citté. / Bu günden sonra, çok aylar, günler, saatler, dakikalar geçtikten sonra, ağabeylerinin yattığı ormanın kenarına bu da tek başına vardı. (41)

Bara torgaç, bér uysu cirge barıp çıgalar. / Gide gide bir vadiye varırlar. (42)

Baralar-baralar bolar, atna kiteler, bara torgaç barıp kéreler bér urmanga. / Bunlar giderler giderler, bir hafta giderler; gide gide bir ormanın içine girerler. (45)

Baralar-baralar, diy, bolar, cidé tevlék kitkeç, barıp citeler tégé bakır sarayga. / Bunlar giderler, giderler; yedi gün yedi gece gidip, önceki bakır saraya varırlar. (45)

Atna kite, ay kite. Bara torgaç barıp cite, diy, bu tégé tavga. / Hafta gider, ay gider. Bu gide gide, dağa varır. (45)

Bara-bara bu, bara torgaç barıp çıga bér ut yagılğan uringa. / Bu gide gide, giderken ateş yakılan bir yere varır. (45)

Bolar kiteler, ey baralar, ey baralar. / Bunlar giderler, gidiyorlar, gidiyorlar. (46)

Küp vakıtlar üte; aylar üte, yıllar üte. Ozak vakıtlar yörgeç, bu kilép cite bér kara urmanga. / Çok vakitler geçer; aylar geçer, yıllar geçer. Uzun süre dolaştıktan sonra, bu bir kara ormana gelir. (48)

Bara, diy, bara, diy. Kön kitté, tön kitté, artına borılıp karasa, karış buyı cir kitté. / Gitmiş, gitmiş. Gündüz gitmiş, gece gitmiş; ardına dönüp bakmış ki, bir karış yer gitmiş. (50)

Kön kitép, tön kitép, kırlar ütép, küller-deryalar kiçép, barıp cittéler, diy, bolar bér karurmanga. / Gece gündüz giderek, kırlar geçip, göller, deryalar aşıp, bir kara ormana varırlar.. (50)

Kayda ceyev, kayda at bélen, kayda tavlarnı turıdan kiçép, kayda eylengéç yullarnı turayıp bara torgaç, kilép taptı, diy, bu ulın. / Bazen yaya, bazen atla, bazen dağları doğrudan geçip, bazen dinlenerek yolları doğrultup, gide gide oğlunu bulur. (50)

Kön kitken, tön kitken, öçénçé könné tōş avışkanda bik zur bér su buyına barıp citken. / Gündüz gitmiş, gece gitmiş, üçüncü gün öğle vakti olduğunda büyük bir su kıyısına varmış. (50)

Kön kite, atna kite, ay kite, yıl kite, bér saplam cir kite. Gün gider, hafta gider, ay gider, yıl gider; bir iğne boyu yol gider. (51)

Kitté, kitté, diy, bu, bik küp cirler, bik küp iller ütté. / Gitti, gitti, bu, çok yerler, çok memleketler geçti. (53)

Könén kön dimiy, tönén tön dimiy, haman yulda. / Gündüz demez, gece demez hep yolda. (54)

Baralar-baralar, bara torgaç, barıp citeler tagın da maturrak bér biyik yar buyına. / Giderler, giderler, gide gide, tekrar daha da güzel bir sahil kenarına varırlar. (57)

Ay bara, yıl bara, karış buyı cir bara. Bara torgaç, bér şeherge barıp tōşe. / Ay gider, yıl gider, bir karış boyu yer gider. (60)

Atna kayta, yıl kayta. / Hafta gelir, yıl gelir. (60)

Şunnan kön bargaç, tön bargaç, yıl bargaç, olı ulları eyten şeherge barıp kéreler. / Sonra gündüz gidince, gece gidince, yıl gidince, büyük oğullarının söylediği şehre varırlar. (60)

Kön éçeler, tön éçeler, atna buyı tuy yasıylar. / Gündüz içirler, gece içirler, hafta boyunca düğün yaparlar. (60)

Kön kaytaç, tön kaytaç, yıl kaytaç, kilép citeler bolar ajdahalı cirge. / Gündüz gelir, gece gelir, yıl gelir, bunlar ejderhalı yere varır. (60)

Bér kön kayta, öç kön kayta. Dürténçé könné kaytıp citeler. / Bir gün geçer, üç gün geçer. Dördüncü gün, gelirler. (60)

Kön bara, tön bara. Bara torgaç, barıp cite bér urman yanına. / Gündüz gider, gece gider. Gide gide, bir ormanın yanına varır. (60)

Baralar, baralar, kön baralar, tön baralar. Bik küp kitkeçtén, barıp citeler bér taş-tav arasına. / Giderler, giderler, gündüz giderler, gece giderler. Uzun süre gittikten sonra, bir dağ, taş arasına varırlar. (60)

Atna kiteler, ay kiteler, diy, bolar, bara torgaç, kilép cittéler, diy, bu iké yégét bér su buyına. / Hafta giderler, ay giderler, bunlar, gide gide, bu iki delikanlı bir su kıyısına varırlar. (61)

Şulay itép, malay bélen tay kön kiteler, tön kiteler, bik küp cirler üteler. / Böylece, oğlan ile tay gündüz giderler, gece giderler, pek çok yer geçerler. (63)

Kön kite bu, tön kite, bara torgaç, baytak cir kite. / Bu gündüz gider, gece gider, gide gide epey yer gider. (78)

Bolar kön baralar, ay baralar, yıl baralar, eylenép karasalar, bér karış cir kitkenner. / Bunlar gün giderler, ay giderler, yıl giderler; dönüp bakarlar ki; bir karış yer gitmişler. (82)

IV.2.3. Benzer Durumlarda Kullanılan Formeller

Masal metinleri incelendiğinde, aynı anlatıcının bir masal içerisinde veya farklı anlatıcıların benzer olayları, benzer ifadeleri kullanarak, anlattığı görülmektedir. Bu durum, masal anlatma geleneği çerçevesinde kalıplaşmış olan ifadelerin, benzer durumlarda aynen tekrarlandığını göstermektedir.

Tatar masallarında yer alan formelleri, “Konuşmalar/Soru-Cevap Şeklinde Diyaloglar” ve “Tasvirler” olarak iki grupta değerlendirmek mümkündür.

IV.2.3.1. Konuşmalar/Soru-Cevap Şeklinde Diyaloglar

Tatar masallarında, dev ile kahramanın mücadelesi öncesinde verilen diyaloglar; aynı şekilde dev ve kahramanın karşılaşmaları sırasında tekrar edilmektedir. Tatar masallarında yer alan bu konuşma ve diyaloglar şu şekildedir:

“S: K p s yle  p torma, diy, alı  barmı, k re  barmı? /  ok konu up durma, der, vuru alım mı, g re elim mi? (45)

C: Alı  aga  ba ına bulır, eyde k re eyk. / Vuru mak a abeyinin ba ına olur, haydi g re elim. (45)

S: Alı tanmı, k re tenm ? / Vuru alım mı, g re elim mi?

C: Alı  aga  ba ına bulır, eyde k re eb z. / Vuru mak a abeyinin ba ına olur, haydi g re elim. (45)

S: Alay bulga , k re tenm , alı tanmı? /  yleyse, g re elim mi, vuru alım mı?(45)

C: Alı  ata  ba ına bulsın, k re  sin   ba ına bulsın. / Vuru  babanın ba ına olsun, g re  senin ba ına olsun. (45)

S: Alı tanmı, sugı tanmı? / Tutu alım mı, vuru alım mı? (45)

C: Alı uvdan kurıksa  sugı ırğa da bula, eyde sugı abız. / Tutu maktan korkuyorsan, vuru mak da olur, haydi sava alım. (45)

S: Alı tanmı, salı tanmı? / G re ten mi, vuru tan mı? (50)

C: Alı tan da bulır, salı tan da bulır. / G re ten de olur, vuru tan da olur. (50)

S: Alı tanmı, salı tanmı? / G re ten mi, vuru tan mı? (51)

C: Alı tan da bulır, diy bay eyte, salı tan da bulır. / G re ten de olur, der zengin adam, vuru tan da olur. (51)

IV.2.3.2. Tasvirler

Tatar masallarında, kızların ve cadıların tasviri de masal i erisinde tekrarlanan formellerdir. Bu formellerde, kadın kahramanlar, “Bir y z  ay, bir y z  g ne ”  eklinde tasvir edilmektedir. Tatar masallarında yer alan bu tasvirler  u  ekildedir:

 undıy “matur” ul: askı t  ler  borın ti    ne citken,   k  t  ler  iye  ne citken. / O  u kadar g zeldir: Alttaki di leri burun deli ine,  st di leri  enesine ula mı . (36)

Bayağı kébék yene işékke barıp selam birgen idé, bayagıdan sılu, bér bité ay, bér bité koyaş kébék bik matur kız kilép monıñ selamén aldı. / Önceki gibi yine kapıya varıp, selam vermişti; öncekinden güzel, bir yüzü ay, bir yüzü güneş gibi çok güzel bir kız gelip, bunun selamını aldı. (41)

Ul zémlyenkaga kérse, bér karçık yatkan: askı téşé bélen tübege, öské téşé bélen iden taktasına térelép yatkan. / O kulübeye girince, bir kocakarı varmış; alttaki dişi ile tavana, üstteki dişi ile döşeme tahtasına dayanıp, duruyormuş. (49)

Diyunéñ sarayına barıp citerek, monıñ karşıısına bér bité ay, bér bité koyaş töslé bér matur kız yögérép çıkkın. / Devin sarayına gidince, bunun karşıısına bir yüzü ay, bir yüzü güneş renkli güzel bir kız çıkmış. (50)

Ey, şundiıy matur bér kız yoklap yata karavatta, bér bité ay, bér bité koyaş, mañgayında yoldız. / Ey, çok güzel bir kız uyuyup, yatıyor kerevette, bir yüzü ay, bir yüzü güneş, alnında yıldız. (76)

IV.2.4. Bitiş Formelleri

Masalların başında ve ortasında olduğu gibi, sonlarında da formeller kullanılmaktadır. Masal anlatıcıları, masalların başında dinleyicileri gerçek dünyadan, masal dünyası olarak adlandıırabileceğimiz kurgunun içerisine çekmek için formellerden yararlanırlar ve masalın bitiminde de yine kullandıkları bitiş formelleri ile dinleyicileri gerçek dünyaya geri getirirler. Pertev Naili Boratav, bitiş formellerinin, masal anlatıcılarının dinleyicilere iyi dileklerde bulunması veya masalın başında kullanılan formellerde olduğu gibi, anlatılanların uydurma olduğunu ifade etmek için kullandıklarını belirtmektedir.²¹ Saim Sakaoğlu ise, bitiş formellerinin kullanımı hakkında değerlendirme yaparken; dinleyicilerin dikkatinin anlatıcıları etkilediğini, masalın bittiğini anlayan dinleyicilerin konuşmaya başlamalarının, anlatıcıların bitiş formellerini kullanmamasına neden olduğunu vurgulamaktadır.²²

Tatar masallarında yer alan “Bitiş Formelleri”ni, işlevleri ve yapıları bakımından dört grupta değerlendirmeyi uygun bulduk.

²¹ Pertev Naili Boratav. *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yay., 1988, s. 77.

²² Saim Sakaoğlu. *age*. s. 63.

IV.2.4.1. Devam Eden “İleriye Giden” Bitiş Formelleri

Tatar masallarında yer alan “Bitiş Formeller” içerisinde “Devam Eden ‘İleriye Giden’ Bitiş Formelleri” yapısal olarak büyük farklılıklar göstermemektedir. Masal anlatıcıları, masalın sonunda, masal kahramanlarının hâlâ aynı şekilde yaşamaya devam ettiğini, olayların masalla birlikte sona ermediğini ifade etmek için bazı söz kalıplarına yer vermektedirler. Tatar Türkçesinde “hâlâ, daha, şimdi de” anlamlarına gelen “elé de bulsa”, “haman” gibi sözcükler kullanılarak, bu formeller oluşturulmuştur. Diğer “Bitiş Formelleri”, dinleyicileri gerçek dünyaya geri getirmek amacıyla kullanılırken, bu formeller masalın etkisinin, dinleyiciler üzerinde devam etmesini sağlamaktadır. Tatar masallarında yer alan “Devam Eden ‘İleriye Giden’ Bitiş Formelleri” şu şekildedir:

Elé de bulsa şulay cırlıy-cırlıy daru ézlep yöriyeler, diy, bolar. Şimdi de böyle türkü söyleye söyleye ilaç arayıp dururlar. (2)

E Maçı bélen Tölké ikev géne kalıp, it aşap, elé de bulsa rehet, dus yeşiyler, diy, elé. / Kedi ile tilki ikisi kalıp, etleri yiyerek, hâlâ rahat bir şekilde ve arkadaşça yaşıyorlar. (13)

Elé haman şulay bérge yeşiyler iken, diy, bolar. / Hâlâ bu şekilde birlikte yaşıyorlarmış. (14)

Enisé elé de bulsa sıktap-ilep, ulın sagınıp yeşiy. / Anası da hâlâ ağlayarak, sızlayarak oğlunu özleyip, yaşıyor. (16)

Şunnan soñ yégét kızını üzéne hatınlıkka alıp, bik şatlanışıp, elé de bulsa bérge gomér iteler. / Bundan sonra delikanlı, kızı kendine eş olarak alır, çok mutlu olurlar, hâlâ birlikte ömür geçirirler. (32)

Elé de bulsa şunda bérge-bérge toralar. / Şimdi de orada birlikte yaşıyorlar. (33)

Avılınıñ kürkem urınında yort salıp, şunda elé de bulsa rehet gomér kiçéreler. / Köyün en iyi yerinde ev yapıp, orada rahat bir ömür geçirirler. (35)

Karçık ta bütün andıy naçarlıkni eşlemegen. Kiléné bélen ulınıñ matur toruvlarına soklanıp, elé de bulsa şatlanıp béte almıy, diy. / Kocakarı da bunun gibi başka kötülük yapmamış. Gelini ile oğlunun güzel yaşamalarına sevinirmiş, mutlulukları hâlâ bitmezmiş. (39)

Avılına kaytıp, bolar ata-anaları bélen kürêşeler de bik yahşı kön ite başlıylar. Batır Eñmet te, anıñ abıyları da elé de şulay yeşiyler iken. / Köylerine dönerek, bunlar anne, babaları ile görüşür ve çok güzel yaşamaya başlar. Bahadır Ahmet de, onun ağabeyleri de hâlâ böyle yaşarmış. (48)

Bolar şunda gomér-gomérgé rehet yeşep kalalar. / Bunlar orada kalıp, rahat rahat yaşarlar. (52)

Elé de bulsa ul üzénéñ Nursıluvi bélen bik eybet yeşep yata. / O hâlâ, Nurgüzel ile çok mutlu yaşıyormuş. (54)

Hezér de bik yahşı toralar, imêş. / Hâlâ çok güzel yaşıyorlarmış. (62)

Elé haman bérge gomér iteler. / Hâlâ birlikte ömür geçiriyorlar. (71)

Malaylarnıñ bérse atası yanında kala, ikénçésé babası ciréne kitép, ikésé iké yarı patşa bulıp, elé de bulsa yeşiyler. / Oğlanların birisi babasının yanında kalır, ikincisi kayınpederinin yerine gider, ikisi de iki yerde padişah olarak, hâlâ yaşıyorlar. (75)

Bérge kunakka kilêşép, elé de bulsa gomér iteler iyi, hezér betkennerdér indé. / Önceleri birlikte misafirliğe gidip gelerek yaşıyorlardı; şimdi ölmüşlerdir artık. (76)

Cidésé de öylenép, séñéllerén kádérlep, enilerén söyindérép, bayıp-bakşıp elé de şulay yeşep yatalar. / Yedisi de evlenir, kız kardeşlerine hürmet ederler, annelerini sevindirirler, zengin olurlar, hâlâ da böyle yaşıyorlar. (77)

Şunnan soñ kızı, kiyevé bélen bérge bügén de kön iteler, diy, bolar. / Bundan sonra kızı ve damadı ile birlikte bugün da yaşıyorlar, bunlar. (80)

Şul vakıttan alıp, hezérgeçe bu şeherde halık bik tatu, bik eybet yeşiyler. / O zamandan, bu zamana kadar bu şehirde halk çok rahat, çok güzel yaşıyorlar. (82)

Şulay digeç, yégét te riza bulıp, hatını bélen kiléşép, patşanı pénsiyege çıkarıp, anıñ üzén patşa itép, elé de bulsa hökém söreler, diy. / Böyle deyince, delikanlı da razı olur, karısı ile gelip, padişahı emekliye ayırıp, padişah yaparlar, hâlâ da hüküm sürüyorlar. (84)

Şulay elé de bulsa toralar. / Hâlâ bu şekilde yaşıyorlar. (93)

IV.2.4.2. Özetleyen “Terkip Eden” Bitiş Formelleri

Tatar masallarında yer alan “Bitiş Formelleri”nin bir kısmı da masalda anlatılan olaylarla ilgili genel bir değerlendirme niteliği taşımaktadır. Bir sonuç değerlendirmesi olarak ele alabileceğimiz bu tarz formellere Tatar masallarında sadece iki örnek tespit edebildik:

Şulay itép, Saran, üzénéñ saranlığı arkasında, hur bulgan, bayımagan da, artmagan da. / Bu şekilde, Cimri, kendi cimriliğinin arkasında, harap olmuş, zenginleşmemiş de, artmamış da. (86)

Şulay itép, yarlı gaileden alğan kilén başkalarga karaganda akıllı bulıp çıkkın, diy. / Bu şekilde, fakir aileden alınan gelin, diğerlerine bakınca daha akıllı çıkmış. (89)

IV.2.4.3. Ani Bitiş Formelleri

Masal anlatıcılarının, dinleyicilerin tutum ve davranışlarından etkilendiğini, anlatıcının zamanının kısıtlı olduğu durumlarda, bir an önce masalı bitirme eğilimi içerisinde olabileceğini yukarıda belirtmiştik. Bu durum, masal anlatıcılarının formel kullanımlarını da etkilemektedir. Hatta bazı durumlarda masal anlatıcıları “Bu masal burada bitti.” ifadesini kullanmakta ve masalı aniden bitirmektedir. Tatar masallarında “Ani Bitiş Formeli” olarak değerlendirebileceğimiz formeller şu şekildedir:

Büré bétté, nayan Tölké üz yulına kitté. / Kurt bitmiş, kurnaz tilki kendi yoluna gitmiş. (5)

Bolar şulay dus yeşedéler, herkéñ üz yulına kitté, şunıñ bélen ekiyet te bétté. / Bunlar bu şekilde dostça yaşadılar, herkes kendi yoluna gitti, bunun ile masal da bitti. (43)

Uyinnan soñ Allabirdége patşalığın da tapşıra, şuniñ bélen ekiyet te béte. /
Oyundan sonra Allahverdi'ye padişahlığını verir, bunun ile masal da biter. (83)

Şunda ekiyet te béte. / Burada masal da biter. (104)

IV.2.4.4. Şahsi Bitiriş Formelleri

“Bitiş Formelleri” içerisinde, masal anlatıcısının sanatını gösteren en dikkate değer örnekler “Şahsi Bitiriş Formelleri”nde görülmektedir. Masal anlatma geleneği içerisinde, bu formellerin belirli örnekleri vardır ve masal anlatıcıları bunlardan uygun olan bir formel ifadeyle masalını bitirebilmektedir.

Tatar masallarında; masal anlatıcıları, “Bügén bardım, kiçe kayttım (Bugün gittim, gece döndüm.)” formelinin yanında, kendisinin masalda anlatılan olaylara bizzat tanık olduğunu, düşünlerine katıldığını ve düğünde nelerin ikram edildiğini anlattığı bitirişler de söz konusudur. Bu tarz “Bitiş Formelleri”nin bir diğer özeliği de, masal anlatıcılarının kullandığı ikramın bol olduğunu, herkesin kepçe kepçe bu ikramlardan içtiğini, ancak kendisinin bıyıklarının ancak ıslandığını ifade etmesidir. Bu ifadeler, Boratav'ın, masalda anlatılan olayların gerçek olmadığını ifade etmek için kullanıldığını söylediği bitiş formelleri ile işlev bakımından örtüşmektedir.

“Kızıl Horoz” adlı 37 numaralı masalda, masal anlatıcısı dinleyicilerine ve kendisine teşekkür ettikten sonra, uyku vaktinin geldiğini söyleyerek, masalı bitirmektedir. Ayrıca, “Rüyanı Anlatıyor musun?” adlı 92 numaralı masalda, düğünde üç elma getirdiklerini, “Birisi sana, ikincisi bana, üçüncüsü masal anlatıcısına” dediler, diyerek, “Onlar kime olmuşlar?” sorusunu sormakta ve masalı bu soruyla bitirmektedir. Burada dikkati çeken husus, elmaların üçünün de masal anlatıcısına verilmiş olmasıdır. “Sana, bana ve masal anlatana” sözleriyle, masal anlatıcısı dinleyicilerini şaşırtmakta ve masalı bitirmektedir.

“Hünerli Ölmez, Hünersiz Gün Görmez” adlı 98 numaralı masalda “Bitiş Formeli” masalın ortasında kullanılmaktadır. Hem işlev hem de yapı bakımından “Bitiş Formeli” olan bu ifadeler, masalda anlatılan düğünden sonra mutluluğu ifade etmek için kullanılmaktadır; ancak masal sona ermemektedir. Anlatıcı, “Bitiş Formeli”ni kullandıktan sonra, yeni olayların anlatımına devam etmektedir.

Tatar masallarında kullanılan “Şahsi Bitiriş Formelleri” şu şekildedir:

Bügén bardım, kiçe kayttım. / Bugün gittim, gece döndüm. (19)

Min de kunak buldım. Bügén barıp, tönegén kayttım, baş avırtıp maħmur buldım. / Ben de misafir oldum. Bugün gidip, dün döndüm, baş ağrıtıp, mahmur oldum. (20)

Yégét elé de yahşı gomér itedér idé. Elé bu könnerde barganım yuk, ħelén béłmiym, niçégrek yeşiy torgandır. / Oğlan hâlâ da güzel ömür geçiriyordu. Bu günlerde gitmedim, durumunu bilmiyorum, nasıl yaşıyordur. (34)

Şunda méne ekiyet te béte. Sézge rehmet tñłagan öçén, miña rehmet söylegen öçén, yoklarga vakıt, yoklagız! / Böylece masal da biter. Size teşekkür dinlediğiniz için, bana teşekkür anlattığım için, uyuma vakti, uyuyun! (37)

Bügén barıp, kiçe kayttım, min de buldım alarda. Sıy-ħörmet bik dan buldı, aşatkannarı may, éçérğenneré bal buldı. İké miçke, bér çüméc, téleseñ küpmé éç. Tik avızga élekmiy, mıyık kına çılana. / Bugün gidip, gece döndüm, ben de bulundum onlarda. İkram, ilgi çok görkemli oldu, yetirdikleri yağ, içirdikleri bal oldu. İki fıçı, bir kepçe, istersen çokça iç. Fakat ağza ulaşmıyor, bıyıkları ancak nemlendiriyor. (38)

Ĥezér de bik şep kéne yeşiyler iken, diy, bolar. Kiçe bardım, bügén kayttım. / Şimdi de çok mutlu bir şekilde yaşıyorlarmış, bunlar. Gece gittim, bugün döndüm. (45)

Meydan arı, min biré. Zölkarney patşa yanında batır bulıp urnaşıp kaldı, bötén ilge dan bulıp. / Meydan öteye, ben beriye. Zülkarneyn, padişahın yanında yiğit olup, yerleşip, kaldı, bütün memlekete şan olarak. (46)

Tuylarında min de buldım. Anda bér sek élekté. Şulay itép yeşiyler, diy, bolar. / Düğünlerinde ben de vardım. Orada bir parça da bana değdi. Bu şekilde yaşıyorlar, bunlar. (49)

Bügén bardım, kiçe kayttım. Min de buldım ul tuyda. Sıy-ħörmet bik dan buldı, aşatkannarı it te may, éçértkenneré bal buldı. İké miçke bér çüméc, téleseñ küpmé éç. Tik üzleré çüméc bélen éçtéler, bézge sabı gına élekté. / Bugün gittim, gece döndüm. Ben de vardım o düğünde. İzzet, ikram çok oldu, yedirdikleri et ve yağ; içirdikleri bal

idi. İki fıçı bir kepçe, dilediğin kadar iç. Ama kendileri kepçe ile içtiler, bize sadece sapı düştü. (50)

Bay tüze almagan, kızın birérge bulgan, diy. Kızını Kamır batırğa birgennen soñ, utız köñ uyn itép, kırık köñ tuyın itép, tuvmagan ala biyenéñ itén péşérép, bik katı sıylagannar, diy. Tuylarında min de buldım, aş-sunıñ çigé yuk, beléşlerénéñ töbé yuk, miçke-miçke bal kuygannar, üzleré çüméç bélen çumıralar, miña sabı bélen géne élekté. / Zengin adam, başa çıkamamış, kızını vermeye razı olmuş. Kızı, Hamur Batıra verdikten sonra, otuz gün oyun oynayıp, kırık gün düğünü yapıp, doğmamış ala kısrığın etini pişirip, çok güzel ikram etmişler. Düğünlerinde ben de vardım; yiyecek, içeceğin sınırı yok, beléşlerinin dibi yok, fıçı fıçı bal koymuşlar, kendileri kepçe ile alıyorlar, bana sapı ile ancak değdi. (51)

Bügén bardım, kiçe kayttım, min de buldım mecléste. Un köñ uyn ittéler, un köñ tuyın ittéler. Sıy-hörmetnéñ çigé bulmadı, üzleré çüméç bélen éçtéler, miña çüméçnéñ sabı gına élekté. / Bugün gittim, gece geldim, ben de bulundum mecliste. Üç gün oyun oynadılar, on gün düğün ettiler. İzzet ve ikramın sınırı yoktu, kendileri kepçe ile içtiler, bana kepçenin ancak sapı değdi. (56)

Kiçe bardım, öçénçé köñ kayttım. / Akşam gittim, üçüncü gün döndüm. (57)

Bügén bardım, kiçe kayttım, uynadık-köldék, aşadık-éçték, mıyıklar maylandı, tamakka élekmedé. / Bugün gittim, gece döndüm; oynadık, güldük; yedik, içtik; bıyıklar yağlandı, boğaza ulaşmadı. (59)

İyun çislosında gına barıp kayttım, haman şulay isen-sav toralar iken. / Haziran ayında gidip geldim; hâlâ böyle sağ salim yaşıyorlarmış. (60)

Elé de sav-selamet toralar. Kiçe géne alarda buldım, бүгэн kayttım. İlek bélen arakı éçték, sıy-hörmet şep buldı, tamak kına tuymadı. / Hâlâ sağ, selamet yaşıyorlar. Akşam onlardaydım, bugün geldim. Elek ile içki içtik, izzet ikram güzel oldu; yalnız karın doymadı. (63)

Tuy ütöv bélen, yégét kızını üz öyine alıp kaytıp, eti-enileré bélen bik küñéllé itép köñ ite, şunıñ bélen ekiyet te béte. Bügén bardım, kiçe kayttım, bik yamansılادılar. /

Düğünün geçmesiyle, delikanlı, kızı alıp, gelip, anne, babası ile çok güzel yaşar; bununla da masal biter. Bugün gittim, gece geldim, çok üzüldüler. (67)

Min de buldım tuyında, éçtém ileklep te çileklep, tiygenge çüméç bélen, tiymegenge çüméçnéñ sabı bélen. Bügén bardım, kiçe kayttım, bér tustagan çey éçtém, şunuñ bélen ekiyetém de bétte. / Ben de vardım düğününde, içtim bardaktan boşanırcasına; değene kepçe ile, değmeyene kepçenin sapı ile. Bugün gittim, gece geldim, bir testi çay içtim, bununla da masalım bitti. (81)

Şatlıktan zur itép tuy yasıylar. Tuyga bötén ıalıklı cıyalar. Min de anda idém. İh, tuy şındıy şep buldı! Tuyda kitérdeler öç alma: bérse, siña; ikénçése, miña; öçénçése, ekiyet söylevçége, dideler. Alar kémnerge bulgan? / Sevinçten büyük bir düğün yaparlar. Düğüne bütün halkı toplarlar. Ben de oradaydım. Eh, düğün çok güzel oldu! Düğüne üç elma getirdiler: Birisi sana, ikincisi bana, üçüncüsü masal anlatana, dediler. Onlar kimlere olmuş? (92)

Kiçe bardım, bügén kayttım. Bér samovar çey éçtém. Ekiyet arı, min biré. Artına kisev tayagı. / Akşam gittim, bugün geldim. Bir semaver çay içtim. Masal öteye, ben beriye. Arkasına maşa dayağı. (95)

Bötén kéşe cıylıp, beyrem iteler. Min de buldım anda. / Bütün herkes toplanıp, bayram ederler. Ben de vardım orada. (97)

Şulay itép patşa bu ataklı kızga öylene. Kırık kön, kırık tön tuy yasıylar. Min de anda idém, ıalıkl éçté, min irénémné yaladım, kürgen kürdé, kürmegen işetté. Şulay itép tuy da bétte, bolar yeşiy başladılar. / Bu şekilde padişah, bu meşhur kızla evlenir. Kırık gün, kırık gece düğün yaparlar. Ben de oradaydım, halk içti, ben dudağımı yaladım, gören gördü, görmeyen duydu. Bu şekilde düğün de bitti, bunlar yaşamaya başladılar. (98-Masalın Ortasında)

Şunda ekiyet tamam. Söylegenné işetken idém, üzém kürmedém. / Bununla masal tamam. Söylendiğini işitmişim, kendim görmedim. (98)

IV.2.5. Çeşitli Formel Unsurlar

Stith Thompson, Motif İndeks'in "Z. Çeşitli Motif Grupları" başlığı altında "0-Z99. Formulas" başlığı altında masallarda yer alan formellere de genel olarak yer

vermiştir.²³ Thompson, burada bütün formelleri numaralandırmamış, sadece “Z10.1. Başlangıç Formelleri”, “Z10.2. Bitiş Formelleri”, “Z10.3. Geçiş Formelleri” başlıkları altında formellere yer vermiştir. Masallarda yer alan sayı formellerine “Z71. Formel Sayılar”; renklerle ilgili sembol ve formelleri de “Z140. Renk Sembolizmi” başlığı altında sınıflandırılıp numaralandırmıştır.

Masalların başında, ortasında ve sonunda kullanılan formellerin yanında, bazı sayılar, renkler ve zaman ifadeleri de formel olarak kullanılmaktadır. Tatar masallarında yer alan bu unsurlar III. Bölüm’de ayrıntılı olarak tahlil edildiğinden burada sadece bu unsurların listesine yer verilmiştir.

Z71.1. Formülistik Sayı: Üç

3 günlük açlık (11), *3 oğlak* (12), *3 kız kardeş* (17, 32, 35, 44, 45, 49, 50, 52, 75), *3 kez kap isteme* (20), *3 parçaya bölme* (30), *3 yıl* (36), *3 eşya* (32), *3 tel saç* (32, 38), *3 hediye* (33), *3 aylık yol* (36), *3 gün geç kalma* (36), *3 imam* (36), *3 erkek kardeş* (40, 42, 45, 52, 56, 88, 89, 100), *3 gün* (40, 49, 60), *3 gün misafir olma* (46, 49), *3 ifrit* (41), *3 yaşlı kadın* (43), *3 dev* (49), *3 kez su verme* (49), *3 ölümden kurtarma* (49), *3 kapı* (50), *3 bekçi* (50), *3 sihirli kuş tüyü* (61), *3 istek* (61), *3 düşman* (61), *3 köpek* (64), *3 güvercin* (67), *3 yaşlı adam* (68), *3 yıl eğitim* (70), *3 sihirli nesne* (81), *3 istek* (81), *3 tel saç* (81), *3 gün denizde sürüklenme* (82), *3 vasiyet* (88), *3 gelin* (89), *3 soru* (89), *3 bilmece* (92).

Z71.1.1. Üç gün, üç gece.

3 gün, 3 gecelik yol (41), *3 gün, 3 gece urgan örerler* (45), *3 gün, 3 gece yatmak* (45), *3 gün, 3 gece misafir olmak* (46), *3 gün, 3 gece bayram etmek, eğlenmek* (50).

Z71.5. Formülistik sayı: Yedi

7 yıl süre (34), *7 yarış atı*, *7 ahır*, *7 bekçi* (40), *7 başlı dev* (42, 84), *7 gün, 7 gece yol* (45), *7 kat demir kapı* (45), *7 gün uyku* (46), *7 batman ağırlığında silah* (47), *7 gün yolculuk* (54), *7 günlük azık* (56), *7 kız kardeş* (56), *7 aylık yol*

²³ Stith Thomson. *Motif Index of Folk-Literature*. Volume Five L-Z, s. 539.

(58), 7 başlı ejderha (66), 7 ambar, 7 anahtar (67), 7 dağ, 7 deniz (67), 7 yol çatı (75), 7 km. mesafe (94), 7 yaş (97).

X71.5.1. Yedi erkek ve bir kız kardeş.

Bir ailenin yedi oğlu ve bir kızı vardır. (77)

Z71.5.2. Yedi deniz ötesine seyahat.

Oğlan, yedi denizi geçerek, sekizinci denizin ortasındaki adaya gider. (67)

Z71.6. Formülistik sayı: Dokuz

9 gün düğün (39, 41), 9 aylık yol (41), 9 başlı dev (41), 9 eş, kadın (58), 9 günlük yol (58), Ayın 9'u, saat 9'da (60), 9 başlı ejderha (64), 9 kurt (76), 9 kat çuvala sarmak (84).

Z71.7. Formülistik sayı: On bir.

11 erkek kardeş (48), 11 kız kardeş (48), 11 kg. yağı çıkan koyun (63).

Z71.8. Formülistik sayı: On iki.

12 buzağı doğurmak (19), 12 yıl askerlik (29), 12 aygır (33), 12 kardeş (34), 12 aylık yol (41), 12 başlı dev (41), 12 gün önce, 12 gün sonra uykusuzluk (47), 12 ambar, 12 anahtar (49), 12 başlı dev (49), 12 saat, 12'si de 12'yi gösteriyor (55), 12 odada 12 saat, hepsi 12'yi gösteriyor (56), 12 yük mal (60), 12 başlı ejderha (64), 12 at (69), 12 yıl süren hastalık (69), 12 yaşındaki kız (80), 12 yaşındaki oğlan (81), 12 askerin rüyada görülmesi (81), 12 küp altın (81).

Z71.12. Formülistik sayı: Kırk

40 tavuğa hükmeden horoz (31), 40 arşın yüksekliğindeki duvar (35), 40 km. eninde, 40 km. boyunda orman (36), 40 ambar altın ve gümüş (40), 40 gün düğün (41, 45, 51, 67, 83, 98), 40 arşın uzunluğunda direk (42), 40 km. yüksekte uyuyan kuş (55), 40 gün kaynamış bakır (55), 40 aygır, 40 kısrağ (56), 40 kova süt, 40 kova su (56), 40 fıçı ispirto (57), 40 kazan, 40 öküz eti (57), 40 fıçı içki, 40 fırın ekmek (57), 40 gün süre (58, 68, 83), 40 erkek, 40 kız kardeş (58), 40 arşın

uzunluğunda direk (58), 40 erkek kardeş (60), 40 kız kardeş (60), 40 fıçı içki, 40 fıçı bal (60), 40 tavşan (65), 40 çentik (65), 40 sandık, 40 kilit (67), 40 gün düğün (67), 40 kat saray (68), 40 katlı, 40 kapılı, 40 pencereci saray (72), 40 yıl yetecek yiyecek (83), 40 vezir (83).

Z141. Sembolik renk: Kırmızı.

Kırmızı, sevinç ve mutluluk sembolü olarak, kullanılmaktadır. (66)

Z142. Sembolik renk: Beyaz.

Tanbatır'ı yer yüzüne ak teke çıkarabilecektir. (45)

Z143. Sembolik renk: Siyah.

Tanbatır, kara tekeye binerse felakete uğrayacaktır. (45)

Ubırlı kocakarVının kız verdiği siyah sandıkta, yılanlar vardır. (78)

Z143.1. Acı sembolü olarak siyah.

Padişahın kızı, ejderhaya verileceğinden kale siyah renkli bezlerle çevrilmiştir. (66)

Z145. Sembolik renk: Yeşil.

Ubırlı kocakarının kıza verdiği yeşil sandık, değerli mücevherlerle doludur. (78)

SONUÇ

Tataristan Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu'na bağlı özerk bir Türk cumhuriyetidir. 1552 yılında Kazan Hanlığı'nın Rusların eline geçmesiyle birlikte, İdil-Ural bölgesi de yavaş yavaş Rus hâkimiyeti altında girmiştir. Günümüze kadar Rus hâkimiyeti altında yaşayan Tatar Türkleri, millî kimliklerini ve dillerini koruma ve yaşatma çabası içerisindeyler. Tatar Türklerinin bu kimlik ve kültürü koruma ve yaşatma çabaları içinde halk bilgisi ürünlerinin önemi büyüktür. Halk bilgisi ürünleri içinde de kültürel yapının pek çok özelliğini barındıran masallar özel bir yer tutmaktadır.

Kültürel yapıyla ilişkisi nedeniyle, bugün farklı coğrafyalarda ve birbirinden farklı tarihî süreçlerden geçerek varlıklarını sürdüren Türk dünyası masallarının karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Böylesi bir çalışma, masal metinlerinin ve bu metinlere bağlı olarak nesilden nesile aktarılan gelenek ve göreneklerin değerlendirilmesi, Türk dünyasının ortak değerlerinin tespiti ve tahlili bakımından büyük bir öneme sahiptir.

Türk dünyasının kültürel yapısının karşılaştırmalı olarak incelenebilmesi ve bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilebilmesi için öncelikle geniş bir coğrafi alana yayılmış olan Türk boylarının masallarının tek tek değerlendirilmesi ve Türkiye Türkçesine kazandırılması gerekmektedir. Bu çalışmalara katkıda bulunmak amacıyla, Türkiye'de üzerinde metin aktarmaları dışında bir çalışma bulunmayan, Tatar Türklerinin masalları incelenmiştir.

İncelememizde Tatar Türklerinin masallarıyla ilgili çalışmaların XIX. yüzyılın sonlarında yapılan derlemelerle başladığı tespit edilmiştir. İlk derleme çalışmaları Rus, Macar ve Fin bilim adamları tarafından yapılmıştır. Bu dönemde özellikle Macar ve Fin bilim adamlarının, Kreşin Tatarları arasında derleme yaptığı görülmektedir. Bu durumu; Kreşin Tatarlarının Hristiyan olmaları ve Kazan'a gelen bilim adamlarının N. İlminski ve Y. Malov gibi Rus misyonerler tarafından yönlendirilmiş olmalarıyla açıklamak mümkündür.

Tatar bilim adamlarının masallar hakkında yaptığı ilk derleme ve yayın faaliyetleri ise XIX. yüzyılın sonlarında Kayum Nasıyri ile başlamıştır. Kayum Nasıyri

tarafından derlenen Tatar masallarının, P. A. Polyakov tarafından Rusçaya tercüme edilerek yayınlanması ve incelenmesi bilimsel araştırmaların da ilk basamağını oluşturmaktadır.

Bir bilim dalı olarak halk biliminin yerleşmesi ve bu bilim dalı içinde masalların bilimsel amaç ve yöntemlerle derlenmesi, Türk dünyasının genelinde olduğu gibi, Tataristan'da da 1930'lu yıllarda başlamıştır. Sovyetler Birliği'nin ortak bir Sovyet halkı yaratma çabalarında halk bilgisi ürünlerinden istifade etmek istemesi ve bilim adamlarını bu amaç doğrultusunda yönlendirmesi, söz konusu yıllarda derleme faaliyetlerinin hız kazanmasını sağlamıştır. İncelememiz sonucunda halk biliminin ideolojik bir yaklaşımla yorumlanmasının ve siyasal amaçlar için kullanımının bilimsel araştırmaları nitelik bakımından etkilediğini, Sovyetler Birliği döneminde yapılan alan araştırmalarında derlenen masalların önceden belirlenen kurallara uygun olarak düzenlenip yayınlandığını tespit ettik.

Masal araştırmalarının ikinci dönemi olarak değerlendirebileceğimiz bu dönemin Tatar masal araştırmalarına en önemli katkısı, Tataristan'ın hemen hemen her bölgesine derleme gezileri düzenlenmesi ve Tatar masallarının derlenip, arşivlenmesi olmuştur. Bu dönemde derlenen metinler, sonraki dönemlerde yapılan çalışmalara da kaynaklık etmiştir.

Tatar masalları hakkında yapılan çalışmaların büyük bir kısmı metin yayınlarından oluşmaktadır ve Tatar masalları hakkında müstakil bir bilimsel inceleme henüz yapılmamıştır. Sadece metin yayınlarının giriş kısımlarında, çeşitli bilimsel dergilerde ve bilimsel toplantılarda; makale ve bildiri seviyesinde bilimsel incelemeler bulunmaktadır. Çalışmamızda Hemit Yarmi, Gomer Beşirov ve Lenar Camaletdin gibi bilim adamlarının Tatar masalları üzerine bilimsel incelemeler yaptığı tespit edilmiştir.

Tataristan'da ve Türkiye'de Tatar masalları hakkında müstakil bir bilimsel incelemenin yapılmamış olması nedeniyle inceleme konusu olarak belirlediğimiz Tatar masalları; çalışmamızda şekil, yapı, içerik ve işlev özellikleri bakımından incelenmiştir. Masal metinleri, Kiril harflerinden Latin harflerine transkribe edilmiş ve Tatar Türkçesinden Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Böylece sonraki yıllarda Türk dünyası masalları üzerine yapılacak çalışmalara katkı sağladığımızı düşünmekteyiz.

Çalışmamızda Tatar masal anlatma geleneği; anlatıcı, anlatı (metin), anlatma yeri ve zamanı ve dinleyici gibi özelliklerine göre incelenmiştir. İncelememiz sonucunda Tatar masal anlatma geleneğinin diğer Türk boylarıyla ortaklıklar taşıdığı tespit edilmiştir. Bu tespitlerimiz Türk dünyasının kültürel bakımdan ortaklığını göstermesi bakımından önemlidir. Türk boylarının masal anlatma gelenekleri arasındaki metinlere yansıyan farklılıkların ise daha çok coğrafi farklılıklardan ve sosyal hayatla ilgili gelişmelerden kaynaklanan farklılıklar olduğunu ve geleneğin bütünlüğünü etkileyecek boyutta olmadığını gördük.

Bir tür olarak masal, Tatar Türkçesinde “Ekiyet” olarak adlandırılmaktadır. Yaptığımız inceleme Türk dünyası masal anlatma geleneğinde, masal türünün adlandırılması konusunda bir terim birliğinin bulunmadığını göstermiştir. “Ekiyetçé” veya “Ekiyet Söylevçé” olarak adlandırılan Tatar masal anlatıcıları, diğer Türk boylarında olduğu gibi belli tipte bir anlatıcı profili oluşturmamaktadır. Tatar Türkleri arasında kadın masal anlatıcılarının da bulunduğu bazı bilim adamları tarafından dile getirilmiş olmakla birlikte, Tatar masallarının genellikle erkek anlatıcılardan derlendiğini tespit ettik. Biz bu durumun derleyicinin kimliği, cinsiyeti ve derleme yapılan dönemin siyasal şartlarıyla açıklanabileceğini düşünmekteyiz.

Masalın diğer anlatı türleriyle olan ilişkisi üzerine yaptığımız değerlendirmelerde, türler arası ortak ve farklı yönler bulunduğu tespit edilmiştir. Masalı diğer anlatı türlerinden ayıran özelliklerini; belli tipte bir masal anlatıcısının bulunmaması, masallarda manzum kısımların yer almaması, masallarda anlatılan olayların gerçek kabul edilmemesi ve masallarda formellerin kullanılması gibi özellikler olduğunu tespit ettik. Anlatı türleri arasında içerik bakımından bazı ortaklıklar bulunmaktadır. Bu benzerliklerin temel nedeninin bir toplumda türlerin eş zamanlı olarak anlatılmalarıyla açıklanabileceğini düşünüyoruz.

Tatar masallarının tiplerini ve masallarda kullanılan motiflerin masalın olay örgüsünün şekillenmesine nasıl bir katkısı olduğunu tespit etmek amacıyla, öncelikle inceleme konusu masalların olay örgüsü çıkarılmıştır. Masalların olay örgüsünün tespit edilmesi sonucunda hayvan masallarının olay örgüsü bakımından diğer masallara göre oldukça kısa olduğunu ve olay örgüsünün birkaç adımda sonlandığını tespit ettik. Sihirli masallar olarak adlandırılan masallarda olay örgüsünün bazı ana bölümlere ayrıldığını

ve her bölümün kendi içerisinde bir bütünlük taşıdığını; hayvan masallarına göre uzun, sihirli masallara göre ise kısa olan günlük hayatla ilgili masalların ise olay örgüsü bakımından karmaşık bir yapı göstermediğini tespit ettik.

Çalışmamızda Tatar masallarının tipleri, Hans Jörg-Uther tarafından hazırlanan ve bilimsel araştırmalarda “ATU” şeklinde kısaltılan “The Types of International Folktales (Uluslararası Masal Tipleri)”e göre tespit edilmiştir. Türk boylarının masallarına da yer verildiği için tercih ettiğimiz bu katalogda, incelediğimiz yüz dört Tatar masalından seksen sekiz masalın tip numarasını tespit ettik, on altı masalın tip numarasını ise tespit edemedik. Tatar masallarının tiplerini tespit ettikten sonra “Sihirli Masallar” içerisinde değerlendirilen Tatar masallarının genellikle birden fazla tipi içerecek genişlikte anlatıldığını belirledik.

Antti Aarne tarafından hazırlanan ve daha sonra Stith Thompson tarafından genişletilerek yeniden yayınlanan “The Types of the Folktale (Masal Tipleri)” adlı kataloğa göre ATU’nun daha kullanışlı olduğunu, ancak katalog hazırlanırken Türk dünyası masallarıyla ilgili kullanılan kaynakların sınırlı olması nedeniyle, Türk boylarının masal tiplerini kapsayacak genişlikte olmadığını tespit ettik.

Çalışmamızda ayrıca Wolfram Eberhard ve Pertev Naili Boratav tarafından hazırlanan “Typen Türkischer Volksmärchen (Türk Masal Tipleri)” adlı katalog da kullanılmış ve Tatar masallarının tipleri bu katalogdaki numaralara göre de tespit edilmiştir. Türkiye’den derlenen masallardan hareketle hazırlanan ve “TTV” olarak kısaltılan bu katalog, Türk dünyası masallarını kapsayacak genişlikte olmadığından, Tatar masal tiplerinin çoğunu TTV’de bulamadık.

Türk boylarının masal tipleri üzerine yeni bir katalog hazırlanmadan bu problemlerin çözümü kavuşması mümkün görünmemektedir. Türk dünyası masal araştırmalarının karşılaştırmalı olarak incelenebilmesi için öncelikle böyle bir katalogun hazırlanması gerektiğini düşünüyoruz. Tatar masalları hakkında yaptığımız bu incelemenin, ileride hazırlanacak Türk dünyası masal tipleri kataloğuna da katkı sağlayabileceğine inanıyoruz.

Çalışmamızın önemli bir kısmını ise Tatar masallarında yer alan motiflerin tespit edilmesi ve bu motiflerin yapı ve içerik bakımından incelenmesi oluşturmuştur. Tatar masallarında yer alan motifler Stith Thompson tarafından hazırlanan “Motif

İndeks of Folk Literature (Halk Edebiyatı Motif İndeksi)” adlı indekse göre tespit edilmiştir. Türkiye’de masal hakkında yapılan araştırmaların büyük bir kısmında, masalarda yer alan motifler, “Motif İndeks”e göre tespit edilmiş olmakla birlikte, bu motiflerin masalların olay örgüsünün oluşumuna katkısı ve kültür taşıyıcılığı özelliğine yeterince dikkat çekilmemiştir. Stith Thompson’un motif tanımında kullandığı “en küçük unsur” ve “gelenekte sürekli bir varoluş gücü” ifadeleri, motiflerin yapısal ve işlevsel özelliğine dikkat çeken ifadelerdir. Tatar masallarında yer alan motifleri tespit ettikten sonra, bu motiflerle ilgili yaptığımız değerlendirmede, motiflerin olay örgüsünü şekillendiren temel unsur olduğunu ve masalı yapısal olarak etkilediğini gördük.

Tatar masallarında yer alan motifler, masal türlerine göre farklılıklar göstermektedir. Genellikle bir veya iki motiften oluşan hayvan masallarında, “Motif İndeks”te “K. Aldatmalar” grubundaki motiflerin; sihirli masalarda ise “D. Sihir (Büyü)”, “F. Olağanüstülükler (Harikuladelikler)”, “G. Devler” ve “H. İmtihanlar (Test Etme)” gruplarında yer alan motiflerin daha çok yer aldığını tespit ettik. Tatar masallarında kullanılan motifler, Türk dünyası masallarında yaygın olarak görülen motiflerdir. Bu durum, Türk dünyasının kültürel olarak ortaklığını göstermektedir. Motif İndeks’te yer alan, ancak Tatar masallarında örneğini tespit edemediğimiz motifler de bulunmaktadır. Motif İndeks’te sadece masallardaki motiflere değil, diğer halk anlatılarında görülen motiflere de yer verildiğinden “A. Mitolojik Motifler”, “U. Hayatın Tabiatı” ve “X. Mizah” başlığı altında sıralanan motiflere Tatar masallarında rastlanmamıştır. Sovyetler Birliği dönemindeki siyasî baskılardan dolayı, masal metinleri yayınlanırken dinî unsurlar masal metinlerinden çıkarılmıştır. Bu nedenle Tatar masallarında “V. Din”le ilgili motifler fazla görülmemektedir.

Çalışmamızda, Tatar masallarında yer alan formeller de incelenmiştir. Formeller; masalların başında, ortasında ve sonunda kullanılmakta ve işlevsel olarak kullanıldığı yere göre anlam kazanmaktadır. Masalların şekil özelliklerinden biri olan formeller, sadece yapısal olarak değil, aynı zamanda işlev bakımından da masal anlatma geleneğinin önemli unsurlarından biridir. Tatar masallarında yer alan formeller bazı ağız ve dil özelliklerinden kaynaklanan farklılıklar dışında Türk dünyası masallarında görülen formellerle büyük oranda benzerlik göstermektedir. Çalışmamızda Tatar masallarında kullanılan formeller Türkiye’de yapılan sınıflandırmalara uygun olarak

incelenmiştir. Tatar masallarında, masalların başında kullanılan “Başlangıç (Giriş) Formelleri”nin, anlatılacak olayların çok eskiden meydana gelen olaylar olduğunu vurgulayan zaman ifadeleri ile başladığını, tekerlemeli formellerin ise daha çok sihirli masallarda kullanıldığı tespit edilmiştir.

Bu çalışma, Tatar masalları hakkında Türkiye’de yapılan ilk bilimsel çalışma olması bakımından önem taşımaktadır. Çalışmanın tamamen bazı araştırmacılar tarafından sözlü kaynaklardan derlenip, yazıya geçirilen metinler üzerinden yapılması nedeniyle, masalların anlatım ortamı ve anlatım ortamı içerisinde anlatıcı, dinleyici ilişkileri, anlatımı etkileyen sosyal çevre ve şartlar gibi problemler üzerinde değerlendirmelerde bulunulmuş olmakla birlikte, bu unsurların sözlü kaynaklardan örneklemeleri yapılamamıştır. Çalışmamız boyunca elde ettiğimiz sonuçların Türk dünyası masal araştırmalarında dikkate alınacağını ve katkı sağlayacağını umuyoruz.

BİBLİYOGRAFYA

- Aça, Mehmet. “Şamanlığa Geçişteki Ölüp Dirilme Ritüelinden Türk Destanlarındaki Ölüp Dirilmeye.” *Milli Folklor*. S.: 54, Yaz 2002, ss. 75-85.
- “Tıva Destan ve Masallarının Araştırılmasında Tür Sorunu.” *Milli Folklor*. S.: 72, Kış 2006, ss. 85-94
- “Destan ve Masal Anlatımı Zamanı ile Ortamını Belirleyen İnanışlar Nelerdir?” *I. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı (9-15 Nisan 2006, Çeşme-İzmir) Bildiri Kitabı I*. Ed. Fikret Türkmen, Gürer Gülsevin. Ankara: Ege Üniv. Yay., 2007, ss. 13-14.
- *Tıva Halk Masalları*. Konya: Kömen Yay., 2007.
- Aça, Mehmet, A. Müge Ercan. “Anaonim Halk Edebiyatı” *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ed. M. Öcal Oğuz. Ankara: Grafiker Yay., 2004.
- “Anonim Halk Edebiyatı.” *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ed. M. Öcal Oğuz. Ankara: Grafiker Yay., 2008.
- Aça, Mustafa. “Yırtışlık Destanının Sibirya (Tümen) Türkleri Eş Metnindeki Olağanüstü Yardımcı Kahramanlar Motifi Üzerine Bir Deneme.” *Milli Folklor*. S.:51, Güz 2001, ss. 65-74.
- Adams, Linda Kinsey. “Etic/Etic.” *Folklore An Encyclopedia of Beliefs, Customs, Tales, Music and Art*. Edited by Thomas A. Green, California: ABC-Clio Inc., 1997, ss. 215-216.
- Ahmetova, F. V. “Macaralı Ekiyetler Turında.” *Tatar Têlé hem Edebiyatı, Bişénçé Kitap*. Kazan: SSSR Fenner Akademiyesi, Kazan Filialı, İYALİ, 1976, ss. 195-202
- “O Genetiçeskih Kornyah Tatarskih Skazok.” *Tezisi Dokladov İtogovoy Nauçnoy Sessi za 1970 g.* Kazan: Akademiya Nauk SSSR, İYALİ, 1971, ss. 59-61.
- “Shodnie Poetiçeskie Formulı v Tatarskih i Başkirskih Bogatırskih Skazkah.” *Vzaimovlienie i Vzaimoobogaşçenie Natsionalnix Literatur i İskusstv v Razvitom Sotsialistiçeskom Obşçestve, Na materialah*

- Avtonomnıh Respublik Povoljya i Priuralya, Tezisi Dokladov Naučno-Teoretičeskoy Konferentsii.* Kazan: Akademiya Nauk SSSR, Kazanskiy Filial, İYALİ, 1973, ss. 62-64.
- Aka, İsmail. *Türk Dünyası Tarihi.* İzmir: Ege Üniv. Yay., 2009.
- Akça, Göksel. *Tılsımlı Ekiyetler (Sihirli Hikâyeler) Metni Üzerinde Tatar Türkçesinin Şekil Bilgisi Özelikleri Açısından Değerlendirilmesi.* Gazi Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2000.
- Akıl Bélen Behét, Tatar Halık Ekiyetleré.* Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1963.
- Alptekin, Ali Berat. *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı.* Ankara: Akçağ Yay., 1997.
- *Taşeli Masalları.* Ankara: Akçağ Yay., 2002.
- *Kazak Masallarından Seçmeler.* Ankara: Akçağ Yay., 2003.
- *Hayvan Masalları.* Ankara: Akçağ Yay., 2005.
- Andreev, N. P. “Index of Tale-Plots According to the System of Aarne”; A Partial Translation. Çev. Heda Jason. Santa Monica, California: The RAND Corporation, 1968.
- *Ukazatel Skazočnıh Syujetov po Sisteme Aarne.* Leningrad, 1929.
- Arda, Zeki Cemil. “Edebiyatta Motif Araştırmaları.” *Fikir ve Sanatta Hareket.* S.: 55, Temmuz 1970, ss. 20-23.
- Arıcı, Ali. *Tatar Halık Ekiyetleré Adlı Kitabın 202-306 Sayfaları Arasındaki Masalların Latin Harflerine Çevirisi ve Türkiye Türkçesine Aktarılması.* Giresun Üniv., Fen-Edebiyat Fak., TDE Böl., Yayınlanmamış Lisans Tezi, Giresun, 2007.
- Arık, Durmuş. “Tatar Türkleri Arasındaki Hristiyanlar: Kreşinler.” *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.* S.:2, 2008, ss. 57-75.
- Arslan, Mustafa. *Denizli Yöresinden Derlenmiş Masallar. İnceleme-Metinler.* Denizli: Zirve Yay., 2008.
- Atnur, Gülhan. “Abdullah Tukay’ın Şiirlerinde Masal ve Efsane Unsurları.” *Bilig.* S.: 51, Güz 2009, ss. 1-12.
- Azadovski, M. *Sibirya’dan Bir Masal Anası.* Girişi Yazan ve İngilizce’den Çeviren: İlhan Başgöz. Ankara: Kültür Bak. Yay., 2002.
- *İstoriya Rosskoy Folkloristiki.* Tom II, Moskva: Uçpedgiz, 1963.

- Bakırcı, Nedim. *Türk Dünyası Coğrafyasından Tespit Edilmiş Hayvan Masalları Üzerinde Bir İnceleme*. Konya: Selçuk Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2004.
- Bakirov, M. H. *Tatar Folklorı, Yugarı Ukuv Yortları Öçén Deréslék*. Kazan: Megarif Neşriyatı, 2008.
- *Tatar Folklorı*. Kazan: Megarif Neşriyatı, 2008.
- Balalarga Ekiyetler. Tözüvçisi: Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 2000.
- Barag, L. G., N. V. Novikov. "A. N. Afanasyev i Ego Sobranie Narodnih Skazok." *Narodnie Russkie Skazki A. N. Afanasyeva : V 3 T., T. 1*, Moskva: Nauka, 1984.
- Bascom, William R. "Folklorun Biçimleri: Nesir Anlatılar." Çev. R. Nur Aktaş vd. *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar-1*; Yay. Haz. Gülin Ögüt Eker vd. Ankara: Millî Folklor Yayınları, 2003, ss. 475-477.
- "Folklorun Dört İşlevi." Çev.: Ferya Çalış. *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2*. Haz. M. Öcal Oğuz, Selcan Gürçayır. Ankara: Geleneksel Yay., 2005, ss. 125-151.
- Başgöz, İlhan. "Giriş." *Sibiry'a'dan Bir Masal Anası*. Girişi yazan ve İng.den çev.: İlhan Başgöz, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 2002.
- "Hikâye Anlatan Âşık ve Dinleyicisi, Değişik Dinleyici Kitlelerinin Hikâye Anlatımına Etkisini İnceleyen Bir Deneme." *Folklor Yazıları*. İstanbul: Adam Yay., 1986, ss. 49-64.
- Başlangıcından Günümüze Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi (Nazım-Nesir), 17 Tatar Edebiyatı I*. Ankara: Kültür Bakanlığı, 2001.
- Battal-Taymas, Abdullah. *Kazan Türkleri –Türk Tarihinin Hazin Yaprakları-*. Ankara: TKAE Yay., 1966.
- Bayat, Fuzuli. *Türk Mitolojik Sistemi (Kutsal Dişi-Mitolojik Ana, Umay Paradigmasında İlkel Mitolojik Kategoriler-İyeler ve Demonoloji)*. C.: II. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2007.
- *Türk Mitolojik Sistemi, Ontolojik ve Epistemolojik Bağlamda Türk Mitolojisi I*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2007.
- Bayatlı, Necdet Yaşar. *Irak Türklerinin Halk Masalları*. Ankara: Berikan Yay., 2009, s. 17.

- Bayezitova, F. S.. *Kéresinner. Tél Üzénçelékleré hem Yola İcatı*. Kazan: Matbugat Yortı Neşriyatı, 1997.
- Baydemir, Hüseyin. *Özbek Halk Masalları (İnceleme-Metin)*. Erzurum: Atatürk Üniv., SBE, Doktora Tezi, 2004.
- Ben-Amos, Dan. "Folktale." *Folklore, Cultural Performances and Popular Entertainments*. Ed. Richard Bauman. New York: Oxford University Press, 1992, ss. 101-118.
- "Halk Bilgisinin (Folklorun) Bağlamı: İmalar ve Beklentiler." Çev.: Metin Ekici. *Milli Folklor*. S.: 76, Kış 2007, ss. 232-243.
- Berta, Arpad. *Wolgatatarische Dialektstudien Textritische Neuausgabe der Originalsammlung von G. Balint 1875-76*. Hrsg. Von A. Berta, Budapest: MTAK, 1988.
- Beşirov (Razin), Gomer. "Halık Ekiyetleri hem Ekiyetçiler." *Kızıl Tatarstan*. 30 İyun 1939, No: 148 (5649).
- *Halık Ekiyetleri*. Kazan: Tatgosizdat, 1940.
- "Tılsımnar Dönyasında." *Gomer Beşirov Saylanma Eserler, II Tom-Hikayeler, Povest, Publitsistika*. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1965, ss. 233-247.
- Birkalan-Gedik, Hande. *Türk Masal Tipleri'nin (Typen Türkischer Volksmärchen-TTV) Revizyonu ve Genişletilmiş Baskısı İçin Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı-Boratav Arşivi'ndeki Malzemenin Analizi*. İstanbul: TÜBİTAK Projesi, Proje No: 106K388, 2007.
- Boratav, Pertev Naili. *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yay., 1988.
- "Er Töştük ve Halk Masalı." *Manasa Destanı Üzerinde İncelemeler*. Yay. Haz. Fikret Türkmen. Ankara: 1995, ss. 249-265.
- *Tekerleme (Türk Halk Masalının Tipolojik ve Stilistik İncelemesine Katkı*. Çev.: İsmail Yerguz, Haz.: M. Sabri Koz. İstanbul: Türkiye Ek. Ve Topl. Tarih Vakfı Yay., 2000.
- *Zaman Zaman İçinde*. Ankara: İmge Kitabevi Yay., 2007.

- Camaletdin, Lenar. "Ekiyetlernén Kaybér Poetik Üzénçelékleré." *Folklor Télé-Şigriyet Télé*. Kazan: Tatarstan Respublikası Fenner Akademiyesi, İYALİ, 2001, ss. 45-54.
- "Tılsımlı Ekiyetlerde Diyu Obrazı." *Fenni Ézlenüvler Yulında, İlbaris Nadirovka 75 Yeş Tuluvgı Bağışlana*. Kazan: Fikér Neşriyeté, 2000, ss. 134-157.
- "Altın Medallé Ekiyetler." *Sotsialistik Tatarstan*. 29 Aprel 1983.
- "Ekiyetler." *Folklor Janrların Analizlav*. Kazan: Kazan Universiteti Neşriyatı, 1986.
- "Tılsımlı Tatar Ekiyeténén Génétik Çıganakları." *Tezısı Dokladov III Nauçnoy Konferentsii Molodıh Uçenih*. Kazan: Akademiya Nauk SSSR, Kazanskiy Filial, İYALİ, 1974, ss. 30-32.
- "Ekiyet Traditsiyesé hem Zaman." *Tatar Halık Poetik İcatının Hezergé Torışt*. Kazan: SSSR Fenner Akademiyesé, Kazan Filialı, 1988, ss. 5-24.
- "Ekiyetlerde Halık Pedagogikası." *Narodnaya Pedagogika i Ee Mesto v Sovremennom Uçebno-Vospitatelnom Protsesse, Tezısı Vıstupleniy na Respublikanskoy Nauçno-Praktičeskoy Konferentsii na Tatarskom Yazıke, Çast I*. Kazan: Tatarskiy İnstitut Usoverşenstvovaniya Uçiteley, 1992, ss. 6-8.
- "Ekiyetlernén Kilép Çıguvı." *Tatar Folklorı Janrları*. Kazan: SSSR Fenner Akademiyesé, Kazan Filialı, 1978, ss. 5-25.
- "Hemit Yarmi hem Halık Ekiyetleré." *Tatar Folklorı Meseleleré, Kürénéklé Galim-Folklorçı Hemit Yarminén 100 Yıllıgına Bağışlana*. Kazan: Fikér Neşriyatı, 2004, ss. 12-19.
- "Obrazı Zmeya i Podobnih Emu Personajey v Tatarskih Skazkah." *Folklor Narodov RSFSR, Epiçeskie Janrı, ih Mejetniçeskie Svyazi i Natsionalnoe Svoeobrazie, Mejevuzobaskiy Nauçniy Sbornik*. Ufa: Başkirski Gosudarstvenniy Universitet, 1986, ss. 44-49.
- "Syujetı i Motivı Tatarskih Skazok o Jivotnih (Opıt Sozdaniya Sistematiçeskogo Ukazatelya)." *Tipologiya Tatarskogo Folklorı*. Kazan: Akademiya Nauk Tatarstana, İYALİ, 1999, ss. 66-87.

- “Syujetnıy Sostav Skazok.” *Poetika Tatarskogo Folklorı*. Kazan: Akademiya Nauk SSSR, Kazanskiy Nauçnıy Tsentr, 1991, ss. 60-75.
- “Tatar Edebiyatında hem Sengaténde Ekiyet Traditsyeleré.” *Törkilernén Télleré, Ruhi Medeniyetleré hem Tarihları: Traditsiyeler hem Zaman (9-13 İyun 1992, Kazan), Halıkara Konferentsiyenén Hézmetleré, 3 Tomda, Tom II*. Moskva: İnsan, 1997, ss. 155-157.
- “Tatar Folklorı Basmaları Tarihinnan: Halık Ekiyetleré.” *Kitapka Hitap, Tatar Basma Kitabının 270 Yıllığına Bağışlangan Fenni-Praktik Konferentsiye Materialları*. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1994, ss. 141-149.
- “Tılsımlı Ekiyet Poetikasının Kaybér Meseleleré (Syujet, Kompozitsiya hem Stil Üzénçelékleré).” *Materialı IV Konferentsii Molodıh Nauçnıh Rabotnikov*. Kazan: Akademiya Nauk SSSR, Kazanskiy Filial, İYALİ, 1976, ss. 103-110.
- “Tılsımlı Ekiyetlerde Yılan Bélen Beylé Mifologik Obrazlar.” *Boringı Tatar Folklorı Meseleleré*. Kazan: SSSR Fenner Akademiyesé, Kazan Filialı, 1984, ss. 17-36.
- “Tılsımlı Ekiyetlernén Repertuarı hem Syujet Tipları (XIX Yöz hem XX Yöz Başı Yazmalar Buyınça).” *Tatar Folklorında Sotsial Motivlar*. Kazan: SSSR Fenner Akademiyesé, Kazan Filialı, 1986, ss. 101-149.
- *Tatarskaya Narodnaya Skazka i Literaturnie Skazki G. Tukaya*. Akademii Nauk Tatarstana İYALİ, Kazan, 1993.
- “Ekiyetçé Ebi.” *İliç Vasıyetleré*. Kazan, 14 Eylül 1976 S.: 145 (3410), ss. 4-5.
- “Éncé Çeçtém, Éncé Cıyam.” *Kazan Utları*. Kazan, 3 Mart 1977 (Dış kapakta 1978), ss. 139-146.
- Chavuin, V. *Bibliographie des Ourages Arabes, Vol. 1-12*. Liege: 1899-1922.
- Çobanoğlu, Özkul. *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. Ankara: Akçağ Yay., 2002.
- Çoruhlu, Yaşar. *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*. İstanbul: Kabalcı Yay., 2002.

- Degh, Linda. *Folktales and Society. Story-Telling in A Hunagiran Peasant Community*. Translated by Emily M. Schossberger. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Pres, 1989.
- Devlet, Nadir. “Federe ve Muhtar Türk Cumhuriyetleri.” *Türkler*. C.:20, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, ss. 15-27.
- Devrim, Mine. *Tatar Halık Ekiyetleré Adlı Kitabın 307-385 Sayfaları Arasındaki Masalların Latin Harflerine Çevirisi ve Türkiye Türkçesine Aktarılması*. Giresun Üniv., Fen-Edebiyat Fak., TDE Böl., Yayınlanmamış Lisans Tezi, Giresun, 2007.
- Dilek, İbrahim. *Altay Masalları*. Ankara: Alp Yay., 2007.
- Dorson, Richard M. . *Günümüz Folklor Kuramları*. Çev. Nermin Ulutaş. İzmir: Ege Üniv. Yay., 1984.
- *Günümüz Folklor Kuramları*. Çev.: Selcan Gürçayır, Yeliz Özay. Ankara: Geleneksel Yay., 2006.
- Dundes, Alan. “Doku, Metin ve Konteks.” Çev. Metin Ekici. *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar*. Ankara: Milli Folklor Yay., 2003, ss. 67-90.
- “From Etic to Emic Units in the Structural Study of Folktales.” *The Journal of American Folklore*. Vol.: 75, No: 296, 1962, ss. 95-105.
- Duranlı, Muvaffak. *Saha (Yakut) Büyü Masalları*. Konya: Kömen Yay., 2010.
- Dursun, Huri. *Hayvanlar Turındaki Ekiyetler (Hayvan Masalları) Metni Üzerinde Tatar Türkçesi'nin Ses Özellikleri Açısından Değerlendirilmesi*. Gazi Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2001.
- Duymaz, Ali. “Türk Folklorunda Dış Ruh Tasarımı.” *Bilig*. S.: 45, Bahar 2008.
- “Zümrüdü Anka Masalı ve Bazı Mitolojik Motifler.” *Erciyes*. S.: 184, Nisan 1993, ss. 23-35.
- *İrfanı Arzulayan Sözler Tekerlemeler*. Ankara: Akçağ Yay., 2002.
- *Kerem ile Aslı Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma*. Ankara: Kültür Bak. Yay., 2001.
- Eberhard, Wolfram; Pertev Naili Boratav. *Typen Türkischer Volksmärchen*. Wiesbaden: Franz Steiner Verlag GMBH, 1953

- Ekici, Metin. "Halk Bilimi Çalışmalarında Metin (Text), Doku (Texture), Sosyal Çevre ve Şartlar İlişkisinin Önemi." *Milli Folklor*. S. 39, Güz-1998, ss. 25-34.
- "Halk Bilimi Çalışmalarında Metin (Text), Doku (Texture), Sosyal Çevre ve Şartlar (Konteks) İlişkisinin Önemi." *I. Balıkesir Kültür Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri (01-02 Haziran 1998, Balıkesir)*. Balıkesir: Balıkesir Üniv. Yay., 1999, ss. 109-117.
- "Destan Araştırma ve İncelemelerinde Kullanılan Bazı Terimler-II." *Milli Folklor*. S.: 54, Yaz 2002, ss. 12-23.
- "Türk Sözlü Geleneğinde Anlatıcılar ve Anlatmalar Arasındaki İlişkiye Art Zamanlı (Diyakronik) ve Eş Zamanlı (Senkronik) Bir Bakış." *Mitten Meddaha Türk Halk Anlatıları Uluslararası Sempozyum Bildirileri*. Ankara: Gazi Üniv. THBMER Yay., 2006, ss. 83-89.
- *Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*. Ankara: Geleneksel Yay., 2007.
- "Araştırma Yöntemleri." *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ed. M. Öcal Oğuz. Ankara: Grafiker Yay., 2008.
- "Geleneksel Kültürü Güncellemek Üzerine Bir Değerlendirme." *Milli Folklor*. S.: 80, Kış 2008, ss. 33-38.
- Ekiyet Söylim Sézge, Ekiyetler*. Tözüvçé-Redaktör Nurzide Notfullina. Kazan: Megarif Neşriyatı, 2002.
- Ekiyetler*. Tözüvçésé H. Yarmi. Kazan: Tatgosizdat, 1947.
- Eliyev, Oruc . *Azerbaycan Nağıllarının Poetikası*. Bakı: Seda, 2001.
- Eren, Hasan. *Türklük Bilimi Sözlüğü, I Yabancı Türkologlar*. Ankara: TDK Yay., 1998.
- Ertürk, Selahattin. *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Meteksan, 1997.
- Esirlikten Kaytkan Ekiyetler*. Tözüvçésé, Kérés Mekale Avtorı hem İskermeler Avtorı Lenar Camaletdin. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 2002.
- Fedakar, Pınar. "Karakalpak Halk Kültürü Üzerine Siyasal Etkiler ve Karakalpak Efsanelerinde Değişim." *Halk Kültüründe Değişim ve Uluslararası Sempozyumu Bildirileri (17-18-19 Aralık 2004, Kocaeli)*. İstanbul: Motif Vakfı Yay., 2005, ss. 146-155.

- *Karakalpak Efsaneleri (İnceleme-Metinler)*. İzmir: Ege Üniv, SBE Doktora Tezi, 2008.
- Fedakar, Selami. "Özbekistan'da Destan Çalışmalarının Tarihçesi." *Milli Folklor*. S.: 62, Yaz 2004, ss. 67-79.
- Cabbar İşankul. *Özbek Halk Edebiyatı Bibliyografyası*. İzmir: Ege Üniv. Yay., 2009.
- Ferhetdinov, Ş. *Ekiyet Turında Ekiyet: Ekiyet-Pyesalar*. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 2005.
- Galiullin, Telgat. "Stalin Devri Tatar Kültür Hayatı." Akt.: Hatice Şirin. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*. Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi. S.: 6, Güz 1998, ss. 646-653.
- Gatina, Halide. *Vakıtında Tabılğan Yakutlar: Ekiyetler, İstelikler hem Hatlar*. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 2006.
- Gıyzzetullin, N. *Edebiyat Bilimi Sözlüğü*. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1958.
- Gölçeçek: Tatar Halık Ekiyeté*. Kazan: Megarîf Neşriyatı, 2007.
- Gulçeçek, Tatarskie Narodnie Skazki*. Sostavitel G. Beşirov, H. Yarmuhammetov. Moskva: Detgiz, 1952.
- Gulçeçek, Tatarskie Narodnie Skazki*. Sostavitel G. Beşirov, H. Yarmuhametov. Kazan: Tatgosizdat, 1953.
- Gulçeçek, Tatarskie Narodnie Skazki*. Sostavitel G. Beşirov, H. Yarmuhametov. Kazan: Tatknigoizdat, 1956.
- Gülmaz, Gülcan. *Güney Azerbaycan Erdebil Bölgesindeki Türk Halk Masalları (Metin-İnceleme)*. İzmir: Ege Üniv., SBE, Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- Gültekin, Mustafa. "Bir Balıkesir Masalının Motif ve Tip Yapısı." *Balıkesir 2005 Sempozyumu Tebliğler Kitabı (17-20 Kasım, 2005)*. Balıkesir: Balıkesir Bel. Yay., 2006, ss. 541-550.
- Günay, Umay. *Elazığ Masalları (İnceleme)*. Erzurum: Atatürk Üniv. Yay., 1975.
- Hafizova, R. C. *Aktepi: Ekiyet-Povestlar, Ekiyet Pyesalar*. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 2004.
- Halık İcatı*. Tözüvçeleré H. Yarmi, E. Ehmet. Kazan: Totgosizdat, 1938.
- Halık İcatı*. Tözüvçeleré H. Yarmi, E. Ehmet. Kazan: Totgosizdat, 1940.

- Helimoğlu Yavuz, Muhsine. *Masallar ve Eğitimsel İşlevleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 2002.
- Honko, Lauri. “Miti Tanımlama Problemi.”, *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2*. Çev. Nezir Temür; Yay. Haz. M. Öcal Oğuz vd. Ankara: Geleneksel Yayıncılık, 2005, s. 255-256.
- İgnatyev, R. G.. “Skazaniya, Skazki i Pesni, Sohranivşiesya v Rukopisyah Tatarskoy Pismennosti i v Ustnih Pereskazah u İnorodtsev-Magometan Orenburgskogo Kraya.” *Zapiski Orenburgskogo Otdela İmperatorskogo Russkogo Geografiçeskogo Obsçestva*. Orenburg, Vıp.: III. Orenburg, 1875, ss. 183-236.
- İmamov, K. “Ertaklar.” *Özbek Halk Agzaki Poetik İcadi*. Taşkent: Okıtuvçı Neşriyatı, 1980.
- İnayet, Alimcan. *Türk Dünyası Efsane ve Masallarında Bir Dev Tipi: Yalmavuz/Celmoğuz*. İzmir: Külcüoğlu Kültür Merkezi Yay., 2007.
- İslamov, F. F. *Mektepte Halık İcatı Eserlerén Öyrenüv*. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1988.
- Jason, Heda. “About ‘Motifs’, ‘Motives’, ‘Motuses’, ‘-Etic/s’, ‘-Emic/s’ and ‘Allo/s-’, and How They Fit Together. An Experiment in Definations and in Terminology.” *Fabula*. Vol.: 48, Issue 1/2, 2007, ss. 85-99.
- *Motif, Type and Genre. A Manual for Compilation of Indices and A Bibliography of Indices and Indexing*. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica, FFC No: 273, 2000.
- Jörg-Uther, Hans. “The Fox in World Literature, Reflections on a ‘Fictional Animal’” *Asian Folklore Studies*. Vol.. 65, 2006, ss. 133-160.
- “Tale Type.” *The Greenwood Encyclopedia of Folktales and Fairy Tales*. Edited by Donald Haase, Vol.: 3, Westport, Connecticut-London: Greenwood Press, 2008, ss. s. 937942.
- *The Types of International Folktales. A Classification and Bibliography. Based on the Sysytem of Antti Aarne and Stith Thompson*. 3 Cilt. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica, 2004.
- Karadavut, Zekeriya. *Kırgız Masalları*. Konya: Kömen Yay., 2006.

- Karaot, Kıvanç. *Tatar Halık Ekiyetleré Adlı Kitabın 104-202 Sayfaları Arasındaki Masalların Latin Harflerine Çevirisi ve Türkiye Türkçesine Aktarılması*. Giresun Üniv., Fen-Edebiyat Fak., TDE Böl., Yayınlanmamış Lisans Tezi, Giresun, 2007.
- Kasantatarische Volksmärchen, Auf Grund der Sammlung von Ignác Kúnos*. Herausgegeben von Zsuzsa Kakuk und Imre Baski. Budapest: MTAK, 1989.
- Kasıymov, E. “Tatar Halık Ekiyelerén Cıyuv hem Bastırıp Çıgaruv Tarihinnan” *Tatar Télé hem Edebiyatı, İkénçé Kitap*. Kazan: SSSR Fenner Akademiyesi, Kazan Filialı, İYALİ, 1963, ss. 246-263.
- “Tatar Halık Ekiyetlerinde Satirik Tipikleştiruv.” *Sovet Edebiyatı*. S.: 9, Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, Sentyabr 1963, ss. 144-150.
- *Abaga Çeçegé, Tatar Halkının Satirik Ekiyetleré*. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1962.
- *Tatar Halık Ekiyetlerénde Satira hem Yumor*. SSSR Fenner Akademiyesi Kazan Tél, Edebiyat hem Tarih İnstitutı, Kazan, 1965.
- *Tatar Halık Ekiyetlerénde Satira hem Yumor*. SSSR Fenner Akademiyesi Kazan Tél, Edebiyat hem Tarih İnstitutı, Kazan, 1965.
- “Hayvannar Turındağı Ekiyetlerde Satira.” *Tatar Télé hem Edebiyatı, İkénçé Kitap*. Kazan: SSSR Fenner Akademiyesi, Kazan Filialı, İYALİ, 1963, ss. 264-283.
- Katanov, N. F. *Materialı k İzuçeniyu Kazansko-Tatarskogo Nareçiya. Çast Vtoraya, Russkiy Perevod Obraztsov Knijnoy i Ustnoy Literaturı Kazanskih Tatar*. Kazan: Tipo-Litografiya İmperatorskago Universiteta, 1898.
- Kece Bilen Büri*. Red. H. Yarmi. Kazan: Tatgosizdat, 1944.
- Kecskeméti, István, Heikki Paunonen. “Die Märchentypen in den Publikationen der Finnisch-ugrischen Gesellschaft.” *Journal de la Société Finno-Ugrienne*. S.: 73, 1974, ss. 205-265.
- “Eläinsadut Suomalais-ugrilaisen Seuran julkaisuissa.” *Virittäjä* . S.: 2, 1968, ss. 199-208.
- Kırgız Adabiyatının Tarihı: Folkloristika*. C.: I, Red.: A. Akmataliyev, Bıшкеk: Şam, 2004.

- Kirchner, Mark. "Tataren." *Enzyklopädie des Märchens, Handwörterbuch zur historischen und vergleichenden Erzählforschung*. Band 13. Berlin: Walter de Gruyter, 2008, ss. 233-237.
- Kocaaslan Uçkun, Rabia. *Gagauz Masallarının Tip ve Motif Yapısı Bakımından İncelenmesi*. İzmir: Ege Üniv., SBE, Doktora Tezi, 2003.
- Köktürk, Şahin. *Azerbaycan ve Türkiye'den Derlenmiş Masalları Karşılaştırma Denemesi*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniv., SBE, Doktora Tezi, 1996.
- Kömis-Sıluv, *Tatar Halık Ekiyetleri*. Tözüvçesé Naile Velitova. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1993.
- Köprülü, Fuad. *Edebiyat Araştırmaları*. C.: I. İstanbul: Ötüken Neşr., 1989.
- Krohn, Karl, Julius Krohn. *Halk Bilimi Yöntemi*. Çev.: Günseli İçöz, Yay. Haz. Fikret Türkmen. Ankara: TDK Yay., 1996.
- Ma mentem, holnap jöttem, Kazáni tatár népmesék*. Ed. Klara Agyagasi, Çev.: Arpad Berta, Eve Csaki vd. Budapest: Európa Könyvkiadó, 1981.
- Mischartatarische Texte mit Wörterverzeichnis, Auf Grund Der Sammlung Von Ignác Kúnos*. Herausgegeben Von Zsuzsa Kakuk. Szeged: Universitas Szegediensis de Attila Jozsef Nominata, 1996.
- Morreall, John. *Gülmeyi Ciddiye Almak*. İstanbul: İris Yay., 1997.
- Mostafin, Rafail, Reis Davutov. "Repressiya Kurbanı Tatar Yazarları." *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*. Akt.: Mustafa Öner. S.: 3, Bahar 1997, ss. 135-168.
- Nasırov, K. A., P. A. Polyakov. *Skazki Kazanskikh Tatar i Sopostavlenie ih so Skazkami Drugih Narodov*. Kazan: Tipo-Litografiya İmperatorskago Universiteta, 1900.
- Nasıryi, Kayum. "Kazan Tatarlarının Tormışında İslam Diné Yogıntısının Tış Barlıkka Kilgen İşanuvlar hem Goréf-Gadetler." *Saylanma Eserler, İké Tomda*. İkénçé Tom. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1975, ss. 44-63.
- *Ekiyetler*. Kazan: Tatknigoizdat, 1954.
- *Ekiyetler*. Kazan: Tataristan Kitap Neşriyatı, 1960.
- Nebiyev, Azad. *Azerbaycan Halk Edebiyatı*. C.: II, Bakı: Elm, 2006.
- Nikiforov, A. I. "Skazka." *Literaturnaia Entsiklopediia*. V 11 T., T. 10. Moskva: Khudozh. Lit., 1937, ss. 769-770.

- Oğuz, M. Öcal. "Masal Üzerine." *Masallar*. Ed. M. Öcal Oğuz. Ankara: Kültür ve Turizm Bak., 2008.
- (<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF3948C44161D1F3EA2E27B99C2539C43A>)
- Öç Kız, *Tatar Halık Ekiyetleré*. Redaktör K. Kotdusova. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1959.
- Ögel, Bahaeddin. *Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar)*. C.. II, Ankara: TTK Yay., 1995, s. 566.
- Öner, Mustafa. "Tatar Türkçesi." *Türk Lehçeleri Grameri*. Ed. Ahmet Bican Ercilasun. Ankara: Akçağ Yay., 2007, ss. 679-748
- Öztekten, Özkan. "Bir Tatar Masalı: Yılan Patşası Şahmara." *Millî Folklor, Türk Dünyası Folklor Dergisi*. S.: 33, Bahar 1997, ss. 131-137.
- Pomerantseva, E. V. "Skazka." *Bolşaya Sovetskaya Entsiklopediya*. T. 26, Moskva: Sov. Entsikl., 1977.
- Propp, V. Ya. *Russkaya Skazka*. Leningrad: İzdatelstvo Leningradskogo Universiteta, 1984.
- *Masaların Yapısı ve İncelenmesi*. Çev.: Hüseyin Gümüş. Ankara: Kültür ve Turizm Bak. Yay., 1987.
- "Folklor Türlerinin Tasnif Esasları." Çev.: Metin Özarslan. *Milli Folklor*. S.: 38, Yaz-1998, ss. 120-128.
- Radloff, Wilhelm. *Proben der Volkslitteratur der Türkischen Stämme Süd-Sibiriens. IV. Theil, Die Mundarten Der Barabiner, Taraer, Toboloer und Tümenischen Tataren*. St. Petersburg: Commissionäre der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, 1872.
- Reichl, Karl. *Türk Boylarının Destanları (Gelenekler, Şekiller, Şiir Yapısı)*. Çev.: Metin Ekici. Ankara: TDK Yay., 2002.
- Roşıyanu, Nikolae. *Traditsionnie Formulı Skazki*. Moskva: İzdatelstvo Nauka, 1974.
- Saçkesen, Ahmet. *Özbek Masallarının Tip ve Motif Yapısı*. İzmir: Ege Üniv., SBE, Doktora Tezi, 2010.
- Sakaoğlu, Saim. "Masallar." *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı*. C.: II, Ankara: AKMB Yay., 2002, ss. 131-312.

- “Türk Dünyası Masal Tipleri Kataloğu Üzerine.” *II. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kongresi (19-25 Nisan 2010)*. Yayımlanmamış bildiri.
- “Türk Masal Tipleri Kataloğu Taslağı Üzerine.” *Milli Folklor*. S.: 86, Yaz-2010, ss. 43-49.
- “Yeni Masal Tiplerinin Kataloğa Yerleştirilmesi Meselesi.” *Masal Araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yay., 1999, ss. 78-81.
- *Anadolu-Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu*. Ankara: Kültür Bak. Yay., 1980.
- *Gümüşhane ve Bayburt Masalları*. Ankara: Akçağ Yay., 2002.
- *Masal Araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yay., 1999.
- Schimel, Annemaria. *Sayıların Gizemi*. Çev.. Mustafa Küpüşoğlu, İstanbul: Kabalcı Yay., 2000.
- Selenga Gökgöz, Saime. “Etnografa Karşı Rahibin ‘Gözü’ ya da Kazan’da Misyoner Etnografyasını Kurmak.”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*. Cilt: 2, Sayı: 1, Mart 2005, ss. 127-148.
- Sever, Mustafa. “Ziya Gökalp’in Masallarında Tipler.” *Milli Folklor*. S.: 74, Yaz 2007, ss. 29-33.
- Seydi, K. Çan. *Edebiyat Teorisi*. Kazan: Tatgosizdat, 1939.
- Seyidoğlu, Bilge. “Masal.” *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*. C.: 6, İstanbul: Dergâh Yay., 1986, ss. 149-153.
- *Erzurum Halk Masalları Üzerinde Araştırmalar*. Ankara: Baylan Matb., 1975.
- Skazki Rossii v Pereskazax Marka Vatagina*. Sostavitel M. Vatakin. Leningrad: Detskaya Literatura, 1983.
- Somuncuoğlu, B. Tümen. “Kazan Dergisi (1970-1980).” *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Yıl: 13, S.: 1, Nisan 2009, ss. 71-90.
- Sravnitelnyy Ukazatel Syujetov. Vostochnoslavyanskaya Skazka*. Sostaviteli: L. G. Barag, İ. P. Berezovskiy, K. P. Kabaşnikov, İ. V. Novikov. L.: Nauka, 1979.
- SSSR Halıkları Ekiyetleré. Tözüvçeleré A. Ehmet, R. Hafizova*. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1969.

- Şahin, Halil İbrahim. *Balıkesir Çepni Kültürü*. Balıkesir: Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2004.
- Şombay, *Tatar Halık Ekiyetleré*. Tözüvçésé hem Rédaktör K. Kotdusova. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1960.
- Tapkır Kız, Ekiyetler*. Tözüvçé E. Kasıymov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1960.
- Tapkır Yegét, Tatar Halık Ekiyetleré*. Tözüvçésé K. G. Kotdusova. Kazan: Tatknigoizdat, 1956.
- Tatar Balalar Folklorı*. Tözüvçésé Reşit Yagferov. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999.
- Tatar Entsiklopediye Süzlégé*. Baş Möh. M. X. Hesenev. Kazan: Tatar Entsiklopediye İnstitutı, 2002.
- Tatar Folk Tales*. Kazan: Megarif Neşriyatı, 1999.
- Tatar Halık Ekiyeti, Kamır Batır*. Kazan: Tatgosizdat, 1944.
- Tatar Halık Ekiyetleré (Bérénçé Kitap)*. Tözüvçéleré Gomer Beşirov hem Hemit Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1958.
- Tatar Halık Ekiyetleré (İkénçé Kitap)*. Tözüvçéleré G. Beşirov hem H. Yarmi. Kazan: Tatknigoizdat, 1956.
- Tatar Halık Ekiyetleré I*. Tözüvçéleré G. Razin hem H. Yarmi. Kazan: Tatgosizdat, 1946.
- Tatar Halık Ekiyetleré, Tılsımlı Ekiyetler*. Tözüvçé, Kéreş Mekale Avtorı hem İskermeler Ezérleyçé Lenar Camaletdin. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1994.
- Tatar Halık Ekiyetleré*. Tözüvçé, Kéreş Mekale Avtorı hem İskermeler Ezérleyçé Lenar Camaletdin. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989.
- Tatar Halık Ekiyetleri*. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1964.
- Tatar Halık Ekiyetleri*. Tözüvçéleré G. Beşir, H. Yarmi. Kazan: Tatgosizdat, 1950.
- Tatar Halık Ekiyetleri*. Tözüvçéleré Hemit Yarmi hem Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999.
- Tatar Halık Ekiyetleri*. Tözüvçé-Möharrire Taliye Şakirova. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 2007.
- Tatar Halık Ekiyetleri*. Tözüvçésé Halide Gatina. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1974.
- Tatar Halık Ekiyetleri*. Tözüvçileri: G. Beşir, H. Yarmi. Kazan: Tatgosizdat Yeşler-Balalar Edebiyatı Sektorı, Kazan:1950 (Dış kapakta 1949).

- Tatar Halık Ekiyetleri: Yılan Patşası Şahmara.* Tövüvçé-Redaktori Lyutsie Gizzetullina. Kazan: Megarfi Neşriyatı, 2004.
- Tatar Halık İcatı, Balalar Folklorı.* Tomnı Tözüvçe, Kérés Mekale Yazuvçı, İskermeler Ezirlevçé R. F. Yagferov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1993.
- Tatar Halık İcatı, Ekiyetler (Bérénçé Kitap).* Tomnı Tözüvçéler, İskermelerné Hezérlevçéler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977.
- Tatar Halık İcatı, Ekiyetler (İkénçé Kitap).* Tomnı Tözüvçéler, İskermelerné Hezérlevçéler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1978.
- Tatar Halık İcatı, Ekiyetler (Öçénçé Kitap).* Tomnı Tözüvçé, Kérés Mekalené Yazuvçı, İskermeler Ezérlevçé: L. Ş. Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1981.
- Tatar Halık İcatı.* Tözüvçéleré G. Beşirov, A. Şamov, H. Yarmi hem H. Usmanov. Kazan: Tatgosizdat Matur Edebiyat Cektori, 1951.
- Tatar Halık İcatı.* Tözüvçéleré G. Beşirov, A. Şamov, H. Yarmi hem H. Gosman. Kazan: Tatknigoizdat Matur Edebiyat Cektori, 1954.
- Tatar Mıfları, İkénçé Kitap.* Galimcan Gıylmanov Hikeyevénde. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1999.
- Tatar Télénén Anlatmalı Süzlégé.* Baş Red.: F. E. Ganiyev. Kazan: Matbugat Yortı Neşriyatı, 2005.
- Tatarskie Narodnie Skazki.* Sostavitel H. Yarmuhametov. Kazan: Tatgosizdat, 1957.
- Tatarskie Narodnie Skazki.* Sostavitel Lenar Zamaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1986.
- Tatarskie Narodnie Skazki.* Sostavitel Lenar Zamaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1992.
- Tatarskoe Narodnoe Tvorçestva. V 14 Tomah. Tom 2, Volşebnie Skazki.* Sostavitel Toma, Avtor Vctupitelnoy Stati i Kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 2001.
- Tatarskoe Narodnoe Tvorçestva. V 14-ti Tomah. Tom 1, Skazki o Jivotnih i Volşebnie Skazki.* Sostavitel Toma, Avtor Vctupitelnoy Stati i Kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999.

- Tatarskoe Narodnoe Tvorčestva. V 15 Tomah. Tom 3, Bitovie Skazki.* Sostavitel Toma, Avtor Vctupitelnoy Stati i Kommentariiev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Magarif, 2010.
- Thompson, Stith, Antti Aarne. *The Types of the Folktale. A Classification and Bibliography.* Helsinki: Academia Scientiarum Fennica, Second Printing, 1964.
- Thompson, Stith. "Type." *Funk and Wagnalls Standard Dictionary of Folklore Mythology and Legend.* Ed. Maria Leach, New York: Harper, 1984, ss. 1137.
- *Motif –Index of Folk-Literature. A Classification of Narrative Elements in Folktales, Ballads, Myths, Fables, Mediaeval Romances, Exempla, Fabliaux, Jest-Books and Local Legends.* Volume One A-C, Bloomington: Indiana Univ. Press, Third Printing, 1975.
- *Motif –Index of Folk-Literature. A Classification of Narrative Elements in Folktales, Ballads, Myths, Fables, Mediaeval Romances, Exempla, Fabliaux, Jest-Books and Local Legends.* Volume Two D-E, Bloomington: Indiana Univ. Press, Third Printing, 1975.
- *Motif –Index of Folk-Literature. A Classification of Narrative Elements in Folktales, Ballads, Myths, Fables, Mediaeval Romances, Exempla, Fabliaux, Jest-Books and Local Legends.* Volume Three F-H, Bloomington: Indiana Univ. Press, Third Printing, 1975.
- *Motif –Index of Folk-Literature. A Classification of Narrative Elements in Folktales, Ballads, Myths, Fables, Mediaeval Romances, Exempla, Fabliaux, Jest-Books and Local Legends.* Volume Four J-K, Bloomington: Indiana Univ. Press, Third Printing, 1975.
- *Motif –Index of Folk-Literature. A Classification of Narrative Elements in Folktales, Ballads, Myths, Fables, Mediaeval Romances, Exempla, Fabliaux, Jest-Books and Local Legends.* Volume Five L-Z, Bloomington: Indiana Univ. Press, Third Printing, 1975.
- *Motif –Index of Folk-Literature. A Classification of Narrative Elements in Folktales, Ballads, Myths, Fables, Mediaeval Romances, Exempla,*

- Fabliaux, Jest-Books and Local Legends. Volume Six Index*,
Bloomington: Indiana Univ. Press, Third Printing, 1975.
- *Narrative Motif-Analysis as a Folklore Method*. Helsinki: FFC, No: 161,
1955.
- *The Folktale*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California
Press, 1977.
- "Motif." *Funk and Wagnalls Standard Dictionary of Folklore Mythology
and Legend*. Ed. Maria Leach, New York: Harper, 1984, s. 753.
- Titon, Jeff Todd. "Metin." Çev.: Öykü Terzioğlu. *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar*
3. Yay. Haz. M. Öcal Oğuz vd. Ankara: Geleneksel Yay., 2009, ss. 260-
277.
- Tri Golubya, Skazki Narodov Başkirii, Tatarii i Çuvaşii*. Sostavitel, Avtor Poslesloviya i
Kommentariyev M. N. Yuhma. Kazan: Tatarskoe Knijnoe İzdatelstvo,
1990.
- Tutıy Koş: Tatar Halık Ekiyetleri*. Tözüvçisi hem İskermeler Avtorı: Halide Gatina, Kiriş
Süz Avtorı: F. Ehmetova-Uрманçı. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı,
2008.
- Türk Dünyası Ortak Edebiyatı, Türk Dünyası Edebiyat Metinleri Antolojisi*. C.: VI, Ankara:
AKMB Yay., 2004.
- Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ed.: M. Öcal Oğuz. Ankara: Grafiker Yay., 2008.
- Türkeş-Günay, Umay. "Türk Masallarında Geleneksel ve Efsanevî Yaratıklar." *Motif
Akademi Halkbilimi Dergisi*. 2009 1-2, ss. 84-115.
- Türkmen, Fikret. *Tahir ile Zühre*. Ankara: Kültür ve Turizm Bak. Yay., 1983.
- *Âşık Garip Hikâyesi İnceleme-Metin*. Ankara: Akçağ Yay., 1995.
- *Nasreddin Hoca Latifelerinin Şerhi (Burhaniye Tercümesi)*
Transkripsiyon, İnceleme, Metin. İzmir: Akademi Kitabevi, 1999.
- "Türk Destan ve Halk Hikâyelerinde Ölümünden Sonra Diriliş." *Türk
Dünyası Kültür, Sanat, Haber ve Araştırma Dergisi*. S.: 2, Ankara:
Türksoy Yay., 2001, ss. 15-19.
- "Er Töştük Destanındaki Stereotip Motiflerin Analizi." *Türk Dünyası
İncelemeleri Dergisi*. C.: VI, S.: 1, İzmir, 2005, ss. 235-239.

- Urmançı, Fatih. “Ak Yılan hem Yılannar.” *Folklor Télé-Şigriyet Télé*. Kazan: Fikér Neşriyatı, ss. 88-108.
- “Hemit Yarmi hem Bügengé Tatar Folkloristikası.” *Hemit Yarmi, Galim hem Şehés*. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 2004, ss. 8-9.
- *Tatar Halık İcatı*. Kazan: Megarif Neşriyatı, 2005.
- Urmançıyev, F. İ., K. M. Minnullin. *Tatar Halık İcatı: Hrestomatiye*. Kazan: Megarif Neşriyatı, 2005.
- Uygur Helik Egiz İcadıyiti*. Almuta: Kazakistan CCR Nauka Neşr., 1983.
- Vasilyev, M. A. *Pamyatniki Tatarskoy Narodnoy Slovesnosti. Skazki i Legendı*. Kazan: İzdanıe Kombinata İzdat. i Peçeti TSSR, 1924.
- Yahin, Taip. *Defgılkesel Min Essabi ve Sabiyet*. Kazan: Tipo-Litografiya İmperatorskago Universiteta, 1900.
- *Sabi ve Sabiyeler Öçén Megub Bulgan Hikayeler ve Mekaller hem Oluglarını Tenbih Öçén Gacaib Bulgan Gıybretler*. Kazan: Tipo-Litografiya İmperatorskago Universiteta, 1902.
- Yarmi, Hemit, E. Ehmet. *Halık İcatı*. Kazan: Tatgosizdat, 1938.
- Yarmi, Hemit. *Tatar Halkının Poetik İcatı*. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1967.
- Yeşegen Diy, Bulgan Diy: Ekiyetler*. Tözüvçi, Kérêş Mekale hem İskermeler Avtorı: L. Ş. Camaletdin. Kazan: Megarif Neşriyatı, 2000.
- Yıldırım, Dursun. *Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları*. Ankara: Akçağ Yay., 1999.
- Yokı Ekiyetleré: Tatar Halık Ekiyetleri*. Kazan: Megarif Neşriyatı, 2004.
- Yosıpova, N. M.. *Edebiyat Bélémé Terminnar hem Töşençeler Süzlégé*. Kazan: Megarif Neşriyatı, 2007.
- Yüksel, H. Avni. “Türk Folklorunda Dokuz Sayısı.” *Milli Kültür*. C.: 3, S.: 6, Ankara, Kasım 1981, ss. 32-35.
- “Türk Folklorunda Sayılar.” *Milli Kültür*. C.: 3, S.: 4, Ankara, Eylül 1981, ss. 46-49.
- “Türk Folklorunda Yedi Sayısı.” *Milli Kültür*. C.: 3, S.: 5, Ankara, Ekim 1981, ss. 48-51.

- Zavgarova, F. H.. "Tatar Halık Ekiyetlerinde Can Motivı." *Tatar Halık İcatı, Fenni ézlenüvler hem Folklor Ürneleré (Fenni Konferentsiyeler Materialları Cıyıntığı), Bérénçé Kitap*. Kazan: Şkola, 2005, ss. 31-36.
- Zekiyev, M. Z., F. S. Safiullina. *Hezérge Tatar Edebi Télé*. Kazan: Megarif Neşriyatı, 2006.
- Zekiyev, M. Z. *Türklerin ve Tatarların Kökeni*. İstanbul: Selenge Yay., 2006.
- Zhamakina, Alfiya. *Kazak Masalları Üzerine Bir İnceleme*. İzmir: Ege Üniv., SBE, Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- "Almaz Batır Bélen Koriç Batır." *Yeş Stalinçı*. İyun 1940.
- "Basıyr Bay." *Yeş Stalinçı*. Kazan, 10 Sentyabr 1940, s. 3.
- "Ekiyetçeler Moskvadan Kayttılar." *Kızıl Tatarstan*. No: 156 (5657), 10 Temmuz 1939, s. 2.
- "Ekiyetler hem Rivayatlar." *Sovet Edebiyatı*. Kazan, Yanvar-Fevral 1941, No: 1-2, ss. 71-80.
- "Folklor Ekspeditsiyeleri." *Sovet Tatarstanı*. Kazan, 3 İyun 1954, No: 130 (9796), s. 4.
- "İké Çabata-Bir Giysi." *Yalkın*. Fevral 1963, No: 2, s. 19.
- "İké Heyleker, Şeş Mıyık." *Yalkın*. Kazan, Aprel 1964, No.: 4, ss. 26-28.
- "İké Mulla Bélen Bér Mujik." *Pioner*. Kazan, Avgust 1954, No: 8, s. 29.
- "Maktançık Bay." *Sovet Tatarstanı*. Kazan, 23 Mart 1969, No: 70 (12339), s. 3.
- "Möltel, Sébér Tatarları Ekiyeté." *Yalkın*. İyun 1969, No: 6, ss. 20-21.
- "Öç Sorav, Sandugaç." *Çayan, Satira hem Yumor Jurnalı*. Kazan, Eylöl 1994, s. 6.
- "Sébér Ekiyetleré, Ügi Kız, Kurdan Yasalgan Malay" *Yalkın*. Yanvar 1971, No: 1, ss. 15-17.

DİZİN

A

Aarne A.	I, 9, 31, 39, 52, 53, 54, 55, 57, 100, 103, 104, 105, 106, 108, 109, 116, 251, 470, 474, 482, 489
Abraham K.	40
Aça, M.	45, 47, 60, 74, 85, 94, 394, 397
Afanasyev A.	9, 56
Ahmetova F.V.	31, 473, 535
Aka, İ.	4
Alptekin, A. B.	24, 44, 52, 59, 96, 100, 103, 110, 252, 258, 370, 474
Altay	44, 60, 111, 479
Amos, Dan-Ben	41, 425, 476
Andreyev N. P.	57, 116
Arda, Z. C.	252
Arıcı A.	27, 474
Arık, D.	83
Arslan, M.	100

B

Balalar Folkloru	14
Balint G.	6, 7, 8, 30, 117, 476, 931
Barag L. G.	55, 116, 475, 486
Bascom W.	41, 65, 66, 67, 68, 71, 90, 91, 92, 475
Bakırcı, N.	24
Baskı, İ.	8, 483
Başgöz İ.	79, 89, 101, 474, 475
Başkurdistan	1
Başkurt.	3, 15, 17, 31, 45, 111
Battal-Taymas A.	4, 475
Bayat, F.	373, 401
Bayatlı N. Y.	44, 475
Baydemir, H.	44
Berezovski İ. P.	116, 486
Berta A.	7, 16, 476, 484
Bessanov A. G.	6
Birkalan-Gedik, H.	116, 476
Blinov F.	76, 762
Boratav, P. N. .. I, 38, 47, 48, 55, 64, 69, 94, 95, 104, 110, 114, 115, 116, 256, 257, 435, 436, 437, 443, 445, 456, 460, 470, 476, 479	

C

Camaletdin, L. XIV, 6, 8, 9, 15, 16, 17, 18, 21, 25, 26, 27, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 45, 49, 50, 61, 66, 70, 74, 75, 76, 77, 78, 83, 86, 87, 88, 89, 102, 372, 373, 405, 406, 407, 408, 436, 468, 476, 480, 487, 491, 500, 519, 522, 525, 531, 546, 551, 571, 574, 583, 587, 591, 606, 620, 636, 670, 680, 690, 731, 745, 752, 762, 766, 770, 807, 821, 826, 870, 888, 902, 958, 969, 974, 980, 984, 988, 1001, 1022, 1034, 1086, 1091, 1106	
Christensen, A.	253, 255

Ç

Çoruhlu, Y.	372, 374, 375, 478
Çuvaş	15, 17, 45, 111
Çuvaşistan	1, 587, 745, 852

D

Degh, L.	75, 479
Destan.....	78, 79, 80, 85, 89, 90, 91, 92, 93, 394, 473, 480, 490
Develi, H.	24
Devlet, N.	3, 4
Devletşin, M.	76
Dilek, İ.	44, 60
Dinleyici	XII, 41, 88, 89, 101, 475
Dobruca Tatarları.....	2
Dorson, R.....	38, 82, 479
Duranlı, M.	45, 60
Dundes, A.....	41, 54, 103, 254, 256, 479
Duymaz, Ali	96, 375, 395, 396, 435

E

Eberhard, W.....	I, 55, 104, 110, 114, 115, 116, 256, 257, 372, 470, 479
Efsane	81, 96, 97, 100, 101, 254, 410, 474, 482
Ekici, M. XIV, 38, 39, 40, 41, 46, 51, 54, 65, 71, 72, 73, 74, 76, 82, 88, 89, 91, 92, 93, 100, 253, 254, 476, 479, 485	
Ekiyet	19, 26, 27, 32, 33, 34, 35, 37, 45, 49, 50, 51, 66, 75, 78, 82, 86, 87, 89, 102, 463, 469, 477, 478, 480, 481, 1062, 1084
Eliyev, O.....	58, 485

F

Fedakar, P.....	XIV, 79
Fedakar, S.....	XIV, 80
Feizhanov, G.....	7, 520
Ferhatdinov, Ş.....	82
Fıkra	97
Fogorasi, J.	6
Fonsiyon	254
Formel	XIII, 434, 435, 436, 463, 464
Freud, S.	40
Fromm, E.....	40

G

Gabitov, S.....	87, 606, 832, 949, 1034, 1110
Gaspiralı, İ.	4
Gelenek.....	72
Gıyzzetullin, N.	49, 481
Giganov, O.	6
Gosman, H.....	11, 12, 488, 574, 620, 636, 670, 680, 719, 762, 788, 863, 1026
Gulova, M.....	32, 76
Günay, U.	38, 40, 403, 481, 490
Gündelik Hayatla İlgili Masallar	12, 32, 57, 61, 430

H

Hafizova, R.S.....	15, 82, 481, 486
Halk Anlatıları	XII, 74, 90, 91, 114, 480
Halk Bilimi	39, 40, 41, 91, 92, 100, 253, 256, 475, 480, 482, 484
Halk Edebiyatı XIII, 9, 10, 14, 19, 38, 40, 42, 47, 50, 58, 61, 64, 80, 82, 94, 252, 253, 435, 437, 445, 456, 470, 473, 476, 481, 484, 490, 636, 1711	
Halk Hikâyesi	95
Hayvan Masalları.....	24, 25, 26, 30, 35, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 62, 103, 104, 105, 106, 108, 109, 110, 114, 117, 250, 474, 479
Hayvanlar Hakkındaki Masallar	12, 58, 59, 60, 61, 62

Helfin, İ.	6
Helimoğlu Yavuz, M.	41, 69, 481
Hemidullin, M.	76, 80, 595, 660, 752, 766, 807, 934, 1106
Honko, L.	92

I

İdil-Ural	XI, 3, 4, 11, 17, 467
İgnatyev, R.	29, 482
İnayet, A.	410, 482
İsenbet, N.	11, 408
İslamov, F.	50, 66, 482
İvanov, M.	6

J

Jason, H.	30, 102, 103, 116, 117, 254, 255, 256, 474, 482
Jung, C. G.	40

K

Kabaşnikov, K. P.	116, 486
Kakuk, Z.	8, 483, 484
Kalıp Söz	XIII, 434, 435
Karadavut, Z.	45, 482
Kasıymov, E. .13, 14, 22, 24, 25, 30, 432, 483, 486, 505, 542, 551, 558, 617, 777, 902, 1001, 1026, 1030, 1034, 1106, 1110	
Katanov, N. F.	8, 483
Kayum Nasıyri.....	4, 9, 13, 29, 403, 467, 517, 522, 974
Kazak.....	15, 44, 58, 59, 474, 492, 1270
KazanXI, XIV, 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 45, 49, 50, 61, 62, 66, 71, 75, 76, 77, 78, 79, 82, 84, 86, 87, 90, 100, 102, 116, 117, 372, 374, 403, 406, 408, 432, 436, 467, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 490, 491, 492, 500, 503, 505, 509, 511, 517, 518, 519, 520, 522, 523, 525, 529, 531, 533, 535, 537, 542, 544, 546, 551, 556, 558, 560, 562, 564, 567, 571, 573, 574, 580, 583, 587, 591, 595, 606, 617, 620, 625, 629, 636, 660, 670, 680, 690, 711, 719, 731, 745, 752, 762, 766, 770, 777, 784, 788, 797, 799, 807, 821, 826, 832, 848, 852, 863, 870, 874, 888, 902, 910, 921, 927, 931, 934, 937, 949, 958, 969, 974, 980, 984, 988, 1001, 1006, 1015, 1022, 1026, 1030, 1034, 1036, 1039, 1042, 1044, 1049, 1055, 1057, 1063, 1072, 1086, 1091, 1094, 1100, 1106, 1110, 1114, 1226, 1236, 1401	
Kazan Dergisi	23, 486
Kazan Hanlığı.....	XI, 4, 467
Kecskeméti, I.	30, 31, 117, 483
Kıpçak	3, 45, 98
Kırgız.....	15, 45, 59, 482, 483
Kırım Tatarları.....	2, 44
Kirchner.....	37, 484
Kocaaslan Uçkun, R.	94, 484
Kreşin Tatarları.....	6, 29, 45, 83, 467
Krohn, K.	39, 104, 256, 484
Kuman	3
Kunos, I.	8

L

Lüthi, M.	253, 255

M

Mamin, M.	11
Masal Tipleri Kataloğu.....	XIII, 42, 108, 250, 251, 253, 485, 1711
Miller, V. F.	104

Minnullin, C.	XIV
Minnullin, K.	XIV, 19
Mişer.....	8
Mordvalar	1
Morreall, J.	98, 484
Mostafin, R.	84, 484
Motif..... I, XIII, 30, 40, 42, 44, 80, 94, 96, 100, 103, 108, 110, 115, 117, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 270, 272, 289, 291, 301, 306, 322, 326, 336, 339, 341, 346, 350, 354, 357, 359, 363, 365, 370, 371, 376, 380, 381, 383, 385, 388, 389, 390, 394, 395, 396, 397, 401, 402, 403, 404, 405, 410, 411, 417, 418, 421, 423, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 434, 435, 437, 463, 464, 470, 471, 474, 475, 480, 481, 482, 484, 489, 490, 1711, 1712	

N

Nebiyev, A.....	57, 58, 484
Nikiforov, A. I.	56, 57, 484
Novikov, İ. V.	55, 116, 475, 486

O

Oğuz, M. Ö.	38, 41, 47, 63, 65, 74, 81, 82, 92, 94, 473, 475, 479, 482, 485, 490
Orenburg.....	1, 6, 29, 482, 537, 625, 980
Orta Asya Tatarları	2

Ö

Ögel, B.....	372, 485
Özbek	15, 44, 60, 80, 475, 481, 482

P

Paasonen, H.	8, 30, 117, 544
Paunonen, H.	30, 31, 117, 483
Polivka, G.	9, 116
Pomerantseva, E. V.	57, 485
Propp, V.....	40, 53, 56, 62, 103, 104, 106, 107, 254, 255, 256, 485

R

Radloff, W.	6, 9, 11, 485
Razin, G.	10, 11, 29, 76, 476, 487, 595, 660, 680, 766, 848, 863, 874, 927, 931, 934, 1094, 1106
Rehim, G.	9
Reichl, K.....	76, 78, 89, 93, 95, 485
Roşıyanu, N.	436, 437, 485
Rusya Federasyonu.....	XI, 1, 2, 4, 111, 467, 1711

S

Saharov, İ. P.	57
Schimel, A.	433, 486
Seyidoğlu, B.	38, 48, 77, 435
Sibayev, S.....	76
Sihirli Masallar	12, 17, 25, 27, 31, 33, 34, 36, 56, 58, 59, 60, 61, 109, 117, 470
SSCB	4, 15
Surazokov, S. S.....	60

Ş

Şahin, H. İ.....	86
Şamov, A.	11, 12, 488, 574, 620, 636, 670, 680, 719, 762, 788, 863, 1026
Şihabettin Mercanî.....	4

T

Tatar Halık Ekiyetleri	13, 14, 17, 19, 20, 24, 26, 27, 30, 36, 84, 483, 484, 487, 490, 491, 500, 503, 505, 509, 511, 517, 518, 519, 520, 522, 523, 525, 529, 531, 533, 535, 537, 542, 544, 546, 551, 556, 558, 560, 562, 564, 567, 571, 573, 574, 580, 583, 587, 591, 595, 606, 617, 620, 625, 629, 636, 660, 670, 680, 690, 711, 719, 731, 745, 752, 762, 766, 770, 777, 784, 788, 799, 807, 821, 826, 832, 870, 888, 902, 910, 958, 969, 974, 980, 984, 988, 1001, 1006, 1022, 1026, 1030, 1034, 1036, 1039, 1044, 1049, 1063, 1072, 1086, 1091, 1094, 1106, 1114
Tatar Halık İcatı....	5, 6, 8, 9, 12, 14, 15, 16, 18, 19, 21, 23, 28, 29, 33, 36, 45, 49, 50, 61, 62, 116, 487, 488, 491, 500, 503, 505, 509, 511, 517, 518, 519, 520, 522, 523, 525, 529, 531, 533, 535, 537, 542, 544, 546, 551, 556, 558, 560, 562, 564, 567, 571, 573, 574, 580, 583, 587, 591, 595, 606, 617, 620, 625, 629, 636, 660, 670, 680, 690, 711, 719, 731, 745, 752, 762, 766, 770, 777, 784, 788, 799, 807, 821, 826, 832, 848, 852, 863, 870, 874, 888, 902, 910, 921, 927, 931, 934, 937, 949, 958, 969, 974, 980, 984, 988, 1001, 1006, 1015, 1022, 1026, 1030, 1034, 1036, 1039, 1042, 1044, 1049, 1055, 1057, 1063, 1072, 1086, 1091, 1094, 1100, 1106, 1110, 1114
Tatar Türkçesi XII, XIII,	1, 3, 6, 7, 8, 11, 23, 26, 29, 45, 49, 51, 83, 374, 410, 457, 468, 469, 474, 479, 485, 558, 1195
Tataristan .XI, XII, XIII, XIV,	1, 2, 4, 6, 8, 10, 11, 13, 20, 21, 22, 23, 24, 26, 27, 32, 37, 42, 51, 55, 72, 76, 80, 81, 83, 84, 87, 90, 431, 467, 468, 484, 500, 505, 511, 519, 523, 525, 529, 531, 533, 546, 562, 567, 573, 574, 580, 583, 591, 595, 606, 617, 660, 680, 690, 719, 731, 752, 762, 766, 784, 788, 799, 807, 821, 826, 832, 863, 870, 888, 902, 921, 927, 934, 937, 949, 1001, 1015, 1022, 1030, 1034, 1036, 1039, 1042, 1044, 1049, 1055, 1057, 1063, 1072, 1086, 1091, 1094, 1100, 1106, 1110, 1114, 1711
Taube, E.....	59
Tekerleme.....	XIII, 434, 435, 436, 443, 476
Thompson, S.....	I, XIII, 31, 39, 52, 53, 54, 55, 100, 101, 103, 104, 106, 107, 108, 109, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 435, 463, 470, 482, 489, 1711
Tılsımlı Ekiyetler	17, 26, 27, 33, 34, 36, 61, 372, 406, 474, 476, 478, 487, 574, 583, 587, 591, 606, 620, 636, 670, 680, 690, 731, 745, 752, 762, 766, 770, 807, 821, 826, 870, 888, 902, 958, 969, 974, 980, 984, 988, 1001
Tıva.....	15, 45, 59, 60, 74, 111, 397, 473
Tip	XII, 32, 40, 44, 57, 94, 100, 101, 109, 110, 111, 118, 249, 252, 253, 255, 475, 481, 484, 486
Titon	81, 82, 490
Troyanskiy, O.	6, 45
Tutinâme.....	31, 35
Türk Dünyası.....	XII, 4, 23, 24, 28, 43, 72, 84, 85, 88, 95, 250, 251, 394, 410, 473, 474, 481, 482, 484, 485, 490, 1710
Türkiye ...XI, XIII,	3, 5, 23, 24, 26, 27, 28, 37, 38, 41, 42, 43, 44, 45, 49, 51, 76, 83, 88, 100, 108, 111, 115, 116, 250, 251, 258, 370, 397, 435, 436, 443, 467, 468, 470, 472, 474, 475, 476, 479, 482, 484, 486, 1711
Türkiye Türkçesi	XIII, 5, 23, 24, 26, 27, 43, 44, 45, 49, 467, 468, 474, 479, 482, 1711
Türkmen, F.	XIV, 39, 85, 95, 96, 98, 252, 256, 394, 473, 476, 484

U

Udmurtlar	1
Ulyanov	1
Urmançı, F.....	5, 11, 19, 24, 28, 50, 374, 490, 587, 625, 745, 910, 980, 984, 1006, 1022, 1044
Uther, H. J.	I, XIII, 42, 52, 53, 54, 63, 103, 107, 108, 109, 110, 113, 405, 418, 419, 470, 482, 1711, 1712
Uygur.....	15, 44, 111, 491

V

Vasilyev, M. A.	9, 31, 117, 491
Vatagin, K.	15
Vladimirov, A. V.....	58
Volkov, R. M.	104

W

Wundt, W.	40, 104

Y

Yagferov, R.	14, 487
Yahin, T.....	7, 491, 518, 542, 556, 564, 848, 874

Yakut	15, 45, 60, 111, 479
Yarmi, H.	5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 20, 22, 24, 27, 37, 45, 50, 61, 79, 84, 116, 468, 477, 480, 481, 483, 487, 488, 490, 491, 500, 503, 505, 509, 511, 517, 518, 519, 520, 522, 523, 525, 529, 531, 533, 535, 537, 542, 544, 546, 551, 556, 558, 560, 562, 564, 567, 571, 573, 574, 580, 583, 587, 591, 595, 606, 617, 620, 625, 629, 636, 660, 670, 680, 690, 711, 719, 731, 745, 752, 762, 766, 770, 777, 784, 788, 799, 807, 821, 826, 832, 848, 852, 863, 870, 874, 888, 902, 910, 921, 927, 931, 934, 937, 949, 958, 969, 974, 980, 984, 988, 1001, 1006, 1015, 1022, 1026, 1034, 1036, 1042, 1049, 1057, 1072, 1091, 1094, 1106, 1110
Yıldırım, D.	97, 113
Yosipova, N. M.	50, 491

Z

Zavgarova, F. H.	36, 491
Zekiyev, M.	2, 3, 4, 491
Zhamakina, E.	44, 492
Zincirlemeli Masallar	52, 54, 103, 106, 109

METİNLER

(TATAR TÜRKÇESİ)

METİNLER: TATAR TÜRKÇESİ

1. TÖLKÉ BÉLEN BÜRÉ¹

Bér Tölké avıl buylap aga torgan inéş buyında yöriy iken. Vakıt, yaña gına karañğı töşép kile torgan kiçnéñ başı.

Bu Tölkénéñ bik karını açıp: “Aşarga bérer nerse tabıp bulması iken”, dip, tavıklar kunaklıy torgan kunaçaga taba kitken iken, beké tişép salıngan murdanıñ² tayagına küzé töşken. “Tukta, karap karıym elé”, dip, murdaga taba barsa, çınnan da, koyaş bayıgan vakıtlarda gına hucası karap kitken bulgan iken, bekénéñ östé de katmagan. Tölké al ayakları hem avızı bélen tartkalap murdanı sudan çıgarsa, ni kürsén: balıklar tulgan bit, Tölké murdanı annan-monnan vatkalap balıkları algan da, yırak tügél bér péçen kibéné östéne ménép yatıp, bik temlep kéne balık ité aşarga kéréşken, diy. Şul tirede géne bér açıkkın Büré de: “Bérer nerse turı kilmesme”, dip isnenép yöriy iken, kinet Bürénéñ sizgér borınına balık ité isé kilép berélgen. Balık isé bélen isnenép kile iken, Tölkénéñ kibén tübesénde aşap yatkanın kürgen. Büré yuvaş kına, duslarça gına:

— Niñel, dus kéşé? digen.

Tölké, avızına balık tutırıp çeynegen helde:

¹ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 29-30’dan alınmıştır. Bu masal ayrıca; **Halık İcatı.** Tözüvçiler: H. Yarmi, A. Ehmet. Kazan: Tatgosizdat Ukituv Pedagogik Edebiyat Sektorı, 1940, ss. 168-169; **Tatar Halık Ekiyetleré İkençé Kitap.** Tözüvçiler: G. Beşirov, H. Yarmi. Kazan: Tatknigoizdat Matur Edebiyat Redaksiyesi, 1956, ss. 303-304; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçi, Kéréş Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989, ss. 30-31; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 5-6; **Yeşegen Diy, Bulgan Diy: Ekiyetler.** Tözüvçi, Kéréş Mekale hem İskermeler Avtorı: L. Ş. Camaletdin. Kazan: Megarif Neşriyatı, 2000, ss. 8-10 adlı kitaplarda da yayınlanmıştır. Ayrıca; **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom 1 Skazki O Jivotnıh i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, ss. 18-19’da da Rusça’ya tercüme edilerek yayınlanmıştır. 1956’da yayınlanan Tatar Halık Ekiyetleré İkençé Kitap’ta metnin, Dil, Edebiyat ve Tarih Enstisüsü arşivinden alındığı kaydedilmiş, ancak kaynak şahıs ile ilgili bilgiler verilmemiştir. Lenar Camaletdin’in yayına hazırladığı Tatar Halık Ekiyetleré (1989), Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom 1 Skazki O Jivotnıh i Volşebnie Skazki (1999) ve Yeşegen Diy, Bulgan Diy (2000) adlı kitaplarda metni, 1938 yılında Tataristan’ın Möslim ilçesi Tilençi Köyü’nden Zarif Möiminov’un yazıp, gönderdiği bilgisi bulunmaktadır.

² Murda: Çıbıktan ürép yasalğan balık totuv caylanması.

— B-b-bik ş-şep kéne. B-b-bér de i-indé, ç-çamasız h-h-heybet! dip cavap kaydardı, diy.

— Nersedér bik temlé eybér aşıysıñ bugay, isleré bötén dönyaga taralgan, digen de sorı Büré, avızına cıynalgan sélegeylérén golt itép yotıp, téllerén suvırıp yalmanıp kuygan, diy.

— Minmé? Min balık beléşe aşıym, digen Tölké.

— Kaydan, niçek itép aldıñ soñ sin anı? Töşe kэшéler kulına mal, digen Büré. Anıñ küzleré usal yana başlagan. Balık aşap yatkan Tölkéné bötén köyi yotası kildé, diy.

— Ala da, taba da béle ul abıyıñ. Me elé sin de avız itép kara, diy Tölké. Tölké, Büréné yuvatır öçén, anı heylelep karmakka élektérüv öçén, Bürége béráz balık söyekleré ırgıttı, diy. Aç Büré söyeklerné böténley çeynemiýçe géne yottı, diy, ez géne télén yotıp cibermedé, diy.

Şunnan soñ Büré:

— Miña da öyretçelé, min de barıp alıym elé şunı, dip Tölkége yalına-yalvara başladı, diy.

— Tıñlap tor yaħşıláp, öyretim, diy Tölké. Ene tégénderek kéne bér beké bulır. Ul beké katmagan bulır. Eger de ez-maz géne katsa, ayakların, bélen boznı vatkala da su éçéne koyrıgınnı töbéne hetlé çumdırıp tık ta utır. Üzén bér de kıymıldama. Kıymıldasañ, balıklarnı kurkıtırsıñ, élekmesler, diy. Şulay tik kéne utırsañ, sinén koyrıgıñnıñ her börték yonı sayın bér balık iyerép çıkar, diy.

Büré, Tölké öyretkençe, beké kırına bara, su östéne yuka gına bulıp katkan boznı al ayakları bélen vatkalap, koyrıgın töbéne hetlé suga tıgıp, bér de kuzgalmıy utıra. Béráz utırğaç, sınamak öçén géne, bik ez géne koyrıgın tartkanday itken idé, nersedér koyrıgıñnı avıraya başlavın sizép:

— “Oy, ħarap eş, balıklar kurkıp kaçmasalar gına yarar idé”, dip, tagın tınıç kına utıra başlıy. Ozak kına utırğaç, bérvakıt koyrıgın sudan tartıp almakçı bulgan idé, hiç te urınınnan kuzgala almadı, diy. “Bey, ozagrak tordım mikenni soñ, balıklar çamadan tış küp élektémé elle?” dip tartkalana-yolkına başlağaç, eşnéñ nersede ikenén sizénép, Bürénéñ isé kitté, diy. Koyrık böténley bozga katkan, diy.

Tañ atkaç, apalar bekége su alırğa töşe başladılar, diy. Su buyına töşseler, bekéde Büré utıra. Tiz géne irlerge heber itép, bérniçe ir kilép, kaysısı köyente bélen, kaysısı küsek bélen Büréné kıynarga totıngannar iken, ul arada balıkçı da kilép çıgıp, kulındagı boz vata torgan böreréş³ bélen bürénéñ mañgayına bér-iké mertebe suguvdan Büré cansız gevdege eylengen, diy. Bürénéñ tirésén tunap, bazarga çıkarıp sattılar, diy.

E Tölké Bürége bu hel kilgenné kiben tübesénnen küzetép kéne yatıp, bu vakıygadan ul elé de bulsa kölep yöriy iken, diy.

³ Böreriş: Boz çaba torgan koral.

2. SAVNI ҲАСТА КҮТЕРЭР⁴

Ҳайвannar патшаси Арслан авирip yata икен. Арслanniң Һелэн бэлэрге ботэн Һайвannar килép бэткенner, diy, e Һейлекер Төлкэ һаман yuk, diy. Төлкэ килмегеç, Бүрэ Арсланга барip eleklegen, ul siné sanlamıy, dip. Бүрэнэң eleklegenén Төлкэ бэр кırıydan gına karap torgan икен.

Бэrvakıtnı Төлкэ килép кэрүvге Арслан ачуvı килép gayretlenép yanına kile de:

— Ey Һain, sin nige bolay soңga kaldıñ? diy.

— Min sinén avırganıñnı işettém de siña daruv ézledém, diy.

— Soñ, daru taptıñmı? diy.

— Taptım, diy, Бүрэнэң art sıyragın kisép aşasañ, sinéң avıruvıñ béter, diy.

Арслан şunda uk Бүрэге таşлана da art sıyragın yolkıp ala.

Һезэр Бүрэ аксаp kite indé. Yöriy torгаç, tagın Төлкэге очrıy bu.

— Miném eş Һарap, diy, ayagım avırta, бэрer daru бэлmiséñmé, diy.

— Bélem, diy, koyrıgıña kızav beylep bekéге tıgıp utırsañ, balıklar élegér, diy. Şul balıklarnı aşasañ, ayagıñ tözelér, diy.

Yarar, Төлкэ öyretkençe, koyrıgına kızav beylep bekéге tıgıp utıra bu. Koyrıgı şıtır-şıtır kilgen sayın Төлкэ eyte: “Time, time бэрáz torsın elé, күbrek kérsén”, diy.

İrte белен Һатınnar suga kilseler, koyrıgı bozga katkan Бүрэнэ күрэp, köyenteler белен kıynıy başlıylar. Kıynıy torгаç, Бүрэ koyrıgın özép kaça, diy.

Yöriy-yöriy tagın eléге Төлкэге очrıy bu.

— Éşém naçar, diy Бүрэ, ayagım avırta, koyrıgım da özéldé, diy, sin бэрer daru бэлmiséñmé? diy.

— Bélem, diy, ene şul tav başına ménseñ, şunda daru tabarsıñ, diy.

— Sin miña күrset indé ul darunı, diy.

— Kүrsetér idém de, diy Төлкэ, miném vakıtım yuk, diy. Indé östéñe utırtıp, tiz géne барıp kaytsak kına, diy.

⁴ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, s. 32’den alınmıştır. Metin, Halide Gatina tarafından Kazan’da yaşayan Zakir Gatin’den 1976 yılında derlenmiştir (age. s. 385). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 8-9; **Balalarga Ekiyetler.** Tözüvçisi: Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 2000, ss. 122-123; Halide Gatina. **Vakıtında Tabılğan Yakutlar: Ekiyetler, İstelikler hem Hatlar.** Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 2006, ss. 157-158’de de yayınlanmıştır. Bu yayında metnin 1954 yılında derlendiği kaydı bulunmaktadır.

— Eyde utır miném östéme, diy, tiz géne barıp kaytıyk, diy.

Tölké Büré östéne utırgan da, diy: “Savnı Һasta күterér, savnı Һasta күтерér”,
dip cırlap bara, diy.

Elé de bulsa şulay cırhıy-cırhıy daru ézlep yöriyler, diy, bolar.

3. AYU BÉLEN TÖLKÉ⁵

Borın-borın zamanda bér Ayu bélen Tölké dus bulgannar iken, diy. Bolar baytak vakıtlar duslıkta gomér itkenner. Gomérler ütöv bélen Ayunı kartlık basıp, ul yöriy almıy başlagan.

Ayu bélen Tölkénen duslıkta gomér itken vakıtlarında bergelep cıygan bér tepen balları, bér tepen sarı mayları bulgan iken, diy. Bolar, bal bélen maynı bik yırakka yeşérép, kartaygan könnérénde berge-berge aşarga dip süz kuyışkan bulgannar iken, diy.

Könnlerden-bérkönné Tölké şıpırt kına çıgıp kite de yuk bula. İrte bélen çıgıp kitken Tölké kiç citkeç kéne kaytıp kére. Tölké kaytıp këröv bélen Ayu eyte moña:

— Sin kaya bardın elé, Tölké dus? diy.

— Min felen avılga bardım, felen kışénen hatını bala tapkan iken, min şunın balasına isém kuşarga bardım, diy.

— Ulmı, kızmı? diy.

— Ul, diy.

— İsémén kém dip kuydığız? diy.

— Başlamış dip kuydım, diy Tölké.

— Soñ sin miña küçteneç-felen alıp kaytmadıñmı? diy.

— Siña alıp kaytırlık bérnerseleré de bulmadı şul, aş-suları elle ni mul tügél idé, diy Tölké.

— Sinen tamak tuk ta tuk indé, Tölké dus, e méne min niçégrek itép tamaknı tıydırırın iken, diy Ayu.

⁵ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 33-35'ten alınmıştır. Metin, Halide Gatina tarafından 1946 yılında Tataristan'ın Sarman ilçesi Karamalı Köyü'nde İsmegiyıl İbrahimov'dan derlenmiştir (age. s. 385). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleré İkençé Kitap.** Tözüvçiler: G. Beşirov, H. Yarmi. Kazan: Tatknigozıdat Matur Edebiyat Redaktsiyesi, 1956, ss. ss. 299-302; **Abaga Çeçegi, Tatar Halkının Satirik Ekiyetleri.** Tözüvçisi: E. Kasıymov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1962, ss. 190-193; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçi, Kérés Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989, ss. 32-35; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 9-12; Halide Gatina. **Vakıtında Tabılğan Yakutlar: Ekiyetler, İstelikler hem Hatlar.** Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 2006, ss. 31-33'te de yayınlanmıştır. Bu kitapta yer alan diğer masalların derlenme yeri, zamanı ve kaynak kişisi ile ilgili bilgiler verilmiş, ancak bu masal hakkında hiçbir bilgi verilmemiştir. Masal metni; **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom 1 Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupilelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, ss. 19-21'de de Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

Tölké Ayuga annan-monnan cıyılğan törlé kaldık-postıklarını gına alıp kaytıp bire. Ayu şul vak-töyek bélen aldanıp yata, nişlesén!

Könnenden-bérkönné Tölké, şulay bik irten torıp, şıpırt kına basıp çıgıp kite. Bu yulı da bal-may tepenneré yanına barıp tuyğançı aşap kayta bu. Kaytıp kére. Bu könné Ayu monı tagın da yalıgıbrak köte: “Kaya gına yugaldı iken bu, diy, elle bérer cirde aşta-felende miken tagın”, diy. Kiç citép, karañgı töşüv bélen Tölké kaytıp kére:

— Nişel, Ayu dus, diy, isen tordıñmı? diy.

— İsenlék şulhetlé géne, diy, méne sin kay cirlerde yörep kayttıñ elé? diy.

— Aşka bardım, diy.

— Kémge, nindiy kéşége? diy.

— Felen kéşénéñ hatını bala tapkan iken, şularnıñ balalarına isém kuşarga bardım elé, diy.

— Ay-hay, miné bér de iyertmiysén, sin, diy Ayu.

— Siné iyertérge yaramıy şul, Ayu dus, alar miném üzémné géne bik olılap çakırdılar, diy.

— Sıyları şep buldımı soñ? diy.

— Bik şep, bik mul buldı, diy.

— İr balamı, kız balamı? diy.

— İr bala, diy.

— İsemén niçék dip kuştıgız soñ? diy.

— İsemén Yartılanmış dip kuştım, diy.

— Ay-hay, bik matur bulgan iken, tik sin miña küçteneç te alıp kaytmagansıñ, diy.

— Siña küçteneç alıp kaytıp bulmadı şul, Ayu dus, üzlerénéñ bala-çagaları da küp idé, diy.

Şulay diy de Tölké bik şep kéne itép yatıp yoklıy. Rehetlenép yal itkennen son, şul tirelerde géne eylengelep, Ayuga vak-töyek katkan-poskan eybérler alıp kaytıp bire. Ayu méskén nişlesén, üze çıgıp yöriy almagaç, Tölké alıp kaytıp birgennerge riza bulıp yata.

Atna-un kön ütkeç, Tölké tagın bik irten torıp çıgıp kite.İRte kite, kiç kayta. Tölké kaytıp kërüv bélen, Ayu eyte:

— Kaya bardıñ? diy.

— Aşka bardım, diy Tölké.

— Kémge? diy.

— Avılñ tégé oçındagı felen kéşénéñ hatını bala tapkan iken, şul balaga isém kuşarga dip çakırgannar idé, şularga bardım, diy.

— İr balamı, kız balamı? diy.

— İr bala, diy.

— Ay, hay-hay, yalan ir balalarga isém kuşıp kına yöriyséñ ikensin, diy. İsémén kém dip kuydıgız? diy.

— Töplenmés dip kuştım, diy Tölké.

— E miña bérnerse de alıp kaytmadıñmı? diy.

— Méne ezrek kéne küçteneç alıp kayttım, “bik küp bulmadı, gayıplemes indé”, dip eyttéler, diy.

Tölké katı-kotı ipi kisegéne bik yuka gına itép bal bélen may sılaştırıp alıp kaytкан iken, diy.

— Reḡmet indé cibergeç, elé méne iske tösérüvçé de yuk idé, balaları beḡétlé bulsın, diy-diy aşıy iken Ayu.

Tölké kön de ırte bélen çıgıp kitép, elle kaylarga yörép, kiç bulgaç kına kaytıp yata iken, diy; tamak tuk, kaygı yuk tégénéñ.

Ayunıñ tüzer ḡelé kalmıy. Bérkönné şulay Tölkénéñ kaytıp kérüvén kötép tora da, ul kaytıp kérüv bélen:

— Kara elé, iptes, diy, bézge tégé üzébéz kara könge dip yeşérép kuygan bal-maylarını kuzgatıp kararga turı kilér, aḡrı, min açka ülüvden kurka başladım, aç ḡelén tuk bélmıy, sin miném ḡelné bélmıyséñ, diy.

— Yarar, barırbız, diy Tölké.

İrte bélen torıp kiteler bolar bal-may tepenneré yeşérélgen cirge. Barıp citeler. Tepennerné yeşérélgen cirden alıp karıylar, savıtlar buş, bal bélen maydan ciller isken, diy. Ayunıñ bik katı açuvı kilép, Tölkége eyte:

— İy iptes, diy, sin çıgıp-çıgıp yugala idéñ, diy, bolarnı sin üzéñ aşap bétérgenséñdér elé, diy.

— Yuk, min aşamadım, Tölké, küzén de yommıyça aldaşa.

Ayu ışanmıy:

— Sinéñ éřéñ bu, diy.

Tölké eyte:

— Min aşka-suga kitken vakıtlarda, monda kilép bal-maynı sin üzeñ aşap bétérgenséñdér elé, diy. Eyde, diy, méne ikébéz de korsaklarını koyaşka kuyıp yatıyk, bal-maynı kém aşagan bulsa, řunıñ korsagınnan érép çıkmıy kalmas, diy.

Ayu bélen Tölké korsakların koyaşka kuyıp yatalar. Yatuvları gına bula, diy, koyaş cılısına reřetlenép, Ayu yokıga da kite, diy. Ayunıñ yokıga kitüvé bula, Tölké, torıp, tepennernéñ töbéne yabışıp kalgan bal-maynı kırıp alıp, Ayunıñ korsagina sılap kuya. şunnan soñ Tölké Ayunı uyata:

— Tor-tor, Ayu dus, diy, min aşka-suga yörgeñ vakıtta bal bélen maynı sin aşap bétérgenséñdér dip eytken idém bit, dörös iken, diy, bal bélen maynı çınnan da sin aşap bétérgenséñ iken, diy.

— Yuk, Tölké dus, diy, bal bélen maynı min aşamadım, diy.

— Sin aşamıyça kém aşasın soñ anı, diy, bu bal bélen maynıñ kayda yeşérélgenén bélgen kéşénéñ éşé, diy.

— İh, Tölké dus, diy, sin bit miném avıruv ikenémné, çıgıp yöriy almagannı béldéñ bit, diy.

— Söyleşép torma indé, Ayu dus, diy Tölké, ene urlaşıp aşagan maylarıñ korsagıñnıñ tışına érép çıktı bit indé, diy.

şulay diy de, bu ģeyleker Tölké üzenéñ avıruv ipteşén taşlıy da kite, diy.

4. AYU, BÜRÉ, TÖLKÉ⁶

Bérvakıtnı Ayu, Büré, Tölké üzara söyleşep bér fikérge kilgenner, diy. “Béz, diyler iken, hacga barıp kaytıyk, monnan soñ bér kémge de timiyk, üz köçébéz bélen kön itép torıyk”, digenner. Şulay itép, bolar bérkémge de zarar itmeske süz kuyıştılar, diy.

Bolar yulga çıgıp kittéler. Yulda barganda bolar bér Döyege yulıgalar, diy. Döye bolardan:

— Kaya kittégéz, duslar? dip sorıy iken, diy.

Bolar:

— Méne béz indé hacga kitték, bérkémge de zarar itmeske süz kuyıştık, diyler.

Döye eyte:

— Yarıy alay bulgaç, miné de alıp kitsegézçé, diy.

Şunnan soñ bolar çıgıp kiteler bergelep yulga. Bérniçe könner baralar. Yulda Döye, ülen aşanıp tamagın tuydırıp bara. Ülen aşav gönah tügél indé. Ayu, Büré, Tölké bargan sayın açığa, bargan sayın Döyege üçégeler: “Döye tuyınıp bara, davay béz monı ütériyk”, diyler. Ozak ta ütmey, bolar öçevlep Döyené buvıp ırğıtalar. Suyıp bétérüv bélen Ayu eyte: “Min monıñ éçek-karının külge iltép yuvıp kaytıym, min kaytkançı sez bérnerseséne de timegéz”, diy.

Bu kitté. Ayu kitüv bélen Tölké Bürége: “Eyde elé, Büré dus, Ayu kaytkançı béz monıñ böyérén aşap kırıyk, min aña üzém cavap birérmén, tik ul kaytıp: “Böyér kayda?” dip sorasa, sin miña eylenép kara, diy.

Ayu eylenép kayta. Kaytıp tikşérép karasa, böyér yuk. Bürége karap:

— Döyenéñ böyéré yuk bit, ul kaya kitken? diy. Şulay digeç Büré Tölkége eylenép karıy.

⁶ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, s. 36’dan alınmıştır. Metin, 1940 yılında Hamit Yarmi tarafından Omsk’un Bolşiriçi ilçesi Yalankul Köyü’nde Absattar Mirmamitov’dan derlenmiştir (age. s. 385). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi: Halide Gatina. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1974, ss. 125-126; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçi, Kérş Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Calamletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989, ss. 19-20; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 12-13; **Balalarga Ekiyetler.** Tözüvçisi: Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 2000, ss. 173-174’te de yayınlanmıştır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom 1 Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, ss. 21-22’de de Rusça’ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

Tölké:

— Nige soñ sin miña karıysın? Üzeñ böyérné aşap bétérdéñ de hezer miña eylenép karıysıñ, eyttém bit min siña aşama dip, diy. Şulay diyuyı bula, Ayu Bürége açulanıp, Büréné kuvıp çıgıp kite. Ayu kitüv bélen Tölké Döyeneñ itén kamışlıkka taşıp yeşérép kuya. Ayu eylenép kayta, üze argan-talgan bula. Ayunıñ kaytuvına, Tölké, Döye suygan urında yılap utıra.

Ayu:

— Döyeneñ ité kaya? diy.

Tölké eyte:

— Ayu abıy, Döyeneñ itén karakoş kilép küterép alıp kitté, üzém de méne şunı iske töşérép yılap utıram, diy.

Ayu bik katı açuvlanıp: “Bolar bélen yeşep bulmıy!” dip, üz yulına kite, e heyleker Tölké şul yeşérép kuygan Döye itén aşap elé de bulsa kön ite iken, diy.

5. NAYAN TÖLKÉ⁷

Könnerden-bérkönné Tölké, Bursık, Büré, Döye, At dus bulgannar, diy. Bér ceyné rehetlenép yeşegenner bolar olı bolında. Köz cite, salkın ciller ıjgıra başlıy. Bursık, Tölké, Büré öçevésé, At bélen Döyené suyarga dip kiñeş iteler. Tölké eyte Döyege:

— Sin kışnı çıga almassıñ, siña kış çıguvı avır bulır, diy, azık tabuvı da avırlaştı, diy.

Döye eyte:

— Bik dörös eyteséñ, diy, arada kaysıbiz yeşrek bulsa, başta şunı suyarbiz, diy.

Hezér bolar cıyılıştılar da “kaysıbiz olı, kaysıbiz yeşrek” dip kiñeşleşe başladılar, diy.

Döye eyte:

— Min, diy, séznéñ barıgızdan da olı, diy. Min ocmañtan Adem bélen bérvakıtta çıktım, diy.

Tölké eyte:

— E min, diy, Nuñ peygamber kimesénde balalar ukıtıp yörgen késé, diy, min mulla, diy.

Büré eyte:

— E min, diy, Nuñ peygamber kimesénde sakçı bulıp tordım, doşmannarnı yakın da kitérmedém Nuñ peygamber kimeséne, diy.

Bursık eyte:

— Min duñtır, diy, miném mayım törlé-törlé avırulardan şıfalı. Nuñ kimesénde min niçeme-niçe késéné daruladım, diy.

⁷ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 37-40'tan alınmıştır. Metin, 1946 yılına Hamit Yarmi tarafından Tataristan'ın Krasnobor ilçesi Baltaç Köyü'nde Şeyh Velitov'dan derlenmiştir (age. s. 386). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçi, Kéréş Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Calamletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989, ss. 21-25; **Kömiş-Sulu Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi: Naile Velitova. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1993, ss. 231-235; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 13-18'de de yayınlanmıştır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom 1 Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, ss. 23-26'da da Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

Attan sorıy bolar:

— Sin niçe yeşte? dip.

— Yeşém turında miném raspiskam bar, diy. Eger ısanmıysız iken, éne, Tölké mulla kése, ul ukır, diy.

Tölké eyte:

— Kayda soñ sinéñ ul raspiskañ? diy.

— Miném raspiskam, diy, At eyte, toyak astında, diy.

Tölké eyte Bürége:

— Eger de sin monıñ art tepiyin küterép totıp torsañ, diy, min anıñ yazuvın ukıp birér idém, diy. Büré, At yanına kilép, anıñ art tepiyin totuvı gına bula, At Büréné tibép torıp ciberdé, diy, Büré çençélép barıp töşté, diy. At:

— Hézér indé miném niçe yeşemde ikenémné béldégézmé! dip, çabıp kitép te bardı, diy.

Hézér bolar dürtev géne kaldılar bit indé. Könner suvıta bara. Döyege eyte Bursık:

— Kış suvık bulır, diy, sin kış çıgıp azaplanma, béz siné suıyk, diy. Min üzém duhtır kése, soñınnan min siné térgézüné üz östeme alamın, diy, kilesé ceyge béz sinéñ bélen rehetlenép bérgéberge yeşerbéz, diy.

Döye Tölké bélen kiñeş ite:

— Elle, diy, bu Bursıkñıñ süzé dörös miken? diy.

Tölké eyte:

— Nige dörös bulmas iken, diy, ul duhtır bit, térgézér, diy.

Tölké, Döyenéñ tél töbén sizép ala da, tiz géne bér kalın ağaç yanına barıp, şunda bér tiren çokır kazıp, üzéne oya yasıy. Könner suvıtıp, aşarga eybér taba almıy başlağaç Döye üzén suydırırğa rıza bula. Döyené suyalar. Döyené suyağatın Büré eyte: “Monıñ, diy, yöreklerén, éçeklerén, başların yılgaga alıp barıp yuvıp alıp kaytıgız”, diy.

Tölké bélen Bursık kiteler éçekler yuvarga, Büré kala indé Döye itlerén saklap. Tölkéñéñ korsagı bik açıkkın bula. Bursıkka eyte Tölké:

— Miném karınım açtı, diy, min monıñ başın-miyén aşıym elé, diy de, aşap bétére. Hézér Bursıkka eyte indé Tölké:

— Eger de, diy, sinéñ de korsagiñ aç bulsa, diy, sin Döyenéñ yöregén aşı, e Bürege min üzém cavap birérmén, diy. Bursık Döye yöregén aşap kuya. Şunnan soñ Tölké eyte Bursıkka:

— Büre bézden: “yörek kayda?” dip sorasa, sin miña taba eylenép kara, e min üzém cavabın tabarım, diy. Bolar aşavdan kalgan eybérlerné Büre yanına küterép alıp kayttılar.

Büre eyte:

— Monıñ, diy, başı bélen miyé kayda? diy.

Tölké eyte:

— Anıñ, diy, miyé küpten kibép bétken bulgan, diy, başında miyé bulsa ul üzén-üzé eytép suydırmas ta idé, diy.

— E yöregé kaya? diy Büre. Bursık Tölkége eylenép karıy. Tölké küzén de yommıyça:

— Kara elé, nige soñ sin miña eylenép karıysın, yörekné aşagan vakıtta bér de karamadıñ bit, diy.

Bürénéñ bik katı açuvı kilép Bursıkka taşlana. Bursık, Büréden kurkıp, tizrek kaçuv yulın karıy, diy. Tölké monı kürép:

— Tot, tot karaknı, Döye yöregén ul aşap bétérdé! dip kıkıra.

Büre bélen Bursık küzden yazuv bélen, Tölké Döye iténéñ iñ eybet cirlerén saylap, üzénéñ oyasına alıp barıp salıp kuydı. Monda kaldı toyaklar da, söyekler, Döye iténéñ gél naçar urınnarı. İtnéñ iñ yahşı urınnarın taşıp bétéргеç, Tölké bik matur gına itép üzénéñ oyasına kérép yattı, diy.

Büre eylenép kayta hezer it yanına. Karasa, itnéñ iñ alama urınnarı, söyekleré géne kalgan. “İh, şélma! diy, miné utırtkan iken bu Tölké, diy, min, diy, ul Tölkéné kürsem, diy, bér minutta yuk item min anı”, diy.

Büre kalgan-poskan kiseklerné bér atna éçénde aşap bétérep, kış buyına aç çıktı, diy, e nayan Tölké kış buyına it aşap, bik mul çıktı, diy.

İkénçe köz cite hezer. Tölké bér avılga bara da, diy, şul avıldan törlé kitap kiseklerén alıp kayta, diy. Küzlék kiyip, kitap ukıgan sımak bulıp töp başına ménép utıra, diy, bu. Monıñ yanına Büre kilép çıga. “Ah, şélma! diy, bılır sin miné aldagan idéñ, şunıñ öçén méne min siné hezer yuk item”, diy.

— Ey, cüler-cüler Büré, diy, sin yalgıçasıñ, diy, min, diy, siné bérkayçan da kürgeném yuk, diy. Méne min, diy, ukıtuvcı, diy, bötén canvarlarınñ balaların ukıtam, eger de balalarıñ bulsa, kitér, min alarnı da ukıtırmin, diy.

Büré eyte:

— Miném de iké balam bar, diy.

— Alay bulgaç, diy, Tölké, balalarıñnı kitér, bala başına ikéşer sarık tüşkesé alıp kilérséñ, diy. Ozaklamıyça, diy, bötén canvarlarınñ balaları kilép citerler, sin üz balalarıñnı alardan aldanrak kitér, aldan kilgen urın öçén, aldanrak kilép urın alıp kalsınnar, diy.

Büré kaytıp kite. İké können soñ Büré, dürt tüşke sarık bélen iké balasın alıp kilép, Tölké mullaga tapşıra, diy. Tölké monıñ itlerén de, balaların da kabul itép alıp kala. Bürége eyte Tölké:

— Altı ay tuluga balalarıñnıñ helén belérge kil, diy.

Yarar. Büré, moña büklekler birép, balaların kaldırıp kaytıp kite. Büré kitüv bélen Tölké monıñ iké balasın da suyp iké ayda aşap bétére de söyeklerén tiréleréne törép poçmakka salıp kuya.

Altı ay tulganda, dürt sarık tüşkesén aşap bétérép, Tölké bu tirelerden sıza. Altı ay tuluga Büré balaların kürérge dip kilép cite. Kilép karasa, Tölké üzé de, balaları da yuk ciller isken! Büré, Tölké oyasın tabıp, anıñ éçéne kérép karasa poçmakta balalarıñnıñ tiréleré yata, diy. “İh, usal nerse, diy, bu miném balalarımın aşap bétérge iken lebası, diy. Eger de bu Tölké miña turı kilse, diy, min anı bérşüzséz yuk item”, diy.

Hezér yaz cite, sular şebeye, köñner de cılıp kite. Avıldan çitte bér tégermen bar iken. Şul tégermennéñ işégé açık kalgan da, Tölké şunda kérép on yalangalap yöriy iken, diy. Şul arada elégé tégermenge bayagı Büré kilép kére. Tölkéné kürép:

— Ah, şélma Tölké! diy Büré, turı kildéñmé, diy. Sin miné iké tapkır aldadıñ, bu yulı aldıy almassıñ, min siné hezér buvıp ütérém, diy.

— Hi cüler Büré, miném siné kürgeném de yuk, min bit méne şuşı tégermende niçeme-niçe yıllar buyına mélnik bulıp toram. Karınıñ açtımı elle? Korsagın aç iken, méne min siña on birem, diy.

Büré, monıñ süzéne ısanıp:

— Şulaymı, alaysa yarıy, aşısım bik kile, sin miña on bulsa da bir indé, diy.

Tölké bér podavka on alıp, anı tégérmen taşı östéne yuka gına itép sibelep, taratıp kuya.

Bürénéñ karını açıkkan bula. Ul, anı-monı uylamıy, tégérmen taşı östéne utırıp onnı yalıy başlıy, diy. Büré kızıp kına onnı yalap azaplangan arada Tölké tiz géne barıp tégérmenneñ, kavızın⁸ açıp cibere. Su agıp kitüv bélen tégérmen taşı şunda uk bik kızuv eylene başlıy. Taşnıñ eylenép kitüvé bula, Büré, ırgılıp barıp, tégérmen sténasına barıp berélüvé bula. Büré, bik katı imgenép, “uñ uñ!!” dip yata, diy, e şul arada Tölké çıgıp taya.

Béraz vakıtlar sızlanıp yatkannan soñ Büré, iske kilép, ayagına basa. “Elé monıñ, diy, miném balalarımın aşavı citmegen, miném üzémné ħarap ite yazdı bu, diy. Yañadan turı kilmes miken bu, diy, turı kile kalsa kiregén birér idém min anıñ, diy.

Könnerden-bérkönni Tölké, bér koçak tal-çıbık cıyıp, bér tav itegénde cırlıy-cırlıy kerzinke ürép mataşa iken, diy. Monıñ cırlagan tavışın işétép, Büré elégé Tölké yanına barıp çıga, diy.

Büré, Tölkéné tanıp:

— E, nayan Tölké, élektéñmé, ħezér min siné bér kabuvda yuk item, diy.

— Ey, batır ħayvan, diy Tölké. Nige soñ sin miné aşarga téliséñ, nindiy açuvıñ bar soñ sinéñ minde? diy.

Büré eyte:

— Nik açuvım bulmasın, diy, soñ sin miné niçeme-niçe ret aldadıñ, diy.

— Eñ, cüler Büré, diy Tölké. Miném, diy, niçe yıllar buyına bér cirge de barganım yuk, diy, min niçeme-niçe yıllar buyına méne şuşı tav başında kerzinke ürép gomér item, sin de yuknı uylap yörme, méne kerzinke ürérge öyren. Sinéñ bélen béz kerzinke ürép, anı bazarlarga iltép satarbız, tamak ta tuk bulır, kaygı da bulmas, diy.

Şunnan soñ Tölké kerzinke töbén yasadı da, diy, şul kerzinke töbéne Büréné utırtıp, üze kerzinkenéñ eylesesén üre başladı, diy. E üze haman söylene, diy: “Méne sin miném niçek ürgenné karap tor, öyrengeç üzéñ de şulay matur itép üre başlarsıñ”, dip. Büré buysına indé monıñ süzéne, ışana moña.

Yarar. Tölké kerzinkené üre bara, e Büré “Min de kerzinke ürérge öyrenem” dip, anıñ ürgenén karap utıra, diy. Üre-üre torgaç Tölké şaktıy biyik ürdé, diy. Bürénéñ

⁸ Kavız: Su tégérmené ulagı.

başınnan yugarı yagın taraytkannan tarayta barıp, kerzinkené Büré çıga almaslık itép ürép bétérdé, diy.

Şunnan soñ Tölké:

— Yarıy, Büré dus, isen bul! dip eytté de, diy, üzé sızdı, diy.

Büré:

— Ah, sin nayan! dip, Büré Tölkénéñ artınnan kuvıp kitmekçé bulıp kuzgalıp karagan idé, diy, kerzinkeden çıga almadı, diy. Ozakta ütmedé, bazarga baruvçılar kilép citép Büréné ütérép, arbaga salıp alıp kittéler, diy. Büré bétté, nayan Tölké üz yulına kitté, di

6. ARSLAN, TÖLKÉ, BÜRE⁹

Bérvakıtnı av avlarga çıktılar. Bér kır işegé, bér kır kecesé, bér bursık tottılar. Bu nerselerné öçésé arasında büléşerge utırdılar. Arslan eytté Bürége: “Öçébézge bül bolarnı!” didé. Büré üzene kır işegén aldı: “Bu miña”, didé. Arslanga kır kecesén birdé: “Bu Arslan hezretke”, didé. Tölkége bursıknı birdé. Arslan gayretlendé de Bürénéñ başın çaptı, Bürénéñ başı yarıldı.

Tölkége eytté: “Sin bül!”, didé. Tölké bülerge totındı. Kır işegén birdé Arslanga: “Busı ırte bélen aşarga”, didé. Kır kecesén birdé: “Busı köndéz aşarga”, didé. Bursıknı birdé de: “Busı kiç aşarga”, didé. Öçésén de Arslanga birdé.

Arslan eytté: “Berakalla, bu feraiz gıylémén¹⁰ siña kém öyretté?” dip. Tölké Bürége işaret kıyldı: “Monı başına kızıl bürék kiygen öyretté”, didé.

⁹ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, s. 42’den alınmıştır. Metin, Kayum Nasıyri el yazmalarından alınmıştır. Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçi, Kérés Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Cemaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989, s. 27; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, s. 22’de de yayınlanmıştır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom 1 Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariiev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, ss. 27-28’de de Rusça’ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

¹⁰ Feraiz gıylémé: Miras bülöv gıylémé (dini).

7. ABZAR YASAVÇI TÖLKÉ¹¹

Bér zaman Arslan tavıklar ürçétérge yaratkan hem şörüg kıylgan.¹² Şulay bulsa da, tavıkları az ürçégen. Gacep te tügél, anıñ öçén alarga bik irkén bulgan: kaysı kaya yörgeñ, kaysın urlagannar, kaysı yugalğan. Arslan bu zıyannardan kotılır öçén uylagan abzar yasatırğa. Yasatkan bu bik olı itép abzar. Aşamak, éçmek urınnarı üzaldına bulıp, kunaklar öçén de, yörér öçén de üzaldına bulgan. Şulay bulsa da haman tavıklar artmagan.

Bér zaman Arslan-Kiyikke kilép eytkenner, Tölké bik osta abzar yasarga, dip. Arslan, şul heberné işétép, Tölkéné çakırtıp eytken: “Şulay dip işéttém, mömkin bulsa, rehım itép yasap birsegéz le”, dip. Tölké, baş östé, dip Arslan süzén kabul itép, canferman abzar yasarga totınıp, tiz zaman abzarnı tamam kıylgan.

Abzarnı karagannar. Koymaları biyik bulıp, aşamak, éçmek urınnarı hezer bulıp, yoklıy torgan urınnarı başka bulıp, yomırka sala torgan urını üzaldına bulıp, hiç zıyan kilmeslék itép yasalğan. Arslan abzarnı yahşı kürép, Tölkége küp bülekler birgen. Şulay bulsa da, herköñ bér tavık yugalğan. Bu eşke heyran kalıp, Arslan karavıl kuygan. Karavıl kuysa, şul uk abzar yasagan Tölké totılğan: Baksañ, şul urlıy iken. Abzar yasaganda, hiçkém belmeslék itép, üzé kérérlék kéne tişék kaldırıp yasagan iken.

¹¹ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, s. 43’ten alınmıştır. Metin ilk kez, Arap alfabesiyle yazılan; Taip Yahin. **Dafgılkesel Min Es-Sabi ve Es-Sabiyet.** Kazan: Tipo-Litografiya İmperatorskogo Universiteta, 1900, ss. 4-5’te yayınlanmıştır. Arap alfabesinden Kiril alfabesine aktarılırken, masal metninde cümle yapısı ve kelime hazinesi bakımından değişiklikler yapılmıştır. Örneğin; Arap alfabesiyle basılan metinde yer alan “hediye” kelimesi, Kiril harflerine aktarılırken aynı anlama gelen “bülek” kelimesi ile değiştirilmiştir. Ayrıca metnin sonunda, bu hikâyeden çıkarılması gereken ders ile ilgili birkaç cümle de Kiril harflerine aktarılırken atılmıştır. Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 23-24’te de yayınlanmıştır.

¹² Şörüg kıylgan: Karar kılğan, kéréşken.

8. TORNA BÉLEN TÖLKÉ¹³

Torna bélen Tölké dus buldılar, diy, aşka deşéstéler, diy. Evvelé Tölké deşté, di; Tarı butkası péşérdé, diy. Tarı butkasın karbız turıy torgan say gına tabakka sostı, diy. Tornanı deşép kildé, diy. Turna

— Aşa, kunak, dip eytté, diy, Tölké. Torna “tuk” ittérép çukıy, diy, bér yarma da élekmiy, diy. Tölké üze yalap kına ala iken. Şunnan torna eytté, diy:

— Tölké dus, sin sıyladıñ, indé min sıylarmın. Çakırğaç barırsıñ, dip eytté, diy.

Torna péşérdé, diy, sötlé çumar. Anı sostı, diy, göbége. Kilép deşté, diy, Tölkéné kunakka. Tölké kitté, diy, kunakka. Aşarga utırdılar, diy. Tölkénéñ avızı şulpaga gına citté, çumarga citmiy, diy. Torna üze “tuk” ittérép çumarın gına élektérép ala, diy. Şunnan eytté, diy:

— Tölké dus, sin de sıyladıñ, min de sıyladım, bik rehmet, dip eytté, diy.

¹³ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, s. 44'ten alınmıştır. Metin, G. Tolımbay tarafından 1936 yılında Tataristan'ın Apas ilçesi Tanay-Turay Köyü'nde Kelimulla Ehmedişin'den derlenmiştir. Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleré İkençé Kitap.** Tözüvçileri: G. Beşirov hem Hamit Yarmi. Kazan: Tatknigoizdat Matur Edebiyat Redaksiyesi, 1956, s. 305; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçi, Kéréş Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989, s. 18; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, s. 40; **Yeşegen Diy, Bulgan Diy: Ekiyetler.** Tözüvçi, Kéréş Mekale hem İskermeler Avtorı: Lenar Camaletdin. Kazan: Megarif Neşriyatı, 2000, s. 7'de de yayınlanmıştır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom 1 Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariiev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, s. 34'te de Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

9. GAKILLI HEYLE HİKAYETÉ¹⁴

Bérkönné Eteç batır irék açar öçén avıldan çitke çıkkın, iméş. Anda bér divar¹⁵ östéne ménép, arı-biré karanıp, dönyanıñ, irkénlégénen, sahranıñ huşlıgınnan keyéfé kilép, kanatların kagıp kıkırıp cibergen, iméş. Ul cirde bér Tölké bar iken. Eteçnéñ tavişın işétép: “Monı miña ħoday birdé!” dip, divar töbéne kilgen.

Eteç, monı kürép:

— Siña ni kirek, ni yomışın bar? digen. Tölké eytken:

— Min şherden kaytıp kilemén, sinéñ bik huş avazıñnı işétép, tavişınnan lezzet alayım dip, sinéñ yanıña kildém, digen. Şherde bér yaña ħeber işéttém, şunı da siña eytesém kildé, digen.

Eteç:

— Ul nindiy ħeber, söyleçé, işétiyim, digeç, Tölké eytken:

— Şuşı könnerde patşa ħezretleré ferman¹⁶ kılğan: miném yortımda, yagni kul astımdağı bar ħalık bér-béré bélen dus bulsınnar, tatu torsınnar, küñéllerénen usallıkların çıgarsınnar. Köçlé köçsezge kul suzmasın, arslan devenéñ¹⁷ muyının özmesén, ét tölkénéñ tunın yırtmasın, tölké tavıknı buvmasın, tilgen çıpçıknı almasın, büré bélen kuy bér abzarda torsınnar, kügerçén bélen karçıga bér oyada tınıç torsınnar, dip boyırgan, digen. Alay bulgaç béznéñ arabızda yatlık bulmasın, küñéllerébézde bér-bérébéz ħakında yamanlık bulmasın. Eteç dus, sin divar östénen töşép, miném yanıma kil, iké dus berge koçaklaşıp yerik, patşa fermanın ciréne citkergenné ilge kürsetik, digen Tölké.

¹⁴ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 45-46’dan alınmıştır. Metin ilk kez, G. Feizhanov’un 1890’da Kazan’da yayınlanan “Hikayet ve Mekalet” adlı eserinde yayınlanmıştır (age. s. 386). Bu masal ayrıca; **Kümiş Silu Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi: Naile Velitova. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1993, ss. 236-237; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçi, Kéréş Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989, ss. 28-29; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 18-19’da da yayınlanmıştır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom 1 Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, ss. 34-35’te de Rusça’ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

¹⁵ Divar: Sténa.

¹⁶ Ferman: Boyırık.

¹⁷ Dewe: Tewe koşı.

Eteç, Tölkénéñ süzleréne kolak salmıyça gına, divarnıñ ikénçé yagına karap tora iken, diy.

Tölké eytken:

— Ey, Eteç dus, sin patşa fermanın iséñe alasıñ kilmiymé, miném eytken süzéme kolak salmıysıñ, kiré yakka karap torasıñ, digen.

Eteç cavap birép eytken:

— Tukta elé, avıl yagınnan arık tunlı, zur kolaklı, ozın koyırlı bér canvar bu yakka taba çabıp kile, şul nindiy hayvan iken, dip heyran bulıp karap toramın, digen.

Tölké bu süzné işétkeç, Eteçné avlamak kaygısı kalmıy, üzéne sıyınırğa urın ézliy başlıy.

Eteç eyte:

— Nik tınıçsızlanasıñ? Tukta elé, ul monda kilsén, küriyik, ul nindiy hayvan iken? digen.

— Süzéne karaganda étke oşşıydır, anıñ bélen küréşüvde küp heyér yuk. Kilép miné küre kalsa, tunımnı yırtmıy kalmas, digen.

Eteç eytken:

— Sin ni söylisén? Patşa hiçkém bérkémge zolım itmesén, dip boyırgan digen idéñ. Alay bulgaç étnéñ ni kuveté bar bézge tiyerge? digen.

Tölké eytken:

— Dörés, şulay bulsa da, aña kürénmegeném heyirlérek. İhtimal, ul patşanıñ fermanın işétmegendér, dip, bér yakka kaçıp kitken, iméş.

Eteç te, anıñ heyleséne heyile korıp, yavızlıgınnan kotılğan, iméş.

10. ETEÇ BÉLEN TÖLKÉ¹⁸

Tölké bérvakıtı ağaç yanınan ütkende kürde, ağaç başında bér Eteç utıra.

Eteçke eytté:

— Ey, dus, ağaç başınan töşmiyséñmé, cemegat bulıp bérge namaz ukır idék, didé.

Eteç eytté:

— Elé hezér de imam ağaç artında yoklap yata, imamı uyat! didé.

Tölké karadı, kürde: ağaç artında bér ét yata. Kurıktı, kaçıp kite başladı.

Eteç eytté:

— Kaya barasıñ, cemegat bulıp namaz ukırbız, didé.

Tölké eytté:

— Tukta, sabır it, teharetém bozıldı, teharet yañartıp kiliym, didé de, koyrığın küterép sızdı.

¹⁸ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 45-46'dan alınmıştır. Kayum Nasıyri el yazmaları arasında bulunan bu masal; **Kayum Nasıyri Saylanma Eserler İki Tomda, Bérénçé Tom.** Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1974, ss. 203-204 ve **Kayum Nasıyri Saylanma Eserler Dört Tomda, 3 Tom.** Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 2005, s. 103'te "Tölki Birlen Eteç" adıyla yayınlanmıştır. Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçi, Kérêş Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989, s. 17; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, s. 23; **Yeşegen Diy, Bulgan Diy: Ekiyetler.** Tözüvçi, Kérêş Mekale hem İskermeler Avtorı: L. Ş. Camaletdin. Kazan: Megarif Neşriyatı, 2000, s. 7'de de yayınlanmıştır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom I. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, s. 36'da da Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

11. AÇ ÉT BÉLEN BÜRÉ¹⁹

Bér Ét kartaygan. Kartaygaç, örmegeç, anı hucası kuvalap çıgargan. Bu aptırap kırğa çıgıp kitken. Moñarga kırdı Büré oçragan. Büré eytken:

— Ét dus, sin nişlep yöriséñ? digen.

— Nişlep yörüm, iyem kuvalap çıgardı. Kartaydım, öre almıym. Öç kön bérnerse de aşaganım yuk, digen.

— Aç bulgaç, eyde miném bélen, digen. Min siné aşamakçı idém, hüzér aşamıym, jellim, digen.

Kırdı bér at yalgız yörüy iken. Étné şunıñ yanına iyertép bargan. Büré bargan da atnı koyırına asılınan, sin karap tor, digen Étke. Büré tartıp atnı tamam çümeştergen. Şul çağında Étke eytken Büré: “Küzém akaydımı?” digen. Ét Büré küzene karagan, isé kitken. “Küzéñ akaydı”, digen. Şulay digeç, Büré atnı cibergen de, at çümeklep kitép yığılgan. Şunnan Büré, atnıñ bugazın çeynep, ütergen. Bugazın çeynegen de anıñ kazılık turın ayırgan: “Méne siméz töşén kön de kilép aş, siña baytakka citer”, digen. Üzé kitken.

Yarar. Ét bér kön kilép aşıy, iké kön kilép aşıy. Aç Étke bu at bér atnaga citken. Şul atnı aşap bétérgeç, añarga bér Ét oçragan.

Tuk Ét:

— Niñel, nişlep yöriséñ, dip soragan. Kilüvçé Ét eytken:

— Min aç, digen. İyem yarlı, aşarga bérnerse de birmiy, digen.

— Aç bulsañ, eyde miném bélen, digen. Bu da, Büré kébék, yalgız at artınnan bargan. Étke eytken: “Siña: küzém akaydımı?” dip eytermén. “Sin karap tor”, digen. Ét kitté, diy, at artınnan, tégésé utırıp karap tora.

¹⁹ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, s. 48’den alınmıştır. Metin, G. Tolımbay tarafından 1936’da Tataristan’ın Apas ilçesi, Tanay-Turay Köyü’nde Kelimulla Ehmedişin’den derlenmiştir (age. s. 387). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçi, Kéréş Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989, ss. 48-49; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 24-25’te de yayınlanmıştır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom I. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, ss. 36-37’de de Rusça’ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

Bu barıp asılındı, diy, atnın koyırına. Asılıngaç sorıy: “Küzém akaydımı?” diy. Tégé eyte: “Yuk elé, akaymadı”, diy, dörösén eyte. Ul da bulmıy, at taza bulgan bulırğa kirek, Étke tipken de Étné elle kaya oçırgan. Karap torgan Ét şunda eytken:

— Méne akaydı indé küzén, digen.

12. KECE BÉLEN BÜRÉ²⁰

Borın-borın zamanda bulgan, diy, dev sakallı, bik akıllı bér Kece. Anıñ bulgan, diy, öç betiyi. Tagın bulgan, diy, bu Kecenéñ bér kuvışı. Kece öç Betiyi bélen şul kuvışta rehet-rehet tora iken, diy. Köndézlerén Kece yeşél bolınnarda, kiñ tugaylarda aşap-éçép yöriy iken de kiç bulgaç, cırlıy-cırlıy balaları yanına kayta iken:

Tavdan tavga yöriymén,

Tav ciméşe cıyamın.

Kırdan kırga yöriymén,

Kır ciméşe cıyamın.

Bér imiyime söt cıyam,

Bér imiyime may cıyam.

— Açıgız, balakaylarım! dip, işék töbéne kile iken, diy. Kece betileré öynén işégén açıp cibereler iken, diy. Kece öyine kére de betilerén imézép, tamakların tuydıra iken, diy. Şulay itép kön artınnan kön üte, tañ ata da kiç bula, kiç artınnan tön cite. İrte torgaç, Kece tagın yeşél bolınnarga, kiñ tugaylarga çıgıp kite, diy, kiçén tagın şulay cırlıy-cırlıy kayta, diy. Bolarga yañgır ütmiy, cil timiy, tamakları tuk, ösleré bötén, diy.

Bérvakıtnı sorı Büré bolarnı sagalap yöriy başlagan. Kecenéñ kiçén şulay cırlap kaytkanın işétken de anıñ cırların otıp kalgan, diy.

²⁰ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 49-51'den alınmıştır. Bu metin ayrıca; **Kece Bélen Büri.** Red. H. Yarmi. Kazan: Tatgosizdat, 1944; **Ekiyetler.** Tözüvçisi: H. Yarmi. Kazan: Tatgosizdat Yeşler-Balalar Edebiyatı Sektörü, 1947, ss. 45-48; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: G. Beşir, H. Yarmi. Kazan: Tatgosizdat Yeşler-Balalar Edebiyatı Sektörü, Kazan:1950 (Dış kapakta 1949), ss. 13-16; **Tatar Halık Ekiyetleré İkençé Kitap.** Tözüvçileri G. Beşirov hem H. Yarmi. Kazan: Tatknigoizdat Metur Edebiyat Redaktsiyesi, 1956, ss. 283-285; **Tapkır Yigit: Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi: K. G. Kotdusova. Kazan: Tatknigoizdat Yeşler-Balalar Edebiyatı Redaktsiyesi, 1956, ss. 13-17; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi: Halide Gatina. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1974, ss. 117-120; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçi, Kérés Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989, ss. 55-57; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 25-28; **Balalarga Ekiyetler.** Tözüvçisi: Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 2000, ss. 163-166; **Yeşegen Diy, Bulgan Diy: Ekiyetler.** Tözüvçi, Kérés Mekale hem İskermeler Avtorı: L. Ş. Camaletdin. Kazan: Megarif Neşriyatı, 2000, ss. 19-21'de de yayınlanmıştır. Lenar Camaletdin tarafından hazırlanan ve 1989 ve 2000 yılında yayınlanan kitaplarda, masalın; Zarif Möeminov tarafından 1938'de Tataristan'ın Möslim ilçesi Tilençi Köyü'nde derlendiği bilgisi bulunmaktadır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom I. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupidelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, ss. 37-40'ta da Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

Méne bérkönné, Kece öyinnen çıgıp kitkeç, Büré, Kece bulıp cırlıy-cırlıy, işék töbéne kilgen:

Tavdan tavga yörimén,
Tav cimésé cıyamın.
Kırdan kırga yörimén,
Kır cimésé cıyamın.
Bér imiyime söt cıyam,
Bér imiyime may cıyam.

— Açığız, balakaylarım! dip kıçkırgan, diy.

Kece betileré işékné açmagannar, diy.

— Sin béznéñ eni tügél, sinéñ tavışın bik yemséz, dip eytkenner, diy. Annarı béznéñ eni bu vakıtta kaytmıy. Ul kiç bulgaç kına kayta, dip eytkenner, diy.

Bürénéñ, bik açuvı kilgen, diy, ul télén taptatıp, tavışın néçkertér öçén, tup-turı timérçége kitken, diy.

Su buyında alaçıkta Ayu timér suga iken.

— İsenméséz, Ayu dus! dip eytken, diy, Büré.

— Bik heybet elé, Büré dus! dip eytken, diy, Ayu.

Büré, isenlék-savlık soraşkannan soñ, Ayuga eytken, diy:

— Ayu dus, miném télémné yukartıp birsene, dip eytken, diy.

Ayu Bürénéñ télén yukartırğa rıza bulgan, diy.

— Béz barıbér şul eş bélen keséplenebéz, dip eytken, diy, eş hıakı bér sarık bulır, ul bulmasa iké beren kitérseñ de yarar, dip eytken, diy.

Büré sarık kitérmekçe bulgan. Şunnan soñ bolar eşke totıngannar. Büré télén çıgargan da sandalga kitérep salgan, di; Ayu, ciñ sızganıp, anı çükérge totıngan, diy. Büré başta çınap cibergen, annarı, çıdıy almıyça, ulap cibergen. Şulay da tüzgen, diy. Şunnan soñ anıñ télé yıp-yuka bulıp kalgan, diy.

Hezer Büré, nek Kece şikéllé, néçke tavış bélen cırlıy-cırlıy, işék töbéne kitken, diy.

Tavdan tavga yörimén,
Tav cimésé cıyamın.
Kırdan kırga yörimén,

Kır ciméşé cıyamın.

Bér imiyime söt cıyam,

Bér imiyime may cıyam.

Kece betileré, Büréné enileré dip bélép, işékné açıp cibergenner idé, diy, aç Büré alarnı bérem-bérem yotkan da urmanga kérép kitken, diy.

Kiç bulgaç, Kece evvelgéçe cırlıy-cırlıy öyine kaytsa, öynéñ işégé töbéne çaklı açık kalgan, Betileré yuk bulgan, diy.

— Miki-ki-ki, miki-ki-ki, balakaylarım, séz kayda? dip kıçkırgan, diy. Aña cavap birüvçé bulmagan, diy.

Şunnan soñ Kece, bik kaygırıp, Büré ézénnen tup-turı urmanga çapkan. Büré urman buyında koyaşta korsagin cılıtıp yata, iméş. Kecenéñ çabıp kilüvé bulgan, Bürénéñ korsagin mögézé bélen aktarıp taşlavı bulgan, Kece betileré öçésé de Büré korsagınnan çabışıp kilép çıkkannar, diy. Kece, öç Betiyin iyertép, söyine-söyine öyine kaytıp kitken, diy.

Alar tagın élékkéçe rehet tormış ite başlagannar. Şulay da Büré tagın kilér dip, Betilerémné tagın aşap kiter dip, Kece gél kaygırıp yöriy iken, diy.

Bérkönné Kece, öç Betiyi bélen, bér tar gına tiren çokır kazıgannar, diy, çokırınıñ östéne yalgançı gına itép çıbık-çabık tüşegenner de çokır kırıyına küp itép salam öygenner, diy.

Yöriy torgaç Büré bik açıkkın da, diy, Kece betilerén aşap bulmasını iken dip, tagın yulga çıkkın, diy. Yartı yulda Kecené oçratkan da, diy, aldaşırga totıngan, diy.

— Min siné kunakka deşérge dip kiledér idém, Kece dus, dip eytken, diy.

Kece aña eytken:

— Eyde, alaysa, Büré dus, élék miña kérép çey éçép çıgıyk, annarı siña da citéşérbéz, dip eytken, diy.

Kileler-kileler, diy, bolar. Kece Büréné tup-turı elégé heylelé çokırğa taba alıp kilgen, diy. Kece üzé çokırını sizdérmiyçe géne sikérép çıkkın, diy, Büré çokır töbéne metelép, barıp töşken, diy.

Kece balalarına deşken, diy:

— Miki-ki-ki, miki-ki-ki, balakaylarım, şırpı kaya? Ut törtégéz, yansın Büré, yözé kara! dip kıkırgan iken, diy, Kece betileré salam östéne ut törtép, anı çokırğa işép töşérgenner, diy.

Çokır töbénde çatır-çotır yana başlağaç, Büré yalınırğa totınğan, diy:

— Kecekeyim, kolagım péşe, tartıp al!

Kece aña östen kıkırgan, diy:

— Balalarımın aşaganda bik şep idé, kıkıra-kıkıra yan!

Bérazdan Büré tagın kıkırıp cibergen, diy:

— Kecekeyim, başım péşe, tartıp al!

Kece aña östen tagın kıkırgan, diy:

— Balalarımın aşaganda bik şep idé, kıkıra-kıkıra yan!

Büré şunda yanıp ülgen, diy. Kece öç Betiyi bélen, cırlıy-cırlıy, Büréné şul çokırğa kümép kuygannar, diy. Annan soñ tagın élékkéçe rehet-rehet gomér ite başlagannar,diy.

13. KETEN İVANIÇ²¹

Borın zamanda Tölké bélen Büré ozak vakıtlar béрге dus kına yeşegenner, diy. Büré yeş, taza vakıtta aşarlarına alıp kayta torgan bulgan. Bér zamannı Büré kartaygan, üz tamagın da tuydıra almıy başlagan. Tölké uylap-uylap torgan da, tukta elé min üzém çıgıp karıym, dip çıgıp kite. Barıp kére bu urmanga. Yöriy torgaç oçrıy moña Maçı. Karap tora Maçıga, “kürgeném yuk idé, bu bik intérensıy hayvan iken”, dip. Maçı da, Tölkéné kürgeç, yonnarın kabartıp cibere. Tölké sorıy Maçıdan:

- Sin, ipteş, kaylardan kilesén, diy.
- Min urmannarnı tikşérérge çıktım, diy Maçı.
- Alay bulgaç, diy Tölké, eyde bézge, kunak iterbéz, diy.

Maçı ısanır-ısanmas kına Tölké bélen kite. Ul arada Maçı bik açikkanlıktan béráz dulap ta ala, bu Tölké öçén bik kızık toyıldı indé. Bérvakıt kart Büré kaytıp kére. Tölké eyte:

- Kayttıñmı?
- Kaytuvın kayttım, tik bérnerse de alıp kayta almadım, diy.
- Tukta elé, sin aşıkma, bézde bér kunak bar, uçastkovoy inspéktor, urmannarnı tikşérérge kilgen, Ketén İvaniç, diy. Anı sıylarga kirek bulır indé, bér aşaganda bér sarık, bér ügéz aşıy iken, kayan bulsa da tabarga kirek, diy. Şulay digeç, Büré kurkıp çıgıp kite. Bara torgaç oçrıy Ayuga.
- Kaya bolay aşıgasın? diy Ayu.
- Uçastkovoy inspéktor kilgen, diy, şunı sıylarga bér sarık bélen bér ügéz tabarga kirek, şuña aşıgam, diy Büré.

²¹ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 53-54'ten alınmıştır. Metin, Halide Gatina tarafından 1945'te Tataristan'ın Bua ilçesi, Çeçkap Köyü'nde Kayum Reşitov'dan derlenmiştir (age. s. 387). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçi, Kérés Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989, ss. 61-62; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 20-22; **Balalarga Ekiyetler.** Tözüvçisi: Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 2000, ss. 48-50; Halide Gatina. **Vakıtında Tabılğan Yakutlar:Ekiyetler, İstelikler hem Hatlar.** Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 2006, ss. 9-10'da da yayınlanmıştır. Halide Gatina'nın 2006'da yayınlanan eserinde yer alan metinde cümle yapısı ve kelime bakımından küçük değişiklikler bulunmaktadır. Örneğin, bizim kullandığımız metindeki kedi anlamına gelen “maçı” kelimesi, Gatina'nın kitabında “meçi” olarak yer almaktadır. Ayrıca devrik cümlelerin kurallı hâle getirildiği de dikkati çekmektedir. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom I. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariiev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, ss. 43-44'te de Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

— Eyde, bérge ézliyk, diy Ayu.

Kiteler bolar ikev. Bara torgaç oçrıy bolarga Kaban duñgızı. Aña da şul uk helné söylep bireler. Ul da kurkuvınnan bolar bélen kite. Şulay öçev söyleşep torganda küreler bér Kuyan uzıp bara. Anı da çakırıp alalar da helné söylep bireler. “Siña elle nindiy eş bulmas, svyaznoy bulırsıñ”, diyeler.

Yarar, bolar dürtev buldılar indé. Kiteler sarık bélen ügéz ézlerge. Hezér Kuyannı cibereler kayda nindiy kötüv barlıgın bélérge. Kuyan kilép eyte kayda kötüv barlıgın. Büré sarık alıp kilérge tiyiş, e Kaban duñgızı bélen Ayu, ügéz alıp kilérge.

Yarar, totıp kildéler bolar bér sarık bélen ügéz. Kuyannı çakırıp alalar da cibereler Tölké öyine, Maçı bélen ikésén kunakka çakırırğa. Tölké sorıy:

— Nerseler hezérledégéz soñ, kunakka? diy.

— Bér sarık, bér ügéz, diy Kuyan.

— Bar, kaytıp eyt, ul gına citmiy, diy. Tagın bérer tuş it tapmasalar, üzlerén aşap bétérér ul, diy Tölké.

Kuyan kaytıp söylegeç, tagın ézlerge çıgıp kiteler bolar. Büré bér sarık, bér tay alıp kile. Şunnan soñ Kuyannı Tölkége cibereler. Hezér çamaga kildé bulsa kirek, Tölké bélen Maçı barırğa bulalar.

Ayu eyte: “Nindiy hayvan iken bu, kaçıp karap torıyk elé”, diy. Ayu narat başına ménép kaç, Kaban duñgızı bér çokırğa kérép yata, Büré de üzene urın taba, Kuyan yafrak astına kérép kaç.

Maçı bélen Tölké kileler. Maçı sırtların küpértép, mıyıkların turaytıp tora. Kilép citüvge tuşka taşlana da ey “mırav-mırav” dip aşıy başlıy bu. Tégeler kaçkan cirden géne, “malı-malı dip eyte bit, névjéli haman az iken?” dip söylenép yatkanda péçen östénen bér tıçkan uzıp bara iken, Maçı şunıñ östéne taşlangan. Kaban duñgızı, üz östéne sikére dip bélép, yatkan çokırınnan çıgıp çaba. Ul arada Maçı Ayu kaçkan narat başına ménép kite. Ayu da artınnan méne dip bélép, kurkuvınnan ağaç başınnan yığılıp töşe. Citmese, Kuyan turısına töşken iken, ul da monıñ yığılıp töşkenén kürgeç, yafrak astınnan çıgıp kaç. Bolarnı kürép Büré de kaç.

Şulay itép, bolar dürtésé de Maçıdan kurkıp çıgıp kaçalar, diy. E Maçı bélen Tölké ikev géne kalıp, it aşap, elé de bulsa rehet, dus yeşiyler, diy, elé.

14. KECE BÉLEN SARIK²²

Élékké zamanda bulgan iken, diy, bér kart bélen karçık. Alarnıñ bulgan bér atları, bér ügézleré. Vak maldan bér Kece bélen bér Sarıkları bulgan, diy.

Kart bik erséz, bértuktavsız eşke yöriy torgan bér kése bulgan, diy. Ul köné-töné Ügézne eşke cige iken, bér de yal yuk Ügézge. Ügéz, eşke yörüvden gaciz bulıp, avıraya başlagan.

Tota da Ügézne suya kart. Ügézne suyağaç, At ta uyly başly: “Miña da çirat citer, ahrı”, dip. Élékké zamanda kréstyanniñ tormışı avır bit indé. Bu Kartnı da yarlılık baskannan-basa bara. Akça kirek bula da Atnı da sata bu.

İndé monıñ kala hezér bér Kecesé bélen bér Sarığı gına. Kart bélen karçık üzara kiñeş iteler: “Ügézne suydık, Atnı sattık, térlék asrap torıp bulmas, ahrı, Kece bélen Sarıknı suyarga kirek”, diyler. Kece bélen Sarık bu süzlerné işeteler de üzara söyleşeler: “Bézge de çirat citer, ahrı, Ügézne suydı, Atnı sattı, eyde béz kaçıyk bulmasa”, diyler.İRte bélen hucaları yokıdan torgançı çıgıp sızalar bolar. Kece, mögézene élektérép, bér kapçık ta alıp çıgıp kitken, diy.

Baralar-baralar bolar, bara torgaç, kön kiçe taba eylenép, karañğı da töşe başly.

Bik kalın bér urman bula. Urman buyında kuvak töbénnen bér büré başı tabalar da: “Kirek bulır elé!” dip, büré başın kapçıkka salıp alıp kiteler bolar.

²² **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 57-58’den alınmıştır. Metin, Halide Gatina ve Hamit Yarmi tarafından 1953’te Tataristan’ın Elki ilçesi İski Salman Köyü’nde Mingali Fehretdinov’dan derlenmiştir (age. s. 388). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleré İkénçé Kitap.** Tözüvçileri: G. Beşirov hem H. Yarmi. Kazan: Tatknigoizdat Matur Edebiyat Redaktsiyesi, 1956, ss. 281-282; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi: Halide Gatina. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1974, ss. 100-101; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçi, Kéréş Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989, ss. 71-72; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 30-31; **Yeşegen Diy, Bulgan Diy: Ekiyetler.** Tözüvçi, Kéréş Mekale hem İskermeler Avtorı: L. Ş. Camaletdin. Kazan: Megarif Neşriyatı, 2000, ss. 22-23; **Balalarga Ekiyetler.** Tözüvçisi: Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 2000, ss. 120-121; Halide Gatina. **Vakıtında Tabılğan Yakutlar: Ekiyetler, İstelikler hem Hatlar.** Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 2006, ss. 119-120’de yayınlanmıştır. Lenar Camaletdin’in yayına hazırladığı 1989 ve 2000 yılında yayınlanan kitaplarda masalın Halide Gatna tarafından derlendiği bilgisi bulunmaktadır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom I. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, s. 42’de de Rusça’ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

Urman buylap bara torgaç, bolar bér ut yaktısı küreler. Kiteler bolar şul ut yaktısına taba. Ut yanına barsalar, anda un Büré utıra. Bu Büréler küp itép botka péşérgenner de, şuña may salıp aşap utıralar iken, diy. Kece bélen Sarıknı kürgeç, Bürélernéñ küzleré kıza. Bér Büré torıp eyte: “Bézge rızık ta üz ayagı bélen kildé, bu Kece bélen Sarıknı butkadan soñ totıp aşarbız”, diy.

Kece éşnéñ kay tirede yörgeñen şunda uk añlap ala da, eçé taviş bélen kıçkırap ta cibere: “İki-ki, miki-ki, kapçıktagı büré başı bit uniki!” dip. Şunnan soñ Kece kapçıktagı büré başın ııgarıp sanıy başlıy: “Bér büré başı, iké büré başı, öç büré başı”, dip, şul bér büré başın eylendére de sanıy, eylendére de sanıy.

Büréler bik katı kurkuga töşeler. Şunnan soñ aralarındagı bér zurrakları ekrén géne torıp çitke sıza. Anı köteler-köteler de, ul kaytmagaç, ikénçésé, öçénçésé... Şulay akrın gına tayalar bolar. Şulay itép, Büréler bér-bér artlı barısı da kitép yugala, diy. Kece bélen Sarık tuygançı botka aşap, ut yanında yatıp yoklıylar, diy. İrte bélen torıp: “Bolay kaçıp yörép bulmas, bézné géne asrarlar elé”, dip uylap, hucaları yanına kaytalar. Elé hamın şulay bérge yeşiyler iken, diy, bolar.

15. KECE HEM SARIK²³

Bérvakit bér kése Kece bélen Sarık alğan. Kış köné monıñ hayvannarı yeşiy torgan urını bik salkın bulğan. Şuña küre Kece Sarıkka arkasın térep yata da iken, bik eybet cılınıp yoklıy iken. Kece sarıkka eyte, diy:

— Sarık agay, kil, bész sinéñ bélen dus bulıyk. Min siné bérkayçan sözmem de, ayırım yörtmem de, şulay dus kına ceyén de, kışın da yeşerbéz. Kötüvde de berge-berge yörerbéz, dip.

Sarık ta bu kiñeske bik riza bula. Bu iké dus kış könén şulay bik tatuv gına ütkereler.

Kış üte, yaz kilép cite. Hucaları bolarnı kötügge cibere. Ceynéñ matur, cılı könnere de kilép cite. Şulvakıt Kece Sarık bélen dus bulğanın onıta.

Kötüvde Kecenéñ tigéz cirde géne yörmevén herkém béle.

Şulay bérkönné Sarık yılga çitende ülen aşıy iken. Monıñ östene yılga yarınnan tufraklar koyıla başlıy. Şunda Sarık başın kütere de:

— Kém anda yar başınnan miném öske tufraklar koya? diy.

Tégénnen, yar başınnan:

— Min, Kece morzañ, dip kéne cavap bire Kece.

Yortka kiç kunarga kayтка ta, Kece yort urtasına yata da, yanına Sarık kile başlasa:

— Miném yanıma kilme, sinnen is kile, kosam min, diy, Sarıkıñ yakın da cibermiy.

Cılı, matur könnernéñ ütkenén Kece sizmiy de kala. Suvık kış ta kilép cite. Şunda indé Kece oyatınnan Sarık yanına cılınırga kilmiy, abzarnıñ karañgı poçmagına kısıla da salkınnan déréldip yata.

Sarık monıñ tavişın işéte de:

— Kém anda, karañgı poçmakta, déréldi? dip sorıy.

— Kece méskénéñ, dip kéne cavap bire Kece.

²³ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçe Kitap).** Tomnı Tözüvçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, s. 59'dan alınmıştır. Metin, Tataristan'ın Aznakay ilçesinde yaşayan Zahri Möhemmetcanov'dan 1960 yılında derlenmiştir (age. s. 388). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 31-32; **Balalarga Ekiyetler.** Tözüvçisi: Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 2000, ss. 148-149'da da "Kece Bilen Sarık" adıyla yayınlanmıştır.

Sarık moña:

— Yanıma yatkızır idém de, minnen is kile, sin kosarsıñ, diy de, üzé yortka
çıtıp, ap-ak kar östéne yata.

16. AYU ULI ATİLEHMETGEREY²⁴

Borın-borın zamanda bér avılda bér kart bélen karçık torgan. Alarnıñ bér kızları, bér sıyırları bulgan.

Bérkönné bolarnıñ sıyırları kaytmıy kalgan. Kızları sıyır ézlep kitken. Bara torğaç urmanga cite de adaşıp kite bu. Monı Ayu totıp ala da üzénéñ önene alıp kérép kite. Bérniçe yıl önende saklap tota da, üzene hatın ite. Bolarnıñ bér balaları tuva. Anası aña Atilehmetgerey dip isém bire. Şulay yeşep toralar bolar. Ayu it kitere, hatın anı péşere, Ayu çi kilés aşıy. Ulı, ay üsesén kön üsép, yégérmé biş könde yégérmé biş yeşlék bahadır bula. Edem köçé citmeslék köçlé bula.

Könnerden-bérkönné enisé moña söylep bire, şulay-şulay, ulım, min kesheler arasında yeşiy idém. Sıyır ézlep çıkkın köyge atañ miné urmanda totıp alıp urlap kitté, diy. Min keshelerné bik sagınam, diy. Ulı eyte aña: “Alaysa min bér sandık yasıym, diy, siné şuña utırtıp, kesheler yanına iltép kuyıym, diy. Sin bolay dönya kürmiyçe, goméréñné cir astında ütkeréséñméri”, diy. “Yuk, yuk, diy enisé, hiç riza bulmıy, atañ ikébézné de üterér”, diy.

Alay da yasıy ulı bér sandık. “Kérép kara elé, eni, bu sandıkka”, diy. “Yuk, kermim de, kürsetme de, atañ sizse kön de kürsetmes. Ülse, kotılırbız”, diy. “Sin kérép kéne kara, utırıp kara çügelep”, diy ulı. Enisé kérép utırgan idé, ulı şart itép yabıp ta kuydı, arkasına utırtıp, alıp çıgıp ta kitté.

Baralar bolar, baralar. Bervakit enisé eyte: “İy ulım, kile atañ, min monda işetép yatam”, diy. Ulı borılıp karagan iken, avızın açkan, ajgırıp, agaçlarga beréle-sugıla Ayu kart kile. Bu sandık eçénnen enisé kıkıra: “Kaldır miné, kaldır, diy, totsa ikébézné de ütere, sin kaç”, diy. “Yuk, diy, kaldırmıym”, diy ulı. Ayu indé citép ük kile. Atilehmetgerey bér karagaynı sındırıp alıp, Ayuga sugıp cibere. Kart altı karagaynı sındırıp, cidénçésene berélép ülép kala.

²⁴ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, s. 62’den alınmıştır. Metin, F. Ahmetova tarafından 1969’da Omsk’un Bolşiriçe ilçesi Olı Kül Köyü’nde Tekiya Tuktamitova’dan derlenmiştir (age. s. 388). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçi, Kérés Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989, ss. 63-64; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 32-33’te de yayınlanmıştır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom I. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, ss. 45-46’da da Rusça’ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

Ul arada bolar bér avılga kilép citeler. Ulı töşére sandığın, enisén çıgara da eyte:

— Méne siña öy kotlık, miña bir yul kotlık, diy.

Enisé cılıy, üzé bélen kaldırmakçı bula ulın. “Kal, diy, béрге torıyk”, diy.

— Kalır idém de, diy Atıleḡmetgerey, min keshéler arasında yeşiy almam şul, diy. Bérsén suksam, bişésé üler, diy.

Şulay dip kitép bara. Enisé elé de bulsa sıktap-ilep, ulın sagınıp yeşiy, diy.

17. AYU BÉLEN ÖÇ KIZ²⁵

Borın zamanda bér karçıknıñ öç kızı bulgan, diy. Olı kızı monıñ gél “cilekke baram” dip aptırata iken, diy.

Bérkönné ipteş kızları bélen cilek cıyarga kitken bu. Urmanga barıp cilek cıya başlagannar iken, tégé kızını Ak ayu küterép alıp kitken, diy. İpteş kızları monı kürép kurkıp kaytıp kitkenner. Bu kızını enisé köte-köte de, kaytmagaç, ipteş kızlarına bara sorarga.

— Miném kızım kaytmadı, kaya ul? diy.

— Sin kızınıñ kötme indé, anı Ak ayu alıp kitté, digenner.

Enisé cılıy-cılıy kaytıp kitken, diy.

Bérniçe könnér ütkeç ikénçé kızı da “cilekke baram” dip aptırata başlıy. Busı da ipteş kızları bélen cilekke kite. Cilek cıya başlavlardı gına bula, monı da Ak ayu küterép alıp kitken, diy. İpteş kızları kurkıp kaytıp kiteler. Kızlar öyge kaytalar, e tégé kızınıñ enisé köte-köte, bu yuk. Tagın kite ipteş kızlarına. “Kötme indé sin kızınıñ, anı Ak ayu alıp kitté”, diyeler tégeler. Enisé cılıy-cılıy öyine kaytıp kitken, diy.

Küp te ütmey öçénçé kız “cilekke baram” dip aptırata başlagan. Eniséneñ ciberesé kilmiy, “İké apañnı da Ak ayu alıp kitté, siné de alıp kiter”, diy. Alay da kız çıgıp kite. Barıp cilek cıya gına başlagannar iken, bu kızını da Ak ayu küterép alıp kitken, diy. Enisé kızını köte-köte de, kaytmagaç, kaygırıp ipteş kızlarına bara. “Sin kızınıñ kötme indé, anı da Ak ayu alıp kitté”, diyeler. “Öç kızımnan bérse de kalmadı”, dip cılıy-cılıy, öyine kaytıp kite enisé.

Monıñ zur kızı bik ütkén bulgan iken. Ak ayu çıgıp yöriy torgan bulgan.

Bér de bérkönné eytken bu Ayuga:

— Min enige posılka ciberér idém, digen.

²⁵ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 64-67’den alınmıştır. Metin, Halide Gatina tarafından 1960’ta Orenburg’un Sakmar ilçesi, Kargalı Köyü’nde Heyet İsmegilyeva’dan derlenmiştir (age. s. 388). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçi, Kérêş Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989, ss. 66-70; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 34-37’de de yayınlanmıştır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom I. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, ss. 47-50’de de Rusça’ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

— Yarar, digen Ayu, hezérlep kuy, üzém iltép kaytírmín, digen. Olí kíz iñ kécé séñéllerén kapčíkníñ töbéne salıp, östéne aşy torgan eybérler, leveşler salıp, kapčíkníñ avızın beylep kuygan, diy. Ak ayu kaytkan, aşagan-éçken de posılkanı küterép ııgıp kitken, diy. Kíz eytken Ayuga: “Kara anı, açıp karıysı bulma, min cillékten karap torırmín, sin nerse eşleseñ de kürérmén”, digen.

Kíz cillékke bér yavlık méngérép éle, yavlık cil bélen cılfer-cılfer sélkénép tora iken, diy.

Ayu kapčíknı küterép béráz bara da:

Arpadan da üttém,
Körpeden de üttém,
İndé açıp Karayım,
Mu-mu,

dip eytken, diy.

Kapçıktadı kíz, monıñ süzlerén işétép:

Küréklé küzém küreley,

digen.

Ak ayu cillékke karasa, yavlık sélkénép tora iken. “Ey, karap tora iken”, dip, kapčíknı küterép tagın alga taba kitken, diy.

Béráz bargaç yañadan posılkanı kuyıp:

Arpadan da üttém,
Körpeden de üttém,
İndé açıp karayım,
Mu-mu,

dip eytken.

Kapçıktadı kíz monı işétép:

Küréklé küzém küreley,

digen.

“İy, hamán kürép tora iken elé”, dip, tagın kapçıgın, posılkasın küterép kite. Ebiler öyine barıp cite de işékné şakıldata.

Ebi:

— Kém bar? diy.

— Méne sézge posılka kitérdém, digen Ak ayu.

Ebi işékné açkan da “kitér” dip posılkanı tartıp algan da işékné biklep kuygan, diy. Posılkanı açıp karasa, östénde leşeşler, beléşler, asta iñ kéçé kızı, diy. “İ, kızım kaytkan, kızım kaytkan”, dip kuvangan, diy, enisé.

Bérniçe könnér ütkeç, olı kız tagın Ak ayuga:

— Min enilerge posılka ciberér idém, digen.

— Yarar, digen Ak ayu, hezerlep kuy, min üzém iltép kilérmén, digen.

Kız tagın kapçık töbéne urtançı sénélésén utırtıp, östéne leşeşler, beléşler salgan da, diy, kapçık avızın beylep, hezerlep kuygan, diy. Ak ayu kaytıp aşap-éçken de posılkanı küterép çıgıp kitken, diy. Kız eytken: “Açıp karama, min cillékten karap torırmın”, digen. Béraz bargaç, Ayu posılkanı kuya da:

Arpadan da üttém,
Körpeden de üttém,
İndé açıp karayım,
Mu-mu,

digen.

Kapçık töbéndegé kız eytken:

Küréklé küzém küreley,

digen.

Şunnan soñ bu tagın posılkanı küterép kitken, diy. Béraz gına bara da kapçıkını kuyıp:

Arpadan da üttém,
Körpeden de üttém,
İndé açıp karayım,
Mu-mu,

diy. Cillékke küterélép karasa, yavlık sélkénép tora iken. Kapçıktağı kız:

Küréklé küzém küreley,

digen.

“İy, Haman küre iken elé”, dip, posılkanı küterép alıp kitken, diy. Barıp cite ebiler öyine. İşéklerén şakıldata.

— Kém bar? dip ebi çıga.

— Min sézge posılka kitérdém, diy Ak ayu.

Ebi:

— Kitér, digen de, diy, posılkanı tartıp alıp, işékné biklep kérép te kitken, diy.

Posılkanı açıp karasa, östénde beléşler, asta ikénçé kızı iken, diy. Tagın şatlanışıp küréşeler bolar.

Şulay itép torganda olı kız tagın eyte ayuga:

— Min enilerge posılka hezerlep ciberér idém, diy.

— Yarar, diy Ak ayu, hezerlep kuyarsıñ, min iltép kilérmén, diy.

— Min posılkanı hezerlep kuyarmın, diy, üzém öyde bulmam. Sin üzéñ alıp barırsıñ. Açıp karama, min cillékten karap torırmın, diy.

Kız kapçık töbéne üzé utıra da, östéne beléşler, leşeşler salıp, kapçık avızın beylep kuya. Ak ayu kayta da, aşap-éçép, posılkanı küterép çıgıp kite, diy. Béráz bargaç posılkanı kuyıp:

Arpadan da üttém,
Körpeden de üttém,
İndé açıp karayım,
Mu-mu,

diy. Üzé cillékke karagan iken, yavlık sélkénép tora, diy. Kapçıktagı kız:

Küréklé küzém küreley,

digen.

Ayu: “İ, haman karap tora iken”, dip, posılkanı küterép, tagın kitép bargan.

Bara-bara da, tagın posılkanı kuyıp:

Arpadan da üttém,
Körpeden de üttém,
İndé açıp karayım,
Mu-mu,

digen.

Kız:

Küréklé küzém küreley,

digen.

Tagın posılkanı küterép kitken de ebilerge barıp citken. İşéklerén şakıldatkan.

— Kém bar? digen ebi.

— Posılka kitérdém sézge, digen Ayu.

Ebi tiz géne işékné açıp, posılkanı algan da, işékné biklep kérép kitken, diy. Öyge kéргеç posılkanı açıp karasa, öçénçé kızı da kaytkan. Küréşép, şatlanışıp bergelep tora başlagannar, diy, bolar.

Ak ayu öyge kaytsa, öç kızınıñ bérse de kalmagan. “Tukta, min alarnı barıp alıp kaytıym elé”, dip, yañadan çıgıp kitken, diy.

Kızlar Ayunıñ kilesén bélép, tiren itép çokır kazıgannar, diy. Östén annan-monnan gına kaplap, éçéne utın tutırıp, ut törtép kuygannar, diy. Ak ayu kile iken bolarga, kilgende çokırğa töşken de kitken, diy. Ayu ey akıra iken, ey akıra iken “çokırdan çıgarsagız bér de times idém” dip. Ayunı çıgaruçı bulmagan, şunda yanıp ülgen, diy.

18. HEYLEKER TÖLKÉ²⁶

Könnerde-bérkön bér Tölké yul bélen bara iken, yulda bér sarık ayagı tapkan. Barıp, bér avılga kérép, bér ademnen yoklarga fatir soragan. Bu kése eytken:

— Béznéñ öyibéz bik kéçkéne, sin sıyarlık urın yuk, dip.

Tölké eytken:

— Min üzém kéçkéne géne sekéde yatarım, koyrıgımın seké astına kuyarım, digen.

Fatir iyesé:

— Alay bulsa yarar, digen.

Tölké eytken hucaga:

— Bu sarık ayagın cıyıp kuysagız la, digen. HUCA cıyıp kuyan. Tölké hucanıñ, kaya kuyganın karap torgan. Hucalar yoklagaç, Tölké tönle torıp, ayaknı alıp kuyan ikénçé cirge. İrtén torgannar. Tölké ayaknı soragan hucadan. HUCA kuyan cirénnen alıp birmekçé bulsa, urınında ayak yuk. Tölké eytken:

— Ayak bulmasa, urınına bér tavık rehim itégéz, digen.

HUCA Tölkége bér tavık birgen. Tölké tavıknı alıp çıgıp kitken. İkénçé avılga barıp, yine bér ademnen sorap kérgen, hucaga eytken Tölké:

— Rehim itép, şuşı tavıknı cıyıp kuysagız la, digen.

HUCA cıyıp kuyan. Tölké tagın karap torgan hucanıñ tavıknı kaya kuyganın. Tönle torıp, Tölké tavıknı ikénçé urınga kuyan. İrtén torgannar. Tölké hucadan tavıgın soragan. HUCA karasa, kuyan cirénde tavık yuk. Tölké eytken:

— Bulmasa bulmas, tavık urınına miña bér kaz birsegéz yarar, digen.

HUCA tavık urınına kaz birgen. Tölké kaznı da, tavıknı da alıp çıkkan da kitken. Öçénçé kön öçénçé avılga barıp, yine bér ademnen fatir sorap, fatirga kérép, hucaga kaznı birgen, “saklap cıyıp kuysagız la”, dip. HUCA cıyıp kuyan. Tölké, tagın

²⁶ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 70-71’den alınmıştır. Metin ilk kez, Taip Yahin. **Dafgıkesel Min Es-Sabi ve Es-Sabiyet.** Kazan: Tipo-Litografiya İmperatorskogo Universiteta, 1900, ss. 109-110’da arap harfleriyle yayınlanmıştır. Metin Kiril harflerine aktarılırken küçük ses değişiklikleri yapılmıştır. Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleré İkénçé Kitap.** Tözüvçiler: G. Beşirov, H. Yarmi. Kazan: Tatknigozıdat Matur Edebiyat Redaktsiyesi, 1956, ss. 293-294; **Abaga Çeçegi: Tatar Halkının Satirik Ekiyetleri.** Tözüvçisi: E. Kasıymov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1962, ss. 176-177; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 41-42; **Balalarga Ekiyetler.** Tözüvçisi: Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 2000, ss. 158-159’da da yayınlanmıştır.

bélmegenge salınıp, hucanıñ kaya kuyganın karap yatkan da tönle torıp bu kaznı ikénçé uringa alıp kuygan. İrtén torgannar. Tölké hucadan kaznı soragan. Kaz urınında yuk. Tölké eytken:

— Kaz urınına bér ügéz birégéz, digen.

Huca karap torgan da, ahrı, kaz urınına bérer nerse birmek tiyiş bulır, dip, kübrek bulsa da, Tölké soragan ügézne birgen. Tölké çıgıp kitken üzénen sarık ayagın, tavıgın, kazın hem ügézni alıp. Kaytıp, barın suyıp, salam astına cıyıp kuygan. Ügéz tirésene salam tutırıp kuygan.

Béraz gomér ütkeç, Ayu bélen Büré kilgen. Tölké eytken Ayu bélen Bürége:

— Barıgız, bér çana bélen bér kamıt urlagız, dip.

Ayu bélen Büré kitép çana bélen kamıt urlap kitergenner. Tölké salam tutırğan ügézni cikken. Öçesé, yegni Tölké, Ayu, Büré, ménép utırgannar çanaga, ügézni kuva başlagannar. Ügéz bér de kıymıldamıy iken. Tölké Ayu bélen Bürége bik açulangan da kitken. Ayu bélen Büré eytkenner:

— Sinen bézge kitüven gene kirek idé, kitseñ kit, kadal, monda rızıkni alla birdé, dip, ügézge totıngannar. Tirésen yırtıp karasalar, it urınına salam kürgenner. Şulay itép, heyleker Tölké öç kşene hem Ayu bélen Büréne aldap kaçkan.

19. DUS KİYÉKLER²⁷

Bér Kügerçénnéñ Sukır tıçkan dusı bulgan. Kügerçénner élekkénner tozakka. Bu Kügerçén Sukır tıçkan yanına bargan da: “İpteşlerémnéñ tozagın kisép ciber” diyip kuşkan. Tıçkan élék monıkın kisme kélegen. Kügerçén: “Téşéñ avırtır, soñınnan kısmiy başlarsıñ, digen, élék alarnıkın kis”, digen. Tıçkan barın da kisép cibergen. Ala karga karap torgan. Alar kitkeç bargan da Tıçkanga: “Dus bulıyk”, diyip eytken. Tıçkan eytken: “Sin doşman, sinéñ bélen dus bulmıym” digen. Karga: “Nik alay? diyip soragan. Sukır tıçkan: “Sütermén bér ekiyet” diyip eytken.

Bér yégét urmannan çıgıp barganda urman yana başlagan. Urmanga krugom ut kapkan. Urmanda bér Ajdaha yılan bar iken. “Yégét, miné çıgar”, diyip eytken; yégétneñ bér kapçıgı bar iken. Kapçıgın ozın agaçka beylep suzgan. Yılan kapçıkka kérgen de, yégét tartıp çıgargan. Yılan: “Min siné cibermim”, digen. Yégét eytken: “Nik alay, yaşıllıkka usallık kirekmé?” digen. Yılan eytken: “Yaşıllıkka usallık kirek”, digen. Yégét eytken: “Eyde sorryk?” diyip eytken.

Bolarga oçragan bér Sıyır. Sıyırdan soragannar: “Yaşıllıkka usallık kirekmé?” diyip. Sıyır eytken: “Usallık kirek”, digen. Yégét: “Nik alay?” digen. Sıyır eytken: “Miné hucam alganga undürt yıl, digen, uniké bozav bozavladım, digen. Bıyıl bozavdan kaldım, miné kırga ciberdé, digen. Simérse suyarmin, simérmese satarmın, diyip eytken. Miné sattı, bér atnadan mal suyuçı kilép ala”, diyip eytken.

Annan kitkenner. Bér Agaçtan soragannar. Agaç yul östénde iken: “Yaşıllıkka usallık kirekmé?” digenner. “Usallık kirek”, diyip eytken. “Nik?” digenner. “Méne miném yanda aş péşerele, çey éçeler külegemde, annan arı, bu Agaçnı kisesé idé, diyip ülçiy başlıylar.”

Bolar annan tagın kiteler. Oçırny bér Tölké. Tölkéden sorıylar. Tölké eyte: “Yaşıllıkka usallık kirek”, diy. “Min sorıym elé”, digen: “Sin yılannı niçék çıgardıñ?” digen. Yégét eyte: “Agaç suzdım, kapçık beyledém de tartıp çıgardım”, digen. Tölké eyte: “Yılan bu kapçıkka sıymas”, digen. Yılan eyte: “Min sıydım”, digen. “Sıysañ, kér

²⁷ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 72-73’ten alınmıştır. Metin, Heikki Paasonen’in 1953’te Helsinki’de yayınlanan “Mischärtatarische Volksdichtung” adlı eserinde yer almaktadır (age. s. 389). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 42-43’te de yayınlanmıştır.

el !” digen. Yılan kap ıkka k ere. T lk  y g tke eyte: “Nerse karap toras n , k ter p ber!” digen. Y g t kap ık b len Yılann  sug p  tergen, diy.

Ala karga T ıkan b len dus bulgannar. Ala kargan n  G b rl  baka dus  bar iken. T ıkanga s ylegen: “Min m  und y dus m bar, an n  yan na bar p tor y k”, diyip eytken.  kev bargannar G b rl  baka yan na.   ev s yle  p ut ralar iken. B r Kiy k kilgen. Ala karga soragan: “Ni   lep y riys  n ?” diyip eytken. Kiy k: “Av ılarn n  av nnan kur p y rim”. “Eyde b zn  n  yanga”, diyip eytkenner. D rtev dus bulgannar.

Kiy k kit p av ının  av na  lekken. Karga o  p bar p karagan. Kil p eytken duslarına.   ev bargannar. Suk r t ıkan av ının  av n kisken. Av   y g r p kilge , Kiy k   g p kitken. Karga o  p kitken, T ıkan ta  aras na k rgen. Av  : “Bal   bulmasa,   lpas  da yarar”, diy p, av kap    na Bakan  sal p al p kitken.

Av   kitke , ki    itkenner. Kiy k Kargaga: “Min bar p yat ym, sin min m yon mn  yol k, av  , k rge , av n ta lap y g r r min  al rga, e T ıkan, av kap    n  kis p, Bakan    gar r”, digen. Av   av n ta lap y g rgen Kiy kn  al rga. T ıkan, av kap    p kis p, Bakan    gargan. Av   bar p citke , Karga o  p kitken, Kiy k  ab p kitken. Kaytkan av  yan na: Baka yuk. “Bu b r si  r   ur n iken”, diy p, avların k ter p kitken.

B g n bard m, ki   kaytt m.

20. SALAM TORHAN²⁸

Bulgan, diy, şulay bér Salam-Torhan. Bik yarlı bulgan, cey köné kırdá yoklıy iken. Kile bérkönné monıñ yanına Tölké:

— Ey, Salam-Torhan, diy, ütté goméréñ, öylenmedéñ de, diy. Öylendéreyim min siné, diy Tölké. Alıp çık bér tavık, diy, şuşı avıldan, min siné öylendérermén, diy.

Tavıknı alıp çıktı Salam-Torhan, Tölké aşadı. Şunnan Tölké tordı da bér şehernéñ bayına kitté. Bayga kerdé barıp, isen-savlık soradı.

— Bir elé sin bér podavka, diy Tölké. Salam-Torhanıñ bakır akçaların ambardan ambarga avıştırırğa kirek, diy, yana ambar saldıra, iskélernéñ örlékleré singan, diy.

Ala da kiç bélen podavkanı iltép bire bu. İrtégésén tagın bara.

— Salam-Torhan kömés teñkelerén küçere, diy, bir elé podavkañnı, diy.

Bay eyte:

— Minnen de bay késé bar iken, agay, e! diy.

Öçénçé könné tagın barıp sorıy Tölké:

— Bir elé timér podavkañnı, altınların avıştıra Salam-Torhan, diy.

Bay tagın aptırır: “Minnen de bay késé bar iken”, dip uylıy.

Tölké iltken sayın podavkanıñ çitleréne bérer teñke kıştırıp ilte. Bay alarnı kiré birmekçé bula. Tölké eyte:

— Hey, añar çut tügél ul, diy, kalsın üzénde, diy.

Şulay podavkanı öçénçé tapkır iltkeç, bay Tölkéné öyine kısıtıy.

²⁸ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 76-79'dan alınmıştır. Metin, Ş. Mannur tarafından 1940'ta Tataristan'ın Bondyug ilçesi Kamay Köyü'nde Minniehmet Hismetullin'den derlenmiştir (age. s. 389). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçi, Kérés Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989, ss. 36-40; **Kömiş Sılu Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi: Naile Velitova. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1993, ss. 226-230; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 45-49; **Balalarga Ekiyetler.** Tözüvçisi: Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 2000, ss. 132-138; **Yeşegen Diy, Bulgan Diy: Ekiyetler.** Tözüvçi, Kérés Mekale hem İskermeler Avtorı: L. Ş. Camaletdin. Kazan: Megarif Neşriyatı, 2000, ss. 10-13'te de yayınlanmıştır. Lenar Camaletdin tarafından hazırlanan ve 1989 ve 2000 yıllarında yayınlanan kitaplarda masal, “Salam-Torhan hem Tölki” adıyla yayınlanmıştır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom I. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, ss. 30-34'te de Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

— Miném vakıtım yuk, diy Tölké. İртеge miném kodaga barasım bar, diy, min ul yégétné öylendérem hezér, anıñ cemegaté yuk, diy.

Bay, monı işétkeç, bigrek kıstıy başlıy. Baynıñ kızı bar iken.

— Bik küp totmasañ, kérép ııgarın çıksam, diy Tölké.

— Küp totmam, diy bay. Tölké dus, méne miném kızım bar, şunı dimlerge kirek añar, diy. Min siné buş itmem, diy bay.

— Yarar, eytép kararın, diy Tölké, miña tügel bit, diy, anıñ küñélé elle kémde buluvı bar, diy. Riza bulsa, dimlermén, diy.

Tölké kaytıp kite de söyliy Salam-Torğanga:

— Yégét, eş bula, diy, hezér tége baynıñ kızın alabız siña, diy.

Salam-Torğan eyte:

— Söyleme yuknı, diy, kém kilsén miña, diy. Öske kiyerge külmek-ıştan bulmasın, miném işé heyérçége kém kilsén, diy.

Tölké eyte:

— Kaygırma, diy.İRte bélen tagın barıp cite.

— Nu, Şakir bay, diy Tölké, min tégené bordım, diy. Añlaşırğa kildém, eşné bétérép kaytırğa bula, diy.

— Bik rehmet, bik yahşı eş, diy bay.

— Küpmé sorıysıñ akça, küpmé kiyim-salım, eyt şuşında, diy Tölké.

— Bézge bénerse de kirekmiy, diy bay. Kiyev üzébéznéké, béznéñ bar nersekey de bar, diy bay.

— Nu, alaysa kiyev üzéñneké, diy Tölké, yahşı, diy. Tuynı ni vakıtka kuyabız, diy Tölké.

Bér könné bilgéliyler. Yégét şunda kile de kızın da alıp kiterge tiyiş bula. Cemegaté yuk bit. Şunda uk Tölké eyte:

— Béz kilesé küpérlerégéz naçarrak iken, diy, anı nıgıttırırğa kirek, diy.

Koda eyte:

— Annan küp atlar, küp yökler yöriy, diy, vatılmas, nık ul küpér, diy.

— Yarıy alaysa, vatılmasa, diy Tölké, emma béznéñ atlar bik zur, arbalar bik avır, çıdar miken? diy.

Tölké kaytıp kitté hezér Salam-Torğan yanına söyinéç alırğa.

— Nu, Salam-Torhan dus, eş buldı, diy Tölké, méne felen çisloga tuyga barırğa, cemegatné de alıp kaytırğa, diy.

— Yukka yöriséñ, diy Salam-Torhan, min anı alıp kaya kuyıym, miña nige kilsén soñ ul, diy méskén.

— Bulgaç bula indé, buldırabız, diy Tölké.

Köné kilép citkeç, kittéler bolar ikésé ceyevlep.

— Soñ min anda niçék barıp kérım şuşı kiyim-salım bélen, diy yégét, ul bit bay kéşé iken, diy.

Tölké eyte:

— Kaygırma, kérérbéz, diy. Hezér küperge barıp cittéler bolar. Tölkénéñ kiñeşe buyınça küperné sütép agızıp ciberdéler. Salam-Torhanı çışéndérdé de Tölké, suga kértép, bér zirékke yabıstırıp kuydı. Tölké tégende üzé géne barıp citté hezér.

— Koda, eyttém bit min siña, küperleréñné tözettér dip eytép, diy. Méne monda kilgende küper cimérelép, kiyev suga töşté hezér, bélmim, isenmé, yukmı, diy Tölké. Min üzém géne kotkara almagaç, monda çıgıp çaptım, diy. Baynıñ kéşéleré hezér çıgıp çaptılar küper yanına.

— Salam-Torhan! dip kıçkıralar.

Tégende Salam-Torhan avaz bire tübendenrek. Salam-Torhanı sudan alıp, arbaga salıp, töréštérép alıp kayttılar hezér yortka, kiyindérdéler, aşka-suga utırtılar. Akkan mal öçén bér de kaygırımıylar bolar.

Tölké eyte:

— Béznéñ béterlék tügél, diy.

Kiyev bér de aşamıy, gél kiyiméne karap kına utıra sıpırgalap. Babası sorıy:

— Nige ul kiyev bér de aşamıy, diy, gél kiyiméne géne karap utıra? diy.

— Ul aşar idé de, anıñ kiyim-salıımı nindiy idé, diy Tölké. Ul şunı yuksına, diy. E Salam-Torhanga avlakta gına eyte:

— Sin kiyiméñ bélen géne bulışma indé, diy, azrak aş, diy. Sizdéresén, bit, diy. Annarı Salam-Torhan aşarga yabışa. “Alay iken”, diy.

Meclésler ütté, tuy bétte, hezér Tölké kaytıp kite aldan Salam-Torhan bélen söyleşép: “Sin felen avıldagı felen karçıkka kayt, diy, min fatırnı şunda alırmın”, diy Tölké. “Yarar”, diy Salam-Torhan.

Tölké yuldan kaytkanda at kötövçeleréne očrıy. Alarga eyte:

— İrtege monnan zur naçalstvo üte, diy. “Kém kötövé?” dip sorasalar, “Salam-Torhannıkı” dip eytégéz, alar sézge küp bükler birérler, diy. Annan son, sıyır kötövçelerén očratıp ta şul uk süzlerné eyte. Annan sarık kötövçelerén kürép te şul ök süzlerné eyte. Annarı tégé avıldagı karçıkka barıp kére. Ul bötén tire-yakta ataklı bay kupéts karçık bulgan iken.

— Nu, ebi, nişliybéz? diy Tölké. Yav kile, komanda kile, nişlerséñ, kaya barırsıñ miken? diy. Siné bétérép kiterler bit alar, diy. Bulmasa sin, ebi, alar kitkençé koyıga tışép tor, diy, alar kitkeç min siné alırmın, diy.

Karçık riza bula. Tölké anı çilekke utırtıp koyıga tışére de bu vakıtta arkannı da kisép cibere. Karçık koyı töbéne kite.

Şunnan soñ Salam-Torhannar téğennen töyelép çıktılar kız bélen. Elle niçe at baylık, ata-anası, tugannarı, yakınnarı yul tuturıp kileler. Kilép citeler yul tiresénde yörgen at kötövéne. Sorıylar:

— Kémnéké bu kötöv? diyeler.

— Salam-Torhannıkı, diy kötövçeler.

— Hey, hatın, diy bay, bar iken kiyevnéñ baylığı, diy. Béznéñ kötövçeler iken, diy, bük taşlyk, diy.

Bolarga küp kéne bükler birép alga kiteler. Béráz bargaç, sıyır kötövé očrıy.

— Kém kötövé bu?

— Salam-Torhannıkı.

— Ay, hatın, diy, bar iken kiyevnéñ baylığı, diy bay. Tagın küçteneçler birép kiteler. Barıp citeler sarık kötövéne.

— Kém kötövé bu?

— Salam-Torhannıkı.

— Méne, hatın, diy, bız bay dip eytebéz, bızden de elle niçe ret bay iken béznéñ bu kiyev, diy bay. Tagın bükler çéçép uzıp kiteler.

Hezér Salam-Torhan yortı dip tégé karçık öyine barıp kerdeler. Şunnan soñ öyge bötén nerselerné urnaştırıp, aşka-suga totındılar. E anda kaşavarlar böténésén ezérlep torgannar iken.

Hezér kunak bulıp öç-dürt kiç kunıp, koda bélen kodagıy kaytıp kittéler. Bolar hezér éşné bik yaşı alıp baralar. Tölké de şunda bik rehet tora. Salam-Torhan Tölkéné bik kádérli: “Ülseñ, min siné altın yeşçik bélen kümdérémén”, diy.

Tölké bérkönné avırıy başlıy. Karasalar, irte bélenge ülgen. Salam-Torhan hezmetçélerén çakırtıp kértté de, Tölké ülgen iken, diy, şul tav başındagı çokırğa iltép taşlagız, diy. Alar kittéler monı çumanga²⁹ salıp, östéne salam töyep.

Bara torgaç bérsé eyte:

— Pıçagıñ barmı, diy, tölkéné tunarbız, diy. Tölké bik kurka, bik kavşıy.

İkénçésé eyte:

— Ey-y, diy, anıñ bélen pıçranıp yörgençé, diy, bétkenméni béznéñ kladoyda Tölké tirésé, diy. Şulay diyler de çumannı çokırğa avdarıp cibereler.

Tölké tiz géne çabıp kayta:

— Nu, Salam-Torhan, diy, buldırdıñ, diy, süzéñde tordıñ, kümdéñ altın yeşçik bélen! diy.

Salam-Torhan bik oyaldı. Bérniçe yıldan Tölké çınnan da üldé, ısanmıyça anı öç kön kümmiyçe tordılar, şunnan soñ gına bik devlep kümdéler. Yortka üzleré huca bulıp kaldılar. Min de kunak buldım. Bügén barıp, tönegén kayttım, baş avırtıp maħmır buldım.

²⁹ Çuman: Erce.

21. ŞERE BÜRÉ³⁰

Sorı büré bik küp yörgen, arı çapkan, biré çapkan, bér de aşar nerse tapmagan. Yöriy torgaç ul yalanda bér bik şep Aygırğa oçragan.

Büré Aygırğa eytken:

— Aygır, min siné aşıym, miném hezér öç können birlé bérnerse da aşaganım yuk, digen.

Aygır eytken:

— Aşasañ aşarsıñ, tik sinnen miném bér üténécém géne bar, şunu gına tıñlıy kür, digen.

Büré:

— Nindiy yomış ul, tıñlap karıyk, söyle, digen.

Aygır eytken:

— Miném koyrık oçında bik kıymmetlé altın kıl bar, şul kılını yolkıp ala kürsene, annan soñ aşarsıñ, digen.

Büré iplep kéne, elégé kıymmetlé kılını yolkırğa dip, anıñ koyrığına barıp totıngan iken, Aygır kuşayaklap Bürége tibép cibergen. Büré eylene-eylene barıp töşken, e Aygır avılga torıp çapkan. Büré bik ozak huşınnan kitép yatkannan soñ torgan da: “U-u... u... aç kaldım... atnıñ koyrığında altın kıl bulganın kayçan kürgenéñ bar!...” dip ulap cibergen. Büré tagın, akrın gına atlap, su buyına töşép kitken. Yöriy torgaç anda bér zur Ügézne oçratkan. Büré Ügézge:

³⁰ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 80-83'ten alınmıştır. Metin, 1938 yılında Gaptulla Veliev tarafından derlenmiştir. Derleme yeri, zamanı ve kaynak kişi ile ilgili bilgiler verilmemiştir (age. s. 390). Bu masal ayrıca; **Halık İcatı.** Tözüvçiler: H. Yarmi, E. Ehmet. Kazan: Tatgosizdat Ukituv Pedagogik Edebiyat Sektorı, 1940, ss. 199-203; **Tatar Halık Ekiyetleré İkénçé Kitap.** Tözüvçileri: G. Beşirov hem H. Yarmi. Kazan: Tatknigoizdat Metur Edebiyat Redaktsiyesi, 1956, ss. 289-292; **Tapkır Kız: Ekiyetler.** Tözüvçi: E. Kasıymov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1960, ss. 3-8; **Abaga Çeçegi: Tatar Halkının Satirik Ekiyetleri.** Tözüvçisi: E. Kasıymov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1962, ss. 178-181; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi: Halide Gatina. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1974, ss. 82-87; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçi, Kérêş Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989, ss. 50-54; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 49-53; **Balalarga Ekiyetler.** Tözüvçisi: Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 2000, ss. 115-119; **Yeşegen Diy, Bulgan Diy: Ekiyetler.** Tözüvçi, Kérêş Mekale hem İskermeler Avtorı: L. Ş. Camaletdin. Kazan: Megarif Neşriyatı, 2000, ss. 16-19'da da yayınlanmıştır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom I. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, ss. 52-56'da da Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

— Yahşı hayvan, yahşı oçradıñ, bik siméz de ikenséñ, min siné aşıym, digen.

Ügéz kavşap kalmagan:

— Büré abzıy, aşasañ aşarsıñ, min karşı kilmim. Méne miném kolagımda bér segat bar, şunı élék çitke alıp kuy, vatılıp erem bulmasın, annan soñ aşarsıñ, digen.

Büré karşı kilmegen. Segatné alıp kuyıym dip Ügézneñ kolak yanına kile başlagan. Ügéz çamalap kına torgan da, mögézleré bélen élektérép, Büréné baş arkılı çöyip cibergen. Büré bötéréle-bötéréle barıp töşken. Ügéz koyrıgın séltiy-séltiy çapkan. Büré biraz yatkan torgan da ulap cibergen: “U-u... u... aç kaldım... Ügézneñ kolagında segat bulganın kayan kürgeneñ bar!...” digen.

Şunnan soñ Büré, salmak kına atlap, avılga taba kitken.

Avılda indé halık yoklagan bulgan. Büré avıl başındagı bér késeñeñ abzarına barıp kérgen. Ul abzarda, bér Kecedden başka, bérnerse de oçrata almagan. Büré Kecege:

— Kece séñélém, min siné aşarga kildém, digen.

Kece, sakalların sélkép, biraz uylap torgan da:

— Büré abzıy, aşasañ aşarsıñ, min hiç te karşı kile alımıym. Üzeñ béleséñ, min yuvaş heyvan, tik sin aşagançı, min üzémneñ bér eşémné gene ütep kalıym, annan soñ aşarsıñ, digen.

Büré añarga açuvlanıp kına:

— Nindiy eş ul tagın? dip, kecege cikérengen.

Kece méskénlenép kéne bolay digen:

— Bézneñ avılınıñ meziné üldé. Min şunıñ urınında kaldım. Min tiz gene abzar tübeséne ménép azan eytép töşim. Annan soñ aşarsıñ, digen. Büré karşı kilmegen. Kece abzar tübeséne méngen de: “Mul-la-ga-li-i... Mul-la-ga-li-i...” dip, bar tavışı bélen kıkıra başlagan. Kecenéñ hucası Mullagali isémlé iken. Ul tiz gene öyinnen timér senek alıp çıkkın da Büréné kuvıp alıp kitken. Büré kaya kérerge urın tapmıyça urmanga çapkan.

Büré, aptırap yöriy torgaç, yañadan avıl oçındagı tégérmenge kaytıp kérgen. Tégérmende ul bér hüşé de oçratmagan. Anda barı tik Heyleker télké gene bulgan. Büré Tölkége eytkén:

— Tölké tугan, bik yaǵşı oçradıñ. Öç können birlé indé tamagıma bénerse de kapkanım yuk. Һezér nerse turı kilse şunu aşıym, digen süzém bar. Béz sinéñ bélen bér urmanda torsak ta, min siné бүгэн барıбér аşıym indé, digen.

Tölké һeylege aptırap kalmagan, Bürége eytken:

— Ey, Büré abızı, sin bit urmandagı cenléklernéñ patşası Maturlarnıñ maturı, akıllılarnıñ akıllısı. Sinéñ süzge karşı kilüv mömkinmé son?! Tik méne şunsı bar. Min bit monda һezér ukıtuvçı bulıp eşlim. Kүp kene cenléklernéñ balaların ukıtam. Eger de sin miné aşasañ, ul vakıtta miném ukuçılarım nadan kalalar bit. Min siña bik yaǵşı bér kiñeş birem. Sin aç bulsañ, min sinéñ tamagıñnı tuydırırmin. Méne sinén de balalarıñ bar. Alar ukımıyça nadan kalmasınнар. Sin alarmı mina kitér. Min alarnı ukırğa-yazarga öyretérmén. Kartaygan könéñde üzéñ miña rehmet eytérséñ, digen. Bürége on salıp birgen. Büré onnı yalap tuygan da, şunda uk kaytıp kitép, balaların Tölkége ukıtırğa kitérgen.

Büré kaytıp kitkeç, Tölké, aşısı kilgen sayın, Bürénéñ balaların bérem-bérem totıp aşagan. Béráz vakıt ütkeç, balalarınıñ һelén bélüv öçén, Büré Tölké yanına tégérmenge kilgen. Tölké anı bik yalagaylanıp kına karşı alğan. Büré Tölkége:

— Balalarımnnıñ һelén bélép kaytıym elé dip kildém. Niçék ukıylar, bik şayarmıylarmı? dip, Tölkeden sorıştırı başlagan. Һeyleker tölké bér de cavapka aptırap tormagan:

— Bik һуş kildéñ, Büré dus. Ay-hay, balalarıñ bik zirek bulıp çıktıлар, bik şep ukıylar. Һezér ukırğa da, yazarga da öyrenép kileler. Üzleré һezér géne su buyına uynarga, gimnastika deréséne kittéler. Min alarnı һezér alıp kaytırmin, sin méne monda on yalıy tor, dip, tégérmen taşı östéne on salıp birgen.

Büré tınıç kına on yalarga totingan. Ul arada Һeyleker tölké iplep kene çıкkan da tégérmennéñ arıgın açıp cibergen. Téгérmen һodка kitken hem téгérmen taşı bik kızuv eylene başlagan. Anıñ östénde on yalap toruçı Büré bér zaman bötérele-bötérele téгérmen sténasına барıp berélgen. Ul arada Tölké indé üz yulına sızgan. Büré bik ozak һуşsız bulıp yatkannan soñ torgan da, téгérmen yanındagı tav başına ménép: “U... u-u... aç ta kaldım... balalarsız da kaldım... dönyada Tölkénéñ ukıtuvçı bulganın kayan күргенéñ бар”, dip suzıp-suzıp ulagan da, üzén-üzé tirgiy-tirgiy, urmanga taba kitken.

Aç Büré, aptırap yöriy torgaç, tagın Tölkéné oçratkan. Tölké bér péçen kibéné töbénde bik temlep kéne it aşap utıra iken. Büré, Tölkéné kürüv bélen ük:

— Ehe, aldakçı, élektéñmé? Hezér indé heylelep kotıla almassıñ, dip, Tölkége taba kile başlagan. Tölké tagın Büré yanında yalagaylana, üzénéñ heylelerén kora başlagan:

— Ey, Büré abzıkayım! Min sinéñ süzleréñe bér vakıt ta karşı kilmim. Lekin sin miné aşap kına tamagıñ tuymas. Çönki miném üzeme de sinéñ kébék küp vakıt aç yörérge turı kile. Ítmnéñ de bér de temé bulmas, korı söyek kéne bulır. Sin miném itémné aşagançı, sarık ité aşı, dip, kiben astınnan azrak sarık ité çıkarıp birgen.

— Eger az dip eytseñ, téleseñ ene tége sarıklarnı kiben yanına kuvıp kitérem. Télegenén üzéñ totıp aşarsıñ, dip, tav buyında aşap yöriy torgan sarık kötüvén kürsetken. Sarıklarnı kürgeç, Bürénéñ küzleré kızgan, hem Tölkénéñ tekdiméne riza bulgan.

Tölké tagın Büréné üzénéñ tozagına élektérüvén sizép:

— Ul vakıtta sin şuşı kiben başına ménép péçenge kümélép utır, yuksa alar siné kürseler kurkıp monda kilmesler. E min alarnı monda kiben yanına kuvıp alıp kilim. Alar kiben yanına kilép péçen aşarga totingaç ta, sin kiben östénnen töşerséñ de télegenéñné totıp aşarsıñ, digen.

Büré şatlana-şatlana kiben başına ménép yeşéréngen. Ul arada Tölké péçen kibenen eylendérép ut törtép cibergen. Péçen kibéné çatır-çotır yana başlagan. Büré, kiben yangan tavişnı işétép, üzüzéne: “Ene kileler, ayak tavişları işétele. Méne tamak tuya!” dip şatlanıp péçen kibéné östénde utırgan vakıtta, ut Büréné de kamap algan. Büré ut éçénnen köçke géne kotılıp çıkkın. Lekin bér géne börték te yonı kalmıyça köyip bétken. Şere Büré, artına karıy-karıy, urmanga çapkan. Şere Büré, aşarga ézlep arlı-birlé yörgende, kürşé avıldan kaytıp kilüvçé bér tégüvçéné oçratkan. Büré tégüvçége:

— Yahşı kéşé, yahşı oçradıñ. Méne bér atnalap bar indé, tamagıma bér nerse de kapkanım yuk. Min siné hezér aşıym, digen. Tégüvçé bér de aptırap tormagan:

— Aşasañ aşarsıñ, siña karşı kilép bulmas. Tik méne siña karap toram da, yonıñ bér de kalmagan, ozaklamıy salkın buranlı kış cite. Ul vakıtlarda siña bolay şere kilés yeşevé bik kıyın bulır. Min üzém bik osta tégüvçé. Min siña şuşı bilbavımnan bik

yaħşı bér bişmet tégép birim. Annan soñ aşasañ aşarsıñ. Tamagıñ da tuyar, östéñ de böteyér, dip, Bürége bişmet ülçerge kéréşken. Büré karşı kilmegen. Tégüvçe Bürénéñ koyrıgın urap totkan da, kulındagı timér arşını bélen:

— Bér arşın... iké arşın... dip, Bürénéñ sırt buyınnan bik eybetlep kéne sıza, kabırgaların sanıy başlagan. Büré, kabırgaları avırtuvına tüze almıyça:

— Ye, citer indé, tégüvçe abızı. Bik ozın bulmasın, min bit bik küp cirlerde yörim. Artık ozın bulsa, itekleré pıçranıp erem bulır, dip, tégüvçege yalına başlagan. Tégüvçe anıñ yalınuvına karamagan, Bürénéñ kabırgaların sanavda devam itken. Şunnan soñ Şerebüré helden tayıp yığılgan hem şunda can birgen.

Tégüvçe, köle-köle, üz yulına kitken.

22. CÜLER BÜRÉ³¹

Evvelgé zamanda, bulgan, diy, bér kart bélen karçık. Alarnıñ bulgan, diy, bér Étleré. Bu Ét tora-bara bik kartaygañ, bér de örmiy başlagan. Kart bélen karçık bu Étke bik açuvlanalar iken.

Könnerde-bérkön kart bu Étné urmanga alıp barıp asmaqçı bulgan. Kart Étnéñ muynına bav salıp asarga iltkende, karasa, küre: Étnéñ küzénnen möldérep-möldérep yeş aga. Kartnıñ Étné asarga kulı barmagan. Agaçka beylegen de üzé kaytıp kitken.

Bérazdan soñ bu Ét yanına bér Büré kilép çıkkın da eytken:

— Ehe, sin miné avıldan kuvıp cibergen idéñ, élektéñmé indé! Méne hüzér üzéñné aşım, digen.

Ét eytken Bürége:

— Aşasañ aşarsıñ, lekin sin miné élék simért, hüzér min bik arık elé. Simérgeç bik yahşı bulırmın, digen.

Büré, yarar dip, avılga barıp, moñar bér bozav kitérép birgen. Üzé yörérge çıgıp kitken. Béraz zamannan soñ Büré tagın kilgen:

— Niñel, simérdéñmé indé? digen.

Ét eytken:

— Yuk elé, simérmedém, tagın bér sarık kitérseñ, ul çağında yahşı bulırmın, digen.

Büré, tagın barıp, Étke bér sarık kitérép birgen. Bérazdan soñ Büré yañadan kilgen.

— Niñel, simérdéñmé indé? digen.

— Yaman bulmadım buluvın, lekin bér duñgız kitérseñ, bigrek te yahşı bulır idém, digen.

Büré moña bér duñgız kitérép birgen de eytken:

— İndé monnan arı minnen bérnerse de kötme, bérni de kitérmem, kilérmén de aşarım, digen.

³¹ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 84-85'ten alınmıştır. Metin, ilk kez, Taip Yahin. **Dafgılkesel Min Es-Sabi ve Es-Sabiyet.** Kazan: Tipo-Litografiya İmperatorskogo Universiteta, 1900, ss. 156-158'de arap harfleriyle yayınlanmıştır. Metnin kril harflerine aktarılması sırasında bazı ses değışiklikleri yapılmıştır. Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 53-55'te de yayınlanmıştır.

İkénçé könné Büré kilgen de Étné aşamakçı bulgan. Ul arada indé Ét bik simérgeñ, bik köçlé bulgan iken. Bürénéñ Étke kilép totınuvı bulgan, bolar bik katı sugışa başlagannar. Ét Büréné bik yaman yaralagan. Bürénéñ helé kitép, köçke géne kaçıp kotılğan. Bér ağaç töbéne utırgan da üz-üzéne eytken:

— Ye, yuler tügélmé indé min, digen, nige min anı simértken bulam, simértmiy géne aşasam ni bulır idé, digen. Yuk indé monnan arı alay eşlemem, dip, üzéne azık ézlerge kitken.

Bara torgaç, oçragan moña tav östénde bér Kece tekesé.

Büré eytken tekege:

— Hezér min siné aşıymın, digen.

Kece tekesé eytken:

— Min kart indé, aşaganda teşleréñ avırtır, digen. Sin alay itme, bar, tav töbénde avızıñnı açıp kötép tor. Min tav başınnan çabıp töşermén de tup-turı avızıña kérép kitermén, digen.

Büré, yarar dip, tav töbéne töşép kite iken. Kece tekesé, bik katı çabıp töşép, Büréné şındıy katı sözép cibergen. Büré, başım yarıldı bugay, dip tegerep-tegerep kitken.

İkénçé könné Büré balalı bér Duñgız kürgen. Büré monın balaların aşamakçı bulgan. Monı bélgeç, Duñgız eytken Bürége:

— Yarıy, niñel itmek kirek, aşasañ aşarsıñ indé. Emma miném balalarım bik pıçrak; eyde, tégérmen yanına bariyk, min siña alarnı yuvıp birérmén, digen.

Büré moña da riza bulgan. Méne alar tégérmen yanına da kilép citkenner. Duñgız Bürége eytken:

— Sin buvanıñ artına töş, min siña yuvıp bire torırmın, sin aşıy torırsıñ, digen.

Büré, Duñgıznıñ süzén tıñlap, buvanıñ artına uk töşép utırgan. Şul arada Duñgız kinet kéne arıknı açıp cibergen, su şavlap kilép töşken de, Büréné agızıp ta kitken. Büré şunda tonçığıp helak bulgan.

23. ETEÇ PATŞA³²

Élék zamanda bulgan iken, diy, bér Eteç.

Bu Eteç işék aldına çıgıp, tertip saklaganday, yak-yagina karanıp, éré géne atlap yöriy iken, diy. Şulay kukırayıp yörge-yörge de, diy, bu, biyik koyma başına ménép kunaklagan, diy.

— Kik-ri-kük! Kik-ri-kük! Min Şah-eteç, Patşa-eteç, min Han-eteç, Soltan-eteç! dip kıkıra iken, diy. Çiberkeylerém, söyiklé tavıklarım, karabikelerém, akbikelerém! Eytégzçé, maturlardan matur kém matur, batırlardan batır kém batır? dip sorıy iken, diy, bu.

Şul tirede bulgan barlık Karabikeler, çuvarbikeler, akbikeler yögere-yögere cıyıldılar, diy, üzlerénéñ şahları, böyik padişahları, maktavlı hannarı, kuvetlé soltannarı yanına. Cıyıldılar da, diy, bolar cırlıy başladılar, diy.

— Kaya indé, kaya indé ul béznéñ hanıbizga tiñ kéşé, kaya indé, kaya indé ul béznéñ maktavlı şahıbiz, kaya indé, kaya indé ul béznéñ söyiklé padişahıbiz bélen tiñleşérlek kéşé! Yuk yuk, yuk indé ul, hanım-soltanım! Sinnen de akıllı, sinnen de matur, sinnen de batır yuk indé bu dönyada, diyler moñar Tavıklar.

Eteç tagın da köçlérek itép:

— Kik-ri-kük! Kik-ri-kük! dip kıkırdı da, diy, tagın soradı, diy, bolardan:

— Arslan tavişınnan da köçlérek taviş kémde bar? Kémnéñ ayagı kuvetlérek te kémnéñ kiyim-salımı zinnetlérek?

³² **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 89-90'da alınmıştır. Bu metin ilk olarak, Skazki Narodov SSSR. Moskva, 1939'da "Şah-Petuh" adıyla yayınlanmıştır (age. s. 390). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: G. Beşir, H. Yarmi. Kazan: Tatgosizdat Yeşler-Balalar Edebiyatı Sektörü, 1950 (Dış kapakta 1949), ss. 80-82; **Tatar Halık Ekiyetleré İkénçé Kitap.** Tözüvçileri: G. Beşirov hem H. Yarmi. Kazan: Tatknigoizdat Metur Edebiyat Redaksiyesi, 1956, ss. 296-297; **Abaga Çeçegi: Tatar Halkının Satirik Ekiyetleri.** Tözüvçisi: E. Kasıymov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1962, ss. 188-189; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Redaktör: F. G. Gaynanova. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1964, ss. 254-255; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçi, Kérés Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989, ss. 83-84; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 57-58; **Balalarga Ekiyetler.** Tözüvçisi: Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 2000, ss. 180-181'de de yayınlanmıştır. Tatar Halık Ekiyetleré İkénçé Kitap'ta masalın, L. Lesnaya tarafından Kazan'da Ehmet Veliev'den derlendiği ve Skazki Narodov SSSR adlı kitapta yayınlandığı; masalın, Tatar Türkçesine Hamit Yarmi tarafından tercüme edildiği bilgisi bulunmaktadır (age. s. 386). Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom I. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentarijev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, ss. 58-59'da da Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

— Kémméñ bulsın, sinéñ kiyiméñ zinnetlérek, padişahıbiz, sinéñ ayaklarıñ timérden de nıgrak, soltanıbiz, arslan digenneré sinéñ bélen tiñleşe alamı soñ, sinéñ tavişıñ arslan tavişınnan da gayretlérek! dip cırлаştılar, diy, Tavıklar.

Eteç masayuvınnan şartlarga citté, diy. Şunnan soñ kıkriğén tagın da yugarırak çöyip ciberdé de, diy:

— Kık-ri-kük! Kık-ri-kük! Karagız elé, hatınnar, dönyada kémméñ teheté biyigrek te kémméñ başındagı tacı zatlırak? dip soradı, diy.

Tavıklar yögere-yögere biyik koymanıñ yanına uk kildéler de, diy, kukırayıp utırgan Eteçke başların iyip:

— Tehetlerden biyik, sinéñ tehetéñ biyik, taclardan zatlı, sinéñ taciñ zatlı, sinéñ taciñ bit ul cém-cém itép tora. Sin bit béznéñ berdenbér padişahıbiz! dip eytteler, diy.

Şul arada yuvan péşékçé, koyma artınnan, ayak oçlarına gına basıp kildé de, diy, Eteçné élektérép te aldı, diy.

— Méne bela! Méne kaygı!

Péşékçé kuvetlé patşanı ayagınnan totıp alıp koyma başınnan söyrep töşérdé de, bilénnen pıçagın alıp, böyik şahını bugazlap, maktavlı hanıñ zinnetlé kiyimnerén yolkıp taşlap, ciñélmes soltannıñ iténnen temlé şulpa péşérdé, diy.

Kunaklar aşıylar-aşıylar iken de aşını maktap kuyalar iken:

— Ay-yay, temlé de iken eteç şulpası! Ay-yay, siméz iken bu Eteç! dip eyteler iken, diy.

24. HEYLEKER ETEÇ³³

Borın-borın zamanda bik matur, bik batır bér Eteç bulgan. Eteç bérvakıt uramda yörgende altın baldak taba da muyınına kiye. Monı bér bay kürép: “Altın baldağıñnı bér atnaga mina birép tor, min siña tarı biremén”, diy. Eteç tiz küne. Bayga bér atnaga baldaknı birép, tarı alıp kaytıp kite.

Bér atna ütkeç, Eteç baydan barıp baldaknı sorıy, e bay birmiyçe kuvıp kaytarıp cibere. Eteç iké kön ütkeç bay yanına tagın barmakçı bula. Bara-bara Eteçke bér zur Ayu oçrıy.

— Eteç, kaya barasıñ? diy.

— Min bayga altın baldağımnı sorarga baram, diy Eteç.

Ayu:

— Min de barıym elé, diy.

— Eyde kér éçke, diy Eteç.

Ayu Eteçnéñ avızınan éçke kéré. Tagın kite bu, bara-bara Büré oçrıy moña. Şulay söyleşkennéñ soñında, Büré de Eteç éçene kéré. Eteç tagın üz yulına kite. Şunnan Eteçke Tölké oçrıy. Tölké de Eteç bélen söyleşép, şulay uk Eteçnéñ éçene kérép, Eteç bélen kiteler. Bayga barıp citkeç Eteç kapka başına méne de: “Bay abıy, altın baldaknı bir!” dip bérniçe mertebe kışkıra.

Bay, h́ezmetçeleréne eytép, Eteçné totarga kuşa. Şunnan Eteçné totıp, “atlar tibép ütérşén” dip, atlar abzarına yabalar. Eteç, abzarga yabuv bélen: “Ayu, çık éçten!” diy. Ayu çıgıp, bötén atlarını ütére de Eteç éçene yañadan kéré. İkénçé könné: “Kazlar talap ütérşén!” dip, Eteçné kazlar yanına yabalar. Abzarga yabuv bélen, Eteç: “Tölké, çık éçten!” diy. Tölké, Eteç éçennen çıgıp, bötén kazların ütérép, aşap bétére de Eteç éçene kéré.

³³ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 94-95’ten alınmıştır. Bu masal ilk olarak, **Halık İcatı.** Tözüvçiler: H. Yarmi, E. Ehmet. Kazan: Tatgosizdat Ukıtu Pedagogik Edebiyat Sektör, 1940, ss. 204-205’te yayınlanmıştır. Ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi: Halide Gatina. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1974, ss. 121-122; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçi, Kérş Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989, ss. 88-89; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 61-62; **Balalarga Ekiyetler.** Tözüvçisi: Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 2000, ss.168-170’te de yayınlanmıştır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom I. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, ss. 61-62’de de Rusça’ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

Bolay da bulmagaç, öçénçé könné Eteçné sarıklar, tekeler abzarına yabalar. Yabuv bélen Eteç tagın: “Büré, çık éçten!” diy. Büré, Eteç éçénnen ıgıp, bötén sarıklarnı buvıp ütere de Eteç éçéne kére.

“İndé bolay bulmıy iken!” dip, Eteçné dürténçé könné koyıga taşlıylar. Koyıga tüşüv bélen Eteç: “Su, kér éçke!” diy. Koyıdagı bötén su Eteç éçéne kérép béte. Eteç ülmıy kala. Bişénçé könné miçke bik köçlé yagıp, “yanıp ülsén” dip, miçke atalar. Eteç miçke kérév bélen: “Su, çık éçten!” diy. Su Eteç éçénnen ıgıp miçné sündére de yañadan Eteç éçéne kére. Bolay da bulmagaç, şul könné, péşérép aşarga dip, Eteçné kazanga, salalar. Kazanga salgaç Eteç: “Su, çık éçten!” diy. Bötén koyı suvı Eteç éçénnen ıgıp kaynıy torgan kazannı suvındıra. Su kazannan taşıp uçakka kérép, uçaknı sündére. Şunnan soñ Eteç: “Ayu, Tölké, Büré, ıgıgız éçten”, diy. Ayu, Büré, Tölké ıgıp, baynı sémyası bélen kıynap ütereler. Baldaknı, baynıñ bötén malın alıp, köleşe-kölése kaytıp kiteler, diy. “Méne, altın baldakka kızıksañ şulay bula ul”, diy Eteç.

25. DÜRT DUS³⁴

Bér zamanda Maçı, Eteç, Kaz hem Ügéz bik duslaşkannar, bik tatuv, bik küñéllé yeşegenner. Köz citken, Maçı öşiy başlagan, şuña küre ul Eteçke: “Salkınnar cite, eyde öy salıyk”, digen.

Eteç: “Nige ul öy, min lapas başınnan lapas başına yörüym”, digen. Şunnan soñ Maçı Kazga: “Kaz duskay, salkınnar başlana bit, eyde öy salıyk”, digen. Kaz: “Min işék töbénnen işék töbéne yörüm, nige ul öy”, digen. Şunnan soñ Ügézge de şuşı süzlerné eytken..

Ügéz: “Min kapka töbénnen kapka tebéne yörüm, nige ul öy”, digen. Şunnan soñ Maçı üze öy sala başlagan. “Öy saluvnıñ niyi bar, öyesé de müklişé”, diseler de Maçıga öy saluv bik ciñél bulmagan. Ul irteden alıp kiçke çaklı bik küp köç kuyıp eşlegen. Anıñ mañgay tirlere çıkkın. Köné buyı eşlegeç, kiçke gevde söyekleré avırtkan. Şulay küp tırışıp Maçı öy salıp bétérge, tora da başlagan. Könner bik salkınlanggannar. Maçıga hezer rehet, salkınga isé de kitmiy, lekin Eteç salkınnı size. Anıñ cılı yonnarı salkınga karşı tora alımıy başlagan, ul öşiy, kaltırıy iken, şuña küre iské dusı Maçıga barıp: “Maçı dusım, miña öyiñde urın birseñçé, min bit bik öşim, çıdar helém kalmadı”, digen. Añar Maçı: “Lapas başınnan lapas başına yör sin, Eteçkey, minde urın yuk”, digen. Eteçneñ bik açuvı kilgen: “Min, digen, kértmeseñ, tibénép, öyiñneñ bötén tufrakların taratırmin”, digen. Maçı uylap torganda şırlegen, çınnan da Eteç tufraklarını tarata ala bit dip uylap: “Yarıy, kér, dus, kér, berge torıyk”, digen.

Méne Kaz da Maçıga kilgen, anıñ da mamık tunı salkınnarnı totalımıy başlagan. Ul da: “Maçı duskay, miña öyiñde urın birseñçé, min öşiy başladım, çıdarım bétte”, digen. Maçı: “Kaz dus, işék töbénnen işék töbéne yörseñ bulmasmı, miném öyde urın yuk”, digen.

³⁴ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Béréñçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 96-97’den alınmıştır. Metin, Tataristan’ın Ehmet ilçesi, Ehmet Köyü’nde S. Minlekeev tarafından derlenmiştir (age. s. 391). Bizim yararlandığımız kaynaktaki masalın 1919 yılında derlendiği kaydı bulunmaktadır. Ancak, aşağıda künyesi verilen Rusça yayında bu tarih 1953 olarak verilmiştir. Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçi, Kérş Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989, ss. 75-77; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 62-64’te de yayınlanmıştır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom I. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupilnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, ss. 62-64’te de Rusça’ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

Kaznıñ bu cavapka bik açuvı kilgen de: “Eger kértmeseñ, öyiñnėñ mügėn yolkip bétérémėn”, digen. Maçı, kurka töşep: “Kér, kaz duskay, kér, alaysa berge torıyk”, digen. Méne Ügėznėñ tunı da salkına karşı tora almıy, anı da salkın kaltırata başlagan. Ul da kaya barsın, şul iske dusı Maçıga kilgen. “Maçı duskay, salkınnar bik köçeyde bit, çıdar hel yuk, sin öyiñde urın birseñçė”, digen. Maçı: “Ügėz dus, gadetėñ buyınça kapka töbėnnen kapka töbėne yörseñ niçek bula soñ, minėm öyde urın yuk bit”, digen. Ügėz açuvlangan. “Alaysa öyiñnė törtép avdaram”, digen. Maçı “aç kėşėnėñ açuvı yaman” digendey, tuñgan ügėz çınnan da sözėp avdarmasın dip: “Yarıy, kér, Ügėz dus, kér”, digen. Şulay itėp, bolar tagın dırtev bik dus, bik tatu, bik küñėllė tora başlagannar.

Bolarnıñ dırtev bėr öyde yeşegennerėn Ayu bėlen Büre bėlgenner de ikevlep kilgenner. Öynėñ işek töbėne citkeç, Büre Ayuga karap: “Sin başlap kér, Ayu duskay”, digen. Ayu: “Sin, Büre dus, aldan kér, sin köçlėrek”, digen. Kaysı da aldan kėrėge şıklengen. Şul revėşlė üzara süz köreştėrgennėn soñ, cirden bėr ozın gına çıbık alıp totışırğa bulgannar. Totışuvda Büre öske çıkkın, şuña aña başlap kėrėge turı kilgen. Büre kinet kėne işėknė açıp kėrėvė bulgan, Ügėz monı kürėp koyrıgın küterėp, köçlė mögrep sözėp cibergen; Kaz, kanatların cilpiy-cilpiy, kañıldap çukırğa yabışkan, kay cirė kıçıtı. Maçı, yonnarın kabartıp, tırnakların çıgarıp, mıyıkların tırpaytıp mıravlap erlėbirlė yörıy iken. Eteç açı tavış bėlen “kik-ri-kük” dip kıkırırğa totıngan. Büre niçek kirek alay kotılıp çıkkın. Çıkkaç Ayuga eyte iken: “Ey, Ayu dus, başım bėte yazdı: bėrsė çabata yasap utıra idė, şöşlėsė bėlen çöşkėliy başladı. Bėrsė koymak pėşėre idė, ey, minė tabagaç bėlen borıp ala başladı. Bėrsė kişte başına baskan da “kince, kince” dip cikėre. Bėrsė idende “totıgız, totıgız” dip kıkırı, yöregėm yarıla yazdı, uf...” digen, diy.

26. ÉT BÉLEN TUKRAN³⁵

Bér zamanda bulgan bér kart bélen bér karçık. Bolar üzleréneñ goméré buyına eşneñ ni nerse ikenén bélmegenner. Alarnıñ bulgan bér Étleré. Bu Ét alarnı tuydırgan, éçergen, terbiye kılğan. Kúp zamannar ütkeç Ét kartayğan, kart bélen karçıkni terbiye itüv tügél, üzé çak-çak kına ülmiy torgan. Bér zaman karçık eytken kartına:

— Kara elé, kart, bu Étné al da avıl çitene iltép taşla, kayta başlasa kuvala, kıyna, üzé télegen cirge kitsén, anıñ hezer bözge faydası yuk, kirek tügél indé, digen.

Kart, karçıkniñ süzen kabul itép, Étné ala da avıl çitene çıkarıp taşlıy, kayta başlasa kıynap kuvıp cibergen. Biçara Ét aptırap basuda yöriy iken, öyge kaytırga kurka kart bélen karçıkniñ kıynavınnan. Kúp zamannar yörép bér cirge barıp utıra. Utıra torgaç üzeneñ gacizlégenen hesretlenép kúp nerseler uylap yılıy başlagan. Şul vakıttá bér Tukran oçıp barganda, Étnéñ kaygırıp yılanın işetép, anıñ yanına kilép soraşa başlagan:

— Ni öçen yılıysıñ? dip.

Ét tukranga eyte:

— Min yeş vakıtımnan alıp kartayğançı bér kart bélen bér karçıkni tuydırdım, éçerdém, terbiye kıldım. Min kartayıp, köçém betép terbiye kıla almagaç miné basuga, yegni kırğa çıkarıp taşladılar. Kaytırga kurkam, üzém aç, şunıñ öçen yılıymın, digen.

Tukran Étten bu süzlerné işetkeç, Étné bik kızgandı, Tukrannıñ küzlerennen yeşleré möldérep-möldérep tegerep töşté.

Tukran eytken Étke:

— Eyde miném bélen, miném yortımda balalarım bar, şularnı karap torırsıñ, digen.

Ét, Tukrannıñ bu süzleréne razı bulıp, Tukran bélen kite. Barıp citeler bolar urmanga, bér bik yuvan imen töbéne. Ul imende Tukran oyası bulıp, anıñ éçende balaları bar iken. Tukran eyte Étke:

³⁵ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 101-102'den alınmıştır. Metin, ilk kez Taip Yahin. **Dafgılkesel Min Es-Sabi ve Es-Sabiyet.** Kazan: Tipo-Litografiya İmperatorskogo Universiteta, 1900, ss. 31-33'te yayınlanmıştır. Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 66-68'de de yayınlanmıştır.

— Sin hervakit méne şuşı imen töbende tor, hiçkémné ciberme, min uezér üzém baramın azık ézlerge, diy. Ét imen töbende kala balaların saklap, Tukran kite. Béraزدan Tukran kaytkan da Étke:

— Eyde tiz bul, bér avılga barabız, anda tuy bulaçak, bézge de bérer nerse bulır, inşalla, diy.

Bolar kitkenner.

Avılga barıp tuy bula torgan yortnı tabalar da, Tukran terezeden oçıp kérép, östel östende yögérép yöriy başlıy. Tuyga cıyılğan kunaklar Tukrannı östel östendegé nigmet-rızıklar bélen ata başlıylar, diy. Şul arada Ét, nigmet isén sizép, akrınlap, hiç kэшége sizdérmiyçe géne, öyge kérép nigmetlerné aşap tuygaç, akrınlap öyden çıkkın hem bér avlak urın tabıp kérép poskan. Tukran Ét yanına kilép soragan:

— Nişel, tuydıñmı? dip.

Ét cavap birgen:

— Tuyuvın tuydım, emma bik éçesém kile, digen.

Tukran eyte:

— Alay bulsa, ene tége yortka kér, anda bal kuyalar, diy. Tukran üzé oçıp barıp elégé yortnıñ terezesénen kere de, bal kuygan miçkege utırıp, anıñ töbén tiş başlıy. Kart, monı kürép, Tukranga bürenke bélen ata. Bürenke Tukranga timiyçe çitke kite. Kart anda bara, monda kile, bürenkesén taba almıy, bal haman miçkeden aga. Şul vakıtta Ét öyge kérép balnı tuygançı éçe de tiz géne çıgıp kite. Tukran yene Ét yanına kilép: “Nişel, éçtéñmé?” diy.

Ét:

— Tuygançı aşadım, éçtém, lekin bik isérdém, indé miném tuygançı kölesém kile, diy.

Tukran eyte:

— Yarar, diy.

Tukran ındırda aşlık sukkan kэшélerné kürép şular yanına oçıp bara da bérşenéñ cilkeséne kuna. İkénçe ipteşé monı kürép. Tukranga sugam dip, ipteşenéñ cilkeséne nık kına suga. Bolar ikésé sugışa başlagannar. Ét, bolarnı kürép, çıdıy almıy cirde tegerep köle iken. Tuygançı kölgeç Tukran bélen Ét kitkenner basuga. Bolarga oçragan Tölké. Tukran, Tölkéné aldarga télep, ez géne oçıp bara da cirge töşe iken.

Tölké Tukrannı élektérem dip artınnan kitken. Şul arada Ét te, posa-posa gına barıp, Tölkéné élektérép ala da, bugazın çeynep yatkan arada bolar yanınnan bér yök çülmek töyegen mujik ütép bara iken. Étnéñ Tölkéné totkanın kürüv bélen, mujik kulına imen küsek ala da, yögérép barıp, bér suguvda ikésén de ütere. Tukran monı kürép bik katı açulana hem, oçıp barıp, mujiknıñ atı başına kuna da anıñ küzén çukıy başlıy. Mujik bu helné küre de, Tukrannı üterem dip, imen küsegé bélen başına sugıp atın ütere. Tukran oçıp barıp çülmekler östéne kuna. Mujik, Tukrannı üterem dip sugıp, bar çülmegén vatıp bétére, diy. Mujik atsız, çülmekséz öyine kaytıp kite, e Tukran urmanga, üzénéñ balaları yanına kaytıp kite.

27. BÜDENE BÉLEN TÖLKÉ³⁶

Ceynéñ iñ matur vakıtlarında Büdene bélen Tölké dus bulıp yörerge süz biréşkenner, diy. Bu iké dus yöriler iken, yöriler iken, yöriy torgaç, Tölké Büdeneye zarlanıbrak bolay didé diy:

— Eñ, ipteş! Miném karınım bik açtı. Nerse géne tabıp aşarga indé? digen.

Büdene aña cavap birép:

— Elle sin miña işanmıysıñmı? Min sinéñ tamagıñnı tuydıra alam bit, digen.

Tölké:

— Ye, alaysa, tuydıra alsañ, tuydırıp kara indé, niçék itép tuydırırsıñ iken, digen.

— Eyde, kitték ene tégé yul buyına, dip, kalın arış ucımı arasınnan Büdene Tölkéné bér yul buyına alıp kilgen.

Yarıy. Yul buyına kilép citkeç, iké dus tagın da kiñeş itéşkenner:

— Méne sin, şunnan yul çiténen géne kaçıp-posıp yul östén küzete tor. E min yulnıñ üzene çıgam, digen Büdene. Tölké, arış ucımı arasına yatıp, yul östén küzetép tora başlıy. Küre: bér bik yahşı gına kiyingen-yasangan ir bélen kulına töyinçek totkan hatıñ kunaktan kaytıp kileler iken. Hatın iréne éndeşe:

— Kara elé, siñaytem. Aldıbızdan bér Büdene yögérép bara. Oça almıy bugay ul. Eydeçelé, şunı totıyqçelé, kaytkaçtın suyarbız, Büdene itén bik temlé diyler anı, diy.

Bolar irlé-hatınlı ikevlep, büdene kuva başlıylar. E büdene: ni oçmıy, ni tottırmıy, şular tiresénde yögére. Íré hatınga karap:

— Siñaytem! Kuyçelé şul kulıñdagı küçteneçleréñné, totıyq elé şunı! diy. Hatın kulıñdagı küçteneçné yul çiténe kuyıp, irkénlep kuvarga totına. Kiteler bolar, kiteler... Büdene ir bélen hatınnı hetséz géne cirge aldap alıp kitkeç, Tölké arış ucımı

³⁶ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 103-105'ten alınmıştır. Metin, ilk kez **Halık İcatı**. Tözüvçiler: H. Yarmi, A. Ehmet. Kazan: Tatgosizdat Ukituv Pedagogik Edebiyat Sektörü, 1940, ss. 170-173'te yayınlanmıştır. Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleri**. Tözüvçi, Kérêş Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989, ss. 41-44; **Tatar Halık Ekiyetleri**. Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 68-71'de de yayınlanmıştır. Lenar Cemaletdin tarafından hazırlanan ve 1989'da yayınlanan kitapta, masalın, Zarif Möeminov tarafından 1938'de Tataristan'ın Möslim ilçesi, Tilençi Köyü'nde derlendiği kaydı bulunmaktadır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom I. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki**. Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, ss. 28-30'da da Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

arasınnan çıga da, küçteneç töynegen töyinçékné élektérép, ucım arasına kérép yeşéréne. Monı bélgen Büdene ir bélen hatın aldınnan oçıp kitép yugala. İndé ir bélen hatın küçteneçné ézliy başlıylar. Kiteler-kiteler, alar üzleré kunak bulıp kaytırğa çıkkın avıl kırısına kilép citeler, tik küçteneçné tapmıylar.

— Kaher töşkéré, mögayın, ul Büdene digenébéz “cén” bulgandır. Küçteneçébézden yazdırır öçén şulay aldagandır, dip sukrana-sukrana kaytıp kitteler, diy.

Büdene, Tölkénéñ küçteneçné élektérép ucım arasına kérép kitkenén kürép, ir bélen hatınnı taşlap oçıp kite. E Tölké monda küçteneçné çışép ciberse, ni kürsén, töyinçék éçénde bér kalaç, bér pëshken tavık, bélén, belësh, barı da bar idé, diy. Tölké komsızlanıp aşarga kéréşe. Büdene, kilép citüv bélen bik érelenép kéne:

— Niñel, dus, tamak tuyamı? dip sorıy. Tölké avızına bélén tutırğan kilësh çeyniy-çeyniy cavap bire:

— Mı-mı, mondıy azıklarnı tuganımnın birlé bérénçé tapkır kürüvém. Rehmet, dus kéşé. Me, üzéñ de avız it! dip, Tölké Büdenegé de bér kisek siméz kalca bire. Büdene de aşıy.

Şulay, alar yañşılıp tamakların tuydıralar da, tagın küterénké küñél bélén Tölké süzge kéréşe:

— Yarıy, dus, tamaknı tuydırdıñ indé, miném tagın da bér télek bar idé. İndé miné kurkıta alırsıñmı? Ye elé, köçéñ citse kurkıtıp kara! diy.

Büdene:

— Bula ul. Nik siné kurkıta almaska! Méne hezér sin iké küzéñné yom da miném koyrıgımnın téşle. Min kaya taba oçsam, sin de şulay miném artımnın kalmıyça çap! diy. Tölké, Büdenenén koyrıgın téşlep, Büdene oçkan yakka çaba da çaba. E üzé kaya taba barganın sizmiy de, kürmiy de. Şulay itép, Büdene Tölkéné avçılarnıñ yanına uk kitérép citkére. Büdene:

— Aç indé küzéñné! diy.

Avçılar Tölkéné kürüv bélén aña taşlanalar. Tölké éşnéñ naçar ikenén küre: bér yaktan étler öre-öre kuvalar, ikénçé yaktan avçılar atalar. Yadreler Tölkénéñ kolak yafragı kırınnan vıjıldap uzalar. E Büdene üzé oçtı da yugaldı, diy. Şulay itép, Tölké köç-ñel bélén eremelé üzenge élegép, kuyı tallar arasına kérép yeşéréne.

Büdene Tölké yanına kilép cite. Tölkénéñ télleré salıngan, suluları kısılgan. Ul bötén gevedesén hareketlendérép sulıy, diy.

Büdene:

— Hel niçék soñ? Kurıkmadıñmı? diy.

Tölké köç-hel bélen sulap kına cavap bire:

— Tuvgannan birlé bu hetlé kurıkkannım yuk idé. Ezden kaldım, diy, üzéñ de kurkıta béleséñ iken, diy. Tölké, hel alıp tınıçlangannan soñ, tagın süzge kérésép bolay diy:

— Yarar, dus kéşé. Tamagımnı tuydırdıñ, rehmet anısına, bik katı kurkıttıñ, monısı öçén de rehmet siña, indé mina bér bik kızık eş kürsetép köldére alırsıñmı? diy.

Büdene:

— Bula ul, nik bulmasın. Kiç te bulıp kile indé, bik vakıt çak. Eyde miném artınnan, méne şuşı çokır buyı bélen géne kitik elé. Ene tégé kürénép torgan avılga barıp kaytıyk. Kara anı sak bul, étlerge kürénmeskerék tırış. Kölké kurkıniçka eylene kürmesén, dip, aldan Büdene, anıñ artınnan Tölké avılga taba kittéler, diy. Bik saklanıp kına Büdene artınnan Tölké de bér kéşénéñ lapasına kaç-kaç gına barıp kérédeler, diy. Bu, kunaktan kaytkanda Büdenegé aldanıp, küçteneçlerén yugaltkan ir bélen hatınıñ ihatası iken. Ir utınlıkta kazıklar oçlap mataşa, hatın annan az gına çiterek, abzar kapkası töbénde sıyrı savıp utıra iken, diy. Büdene bélen Tölké, bu ir bélen hatınıñ lapasınıñ bér tişék urınınnan küzettéler de, diy, Büdene:

— Sin şuşı tişékten géne karap tor indé; kölep, avızıñnı yııp çıgara kürme, didé, diy. Yarar, Tölké bik dikkat bélen géne karap tora başlıy. Büdene lapastan oçıp çıgıp kite de, iñ élék irnéñ oçlıy torgan kazığı başına kuna. Anı sıyrı savıp utırgan cirénnen hatını kürép:

— Siñaytem, siñaytem! Oçlıy torgan kazığıñnıñ başına bér Büdene kilép kundı. Elle ul béznéñ küçteneçlerébézné yugalttırgan cüler Büdene şul üzé miken, berép kéne töşérsene, dip kıçkırırğa totına. Ir kazığın séltev bélen Büdene oça da, hatınıñ savıp torgan sıyrınıñ mögézene kilép kuna. Hatın tagın da kıçkıra başlıy:

— Siñaytem! Karasana! Sıyrı mögézene kilép kundı. Kazığıñ bélen géne bersene!

Şulay digeç, iré iplep kéne sıyır yanına kazıgın küterép kile. Ul arada Büdene sıyırnıñ mögézénnen oçıp ھاatınıñ başına kuna. İr anı-monı ھاetérlemiyçe, ھاatınıñ başına kungan Büdenegе sugam dip, kulındagı kazıgı bélen ھاatınıñ başına kundıra. Büdene oçıp ta kite.

Bu tamaşanı kürép, köle-köle, Tölkénéñ avızı yırılıp bétken, diy.

28. MAÇI BAŞLI YABALAK³⁷

Bér zaman koşlar patşası cıya koşlarını. Soraşa:

— Min sézné ni öçén cıydım? diy koşlar patşası.

Tégéler eyte:

— Béz bélmibéz, eytseñ belérbéz.

— Méne şunı bélesém kile miném, dönyada korı ağaç küpmé, çi ağaç küpmé?

İrler küpmé de, Һatınnar küpmé? Şunı bélesém kilgenge sézné cıydım.

Bérsé de eytelmiy. Küplégén de, azlığını da.

— Bérer koş kalmaganmı? diy.

Bérev eyte:

— Maçı başlı yabalak kilmegen, diy, ul tıçkan saklap kaldı, diy.

— Alay bulgaç, rehim itép barıp kitérégez elé, diy, belki ul eytér, diy.

Һезér тегенé селкэттелер, китердeler.

— Nişlep kilmedeñ? diy.

— Soñ, vakıtım bulmadı, aşasım kile idé, min aşamagan idém, diy, méne Һезér kildém, diy.

— Siné şunıñ öçén çakırttım, diy, méne şulkaderlé Һалık eytelmiler, diy, belki sin eyterséñ, diy, méne şul süzém, diy: dönyada korı ağaç küpmé, çi ağaç küpmé? diy.

— Korı ağaç küp, diy.

— Nişlep? Minémçe, çi ağaç küp bulırğa tiyiş, diy.

— Yuk, korı ağaç. Vot min şunı sanıym, diy, nindiy géne çi ağaçta korı botak bar, diy., anı min sanıym korıga, diy. Méne şuñı korı küp, diy.

— Nu anısı yarıy, diy. Rıza. Vot sin eyt elé, diy, dönyada Һatınnar küpmé, irler küpmé? diy.

³⁷ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, s. 108'den alınmıştır. Metin, Lenar Camaletdin tarafından İrkutsk'un Tayšet ilçesi, Trakt Kavkaz Köyü'nde Lotfulla Alengulov'dan 1971'de derlenmiştir (age. s. 392). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçi, Kérés Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989, s. 90; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 71-72; **Yeşegen Diy, Bulgan Diy: Ekiyetler.** Tözüvçi, Kérés Mekale hem İskermeler Avtorı: L. Ş. Camaletdin. Kazan: Megarif Neşriyatı, 2000, ss. 24-25'te de yayınlanmıştır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom I. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, ss. 67'de de Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

— E min bit bik küp irné Һatınnarga sanıym, diy.

Patşa:

— Minémçe bit, diy, irler küp bulırğa tiyiş.

— Bit monda uylıysı da yuk, diy: Elbette, Һatınnar küp, diy.

Patşa:

— Minémçe bit irler küp bulırğa tiyiş.

— E min bit küp irné Һatınnarga sanıym, diy.

— Nişlep?

— Һatınnar süzé bélen yörgen irné min Һatınga sanıym, diy.

— Dörés, diy, dimek, Һatınnar küp, diy.

29. SANDUGAÇ³⁸

Bér patşa çitlékte Sandugaç asrıy iken. Sandugaç können-kön yabıga, sayramıy başlıy.

Patşa sorıy:

— Bu Sandugaçnıñ télén bélüvçe bar miken, bu Sandugaç nige sayramıy iken? diy.

Vezir:

— Bélüvçe bar, didé de Sandugaçnı totıp kitérdé. Sandugaç sayrıy da patşa sorıy:

— Bu ni dip sayrıy? diy.

— Ay, illeréme kaytsamçı, dip eyte, diy.

Şunnan soñ patşa:

— Monıñ ilé kayda? diy.

— Şeherné çıgarbız da cép tagıp ciberérbéz, diy vezir.

Şunnan şeherné çıktılar, cép tagıp ciberdéler, Sandugaç kıcıtkanga barıp utırdı da sayrıy başladı, diy.

Vezir eyte:

— İléme kaydım bit, iléme kaydım bit, dip eyte, diy.

Ul zamanda patşa soldatnı hézmette yégérmé biş yıl tota idé, bu bér yégétnéñ goméré. Patşa eytken şunnan soñ: “Mın kэшéneñ iñ matur vakıtın monda totam iken”, dip uylap, hézmet itüvné yégérmé biş yıldan uniké yılga kaldırgan, diy.

Méne şunnan soñ soldatta hézmet itüv sroğı kısırgan, diy.

³⁸ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçe Kitap).** Tomnı Tözüvçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, s. 108'den alınmıştır. Metin, Hamit Yarmi tarafından 1946'da Tataristan'ın Sarman ilçesi, Karamalı Köyü'nde Zakir Şerifullin'den derlenmiştir (age. s. 392). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçi, Kérış Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989, s. 91; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, s. 72'de de yayınlanmıştır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom I. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, ss. 67-68'de de Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

30. YILAN PATŞASI ŞAHMARA³⁹

Evvel zamanda bér fekıyr urmannan utın küterép alıp kaytıp sata iken de şunıñ bélien kón ite iken. Ul bér de alıp kayta, iké de alıp kayta. Şulay taşıy torğaç, bu bérkönné yuvan ağaç töbéne utıra. Yarlı késé bik uylana bit ul. Uylanıp utıra. Tufraknı alay da kazıy, bolay da kazıy. Kón kürmése avır, şulay uylanıp utıra. Şulay uylanıp, tufrak kazıp utırgan çağında, monıñ kulına bér timér totkıç oçrıy. Uylıy: “Bu nindiy timér?” diy, iplebrek karıy. Kazıy, kazıy bu, zur kapkaç bulıp çıga. “Bu, diy, karaklar malıdır, aħrı, monı karaklar kuygandır”, diy. Taş bélien, ağaç bélien kayıra-kayıra açu bu kapkaçnı. Açu da bér tayak tıgıp cibere. Tayak yomşak kına bér nersege tiye. Şunu alıp karıy. “Bu, diy, bal kébék nerse iken”, diy. Tayakka barmagın tidére de barmagın yalap karıy. Bal bulıp çıga bu. Kapkaçnı yabadır da öyine kaytıp kite.

Öyine kayta. Bér çilek ala. Urmanga barıp, şul çilekke bal tutırıp, yene kapkaçnı yabıp kuya. Bér avılga barıp, balnı sata, yaħşı gına fayda küre. Utın satmıy indé hezér. Şulay bal satıp yöriy-yöriy ara bu. Annarı kürşésene kérép eyte:

— Bér nerse taptım, bér késége de eytme. Eyde kitték, diy. Kuvas çilekleré alalar, çülmekler alalar da kiteler.

Barıp citeler. Tége kürşésenén iké küzé dürt bula. Balnı çıgaralar gına. Töyep, öyge kaytıp kiteler. Balnı kaya kuyarga da urın yuk indé. Balnı kırıp alıp kayttılar. Tégende tamam bétte. Şunnan kürşése de tuktadı, üzé de tuktadı.

Yarlınıñ tagın akçası bétte. Balı bulmasa da şunda barası kile yarlınıñ: “Tagın bulmasmı?” diy. Bérkönné tagın çıgıp kitté. Yarar, barıp citté. Tevekkellep töpke töşte.

³⁹ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçe Kitap).** Tomnı Tözüvçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, s. 113-117’den alınmıştır. Metin, G. Tolımbay tarafından 1936’da Tataristan’ın Apas ilçesi, Tanay-Turay Köyü’nde K. Ahmedişin’den derlenmiştir (age. s. 392). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık İcatı.** Tözüvçileri: G. Beşirov, A. Şamov, H. Yarmi hem H. Gosman. Kazan: Tatknigoizdat Matur Edebiyat Redaktsiyesi, 1954 (İkinci Baskı), ss. 514-519; **Tatar Halık Ekiyetleré Bérénçe Kitap.** Tözüvçileri: Gomer Beşirov, Hamit Yarmi. Kazan: Tatknigoizdat Metur Edebiyat Redaktsiyesi, 1958, ss. 240-245; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Redaktör: F. G. Gaynanova. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1964, ss. 207-211; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçi, Kérés Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989, ss. 95-100; **Tatar Halık Ekiyetleri: Tılsımlı Ekiyetler.** Tözüvçi, Kérés Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdin. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1994, ss. 104-110; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 76-80; **Yeşegen Diy, Bulgan Diy: Ekiyetler.** Tözüvçi, Kérés Mekale hem İskermeler Avtorı: L. Ş. Camaletdin. Kazan: Megarif Neşriyatı, 2000, ss. 31-35’te de yayınlanmıştır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom I. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, ss. 169-174’te de Rusça’ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

“Bér hikmet bardır anda”, diy. Töşse, kulına kırıyda işék totkası kébék bér totka oçradı. Totkıçnı tapkaç, bu uylıy: “Monda ni bulsa da bardır”, diy. Tevekkellep açtı. Açsa, ni kürsén: dünya kébék yaktı cir. Şunda teve-teve yılannar yatkan. Yılannar urtasında, karavat kébék nersede ak ceyme. Şunıñ östénde bér Ak yılan. Yılannar tégé kéşéné yotarga başların kalkıtar. Şul vakıtta Ak yılan: “Tik torıgız!” digen kébék, koyrıgın butap kuya. Şul karavat kébék nerse yanında bér ak taş bar. Yaltırap tora, bik eybet. Yılannar şul taşnı barıp yalıylar.

Tégé kéşénéñ karını bik açtkı. Karını açtkanga hiç tekat tota almıy indé. Niçe köñner aç yattı. Ak yılan koyrıgın bolgıy tégé kéşége, şunda taba kilérge. Bu kıymıldarga kurkıp utıra: “Kıymıldasam, yılannar yotar”, dip. Şul çağında Ak yılan télge kile:

— Yégét, diy, miném aşarga digen balımnı alıp sattıñ, fayda itteñ. Tagın monda kerdéñ, diy. Cemegatéñ bardır, balalarıñ bardır, sagınırlar, diy. Indé sin monnan kayta almıysıñ; şuşında béznéñ bélen gomér iterséñ, diy.

Tégé yılap ciberdé. Ak yılan eyte:

— Kurıkma, min siña tidértmem, diy. Karınıñ açsa, şuşı taşnı kilép yala. Aşıysıñ da kilmes, éçeséñ de kilmes, diy.

Aptırağaç, bu kurıkma da barıp yalıy indé. Yalagaç, monıñ éçesé de kilmiy, tamagı da tuk.

Bu bér köñné hatının, balaların iske töşérép yılıy. Ak yılan monı jelliy. Şul çağında yégét Ak yılanga eyte:

— Sin, diy, kém bulasıñ soñ, bu yılannardan bér de kurıkmıysıñ? diy. Télge kilgeç, söyleşérge bula bit indé.

Ak yılan eyte:

— Min alarnıñ patşası, diy. Miném isémém Şahmara, diy.

Yégét eyte:

— Miña monnan çıgarga bulasmı, zinhar, tıñlasana süzémné, diy.

Şahmara eyte:

— Min siné çıgarır idém, sin miném gomérém kışkaruvga sebep bulasıñ. Sin miné kéşége söylerséñ. Kéşége söylevéñ, miném ülüvém, diy.

Tégé yégét eyte:

— Eytmim, diy, ant éçe, kargana, şuşında niçék kürdém, şulay kalır, diy.

Şulay digeç, Şahmara bér yilanga kuştı: “Bar, çıgar monı”, diy, koyırığı bélen izén yasıy üzénçe. Tagın eyte yégétke: “Kéşége eytseñ, miném gomérém béte. Eytesé bulma, rencérmén”, diy.

— Eytmem, didé yégét, kargandı, yıladı. Şunnan yégét yılan koyırığına yabıştı da, yılan üzén öske alıp çıktı. Annarı yılan kiré éçke kérép kitté. Yégét öyine kaytıp kéréde. Cemegatleré yılaştılar, kuvaştılar. Niçe aylar yugalıp torgan kéşe kaytkaç, bik şatlık buldı.

Şul şehernéñ patşasına avırú tiye. Patşa sihérçélerne deştére. Deştére de, sihérçéler:

— Bu avırudan térgézüv öçen Şahmaranı kürgen kéşe kirek, diyler.

Patşa eyte:

— Nerse soñ ul Şahmara? Min anı bélmim, diy.

Bér sihérçé eyte:

— Şahmara ul Ak yılan, yılannar patşası, diy.

Patşa eyte:

— Anı kürgen kéşe küp bulır, anı kayan bélérbéz soñ? diy.

— Anı üzébéz bélérbéz. Yasat bér munça. Bötén kéşené şunda kért. Anı şunnan bélérbéz. Şahmaranı kürgen kéşenéñ tené ala bulır, diyler sihérçéler.

Patşa munça saldıra, yaktıra. Temam bulgaç, kéşelerné tigén géne çabınırga öndiy. Bulgan kéşe kére. Tigén munçaga oñota kéreler indé. Munçaga kergen hemme kéşenéñ isémén yazalar. Soñınnan: “Sin munça kerdéñmé?” dip, ézlep kerte başlıylar. Şahmaranı kürgen fekıyrné de kitérep totalar:

— Sin munça kerdéñmé? dip sorıylar.

— Kérdém, diy.

Knijkadan karıylar:

— Iséméñ niçék? diyler.

— Felen, diy.

Knijkada isémé yuk. Monı köçlep munçaga alıp kerdeler. Saldı külmekné. Karalı-aklı buy-buy tenlé bu. Bédéler monı sihérçéler, şulay da sorıylar:

— Sinéñ tenéñ nik bolay? diyler.

— Min kéçkéneden şulay, diy tégé.

Sihérçé eyte:

— Yuk, sinéñ tenéñ kéçkéneden ük bolay tügél. Sin yılannar patşası Şahmaranı kürgenséñ, tenéñ şunlıktan ala, diy.

— Yuk, yılan patşası tügél, yılannı da kürgeném yuk miném, diy. Yılannar patşasın ütérésé kilmiy, yalğanlıy bu.

Eytmegen öçén patşa monı törmege yaptırdı. Bu kéşe törmede öç kön aç yattı. Kön sayın kilép sorıylar:

— Kürgen bulsañ, eyt sin, diylar. Tégé eytmıy. Bolay bulmadı, monı törmeden çıgardılar.

Sihérçé eyte:

— Tenéne bérné-bérné géne ine kadarga kirek, eytér ul, diy.

Alıp kildéler. Bér éne kadadılar. Bik katı kıkırdı bu. İkené kadadılar. Tagın bik katı kıkırdı bu. Eytmiy elé üzé. Öçénçéné kadaganda eytté:

— Kürdém, didé.

— Nık elége hetlé eytmedéñ? diy sihérçé. Nihetlé könner ütkerdeñ, elle kayçan eytöv kirek idé. Kay töşte kürdeñ? diy.

Tégé eyte:

— Urmanda kürgen idém de kaçtı bit ul, patşa ikenén de bélmedém, diy.

Sihérçé soraşa:

— Kaysı urmanda, kaysı töşte? diy.

Tégé eyte:

— Bélmiym, kay töştedér, bik küptennen indé, diy.

Sihérçé eyte:

— Alay bulsa, eytmeseñ, maşına bélen kulıñnı kısabız, mastika bélen tırnaklarıñnı suvırıp alabız, diy.

Tégé eytmıy. Maşınaga utırtılar. Kulın kısıtlar. Maşına bér kulınıñ tırnakların suvırıp-suvırıp aldı. Tégé eytmedé. İkençe kulın kısırdılar. Yégét çençe barmagın suvırıp alganda eytté:

— Şuşılay-şuşılay, şuşında kürdém, lekin kéşé alıp barmıym, üzém géne alıp kilem, diy. Altın telinke aldı da huplap alırga kitté bu. Urmanga barıp citkeç, kapkaçnı açtı. Tüben töşmiy indé, östen géne kıçkırdı bik katı:

— Şahmara! dip.

Şahmara, monıñ tavişın işétép, su akkan kébék akrın gına çıgıp kile:

— Ey, yégét, gahdén, karganuvıñ şuşımı? diy. Elé gomér ite idék. Siña ısanıp gomérém bétte méne, diy.

Şahmaranı kürgeç yégét yıladı:

— Bér de eytmıy idém. Öç kön törmeye yattım. Tenéme éneler kadadılar. Bér kulımniñ tırnakların suvırganda da eytmegen idém. Ülém eçesé avır iken, ikénçesénékén suvırganda, tüze almadım, eyttém indé, diy.

Şahmara eytté:

— Yarar indé, miném gomérém bétkenge sebeptér, diy. Rencémim, miném öçén bik zur cefalar kürgenséñ iken, diy. Şunnan Şahmara yégétke akıl öyrete başladı: Méne sin, diy, miné péşérérge alıp kiteséñ. Péşérérge siña kuşalar, diy. Kaytkaç, miné, diy, öç bülékke kis. Evvelé kaynagan suvın ayırım kuyarga kuşarlar, evvelé üzéñ éç, dip eytérler, diy. İkénçé kat kaynaganın tagın ayırıp kuyarga kuşarlar, diy. Öçénçé kat kaynaganın tagın ayırıp kuyarga kuşarlar, diy. Şulay ayırıp-ayırıp kuyarsıñ. Lekin, diy, evvel kaynaganı bélen aktıktan kaynaganın almaştırıp kuy. Aktıktan kaynaganın evvelé kaynadı, dip eyt, diy.

Yégét Şahmaranı alıp kayttı. Añarga Şahmaranı péşérérge kuştılar. Yégét Şahmaranı öçke kisté. Moñarga öç savıt birdéler, öç ret kaynatırğa kuştılar. Yégét bérénçé kaynaganın da alıp kuydı, ikénçé kaynaganın da alıp kuydı, öçénçé kaynaganın da alıp kuydı. Şunnan tiz géne bérénçé kaynaganı bélen öçénçé kaynaganınıñ urınnarın avıştırıp kuydı.

Kildé tége sihérçé:

— Kaynattıñmı? diy.

— Kaynattım, diy.

— Evvelé kaynaganı kaysı? diy.

— Méne, dip kürsetté.

— İkénçé kaynaganı kaysı? diy.

— Méne monısı, diy.

Yégét alarnıñ urınnarın yılan eytkençe, avıştırıp kuygan idé. Üze ni öçen ikenen de belmiy elé.

— Méne monısın min éçem, monısın sin éçerséñ, diy siherçe. Siherçege, öçençesé dip, berençené éçerdé bu. Siherçenén şunda uk korsagı şartladı. Bu üze öçençe tapkır kaynaganın éçté de kazanda kaynıy torgan Şahmara kiseklerinén süzleren añlıy başladı.

Kazanda Şahmara kisekleri söyleşe, diy. Baş kisége eyte, diy:

— Miné aşasa, patşanıñ başı tözelér, dip eyte, diy.

Korsak kisége eyte, diy:

— Miné aşasa, éçé tözelér, dip eyte, diy.

Koyrık kisége:

— Miné aşasa, ayakları tözelér, dip eyte, diy.

Atlarnıñ, sıyırlarnıñ, bötén hayvannarnıñ télén belér öçen, siherçe şul öçençe kaynaganı éçmekçe bulgan iken, kahe. Hezer tége fekiyr bötén hayvannar télén añlıy indé.

Evvelé Şahmaranıñ başın aşatkannar patşaga, anıñ başı tözelgen. Annarı urta kiségen aşatkannar, anıñ éçé tözelgen. Koyrıgn aşatkannar, anıñ ayagı selametlengen. Élékkeden de tazara töşken patşa.

Aktık çigé, şul fekiyr üze tabip bulıp kalgan. Bötén avıruvlarnı devalıy belgen, hayvannar télén de belgen.

31. SÉR TOTMAS⁴⁰

Borın zamanda, kece komanda, sayıskan sotnik, karga plotnik bulıp torganda, yeşegen, diy, bér ataklı avçı. Monıñ ataklı buluvı şunnan gıybaret iken: dönyada bulgan bötén hayvannar monı béle torgan bulgannar, diy.

Bér zamannı avçı hatınına eyte: “Sin miña azık hezérle, avga kitem”, diy. Avçı azıgın ala da çıgıp kite avga. Urmanda azmıküpmé yörgeç, kilép çıga bu bér açıklıkka. Karasa, iké yılan sugışa: bérse kara, bérse ak. Çitten karap-karap tora da, ak yılannı bik kızgana, kara yılan bik cebérliy üzén. Mıltığın ala da kara yılanga ata. Atkan idé kara yılanga timiy, ak yılannı yaralıy. Şunnan bu avçı küñélséz géne öyine kaytıp kite, ak yılannı jelliy indé. Öyine kaytıp kérse, hatını sorıy:

— Ni buldı siña, elle çirledéñmê? diy.

— Kara yılanga dip atkan idém, ak yılanga tidé, diy avçı, bigrek jel buldı indé, diy. Bér yılan bolarnıñ süzén tıñlap torgan iken. “E, diy, bu yalgış atkan iken”, dip, kayta da yılannar patşasına eyte: “Ul sinéñ kızıña yalgış atkan iken, diy. Sinéñ kızıñ kém béléndér sugışkan vakıtta, diy, anıñ doşmanına atkanda, kızıña tigen”, diy. Yılannar patşasınıñ bik açuvı kile: “Bar, diy, çakırız elé ul avcını, diy, miném kızım kém bélen sugıştı iken?” diy. Bér yılan avcını çakırıp alıp kile.

— Utır, diy yılannar patşası. Söyle, nik soñ sin miném kızıma attıñ? diy.

— Ul bér kara yılan bélen sugışa idé, diy. Min sinéñ kızıñnı jellep, kara yılanga atkan idém, sinéñ kızıña tidé, diy.

— Hezér sin ul kara yılannı kürseñ tanıysıñmı? diy.

— Tanıym, diy avçı.

Patşa prikaz bire bötén yılannarnı cıyarga. Bötén yılannar cıylalar da bér ret bulıp tézélésép yatalar.

— Kara indé, kaysısı? diy yılan patşası.

⁴⁰ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, s. 118-119’dan alınmıştır. Metin, Halide Gatina tarafından 1960’ta Tataristan’ın Aznakay kasabasında yaşayan Zahri Möhemmetcanov’dan derlenmiştir (age. s. 392). Bu metin ayrıca; **Kömiş Sulu: Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi: Naile Velitova. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1993; ss. 100-102; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 81-83’te de yayınlanmıştır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom I. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, ss. 175-177’de de Rusça’ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

Avçı kile de:

— Méne bu, dip, bér kara yilanga kürsete. Bu yılannı ayırıp alalar da:

— Söyle hezér, nige sugıstıñ? diy yılan patşası.

— Min sinéñ kızıña öylenesém kildé, diy, e ul riza bulmadı, şunıñ öçén sugıstık, diy.

Yılan patşası avçıga eyte:

— Sin miném kızıma üçlék bélen atmagansıñ iken, diy. Alay bulgaç, diy, sin anı térélte de alasıñ, diy. Yégétné alıp kite üzleréne. Barıp kérüv bélen yılan patşası eyte:

— Kızımın kuliñ bélen sıypa, diy.

Yégétnéñ kulı bélen sıypavı buldı, kız sikérép tora da niler bulganın üzé söylep bire.

Patşa avçıga eyte:

— Sinéñ yahşılığın öçén min de bér yahşılık eşlim, lekin sin ul turıda bérkémge de eytme, diy. Bérer késege söyleseñ şunda uk üleséñ, diy.

Yégét bérkémge de söylemeske süz bire.

— Alay bulsa, aç avızınıñ, diy yılan. Avızın açuvı bula, yılan monıñ avızına tökére. Şunnan soñ bu avçı dönyada bulgan barlık hayvannarıñ, koş-kortlarıñ télén, ülennerneñ şavlavın añlıy torgan bér kése bulıp kala.

Yarıy, avçı isenleşép öyine kaytıp kite. Ul üzé bara, e üzé ayak astındagı ülennerneñ ni eytkenén añlıy bara. Ülenner üzara söyleşeler iken. Alarınñ bérésé: “Min felen avırudan yarım”, diy iken, e ikénçesé: “Min baş avıruvınnan yarım...” diy iken. Koşlar sayrıylar iken, diy, alar télén de añlap bara iken bu. Dönyada nindiy téller bar, böténésén de béle başlıy bu hezér.

Avçı öyine kaytıp cite, bérniçe kön ütkeç babalarına kunakka barırğa uylyı bu. Babaları başka avılta toralar iken. Hatını bélen kiteler bolar kunakka. Yulda barganda bolar bülekke dip alıp bara torgan sarık tekese mıgır-mıgır itép kuya iken, diy. Monı işetkeç avçı kölep cibere. Hatını irénéñ kölgeneñ kürép:

— Nige köleséñ? diy.

— Yuk, bolay gına, diy avçı.

— Eyt indé, nerseden köleséñ? diy hatını.

— Eytérge yaramıy, diy avçı. Һatını anıñ sayın moña beylene. Eytmesenñ, diy, min siné taşlap kitem, diy.

— Yarıy, diy avçı, öyge kaytıyk, diy, munça yagıp kérım, arulanıym, diy, annan soñ eytérmén, diy.

Bolar kunakta iké kiç kunası uringa bér géne kiç kunıp, aşıgıp öyge kaytalar. Öyge kayткаç, Һatını munça yaga. Şul arada avçı éténe ipi çıgarıp bire: “Me, Һayvanım, aша, diy, bu miném siné soñğı mertebe aşatuvım bulır, diy. Ét ашаganda bér valçık kala. Ul valçıkını şul tirede torgan eteç kilép kaba. Ét eyte eteçke:

— Oyalmıysıñmı, diy, bu bit Һucanıñ kisegé, diy, ul bit Һatınına sékrétin eyte de üle, diy. Yılannar patşası añarga bu sékrétні bérkémge de eytmeske kuşkan idé. E ul Һatını yödetkeç, tüze almadı, eyte indé, diy.

Eteç eyte:

— İһ, diy, alay bulsa sin de, sinéñ Һucañ da, başsız ikenséz, diy. Miném kırık Һatınım bar, diy, min alay da komandovat item, diy, e sinéñ Һucañ bér Һatın bélen de komandovat ite almıy iken, diy.

32. KARAKOŞ⁴¹

Borın zamanda bulgan iken, diy bér kart. Bu kartnıñ öç kızı bulgan.

Könnerde-bérkön kart bazarga barırğa cıyına başlıy. Kiterge cıyında iké kızın uyatıp sorıy: “Nindiy bülek alıp kaytıym?” dip, kéçésén uyatırğa jelliy. Kite bu bazarga.

Şuşı vakıttı kéçé kızı téş küre. Töşénde biyik koymalar bélen eylendérép alingan bér bakçada bik matur çeçek bélen uynap yörgeñen küre. Çeçek bélen ozak kına uynagaç, çeçekné yugalta bu, ézliy-ézliy hiç te taba almıy. Çeçekné taba almavına kaygırıp, cılap uyanıp kite. “Siña nerse buldı, nik cılıysıñ?” dip, niñetlé géne sorasalar da, kız cavap birmiy. Bakçalarına çıgıp, annan da tégé çeçekné ézlep karıy kız, andıy çeçek bulmıy.

Etileré bazardan kayta, algan büleklerén bire. Kéçé kızga apalarına karaganda da kübrek bülek algan bula. Şulay bulsa da, kéçé kız bülekné éterép kéne kuya. Atası gaceplenép: “Nik almıysıñ?” diyuyine kız yeşlé küzlerén sörte-sörte töşénde bik matur çeçek kürüvén söyliy. “Miña şul çeçekné tabıp alıp kaytsañ, bérnerse de kirekmiy başka”, diy. Atası bu çeçeknéñ bik yırakta buluvın bélse de, alıp kaytırğa süz bire. Atası eyte: “Alıp kaytuvın kaytırmın, tik ul çeçek bézge fayda kitérme”, diy. Kız anısına da karamıy: “Şul çeçek kéne bulsın!” diy.

Kart yulga çıgarga hezérleme başlıy. Şulvakıt babasınnan kalgan bér kéçkéne sandık iséne töşe. Üler aldınnan babası: “Bérer avırlıkka töşseñ, şuşı sandıktı eybérlerné alırsıñ”, dip eytép kaldırgan bula. İséne töşérép, kart şul sandıknı açıp karasa, sandıkta sıbızgı, öç börték çeç, başları köméslenép, böklerge caylanıp éşlengen bér métrlı tayak bula, diy. Kart şuşı eybérlerné alıp, azık-tölék alıp, savbullaşıp sefer çıgıp kite.

⁴¹ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 128-130’dan alınmıştır. Metin, Halide Gatina tarafından 1948 yılında Tataristan’ın Aktanış ilçesi, İski Kormaş Köyü’nde Halise Ziyazova’dan derlenmiştir. Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçi, Kérş Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989, ss. 105-108; **Tatar Halık Ekiyetleri: Tılsımlı Ekiyetler.** Tözüvçi, Kérş Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdin. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1994, ss. 121-124; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 92-95’te de yayınlanmıştır. Masal metni, Tatarskoe **Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom I. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, ss. 182-186’da da Rusça’ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

Baytak yullar kitkeç, bik kalın urmanga citép, adaşıp yöriy bu, büréler sıırp alalar monı. Şulay aptırıp torganda késeséndege sıbızgısın iséne töşérép ala da öç tapkır sızgırta. Şul çak, cir bélen kükné bérge orıp, bik katı öyirme çıga, diy, ağaclar şatır-şotır sına başlıylar. Davıldan köç-şel bélen kaçıp ölgére. Şulay itép küp miñnetler küre-küre bér ay barganda urmannı kiçép bér alanlıkka kilép çıga. Kart bik susıy, açığa, şelé bété. Su ézlep yöriy-yöriy bik kalın bér tirek yanına barıp çıga. Tirek töbénnen su çıgıp tora iken, kart şul sunı éçép bétére. Bu su yırtkıc hayvannar éçe torgan su bulgan iken, diy. Sunı éçép bétéргеç, yırtkıc hayvannar kartka taşlanalar. Kart tagın sıbızgısın sızgırtıp, öyirme çıkarıp köç-şel bélen isen kala.

Bara-bara kart kilép çıga saşraga. Aşarına bété monıñ. Barırlık reté kalmıy. Şul vakıt késeséndege öç börték çeç iséne töşép, bérşén alıp cilge oçıra. Cilge oçırğaç, monıñ aldında ikséz-çikséz küp rizık barlıkka kile. Kart önémme-töşémme dip şakkatıp karap tora. Kart tamagın tıydıra da, kom saşrasın ütép, bér biyik kéne tavga küteréle. Yıraktan gına yaltırıp bér saray küréne. Elégé çeç börtégénéñ bérşén oçırıp, tamagın tıydırıp ala da, béráz yel itép, kite şul sarayga taba.

Dürt ay tulıp, bişénçe aynıñ bérénçe könénde saray yanındagı bik matur bér bakça yanına kilép çıga. Bu kilép citkende karañgı töşken bula indé. Soñgı çeç börtégén oçırıp tamagın tıydıra da yatıp, yoklıy bu.

Yaktıra başlağaç, kart siskenép uyana da çeçek ézlep kilüvé iske töşép, koymadan bakçaga töşe. Bakçada törlé ciméş ağacları üsép utıra, ciméşleré péşép tora, diy. Ciméş ağacları arasında kart ézlep kilgen matur çeçek te üsép utıra. Kart öç kızına öç çeçek özép alıp, koymadan çıgıp kitim digende géne monıñ karşısına timér tomşıklı, timér tırnaklı bér zur Karakoş kilép çıga. Koş kart yanına kilép cite de kiyiménnen tomşığı bélen élektérép alıp: “Sin kém röñseté bélen miném bakçama kérép çeçeklerémne özesén, kaya alıp barasıñ alarnı?” dip sorıy. Kart başta eytérge kurka, soñınnan, cibermegaç, öç kızı barlıgın, kéçé kızınıñ şuşı çeçekné töşénde kürép, gaşıyk bulganlıgın eytép bire. Şunnan soñ Karakoş: “Kéçé kızınıñ miña birseñ, çeçekné alırsıñ, kızınıñ birmeseñ, çeçekné birmim”, diy. Kartnıñ kéçé kızın bér de biresé kilmiy indé. Nişlesén, buş kul bélen borılıp kaytası kilmiy, télesetélemese de rıza bula. Kitkende koş eyte: “Felen segatke kızınıñ kitérep citkér”, diy, bik tiz kilérge kuşa indé.

Yarar, kaytırğa çığa bu yulga. Kaytkanda zur yılga buyına kilép cite, nu, hiç çıgar emel yuk. Şulay aptırap torganda öyden alıp çıkkın tayak iséne töşe. Şul tayak bélen su östéne öç mertebe suga da, sunıñ östénde zur bér küpér yasala. Küpérden çıgıp kite bu. Bara-bara elégé urman buyına kilép cite. Bu şulhetlé alcıgan, argan, şulay nişlerge bélmıy aptırap torganda: “Nige bu bik ozak kilmıy”, dip, Karakoş monı ézliy çığa. Koş kartnı kuvıp cite de eyte: “Min siné kilép cite dip köte idém indé, nişlep bolay ozakladıñ, indé ikélete srok uzıp kitté bit”, diy. Şunnan soñ kartnı üzénéñ cilkeséne utırtıp, üz iléne kaytarıp kuya da eyte: “Kızın şuşında felen segatke kitérép citkér”, diy.

Kart bik kaygırıp öyine kaytıp kite. Öydegeler bik sagıngan bulalar indé. Kéçé kızına çeçekné bire de eyte: “Kızım, diy, bu çeçekné sinéñ başıña citer öçén géne alıp kaytkanmın iken, diy. Çeçeknéñ hucası timér tomşıklı Karakoş sinéñ üzénéñ sorıy, diy. Siné alırğa uk kildé, felen téşte kötép tora”, diy.

Şulay digeç, böténésé de “birmibéz” dip cılaşalar, kızın çıgarmıylar, işék-terezelerén biklep, yoklarga yatalar bolar.

Karakoş kötép tora-tora, karañgı töşe. Ahır çikte tüzmiy, yort yanına kilép terezené vatıp kére de kartnıñ kéçé kızın urlap, üz iléne oçıp kite.

Koş kızın alıp kayta da üzénéñ bakçası éçéndege bér sarayga urnaştırı. Bu sarayda Karakoştan başka bérnindiy can iyesé bulmıy. Yalgız kız bik sagına, bik sargaya. Şulay iké yıl yeşegeç, kız öyge kaytırğa röhset sorıy. Karakoş eyte: “İké segat unbiş minut barırsıñ, dürt segat anda torırsıñ, iké segat te unbiş minut kaytırsıñ, diy. Bér minut kına kiçékseñ de minnen yañşılık bulmas”, diy. Kız şuña riza bulıp, koş öyretken tılsım bélen öyine kaytıp kite. Kaytıp citüvge koçaklaşıp cılaşalar. Kız üzénéñ dürt segat kéne toraçagın eytép kuygan bula. Şul arada apaları moña bélgértmiy géne segatné öç segatke artka çigérép kuyalar.

Cidé segat torıp kite bu. Öyine kaytıp kérse, Karakoş monı kötép zarıgıp bétken bula.

— Sin, diy, min eytken vakıtka kaytıp cittéñmé? diy Karakoş.

— Cittém, diy kız.

— Sin vakıtına kilép citmedéñ, öç segatke soñgarıp kayttıñ, diy. Sin monı üzénéñ bélmedéñ, apalarıñ segatné borıp artka ciberdéler, şuña sin soñgardıñ, şunıñ öçén min siné kiçérem, diy.

Şunnan soñ Karakoş talpına da bik matur yégét kıyefeténe kére. Yégét eyte:
“Sin miné koş dip uyladıñ, diy. Min siné sınar öçén géne koş kıyefeténde yördém, diy.
Öyiñe kitkeç te vegdeñné bozmıy kildéñ”, diy.

Şunnan soñ yégét kızını üzene hatınlıkka alıp, bik şatlanışıp, elé de bulsa bérge
gomér iteler, diy.

33. SÉRLÉ SUMKA⁴²

Bér avılda bér munça bula. Ul munça cénlé bula. Şul avılda bérkönné bér yortta kızlar, yégétler bélen bérge avlakta utıralar iken, diy. Şunda kızlar eyte yégétlerge:

— Kaysıgız şul munçadan taş alıp kile, şunı yanıbızda kundırabız, diy. Yégétler arasınnan bérse çıgıp: “Min baram”, dir. Bara bu yégét munçaga. Başka yégétler yıraftan gına karap toralar indé. Kére bu munçaga, tota taşnı. Şul vakıt kémdér monıñ kulınnan totıp ala. Bu kıçkıra hezer: “Ciber”, dir. “Miné alsañ ciberem”, dir nindiye taviş. Yégét uyly indé hezer, “yarar, alam dip eytim, ciberér bu”, diy.

— Yarar, alam, dir yégét.

— Eger almasañ, barıber üterem üzeñne, dir tégé. Tönle segat unikéde, ye köndéz segat öçte kilép alasıñ miné, dir. Şulay digeç cibere bu yégétneñ kulın. İçkınp kite de yégét, öyine kaytıp yığıla bu kastaga. Bik katı avırıy bu. Monı öşkértép te karıylar. Térélmiy bu. Yégétlerden süz çıga: “Şulay-şulay, ul tönle munçada bulgan idé, şunda aña ni de bulsa bulgandır”, dip. Şul vakıyga bulıp bér atna uzgaç, munçadan kilép kıçkıralar: “Barıp al, yuksa téréle almıysıñ, üleséñ”, dip. Nişlesén indé bu yégét, kite munçaga. Kile de munça terezesénen kıçkıra: “Alırğa kildém, çık”, dir. Munçadan bik matur bér kız kilép çıga, altın-köméske kiyingen, iséñ kiter. Kaytalar bolar ikev. Kaytkaç uk bu kız eşlerge totına. Bik tiz eşliy bu, öylerné cıyıştıra, bizi, idenner yuva, aşarga péşere. Bik te bulgan indé bu kız. Kıç bula. Kız urını ayırım tüşiy, üzene bér cirge, yégétke ikénç cirge.

— Nik bérge tüşemiyséñ? dip sorıy yégét.

— Béznéñ nikañ yuk bit elé, dir kız.

— Soñ, mullanı çakırtabız da nikañ ukıtabız, dir yégét.

⁴² **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 131-133'ten alınmıştır. Metin, Fatih Urmançı tarafından 1966 yılında Çuvaşistan'ın Batır ilçesi, Şıgırdan Köyü'nde Şerefetdin Gabdrahmanov'dan derlenmiştir (age. s. 393). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleri: Tılsımlı Ekiyetler.** Tözüvçi, Kérş Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdin. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1994, ss. 125-128; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 95-98'de de yayınlanmıştır. Masal metni, Tatarskoe **Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom I. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, ss. 186-189'da da Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

— Yuk indé, dir kız, béz atalar gadgetén bozmıyk, nikaḥnı yégét yagında ukımıylar, kız yagında ukıylar, dir.

Yarar. İkençe könné tarantas cigeler bolar, ikev utıralar, kuçér alalar da kiteler. Munçaga kilép citkeç, kuçérnı kiré cibereler, üzleré munçaga kéreler. Yégétke eyte kız:

— Koçakla miné arttan, dir, küzéñné yom, min aç dimiyçe açma, dir. Yégét küzén yoma, arttan koçaklıy monı. Kiteler bolar şulay kaydadır oçıp. Bérvakıtnı törlé tavişlar işétéle, muzıka uynıy. Kız eyte moda:

— Hezér aç küzéñné, dir.

Yégét küzén açıp ciberse, bik matur bér şherge kilép citkenner bolar. Şher tulı ḡalık, cırlıylar, biiler, kıkırılar, kiyeu kile dip. Kız alıp kite indé yégétné. Üzé öyretép bara monı: “Anda aşamlık-éçémlék küp bulır, sin herkaysına da suzılma, tıgılma, dir, min alḡan cirden géne kap”, dir. Bolar kéreler bér öyge, utıralar. Östel tulı törlé azıklar-éçémlékler. Kız kayan kaba, yégét te şunnan ḡına kaba, başka cirge tıgılmıy. Kiç bulḡaç, ḡalık tarala da bolar yatalar. İkençe kön taḡı tuy, törlé aşamlık-éçémlékler, biyu-cırlavlar. Öç kön şulay tuy bula. Kıkırın yatkaç, kız eyte iréne: “İrten siné babañ altın ambarına alıp barır, dir. Anda bik küp törlé baylıklar bulır, dir. Babañ, şul baylıklardan al dip eytér, dir. Sin alarnıñ bérsén de alma, dir, béz yarlı kéşé, bézge ene tége sumka da yarar dip, şunda élénép toḡan iske bér sumkanı alıp çık, dir. Annarı babañ siné ayḡırlar ambarına alıp barır, dir, sin ul atlarınıñ da iñ naçarın saylap al, dir. Yögennerneñ de yaḡşısın alma, dir, naçar nuktanı sorap al, dir. Atnıñ başına şul naçar nuktanı kidérép kayt”, dir.

Yarar. İkençe könné babası monı iyertép alıp kite. Alıp bara monı bér ambarga.

— Méne şul baylıktan ni téleseñ, şunı al, dir. Ambarda ni géne yuk, altın-köméşler, törlé brilliantlar, bar da bar indé.

— Miña akça da, altın da kirekmiy, dir yégét. Ene şul iske sumkanı birseñ yarar, dir.

Babası moña:

— Nişliséñ soñ ul seleme sumka bélen, dir. Altın-köméş, téleseñ kaysın al.

Yégét bérséne de riza bulmıy. Şulay digeç, babay moña sumkanı birép çıgara. Kittéler bolar hezér aygırlar yapkan sarayga. Barıp kerdéler. Anda altın yögenner bélen beylengen uniké aygır tora. Bik yahşılar indé bolar.

— Al ene şul aygırnıñ canıñ télegenén, dir babası.

— Yuk, babay, dir yégét, miném ul aygırlarnı saklarlık sarayım da yuk, dir, azıgım da yuk. Bézge, kréstyanga, yarar, bir ene şul alaşanı, dir. Şulay söyleşe torgaç, birdé moña babası alaşanı da.

— Atlarnıñ yahşısın almadıñ, indé yögennéñ yahşısın al, dir babası.

— Yuk indé, babay, dir yégét, bu alaşaga altın yögen kiléşmes, bir ene şul naçar nuktanı gına, dir. Soragaç, bire indé babası.

Şulay itép, yégét sumkanı, alaşanı naçar nukta bélen alıp kile. Kıçkırın aşyılar-êçeler de yatalar bolar. Kız eyte iréne: “Yégét, sin бүгэн yoklama indé”, dir. Béráz yatkaç, öydegé halık yoklagaç, kız uyata yégétné. Alalar bolar seleme sumkanı, atlanalar naçar nuktalı alaşaga. Kız atlana alga, yégét artka. Kız eyte: “Yom күзэñné”, dir. Yoma yégét күзэн. Kiteler bolar yeşén tizlége bélen oçıp. Bérsek vakıt ütkeç, kız eyte: “Aç күзэñné”, dir. Yégét күзэн açsa, bolar cir östénnen baralar iken. Kız attan töşép, cirge yatıp tıñlıy, döp-döp itken tavış işétele: “Béznéñ arttan kuvıp kileler”, dir kız. Bolar tagı kiteler yeşén tizlége bélen. Bérvakıt kuçatlar kıçkırgan tavış işétele başlıy. Avılga yakınayalar iken bolar. Şunnan bolarnıñ arttan kuvımıy başlıylar. Kilép citeler bolar avılga. Avıl kap-karañgı, bötén halık yoklıy. Avılınıñ kırıyında gına bér terezede ut yana. Kileler bolar şul öy yanına da, karıylar terezeden, bér hatın olan tirbetép utıra. Tereze şakıylar, kız kunarga sorıy bolardan.

— İy kızım, dir hatın, kéréridégéz de bit, méne miném çirlé kızım bar, dir, ul cılıy, séz yal ite almassız, dir.

— Yarar, abıstay, niçék te tüzerbéz indé, bérge yoklarbız şunda, dir kız. Şulay digeç, hatın kérte indé bolarnı. Bişekte olan yılıy, hiç tuktamıy. Aşadılar bolar, éçtéler. Olan hamam yılıy. Kız sorıy başlıy indé, nik yılıy ul olan, dip.

Hatın söylep bire indé:

— Şulay-şulay, dir, bu miném kızım, dir. Aña hezér unsigéz yeş, dir, aşıy başlasa tuydırıp bulmıy, zur kéşe kébék aşıy, üzé urınınnan da tora almıy, üzé ülmiy de, dir.

— Abıstay, dir kız, min sinéñ kızıñnı térgézem, dir.

— İy kızım, dir, ni eyttéñ idé de bit, ni sorasañ şunı birér idém, dir hatın.

— Miña bérni de kirekmiy, dir kız, tik min sinéñ kızıñ bélen ni géne eşlesem de, beylenme miña, dir.

Kız hezér hatinga bik kızı itép piç yagarga kuşa. Hatın yaga piçné, kızdıra. “Hezér bér sébérké kitér”, dir kız. Kitere bu hatın sébérkéne. Kız bişékten balanı ala da, sébérké bélen kıynıy başlıy. Uzé nidér söylene: üzéñnékén al, béznékén bir, dip. Bérniçe mertebe şulay eyte de balanı piçke ırgıta.

Abıstay:

— Ah, balamnı harap ittéñ, dip, kıçkırıp yılap cibere.

Kız aña:

— Yılama, abıstay, dir, ul sinéñ balañ tügél, dir. Sinéñ balañ min, dir. Bala vakıtta miné cén alıştırğan idé, dir. Şulay itép kız adem balası bula indé. Tégé babalarınnan alğan sumkada akça bérkayçan da bétmiy hezér. At ta bik yahşı buldı. Bolar bu avılda béráz toralar da, kıznıñ enisén alıp, yégét avılına kaytıp kiteler. Elé de bulsa şunda béрге-bérge toralar, diy.

34. TILSIMLI ÇIBIK⁴³

Bérevnéñ bér kızı bélen bér ulı bulgan, diy. Üler aldınnan etisé ulına eytken:

— Üzêñ öylenmiyçe torıp, tutañnı kiyevege birmel! digen. Yégét etisénêñ süzên tñlamagan, tutasın sıñar küzlé bér kêşége kiyevege birgen. Yortta yégét bérüzé gene kalgan. Könnerden-bérkönné, urmanda yörgende, yégét küpér başında bik matur bér kızga yulıga. Tanışalar bolar, söyleşeler. Yégét monı hatın itép alıp ta kayta.

Bérvakıtnı bolarga tutaları kunakka kile. Kilén tutasına da bik oşıy. Üzé bik matur, aşarga-éçerge de bik yahşı hezérliy iken. Tik şunısı gına oşamıy; üzé bolar bélen bérge aşarga utırmıy. Kilénné tutalı-énélé bik kıstıylar. Yuk, kilén utırmıy:

— Yarar, min aşarım elé, vakıt tabarım elé, diy.

Tutaları moña bik gacepke kala: “Nişlep bolay iken bu?” diy. Tönle yoklagan bulıp yurgan astınnan gına karap yata bu. Karap yatsa, matur hatın iré kırınnan tora da, ak çıranı matçaga kıstırıp, çıga da kite mörce tişégénnen. Tutaları terezeden karap tora. Kilén étke evéréle de, bütün étlerge kuşılıp, zıratka ülék aşarga kérép kite. Yégétné uyatıp karıy, tégé hiç uyanmıy. Tañ yakınlaşkaç, hatın kaytıp, ak çıranı matçadan ala da, béрни bulmaganday tagın iré kırına barıp yata.

İrten bula, kilén aş hezérliy. Emma üzé haman da aşyavlık yanına utırmıy.

Kilén çıgıp kitkeç, tutası eyte énéséne:

— Tuganım, diy, bu kilén bik bozık nerse iken, diy, kürgennerén barısın da söylep bire. Énésé moña bik hurlana.

— Sin, diy, bulmagannı söylisêñ, miném hatın matur bulganga könleşesêñ, sukır kêşége birgenge açu itesêñ sin, diy.

Tutası tagın eyte moñar:

⁴³ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 137-139’dan alınmıştır. Metin, Gomer Beşirov tarafından 1949 yılında Tataristan’ın Minzele ilçesi, Tavastı-Baylar Köyü’nde Şemsemöhemmet Şeripov’dan derlenmiştir (age. s. 393). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleré İkençé Kitap.** Tözüvçiler: G. Beşirov, H. Yarmi. Kazan: Tatknigozıdat Matur Edebiyat Redaktsiyesi, 1956, ss. 126-129; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Redaktör: F. G. Gaynanova. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1964, ss. 212-215; **Tatar Halık Ekiyetleri: Tılsımlı Ekiyetler.** Tözüvçi, Kérêş Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdin. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1994, ss. 132-135; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 102-105’te de yayınlanmıştır. Masal metni, Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom I. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki. Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, ss. 194-197’de de Rusça’ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

— Sabır it, tuganım, méne üz küzêñ bélen kürérséñ, diy. Bolar tagın yoklarga yatalar, kilén tagın çıgıp kite ak çıranı matçaga kıştırıp, uramga çıkkaç ét bula.

— Méne kürdéñmé indé, diy tutası, ene, sarısı sinéñ Һatınıñ.

Һatın tañ aldınнан kaytıp tagın iré kırına yata.

Tutası kite savbullaşıp. Aş vakıtı citkeç, iré eyte Һatınına:

— Eyde utır miném yanga aşarga! diy.

Kilén anda da utırmıy:

— Yarar, utırırım elé, aşarım elé, diy.

Yégét tüze almıy açuvlana başlıy.

— Sin miném bélen aşar idéñ de, tönle étler bélen tamagıñnı tuydırdıñ şul, dip ıçkındıra.

Һatın:

— Ehe, sin küp béle başlagansıñ iken elé, diy, iréne tılsım çıbıgı bélen suga. Iré şunda uk ét bulıp evéréle. Yöriy uramda ét bulıp, hiçkémnen rehim-şefkat yuk moña. Malaylar taş atalar, ét östérelér, étler de talıy. Şulay berélép-sugılıp yöriy torgaç, avıldan böténleyge çıgıp kite bu. Bara torgaç, kürşe avılınıñ kötövçésé yanına barıp çıga. Kötövçége ét bik kirek iken, “Mah-mah”, dip, “Kil, ipi birem”, dip çakıra bu monı. Ét monıñ yanına bara. “Yat” diseñ, yata bu, “Tor” diseñ, tora; ipi birgeç, rehimet eytkendey, bik söyinép koyrıgın bolgıy. Kötövçenéñ isé kite étnéñ akıllılıgına. “Miña yahşı iptesh bulırsıñ”, dip, kötövçe monı üzene iyeleştérdé. Bolar kötöv köte başladılar. Ét sarıknı hiç yugaltmıy, kötövden ayrıılırğa irék birmiy. Şulay itép cidé yıl uzıp ta kite. Ul arada étnéñ akıllılıgı turında bötén dönyaga süz tarala. “Adem balası bélmegenné béle iken, yugalğan malnı taba iken”, dip, elle niler söyliy başlıylar, arttırıp ta cibereleler. Andıy çakta şulay bula bit.

Patşanıñ tuvar-tuvmas balası yugala iken. Bér kötövçede şundıy akıllı ét barlıgı şuşı patşaga barıp işétele. Patşa, bik zur Һaklar birép, kötövçené rizalata da étné üzene ala.

Patşanıñ unikénçé balası tuvar köñner cite. Étné de patşa Һatını torgan bülmede asrıylar. Bérköñné şulay, bala tuvar çak citkeç, yullıktan béñnerse kilép töşe de, elé géne tuvğan balanı ak çüprekke törép, yullıkka taba yögere. Patşa Һatını monı

toymıy da, bélmiy de. Tége nerse çıgıp kitem digende gene béznéñ ét “ham!” dip, tégenéñ östene taşlana, talaşa torgaç, balanı alıp kala.

Méne totına bu örérge, méne şıñşıy, tik patşanı hiç uyata almıy. Küp azaplana torgaç, uyattı bu. Balanı miç aldınnan alıp, isen-sav kaluvına bik kuvandı indé bu. Patşa hatınıniñ tagın bér-iké balasın alıp kaldı bu. Hezér étné bik yaratalar, bik terbiyeliler indé. Tora-bara patşa étnéñ zur hezmetler kürsetüvén muyınındagı altın muyınsaga yazıp, anı üz irkéne cibere.

Küp yıllar ütöv sebeplé ilén-yortın sagınıp, üz avılına kayta bu. Hatını anıñ niler eşlevén, nindiy derecege ménüvén bélép torgan iken. Baskıç töbéne citüvge tagın suga tégeñer tılsım çıbıgı bélen. Béznéñ étébéz hezér çıpçık bulıp oça. Anda kuna, monda kuna, orlık ézliy, emma orlık taba almıy bu. Şulay ézlene-ézlene avıldan da çıgıp kite bu, urmanga barıp kére. Küp oça torgaç, aşlık suguvçı unbér yégét yanına barıp çıga. Bolarnıñ ındır tabagına töşép orlık çüplerge totına bu. Şul vakıтта yorttan bér kart çıga da, kulına çıbık alıp, monı kuva başlıy.

— Küzéme kürénesé bulma, ütérem min siné! diy.

Unbér yégét, çabagaçların taşlap, kart yanına yögérép kileler.

— Babay, üterme sin bu çıpçıknı, ul bézge ipteş bulır, diyler.

Babay, yunlebrek karasa, şakkata.

— Karasana, bu séznéñ unikénçé tunganıgızın alıp kaluvçı bit, diy.

Tége yégétler moña bik gacepleneler:

— Babay, anı kéşé itép bulamı soñ? diyişeler.

— Nik bulmasın, bula, diy babay.

— Bulsa, sin anı kéşé it, béz ul çakta unöç tungan bulırbız, diyler yégétler.

Babay tılsım çıbıgı bélen suga, béznéñ çıpçık hezér yañadan kéşé bula. Kéşé bulgannıñ soñında, babaynıñ tılsım çıbıgın kaya kuygannı küzete başlıy bu. Kartnıñ yeşérge urınınnan ala da kitérép suga, kart şunduk alaşa bula.

Tége yégétlerge de éşné añlata bu:

— Séz patşa balaları, diy, sézné şuşı kart siherlep bala çağında uk alıp kitken, sézge atagız yanına kaytırğa kirek, diy.

Elégé alaşanı cigép, anıñ yanına tagın bik küp atlar cigép, bik küp mallar töyep, kaytıp kiteler bolar. Unbér yégétné patşaga tapşırıp, anda bik zur kunak bulgannan soñ, küp bñlekler alıp, béznéñ yégét üz öyine kaytıp kite.

Tégé matur ıtatın monı karşı alırğa çıga.

— İy canım, kaylarda yördéñ, bik sagındırdıñ, eyde, ıtış kayttıñ, öyge kér, diy.

Yégét eyte:

— Bu yortka sin ıtıca bit, aldan üzéñ kér, diy.

ıtatın işekten atlavga, tılsım çıbıgı bélen kitérep ora arkasına. ıtatın şunduk kük biye bula. Yégét biyené cigép, totına urman taşırga. Ağaını botagın-niyin butamıyça, bötén köyinçe géne sala da kıynap-kıynap tarttır. Şulay itép azaplana torgaç, elégé biye suga kibégép, cikken kiléş tiren külge taşlana da şunda batıp üle. Yégét elé de yaşı gomér itedér idé. Elé bu köñnerde barganım yuk, ıtelen bélmim, niçégrek yeşiy torğandır.

35. BALIKÇI KART⁴⁴

Élek zamanda bulgan, diy, bér ir bélen hatın. Alar bik fekıyr bulgannar, diy. Torırğa yortları da bulmagan, su çitende salaş korıp, şunda gına toralar iken. İré balık tota iken de şunıñ bélen kön kiçerele iken. Balık élekken könné tamakları tuk, balık élekmegen könné tamakları aç bula iken.

Könnerden-bérkönné bu babay av sala. Tartıp ıgıara, balık bér de élekmiy. Aptırıy babay: “Bügén aşarlık ta élekmedé içmasam”, diy.

Babaynıñ bérvakıt éçesé kile de, su buyına yatıp su éçe bu. Ozın gına sakallı bula ul. Şunnan, su astınnan bénerse kilép, babayga kürénmiyçe géne, anıñ sakalınnan tota. Babay başın küterim dise, başın cibermiy tégé babaynıñ. Babay eyte:

— Miném bélen uynama, min sinéñ bélen uynarlık kéşe tügel, ciber miné! diy. Bu, diyu iken.

— Dönyada yuk nersené birem dip eyt. Birem dimeseñ, suga batıram min siné, diy.

— Dönyada yuk nerse, nerse ul? diy babay.

— Şulay bulsa da birem dip eyt, yugıyse batıram, diy diyu.

Babay, aptırağaç:

— Yarar, birérmén alaysa, diy.

Şunnan soñ gına diyu babaynıñ sakalın cibere. Babaynıñ salgan avı bar idé; diyu, sularnı aktarıp kitérép, balıknı tutırdı babaynıñ avına. Babay avnı tartıp ıgırıym dise, ıgıara almıy: avı bik avır. Diyu su astınnan kile de babaynıñ avın yar çitene ıgarıp taşlıy. Üzé babayga kürénmiy. Babay karasa, ni küzé bélen kürsén, avga balık bik küp élekken.

⁴⁴ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçe Kitap).** Tomnı Tözüvçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 143-150'den alınmıştır. Metin, G. Beşirov tarafından 1939 yılında Tataristan'ın Tileçi ilçesi Maksabaş Köyü'nde Minhac Hemidullin'den derlenmiştir (age. s. 394). Bu metin ayrıca; **Halık Ekiyetleri.** Cıyucısı: Gomer Razin. Kazan: Tatgosizdat Matur Edebiyat Sektörü, 1940, ss. 82-91; **Tatar Halık Ekiyetleré Bérénçe Kitap.** Tözüvçiler: Gomer Beşirov, Hemit Yarmi. Kazan: Tatknigozidat Matur Edebiyat Redaktsiyesi, 1958, ss. 138-148; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 109-117'de de yayınlanmıştır. 1958 yılında yayınlanan Tatar Halık Ekiyetleré Brinçi Kitap'ta masal, “Batır Yigit” adı ile basılmıştır. Masal metni, Tatarskoe **Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom I. Skazki O Jivotnıh i Volşebnıe Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, ss. 201-210'da da Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

Balıklar arasında bik gacep bér balık bar, bik matur. Babay, gomér-gomérgé balık totıp ta, mondıy balıknı kürgené yuk iken.

— Tukta, balıqlarnı bazarga alıp barıp satıym, e bu kızık balıknı karçık bélen kızdırıp aşarbız, diy. Balıqlarnı bazarga alıp barıp sata, akçasına çey, şiker, rızık alıp kayta.

Ĥatını:

— Niĥel, kart, бүгэн рızıklık бармı? дıп карşı ala.

Babay kérép utıra, utırgannan soñ elégé gaceyép balıknı çıgarıp bire késesénnen:

— Méne, siñaeytem, avdan alıp kayttım, kızdırıp kitér, diy.

Ĥatını balıknı heybetlep kızdırıp kitére. Babay bélen ĥatını aşıylar balıknı. Şunnan soñ bolarnıñ bér ir balaları tuva. Bik matur, meĥebbetlé bula, diy. Bala bulgannan soñ, babaynıñ beĥété gél alga kite. Kön de balık küp kére, können-kön kiléré arta bara. Bala bér, iké, altı, cidé, un yeşéne cite.

Könnerden-bérkönné, bolarnıñ temlé yokısı vakıtında, bérev öy artınnan kilép kıçkıra:

— Babay, öydemé sin? diy.

Babay eyte tégéñer:

— Monda nişlep yöriyséñ temlé yokı vakıtında? diy.

— Dönyada yuk nersené alırga kildém, diy tégé.

Babay eyte:

— Ul nindiy süz, min anı kaydan alıp biriym? diy.

— Birérséñ, babay, min бүгэн кitem, irtege tagı kilérmén, şul yuk nersené almıyça kuymam min, diy tégé.

Kite bu şunda. İrtégésén tagın kile. Kıçkıra:

— Babay, öydemé sin? diy.

— Kiçe kildéñ, бүгэн кildéñ, nişlep yöriyséñ? diy babay.

Tégé eyte:

— Dönyada yuk nersené alırga kildém, diy.

Babay eyte:

— Min bélmıym anı, diy, yuk nerse, ul nerse soñ? diy.

Tégé eyte:

— Yuk, min eytmiym, üzéñ bélérséñ, vakıt citté, diy. İrtége balık totarga çıkkaç, şunda uylap bélérséñ, diy.

Şunnan, babay irtegésén tora, bik hafalana bu eşke. Kulın iyegéne kuyıp, uylanıp utıra; küñéléndegé uyların aktara. Hatını suga kitken bula, malayı uynarga cıgıp kite. Babaynıñ bérvakıt iséne kilép töşe: “Miném bérdenbér yalgız balam öçén yöriy iken bu, diy. Minnen şunı köte iken”, diy. Babay cılıy başlıy. Ebiy kaytıp kére:

— Nişlep cılıysıñ? diy.

— Ene tönnerén miné sorap kilgen kэшé ul béznéñ balabızın alırga yöriy, balabız béznéñ kuldán kiteçek, şuñar cılap utıram, diy.

Ebi bélen babay, “yalgızıbızdan ayırılábız iken” dip cılıy başlıylar.

Bolar cılap utırgan vakıtta, malay kaytıp kére.

— Nişlep cılıysız? dip sorıy.

— Béznéñ cılav şunıñ öçén, diy atası, tégé, dönyada bulmagan nersené sorap kilüvçe siné alırga yöriy iken ul, diy. Bügén kiç ul tagın kileçek, sinnén ayırılábız indé, diy.

Ulı eyte atasına:

— Ul kilse: “Siña birép cibermim, yulın öyretép kit, malay üzé barır”, dip eyt, diy.

Öçénçe könné tégé kiçén tagın kile:

— Babay, sin öydemé? dip kışkıra.

— Nişlep yöriyséñ? diy, babay eyte.

— Tégé yuk nersené alırga kildém, diy.

— Yarıy, diy, min anı ézlep taptım, yanıña üzé barır, yulın öyretép kaldır, diy.

Şunnan tégé yulın öyrete:

— Felen cirlerné, felen cirlerné uzgaç, karurman bulır. Şul karurmannı cıgar, çıkkanan soñ biyik taş koyma bulır, anıñ kapkası bulır, diy. Ul kapkanı açıp cıgar. Çıguvga ikénçe yaktı dünya bulır, şul miném öyime citkençe alıp barır, diy.

Şunnan soñ, irtegésén ulı kite, atası-anası bélen beñilleşe indé bu. Monı cılap ozatıp kalalar.

Bara-bara urmanga barıp çıga. Anı çıkkaç, taş koyma küre. Kapkasın açıp çıga, çıksa, böténley ikénçé dönya. Şunda yul küre, şul yul bélen kite. Bér-iké kön bargannan son, taş küre. Şul taş kırınnan üte iken yul. Taş turına barıp citkeç, bér kız kilép çıga monıñ karşına. Bu kız eyte:

— Kaya barasıñ, cégét? diy.

Bu eyte:

— Felen diyunéñ h́ezmeténe baramın, diy.

— Ey, cégét, anda barma, barsañ h́arap bulırsıñ, diy. Min siné kotkarırmin, sin miné al, atañ-anañ yanına kaytırsıñ, diy.

— Min sinéñ kébéklerné elle nihetlé kürgen. Kız yuklıktan çıkmadım, diy cégét.

— Yarıy, cégét, yöreklé ikenséñ, kaytıp alır bulsañ, min barırmin, diy.

Bu kite, kitép iké géne kön üte, moña tagın bér taş küréne. Ul taşka barıp çıksa, tagın bér kız kilép çıga. Busı tégé, élék oçragan kızdán da maturrak. Ul kız da sorıy:

— Kaya barasıñ, çiber cégét? diy.

— Felen diyunéñ h́ezmeténe, diy.

— Ey, cégét, h́arap bulırsıñ, miné al, min siné kotkarırmin, diy.

— Sin üzéñné maturga sanap çıktıñmı, sinéñ kébékler bélen öy tügél, abzar tular idé, diy cégét.

— Yarıy, cégét, yöreklé ikenséñ, bar indé, diy.

Annan da uzıp kite.

İké-öç kön bargaç, tagı bér taş küre. Şunıñ yanınnan uzganda, tégé iké kızdán da maturrak tagın bér kız kilép çıga.

— Cégét, kaya barasıñ? diy.

Bu eyte:

— Felen diyunéñ h́ezmeténe baram, diy.

— Ey, cégét, anda barsañ, h́arap bulırsıñ, sin miné al, diy.

Bu tagı, almıym dip, béráz uzıp kite de, uyga tışép: “Tukta, kaytıp alırga kirek, yalan miña bolay turı kilmes”, diy. Kaytıp eyte:

— Eytken süzéñde torsañ, min siné alırmin, diy.

— Baramın, diy. Barmasam, sinéñ karşıña çıkmas ta idém, diy.

Şulay, bolar bér-béréne razıy bulıp, ir bélen ıatın bulıp kiteler.

İrtégésén toralar, aşıylar-éçeler.

Kız eyte:

— Bar indé, diy, siné çakırgan kéşe béznén eti ul, diy. Nindiy h́ezmet kuşsa da, hiçbér kavşama-nitme, miném yanga kaytırsıñ, diy. Cégét çıgıp kite.

Bara-bara, diyunéñ öyine barıp cite. Biyik koymalı yort iken.

Kapkasın açıp kére. Kapkanı açıp kérse, h́ezmetçé diyuler işék aldın sébérép yöriler tuzan tuzdırıp. Cégét h́ezmetçé diyulardan sorıy:

— H́ucagızınıñ öyi kayda, kürsetégéz, diy.

— Ene, karşıda bér saray bar. Şunıñ işégén açıp kér, şunda yañadan bér işék bulır, şunı da açıp kérseñ, şunda bulır ul, diyler.

Şunda barıp kére. Kuşkança kérse, diyu, karavatında yaña gına torıp, bitén-küzén tırmap utıra iken. Bu selam bire:

— Niñel, babay? diy.

Tégé eyte:

— İsen kildéñmé, ulım? diy. Méne, ulım, min siña öç törlé h́ezmet kuşarın, diy. Şularını min eykençe eşlep çıksañ, miném öç kızım bar, şularınıñ bérsén alıp, atañ-anañ yanına kaytıp kitorséñ. Bügén bérénçé yomışnı kuşarın. Bér tön éçénde bér disetine sazlık cirnéñ urmanın kiserséñ, utın itép öyerséñ, urının sukalarsıñ, tırmalarsıñ, anda boday çeçerséñ, bodaynı urırsıñ, tégérmede tarttırırsıñ, şul onnan miña irtengé çeyge biş potlı kümeç péşérép kitérép kuyarsıñ, diy.

Bu:

— Yarar, dip, kaytıp kite ıatını yanına.

Kız sorıy:

— Eti nindiy yomış kuştı? diy. Cégét şundıy, şundıy eşler kuştı, dip eytép bire indé moña.

Kız eyte:

— Hiç kaygırma, bar da bulır, aş-aç te yatıp yokla, diy. Bu yatıp yoklıy.

Tön urtalarında kız çıga da barmagındagı baldagın salıp sızgıra; cıyıla diyuler, cıyıla diyuler:

— Nişlerge, abıstay? diyler.

Kız atasınıñ eytken süzlerén diyulerge eyte:

— Bügén tön éçénde eşlep, irtengé çeyge biş potlı kümeç kitérép kuyarsız, diy.

Şunda diyuler törlésé-törlé yaktan, kaysı at cigép, kaysı tırma, senek, kaysı suka kitérép, kérép kiteler urmanga. Urmanga barıp ta citeler, kise de başlıylar, utın itép sajénga salıp öyerge de kéréşeler, sazlık cirné kiptérelér, sukalap tırmalıylar, bér yaktan çeçeler, tişélép çıga, ikénçé yaktan ölgérép te cite. Urıp sugalar da, tégérmen de tartıp, eytken vakıtka biş potlı kümeçné kitérép utırtalar moña. Şunnan kız kilép cégétne uyata:

— Tor, kümeç péşté, alıp bar, diy. Kümeç bik matur, kabarıp péşken, kilmegen ciré yuk. Kümeçné aşyavlıkka törép, küterép alıp kite diyu periye yanına. Barıp kérgennen soñ kümeçné östelge kuya bu.

Diyu yokısınnan gına torıp kile iken.

— Alıp kildéñmé, ulım? diy.

— Alıp kildém, babay, diy.

— Çiş aşyavlıgıñnı, kürim, kümeçéñ uñganmı iken? diy. Kümeç tégérmen taşı hetlé, zur. Péşmiy kalgan ciré yuk, bik şep péşken. Diyu kartı ışanmıy: “Bér gön éçénde barın da eşliy aldı mikenni?” diy.

Şunnan diyu kite monıñ eşlegen eşén kararga. Kitse, üz kuşkanınnan da artıgrak eş küre. “Adem balasınıñ kulınnan da mondıy eş kilér iken!” diy, gacepséne. Şunnan diyu kartı moñar ikénçé eş kuşa:

— İртеge kil, diy, miném bér argamagım bar, şunı diyuler éçére-sugara almıylar, diy, bik usal, diy.

— Yarar, dip, cégét kaytıp kite kız yanına. Kaytkannan soñ sorıy kız:

— Eti nindiy eş kuştı? diy.

— Atañ şundıy eş kuştı: bér argamagı bar iken, anı diyuler de éçérép kayta almıylar iken, şunı kül buyına alıp barıp, éçérép kaytırga kuştı, diy.

Kız eyte:

— Alay tügél ul, diy. Sin bargaç, üzé aygır bulıp sarayga yabıla ul, siné ütérerge téliş ul. Bügén sin yoklama, bér potlı çukmar yasa, bér potlı kamçı ür, diy. Şul kamçı bélen çukmarnı küterép barırsıñ, kapkasın açarsıñ, ul sin kilép kérüvge avızınnan

ut çeçép torır, siné bétérerge téler ul, diy. Anıñ tamak astında bér alkası bulır, sin niçék te bulsa şul alkasınnan élektérép al, diy. Şul alkasınnan élektérép alsañ gına ciñe alırsıñ, diy. Şunnan östéne sikérép atlanırsıñ. Kırık arşınlı koymadan sikérép alıp çıguv bélen, yul başında küterép cirge ormakçı bulır. Şunda sin iké kolak arasın çukmar bélen tukmarsıñ, diy. Annarı bér uñga, bér sulga borıp, sinéñ ayagıñnı kabıp, cirge ormakçı bulır, şunda kamçı bélen yak-yagın tukmarsıñ, diy.

Cégét irtegésén kite diyu katına. Barıp cite.

Cégét diyulardan sorıy:

— Min aygırnı sugarırğa alıp barmakçı bulam, konyuşni kayda? diy. Abzarda aygır dönyanı cimérerdey bulıp dulap yöriy.

— Ene anda döbérdete. Sak bul, tészlemeséñ, diyler. Şunnan cégét barıp konyuşni kapkasın açıp cibere. Avızınнан utlar çeçép, monı taptarga téliy diyu. Cégét tiz géne, bér küz karav bélen, tamak astındağı alkaga totına. Nukta kiyirtép alıp çıga da sikérép atlana östéne. Kırık arşınlı koyma östénen sikérép alıp çıgıp kite diyu. Aygır küterép taşlarga télese, bu çukmar bélen ora. Elé uñga, elé sulga başın borgalıy başlasa, kamçı bélen sızıra. Şunnan diyu çıdıy almıy, külge de barıp citmiyçe, yığılıp üle. Cégét, nuktasın saldırap, diyulerge alıp kaytıp bire de eyte:

— Şundi usal aygırız su buyına da barıp citmedé, üldé. Üleksesén barıp cıyız! diy.

Diyulernéñ, isleré kite moña: “Adem balasında da mondıy batırlık bar iken!” dip.

Şunnan kayta bu kız yanına.

Kız sorıy:

— Sugara aldıñmı? diy.

— Külge barıp citerek, ütérđem min anı, diy.

— Ülmes elé ul, irtege sin bargançı, kaytıp utırır elé ul, diy kız.

İrtégésén cégét barsa, diyu sarayında yoklap yata.

— Niñel, kildéñmé, ulım? diy. Teki aygırnı ütérğeséñ iken. Bik batır ikenséñ, diy. İndé iké eşné eşledéñ, öçençésén de eşlerséñ, diy. Bügén eytép ciberem, irtege kilérséñ. Monnan uñga kérép kitkeç, bér meydan bulır. İrtége şul meydanda diyulernéñ, cıyını bula. Monnan yırak tügél miném öç kızım tora. Cıyına şularnı téléfón birép

çakırırım, diy. Min téléphone birgeç, öçesé de bértöslé kügerçén bulıp oçıp töşerler şul meydan urtasına, diy. Şul kügerçénner arasınnan kéçesé kaysısı ikenén tanırsıñ, şul kızımını siña birérmén, annan atañ-anañ yanına kaytıp kittersén, diy.

Şunnan, cégét tagın kız yanına kayta.

Kız cégétten sorıy:

— Eti nindiy eş eytté? diy. Céget şulay, şulay dip eytté dip söylep bire.

Kız eyte:

— Kaygırma, diy. İrtége barırsıñ. Meydanga halık cıyılgaç, eti bézge téléphone birér, şunda béz öçébéz öç kügerçén bulıp meydan urtasına kilép töşerbéz, diy. Öçébéz bértöslé ük bulırbız. Sin tanısın dip, min sinéñ kırırnan uzıp kitermén de, şunda bér kavrıymını kalkıtıp kuyarımın. Sin miné şunnan tanırsıñ, diy.

Céget yoklap torıp irtegésén kite elégé meydanga. Barsa, bötén halık cıyılğan. Meydan görlep tora. Şunda diyu téléphone bire.

— Öç kızım, öçégéz de kügerçén bulıp meydanga kilégéz! diy.

Ye, öç kız kügerçén bulıp oçıp kileler. Kilép meydan urtasına töşeler. Şunnan tége kügerçén, monıñ yanınnan ütkende, bér kavrıyın kalkıtıp kuya indé.

Şunnan bu céget:

— Méne kéçé kızıñ, dip kügerçénne totıp alıp, diyuge iltép tapşıra.

Şunda diyu eyte:

— Yarar, kızımını birem, diy, lekin tuy itmiyçe birmim, diy. E üzé şunda da ısanmıy cégetke. “Bolarnıñ süzleré bér bulgandır, yugıyse min kuşkan éşné adem balası eşlerge mömkin tügél idé, diy. Béz bolarnı ütérık”, diy.

Bér timér sarayga yabıp kuya bolarnı. Saray tireséne utınnar kitérép öye de ut töрте. Yana hezer. Saray kıza başlıy. Çıgar cir yuk. Tıştan yozaklap aldı.

Kız eyte:

— Hırap bulabız bit, diy. Bézné köydéreler hezer, diy. Saray tübesénde ine sıyıışlı bér tişék kürem, şunnan çıgıp bulmas miken? diy.

Céget eyte:

— Niçek bulsın indé, diy.

Kız eyte:

— Min ine bulırmın, sin cép bulırsıñ da, şul tişekten çıgıp kiterbéz, diy. Kız ine bulıp, céğétné cép itép saplap, saray tübesénnen çıgıp kiteler bolar.

Şunnan bolar kaytuv yulına töşkeç, bérvakıt baş diyu eyte üzénéñ diyuleréne:

— Saray işégén açığız, ülekselerén, köllerén dönyaga oçırığız, diy.

Saraynıñ işégén açıp karasalar, ciller isken, kız da yuk, céğét te yuk.

Diyu eyte:

— Eyttém bit, süzleré bér bulgan dip! Barıgız, hezér ük tabıp kitérégéz! dip, öç-dürt diyuyın ézlerge cibere.

Çıgıp kite diyuler.

Kız bérvakıtın:

— Bézné ézlerge çıkmadılar miken? dip, cirge yatıp tıñlıy. Tıñlasa, artlarınnan kuva çıkkannarın béle.

— Harap eş, bézné kuva çıkkannar, diy. İndé nişlerge? diy. Kız tılsım bélen üzén yulnıñ bér yagına kızıl çeçek, yégétné yulnıñ uñ yagına sarı çeçek ite. Diyuler kilép te citeler, uzıp ta kiteler.

Kayткаç, diyu bolardan sorıy:

— Tabıp alıp kayttıgız mı? diy.

— Yuk, béz bér cirde de kürmedék, diyler.

— Yulda bér-bér nerse kürmedégézmé? diy diyu.

— Yulnıñ bér yagında sarı çeçek, ikénçe yagında kızıl çeçekten başka bénerse de kürmedék, diyler.

— Méne şular indé, diy. Şularnı tamırınnan yolkıp, töplep alıp kaytıgız, diy. Tagı çıgıp kiteler kuvarga.

Cégét bélen kız bér taş koyma buyına kilép citkeç, kız tagı yatıp tıñlıy. Tıñlıy da:

— Tagın bézné kuva çıkkannar, diy.

— İndé nişliyk? diy céğét. Kız çirkev bula, céğétné çirkev kaguvçı kart itép kuya. Céğétke eyte: “Sin, alar kilgende, bér süz de eytme, kaguvıñnı gına bél”, diy.

Tégéler kilép citeler. Sorıylar karttan:

— Şundıy-şundıy keshélerné kürmedégézmé? diyler. E kart dañ-doñ itép haman çañ kaga.

— Moniñ eşé bétken iken, dip söylenép diyuler kaytıp kiteler.

Diyu tagı sorıy bolardan:

— Kaya, alıp kayttıgız mı? diy.

— Yuk, diyler bolar. Taba almadık, diyler.

— Soñ yulda bérer nerse kürmedégézmé? diy.

— Taş koyma yanında bér iské çirkev, şunın çañın kagıp toruçı bér karttan başka bérmese de kürmedék.

— Şular indé, diy. Üzém çıkmıyça bulmıy, sezden bulmadı indé, diy.

İndé üzé çıgıp kite kız bélen cégétne ézlerge. Kız bérvakıtı tagı cirge yatıp tıñlıy. Tıñlasa, atasınıñ kuva çıkkanın béle.

— Harap eş, eti üzé ézlerge çıkkın, diy. Ul bézne cir astınnan da tabačak, bézne kızganmıy indé ul, diy, kız eyte cégétke. Min kül bulam, siné balık item, diy. Eti kilép citer de, külden yatıp su éçerge téler. Siné totıp aşarga téler. Sin tottırma, diy.

Şunnan, bolar bérsé kül, bérsé balık bula. Méne bérvakıt kızniñ atası kilép te cite. Kül yanına kilép su éçe başlıy. Éçe-éçe, su bér de kimémiy. Sunı éçép bétérep, balıkni totıp aşamakçı bula. Sunı éçe-éçe, balıkni tota almıy. Su bér zaman moniñ kolak tişeklerennen aga başlıy. Suniñ haman artıp toruvına diyu aptırıy, yödiy. Bérmese de buldıra almagaç:

— Bérégez kül bulıp, bérégez balık bulıp gomér itégéz, dip, efsün ukıym digende géne, kız tiz géne üzé de:

— Bézne bér-bérébézden ayırgançı, üzéñniñ ayagıñni cir yotsın! dip, efsün ukıp öşkére de, diyunéñ ayagın cir yota. Şunda diyunéñ ayagı cirge tézden arı bata.

Hezer yalına indé diyu:

— Miné harap itmegéz, ayak astıgızda tufrak bulırmın, diy. Kız atasınıñ süzlerene ısanmıy, bu bézne barıbér harap iter dip, torataşka eylendére. Şunnan diyu torataş bulıp, kulın suzıp katıp kala.

Kız eyte cégétke:

— Sinéñ avılında könküréşéñ niçék soñ? diy.

Cégét eyte:

— Atam-anam kartaygan. Su çitende salaşta gına torabız. Bézneñ kébék fekıyr kéşe avılda da yuk, diy.

— Alay bulgaç b  z eti yortına barıp, altın-k  m  şler  n, malların alıp kaytsak, b  zge gom  rl  k bulır, diy.

Kir   diyun  n   yortına barıp,   zler  ne tiyi  sl   malların alıp, avıllarına kaytıp kiteler. Bolar kaytıp k  rge  , c  g  tn  n   ata-anası   atlanıp kar  ı alalar. Avılını   k  rkem urınında yort salıp,   unda el   de bulsa re  et gom  r ki   reler, diy.

36. DİYU KIZI, BÖLGEN BAY MALAYI HEM MULLA⁴⁵

Boringı zamanda bulgan bér bay. Ul bik te éçkéçé bulgan. Bu üzénéñ magazinnarın, malların böténley éçép bétérgeñ. Monıñ bér balası medresede ukıy iken. Medresede ukıy torgan bala atasınıñ bolay éçüvén bér da bélmiy yörgeñ. Bay bötén eybérlerén satıp éçép bétérgeñ de bérkönné üzaldına söylenép utıra iken: “Akça birép toruvçı bulsa, muyınım kistérérge de rıza”, diy iken, monıñ şulhetlé éçesé kilgen.

Şulvakıt moñarga kilép kére bér kart. Bu kart eyte:

— Sinéñ ni gozéréñ, ni süzéñ bar? diy.

Bu eyte:

— Miném süzém, gozérém şuşı: bik éçesém kile. Bügén akça birép torgan késege hetta bugazımnı da kistérér idém, diy.

Kart eyte:

— Sin, diy, méne bu mal öçén üzéñ belmegen eybérné bir, diy.

— Yarar, ni sorasañ, şunı birem, diy.

Bu kilép kérgen kart diyu periyi iken. Şul kart hat yaza: “Medresede ukıy torgan balañ miña barsın, miña hézmet itsén. Balañ barmasa, üzéñné de, cemegatéñné de helak item”, dip. Hatnı konvértka tıga da şürlékke kuya. Üze bayga eyte:

— Sin monı bér de ukıma. Kémge kirek, şul kése anı alıp ukır, diy. Şunnan soñ bu bayga bér kün yançık bire. Kün yançıkta béráz akça bar. Kart eyte: “Kün yançıkta akça hiç te bétmes, kirek çağında sin anı selké gene”, diy.

Bu akçalı yançıkı ala da kite éçerge. Nihetlé akça kirek bulsa, selkégeç, yançıktan şulhetlé akça çıga. Yançık töbende béráz gına akça kala. Şulay itép bu

⁴⁵ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 158-166’dan alınmıştır. Metin, 1936 yılında G. Tolımbay tarafından Tataristan’ın Apas ilçesi İski İneli Köyü’nde Zinnet Gabitov’dan derlenmiştir (age. s. 394). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleré İkençé Kitap.** Tözüvçiler: G. Beşirov, H. Yarmi. Kazan: Tatknigozıdat Matur Edebiyat Redaktsiyesi, 1956, ss. 194-203; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Redaktör: F. G. Gaynanova. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1964, ss. 105-113; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçi, Kérés Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989, ss. 199-209; **Tatar Halık Ekiyetleri: Tılsımlı Ekiyetler.** Tözüvçi, Kérés Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdin. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1994, ss. 181-191; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 126-135’te de yayınlanmıştır. Masal metni, Tatarskoe **Narodnoe Tvorçestvo V 14-tı Tomah, Tom I. Skazki O Jivotnıh i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, ss. 210-217’de de Rusça’ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

rehetlenép écép yöriy. Écép yöriy-yöriy, öç yıl vakıt uzıp kite. Öç yıldan soñ bala ukuv yortınnan kayta. Bala kaytkannan soñ, öy écéñde ézlenép yörgende, şürlékten bér hat taba. Hatnı açıp ukıy. Hatka yazılğan: “Sin, bala, şuşı hatnı ukuv bélen, miném tarafka seferge çık. Atañ siné miña sattı. Felen hetlé urman, felen hetlé su çıgarsıñ. Şunda bulır miném tormışım. Barmasañ, atañnı da, anañnı da helak itermén!” dip.

Hatnı ukıgannan soñ, malay eyte:

— Eti, sin miné diyu periyine satkansıñ iken. Méne diyu periyi hatı. Eger de min barmasam, ul siné de ütere, eniné de ütere. Min barıym, min géne helak bulırmin, diy.

— Yarıy, ulım, bar, diy. Bala jel bulsa da ozatıp çıkarıp cibere.

Bala ceyevlep öç ay bara. Öç ay bargannan soñ, diyu periyiněñ şeheréne barıp cite. Şeherněñ kırıyında bér kéçkéne géne öy bar. Öyé bar, çolanı yuk. Şul öyge barıp kérse, “matur gına” bér karçık utırıp tora. Şundıy “matur” ul: askı téşleré borın tişégéne citken, öské téşleré iyegéne citken. Bu yégét karçıktan kurıksa da, eyte:

— Min siněñ gozéréñe kildém, sin kém bulasıñ? diy karçıkka.

— Min diyu karçığı bulam, bala. Sin adem balası iken, diy. Sin, bala, kaya barasıñ? diy.

— Miné eti diyuge satkan, şunda baram, diy.

— Ey, balam, ecelěñ citken iken, diyu siné aşar, diy. Alay da bulsa, bala, siña bér akıl öyretim elé, diy: şeher kırıyında altı öy bar. Şularnıñ birgé kırıyındagısına kér elé; méne min siña hat birim, diy. Karçık hat yazıp bire.

Yégét şul hatnı ala da çıgıp kite. Kırıy öyge barıp kére. Kırıy öyde tora bér kız. Hatnı şul kızga bire. Kız hatnı alıp ukıy. Hatka yazılğan: “Sin bu balanı isen-sav kaldırırga tırış. Niçék bulsa da diyuge aşatma!” diyilgen. Şunda kız eyte:

— Sin kaya barasıñ? diy.

— Miné eti diyu periyine satkan iken, şunda baram, diy.

Kız eyte:

—Ul diyu periyi miné de bala çağında uk satıp alğan. Miném de tугan ilém bar: atam-anam, miné sagınıp yılıy torgaç, sukır kalgannar. Sin miña iptiş bul, béz monnan bégelep kotılık. Sin anda, diyuněñ öyine barıp kérgeç: “Babay, isenmé!” dip

eyt. Şunnan soñ: “Eti miné siña satkan iken, kildém. Ul itseñ, ul bulam; kız itseñ, kız bulam”, dip eyt, diy.

Yégét çıgıp kite. Diyu periyine barıp kére.

— İsenmé, babay? diy.

— Kildéñmé, ulım? diy diyu.

— Kildém. Eti miné siña satkan iken. Ul itseñ, ul bulam; kız itseñ, kız bulam, diy.

Diyu periyi eyte:

— Adem balası miném h́ezmetné ite almas, ulım, diy.

— Nik itmeske, itermén, diy yégét.

— Yarıy, eşlep kara, diy. Méne felen cirde miném urmanım bar. Buyı kırık çakrım, iñé kırık çakrım. Şunı, diy, b́ügen kisép b́étér, diy. Şunıñ yanınnan aga bér su, diy. Urman ağaçınnan şul suga tégérmen kor, diy. Miném ambarımda boday bar. Şul bodaynı b́ügen tartıp b́étér. B́ügen tónle şul onnan kümeç péşérép b́étér, diy. Şul tégérmen yanına, kanav buyına, utırt almagaç. Min baruvga, almaları péşép torsın, yafrakları, kul çapkan şikéllé, şavlap torsın, diy.

Yégét eyte:

— Yarıy, bir balta, diy.

Baltanı ala da çıgıp kite. Kıznıñ öyine bara. Bara da yóztüben yatıp yılıy: “Diyu şundıy eş kuşa, min anı buldıra almıym”, diy.

Kız eyte:

— Nik yılıysıñ, diy, diyu kuşkannı gına eşliy almaska, sin adem balası bit, diy.

Yégét süzén bér de eyte almıy, yılıy. Kız eyte:

— Eyt miña, eşlerlék h́ezmettér, diy. Yégét söylep bire.

Kız eyte:

— Yat ta yokla, eşéñ eşlenér, diy. Kız perilerné kuşa. Tan atkançı, barısı da eşlenép b́éte.

Şunnan soñ kız eyte:

— Yégét, tégérmen yanına barıp yat, diy.

Yégét, biléne baltasın kısıtırıp, tégérmen yanına barıp yata. Írte bélen diyu kilép karasa, yégét yoklap yata. Bu kuşkan eşler barısı da eşlengen. Diyu kıčkıra: “Tor!” diy.

Diyu bér kıčkırdı, yégét yoklaganga salışıp yata. İkénçé kıčkırdı, yégét tormıy. Öçénçé kıčkıruvda yégét sikérép tordı. Yégét sikérép torgaç, kart eytté: “Hézér bar télegen ciréñe, kiç miném yanına kilérséñ”, didé.

Yégét kız yanına kitté. Kızga hëllerné söyledé. Annarı soñ kız:

— Ye, yégét, yatıp yokla, yal it, didé.

Yégét yatıp yoklagaç, kiç buldı.

Kız anı uyattı:

— Bar indé diyu yanına, didé.

Yégét tégé diyu yanına barıp kerdé:

— Babay, бүгэн нинди эш эйтесэñ? didé.

Diyu eytté:

— Miném felen töşte altı baş atım bar, alarnı felen cirge alıp barıp su éçérép kayt, didé.

— Bir yögen, didé yégét; yögenné aldı. Yégét monı kéçkéne eş dip belép, bik kuvandı, üzé géne başkarırğa buldı. Kız yanına bardı.

Kız eytté:

— Diyu siña бүгэн авырак эш кушкандыр, didé.

Yégét eyte:

— Yuk, бүгэн siña eytmiyçe de başkaram, diy. Abzarda altı baş at bar, şularnı külde éçérép kayt dip eytté, diy.

Kız eyte:

— Їñ авыр һезмет шуşı indé. Altı at digenéñ, altı kız. Şularnıñ bérsé min. Kalgannarı, miném apalarım. Hézér sin abzar işégennen kér de işék artına kaç. Kaçmasañ, apalarım üzéñné tibép, téşlep ütérérler. Їñ aktıktan koyrıgımnı çençép min çıgarımnı, miña yögen kigér de ménép atlan, diy.

Abzarga bardı, işégén açıp ciberdé. Biş at çıgıp kitté. Bu işék artına kaçıp kaldı. Їñ aktıktan bér at çıga koyrıgın çençép. Yégét moñarga yögen kigézdé de ménép

atlandı. Şunnan çıgıp kittéler. Bara-bara, bolar timérçé yanına barıp cittéler. Timérçé yanına barıp citkeç, kız eytté:

— Bar, yégét, timérçéden bér çükéç, bérniçe daga kadagı alıp çık, didé. Yégét sikérép töşté de timérçéden çükéç aldı, daga kadakları aldı. Şularnı késeséne tutırdı da ménép atlanıp kitté.

Bargan çağında kız eytté yégétke:

— Hëzér bik usal aygır bulıp, diyu üzé çıgar. Ul kilér de sinéñ öske sikérér, siné yığıp töşérmekçé bulır. Şul çağında min anı tibép yıgarmın. Min anı tibép yıkkaç, sin töş te başına tireli kadak kak. Kadaknı kümélgençé kak, miyine citsén. Miyine citkençé kaksañ, diyu üler, ul ülse, ikébéz de kotılırbız, ülmese, ikébézné de ütérér, diy.

Şul vakıтта diyu bik usal aygır bulıp kilép çıktı. Yégétneñ östéne sikérgende géne, kız anı tibép yıktı. Yégét, tiz géne sikérép töşép, diyunéñ başına kadak kagarga totındı, lekin kadaknı kértép citkére almadı. Şunnan ménép atlanıp, külge alıp barıp atlarga su éçérdé. Annarı alıp kaytıp, abzarga yaptı. Diyu kayttı da heber itté: “Tégé timér munçanı kızdırıp yagıgız. Yégét kaysı kıznı yaratsa, şuniñ bélen munça kérsén, alar munçaga kéргеç, işékné biklep alıgız. Alar şunda ülerler”, diy.

Yégét yögenné diyuge iltté:

— Babay, atlarnı éçérdém, didé. Diyu başın beylegen. Yégét sorıy:

— Babay, siña ni buldı? diy.

— Başım avırta, ulım, diy.

— Babay, tagın ni éşéñ bar? diy yégét.

— İртеge kilérséñ, eytermén, diy diyu.

Yégét kız yanına kayttı. Kız eytté:

— İlttéñmé yögenné? diy.

— İlttém, diy.

—Diyuné kürdéñmé? diy kız.

— Kürdém, diy.

— Soñ, nişlegen? diy.

— Diyu başın beylegen, diy.

— Soñ ni eş eytté? diy.

— İртеge kilérséñ dip eytté, diy.

Kız bütün söz eytmey. Yégét ikénçé könné diyu yanına bardı.

Diyu eyte:

— Kildéñmé, ulım? diy.

— Kildém, babay, ni eş kuşasıñ? diy.

— Sin, ulım, her ni eşné başkarasıñ iken. Kaysı kızını yaratasıñ, şunıñ bélen munçaga kér, diy.

Yégét: “Bu miña üzém yaratkan kızını bire iken”, dip, kuanıp çıgıp kitté.

Kız yanına kergeç, şatlanıp söyledé:

— Diyu eytté: “Kaysı kızımını yaratsañ, şunıñ bélen munça kér”, dip eytté, diy.

Kız eyte:

— Ey, bik avır hézmet eytken iken, yukka kuanasıñ. Ul diyu adem balasın şul munçada péşérép aşıy. Ul munçanıñ işék totkasına gına kuysañ da, kurgaşın ériy, diy. Elége hetlé yégét min siné taşlamadım, diy, indé sin miné taşlama. Eyde séznéñ cirge kaçıyk. Yugıyse, diyu miné de, siné de ütere, diy. Yégét bélen kız oçıp kiteler bolar ciréne kaytırga.

Diyu eyte karçıgına: “Munçada tégé ademnə karap kayt elé!” diy.

Karçık barıp karasa, anda bérnerse de yuk. Kayta da eyte: “Alar kaçkannar!” diy. Kart bér diyuné cibere: “Kaçkannar iken, bar şularnı totıp alıp kayt!” diy. Kız monı size. Kız eyte yégétke: “Sin bul kötövçé, min bulıym kötöv”, diy. Kız bula kötöv, yégét bula kötövçé. Ézlerge çıkkán diyu bolar yanına kilép cite de kıckıra: “Sin monda bér yégét bélen kızını kürmedéñmé?” dip. Kötövçé eyte: “Yuk, min üz eşémde, kötöv kötem, bér kəşéné de kürmedém”, diy. Şunnan tégé diyu borılıp kaytıp kite.

Kaykaç helné söylep bire: “Bér kötöv bélen kötövçéné géne kürdém, tégələr yuk!” diy. “Hey, diy kart diyu, bəlmegenséñ. Kız bulgan kötöv, yégét bulgan kötövçé, diy. Bar, diy, ikénçé bér kuvetlé diyuné cibere, kötövén de, kötövçésénde alıp kayt”, diy. Kız monı da béle. İkénçé diyu çıkkannı kürgeç, kız eyte:

— Bézné kuvalarga tagın bér diyu çıktı. Min bulam bér zur avıl, sin meçét başına mén de mezin bulıp azan eyt!, diy. Kız buldı avıl bélen meçét, yégét buldı mezin. Mezin bulıp manaradan azan eytép tora. Tégé diyu kilép cite de mezinnen sorıy:

— Bér kəşé de ütmedémé bu yuldan? diy.

— Yuk, ütmedé, diy yégét. Şunnan bu diyu de borılıp kaytıp kite.

Kaytkaç diyuge eytté: “Kuvıp barganda, bér zur avılga tap buldım. Mezin azan eytép tora idé. Kürmedéñmé dip soradım mezinnen de, mezin “kürmedém” dip eytté”, diy.

Diyu eytté:

— Bérsé bulgan avıl bélen meçét, bérsé bulgan mezin. Barısın bérge küterép kaytırğa idé, yöriséz şunda, diy. Annarı: “Sézden bulmadı indé, üzém baram”, dip çıgıp kite. Kız monı da béle. Kız eyte yégétke:

— Diyu üzé kuva çıktı. Béznéñ öç könlék yulnı öç segatte kile. Min bulıym kül, sin bul baka da külge töş, diy.

Ozaklamıy diyu kilép cite. Diyu külné de, bakarı da küre. Küre de eyte:

— Bérsé bulgan kül, bérsé bulgan baka. Tukta, alıp kaytıym elé üzlerén, diy. Diyu külnéñ suvın éçép bétérérge totındı da, at toyagı ézlerénde géne kaldı su. Diyu sulu alıp cibere de, kül tagın kül bula. Diyu öç tapkır şulay azaplınsa da, kül suvın éçép bétére almadı, diy. Şunnan diyu buldıra alımıyça, kaytıp kitté, diy.

Diyu kitkeç, baka yégét buldı, diy, kül kız buldı, diy. Şunnan yégét ciréne kaytıp kittéler, diy. Citekleşép şherge kaytıp cittéler, diy. Yégét eyte kızga:

— Bolay ceyev kaytırğa kiléşmiy. Sin tıkrık buyında torıp tor. Hezér tarantas bélen kilép alam min siné, diy.

Şul çağında kız eyte yégétke:

— Sin hezér öyiñe kaytasıñ. Séñélleréñ, “abıy, isenmé!” dip karşı kilérler. Sin alarnı koçaklama, üpme. Koçaklap üpseñ, miné onıtırsıñ, diy.

— Yarar, yarar, dip, yégét öyine kaytıp kite.

Şunnan soñ yégét öyine kaytıp kére. Altı yeşénde séñélésé bar iken. Şul: “Abıy kayttı”, dip yögérép kile de abıysın koçaklıy. Ata-anası da monı küre. Alar da bik şatlanışalar. Anası: “Ulımnı öylendériyk”, dip, kilén turında da kaygırta başlıy. Yégét şunda tégené tarantas bélen alıp kaytırğa tiyiş buluvın onıta. Bolar indé yavçı ciberép mataşalar başka cirge.

Yégét hezér tégenéñ barın da belmiy, böténley onıttı. Tége kız yégétné kötken, kötken de, kilmegeç bér fekıyr géne yortka fatırğa kérgen. Ul fekıyr kéşéñéñ aşarına da yuk iken. Bu kız palas sugarga totına. Bu kız palasın suga da, fatır hucası fekıyr kart anı

bazarga çıkarıp sata. Bolar şunıñ bélien kön iteler. Bu kız sukkan palasını kürép, bétén baylarınıñ isleré kite. Palas şundiý soklangıç bula.

Bér de bérkönné, yastü namazınnan kaytkanda, mulla bu kızlarınıñ terezesénen kilép karıy. Kızınıñ palas sugıp yatkan çağı bula. Mulla eyte: “Bu ay-yay matur iken. Monı hatınlıkka alası idé. Irte namazına barganda kérép söyleşiyim elé”, diy. Irte namazına barırga çıkkaç, mulla bu kız yanına barıp kére. Bu kız miçke yagıp yata iken. Mulla barıp kére de kızga eyte:

— Sin, kız, monda kayan tap buldıñ? diy.

— Kayan tap bulğanımnı eytermén, eşém bar. Me, miçné butıy tor elé, diy. Mulla kisevné algaç, kisevné taşlama kéliy de, kisev kulınnan töşmiy. Bu haman butıy. Namaznı da onıta. Meçét kartları mullanı kötse de, mulla kilmiy.

Kartlar:

— Bu mulla avıruv-sırğav miken elle? diyler.

Kartlar meçétten çıkkın çağında, mullanıñ kulınnan kisev töşté. Mulla: “Ay-hay, min meçétke de soñga kaldım”, dip yögérép uramga çıktı. Kartlar mullanı kürdéler de:

— Bu asrav kız yanga iyeleşken iken, şunıñ öçén namazga kilmedé, diyler. Mulla öyle namazına kilgeç, eyttéler:

— Sin irte bélien felen yorttan çıktıñ. Namazga kilmedéñ, didéler.

Mulla eyte:

— Min teharetke kıstalgan idém. Teharet yañartırğa dip kérgen idém, diy,

— Yarıy, yarıy, bik yağşı, didéler.

İkénçé könné, irte bélien namazga barganda, terezeden karadı da mulla tagın uzıp kite almadı. Öyge kerdé. Kız palas sugıp yata.

Barıp kerdé de kızga eytté:

— Kiçegé könde de min sinéñ bélien söyleşe almagan idém. Ye, бүгін söyleşik, didé.

Kız eyte:

— Ene şul pravilené alıp bir elé, annarı söyleşérbéz, diy. Mulla pravilené totkan idé de, pravile monıñ kulınnan töşmiy, diy. Meçétke barasını da onıttı, diy. Meçétte бүгін de mullanı köttéler-köttéler, e mulla kilmedé.

Kartlar namaznı ukıp meçétten çıktılar: “Mulla avırıymı iken elle?” dip söyleşteler.

— Avırıydır şul, kiçe de felen kartlarga aran kilép citken, diyişteler. Ul da tügél, kartlar meçétten çıkkan vakıtta, mullanıñ kulınnan pravile töşté.

— Namazga soñga kalam, dip yögérép çıkkan idé, kartlar namazdan kaytalar.

Mulla kartlarga tagın:

— Teharet yañartırğa kergen idém, dip cavap bire.

Öç köñge hetlé mullanıñ şunnan çıguvın kürdeler de:

— Monıñ süzé yalğan iken, başka eşleré de yalğan iken. Monı kuvıp ciberik, dip kiñeşteler de mullanı kuvıp ciberdeler. Öç ay éçénde şuşı kız hakkında öç mullanı alıştırdılar.

Diyuden isen kaytcan yégétke bütün bér kıznı kilésteler. Añarga kiçatna kön tuy bulırğa tiyiş.

Yégétnéñ atası eytté:

— Tuyga kilgen her kése savım alıp kilsén: yuka, töçé koymak bulsa da yarıy, belés salıp alıp kilsegéz de yarıy, didé.

Şul süzné işétkennen soñ, tégé kız fatirda tora torgan kart eytté:

— Karçık, béz nerse alıp barabız indé? didé.

Kız eytté:

— Aptıramagız, min üzém belés péşérermén, didé.

Evvelé irler meclésé buldı. Kart bülékke alıp bardı bér palas.

Şunnan soñ hatınnar mecléséne karçığı bér belés küterép kitté. Belés alıp baruçı ul gına tügél iken. Kitergen bér beléşné mezin hatını kise-kise halıkka aşata. Bu karçıkñıñ beléşén kiserge çirat citté. Beléşné mezin hatını aldına kitérép kuydılar. Niçeme géne belés kiskeñ bulsa da, mezin hatını bu beléşné kise almadı.

— Min monı kise almıym, didé. Şunnan beléşné ikénçé késege birdeler. Ul da kise almadı. Öçénçé késege birdeler, ul da kise almadı.

Bu beléşné alıp kilgen karçık bu tabında tügél iken, fekıyrler tabınında iken.

— Bu beléşné kém alıp kilgen, üzé kissén, dideler. Karçık şunı işétkeç bik kurıktı. Şunnan, pıçak totıp, belés yanına kitté. Belés yanına barıp citté, diy, beléşné kisté, diy. Beléşnéñ éçénnen kilép çıktı, diy, iké kügerçén. Kügerçénner oçıp çığalar da

kiştege kunalar. Kügerçennéñ bérésé: “Onıttıñ, onıttıñ”, dip sayrıy, diy; bérésé: “Onıtmadıñ, onıtmadıñ”, dip sayrıy, diy. Yégét şul kügerçénnerge karap tora da tége kız iséne töşe:

— Kara elé, min kızını felen cirde kaldırgan idém, kügerçénner sayragaç, iséme töşté. Miñ anı barıp alıym elé. Séz aşka gına tuy yasagız, kızga yasamagız. Miném hatınım bar. Min anı onıtkan idém, diy. Şunnan tuynı yasadılar aşka gına, kızga tügél.

Yégét tarantasını cige de kızını barıp ala. Bu kızına yañadan tuy yasıylar. Tuy bik şep bula.

Tuy ütté, yégét hatınlı buldı. Şunnan soñ cittä igén çeçe torgan vakıt. Yégétnéñ atası eyte:

— Ulım, saban aşılgın çeçerge vakıt cittä, diy

— Yarar, diy yégét. Hatınına kiñeş ite: “Eti şulay eytté”, dip.

Hatını eyte:

— Miña eytmıyçe eşleme, diy.

Halık saban sukasın öç kön sukaladı. Atası eyte:

— Séz niçék sabanga çıkmıysız, halık öç kön sukaladı, béznéñ çeçüv soñga kala, diy.

— Yarar, eti, çeçerbéz, diy ulı. Yégét hatını bélen kiñeş itép karıy. Hatını eyte:

— Atını cik, kını karap kaytırız, diy. Bolar üzlerénéñ cirleré kaya, barısın da karap kaytalar. Cirlerénde “alka” tamga da bar iken.

Kiç buldı. Tön urtasında yégétnéñ hatını çıgıp sızgırdı. Kildé, diy, periler, kildé, diy, periler, hiç isebé-hisabı yuk. Tége kız alarga: “Bér segatte çeçép bétéregéz, béznéñ tamga ‘alka’”, dip eytté, diy. Tégeler barıp, bolarnıñ cirlerén bér segatte çeçép bétérdéler, diy. Yıllar bik korı idé, diy, halık öç kön aldan çıksa da, bodayları tişelmiy tora iken. Kız tagın çıgıp sızgırdı da, diy, tagın periler kildé, diy. Tége kız alarga: “Felen külden béznéñ cirlerge su kitérep sibégéz. Béznéñ cirler suga tuygan bulsınar”, dip eytté, diy. Periler sunı siptéler. Bolarnıñ bodayları bik şep bulıp tişéldé, diy. Öç kön aldan çeçken keshélernéñ bodayları bik naçar tişéldé, çüp bastı, diy.

Yégét kırga çıgıp bodaylarını karadı. Bodaylar şep, lekin béráz çüp çıkkın. Kayta da eyte:

— Ȧatın, diy, boday cirleréne béráz çüp çıkkan, diy.

Ȧatını eyte:

— Kaygırma, kaygı tügél ul, diy.

Kiç bula. Tön urtasında kız tagın çığıp sızgıra. Kile cıyılışıp peri kızları. Kız eyte: “Béznéñ tamga “alka”. Boday cirlerén bér segatte utap bétérégéz”, diy. Tégéler barıp, bér segatte utap bétérdéler.

Arışlar ölgére. Ȧalık arış uragın urırğa çıktı.

Atası eyte:

— Ȧalık arış uragın ura, urakka çıgarga idé, diy.

— Yarar, diy malayı. Tagın Ȧatınına eyte:

— Ȧalık öç können birlé urak ura, diy.

Kız tagın tönle çığıp sızgıra, periler cıyılışıp kileler.

Kız eyte:

— Béznéñ tamga “alka”. Béznéñ cirlerne barıp urıgız, çümelege de kuyıgız, diy. Tégéler barıp bér segatte urıp ta bétérdéler, çümelege de kuyalar.

Ȧalık arış uragın bétérép, saban uragına totına. Saban uragın öç kön uralar, e bolar töşmiy toralar.

Atası eyte:

— Bodaylarnı urası idé indé, diy.

— Yarar, eti, diy malayı.

Şunnan soñ Ȧatını bélen kiñeş ite de, Ȧatını, yarar, diy. Tön urtasında Ȧatını çığıp sızgıra, periler cıyılışıp kileler.

— “Alka” tamga, béznéñ cir, urıgız”, diy. Tégéler bodaynı da barıp tiz géne urıp bétéreler. Bu zurat kuyarga eytmegen bulgan, költené cıymıy gına kaytalar.

Şunnan soñ kız bélen yégét kineş iteler suktırırğa. Bér börtégén de töşermiyçe, aşlıkı ambarga, salamın, bér salamın da töşermiyçe, költele indırğa kitéérge bulalar. Ȧatın tön urtasında çığıp sızgıra da peri yégétleré kileler. Bu tégélerge eytté niçék eşlerge ikenén. Peri yégétleré, bér orlıgın da erem itmiyçe, bér salamın da yugaltmıyça, tañ atkançı, sugıp kuydılar. Orlıgın ambarga, költesén indırğa taşıdılar.

Ȧalık gaceplengen bolar éşéne. Bolar şulay yahşı gına gomér itteler, diy.

37. KIZIL ETEÇ⁴⁶

Bik borın zamanda yeşegen, diy, bér kötövçé. Bu kötövçénéñ bulgan, diy, iké malayı, tagı niçedér kızı.

Könnernéñ, bér könénde bu kötövçé töş vakıtında térléklerné bér kül yanına kuvıp kitére. Térlékléré su éçép yal itkende, bu kötövçé de zur malayı bélen utıralar töşké aşların aşarga. Kötövden bér sıyrını totalar da sötén savıp, şul söt bélen ipileréñ aşıylar. Aşap tuygaç, savıtlarında aşap bétére almagan sötleré kala.

Atası malayına:

— Sin térléklerné kara, e min béráz yoklap alıym, diy de yatıp yoklıy.

Malay, atası yoklap yatkanda, anıñ yanında térléklerné karap utıra. Şulay karanıp utırgan çağında, yoklap yatkan atası avızınnan bér sarı çébén çıga da tégé sötlé savıt ésténe kuna. Savıt östéne ağaç saplı pıçak kuyılğan bula, çébén şul pıçak östénen yörép çıga da ekrén géne yakındagı tavga taba oçıp kite.

Malayga elé uniké-unöç yeş kéne, bala akılı elé başınnan çıgıp ta bétmegen bula. Utırgan urınınnan sikérép tora da malay:

— Bu çébénne totıp ütérem min, dip, çébénne kuva kite.

Çébén moña totarga birmiy. Şul arada tégé tavga oçıp ta cite, bér kéçerek kéne tişekten tav éçéne kérép te kite. Çébén tişekten kergeç, malay eyte:

— Cir astında ozak tora almassıñ, çıgarsıñ, diy. Çıkkın vakıtta barıber min siné totıp ütérem, diy.

Şulay dip, tişék yanında utırıp köte başlıy. Ozak köterge turı kilmiy, çébén tişekten kiré çıga da oçıp ta kite. Malay tagın tota almıy kala. Tagın sikérép tora da çébénne kuva kite. Çébén oçıp kile de tabaktagı pıçak östénen kiré yörép çıga hem kötövçénéñ avızına kére. Şunda kötövçé sikérép tora. Tora da malayına eyte:

— Ulım, bik kızık bér töş kürdém elé, diy. İméş, bér dalada, diy, söt külé, diy. Şul söt külé arkılı küpér, diy. Küpérnéñ yartısı timérden, yartısı ağaçtan, diy. Şul küpér

⁴⁶ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 167-168'dan alınmıştır. Metin, E. Kasıymov tarafından 1960 yılında Tataristan'ın Aznakay kasabasında yaşayan Zahri Möhemmetcanov'dan derlenmiştir (age. s. 394). Bu masal ayrıca; **Akıl Bilen Behit: Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi: Zahri Möhemmetcanov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1963, ss. 3-5; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 136-138'de de yayınlanmıştır.

arkılı çıktım da, diy, bik yırak yul bargaç, barıp kerdém bér sarayga, diy. Ul sarayda miçkelerge tutırılğan altın-kömés! İsebé-ħisabı da yuk, diy. Min, diy, soradım: “Bu ħetlé mal kémnéké?” dip. Miña eytteler: “Kém de kém kıp-kızıl eteçné sukaga cigép, şul tavnı sukalasa, mondagı ħezine şuña bula”, dip, diy.

Malay atasınıñ tös söylegenén tıñlap tora da, éçénnen géne: “Min ul urınnı bélem”, diy, e atasına eyte:

— ħeyirlége bulsın indé, diy.

Kiçén öyleréne kaytkaç, atasınnan biş sum akça sorap ala da, malay avılga kızıl eteç ézlerge çıga. Ozak kına ézlegennen soñ, bérşenéñ yortında küre kıp-kızıl bér eteç. Şunnan bu malay bolarga kérép:

— Eteçégézné miña satıgız elé, diy.

Satılırğa bulmagan eybérnéñ ħakı küp bula, diyler bit. Bolar da eteçlerén satarga uylamaganga küre:

— Bik kirek bulgaç, eteçné satarbız satuvın, lekin ħakı bér sum, diyler.

Bu satuvlaşıp tormıy, bér sum tüliy de kızıl eteçné totıp alıp kite. Öyine kaytkaç, yüke agaçı alıp, kızıl eteçné cigerge suka yasıy başlıy.

Atası-anası “malayıbız akıldan yazgan” dip, öşker-te-tökerte başlıylar. Malay bérnersege de karamıyça üz eşén géne béle. İke könde kızıl eteçke suka, kamıt, tagı başka kirek-yarakların yasap bétére. Öçençe könné malay, eteçné cige torgan sukasin sumkaga salıp, kızıl eteçné kultık astına kıştırıp, énésén iyertép, tége tav yanına kite.

Tav yanına barıp citkeç, kızıl eteçné sukaga cige de, kızıl eteç oçıp kitmesén dip, anı énéséne tottıra, üzé sukanı tota. Şulay itép, tavnı kızıl eteç bélen sukalıy başlıy. Şul vakıt tav éçénnen:

— Siña ni kirek? digen tavış kile.

— Andagı malnı бүгүн тönle miném öyime iltégéz, méne şul kirek, diy.

Tavdan tagı:

— Yarar, iltérbéz, sukalavıñnı gına tuktat, diyler.

Şul vakıt malay sukalavınnan tuktıy da öyleréne kaytıp kiteler bolar. İrte torıp karasalar, ni kürsénner, iden aslarında da, bereñge bazlarında da miçke-miçke altın-kömés, diy. Şulay itép bolar bik zur bay bulalar ħezér.

Ataları bu iké malaynı ukíta, e kızların kiyevge bire. Malaylarnı da öylendére. Şulay itép, bik eybet kéne yeşiler bolar.

Emma kötövçé ataları iské kiyimneré bélen çıbırkını zur saraylarınıñ başına, çardakka méngérép asıp kuya. Malayları borınnarın kütere başlasalar, şul kiyimner bélen çıbırkını gına kürsete iken bu.

— Kúp borınıgızın kütermegéz, méne şul eybérlerné onıtmagız, diy iken. Şunda méne ekiyet te béte. Sézge rehmet tıñlagan öçén, miña rehmet söylegen öçén, yoklarga vakıt, yoklagız!

38. GÖLÇEÇEK⁴⁷

Borın-borın zamanda, zur karurman éçénde bér ubırlı karçık torgan, diy, anıñ bér ulı bélen Gölçeçek atlı bér kiléné bulgan, diy. Karçık bik yavız iken, diy, gomér-gomérge yahşı kэшélerné azdırıp, batırlarnı yuldan yazdırıp yörgen, diy. Karçıkñıñ ulı, anasınıñ yavızlığına tüze almyça, dönya gizerge, behet ézlerge cıgıp kitken.

Gölçeçek enilerén bik sagına iken, tik anı kayınanası, ubırlı karçık, bér cirge de cıgarmıy iken, üzé tönnerén yahşı kэшélerné azdırırğa, batırlarnı yuldan yazdırırğa cıgıp kitkende de kilénén öyinde biklep kaldıra iken, diy.

Tönnerden-bértönné ubırlı karçık, nindiyder yavızlık eşlerge cıgıp kitkende, işékke yozak salırğa onıtkan, diy. Kölge salgan kümeçlerén de kaldırıp kitken, diy.

Anıñ cıgıp kitüvé bulgan, işékneñ açık kaluvın bélgeç te, Gölçeçek enileréne kiterge cıyına başlagan, diy.

Urman écé bik yaktı,
Kükte aylar kalıktı,
Kölden kümeç alamın,
Enilerge baramın,
Enilerge baramın,

dip cırlıy-cırlıy kuyınına töçé kümeç kıstırğan da, diy, enileréne kunakka cıgıp kitken, diy.

⁴⁷ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 169-171'den alınmıştır. Bu masal ayrıca; **Tatar Halık İcatı.** Tözüvçileri: G. Beşirov, A. Şamov, H. Yarmi hem H. Gosman. Kazan: Tatknigoizdat Matur Edebiyat Redaktsiyesi, 1954 (İkinci Baskı), ss. 548-551; **Tatar Halık Ekiyetleré İkençé Kitap.** Tözüvçiler: G. Beşirov, H. Yarmi. Kazan: Tatknigoizdat Matur Edebiyat Redaktsiyesi, 1956, ss. 260-263; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Redaktör: F. G. Gaynanova. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1964, ss. 216-219; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçi, Kérş Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989, ss. 117-120; **Tatar Halık Ekiyetleri: Tılsımlı Ekiyetler.** Tözüvçi, Kérş Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1994, ss. 140-145; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 138-141; **Balalarga Ekiyetler.** Tözüvçisi: Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 2000, ss. 95-100; **Yeşegen Diy, Bulgan Diy: Ekiyetler.** Tözüvçi, Kérş Mekale hem İskermeler Avtorı: L. Ş. Camaletdinov. Kazan: Megarif Neşriyatı, 2000, ss. 39-42'de de yayınlanmıştır. Masal metni, **Gölçeçek: Tatarskie Narodnie Skazki.** Kazan: Tatknigoizdat, 1956, ss. 72-78; **Tatarskie Narodnie Skazki.** Sostavitel: H. Yarmuhametov, 1970, ss. 72-76; **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo. V 14-ti Tomah, Tom I. Skazki O Jivotnih i Volşebnih Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, ss. 177-181'de de Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

Tön kitken, kön kitken, bara torgaç, baytak cir kitken. Ul arada ubırlı karçık kiré eylenép kaytken da kiléné artınnan kuva çıkkın. Sorı büré töséne kérgen de, diy, cirné isniy-isniy çabıp kitken, di; çaba torgaç, kilénén kuvıp citken, diy. Gölçeçeknéñ karşısına töşken de, diy, kalın tavış bélen ulap cibergen, diy:

Költe-költe koyrıgım,
Bolgıy-bolgıy ulayım.
Kümeçlerémné birmeseñ,
Kalca-kalca turayım,
Kalca-kalca turayım.

Gölçeçek bik kurıkkın, kümeç birép kéne kotılır idé de, ul vakıtta indé anıñ kümeçé kalmagan. Arı karangan, diy, biré karangan, diy, yakında gına tuzgak başlı, kuvış éçlé zur bér karama kürgen, diy, şul karamaga yalına başlagan, diy:

Eylenmelé karama,
Beylenmelé karama,
Sorı büré kuvıp citté,
Yeşérsene, karama,
Yeşérsene, karama.

Eylenmelé karama Gölçeçekné bik kızgangan, diy, tiyinner çiklevék cıyıp, yarkanatlar kön uzdırıp çıga torgan kéçkéne kuvışınıñ işégén açıp cibergen idé, diy, Gölçeçek kuvışka kérgen de kaçkan, diy.

Sorı büré karama töbén tırnıy-tırnıy ulagan da, diy, Gölçeçekné çigara almagaç, tañ aldınnan öyine kaytıp kitken, diy.

Ul arada tañ atkan, koyaş çıkkın, kön bulgan. Gölçeçek, karamaga rehmet eytép, tagın üz yulına çıgıp kitken. Bara torgaç kiç bulgan, Sorı büré, kilénénéñ ézénnen isniy-isniy barıp, tagın kuvıp citken. Gölçeçeknéñ aldına töşép tagın ulap cibergen, diy:

Költe-költe koyrıgım
Bolgıy-bolgıy ulayım.
Kümeçlerémné birmeseñ,
Kalca-kalca turayım,
Kalca-kalca turayım.

Gölçeçek bik kurıkkın, diy. Arı karagan, diy, biré karagan, diy, tügerek alanda bik matur bér kül bar iken, Gölçeçek şul külge yalına başlagan, diy:

Tügerék alan, kömés kül,

Kömés külnéñ suvı mul.

Sorı büré kuvıp cittä,

Yeşérsene, kömés kül,

Yeşérsene, kömés kül!

Kömés kül Gölçeçekné bik kızgangan, diy, tiren suvın aykaldırıp, dulkınnarın çaykaldırıp, Gölçeçek basıp torgan cırné tiren su bélen urap algan, Sorı büré kül çiténde bülénép kalgan, diy.

Sorı büré kül çitén tırnıy-tırnıy tön buyı ulagan da, Gölçeçek yanına kére almagaç, tañ aldınnan tağın öyine kaytıp kitken, diy.

Ul arada tañ atkan, koyaş çıkkın, kön bulgan. Gölçeçek, kömés külge rehmet eytép, tağın üz yulına çıgıp kitken. Bargan, diy, bargan, diy, ırte kitken, kiç kitken, kite torgaç urmannıñ kırıyına uk çıgıp citken. İndé enilerénéñ öy tübeleré da küréne başlagan, diy. Tik şul urında Sorı büré tağın kuvıp citken de, bu yulı bigrek te katı açuvlanıp, ulap cibergen, diy:

Költe-költe koyrıgım

Bolgiy-bolgiy ulayım.

Kümeçéñné aşatmasañ,

Kalca-kalca turayım,

Kalca-kalca turayım.

Gölçeçek bik kurıkkın. Arı karagan, biré karagan da basuv kırıyında üsép utırgan kuşkayınga ménép kitken, diy. Sorı büré kuşkayınnıñ tamırların kazıy başlagan, diy.

Gölçeçek bik kurka iken, diy,

— İndé monda kaytıp citkeç te, enilerné kürmiyçe ülermén mikenni soñ? dip eytép, bik yılap utıra iken, şunda kuşkayın başına bér sıyrıçık kilép kungan, diy. Gölçeçek sıyrıçıkka yalına başlagan:

Ala muyın sıyrıçık,

Kola muyın sıyrıçık,

Çeç börtégém, emanetém,

İltép birçé, sıyrıcık,

İltép birçé, sıyrıcık.

Gölçeçek sıyrıcıkka bér-iké çeç börtégén alıp birgen, diy, sıyrıcık anı alıp Gölçeçeklernéñ enileréne oçıp kitken de, diy, çeç börtégén alarnın kapkalarına élép kuygan, diy.

Gölçeçeknéñ, abıysı kapka töbéne çıkkán iken, çeç börtéklerén kürgen.

— Ehe, kara yurgam kaşınıp torganda yal börtékleré kalgan iken, dip eytép, çeç börtégén alıp kérép dumbraga kıl itép tartkan, diy.

Gölçeçeknéñ ciñgesé dumbranı ayak tibép biyi-biyi uynıy başlagan iken, dumbra kılı Gölçeçek bulıp cırlap cibergen:

Bii-bii uynama,

Bilgéneyim avırtá,

Tibe-tibe uynama.

Tübelerém avırtá...

Moñar ciñgesénéñ isé kitken:

— Ebev, bu dumbraga ni bulgan? dip eytép, dumbranı iréne birgen. İré çirtép-çirtép uynıy başlagan iken, dumbra tağın cırlarga totingan:

Basma-basma, abıyım,

Başkınayım avırtá,

Çirtme-çirtme, abıyım,

Çeçkéneyém avırtá.

Urman buyı kuşkayın,

Kuşkayında séñléñ bar.

Kuşkayınnıñ töbénde

Kayınanam, ubır bar.

Dumbrañnı kuy, abıy,

Kuşkayınga kıl, abıy!

Şunnan soñ abıysı:

— Karasana, Gölçeçek séñlém ħarap bula yazgan bit, dip, çukmarın algan da, diy, büré tibe torgan atına atlanıp, urman buyına çapkan, diy. Ul barıp citkende, Sorı

büré kuşkayınınñ tamırların aktarıp bétére yazgan idé, diy, kuşkayın, méne avam, méne avam, dip kéne toradır idé, diy.

Gölçeçeknéñ abıysı Sorı büréné berép ütergen de, diy, Gölçeçekné öyleréne alıp kaytkan, diy.

Şunnan birlé Gölçeçek bik eybet gomér ite başlagan, diy.

Bügén barıp, kiçe kayttım, min de buldım alarda. Sıy-ğörmét bik dan buldı, aşatkannarı may, éçérgenneré bal buldı. İké miçke, bér çüméc, téleseñ küpmé éç. Tik avızga élekmiy, mıyık kına cılana.

39. SÉÑLÉSÉ KECE BULGAN⁴⁸

Bér kız sénlésé bélen yalanga cilek cıyarga çıga. Bolar cilek cıyalar-cıyalar da kaytırga çıgalar. Yulda sénlésé eyte:

— Apa, diy, susadım, éçesém kile, diy, at toyagina cıyılğan sunı éçem, diy.

— Éçme, at bulırsıñ, diy tutası.

Béraz bargaç:

— Ene, sıyrı toyagina cıyılğan su bar, şunı éçem, diy.

— Yuk, anı da éçerge yaramıy, sıyrı bulırsın, diy.

Tagın béraz bargan idé, küre, kéçkéne géne kece toyagı ézleréne su cıyılğan. “Tüzer helém kalmadı, éçem şunı”, dip, bara da yatıp éçe. Torıp sélkéngen idé, kece bula bu. “Min siña éçme dip eyttém bit, indé kaya barabız sinéñ bélen?” diy.

Bara-bara citeler bolar bér avılga. Kız, kilgen bér késege: “Kece betiyimné suymagan késege kiyevge çıgar idém”, diy. Méne bér kése kile de: “Miném malım citerlék, üzeñ bélen betiné de asrarsıñ, suymabız, eyde üzém alam siné”, diy.

Kız betiné abzarga yabıp kuya, üze öyge kére. Şulay itép béraz vakıtlar torgaç, irnéñ anası kızga eyte: “Eyde su kérérgé bariyk”, diy. Kiteler bolar su kérérgé. Çumıp-çumıp su koyıngan vakıtta karçık kıznıñ ozın çeçénen tal töbéne uratıp beyliy de, üze kaytıp kite. Öyge kaytsa, kunak kilgen bula. Ulına eyte: “Eyde, kecené suyıyk, kunakka kuyarga eybér yuk bit”, diy. Ciznesé kece betiyi yanına çıga da: “Bar, bér ayagıñnı yuvıp kayt, annan min siné suyam”, diy. Beti ekrén géne su buyına bara da:

Kula⁴⁹ kazan kaynıdır,

Cizney pıçak kayrıdır,

diy beti. E apası:

Altmış kolaç çeçkénem

Tal töbéne beylendé,

⁴⁸ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 172-1174’ten alınmıştır. Metin, Halide Gatina tarafından Orenburg’un Oktyabrsk ilçesi, Bikkol Köyü’nde Mincamal Gabsattarov’dan 1960 yılında derlenmiştir (age. s. 394). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 141-143; **Tutıy Koş: Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi hem İskermeler Avtorı: Halide Gatina, Kérés Süz Avtorı: F. Ehmetova-Urmançı. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 2008, ss. 126-128’de de yayınlanmıştır.

⁴⁹ Kula: Olı.

diy. Şulay digeç, kece betiyi ekrén géne öyine kaytıp kite. Karçıkniñ, tutası yugında, betiné suydırası kile indé. “Nige suymıysıñ indé?” diy ulına. “Ey, diy, elé bér ayagın gına yugan bit, tagın bér ayagın yuvıp kaytsın”, diy ciznesé. Beti tagın su buyına kite, ikénçé ayagın yuvıp kaytırğa. Beti suga ayagın salındıra da:

Kula kazan kaynıdır,
Cizney pıçak kayrıdır.
Kunak eyte: “Kuy, kuy”, dip,
Karçık eyte: “Suy, suy”, dip.
Tütekey, ni hel itiyim?

diy.

E üzé ayagın cuva da cuva. Tutası eyte:

Altmış kolaç çeçkénem
Tal töbéne uralgan,

diy.

Kece betiyi ekértén géne öyine kaytıp kite. Bu kaytkanda indi kazandagı su kaynap bétken bula. Karçık eyte:

- Nige suymıysıñ indé şul kece betiyin? diy.
- Tukta elé, ayakların yuvıp bétérsén, diy. E kilgen kunaklar:
- Béznéñ öçén bérdenbér kecegézne suymagız, diyler.

Betiné öçénçé ayagın yuvarga cibere. Ekértén géne kite bu su buyına. Suga ayagın tıga da:

Kula kazan kaynıdır,
Cizney pıçak kayrıdır.
Kunak eyte: “Kuy-kuy”, dip,
Karçık eyte: “Suy-suy”, dip,
Tütekey, ni hel itiyim?

diy.

Tutası eyte:

Altmış kolaç çeçkénem
Tal töbéne beylengen,

diy. Tagın kece ekértén géne öyine kaytıp kite. Bu kaytkanda kazandagı su kaynap bétken bula. Karçık betiné kürüvge:

— Elé balsa suymadıñmini şul kecené? dip, sızganıp yöriy indé tizrek suydırırğa.

Ciznesé eyte: “Bar, dürténçé ayagıñnı da yuvıp kayt”, diy.

Kece betiyi tagın ayagın yuvargı kite. Su buyına bara da suga ayagın tıgıp:

Kula kazan kaynıydr,

Cizney pıçak kayrıydr.

Kunak eyte: “Kuy-kuy”, dip,

Karçık eyte: “Suy-suy”, dip,

Tütekey, ni hel itiyim?

diy.

Tutası eyte: “Ey, niçék itép kéne kaytırga, kaytsam, kürsetér idém min alarga!”

diy. Sénléséne eyte: “Sin ozak itép yuvın, tiz géne kitme su buyınnan”, diy. Şunnan bu tagın da ozak itép yuvına indé. Ciznesé ézliy kile monı su buyına.

— Nişlep torasıñ kön buyına su buyında? diy.

Kece betiyi cılıy başlıy:

— Min tüteyné taşlap kitmim, ene tütey tal töbéne beylep kuyılğan bit, diy.

Ciznesé hatının kürép şakkata, tiz géne çişénép töşe de, talga uratıp-uratıp kuyğan çeçén sütép kızın ıgıara da, kece betiyine açulanıp: “Kaytıp ta eytmisén, tütey şunda, su töbénde dip”, diy. Öçev kaytıp kiteler bolar kuvanışa-kuvanışa. E karçık kecené suyargı kötép tora, kazan lıgır-lıgır kaynap tora. Kece betiyin abzargı yabalar da kéreler bolar öyge. Kunaklar bélen isenleşeler. Karçık ciñnerén sızgangan, alyapkıç yapkan, kazan tıresénde yöriy.

— Sin nişlep yörisén? diy kız.

— Méne kunakların kece ité bélen sıylargı yörim, ulım kecené suyam dip eytken idé, diy.

— Kaya sinéñ miña birgen vegdeñ, diy iréne. Sin suymabız dip süz birdéñ, diy.

Kız kunaklarını çey éçérép, aşatıp ozata. İrte bélen abzargı çıksalar, kece betiyi bik matur bér kızgı eylengen, diy.

Tégé kızını maturlap kiyevge bireler. Tugız suyım suyıp, tugız kōn tuy itép, bayıp elé de bulsa toralar, diy.

Karçık ta бүten andıy naçarlıknı eşlemegen. Kiléné bélen ulınıñ matur toruvlarına soklanıp, elé de bulsa şatlanıp béte almıy, diy.

40. KOŞ ÉZLEP YÖRGEN HAN ULİ⁵⁰

Bér patşanıñ, öç ulı bar iken, kırık itlék⁵¹ altın-kömésé bar iken. Bér könnerde iké itlégé yugalıp kitté. Kayda kitkenén bélmedé. İkençe könné yene bérev yugaldı.

Patşanıñ ölken ulı eytté:

— Min tönle karavıl toram, didé.

Ölken ulı töné buyı karavıl torıp, tön urtasında yoklap kitté. Tan bélen torıp karasa, tagın bér itlék yuk. Ölken ulı kayttı, atası yanına kérép eytté:

— Min, atam, tön yoklamadım, şulay da tagın bér itlék yuk buldı.

İkençe könné urtançı ulı atasına kilép eytté:

— Bu tönné min karavıl torıym, didé.

Atası:

— Yarıy, didé.

Urtançı ulı tönle itlék yanında karavıllap tordı. Tön urtasında yoklap kaldı. İrte torsa, tagın bér itlék yuk buldı. Atasınnan yoklaganın yaşérdé.

Öçençe tönde kécé ulı karavıllap tordı. Tön urtasında bér yaktan bik zur bér koş oçıp kildé. İtlék başına kundı, tırnakları bélen totıp, itlékné küterép oçtı. Kécé ulı mıltığın kulına alıp, bayagı itlékné kütergen koşnı attı. İtlék töşép utırdı, koş oçıp kitté. Bér zur kanat kavıyı töşép kaldı.

İrten kécé ulı atasına kerdé. Koşnıñ cirge töşken yonın atasına kürsetté. Öç ulı ataları bélen akıllaştılar da: “Bu koşnı ésterge⁵² kirek!” didéler. Ataları ullaına bu koşnı ézlerge röşset birdé.

Öç ul çıgıp kitté bér yul bélen. Bara-bara bolar yul östénde torgan bér baganaga barıp cittéler. Bu baganadan öç yul ayırıldı. Baganaga: “Uñga kitken kéşé bik bay bulır, urta yul bélen kitken kéşé urta bay bulır, sulga kitken kéşé eylenép kaytmas”, digen hat yazılğan idé.

⁵⁰ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénché Kitap).** Tomnı Tözüvçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 179-184'ten alınmıştır. Masal ilk kez, V. V. Radlof'un Proben serisinin 4. cildinde yayınlanmıştır (age. s. 395). Bu masal ayrıca; **Kömiş-Sulu Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi: Naile Velitova. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1993, ss. 103-109; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 149-155'da da yayınlanmıştır.

⁵¹ İtlék: Ambar.

⁵² Ésterge: Ézlerge.

Ölken ulı eytté:

— Min séznéñ ölkenégéz, min uñga kitiym, didé.

Urtançı ulı eytté:

— Min urtançı ulmın, miña urta yul da yarıy, didé.

Kéçé ulı eytté:

— Hoday emérénnen çıgıp bulmas, şulay bulgaç, min sulga kitiym, didé.

Şuşı cirden bolar öçésé öç yulga ayırıldılar: olısı, uñga; urtançısı, urta yul bélen, e kéçésé “Kirá kaytmas!” dip yazılğan sul yul bélen kitté.

Ölkené bara-bara bér cirde kazan astı. Aşın péşérép, aşap-éçép kéne utırgan idé, aldına bér büré yögérép kildé. Ölken ul torıp, kulına ağaç alıp, büréné kuvıp ciberdé. Büré aña eytté: “Şuşı cirden kite almas bul, aldındagı aşıñ bétép, çarığıñnı⁵³ aşa!” didé. Ölken ul şul aşap utırgan urınında torıp kaldı.

Şunnan soñ büré kitté urta yulga. Urta yulda urtançı énéséne citté. Urtançı énésé kazan yanında aşap utıra idé. Ul da büréné küsek bélen kuvdı.

Büré eytté:

— İy yégét, monnan arı barma, aşıñ bétse, çarığıñnı aşa, didé.

Urtançı énésé anıñ süzén aldı, şul cirde torıp kaldı.

Büré kaçtı, kéçé éné kitken sul yak yulga yögérdé. Kéçé ul agaları kébék kazan yanında bulıp, büréné kürgeç, kazanınıñ yartısın bürége salıp birdé. Büré kilép aşadı.

Büré eytté:

— Kaya barasıñ? didé.

Yégét eytté:

— Tön sayın öyibézge bér koş kilép, itlégébézné alıp kitté, méne şul koşnı ézlep baramın, dip eytté.

Büré eytté:

— Alda bér avıl bar, anda torgan ھاlıknıñ bér koşı bu, didé. Şul avıl çitende bér tirek ağaç bar, bu tireknéñ östende bér altın tağ⁵⁴ bulır, anıñ östende şul koş utırır. Şul tirek yanında cidé kéşé karavıl torır, e tirek yanında ut yanıp yatır, didé.

Bu yégétke elége büré kegaz birdé:

⁵³ Çarık: Künnen tégélgen ayak kiyimé.

⁵⁴ Tağ: Teğét; biréde “oya” meğnesénde.

— Méne bu kegazné şul utka taşla, şunnan soñ tége koşnı ézlep kit. Min siña yene oçrarmın. Ağaçnıñ östénde utırgan koşnı al, taħnı alma, dip, büré kitté.

Bu yégét koşnı ézlep kite birdé. Bara-bara bér avılga barıp citté. Avıl yanında bér tirek ağaç tora iken, bu tirek östénde altın tahta elégé koş utıra iken. Yégét şul ağaçka yakın bér cirde kundı. Tön citkeç, yégét tirek yanına barıp, yanıp torgan utka kegazén taşladı. Yégét kegazné utka taşlaganda, ut yanında utırgan karavıllar katı yokıga kite. Yégét, ağaç başına ménép, koşnı küterép alıp töşté. Éçten géne “min monıñ taħnı da alıym”, dip uylap, yañadan ağaç başına ménép kitté. Ağaç başına ménép, tége taħka kulı tiyuyı buldı, taħtan güvéldép taviş çıktı. Bu tavişka karavılçılar yokısınan uyanıp kilép totıp aldılar:

— Sin nindiy ugrı késéséñ?

Yégét eytté:

— Bu béznéñ itlégébézné urlap kitken koş idé.

Karavıllar eytté:

— Bu ħanıbıznıñ koşı, béz indé siné ħanga alıp barabız, dip, ħanga alıp bardılar.

Ĥan tordı, karavıllar eyttéler:

— Méne bu yégét sinéñ koşnıñnı urladı.

Ĥan eytté:

— Sin andıy karak kése ikenséñ, monnan arı bér şeherge bar, anda bér ħan bar. Anıñ cidé argamağı bar iken, şul argamaklarını urlap kil. Şunnan min siña bu koşımñı birérmén, diy.

Yégét “barıym”, didé. Ĥan yégétné sıylap, aşatıp çıkarıp ciberdé.

Yégét kitté, yartı yulga citté. Yartı yulda bayagı büré kilép citté:

— Kaya barasıñ? didé.

Yégét eytté:

— Ĥan miné koş urlaganda tottı, cidé argamaknı urlap kilseñ, koşımñı birem, dip ciberdé.

Büré eytté:

— Ey, yégét, nik taħına tiydéñ? Eyttém siña tiyme dip. Indé sin barsañ, ħannıñ şehereñe citseñ, anda cidé argamaknıñ cidé sarayı bulır, cidésén cidé kése totıp yoklıy.

Min siña indé bér kegaz birim. Bu saraylar yanında bér ut yanıp torır, bu kegazné utka taşla da, sarayga kérép, atlarınñ tézgén bavların kisép alıp çık, tézgénnen tartsañ, karavıllar uyanıp kiter.

Büré kitté. Yégét te üz yulına kitté. Tönle han şekeréne barıp kerdé. Cidé argamaknıñ sarayına barıp citté. Yanında ut yana. Yégét Büré birgen kegazné utka taşladı, karavılçılar katırak yokıga taldı. Yégét altı argamaknıñ tézgén bavların kisép aldı, kalgan argamaknıñ tézgén bavın kismedé, tartıp aldı. Tartıp aluvga karavıllar uyanıp torıp, kilgen yégétné totıp aldılar. Hanga alıp kildéler monı.

Han yégétke eytté:

— Monnan arı bér hannıñ altın dumbrası bar. Anı alıp kilseñ, min siña cidé argamaknı birem.

Yégét eytté:

— Yarıy, min alıp kilim.

Han sıyladı, hörmetledé. Yégét kitté. Yartı yulda tagı Bürége oçradı.

Büré eytté:

— Kaya kittéñ, yégét, tagı? didé.

Yégét eytté:

— Min bayagı hannıñ cidénçé argamagınıñ tézgén bavın tartıp aldım. Miné tottılar, hanga tapşırdılar. Indé han miné felen şekerdegé hannıñ altın dumbrasın urlarga ciberdé.

Büré eytté:

— Nige miném süzémné taşladıñ⁵⁵? Indé sin bar, min siña bér kegaz birim. Ul şeherge barıp kun, hannıñ öyi kayda ikenlégén keshélerden soraşıp bél, dumbrası ni cirde ikenén bél. Dumbra yatkan cirge tönle bar, bu kegaz bélen şul yortnıñ işégén ıskı, işék üze açılır, étleré bulsa, siña örmes.

Şulay didé de Büré kitép te bardı.

Yégét bara-bara tégé şeherge barıp citté. Bu şehernéñ eçénde bér öyde kundı.

Öy hucasınnan soradı:

— Hannıñ öyi kayda? Hannıñ altın dumbrası kayda tora? didé.

Ul keshé eytté:

⁵⁵ Taşladıñ: Tıñlamadıñ megnesénde.

— Hännin dumbrası bér sarayında, dip eytté.

Bér kön kungaç, tönle torıp sarayga bardı. Kegazné saraynıñ işégene ıskıdı. İşék açılıp kitté. Éçénde tagın bér öy bar iken. Bu öynéñ işégene de kegazné ıskıdı, ul da açılıp kitté. Karasa, bér dumbra tora. Heybet altınnan bütken⁵⁶.

Bayagı, büré eytken iken, dumbrañnı kulına alsañ, kılına tiyme, digen. Yégét dumbranı alıp çıktı, dumbranı çirtép baktı. Taviş çıktı, karavıllar bu tavişka uyanıp kildé. Tottılar bu yégétné, hanga ilttéler.

Han eytté:

— Sin, yégét, nige miném dumbramnı urlıysıñ? Sin üzén ıspay yégét ikenséñ, ni öçén bolay urlaşıp yöriséñ?

Yégét eytté:

— Min ugrı tügélmén, tége şehernéñ hanı miné urlarga ciberdé.

Han eytté:

— Sin andıy karak ikenséñ, monnan arı bar! Bér şherde bér han bar, şul hannıñ kızın urlap kil. Alıp kayta alsañ, dumbranı siña birérmén.

Yégét:

— Yarıy, didé. Han yégétné sıylap aşattı.

Bayagı yégét çıgıp kitté. Yartı yulda elégé bürége oçradı.

Büré eytté:

— Ey, yégét, ni buldı? Sin kaya kiteséñ?

Yégét eytté:

— Ey, bürém, süzéñné almadım. Min dumbranı aldım, saraydan çıktım, çirtép karadım, tavişı gülep kitté, miné tottılar. Índé han miña boyırdı: “Kız urlap kil, dumbranı siña birem”, didé. Min indé kız urlarga baram.

Büré eytté:

— Sin bar indé, irtege ul hanga citerséñ. Han nışana⁵⁷ attırırğa hökém kılğan: kém de kém şul nışanaga tidérse, kızımın birérmén dip eytken. Índé sin bu kegazné al! Şuşı kegaz bélen mılıtıñnı ıskısañ, sin tidérérséñ, didé.

⁵⁶ Bütken: Éşlengen.

⁵⁷ Nışana: Bilgé.

Yégét, şul şherge barıp citép, bér kేశége kérép kundı. İkençe könné patşa tsember⁵⁸ suktırdı, nışana atırğa digen ħökém çıgardı. ħalıknıñ barısı da cıyıldı, yégét te bardı.

Cıyılğan kేశeler çirat bélen ata başladılar. Bu yégétke çirat citté. Nışananiñ nek urtasın yara attı. ħan yégétné öyine alıp kildé, tuy yasadı. Tuy yasaganda yégétné kıznıñ öyine alıp kértteler. Öç können soñ yégét kıznı bér povozkaga utırtıp alıp kitté. Yégét kızga, kız yégétke gaşıyk bulıp: “İndé béz niçek ayırılışırız”, dip yılaştılar.

Urta yulga citkende bolarga elégé büré oçradı.

Büré eytté:

— Kaya, kıznı küriym, sılumı? didé.

Yégét povozkanı açıp kıznı kürsetté. Büré karadı, şundi y silu kız ikenén kürdé. Büré kıznıñ yözene ördé “Öf!” dip, kız şom⁵⁹ şikéllé bulıp kitté.

Büré eytté:

— Bolay alıp barsañ, ħan kıznı almas, didé.

Yégét kıznı ħanga alıp bardı. ħan öyden çıgıp kildé kıznı kürérge. Karasa, povozka éçénde bik yemséz bér kız iken.

ħan eytté:

— Bu kız miña kirekmiy, miném kenizeklerémneñ de kübésé monnan artık silu, didé. Bu kıznı da üzéñe al, kızga bargan öçén dumbramnı tik birim, mondıy şom şikéllé kız miña kirekmiy! didé.

Yégét dumbranı alıp, kız bélen argamak iyeséne kitté. Urta yulga citkende bayagı büré yene kildé.

Büré eytté:

— İy yégét, ni buldı? ħan kıznı almadımı? didé.

Yégét eytté:

— Mondıy şom şikéllé kıznı nik alsın! Yuk, yaratmadı, kıznı ézlep bargan öçén dumbranı miña tik ük birdé, didé.

Büré eytté:

— Kaya, dumbranı kürim, didé.

⁵⁸ Tsember: Timér bocra, biréde çañ kaguv megnesénde.

⁵⁹ Şom: Bik yemséz.

Büré dumbranı alıp çirtép karadı, bu dumbra bik eybet tavişlı iken. Hın anı kürép almasın dip, büré dumbraga ördé, dumbranı şom tavişlı itép kuydı. Yégét şom tavişlı dumbra bélen hınga bardı. Yégét hın öyine citkende hın dumbranı kürérge dip öyinnen çıktı. Yégét hınga dumbranı kürsetté. Hın çirtté, dumbradan yemséz bér taviş çıktı.

Hın eytté:

— Ey, bu dumbra bik naçar iken, anı almıymın, kirek bulsa üzeñe al! Yul yörgenéñ öçen cidé argamagımnı min siña tik birim, didé.

Yégét dumbranı alıp, cidé argamaknı citeklep alıp çıgıp kitté.

Urta yulda tagı bayagı büré oçradı.

Büré eytté:

— Hın dumbranı aldımı? didé.

Yégét:

— Yuk, almadı, didé. Cidé argamagın tik birép ciberdé.

Büré argamaklarga karadı, ördé, argamaklar yemséz atlarga eylendé.

— Méne şuşı hælde alıp bar, bu hælde hın almas alarnı, diy.

Yégét hınga citse, hın çıktı, argamaklarnı kürdé.

— E, yaman iken, didé. Mina kirek tügél, üzeñe al, didé. Yul yörgen öçen koşımnı alıp kit! didé.

İndé yégét koşnı alıp, kıznı alıp, dumbranı alıp, cidé argamaknı citeklep alıp, öyine kaytıp kitté. Elégé yul çatındagı yazuvlı baganaga barıp citse, abıyları kaytıp citmegenén béldé, alarnı ézlerge kitté. Yöriy torgaç, bolar yanına barıp çıktı. Bolar üzlerénéñ kazannarı yanında açgıp, çarıkların kimérép utıralar iken. Yégét agaların elégé yazuvlı bagana yanına alıp kayttı. Anda kalgan cidé argamaknı, koşnı, dumbranı hem kıznı alıp, öyleréne kaytıp kittéler. Yulda bayagı büré oçradı. Büré argamaknı, kıznı, dumbranı ördé, evvelgé şikéllé bik eybet sılı buldılar.

Büré eytté:

— İndé huş bul, yégétém, min kaytuv yagın karıym, sin de öyiñe kayt!

Büré çabıp kitté, yégét öyine kayttı. Atası karşı çıgıp aldı. Atası bélen ulları küréştéler, kilénçekné öyge kérttéler. Hılıkka tuy birdéler.

41. AK BÜRÉ⁶⁰

Boringı zamanda bar idé bér patşa. Anıñ dürt ulı bar idé. Bér zamanda patşa, hatını bélen ikev, yahşı atlar, yahşı arbalar cigép, yalan-yapan sahraga çıktılar. Sahrada yatkan vakıtlarında, tönnéñ bér mizgellerende, bolarnıñ çatırların bik katı cil isép küterép taşıladı. Şul uk vakıt havadan bér diyu patşası peyda bulıp, monıñ kuyınındagı hatınıñ küterép alıp kitté. Şul segat patşa uyanıp, kuyınındagı hatınıñ yuklugin belép, tiz géne kuçerın uyatıp, ikevlep ézlerge kittéler. Bolar şul tönné ézlep, hatını taba almıyça, tañ atkaç üzénéñ şeeréne kayttılar. Patşa at citken cirge at ciberép, hat citken cirge hat ciberép, törlé yakka ézlevçeler ciberép hatını ézlerge totındı.

Hatınıñ yugalğanına tamam bér yıl bulgan vakıttı, patşanıñ ölken ulı ukuvdan, ukuvın bétérép, atası yanına kayttı hem atasına eytté:

— İndé, eti, min ukuvnıñ çigéne çıktım. Sin indé miña eniné ézlerge bér yıl röhset bir, diy.

Atası moñardan soradı:

— Röhset ittém, siña niler birim? dip.

Atasınan üzéne yuldaşka bér yöz soldat alıp, bér yılga citerlék akça, azık-tölék alıp, anasın ézlerge çıgıp kitté. Kitkennen kittéler. Ay kitép, yıl kitép, eylengen cirde eylenme üsép, tulgangen cirde kızıl tubılgılar üsép, taşka tarı üskende, bozga

⁶⁰ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 185-202'den alınmıştır. Metin, I. Kunos tarafından Avusturya'da esarete bulunan Tatarlardan derlenmiş ve 1925'te İstanbul'da yayınlanan Kunos'un **Türk Halk Edebiyatı** adlı kitabında yayınlanmıştır. (age. s. 395). Bu masal ayrıca; **Halık İcatı.** Tözüvçiler: H. Yarmi, A. Ehmet. Kazan: Tatgosizdat Ukıtu Pedagogik Edebiyat Sektör, 1938, ss. 109-130; **Halık İcatı.** Tözüvçiler: H. Yarmi, A. Ehmet. Kazan: Tatgosizdat Ukıtu Pedagogik Edebiyat Sektör, 1940, ss. 128-150; **Tatar Halık İcatı.** Tözüvçileri: G. Beşirov, A. Şamov, H. Yarmi hem H. Gosman. Kazan: Tatknigoizdat Matur Edebiyat Redaktsiyesi, 1954 (İkinci Baskı), ss. 412-435; **Tatar Halık Ekiyetleré Bérénçé Kitap.** Tözüvçiler: Gomer Beşirov, Hemit Yarmi. Kazan: Tatknigoizdat Matur Edebiyat Redaktsiyesi, 1958, ss. 36-61; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçi, Kérés Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989, ss. 210-233; **Kömiş-Sulu Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi: Naile Velitova. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1993, ss. 59-81; **Tatar Halık Ekiyetleri: Tılsımlı Ekiyetler.** Tözüvçi, Kérés Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdin. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1994, ss. 6-30; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 155-177; **Yeşegen Diy, Bulgan Diy: Ekiyetler.** Tözüvçi, Kérés Mekale hem İskermeler Avtorı: L. Ş. Camaletdin. Kazan: Megarif Neşriyatı, 2000, ss. 68-88; **Esirlikten Kaytkan Ekiyetler: Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi, Kérés Mekale hem İskermeler Avtorı: Lenar Camaletdin. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 2002, ss. 120-143'te de yayınlanmıştır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom I. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, ss. 124-142'de de Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

boday üskende, anı şatır-şotır urıp yatkanda, bolar barıp cittéler bik kuyı bér urmannıñ éçéne. Şul urmannıñ éçé bélen, bélek buyı trubkanıñ kuvişı bélen barıp yatkan vakıta, kilép cittéler bér sunıñ buyına, saħralık cirge.

Şunda patşanıñ ulı uyladı: “Béz şunda bérer kön yal itép, atlarıbızın aşatıp kiterbéz”, didé. İpteşleré, atlarınnan töşép, kuvişların korıp, şul uk segat su ézlerge kittéler. Sunı alıp kilép, aşların péşérép, aşap utırgan çakta, patşa ulınıñ çatırına bér Ak бүрe kilép selam birdé hem eytté:

— Ey, aħmaklar, kém röħseté bélen miném urmanıma kérép, ülennerné taptap yöriyséz? Röħset yuk, ħezér çıgıp kitégéz, didé.

Patşa ulı:

— Sin üzéñ kaydan kildéñ, şunda kit. Méne miném yöz soldatım bar, ħezér attırırımın da ütérermén, didé.

Bu süzlerge Ak бүрeñeñ açuvı kilép, haman da bolarga monnan çıgarga kuştı hem kuvdı. Kuvgan sayın çıkmagaçtın, Ak бүрeñeñ açuvı kiçép bolarga karap bér doga ukıp örgen idé, bar da torataş bulıp kattılar.

İndé béz kiliyk patşanıñ üzéne. Biş aydan birlé ulınnan ħeber kötté. Altı ay kötté, ulınnan ħıçbér ħeber-ħetér yuk. Bér yıldan soñ ukıy torgan iké urtançı ulı ukuvdan kayttılar. İsenlék-savlık soraşkannan soñ, bolar da atalarınnan röħset soradılar:

— Béz de eniné ézlerge çıgıyk, didéler.

Patşa bolarga taba karap:

— Olı abzagızınıñ kitkenéne indé bér yıl buldı, ħıçbér ħeberħetéré yuk. İndé min, sézden ayırılıp, bér üzém nişlermén? didé. Bolar atalarıınıñ ay-vayına karamıyça, her könné röħset sorıylar idé.

Bér de bérkönné bolarnıñ ataları, bik küp sorıy torgaçtın, bolarga da bér yılga röħset birdé.

— Lekin bér yıldan artık yörérgé röħset yuk, didé. Hem bolar da, atalarınnan yözer atlı soldat alıp, bér yılga akça, azık-tölékler alıp, agay-éné, ataları bélen isenleşép, iké yöz de iké kéşé bulıp, yılga çıgıp kittéler; ırte kittéler, kiç kittéler, art itekleré cirden kitté, tökérékleré bildén kitté, at östéne yatıp, agaç mılıtklar atıp, muyınnarı aladay bulgan çakta, bitleré turgayday bulgan çakta barıp cittéler bayagı urmannıñ bér yak çiténe.

Bolarga da bik yaḥşı su, ülenlék oçrap, yal iterge tuktadılar, hem atlarınnan töşép, çatırların korıp, su ézlep alıp kilép, aş péşérép aşarga utırgan çakta, bayagı Ak büré kilép citép, bayagiça:

— Kém röḥseté bélen kilép, bu çaklı soldat, atlar bélen urmandagı ülennerné taptap kilép kérédgéz? didé. Hiç röḥset yuk, dip bolarnı da kuva başladı.

Bu patşanıñ ulı iké yöz atlı gaskeréne tayanıp, Büréden alayrak açulanıp:

— Sin üzéñ kaydan kildéñ, şunda kit, didé.

Bolarga yaḥşılık bélen bérniçe eytkennen soñ, tıñlamagaç, Ak büré bayagiça bér efsün ukıp örgen idé, bolar da torataş bulıp kattılar.

İndé béz tagın patşanıñ üzéne kiliyk. İñ ölken ulına iké yıl, urtañılarına bér yıl bulgan çakta, töpçék ulı medreseden ukuvdan kayttı. Kaytıp kérüvge, atasınnan isenlék-savlık hem abıyların soraşıp, ḥeber-ḥetérden soñ patşa moñarga:

— Méne iñ ölken abıyıñnıñ kitüvéne iké yıl, urtañılarına bér yıl buldı, hiçbér ḥeber-ḥetérleré yuk, didé. Monı işétkeç, töpçék ulı:

— İndé alar kaytmadı, bérer ḥel bulgandır. Miña da röḥset bir de, min de kitim, didé.

Patşa:

— Min sinnen de ayırılgaç, kémge karap torırmın, yugalgannar yugala torsın, emma siña hiç röḥsetém yuk, didé. Bu atasına kön-tön irék birmiyçe sorıy torgaç, atası moña da röḥset birse de birdé, birmese de birdé. Atası moña röḥset birmeske télegeç, ul:

— Eti, min siné gasker sorap, azık sorap borçımıym bit, miña barı bér yılga, kaya barsam da citerlék itép, akça gına bir, didé. Moña karşı atası citerlék akça birdé.

Bér bik yaḥşı atka yaḥşı iyer salıp, allaga tapşırap, yulga çıgıp kitté. Şul können soñ, küp aylar, küp können, segatler, küp minutlar kitkennen soñ, elégé abzaları yatkan urmannıñ çiténe bu da yalgızı barıp citté. Bu da urmannı üterge télep bara yatkanda, yul buyında bér bik heybet alanga oçradı, hem: “Bik küp könnenden birlé min atımnı yal ittérgeném yuk, tukta, monda béráz tuktap aşatıym”, dip, atınnan töşép, bér zur tireknéñ botagına atnıñ başın yugarı küterép beylep kuydı. Muyınındagı miltıgın korıp, üzéne aşarga bérer koş atıp kile almammı iken dip, urmannıñ éçéne kérép kitté. Bér un adım gına kitken idé, bayagı Ak büré kilép oçradı hem eytté:

— İy yégét, sin monda nişlep yöriyséñ, kaya barasıñ, kaydan kildén? Monda miném röhsetémnen başka ülennerné taptav citmegen, tagı urmandagı koşlarnı atarga barasıñ, didé.

Yégét bürége:

— Ene ul küréne torgan koşnı atıp alıp, üzeme jarkoy péşérép aşarga uylagan idém. Bik arıdım, taldım. Bik yırak cirden kildém. İndé alay bulgaç, sinéñ röhsetéñnen başka min monda bér eş te eşlemiyim, koşnıñ da atmıym, atımñı da aşatmıym. Ene küreséñ, atımñıñ başın yugarı küterép beylep kuydım. Çıgam da kitem, didé.

Büre aña karşı:

— İndé, yégét, min siné kürem, üzéñ kürkem, süzéñ yemlé, hiçbér karşı kilgen cireñ yuk. Alay bulgaç, min siña urmanımda yörége, atıñnı aşatırğa, koşlarımñı atarga röhset ittém. Télegenéñné eşle. Tik méne bu küréngen koşnı atma. Ene tége zur tireknéñ artında bér koş bar, tireknéñ başında utıra. Bar da şunıñ kükregéne tözep at. Bér atuvda yıgılır da töşer. Annan soñ alıp kayt ta tazartıp péşér. Aş aşarga min da kilémén, dip eytté de üz yulına kitté.

Yégét bürénéñ süzen tıñlap, tirekke yakın barıp, koşnı kürép, kükregéne tözep miltıgıñnıñ çakmasın sugıp cibergen idé, koşnıñ nek kükregéne barıp tidé de eylenép töşté. Soñra yégét, atı yanına alıp kaytıp, arçıp kuydı. Üzenéñ çatırın korıp, aş hezérlep, atın ülenge ciberép, elége Ak büréné kötép kaldı. Monıñ çatırı yanına iskermesten gene bér yaktan bér yeş kéne yégét kilép çıktı da moña selam birdé. Yégét te, yaktı cıray bélen karşı alıp, hezér bulgan aşnı kuyıp, çatırğa monı da aşarga çakırdı. Kunak yégét te, süzné tıñlap, çatırğa kérép utırıp, aşy başladılar. Karınnarı bik aç bulganga küre, hezér lengen aşnı tamam aşap bétére yazdılar. Şul çakta kélt itép patşa ulınıñ iséne Ak büre töşté hem: “Aña kuyarga indé aşım azaydı; bétép ük bara, kile kalsa, ni kuyarmın”, dip yöregéne kurku töşté.

Kunak yégét monıñ uylaganın kürép:

— İy dustım, yaħşı gına, küñéllé gene utırgan çakta, elle ni küñélsézlenép kittéñ. Nerse uylıysıñ, nik écéñ poşa? dip soragaç, yégét koş atuvın, Ak bürénéñ oçraganın, anıñ bélen berge aşarga vegde kuyuvların, barın da ayırmaçık ittérép baştanayak söylep birdé:

— Hezér şul Ak büre kilse, ni aşatırmın iken dip uylıy başladım, didé.

Kunak yégét aña karşı:

— Ey, yégét, sin anıñ öçen bér de kaygırma. Ul бүрэ bulıp күрэngen nerse min idém. Miném citmés törlé hönerém bar, citmés törlé suretke kére alam, didé.

Şunnan soñ yégétnéñ kaygısı bétép, başka nerseler söylerge totınıp, üzénéñ kaya, ni öçen yulga çıguvın, anasınıñ yugaluvın, agalarınıñ anı ézlerge kitép te yulda yugalıp kaluvların, barın da baştanayak söylep birdé.

Aña karşı Ak бүрэ:

— Ye, yégét, sin ul agalarıñnı hezergé könde isen-sav dip uylıysıñmı? didé.

Yégét aña karşı:

— Min, elbette, alarnı isenner dip uylıym. Çönki alar bér bozık yulga, yaman uy bélen kitken kesheler tügél, öç agam öçesé de yözer atlı soldat bélen hem akça, azık bélen çıgıp kitkenner, didé.

Ak бүрэ moña karşı:

— Soñ sin ul agalarıñnı kürseñ tanır idéñmé? Eyde elé monda, min siné bér cirge alıp barıym, dip, iñ olı agasınıñ torataş bulıp katkan ciréne alıp kitté. Alıp barıp, östene kükleşeşellé mük üsép bétken taş yanına kitérép:

— Méne bu nerse, sin tanıysıñmı? dip kürsetté. Alay bulgaç, sin belmeseñ, min eytim: méne busı sinéñ ölken agañ, ene ul yanında yatkan taşlar anıñ batır soldatları. Alar miném süzeme karşı kildéler de, min alarnı méne bu suretke kérttém, didé.

Yégét, bu taşlarınñ agası hem gaskerleré ikenén belgeç, küñélé néçkerép yılap ciberép, Ak бүрэden alarnı yañadan evvelgé kıyefetleréne kaytaruvın sorap yalına başladı.

Ak бүрэ yégétke:

— Yarıy, min sinéñ süzéñné tıñlap, alarnı evvelgé kıyefetleréne kaytaram. Meger sinéñ bu agañ hem gaskerleré sinéñ eşke ve siña yuldaş bulırğa yarıy torgan kesheler tügél. Térélgeç te sin alarnı tiz géne şherégézge kaytarıp ciber, didé.

Şunnan soñ Ak бүрэ, tiskere yakka karap, ozın bér doga ukıp, taşlarınñ ösleréne örgen idé, bar da sikérép torıp, üzlerénéñ iske kıyefetleréne kérép, kaysı miltığın tota, kaysı atın iyerliy, kaysı temeké törerge başladılar. Bolarnı kürép patşa ulı:

— İy yégétler, tizrek bulıgız. Béz bik ozak yoklagan ikenbéz. Tizrek üz yulıbizga kitik, dip kıkırgan idé, bu iké yégét kilép, selam birép, bik heybetlep kürésteler. Patşanıñ ölken ulı, elbette, monı tanımadı. Énésé, agasına üzénéñ kém bulganın söylep:

— İy agay, min sinéñ iñ kéçkéne énéñ bulam. Séz min ukıgan çakta eniné ézlerge dip kitkenséz hem niçe yıllardan birlé eti sézné kötse de, séznéñ hiçbér heber bulmagaç, yılıy-yılıy küzséz kaldı. İndé min de séznéñ arttan, etiden röhsset sorap, eniné ézlerge dip çıktım. Bu urmanga kilép, Ak bürége oçradım. Séz, añarga karışıp, üzégézné üzégéz helak itkenséz. Emma min, anıñ bélen duslaşıp, soraşıp, séznéñ monda ikenlégégézné béldém hem anardan sézné evvelgé suretégezge kaytaruvın üténdém. Ul da, miné kızganıp, sézné ayakka torgızdı. İndé séz sav-selamet köyinçe kiré öyge kaytıp kitégéz, didé. Bu süzlerné işétép, agası üz gaskerleré bélen berge şekeréne kaytıp kitté.

Soñra urtançı agaları yanına barıp, alarnı da evvelgé suretleréne kaytaruvıñ Ak büréden üténdé. Ak büré tıñlasa da, bolardan hiçbérşen üzene yuldaş itép alırga yaramaganlıgın béldérdé:

— Bik kirek bulsa, üzéñ téleseñ, barı üzéñnen bér yeş zur ağañnı gına alıp kalırsıñ. Başkaları sinéñ eşke yaramaslar, alar kaytıp kitsénner, didé.

Bayağı kébék büré bér dogra ukıp, bolarnı da térgézdé hem bolarnı da, agası kébék savbullaşıp, şekerleréne kaytıp kittéler. Emma yégét üzénnen bér gene yeşke olı agasın üzene yuldaş itép alıp kaldı.

Soñra bu yégét, agası hem Ak büré bélen öçevlep, çatırlarına kaytıp kittéler. Çatırğa kaytkannan soñ bu yégét Ak bürége:

— Ye indé, Ak büré, min yul kéşésé, yul kéşésénéñ yulda buluvı yañşı. Sin miné totma. Urmanınnan çıgıp kiterge röhsset bir, didé.

Ak büré añarga karşı:

— Yarıy, min sézge röhsset birem. Meger min sézné, bu urmunnan çıgıp kitkençe, üzém ozatıp ciberim. Anıñ öçen: bu urmanda bik zur yırtkıcı canvarlar bar, alar sézge zarar kitérérler dip kurkam, didé.

Soñra çatırların bozıp, atlarına atlanıp, üz yullarına öçevlep yöriy birdéler. Yulda barganda, Ak büré yégétke:

— Ye, yégét, sin ozak yul kэшésé, min bélgeném kader yullarıñnı öyretim, belki miném eytkennerém siña fayda bulıp töşer. Méne bu miném urmanım. Şul cirden öç kön, öç tönlek yul. Şul miném urmanımnan çıgıp, öç kön, öç tön kitkennen soñ, diyu patşasınıñ ciréne barıp çıgarsız. Ul diyu cirénnén öç kön, öç tön bargannan soñ, bér altmış kolaç yuvanlığı altın tirekke oçrarsız. Ul altın tireknéñ astında bér kéçkéne géne kül bulır. Ul külge citkeç, anıñ yanına bér zémlyenka kazıp, abzañnı şul zémlyenkada kaldırırsıñ. Üzeñ tireknéñ bér yagına bér baz kazıp, üzeñné üzeñ kümerséñ, tik iké küzeñ géne kalsın. Béрниçe segatler ütkennen soñ, bu külge bér kötöv yılıkıar kilép su éçerler. Alar ménép kitkeç, bér segatlerden soñ, kük kükretép, cir döbérdetép, öyirmeler öyirép, altmış çakrımnan ayak tavışları işétélép, bér altmış kolaçlı ala aygır kilér de altmış kolaçlı altın tireknéñ bér yagına yalın ıskıy başlar. Işkıp argannan soñ, bik susap, elégé külnéñ suvın böténley éçép bétérér de elégé agaçka kilép, ikénçé yak yalın ıskırğa totınır. Şul vakıtta, külde su bétkenlékten, külnéñ töbénde bulgan balıklar barısı da cıyılışıp kalırlar, agañ şularnı üzeñéñ bazına taşıp kuysın. Alar aşarga azık bulır. Aygır ozak ıskına torgaç, elégé altmış kolaçlı altın tirekné sındırır. Anıñ şatır-şotır singan tavışına sin bazınnan sikérép çık ta bik tizlék bélen elégé altmış kolaçlı ala aygırğa atlanırğa tırış. Atlana almasañ, yalına yabışırğa, yalına yabışa almasañ, koyrıgına yabışırğa tırış. Eger de sin añarga élege alsañ, belki anañnı taba alırsıñ. Índé bér añarga élekseñ, ul utka kérse, utka kér, suga kérse, suga kér, yabışkan ciréñnen kulıñnı ıçkındıra kürme. Eger de ıçkındırsañ, şul vakıt helak bulırsıñ. Şuşı miñnetlerge tüze alsañ, anañnı tabarsıñ, çıdamasañ, anañnı taba almassıñ, didé.

Yégét:

— Índé min, ni kürsem de çıdarga, anamñıñ yulında korban bulırğa cittém, hemmeséne tüzeçekmén, didé.

Ak бүрэ аña karşı:

— Yarıy, yégét, min sinéñ anañnı tabuvıña da ışanamın. Anañnı tabıp, şherégézge kiré kaytkanda, miném yanıma kérmiy kite kürme. Urmanımñıñ télese kay cirénde tuktap, atıñnı yal ittérép, üzeñ télese ni aşa. Emma minde kunak bulmıyça kiterge hiçbér röñsetém yuk. Índé bér kilép urmanıma töşkeç, kayda tuktasañ da, min siné üzém tabarım, didé.

Yégét, Ak бүрэ bélen isenleşép, anıñ urmanınnan çıgıp kitté.

Büré eytkençe öç kön, öç tön bargannan soñ, diyu patşasınıñ ciréne kilép kérép, elégé eytélgén altın tireknéñ yanına barıp cittéler. İkevlep, tiz géne kül buyına bérer baz kazıp, cir östénde küzlerén géne yıldırtıp kaldırıp, üzlerén kümép kuydılar. Azmı-küpmé yatkannan soñ, bér kötöv yıldı kilép, büré eytkençe su éçép ülen aşarga ménép kittéler. Bér segat ütkennen soñ, zil-zile kuptarıp, kükné kükke oçırıp, cirné cirge orıp, öyirmeler öyirdérép, altmış kolaçlı ala aygır altın tireknéñ töbéne kilép, yalın ıskıp, su éçerge töşép, küldegé bar sunı éçép bétérép yeneden ikénçe yak yalın ıskırğa totındı. Şul zamanda, bik katı ıskuga çıdıy almıyça, altmış kolaçlı altın tirek şartlap töbénnen sındı. Tiz zaman yégét, üzén-üzé bazdan atıp taşlap, ala aygırnıñ yalına yabıştı. Bik biyik bulganlıktan, östéne ménép utıra almadı. Şul uk zaman aygır, yalına adem zatı yabışkanın bélép, ciltéretép, bér cirge, bér kükke, bér taşka orıp alıp kitép, cittéler ut tavına. Ala aygır ut tavınıñ yanına tuktap, yégétke:

— İy yégét, indé sin minnen kulıñnı ıçkındır. Min hezér bu ut tavınıñ argı yagına çıgaçakmın. Anıñ arkılı çıkkán vakıta sinéñ hemme ciréñ köyip, yanıp béter, didé.

Yégét aña karşı:

— İy aygır, min yangan-köygen cirde sin de isen kalmassıñ. Sinnen kulımnı ıçkındırmıym, dip, kulın ıçkındırmadı.

Ala aygır şul segat yégétné östérep utka alıp kérép kitté. Ut éçénde yégétné öç segatlep butap yörtkennen son, argı yagına barıp çıktılar. Yégétnéñ tenneré péşté, kuvırıldı hem bik ernédé. Soñra yégét artına eylenép karasa, elégé ut tavı bétken, bér nerse de kalmagan. Yégét üz-üzéne: “Bu atnıñ söylegené dörés tügél iken, bu bér **şeh**er géne iken”, dip, kırıkmyça, atnıñ yalına tagın da katırak yabışıp aldı. Altmış kolaçlı ala aygır yégétke yene:

— İy yégét, indé kulıñnı minnen ıçkındır, didé.

Şulay itép nizağlaşıp, bolar bér diñgézge barıp cittéler.

Ala aygır:

— Indé, yégét, kulıñnı ıçkındır, sin ut tavınnan kotılsañ da bu diñgézden kotıla almassıñ. Avızına-borınıña su tulıp, şunda garık bulırsıñ, min añnı aryagina çıgaçakmın, didé.

Yégét:

— İndé miném sinnen ayırılasm yuk. Sin kaya barsañ, min de şunda barırmın. Miném avızıma, borınıma su tulganda, sinékéne de tular. Ülsek, béрге ülerbéz, didé. At, açulanıp kitép, yégétné diñgézge alıp kérép kitté.

Öç kön, öç tön yözgennen soñ, diñgézneñ aryagına çıktılar. Çıkkın vakıtta at yégétné ülsén dip, başın suga tigézép, bolgap çıgardı. Lekin yégétke hiçbér zarar kilmedé.

Béraz korı cir bélen bargannan soñ, bér bik kuyı urmanga cittéler. Bu urman aş a çıpçık üterlék te yul yuk idé.

Altmış kolaçlı ala aygır yégétke:

— Ene küreséñ, nindiy kara urman. Min şul urmannı vatıp-cimérép aryagına çıgaçakmın, indé sin, isen vakıtıñda, minnen kulıknı ciber. Sin annan çıkkıncı cibermeseñ, barı yalıma yabışıp kullarıñ gına kalır. Başka hiçbér ciréñ kalmas, didé.

Yégét:

— Içkındırasım yuk, ülse ülermén, hiç içkındırmıym, min botarlangan cirde sin de korı kalmassıñ, digeç, ala aygır, açuvı kilép, yégétné urmanga alıp kérép kitté. Urmannıñ kuyı agaçlı bér cirénde yégétné arlı-birlé agaçlarga sugıp Һarap itmekçé buldı. Emma yégétke hiçbér zarar kilmedé.

Öç kön, öç tön ütkennen soñ, méñ meşekat bélen, bolar urmannıñ argı yagına barıp çıktılar. Azmı-küpmé kitkenner idé, bér bik biyik tav-taş aralarına kilép cittéler.

Ala aygır:

— Ye indé, Һezér kulıñnı minnen içkındır, şul cirde kal, didé.

Emma yégét:

— Ülse ülermén, hiçbér içkındırasım yuk, digeç, ala aygır açulanıp, monı bér tavga, bér taşka orıp, öç kön, öç tön ütkeçten, bér yalan cirge barıp çıktılar. Ala aygır:

— İndé, yégét, sin Һezér küp nerseler kürdeñ. Bu sular, utlar, tavlar bar da diyu patşalıgınnan adem ütmesén öçén eşlegen eşler idé. İndé afetten kotıldıñ, östéme ménép utır da, min siné bara torgan ciréme kader alıp barıym, didé.

Şunnan soñ ala aygır, yégétné atlandırıp, öç kön, öç tön bargannan soñ, yégétke taba karap:

— İy miném dustım, yuldaşım, indé min östémnen burıçımın tösérdém. Miña monnan arı barırğa röhsset yuk. Sin indé miném östémnen tös te bu kom tavınıñ aryagina çıgarga tırış. Ul kom tavınıñ aryagında yaman diyuler, usal arslannar, ajdahalar yatalar. Alar yanına çıga alsañ, anañnı tabarsıñ, didé.

Yégét moñarga küp rehmetler ukıp, östénen tösép, tav itegende kaldı. Altmış kolaçlı aygır üz yulına kitté.

Bu yégét, şul segat azrak tamagın tuydırıp, tavniñ östene çıgarga télep tavga méne başladı. Béráz méngen idé, kom işélép yene tüben tösté. Nikader ménerge tırıssa da, kom işélép, hiçbér méne almadı. Bik arıp-talıp, küñélé tulıp, anası iséne tösép, yılap aptırıp utırğanda, havadan bér kara bolıt kisegé tösép kilgenén kürdé de kurkıp kitté. Karap tordı, bolıt haman tösé de tösé. Tösép cite başлагаç, yégét kürdé, bér koş, pırıldap eylenép, monıñ yanına kilép tösté de:

— İy yégét, eyde miném östéme ménép utır. Min siné bér cirge alıp kitiym, didé. Yégét utırırğa da, utırmaska da bélmedé. “Utırsañ da helak iter, utırmasañ da helak iter”, dip şiklenép, allaga tapşıırıp, ménép utırğan idé, şul segat bu koş küz kürémé cirge alıp ménép kitté.

Yégét havaga méngennen soñ kurka başлагаç, koş:

— İy yégét, sin kurkasıñmı? dip soradı.

— Min kurkam, didé.

Koš moña:

— İy dustım, sin min barında kurıkma. Sin üzeñneñ yégétlégéñ arkasında elle nindiy kurkıniçlardan kotıldıñ. İndé min siné: “Ala aygır bélen bu kom tavına kader kilgendér de, anda méne almıy torgandır”, dip kızganıp, semrug koş sureténe kérép kildém. Min küptengé dustıñ Ak büré. Min siné hezér Kaf tavınıñ başına iltép kuyarmın, annan arı barırğa miña röhsset yuk. Üzeñ niçék bulsa da çıgarsıñ da anañnı tabarsıñ, didé. Şulay itép, semrug koş yégétné Kaf tavı başına kitérdé de: “İndé miña monda ozak torırğa yaramıy. Tizrek ük yulıma kitim. Sav bul, alla ak yul birsén”, dip, savbulaşıp, üz yulına oçıp kiré kitté.

Yégét tav başında bik küp at, adem söyekleré kürép heyran-vayran bulıp torgannan soñ, iké kulına iké at söyegé alıp, tayak itép tayanıp, tavniñ bér yagina taba tösép kitté. Öç ay digende tavniñ argı yagina tösép citté. Béráz bara başлагаç, bér kötöv

arslan çıgıp, bu yégétke ırgıldılar. Temam aşarga digende géne, aralarinnan bérsé çıgıp, bolarga: “Aşamagız!” digen kébék itép, barın da yégétten kuvıp ciberdé.

Şulay itép, bu beladen azmı-küpmé kotılıp yatkanda, yene bér kéçkénerek kéne tavga oçradı. Tavniñ başına ménép karasa, yıraktan bér yaltıragan nerse kürép: “Bu nerse iken?” dip, şul yaltıragan nersege karap kitté. Yaltıragan nerseniñ yanına kilép citse, dönya zurlığında eşlengen bér bakır saray bulıp çıktı. Bakır sarayniñ bér terezesénen karasa, ni kürsén: kırık bér kol kız ozın östelge salıp adem itleré yuvıp yataolar idé. Bu yégét şularnı kürép, küñélé néçkerép, kurkıp: “Miném itémné de şul kızlar bu östelge salıp yuvarlar, min de bu cirde ular bulırmın”, dip kıkırıp yıla ciberdé. Yılıy torgaç: “Yılavda fayda bulmas”, dip, yégét gayretke kilép, batırılalıp işék yanına kilép selam birdé.

Şul minutta bér bik sılı, matur, kızıl bitlé, kara kaşlı bér kız işékné açıp, yégétniñ selamén aldı:

— İy yégét, sin ademi zatmı, peri zatmı? didé.

Yégét aña karşı:

— Ademi zatmın, didé.

Kız yégétke:

— At kilse, toyagı köye, koş kilse, kanatı köye torgan cirge sin ademi zat bulıp niçék kilép cittéñ? didé.

Yégét aña karşı:

— Miném küp zamannardan birlé aşaganım yuk, bik açmın, miné sarayga alıp kérép, béráz aşarga bir, tamagım tuydır, didé.

Kız moña karşı:

— Alay bulsa, sin béráz tuktap tor. Miném abıstam ademi zattan diyunéñ hatını. Min añardan röşet sorap çıgıym. Ul ni eytse, min şunı eşlermén, dip kérép kitté, hem abıstasına barıp: “İy canım-soltanım, işék töbéne bér ademi zat kilgen. “Kértép béráz aşatgız”, dip yalınadır. Kértérge röşet itesézmé?” dip soradı.

Abıstay:

— Ademi zat bulsa, kért, aşat, röşet, didé.

Kız monı işétkeç, işékke barıp, yégétné kértép, abıstay yanına alıp kildé. Yégét selam birép, abıstay bélen küréşté. Şunnan soñ abıstay, bér uringa utırıp, kızga aşarga

kitéрге kuştı. Kız şul zaman törlé koş itleré kuvırıp kitérep yégétné sıy-ğörmét itté. Yégét aşagannan soñ, abıstay, anıñ yanına kilép:

— İy yégét, sin kaydagı kéşé bulasıñ, ni cirlék? dip soradı.

Yégét eyte:

— Min felen cirnéñ patşa ulımın. Min ukuvda vakıt anam yugalğan idé, min, atamnan röhsét alıp, anamnı ézlerge dip ıgıp kitép, bu cirge kilép cittém. İndé monnan soñ kaya barasımın üzém de bélmim, didé.

Abıstay aña karşı:

— İndé, yégét, yırak cirlerden ük miñnetler kürép kilgen ikenséñ. Eger de anañnı tabıp kayta alsañ, miném sarayıma kérép kunak bulmıy kitme. Bu saraynıñ iyese cidé başlı diyu tugız aylık yulga kitté. Eger de tiz können kayta kalsañ, hiç kurıkma, miném sarayıma sugılmıy kitme, didé.

Yégét te kéréрге vegde kıldı.

Abıstay yene:

— Min sinéñ korı süzéñe işanmıym. Sin anañnı tapkan şatlıgıñnan miné onıtırsıñ. Sin onıtmasañ şunı onıtmassıñ, méne min siña şul üzéñe işék açkan kıznı nikañlap birim de, ul monda kalsın. Sin de anı iséñe töşérép, miném yanına kéréséñ, didé.

Yégét, şuña riza bulıp, agası iséne kilép töşté de:

— Min monda reñette yatam, miném agamnıñ aşy torgan rizığı bétép, aptırıp yata torgandır. İndé min bara torgan ciréme barıp citim, dip, abıstaydan röhsét sorap, yulga azıklar alıp, bikeçé bélen isenleşép, yulga ıgıp kitté.

Bu bakır saray buylap öç kön, öç tön bargannan soñ, bér kömés sarayga kilép çıktı. Kömés saraynıñ terezesénnen karagan idé: bayagı kébék, kırık bér kol kızlarınıñ östellerge salıp adem itleré yuvıp torgannarın kürdé. “Miném de itlerémné şul östeller östéne salıp, şul kızlar yuvarlar miken?” dip kurkıp kitté.

Yene gayretke kilép, işékke barıp selam birdé.

Bayagıdan da matur bér kız ıgıp, monıñ selamén alıp:

— Ademi zatmı sin, peri zatmı sin? dip soradı.

— İy kardeş, ademi zatmın. Bik küptennen birlé yulda yörép, açığıp kittém. Kértép béráz aşatsana, didé.

Kız moña karşı:

— Miném ölken abıstam bar. Añardan kérép sorıym, dip kérép kitté, hem abıstasına barıp: “Yuldan arıp bér ademi zat kilgen, kértép béráz aşatırğa sorıydır”, didé. Kız da, abıstasınıñ süzén tınlap, yégétné kértép, bayagı kébék hel-eħvel soraşıp, yégét bolarga anasın ézlerge çıkkanın, patşa balası ikenén söylegeç:

— Bik yaħşı, dip sıylap, kaytkanda kurıkmıy-nitmiy miném sarayıma kér, kermiy kitme, didé. Abıstay: “Sin bolay gına onıtırsıñ. Méne min üzeñe karşı çıkkın kızıñnı nikaħlap birim, anı iséñe töşérép kérérséñ”, didé. Abıstay kızıñnı nikaħlap birdé.

Yégét yene öçençé kiç kunganda, agası iséne töşép: “Bu cirde ozak torırğa yaramas”, dip, yaña keleşé belen isenleşép, üz yulına kitté.

Kömés saray buylap öç kön, öç tön ütkennen son, kürdé, bér bik zur altın saray yanına bik zur ve matur itép bakçalar korılgan.

Yégét béráz karanıp, ħeyran bulıp tordı hem altın saraynıñ terezesénen kilép karasa, bayagı kébék kırık bér kol kızlarınıñ östelge salıp adem ité yugannarın kürdé. Bayagı kébék yene işékke barıp selam birgen idé, bayagıdan sılu, bér bité ay, bér bité koyaş kébék bik matur kız kilép monıñ selamén aldı hem:

— Ademi zatmı, peri zatmı? dip soradı. Yégét, kızıñnıñ maturlıgına ħeyran kalıp, béráz karap-karap tordı da, iséne kilgeç, ademi zat ikenén bédértkeç, bu kız da abıstaydan röħset sorap, bu yégétné sarayga, turı abıstası yanına alıp kerdé.

Abıstay belen kürüşép, kürsetken urınına utırıp, kitergen koş itlerén aşap, kitergen éçémléklerné éçkeç, yégét abıstayga karap:

— İy abıstay, sin kaysı şherden bulasıñ? dip soradı.

Abıstay moña:

— Min felen patşanıñ ħatını, felen şherden idém, miné urlap şuşı diyu bu cirge alıp kildé. İndé miném yugalğanıma felençe yıl buldı. Miném dürt ulım bar idé. İndé alar üsép, sinéñ kader bula torgannardır, didé.

Yégét aña karşı:

— Soñ ullarıñnan bérse sinéñ yanıña kilse, sin anı tanır idéñmė? didé.

— Elbette tanır idém, kéşé üz balasın tanıımıymı, didé.

— Soñ alay bulgaç, min kém bulam? didé.

Abıstay:

— Bélmim, didé.

Yégét:

— Alay bulsa min sinéñ ulıñ bulam. Min felençe aylardan birlé siné ézlep monda kilép cittém. Allaga şökér, sinéñ nurlı yözéñné kürdém, dip, muyınına barıp asılındı. Soraşıp, şatlıktan yılaştılar.

Atasınıñ isenlégén, iké agasınıñ yuldan kaytıp kitkenlégén, üzénnen bér géne yeş olı abzasınıñ kül buyında bazda kalğanın, barın da ayırmaçık söylep birdé. Süzleré tamam bulgaç, abıstay ulın alıp çıgıp, bér saraynıñ işégé töbéne alıp kildé de, saraynıñ işégén açıp, aldan ulın kértép ciberdé. Saray açılgaçtın, yégét saraynıñ urtasında biş yöz pot avırlığında bér şar kürdé. Anası şul şarnı yégétke alıp çıgarga kuştı. Yégét şarnı alıp çığıym dip, barıp totınıp karagan idé, urınınnan da kuzgata almadı. Şunnan soñ anası ulına:

— Sinéñ kavırsınıñ da katmagan iken. Diyuyıbéz uniké aylık yulga kitken idé. Kitkenéne indé iké ay buldı. Tagın un aysız kaytmayaçak. Ul dönyada adem itleré aşap kinene, öyge de alıp kaytadır. Diyunéñ şundıy bér bag bakçası, bér külé bar. Şul almagaçnıñ almasın aşap, külénnen su éçken kéşé dünya yözénde bérénçé batır bulaçak. Sin öç ay irkénlep şul almagaçtan alma aşap, külénnen su éç. Şunnan soñ min siné yañadan, tégé şarnı kütertép, sınap kararımın. Bu köyge sin, batır tügél elé. Siña ısanıp yulga çıgarga yaramıy, didé.

Yégét anasınıñ süzén tıñlap, öç ay şunda aşap-éçép yatkannan soñ, yeneden kilép kérgeç, anası moña şarnı yañadan küterép kararga kuştı hem didé:

— Diyunéñ höneré şul idé, buş vakıtlarında şul şarnı alıp çıgıp, méne şul biyik tavnıñ başına ırgıtıp ciberép, şar töşken çağında yañadan bér kulı bélen totıp alıp, havaga ırgıtıp cibere idé.

Yégét anasınan işétken süzlerge garlenép, şarnı açuv bélen alıp, tav başına ırgıtıp ciberép, tegerep töşkende totıp alıym digende géne, şarnı tota almyça, şar yégétné berép yığıp, tagın da üz yulına kitép, tav itegéne barıp töşté.

Anası bu ħelné kürép:

— Balakayım, indé kavırsınıñ yaña gına kata başlagan iken, tagın béрниçe aylar irék alsañ, üzéñe béráz köç kéréр, didé.

Yégét, yañadan alma aşap, bakçada tora başladı. Yégét şunda ay yarım torgannan soñ, anası:

— İy balakayım, indé tagıñ bér sınaş karıym, vakıtlar kıskarıp bara, dip, yégétke yañadan şarnı ırgıtırğa kuştı. Yégét, anasınıñ süzen tıñlap, elégé şarnı ırgıtıp ciberép, şar töşken vakıtta bér kulı bélen géne totıp, yañadan biyik tavnıñ başına sıñar kulı bélen ırgıtıp ciberdé. İkençe kat tagın totıp alıp, ırgıtıp ciberdé. Şulay itép uynagannan soñ anası ulına:

— İndé hezer köçen diyunéké bélen tigézlendé. Diyu añsızdan kaytıp kérse de, köreşerlek köçen bar, didé.

Anası ulın citeklep öyge alıp kérép:

— Ye indé, ulım, citer, kız kuyınınnan çık, añsızdan diyu kaytıp kérse yeise tugannarınnan bérse kilse, harap bulırbız, didé.

Şunnan soñ anası, tagın bér sarayga alıp barıp, işégén açıp, ikevleşep havada oçıp yöriy torgan bér zur iske maşınanı alıp, çıgıp, vatılğan cirleren tözetép, tuzannarın kagıp, yulga kiterge ezérlep kuydılar. Kérép, aşap-éçép tuygannan son, saraydan kırk bér kızını da, keleşen de üzleré yanına utırtıp, yugarıga küterélép kitteler.

Kitken çakta yégétnen anası bér efsün ukıp, altın saraylarını hem bakçalarını yuk itép, bér altın kükey itép yomarlap, késesine saldı. Altın saraylarınıñ, bakçalarınıñ belénmeslek bulıp begzé urınarı gına kaldı. Şul maşına bélen irteden kiçke hetlé géne oçkannar idé, kilgende oçıp kunak bulıp kitken kömеш saraynıñ urtasına kilép citteler. Yégét, anasına karap:

— Eni, bez biraz monda tuktıyk elé. Sin maşınanıñ telén bor. Monda minem tagın bér keleşem bar. Anı da alıp çıgabız, didé.

Anası yégétné tıñlap, maşınanı borıp, kömеш sarayga kilép töşteler. Anda bolarnı bik tansıklap kótép toralar idé. Karşı alıp, aşap-éçép, yal itép, kunak bulıp bu saraynı, altın saraylar kébek, kömеш yomırka yasap, këselerene salıp, éçendegé kırık bér kol kızını hem üzeneñ hatının alıp, tagın alga taba oçıp kitteler.

Şunda çak kına oçıp bargannar idé, bakır saray turısına kilép citteler. Bu çakta bakır saraynıñ diyuyı kaytkan idé. Bolar kilép töşkennen soñ, karşı hiçkém çıgıp almadı. Anası yégétke karap:

— Ulım, bız monnan kitiyk. Küreséñ, monda bézné karşı çıǵıp aluvçı yuk. Bolarnıñ diyuleré kaytkandır. Eger de kérép kitseñ, ul vakıt bızge zıyan kitérérler, didé.

Yégét, anasına karap:

— Eni, monda kérmiyçe kiterge hiç yaramıy. Monda miném öçénçé ıatınım bar. Şulkader almalar aşap, sular éçép, indé bu diyuden kurkıp torır ıl yuk, dip, maşınadan töşép, bakır saraynıñ işégénnen kérép kitté.

Ni küzé belen kürsén, monı diyunéñ ıatını hem kol kızları ükérép yılap karşı aldılar hem yégétke:

— Behétébız yuk iken, diyuyibız kayttı. Cir astında, felen sarayda yoklap yata. Tora kalsa, siné de, bézné de üterér, didéler.

Yégét üzenéñ ıatınına karap:

— Kaysı podvalda yoklıy? dip sorap, podvalnıñ işégén açıp kérép kitté. Kérse, ni kürsén, tugız başın tugız yakka salıp, bérnerse bélmıyçe, ceyrep yoklap yata. Kérüvge, almas kılıçın çıkarıp, bér başın kisép töşérım digende iséne kilép: “Tukta elé, yoklagan kéşéné kém de ütere. Min monı uyatıym da köçémné sına, sugışıp karıym. Ülse, ık ulém bulır”, dip, diyunéñ baş oçına kilép béráz utırdı. Diyu hamın uyanmadı.

Soñra sarayga kérép, diyunéñ ıatınına:

— Bar, diyuyigézné uyat. Min anıñ belen köreşép, sugışıp, köçémné sına karar idém, didé.

Diyunéñ ıatını:

— Ademi zat kilgende, anı uyata torgan bér bız bar. Sin şul bézné al da, taban astına kértép bétérép buta. Şunı sizép, ul uyanır. Uyangaç ta siña temlé süzler söyliy başlar. Emma sin, anıñ alay yomşak söylevéne karap, aldanma. Ul bik ıeyleker. Yomşak torgan sayın, sin katı tor. Yuksa, ul aldar. Kara, aldanırğa tırışma! didé.

Yégét bézné alıp diyunéñ bér tabanına tıǵıp butagan idé, diyu bérnerse de sizmedé. İkénçé tabanına nıǵrak tıǵıp butagan idé, diyu sizép uyandı da, ıatınına kıkırıp:

— Kaya, ademi zat kilgen iken. Nige kunak itmiyséz? didé.

Yégét aña karşı:

— Min aç tügélmén. Min barı sinéñ kaniña susap kına kildém. Kaya, tor, eyde çıgıp alışıyk, didé.

Diyu, yégétnéñ bu süzleréne garlenép, urınınnan sikérép torıp şul uk segat meydanga çıgıp, alışırğa totındılar. Şulkader alıştılar, tigéz, tümgekke, tümgeklé cirler karaşakka eylenép béttéler. Ozak alışa torgannan soñ, yégét diyuné küterép alıp ırgıtıp cibergen idé, diyu kilép tézéne kader cirge battı. Diyunéñ açuvı kilép, sikérép torıp, yégétné totıp cirge küterép bergen idé, bil kader cirge battı. Soñra yégétnéñ açuvı kilép:

— Yuk, bézde alay bermiylér, méne bolay bereler, dip, diyuné küterép alıp cirge bergen idé, bil kader cirge battı. Şulay niñetlé alışsalar da, bérşén-bérşé ciñe almadı. Soñra diyu:

— İy yégét, indé bérnikader alıştık, bér-bérébézné ciñe almadık. Min bik açkıttım, béráz aşap çıgıym, didé.

Yégét diyuge:

— Oyatsız, üzéñ géne aşarga oyat tügélme? Min de arıdım, ħelém bétté. Miné de alıp kér, didé.

Diyu, rıza bulıp, yégétné de öyge alıp kórdé.

Diyunéñ öyinde iké östel bar idé. Bérşéne üzé géne utırıp aşıydır idé. İkençéséne kilgen kunakların utırtadır idé. Diyu ħatınınnan aşarga aş, éçerge su soradı. Diyunéñ iké törlé suvı bar idé, bérşé ħel kérte torgan, ikénçésé ħel kitere torgan. Diyunéñ ħatını, éşné añlap, diyuge ħel kitere torgan sunı, yégétke ħel kérte torgan sunı salıp birgen idé, diyu éçüvge böğélép töşté. Şul uk segat diyu éşné sizép, ħatınına karap:

— Séz miné бүгэн ħarap iteséz iken, didé. Ütérérge télese de, yégétten kurkıp, ħatının ütérérge kıymadı.

Soñra diyu bélen yégét, saħraga çıgıp, tagın alışa başladılar. Yégét diyuné küterép bér ırgıtıp bergen idé, diyu başlarına kader cirge battı. Şul vakıt yégét, almas kılıçın çıkarıp, diyunéñ tugız başın tugız cirge kisép taşladı da üzé sarayga kórdé. ħatın hem kızlar, bu ħelné kürép, yégétke küp reħmetler ukıp:

— Bu könné de küresébéz bar iken, dip, bik şatlandılar.

Soñra yégét:

— Eydegéz indé monnan kitiyk, didé.

Aña karşı ħatını:

— Tukta, monda tagın béznéñ kardeşlerébéz bar, alarnı kotkarıyk, didé.

Yégétke açkıçlarnı birép, saraylarnı tikşérerge kittéler. Bér saraynı açıp cibergenner idé, kürdéler: saray tulı kartlar iken. Bu kartlar diyunéñ gadgetén belép: “Simézébézné totıp aşar indé”, dip, kurkışıp kaça başladılar. Yégét bolarnıñ kurıkkannın kürép:

— İy kartlar, séz minnen kurıkmagız. Min de séznéñ kébék ademi zatmın. Min sézné diyunéñ kulınnan kotkaram. Eydegéz, çıgıgız! didé.

Soñra tagın bér saraynı barıp açkan idé, anda karçıklar yatalar iken. Alar da kurkıtıp: “Monısı siméz, monısı siméz”, dip, bérsén-bérsé kürsete başladılar.

Alarga yégét:

— Kurıkmagız, eydegéz çıgıgız, min sézné kotkaram, didé.

Annan soñ bakır saraynıñ karşıısında yene bér zur saray bar idé.

Ĥatın yégétke:

— İndé, yégét, diyunéñ üleksesén şul sarayga iltép kuyıyk. Ul saray diyunéñ tégérmené idé. Ul, şul tégérmede elége ĥetlé niçe méñnerçe ademnerné tarttırıp, azık itép aşadı. Ĥezér indé üzé cezasın kürsén, didé.

Yégét küterép kitkennen soñ ĥatın tégérmenné kuzgatıp cibergen idé, bérazdan soñ östellige kırık tabak bélen tulı töyelgen itler, aşarga yaraklı bulıp, suganı, borıçı sibélép kilép tézéldéler. Ĥatın, tégérmenné tuktatıp:

— Méne indé küreséz, bu diyu niçe yıllardan birlé nikader kéşenéñ, başına citté. Ul bolay bulır dip gomérénde bér mertebe uylaganı yuk idé, dip, sarayga kérép aşarga utırdılar. Aşap tuygannan soñ yégét, üzénéñ koş ata torgan mıltıgın alıp, yırak ta tügél bér kuyı urmanga koşlar atarga dip, avga kitté. Lekin yégétnéñ kitkenén bérsé de sizmiy kaldılar.

Yégétnéñ anası:

— Monda indé bik ozak tordık, dip, tizrek aşıktırıp, kızlarnı utırtıp, maşına bélen yugarı küterélép kittéler. Öç ĥatınnan bérsé de yégétnéñ kayda kalğannın belmedéler.

Bu sarayda bérev de kalmadı. İké kön kitkennen soñ hava köymesén tikşérép karasalar, küreler, yégét köymede yuk. Bolar kiré kaytırlar idé, diyunéñ nesélennnen

bérsé oçrap helak iter dip kurkıp, alga taba yördeler de, bér zur şeherge citkençe bérniçe çakrım cirge tuktap, altın ve kömés sarayların ceyép, yégétné şul cirde kötép kaldılar.

Yégét bu urmanda béráz yörép, törlé koşlar atıp, kése hem kelepüşleréne cilekler cıyıp kaytkaç, “hatınnarıma bulır” dip şatlanıp bakır sarayga barıp kérse, ni küzé bélen kürsén, bakır saraynıñ éçénde hičkém kalmagan.

Aşıysı kilép, bülmelerné karap yörgen çakta, bér kéçkéne géne bülmege turı kildé. Anıñ urtasında bér kéçkéne géne östel toradır idé. Anıñ östénde zeñger kük sıman bér eybér bélen bér géne karış buylığında çıbık yatadır idé. Yégét, barıp, aptırap çıbıkını kulga alıp: “Bu ni eşke yarıy iken?” dip, kükke berép karagan idé, monıñ karşıısına bér gıyfrit kilép:

— Ni kuşasız? didé. Yégét şul uk vakıt, çıbık bélen kükte hikmet barın sizép, gıyfritke karap:

— Miném analarım monnan kitkenner iken. Min bérüzém kalganmın. İñdé miné küpmé vakıtta analarım artınnan iltép citkérérséñ? diyuyine karşı, gıyfrit:

— Öç könde iltép citkérérmén, didé. Yégét, monı ozaksınıp, çıbık bélen kükke yañadan sukkan idé, gıyfritnėñ ikénçésé, monnan şebregé kilép çıktı da:

— Ni boyırasız? didé.

Yégét moña da:

— Miné analarım artınnan küpméde iltép citkérérséñ? didé.

Gıyfrit añarga:

— Bér könde, digen idé, yégét tagın ozaksınıp bér suktı.

Öçénçé gıyfrit kilép:

— İké segat éçénde citkérérmén, didé. Yégét, şatlanıp, monıñ östéne ménép utırdı da, yégétné şul vakıt kitérép citkérde.

Yégét:

— Méne indé min turı sarayga barıp kérsem, kiléşmes. Alar miné kızık itteler, tukta min de alarını kızık itim, dip: “İndé sin miné turı sarayga iltme, şehernėñ çitėne ilt”, didé.

Gıyfrit, yégétnėñ süzén tıñlap, şehernėñ çitėne iltép taşladı da üzé şunda uk yuk ta buldı.

Yégét şunnan ceyevlep şeherge kérép kitté de bér kartnıñ artınnan barıp citté.

— Kart kaya barır iken? dip, artınnan sına karadı.

Kart bér öyge barıp kéré. Yégét te anıñ artınnan kéré. Kart kergeç te bér şeşe écémlék alıp écté de ıgıp kitté. Kartnıñ artınnan küre-küre yégét te kitté. Kart, tagın karanıp, kalgan akçasın alıp, yañadan kérép écép çıktı. Soñra bér öyge barıp kéré. Anıñ artınnan yégét barıp kérse, kürdé: kart bér itékçe iken. Yégét kartka karap:

— İy babay, sin bér yahşı itékçe ikenséñ. Monnan soñ sin bolay hézmet itép téréklék itmesséñ. Tik miném bér süzém bar. Şunı eşleseñ, min siña bér méñ teñke akça birérmén, didé.

Kart:

— Kulınnan kilérlék bulsa, mömkin, didé.

— Béleséñmé, şehernéñ çitende iké saray bar. Şunda miném kürép gaşıyk bulgan bér kızım bar. Sin şunarga yavçı bul, didé. Kart, yégétnéñ süzén tıñlap, şehernéñ çitene ıgıp sarayga turı kitté. Kız da, бүгэн үзэне бэр кэшэ килесэн төшэnde kürép, sizép toradır idé. Şul arada sarayga kile torgan kartnı kürép, anı karşı ıgıp alıp kéré. Kart ta yégét eyten kız şul bulırğa kerek dip:

— İy kızım, minde bér kunak yégété bar. Ul siné kürép gaşıyk bulgan hem miné sezge yavçıga dip ciberde. İnde sez ni dip eyteséz? didé.

Kız kartka:

— Yarıy. Tik miném kalımım bik zur bit. Adem kulınnan kile torgan eş tügél. Eger de buldıra alsa, min anıkı, ul minéké, didé. Kalımım şul: bér éfek külmek. Anık hiç cöyi bulmasın, östeme taman gına da bulsın. Néçkelékte barmaktağı baldaktan üterdey bulsın. Kéçkénelékte yomarlagaç uçka sıyarlık bulsın. Tagın bér kaluş. Anıñ hiçbér kadagı bulmasın. Ayagıma tap-taman bulsın, didé. Hem üz-üzéne: “Eger de bolarnı eşliyi alsa, ul miném irém bulır”, dip uyladı.

Kart:

— Bik yahşı, dip, kaytıp yégétke eytté.

Yégét kartka:

— Yarıy, sin şunda torıp tor, min barıp alıp kiliym, dip, sahraga, ét tavişı işétélmeslek cirge kitép, késesénnen tılsımlı tayaknı alıp kükke bergen idé, bér gıyfrit kilép citté.

— İy hézret, ni boyırasız? didé.

Yégét te gıyfritke:

— Elégé külmek bélen kaluŝnı niçe segatte tabıp kitéréséñ? didé.

Gıyfrit:

— Öç segatte tabıp kitérérmén, didé. Öç segat kötüvé ozak bulır dip, yégét ikénçé kat sukkan idé, ikénçé gıyfrit kilép:

— Bér segatte tabıp kitérérmén, didé. Yégét, moña da razıy bulmayınça, öçénçésén çakırgan idé, anısı:

— Yartı segatte kitérép aldıña kuyarımın, didé.

Yégét:

— Min urınımda kötép torırmın, dip, gıyfritné ézlerge ciberdé. Gıyfrit urınınnan torıp, altın sarayga kérép, kıznıñ yanına kilép, buyın-iñén ülçep, kuşılğan buyınça tabıp kitérdé. Yégét şul zamanda çokırda kötép utırganda, gıyfrit kilép yégétke kürsetté. Yégét karap bik oşatıp, bik küp rehmetler ukıp, külmek bélen kaluŝnı alıp kaytıp, kartka kitérép tottırdı.

Kart alıp, sarayga iltép, kızga kitérép birdé. Kız alıp kiyip, ülçep karagan idé, üzé eytkençe tap-taman bulıp çıkkın. Bik yaratıp: “Bu éŝler diyu memleketénde bulmagan bér kéŝé éŝliy ala torgan tügél, şul miném kiyevém iken, dip, kiçke kilsén”, dip, kartka vegde birép ciberdé.

Kiç bulgaç, yégét kart bélen ikevlep sarayga kilép kérédeler. Bolarnı kol kızlar, anası çıgıp karşı aldılar. Yégét kürép, anası bélen küréŝép, tanışıp, bik kuvanıŝıp, şul minutta aşap-éçép, altın kömêŝ saraylarını bér yomırka yasap késege salıp, üzleré ŝarlarına utırıp, kartka biresé akçaŝın birép, anası kilénneréne:

— İndé ulım herkémmen alda ménép utırsın, dip, emér birdé, hem yégétné aldan utırtıp, barısı berge oçıp kittéler.

Béraz könnér yalanda oçıp kilgenner idé, agasınıñ kalğan çokırına kilép cittéler. Agası bolarnıñ kilgenén kürdé, tik kém kilgenén gene bélmedé. Bolar kilép töşkennen son, agası bolarnı karşı alıp, söyleŝép, şul uk vakıt anı da şul çarga utırtıp ŝehirleréne taba kuzgalıp kittéler.

Tagın béraz kilgennen son, Ak bürénéñ urmanına kilép cittéler de bér bik eybet alanga kilép töŝtéler. Bolar ŝardan töŝép aşap-éçép utırganda, Ak büré bolarnıñ kilgennerén bélép, ul da bolar yanına kilép citté. Bik matur yégét sureténe kérép, bolar

bélen kilép küréşken idé, bötén kızların küzleré ut şikéllé yanıp, añardan küzlerén almadılar. Şunnan soñ yégét, monıñ Ak büré ikenén bélép, tanışıp-küréşép, bik nıklap sıylap, éçérép, Ak bürége karap:

— İy dustım Ak büré, méne siña süzém şuldır: (öç kızını kürsetép) méne bolar miném hatınnarım, (yene öçné kürsetép) boların agalarım bağışladım. Şul altıdan kalgannarınnan üzégézge oşagan bérsén saylap alıgız, didé.

Büré saylap algannan soñ, kız da:

— Bigrek matur yégétke turı kildém, dip şatlandı.

Soñra bolar savbullaşıp yine üzlerénéñ şehirleréne oçıp kittéler.

Niçe könner oçıp kitkennen soñ, bér zur şherge turı kilép, kömés saraynıñ hucası, uniké başlı diyunéñ hatını:

— Miném şehirém, dip, yégétke küp rehmetler ukıp, üz şehiréne töşép kaldı. Bu hatın şul şehernéñ patşa hatını idé. Kaytıp kérüvge, üz patşası bélen küréşép, bik şatlanıp üz yortlarında tora başladılar.

Yene az gına oçıp bargannar idé, tagın bér zur şehernéñ turına kilép cittéler. Tugız başlı diyunéñ hatını bu şeherné:

— Bu miném şehirém, dip, yégétten röhsset sorap, küp rehmetler ukıp, töşép kaldı. Yégét şulay üzénéñ hatınnarınnan hem agalarına atagan kızlardan başkasın, üzlerénéñ télévleré buyınça, barısın da azat itép, bu şehirde kaldırdı.

Bu şehirden ozak barmadılar, üzlerénéñ şehirleréne kaytıp cittéler. Şherge biş çakırım kader kalganda, kön kiç bulgaç, indé ırte bélen kérérbéz dip, şunda tuktap kaldılar. Yégétneñ anası késeséne yomırka yasap salgan saraylarını, bakçalarını çıkarıp, nek diyu şehiréndege kébék itép kordı. Hatınnıñ iké ulı, üzlerénéñ bülmeleréne hatınnarın alıp kérép, yatıp yokladılar.

Şunnan soñ yégétlernéñ anası tışka çıgıp, diyuden alıp kaytkan baldagın barmagınnan alıp, sızgırıp cibergen idé, cirdegé çüpke san bar, gıyfritke san yuk, şulkader küp gıyfritler kilép monıñ katına cıyıldılar.

— Lebbeyke, hezret, ni boyırasız? didéler.

Hatın bolarga:

— Méne bu saraydan şherge hetlé tan atkançı bér altın küpér eşlegéz. Ul altın küpérneñ iké yagınnan iké yılga, bérsé anda, bérsé monda agıp torsın. Ul yılgalar

östénde küz kürmegen, kolak işétmegen ürdekler, kazlar yözép, bakılđasıp, kañkılđasıp torsınnar. Yılğanıñ iké çiténdé almagaçlar üsép torsın. Almaları pészép, suga özélép töşép torsın. Anı yözép yöriy torgan koşlar aşap torsın. Ul küpérnéñ östénde cigülé bér troyka at bulsın. Arbasınıñ köpçekleré altınnan bulsın. Östéne utırgan çakta sélkénérlek bulmasın. Ul atlarınıñ dilbégelerén totuvçı késé kurkırlık, çuyınnan da kara, bér zur mıyıklı gıyfrit bulsın. Şularnı tañ atkançı tamam itégéz, didé de üze yoklarga yattı.

Ĥatın bérniçe segatler géne yatkan idé, gıyfritler kilép monıñ işégén kaktılar. Çıgıp karagan idé, bar da üze digençe tamam bulgan. Soñra, gıyfritlerné üz yullarına ciberép, béráz torgan idé, tañ da attı.

Tañ atıp yaktırğaçtın, patşa, urınınnan torıp, işékten çıkkán idé, işék töbénnen suzılıp kitken küpérné kürép:

— Añ, ĥarap bulganbız iken, işék töbéne kader su baskan, dip, yögérép kérép kitté de, vezirleréne: “Eydegéz, tızrek çıgıgız”, didé.

Vezirler çıgıp karasalar:

— İy padişahım, yalğışkansız. Bu, su tügél. Ozaklamıy bér ĥeber bulır, ye ĥatınıñ, ye balaların kaytkandır, dip, patşanı söyindérdéler. Patşa, şatlanıp üzénéñ kiyimnerén kiyip, teĥétke utırıp, kötép torganda, patşanıñ ĥatını ĥat yazıp, gıyfrit anı patşaga kitérép tapşırdı. Ĥatta bolay yazılğan idé: “Ĥörmetlé patşa ĥezretleré, sézge selamnerém begdénde üténéc şuldır: allaga şóker, béz isen-sav kaytıp citték; segat unda şuşı küpérnéñ başında kardeş-kabile, mulla-mezinner bélen kötép torıgız. Şuşı gıyfrit sézné bézge kunaklıy alıp kilér”.

Segat unga kader patşa, agay-énelerén cıyıp, yaĥşı kiyimnerén kiyip, kötép tora idé, gıyfrit kilép bolar yanına tuktadı da:

— Eydegéz, utırıgız, dip, bolarnı utırttı hem şul uk minut elégé altıñ sarayga kitérép citkérde.

Patşanıñ ulları bélen kilénneré, bolarnı karşı alıp, bik zurlap, aşatıp-éçértép, aş tamam bulgannan soñ, kilgen kunaklarga kaytırğa röhset birélép, alar öyleréne gıyfrit arbasına utırıp kaytıp kittéler. Monda patşa barı mulla-mezinner, ulları bélen üze kalıp, patşanıñ kéçkéne ulı atasına anasın sav-selamet alıp kaytkanın eytép hem anı yañadan nikahlap aluvın üténép, aña patşa da razıy bulıp, şul uk segat nikah ukıtıp, un kön uyın

yasap, tugız kön tuyın yasap, tumagan turı biyené suyıp, şunıñ söyegén patşa üzénéñ hatını bélen kön de totıp kimére idé, diy.

Şunnan soñ patşa hatının üzénéñ öyine alıp kaytıp, bérge tora başladılar. Yégét yene agalarına digen kızlarına da alarnı nikahlandırıp, utız kön uyın yasap, kırık kön tuyın yasadılar. Agaları da hatınnarın üz öyleréne alıp kaytıp tora başladılar. Emma yégét üzénéñ hatını bélen şul sarayda utırıp kaldı. Tınıç kına torgan vakıtta tugız başlı diyunéñ hem uniké başlı diyunéñ hatını, yégétke hat yazıp, hatınnarı bélen kunaklıy kilüvén üténdéler. Şul uk segat yégét, öç hatını bélen, bolarga kunakka barıp, alar da yégétné bik zurlap karşı alıp, bik küp bükler birép, kádérlep kiré sarayına ozatıp ciberdéler. Yégét üzénéñ sarayına kaytıp, öç hatını bélen üz sarayında rehetlenép tora başlagannar, diy.

42. YAĞŞILIKKA YAVIZLIK⁶¹

Evvel zamanda bér urta ħellénéñ öç ulı bula. Bérkönné malayların çakırıp alıp, vasiyet eyte bu:

— Min, ullarım, ülermén indé, min ülgeç yaĥşıláp kümerséz, diy. Şunnan soñ öçégéz öç könge çaklı miném yanga barıp, miña doga kılırsız, diy. Şunnan ozak ta tormıy, ataları üle. Kümeler monı.

Monıñ iké malayı, kaytışlıy uk:

— Eti üldé, dip, arakı alıp, skripkeçelerné çakırıp, keyifleneler. Kéçé malayı bolar yanına utırmıy, miç başına ménép yata. İrtégésén toralar. Torgannan soñ olı malayı kéçésene eyte:

— Bar, miném öçén etige doga kılıp kayt elé, diy. Kéçé malayı bara, etiséne doga kıla. Kabér yarılıp, atası çıgıp mona bér karakoş conı bire.

— Me, balam, yugaltmıyça sakla, kirek bulır bu siña bér zamannı, diy. Şunnan, kanatnı alıp kayta bu yégét. İrtégésén urtançı abzası da eyte:

— Miném öçén etige doga kılıp kayt, diy. Urtançı abzası öçén de ukıp kayta. Ul könné etisé ana akkoş conı bire. Öçénçe könné, бүгэн üz çiratım dip, ukıp kayta atası yanına barıp. Бүгэн kızıl koş conı bire etisé:

— Méne, balam, yugaltma, kirek bulır, diy.

— Eti, soñ min monıñ bélen nerse eşlermén, bélmiym bit, diy.

— Méne, balam, kirek vakıtta karakoş kavrıyın avızıña kabıp sızgırtsañ, kara at, kara kiyim kilép çıkar. Şularnı kiygeç, siné hiçkém tanımas, patşa ulı kébék bulırsıñ, diy. Akkoş kavrıyın kabıp sızgırtsañ, ak at, ak kiyim kilép çıkar. Kızıl koş kavrıyın kabıp sızgırtsañ, kızıl at, kızıl kiyim kilép çıkar, diy.

⁶¹ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 203-210'dan alınmıştır. Metin, G. Beşirov tarafından 1939 yılında Tataristan'ın Tileçi ilçesi Maksabaş Köyü'nde Minhac Hemidullin'den derlenmiştir (age. s. 395). Bu masal ayrıca; **Halık Ekiyetleri.** Cıyuçısı: Gomer Razin. Kazan: Tatgosizdat Matur Edebiyat Sektörü, 1940, ss. 57-67; **Tatar Halık Ekiyetleré Bérénçé Kitap.** Tözüvçiler: Gomer Beşirov, Hemit Yarmi. Kazan: Tatknigozidat Matur Edebiyat Redaktsiyesi, 1958, ss. 119-129; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 177-186'da da yayınlanmıştır. Masal metni, Tatarskoe **Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom I. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, ss. 221-230'da da Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

Yırak ta tögél bér patşa bar iken. Ul patşanıñ öç kızı bar iken. Ul patşa üzenéñ kızların patşaga bulsın birmiy, bayga bulsın birmiy:

— Kém de kémnéñ öneré artık, şul kėsége birem, diy iken.

Utırta bér cirge kırık arşınlı bér bagana. Bagana başına kuya bér timér çıbık, timér çıbıkka kuya altın baldak.

— Kém de kém, uk atıp, uğı şul baldak arkılı çıksa, kızımını şuñar birem, diy iken.

Şulay itép cégét, bu heberné işétép, kırğa çıga da karakoşnıñ kavrıyın avızına kabıp sızgırta. Kara at bélen kara kiyim kilép çıga da, kiyinép kite tége sheherge. Cıyılğan halık, uram tulı. Kilép, uk atalar. Baganaga citmes borın bilgélep kuygan sızık bar. Şunda basıp atalar, kaysınıñ uğı barıp citmiy, kaysınıñ uzıp kite. Hiçkém tiydere almıy baldakka. Bu cégét barıp cite. Herkém yul bire, bu nindiy asıl bala bu dip. Şunnan bu elégé bagana yanına kilép uknı atıp cibere, uk baldak urtasınnan cırıp alıp kite. Şunnan cigétné “ura” kışkıırıp küterép alalar indé.

— Méne şundi-y-şundi-y kėsé uknı tidérdé, dip, alıp kéreler patşa yanına. Patşa kızın şuşı ipteske tapşıra. Şunnan, patşa kiyevé bula indé bu. Patşa eyte hezér moñar:

— Miném öç kızım bar, tiyişlé malımnı birem, kayda téleseñ, şunda yort salıp birem, diy.

Şunnan, bu cégét eyte:

— Şehernéñ çitende bér tav bar iken, şunda yort salıp bir, kilgen doşmannarnı küzetép torırmın, diy. Şul tavda patşa yort saldırıp bire, mal bire küp itép. Şunda tora başlıy bu kız bélen.

Méne patşanıñ urtançı kızı da buyga cite. Tagı patşa şulay heber tarata.

— Kém de kém uk atıp, baldaktan ütkere, şul kėsége kızımını birem, diy.

Cıyıla halık, cıyıla halık! Atalar, hiçkémnéké timiy. Bu cégét tagı kırğa çıgıp, akkoş kavrıyın avızına kabıp sızgırta da ak at bélen ak kiyim kilép çıga. Hezér cégét ikénçé bér patşa balası bulıp kile indé. Uknı atalar-atalar, bér de yakın kilmiy. Bu tagı, barıp, sızıkka ayagın kuya. Ayagın kuya, uknı atıp cibere. Uk baldakka barıp kére. Tagı monı “ura” kışkıırıp küterép alalar. Patşaga alıp kéreler. Patşa, ikénçé kiyev dip, urtançı kızın bire moñarga. Tagı eyte:

— Tiyişlé malımnı birem, şehernéñ kay cirénde téleseñ, şunda yort salıp birem, diy.

Cégét eyte:

— Şul tav başına salıp bir, diy. Şunda ostalar kitérép, tağı yort salıp bire, şunda tora başlıy bu iké hatın bélen. Urtançı kız bélen kunganda, ak kiyim bélen kile; zurısı yanında kunganda, kara at, kara kiyim bélen kile.

Şulay itép patşanıñ öçénçé kızı da cite. Tağı patşa şundiý heber tarata. Uk atalar, cıyıla halık, cıyıla halık! Bu hezér hatınnarı yanınnan kitép, kızıl koş conın kabıp sızgırta. Kızıl at, kızıl kiyim kilép çıga. Şunda uramga barıp kére, moña yul bireler. “Bu nindiy patşa balası”, diyeler. Bik matur indé bu. Kéşeler uk atalar, bérevnéké de yakın kilmiy baldakka. Bu bara, uknı atıp cibere, uk baldaknı cırıp alıp kite, “ura” kıkırıp: “Méne şuşı kéşe uknı ütkerdé”, dip, patşaga alıp kéreler.

— Indé, diy patşa, kızımın siña birem, diy. Tégé iké kiyevden kızık ünér kürmedém, kız biresém yuk tağı da, bér artık ünér kürset miña, diy. Atıñ bélen çabıp kilép, şuşı iké katlı yorttan sikérép, argı yagına barıp töş, diy.

Cégét, çitkerek kitép, atı bélen can-fermanga çabıp, koş şikéllé oçıp, iké katlı yort östénnen işék aldına barıp töşe. Küreler: işék aldında patşanıñ kéçe kızı basıp tora. Töske bik çiber.

— Cégét bulsañ, şulay bul, dip, késesénen kıymmet hak torırlık bér yavlık çıkarıp bire de citeklep alıp kérép kite. Şunnan, patşa, sarayına kérép, kızın tağın bu cégétke birép, şunda kunak bulıp yatkanda, eyte cigétke:

— Indé miném bütün kız biresém yuk, üzém kartaydım, min siña patşalıgımnı tapşırır idém, diy.

— Babay, diy cégét, üzéñ isen çakta üzéñ tor, patşalıgıñnı télemim min, diy.

Şunnan eyte patşa:

— Şehernéñ kay cirénde téleseñ, şunda yort korıp birem, diy.

Bu eyte:

— Bu şehirde tormıym, şehir çiténde tav başında iké bacam bar, şular yanına korıp bir, diy.

Kéçe kızına bigrek te revéşlé itép salıp bire patşa yortnı. Mallarnıñ bik şeplerén bire. Şunda öç hatın bélen tora indé bu. Kéçe kız yanında kunganda, kızıl at

bélen, kızıl kiyim kiyip; urtançısı yanına ak at bélen, ak kiyim kiyinép; olısı yanına kara at bélen, kara kiyim kiyinép kile.

“Tukta, diy, bu uylana Һezér, bolay torıp bulmıy bit. Bézge öç kız yanına öçev bulıp kilérge kirek”, diy. Şunnan bu, kara at, kara kiyim kiyinép, olısına kile de:

— Miña röһset bir, diy, min iléme kaytıp kilem, tégé iké baca da kayta, şular bélen kaytıp, ilémné kürér idém, diy.

— Yarar, bar, bér-bérégezden kalmagız, diy kız. Һezér kiyevém kitté dip kala indé bu. Şunnan ak atka atlanıp, ak kiyim kiyip ikénçé kız yanına kile:

— Olı baca bélen kéçé baca iléne kayta iken, miném de ilémde agay-énélerém bar, şularnı kaytıp kürér idém, diy. Һezér ikénçésé de röһset ite. Һezér kéçé kız yanına kile. Annan da şulay röһset ala.

— Bar, diy, bér-bérégezden kalmagız, diy.

Bu kite iléne çıgıp, kızlar kalalar, kiyevébéz avılına kaytıp kitté, dip. Şunnan, bu kayta-kayta, avılına kilép cite. Abzaları bölép bétken, öylerén satıp éçép bétérgenner, bér munçada gına toralar, diy. Kaytıp kére:

— Öydemé Һucalar? diy.

Şunnan bérsé çıgıp:

— Sin nindiy kéşé? dip sorıy.

— Min kém ikenémné eytermén, miné kunarga cibersegéz le, diy.

— Sin mondıy cirge kéréрге télemesséñ, béz munçada gına torabız. Ene, karşıdagı yortka kér sin, anda yaһşı bulır, diy.

— Min alarnı kürdém, lekin min sézge kéremén, dip atap kildém, diy.

— Alay bulgaç, cirenmeséñ, kér indé, diy.

Kére. Aşarga-éçeréne yuk iken abzalarınıñ. Şunnan, bu çıkarıp yöz teñke akça bire.

— Barıgız, alıp kaytıgız aşar nerse, diy. Şunnan, üzénén kém ikenén abzalarına eyte bu Һezér. Tire-kürşelerén, kardeş-ıruların çakırıp, bér-iké kön sıylagaç, kiterge uylana. Abzalarına eyte:

— Eydegéz, barıgız miném bélen, diy.

Çıgıp kiteler bolar.

Çıgıp, béráz bargaç, karakoş conın kabıp sızgırta da, kara at, kara kiyim kilép çıga. Anı olı abzasına bire. Akkoş conın kabıp sızgırta da, ak at, ak kiyim kilép çıga, monısın urtançı abzasına bire. Annarı eyte:

— Béz kaytıp citerbéz de, min sézge, sin bu öyge, sin méne bu öyge kér, dip kürsetérmén, séz üz hatınıgız yanına kaytkan şikéllé kaytıp kérérséz.

Şunnan, bolar barıp citeler. “Sin, abzıy, monda kér”, “sin, abzıy, monda kér”, dip eyte cégét. Öçésé öç kız yanına kaytıp kéreler. Şunnan, olı abzası bélen urtançı abzası da rehette tora başladı indé. Barı kéçé kız gına sizép ala élék öçéséne bérev bulgannı. Hezér öçéséne öçev bula indé.

Bu cégét eyte:

— Tavışlanma indé, diy. Sinnen ayırılasmı kilmegenge, şulay eşledém, diy. Şulay itép, toralar indé bolar. Şunnan tora-bara agaları moña hösétlék uyly başlıylar.

— Anıñ hatını da matur, mallar da siméz, yort-ciré de şep, diyler. Béz monı bér-bér nerse eşletiyk, diyler.

— Anı ütérép, malların alıp avılga kaytıp rehet yeşerge kirek. Bu tav başında torıp, bézge fayda çıkmaz, diy bérsé.

İkénçésé eyte:

— Anıñ almas kılıçı bar. Tönle bélen üzé yokıga kitkeç, almas kılıçnı alıp, yözén öyge karatıp, işékke kuyıyk, diy. Üzébéz çitten kilép kıçkırırız, “Ey, éném, tor, herap bulasıñ, mallarıñnı burlar alıp kitép bara”, dip. Şunnan, ul sikérép torır da işekten yögérép çıkkanda, kılıçka abınıp, ayagın kiser, diy. Şunnan béz anı sahraga çıkarıp taşlarız, tön citkende baytak cir alırız, diy.

Şuşı akıl bélen, bu yoklagaç, abzaları almas kılıçnı alıp, iké başın işék yañagına, yözén önge karatıp kuyalar. Kuyalar da, terezeden kıçkırılar:

— Ey, éném, tor tizrek, mallarıñnı burlar alıp kitté, diyler.

Bu sikérép tora. Yögérép çıgıym digende géne, almas kılıçka abınıp, ayagın kisép kaldıra tubıgınnan. Şunnan, monı sahraga söyrep çıkarıp taşıylar da, hatınnarın, malların alıp, avıllarına kaytıp kiteler.

İrtégésén bu, añına kilép ayagına basıym dise, ayagı tubıktan özélgen. Şunnan abalanıp kite. Ülen, kuzgalak aşap yöriy-yöriy, bér su buyına barıp çıga. Sunıñ yugarı yagınnan bér kéşé kilgenné küre.

Ul kilép citép, moña selam birdé, karasa, küre, monıñ iké kulı yuk.

Ul da:

— Agay-énélerém şulay eşledéler, diy. Yoklaganda kulımnı kistéler, diy.

Bolarnıñ bérsenéñ ayagı yuk, bérsenéñ kulı yuk. Bérvakıtnı karasalar, sunıñ argı yagında tagı bér keshé kile. Karasalar, isérékke oħşavlı, alpan-tilpen kilép atlıy. Ayaksız eyte kulsızga:

— Bar, suga töşép kitmesén, isérék keshédér, kém iken? diy.

Bara. Barsa, iké küzé de sukır iken. Kulsız moña eyte:

— İtegéme totın, dip, iyertép alıp kile monı ayaksız yanına. Şulay itép, bolar, bérsé ayaksız, bérsé kulsız, bérsé sukır, öçésé bérge kiteler.

Bara torgaç, bér uysu cirge barıp ıgalar. Yırak ta tğél kazak öyine oħşavlı bér kiyiz öy küreler. Öyge barıp kéreler. Kérseler, bérkém yuk eçénde. Eytérséñ bolar öçén géne eşlengen öy. Bolar şunda torırğa bulalar. Su buyında balık totıp, tégé-bu itép, tamak tuydırırğa çamalıy başlıylar indé.

Toralar bolar şulay öçevlep.

Şulay bérkönné sukır eyte bolarga:

— Bézge atın-kızsız toru bik çitén, diy, atın bulsa, kér yuvar, aş péşérér idé, béz avga çıgıp kiter idék, diy. Yugargı yakta bér patşa kızın çit cirge kiyevge bire iken, diy. Şul patşanıñ kızın alıp kaytıyk, diy. Ul, bér kitse, kaytaçak tğél annarı, diy. Bik yırakka kite, diy.

Bolar köleşeler:

— Patşa kızı nişlep béznéñ bélen kitsén, diyler.

— Ul, diy sukır, ezér öy borınça kérép, kürésép yöriy iken, béz de, barıp, yanındagı atınnarga: “Patşa kızı béznéñ bélen de küréşsén, béz bér garip ademner”, dip eytérbéz, diy. Béznéñ bélen kürésér, diy. Miném bélen küréşkende, kulınnan, kısıp, bérer efsün örermén de, bötén cir kük toman bulır, şul arada béz patşa kızın adaştırıp alıp kiterbéz, kaya kitkenén de bélmesler, diy.

Şulay itép, bolar sheerge barıp citeler. Barsalar, sukır eykençe, kız, öyden-öyge kérép, kürésép yöriy iken.

— Béznéñ bélen de kürés, diyler bolar. Patşa kızı kürése. Şunda sukır bélen küréşkende, sukır patşa kızınıñ kulın kısıp öre, bötén cir kük toman bula, şul arada patşa

kızın alıp ta kiteler. Tégénde halık, ni buldı dip, aptırap kala, kıznıñ kaya kitkenén de kürmiy kalalar.

Şunnan bolar kaytıp citeler elégé öyge. Ayaksız eyte ipteşleréne:

— Béz moña zarar eşlemik, öyde aş péşérép, béznéñ kérlerné yuvıp torsa yarar, diy.

İrtégésén bolar öçevésé avga çıgıp kiteler. Kız öyde yalgızı kala.

Bolar öyinnen yırak ta tügél, tagın şulay bér öy bar iken. Ul öyde Calmavız karçık tora iken. Tégéler öyde yuk çağında, kile bu karçık kız yanına.

— Kayan gına kilép çıktıñ, kürşe ikenbéz lebası, diy. Miném de söyleşép utırırga kేశém yugıy, sin de yalgız ikenséñ, kilép-kitép yörermén indé, diy.

Şunnan, kızga çeçlerén tararga kuşa. Bu şulay ipteşleré kitkeç, kız yanına her könné kilép yöriy torgan bula. Kön de çeçén tararga kuşa. Bérkönné şulay ayaksız karıy kızga. Karasa, kıznıñ yözéne sarı koyılğanrı küre.

— Siña ni buldı: avırıysıñrı, iléñné sagınasıñrı? Bézge gönahıñ kirekmiy, kaytarıp kuyarbız, diy. Yeşérme, eyt, diy.

Kız eyte:

— Séz kitkeç, her kön bér Calmavız karçık kilép çeçén tarata. Min anıñ çeçén tarıym iken, ul miném kanımrı suvıra iken, min béłmiym iken, diy, bügen kilép, ul miném aktık kanımrı suvırıp bétérér, séz avga çıkmagız, diy.

Şunnan ipteşleré avga çıkmıylar ul könné.

Méne kilép te cite Calmavız karçık. Ul kilgen uñayga ayaksız cégét kılıçın totıp tora.

— Kaya röħsetséz kéreséñ monda, çabıp ütérém bit, diy, itegénnen totıp alıp karçıkñıñ.

Tégé calına:

— Ütere kürme, ni télesegez, şunı birem, diy.

— Méne bérébéz ayaksız, ul ayaklı bulsın, ikénçébéz sukır, ul küzlé bulsın, öçénçébéz kulsız, ul kullı bulsın, méne bu yözé sargaygan kızrı alsu yözlé kız heléne kaytar, diyler.

— Yarar, barın da eşlerrén, diy.

Şunnan soñ ayaksız eyte kulsızga:

— Min bu karçıkka: “Avızıñnı aç”, dip eytermén, ul avızın açar da, sin kérép kitorsén; “kos”, dip eytermén, ul kosar, şunnan son, boringıday, kullı késé bulıp çıgarsıñ, diy. Annarı küzséz bélen kızga da şulay iterge kuşa. Annarı bérégez karçıkka: “Avızıñnı aç”, diyer, min kérép kitermén. Şunnan soñ “kos”, diğec, “indé miném ézlegeném tabıldı, min kosmıym”, diyer. Şunnan séz niçék te bulsa miné annan çıkarırğa tırışgız, kaldıra kürmegéz, diy.

Tégeler:

— Yarar, diyler.

Şunnan, ayaksız Calmavız karçıkka:

— Avızıñnı aç, diy. Tégé aça. Şunda kulsızga kéréрге kuşa. Kére. Şunnan karçıkka:

— Kos, diy. Kosa, şunda, evvelgédey, kullı, tap-taza céğét kilép çıga. Karçıkka tagın avızın açarga kuşa, bu yulı küzsézge kéréрге kuşa. Küzséz kére.

— Kos, diy. Kosa, küzlé céğét kilép çıga. Şunnan kızga kéréрге kuşa, kız kére.

— Kos! diy. Kosa, karasalar, boringıday, alsu yözlé, matur kız bulıp çıkkın. Şunnan ayaksız bér ipteşene kılıçın bire.

— Avızıñnı aç, diyler karçıkka. Ul aça. Ayaksız kére. Şunnan “kos”, diseler, karçık:

— Miném télegeném tabıldı, kosmıym, diy. Kılıçın alğan ipteşé kılıç bélen karçıkknı çabıp öze. Éçén yarıp karıylar, karının aktaralar, yuk bit céğét, taba almıylar. Şunnan hertörlé söyeklerén berge cıyıp kitérep karasalar, baş barmagı yuk ikenlége béléne. Barmak, çabıp cibergende, bér çitke tegerep kitken iken. Barmaknı tabıp yarıp karasalar, éçénnen tarakan hetlé géne késé kilép çıga. Şunnan bu boringı heléne kayta, selametlene. Moña barlık ipteşleré rehmetler ukıylar, rehet yeşevén téliler.

Şunnan ipteşleré bu urınnan kiterge, illeréne kaytırğa bulalar. Kızdan sorıylar hezér:

— Béznéñ bélen barasıñmı, iléñe kaytasıñmı? diyler.

Kız ye kaytam dimiy, ye monda kalam dimiy. Yarıy, şunnan bolar berge kaytırğa çıgalar. Bara-bara, öç ayırılı yulga barıp çıgalar.

Şunda, citkeç, tuktıylar da kızga eyteler:

— Méne öcëbézge öç yul, sin kaysıbızını yakınrak küreséñ, şunıñ yulınnan kit, diyler.

Kız artta kala. Öç cëgét öçésé öç yuldan ayırılışıp kiteler. E kız kile de élék ayaksız bulgan cigétnéñ yulına töşe. Şunnan, tégé iptesleré eylenép kilép, şatlanıp, bu cigétke küp rehmetler eytép, kulsız idém, kullı ittéñ, küzséz idém, küzlé buldım dip, söyinép ayırılışalar.

Şunnan bu cëgét agaları avılına kayta. Kaytıp cite. Bolar bik argan, susagan bulalar. Avıl başında hatın-kız su ala torgan cirge tuktıylar, karasa, üzénéñ hatını suga kile iken. Ayagına oyıkçabata kiygen, külmek-yavlığı tuzgan, çeçleré tuzgıp çıkkın. Bu üzénéñ hatının tanıy, e tégé monı tanıımıy. Şunnan, bu patşa kızına öylengende, yorttan sikérép çıkkaç, patşa kızı birgen yavlıknı ala da yanındagı kızga bire:

— Méne bu yavlıknı şul su ala torgan hatınga bir elé, diy. Kız alıp barıp bire. Tégé alıp karıy, kulınnan çilekleré töşép kite.

— Bu cëgét isenmé, bu miném iréme birgen yavlık idé, diy. Şunnan, cëgét kilép hatınıñıñ karşına basa, hatın huşınnan yazıp yığıla. Alay-bolay itép, sular sibép, huşka kitérelér hatınıñı.

Bu cëgét hatınına eyte:

— Sin aldan kayta tor, béz sinéñ artıñnan kaytıp kérérbéz.

Tégé kaytıp kére. Cëgétneñ agaları işék aldında nidér eşlep yöriy iken. Monıñ şatlanıp kaytıp kérgenén küreler.

— Nige kapkañnı katı yaptıñ, nige bu kaderlé şatlanıp kayttıñ, kaydan kildé siña bu şatlık? dip açuvlanalar.

Añar karşı kız eyte:

— Min gomérge ut yotıp yörmem, citer indé, bolay da küp azap çıktém, hezér şatlanır vakıtım citté, diy.

Ul arada bulmıy, énéleré bélen tégé patşa kızı da kaytıp kére. Énéleréneñ kaytıp kërüvé agalarına bér de oşamıy.

— Monda nişlep yöriyséñ, küzéme kürénme, dip kuvalar monı.

Añar karşı énéleré:

— Abıylar, nige rehimsézleneséz, min sézné cebérlerge kaytmadım, ayagımñı kisken idégéz, hezér ayaklı buldım. Tagın bérge sıymabızmını? diy.

Abzaları eyte:

— Sin süzge osta, yulıñnı tot, ene malın, ene Һatınıñ, diyler.

Şunnan bu, Һatının, malların alıp ıgıp, agay tiyişlé kürşéséne kite. Һalıklı cıydıra da sorıy:

— Miném abıylar kaydan mal tapkannar, kayan Һatın alıp kaytkannar?

Şunnan avıl Һalkı eyte:

— Şulay, şulay itép alıp kayttık béz dip söylendéler, diyler.

Bu céğét eyte:

— Alay aluvları Һak bulsa, béz bolay eşliyk, diy. Péşériyk botka, botka péşép ıkkıaç, tabakka buşatıyk, urtasına may sadıyk, may urtasına yözék salıyk, eger abıylarınıñ süzé Һak bulsa, alardan uk attırıp, uk, yugarıdan kilép töşép, may éçéndegé yözékke kadalsın, diy.

Һalık:

— Yarıy, şulay itik, diy.

Şulay, bu kuşkança eşliyer de tégénéñ abzaların alıp kileler. Olı abzasına:

— Һatın, mallarığıznı üzégéz söylegençe alıp kaytuvıgız ras bulsa, uk atıgız da, ugıgız yugarıdan kilép töşép, yözék écéne kadalsın, diyler.

Süzleré ras bulmagaç, bu, kurkıp, böténley kıyık cibere. Urtançısına atarga kuşalar. Busı tagın kıyık cibere. İndé Һalık size bolarnıñ yalğanın. Şunnan kéçé énéleré uknı alıp, ayagın tabak ıitene kuyıp, uknı atıp cibere, uk küzden gaip bula, méne suzılıp kilép töşe tabakka, tabaktağı mayga, may éçéndegé yözék urtasına kilép kadala. Şunnan soñ monıñ agaların totıp alıp kiteler.

Şulay itép, öç patşa kızın alıp, üzé bélen alıp kaytkan patşa kızın da iyertép, mal-tuvarların fekıyrlerge öleşép, babayı yortına kaytıp, bérge gomér itkenner, diy.

43. EYGELİ BATIR⁶²

Borın zamanda bulgan iken bér patşa. Bu patşanıñ iké ulı bulgan. Bolar béráz üsép citkeç, patşanıñ öçénçé balası dönyaga kilgen. Bala tuvgaç, anı bişékke salgannar. Patşa bişékte yatkan balanıñ biténe çapkalıy iken. Biténe çapsa da bala bér de yılamagan, kölén cibergen. Patşa, moña gacepke kalıp, elégé bişékte yatkan balaga üzénéñ barmagın yomdırgan. Bala atasınıñ barmagın yomıp alğan, patşa barmagın köçke géne tartıp alğan.

— Ah, digen patşa, bu bala batır bulır, digen, bu pehlévan bulır, digen.

Patşanıñ Eygeli isémlé bér batır babası bulgan iken, patşa üz ulına şul babasınıñ isémén birgen. Ul üzénéñ bu öçénçé balasına Eygeli dip isém kuşkan.

Yarar. Bér zamannı bu patşanıñ malları yugala başlagan. Başta bér kötöv malı yugalğan, annan ikénçésé, öçénçésé... Şulay itép, patşanıñ malları bér-bér artlı séñép kéne torgan. Mallarnı kém urlaganın, alarnıñ kayda kitkenén patşa bélmegen. Şunnan elégé patşa üzénéñ iké olı ulın çakırıp, alarga helné söylep birgen.

— Béznéñ hezér bér géne kötöv malıbiz kaldı, ul mallar arasında bér cil citmes kéne kaldı, bézge mallarnı ézlep kararga kirek idé, digen patşa.

— Yarar, digenner balaları, ézlerbéz, tabarbiz, digenner.

Elégé patşa üzénéñ iké ulın yulga çıgarıp cibergen. Balaları malların ézlerge çıgıp kitkenner.

Yarar, bu vakıta patşanıñ elégé öçénçé ulı yeşüsmér bala bulgan. Ul atasınnan:

— Ata! Agalarım kayda kitté? dip soragan.

Patşa aña:

⁶² **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler, İskermelerni Hezirlevçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 211-218'den alınmıştır. Metin, Hamit Yarmi tarafından 1940 yılında Omsk'un Ust-İşim ilçesi Avangard kolhozunda S. Devletov'dan derlenmiştir (age. s. 395). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık İcatı.** Tözüvçileri: G. Beşirov, A. Şamov, H. Yarmi hem H. Gosman. Kazan: Tatknigoizdat Matur Edebiyat Redaktsiyesi, 1954 (İkinci Baskı), ss. 459-468; **Tatar Halık Ekiyetleré Bérénçé Kitap.** Tözüvçiler: Gomer Beşirov, Hemit Yarmi. Kazan: Tatknigoizdat Matur Edebiyat Redaktsiyesi, 1958, ss. 73-83; **Tatar Halık Ekiyetleri: Tılsımlı Ekiyetler.** Tözüvçi, Kéréş Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdin. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1994, ss. 77-86; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 186-195'te de yayınlanmıştır. Masal metni, Tatarskoe **Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom I. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, ss. 100-108'de de Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

— Agalarıñ sunarga çıgıp kittéler, alar iké können kaytırlar, digen.

İké kön ütken, agaları kaytmagan. Bala tagın soragan:

— Sin, ata, digen, agalarımñı iké können kaytırlar digen idéñ, iké kön ütté, e alarñıñ kaytkannarı yuk, min alarñı ézlep kitem, digen.

Atası röñset itmegen. Eygeliné cibermegen.

Könnlerden bérkönné Eygeli uramda balalar bélen uynap yöriy iken. Bolar şar sugıp uynıylar iken. Başka balalarınñ şarları ağaç, e monıñ, Eygelinéñ, şarı altın şar iken. Balalar bélen uynap yörgende, Eygeli şarñı sugıp ciberüv bélen, şarı yıldıdan su alıp çıgıp kile torgan bér hatınñıñ çilegeñe barıp tışken. Bu şul hetlé köç bélen sukkan, şar çileknéñ töbén alıp kitken. Hatın bik açuvlangan.

— Ey, cirge kérgéré, digen, sin, digen, monda pehlévan bulıp yörgençé, ene ataññıñ yugalğan malların ézler idéñ, digen.

Bala aptırıp kalğan. Öyine kaytıp, atasınñan:

— Méne miña bér hatın şulay-şulay dip eytté, ul nige alay dip eyte? dip soragan. Atası başta eytmegen. Bala bik soragaç, tüzmegen, söylep birgen. Atasınıñ süzé béter-bétmes, Eygeli:

— Min mallarñı ézlep yulga çıgam, miña bér yahşı at bir, digen.

Atası Eygelige bér at kitértken. Eygeli ul atka ménen iken, atñıñ bilé sınıp kitken. İkençé at kitértken, anıñ da bilén sındırgan. Şunnan soñ atası Eygelige:

— Atlar arasına kérép, üzéñe yararlık atñı üzéñ saylap al, digen.

Eygeli atlar tabunına kérgen. Atlar arasında bér tókles, yonlı at bulğan iken, Cil citmes ciren at iken. Şunnan soñ Eygeli elégé atka kulın salıp karagan, at tüzgen. Atası Eygelige:

— Sin atlar arasınñan iñ yahşısın tanıp saylap aldıñ, indé bu atñı yugaltmıy gına mallarñı ézlep tabıp alıp kayt, digen.

Eygeli, elégé atka atlanıp, çıgıp kitken. Monı bérev de kürmiy kalğan. Bu koş şikéllé oçıp kitken.

Eygeli at bélen bargan-bargan da bér tugayga barıp citken. Elégé tugayñı borılıp, tallar arasına kérép kitken. Bargan-bargan da bér sukmakka barıp çıkkın. Yalanga barıp çıguv bélen, atına “üzéñ télegen yakka alıp bar” dip sugıp cibergen, atñıñ

tézhénén buşatkan. At alıp kitken Eygeliné. Bara torgaç, bu bér kéçkéne géne öyge barıp citken. Barıp kérse, öyde bér hatın utıra iken. Bu karçık kéşe zatınnan iken.

— Ye, ulım, kaya barasıñ, kaya yul totasıñ? digen elégé karçık. Eygeli atasınıñ malların ézlep baruvnı eytép birgen. Karçık eytken:

— Min bu éşné bélmim, digen, monı bélse miném apam bélér, digen, ul monnan, digen, yöz çakırında tora, digen.

Eygeli, atına atlanıp, ıgıp kitken. Bara torgaç, ikénçe karçıkñıñ öyine citken. Kérgen, isenlék-savlık soraşkan. Elégé karçık Eygeliden:

— Kaya barasıñ, ulım? dip soragan. Eygeli helné söylep birgen.

Karçık:

— Bu éşné min bélmim, digen, monı bélse, miném olı apam bélér, ul monnan yöz çakırında tora, digen. Yégétné aşatıp-éçértép, yulga ıgarıp cibergen.

Eygeli Cil citmes ciren belen bik tiz barıp citken. Kül buyına utırgan bér kéçkéne géne öyge barıp kérse, anda adem zatınnan bér karçık utıra iken.

— Ye, balam, siné monda nindiy ciller taşladı, söylep bir, digen. Yégétné aşatkan-éçértken, kunak itken.

Eygeli:

— Min siné ézlep kildém, digen, sin, digen, miném atamñıñ urlangan mallarınıñ kayda ikenén bélesén iken, digen.

— Bélem, digen karçık, sinéñ ataññıñ malları béznéñ irébéz diyu peride, digen. Ul diyu peri bézné bakçadan urlap alıp kitté, béz öçébéz de bértugannar, ul hezer bézné üzénéñ hatınnarı itép tota, digen. Sinéñ ataññıñ malların urlavçı, ul, digen. Şunnan soñ bu yégétke eytken: “Ul diyu periyi bik köçlé, siña anıñ belen köreşerge turı kilse, ul siña üzénéñ öç başın da kistéрге tırışır, ul siña: “Tizrek miném öç başımnı da kis, dip eytér, sin diyunéñ öç başınnan ikésén üz kılıçın belen kis, öçençésén üz kılıçñı belen kisme, anıñ canın ala torgan kılıçı miném kulımda, digen elégé karçık.

Yégét eytken:

— Ul kılıçnı miña bireséñmé? digen.

— Yuk, digen elégé karçık. Sin diyunéñ iké başın kiskeç, miña heber iterséñ, min siña kılıç ciberérmén, digen.

Eygeli torıp eytken:

— Min siña niçék heber itermén? digen.

Karçık eytken:

— Méne bu yul buylap barsañ, bér élga bulır, ul yılga yanında bér tirek bulır, tirek yanında tölké bulır, sin ul tölké yanına barıp citkeç, ul çılbirda torgan tölkéné ciber, tölké miña kilép eytér, digen. E indé sin, diyuné küreséñ kilse, sin bara torgan yuldağı timér küpér astına kaçıp, anı saklap tor, ul şul timér küpérge üzé kilér, sin anıñ bélen küpér yanında oçraşıp sugırsıñ, digen.

Yégét atına atlanıp çıgıp kitken. Yulda barganda, elégé yılga yarındağı tirek yanına barıp citken. Karasa, anda bér tölké tora iken. Yégét elégé tölkéné azat itép cibergen. Tölké çabıp kaçıp kitken. Şunnan soñ bu Eygeli, barıp-barıp, elégé karçık eytken küpér yanına barıp citken. Küpér astına kérép yatkan. Méne bérmelné yilganıñ tégé başınnan bér tötén küréngen. Eygeli bér paroğod küréne dip uylagan. Yakınlaşkan bu nerse. Karasa, elégé diyu tav kük bulıp kile iken. Paroğod töténé digené anıñ trubkasınnan çıkkın töténé iken, diyu trubka tartıp kile iken. Diyu küpér yanına kilép citken, anıñ atı küpérden çıkmıy karışa iken. Diyu atına açuvlanıp:

— Nik tuktıysıñ, elle monda Eygeli kilér dip uylıysıñmı? dip sugıp cibere.

At urınınnan kuzgalmıy iken. Diyunéñ atı bélen süzge kilüvén Eygeli küpér astında tıñlap utıra. Şunnan elégé Eygeli küpér astınnan çıgıp:

— Ye, diyu periyi, elle sin Eygeli monda kilmes, dip uylagan idéñmé? digen.

Eygeliné kürüv bélen diyu atınnan sikérép töşép:

— Alıştanmı, sugıştanmı? diy.

Eygeli riza bula indé:

— Sugıştan, diy.

— Kém aldan suga? diy Eygeli.

— Min aldan sugam, dip eyte indé moña diyu periyi.

Eygeli riza bulıp, bolar arasında sugış başlana.

Diyunéñ köçé ikséz-çikséz iken. Ul bér sugıp cibere, Eygeli bérkader cirge batıp kite, ikénçé mertebe suga, tagın da tirenrek bata, öçénçé ret sukkanda, ayakları cirge kérép kite. Diyu öç ret sugıp ta bérnerse de eşlete almadı. Indé çirat Eygelige. Eygeli diyuge bér sugıp cibergen iken diyu ayagınnan cirge kérép kite, iké suguvda bilénnen kérgen, öçénçé sukkanda diyu muyınınnan uk cirge kérép kite.

İndé diyu:

— Min ciñéldém, tizrek başımnı kis, diy.

Eygeli kılıçın alıp, diyunéñ élék bér başın, annan ikénçé başıp kisép ala.

Diyu:

— Öçénçé başımnı da tizrek kis, dip yalına başlıy. Eygeli öçénçé başın kisem géne dip torganda, elégé tölké kilép, Eygelinéñ östéne sikére. Tölké Eygelige diyunéñ öçénçé başın kise torgan kılıçın alıp kilgen. Eygeli, şul kılıç bélen diyunéñ öçénçé başın kisép, diyuné ütere. Diyuné ütérép, malların alıp, öyine kaytıp kite indé bu.

Malların kuvıp alıp kaytıp kilgende, Eygelige agaları oçragan. Alarnı ataları yugalğan malların ézlep alıp kaytırğa cibergen idé bit indé.

Bolar isenlék-savlık soraşıp, bérge kuşıldılar.

Yulda barganda agaları Eygeliné ütérerge uyladılar.

Bolar yal iterge tuktadılar. Aşadılar, éçtéler. Yal iterge yatıp, yokıga da kittéler. Eygeli de yokıga kitté. Agaları Engelinéñ katı yokıga kitkenén bélgeç, anıñ kılıçın alıp, yalangaç kılıçın ayagına beylep kuydılar. Kılıçnı beylegeç, kurkıtıp uyattılar Eygeliné. Eygeli bar köçéne sikérép toram digende, elégé kılıç monıñ iké ayagın kisép kitté. Bu agalarınıñ aldaganın, doşmanlıkların béldé. Ayaksız kalgaç, alarga karşı köreşe almadı. Agaları malların kuvıp kaytıp kittéler.

Atalarına kaytıp:

— Malnı üzébéz tabıp alıp kayttık, dip maktandılar bolar. Énébéz Eygeliné kürmedék, dip aldadılar bolar ataların.

Yarar. İndé kiliyk Eygelige. Eygeli indé ayaksız buldı. Şul cirde bér kön yattı, iké kön yattı bu. Könnerden-bérkönné bér kışéné küre. Bu kışé kiyik kuvıp bara. Kiyikné kuva bu, kiyik artınnan yögérép cite. Yögérép kiyiknéñ aldına çıgıp ta kite, e üze kiyikné totmıy bu. Eygeli moña bik nık gaceplene. Karıy: bu kışénéñ kulları yuk iken. Monı bu üz yanına çakırıp ala. Tége kulsız moña söylep bire:

— Méne béz dürt tугan idék. Min yögérék buldım. Atam miné bik yarattı. Başka tugannarım minnen könleştéler. Könleşép, miném kullarımın kisép, miné méne şuşı urmanga taşlap kittéler, diy.

— Yarar, sin kulsız, min ayaksız, béz ikébéz bérge kön kürérbéz, diy moña Eygeli.

— Yarar, min bik razıy, sin miña atlanırsıñ, min kiyikler artınnan kuvıp citemén, e sin totarsıñ, diy.

Bolar ikevlep şulay kön kürép kileler indé.

Bérkönné şulay avga çıkkanda, bolar tağın bérevge oçrıylar. Bu küzden kalğan bér mergen iken. Anı da tugannarı küzden yazdırgannar. Duslaşalar. Tora başlağaç, bolarnıñ tabış zur bula. Bik küp mal avlap tora başlıylar bolar. Indé bolarga bér aş péşérüvçe kirek bula. Eygeli elégé sukırnı kulsızga atlandırıp cibere. Sukır, daru isnetép, bér paşanıñ bérdenbér kızın urlap alıp kildé.

Bolarnıñ aş péşérüvçeleré de buldı. Bolar kızga ut yağıp birdéler, e üzleré avga yördéler.

— Béz avga kitkeç, sin bolan bavırın utka kızdırma, utın süner, diyler.

Kittéler bolar avga. Ozak yördéler. Kız bolarnıñ süzlerén tıñlamadı, bolannıñ bavırın alıp, utta kızdıra başladı. Kızdıra gına başlağan idé, ut sündé. Kız utsız kaldım dip kurıktı. Bérer cirde ut kürénmesmé iken dip, bu bér biyik ağaç başına ménép karadı. Karıy: bik yırakta tıçkan küzé hetlé géne ut küréne. Kız kitté şul ut küréngen yakka. Barıp-barıp citté bér yuvan ağaçka. Bu yuvan ağaç éçénde bér ubırlı karçık tora iken. Bu ubırlı karçık kızın bik yañşılap karşıladı. Kızdan yomışın soradı.

— Agalarım kuşmagan eşné eşledém, utsız kaldım, ut bir, didé kız.

Karçık bér ilekke utlı kümér saldı, kümér astına köl saldı.

— Méne şuşı ilekné alıp kayt, utlı bulırsıñ, didé.

Kız kaytıp kitté. Yulda barganda, kıznıñ, ilegénnen köl sibéle bardı, kız, öyine kaytıp, ut yağıp ciberdé. Eygelilernéñ avdan kaytuvların köte başladı. Agaları bik küp tabış bélen kayttılar. Kız bolarga ut sünüv turında eytmedé.

Yarar. Bolar, ikénçé könné irten torıp, tağı kittéler avga. Agalarınıñ kitüvé buldı, elégé ubırlı karçık kilép te kerdé. Kıznıñ ilegénnen köl sibélép bargan, bu karçık şul yul bélen tabıp kilgen indé bu kıznıñ tora torgan öyine.

— İsenmé, kızım?

— İsenmé, ebi.

— Kiçe min siné bik oşatıp, yaratıp kaldım, diy karçık. Bolar söyleşép utıralar. Béráz utırğaç, karçık kızga:

— Méne kiçe min sinéñ yomışıñnı ütedém, siné bér beladen kotkardım, indé sin de miña yaşıllık it, diy.

Kız karçıkñıñ heylesén bélmıy.

— Yarar, ebi, yomışıñnı eyt, min de sinéñ yomışıñnı ütermén, diy.

Ubırlı karçıkka şul gına kirek, kuvandı.

— Méne, kızım, min sinéñ yanına kön de bér kilép kitermén, sin ene şul işék tişégene urta barmagıñnı tıgıp torırsıñ, şunıñ bélen eş béter, dip eytté karçık.

Bu karçık kön de kilép yöriy, kön de kilép kızñıñ barmagı aşı monıñ kanın suvırıp kite iken.

Kön ütken, ay ütken. E kız bik yabıkkın, kak söyekke kalgan.

Yégétler kön de avga yörgenner. Eygeli kulsızga atlanıp çıga iken, e tége bik şep yögere indé. Yarar. Béráz vakıt ütkeç, bolar, kızñıñ kibép béte barganın kürép, gacepke kalgannar. Uylaşkannar. Kızdan soramak bulgannar.

Bérkönné şulay, bolarnıñ avdan kaytuvına kız böténley hêlsézlenép yata iken. Bolar kızdan sorıylar:

— Séñélém, eyt, ni sebepten bolay yabıgasın.? diylar. Kız eytmıy. Anı karçık kurkıta indé.

Kızñıñ helé naçarlangannı kürép, Eygeli öydé sakçı kaldırırga uylıy. Bu sukırğa eyte:

— Sin kızga béldérmiy géne yeşérénép tor, kém kilér iken? diy.

Sukır kala. Töş vakıtında elégé karçık kilép, kızñıñ kanın suvırıp kite. Sukır mergen monı sizép ala. Kiç bulgaç, tégeler avdan kaytalar. Aşıylar, éçeler. Kız çıgıp kitken arada, Eygeli sukırdan sorıy:

— Ni buldı, bérer nerse size aldıñmı? diy.

— Yuk, diy, tége eytmıy, eytsem, karçık üzémné harap iter, dip kurka.

Yarar. Eygeli sukır mergen süzéne ışanmadı. Índé kulsızga eyte:

— Bügén sin kalıp kara, min avga sukırğa atlanıp barırmın, diy.

Índé kulsızñı kaldıralar. Kulsız, kızga sizdérmiy géne, yeşérénép yata. Méne bérvakıtñı elégé ubırlı karçık kilép citté.

Kızga:

— Balam, kildém, işektegé tişékke barmagıñnı tıgıp tor, min béráz gına suvırıp kitim, didé.

Kızñıñ karçık eytkenén tıñlamıy çarası yuk. Karçık kızñıñ kanın suvırdı-suvırdı da kitté, kız hêlséz bulıp avıp kaldı.

Kiç bulgaç, tégêler de kayttılar. Köndegêçe aşadılar, êçtéler. Aşap-êçép bétkeç, kız tabak-savıt yuvarga çıgıp kitté. Eygeli kulsızdan sorıy indé:

— Nerse kürdêñ, nerse işêttêñ? diy.

Kulsız da aldadı:

— Bérnerse de kürmedém, bérkémde kilmedé, didé. Eygeli: “Kız üzé avırta iken”, dip uyladı. Öç-dürt können kızñıñ hêlé tagın da naçarlandı, kız bôtênley yöriy almıy başladı.

— Yarar, bûgên avga sêz üzégêz barıp karagız, min üzém öy saklap kalıym elé, didé Eygeli. Tégêlerné ozattı, üzé kaldı öyde.

Tôş mellerênde elégé karçık kildé, yak-yagina karandı. Kızga barmagın işék tişégene tıgarga kuştı. Kız urınınnan torıp, işék yanına kildé. Tégé ubırlı karçık, barmaknı avızına alıp, kızñıñ kanın ime gêne başlagan idé, Eygeli sikérép torıp, elégéné cilkesénnen totıp aldı. Karçık ta usal bit. Bik gayretlenép karadı. Eygeliden kotıla almadı.

Eygeli kızga:

— Nige soñ monı miña eytmedêñ? diy.

Kız:

— Min kurıktım, “min eytsem, ul miné ütérér” dip uyladım, diy.

Yarar. Tégêler de kayttılar. Tégêler kaytuv bélen, Eygeli karçıkñı totıpardı.

— Kızñı élékké hêléne kitérseñ, ciberem, bulmasa, siña minnen kotıluv yuk, didé.

Karçık Eygelige yalına başladı:

— Eger de miné ciberérge suz birsen, min siné ayaklı item, kulsızñı kullı, küzsézné küzlé item, kızñı élékké kébék selametlendérem, diy karçık.

— Anı niçék êşliy alasıñ?

— Méne min barıgızñı da ayırım-ayırım yotıp tókérem, şunda kulsız kullı, küzséz küzlé bulır, diy.

— Yarar, méne sin iñ élék kulsızni yotıp kara, diy Eygeli.

Karçık kulsızni yotıp tökérde, tégenéñ kulları üzene kayttı. Şunnan küzsézge çirat citté, anı da yottı, ul da küzlé bulıp çıktı.

— Ye, indé kızni yotıp kara, didéler.

Bu kızni da yotıp ciberdé. Kızni köteler, bu tökérmiy. Eygeli moña açuvlandı:

— Min siné hezér kiskelep ırgıtam, tökér kızni, diy.

Nişlesén, kızni da élékké heléne kitérép çıgardı. Bolar şatlandılar: kulsız, kullı; sukır, küzlé buldı bit indé. Yarar.

İndé çirat Eygelige citté. Eygeli bu ubırlı karçıkniñ üzén tökermeyeçegen bik yahşı béle. Tégelerge de bik ük ısanıp citmiy. Şulay da eytté indé bu kızga:

— Méne min siña kılıç birem, eger de, didé, miné tökermese, bik ozak kötme, méne şuşı kılıç bélen iñ élék başın kis, annan soñ yargalap, miné ézlep tabarsıñ, diy.

Bu karçık Eygeliné yotıp cibere. Bér segat ütté, iké segat, bu haman tökérmiy bit. Bolar karçıkni totıp alıp yargalıy başladılar, ézledéler, ézledéler, Eygeli yuk ta yuk. Bolar bik kaygırıştılar, kız da kaygırdı. Ubırlı karçıkniñ kiskelenmegen ciré kalmadı. Bolar bik aptıradılar, kiñeştéler.

Kız:

— İndé monıñ çençe barmagı gına kisélmiy kaldı, şunı kisép karıyk, didé. Anı kisép karagannar idé, Eygeli şunda utıra iken. Taptılar, ayakları üz urınında. Tagın zur şatlık buldı bolar öçén.

Şunda bolar utırıştılar. Eygeli batır sukırğa kızni üz iléne alıp kaytıp kuyarga kuştı, “herkém üze télegen yakka kitsén”, dip söyleştéler.

İkénçé könné bér-bérséne rehmetler eytép, ayırılıştılar bolar.

Eygeli batır ipteslerénnen ayırılgaç, üz iléne kaytıp kitté. Üz iléne citkeç, bu bér kötövçege oçradı. Bu kötövçege üz kiyimén birdé de üze anıñ kiyimén kiyip aldı. Kötövçe Eygelinéñ atası malın köte bit indé. Yarar. Bu kayttı kötövçe bulıp mallarnı kuvıp üzénéñ öyine. Kayttı da bu bér bozavnı ütérde. Monı atasına eyttéler.

Atası:

— Kötövçéné hókémge birégéz, dip eytté. Hókémné Eygelinén atası üze ite bit indé. Yarar. Hókém köné kilép citté. Eygeli hókém aldına kilép bastı, monı atası da, agaları da, bérkém tanımıy, kötövçe , kötövçe indé bu.

Eygeli kulında atası birgen yözék bar idé. Ul yaltırap kitté de, monı atası kürép aldı. Gaceplendé bu.

Agaları monı gayıplıyler:

— Béz mallarnı diyu periyi kulınnan tartıp alıp kayttık, e monda kötövçé alarnı ütere, didéler.

Eygeli batır bolarga bér sorav birdé:

— Mallarnı kaydan tabıp, kém kulınnan alıp kayttıgız? dip.

Tégéler söylep birdéler, tégéley de bolay. Felençe diyuné ütérdek, diyler. Şunnan Eygeli batır bolarga eyte:

— Méne, eger de séz diyu bélen köreşérlek köçlé ikenséz, ul vakıtta méne şuşı taşnı bér kulıgız bélen kısıgız, bér kiskanda taştan su çıksın, ikénçé kiskanda taş komga eylensén, diy.

Tégéler taşnı kısıp karadılar, kayda ul, taş, taş indé.

Şunnan Eygeli batır taşnı alıp bér kiskan idé, su çıktı, ikénçé kiskan idé, taş komga eylendé, tuzan buldı.

Taşnı kiskanda, Eygelinén yözégé tagın küréndé. Atası yözékné tanıp alıp, monıñ üz ulı ikenén bélép aldı. Şunnan Eygeli indé agalarınıñ üzén ütérerge télevlerén, malnı üzé tabuvın söylep birdé.

Atası:

— Agalarıña ni ceza birebéz? dip soradı.

Eygeli batır:

— Yöriy birsénner, alarga üpkelelim, didé.

Bolar şulay dus yeşedéler, herkéme üz yulına kitté, şunıñ bélen ekiyet te bétte.

44. ALTIN ALMA⁶³

Bér patşanıñ altın alma üstére torgan bakçası bar. Ul altın alma yıl da sayın bulmıy, öç yılda, un yılda bér géne bula iken. Altın alma bit ul, mondıy gına tügél. Bu patşanıñ, min siñaytim, öç malayı bar. Bik zur patşa bu. Bu patşa, min siñaytim, altın alma citkeç, karavılçı kuydı. Altın almanı patşa sanap karıy, iké alması yugalğan bula. Karavılçı almanı yugalttı bit. Patşa karavılçıñı kulga aldı, dürt yıl gamı, biş yıl gamı tórmege yaptı.

Patşa hezér réspublik cıydı indé, bötén halık, min siñaytim.

— Méne, diy, béznéñ karavılçı iké almanı urlattı, diy. Kém de kém, diy, şuşı almanı urlatmasa, béz aña yartı patşalıkñı birebéz, diy.

Yarıy, patşanıñ öç malayı bar, patşa malayları eyte indé hezér:

— Béz, diy, patşalıkñı çit kéşége birmiybéz, béz üzébéz karavıl torabız, diy.

Patşanıñ olı malayı karavıl tora başlıy almaga. Bu malay tañ beléngençé bér de yoklamadı. Tañ atkaç, almanı sanadı da, yatıp yokladı, yokıdan uyangaç, almanı yañadan sanap karadı, élék ikev yuk idé, hezér öçev yuk. Patşa malayı kurkıp çıgıp kaçtı. Patşa yokısınnan torgaç, almanı üzé sanap karadı. Tagın bér alma yuk, malay da yuk. Patşa bik gacepke kaldı da yañadan réspublik cıydı.

— Kém de kém almanı urlatmasa, yartı patşalıkñı birebéz, diy. Karavıl toruçı yuk. Hezér kérmiyler, kurkalar. Patşanıñ urtançı malayı tormakçı buldı.

— Béz öçev bit, diy, patşalıkñı kéşége birmiybéz, diy. Patşanıñ urtançı ulı tora hezér karavılda. Bu hezér kiçten tañ beléngençé tordı, almanı urlarga kilüvçé bulmadı. Tañ beléngenç, yatıp yokladı bu. Uyangaç sanap karadı, tagın bér alma yuk. Monnan soñ

⁶³ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler, İskermelerini Hezirlevçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 228-235'ten alınmıştır. Metin, G. Beşirov tarafından 1939 yılında Tataristan'ın Saba ilçesi, Mamalay Köyü'nde Möhemmetşa Devletşin'den derlenmiştir (age. s. 396). Bu masal ayrıca; **Halık Ekiyetleri.** Cıyuçısı: Gomer Razin. Kazan: Tatgosizdat Matur Edebiyat Sektörü, 1940, ss. 118-127; **Tatar Halık İcatı.** Tözüvçileri: G. Beşirov, A. Şamov, H. Yarmi hem H. Gosman. Kazan: Tatknigoizdat Matur Edebiyat Redaksiyesi, 1954 (İkinci Baskı), ss. 402-411; **Tatar Halık Ekiyetleré İkençé Kitap.** Tözüvçiler: G. Beşirov, H. Yarmi. Kazan: Tatknigoizdat Matur Edebiyat Redaksiyesi, 1956, ss. 75-83; **Tatar Halık Ekiyetleri: Tılsımlı Ekiyetler.** Tözüvçi, Kérêş Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdin. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1994, ss. 192-202; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 205-213'te de yayınlanmıştır. Masal metni, Tatarskoe **Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom I. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariiev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, ss. 142-151'de de Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

busısı da çıgıp kaçtı. Alma da yuk, malay da yuk hezér. Patşa yokıdan tordı da almanı sanadı: alma da yuk, malay da yuk.

Hezér patşa bik gacepke kaldı bu eşke. Üzenéñ kulı astındağı herkémné, olını-kéçéné cıydı bu. Cıydı da bu, min siñaytim, halıkka bu hellerné söyledé: malaylar da yuk, alma da yuk, dip. Bu patşa hezér gomumi halıktan karavılçı sorıy. Bérkém de karavılçı bulmıy, herkém kurka monnan: almanı urlıylar bit.

— Béz, diy, patşa eyte, almanı urlatmagan késege yartı patşalıgıbnı birebéz, diy. Moñar riza bulmıylar. Patşanıñ kéçe malayı eyte:

— Béz, diy, patşalıkı késege birmiyk indé, diy, min üzém kérem, almanı urlatmıym, karaknı totam, diy.

Patşa bu süzge ıñanmıy:

— Min toram, diy, miña üzém soragan eybérné géne eşletép bir, diy. Bu bik nık söyleşe.

— Miña unbiş potlı gér taşı koydırıp kitért, diy, üzémnéñ isémém bulsın, sinéñ iséméñ bulsın gér taşında, diy. Patşa malayı bik zur kuvet iyese indé.

Patşa gér taşın koydırıp kitérdé malayga. Evvelé başta yégét gér taşın, nık miken dip, téz başına sugıp karadı. Tézene bénerse de bulmadı. Annarı suktı taşka, taş tuzannar buldı, gér taşına bénerse bulmadı. Şunnan suktı almagaçına, almagaçı mondıy almanıkı tügél bit, almagaçına da bénerse de bulmadı.

Şulay itép, patşanıñ kéçe malayı tora başladı hezér, min siñaytim. Ul tégelerçe tormıy. Ul almalarnı sanadı da yatıp yokladı. Tañ béléngeç, tordı da bu almanı tağın sanadı, alma şul dürtév yuk köyinçe. Kızarıp koyaş çıga başlagaç, min siñaytim, bér koş kile moña. Oçıp kile, üzé adem sureténde, üzé koş. Bik zur bu. Oçıp kile de almagaçına kuna bu. Almagaçına kuna da almanı ala başlıy. Almanı ala başlagaç, gér taşı bélen ciberdé yégét, gér taşı barıp tidé de, yığılıp töşté bu koş yaranıp. Altın almanı ala almadı. Yığılıp töşté de koş, kése sureténe kérép, yögere başladı. Monıñ artınnan, unbiş potlı gér taşı totıp, yégét te yögérdé, yögere torgaç, urmanda monıñ olı abzıysı turı kildé.

— Méne béznéñ almanı urlagan burnı tottım, yögerik, diy bu. Bolar hezér ikése berge kuvalar indé. Kittéler, baralar idé, turı kildé urtançı abzası.

— Eyde, alma burın tottım, diy. Bolar Һезэр өчев yögereleler indé alma burı artınnan. Bik küp cirlerné uzgaç, alma burı kérép kitté bér tişékke. Ul zur yul iken, şomarıp bétken. Bolar kaldılar şunda. Méne, min siñaytim, bér bolan yöriy şunda. Bolannı totıp aldılar da bolar suydılar. Tirésén tunadılar da, néçkelep télép, şunı yalgadılar bétkençé. Yalgap bétérgeç, bu cir astına citer-citmes kéne bulıp kaldı. Һезэр patşa malayları kiñeş ite. Olı malayı eyte:

— Min töşem, diy.

Urtançı malayı:

— Min töşem, diy.

Tégé unbiş potlı gér küterép kilgené eyte:

— Sézné töşérép bulmıy, séz bérnerse de buldıra almıysız, diy.

Bu Һезэр, min siñaytim, unbiş potlı gér taşın totıp yögergen malay üzé töşmekçé bula:

— Töşem, diy, burnı üterem, diy.

Bu Һезэр töşép kitté. Töşté bu. Töşép kitté de bu yak-yagına karana: öç yakka kitken yul çatı bar. Öçéséne de yazuv kadaklangan. Bérséne “ülém yulı” dip yazılğan, bérséne “tuklık”, tagın bérséne “açlık yulı” digen. Bu kitté “ülém yulı” dip yazıp kuygan yuldan. Kérép kitté de barıp citté bu bér zur yortka. Utıra bér bik matur kız. Ul kız belen söyleşteler. Kız eyte:

— Kayan kildéñ sin, niçék kildéñ sin? diy, gacepséne monıñ kilüvéne.

Bu patşa malayı eyte:

— Min şundıyın yul belen kildém: béznéñ altın alma bar, şunı bérev urlıy, min şul altın alma burı artınnan anı üterérge kildém, diy.

Añarga karşı bu kız eyte:

— Béznéñ patşa, diyu patşası, kayadır barıp yaralanıp kayttı, almanı urlaganın bélmim min anıñ, diy, ul Һезэр firşélge kitté, diy.

Malay eyte:

— Béznéñ almanı urlagan şul indé ul, min üterem anı, diy, min yaraladım anı, diy.

Bu kız eyte:

— Béz cir astındagı bötén bakır hezineséne patşa bulıp torabız, diy, diyu béznéñ patşa ul, diy.

Bu kızga eyte yégét:

— Min ul diyuyıgézne barıber ütérem, diy. Bu kız anıñ ütergenéne eyber eytmıy. Kız aña diyunéñ eşlepesén kaplap, ber kısırkka kitérep, diyu kaytıp uzgançı yeşérép tora. Kız eyte:

— Diyu kaytıp yattı, diy, diyunéñ başın kuyıp yatkan ciré de taş, kulın kuyıp yatkan ciré de taş, diy. Sin aña kérép ber gene suk, ul taralır da kiter, diy. Ul taraluvın taralır, tik taralgaç, tagın cıyılır, diy, cıylgaç siña: “Yégét tagın ber suk”, dip eytér, sin bütén sukma, citté şuşı dip kéne eyt, diy. Sin şulay dip eytkeç, tagın taralıp cıyılır, tagın suk dip eytér, sin citté dip eyt. Tagın çeçélép kiter ul, diy.

Yégét kerdé indé, min siñaytim, ciberdé ger taşı bélen. Ciberüvge diyunéñ başı tuzan bulıp çeçélép kitté. Eyé, Diyunéñ başı, kız eytkençe, tagın cıyıldı. Başı cıylgaç, diyu eyte:

— Yégét, tagın ber suk, diy.

Yégét eyte:

— Citté indé siña şuşı, diy. Yégét bolay digeç, diyunéñ başı tagın taraldı, tagın cıyıldı, baş buldı da, min siñaytim, tagın moña eytté:

— Tagın suk, dip.

Yégét:

— Citté şuşı, diy. Citté şuşı digeç, taralıp kitté monıñ başı. Diyuden kan aga başladı. Kan bu yégétnéñ tubıgına citté.

Tégé kız eyte moña:

— Yégét, çık indé, diy, hezer diyu üldé indé, diy.

Üterdé bu diyu patşasın.

Kız söyliy moña hezer:

— Min, diy, cirdegé bötén bakır hezineséneñ patşası bulıp toram. Min siña diyuné ütergenlégéne möhér bireme. Ul bakır möhérde sinéñ diyuné niçék ütergenlégéñ yazılğan bulır, diy. Sin şul möhérne yugaltma, diy, üzéne kirek bulır, diy. Hezer bu yégétke, tagın eyte indé kız:

— Miném tüti bar, diy, ul cirdegé bötén kemész hezineséne patşa bulıp tora, diy. Sin aña şuşı möhérné kürsetérséñ, diyuné ütergenlégeñné eytérséñ, ul siña şuşınıñ şikéllé itép kémész möhér birér, diy.

Bu kömész patşasına bara:

— Min séznéñ patşagızını ütédém, diy.

Tégé kız bakır möhérné ukıp karıy. Monda diyunéñ niçék ütérélüvé, alma urlavı, barısı da yazılğan. Kız hezér monıñ kulına kömész möhér birdé. Anda, bakır möhérdegéce, barısı da yazılğan. Bu kız eyte:

— Béznéñ cirdegé bötén altın hezineséne baş bulıp toruvçı tütiyibéz bar. Ul siña altın möhér birér, nişlerge kiregén de eyter, diy.

Yégét hezér altın patşası bulıp torgan kızga bara. Kız möhérlerden karıy, barısın da küre indé Bu hezér moña altın möhér bire. Yégétke eyte tége kız:

— Hezér béznéñ patşa bétte indé, sin bézne monnan alıp çık, diy. Yégét, alıp çıkmakçı bulıp, bolarnıñ öçésén de alıp kitté. Monıñ kulında öç möhér indé, hezmeté yugala torgan tügél.

Bolar çıga torgan yulga kildéler. Tégénnen patşa malayları bav töşérdéler. İñ élék méndérdéler bakır patşasınıñ kızın. Patşa malayları monı kürgeç:

— Miña da miña, diyler indé. Tik yégét tübennen kışkırdı:

— Tagın ciber bavnı, diy. Tagın ciberdéler bavnı. Hezér méndérép ciberde bu kömész patşasınıñ kızın. Monı da tartıp aldılar, monısı méngeç, tagın, min siñaytim, ızgış-talaş kitté. Busısı bigrek te matur bit. Tagın ciberdéler moña bavnı. Yégét méndérép ciberde altın patşasınıñ kızın. Bik matur kız indé bu. Bu çıkkaç, patşa malayları arasında tagın talaş-ılgış kitté: “Busı miña, busı miña”, dip. Bolar hezér böténley kaldırıp kiteler indé yégétné, almıylar. Öç kızını aldılar da kittéler. Kızlarga énéleréneñ monda kalğanın eyterge kuşmıylar indé. Bolar kaytkaç eyteler:

— Almanı urlagan diyuné béz tottik, anı ütédék, méne şundagı patşa kızların kotkardık, diyler.

Yarar, bu yégét kaldı bit indé cir astında. Yazuvnı ukıp karadı da, hezér açlık yulı bélen kitté. Baradır idé, bér zur yortka barıp citté. Bér sukır karçık bélen sukır kart kına bu yortta, başka bérkém de yuk. Yégét sukır karçık bélen sukır kartka eyte:

— Séz yallasagız, min sézge hezmetke kérem, diy.

Sukır karçık bélen sukır kart eyteler:

— Béz siné yallarbiz, bik yaḥşı ḥézmét iterséñ, béznéñ süzné tıñlarsıñ, diyler.

Bu eyte:

— Min süzégézné tıñlarmın, yaḥşı ḥézmét itermén, diy. Bolarnıñ mal-tuvarı küp iken. Yégétné ḥezér kötövçé iteler. Sukır kart öyrete:

— Sin, ulım, diy, uñga kitken yulga da barma, turıga kitken yulga da barma, sin, diy, sulga kitken yulga bar, diy. Tégéleré béznéñ cir tügél, diyu patşasınıñ ciré, diy.

Mal-tuvarnı alıp ıgıp kitté bu. Kartnıñ barma digenéne karamadı, turı yuldan kitté. Bara toḡaç, elle nindiy batkaklık cirge barıp ıgıp, monıñ sıyırları batkalap uzdı da, annarı diyu patşasınıñ igén basuvına barıp ıktı bu. Moña karşı bér karavılçı kilgen idé, ul karavılçını berép ütérde de başın kapçıkka saldı, ézlev yuk, sorav yuk. Kiç buldı da malların alıp kayttı. Mallarınıñ çit cirge barganın kartlar sıyırlarınıñ pıçragınnan uk béldéler:

— Sin yalgış diyu patşasınıñ ciréne ıkkansıñ, bézné gasuçlarlar, hapse yıplé iterler, törmegé yabarlar, dip, bik kurıktı bolar.

Yégét alarga:

— Kurıkmagız, bérnerse de bulmas, diy. Diyu patşasın ütergenén eytmıy elé.

İkénçé könné bu tagın alıp ıgıp kite mallarnı. Kart açuvlana:

— Mallarnı kéşe cirénde yörtseñ béznéñ başnı bétérérséñ, diy. Bu haman kurıkmaska kuşa. Ḥezér, min siñaytim, ikénçé könné de mallarnı alıp kayta.

Kart tagın da açuvlana:

— Sin, çit patşa ciréne kérép, bézge zur tülevler, zur ştraflar saldırırsıñ, diy.

Ḥezér bu öçénçé könné eyte tégé kartka:

— Séz, babay, nik sukır buldıgız, diy, sézné téréltérge deva yukmı iken soñ? diy.

Kart eyte:

— Moña daruv bar barın, diy. Sin uñga da kitme, sulga da kitme, turı yuldan bar. Bér zur yortka barıp citerséñ. Ul yort astınnan iké çişme ıgar, anıñ bérse ülé suvı, bérse téré suvı bulır. Béz şul téré suvı bélen yuvınsak, evvelgéden de matur bulıp térélerbéz, küzlerébéz açılır idé, diy.

Bu yégét, min siñaytim, kartka eyte:

— Min, babay, бүгөн mallarını alıp barmıym indé, téré suvı alıp kaytıym da sézné téréldérim, diy.

Bu Һезэр гél üzé гéне kitté. Zur yortka barıp citté, yort astınnan iké çışme çıgıp tora. Monıñ bэrsé ülé suvı, bэrsé téré suvı. Anda karavılçılar bar idé. Karavılçılarnı berép ütэrdé de téré suvınnan su aldı, bitén yudı: evvelgэden de eybetrek, maturrak yэгét buldı. Sularnı tutırıp aldı, min siñaytim, ikésén de.

Kaytırga çıktı. Kaytıp kile idé bu, monıñ kaytkan yulında kэшé de түгél, ағас ta түгél, şundi y nerseler bar. Bu bolarga gacepsénép, bэrsénеñ tamırına pıçak tidérép karagan idé, kan çıktı. Şul kanga téré suvın tidэrgen idé, bu ағас soldat buldı. Soldat bolay diy:

— Бэз, diy, bu sukır kartnıñ gaskeré, bu sukır kart бэznеñ patşabız idé. Diyu patşası anı sukırayttı. Méne mondagı ағаслар barısı da patşanıñ gaskerleré, alarnı diyu siһérlep şulay itté, didé. Bu yэгét eytté:

— Min diyu patşasın ütэrdém, бэтté ul Һезэр diyu, didé.

Bolar Һезэр soldat бéлен ikésé ағасларга téré suvı tidérép yöriler, tidэrgen bэrsé soldat bula. Şulay itép, monda бér polk gasker téréldé.

Gasker бéлен bolar indé, min siñaytim, sukır kartka kittéler. Monı işétép, sukır kart kurkıp kaçtı. Bu barıp kэrdé.

Karçık eyte:

— İy ulım, Һарар ittеñ sin бэzné, diy.

Yэгét eyte:

— Yuk, ebi, kurıkma, bu séznеñ üzэгэznеñ gaskerэгéz, diy, min sézge téré suvı alıp kayttım, yuvınıgız, diy.

Bolar yuvındılar. Bolar Һезэр evvelgэden de maturrak bulıp téréldéler.

Yэгét eyte:

— Min diyu patşasın ütэrdém, diy. Tэгélerge möһérlerén күrsете. Şunda diyu patşasınıñ ütэрélgenlэгé yazılган.

Bu patşa Һезэр eyte:

— Sin, diy, bu cirge patşa bulıp tor, diyu patşası urınına, diy.

Yэгét eyte:

— Yuk, diy, min patşa bulmıym, min üzém patşa malayı, diy, miné bu cirden çıgaruvıgızın üténem min, diy.

Hezér moña kart eyte:

— Béz siné çıgarırbız çıgaruvın, diy, nerse bélen razıy itép çıgarıyk iken soñ? diy.

Yégét eyte:

— Miña séznéñ bérnersegéz de kirek tügél, diy, miné çıgarıgız gına, diy.

Bu kart eyte moñar:

— Méne siña altı kolaçlı ala biye. Sin şuña, “altı kolaçlı ala biyem”, dip eytseñ, ul sinéñ dönyada nindiy mohtacıñ bar, hemmesén de üteyecek, diy. Sin, diy, atka atlangaç, “altı kolaçlı ala biyem”, diseñ, küz açıp yomgançı, üzégéznéñ cirégézde bulırsıñ, diy.

Yégét altı kolaçlı ala biyegé ménép atlandı. Küzén açıp yomuv bélen, üzénéñ ciréne çıkkán buldı. Üzlerénéñ şehirleréne kaytıp citkeç, iñ kırıydağı bér tégüvçége kerdé bu. Tégüvçelerge eyte:

— Min sézge yallanıp ütük kızdırıp-nitép torıym, diy. Tamak yalına kére indé bu şunda.

Patşa tuyga hezérleme iken. Ul malaylarına tégennen kaytkan kızlarını almakçı bula. Bu kızlar tégende kiyip yörgen kiyimnerén sorıylar iken:

— Şundıy kiyimner bulmasa, barmıybız, diyler iken. Bolar soragannı, mondıy kiyimné bér tégüvçé de tége almadı. Patşa bu tégüvçelerge kildé. Patşa malayı eytté tégüvçelerge:

— Patşa tégüv téktérerge kilgeç, in élék séz ul kitergen eybérdén üzégézge nindiy kiyim kirek, şunı tégép kiyigéz, diy.

Patşa kile bolarga. Kitergen bér eybérdén üzleréne tégeler bolar.

Yégét hezér eyte:

— Sézge kiyim cittémé hezér? diy.

Tégéler eyteler:

— Bézge bér kat buldı indé, diyler.

— Séz, diy, patşa kilgeç, akçanı kurkıp soramagız, hüzmet hakin ikélete-öçlete soragız, diy.

Hezér bu eyte altı kolaçlı ala biyege:

— Hezér sin, diy, kömész patšasınıñ, bakır patšasınıñ, altın patšasınıñ üzlerénéñ tégéndegé kiyimnerén kitér, diy. Altı kolaçlı ala biye alıp kayttı tégélernéñ kiyimnerén. Kaytarıp élép kuydı. Hezér patša kilüvge öç kızınıñ öç kiyimé ezér. Bik yahşı indé bolar. Patša bolarnı alıp kaytıp kürsete indé. Kızlar kiyimné yarattılar, yégétnéñ kaytkanın sizdéler bolar. Monı başka kэшé alıp kayta almıy bit indé. Hezér patša tuy yasıy, kızlar kiyim bulgaç, barmakçı bulalar buluvın, şulay da baruv elé iké teylérek. Ezérleñeler, cıyalar halıknı.

Bu kızlar haman:

— Kilmegen kэшé bar, diyler.

Altı kolaçlı ala biyeden sorıy yégét:

— Miné tuyga alıp kiterler miken? diy.

Altı kolaçlı ala biye eyte:

— Siné kilép alırlar, sinnen başkaga tégé kızlar kiyevge barmıy, diy. Sin, diy, kiyimlé de bulıp barma, kiyimséz de bulıp barma, cetme simanrak nerse géne kiyip bar. Sinéñ atañınıñ bér été bar. Şul étné alıp kérép, bér télém ikmek bir de artına tibép çıkarıp ciber, diy.

Tégé kızlar haman:

— Kilmegen kэшé bar elé, diyler.

Şunnan eyteler tégvüvçélerge:

— Sézde bér tégvüvçé malay bar idé, ul kildémé? diyler.

Tégüvçéler eyte:

— Kilmegen elé, diyler. Hezér, min siñaytim, patšanıñ kilén bulası kızları cibertép aldırılar bu malaynı.

Bu malay kiyimlé de tügél, kiyimséz de tügél bulıp kildé. Kiyimnerén astına salıp, bér télém ikmek te alıp kildé. Patšanıñ étén alıp kerdé de bu artına tibép kuvıp çıkarıp ciberdé. Bötén meclés şakkattı moña. Bu yégét yahşı kiyimnerén kiyip kérép utırdı da, tégé kızlar barısı béryulı éçémléklerén kitérép bireler moña. Tuyga cıyılğan halık bik gacepséndé. Monda çit patşalar da bar bit indé.

Bér patša eyte:

— Nindiy patşalar kildé, bu kızlar bérsén de bolay sıylamadılar, bu yégét kilép kérüge, öçésé béryulı éçémlék kitérép birdéler. Bu nindiy kéşé aralav? diy, üpkelisé kile indé tégenéñ.

Anarga cavap bire altın patşası bulıp torgan kız:

— Séz, diy, moña şakkatmagız, diy, bu yégét diyu periyin ütérép, şuşı kader cirlerden bézné kotkarıp alıp çıktı! Bu béznéñ atalarımızdan, analarımızdan kadérlérek kéşé. Bu eytmese, béz patşa malaylarına barmıyız, diy.

Hezér bu yégét eyte:

— Min, diy, bu kızlarını nindiy azaplar kürép alıp çıktım, diy. Min bolay azap ta kürmes idém, abıylar miné şuşı kızlar bélen béрге ıǵarsalar, diy. Miné çokırda kaldırıp kaytıp kittéler. Altın alma burın ütérüvçé min, diy. Bolar tugañçılık itmedéler, diy. Min, diy, alar şikéllé katılık kıylmıym, altın patşası bulıp torgan kız miña, kömés patşası bulıp torgan kız abıyga, bakır patşası bulıp torgan kız kéçé abıyga. Şulay bulganda, tuy yasarga riza bulam, diy.

Moña patşa bik ıǵanmıy. Yégét öç möhérén ıǵarıp saldı: altın möhérné, kömés möhérné, bakır möhérné. Möhérdégé yazuvlarını böténésé ukıp karadılar. Dörös, diyu patşasın ütérgeñlégé yazılğan. Atası monnan soñ da ıǵanmıy. Moñar tégüvçélerdegé unbiş potlı gér taşın kitérdéler, anda anıñ üzénéñ de, ulınıñ da isémé yazılğan. Patşa şunnan soñ gına ıǵandı. Bu tuynı yasap, öç kız öç malayga buldı. Patşa urınına kéçé malay kaldı.

45. TAÑBATIR⁶⁴

Borın-borın zamanda bulgan iken, diy, bér patşa. Bu patşanıñ bulgan, diy, öç kızı. Patşa kızları bérşennen-bérşé matur bulgannar, diy. Könnerden-bérkönné bu öç kız bolınlıkka yörérge dip çıkkannar. Bolar bolınlıkta yörgen vakıttı gına bik katı cil-davıl çığa da kızlarınıñ öçésén de küterép alıp ta kite. Patşa, üzénéñ kızlarınıñ yugalğanın bélép, bik zur kaygıga töşe. Kön ézlete patşa bu kızlarını, tön ézlete, üz patşalığında urmanı, su buyları kalmıy monıñ, bötén cirden ézletép karıylar, kızlarını taba almıylar.

Şul patşa torgan şehernéñ çiténdegé kéçkéne géne bér yortta yeşegenner iken, diy, bér ir bélen bér hatın. Bolar bik fekıyr bulgannar. Bolarnıñ bulgan iken, diy, öç ulları. Olı ulların Kiçbatır dip, urtañsın Tönbatır dip, e iñ kéçésén Tañbatır dip yörtkenner, diy. Bu yégétler, ay üsesén kön üsép, yıl üsesén ay üsép digendey, bik tiz vakıt éçénde dev bulıp citkenner, diy.

Üsép citüv bélen bolar uramga uynarga çıgalar. Yeşler arasında bolardan da köçlé bérev de bulmıy. Uynagan vakıtlarında kéşénéñ kay cirénnen géne totsalar da umıralar da alalar, diy, bolar. Keşeke şaralıy uynaganda da bolardan da osta uynavçı yuk, köreşe başlasalar da, kéşéné imgetmiy kaldırmıylar, diy, bolar.

Bu öç tugannıñ köçlerén kaya kuyarga bélmiy yörgennerén kürép, bér kart kına kéşé eytken, diy, bolarga: “Séz, diy, anda-monda sugılıp, urınsızga kéşé imgetép yörgençé, ene patşa kızların tabıp alıp kaytıp birér idégéz, méne şunda kürénér idé séznéñ batırlıgıız”, diy.

Şunnan soñ bolar, öyleréne kaytıp, ata-analarinnan röhset sorıylar:

⁶⁴ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler, İskermelerini Hezirlevçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 241-257'den alınmıştır. Metin, Hamit Yarmi tarafından 1950 yılında Tataristan'ın Yutazı ilçesi Beyreke Köyü'nde Mortaza Şerifullin'den derlenmiştir (age. s. 396). Bu masla ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleré İkençé Kitap.** Tözüvçiler: G. Beşirov, H. Yarmi. Kazan: Tatnigozidat Matur Edebiyat Redaktsiyesi, 1956, ss. 21-39; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçi, Kérés Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989, ss. 146-166; **Kömiş-Sulu Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi: Naile Velitova. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1993, ss. 17-36; **Tatar Halık Ekiyetleri: Tılsımlı Ekiyetler.** Tözüvçi, Kérés Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdin. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1994, ss. 30-50; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 219-238; **Yeşegen Diy, Bulgan Diy: Ekiyetler.** Tözüvçi, Kérés Mekale hem İskermeler Avtorı: L. Ş. Camaletdin. Kazan: Megarif Neşriyatı, 2000, ss. 47-65'te de yayınlanmıştır. Masal metni, Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom I. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki. Sostavitel toma, avtor vstupidelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, ss. 71-91'de de Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

— Eti, diyler, patşa kızları yugalğan, dip eyteler, bész şul kızlarını alıp kaytıp birik miken elle? diyler. Ata-analarınıñ bolarnı bér de cibereséleré kilmiy, rizalık birmiler iken, diy.

— Ey, ullarım, bész sézné télep kéne aldık bit indé, séz çıgıp kitkeç, bézné kém karar, kém tuydırır? diy etileré.

Malayları eyte:

— Ey, eti, bész patşa eşé bélen yörgeç, sézné patşa terbiyeler elé, diyler.

— Yuk indé, bészge patşadan bér rehım de, bérindi yarıdem de bulası yuk, dip eti-enileré yılaşalar.

Bu öç batır eti-enilerennen bik inelép sorıylar da, röhset alıp, patşaga barıp eyteler:

— Méne bész sinéñ kızlarıñnı ézlerge çıgarga uylıybız, béznéñ üzébész bélen alıp çıgarga bérnersebész de yuk; eti-eniler de bik fekıyr toralar, diyler.

Patşa bolarga aşarga-éçerge béráz azık birérge bula.

Eti-enileré bélen savbullaşıp, öç yégét çıgıp kiteler yulga. Baralar-baralar bolar, atna kiteler, bara torgaç barıp kéreler bér urmanga. Urmannıñ éçenerek kére bargan sayın, bolar bara torgan yul taraygannan-tarap barıp, soñınnan tar gına bér sukmakka kalğan, diy. Şul tar sukmak bélen bara torgaç, bolar barıp çıkkın, diy, bik matur bér kül yanına. Ul vakıtta indé aşarlarına bétken bula. Tañbatır enisé “yulda kirek bulır” dip birép cibergen énesén ala da, ut yagıp, şul énené utta kızdırıp, bik şep bér karmak yasıy. Şunnan soñ, su buyına töşép, balık tota başlıy. Kışke hetlé bér-iké pot balık tota da bu, şul balıkların péşérép, abıyların tuygançı aşata. Hezér tamak kaygısı bétte indé bolarnıñ. Tañbatır eyte abıylarına:

— Béznéñ öyden çıgıp kitkenge bik küp vakıt ütté, diy, bész kay cirlerde yörgeñebézné de bélmibész, bérnerse de kürgeñebész yuk elé béznéñ, diy. Abıyları bér cevap ta birmegen moña. Şunnan soñ bu, bik biyik bér ağaç başına ménép, tire-yaknı karıy başlıy. Tañbatırnıñ ağaç başına ménép utıruvı gına bula, kuzgala cil-davıl, kuzgala cil-davıl, bu davıl şulhetlé köçlé bula, yulına turı kilgen kalın-kalın ağaçlarınıñ başların kıyıp kına alıp kite iken, diy. Tañbatır bu cil-davılınıñ kotırganın karap tora da: “Elle bu tége patşa kızların küterép alıp kitken cil-davıl miken?” dip uylıy. Ozak ta ütmiy, elége cil-davıl bér cirde bötérélép, kotçıkkiç bulıp öyirélép-öyirélép tora da bér biyik tav

başına barıp tuktıy. Tav başında bik yaman bötérélép tora-tora da bik yemséz bérnersege diyu periyine evéréle. Diyu periyine evéréle de bu, tav kırıyına tőşép, şundagı bér zur tişékke kérép kite.

Tañbatır, tiz géne agaç başınnan tőşép, diyu kergen tişékné ézlep taba. Bik zur tişék iken, diy, bu. Şunnan soñ Tañbatır, zur gına bér taş alıp kilép, elégé tişéknéñ avızın tomalap kuya da tiz. géne barıp abıyların uyata. Abıyları bér de aşıkmy torgan kэшéler bulalar. Ekrén géne torıp, Tañbatır Һezérlep kuygan balıkny péşérép, tuygançı aşap-éçkennen soñ gına, tégé tav tişégé yanına kiteler.

— Méne ul şuşı tişékke kérép yugaldı, béz anıñ artınnan töşerge uylasak, başta méne şuşı taşny alıp taşlyyk, diy Tañbatır. Kiçbatır taşka barıp totına, kuzgata almy. Tönbatır barıp totına, annan da bérnerse de çıkmıy. Şunnan soñ Tañbatır taşny, küterép alıp, séltep kéne cibere, taş tav astına tegerep tőşép kite. Tañbatır eyte abıylarına:

— Béznéñ bérébézge méne şuşı tişekten tőşép, tégé diyuné ézlep tabarga kirek, diy, patşa kızların şul urlamadımı iken? diy. Öç brat bergelep kiñeseler de, urmanga kérép, koçak-koçak yuke suyıp alıp ııgalar. Şul yukelerden bik kalın itép arkan işe başlıylar. Öç kön, öç tön buyına bik nık, bik ozın itép işeler bolar arkannı. Şul arkannıñ bér oçın Kiçbatırnyñ biléne beylep, anı tav tişégéne tőşérép cibereler. Tőşép kite bu. Kiç buldı digende géne arkannı sélkéte Kiçbatır: “Tartıp ııgarıgız”, dip. Énéleré tartıp ııgaralar.

— Töbéne cite almadım, arkan kıska buldı, diy Kiçbatır. Şunnan soñ bolar tagın bér tevlék arkan işeler. Һezér indé şul arkanga beylep Tönbatırny tőşérép cibereler. Köteler-kötélér bolar, tégennen bér Һeber de yuk. Bér kön, bér tön ütté digende, tégé arkannı sélkéte. Monı da tartıp ııgaralar.

— Bik tiren iken, töbéne citép bulmadı, arkan citmedé, diy Tönbatır. Şunnan soñ bolar tagın iké tön, iké kön buyına utırıp arkan işeler. Arkannı tagın da ozın itép işép, anıñ bér oçın Tañbatırnyñ biléne beyliler. Tav tişégéne töşer aldınnan Tañbatır eyte abıylarına:

— Tiz géne ııga almasam, séz miné nek bér yıl kötégéz, diy. Bér yıl tuldı digende ııgıp citmesem, kötép tormagız, üz yulıgızny karagız, diy. Şulay diy de bu Tañbatır, abıyları bélen savbullaşıp, tav tişégéne tőşép kite.

Yarar, Tañbatırnıñ abıyları şunda kalıp torsınnar. Béz Һezér Tañbatır belen aska töşiyk.

Töşe-töşe Tañbatır, nihetlé vakıt töşép te, tav tişégénéñ töbéne cite almıy, arkanı tagın da kıska bula monıñ. Kiré çıgası kilmiyçe, kılıçın alıp arkannı kisép cibere bu. Bik ozak očkannan soñ, barıp beréle bu bik katı nersege. Şunda uk huşınnan kitép, öç tevlék añına kile almıyça yata, diy, bu. Şunnan son, ekrén géne torıp, tagın da kite bu. Bara-bara bu, şulay itép bara torğaç, moña bér tıçkan oçrıy. Bu tıçkan bér géne mertebe sélkéne de kéşe bula.

— Niñel, Tañbatır, nişlep yöriyséñ monda? diy.

— Méne, diy yégét, bér diyu periyn ézlep töşken idém de, monda kiterge urın yuk, çıgarga cay yuk, diy.

Tıçkan eyte:

— Ul diyu periye sézné aldadı bit, diy, séznéñ élékké arkanıgız da tav tişégé töbéne citken idé, diyu, sézné aldap, çokırnıñ töbén askarak töşérép ciberdé, diy. Һezér sin bik tirende indé, min bulışmıyça, monnan çıga almassıñ, diy.

Yégét nerse eşlerge de bélmıyçe aptırıp torğanda, tıçkan eyte:

— Méne min siña dürt polk tıçkan soldatı birim, diy, alar cırné kazıp torırlar, e sin taptap ménép kéne torırsıñ, diy. Şulay itép, alar siné méngérép citkérérler bér sukmakka Һetlé, diy. Şul sukmak belen cidé kön, cidé tön buyına, bérnerse kürmiyçe, karañgıda barırğa turı kilér, kurıkma, diy. Şul yul belen bara torğaç, siña oçrar cidé kat çuyın kapka, diy, şul kapkalarını vatıp çıga alsañ, yaktı dönyaga çıgarsıñ, vata almasañ, siña bik avırğa kilér, diy. Yaktı dönyaga çıguv belen, yene bér sukmak bulır, sin şul sukmak belen kiterseñ. Şul sukmak belen cidé tevlék bargannan soñ, kürénér siña bér saray, diy. Şulay diy de bu, yañadan bér géne mertebe sélkénüv belen tıçkan sureténe kérép, küzden yugala.

Yégét, dürt polk tıçkan soldatları kazıgan yul belen bik küp vakıtlar bargannan soñ, barıp cite tége cidé çuyın kapka yanına. Barıp citüv belen, üzénéñ çukmarın alıp, kapkaga bik katı itép sugıp cibere, çuyın kapka taralıp kite. Şulay itép, bu cidé kapkanı da berép ütép kite. Bara-bara bu, bargan sayın, dönya yaktırgannan-yaktıra bara, diy. Cidé tevlék yul kitkeç, moña zur kirpéçke oñşagan bér kızıl nerse küréne. Barıp cite bu,

yanına barıp karıy, zur bér kirpéç iken bu. Kirpéç östénde bakır atka atlangan, bakırdan koyılğan kiyimner kigen bér karavılçı tora iken, diy.

— Ey, adem zatı, diy karavılçı, bu tireden kit cetrek, diy. Sin bu tirege yalgışıp kına kilép kérgenséñdér, diyu patşa kaytıp kérse, totıp aşar üzéñné, diy.

Yégét eyte:

— Elle ul aşar, elle min anıñ başına citermén, anısın bélép bulmıy elé, diy. Hezérge miném bik katı aşıysım kile, kitér elé bérer nerse aşarga, diy.

— Siña aşatırlık bérnersem de yuk şul, diy, méne hucam kaytkaç aşatırmin dip hezérlep kuygan bér tüşke ügéz ité, bér miç ipiyim, bér miçke eçé suvım bar, şunnan başka bérnersem de yuk, diy.

Yégét eyte:

— Yarar, diy, hezérge mina şular da citép torır, e hucañña aşap-éçép torırğa turı da kilmes, diy.

Şunnan soñ tégé kéşé, atınnan töşép, bakır kiyimén sala da, Tañbatırğa aşarga hezérlep bire. Bu soldat kiyimé kigen kız kéşé iken. Yégét bu kız kitérgennernéñ barın da aşap bétére de yoklarga yatarga cıyına. Yatar aldınnan soraşa indé bu kızdan:

— Ul diyu periyi kayçan kaytır iken? diy.

— Ul irtege irte bélen méne şuşı bakır küpér östénnen kaytır, diy kız.

Yégét eyte:

— Méne siña bér béz, diy, diyu kayta başlağaç, şuşı béz bélen miném çigeme çençép uyatırısñ, diy. Şulay diy de yoklarga yata bu. Diyunéñ kaytır vakıtı citüv bélen, tégé kız monı uyatırğa totına, uyata almıy. Béz bélen çençérge kızgana, uyatmıy kaldırsam da yahşı tügél dip uyılıy. Şulay da bik katı itép uyata başlağaç, Tañbatır sikérép tora:

— Ey, diy, miné béz bélen çençép uyatırğa kirek idé, ul vakıtta min tagın da zeherlenébrek kiter idém, diy.

Tañbatır tégé kız eytken bakır küpér astına kérép yata. Bérvakıtı, cil-davıl kuptarıp, diyu bakır küpérge yakınlaşa başlıy. Küpér yanına iñ élék monıñ été kilép cite. Diyunéñ été küpér yanına kilép cite de, küpérge kermiyçe, şıñşıp, hucası yanına kiré kite. Diyu, aña kamçısı bélen géne séltep, atına atlangan kiléş küpérge barıp kéré.

Küpérge barıp kérév bélen, moniñ atı da şıp tuktıy. Diyunéñ açuvı kilép atına sugıp cibere:

— Hey, diy, nige kurkasıñ? Elle monda Tañbatır kilép yatkan dip uylıysıñmı, diy, elé ul monda kilüv tügél, anadan da tumagandır, diy.

Diyunéñ şulay dip eytép kéne bétéruvé bula, bakır küper astınnan “tıp” itép Tañbatır kilép çıga. Kilép çıga da:

— Tañbatır anadan da tuvgan, kilép te citken, dip, diyu periýi karşıısına kilép basa.

— Kilseñ, diy, diyu eyte, elle ni olı gevdelé tügél ikenseñ elé, diy, iké kabıp, bér yotarga gına citerséñ, diy.

Tañbatır eyte:

— Gevdesé çuklı bulır, alay tiz géne yota almassıñ, diy.

Diyu eyte:

— Kúp söyleşép torma, diy, alış barmı, köreş barmı? diy.

— Alış agañ başına bulır, eyde köreşiyk, diy.

Şunnan köreşerge totınalar da, alışa almıyça şulkader ozak yöriyler bolar, şul tireler böténley kazılıp çokırğa eylenép béte. Yöriy torgaç, diyunéñ helé béte başlıy. Şul vakıtta Tañbatır monı küterép sala da, kılıçın suvırıp alıp, diyuné turaklap, erdene itép öyip kuya. Şunnan soñ bu diyunéñ atına atlanıp, anıñ sarayına kite. Diyunéñ elégé karavılçısı moña karşı yögérép çıga:

— Hezér kurkır keshém yuk, eyterge yarıy, diy, min felen patşanıñ olı kızı idém, miné bu diyu periýi urlap alıp kitken idé, zinhar, miné monda kaldıra kürme, alıp kına kayta kür üzéñ bélen, diy.

Tañbatır eyte:

— Béz öç agay-éné sézné ézlerge dip çıkkán keshéler, diy. Patşa birgen yazuvnı késesénnen çıkarıp kürsete. Patşa kızı şatlıgınnan nişlerge belmiy. Tañbatır eyte:

— Atañnıñ vegdesé buyınça, sin miném olı abıyga bulırğa tiyişseñ, hezerge şuşı bakır sarayda torıp tor, kaytışlıy min siné kérép alırmın, diy.

Öç kön yal itkennen soñ, yulga çıkar aldınnan, Tañbatır sorıy tége kızzan:

— Sinéñ séñélleréñ kaya, alarnı niçek ézlep tabarga? diy.

Kız eyte:

— Diyu periyi miné bik katı tottı, bérkaya da çıgarmadı. Miném barıp kürgeném yuk, urtañısına hetlé cidé tevlék yul barırğa tiyiş, diy.

Tañbatır, kızga isenlék-savlık télep, yulga çıgıp kite. Tav-taşlar ütép, cidé tevlék kittém digende barıp cite bu bér kömés sarayga. Kömés saray koyaşta yelt itép tora iken, diy. Barıp kérüv bélen, kömés atka atlangan, köméşten koygan kiyimner kigen bér soldat karşılıy monı. Tuktata. Tañbatır yanına kilép eyte bu:

— Ey ademi zat, diy, sin monda yalgışıp kına kilép kérgenséñdér, isen-sav çakta çıgıp kit monnan, hucam kaytsa, aşar siné, bér géne yotar, diy.

Tañbatır eyte:

— HUCAÑ tizrek kaytsın idé elé, diy, elle ul aşar, elle min anıñ başına citermén, diy. Méne miném cidé tevlék buyına retlep aşaganım yuk, iñ élék sin miña aşarga kitér, diy.

— Siña aşatırlık bérnersem de yuk, hucama dip ezérlep kuygan iké tüşke ügéz itém, iké miç ipiyim, iké miçke eçé suvım gına bar, diy.

— Yarar, hezérge citép torır, kitér elé şularnı, diy.

— Hucama niçék dip cavap birérmén iken soñ? diy.

— Kurıkma, diy, hucaña aşı-éçép torırğa da turı kilmes, diy yégét.

Şunnan soñ tégé kömés kiyimlé soldat Tañbatırğa aşarga-éçerge kitérép bire.

Tañbatır, tuygançı aşap-éçkennen soñ, yañşılap kına soraşa bu soldattan:

— HUCAÑ kayçan kayta? diy.

— Ul irtegélerge kaytıp citerge tiyiş, diy.

— Kaysı yaktan kayta ul? diy.

— Méne şuşı saray artınnan aga torgan yılga arkılı bér kömés küpér bulır, diy. Hervakıtta şul kémés küpér arkılı kayta ul, diy.

— Min hezér yal iterge yatam, hucañ kaytıp citerek, miné uyatırsıñ, diy, eger de bik katı yoklap kitsem méne şuşı béz bélen çigeme kadarsıñ, dip, soldatka bér béz çıgarıp bire de yoklarga yata bu.

Tañbatır bér kön, bér tön yoklagannan soñ, diyu periyinén kaytır vakıtı cite. Diyu periyinén yakınlaşa başlavın sizép, tégé karavılçı soldat uyata başlıy, uyanmıy gına bit tégé. Uyata almıy aptırağaç, utırıp yılıy bu monıñ yanında. Béz bélen çençér

idé, kızgana, başkaça uyata almıy. “İndé bész bélen çençép uyatıym”, dip kéne torganda, Tañbatır monıñ yılavın işétép uyanıp kite.

Soldat eyte:

— Tizrek tor, diy, yugıyse, diyu periyi kaytıp cite indé, kaytıp kérse, ikébézné de Һarap iter, diy.

Tañbatır tiz géne tora da, kılıçın alıp, tége kömész küpér astına barıp yata. Küp te ütmiy, cil-davıllar Һıgarıp, diyu periyi kaytıp ta cite. İñ élék monıñ été küpérge kilép kére. Bér-iké géne atlıy da ét şıñşıp Һucasına taba kiré Һaba. Diyu periyinén moña bik katı açuvı kilép kamçısın séltiy de kömész küpérge Һabıp kérép kite. Küpér urtasına citüvge, at “şıp” tuktıy. Diyu atına tagın bér sugıp cibere, atı urınınnan da kuzgalmıy monıñ.

— İҺ, sin, diy, diyu eyte, kotıñ Һıkkın iken, diy, elle sin monda Tañbatır kilép citer dip uylıysıñmı, Tañbatır anadan da tuvmagan elé, diy. Diyunén şulay dip eytép bétérüvé géne bula, Tañbatır kömész küpér astınnan kilép te Һıga.

— Tañbatır anadan da tuvgan, kilép te citken, diy.

— Kilseñ, bik şep bulgan, diy diyu, min siné iké kabarmın, bér yotarmın, diy.

— Yota almassıñ, söyegé katı bulır, diy.

— Yarar, alay bulsa, alıştanmı, köreştенmé? diy.

— Alış agañ başına bulır, eyde köreşebéz, diy Tañbatır.

Şunnan bolar köreşerge totınalar. Tañbatır diyuné küterép ala da cirge kiterép bere, tégenén söyекleré özgelenép-özgelenép kite. Şunnan soñ Tañbatır monıñ söyекlerén erdene itép öyip kuya da, diyunén atına atlanıp, soldat yanına kayta.

Soldat eyte:

— Ey, abıy, diy, zinhar, sin miné monda kaldıra kürme, diy, min soldat tügél, şulay kiyindém géne, min felen patşanıñ urtançı kızı idém, sin miné üzén bélen alıp kayta kür, diy.

— Yarar, diy yégét, miném urtançı agama bulırsıñ, diy. Moñarga da patşa birgen yazuvnı Һıgarıp kürsete. Sin şuşı kömész sarayda torıp tor, diy, min siné kaytışlıy kérép alıp kitermén, Һezér sinén séñéléñné ézlerge kitem, diy. Ul kaysı yakta, monnan yırakmı? diy.

— Şuşı kömész atka atlanıp barsañ, monnan cidé tevlék yul ul, diy kız.

Yégét kömész atka atlanıp kite. Cidé tevlék digende, tégé altın sarayga barıp cite. Altın saray kalın sténa bélen eylenderép alingan. Altın kapka töbende altın kiyim kigen, altın atka atlangan bér sakçı yörép tora iken, diy. Tañbatır kilép citüv bélen, tégé sakçı eyte:

— Ey, ademi zat, monda nişlep yöriyséñ, diy, siné bit diyu aşar, diy.

Yégét eyte:

— Elle ul aşar, elle min anıñ başına citemén, hezérge miném bik nık aşıysım kile, tamagımnı tuydır elé sin, diy.

Sakçı eyte:

— Miném hucam öcén hezérlep kuygan öç miçke eçé suvım, öç miç ipiyim, öç tüşke ügéz iténnen başka bérnersem de yuk, diy.

— Miña şuşılar citer, diy yégét.

— Alay bulsa, diy sakçı, ene tégende çuyın kapka bulır, şul kapkanı açıp kére-alsañ, aşarıña birermén, diy. Şunnan yégét çuyın kapkanı sugıp vata da saraynıñ écéne kérép kite. Sakçı monıñ köçéne şakkata. Bu sakçı Tañbatırnı, bér bülmege alıp kérép, aşata da éçerte. Aşap-éçkeç, yégét soraşa bu sakçıdan:

— Hucañ kayçan kayta, kaya taba kitté? diy.

— Ene tégé kalın urman yagınnan kayta, diy. Anda bér altın küpér bulır, diy. Diyu periyi, altın atka atlanıp, ene şul küpérden kaytır, üzénéñ étén iyertken bulır, diy.

Yégét eyte:

— Min hezér yal iterge yatam. Hucañ kaytır vakıt citüv bélen, miné uyatırsıñ, uyanmasam, méne şuşı béz bélen çençérséñ, dip sakçıga bér béz bire.

Yégét yatuv bélen yokıga kite. Bér kön, bér tön ütté digende, tégé diyunéñ kaytır vakıtı cite. Sakçı yégétné uyatıp karıy, kaya ul, tégé kuzgalıp ta karamıy. Şunnan soñ sakçı yégét birgen bézné alıp bot iténe çençép cibere, yégét: “Ay, rehmet, bik vakıtlı uyattıñ élé”, dip sikérép tora. Sakçı şunda utırgan bér miçkeden bér çüméc su alıp bire:

— Méne bu sunı éçép kit, köç kerte torgan su bu, diy. Yégét sunı éçe. Şunnan soñ sakçı, Tañbatırnı tagın bér bülmege alıp kérép, eyte tégeñer:

— Diyunéñ üzéne kilgen keshéne öyge alıp kayta torgan gadeté bar. Méne monda iké miçke bar, anıñ bérsende köç kerte torgan su, ikénçésende hel bétére torgan

su, diy, sin şularnıñ urınnarın alıştırıp kuy, diy. Yégét miçkelernéñ urınnarın alıştırıp kuygannan soñ sakçı bélen savbullaşıp çıgıp kite de tégé altın küpér astına kérép yata.

Bér de bérvakıtıñ diyü altın atına atlanıp, étén iyertép küpérge kaytıp cite. Diyunéñ été küpérge kermiyçe, koyrığın bot arasına kısıtıp, kiré hucası yanına çabıp, yılagansıman ite. Diyunéñ moña bik katı açuvı kile. Bik nık kamçı bélen sugıp cibere de küpér östéne kérép kite bu. At küpér urtasına kilép citüv bélen “şıp” tuktıy. Diyu atın sugıp ta karıy, at bér géne adım da alga atlamıy, diy. Şunnan soñ diyü atına bik katı açuvlanıp:

— Nerse sin, elle monda Tañbatır kilér dip kurkasıñmı, Tañbatır anasınnan da tumagandır elé, diy. Diyu periyinéñ şulay dip eytüvé géne bula, Tañbatır küpér astınnan kilép te çıga:

— Tañbatır anasınnan da tuvgan, kilép te citken, diy.

Diyü periyi eyte:

— Min siné bik olı gevdelémé dip uylagan idém, sin bik belekey ikenséñ. Siné iké kabarga, bér yotarga bula iken, diy.

— Aşıkma, tamagıña torır, diy.

Şunnan soñ diyü eyte:

— Alay bulgaç, köreştenmé, alıştanmı? diy.

— Alış atañ başına bulsın, köreş sinéñ başıña bulsın, min sinéñ agalarıñnı ütérép bétérdém indé, diy.

Şunnan totınalar bolar köreşérge. Köreşeler-köreşeler, bérbérsén ciñe almıylar. Köçke köç turı kile indé bolarnıñ. Bik ozak yöriy torgaç, Tañbatır tégené arıta. Şunnan soñ diyü periyiy sizéne başlıy. “Tukta, diy, bu miném helné bétérép ütere kürmesén, öyge kaytıp yal itim elé min”, dip uyly. Eyte Tañbatırğa:

— Öyge kaytıp biraz aşap-éçiyk, diy. Annan soñ yañadan köreşérge totınırbız, diy.

Diyü periyi sarayına kaytıp aşıylar-éçeler bolar. Diyu periyi miçkelernéñ alıştırıluvın bélmıyçe, köç kérte torgan su urınına, köç bétére torgan miçkedegé sunı éçe. Tañbatırğa köç kérte torgan sunı bire. Şunnan soñ bolar kiteler yañadan tégé küpér yanına. Barıp citeler.

Diyü eyte:

— Alıştanmı, sugıştanmı? diy.

— Alışuvdan kurıksañ sugışırğa da bula, eyde sugışabız, diy. Küpér yanındagı alanga töşeler. Şunnan şobaga salalar, kémge aldan sugarga kilép çıga. Diyu periyine aldan sugarga kilép çıga. İñ élék diyu periyi kitérép bere Tañbatırğa. Tañbatır tubıgınnan cirge kérép bata. Ayagın cirden tartıp alıp, Tañbatır sugıp cibere tégéñerge diyu periyinén ayagı tézénnen cirge bata. Diyu periyi torıp sugıp cibere, Tañbatır tézénnen bata. Tañbatır yañadan sugıp cibere, diyu periyi bilénnen bata. Diyu periyi kabalana-kabalana çıga da Tañbatırğa kitérép suga, Tañbatır bilénnen bata, çıgarga tırışıp karıy, çıga almıy.

Diyu eyte:

— Çık-çık, borça, diy, nişlep yatasıñ tufrakta? diy.

— Kaygırma, diy, borça çigar ul, méne sin niçék çıgarsıñ iken! diy.

Şulay diy de, bötén köçe bélen bér sélkénép ciberüvé bula, sikérép çıga bu. Diyu karşısına kilép basa da kizenép diyuge sugıp cibere, diyu muyınnan cirge bata. Şunnan Tañbatır eyte:

— Çık, küsek, diy, nişlep yatasıñ anda! diy.

Diyu periyi tamam helden taya. Tañbatır kılıçın alıp diyu periyinén başın özép töşére, gevedesén östérep çıgarıp vak-vak itép turaklıy da erdene itép öyip kuya: Tañbatır, diyunén atına atlanıp, altın sarayga kaytıp kite. Monı tége sakçı bik şatlanıp karşı ala:

— Ey, yégét, diy, min sakçı soldat tügél bit, miné şulay kiyindérdéler géne, min felen patşanıñ kéçe kızı bit, diy, miné de alıp kayt, üzéñnen kaldırma, diy.

Tañbatır moña patşa yazuvın bire de eyte:

— Min séznén apalarığızın da kotkardım indé, diy. Apalarıñ abıylarıma çıkmakçı buldılar, riza bulsañ, sin miném cemegat bulırsıñ, diy. Riza bulışalar da üzlerénçe şunda uk tuy da yasap alalar. Béniçe kön kunak bulıp yal itkeç, tutaları yanına kaytırga hezérleneneler. Yulga çigar aldınnan yégét eyte:

— Ey, bu altın yortlar erem bulıp kalalar bit, diy.

Kız eyte:

— Sin alar öcén kaygırma, cayı tabılır, diy. Şunnan soñ bolar, yul kireklerén alıp, atka atlanıp çıgıp kiteler. Béráz kitkeç, kız altın sarayga taba eylenép kulyavlıgın séltegen idé, altın saray altın kükey bulıp tegerep kilép kéréd kızıñ kulına.

Kız bu altın kükeyné yavlıkka töre dé yégétke bire:

— Me, sin sakla indé monı, diy.

Baralar-baralar bolar, cidé tevlék ütté digende, barıp citeler tégé kömés sarayga. Patşa kızları yılaşıp küréseler. Öç kön, öç tön kömés sarayda kunak bulgannan soñ, hezérülenép yulga çıgıp kiteler. Béráz cir bargaç, patşa kızı kömés sarayga borılıp kulyavlıgın sélkép cibergen idé, kömés saray kömés kükeyge evérelép monıñ kulına tegerep kilép kére. Patşa kızı kömés kükeyné yavlıgına törép yégétke bire de eyte:

— Me, diy, busın da sin sakla indé, diy.

Baralar-baralar, diy, bolar, cidé tevlék kitkeç, barıp citeler tégé bakır sarayga. Barıp kéreler. Apaları bélen yılaşa-yılaşa küréseler. Apaları sıy-ğörmet kürsete bolarga. Bu sarayda öç kön, öç tön kungaç, bolar, hezérlegén kürép, yulga çıgıp kiteler. Béráz cir kitkeç, kécé séñélleré bakır sarayga taba karap kulyavlıgın sélkép cibere. Tégé saray bakır kükey bulıp yomarlana da tegerep kilép kére kızıñ kulına. Patşa kızı bakır kükeyné yavlıgına törép yégétke bire:

— Me, diy, sin sakla indé bolarnı, diy. Tañbatır bakır kükeyné de alıp késeséne salıp kuya.

Yarar. Kiteler bolar. Bara-bara barıp citeler tégé koyı töbéne. Koyı töbéne citüv bélen, Tañbatır arkannıñ oçınnan totıp sélkéte indé, “tartıp çıgarıgız bézné”, dip béldére. İñ élék olı apaları arkanga totına. Anı tartıp çıgaralar. Ul kilép çıgu bélen, Tañbatırnıñ abıyları üzara sugışa başlıylar: “Bu miña da, bu miña”, dip. Patşa kızı eyte:

— Min olı apaları, iñ olıgızga bulırmın, béz öç kız, öçébéz öçégézge bulırbız, sugışmagız, diy. Bolarga arkannı töşérerge kuşa. Arkannı töşérép, urtançı kıznı tartıp çıgaralar. Urtançı kız çıkkaç, bolar tagın sugışırğa totınalar. Urtançı kız apasınnan maturrak iken.

Kızlar eyteler:

— Séz alay sugışmagız, elé anda bézné tabıp, diyu kulınnan kotkargan énégez bar. Béznéñ séñlébéz bar, alarnı koyı töbénen tartıp çıgarıgız, diyler.

Sugışıp argaç, tégeler arkannı töşérép cibereleler. Arkan töşüv bélen, kız eyte:

— Başta siné tartıp alsınнар, diy, üzéñ çıkkaç, sin miné tartıp ııgarırsıñ, yugıyse, alar siné tartıp ııgarmaslar, diy.

Yégét eyte:

— Yuk, diy, min sinéñ üzéñné géne monda cir astında kaldıra almıym, başta sin ık, annan soñ gına miném ııguv turında uylarga bulır, diy.

Yégét arkan oçın élmeklep beylep, kızını şuña utırtıp ııgarıp cibere. Kızını tartıp alalar da, maturlıgın kürép, yañadan sugışa başlıylar bolar. Kız eyte:

— Min barıber sézge bulmıym, diy, séznéñ énégez Tañbatır bélen süz kuyıstık béрге bulırğa, diy. Kızlar öçevlep tégélerné kıstıylar Tañbatırnı tartıp ııgarırğa. Yarar, tégeler arkannı töşérép ciberele. Tañbatır arkanga yabışıp ııgıp citeм géne digende, abıyları arkannı kisép ciberele. Tañbatır koyı töbéne töşép kite. Kızlar yılaşıp kalalar. Tañbatırnıñ agaları yulga ııgarga cıyına başlıylar.

Yarar, indé béz Tañbatırğa kiliyk. Tañbatır, koyı töbéne kilép töşkeç, bik ozak vakıtlar huşına kile almıy yata. Öç kön, öç tön yatkannan soñ, bu ekrén géne kuzgalıp torıp kite. Yöriy-yöriy bu, yöriy torgaç, tagın tége tıçkanga oçrıy. Tıçkan monıñ karşısına kilép ııgıp tilpénép cibere de kéşe sureténe kére:

— Nihel, Tañbatır, tagın da bu helge töşkenseñ iken sin, diy.

Tanbatır eyte:

— Şulay buldı şul, diy, cir östéne ııgarga yul ézlep yörim de, ber de cay yuk elé, diy.

— Siña monnan ııgarga bu tirede ber heyle de tabıp bulmas, diy tıçkan. Tégé soñgı diyu bélen sugışkan cirden uzıp kiterge tırışıp kara, şul tireden uzıp kite alsan, ber-ber hel bulır, diy. Şul altın küpérné uzgaç, bulır ber biyik tav, şul tavda yörér iké kece tekesé, diy. Ul kır kecelerenéñ bérse ak, bérse kara bulır. Alar bik yögérék bulırlar, diy. Méne şul ak kece tekesén totıp atlana alsañ, ul siné cir östéne ııgarıp kuyar, diy. E kara kece tekesén totsañ, ul siné ye ütérér, ye tagın da tirengerek alıp töşép kiter, diy. Anı tota kürme, diy.

Şunnan Tañbatır, tıçkanga rehmetler eytép, elége yul bélen kite. Atna kite, ay kite. Bara torgaç barıp cite, diy, bu tége tavga. Kece tekelerén ézlep tabıp, şularnıñ agın kuvıp yöriy başlıy bu. Artınnan citép totıp alıym gına digende, kara kece tekesé araga

kile de kére, totarga caysızlıy. Küp yöriy torgaç, ak tekené élektérép ala. Totılgaç, teke sorıy indé monnan:

— Ye, yégét, sin miné totarga bik tırıştıñ indé, diy, nindiy télegéñ bar idé soñ? diy.

— Télegém şul, min yaktı dönyaga çıgarga télim, diy.

Ak kece tekesé eyte:

— Min siné yaktı dönyaga çıgarıp citkére almam anısı, şulay da çıguv yulına töşérép ciberérmén, tége yağın sinéñ üzéñe ézlep tabarga turı kilér, diy.

— Ozak bulırğa turı kilérmé soñ bézge? diy yégét.

— Baytak cir barası bulır, diy, sin méne miña atlan, diy, yom küzéñné, min eytmıyçe açma, diy. Şulay diy de kır kecesé cilép kite, diy, yégét köçke géne totınıp utıra, diy, monıñ östénde.

Azmı-küpmé vakıt ütkendér, tége kece tekesé Tañbatırğa eyte:

— Aç küzéñné, diy.

Küzén açıp ciberse, yégét küre: tire-yak yap-yaktı. Bik şatlana bu. Ak kece tekesé eyte yégétke:

— Vakıtıñnı ütkerme, diy, ene tav biténnen bér yul kiter, şul yul bélen barsañ yugalmassıñ, diy. Şulay diy de küzden de yugala.

Yarar, Tañbatır kite şul yul bélen. Bara-bara bu, bara torgaç barıp çıga bér ut yağılğan uringa. Kilép kölné aktarıp karıy, köl astınnan bér bötén ipi çıga. İpi östéne “Tañbatır” dip yazılğan bula. Şunnan soñ bu: “Ehe, min bolar artınnan töşkenmén iken, öyge taba kaytam iken”, dip uyly. İpiné alıp aşy da şul urında yatıp yal itép ala. Torıp kite bu, bara torgaç yene kilép cite bu ut yağılğan uringa. Kölné aktarıp karıy, monnan da bér bötén ipi kilép çıga. İpi péşer-péşmes kéne bulıp, cılı gına bulıp yata, diy. İpiné alıp aşy da, yal itép te tormıyça, yulga çıga bu. Bara torgaç, barıp cite yégét keshéler tuktap, utlar yağıp, aşlar péşérép utırgan bér cirge. Kölné aktarıp karıy, monnan bér çiy ipi çıga. Elé ipi diyerlék te tügél, kamır köyiy géne, péşép te citmegen. “Ehe, diy, bolarnıñ artınnan citép kilem, ahır”, diy. Kite bu, aru-talunı da bélmiy. Bara torgaç, barıp cite urman buyındagı alanlıkka. Bu barıp citkende, abıyları yal iterge tuktap, şalaşlar korıp kına toralar iken. Bu kilép citüv bélen, abıyları aptıraşta kalalar; kızlar yılaşa-yılaşa Tañbatırnı karşı alıp, aña sıy-hörmét kürseteler. Kiç citüv bélen, öç agay-

éné öç cirge yoklarga yatahar. Tañbatır yokıga kitüv bélen, agaları üzara kiñleşse, söyleşe başlıylar, diy. Olı abıysı eyte: “Béz moña bik küp zıyan eşledék, ul barıber bızden üçen almıy kalmas”, diy. Urtançı abıysı, eyte: “Yağşılık kötme indé sin annan, diy, niçék kéne itép bulsa da kotılırga kirek”, diy. Söyleşep süz berkételer de Tañbatır yatkan şalaşnıñ işégene arkılıga kılıç kuyalar ütkén yağı bélen palatkaga karatıp. Tön urtası citkeç, bolar: “Harap iteler, talıylar!” dip, yaman taviş bélen akıra başlıylar. Tañbatır yokısınnan uyanıp, palatkadan yögérép çıgıym digende, ütkén kılıçka kilép beréle de iké ayagın da özdére. Indé bu kuzgala da almıy, şıp itép utıra bu şunda. Agaları eyberlerén alay-bolay cıyıstıralar da kızlarını alıp kaytıp kiteler. Tañbatırnıñ hatını inelép-inelép sorıy abıylarınnan: “Miné anıñ yanında kaldırıgız”, dip, tégeler, kıznıñ ay-vayına karamıyça, anı köçlep alıp kaytıp kiteler.

Yarar, tégeler öyleréne kayta torsiınnar, bız Tañbatır yanında kalıyk.

Tañbatır yata tégelerden yanıp kalgan ut yanında. Şuvişa-şuvişa yörép, annan-monnan utın-felen kitére bu, utnı sündermiy tota, yuksa eş naçar bit.

Könnerden-bérkönné, monnan yırak tügél géne bér cirde bér kéşé küréne. Bu kéşé kiyikler artınan kuvıp cite, tik tota almıy, e üzé tégermen taş beylegen. Tañbatır monı üzé yanına çakırıp ala.

Sorıy monnan:

— Sin monda nişlep yöriséñ? diy.

— Min sukır kéşé, diy, miném yögéréklékten könleşep, agalarım miném iké küzémné sukırayttılar da şuşı cirlerge kitérép kaldırıp kittéler, diy.

— Ayagıña nerse beyledéñ soñ sin? diy Tañbatır.

— Küréséñ iç, beylemesem yögérüvém çamasızga kite, diy.

Bolar şulay söyleşe-söyleşe tanışalar da ikésé bergelep kön iterge bulalar.

İké-öç können soñ bolar yanına öçençe bérev kilép çıga. Bu kulsız bér kéşé iken, diy. Bu da abıylarınnan zıyan kürgen yeş yégét iken, üzé çikséz-çamasız köçlé iken.

Yeşiy başlıylar bolar öçevlep bik dus bulıp. Sukır bélen kulsız aşarga kitére, e Tañbatır aşnı hezerlep tora.

Könnerden-bérkönné bolar üzara söyleşeler: “Bézge aş péşerüvçe tabarga kirek”, diyle. Kiteler bolar şehir ézlep, ayaksız sukırğa atlana, sukır argaç, ayaksıznı

kulsız küterép yörte. Şulay itép, bik ozak vakıtlar yöriy torgaç, bér şeherge barıp kéreler. Bötén şeher halkı bolarnı kararga çıga. Şul halık arasında patşa kızı da bar iken, diy. Ul arada bulmıy, bolar şul patşa kızın élektérép alıp ta kiteler, diy. Kuvalar bolar artınnan, kaya ul tégé yögérék artınnan citüv, tégélerné sin kür de, min kür.

Kaytıp cite bu öç batır üzleré torgan cirge. Kızga eyteler:

— Béz siné üzébéznéñ séñélébéz kébék kéne totarbiz. Sin bézge aş hezérlerséñ, tik utnı gına sünderme, diyler. Büten eş yuk siña, diyler.

Bolar herkönné öçésé de cenlék avlarga çıgıp kiteler, kız öyde kala. Bérkönné şulay kız niçéktér yokıga kite de utı süne. Uyanıp kite bu, utnıñ süngenlégén kürép, kurkuga töşe: “Agalarım açuvlanırlar indé miné”, diy. Yögérép çıga da, bér biyik ağaç başına ménép, tire-yaklarını karıy. Yırakta-yırakta, yıltır-yıltır itép, tıçkan küzé hetlé géne bér ut küréne. Şul utnı ézlep kite bu kız. Bara torgaç, kilép cite bu kéçkéne géne bér cir öyge. Belekey géne işégén açıp kére. Anıñ éçénde bér karçık utıra iken, diy. Bu ubırlı karçık iken. Kız kilép kérüv bélen, ubırlı karçık sorıy kızdan:

— Ye, kızım, kildéñmė, diy, nerse ézlep yöriséñ? diy.

— İy ebi, diy, utım sündé, ut ézlerge dip çıkkın idém, diy.

— Yarar, kızım, min siña ut birérmén, miném bér kéşém de yuk, miña bik küñélséz, irtege min siña kunakka barırmın, ikev irkénlep kéne söyleşép utırırbız, diy.

— Yarar, ebi, diy kız, tik sin niçék tabarsıñ iken bézné, diy.

— Méne min siña bér çilek köl birem, diy, şul kölné üzéñ kayta torgan yulnıñ iké yagına sibe barırsıñ, min şul yuldan, şet, séznéñ yanga barıp çıgarımın, diy karçık.

Kız karçık birgen utnı öyine alıp kaytıp, abıyları kaytkañçı aş-sunı hezérlep kuya. Tégeler aşap-éçép yatıp yoklıylar da ikénçé könné tagın da avga çıgıp kiteler.

Abıyları çıgıp kitüv bélen, tégé karçık kilép kére bu kız yanına. Béráz utırgannan soñ, karçık eyte:

— Balakayım, diy, sin miném başımın kara elé, diy.

Kıznıñ aldına yata, kız monıñ başın karagan vakıtta, karçık kıznıñ botınnan kanın suvıra iken, diy. Bu karçık kıznıñ kanın suvıra-suvıra da torıp kaytıp kite. Şunnan soñ bu karçık, kıznıñ abıyları yukta kilép, her könné kıznıñ kanın suvırıp kite torgan bulgan. Kız können-kön yabıga, kibe barıp, tora-bara korı söyekke géne kalgan, diy. Abıyları kıznıñ yabıkkannan-yabıga baruvın kürép:

— Séñélém, soñ sin nige bolay yabıgasıñ, sagınasıñmı, çirliyséñmé? dip sorıylar kızdán.

Kız eyte:

— Sagınmıym da, çirlemim de, tik bolay gına yabıgam, diy, yeşere indé bolardan.

Tora-bara kız böténley yöriy almıy başlıy, ayaksız kala. Şunnan soñ gına kız eyte abıylarına:

— Méne şulay-şulay, diy, utım süngeç, min bér karçıktan ut alıp kaytқан idém, diy, şul karçık miña iyelendé, her könné kilep miném kanımını suvıra, diy.

Abıyları, üzara söyleşép, bu karçıknı totıp ütérerge buldılar. Şulay söyleşteler de kız yanında sukırnı kaldırıp kitteler. Sukır miç başına ménép utıra. Ozak ta ütmiy, karçık kilép kere de, miç başında utırgan sukırnı kürép: “E, bu sukır miné saklarga kaldımını?” dip, sukırnı miç başınnan östérep töşere, anıñ ayagın-kulın çeçé bélen beylep, üzé kıznıñ kanın suvıra-suvıra da çıgıp kite.

İkénçé könné kız yanında kaldıralar kulsıznı. Karçık anı da şulay çeçé bélen beylep sala da, kıznıñ aldına yatıp, kanın suvırıp, kite.

Öçénçé könné kız yanında Tañbatır üzé kala. Kızga eyte:

— Min seké astına kérép yatam, karçık бүгэн kaysısı kaldı dip sorasa, alar бүгэн гél kaytmaslar, sinnen kurıktılar, kalmadılar dip eyt, diy. Karçık aldıña yatıp, kaniñnı suvıra başlağaç kına, anıñ çeçén seké yarıgınnan töşér, diy.

Bér zamannı karçık kilép kere, bér de şiklenmiyçe, kız aldına yatıp, anıñ kanın suvıra başlıy. Kız karçıknıñ çeçén yarıktan seké astıña töşérép cibere. Tañbatır, karçıknıñ çeçén tartıp alıp, seké astındagı arkılı ağaçka beylep kuya da, üzé seké astınnan kilép çıgıp, karçıknı yarırga totına, kay ciréñ kıçıtı! Şul arada monıñ iptesleré de kaytıp kéreler. Kulsız totına karçıknı tipkelerge, é sukır kay ciréne élekse, şunda suga, diy. Karçık böténley éşten çıga. Yalına başlıy, diy, bolarga:

— Kıynamagız, diy, küzsézné, küzlé, ayaksıznı, ayaklı, kulsıznı, kullı item, diy. Şunnan bolar karçıknı ant itteler. Karçık ant ite. İñ élék yottıralar, diy, bolar kıznı. Kıznı yotıp cibere de kitérép çıgara avızınnan, élékkéden de matur, élékkéden de çiber kız bulıp çıga, diy, bu. Annan soñ sukırnı yottıralar. Sukır da iké küzlé bulıp kilép çıga, diy. Annarı kulsıznı yotıp cibere, diy. Kulsız iké kullı bulıp kilép çıga. Tañbatır eyte:

—Karagız, sak bulıgız, diy, ul miné yotuvın-yotar, kiré ıgarımas, diy. Miné ıgarımıya cibermegéz séz anı, diy. Téé ubırlı karçık Tañbatırnı da yotıp cibere. Köteler monı, köteler, kilép ıgar dip, karçık kosmıy ına bit. Karıkını kıynap ta karıylar, ıgarımıy. Şunnan soñ téé sukırdan küzlé bulgan batır kılıcın ala da karçıkını turaklıy başlıy. Kiskelep bétéreler monı, e Tañbatır yuk. Karıylar, bu karçıkınıñ bér baş barmagı yuk. Baş barmagın ézliy başlıylar, bu baş barmak karçıkınıñ öyine taba kitép bara iken. Totıp alıp yarıp cibereleler, Tañbatır kilép ıga, élékkéden de matur, taza bulıp. Bu ö batır bik şatlanışıp bérniçe kön berge toralar da üz illeréne kaytırga bulalar. Tañbatır eyte:

— Béz séñélkeyné üz iléne iltép kuyıyk başta, diy. Bu kızga bik küp büklekler bireler de, savbullaşıp, téé bik şep yöere torgan batır, kızını üzéne atlandırıp, bik tiz géne iltép kuya. Kızını iltép kuyuv bélen, ö batır duslara savbullaşıp, berge-berge torgan akların onıtmaska süzler kuyışıp, herbérsé üz illeréne kaytıp kiteler.

Yarar. Tañbatır, bik küp iller ütép, bik küp sular kiép, kaytıp cite üz iléne. Patşa tora torgan şehir çiténdegé bér kart bélen bér karçıkka kilép kére. Tañbatır ekrén-ekrén géne soraştıra başlıy:

— Patşanıñ batırları kayttımı, nerseler alıp kayttılar, patşa kızların taba algannarmı? diy.

— Patşa kızların tabıp alıp kayttılar, diy kart, tik batırlarınıñ bérse ülép kalgan bugay, diy.

— Tuyları buldımını soñ? diy.

— Yuk elé, diy, méne bér können bulırğa tiyiş, diy.

Şul süzné işétüv bélen, bu tiz géne bér vıvéska çıgarıp kadaklıy: “Min, felen-felen itéé, patşa kızları tuyda kiyerlék iték téép bire alam”, dip yaza. Patşa kızları monı işétép, téé kartını ézlep kiteler de öy aldına akırtıp ıgaralar.

— Babay, sin şulay-şulay dip eytkenséñ iken, sin bézge irtege irte bélenge bérer par iték téép citéstér, diyeler.

— Felen ak birérséz, vakıtına citéstérérbéz, dip ışandırıp alıp kalalar.

Patşa kızları kitüv bélen, téé kart eşlerge utırmakı bula. E yégét uylap ta karamıy. Kart élegérmén dip kurka başlıy.

Yégét eyte:

— Yat ta yokla sin, babay, min üzém tégép kuyarmin, diy.

Kart bélen karçık yatıp yoklıy. Tön urtası kilép citüv bélen, yégét, uramga çıgıp, öç kükeyné tegetetép cibere, öçésénnen öç par çiték kile de çıga. Yégét bolarnı alıp kaytıp östel östéne kértép kuya. İrtençek kart tora.

Yégét eyte:

— Méne, babay, diy, min çitéklerné téktém, diy, alırga kilseler, üzém téktém dip eytérseñ. Nikader sorasalar da, min tékkenné eytme, diy.

İRte bélen tégeler kilép citeler. Kartnı çakırıp çıgaralar.

— Babay, téktéñmé? diyler.

— Téktém, diy.

— Ye, çıgar elé, diyler.

Kart çitéklerné çıgarıp bire.

— Méne karap karagız, oşıymı sézge? diy.

Kızlar çitéklerné alalar, bik oşıy bolarga.

— Monı kém tékté? dip sorıylar.

— Üzém téktém, diy kart.

Kartka akçanı küp kéne itép bireler. Şunnan soñ tagın kaytarıp sorıylar bolar:

— Ye, babay, dörösén eyt, kém tékté bolarnı? diyler, monı kısalar indé. Tégé haman “üzém téktém” diy. Patşa kızları kartka ısanmıylar. Kartka eyteler:

— Yarar, babay, béz eti bélen söyleşep tuynı çigérebéz, sin andıy hönerlé osta bulgaç, bézneñ öçébézge öç cöyséz külmek tégép bir, külmekler irtege ölgérgen bulsın, diyler. Kart tagın ısandırıp alıp kala indé. Alıp kalmas idé, Tañbatır, ni eşlerge kuşsalar da, alıp kal, dip öyretken. Kart bu külmeklerné niçék kéne ölgértérbéz iken dip çabalana. Yégét eyte:

— Sin kaygırma, yat ta yokla, babay, diy.

Tön urtası citüv bélen, şehir çiténe çıga da tégé öç kükeyné tegetetép cibere. Öç kükeyden öç külmek kilép çıga. Alıp kaytıp élép kuya bu külmeklerné. İrte bélen tégeler kilép citeler. Kart külmeklerné çıgarıp bire. Patşa kızları şakkatıp karap toralar da:

— Bu külmeklerné kém tékté? dip sorıylar, şikleneler indé bolar.

Kart eyte:

— Üzém téktém, diy. Patşa kızları kartka tiyişlé ħakın bireler de:

— Méne bész sina tagın bér eş kuşabız, bolay hönerlé kэшé bulgaç, sin bu eşné de eşlerséñ, diyler. Kart nişlesén, télese-télemese de:

— Yarar, eytép karagız, diy.

Patşanıñ olı kızı eyte:

— İrte bélen şeher çitende bér bakır saray salıngan bulsın, diy.

Urtançı kızı eyte:

— Kömész saray da salıngan bulsın, diy. Kэшé kız eyte:

— İké apama iké törlé saray salıngaç, miném öçén altın saray salıngan bulsın, diy.

Kart kavşap kala da soñınnan, tége yégétke ışanıp: “Yarar, tırışıp kararımın”, diy.

Kızlar kaytıp kitüv bélen, kart öyge kérép eyte:

— Bétté baş, patşa kızları bészge şundıy-şundıy eşler kuşıp kitteler, diy. Üzé kaltırana, küzlerénen yeşler kile.

— Nişlerbész iken indé, béznéñ bétüvébész şuşıdır, diy. Yégét eyte:

— Kaygırma, babay, diy, sin yat ta yokla, diy, min üzém başkarıp çıgarımın, diy.

Tañbatır, tön urtasında çıgıp, kükeynéñ öçésén öç cirge tegetetép cibere, öç cirde öç saray kalkıp çıga.

İrte bélen yégét babaynı uyata:

— Kara elé, babay, diy, öç cirge öç saray saldırıp kuydım, diy. Babay bik şatlana, patşanıñ cezasınnan kotılabız iken, diy.

İrte bélen patşa kızları irtük babay yanına kilép citeler. Bérsénen-bérsé matur öç saraynı kürüv bélen, bolar Tañbatırnıñ kaytuvın béleler. Kartnı çakırtıp çıgaralar da eyteler:

— Niñel, babay, bész kuşkannı eşledéñmé? diyler.

Babay eyte:

— Kürmiysézméni, diy.

— Üzéñ eşledéñmé, babay? diyler.

— Üzém bulmıyça, diy kart, haman tégé yégétnéñ barlǵın sizdéresé kilmiy, eytmem dip süz birgen bit.

Kızlar, ısanmıyça, köleşe-kölüşe, babaynıñ sakalların tartkalap karıylar. Yuk, yolkınımıy. Annarı üzara söyleşep alalar da:

— Yarar indé, babay, béz siné gayıplemiybéz, sin bézge bu saraylarnı saldıruçı yégétnéñ üzén kürset indé, diyeler.

Babay, télese-télemese de, yégétné çakırıp çigara. Patşa kızları Tañbatır bélen yılaşa-yılaşa kürüşeler.

Tañbatırnıñ kaytuv heberé patşaga da işétele. Patşa yégétné üz yanına çakırtıp ala. Kızlar eyteler etileréne:

— Bézné diyu kulınnan kotkaruçı méne şuşı yégét, agaları aña bik katı zıyan itteler, diyeler.

Şunнан soñ patşa, Tañbatırnıñ köçénnen kurkıp, kéçé kızın, télese-télemese de, aña birérge mecbür bula. “Agalarıñnı téleseñ nişlet, üzéñ hökém it”, diy.

Tañbatır agaların üz yanına çakırtıp ala da eyte:

— Séz miña zur zıyan eşledégéz, şulay da astırmıym, kistérmim min sézné, tik bu sheherden çıgıp kitégéz, küzéme kürénmegéz, diy.

Tégeler başların iyip çıgıp kiteler. Tañbatır, patşanıñ kéçé kızın hatınlıkka alıp, kırık kön uyn itép, kırık kön tuyın itkennen soñ, üzénéñ eti-enileré yanına kaytıp tora başlıy.

Hezér de bik şep kéne yeşiyler iken, diy, bolar. Kiçe bardım, бүгэн kayttım.

46. ZÖLKARNEY BATIR⁶⁵

Bér de bérkönné Zélkarney batır un könlék azık ezérliy de, korallanıp, dönya gizerge, kém köçlé, kém batır ikenlékné bélérge çıgıp kite. Yöriy-yöriy bu, nu hiç béle almıy, kém köçlé, kém batır ikenlékné. Şulay bara torgaç, bér at üleksesé küre bu: “Tukta, barıp karıym elé, diy, éçegésé bar miken”, diy. Barıp karasa, at ülgen, tirésén saldırıp algannar, éçegésé bar. Bu atnıñ éçén erçiy de éçéne kérép yata bötén koralı bélen, üzene çıgıp yörérlék tişék kaldırıp tégép kuya.

Bér zamannı cil-davıl çıga. Şul vakıtta Önéget digen koş kile de, tırnakların batırıp, monı havaga alıp ménép kite. Bara torgaç bér utravga barıp töşe bu. Utravda torbadan da kalın bér ağaç bula. Şul ağaç başında bu koşnıñ balaları bar iken. Yarıy, koş üleksené şuşı utravda kaldıra da balalarının isenlégén kararga kite. Balaları inelerénéñ tavişın işétkeç, şav-gör kile başlıylar. Ul da bulmıy, balalarının isenlégén bélgeç, koş üzé oçıp ta kite.

Bérvakıtnı büreneden de kalın yılan kilép çıga da ağaçka méne başlıy. Zölkarney monı kürép torgan bula, almas kılıçın ala da, ülekse éçénnen çıgıp, yılanı turaklap taşlıy, annan üz urınına kérép yata.

Azmı-küpmé vakıt ütkeç, koş eylenép kile de, turalgan yılan gevdesén kürép, kurkuga kala, balalarını aşagan iken dip. Şul arada Zölkarney de ülekse éçénnen çıgıp tiz géne koş östéne ménép atlana. Koş, östéne adem utıruvını sizép, oçıp kite. Oça-oça diñgézneñ bér tugayına barıp töşe de sélkéne. Sélkéngeç, Zölkarney şuvıp töşép kala, e koş oçıp kite. “Min kaya kilép töştém?” dip, bik kaygıra bu, kite bu bérer nerse oçramas miken dip. Bara torgaç, üsép utırgan ağaçlar küre. Şul ağaçlarını tamırınnan avdarıp, bik nık kına ittérép kerep⁶⁶ yasarga totına bu. Kerepné yasap bétére de utırıp kite diñgéz bélen. Bara torgaç, bér yarga kilép çıga bu. Cırge kilép çıkkaç, bik şatlana indé, bik küp vakıt ütken bula bit. Cırge töşép, bérer kése oçramasmı dip, kite bu ézlep. Bara-bara bér zdaniyige kilép çıga. “Tukta, diy, kém tora iken monda”, dip barsa, kéréрге işék tapmıy.

⁶⁵ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Béréncé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler, İskermelerini Hezirlevçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 262-267’den alınmıştır. Metin, Hamit Yarmi tarafından 1967 yılında Novosibirsk’in Uba ilçesi, Yana Kaçum Köyü’nde Şakir Yapparov’dan derlenmiştir (age. s. 396). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 243-249’da da yayınlanmıştır.

⁶⁶ Kerep: Korab.

Elégé kılıçı bélen kizengen iyi, bér işék açılıp kite. İşék açılrsa, éçten bér kız karap tora iken.

— Ey, yégét, diy, ülém hëlleréne kildéñ, diy. Bu bit diyu patşasınıñ ciré, diy. Hëzér diyu kayta, siné aşar, diy.

— Miné aşıy almas ul, diy Zölkarney.

Kız da yégét yanına çıga.

— Bik pelven⁶⁷ yégét kébék küréneséñ, diy, nige kildéñ soñ monda, adem ayak basmagan uringa? diy.

— Üzém ülsém ülermén, siné alıp kitermén monnan, diy.

Bolar şulay söyleşép torganda, yem-yeşél bolıt kile başlıy.

— Ene, kaytıp kile indé, diy kız. Anıñ köç kérte torgan suvı bar, diy. Sin şul sunı éç te, diy, sul yaktagı su bélen urınnarın almaştırıp kuy, diy, annan soñ üzéñ bélérséñ, diy. Méne béz iké yıl torabız, diy, tuyıbız bulganı yuk elé, diy. Alar öç brat, öçésénde öç patşanıñ kızı, diy, bézné bérkaya da cibermiyçe totalar, diy.

Yarar, Zölkarnay köç kérte torgan sunı éçép, köç bétére torgan su bélen urınnarın almaştırıp kuya da, diyu kaytkançı, kérép yeşéréne. Diyu, kaytıp kérüge: “Fu, adem isé kile”, diy.

— Nindiy adem isé bulsın, diy kız, üzéñ adem aşap yöriyséñ de, téş araña kérgendér, üzéñnen kiledér, diy.

— Yuknı söylep torma, diy, kürset, diy, beylene indé.

— Yarıy kürsetem, diy, miném éném Zölkarney kilgen, diy.

— Ul bit miném kayniş, kunak itebéz, diy. Yégétné kürgeç, diyunéñ isé kite gevdesénéñ zurlığına.

Zölkarneyne öç kön kunak iteler.

Annan soñ diyu eyte:

— Davay, sinéñ bélen köçlerné sınaşıp, köreşép karıyk elé, diy.

— Sinéñ oħotañ bulsa, köreşiyk, ciznekey, diy.

Zölkarneyge totınıp karıy, diyu aldıra alımıy. “Tuktap tor élé, kayniş, diy, miném köç kérte torgan daruvım bar, siña da birérmén, éçép alıym elé şunı”, diy.

⁶⁷ Pelven: Pehlévan.

Tégé köç bétére torgan sunı éçe, bélmiyçe. E Zölkarney sul yaktagın éçe, béle bit indé, üzé almaştırıp kuydı urınnarın.

Totınalar bolar köreşerge. Eylenele-tulganalar, diyu hiç aldıra almıy. Zölkarney almas kılıçı bélen tégenéñ başın kisép töşere, gevdésen de tapap taşlıy. Şulay itép, iké segatte diyuné turaklap taşlıy, yuk ite.

— Nu, diy kız, yégétnéñ arslanı ikenséñ, diy. Miném bélen monda tagın iké kız bar. Alarnıñ diyuleré tagın da gayretlérek, diy. Busı iñ olısı. Alar öçesé öç patşa kızın alğan, diy. Béznéñ öçébézné de alıp kite alsañ, bik yahşı bulır iyi, diy.

— Yarar, tırışırmin, diy, séz miña bulıssagız, min alıp kitermén, diy. Ul urtançı diyu kay töşte tora soñ? diy Zölkarney.

— Uñga taba yul bélen kitkeç, yırak tügél, bér zdaniyi bulır, diy. Ul zdaniyinéñ işégé de tişégé, de bulmas, diy. Krugom karap yöriy torgaç, bér töşten tın çıkkannı kürérsén. Méne şul cirge törtseñ, işék açılıp kiter, diy.

Yarar, kite bu. Barıp cittä. Zdaniyiné karap yöriy, bér cirde işék te, tişék te yuk, üzé galemet biyik. Ozak kına karap torsa, bér cirden çak kına sulış, tın çıgıp tora. Şul cirge törtken iyi, patşa kızı işékke söyelgen de tının çıkarıp tora iken, işék açılıp ta kite, patşa kızı atılıp çıgıp ta kite. Kız diyu kaytkan dip kurıkkın iken. Ni bulgannı söyleşeler de bolar, kız eyte: “Diyu kaytkançı, min siña köç kerte torgan daru éçerim, diy. Şul sunı éç te, diy, kismeklernéñ urınnarın almaştırıp kuy, diy. Diyu, kaytkaç, bélmiyçe, köç bétére torgan sunı éçer”, diy.

Yarar, sunıñ urınnarın almaştırıp kuyuvga, küklé-yeşéllé bolıt çıga. “Ene kaytıp kile indé, diy, kaytır vakıt cittä. Ul bér kitüvden sutkalap yöriy”, diy kız. Diyu kaytıp citer aldınnan, kız Zölkarneyné yeşere. Diyu kilép kére. Ul baş diseñ, dönyaga sıymagan zur baş, gevde diseñ, dönyaga sıymagan zur gevde monıñ. Kilép kérüvge:

— Fu, adem isé kile, bérev kilgen iken, diy. Bu kéşé néçayanno kilgenmé, elle siné ézliy kilgenmé? diy.

— Kém bézné ézlep kilsén, béz törmeye yatkan şikéllé yatabız indé, diy kız.

— Kürset kilgen kéşéné! diy.

— Aç avızınıñ, annan kürsetermén, diy.

Diyu avızın açkan né, yartı adem gevdése séreyép tora iken.

— Méne nerse isé kile ul, dip, diyu avızınnan adem gevidesén tartıp ala kız. Yot kiré, diy, annan isé kilmes, diy.

Diyu yartı gevdené yotıp cibere, yotkaç, yañadan ézlerge totına bu. Zölkarneyné tabıp, yeşéringen cirénnen östérep çıgara.

— Ul miném éném, miné ézlep kilgen, diy kız.

— E, bu Zölkarney batır iken, diy. Min anı ézlep-ézlep taba almagan iyim, diy, üzé miné ézlep kilgen iken, diy. Min anı hezér ük helak item, diy.

Zölkarney almas kılıçın hezérlep tora iken tégénéñ başın çabarga. Sikérép tora da:

— Min sinéñ şikéllé yöz diyu bulsa da kurıkmıym, diy, kurıksam, kilmes te iyim, diy. Şunda uk kılıçı bélen diyunéñ başın çabıp töşere, gevidesén tapap bétére.

Kız eyte:

— Miném tuganımnıñ kızı kala bit monda, diy. Yöz diyuden de kurıkmagaç, sin anı da kotkar indé, diy.

— Yarar, diy yégét.

— Ul zdaniyi sténasınıñ bér cirénde bér tişégé bar. Şuña turı kilseñ, zdaniyi işégé açılır, diy. Annan soñ, abzıkayım kilgen iken, dip, ul üzé yögérép çıkar, diy kız.

Yarar, Zölkarney çıgıp kite. Sul yul bélen béráz bargaç, elégé zdaniyige barıp cite. Zdaniyiné krugom eylenép yöriy, kulına kılıçın totıp.

Zdaniyinéñ bér ciréne kılıçı bélen törtken iyi, işék açılıp ta kite, kız atılıp ta çıga: “Ay, abzıkayım kilgen iken”, dip. “Min siña hezér köç kérte torgan su birem, diyu kaytkançı éç şunı, atu kaytır vakıtı cite anıñ”, diy.

Zölkarney kız kürsetken sunı éçe de, tiz géne urınların da alıştırıp kuya köç kérte torgan su bélen köç bétére torgan sularnıñ. Méne bér zamannı kara bolıt çıgıp, davıl küteréle, hiç eytérlék tügél. Kız Zölkarneyné bér cirge yeşérép kuya. Diyu kaytıp kére “pufpuf!” itép. Kilép kérivgé: “Fu, adem isé bar, diy. Niçék kurıkmıyça kilgen ul adem miném yortıma?” diy.

— Miném tugan abzıyım kilgen, diy kız.

— Kaya ul, çıksın! diy diyu.

— Alay-bolay itép taşlamaska süz birseñ, çıkarırmın, diy.

— Yuk, tiymem, diy.

— Gavretémnéñ suvın eçseñ, ışanam, bolay gına ışanmıym, diy.

Éçe bit diyu tégé sunı. Şunnan soñ kız abzıyın ııgarıp kürsete, kiben ıetle kéşe bula bu. Diyu Zölkarnayge bér kitérep suktı, sélkénmedé de. İkénçe kabat kitérep suktı, busında da sélkénmedé. Şunnan soñ Zölkarney eyte: “Sin iké kabat suktıñ, diy, mina bérnerse de bulmadı, diy. Sin miném yöregémné kabartma, diy, sinéñ şikéllélernéñ méñén kisem min”, dip, öçénçe kabat sugarga birmiyçe, almas kılıçı bélen bérné sukkan iyi, tétép saldı. Tagın bér sukkan iyi, almas kılıçı cirge kérép kitté. Şulay itép, Zölkarney diyuné helak itép bétérdé.

Hezer kaytkanda Zölkarney öç kızını da cıyıp alıp kayta. Kız sorıy:

— Ye, Zölkarney, bézné kotkardıñ, nerse bélen kaytabız soñ, diy, utırıp kaytırga savıtın barmı? diy.

— Nindiy savıt, diy, kerep yasadım, şunarga utırıp kaytırbız, diy.

— Sıyarbız mı soñ? diy.

— Sıyarbız, diy.

— Aşarga barmı? diy kız.

İké kız eyteler:

— Béznéñ aşarga citerlék, diy.

Olı kız eyte:

— Min yulnı bélem, diy, üzém, yullap, alıp ta kaytırmın, diy.

— E min kerep bélen alıp kitermén, diy Zölkarney.

Utırıp kiteler bolar dürtév. Kerep zur, cimérelérlék, batarlık tügél. Kaytalar bolar zur su bélen. Kayta torğaç, su taraydı. Taraya torğaç, bér yılgaga eylendé. Hezer yılga bélen kiteler bolar. Yılgaga çıkkaç, tégé kerep yaramıy bit indé, Zölkarney ikénçe kerep yasıy da kızlarga eyte: “Min ezrek yoklap alıym elé, diy. Min bér yatuvda cidé kön yoklıym, diy. Andıy-mondıy ıeller bulsa, bérer kurkınlık kilse, miné niçek kéne bulsa da uyatırğa tırışıgız”, diy. Olı kız eyte: “Dönya ıelén belép bulmıy, diy, iménnoy yözéklerébézné Zölkarneyge birik”, diy. Şunnan soñ kızlar öçesé de yözéklerén salıp bireler. Zölkarney yözéklerné ak çüprekke töre de késeséne salıp kuya.

Yarar, yar buyına ııgıp kerepné bér agaçka beyliy de, bulgan tegamné aşap, yal itép almakçı bula. Olı kız eyte: “Dönya ıelén belép bulmıy, itegéme yatıp yoklap al, diy. Batır kéşené tiz géne uyatıp bulmıy, bu diyu ilé bit, diy, andıy-mondıy ıeller

bulmasın”, diy. Zölkarney eyte: “Öç diyunéñ başına cittém, bér diyuné bétérerge géne helém citer indé”, diy. Zölkarney şulay diy de yatıp yoklıy. Küp zamannardan soñ cildavıl çıga başlıy, yar buyında beylep kuygan kerep kaya barırga da bélmıy. Ul da bulmıy, iké başlı diyu kilép çıga.

— E, Zölkarney batır monda iken, şul iken kızlarını cıyıstırıp alıp kitüvçé, dip gayretlene tégé.

Diyuné kürgeç, olı kız kurkuvınnan davay yılarga totına. Kızınıñ küz yeşé Zölkarney biténe tamuvga, yégét uyana da: “Ni buldı?” dip sikérép tora. Diyu eyte: “Sin miném öç bratımını ütérdeñ, hezér min siné helak item”, diy. Zölkarney almas kılıçın ala, ikénçé kulına bér ozın timér totıp bara diyuge karşı. İndé yotam digende géne, timérné diyunéñ avızına tıga. Tégénéñ avızına timér kérép te kite. Diyunéñ mañgayında çilek töbé hetlé bér küzé bar iken. Timérné avızına tıguvga, küzé akayıp çıga. Zölkarney almas kılıcı bélen diyunéñ başın çabıp bétére. “Nu hezér, diy, Zölkarnay, kaytabız, diy, tik yılganıñ uñ yagında tugız barmak- razboynik tora diy, şunardan da kotılsak, indé kotılabız, diy. Alar keme bélen, diy, béz kerep bélen, diy. Kurıkmagız, biréşmebéz”, diy.

Bolar kiteler, ey baralar, ey baralar. Bér zamannı tötén çıga alda. Olı kız eyte: “Ene, tugız barmak töténé çıga indé, diy. Béz alarga citmiyçe tuktarbız, diy, béráz yal itép, tamaknı yalgap alırbız”, diy. Nu, yarıy, bér un-unbiş tayak tégélerge citmiyçe tuktıylar bolar, töşeler kerepten. Ozak ta tormıy, iké razboynik kilép çıgalar da, busı miña, busı miña, dip, kızlarını büléşe de başlıylar. Zölkarney sikérép tora da: “Miném tirede sak bulıgız. Min séznéñ kébéklerné küp kürgen, kızlarga timegéz!” diy de şul minutta uk iké razboyniknı helak ite. Yar buyına barıp, kemené de étép suga kértép ciberdéler. Keme razboyniklarınıñ tora torgan urınnarına kaytıp cite, küreler, keme buş, ipteşleré yuk. Bolar srazu sizeler Zölkarney kilgenné. Razboyniklarınıñ başlıgı komanda bire Zölkarneyné helak iterge. Nu, Zölkarney alay ite, bolay ite, kızlarını da birmedé, kerepné de vatarga birmedé. Şulay itép, bu kızlarını kotkarıp alıp kayta. Yul kürsetép öyleréne ozatıp kuya.

Öyge kaytkanda, patşanıñ efitseré totıp ala bolarını da: “Bu alıp kayttı!” dip eyt, dip, kızlarını kurkıtıp, üz yagına karatıp kuya.

Zölkarney kerepte ikénçé sheherge barıp cite de, kerebén yar buyında tuktatıp, sheherge çıgıp bér karçıkka barıp kére. Belekey géne izbuşka bula bu.

— Séznéñ sheherde nindiy hëller bar, ebi? diy.

— Méne bér efitser öç kızını diyuden kotkarıp alıp kayttı, diy, şulkader söyineç, diy, aşamak-éçmek, törlé-törlé nigmet, tigenge tiye, timegenge timiy. Yahşırak kéşelerge tiye, béznéñ işelerge bérnerse yuk, diy.

Zölkarney eyte fatir hucasına:

— Min yoklarmın, diy, felen kaderlé, diy, sin patşaga barıp eyt, diy, şundiy-şundiy immetlé pelven kilgen dip, diy, ul cidé kön yoklıy, sigézénçé könné géne tora. Şunnan alda kilmesénner de, yörmesénner de dip eytté digén, diy.

Yarar, Zölkarney yatıp yoklıy. Karçık çıgıp kite meydan, uyn-kölké kararga. Patşaga kérép eyte: “Méne şundiy-şundiy hel, diy, minde bér pelven yégét bar, diy, tolko ul cidé kön yoklıy, sigézénçé könné géne tora”, diy.

— Yarar, diy, yoklasın, diy. Elé uyn-kölké cidé-sigéz könge bara ul, tiz géne bétmes, diy.

Yarıy, cidé kön bulgaç, sigézénçé könné Zölkarney tora. Karçıktan sorıy:

— Meydan barmı? diy.

— Bügén azakkı köné, diy karçık.

— Bar barıp eyt, diy, miné alırga timér arba cigép kilsénner, diy. Eger de alırga kilmeseler, min bunt çıgaram, diy, teki üzémnékén itermén, diy.

Karçık, bér ciñén kiyip, ikénçé ciñén kimi, çıgıp kite söyineç alırga. Karçık patşa türeséne barıp eyte. Patşa türesé patşaga barıp eyte. Patşa: “Yarar, barıp alıgız, diy, nindiy ünérларé bar iken, kürsetsén”, diy. Monı troykaga timér arba cigép barıp alalar.

Zölkarneyné meydan urtasına kitérép utırtalar. Kak raz şul vakıttı patşanıñ olı kızı kilép çıga dvorétstan. Kız, Zölkarneyné kürüvge: “Méne bézné kotkarıp, kerepké utırtıp alıp kitken kéşé, diy. Efitser miné kurkıtıp kına eyttérdé”, diy. Şunnan soñ Zölkarneyden sorıylar: “Niçék itép kızlarını kotkarıp alıp kayttıñ?” dip. Zölkarney barısın da beyne-beyne söylep bire.

— Koralların kaya soñ? diylér.

— Korallarım fatirda, diy.

Monı ura kıkırıp kiyeve kütermekçe iteler. Annan patşa eyte:

— Patşaga kérérlégéñ barmı? diy.

— Yuk, diy, min prostoy kэшé, diy, min köčem bélen géne, batırlıgım bélen géne yöriy torgan kэшé, bütün ünérém yuk, diy.

Eybetlep torıp, patşa monı üz kulına ala, ülendére, yort salıp bire. Meydan arı, min biré. Zölkarney patşa yanında batır bulıp urnaşıp kaldı, bötén ilge dan bulıp.

47. ALPAMŞA⁶⁸

Alpamşa yarlı gaileden çıkkın bér malay bula. Ul bik küp yıllar kötöv köte. Kötöv kötken vakıtında oçrıy moña bér kır kaz balası. Ul kır kaz balasın yaz başınnan başlap asrıy, üzé bélen kötövde yörte. Köz cite. Kaz bulıp üskeç, kır kaz balası oçıp kite, kötövçéné taşlıy bu. “Éh, şaytan algırı, asradım, cey buyınça yörttém, ikmekler aşattım, nige bu miné taşlap kitté iken?” diy Alpamşa. Bu bérázdan kaznı onıtı: “Kitté de bétté indé bu”, diy.

Kötöv kötken vakıtta, moña bér kart oçrıy. Kart eyte moña:

— Alpamşa, diy, sin üzéñ bik kuvetlé malay, diy, méne şul tavda çabış bula şuşı könnerde, diy, şunda aldan çıkkın késege patşa Sandugaç isémlé kızın bire iken, diy.

— Anıñ, diy, babay, diy, şartları nindiy iken? diy.

— Anıñ, diy, şartı şul, diy: Öç tégérmen taşınıñ ikésén kultık astına kısıtıp, bérşén kulga kiyip tavga méngen késege patşa kızın bire, diy.

Alpamşa uylap ta tormıy, ikénçé könné, kötövén taşlap, yarış bula torgan urınga kite. Barıp cite meydanga. Meydanda tézélgen bulsa kirek yözlegen halık. Bu da tézéle. Monıñ kiyim naçar, kötövçé bulgaç, monnan köleler.

Bérvakıtı mona kilép cite çirat. Alpamşa taşnı totıp alıp, bérşén ikénçéséne kitérép berép yara da, iké taşnı kulına kiyip, yarılğan iké taşnı kultık astına kısıtıp da tavga ménép kite. Halık: “Yuk kına kése, ménép kitté bit”, dip, şakkatıp karap kala. Ménép cite bu tav başına. Patşa tav başında bula. Ul bik yahşı kiyimner alıp méngen bula. Ul Alpamşanı kiyindérép, üzénéñ yanına utırtıp alıp kaytıp kite. Kayta, yasıylar tuy. Patşa yartı patşalığın bire. Alpamşaga:

— Yartısına min cavap birem, yartısın sin kara, diy.

⁶⁸ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler, İskermelerni Hezirlevçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 268-276’dan alınmıştır. Metin, Hamit Yarmi tarafından 1940 yılında Tataristan’ın Bandyug ilçesi Kamay Köyü’nde Mullanur Ehmetyov’dan derlenmiştir (age. s. 396). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık İcatı.** Tözüvçileri: G. Beşirov, A. Şamov, H. Yarmi hem H. Gosman. Kazan: Tatknigoizdat Matur Edebiyat Redaktsiyesi, 1954 (İkinci Baskı), ss. 448-458; **Tatar Halık Ekiyetleré Bérénçé Kitap.** Tözüvçiler: Gomer Beşirov, Hemit Yarmi. Kazan: Tatknigoizdat Matur Edebiyat Redaktsiyesi, 1958, ss. 7-19; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 249-259’da da yayınlanmıştır.

Şunnan bérniçe géne ay élék Kıltaş digen bér patşa Sandugaçka yavçı cibergen iken. Patşağa:

— Kızıñnı birseñ bireséñ, birmeseñ, sugışıp alam, dip eyttergen bu.

Hezér kız kiyevde indé, Kıltaş patşa télese nişlesén!

Hezér Kıltaş sugış açtı. Kıltaş patşanıñ sugış başlavı turındagı heberné işétkennen son, Alpamşa babası bélen kiñeşe:

— Nişliybéz? diy. Sugışka Sandugaç bélen ikébéz barabız, diy. Babasınnan at sorıy: Babay, diy, sin bézge at bir indé, diy.

Babası eyte:

— Ene felen cirde iké polk kavalériye tora, şunnan üzégéz télegen atnı saylap alıgız, diy.

Hezér Alpamşa bélen patşa kız Sandugaçnı polk torgan cirge alıp kiteler. Barıp kéreler atlar arasına. Totınalar at saylarga. Alpamşa, işekten kéргеç te, atlarınñ koyrığın tartırğa totına. Koyrığının tartıp cibere, atnıñ tirésé suvırılıp çıga. Bu sarayda yaraklı at tabılmıy. İkençe sarayga kérép, bér atnıñ koyrığın tartıp cibergen idé, at sélkénép kéne kuydı. Alpamşa: “Méne bu at miña yararlık at iken”, diy.

Hezér öçénçe sarayga kitteler. Anda indé Alpamşa Sandugaç öçén at saylıy. Bu haman şulay eşli, atnıñ koyrığının tartıp cibere, tiréleré suvırılıp kına çıga. Béráz yörgeç, yabaga gına bér at taptılar, nek méne şul at tüze torgan at bulıp çıktı, diy.

Hezér indé patşanıñ sarayına kaytalar. Üzara kiñeş yasıylar.

Patşa eyte:

— Muzıka bélen ozatıyk sézné, diy.

Alpamşa eyte:

— Yuk, diy, béz sugışka muzıkasız gına çıgıp kitiyk, diy.

Şunnan, muzıkasız gına çıgıp kiteler. Baralar, baralar bolar, bara torgaç, Kıltaş patşa yanına barıp citeler. Hezér Alpamşa Sandugaçka eyte:

— Min, diy, niçék te aldap-yoldap bu Kıltaş patşanıñ akbüz atın alırğa tiyişmén, diy, şul akbüz at bélen min anı ciñermén, diy.

Hezér Sandugaçnı bér cirge urnaştırı da Kıltaş patşanıñ yoklıy torgan ciréne kite.

Tañ aldınnan koşlar sayrıy, şundiý bakça éçénde Kıltaý patşa yoklap yata. Şul wakıtta Alpamşa anıñ yoklagan ciréne bara da bér-iké cır eyte:

Kıltaý agay,
Kıltaý agay,
Akbüz atıñ birseñ, agay,
Sandugaçıñ üzéne bulsın, diy.

Şuşı cırnı iké mertebe eytkennen soñ, Kıltaý patşa: “Akbüz at jel tügél miña. Sandugaçnı alırga kirek”, dip uylap, yokı aralaş:

— Akbüz atım şundiý-şundiý cirde bulır, ul tañ aldınnan çişmege su éçerge töşer, diy, üzleré altı at bulır, diy, méne sin anı şul wakıtta totıp alırsıñ, diy. Üzenéñ yokı aralaş bu süzné kémge eytkenén bélmıy.

Şul wakıtta Alpamşa Sandugaç yanına kite de, bolar koyaş çıkkán wakıtta çişme yanına barıp citeler. Bér ağaç töbénde utırıp, Akbüz atlarını sagalıylar. Altı Akbüz at, urman arasınnan kilép çıgıp, çişmeden su éçerge totınalar. Şul wakıtta Alpamşa bér Akbüz atnı, tézgénénen totıp alıp, imen ağaçına beylep kuya. Atlar altın iyerler bélen iyerlengen bula, iyerlerge altın kılıçlar beylep, sugışka hezérlengen bula.

Akbüz atnı Sandugaç üzéne iyelendérgennen soñ, üzlerénéñ atların taşlap, Akbüz atka atlanıp kiteler. Bolar bérniçe kön aldan kitken bulsalar da, bolardan soñ uk gasker sahraga çıga. Alpamşa eyte Sandugaçka:

— Min siné alğançı uniké kön, algaç uniké kön yoklamadım, diy, min béráz yoklap alıym, diy, eger, diy, min yokıga kitkeç, doşman gaskeré kilse, diy, sin miné uyatırsıñ, diy. Un görenkelé çükéç bélen bér béz bire: Méne, diy, miné uyata almasañ, diy, şuşı bézné alıp, miném mañgayga kuyıp, şuşı çükéç bélen sugarsıñ, min şul wakıtta gına uyanırmin, diy.

Bér zaman Kıltaý gaskerleré kilép cite. Sandugaç aptıraşta kala, Alpamşanı uyatır idé, ütérémén dip kurka. “Tuktalé, diy, min doşmanga karşı üzém barıym elé”, diy. Akbüz atka atlana da Kıltaý gaskeréne karşı kite. Bérnikader kéşéné kılıç bélen çaba. Cégeré bétkennen son, üzén de yaralıylar. Şulay da bu tégélerné kuvıp cibere. Tégélerné kuvıp cibergeç, Alpamşa yanına barıp yal ite. Kıltapnıñ gaskerleré barıp eyteler: “Alar nindiydér köçlé sugışçan kéşeler iken”, diyler. Bolar hezér indé Kıltapnıñ

üzén alıp kileler. Yanadan Kıltaf patşaga karşı Sandugaç üzé géne kite. Alpamşanı uyatır idé, ütérémén dip kurka.

Bik katı sugışkannan soñ, Sandugaç, avır yaralanıp, atasınıñ yortına kaytıp kite. Kıltafnıñ gaskerleré yoklap yata torgan Alpamşanı totıp alalar. Akbüz at ta şunda bula. Kıltaf gaskerleré Akbüz atnı alıp kaytıp kiteler. Reşetkelé çuyın baz koydırıp, Alpamşanı şul zindanga yabıp kiteler. Alpamşanı zindanga salgaç, Kıltaf patşa: “Sandugaç minéké bulır”, dip uylyı indé.

Kıltaf Sandugaçnıñ atasına heber cibere:

— Hezér, diy, Sandugaçnı miña bireséñmé, yukmı? diy.

— Alpamşa kaytmıyça, min bénerse de bélmıym, Sandugaç miném irkémdé tügél, dip heber ite Sandugaçnıñ atası.

Alpamşa yégérmé dürt kön tulgaç kına uyandı. Uyangaç: “Min kayda yatam”, dip uyladı. Hezér indé monıñ aşısı da, éçesé de kile.

Bik eybet bulıp köz köné kilép cite. Kır kazları tézélép oçalar. Alpamşa uylyı indé: “Tukta, diy, miném terbiyelep üstergen kazım bar idé, ul ütmes miken?” diy. Üzé moñlanıp cırlıy:

Kıygak kazlar,

Kıygak kazlar,

Barmıysız mı

Béznéñ yakka?

Eger barsañ béznéñ yakka,

Hat yazayım kanatıña.

Kazlar arasında oçıp baruvçı yetim kaz, monı işétép, Alpamşa yanına kilép töşe de, Alpamşa şunda Sandugaçka hat yaza: “Miña, diy, bér yök péşken ikmek, bér miçke su ciber, diy; üzénéñ skripkesén de ciberüvén sorap yaza. Annan arı: Miném, diy, bérvakıtlarnı minnen yöz sum akça alğan dustım bar idé, ana eyt, ul kilér; ul kilmese, şöşlé birgen bér dustım bar, añar eyt, ul kilér”, diy.

Hezér kır kazı oçıp kite de patşanıñ balkonına, Sandugaç yanına barıp töşe. Hat yazılğan kavrıyın yolkıp ata da, üzé tiz géne oçıp kite. Monı Sandugaçnıñ, sénélésé kürép kala. Şul vakıтта uk apasına kérép eyte. Apası bélen berge balkonga çıgıp, elégé

kanatnı alıp, ukıp karıylar. Şul vakıttá indé bolar Alpamşanıñ isen ikenlégén, anıñ nerse soraganın béleler.

Sandugaç Alpamşanıñ yöz sum birgen dustına bara:

— Méne, diy, Alpamşa bér yök ikmek, bér miçke su soragan, baramsıñ iltérge? diy.

— Yuk, diy, vakıtım yuk miném, diy tégé.

Hezér kite Sandugaç Alpamşanıñ şöşlé birgen dustına. Şöşlé birgen dustı bérşüzséz riza bula. Alpamşanıñ şöşlé birgen dustı, bér yök ikmek, bér miçke su, skripkesén alıp, çıgıp kite yulga. Bér kön bara, iké kön bara. Bara torgaç, barıp cite bu bér sahraga. Çuyın zindan éçénde yatkan Alpamşa at ayagı tavışın işéte. Alpamşanıñ dustı anı kürmiy, çuyın zindan cir bélen bértigéz itép éşlengen bula. İpteşénéñ tavışın işétkeç, Alpamşa cırlıy:

Döp itken,
Döp-döp itken
Ayu miken, büré miken?
Elle miném
Yöz sum birgen
Dustım miken,
Dustım miken?

Cavap birüvçé yuk. Şunnan soñ Alpamşa tagı cırlıy:

Döp itken,
Döp-döp itken
Ayu miken, büré miken?
Elle miném
Şöşlé birgen
Dustım miken,
Dustım miken?

Şul vakıttá tégé şöşlé birgen dustı:

— Ey, dustım, sin kayda? dip tavış bire.

Hezér, kilép, reşetke arkılı gına söyleşeler. İpteşé ikmekné, sunı, skripkesén tapşıra da, indé kaytmak bula. Bu kitken vakıttá, Alpamşa bérniçe süz eyte:

— Miném hatinga eyt, diy, miné iké yıl köter, iké yıldan soñ tagın iké yıl köter, ul iké yıldan soñ tagın bér yıl köter, diy; eger şunnan soñ da kaytmasam, üze télese nişlesén, diy.

Bu biş yıl srok kuydı. İpteşé kaytıp kitté.

Hezér yata indé bu. Tamak tuk, skripke bar. Uynıy, tik çitlékten géne çıga almıy.

Kıltap Alpamşanı onıtmagan iken. Ul üzenéñ kızına, annan soñ anıñ bélen yöriy torgan bér karçıkka bér törlé agu bire:

— Béznéñ bér doşman bar, méne şuşı agunı şul kéşénéñ östéne alıp barıp sipsegéz, diy, anıñ söyegé de kalmıy yanıp béter, diy. Hezér Alpamşanı böténley bétérérge téliyer indé.

Kıltap patşa elégé karçıkka agunı birép, üzenéñ kızın aña yuldaş itép cibere. At bélen béрниçe çakrım cir kitkeç, atnı kuyalar da ceyevlep kiteler. Agunı karçık çilek bélen kulına tota. Kileler Alpamşa yanına. Karçık böténley ük sukır bulmasa da, küzé kaytkan kéşé bulsa kirek.

Yarar. Bolar kilép citeler. Bolar zindan yanına kilép citkende, Alpamşanıñ skripke uynap utırgan çağı bula. Alpamşanıñ uynavın kız heyran kalıp tıñlap tora. E karçık işétmiy anı. Kız eyte:

— Ebi, diy, tukta elé, diy, béráz utırıp torıyk elé, diy, monda bérnerse de kürénmiy, dala bit, bolın, diy. Bolar şulay utırğaç, Alpamşa cırlap cibere:

Aldan kile,
Aldan kile,
Aldagısı köle kile,
Arttagısı cırhıy kile;
Bu nindiy gacep
Éşler bu,
Bu nindiy gacep
Éşler bu?

diy.

Kız eyte:

— Ebi, diy, monda bénerse de kürénmiy, diy, eyde, agunı şunda tügiyk te etige: “Alpamşa östéne sipték”, dip eytérbéz, diy. Kıznıñ küñéléne uy töşe indé.

Agunı cirge géne tügép kaytıp kiteler. Kaytıp Kıltaş patşaga: “Agunı Alpamşa östéne sipték”, dip eyteler.

Hezér indé kız, karçıknı kaldırıp, Alpamşa yanına üze géne barmak bula. Atasınnan röhsset sorıy:

— Eti, diy, min sahraga yörérge çığıym elé, at bélen, diy.

Atası kızga röhsset bire. Kız atka utırıp çıgıp kite de tup-turı Alpamşa yanına bara. Alpamşa bélen Kıltaş patşa kızı söyleşeler.

— Sin, diy, nişlep yatasıñ monda? diy kız.

— Sinéñ atañnıñ yahşılıgı arkasında, diy Alpamşa.

— Eger min siné şuşınnan kotkarsam, sin miné ipteslékke alırsıñmı? diy kız.

— Alırmın, hezér ök, atañnıñ öyine kaytıp uk kiterbéz, diy. Miném külmek-ıştanım çérdé, eger monnan kotkarırğa uylıysıñ iken, iñ élék sin miña külmek-ıştan alıp kil, diy.

— Soñ min siné niçék itép kotkarıym, gasker alıp kilép kotkarıymmı? diy.

— Yuk, diy, Alpamşa eyte, gasker kirekmiy, miném turıda tavişlanırğa yaramıy, diy. Sin miné kotkarasıñ kilse, diy, atañnıñ sandığında çuyın kise torgan bér almaz bar, diy, sin şunı alıp kilseñ, miné kotkara alırsıñ, diy. Atañ yanına kérérge bik zur heyle kirek, diy. Atañnıñ kabinétına kérgende, iké ét bulır, şularnıñ bérsénéñ ayagına bas, ayagına basuv bélen, ul étler sina taşlanırlar, alar sinéñ külmekleréñné yırtıp taşlarlar. Sin, cılap, ataña kérép eyt: “Şul étleréñné ütérérge bulmıymı, siña ét yakınmı, kıznıñ yakınmı?” dip eyt, diy. Atañ, diy, ét yanına çıgıp kitkeç, sin atañnıñ almazın alırsıñ da miném yanga kilérséñ, diy.

Kız atası yanına kaytıp kite. Kaytıp, atın tuvarımıyça gına, atası yanına kére. Atasınıñ işék aldında yatkan éténéñ ayagına basa. İké ét bik nık talarga kéréşeler. Kız étlerden ıçkına da, atası yanına ütép, anıñ ayagına yığılıp cılıy. Kıltaş patşa étlerné kıynarga çıgıp kite. Atası çıgıp kitüv bélen, kız almaznı ala da, ikénçé bülmege çıgıp, çalbarlar, külmekler cıyıp, Alpamşa yanına kite. Barıp cite. Kiñeşleşe başlıylar.

— Min siné monnan niçék itép kéne kotkarıym iken? diy kız.

Alpamşa eyte:

— Sin, diy, miném çuyın zindan östéne ménép, reşetkené almaz bélen sız, diy, annan soñ min üzém açarımın, diy.

Kız bérniçe mertebe almaz bélen çuyın östéne sızgannan son, Alpamşa ayagı bélen tibép étép cibere, çuyın reşetke öçke-dürtke vatıla. Alpamşa yaktı dönyaga çıga. Cırde yatıp, monıñ külmekleré, bötén kiyimneré çérép bétken bula. Hézér bolar kız bélen tége Akbüz atnı totkan çişme yanına yuvınırga kiteler. Yuvınıp, yahşı külmek-ıştan, çalbarlar kiyip, Kıltaş patşaga kaytıp kiteler.

Bolar yal itmek bulalar. Béráz yoklağaç, Alpamşa töş kürép, sataşıp uyana. Bu, töşénde kügerçén küre, kügerçénne kılı bélen tota, şul vakıta uyanıp kite: “Nerse bulır iken bu?” dip uyılıy da, torıp, tışka çıga. Monıñ tışka çıguvı bula, elégé Akbüz atı kэшnep cibere. Alpamşa at yanına bara.

— Éh, sin, nişlep torasıñ monda? diy.

At télge kile:

— Segat unikélerde sin ezér bul, min iké tibüv bélen işékné vatarımın, sin miném yalıma yabışırıñ da, bész sinéñ bélen öyge kaytıp kiterbész, diy.

Segat uniké tuluv bélen, Alpamşa çıga. Ul arada Akbüz at işékné vatıp çıkkın bula. Patşa da, kız da bérnerse bélmiy yoklap kalalar.

Akbüz at bélen Alpamşa Sandugaç yanına kaytalar. Yulda Alpamşa uyılıy: “Éh, diy, bu töşéme kérgen kügerçén nerse bulır iken?” diy.

Şeher çiténe kaytıp cite de, kiyim-salımnarın salıp, Akbüz atnı ülenge cibere. (Anıñ Akbüz atnı çakıra torgan signalı bar iken. Ul Akbüz atnı üzé télegen vakıta şul signal bélen çakırıp ala iken.)

Yarar. Bu bit indé üzénéñ élékké kötövçé kiyimé bélen kala.

Şeherge kérép, bér irséz karçıkka kvartirga töşe.

Bu karçıkñıñ öyi şeher çiténde iken. Alpamşa karçıktan şeher hüllerén soraştırı. Karçık monnan:

— Sin nindiy kэшé bulasıñ soñ? dip sorıy.

— Min itékçé de, başmakçı da, diy. Üzénéñ Alpamşa ikenén eytmıy.

Karçık eyte:

— Sin, ulım, bér yaña tufli tégep birmesséñmé, méne béznéñ patşa kızın kiyevge birgen idé. Ul kızına tufli téktérerge yahşı osta taba almıy, diy.

Alpamşa:

— Yarıy, tégermén, dip, patşa kızına tufli tégerge utırdı.

Töné buyı utırıp, bu bér bik yahşı tufli tégép kuydı. Írte bélen torgaç, bu karçıkka söyliy:

— Min bér töş kürdém, töşémde bér kügerçén tottım, şul nerse bulır iken? diy.

Karçık eyte:

— Hâtınıñ barmı soñ? diy.

— Bar idé de, kayda ikenén bélmim, min felen şeherde idém, ul felen şeherde idé, diy. Üzenéñ patşa kiyevé ikenén yeşére.

Karçık monıñ töşén yurıy:

— Sinéñ hâtınıñ bala taba torgandır, balañ ir bala bulırğa tiyiş, diy.

Írte bélen toralar, karçık bélen çey éçeler. Şul vakıtta mltık atkan tavış işétéle.

Alpamşa karçıktan sorıy:

— Bu ni bu, elle sézde sugış baramı? Bu nindiy mltık tavışı? diy.

Karçık:

— Yuk, ulım, diy, monda patşanıñ Alpamşa, digen bér kiyevé bar idé, ul, min batır, dip, patşanıñ kızın aldap alğan idé de, aña pamyatnik salgannar idé, hezér şunıñ pamyatnıgın vatalar, diy.

Alpamşa hezér uylap ala: “Éh, miña hezér monda tormış bétken iken!” diy.

Karçık:

— Patşa kızın kiyevge bireler, méne şuşı bér-iké ay éçénde tuy bula, diy.

Şunnan Alpamşa ebige eyte:

— Méne şuşı tufliné min patşa kızına bülek item, oşatsalar, alırlar; tovarın oşatmasalar, üzlerénéñ yahşı tovarların birérler, tagın da yahşırak tufli tégép birérmén, diy.

Ebi, tufliné alıp, patşa kızı yanına kite, kürsetép kaytırğa bara indé bu.

Barıp kére, tufliné kürsete.

— Méne bézde bér itékçe bar, diy, méne şuşı tufliné şul tékté, eger oşasa, diy, tagın tégép birérmén didé, diy.

Patşanıñ hâtını, kızı, barısı karagannan soñ, tufliné bik oşatalar.

— Yarar, üzé béznéñ yanga kilsén, ene béznéñ ayırım öyibéz bar, şunda kızınıñ üz ayagina karap téger, diy patşa hatını.

Karçık eyte:

— Yuk, ul bik yarlı kేశé, ul monda kilmes, anıñ ös-başı da yuk, séz tovar birép kéne ciberégéz, diy.

Tégeler tovar birép cibereler de, Alpamşa öyde gene eşliy. Karçık alıp barıp kürsete, ayak kiyimén bik yaratalar, hakın da bik yahşı tüliylér.

Bérer aydan tuy bulırğa tiyiş. Ebi monı Alpamşaga kaytıp eyte:

— Felen könné tuy bula, sin bik yahşı kేశé ikenséñ, tuyga bar, tuyda barlık kేశéné sıylıylar, siné de sıylarlar, bér ryumka arakı da birérler, diy.

— Ey, ebi, min yarlı kేశé, miné kértmesler, sakçılar miné cibermesler, kiyimém de yuk, diy Alpamşa.

Ebi eyte:

— Yuk, ulım, tuy vakıtında kértérler, eyde, min de baram, bérge kérérbéz, diy.

Tégé heyérçe bulıp, kapçığın küterép kite. Yulda barganda, Alpamşa üzénéñ pamyatnigına karıy, anı vatıp bétérgeñner.

Bolar patşanıñ kapka töbéne barıp citeler. Alpamşa, ipi sorap, patşa yortına kére. Kérüv bélen, üzénéñ hatını Sandugaçnı küre, Sandugaçnıñ séñlésén küre. Tégeler kiyim tégép utıralar. Sandugaç monı kürgeç, bik açuvlana:

— Nige sin tap-taza başıñ bélen heyér soranıp yöriysén? diy.

— Min kürgeñnérné kürseñ, sin de heyér soraşıp yörér idéñ, diy bu. Bér de kurkıp tormıy tégeñnen.

Sandugaç çey terilkesé bélen monıñ kapçığına on sala. On kaçık töbéne de töşép citmiy, kapçıkınıñ kırıylarına yagılıp béte.

— Sin yukka gına on saldıñ, miném karın aç, miña ipi birgen bulsañ, yahşı bulır idé, diy.

Moña yartı ipiden kimrek ipi kitérép bireler. Bu kapka töbéne çıgıp citmiy, ipiné aşap bétére.

— Éh, diy, patşa kızı bula torıp, bötén ipi de birmedé, tukta elé, min tagın kérép sorıym elé, diy.

Sandugaçnıñ séñlésé monı tanıgan kük bula:

— Bu, diy, béznéñ cizni tügél miken, diy; monıñ gevdesé bik oħşıy, diy.
— Kaysı cizneñ? diy, Sandugaç.
— Alpamşa cizniy, diy séñlésé.
— Sin anıñ bérer bilgésén béleséñmé? diy, tutası eyte.
— Béznéñ cizninéñ kaş arası bér çirék bulır, e başında möhéré bulır, miném kürgeném bar, diy.

Şunnan Sandugaç eyte:

— Yarar, ene ul tagın kérép kile, ul kergeç, min aña ipi birgen bulıp, ipiné töşérép ciberérmén, şul vakıtta sin anıñ бүрэгэн sugıp töşér, şunda béz anıñ başındagı möhéréñ kürérbéz, diy.

Ozak ta ütmıy, Alpamşa kilép kere. Sandugaç moña bér bötén ipi kitérep bire. Tégé totam gına digende, Sandugaç ipiné idenge töşérép cibere. Alpamşa ipiné alıym dip iyilgende, séñlésé monıñ бүрэгэн kagıp töşere. Şul vakıtta indé monıñ Alpamşa ikenlégen küreler. Moñar bér süz de eytmıyler. Alpamşanı atalarınıñ tuy yasap, éçép utıra torgan бүлmeséne alıp çıgalar. Şunda çıgarıp utırtalar. Alpamşaga sıy birérge kuşalar.

Atası eyte:

— Monnan élék bér kötövçége bargan idéñ, tagın da kötövçé taptıñmını? diy.
Patşanıñ kızı Alpamşa yanına sakçılar kuydıra: “Çıgarmagız monı”, diy.
Alpamşanı monnan çıgarmaska uylıylar indé bolar.

Sandugaçnıñ atası, anası bér бүлmege kérép kiteler. Şunda yeş kiyev de bula. Бүлmege kergeç, Sandugaç atalarına eyte:

— Miném élékké ipteshém Alpamşa kaytkan, min elé yaña ipteshém bélen kuşılmagan da, kuşılmıym da, miném Alpamşadan bér malayım da bar, diy.

Patşa eyte:

— Yuk, diy, bu béznéñ kiyev tügél, diy, béznéñ kiyev mondıy tügél idé, diy, eger ul miném kiyev iken, Alpamşa iken, ul vakıtta ul üzénéñ hönerén kürsetsén, diy.

Çıgalar da Alpamşa yanına, monı Alpamşaga eyteler. Alpamşa eyte:

— Miném hönerém bar, min sezge hönerémné kürsetérmén, diy. Méne miném Akbüz atım bar, ul hezer kilép citer, ul miném atım gına tügél, Sandugaçnıñ da atı. Ul kilép citöv bélen, béz Sandugaç bélen aña atlanıp şeher éçénnen üterbéz. Béz şeher

uramınnan barganda, béznéñ arttan terezeler koyılıp kalır; méne miném hönerém şul bulır, diy.

Tışka çığa da sızgırıp cibere. Akbüz atı kilép cite. Sandugaç Akbüz atnı altın iyerler bélen iyerlerge kuşa. Atnı iyerliyer, ikésé atlanıp çıgıp kiteler. Bolar kitüv bélen, bolarnıñ atlarınıñ basıp baruvına tüzmiyçe, tereze pıyalaları koyılıp kala.

Bolar Alpamşanıñ pamyatnığı yanına barıp citeler. Pamyatnik yanında Alpamşanıñ élék kuyıp kaldırgan mıltığı bar iken. Anıñ avırlığı cidé batman iken, e mıltıkñı mondıy kэшéden utız-kırık kэшé géne kütere ala iken. Bolar barıp citkende, patşanıñ soldatları monıñ pamyatnığın atıp, vattırıp yatalar iken.

Barıp citüv bélen, Alpamşa soldatlarga eyte:

— Tuktagız, bu mıltıkñı alay atmagız, min monı üzém atıp karıym elé, diy. Bérüzé barıp, mıltıkñı küterép ala da üzénéñ pamyatnığın cimérép yatuvçı kэшélerge ata, alarnı kırdıra. Sandugaç karap tora. Alpamşa mıltığın küterép atkaç, halık indé Alpamşanıñ kaytuvına ıšana.

Alpamşa bélen Sandugaç patşa yortına kaytalar. Sandugaçnıñ yeş kiyevé, Alpamşadan kurkıp, başın iyip çıgıp kite. Kötüvçe Alpamşa batırlığı arkasında ciñép çığa. Sandugaç bélen Alpamşa yañadan béрге kön ite başlıylar.

48. UNBÉRÉNCÉ EĖMET⁶⁹

Evvel zamanda bulgan, diy, bér ir bélen bér ĥatın. Bolar üz kul köçleré bélen kön kürüvçé urtaça tormışlı kэшéler bulgannar. Bolarnıñ un malayları bulgan. Bu balalar, üsép citép, etileréne bulışa da başlagannar. Malaylar géroy bulalar. Bolar niçék te bulsa ilge çıgarga iseplep yöriyler. şul vakıtıñı bu kэшélernéñ unbérénçé malayları tuva. Moñarga EĖmet dip isém kuşalar. Bu un malay çıgıp kiteler, EĖmet, kéçkéne bulganlıktan, öyde kala. şul kitkennen un yéğétten ĥıçbér ĥeber-ĥetér bulmıy.

Unbérénçé EĖmet üse. Bu bik irke, bik şayan bula. Malaylarıñı da kıynap yöriy başlıy. Moñar bér de bér könné kartlar eyteler: “Sin, diyler, abıylarıña karaganda da géroyrak buldıñ”, diyler. Unbérénçé EĖmet éçénnen géne: “Miném abıylar bulganmı ikenni?” dip uylıy.

Bér könné uynnan kayta da enisénnen sorıy:

— Eni, diy, miném abıylar bar idéméni? diy.

Enisé eyte:

— Yuk, ulım, diy, sinéñ abıylarıñ bulmadı, diy. Eytér idé, buda abıyları kébék çıgıp kiter dip kurka.

Unbérénçé EĖmetke unbiş yeş tula. Bu abıylarına karaganda da gevdege taza, bik köçlé bulıp üse. Bervakit kayta da enisénnen zur üténéç bélen sorıy başlıy:

— Eni begirém, diy, sin miña, zinhar, eyt, diy. Miném abıylar bulgan iç, sin miña nige eytmiyséñ? Eger de alar bulgannar iken, alar kémner, nindiy kэшéler? diy.

Enisé karçıkñıñ küñélé yomşap kite de eyte:

— Ulım, diy, sinéñ abıylarıñ bar idé, diy, alar unav idéler, kéçé abıyına sigéz yeş tulgan vakıtta, olı abıyıñ barısın da iyertté de alıp çıgıp kitté, diy. Alar ıkkanga

⁶⁹ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler, İskermelerini Hezirlevçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 277-287’den alınmıştır. Metin, Hamit Yarmi tarafından 1940 yılında Tataristan’ın Egirci ilçesi Kandi Köyü’nde Veli Vahitov’dan derlenmiştir (age. s. 397). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleré Bérénçé Kitap.** Tözüvçiler: Gomer Beşirov, Hemit Yarmi. Kazan: Tatknigozidat Matur Edebiyat Redaktsiyesi, 1958, ss. 84-98; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçi, Kéréř Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989, ss. 234-246; **Tatar Halık Ekiyetleri: Tılsımlı Ekiyetler.** Tözüvçi, Kéréř Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdin. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1994, ss. 87-99; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 260-272’de de yayınlanmıştır. Masal metni, Tatarskoe **Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom I. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariiev: L. ř. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, ss. 154-164’te de Rusça’ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

unbiş yıllap vakıt uzdı, şul vakıttan birlé alarnın heberé yuk, şulay uk alar bézné béléşkené yuk, diy, üzé avır sulap kuya. Bélmıym, alar isennermé, ülélermé? diy.

Unbérénçé Eḡmet eyte:

— Enkey begrém, yılama, diy, min alarnı barıber tabacakmın, diy.

Şunnan soñ ozak ta tormıy, Unbérénçé Eḡmet te çıgıp kite. Öyinnen aşav-éçüvler bik az ala. Bu, koş yomırkaları tabıp, heyér soraşıp, tamagın şulay tıydırıp yöriy.

Küp vakıtlar üte; aylar üte, yıllar üte. Ozak vakıtlar yöргеç, bu kilép cite bér kara urmanga. Kara urmanga kilép kergeç, tön bula. Yégét üzénéñ yöregéne, köçéne tayanıp, “Ni bulsa bulır, kayçan bulsa da ülém bér bulaçak” dip, yulın devam ite. Bara torgaç, yırakta bér ut şevlesé küre. Utka barıp cite. Anda bula bér zur gına saray. Röḡset sorap barıp kére. Monda bér yemséz géne karçıktan başka bérkém de bulmıy. Kére, karçıktan isenlék-savlık soraşa:

— Sin kém bulasıñ? diy.

Karçık eyte:

— Béz cén nesélénnen bulabız, diy. Karçık malaydan sorıy:

— Sin kém nesélénnen bulasıñ? diy.

Malay eyte:

— Min adem nesélénnen, diy.

— Sin adem nesélénnen bulgaç, monda yalgış kérgenséñ, diy.

Malay eyte:

— Yalgış bulmas, diy, min kéréer urın tapmadım, ut şevlesé küréngeç, sézge kérdém, diy.

Karçık eyte:

— Alaysa monnan isen çıguvıñ ikélé, diy.

Malay sorıy:

— Ni öçén bolay dip eyteséñ? diy.

Ebi eyte:

— Miném bik usal unbér malayım bar, diy. Alar kaytsalar, siné özgelep bétéreçekler, diy.

Malay eyte:

— Miném kém ikenémné bélmíy toríp, ütérmesler, diy.

Ebiden aşarga soríy. Ebinéñ malayları kaytuvına küp kéne itép aşarga péşérép torgan vakıtı bula. Ebi aşarına kitére. “Tuymadım”, diy Eħmet. Tagın soríy. Ebi kitérgeñ sayın, tagın soríy: “Tuymadım”, diy. Ebinéñ küp kéne aş-suvın aşıy da annan soñ yoklarga yata. Bu temlé géne yoklap yatkan vakıtta, tañ atkaç, karçıkñıñ malayları kaytıp kére. Karçıkñıñ kécé malayı eyte:

— Eni, nindiy adem isé bar? diy.

Enisé eyte:

— Bér yulavçı kéréde, diy.

Malayları:

— Eydegéz, béz anı suyıp péşériyk, diyler.

Olı abıyları eyte:

— Kém ikenén bélmíyçe toríp, bézge monı ütérérge yaramıy, belki ul bézge faydalı kéşé bulıp çıgar, diy.

Unbérénçé Eħmetné yokısınnan uyatalar. Ul isenlék-savlık soraşa, üzé éçénnen géne: “Bolar miném abıylar tügélmé iken?” dip uylıy. Karçıkñıñ eytken süzé iséne töşe da: “Bolar cénner nesélénnen bit”, dip uylıy.

Şulay itép, bolar bélen Eħmet söyleşe başlıy. Eħmet bolardan sorıy:

— Séz ni eş bélen gomér iteséz? diy.

Bolar Eħmetke cavap bireler:

— Béz, tamak tuysa, bütün nerse öçén köysézlenmiybéz. Lekin béznéñ bér télek bar, şuñarga iréşe almiybız, diyler.

Eħmet sorıy:

— Ul nindiy télek? diy.

— Méne monnan yırak tügél bér cirde bér patşa bar. Ul patşanıñ, unbér kızı bar. Şul patşa kızların aluvda béznéñ télek. Ul patşa kızların alırga béznéñ köçébéz citmiy. Ul patşa torgan şeherde un adem yégété bar, alarnıñ da şul patşa kızların alası kile. Béz şul un adem yégété bélen hervakıt sugışabız, diyler.

Eħmet eyte:

— Min sézge ul patşa kızların aluv yulın tabarmın, diy, séz miña irék birégéz, diy.

Ehmetten bu süzlerné işétkeçtén, cénner bik şatlanışalar. Ehmetné nişletérge bélmıylar. Aşatkaç-éçértkeç, Ehmetten sorıylar:

— Ul şherge baruv öçén siña niler kirek bulır? diyler.

Ehmet eyte:

— Séz miña küp kéne akça birégéz, par at cigép kitérégéz. Min ul şherge barıp, un adem yégétén köl itép kükke oçırıp kiliym, diy.

Cénner moña bik gaceplenép, monıñ kuvetén sınıysıları kile. Ehmetke eyteler:

— Eyde, köreşép karıyk elé, diyler. Köreşép karagaç, Ehmetka karşı bérsé de çıdıy almıylar. Şulay itép, Ehmetné yulga çıgarıp cibereler.

Ehmet patşa tora torgan şherge kite. “Miném abıylar şunda bulır”, dip ışanıp uk bara. Şherge bara, atı üz yanında, akçası küp. Şherge kérép, abıyların ézliy başlıy. Oçragan bér kేశéden: “Bu şherde un yégét tormıymı?” dip soraşa. Şunda bérev eyte moña:

— Méne şunda, şher çiténdé, bér öy bulır, anıñ kapkası, koyması bulmas, sin turı gına şunda barıp kér, diy.

Ehmet elégé yortnı ézlep barıp kére. Kérse, öyde bér kేశé utıra. İsenlék-savlık soraşa da:

— Monda kémner tora? diy.

Yort hucası moñar eyte:

— Béz monda un kేశé torabız, diy, béznéñ hatınnarıbız da yuk, eti-enilerébéz de yuk, diy.

Unbérénçé Ehmet sorıy monnan:

— Séz kaysı ilden soñ? diy.

— Béz kaysı ilden ikenébézné de bélmıybéz indé, diy, béz bér eniden un malay tuvganbız, iñ kేశéleré min bulam, diy, abıylar eşte elé, diy.

Hezér Unbérénçé Ehmetten sorıy:

— Sin kaysı ilden? diy.

Unbérénçé Ehmet eyte:

— Abıylarıñ kaytkaç eytérmen, diy, min sézné bik küp zamannar ézlep kildém, diy.

Abıyları kayta. Ehmetnéñ tazalığına gacepsénép, bolar da soraşalar:

— Sin kaysı ilden kildéñ? diyler.

— Min felen cirden kilem, dip, üzénéñ kayan kilgenlégén söylep bire. Kaysı avıl ikenén, etisénéñ, enisénéñ kém ikenén, üzénéñ kémnerné ézlep çıkkanın, barın da söylep bire.

Ehmetten bu süzlerné işétkeçtén, un agay-éné: “Sin béznéñ énébéz bulasın iken”, dip, monı koçıp yılıy başlıylar. Ehmet üzé de abıyların tabuv şatlıgınnan ni eşlerge bélmıyçe:

— İy, abıyların taptım, dip kıkırıp cibere.

Şunnan bolar aşarga-éçerge utıralar. Bolar aşap-éçép utırgan vakıtta, cénner yanında bulganın da söyliy Ehmet. Abıylarına eyte:

— Cénnerné béz ciñerge tiyiş, diy; min cénnernéñ köçlerén sinap karadım, alar miña çıdıy almıylar, diy.

Bolar, kiñeş itép, cénnerné dönyadan niçék yuk iterge kireklégé turında söyleşeler. Şunnan soñ Unbérénçé Ehmet cénner yanına kaytıp kite. Kaytıp kére. Abıyların tabuvın cénnerge bédértmiy. Üzen cénner karşında kirek kürsetép:

— Béz aların ciñerbéz, diy, alar bézge çüp kéne, diy.

Bu cénnerden üzene bik ütkén hencer sorıy. Cıynalar da, un yégét bélen sugışırğa kiteler. Tönle bélen patşa sarayı töbéne barıp tuktıylar. Patşa kızların cénnerge alıp çıkmakçı bulıp, saraynıñ kızlar yoklıy torgan bülmeséne, bavidan yasalgan baskıç aş, terezeden méneler. Unbérénçé Ehmet üzé aldan méne. Anıñ artınnan olı cén balası méne. Anıñ ménép citüvé bula, Unbérénçé Ehmet cénneñ başın ütkén hencer bélen kisép ala. Şul vakıt ul açuvlanıp:

— İh, kavşadıgız séz, dip, ikénçésén çakıra. Anısınıñ da şulay ütkén hencer bélen başın kisép töşere. Öçénçésén, dürténçésén çakıra, alarınıñ da başların kisép ala. Büten cénner de, éşné añlaşmıyça, kızlar derté bélen, aşığa-aşığa baskıçtan méneler. Şulay itép, Ehmet cénnernéñ böténésén de kırıp bétére. Cénnernéñ kisélgen gevdelerén patşa sarayınıñ işék töbéne öyip kuya. Şunnan patşa kızlarınıñ bülmeséne kérép, kızlarınıñ isémneré yazılğan altın baldakların alıp çıga da abıyları yanına kaytıp kite. Abıylarına bulgan eşler turında söyliy.

Patşa bu cénnerden bik tuygan bula. Cénnerne patşanıñ batırları da ciñe almagan bulalar. Bu patşanıñ unbér kızı, biş batırı bulgan iken. Patşa bolarga: “Cénnerne ütersegéz, bişégézge biş kızımını birem”, digen iken.

Bu batırlar, özélép taşlangan cénnerne kürüv bélen, patşanıñ yokısınnan uyanuvın kötép, annan söyince alırga kéreler.

— Méne béz cénnerne üterdek, cénnerden kotıldık, dip, kérép maktanalar.

Patşa, bolarnıñ arkasınnan söyip:

— Min eytken süzemde toram, diy, bişégézge biş kızımını birem, télegenén alasız, diy.

Patşa hezer bilgélé bér könné atap tuy ıgıan ite. Ayagına yöriy alırdıy kesheler: Kartlar, karçıklar, ırlar, hatın-kızlar, balalar, barısı da tuyga kilsénner dip beldere.

Tuy köne kilép cite. Törlé cirlerden patşa kızlarınıñ tuyına cıyılalar. Patşanıñ batırları aldınıgı safta utıralar. Hezer meclés halkına eyte patşa:

— Kilmiy kalgan kesheler yukmı? diy.

Aradan berev torıp:

— Patşa efendé, diy, beznén şehir citende tora torgan un eşçe bar, alar kürénmiyler, diy.

Patşa bér ilçé cibere. Bolar kilmiyler. Eyteler:

— Patşanıñ şuşındıy zur tuyı iken, patşa bezné at bélen kilép alıp kitsén, diyler.

Patşa, bu süzden hetere kalıp, kurkıtıp kiterüv öçen, üzenén un gaskeren cibere. Bolar, un keshénén tugızın üzlerénén keletlerine biklep kuyalar da, bersen kire kaytarıp cibereleler. Patşaga eyterge kuşalar: “Bézne gasker ciberép kurkıtmasın, bözge un bulsa da, yöz bulsa da kurkıniç tügel”, diyler.

Patşa, tuynıñ yemen ciberese kilmiy, yahşı atlar cigép, bolarnı alırga cibere. Bolar kilgeç, patşa sorıy halıktan:

— Kilmiyçe kalgan kesheler yukmı? diy.

— Kilmiyçe kalgan kesheler yuk indé, diyler.

Şunnan soñ patşa tuy meclésen açıp cibere. Meclés başında eytep uza:

— Tuyniñ vakıygası bolay, diy. Miném biş batırım bar, diy, bu batırlar miña karşı bulgan un cénñé ütérdele, diy, şuniñ öçen min bolarnıñ bişésene biş kızımni bire, diy.

Halık kul çabıp karşı ala. Meclés açıluv bélen, patşanıñ unbér kızı tuy meclésene cıyılğan halıknı temlé éçemlékler bélen sıylıy başlıylar. Barıp citeler Unbérénçé Eñmetler yanına. Unbérénçé Eñmetnėñ uñ kulında altın baldak bulganlıktan, ul éçemlékné sul kulı bélen alıp éçmekçé bula. Patşa kızı eyte:

— Yuk, yégét, diy, uñ kulıñ bélen alıp éç, diy.

Eñmet uñ kulın suzıp arakını alğan vakıtta, patşa kızı Eñmetnėñ kulındağı yözékné küre. Patşa kızı monı éçene géne salıp kuya da üzénėñ éçemlék öleşüvén devam ite. Kızlar bérsé artlı bérsé öleşep baralar. Unbérénçé Eñmet, biraz kıza töşkeç, patşadan bér üténéç itép sorıy:

— Patşa efendé, diy, sinėñ batırlarıñ nindiy kėseler alar? diy. Alar halıkka üzlerénėñ batırlıkların kürsetsénner, cėnnernėñ bérsénėñ géne bulsa da başın kitérép kürsetsénner idé, diy.

Patşa bér cén başın halıkka kitérép kürsetérge boyırık bire. Bér batır bara, cén başın küterép karıy, kuzgata da almy. İkençésé, öçençésé bara, kütere almylar. İkésé, öçésé bér bulıp ta cén başın kütere almylar. Hızér, patşa yanına kiré kilép, patşaga eyteler:

— At bélen kitérérge kirek idé, diyler.

Eñmet bu batırlarga eyte:

— Séz bér başı üzégéz küterép kile almagaçtın, bu cėnnerné ütéröv séznėñ kulıgızdan kilérdey eş tügél, diy. Patşa yanına çıgıp basa: Patşa efendé, bu cėnnerné kém ütérgenlégén bėldérérge röhset itégéz, diy.

Ülgen cėnner yanına bara da, kolagınnan totıp, bér cén başın halık aldına kitérép kuya.

— Méne cėnnerné ütérgen kėsé kém! diy. Üzénėñ yanına abıyların da kitérép bastıruvın sorıy.

Patşa, ni eşlerge bėlmiyçe, aptırap, tégé yalgançı batırların üzénėñ katı ceza urınına yaptırıp kuya. Eñmetlernėñ kulında kızlarnıñ isėmneré yazılğan baldakların da kürgeçten, patşa, çın-çınnan ışanıp:

— Gafuv itégéz, batırlar, min, séznéñ kém ikenégézné bélmıyçe, yalgançı batırlarınıñ süzène ışanganmın, dip, kızların bu batırlarga birmekçe bula. Tuy meclésén bu batırlarga bağışlıy. Hézér bolarnıñ ös-başları da bik naçar bulgaçtın, bolarnı üz yanına alıp kitép, yaşşı kiyimner kiyindére, aşata-écérte.

Pařsa kızların bolarga bire. şuşılay itép, tuy meclésén tamam iteler. Hézér paşsa, bolarnıñ herkaysına da bérer yort saldırıp, üz yortlarına ıgara. Kécé kızı bélen Unbérénçé Eħmetné üzé yanında kaldıra.

Könnerden bér könné Unbérénçé Eħmet, küñél açası kilép, mıltık alıp, ét iyertép, üzé bélen ĥatının alıp, avga ıga. Bik ozak yörgeç, bik katı cil çıgıp, kükte kara bolıt küréne. Kara bolıt cirge töşe de Eħmetné kükke küterép kite. Ĥatını, mıltıgı, été cirde kala monıñ.

Ĥatını, öyine kaytıp, bu ĥelné atasına söyliy. Atası bélen bergeleşép yılıylar, bérnerse de eşliy almıyça, bik katı kaygırışalar.

Eħmetné unbér cénnéñ babası, cén paşsası küterép kitken bula. Bu Cén paşsası Eħmetné üzénéñ sarayına, Kaf tavı artına alıp barıp töşére.

— Ye, Eħmet, élektéñmé miném kulga, diy, min siné küpten kötken idém, diy.

şul vakıttan alıp, kart cén Eħmetnéñ ayagına, kulına timér bogavlar sala. Anı bérkaya ıgarmıy, sarayda gına asrıy.

Bu Cén paşsası, Koyaş paşsasına gaşıyk bulıp, matur kıznı kulga töşére almıy yöriy iken. Kız, iskitkéç matur bulıp, bérkémge de kürénmiy iken. Koyaş paşsası üzénéñ kızın bérkémge de birmiy iken.

şul Koyaş paşsasınnan yırak tügél bér cirde Almas paşsası bar iken. Koyaş paşsası eyte iken: “Kém de kém şul Almas paşsanın altın toyaklı atın kitérép birse, kızımını řuñña birem?” diy iken. Cén paşsası bu altın toyaklı atnı urlap kiterge yörse de, urlıy almıy iken.

Könnerden bér könné bu Cén paşsası sérné Eħmetke açá.

— Eger, diy, şul Almas pařsasınıñ altın toyaklı atın urlap bire alsañ, min siné kotkaram, diy.

Eħmet ıgıp kite. “Almas pařsasınıñ atın alıp kaytıp biriym “indé moñar”, dip, bik küp vakıtlar yöriy. Bik küp yörgeç, arıp-talıp, bér yul atlıgına yal iterge utıra. Yal itép utırğanda, monıñ yanına bér kart kilép ıga.

— Ulım, sin kaya barasıñ? diy.

Ehmet moñar eyte:

— Min, babakay, Almas patşasınıñ altın toyaklı atın alıp kaytırga baramın, diy.

Kart moñar eyte:

— Ulım, bik zur eşke kéréşkenséñ iken, diy, ul atnı aluv bik kıyın bulır, diy, atnı aluv öçén sin üzéñ bélen yögen alıp bar, diy. Sin at tora torgan saray işégén açarsıñ, şul vakıt sténada élénép tora torgan yögenge küzéñ töşer, diy, at matur, diy, kart eyte, atka karaganda, yögen öç ölész maturrak, diy; sin yögenge kızıkma, yögenné alma, ul yögen, diy, patşa sarayınıñ zvonoklarına bérkétélgen, diy. Şul süzlerné eyte de kart, yégétnéñ küzénnen de yugala.

Ehmet, barıp, at sarayınıñ işégén açuvga, yögenge küzé töşe. Yögenné almıyça tüze almıy bu, yögenné ala. Yögenné alu bélen, patşanıñ sakçıları çıgalar da monı totalar, yabıp kuyalar. Patşa yokısınnan toruvga, Ehmetné anıñ yanına kitérép:

— Méne, at karagın tottık, dip eyteler.

Patşa Ehmetke eyte:

— İh, sin, matur yégét, sin bu atnı bolay gına urlap ala almassıñ, diy. Bu atnı aluv öçén, sin Ay patşasına bar, diy. Ay patşasınıñ bér altın sandugaçı bar, ene şul altın sandugaçnı alıp kaytıp birseñ, min siña atnı birérmén, diy.

Ul sandugaç bik matur bula. Ul sandugaç, ırte tañnan kéréşép, kiçke kader hiç tuktavsız sayrıy. Sandugaçnı alıp kaytuv öçén, Almas patşası Ehmetné yulga çıkarıp cibere. Yulda Ehmet bik ozak bara, bik arıy, bik alcıy. Ay patşasına barıp cite almıy, yal iterge utıra. Ehmet yal itép utırgan vakıtta, élék oçragan kart tagın kilép çıga.

— Niñel, ulım Ehmet, diy, atıñnı ala aldıñmı? diy.

— Ala almadım şul, babay, diy Ehmet, min sinéñ süzné totmadım, diy, hezer miña ul atnı aluv öçén Ay patşasınıñ altın sandugaçnı alıp kaytırga kirek, diy.

Kart eyte:

— Ay patşasınıñ altın sandugaçnı alırsıñ, tik sin anıñ çitlégene kızıkma, sin üzéñ bér çitlék alıp bar, diy.

Ehmet:

— Bu yulı aldanmam indé, dip, kart bélen isenleşép, tagın alga kite.

Ay patşasına barıp cite. Tön bulğanın kötép torıp, altın sandugaç yanına kére. Altın sandugaçnı totıp alıp, üzé alıp kilgen çitlékke yaba da alıp kaytıp kite.

Yulda sandugaç, télge kilép, Eħmet bélen söyleşe başlıy:

— Eħmet, min sinnen kalmıym indé, diy.

Eħmet sandugaçnı Almas patşasına tapşıra da, Almas patşasınnan altın toyaklı atın alıp, tagın yulga çıga. Eħmet atlanıp kaytkan vakıtta, at ta, télge kilép, Eħmetke eyte:

— Min sinnen kalmıym indé, diy.

Şulay itép, bolar kaytalar. Bér-iké kön ütkeçtén, sandugaç Eħmetnéñ artınnan kuvıp cite. Şulay itép, Eħmet altın sandugaçnı da, altın toyaklı atnı da alıp, Koyaş patşasına kilép cite. Koyaş patşasına kaytıp cite de atnı tapşıra. Koyaş patşasınnan bér at ciktérép, patşanıñ kızın üz yanına utırtıp, tagın kaytır uñayga çıgıp kite.

Bolar kaytkan vakıtta, kız eyte:

— İħ, sin, Eħmet, diy, sinéñ bélen bérge buluv nindiy küñéllé bulır idé miña, diy.

Eħmet eyte:

— Şulay şul, diy, kıznıñ Cén patşasına bulaçağın eytmıy elé, kıznıñ küñéléne avır kitérmiy.

Baytak vakıtlar kaytkannan soñ, elégé Almas patşası kulında kalgan altın toyaklı at ta Eħmet artınnan kuvıp cite. Evvelé oçragan kart tagı da Eħmetke oçrıy:

— Séz, Eħmet, diy, citerséz yul çatına, diy, unga kérsegéz, uñarsız, sul yak yulga kérsegéz, bik zur avırlıklarga oçrarsız, diy.

Şul süzlerné eyte de, yugala kart. Bolar, süzge mavıgıp kaytuv bélen, yulnı hetérlemegenner, bargannar da bargannar. Bérvakıtnı arıp-talıp yal iterge utırgannar. Yal iteler, yal itken vakıtta Eħmet yokıga kite. Üzé yoklaganda, anıñ bar nersesén alıp kiteler. Eħmet yokısınnan akılsız kéşe şikéllé bulıp uyana. Üz-üzé bélen söyleşe başlıy: “Bu nindiy eş bu, diy, önémme, töşémme bu? diy. Kaya barırğa bélmiy aptırap kala. Ul aptırap torgan vakıtta, élék oçragan kart tagın kilép çıga:

— İħ, ulım Eħmet, eyttém min siña sulga kérme dip, sin, yalgısıp, sulga kérgenséñ, diy; yugalğan eybérleréñné tabuv oçén, siña bik küp avırlıklar kürérge turı

kilér, diy. Şuşı avırlıklardan kotıluv öçén, méne, ulım, siña bér kulyavlık, diy. Eħmetke kulyavlık bélen bér tarak, bér közgé bire, yulın devam ittérerge kuşa.

Eħmet, bara torğaç, bik zur suga oçrıy. Yavlıkı su östéne saluv bélen, su östé küpér bula. Sudan çıgıp kite.

Monıñ eybérlerén diyu periyi alğan bula. Eħmet bu diyu periyiněñ yoklap yatkan vakıtına barıp cite. Añar-moñar karamıy, atnı, kıznı, sandugaçnı alıp, tagın kaytuv yulına çıga. Béráz vakıt ütkeç, monıñ artınnan tuzannar tuzdırıp, diyu periyi kile. Diyu periyiněñ kilgenén kürüv bélen, bu taraknı yulga taşlıy. Şul vakıt tarak zur urmanga eylene. Diyu periyi urmanga kilép élege de urmannan ütép çıga almıy, tenneré yaralanıp béte. Ul vakıtta Eħmet bik küp yul alğan bula. Diyu periyi urmannı da ütép kite. Tuzannar tuzdırıp, Eħmet artınnan haman da kile. Eħmet közgené yulga taşlıy, közgé dulkınlanıp torgan bik zur diñgézge eylene. Diyu periyi şul diñgézge kérép bata. Eħmet élékkéçe üzéněñ yulın devam ite.

Méne Cén patşasına kaytıp citerge de yırak kalmıy. Eħmetke, ni uylasa da, kızga sérné açarga turı kile bit indé.

Kızga eyte bu:

— Sin, diy, Cén patşasına bulaçak bit, diy.

Kız yılıy başlıy:

— Nige miné aldap alıp kaytasıñ? diy.

Eħmet Cén patşasına kıznı alıp kaytıp tapşıra. Şulay da kıznıñ yégét bélen beylenése özélmıy. Cén patşası kıznı küz aldında totar öçén géne alıp kaytқан bula. Eħmetke eyte Cén patşası:

— Min siné kotkaram ħezér, diy.

Eħmet eyte:

— Min sinde eşçe bulıp kına kalıym, diy.

Eħmet Cén patşasında ħezmetke kala. Kız bélen Eħmet niçék te Cén patşasın ütérerge uylıylar. Eħmet kızga eyte:

— Sin ul Cén patşasınnan: “Siněñ canıñ kayda?” dip sora, diy.

Könnerden bér könné, Cén kartı kaytıp kergeçtén, kız kartka üzén bik açık yözlé, yaktı çıraylı itép kürsete. “Min siné yaratam”, dip eytép, kartnıñ sérén bélesé kile.

— Siněñ canıñ kayda soñ? dip sorıy.

Kart cén de heyleker bula:

— Miném canım işék katındagı sébérké éçénde, dip cavap bire.

Kart çıgıp kite. Eħmet kızını küre.

— Nerse dip eytté? dip sorıy.

Kız eyte:

— Miném canım işék katındagı sébérkéde, dip eytté, diy.

Eħmet kızga eyte:

— Yuk, anıñ canı anda tügél, diy, anı béz hezér bélérbéz, diy, sébérkéné al, diy, anı bik eybetlep yaħşı çüprekler, yifekler bélen uraştır, kart kaydına, şul sébérkéné koçaklap, yılap utırgan bul, diy.

Kız sébérkéné alıp kérép yifekler bélen eybetlep urıy, kartnıñ kaydına, sébérkéné koçaklap, üksép-üksép yılap utıra. Kart, işekten kérüv bélen:

— Nige sin bolay yılıysıñ? diy.

Kız eyte:

— Siné sagınıp, méne canıñnı koçaklap yılıymın, diy.

Cén patşası kızga eyte:

— İh, kızlarınıñ akılsızlıgı, diy, sébérké éçénde can bulamını! diy.

Kız eyte:

— Min sinéñ üzéñné yaratkaçtın, sinéñ canıñnı da yaratam, diy.

— Yuk, diy, kart eyte, miném canım bu tirede tügél, diy, méne monnan bér çakırında, çitte, bér kül bar, diy, şul kül urtasında bér utrav bar, utrav urtasında bér ürdek oyası bar, ürdek oyasında dürt yomırka bar, miném canım şular éçénde, diy. Şunnan soñ bu Cén kartı eyte bu kızga:

— Ul külné dürt kaban duñgızı saklıy, diy, alar anda bérkémné, bér can iyesén de cibermiy, diy, şul ürdekten başkanı, diy.

Kız, kartnıñ eytken süzlerén éçéne géne salıp utıra da soñınnan yégétke eyte:

— Méne, Cén kartı şuşılay, şuşılay dip eytté, diy, Cén kartı eytkennerné barısın da söylep bire.

Yégét eyte:

— Monısı dörös, min monı ézlerge çıgam, diy.

Kart kaytıp kérüv bélen, Eħmet eyte:

— Babakay, diy, min siña baytak kına eşler kürsettém, diy, sin miné irék açarga çıgar indé, diy.

Kart riza bula.

— Télegençe yör, méne siña yuldaş, dip, Eħmetke bér ħencer birép çıgara.

Yégét, öç kön kitkennen son, Cén kartı eytken kül buyına barıp cite. Kül buyında sarık kötövlep yörüvçé bér kart kötövçéné küre. Bu sarık kötöv külden baytak yırak cirde bula. Kart yanına bara, isenlék-savlık soraşıp, babaynıñ küpmé kötöv kötövén, üz gomérénde niler kürgennerén soraşıp utıra. Babay yégétke eyte:

— Min yégérmé yıl şuşı urında kötöv kötem, diy, méne şuşınnan yırak tügél bér kül bar, anda kaban duñgızları bik küp, alar miném sarıklarımın totıp aşıylar, min kül yanına bara almıym, diy.

Eħmet, kaban duñgızları digen süzné işétkeç te, şatlanıp kite, ul şunda uk kuzgalıp kiterge uylyı, e babay Eħmetné tuktata:

— Ulım, sin anda barma, diy, alar siné totıp aşarlar, alar bik usal duñgızlar, diy.

Şulay da Eħmet, babay bélen isenleşép, ülsem-nitsem dip beħilleşép, babay yanınnan kuzgalıp kite. Babay anıñ artınnan köyelenép, kaygırıp kala. “Nindiy matur yégét, ħarap iterler üzén”, dip uylyı bu.

Eħmet kül buyına barıp cite. Eħmetnéñ dönya batırı ikenén kaban duñgızları da küpten bélgen iken. Eħmet yanına kamışlıklar, sazlıklar arasınnan akrınlap kilép çıgalar bolar.

— Köreşép kararbız, Eħmet, diyler bolar, télge kilép.

Bolar köreşe de başlıylar. Bik ozak vakıtlar köreşkennen soñ, arıp-talıp yal ite başlıylar. İñ olı kaban duñgızı eyte:

— Eger de mina yaz köné kar astınnan çıkkın kamışbaş bulsa idé, diy, min siné bér segat éçénde yuk iter idém, diy.

Eħmet duñgızlarga eyte:

— Eger de miña bér beren ité bulsa idé, diy, min de sézné bér minut éçénde yuk iter idém, diy.

Kart kötövçénéñ canı tüzmiy, ni bulsa şul bulır dip, Eħmet artınnan sagalap kilgen. Ul, Eħmetnéñ: “İħ, bér beren ité bulsa idé”, digen süzné işétép alıp, bik tiz géne

bér berenné suyıp, Eħmetke kitérép te citkérgen. Küz açıp yomgançı, Eħmet, bér beren itén aşap bétérép, duňgızlarını kıra da başlıy. Kaban duňgızların kırıp bétérép, kül éçene tınıç kına kérép, ürdek oyasın tabıp, andağı dürt yomırkını da alıp çığa bu.

Eħmet, yomırkalarını kulğa töşérüv bélen, Cén kartı yanına kaytıp kite. Öyge kaytıp kérüv bélen:

— Élektéñ, Cén, ħezér sinéñ canıñ miném kulda, diy.

Şul vakıtta Eħmet Cén kartınıñ iké canın, iké yomırkını alıp idenge bere.

Kart, ħelsézlenép, bik avır sırğav bula. Eħmetke yalına-yalvara başlıy:

— Time, Eħmet ulım, iké canımnı bétérdéñ, indé ikésén géne bulsa da kaldır, min siña meñgé timem, dip yalına.

Eħmet:

— Min siné ütérem, dip, yomırkalarını kulında totıp, Cén patşasın tagın da nıgrak yalındıra. Kartka ħezér kızını, Altın toyaklı atnı, sandugaçnı, üzén, kaysı ilden kilgen bulsalar, herbérsén ayırım-ayırım şunda iltép taşlarga kuşa. Kart bolarnıñ barısın da üz illeréne iltérge bula.

— Eħmet ulım, min siné üz iléne iltép töşérsem, sin miña cannarımnı kiré birérséñmė? diy kart.

— Birérmén, diy Eħmet.

Cén, rıza bulıp:

— Yomıgız küzégézné, diy.

Küzlerén yomıp açsa, ni küzé bélen kürsén: Eħmet ħatını bélen avga çıkkın cirénde, kül buyında yöriy. Şunnan soñ Eħmet Céñge kiré kaytıp kiterge kuşa. Cén cannarın sorap ni ħetlé yalınsa da, ul Céñge cannarın birmiy. Cén bolar yanınnan kitép, béráz vakıt ütkenen soñ, Eħmet yomırkalarınıñ bérsén ikénçésene berép vata, Cén şunda uk yukka çığa.

Eħmet, Altın toyaklı atnı, Altın sandugaçnı alıp, patşa sarayına kayta. Patşa sarayına kaytuv bélen, üzénéñ un tугanına başınnan ütkenenré söyliy. Kúp te ütmiy, Eħmet, üzénéñ tugannarı bélen, altın toyaklı atnı cige de, patşa sarayın taşlap, un tuganın arbasına utırtıp, üzénéñ avılına kaytıp kite.

Avılına kaytıp, bolar ata-anaları bélen küréşeler de bik yaħşı kön ite başlıylar. Batır Eħmet te, anıñ abıyları da elé de şulay yeşiyler iken, diy.

49. TEMEKÉ YANÇIGI⁷⁰

Borın-borın zamanda, kece komanda, sayıskan sotnik, baka plotnik bulgan zamanda yeşegen, diy, bér patşa. Anıñ öç kızı bula, bér malayı. Malayı kite cilekke urmanga. Ul malay yöriy-yöriy adaşa urmanda. Yılap yörgen çağında, bér yégét kilép sorıy moñardan:

— Éném, dir, nik yılıysıñ? dir.

— Abıy, dir, ııgarga yul taba almıym.

Yégét eyte:

— Olı apañnı birseñ, monnan ııgaram, dir.

Bu eyte:

— Etiden başka min eytelmiym, dir.

— Nu, eytelmeseñ, bar, yöre şunda, dir, bu yégét kite.

Kiç bula, yöriy torgaç, tagın bér yégét oçrıy moña. Ul eyte, urtançı apañnı birseñ, ııgaram, dir. Busına da eyte yégét, etiden başka eytelmiym, dir. Hezer karañğılandı. Tagı bér yégét oçrıy moñarga. Kéçe apañnı birseñ, ııgaram, dir. Bu indé, yarar birem, dir. Süz birdé hezer.

— İртеge segat sigézge hutlanıp torıgız, béz öçev barabız, dir yégét. E hezer utır cilkeme, küzéñné yom, dir.

Malay cilkege utıra, küzén yoma. Küzéñné aç dıgeç, açıp karasa, atasınıñ bakçasında bula indé. Malay kere öyine. Atası belén söyleşmiy de. Atası eyte:

— Ni buldı? dir.

— Vot şulay-şulay, öç yégét kilérge buldılar, apalarını alırğa, dir.

Bér zamannı bolar kileler öçev. Hezerlengen eybér yuk bér de. Öçev öç nüyişten⁷¹ kütereler de yortnı, öç kıznı alalar da kiteler. Béráz vakıt ütkenen son, patşa malayı:

⁷⁰ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler, İskermelerini Hezirlevçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 288-292'den alınmıştır. Metin, Çuvaşistan'ın Batır ilçesi Kızıl Çişme Köyü'nde 1966 yılında Fatih Urmançı tarafından derlenmiştir (age. s. 397). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleri: Tılsımlı Ekiyetler.** Tözüvçi, Kérêş Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdin. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1994, ss. 202-209; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 272-277'de de yayınlanmıştır. Masal metni, Tatarskoe **Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom I. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, ss. 244-250'de de Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

— Miña apalarımni ézlerge barmıyça bulmıy, dir.

Bu kite adaşıp yörge tüşene. Şul urmannan kérép yöriy-yöriy bu bér zémlyenkaga barıp çıga. Ul zémlyenkaga kérse, bér karçık yatkan: askı tüşé bélen tübege, öské tüşé bélen iden taktasına térelép yatkan.

— Eyde, eyde, koda kilgen iken, dip karşı ala yégétné.

Bu tégé yégétlernéñ anası diyu karçığı bula indé. Öç kön kunak ite karçık monı.

— Min, dir, apalarımni kürme kélep kildém, dir bu moñarga.

— Apalarıñ miném malaylarda, dir bu karçık. Min siña hezer yul kürsetép ciberem, dir. Méne, dir, koda, sin şunnan çık, dir, şul sukmaq bélen bar bér zémlyenkaga citkençe, dir.

Bu malay, şul sukmaqta barıp, zémlyenkaga barıp kérse, olı apası yılap utıra. “Niçek taptıñ, éném?” dip kilép koçaklıy bratın. Söyleşep utırganda, urmannı şavlattırıp bér neste kile.

— Ey, éném, dir apası, siné kaya itim, dir, sinéñ cizneñ öç başlı diyu bit, dir. Éne yasıy da ménderge kadap kuya monı. Siñirga öyrenge indé bu hezer.

Diyu kaytıp kéré de:

— Kayném kaya kitté? dip sorıy.

— Ul niçek monda kilsén, dir, sin dönyanı kön de öç kat eyleneséñ, şunda da etilerge kermisén, dir. Ul siné kayan tapsın indé? dir.

— Ul enilerde kungan öç kön, dir diyu, şuñı küre bélem, dir.

— Sinnen kurkır bit ul, dir, sin bér eybet yégét bulıp kil, dir.

Bu eylenép kéré bik matur yégét bulıp. Söyleşeler. Öç kiç monda da kuna malay.

— Nu indé tégé apanı kürerge barası idé, dip sorıy.

— Méne siña bér temeké yançığı birem, dir, ciznesé eyte indé, eşéñ bik avır bulsa, şunı açıp kararsıñ, bolay vakıtta karama, dir.

Yarar, ikénçe apasında şulay öç kiç kuna bu, ansı da bér temeké yançığı birép cibere. Öçençesé de şul forma buldı indé. Nu, bu öçençe apası yanında diyuler cıyılıp, utıralar söyleşep.

⁷¹ Nüyiş: Poçmak (Öy poçmagı).

— Méne, dir, şul şeherde bik çiber bér padişa kızı bar iken, dir. Anıñ maturlığına bérkém de çıdıy almıy, yığılalar iken, dir. Kém çıdası, şuña kiyevge çıga iken, dir.

Bu yégét uylıy, bulganı bulsın, ul kızga barıbér barıp kararga kirek dip. Bolar eytüvé buyınça kite bu. Barganda, yulda bér karçıkka kunarga kére.

— Ebi, dir, neste bar monda, dir, kara flag élgenner, nindiy kaygı? dir.

Karçık eyte:

— Padişa kızın kürérge kileler de, dir, kërüvge huşı kitép yığılalar, dir, yığılgaç alarnı podvalga yabalar, dir. Niçeme padişa malayları, généralları kildé, indé barısı da huşı kitép yığılalar, dir.

İrte bélen segat sigézde tora bu malay, dvoréts yanına bara, zayavka bire, şulay-şulay kürérge kildém, dip. Kız çıga tégennen, çardaktan. Yégét huşı kite de ava. Östérep kértép bereler monı da podvalga. Añga kilgeç, torıp karasa, bar da iyekleréne tayangannar, kaygırışıp utıralar. Bu da, uylap utırgan çağında, tukta elé, cizniy birgen temeké yançığınıñ bérşén açıp karıym elé, dir. Açıp karasa, östel tözéle, anda éçémlékler, padişa kızına da élekmegen andıy azıklar. Bolar gulyet itép utırgan çağında, padişa kızı yanınnan bolarga azık töşérép yöriyler iken. Şul vakıtta bolar yanına élegép aş kiterüvçe de utıra. Bilgélé, ozagrak utıra indé andıy küñéllé töşte. Padişa kızı orışırğa totına monı, nik ozak tordıñ, dip.

— Tuktalé, apa, orışkançı bér süz söylim elé, dir. Anda bér yégét bar, dir, bér temeké yançıgı açsa, östelde törlé rizık çıga, yapsa, barı da kérép kiteler, dir.

Şulay digeç, padişa kızı yeştére monı yanına. İkénçé könné eyte:

— Yégét, dir, sinde şındıy temeké yançıgı bar iken, dir, miña birmesséñmé iken anı? dir.

— Birem, dir, bér çıgıp kürén yanıma, dir.

— Sin bit, yégét, tagı yığılırsıñ? dir kız.

— Yuk indé, yığılmam, dir yégét.

Tégé sihérlep ölgére almıy kala.

Méne çıga tégennen. Kız şul hetlé matur bula. Yégét yığılmıy da, nitmiy de, temeké yançıgın birép kaldıra moñar.

İkénçé könné tagı ikénçésén alıp karıy. Busı tagı da köçlérek. Tagı töşe h́ezmetçé kız bolar yanına podvalga. Tagı ozagrak tora indé. Méngeç eyte:

— Elle tagı b́erer nerse barmı, bik ozak tordıñ? dir.

— Eyé, bar, dir, busı tagı da köçlérek, dir.

Kız tagı yeştére de monı, eyte:

— Sin miña birmesséñmé iken? dir.

— Birem, dir, b́er géne koçaklatsañ, dir.

Kız bit bu eytkençe éşledé. Vot töşép kitté.

Öçénçé kõnge tagı b́er temeké yançıgı kaldı bit elé. Anısı barısınnan da maturrak bula. Yégét üzéne b́er iptesh ala da, ipteshéne eyte:

— Sin, dir, miném arttan ménerséñ, dir, rémén hutla, b́ez b́erge kilgeç rémén bélen beyle, dir.

Bu ipteshé artınnan méne de, b́er töšte borılıp, kala kaçıp.

Kız temeké yançıgı sorıy bit elé.

— Yuk indé, dir yégét, yakınamıy bulmıy, dir, busın birmim, dir.

Söyliy-söyliy yakınlaşalar. Şul vakıt tégé iptesh yégété bolarnı rémén bélen beyliy de, atalarına kértép bere.

— Méne séznéñ kızıgız nişlep yatkan?! dir.

— Şavlamagız indé, dir padişa.

Tégéndegé aristovannıylarnı ciberele, bu yégétné kiyevlékke kaldıra padişa.

Bér de b́er vakıtnı kiyevge dovérénnost bire bit: “Méne siña 12 açkıç, dir, 11 én aç, unikénçésén açma, dir, süzémné tıñla”, dir.

Bu yégét çıga da açıp karıy: karasa, kaysında altın, kaysında kömés, kaysında arslan söyegé. Törlé ambarlarga törlé eybérler töyelgen. “Bulganı bulsın indé, dir, unikénçésén de açıp karıym”, dir. Açıp karasa, zur gına uniké başlı diyu, bogavlangan, yatadır. “Ey yégét, dir diyu, avzıma b́er géne çilek su sal elé, dir, b́er ülémnen kotkarırmın üzéñné”, dir. Ülémnen kotkarırga digeçtén, bu b́er çilek sunı iltép sala tégénéñ avzına.

— Yégét, dir diyu, tagı b́erné sal elé, dir, iké ülémnen kotkarırmın üzéñné, dir. Bu yégét ikénçé çilekné de kitérep sala. Tagı b́erné salsañ, öç ülémnen kotkarırmın da, şunıñ bélen meñgé yeşerséñ, pojaluy, dir.

Öçençé çilekné saluvı bula, şartlatıp bogavların özedér de, dvorétska kérép monıñ hatının ala da kite. Bu avızın açıp kala.

Hatının alıp kitkeç, kaygırışıp utıralar şunda cıynavlap.

— Min, dir yégét, anı helak itmiyçe çıdıy almıym, dir padişaga. Padişa eyte:

— Sin anı taba almassıñ, dir, bér padişanıñ kızın alırbız da yeşerséñ monda, dir.

— Yuk, min barmıyça bulmıy, dir yégét.

— Nu alaysa téleseñ nişle indé, dir patşa.

Bu çıgıp kite. Bér sihirçi karçıkka bara:

— Ey ebi, zinhar eyt, ni forma ul diyuné tabarga? dir.

Tégé karçık kaynattırıp monarga eyte:

— Nu, yégét, annan kotıla almassıñ sin, dir.

— Kotıla almasam da baram, dir bu.

— Şul urmanda, dir, şul su buyında bér zémlyenka bulır, dir. Şunda barıp kér, dir, ul köndéz öyde bulmıy, dir tégé karçık, sin hatınıña, dir, diyulernéñ yanı üzé bélen tügél, sinéñ yanıñ kaya dip sorarga kuş, dir.

Diyunéñ yanına citme kéliy indé yégét. Karçık eytkençe, zémlyenkaga barıp kérse, hatını utırıp tora. Bolar kürşeler, yılaşalar da, küp te söyleşép tormıylar. Hatınga eyte bu: “Sin, dir, anıñ yanı kaya torganın sorap kara”, dir. Bolay gına ciñe almıylar indé anı. Monnan çıgıp kına bara idé yégét, diyu karşı oçrıy:

— Nu, yégét, bér ülémnen kotıldıñ, min siné bu yulı ütérmiym, dir, süzénde tora indé.

Hatın da heyleker bula indé. Méne iden sébére torgan sébérkéné yuva, çornıy yifekke de, kulında totıp tora diyu kaytkan töşke.

— Nişlep utırasıñ? dir diyu.

— Üzéñ kitesén de barasıñ, dir, kön buyı yuk bulıp torasıñ, dir. Sinéñ yanıñnı kadérlep toram, dir hatın.

— Hé, dir diyu, kız-hatınıñ çéçé ozın, akılı kıska dip eyteler, dir. Şul can bulamı indé? dir.

Hatın kışkıırıp yılaıp cibere.

— Miné yaratmıysıñ iken, dir, mısıkillap kına yöriysén iken, dir.

— Nu, alaysa eytem, dir diyu. Ene kuçarka miném yanım, dir de, kitép bara bu.

Tégé yégét tagı kile. Hıatını bélen söyleşe de tiz géne çıgıp kite bu. Çıkkın çakta tagı diyu oçrıy moñarga.

— Nu, yégét, iké ülémnen kotıldıñ, dir de kite.

Kilép kérse öyge, hıatın kuçarkanı kırıp-kırıp yuvgan, agartkan, kulında totıp tora. Diyu kaytıp kére.

— Sin, dir, ul kuçarka bélen nerse kaynıysıñ? dir.

— Sinéñ yanıñnı kádérliym, dir, üzéñ kiteséñ de barasın, dir.

— Hé, ul yan bulamı indé? dir, kölép cibere. Hıatın tagı yılıy. Nu eytem indé, dir diyu, çınnan da yaratasıñ iken, dir. Miném yanım, dir, ene şul diñgézde, dir, bér ügéz, dir, ügéz östénde sandık, dir, sandık éçénde ürdek, dir, ürdekné ıçkındırma, dir. Bas bilénnen, dir, bér yomırka çıgar, dir, şul yomırka éçénde miném yanım, dir.

Diyu kitkeç, yégét kére, soraşa hıatınan. Çıkkanda moña tagın diyu oçrıy:

— Nu yégét, öç ülémnen kotıldıñ, indé élekme miña, dir.

Yégét kite diñgézge. Yégét anda yatıp saklap tora, kulında pıçağı.

Bérvakıtın diñgézne şavlattırıp çıga ügéz. Çıgıp, komga yata indé. Yatıp yokıga gına kitkende, bu yégét barıp ügézneñ mögézene basa. Ügéz ciñdérmiy, östériy. Şul arada kıkırıp cibere yégét:

— Oy, miném cizniler bulsa idé monda, dip.

Şul süzge cizneleré kilép te citeler öçevlep. Ügézne totıp alalar.

— Başka töşte monı eşlemiyséñmé? dip sorıylar yégétten. Üzlerénéñ de cannarı şundıyrak töşte bit.

— Yuk, vallahi, miña şul gına kirek, dir yégét.

Cizneleré bu ügézne yaralap bereler, alıp sandıkın vatalar. Sandık éçénnen ürdekné élektérép alalar. Ürdeknéñ bilénnen basalar da yomırkasın moña tottıralar.

— Bar, dir, anıñ yanı elé çıkmagan, dir, ni eşlerge üzéñ belérsén, dir.

Barıp kérse, diyu ülerge citken, canı çıgarga tora.

— Yégét, dir, kilelé mondarak, dir. Savbullaşıyk, min ülem indé, dir, sin miné ülémnen kotkargan idéñ, dir.

Yégét barmıy. Kulda yomırkası indé, çalt ittérép mañgayına bere. Yomırka tuzıp kite, diyunéñ canı da çıga. Akrın gına ciznelerén de şul forma ütérép bétére. Diyunéñ malların cıyıp bara. Hıtını, öç apasın cıyıştırıp, öyine kaytıp kite. Zur tuy yasıylar.

Tuylarında min de buldım. Anda bér sek élekté. Şulay itép yeşiyler, diy, bolar.

50. TURAY BATIR⁷²

Bulgan, diy, borın zamanda bér hatın. Anıñ bulgan, diy, öç öyi: bérse kěşénéké, bérse kürşénéké, bérse salmagan, burasın da almagán, şunlıktan ul alaçıkta gına torgan, diy. Alaçıgı şep iken: hava bélen kaplagan, ciller bélen müklegen. Aç idé, diy, ul, tuk idé, diy, alaçıkta gına torsa da, kěşége çıgıv gadeté yuk idé, diy.

Şul hatınıñ bulgan, diy, Turay atlı bér ulı. Çamasız da gevdelé, çamasız da köçlé bulgan, diy, ul cégét. Küréşim dise, kěşénéñ kulın imgetken, atlanıym dise, atnıñ bilén sındırgan, köreşlerde moña batır çıkmagan, yakın-tirede bérev de kalmagan meydanda bu yıkmagan. “Turay Batır” da “Turay Batır” dip monıñ isémé téllerden töşmiy iken. Buyga-sınga kilse de, töske-bitke çiber bulsa da, aña kızlar çıkmagan. Turay yavçı ciberse, kulların gına sélkiyler idé, diy. Alaçıkta torgan kěşé kayda kilén töşérsén de, kayda bala üstérsén?

Şulay yörgeñ-yörgeñ de bu, anasına şundıy süz eytken:

— Eni, kitimçé min, digen. Çitke çıgıym, il-kön küriym, dōnya gizép yōriym. Belki kulga mal töşer, belki bérer kız oçrar, siña kilén, miña hatın çıgar.

Anası eytken:

— Ay, ulım, kitüvén kiterseñ anısı, sin bit miném bér génem. Kitép yugalsañ, sinséz nişlermén, siña ul-bu bulsa, heléñné niçék belérmén?

Cégét kaz kavrıyn alğan da matçağa kıstırgan:

— Sin kaygırma, eni, digen, min yugalmam. Eger indé miña ul-bu bula kalsa, şuşı kavrıydan kan tamar.

⁷² **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler, İskermelerini Hezirlevçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 293-300'den alınmıştır. Metin, G. Beşirov tarafından 1939 yılında Tataristan'ın Tileçi ilçesi Maksabaş Köyü'nde Minhac Hemidullin'den derlenmiştir (age. s. 397). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleré Bérénçé Kitap.** Tözüvçiler: Gomer Beşirov, Hemit Yarmi. Kazan: Tatknigozıdat Matur Edebiyat Redaktsiyesi, 1958, ss. 62-72; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçi, Kéréş Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989, ss. 167-176; **Kömiş-Sulu Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi: Naile Velitova. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1993, ss. 120-129; **Tatar Halık Ekiyetleri: Tılsımlı Ekiyetler.** Tözüvçi, Kéréş Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdin. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1994, ss. 50-59; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 278-286'da da yayınlanmıştır. Masal metni, Tatarskoe **Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom I. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, ss. 91-100'de de Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

Anasınıñ röhsetén alıp, bilén buvıp, kulına kistenén alıp, çıgıp kitté, diy, bu cégét. Bara, diy, bara, diy. Kön kitté, tön kitté, artına borılıp karasa, karış buyı cir kitté. Şulay da, bara torgaç, biyik tav buyına barıp citté, diy. Göréldegen tavişka küterélép karasa, iké tav bér-bérsé bélen çekeşe. Yakınrak kilse, şakkatı: bu tavlarnı bér batır şulay bér-bérséne berép çekeştérép utıra iken.

Turay Batır monnan soragan:

— Bu tavlarnı nige bolay çekeştéreséñ? digen.

Tégé cégét eytken:

— Sinéñ kileséñné béldém de, çakma çağıp ut çıkarıp, butka péşérmekçe buldım, digen.

Bu batır Tavkazar atlı bulgan, diy.

Yarıy, bolar hezér iké ipteş buldılar, diy. Tagın kittéler, diy, bara torgaç, oçragan, diy, bolarga öçénçé batır. Monısı taşnı sığa da ırgıta, diy.

— Bu taşlarnı nige bolay sığasıñ? dip soradılar.

Tégé batır eytté, diy:

— Séznéñ kileségézné béldém de, butka péşérérmén dip, taştan may çıkarıp mataşam.

Bu batır Taşkazar atlı bulgan, diy.

Yarıy, bolar hezér öç ipteş buldılar, diy. Tavkazar bélen Taşkazar şulay il-kön kürérge, behet ézlerge çıkkannar iken.

Kittéler, diy, şulay öçev ipteş bulıp. Kön kitép, tön kitép, kırlar ütép, küller-deryalar kiçép, barıp cittéler, diy, bolar bér karurmanga. Şundiý kalın, şundiý karañğı, diy, gomérde de bér kéşé ayak basmagan.

Bara torgaç, küreler bolar bér yort. Éçéne kérseler, iden urtasında uçak, uçak yanında kazan, öy türénde seké, seké östénde tabak, tabak éçénde kaşık. Bötén dirbiyesé bar, tik hucaları gına yuk.

Bér tön kunalar bu yortta, iké tön kunalar, hiçkém kürénmiy. Şunnan soñ uylaşalar:

— Monda tuktap béráz yal itiyk, koş-kort atkalıyk, annan soñ küz kürér.

Tavkazar bélen Turay çıgıp kiteler avga, Taşkazar öyde aş péşérép kala.

Aş ölgérdé digende géne bérev işékné kaga:

— Aç işékné!

Taşkazar işékné açuvga, batırayıp, ireyép, kilép kére bér kerle: Üzé bér karış, sakalı biş karış.

— Sekége küterép utırt! diy.

Taşkazar utırtı.

— Aş bir! diy.

Taşkazar tabakka salıp aş ta bire.

— Miña bolay gına citmiy, kazanı bélen kitér! diy.

Taşkazar:

— Yuk, kazanı bélen bire almıym, ipteşlerémné tuydırasım bar, dip eyte başlagan idé de, Üzé bér karış-sakalı biş karış aña ayak tibép kéne kışkıra:

— Ehe, elé sin şulaymı? Kitér tizrek!

Şunnan soñ Taşkazar aşnı kazanı bélen kitérép kuya. Üzé bér karış-sakalı biş karış, aşnı aşap bétérgennen soñ, sikérép töşe de, tagın da batırayıp, Taşkazarı üterép, kitép te bara.

Turay Batır bélen Tavkazar kaytıp kérseler, ni küzleré bélen kürsénner, ipteşleré ülgen, aşnı kémdér aşagan, tabak-savıt idende avnap yata.

— Bu niñel bu? diyler. Monda kilép béznéñ ipteşébézné üterérge kémnéñ batırçılıgı citken?

Kaygırışalar, ükenéşeler indé bolar. Taşkazarı, mertke kitken bulmagayı dip, sarayga çıkarıp kuyalar da, ikénçe könné Turay Batır avga üze gene çıgıp kite.

Tavkazar aşnı ölgértép kéne citkérgen idé, tagın işék kagalar:

— Aç işékné!

Tavkazar açıp kérte. Batırayıp, ireyép, kilép kére bér kerle: Üzé bér karış-sakalı biş karış.

— Küterép utırt! diy.

Tavkazar küterép utırtı. Tagın aşnı kazanı bélen sorıy da, Tavkazar birmegeç, anı üterép, aşnı aşap, öy éçén tuzdırıp, tagın çıgıp yugala.

Turay Batır kaytsa, Tavkazar da ülgen. Bik aptıradı indé bu, kaygırdı. Kém eşé bulır iken bu? Küz kürmegen, kolak işétmegen bu nindiy hel?

Ul könné Turay Batır avga çıgıp tormadı. Aş péşép kéne ölgérgen idé, tagın işékné döbérdettéler.

— Aç işékné!

Turay Batır eytté:

— Kile bélgenséñ iken, aç da bél!

Üzé bér karış-sakalı biş karış bu yulı işékné üze açıp kére.

— Sekége küterép utırt! diy.

— Kére bélgenséñ iken, ménép utıra da bélérséñ.

Üzé bér karış-sakalı biş karış bu yulı sekége de üze ménép utıra. Üze seké östénde, sakalınıñ oçı işék töbénde.

— Aş bir!

Turay Batır eytté:

— Aşıysın kile iken, üzeñ péşérép aşı.

Şulay gına digen idé, Üze bér karış-sakalı biş karışnıñ sikérép töşüvé bula, bolar dönya kuptarıp sugışa başlıylar. Turay Batır tégené sakalınnan urap alıp kiterép bere, Üze bér karış sakalı biş karış téz tiñéntén idenge iñe. Üze bér karış-sakalı biş karış monı şundiý totıp çöye, Turay Batır öyneñ örléklerén, kıyıkların cimérép, kükke oçıp kite. Kön sugıştılar bolar, tön sugıştılar, şulay da öçençe tevlékke kitkende, Üze bér karış-sakalı biş karış Turay Batırnı ciñdé.

Üldé bit indé Turay Batır. Anıñ ülüvé bula, matçağa kıstırgan kavrıydan kan tama başlıy. Turaynıñ anası monı kürép ala da, zar yılap, yulga çıgıp kite.

— Ay, balam! diy. Niler buldı siña, kayda sin?!

Turaynıñ anası böténley ük buş hatın tügél iken. Kayda ceyev, kayda at bélen, kayda tavlarnı turıdan kiçép, kayda eylengéc yullarnı turaytıp bara torgaç, kilép taptı, diy, bu ulın. Ukıdı, diy, ördé, diy, ulınıñ kükregéne cılı sulışın. Şulay ite torgaç, Turay küzén açtı, diy.

— Uf, ay-ay ozak yoklaganmın iken! dip eytté, diy.

Moñarga karşı anası eytté, diy:

— Ay, balam, yarıy elé min kilép cittém, yugıyse meñgége yomılğan idéñ bit.

Şunnan soñ Turay Batır anasınnan iptişlerén de téréltüvén üténérge totıngan. Emma anası eytken:

— Ay-hay, balam, bulırmı iken! Min bit siné, balam bulganga, üzémnéñ yörek cılımnı örép kéne térélttém, digen.

Turay Batır anasınnan yañadan yalına başlagan:

— Alar miña tuvgannarım kébék yakın, téréltsene, eni, digen.

Şunnan soñ anası ozak uylanıp torgan da eytken:

— Yarıy, ana bulgan kése balası ħakına kulınnan kilgenné kızganmas, tik sin bélép tor, boları téréltsém, sulıysı sulışlarım kıskarır, yunlé kése bulsalar gına téréltem, digen.

Tagın şulay, ulın cılıtkan şikéllé, kükrekléréne cılı sulışın örép, Turaynıñ ipteşlerén de téréltken. Tik üze şunda uk ħelsézlenép avgan.

Öç cégét Turaynıñ anasın bik terbiyelegenner. Urman tavıgınıñ ité, poşılarnıñ söté bélen tuydıra torgaç, karçıkka béráz ħel kérgen. Anı bik ħörmetlep isen-sav avılına ozatkannar da, öç batır tagın yulga çıgıp kitkenner.

Üze bér karış-sakalı biş karış Turay Batır bélen alışkanda bik katı yaralangan iken, anıñ yarasınnan yul buyınça kan agıp bargan, diy. Bara torgaç, citkenner bolar bér koyıga. Şunda éz bétken. Turay Batır eytken:

— Koyıga min töşem, vakıt citkeç, sézge béldérermén, tartıp çıkarırsız, digen.

Turay Batır töşép baskan iken, koyı töbé kop-korı. Küze iyelene töşkeç, karasa, böténley başka dönyaga kilép töşken bu. Yırak ta tügél, şeher sıman nerse de kürénép tora iken. Tik şul yaktan bik yaman bér akırgan tavış işétele, diy.

Şeher çiténde yeşevçe bér ebige kére de sorıy bu:

— Ebi, bu nindiy yaman avaz? diy.

— E, diy karçık, diyuler patşası dönyaga patşa kızları urlap kaytırğa çıkkanda batırlar bélen sugışkan iken de şunda bik katı yaralanıp kaytkan, diyler. Sızlanuvına tüze almıyça kıkırğa torgandır.

Turay Batır tagın karçıktan sorıy:

— Ebi, diyu patşasın niçék kürérge iken? Moñarçı miném téré patşanı bér de kürgeném yuk elé, diy.

— Ay-hay, ulım, diy karçık. Elle barıp yörmiyséñmé? Aña patşa kızların kotkarırğa dip nindiy géne batırlar barıp karamadı. Tik moñarçı bérsénéñ de isen çıkkanı yuk elé.

Anda patşa kızları da bulgaç, Turay Batır bigrek te kızıksına başlıy indé. Anıñ bit elé üzéne iş bulırday bér kız da tabası bar.

— Ni bulsa bulır, ebi, barıym indé min, yulın gına öyretsene! diy.

Şulay bik yödete torgaç, karçık öyretse de öyrete, öyretmese de öyrete:

— Méne şulay-şulay barasıñ, diy. Diyunéñ üzén, köçéñ citse, köç bélen ciñerséñ, diy. Tik sakçıların köç bélen de tügél, usallık bélen de tügél, yañşılık bélen géne ciñe alırsıñ. Bér yök péçen, bér tüş it, kiyim-salım, aşamlık-éçémlék alıp bar.

Turay Batır, bu kiñeşné şıpırt kına tıñlap, barısın da ebi eytkençe eşledé, diy.

Barıp citté, diy, bu bérénçé kapkaga. Tora, diy, kapka töbénde éçleré kipken, küzlerén kan baskan tav tiklé bér ügéz. Diyu patşası, açıguvları citse, usalrak bulırlar dip, sakçıların aç tota iken, diy. Ügéz, ükérép, monıñ östéne taşlanganda, indé izép taşlıy dip torganda, Turay Batır ırıtkan aña bér yök péçen. Ügéz ükére-ükére péçen aşıy kalgan. Turay Batır éçké yakka uzgan.

Bara torgaç, kilép cite bu ikénçé kapkaga. Taşlandı, diy, moña ajgırıp torgan bér kötöv aç ét. Ulıy-ulıy kileler, diy. Indé özgelep taşlıylar digende, Turay Batır taşladı, diy, bolarga bér tüş it. Étler ırıldeşip aşıy kaldı, Turay Batır tagın de éçkerek yul aldı.

Barıp citté, diy, bu öçénçé kapkaga, iñ heter kapkaga. Tora, diy, sakta şep-şere bér kéşé, kıynala torgaç, tené cöylenép bétken, tösé-çırayı kitken, usallıktan köyip zeherlenép bétken. Turay Batır moña östénnen salıp çıkmenén kiyirtken.

— Me, tuñıp torma, kardeş! digen.

Sakçı moña eytken:

— Ey, yañşı küñéllé adem balası, gomérémde bérénçé tapkır teném cılıga iréşté, kolagım bérénçé tapkır yağımlı süz işétté. Var, tuvgan, yulıñ ak bulsın, kotkar adem balaların, digen.

Diyunéñ sarayına barıp citerek, monıñ karşıısına bér bité ay, bér bité koyaş töslé bér matur kız yögérép çıkkın.

— Ey, cégét, digen, siné nindiy rehimlé ciller taşladı? Kötkenébéz sin ikenséñ. Cilektey yeş gomérébéz diyu kulında erem bula labasa. Kotkar bézné.

Turay Batır könner-tönnér buyı yoklamıyça kilép bik arıgan iken, kızga eytken:

— Min bik yırak illerden kilgen, argan-yonçıgan kэшэ. Diyuné ciñer öçén miña köç cıyarga kirek.

Kerle diyu urlap kaytkan patşa kızları öçev iken. Ey totındılar, diy, bolar yégétné sıylarga; bötérelép kéne yöriyler, diy. İñ başta bérsé, “éçeséñ kilgendér” dip, bér tustagan eyren salıp birdé, annarı, kazan asıp, aş salıp ciberdé, ikénçésé bazdan miçkesé bélen açı bal çıgardı da kazılıktır-felendér kitérép kuydı, irtegéséne koymak pëshérerge dip on iliy başladı, tagın bérsé ak munçanı yağıp ciberdé de, yögere-yögere, inéşten su kitérerge totındı.

Turay Batır, aşap-éçép, munça kérép, öç kön kunak bulgannan soñ, kilép bastı, diy, diyunéñ karşısına. Üzé bér karış-sakalı biş karış üzé sekéde yata, sakalınıñ oçın kiştege élgén de, anı patşa kızları altın tarak bélen tarap toralar, diy.

Turay Batır eytté, diy:

— Ye, citté siña! Bik küp kan koydıñ, küp balalarını yetim kaldırdıñ, indé üzéñe de ülerge vakıt. Alıştanmı, salıştanmı?

Üzé bér karış-sakalı biş karış tuptay atılıp tordı da ciñnerén sızgana-sızgana eytté, diy:

— Alıştan da bulır, salıştan da bulır. Elé miném bélen köreşésé batır tuvmagan, tuvgannarı uñmagan. Béznéñ yakta méne bolay salalar!

Şulay dip, Turay Batırınıñ yañak töbéne bérne kundırgan iken, cégét, añın cuyıp, şunduk idenge avgan. Diyu periyi, başın özem dip kılıçın kınınnan alıp, gayret bélen laf orıp mataşkanda, elégé kızlar çır-çu kilép moña yabışkanda, cégét aynıp ölgérgén.

— Béznéñ yakta alay sukmıylar, méne bolay sugalar! digen, diyunéñ sakalınnan urap alıp, bolgıy-bolgıy şundıy kitérép bergen, diyu ayak astında köl bulgan.

Ey kuvanıştılar, diy, bolar, ey totındılar, diy, bérsén-bérsé kotlarga. Öç kön, öç tön beyrem itép, öç kön, öç tön seyran itép küñél açkannan soñ, Turay Batır diyu patşasınıñ barlık altın-köméşlerén, asıltaşların cıyıp, kızlarını elégé koyı töbéne alıp kitken.

Tégé iké kızga eytkén:

— Öste miném iké iptesém kötép tora. Alar öylenmegen cégétler. Téliyséz iken, çıkkaç, tuy iterséz. E sin, çiberkey, eger miné oşatsaň, miném anama kilén, miña hatın bulırsıñ.

Oşatmagan kayda indé ul! Tégé kız: “Bolay bulgaç, miña bigrek te matur cégét turı kildé elé!” dip, gél avızın yıırıp kına tora başladı, diy.

Başta altın-kömésné çıgardılar, diy. Annarı kurkudan çır-çu kilép, bérsé artınnan bérsé patşa kızları da ménép kitken. İñ arttan, bavga utırıp, Turay Batır üzé de kuzgalgan. İndé çıgıp citem, indé dönya yaktısın kürem digende géne, bav özélgen-kitken. Turay Batır koyı töbéne töşken-kitken.

Elle ni gomér hel cıya almyça yatkannan soñ, torgan, diy, bu. İndé nişlerge? Altın-kömés tagın bér hel, mal cégétné tügél, cégét malnı taba. Turay Batırnı ipteslerénéñ hıyaneté bik rencétken. Alarnıñ eşekélégé yöregéne toz sipken.

Tagın elégé karçıkka bargan, diy, bu.

— Ebi, digen, miném yulım uñmadı bit elé. Dönyaga çıgarga бүten бeрer emel bélmıyséñmé? Bélseñ, öyretsene!

Ebi Turay Batırnı öy artına alıp çıkkann da bolın buyına töşe torgan bér sukmak kürsetken:

— Méñe şunnan kitseñ, bara torgaç, bér su bulır. Şul sunıñ urtasında utrav bulır, anda bik yuvan, bik uçarlı bér karama üsép utırır. Şul karama töbénde iké kece tekesé kürérséñ. Eger şul tekelernéñ agına yabıssañ, dönyaga alıp çıkar, indé kara tekege tap bulasıñ iken, ul çağında eşéñ harap, sak bula kür!

Turay Batır, ebige bik küp rehmetler ukıp, bilén buvıp, inéşte bitén yuvıp, karçık kürsetken sukaktan kitken. Kön kitken, tön kitken, öçénçé könné töş avışkanda bik zur bér su buyına barıp citken. Karıy, nek ebi eytkençe: su urtasında utrav, utravda karama, karama töbénde ügéz tiklé iké kece tekesé sözéşe. Bérsé ak, bérsé kara. Şundıy katı sözesheler, utrav dér sélkéne, mögézlerénnen yeşénner atıla. Niçék kirek alay utravga kerdé bu. Kerdé de bu kapılt kına ak tekenéñ ayagına da yabıstı. Ul da tügél, kinet cil çıkkanday, oçıp kitkendey buldı, dönyalar yaktırıp kitté, ul arada döp itép kilép te töşté. Eybetlebrek karasa, bu dönyaga kilép çıkkann iméş. Ul arada teke de küzden yugaldı.

Turay Batır, isen-sav kaytuvına bik kuanıp, öslerén kakkalıy da tagın kuzgalıp kite. Başınnan ütkennerné uylap, aldına gına karap kilgende, yul tuzanında ézler küre bu. İké ir kేశé, öç Һatın-kız uzgan. Ul da tüğél, aşarga tuktagan urınnarında kölge kümép kaldırgan töçé kümeçler de bar. Şunnan çamalıy indé bu: bu kümeçlerné tégé çiber kız añarga dip kümép kaldırgan bula bit indé.

Şul ézlerge basıp kayta torgaç, bér шеherge cite bu. Karıy, шеhernéñ nek urtasında şep kéne iké yort salıp yatalar. Turay Batır sorıy şunda:

— Bu yortlarını patşa saldıramı? Elle bérer baymı? dip.

Moñar eyteler:

— Yuk, patşa saldırmıy bu yortlarını, şulay uk baylar da tüğél; bu yaña yortlarını diyu patşasın ciñép kaytuvçı iké batır saldıra. Östevéne elé patşa kızların da iyertép kaytkannar.

Turay Batır bu Һebérné mıyığına çornıy da, ös-başın alıştırıp, soranuvçı kıyafeténe kére. Barıp kére. Bu barganda tégélér aşap-éçép utıralar iken. Moña da bér sınık ikmek suzgannar. Bu, ikmegén aşıy-aşıy, tégélerné küzete iken. Tégé iké kız tür başında uk utıralar, diy, monıñ belen süz kuyışkan kız, başın iyip, bik küñélséz kıyafette idendege бүkende géne utıra, diy. Turay Batır ipiyin aşap bétérgennen soñ, Taşkazar eyte:

— Ye, siña tiyişlésén birdéler bit indé, bar, yulıñda bul!

Turay Batır eytté, diy, moñar:

— Tarsınma, min kitermén, mondıy tar küñéllé kేశéler yanında miném üz küñélém de tarsına. Tik miña bik azga gına uk-ceye birép tormassızımı dibrek kérüvém idé.

Tavkazar, nişlemekçe bula tagın bu Һeyérçe dip, kızık öçén, üz ceyesén alırga kuşa.

Turay Batır ceyené tartıp karasa, ceye çabata şikéllé bögéle de kile.

Annañ soñ ikénçe iptешé Taşkazarınıñ ceyesén birép karıylar. Turay Batır anısın da tartıp kına karıy da idenge үk ırgıta.

— Һurlanmıyça monı күterép yörgen irlerén eytér idém, diy. Bélmiym, malay-şalayga chipçık kurkıtıp uynarga gına yarasa yarar bu, diy.

Tavkazar, kızlar aldında bik Һurlanıp, Turay Batırğa oçınıp kildé, diy.

— Ye, ye, heyirçé, téléné bik ozaytma! dip cikéréne başladı, diy, tik Turay Batırnıñ bürenedey bélekleréne, ügéz muyınına küzé töşkennen soñ, tavış çıgarmıyça, şıptı kına üz urınına kitté, diy.

Turay Batır, çöyde üz ceyesén kürép, şunı sorap alğan da bolarga mondıy sorav birgen:

— Monda kilgende kül buyında biş akkoş kürdém, digen. Alarnıñ ikésé ata koş, öçésé ana koş. Kiñeş birégézçé, şularnıñ ataların atıymı, elle analarınmı?

Kızlar hemmesé de ata koşların atarga kiñeş birgenner.

— Ana koşların bala çıgargan çorları bulır, alarga timeske kirek idé, diyler.

Tavkazar bélen Taşkazar kızlarga karşı töşkenner.

— Yuk, yuk, diyler, bétesé bulgaç, barısı da bétsén. Nige ataların gına ayırıp atarga? Alarnıñ ni gayibé bar?

Bu süzlerné işétkeç, Turay Batır iden urtasına kilép basa da, ceyesén tartıp, ugın batırlarga töbiy.

— Gayipleré bar şul, diy. Akkoş bér vakıtta da sıñar-sıñar yörmiy ul. Séz minnen: “Nige biş kéne, nige altı tügél?” dip soramadıgız. Alaysa üzém eytiym. Bér ata koşnı tégé ikésé, ülsén dip, yartı yulda çukıp-çukıp tintéretép, ayırıp kaldıralar. Şulmı ipteşlék, şulmı buldı cégétlék?

Monı işétken batırlar koyılıp töşkenner.

Annan soñ Turay Batır tégé iké kızdı soragan:

— Bu iké akkoş ülerge tiyişlirmé, elle kalırğa tiyişmé?

Kızlar ikésé bérden eytkenner:

— Ülerge tiyişler.

Şunnan soñ Turay Batır eyte:

— Alaysa, me, Taşkazar, al öleşéñné! Me, Tavkazar, siña da!..

Bérer können Turay Batır, tégé iké kıznı salınıp yatkan iké yortka kértép, alarga bik küp altın-kömés kaldırıp, süz kuyışkan kıznı bélen anası yanına kaytıp kite. Avılına kaytıp citüv bélen, tuy ite başlıylar.

Bügén bardım, kiçe kayttım. Min de buldım ul tuyda. Sıy-ğörmét bik dan buldı, aşatkannarı it te may, éçértkenneré bal buldı. İké miçe bér çüméc, téleseñ küpmé éç. Tik üzleré çüméc bélen éçtéler, bézge sabı gına élekté.

51. KAMIR BATIR⁷³

Borın-borın zamanda, kece komanda, ebi-babay tuvmas borın, eti bélen ikev géne torgan çağında, bar idé bér kart bélen karçık. Alarnıñ balaları yuk idé, şuñar kaygıları bik zur idé.

Bér zaman bolar isepledéler, uyladılar da kamırdan bér bala sını yasap kuydılar. Ebi çıgıp kitté sıyrır savırğa, babay çıgıp kitté utın yarırga.

Kérseler, isleré kitté, akılları taraldı: kamır sını, malay bulıp, kece betileré bélen uynap yöriy.

Kamır malay tön üse, kön üse, ay üsesén kön üse, yıl üsesén ay üse. Babay yasap birdé, diy, moña şartayak. Malay bér tayangan idé, diy, şartayak şart itép sındı, diy. Babay töşép kitté, diy, timérçége, yasattı, diy, moña timér şartayak. Malay bér könné uramga çıga bér malaynıñ ayagın sındırıp kére, ikénçé könné çıga ikénçé malaynıñ muynın sındırıp kére, diy.

Şunnan soñ avıl halkı cıylıp babayga eyteler:

— Malaynıñ malay töslé tügél, balalarını imgetép bétére, téleseñ kaya kuy! diyler.

Çıgıp kite malay dönya gizerge. Kön kite, atna kite, ay kite, yıl kite, bér saplam cir kite. Barıp kére, diy, bu bér karurmanga. Oçrıy, diy, moña bér ayagın tışavlagan kéşe.

Kamır batır sorıy moñardan:

— Nişlep tışavladıñ bu ayagıñnı? diy.

⁷³ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler, İskermelerini Hezirlevçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 305-307'den alınmıştır. Metin, G. Beşirov tarafından 1939 yılında Tataristan'ın Tileçi ilçesi, Kibeç Köyü'nde Fidor Blinov'dan derlenmiştir (age. s. 397). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyeti: Kamır Batır.** Kazan: Tatgosizdat Yeşler hem Balalar Edebiyatı Sektörü, 1944; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: G. Beşir, H. Yarmi. Kazan: Tatgosizdat Yeşler Balalar Edebiyatı Sektörü, 1950 (Dış kapakta 1949), ss. 69-71; **Tatar Halık İcatı.** Tözüvçileri: G. Beşirov, A. Şamov, H. Yarmi hem H. Gosman. Kazan: Tatknigoizdat Matur Edebiyat Redaktsiyesi, 1954 (İkinci Baskı), ss. 524-526; **Tatar Halık Ekiyetleré Bérénçé Kitap.** Tözüvçiler: Gomer Beşirov, Hemit Yarmi. Kazan: Tatknigoizdat Matur Edebiyat Redaktsiyesi, 1958, ss. 270-273; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçi, Kérş Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989, ss. 177-179; **Kömiş-Sulu Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi: Naile Velitova. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1993, ss. 51-53; **Tatar Halık Ekiyetleri: Tılsımlı Ekiyetler.** Tözüvçi, Kérş Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdin. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1994, ss. 59-62; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 291-294; **Yeşegen Diy, Bulgan Diy: Ekiyetler.** Tözüvçi, Kérş Mekale hem İskermeler Avtorı: L. Ş. Camaletdin. Kazan: Megarif Neşriyatı, 2000, ss. 66-68; **Balalarga Ekiyetler.** Tözüvçisi: Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 2000, ss. 17-21'de de yayınlanmıştır. Masal metni, Tatarskoe Narodnoe Tvorchestvo V 14-ti Tomah, Tom I. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki. Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, ss. 109-111'de de Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

Tégé kэшэ eyte:

— Miña bolay da tamanga turı kile elé, diy, ayagımnı ıçkındırsam, min kükke oçam, miném arttan koş-kort ta oçıp cite almıy, diy.

Kamır batır monı üzé bélen iyertép kite, diy.

Baralar-baralar, diy, bara torgaç, oçrıy, diy, bolarga borın tişégén barmagı bélen kısıp utırgan bér kэшэ.

Kamır batır sorıy moñardan:

— Nişlep bolay borın tişégéñné kısıp utırasıñ? diy.

Tégé kэшэ eyte:

— Miña bolay da tamanga turı kile elé, diy. Yugıyse, dönyada zilzile kuba, bér borın tişégé bélen ördérép te, biş taşlı téğermen eylendérem min, diy.

Kamır batır monı da üzé bélen iyertép alıp kite.

Baralar-baralar, diy, bolar. Oçrıy, diy, bolarga eşlepesén kırın gına salgan ak sakallı bér babay.

Kamır batır sorıy monardan:

— Nişlep bolay eşlepeñné kırın gına saldıñ? diy.

Tégé babay eyte:

— Miña bolay da tamanga kile elé, diy. Min eşlepemné turıga kiysem, küz açmaslık buran çıga, basıp kiysem, cir yözéne iké illé boz kata, diy.

Kamır batır monısın da üzé bélen iyertép kite, diy.

Baralar-baralar, diy, bolar, oçrıy, diy, bolarga uk tözep toruvçı tagın bér kэшэ.

Kamır batır sorıy moñardan:

— Nerse atasıñ sin bolay? diy.

Uk tözep toruçı eyte:

— E-e-e-ne küreséñmé, tége tavniñ kabırgasında, monnan altmış çakrım cirde bér çébén utıra. Şul çébéñnéñ sul küzén atıp çıgarayım, diy.

Kamır batır monı da üzé bélen iyertép kite, diy.

Tagın kiteler, diy. Béravık bargaç, oçrıy, diy, bolarga tufrak bélen uynıy torgan sakallı bér kэшэ.

Kamır batır sorıy moñardan:

— Nişlep bolay uynıysıñ? diy.

Sakallı késé eyte:

— Bu yaktan sugam, bu yakka tav öyem, bu yaktan sugam, bu yakka tav öyem, diy.

Kamır batır monısın da üze bélen iyertép kite.

Barıp citeler bolar bér bayga, sorıylar monıñ kızın. Bay bik kiré bula, törlé heyleler kora.

— Miném kızım bay kızı, patşa kızınnan kim tügél, diy. Eyde minnen bulsın yahşılık, diy, yögéréşçémné uzsañ, birsem birérmén indé, diy.

Kiteler yögéréşke. Ayagın tışavlagan yégét altmış çakrım cirné bér-iké sikérüvde barıp cite de, bay yögéréşçésé kilép citkençe dip, tav östénde yoklap kite. Baynıñ yögéréşçésé yögérép meydanga yakınlaşıp kilgende, tégé haman yoklagan bula, diy, elé.

Kamır batır eyte:

— Ay-hay, diy, bay malayı ciñe bit, diy. At elé tégéñer, diy.

Altmış çakrımnan çébénneñ siñar küzén atıp aluçı késé atıp cibere, yögéréşçenéñ kolak yafragın çéméttérép ala. yögéréşçé uvyanıp kite de meydanga bay yögéréşçésennen alda kilép cite, diy.

Hezér bay alay ite, bolay ite, bolarnı aldap çuyın munçaga yaba, diy.

Erdene-erdene utın öydére, ut töрте, bolarnı yandırıp ütérmeçé bula.

Bolar munça éçénde péşe başlıylar, diy. Kamır batır babaynıñ eşlepesén turı kidére, munça éçénde küz açmaslık buran kuzgala, diy.

Alay da péşe başlıylar, diy. Kamır batır babaynıñ eşlepesén bastırıp kidérte, munça sténasına iké illé boz kata, diy.

İkénçé könné bay munça işégén açıp ciberse, şakkatıp botın çaba: bolar barısı da isen!

Kamır batır eyte bu bayga:

— Başımın katırma sin miném, diy. Alıştanmı, salıştanmı? diy.

— Alıştan da bulır, diy bay eyte, salıştan da bulır. Miném siña bire torgan kızım yuk, köçéñ citse alırsıñ, diy.

Kitté alış, kitté yığıp salı. Şundıy alıştılar, şundıy salıştılar, tigéz cirler tümgekk buldı, tümgekk cirler tigézlendé.

Kön sugıstılar, tön sugıstılar, kiç sugıstılar, bik ozak sugıstılar. Bér borın tişégé bélen ördérép biş taşlı tégérmen tarttırıvçı késé borın tişégén sızgırttırıp cibere, baynıñ yégérmé késésé oçıp kite. Tufrak bélen uynavçı bér yaktan sugıp cibere, utız késé küméle, ikénçé yaktan sugıp cibere, utız késé küméle.

Kamır batır küsegé bélen bér séltene, utız-kırık késé kırılıp béte, diy.

Bay tüze almagan, kızın birérge bulgan, diy. Kızın Kamır batırğa birgennen soñ, utız kön uvyın itép, kırık kön tuvyın itép, tuvman ala biyenéñ itén péşérép, bik katı sıylagannar, diy.

Tuylarında min de buldım, aş-sunıñ çigé yuk, beléşlerénéñ töbé yuk, miçke-miçke bal kuygannar, üzleré çüméc bélen çumıralar, miña sabı bélen géne élekté.

52. ÖÇ UL⁷⁴

Evvel zamanda bér avılda bér késé bulgan. Anıñ öç ulı bar iken.

Bér könné ataları ulların çakırıp kitere de eyte:

— Ullarım, min ülermen, min ülgeç, sézge monda torırğa turı kilmes, çitke kiterge turı kilér, diy. Bér kılıç birép kaldıra ul alarga. Şunnan: Öçégéz berge yatıp yoklamagız, ikégéz yoklaganda, bérégez karap torıgız, diy.

Şunnan, çıgıp kiteler bolar. Bara-bara bér matur su buyına citkennen soñ, aş péşérép aşıylar. İkésé yoklarga yata, olısı karavılda kala. Tön citkeç, bu karavılda torganda, adem isén sizép, bér ajdaha kile bolarnı yotarga. Kilgen uñayga, ajdahanı yégét kılıçı bélen şunda turaklap taşıy. Tukta, istelék bulır dip, ajdahanıñ koyrıgın kisép ala da, iske çüprekke beylep, késeséne sala. Tañ vakıtı cite, énéleré yanına kile.

— Torıgız, énélerém, kiter vakıt citté, aşıyk-éçiyk te kitiyk, diy. Énéleréne eytmıy nerse bulganın.

Torıp, aşap-éçép, kiteler.

İkénçé kiçné tagın bér urın saylap kunarga tuktıylar. Tagın ikésé yoklarga yata, urtançıları kala karavılda. Şunnan, tön urtasında, elle kayda, yırakta, yégét bik yaktı ut küre. “Bu nindiy ut iken?” dip bara. Barsa, bu diyu periyi iken, bolarnıñ yoklaganın kötép yata iken. Bolarnıñ yoklaganın kötép, üzé yokıga kitken. Barıp cite de tége, diyu ajdahasın ütere. Kulında bik kıymmet hıqlı yözégé bula diyunéñ. Diyunéñ barmagı bélen kisép ala da, kanın sörtép, késeséne sala. Kile tuvgannarı yanına:

— Torıgız, kiter vakıt citté, diy.

⁷⁴ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler, İskermelerini Hezirlevçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 313-315'ten alınmıştır. Metin, G. Beşirov tarafından 1939 yılında Tataristan'ın Tileçi ilçesi, Maksabaş Köyü'nde Minhac Hemidullin'den derlenmiştir (age. s. 398). Bu masal ayrıca; **Halık Ekiyetleri.** Cıyucısı: Gomer Razin. Kazan: Tatgosizdat Matur Edebiyat Sektörü, 1940, ss. 54-57; **Tatar Halık Ekiyetleré İkénçé Kitap.** Tözüvçiler: G. Beşirov, H. Yarmi. Kazan: Tatknigozidat Matur Edebiyat Redaksiyesi, 1956, ss. 241-244; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçi, Kérêş Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989, ss. 247-250; **Kömiş-Sulu Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi: Naile Velitova. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1993, ss. 110-113; **Tatar Halık Ekiyetleri: Tılsımlı Ekiyetler.** Tözüvçi, Kérêş Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdin. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1994, ss. 209-212; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 299-302'de de yayınlanmıştır. Masal metni, Tatarskoe **Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom I. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, ss. 151-154'te de Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

Toralar, aşyılar-éceler de tagın kiteler bolar.

Bara-bara, tagın kiç bula. Kiç bulgaç, énéleré eyte:

— Abzıylar, séz yatıp yoklagız, min karavılda toram, diy.

Abzıyları yoklap kitkeç, énéleré kılıç totıp karavılda tora. Bolar hezér bér sheerge yakınlaşkan bulalar. Şeher yırak ta tügél, kürénép tora. Nu, tégé karavılda tora. Méne bérvakitni, béré artınnan béré, béré artınnan béré tézélép, utız tugız bur kéşé sheher patşasınıñ hezinesén basarga, altın-köméşén basarga baralar iken. Bu:

— Kaya barasız, ipteşler? dip sorıy.

— Béz, diyler, patşa sarayın basıp, malın talarga barabız, diyler.

— Alay bulgaç, miné de alıgızçı, min de baram, diy.

— Sin nindiy éşke osta soñ? dip sorıylar.

— Min, diy, yugarı cirlerge ménerge osta. Arkan başına ırgak beylep, şunı tübege atam da, ul tübege éléne, şunnan totınıp tübege ménem min, diy.

— Alay bulgaç, bik yañşı, bézge kirek iken bu kéşé, dip, alıp kiteler bolar tégéné, hezér kırık kéşé bulıp.

Barıp citeler patşanın sarayına. Alalar arkan bélen ütkén timér ırgak. Tübege atalar, ırgak barıp élege. Şunnan, arkanga totınıp, ménép kite ul tübege. Tübe kalayın, bér métr yarım cirmé, kuptara ırgak. Saraynıñ hezinesé bulıp çıga bu. Şunnan soñ yégét:

— Saray hezineséne, altın-köméşler oyasına çıktım, bérem-bérem ménégéz, üzém géne alıp bulmıy, diy.

Bérem-bérem méneler. Méngen bérén ütérép, uñ kolagın kisép alıp, gevdelerén şunda öye bara yégét. Kolaklarını bavga téze.

Nu, saray tübesénnen töşép kite. Bér işék küre, anı açıp kérse, patşanıñ öç kızı yoklap yatalar. Bik kéçkéne géne ét leñ-leñ örgen bula. Kılıç bélen anıñ muyının çabıp özép taşlıy. Kızlarınıñ kıymmetlé yavlıkların ala bérerné. Şunnan bér bit kegaz ala da yaza bu hezér. “Şundıy kéçkéne bér étke aldangan ikenséz, бүгін мин bulmasam, canıgızdan kolak kakkan idégéz”. Şunı yazıp kaldıra da, tañ atkanda, abzaları yanına kayta.

İrtégésén patşa kızları toralar, yavlıkları yuk. Karasalar, étleré ülgen. Tégéler barısı da yılıy başlıylar, yavlıkların kızganıp. Ata-anaları sorıy:

— Ni buldı sézge? dip.

— Méne béznéñ yavlıklarıbiz yuk, diyler.

Patşa da şunda tagın éténéñ ülgenén küre, karasa, östelde yazuv. “Min bulmasam, бүгэн үледэр идэгéz”, dip yazgan. Şunnan saray östéne ménép karıy üzénéñ vezirleré bélen. Karasa, utız tugız ülgen gevde yata. Herkaysınıñ bérer kolagı yuk. Patşa: “Hezér bötén şeherné ézlep, davayté, kitérégéz utız tugız kolaknı”, diy.

Şunnan, ézlerge totınalar, hiçbér kaydan taba almıylar.

— Şherde kermegen öyigéz kalmadı mı? dip sorıy patşa.

— Béz kermegen cir kalmadı hezér, diyler.

— Soñ, bér-bér kéşé kalmadı mı séz kürmegen? dip sorıy.

— Elé géne öç kéşé bik argan helde sheherge kilép kerdéler, bik cefa çıkken kéşéler bulırğa kirek, alar andıy-mondıy kéşélerge oşşamagannar, didéler.

— Alıp kilégéz, diy patşa, aşamlık-éçémlék hezérlegéz, diy.

Alıp kileler bu öç yégétné patşa yanına. Patşa:

— Séz nindiy kéşéler? dip sorıy.

— Béz bér cirge barırğa çıkkın mösafırlar, diyler.

— Bik argansız, diy patşa, séz monda gına kunıp kitégéz, diy. Bér saray kürsete. Şunda kunıgız, diy.

Hertörlé aşamlık-éçémlék kitéreler. “Bolarda bér hikmet küréne” dip, bér vezirén yanına alıp, bér tişekten küzetérge bula patşa. “Nindiy süzler söyliyler iken?” diy.

Şunnan bérvakit, aşap-éçkeç, abızıylar söyleşe başlıylar. Olı agaları eyte:

— Béz avıldan çıkkın könné, min karavılta torganda, béz ülgen kéşé idék, diy. Bér ajdaha kilép, avızın açıp, ut çıkarıp, bézné yotarga kile idé, diy. Şunnan min kılıçım bélen bér çaptım, ajdaha dürtke-bişke özélép kitté, diy. Méne, ısanmasagız, diy, ajdahanıñ koyrıgın çıkarıp sala östelge.

Patşa bélen vezirleré karap tora, isleré kite indé.

Nu, hezér urtançı énéleré de:

— Min, diy, karavılta torganda, tojé bétken idék, diy. Séz yokıga kitkeç, yırakta küréndé bér ut yaktısı. Ul diyu periyi iken. Baram, barsam, yoklap yata. yoklagan cirénde çabıp özép ütérдем, diy. Méne barmagı bélen kıymmet haklı yözégé, dip. çıkarıp sala. Bu miném eşlegen eş, diy.

Hezér öçénçé énéleré eyte:

— Béz bu sheherge kérgen könné, séz yokladığız, min karavılda tordım. Karavılda torsam, bérvakıt utız tugız korallı burlar kile. Béré artınnan béré tézélgen. Karşılarına çıgıp: “Kaya barasız?” dip soradım min, diy. “Méne bu kürşé patşanıñ altın-kömés sarayı bar. Şunı basarga barabız”, dip eytteler, diy. “Alay bulsa, miné de iyertégéz”, dip eyttém, diy. “Nindiy eşke mahir sin?” dip soradılar, diy. “Min yugarı cirlerge ménerge osta”, dip eyttém, diy. Şunnan miné iyertép alıp kitteler, diy. Şunnan, barıp citkeç, arkan başına ütkén timér ırgak beylep, tübege attık. Élekté bu. Şunnan, arkanga totınıp méndém. Irgak küterép taşlagan métr yarım çaması cirén tübenéñ. Altın-kömés hezinesén taptım, üzém géne alıp bulmıy, bérem-bérem ménégéz, dip kışkırdım, diy. Bérem-bérem méneler. Méngené bérsén üterép, saray tübeséne taşlıy baram, herkaysınıñ uñ kolagın kisép cépke téze baram. Şulay utız tugız burnı üterép bétérdém, diy. Şunnan soñ saray tübesénnen töştém. Bér işékné açtım, anda bér kéçkéne ét leñ-leñ örép tora, étné çabıp üterdém. Şunda öç patşa kızı yoklap yata. Patşa kızlarınıñ öç yavlıgın aldım. Şunnan kegaz-kalem alıp: “Bügén min bulmasam, séznéñ bétken könégéz iyi”, dip, yazuv yazıp kaldırdım, diy. Méne, ipteşler, dip, utız tugız kolaknı östelge çıkarıp sala.

Şunnan patşa bélen veziré kére, bolarnı koçaklap ala. Şunda patşanıñ öç kızı bar iken, öçésén öç yégétke birép, öçésén öç vilayyatke⁷⁵ patşa ite, bolar patşa bulırdıy kéşe iken dip. Bolar şunda gomér-goméрге rehet yeşep kalalar.

⁷⁵ Vilayet: Ölke, gubérna.

53. ALTIN BALIK⁷⁶

Evvel zamanda bér fekıyr kışénéñ bérdenbér ulı bulgan. Bu yégét külge av salıp, balık totıp, ata-anasın şunıñ bélien tuydıra torgan bulgan.

Könnerden bérkönné bu yégét külge av salgan. Monıñ avına élekken, diy, altın balık. Altın balıkı yégét öyine alıp kaytgan. Bu yégétnéñ altın balık totıp kaytuvın patşa işétép, yégétné üz yanına çakırtıp ala da:

— Ye, ulım, sin altın balık totkansın, diy.

Yégét eytken:

— Tottım, digen.

— Ul balıkı mıña kitérép bir, digen patşa.

Yégét, télese-télemese de, balıkı patşaga kitérép birgen. Patşa, bér zur tazga su saldırıp, balıkı şul taz éçene cibertken. Altın balık suda yözép yöriy başлагаç, bötén bülme yap-yaktı bulıp tora iken, diy. Patşa tazdan küzén almıy, tuktavsız şuña karap utıra, diy.

Balıkçı yégétnéñ altın balık totıp, patşaga kitérép birüvén işétép, patşanıñ vezirleré bik te könleşkenner: “Bu bala zurayıp citse, béznéñ başka citer”, digen vezirlernéñ bérse. Aña karşı ikénçé vezir eytken: “Bu yégétné, digen, niçék te bulsa yeş vakıtında ütérerge kirek”, digen. Bu yégétten niçék itép kotıluv turında kiñşép utırgannar da, şulay bér süzge kilgenner: “Béz patşaga: “Altın balıkka altın su kirek, e altın su felen patşa kulında. Altın balıkı totkan yégét altın su da tabıp kitérsén”, dip eytərbéz”, digenner. Patşa yanına kergen bu iké vezir.

— Altın balıkka altın su kirek, padişahım-soltanım, digenner bolar.

— Ul altın sunı kaydan alırbız, kaydan tabarbız? digen patşa.

⁷⁶ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler, İskermelerni Hezirlevçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 316-321’den alınmıştır. Metin, Hamit Yarmi tarafından Novosibirsk’in Çanı ilçesi Ayalu Köyü’nde Nur İbrahimov’dan 1940 yılında derlenmiştir (age. s. 398). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleré İkençé Kitap.** Tözüvçiler: G. Beşirov, H. Yarmi. Kazan: Tatknigozıdat Matur Edebiyat Redaksiyesi, 1956, ss. 69-74; **Kömiş-Sulu Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi: Naile Velitova. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1993, ss. 113-119; **Tatar Halık Ekiyetleri: Tılsımlı Ekiyetler.** Tözüvçi, Kérés Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdin. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1994, ss. 212-220; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 303-308’de de yayınlanmıştır. Masal metni, Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom I. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki. Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, ss. 250-255’te de Rusça’ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

Tégéler eytkenner:

— Elégé altın balıknı totkan yégét altın sunı da tabıp kitérer, digenner.

Patşa yégétné üz yanına çakırtıp alğan.

— Ye, ulım, digen, sin altın balıknı tottıñ, digen, felen patşanıñ kulında altın su bulır, sin şul altın sunı da alıp kayt, digen.

Yégét eytken:

— Yarar, kitérérmén, digen.

Kaytkan bala öyine, atası-anası yanına. Atası-anası eytken:

— Patşa siña ni yomış kuştı? digen.

— Patşa miña, digen, altın su tabıp kitéérge kuştı, digen yégét.

— Ey balam, sin annan kayta almassıñ, dip, atası-anası bik yılağan.

— Yuk, kaytırmın, didé de yégét, tordı da çıgıp kitté, diy, bu altın sunı ézlerge.

Kitté, kitté, diy, bu, bik küp cirler, bik küp iller ütté. Yulda bér cirde tuktap utırdı, diy, bu aşarga. Bu aşap utırganda, monıñ yanına bér kart kilép çıktı, diy.

— Balam, sin kaya kittéñ? dip soradı, diy, bu kart.

— Min, babay, altın su ézlep baram.

— Altın sunı ézleseñ, monda küp utırma, yulıñda bul, diy mona kart. Anda sinéñ yulıñda bulır bér derye. Ul deryaga kilér bér paroıod, diy. Ul paroıodka beıetlé kéşe utırsa, paroıod deryanı bér segatte çıga, e beıetséz kéşe utırsa, bér yıldan çıga, diy. Tiz bul, ulım, paroıod kilép citkençe, barıp citerge tırış, diy.

Yégét tora da yögere. Barıp citép, paroıodka kérép te kite bu. Yégét kérép utıruv bélen, paroıod kuzgalıp kite. Bér segat éçende paroıod deryanıñ ikénçe yagina çıgıp cite de yar buyına barıp tuktıy. Paroıod yörtüvçeler şakkatalar, diy, bu eşke: “Bér yılda çıga torgan paroıod bér segat éçende çıktı, bérer beıetlé kéşe utırgan bulgandır”, dip uyladılar, diy, alar. Paroıodtan sikérép töşép, bu yégét kitté, diy, bér sukmak bélen.

Bara, bara, diy, bu. Bara torgaç, kart eytken süzler iséne kilép töşté, diy, monıñ: “Sin paroıodtan çıgıp, uñga kitken bér sukmak bélen bara torgaç, bér yılgağa citerséñ. Yılgañıñ yarı biyik bulır, ul yardan aska töşerséñ”, digen kart.

Barıp citken, diy, bu şul biyik yarlı yılga buyına. Uñaylırak cirén tabıp, yar astına töşken. Yardan töşüvge yégét talçıgıp, ħelsézlenép kitken. Béráz torgaç, suga

karıy da suda bik matur bér kız küre. Başın küterébrek karasa, yılganıñ ikénçé yak yarında bik matur bér kız basıp tora iken, diy.

— Bu yakka çık, digen, diy, tégé matur kız.

Yégét eytken:

— Niçék çıgıym? digen.

— Sikérép çık, bér sajinnı sikére alasıñdır bit, digen.

Sikérgen bu, sikérép sunıñ aryagina çıkkın. Sikérép çıguvı bulgan, elégé kız bu yégétné kilép koçaklap alğan.

— İy tuganım, sin ikenséñ, zuraygansıñ iken, digen.

Bu kız yégétnéñ tuvğan apası bulgan. Bu kızın, bala çağında, periler urlap kitken bulgan iken, diy. Bu kız bik küp yıllar peri kulında aş péşérüvçé bulıp torgan iken, diy.

Kız torgan şul peride. Peri patşasınıñ bér Çulak veziré bulgan. Bu vezir her könné kızga iké kadak it kitérép bire iken de, diy, kız şul itten aş péşére torgan bulgan.

Bu peri patşasınıñ, patşalığında gél kız zatı bulgan, ir zatı bér de bulmagan. Kız eytken énéséne: “Alar siné de ütérérler, digen, nişlerge iken?” digen. Uylana torgaç, énéséne hatın-kız kiyimén kiyindérép alıp kaytken. Kız kaytuv bélen, Çulak vezir kızga iké kadak it alıp kilép birgen. Apası bu itné péşériym géne dip torganda, énésé apası yanına kilép: “Tukta, apay, bu itné min péşérép karıym elé”, digen. İtné péşérgen. Çulak vezir kilép itné ülçegen. İt iké kadak urınına öç kadak bulıp çıkkın. Çulak vezir bu helné patşasına barıp söylegen:

— Bu ni hel bu, béznéñ iké kadak itébéz öç kadak bulıp çıktı lebası, digen.

Patşa aña:

— Sin tagı iké kadak it alıp birép kara, sınap karıyk, digen.

Çulak vezir it alıp bardı. Tagın elégé yégét péşérdé itné. Çulak itné alırga kildé. İtné ülçedé, it öç kadak çıktı. Şunnan soñ patşaga şik töşté. Çulak vezirné çakırıp aldı da eytté:

— Ul kız bézge bik küptennen birlé aş péşére torgan kéşé, anıñ bolay artık çıgarganı yuk idé, ul üzé péşére miken, elle anıñ öçén itné başka bérev péşére miken? dip soradı.

Çulak vezir elégé kız yanına barıp, annan soradı:

— Dörösén eyt, itné kém pészérdé? didé.

Kız eytté:

— Séz miné urlap alıp kilgende, min yöklé idém. Miném bér kız balam tudı, şul bala üsté, hezer indé aş pészére başladı, dip cavap birdé.

Monı patşaga kilép eyttéler. Patşaga şik töşté.

— Alaysa, didé ul, bötén halıkı su kéréрге alıp barıgız, bér adem de kalmasın, didé.

Halık cıyılıp su koyına başladılar. Hatın patşa bélen Çulak vezir yégétné bédéler. Patşa eytté Çulakka:

— Bu yégétné nişletebéz, ütérébézmé? didé.

Çulak eytté:

— Min bu yégétné ütérüvné kabul kürmiym, didé. Béz barıbiz da kızlar, béz kartaygaç, bu dönya kémge kalır, didé. Oşatsañ, didé, siné aña hatınlıkka biriık, didé. Yégét kürkem bulgaç, hatın patşa rızalık birdé. Yégét hatın patşaga öylendé.

Peri patşa bélen tora başlagaç, yégétnéñ başına bik zur kaygı töşté. Bu yégét altın su turında uylıy başladı, diy. Uylanuvınnan yabıktı, sargaydı, diy, bu yégét. Peri patşa, monı sizép, Çulak vezirge eytté:

— Miném iréme bér uy töşté, ni öçén kaygıra iken, sin annan sorap kara elé, didé.

Çulak yégétten soradı:

— Sin monda bik eybet cirde, kádér-ğörmette torasıñ, bik yabıktıñ, nindiy kaygıñ bar? didé.

Elégé yégét eytté:

— Min felen patşaga altın balık totıp birgen idém. Ul patşa mina altın su alıp kilérge kuştı. Méne miném şul altın sunı tabasım kile, tapmasam, ata-anama yağı bulmas, didé.

Çulak vezir monı patşaga barıp eytté. Hatın patşa uylandı: “Ul anı kaydan tabar iken?” didé. Çulak torıp eytté:

— Anı tabuv bik ciñél bulmas, şulay da min tabıp bire alsam kirek, didé.

Hatın patşa şatlandı, tabıp bir indé, didé.

Çulak kitté. Küz açıp yomgançı bér tursık altın su alıp ta kildé.

Sunı alıp kaytkaç, elégé yégétke eytté:

— Adem zatına ısanıç yuk, sin kitseñ, kiré kaytmassıñ, didé.

Yégét eytté:

— Kaytırmin, didé.

— Ant it, didé Çulak. Yégétné ant ittérdele. Çulak üzénéñ cilkeséne atlandırıp yégétné oçırıp alıp kitté üz şeheréne. Alıp barıp citkérdé. Cilkesénen töşérdé de Çulak, yégétke bér kıl birdé.

— Min siña kirek bulgan çakta méne bu kılını yandırsañ, min şunda uk kilép citermén, didé.

Yégét öyine kayttı, ata-anası karşı çıgıp aldılar.

Yégétnéñ kaytuvın elégé patşa işétté de, işétüv bélen, üzéne çakırtıp aldı:

— Ye, yégét, kitérdéñmé altın sunı? didé.

— Kitérdém, diy yégét.

— Kitéreseñ, sunı alıp kil monda, didé patşa.

Yégét sunı alıp kildé. Kitérüv bélen, bu sunı altın balık yözép yörgen tazga saldılar. Balık altın suda yöze başlağaç, bülme tagın da yaktırıbrak kitté.

Patşanıñ iké veziré monı kürép könleştéler. Bolar tagın bér heyle korıp, bu yégétné bér peri patşasına altın kanatlı koş alırga cibererge buldılar. Bu turıda söyleşép patşaga eyttéler.

— Felen patşanıñ öyinde bér altın kanatlı koş bar. Ul bik matur itép sayrıy torgan koş, sinéñ küñéléñné açar, didéler.

— Ul tutıy koşını niçek itép kulga töşérérbéz? didé patşa.

Elégé vezirler eyttéler:

— Altın sunı tabıp kitérgen yégét tutıy koşını da tabıp kitérer, didéler.

Patşa yégétné çakırdı. Yégét kildé.

— Ye, yégét, diy, sin altın balık tottıñ, altın sunı tabıp kitérdéñ, indé bér peri patşasınıñ kulında altın kanatlı koş bar iken, sin miña şunı kitérep bir, diy.

— Yarıy, kitéermén, didé yégét.

Yégét öyine kayttı. Ata-anası eytté:

— Ye, balam, patşa siña ni boyırdı, ni yomış kuştı? didéler.

— Patşa miña peri patşası ilénen altın kanatlı koş alıp kilérge kuştı, didé.

Ata-anası kaygırıştılar:

— Harap ite iken siné, didéler. Sin kaytmassıñ indé, balam, didéler.

Yégét:

— Kaygırmagız, min isen-sav kaytıp citermén, didé.

Şulay itép, kitté yégét. Elégé kılını köydérgen idé, Çulak kilép citté. Bu yégétné cilkeséne utırtıp, oçırtıp alıp ta kitté. Alıp bardı yégétné üzénéñ hatınına. Bardı, hatını yanında kunak buldı. Bér-iké können soñ yégét tagın küñélsézlene başladı. Hatın patşa, monı kürgeç, elégé Çulakka tagın eytté:

— Miném irém nige küñélsézlene iken? didé.

Çulak yégétten:

— Nige küñélsézleneséñ? dip soradı.

— Miña patşa: “Peri patşasınıñ kulında altın kanatlı koş bar, şunı tabıp alıp kil”, dip eytté, didé.

Çulak monı patşaga eytté. Hatın patşa:

— Ul altın kanatlı koş miném apam kulında, ul apam bélen min etiden kalgan malnı bülgende açuvlanışkan idém. Şul vakıttan başlap, béz bér-bérébézge yörüşmeske, kürüşmeske süz kuyışkan idék. Koşnı anıñ kulınnan aluvı kıyın bulır, didé.

Çulak eytté:

— Min anıñ heylesén de tabarmin, koşnı da alıp kaytırmın, didé. Min aña: “Sinéñ séñéléñ bér adem zatka kiyevge çıktı, ul siné tuyga çakırttı”, dip eytermén, didé.

— Yarar, alay bulsa, heylesén tapsañ, bar, didé hatın patşa.

Çulak kitté. Cén patşanıñ apası yanına bardı, isenleşté.

— Méne min bik zur yomış bélen kildém. Sinéñ séñéléñ bér adem zatka kiyevge çıktı, ul siné tuyga çakırdı, sin kiyevéñe bülেকে altın kanatlı koşıñnı alıp bar, didé.

Şulay didé de, Çulak üzé kaytıp kitté. Kaytuv bélen, hatın patşa yanına barıp apasınıñ tuyga kileçegén eytté. Bolar aş-suların hezerledéler, apası oçén ayırım saray da hezerletté hatın patşa.

Bér zamannı apası kilép töşté. Karşı çıgıp aldılar, küréştéler, yılaştılar bolar. Apası üzé oçén salıngan sarayga kérép utırdı. Söyleştéler, soraştılar.

— Min siné kiyevge bargansıñ iken dip işéttém, dörésmé, kiyevén kayda, öydemé? didé apası.

— Kiyev öyde, söyince birseñ, kiyevné kürsetebéz, didé Çulak vezir.

— Min bénerse de alıp kilmedém, kiyevge bülekke dip altın kanatlı koşnı gına kitérgeñ idém, şunı bülek itsem, ni bulır? didé.

— Yarar, baş östé, koşnı birseñ, béz siña kiyevné kürsetebéz, didé Çulak.

Apası altın kanatlı koşnı birerge razıy buldı. Şunnan soñ kiyevné kürsetteler. Apası kiyev bélen küréşté, aña koşnı bülek itté. Kiyevné kürgeç, apası, adem zatı da mondıy matur bulır iken dip, soklanıp karadı, kiyevge ul da gaşıyk buldı.

Tutıy koşnı kulına töşérép algaç, yégét öyine kaytmak buldı. Annan soñ elégé Çulak vezir bu yégétné üzénéñ şeheréne alıp barıp kuydı. Moña yene bér kıl birdé:

— Min kirek bulsam, didé, şuşı kılını köydér, min şul minutta uk kilép citermén, didé.

Yégét öyine kaytıp kitté. Öyine kaytıp citté, ata-anası bélen küréşté. Alar bik şatlandılar. Yégét atasınnan soradı: “Miné patşa kötemé?” dip. Atası eytté:

— Béznéñ patşa üldé, halık siné köte, didé.

Şunnan halık yégétné patşa itép sayladı. Yégét, patşa bulgaç, üzén azaplagan vezirlerné urınarınnan alıp, alar urınına yahşı vezirler kuydı, ata-anaların üz yanına aldı.

54. NURSILUV⁷⁷

Borın zamanda bér patşa bulgan, diy. Monıñ hatını könnlerden bérkönné ülep kite de, bu ikénçé hatınga öylene. Bérénçé hatınnan bér çiber ulı kalgan iken, diy. Malay kön üse, tön üse, yégét bulıp cite. Bervakit töşende monıñ karşıısına dönyada bulmagan çiber kız kilép basa, iméş. Ul kız şundiıy nurlı, diy, anıñ nurı koyaş nurınnan da yaktı da, köçlé de iméş. Üzégéz béleséz, töşnéñ goméré kıska, yégét uyana. Uyansa da, kızniñ suretén yugalıtmıy. Könnler buyı şul kızni uylıy, aşaganı aş tügél, yokısı yokı tügél. Bér-iké atnada tamam kipté, sargaydı yégét.

Tüzmedé, etisénnen soradı:

— Etkey, kebem, miné Nurlı kız yanına ciberçé, didé. Min anı kitériyim, didé.

Etisé karşı tügél:

— Yarar, ulım, barırsıñ, diy. Tik ul kız yanına baruvçılar küp buldı. Kübésé yartı yuldan borıldı, barıp citkenneré kiré kaytmadı, diy. Sin de harap bulmassıñmı? diy.

— Yuk, diy yégét, harap bulmam, diy.

Moña bér yıllık rızık ezérledéler, paroğod birdéler. Çıgıp kitté bu paroğodka utırıp. Baralar, baralar bolar, yartı yul bargaç, küreler, karşılarına ap-ak paroğod kile. Bik tiz kile. Patşa malayı utırgan paroğod ta kızı bara. Şulay yakınlaşalar bolar. Şul çak, ara tar gına kalganda, kötmegende bötén dünya yap-yaktı buldı. Patşa malayınıñ paroğodı şıp tuktadı, barçası yığıldılar. “Ni hikmet bu?” diy yégét. Üzé başın küterép karıy da almıy. Tégé paroğodtan şundiıy köçlé nur çeçéle iken, anda Nursiluv kız diñgéz yörerge çıkkın iken. Şulay béráz vakıt torgaç, patşa malayı küterélép karadı. Tégé ak paroğod küzden yugalıp ta bara iken indé. Bu kuvıp kitmekçé bula. Yuk, buldıra almıy. Paroğod alga taba az gına da barmıy. Niñetlé tırıssalar da, bolar paroğodnı kuzgata almadılar, kiré kaytıp kittéler. Kaytkaç etisé eyte:

— Eyttém min siña, kiré borılırsıñ dip, diy.

⁷⁷ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler, İskermelerni Hezirlevçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 327-331’den alınmıştır. Metin, E. Kasıymov tarafından 1958 yılında Penza’nın Şimışiyka ilçesi Oz Köyü’nde Abdulla Çibikov’dan derlenmiştir (age. s. 398). Bu masal ayrıca; **Kömiş-Sulu Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi: Naile Velitova. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1993, ss. 45-50; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 315-320’de de yayınlanmıştır. Masal metni, Tatarskoe **Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom I. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupidelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, ss. 261-267’de de Rusça’ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

Yégét eyte:

— Yuk, eti, min anıñ nurın kürdém indé, diy. Tagın baram, barıbér ul kız minéké bulır, diy. Ciber miné, diy.

Patşa ciberérge télemiy.

— Sin anda barıp ıarap bulırsıñ, diy.

— Bulsam bulırmin, yartı yulda tuktaluv yégét éşe tügél, diy.

Monıñ ügi enisé de eyte:

— Barsın, barsın, diy. Patşa malayınnan kotılası kile monıñ.

Şulay itép, yégét yulga ezérlene. Paroıodka küp itép puşkalar kuyalar, soldat töyiler, böténéséne citerlék itép bér yıllık rizık-su alalar. Beıilleşép yulga kuzgalganda gına, patşa malayı yanına bér kart soldat kile. Soldat eyte:

— Ulım, diy, batır yégét ikenséñ, me miném şinélémné, ul siné télegenéñe iréştérér, diy. Yégétke üzénéñ şinélén salıp bire.

— Reımet, babay, diy patşa malayı, soldatka bülek itép méñ sum altın bire.

Bolar kuzgalıp kiteler. Yartı yıl bargaç, karşılarına tagın ap-ak paroıod kile. Kötmegende bétén dönya yap-yaktı bula. Yégétnéñ paroıodındagı bar ıalılık yığıla. Patşa malayı gına yığılmıyça basıp kala. Tége şinél köç bire iken.

Ak paroıod borıla da küzden yugala. Hezer yégétnéñ paroıodı da tuktalımıy, tégeler ézénnen barıpmı bara. “Nursıluvı élektérép bulsa yarar idé, bigrek çiber iken”, diy patşa ulı. Hezer indé ul anı üz küzleré belen kürdé. Altı ay bargaç, bolar diñgez yarındagı bér zur sheherge barıp citteler. Yégét paroıodtan töşté de tup-turı patşa sarayına kitté. Barıp citse, küre, saray aldında sansız küp ıalılık cıyılğan.

— Ni bar monda? Nik cıyıldız? diy patşa malayı.

Moña eyteler:

— Méne, diyler, biréde dönyadagı patşalarınñ, vezirlernéñ ulları cıyıldı. Patşa kızı Nursıluv balkonga çıgıp nur sirpége de kém de kém öç kön yığılmıyça basıp kala, kız şuña bula, diyler. Şunıñ çıkkanın kötebéz, diyler.

Yégét eyte:

— Aragızga min de basıym elé, diy.

Urın bireler de, patşa malayı kérép basa. Östénde kart soldat birgen şinél. Köte torgaç, bétén sheher tıp-tın buldı. Nursıluv balkon işégén açtı, tıška çıktı. Öslerénen

davıl uzdımını, saray aldındagı bar halık yığıldı. Başların da kalkıta almıylar. Urtada patşa malayı gına basıp kaldı.

Bik yahşı. Kız kérép yugaldı. Yégétné patşa kürép kaldı. İkénçé, öçénçé könnerde de bu hel kabatlandı. Bar halık yığıla, urtada iské şinél kilgen yégét kéne basıp kala. Öçénçé könné sinalgannan soñ, yégétné patşa yanına aldılar. Üzge yégétler:

— Méne kémge bulası kız iken ul, dip, bik könleşép taraldılar.

Patşa, yégétné çakırtıp algaç, eyte:

— Sin batır yégét ikenséñ, diy. Béznéñ kiyevebéz bulırsıñ, diy. Hezér tuyga ezérlernerge kirek, min siña öç yomış kuşam, şularnı üte, diy.

Yégét eyte:

— Bik yahşı, eytégez, ütiym, diy.

— Sin, diy patşa, kızga aldı altın töslé, artı kömés töslé külmek téktér, ırtege kitérérséñ, diy.

Yégét harap buldı, bér süz de eyte almadı. Çıktı da şinélén ceyép utırdı. Zur kaygıga töşté bu. Késesinde bér tiyin akçası yuk, aşarga rızığı yuk, ul külmekné niçék téktérsén? Şulay kaygırıp utırganda yanına bér koş oçıp kildé.

— Kaygırma, yégét, didé. İrtén segat altıga külmek ezér bulır, didé. Üzé oçıp ta kitté.

Yégét anı-monı uylamıy, yata da yoklıy. İrtén torıp karasa, kızga digen külmek çöyde élenép tora. Aldı altın töslé, artı kömés töslé cém-cém ite. Külmekné iltép patşaga tottırdı.

— Rehmet, yégét ikenséñ, didé patşa. Hezér indé faéton ezérle, aña kömés yallı alaşa cigélgen bulsın, ırtege irtén kitérérséñ, diy.

Yégét tagın kaygıga kaldı. Nişlerge?

Şulay şinél ceyip kaygırıp utırganda, elégé koş oçıp kildé.

— Kaygırma, yégét, irtengé segat altıga barısı da ezér bulır, didé. Üzé yalt kına oçıp ta kitté.

Yégét anı-monı uylamıy, yatıp yoklıy. İkénçé könné irtük uyanıp karasa, işék aldında fayton tora. Kömés yallı alaşa cigélgen. Bu çıgıp utıra da vıjt patşaga! Küz açıp yomgançı barıp cite.

— Rehim itép bülekné alıgız, diy patşaga.

— Reḡmet, yégét ikenséñ, diy patşa. Һezér indé soñğı yomışımını üte. Miném yortım karşına altın saray saldır, eylenesé gölbakça bulsın, dönyadagı bar cimés ölgergen bulsın, sandugaçlar sayrap torsın, irtenge irtenge ölgért, tuynı şunda uzdırabız, diy.

Yégétke bér çara yuk. Bér süz eytmıy çıgıp kite. Şinélene utırıp kaygısın uylyı. Şulay kaygırıp utırganda, koş tagın oçıp kildé:

— Kaygırma, yégét, didé. İrtengé altı segatke barı da ezér bulır, didé. Şulay didé de, kanatın kagıp oçıp ta kitté.

Yégét tınıçlanıp yatıp yoklıy, tége koşka méñ reḡmetler ukıy. İrtén torsa, çın: altın saray ezér. Eylenesé gölbakça, bakçada ni géne üsmiy, cilek-cimés kızarıp péşép tora, agaçlarda sandugaçlar sayrıy. “Buldı bu!” diy yégét, patşaga kite. Bu Һelge patşanıñ da isé-akılı kitken iken. Kilép yégétné koçaklıy.

— Sindey bulgan kéşeler dönyada yuktır, kızım meñgé sinéké, diy.

Yégétke Nursıluvını kürseteler. Kızınıñ çiberlége şundiıy iken, anıñ yanında yaktı koyaş nursızlanıp kala iken. Yégétné kız da bik yarata. Şulay itép bolar kavışalar. Elégé gölbakçada kırık biş kön tuy iteler. Tuyga kilgennerge aşamagan aşamlık, éçmegen éçémlék éçérteler. Tuy şulay itép bik yaḡşı uza. Yégét belen kız berge tora başlıylar. Bér kön uza, iké kön uza, öçénçe könné ikésé de gölbakçaga çıtıp kiteler. Bér-bérsénnen bér minutka ayırıla almıylar. Şulay sérleşép, meḡebbet yalkınında yanıp yörgende, zur bela çıga. Baş oçlarında kara bolıt cıyıla. Cıyıla, cıyıla da, kötmegende Nursıluvını üzene suvırıp ala. Yégét béрни eşlerge ölgérmiy kala, nişlerge de bélmıy. Bér kön éçénde tamam kipté, sargaydı kayğıdan.

Patşaga eytté:

— Röḡset it, baram, ézliym, didé.

Patşa da kaygıda Һezér.

— Bar, ulım, yulın uñışlı bulsın, didé.

Çıgıp kitté yégét. Tége bolıt kitken yakka taba bara. Könén kön dimiy, tónén tön dimiy, haman yulda. Cidénçe könné kiç kırın bér karañğı urmanga citté. Bik zur agaç töbéne tınarga yattı. Şulay yatıp torganda, karasa, agaçınıñ bér yafragına yazuv yazılğan: “Bu agaçınıñ yafragın özseñ, tamagıñ tuk bulır”, digen. Yafraknı özép aldına kuygan idé, karşıasına törlé rizık kilép çıktı. Tuygançı aşadı, tuklandı bu. Annarı bik

rehetlenép yatıp yokladı. İkénçé könné yafraknı alıp tagın kitté. Kiç kırın bér ağaç töbéne yattı. Bu ağaçnıñ yafragında tagın bér yazuv kürde: “Bu ağaçnıñ kayırısın suyıp tüşéne kadagan kéşé diyuler başı bulır”, digen. Bér kisek kayırını suyıp, tüşéne kadadı. İrtegésén arı kitté urman éçénnen. Kiç citté. Bér ağaç töbéne yatsa, yafrakta öçénçé törlé yazuv: “Bu ağaçnıñ tamırın alıp korallangan kéşé zur köçke iye bulır”, digen. Yégét ağaçnıñ töbén kazıdı da çukmar sıman bér tamırnı yolkıp aldı. Annarı soñ elégé yafraknı aldına kuyıp bik eybetlep tamagın tuydırdı. Hézér monıñ eşleré cayda. Bik tınıçlap yatıp yokladı. İrtük torıp yulga çıkkán idé, karşıında kuyan. Hiç kurıkmıy utırıp tora. Kuyan télge kile de eyte monarga:

— Sin kaya barasıñ? diy. Arı barma, anda diyuler kréposté, harap bulırsıñ, diy.

Patşa malayı eyte:

— Miña şul diyuler oyası kirek te indé, diy. Miném hatınnı urladılar alar, eyde, kuyan dus, yulnı kürset, diy.

— Yarıy alaysa, diy kuyan.

Bu kuyan artınnan kite. Ozak bargannarmı, tiz bargannarmı, eytüvé kıyın, bér zaman zur bér sténaga kilép citeler. Yégét kulındağı tamır çukmar bélen bér géne séltene, sténadağı timér işék ikége açıla kite. Anda törlé ajdahalar, yılannar iken. Bolar yégétke taşlanmakçı bula, yégétnéñ tüşénde, kayırı. Barısı artka çigéne. Şulay itép ikénçé işékten, öçénçé işékten bik ciñél uza. Dürténçé işékten uzıp, bişénçésén açıp ciberse, bar dönya yaktırıp kite.

Tégénde zur sarayda Nursıluv utıra iken. Karşıında kart diyu yoklap yata. Nursıluv anıñ başın kırıy iken. Bik heybetlep irén karşılıy, utırıp yılıy. Niçék monda kilép çıktıñ? diy bu.

— Şulay-şulay kildém, siné kotkarmıyça kaytuv yuk hézér, diy.

Hatını eyte:

— Diyu siné ütérér bit, ul bik kuvetlé, diy.

— Ütérse ütérér, sugışıp kırıyk, eyde uyat üzén, diy iré.

Nursıluv eyte:

— Tukta, min siña bér daruv éçériym, diy.

Diyunéñ yatkan cirénde iké yakta da iké şeşe tora iken. Bérsé kuvet birüvçé, ikénçésé kuvetné ciberüvçé daruvlar. Nursıluv iréne kuvet birüvçé daruvnı éçérte,

annarı şêşelernêñ urınnarın almaştırı. Yégét kulındagı tamır çukmar bélen diyunêñ sırtına bérné tōşere, diyu yalt itép sikérép tora.

— Bu ni bu? diy. Kém miné uyatırğa batırçılık itté? diy.

Yégét bér de aptıramıy:

— Min, diy.

Diyu eyte:

— Orıştanmı, yarıştanmı? diy.

— Orıştan, diy yégét.

Diyu, şulay digeç, uñ kuldagı şêşenêñ écémlégén éçe. Kuvet cibergéç daruv turı kile. Şunnan soñ totınalar bolar sugışırğa. Diyu sugıp cibere. Yégét avıp kite. Sikérép tora da tamır çukmar bélen diyuge bérné bire de, diyunêñ canı çıga. Diyuné böténley köl itép bétère yégét.

— Buldı, hezér öyge kaytabız, diy Nursıluvga.

Ĥatını eyte:

— Monı bu kilêş kaldırmıy, diy. Üzé yavlıgın salıp bér séltiy. Diyunêñ bötén yort-cirleré bér yomırkaga eylene. Nursıluv yomırkanı késeséne sala, annarı soñ ikénçé kabat yavlık sélkiy, zur karakoş oçıp kile.

— Bézné, diy, felen-felen patşa torgan kalaga ilt, diy.

Bolar karakoşka ménép utıralar da oçıp kiteler. Turı yégétnêñ etisé torgan kalaga baralar. Yégét etisén, kardeş-ıruvın küpten kürmegen, küresé kile. Öç segat buldı digende, şeher çitêne kilép tōşeler. Şeherge kérgende, bolarnı kapka sakçısı tuktata:

— Tamagım aç, bér sınık ipi birsegézçé min yetimge, diy.

Yégét nıklap karasa, şakkata: kapka sakçısı monıñ üz etisé iken. Yılıy-yılıy kürêşeler.

— Ni buldı, eti, söyle, diy yégét.

Etisé söyliy:

— Sin kitép yugaluv bélen, ügi eniyiñ tamam azdı, kotırdı, diy. Bötén mal-mölketné tuzdırdı, patşalıknı ĥarap itté de kaçtı, diy. Şunıñ arkasında miné berép tōşérdeler. Hezér ikénçé kéşéné saylap kuydılar, e min méne monda, diy.

— Kaygırma, eti, min isen çağında sin yetim bulmassıñ, diy yégét.

Atası bik söyine indé monıñ:

— Uım, kebm, monda patşa bulırsıñmı, nişlerséñ? diy.

— Yuk, diy tégésé. Monda saylap kuygannar indé, diy. Béz méne Nursıluv yeşegen şherge kiterbéz, diy.

Bolar öçevleşép karakoşka utıralar da, bér tevlék digende, Nursıluv şheréne kaytıp tōşeler. Tél bélen eytép bétérmeslék zur şatlık bula. Şher uramnında ħalık muzıka uynıy, bii, cırlıy. Şulay itép, batır yégét méñ beladen uzıp, üzénéñ télegéne iréşken, diy. Elé de bulsa ul üzénéñ Nursıluvı bélen bik eybet yeşep yata, diy.

55. ALTIN KANATLI KOŞ⁷⁸

Bér patşa bula. Patşanıñ bér bayı bula, ışanıçlı bayı. Patşa bayga mondıy nakaz bire, diy:

— Sin miña felen pot ipi, felen pot it, felen pot may bir, diy.

Tégé bay kréstyannı talıy başlıy, talamıyça birmiyler. Anısın tüleseler, monısın kitérép sala patşa. Méne bu bay kartaya da üle.

Ülgen vakıtta malayına eyte:

— Patşa éşéne katnaşma, şuşı baylık citer, aşı da yat. Min siña bér tay kaldıram, başıña avırlık kilse, şul tay bélen kiñeşleşérséñ, diy.

Hezér tége malayga unsigéz yeş tula. Anı patşalar çakırıp alalar.

Eyte moña patşa:

— Sinéñ etiyiñ bik bulışı torgan idé, sin bér de bulışmıysıñ, kalanı yaktırtırğa yaktılık kirek idé, diy. Éléktrlar-mazarlar bulmıy elé ul çağında.

— Yarar, diy yégét, tapsam alıp kaytırmın, diy.

Tayı yanına kayta da eyte bu:

— Şulay diyip eyte patşa, diy.

Tayı eyte:

— Yarar, monısın eşlerbéz, eş kuşıp yödetér indé ul, diy.

Tönle tayı bélen küterélép oçalar bolar. Kırık çakırım biyikte bér koş kanatın östéne kuyıp yoklıy iken, şunıñ bér kavrıyın urlap töşeler. Monı alıp töşép kuya bu üzénéñ öyine. Bötén kala yap-yaktı bula.

Patşa kilep karıy da monı:

— Monıñ koşı da bulırğa tiyiş, sin koşın da alıp kayt indé, nerse kirek bulsa, şunı birérmén, diy.

Tégé yégét tağı tayı yanına çıga.

— Eytem bit, elé bu gına bulmas, diy tayı.

⁷⁸ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler, İskermelerini Hezirlevçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 332-334'ten alınmıştır. Metin, G. Beşirov tarafından 1940 yılında Tataristan'ın Bondyug ilçesi, Turay Köyü'nde Hacı Behtigereev'den derlenmiştir (age. s. 398). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleré Bérénçé Kitap.** Tözüvçiler: Gomer Beşirov, Hemit Yarmi. Kazan: Tatknigozidat Matur Edebiyat Redaktsiyesi, 1958, ss. 225-228; **Kömiş-Sulu Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi: Naile Velitova. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1993, ss. 134-137; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 321-324'te de yayınlanmıştır.

Tönle, tay bélen oçıp, tégé koş yanına méneler.

Bu, koşnıñ östéne kulın arkılı kuyıp, anı koçaklap alıp töşe.

Monı alıp töşeler de patşaga bireler. Patşa moñar çitlék yasata. Koş sayrap cibere hezér, bötén halıkıñ huşı kite. Patşanıñ kalası hezér yap-yaktı indé koş ta bulgaç.

Koş hezér eyte:

— Min tagın da şebrek sayrar idém, élék kımız biyeséneñ sötén éçe torgan idém, diy. Miña kımız biyesé alıp kaytıgız, miné alıp kaytқан yégét anı da alıp kayta alır, diy.

Şunnan bu yégétné tagın çakıralar patşaga.

— Şul biyelerné alıp kayta almassıñmı? dip eyte patşa.

— Yarar, diy tégé yégét.

Atı yanına kayta.

Atı eyte moñar:

— Yarar, kırık bér kat künnen östéme kiyim téktérsénner, min tipkenge çıdarlık itép dagalasınнар, diy.

Barıp eyte tégé yégét:

— Miném atıma şundıy-şundıy kiyim téktérsénner, şundıy-şundıy itép dagalasınнар, diy.

Atnı kitérép dagalıylar. At tibép cibere; tipken sayın dagası vatıla. Moñar hezér çit illerden ostalar ézliylar. Amérikadan kilép çıga bér osta. Bu atnı şundıy itép dagalıy, at çuyın baganaga kitérép tibe, daga anda da vatılmıy.

Tégé yégét:

— Buldı bu, diy de atnı alıp çıgıp kite.

Bik küp könnar bargaç, diñgéz écéne kértép cibere bu atnı.

— Min ülseм, kan çıgar, diy, at eyte, ülseм, söt çıgar, karap tor, diy.

Bu yégét karap tora: diñgéz östéne söt çıga. Bér zaman bu biyené alıp çıga diñgéz östéne. Taynıñ kırık bér kat kiyimén özgelep, üzéneñ itlerén talap, yaralap bétérgen bulalar. Bu tay çıga da yığıla.

— Ülseм, bér aydan kilép alırsıñ, diy.

Yégét biyege atlanıp kaytıp kére. Kaytıp kére de patşaga kértép bire açuvlanıp.

— Atımnı harap ittérdeñ! diy.

Patşa, bu biyené savu öçén, kön sayın bér soldat kuydıra. Tibe de ütere, tibe de ütere tége biye. Şulay ittérép bér ay devam ite bu. Bér aydan soñ tége koştan sorıy patşa:

— Niçék savarga monı? diy. Soldatlarımñı ütérép bétère bit, diy.

Tége koş eyte:

— Miné kém alıp kaytkan, şul savar anı, diy. Tége yégét atın alıp kaytkan bula hezer, atı térélgén bula indé.

Atı eyte:

— Méne siña kamçı, diy, sul yak kabırgasınñan kitérép suk, üzé sav diyip torır, diy.

Kamçı bélen şundıy kitérép suga yégét, bér savuvda un çilek söt bire tége.

Hezer koş eyte indé patşaga:

— Felen diñgéz arkılı çıkkaç, bér patşanıñ kızı bar, şunı da alıp kaytsak, böténébéz de cıyılır idék, küñéllé bulır idé, diy.

Tége malaynı tağı çakıralar patşa yanına. “Yarar”, dip kaytıp kite indé bu.

Atı eyte:

— Méne nerse, diy, şundıy bér karab eşlesénner, tavışı da çıkmasın, tını da çıkmasın, diy. Üze şep yörsén, éze bélénmesén, diy, karabta uniké segat bulsın, unikésé de yörsén, unikésé de gél unikéde géne torsınnar, diy.

Hezer bolar karabnı yasatalar, yuk, barıp çıkmıy, döberdiy torgan bula. Şulay da bér osta kilép çıga. Yasap kuya bu karabnı. Bu karab üzé şep yöriy, éze bélénmiy, döberdemiy. Uniké segatnéñ unikésé de yöriy, barısı da gél unikéde géne toralar.

Hezer bu malay yulga dip her törlé ciméşler, limonadlar, konfétlar ala, altın urındıklar ala. Çıgıp kite bu. Barıp cite tége patşalıkñıñ ciréne. Şeher yarına barıp tuktıy. Tége patşa kızı küre de, monıñ karabınñ maturlığına isé kite.

— Miña bik temlé konfét çıgar elé, diy.

Bu yégét eyte:

— Kirek kéşe üzé kérép alır elé, diy.

Kız tağı kıkırır tégennen.

— Sin géne tügel bit, sin kermeseñ, başkalar kéré, diy yégét.

Tüzelmîy hezér, kéré tégé kız köyme bélen... Konfétlar, ciméşler alıp, altın urındıkka utıra. Şul arada tégé yégét karabnı ciberép te kuya. Tavışı da çıkmıy, ézé de kalmıy...

Patşa kızı söyleşép utıra torgaç segatke karıy. Segat haman da unikéde. “İrte iken elé, diy, küp vakıt ütmegen elé”, diy, haman utıra tégé kız.

Karab hezér yartı yulga cite, segat haman unikéde, size hezér tégé kız.

— Moñınçıga hetlé miné bérkém de urlıy almagan idé, kayan köyledéñ sin monı? diy.

Tégé malay eyte:

— Yégét kéşé şulay taba indé ul. diy.

Şunnan söyleşeler.

Yégét eyte:

— Min siné felen patşaga keleşlékke alıp kaytam bit, diy.

Patşaga alıp kayta monı. Patşaga kaytkaçtın, tégé kız eyte:

— Kırık pot bakırnı kırık kön kaynatabız, diy, şunıñ éçéne altın baldak salabız, diy, şunı kérép algan kéşége géne baram min, diy.

Tégé patşa çuyınnan kiyim koydıra hezér östéne, çuyın kiyimé bélen bakır éçéne çuma. Çuyını, patşası-niye bélen érép béte hezér.

Alıp kaytkan kızın üzé ala bu yégét.

56. KORÇAÑGI TAY⁷⁹

Borın zamanda bulgan bér kэшэ, anıñ bulgan öç ulı, Taz bulgan, diy, kэшэ ulı. Bolar bér de aşlık çeçmegenner. Élék bolarnıñ etisé eşlep tuydırgan. Etileré kartaygaç, malayları üsép citkeç, bolarga eytken:

— Ullarım, digen, bész de aşlık çeçiyk, kэшэ çeçe bit, digen. Séz, ullarım, digen, barıgız bazarga, alıp kaytıgız solı, digen.

Bolar bazarga baralar, alıp kaytalar biş pot solı. Biş pot solını bér cirge iltép çeçeler, cirméñ buyı siksen sajin bula. Çeçeler de bér atna toralar. Bérızdan cirmé barıp karıylar. Karasalar, solı tişélép çıkmagan. Monı etileréne kaytıp eyteler.

— Ey, ullarım, séz solını çeçmegenséz, satıp éçkenséz, diy, ısanmıy etileré. Üzé kile kararga. Barıp karıy, solı tişélép çıkmagan.

— Çınlap ta solı tişélmegen, diy, elle sirek bulganmı? Tagı çeçép karıyk, diy.

Bazarga kiteler de tagı biş pot solı alıp kaytalar. Tagı da şul uk cirge iltép çeçeler. Çeçeler de, bér atna uzgaçtın, tagın barıp karıylar. Solı tişélmegen. Kürşelernéké tişélép, yem-yeşél bulgan, e bolarnıñ kap-kara. Etileréne kaytıp eyteler.

— Eti, béznéñ solı tişélmegen, diyler. İndé kart ıšana.

— Ulım, bérer hel bardır béznéñ cirde, elle tönle saklarga barasızımı? diy.

İñ élék olı malayın saklarga cibere.

— Ulım, töné buyı sakla, yoklama, diy.

Bu malay saklarga barsa da bara, barmasa da bara. Bolarnıñ cirleré urman buyında iken. Cir östéne bargaçtın, bérız tora da taya bu. Yırak tügél bula bér kordon, kordonga bara da yoklıy bu. İrte bélen irtük tora da kayta.

— Soñ, ulım, nerse bar, ni kürdeñ cir östénde? diy atası.

⁷⁹ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler, İskermelerni Hezirlevçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 335-343'ten alınmıştır. Metin, G. Beşirov tarafından 1940 yılında Tataristan'ın Bondyug ilçesi Turay Köyü'nde Hacı Hörmətov'dan derlenmiştir (age. s. 398). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık İcatı.** Tözüvçileri: G. Beşirov, A. Şamov, H. Yarmi hem H. Gosman. Kazan: Tatknigoizdat Matur Edebiyat Redaktsiyesi, 1954 (İkinci Baskı), ss. 391-401; **Tatar Halık Ekiyetleré Bérénçé Kitap.** Tözüvçiler: Gomer Beşirov, Hemit Yarmi. Kazan: Tatknigoizdat Matur Edebiyat Redaktsiyesi, 1958, ss. 99-110; **Kömiş-Sulu Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi: Naile Velitova. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1993, ss. 138-147; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 324-333'te de yayınlanmıştır. Masal metni, Tatarskoe **Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom I. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, ss. 267-277'de de Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

— Hi, diy, anda nerse bulsın, sandugaçlar da sayramıy anda, töné buyı yoklamadım, diy.

Etileré hezér urtançı ulın cibere.

— Ye, urtançı ulım, sin bar elé, sin bérer eş çıgara almassıñmı? diy.

Hezér urtançı malayı kite. Urtançı malayı barırğa çıkkaçtan da, abıysı yögérép çıga monıñ artınnan.

— Énékeş, sin yalgız kurkırsıñ, min kordonga bardım da yokladım, sin de şulay yokla, diy.

— Yarar, abıy, alay bulgaç, dip kite tégé.

Cir östéne kermiy de bu. Tup-turı kordonga bara da yatıp yoklıy. İrte bélen kayta. Etisé tagın sorıy:

— Ulım, ni buldı? diy.

— Yuk, eti, anda béni de yuk, diy malay.

— Solı tişélép çıkkamı?

— Yuk, tişélmegen, diy.

Hezér monıñ kéçé malayına barırğa çirat citté bit indé. Bu malayga bér de kön yuk indé. Taznıñ bér ayagında oyık bélen çabata, bér ayagında iské kiyiz iték. Hezér Tazga eyte indé atası:

— Ye, ulım, hezér sin bar indé. Sinnen bérer eş çıkmasmı, bulmadı tégelerden, diy.

Taz eyte:

— Min barırmanın baruvın da, diy, miña bér korık kirek bulır, bérer Kiyik nilép çıguvı bar, diy.

Soragannarın hezérliyeler de ciberele Taznı. Kite bu. Cir östéne bara. Cırnén iké yagında kiñ ızan kalgan bula, anda bik kuyı erémner üsken iken, şunda kérép yata. Segat sigéz de cite, tugız da, bénerse de yuk. Segat uniké de cite, monıñ yokısı kile başlıy. Nikader tüzerge tırışsa da, yokımsırap kite yégét.

Méne bér zaman cil-davıl kuzgala. Barı monıñ ciré östénde géne bula ul davıl. Bu cil-davıl elé bér başına, elé ikénçé başına kitép yöriy cırnén, tırmalagan şikéllé östérelép yöriy. Taz aptırır moña: “Nerse iken bu?” diy. Kurkıp ta kite indé. Östérelép yöriy torgan nerse kilép citerek, ni bulsa, şul bulır dip sikérép tora da, korık bélen

kizenép suga da. Korik bélen suguvı bula, monıñ yanına kilép töşe ozın çeçlé bér Һatın. Taz monı akırtıp kıynıy, tége Һatın moñar yalına başlıy:

— Sin miné kıynama, min sinéñ solıñnı tañ atkançı üstérép citkérem, diy. Annarı soñ sinéñ nuca vakıtıñ bulır bér zaman, méne min siña birem bér çeç börtégémné, diy, şul çeç börtégéne ut törtérséñ, canıña ni kirek, şul bulır, diy.

Һezér şulay rizalaşıp, çeç börtégén ala da kaytıp kite indé yégét. Kaytıp kite de yatıp yoklıy bu. Etiséne de eytmıy, bérséne de eytmıy. Irte bélen karasalar, Taz miç başında yoklap yata.

— Hay, Taz şaytan, ni arada kaytıp yatkan elé, diy etisé. Saklamagandır, Taz şaytan, diy.

Uyatalar monı. Tora.

— Eyde, cıyınıgız, solı ölgérdé, urırga barabız, diy.

— Hay, yuler Taz! Tön çıkkancı solı ölgéreméni? diyler.

— Séz de solı saklap yörgen bulasız, diy, méne min sakladım da, buldırdım da, içmasam, diy Taz.

Taznıñ süzéne ısanmıyça, abıyları kararga kiteler. Barıp karasalar, solıları keshénékénnen bér çirék artık üsken, urak tıkkısız kuyı bulgan. Һezér bolar bötén sémyasın cıyıp kiteler urakka. İké abıysı, iké ciñgesé, Taz, barısı da urakka kiteler. Solını bér könde köçke géne urıp bétéreler. Koyaş bayıgaç kına kaytalar, şundıy yahşı uñgan bula solı. Solını bolar öç kön bepkede cilleteler. Dürténçé könné bér arba alıp kaytıp sugalar. Bişénçé könné kiptéreler. Altınçı könné yargıçka alıp kiteler. Cidénçé könné tégärmennen on itép tarttırıp kaytalar. Sigézénçé könné, comga kön ırte bélen, koymak péşéreler. Bér kuvas çilegé koymak izgenner bolar.

İké kilén péşérép tora, kart bélen iké malay aşap bétérép baralar. Taz miç başında yata. Añar bér koymak ta birmiylér. Etileré eyte:

— Tazga da bérer telinke maylap birégéz, solını ul buldırdı bit, diy.

Olı abıysı eyte:

— Hi, yuk öçén kaygırma, kalsa aşar, kalmasa yuk, üz tamagıñnı tuydır elé sin, diy.

Şunnan bolar aşıy torgaçtın, koymak bik ez kala indé. Һatınnar da utırıp aşıy. Һezér telinke töbénde biş-altı gına koymak kala. Şul koymaknı ciñgesé iltép bire miç

başına. Hézér Taz bik hurlana bit moñar. Telinkené ala da atıp torıp cibere, telinke de vatıla, koymaklar da atılıp kite. “İh, bolar miña aşarga da birmiyler iken elé”, diy, yılıy- yılıy da bökreye de yata miç başında.

Kiç bula, tön kilép cite, Taz uylap yata. “Méne kilép citté tége hatınnıñ süze, diy, ni bulsa şul bulır, ul kuşkança eşliym elé”, diy. Etileré, abıyları yoklap bétkeç, tönle işék aldına çıga da tége çeçke ut törte bu. Şul vakıta moñar iyerlengen bér tay kilép töşe. İyerénde kamçısı da bula.

Bu tay eyte:

— Atlan, abıy, un yagına suk, sul yagınnan kan çıksın, kitebéz, diy.

Taynıñ uñ yagina suga, sul yagınnan kan çıga. Kiteler bolar. Oçalar-oçalar, dönyadan böténley yuk bulalar. Öç kön baralar bolar. Öç kön bargaç, bér şeherge kilép töşeler. Şehir başında bér belekey gène öy bula. Şul öyge kilép kéreler. Ul öyde bér karçık tora iken. Taz bu karçıktan sorıy:

— Ebi, bu şeherde fadişa toramı? diy.

— Tora, bebkeyém, diy karçık.

— Ebi, sin fadişaga barmassın miken, añar hézmetçé kirek tügel miken? diy.

— Bula, bebkeyém, barıp kaytırmın, diy.

Karçık fadişaga kite. Röhsset sorap, barıp kére.

— Fadişa, diy, siña hézmetçé kirek iken dip işétken idém, diy, minde bér késé bar idé, diy.

— Üze kilsén, diy fadişa.

Karçık kaytıp eyte Tazga. Tayına atlanıp kite Taz. Tay barıp tuktıy tégenéñ kapka töbéne:

— Miné şunda sin, yégét, beylep kuy da üzéñ kér. Miné sıydırsa gına yallan, miné sıydırmasa yallanma, diy.

Taz röhsset sorap kére de:

— Fadişa, siña hézmetçé kirekmiymé? diy.

Fadişa eyte:

— Kirek, miném altı baş atım bar, şunu bér başın tuydıra alırsıñmı? diy.

— Tuydırırmin, fadişa, miném bér kéçkéne tayım bar, şul tayımnı sıydırsañ, tuydırırmin, diy.

— Yarar, sıydırırmin, diy, ene belekey géne bér bülme bar, tayıñnı şunda yabarsıñ, diy.

Altı baş atka altı hêzmetçé totkan bula bu. Hêzér altısın da çıgara da Taznı gına kuya. Taz bér könné karıy atlarını. İkençé könné ırte belen tay moña altın kanat bire: “Şuşı altın kanat belen atlarınıñ östén sıpır”, diy.

Tégé, fadışa çıgıp citkençé, atlarınıñ östén altın kanat belen sıpırıp cibere, atlar yugan şikéllé yılık-yılık kileler. Atlarını ıgarıp beyliy altısın da. Fadışa ıgıp karıy, isé kite. “Bu nişletken bu atlarını, diy, altı hêzmetçé asrap, bolay ite almagannı”, diy, tégélerné orışa. Bu hêzmetçéler üzleré de şakkatalar, üzara söyleşeler:

— Yuk, diyler, monıñ bérer heylesé bardır, bolay ite almas idé, béz monı saklıyk elé, diyler.

Bérkönné tönle saklamakçı bulalar. Saklıylar. Taz ıga da, kiçten altısına da altı poçmakka péçen ata da kérép yata, çıgıp ta karamıy. İrte belen torıp ıga da, Taz tağı da şul altın kanat belen sıpırıp cibere, atlarını çıgarıp beyliy. Bu altın kanatnı kaçıp torgan hêzmetçé küre. “E, diy, ene nersesé bar iken anıñ”, diy. Kérép monı fadışaga eyte. Fadışa küñéleñe salıp kuya monı: “Yarar”, diy. Tégélernéñ altısına da rasçét bire de çıgarıp cibere, Taznı gına kaldıra. Bu şulay baytak gomérler karıy atlarını. Fadışanıñ cige torgan atlarına hêzér tire-yaktağı keshélernéñ de isé kite: şundayın matur, şundayın ista, kartina kük atlar bula, diy, bolar.

Bér zaman tora torgaç, fadışanıñ karçığı üle. Karçığı ülgeç, moñar yamansu bula indé. Taznı yanına çakırıp, bolar söyleşép utıralar. Fadışa moñar eyte:

— Méne, hêzmetçém, diy, sinéñ altın kanatıñ bar iken. Üzém kürdém, diy. Kanatı bulgaç, anıñ altın kanatlı koşı da bardır indé, şul altın kanatlı koşnıñ üzén alıp kaytmassıñmı sin miña? diy.

— Bélmiym şul, fadışa, diy, Taz eyte, min çıgıp uylap karıym elé, diy. ıga da tayın koçaklap yılıy.

— İh, taykayım, diy, altın kanatnı kürgenner bit, indé nişlerbéz, hêzér miña şunıñ altın koşın alıp kaytırğa kuşa fadışa, niçék alıp kaytırbız iken? diy.

Tay eyte:

— Kurıkma, yégét, diy, alıp kaytırbız, tik bézge öç könlék yulga rizık kirek bulır, öç können kaytıp cıterbéz, diy. Eger de şul vakıttı kaytıp citmesek, bétkenébéz bulır, fadışa bézné kötmesén, diy.

Fadışaga kérép eyte de, fadışa yulga rizık ezérlep bire, diy. Bolar çıgıp ta kiteler.

Bolar barıp citeler, diy, bér diñgéz buyına. Diñgéz buyında bik zur, bik biyik bér tirek üsken bula. Şul tireknéñ oçında bér koş oyası bula, diy. Şul koş oyasınnan öç törlé cép asılınıp tora, diy: bérsé kızıl, bérsé yeşél, bérsé zeñger.

Tay eyte, diy, hezér yégétke:

— Méne, yégét, mén şul agaçnıñ başına, şunda asılınıp torgan öç cép bulır, diy. Méne siña kayçı, diy. Şul céplernéñ yeşélene, zeñgeréne time, diy, kızılın kisép al da töş, diy, oyaga kagıla kürme, diy.

Taz ménép kite de kızıl cépné kisép alıp késeséne sala da töşe. Atlana da kaytıp kiteler. Kaytkan çağında Taz eyte:

— İl, tay, béz cép kéne alıp kaytabız bit, diy. Fadışa bézné yañadan cibermesmé? Koş kaldı bit, diy.

Tay eyte:

— Küp kışkıрма, diy, altın kanatlı koş küpten késeñde indé sinéñ, diy.

Kaytıp kéreler, fadışaga koşnı kértép bireler, fadışa monı eybetlep çitlékke yabıp kuya. Yarar, buldı indé bu hezér.

Könnerde bér kön fadışa bik küp cirlerge kodalar ciberép karıy, kız tapmıy. Bu işete: bér şherde Almas patşanıñ yoldız atlı kızı bar iken. Hezér uyly, uyly da fadışa: “Min monı, diy, hezmetçege eytép karıym elé”, diy. Taznı çakırıp kerte bu üzé yanına.

— Sin miné altın koşlı ittéñ, kızılı da it indé, yégét, diy. Méne, diy, şundayın şherde Almas patşanıñ yoldız atlı kızı bar dip işettém, şunı alıp kayta almassıñmı? diy.

— Yarar, fadışa, kararbız, diy. Şulay da tışka çıgıp uylap kériym elé, diy. Çıga da tayın koçaklap yılıy:

— Ey, taykayım, diy, méne bézge nindiy avır eş birdé bu, diy. Şunday şherde Almas patşanıñ Yoldız atlı kızı bar iken, niçek alıp kaytırbız indé anı, diy.

— Hi, yégét, diy, anıñ monısı elé uyn gına, soñrak bulır elé duyınarı, diy. Anı alıp kaytırbız, diy. Béz kuşkannı gına eşlesén. Méne bézge nerse kirek: ul bézge bér

karab yasatsın. Diñgéz bélen barası, diy. Karabta uniké zal bulsın, uniké zalda uniké segat bulsın, ul segatlernéñ unikésé de gél-gél unikége citép tuktagan bulsınnar, diy. Karabnıñ yörgen tavışı işétélérlek bulmasın, annarı cidé könlék azık kirek, diy.

Fadışaga şularnı çıgıp eyte. Fadışanıñ riza bulmıy helé yuk. Bötén ostalarnı cıyıp, karab yasarga kuşa bu. Karabnı bér atnadan yasap bétéreler. Yulga rizık alalar da kiteler bolar. Öç kön bardılar, diy, bolar. Dürténçé könné irte bélen bér bik şep atav yanına barıp çıktılar. Kızarıp koyaş çıkkın vakıtta, tav başında bér yort küréne, diy. Şul yortnıñ balkonında cidé kız cidésé de yoklap yatalar, diy. Şul vakıtta karab kıçkırtıp cibere, diy. Karab kıçkırtkanga, kéçé kız uyana, diy. Uyana da tutasın uyata, diy:

— Kara elé, tüti, diy, elle nerse kilép tuktagan tüben su buyına, töşép karıym elé şunı, diy.

— Bar, alay bulgaçtın, diy, tutası eyte.

Tégé töşép kite, tutaları yoklap kala. Karab yanına töşe; yarabbi, şundıy matur karab, éçéne kérseñ, çıgasın kilmes. İşékleré açık. İşék töbénde bér yégét karap tora. Kız sorıy monnan:

— Abıy, mömkinmé monıñ éçéne kérép kararga? diy.

— Mömkin, mömkin, téleseñ küpmé yör, diy.

Kız kérép kite. Taz işéklerné yaba da karabın polnıy ħodka cibere. Kız haman yöriy. Elle niçe bülme monda. Bérséne kére, bérsénnen çıga. Yöriy torgaç, butala bu, kayan çıgasın da bélmiy başlıy. Bérvakıt monın segatke küzé töşe:

— Hi, segat uniké géne iken elé, tagın béráz yöriym elé, diy.

Béráz yörgennen soñ, tagı segatke küzé töşe. Segat haman da unikéde. Bu ħezér sizéne başlıy indé.

— Miné kaya alıp barasıñ? dip yılarga totına.

Yégét moñar eyte:

— Sin yılama, béz siné şundıy-şundıy bik zur fadışaga alıp kaytabız, diy.

Bu tuktala ħezér yılavdan. Kayta torgaç, bolar altınçı könné kaytıp citeler. Bolarnı muzıkalar bélen bik maturlap karşı alalar. İkénçé könné tuy yasıylar. Tuyga bötén şerdegé kéşéne cıyalar. Bik eybet tora başlıylar fadışa bélen bolar.

Tora-bara bu kız tugannarın sagına başlıy. “İh, dip eyte, diy, miném başlarımını kém monda kitérép kértté?” dip eyte, diy. Tora-bara fadişanı da kotırta başlıy, diy, bu kız.

— Bu h́ezmetçé bézné helak iteçek. Añarçı b́ez anıñ üzén b́etériyk, diy.

Fadişa riza bula, diy, moña.

— Nişleteb́ez soñ alay bulgaç? diy.

— Méne añar h́eyle şul, diy h́atını, béznéñ etinéñ siksen baş atı bar: kırık başı aygır, kırık başı biye. Alar bik usallar, diy. Ul aygırlar yanına bérev de kére almıy, alar kérgen bér kéşéné berép üteler, alarga aşarga da koyma arkılı gına salalar, diy. Aña şul kırık baş aygırdan kırık baş biyené ayırıp alıp kaytırğa kuşıyk, diy. Şunda anı aygırlar tibép ütérler, diy.

— Yarar, alay bulgaç, diy fadişa, kuşıyk, diy.

Taznı çakırıp ḱerte de eyte:

— Méne nerse, h́ezmetçém, diy, miném babay bulgan kéşénéñ bar iken siksen baş atı, diy. Kırık başı aygır, kırık başı biye, şul kırık baş biyené kırık baş aygırdan ayırıp monda alıp kaytırğa kirek Eger de şularnı alıp kaytsañ, üzéñné öylendérem, bér digen itép öy salıp birem, diy.

Çıga da yégét tayın koçaklap yılıy:

— İh, taykayım, diy, şundıy-şundıy atlarını alıp kaytırğa kuştı, diy. Barısın da tégé eykençe söylep bire indé.

— İh, yégét, diy, tay eyte, miném kirek bulır könnerém alda elé, diy. Yarar, barırbız, tik min kuşkannı ciréne citkérép eşlerséñ, diy. Dürt ayagıma dürt daga kirek. Citméşer potlı çuyınnan daga yasatsın. Muyınıma citmés potlı çılбір yasatsın diy Annan soñ patşa kegaz yazsın: “Alıp kaytsañ, eytken süzémnen taymam”, dip eytsén, diy.

H́ezér fadişaga ḱerép eyte indé:

— Méne, fadişa, min alıp kaytuvın kaytırmın, diy. Taş yuldan barası, anıñ ayagina daga kirek, diy. Citméşer potlı çuyınnan dürt daga eşlet. Atımñın muyınına citmés potlı çılбір kirek, diy.

Fadişanıñ isé kite. Bu kuşkaçtın tıñlamıy bulmıy bit indé. Bótén timérçélerné cıyıp daga yasarga kuşa. Cidé kön mataşıp, barı bér ayagın gına dagalap kuyalar. Bótén

éşné bétérgeñcé biş atna gomér ütép kite. Taynı dagalap kuydılar. Bér atnalık rizık aldılar. Rizıkıñ alıp çıgıp kittéler.

— Uñ yagıma suk, sul yagımnan kan çıksın, diy, min kuzgalıp kitkende küzéñné yom, diy tay.

Atlanıp ıgıp kite. Tay abıp kitken uramda tup tüşken şikéllé okırlar kazılıp kala. Bötéñ alıknıñ isé kite: “Bu nindiy el bu?” dip.

Ö können soñ, tañ aldınnan barıp citeler bolar. Timér işéklé bik zur taş saray bula bu. İşékleré bar da yozaklangan. Yanında bérkém de bulmıy. itterek bér bik zur tirek üsken iken. Korağı tay tazga şul tirekke ménerge kuşa.

— Bar elé, şunda mén, diy. Min kérép kitermén de béráz torgaç ıgarmin, diy. Uñ yagımnan kan çıksa, yanıma tüşerséñ, beñilleşérbéz, miném bétkeném bulır, diy.

Taz ménép utıra agaçka. Tay tireli abıp eylene de tibép torıp cibere işékke kuş ayagı bélen. İşék béráz yarıla. İkénéley eylenép kilép tibe. Öçénçé tibüvge işék açılıp kite. Barıp kére de aygırlar bélen sugışa başlıy bu. Aygırlarını tibe de ütere. Yégérmésén üterge, el iterge ıga bu. Taz karıy, taynıñ uñ yagımnan kan ıkmagan. “Éş caylandı”, dip, kulın abıp sikérgeliy bu. Sikérgeliy torgaç botagı sınıp, yığılıp tüşe bu Taz. Tay abıp kile de: “Mén tizrek, yunséz, bétéreler bit üzéñné”, dip, Taznı yañadan agaçka méndérép cibere. Tay kabat kérép kite. Kalgan yégérmé baş aygırnı ütere de kırık baş biyené térkep alıp ıga. Bik şep bér biye bula alar arasında. Taznı şuña atlandıra da üzé arttan kuvıp kayta.

— ap tizrek, yugıyse bézné bétéreler monda, diy.

abalar, çabalar, diy, bolar. aba torgaç, bér urmanga kilép citeler, diy. Urmanga kilép citken agında, bér karçık orıy da Tazga eyte:

— Bebkeyim, kaya alıp barasın bu atlarını? diy.

— Öyge alıp kaytabız, diy Taz.

— Yuk, bebkeyim, alıp kayta almıysız, ezér artıgızdan citéşép ütereler sézné, diy.

Karçık bik yarlı iken, yégét aña bér ak kulıavlık bire:

— Ebi, diy, huca kilgen agında, küzéñné sörtérséñ, diy. Sin, ebi, niék bulsa da kuvıp kilüvélerné béznéñ arttan ciberme indé, diy.

— Yarar, bala, diy tége karçık eyte.

Bolar ıgıp kiteler. Tégeler kuvıp kilép citeler digende géne, karçık bôtén dönyanı su ite. Tégeler bülénép kaldılar. Kaytıp citeler. Fadişanıñ isé kite. “Niék alıp kaytkan da, niék alıp kaytkan?” diyler indé. Şav-şu kileler.

Hezér bolarga bik zur kanuşni saldırıp, kırık baş biyené üz aldına yabalar indé.

Fadişa atınınıñ tagın écé bik poşa başlıy indé.

— İh, diy, bolarnı da alıp kaytkaç, moña bér heyle de yuk iken indé, bu béznéñ üzébézné de bétére iken indé, diy. Niék te bétériyk béz monı, diy.

Fadişa eyte:

— Niék itebéz soñ? diy.

— Yasatıyk siksén ilek kéréşlé bér kazan. Saldırıyk şuña kırık ilek sôt, kırık ilek su, diy. Şunı kaynatıp çıgarıyk, diy. Kaynatıp ıgargatın, min kazanga altın baldagımnı salırmın, şunı alıp çıgarga kuşıyk, diy. Ul kazanga tüşép cite almas, péşép üler, diy.

— Méne alay ülse-üler şul, diy fadişa.

Taznı akırıp kérteler. Elégé eşné eytép bireler indé:

— Eger şul baldaknı alıp ıkısañ, yartı patşalıgımnı birem, üzéñné öylendérem, diy fadişa.

— Yarar, fadişa, çıgıp kériym elé min, diy Taz.

ıga da tayın koçaklap yılıy, diy, bu.

— İh, taykayım, nişlerbéz indé, diy. Méne şundıy-şundıy eşler kuştlar bit, diy Taz.

— Niék te alıp çıgarbız, diy, tay eyte. Tik min eytkenné tıñla, diy. Fadişa zur meydan ezérlesén, bôtén şehirdegé alık cıyılısın, diy. Kazan urtada bulsın, diy. Sin atlangaç, min meydannı bér mertebe eylenép ıgarımnı, poşkırmın, diy, ikénçé eylenérmén, poşkırmın, öçénçé eylenérmén, poşkırmın, diy. Öçénçé eylenüvémde, sin sikérép tüşerséñ, diy. Kurkıp sikérme, kazannıñ suvı suvınıp bétken bulır, diy.

— Şulay-şulay ezérle, dip, kérép eyte Taz fadişaga.

Fadişa riza bula. Kegaz yazışalar: eger altın baldaknı alıp ıkısa, yartı fadişalıgın Tazga birérge, şunıñ östéne öylendérerge bula fadişa.

Taz atlana da tayga, eylenép kite. Bér eylene, poşkıra, iké eylene, poşkıra, ö eylene, poşkıra. Öçénçé eylenüvénde yégét sikérép kazanga tüşép kite. Sikérép tüşüvé

bula, baldaknı avızına kabıp alıp ta çıga. Bötén gasker kul çabıp kölerge totına. Fadişa bik hursına, fadişalığın biresé kilmiy bit indé Tazga.

— Bu alıp çıkkaç, min de alıp çıkmam mikenni? diy. Min üzém töşép alam, diy.

Hatını koçaklap yılarga totına: “Töşme!” dip. Bu añar karamastan, zadurlanıp:

— Üzém töşem, diy.

Bik yahşı biyené iyerlep alıp kilérge kuşa. Kazannı yañadan kaynatıp çıgaralar. Fadişa biyege atlanıp, Taz kük, öç tapkır eylenép kile de, öçénçésénde kazanga sikérép töşe. Töşép te citmiy, söyekleré taralıp péşép te çıga.

Şulay itép, Taz yégét fadişanı ciñép çıktı, diy. Bügén bardım, kiçe kayttım, min de buldım mecléste. Un kön uyın ittéler, un kön tuyın ittéler. Sıy-hörmetnéñ çigé bulmadı, üzleré çüméc bélen éçtéler, miña çümécnéñ sabı gına élekté.

57. AVÇI YÉGÉT⁸⁰

Borın-borın zamanda bulgan iken, diy, bér kart avçı. Bu avçı üler aldınnan bérdenbér malayın üz yanına çakırıp algan da aña iskérép bétken av mıltığı, annan soñ kéçkéne géne bér defter birgen. “Me, ulım, digen kart, bu defterde kaysı urmanda nindiy koş-kort bar, nindiy cenlék kayda yata, böténésé kürsetélgen bulır. E felen urmanda koyaş nurın ala torgan bér nerse bulır, sin, ulım, aña yakın barma”, digen. Kart şularnı eytép bétérge de ülép te kitken. Atası ülgeç, ulı, mıltıknı alıp, avga yöriy başlıy.

Bér kön çıga bu, iké kön çıga, öç kön çıga. Çıkkın sayın, anasına kaya kuyan, kaya törlé koşlar atıp alıp kayta.

Könnerden-bérkönné anası eyte ulına: “Ulım, diy, atañ yazıp kaldırgan süzlerge bér géne küz töşérér idéñ, nerse öyretép kaldırdı iken ul?” diy. Malay atası kaldırgan defterné açıp karıy, anda da şul: “Felen urmanda koyaş nurın ala torgan nerse bar”, dip yazıp uk kuygan bula. Malay uylap-uylap tora da: “Barıp karıym elé min şul urmanga”, diy. Bulgan hetlé patronın ala da, yaşılap korıp, atasınnan kalgan mıltığın alıp çıgıp kite.

Yarıy, urmanga barıp kére bu, yöriy torgaç, barıp çıga bu bér zur alanlıkka. Karıy, alanlık urtasında bér eybér yata. Şul hetlé nurlı nerse bu, küznéñ yavın ala. Malay bu nersege karap tora, bélmiy isenlégén, bélmiy ülgen ikenlégén, şulay da yakın barırğa kurka bu. Uylap-uylap tora da: “Tukta, diy, min moñarga atıp karıym elé, ni bulsa da bulır”, diy. Mıltığın ala da atıp cibere. Tégé nerse kuzgalmıy da. Bér attı, iké, öç attı bu moñarga. Öçénçé atuvında gına tégé nerse uyandı yokısınnan, yokısınnan uyandı da malayga taba kile hezér şul zat. Malay, monnan kurkıp, aktık öç patronın da atıp bétérdé. Soñğı patronı belen tégé eybérné ayaktan avdardı. Avdardı da malay kulına mıltık totıp kitté şul cenlék yanına. “Méne min simé hezér yotam”, digen kébék, tégé nerse teşlerén şakıldatıp yata. Malay, barlık köçén cıyıp, mıltığınıñ prikladı belen tégéné

⁸⁰ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler, İskermelerni Hezirlevçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 344-349’dan alınmıştır. Metin, Hamit Yarmi tarafından 1950 yılında Tataristan’ın Apas ilçesi Zur Bolgayar Köyü’nde Aytugan Maksuduv’dan derlenmiştir (age. s. 399). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleré Bérénçé Kitap.** Tözüvçiler: Gomer Beşirov, Hemit Yarmi. Kazan: Tatknigozidat Matur Edebiyat Redaktsiyesi, 1958, ss. 250-258; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 334-341’da da yayınlanmıştır. Masal metni, Tatarskoe **Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom I. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariiev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, ss. 279-285’te de Rusça’ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

kıynıy başladı, köçke kıynap ütérde. Malay üzénéñ yeşlégé bélen ni tunıy bélmıy, ni kütere almıy indé bu eybérné. Östérep alıp kaytmakçı bula, östéri de almıy. Malay aptırıp nişlerge bélmıy torganda, monıñ yanına kayandır bér babay kilép, çıktı.

— Ulım, diy babay, nişlep torasıñ monda? diy.

— Ey, babay, diy, barlık patronnarımın atıp bétérdém, ni kütere almıym, ni tunıy bélmim bu cenlékné, diy.

Babay kınınnan pıçagın aldı da tége cenlékné tunap tirésén malayga birdé.

— Ye, babay, diy malay, rehmet yavsın siña, sin bulmasañ, min monıñ tirésén tunap ala bélmıy idém, diy. Şunnan soñ bolar savbullaşıp ayrılışalar. Yégét bu koyaş yaktısın ala torgan canvar tirésén küterép alıp kaytıp kite. Yulda kaytkanda, mona patşanıñ sakçısı oçrıy da eyte:

— Ehe, sin elé patşa urmanında cenlék atıp yöriyséñmé? Kitér monda! diy. Tiréné ala da kite bu. Sakçı tiréné alıp kaytıp patşaga bire.

Yarıy. Patşa üzénéñ vezirlerén çakırıp alıp, elége tiréné kürsete. “Yeş kéne yégét bulsa da, nindiy kıymmetlé cenlék totkan”, diy patşa. Bu süzlerden soñ vezirlerde könçélék tuva. “Bu yeş kéne nersené patşa hezér ük maktıy, üsép citse, bu bézge kön kürsetmes”, dip söyleşeler, yigétné ütérüv yulın ézliy bolar. Şunnan soñ arada bér kart vezir torıp eyte:

— Ey, padişahım-soltanım, diy, eger de béz, arslan-kiyik söyeklerén cıyıp, siña bér öy eşletsek, şuşı matur tiréné şul törlé söyeklerden eşlengen öynéñ oboyı urınına yabıştırıp kuysak, siña bérnindiy de ülem times idé, diy.

Patşa eyte:

— Şul hetlé arslan-kiyik söyegén kayan alırga bula soñ anı? diy.

Kart vezir eyte:

— Ene şul kıymmetlé cenlék tirésén kitergen yégétke kuş sin bu eşné, diy, buldırsa, şul yégét kéne buldırır anı, başka bérev de buldıra almas, diy.

— Yarar alay bulsa, dip, patşa tége yégétné çakırtıp ala.

— Ye, yégét, diy patşa, sin miña bér öy salırlık arslan-kiyik söyegé tabıp kitér, diy. Şunu tabıp kitere almasañ, başıñnı kistérem min sinéñ, diy.

Yégét patşaga karşı bér süz de eyte almıy: “Yarar, diy, min uylap kararımın, miña bér géne atna srok bir”, diy. Patşa riza bula. Yégét, bik küñélsézlenép öyine

kaytıp, etisénéñ yazıp kaldırgan defterén ukıp karıy. Anda kay cirde arslan-kiyik barlığı beyne-beyne eytélgen iken. Şularnı ukıp tanışkannan soñ, yégét patşa yanına bara. Patşaga eyte: “Méne; diy, felen-felen urmandagı felen kader cirné kirte bélen eylendérép alıgız, diy. Urman éçénde su çıga torgan bér çişme bar iken, şunı biklegéz, diy. Urmanga kırık miçke spirt iltégéz, miña yöz soldat birégéz”, diy.

Yarıy, patşa hezér yégét eytkennernéñ barısın da ütiy. Urman urtasında şundıy bér uysulık bar iken, könnéñ kızuvında bötén arslan-kiyik şunda su éçerge cıyıla iken. Şul uysulıkka su bire torgan çişmené biklete de yégét, zur-zur tigeneler yasatıp, şul tigenelerge kırık miçke spirtné saldıra. Yöz soldat bélen uysulık yanına barıp yeşerénép yata bu. Kön urtası kilép citüvge, kızuvlık başlana. Arslan-kiyik cir tétretép elégé uysulıkka kilép töşe. Su bulmagaç, tigeneler yanına kilép, spirtné éçép, böténley helden tayalar bolar. Yégét kirte éçénde kalgan arslan-kiyikné kırdıra başlıy. Hısapsız küp arslan-kiyik kırıla. Yégét soldatlarga arslannarnı tunarga kuşa. Arslan-kiyik tirésén tunap, söyeklerén kiptérerge totınalar; kırık olav arslan-kiyik séyegé töyep alıp kaytıp kiteler bolar. Yégét kırık olav arslan-kiyik söyegén patşaga iltép tapşırap, öyine kaytıp kitté, diy. Bu helné kürgeç, vezirler şakkattılar monıñ eşene: “Ütérép bulmadı bu yégétné”, dip, bik katı kaygırıştılar, diy, bolar.

Bér de bér könné vezirler patşa yanına cıyılıp eyteler:

— Méne, padişahım-soltanım, diyler, ozın gomérlé bulır öçén, sin ut patşasınıñ kızın üzéñe hatınlıkka alırga tiyişséñ, diyler, şul kızga öylenseñ, gomérge rehet torırsıñ, gomérén, ozın bulır, diyler.

— Hi, diy patşa, ul kıznı kém béle de, kém barıp alıp kaytıp birér iken? diy.

— Ene şul arslan-kiyik söyeklerén alıp kaytқан yégét taba indé anı, diyler vezirler.

Patşa tagın yégétné üz yanına çakırtıp ala da: “Yégét, diy, sin miña ut diñgézé patşasınıñ kızın alıp kaytıp birseñ, bik yahşı bulır iyi, diy. Alıp kaytmasañ, başıñnı kistérem min sinéñ”, diy. Yégét eyte: “Yarar, diy, dönyada bar nerse iken, alıp kaytıp birermén, bulmıy iken, indé küz kürér elé anda, sin miña bér atna vakıt bir uylap kararga”, diy. Yégét öyine kaytıp, atasınnan kalgan elégé defterén karıy. Karıy torgaç, taptı bu. Dörös, şundıy bér ut diñgézé, ut diñgézénéñ patşası bar iken. Bér atna tuldı digende, bu patşa yanına barıp eyte: “Yarıy, sin miném köçné sinap kararga téliyséñ

iken, sınaþ kara indé alay bulgaç, min kızını tabarga tırışırmin, diy, bézge utta yanmıy, suda batmıy torgan bér köyme éřlerge kirek. Ut dińgézénéń patşası bézné niçeme-niçe çakırım cirden ut bélen köydéreçek, patşa sarayına barıp kérgençé, béznéń köymebéz bér de yanmaslık bulsın”, diy.

Yarıy, patşa şundıy bér zur köyme yasattı: Utta yanmıy, suda batmıy torgan köyme buldı bu. Niçeme-niçe yıllık azık töyep, köymené yulga ııgarga hezerlep kuydılar. şunda avçı yégétnéń başına bér uy töřté: “Bolar miné tikmege géne yörtmiyler, bu vezirler éřédér, alar miném başıma citüv öçén kuşalar bu éřlerné”, diy. şulay da niřlesén: “Yatıp kalgançı, atıp kal, diy torgan idé béznéń eti”, dip, yulga ııgıp kiteler bolar ut dińgézéne karap.

Kön kiteler, tön kiteler, ay kiteler bolar. Bik küp vakıtlar bargaç, barıp citeler bér biyik yar buyına. Köymené yar kırıyına tuktatıp, tav başına méne yégét. Karıy, tav başında bér kéřé suka sukalap yöriy. Bu kéřé yanına barıp selam birdé, isenlék-savlık soraştı. Tége kéřé haman sukası artınnan bara, eylenép te karamadı. şunnan soń yégét eytté:

— Abızıy, sukalavın sukalıysıń da bit, sukań artınnan kalgan tufragın, kaya kite soń sinéń? diy. Tége kéřé eyte:

— Sin, éném, üz yulıńda bul, diy, hezer kölseń de, min sińa kirek bulırmin elé, diy. Yégét karıy, tége kéřé sukası artınnan kalgan tufraknı ařap bara iken. Yégét mońa şakkattı. şunnan soń köymesé yanına töřép kiteler bolar. Baralar-baralar, bara torgaç, barıp citeler tagın da maturrak bér biyik yar buyına. Köymelerén tuktatıp, tav başına méneler. Yırankan kürsete torgan torbasın alıp karıy, bik yırakta bénerse küréne. Kite bu. Bara-bara, bér kéřé yanına barıp cite. Bu kéřé cir tırmalap yöriy iken. Cırnéń bér başına basa, bér atlavda ikénçé başına ııgıp cite. şulay, bér disetine buyı cırné bér géne atlıy torgan kéřé iken bu. Yégét bu kéřé yanına barıp isenlék-savlık soraşa: “Ay-yay, abızıy kéřé, bik ozın atlıysıń iken, vagrak atlap bulmıymı soń?” diy.

— Yarar, éném, diy tége kéřé, sin üz yulıńda bul, min sińa kirek bulırmin elé, diy.

Avçı yégét köymesé yanına töřép, bolar yańadan kuzgalıp kiteler.

Bérvakıt bolarga zur bér ut tavı küréne başlıy. Yégét: “şuşı iken indé ut dińgézé patřasınıń cıré”, dip, köymené řul ut tavına karap totarga kuştı. Ut tavına

yakınlaşa başlav bélen, totındılar tégennen ut yavdırırğa... Kotoçkıç ut yavdı bolar östéne. Köymeleré utta yanmaslık itép éşlengen bit indé bolarnıñ, şuña ışanıp, bolar haman alga bardılar. Şul ut yalkının yarıp barıp cittéler, diy, patşa sarayı yanına. Patşa sarayına yakınlaşuvları buldı, tégeler de ut yavdıruvdan tuktadılar, bolarnı batırğa sanap, muzıkalar uynap karşı aldılar. Köymelerén ut diñgézé patşasınıñ sarayı yanına kitérép kuydılar da, diy, yégét röhset sorap, patşa yanına kérép kitté. Patşa yanına kérép, yégét üzénéñ gozérén söyledé:

— Séznéñ bik matur bér kızıgız bar iken, şul kızıgızın felen patşaga hatınlıkka dip alıp kiterge kildék béz, diy.

Patşa eyte:

— Bik hup, bik yaǵşı, diy, kızım buy citken, anı alıp kiterlék hönerégéz bar iken, köçégéz citerlék iken, alıp kitorséz, helégézden kilmese, miña üpkelemesséz, diy. Yarar, diy patşa, irtege hetlé yal itégéz, dip ışarıp ciberdé bolarnı.

İkénçe könné irte bélen avçı yégét üzénéñ bér ipteşén alıp patşa yanına kile.

Patşa eyte:

— Méne, diy, sézge éş şul, diy: Kırık kazan, herbér kazanında kırık ügéz ité bulır, diy, tañ atkançı, şunı aşap bétére alsañ, kız séznéké, bétére almasañ, başıñnı kistérem, diy.

Yégétné kırık kazan urnaştırılğan bér sarayga biklep kuydılar. Yégét alay sugıldı, bolay sugıldı, bér kazannı açıp béráz aşap ta karadı, kaya ul itné aşap bétérüv. Bik küñélsézlendé: “Ey, diy, miném başım monnan kaytmas, aǵrı”, diy. Şulay da, ömétén özmiy bu, bér yulın tabarmın elé dip uyly. Uylana torgaç, monıñ iséne tége suka sukalap yörüvçe kéşe kilép töşe. “İh, diy, ul bulsa, bu itlerné iké kabıp, bér yotar idé”, diy. Şulay gına dip eytuvé bula, saraynıñ bér poçmagın küterép, tége kéşénéñ kilép kérüvé bula. Kilép kére de bu tége kırık kazannı açıp karap ışıga:

— Ulım, itleré şuşı gınamı? diy.

— Şuşılarnı aşap bétérseñ de yarar idé elé, diy yégét. Şulay dip eytuvé géne buldı, totındı tége aşarga: kazandagı itné iké kaptı, bér yottı. Kırık kazan itné küz açıp yomgançı aşap bétérdé de: “Yarıy, rehmet, yégét, diy, irtege tagın da iske töşér sin miné”, dip ıçıp kitté. Méne ut diñgézénéñ, patşası kilép kerdé. Karıy, nik kéne bér kisek it kalsın! Patşanıñ isé kitté:

— Bar, yégét, diy, ırte bélen tagın miném yanga kilérséñ, diy.

İkénçé könné ırte bélen yégét patşa sarayı yanına kildé.

— Béz siña kırık miçke arakı, kırık miç ipi birérbéz, diy. Tañ atkançı ipiyin aşap, arakısın éçép bétér, bétérmeseñ, bézge üpkeleme, diy patşa. Şunnan yégétné tégé sarayga iltép bikledéler. Yégét saray éçénde arı bardı, biré bardı, bér ryumka arakısın éçté, bér kisek ikmegén kisép aşadı, e kırık miçke arakı, kırık miç ipi şul köyge kaldı. Yégét aptıraşta kalıp, uyga battı. “Ey, diy, kiçegé abzıy kéşé bulsa, añarga belki bu citmes te iyi”, diy. Şulay dip kéne eytuvé buldı, tégé kéşé saraynıñ bér çatın küterép kildé de kériy.

— Ulım, diy, barlık sıyları şuşı gınamı? diy.

— Ey, abzıy, diy, şunısın aşap bétérseñ de yaǵşı bulır idé elé, diy.

— Yarıy, diy, bézge bu bérnerse de tügél, diy.

Şunnan tégé kéşé totındı aşarga-éçerge. İñ evvelé bu bér miçke arakını éçép bétérdé, annan bér miç inmekné kabıp ciberdé. Kırık miçke arakını kırık mertebe totıp éçté, kırık miç ipiné kırık kına yottı. Barlık şul kuyılğan aşamlık-éçémlékné aşap bétérgeç: “Yarıy, ulım, rehmet, tıydırdıñ”, dip, savbullaşıp çıgıp kitté. Tégé kéşé çıgıp kitüv bélen, yégét işékné döberdeterge totındı. “Ey, sakçı, diy, aç işékné, miném aşıysım kile”, diy. Sakçı eyte: “Aşıkma, diy, vakıtsız çeçek te atmıy, segatén tulgaç açarmın”, diy. Yarıy, şunnan, vakıt citüv bélen, patşa işékné açıp kilép kerdé. Karap yöriy bu, nik kéne bér tamçı arakı, bér géne sınık ipiyi kalsın tégénéñ. “Molodéts”, didé patşa, artık bér süz eyte almıyça, başın tüben salıp çıgıp kitté.

Yégét çıktı saraydan. Şeher buylap yördé-yördé de kaytıp yattı. İrte bélen yokısınnan torıp, tamak yalgadı da yene patşa yanına kitté. Patşa yanına kerdéler.

— Méne, didé patşa, aktık eş indé bu siña, diy, şuşı ebi bélen ikégéz bérer çilek su alıp kaytıgız elé, diy, barası cirégéz yöz çakırımnan da artık bulmas, diy. Siña tiklé ebi kaytsa, ciñéleséñ, sin aldan kaytsañ, kız siña bula, diy.

Yarıy, ikésé iké çilek alıp kiteler bolar suga. Barıp citeler. Çileklerine su tuturıp aluv bélen, ebi eyte:

— Bézrik kéne yal itiyk şuşında, diy, annarı kaytırbız, diy.

Yal iterge géne utırdılar iyi, ul da bulmadı, ebi eyte: “Eyde tor, vakıt citté, kaytıyk”, diy. Ebinéñ torıp yögérep kitüvé buldı, yégét küzénnen srazı yuk buldı, şul

hetlé kuvet çaba iken tégé karçık. Yégét eyte: “Ey, diy, tégé cir tırmalap yöriy torgan kése bulsa, uzdırmas iyi monı”, diy. Şulay dip uylavı gına bula, tégé tırma tırmalap yöriy torgan kése karşısına kilép çıgıp, yégétné uçına gına utırtıp alıp kitté, diy. Küz açıp yomgançı yégétné patşa işégé aldına kitérép kuydı. Kilép citüv bélen, patşanıñ işégén döbérdetérge totındılar bolar. Patşa: “Ehe, karçık kaytkan iken”, dip yögérép çıksa, elégé yégét bér çilek suvın kügerép işék töbénde tora. “Nu, yégét, diy patşa, molodéts”, diy. Ebi yégétten öç segatke soñga kalıp kayttı. Ebiden sorıy patşa:

— Niçék-niçék buldı, diy, elle bu yégét siné berép-sugıp kaldırdımı? diy.

Ebi eyte:

— Yuk, diy, bermedé-nitmedé, diy, başta minnen artta kalgan idé, diy, kayçan gına uzıp kitkendér, anısın bélmıy de kaldım, diy.

— Yarar, yégét, sin ciñép çıktıñ, diy, patşa eyte, bér atna yal it, kunak bul, şunnan soñ tuy yasap, kızını siña birép ciberérge turı kile indé. Annan soñ üz könégézné üzégéz kürérséz, diy.

Bik eybet kéne ittérép yégétné kunak itteler de kız bélen yégétné bik zurlap ozattılar.

Ay kayttı, yıl kayttı bolar. Yulda kız eyte yégétke:

— Ey yégét, diy, eyt elé dörésén téne, diy, sin kém öçén alıp kaytasıñ miné? diy.

Yégét eyte:

— Kém öçén alıp kaytıym, üzém öçén, diy.

— Üzén öçén tügél, diy, vezirlernéñ siné ütérteséleré kile, şular kotırtuvı buyınça cibertélgen kése sin, diy. Miné patşaga alıp kaytıp biresé bulma, sin üzén patşanı yuk iterge tırış, diy kız.

— Niçék itép yuk iterge soñ anı? diy yégét.

— Méne tıñla alay bulsa, diy kız, patşa sinéñ kaytasıñnı bélép, tiren çokırlı bér bülme eşletép kuygan bulır, diy. Ul siné şul bülmege kértép, yuk iterge téler, sin patşanıñ üzén şul bülmege kértérge- kara, diy.

Yégét kızınıñ bu süzlerén kolagina salıp kuydı.

Ozak ta ütmedé, bolar kaytıp cittéler. Patşanıñ barlık gaskeré bolarnı karşı alırga çıkkın, vezirler yuri géne bulsa da baş orıp karşı aldılar. Patşa üzé, yalangaç

kılıçın küterép yégét karşısına kilép, kızını alıp kaytuvı öçén anı maktab sarayına alıp kitté. Patşa üzénéñ sarayına çiklé iké yaklap çasovoylar kuydırdı. Saray éçéne kilép kërüv bélen, patşa: “Huş kileséz, eydegéz aldan”, dip, yégétné aldan ciberdé, e üzé arttan gına kile.

— Ye, yégét, diy patşa, niçe aylar, niçeme-niçe yıllar çitte yörép argansıñdır, eyde méne şuşı bülmege rehim it, diy. Saray éçéndege bér bülme işégén açıp, yégétné şunda kértép harap itmekcé bula bu.

Yégét eyte:

— Ey, padişahım-soltanım, diy, min küpmé géne nuja kürsem de, miña sézden alda kërüv tiyiş tügél, eyde, séz üzégéz rehim itégéz, diy. Şulay diy de yégét, bötén köçén kuyıp, patşanı şul açık işékke törtép kértép cibere. Patşa yégét öçén dip kazıtkan bazga üzé barıp töşe.

Yégét bélen kız bu yavız patşadan kotıluvlarına bik şatlandılar. Vezirlerné çakırtıp alıp, yégétné azaplavları öçén, alarga bérem-bérem cezaların birdéler. Bolar bérge-bérge gomér ite başladılar, diy. Kiçe bardım, öçénçé kön kayttım.

58. DUTAN BATIR⁸¹

Élék zamanda bér batır bulgan. Üzé bik fekıyr iken, diy. Tire-yakta hiç il bulmagan. Bérer yav çabarga kilse, moñar kilép: “Béznéñ mallarıbızın talarga kildéler, eydesene!” dip çakıralar iken.

Bu hervakıt östén çıga, monıñ şikéllé batır bulmıy, moñar citken kéşé yuk iken.

Şulay ite-ite, her avıldan moñar, yaratıp, kızların bireler. Monıñ tugız hatını bula. Tugız hatınına tugız zémlyanka hezerliyi, herkaysı ayırım tora. Kızların ataları üzleréne tiyişlé malların da birép cibere, batırnıñ mal da bik ürçiy hezer. Tugız hatınnan kırık ul, kırık kız tuva. Siksen balası bula monıñ. E yeş hatınannan bér géne bala tuva, anıñ isémé Dutan bula.

Bér könné siksen bala cıyılıp akıllaşalar: “Bézge bolay yatıp yaramıy, béz bér-bérébézge yaramıybız, sézge bulsa, kirek hatın, bézge bulsa, kirek tormışka çıguv”, diyler kızlar.

Bolar cılkısın kötken bér kart bar iken. Bolar siksené siksen atka atlanıp kiteler tégé kötüvçe babay yanına. Babayga eyteler:

— Bélgen ciréñ bulsa, bézge eyt, yakın-tirede il digen neste barmı, béz şulay kiñeşke kilgen idék, diyler.

Babay eyte:

— Monnan un könlék cirde, töşléknéñ uñ yagında, bay tireklé kalın urman bar, şunda barıgız, diy. Atlarızgızga dagalar saldırgız, koralsız çıkmagız, diy. Dutanga ayırıp eyte: Balam, diy, çın süzémné siña eytemén, kük aygırnıñ öyirénen bér tay tuvgan idé,

⁸¹ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçe Kitap).** Tomnı Tözüvçiler, İskermelerni Hezirlevçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 357-367’den alınmıştır. Metin, G. Beşirov tarafından 1939 yılında Tataristan’ın Tileçi ilçesi Maksabaş Köyü’nde Minhac Hemidullin’den derlenmiştir (age. s. 399). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleré Bérénçe Kitap.** Tözüvçiler: Gomer Beşirov, Hemit Yarmi. Kazan: Tatknigozıdat Matur Edebiyat Redaktsiyesi, 1958, ss. 20-35; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçi, Kérêş Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989, ss. 180-193; **Tatar Halık Ekiyetleri: Tılsımlı Ekiyetler.** Tözüvçi, Kérêş Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdin. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1994, ss. 62-77; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 349-361’de de yayınlanmıştır. Masal metni, Tatarskoe **Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom I. Skazki O Jivotnih i Volşebnih Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, ss. 112-124’te de Rusça’ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

sin şunı totıp mén, başka yaramas siña, diy. Ul hesiyetlé at bulır. Bu cıyılıp çıguvıgızniñ bétén cefası, köllé meşekaté siña gına töşer, diy.

Ul vakıtta Dutan bik yeş bula elé. Şulay da bik batır bulmakçı indé bu. Bolar, herkaysı öyleréne kaytıp, atlarına dagalar saldırıp, üzleréne korallar ezérlep, at-analarınnan röhset sorap, il ézlerge sefer çıkıp kiteler.

Barıp-barıp, tégé kalın urmannı küreler. “Bu urmanda ni bar iken?” dip, tizrek çabıp urmanga kéreler. Urmanda her törlé ciméşler bar iken. Atlarınan töşép, şul ciméşler bélen tamak tuydıralar. Bolar, aşap-écép, herkaysı üzénéñ atı yanında yatıp yoklıy.

Bu urmanda bér Calmavız karçık bar iken. Bu Calmavız karçık adem isén sizgennen soñ kilép çıga da, avızın zur açıp, boları yota. Dutan yanına da bara. Yotıym dip avızın açkanda, Dutanniñ tayı tıprçına başlıy, kэшniy, poşkıra. Atınıñ tıprçınganın sizép, Dutan uyanıp kite. Torıp karasa yak-yagina: tugannarı yuk, atları gına kalgan. Dutan karşında küre mañgayında tabak şikéllé zur küzlé bér karçık. Dutan mıltıgın alıp atıym digende, Calmavız karçık eyte:

— Balam, sabır it, atmıy tor, diy. Tugannarıñ minde, alar bar da isenner. Min siné bér yomışka kuşamın, eger şul yomışnı üteseñ, tugannarıñnı kotkaram, diy. Sin anda cidé aysız barıp cite almassıñ, diy. Moñit diñgezénéñ urtasında bér patşa bar, şunıñ bér kızı bar. Ul kızniñ isémé Kónékey. Anıñ sılulıgın eytép bétérérlek kéne tügél. Şunı alıp kaytıp birseñ, kotılırsıñ. Alıp kaytıp birmeseñ, tugannarıñ minde kala, diy.

Dutan anıñ süzén tıñlap tordı da barmakçı buldı.

— Min anda yalgız baralmam bit, miném tugannarımnı isen köyi bir miña, diy. Miña yuldaş bulırlar, diy.

— Kızni alıp kaytam dip süz bireséñimé?

— Birem.

— Me, alaysa.

Tugannarın herkansın kosıp taşladı bu karçık. Bar da isen-sav.

— Ye, abıylar, diy, Dutan eyte, bu karçık miña bér yomış kuşa, kaysıgız miña yuldaş bulasız? diy.

Tugannarı:

— Béz bara almıybız anda, dip kırt kistéler.

Dutan üze géne barmakçı buldı. Dutan yul cayın sorıy indé hezér. Yulnıñ kay cirden barasın öyrete Calmavız. Annan soñ, kirek bulır dip, at başı hetlé iké altın birdé.

Şulay itép, çıgıp kitté Dutan. Anıñ yuldaşı şul isken katı ciller géne indé hezér. Tay bik şep bara monıñ: können-kön atınıñ yörüşene heyran kalıp bara. “Atım bérénçé bulaçak iken”, dip uyly.

Bér ay tuldı digende, zur bér üzensu uringa kilép cite. Şul üzensu cirde su buylap barsa, yöztüben yatkan bér kэшége turı kile. Kilép citép, tégeñer iyilébrek selam birdé. Tége babay bulgan kэшé iken, baş kalkıtıp selamén ala.

— Babay, diy, Dutan batır eyte, bu cirde yalgızın, nişlep yatasıñ? diy.

— Béznéñ avılınıñ mekanı şuşı idé, diy, kart eyte, bér könné yav kilép ilémné çapkan, diy. Min avda idém, kaytıp kilsem: ilém yuk. Avılımnıñ urının taşlap kitesém kilmedé, diy. Annarı miném yatuvımınıñ bér hikmeté şul, diy, cir astında bér han, kızın birép, tuy itép yata, şunı tñlap yata idém elé min, diy. Üzeñ monda nişlep yöriseñ son? diy.

Dutan batır eyte:

— Miña Calmavız karçık bér yomış kuştı, patşa kızın alıp kaytırğa baram min, diy.

— Alay bulgaç, diy, monda yalgız yatkançı, min de siña yuldaş bulam, diy.

Bolar, bərsé atlı, bərsé ceyev, söyleşep baralar. Dutannıñ küñélé huşlanıp kitté hezér.

Kitép-kitép tagı bér ay tulgan vakıtta, bér kэшége yulıgalar. Bu kэшéneñ kulında mılıtı bar, üze yugarıga karap utıra. Barıp selam bireler.

— Sin nindiy kэшéséñ, yalgız cirde utırasın? diyler.

Bu kэшé eyte:

— Miném avılımnı yav çabıp kitté, méne şulay yalgız kaldım indé, diy. Kiçe tüş vakıtında bér ürdek atkan idém, diy, mılıtıgımınıñ uğı bu ürdekné yugarı uk alıp ménép kitté, diy. Bügen şunı kötép utıram elé, kayçan tüşer dip eytép, diy. Ni sebepten monda kilép çıktığız? dip, ul da soraşa indé.

Şulay söyleşep utırgan zamanda, ürdek kilép tüşe. Ürdeknéñ conın yolkıp, çistartıp pəşérép aşıylar. Ürdek atuvçı eyte:

— Monda yalgız yatkançı, min de séznéñ bélen baramın, kızıklar kürép kaytırmin, diy.

Bolar, ikev ceyevlé, bér atlı bulıp, tagın kuzgalıp kiteler. Kitép-kitép bér ay tulganda, bér tübede ceyevlé büré kuvçı késege oçrıylar. İké ayagina kazan çaklı iké taş beylegen. Şul taş beylegen köyi, tége büréné totıp ala bit. “Bu nindiy kése bu?” dip, moña heyran kalalar. Bu késeñéñ yanına baralar. Karasalar, yégérmé yeşlerénde bérénçé matur yégét iken bu.

— Sin nindiy kése, diyler, ayagiñda taşın bar köyinçe, şulay yögérép kiyik tota alasıñ iken, diyler.

— Minnen sorasagız, diy, tége yégét eyte, miném atım Cilayak, diy. Taş beylep yögérmesem, kaya kitkenémné hiç bélmim, yugalıp kitemén min, diy. Bu cirde min oçkan koştan başkanı uzdırmıym, diy.

Dutan da üzénéñ helén söylep birdé. Yuldan üzéne iké iptiş tabılğanın da eytté.

— Alan bulgaç, diy, Cilayak eyte, min de séznéñ bélen barıp, il kürép, kızıklar kürép kilérmén, diy.

Bu da iyerde. Öç ceyevlé, bér atlı bulıp, baralar indé bolar.

Kitép-kitép, tagın bér ay buldı digende, tav aralarına barıp kéreler. Küreler bér kése: anıñ baş tübesénde hertörlé koşlar oçıp yöriy. Koşlarnıñ barlığın üzéne karatkan bér divana şikéllé bula bu kése. Añar da borılıp selam bireler.

— Sin tav arasında yalgızıñ nişlep yöriséñ? diyler.

Ul da avılın yav çabıp kitkenlégen, şul tav arasın taşlap kiterge kıymıy yörgenlégen eyte.

— Üzém yalgızmin, söyleşerge kšem yuk, bér nerse bélen küñél açmıyça bulmıy bit, diy. Koşlarnı üzéme karatıp, şular bélen küñél küterép yöriymén şulay, diy.

Bolar da eytép birdéler baştanayak helleren.

— Yalgız cirde torgançı, min de séznéñ bélen barıym, dip, ul da iyere.

Tagı kiteler bolar, dürt ceyevlé, bér atlı.

Kitép-kitép tagın bér ay tulganda, bér tav buylap baralar. Bér yak, urman. İmenlék. Urmannan çal sakallı bér kése kilép çıga. Ul Diyu-çal iken. Bér ozın imenné

bötén buyı bélen bér cilkeséne kütergen, ikénçé kulına zur bér tégérmen taşın alğan. Moñar da selam bireler.

— Babay, nişlep yörisén, bolay? diyler.

— Monnan tüben bér su bar, şul su buyında miném öyim bar, tégérmençé min, diy. Taşuv vakıtında şep taşuv kilép, tégérmenneñ taşın vattırdı, orçıgın sındırdı, diy. Un können birlé bér tavda tégérmen taşı yasadım, diy. İké kilép yörgençé dip eytép, kaytışlıy urmanga kórdém de orçıkka dip imen alıp kaytıp kilem, diy. Balalar bar barın da, yeşrekler elé, diy. Eydegéz miném bélen öyge, aşıyk-éçiyk, diy.

Barsalar, bér un-unbiş öylé géne avıl iken. Diyuler avılı.

— Min üz helémné eyttém, diy, kart eyte, séz üzégéz niçék kilép çıktığız monda? diy.

Dutan da üzénéñ helén söylep bire.

— Alay bulgaç, diy, kart eyte, min de séznéñ bélen barıp, kızıklar kürép kaytıym elé, diy.

Éşné balalarına tapşıra da ul da kite bolar bélen.

Bolar biş ceyevlé, bér atlı bulıp tagı çıgıp kittéler.

İndé tagı bér ay tulganda, yul buyında bér karaça gına öyge turı kileler. Hezér tégé şeher de yırak tügél indé. Bér fekıyr géne agalı-séñéllé kéşeler iken bolar. Öslerénde külmekleré de yuk. Çey kaynatıp, berge aşıylar-éçeler, monda kunarga turı kile bolarga. Tégé sorıy indé:

— Séz nindiy kéşélerséz, diy, kaya barasız bolay? diy.

Dutan eyte:

— Şuşı şeher patşasınıñ yalgız kızı bar iken, diy, şunı almakka baramın, diy.

— Ul seferden, diy, tégé kéşe eyte, kiré kayt sin, ul şeherné hezér un méñlé yav kamap aldı, diy.

— Min, diy, Dutan eyte, cidé aylık yul kilép, yavdan kurkıp kiré kayta alımıymın, diy.

Patşa kızı şul könde tös küre. Bolar monda yoklap, yatkanda, patşa kızı Könekéy şuşı Dutannıñ sheherge kilép kérgenén, diyuler, perilernéñ añardan kurkıp kaçkanın küre. Şulay itép, kurkınp uyanıp kite, yanıp-péşép. Hiç dönyaga çıkmıyça, bér

şep bakçada yata iken ul kız ipteş kızları bélen. Könékéy irte torıp, üzénéñ bér tугan agasına kile. Agası sorıy:

— Nige kildéñ, séñélém? diy. Sin dönyaga çıgıp yörmiy torgan idéñ, diy.

— Töşémde altı késé kürdém, bérsé atlı, bişésé ceyevlé, diy, şul késénéñ atın kürép, islerém kitté, diy, elé de bulsa késnegené kolaklarımnan kitmiy, diy. Altavısı un mén gaskerge torırlık késéler. Miné almaga kile ul, diy.

Agası eyte:

— Sabır it, séñélém, kürgen töşke maktanıp yörmiyk elé, diy. Méne doşman yavı bar bit elé. Köçén sınarbız ul yégétnéñ, éşke kuşıp kararbız, diy.

Kız, abıysınıñ süzéne söyinép, torgan ciréne kaytıp kite.

Şul könnerde un mén doşman gaskere bu şeherné kamap aldılar. Índé vatabız-cimérebéz dip, sugış kormakçı bulalar. Şunda bötén şehir halkı kurıkkannan soñ, patşa kızına heber cibere:

— Kızım, diy, yahşı atlar cigép, bér çıgıp kürén indé, ipteş kızlarıñ bélen, diy.

Patşa kızı yahşı atlar ciktérép, üz yanına bér-iké ipteş kızın utırtıp, uramga çıga. Kızınıñ maturlığı bolıt astınnan çıkkın koyaş şikéllé. Kilép çıktı, tégélerge küréndé. Kilgen yav patşasınıñ Könékeyge küzé töşép gaşıyk buldı. Şunnan soñ kızınıñ atasına eyte:

— Malıña timiym, şehiréñné vatmiym, gaskereñné kırmıym, miña kızınıñ gına bir, diy indé.

Patşa, halıknı kotkaruv öçén, berdenbér kızın birmekçe bula.

— Kırık können soñ kilép alırsıñ, kırık kön vegde siña, diy.

Sugışnı açmıyınça, kırık kön vegde bélen kaytıp kite tége patşa.

Dutan batır, irten torıp, ipteşleré bélen sheherge kére. Kızınıñ agası karşı çıgıp ala bolarnı. Öyine alıp barıp, kunak ite. Şunda séñéléséne de heber sala: “Töşéñde kürgen késéleréñ kilép citté, küzéñ bélen kilép kür”, diy. Kız, elégeden, üzénéñ ipteş kızları bélen, atlar cigép kile monda. Kız Dutannı küre. Dutanga küñélé töşe. Kız, anı-monı söylemiy, öyine kaytıp kite. Hezer ul Dutannı téliy indé. Fekıyrlerné cıyıp, altın-kömés bire. Eyte Könékéy şunda: “Yav patşa minnen ömét özsén”, diy.

Bolarnıñ kilgené patşanıñ üzene de işetéle indé. Dutan batırnı patşa üzé yanına çakırta. Bér yahşı öyge kerte, sıy-hörmét hezerliyi.

— Barıgız bér tujanmı séz, nindiy késeler séz, kay illerden kildégéz? dip soraşa bolardan.

Dutan şunda eyte patşaga:

— Sarıgu dip eytken cir, béznéñ cirébéz, diy; atam, patşa, dip cibergen bula indé. Atam, diy, töşénde sinéñ kızıñnı kürép, gaşıyk bulgan. Kızıñ şunda adrésiñ yazıp birgen, diy. Méne şul, eti kuşuvı buyınça, min Könékeyné alırga kildém. Köçséz birérge rizamı, köç bélenmé? diy.

Patşa şunda eyte Dutan batırğa:

— Bık yaǵşı, kaynata itim dip kilgen ikenséñ, diy. Miném sheherémné veyran itép, mallarımın alıp kitmekché idé doşmannar, diy. “Şuşı kızıñnı birseñ, kotkarırmın”, dip eytép eytteler alar, diy. Min, bötén ǵalık oçén, bér kızımın korban ittém indé, diy. “Kırık können soñ kilép alırsıñ”, dip eyttém, diy. Méne, balam, siña süzém şul. Yav patşası monnan tugız könlék yulda, diy.

Dutan barmaqçı buldı. Dutanga citekke bu patşa üzenéñ Tél-Koñgız isémlé atın birdé. Dutan batır, ipteşlerén şuşında kaldırıp, bér üze yulga çıǵıp kitté. Ul könnerde Dutan uniké yeşénde bula indé.

Dutan batır yul bélen bara, bérvakıt üz atına méne, ikénçe vakıt Tél-Koñgızga méne. Şulap itép, bara-bara, yav patşası sheheréne barıp citté bu. Şehernéñ karavılçıları kürdé monı. Bér utızlap karavılçı bar iken.

— Patşanıñ baş sheheré şuşımı? diy Dutan.

Tégeler soraşalar:

— Anda ni yomışıñ bar sinéñ, sin nindiy kése? diyler.

Dutan eyte:

Min üzém yeş balamın,

Uttay dörlep yanamın.

Çıgarıgız monda patşagıznı,

Başın kisép alamın,

dip, bér şıǵır de kıştırıp kuya indé şunda. Bu süzge açuvları kilép, monı kamap aldılar. Dutan batır utızlap karavılñ bér çiténnen kerdé, aç büré şikéllé aşap, ikénçe çiténnen kilép te çıktı. Kalgannarı patşaga barıp eytteler:

— Kildé bészge bér bala: “Çıksın monda patşagız, başın kisép alamın”, dip eyte.

Patşanıñ bik açuvı kildé. Tagı iké yözlep gaskerén çıgardı: “Kamap alıgız, téréley totıp kitérégez!” didé.

İké yöz gasker çıgıp, törlésé törlé yaktan kamap aldı. Kaysı uk ata, kaysı élmek ırğıta. Dutan batır élekmiy. Küz açıp yomgançı kannarın suday agızdı. Kaytıp eyteler: “Bézneñ aña çıdar ħelébéz yuk, téré kэшé bik az kaldı, üzéñné çakıra”, diyler.

Patşanıñ bik açuvı kilép, kaherlenép üzé çıga. Ugın-ceyesén alıp, yahşı atka atlanıp kilép çıktı. Patşa kışkıra:

— Sin nindiy kэшé, eceléñné sagınıp kildéñmeni? diy.

— Üneréñ bulsa, kürset, diy, Dutan batır eyte, min kurka torgan can tügél, diy.

Patşa, uk-ceyené tözep, bér uk attı balaga. Dutan batır tégenéñ ugın, kamçı bélen sirpép, cirge berép töşérdé.

— Sin attıñ, indé ħezér min atkannı karap tor, didé Dutan.

Dutannıñ uğı, patşanıñ kükregéndege köpésénnen ütep, arkasına tişép çıktı. Patşa atınnan yığılıp töşté. Dutan batır patşanıñ başın kisép, ħurcinga salıp, kaytırğa eylendé.

Tugız könlék yulnı dürt könde kaytıp cite bu. Könekey, kaytır vakıtı citté indé dip, kötép tora; bér Murakorgan digen tübe bar iken, şunnan kayçan kürénér dip. Bervakıtın tuzan tuzdırıp, citekke alğan atı bélen, Dutan kilép çıga. Kız şatlıgınnan nişlerge bélmey. Şeherge kaytıp kérgençé, kérfégén kakmıy, küzén yommıy, tégelép karap tordı. Dutan batır kaytıp kerdé patşanıñ yortına. İpteşleré kilép citté. Söyinэшép küréstéler. Dutan eyte:

— Méne, padişah-soltanım, küñéléñ ħuş bulsın, doşmanıñnıñ başın alıp kayttım, diy. Vegdeñné bozmadıñmı? diy. Min sinéñ ħakıñnı ütedém, indé ħezér sin miném ħakımnı üte, diy.

Patşa eyte:

— Kızım sinéké, diy. Kızımñnıñ meheré şul bulsın, bazardan bik yahşı yöz baytal alıp kilép bir, diy.

Dutan batırnıñ altını bar idé; bér kisek altın birép, ipteslerén cibere: “Bar, diy, yahşı baytallar alıp kilép birégéz şuña”, diy.

Alıp kaytıp bireler. İndé hezér patşa tuyga hezérleme. Anıñ bér bozık veziré bar iken, ul vezir: “Patşa kızın miña birér élé, minnen başka kémge birsén”, dip yöriy iken. Şul bozık vezir eyte patşaga:

— Bu yalgız yörgen yulavçıga yöz baytalga kız satıp, diy, danıñnı bötén dönyaga faş iteséñmé? diy. Min soraşıp béldém, anıñ atası patşa bulmagan, diy. Fekıymnéñ bér fekıyré iken. Niçek te bulsa aldarga kirek, niterge kirek, birmeske kirek, diy.

Dutan batır bér iptesén cibere: “Patşaga eyt, bézné kiçéktérmesén, miném açuvımnı kitérmesén”, diy.

Patşa cavap bire: “Monı patşa tuyı dip eyteler, aşıkmasın, sabır itsén, diy. Tuy bulgaç küp halık cıyılırga kirek, meydan cıyarga, atlar yarışırga, köreşçeler köreşerge kirek”, diy.

Şunnan meydan cıyıla. Köreşçeler kile. At cibereleler öç könlék cirge. Patşa üzé öç yöz baş at cibere. Dutan da kite. Bér tübeden iñ élék Dutan kilép çıga. Meydanga kilép atınnan töşe. Bik küp vakıt ütkeç, patşa atları da kile başlıy. Şunda Dutan batır eyte patşaga:

— Niyiñ kaldı indé hezér, dörösén söyle, diy, yuk-bar süzge aldanma, siné aldavçılar bar, miném kanımnı bozma sin, diy.

Patşa bér köreşçé batırnı çıgara. Barak digen batır imiş bu. Dutan batır Diyu-çalnı çıgara. İkevésé köreşerge totınalar. Diyu-çal Baraknı alıp ırgıtında, bil tiñéntén komga kére.

Dutan eyte şunda patşaga:

— Küñéléñ buldı mı? diy.

Patşa eyte:

— Tamaşaga küp halık cıyılğan, ceyevlélerné de yarıştırıyk, diy.

Patşanıñ bér yögéresçé karçıgı bar iken. Tağı da öç könlék yulga cibereleler. Dutan kuşa Cilayaknı. Öç könlék cirge barıp citeler karçık bélen Cilayak. Barıp utıralar. Yal iteler.

Cilayak eyte:

— Ebi, diy, bik susadım min. Su da almadık, içmasam, diy.

Karçık eyte:

— Susasañ, minde su bar, diy. İkê şése écémlék alıp bargan iken tégé karçık.

— Écép ciber, balam, ceyevlége yahşı bula ul, diy.

Cilayak, anı-moni bélmıyçe, bér şesesén küterép écép cibere.

— Tıydıñmı? diy, karçık eyte.

— Ebi, diy, Cilayak eyte, tuyıp cite almadım elé, diy.

— Méne tagı bér şesesé bar, diy.

Anısın tagın écép cibere. Cilayak şunda isére de yığıla. Kiç bulgan iken, karçık tora da yögere başlıy hezer. Cilayak yatıp kala şunda. Koyaş çıgıp, tenén kızdıra başlağaç uyansa, karçık yuk. Cilayak, ikê itegén törép alıp, tégenéñ yögerép kitken ézén kürép, kitté artınnan. Töş citer vakıtta, karçıkñıñ artınnan barıp cittede. Uçın tutırıp bér uç kom aldı.

— Kuvıp cittedeñmeni, balam? dip, eylenép karagan idé karçık, Cilayak: “Cittém!” dip, uçındagı komnı tégenéñ küzene sipté.

Karçık küzen uvıp, yığılıp kaldı şunda. Cilayak meydanga barıp utırdı. Kiç buldı digende, karçık ta kilép cittede.

Patşanıñ eşé barıp çıkmadı bit indé.

— Indé niyiñ kaldı, küñélén buldımı? diy Dutan batır.

— Atlarnı da, köreşçené de, yögeréşçené de sınadık, diy, patşa eyte, indé ukçılarnı sınap karıyk, diy.

Patşa kırık arşınılı bér bagana utırtıra, élép kuya bér yançık altın: “Méne şunı kémnéñ uğı yolıp kite, altın şunıki”, diy.

Ukçılar kilép uk ata başlıylar. Yançıkka kaysınıkı élekmiy, kaysınıkı yannan kite. Arıp bétteeler ata-ata. Dutan cibere hezer tégé ürdek atuvçını. Eyte tégelerinéñ avçılarnı: “Çamagız kilmedé, ahrı, méne min atkannı karap torıgız”, diy.

Ayagın nık basıp, tözep torıp atıp cibere. Monıñ uğı, yançıkñı yolıp alıp, kükte gaip bula. Barlık kéşe yugarı küzné sala, kürénmiy. Bu eyte: “Bügen kötmegéz, irtege töş vakıtına töşe torgan ul, diy, yukka muyınıgızñı taldırmagız, kaytıgız”. diy.

Tevlék tulganda, yançık bagana töbéne kilép töşe.

Dutan batır tagı da eyte:

— Tagın da kürsetér üneréñ barmı elé? diy.

— Bügen kiç buldı. Irtege başlanır. Kızım sinéké, diy.

Öyine kaytkaç, tégé vezir eyte patşaga: “Eger birsek, bu akılga sıymıy torgan eş, diy. Bügén tönle bér heyle korırğa kirek bészge, diy. Yağşı atlar, yağşı tarantaslar cigép, yağşı yégétler saylap, diy, Könékeyné yoklagan cirénnen sandıkka salıp alıp kitsénner bér yakka”, diy.

Vezir kuşkança, atlar ezérlep, kıznıñ yoklagan ciréne barıp, sandıkka salıp alıp kittéler. Béznéñ elé tégé cir tıñlap yatkan babay bar idé bit, bolarnıñ eşlegen eştlerén şul sizép, Dutanga eyte: “Kıznı sandık bélen arbaga salıp, alıp kittéler”, diy.

Dutan batır açuv bélen torıp, atına méndé, korallandı, iptesleréne kıçkırdı:

— Korallanıgız, veyran item, téré can kaldırmıymın.

Koşlar bélen uynap yörgen bér babay bar idé bit elé, şul eyte Dutanga:

— Yukka kan tükmiyk, can kıymıyk, diy. Min anı, yugarı uk küterélép oçıp kitmeseler, artlarınnan barıp, küzlerén beylep, sandıknı küterép alıp kaytam, diy. Atların arbaga salırmın da, arbaların üzleré tartıp kitérerler, diy. Bér gacep eş eşliym elé, diy.

Hem şulay barıp, sandık bélen kıznı alıp kildé Dutan yanına. At cigép kitüvçéler küzlerén açıp karasalar, atların arbaga salgannar, üzleré arbanı tartıp kaytalar. Bolar akıllarınnan şasıp kaldılar hezér.

Eyde alar şasıp torsın elé.

Dutan batır Tél-Koñgız digen atına sandıknı nıgıtıp beylep, altavısı da kaytır yakka eylendé hezér. Tönner uzıp, tañ atkannan soñ, bér cirge tuktap, sandıknıñ yozagın téş bélen suvırıp açsa, yaltırıp Könékey kilép çıga. Bolarga bik zur şatlık tudı. Barısı bérdey söyinelér hezér. “Üzémnéñ yarımá kavıştım”, dip, kız da bik söyine. Kayta-kayta torgaç, Calmavızga yakınlaştılar. Dutan şunda başlap eyte indé:

— Könékey, sin miném üzém öçén tügél idéñ bit, diy, miné Calmavız karçık cibergen idé, siña şunda kalırğa turı kile indé, diy.

Könékey eyte:

— Min télegéme yulıktım dip eytép söyinép torganda, sin miné niçék anda kaldırasıñ? diy, kanlı yeş bélen cılıy başlıy. Kıznıñ söylep-söylep, kanlı yeş bélen cılaganın kürgeç, çıdıy almıy, bar da cılaştılar şunda.

— Herkaysıgıznıñ késége köçé citerlék késéler séz, diy, şul karçıknı da ciñe almıysızını? Niçék kıyıp kaldırıp kitorséz miné? diy kız.

Dutan batır şunda gayretlendé:

— Sin ülgen cirde min de ülem, siné yalgız kaldırmıym, da.

Cir tıñlavçı babay eyte:

— Bu turıda yukka şaşınırga yaramıy, bér akıl kirek hezer, akılsız bula torgan iş tügél bu, diy. Méne Cilayak kızlar şikéllé, bik matur iken, yeş iken üzé, diy. Yal urınına yal tagın üser, bér atnıñ yalın kisép, Cilayakka çeç kuyıyk ta, şunı alıp barıp birérséñ, diy.

Şulay itép, Cilayaknı Kónékey itép kiyindérép, bér atka Dutan batır bélen ikésé ménép, Calmavızga karap kittéler. Tél-Koñgızga Köpékeyné atlandırıp, iptesleré kaytır yulga çıktılar. Dutan batır barıp-barıp, Calmavıznnın torgan ciréne yakınlaşa. Calmavız monı sizép karşı çıga. “Alıp kayttıñmını, kaharmanım? diy. İñ batır kéşe sin ikenséñ”, diy.

Öyine alıp kére. Pılav péşére. Dutan batır annan-monnan kapkalıy da eyte:

— Miném eti-eni sagına torgandır, min, ebi, kaytam indé, diy.

Calmavız bélen isenleşép çıgıp kite. Cilayak şunda kala. Cilayak: “Uğ!” digen bula, körsengen bula.

— Ebi, miném tışka çıgasım kiledériyi, diy.

— Tışka çıgıp yörme, balam, diy, Calmavız karçık eyte, méne belekey legenge géne utır şunda, diy.

Cilayak eyte:

— Miném alay öyde itkeném yuk şul, tışka çıgamın min, diy.

— Alaysa min de sinéñ bélen çıgam, dip, bérge tışka çıktılar. Cilayak tora da eyde yögérerge. Calmavız sikérép tora da méne kuva başlıy hezer... Kiñ balaklı ıştan kigen iken bu karçık, yögere torgaç, bér-iké cirde çalınıp yığıldı. ıştan balakları özélép bétkeç, bik nık kuvarga totındı bu Cilayaknı. Cilayak iptesleréne kilép kuşıldı. Calmavız da bik yakın kaldı indé. Barın bérge yotmakçı bulıp kile bu. Bolar bik kurkıttılar. Şunnan koş atuvçı kéşe, ceyesén tözep torıp, Calmavıznnıñ mañgayındagı küzene atıp ciberdé. Tégé kilép citim digende, uk monıñ küzénen ütep, milerén aktarıp çıgıp kitté. Calmavız şunda yemséz taviş bélen kıçkırıp yığıldı. Üldé bu şunda. Ülgennen soñ, Dutan eyte indé iptesleréne:

— Miném şuşı yözé karanıñ yomışında yörép, niçe yıl gomérém zaya ütté. Monıñ malı bızge helel, diy. Calmavıznnıñ önén aktarıp, bik küp altın-kömésler aldılar.

İndé öyleréne yakınlaştılar, bik az kaldı. Könékeyné üz atına atlandırdı da, Tél-Koñgızga Diyu-çalnı atlandırıp, atasına söyince alırga ciberdé.

Monıñ ata-anası: “Kaytırmı, yukmı, balabız?” dip, zar cılap utıralar iken. Anası bigrek te cılıy iken: “Başkalarınñ balası bar da tögel, miném yalgız balam kaytmıy labasa”, diy iken. Şulay itép torgan çakta, Diyu-çal kaytıp kére. Dutannıñ atasınıñ başındagı bürégén alıp kiye: “Söyinceñ barmı, ulıñ kayta”, diy.

Şunnan herkaysı yögerésép karşı çığalar. Koçaklaşıp küréseler, cılaşalar şatlıktan. Ataları bér şep öyge Dutan bélen Könékeyné kerte. Şunnan soñ monıñ biş ipteşene biş kızın bire. Béráz rehette gomér kiçergennen soñ, atası eyte Dutan batırğa:

— Calmavızdan kotıldıñ, Könékey bélen kuşıldıñ, diy, indé agañnarnı da, il tabıp, öylendér, diy. Alar da min isen vakıtta parlı bulsınnar idé, diy.

— Agaylarga tügél, apalarga da kiyev tabarmın, iyerégéz miña, dip, Dutan batır alıp çıgıp kite bolarnı. İl tabıp, tiz géne öylendérép kaytmakçı bula indé bu. Bér şeherge kilép citeler. Şeherge kérerge kiç bula. Şehir çitende atlarını ciberép, tışavlap kunalar. Bolar yoklap yata. Yoklap yatsa, bik açi yemséz tavışlar işétele. Dutan batır agalarına eyte: “Bu nindiy tavış bu? diy. Barıp bélép kilégéz”, diy.

Bér-ikésén cibere. Barsalar, ul şeherné yav kamap alğan, talarga kilgen iken. Halıknıñ şunnan kurkışıp cıavları iken. Yav, şehir halkınıñ barlık malların eydep, matur-matur hatın-kızların alıp kite iken. Şeherden kuva çığalar. Kuva çıksalar da, kiré kaytalar. Ciñéldék béz, diyler. Monıñ abzaları bik açulanışıp kaytalar.

— Ézlep, tapkan ilébézné yav çabıp kitté, diyler.

Dutan batır eyte:

— Anıñ öçén nige kaygırasız? diy.

İrtégésén Dutan batır abzalarına eyte:

— Atıgızga ménégéz, eydegéz miném bélen, diy.

Herkaysı atka méne. Dutan batır başlap alıp kére şeherge. Tégende de halık, monda da halık cıyılışıp tora. Patşaları da şunda.

Dutan batır eyte:

— Nindiy doşmanınız bar idé? diy.

Patşaları eyte:

— Küptennen birlé doşman kürép kilgen bér kéşém bar idé, şul talap kitté, diy.

Dutan batır eyte:

— Ul yav bérkaya da bara almas, bir miña biş yöz kэшé, artınnan kuva ıgam, diy. Ul kэшéler sugışır öén tğél, mallarınızı tanıp alır öén kirek, diy.

Patşa Һézér kэшéler Һézérlep bire. Dutan batır başlap alıp kite, agaları da bar şunda bérge. Kuvıp kittéler. Ö kén éçénde yavnıñ artınnan barıp cittéler. Dutan batır gaskernéñ arasına aç arslan řikéllé barıp kerdé. Kaysın kılıç belen aptıra, kaysın atı belen taptata; tége çitten kére, bu çitten kilép ıga; doşman yavı Dutannıñ kaherénnen, kıkırgan tavışınnan kurkıp kaça başladı. Kaysı tal arasına kaça, kaysı kaya kaça. Dutan batır gaskerné kırıp bétérdé. Üzéne iyerép bargan kэшélerge malların cıyarga kuştı:

— Alıgız Һatın-kızlarınızı, alıgız mallarınızı, diy.

Kaytır yulga yuneldéler Һézér. Dumbalar iyirtép, kubızlar tartıp, kuraylar uynap, şatlık belen kaytıp kerdéler. şeher Һalkı üzlerénéñ malların tanıp-tanıp aldılar, diy. Bu řehernéñ patşası Dutan batırnı koçaklap aldı, diy.

— Béz dus bulışıyk, min siné üz urınıma patşa itép küteremén, diy.

Dutannıñ agalarına bérénçé kızlarını bire. Herkaysı parlı bula. şunda tuy itép, tamaşa itép, bér kırık könnér buldı digende, Dutan batır öyine kaytmakçı bula. Patşaga eyte şunda:

— Min üz iléme kaytamın, diy.

Patşa eyte Dutan batırğa:

— Hervakit yavdan kurkıp, kan-yeş cılap torgançı, min de sinnen kalmıym, diy.

Dutan batır eyte şunda Һalıkka:

— Bérégéz de kalmıy iyerégéz, un méñ sıya torgan ceylevém bar, diy.

şul řehernéñ Һalkı barlıgı Dutanga iyerép kaytıp, herkaysı yort-jir korıp, Dutan batır, bik gadél bulıp, barlık şul tiredegé Һalıknı üz avızına karattı, diy. Bik yaşşı gomér sördéler, diy.

59. UNÖÇ⁸²

Bér kэшэnéñ bulgan, diy, unöç ulı. Kéchéséne kuşkan bu Unöç digen at. Könnerden bérkönné etilerénnen eşke kiterge röhsset sorıylar. Etileré röhsset bire, bolar kiteler, yöriyler, yöriyler bolar, yöriy torgaç, gél ikénçé patşalık ciréne çıgıp kiteler. Yallanalar bu patşaga utın kiserge. Hézmet hıakları kэшé başına bér tiyin yarım bula. Abıyları köné-töné urman kiseler, e béznéñ Unöç patşa yortında kala. Péşékçénéñ yuvıntık suların tüge, bereñgé erçiy, utın kise, aşıy-éçe bu tuygançı, tazara. Abıyları monnan könleşe başlıylar.

— Béz monda çébén-çırak, ozınayak arasında azap çigebéz, ul simérép yata, diyler bolar. Eydegéz, Unöçné buldıra almastay bérer eşke kuşıyk.

Bolar patşaga kérép eyteler:

— Béznéñ Unöç diyu periyinéñ aygırın alıp kaytıp bire ala, ciber şunda, diyler.

Patşa Unöçné çakıra da eyte:

— Sin, diy, şundi-yşundi batır ikenséñ, diyu periyinéñ aygırın alıp kaytıp bir elé, diy. Yugıyse siña asıluvda kisélöv, diy.

Unöç yılap-yılap çıgıp kite. Bara torgaç, oçrıy bu bér ebige. Ebi sorıy monnan:

— Ulım, nige bolay yılıysıñ? diy.

— Ey, ebi, niçék yılamıysıñ, miña patşa diyu periyinéñ aygırın alıp kaytırğa kuştı. Alıp kaytmasañ, asıluv da kisélöv siña, didé. Min ul aygırını niçék alıp kaytıym? diy.

Ebi eyte:

⁸² **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler, İskermelerini Hezirlevçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 368-370'ten alınmıştır. Metin, G. Beşirov tarafından 1949 yılında Tataristan'ın Minzele ilçesi Tavastı-Baylar Köyü'nde Ş. Şeripov'dan derlenmiştir (age. s. 399). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleré İkençé Kitap.** Tözüvçiler: G. Beşirov, H. Yarmi. Kazan: Tatknigozıdat Matur Edebiyat Redaksiyesi, 1956, ss. 165-168; **Kömiş-Sulu Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi: Naile Velitova. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1993, ss. 148-151; **Tatar Halık Ekiyetleri: Tılsımlı Ekiyetler.** Tözüvçi, Kérş Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdin. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1994, ss. 234-239; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 362-365'te de yayınlanmıştır. Masal metni, Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom I. Skazki O Jivotnıh i Volşebnie Skazki. Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, ss. 295-299'da da Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

— Yılama, ulım, yılama. Méne siña bér közgé, méne siña bér tarak. Barırsıñ da kérérséñ. Siné kürüvge, aygır kэшner de akırır. Şul vakıt sin péçen astına kérérséñ. Diyu periyi çıgar, ul kérép kitkeç, aygırnı barıp totarsıñ.

Unöç, bolarnı işétkennen soñ, söyine-söyine çıgıp kite.

Barıp kére diyu periyinéñ aygır yanına. Aygır bik yaman kэшnerge totına. Béznéñ Unöç yıldı péçen astına. Kilép çıga diyu periyi. Karıy, bérkém de yuk. Diyu periyi kére de kite. Unöç çıga da aygırnı totmakçı bula. Aygır tagın kэшnerge totına, diyu periyi tagın kilép çıga. Karıy, bérnerse yuk. Diyu periyi bik katı açuvlana:

— Nersege şulhetlé akırasıñ, bérkém de yuk bit!, diy. Aldakçı ikenséñ sin. Monnan soñ kэшneseñ de çıkmam indé, diy.

Unöçke şul gına kirek te indé. Aygırnı totıp atlana da çıgıp çaba bu. Diyu periyi size bit monı. İñ şep atlarına atlana da kuva çıgıp kite. Diyu periyi kuvıp cite géne digende, taraknı ırğıta bu. Tarak kalın urman bula. Diyu urmanda butalıp yatkan arada, tagın baytak yul ala béznéñ Unöç. İkénçé tapkır kuvıp citem digende, ırğıta bu közgéné. Közgé bula bik zur derya. Diyu periyi bu deryadan çıga almıy, tégé yakta Unöçke barmak yanap kala.

Hezér béznéñ Unöç patşaga aygırnı alıp kaytıp bire de, kotıldım dip, tınıç kına yeşiy indé.

Şulay rehet kéne torganda, abıylarınıñ başına tagın bér isep töşe. Tatın patşaga kérép elekliyeler:

— Béznéñ Unöç siña diyu periyinéñ yurganın alıp kaytıp birem dip eyte bit, diyeler.

Patşa Unöçke eyte:

— Sin miña diyu periyinéñ yurganın alıp kaytıp birem dip eyteséñ iken. Ozakka suzma, tizrek alıp kayt, diy.

Unöç tagın çıgıp kite yılıy-yılıy. Yulda tagın tégé ebi oçrıy.

— Nik yılıysın, ulım? diy.

— Ey ebékeyim, diy Unöç, niçék yılımıysıñ? Patşa miña diyu periyinéñ yurganın alıp kaytırğa kuşa bit, diy.

Ebi eyte:

— Yılap eş çıkmas, ulım, diy, yılama sin, diy. Méne siña bér kapçık. Şul kapçıkka kırmıska tümgegen tutır da diyu periyineñ öy éçene avdar, diy.

Béznéñ Unöç kitté şulay kapçığına kırmıska tutırıp. Barıp citté diyu periyineñ yortına, yortı çitennen ürgen iken. Çiten yarığının öyaldına kerdé de, sizdérmiyçe gene öy işégén açıp, kapçıkniñ avızın çışté. Bötén öy éçene kırmıska tuldı. Diyu periyineñ yoklar-yoklamas yatkan çağı iken, méne totındı hatınına açuvlanırğa: “Yurgan borçalap bétken, yokı mazası birmiy, köné buyı tik yatasıñ, şunı da karamıysıñ”, diy, yurgannı tibép töşére. Tik alay gına kotıla almıy bu. Monı kırmıska böténley sarıp ala. Şunnan soñ ul açuvlanıp yurgannı öyaldına çıkarıp taşlarga kuşa.

Béznéñ Unöçke şul gına kirek te bit. Ul yurgannı éle de, eyde patşa sarayına. Monıñ abıyları bik gacepleneler. “Bu nindiy utta yanmas, suda batmas malay buldı bu!” diyler. Patşaga kérép eyteler:

— Béznéñ Unöç siña bu yulı diyu periyineñ üzén alıp kaytıp birem dip şapırına, diyler.

Patşa tagın monı çakıra da eyte:

— Sin miña diyu periyin alıp kaytıp birem dip eytesıñ iken, andıy niyetéñ bulgaç, ozakka suzma indé sin anı, diy.

Unöç tagın çıgıp kite yılıy-yılıy. Tagın moña elégé ebi oçrıy.

— Nik yılıysıñ, ulım? diy.

— Ey, ebékeyim, niçék yılamassıñ, diy, Unöç eyte, miña patşa diyu periyineñ üzén alıp kaytırga kuşa bit, diy.

Ebi eyte:

— Yılap eş çıkmas, ulım, diy, yılama sin, diy. Méne siña balta. Diyu periyineñ urmanına bar da ağaç kise başla. Diyu periyi çıkkaç, eytérséñ: “Unöç ülgen, şuña tabut yasıym”, diyırséñ. Ul da siña bulışır. Sin şunda anı tabutka kértérge tırış, diy.

Béznéñ Unöç söyine-söyine çıgıp kitté. Diyu periyineñ, urmanına barıp citté de şak-şok ağaç kise başladı. Kilép çıktı diyu periyi. Kıçkıra moña:

— Nişliyséñ? Nige röhssetséz miném urmanımnı kisesén?

Unöç eyte:

— Sin kıçkırma, Unöç ülgen bit. Şuña tabut yasıym, diy.

Diyu periyi moña bik şatlana. “Min de yasaşam!” dip, baltalar, pıçkılar alıp çıga. Bolar ikevleşép tabut yasarga totınalar. Tabutnı bik nık itép yasıylar. Yasap bétérgennen soñ, Ünöç eyte:

— Béleséñmé, Ünöç sinnen kuvetlérek bit. Sin kérép tibrenép kara elé. Sina tüzmeşe, Ünöçke tüzmiy de tüzmiy indé ul, diy.

Diyu periyi kérévge, tabutnı şartlatıp kadaklap kuya bu. Diyu periyi eşné sizép ala da méne totına akırırğa, méne erleşe. Tik baribér tabutnı vatıp çıga almıy. Ünöç tabutnı arbaga sala da kaytırğa çıga. Diyu periyi haman tavışlana, haman tıtırçına:

— Yul östénde miném tütey bar. Ul siné baribér cibermes, ul sinéñ üzéñné bétéér, diy.

Ünöç monı işétkennen soñ atların, ügézlerén tuktata da diyu periyinéñ, tüteyé öyine barıp kére. İsenleşe, hel-eşvel soraşa.

— Méne, ebi, min küzsézlerge küz kuyıp yörüvçé, bér küzlélerné iké küzlé itüvçé, diy.

Diyu periyinéñ tüteyé bér géne küzlé iken, mona bik kuvana.

— Şulaymını, diy, miña tagın bér küz kuy alaysa, diy.

Béznéñ Ünöç karçıkniñ çeçlerénen bik nık itép baganaga beylep kuya. “Sin, tütey, küz kuyganda, tıtırçınma, küz kuyu uyın eş tügél ul”, diy. Timérmé kızdıra da karçıkniñ sıñar küzéne kitérep basa, karçıkniñ küzé çeçrep çıga. Karçık çeçlerén umırıp baganadan ıçkına da karmalanıp Ünöçné ézlerge totına. Ünöç te bik heyleker yégét bit. İşék aldında karçıkniñ kece tekese yöriy iken, Ünöç şunıñ astına kérép yabışa. Elégé karçık arı sugılıp, biré sugılıp tuzınıp yöriy-yöriy de, Ünöçné tapmagan açuvdan, kece tekeseñ kapka arkılı totıp ırğıta.

Tabutnı tarttırıp kaytıp kite Ünöç patşa sarayına. Patşanı çakırıp çığara da eyte:

— Méne, sinéñ kuşuvıñ buyınça, diyu periyin alıp kayttım, hezer tabutnı açıp çıgaram, diy.

Patşanıñ kotı çıga:

— Yuk, yuk, çıgarma, kirekmiy! diy.

Ünöç eyte:

— Sin üzéñ alıp kaytırğa kuştıñ bit, hezer çıgaram, diy.

Patşa hezer yalına başlıy:

— Ünöçkeyim, zinhar çigara kürme. Kızımın birem, yartı patşalığımın birem, diyu periyin géne çigarma, diy.

Şulay itép, patşa Ünöçke kızın birép, yartı patşalığın birdé, diy. Abıyları üzlerénéñ könçélék bélen énélerén ħarap iterge yörüvleréne bik ükéngenner, kalgan gomérlerén üzara bik tatu yeşegenner.

Bügén bardım, kiçe kayttım, uynadık-köldék, aşadık-éçték, mıyıklar maylandı, tamakka élekmedé.

60. KIRIK ULLI KÉŞÉ⁸³

Evvelé zamanda bar idé, diy, irlé-ğatınlı iké kéşé. Şularnıñ bar idé, diy, kırık balası. Balaları küp bulgaç aptırıylar, nişlerge de bélmıylar. Aptırağaç, kiñeşép, hönerge öyrete başlıylar.

Tora-bara hönerge öyrenép citeler de eşliy başlıylar. Üzleré kön kürérlék bulgaç, ataları bélen kiñeş itép, öylenmekçe bulalar, şul şart bélen: Bulsın kırığına kırık kız, alar barısı da bér anadan bulsınnar. Şulay kiñeşleşkeç, olı ulları şundıy kızlarını ézlerge çıgıp kite.

Bara. Bér kön bara, öç kön bara, dürténçé kön bér yılga buyına turı kile. Anda bula bér ajdaha, ul ajdaha yanınnan uzıp kiter öçén bik te zur köç kirek bula, çönki ul ajdaha uzıp kitüvçelerné yoklata. E bu yégét yılgada üskenlék bélen, monıñ heylesén sizép, yoklamıyça gına uzıp kite.

Şunnan ul kite. Ay bara, yıl bara, karış buyı cir bara. Bara torgaç, bér şeherge barıp töşe. Şehir kırığındagı bér karçıkka kére. Karçıktan soraşa, karçıkka üzénéñ nerse ézlevén söylep bire. Karçık bu şeherde andıy kızlar barlıknı eyte. Şunnan yégét irtegésén torıp, bara şul yortnıñ kapka töbéne. Barıp kére. Selam birép, isenlék-savlık soraşıp, üzénéñ helén söyliy, başlıy, kırığına kırık kız kireklékné eyte. Kızlarınıñ ata-anaları söyleşép, kızları bélen kiñeşép, olı kızını bu yégétke bireler. Yégét, kız bélen küréşép, bérer kön gomér itép, şunnan kızını öyine alıp kaytıp kite.

Atna kayta, yıl kayta. Tégé ajdahalı yılgaga kaytıp cite. Ajdaha yoklatırğa tırıssa da, yégét tagın yoklamıy gına uzıp kite. Şul ajdahadan uzgaç, öç kön kayta, dürténçé kön öyine kaytıp cite. Kaytkaç, kırık kız tabuvın, üzénéñ şularnıñ bérseñe öylenüvén söylep bire. Şunnan kiñeşeler de, yégét üze öyde kalıp, ata-anaların,

⁸³ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Bérénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler, İskermelerini Hezirlevçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1977, ss. 378-381'den alınmıştır. Metin, G. Tolımbay tarafından 1936 yılında Tataristan'ın Kukmara ilçesinde Galim Galiullin'den derlenmiştir (age. s. 399). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleré İkençé Kitap.** Tözüvçiler: G. Beşirov, H. Yarmi. Kazan: Tatknigozıdat Matur Edebiyat Redaksiyesi, 1956, ss. 84-88; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçi, Kérés Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989, ss. 194-198; **Tatar Halık Ekiyetleri: Tılsımlı Ekiyetler.** Tözüvçi, Kérés Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdin. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1994, ss. 100-104; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: Hamit Yarmi, Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 1999, ss. 373-377'de de yayınlanmıştır. Masal metni, Tatarskoe **Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom I. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariiev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, ss. 164-169'da da Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

tugannarın kırık par atka utırtıp cibere. Kırık bérénçé parga üz ıtatının utırtıp cibere. Üzé de tégé ajdahadan uzgançı ozata kite.

Baralar-baralar, tégé ajdaha yanınnan uzıp kiteler. Şunnan kön bargaç, tön bargaç, yıl bargaç, olı ulları eytken sheerge barıp kéreler. Kızlar yégétlerné şatlık bélen karşı alalar. Şunnan, mullalar çakırtıp, totınalar tuy yasarga. Tuyda bula kırık miçke arakı, kırık miçke bal. Kön éçeler, tön éçeler, atna buyı tuy yasıylar. Annarı, abıyları eytken vegdege turı kitérép, kaytırğa yulga çığalar. Barısı da şatlanışa-şatlanışa kaytalar. Olı abıyları ıtatını gına, kiyevé bulmaganga, küñélsézlenébrek kayta.

Kön kayткаç, tön kayткаç, yıl kayткаç, kilép citeler bolar ajdahalı cirge. Ajdaha bolarnı yoklatıp, çolgap ala. Abıyları öyde kötü, tégeler kaytmıy kötüken vakıtta. Şunnan ajdahanı uylap, karşı alırğa çıgıp kite. Barıp cite, küre, ajdaha tégélerné çolgap algan. Eyte:

— Ye, ajdaha, siña ni kirek, nik cibermiyséñ? diy.

Ajdaha eyte cavabında:

— Felen cirde, felen sheerde felen patşanıñ altın çeçlé kızı bar. Şul kızını alıp kaytıp birseñ, bolarnı ciberem, diy.

Yégét:

— Kız sinéké bulır, dip, énélerén uyatıp öyge alıp kaytıp kite.

Bér kön kayta, öç kön kayta. Dürténçé könné kaytıp citeler. Öyge kayткаç, olı abıyları öç kön ütkere de, şunnan ata-anaları, tugannarı bélen beñilleşép, altın çeçlé kızını ézlerge çıgıp kite.

Kön bara, tön bara. Bara torğaç, barıp cite bér urman yanına. Küre: urmanda bér kéşé kulı bélen imennerné tota da yolkıp taşlıy.

Yégét barıp añarga selam bire, isenlék-savlık soraşa:

— Sin kém bulasın, nige bu imennerné yolkıysıñ? diy.

Tégé cavap bire:

— Min bulam İmen batır, diy.

Şunnan İmen batır sorıy:

— Yégét, bu urmannarda yalgızın nişlep yöriseñ, kaya barasıñ? dip, yégét üzenéñ helén söylep bire. Eyte:

— Felen-felen patşanıñ altın çeçlé kızı bar, şunu almaga baram, dip.

Yégétnéñ süzéne cavap itép, İmen batır eyte:

— Miné de alıp bar, min siña kirek bulırmin, diy.

İkev bergelep kiteler. Baralar, baralar, kön baralar, tön baralar. Bik küp kitkeçtén, barıp citeler bér taş-tav arasına. Küreler, bér yégét taş çöyip uynıy, havaga zur-zur taşlarını çöyip cibere de, şul taşlar, havadan anıñ tézéne tōşép, tuzan bulıp kiteler. Yulçılar bu taş çöyip uynagan yégétten soraşalar:

— Nik bolay ittérép uynıysıñ? dip.

Yégét eyte:

— Miném kesébém şul, diy.

Bolar sorıylar:

— Sinéñ iséméñ niçék? dip.

Tégé eyte:

— Miném isémém Taş batır, diy.

Şunnan soñ Taş batır bolardan soraşa başlıy.

— Séz nişlep yōriséz, kaya barasız? diy. Bolar üzleréññ hēllerén söylep bireler, felen-felen şherden felen patşanıñ kızın almaga barabız, diyler.

Taş batır eyte:

— Miné de alıp barıgız, miném de kiregém bulır, diy. Şunnan kiteler öçevlep.

Bolar öçevlep baralar, baralar, bolın buylap baralar, kara urmannar ütép kiteler. Bara torgaç, barıp citeler zur gına külge. Külñéñ buyı da yuk, iñé de yuk, hiçkaydan çıgarga yul yuk. Külñéñ, eylenesénde yōriy torgaç, oçrıylar bér kızga. Kız bolardan soraşa başlıy:

— Nindiy kēşéler, kaya barasız, nişlep bu tirege kilép élektégéz? dip.

Şunda bolar üz hēllerén söyliyler:

— Bara idék felen şherge, felen patşanıñ altın çeçlé kızın alır öçén. Lekin béznéñ yulıbızda totkarlık bar, külñé hiç kiçép çıgar hēl yuk, diyler.

Kız eyte:

— Eger de miné de alıp barsagız, min sézné kiçérérmén, diy.

Dürtevé de riza bulıp berge kittéler. Kız şul minutta külñéñ suvın éçép bétére de külñéñ urını korı cir bulıp kala. Kül aşı çıgalar da, çıkkaç, kız yañadan külñé kül ittérép kaldıra. Şunnan kiteler. Kön barıp, ay barıp, barıp kéreler bér şherge. Şherde

altın çeçlé kızını soraşalar, hiçbér bélgen kéşé yuk. Kúp kéne soraşa torgaç, alar bér kart kına karçıkka turı kileler. Ul karçık patşanı béle iken. Ul bolarga eytép bire: felen-felen uramda, dip. Barıp citeler patşanıñ kapka töbéne. Kiñeş itép, kapka töbénde barısın da kaldırıp, yégét üzé géne patşanıñ dvorétsına kérép kite.

Patşa bér zaman yat kéşé barın küre de sorıy başlıy:

— Sin nindiy yégét, niçék kurıkmıyça monda kildéñ? dip. Yégét eyte cavabında:

— Min felen kéşénéñ olı ulı. Altın çeçlé kızınıñ almaga kildém, diy.

Şunnan patşa eyte:

— Bér köreşçém, bér yögeréşçém bar. Şularnı ciñsegéz, kırık miçke skipiderém bar, şunı éçép bétésegéz, şul çağında gına kızımın birem, diy. Yégét, bik kaygı bélen géne çıgıp, ipteşleréne helné söyliy.

İpteşleré:

— Kurıkma, béz anı buldırabız, şulay dip kérép eyt patşaga, diyler.

Şunnan yégét patşaga kérép eyte:

— Davay batırlarınıñ, diy. Patşa batırların kitére. Öç kön çik kuya. Eger de öç kön éçénde patşanıñ batırın yıksa, yögerégén de uzıp kitse, kırık miçke skipiderné de éçép bétérseler, şul çağında patşa kızını birérge vegde kıla.

Maynıñ tugızında ırte bélen segat tugızda köreşe başlıylar kiçké altıga kader, hiçbérkém hiçbérevné ciñe almıy. Bu könné şunıñ bélen bétéreler. Maynıñ unısı könné ırte ük başlıylar. Kiçké segat altıga kader tagın bérsén-bérsé ciñe almıylar. Maynıñ unbérençé könénde, aktık könné ırte bélen segat cidéde totınalar. Aktık kuvetleré bélen kiçké altınçı yartıga kader bérsén-bérsé yıga almıy. Aktık çikke yartı segat vakıt kalgaç, Taş batır kuvet birgen kük: “Ye, İmen batır, ni yöriyséñ?” dip eytövge, İmen batırınıñ kuveté kilép, küterép alıp bere. Patşanıñ köreşçé batırın atıp berüv bélen, yartılay cirge kére. Şulay itép, patşanıñ bér batırı ciñéle.

Maynıñ unikésé könné yögerérge baralar. Patşanıñ iké yögerüvçésé bélen Taş batır kite. Taş batır üzénén heylerlégé bélen tégélerden artka kaçıp kalıp, patşa yögerüvçelerénéñ üz yanına eylenép kilgennerén kötép yata da, iké kulına kom uçlap, tégélernéñ küzleréne bere. Tégeler şunda yığılıp kalalar. Taş batır üzé aldan yögerép

kile. E tégeler Taş batır kilgennen elle nihetlé soñ gına kilép citeler. Şulay itép, patşanıñ yögérékleri de ciñele.

İndé çirat cite skipider éçerge. Tégé kız kırık miçke skipiderné bér minutta, ah ta itmiy, éçép bétére. Patşanıñ moña bik éçé poşa. Patşa, vegdesénnen yazıp, yene kırık miçke éçerge kuşa. Kız anı da éçép bétére. Patşa yöregéne çıdıy almıy:

— Tagın kırık miçkené éçép bétérseñ, kızımnnı birérmén, bétére almasañ başıñnnı kistérem, diy. Kız bu kırık miçkené de éçép bétére. Patşa şunnan altın çeçlé kızın birérge riza bula.

Dürténçe könné patşa üzénéñ kızına uniké yök mal birép, ozatır öçén niçeme vezir birép, kızınnan ayırılıp kala. Taş batır, İmen batır, kız, yégét, hemmesé üz yullarına kiteler. Kaytırga çıkkaç, ay bargaç, yıl bargaç, kız skipiderné tügép kaldırıp, tagın bargaç kilép citeler bayagı külge. Külge citkeç, vezirler kaytıp kiteler. Kız bayagiça külné éçép bétére de, bolar çıgıp kiteler. Kız, isenlék-savlık télep, şul urında kala.

Yégétler üz yulları bélen kiteler. Baralar, baralar, bik küp bargaç, Taş batır urınına kaytıp citeler. Taş batır da isenlék-savlık télep, üz urınında kalıp, ozatıp cibere. Yégétke bér bik ütkén kılıç bülek itép bire. Bu kılıç iké yaklı bulıp, urtasında totkası bula. Taş batır eyte:

— Ajdaha siné, öç çakrım kalgaç, suvırır, şuşı kılıçnnı totıp barırsıñ. Ajdaha avızına citkeç, şuşı kılıç bélen anı yarıp çıkarırsıñ, diy. Şulay itép ayırılalar.

Şunnan bolar tagın üz yullarına kiteler. Ay bargaç, yıl bargaç, kaytıp citeler İmen batır urmanına. Şunda İmen batır da, isenlék-savlık télep, ayırılıp kala. Yégét, bérniçe kön ütkeç, uniké yök mal töyep, kız bélen öyine kaytıp kére. Ata-anaları, tugannarı şatlanışıp karşı alalar. Şunnan kıznnı, mallarını öyde kaldırıp, yégét kite ajdaha yanına. Ajdaha yégétné, öç çakrım kalgaç, suvıra başlıy. Yégét kılıçnnı totıp barıp citüvéne, ajdaha suvırıp yotıym digende, yégét ajdahannı bötén buyına yarıp çıga. Şul vakıt ajdaha canı çıgıp béter aldınnan yégétke eyte:

— Yégét, tagın muyınma çap, bolay kaldırma, diy.

Yégét eyte:

— Yégét kéşénéñ süzé de, éşé de bér bula, bér éşné ikénçé tapkır éşlemiy, diy.
Eger de muyınına çapsa, ajdaha térélér idé. Yégét tagın da çapmıy, şul bér çabuvı bélen
éşné tamam itép, öyine kaytıp kite.

İyun çislosında gına barıp kayttım, haman şulay isen-sav toralar iken.

61. ALTIN KOŞ⁸⁴

Borın-borın zamanda, borını kiték komanda, sayıskan sotnik, ürdek üretnik, pésnek pisér bulıp yörgen zamanda ét disetnikke méndé, diy, şul zamanda naçalstvo kübeyip kitté, diy. Bar idé, diy, bér késé, çıgıp kitté, diy, ul iké sukmak, bér yul bélen. Kekré kitté, cantık kitté, diy, çalış kitté, kıyık kitté, bara-bara barıp cittä, diy, bu iké kuvak, bér talga. Bérné kisté kekréné, bérné kisté bökréné, yine kitté, diy, iké sukmak bér yul bélen; barıp cittä, diy, bu bér külge, utırıp toradır idé, diy, anda iké çüreki⁸⁵, bér ürdek. Kekré attı, tiyer-times buldı, bökré attı, tidé, diy. Ürdekné suydı, pot may çıktı, diy.

Şul zamanda bulgan iken, diy, bér patşa. Anıñ bulgan alma bakçası.

Könnerden bérkönné bakçada yörgende, patşa bér almagaçnıñ alması yugalğanın size de alma bakçasın saklarga bér karavılçı kuya. Tañ aldınnan karavılçınıñ, yokısı kile de yoklap ta kite bu.

İrte bélen patşa bakçaga çıgıp almalarnıñ barlıgın-yuklğın tikşérép karıy, küre: tagın bér alma yuk. Şunnan soñ patşa bu karavılçını törmeye yaptıra da ikénçé könné bakçanı karavıllarga yaña késé kuya. Bu karavılçı da töné buyı utırıp çıga. Tañ aldı kilép cigüv bélen, bu da yokıga kite. Patşa, irte bélen bakçaga çıgıp, almalarnı sanap karıy, tagın bér alma yuk. Patşanıñ bik katı açuvı kilép, bu karavılçını da törmeye yaptıra.

Patşanıñ öçénçé karavılçısı da bakçanı töné buyı saklap çıga. Tañ aldınnan gına ul da yokıga kite. Patşa yine bakçasına çıgıp karıy, tagın bér alma yuk. Patşa bu karavılçını da törmeye yaptırap kuya da bakçanı üzé saklıy başlıy.

Karañgı töşüv bélen, patşa bakçaga çıgıp utıra. Töné buyına utırıp çıga bu. Tañ aldı kilép citüv bélen, monı da yokı basa başlıy. Yokısı kilse de tüzép utıra bu. Şul vakıt

⁸⁴ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (İkénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler, İskermelerni Hezirlevçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1978, ss. 25-37'den alınmıştır. Metin, Hamit Yarmi tarafından 1947 yılında Tataristan'ın Apas ilçesi İski İneli Köyü'nde Safiulla Gabitov'dan derlenmiştir (age. s. 427). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleré İkénçé Kitap.** Tözüvçiler: G. Beşirov, H. Yarmi. Kazan: Tatknigozizat Matur Edebiyat Redaksiyesi, 1956, ss. 48-62; **Kömiş-Sulu Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi: Naile Velitova. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1993, ss. 173-188'te de yayınlanmıştır. Masal metni, Tatarskoe **Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom I. Skazki O Jivotnıh i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariiev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, ss. 307-321'de de Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

⁸⁵ Çüreki (çürekey): Kır ürdegé.

bér koş oçıp kile de zur gına bér almagaçına kilép kuna. Koşnıñ kilép kunuvı bula, patşa, iplep kéne kilép, koşnı totıp ala. Şakkata bu koşnıñ maturlığına, Altın koş bulıp çıga bu. Patşa bu koşnı, kádérlep kéne alıp kérép, altın çitlékke yabıp kuya. Başka patşalar kébék ük, bu patşa da bik maktançık nerse iken: “Altın koş tottım”, dip, barlık çit il patşalarına heber ittére. Kürşe patşalarınñ kaybérleré könçélék bélen, kaybérleré Altın koşnı kürérge télep, çakırılğan vakıtka kilép citeler. Patşalar üzara cıyılışıp meclés korıp utırganda, Altın koşlı patşanıñ malayı Arslan, ukuvdan kaytıp, uynap yöriy iken. Uk atıp uynap yöriy torgaç, bu malay Altın koş torgan bülmege kilép kére. Uğın atıp ciberüvé bula, monıñ uğı Altın koş torgan çitléknéñ écéne kérép kadala. Arslan uknı alıym dip çitlék yanına barsa, koş, télge kilép, monıñ bélen söyleşe başlıy.

— Uğnı monda, diy iken koş, sin başta, açkıçnı alıp kilép, çitlékné aç, annan soñ uğınnı alırsnı, diy.

— Çitlék açkıçı kaya soñ ul? dip sorıy Arslan.

— Etiyinnéñ késesénde, diy.

Malay etisénéñ késesénen açkıçnı barıp ala. Çitlékné aç. Çitlék açıluv bélen koş oçıp çıga da Arslanga eyte:

— Kayçan da kayçan min siña kirek bulsam: “Ey, Altın koş”, dip kéne eyt, min siña yardım itermén, diy. Şulay diy de koş terezeden oçıp çıgıp ta kite. Arslan hezer açkıçnı etisénéñ késeséne iltép kuya da üzé tagın uynarga çıgıp kite.

Kiçke taba patşalar cıyılışıp citeler. Bolar cıyılıp citüv bélen, patşa Altın koşnı alıp çıgarga dip bülmege kérse, çitlékte koş yuk. Şunnan soñ bu zur kaygıga töşe. Patşalar yanına küz yeşé bélen yılap kilép kére, bik borçıla indé bu:

— Altın koşım yugalğan, kémdér çitlékné açıp koşnı çıkarıp cibergen, diy.

Çit patşalar küñélsézlenép:

— Alay bulgaç, deşmeske kirek idé, dip, üpkeleşép kaytıp kiteler.

Kunaklar kitüv bélen, patşa üzénéñ hatının, vezirlerén, barlık sakçıların çakırtıp ala da: “Bér Altın koşnı da saklıy almagansız”, dip, bolarnı astıruv-kistéruv bélen kurkıta başlıy. Üzenéñ hatınına:

— Koşnı sin çıkarıp cibergenséñdér elé, dip beylene bu.

Hatını yılıy, küz yeşé bélen eyte moña:

— Koşnı min cibermedém, bu éşte miném bérnindiy gayıbém yuk, diy. Patşa, hatınıniñ süzène ısanmıyça, anı bik katı açuvlanıp kuvıp çıgara.

Kiç buluv bélen, elégé patşa malayı Arslan uyınnan kaytıp kére. Şul çakta monıñ enisé üksép-üksép yılap utıra iken, diy. Malaynıñ kilép kérüvé bula, enisé eyte moña:

— Harap buldık, ulım, diy. Sin bérnerse de bélmiyséñ, béznéñ Altın koşbız yugaldı bit elé. Méne şunıñ öçén etiyiñ miné bik açuvlana, rencéte, diy.

Arslan eyte:

— Ey, eni, diy, yuk öçén kaygırıp utırma elé sin, diy. Altın koşnı min ciberdém bit anı, diy.

Etiséne açuvı kilép malay eniséne eyte:

— Sin etige eyt, diy, koşnıñ çitlégén min açıp ciberdém, koş turında ul sinéñ bélen tügél, méne miném bélen söyleşsén, diy. Şulay diy de, malay üzénéñ bülmeséne kérép yoklarga yata. Patşa malayınıñ süzlerén etiséne citkéreler. Patşa bu helné bélép, malayına bik katı açuvlana.

Vezirlerén çakırtıp alıp, şular aldında malayınnan sorav ala patşa:

— Altın koşnı sin çıkarıp ciberdémé? diy.

Arslan bik batırılalıp meclés urtasına basa da, kavşamıyça gına:

— Altın koşnıñ çitlégén min açtım, koşnı irékke min ciberdém, diy. Eger şunıñ öçén açuvlanasın iken, diy, miné açuvlan. Gayıpséz keshélerge kagılma sin, diy. Sin bolay da, diy, malay eyte, bér de yukka bik küp keshélernéñ başın aşadıñ, diy.

Patşanıñ bik açuvı kilép, teheténnen sikérép tora da, kulına kılıçın alıp, malaynıñ şunda uk başın çabıp özmekché bula bu. Patşa malayın şundagı halık aralap kala da ikénçé işekten kaçırıp çıkarıp ta cibereler.

İkénçé könné patşa, üzénéñ vezirlerén çakırıp, tagın da kiñeş ite:

— Bu malaynı nişletiyk iken indé? diy. Bu malay, diy, kéçé yeşénnen ök miña karşı bara. Üsép citkeç igélék kürsetmes bu. Monı, diy, ye hezér ök astıram min, diy, ye indé gomérlek zindanga saldırıam, başka çara yuk moña, diy. Vezirler de patşa süzén kuvetlep söyledeler: “Astırırğa kirek, astırırğa kirek”, diyeler.

Şular arasınnan kart kına bér vezir torıp eyte:

— Malaynı bu eş öçen gêne astıruv dörös bulmas, diy. Béz anı, diy, üzébéznéñ patşalıktan gına çıgarıp ciberiyk, diy. Söyleşe torgaç, bolar malaynı üz patşalıklarınnan kuvıp ciberérge buldılar.

Patşanıñ hatını: “Üz balaña şundıy kansızlık kürsetme”, dip yılıy-yılıy üténép karasa da, patşa üz süzén itté.

Patşanıñ hökémén Arslanga kilép eytövléré buldı, malay enisé bélen savbullaştı da, yort-cirén taşlap, yulga çıgıp kitté. Yulda barganda, bu yégét üzénéñ dus patşa malayı yanına kerdé. Anıñ bélen söyleşteler, kiñeşteler de, bér bérseñe ipteş bulışırğa süz kuyışıp, yulga çıgıp kitteler, diy, bolar.

Atna kiteler, ay kiteler, diy, bolar, bara torgaç, kilép citteler, diy, bu iké yégét bér su buyına. Yulga çıguvlarına küp te ütmey, patşa malayı ipteşenéñ heyleker ikenén sizép ala. Su buyına kilép utırdılar, aşadılar, éçteler. Bér kiç yal itép, yañadan yulga çıgarga hezêrlendeler. Yulga çıgıp kitebéz gêne dip torganda, tége heyleker malay eyte:

— Méne, dus keshé, diy, hezérge hetlé, diy, minnen bér yeşke olı bulganga küre sin baş bulıp, min siña buysınıp kildém, diy. Monnan soñ ikébézge de patşa malayı bulıp yörüv kiléşmiy, bérébéz patşa malayı, ikénçebéz vezir malayı bulıp yörüyk béz, diy.

Arslan eyte:

— Miném öçen barıber, diy, min bolay da patşa malaylıgınnan çıkkán keshé bit indé, diy.

Şunnan soñ tége malay eyte:

— Méne min bér tayak alıp, şını suga ırgıtıym, diy, şul tayaknı kém aldan barıp alsa, şul patşa malayı bulıp, e tayaknı ala al magan vezir malayı bulıp yörér, diy.

Tége malay su buyına aldanrak kilép cite de üzé torgan yakkarak karatıp tayaknı ırgıtıp cibere. Yözép kiteler. Tayak bu malay yagında bulganga, tayakka Arslanga karaganda aldanrak barıp cite. Malay tayaknı sudan alıp çıga. Tayaknı alıp çıguv bélen, kiyinêşeler de yulga çıgıp kiteler, diy, bolar. Yulda barganda, tége malay eyte Arslanga:

— Méne, dus keshé, diy, hezér min siña baş buldım indé, diy, monnan soñ min kuşkança gına yörêrséñ, min kuşkannı gına eşlerséñ, diy.

— Yarar, diy, Arslan eyte, sin kuşkança gına yörérmén, diy. Üzé éçénnen géne uylyy: “Kémnéñ kém ikené kileçekte kürénér elé”, diy.

Baralar, baralar bolar ikésé iké atka atlanıp, bara torgaç, kilép kéreler zur bér sheherge. Bu patşa tora torgan sheher iken. Shehernéñ iñ zur uramınnan kérép kiteler, uram bélen bara torgaç, patşa sarayına barıp citeler. Saray yanınnan atların atlatıp kına ütép kiteler. Bu patşanıñ öç kızı bar iken. Yégétler patşa sarayı yanınnan ütkende, bu kızlar tereze yanında çigüv çigép utıra bulgannar. Bu iké yégétné kürüv bélen, patşa kızları huştan yazarlık bulıp alarga gaşyık bulgannar. Patşa kızları etileré yanına yögérép çıgıp:

— Eti, eti, béznéñ uramnan iké atlı yégét ütép bara, şundiý maturlar, sin ul yégétlerné kiré kaytarıp bézge kürsetsene, diýler.

Patşa üzénéñ bér vezirén çakırıp ala da:

— Artlarınnan kuvıp citép, “béznéñ patşa sézné kunakka çakırdı”, dip eyt, ul yégétlerné üzénnen kaldırmıy alıp kayt, diyip çıgarıp cibere tégeler artınnan. Patşanıñ veziré, yégétler artınnan barıp citép, alarnı alıp kayta. Yégétler, patşa sarayına kérép urnaşkaç, eybetlep yasanıp-tözenép patşa yanına kéreler.

— Séz nindiy kéşeler, kayan kilép, kaya barasız? dip sorıy patşa.

— Min felen patşa malayı, e miném iptiş ilénnen kuvılğan vezir malayı, diy tégé yégét.

Patşa, ozın-ozak uylap tormıyça:

— Miném patşalıgımda kalırğa télesegez, min sézge üzémnéñ kızlarımıñnı birem. Ene olı kızım patşa malayına, urtañısı vezir malayına bulır, diy.

Yégétler üzlerénéñ rızalıkların birép, patşa kızlarına öyleneler. Patşa olı kiyevén yaña gına salıngan altın sarayga, kéçé kiyevén, “vezir malayına yarar elé”, dip, işék aldındagı belekey géne bér yortka urnaştırı. Patşa olı kiyevén, “yakın kiñeşçém bulır”, dip, gél üzénéñ yanında gına, tehet tiresende géne tota, e kéçé kiyevé Arslannı sanga sanamıy, isepke de almıy iken, diy.

Yarar. Bu iké yégét patşa kızları bélen kön iteler, atna toralar, ay toralar. Bara-tora patşa üzénéñ kiyevleréne törlé-törlé eşler kuşa. Kéçé kiyevé Arslan patşa kuşkan eşlerné segaté-minutı bélen eşlep ırğıta da: “Tagın ni yomışgız bar?” dip, yañadan eş kuşkannı kötép kéne tora. Patşa olı kiyevéne de eşler kuşa da, tégenéñ reté yuk bér de. Bu helné kürép, patşanıñ olı kiyevé Arslannan bik könleşe. Patşanıñ olı kızı da kön de

sayın kotırtıp tora: “Eti bézné sanga da sanamıy, kécé kiyevén géne yarata ul, alar hezér kön de eti yanında”, diy. Patşa malayınıñ moña açuvı kilép: “Arslannan niçék itép üç alırga iken?” dip uylap yöriy başlıy.

Könnerden bérkönné patşa malayı hatınıniñ etiséne Arslannı maktagan bulıp söylep kite:

— Sinéñ kécé kiyevéñnén üneleré bik küp bit anıñ, diy, ul alarnı bérkémge de beldermiyçe géne yöriy, siña da beldermeske tırışa ul alarnı, diy.

— Nindiy üneleré bar soñ anıñ? dip sorıy patşa.

— Ul, diy, olı kiyevé eyte, yöz baş atnı altın toyaklı, kömés yonlı ittére ala, çakırtıp alıp şul éşné eşlerge kuş elé sin añarga, diy. Bu éşné eşliy almasañ, başını çaptıram dip eyt, şulay dip eytmeseñ, eşlemes ul anı, diy.

Patşa malayı şulay diy de üze tiz géne patşa yanınan çıgıp kite. E üze éçénnen géne: “Méne şulay ittérép tozakka élektérelér séznéñ kébéklerné”, dip uylıy.

Patşa Arslannı deştérép ala da eyte:

— Sinéñ bik şep ünereñ bar iken, kiyev, diy, yöz baş atnı alıp çıgıp altın toyaklı, kömés yonlı ittérép alıp kayt elé sin, diy. Ütemeseñ, min sinéñ başını kistérmén, diy.

Arslan patşanıñ yöz baş atnı sanap alıp, sahraga alıp çıgıp taratıp ciberdé. Arslannıñ mondıy ünere yuk bit indé, nişlesén, kırdı kaygı-hesret çigép utıra bu. Utıra torgaç, iséne töşép: “Ey, Altın koş”, didé bu. Şulay itép eytuvé buldı. “Yégét, siña ni kirek?” dip, Altın koş monıñ karşısına kilép çıktı. Arslan, bik şatlanıp:

— Méne şuşı yöz atnı altın toyaklı, kömés yonlı itép alıp kaytırga kuştı patşa miña, diy.

— Yégét, diy, sin bér de kaygırma, diy. Şulay diy de Altın koş, kéşe sıyfatına kérép, elégé yöz atnı bér cirge tuplap, koyıklarınnan totıp havaga ırgıttı-ırgıttı da Arslannı üze belen berge öyine alıp kaytıp kitté.

Yégétné bér sarayga alıp kerdé de üzene arım bér bülmege urnaştırdı bu. Şunnan soñ, Arslannı üzenéñ señlésé belen tanıştırp: “Méne miné şuşı yégét kotkardı”, dip, başınan ütkennerne söylep birdé. Altın koş señléséne bu yégétné bik yahşılap kunak iterge kuştı.

Bérniçe kön kunak bulgaç Altın koş eyte:

— Bu yégétke, diy, nindiy géne bülek biriyc iken son? diy.

Séñlésé eyte:

— Eti-eniden kalgan bér aşyavlık bar, şunı bülek itiyk bész añar, diy.

Aşyavlıkı bülek itép bireler de:

— Méne bész siña eti-eniden kalgan aşyavlıkı bülek itép birebész, diyeler.

— Min anı séznéñ tös itép, kádérlep kéne totarmin, diy yégét.

Altın koş Arslanga eyte:

— Bu aşyavlıkıñ hikmeté bar, diy. Ceyép ciberseñ, ni téleseñ şundi aş bula anıñ östénde, diy.

Şunnan soñ Altın koş Arslanı élékké urınına ilte de yöz atnı koyrıgnan tartıp tösére başlıy. Arslan moña şakkata. Atlar tanımaslık bulıp üzgergen bulalar: alarınıñ toyakları altın, yonnarı kömész bula. Altın koş atları tartıp tösérép bér cirge tuplıy da, Arslan bélen savbullaşır, öyine kaytıp kite.

Altın koş kaytıp kitüv bélen, Arslan atlar arasınan bér bik maturın totıp şuña atlana da başkaların kuvıp alıp kaytıp kite.

Şherge kaytıp cite de, altın toyaklı, kömész yonlı yöz baş atnı patşa sarayı yanına alıp kilép tuktata. Bu kaytıp citkende, patşa üzénéñ olı kiyevé bélen balkonda utıra iken. Atları kürüv bélen, patşanıñ isé-akılı kite.

— Méne, kiyev, diy, Arslan üzénéñ ünérén kürsetté bit, diy.

Patşa malayı moña bik nık garlene, nişlerge bélmiy. Aptırağaç eyte bu patşaga:

— Sin, babay, bélmiyséñ iken elé, diy. Anıñ tagın bér ünéré bar, ul yöz sıyrını altın mögezlé, çılbrı koyrıklı itép alıp kayta ala, sin aña şul éşné kuş, diy.

Yarar. Arslan, altın toyaklı yöz atnı patşa kürsetken cirge kitérep yabıp, öyine, hatını yanına kayta. Hatını, Arslanıñ isen-sav kaytuvın kürép, bik şatlana indé.

Arslan öyine kaytıp kërüv bélen, bolarga patşanıñ aş pészérüvçesé kilép kére: “Patşa sézge ciberdé”, dip, bu bolarga bér savıt aşamlık kaldırıp çıgıp kite. Savıtnı açıp karadılar, karasalar, anıñ éçénde vak-töyek, kaldık-postık aşamlık kına iken, diy. Patşanıñ aş pészérüvçesé çıgıp kitüv bélen, Arslan Altın koş bülek itken aşyavlıkı açıp cibere, canıñ ni téliy, törlé-törlé tatlı, temlé aşamlıklar kilép çıga. Rehetlenép aşyılar-éçeler de, aşyavlıkı törép, kádérlep kéne salıp kuyalar.

İkénçé könné ırte bélen patşa Arslanı tagın üz yanına deştére de eyte:

— Kiyev, sinéñ tagın bér üneréñ bar iken, sin yöz baş sıyrını altın mögézlé, çılbrı koyırlı ite alasıñ, iméş, diy.

Bu nişlesén, başın iyip çıgıp kite. Patşa kötüvéne barıp, yöz sıyrını saylap ala da, tagın elégé basuga kuvıp alıp barıp, sıyırlarını taratıp cibere. Şunnan soñ bu çitkerek kite de: “Ey, Altın koş”, dip kıkıra. Küz açıp yomgançı Altın koş tagın monıñ aldına kilép çıga.

— Ni yomışñ bar, siña ni buldı? diy.

Yégét eyte:

— Méne şuşı yöz sıyrını altın mögézlé, çılbrı koyırlı itép alıp kaytırga kuştı patşa, diy. Şunı eşliş almasañ, başımnı çaptıraçak ul miném, diy.

— Kurıkma sin annan, diy, Altın koş eyte, monı gına eşler béz, diy.

Şul arada Altın koş kéşe sureténe kere de sıyırlarını, mögezlerénen totıp, bérem-bérem havaga ırgıta başlıy, tüzép kéne tor.

Sıyırlarını havaga ırgıtıp bétérgennen soñ Altın koş Arslannı üzé bélen öyine alıp kaytıp kite. Séñléséne eyte:

— Méne bu béznéñ bik kadérlé kunagıbiz bit elé, ul tagın kilgen. Sin aña bik yahşı itép sıy-hörmét kürset, diy.

Atna-un können soñ Altın koş séñlésénen sorıy:

— Béz aña nerse bülek iterbéz iken soñ? diy.

— Ata-babadan kalgan bér ergen bar bit béznéñ, şunı bülek itép birişk, diy.

Bu uniké vintlı bér ergen iken, monıñ herbér vintı üzéne bér törlé köy çıgara iken, diy.

Yégétke ata-babadan kalgan ergenné bülek itép bireler de, Altın koş Arslannı tégé sıyırlar kalgan basuga alıp kite. Şul uringa barıp citüv bélen, Altın koş elégé sıyırlarını kükten tartıp töşere başlıy, sıyırlar barısı da altın mögézlé, çılbrı koyırlı bulıp koyılıp kına toralar, diy. Şunnan soñ Altın koş barlık sıyırlarını bér cirge tuplıy da, yégétke isenlék-savlık télep, küzden yugala. Arslan, bik şatlanıp, sıyırlarını kuvalap alıp kaytıp kite.

Şeherge kaytıp cite. Sıyırlarını zur uram bélen alıp barıp, patşa sarayı yanına tuktata. Altın mögézlé sıyırlarınıñ çılbrılı koyırıqlarınnan törlé-törlé tavışlar çıga iken, diy. Monı işetép bötén şehir halkı cıyıla. Bu vakıtta patşa üzénéñ yalğançı kiyevé bélen

balkonda çey éçép utıra iken. Altın mögézlé, çılбір koyıklı sıyırlarını kürüv bélen, patşa şakkatıp karap tora da sıyırlarını işék aldına kértép yabarga kuşa. Arslan sıyırlarını kértép yaba da ıatını yanına kaytıp kite.

Patşanıñ olı kızı Arslannıñ ıatınına bér de kön kürsetmiy iken: “Sinéñ iréñ bu kitüvénnen kaytmıy indé”, dip. ıatını irénéñ isen-sav kaytuvın kürép bik nık şatlana, yılaşıp küréşeler bolar.

Yarar. Hezér indé patşanıñ tégé olı kiyevéne kiliyk. Ul, Arslannıñ patşa kuşkan éşné ciréne citkérep éşlep kaytuvın kürép, bik könleşe indé. Patşaga eyte iken bu:

— Kéçé kiyevéññéñ tagın bér üneré bar, sin anı bik sıylama, aşarına ikmek bélen su gına cibert, yugıyse ul tamagı tuyıp kitse, şul ünerén siña kürsetmes, diy.

— Tagın nindiy üneré bar soñ anıñ? diy patşa.

— Ul, diy, yöz baş kecené altın mögézlé, kömés yonlı ite ala, diy.

Patşa, üzenéñ aş péşérüvçésén çakırtıp, kéçé kiyevé bélen kızına ikmek bélen su gına iltérge kuşa. Aş péşérüvçé nek patşa kuşkança éşledé. Bér kisek ikmek bélen su iltép allarına kuydı. Arslan bélen ıatını, bér süz eytmıyçe, monıñ kulınnan savıtnı alıp kaldılar. Patşanıñ aş péşérüvçésé çıgıp kitüv bélen, bolar patşa cibergen ikmek bélen sunı östel astına kuydılar da, elégé aşyavlıkı alıp, östel östéne ceydeler. Östel östé törlé tatlı-temlé aşamlık bélen tuldı, canıñ ni téliy. Bolar, irlé-ıatınlı kara-karşı utırıp, rehetlenép aşap-éçtéler. Şunnan soñ Arslan Altın koş bülek itép birgen ergennéñ bér vıntın borgan idé, gomérde işétmegen matur köy uynıy başlıy. Arslan ergennéñ uniké vıntın da bér-bér artlı borıp, törlé-törlé köyler uynattı. Şulay itép tön buyına rehetlenép küñél açıp utırdılar, diy, bolar.

ırte bélen patşa Arslannı üz yanına çakırtıp ala da eyte:

— Kiyev, diy, sinéñ miña béldermiy yörgen tagın bér üneréñ bar iken elé, diy. Sin, diy, yöz baş kecené altın mögézlé, kömés yonlı ittére alasıñ iken, diy. Eger de min kuşkannı éşlemeseñ, meydanga çıkarıp başıñnı çaptırırmin, diy.

Arslan patşa yanınan: “Yarar éşlermén”, dip çıgıp kite. Patşaga açuvı da kile, tik süzge kilesé kilmiy indé monıñ.

Kece kötuvé yanına barıp zur-zur mögézlé yöz baş kecené saylap, kuvıp alıp çıgıp kite. Bik küp vakıtlar bargannan soñ, barıp cite bu tégé basuga, bik zur açıklıkka.

Kecelerné taratıp cibere de üzé bér çitkerek kitép: “Ey, Altın koş”, dip kıçkırır. Küz açıp yomgançı Altın koş monıñ karşısına kilép:

— Nerse kirek, yégét? diy tégé Altın koş kéşé kıyefetene kérép.

— Patşa mina tagın bér eş kuşıp ciberdé bit elé, diy.

— Nindiy eş? diy.

— Méne şuşı yöz kecené altın mögézle, kömés yonlı itép alıp kaytırğa kuştı, şulay itép alıp kaytmasañ, meydanga çıgıp, başıñnı kistérmén didé, diy.

Altın koş eyte:

— Yarar, eşlerbéz, diy.

Şunnan Altın koş keceler yanına barıp, kecelerné mögézlerénen totıp, bérem-bérem havaga ırğıtı başlıy. Kecelerné havaga ırğıtıp bétére de yégétné üzé bélen bérge öyine alıp kaytıp kite.

Öyge kaytıp kéreler. Öyge kaytuv bélen Altın koş séñlésén çakırıp ala da eyte: “Bézneñ kadérlé kunagıbiz tagın kilgen, diy, sin aña bik şep itép sıy-ğörmét kürset”, diy.

Yarar. Hezér indé patşa bélen olı kiyevéne kiliyk. Patşa her könné üzénéñ olı kiyevé bélen balkonga çıgıp utıra torgan bulgan iken. Könnerden bérkönné şulay söyleşép utırganda, olı kiyevé patşaga eyte:

— Kéçé kiyevéñneñ eşsézleğén kürdéñmé, diy. Kitüvéne atna tügél, niçe aylar ütté bit indé, diy, sinéñ yöz baş kecené harap ite ul, diy.

— Elle ézletérge çıgarıykmı iken? diy patşa.

— Yuk indé, diy, tégé kiyev eyte, ézletép mataşma sin anı, diy, barıbér bétken yugalğan indé ul, yugalmagan bulsa, kaytır iyi, diy.

Bolar şulay söyleşép utıralar, nek méne şul vakıtlarda Altın koş öyinde kunak sıylıylar.

— Yağşı yal ittéñmé? diy, yégétten sorıy Altın koş.

— Bik yağşı yal ittém, bik rehmet, tik méne hatınnı sagındım, tizrek yulga çıgası iyi, diy yégét.

Şunnan soñ Altın koş monı üzlerénéñ bakçalarına alıp çıga. Bakçaga alıp çıgıp, almagaçınnan bér alma özép bire.

— Aşap kara elé méne şuşı almanı, diy.

Yégét aşy, moña kuvet kérép kite.

— Ye, niçék, üzende kuvet barın sizeséñmé? diy.

— Sizem, diy, şulay da bik küp tügél elé, diy.

Altın koş mona tagın bér alma özép bire. “Aşa”, diy. Tégé aşy, monıñ kuveté tagın da nıgrak artkan kébék bula.

— Hezér üzéñde kuvet barın sizeséñmé? diy.

Yégét eyte:

— Sizem, diy, şulay da elle ni iskiterlék tügél elé, diy.

Şunnan soñ Altın koş, bakçanıñ ikénçé yagına alıp barıp, şunda üsép utırgan almagaçınnan zur gına bér alma özép bire.

— Aşa elé méne bu almanı, diy. Yégét aşy. Almanı aşap bétérüvge, Altın koş sorıy:

— Hezér üzéñde kuvet barın sizeséñmé? diy.

— Bik sizem, diy yégét, hezér miném, diy, elle nindiy zur tavaşlarını küterép alırlık kuvetém bar, diy.

Altın koş eyte:

— Alay bik artıka kiter, yartı almanı kiré kos, diy.

Yartı almanı kiré çıgargaç, monıñ kuveté taman gına bulıp kala indé.

Altın koş Arslannı yañadan öyine alıp kérép kite. Öyge kergeç, séñlésénen sorıy:

— Bu yégétke tagın nerse bülek itiyk iken? diy.

Séñlésé eyte:

— Béznéñ ata-babadan kalgan öç börték koş yonı bar bit elé, şunı birsek niçék bulır iken? diy.

Altın koş eyte:

— Yahşı bulır, şunı biriyk, alıp kil elé şularnı monda, diy.

Séñlésé öç börték yonı alıp kile. Altın koş bu öç börték yonı Arslanga bire:

— Bu yon bélen nişlerséñ? diy.

— Séznéñ tös itép kädérlep kéne totarın, diy.

— Yuk, diy Altın koş, bu yonnarnıñ bik zur hikmeté bar, diy. Sin alarnı saklap tot, bérkémge de kürsetme, üzéñe kirek çağında bérer börtéklep kéne yandırsañ, sinéñ karşıña bik matur bér akbüz at kilép basar, diy.

Altın koş, Arslan bélen bérge barıp, elégé kecelerné havadan tartıp töşere başlıy, tartkan sayın tégennen altın mögézlé, kömés yonlı kece kilép töşép kéne tora. Yöz kecené bér cirge tuplap: “Méne hezér alıp kaytsañ da yarıy”, diy. Arslan Altın koşka bik küp rehmetler ukıp, üzé kuvetlé yégétke eylenép, öyine kaytıp kite.

Kecelerné kuvıp alıp kayta bu sheherge. Şhernéñ iñ zur uramınnan patşa sarayı yanına barıp citüvge tuktata bu kötövné.

Altın mögézlé, kömés yonlı kecelerné kürép cıyıldı, diy, halık, cıyıldı, diy, halık, isebé-hisabı yuk, diy. Halık patşanıñ kéçé kiyevén bik yarata iken. Anıñ kurkınıçlı seferden şulay isen-sav eylenép kaytuvına bötén sheher şatlangan, diy.

Arslan sheherge kilép kérgende, patşa üzénéñ tégé kiyevé bélen sarayı yanında yöriy iken. Altın mögézlé, kömés yonlı kecelerné kürép patşa şakkatkan. Patşanıñ olı kiyevé hurlanuvınnan nişlerge belmiy iken. Ul, halıkñıñ kölüvénen kurkıp, tiz géne sarayga kérép poskan, diy.

Kecelerné patşa kuşkan uringa kitérep yapkan da, diy, Arslan tiz géne hatını yanına kérép kitken, diy. Arslannıñ hatını irén kürép bik şatlangan, anı yılıy-yılıy karşı alıp, bolar bérge-bérge hikmetlé aşyavlıktan aşap, ergenné uynatıp, ikésé géne keyéf-safa korgannar, diy.

İkénçé könné yokıdan torıp, aşap-éçkeç, Arslan hatınına:

— Bar, etiyiñ yanına kérép sora, ul miña tagın nindiy eş kuşar miken? diy. Patşa kızı etisé yanına kérép sorıy:

— Kiyevéñ: “Babay miña tagın nindiy yomış kuşar iken?” dip eytté, diy.

— Ey, kızım, diy, patşa eyte, miném başıma bik zur kaygı töşté bit elé, diy. Sézné şuşı iké yégétke birüvéme açuvlanıp, öç yağımnan öç patşa miña karşı sugış açtı. Séznéñ öçégézge ul patşalarnıñ öçésénéñ öç ulı bar bit. Méne şularga karşı çıgarga kirek bit, diy.

Kızı eyte:

— Köçéñ citermé soñ alarga karşı sugışırğa? diy.

— Cizneñ bélen bész irtege tañ bélen gaskerlerné alıp, şularnıñ bérşene karşı sugışka ıgabız. Sin kiyevge eyt, diy, ene miném abzardan altı kolaçlı ala biyege atlanıp, irtege ul da sugışka çıgıp karasın elé, diy, bérer faydası timesmé iken, diy.

Patşa kızı etisé yanınan küñélsézlenép kéne çıgıp kite. İré yanına kaytıp, etisé eytkennerné tükmiy-çeçmiy citkére: “Méne şulay-şulay dip eytté eti, diy. Yalkav bulsa da cizniy de bara iken, diy. Sin géne öyde yatıp kalmassıñ indé”, diy.

İkénçé könné irte bélen Arslan altı kolaçlı ala biyege atlanıp kite, atını bik yıla, küz yeşé bélen ozatıp kala monı. Patşanıñ olı kızı, Arslannıñ sugışka şulay soñ gına çıgıp kitüvén kürép, monı urlap söyliy, köle: “Sinéñ yuler iréñnen bér eş te çıkmas, béznékéler elle kayçan kittéler indé, sinéñ iréñ barıp citkençé sugış ta béter”, diy. Mıskıl itép köle indé bu üzénçe. Patşanıñ urtançı kızı apasınıñ süzén işétép bik katı urlana.

Yarar. Arslan altı kolaçlı ala biyege atlanıp şehir çitene etlé çıktı da atınan tösté. Şul arada atınıñ ayagın beylep yıktı da suyıp, itén, tirésén vak kına itép turap, şul tirege tarattı. İt isén sizép şul tirege cıyıldı koşlar, cıyıldı koşlar, isebé-isabı yuk. Bu eyte: “Eydegéz, koşlar, tuygançı aşagız, бүгэн сэзге бэр beyrem bulsın”, diy. Şunnan bu Altın koş бүlek itép birgen ö börték yonnnıñ bérşen alıp yandıra. Yonnnıñ yanıp bétüvé bula, monıñ karşıasına köméş yögenlé, altın iyerlé bér bik sıluv akbüz at kilép ıga. İyer östénde almas kılıı da bar. Arslan, akbüz atka atlanıp, sugışka kérép kite. Sugışka barıp kérüv bélen, iñ élék patşanıñ olı kiyevén, üzénéñ ıyeneté ipteshén ézlep taba. Artınan kuvıp citép, başta anı, şunnan soñ patşanıñ vezirlerén at östénnen berép-berép tösére. Tik şunnan soñ gına doşman gaskerleréne taşlana bu. Doşman gaskerlerénéñ kaybérlerénéñ başların kistérep, kaysıların taptatıp tarmar ite. Doşmannı ciñe de borlıp kaytıp ta kite bu.

Şehir itene kilép citüv bélen, akbüz at östénnen tösé de bik eybetlep çıstartıp, sılap-sıypap üzé kilgen yakka buşatıp cibere. At kite üz yulı bélen.

Öyine kaytıp, aşap-éép, ergenné uynatıp, bik heybetlep yal ite bu. Ni gomérden soñ gına patşa üzénéñ olı kiyevén, vezirlerén iyertép kaytıp citeler.

İkénçé könné Arslan atınına eyte:

— Bar elé, diy, babaydan barıp sora elé sin, diy, miña tağın nindiy eş kuşar iken? diy.

Patşa kızı kurka-kurka gına bulsa da etisé yanına barıp eyte:

— Kiyevéñ: “Nindiy yomışı bar iken?” diy, şunı bélép kaytırga ciberdé, diy.

— Ey, kızım, diy patşa, kiçe béznéñ beñétke bér de kötmegen de elle kaydan gına bér batır kilép çıgıp, doşmannı ciñép kayttık. Ul bulmasa, béznéñ eş ħarap idé, kızım. Irtege, diy, tañ bélen, ikénçé doşmanga karşı çıgıp kitebéz, altı kolaçlı ala biyege atlanıp ul da çıksa, bik yahşı bulır idé, şet bérer faydası tiyer, diy.

Patşa kızı etisénéñ süzlerén tükmiy-çeçmiy iréne citkére.

İkénçé könné Arslan, patşa sarayına barıp, tagın da bér altı kolaçlı biyené alıp kayta. Ĥatını bélen savbullaşıp, altı kolaçlı ala biyege atlanıp, yene sugışka çıgıp kite bu. Şeher çitene çıgıp citüv bélen atnı suyıp, itén koşlarga tarata. Şunnan soñ Altın koş birgen yon börtégénéñ ikénçésén yandıra, yonnı yandıruvı bula, akbüz at kilép çıga monıñ karşıısına. Akbüz atka atlanıp tagın sugışka kérép kite bu.

Gasker arasına kérép, başta vezirlerné bérem-bérem at öslerénnen berép töşérdé. Olı kiyev artınnan citép, anı da sugıp yıktı. Şunnan soñ doşman gaskerén kırıp saldı da, atın borıp, öyine kaytıp kitté. Şeher çitene citkeç, akbüz atnı buşatıp ciberdé.

Öyine kaytıp kérüv bélen, bik şeplep aşap-éçép, elégé ergenné uynatıp, ĥatını bélen küñéllé géne itép yal itteler, diy, bolar.

Yarar. Öçénçé könné irte bélen ĥatının etisé yanına ciberép:

— Babaynıñ tagın nindiy yomışı bar iken? dip sorattı.

Patşa:

— İké doşmannı niçék kirek alay ciñép kayttık. Bu yulı da bézge bér batır bulıştı, şul bulmasa, béznéñ eş ħarap idé, diy. Méne, kızım, diy patşa, indé doşmannıñ iñ yavızı, iñ köçlésé kaldı, irtege şuña karşı çıgabız, diy. Sinéñ ul iréñnen elle ni fayda çıkmas çıguvın, diy, şulay da, diy, altı kolaçlı ala biyege atlanıp barıp karasın, bér-bér yademé timesmé, diy.

Patşa kızı küñélsézlenép kéne çıga da, öyine kaytıp, etisénéñ süzlerén tükmiy-çeçmiy iréne söylep bire.

Öçénçé könné Arslan, babası sarayına barıp, patşanıñ kalgan altı kolaçlı ala biyesén alıp, öyine kayta. Ĥatını bélen savbullaşa da, ala biyege atlanıp, sugışka çıgıp kite. Yartı yulga barıp citkeç, at östénen töşép, bu atnı da yığıp suya. Atnıñ ité bélen koş-kortlarını sıylıy da Altın koş birgen yon börtégénéñ öçénçésén yandırıp cibere.

Yandırıp ciberüvé bula, moniñ karşısına tagın da maturrak altın yögenlé, cevher-yakut taşlar bélen bizelgen iyerlé, iyeréne almas kılıç élengen akbüz at kilép basa. Arslan, şul akbüz atka atlanıp, sugışka kérép kite. Bu sugışka kilép kérgende, babasının gaskerleré tamam helden tayıp, törlésé törlé yakka kaçā başlagan vakıt bula. Arslan bu heldé kürep, iñ evvelé patşanıñ olı efiseré artınnan citép, tégené at östénen berép töşere, bolay sugışmıylar anı dip. Annan patşanıñ olı kiyevé artınnan citép, anı atı-niyi bélen berdérép yıga. Şunnan soñ totına bu doşman gaskerén kırırğa. Moniñ babası “bu nindiy batır kilép kérédē” dip, bér çitten géne şakkatıp karap tora. Tégé yav bélen kilgen patşanıñ da bik köçlé batırları bar iken. Arslan, üz yanına bötén halkın cıyıp, tégé patşanıñ batırlarına karşı sugışa başlıy, diy. Batırları kırılıp bétkeç, tégé patşa: “Min ciñéldém indē”, dip kiléşüv soragan, diy.

Sugış bétüv bélen, Arslan akbüz atına atlanıp öyine kayta da akbüz atın patşa sarayı yanındagı bér baganaga beylep öyine kére. Hatını bélen küréşép, söyleşép, hikmetlé aşyavlıktan aşap-éçeler, ergenné uynatıp, keyéf-safa korıp bik eybetlep yal iteler, diy, bolar, yoklarga yatkanda Arslan eyte: “At yanına bérkém de yakın kilmesén, diy, miném bu könnérde retlep yoklaganım yuk, yokım tuygançı yoklıym elé, üzém tormıyça uyatmasınnar”, diy. Şulay diy de yokıga kite bu.

Kiç bélen géne patşa da sugıştan kaytıp kére. Kapkadan kilép kérév bélen baganaga beylep kuygan atnı kürép urtançı kızınnan sorıy:

- Bu nindiy at? diy,
- Bu béznéñ at, kiyevéñ méne şuşı akbüz atka atlanıp kayttı, diy.
- Soñ kiyev üzé kaya, diy, tiz géne çakır elé, diy.
- Kiyevéñ yoklarga yattı, diy kızı, yokım tuymıyça uyatmasınnar, dip eytté, diy.

Yarar. Patşa tégé batırnıñ üz kiyevé ikenén bélép, “harap ite indé bu bézné” dip, bik nık kurkuga töşté. Kurkuga töşép, üzénéñ barlık olı efiserlerén, vezirlerén çakırtıp aldı.

— Méne şulay-şulay bulgan iken, béz olı kiyevnéñ süzéne karap Arslannı kim-hur itkenbéz iken, dip, olı kiyevén bik katı orıştı.

İkénçé könné patşa, kurkıp, Arslannıñ işék aldınnan üzénéñ sarayına hetlé hetfe palaslar ceydérép, sarayga kile torgan yulga sakçılar kuydırdı.

İrte bélen Arslan yokıdan toruga çakıruv ciberdé. Arslan kilép kergeç, patşa moña bik zurlap baş iyip, anı üz yanına utırttı.

— Ey, kiyev, diy, béz sinéñ batırlıklarıñnı bik yaǵşı bélebéz indé, diy. Olı kiyev süzleréne karap, küp azap çıktırdék béz siña, diy.

Arslan eyte:

— Mina séznéñ sanga sanavıgız kirekmiy, diy, döréslék kirek, diy.

— Soñ, diy, olı kiyevge bu eşleré öçén nindiy ceza birirge kuşasıñ sin? diy patşa, üzémné ħarap iter dip kurka bit indé.

— Min anıñ naçar ipteş ikenén yulga çıguv bélen ük béldém, ipteş yulda sınala, diy. Monda kilgeç ul miné böténley yuk iterge tırışıp yördé, diy. Aña ceza şul, diy, ul miném küzéme kürénmesén, bu patşalıktan böténley çıgıp kitsén, diy.

Şunda bulgan barlık ħalık, Arslannıñ turılıgın kürép, batırlıgın maktap, üzleréne patşa itép kuydılar, diy.

62. YÖZMİ⁸⁶

Evvel zamanda bér kart bélen karçık bulgan. Bolarnıñ bér de bulmagan balaları. Könnerden bérkön bolarga kérgen bér kart. Kart bélen karçık eytkenner bu kartka:

— Bézge sin doga kılsana, bézge ğoday bérer bala birmes miken, dip.

Kart bolarga doga kılğan. Dogasın ğoday kabul kılıp, bolarga yöz uğıl birgen. Yözénçé ulına isém birgenner Yözmi dip. Bolar tora torğaç fekiyrlenép kitkenner. Fekiyrleñgeç, ataları at cigép, balaların: “Cilek cıyarga barıyk”, dip, urmanga alıp kitken de bolarnı bér tav buyında kaldırıp kaytkan. Tora torğaç, kart bélen karçık deñi bayıp kitkenner. Kartnıñ iséne töşép, yöz at cigép, ulların alırga kitken de barıp citken. Ulların kürgeç, hemmesén tanıp alıp kaytkan. Balalar béráz zamannan soñ söylene başlagannar üz aralarında. Atası bolarga herkaysına baş-başka yort salıp birgen. Bolarnıñ bara-bara öylenesé kile başlagan da atalarına eytkenner:

— İy ata, béznéñ öylenesébéz kile, bézné öylendér, dip.

Ataları eytken ullarına:

— Bar, ézlegéz, yöz bértugan kız tapsagız, öylenégéz, dip.

Bolar çıgıp kitkenner yak-yakka. Kaysı tapkan biş bértugannı, kaysı tapkan un bértugannı. Şulay itép yörép, bolarnıñ iñ kéçesé, Yözmi isémlé ulı, yöz bértugan kız tapkan. Bolar, tuyga barmak bulıp, ğezérlene başlagannar. Öylerénde kaldırırga kéşeleré bulmagan. Añırında Yözmi isémlé kéçkéne ulların kaldırgannar. Yözmi eytken bolarga:

— Yulda bér bik yañşı yılga bulır, bérük ul yılгада tuktamagız, dip.

Bolar çıgıp kitkenner. Barıp citkenner. Nikañlar ukıtıp, kızlarını alıp kaytkanda, Yözmi tuktamagız digen yılga yanında tuktap yoklagannar. Yokılarınnan

⁸⁶ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (İkénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler, İskermelerini Hezirlevçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1978, ss. 42-45'ten alınmıştır. Metin ilk kez, Taip Yahin. **Dafgükesel Min Es-Sabi ve Es-Sabiyet.** Kazan: Tipo-Litografiya İmperatorskogo Universiteta, 1900, ss. 152-156'da yayınlanmıştır. Metin Kril harflerine aktarılırken, bazı ses değışiklikleri yapılmış, devrik cümlelerin bir kısmı kurallı hâle getirilmiştir. Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleré I.** Tözüvçileri: G. Razin hem H. Yarmi. Kazan: Tatgosizdat Matur Edebiyat Sektorı, 1946, ss. 216-220; **Tatar Halık Ekiyetleré Bérénçé Kitap.** Tözüvçiler: Gomer Beşirov, Hemit Yarmi. Kazan: Tatknigoizdat Matur Edebiyat Redaktsiyesi, 1958, ss. 229-233'te de yayınlanmıştır. Masal metni, Tatarskoe **Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom I. Skazki O Jivotnıh i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, ss. 321-324'te de Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

uyangannar, uyanıp karasalar, küreler, bolarnı bér ajdaha böténley çolgap alğan. Bolarnı ajdaha cibermiy iken. Bolar ajdahaga gozérler kıla başlagannar. Ajdaha eytken:

— Yortıgızda üzégéz bélmegen nersené birsegéz, ciberérmén, dip.

Kart ni ikenén bélmegen, birmek bulğan. Bolar kaytıp citkenner. Yözmi, karşı çıgıp, cılap tora iken. Bolar Yözmiden:

— Nik cılıysıñ? dip soragannar.

Yözmi eytken:

— Nik cılamaska, miné ajdahaga birmekçe buldıgız, digen. Şunıñ öçén cılıymın, digen.

Yözmi, bér atna torgaç, bér naçar gına atka atlanıp kitken. Ajdaha monı kürép eytken:

— Yözmi, min siné ħezér aşayım, dip.

Yözmi eytken:

— Yuk, sin miné aşama, dip.

Ajdaha:

— Eger de sin miña felen patşanıñ kızın alıp kitérép birseñ, şul vakıtta min siné aşamam, digen.

Yözmi: “Yarar”, dip, ajdaha eytken patşa kızına kitken. Bara torgaç, Yözmiğe bér késé oçragan. Komga utırıp, tökérép kül yasap, şunnan balık totıp péşérép aşap tora iken. Yözmi eytken bu késége:

— Eyde miném bélen, dip.

Tégé késé: “Yarar”, dip, bolar ikev kitkenner.

Bara torgaç, bolar yene bér késége oçragannar. İké ayagina tégermen taşı kuyıp, kuyannar kuvıp totıp yöriy iken. Bolar eyteler bu késége:

— Eyde béznéñ bélen, dip.

Bolar öçev bulıp kitkenner. Bara torgaç, bolar yene bér késége oçragannar. Ul késé zur kayın ağacların yolkıp ata iken. Ul késége de eytkenner:

— Eyde béznéñ bélen, dip.

Bolar dürtev bulıp kitkenner. Bara torgaç, barıp citkenner bér bik olı deryaga. Derya buyında bér karçıkniñ köyme bélen bér yaktan bér yakka çıgıp yörgenén küreler. Bolar, ikéncé yakka çıkmak bulıp, karçıkka eytkenner:

— Bézné cıgarsana? dip.

Karçık:

— Yarar, digen.

Karçık sihêrçé iken. Kém utırsa da, su urtasına citkeç, suga töşére iken. Bolar utırıp kitkenner. Su urtasına citkeç, karçık bolarnı köymeden töşêrgen. Bolar suga töşüv bélen, tégé tökérep kül yasıy torgan iptesé, bôtén deryadagı sunı éçéne cıyıp, kırıyga çıgıp citkeç sunı kiré çıkarıp, derya yasap kitken. Bara torgaç, bolar tégé ajdaha eytken patşaga barıp citkenner. Yözmi patşaga kérép eytken:

— Kızıgızın birégéz, dip.

Patşa:

— Yarar, tik şul şart bélen: Miném bér karçığım bar, şunı yögérep ütseñ, süz yuk, birérmén, digen.

Yözmi riza bulgan. Patşa ikénçé kön meydan yasatıp:

— Yırakta bér kül bulır, şunnan sunı kaysızgız élék alıp kilér, şul ciñer. Méne sézge bérer savıt, dip, bér savıt birgen.

Yözmi bélen karçık kitép, karçık bargançı, yégét elle kayçan sunı barıp alıp, yartı yulga citép, savıtın kuyıp yoklagan. Karçık, külge barıp alıp kaytkanda, bu yégétnéñ suvın tügép kitken. Elégé yégétnéñ bér iptesé karap tora iken. Yégétné uyatıp, yégét yañadan barıp, yene karçıkını uzıp, karçıktan bér segat élék kaytıp citken.

Patşa Yözmige kızın birép cibere. Bolar kaytıp kitkenner. Kayta torgaç, yul östénde oçragan bik biyik bér ağaç. Bér iptesé şul ağaç töbénde kalgan. Yene bér ağaç oçragan. Yene bér iptesé kalgan. Yene oçragan, yene bérsé kalgan. Bara-bara Yözmi bérüzé kalgan. Yözmige eytkenner:

— Patşa kızın bik saklap alıp kayt, sin bérvakit yoklarsıñ, irte torsañ, ağaç başında bér koş kürérséñ. Ağaç başında sayrap utırgan şul koşka karap at. Atuv bélen, ul kız bulır. İkençé könné yene yoklarsıñ, yene irtegésén kız bulmas. Yene ağaç başında koş bulır. Yene şul koşka at, yene kız bulır. Öçénçé könné deñi yoklarsıñ. İrtégésén deñi kız bulmas. Ayak oçında bér yedre bulır. Sin şul yedrege at, ul kız bulır, digenner.

Yözmi, iptesleré bélen isenleşép, ayırılıp kitken. Bara-bara kız, şul iptesleré eytkençe, koş bulgan, Yözmi ipteslerénéñ öyretüvé buyınça eş kılğan. Kız yugalmagan. Kız bérvakit Yözmige yılap eyte başlagan:

— Sin miné ajdahaga birérge alıp kaytasıñ, digen, miném öç siñérém bar idé, anıñ bélen sinnen kotıla almadım, digen. Sin niçék bulsa da, zinhar, miné ajdahaga birmesene, digen.

Kayta torgaç, bolar ajdahaga kilép citkenner. Ajdaha, bolarnı kürép, bik şatlangan. Yözmi eytken ajdahaga:

— Yuk elé, sin bik şatlanma, kızını birüvde şartlar bar, digen.

Ajdaha eytken:

— Nindeyin şartlar? dip.

Yözmi eytken:

— Méne bik olı kazanga may salıp, bik kuvetlé kaynaganda, şunıñ östénen sikérép çıguv şartı bar, digen.

Ajdaha: “Yarar”, dip, bik olı kazanga may salıp, may kaynıy başlav bélen, élék üzé may östénen yögérép çıkmak bula. Ajdaha, yögérép, kazan östéne kilép töşe de şunda yanıp-köyip vafat bula. Kız Yözmige kala. Yözmi ajdahanıñ tora torgan yortına kérép karıy. Küre: bér çöyde bik küp açkıçlar. Bu açkıçlarnı alıp, ajdahanıñ ambarların açıp karıy. Küre: bér ambarda yözlep késé. Yözmi sorıy bu késélerden:

— Nişlep monda torasız? dip.

Bu késéler eyteler:

— Bézné monda ajdaha kuydı, ul kön de béznéñ bérébézné aşıy, dip.

Yözmi bolardan bu süzné işétkeç, herkaysın çıgara, ikénçé ambarnı açıp karasa, küre: écé altın-kömés bélen tup-tulı. Yözmi bu késélerge kuşa:

— Altın-köméshten télegençe alıgız, diy. İndé kurıkmagız, ajdaha üldé, diy.

Bu késéler, tuygançı alıp, Yözmige méñ rehmetler ukıp, öyleréne kitkenner. Yözmi de ajdahanıñ bik küp nerselerén alıp hem bu kızını alıp, üzénéñ atası yanına kaytkan. Küre: Yözminéñ ulı kalıp, ulı yégérmé yeşéne citken. Ul arada Yözmi yégérmé yıllap yörgen iken; ulı, Yözmi kitkende, tuvıp kına kalgan iken. Yözmi alıp kaytkan patşa kızın üzénéñ ulına nikañ kıldırıp birgen. Hezer de bik yañşı toralar, imés.

63. KÖTÜVÇÉ MALAY⁸⁷

Evvel zamanda bér padişa bula. Alarnıñ bér ir balaları dönyaga kile. Malay unöç-undürt yeşlerge citkende, enkesé ülép kite. Patşa yeş hatın ala. Malay mektepte ukıy. Bervakıt bu etiséne eyte:

— Tay alıyk elé, eti, dir. Üzém karap üstérér idém, uynarga da yahşı bulır, dir.

Maşınaga utırıp bolar alpavıt kırlarına, kötövleréne tay ézlerge baralar. Patşa malayı bit indé, etiséneñ andıy-mondıynı gına aldırası kilmıy, yahşı tay ézliy. Tik malayga etisé kürsetken taylarnıñ bérse de oşamıy.

— Siña altın tay kirekméni indé? dir etisé.

Şulay kırdan-kırğa, kötövden-kötövge yöriy torgaç, alpavıt kötövende bér tayga küzé töşe malaynıñ. Seleme géne, üzé korçañğı, bétlep bétken, kararlık ta tügél.

— Eti, méne şul taynı alıyk miña, dir malay.

Patşa aptırıp:

— Monıñ niyi bar? Bétlep bétken. Yuk, monı almıybiz. Bu kaytıp ta cite almas, üler, dir.

— Şunı alıykçı, etiyim. Başkası miña oşamıy. Min anı téré kömés mayları sörtép terbiyeler idém, dir malay.

Yarar. Alpavıtnıñ kötövénnen ayırıp alıp, maşınanı pıçratmasın dip, torıpşa⁸⁸ ceyip, maşınaga avdarıp salalar bu seleme taynı. Bik kéçkéne de bula bu, sıya maşınaga. Alpavıtka alıp baralar.

— Méne bér taynıñ aldık, küpmé tülüybéz siña monıñ öçen? diyler alpavıtka.

— E-e, min anı, dir alpavıt, küpten eytken idém indé kötövçélerge suyip taşlagız, bötén kötövnéñ yemén ciberép tora dip. Elé de suymagannar iken, yunsézler, dir. Min séznéñ kébék hörmetlé patşadan monıñ öçen tügél, yahşı taylarım da bér tiyin de almıym, dir. Zinhar, iñ yahşı taylarım arasınnan saylap alıgız. Ul miña dan gına kitérér, dir alpavıt.

⁸⁷ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (İkénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler, İskermelerini Hezirlevçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1978, ss. 46-54'ten alınmıştır. Metin, R. Gaynanov tarafından 1966 yılında Çuvaşistan'ın Batır ilçesi, Şığırdan Köyü'nde Şerefetdin Abdrahmanov'dan derlenmiştir (age. s. 427). Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo V 14-ti Tomah, Tom I. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 1999, ss. 324-334'te de Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

⁸⁸ Torıpşa: Zur kindér ceyme

“Akçasız almiybız”, dip, yöz sum akça tüliyler de kitép baralar.

Alıp kayttılar tayını, konyuşnyaga yabıp kuydılar. Malay şunda üzéne urın tüşiy. Aptékadan barıp daruvlar alıp kayta. Tayını darulıy-darulıy tamam tözete, arulıy bit. Yahşı taydan da şep tayga eylene bu.

Ukırga gına barıp kayta da, haman şunda malay. Tönén de şunda ütkere. Anıñ bélen söyleşe.

Tay hezér öç yeşéne cite. Méne hikmet: Tay indé malay bélen kěşéçe söyleşe. Başka kěşé bélen söyleşmiy, barı monıñ bélen géne.

Patşanıñ yeş hatını, malaynıñ ügi anası indé, bér yégét bélen yöriy, uynaş ite. Tay hatınnıñ yégét bélen yörgenén béle.

Bérvakit malay ukuvdan kaytkaç, tay yanına kérse, eyte bu tay moña:

— Şulay-şulay, dir, yeş eniyiñ felen yégét bélen yöriy etiyiñ öyde yukta, dir. Bügén felen vakıtta kildé, felen vakıtta kitté yégét, dir.

Şulay itép, tay malayga niçe mertebeler eytté: “Bügén de kildé, kiçe de”, dip.

Malay bérvakit eniséne eyte:

— Eni, sin felen yégét bélen yöriséñ iken. Felen vakıtta kile, felen vakıtta kite, dir. Vakıtın eytép bire. Eger de eti bélse, yégétné de, siné de ütère, min tagın yetim kalam, dir. Elé min siña iyeleştem, üz eniyim kébék. Zinhar, ul eşéñnen kayt, dir.

Enisé kargana:

— Yuk, andıy eş iséme de kérép çıkkanı yuk, dir.

Hatın hezér tége yörgen yégéténe eyte:

— Tége malay béznéñ eşlerné bélép alğan. Sinéñ kayçan kilép, kayçan kitkenéñe kader tögel bélép tora, dir. Sin baguvçı hatınına barıp bélép kayt elé, kém eyte iken, dir.

“Şul akçanı bir”, dip, yégétke küp akça bire.

Yégét baguvı hatın yanına bara. Éşné tőşéndére. Baguvı kitaplar açıp karıy, kartalar bélen de ézliy. Taba bu sihérçé. Eyte:

— Malay tay aşá béle, dir. Anıñ tayı kěşéçe söyliy. Malayga barın da eytép tora. Tayını suyarga kirek, dir.

Ĥatın ĥezér yul ézliy indé taynı suydırırğa. Başın avıruvğa sala bu. Patşa öyde çakta ufildap, ülem dip yata, aş ütmiy, dir. Patşa yukta aşy-éçe, yégét bélen iĥaĥay da miĥaĥay.

Patşa eyte ĥatınına:

— Çir bérer törlé azık téler, sin bér nerse de télemiyséñ, dir.

Ĥatın eyte:

— Min télevén téliym, dir, tik anı ülsem de aşamıym, dir.

— Soñ sin nerse téliyséñ? dir iré.

— Ene malaynıñ arandagı taynı suyıp yöregén aşatsañ, belki térélér idém, dir ĥatın.

Tay ĥezér ĥatınnıñ nerse uylaganın barın da bélép tora.

Kiçkırın malay ukuvdan kayta. Tayı yanına kére. Tay küz yeşé bélen kэшéçe yılıy.

— Nik yılıysıñ, taykayım? dir malay.

— Yılamas idém, miné irtege suyalar, dir.

— Kém suya? Min siné bérkémnen de suydırtmıym, dir malay.

— Sin, dir tay, karışıp kına buldıra almassıñ. Bügén bik küp akça ĥesterlep kuy, dir. Yözerléklerné, ikéyözerléklerné, dir. Astan kiyerge bér kiyim ĥesterlep kuy. Östen kiyerge ĥerbi kiyim de ĥesterle, dir. Késeñe patşalık piçetén tık, dir. Aşarga-éçerge azık al, pistolét tık. Īrte bélen sin kitterséñ ukırğa, dir. Alar ukıtuvçıña eytép kuyarlar, siné cibermeske dip, dir. Sin mektepke bargaç, ĥeléñ kitép yığıl, başım avırta dip. Ukıtuvçı küpmé eytse de çışénép ukırğa totınma, dir. Ul siné bik kıstar. E alar, aranga kérép, miném başıma yögen kiyirtérler, dir. Min kэшnep ciberérmén siña işétélérlek itép. Suya torgan töşke alıp kilérler. Şul vakıt, ayagımnı beylerge totinganda, min tagın kэшnermén, dir. Sin şul çak mektepten çık ta, öyge çap, dir. Tiz géne kiyimneréñné kiyip al da, pistolét tak. Muyınıma pıçak kuyganda, min tagın kэшnermén, dir. Sin miném muyınıma kil de yat. Suymagız digenge etiyiñ karşı kilér, sin “bér uram eylenép kalıym elé” dip eyt. Aña riza bulmasa, yortta gına bulsa da eylenim dip sora. Aña da riza bulmasa, yort urtasına bagana utırtıp, kulsa⁸⁹ kértik, kulsaga çılбір tagıyk, bér oçın aygır muyınına beylik dip eyt. Miña ménép atlangaç bér eylenérséñ, iké

⁸⁹ Kulsa: Bocra, alka.

eylenérséñ, öç eylengeç, katı kıçkırıp, kükregéme bér nagayka bélen bar köçéñe sugarsıñ. Ut çıgar, çılıbır özélép kiter, min kapkadan atılıp çıgıp kitermén. Tik sin nık itép yalıma yabış, dir.

Malay barısın da tay eytkençe eşliyi. Taynıñ bérénçé kэшnegenén işétkeç, çıgıp yögérerge ezérlene. Méne tay ikénçé kэшniy. Malay mektepten yögérép çıgıp kite, öyge kayta. Tiz géne kiyinép ala, kirek nerselerén élektére de abzarga yögérép çıga. Ni kürsén, taynıñ muyınına pıçak kuygannar. Malay barıp yata pıçak astına.

— Nişliséñ, atay?

— Suyabız.

— Nige suyasız? dir malay.

— Anañ avırıy, taynıñ yöregén aşatabız aña, dir etisé.

— Tay yöregén tügél, üz yöregémné suydırtıp birem, aşasın, dir malay. Alay bulsa, min ni öçén géne terbiye kıldım anı, bér atlanıp ta karamadım, dir. Östéne atlanıp bér bulsa da uram eylenim, dir.

Atası eyte:

— Ul bit öyrenmegen, siné yığıp kaçır, dir.

— Alay bulsa, yortta gına eylenim, dir.

Balçık bastırğandagı şikéllé yort urtasına bagana kazıp kuyalar, aña kulsa kiyirteler, kulsaga çılıbır beyliler. Çılıbırnıñ bér oçın taynıñ muyınına tagalar.

Malay ménép atlana. Öçénçé eylengende, malay bik katı kıçkırıp, nagayka bélen taynıñ kükregéne suga. Ut çıga, çılıbır özélép kite, at ta kapkadan koş kébék atılıp çıgıp kite.

Şulay itép, malay bélen tay kön kiteler, tön kiteler, bik küp cirler üteler. Zur urmanga barıp kéreler. Şunda oçrıy söyekler. At eyte:

— Bu yulbarıs söyegé, dir. Bér téşén al, dir.

Malay bér téşné kuptarıp alıp, késege sala. Tagın baytak baralar, tagın söyek oçrıy.

— Monısı arslan söyegé, bér téşén alıp késeñe tık, dir at. Malay alıp sala. Bolar, bara torgaç, alanlıkka kilép çıgalar. Bér yort küréne. Üzge patşa indé bu.

— Hezér indé ayırılábız béz, dir at.

Malay yılıy:

— Min sinnen başka kaya baram, dir.

— Akçañ bar elé, kaygırma, dir tay. Şherge bar da bér nomérğa tōş. Aşap tik yat, dir. Koyrımnan öç kıl alıp kal, dir. Hərbi kiyiméñné altın iyeréme beyle, dir. Üzéñe avırlık kilgeç, bér kıl üte sızgırırsıñ da min kilérmén, dir. Siné taşlamam, kurıkma, dir.

Şulay itép, atnı cibere bu. Üzé kalaga kérép, nomérğa tōşe. Bar akçasın aşap bétkençe şul nomérda tora. Akçasın aşap bétkeç, anı nomérdan kuvıp çıkaralar. Kaya barırğa? Éşçe tügél. Patşanıñ kapka töbéne kilép utıra. Patşa sarayına kérép, patşaga hézmetke yallanırğa téliy.

Uzıp barganda, patşa monı kürép ala da sorıy:

— Sin nindiy yégét? Nişlep yöriyséñ? dir.

— Sézde bér-bér hézmet bulmasmı dip kildém, hanım-soltanım, dir yégét.

— Bulır, eyde kér, dir, alıp kére yortka.

— Méne anda térlékler ızbası bar, şunda kér, bérer atna yal it, annarı hézmet tabarbiz, dir.

Yégét kére ızbaga: ağaç karavat, salam tüşek, salam ménder. Öç ayaklı östel, kiték kaşık, tişek savıt östelde tora. Kön de moña kértén aşatarlar öç tapkır soldat portsiyesén.

Bér atnadan soñ monı deşép çıkaralar. Moñarga bireler méñ baş kuy. Böténésénéñ bér ayagı aksak, bérer küzé yuk, üzleré arık.

Patşa eyte yégétke:

— Bolarnıñ küzleré küre, ayakları yöriy torgan bulsın, herkaysınnan unar kadak may çıksın, dir. Şulay bulsa, siné derecege méndérmén, dir.

Üzéne bireler atlanıp barırğa bér seleme alaşa, korçañgı bula citmese. Şunnan soñ bu kuvıp kite kuylarnı urmanga. Urmanga kére, bér kül yanına cibere sarıklarnı. Atın da cibere. Üzé indé yılap utıra. Yılıy, emma kaygırmıy: andıy-mondıy bulsa, aygırnı çakıram da atlanıp kaçam da kitem, dip uylyy.

Bér kart kile ap-ak sakallı.

— Bebkem, nik yılıysıñ? dir kart.

— Yılamıy nişlim, babay, dir yégét. Patşagız bulmıy torgan eş kuştı, dir. Sukır sarıkka min niçék küz kuya alıym, dir. Aksaknı min niçék tözetim, dir.

— Yılama yukka, eyde, bebkem, bézge kunarga, dir kart.

— Babay, kurkam şul, dir yégét. Min kitsem, büré kilép sarıklarımın aşar, dir.

— Bebkem, sin büréné tıya almassıñ, télese alır ul, dir.

Kart bélen kiteler anıñ ızbasına. Izbası urman éçénde iken. Kartnıñ karçıgı, iké kızı bar. Munça kérteler yégétné, külmek-ıştan kiyirteler, aşatar-éçérteler. Şulay itép, öç kön kunak bula bu. Kartnıñ kécé kızı yégétke gaşıyk bula. Zre de katı çiber bula bit yégét. Kiter çakta kécé kızı yégétke bér kulyavlık bire.

— Bu yavlıknı nerse uylap ceyseñ, şul bula, dir kız. Uyın kirekmé, aşarga-éçerge kirekmé, barısı da sin télegençe bula. Kirekmese, cıyasıñ da alasıñ, dir.

Kart eyte:

— Bar, yégét, atına atlan da kayt, sarıklarınñ hezér tözelgen, üzleré simérgenner.

Sanap karasa, méñ baş sarık, barsı da bar. At ta yahşırgan. Yégét cırlıy-cırlıy kötövné kuvalap kayta patşa yortına. Patşa yanına kérép eyte:

— Padişah, sin eytkençe buldı, dir.

Patşa ısanmıy, mıskıllıy dip uylıy.

— Dürt-biş könde şulay bulamı? dip, yégétke çabıp cibere.

— Başta kür, sana, annarı çabarsıñ, dir yégét.

Patşa bér sarıkñı suydırıp karasa, unbér kadak mayı çıga.

Şunnan soñ yahşı eşlegené öçén yégétnéñ azıgın yahşırtı, portsiyené arttıra. E yégét, yavlıknı ceyép kéne cibere de, ni téliy şunı aşıy. Aşap tuygaç, muzıka kuya, muzıka tıñlap yata.

Bérvakit patşanıñ kızları tışka çıkkıç muzıka tavışı işételer. Kécé kızı sizdé, yégét yeşegen bülmeden kile. Terezeden karıy: yégét yavlıknı cıyıp algan idé, muzıka tuktadı.

Tönle bélen yégét-yoklagaç, kécé kız kérép yavlıknı alıp çıktı.

İrte bélen tordı yégét, aşarga kértkenner. Yahşı aş. Alay da aşamıy, tüge géne. Yavlıknı alıp ceyim dise, yavlık yuk. Bik katı aşısı kile monıñ. Şulay da patşaga eyte almıy bit indé, yavlıgımñı urladılar, dip.

Şulay itép yégét monda tağı bér atna tora. Bér atnadan patşa çakıra da yégétné, eyte moña:

— Méne siña méñ baş sarık. Kötüvge alıp bar, méñ urınına iké méñ bulsın, bérer pot may çıksın, dir.

Kitté yégét. Kül yanına barıp utırdı. Elégé babay tagı kildé.

— Niñel, bebkem? dir.

— Patşagız felen iken, babay, dir yégét. Tagın bulmas eş kuştı. Méñné iké méñ iterge, bérer pot may çıgarırğa kuştı, dir.

— Yarıy, bebkem, kaygırma, dir kart. Eyde bézge, dir tagı. Yégét kitté bolarga.

Öç können babaynıñ kécé kızı eyte moña:

— Yavlıgıñnı patşanıñ kécé kızı aldı, dir.

Babay yégétke bér tartma bire de:

— Azıgı iké kader, uyını da iké kader monıñ, dir. Sin alar tışka çıkkın vakıtıñı tartmanı açıp kuy. Kéşe şevlesé töşkeç baş astıña tık, yaşér, dir. Patşa kızı kérép, baş astına kulin tıgar, dir. Kulin élektérép al da, yégét kéşéséñ, üzéñ bélérséñ, dir.

Kötüv yanına bardı bu. Sarıklar kübeygen, köreygen. Kavlap kayttı. Patşaga kérép eytté. Patşa bu yulı ışandı. Suyıp karagannar idé, bér pot may çıktı. Yégétke azıkñı tagın yaşşırttılar. Patşanıñ kécé kızı gél monıñ yanında: min sinéké, sin minéké. Buş vakıtında kérép yöriy. Yégétke yözégén de bire.

Bérvakıt bu patşalıkka бүten öç patşanıñ gaskeré kildé patşanıñ öç kızın alırğa. Öçésénde de unar méñ soldat. Kızlar yanındagı patşalık ta herkaysına karşı unar méñ, barlıgı utız méñ gasker kuydı. Ciñseler, kızlarını alıp kiteler. Ciñélseler, yégét yağı bété indé.

Patşanıñ olı kızın alırğa kilgen un méñ gasker urmanga tuktagan. Patşaga heber cibereleler, gaskerégéz kilsén sugışka, dip.

İrten toralar da kız yagınnan un méñ gasker kile. Yégét te bara karap torırğa. Urmanga citkeç, atın suya. Karga cıyıla. Générallar eyte:

— Kara béznéñ kötüvçéné, kaygısı yuk, karga aşata, diyler.

Yégét atnıñ téřlerén kayırıp ala da késeséne salıp kite. Sugıřñı karap tora bu. Yaman da katı sugışalar. İké yaktan da küp gasker kırıla. Kız yagınnan nibarı yöz soldat kalgaç, yégét késesénnen téřlerné alıp sipken idé, téřler yulbarıs buldılar da doşman

gaskerén özgelep taşladılar. Tége patşa ulın plén alıp, üz patşası yanına kitérdé. Yégét üzenéñ kötövçe ikenén béldérmedé.

— Sin, yégét, kızımñı kotkardıñ, üzeñe birem, dir patşa. Bézge kayt, tuy yasarbız, dir.

Yégét, patşa süzeñe karamıyça, bütün yuldan kaytıp kitté. Kaytsa, azık kitérgeñner. Ul anı aşamıy, tartmadan gına aşap yata.

İkénçé könné patşanıñ ikénçé kızı yağınnan un méñ gasker sugışka kite. Yégét tagın atın urman avızında suyıp, karga aşata. Bu yulı sugışka üze kérége uylyı. Aygırñı çakıra da ħerbi kiyimner kiye, batır sıyfatına kére. Patşa kızı yağınnan kırık kına soldat kalgaç, sugışka kére. Yaman da katı sugışa yégét. Patşa malayın plénga ala. Patşa monı öyine çakıra:

— Tuy yasarbız, ikénçé kızımñı siña birem, dir.

Yégét:

— Miña bér nerse de kirekmiy, dir. İkénçé yul bélen kayta.

Öçénçé könné kéçé kız öçén sugış bula.

Urman buyında bu tagı kargalar aşatıp utıra.

— Kötövçe, kayt, бүгэн zur beyrem bula, dip kıçkıırıp kiteler moña gaskerler.

Yégét sızgırıp aygırñı çakıra da eyte:

— Бүгэн miném ħatın öçén sugış bula, dir.

— Yarıy, dir aygır, kırıkma, sin ciñerséñ, dir.

Kéçé kız yağınnan bargan gaskerde yégérmé soldat kalgaç, yégét sugışka kére. Élékkélerénñen de katı bula bu sugış. Yégét ciñe, biraz gına barmagın yaralıy. Kéçé kız monıñ barmagın beylep kuya üzenéñ isémlé yavlıgı bélen. Patşaga da, kızga da kém ikenén béldérmiy yégét. “Patşa, kızımñı birem”, dir. Bu, kirekmiy, digen bula.

Générallar kaytıp patşa sarayında beyrem iteler. Yégét üz ızbasında, tartmadan rizık aşap, muzıka tıñlap tik yata.

Şulay itép, kız alırga kilgen patşalar ciñéldé. Ĥezér kızlar üzleré yégét saylarga tiyişler. İrtégésén ħalıknı cıyıp tézeler. Générallar, général malayları, baylar, kupétslar tézele. İñ artka yarlı-yabagay, kötövçeler basa. Yégét te kötövçeler arasında bula.

Patşanıñ olı kızı yeş bér généralnı saylap aldı da ikésén de küterép alıp kitteler. İkençe kızı da généralnı sayladı. Alarnı da küterép alıp kitteler. E kéçe kız kötövçéné sayladı. Tégeleréne şep itép tuy yasadılar, kéçe kızga yuk.

— Ene, kötövçe bélen beren ızbasında tor, didé patşa kéçe kızına. Şulay itép, bolar tora başlıylar beren ızbasında. Bolarnıñ bér de isleré kitmiy. Rızık bar, tartmadan gına aşıylar. Aşap tuygaç, muzıkanı borıp kuyalar.

Ezmé-küpmé torgaç, patşa avırıy başlıy. Niñetlé belgéçler çakırsalar da bérse de moña yaraklı daruv taba almıy. Bér kart duñtır gına akkoş ité aşatırğa kiregén eyte.

— Anı tabuvı kıyın, dir.

Patşa eyte hezer:

— Kém de kém akkoş itén taba, şuña patşalıgımnı birem, dir.

Tégé général kiyevlernéñ ikésénéñ de patşalık alası kile bit. Küp mal bélen bolar akkoş ézlerge çıgıp kiteler.

Kötövçe patşadan, min de barıym ézlerge dip sorasa da patşa ıñanıp bétmiy moña. Kéçe kızı kérép soragaç kına:

— Yarıy, barsa barsın, dir.

Bér seleme géne at alıp kite bu. Urman avızına kerdé de, atın suyıp, kargalar aşattı. Sızgırgan idé aygırı kildé. Aña söylep birdé barısın da.

At eytté:

— Akkoş itén aşasa kéşe üle, éçké eybérlerén aşasa téréle, dip. Felen-felen cirde bulır ul, dip, akkoşnı kayan tabarga ikenén de öyretté.

Yégét ézlep kite. Yöriy torgaç akkoşnı ézlep taba. Karavıllap tora da ayagınnan élektérép te ala. Akkoş suga çuma, yégét te suga çuma, ayaknı cibermiy. Akkoş kükke méne, yégét te kükke méne, haman ıçkındırmıy ayagın. Akkoş ardı da bér cirge barıp kunakladı, indé yégét ihtıyarında, patşaga kireklé akkoş buldı.

Bu kaytırğa çıksa, bacayları oçrıy moña.

— Sat monı bézge, siña nersege ul. Kötövçeden patşa bulmıy. Sat, zinhar, diyler yégétke.

— Niçe kön kuvıp yördém min anı, dir kötövçe. Şulay da satam min anı, dir. Bavırın, yöregén alıp kala da sata bu akkoşnı bolarga.

— Küpmé sorıysıñ?

— Akça kirekmiy miña, dir.

Yégét bérsénéñ barmagın kisép ala, ikénçésénéñ artına piçet kızdırıp basa. Çıdıylar générallar patşa bulasıları kilgeç. Générallar üz yulları bélen, bu üz yulı bélen kitté. Kayttı bu, akkoş eybérlerén péşértté yumıy-nitmiy. Générallar da aşığıp kaytıp töştéler. Akkoş itén yudırttılar yahşılup, péşérttéler. Patşaga aşarga birdéler. Aşagan idé patşa, tagın da avıraya başladı, küzlerén yomdı. Kéçé kız kaytıp eyte yégétke:

— Eti üle indé, akkoş ité kiléşmedé, aħrı, dir. Yégét beren tizegé, minnék⁹⁰ yafrakları bélen bérge péşken bavır bélen yörekné alıp kite. Kéçé kız eyte:

— Nik bolay arusız? dir.

— Şıfası şunda anıñ, dir yégét. Kız, tabakka salıp, patşa yanına kéréde.

Enisé eyte:

— Nik bolay arusız? dir.

— Şıfası şunda, dir kızı. Aşasa téréle, dir. İrem şulay dip eytté, dir.

Patşanıñ téşén kayıra-kayıra aşattılar. Kúp te ütmiy, patşa téréle.

— Miña nerse buldı? dip sorıy patşa.

— Akkoş ité aşagaç üle başladıñ, diyler. Kéçé kiyevéñ bavır bélen yörekné péşérép kitérdé. Şul siné téréltté, diyler.

Patşa maturaydı, tazardı hezer.

Bérkönné iglan kıldı: irtege cıyın bula, bar ħalık cıyılısın dip. Akkoş alıp kaytkan kéşége patşalığın birérge buldı bu vegde kılğanca.

İkénçé könné ħalık cıyıla. Patşa söyliy:

— Bik katı avırıp yatkanda iké kiyevém, générallar akkoş ité alıp kildéler, anı aşagaç avırayıp, üle başlaganmın, dir. Kéçé kiyevém akkoşnıñ éç eybérlerén péşérép kitergen, şunnan soñ téréldém, dir. Vegdem bar idé, téréltken kéşége patşalığımıñ birérge, kémge birim? Méne şunı eytégez, dir.

— Kiléşken daru başta avırayta, annarı térélte, diyler vezirler. E ħalık kötüvçéné yaklıy, anıñ gél yomışnı yahşı üteven eyte.

— Akkoşnı kém tottı soñ? dip sorıylar.

— Béz tottık, diyler patşanıñ général kiyevleré.

Yégét eyte:

⁹⁰ Minnék: Munça sébérkésé.

— Nerse bélen raslıylar? dir. Généallarnıñ süz yuk.

— Akkoşnı min tottım, dir kötövçé.

— Yuk, üzébéz, diyler générallar.

Vezirler sorıylar yégétten:

— Sin ni bélen raslıysıñ? diyler.

— Karagız bérsénéñ baş barmagın, ikénçésénéñ artın açığız, dir kötövçé.

Karıylar: bérsénéñ barmagı yuk, ikénçésénéñ artında kızdırıp baskan piçet.

— Méne şul beyege sattım min akkoşnı, dir yégét.

Işandılar. Şulay itép, patşa kötövçé yégétke patşalığın birerge mecbür bula. İke généralnı beren ızbasına cibere, kötövçé itép kuya.

Béznéñ yégét akıllı, yaşı patşa bulıp kite. Elé de sav-selamet toralar. Kiçe géne alarda buldım, бүгэн kayttım. İlek bélen arakı éçték, sıy-ğörmet şep buldı, tamak kına tuymadı.

64. AVÇI⁹¹

Kart bélen karçık bulgan. Bolarnıñ toruvları il cirénde tügél, urmanda iken. Bula bolarnıñ ulı bélen kızıl. Ul bélen kız üsép citkeç, kart bélen karçık üleler. Öç étleré bar iken: bérsé cilden ciñél, bérsé kolmaktan ciñél, bérsé cirden avır, öçénçé été. Cégét avga yöriy, e kız yuğa yılan bélen uynaş ite. Bolar cégétné ütérmeçké bulalar.

Könnerden bérkönné, min siña eytiym, cégét avga çıgıp kite. Yuğa kile kız yanına, eyte:

— Bu énéñné ütériyk béz sinéñ, diy. Énéñ susap kaytır, ul su éçem digeç, sin suga daru salıp birérséñ, diy.

Cégét susap kayta. Susap kaytkaç, su sorıy tutasınnan. Cégétnéñ cilden ciñél été rencép öyde kalgan iken. Ul yuğa eytkenné tıñlap torgan bula. Kız suga daru sala. Cégét éçem digende géne, cilden ciñél ét çıga da sunı berép tüge, cégét sunı éçe almıy kala.

İkénçé heyte kora yuğa. Yuğa eyte:

— Sin botka péşér, diy, şul botkaga daru salırsıñ, diy. Kızga daru birép kite. Bu könné cégétnéñ kolmaktan ciñél été rencép öyde kalgan iken. Ul yuğanıñ eytkenén tıñlap tora.

Cégét kayta. Tutası darunı salıp botka péşére, kitérep kuya monıñ aldına. Botkanı kitérep kuyuvı bula, kolmaktan ciñél ét kile de botkanı, rasat⁹² şikéllé pira-zara kitérep, çeçép bétére. Tagın yuğanıñ süzé bulmıy. Ütere almıy kala indé.

Hezer, min siña eytim, monıñ öçénçé été kala. Yuğa eyte:

⁹¹ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (İkénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler, İskermelerini Hezirlevçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1978, ss. 55-60'tan alınmıştır. Metin, G. Beşirov tarafından 1939 yılında Tataristan'ın Saba ilçesi Mamalay Köyü'nde Muhammedşa Devletşin'den derlenmiştir (age. s. 428). Bu masal ayrıca; **Halık Ekiyetleri.** Cıyucısı: Gomer Razin. Kazan: Tatgosizdat Matur Edebiyat Sektörü, 1940, ss. 111-117; **Tatar Halık Ekiyetleri I.** Tözüvçileri: G. Razin hem H. Yarmi. Kazan: Tatgosizdat Matur Edebiyat Sektörü, 1946, ss. 88-95; **Tatar Halık İcatı.** Tözüvçileri: G. Beşirov, A. Şamov, H. Yarmi hem H. Gosman. Kazan: Tatknigoizdat Matur Edebiyat Redaktsiyesi, 1954 (İkinci Baskı), ss. 436-442; **Tatar Halık Ekiyetleri Bérénçé Kitap.** Tözüvçiler: Gomer Beşirov, Hemit Yarmi. Kazan: Tatknigoizdat Matur Edebiyat Redaktsiyesi, 1958, ss. 111-118'de de yayınlanmıştır. Yukarıda künyeleri verilen Halık Ekiyetleri ve Tatar Halık Ekiyetleri I adlı kitaplarda masal, Rusçada avcı anlamına gelen "Ahotnik" adıyla yayınlanmıştır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo. V 14 Tomah, Tom 2. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 2001, ss. 28-35'te de Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

⁹² Rasat: Garasat.

— Monı étler béle, diy. Cirden avır étné, kıynap, öyden kuvıp çıgaralar. Ét işéte almıy indé. Yuha eyte:

— Hezér sin munça yak, diy. Mercen şikéllé kızuv itép yak, ul munçaga kërüv bélen, min biklep alırmın, şunda yanıp üler ul, diy.

Cégét kayta. Kayta da tutası moñar:

— Munça kér, diy. Bu munçaga bara. Yuha, bu kërüvge, munçanı şartlatıp biklep te ala. Avçı kızuvga çıdıy almıy, şunda üle. Üldé bit hezér cégét.

Hezér étleré kaytalar monıñ, e cégét yuk. Monı isten ézlep baralar. Munçanıñ işék töbéne kileler. Cilden ciñél ét bélen kolmaktan ciñél ét açmakçı bulalar da, alarnıñ kuvet yuk, aç aalmıylar. Şunda cirden avır ét kile de munçanı sténası-niyi bélen kubarıp taşlıy. Alıp çıgalar cégétné, bik zur su buyına alıp kileler. Yahşı itép yuvalar monı. Yugaç, cégét önge kile. Ülep citmegen iken elé. Önge kile de bu, étlerén koçaklap cılıy. Ülémmen étleré kotkardı bit monı. Koçaklap cılıy da bu, öyleréne tutası yanına kayta. Tutasına eyte:

— Tüti, diy, kitér tége kismekné, diy, kitér tége çırağacı, kitér tége kirpéc sınıgın, diy. Tutası bolarnı kitere.

— Hezér, diy, cégét eyte, cılıy-cılıy yeşéñ bélen şuşı kismek tular, şuşı çırağaç şikéllé bulıp kiberséñ, diy. (Bit yuha bélen yöriy ul, anıñ kipmiy hélé yuk.) Şuşı kirpéc sınıgın aşarsıñ, diy. Şulay diy de çıgıp kite avçı.

Kön yöriy, tön yöriy, hiç kaytmıy, urmanda tora. Şunda gına télese ni totıp aşıy, éçe. Bu, yöriy-yöriy, barıp çıga bér kéçkéne öy yanına. Ut yaktısına kile bu. Kilép éndeşe terezesénen. Monda bér patşa kızı utıra iken. Patşa kızına eyte bu:

— Miné kért elé, diy.

Patşa kızı eyte:

— Yuk, abıy, kërme sin, diy. Béznéñ şeherné ajdaha hırap ite. Kön de bér kéşéné aşap kite. Bügén ajdaha miné aşarga kile. Moñarçı çirat bélen kilép tordılar. Büten kéşeler aşalıp bétte. Hezér bézge, patşa kızlarına, çirat citté. Sin kërme, ajdaha siné de aşar, diy.

Bu eyte:

— Min kurıkmıyım, min siné ajdahadan kotkarırmın, diy.

Patşa kızı yanına kere bu. Patşa kızınıñ aldına yatıp, aña bér şöşlé bire:

— Miné bolay gına uyata almassıñ, diy, min avda yörép bik arıymın, diy. Ajdaha kilgeç, méne şuşı şösléné kızdırıp bitéme basarsıñ, diy. Şulay diy de yoklap ta kite.

Méne bér zaman urmannarnı şavlatıp ajdaha kile. Ajdaha kile başлагаç, bu kız cégétné uyatmakçı bula, tik kızgana, şösléné basası kilmiy. Anıñ cılagan küz yeşé, çokırlanıp töşép, cégétnéñ bitén kızdırı. Céget uyanıp kite. Uyanıp kite de çıga. Çıga da, étleré bélen bergelep, altı başlı ajdahanı ütere. Ütere de başın zur taş astına bastıra, gevedesén zur suga taşlıy. Patşa kızı yanına kére. Yanına kére de tagın yoklap kite. Tañ atkaçınnan patşa kızı bu avçıga eyte:

— Miném başka zur bülegém yuk indé, méne min siña altın baldagımın birem. Anda miném isémém bélen patşa isémé yazılğan. Sin anı yugaltma, ul siña bérvakıt kirek bulır, diy. Şulay itép, patşa kızı çıga da üz yulına kaytıp kite. Céget üz yulına kite.

Kızga patşanıñ sakçısı oçrıy:

— Sin niçék kotıldıñ? diy.

Kız eyte:

— Kotkaruvçılar bar iken, diy.

Sakçı eyte:

— Min kotkardı dip eytmeseñ, min siné üterem, diy.

Kız eyte:

— Yarar, diy. Atasına kayткаç “sakçı kotkardı” dip eyte. Şunnan soñ patşanıñ sakçısın zur derecege méndéreler, anı gecitlerge basalar.

Yarıy, hezér min siña eytiym, patşanıñ urtançı kızı bara. Bara da elégé öyge kérép, ajdaha kilgenné kötép utıra. Tagın avçı kile monda. Kile da patşa kızına eyte:

— Miné kért, diy, min siné kotkarırmın, diy.

Patşa kızı eyte:

— Barıbér siné de aşar bit, abıy, diy.

Céget eyte:

— Min siné kotkarırmın, diy. Kére de bu, min siña eytim, patşa kızınıñ aldına yata. Aldına yata da kulına şöslé bire: “Kızdırıp basarsıñ”, diy.

Ajdahanıñ monısı tugız başlı: tégennen kuvetlésé kile indé. Kız, ajdaha kile başлагаç, moña kızdırgan şöslé bélen basarga kızgana. Céget monıñ küz yeşénen

uyanıp kite. Cégét, étlerén alıp çıga da, ütere bu ajdahanı. Başın zur taş astına bastıra, gevdesén zur suga sala. Patşa kızı eyte:

— Zur bülegém yuk indé, abıy, diy, méne min siña bér bélezék biriyim, bu bélezékke miném isém de yazılğan, eti isémé de yazılğan, ul siña kirek bulır, sin anı sakla, diy. Bolar söyleşép, tañ atkaç, kız kite üz yulına, cégét kite üz yulına.

Bu kızga da patşanıñ sakçısı turı kile:

— Niçék kotıldıñ? diy.

Kız eyte:

— Kotkaruvçılar bar iken, diy.

Sakçı eyte:

— Min kotkardı dip eytmeseñ, üterem min siné, diy.

Patşa kızı eyte:

— Yarar, diy. Şuşı sakçı kotkardı, dip eyte atasına. Sakçını bik zur mertebelerge kütereler, gecitlerge basalar.

Hezér, min siña eytim, patşanıñ aktık kızı, iñ olı kızı bara. Patşanıñ olı kızı bara da kérép utıra elégé öyge. Tégé yégét tagı kile moña. Busısı ajdahanıñ tagı da zurısı bit indé, uniké başlısı. Monı avçı béle. Kızınıñ kulına bire bu şöşlé.

— Ajdaha kile başlağaç, min uyana almasam, şuşı şöşléné kızdırıp miném bitke basarsıñ, diy.

Ajdaha kile de terezeden karıy:

— E-e-e, patşa miña bérné géne kitéresé idé, beryulı bişné kitérgen iken, şep bulğan, diy. Kére başlağan idé, avçı étlerén alıp çıga da sugışa da başlıylar. Bolar bik azap bélen géne ütereler monı. Étlernéñ con börtégé sanınça tir çıga. Bik zur ajdaha bula bu. Ütergeç, avçı ajdahanıñ başın zur taş astına kıştırı, gevdesén sala zur suga. Tañ atkaç, bu kız moñarga bér yifek yavlık bire. Bu yifek yavlıkka altın bélen patşa isémé de, kız isémé de yazılğan bula. Hezér bolar ayırılışalar. Cégét üz yulına kite, kız üz yulına kite. Ajdaha kilüvé béte. Kızga tagı sakçı oçrıy. Sakçı eyte:

— Niçék kotıldıñ sin? diy.

Bu kız eyte:

— Kotkaruvçılar bar iken, diy.

Sakçı eyte:

— Min kotkardı dip eytmeseñ, üterem min siné, diy.

Kız:

— Yarar, eytermén, diy. Kaytaç, atasına, şuşı sakçı kotkardı, dip eyte. Hezér bu sakçını zur medéñke⁹³ kütereler bit, gecitlerge basalar.

Patşa eyte moña:

— Kaysı kızımını alasıñ? diy.

Sakçı eyte:

— Urtançı kızınıñnı alam, diy.

Patşa kızları çarlakka kiñeşke çıgalar.

— Bézné bu sakçı kotkarmadı, bézné avçı kotkardı, monıñ hézmeté kérmedé, bézge gadél bulırğa kirek, diy, urtançı kızı eyte, min bu sakçıga barmıym, diy.

Bolar patşaga eyteler bu kiñeşne:

— Bézné bu sakçı kotkarmadı, bézné avçı kotkardı, diyler. Hezér tégenéñ eşé yalganga çıga bit. Yalgan eş bér cirde de barmıy bit ul.

Kızlar eyte:

— Enetere bézné kotkargan cégét, öç été bélen urman buyında yöriy, diy. Monnan kürene tégenéñ yörgené.

Hezér tége cégétne barıp alalar bolar, min siña eytim. Sakçı hamam üzénékén eyte:

— Min kotkardım alarnı, diy.

Patşa alıp kile tége sugışkan cirge:

— Niçék itép kotkardıñ? diy, sakçıga eyte.

Sakçı eyte:

— Başın taş astına kısırdım, gevdesén zur suga saldım, diy.

Patşa eyte:

— Taşnı küterép kara elé, diy. Sakçı mıskal hetlé de kütere almıy taşnı.

Patşa eyte:

— Ye, sin küterép kara, diy. Avçı bér kulı bélen ciltéretép kütere taşnı. Céget kızlarınıñ baldagın, bélezégén, yifek yavlıgın da kürsete: “Méne bu kızlarınıñnıñ bülegé”, diy.

⁹³ Medéñ: Maktav.

Patşa sakçını şunda attırıp, zur suga taşlıy. Patşa bik şatlanıp:

— Sin kaysı kızını alasıñ? diy.

Yégét urtançı kızını almakçı bula. .

Patşa eyte:

— Min kartaydım indé, sin miném urınıma patşa bulırsıñ, diy.

Bu avçı eyte:

— Min patşa bulmıym, diy, miném yöriy torgan urmanım bar, min avga yöriym, köçém citken hetlé siña bulışırmin, diy. Monı hezér zur gecitlerge basalar indé ajdahanı bétergenlékke. Patşanıñ kiyeve bula indé bu. Patşa kızı bélen toralar bolar.

Monıñ ajdahanı ütérge, mondıy derecege iréşkenlége tutasına da işétele. İşétele de, bu patşa yortına énése yanına kite. Cégét eyte patşaga:

— Sinéñ kızlarıñ yanında miném tüti de torsınçı, diy.

— Yarar, torsın, diy patşa.

Bu tora başlıy. Könnerden bérkönné monıñ tutası eyte:

— Miném éném niçék monda sézge kilép katnaştı? Avçı gına bit ul, diy.

Monıñ hatını eyte:

— Sinéñ énéñ béznéñ şeherné ajdahadan kotkardı, şunıñ bélen şundıy derecege iréşte, diy. Cégétnéñ tutasınıñ bik açuvı kile, bu ajdahalar yuñanıñ tugannarı bula bit. Ul énésén tagın ütérmeçé bula.

— Ul ajdahanı niçék itép ütérde soñ, şunı kürsetégézçé, diy.

Hatını monı cigétke eyte:

— Tütiyiñ şulay dip eyte, diy.

Yégét eyte:

— Yarıy, kürset alaysa, diy.

Patşanıñ öç kızı ajdahalarını ütérge cirge baralar da:

— Méne şuşı taş astına tıktı başın, şuşı zur suga taşladı gevedesén, diyler.

Tutası eyte:

— Kayagız elé, başın karıym elé, diy. Bolar kürmegende, ajdahanıñ iké téşén alıp tıga bu. Ajdaha üzé ülse de téşe ülmiy iken anıñ. Bu ajdaha téşén alıp kayta da kilénge eyte: “Énéme üzém ceyimçé urını”, diy. Bu urını ceye de énésénéñ yatası töşéne iké ajdaha téşén tıgıp kuya. Cégétnéñ yatuvı bula, ajdaha téşleré monıñ kolagina

kilép te kére. Ütère bit monı. Patşa şakkata monıñ ülüvéne. Kiçten sav kéşé ırte bélen ülgen! Moña bötén réspublik şakkata. Ülgeç kümmiy ħel yuk bit indé. Patşa eyte:

— Séz niçék kümeséz üléné? diy.

Tutası eyte:

— Béz cirge kümmiybéz, diy, zur kismekke salabız da şuña kérosin salabız, dégét salabız, şunı timér kırşav bélen kırşavlap, agaçka élép kuyabız, diy.

Monı şulay itép agaçka iltép éleler. Şunda yata indé bu avçı.

Bér kön de uza, iké kön de uza. Étler bik ézlene, bik borçılalar. Étler çıgıp kiteler de patşadan, ézlep tabalar bu kismekné. Ézlep tabalar da bolar, bér maymılını totıp alalar, maymıldan kismekné töşértteler. Bér ayunı totıp kileler de bolar, vattıralar kismekné umarta vatkan şikéllé itép. Ĥezér ayu vata da monı, min siña eytim, bér zur su buyına alıp kileler. Şul su buyına alıp kileler de bik heybetlep yuvalar monı. Bolar bér kuyan totıp alıp kileler, bér tabanı bik katı itép kızdıralar, kuyannıñ kolagın tégenéñ kolagina kuyalar, ayuga éssé tabanı yalatalar bolar. Ayu bik yaman ükérgeñge çıdıy almıyça, ajdahanıñ tésé, cégétneñ kolagınnan çıgıp, kuyan kolagina kére. Ĥezér ikénçé yagı bélen eylendérép salalar da yañadan tabanı ut şikéllé kızdıralar. Avçınıñ ikénçé kolagina kigérép kuyalar. Ayunıñ ükérgeñ tavışına çıdıy almıyça, tagı bér tés kuyan kolagina kére. Şunnan indé kuyannı cibereleler, kuyan üle, avçı téréle. Ayu üz yulına kite. Avçı téréle de öç étén de koçaklap cılıy. Cılıy da bu patşaga, ħatını yanına kaytıp kite. Bik zur nuşalar küre indé cégét. Monı barısı da bik söyinep karşı alalar. Céget patşaga eyte:

— Réspubliknı cıy, diy.

Réspubliknı cıygaç, céget bik ütkén balta sorıy, bér büken kiterte. Céget bötén réspublik aldında tutasınıñ başın çaba. Şunnan soñ eybet kéne gomér ite başlıylar.

65. YALÇI BÉLEN SİHERÇÉ KIZ⁹⁴

Élékké zamanda bulgan iken, diy, bér yarlı kéşé. Monıñ tormışı bik avıraygaç, çıgıp kitté, diy, bu yalçılıkka. Barıp citté bér avılga. Bér çatka barıp utırdı. Ul da tügél, monıñ yanına tıkrık buyınnan bér kéşé kilép çıktı:

— Yégét, diy, ni éşlep utırasıñ monda?

— Hézmet ézlep kildém idé, bérevge hézmetçé kirekmiy miken? diy.

— Miném üzeme kirek, diy tégé, eyde bézge, söyleşérbéz, min eytken hézmetné itseñ, bér yılga yallıym, küpmé akça sorıysıñ? diy. Yégét eyte:

— Üzeñ belép birérséñ, diy.

— Yuk, diy, min alay rıza tügél, min kontrakt bélen yallıym, sin sora, diy.

Küp sorasa, tégé yarlı kurka, yallamas, diy. Az sorasa, éşen belmiy. Şulay da:

— Öç yöz teñke, diy.

Tégé eyte:

— Öç yöz teñke birem, kontrakt bélen yallıym. Min eytkenné eşliy almasañ, gomér buyı minde torırsıñ, diy.

“Taş kistérme elé, yallanırga kirek”, dip uylap ala da:

— Yazılışıyk, diy.

Kuşkannı eşliy almasa, gomér buyı şunda tora ittérép kiléşüv yazalar. Kayttılar, aşadılar, éctéler, yokladılar. Irte torgaç, huca eyte:

— Méne siña kırık kuyan, diy, şularnı köterséñ, bérsén de cuyma, diy. Bérsén cuysañ, bér yıl torırğa, diy.

Yarar. Kirténé açtı, kuyannarnı çıgardı. Urman yırak tügél avıldan. Kuyannar barısı da urmanga kaçıp bétte, bérsé de kalmadı.

⁹⁴ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (İkénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler, İskermelerni Hezirlevçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1978, ss. 65-67'den alınmıştır. Metin, G. Tolımbay tarafından Tataristan'ın Apas ilçesi, Tanay-Turay Köyü'nde K. Ehmedişin'den 1936 yılında derlenmiştir (age. s. 428). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleré İkénçé Kitap.** Tözüvçiler: G. Beşirov, H. Yarmi. Kazan: Tatknigozıdat Matur Edebiyat Redaktsiyesi, 1956, ss. 148-151; **Tatar Halık Ekiyetleri: Tılsımlı Ekiyetler.** Tözüvçi, Kérés Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdin. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1994, ss. 243-247'de de yayınlanmıştır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo. V 14 Tomah, Tom 2. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 2001, ss. 40-44'te de Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

Yalçı ni eşlerge de bélmıy indé, bik te kaygıra. Écé poşkaç, urmanga kérép kitté. Tégende bér kuyan da kürénmiy indé. Yılıy bu. Şulay yılap torganda, kilép çıktı bér ak sakallı kart:

— Nik yılıysıñ, ulım? diy.

— Babay, diy, bik zur kaygım bar, diy.

— Ni nerse, söyle elé miña, diy.

— Méne min hucaga yallandım. Hucam kırık kuyan birgen idé köterge, şular bar da kaçıp bétte, diy. Bér kuyannı cuysam, bér yıl hêzmet iterge, diy.

Kart eyte:

— Yılama, ulım, pıçağıñ barmı? diy.

— Bar, babay, diy.

— Bir elé, diy.

Yégétnéñ pıçağı bélen babay yartı arşın çaması bér yüke ağacı kisép ala. Şul ağaçka tége kart kırık kirték kirtliy. Yene bér çıra yuna, pıçak kébék itép. Şunnan eyte:

— Ulım, yat ta yokla. Kiç bulgaç, şul kırık kirtékné kıtırdatırsıñ da kuyannarıñ bar da cıgar, bér de kaygırma, diy.

Yégét yattı urman buyına. Yokı almıy bit: yégét kartnıñ süzleréne ısanıp bétmiy. “Alay-bolay kuyannar çıkmasa, kaçarmın”, dip te uylıy. Şulay uylana torgaç, kiç buldı, kötüv kaytır vakıt citté. Yégét késesénnen tayaknı aldı. Tége kırık kirtéklé tayaknı kıtırdattı. Kıtırdatkaç uk kuyannar kilép cıyıldı. Ey kuvana indé, altın tapkannan da artık buldı.

Alıp kayttı kötüvne. Baynıñ isé kitté. Bér kızı bar iken şul hucanıñ. Ul da çıktı kararga: “Bu ni tamaşa”, diy. Bu huca bik sihérçe kéşe iken. Kız da şunı öyrenge atasınnan. Huca kıznı kuştı soraşırğa:

— Ni galemet bélen alıp kayttı iken, bél elé, dip.

Kız soraşa:

— Sinéñ ni galemetéñ bar, niçék cıyıp kayttıñ? diy.

Yégét eyte:

— Alıp kayttım indé. Yallangaç, kötümiy hel yuk, diy, bér de belgértmiy. Yégét bik matur, üze pehlévan. Kız moñarga gaşıyk buldı.

Yarar. İrtégésén huca tagın eş taptı:

— Kuyannarnı kötme indé, diy. Siña бүгэн һезмет шул: артта бэр пэчен эскэртэ бар. Шул пэчэннэ бэр бөртэк, бэр бөртэк ташип бэтэр. Аркılı турı китэрме, başı baş yakta bulsın, diy. Бэр төнде эшлэп бэтэр шунı, diy.

Seneklep таşıсаñ да un көнге цитерлэк икен тэгэ эскэрт. Yöregé alındı yégétnéñ. Ni eşlerge indé, bik zur kaygıga töşté bu. Şulay bik kaygırıp torgan çağında, elégé ak sakallı kart tagın anıñ küzэne küréndé. Küzэne küréngеç үк, тэгэ yégét bik kuvandı:

— Ey, babay, isenmé-savmı? diy yaktı ııray бэlen. Babay, miña tagın kaygı töşté bit elé, diy.

— Nerse, ulım, söyle, diy.

— Şuşı arttagı kibennéñ пэченэн başın başka gına turı китэрép, béremlep, бэр төнде ташип бетэрэрge kuştı, diy.

— Kaygırma, ulım, һезér eşlerséñ, diy. Méne, diy, urman buyına barıym da kırmıska patşasın totıp китэrim yélé min siña, diy.

Kart kitté de kırmıska patşasın alıp kildé. Kırmıska patşası eyte:

— Zinhar, ciber, nindiy gozerén bulsa da ütiym, diy.

— Bézge şul kirek: başın başka turı китэрép kéne şul эскэртнэ méne şunda küçérép, бэр төнде öyip бэтэр, diy.

— Yarar, diy kırmıska patşası. Urmandagı bötén kırmıskalarını cıyıp ta kildé. Бэр takta söyedé эскэртke. Kırmıskalar бэlden kilép күтерép aldılar: бэрer gene пэчен tiydé kırmıska başına.

Bu yalçı ırte бэlen baganaga söyелép tora. Bay çıktı:

— Éşledéñmé? diy.

— Éşledém, diy, тэгэ eyte, ene ııgıp kara, diy.

Bay ııgıp karıy, efsün ukıp yasagan kébék bulgan. Kére de öyge bay eyte:

— Бэр gacep bu, aһrı şunıñ gıylémén béle torgandır bu, diy.

Yene kızına eyte:

— Bar, soraş elé, niçék eşledé iken, bu yulı eytmesmé? diy.

Kız ııgıp soraştı. Yégét eyte:

— Һuca kuşkaç, eşlemiy һel yuk, eşledém indé, diy. Бэр de eyt mi niçék eşlegenné. Kız eyte:

— Eger kabul itseñ, min siña cemegatlékke barır idém, al sin miné, diy. Bu hetlé höneréñ bulgaç, ħur bulmabız, diy. Yégét eyte:

— Miném yalçıda torası bar elé. Srok citmegen, akçam yuk, diy.

Kız eyte:

— Kaçıyk, diy. Béznéñ eti siħerçé kéşé. Ul siné kayçan da bulsa ħarap iter. Ul bélgen hetlé min de bélem, kaçık, diy.

Totındılar kaçarga. Kittéler çıgıp. Kızñıñ bér kéçkéne közgése bula. Şunnan karıy da eyte:

— Eti bézné kvarga kéşé çıgardı. Tota kalsalar ikébézge de yaħşı bulmas, diy.

— Ni eşliyk soñ? diy yégét kızga.

— Sin meçét bul, min mezin bulıp azan eytem. Yat kéşé bélmes, diy.

Tégé kilép citkeç kéne, mezin bulıp azan eytérge totına. Kuvıp kile torgan kéşé bélmiyçe bolarnı uzıp ta kitté. Béraz torgaç kürdéler: tége eylenép kaytıp ta kitté.

Ul ħuca yanına kaytıp citté. ħuca eyte:

— Nige alıp kaytmadıñ? diy.

— Kürénmiyler, bénerse de yuk, diy.

— Nerse kürdeñ, söyle, diy.

— Bér meçét kürdém, yaña meçét. Şunıñ manarasınnan bérev azan eyte idé, diy.

— Şular indé, şularnı alıp kaytırga kirek idé. Üzém barmıyça bulmas, diy. Şunnan ħuca üze kuva çıgıp kitté. Kız közgege karadı:

— Eti çıktı, diy. Yégét eyte:

— Ni eşliybéz? diy.

— Min kül bulam. Sin baka bul, külge kéréséñ, diy. Kız kül buldı, iré baka buldı. Zur kül. Tiresénde kamış ta bar. Tégé kilép citté:

— E, kotılır idégéz bugay, élektégéz, diy. Zur ügéz bulıp sunı éçe başladı bu. Éçép betérdém digende géne, su tagın ceyélép kite. Kız şul hetlé osta. Atasınıñ korsagı şartlarga citté, buldıra almadı, kadalız, dip kaytıp kitté.

Kız bélen yégét çıktılar da kittéler bu yégét avılına. Kayttılar da igén igép yeşedéler şul avılda.

66. İKÉ TUGAN⁹⁵

Bér şeherde bulgan iké tугan. Bolarnıñ bérse bik bay, ikénçesé fekıyr bulgan. Bay bulganı, törlé altın-kömés nerseler yasap, satuv itép torgan. Fekıyré törlé kara hézmet bélen kön kürgen. Fekıyrnén iké balası bulgan. Bu balalar bay agalarına bara torgan bulgannar, şunda kaldık aşlar aşap, tuyınıp yörgenner.

Könnerden bérkönné bu fekıyr çıbık-çabıklar alıp kaytırga urmanga kite. Fekıyr urmanda küre bér koş, hemme ciré altınnan. Fekıyr altın koşka bér taş alıp ata. Taş koşka tiyip, bér altın kanatı töşép kala, koş üzé oçıp kite. Fekıyr bu altın kanatnı alıp kayta da abzasına bire. Abzası altın kanat öçén fekıyrge akça bire.

Fekıyr ikénçé kön tagın urmanga bara, vak-töyek çıbıklar kiserge dip. Ağa başına méne. Ménse, küre koş oyasin, oyasında küre altın yomırkalar. Fekıyr bér yomırkasın alıp kayta da tagın abzasına bire. Abzası küp kéne itép fekıyrge akça bire. Abzası eyte fekıyrge:

— Bu koşnıñ üzén totsañ, bik yañşı bulır idé, dip.

Bu fekıyr öçénçé kön de urmanga barıp, elégé koşnıñ üzén totıp alıp kaytıp abzasına bire. Abzası küp itép akça tüliy. Fekıyrnén akçası baytak bulıp, söyinép üz öyine kayta. Bu fekıyrnén abzası bik ütkén bulgan. Hätınına eytken: “Sin bu koşnı bötén köyi péşér, hiçbér nersesén yugaltma”, digen.

Bu bik gacep koş bulgan. Eger kém de kém koşnıñ yöregén, bavırın aşasa, şul ırte bélen baş astınnan altın taba iken. Baynıñ hätını bu koşnı, bik yañşılap tazartıp, kazanga sala da üzé kürşége yomış bélen çıga. Bu vakıtta fekıyrnén balaları bay

⁹⁵ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (İkénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler, İskermelerini Hezirlevçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1978, ss. 78-88'den alınmıştır. Bu metin ilk kez, Taip Yahin. **Dafgılkesel Min Es-Sabi ve Es-Sabiyet.** Kazan: Tipo-Litografiya İmperatorskogo Universiteta, 1900, ss. 128-141'de yayınlanmıştır. Metin Arap alfabesinden Kiril alfabesine aktarılırken metinde ses değişikliklerinin yanında, cümle yapısı bakımından da değişiklikler yapılmıştır. Ayrıca, metnin orjinalinin sonundaki “.. bular her ikisi padişah bulub...” şeklindeki ifade, “...bular birsi padşa, birsi vezir bulup...” şeklinde düzeltilmiştir. Bunun yanında, metindeki birkaç cümlelerin kril harflerine aktarılırken atlandığı görülmektedir. Bu kısım Arap harfli metinden transkribe edilerek, () işareti içerisinde gösterilmiştir. Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleré I.** Tözüvçileri: G. Razin hem H. Yarmi. Kazan: Tatgosizdat Matur Edebiyat Sektör, 1946, ss. 142-156; **Tatar Halık Ekiyetleré Bérénçé Kitap.** Tözüvçiler: Gomer Beşirov, Hemit Yarmi. Kazan: Tatknigoizdat Matur Edebiyat Redaksiyesi, 1958, ss. 178-191'de de yer almaktadır. Masal, Tatar Halık Ekiyetleré I ve onun genişletilmiş baskısı Tatar Halık Ekiyetleré Bérénçé Kitap'ta “Altın Koş” adıyla yayınlanmıştır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo. V 14 Tomah, Tom 2. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 2001, ss. 57-69'da da Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

agasınıñ öyine kilép kergenner. Karasalar, kazanda altın koş péşe. Balalar, kazannı açıp, altın koşnı alıp karagannar. Şul arada koştan iké kisek it töşken. Balalar karasa: yörek bélen bavır. Bolar bérsé bavır aşap, ikénçésé yörek aşap utırganda, bay ıatını kaytıp kére, küre, bolar it aşap utıralar. Bay ıatını sorıy:

— Ni eşledégéz? dip.

Balalar eytkenner:

— Kazandagı koşnı karagan idék, şunnan iké kisek it töşté, şunı aşıybız, digenner.

Bay ıatını balaların açuvlanıp kuvıp ııgargan da tiz géne, iré bélmesén dip, bér eteç suyıp, yöregé bélen bavırın alıp kazanga salgan.

Altın koş péşép citkeç, iré kayta da koşnı aşıy, bérnensesén de kaldırmıy. Şunnan yoklarga yata. İrtégésén tora da baş astın karıy, altın yukmı iken dip. Bérnese kulına élekmegen. Bay aptırıp sorıy ıatınınnan:

— Elle sin koşnıñ bérer nersesén yugalttıñmı? dip.

ıatın kurkuvınnan:

— Yuk, bérnensesén de yugaltmadım, diy.

Fekıyrnéñ balaları yoklarga yatkannar. İrte bélen torgannar, baş astındagı nerselerné cıya başlasalar, baş astında altın kürgenner. Balalar atasına eytkenner. Atası bu eşke bik gacepsénép soragan: “Séz niçék bu altınnı taptıgız?” dip. Balalar eytmegenner. Bolar ikénçé kön tagın yatkannar. İrtégésén dehi şulay altın tapkannar. Fekıyr altınnarnı ala da bay abzasına barıp söyliy. Abzası bu eşné tamam sizép, eyte fekıyrge: “Sin ul altınnarnı alma, ul altınnar sıhérlek bélen bulgan altınnar”, dip. Dehi eyte: “Balalarıñnı da öyiñde totma, alar siné elle nişletép bétérérler”, dip.

Fekıyr, abzasınnan bu süzlerné işetép kayta da, balaların yahşılap tuydırıp, urmanga alıp bara da şunda kaldırıp kayta.

Bu balalar, béráz vakıt ütkeç, yul ézliy başlagannar. Balalar, bıçaralar, hiç te yul taba almagannar. Yöriy torgaç bolar küreler bér kéşéné. Bu kéşé balalardan sorıy:

— Nindeyin balalar séz, diy, nik bolay yöriyséz? diy.

Bolar hemme eşlerén baştanayak söylep bireler:

— Şulay yokıdan torgaç ta béznéñ baş astıbızdan altın tabıla, dip.

Bu kéşé bolarnı, bik kızganıp, üz yortına alıp kayta hem eyte:

— İy balalar, min sézné üsép citkençé karap, tuydırıp torırmın, dip.

Balalar, bu süzge razıy bulıp, tora başlagannar. Bu kése balalarga eşler öyrete başlagan, mıltık atarga öyrengeñner. Bolarnıñ baş aslarinnan haman altın tabılıp torgan. Elégé kése altınnarnı cıyıp bargan.

Malaylar şulay torıp, üsép citkenner. Elégé kése bolarnı urmanga alıp bargan. “İndé mıltık atıgız”, digen. Urmanda bik küp yörgenner, bérnerse de kürmegenner. Kaytıp kilgende, bolarga oçragan kır kazları, oçıp baralar iken. Elégé kése eytken:

— Ye, indé şulardan öçésén atıp alıgız, dip.

Bu balalar atıp algannar, kalğannarı oçıp kitkenner. Öyge kaytkannar. Bu tugannar ikése berge kiñeş ite başlagannar: üzleré çıgıp kitmek bulgannar. Kiç bélen aşarga utırğaç, bolar hucalarına eytkenner:

— Sin bézné, bik kadérlep, küp terbiye kıldıñ. İndé bézge rehım it, röñset bir, béz üz yulıbızga kiteyik, dip.

Hucaları: “Yarar”, dip röñset birgen. İrte bulğaç, aşagannar, éçkenner. Huca bolarga bérer mıltık, bérer ét birgen. Bolar çıgıp kitkenner. Hucaları béráz ozata bargan. Barganda eytken bolarga:

— Méne sézge bik yahşı bér pıçak, dip, pıçak birgen de eytken: Eger séz bér-bérégézden ayırılsagız, şuşı pıçaknı yul çatına kadap kuyıgız. İsenlégégézné béleségéz kilse, şul pıçaknı kilép kararsız. Eger de pıçaknıñ bér yağı kürgen bulsa, şul yakka kitkenégéz vafat bulgan dip bélérséz. Eger pıçaknıñ iké yağı da yaltırıp torsa, ikégéz de selamet dip bélérséz, digen.

Bu tugannar kitkenner. Bara torğaç, bér urmanga barıp kérgenner. Bolar şunda yoklagannar. Aşarlarına bétken. Bolar bérer koş atmak bulgannar. Mıltıkların tözep torganda, küreler: bér kuyan ütép bara. Bolar bu kuyannı atmak bulgannar.

Kuyan télge kilép eytken:

— Séz miné atmagız, miném iké balam bar. Séz şul balalarımnnı alıgız, digen.

Bolar, kuyannı atmayınça, iké balasın alıp kitkenner. Bara torğaç, bér tölké kürgenner. Anı atmak bulgannar.

Tölké télge kilép eytken:

— Séz miné atmagız, miném iké balam bar, şularnı alıgız, dip.

Yégétler tölkénéñ balaların alıp kitkenner. (*Bara torgaç, bolarga bér büré oçragan. Bolar anı kürép atmak bulgannar. Büré dahi télge kilép eytken:*

— *Séz miné atmagız, miném iké balam bar, siz şularnı alıgız, dip.*

Bolar büréni atmayınça, balaların alıp kitkenner.) Bara torgaç, bolar, bér ayuga oçrap, ayunı atmak bulgannar.

Ayu dehi télge kilép eytken:

— Séz miné atmagız, miném iké balam bar. Séz şularnı alıgız, dip.

Yégétler ayunı atmıy, iké balasın alıp kitkenner. Bara torgaç, bolar oçragannar bér arslan kiyikke. Arslannı atmak bulgannar. Arslan dehi télge kilép eytken:

— Séz miné atmagız, miném iké balam bar, séz şunı alıgız, dip.

Bolar, arslannı atmıy, iké balasın alıp kitkenner.

Bu tugannarnıñ bulgan iké été, iké kuyanı, iké tölkéleré, iké büréleré, iké ayuları, iké arslannarı. Bara torgaç, aşarlarına bérnerseleré de kalmagan. Yégétler eytkenner tölkége:

— Séz tavık totarga ostasız, barıgız, tavık totıp kitérégéz, dip.

Bér avılga barıp citkeç, tölkéler küp kéne tavık urlap çıkkannar. Bu tavıknı péşérép aşagannar. Bolar, şulay itép, küp zamannar yörgenner. Bér de yahşı urın taba almagannar.

Şulay yöriy torgaç, hayvannarnı bülüşép, yul çatına barıp pıçaknı alıp kadap, ikésé iké yakka ayırılıp kitkenner.

Kéçé énése, bara torgaç, bér kalaga barıp citken. Küre: bu kalanıñ eylenése kara kindér bélen çolganıp alingan. Bu yégét bér yortka barıp kére, fatir sorıy, dehi eyte:

— Bu miném cenléklerémné bér cirge yabıp kuymassız mı? dip.

Fatir hucası:

— Yahşı, bulır, dip, monıñ cenléklerén bér abzarga yabıp kuya. Bolar abzarda bér tişék küreler. Bu tişekten kuyan bélen tölké çıgıp, üzleréne aşamlık nerselerné ézlep, ipi, kümeç, it kisekleré, tavık, eteç, herbér törlé nerseler alıp kaytıp, tamak tuydırılar. Bu yégét üze tamak tuydırgaç, sorıy fatir hucasınnan:

— Nik bu kalanı kara nerseler bélen çolgap algannar? dip.

Fatir hucası eyte:

— İrtege béznéñ patşabızınıñ kızı vafat bula, şul Һesretten şulay Һolganıp alıngan, diy.

Yene Һucadan sorıy:

— Nik, bik Һel ёçёnde yatamını? diy.

Һuca eyte:

— Yuk, Һel ёçёnde түгёл. Һel ёçёnde bulmasa da үлерге tiyiş, diy.

— Ni ёçён үлерге tiyiş? dip yene sorıy yёгёт.

Һuca eyte:

— Ene, күrmisёnmёni kala karşısında бёр biyik tavını. Şul tav başında tora бёр bik zur ajdaha. Şuñar yıl sayın бёр kız birёрге kirek. Eger birmeseñ, бётён şehernё helak itёp бётёre, şobaga patşa kızına Һıktı, diy.

Bu yёгёт eytken Һucaga:

— Soñ anı үтёрёp bulmıymını? digen.

Һuca eytken:

— Yuk, bulmıy, digen, anı үтёрёрге bik күp batırlar, pehlévannar kilёp karadılar, buldıra almadılar, digen; eger de үтёрövçё bulsa, patşa ul kёşёге kızın birёp, үзё үлгеç, patşalıgın birmekçё bulgan idё, digen.

Yёгёт, Һucadan bu süzlernё işётёp, үзёnéñ canvarların tuydırıp, ajdaha yata torgan tavga мёнёp kitken. Мёнёp citkeç, күre: tav başında бёр yort. Ёçёne кёre. Күre: östel östёnde öç savıt su tora hem yazıp kuygan yazuv bar. Ukıy: “Kём de кём bu savıttan sunı ёçse, ёçken кёşёге бётён дёnya Һalkı karşı torsa da ciñe almıy”, hem, işék östёndегё kılıçını alıp, “ajdahanı үтёр” digen süznё ukıy. Yёгёт ukıy da yazunı, kılıçını almak bulıp күтёрёp karıy, urınınnan da kuzgata almıy. Yёгёт savıttagı sunı ёçkeç, kılıçını бёр kulı бёlen күtere.

İndё vakıt citken elёгё kızını ajdaha yanına kitёрёрге. Patşa kızın күp кёşёлер бёlen ozata kilgenner. Bu kız, kaladan Һıkkaç ta, tav başında yёгётné күрёp kurka, ajdahadır dip. Ataları hem başka кёşёлер kaytıp kitkenner, patşanıñ бёр vezirё kala tav yanında. “Monda ni bulır iken?” dip. Bu kız tav başına мёнёp citkeç күre bu yёгётné, bik kuvana.

Yёгёт eyte kızga:

— Min siné kotkarırğa toramın, dip. Patşa kızın tav başındagı öyge kértép biklep kuya. Béráz vakıt ütkeç, bu yort yanına cidé başlı ajdaha oçıp kilép töşe.

Ajdaha yégétné kürép eyte:

— Sin nik kildéñ monda? dip.

Yégét eyte:

— Min sinéñ bélen sugışırğa kildém, dip.

Ajdaha eyte:

— Sinéñ kébék batırlar bik küp kildé monda sugışırğa. Min alarnıñ hemmesén ütérém, siné de ütérémén, digen.

Bu süzlerné eytép bétérüvge, ajdaha cidé başlı avızınnan ut çeçerge totingan. Yeneşe tiredegé ağaclar yana başlagan. Ajdaha yégétnéñ başına ménmekçé bulgan. Şul vakıttá yégét kılıçın alıp séltep cibergen, ajdahanıñ béryulı öç başın kisép töşergen. Ajdaha dehi gayretke kilép, açuvlanıp, yugarı küterélép, yégétnéñ östéne kunmakçı bulıp töşkende, yégét dehi kılıçın séltep, yene dürt başın kisép töşergen. Yégétnéñ béráz helé kitken. Yégét, aktık köçén cıyıp, ajadahaga hemle kılıp⁹⁶, koyrıgın kisép algan da, helé bétébrek kitken. Yégét elégé canvarlarını yögennen çılgargan da emér itken. Ayular, büréler, étler, tölkéler çıgıp, ajdahanı buvın-buvın turap bétérgenner. Ajdaha tamam ülgeç, yégét yortnıñ işégén açıp karıy, küre: kız helden kitken. Yégét kızın küterép tışka çılgargan. Bérázdan soñ kız huşına kilgen.

Yégét kızga eytken:

— Ajdahadan kotıldıñ, dip.

Kız bik kuvana, şatlana. Kız yégétnéñ canvarlarınıñ muyınnarına bérer baldak beylegen hem yégétke eytken:

— Sin miném söygeném bulırsıñ, dip hem üzénéñ isémé yazılğan yavlıgın birgen. Bu yégét ajdahanıñ avızınnan téllerén kisép alıp, patşa kızın birgen yavlıkka salıp, töynep kuygan.

Monıñ soñında yégét patşa kızına eytken:

— Min bik arıdım, béráz yal itiyim, dip.

Kız: “Yarar”, dip, korı cirge yatıp yoklagannar. Lekin arslannı karavıl kuygannar. “Béz yoklaganda yat kéşe kilép bézné helak kılmasın”, dip. Arslan-Kiyik

⁹⁶ Hemle kıluv: Höcüm itüv.

eytken ayuga, üze yoklagan. Ayu eytken bürége, üze yoklagan. Büré eytken tölkége, üze yoklagan. Tölké eytken kuyanga, üze yoklagan. Kuyan da bik arıgan, iméş, ul da yatıp yoklagan. Bolar, şulay itép, hemmesé yoklagannar. Elégé tav yanında kalgan vezir tav başına akrınlap méngen. Kürgen, herkaysı yoklagannar, ajdaha ülgen.

Vezir kılıcın ala da yégétnéñ muyının çabıp öze. Canvarlar bélmıy kalalar. Vezir kızını üze bélen alıp kite.

Patşa kızına eyte:

— Sin patşaga eyt, ajdahanı vezir ütérde dip, diy.

Patşa kızı:

— Yuk, min alay yalgannı eyte almam, sin ütérmedéñ, yégét ütérde, digen.

Vezir, kızdan bu süzné işétkeç, kızını kurkıta başlagan:

— Eytmesen, hezer siné de ütérém, dip.

Kız rıza bula. Vezir kızını patşa yanına alıp kayta. Atası, kızın kürgeç, bik şatlana, kuvana.

Vezir eyte patşaga:

— Min sinéñ kızını hem şeheréñné kotkardım, eytken niyetéñné eda kıl⁹⁷, digen.

Vezir şulay digeç, atası kızınnan soragan:

— Dörésmé, ul ütérde mé? dip.

Patşa kızı eytken:

— Dörös bulsa bulır, dip, başın bögep kuyan da atasına eytken: Dörös bulsa da, tuynı hezer kılmagız, bér yıl da bér kön kuyıp, şul vegde ütkeç kılırsız, dip.

Patşa tuynı kiçektérerge işare kılğan.

Ul arada yégétnéñ canvarları yoklagan cirde bér şöpşe kuyannıñ borınına kungan. Kuyan ayagı bélen şöpşené kuvıp cibergen de yene yatıp yoklagan. Şöpşe dehi kuyanga kilép kungan. Kuyan dehi kuvıp cibergen de yene yoklagan. Nihayet, şöpşe kuyannı çakkan. Kuyan uyangan da tölkéné uyatkan, tölké büréné uyatkan, büré ayunı uyatkan, ayu arslannı uyatkan. Bolar barısı da uyangaç karasalar, patşa kızı yuk, hucaları ülep yata. Bolar bik kurkıp kıkıra başlagannar: “Bu eşné kém eşlegen?” Arslan ayuga eytken: “Nik uyatmadıñ?” dip. Ayu, bürége; büré, tölkége, tölké, kuyanga

⁹⁷ Eda kıluv: Vegdené ütev.

eytken. Bér méskén kuyan gına cavap bire almagan, herkaysı gayıpné kuyanga kuygannar. Bolar kuyannı ütérmeçé bulgannar. Kuyan eytken:

— Séz miné ütérmegez, min hucanı térgézérmén, min térgéze bélemén. Méne bér tavda şundiý agaç bar. Eger ülgen kéşénéñ avızına şul agaçnıñ tamırın totsañ, ülgen kéşe térele, digen. Ul tav bu cirden iké yöz segatlék yul, digen.

Arslan kuyanga eytken:

— Sin şul tamırnı yégérmé dürt segatte alıp kayt! digen.

Kuyan: “Yarar”, digen hem arslan-kiyik eytken segatke alıp kaytkan. Kuyan kaytkaç, arslan huca yégétnéñ başın urınına yabıstırgan, kuyan alıp kilgen tamırnı yégétnéñ avızına kuygan. Şul arada hucaları térelgen. Yégét térelgeç, yanına karasa, kıznı kürmüy.

Yégét:

— Kém miné bolay eşlegen? dip soragan arslannan. Ul yégétke eşnéñ niçék bulganın, niçék térelgenén söylep birgen. Lekin yégétnéñ başı artka karagan iken. Arslan eytken: “Min anı tözetérmén”, dip. Yégétnéñ başın alga taba karatkan. Kuyan anıñ avızına agaç tamırın totıp torgan. Şunnan soñ yégét, evvelgé kébék, üzénéñ canvarların alıp kitken. Kalalarga barıp, bolarnı kürsetép, küp itép akça cıygan. Bér yıl üterek, bu yégét patşa kızın kotkargan şeherge barıp kérgen. Bötén şeherné kızıl nerseler bélen çolgap bétérgenner. Bu yégét bér yortka barıp kérgen. Yort hucasınnan soraşkan:

— Nik séznéñ şherégézné ütken yıl kara nerse bélen çolgap algannar idé, bıyıl kızıl nerseler bélen çolgagannar? digen.

Yort hucası eytken:

— Uzgan yıl béznéñ patşabıznıñ kızın ajdahaga birerge kirek bulgan idé, ul ajdahanı patşanıñ veziré ütérde. Şunı ütérgeñ öçen patşa kızın birmekçe buldı. İртеge anıñ tuyı bulaçak, şunar küre şatlıktan şeherné kızıl nerseler bélen çolgap aldılar, digen.

Yégét eyte yort hucasına:

— Miném бүгін patşa östelénen күмеç аşıysım киле, digen.

Huca eytken:

— Ашы алмассың şul, digen.

Bolar, yözer teñkeden beşesleşep, süz kuygannar.

Yégét kuyanga eytken:

— Bar, patşaga barıp, patşa üze aşy torgan kümeçné alıp kil, digen.

Bu kuyan patşa yortına barıp, kэшé kürmegende patşa kızı aşap utıra torgan östel astına kэрép, patşa kızınıñ ayagına törte başlagan. Kız eylenép karıy. Karasa, küre kuyannı. Tanıy, çönki kuyannıñ muyınında üze birgen baldagın küre. Kız kuyannı avlak cirge alıp çıkkın da soragan:

— Nik kildéñ? dip.

Kuyan eytken kızga:

— Ajdahanı ütérge yégét şherge kildé. Ul sinnen patşa aşy torgan kümeçné soradı, digen.

Patşa kızı patşa aşy torgan kümeçné hэ́zmetçége bire de hэ́zmetçé, kuyannı, kümeçné de alıp, yégétke iltép bire. Yégét behesleşken kэшésennен yöz teñke akçanı alğan. Yene yégét eytken tölkéné çakırıp:

— Bar, patşa aşy torgan itné kitér, digen.

Tölké: “Yarar”, dip, kuyan kébék barıp, kız utırgan östel astına kэрép, kızınıñ ayagın tarta başlagan. Kız karasa, küre, tölké. Yene kız tölkéné tanıy üzénéñ altın baldagınnan. Kız sorıy tölkéden:

— Nik kildéñ? dip.

Tölké eyte:

— Miné ciberdé ajdahanı ütérge yégét, patşa aşy torgan itné sora, dip, diy.

Kız atası aşy torgan itné alıp tölkége bire. Tölké alıp kaytıp yégétke bire. Yégét yene бүрéné çakırıp eyte:

— Bar, patşa aşy torgan cilekné alıp kil, dip.

Bүрэ barıp, élékkéçe, kızını күрэp eyte. Kız atası aşy torgan cilekné birép cibere. Bүрэ alıp kaytıp yégétke bire. Yégét yene ayunı çakırıp eyte:

— Bar, patşa aşy torgan beléşné alıp kil, dip.

Ayu, barıp, elégéçe kızını күрэp, soragan. Kız, ayunı tanıp, beléşné birép cibergen. Ayu alıp kaytıp yégétke birgen. Yégét arslannı çakırıp eytken:

— Bar, patşa éçe torgan şirbetné alıp kil, digen.

Arslan, barıp, elégéçe kızını күрэp, kız arslannı tanıp, patşa éçe torgan şirbetné birép cibergen. Arslan alıp kaytıp birgen yégétke. Yégét hemme canvarları bélen utırgan; aşagannar-éçkenner. Yégét aşagaç-éçkeç eyte:

— Hezér min patşa aşy-éçe torgan nerselerné aşadım-éçtém. Hezér min, üzém barıp, patşa kızın üzéme alam, digen.

Yort hucası bu yégétke ışanmıy behesleşken: Patşa kızın alsa, huca bire yégétke yortın-cirén. Eger yégét ala almasa, yégét hucaga méñ sum akça birmek bulgan.

Patşa kızınnan soraşa başlagan:

— Sinéñ yanıña nindeyin canvarlar kildé? dip.

Kız eyte atasına:

— Min alarnı siña eytérge yöregém citmegen idé, iy atam, sin şul hayvannarnıñ hucasın çakırıp sora, digen.

Şul segat patşa bér vezirén cibere yégétné çakırırğa dip. Vezirge yégét eyte:

— Elle nige miném barasım kilmiy, digen, patşa üzénéñ kiyimnerén, üzé yöriy torgan atların cigép kilse, şunda barırmın, digen.

Vezir yégétnéñ süzén patşaga kaytıp eyte. Patşa bik gacepke kala da eyte kızına:

— Ul nindeyén yégét? dip. Miném kiyimnerémné, atlarımın sorıy, dip.

Patşanıñ kızı eytken:

— Ni sorasa da birégéz, yégétné kitérégéz, dip.

Patşa kiyimnerén birép, atların cigép cibergen. Bu yégét, yaşılap kiyinép, ajdahanıñ cidé télén alıp kile. Patşa, yégétnéñ kilgenén kürép, kızınnan soragan:

— Karşı çıgıp alıymımı yaki üzé kérsénmé? dip.

Kızı eytken:

— Karşı çıgıp al, dip.

Patşa, karşı çıgıp alıp, yégétné kızı yanına utırta.

Patşa üzénéñ kızın birmekçe bulgan vezir de ikénçe östelde utıra iken. Bu yégét, barıp kéргеç, östelge kitérép salgan cidé télné. Patşa soragan yégétten:

— Bu nindeyén nerse? dip.

Yégét eytken:

— Ütken yıl min ütérge ajdahanıñ cidé télé, digen.

Vezir bu süzlerné yégétten işétkeç, bik kurkıp, ni eytérge bélmegeç, eytken:

— Ajdahanıñ télé bulmıy, digen.

Patşa vezirden bu süzné işétkeç, ajdahanıñ başın kitérte de téllerné kuyıp karap küre: Hemme tél urınına kile. Yene yégét, yavlıknı alıp, kızga eyte:

— Bu yavlıknı kémge birdéñ? dip.

Kız eytken:

— Ajdahanı ütérge yégétke birdém, dip.

Yégét şul arada hemme canvarların alıp kére. Canvarlar muyınındagı baldaklarını alıp, patşa kızına eyte:

— Bu kém baldakları? dip.

Kız eyte:

— Bu baldaklar minéké, dip, min birdém bu baldaklarını ajdahanı ütéréşken canvarlarga, dip.

Yégét patşaga niçék itép ajdahanı ütérge, ütérgeç, hëlleré kitép, kız bélen yatıp yoklagannı, vezir tav astınnan ménép üzén ütérge, barın beyne-beyne söylep birgen. Patşa yégétten bu süzlerné işétkeç, kızınnan soragan:

— Dörës eytemé? dip.

Kızı eytken:

— Herbér eytken süzé dörës, dip.

Patşa, bu süzlerné işétkeç, vezirlerén çakırıp eytken. “Bu aldakçı vezirné hökém kılıgız”, dip. Vezirler hökém kılğan: dürt ügéz koyrıgına beylep özgelege. Hem ügézler, yak-yakka tartılıp, vezirné özgelep bétérge. Patşa bu yégétke üzénéñ kızın birép, zur tuylar kılıp, yartı patşalığın birgen. Yégét, kızın alıp, hüzur kılıp yöriy başlagan.

Könnerde bérkön yégét, urmannarga çıgıp, koşlar atıp yöriy iken. Yırak tügél şehir yanında bér urman bulgan. Ul urmanga kém de kém kërse, çıga almıy iken. Bér kön bu yégét, béráz kేశéler alıp hem üzénéñ canvarların alıp, şul urmanga kitken. Barıp kére, küre, bér ak nerse. Yégét, üzénéñ canvarların alıp, ak nerse artınnan kite, kేశélerén kaldırıp. Kేశéleré yégétné köteler, yégét yuk. Kön kiç bulgaç, kaytıp kiteler. Şeherge kaytkaç, patşa kızına eyteler.

— Kiyevéñ bér ak nerse artınnan kitté, şunnan kaytmadı, dip. Kız, bu süzlerné işétkeç, bik kaygıra başlagan.

Yégét kitken ak nerse artınnan. Yégét ak nersege atmakçı bulganda, ak nerseneñ siherçe ikenen belgen. Üzenenñ sıbızgısın sızgırta başlagan. Bérev de bu tavışnı işetmegen. Kön kiç bulıp, tön bulgan. Tön bulgaç, yégét ut yagıp canvarlarını cıyıp, ut yanında yatkan. Yata torgaç, yégét bér tavış işete, karıy: ağaç başında bér karçık kıkıra:

— Min tuñam, dip.

Yégét eytken karçıkka:

— Cılınırga töş monda, dip.

Karçık eytken:

— Töşer idem töşüven, canvarlarıñnan kurkam teşler dip, digen.

Yégét eytken:

— Têşlemesler.

Karçık akrınlap töşe de yégétke bér çibık bire.

— Méne suk alarga, şul vakıtta teşlemesler, dip.

Bu yégét, karçıkñıñ süzen tıñlap, canvarlarga sukkan. Şul segat canvarlar hemmesé taşka eylengenner. Karçık yene bér çibık alıp yégétke sukkan. Yégét te taşka eylengen. Karçık bolarnıñ hemmesen bér tiren çokırğa iltép taşlagan.

Bu yégétneñ abzası könnlerde bérkôn ayrılgan yul çatındagı pıçaknı karagan, karasa: pıçakñıñ yartı yagı kügergen. Abzası uylagan: “Ağ, énéme bérer bela bulgandır, dip. Hezer niçek bulsa da anı bu beladen kotıldırıym”, dip.

Könnlerden bérkôn bu yégét énesé torgan şeherge barıp citken. Citse, karavılçılar monı patşa yortına iltép kuygannar. Bolar ikésé de bértöslé bulgannar. Kürgen kesheler bolarnı bér de bérşen bérşennen ayıra almagannar. Abzası kız yanına bargaç, kız tanımy, sorıy yégétten:

— Nik bik ozak tordıñ? dip.

Bu eyte:

— Urmanda adaştım, şunıñ belen ozak tordım, diy.

Bérer kön torgaç ta, üzenenñ canvarların alıp, elégé urmanga kitken. Barsa, moñar da oçragan bér ak nerse. Bu da anı kuvıp kitken. Bara torgaç, kön kiç bulgan. Bu, ut yagıp, üzenenñ canvarları belen yatıp yoklagan. Karasa, ağaç başında bér karçık: “Tuñam”, dip utıra. Bu yégét eyte:

— Töş monda, diy.

Karçık eytken:

— Sinéñ canvarların, téşler dip kurkam, digen. Me siña bér çıbık, şunıñ bélen suk canvarlarıña, digen, şul vakıttı töşer mén, digen.

Yégét eytken karçıkka:

— Sinéñ süzéñ bélen canvarlarımını kıynamam. Eger üzéñ töşmeseñ, hezér miltık bélen atıp töşérem, digen.

Karçık, yégétten bu süzlerné işétkeç, açuvlana başlagan.

Yégét:

— Açuvlansañ, açuvlan! dip, miltık bélen atıp cibergen, karçıkka timegen. Yégét karçıkınıñ sihérçé ikenén bélgen. Yégétnéñ kömêş töymeleré bar iken, öç töyme bélen atkaç, karçık eylenép kéne kilép töşken. Yégét eytken karçıkka:

— Eger de sin miném tuganımnıñ kayda ikenén eytmeseñ, hezér utka salam, digen.

Karçık, kurkıp, kulına çıbık alıp:

— Eyde énéñné téréldérem, digen.

Karçık elégé çokırğa barıp, çıbık bélen sukkan iken, hemmesi de térélgenner. Énésé rehmetler ukıgan agasına. Abzası karçıkını totıp, utka salıp yandırğan.

Bu iké tугan üzlerénéñ canvarları bélen sheerge kaytalar Kaytkanda, yulda bér-bérséne ni kürgennerén söylep kaytkannar. Énésé patşa kızın alğanın söylegen.

Abzası da eytken:

— Min de ul sheerge bargan idém, ul sheerde miné, sinéñ urınıña yörtép, bik küp hörmét ittéler, digen.

Énésé eytken:

— Eyde, sheerge kériyk. Béz ikébéz de bértöslé, canvarlarıbız da tigéz.

Patşa kızına eytken:

— Sinéñ kiyevéñ kaysı? digen.

Şulay digeç, kız canvarlarını karıy başlagan, kaysınıñ muyınında üzé birgen baldagı bar. Kız arslan muyınındagı baldakını tapkan.

Kız eyte:

— Bu arslan kaysıgızınıkı? dip.

Bérsé eyte: “Minéké”, dip. Şul vakıtta kız kiyeven tanıy da: “Sin miném kiyeven”, diy. Çınnan da, kiyeve şul iken.

Şunnan soñ bolar béрге tora başlagannar. Patşa vafat bulgan. Annan soñ bolar bérsé patşa, bérsé vezir bulıp bik rehet gomér kiçergenner.

67. ÖÇ KÜGERÇÉN⁹⁸

Borın-borın zamanda bulgan iken, diy, yarlı gına bér kэшé. Bu kэшénén bulgan, diy, bérdenbér ulı. Tormışları avır bulgaç, bérev géne bulsa da, bolar malayların bik yeşten eş ézlerge ııgarıp cibergenner. Malay, bik yırak şehirlerge kitép, ıit cirlerde baylarga hézmet itép yörgen. Üsép citkeç, ata-anaların sagınıp, avılına kaytırğa bulgan bu.

Üzégéz béleséz: Ul vakıtta yarlı kэшé gél ceyev yöriy torgan bulgan, hézérgé kébék maşına-felen de yuk, timér yulı yuk ta yuk indé.

İké kadak soharını kapçık töbéne salıp yulga ııgıp kite bu. Kayta şulay, ay kayta; bik aşıysı kilse, bér-iké kisek soharını suvıra da yarga yatıp su éçép, tagın alga kite. Kayta torgaç, bu yégét barıp kére, diy, bik kalın urman éçéne. Urman yulı bélen bara torgaç, bu yul tar gına bér sukmakka eylene. “Adaşsam adaştım indé, barıym elé min şul sukmak bétkençé”, dip uylıy bu. Bara torgaç, barıp ııktı, diy, bu bik téke bér tav buyına. Tav şulhetlé biyik, diy, tübeséne küterélép karasañ, başınnan bürégéñ töşerlék. “Ni bulsa bulır”, dip, yégét elége sukmak bélen tav başına ménép kite. Téke yarlarını, zur tav-taşlarını ütép, öç atna digende géne bu yégét ménép cite, diy, tége biyik tav başına. Tav başına mense, anda törlé-törlé bakçalar, matur ağaçlar üsép utıra, diy, ağaçlarda törlé tatlı cimешler péşép tora, diy. Tavnın iñ biyik ciréne basıp karıy, diy, bu, şunnan bötén tire-yak yelt itép kürénép tora, diy. Şulhetlé maturlıkka yégét şakkata. Karıy torgaç, küre bu: tavnıñ uñ yagında, nek méne şuşı tav kébék, tagın bér tav bar iken, diy. İké tav arasında bik zur bér alan, e şul alan urtasında utıra iken, diy, bik matur itép eşlengen bér yort. “Bu yortta bér-bér kэшé bulmıy kalmas”, dip, yégét töşép kite şul yortka taba kitken sukmak bélen. Bara-bara bu, yort yanına barıp cite. Yort bik matur

⁹⁸ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (İkénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler, İskermelerini Hezirlevçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1978, ss. 96-107’den alınmıştır. Metin, Hamit Yarmi tarafından 1952 yılında Tataristan’ın Kukmara ilçesi Memeşir Köyü’nde Şefigulla Semigullin’den derlenmiştir (age. s. 430). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleré İkénçé Kitap.** Tözüvçiler: G. Beşirov, H. Yarmi. Kazan: Tatknigozidat Matur Edebiyat Redaktsiyesi, 1956, ss. 1-13; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçi, Kérés Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989, ss. 271-284; **Kömiş-Sulu Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi: Naile Velitova. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1993, ss. 3-16; **Tatar Halık Ekiyetleri: Tılsımlı Ekiyetler.** Tözüvçi, Kérés Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdin. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1994, ss. 273-288’de de yayınlanmıştır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo. V 14 Tomah, Tom 2. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 2001, ss. 75-89’da da Rusça’ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

bakça écénde utıra iken. İşégén açıp yort écéne kére. Yort écénde bérkém yuk, tıp-tın, diy. Bötén bülmelerné karap çıga, bér kэшéne de taba almıy. Bu yégétnéñ karın bik açkan bula. “Aşarga bérer nerse yukmı iken?” dip miçné açın karıy, ni küzé bélen kürsén: miç tulı rızık. Şunnan son, bu şundagı bér şkafnı açıp karasa: şkaf tulı törlé écémlék. Bu miçten péşken eybérlerné alıp, tamagın tuydıra da: “Kém bulsa da kaytır elé”, dip yatıp yoklıy. Bik argan bulganlıktan, yatuv bélen yokıga da kite bu.

Bér zaman uyanıp kite de tavıssız-tınsız gına tıñlap yata. Ozak ta ütmiy, tereze açılıp kite, terezeden öç kügerçén görlep kaytıp kére. Kügerçénner kaytıp kéreler de bik çiber öç yégétke evéréleler. Kilép kэрүv bélen üzara: “Bulmadı bit, e, bulmadı”, dip bik kaygırışıp söyleşe başlıylar. Şulay üzara söyleşe-söyleşe bolar aşarga hézérleneler. Aralarinnan bérsé aş alırga dip miç yanına bara, barsa, andagı eybérlernéñ kuzgalganlıgın size. İpteşlerén miç yanına çakırıp kitérép, eybérlerné karıylar, eybérlér çınnan da kuzgalgan. “Gomérde mondıy hel bulganı yuk idé, kém kэrdé miken monda?” dip, barlık bülmelerge kэрép karıy başlıylar. Ézliy torgaç, bu yégétné tabalar.

Yégétné karavat astınnan tartıp çıgardılar. “Bolar miné nişletérler iken indé?” dip, yégét kurkuga töşté. Yégétné üz karşılarına utırtıp:

— Sin monda hetlé niçék itép kile aldıñ, nindiy kэшésin, kaya barasıñ? dip soraşa başladılar. Soraşa-tanışa torgaç, yégétnéñ zararlı kэшé bulmavın béldéler, “bu bik çiber kэшé iken”, dip, ana sıy-hörmet kürsettéler. Şunnan soñ bolar:

— Eger de oşasa, sin bэзде bérer yıl hэzmet it, annan soñ kитerséñ, diyler. Yégét, rizalık birép, bolar yanında kalırga, aş-su hézérlep torırga buldı.

Yarar. Yégét şulay yahşı gına hэzmet ite. Bu öç kügerçén-yégétnéñ cidé ambarı bar iken. Yégét bolarda unbiş könner çaması hэzmet itkeç, öç kügerçén-yégét moña cidé ambar açkıçın birdéler. Yégétné üzleré bélen alıp, altı ambarnı kürsetép çıktılar. E cidénçé ambar turısına kilép citkeç, bér altın açkıçnı alıp:

— Méne bu cidénçé ambar açkıçı, bu ambarnı béznéñ röhsetten başka açma, didéler.

Öç kügerçén-yégét haman üz hэzmetlerénde yöriyler, irten çıgıp kiteler, kiç kaytalar. Yégét te hiçbér hıyenetséz géne hэzmet ite. Atna üte, ay üte. Bér ay vakıt ütkeç, bu yégétnéñ başına bér uy töşe: “Tukta elé, diy, min bu cidénçé ambarnı açıp karıym, nerse bar iken anda?” diy. Şulay uylanıp yöriy-yöriy de bu, bérvakitnı tégélér

terezeden oçıp çıgıp kitüv bélen, cidénçé ambar yanına bara, altın açkıç bélen altın yozaknı aç. Şunnan soñ ambar işégén ez géne açıp karıy. Açıp karasa: İşék yarığının koyaş yaktısı şikéllé yap-yaktı nur çıga. Yakınrak kilép karıy, karasa: Ambar éçénde aynıñ undürténçé kiçesé kébék nur çeçép, bik matur bér kız utıra, diy. Yégétné kürüv bélen, bu kız télge kilép: “Éşlepem, eşlepem”, dip, gél şul bér süzné géne kabatlıy iken. Yégét, bu kıznıñ maturlığına şakkatıp: “Bu nige bértuktavsız “éşlepem, eşlepem” dip eyte iken?” dip uylap, işékné yabıp, ambarnı altın yozak bélen biklep kuya.

Kiç citkeç, kügerçénner oçıp kaytıp terezeden kilép kéreler. Hezér yégét bolarga böténleyge iyeleşép cite, tégélér de moña bik nık ışandılar indé. Aşarga utırğaç, yégét, süz başlap, tégé öç yégétke eyte:

— Min sézde ikénçé ayımnı hézmet item indé, diy, séz ırte çıgıp kiteséz, kiç kaytasız, nişlep yöriséz soñ séz? diy.

Bu kügerçénner bér-bérséne karaşıp aldılar da, bu yégétke ışanganlıkların kürsetép, olı kügerçén bolay dip süz başladı:

— Eytsek eytiyk indé, diy. Méne felen paşanın kızın diyu periye urlap kitken idé, diy. Ul miném yeşten ük yaratkan kızım idé: Şul kıznı diyu periye kulınnan kotkarıp kaytuv öçén yégérmé öç yıl yördék indé béz, diy. Yöriy torğaç, kıznıñ üzén kotkarıp alıp kayttık, tik méne eşlepesé géne diyu kulında kaldı, diy.

— Nige, eşlepesé bulmasa yaramıymını? diy yégét.

— Kız şul eşlepesénen başka yaktı dönyaga çıgıp yöriy torgan kız tügél, méne şunın eşlepesén alıp kaytırga dip yöribéz béz, diy, bér de cayı çıkmıy elé, diy.

Yégét aptırıy indé:

— Nişlep, diy, ana ikénçé eşlepe tégép birép bulmıymını? diy.

— Yuk, diy, ul kéçkéne vakıtta avıru bulgan, vraçlar aña şuşı eşlepené yasap birgenner, şunnan soñ ul şul eşlepe bélen géne yöriy ala torgan bulıp kalgan, diy kügerçén.

Yégét eyte:

— Ul eşlepe artınnan min barıp karasam niçék bulır iken son? Min alıp kayta almammı iken? Ul diyu periye tora torgan cirler monnan yırakmı? diy.

— Ey, yégét, diy kügerçén, sin géne barıp cite torgan cir tügél ul, diy. Anıñ öçén cidé diñgéz kiçerge kirek. Cidé diñgézne ütkeç, sigézénçé diñgéz başlana. Ene şul

sigézénché diñgéz urtasında bér utrav bar. Şuşı utravnıñ östénde diyu periyinéñ sarayı bar. Kıznıñ eşlepesé ene şul sarayda kalgan, diy.

— Soñ ul eşlepe kayda saklana iken? diy yégét.

— Kıznıñ eşlepesé kırık kat sandık éçénde saklana. Ul kırık kat sandık éçénde kırık kat tartma bula. Méne şul kırık kat tartmanıñ iñ éçkeré tartmasında saklana ul eşlepe, diy kügerçén.

— Ul kırık sandıknı niçék itép açarga kirek iken soñ? dip sorıy tégé yégét.

— Ul kırık sandık kırık törlé yozak bélen biklengen. Herbér yozaknıñ üzéne ayırım açkıçı bar, diy.

Bu yégét aptırıp eyte:

— Ey, diy, bu hiçkém buldıra torgan eş tügél iken, diy, zre géne yöriséz iken séz, diy.

Şunnan soñ kügerçén-yégétler üzara söyleşép alalar da: “Eyde, béz bu yégétné üzébézneñ hönerlerge öyretiyk elé, bik uñgan yégét küréne, tiz géne otıp alır ul”, diyler.

Bér zamannı bolar yégétné öyrete başlıylar. Yégét şulkader tırışıp öyrene bolarnıñ hönerlerén, öç ay digende, üzlerénen artık béle bu. Yégét hezer télese nersege evérelé ala: üsémlekmé, kéşémé, hayvanmı, kiyikmé, barısı da bula bu.

Kügerçén-yégétler üzara söyleşteler, kiñesteler de monı kıznıñ eşlepesén alırga cibermek buldılar. Yégét yulga çıgarga hezerlendé. Ul yulga çıgıp kiter aldınnan tégé kügerçén-yégétlernéñ bérse moña tarak birdé:

— Méne min siña bér hikmetlé tarak birem, diy. Alay-bolay kurkınıç tuvsı, méne şuşı taraknı iké araga taşlarsıñ: Taşlav bélen iké arada kalın urman bulır, diy.

İkénché kügerçén-yégét moña bér kayrak kitérép bire:

— Andıy-mondıy heter bulsa, méne şuşı kayraknı taşlarsıñ: bik ozın, bik biyik bér tav bulır. Şul tav arkasında sin bele-kazadan kotılırsıñ, diy.

Şunnan kilép, öçénché yégét moña bér közgé kitérép bire:

— Kurkınıç tuvsı, şuşı közgené iké araga ırgıtırsıñ, diy. İké arada bik zur diñgéz bulır. Şul diñgéz arkasında sin doşman belasénen kotılırsıñ, diy.

Yégét, kügerçénner birgen eybérlerné alıp, yulga çıgıp kite. Çıgıp kite de kırdı koş bulıp oça, suda balık bulıp yöze, ut tavlarinnan boz bulıp üte, diy, bu. Yulda barganda bik küp avırlıklarga oçrarga, bik küp cefalar kürérge turı kile moña. Bu, üz

başına kilgen törlé avırlıklarga tüzép, cidé kat tavnı, cidé diñgézne üte. Bara-bara, sigézénçé diñgézge barıp cite bu. Şul sigézénçé diñgézneñ nek urta bér cirénde bik matur bér saray salıngan iken, diy. Bu saray törlé yagınnan matur-matur bakçalar bélen eylendérep alıngan. Bakçalarında törlé-törlé koşlar sayrap utıra iken, diy. Yégét sarayga bik ozak karap torgannan soñ, moña bér uy töşe: “Tukta elé, diy, bu patşa sarayınıñ terezese yanına barıp sandugaç bulıp, sayrap karıym elé min, patşa kızı sandugaç tavişın işétép çıkmassmı iken”, diy.

Bu yégét sandugaç bula da reşetke yanındagı bér botakka kunıp sayrıy başlıy. Patşa kızı, sandugaç tavişın işétép, saraydan çıga da monıñ sayravın bik kızığıp tıñlap tora. Sandugaç şulkader moñlı itép sayrıy, monı hiç yılamıyça tıñlarga mömkin tügél. Kız, tüze almıyça üksép-üksép yılap cibere. Bu kız üzé de şulhetlé matur iken, kızını kürép, yégét moña bik nık gaşıyk bula, gaşıyk bula da tagın da moñlırak, tagın da maturrak itép sayrıy başlıy. Kız monıñ sayraganın tıñlap tora-tora da, bu sandugaçnı totıp almakçı bulıp, sizdermiyçe géne sandugaçka taba kile başlıy.

Yarar. Bu kız şulay sandugaç tavişına gaşıyk bulıp, sandugaçnı totıp aluv yulın ézliy torsın, e béz bu saraynıñ hucasına kiliyk.

Bu saray bér diyu periyiněñ sarayı iken. Bu diyu periyi bér patşanıñ méne şuşı bérdenbér kızın urlap alıp kilép, şuşı diñgéz utravı urtasındagı sarayda tota iken. Öç kügerçen yanınnan çıgıp kitken yégét monda kilép töşer aldınnan gına bu diyu periyi, üzéněñ gaskerlerén alıp, ikénçé bér diyu periyine karşı sugış açarga dip çıgıp kitken iken. Sugışka kiterge hezérlenép gaskerlerén tuplagaç, bu diyu periyi patşa kızına eyte: “Béz öç könde kaytıp citerbéz, diy. Felen peri patşasına karşı sugışırğa baram. Sin bu sarayda bérüzěñ géne huca bulıp kalasıñ, kara anı, anda-monda çıgıp yöriysé bulma”, diy, kurkıta indé monı.

Tégé yégét bu saray yanına sandugaç bulıp kilgen vakıta kız sarayda bérüzé géne bulgan iken.

Yarar. Tégé sandugaç hamam sayrıy bit indé, e kız monı totarga téliy. Kız, akrın gına sandugaç yanına kilép, totıp alıym digende géne sandugaç oçıp kite de ikénçé bér botakka barıp kuna. Şulay yöriy-yöriy tota almagaç, bu kız bér ozın gına çıbık ala da yakınrak kilép sandugaçka kitere de suga. Sandugaç ağaç botagınnan yığılıp töşe, avızınnan, borınınnan kan kite monıñ. Kız sandugaçnı kulına ala da: “Harap ittém bit

min siné, diy, elé géne nindiy matur itép sayrıy idéñ, hezér sayramassıñ indé, min üzém gayıplé”, diy. Şunnan soñ bu kız yılıy-yılıy sandugaçnı sarayga alıp kérép, yomşak kına uringa sala. Üzé yılıy-yılıy ikénçé bülmege çıgıp kite. Kıznıñ çıgıp kitüvé bula, sandugaç yégétke evérele de alırga kilgen eşlepené ézliy başlıy. Bülmeden bülmege kérép sandıklarnı açıp yöriy torgaç, kırık kat sandık éçéndege kırığınçı tartmanı açkık bélen açıp eşlepené ala.

Yégét sandıklarga totınuv bélen, tége sugışka kitken diyu periyi monı sizép ala. Tiz géne gaskerlerén cıya da kaytırga çıga.

Yarar. Ul üzénéñ gaskerleré bélen kayta torsın, béz hezér tége yégétke kiliyk.

Yégét sandık éçéndege tartmadan eşlepené alıp çıgıp kilgende, karşısına patşa kızı çıgıp monıñ muyınına asılina: “Başka nersené alsañ al, zinhar, eşlepené kaldır”, diy. Kıznıñ ay-vayına karamıyça, yégét eşlepené alıp çıgıp, koş bulıp oçıp kite. Kız yılap kala.

Ozak ta ütmiy, diyu periyi kaytıp kére. Yégétnéñ eşlepené alıp kitkenlégén şunda uk béle bu. Niçék-niçék bulganlıgın kız da söylep bire. Diyu periyi tiz géne bötén gaskerén cıya da yégétné kuva çıgıp kite.

Yégét diyu periyinéñ kuvaçagın sizép aşğa başlıy indé.

Kügerçénner öyine kaytıp citerge oç kéne könlék yul kaldı digende, diyu periyi yégét artınnan kuvıp cite yaza bit, bolarnıñ araları bik ez géne kala. Elégé béznéñ yégét, diyu periyinéñ kuvıp citüvén sizép, kügerçénnernéñ bérsé birgen taraknı taşlıy. Taraknı taşlavı bula, iké araga kalın urman kalkın çıga. Diyu periyi urmannı ütkençé, yégét şaktıy gına yul ala. Urmannı ütöv bélen, diyu periyi yégétné yañadan kuvıp cite. Yégét kügerçénner birgen kayraknı taşlıy. Taşlavı bula, iké arada bik ozın tav-taşlık yasala. Diyu periyi bu tav-taşlarnı ütken arada, yégét tagın baytak yul ala. Tav-taşlarnı ütöv bélen, diyu periyi tagın monı kuvıp cite. Diyu periyinéñ kuvıp citüvénen kurkıp, yégét tége kügerçénner birgen közgéné iké araga taşlıy. Taşlavı gına bula, iké arada bik zur diñgez ceyéle. Diyu periyi bu diñgezné bik tiz géne kiçép çıga da, tagın da katırak açulanıp, yégétné can-ferman kuvıp kite. Kuva torgaç, yégét artınnan cite bu. Indé tottım digende géne, yégét bér avılga citép, şunda kérép kite. Avılga kilép kërüvge, köyente bélen su alıp kayta torgan bér kızga oçrıy. Şul kız yanına bara da bu:

— Matur kız, çilegêne gêne kérép yatıymçı, diy. Miné, diy, bér diyu periyi kuvıp citép kile. Diyu periyi sinéñ yanıña kilép citüv bélen, çilegêñné tük, dip eytér. Çilegêñné tügerséñ, tükkeç min öç börték tarı yarması bulıp çeçélérmén, diy, sin şul tarı yarmasınıñ bér börtégén ayagıñ bélen basıp yeşérép kal, diy.

Şulay diy de bu yégét kızınıñ çilegêne töşép kite. Şul arada diyu periyi de kilép cite. Kız yanına kilép cite de:

— Suvıñnı tük hezér, diy diyu periyi. Kız suvın tügép cibere, yégét öç börték tarı bulıp çeçélép kite. Diyu periyi şunda uk eteç bula da tarı yarmasın çüpliy başlıy. Tarı yarmasınıñ iké börtégén çüplep bétérüvge, tége kız ayagın alıp cibere, anıñ ayak astınnan tarı börtégé karçıga bulıp oçıp çıga da eteçné botarlıy başlıy. Karçıganıñ eteçné botarlavın diyu periyinéñ barlık gaskerleré karap tordı bit indé. Başlıklarınıñ ütérélüvén kürüv bélen, bolarnıñ kaysı kaya kaçıp béttéler. Şunnan soñ yégét, üz kıyefetene kérép, tége sudan kaytıp kilüvçe kızga kıymmetlé büklekler birép, küp rehmetler eytép, kügerçénner yanına kaytıp kitté. Elégé çiber kız moña şaklar katıp: “Önémmé bu, elle töşémmé?” dip, ısanır-ısanmas, isé kitép kala indé.

Yégét kügerçénner yanına eşlepené alıp kaytıp kére. Kügerçénner bik şatlanalar, bu yégétné nişletérge de belmiyler indé. Şunnan bolar, bik tiz gêne cidénçé ambarnı açıp, tége patşa kızın alıp kileler, eşlepené kiyirteler. Kız şundıy matur, şundıy nurlı yözlé bula, moña soklanıp karap tuya almıylar.

Yarar. Hezér bolar dürt yégét, bér kız, bişevlep utırıp aşadılar, éçtéler, bik küñéllé buldı. Kügerçén-yégétler üzara kiñeşleşép-söyleşép aldılar: “Bu yégét béznéñ bik zur yomışbızını ütedé, nindiy büklek bélen gêne bükleklik iken monı?” diyeler. Söyleşép-söyleşép bérnindiy de kiñeşke kile almadılar, tége yégétnéñ üzénnen sorıylar:

— Méne sin bézge bik zur hezmet kürsettéñ, béz öçevlep eşliy almagan eşné sin bérüzéñ eşledéñ. Monıñ öçén nerse bélen rizalatıyk siné? didéler.

Yégét eyte:

— Min nerse birsegéz de riza, diy. Min üzém de sézden bik küp belém aldım, miña höner eybérden kıymmetrek, diy.

Yégétnéñ şulay digenén tége kız tıñlap tora da yégétné tışka alıp çıgıp kite. Tışka çıkkaç, bu kız yégétke eyte:

— Sin alarnıñ bik zur h  zmetler  n   ted  . Min  m arttan alar y  g  rm       yıl buyına y  rd  ler, b  r     te    gara almadılar, diy. Sin ul    n   b  r-ik   atna     nde     p kayttı  , diy. Alarnıñ bik yabık b  r atları, k  ger  p b  tken b  r kılı  ları, isk  r  p b  tken b  r kam  ıları bar, diy. H  zmet  n     n sin alardan   ul eyb  rlern   sora, diy, ul eyb  rler si  na bik kirek bulırlar, diy, alar ul eyb  rlern   b  rs  zs  z si  na bir  rler, diy.

Y  g  t:

— Yarar, sorarmın, diy.

K  reler bolar. Kız: “Min   yretkenn   b  ld  rme”, dip eyt  p kuygan bula y  g  tke. Bolar k  r  p utıruv b  len, k  ger    nner ya  nadan s  z ba  lap, y  g  tten sorıylar:

—   ulay da nerse biriyk iken so  n b  z si  na, ni h  acet  n bar sin  n? diylar.

Y  g  t eyte:

— Mi  na, diy, yabık kına, na  ar gına bulsa da b  r at, k  ger  p b  tken bulsa da b  r kılı  , isk   g  ne bulsa da b  r kam  ı birseg  z bik yarar id  , diy. Na  ar bulsalar da min   ularga riza, diy, b  ten nerse kirekmiy mina, diy.

K  ger    nner bik riza bulıp, monı  n soragan eyb  rler  n s  yine-s  yine bireler:

— B  zge k  p h  zmet itt  n ind   sin. H  z  r   yine kaytasınmı, elle b  zn  n b  len torası  n kilem  , kaysın t  lese  n,   unsın    le, diylar.

Y  g  t eyte:

— Yuk, diy, min   yge kaytıym ind  , diy. Min  m   yde etiyim-eniyim bar, alarnı bik sagındım. Alarnın b  ten balaları yuk, kartaygan k  nner  nde alarnı terbiye iterge kirek bit, diy.

H  z  r y  g  tn   yulga h  z  rliy ba  lıylar, bik ya   ı it  p kiyind  reler, t  g   yabık kına atnı, k  ger  p b  tken kılı  nı, kam  nı bireler. Kiter aldınnan y  g  t bolarnıñ barısı b  len de savbulla  a da,   yretken gıyl  mner  , birgen b  lekler       n bik k  p reh  metler eyt  p, t  g   yabık kına atka atlana. Y  g  t atka atlanga   kına, k  ger    nner monı tuktatıp eyteler:

— B  z si  na b  r ki  ne   bireb  z, diylar, sin b  rvakıtta da is  rgen       me, andıymondıy    ek      ler    lep y  rme, diylar.

— M  ne si  na b  r pı  ak, diy k  ger    n-y  g  tler  n  n olısı, atı  nnan t    p,   u  ı pı  aknı b  zn  n t    mge kadap kit, sin b  rer t  rl   h  terge o  rasa  n, b  z   ul pı  akka karap b  l  rb  z, diy.

Yégét, atınnan töşép, bolar birgen pıçaknı tüşemge kadap kuya. Şunnan soñ atına atlanıp, bolarnıñ öyretüvé buyınça küzén yomıp: “Min öyde bulıym”, dip, atınıñ uñ yagına sugıp cibere. Sugıp ciberüvé bula, at oçıp kite. Şunnan soñ küp vakıt ütmey, at béráz sélkénép kitken kébék bula. Yégét küzén açıp ciberse, bu üzlerénéñ öyleré yanında tora iken. Atınnan töşép, öyine kérép kite. Öyge kérép, etisé-enisé bélen yılaşa-yılaşa küréşe bu. Eti-enileré bik sagınışkannar, kartaygannar iken, diy.

Yarar. Bu yégét béрниçe können soñ üzénéñ ata-anasına eyte:

— Séz de kartaygansız iken, öy eşéne de kéşé kirek, diy, eger de séz röşset itsegéz, min öylenér idém, diy. Yégétneñ eti-enileré bik şatlanıp üzlerénéñ rizalıkların bireler. Yégétneñ enisé eyte:

— Béz siné bik öylendérér idék te bit, ulım, tik méne kém kızına yavçı cibermiyk iken, diy, béznéñ kébék yarlı kéşége bik bireséleré kilmes şul, diy.

Yégét eyte:

— Kaygırma, eni, diy, bér cayı çıgar elé, diy. Min siné üzém bélmegen cirge cibermiyim, diy, ene kürşé şehirdegé felen patşanıñ kızın barıp sorap kara elé, diy, birmesmé iken? diy.

— Ey, ulım, diy enisé, bulmas eş artınnan yörép yukka vakıt erem itmiyk béz, diy. Béznéñ kébék fekiyr kéşége patşa kızın biremé soñ! diy.

Yégét eyte:

— Sin, eni, diy, barıp sorap kara elé, diy, birmese anda küz kürér, diy.

Ulı bik üténép soragaç, karçık patşa yanına barırğa bula. Bér ayagına çabata, ikénçéséne iték kiyip kite bu patşa sarayına. Barıp cite. Patşanıñ karavılçıları: “Bu karçık heyér soraşıp yöriy iken”, dip uylap, bér télém ikmek çıgarıp bireler. “Min heyér éstemim, diy, karçık eyte, miném patşada yomışım bar”, diy. Patşaga kérép eyteler: “Şundıy-şundıy karçık kilgen, siné kürérge téliy”, dip. Patşa başın kaşıy da: “Kérsén alaysa”, diy. Karçık barıp kére sarayga.

— Ni yomışın bar, ebi? diy patşa.

— Padişahım-soltanım, diy, ulım yaña gına çitte yörép kayttı, diy, yeşé de citken, öylenérge téliy, diy. Méne miné sinéñ kızına yavçı itép ciberdé, sinéñ kızınıñ hatınlıkka sorıy, diy.

— Yarar, diy patşa, kızımını birem, diy, tik méne min, diy, bér niçe şart kuyam, diy. Şul şartlarını ütese, kız séznéké bula, diy.

— Soñ sin nerseler eşlerge kuşasıñ? diy karçık.

— İñ élék, diy, patşa eyte, üzene bér saray saldırsın, ul saray miném sarayımnan da yahşı bulsın, diy. Şul saraydan miném sarayıma hetlé su östéne altın küpér saldırgan bulsın, diy. Ul altın küpérden maşınalar yörép torsın, diy. Alar barısı da altın buyav bélen buyalğan bulsın. Küpér astında su bulsın, suda paroğodlar yörép torsın, diy. Ul sunıñ iké yak yarında almagaçlar üsép torsın, törlé-törlé ciméşleré péşép torsın, diy. Méne şuşı eşlerné ütiy alsa, ul miném kızımını alır, ütiy almasa, üpkeleşten bulmas, min anıñ başın kistérmén, diy.

Patşanıñ bu süzlerén işétüv bélen, karçıkınıñ başınnan zihénneré taralıp kite, bik zur kaygıga töşép, öyine kaytıp kite. Kaytıp kériuv bélen ulına eyte:

— Méne, ulım, diy, patşa eyte, şundıy-şundıy eşlerné eşliy alsa gına, min aña kızımını birérmén, diy, e indé eşliy almasañ, başınıñ kistéрге uyly ul, diy. Patşadan yahşılık kötme, ul usallıkınıñ barısın da eşler, diy. Harap bulıp kuymagayıñ indé dip kurkam, ulım, diy karçık. Bik zur eşler kuştı bit, kaya indé bézge ul eşlerné eşlev, diy.

Yégét eyte:

— Yarar, eni, yukka kaygırma elé sin, diy. Ul eşlerné géne eşlerbéz, bar da ul digençe bulır, diy.

Tön urtaları citép, bötén kése yokıga kitüv bélen, bu yégét kügerçénnerden alıp kaytkan kamçısın alıp çıgıp, bér géne séltep cibere. Séltep ciberüvé bula, cir yözéndege perilernéñ nibarı monıñ karşısına kilép basıp: “Ni boyırasıñ?” dip sorıylar monnan. Yégét eyte: “Tañ atkançı patşa sarayınnan da yahşırak itép miña bér saray salıgız, diy. Patşa sarayı bélen béznéñ saray arasında altın küpér bulsın, diy. Anıñ östénnen altın buyavlar bélen buyatılğan maşınalar yörép torsın, diy. Küpér astınnan zur-zur paroğodlar ütép torsın, yılğanıñ iké yarında almagaçlar üsép torsın, almaları péşép torsın”, diy. Diyu perileré: “Yarar, bula ul”, dip kalalar.

Hezér diyu perileré totınalar da yégét eytkennerné iké segat éçénde eşlep taşlıylar, patşa kuşkannan da bérniçe ölész yahşırak itép eşliylar, diy.

Patşa ırte bélen torıp çıksa, ni küzé bélen kürsén: monıñ sarayına karşı yakta bik matur itép bér saray salıngan. İké saray arasında yalt itken zur küpér tözélgen, küpér östénnen maşınalar yalt-yolt itép kéne uzıp toralar.

Patşanıñ şul vakıttı kılıt itép iséne töşe: “İh, diy, yégétke eytüvén eyttém de, diy, nu miném kızım öyde yuk bit elé”, diy.

İrte bélen segat sigéz tuldı digende, yégét, altın maşınaga utırıp, altın küpér arkılı çıgıp, patşa sarayı yanına kilép tuktıy. Şuşındıy eybet maşına bélen kilgeç, karavılçılar da tuktatmıy, tup-turı patşanıñ işék aldına uk kérép kite bu. Kilép kérüv bélen, patşa yanına barıp, üzénéñ ni öçén kilgenén söylep bire. Patşa nerse dip eytérge de bélmiyçe aptırap kala.

— Yégét, diy, süz birüvén birdém min, diy, tik méne monnan bér ay gına élék uramga çıkkın cirénnen urlap kittéler bit miném kızımın, diy. Kém urlaganın da bélmiym, diy.

— Yarar, diy yégét, alay bulgaç min anı ézlerge çıgıym, üzém tabıp alıp kaytırmin, diy.

— Min anı ézlerge dip bér digen batırlarımın cibergen idém, diy, bér aydan artık ézliyle, elé haman taba almıylar, küresén, diy.

— Yarar, diy yégét, sinéñ batırlarıñ buldırmagannı min bér üzém géne ézlep kariym elé, diy.

Yégét, öyine kaytıp, eti-enisénnen röhsét ala da, alar bélen savbullaşıp, tégé yabık kına atına atlanıp çıgıp kite kızın ézlerge.

Barıp cite bu tégé kügerçénner şeheréne. Kilép citüv bélen, atın şunda kaldırıp, üze kügerçén bulıp, öç kügerçén yanına oçıp barıp kére. Tégé öç yégétke hel-eşvelné söylep bire: “Méne şundıy-şundıy hel, diy, min kız ézlep yöriym”, diy.

Kügerçénner yanındagı kız eyte: “Min ul kızın bélem, diy. Ul kız, diy, monnan barganda sigézénçé diñgéz urtasındagı utravda toruvçı diyu kulındagı kız, diy. Miném eşlepemnén şul diyu kulınnan alıp kayttıñ bit sin”, diy. Şulay digech, yégétneñ iséne kılıt itép tégé kız kilép töşe.

Küz açıp yomgançı bu yégét koş bulıp evéréle de tégé diyu periyinéñ sarayına oçıp kite. Barıp cite. Barıp citüv bélen, üz kıyefetene kaytıp, sarayga barıp kérse, kız yılap utıra iken, diy. Yégétné kürüvge kız:

— Kayan gına kilép çıktıñ soñ sin? dip muynına asılına, diy.

Yégét eyte:

— Min siné ézlep kildém, diy.

Bolar isenlék-savlık soraşıp, bér-bérsénéñ hëllerén béléşeler de yulga ıığarga hëzerleneler. Kügerçénnerden öyrenge béléme buyınça, yégét kızını da, üzén de koş ite de ikev oçıp ıığıp kiteler yulga. Baralar-baralar da, béráz gına hel alırga dip, diñgéz buyındagı bér şeker yanına tuktıylar bolar. Yégét kızdan sorıy:

— Susamadıñmı, su éçeséñ kilmiymé? diy.

Kız eyte:

— Miném, diy, éçesém de, aşısım da kilmiy, tizrek eti-enilerém yanına kaytıp citesém kile, diy.

Şunnan soñ yégét kızını diñgéz buyında kaldırıp: “Min bérer tustagan gına sıra éçép ııgıym”, dip, şeker çiténdegé bér yortka kérép kite.

Barıp kéré. Başta bu bér tustagan éçe. Tora-bara, şundagı kéşeler bélen süzge kéréşép kitép, kübrek éçép taşlıy bu. Tége kügerçénnerneñ “éçép-isérép, eşekélenép yörme”, digen kiñeşlerén onıttı indé bu.

Bérázdan isérép kilép ııga. Kız yanına bara. Kızınıñ moña bik katı açuvı kile: “Ay, yalğışkanmın iken lebası, éçkéçe yégét iken bu”, diy. Şunnan soñ kız monıñ bélen yulga ıığıp kiterge kurkıp: “Sin béráz gına yatıp yal itép al”, dip, moña yoklap alırga kiñeş bire.

Yégét isérék bulgaç, yatuv bélen bik katı yokıga kite. Yégétneñ yokıga kitüvé bula, diñgéz yarı buyına bik zur paroğod kilép tuktıy. Paroğod éçe gasker bélen tulı. Paroğod kilép tuktav bélen, paroğodtan iké batır yar buyına ıığıp yöriler, kızını kürép, kız yanına kileler de sorıylar:

— Sin monsa nişlep utırasıñ? diylar.

Kız eyte:

— Min, diy, üzémneñ ipteşémne saklap utıram, diy, ul yal ite elé, diy.

Şunnan soñ batırlarınıñ bérsé kızga karap-karap tora da üzénéñ késesénnen bér resém ııgara. Bér kızga karıy, bér resémge karıy, diy, bu. Béráz karap torgannan soñ, bu batır sorıy tége kızdan:

— Sin kém bulasıñ, kém kızını soñ sin? diy.

— Min felen-felen patşa kızı, diy.

Batır bu kızniñ şul üzleré ézlep yöriy torgan patşa kızı ikenén beldé. Şunnan soñ tégé batır eyte:

— Béz siné ay yarım ézlep yöribéz indé, méne hezér géne taptık, siné etiyiñ yanına alıp kaytabız, diy.

— Miné, diy kız, séz tapmadıgız bit, méne bu batır yégét ézlep taptı, diy. Yégét biraz yal itsén elé, min annan başka bérkaya da barmıym, diy kız bik batır gına.

Kız şul arada sizénép: “Alay-bolay bula kalsa, istelék bulıp kalsın”, dip, üz barmagındagı yözégén alıp yégétke kiyirtép kuya.

Tégeler kızni alıp kiterge azaplanalar. Kız kiterge riza bulmagaç, anı utırgan cirénnen tartıp torgızalar da köçlep parołodka alıp kérép kiteler. Şunnan soñ tégé isérép yoklap yatkan yégétné kiskelep, turaklap taşlıylar. Üzen kotkargan yégétnéñ şulay buluvın kürép, kız bik katı yılıy, kaygıra. Bérüzé nişlesén indé, ul arada parołod kuzgalıp ta kite.

Hezér kügerçénnerge kiliyk. Könnerden bérkönné küreler: tégé yégét tüşemge kadap kitken pıçak bér idenge, bér tüşemge kadala. Pıçaknı kürép, kügerçénner: “Bézneñ yégét nindiy de bulsa bérer behétsézlékke oçragandır, ahrı”, dip, yégétné ézlerge çıgıp kiteler. Ézlep yöriy torgaç, tégé dingéz kırıyna barıp çığalar. Şunda yégétnén turaklanıp taşlangan kiseklerén tabıp, bu öç kügerçén üzlerénéñ, hönerleré bélen tégéné yañadan térelteler. Tégé yégét tamam térelgeç, kügerçénner:

— Eytték béz siña: Éçép-isérép, eşekélenép yörme, dip. Yağşı kiñşné totmagaç méne şulay bula ul, yarıy elé béz beldék, béz kotkardık, diyler. Bu bik oyala, hurlana indé. Kügerçénnerge: “Monnan soñ bolay eşlemem”, dip süz bire, rehmetler ukıy. Kügerçénner moña kaytır yulların öyreteler. Yégét öyine kaytıp kite.

Öyine kaytıp kére, ata-anaları bélen küréşép, hel-ehvellerén beléşkeç, enisénnen tégé patşa kızı turında soraşa başlıy. Enisé eyte:

— Ey, ulım, diy, bézge birelirmé soñ alar kızların, diy. Béz soragan kızni patşanıñ bér zur batırı kotkarıp alıp kaytcan iken, kızni şuña bireler, бүгэн туyları bula, diy.

Yégétnéñ moña bik katı éçé poşıp, çıgıp kite tégé patşa yortına. Patşa sarayına citkenge hetlé koş bulıp oçıp bara yégét. Barıp citkeç, élékké heléne kaytıp, sarayga

kériym dip barsa, patşanıñ kuşuvı buyınça saray törlé yaktan biyik koymalar bélen eylendérép alıngan bulgan iken. Bér géne urında kéçkéne bér kapka kaldırılğan iken, diy. Sarayga kérérgé télegen kéşé şul kapka éçénnen üterge tiyiş iken. Patşa kızı kapka yanına kéçkéne bér yort saldırgan. Üzé şul yort éçéne kérép utırıp, sheherge kérüvçé herbér kéşége bér stakan su éçérép cibere iken.

Yarar. Yégét saray tiresénde yöriy torgaç, şuşı kéçkéne géne kapkanı kilép taba. Kapkadan kilép kére. Kilép kérüv bélen tégé kéçkéne yortnıñ terezesénen moña da bér stakan su bireler. Patşa kızı kérgen bér kéşéne bik céntéklep karap tora bit indé. Yégét kilép kérép stakanı aluvga, patşa kızı monı tösmérlep alıp, eyte moña:

— Yégét, diy, kulıñ nişledé, barmagıñnı nige beylep kuydıñ? diy.

— Pıçak bélen kisken idém, bik katı kanaganga beylep kuydım, diy yégét.

— Naçar çüprek bélen beylegenséñ iken, üzém yaşılap beyliym elé, diy.

Yégétnéñ barmagın kürsetesé kilmiy, patşa "kızı bik katı inelép soragaç kına riza bula bu. Patşa kızı monıñ barmagın çışép ciberse, ni küzé bélen kürsén: Yégét kulında üzé birgen baldak yalt itép tora. Kız, baldaknı kürüvge, yégétnéñ muyınına asılına:

— Hırap itkenner idé bit siné. Şulay da min sinéñ yañadan téréleséne ışandım, méne şuñarga kötép aldım, diy. Şulay diy de yégétné üzénéñ atası yanına alıp kérép kite.

Kız atasına eyte:

— Miném kadérlé etiyim, diy, miné kotkargan kéşé tégé batır tügél, méne şuşı yégét, diy. Miña ışanmasañ, anıñ kulındagı baldaknı kara, diy. Miné kotkargan öçén, min aña üzém bülek itép kitken baldak ul, diy.

Patşanıñ tégé aldakçı batırğa bik katı açuvı kildé. Yalğanlap yörüvé öçén patşa anı téréley tunarga hökém itté.

Patşa, kızın bu yégétke birép, kırık kön tuyın itté, illé kön uyn itté, diy. Tuy ütöv bélen, yégét kızın üz öyine alıp kaytıp, eti-enileré bélen bik küñéllé itép kön ite, şunıñ bélen ekiyet te béte. Bүgén bardım, kiçe kayttım, bik yamansıladılar.

68. BALIKÇI ULI KATIP⁹⁹

Evvel zamanda bulgan, imiş, Kayum isémlé bér balıkçı babay. Babaynıñ karçıgı bélen Katıp isémlé bér malayı bula. Üzleré bik yarlı yeşiyler. Ebi karçık yon érliy, e Kayum babay her kön irten irtük tora da kite balık totarga. Tik, küpmé gene tırıssa da, öçten artıknı tota almıy. Babay kitergen balıknıñ bérsén satarlar da akçaga ikmek-toz alalar. Ebi érlep satkan yon akçasına başka öy kirek-yarakları alalar. Méne şulay itép yeşiyler.

Könnernéñ bér könénde ulları Katıp eyte:

— Eti, бүгэн min balıkka barıym, diy.

Babay bélen ebi, balaları bér gene bulganga küre, Katıpnı ciberérge kurkalar. Şulay bulsa da, Katıpnıñ hetérén sındırmas öçén, riza bulalar. Katıp, bik şatlanıp, atasınıñ balık tota torgan eybérlerén ala da atası yöriy torgan külge kite. Kül yanına kilép cite de balık totarga ezérlene başlıy.

Şul çakta Katıp yanına atka méngen bér babay kile de:

— İsenmé, Katıp, dip deşe.

Katıp, moñarçı bér de kürmegen babaydan üz isémén işétkeç, aptırap kala. Alay da, üzénéñ aptıravın bélğértmes öçén, babay bélen isenleşe. Béráz söyleşkeç, babay eyte:

— Sin karmagıñnı suga taşlama, diy. Şulay diy de atı östénnen töşe, töşép, sumkasınnan bér ozın bav çıgara.

— Méne şul bav bélen miném kullarımnnı, ayaklarımnnı nık itép beyle de miné suga taşla. Sinéñ ul h́zmetéñ öçén, me, siña yöz sum akça. Eger min sudan kullarım bélen yugarıga çıksam, miña su kırıyna çıgarga yerdem iterséñ, eger ayaklarım bélen

⁹⁹ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (İkénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler, İskermelerini Hezirlevçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1978, ss. 129-133'ten alınmıştır. Metin, E. Kasıymov tarafından 1960 yılında, Tataristan'ın Aznakay ilçesinde yaşayan Zahri Möhemmetcanov'dan derlenmiştir (age. s. 430). Bu masal ayrıca; **Akıl Bilen Behit: Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi: Zahri Möhemmetcanov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1963, ss. 10-18; **Tatar Halık Ekiyetleri: Tılsımlı Ekiyetler.** Tözüvçi, Kérêş Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdin. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1994, ss. 307-314'te de yayınlanmıştır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo. V 14-ti Tomah, Tom 2. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 2001, ss. 104-112'de de Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

çıksam, miné sudan çıkarıp şunda kümerséñ, diy. Kümgen öçén méne şul atım bélen at östéndege eybérlerémné alırsıñ, diy.

Katıp, bu süzlerné işétkeç, bik aptırap kala.

— Yuk, babay, min kéşé ütérüvçé tügél, min siné suga taşlamıym, diy.

Babay eyte:

— Min bik yahşı bélem, sin ütérüvçé tügél, emma sin miné tıñla. Min ni eytsem, şunı eşle. Min üzém riza, riza bulganga küre kildém de bit, diy.

Katıp bér de télemese de, babay ciñe. Katıp anıñ kul-ayagın bav bélen beyliy de suga taşıy. Babaynı taşlagaç, su kaynıy başlıy. Béрниçe minuttan ul ayakları bélen yugarı kalka. Katıp babaynı sudan tartıp çıkara da kabér kazıp kümép kuya. Annan atka ménép öyine kaytıp kite. Öyine kaytkaç, atası-anası Katıpnı tirgiyler:

— Nik kéşé atın alıp kaytıñ? diyler.

Katıp başınnan ütken helné söylep birgeç, bolar şatlanalar da, kaygıralar da: yuri mısıllar öçén yeise kéşé ütérép, eybérlerén urladıñ dip, törmege yabar öçén bulmasın, diyler.

Tön üte, kilüvçé bulmıy. Katıpnıñ atası ırte bélen atnı bazarga çıkarıp sata da bötén kirek eybérlerén alıp kayta.

Şulay bérkader vakıt yeşegeç, bolarnıñ akçaları béte. Katıp tagı, atası-anasınnan röhset alıp, balık totarga kite. Katıp kül yanına citép balık totarga ezérlengende, nek tége ülgen babayga oñşagan, şundıy uk kiyim kiygen, şundıy uk atka méngen kart kile de Katıp bélen isenleşe.

Katıp monı kürgeç bik aptırap kala: “Min bu babaynı kümgen idém, niçék téréldé iken?” diy.

Babay Katıpka eyte:

— Sin bér de aptırama. Me, siña yöz sum akça, miném abıymnı niçék kümdéñ, miné de şulay küm, diy.

Katıp bu süzlerné işétkeç, kurıkmıyça, babaynıñ kul-ayagın beyliy de suga taşıy. Taşlagaç tagı su kaynıy başlıy. Bérázdan soñ babay ayakların küterép sudan çıga. Katıp monı kürgeç: “Ye, yarıy, monıñ da atı miña kaldı”, dip küme. E üzé atka méne de öyine kaytıp kite. Bu atnı da şulay çıkarıp satarlar.

Tagı bérnikader vakıttan soñ, Katıp balık totarga çıgıp kite, anıñ etisé irlé bula. Katıp kül yanına kilép citkeç, ni kürsén, tagı şul uk babay şundıy uk atka atlanıp kile. Babay Katıp bélen isenleşe de tégé kartlar kébék ük eyte. Katıp Һezér öyrenép citté indé, babaynıñ kul-ayagın bik katı itép beyliy de suga taşlıy. Su şulay uk kaynıy başlıy da, bérniçe minuttan soñ babaynıñ kulları küréne. Katıp babaynı sudan tartıp ıgara. Babay sudan ıkkaç:

— Ye, ulım Katıp, bik zur reҺmet siña, diy. İké abıyıma nasıyp bulmagan, e miña nasıyp bulgan iken, diy. Sumkasınnan bér aşyavlık çıgara da: “Sin de arıdıñ, açikkansıñ, min de açıktım, kil ikevlep aşıyk”, diy de aşyavlıknı ceyép cibere. Aşyavlıkta ni téleseñ, şundıy aşlar bula. Bolar bik eybet kéne aşıylar. Aşyavlıkta kalgan aşlarını babay cirge taşlıy. Katıp bu eşke bik isé kitép kala.

— Babay, üzéñ kart kéşé, üzéñ aşlarını cirge taşlıysıñ, diy.

Babay eyte:

— Ul aşyavlıknıñ Һasıyeté şul: kalgan aşnı taşlamasañ, öç kön aş birmiy, diy.

Bolar aşap, yal itkeç, babay Katıpka eyte:

— Eyde miném bélen bér ayga eşke, diy, eş Һakıñ öçén, me, yöz sum akça, ataña-anaña iltép bir, diy. Şulay diy de Katıpnı öyine ozata.

Katıp öyine kaytıp yöz sum akçanı bire de éşnéñ ni ikenén söyliy. Katıpnıñ ata-anası bérdenbér balaların küz allarınnan nindiydér yat bér kartka ısanıp ciberérge riza bulmıylar. Emma, bik inelép soragaç, Katıpnıñ ata-anası rizalık bireler. Şunnan soñ yégét savbullaşıp ıgıp kite. Katıp kül yanına kilgende, tégé babay iké at bélen tora iken. Babay atnıñ bérсэн Katıpka bire, e bérсéne üzé atlanıp, yulga ıgalar.

Şulay itép, kiçke Һetlé baralar bolar. Kiç bulgaç, babay Katıpka eyte:

— Kön buyı yul kildék, arıdık, aşıysı da kile. Méne şunda béráz yal itiyk, diy.

Tuktap, attan tōşeler, atlarını bolınga ciberele. E üzleré bér şalaş yasap, aşap-éçkeç, kérép yatalar. Katıp atlarını kararga barmakçı bula, lekin babay anı tuktatıp eyte:

— Sin, ulım, atlar öçén bér de borçılma, alar bézge kirekken çakta hervakit yanıbızda bulırlar. Sin yat, yal it, irten irtük yulga çıgarbız, diy.

Katıp, bu süzlerné işétkeç, eybet kéne yatıp yoklıy. İrtен Katıp yokısınnan uyangan vakıtta, atlar bolar yanında bula indé. Şul uk aşyavlıktan aşap-éçép, kalgan

aşlarını cirge taşlıylar da, atlarına atlanıp, yulga çığalar. Tagın şulay bérniçe vakıtlar yul kitkeç, citeler bér diñgéz çitene.

Babay şunda Katıptan sorıy:

— Ye, Katıp, niçe könlék yul kildék indé? diy.

Katıp eyte:

— Öç könlék, diy.

Babay eyte:

— Yuk, ulım, öç könlék tügél, öç aylık yul kildék indé. Bézge méne şul diñgézne kiçerge kirek. Şunıñ öçen sin bér tılsım dogası öyrenerge tiyişseñ. Anı öyrengeçé, béz şuşında yeşerbéz, diy. Şulay diy de Katıpka doganı öyrete başlıy.

Katıp bik añlı bulgan, iké könde ük öyrenép cite bu doganı. Şunnan soñ atlarına atlanalar da, babay eyte:

— Yom küzleréñné, e üzéñ şul doganı ukı. Min kuşmıyça küzleréñné açma, diy.

Yulga töşép béráz bargaç, babay Katıpka eyte:

— Küzleréñné açıp karalé, diy.

Katıp küzleren açsa, kurkıp kala, çönki bolar diñgéz töbennen baralar iken. E su tunnél kébék bulıp ayırılıp tora. Katıp yene küzleren yoma. Bérniçe vakıt bargaç, babay eyte:

— Ulım, aç küzleréñné, diy.

Katıp küzleren açıp karasa, üzleren diñgézneñ aryagında korı cirde ikenen küre. Bolar yene aşap-éçép yal iteler de yulga töşeler. Küpmédér vakıt bargaç, citeler olı gına, tügerek kéne tav yanına. Şunda babay eyte:

— Méne, Katıp, béz kilép citték, diy.

Attan töşép, atlarını cibereler. Şunda indé babay süz başlıy:

— Hezér min tılsım ukıym, miném tılsımnan bu tav béter. Şul tav astında bér işék bulır, ul işékke sinéñ iséméñ yazılğan. Sinnen başka bérkém de anda kére almıy. Şuña küre min siné biré kitérdém de. Sin, şul işék kürengeç, işék yanına bar da döbérdet. Sinnen sorarlar: “Kém anda?” dip. E sin eyt: “Balıkçı malayı Katıp, aç işékné”, dip. Şul vakıt işék açılır. Sin işekten kéргеç, sinéñ, östene iké olı ét kilér, sin bér adım alga atlağaç uk, alar yuk bulır. Şunnan soñ ikénçé işekten kéréséñ. Anda iké

arslan bulır. Alardan da kurıkma, aları da tılsım gına. Sténada kamçı bulır, şul kamçını al da ösleréne sélte, alar yuk bulır. Şunnan soñ öçénçé işékten kérérséñ, anda östéñe ut kilér. Şul kamçını utka taşla, ut süner. Dürténçé işékke kérérséñ, anda anaña oğşagan bér karçık bulır. Kara, iñ avırı şul: sin anı kızganma, jelleme, aña ısanma, ul anañ tügél, tılsım gına. Eger kızgansañ, harap bulırsıñ. Sin aña çışénérge kuş, kara, üzéñe yakın cibermé. Kadakta élgén kılıç bulır, şunı al da: “Eger yakın kilseñ, çışénmeseñ, başıñnı çabıp özem”, digén. Tik, kara anı, ul yılar, kargar, çışéndérme dip yalvarır, elle nindiy süzler eytér, sin aña bér de ısanma, çışéndér. Ul çışéngeç, bişénçé işék kürénér, anda östel bulır, östel östénde stakan éçénde bér altın yözék bulır. Şul altın yözékné aluvga, miném yanga çıkarırlar. Lekin kara anı, kurıkma da, kızganma da, atu harap bulırsıñ, diy.

Katıp rizalık birgeç, babay dogasın ukıy başlıy, tav yuk bula. Tav astında bér timér işék küréne. Katıp işékné barıp döbérdete. İşékten:

— Kém anda, ni kirek? digen taviş işétele.

Katıp şunda:

— Min balıkçı malayı Katıp, aç işékné, diy de, işék açılıp kite.

Katıp işékten éçke kére. Kérse, östéne iké olı ét örép kile. Katıp kurıkmıy, alga atlıy. Şunda étler yugala. İkénçé işék açıla, Katıp işékten kére. Östéne iké arslan akırıp kile. Katıp kamçını ala da bolar östéne seltene, arslannar şunduk yuk bulalar. Öçénçé işék açıla. Katıp işékten kére. Kérse, östéne yalkınlanıp ut kile. Katıp aptırap kalmıy, utka kamçını taşıy da, ut şunduk süne. Dürténçé işék açıla. Katıp işékten kére, anda utırgan enkesén küre. Bu tılsımlı karçık:

— Ey, bebkem, begirém, iké küz nurım, kay cirlerde yördéñ? Ul babay aptıratkandır siné, aş-susız yörtkendér, diy, tagı şundi yagımlı süzler eytép, Katıpka karşı kile, koçaklarga téliy. Emma Katıp aptırap kalmıy, tiz géne kılıçnı ala da:

— Miña yakın kilme, tiz géne çışén, dip emér ite. Karçık, bu éşné kürgeç, barıp urınına utıra da tirgep-tirgep yılıy başlıy. Katıp, enisénéñ yılavın kürgeç, babaynıñ eytken süzlerén onıta da küñéléne kızganuv hisé kile. Şul vakıttan Katıp bérni de bélmiy. Kızgana başlavga, tılsım köçé anı kükke ırğıta. Lekin babay Katıpnı cirge tışép berélérge birmiy, totıp ala da törlé darular bélen devalıy başlıy. Öç können soñ Katıp añına kile. Babay şunda eyte:

— Min siña eyttém, sin béñerseden de kurıkma, béñersené de kızganma dip, sin tüze almadıñ, kızgandıñ. Yarıy elé vakıtında totıp aldım, yugıyse ülgen idéñ, diy. Katıp eyte:

— Ukı tagın, babay, kérem, diy.

Babay eyte:

— Ul işék yılına bér géne köñge açıla, şuña küre béz sinéñ bélen şunda bér yıl köterge tiyişbéz, diy.

Katıp riza bula. Bér yılını şunda yeşiyler. Bér yıl ütkeç, babay tagı ukıy dogasın, Katıp tagı kére. Hézér indé bér de kurıkmıyça evvelgé öç işékné üte. Dürténçé işékke kére. Anda küre enkesén. Katıp kéргеç, enkeséne oñşagan karçık:

— Ey, begirém, balam, bér yıl kaya yördéñ, niçék kayttıñ? dip yılıy-yılıy Katıp yanına kilmekçe bula. Katıp tiz géne kılıçnı ala da:

— Tiz çışén, atu başıñnı kisem, diy.

Karçık niçék kéne Katıpka “çışéndérme” dip yalvarmasın, Katıp irék birmiy. Şunda karçık çışéne de yuk bula. Bişénçé işék açıla. Katıp kére işékten. Stakannan altın yözékné ala. Yözékné aluvga, babay yanına kilép te çıga. Babay Katıptan yözékné bik şatlanıp ala da:

— Ye, Katıp ulım, siña dönyada nerse kirek, böténésén eşliym, diy.

Katıp uylap tora da:

— Miña tégé aşyavlıkñı birseñ citer, diy.

Babay aşyavlıkñı Katıpka bire.

— Tagın nerse kirek, diy.

Katıp babaydan sorıy:

— Bu yözéknéñ hikmeté nerse? diy.

Babay monısın eytmıy.

— Ye, Katıp, kayçan avır köñéñ bulır, şul vakıt: “Kil, babay”, dip miné çakırırısıñ, min yanında bulırmin, diy de, Katıp bélen savbullaşıp, küzlerén yomarga kuşa. Katıp küzlerén yoma. Şul vakıt cil isken kébék bulıp kite, Katıpñıñ ayakları nersege dér berélgendey bula. Küzén açıp karasa, üzén balık tota torgan kül yanında küre. Şunnan öyine kaytıp kite. E öyinde atası bökreygen, anası yılap sukıraygan, çönki bér ayga dip kitken Katıp yıldan artık torıp kayttı. Aşarga ikmekleré bétken. Atası balık

totarga yöriy almıy, bik kartaygan, anasınıñ da küzleré kürmiy, tire-kürşeleré birgen kisekler bélen géne tuyınıp yeşiyler. E Katıp kaldırgan akçanı balıkçı babaynıñ bér bik saran énése kilép alğan da birmegen.

Yarar. Katıp kaytkaç, babaydan alğan aşyavlık bélen şulay eybet kéne yeşiyler. Katıp bötén yarlı, tire-kürşelerén her kön aşata. Katıpka aşhane açarga eyteler. Emma Katıp aşhane açmıy:

— Miña baylık kirekmiy, diy. Aşhane açsam, halıknı akçaga aşatırğa tiyişmén. E min akçasız gına aşatam, diy.

Şulay yahşı gına yeşegende, bu aşyavlık turındagı heberné tége bay abıyları işete de Katıplarga kunakka kile. Moña da aşyavlıktan yahşı aşlar aşatalar, sıylıylar. Bu heberné işetkeç, tége saran bay, açuvınnan şartlarga citéşép, ikénçe könné ük bara patşaga.

— Ey, kadérlé, köçlé patşabız, diy, sinéñ mina açuvıñ çıkmasın. Miném balıkçı abıymnıñ bér malayı bar, Katıp isémlé. Ul eyte: “Eger padişa röhset itse, min aña kırık katlı bér saray salır idém, dönyada tiñé bulmagannı”, diy.

Patşa bu heberné işetkeç, Katıpnı çakırta. Çakırta da kırık katlı saray yasarga kuşa, östevéne Katıpnı açulana.

— Nik üzén kilép eytmıyçe abıyıñnan eyttéresén, ul kart kéşéné yörtésén? diy.

E Katıp: “Miném andıy süzler söylegeném yuk, min saray sala bélmiym”, dip, küpmé géne ışandırırğa télese de, patşa Katıpnıñ süzleréne ışanmıy. Moña kırık kön vakıt bire. Şunnan soñ Katıp kaygırıp çıgıp kite.

Yulda barganda, Katıpka bik kart bér babay oçrıy. Bolar isenleşeler. Katıp babaynı tanımıy.

Babay eyte:

— Ye, ulım Katıp, kaya barasıñ, niler eşlep yörisén? diy.

Katıp eşnéñ nersede ikenén söylep birgeç, babay eyte:

— Min siña eytken idém, başıña bela kilse, miné çakır, dip. E sin miné isénnen çıgardıñ, onıttıñ, diy.

Katıp şul vakıt babaynı tanıy da tagın bér kat isenleşeler. Şunda babay eyte:

— Min kartaydım indé, tizden ülem. Miné de küm abıylarım yanına, diy. E yözék sinéñ iséméñe yazılğan, me anı. Şul yözék bélen, dönyada nindiy eş bar,

böténésén éşlerséñ, diy de yözékné Katıpka bire. Üzé şunda üle. Katıp babaynı küme de kiré patşa yanına borıla:

— Min moña kürsetim elé niçék saray salasın, diy. Yözékné sélkép ciberüvge çıga gasker, çıga gasker. Şul gasker bélen patşanı da, baylarnı da pıran-zaran tuzdırıp taşlıy bu. Şunnan soñ gına Katıp tınıçlap yeşiy başlagan, diy.

69. HÉZMETÇÉ¹⁰⁰

Bér kart bula, anıñ bér ulı gına bula. Kart üzé eşliy almıy başlıy, h́ezmetçé kirek bula bolarga.

— Min barıym h́ezmetçé ézlep, diy ulı.

— Bar sin bazarga, diy atası, h́ezmetçé yallap kayt, diy.

H́ezmetçé yallarga akça kirek bit indé. Yöz sum akça bire atası. Kite bu yöz sum akçanı alıp bazarga. Elégé akçanı kirekséz uringa totıp bétérép kayta bu.

— H́ezmetçéñ kayda? diy atası.

— Yuk, diy.

— Nik yuk? diy.

— Méne şundıy dus turı kildé, mondıy dus turı kildé, şular bélen küñél açtık, diy.

İkénçé atna cite. Atna könné tagın tégé avılda bazar bula. Tagın bara bu yöz sum akça alıp. Bazarda yöriy, yöriy, h́ezmetke yallanuvçı bér késé de tapmıy. Oçrıy moña bazarda bér kart.

— Séz kayagı? diy kart.

— Felen avıldan, diy bu.

— Ni öçén kildéñ soñ bazarga? diy.

— Méne, h́ezmetçé kirek idé bézge, diy, ikénçé atna kilem indé, diy, h́ezmetke yallanırga késé taba almıym, diy.

— Méne, diy kart, monnan öç çakrım cirde bér avıl bar. Ul avılda da bazar bula. Sin anda barıp kara, eş ézlep yürüvçéler anda küp bula torgan idé, diy.

Kite yégét akçasın alıp arı. Bara, barsa, uramnan bér cénaza küterép baralar. Bu, atın tuktata da, karap tora. Şul vakıt bérev kulına kamçı totkan, bolarga, cénazaga karşı kile.

— Tuktagız, diy.

¹⁰⁰ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (İkénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler, İskermelerini Hezirlevçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1978, ss. 135-143'ten alınmıştır. Metin, Halide Gatina tarafından 1967 yılında, Novosibirsk'in Uba ilçesi İpteş Köyü'nde Mõgallim Bilalov'dan derlenmiştir (age. s. 431). Bu masal ayrıca; **Tutıy Koş: Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi hem İskermeler Avtorı: Halide Gatina; Kérés Süz Avtorı: F. Ehmetsova-Urmançı. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 2008, ss. 177-183'te de yayınlanmıştır. Ancak burada masalın, Novosibirsk'in Uba ilçesi Yana Kaçum Köyü'nde Şakir Yapparov'dan derlendiği bilgisi bulunmaktadır (age. s. 220).

— Ni öçén? diy ɣalık.

— Ul kéşé minnen illé sum akça alğan iyi burıçka, diy, ɣezér min añarga un kamçı sugam da beɣilliyim, diy, kıyemetke kalmasın, diy.

Bu yégét karap tora indé bu éşné. Yégét, atın beyliy de, meyét yanına kile.

— Abzıy, ul siña küpmé burıçlı iyi soñ? diy.

— İllé sum, diy.

— Sin bu meyitke sukma, diy, me siña yöz sum akça, diy, meyitnéñ akçasın ikélete tüliym min siña, diy.

Yégét yöz sumnı bire de meyétné alıp kiteler. Tége adem de riza bulıp kala. ɣezér monıñ akça kalmadı bit indé ɣézetçé yallarga. Tağı kayta bu borılıp öyine. Borılsa, elégé bazarlı avılga kilép cite. Tıkırıkni kérép kilgen vakıta moña karşı taza gına bér yégét kile, yalanbaş bula bu, bér külmekten, ciñneré de térsekten sızgangan bula. Bu ɣézetçé ézlegen yégét at bélen tora bit indé.

— İsenmé, yégét, diy.

— İsen-sav elé, diy.

— Nişlep yöriséñ? diy.

— Méne ɣézetçé ézlep yörüm, diy.

— Méne min eş ézlep yörüm indé, diy, ɣézetçé kirekse, diy.

— Sin miña oşamıysıñ, bigrek taza ikenséñ, beyesén kıymmet sorarsıñ, diy.

— Sézge nindiy eşke kirek son? diy.

— Min öç at bélen sevdege yörüm, diy, öyde eşlerge tügél, miném bélen yörérge, diy.

— Kıymmet soramam min, diy, yalla sin miné, diy.

— Niçék kıymmet soramıysıñ? diy.

— Méne şulay, sin sevde bélen yörüyséñ, diy, sinéñ sumaga kağılmam min. Sevdege yörgende küpmé tabış kürérbéz, şul urtak bulır. Tabış kürmesek, miña bér tiyin de kirekmiy, diy.

Uyliy bu yégét te: “Yarıy, diy, eyde kitték, min siné yallıym”, diy.

Kiteler bolar atka utırıp. Kaytıp citeler. Etisé küre, bik taza yégét bu: “Ay, bu bala yalgışkan monı yallap”, diy. Şulay bulsa da ulına bér süz de eytmey.

— Küpmége yalladıñ? diy, béráz torgaç.

— Bu Һakta s ylerge vakıt k p kirek, diy,  l k k   n  a atıyk-   rtiyk, annan ikev s yle   b z, diy.

Alıp k reler monı da a atalar-   rteler. Etis n n y reg  haman t zmiy, kıymmetke yallagandır dip uylıy. Monarga urın bireler de yatkıralar, e malay b len etis   ıgıp kiteler.

— K pm ge yalladı n yılın, diy, mondıy taza k   n , diy,  lger  taza k    kıymmet bulgan bit.

 unnan eyte bu:

— Min a arga b r tiyin de t lemediy, diy. Bardım bazarga, tordım-tordım, diy,     zlev  k    k rmed m, diy.  unnan, aptırap y rgen de, b r kart turı kild . Ul soradı: “Kayan kild n, ni lep, y ris n?” dip. Min felen avılda, did m. Bu: “Yarar, did , sin monnan     ak rımlı felen avılga bar, anda da bazar bula, did , anda     zlev  k p bula”, dip eytt , diy. Kart eytken avılga bargaq, uram b len bara id m, mey t k ter p baralar. Mey tn  uzıp kiterge t lemed m, atnı tuktatıp karap torganda, el g  mey t kar sına b rev  ıktı da kulına kam ı totıp  alıkka eytt , “tuktatıgız” dip. “Nige tuktatası n?” diyles. “M ne ul minnen ill  sum ak a algan id ,  unı     n un kam ı sugıym da be illim”, did . Min, monı k r p, y z sum ak amrı bir p, t g  k   n  be illett m. Annan ak asız borılıp kaytıp kitt m, diy. Bazarlı avılga kaytıp citke , tıkırık buylap mi a kar ı b rev kile. Ul minnen    soradı. Min eytem: “S z tazasız, s zge k p t lerge kirek bulır”, did m. Ul eyte: “Min s zden b r tiyin de soramıym.     akı tabı  urtagınnan bulır, diy, k pm  fayda kala,  unı urtak b lerb z”, did .  ul   ke riza bulıp alıp kaydttım min anı, eti, diy. Etis :

—  eyirl  bulsın, bala, sin d r s   legens n, diy, mey t    n bir v n de,  z  n n olrak k   n  yallavın da,   zmet  n n taza buluvı da ya  ı, s zge yırak yullarga y r rge turı kil r, diy.

— Eti, kaysı yakka taba barabız so n? diy.

— M ne, diy, monnan    y z  akrım cirde b r bazar bar, diy,  unda monnan ik  y k tovar t yep barırsız da, monda kirek eyb r-tovar alıp kaytırsız, diy. Yulda ik  cirde bik kurkınlı urın bar, diy. Monnan y z  akrımnar kitke  b r yort bulır, diy, anda b r kar ık bulır, diy. S z anda k rmiy  t p kite almassız, y z  akrım bargaq at ta   ene, diy. S z a arga citmesten yeki  t p kitke  tuktagız atlarıgızrı a atırğa, diy. Annan tagın

yöz çakrım barırsız, anda başka yort bulmas, su buyı, diy. Ul su buyında da kurkıniç, diy.

— Anda nindiy kurkıniç bar son? diy.

— Ul su buyında zur baka bélen zur yılan bar, diy, sézné helak ite kürmesén, saklanıgız, diy. Alardan ütsegéz, tınıçlap barırsız, diy.

Yarıy, ırte östén bolar cıyınıp kiteler elégé yulga. Baralar-baralar bolar, yöz çakrımını barıp citmesten malay eyte karçık öyine yakınaygaç:

— Eti şulay-şulay dip eytté, bu cirné ütép kunsak yahşı bul masımı? diy.

— Eyde, diy Hézmetçé, ütép kitebéz, diy.

Şulay dip kéne baralar idé, karçık öyine kilép citerek bolarnıñ atları yığılıp ta kite, çirliy. Nerse eşlerge? Hézér barıp bulmıy, iréklé-irékséz karçıkka kéréрге bulalar. Karçık öyine kérüvge, tégé çirlé at téréle bit.

Hézmetçé eyte:

— Tugan, bér de iséñ kitmesén, diy, yazganı bulır, kérebéz, diy.

Karçıkniñ yort zur, skladlar bar. Kérgen késege eybérlerén kuyarga unlap ambarı bar, at kuyarga da urını bar.

Hézmetçé eyte:

— Méne, diy, béz kérüvge karçık bézné çey yanına utırtır, diy. Çakırmıyça çeyge kérmiyk, diy. Min kérérmén, e sin kalırsıñ, miném bélen kermesséñ. Şunnan soñ ul siné yañadan çıgıp çakırır, annan gına kérérséñ, diy.

Yarıy, bolar atların karap yörgende, karçık bolarnı çıgıp çakıra “eydegéz çey éçerge” dip. Bolar ikésé de kérmiyler, yalçı gına kére.

Karçık eyte:

— Rehim itégéz çey éçerge, diy.

— Min huca tügél bit, hézmetçé géne, diy, bayım kérmiyçe aşarga utırmıym. Sin anı alıp kér, diy.

Yarıy, karçık yégétné çakırırğa çıgıp kite. Şul vakıtta Hézmetçé östeldegé çeyné alıp, alıştırıp kuya. Karçık yégétné alıp kére de çey éçére başlıy.

— Éçégéz, séz yul késele é bit, diy.

— Üzégéz de éçégéz, diy yégét.

— Min, diy karçık, eşlemim, armadım elé, séz yuldan kilgeç argansızdır, éçép ciberégéz, diy.

Bolar, karap tormıyça, ikésé de éçeler çeyné. Üzleré éçkeç, Hézmetçé eyte: “Béznéñ çeyné de yasıyk, béz de sıylap karıyk”, diy. Tégé çıgıp kitkende alıştırıp kuygan çeyné alıp kile de karçıkka bire. Karçıkniñ éçüvé bula, yığılıp ta kite, üle de bu. Karçık ülövge bolar bötén yortnı tikşére başlıylar. Ézliy torgaç, yégérmé açkıç tabalar. Bu açkıçlar bélen ambarlarını açarga totınalar. Ambarlarda canıña nerse kirek, bar da bar: aşamlık diséñmé, sitsa tovar diséñmé indé. Hézmetçé eyte: “Eyde, béz bu yortnı biklibéz de açkıçın alıp kitebéz”, diy. Şulay iteler de bolar: ambarlarını, kapkalarını biklep, yulga çıgıp kiteler tiz géne kéşé-kara kilgençé, kaytkanda kérép kunarga bulıp.

Yarıy, bolar karçık yortınnan yöz çakırınnar kitép, elége su buyına citeler.

Yégét eyte:

— Eti monda kunarga kuşmadı, diy, citmesten tuktıyk yeki ütép tuktıyk, diy.

— Ütép kunarbız, diy Hézmetçé.

Su buyına kilép citüvge tagın elége hel bula, tagın atları çirliy başlıy bolarnın. Bolar ikev kiñşeler, nerse indé bu, tégende de şulay buldı, monda da at çirliy, dip.

Hézmetçé eyte:

— Yazgannan uzıp bulmıy, eyde kunabız, diy.

Şulay digeç, tuktıylar bolar. Yégét bik kurka:

— Elle atlarını tuvarmıyça torıp torıykmı, diy. Tégende yartı segat te tormadık, atka hel kerdé, tagın şulay bulmasmı, diy. At hel alsa, kiterbéz, diy.

— Yuk, diy, atlarını tuvarabız, diy.

Yarıy, atlarını tuvaralar, aşıylar-éçeler de atlarını kiré kitérép urınlarına beyliler.

Yégét eyte:

— Béz yoklamıyk indé, karavıllap çıgıyk, diy.

— Sin kurıkma, yokla, diy Hézmetçé, min üzém karavıllar mın, bar da üz urınında bulır, diy.

Yégét, yeş kéşé, kaygırsa da, yatuvga yokıga da kite. Yartı tönner citkeç uyanıp kitse, bér zamannı çıga cil-davıl, su dulkınlana başlıy. Bu karap tora, nerse bulır iken, dip. Şunnan kilép çıga bér yılan, bérızdan kilép çıga bér baka. Méne totınalar

bolar sugışırğa. Sugışalar-sugışalar da bolar, tuktalalar. Tuktalgaç, ikev talaşa başlıylar. Baka eyte yılanga:

— Dönyada sinéñ nersege faydañ tiye, nersege yarıysıñ sin? diy. Sinéñ bit bér faydañ da yuk, diy.

Yılan eyte:

— Miném faydam bar, diy, uniké yıl çirlep yatkan kėsége miné yandırıp, miném kölém bélen yazıp su éçérseler, sırhav köné bélen téréle, diy.

Baka eyte:

— Miném de faydam bar, diy. Miné ütérép, yandırıp, miném kölémné uniké yıl toma sukır bulgan kėsénéñ küzéne sipseler, küzé açıla, diy.

Bu süzlerné Hézmetçé tıñlap tora. Hézmetçénéñ kulında tayak bula. Şul tayak bélen kizense, kılıç bula. Bu tayagı bélen séltene de yılannı çabıp urtalay öze. Şunnan soñ kiskelep turaklıy. Monıñ kiseklerén korı cirge alıp çıga. Bu helné baka irkénlep kéne karap tora su buyına kilép. Hézmetçé bakanı da totıp ala da kiskelep turaklıy. Bakanı da korı cirge çigara. Ut yaga da yılannıñ bér kisegén, bakanıñ bér kisegén ayırım-ayırım yandırıp, köllerén ayırım kegazge törép, östéne yazıp, késéséne tıga. Şunıñ bélen tañ da ata. Hézmetçé atların éçérép tertége cikkeç kéne yégétné uyata. Uyangaç, yégét eyte:

— Élék kartlarını kurkıtkan gına bulgannar iken, diy, bik temlep yokladım, diy, bér töş te kürmedém, diy.

Hézmetçé eyte:

— Min eyttém bit, yazmagan eş bulmıy, yazgannan uzıp bulmıy, dip, diy, andıy süzlerden kurkıp torırğa yaramıy, diy.

Yarıy, yulga töşép kiteler bolar. Barıp citeler bazarga. Bolar tiz-tiz géne üzlerénéñ eybérlerén satıp bétéreler.

Yégét eyte:

— Öyge alıp kaytırğa nerse alabız? diy.

— Munçala, bav alabız da, diy Hézmetçé, kaytkanda karçıkñıñ eybérlerén töiybéz, diy.

Bav bélen munçala alırğa torganda, bolar yanına bérev kile de:

— Séz şul yaktan kilép, monnan munçala, bav alasız, diy. Séznéñ yakta ul arzanrak iç, nige monnan alasız? diy.

— Béz anı üzébézge tügél, kéşé öçén alabız, diy Hézmetçé.

Yarıy, ozak suzmıyça kaytıp kiteler bolar bav töyep.

Kayta torgaç citeler elégé karçık öyine. Bolar biklep kitken köyge yort isen torgan. Üzlerénéñ iké atlarına töyiler yaǵşı eybérlerné. Hézmetçé eyte:

— Béz iké géne yök töyedék élé, tagı da yégérmé yöklep eybér bulır töyesek, diy.

Barıp karıylar konyuşnyanı. Karasalar, un baş at tora. Atlarnı taptılar, e sbruy yuk. Nişlerge, tagın ézlerge totınalar. Ézliy torgaç, sbruy da tabalar. Hézér bolar un atnı cigép, eybérlerné töyep, uniké at bélen kaytırga çıgıp kiteler. Kaytıp kilgen vakıta yulda bér su bula. Ul sunı bolay gına çıgarlık tügél. Niçék çıgarga? Hézér bit bolar ikénçé yuldan kaytalar indé, yakınrak yuldan. Su zur tügél, e bik katı aga. Hézmetçé eyte:

— Béz méne bu sunı arkılı çıksak, yulıbız illé géne çakırım, e eylenép kaytsak, yöz çakırım, diy.

— Bu sunı niçék çıgabız soñ? diy yégét.

— Méne min aldagı atka utırıym, diy, sin arttagı atka utır, diy. Min kayan çıgarga kiregén bélem, diy, şul urınnan atlar üzleré çıgarlar, diy.

Yégét agarıp, tösléré béte.

— Béz niçe kön kaytabız, bu suga töşsek, atlarıbız da, üzébéz de ülebéz, diy, bik zeher aga bit bu su, diy.

— Yazgan bulır, eyde utır, diy.

Hézmetçé aldagı atka utıra da say cirden çıgıp ta kiteler bolar. Sunı çıguv bélen tuktıylar da, Hézmetçé eyte:

— Méne çıktık bit, diy, eyttém bit kurıkma dip, diy.

Sunı çıkkaç kiteler bolar tagın üz yulları bélen. Bara torgaç barıp citeler bér avılga. Bu avılga kéргеç Hézmetçé üzé télegen cirge, télegen yortına barıp tuktıy. Tuktıy da röǵset sorıy “kérérge yarıymı” dip. Huca: “Kérégéz”, diy.

— Kérebéz de bit, béznéñ uniké atıbız bar, üzébéz ikev, diy, béznéñ atlarnı kuyarga urınıgız barmı? diy.

— Bar, diy, kérégéz, diy.

Kéreler bolar, atlarını bér-bér artlı tézép, arbalarnı da kuyalar. Huca çıgıp çakıra bolarnı. Kéreler öyge, utıralar çey éçerge. Çey éçerge utırgannar idé, ikénçé bülmeden taviş işétéle, yılan taviş şikéllé. Taviş bulgan yakka çıgıp kéré huca. Kérgeç Hézmetçé sorıy:

— Anda nindiy taviş buldı? diy.

— Ul miném kızım, diy, uniké yıldan birlé avırıp yata, diy.

— Nige devalamıysız anı? diy Hézmetçé.

— Devalap karadım, bér faydası da bulmadı, diy.

— İm-tom da itép karadığız mı? diy.

— Anıñ da faydası tiymedé, diy.

— Yarıy, diy Hézmetçé, min devalap karıym, röhset itsegéz, diy.

Huca karçıgı bélen kiñeşe. Karçıgı riza bula.

Huca eyte:

— Andıy kesheler küp karadılar, akçasın alalar, faydası yuk, diy.

— Kayan bélesén? diy karçıgı. Karap karasın, elle ni almas élé, diy.

Yarıy, huca çıgıp eyte, riza bulalar bolar. Hézmetçé eyte:

— Cılı su hezerlegéz, diy, çista tazga salıp miña birégéz, diy.

Soragannarnı barısın da hezerlep bireler. Bu bér bankaga yılan kölé sala, su sala da hucaga bire:

— Méne şuşı su bélen yuvındırığız, annan şul sunı éçérégéz, diy.

Başta bit indé ul kızını karap çıga.

Yarıy, kızını Hézmetçé birgen su bélen yuvındıralar, annan şul sunı éçéreler. Yuvındırıp iké segat ütkeç, kız télge kile. Enisé bélen söyleşe. Bu helné kürép, enisé akıldan yaza başlıy. Etisén alıp kéreler. Ul da huşsız kalıp, kızdan selam ala almıy.

İkénçé tevlék cite. İkénçé tevlékte sunı tége kızga éçéreler. Öçénçé kön de şulay eşliyer.

Dürténçé kön irten kız torıp, ayagina basıp yöriy başlıy. Kız hezer elgergeden de matur bula.

Huca eyte:

— Min üz süzémde toram, téréltken késege kızımın birem, biş yök tovar birem, diy.

Hézetçé eyte:

— Min bit hézetçé géne, diy, miném yortım da, ilém de yuk. Méne miném bayım öylenmegen yégét, ul riza bulsa, añarga birégéz, diy.

Yégét:

— Sin almasañ, alam, diy. Kızınıñ atası tagın da şatlana, öylenmegen bay yégét bulgaç.

Yarıy, huca kız bélen yégétke yahşı at cigép bire. Biş at yögé tovar töyiy, annan eyte: “Min séznéñ bélen barmıym, üz vakıtım bélen barırmın”, dip ozatıp kala bolarnı.

Hézér bolarnıñ uncidé yök buldı. Kiteler bolar kaytıp. Kaytıp citseler, yégétnéñ atası sukıraygan, karşı çıguvçı yuk. Yégét seyérséne. Ul arada enisé çıgıp cite. Enisé bötén bulgan helné söylep bire:

— Etiyiñ kinet kürmes buldı, diy, sukıraydı, diy.

— Bu kém soñ? diy, kız yagina kürsetép.

— Bu miném hatınım, diy ulı.

Yarıy, atlarını urnaştırılar, e eybérlerini buşatmıylar, yökte tora. Kéreler aşarga. Aşarga utırğaç, etisé eyte:

— Bik küp eybér bélen kaytkansıñ, sevdegéz bik uñışlı bulgan iken, tik min küre almam indé, dip yılap ciberdé.

Hézetçé eyte:

— Yılama, babay, diy, tizlék bélen sukıraygan tiz açıla dip eyteler, belki açılır elé, devalap kararga kirek, diy.

Şulay diy de Hézetçé bér kuray alıp kére. Elégé baka kölén kuray éçéne sala da kartınıñ küzéne örép cibere. Şunnan çıgıp kite Hézetçé atlar yanına. Bu çıgıp kitkeç, kart kışkıra:

— Karçık, karçık, diy, elle ni buldı miña, küzém küre başladı, diy.

— Niler géne eytér idéñ-küzéñ küre başlasa, diy, şatlana indé karçık.

Kiç bulgaç Hézmetçé tagın öyge kérép öç meretebe kartnıñ küzéne kuray bélen öre. Şunnan çıgıp kite Hézmetçé atlar yanına. Bu çıgıp kitüvge kart kıckıra:

— Karçık, karçık, diy, elle ni buldı miña, elle indé kuvanıçtan, küzém tagın da yaşırap küre başladı, diy.

Karçık şatlana indé, ni eytérge de belmiy.

İndé namaz vakıtı cite. Kart namazlık östéne utıruvga, Hézmetçé kére de tégenéñ küzéne kuray bélen öç meretebe örép çıgıp kite. Hézér kartnıñ küzé böténley açıla. Ul arada ulı bélen Hézmetçé de kilép kére. Kart tégélér karşına barıp:

— Heyirlé bulsın, balalar, küzém küre başladı, diy.

Bik şatlanışıp, koçaklaşıp yılaşalar. Kilénné de kürép şatlandı indé. Annan alıp çıgıp kiteler eybérler kürsetérge. Hézér kızga nikañ ukıylar. Nikañ ukıgaç, Hézmetçé eyte:

— Usallık bulmasın, diy, nikañ sinéñ öste idé, tik kızga irtenge hetlé tiymiséñ, bérgé yoklamıysıñ, diy.

Yégét sorıy:

— Ni öçén? diy.

— Béznéñ vegdebéz bar idé bit, diy, hézmet haķı tabış urtagınnan dip, diy, kız da tabışka kére bit, diy.

— Niçék tabışka kérsén? diy yégét.

— Méne béz iké yök bélen kitték, diy, uncidé yök bélen kayttık, diy. Üzébéz alıp kitken iké yök eybérgé kağılmıym min, diy. E kalgan yök malların urtak bülebéz. Şular bélen kıznı da ortalay bülerge tiyişbéz, diy. Şunıñ öçén, nikañ sinéñ öste bulsa da, hézérge kızga kağıлма, diy.

— Kıznı nişletebéz soñ? diy yégét.

— Kıznı ortalay yarabız, diy, yartısı siña, yartısı miña bula, diy Hézmetçé.

Yarıy, ikénçé könné Hézmetçé eyte:

— Çakırığız öç kéşé, şahitlar, diy.

— Nersege? diy kart.

— Eybérlerné bülebéz, diy.

Şahitlar kile. Yöklerné çişeler, eybérlerné buşatar da ikége büleler.

— Béttémé eş? diyler şahitlar.

— Yuk elé, diy Hézmetçé, bülesé bar, diy.

Tégéler aptırap karap toralar.

— Alıp çıgıgız kızını, diy. Kızını çakıralar.

— Bas urtaga, diy Hézmetçé.

Kız kilép basa ayak östé. Hézmetçé kılıçın kitére de kızınıñ tübeséne kuya.

Şahitlardan sorıy:

— Turı kuydımını? diy.

Şahitlar bik aptırap:

— Turı, diyler.

Kılıçın kütere de:

— Méne min siné hezer çabam, diy, yartı yagıñ, gevdeñ yégétke bula, yartısı miña, diy.

Kizenép çabarga itkende, elégé kız kurkuvınnan kosıp cibere. Kız koskaç, Hézmetçé kılıçın iltép kuya.

— Şahitlar, kürdégézmé? diy.

— Kürdék, diyler.

— Nerse eşledé? diy.

— Kostı, diyler.

Kızga eyte:

— Ni öçén kostıñ? diy.

— Kurkımnan kostım, diy kız.

— Méne, diy Hézmetçé, sin bala vakıtta haram aşagansıñ, şular çıktı indi, diy. Indé sin helal rizık aşarsıñ. Béznéñ tapkan mallar helal, diy. Hezir, diy, kız sinéké indé, zakonlı hatınıñ, diy.

Hezir kilénnen başkası barısı da tıška çıgalar da Hézmetçé eyte:

— Méne, diy, bu bülgen eybérler barçası da sinéké, miña bér grammı da kirekmiy. İséñdemé, diy, meyit burıçı öçén yöz sum akça birép kitüviñ, diy. Min méne şul yöz sumıñ indé, diy, siña fayda itép yördém, huşıgız, diy de küzden yugala.

70. DİYU MULLA¹⁰¹

Borın zamanda bér avılda ir bélen hatın bér géne ir malay üstérgenner. İré, üler aldınnan, karçığına “malaynı ukuv çigéne çaklı ukıt”, dip eytép kaldırgan, diy.

Yarar. Öç-dürt medresede ukıdı indé bu. Avıl medresesén bétérgennen son, karçığı malaynı kalaga iltérge çıga. Bargan çağında yeşél çapan kiygen, yeşél tayak totkan bér mulla oçrıy moña.

— Ebékeyim, kaya barasıñ bolay? diy.

Bu eyte:

— Miném irémnéñ vasiyeté şuşı idé, diy, gıylémnéñ töbéne töşkençé ukıtırsıñ dip eytken idé, malaynı kalaga ukıtırğa birem, diy.

Bu çalmalı kéşe eyte:

— Min, diy, mögallimnéñ yahşısı, diy, üzém alıp kitiym, ukıtiym, diy. Béznéñ süz şundiý bulır, yılı tulgan könné malayıñnı alırğa kil, ul könné kilmeséñ, tanıp ala almassıñ, diy.

Yarar. Yıl tulgançı ukıta. Yıl tulgan könné enisé kile monıñ. Malay eniséñéñ karşısına çıga.

— Eni, diy, min elé ukuvnıñ çigén yahşı uk bélép citkérmedém, kaldırsañ, tagın ukır idém, diy.

Enisé kaytıp kite. Ukıp-ukıp, bér yıl da ukıy, iké yıl da, öç yıl da ukıy. Enisé kilmiy.

Öç yıl tulgannan soñ, bu malay:

— Kaytıym indé, diy başlıy.

Ukıtuvçı mulla eyte:

— Kaytma sin, diy, méne minde unsigéz kız ukıy, şularnıñ bérseñe öylen, şulay bérge-bérge gomér itiyk, diy.

¹⁰¹ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (İkénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler, İskermelerni Hezirlevçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1978, ss. 144-148’den alınmıştır. Metin, G. Beşirov tarafından 1940 yılında, Tataristan’ın Egirci ilçesi Tirse Köyü’nde Gadilgereg Devletgerreyev’den derlenmiştir (age. s. 431). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleré İkénçé Kitap.** Tözüvçiler: G. Beşirov, H. Yarmi. Kazan: Tatknigozıdat Matur Edebiyat Redaktsiyesi, 1956, ss.130-134’te de yayınlanmıştır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo. V 14 Tomah, Tom 2. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 2001, ss. 112-117’de de Rusça’ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

Yarar. Bu şuşı unsigéz kız arasınnan mullanıñ üz kızın yarata başlıy. Süzleré bér bula bolarnıñ.

— Min, mulla abzıy, indé kaytmasam kaytmam, miné öylendér, diy yégét.

Mulla eyte:

— Canıñ télegenén saylap al, diy.

Bu yégét kızlar arasınnan bérsén saylap:

— Miña şuşı yarıy, diy, mulla kızın kürsete.

— Yarar, diy mulla, min birérmén, şulay da sin tagın bér kara elé, diy. Méne min бүгэн cirge tarı sibiym, kızların barısın da kügerçén itiyim, sin şular arasınnan küñéléñ töşkenén saylap alırsıñ, diy.

Şul arada yégét bélen kız söyleşép alalar. Bu kız eyte:

— Min, diy, tarı çüplegende boyıgıbrak yörgen bulırmın, diy.

Mulla işék aldına bér soskı tarı sibép cibere, bér cirden “lıbırt” itép unsigéz kügerçén kilép töşe.

— Méne, yégét, şunnan küñéléñ töşkenén tot indé, diy.

Bu yégét boyık yöriy torgan kügerçenné totıp ala.

— Yarıy, yégét, diy, şulay da tagın bér snap karıyk elé. İртеge irge bélen ikénçé törlé cenlék ығарırмын, şular arasınnan saylap al, şunısın üzéñe birérmén, diy.

Kız eyte yégétke:

— Бүгэн бэзнэ sarık itmekçe bula ul, diy. Miném yonıma tigenek yabışkan bulır, süz bér bulsın, diy.

İRte bélen mullanıñ utarına kileler.

— Ene şul sarıklar arasınnan üzéñ télegenéñné tot, diy mulla.

Bu yégét bara da aksak-tuksak yörgen tigeneklé bér sarıknı tota.

— Yarar, ulım, diy, şulap da dönya köter öçén öç sınav kirek. İртеge adem suretlé itép ығарırмын, bik uylap tot indé, diy.

İkénçé könné unsigéz kızın ығара. Üz kızına iske-moskı kiyim kiyindere, başkalarnı yifekten kiyindere. Yarar.

— Méne, balam, diy, aktık sınav indé bu, şunnan canıñ télegenné saylap al, diy.

Bu yégét tége alama kızını totıp ala indé. Totıp algannıñ soñında tuy itép, mulla bolarnıñ üz aldına bér yort saldıra. Kız bélen yégétné şunda kuyalar.

İrtégésén, munça yakmak bulıp, koymakka uyatmak bulıp, mulla cemegaté bolar yanına bara. Yarar. Çeyge çakıra. Mulla eyte kiyevéne:

— Kiyev balakay, diy, mondıy eşler eşle elé. Üz öyiñe kaytuv öçén méne mondagı olı suga küpér sal, diy.

Yégét. bik katı poşamanda bulıp, ıtını yanına kayta indé.

— Babay şul olı suga küpér salırğa kuşa, nişlerbéz iken? diy.

İtını eyte:

— Yokla sin, kaygırma, bar da ezér bulır, diy.

Bu yégét yatıp yoklıy. Küpérné salıp bétérgeçtén, kız ırte bélen:

— Bar, diy, sin, eti çıkkançıga çaklı, çıkkan kadaklarını kağıştırıp yör, diy.

Etisé çıkkannda, bu kadaklar kağıştırıp yöriy. Mulla eyte:

— Şep bulgan, diy, bar, kiyev, kayt, yokla, diy.

Yarar. Kiçkésén mulla tagın çakıra kiyevné.

— Méne, kiyev balakay, diy, uzıp kitken çakta küñéllé de bulır, şul küpérnéñ iké yagında dönyada bulgan bötén ağaçlarını utırtıp çık elé sin, kayın da, tal da, almagaç ta, bérse de kalmasın, diy.

Bu yégét heyran-veyran bulıp kaygırıp kayta indé. Cemegaté eyte:

— Kaygırma, diy, ırte bélen iké tal yeneşe bulsa, şularnı ayırırğa gına kalır siña, diy.

İrtégésén uyatıp çigara. Ağaçlar utırılğan-nitken. Bér törlé ağaç yeneşe utırılğan bulsa, şularnı ayırıp utırtıp yöriy bu.

Babası çıga.

— Ay-yay, bulgan bu, kiyev, bar, yokla, diy.

Kiçkésén tagı babası çakıra monı:

— Méne, kiyev balakay, diy, indé bulgan-bulgan bulsın, şul ağaçlarga bar koşnı kundır, diy. Bértörlé koş yeneşe bulmasın, dönyadagı koş bar da bulsın, diy.

Kız yanına kaytıp bu:

— Tagı şundıy eş kuştı bu, “uf-f”, diy.

İtını eyte:

— Eyde, kaygırma, yatıp yokla sin, irtege min siné uyatıp çıkarırmin, diy.

İrtégésén uyatıp çıkara monı Һatını. Tégé yeneşe utırgan koşlarını ayırıp utırtıp yöriy. Babası çıga.

— Ay-yay, kiyev, bik şep eşlegenséñ, bik yemlé bulgan, diy.

Bik söyinép kaytıp kite indé bu.

— İndé bérge torırbız, diy Һatınına.

— Monnan da zur kurkınıç tuva elé bézge, diy Һatını, béz méne бүгэн eşliyk, min dürt-biş pot boday onı alıp kériym, sin şunnan bik eybet itép kamır yasarsıñ, şulay itép kéne kotılsak kotılırbız béz annan, diy.

Dürt-biş pot boday onınnan bolar bér kız sını, bér yégét sını yasıylar. Şuşı kamırlarını bik eybetlep kéne Һıbıldık éçéne yatkıralar da üzleré Һıgıp kaçalar.

Bolarıñ kaçuvları bula, artlarınnan, munçaga alırga dip, ebisé kile.

— Eyde, munçaga barıgız, diy.

Cavap birmiyler bolar.

— Soñ, kittélermé munçaga? diy mulla.

Cemegaté eyte:

— Bér de uyatıp bulmıy, diy, bik arıgannar alar, diy.

— Eyde bérer segat yoklasınnar indé, aktık yokıların yoklıylar alar, diy mulla.

Bér segatten soñ tagın barıp uyata ostabikesé mullanıñ. Tagın bér de cavap birüvçé bulmıy. Yarar.

— Tagı yoklasınnar bérer segat, diy mulla.

Ostabike tagı bérer segatten soñ barıp uyata. Tagı, uyanmadılar, dip kayta indé mullasına. Mulla eyte:

— Ülmeseler yarar idé, kérép kararga kirek, diy.

Barıp karasalar, irlé-Һatınlı kamır yata Һıbıldık éçénde. Şunnan: “E, bolar bolay eşlegenner iken”, diy. Һezér diyulerné Һakıra da bolarını kuva çıkara. İké diyu kuva bara. Cil-davıl çıga. Kız sizéne monı.

— Min bozav bulıym, sin kötövçé bul, diy.

Üzé bozav bula bik yaҺşı bér bolında, yégét kötövçé bula. Yarar. Diyuler kuvıp kilép citeler indé.

— Sin monda küpten köteséñmés? diyler.

— Onıttım indé, diy.
— Monnan bérer kéşé uzıp kitkenné kürmedéñmé? diyler.
— Yuk, diy, bér kéşé de kürmedém, monda kéşé yöriy torgan yul tügél bit, diy.

Tégéler uzıp kiteler, aḡ-vaḡ kilép kaytıp kéreler mulla yanına.

Mulla eyte:

— Bérer nerse kürmedégézmé soñ? diy.
— Bér kötövçéné kürép soraştık, ul da bérnerse kürmegen, diyler.
— Şular indé, kötövçé bélen bozav, diy mulla, şularnı totıp alıp kaytırga kirek idé. Bar, alıp kaytıgız, diy.

Bolar kuzgalıp kiteler. Bér zaman taḡın cil-davıl kuba. Kız iréne eyte:

— Min bik yuvan tirek bulıym, e sin şul tirekné saklavçı bul, diy.
Tégé diyuler kilép cite. Monnan soraşalar.
— Sin nindiy eş bétéreséñ monda? diyler.
— Méne min şuşı tirekné saklıym, diy.
— Agayiné, anı saklap ni çıga soñ siña? diyler tégéler.
— Séz miña tiymegéz indé, min monı utız yıl saklaganmın indé, şuşı ağaçnıñ gomérén bélér öçén saklatalar miné, diy.

— Sin monda irlé-ḡatınlı kéşé kürmedéñmé? diyler.

— Monda yul buyı tügél, kéşé yörgené yuk, diy.

Aḡ-vaḡ kilép, taḡın kaytalar indé bolar mulla yanına.

— Séz elle bér de soraşmıyça yöriyséz indé anda? diy mulla.

— Soraştık, diyler diyuler, utız yıl ağaç saklagan kéşéden soraştık, diyler.

Mulla eyte:

— Şular indé alar, tukta, üzém çıḡıym elé, diy.

Üzé çıḡıp kite. Üzé çıḡın kitöv bélen ük cil-davıl kuzgala dönyada. Kız sizéne.

— Hezér eti üzé kuzgaldı, siné kül item, üzém ürdek bulam, diy.

Yarar. Etisé kilép citer aldınnan irén kül ite, üzé ürdek bula.

— Kotıla almassız, balalar, diy, min sézné bétérem, diy.

Kéréşe tégé éçerge, kéréşe éçerge. Aktık kabımgı kalgaç, kül yañadan taşıy.

— Yuk, balalar, kotıla almassız, diy.

Çişénép, yañadan totına éçerge. Aktık kabınga kalgaç, su tağı taşıp çıga. Öçénçé tapkırında da éçéne sıymıy tégénéñ. Şunnan soñ mulla eyte:

— Índé yeşegéz, balalar, séz miña karaganda yahşırak ukıgansız iken, dip kayta da kite.

Bolar kaytıp kiteler. Bér şherge tuktap, bakçalı öyler salıp, gomér ite başlıylar. Bik yahşı gına torganda, bakçalarına bér ak kügerçén kilép töşe. Monı çıgıp karıy da iré kızığa:

— Bu kügerçénne totıp asrıykmı elle? diy.

Ĥatın da çıgıp karıy. Íréne eyte:

— Min cim sibermén, sin karçıga bulıp şul kügerçénne tot, diy, ul yeşiysén yeşegen indé, béznéñ eti ul, diy.

Ĥatını tarı sibép cibere. Íré karçıga bulıp tégé ak kügerçénne tota.

Bolar şunnan béрге gomér iteler.

71. YÖREKLÉ CÉGÉT¹⁰²

Bér kız bélen bér cégét dert totalar, bolar monı bér késege de sizdermiyler. Bu kıznıñ etisé könnlerden bérkön kunakka kite. Bu kızlarda avlak öy bula. Bu cégét: “Bolar taralsın elé”, dip kötü. Cigétler taralalar. Unbér-unikéler tiresénde bu cégét barıp kére.

Tégé kız eyte:

— İy, diy, bu vakıtta kurıkmayınçı niçék kildéñ sin? diy, bik vakıtsız bit, diy.

— Kurkuv nindiy bula soñ ul? diy bu cégét.

Bu kıznıñ ipteş kızı da bula. Şunnan bu kız eyte cégétke:

— Méne sin, diy, alay kurıkmagaç, zirattan, felen ülgen keshénéñ zirat burasınnan bér agaçın barıp alıp kayt, diy.

Bu cégét:

— Alıp kaytam, dip kite ziratka.

Ziratka barsa, bér tavış işétele: “Yıgılam, ülem!” dip, bér kabérden kıkırıp toralar. Bu cégét şunıñ yanına bara. Şul kıkırığa torgan cirden bér keshé çıga da oçıp kite.

— Tuktalé, diy, bu cégét eyte, bu bér de kurkıniç nerse bulmadı, min monıñ oyasına kérép yatıym elé, kaytkaç miné kurkıtır miken, diy. Monıñ oyasına kérép yata.

Tön urtaları citkeç, bu meyét borılıp kayta indé:

— Cégét, diy, çık sin, diy, miném oyamnan, diy.

Cégét eyte:

— Min ülgen keshé bit, ülgen keshé kiré kaytıp yörmiy ul, çıkmıym, diy.

Şunnan tavış béte. Tavış bétse, ul arada bu keshé kefenéniyi bélen yığılıp ülgen iken.

— Bolarga bu keshéne alıp kaytıp kürsetiym elé, diy cégét. Şuşı keshéne küterép alıp kayta. Kayta torgaç, iséne töşe: “Bolar bit kurkırlar, diy, monı péçenlékke yeşérép torıym, diy, ısanmasalar, irtegésén kürsetérmén”, diy. Meyitné yeşérép kuya. Tagı kiç utırırga kile. Süz iyere süz çıgıp, söylerge uylyı bu. Süz çıkkaç, kızlar üzleré ük eyteler:

¹⁰² **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (İkénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler, İskermelerni Hezirlevçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1978, ss. 156-158’den alınmıştır. Metin, G. Beşirov tarafından 1940 yılında Tatarıstan’ın Egirci ilçesi Tırse Köyü’nde Gadilgeriy Devletgeriev’den derlenmiştir (age. s. 431). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleré I.** Tözüvçileri: G. Razin hem H. Yarmi. Kazan: Tatgosizdat Matur Edebiyat Sektörü, 1946, ss. 252-255’te de yayınlanmıştır.

— Kurıktıñ bit, diyler, kaytmadıñ bit tönegén, diyler.

Bu eyte:

— Séz kurıkmasagız, miném alıp kaytқан erbiyim¹⁰³ bar, kürsetim elé, diy.

— Kürsetme, abıy, diyler, sin tönegén kurıkмагаç, üzéñ kurıkkançı yör. Ene, urmandagı bér öyden felençe nersené alıp kayt, diyler.

Cégét felen urmanga bu kefénlé késéné de alıp kite. Alıp kite de taşlıy bér cirge. Hézér cégét kızlar eytken öy yanına bara. Ak alyapkıç beylegen bér cégét oçıy moña.

— Nişlep yöriyséñ sin, agayiné, bolay? diy.

— Méne, diy, monda bér kurkıñıç öy bar dip eytkenner idé, ul öy kaydarak miken? diy.

Tégé cégét eyte:

— Eyde, min iltérmen anda siné, diy. İlte de bu cégét kite:

— Sin şunda tön kun elé, diy, kurkıñıç nerseler kürérséñ sin monda, diy.

Yörekli cégétnéñ késesénde bér butılka arakısı, iké ryumkası bar iken. Bu cégét iké ryumkaga tigéz itép sala da:

— İl, cégét, diy, sin éçmeseñ, ikésén de üzém éçép bétérem alaysa, diy. (İkev dip eytép bélsénner öçén şulay ite indé yenesé).

Bu şulay söyleşép utıra. Bu öynéñ yartı tüşémé yuk, bu bik şomlı cir iken. Şulay utırganda, bér nerse: “Yıgılam, ülem!” dip kıkıra-kıkıra idenge şapıldap töşe. Bu cégét şakkatıp tik tora. Tégé haman kıkıra, moña sukmaççı da bula. Bu cégét anıñ çeçénnen totıp, terezeden ırgıta.

Yarıy. İlte belen torsa, bér kése de yuk. “Tuktalé, diy, min bér de kurkıñıç nerse kürmedém bit, diy. Tégé ak alyapkıçlı cégét kilgençe tagı kötiym miken elle?” dip uyly bu. Kön buyı yördé. Kıkésén ak alyapkıç yapan cégét tagın kildé monıñ yanına.

— Ye, cégét, niçék soñ, diy, bik eybet buldımı? diy.

— Eybet buldı buluvın, diy, kurkıñıç nerse géne kürelmedém, diy.

— Alarnıñ kiçe meşekatlé çakları bulgan, kile almagannardır, méne бүгін kilérler indé, siné kurkıtırlar, diy.

— Yarar, diy, aysam kunarmın, diy.

¹⁰³ Erbiyim: Eybérém.

Tagı ryumkaga arakı sala da söyleşép utıra indé bu. Bér zaman tagı tüşemnen bér nerse “lap” itép sikérép töşté. “Yıgılam, ülem!” dip, tagı akıra tégé. Şul arada tégé nerse idenge de kilép töşe. “Yıgılmagayıñ, çençél!” dip, tégé cégét çeçénnen élektérép ala monı. Kön-tań atkançı totıp tordı. Karasa: üzébéz işe bér matur gına kız iken.

— Céget, diy, min sinéñ şikéllé ük kése bulamın, diy. Aysam béz monda ozak tormayık, miném бүгін aktık көнэм diyu kulında, diy, sin miné üz öyime alıp kayt, diy, бүгін miném diyu kulında unsigézénçe yılım, diy, бүгіннен arı min kése bulıp kala almam annarı, diy.

— Sin üzéñnén öyiñné béleséñmé soñ? diy céget.

— Bélem, diy tégé kız.

Kaytıp kéreler bolar şuşı kıznıñ öyine. Monıñ etisé-enisé isen bulgan iken. Fatir soragan bulıp kaytıp kéreler bolar. Etisé-enisé tanıımıy monı. Bu kız eyte:

— Eti-eni, diy, bézge aşarga, éçerge ezérlegéz, diy.

— Balam, diy, enisé eyte, bik yomşak téllé ikenséñ, séz kaysı il késésé bulasız, diy, kaysı yakta şulay olı késélerge eti-eni dip deşeler? diy.

Kız eyte:

— Kémnen tугan, şunı eti-eni dip söyleşebéz, séznéñ ilde de, béznéñ ilde de şulay indé ul, diy.

— Bey, balam, diy, béznéñ bolay olı balabız yuk idé şul, diy.

— Elle bér de bala kitérgenéñ yukmı? diy.

— Kitérdém kitérüvén, diy, méne unsigéz yıl bişekte yata ul, diy, töşkené yuk, diy.

— Enkey, ul balagız gazizmé soñ séznéñ? diy.

— Gaziz bulmıy nişlesén, kannan can yaratılğan labasa, diy.

— E min séznéñ kızıgız bulsam, anı öşkérsem, rencéşten bulmasın, diy.

Şunnan tégé balanı öşkérép cibere kız, bişektegé bala dürtke yarmak usak utını bulıp çıga.

Yarar. Şunnan arı tabatın, bik yaşılap aşyılar, éçeler indé bolar. Tégé céget kaytıp kitmekçe bula üz iléne. Cégetke kız eyte:

— Sin kitme, diy, béz bérge gomér itik, diy.

— Miném, diy, vegdem bozıla, diy céget, kaytmıy kalsam, diy.

Bu kız sorıy:

— Nige alay? diy.

— Kayçan da bulsa kurkınıç eybéрге oçrasam, kaytıp siné alam dip birgen vegdem bar miném, diy.

— Aysam, diy kız, monda vegdege ııııı kile torgan bénerse de yuk, diy, méne min tüşemge oyık inesé kagam, sin şuńa yabışıp tor, şunı totıp tora alsań, kitorséń; şuvıp çıgıp miném kulıma töşseń, min siné koçaklap alsam, monda kalırsıń, diy.

Cégét eyte:

— Yarıy, kak, diy.

Kız inené kaga. Tégé cégét iké kulı bélen nıgıtıp totına inege. Cégét şunda tüben taba karasa: ayak astında baz tişégé. Anda hiç isepséz cılan-çayan kaynap tora. Cégétnéń kulı da şuva başlıy, ayak astına da karıy.

— Min sinéké bulam, al miné, töşérme, diy cégét.

Şunnan tége kız cégétné küterép ala. Elé haman béрге gomér iteler, diy.

72. MUJİK BÉLEN PATŞA KIZI¹⁰⁴

Evvel bér patşa bar iken, diy. Ul patşanıñ bulgan, diy, iké kızı. Anıñ olı kızına peri iyelengen, diy. Yoklagan sayın olı kızın yoklagan urınınnan ikénçé töşke alıp salgannar, diy. Bu kız aptıragan da, diy, atasına eytken, diy:

— Eti, min tön sayın yoklagan urınınnan ikénçé töşke sataşıp kitem, digen, diy.

Patşa bu kızına kırık katlı, kırık işéklé, kırıgar terezelé pulat torgızgan, diy. Şul kızın bu taş pulat éçénde yoklarga yatkırgan, diy. Patşanıñ kızı pulatta bér kiç yoklagan, diy, bu pulatta bigrek te yoklagan urınınnan çitke küçken, diy.

İrtegésén patşa kızı katına kérgen, diy, kéргеç kızınnan:

— Tınıç yokladıñmı? dip soragan, diy.

Kızı eytken diy:

— Élgeréden de usal buldı monda, digen, diy.

İkénçé könge patşa kızı yoklası taş pulatnıñ işégéne de, terezeséne de karavılçı soldatlar kuydırgan, diy.

İkénçé könné kız tagın şul pulatta yoklagan, diy. Patşa ırte bélen tagın kızı katına kérgen, diy. Kızı yatkan uringa barıp karasa, kızı anda yuk, diy. Patşa soldatlardan:

— Miném kızım kaya? dip soragan, diy.

Soldatlar aña:

— Béz sinéñ kızıñnıñ kaya ikenén bélmıybéz, digenner, diy. Patşa karavılçı soldatlarnı ötermenge yaptırgan, diy.

Patşa, şul könné bar halıknı cıydırıp, alarga eytken, diy:

— Bügén miném olı kızım yugaldı, kém anı miña ézlep tabıp birse, şuña üz tormışına citerlék eybér birem, digen, diy.

İké général malayı:

¹⁰⁴ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (İkénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler, İskermelerni Hezirlevçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1978, ss. 159-161'den alınmıştır. Metin, Gabor Balint'in "...” adlı eserinde yayınlanmıştır. Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleré I.** Tözüvçileri: G. Razin hem H. Yarmi. Kazan: Tatgosizdat Matur Edebiyat Sektörü, 1946, ss. 213-215; **Tatar Halık Ekiyetleré Bérénçé Kitap.** Tözüvçiler: Gomer Beşirov, Hemit Yarmi. Kazan: Tatknigozidat Matur Edebiyat Redaktsiyesi, 1958, ss. 206-209'da da yayınlanmıştır.

— Béz tabıp kitérérbéz anı, digenner, diy. Patşa alarnıñ ikésene de méñer teñke akça birgen de, diy, çıgarıp cibergen, diy. Annarı ikénçé kéşé ézlegen, diy, ikénçé yakka ciberérge. Bér mujik eytken, diy:

— Min kızıñnı tabarmın, digen, diy.

Patşa:

— Tapsañ, bar, digen, diy.

— Sin mina yöz potlı tayak yasat, digen, diy, mujik. Patşa yöz potlı tayak yasatkan, diy. Mujik bu tayaknı çöyip karagan, tayak cirge töskeç singan, diy. Mujik patşaga biş yöz potlı tayak yasatırğa eytken, diy. Patşa anı da yasatkan timérden, yasatkaç tayaknı mujikka birgen, diy. Mujik, biş yöz potlı tayaknı küterép, patşa kızın ézlerge çıgıp kitken, diy.

Bu mujik bik ozak bargan, bara torğaç argan, diy. Ul yakında gına bér öy kürgen. Şul öyge bargan. Öy katına bargaç, tayagın öyge söyep kergen, diy. Kérgeç utırğan, tégé iké général malayı da şunda iken, diy. Bu iké général malayları mujiktan:

— Sin kayan kileséñ? dip soragannar, diy.

Ul alarga eytken:

— Miné patşa yugalğan kızın ézlerge ciberdé, digen.

Général malayları:

— Eyde bérge, bézné de patşa ciberdé, digenner. Şulay itép, bolar öçevleşép çıgıp kitkenner, diy.

Baralar-baralar, diy, bolar, bara torğaç kürgenner, diy, bér kara urman. Kara urmanga yakınlaşkannar, diy. Kara urman urtasında cılt-cılt itken ut kürgenner, utka taba bargannar, diy. Bargaç, bik olı taş pulat kürgenner. Bu taş pulatnıñ, bik yugarı gına terezése bar iken, bütün töşte bér tişék te yuk, diy. Bolar taş pulat éçene kérérgе cir taba almagannar.

Mujik biş yöz potlı tayak bélen taş pulatnı törtép tişken de, diy, şunnan général malaylarınıñ bérsén kértép cibergen. Anısı ozak torğaç, ikénçésén kértép cibergen. Anısı da ozak torğaç, mujik üzé de kergen, diy. Kérgeç, tégélernéñ ülép yatkanın kürép, alarga tayagı bélen bérer sukkan iken, diy, suguvı bélen ikésé de sikérép torgannar. Mujik eytken, diy, bolarga:

— Eyde, bér sıyırların suyıp, tirésén tunap, tirésénnen yalgap bav yasıyk, digen.

Bolar sıyırnı suyıp, tirésén kiskelep, bav yalgap utırgan çağında, bolar yanına ak sakallı bér kart kilép:

— Min sézné hüzér üterem, digen, diy.

Mujik kartnıñ sakalınnan totıp idenge berép ütergen, diy. Mujik iden urtasın tayagı bélen törtép tişken de, diy, patşa kızına kışkırgan, diy:

— Çık yetrek, atañ bézné siné alırğa ciberdé, digen de, diy, kayışnıñ bér oçın iké général malayına tottırıp, bér oçın üzé totıp, patşa kızı katına töşép kitken, diy. Töşép citkeç, patşa kızı mujikka üz barmagındagı baldagın salıp birgen, diy. Annarı mujik kızın kayışnıñ bér başına yabıştırırgan, diy, östegé général malayları kızın tartıp çıgargannar, diy.

Annan arı kayışnı mujikka töşergenner, diy. Mujik, kayışka yabışıp, indé çıgam digende géne, kayışnı kisép cibergenner, mujik baz töbéne töşép kitken, diy. Mujik baz töbénde yılap utırgan. Utıra torgaç, bér késé baz östénnen añar:

— Nik yılıysıñ sin? dip deşken, diy.

Mujik aña:

— Miné monnan çıgarsana, dip üténgen, diy.

Östegé késé:

— Yabış şuşı ırgakka!, digen, diy. Mujik şul ırgakka yabışıp çıkkın da, diy, tayagın alıp kaytıp kitken, diy.

Mujik, patşa katına kaytkaç, patşaga eytken, diy:

— Kızıñnı min çıgardım, üzém artka kalıp bazdan çıkkın çağında, miném yabışkan kayışımın kisép, miné bazga töşérép kaldırdılar. Annarı miné bér késé ırgakka yabıştırıp çıgardı, méne kızıñnıñ bazdan çılgan çağında birgen baldagı, digen, diy.

Patşa kızınñ baldagın tanıgan da, diy, tége général malayların ikésén de astırgan, diy. Mujikka kızın birép, ikésén pulatka kuygan, diy. Alar bik tatuv tora başlagannar, diy.

73. BATIR SOLDAT¹⁰⁵

Élékké zamanda soldatnı ozatuv bulmagan, soldatka at birüv de bulmagan.

Bér soldat, şulay ceyevlep h́ezmetten kaytıp kilgen vakıtta, kalın, zur urmanga kilép kére. Anda yul yalgışa, adaşıp yöriy. Şul vakıtta moña kilép çıga iké Étbaş-Sıyırarak. Bolar monı totalar da öyleréne alıp kaytalar. Étbaş-Sıyıraraklarınıñ enisé karçık kına bula. Bolar eyteler:

— Sugımlık alıp kayttık, bik yahşı tuydırırğa kirek, diyler. Bolar monı, bér kalın sténalı bülmege yabıp, bik nık tuydırılar. Moña ciméş, çiklevékler aşatalar. Bér unbiş kön ütkeç, bolar monıñ mañgayına éne tıgıp karıylar: “Simérüvé citken miken?” diyler. Analarına eyteler indé bolar:

— Béz urmanga kitebéz, sin miçné bik kızuv itép yak ta béznéñ kaytuvğa bu soldatnı kuvırdık it¹⁰⁶, diyler.

Anaları:

— Yarıy, balalarım, dip kala. Tégé karçık miçné kıp-kızıl ittérép yagıp, miç bulıp citkeç, tégé soldatnı alıp kére. Körekné miç aldına kuya da:

— Utır moña, ulım, diy. Soldat köreknéñ bér kırıyına gına utıra da körekten kıyıgayıp töşe.

— Ebi, diy, min utıra bélmiym bit, üzéñ utırıp kürset elé, diy.

— Bélmiyséñ şul, ulım, méne bolay utırırğa kirek, dip, ayagın böklep, karçık körekke utıra. Tégénéñ utıruvı bula, soldat, tégéné miçke tıgıp, miç avızın biklep te kuya.

Şunnan soñ bolarnıñ boz östénde yöriy torgan iké çıgırı¹⁰⁷ bula. Bu çıgırnıñ bérséne utırıp, bérsén taga da bozga töşép kite. Béráz cir kitkeç, Étbaş-Sıyıraraklar

¹⁰⁵ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (İkénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler, İskermelerini Hezirlevçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1978, ss. 162-164'ten alınmıştır. Metin, G. Beşirov tarafından 1939 yılında, Tataristan'ın Tileçi ilçesi, Mkasabaş Köyü'nde Minhac Hemidullin'den derlenmiştir (age. s. 432). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleré I.** Tözüvçileri: G. Razin hem H. Yarmi. Kazan: Tatgosizdat Matur Edebiyat Sektörü, 1946, ss. 300-303; **Tatar Halık Ekiyetleré Bérénçé Kitap.** Tözüvçiler: Gomer Beşirov, Hemit Yarmi. Kazan: Tatknigoizdat Matur Edebiyat Redaktsiyesi, 1958, ss. 287-290'da da yayınlanmıştır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo. V 14 Tomah, Tom 2. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupidelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 2001, ss. 145-148'de de Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

¹⁰⁶ Kuvırdık it: Kızdırılğan it.

¹⁰⁷ Çıgır: Balalar arbası.

moniñ artınnan kuvıp citeler. Moñar hezér boz östénnen cibereleler timér kéndék bélen. Soldatniñ çıgırın vattırmakçı bulalar. Su dugaylanıp kite de Ét-baş-Sıyırayaklarga çıgarga caysızlanıp kite, eylenép çıgarga turı kile. Bu, şul arada, turıga gına barıp, urmanga çıga, korı cirge. Şul urmanga kërüv bélen soldatka ayu öné oçrıy. Bu soldatniñ yanında Étbaş-Sıyırayaklar öyinnen alğan ütkén baltası bula. Bu şul ayu önéne töşe, tégelerde kurkıp, baltasın totıp utıra.

Tégé Étbaş-Sıyırayaklarıniñ zur étleré bula. Bu ét soldat artınnan kilép cite de ayu önen iskene. Ayu öné bik sasıgan bula. Sası bulganga, ét moniñ isen çağıldıra alımıy. Şulay itép, ét monı tabalmıy; tégelerde ayu önéne töşerge şikleneler.

Ayu önéne kiçten kergen soldat tön urtalarında çıga da urman bélen kite. Urman bélen kayta torğaçtıñ, moña karşı kile ayu. Bu, baltasın totıp, ağaç başına ménép utıra. Ayu moniñ yanında tuktap karap tora da ükergelep ütép kite. Bu ağaç başınnan töşe de kayta torğaçtınnan, koyaş çıkkın vakıtta, bér basuvga kilép töşe. Şul basuv bélen barıp, bér rus avılına kilép kére. Rus avılınıñ başınnan töşép, fatır sorıym dip yortlarga kérse, yortlarda kesheler yuk, biklé bar da. Şunnan, bér hucalı öynéñ tereze töbéne barıp, şuşılay sorıy:

— Miné, diy, fatırğa kértmessézmé? diy.

Karıy, yortta cılaşıp utıralar. Şulay da bolar indé:

— Yarar, kér, dip éndeşeler.

Bu soldat sorıy:

— Nik cılaşasız, diy, ni buldı sezge? diy.

Bolar:

— Bügén béznéñ üler kónébéz cıtté, méne kürép kildéñ, küp yortta keshé yuk bit, bızde kesheler kiçten isen bulsa, ırte bélen yuk bula, diy.

Monı soldat écéne salıp kuya da:

— Miña bügén sézde kunarga bulmasmı, min bik küp cir yördém, diy.

Tégelerde moña:

— Béz terbiyené, yortnı kızganmıyız, tik béznéñ arkada sin de erem bulırsıñ dip eytép uylybız, diyler.

Soldat eyte:

— Ülsek, berge ülerbéz, kunıym elé, diy.

Moniñ kunuvına tégeler bér törlé söyinép te kiteler indé. Kiç bula, aşılıar-
éçeler de bér-bérsé bélen beñilleşép cılaşalar. Soldat eyte:

— Cılaşmagız, bénerse de bulmas, diy.

Koyaş bayıp, karañgı töşe. Karañgı töškeç, soldat, çıgıp, öy alların,
terezelerné, işéklerné bikliy, tik kazan yagındagı bér tereze géne biklenmiy kala. Monı
ul şulay biklemiy kaldıra. Bér zaman kile kiben zurlıgındagı bér ut. Bu ut bolar öyi
yanına kile de bötén dönyanı yaktırtıp yöriy. Bu hezér kazan yak terezeséne kile de,
öyge kéréрге dip, iké kulın tıga. Tégé kilép terezege kulın saluv bélen, soldat tégenéñ
kulın çabıp ala. Tégé kışkıra da yığılıp töşe. Tégénéñ kulın bik eybet kéne alıp, kegazge
töre de yatıp yoklıy tınıç kına. Irte bélen toralar. Torgaç, bötén sémyaları bélen
söyinéşeler. Hezér soldatnı bik eybetlep sıylıylar. Soldattan:

— Nindiy heller buldı? Bézge söyle elé, dip sorıylar.

Soldat üzénéñ başınnan ütkenné söyliy de starostaga çıgıp kite. Starostaga
barıp:

— Hezér, diy, bérkémné de kaldırmıy cıylışka kudır, diy.

Bérazdan halık cıyıla. Bu çıga da starostadan:

— Böténésén kudırdıñmı? dip sorıy.

Kuvçılar eyte:

— Böténésén de kudırdık, diy. Bér miç başında ülerge yatkan karçık bar, ul
gına kilmedé, annan başka barsı da kildé, diyeler.

— Ul karçıkñı at bélen bulsa da alıp kilégéz, diy.

Karçıkñı at bélen alıp kileler. Hezér soldat barıp kulın karıy, karçıkñıñ bér kılı
yuk.

— Méne séznéñ avılıgızñı bétérüvçé şuşı, diy.

Şunnan soñ bu karçık turında zur duñtırlarga heber bireler. Zur duñtırlar: “Bu
ubırlı karçık iken”, diyeler.

Hezér tiren itép çokır kazıylar, ubırlı karçıkñıñ bélegén, botın kıl bélen
beyliyler, yöztüben salıp, imen çöy bélen kagalar da çokırnı kümép kuyalar. Şunnan soñ
bu avıl da ülém béte, e soldatnı indé cibermiyler, bötén avıl da kunak itép yörteler.
Şunnan soñ tégené, akçalar birép, troyka atlar cigép, avılına kaytaralar.

74. ÜĞİ ANA BÉLEN YEŞ YÉGÉT¹⁰⁸

Bula evvelé zamanda bér patşa. Monıñ bula bér malayı. Malayı şundıy yaǵşı ukıy medresede, bötén kéşe ıeyran kala.

Bér de bérkönné patşanıñ ıatını ülép kite. ıatını ülgeç, patşa bik kaygıra, akıldan yaza başlıy. Monı vezirler küreler de: “Béznéñ patşa ıatının uylıy-uylıy tilére bit, diyler. Niçék onıttırıyık ıatının?” diyler, bolar tamam aptırıylar. Bér vezir eyte:

— Monı onıttıruv ansat. Monarga bér yeş kız alıp biriyk. Şuña mavıgıp, élékké ıatının onıtır, diy.

— Malayın medreseden kaytartıp, anıñ bélen de kiñeş itiyk, diyler kaysıları.

Kaysı patşa kızına yavçı ciberüv turında süz kite. Bérsé eyte:

— Almas patşa kızına ciberiyk, birmesmé, diy.

Patşanıñ malayı ukıgan çağında şul kız bélen yöriy iken, ıat alışıp, ıat biréşép. Vezirler monı hiç te bélmiyler. Bér vezir tota da Almas patşaga yavçıga kite. Almas patşaga eyte:

— Béznéñ patşanıñ ıatını üldé, kızığıznı sorıybız, diy.

Patşa, ıup kürép:

— Yarar, diy, kızdan sorıyk, diy. Patşanıñ ıatını kızın bér zalga çakırtıp sorıy:

— Felen patşanıñ ıatını ülgen iken. Siné şuñarga sorıylar, nişliyséñ? diy.

Şul süzné işétkeç, kız aptırıp kala. Éçénnen géne uylıy: “Elle niçék kéne indé bu. Malayı bélen yör de, atasına bar”, diy.

Şunnan eyte:

— Eni, çıgıp tor elé, diy.

Anası çıkkaç, kız erlé-birlé yöriy başlıy. “Bu yégét miné taşladımı ikenni? Ul almasa, dönyada toruvda megne yuk, asılınam”, diy. Şulay yöriy-yöriy de, annarı ikénçé törlé de uylıy: “Yuk, bolay yaramıy, diy. Min, diy, atasına barıym da, malayın kulga

¹⁰⁸ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (İkénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler, İskermelerni Hezirlevçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1978, ss. 165-173’ten alınmıştır. Metin, G. Tolımbay tarafından 1936 yılında, Tatarıstan’ın Bua ilçesi Tolımbay Köyü’nde Heyretdin Höseyinov’dan derlenmiştir (age. s. 432). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleré İkénçé Kitap.** Tözüvçiler: G. Beşirov, H. Yarmi. Kazan: Tatknigozıdat Matur Edebiyat Redaktsiyesi, 1956, ss. 99-107’de de yayınlanmıştır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo. V 14 Tomah, Tom 2. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 2001, ss. 148-160’ta da Rusça’ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

alırım. Malayı karamasa, nişlete bélérmén. Eger atasına da barmasam, malayı da almasa, ħur bulıp kalam”, diy. Kız bik katı uylana. Şunnan anasına eyte:

— Baram, enkey, diy. Anası ħezér kolak söyinéçleré birép cibere vezirge. Téğé patşaga barıp eyteler:

— Siné Almas patşa kızına öylendérebéz, kız riza, diyler.

Şul ħeburné işétkeç, patşa kölép ciberdé.

Vezirler:

— Elle kayçan şulay itesé bar iken, didéler. Ozak ta tormadı, kartnı kiyev itép kérttéler. Almas patşanıñ baskıçı biyik iken. Kart kéşénéñ kükregé kısa. Şul biyik baskıçtan méne-méne patşa ħelden taydı: “Uf allah!” diy.

— Nerse buldı, kiyev? diyler.

— Bézde bötén il bélen yutel töşté elé, diy. Kartlının bélğertesé kilmiy, ħeyle taba.

Téğé kız eyte:

— Ey, kart, yeşlernéñ yutelé béter, kartlarını téğé dönyaga alıp kiter, diy.

Patşa şul süzge éçénnen géne açuvlana.

Bolar küréşteler. Kiyev baytak kına gomér kunak buldı. Şunnan patşa kızını üz şeheréne alıp ta kitté. Kızınıñ küñélénde kartnıñ malayı gına. Kaytkanda ul karttan sorıy:

— Sinéñ malaynıñ bar tügélme? diy.

— Bar, medreseden bér de kaytmıy ul, diy.

— Soñ şuşındıy şatlıkka da kaytmagaç, diy. Nik ħeber itmedégéz, kaytsın, ülgen anası kaytkan kébék bulır, diy.

Kart eyte:

— Elé min anı uylamagan idém. Téleseñ kaytarabız, diy.

— Kaytartmıyça, diy, min anıñ üz anasınnan tarı börtégé ħetlé géne kim, diy.

Kart bik şatlana: “Malaynı üz anasınnan da yakınrak kürér, aħrı, diy. Alladan şundiynı soragan idém, kitérep kéne birdé”, diy. Malaynı bér minut totmıy kaytarırğa kuşa.

Yégét ozaklamıy kaytıp töşté. Ĥatın, karşı çıgıp, yégétnéñ kulınnan sumkaların aldı. Patşa karap tora: “Ĥatınnan uñdım, ügi malaynı şulkader yaratkaçtan...” diy. Malay başın aska idé de ügi anasına bér de küterélép karamıy. Şul vakıtta ħatın bik erlendé:

“Bu miña nik küterélép karamıy iken?” diy. Malay aşarga da ayırım utırmakçı bula. Hatin eyte:

— Röhset yuk, béznéñ bélen bérge utırsın, diy. Şul kaderlé tırıssa da, malay küterélép karamıy. Hatin aptırıy: “Minnen küñélén alğan iken bu”, diy.

Ul bér de bérvakıtnı malayga kul salıp kite. Malay eyte:

— Sin miña alay itme, diy. Hatin şul süzge bik katı açuvlandı.

Bér de bér zamannı patşaga çit ilge kiterge turı kile. Şul çağında hatın eyte:

— Malaynı, sin kaytmıyça, medresege cibermiym, diy. Kart riza bula. Patşa çıgıp kitkende, hatın, küzéne tökérék sörtép, yılağan bulıp kılana. Patşa şatlana: “Kart bulsam da, yarata bit, niçék yılap kaldı”, diy.

Bu kitüvge, hatın zalga kerdé de kitértté dönyada yuk éçemléklerné. Malaynı sıylama kéliy de zalga deştére.

— Nerse, eni? diy yégét.

— Nerse, eni, dip eytken bulasıñ, yörgenéñné onıttıñmı? diy.

— Yörgen bétken, hezer sin miña eni iñdé, diy.

— Nindiy süz söyliséñ sin, diy. Elle ataña kızığıp kildé, dip béleséñmé? Min sinéñ öçén kildém. Sin miném bélen bul, diy.

Yégét eyte:

— Sin miném üz eniyimnen bér tarı börtégé hetlé gene kim. Min sinéñ bélen niçék bulıym, diy.

— Miném bélen bulmasañ, min siné ütértem, diy tégé. Şul vakıtta açuvınnan külmegén yırtıp, bitlerén tırnap taşladı. Annarı terezeden kıkırdı:

— Razboy, patşa malayı miné köçliy, dip.

Şul vakıtta karavılçılar, vezirler yögérép kildéler. Kürdeler, hatınnıñ külmegé yırtılıp bétken, bité tırnalğan. Barısı da malaynı erliyleyler:

— Oyatsız, bu ni eşéñ bu? diyleyler.

Yégét nihetlé yılasa da, añarga ıšanuvcı yuk. Malaynı yabıp kuydılar. Patşaga: “Malaynı yeş hatınıñnı köçlegen”, dip télégramm suktılar. Patşaga bütün patşalar arasında bik köyinéc buldı. Poyızdga utırıp kaytırga çıktı. “Nişletiyim bu üz başına bulğan malaynı?” diy patşa.

Kaytıp citse, atını niçe k nner buyı bit n de yumagan. Bit  kanlı, k lmege yırtilıp b tken. Patşaga eyte bu:

— Sin min   z  ne almadı nmini, malayı na aldı nmini? M ne niek k liy başladı. El  yarıy, k r p kotkardılar, diy. Eger de malayı nı  t rmese , etige  eber ciber p, sugış atıram, diy.

Atası malaynı bik yaratadır id . Yaratsa da, ni  şles n? Kulın-ayagın bogavlap, malaynı sudka kit rd ler. Kotkarır id , Almas patşanı  sugış açuvınnan kurka.  z  k  erek patşa bulsa kirek. şulay da y g tn   t rtmiy patşa. Ul me n   eherden  eherge y r rge, bu  eherge kaytıp k rmeske tiyiş bula. Atası malayga bik renc d . B r segat   nde bu  eherden çıgıp kiterge yasadılar.

Y g t ıgıp kitt . Kaya barganın da b lmiy, k ş  b len retlep s yleşe de almıy. Ukıp kına yatkan b r nerse.

Bara-bara, citt  b r urmanga. Bu biara nişles n, b r sukmak b len urmanga k r p bara. Baytak cir bargaç, mo narga b r saray k r ne başladı. Bu saray, sıyrık oyası şik ll , kuvak başına  şlengen. Baskı b len  ene m n p bula  z ne. Monı k rgeten, y g t: “Periler  yi bulsa bulır, şunda m n p  liym”, dip  rmelep m n p kitt . Taptı iş gen. Iş kn  açıp k rd .   nde hik m yuk. Y g tn   bik te aşıysı kilgen id . Aşarga  zlene bu. Min  açıp karasa,    rdek b len   t   k me p ş p utıra. B r  rdek, b r t   k men  aldı da aşadı bu. şunnan, ni bulsa da bulır dip, mi astına k r p yattı.

Tıçkan k b k karap yata bu. şul çağında iş kten oıp kil p k rd    karçıga. Bolar talpındılar da  es  de matur y g t buldılar. Bolar  es  de b rt sl : kiyimner  b r, sinnarı b r, t sl r  b r, hiç b rs nnen-b rs n ayırıp alırlık t g l. P ş kler  min  barıp karagan id , b r t   k me b len b r  rdek yuk.

— B rev k rg nd r, diy.

— şul yıldan birl  torıp, b rev de kilgen  yuk id ,  z n salmagansı , diyer. Kalganın b lgelep aşadılar da bolar, “sin b zn  mıskıl itkens  ”, dip,  z eyb rler n  zler  p ş r ge buldılar.

Herb rs   z n k n  z  saldı da tagın çıgıp kitt ler.

 k n  k nn  bu y g t mi astınnan çıktı da tagın miten b r  rdek b len b r k men  alıp aşadı. Annarı tagın mi astına k r p yattı. T g ler b rvakit   k ger n

bulıp oçıp kaytıp kerdéler. Taypıldılar da öç yégét buldılar. Karasalar, tagın bér ürdék bélen bér kümeç yuk. Tégé péşékché eyte:

— Méne, miña ısanmasagız, diy, monda bér hikmet bar, eydegéz saklıybız, diy.

Bolar saklıylar hezer. Bérsé tora tüben, bérsé baskıçta tora, bérsé tereze töbénde. Kém kérse de berérge indé isepleré. Şul vakıtta yégét bér yagı avırtıp ikénçé yagina avışkan idé, ayagı miç astınnan çıktı. Tereze töbénde toruvçısı kürde:

— İpteşler, kérégez, miç astında kéşe bar, didé. Şul süzné işétüvge tégé yégét yılap kilép çıktı.

— Ey, abıylar, zinhar timegez le. Min de séznéñ kébék bér yégét, diy. Monı tégéler yarattılar. Bu da şular töslé. Monı da tégélerden hiç ayırıp alıp bulmıy. Tégéler eyttéler:

— Sin béznéñ péşékchébéz bulırsıñ. Béz şunda gomér itebéz. Öçébéz de tılsımçı yégét, didéler. Monı aş-su péşérérge öyrettéler bolar.

Bu péşérérge öyrenép cıtté. Tégéler üz eşlerénde yöriyler. Tégéler kaytuvga bu hamam aş-su hezerlep tora. Yégét iké-öç yıl hezmet ite bolarga. Hezmet itse de bu uylana, atasın sagına: “Éh, eti barmı iken dünyada?” diy. Tégéler béleler monıñ bik katı uylanganın.

— Yégét, nik bu hetlé uylanasıñ? diyler.

— Etiné bik katı sagınam, diy. Eger röhsset itsegéz, min etiné kürép kilér idém, diy.

— Séznéñ şehir bik yırak bit, diyler.

— Yırak bulsa da kaytasım kile, diy yégét.

Tégéler eyteler:

— Sin bözge yahşı hezmet ittéñ. Bar, kaytıp kil alaysa. Béz siña höner öyretebéz, diyler. Moñarga öçésé öç törlé höner öyreteler.

Bérsé eyte:

— Min siña birem karga kanatı, diy. Sin şunı avızıña kapsañ, karga bulırsıñ, karga bulıp oçıp kaytırsıñ, diy.

Bérsé bire karçıga kanatı:

— Şunı avızıña kapsañ, karçıga bulıp kaytırsıñ, diy.

Öcénçésé bire kügerçén kanatı:

— Monı avızına kapsañ, kügerçén bulıp kaytırsıñ, diy. Şulay itép, monı ozatıp kalalar, tagın kil, diyler.

Yégét kaytıp kitté. Bara-bara, barıp citté bér patşa ciréne. Oça-oça argaç, şul şherge töşté kunarga. Kérdé kırıy gına bér yortka. Öyde bér karçık kına.

— Ebi, fatirga cibersene? diy.

— Kér, ulım, diy.

Ebi samavır kuyıp ciberdé. Ebi bélen söyleşe-söyleşe çey éçeler bolar. Yégét sorry.

— Ebi, şherégézde patşa barmı? diy.

— Bar, diy.

— Nindiy heberler bar? diy.

— Patşabızınıñ bér kızı bar. Bik hönerçen nerse. “Üzém kébék hönerlé yégét bulsa, kiyevge çıgam”, dip publikovat itté, diy. Üze hezer kitté diñgéz atavına. “Kém de kém şunda barıp, minnen yazuv alıp kaytsa, şunarga kiyevge baram”, dip, afişalar yabıstırgan, diy.

Bu yégét, şunı işétkeçten, ebige eyte:

— Patşaga barıp eyt elé, ebi. Méne miña çit patşalıktan şundıy kése kilgen, kızınnan yazuv alıp kaytam, dip eyte digén, diy.

Ebi eyte:

— Bebkem, bulmas, diy. Anda bay malayları kitté, diy. Anda kitteler lisapitlar bélen, diy. Alar barıp citeler bulır indé, diy.

— Yuk, ebi, alay bulsa da bar elé, diy.

— Ey, bebkem, alıp kayta almasañ, başını kiseler. Başını kistérerge kul kuydıra ul, diy. Şulay da yégét ebiné ciberdé.

Ebi patşaga bara.

— İy padişahım-soltanım, bızge çit şherden bér kése kildé. Ul kızınıñ yazuvın alıp kaytam, dip söyliy, diy, ebi eyte.

— Bar, ebi, ul yégétné alıp kil. Yégét şundıy eşleklé bulsa, min siné buş itmey, diy patşa. Ebi yégétné alıp bara. Yégét patşa bélen kürşe. Patşaga yégét bik oşy.

— Sin bulasınmı kızımnan yazuv alıp kaytma kélüvçé? diy. Ey, yégét, erem bulma. Alıp kaytmasañ, başıñ kiserge kul kuyabız bit, diy.

Yégét:

— Yarar, padişahım-soltanım, diy, kul kuya. Rıza bulıp patşadan yazuv alıp çıgıp kite.

Bu karçıga bulıp oçıp bara. Tégé bay malayları artınnan barıp ta cite. Tégéler elé yartı yulda gına. Alar: “Éh, şuşı karçıga kébék kéne barası idé”, diyeler, monı kürép kalalar. Ozaklamastan yégét barıp töşté bér sahraga. Kız yanına dip barsa, kéréрге hiç mömkinlék yuk: tireli reşetke bélen eylendérép alingan. Yégét aptırap bétte.

Bik aptırağaç, diñgéz buyına barıp utırdı. Moñayıp kına utıra. Şunda monıñ yanına ap-ak sakallı bér kart kile:

— İy ulım, nik bolay moñayıp utırasıñ? diy.

— Nik moñaymıym, babay, şuşı kız yanına kéréрге kilgen idém, hiç kérép bulmıy. Kaytsam, patşa başımın kistére. Şuñarga moñayıp utıram elé, diy.

— Ulım, diy, anıñ yanına kéréрге höner öyretim. Hezér min ülem. Hervakit miné iske töşéréséñ, diy.

— Yarar, babay, diy.

Babay öyrete başladı:

— Méne siña, diy, bér baldak. Şul baldaktan sızgırsañ, sandugaç bulırsıñ, diy. Sandugaç bulıp anıñ terezesé yanına barıp sayra. Şunda ul siné kértér, diy.

Şul süzlerné söylep bétérüvge babay üldé. Yégét monı komga kümdé. Yégét baldaktan sızgırdı. Bu buldı çınnan da bér sandugaç. Şunnan buldı da, kızınıñ terezeséne kunıp, sayrap ciberdé. Kız eyte:

— Ey, bu koşnı totsam, çitlékte géne asrar idém, diy. Terezené açıp ciberdé. Sandugaç kız yanına oçıp kérép kitté.

Şul vakıtta kız anı totma kéliy. Bu tottırmıy, oçıp yöriy. Béráz yörgeç, bu buldı karga. “Kar-kar”, dip, karga bulıp oçıp yöriy. Annarı buldı kügerçén. Kügerçén bulıp oçıp yöriy. Kız kurkıp kaldı. Kurkuvınnan yöztüben yığıldı. Şul çağında kügerçén tayıldı da yégét buldı.

Yégét eyte:

— Kurıkma, min tılsımçı yégét. Siné ھاatnlıkka alırğa kildém min, diy. Şul vakıttı kız küzén açıp ciberdé.

Kız eyte:

— Min dönyada üzémné géne tılsımçı dip yöriy idém. Minnen zurrak tılsımçılar bar iken. Min şundıy yégétné ézliy idém. Min sinéké, sin minéké, diy.

Bolar kaviştılar, yégét monda niçe könnér yatıp, kıznıñ yazuvnı alıp kaytıp kitté, Kız: “Etkey, kaytkaç, miné şuşı yégétke nikaھlarsız”, dip, yazuv birép ciberdé. Yégét kızdı yazuvnı algaçtan, bolar yılaşıp ayırılıştılar. Kız yégétné ozatıp ciberdé.

Yégét şulay karçıga bulıp kaytıp kile. Tégende lisapitlar bélen hamın kileler elé. Ozaklamıy şeherge kaytıp citté. Yulda bik ardı bu. Kiç buldı. Argın kiléş patşa yanına kérérgé uylamadı. Koş sureténde, bu patşa bakçasındagı bér ağacıñ başına ménép yokladı, béráz yal itiyim elé, didé.

Patşanıñ bakçaçısı çıga bakça kararga. Küterélép karasa, bér çırşı başında zur koş yoklagan. Ul moñarga gacepke kala. “Mondıy koşnı gomérémde kürgeném yuk idé. Muynın salındırıp yoklagan. Tukta karıym elé”, diy. Ménse, ni kürsén, yégétnéñ kuyınınnan tége yazuv töşép kile. Yazuvnı alıp ukıy, yazuvda kıznıñ möhére bar. “Bu, tılsımçı yégét iken”, diy. Kılıçnı ala da yégétné suya. Şunnan bakçaçı, şeherge çıgıp, bér atna yugala, elle kaylarda güleyt itép yöriy.

Yégét şunda niçe könnér ülép yata. Şul çağında, yégétke höner öyretken öç yégét monı kürdeler. Ülgen bulsa da yégétnéñ nurı alarga töşe. Bolar gacepleneler: “Bu patşa bakçasında nindiy koş yata, eyde töşép karıyk elé”, diyer. Bolar töşép karasalar, üzlerénéñ iptesleré ülgen. Bolar monı kızganıp yıladılar: “Éھ, biçara, ھاrap bulgan iken”, diyer. Bu koşlar monı küterép yapan kırğa alıp kitteler. Bérsé ipteséne eyte:

— Şkafta ülé suvı bélen téré suvı bar. Şunı alıp kil. Bu üz ülémé bélen ülmegen, diy.

Hezer ülé suvı bélen téré suvı alıp kildeler. Sörttelér de tége torıp utırdı. Torıp utıra da yégét hiçnerse belmiy. Kaya yörgenén, kaya utırganın, bérsén de belmiy. Bik küp könnér ütken bulsa kirek indé. Tégeleler eyteler: “Bu şeherden kitmiyk, monıñ zihéné cıyıla töşsén”, diyer.

Kérdeler kırıy gına bér yortka fatırğa. Monda da bér karçık utırıp tora.

— Ebi, fatırğa cibersene? dip sorıylar moñardan.

— Kérégéz, ulım, diy. Monda kérédeler. Samavır kuydırdılar. Çey éçeler, söyleşeler. Şul vakıta ebiden soraşa başlıylar:

— Nindiy yana heberler şherde? diyler.

Ebi eyte:

— Béznéñ şherde zur şatlık elé. Patşabızınñ kızı bar idé. Şundıy hönerçé, şundıy tılsımçı idé, üzene şundıy tılsımçı yégét ézliy idé. Hezer taptı. Béznéñ bakçaçı şundıy hönerçé kéşe iken, diy. Şul, diy, bér atna éçénde kızdan yazuv alıp kaytkan. Hezer patşa tuy yasıy, kızga nikañ ukıta, diy.

Bu yégét, şul süzlerné işetkeç, aña kildé. Éçénnen géne niler bulganın uylap alsa da, şunı tégé yégétlerge eyterge kurıktı.

Yégétler kitüv turında söyleşe başladılar.

Ebi eyte:

— Ulım, kitmegéz, irtege patşanıñ tuyın kürép kitterséz, diy.

— Ey, ebi, bézné kértérlermé son? Anda nikaderlé gasker bulır, nikaderlé karavçı bulır, diyler bolar.

— Yuk, ulım, kére alırsız. Miném ulım bar. Muzıkantlarınñ başlığı ul. Ul sézné kértér. Türde ük utırırsız, diy. Şul vakıta bolar yal iterge yattılar.

Ozak ta tormadı ebinéñ malayı kaytıp kéréde.

— Eni, kémner bar bézde? diy.

Ebi eyte:

— Kürseñ, iséñ, kiter. Bézde barısı da güzel dürt yégét bar. Altmış yeşéme citép andıy eybet yégétlerné kürgeném yuk idé. Alar kitmekçéler idé de, patşanıñ tuy meclésén kürérséz, dip kaldırdım. Sin alarnı mecléske alıp bara almassıñmı, ulım? diy.

— Yarar, eni, sin uyat alarnı, diy.

Şul vakıta enisé tégélerné barıp uyattı. Kilép küréşkeç, yégétnéñ de isé kitté. Yégétler şundıy güzeller. Bu yégétlerge eyte:

— Irtege sahrada patşa kızınıñ tuyı bula. Min muzıkantlar başçısı. Min irtege sézge cimérék muzıkalar alıp kaytıp birér mén. Séz yuri örgen bulıp barırsız. Şulay üzégézné tuy mecléséne alıp kérérmén, diy.

Yégétler:

— Patşanıñ tuy meclésén küriyk elé, diyıştéler.

Taň attı. Taň atkaç, yégét bolarnı alıp çıgıp kitté. Dürtéséne dürt kıkırmıy torgan timér bırgı kitérép birdé. Tuy meclésé cıyılğan indé sahrada. Patşalar, zur korsaklı baylar bér cirde, mullalar barısı da türde utıralar. Yarlılar işék katında. Kızga bér tehet, bakçaçıga bér tehet birgenner. Alar açuvlı kesheler toslé utıralar. Mulla eyte:

— Yegéz, tizrek ukıyk, diy.

Kız eyte:

— Béraz sabır it, diy. Bolar tartışalar elé. Muzıkantlar kilép törlé matur köyler uynap kiteler. Kız kém kilgenné, kém kitkenné ayagüre basıp karap tora.

İñ aktıktan gına tégé yégétler bara. Kızınñ küzé bolarga töşté. Kilép citüge, “tuktagız elé”, didé, tuktattı üzlerén. Dürt yégétné muzıkantlar arasınnan saylap aldı. Saylap alıp, üzénéñ teheté yanına kuydı, kalgannarın ciberdé. Alar kitté muzıkaların uynap. Kız eyte:

— Nikañ ukıgançı miña süz birégéz, elé, didé. Añarga süz birdéler.

— Röñset itsegéz, diy, kız eyte, min şuşı dürt yégétten höner sorıymın, diy.

— Röñset, eyde sora, didéler.

Kız tégélerge eyte:

— Séz hönerçen keshége oñşısız, mina nikañ ukılğançı, höner erégézné kürsetégéz, diy.

Şul çağında dürt yégét kitté kügerçen bulıp oçıp. Dürtésé dürt çatta yöriler. Halıkıñ isé kitté. Baytak uk yörgeçten bolar karçıga buldılar. Tireli yörgeç, karga buldılar. “Kar-kar”, dip yörüler öste. Annarı taypıldılar da yégét buldılar. Şunnan bolar utırdılar.

Kız eyte:

— Séznéñ hönerégéz bar elé, tagın kürsetégéz, diy. Tégé yégét ipteslerénen şiklene, tagın kürsetsem, bér-bér hel bulmagayı, diy. Bolar bér-bérsén kıstaşalar: “Elle sinéñ tagın barmı?” diyeşeler.

Yégét eyte:

— Miném bar da, sézden şiklenem, diy.

İptesleré eyte:

— Monda da kürsetmegeç, kaya kürsetérséñ, diyeler. Tégé sandugaç bulıp oçtı da, “çut-çut” itép sayrap yöriy başladı.

Kız, teheténnen töşep, yégné üz teheténe méngérép utırttı.

— Yégét, sin şuşında utırıp tor, didé. Hezer bakçaçıdan sorıylar indé.

Kız eyte:

— Sin ul yazuvnı minnen niçék alıp kayttıñ? Nindiy höneréñ bar, kürset, diy.

Bakçaçı eyte:

— Meydannı kiñrek yasagız, diy. Nindiy höner kürsetmekçe buladır indé.

Meydannı yasadılar. Bu kitté metelçék atınıp, uynıçılar kébék tegerep yöriy.

Kız eyte:

— Şuşı höner bulamı, sin patşa meclésén ħurlıysıñ, diy. Bara da bakçaçıñ artına tibe. Tagın sorıy:

— Başka höneréñ barmı? diy.

Bakçaçı eyte:

— Bar, diy. Indé çerkenlep¹⁰⁹ kitté.

Kız eyte:

— Siña akıl kermegen elé, diy, bardı da bakçaçıñı törtép yıktı: Eyde, höneréñ kürset, diy.

Bakçaçı eyte:

— Miném bütün hönerém yuk indé, diy.

— Soñ minnen yazuvnı niçék alın kayttıñ? diy kız.

— Méne şulay çerkenlep alın kaydım, diy.

Kız eyte:

— Lisapit bélen kitken kéşeler niçe yıldan birlé kaytıp cite almıylar da, sin niçék çerkenlep alıp kayttıñ? Şuşı eşke ıšanasız mı?

Şul vakıтта kız kışkırdı:

— Minnen yazuv alıp kaytuçı, méne şuşı sandugaç bulıp sayragan yégét, didé.

Yégnéñ iptesleré eytteler:

— Bakçaçı monı suygan idé. Ülé suvı bélen téré suvı tabıp, béz térgézdék, didéler.

¹⁰⁹ Çerkenlev: Bér ayak bélen sikérép baru.

Şul vakıttı: “Bakçaçını nindiy ceza bélen ütéreséñ kilse, şulay üter”, dip yégétke birdéler. Bakçaçını üterérge hökém ittéler. Yégétke kızını birdéler. Béргеlep gomér ittéler, diy, bolar.

75. ALTIN BAŞLI, KÖMƏŞ BÉLEKLÉ¹¹⁰

Bér patşanıñ altın koşı bula. Bu altın koş oçıp çıgıp kite de yugala.

Şuşı uk vakıttı ikénçé bér patşanıñ öç kızı sahraga yörerge çıkkın bula. Koş şular yanına barıp töşe de kızlar monı totıp alalar.

Altın koşnı köteler-köteler, eylenép kaytmagaç, bér h́ezmetçéné ézlerge çıgaralar. Ézliy torgaç, h́ezmetçé tégé kızlar yanına barıp cite.

— Patşanıñ altın koşı çıgıp kitken, séz kürmedégézmé? diy h́ezmetçé.

— Yuk, kürmedék, diyler kızlar.

— Tapkan söyingen, tanıgan algan, birégéz, diy. Kızlar bir miler.

— Patşa öçébézné de alsa, birebéz, öçébézné de almasa, birmiybéz, diyler bolar.

H́ezmetçé kaytıp patşaga eyte:

— Felen patşanıñ kızları tapkan, birmiler, dip.

— Nik birmiyler? diy.

— Patşa öçébézné de alsa, birebéz, öçébézné de almasa, birmiybéz, diyler, diy.

— Barıp eyt, diy patşa, üneleré bulsa, alırmın, üneleré bulmasa, almam, diy.

H́ezmetçé barıp eyte kızlarga:

— Séznéñ nindiy üneregéz bar soñ? diy.

Bérsé eyte: “Tékmegen, beylemegen külmek kiyirtérmén”, diy. İkénçésé: “Tékmegen, beylemegen pirçetke kiyirtérmén”, diy. Öçénçésé: “Altın başlı, kömësh béleklé iké igézek ir bala tabarmın”, diy.

H́ezmetçé patşaga tagın kaytıp eyte, “şulay-şulay dip eytteler”, dip.

Patşa bolarnıñ öçésén de h́atınlıkka ala. Béraz vakıtlar béрге yeşegeç, kızlarnıñ bérsé tékmegen, beylemegen külmek; ikénçésé, pirçetke kiyirte; öçénçésé, kömenlé bula.

H́atınnıñ bala tabar vakıtı citkende géne patşa yırak yulga çıgıp kite. Kitken vakıttı kéndék ebiséne: “Nindiy bala tusa da min kaytkançı torsın”, dip eyte.

¹¹⁰ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (İkénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler, İskermelerni Hezirlevçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1978, ss. 191-197’den alınmıştır. Metin, Hamit Yarmi tarafından 1947 yılında, Tataristan’ın Apas ilçesi İneli Köyü’nde Safiulla Gabitov’dan derlenmiştir (age. s. 432).

Ozak ta tormıy Һatın altın başlı, kömеш béleklé iké ir bala taba. Һatınıñ apaları, moñardan könlep, kéndék ebiséne bik küp mal birép, Һatınıñ balaların kamışlar arasına iltép taşlıylar da, alar urınına ét balasın üterép, kanın şésege tutırıp kuyalar.

Patşa kayta. Kayткаç, téгé iké Һatın eyteler: “Һatınıñ ét balası tapkan iyiy, ét balasın üterép, kanın şésege tutırıp kuydık”, dip. Һatını bu süzné işétép cılıy “ét balası түгél iyi” dip. Bolar süzéne ıñanmıyça, patşa kéndék ebisénнен de sorıy. Ul da: “Dörös, diy, ét balası iyi”, diy.

Şulay digeç, patşa açuvdan Һatının cidé yul çatına iltép, biden çeklé cirge küme, uzgan-bargan biténe töкерép kitsén, dip. Тэгелер kaytıp kitүvge, Һatın yanına cimеш агаçları üсép çıга, yılга agıp tora. Bu Һatın şul cimешlerné aşap, yılгадан su ёçép, үlmiyçe yeşiy.

Şul şeerde бér karçıkınıñ kecesé bulgan. Karçık kötүvden kayткаç kecesén savarga totınса, бér tamçı söté yuk. Aptırıy bu Һelge, kötүvçелerné de барıp erlep kayta “kecené savasız” dip. Alay da bulмагаç, бérкөnné kötүvge bara kece artınнан. Karçık karap tora, kece karana-karana kamış arasına кёрép kite. Кötүvçелер eyte: “Kön de ene şulay kamış arasına кёрép kite ul”, dip. Karçık ekrén гёне kecesé artınнан bara. Artınнан барıp citse, kece iké balanı imézép tora. Karçık şını küre de téгé balalarını öyine alıp kaytıp kite. Üstére bu balalarını. Malaylar ay üsesén kön üseler. Karçık balalarını medresege bire, bik galim buldıлар Һезér bolar. Unaltı-uncidé yeşleréне citкеç, malaylarınıñ бёрсё eyte:

— Ebi, diy, öyde torıp бёрnersege öyrenép bulmıy, min dönyaga çıғıym elé, diy.

— Ey, balalar, diy karçık, iké күзёме ikev гёне bit сёз, diy, бёрёгёз kitкеç nişlermén, diy.

Şulay da, sorıy torгаç röһset alıp, çıғıp kiterge Һезёрlene bu.

— Méne, ebi, diy, matçaga бér şése élép kuyam, diy, şul şёşeden söt tamsa, min isen kalırmın, kan tamsa, үлgen bulırmın, dip çıғıp kite yulга.

Bara-bara, бér şeerге барıp cite bu. Şeerге citкеç, бér кёчкёне гёне öyge кёре de kart бёлен karçıkка eyte:

— Babay, diy, бér de барır cirém yuk, ul itsegéz ul bulırmın, kız itsegéz kız bulırmın, сёзде ezrek torıymsana, diy.

Kart bélen karçık bik riza bulıp kérteler monı. Kartnıñ mıltıgı bula. Malay mıltık atarga öyrene de her könné kaz, ürdek berép kayta. Şunıñ bélen tamakların tuydırıp toralar bolar.

Bérkönné malay eyte:

— Şeherde nindiy heberler bar, bélmisézmé? diy.

— Béznéñ şeherde, diy kart, her könné bér kızın cılan aşy, diy. Hezér çirat patşa kızına citté, diy. Eger kızınıñ birmeseñ, bötén şeherégézné helak item dip eyte, diy. Méne бүгэн patşa kızın, cılanga dip, kül buyına bésédkaga iltép kuyalar, diy.

— Yarar, dip, yégét urmanga çıgıp kite mıltıgın alıp. Tégé kül buyına barıp cite. Barsa, bésédkadan kız yégétke deşe:

— Ey, yégét, diy, bu tirege kile kürme, diy, hezér sudan cılan çıga, miné aşarga, diy. Miném yanda bulsañ, siné de helak iter, kit tizrek, diy.

Şulay digeç, yégét kız yanına kére de eyte: “Miném yokım kile, diy, ezrek yal itép alıym elé, diy. Eger de cılan çıksa, miné uyat, diy. Méne siña bulavka, şunıñ bélen küz kabagımın kayır”, diy. Şulay diy de, yégét kız aldına yatıp yoklıy.

Küp te ütmıy méne kül bolgana, davıl kuba. Kız yégétnéñ küz kabagın bulavka bélen kayırırğa jellıy de cılıy başlıy. Kaynar küz yeşé biténe tamuvga, yégét sikérép tora.

— Ni buldı? diy.

— Hezér cılan çıga, su aykala başladı, diy kız.

Yarar, yégét bésédkadan çıga da cılanga karşı bara. Öç başlı cılan ıjgırıp kile moña karşı.

— Min patşadan bérné géne soragan iyim, ul miña ikéné birgen, dip.

— İké tügél, bérşénnen de korı kalırsıñ elé, diy yégét.

Şunnan totınalar bolar sugışırğa. Yégét cılanı turıy da başın kisép aska kuya, koyrıgın öske. Bik zur bér öyım bula bu. Kız terezeden küre, yégétnéñ barmagı kanıy, hiç tuktata almıy. Kız eyte:

— Ey, yégét, diy, barmagıñ kanıy bit, diy.

Kız isémlé yavlıgın ortalay cırta da yégétnéñ barmagın beyliy, yavlık östénnen baldagın kiyirtép kuya.

Şulay itkeç, yégét:

— Yarar, sav bul, dip kitép te bara.

Kız eyte:

— Ey, yégét, diy, kitme, diy. Eti, kızımın kotkargan kэшége kiyevge birem, dip eytté, diy.

Yégét, kızınñ süzéne karap tormıy, üz yulına kite. Urmannan bér ürdek berép alıp kayta da “savlıgım yuk”, dip yatıp yoklıy.

Kıçke taba patşa, kızınñ gevidesén alıp kaytırga dip, öç soldat cibere. Karıylar, kız isen. Soldatlarınñ ölkené kız yanıña kére de eyte: “Sin etiyiñe, miné şuşı soldat kotkardı, dip eyt, diy, şulay dip eytmesen, ütérem”, diy, kızın kargandıra¹¹¹. Nişlesén indé, kız razıy bula eytérge.

Yarar, soldat kızın alıp kayta. Alıp kaytkaç indé patşa: “Soldat kızımın cııannan kotkarıp alıp kayttı, felen künde tuy bula”, dip, bötén şeherge heber bire. Kız atasına eyte: “Şeherdege altı yeşten altmış yeşke çeklé bulgan ırlar barısı da tuyga kilsén, diy. Yat şherden kilüvçeler bulsa da çakırız”, diy.

Halık cıyıla, şav-gör kileler, e tége yégét kürénmiy.

Bér kart eyte: “Bézde bér yégét bar, diy, yat şehernéké, üzé avıruv”, diy.

Patşa yégétné deşérge bér hézmetçéné cibere.

Yégét anda da “savlıgım yuk” dip barmıy. Patşaga kaytıp eyteler: “Savlıgım yuk dip eyte, kilmiy”, dip. Hezer patşa yégétné alırga par at cibere. Yégét bara. Çıga elégé trantaska utırırga. Ayagı bélen basuvga, trantas özéle. İkençe yagina çıgıp basa, ul yagı da özéle. Şunnan yégét ceyev bara. Patşa kızı yırdan uk “méne şuşı yégét ul” dip karap tora. Kilép kére. Kız işék töbende ük karşı ala, bér kulında stakan, ikénçe kulında şeşe. Kilép kérüvge, yégétke eçémlék salıp bire. Yégét, pirçetkesén salmıyça, stakanga suzıla. Kız: “Yuk, yégét, kulıñnan salıp tot stakannı”, diy. Annan yégét sul kulın salıp stakannı almakçı bula. Anda da kız: “Yuk, sulagay kul bélen eçmiyler”, diy. Kız tégenéñ kulın küresé kile indé. Yégét uñ kulındagı pirçetkesén salsa, barmagında üzenéñ baldagı bélen isémlé kulyavlıgı. Kız yégétné atasına alıp bara da: “Méne, eti, miné kotkargan yégét şuşı indé”, diy. Patşa aptırıy bu helge: soldat ta “min ütédém” diy, bu yégét te bar.

Kız eyte:

¹¹¹ Kargandırıv: Bu urında, ant ittériv.

— Cılanı şuşı yégét ütérde. Cılan yégétnéñ barmagın tésledé de barmagı kanıy başladı. Barmagın beylerge bér de eybér bulmagaç, min isémlé kulyavlıgımnı cırtıp birdém. Yavlıknı beylerge cép bulmagaç, baldagımnı birdém, diy. Annan yégétke eyttém “kitme” dip, eti “kızımnı kotkargan késége kiyevge birem dip eytté”, dip. Ul: “Miña bulaçak bulsa, üzéñ miné tabarsıñ”, dip kitép bardı, diy.

Hezér soldattan sorıylar:

— Sin cılanı niçék ütérdeñ?

— Sugıp ütérдем, diy soldat.

— Gevdesén kaya kuydıñ soñ?

Soldat bélmıy.

Şunnan cılan yanına alıp baralar da yégét eyte:

— Süt cılanı, diy.

Tégé cılanıñ koyrıgın da kütere almıy. Yégét, cılanı koyrıgınnan totıp alıp, tégé soldatka bergen iyi, soldat bil tiñéntén cirge kérép kite. Hezér zur cıyın cıyıp, soldatnı “ütérerge” dip hökém çıgaralar. Annan soñ, patşa şuşı uk tuyda kızın yégétke bire.

Bér zamannı tönle segat unbérde ızba écé yap-yaktı bula. Izba écé yaktırğaç, yégét kızzan sorıy:

— Bu nindiy yaktılık? diy.

— Ul, diy, kaytmas cir. Anda kitken késé kaytmıy, diy.

— Alay bulsa, min irtege şunda baram, diy.

Kız cılıy başlıy:

— Anda kitken késé kaytmıy, sin de kayta almassıñ, diy. Irte torgaç, kız atasına eyte:

— Kiyevéñ kaytmas cirge baram dip eyte, diy.

— Üzeñné kotkardı bit, tagın kaytır, diy patşa.

Irte torgaç, yégét hezérleme de yulga çıgıp kite. Bara-bara, bér yılga buyına barıp cite. Yılgañ tégé yağında bér şehir küréne, bérniçék te çıgarlık tügél. Yılga buyında bér kéçkéne géne yort bula. Şul yortka barıp kérse, bér hatın iden yuvıp tora.

— Ey, apa, diy, bu yılgañ niçék çıgıym iken? diy.

— Töngé segat unbérde su sıyırları komga çıgıp yatırlar, diy. Şul sıyırlarınñ sötén savıp éçseñ, yılga suvı tubıktan gına bulır, annan çıgıp kitterséñ, diy.

Yégét şulay su sıyırları sudan çıkkannı kötép tora da bérsén savıp éçe. Sötné éçkeç, sunı arkılı çıga. Tégé yakka çıkkaç, yar buyında bér saray bula. Sarayga barıp kérse, bér bülmede avızınnan utlar çeçép diyu periye utıra, diy.

— Alırğa kildéñmé, birérge kildéñmé, yégét? diy.

— Alırğa kildém, diy yégét.

Açuvdan diyu sikérép tora da yégétné, kisép, işék aldına çıkarıp ata.

Yarar, bu yégét bit matçaga şése asıp kaldırgan iyi. Bér vakıtta şêşeden kan tama başlıy. Karçık kan tamgannı küre de igézekke eyte:

— Ey, ulım, diy, igézek ülgen bit, kan tama şêşeden, diy.

Şulay digeç, yégét:

— Ebi, min de bariym la, diy.

— Ey, bebkeyim, béréñ ħarap buldı, ikégéz de ħarap bulsagız, min yalgız nişlermén, diy.

Bik soragaç, karçık röhset ite: “Yul bulsın, yulıñ uñ bulsın, isen-sav kayt”, dip kala.

Yégét çıgıp kite. Barıp cite elége şherge. Şherde kızıl flag élgenner. Bér yortka kére de sorıy yégét:

— Şherde nindiy şatlık bar? diy.

— Bér yégét patşa kızın aldı, diy, ul ħezér bikeçte, diy, şuña küre şatlıktan kızıl flag élgenner, diy ħuca.

Şul süzlerné işétkeç, yégét çıgıp kite de patşa yortına barıp kére. Patşa kızı monı kürgeç, iré dip bélép yögérép çıga da alıp kérép kite. Kiç bélen yatır vakıt citkeç, yégét kız bélen iké araga kılıç salıp kuya.

— Sin kul salsañ, sinéñ kuliñ kisélsén, min kul salsam, minéké kisélsén, diy.

Kız cılıy:

— Ni buldı siña, diy, kaytmas cirge barıp kayttıñ, annan kaytkaç, araga kılıç salasıñ, diy. Yégét deşmiy.

Bér zamannı töngé segat unbérde ızba yaktırıp kite. Yégét sorıy:

— Bu nindiy yaktılık? diy.

— Min siña töne¹¹² eyttém bit, kaytmas cir, dip, anda kitken kéşé kaytmıy, dip, diy.

Şunnan soñ yégét igézeknéñ kaya kitkenén béldé, “ehe, kaytmas cirge kitken iken”, dip uyladı.

— Min şunda barıym elé, diy.

— Töne de şulay dip kittéñ, diy, бүгэн de şunda kitmekçe bulasıñ, diy kız.

Yégét, kıznıñ ay-vayına karap tormıyça, irten tora da kite şul kaytmas cirge. Bara yılga buyına, barıp cite. Yılga buyına citkeç, çıgarga hiç emel yuk. Méne su buyında kéçkéne géne ızba küre. Izbaga barıp kérse, bér ıatın iden yuva. ıatınnan sorıy:

— Bu yılğanı niçék çıgarga? diy.

ıatın eylenép karıy da:

— Fu, töne de soradıñ, бүгэн de sorıysıñ, diy. Töngé segat un bérde su sıyırları yarga çıgalar. Şul sıyırlarnıñ sötén savıp éçseñ, suga batmassıñ, argı yakka çıgıp kitterséñ, diy.

Yégét şulay bér sıyırmı savıp éçe de sudan şapır-şopır çıgıp kite. Sunı çıkkaç, elégé saray işék aldına barıp kére. Kérse, igézeknéñ özélgen başı işék aldında yata. “Bérer kéşé bardır elé”, dip, ızbaga kérse, avızınnan utlar çeçép, diyu utıra.

— Alırğa kildéñmé, birérge kildéñmé? diy.

— Birérge kildém, diy yégét.

Diyu karap tora “nerse birér iken” dip. Yégét ekrén géne bara da kılıçı bélen diyuné ortalay öze. Diyuné ortalay özgeç, bér kara meçé kilép kére. Yégét anıñ da başın çabıp öze. Başın özgeç, meçéden şaltırap açkıçlar töşe. Yégét açkıçlarını ala da bötén saraylarını tikşérép yöriy başlıy. Bér saraynı açkan iyi, bér bişekte kız yatkan, üzé yoklamagan. Kız şundıy matur, akılıñ kiterlék. Tereze töbénde bér şeşe tora. Yégét bara da şeşené cırık ittérép idenge bere. Şeşe vatıluvga kız tora da bişekten sikérép töşe.

— Ey, yégét, diy kız, niçék kerdéñ sin monda, niçék diyu helak itmedé siné? diy.

— Min diyuné ütérém indé, eyde, barıp kariyk, diy.

¹¹² Töne: Kiçe.

Barıp karasalar, diyu ikége özélgen. Kız: “Méne bu sandıkka salıp biklep kuyıyk bész anı”, diy. Şunnan diyuné sandıkka salıp biklep kuyalar da yégét üzénéñ ni öçén kilgenén söylep bire. Şulay digeç, işék aldına igézek yanına çıgıp, yégétnéñ muyınındagı kannarın yuvıp, iké möçesén¹¹³ bérge kuyıp térgézeler.

— Uf, küp yoklaganmın, diy yégét, üzénéñ nişlegenén bélmıy. Karasa, yanında bér kız da bar, igézek te monda. Yégét soraşa başlıy:

— Niçék monda tap buldıgız? diy.

— Siné diyu ütérge iyi, méne hezér téréldéñ indé, diyeler. Annarı bolar, zat nerseler alıp, öçev kaytırğa çıgalar. Yılğanı çıkkaç, patşa yortına kaytalar. Bu kız patşanıñ olı kızı iken, anı diyu urlap kitken iken. Öyge kaytıp citseler, hatını monı tanıımıy. Bu kızlar tutalı-séñéllé bulalar bit indé. Sénlésé tutasınnan sorıy: “Miném kiyevém kaysı iken?” diy. “Sinéñ kiyevéñnéñ muyınında cöy bulır”, diy tutası.

Patşa şatlıktan olı kızın da bu yégétke birép, zur gına tuy yasıylar.

Bérniçe aylar tınıç kına bérge yeşegeç, bolar kiñşeler de üzlerén terbiyelegen karçık yanına kaytırğa bulalar.

Kızlar, atasınnan röhset alıp, yul esbapları hezérlep, kaytırğa çıgalar. Kaytıp citeler. Karçık bik şatlanıp, bik kuanıp karşı ala. Bolarnı hezér yorttan yortka aşka yörte başlıylar. Aşta üzlerénéñ kürgen-bélgennerén, nindiy cefalar kürüvlerén beyne-beyne söyliyler. Bolar turında “felen karçıkınıñ kilénneré kızık söyliy iken” digen heber tarala. Bu heber patşaga da barıp cite.

Bérkönné bolarnı patşa çakıra. Çakıra da kürgen-bélgennerén söylerge kuşa. Kilénner söylegende, patşa bülém artınnan tıñlap tora. “Bér patşanıñ altın koşı bulgan iméş, diy. Bu altın koşnı öç kız totkan bulgan, diy. Patşanıñ hezmetçesé ézliy çıkkaç, kızlar koşnı birmegenner, diy. Kızlar eytkenner: “Patşa öçébézné de alsa birebéz, almasa birmiybéz, digenner, diy. Bu süzge karşı patşa “ünerleré bulsa, öçésén de alırmın digen”, diy.

Kızlarınıñ bérésé “tékmegen, beylemegen külmek kiyirtémén”, digen, ikénçesé, “tékmegen, beylemegen pirçetke kiyirtémén”, digen, e öçénçesé “altın başlı, kömés béleklé igézek malay tabarmın” digen, diy. Şulay digeç, patşa bolarnıñ öçésén de algan, diy. Hatını bala tabar çağında gına patşa cıyılışka kite. Kitkende kéndék ebige eyte:

¹¹³ Möçe: Gevde.

“Nindiy bala tapsa da min kaytkançı torsın”, dip. Ozak ta tormıy Һatın altın başlı, kömёş bёleklё bala taba. Tёgё Һatınnar, moñardan kёnlep, kёndёk ebi bёlen sёyleşёp, balaların kamış arasına iltёp kuyalar da, bёr ёt balasın ёtёrёp, kanın şёşёge tutırıp kuyalar, diy. Patşa cıyılıştan kaytuvga ikё Һatın yёgёrёp karşı çıgalar, diy. Patşa sorıy:

— Nindiy bala taptı? dip.

— Ёt balası tapkan iyi, ёtёrёp, kanın şёşёge tutırıp kuydık, diy.

Şunnan soñ patşanıñ açuvı kilёp, Һatının cidё yul çatına iltёp bildен cirge kёmgen, diy. Bolar kaytıp kitkeç, Һatın yanında cimёşler ёsёp, su agıp tora. Bu Һatın Һezёр de isen iken”, dip, sёzlerён bёtёreler.

Şul sёzlernё işётkeç, patşa tёрge çıga da yёgётlernёñ başın açıp karıy. Karasa, bolar dёrёsten de altın başlı. Patşa: “Bu minём ullarım iken”, dip koçaklap ala. Şunnan tiz gёne tёgё Һatın yanına kite. Barsa, Һatın isen-sav, yanınnan su agıp tora, cimёşler ёsёp tora. Şunda uk patşa behillёk sorap, ёyine alıp kayta. Ulları da, enilerён kёrёp, koçaklaşıp cılaşalar. Patşa şunda uk, açuvı kilёp, tёgё Һatınnarnı astırıp ёtёрте.

Malaylarnıñ bёrsё atası yanında kala, ikёnçёsё babası cirёne kitёp, ikёsё ikё yarı patşa bulıp, elё de bulsa yeşiyler, diy.

76. UT GARMUNI¹¹⁴

Borın zamanda bula bér kart. Anıñ bula bérdenbér kızı. Bu kartnıñ hatını üle de, ul öylene ikénçé hatınga.

Yeş hatın monıñ kızın yaratmıy. Kartka eyte:

— Sin monı kaya bulsa da iltép taşla, diy. Annan min sinéñ bélen torırmın, diy.

Yarar. Tégé kart kızın jellese de, iltép taşlıy bér urmanga. Bu kız bula indé unbiş-unaltı yeşerlék.

Kız baytak kına gomérler yöriy urmanda, cey köné bula.

Bérvakıtıñ ağaç töbénde utırıp torganda, ütép baruvçı bér kéşé kürép kala bu kıznı.

— Sin kém, diy, adem balasımı, şaytan balasımı? diy, kıçkıra indé tégé ir-at.

— Min adem balası bulam, diy kız.

— Nişlep utırasıñ?

— Kilmegéz, diy, miném östém-başım alama, diy, tégé kız kıçkıra, séz ir-at, min hatın-kız, diy.

— Yarar, alay bulsa, diy, min kiyimner alıp kilim siña. Sin şuşında gına tor, diy.

Tégé ir-at borıla da kaytıp kite, atı bélen çabıp. Ul moñarga hatın-kızlar kiyimé alıp kile. Kız, kiyingeç, kile monıñ yanına. Bu yeş bula elé. Soraşa başlıy hezér.

— Nişliysén sin, kayan kildéñ, nişlep monda yatasıñ? diy.

— Eni üldé, diy, eti yeş hatınga öylendé. Min kirek bulmadım yeş enige, diy. Vet, şunıñ öçén eti kitérép taşladı miné şuşında, diy.

— Yarar, alaysa, min siné alıp kaytam, diy, cemegatke barırsıñmı miña, yeş hatınga? diy, bu ir eyte.

¹¹⁴ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (İkénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler, İskermelerini Hezirlevçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1978, ss. 203-210'dan alınmıştır. Metin, Lenar Camaletdin tarafından 1971 yılında, İrkutsk'un Çuna ilçesi, Terey Köyü'nde Fatih Veliev'den derlenmiştir (age. s. 433). Bu masal ayrıca **Tatar Halık Ekiyetleri: Tılsımlı Ekiyetler.** Tözüvçi, Kérş Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdin. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1994, ss. 297-306'da da yayınlanmıştır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo. V 14 Tomah, Tom 2. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 2001, ss. 160-170'te de Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

Nişlesén indé bu Һezér. Uylıy da rıza bula:

— Barırmin, diy.

Şulay digeç alıp kaytıp kite tégené.

Bay késé bula indé bu. Kızniñ üzene saldıra bér öy, eybetlep. Olı Һatını da bula monıñ, yeş Һatını da buldı indé Һezér. Tora başlıylar.

Bérvakıtını bu ir Һacga barırğa yöriy. Olı Һatınına kére de:

— Sin, diy, min kaytuvğa nerse ezérlerséñ? diy.

— Min siña, diy, dönyada yuk külmekné ezérlermén, diy.

Һezér yeş Һatına kére.

— Sin nerse ezérlerséñ? diy.

— Min, diy, sin kaytuvğa par bebey kitérermén, diy, bérsé malay, bérsé kız bulır, diy.

Yarar, alaysa. Buldı. Һezér bu cıyına da kite Һacga.

Tégé kart Һatın yanına bér bélémcé-siҺérçé karçık yöriy iken. Şul karçık moñarga dönyada yuk külmekné ezérlep kitére.

Yeş Һatın da bebeyliy. İké matur bala kitére. Bérsé ir, bérsé kız bala. Elégé siҺérçé karçık ebi bula moñarga.

Yarar. Һezér tége kart Һatın könleşe bit indé. “Şulay da monıkı eybetrek, iké bala kitérdé, diy. Monı yaratır ul”, diy. Tégé karçıkka eyte indé:

— Nişletérge bu Һatınıñ? diy.

— Anı, diy, eşliybéz Һezér, diy, elé bénerse de bélmiy ul, diy.

İké balanı ala da tége ebi buluçı, alar urınına iké ét balası kitérép kuya.

— Méne sin, diy, iké ét balası kitérdéñ, diy yeş Һatına.

E tége kéndék ebiyi iké balanı sandıkka sala da suvğa agızıp cibere.

Yarar. Balıkçılar tota bit bu sandıkını. Açıp karıylar, éçénde balalar. Bér kart bélen karçık bula indé elégé balıkçılar, bik söyinéşeler. “Béznéñ bala yuk, üstérebéz bolarnıñ ikésén de”, diyler.

Karçık üstére bolarnı karap, eybetlep.

Һezér tége ir kayta indé Һac kılıp. Olı Һatını yanına kére: Dönyada yuk külmekné ezérlegen.

Yeş Һatın yanına kére: Monıñ kuyınında iké ét balası.

Tota da, kapka töbéne yasata bér yort, törmé kébék, iké ét balası bélen hatınnı şunda kuya. Kérgen bér kéşé, mıskıl itép, şul öynéñ poçmagına sugıp kiterge tiyiş bula. Şulay dip yazıp kuya bu.

Yarar. Ay üsesén kön üsép, yıl üsesén ay üsép bu balalar üsép citeler hezér.

Tégé hac kılıp kaytkan ir avçı bula. Bu malay da yöriy başlıy hezér avga. Babasınnan mıltık aldıra, ét asrıy. Bérkönné, avga çıksa, karıy, ırné öç büré kuvıp kitére, tégé atası bulgan kéşéné indé.

— Ulım, diy, zinhar kotıldır miné bu belalerden, diy. Tégé malay öçésén de atıp ala bürélernéñ.

— Nu, ulım, rehmet, kotıldırğan öçén, diy, miña bér kunakka barıp çıgarsıñ elé, diy.

— Yarar, babay, yarar, diy.

Şunnan kayta bu malay. E ubırlı karçık size bit imdé hezér monı, tégé sıhércé karçık. Üzene zıyan kitérmesénner dip kurka. Şunnan arı bu karçık uylyy hezér: bolarnı niçék bulsa da ütértérge kirek, bigrek te malaynı, diy.

Bolarnı üstérge balıkçı kart bélen karçık üleler. Kız bélen malay hezér ikésé géne toralar indé. Malay avga kitkeç, sıhércé karçık kile de eyte bu kızga:

— Kızım, diy, abıyñ üsté indé hezér, diy, yortıgızda kéşé yuk, diy. Sin kiyevge kiterseñ, diy. Vet, bér keleş alıp kaytsa, bik şep bulır idé añarga, diy. Felen cirde su kızı bar, diy.

Şunnan malay kayta avdan. Séñlésé eyte indé monın:

— Abıy, diy, bér ebi kilgen idé. Séznéñ tormışızgız bik şepten tügél iken. Sin kiyevge kiterseñ, abıyñ bér üzé kalır, diy, bér keleş kirek indé añarga, dip eyte, diy. Felen cirde su kızı bar. Su urtasında çeçén tarap utıra torgan, şuña öylensén abıyñ, dip eyte, diy.

— Yarar, irtege baram, alıp bulsa, diy, malay eyte.

İrtégésén bu ezérleñep çıga. Monıñ atı télge kile torgan bula, kéşé téléne. Şundıy yaḡşı at bula ul. Atı eyte:

— Kaya barabız bögén? diy.

— Vet, felen cirge, su kızın alırğa barabız, diy.

— Ay-yay-yay, diy, bik kıynlık bulır, diy. Ul su urtasında tora, diy, yarıy la anıñ cilkeséne élege alsañ, diy. Min sunı sikérép çıgıp kitermén, sin, at östénen sikérép tösép, anıñ cilkeséne élegérge tırış, diy. Cilkeséne ménép atlangaç, çeçénen urap tot, diy. Ul siné alıp tösép kiter su töbéne, diy. Alıp kéré bér yortka, anda anıñ tora torgan öyi bulır, diy. Ul bérénçé bülmege kérgeç: “Min sinéké, sin minéké, tös”, dip eytér. Sin tösme. “Eyde aldagısına” dip eyt, diy. İkénçéséne kéréséñ. Tagın şulay dip eytér: “Min sinéké, sin minéké, tös”, dip. Sin tösme, diy. Annan öçénçéséne kérgeç: “Tös indé, min sinéké, sin minéké”, dip eytér, diy. “Tösme, diy, östeldegé kitabın öç tapkır üpmiyçe” diy.

Yarar. Hezér kite bu. At eytken cirge citkeç, atka bik katı itép suga. At sikére. Şul vakıttı bu atınnan tösép nek cilkeséne élege kızınıñ. Çeçénen urap aluvı bula, kız dulap alıp tösép kite tégené su töbéne. Su töbéne tösép cite kız. Alıp kere tégené yortka. Kérgeç eyte:

— Tös indé, diy, min sinéké, sin minéké buldıñ, diy.

— Yuk, eyde aldagısına, diy.

İkénçé bülmege kermiy tora kız. Malay tégené kayışlıy ezrek. Kız çıdıy almıy, kére.

— Nu, tös indé, diy, min sinéké, sin minéké, diy.

— Yuk, eyde alga taban, diy. Öçénçéséne kériyk, diy.

Tagı ezrek kayışlap ala tégené. Kız kérép kite, çıdıy almagaç, ikénçéséne, annan soñ öçénçé bülmege.

— Nu, yégét, tös indé, diy, hezér min sinéké, sin minéké, diy.

— Yuk, diy, méne östeldegé kitapnı öç tapkır üpmiyçe tösmyım min sinnen, diy.

Üpmiy. Bu tégené tagı kayışlıy béráz. Kız, çıdıy almagaç barıp übe kitapnı öç tapkır.

— Nu, tös indé, diy, min sinéké, sin minéké, diy.

— Méne hezér tösém indé, diy.

Yarar. Çıgalar sudan. Baralar at yanına. Atlanıp kaytıp kiteler bolar ikev. Kaytıp kéreler hezér. Tége kız bélen ikésé tormış ite başlıylar bolar. Yégét hamam avga yöriy.

Bérendbér könné çıga avga. Yöriy torgaç, öç-dürt büré tégé kartnı tagın kuvıp kitéreler.

— Ey, ulım, diy, zinhar kotkar bu belalerden miné, diy.

Yarar. Bürélerén atıp ala tégénép, babaynı kotkarıp cibere.

— Ulım, miña kunakka barırsıñ, diy.

— Yarar, bér barıp çıgarbız, belki, diy.

Kayta. E tégé karçık tagı kile bu yortka, avçınıñ Һatını suga kitkeç kéne.

— Kızım, diy, abıyıñnıñ keleş buldı indé, diy, Һezér sézge söt külé kirek, diy.

Sıyrıgız yuk, diy. Méne, diy, felen cirde söt külé bar, şunı alıp kaytırğa kirek, diy.

Tégé Һatın kaytıp kére:

— Sin, diy, bérük ul karçıkñıñ süzén abıyıña eyte kürme, diy, ul sinéñ abıyıñnı ütértérge yöriy, diy kayınséñléne.

— Yarar, diy kız.

Eytmiym digen bula indé. Abıysı kapkadan kaytıp kérüv bélen bu anıñ karşısına çıgıp eyte:

— Abıy, şundıy-şundıy Һel, ebi kildé, söt külén alıp kaytırğa kuşa, diy.

— Yarar, alla birse, barırbız, diy malay.

Һatını cılıy:

— Barma, diy, siné ütértérge yöriy ul karçık, diy, min bélem anıñ nersege yörgeñen, diy.

Bu Һatın da, su kızı bulgaç, tılsımçırak bula indé, béle.

— Yuk, diy, malay eyte, allanıñ yazmışı, diy, ülse, ülem, baram, diy.

Yarar. Һezér çıga at yanına.

— Kaya barabız? diy, at eyte.

— Méne, diy, söt külé bar iken bér cirde, şuña baram min, diy.

At eyte:

— Ay-hay, kıyın eş bu, diy. Ala alırbız mı, yuk mı, diy. Ala almasak, ikébéz de bétebéz, diy.

Kitté bu malay at bélen. At bargan cirénnen söyleşep bara: “Söt külé kırındarak bulır bér kayın, diy, şuña citkeç, sugarsıñ miña bik katı itép, diy, min oçıp kitermén, diy. Oçıp barganda söt külé urtasında üsép utıra torgan ikénçé bér kayınga

kamçı bélen sugıp, kuliña bér yafragın élektére alsañ, söt külé sinéké, diy, élektére almasañ, ikébéz de béttek”, diy.

Şunnan, yarar. Bara-bara, at eytken cirge barıp cite. Atka bik katı itép suga. Ütép kitkende kamçı bélen tége kayinga suga da bér yafragın élektérép ala uçına.

At sikérép çıga. Borılıp karıylar: söt külé de yuk, şaytan da yuk. Borılalar da kaytıp kiteler. Kaytsalar, monıñ işék aldında indé söt külé.

Yarar. Monısı da buldı hezér. Malay kaytıp bér kön yal ite de tagı çıgıp kite avga.

Tége karçık tagı kile bit bolarga.

— Méne, diy, abıyıñnıñ bar da buldı hezér, keleşé de buldı, sötégéz de buldı, diy. İndé üze uynıy torgan plastinka bar bér cirde, şunı da alıp kaytsa, bötén ilde dan totar, diy.

— Sin, diy, hatını eyte kızga, eytme abıyıña, diy, ul sinéñ abıyıñnı ütértérge yöriy, diy. İndé béznéñ bar da bar, citken, diy.

Yarar. Hezér malay kayta. Abıysınıñ karşısına tagı çıgıp eyte indé bu kız:

— Abıy, diy, siña ebi şulay-şulay dip eytté, diy.

— Baram, diy, malay eyte.

İrten tora da kite bu.

— Ay, diy, at eyte, bik yırak yulga kitebéz béz. Bik naçar cir bu, diy. Bér imen agaçı utıra, diy. Şunıñ oçında sandık, sandık éçende ürdek, ürdek éçende kükey, kükey éçende şul plastinka, diy. Ul agaçnı öç tapkır cılan uragan, diy.

Şunnan, yarar. Bu barıp cite hezér. Barıp kére bér karçıkka.

— Ebi, diy, min şundıy yomış bélen kilgen idém, diy.

Bu ubırlı karçık bula.

— Méne, diy, minnen zurrak tutam bar, diy. Ul bélse bélér, min bélmiy monı, diy karçık.

Yarar. Hezér tutasına bara bu.

— Ebi, diy, méne şundıy-şundıy yomış bélen kilgen idém.

— Min bélmiym, diy, minnen zurrak tutam bélse bélér anı, diy.

Hezér kite bu zur tutasına. Barıp cite.

— Miném, diy, koşlarım bar, diy, zur tutası eyte, sorap kararmın, diy, min üzém anık bélmiym monı, diy.

Hezér cıya bu bötén koşnı, soraşa başlıy. Koşlar da bélmiyler tégéné.

— Miném suda balıklar bar, diy karçık, balıklar bélse, bélér, diy.

Çakıra sudagı balıklarını. Sorıy balıklardan:

— Şundıy-şundıy plastinkanı bélesézmé? diy.

Bér balık eyte:

— Min bélem, diy, felen cirde utravda ul, diy. Anda utıra imen. Şuñarga öç tapkır cılan uralgan, diy, şunıñ başında sandık, sandıkta ürdek, ürdek éçénde kükey, kükey éçénde méne şul üzé uynıy torgan plastinka indé, diy.

Yarar. Bu hezér sikérte de atnı, utravga çıga. Ceye-uk yasap ala yégét. Tégé sandıknı atıp töşére. Atıp töşérgen uñayga sandık yarıla. Ürdek çıgıp oça. Ürdekten kükey suga töşép kite. Tagın bulmadı monıñ eşé. Suda kükey yuk, tabılmıy indé.

Tagı bara karçıkka:

— Ebi, bulmadı bit, diy.

Karçık balıklarını cıya da eyte:

— Kaysıgız yottı? Ézlep alıp kilégéz kükeyné, diy.

Bér balık yotkan bulgan, kostı.

Yarar. Kükey yarıla. Kükey éçénnen üzé uynıy torgan plastinka kilép çıga. Alıp kaytıp kite bu monı hezér, ebige bik zur reşmetler ukıy indé.

Yarar, monısı da buldı hezér. Bu bér kön yal ite de tagın çıgıp kite avga.

Tégé siherçé karçık tagı kile bit bolarga. Kızga eyte:

— Abıyına bar da buldı hezér, diy, keleşé de, sötégéz de buldı, diy, üzé uynıy torgan plastinkagız da bar, diy. Bér cirde ut garmunı bar, diy, méne şunı alıp kaytsa abıyın, diy, bik reşet torırsız, diy.

Yarar. Yégétnéñ hatını kayta hezér. Eyte kayın séñléséne:

— Karçık kilgenné abıyına eytme, diy, ul sinéñ abıyınını ütértérge yöriy, siherçé karçık ul, diy.

— Eytmem, digen bula indé séñlésé.

Abıysı kaytıp kërüv bélen, karşısına çıga da eyte bu:

— Abıy, diy, felen ebi kilgen idé, diy, şulay dip eytté, diy. Ut garmunı bar felen cirde, abıyıñ şunı alıp kaytsa, sézge indé bütün bénerse de kirekmes dip eytté, diy.

Abıysı eyte:

— Yarar, baram, diy.

Ĥatını cılıy indé:

— Sin kitseñ, diy, annan kayta almıysıñ, miné ayırıp kit, diy.

— Yuk, diy, ayırmıym, diy, min ülerge kitmiym, kaytırga kitem, diy.

— Kayta almıysıñ sin annan, diy, ĥatını eyte. Üleséñ sin, diy, ütértérge yörte ul karçık siné, diy.

Monıñ ĥatını cılap kala. Bu tagın kite atına atlanıp.

Yarar. Bérázdan soñ ĥatını kuvıp cite monı.

— Méne siña kulyavlık, diy, felen cirge barıp citkeç, ut tavı bulır, diy. Yanar tav, eger şuña ménép cite alsagız, anda bulır öç yort, diy. Cizney kilgen de, cizney kilgen dip, üzéñné karşı alırlar, diy. Kérérséñ ikénçé yortka, diy, anda da kızlar bulır, şulay uk, cizney kilgen dip, karşı çıgıp alırlar, kunak iterler üzéñné, diy. Öçénçé yortta, diy, bér kız yoklap yatır, şundıy da matur bulır, dönyada monıñ kébék kız bulmas, aña karama, soklanma, diy. İkénçé bülmeséne kér de, anda bulır ut garmunı, futlyarda, diy, futlyarına time, garmunın gına alıp çık, diy. E tégé kız yanınnan ütkende, biténe méne şuşı kulyavlıknı sıpırıp çık, diy, yugıyse soklanırsıñ sin añarga. Aña soklandıñ, éşéñ bétté, ala almıysıñ garmunı, diy.

Yarar. Ĥezér kite bu, bara, ĥatın eytken cirge barıp citkeç, suga atına bik katı itép. At sikére. Ménép cite ut tavına. Atnıñ ayagı élekmiy yanar tavgı. Ĥatını eytkençe bara bu ĥezér. Küre bér yort, barıp kére. Karşı çıga kızlar:

— Ey, cizney kilgen de, cizney kilgen, diyler. Alıp kéreler, aşatar-écérteler monı. Bu çıgıp kite alardan ikénçéséne, aşagaç-éçkeç indé. Anda kızlar tagın şulay uk. Alıp kéreler monı, cizniy kilgen, dip. Alardan da şulay uk, aşap-éçép çıgıp kite indé.

Ĥezér öçénçé yortka kite. Bara. Ey, şundıy matur bér kız yoklap yata karavatta, bér bité ay, bér bité koyaş, mañgayında yoldız. Bu kıznıñ bitén sıpıra kulyavlık bélen de kérép kite ikénçé bülmege. Kére. Garmunı alıp futlyarın kaldıra da çıgıp kite borılıp. Kız yoklap kala.

Atı tora Һезэр моһиһ yar buyında, тэгэ tav başında. Tiz гэне атına мэнэп атлана да яһşı гına itép suga. Tavni төшэп citkende гэне atniһ art ayagı élegép kala ut tavına. Yégét metelçék atıp, alga barıp төшэ, utsız cirge. At kala yanıp.

Һезэр bu kaytıp kite ceyev, garmunı bélen. Bэraz kayta torgaç, бэр kart oçrıy moһarga:

— Ulım, kaya bardıһ? Nerse alıp kaytasıһ?

— Méne ut garmunına bardım, şunı alıp kaytam, diy.

— Eyde alışıyk bu tayak bélen, diy.

— Bu tayak nersege yarıy soһ? diy.

— “Duy, dubinka” dip suksaһ, diy, télese nersené bere de ütere, diy.

— Bir, alaysa, diy.

Garmunni bire kartka. Tэгэ kart ezrek kitkeçtén “duy, dubinka” dip cippere тэгэ kartka. Kartni suga da ütere tayak. Һезэр garmunni barıp ala da, tayak ta buldı, garmun da, kaytıp kile bu.

Tagı бэр kart oçrıy moһarga. Kultık astına бэр palas kıstırgan.

— Ulım, nerse alıp kaytasıһ? diy.

— Méne, garmun alıp kaytam, ut garmunı, diy.

— Alışıyk, ulım, méne bu palas bélen, diy kart.

— Bu palas nersege yarıy soһ? diy yégét.

— Monı nindiy гэне ülэknéһ östéne yapsaһ da, ülék téréle, diy.

— Yarar, babay, diy, me alaysa, miném at ülgen idé, diy.

Şunnan тэгэ kart бэraz kitkeçtén, “duy, dubinka” dip ırgıta тэгэ tayakni, tayak kartni suga da ütere. Һезэр palas ta, garmun da, tayak ta buldı moһıһ.

Kiré kite Һезэр yégét. Bara atı yangan cirge, тэгэ palasni atı östéne kaplıy. At sikérép tora. Atlana da kaytıp kite bu. Kaytıp kére. Moһıһ Һезэр bötén nersesé buldı indé. Tagın бэр көn yal ite de avga çıgıp kite bu. Tэгэ kartni, malayniһ etisén, tugız бүрэ kuvıp kitére Һезэр.

— Ey, ulım, diy, kotkar şuşı belalerden, diy.

Tugızın da тэгэ “duy, dubinka” tayagı bélen berép ala bu Һезэр, kartni kotıldıra.

— Ulım, miһa kunakka bar, diy.

— Sin, babay, miné bolay çakırma, diy. Miném Һatınım bar, séñlém bar. Béz, barsak, öç troyka bélen barırbız. Sin vakıtın eytép çakır, diy.

— Méne felen çisloga barırsıñ, alaysa. Min çitten de kunaklar çakıram, diy.

— Méne şulay dip eyt sin, diy.

Kayta yégét. Һezér vakıtı cite monın kunakka barırğa. Öç troyka at cige bu. Bérséne Һatınıñ ata-anaların ala, babaları bula indé bu yégétnéñ, annan séñlésén, iñ artta üzleré bula bolar.

Barıp citeler kartnıñ yortına. Kapka töbéndegé yortnıñ poçmagına sugıp kérérgé tiyiş indé bolar. Bu yortta elégé yégétnéñ anası tora bit indé.

Tégé kartlar suktı, séñlésé suktı poçmakka, bu sugarga ürélgén idé, suktırmadı monıñ Һatını.

— Sukma, diy.

Monı çasovoylar kérép elekliyler bit:

— Méne бүtenner suktı, bu sukmadı, dip.

Monda meclés cıyılğan Һezér. Kötép utıralar bolarnı. Mecléste moña süz bula:

— Nişlep sukmadıñ da, nişlep sukmadıñ, nişe buysınmıysıñ sin bézge?

— Yuk, añarga sugarga yaramıy, diy, monıñ Һatını eyte, tége su kızı, ul béle indé, belémçe. Méne min söylim, diy, kém dörös tügél dip eyte, şunı üterérge boyırız, diy.

— Yarar, eyde söyle, diyler.

— Min tége törme kébék öydegé Һatın turında indé, başınnan ayagına Һetlé söylim, diy.

Şunnan bu söylep kitté indé tége kızını niçék atası urmanga kitérép taşlaganın.

— Sin bu kızga öylengeç, diy, kartka eyte indé, cıyındıñ Һacga barırğa, diy. Olı Һatınıña: “Nerse ezérlerséñ?” dip eyttéñ, diy. Ul: “Dönyada yuk külmekné ezérlermén”, dip eytté, diy. Moña kerdéñ: “Sin nerse ezérlerséñ?” dip eyttéñ, diy. Ul: “Bér ir bala, bér kız bala tabarmın sin kaytuvğa”, dip eytté, diy. Sin kittéñ Һacga. Olı Һatınıña, dönyada yuk külmekné ezérlep birdé siҺérçé karçık, diy. Şul karçık kéçé Һatınına ebi buldı. Һatınıñ bér ir bala, bér kız bala kitérgen idé. Karçık alarnı suga agızıp ciberdé de, Һatınıñ kuyınına iké ét balası kuydı, diy. Méne malayıñ şuşı indé, diy,

e kızıñ méne bu, diy, törtép kürsete. Alarnı balıkçılar totıp alıp üstérdéler, diy. Méne bu karçık şulay eşledé alarnı, diy.

— Yuk, min eşlemedém, dörös tügél bu, digen idé karçık, hatın:

— Çabıgız şunıñ başın, dörös bu, diy. Annan soñ kartka eyte:

— Sinéñ tugrı hatınıñ ul, béznéñ bieni¹¹⁵ bulırğa tiyiş, diy.

Şulay itép, törmenden bu hatınıñ ıçıgarta, kartnı yañadan aña öylendéreler. Kart olı hatınıñ da, tége karçıkñı da ütertkeç, bolar üzleré kaytıp kiteler. Béрге kunakka kiléşép, elé de bulsa gomér iteler iyi, hezer betkennerdér indé.

¹¹⁵ Bieni (biana): Írenéñ anası.

77. MÖLTEL¹¹⁶

Borın-borın zamanda bulgan, diy, bér ir bélen ھاtın. Alarnıñ bulgan cidé ulı. Sigézénçésé tuvar aldınnan gına ataları ülép kitken, diy.

Cidé yégét üsép citép, üzleréne kız ézlerge kitmekçé bulgannar. “İh, eni, sinéñ bér kızınıñ da yuk, béz kız ézlep kaytıyk. Eger sin béz yugında kız tapsañ, kapka başına kaba bélen orçık kuyarsıñ, malay tusa, uk bélen ceye”, diyler hem yulga çıgalar. Bolar kitkende enileré bik yılap kala. E bér atnadan anıñ kız balası tuva. Kız bala tuvgaç, ul şunda uk kapka başına kaba bélen orçık çıkarıp kuygan, diy.

Alarnıñ kürşésende géne cidé-sigéz yeşlek bér kız yeşegen iken. Şul kızçık, kaba bélen orçık urınına, uk bélen ceye kitérep kuygan.

Bér zamannı cidé tугan eylenép kaytkannar, kaytsalar, kapka başındagı uk-ceyené kürép, eniyibéz tagın malay tapkan iken dip belép, kiré kitkenner, diy.

Enileré yaña tuvgan kızga Möltel isémé kuşkan. Kız, ay üsesén kön üsép, uynarga elégé kürşé kızını bélen çıkkın.

Könnerden bérkönné kürşé kızını eyte moña:

— İh, Möltel, yöriyséñ bér yalgız, sinéñ bit cidé agayınıñ bar, diy.

— Kayan kilsén miña cidé agay, diy Möltel, yuk miném bér kémém de, diy.

— Işanmasañ, kaytıp eniyiñnen sora, diy kürşé kızını.

Möltel eniséne eyte:

— Eni, barmini miném cidé agayım? Kayda yöriy alar? diy. Enisé eytmıy. Şunnan Möltel tagın kürşé kızını yanına kére.

— Yuk miném bér kémém de, min yalgız, diy.

— Alaysa, sin eniyiñnen boday kuvırt, şunu kızgan kiléş kükregéne bassañ, eytér, diy tégé kız.

¹¹⁶ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (İkénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler, İskermelerini Hezirlevçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1978, ss. 211-214'ten alınmıştır. Metin, F. Ehmetova tarafından 1967 yılında, Novosibirsk'in Kuybışev ilçesi Yarkul Köyü'nde Teliga Timkanova'dan derlenmiştir (age. s. 433). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçi, Kérés Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989, ss. 121-125; **Tatar Halık Ekiyetleri: Tılsımlı Ekiyetler.** Tözüvçi, Kérés Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdin. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1994, ss. 145-149'da da yayınlanmıştır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo. V 14 Tomah, Tom 2. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 2001, ss. 170-174'te de Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

Möltel öyine yögérep kayta da: “Eni, aşıysım kile, boday kuvırıp bir elé!” diy. Eniséne nerse, kuvıra da bire. “Yuk, aşamıym, dip kirélene Möltel, imesém kile!” diy. Enisé anı, koçagına alıp, iméze başlıy. Möltel şul vakıt anıñ kükregéne kızgan boday bélen basa. “Barmı miném cidé agayım?” dip aptırata. Enisé busında: “Bar”, dip eyte. Möltel yañadan kürşé kızı yanına kérép kite.

— Bar iken miném cidé agayım, diy.

— Alay bulgaç, diy dustı, sin éniyiñnen cil arba yasat. Ét, pési, eteç aldır... Cidé agayıñnı ézlerge kiterbéz, diy.

Bik soragaç, enisé cil arba yasap bire. Ét, pési, eteç satıp ala. Möltel bélen kürşé kızı, cil arbaga utırıp, cırlıy-cırlıy kiteler:

Cil-cil arbam, cil arbam,
Cidé agayga citeyik,
Cidésén de küreyik.
Ör-ör, étém, ör, étém,
Büré kilgen, sizeyik.
Mıravla, pési, mıravla,
Tıçkan kilgen, sizeyik.
Kıçkır, eteçém, kıçkır,
Tañ-tañ atkan, sizeyik.

Şulay baralar bolar. Arba yögére, ét öre, pési mıravlıy, eteç kıçkıra. Bara torgaç, bér kül yanına citeler.

— Eyde, su kérebéz, diy kürşé kızı.

— Yuk, min kérmim, diy Möltel, min bolay da taza, diy.

Tagın torıp kiteler. Tagın cırlıylar:.

Cil-cil arbam, cil arbam,
Cidé agayga citeyik,
Cidésén de küreyik.
Ör-ör, étém, ör, étém,
Büré kilgen, sizeyik.
Mıravla, pési, mıravla,
Tıçkan kilgen, sizeyik.

Kıçkır, eteçém, kıçkır,

Tañ-tañ atkan, sizeyik.

Şulay tagın bér külge citeler. İpteş kızı tagın su kéréрге dimliy. Möltel bu yulı riza bula. Annan kürşe kızı eyte: “Eyde çumabız, kaysıbız su astında ozagrak torır iken”, diy. Möltel niçék te ozagrak torırğa tırışa. Ul arada kürşe kızı tiz géne sudan çıga da, Möltel kiyimnerén kiyinép, arbaga utırıp kitép barmakçı bula. Cırlıy:

Cil-cil arbam, cil arbam,

Cidé agayga citeyik,

Cidésén de küreyik.

Ör-ör, étém, ör, étém,

Büre kilgen, sizeyik.

Mıravla, pési, mıravla,

Tıçkan kilgen, sizeyik.

Kıçkır, eteçém, kıçkır,

Tañ-tañ atkan, sizeyik.

Tik cil arba urınınnan kuzgalmıy, ét örmıy, pési mıravlamıy, eteç kıçkırmıy.

Möltel yılıy-yılıy kürşe kızı kiyimnerén kiyine de arbaga ménép utıra.

Cil-cil arbam, cil arbam,

Cidé agayga citeyik,

Cidésén de küreyik.

Ör-ör, étém, ör, étém,

Büre kilgen, sizeyik.

Mıravla, pési, mıravla,

Tıçkan kilgen, sizeyik.

Kıçkır, eteçém, kıçkır,

Tañ-tañ atkan, sizeyik.

Arba yöğere, ét öre, pési mıravlıy, eteç kıçkıra. Baralar bolar, baralar, bara torgaç, cidé agay yanına kilép citeler.

Bu vakıtta alarnıñ kaysı tokmaç basıp, kaysı bereñgé erçép mataşa iken. Kürşe kızın séñélleré dip bélép, alar anı küterép alalar, üz yannarına utırtıp bik katı sıylıylar. E Möltelné işék katına utırtalar.

Kiç bulgaç, yoklarga yatalar bolar. Kürsé kızı türge, Möltelné işék katında gına yatkıralar. Tön urtaları uzgaç, anı at éçértérge cibereler. Elé tañ atmagan. Aynıñ yaktı çağı. Möltel cırlıy-cırlıy at éçére:

Olı agaynıñ, atına
Tonık sular éçérem,
Urtançı agay atına
Kömés sular éçérem.
Kéçé agay atına
Altın sular éçérem.

Annarı Ayga karap:

İy Aykayım, Aykayım,
Kürdēñmé beném enkeyim?

dip cırlıy. Ay aña eyte:

Kürdém senēñ enkeñné
Ayaklı kélet aldında,
Açkıçları kulında,
Éçedér de kiçedér,
Möltel diyip yılıydır,

diy.

Bér agası monı çıgıp tıñlap torgan bula. Ul, kérép, tugannarın uyata da: “Eydegéz elé, çıgıgız, kül buyında kémdér bik moñayıp cırlıy”, diy. Şunnan çıgıp tıñlap toralar:

Olı agaynıñ atına
Tonık sular éçérem,
Urtançı agay atına
Kömés sular éçérem,
Kéçé agay atına
Altın sular éçérem...
İy Aykayım, Aykayım,
Kürdēñmé beném enkeyim?

Ay bu yulı da:

Kürdém senéñ enkeñné
Ayaklı kélet aldında,
Açkıçları kulında,
Éçedér de kiçedér,
Möltel diyip yılıdır,

diy.

Cidé agaynıñ cidésé de Möltelden:

— Nige bolay moñlanasıñ? dip sorıylar.

Möltel üksiy-üksiy barısın da söylep bire.

— Miné kürşé kızı aldadı, miném kiyimnérné kiyinép, hezér séznéñ séñlégéz bulıp utıra, diy.

Abıyları séñéllerén küterép kaytalar da kürşé kızına, sınar öçén, ét savıtına aş salıp bireler. Ul anı şunda uk aşap kuygan, diy. Tön urtaları uzgaç, kürşé kızın at éçértérge cibereler. Su buyına barsa, atlar éçmiy, tibéşeler géne, diy. Ay da kürénmiy, diy. Köylep karıy, köyi de kilmiy, diy.

Şunnan soñ cidé agay kileler de, monıñ Möltel tügél ikenéne ışanıp: “Siña at koyrıgı kirekmé, orlık tubalı kirekmé?” diyle. “Niçék te yarıy, orlık tubalınnan orlık aşarmın, at koyrıgına atlanıp çabarmın”, diy hezér tégé. Aldakçı kızını orlık tubalına salalar da, at koyrıgına tagıp, kuvıp cibereler.

Cidé agay, séñélleré Möltelné iyertép, enileré yanına kaytıp töşeler, diy. Cidésé de öylenép, séñéllerén kádérlep, enilerén söyindérép, bayıp-bakşıp elé de şulay yeşep yataalar, diy.

78. ÜĞİ KIZ¹¹⁷

Borın-borın zamanda bér kéşenêñ iké kızı, bér ulı bulgan. Kızlarınñ bérse ügi bulganga, anı bér de yaratmagannar. Bérkön kiñeş itkenner de ul ügi kızını urmanga iltép adaştırmakçı bulgannar. Bu ügi kızga agası eytken:

— Eyde, miném bélen urmanga. Sin cilek cıyarsıñ, min utın kisermén, digen.

Bu ügi kız, yomgak bélen çilegén ala da, agası bélen urmanga kite.

Urmanga barıp, baytak éçkeré kérgeç, bér cirge tuktıylar. Agası atın tugarıp aşarga cibere de, ügi kızga eyte:

— Bar, sin cilek cıy. Miném balta tavışı işételmiy başlağaç, kilérséñ, diy.

Ügi kız, çilegén alıp, cilek cıyarga kite. Annan soñ agası bér zur ağaçka utın tukmagı asıp kuya da, atın cigép, öyine kaytıp kite. Ügi kız urmanda cilek cıyıp kala.

Bu ügi kız bérvakıt cilek cıya da tıñlap karıy. Tıñlasa, ağaçka asıp kuygan elégé tukmak, cil bélen sélkénép, tuk-tuk ağaçka beréle, ügi kızga balta tavışı kébék işétele.

“Agay elé haman utın kise iken”, dip, ul cilekné cıya da cıya.

Cıya torğaç, çilegé tula. Ul arada kiç te bula. Cil de basıla.

“İndé agay utın kisép bétérgeñ iken”, dip, kilép karasa, agası yuk, annan ciller isken.

¹¹⁷ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (İkénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler, İskermelerini Hezirlevçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1978, ss. 215-218'den alınmıştır. Bu masal ilk kez, A. K. Nasırov i P. A. Polyakov. **Skazki Kazanskih Tatar i Sopostavlenie ih so Skazkami Drugih Narodov.** Kazan: Tipo-Litografiya İmperatorskago Kazanskago Universiteta, 1900, ss. 14-19'da Kril alfabesiyle; 19-24'te de Arap alfabesiyle yayınlanmıştır. Bu masal ayrıca; Kayum Nasıyri. **Ekiyetler.** Kazan: Tatknigoizdat Yeşler-Balalar Edebiyatı Redaktsiyesi, 1954, ss. 8-15; Kayum Nasıyri. **Ekiyetler.** Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1960, ss. 9-14; Kayum Nasıyri. **Saylanma Eserler.** Kazan: Tatknigoizdat Matur Edebiyat Redaktsiyesi, 1956, ss. 226-231; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçi, Kérş Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989, ss. 126-130; **Kömiş-Sulu Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi: Naile Velitova. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1993, ss. 54-58; **Tatar Halık Ekiyetleri: Tılsımlı Ekiyetler.** Tözüvçi, Kérş Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdin. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1994, ss. 149-154; **Yeşegen Diy, Bulgan Diy: Ekiyetler.** Tözüvçi, Kérş Mekale hem İskermeler Avtorı: L. Ş. Camaletdin. Kazan: Megarif Neşriyatı, 2000, ss. 42-46; Kayum Nasıyri. **Saylanma Eserler Dürt Tomda, 3 Tom.** Tözüvçisi, Garep Grafikasındaki Ayırım Tekstlarını Gameldegı Yazuvga Küçirüvçi hem Kérş Mekale Avtorı: Hucaehmet Mehmutov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 2005, ss. 85-88'de de yayınlanmıştır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorcestvo. V 14 Tomah, Tom 2. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 2001, ss. 175-179'da da Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

“İndé nişlerge?” dip, ügi kız yılıy-yılıy urman buylap kite. Bara torgaç, kırğa barıp çıga. Anda aña bér yul oçrıy. Yulga çıgıp yılıy-yılıy bara bu méskénçek. Béráz bara da:

— Tegeri kitté yomgagım, kürmedégézmé, agaylar? diy.

Bu süzné eyte de yılıy, eyte de yılıy. Şulay bara torgaç, bér at kötüvéne barıp cite bu. Kötüvçége eyte:

— Tegeri kitté yomgagım, kürmedéñmé, kötüvçé? diy.

Kötüvçé eyte:

— Kürdém yomgagıñnı, miña bér kön kötöv kötseñ, siña bér at birérmén, diy. Bu kız, yarar, dip, bér kön kötöv kötép, annan bér at alıp, kötüvçé öyretken yul bélen tagın kite.

Baytak cir bargaç, sıyır kötüvéne barıp cite bu. Sıyır kötüvçéséne bér kön kötöv kötép, annan sıyır ala. Bara torgaç, sarık kötüvéne cite. Şul revéşçe, annan da bér sarık ala. Kece kötüvéne cite, yine annan bér kece ala. Şulay itép, bara torgaç, bér könné kiç bula. Küz beylene başlıy. Bik kurka indé bu. “İndé nişlermén?” dip, bayagı süzné tagın kat-kat eytép, yılıy.

Méne ul yırakta bér kéçkéne géne ut şevlesé küre.

“Monda avıl bar iken”, dip bik söyine, atın tagın da yuvırttırırak kite. Ul ut avılınıñ çiténde géne bér kéçkéne öyde iken, şunda barıp kére. Kérse, öyde bér karçık utıra. Ul ubırlı karçık, iméş. Şunda bayagı süzlerén tagın eyte:

— Tegeri kitté yomgagım, kürmedéñmé, ebékey? diy.

Ubırlı karçık eyte:

— Kızım, sin yıraktan kilgenséñ iken, indé miném kızım bulırsıñ, diy.

İrtegésén torgaç, ubırlı karçık bu kızını munça yagarga cibere. Kız munça yagıp buldıra da, karçık yanına kilép:

— Ebi, indé munça buldı. Eyde, munçaga, diy.

Ubırlı karçık eyte:

— Yarar, kızım, diy. Min bolay gına bara almıym. Sin miném kulımnan tot, artıma tip, miné munçaga şulay itép alıp bar, diy.

Kız eyte:

— Yuk, ebi, alay yaramas bit. Sin karçık kэшé indé, rencérséñ, diy. Kız karçıkñı munçaga küterép alıp bara.

Munçaga bargaç, ubırlı karçık eyte:

— Kızım, miném çeçémnen totıp, levkege söyrep méndér, diy.

Kız eyte:

— Yuk, ebi, alay yaramas, sin rencérséñ, dip, karçıkñı levkege küterép méndére. Şunnan karçık tagın eyte:

— Kızım, sin miném arkamñı çap, tik sébérkénéñ oçınñan totıp, sabı bélen çabarsıñ, diy.

Kız eyte:

— Ebi, alay yaramas bit, diy. Karçıkñıñ arkasın yomşak kına itép çabarga totına. Annan soñ munçadan karçıkñı küterép kayta da yomşak uringa yatkıra. Monnan soñ ubırlı karçık eyte:

— Kızım, başım bik kışta, azrak başımñı tarasana, diy.

Bu kız, tarak alıp, karçıkñıñ başın tararga dip barsa, ni küzé bélen kürsén, karçıkñıñ çeç börtégé sayın altın-kömés, éncé-mercen, asıltaşlar, tup-tulı! Başın tarap bétérgeç, karçık moñarga eyge:

— İndé, kızım, bér biyip kara, sinéñ biyigenéñné küresém kile, diy. Kız bii, emma hiç andıy-mondıy nerse koyılmıy. Annan soñ karçık tagın eyte:

— Kızım, bar, munçaga barıp karaçı, min kulaşa¹¹⁸ bélen munçaga salat kütergen idém, kipmedémé iken? diy.

Kız munçaga barsa, anda kulaşa tulı altın-kömés, éncé-mercen, kıymmetlé taşlar. Kız munçadan kayткаç, karçık añardan sorıy:

— Kipkenmé, kızım? diy.

Kız eyte:

— Kipken, ebi, diy.

Karçık:

— Yaşşı, kızım, alaysa tagın bér biyip kara elé, digeç, kız tagın bii. Tik andıy-mondıy bérnerse de bulmıy.

Annan soñ bu ubırlı karçık, kızñıñ turılığın bélép, ana eyte:

¹¹⁸ Kulaşa (kolaşa): Ağaştan çokıp yasalgan say ulak.

— İndé, kızım, öyiñe kaytasıñ kilse, bar, kayt, diy.

Kız eyte:

— Ebi, min yul bélmim şul, bik kaytır idém kana, diy.

Karçık eyte:

— Yul bélmeseñ, min siña yulnı kürsetérmén. Bu yeşél sandıknı alıp kitterséñ, ul siña miném bülegém bulsın. Tik sin anı öyiñe alıp kaytıp citmiyçe açıp karama, diy.

Kız, sandıknı alıp, atına atlanıp, sıyrını citeklep, sarıkların, kecelerén iyertép, ebige rehmet eyte-eyte, yulga çıgıp kite.

Kön kite bu, tön kite, bara torgaç, baytak cir kite. İndé avılga da yakınlaşıp kile. Méne agasınıñ étleré:

— Ülerge kitken tütékey, bayıp kayta, leñ-leñ, dip öre başlıylar. Bu kıznıñ agaları, ciñgeleré:

— Bu étlerge ni bulgan, bolar kotırgannar, ahır, dip, étlerné tayak bélen kıynıylar. Alay da bulmıy, étler anıñ sayın:

— Ülerge kitken tütékey, bayıp kayta, leñ-leñ! diyler.

Ul arada bulmıy, ügi kız üzé kaytıp cite. Öyine kaytkaç, sandıknı açıp karıy. Ni küzé bélen kürsén, sandık écé tup-tulı altın-kömés, éncé-mercen, kıymmetlé taşlar. Kız şunnan bayıp kite. Monı kürgeç, agaları, ciñgeleré bik könleşeler. Üzlerénéñ kızların da şulay uk ciberép bayıtıp kaytarmakçı bulalar.

Bu kız da yomgagın alıp agası bélen urmanga kite. Urmanga barıp cite, agası atın tugarıp cibere. Üzé kite utın kiserge, e kız, çilegén alıp, cilek cıyarga kite. Ul arada agası, bayagı revésçe, bér agačka utın tukmagı asıp kuya da üzé öyine kaytıp kite. Bu kız tukmak tavışı işétélmes bulgaç, agası yanına dip kilse, annan ciller isken. Agası kaytıp kitken bula. Annan soñ bu kız urman buylap kite.

— Tegeri kitté yomgagım, kürmedégézmé, agaylar? dip eyte-eyte bara torgaç, bér kötövge barıp cite.

Kötövçége eyte:

— Tegeri kitté yomgagım, kürmedégézmé, agaylar? diy.

— Kürdém. Miña bér kön kötöv kötseñ, bér at birérmén, diy.

— Miña at kirekmes, dip, kız annan uzıp kite. Sıyr kötövéne cite, sarık kötövéne barıp çıga, kece kötövéne kile, bérséne de kötöv kötmiy.

Bara torgaç, bayagı ügi kız kébék, ubırlı karçık öyine barıp cite.

— Tegeri kitté yomgagım, kürmedéñmé, ebékey? dip, karçıkniñ öyine kére.

— Kürdém. Índé bar, kızım, munça yak! dip, ul kızni munça yagarga cibere.

Annan soñ ubırlı karçık eyte:

— Índé, kızım, munçaga barıyk. Sin miném kulımnan tot, artıma tip, miné munçaga şulay itép alıp bar, diy.

— Yarar, ebi, dip, bu kız, karçık eytken revéşçe, anı kulınnan totıp, artına tibe-tibe alıp bara.

Karçık eyte:

— Kızım, arkamnı çapsana, sébérkéñéñ oçınnan tot, arkama sabı bélen suk, diy.

Bu kız sébérké sabı bélen karçıkniñ arkasına dö-p-döp itép ora da ora. Karçık ni eytse de, ul eytkençe eşliy bire. Annan soñ karçık moñarga:

— Kızım, miném başımnı tarasana azrak, diy.

Kız karçıkniñ başın karasa, çeç börtégé sayın altın da kömés, kıymmetlé taşlar. Bu kız, karçıkniñ başınnan alıp-alıp, altın-kömésné késeséne de tutıra, kuyınına da tutıra. Şunnan soñ karçık eyte:

— Kızım, indé sin biyip kara, biyigenéñné küresém kile, diy.

Méne kız bii başlıy. Kız biyigen sayın, annan çılıtır-çılıtır altın-kömés koyıla başlıy. Karçık kızni munçaga cibere:

— Karaçı, kızım, munçaga salat kütergen idém, kipmedémé iken? diy.

Kız, munçaga barsa, ni küzé bélen kürsén, monda da bayagı kébék kulaşa tulı altın-kömés. Kız tagın da altın-kömésné késeséne, kuyınına tutıra. “Tüti şulay itép bayıgan iken”, dip uyly. Karçık kızga yene biyirge kuşa. Kız biyi başлагаç, bayagıça altın-kömés yene çılıtırıp idenge koyıla başlıy.

Şulay itép, karçık, bu kızni sınaп bétérgeç, eyte:

— Bar, kızım, kaytıp kit indé, diy. Ene felençe yuldan kaytırsıñ, dip, yul da kürsete. Méne, kızım, bu kara sandıknı alıp kit, dip, bér kara sandık ta birép cibere.

— Öyiñe kaytıp citmiyçe, açıp karama, dip, bik katı kisete. Baytak cir kitép, üzénéñ avılına yakınlaşkaç, agasınıñ étleré bayagıça tagın öre başlıylar:

— Bayırğa kitken tütékey, ülép kayta түгélmé, leñ-leñ! diyler.

Agaları:

— Béznéñ bu étler tilérgen, ahrısı, dip, tayak bélen annan da, monnan da ırgıtar. Étler anıñ sayın:

— Bayırğa kitken tütékey, ülép kayta tügélmé, dip, leñ-leñ itép öreler. Étlerné tagın kıynıylar.

— Bayırğa kitken tütékey, bayıp kayta, leñ-leñ, dip eytégez! diyler. Ul arada kız üzé de kaytıp cite. Kaytıp kérüvge, kara sandıknı açıp ta cibere, sandık éçénnen bér kara yılan sikérép çıga da, kıznıñ muyınına çornalıp, şunda uk buvıp ta ütére.

79. EYDE, KIZIM, BÉZGE¹¹⁹

Bér ir bélen ɣatın bula, alarnıñ bér kızları bula. Bik eybet kéne torganda, kıznıñ enisé avırıp ülép te kite. Etisé ikénçé ɣatınga öylene. Anıñ da bér kız balası bula.

Bér vakıtnı etileré tégérmenge kitkeç, kızlar cıyarga bulalar. Bik küp ittérép, öyné tutırıp cıyalar bolar. Ügi kızga ızbada utırırğa urın da kalmıy, şulhetlé küp cıyalar indé. Ügi ana kuvıksız lampaga ut törte de, ügi kıznıñ kulına tottırıp, munçaga iltép kuya “bügénge sin şunda utırırsıñ”, diy. Üzénéñ érliy torgan céplerén iltép bire. Kız kurka-kurka munçada cép érlep utırganda, ap-ak çeçlé bér ebi kile tégénéñ yanına. Ebi eyte:

Eyde, kızım, bézge,
Béznékéler baylar:
Aşıylar da éçeler.
Uynıylar da köleler,

diy.

— Ey, ebi, bik barır idém de min sézge, östéme kiyerge külmegém de yuk bit, nerse kiyip barıym soñ? diy.

Şul arada tégé karçık yögértép külmek kitérép citkére, “me, kızım, kiy”, dip. Karçık, külmek kitérgeç, tağın:

Eyde, kızım, bézge,
Béznékéler baylar:
Aşıylar da éçeler,
Uynıylar da köleler.
Siña küñélséz bulmas,

diy.

¹¹⁹ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (İkénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler, İskermelerini Hezirlevçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1978, ss. 222-227’den alınmıştır. Metin, Halide Gatina tarafından 1960 yılında, Orenburg’un Aleksandr ilçesi Tukay Köyü’nde Heyet Selimova’dan derlenmiştir (age. s. 434). Bu masal ayrıca, **Tatar Halık Ekiyetleri: Tılsımlı Ekiyetler.** Tözüvçi, Kéréş Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdin. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1994, ss. 155-157; **Tutıy Koş: Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi hem İskermeler Avtorı: Halide Gatina, Kéréş Süz Avtorı: F. Ehmetova-Urmançı. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 2008, ss. 112-114’te de yayınlanmıştır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo. V 14 Tomah, Tom 2. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupidelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 2001, ss. 180-183’te de Rusça’ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

— Ey, ebi, diy, bik barır idém de, miném bit başıma şelém de yuk, diy.

Ebi moña yögértép şel de kitére.

Annan yañadan:

Eyde, kızım, bészge,

Béznékéler baylar:

Aşıylar da éçeler,

Uynıylar da köleler,

diy.

— Ey, ebi, bik barır idém de, miném ayagıma kiyip barırğa çiték-kevéşém yuk bit, diy.

Ebi moña yögérép kéne çiték-kevéş te kitérép bire. Ebi tagı:

Eyde, kızım, bészge,

Béznékéler baylar:

Aşıylar da éçeler.

Uynıylar da köleler,

diy.

— Ey, ebi, min sézge barır idém de, sézge bargaç, yabınıp yatırğa yurganım yuk bit, diy.

Karçık şunda uk yögérép yurgan kitére moñarga.

Eyde, kızım, bészge,

Béznékéler baylar:

Aşıylar da éçeler,

Uynıylar da köleler,

diy karçık yañadan.

— Ey, ebi, min sézge bik barır idém de bit, sézge bargaç, baş astıma salıp yatırğa ménderém yuk, diy.

Karçık şunda uk yögértép ménder kitérép citkére.

Eyde, kızım, bészge,

Béznékéler baylar:

Aşıylar da éçeler,

Uynıylar da köleler,

diy.

— Ey, ebi, bik barır idém min sézge, anda bargaç, kiyerge miném almaş külmegém de, korırğa miném çıbıldığım da yuk bit, diy kız.

Karçık şunda uk yögértép külmek bélen çıbıldıkını kitérép citkére. Karçık tagın:

Eyde, kızım, bézge,
Béznékéler baylar:
Aşıylar da éçeler,
Uynıylar da köleler,

diy.

— Ey, ebi, min sézge bik barır idém de bit, anda bargaç, sörténérge sölgélerém de yuk, hiç yugında iké-öç sölgé kirek, diy kız. Karçık yögértép kéne sölgéler de kitérép citkére.

Eyde, kızım, bézge,
Béznékéler baylar:
Aşıylar da éçeler,
Uynıylar da köleler,

diy.

— Ey, ebi, min sézge bik barır idém de bit, eybérlerém küp buldı, indé alarnı salırğa bér zur sandık kirek, diy. Karçık dırıldatıp sandıkını da kitére. Karçık yañadan:

Eyde, kızım, bézge,
Béznékéler baylar:
Aşıylar da éçeler,
Uynıylar da köleler,

diy, citmegen eybéréñ bézge bargaç bulır, diy. Kız: “Nerse géne eytim iken indé, bötén eybérém de buldı bit”, dip uylanıp torganda, tan eteçé kıçkırıp cibere de, eteç tavışın işétüvge, karçık yukka çıga. Şunnan tañ ata, baytak kına vakıtlar ütkeç, enisé: “Kız nişlep utıra iken”, dip kilép karasa, kız kiyingen-yasangan, zur sandık östéne utırıp cép érliy, diy. Hätin, bu helné kürgeç, gacepke kala. İkevlep sandıkını iké yaktan totıp, öyge alıp kaytalar, hätin monıñ eybérleréne bik kızıktı bit indé: “Bügén kiçke üzémnéñ kızımını da munçaga ciberem”, diy.

Tagın şulay küp itép kızlar cıyalar, ügi kız öyde kunaklar yanında kala, e üz kızın, sukır lampa yandırıp, munçaga ilte. Béráz utırğaç, elégé ebi-karçık kilép kére de:

Eyde, kızım, bézge,

Béznékéler baylar:

Aşıylar da éçeler.

Uynıylar da köleler,

diy.

Ügi kız söylegen bula bit indé niçék bayuvı turında. Bu da tégénéñ kébék:

— Ey, ebi, bik barır idém de, miném östéme kiyerge külmegém yuk bit, diy.

— Ey, cünséz, diy, nik aldıysıñ miné, östéñe kigen külmegéñ nindiy yahşı. Elé siña haman citmiméni, kiçe de minnen ni hetlé eybér taşıttıñ, бүгэн tagın şulay eşlemekçe bulasıñmını? dip, tégé kızın buvıp kına ütére de, üzé küzden yugala.

İRte bélen enisé: “Kaya, kızım eybérlerén alıp kayta almıy torgandır”, dip munçaga barsa, işékné açá almıy. Bik katı itép tartıp ciberse, işék açılıp kite, kız idende yata, ülgen. Şunnan kızın alıp kaytıp kümeler. E ügi kız üzénéñ süz tıñlavı, uñganlıgı arkasında bayıp kala.

80. KIYGAK KAZ¹²⁰

Borın zamanda uniké yeşlek bér kız yetim kalgan, diy: inesé ülép kitken monıñ. İnesé ülgeç, etisé ikénçé hatın algan, diy. İkénçé hatınnıñ da kızı bulgan iken. Ügi kız bik eşliy torgan, uñgan bulgan: ipi de pészere, kérénde de yuva, bötén eşné eşliy iken, alay da inesé monı gél kaga torgan bulgan. E üz kızı kiynép, maturlanıp kına yöriy, bér eş te eşlemiy iken, diy.

Bérvakıtı patşa tuy yasıy iken. Bolar: etisé, inesé, kız, öçev tuyga kitkenner, ügi kız öyde kalgan, diy. Üzleré tuyga kitkende inesé ügi kızga küp yomışlar kuşıp kaldırgan: ipi pészérerge, kér yuvarga, iden yuvarga, aşarga da pészér, digen. Kız yılıy-yılıy eşliy: “Miném de üz ineyém bulsa, tuyga da barır idém, kiyimém de bulır idé”, dip.

Şulay yılıy-yılıy kér yuvıp yatkan arada bér sıyrıy öyge kere de:

— Nige yılıysıñ, kızım? diy.

— Yılamıyça ni kılایم, diy, üz ineyém ülgen, ügi iney, diy. Üzleré tuyga kitteler, miña bik küp eş eşlerge kaldırdılar, diy.

— Yılama, kızım, min siña üzém bulışırmin, diy sıyrı. Şulay diy de sıyrı bér mögézén sélke, ipi pészép çıga. İkénçé mögézén sélékse, piçler agartılğan, öyler yuvılğan bula. Algı ayagınıñ bérésen sélékken iken, bik matur kiyimner kilép çıkkın; ikénçé ayagın sélékken iken, bik matur başmak kilép çıkkın, diy. Éşé bétkeç: “Eyde, kızım, kiyn, diy, sin de tuyga bar”, diy sıyrı. Şunnan soñ kız, bik matur itép kiyine de, tuyga kite. Patşa ulınıñ tuyı bulıp yata iken, zur ulı öylene iken. Şul vakıtı patşanıñ urtançı ulı baskıçka basıp karap tora iken, “bik çiber, matur kız kile” dip. Kız kilép cite. Kız kilép citkençé patşanıñ urtançı ulı baskıçka déget sılap kuygan iken de, diy, üzé yeşérengen, diy. Kız baskıçka basuv bélen bér başmagı yabışıp kala monıñ. Yégét dégetke yabışıp kalgan başmaknı alıp tuy öyine kere de: “Bu kém başmagı?” dip sorıy.

¹²⁰ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (İkénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler, İskermelerini Hezirlevçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1978, ss. 225-227’den alınmıştır. Metin, Halide Gatina tarafından 1969 yılında, Omsk’un Bolşiriçi ilçesi Olı Kül Köyü’nde Minnigöl Azizova’dan derlenmiştir (age. s. 435). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleri: Tılsımlı Ekiyetler.** Tözüvçi, Kérés Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdin. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1994, ss. 157-160; **Tutıy Koş: Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi hem İskermeler Avtorı: Halide Gatina, Kérés Süz Avtorı: F. Ehmetova-Urmançı. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 2008, ss. 191-193’te de yayınlanmıştır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo. V 14 Tomah, Tom 2. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 2001, ss. 184-187’de de Rusça’ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

Başmak altın kébék yalkıldıy, diy. Matur başmaknı kürgeç, kızlar barısı da “minéké” dip kıkırlar iken, diy. “Yuk, diy yégét, séznéñ başmak bulmas ul, diy, anıñ ikénçésé iyesénéñ ayagında bulırğa tiyiş”, diy. Başmagı yabışıp kalgaç, ügi kız piç artına kérép kaçkan bulgan iken. Başmak iyesén ézliy başlagaç, ul: “Min monda”, dip kilép çıkkın, diy. Ügi kıznı kürgeç, inesé heyran kala. Patşanıñ urtançı ulı kıznıñ kulınnan totıp: “Bu miném cemegatém bulaçak”, diy. Hézér bolar iké tuynı bérge ütkereler indé.

Şunnan ezmé-küpmé bérge torgannan soñ, ügi inesé bolarnı kunakka çakıra. Agulı aşlar aşatıp ügi kıznı üterérge iteler hézér.

Ügi kıznı yaratıp yörgeñ bér karçık bulgan iken, Şul karçık bu éşné size de kızga eyte: “Kızım, sin kunakka barırsıñ, ügi ineñ siña agu aşatmakçı bulır. Sin aldıña kuygan aşlarnı aşama, kuyınıña tutırıp bar, kiyevéñe de eyt”, diy.

Yarar, bolar baralar, ni eytseñ de eni bit. Östelge beléşler, bélénner kuyılğan bula. Bolar bénerse de aşamıylar, şıpırt kına kuyınnarına tutıra baralar, diy. Bér tegam kapmasalar da, rehmet eytép çıgıp kiteler bolar. Çıgıp kitkennen soñ, azıknı kuyınnarınnan alıp koşlarga birseler, çukıgan béré tumrayıp üle bara, diy. Şunnan soñ indé kız bélen kiyev ügi inege barmas bulalar.

Küpmédér vakıtlar ütkeç, kız avırayaklı¹²¹ bula. Ozak ta ütmiy, bebeyliy bu. Bebeylegennen soñ ügi inesé kile de: “Ay, küzé yarıgan¹²² kéşége munça yagıp kértim dip kildém”, diy. Munça yaga başlıy bu. Munçanı bik eçélé itép yagıp, éçten biklevéç kıla da kıznı munçaga alıp kérép kite. Elégé ügi kıznı munçaga kértép, sébérké bélen bik katı çaba başlıy ügi inesé. Çaba torgaç, helé béte monıñ. Ul arada kügerçén bulıp tönlekten oçıp çıgıp ta kite bu kız. Ügi inesé yögérép kayta da, kiyevéne eyte: “Hatının sihérçé iken, diy, tönlekten oçıp çıgıp kitté”, diy. Bu süzge heyran kalıp, kiyevé tége kiñeşçé karçıkka kite, diy. Karçık eyte:

— Balam, diy, sinéñ hatınıñ sihérçé tügél, diy, anıñ bér gönahısı da yuk, diy, şuña küre ul koş bulıp oçıp çıgıp kitken. Ul kır kazları bélen oçıp yöriy, diy.

— Ebi, diy, sin miña eyt indé, anı niçék kaytarırğa soñ? diy.

— Anı kaytaruvı bik kıyın, balam, diy. Sin balanı törép al da, felen diñgézneñ yagasına bar, diy. Derya yagasında oçkan kazlarnı kürgeç:

¹²¹ Avırayaklı: Avırlı, yöklé.

¹²² Küzé yarıgan: Bala tapkan.

Kıygak kazlar, kıygak kazlar,

Kayda moniñ enkesé?

Yılıy monda bebkese,

dip kıçkır, diy. Balanıñ enkesé kayda ikenné alar eytérler, diy.

Kiyev balanı töre de alıp kite diñgéz buyına. Barıp citkeç, kazlarını kürüv bélen:

Kıygak kazlar, kıygak kazlar,

Kayda moniñ enkesé?

Yılıy monda bebkese,

diy.

— Anıñ enkesé béznéñ bélen tügél, ikénçé ertilde, dip cavap birgenner, diy, kazlar.

Küp te ütmiy ikénçé ertil kazlar oçıp baralar iken, diy. Alarga da:

Kıygak kazlar, kıygak kazlar,

Kayda moniñ enkesé?

Yılıy monda bebkese,

dip kıçkır, diy, bu. Alar tagın:

— Béznéñ bélen tügél, arttagı ertilde, dip cavap birgenner, diy.

Öçénçé mertebe eytkende, kazlar arasınnan bérsé kilép töşe de, balanı iméze de başlıy, diy. İmézgeç, balanı iréne birép kitép te bara, diy, “ertilém yırak kiter” dip.

İré yılıy-yılıy balanı alıp kayta. Şulay itép, öç könner meşekatlengenç, elégé karçıkka tagın bara bu. Karçık eyte: “İkénçé töşkende sin anıñ bér kavırsının¹²³ yolkıp al, şunnan soñ ul oça almas”, diy.

Şulay digeç, tagın kite bu diñgéz yagasına balanı küterép. Oçkan kazlarını kürüv bélen öç mertebe kıçkır bu:

Kıygak kazlar, kıygak kazlar,

Kayda moniñ enkesé?

Yılıy monda bebkese,

dip.

¹²³ Kavırsın: Kavırý.

Öçénçé ertilden bér kaz kilép töşe de balanı alıp iméze başlıy. Şul arada kaznıñ bér kavırsının yolkıp alğan idé, kaz oçarga dip talpındı, diy, oça almadı, diy.

— İh, harap ittéñ, diy, min bik rehette yeşegen idém, diy, ügi iney miña barıbér rehet kürsetmes, üterér, diy kız.

— Hiçnerse de eşliy almas ul siña, dip, hatının alıp kayta yégét.

Kıznıñ etisé bu eşlernéñ bérşén de bélmegen bulgan iken. Bélgeç, kılıçın ala da hatının ütere bu. Şunnan soñ kızı, kiyevé bélen berge бүгэн de kön iteler, diy, bolar.

81. UNİKÉ YEŞLÉK MALAY¹²⁴

Borın zamanda bulgan, diy, bér patşa. Alma bakçasında yörép, arıp yoklap kite de töşénde uniké soldat küre bu.

Töş yuravçı bér général bula. Patşa şuňa barırğa dip çıgıp kite.

Şul uk şeerde uniké yeşlék malay bélen bér yarlı karçık tora iken.

Malay eyte anasına:

— Patşa généralğa töş yuradırğa bara, diy, bar elé sin anıñ karşıısına çıgıp eyt, diy, général añarga: “Altısı siňa bulır, altısı miňa bulır, dip eytér”, diy. E ul: “Unısı miňa, ikésé siňa bulır” dip eytsén, diy.

Karçık çıgıp eyte patşaga.

Yarar. Patşa bara généralğa. İsenlék-savlık soraşıp kére.

— İpteş général, diy, min alмагаç töbénde yatıp yoklagan idém, töş kürdém, diy. Töşémde uniké soldat kürdém, barı da bértigéz. Nerse bulır iken? diy.

Général yurıy töşné:

— Kürgen töşéñneñ altısı siňa bulır, altısı miňa bulır, diy.

Patşa eyte:

— Altısı küp bulır, diy, ikésé siňa, unısı miňa bulır indé, diy.

— Bér dürt-biş soldat alıp, yoklagan cirdegé alмагаç töbén kazı elé, diy général patşaga.

Patşa kayta. Dürt soldat alıp çıga da kazıy tégé alмагаç töbén. Général da kile. Uniké miçke altın çıga. Généralğa bire ikésén, unısı üzéne kala monıñ.

Général patşaga eyte:

— Monı sin uylap çıgara almas idéñ, kém eytté siňa, diy.

Patşa eyte:

¹²⁴ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (İkénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler, İskermelerini Hezirlevçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1978, ss. 236-245’ten alınmıştır. Metin, Lenar Camaletdin tarafından 1971 yılında, İrkutsk’un Çuna ilçesi, Terey Köyü’nde F. Veliev’den derlenmiştir (age. s. 435). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçi, Kérêş Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989, ss. 299-310; **Tatar Halık Ekiyetleri: Tılsımlı Ekiyetler.** Tözüvçi, Kérêş Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdin. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1994, ss. 336-348’de de yayınlanmıştır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo. V 14 Tomah, Tom 2. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 2001, ss. 193-203’te de Rusça’ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

— Felen karçık miném karşıma çıgıp eytté, diy.

Yarar. Général kaytıp kite.

— Eni, diy, tégé malay eyte, général hezér miné satıp alırga kilér, diy. Bik küp sum akçalar birér, diy. Sin eyt aña: “Miña akça kirekmiy, arbañda bulgan eybéreñné birseñ kanegat bulam”, dip,diy. Anıñ arba töbénde бүten nerse yuk, barı tik iké miçke altın gına, diy.

Hezér général kilép tuktıy bolarga, öyinéñ nomérın karap. Selam birép kére öyge, isen-savlık soraşa.

— Ebi, patşanıñ töşén sin yuradıñmı? diy.

Ebi:

— Yuk, ulım eytté miña, diy.

— Ebi, ulıñnı sat miña, diy général. Min siña üz goméréñe citerlék akça birérmén, karatırmin da, diy, e balañnı ukıy alğançı ukıtırmin, kéşé itermén, diy.

Satsa da ebige balası jel indé. Bik kıyınsınıp kına eyte:

— Miña akça kirekmiy, arbañda bulgan nerseñné birseñ, satarmin, diy.

Généralga altın kadérlé bulsa da, bu malay bik bélémpçe bulır, kileçekte miña bik zur fayda kitérér dip uylyı da altınnı kitérép, malaynı alıp kite bu.

Alıp kayta öyine, kiyindére yañşı gına itép malaynı. Üzé bélen yoklata, hatının ayırım koykaga kuya.

Bérdenbér könné vakıtlı-vakıtsız eteçler kıçkıra başlıy. Général tégé malaydan sorıy hezér:

— Bu eteçler nik vakıtsız kıçkıralar? diy.

Malay eyte:

— Patşa töş küre, şuña kıçkıralar, diy.

— E nerse küre soñ ul töşénde? dip sorıy général.

Malay eyte:

— Patşa töşénde altın bagana küre, diy. Altın bagana östénde altın telinke. Telinke éçénde altın kalak bélen altın çenéçké tora, diy.

Yarar. Patşa töşén kürdé bit indé. Général sorıy malaydan:

— Nerse bula indé anıñ töşé? diy.

— Altın baganası, patşa üzé bula indé, telinkesé, Һatını, diy. Kalak bélen çenéçké, malayı bélen kızı, diy. Patşanıñ malayın min öylendérerge tiyiş, diy. E ışanmagan öçén min sinéñ başıñnı çabarga tiyiş soñğı könné, diy.

Şulay digeç, général tibe de töşére tégené koykadan.

Bérazdan soñ tagı alıp yatkıra malaynı. Tagı soraşa tége töşné. Malay tagı şul uk süzlerné eytkeç, tagı tibép töşére.

İrten tora général. Aşıy-éçe de üz eşéne kite indé. Kitkende Һatınına eyte:

— Sin monı Һéзметçélerden ütért te yöregén péşérép ezérlep kuy miña, diy.

Һatın jelliy bu malaynı. Һéзметçéлерéne eyte:

— Ene kélet astında ét balalap yata. Şunıñ balaların ütérégéz de yöregén alıgız, diy.

E malaynı ııgarıp cibere üz öyine. “Kürénme Һezérge”, diy.

Һéзметçé ét balaların ütere de yöregén alıp kértép bire général Һatınına.

Mayga gına kızdıra bu ét balalarınıñ yöreklerén. Général kaytuvına ezérlep kuya.

Töşke kayta général, aşap kuya tége yörekné, ét yöregén indé.

Һezér patşa kile töş yuratırğa. Kilép cite. Selam birép kére. Généralga töşén söyliy başliy indé:

— Töşémde altın bagana kürdém, diy, altın bagana östénде altın telinke, diy, anıñ éçénде altın kalak bélen altın çenéçké, diy.

Général karıy başliy Һezér töş yurıy torgan kitapların. Bérsénнен de taba almıy. Élékké bélémléklerén de onıtıp bétérgen bu ét yöregén aşagaç. Béрниçéк te yurıy almadı.

— Yarar, Һанım-soltанım, diy, miném tagın бér yeşél tışlı kitabım bar idé, şunı ézlep karıym, diy. Anarda bulmas miken, diy.

Bér atna srok birép patşa kaytıp kite. Patşa kitkeç, général ézlep taba tége kitabın. Añardan da bérnerse buldıra almadı. Һezér Һatınına bik күp akça bire de bu: “Sin nindiy bulsa da bélémçé karçıkını tapmassıñmı, ézlep kara elé”, diy.

Һatını monıñ iké méñ teñke akça ala da kite tége malayga.

Barıp taba malaynı. Öslerén alıştırı, töslerén ikénçérek ittérép alıp kile général yanına.

— Méne tagın bér bélémcé malay taptım min, diy hatını.
Général sorıy malaydan:
— Bélesénmé, éném? diy.
— Bélem, diy.
Patşanıñ töşén söylep kürsete indé.
Malay eyte:
— Bu bik çétréklé töş iken, eytsem sin monı onıtırsıñ, diy. Sinéñ hetéréñ yugalğan iken. Eyde, barıyk elé, yartı yulga citkeç eytérmen min siña, diy.
Çıgıp kiteler bolar. Yartı yulga barıp citeler. Général sorıy:
— Eyt indé? diy.
— Eyde, tagın biraz barıyk elé, onıtırsıñ, diy malay.
Hezer patşa yanına da barıp cite yazalar indé bolar.
— Eyt indé, diy général, tagın sorıy.
— Yuk, onıtırsıñ, diy, kapkanı açkanda gına eytép kalırmın min siña, diy.
Patşanıñ kapka töbéne kilép citeler. Kapkanı aç general.
— Eyt indé? diy.
— Yuk, diy malay, işékné açkanda gına eytérmen, yugıyse, onıtırsıñ, diy.
Patşa yortında ızgışıp tora almıy bit indé malay bélen. Alga atlıylar. Général işékné aç. Röhsset sorıy patşadan, kérége bulamı, dip. Patşa röhsset bire. Général işékné açkanda:
— Eyt indé, diy malayga.
Malay eyte:
— Eyde, min de kériym elé, diy.
İkev kéreler bolar. Général eyte patşaga:
— Üzém buldıra almadım, diy, méne bér malay alıp kildém, ul yurıym dip eyte, diy.
Patşa eyte:
— Buldırasıñmı soñ, éném? diy.
— Min buldıram, diy, malay eyte, ikégéz de kulıgızdan miné ütérmeske dip raspiska birsegéz, töşéñné yurarım, diy.
Patşa indé küp uylap tormıy:

— Eyde yazıyk raspiska, diy, généralga eyte. Bu nindiy hikmetlé tös miken, diy.

İkésé de yazıp, piçet kuyıp bireler. Şunnan soñ patşa tösén söyliy başlıy.

— Méne min tösémde altın bagana kürdém, diy, altın bagana, başında altın telinke, diy. Anıñ éçénde altın kalak bélen altın çenéçké kürdém, diy.

— Méne hezér kulıgızdan raspiska birdégéz, min yurıym, diy malay. Altın bagana, üzñ bulasıñ, diy, altın bagana başındağı telinke, hatınıñ, diy, ul telinke éçéndege kalak bélen çenéçké, malayñ bélen kızın, diy. Sinéñ malayını min öylendérerge tiyiş bulam, diy. Malayını öylendergen öçen sin kızını miña birerge tiyiş, diy. Miném süzeme ısanmagan öçen, min géneralnıñ başın çabarga tiyiş soñğı könné, diy.

Yarar. Hezér patşanıñ malayı üsép yégérmé yeşleréne cite. Öylenerge vakıtı citép kile indé.

— Malay öylengençé törmege yabıp torıyk monı, diy, patşa eyte. Ütérerge yaramıy indé, raspiskası bar bit.

— Nüjeli şul mañka malay patşa malayın öylendérer de, miném kızımın alır iken? diy.

Monı yabalar törmege. Bötén şartnı tudıralar. Karap torırğa bér hezmetçé kuyalar. Aşav-éçüv nerse télese şul bar indé. Bérdenbér könné patşa malayı eyte:

— Eti, diy, min öylenér idém röhsset itseñ, üzeme bér iptiş bulır idé, diy.

— Méne, sayla indé, ulım, diy, malayga bötén patşalıқтаğı kızını kartoçkaların bire. Kara, kaysı oşıy, şunısın alırsıñ, diy.

Nu, patşa malayı kararga, saylarga totına indé. Öç tevlék sanlıy. Taba bu bérné, küñéléne oşagannı. Atasına eyte:

— Bu kız kaysı ilnéké? diy. Atasına kürsete indé bér kartoçkanı.

— Hay, ulım, diy, patşa eyte, ul üzé patşa, üzé kız, diy. Aña at bélen öç yıl barırğa, öç yıl kaytırğa kirek, diy. Bütün bér nerse bélen de barıp bulmıy anda, diy.

— Ni bulsa bulır, etiyim, diy, min şul kızın ézlep barırğa niyetlim, diy.

Yégérmé biş olav hezérlete malay atasına. Soharıdır-mazardır indé.

— Yégérmé biş soldat bir miña, diy malay. Herbér atka olavçı bulsın, diy.

Hézér bolar çığıp kiteler yulga. Tégéler kitkeç, törmegé töş yuravçı malay azakkı yılında, öç yıl tularga iké ay kalgaç, üzénêñ hêzmetçésennen sorıy:

— Miné çıgar elé bér-iké ayga, diy, min kiré kaytırmın, siña bér süz de kilérlek itmem, diy.

Hêzmetçé riza bula. Bu malay çığıp kite yulga. Patşa şherén çığıp, küpmé-azmı bargaç urmanda iké peri balası sugışıp torganın küre de:

— Séz ni öçén sugışasız? diy, tégélerden sorıy malay.

— Ata malın bülebéz, diy, peri balaları eyte.

— Nersekey soñ ul? dip sorıy peri balalarınan.

— Méne şuşı tayak öçén sugışabız indé, diyler. İké çirék bulır, tayak kürseteler. Méne şunıñ öçén, diyler.

— Bu nersege yarıy soñ? dip sorıy tégélerden.

— Méne şuşı tayakka atlansañ, kaya barasıñ kile, küz açıp yomgançı barıp citeséñ, diyler.

— Alaysa, kitérégéz tayaknı miña, diy, miném ceye-uk bar. Méne min uknı urmanga atam, diy, kaysıgız aldan barıp taba, tayak şuñarga bulır, diy.

Uknı atıp cibere de bu üzé kaça, kite alga taba. Peri balaları uknı ézlep tabıp çıksalar, malay yuk. Kitken bula.

— Yarar, bérébézge de bulmagan indé, diyler periler.

Küpmé-azmı bara malay, tagın iké peri sugışalar.

— Nik sugışasız? dip sorıy bolardan malay.

— Ata malın bülebéz, diyler peri balaları.

— E nersekey soñ ul?

— Méne etiden kalgan bér bürék öçén, diyler.

Kürénmiy torgan bürék iken bu. Anı kiyseñ bérkémge de kürénmiyseñ indé.

— Kitérégéz bürégégézné, diy, malay eyte, méne miném ceye bélen uk bar, diy, atıp ciberem, kaysıgız aldan tabıp çıgara, şuña bulır, diy.

Atıp cibere. Peri balaları kérép kiteler indé. Tégéler urmanga kérép kitkeç, töş yuravçı malay bürékné kiye de kaça. Çıgalar peri balaları, malay yuk indé.

— Bérébézge de bulmagan, yarar indé, diyler.

Tégé malay bara yulda. Tagın iké peri balası sugışıp yatalar.

— Nik sugışasız, nerse büleséz? dip sorıy bu.

— Ata malın bülebéz, diyeler. Méne şuşı kamçı öçén sugışabız, diyeler.

— E bu nersege yarıy soñ? diy.

— Méne, diy, şuşı kamçı bélen cirge suksañ, nerse téliséñ, şul bula, diyeler.

— Alaysa, kitérégéz miña anı, diy, min totıp torıym, diy.

Malay kamçını kulına ala, bürékné basıp kiye, tayakka atlana da, küz açıp yomgançı patşa malayı yanında bula.

Bu barıp citkende, patşa malayları bér su buyına tuktalgannar. Aşarlarına bérnerseleré de kalmıyça aptırap utırgan çakları bula.

Töş yuravçı malay bolarnıñ helén kürép:

— Barıgız su buyına töşép yuvınıp ménégéz, aşarga tabarbız, diy.

Tégeler yuvınırga töşép kitkeç, bu tégé kamçı bélen cirge suga da, nerse kirek, bötén aşamlık östelde tézélgen bula. Tégeler, monı kürgeç, şaklar da katalar indé, ni buldı bu dip. Reḡmet ukıy-ukıy aşıylar.

Hezér töş yuravçı malay patşa malayınnan soraşa başlıy indé:

— Kaya yul totasız, nişlep yöriséz séz, sin kém malayı bulasıñ? diy.

— Patşa malayı bulam min, öylenérge çıkkán idém. Bulmas aḡrı, sunı çıgıp bulmıy, diy.

— Bik kirek bulsa min sézné çıkarırmin, diy töş yuravçı malay.

— Indé bulırlık bulsa, çıgarsañ idé, diy, yalına patşa malayı.

— Eydegéz miném arttan, diy töş yuravçı malay. Artıgızga borılıp karamagız, diy.

Tégé malay kamçısı bélen suga-suga küpér salına. Bolar çıga bara, arttan küpér béte bara. Çıgıp citeler yarga. Kiteler kız patşa torgan sheherge. Barıp citeler. Patşa malayına eyte töş yuravçı:

— Bar elé kvartir sora, sin bit patşa malayı, diy.

Patşa malayı kérép kite kız patşa yanına. İsenlék-savlık soraşa.

— Ni eşte yöriyséñ, sin kém bulasıñ? diy kız patşa.

— Min patşa malayı bulam, diy. Ni eş bélen yörgenné irtege söylermén. Bik yırak yuldan kildék, bik yonçıdık, arıdık, sin bézge kvartir birseñ idé, diy.

— Méne béznéñ kırdá gına gostinitsa bar, şunda kérérséz, diy kız patşa.

Patşa malayı savbullaşıp çıgıp kite. “İrtege segat 8 de kilérmén”, dip.

Gostinitsada kunalar indé. İrten tora, yuvına-kiyine de kite patşa malayı kız yanına. Kére. Kız patşa soraşa başlıy: “Nindiy yomışlarıgız bar?” dip.

— Miném yomışım bik zur, diy patşa malayı, eger sin riza bulsañ, ikébéz bérge kavışırğa dip iseplep kilgen idém, diy.

— Ho, diy, kız patşa eyte, tuksan tugız bulgan idé, sin yözénçé kéşé bulıp çıgasıñ miném arttan kilüvçé, diy. Hézér öç zadaniyi birem min siña. Şunı tögelleseñ, barırmın min siña, diy. Méne bérénçé zadaniyi, diy. Miném bér tufli bar, irten segat sigézge şunıñ şikéllé tufli alıp kil, diy.

Üzé nindiy tufli ikenén kürsetmiy indé, eytmiy de. Yarar. Patşa malayı çıgıp kite indé gostinitsalarına. Tége tüş yuravçı malay sorıy:

— Nerse dip eytté, baramı siña? diy.

— Miña bulmas, ahrı, ul, diy. Öç zadaniyi bireçek ul miña, diy. Bérénçésén birdé indé, diy. Bér tufli alıp kilérge kuştı üzénéké şikéllé, diy. Elé min ul tuflinéñ nindiy ikenén de bélmim, diy.

Tége malay kürénmes bürégén basıp kiye de kız patşa kırına kére. Bu kürénmiy bit indé.

Kız cıyına hézér kibétke barırğa, anıñ artınnan bu malay da bara indé.

Barıp kére ayak kiyimé kibéténe bu. Kéşélerné çıkarıp cibere de satuvçı bélen söyleşe başlıylar. Malay da kére bit indé anıñ bélen.

— Sinde şundiý razmér tufli barmı? diy kız.

Satuvçı “bar” dip tégeñerge tufliné urap bire kegazge. Söyleşe başlıylar bolar satuçı bélen tovar hakların indé. Şul moméntta söyleşép torganda, malay, tufliné alıp, kuyınına tıga. Béráz söyleşép torgannan soñ, patşa kaytırğa dip karıy, tufliyi yuk.

— Kaya buldı soñ bu, elle birmedégézmé? diy patşa.

— Birgen kébék toyılam, diy, satuvçı eyte indé.

— Birgen bulsañ, şunda bulır idé, yuk bit.

— Birmegenmén indé alaysa, dip, şundiý uk ikénçé tufli bire.

Kız tufliné ala da çıgıp kite indé hézér isenleşép satuvçı bélen. Şunıñ artınnan uk malay da çıgıp kite. Hézér ikésé bérge kaytalar. Tüş yuravçı malay patşa malayı yanına kére.

— Méne tufli siña, diy, irtege iltép birérséñ, diy, irten, diy. Başta ul kuysın tufliné, annan soñ sin, diy. Yuksa, ul ikénçéné kuyarga mömkin, diy.

Patşa malayı irten tora da kére.

— Ye, yégét, kildéñmé, diy, kız patşa eyte. Méne miném tufli, dip östelge çıkarıp kuya indé.

— Alaysa, minéké de şundıy uk, dip, bu da çıkarıp kuya indé.

— Méne siña ikénçé zadaniyi, diy kız patşa. Miném külmegém bar, diy, irtege segat sigézge şundıy uk külmek alıp kil, diy.

Çıga da bu patşa malayı, tégé malayga eyte:

— Külmek alıp kilérge kuştı, diy, minéké kébék ük bulsın dip eytté, diy.

Malay kürénmes бүрэгэн basıp kiye de tagın çıgıp kite. Barıp kére patşa yortına, patşa tagın cıyına kibétke barırğa. Bu da bérge çıgıp kite kız patşa bélen kürénmiy géne.

Ҳезэр kiteler ikevlep, kibétke barıp kéreler. Patşa tagın şulay kэшэлerné çıkarıp bétére de kibétten, bér külmeklék sitsa ala. Satuvçı bélen söyleşép torganda tégé malay tagı alıp yeşere külmeklékné. Söyleşép tuygaç, karıy kız, külmeklék sitsa yuk.

— Kaya buldı soñ bu, söyleşüv bélen elle birmedéñmé? diy.

Yañadan bér külmeklék sitsa ala da isenleşép çıgıp kite bu. Ҳезэр тэгүвчелер yanına kite indé mastérskoyga. Mastérskoyga barıp kére. Öç тэгүвчэ bula.

— Méne sézge bér külmeklék sitsa, diy, kırık sigézénçémé anda razmérda tégerséz dip bire indé.

— Méne tékken öçén akça, dip һакın da түли күп itép. E tégé malay kürénmes бүрэгэн kiygen, şunda kala.

Tégéler tiz géne külmekné tégeler. Kegazge törép östelge kuyalar da yatıp yoklıylar. Tégéler yatıp yoklagaç, kürénmes бүрэклé malay külmekné alıp, үзэнéñ sitsasın kegazge törép kuya.

Tэгүвчелernéñ бэрсé uyana da iséne төşe patşanıñ külmek tégerge kitérgené.

— Бéz тэктéкмé соñ, elle yokladık kınamı diy. Tuktalé, torıp karıym, diy. Torıp karasa, külmek urınında tékmegen sitsa tora. Іптеşlerén uyatırğa totına.

— Ey, torıgız, diy, бэзнéñ külmek тэгélmegen. Бézge bit patşa segat sigézge тэгép iltérge kuşkan idé, diy.

Tégéler ay-vay kilép yatakar.

— Tékték bit, nik sataşasıñ sin? diyler.

— Torıp karagız, méne bit sitsa, diy.

Torıp karasalar, çınnan da tékmegen sitsa tora. Tiz géne torıp, indé şul uk razmérda patşaga külmek tégép ilteler.

Bu malay da kaytıp kite indé hezer üzlerénéñ gostinitsalarına.

— Méne, diy, külmek alıp kayttım siña, kértép bir hezer, diy töş yuravçı malay. Başta ul kuysın, annan sin kuyarsıñ külmegéñné, diy.

Patşa malayı kére kız yanına.

— Ye kildéñmé, diy, tége patşa indé. Méne miném külmek, diy, kuya östelge.

— Belki, miném de şundiýdır, dip, bu da kuya.

İkésénéké bér töslé, patşa ayıra almadı. Yarak.

— Méne miném azakkı zadaniyim, diy. Öç börték altın çeç bar miném, irten segat sigézge şunıñ şikéllé öç börtékné kitéréséñ, diy.

Çıga da eyte indé bu töş yuravçı malayga:

— Altın çeç alıp kilérge kuştı, diy.

Yarak. Bu patşa uyly indé: “Kiyimnérné kibétten de alırga bula, diy. E bu kibétte yuk”, diy.

Tégé yuravçı malay bürégén basıp kiye de kére patşa yanına. Nek şul vakıtta patşa at ciktérgen bula altın çeçke barırga dip. Şul arada bu da arba artına gına élege de kite tégeler bélen. Barganda patşa söyleşép bara indé kuçéré bélen, “monı bérkaydan da taba almas” dip.

Barıp citeler bér su buyına. Anda bér zémlyenka bula. Anıñ éçénde bér kart hel éçénde géne yata iken. Patşa arbadan töşe de kére zémlyenkaga. Anıñ artınnan tége malay da kére bit indé.

— İsenmé, babay, dip kıkırıra patşa.

— Elé sin tagın kildéñmé, dünya yavızı, dip süvge başlıy monı tége kart.

— Yuk, babay, yözénçésé indé bu. Büten kilmiym, öç börték kéne çeçéñné birérséñ indé, diy.

Patşa tota öç börték, e bu malay, bér uç.

— Méne, babay, dip, kız öç börték çeçné tarta, tége malay uçlap tarta.

Tégé kartnıñ başı avırtıp kala, patşa tiz géne çıgıp kite, kart tégeley-bolay kıynamasa yarar idé, dip.

Yarar. Çıgıp utıralar atka. Malay da utıra üz urınısına. Hezér patşa söyleşep kayta kuçéré bélen.

— Indé bütün kilép bulmas, açuvlandı babay, diy, bik avırttı, ahrı, başı, diy.

Kaytıp citeler. Tégé malay indé gostinitsasına kérép kite. Patşa, üzénéñ tora torgan daçasına.

— Méne, diy, alıp kayttım, diy, tége malay eyte, töş yuravçı indé. Patşa malayına bire bér uç altın çeç.

— Méne, kértép birérséñ, diy, iñ élék ul kuysın çeçén, diy. Başta yartısın kuy, annan tagın yartısın, diy, maktanıbrak, diy, méne bızde citerlék dip, diy.

Kére hezér patşa malayı kız patşa yanına segat sigézde.

— Méne miném öç börték çeç, diy.

— Sinéñ öç börték bulsa, miném yartı uç, diy. Méne kirek bulsa, tagın yartı uç birem, diy patşa malayı.

Patşa aptıradı hezér.

— İртеge segat sigézge kilérséñ, diy.

Kaytıp yoklıy bu eybetlep.

Kız patşa uyly:

— Bu malaynıñ revése kilmiy, anıñ bélémpçeleré bardır, diy. Bu tönle tégelernéñ gostinitsasına kére de, kız patşa indé, töş yuravçı malayga tamga salıp çıga. Töş yuravçı malay, patşa çıgıp kitkeç, şundi uk tamganı böténéséne de sala.

Patşa irten kére. “Min barası yégétnéñ, diy, felen cirénde tamgası bulır”, diy.

Tégé töş yuravçı malay eyte:

— Béz bit sinéñ arttan kilmedék, diy, sinéñ arttan kém kilgen bulsa, şuña bar, diy.

— Yarıy, alaysa, diy, patşa eyte, yégérmé biş kön vakıt kirek miña, diy, min patşalıkı ikénçe patşaga tapşıram, diy.

Yégérmé biş kön yal ite indé bolar hezér, aşap-éçép yatalar. Yégérmé biş kön üte. Patşa yégérmé biş olav aşav eybérleré ala, ezrek şunda yort cihazları, kiteler indé hezér kaytıp patşa malaynıñ iléne.

Tégé su buyına barıp citeler. Niçék çigarga bélmıy aptırap utıralar. Élék parołodlar, korabller bulmagan bit. Méne şunda töş yuravçı malay eyte indé hezer:

— Min siné öylendérgenlékke hem séñléñné miña birerge kulıñnan raspiska birseñ, min sézné çigaram, diy.

Raspiska ala kulına, piçetler suktırıp, kul kuydırıp. Tégé kamçı bélen suga-suga arkılı küpér salına, tégeler çıgıp ta kiteler.

Bu malay yarıñ ikénçé yagına çıgıp, iké çiréklé tayakka atlıana da, küz açıp yomgançı, üzénéñ törmesénde bula. Bu patşa malayları kaytkançı törmede bula indé. Patşa malayı kaytıp kére öylenép. Hezer patşa tuyga cıyına. Bötén şeherné çakıra bu. Tuy başlıana.

Patşa eyte:

— Obşçıy kaméraga yabıgız, tége malay yalğançı bulıp çıktı, diy.

Yarar. Monı obşçıyga yabalar hezer. Bu malay kamçısı bélen törmé idenéne suga da nerse kirek şul, écémlék-aşamlıkımı, bar da tézele östelge. Bötén törmé halkın sıylıy hezer malay. Patşada bulmagan muzıkalar uynap, beyrem yasap yatalar bolar törmede. Monıñ saklavçıları patşaga barıp eyteler:

— Törmede anda sézdegéden yaşıyarak tuy bara, dip.

Patşa eyte:

— Barıgız, nerse bar, barın da alıgız, yañadan biklegéz öslerénnen, diy.

Malaynı kürmiyler de, ul bürégén kiye de utıra.

Tégeler bötén eybérlerén alalar da yañadan biklep kuyalar bolarnı.

İrtén toralar bolar. Törmé halkı ay-vay kile, bötén eybérlerén alıp kitkenner.

Tégé malay eyte:

— Kaygırmagız, diy, hezer bulır, diy.

Kamçısı bélen suga idenge, tagın bötén eybérleré bula. Muzıkalar uynap, tagın sıylanıp utıralar bolar. Monı tagın patşaga barıp eyteler.

Patşa uylıy: “Tagın tége malay eşé bulır bu”, diy.

— Alıp kilégéz monda, diy, bulmasa ütériyk, bézge tıñgı birmes ul, diy.

Tégéné alıp baralar patşa yanına. Patşa soraşa başlıy:

— Énékey, nindiy eş bu? diy.

— Nindiy eş bulsın, diy, min de tuy yasıym tégénde, diy. Sinéñ kızıñnı alam bit, diy.

Patşanıñ açuvı kabara şulay digeç.

— Barıgız, diy, hezér alıp çıgıp başın çabıgız yalgançınıñ, diy.

— Méne bu yazuvnı ukıp kara, annan soñ çabarsıñ, diy, bu eyte, monıñ malayı birgen raspiskanı kürsetép, halık aldında ukı, diy.

Patşa ukıy.

— Ey, ulım, üzéñ öylene almadıñmını, diy. Ul bit törmeye yattı. Kaydan barıp katıştı soñ anda? diy.

Patşanıñ malayı nerse bulgannarın barısın da söylep bire.

— Eyé, ul öylendérdé, diy, min ülgen idém indé, diy.

Bu malay eyte hezér patşaga:

— Índé kızıñnı bireséñmémé? diy.

Patşa:

— Sinde raspiska bulgaç, ulımñıñ süzén ayak astına salıp bulmıy, birérge turı kile indé kızımñı, diy.

Kızın bire bu malayga. Yañadan tuynı suzalar.

Tégé malay eyte hezér, patşanıñ kiyevé bulgaç:

— Miné şul kader aldap yörgen öçén, miném süzge ıñanmagan öçén, généralnıñ başın çabarga kirek, diy.

Şulay digeç, malay üzé généralnıñ başın çaba da patşanıñ kiyevé bulıp, tuy yasap, yahşı gına yeşiy başladı, diy.

Min de buldım tuynı, éçtém ileklep te çileklep, tiygenge çüméc bélen, tiymegenge çümécñéñ sabı bélen. Bügén bardım, kiçe kayttım, bér tustagan çey éçtém, şunıñ bélen ekiyetém de bétte.

82. PATŞA MALAYI BÉLEN HÉZMETÇÉ MALAYI¹²⁵

Bik boringı zamanda yeşegen, diy, bér patşa. Bu patşanın kız balaları bik küp bulgan, e ir balası bér de bulmagan. Şuña küre bu bik kaygırgan.

Uzgan-bargan dervişlerge, télençélerge heyir-sedaka birgende:

— Alladan soragız, miña bér ir bala birsén, diy iken.

Şulay könnernéñ bér könende bu patşaga bér derviş kapçıgınnan bér balık çıkarıp bire de:

— Méne şuşı balıknı péşérép, üzéñ géne aş, diy. Şulay diy de derviş patşa yortınnan üz yulına çıgıp ta kite.

Patşa balıknı aş-su hezérlevçé hézmetçésene bire de eyte:

— Kara, bu balıknı bérkém de aşamasın, diy.

Hézmetçé balıknı eybet ittérép erçiy, kuvıra. Şulay da tozın-temén karamıyça, kuvırılğan balıknı patşaga birérge kurka. Şuña küre balıknıñ bér kisegén alıp aşıy. E kalğanın patşaga bire. Bu hézmetçénéñ de ir balası bér de bulmagan iken.

Bu balıknı aşagannan soñ bér yıl ütkeç, bér ük könde, bér ük segatte patşa hatını da, hézmetçé hatını da bérer ir bala tudıralar. Bu iké bala bér-bérséne şundiý oñşagan bulalar, hetta üz tuvgan anaları da kaysı üz balası ikenén tanıımıylar. Bu balalar şundiý tatu yeşiyler, bér-bérsénen bér de ayırılışımıylar.

Şulay bolar unsigéz yeşke citkeç, patşa malayı bér könné töşénde bér kız küre de gaşyık bula. Töşénde bu kız malayga eyte:

— Eger miné yaratsañ, kil yanıma, diy. Miné tabar öçén biş diñgéz kiçerséñ, biş patşalık üterséñ, şunnan miné tabarsıñ, diy.

¹²⁵ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (İkénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler, İskermelerni Hezirlevçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1978, ss. 273-276'dan alınmıştır. Metin, E. Kasıymov tarafından 1960 yılında, Tataristan'ın Aznakay kasabasında yaşayan Zahri Möhemmetcanov'dan derlenmiştir (age. s. 436). Bu masal ayrıca; **Akıl Bilen Behit: Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi: Zahri Möhemmetcanov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1963, ss. 24-29; **Tatar Halık Ekiyetleri: Tılsımlı Ekiyetler.** Tözüvçi, Kérêş Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdin. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1994, ss. 392-396'da da yayınlanmıştır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo. V 14 Tomah, Tom 2. Skazki O Jivotnih i Volşebnie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: İzdatelstvo Rannur, 2001, ss. 227-232'de de Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

Şunnan soñ patşa malayı töşende kürgen bu kız hesreténen aşamıy-écmiy, können-kön yabıga bara. Hesretén üz ipteshénen başka bérkémge de söylemiy. Hézmetçé malayına da bérkémge söylemeske kuşa.

Patşa ise, ulın hasta dip, nindiy géne doktorlar çakırsa da, monıñ çirén bérse de belmiy. Şunnan patşa kécé kızın çakıra da:

— Siné énéñ bik yarata. Sin añardan çiré ni ikenén soraş, annan miña eyterséñ, diy.

Patşanıñ kécé kızı énésénéñ kaygı-hesretén soraşıp belgeç, atasına malayınıñ töşende kız kürép gaşıyk bulganın, ul kız niçék üzén ézlerge kuşkanın, şul kız hesreténen malayınıñ kipkenén söylep bire. Patşa, kızınnan bu süzlerné işetkeç, şatlana da, kaygıra da. Patşa malayınıñ öylenérge télevéne şatlana. E indé bu kızını ézlegende küpmé mal erem kitüvéne, küpmé miñnet, meşekat kiregéne kaygıra. Şulay bulsa da patşa korab yasata, yöz soldat bire, korabka biş yıllık azık, kirek-yaraklar töyete. Yul eybérleré ezér bulgaç patşa malayı bélen hézmetçé malayı, ataları-anaları bélen savbullaşıp, yöz soldatnı alıp, korabka utırıp kiteler. Patşalar, hézmetçéler yılaşıp kalsınar, e béz kitiyk malaylar bélen.

Bolar kön baralar, ay baralar, yıl baralar, eylenép karasalar, bér karış cir kitkenner.

Yulda barganda, bérvakıt diñgézde davıl küteréle. Korabnı arı bere, biré bere. Bere torgaç, bolarnıñ korabları çıdamıy, çelpereme kile. Kübésé bata, kaybérleré kotıla. Patşa malayın dulkın su kıryına berép çigara. Ul isen-sav öyine kaytıp kére. Béz kitiyk hézmetçé malayı bélen.

Bu yégét, korab vatılgaç, bér taktaga yabışa da, davıl monı öç kön yörtkeç, bér yarga kitérép taşlıy. Yégét şunda yal itép azmı-küpmé yatkaç, küzlerén açıp karasa, üzén bér olı urman yanında diñgéz buyında ikenén küre. Şunnan bu diñgézde batmıy kotıluvına şatlana da, tamak tuydırırğa bérer eybér tapmamı dip, şul urmanga kérép kite. Urmanda monı maymıllar totıp alalar da:

— Ey, adem balası, béz ademnė gomérébız buyına ézlep yöriybız. Kil, zinhar, bızge patşa bul, yugıyse bızge ayular kön kürsetmiyler, bótén baylıgıbızın talıylar, diyler.

Şulay itép, maymıllar bu yégétné üzleréne patşa itép kuyalar. Ayular, maymıllarnıñ patşaları adem ikenné bélgeç, kurkularınnan maymıllarnı talamıy başlıylar.

Bu yégét maymıllardan kaçıp kotılmakçı da bula, emma maymıllar bu éşné sizép, monı kiré totıp kitéreler de moña bik köçlé sak kuyalar. Şunnan soñ bu maymıllardan kotıluvniñ başka yulın ézliy başlıy.

Bérkönné yégét bal eçéte. Bal bik eybet bulıp çıga. Bu balnı éçe de cırlıy-bii başlıy, küñél açá. Yégét balnı éçép niçék keyéflengenén maymıllar karap toralar da üzleré de éçeler, biiler, köleler. Bik katı isésérép, kaysı kaya yığılıp, yokıga kiteler. Yégét, bu helden faydalanıp, maymıllar kulınnan kotıla. Maymıllar cirénnen çıkkaç, monı ayular totıp alalar da üzleréne patşa itép kuyalar. Bolarnıñ kürşelerénde büréler ciré bula. Şuña küre büréler ayularga bér de ıngılık birmiyler. Ayularga kéşé patşa bulgannı bélgeç, büréler, kéşéden kurkıp, ayular ciréne kérép talavların bétéreler.

Yégét ayular kulınnan bérniçe mertebe kaçıp kotılmakçı bula. Ayular, bu éşné sizép, monıñ yanına köçlé sak kuyalar. Ayular kulınnan bolay gına kotıla almaganın bélgeç, yégét ayularnıñ bal ambarındağı bötén balın cirge agıza. Ayular balnıñ cirden agıp barganın küreler de, dönyada bötén nersené onıtıp akırışıp-bakırışıp bal aşarga yögereleler. Şul vakıt tégé yégét ayular cirénnen kaçıp kite. Ayular cirénnen çıguvga, anı büréler totıp alalar da üzleréne patşa itép kuyalar.

Yégét bürélerden de kaçıp kotıla almasın bélgeç, bürélernéñ sarık abzarın açá da bötén sarıklarnı kırga kuvıp çıgara. Büréler ulaşa-ulaşa sarıklar artınnan kuvıp kiteler. Yégétke şul gına kirek te. Ul büréler cirénnen de kaçıp kite.

Şulay itép, bu bérvakıt kilép cite bér bik matur şeherge. Şeherge barıp kergeç, yégét bik gaceplene: her poçmakta, her baganada bu üz resémén yabıştırap kuygannarın küre. Yégét miném resémém kayan bolarga kilgen dip, gaceplenép torganda, monı totıp alalar da patşa yortına ilteler. Bu cirde tégé patşa malayı töşénde kürgen kız patşa bulıp tora iken. Kız da şul uk kiçte elégé hézmetçé malayın töşénde kürgen iken de aña bik katı gaşıyk bulgan iken. Kız üzé bik yaǵşı hudojnik bulganga küre, yégétnéñ resémnerén üzé yasap bötén uramnarga yabıştırtkan iken de:

— Kém kayda şul yégétné kürse, miném yanıma alıp kilsén, digen iken.

Kız, yégétné terezeden kürgeç, karşı çıga da:

— Hıuş kildéñ, merhaba, miném şatlıgımnı, mehebbetémné, tormışımını kitérdéñ, diy.

Yégétné munça kérte, koyındıra, yaǵşı eybérler kiyindére, aşata-éçérte, yal iterge yatkıza. Yégét bik eybet yal ite. Şunnan soñ, torgaç, kızga başınnan ütkennerné böténésén beyne-beyne söylep bire. Kız monıñ söylegenén tıñlap torgannan soñ, utırgan urınınnan torıp yégétné koçaklap ala da:

— Miña kurkak patşa malayı kirekmiy, sin minéké, min sinéké, dip bik katı übe.

— Yuk-yuk, min üzémneñ yakın ipteşéme ııyenet itmiym, min sézné añarga alıp barıp tapşıırırğa tiyişmén, diy.

— Sin, yégétém, büré bélen sarıkñıñ dus bulganın işetmegenséñ de, işetmesséñ de, ul sinéñ ipteşéñ tügél. Kil ikev bérge gomér itiyk, diy.

Kız bu yégétné küpmé géne üz yagina avdarırğa télese de, yégét kızñıñ tekdimén kabul itmiy. Şunnan soñ kız eyte:

— Alay bulsa, sinéñ yakın dustıñ patşa malayın sınap karıyk, eyde kitték, diy.

Bu kız diyuler patşası bulgan iken. Kız bötén diyulerge:

— Bézné şundi-y-şundi-y cirge küçérégéz, miném emérémnen başka bérégéz de kéşé küzéne kürénmegéz, diy.

Bolar küzlerén yomıp açkançı, yégét küre üz tугan şeheré yanında ikenén. Şunnan kız bér diyuné çakırıp ala da üz töséne kérte, e üzé bér tıçkanga eylene de yégétnéñ késeséne kérép yata.

Şunnan yégét kızga eylengen diyuné kulınnan tota da patşa yortına alıp kite. Bu yégétnéñ atası-anası, malayları ülgendér indé dip, bik yılaşkan bulalar. Şul ıesretten ıezmetçé bélen anıñ ıatını ikésé de sukırayalar. Bolar sukırayıp, éşke yaramagaç, yeş patşa bolarga ikmek te birmegen. Bolarnı tire-kürşéleré géne aşatıp toralar iken. Malayları kaytkanga atası-anası bik şatlanalar. Malayları bélen kilgen kız karşıına kuyarga bér kisek ipileré de bulmagaç, bolar bik oyalalar.

Patşa malayı, ıezmetçé malayınıñ isen kaytıp kilgenén, üzé bélen bik matur kız da alıp kaytkanın işetkeç, monıñ yanına kız kararga dip kére. Kérse, ni kürsén, bu kız tösénde kürgen kızı bulıp çıga. ıezmetçé malayı patşa malayı bélen isenleşérge téliy. Şunda patşa malayı isenleşüv urınına:

— Sinéñ ni ħakıñ bar patşa söygen kızını alırga, dip kıkııra başlıy.

— Yuk, min anı siña kitérdém, min yakın dustıma bérkayçan da ħıyenet itmem, diy. Patşa malayı şarkıldap köle géne.

— Bélem min sézné, ħeyérçé malayların. Ĥezér ük bu oyatsız kabaĥetné zindanga salıgız, irtege astırırmin, diy. Annan soñ tégé diyu-kızga eyte:

— Eyde, canım, min sinéñ ħesretéñnen sargayıp ülem indé, eyde, küz nurım, eyde, dip alıp kite. Ĥézetçé malayın zindanga yabalar. Şunda tégé tıçkan kızga eylene de:

— Ye, yégét, eyttémmé min siña, patşa bélen yarlı kéşé dus bulmıy dip. Tik sin bér de kurıkma, irtege béz anıñ üzén kölkége kaldırbız, diy.

Şulay diy de, kiré tıçkanga eylenép, malaynıñ kuyınına kérép yata.

Patşa malayı, şatlıgınnan dönyasın onıtıp, tön buyına tuyga ezérlene.İRte bulgaç, barabannar kagalar, bırgılar kıkırtalar, patşanıñ dar ağacı yanına bötén ħalık cıyıla. Ĥalık cıyılıp bétkeç, ħézetçé malayın dar ağacı yanına kitéreler. Ĥezérlék bétkeç, malaynıñ kuyınınnan tégé tıçkanga eylengen kız sikérép çıga da, kiréden kızga eylenép, diyulerge şeherné çolgap alırga kuşa. E tégé patşa yanında utırgan kız-diyuge:

— E sin patşanı biré, darga, alıp kil, diy.

Bötén ħalıknıñ isé kite mondıy gacep éşke. Patşanı dar ağacına söyrep kileler. Şunda bu kız eyte:

— Ye, yégét, kürdéñmé indé patşanıñ, sinéñ yakın dustıñnıñ kém ikenén? diy. Sin nindiy miĥnetler çigép, miné tabıp kitérdéñ, e ul siné nişletté? diy.

— Kürdém, diy yégét.

Şunnan soñ patşanı darga asıp kuyalar. Ĥalık ta bu éşné dörös, diy. Ĥézetçé bélen bu kıznıñ ikésén bik zur tuy yasap öylendéreler. Ĥézetçé malayın ħalık üzleréne patşa itép kuya. Şul vakıttan alıp, ħezérgeçe bu şehirde ħalık bik tatu, bik eybet yeşiyler, diy.

83. TILSIMLI ŞEM¹²⁶

Borın zamanda bulgan bér tégüvçé. Anıñ karçıgı bélen bér malayı bulgan iken, diy. Bu malay Allabirdé isémlé bulgan, diy. Allabirdé aşasa, aşka tuymagan, kiyse, kiyimé yaramagan, uynasa, uyinga tuymagan, diy. Bu malay kön-tön uyında bulgan, diy.

Bér zamannı etisé eyte: “Ulım, diy, sin şul gadetéñné taşla indé, miném yanda utır, höner öyren”, diy. Bu haman da etisénéñ süzen tıñlamıy, kön-tön uyında bula.

Bér zaman monıñ etisé vafat bula, enisé bélen ikev géne kalalar bolar. Eniséne balanı aşatırğa kirek bit indé. Baylarnıñ malların karap, sıyrı savıp toralar bolar şulay.

Bér könné enisé arıp kaytıp kile, balasına renciy: “Ey, balam, diy, ħoday tegale etiyiñné algançı, siné algan bulsa idé, diy. Eytken süzémné tıñlamıysıñ, aşasañ aşka tuymıysıñ, uynasañ uyinga tuymıysıñ, kiyseñ kiyim yaramıy, ni digen bala buldıñ sin”, diy. Bu haman da enisénéñ süzen tıñlamıy, diy.

Bér zamannı şulay uramda uynap torgan balalar yanına troykaga utırgan bér kéşe kilép tuktıy da:

— Ey, balalar, diy, Allabirdé isémlé malay kayda? diy.

Malaylarnıñ bérse:

— Ul nige kirek? diy.

— Bulsa, çakırız elé, diy, ul miném abıymnıñ malayı bula, diy.

Allabirdé monıñ yanına kile.

— Ey, balam, diy, sin miném éném bit, diy. Min siné ézlep kildém, diy.

— Miném bér tuganım da yuk, diy, min bérkémné de bélmim, diy.

Tégé kéşe Abrik isémlé iken. Şulay digeç, késesénen méñ teñke akça çıgarıp bire Allabirdége: “Méne, éném, diy, méñ teñke akça, diy, eniyiñe alıp barıp bir, diy. Irtege min sézge kunakka kilem. Min kilüvge eniyiñ törlé tegamner péşérép kuysın”, diy.

¹²⁶ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (İkénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler, İskermelerini Hezirlevçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1978, ss. 301-307’den alınmıştır. Metin, Halide Gatina tarafından 1968 yılında, Omsk’un Znaminsk ilçesi Uş-Tamak Köyü’nde Şırgalı İbrahimov’dan derlenmiştir (age. s. 437). Bu metin ayrıca; **Kömiş-Sulu Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi: Naile Velitova. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1993, ss. 192-200; **Tutıy Koş: Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi hem İskermeler Avtorı: Halide Gatina, Kérés Süz Avtorı: F. Ehmetova-Uрманçı. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 2008, ss. 185-190’da da yayınlanmıştır. Bu kitapta metnin, 1969 yılında derlendiği bilgisi bulunmaktadır.

Allabirdé uyınnan kayta da yal ite indé. Enisé eşten kayta. Malayı töş kürgen kébék kurkıp uyana da:

- Eni, diy, béznéñ etinéñ Abrik isémlé énése bar idémé? diy.
- Sin nerse söylyseñ, diy, anıñ bérindiy de énése yuk, diy.
- Yuk, eni, diy, anıñ énése bar, diy, enisé bélen behes ite bu.
- Min bélmegenné sin kayan béleséñ? diy.

Şulay digeç, malayı késesénnen méñ teñke akçanı ıçgara da: “Méne, ısanmasañ, abıy birdé, dip, eniséne akçanı bire. İртеge bézge kunakka kilem dip eytté, tegamner hezerlerge kuştı”, diy. Akçanı kürgeç enisé şatlanıp kite: “Ye, balam, bulsa bulgandır”, diy.

İkénçé könné küp itép aş-su hezerlep kuyalar. İrtégésén Abrik troyka bélen kilép tuktıy. Öyge kilép kére. Enisé de kilép küréşe. Abrik bolarda öç kön kunak bula.

Bér zamannı enisé eşke kitkeç, Abrik eyte: “Balakayım, diy, hezer béz etiyiñnéñ ziratın barıp karıybız, diy, annan şeker kararga kiterbéz”, diy.

Balanı aldap alıp kiterge uyly indé bu.

Yarıy, troyka cigeler de ıçıp kiteler bolar. Ziratka barabız digen kéşe zirattan da uzıp kite, tuktamıy. Şekherden de ıçıp kiteler. Bolar oçkan koş kébék kitép baralar.

Bérvakıtnı Allabirdé eyte:

- Atıñnı tuktat, diy.
- Nerse buldı? diy.
- Açıktım, diy.

Abrik réssor astınnan bér buş kapçık ala da cirge ceye. Kapçık östénnen kulı bélen sıypap ciberüvge törlé tegam barlıkka kile. “Aşa indé”, diy Abrik. Allabirdé utırıp tuygançı aşıy. Abrik ikénçé kulı bélen sıyrırgan idé, azıklar yuk buluvga, kapçıkı kiré urınına taşladı.

Yañadan alga taba kitteler bolar. Béráz vakıtlar kitkeç, Allabirdé yañadan atnı tuktata.

- Uynıysım kile, diy.
- Ye, uynasañ uyna, diy, ene öç argamak, diy, şular bélen uyna, diy Abrik.

Allabirdé argamaklar yanına kile de muynnarınnan koçaklıy-koçaklıy uynıy. Uynıy torğaç: “İndé buldımı? diy Abrik. Bulsa, eyde utır, kitték”, diy.

Yañadan atka utırıp alga taba kiteler bolar. Béрниçe kilométrlar kitkeç, atlarını Abrik tuktata.

— Uyn küreséñ kilemé? diy.

— Kile, diy Allabirdé.

— Min siña hezér uyn kürsetem, diy.

Dala indé oçı-kırıyı bulmagan. Bolar korıgan ağačlarını cıynıylar da mogıl¹²⁷ itép öyeler. Öyeler de ut törteler. Ut törtseler, utnıñ éçende dönyada nindiy ajdaha yılan bulsa, bar da bar, duñgızlar, ayular. Allabirdé karap tora, kurıkmıy.

— Kürdénímé? diy.

— Kürdém, diy Allabirdé.

— Kürseñ, eyde, kitték, diy.

Atka utırıp kiteler bolar. Tiyişlé uringa barıp citkeç, Abrik pışın-pışın elle ni ukıy başlıy. Ul ukuvga cir kazıla başlıy. Tiren çokır kazılgaç, Allabirdége eyte: “Méne, diy, kulıña kılıç birem, çokırğa töşérem. Çokırdan cir astına işék bulır, diy. Şul işékné açıp kéréséñ de anda bulgan biş başlı diyuné kılıçnıń belen ütéréséñ. Uñ yakta ikénçé işék bulır, anı açıp kéréséñ. Anda cidé başlı diyu bulır, anı ütéréséñ, diy. Uñ yağında piç bulır, anıñ éçende altın şem bulır, diy. Şul altın şemné alıp çıgıp miña biréséñ. Altın şemnen başka hiç nersené alma”, diy.

Allabirdé kulına kılıç totıp töşép kite. İşékné açıp kérép, élék sul yaktağı bülmedegé diyuné, annan uñ yaktağı diyuné ütere de çuyın piçné açıp karıy. Açıp karasa, altın şem tora, diy. Malaynıñ başında kıyma¹²⁸ bürék bulgan, şemné ala da kıyma bürégene salıp eylenép karasa, tire yakta yaltırap yatkan gevher taşlar. Elégé bala şuña kızıga bit, Abrik alma digen idé bit. Kızıga da bürégene de, késelerene de, kuyınına da tutıra gevher taşlarını. İşekten çıgıp barganda, idende altın baldak küre de şunı barmagına kiyip kuya. Öyden çıktı da, monıñ artınan işék yabıldı. Diyu oyinnen çıkkaç, ul da yabılıp kala. İndé kiré kére almıy, işékler bér yabılgaç, yañadan açılmıylar iken, diy. Çıkkaç, Allabirdé kıçkırır:

— Abrik abzıy, miné çıgar, diy.

— Ye, altın şemné aldıñmı, ırgıt monda, diy.

¹²⁷ Mogıl: Çümele.

¹²⁸ Kıyma: Kaymalı, kırpulı.

Allabirdé şemné ırgıtmıy, tégésé monı çıgarmıy. Bér sorıy, ırgıt, dip, iké sorıy, öçénçé mertebe sorıy, tégé hamán ırgıtmıy. Irgıtmagaç, Abrik monıñ östéne kazıgan tufraknı koya da Allabirdéné kümép kitép bara. Bu indé kısıla, cir basa da ikénçé kulı tégé yözékke beréle. Şul arada bér şaytan kilép çıga. Allabirdé eyte:

— Sin nindiy şaytan? diy.

— Altın yözék şaytanı min, diy, altın yözék kémde bulsa, min şuña hézmet item, diy.

— Alay bulgaç, diy, sin miné üz iléme apparıp töşér, diy.

— Yom küzéñné, diy, mén miném cilkeme, diy, küzéñné min eytmıyçe açma, diy.

Bu küzén yoma da şaytanıñ cilkésene ménép utıra. Bérázdan soñ küzén açıp ciberse, eniséñéñ öyinde yal itép yata, enisé éşte bula.

Bérvakıtnı enisé éşten kaytkaç, yégét eyte: “Eni, diy, min bazarga barıp şem alıp kayttım, diy. Şul şemné çıstartıp, kiçke yagarga kirek”, diy. Elé Allabirdé gevher taşlarınñ nerse ikenén bélmıy, alıp kayttı da karavat astına taşladı.

Ceynéñ yemlé köné iken, enisé işék aldında şemné sörtép utıra iken, filte bora torganına barmagı tiyip kitken de, sıyır kébék şaytan kilép çıkkán. Şaytanı kürgeç, enisé kurkuvınnan yöregé yarılıp, yığılıp kaldı, diy. E şaytan bérkaya kitmiy utıra, diy. Allabirdé: “Bu eni nik ozak iken”, dip çıksa, enisé yığılıp yata, yanında şaytan utıra. Allabirdé sorıy:

— Sin nindiy şaytan? diy.

— Min, diy, altın şem şaytanı, diy. Altın şem kém kulında bulsa, şunıñ boyırığın ütiym, diy.

— Bérázga tuktap tor, diy. Allabirdé küterép eniséñ öyge alıp kére de salkın su sibép térélte. Alay bulgaç, sin miném boyırığımın ütiyséñ iken, diy. Méne miña altınnan altı tabak bulsın, diy. Altı tabaknıñ éçénde kırık yılga citerlék tegam bulsın, diy.

Şaytanga ni kıynlık, altı altın tabak bélen kırık yılga citerlék tegam kitérep birdé bu.

Bér patşa bulgan, anıñ bér kızı bulgan, diy. Şul patşa bötén dönyaga béldérüv taratkan, “bötén halık meydanga kilsén, kızım üzéne kiyev saylıy” dip.

Halık cıyılırga öç kön élék patşa munça yaktıra. Patşa kızı ipteşleré bélen munça kéréрге tiyiş iken. Allabirdé, şunı belép, kulına körek ala da kite. Munça astın kazıp üzene kérérlék yul yasıy, şunnan kérép, kızını kürmekçe bula bu. Allabirdé üzene yul hezerlep kérép yata.

Bervakıtnı tége kız ipteş kızları bélen yahşı atlarda kilép töşeler munçaga. Çişénép, munçaga da kérép kiteler. Kız yözene uncidé kat perde korıp yöriy iken. Moña hetlé yégétler unbér perdesennen arı çıdıy almagannar iken, kızınıñ maturlığına küzleré çağılıp üleler iken. Allabirdé undürt kat perdesene çıdagan, unbişençesene çıdıy almyça helé betép, tişekten çıgıp kitken, diy.

Allabirdé üz iléne kaytıp kite de yégétlerge maktana:

— Ey, diy, séz nerse beleséz, min patşa kızın kürdém munçaga kergenénde, diy, küzém talıp üle yazdım, kaçıp kına kotıldım. Patşanıñ şul kızın alam min, diy.

E ipteşleré monı mezek iteler.

— Sin tazga, patşa kızın biremé, diyler.

— Méne kürérséz, min anı alam, diy.

Bervakıt patşa bötén okrugnı cıya, e Allabirdéne onıtar. Bu cıyılğan halık arasınnan patşa kızı üzene kiyev taba almy.

Yarıy, bér zamannardan soñ Allabirdé altın tabaknıñ bérsege gevher taşlar salıp, enisen patşaga kodaga cibere.

Enisé kite. Patşa yortına barıp cite. Öyné eylene, kéréрге kurka. Kéréрге kurikkaç, altının tereze astına küme de kaytıp kite. Öyge kaytkaç, Allabirdé sorıy:

— Ye, eni, ni buldı? diy.

— Yuk, balam, hiç neste de eytmedé, soraşmadı, diy.

İkençe könné de şulay uk ikénçe altın tabak bélen altın birép cibere. Monda da şulay tereze astına küme de kaytıp kite.

— Ye, neste eytté? diy Allabirdé.

— Yuk, balam, diy, hiç neste; eytmedé, diy.

Öçençe könné eyte:

— Méne siña öçençe altın tabak, diy, öçençe tabakka da cavap alıp kaytmasañ, üzene yahşı bulmas, diy. Şulay digeç, enisé kurka-kurka kite patşaga.

Öçéncé könné karçık beñéténe terezeden patşa karap tora iken. Patşa, vezirlerén çakırıp:

— Min sézge okrugımda çakırılmagan bende kalmasın dip eytken idém, diy. Öç können birlé karçık yöriy. Nindiy bende ul? Alıp kérégez monda, diy.

Vezir çıgıp sorıy:

— Sézge ni kirek? diy.

— Miña patşa kirek, diy karçık.

— Eyde, dip alıp kérép kite karçıkını.

Karçık kilép kérüvge altın tabakını östelge kuya.

— Ye, séz ni yomış bélen kildégéz? diy patşa.

Karçık üzénéñ yomışın eyte:

— Ulım kodaga ciberdé, kızığıznı sorıy, diy, méne sézge bülek, diy. Bügén öçéncé kilüvém, diy. İké kilüvde kérége batırçılık ite almadım, diy.

Patşa altını kürgeç, şatlıgınnan ni eytérge de bélmıy:

— Ulıñ irtege segat 9 ga kilép citsén, diy. Kuvanıçınnan karçık öyge niçék kaytıp citüvén de bélmıy kala.

— Ye, eni, isen-sav kaytıñmı, patşa ni eytté? diy Allabirdé.

— İy balam, diy, irtege segat 9 ga patşa üzénéñ çakırdı, diy.

Allabirdé kite patşaga. Östénde çista kiyimner, avızı tulı altın tés, kulında altın segat, tégüvçé malayı dip uylamassın, diy.

Barıp kéréde. Patşa bélen söyleşté. Şunnan patşa kırık vezirén çakıra da kiñeşe, kızın birérgemé, yukmı. Kırık veziréñ éçénde bér vezir, patşanıñ ısanıp yörgeñ veziré karşı söyliy: “Sin patşa bulsañ patşa bul, altınga kızığıp kızınıñ birme, diy. Sin añarga eş kuş, anıñ altını küp bulsa, altınnan altı bülmele öy salsın, diy, şul vakıtını kızınıñ birérséñ”, diy.

Yarıy, Allabirdéne çakırıp eyttéler, méne şulay-şulay altınnan öy sal, dip.

— Yarıy, diy, min sézge altı bülme salmıym, biş bülme yarım salam, diy, bér sténasın sézge salırğa kaldıram, diy. Bolar uyılıylar da, biş bülme yarımını salıp bétére almas, digen fikérge kileler. “Yarıy”, dip kiléşeler de, kaytıp kite bu.

Allabirdé töngé segat unikéde altın şemné kulına ala da şaytannarnı çakıra. Şaytanga ni kıyınlık, ırte bélen segat altıda monı uyatalar “tor, buldı” dip. ırte bélen Allabirdé kulına çükéç, balta, kadak alıp, baskıçka kadak sugıp yöriy.

ırte bélen patşa torıp kilse, altın öy yalt itép tora, diy. Patşanıñ isé kitép:

— Ey, karçık, küter başıñnı, kiyeve eşlep yöriy, diy.

Kiyeve eyte:

— Eti, diy, bik ardım, diy, kaytıp tın alıym, diy.

Patşa şatlıgınnan:

— Öyge kérép yal it, diy.

— Yuk, min üz öyime kaytam, diy.

Şulay itép, bu biş bülme yarımını eşlep bétérép tapşırdı. Patşa aptıraşta kala. Hezér patşa srok sorıy indé: “Kırık kön sabır itégéz, diy, altıncı bülmené salıp bétériyk, diy. Tuynı altın öy éçénde tuylarbiz”, diy.

Şulay riza bulıp kaytıp kite Allabirdé.

Bér zamannı patşa yañadan iglan ite, bötén ıalık bulgan altının patşaga tapşırsın, dip. Cıynalğan altın bér tereze ıetlé géne urınnı salıp bétérérge de citmedé, diy.

Kırık können soñ Allabirdéneñ tüzémé béte de kite patşaga.

— Ye, eytken srok ütté, diy, kıznnı alırga kildém, diy. Birmeseñ, öyné vatıp kiré alıp kitem, diy, kurkıta indé bu.

— Tukta, diy, béráz sabır itégéz, diy.

— Sabır iterlégém kalmadı, diy. Séz ul sténanı kırık kön tügél, kırık yıl salsagız da salıp bétére almassız, diy. Alıgız altınnarıgıznnı, üzém salıp bétérem, diy.

Şulay itép, Allabirdé bu sténanı da üzé salıp bétére, diy.

Patşa üzénéñ okrugındagı ıalıkka yañadan iglan ite. Kırık kön uyın, kırık kön tuyın yasap, kıznnı Allabirdége birdé, diy. Allabirdéne kızı bélen, altın öyge küçérdé, diy.

Şulay tınıç kına torgaç, bér kesép kirek bula kön iterge. Allabirdéne kürşé avıllarda indé yahşı balta ostası da dip işétken bulalar. Altınnan öy salgaç, agaçtan da salır dip, alıp kiteler monı. Bu öyde yugında, monıñ turında işétép, Abrik kile. Naçar

gına arbaga bér yabık kına at cigép, törlé şem töyep kilép töşe, diy, bu. Patşa yortı yanına kilép citkeç, kıkıra bu: “Kémde iské şem bar, yaña şemge alıştırıram”, dip.

Halık cıyılıp kite, diy, bu nindiy cüler iken, iské şemge yaña şem alıştırı, dip. Kéşelerden kürép Allabirdé hatını da öyge kére.

— Eni, diy, bézde iské şem yuk miken, diy, bér kéşé iské şemnén yaña şemge alıştırıp yöriy, diy.

— Balam, diy, ene piç artında komga buyalıp bétken bér iské şem yata, diy.

Şulay dip eytkeç, kiléné piç artınnan tégé şemnén ala da Abrikka çıkarıp bire. Ul nindiy şem ikenén tanıy bit indé: “Taşla şunda, anıñ urınına söygen şeméñné al”, diy. Bér şem urınına iké şem bire bu.

Şulay itkeç, avılınıñ çitene çıgıp, bötén şemnén bér kırıyga avdarıp, tılsımlı şemnén géne kaldıra da kitép bara.

İrten karasalar altın öy de yuk, kız da yuk. Allabirdénéñ enisé öy urınında yatıp kalgan. Patşa çıga:

— Ey, kodagıy, diy, öyiñ kayda da, köyiñ kayda? diy.

Karçık aptırıy, bér neste yuk, kük kéne küréne, öy yuk. Patşa prikaz bire kırık vezirge, Allabirdéné ézlep tabıp başın çabarga. Ézlerge çıksalar, Allabirdé üzé kaytıp kile iken. Allabirdéné totıp alalar da patşaga kitérép bireler. Elégé “Allabirdénéñ altınına ışanıp kızınıñ birme” digen vezir eyte:

— Min siña eyttém bit, süzéme ışanmadıñ, diy, méne hezer ni buldı, diy.

Tagın ikénçé bér veziré eytken:

— Béz monıñ başın alırbız, anısı ansat, diy, anıñ öyi bélen köyin kayan tabarbız? diy. Béz añarga kırık kön srok biriyk, diy. Kırık kön éçénde taba almasa, başın kiserbéz, diy.

Şulay digeç, bu méskén kaya gına barmadı, kay cirlerde yörmedé, ayaktağı kiyimneré sıpırılıp töşté. Şulay kaygırıp cılap utırganda, kulındağı baldağı iséne töşté, diy. Baldakka çirtken idé, şaytan kilép çıga.

— İy dustım, diy, min şundıy-şundıy belalerge kaldım, diy, nişliybéz? diy.

— Yarar, diy, eşlermén, kaygırma, diy. Sinéñ öyiñné küçérerge miném köçém citmiy, diy, babam köçé kirek, diy. Babası anıñ şem indé. Min siné Abrik torgan sheherge iltép töşérim, diy, tik sin anda heyirçé bulıp yör, diy.

Yarar. Monı altın öynéñ yanına iltép töşére bu. Tégélernéñ terezesé yanına. Tégénéñ hatını monı tanıp açılmadan¹²⁹ kérte, Abrik öyde bulmıy. Tamagina aşata monıñ.

— Min moña hetlé Abriknı yaratmadım, diy. Bügen min anı yaratkan bulıym, diy, annan sin anı ütéréséñ, diy. Kulına kılıç bire de yeşére monı.

Bérvakıtın Abrik éşten kayta. Hatını:

— Yörek kisegém, kayttıñmı? diy. Çişéndére monı, yuvingan da sölgeler totıp tora. Östelde tegamner, arakılar hezêrlengen indé. Abrik uylyı, “neste bulgan moñarga”, dip. Éçe torgaç, isérép kite bu. Isérgeç, takıldıy başlıy iken: aha-ğa-ğa, uñ-uñ-uñ, dip. Şul arada Allabirdé çıga da tégénéñ başın çabıp töşére. Başın çabıp töşérgeç, şemnê ézliy. Yözék şaytanı eytken bula indé şemnê kaya yaşêrgenén, altınçı bülmenéñ sténasına yeşérép kuygan, dip. Allabirdé sténaga berép karıy, kuviş cirde bulır, dip. Taba bu şemnê. Bolar hezêr uy uylyıylar tizrek kiterge. Şem bit tönnê géne hareket ite, şaytannar köndéz yörmiyler.

Tön citkeç, şemnê alıp eyte: “Élék niçék bulsa, hezêr de şulay bulsın altın öy”, diy.

Tañ ata, öy üz urınında tora indé. Öy éçénde bolar yal itép yatarlar. Öynê kürgeç, patşa da kilép kére. Kêrse, tégeler yal iteler. Yal itsénner dip çıgıp toralar. Uyangaç, yañadan kéreler, şatlanışalar indé.

Şatlıktan patşa yañadan bôtén halıkka iglan ite: kırık kön uyn, kırık kön tuyın iterge. Uyınnan soñ Allabirdége patşalığın da tapşıra, şunıñ bélen ekiyet te béte.

¹²⁹ Açılma: İkê yakka açıla torgan tereze.

84. URMAN KARAVILÇISI¹³⁰

Borın-borın zamanda bulgan iken, diy, bér urman karavılçısı. Monıñ bulgan, diy, unbiş yeşlerénde bér malayı. Könnerden bérkönné kart avırıp kite de malayın çakırıp eyte: “Ulım, diy, bézden béz bulmayınca, şöşlé bulmas indé, diy, min ülgeç, sin miném urınga urman karavılçısı bulıp kalırsıñ”, diy. Béráz retlenüv bélen kart üzénéñ urman çiklerén kürsetérge dip malayın iyertép çıgıp kite.

Biş-altı köñner yörép, urman çiklerén eylenép çıkkannıñ soñında, kart malayına eyte: “Min küp yıllar urman karavılçısı bulıp eşledém, lekin méne bu yulga kérgeném bulmadı, bél anı, ul yulga kéérge yaramıy”, dip, malayına bér yul kürsete bu. Şulay yörép, urman çikleré bélen tanışıp kaytalar bolar.

Küp te tormıy, kart ülép kite.

Etisé ülgeç, malay üzé urman karavılçısı bulıp kala. Öç-dürt yıllar buyına urman karavıllap yörgennéñ soñında, bérkönné malay karını bik açıgıp, etisé “kéérge yaramıy” digen tége yul çatına kilép utıra. Uylyı indé bu: “Eti niçe yıllar buyına şuşı urmanda yörép, şuşı yulga kéérge kurkıp ülép kitté. Nerse bar iken, monda kérep karasam nerse bulır iken?” dip uylyı. Béráz yal itép utırgannan soñ tora da bu, kérep kite. Ozak ta ütmiy iké diyu periyinéñ sugışıp yatkan ciréne barıp çıga bu. Monıñ üzé bélen bér kerziné, bér pésiyi, bér baltası bula. Diyu periyi suvırıp bolarnı üz yanına tartıp kitere. Şul arada pési yonnarın kabartıp diyuge taşlana, anıñ başına kader ménép, iké küzén tırmap çıgara. Yégét bu sukır diyuné baltası bélen çapkalap, turaklap bétére. Ciñgen diyu bélen bergelep ciñélgen diyunéñ söyeklerén zur-zur erdene itép öyip kuyalar. Şunnan soñ tége yégét yerdeménde ciñép çıkkın diyu yégétke eyte:

— Sin zur yégétlék kürsettéñ, diy, min siné üzébézge kunakka alıp kitem, diy. Atlanıp utır méne miném sırtka, diy, pésiyiñné de kaldırma, diy.

Hezér cil-davıl kuptarıp kükke küterélép kiteler bolar. Bervakit bér zur dvor éçene barıp töşeler. Tire-yagı ambar, kanyuşniler bélen eylendérép alingan öç katlı zur yort. Diyu malayga eyte:

¹³⁰ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (İkénçé Kitap).** Tomnı Tözüvçiler, İskermelerini Hezirlevçiler: H. H. Gatina, H. H. Yarmi. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1978, ss. 366-370’ten alınmıştır. Metin Hamit Yarmi tarafından 1948 yılında, Tataristan’ın Aktanış ilçesi İski Kormaş Köyü’nde Nasıyr Fettehov’dan derlenmiştir (age. s. 439).

— Sin şuşında torıp tor, e min etiler yanına kérép “bér kunak alıp kildém, séz aña timegéz, min şul yégét arkasında gına ciñép çıktım”, dip eytérmén, diy.

Diyu etileré yanına kérép çıga da malaynı öyine alıp kére. Yégétné iké kön bik şep kunak itkennen soñ, diyu eyte moña:

— Béz kunaknı öç können artık totmıybız, min siné irtege tégé béz oçraşkan uringa iltép kuyarmin, diy. Tik şunısı, diy, irtege eti siña bötén baylıgın, ambar tulı altın-köméslerén kürsetér, şularnı bülek iterge tırıştır, sin alarnıñ bérésen de alma, diy. Alar bézden kitüv bélen çüp-çarga evéreleçekler, diy. Etinéñ tereze töbénde bér kéçkéne géne közgésé bulır, sin şunı sora. Anıñ ul közgéné siña biresé kilmes, min anıñ irégene kuymayınça birdérmén. Sin şul sérlé közgé yerdeménde yahşı gomér iterséñ, diy.

Öçençé könné irte bélen kart diyu kunak yégétné çakırıp alıp, bötén baylıkların kürsetép çikkaç eyte moña:

— Ulım, diy, sin minnen bérer bülek alıp kit, diy, siña minnen nerse kirek, altınnı, kömésme? diy.

Malay babayga eyte:

— Béznéñ üzébézde de altın-kömés bik küp, diy, miña ene şul tereze töbéndegé kéçkéne géne közgéñné birseñ, bik şep bulır idé, diy.

Babay:

— Ulım, diy, neféséñ bik zurdan iken, min siña anı bire almıym, diy. Alay bulsa da diyunéñ malayı etisénnen bik katı üténép, siñérlé közgéné yégétke birdérdé.

Közgéné birdérüv bélen diyu malayı urman karavçı yégétné sırtına utırtıp, üzé alıp kilgen cirge iltép kuya da, yégét bélen savbullaşıp öyine kaytıp kite.

Karavılçı malay kiçke kader urman buylap yörép bik nık arıgannan soñ, bér zur alanda yal iterge utıra. Bu yégét bik katı açıkkan bula. Şunnan soñ uylyı bu: “Min cüler de indé, nik soñ min bu közgéné alğanmın, diy. Bérer kapçık bik yahşı aşamlıklar alğan bulsam, ul miña unbiş-yégérmé kön buyına aşarga citken bulır idé”, diy. Şulay diy de, diyuden alğan közgéné késesénnen alıp cirge taşlıy, közgé açılıp kite. Közgé açılıp kitüv bélen monıñ karşıısına iké soldat kilép basa:

— Nerse kirek sézge? diyler bolar.

— Mina aşarga kitérégéz, başka bénerse de kirekmiy, diy.

Küz açıp yomgançı ağaçlarını her yafragı, bötén ülenner temlé aşamlıkka evéréleler. Malay tamak tuydırıp yokıga yata. Yoklap torgaç, sérlé közgéné kulına alıp, elégé soldatlarını üz yanına çakırıp ala da bolarga eyte:

— Bu urmannar zur diñgéz bulsinnar. Bu alan urınnarga bér şehir salınsın. Ul şehirde bik zur saray bulsın. Bakçadagı almagaçlarınıñ almaları péşép torsinnar. Miné şul şehernéñ sarayına iltégéz, yanıma bér bik matur patşa kızın tabıp kitérégéz, iptéşlékke, diy de tagın yatıp yoklıy bu. Yoklap toruvına zur bér sarayda bula bu, yanında bér patşa kızı da bula.

Bu yégét her kön avga barıp, her kön iké ürdek atıp alıp kayta iken.

Könnlerden bérkönné bu avga çıgıp kitüv bélen bolarnıñ yortına bér karçık kilép kére. Karçık bu yégét hatınıniñ tanış ebisé bulıp çıga. Ebi eyte tégé patşa kızına:

— Ey, bebkeyim, diy, min yırak illerden siné ézlep, siné sagınıp kildém, diy, sin isen ikenséñ, diy. Min, belki, üzém atañnar yanına kayta almam indé, diy, miné üzégéz yanında terbiyelep asrasagız bik yahşı bulır idé, kiyevéñ nerse eytér iken bu éşke? diy.

— Ey, ebékeyim, diy, patşa késége bér karçıkni terbiyelev béni tügél. Ul hezér kayta, ürdek atıp alıp kaytır, sin şul ürdekné tazartıp, aş hezérlerséñ, diy.

Küp te ütmiy, yégét öç ürdek atıp kaytıp kére. Ürdeklerné yolkıp, çıstartıp aş hezérliyer. E ebige üzlerénde torırğa röhset iteler.

Könnlerden bérkönné elégé patşa-yégét avga kitkeçtén, ebi kızga eyte:

— Balam, diy, séz bik ük tatu tormıysız bugay? diy.

Kız eyte:

— Ebékeyim, diy, ni téléñ bélen eyteséñ bu süzné, diy. Béznéñ çaklı tatu torgan bérkém de yuktır elé, diy.

— Ay-hay, balam, diy, eger tatu torsagız, diy, kiyev, diy, üzénéñ sérlé közgésén siña kürsetér idé, diy.

— Ey, ebi, ene béznéñ sténalar közgé bélen tulgan, ul yeş vakıtında da késéséne közgé tıgıp yörmegen, diy.

Ebi eyte:

— Yuk, diy, anıñ kulındagı közgé bik hikmetlé, bik sérlé közgé şul, diy, sin anı alıp kara elé, diy.

Bér könné şulay yoklarga yatkaç, patşa kızı irénnen közgéné sorap ala. Közgéné alıp açıp karav bélen iké soldat monıñ karşıısına kilép basa. Bu ıatın kurkuvınnan nişlerge bélmıyçe, közgéné sténa yarısına kısıtıp yokıga kite. ıatın yokıga kitüv bélen tégé ebi iplep kéne bolar bülmeséne kérép közgéné ala da, açıp karıy. Közgé açılıuv bélen monıñ karşıısına iké soldat kilép basa. Ebi bolarga eyte:

— Méne, diy, bu cirler evvelde niçék bulgan, ızér de şulay bulsın, diy. Prıstanda bér géne paroıod torsın, diy. Béz dürtévlep üzébéznéñ ilge kaytıp kiterbéz. E bu diñgézler evvelgéçe urman bulıp kalsınnar, diy. Urman karavılçısı üzénéñ kerzinéne başın salıp, pésiyin koçaklap, urmanı buyında yoklap kalsın, diy.

Bérvakıtın urman karavılçısı yokısınnan uyanıp kite, uyanıp kitse, ni küzé bélen kürsén: prıstandağı paroıod ikénçé svıstoknı bire. Şeherler, saraylar yukka çıkkın. Urınınan sikérép torıp paroıodka yögére başlıy bu. Yögére torgaç bér katı toz kisegéne abınıp yığıla. Torıp, biléndegé baltasın alıp tozga suga da, toz béрниçe kisekke vatıla. Toznıñ bér zur kisegén ala da, kerzinéne salıp, öçénçé svıstoknı birgen vakıtta gına paroıodka barıp kére. Kérüv bélen paroıod ta kuzgalıp kite. Segatler buyına koyırıkta utırıp bara bu. Paroıod artınnan diñgézneñ suları kibép, urman üsép kile. Bér tevlék çaması vakıt ütkeç, yégét paroıodnıñ palubasına çıgıp yöriy başlıy. Palubada yörgende “Paroıodka povarlar kirek” dip yazılğan bér yazuv küre de bu kapitannı kürép eyte:

— Min, diy, patşanıñ povarı idém, diy, otpuskıga iléme kaytıp avırdım da patşaga bara almadım, min povar bulıp eşliy alır idém, diy.

Kapitan kéçkéne géne zapıska birép, kuınyaga töşérép cibere monı. Bu tarihta bérénçé tapkır toz salıp péşére başlıy. Bu ilde elé bérkémneñ de tozlı aş aşaganı bulmagan iken, diy. Bu péşérgen aş şundıy temlé bula iken, anıñ aşın bér aşagan kéşé yañadan sorap téñkeséne tiye iken, diy. Monıñ ıatını da dürt obéd alıp, atası, anası, yavız karçık bélen bérge aşyılar iken, diy.

Tora-bara bu üzénéñ ıatını bélen oçraşıp söyleşe.

ıatınına eyte:

— Sin, diy yégét, etiyiñnen röıset alıp monda miném yanga povar bulıp kér, diy.

Kız eyte etiséne:

— Eti, diy, povar abıy öç-dürt könde şundi temlé aşlar péşérérge öyretim dip eytté, diy, min aña yerdemçé bulıp kériym elé, diy.

Etisé röhsét ite. Patşa kızı yerdemçé povar bulıp kërüv bélen obéd alırga tégé karçık yöriy başlıy. Kuşnyaga kërüv bélen karçık urman karavılçısı tanıy da patşaga barıp eyte: “Béznéñ kızını urlap kaçkan urman karavılçısı paroğodka povar bulıp kérgeñ. Kız da anıñ yanında, ul siña oyat kitérér, hezér ük ul yégétné kulga alırga kirek”, diy.

Şulay digeç, patşa bu malaynı aréstovat itép, üz iléne alıp kayta. Kaytuv bélen bötén gaskerlerén, vezirlerén cıyıp eyte: “Méne bu, diy, miném kızını urlap kaçkan urman karavılçısı, diy. Moña nindiy ceza birebéz?” diy. Kübésé: “Atarga!” dip hókém çıgarırga”, diyler. Bér polk kart soldatlar: “Üzén, pésiyin, kerzinén, baltasın bérge tugız kat kapka salıp, taş beylep, diñgéz urtasına batırıyk”, diy. Moña hemmesé de küneler de, yégétné kapka salıp, tégép, taş beylep, köymege utırıp diñgézneñ éçéne ük kértép suga atalar. Diñgéz töbéne töşe-töşe zur taşlarga berélép, kapnıñ bérniçe katı yırtıla da öske küterélép yégétke biraz irkenlék tuva. Ul baltasın alıp kaplarını kise de su töbénde yöriy başlıy. Su töbénde yöriy torgaç, bér tar gına işék kébék nersege barıp törtéle. Kerziné bélen pésiyi de, baltası da üzénnen yırak kitmiy. Küre bu, kéçkéne géne işék, e totkası yuk. Balta bélen işékné kayırıp açıp ciberse, ni küzé bélen kürsén, küseler şeheré iken bu. Monda kilép kërüv bélen monıñ pésiyi iké yözden artık küséné ütérép, öyip kuya. Şunnan soñ pési eyte:

— Hezér min séznéñ patşagız, diy. Miña kader sézde kém patşalık sördé, şul kéşéné miña kitérégéz, diy.

Küseler eyteler:

— Ul kile almas, bik kart indé, aña hezér öç yöz citmêş yeş, tehtëtte géne utıra, diyler.

Urman sakçısı çabatasın salıp bire de, çabatağa öç küséné troyka itép ciktérép, koba tıçkannı at başına utırtıp: “Küse patşasın alıp kaytıgız”, dip cibere. Küse patşasın kitérüv bélen pési sorıy tégénnen:

— Bu ilde séz patşalık sörép tordıgız mı? diy.

Kart küse bik kurkıp kına:

— Min patşanıñ urınbasarı gına bulıp tordım, diy.

Pési eyte:

— Méne min prikaz birem, diy, miném hucamniñ sérlé közgése yugaldı, diy, şunı hezér ük tabıp kiterégéz, diy.

Kart küse eyte:

— Közgénéñ kayda ikenén belüvén bélem min, diy, nu bik yırak, diy, felen şeher çiténdegé bér kéçkéne géne yorttagı karçıkniñ çeç tolımında ul, diy.

Yarar, kiteler bolar közgéné ézlep. Öç küsené çabataga cigeler de bérsén kuçérğa utırtalar, çiklevék kabıgınnan kıñgıravlar tagalar. Şeherge barıp citeler. Şeherge barıp citüv belén kart küse eyte: “Kıñgıravnı beylegéz, diy, pojar bar dip bézné totıp almasınar”, diy. Elégé karçık öyi yanına barıp citeler. Koba küse razvédkaga kérép kite. Terezeden barıp karıy, ebi botka aşap utıra, yanında bér kolagı öşép töşken kart pésiyi bar.

Bolar biraz kötép toralar da ebi yokıga kitüv belén şıpırt kına busaga astınnan tişép kéreler. Başta koba küse kérép, ebinéñ östel astına kungan botkasın aşap tuya da eyte tégélerge: “Séz botka aşıy torıgız, diy, e min, diy, közgéné alırga baram”, diy. Bara ebi yanına, ebi gırıldap yoklıy. Şul arada ebinéñ çeç tolımın kéték-kéték kisép, közgéné alıp çıgıp kart küsege tapşıra. Bolar hezér tiz géne kaytıp kiteler. Şeherné çıkkaç kıñgıravnı çişép cibereleler. Kaytuv belén pésiğe, niçék alıp çıkkannarın beyne-beyne eytép, közgéné tapşıralar. Pési közgéné yégétke tapşıra. Yégét, zur rehmetler eytép, közgéné alıp açıp cibervge iké soldat kilép çıga. Yégét eyte:

— Bézné şuşı cirden çıgarıp, patşa şeheréne biş kilometr ara kuyıp, anıkınnan biş tapkır zur itép yort tözép birégéz, diy.

— Bula ul, diyler soldatlar.

İrte torışka yortlar tözélgen bula. Bu helné kürép:

— Miném cirge, miném röhetémnen başka kém şundıy yort tözégen, ul kéşége karşı min iké segatten de soñga kalmıyça sugış açam, diy patşa.

Yégét cavap bire:

— Béz elle kayçan hezér, diy.

Şunnan soñ yégét közgéné açıp cibere de cıynalğan soldatlarga eyte:

— Hezér ük patşa gaskerlerén eylendérép alıgız, diy.

Patşa kızı, monıñ hatını, bu eşné sizép, etiséne eyte:

— Eti, diy, bu miném irémnéñ éşé, diy, bész anı ciñe almıybiz, min anıñ yanına barıp söyleşep kaytıym elé, diy.

Kız yégét yanına barıp ütene, ǵalıknı helak itmevén sorıy. Şulay digeç, yégét te riza bulıp, ǵatını bélen kiléşep, patşanı pénsiyege cıgarıp, anıñ üzén patşa itép, elé de bulsa ǵökém söreler, diy.

85. ZİREK KART¹³¹

Élék zamanda buladır bér patşa. Ul citmés yeşke citken kэшélerné, barıbér éşke yaramıylar dip, úterte torgan bula. Bér yégétnéñ bula citmés yeşlék atası. Bu yégét, atasın útertesé kilmıyçe, anı baytak vakıtlar yeşérép asrıy.

Yégét, uramnan yörép kaytkan sayın, atası yanına kére iken. Atası monnan sorıy:

— Niñel, ulım, dönyada niler bar? diy.

Yégét kürgenén-işétkenén barın da söylep bire iken.

Şulay bérkönné yégét kayta, kayta da etisé yanına kére.

— Nerseler kürdéñ, ulım, niler işéttéñ? diy etisé.

— Eti, diy yégét, patşa üzénéñ vezirleré bélen su buyına töşken, diy. Su töbénde yap-yaktı yaltırap torgan gevher küréne iken. Şunı su töbéne töşép ézliler, yuk, méngeç karıylar, tagın su töbénde yalt itép tora, diy. Şuñarga bik aptıragannar. Patşanıñ vezirleré de monıñ hikmetén béلمي iken, diy.

Kart eyte:

— Ey, ulım, diy, anda bérer ağaç barmı, su buyında? diy.

— Nek şul ağaç tıresénde ézliyer, diy yégét.

¹³¹ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Öçinçi Kitap).**Tomnı Tözüvçi, Kérés Mekaleni Yazuvçı, İskermeler Ezirlevçi: L. Ş. Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1981, ss. 19-21'den alınmıştır. Metin, Halide Gatina tarafından 1945 yılında, Tataristan'ın Bua ilçesi, Susku Köyü'nde Ehtep Kamaletdinov'dan derlenmiştir (age. s. 306). Bu masal ayrıca; **Ekiyetler.** Tözüvçisi: H. Yarmi. Kazan: Tatgosizdat Yeşler-Balalar Edebiyatı Sektörü, 1947, ss. 28-31; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: G. Beşir, H. Yarmi. Kazan: Tatgosizdat Yeşler Balalar Edebiyatı Sektörü, 1950 (Dış kapakta 1949), ss. 3-7; **Tatar Halık Ekiyetleré İkénçe Kitap.** Tözüvçiler: G. Beşirov, H. Yarmi. Kazan: Tatknigoizdat Matur Edebiyat Redaktsiyesi, 1956, ss. 308-310; **Tapkır Yigit: Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi: K. G. Kotdusova. Kazan: Tatknigoizdat Yeşler-Balalar Edebiyatı Redaktsiyesi, 1956, ss. 51-55; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Redaktörü: F. G. Gaynanova. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1964, ss. 375-377; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi: Halide Gatina. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1974, ss. 34-37; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçi, Kérés Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989, ss. 355-357; **Kömiş-Sulu Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi: Naile Velitova. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1993, ss. 238-240; **Balalarga Ekiyetler.** Tözüvçisi: Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 2000, ss. 43-47; **Yeşegen Diy, Bulgan Diy: Ekiyetler.** Tözüvçi, Kérés Mekale hem İskermeler Avtorı: L. Ş. Camaletdin. Kazan: Megarif Neşriyatı, 2000, ss. 102-104; **Tutıy Koş: Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi hem İskermeler Avtorı: Halide Gatina, Kérés Süz Avtorı: F. Ehmetova-Urmançı. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 2008, ss. 4-6'da da yayınlanmıştır. 2008 yılında yayınlanan çalışmada, metnin derlendiği köyün adı "Suvıksu" olarak verilmiştir. Masal metni, **Gulçeçek: Tatarskie Narodnie Skazki.** Sostaviteli: G. Başirov, H. Yarmuhametov. Kazan: Tatknigoizdat, 1956, ss. 90-94'te ve **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo. V 15 Tomah, Tom 3. Bitovie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupiditelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: Magarif, 2010, ss. 23-25'te de Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

— Ul ağaç başında koş oyası bar mı? diy kart.

— Bar.

— Alaysa, ul gevher su töbende tögél, koş oyasında bulırğa kirek. Suga şunıñ şevlesé töşken bulır, diy kart.

İrtégésén torıp, patşa kэшéleré yañadan barıp karıylar. Küreler, gevher su töbende yaltırap yata, suga çumalar, tagın yuk. Taba almıyça, tagın aptırap kaytıp kiteler. Bolar taba almagaç, yégét patşa yanına bara da eyte:

— Padişahım-soltanım, bér süz söyler idém min siña, diy. Bu gevher su töbende tögéldér, su buyında ağaç bar, ağaç başında oya bar, şul oyada bulırğa kirek. Şunı ménép kariyk elé, diy.

Yarıy, patşanıñ ménüvçéleré küp bula, tiz géne ağaç başına ménép kiteler de kaz yomırkası kader gevherné alıp ta töşeler. Patşanıñ isé kite moñarga. Vezirlerén bik orışa bu:

— Üzégéz barıgız da ukıgan kэшéler, şul avıl malayı kader de akılıgız yuk, diy.

Patşa yégétten sorıy:

— Monı siña kém öyretté? diy.

— Üzém béldém, diy yégét.

Vezirlernéñ bu yégétke bik açuvları kile. Yégét üzlerénnen östén çıktı bit indé. Hezér vezirler, yégét östénnen patşaga eleklep, anı niçék bulsa da ütértmekçé bulalar. Patşaga barıp eyteler:

— Ul, diyler, miña nerse kürsetseler de bélem, dip eyte, diyler. Béz aña iké aygır kürsetik, diyler. İkésé de bértöslé, bértigéz bulsın, avızın da açıp karamasın, yanına da kilmesén, kaysı kart, kaysı yeş ikenlégen çitten torıp kına bélsén, diyler.

— Yarıy, diy patşa, yégétné çakırtıp ala da eyte: İrtége kilérséñ, béz siña şundi-y-şundi-y iké aygır kürsetérbéz, sin şularnıñ kaysı kart, kaysı yeş ikenlégen bélérséñ, diy.

Yégét bik kaygırıp, “yarar” dip kaytıp kite. Kaytkaç, atası yanına kére.

— Ulım, niñel? diy atası.

— Eti, diy, gevher sin eykençe, koş oyasında buldı, diy. Tik patşa miña бүгэн tagın şundi-y-şundi-y mesele birdé elé, diy.

— Ey, ulım, diy atası, anıñ öçen Һesretlenme, ul bérni tügél, diy. Írtege barırsıñ, iké aygır kitérérler. Anıñ kartın-yeşen şunnan belérséñ: yeş aygır yıraftan uk tuzgıp, uynaklap kilér, kart aygır başın borıp, yeş aygırğa yul birép kiter, diy.

Yarar. Yégét irte torıp bardı. Vezirleré belén patşa da kildé. Kildé de iké aygır kitértté, ikésé de bértöslé, ikésé de bértigéz.

— Monıñ kaysı kart, kaysı yeş? diyler yégétke.

Íké aygır iké yaktan kara-karşı kileler. Yeş aygır elle kayan tuzgıp kile, kart aygır başın iyip kéne uza. Yégét eyte:

— Méne busı kart aygır, busı yeş aygır, diy.

Bu yégét monı da beldé bit indé. Íkénçé könge tagın moñarga yomış Һesterliylér. Bagana kébék iké ağaç, bérer sajénlı. Íkésé de şop-şoma itép yunılğan.

— Şuşı ağaçlarınıñ kaysı başı oç, kaysı başı töp bula, şunı bel, diyler.

Yégét bik Һesretlenép kéne kaytıp kite. Kaytkaç, tagın etisé yanına kére.

— Ulım, diy kart, бүгін нилер күрдéñ?

— Aygırnı beldé, eti, sin eytkençe buldı, diy. Miña tagın mesele birép ciberdéler. Bértigéz yungan iké ağaç, tışınnan bérnerse de belénmiy, şunıñ kaysı başı oç, kaysı başı töp ikenén belérge, diy.

— Ey ulım, diy atası, anıñ öçen kaygırma sin, diy. Sin ul ağaçnı suga salırğa kuş, diy. Suga salgaç, oç başı öske kalkıbrak, töp başı töpke batıbrak torır, diy.

Yarar. Írtégésen yégét torıp kitté. Barıp kerdé. Moñarga şop-şoma itép, iké ağaç yunıp kuygannar.

— Méne siña iké ağaç, yunıp ta karama, küterme de, kaysı başı oç, kaysı başı töp ikenén bolay gına bel, diyler.

Yégét:

— Suga salıp karagız elé, diy.

Suga salsalar, ağaçnıñ bér başı bata, bér başı öske kalka.

Yégét eyte:

— Méne bu başı oçı, busı töp bula, diy.

Tagın beldé bit bu, alay da bulmadı. Patşa bik gaceplendé. Ul yégétten sorıy:

— Monı siña kém öyretté? diy.

Yégét eyte:

— Üzém béldém, diy.

— Yuk, sin elé monı bélérlek tügél, yaşıılık bélen eytmeseñ, min siné astıram, diy.

Yégét eytniyçe buldıra almıy:

— Miném citmés yeşlek etiyim bar, min anı ütértmiyçe yeşérép asrıym, miña şul akıl bire, diy.

Şunnan soñ patşa eyte:

— Yaşşı, dönyada kartlar da kirek iken, kartlardan başka dünya barmıy iken. Monnan soñ kartlarga timeske, diy.

86. SARAN BÉLEN YUMART¹³²

Borın-borın zamanda, karga kaznaçı, kozgın azançı bulıp torgan çağında, bulgan iken, diy, bér Saran bélen bér Yumart. Könnerden bérkönné bolar ikésé ipteş bulıp yulga çıkkannar. Kiç bulgaç, bér cirge aşarga utırgannar. Saran eytken:

— Miném kapçıknıñ avızı çışelmiy, sinéñ rizıqlarıñnı aşap torıyk elé, digen.

— Yarıy, digen Yumart, aşasak, aşıyk, digen. Aşagannar Yumart azıgın. Bér kön aşagannar bolar, iké kön aşagannar Yumart azıgın, öçénçé könné anıñ azığı bétken. Kiç bulgaç, Saran Yumartnıñ yokıga kitkenén saklap kına yatkan da torıp kaçkan. Yumart yokısınnan torsa, Saran yuk. Bu da bér yul bélen kitken.

Bara torgaç, Yumart bér yortka kilép citken. Yortka kérse, anda hiçkém kürénmiy, östel östénde bér yartı kalaç kına yata, diy. Yumart şul kalaçtan bér télém géne kisép aşagan da: “Bu öynéñ iyese bardır elé”, dip, seké astına kérép yatkan.

Bérvakıtı bu öyge ayu, tölké, tıçkan kilép kérgenner. Tıçkan ipteşleréne eytken:

— Miném miç başında bér çülmek kömésém bar idé, miç başınnan sikérép töşkende, ul “çılırtı” itép kala torgan idé, digen.

Ayu eytken:

¹³² **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Öçinçi Kitap).**Tomnı Tözüvçi, Kérés Mekaleni Yazuvçı, İskermeler Ezirlevçi: L. Ş. Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1981, ss. 25-27'den alınmıştır. Metin, Hamit Yarmi tarafından 1940 yılında, Novosibirsk'in Çanı ilçesi, Ayalu Köyü'nde Nur İbrahimov'dan derlenmiştir (age. s. 307). Bu masal ayrıca; **Ekiyetler.** Tözüvçisi: H. Yarmi. Kazan: Tatgosizdat Yeşler-Balalar Edebiyatı Sektörü, 1947, ss. 20-22; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: G. Beşir, H. Yarmi. Kazan: Tatgosizdat Yeşler Balalar Edebiyatı Sektörü, 1950 (Dış kapakta 1949), ss. 7-10; **Tatar Halık İcatı.** Tözüvçileri: G. Beşirov, A. Şamov, H. Yarmi hem H. Gosman. Kazan: Tatknigoizdat Matur Edebiyat Redaktsiyesi, 1951, ss. 476-478; **Tatar Halık İcatı.** Tözüvçileri: G. Beşirov, A. Şamov, H. Yarmi hem H. Gosman. Kazan: Tatknigoizdat Matur Edebiyat Redaktsiyesi, 1954, ss. 557-559; **Tatar Halık Ekiyetleré İkençé Kitap.** Tözüvçiler: G. Beşirov, H. Yarmi. Kazan: Tatknigoizdat Matur Edebiyat Redaktsiyesi, 1956, ss. 272-274; **Tapkır Yigit: Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi: K. G. Kotdusova. Kazan: Tatknigoizdat Yeşler-Balalar Edebiyatı Redaktsiyesi, 1956, ss. 32-36; **Tapkır Kız: Ekiyetler.** Tözüvçisi: E. Kasıymov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1960, ss. 24-27; **Abaga Çeçegi, Tatar Halkının Satirik Ekiyetleri.** Tözüvçisi: E. Kasıymov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1962, ss. 161-163; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi: Halide Gatina. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1974, ss. 63-66; **Kömiş-Sulu Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi: Naile Velitova. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1993, ss. 245-248; **Balalarga Ekiyetler.** Tözüvçisi: Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 2000, ss. 91-94'de de yayınlanmıştır. Masal metni, **Gulçeçek: Tatarskie Narodnie Skazki.** Kazan: Tatknigoizdat, 1956, ss. 99-104'te ve **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo. V 15 Tomah, Tom 3. Bitovie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: Magarif, 2010, ss. 31-33'te de Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

— Miném kazılmalı kara yul buyında at başıday altınım bar idé, anı bérev kazıp karagan, az gına töşép citmegen.

Tölké eytken:

— Miném de kazılmalı kara yul yanında kuy başıday kömêşém bar idé, anı kémdér kazıp karagan, az gına töşép citmegen, digen.

Ayu, tölké, tıçkan, bu öyde tön kunıp, ırte bélen tagın çıgıp kitkenner. Elégé Yumart miç başınnan karagan iken, anda bér çülmek kömêş utıra, diy. Anı algan bu. Annan kitken kazılmalı kara yul bélen. Kazılmalı yul buyındağı at başıday altınını da kazıp algan. Béráz kitkeç, tagın da bér kazıla başlagan cir kürgen. Kazıp karasa, anda kuy başıday kömêş yata, diy. Anı da algan.

Bu Yumart, bara torgaç, bér urmanga barıp kérgen. Şul urmanda yuvan ağaç töbénde, taptalğan bér urın kürgen. “Tukta elé, digen, ağaç başına ménép utırıym elé, nerse bulır iken?” digen. Şulay digen de ağaç başına ménép utırgan. Kiç bulıp, koyaş bayıgáč, bu ağaç töbéne peri-cénner cıyıla başlagan. Baytagısı cıyılğaç, cénner başlığı urtaga kilép utırgan da eytken:

— Sukır cén kayda? digen.

Sukır cén kilép citmegen iken, anı alıp kilérge dip iké cénne cibergen. Tégeler barıp sukır cénne bik hõrmetlep küterép alıp kilgenner. Elégé cénner başlığı bu sukır cénnen soragan:

— Sin nige soñga kaldıñ? digen.

Sukır cén torıp eytken:

— Miném kiçégüvémnéñ sebebé bar, digen. Min bér han kızın sihérlep utırdım, anı indé minnen başka bérkém de devalıy almas, digen.

— Şulay da niçék devalıysıñ, söylep bir, digen cénnernéñ olısı.

Sukır cén eytken:

— Ul Hänniñ, digen, öç yıl buyına kısır yörge bér kara sıyırı bar. Eger han, şul sıyırın suvyıp, anıñ ité bélen üzénéñ bötén halkın sıylasa, bu kız hiçşikséz savıgır, digen.

Tañ atuvga cénner tagın taralıp bétkenner.

Bu Yumart tup-turı elége han şeheréne kitken. Barıp citkeç, şeher çiténdegé bér yalgız yortka kérgen. İsenlék-savlık soraşkaç:

— Ye, huca, séznéñ şherde nindiy yañalıklar bar? dip soragan.

— Yañalık şul, digen, béznéñ ħanniñ kızı bik nık avırıp kitté, anıñ avıruvına daru tapkan kéşége ħan üzénéñ ħanlığın da, kızın da birérge buldı, digen.

— Yarıy, digen Yumart, min ħan yanına barıp karıym elé, digen.

Bargan bu sarayga. Ħanga üzénéñ, devalavçı ikenén béldérép, annan kéréрге röĥset soragan. Ħan bu kéşené sarayga kértérge kuşkan. Kérgennen soñ, Yumart üzénéñ kitabın karagan bula iken. Kitabına karap torgannan soñ, bu eytken:

— Sinéñ kötuvéñde öç yıl kısır kalgan bér kara sıyırnı bulır, şul sıyırnı suvyıp, şher ħalkın aşatıp-éçértseñ, kızın téréler, digen. Ħan moña riza bulıp, nek Yumart eytkençe eşlegen. Küp te uzmagan, bérniçe können soñ, ħanniñ kızı téréngen. Ħan Yumartka üzénéñ kızın da birgen, ħanlığın da birgen.

Könnlerden bérkönné elégé Saran da, yöriy torgaç, şuşı şherge kilép çıkkın. Yumart yanına kérép, anıñ niçék ħan buluvı, niçék patşa kızına öylenüvé turında soraşa başlagan. Yumart moña, ul kaçıp kitkennen soñ, bér öyge kilép kérüvén, annan çıkkaç, altın-köméşler tabuvın, annan soñ urmanda bér ağaç başında utruvların, beyne-beyne, barısın da söylep birgen.

Saran monıñ bolay tiz bayuvına bik kızıkkın. Ul da çıgıp kitken tége yortnı ézlep. Barıp kérgen bu elégé öy éçene. Barıp kérse, östelde bayagıça yartı, kalaç yata, diy. Saran ul kalaçnı alğan da üzénéñ kapçığına salğan. Üze, Yumart öyretüvençe, seké astına kérép yatkan. Bervakitnı kaytıp kérgen iñ bérénçe bulıp tıçkan, annan soñ kaytıp kérgen tölké, iñ soñınnan ayu kaytıp kérgen, lap-lap basıp.

Karasalar, östelde kalaç yuk. Bolarga şik töşken.

— Mögayın monda kém de bulsa bérev kérgen bulır, dip söyleşkenner.

Ayu tıçkanga eytken:

— Ézlep kara elé, kém bar iken monda? digen.

Tıçkan miç başın karagan, anda hiçkém kürénmegen.

Ayu eytken:

— Seké astına kérép kara! digen.

Tıçkan seké astına kérép kitken de elégé Sarannı tartıp çılgargan. Tıçkan Sarannıñ östene sikérgen, tölké bitén tırnap yırtkan, ayu monı sugıp yıkkın.

Şulay itép, Saran, üzénéň saranlığı arkasında, hur bulgan, bayımagan da,
artmagan da.

87. AKIL BÉLEN BEHÉT¹³³

Evvel zamanda Behét te, Akıl da kése küzene kürénép yörgenner, diy. Méne şul zamanda bérvakıt Akıl bélen Behét oçraşkannar, diy. Oçraşkannar da behesleşe başlagannar, diy.

Akıl eyte:

— Kése minnen başka tora almıy, diy. Min bulganda behét kirekmiy, diy.

Behét eyte:

— Yuk, min bulmasam, sin bér ni ite almıysıñ. Kése akılsız da yeşiy ala dönyada, diy.

Bolar şulay behesleşép torganda küreler: yul buyında bér yégét ügézler bélen saban söre.

Akıl eyte:

— Sin minnen köçlé bulsañ, min çıgam bu késeñeñ başınnan, sin téleseñ ni eşle anıñ bélen, diy.

Şulay diyuvge Akıl yégétneñ başınnan çıgıp ta kite. Yégét akılsız kala. Malay taşlıy sabanın da, ügézlerén de. Yırak ta tügél bér yılga agıp yata. Kile de utıra bu su éçene. Utıra da totına çopırçapır çapıldatırğa. Şul vakıtta yakındagı bér yuldan kervan üte. Sevdegerler sevde itép kaytıp baralar. Elégé sevdegerler bu suda atlarına su éçere torgan bulalar. Kilép karasalar, yılgada balçıklı su aga.

— Bu ni bulır bu? Nerse bulgan bu yılgaga? diyler. Ézlep kiteler su buylap yugarıga taba. Barıp karasalar, su éçende bér yégét utıra. Kiyimnerén de salmagan, ciñneré bélen sunı bolgatıp yata. Sevdegerlerge bu süz söylerge de birmiy.

— Kaya barasız, kémner séz? diy.

— Béz felen-felen sevdegerler, felen patşabız yanına barabız, diyler.

¹³³ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Öçinçi Kitap).** Tomnı Tözüvçi, Kérés Mekaleni Yazuvçı, İskermeler Ezirlevçi: L. Ş. Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1981, ss. 27-29'dan alınmıştır. Metin, E. Kasıymov tarafından 1960 yılında, Tataristan'ın Aznakay ilçesi Aznakay kasabasında yaşayan Zahri Möhemmetcanov'dan derlenmiştir (age. s. 307). Bu masal ayrıca; **Akıl Bilen Behit: Tatar Halık Ekiyetleri.** Tövüzçisi: Zahri Möhemmetcanov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1963, ss. 6-9; **Kömiş-Sulu Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi: Naile Velitova. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1993, ss. 248-251'de de yayınlanmıştır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo. V 15 Tomah, Tom 3. Bitovie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: Magarif, 2010, ss. 34-37'de de Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

— İy, alay bulsa, ul miném iñ yakın dustım idé, diy, megéz bér bñlek ùzéne, diy.

Malay şulay dip sudan bér taş tartıp ıgara. Beğét anı şunduk gevher taşka eylendére. Malay taşnı tégélerge bire. Sevdegerler, şundıy zur gevher, taşın kñrge, kurkıtalar.

— Yarar, birérbéz, diyeler.

Taşnı alıp kiteler bolar. Malay suda utırıp kala. Tégé sevdegerler, kayta torgaç, patşa sarayına kaytıp citeler. Kéreler tup-turı patşa yanına. Patşaga taşnı bireler.

— Me, padişa, séznéñ şundıy-şundıy cirde yeşegen dustıgız ciberdé, diyeler.

Patşa gevher taşnı kulına ala da uylıy: kém iken ul yakın dus? diy.

— Kém ul, isémén soramadıgız mı? diy tégélerge.

— Yuk, bélmiybéz, diyeler.

— Alaysa, barıp ùzén alıp kilégéz, diy patşa.

Bér sevdeger borıla da çıgıp kite. Bara tégé su buyına. Barıp citse, yégét utıra ùz urınında, su éçénde.

— Eyde, patşa çakıra siné, diy sevdeger.

— Hey, cñler, diy yégét, miném padişanı gomérémde de kñrgeném yuk, barmıym, diy.

Sevdeger ni eytse de, bu barmıym dip kéne tora. Yağşı da sñyliy, yaman da sñyliy sevdeger, bu, barmıym, diy.

— Cñler, diy sevdeger, sin şundıy bñlek birdéñ padişaga, eyde barıyk, diy.

— Yuk süzné ın bulsa da sñyleme, min siné de, padişanı da kñrgeném yuk, diy malay.

Şunnan soñ sevdeger kiré kaytıp kite. Kayta da patşaga eyte:

— Yégét kilmiy, padişahım-soltanım, diy.

— Kilmese de kitérégéz, diy patşa.

Sevdegerler hezér bik açuvlanıp çıgıp kiteler. Yégét yanına baralar. Yégét bolar kilgende elé haman ùz éşénde, su apıldatıp tik yata. Eyteler moña:

— Eyde patşa yanına barabız, dip.

Yégét:

— Barmıym, diy.

Şunnan soñ monı köçlep, çıbırkılap alıp kiteler. Yulda barganda eyteler üze:

— Patşa yanında bész “eyyê” digeç, sin de “eyyê” digén, yuksa kiregêñné birérbész, diyler.

Alıp kaytıp patşa yanına kérteler monı. Patşa utırgan cırénnen, torıp kürêşe de:

— Hêlêñ niçék, isen-sav kilép cirttêñmê? diy. Sin ciberdêñmê bu bülekne? diy.

Patşa malayga tégê gevher taşnı kürsete.

Malay sevdegerler yagına karıy da:

— Eyê, min, diy.

Yégét şulay digeç, patşa eyte:

— Miném siña birérge andıy bûlegém yuk, min siña kızımnnı birérmén, sin şuña rizamı? diy.

Şul çaknı sevdegerler yégétke çıbırkı kürseteler.

— Eyê, riza, diy bu.

Patşa êşné ozakka suzmıy, tuy yasap bu yégétke kızın bire.

Tuyları bér de harap eybet uza. Tuy uzgaç, kız bélen yégétné bér bülmege yabıp kuvyalar. Bülmenêñ işégê töbênde bik tiren çokır bula, kapkaçlı. Asta yılannar, tağı elle nindiy heşeretler, diy.

Patşa emér bire:

— İşék töbêndegê kapkaçnı açığız, kiyevev bélen kız yanına yavı niyet bélen kilgen kêsê çokırğa töşép ülsén, diy.

Patşa emérén ütep, çokır östêndegê kapkaçnı açıp kuvyalar.

İndê kiliyk hezêr yégét bélen kızga. Yégétnêñ akılı yuk bit, ul kız bélen utırgan cırénnen sikérép tora da totına kıznnı kınynarga:

— Çığıp kit monnan, diy, kayan kildêñ sin, diy, sinêñ miña kiregêñ yuk, diy. Sugıpmı suga kızga. Kız akırıp yılıy başlıy. Çığıp kiter idé, işék töbêndegê çokırnnı açıp kuygannar. Kız monı béle. Yégét kıznnı kıynıy-kıynıy da:

— Yarar, sin kitmeseñ, min üzém kitem monnan, dip, kaçıp kitmekçê bula. Ul şulay dip işék yanına barıp, açıym digende géne, Behet eyte Akılga:

— Harap bula bit yégét, kér tizrek başına, diy. Akıl bulmasa, Behet bélen géne bulmıy iken ul, diy. Yégétné şundıy derecege méngézép, erem itebész hezêr, diy.

Şul vakıt Akıl yégétnéñ başına kérép utıra. Yégét işékné açar-açmas uylıy başlıy: “Tukta, kaya baram soñ min, diy, patşa kızına öylendém bit”, diy. Kız yanına kiré kile.

— Nik yılıysıñ sin? diy.

— Üzéñ kıynadıñ da sorıysıñ tagı, diy kız.

Yégétnéñ akılı bar hezer, aptırap kalmıy.

— Yılama, diy, béznéñ yakta şundiý gadet: kızını bérénçé kiçte kıynıylar, şuña kıynadım siné, kanatım, diy. Kızını yuvata, irkeliy. Şunnan soñ bolar bik eybet kéne tora başlıylar.

88. VASIYAT¹³⁴

Borın zamanda bulgan iken, diy, bér kart. Anıñ bulgan, diy, öç ulı. Üler aldınnan kart iñ élék üzénéñ olı ulın çakırıp alıp eytken: “Sin, ulım, digen, heléñnen kilse, avıl sayın yort sal”, digen. Şunnan soñ urtançı ulın çakırıp alğan: “Sin, ulım, digen aña, gél temlé aş kına aşap tor”, digen. Kart kéçé ulına eytken: “Sin, digen, yışrak öylenérge kara”, digen.

Yarar. Kart ülép kite. Ataları ülgeç, ulları: “Eti eytken vasiyetné niçék kéne itép üterbéz iken?” dip baş vatıp yöriy başlıylar.

Olı ulı: “Niçék kéne itép avıl sayın yort saldırırmin iken?” dip baş vata, urtançı ulı dönyada nindiy temlé rizık bar, şunu ézlerge dip çıgıp kite, e kéçé ulları yışrak öylenüv turında hıyallanıp yöriy başlıy.

Könnerden bérkönné bolarga bér kart kilép kéré. İsenlék-savlık soraşa, tormışları bélen kızıksına bu bolarnıñ.

— Tormış bik şepten tügél elé, babay, diy olı ulları. Méne eti ülgen vakıttı: “Avıl sayın yort saldır”, dip eytép kitken idé, elé etinéñ vasiyetén üti alğanım yuk, diy.

Urtançısı eyte:

— Miña eti temlé aş kına aşap tor, dip eytken idé, diy.

İñ kéçéleré de süzge katnaşıp eyte:

— Eti miña: “Yışrak öylenérge kara, ulım”, dip eytken idé. Min de eti vasiyetén üterge tırışıp karıym da barıp çıkmıy, diy.

Kart bolarnıñ süzlerén tıñlap-tıñlap tora da bolay diy:

¹³⁴ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Öçinçi Kitap).** Tomnı Tözüvçi, Kérés Mekalenı Yazuvçı, İskermeler Ezirlevçi: L. Ş. Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1981, s. 30’dan alınmıştır. Metin, Halide Gatina tarafından 1947 yılında, Tataristan’ın Apas ilçesi İski Eneli Köyü’nde Safiulla Gabitov’dan derlenmiştir (age. s. 307). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleré Bérénçé Kitap.** Tözüvçiler: Gomer Beşirov, Hemit Yarmi. Kazan: Tatknigozidat Matur Edebiyat Redaksiyesi, 1958, ss. 312-313; **Abaga Çeçegi, Tatar Halkının Satirik Ekiyetleri.** Tözüvçisi: E. Kasımov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1962, ss. 159-160; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçi, Kérés Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989, ss. 358-359; **Kömiş-Sulu Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi: Naile Velitova. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1993, ss. 252-253; **Balalarga Ekiyetler.** Tözüvçisi: Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 2000, ss. 34-35; **Yeşegen Diy, Bulgan Diy: Ekiyetler.** Tözüvçi, Kérés Mekale hem İskermeler Avtorı: L. Ş. Camaletdin. Kazan: Megarif Neşriyatı, 2000, ss. 104-105; Halide Gatina. **Vakıtında Tabılğan Yakutlar: Ekiyetler, İstelikler hem Hatlar.** Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 2006, s. 44’te de yayınlanmıştır. 2006 yılında yayınlanan bu kitapta masalın derlendiği köyün ismi “İski Tinçele” olarak verilmiştir. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo. V 15 Tomah, Tom 3. Bitovie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: Magarif, 2010, ss. 38-39’da da Rusça’ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

— Ey, ullarım, séz atagızniñ vasıyetén yalgış añlagansız iken, diy. Ul sézge méne bolay dip eytken, diy: “avıl sayın yort sal” diyuyı “avıl sayın dus-iş buldır, dönyada duslar bélen yeşevé ciñélrek bula” dip eytuvé bulgan, “temlé aşlar aşap kına yeşe” diyuyı “êşlep aşasañ, kara ikmek te bik temlé bulır” dip eytuvé anıñ. “Yışrak öylen” dip eytuvé, “êş artınnan yörep, ıatınıñnı sagınıbrak kaytsañ, kön de öylengen kébék bulır” dip eytuvé ul, diy. Atagız sézné êşlep kön iterge öndegen, diy.

Şulay dip eyte de kart çıgıp kite. Şunnan soñ bolar etilerénêñ vasıyetlerén ul kuşkança ütiy başlıylar.

89. ÖÇ KİLÉN¹³⁵

Borın zamanda bulgan bér kart, anıñ bulgan öç ulı. Ulları öylendérgen bu. Olı kiléné bay kéşé kızı bulgan. Urtançısı, urta hellé kéşé kızı. Kéçésé yarlı kéşé kızı bulgan. Kart: “Miném mallarım da küp, eşémné eşler”, dip, yaratıp, yarlı kéşé kızık algan.

Bu kart yöz yégérmé yeşénde bulgan. Ul kilénnerén cıyıp eyte:

— Miña ülerge vakıt cite indé, miném sézge öç süzém bar. Şul öç süzge cavap birgen kéşége öç yöz sum akçamını birem, diy. Şunnan olı kilénén çakırıp ala.

— Atay, ni süzéñ bar, eyt, diy kilén.

— Bu dönyada nestekey siméz, kiléném, diy.

Kilén:

— Nerse siméz bulsın, abzarda siméz ügézéñ bar, suysañ biş pot may çıgar, añardan siméz nerse bulsın, diy.

Kart aña sul kulın gına séltiy de ikénçé soravnı bire:

— Bu dönyada nestekey yaktı? diy.

Kilén eyte:

— Yarminkeden alıp kaytkan közgené işék aldına çıgarsañ, bötén dünya kürénér, annan yaktı eybér bulmas, diy.

Kart anıñ bu cavabına da sul kulın gına séltegen, diy.

Öçençé soravnı bire indé kart:

— Bu dönyada nindiy taviş köçlé? diy.

Kilén eyte:

— Abzarda üzéñ cige torgan aygırıñ kéşnep ciberse, bötén dünyañ sélkéne, diy.

¹³⁵ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Öçinçi Kitap).** Tomnı Tözüvçi, Kérés Mekaleni Yazuvçı, İskermeler Ezirlevçi: L. Ş. Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1981, ss. 31-32’den alınmıştır. Metin, Hamit Yarmi tarafından 1946 yılında, Tataristan’ın Voroşilov ilçesi İski Döriş Köyü’nde Selehi Bikov’dan derlenmiştir (age. s. 308). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçi, Kérés Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989, ss. 360-361; **Kömiş-Sulu Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi: Naile Velitova. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1993, ss. 254-256’da da yayınlanmıştır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo. V 15 Tomah, Tom 3. Bitovie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupilitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: Magarif, 2010, ss. 40-41’de de Rusça’ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

Kart bu cavapka da sul kulın gına séltegen de, “siña öç yöz sum tügél, öç tiyin de yuk” dip, çıkarıp cibergen.

Hezér kart urtançı kilénné çakıra da añarga bire soravlarını. Ul da kaysına cavap bire, kaysına yuk. Anarga da, “siña öç yöz sum tügél, öç tiyin de yuk” dip, sul kulın gına séltep, çıkarıp cibergen, diy.

İndé kart kéçé kilénné çakıra da eyte:

— Kiléném, diy, siña öç törlé süzém bar, şul öç süzge cavap birseñ, öç yöz sum akça siña bulır, diy. Bérsé de üpkelemesén de, sapkalamasın da, eyteséñ iken, öç yöz sumnu birem, diy.

Kilén:

— Atay, diy, télden kilgenné eytép karıym, diy.

— Kızım, diy, bu dönyada nestekey siméz? diy.

Kilén uylap tora da:

— Bu dönyada, diy, cirden de siméz nersené taba almıym, diy.

— Alaymı, bik yahşı, diy kart.

Annan tagın:

— Bu dönyada nestekey tavışı köçlé? dip sorıy.

Kilén eytken:

— İpi, toz avazı köçlé dip bélem, atakay, digen.

— Yarar. Bu dönyada nestekey yaktı? digen kart.

— Bu dönyada ay, koyaş yaktı dip bélem, digen kilén.

Şunnan soñ kart kilénnen soragan:

— Ni öçén cir siméz? digen.

— Cirnéñ simézlégén şunnan bélem, digen kiléné, cirge ikmek çeçebéz, şunnan rizıklanabız, üzébéz de şul cir östénen yöriybéz.

— Alay bulsa, ni öçén ikmek, toz avazı köçlé? digen kart.

Kilén eytken:

— Sin, digen, bik küp kéşélerné tıydırdıñ, bik yumart buldıñ, yırıktan kilgen mosafırlarını sıyladıñ. Sinéñ yumartlık heberéñné yöz çakırımnan kilgen kéşe méñ çakırıma alıp kitté. Méne şuña küre ikmek, toz tavışın köçlé dip bélem, digen.

— Yarıy, kilén, digen kart, indé monısın da eyt: ni öçén soñ ay, koyaş yaktı? digen.

Kilén eytken:

— Ay, koyaş bötén cırné, bötén ilné yaktırta, şunnan da yaktı eybér taba almıym min, digen.

Kart:

— Yarıy, kilén, bik dörös cavap birdéñ. Şunıñ öçén me siña öç yöz sum akça, ana söténnen ħelél bulsın, dip, arkasınnan söyip çıgargan, diy.

Şulay itép, yarlı gaileden alğan kilén başkalarga karaganda akıllı bulıp çıkkın, diy.

90. UKIMIŞLI KIZ¹³⁶

Borın-borın zamanda bér yégét bulıp, anıñ kేశélerçe tormış korası, añ-bélémlé, ukımışlı kızga öylenesé kile iken.

Bérden bér könné yégét üzéne ipteş bulırılık şundıy kızını ézlerge dip yulga çıgıp kitken. Bér avıl ütken, iké avıl ütken, öçénçé avılını çıgıp basu kapkasın kérüv bélen yuldan bér kartnıñ barganın kürgen. Yégét, şep-şep atlap, kartnıñ artınnan barıp citken. Éndeşmiyçe géne kartnı artınnan sınap bara iken.

Kart töçkérép ciberdé de: “Hodayga şökér, bér ıalas¹³⁷“, dip eytté, diy. Tagın béráz bargaç töçkérép: “Hodayga şökér, iké ıalas“, dip eytté, diy. Tagın béráz bargaç töçkérép: “Hodayga şökér, öç ıalas“, dip eytté, diy.

Şul vakıt yégét éndeşté, diy:

— Esselamegaleykém! İsenmé, babay!

Kart kisek kéne borılıp:

— Vegaleykémessalam, ulım! Sin, miném artımnan citésép, küp cir kildéñmé elé? dip soradı, diy.

— Hetséz géne cir kildém, babay, bérénçé ıalasta uk yakınlaşkan idém, digen.

— Yahşı, bérge-bérge yul kıska bulır, digen kart.

— Eyé, babay, sin arısañ, min küterérmén; min arısam, sin küterérséñ, digen yégét.

Kart éçénnen géne: “Aımak yégét iken bu, yégét bulıp ul arısın da, köç-ıhel bélen baruvçı min, kart anı küteriyim, imés“, digen.

Baralar iken, kart yégétten:

— Balam, sin irmé, ıatınmı? dip soradı, diy.

— Bélmim, babay, dip cavap birdé, diy, yégét.

— Eti-eniyiñ barmı?

¹³⁶ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Öçinçi Kitap).**Tomnı Tözüvçi, Kérés Mekaleni Yazuvçı, İskermeler Ezirlevçi: L. Ş. Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1981, ss. 34-36’dan alınmıştır. Metin, Tataristan’ın Möslim ilçesi, Tilençi Köyü’nde yayaşan Zarif Möeminov’un 1940 yılında gönderdiği defterden alınmıştır (age. s. 308). Bu masal ayrıca; **Kömiş-Sulu Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi: Naile Velitova. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1993, ss. 258-260’ta da yayınlanmıştır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo. V 15 Tomah, Tom 3. Bitovie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupidelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: Magarif, 2010, ss. 44-46’da da Rusça’ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

¹³⁷ ıalas: Buşanu, kotılı.

— Yuk, cirden şıtıp üstém.

Kart küñélénen: “Hak divana ikenlége bilgélé”, didé.

Yégét, basuvda üsép utırgan yem-yeşél ucımnı kürsetép:

— Babay, monı aşadılarmı? dip soradı.

— Yuk, aşarga ırte elé. Anıñ başak ııgarası bar, annan soñ, sérke oçııp, tupsaga utırası bar, annan soñ katıp ölgéresé, cıtesé bar, annan soñ urga-sugası bar, suvırıp, tégérmede tarttırıp, on itesé bar, annan soñ kamır itép péşéresé bar, şunnan soñ gına aşıylar anı. Sin üzéñ nerse bélen kesép iteséñ? dip soradı kart.

Yégét késesénen kérlenép bétken kulyavlık ııgarıp kürsetté.

Bolar zıyaratka yakınlaşkaç, avıldan bér törkém halık cénaza küterép ıktılar, diy.

Yégét:

— Babay, dip eytté, diy, bu cénazaga salıngan kéşé ülékmé, térékmé?

— Ülmegen kéşéné zıyaratka kitérmiler, ülék ul, digen kart.

Kart şuşı avılnıkı iken, yégétné çey éçerge öyine alıp kérgen. Yégétné birgé bülmede kaldırıp, üzé karçııı bélen kızı yanına kilgen.

— Bér hak divana yégétné kunak itép ııgarıym dip, öyge alıp kérdém. Ul tége yak bülmede utıra. Séz hezer bu bülmené buşatıgız da çey ezérlep kértégéz! digeç, kızı:

— Eti, sin ul yégétnéñ hak divana ikenlégen kayan beldéñ? dip soragan. Kart, süzge kéréşép, bolay digen:

— Artımnan kilép citse de, küp kéne vakıtlar miña selam birmiyçe-éndeşmiyçe bargan, monısı bér, digeç, kızı:

— Ul yégét üzéne oşşaslı akıllı kéşéné ézlerge ııkkın iken. Divanalar alay yörmiyler alar, digen.

Kart:

— İkençéden, ul, miném bélen isenleşkeç, yulda bargan vakıtta: “Sin arısañ, min siné küterérmén; min arısam, sin miné küterérséñ”, dip eytté. Min kart kéşé anı ni köçém bélen küterim, digeç, kızı:

— Hiç gacep tügél, “sin söylegende min tıñlarımın, min söylegende sin tıñlarsıñ” digen süz ul. E sin anı añlamagansıñ, digen.

Kart süzénde devam itép:

— Min annan: “Sin irmé, ɣatınmı?” dip soradım. Ul miña: “Bélmim”, dip cavap birdé, digeç, kız eytken:

— “Halık öçén batırlık kürsetkeném yuk elé”, digen süz ul. Halık öçén eş kürsetüvçeler géne çın ir bulalar, eti.

— “Eti-eniyiñ barmı?” dip soragaç, ul: “Yuk, cirden şıtıp üstém min”, dip cavap birdé.

— Üzëñ urınsız sorav birgensëñ, eti. Añardan: “Eti-enilerëñ isennermé?” dip sorarga kirek idé, eti-eniséz kéşé dönyaga kileméni, bik dörös cavap birgen, çilegéne küre kapkaçı.

— Üsép utırgan ucımnı kürsetép: “Babay, bu ucımnar aşalğanmı?” dip soradı, digen kart.

— Dörös sorav birgen. Fekıyrlar şul ucım östënnen ecetke alıp, küptënnen birlé aşıylar indé.

— “Nindiy kesép itesëñ?” dip soragaç, késesënnen kérlenép bétken kulyavlıgı alıp kürsetté.

Kız eytken:

— “İgén éşé bélen şögillenem” digen süz bulır ul.

— Cénazaga salıngan kéşéné: “Ülékmé, térékmé?” dip sorıy, digen kart.

— “Tormış itüvçé balaları kalğanmı?” dip soragan ul sinnen, eti, digen kız.

Kart, kızınıñ süzlerén yégétke söylegeç, yégét:

— Miña cemegat bulaçak kız sinde terbiyelenép üsken iken, min şul kızını ézliy idém, dip eytté, diy.

91. DUSLAR BELADE BÉLÉNÉR¹³⁸

Borın zamanda bulgan bér kart, anıñ bulgan bér ulı. Anıñ bu ulı, yeş kéne buluvına karamastan, bik ırte farsit ite başlagan. Bérkémnéñ de kiñeşen totmıyça, üzénçe kön küre iken. Üzenéñ ipteşleré belen bergelep, atasınıñ malın tuzdıra başlagan. Atası moña bik kup kiñeşler birerge tırışıp karagan. Bu kul gına séltegen, “sin bégenné min üzém de bélem” dip. Şunnan soñ atası monnan ömetén özép, bérnerse eytmes bulgan.

Könnerden bérkön kart avırıp başlagan. Avırıp, helé bik naçarlangaç, üler aldınnan:

— Ulım, kér elé, siña vasıyet itép bér géne süz eytesém bar, digen. Ulım, digen, siña tormışta bik avır, kaygılı bér eş kilér, sin şul vakıta asılınırga citerséñ, digen. Akçañ barında siné yaratkan ipteşleréñ siné yañaklarlar, çebeklerler, digen. Niñetlé avır kilép, asılınırga uylasañ da, lapasta asılınma. Méne min siña öyde matça yanına bér bocra kağıp kaldıram, asılınsañ, şul bocraga asılın, digen.

Kart şuşı süzlerné eyte de ülép te kite.

Yarar, atay ülgeç, malay tagın nıgrak guleyt ite başlagan. Bötén eybérlerné, mallarnı tuzdırap bétergen, gıday bulıp bérnerseséz kalgan.

Şunnan soñ, monıñ ipteşleréne kunak kile, e monı çakırımıylar. Bu, çakırmasalar da, béráz vakıt ütmesmé dip, alar yanına barmakçı bula. Duslar çakırmagaç, “bolar kabul itsénner indé” dip, üzénéñ bérdenbér eteçen suvyıp alıp bara. Dusları yanına barganda bér su arkılı köyme belen çıgarga turı kile. Şul vakıta bu eteçné yar buyına kuvyıp kına torgan idé, bér ét kilép alıp ta kite. Bu indé bérnerseséz, korı kul belen ipteşleré yanına barıp kére. İpteşleré monı küröv belen:

— Ene julik, yalgançı gıday kile, dip, monı, törlé naçar süzler belen sükkelep, yañaklıy başlıylar.

Monı sukkalap, tipkelep, kuvıp ta cibereler. Tégénéñ: “Eteç alıp kilgen idém, su buyında ét aldı”, dip eytүvéne de ıñanmıyça, üzén kisép cibereler.

¹³⁸ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Öçinçi Kitap).** Tomnı Tözüvçi, Kérés Mekaleni Yazuvçı, İskermeler Ezirlevçi: L. Ş. Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1981, ss. 39-40’tan alınmıştır. Metin, Hamit Yarmi tarafından 1946 yılında, Tataristan’ın Voroşilov ilçesi, İski Döriş Köyü’nde Selehi Bikov’dan derlenmiştir (age. s. 310). Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo. V 15 Tomah, Tom 3. Bitovıe Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: Magarif, 2010, ss. 59-60’ta da Rusça’ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

Şunnan soñ bu alay itép, bolay itép, kaytıp kite de asılınmakçı bula. Cép alıp lapas astına bara. Lapas astına barıp asılınam gına digende, etisénéñ süzê “kêlt” itép iséne tõe. Şunnan bu cébén küterép öyge kére de, elégé atası kağıp kaldırgan bocraga cébén beylep, asılınırga totına. Monıñ asılınıvına bocra tübe taktası bélien berge ıçkınıp kitép, şunnan bér zur sandık kilép tõe. Monıñ atası şul sandıkka altın tutırıp, tübe taktasına yalğan kadaklar bélien kadaklap kuyğan iken. Malay sandıkını eylendérép karıy, karasa, açkıçı da şunda. Açkıçı bélien açsa, sandık tulı altın. Şunnan soñ bu altınlı sandıkını ala da atasınıñ dus kartına kiñeş iterge kite. Kart moña eyte:

— Sin, balam, etiyiñ süzén de tıñlamagan idéñ, miném süzémné tıñlarsıñmı? diy. Min siña yañşı akıl birem, diy. Miném süzémné tıñlasañ, min siña yañşı at alıp birérmén, kibét açıp birérmén, yañşı gına cemegat alıp birérmén. Altınıñ minde torır, min anı totmam, min siné kése itermén, diy.

Kartnıñ süzén tıñlarga süz bire malay. Kart aña at alıp bire, kéçkénekey kibét açıp bire, cemegat te alıp bire. Kart hezér monı sınay başlıy. Malay eşné bik yañşı alıp bara. Bu şulay yañşı gına eşlep torganda, tége ipteslerénéñ bérésé kilép te cite.

— Ey, dus, bik yañşı kunaklar kilgen idé, min siné alırga kilgen idém, diy.

— Ey, dus, barır idém baruvın da, felen keshénéñ ambarına koriç kitértép kuyğan idém, şul koriçnı tıçkan aşay başlagan, diy, şunı ikénçé ambarga küçérép kuvyası bar, diy.

Tégé dus eyte:

— Kaya, bész de kiliyk, bész de küçéréşiyk, diy.

Bolar kilgeç kéne:

— E sez tége vakıtta, miném akçam bétkende, min soñğı eteçémné suvyıp alıp barganda ıñanmagan idégéz, e hezér miném akçam bulgaç, miném yalğan süzême de ıñanasız mı? dip, tégelerné kamçı bélien yarıp cibere.

Şulay itép, tége kartnıñ süzê arkasında, bu turı yulga basa.

92. TÖŞÉÑNÉ SÖYLIYSÉÑMÉ?¹³⁹

Borın zamanda bér yarlı gına karçık bula. Monıñ bér malayı bula. Yégét unbiş yeşke citkeç, karçık malayın bire bér itékçege öyretérge. Élék bit sigéz segat kéne eşlemegenner, könner buyı eşlegenner.

Şul vakıtlarda patşa eyte veziréne:

— Eyde, diy, şeherné bér eylenép çıgıyk elé, nerse bar iken, ıalılık béznéñ turıda nerse söyliy iken, diy.

Yöriy-yöriy bolar kiçke kalalar. Bérkayda ut yuk. Kayda kunarga indé? Yöriy torğaç, bér öyde küreler ut. Kéreler. Kérseler, tége itékçe öyrençégé bélen eşlep utıra. Tön buyı söyleşép çıgalar bolar, tön bik küñéllé üte. Utıra torğaç, itékçe küre: malayı yokıga kitken. Itékçenéñ bik açuvı kilép uvyata monı. Malay eyte:

— İh, diy, tagın béráz gına yoklarga birmedéñ, şundiı matur töş küre idém, aıırına kader kürép bétérérge birmedéñ, diy.

Itékçe:

— Söyle töşéñné, diy.

— Yuk, söylerge yaramıy, diy yégét.

Patşanı da, vezirné de tıñlamıy, töşén söylemiy bu. Patşa öyine kaytkaç eyte:

— Felen cirde bér itékçe bar, şunda bér malay eşliy. Méne şunı miña kitérégez, diy.

“Nersege miném kiregém bar iken patşaga”, diy yégét. E patşa yégétnéñ kürgen töşéne kızığa.

Bargaç, kéreler patşa yortına. Patşa eyte:

— Kiçe kürgen töşéñné söyle, diy.

— Yuk, diy, söyliy torgan téş tügél ul, min anı bérkémge de söylemiym, diy.

¹³⁹ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Öçinçi Kitap).**Tomnı Tözüvçi, Kérés Mekaleni Yazuvçı, İskermeler Ezirlevçi: L. Ş. Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1981, ss. 49-52’den alınmıştır. Metin, Halide Gatina tarafından 1960 yılında Tataristan’ın Aznakay ilçesi Aznakay kasabasında yaşayan Zahri Möhemmetcanıv’dan derlenmiştir (age. s. 311). Bu masal ayrıca; **Akıl Bilen Behit: Tatar Halık Ekiyetleri.** Tövüzçisi: Zahri Möhemmetcanov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1963, ss. 19-23; **Kömiş-Sulu Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi: Naile Velitova. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1993, ss. 267-270; **Balalarga Ekiyetler.** Tözüvçisi: Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 2000, ss. 55-59; **Tutıy Koş: Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi hem İskermeler Avtorı: Halide Gatina, Kérés Süz Avtorı: F. Ehmetova-Urmançı. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 2008, ss. 87-90’da da yayınlanmıştır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo. V 15 Tomah, Tom 3. Bitovie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupidelnoy stati i kommentariiev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: Magarif, 2010, ss. 75-79’da da Rusça’ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

Patşa törléçe eytép karıy.

— Mal birem, diy, yort-cir birem, diy.

— Söylemim, diy yégét.

— Astıram, kistérem, ütértem, diy patşa.

Haman da:

— Téleseñ nişlet, söylemim, diy yégét.

— Yarar alay bulsa, diy patşa, birégéz üzene biş kamçı, annan çıgarıp yabıgız, diy.

Yégétné kıynap, çıgarıp yabalar.

İrtégésén tagın sorıy patşa. Tagın söylemiy. Biş kamçı bireler de çıgarıp yabalar.

Bérniçe könnér ütkeç, patşanıñ kızı yégét terezesé yanınnan ütép bara. Kız sorıy törme başlıgınnan:

— Kém utıra monda? diy.

— Ey, bér cüler yégét, töşén söylemiy, diy, şunıñ öçén padişahıbiz her kön çakırtıp suktıra, diy.

— Kararga yarımı? diy kız.

— Nik yaramasın, diy, kara, diy törme başlıgı.

Kız törme işégén açıp karıy, yégét şundıy matur, şundıy sılı. Kız gaşıyk bula yégétke. Kız, öyine kaytkaç, ostanı çakıra da eyte:

— Şul yégét utıra torgan bülmeden béznéñ bakçaga çıgarga bér tön éçénde yul yasa, diy. Yabılgaç, işégé belénérlek bulmasın, diy. Şunı eşleseñ, yöz sum akça birem, diy.

Osta bik riza indé, nihetlé akça ala bit.

İkénçé könné, töşén söylemegen öçén, yégétné tagın kıynap kértép yabalar bit indé. Kız şunı gına béle de, marlya, yod alıp, tégé yeşérén yuldan yégét yanına kérép devalıy. Yégétné terbiyeliy başlıy. Temlé eybérler kitére. Kız her könné yégét yanına kérép çıga. E patşa her könné yégétné suktıra.

Könnernéñ bérénde patşaga ikénçé patşadan heber kile: “Kızıñnı bir, kızıñnı birmeseñ, cibergen tabışmaklarga cavaplar eyt yeki sugış açam” dip.

Ul patşa cibergen öç alma. Eçésé de bér töslé. Şularnıñ kaysı bıyılğı, kaysı bılırgı, kaysı öçençé yılğı, şunı belérge kirek.

Bu patşa vezirén çakırta, bötén kart-korını çakırta. Barısınnan da sorıy, hiç belüvçé yuk. Bu heberné patşanıñ kızı işete de yégétke kilép eyte. Kız eyte:

— Min sinéñ belüvéñe ısanam, diy. Sin bolay gına eytme, diy, kızınıñ birseñ, eytem digén, diy.

Yarar, belüvçé yuk bit indé. Patşa eyte:

— Çakırız elé tége yégétné, diy.

Yégét kére.

— Söyliyséñmé töşéñné? diy.

— Yuk, söylemiym, diy.

— Yarar, söylemeseñ söyleme, diy, alaysa méne şuşı almalarnıñ kaysı bıyılğı, kaysı bılırgı, kaysı öçençé yılğı ikenén ayırıp bir, diy.

— Min bolay gına cavap birmiyim, diy, kızınıñ miña birseñ, eytem, diy.

Patşa kölöp cibere, e veziré eyte:

— Sin riza dip eyt, soñınnan küz kürér, diy.

Patşa:

— Yarar, diy, dörös cavap birseñ, birérmén, diy.

— Kitérégéz bér savıt su, diy bu.

Yégét almalarnı suga sala. Almanıñ eçésé öç urında tora: bérésé sunıñ töbéne töşe, ikénçésé, sunıñ urtasında, öçençésé sunıñ östénde géne kala.

— Méne, diy, su töbéne töşkené bıyılğı alma, diy, urtarak cirde torganı, bılırgı, su östénde torganı öçençé yılğı alma, monısı kipken indé, diy.

Tége patşalıktan kilgen késeden sorıylar: “Dörésmé?” dip. “Dörös”, diy. Şul gına kirek bit indé. Patşa yégétten tagın sorıy:

— Töşéñné söyliyséñmé indé? diy.

— Yuk, söylemiym, diy.

Tagın kamçı belen suktıralar da çıkarıp yabalar monı. E kız yégétné kötép kéne tora bit indé.

— Eyytéñmé? diy.

— Eyytém, diy.

Tégé ilçé késé bu yégétnéñ dörös cavap birgenén beldé bit indé. Hézér bu késé bér agač alıp kile. Agačnıñ iké başı da bértigéz, bér yuvanlıkta. Şul agačnıñ kaysı oçı töp, kaysı oçı baş ikenén bélérge kirek.

İlçé kile de patşaga eyte:

— Méne şuşı agačnıñ kaysı oçı töp, kaysı oçı baş, şunı bélérge kirek, diy.

Tagın yégétné çakırıp eyteler. Yégét eyte:

— Min bolay gına eytmim, kızın birseñ géne eytem, diy. Tik kegaz yazıp, piçeténne kuysañ gına eytem, korı süzge géne işanmıym, diy.

Vezirler eyteler:

— Yaz, siña bér kegaz yazgannan ni bulgan, diyler.

— Yarıy, diy patşa, kegaz de yazam, piçetén de kuvyam, diy.

— Kitérégez bér savıt bélen su, diy yégét.

Su kitéreler. Sala agačnı suga. Agačnıñ bér başı su töbéne batıp tora, ikénçé başı su östéne kalıkkın.

— Méne bu başı, töp; busı, baş, diy.

— Dörös, diy kilgen késé, “Tagın şul yégét taptı”, dip kaytıp eyte ilçé patşaga.

Öçençé tapkırında ilçé kitére öç at. Öçesé de bér buyda, bér töste, bér zurlıkta. Şularnıñ kaysı kart, kaysı yeş ikenlékné bélérge kirek.

Patşa eyte:

— Kitérégez elé tége yégétné, diy.

Kitéreler.

— Şuşı atların, kaysı kart, kaysı yeş ikenlékné béleséñmé? diy.

— Bélem, diy yégét.

— Bélseñ, eyt, diy.

— Yuk, alay gına eytmim, diy. Eger de kızın bélen ikébézge nikañ ukıtsañ, eytem, diy.

Nişlesén patşa? Riza bula indé. Ukıta nikañnı. Annan soñ yégét eyte:

— Kitérégez bér savıt söt, diy, bér beylem péçen, bér tubal solı, diy.

Kitéreler soragan eybérlerné. Öçesén öç töşke kuvyalar. Atlarnı cibereleler. Atlarnıñ bérsé kile sötke, ikénçesé péçenge, öçençesé solıga.

— Méne, diy, sötke tılganı bér yeşlék, diy.

— Niden alay? diy patşa.

— Çönki, diy, ul elé yeş, söt temén géne béle, artık béрни бélmiy, diy.

Atnıñ ikénçésé péçenge tıgıla.

— Monısı indé söt temén onıtkan, péçen temén géne béle, diy. E solı aşarga téşleré ütmiy elé, diy.

Öçénçésé solıga tıgıla.

— Anıñ téşleré katkan, solını da aşıy ala, monısı iñ kartı, diy.

İlçéden sorıylar:

— Dörésmé?

— Dörös, diy.

Şul gına kirek te. Һезér indé patşa kızın birse de bire, birmese de bire: bötén soravlarga cavapnı şul yégét taptı bit. Patşa şul çaknı yégétten sorıy:

— Índé töşéñné söyliyséñmé? diy.

— Һезér söylesem de bula, diy yégét. Min, diy, töşemde sinéñ kızıña öylengenémné kürdém, diy, patşa kiyevé bulıp tuyga bardım, diy. Töşém ras kildé méne, diy. Eyde tuy itiyk, diy.

Şatlıktan zur itép tuy yasıylar. Tuyga bötén Һalıknı cıyalar. Min de anda idém. İh, tuy şundıy şep buldı! Tuyda kitérdéler öç alma: bérsé, siña; ikénçésé, miña; öçénçésé, ekiyet söylevçége, didéler. Alar kémnerge bulgan?

93. FİKÉRLÉ KIZ¹⁴⁰

Bér yeş patşa bula. Könnerden bérkönné bér fekıyr ütép bara saray yanınnan. Bu şunı çakırıp kérte de aşarga utırta. Kitérép kuvya bér tabak tokmaç. Aşıy bu, aşap bétére. Moñardan sorıy patşa:

— Tuydıñmı, abıy? diy.

— Tuydım, tuydım, padişahım-soltanım, bik rehmet, diy.

Şunnan soñ patşa kitérép utırta beléş. Monı da aşap bétére bu. Aşap bétérgeç, bu tagı sorıy:

— Tuydıñmı? diy.

— Tuydım, tuydım, diy fekıyr.

Patşa tagın kitérép, kuvya it, anı da aşap bétére. Tagı sorıy:

— Tuydıñmı? dip.

Tagı:

— Tuydım, diy fekıyr.

Şunnan soñ kitérép kuvya çey, çeyné de éçép bétére tégé.

— Tuydıñmı? dip sorıy patşa.

— Tuydım, tuydım, padişahım-soltanım, bik rehmet, bik küp hõrmet ittéñ, diy.

Şunnan soñ eyte indé patşa:

— Méne sin bérénçé aşagan vakıtta uk “tuydım” dip eyttéñ. İkençésén aşap bétérgeç te “tuydım” dip eyttéñ. Öçénçésén, dürténçésén aşagaç ta “tuydım” didéñ. E sin böténley tuymagan bulgansın iken, diy. Ni öçén aldadıñ? diy. Miném şuşı soravıma cavap kitér, diy. Eger cavap kitermeseñ, ırtege min siné cezaga tartırmin, diy.

Şunnan soñ bu fekıyr kaytıp kite öyine.

Kayta da bu bik uylanıp utıra. Monıñ kızı bula. Kızı eyte:

— Nişlep, eti, bolay uyga kaldıñ? diy.

Kart patşa sarayında bulgan helné kızına söylep añlata. Kız eyte:

¹⁴⁰ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Öçinçi Kitap).** Tomnı Tözüvçi, Kérés Mekaleni Yazuvçı, İskermeler Ezirlevçi: L. Ş. Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1981, ss. 54-58'den alınmıştır. Metin, Hamit Yarmi tarafından 1948 yılında, Tataristan'ın Möslim ilçesi, Tüben Tabın Köyü'nde Vegıyz Vafın'den derlenmiştir (age. s. 312). Bu metin ayrıca; **Kömiş-Sulu Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi: Naile Velitova. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1993, ss. 273-278'de de yayınlanmıştır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo. V 15 Tomah, Tom 3. Bitovie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupilnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: Magarif, 2010, ss. 85-91'de de Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

— Etkey, sin kaygırma, yat ta yokla, irtege bar da bulır, diy.

Şunyan soñ irte torgaç, kız alıp kére bér çilek. Şuña vatkalap taş tutıra. Etiséne eyte:

— Eti, tuldımı? diy.

— Tuldı, diy.

Kız çilekke tagın kom sala, taş arasına kom da kére.

— Etkey, tuldımı? diy.

— Tuldı, diy.

Şunnan soñ çilekke su sala, su da kére. Kız eyte:

— Etkey, bar, patşaga şuşı nersené kürset te eyt, diy: “Béznéñ aşkazanı da şuşı köyinçe, aña törlé nerse de kéréрге mömkin”, dip eyt, diy.

Kart bara, şuşı ħelné patşaga kız kürsetkençe yasap kürsete. Patşa bu ħelge gaceplenép, kartka teħsin¹⁴¹ ukıy.

— Yarar, kartım, monısın buldırdıñ, méne min siña tagın bér sorav birem, diy. Irtege sin miña şuşıña cavap kitér, diy: aç ta, kilme, tuk ta kilme; yalangaç ta kilme, kiyim bélen de kilme; atlanıp ta kilme, ceyev de kilme, diy.

Şunnan soñ kart kaytıp kite. Kayta da tagın ħesretke batıp utıra, haman da kız sorıy:

— Etkey, niçék, ni buldı? Patşa min kürsetkenge nerse dip eytté? diy.

— Sin kürsetkenge reħmet béldérdé, yañadan bér sorav birdé, diy. “Aç ta kilme, tuk ta kilme; yalangaç ta kilme, kiyim bélen de kilme; atlanıp ta kilme, ceyev de kilme”, dip eytté, diy.

Şunnan soñ kız tagın atasın tınıçlandırıp:

— Etkey, yat ta yal it, irtege bar da bulır, diy.

Kız şul uk tönné töşép kite su buyına. Anda barıp balıqçınıñ yetmesén alıp kayta. Atasına şuñardan külmek-ıştan tége, kése sala. Késeséne könbagış sala da etisén, üzlerénéñ biş yeşlék kece tekeséne atlandırıp, yañadan patşaga cibere.

Patşa bu kartnıñ kilüvén ħetérlep tora, cınlap ta soravga cavap bire alırlık kilemé dip. Patşa karasa, kart kece tekesé östénde kile: cınlabrak karasañ, atlangan, tagın da ħetérleseñ, söyrelgen. Bu atlanıp ta tügél, ceyev de tügél. Patşa busına da

¹⁴¹ Teħsin: ħuplav.

gaceplene. Kiyimlé kilemé, yalangaç kilemé digende, bér karasañ, östéne kiygen kiyimé bar, lekin tené küréne. Monı kiyimlé dip te, yalangaç dip te eytép bulmıy. Çınnan da, bu kéşé soravga cavap bire alırlık. Soñ indé bu aç kilemé, tuk kilemé? Aç diyer idéñ, yalan aşap tora, tuk dip eyté idéñ, tuk bulsa, aşamas idé. Şunnan patşa eyte:

— Nu molodéts, kart, bu eşlerge barısına da cavap bire aldıñ. Monı kayan öyrendéñ? dip karttan sorıy.

Kart bu eşke maktanıbrak:

— Miném kızım öyrete şul, dip ıçkıdırıp kuvya.

E patşa bu süzge:

— Elé sin kızıñ bélen ikev eşliyséñméri bu éşné? dip, yañadan kartka bér sorav bire. Östel östénnen ketükne ala da öç çirék cép özép alıp kartka suza:

— Méne kızıñ miña şuşı cépten kindér sugıp, külmek-ıştan tégép kitérsén, diy.

Kart cépné alıp kaytıp kite. Alıp kayta da kızına eyte:

— Kızım, patşa bézge tagın şındıy uk zur eş yökledé. Méne şuşı cépten kindér sugıp, külmek-ıştan tégép kitérerge kuştı, diy.

Kız:

— Yarar, etkey, tégerbéz, diy. Sébérkéden şırıpı buyı bér çıbık sındırıp ala da: Bar, patşaga eyt, şuşı çıbıktan kindér suguv öçén kindér ıstanı yasatıp birsén miña, diy.

Kart yañadan patşa yanına barıp, kız birgen çıbıknı patşaga bire:

— Miném kızım séznéñ birgen cébégezden kindér sugıp külmek-ıştan tégép kitérerge riza buldı. Tik anıñ kindér suguv öçén stanı yuk iken. “Şuşı çıbıktan kindér stanı eşletép birsén”, dip eytté kızım, diy.

Patşa, çıbıknı kürép:

— Bu çıbıktan kindér ıstanı bulamını? dip açuvlana.

Kart patşaga karap:

— Padişahım-soltanım, öç çirék cépten kindér sugıp, külmek-ıştan tégép bulamını? diy.

Şunnan soñ patşa eyte:

— Méne, kart, min siña cidé yeşlek sarık tekesé birép ciberem, irtege segat unikége min bargan töşke sarık tekesé berenlesén, diy.

Kart sarık tekesén alıp kaytıp kite. Kızına eyte:

— Kızım, méne patşa: “İrtege min barışka şuşı sarık tekesé berenlep kuysın. Min segat unikélerde barırmın”, didé, diy.

— Yarar, etkey, berenler. Alıp çık pıçak, suyuık ta aşıyk, diy.

Sarık tekesén suvyalar da aşıylar.

İrtegésén irte ük torıp kız munça yaga da etisén munçaga cibere.

— Min barıp almayınça, sin kaytma, diy.

Köndézgé segat unikéler citkeç, patşa, kızını küzetüv öçén, kile de sorıy:

— Felen agay öydemé? diy.

Kız terezeden başın tıgıp:

— Öyde yuk, diy.

— Kayda? dip sorıy patşa.

— Etkey munçada bebeylep yata, diy.

— Fu, şaytan algırı, ir késé bebeyliméni? diy.

Şunnan soñ kız patşaga eyte:

— Sin soñ etkeyge cidé yeşlék sarık tekesé birép cibergenséñ, sarık tekesé berenliméni? diy.

Şunnan patşa, cavabı bétép, kaytıp kiterge mecbür bula hem kızga eyte:

— Etiyiñ miném yanga barsın elé, diy.

Kız kartnı deşép kayta da patşanıñ çakırganın eyte. Kart patşa yanına bara.

Şunnan soñ patşa, kartnı bik yahşı sıylap, süz başlıy:

— Babay, kızınıñ miña tormışka bir, diy.

— Béz fekıyr késénéñ kızın séz almassız bit, diy.

Ozak söyleşép tormıylar, kart patşaga kızını birérge bula. Ozak ta ütmıy tuy bula. Kız indé hezér, patşa hatını. Bik yahşı gına tormış iteler.

Könnerden bérkönné öç heyırçé yulga çıga. Heyér soraşırga baruv öçén, bolar öçésénnen de eybér cıynıylar. Bérsénnen, at; ikénçésénnen, arba; öçénçésénnen, kapçık. Yulda barganda bér könné basuda kunarga turı kile. İrtén torsalar, ni kürsénner: biye yanında kolın yöriy. Biye kolınlaganda, niçéktér, kapçık bélen arbaga kan buyala. Arbalı heyérçé monı küre de: “Kolın minéké, arba kolınlagan”, diy. Kapçıklı heyérçé tagın da kapçıkta kan kürép: “Yuk, kapçık kolınlagan”, diy. Bolar arasında zur gına degva çıgıp, kolını kaysına da büle almıyça, patşaga hükémge baralar. Patşa bu vakıtta

kayadır bér şherge kitken bula. Kitkende Һatınına eytép kite: “Eger de Һökém ittérerge kilüvçé kéşeler bulsa, minnen başka kéşége Һökém itme, yugıyse min siné ayırırmin, miném bélen bula almassıñ”, dip. Şunnan soñ Һatın üzé géne kala. Méne bu Һeyérçéler kilép kéreler. Һatın bolardan sorıy:

— Ni yomış? diy.

Bolar eyteler:

— Bézge padişah kirek idé, dip.

— Nersege ul? diy Һatın.

Һeyirçéler eyteler:

— Béz kunganda kolın kürdék, diyler.

Kapçıklı Һeyirçé eyte:

— Bu kolın minéké, kapçık kolınlagan, diy.

Şul uk vakıt arbalı Һeyirçé eyte:

— Yuk, sinéñ kapçık kolınlamagan, diy, miném arbada kan bar, diy.

Biyelé Һeyirçé eyte:

— Sataşmagız, kolın minéké, diy.

Һatın uylanıp tora da eyte:

— Patşa bulsa Һökém iter idé, lekin ul öyde yuk, diy.

— Kayda kitté soñ? Béz şunda barabız, diy.

Һatın eyte:

— Béz Agıydélge başlaş bér géktar boday çeçken idék, Agıydélden balıklar çıgıp bodaynı aşıylar, şunı karavıllarga kitté, diy.

Kapçıklı Һeyirçé bélen arbalı Һeyirçé bu Һatına eyteler:

— Ey, aһmak Һatın, balıklar korı cirge çıgıp boday aşıylarını? diy.

— Séz aһmak bulmasagız, arba bélen kapçık kolınlamas idé, diy Һatın. Biye géne kolınlıy ul, diy.

Şunnan Һeyirçéler bu süzge eserlenép: “Çınnan da arba bélen kapçık kolınlamas kolın biyenéké bulır”, dip çıgıp kiteler.

Küp vakıtlar ütkeç, patşa kayta. Süz iyere süz çıkkaç, Һatını bélen söyleşkende sorıy:

— Һökém ittérüv öçén kilgen kéşeler bulmadımı? diy.

Ḥatını:

— Öç heyirçé géne kilgen idé, “arba bélen kapçık kolınlagan, kolın béznéké” dip degvalap, şularga söylep kürsetken idém de alar razıy buldılar, biye kolınlaganga ışanıp ıgıp kittéler, diy.

Şunnan soñ patşa açuvlanıp ḥatınına, eyte:

— Min bit siña eytken idém: “Minnen başka ḥökém itme”, dip. Sin indé bolarga ḥökém itkenséñ. Min siné ayıram, talak, diy. Minnen nerse canıñ téliy şul nerselerné al da kit, diy.

Patşa ḥatını küp uylanıp tormıy:

— Yarar, padişahım, bézge tormış şulay gına bulgandır. Azakkı ayırılışuv könénde bergelep çey éçép kalıyk elé, dip, samovar kaynatıp östel östéne kitérép utırta. Çey éçken vakıta: Sinéñ bélen berge torıp bulmas, bulmasa az gına éçép te alıyk, dip, şkaftan konyak alıp kile de patşa bélen bergelep éçeler.

Bu éçüvden patşa bik nık isére. Patşanıñ isérgeñen kürép, patşa ḥatını ıgıa da soldatlarga eyte:

— Cigégéz faytunı¹⁴², diy.

Soldatlar cigép kitéreler. Ḥatın iké soldatnı alıp kérép, patşanı arbaga sala da yulga ıgıp kite. Patşa, salkın havaga ıkkaç, béráz aynıp kite. Küzén açıp ciberse, ni küzé bélen kürsén, kayadır bara.

— Çü, tuktagız, diy. Miné kaya alıp barasız? diy.

Ḥatını eyte patşaga:

— Sin bit miné ayırdıñ, min kitép baram!, diy.

Patşa:

— E soñ miné nige alıp barasıñ? diy.

— Sin bit eytken idéñ: “Minnen nerse canıñ téliy şunı al”, dip. Miném canım télegen nerse fekat sin géne, min siné alıp kitép baram, diy.

— Fu, şaytan algırı, eyde bor atlarını, kaytabız, berge torırbız, diy patşa.

Şulay elé de bulsa toralar, diy.

¹⁴² Faytun: Faéton, köymelé arba.

94. ALTINNI KÉM URLAGAN?¹⁴³

Öç agay-éné sefer çıgalar. Alar urman kırıyınnan altın tabalar. Ul altınını, üz cayıbiz bélen kilép alırbız elé, köndéz alıp kitsek kéşé kürér dip, kümép kaldıralar urmanga. “Öçébézge de bik zur suma bulır”, diyler.

Bérvakıtını bu altınını bolarnıñ kéçé énéleré kilép urlıy. Bér öç können altınını alırga dip kilseler, altın urınında yuk. Bolar hezér aptırıylar, kém algan anı, kürüvçé de yuk, bélüvçé de yuk. Öç bértuvğan bulgaç, bérséne-bérsé eytérge de aptırıylar, oyalalar. Şunnan soñ olı tugannarı eyte:

— Béz bolay taba almıybız, eydegéz, bézden unbiş çakırım cirde bér kart bar, şul kart altınını kém algannı tabar, diyler.

Bolar öç tугan kiteler kartka, barıp kéreler. Kart bolarnı bik yahşılap, kütergen kük itép, karşı ala, aş-su hezérlete, cilek-ciméşler bélen sıylıy. Annan soñ bolar üzlerénéñ nindiy yomış bélen kilüvlerén söyliyler:

— Béz sefer çıkkın idék, şunda altın taptık, şul altınını ikénçé kilép alırbız dip kümép kaldırdık. Öç können alırga dip kilsek, altın urınında yuk, diyler.

Kart eyte:

— Méne, balalar, min sezge bér gıybret söyliyım, dir. Monnan cidé çakırım bér avıldan bér kız kilép, minnen bérer sumlık biş alma aldı. Almanı birgen vakıtta sorıyım: “Kızım, akçañ barmı?” dip. Kız eyte: “Yuk”, dir. “Akçañ bulmasa, üzéñné yereşép bikeçke birgen könné miña kilép tapşırılırsıñmı?” didém. Ul: “Tapşırılırmın”, didé. İké yıldan soñ, uncidé yaşke citkeç, kızını yereşeler, atna könné kiç nikañ ukiylar. Kız şul könné kiyevénnen röşet sorap, yifek külmekler kiyip, éncé-mercenner tagıp, miném şundıy bér emanetém bar idé dip, kartka barırga çıgıp kite. Şul vakıtta añarga bér kaçkın oçrıy. Ul kaçkın añardan sorıy: “Sin kaya barasın?” dir. Kız eyte: “Sin miña beylenme, miña tiyme. Min şundıy emanetlé kéşé, iké emanetém bar: bérsé, kart yanına barıp

¹⁴³ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Öçinçi Kitap).** Tomnı Tözüvçi, Kéréş Mekaleni Yazuvçı, İskermeler Ezirlevçi: L. Ş. Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1981, ss. 69-70’ten alınmıştır. Metin, Halide Gatina tarafından 1945 yılında, Tataristan’ın Budınnıy ilçesi, İski Tinçeli Köyü’nde Kalimulla Hencereov’dan derlenmiştir (age. s. 315). Bu metin ayrıca; **Balalarga Ekiyetler.** Tözüvçisi: Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 2000, ss. 89-90; Halide Gatina. **Vakıtında Tabılğan Yakutlar: Ekiyetler, İstelikler hem Hatlar.** Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 2006, ss. 10-11’de de yayınlanmıştır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo. V 15 Tomah, Tom 3. Bitovie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupidelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: Magarif, 2010, ss. 113-114’te de Rusça’ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

kaytırga kirek; ikénçésé, kiyevém kötép yata”, dir. Şunnan soñ kaçkın “bar” dip, kızını cibere. Kız kilép citté, e min kızını yañadan kiyevéne tapşırılırga ciberdém. Séz şul süzge nerse eyteséz? dir kart.

Olı tugannarı eyte:

— Kiyev kürkem, yaǵşı kэшé iken; yuldaǵı kaçkın da bik yaǵşı kэшé iken; sin de, babay, yaǵşı, mihérbanlı kэшé ikenséñ. Séz öçégéz de Һıyenet itmegenséz, tugrı kэшéler ikenséz.

İkénçé tугan eyte:

— Min de, babay, şını uk eytem, dir.

Öçénçé tugannarınnan sorıy kart:

— Sin nerse dip eytэrséñ? dir.

— Min, kiyev bulgaç, şulkader mal erem itkeç: “Kart yanına бүгэн барма, бүгэн минэм янда кун, иртеге барırsıñ elé”, dip eytér idém. Yuldaǵı kaçkın bulsam, şul kızınıñ yaǵşı kiyimnerén, éncé-mercennerén saldırıp kalır idém, dir.

Kart eyte:

— Ey, ulım, dir, sinéñ fikéréñ naçarlıkta iken, altını sin urlagan, бүten бэркэм de түгél, dir.

Döréstén de, altın şunarda bula, altını tabalar. Énélerén sudsız-niséz җıǵarıp cibereleler.

95. KULSIZ KİYEY¹⁴⁴

Bulgan, diy, borın-borın zamannarda bér bay. Anıñ aşaganı, éçkené, bulgan, diy, gél may. Bu baynıñ bérdenbér kızı hem bérdenbér malayı bulgan; diy. Malayı kızdan olıraq bulsa da, aña sabır itép torırğa kuşıp, kızını kiyevge birérge kiléşkenner. Índé bay kiyev yortına tuyga kitté, diy, hem kıznıñ agası da küçteneç çanasına utırıp kitken.

Kız avlak öyde bérüzé géne kalgan. Aña:

— Üzéñe ipteş öçén kürşé kızların çakırırısñ, bérge-bérge kiç utırırısız, érlerséz, cırlarsız, tabışmaklar tabışırısız, ekiyetler söyleşérséz, dip eyttéler, diy.

Şulay, bérénçé kiç, nek bay eytép kitkençe, bik yemlé géne bulıp uzdı, diy. Kızlar cıynaldılar, diy. Elbeler, koymaklar, kazılık turap döge öyrelere, sarı may salıp bolgatkan tarı butkaları, barın da péşerdéler, diy. Şulay sıylangaç hem tamakları tuygaç, kiç utırırğa kéréştéler, diy, érledéler, cırladılar, tabışmaklar tabıştılar, ekiyetler söyledéler; indé şulay arıgaç-alcıgaç, seké buylap küpér kébék bulıp tézéléşép yattılar hem yokladılar, diy. Matur bulıp tañnar atkaç, kızlar barsı da yokılarınnan uyanıp, ayakların, ös-başların kiyinép, kilesé kiçke de tagın şulay cıynalırga vegdeler biréşép, köndézgé yort eşlerén eşlerge öyleréne taraldılar, diy.

Avlak öy hucası kız da köndézgé yort eşlerén eşlerge kéréşté. Ul mallarga salamnar tarattı, utınnar kisté, iden-sekéler yudı. Hézér indé su alıp kaytırğa dip, inéşke taba, bidresén¹⁴⁵-köyentesén küterép, yorttan çıgıp kitté, lekin öyné biklep kiterge, işékke yozak salırğa hétéreñe kilmedé. Lapaslar arasında huca kıznıñ bér tabatın¹⁴⁶ çıgıp kitüvén küzetép toruvçı bér kaçkın bulgan iken. Kız inéşke taba töşép kitüv bélen, elégé kaçkın, yeşéréngen cırénnen çıgıp, öyge kérgen de, iden saygagın küterép, bazga töşép yeşéréngen. Huca kız anı-monı bélmıy. Ul, kiçke hételé yort eşlerén bétérep, piç yagıp,

¹⁴⁴ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Öçinçi Kitap).** Tomnı Tözüvçi, Kérés Mekaleni Yazuvçı, İskermeler Ezirlevçi: L. Ş. Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1981, ss. 76-81'den alınmıştır. Metin, Tataristan'ın Möslim ilçesi Tilençi Köyü'nden yaşayan Zarif Möeminov'un 1938 yılında gönderdiği defterden alınmıştır (age. s. 316). Bu metin ayrıca; **Halık İcatı.** Tözüvçiler: H. Yarmi, A. Ehmet. Kazan: Tatgosizdat Ukıtu Pedagogik Edebiyat Sektörü, 1940, ss. 177-182'de de yayınlanmıştır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorcestvo. V 15 Tomah, Tom 3. Bitovie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariiev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: Magarif, 2010, ss. 123-128'de de Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

¹⁴⁵ Bidre: Çilek.

¹⁴⁶ Tabatın: Taba, taban.

öy cılıtıp, barlık eşlerén bétérép, kilesé kiçné de dus-işleré bélen irkénlep kiç utırırga hezérlene.

Yarıy, kiç buldı. Kürşé-kükértnéñ dus-iş kızları tagın da cıynaldılar, aşadılar, sıylandılar. Kiç utıruv başlandı. Cırlıylar-érliylar, cırlıylar-érliylar. Şulay avlak öy bik yemlé géne bargan vakıttá, yañlış kına huca kızınıñ orçıgı kulınnan ıçkınıp idenge tegeredé hem sténa kırındagı yarıktan bazga uk töşép kitté. Huca kız, orçıgın almakçı bulıp, saygaknı küterép bazga töşse, nerse kürsén, éçké nigézde bér kaçkın suzılıp yatkan, küzleré ut kébék yanalar, kulında yafrak kébék, ütkén baltası yaltırap tora.

Huca kız hiç kavşamadı. Ul, kaçkını kürmegenge salışıp, annan-monnan gına orçıgın karap tabıp aldı da, tiz géne bazdan çıgıp, eşéne utırdı. Lekin anıñ yözé ak kegaz kébék agargan idé. Ul bazdagı helné hiçbérse de beldérmedé. Lekin eşénde, utırışında bik küñélséz géne utırdı da iptesleréne urın ceyép yatarga tekdim itté. Ul kileçek bu zur kurkınıçınıñ niçék bulıp béteçegé hakkında uylandı hem baş vattı.

Çınnan da, bu kızlarınıñ başına kileçek kurkınıç bik zur idé.

Barça kızlar, kiçegéçe, seké buylap küpér kébék bulıp tézélésép yattılar hem tınıç kına, gır da méhér kilép, yokıga da taldılar.

Huca kız iptesleré yokıga taluv bélen urınınnan tordı da, morca¹⁴⁷ artına kérép, ızbut¹⁴⁸ östéne ménép, şunda bulgan iske-moskı, kiyim-salımnarga törénép yeşéréndé.

Küp te vakıt uzmadı, işék töbéne iké at cikken çana bélen çajlap kérép tuktadılar. Alarnıñ çajlavın işétép, saygaknı küterép, bazda yata torgan kaçkın kilép çıktı. Ul baltasın bülme işégé kırına söyep kuydı. Balta karañgıda da yaltırap kürénép tora. Kız kaçkını iplep kéne hetérliy¹⁴⁹. Ul, tın da almıyça, miç östénen karap tora. Kaçkın küpér kébék bulıp tézélésép yoklagan kızlar östéne késesénen uçlap-uçlap gür tufragı sipté. İméş, kabér tufragı kéşéne yoklata bula. Kızlar bolay da hırıldap yokladılar. Kaçkın bar bulgan işéklerné açıp bétérdé. Tıstagı at cigép kilgen kaçkınnar da öyge kilép kerdéler. Alar öyné, çolannı talıy başladılar. Bar bulgan asıl-asıl eybérlerné, temlé-temlé bulgan aşam-éçém eybérlerén, barın da çanaga çıkarıp töyedéler. İndé hezér öy hem çolan éçleré şıp-şır bulıp kaldı.

¹⁴⁷ Morca: Miç.

¹⁴⁸ Izbut: (Rusça: svod) Tötén yolınıñ borılması.

¹⁴⁹ Hetérlev: Küzetüv, karav.

— İndé bétte bugay, kiterge kirek! diyıştéler de kaçkinnar öyden çıga başladılar.

Kız iplep kéne morca östénnen töşté hem öyaldına çıktı. Bu vakıt kaçkinnar çanaga töyelgen eybérlerne şıgırdatıp kısıp beylep mataşalar idé. Kız iplep kéne öyaldı işégénéñ kélesén “çélt” itép bikledé. Tıştan tavış:

— Ay, baltam kaldı, baltam. Baltamnı gına birégézçé!

Kız öy éçénnen baltanı kulına alıp kışkırdı:

— Vat bér ölgéné!

Kaçkın terezenéñ bér ölgésén çéltéretép koyıp töşérdé.

Kız:

— Tık kulıñnı! Tottıram baltañnı!

Kaçkın tereze aşu kulın tıkkannar idé, kız kaçkinnıñ kulın çaptı da özdé.

Şul segatte ök kulı özélgen kaçkinnı ipteşleré çanaga küterép salalar da, üzleré atların kamçılapp çabıp ta kiteler. Kız, üzénéñ hem ipteşlerénéñ isen kaluvına söyünép, yortlarınıñ talanuvına köyünép kaldı. Kızlar barısı da uyandılar, yıladılar, vakıtsız öyleréne taraldılar.

Şulay avıl kéşéleré, sizéngéç, kaçkinnar artınnan at ménép çabıp ta karadılar, lekin tapmadılar. Bulgan eş buldı, buyavı séñdé.

Baylar tuydan kayttılar. Yort talangan. Niçék te yortka kilgen bu belané sizdérmeske, sınatmaska tırışkannar, annan-monnan hesterlenép hucalıknı retlep, kiyev bulaçak yégétné kız kuvyınına çakırgannar.

Kiyev yégét kilgeç, anı çey éçérüv öçén, iñ élék kıznıñ agası kérép küréşté. Bey, kiyev yégét sıñar gına kullı bit. Kıznıñ agası uyga kaldı: “Mögayın, didé ul, béznéñ kızıbız kulın çabıp özgen kaçkın yégét şuşı bulır. Çabılıp özélgen revéşleré şuña bik turı kile”, didé. Kiyevné çey éçértép çıkkaç, séñlésé hem eti-eniséne kıznıñ agası bérem-bérem söylep birgeç, kız:

— Télesegez nerse eşlegéz, min anıñ yanına kérmiym, barıbér ul miné üterér, didé.

— Bir kiyimneréñné, üzém kérem, didé kıznıñ agası.

Kız agasın, üz kiyimneré bélen kiyindérep, kiyev yanına kértép cibérdé.

“Agası töslé iken”, dip, kiyev küñéléne aldı. Yasalma kız kiyev bélen küréşkeç, bu yulı küréşérge hem tanışırğa, e ikénçé kilüvde, üzleréne alıp kaytkaç kına, ħatını bulırğa vegde birdé, hem kiyev moña riza buldı.

Kiyev, bu kilüvde bulgan kunaklık vakıtın ütkerép, ikénçé atnada, kızını alıp kiterge ħezérlenép, par at cigép, kuçérğa bér télséz malaynı utırtıp kile. Kiyev ikénçé kiçné kungaç, irte bélen kızını alıp kiterge cıyına. Şulay uk kızınıñ agası da kilén bulıp kiterge cıyına. Yarıy, töyendéler, kiyindéler, çanaga da çıgıp utırdılar. Epe¹⁵⁰ kuçér atlarını dulatıp alıp çıgıp çaptı. Kızınıñ agası, kilénnerçe kiyinép, biténe kérşen yagıp, innék sörtép, kıygaç kalpaklar kiyip, başına şellerén poçmaklap yabınıp çananiñ sul yagına elle niçék şunda gorurlık bélen alga gına karap bara. Eytérséñ le ul, çın kız, çınlap ta kilén bulıp kiyev yortına töşe, iméş.

Alar kınğıravlı par at bélen avıl aşa bik tizlék bélen ütép kittéler.

Avılını çıkkaç, kiyev kızını koçaklap, yurgannı başınnan uk bórkenép yattı, diy. Ul kızınıñ yasalma kükreklerénnen totıp, innék sörtélgen bitlerén suvırıp übe, diy.

Kilén, kızınıñ agası, yurgannı ayak yagınnan aça da epege üzénéñ ir ikenén béldére hem aniñ arkasına ayagı bélen tibe. Epe kuçér éşné sizép ala da kiyev bulıp kaytuçı agasın tartkalap kıçkırır:

— Ña... diy ul.

Kilén, bu kuçérdan kurıkkın bulıp:

— Nerse kılana bu énéñ? Min monnan kurkam, digen bula. Kiyev kéşé énése epené yodırğı bélen kıynarga kéréşe.

Tagın da şulay bér tınıçlangın arada kilén kéşé epe kuçérnıñ arkasına tibe. Tagın kuçér epe, tüze alımıyça, agasın tartkalap kıçkırır:

— Ña!.. Ña!.. Ña!.. dip, törlé işareler yasap kürsete. Yegni epe agasına: “Ña-ña! dip, béznéñ ciñgebéz ir kéşé iken”, dip anlatmakçı bula, diy. E agası epené kıçkırgan sayın tora da kıynıy, tora da kıynıy.

Şulay itép alar kaytıp citeler. Kilén aşları ütkeréle, kiç bula, yoklar vakıtlar cite, kiyev bélen yeş kilénne üzlerén géne bér yalgız öyde kaldıralar. Bügen kilénneñ kiyev ħatını bulırğa vegde birgen kiçé bula. Yoklarga tüşekke yatkaç, “kilén” bik poşına

¹⁵⁰ Epe: Télséz kéşé.

başladı: elé “başım avırtı”, elé “éçém avırtı” digen bula; elé torıp utıra, elé niçék, elé niçék ite. Ahırında:

— Tışka çıgasım kile, digen bula başladı.

Kiyev:

— Kurkırsıñ bit, dip, üzé de anıñ bélen çıgarga hezérlemekçé bula.

Kilén:

— Yarıy, sin çıgıp meşekatlenme indé. Eger de miné kaçır-felen iter dip şıklenseñ, biléme bav tagıp çıgar, digeç, kiyev “kilén”néñ biléne dilbége tagıp tışka çıkarıp ciberdé. E üzé dilbégenéñ bér oçın öyde, işék töbende totıp tora.

Kilén öyaldına çıga da dilbégenéñ oçın, bilénnen çışép, öyaldı baskıçı kırında yatıp küşep torgan kece tekesénéñ mögézéne beyliy, üzé sıza. Kiyev Һetséz géne vakıtlar uzgannan soñ:

— Nerse eşliyséñ. Tizrek kér indé! dip, dilbégenéñ oçınnan tarta.

Kece tekesé “ba!” itép kıçkıra. Kiyev çıgıp karasa, kilén kaçkan, dilbégenéñ oçı kece tekesénéñ mögézéne beylengen. Kiyev anda yögére, monda yögére, taba almıyça urınına kérép yalgızı gına yoklıy.

Kilén, tönnéñ karañgılıgına karamıyça, üzlerénéñ avıllarına taba yögére de yögére. Bervakit, yul buyındagı umartalık kırınnan kitép barganda, artınnan kilüvçéler bar töslé toyıldı. Ul, bolardan kaçuv télegé bélen, umartalıktağı bér zur umartanıñ éçéne kérép, üzé éçte kiléş umartanıñ kapkaçların retlep yaptı. Bervakit umarta tiresénde çışı da pışı söylenép yürüvçélernéñ tavışları işétéldé. Alar umarta urlarga kilüvçé karaklar iken. “Kilén”néñ kérép utırgan umartasın iplep kéne çanaga avdardılar. Üzleré:

— Avır da avır, bik ballıdır, ahır, diyıştéler.

Umartanı bav bélen çanaga kısıp bérkéttéler. İplep kéne kuzgalıp yulga da çıktılar.

Һetséz géne kitkennen soñ, “kilén”, umartanıñ köye tişégéne avızın kuvyip, ekrén tavış bélen, yıraktan işétélgen sıman itép:

— Hay! dip kıçkırdı.

Umarta karakları bu tavışnı işétép kurkışa başladılar. Alar iplep kéne bér-bérsé bélen:

— Artıbizdan kuva çıktılar, ahrısı, cehetlerge kirek, dip söyleşep, atların kuvıp yuvırta başladılar.

Béraz vakıttan soñ umarta éçénnen tagın da nıgrak itép kıçkırgaç, karaklar atların kıynıy-kıynıy çaba başladılar hem kaytıp ta cittéler.

Tizden kiyev de kapkadan kilép kéréde, diy. Ul işék aldına atın tuktatıp öyge kérse, kayınagası çey éçép utıra iken:

— Niñel, kaydaga?

— Niñel, kiyev?

Alar şulay ñel soraşkannar. Kiyev ñelné söylegen:

— Kızıgız kaçtı, kaydaga, şunıñ artınnan ézliy kile idém elé, digeç, kızınıñ agası, kilén:

— Bey-bey, ul nindiy éş miken. Min elé sézge barırğa çıga idém. Béznéñ yortıbiznı talap kitüvçé hem kızımız tarafınnan kulı çabılıp özélgen karak sin üzéñ bulgansın iken. Anıñ östéne séñlémné elé “yugaldı” dip eyteséñ. Ozaklamıyça türeler siné ñökémge çakırırlar, cavap birérséñ, kiyev, digeç, kiyev tiz géne çıgıp çanasına utırgan da kiré öyine, urlagan eybérlerné yeşérérge çapkan, diy.

Ul yañadan kızını ézlep te kilmegen. Kız da kulsız kiyevden kotılğan, diy.

Kiçe bardım, бүгэн kayttım. Бэр samovar çey éçtém. Ekiyet arı, min biré. Artına kisev tayagı.

96. TUGRI HATIN¹⁵¹

Bérvakıtnı, boringı zamannarnıñ bérénde bér bay bulgan, diy. Bu baynıñ malayı bulgan, diy. Bay üler aldınnan bu malayına vasıyet eytép kaldırgan.

— Ulim, digen, min tizden ülermén indé, min dönyada aşıysın aşadım, yeşiysén yeşedém, digen. Elé sinéñ tormışıñ alda, Һezér siña öylenérge vakıt cite. Méne sin, min ülep, cidémné ukıtkaç, irtegésén su buyına töş, çişme yanına. Şunda siña karşıga kém suga töşse şunı, aksak bulsa da, sukır bulsa da, garip-goraba bulsa da, yemséz bulsa da, matur bulsa da, bay bulsa da, üzéñnéñ gomérlék ipteséñ itép alıp mén. Ul siné bik küp belalerden kotkarır. Eger de şunı almasañ, bik küp belalerge duçar bulırsıñ hem şunda ülerséñ, digen.

Şulay tora torgaç, könnernéñ bérénde yégétnéñ atası üle. Yégét bik şeplep kéne atasın küme. Eybetlep zur meclés yasap öçésén ukıta, öç kön uzgaç, cidésén ukıta. Şunnan yégét irtegésén moñlanıp kına utırganda kisek atasınıñ eytken vasıyeté iséne töşe. Yégét su buyı yakka karıy da: “Tukta elé, bik naçar, bik garip, bik yemséz bulsa, almamın, matur bulsa, alıp ménermén”, dip töşép kite.

Yégét su buyına töşe, bérkém de kürénmiy. Yégét béráz karap utıra torgaç, köyente-çilek küterép bér kız kile. Yégét bu kızın karap-karap tora da tanıy. Bu şuşı şehernéñ bér yarlı gına kéşé kızı bula. Bu çişme yanına töşép cite de yégétnéñ aptırap utırganın kürép:

— Nişlep utırasıñ monda? diy.

Yégét moña tota da kisek kéne:

— Eyde bézge, min siné Һatınlıkka alam, diy.

Kız oyala da cılıy başlıy:

— Üzéñ bay bulgaç, bézné yarlısınıp mıskıl itüvéñdér indé, diy.

Yégét:

— Yuk, dip, atasınıñ eytken vasıyetén şulay-şulay dip añlatıp bire.

¹⁵¹ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Öçinçi Kitap).** Tomnı Tözüvçi, Kérés Mekaleni Yazuvçı, İskermeler Ezirlevçi: L. Ş. Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1981, ss. 115-122'den alınmıştır. Metin, Tataristan'ın Arça ilçesi, Çikenes Köyü'nden Tahir Ahunov tarafından 1941'de gönderilmiştir (age. s. 320). Bu metin ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçi, Kérés Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989, ss. 381-389'da da yayınlanmıştır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo. V 15 Tomah, Tom 3. Bitovie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: Magarif, 2010, ss. 194-201'de de Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

Annarı kız karşı kilmiy, yégétke iyerép ménép kite.

Kız üzé heyran çiber, matur kız bula. Yégét kızını yahşı kiyimner bélen kiyindérép cibergeç, kızga karap tuymaslık bula. Bolar bér de kön-tön uzganın sizmiyler, bér de bérsénnen bérsé ayırılıp kite almıylar. Şulay itép tagı cey köné cite.

Bu şehirdegé baylarınñ gadeté şul bula: bolar ikéşer korab mal bélen çit cirlerge çıgıp, annan çit il tovarların töyep, üz tovarların satıp kayta torgan bulgannar. Méne baylar çitke çıgarga ezérlene başlagannar. Yégét, yeş bay bulganlıktan, hezérge bér géne korab mal bélen çıkmakçı bulgan. Yégét, yort eyleneséne sakçılar kuvyıp, bér korab mal bélen, tagı iké bay ikéşer korab mal bélen, bolar öç bay biş korab mal bélen il çigéne çıgıp kitkenner. Bolar barıp, mallarnı buşatıp, yañadan kaytırga çıkkannar. Yulda şehir sayın tuktap güleyt itép kaytalar iken. Şulay üzlerénéñ şehirleréne öç könlék yul kalgaç, bolar tagı bér şehirde tuktıylar hem öçésé, bér réstoranga kéreler. Arakılar kitértép, şulay aşap-éçép utıra torgaç, bolar kızışıp kiteler. Şunnan behesleşe başlıylar. Bér bay tora da yégétke eyte:

— Min sinéñ hatınıñ yanına kére alam, diy.

Yeş bay:

— Yuk, dip behesleşe.

Şunnan tégé bay tora da:

— Eyde, eger de min sinéñ hatınıñ yanına kére alsam, sin miña bér korab malınıñni bireséñ, eger kére almasam, min siña iké korab malımnı birem, diy.

Şulay itép, bolar kiléşeler. Şunda uk dogovor tözép kul kuvyalar da, tégé bay bu yeş bay hatını yanına dip çıgıp kite.

Öç können şeherge kaytıp cite bu bay. Tup-turı yeş bay öyine bara. Kapka töbénde korallı sakçılar. Bay kile de:

— Miném bay hatınında yomışım bar idé, diy, kérép çıgıym elé, diy.

— Yuk, bay kaytkaç kilérséñ, diyler.

Bay aptırap, şakkatıp kite.

Tagın elle niçe törlé kiyimde kilép karıy bay, tégélerge bik küp akçalar birép karıy, yuk, tégeler çébén de oçırtmıylar, akçaga da satılmıylar, arakı da alıp kilép karıy, anı da éçmiyler, aptıragaç kite bu. Şehir çiténe çıgıp, bér çuvyın küpér östéne ménép, timérge başın bere-bere cılıy. Şulay cılap torganda monıñ yanına bér karçık kile.

— Ulım, nişlep cılıysıñ? diy.

Bay şulay-şulay bay Һatını yanına kérésé bulğanın, kére almaganın, iké korab mal kitesén söyliy de cılıy.

Ebi:

— Tukta, ulım, kurıkma, diy, üzém karap karıym. Küpmé bireséñ? diy.

Bay:

— Me, ebi, Һezérge yégérmé biş sum, eger başkarıp çıga alsañ, tagı illé sum birem, diy.

Ebi moña bik kuvana, çönki akçanıñ bik kıybat çağı bula.

Ebi tiz géne üz öyine kayta da, Һeyérçé kiyimé kiyinép, kapçık asıp çıgıp kite. Bu yeş bay öyine barıp citerge biş-altı öy kala, kéргеlep, sedaka sorap kile. Şunnan bu bay öyine kilép cite.

Karavılçılar:

— Karçık kéşé, üzé sedaka sorap yöriy, eyde, kértép çıgarıyk, elle nişlemes, dip kértép cibereler.

Bay Һatını küre de ebiné üz öyine alıp méne:

— Ebi, min üzém de yarlı kéşé balası idém, yarlını bik kızganam, бүгэн бэзде géne kunarsıñ, diy.

Şulay bolar ebi bélen söyleşe başlıylar. Bay Һatını üzénéñ iré çitke sevde bélen kitkenlégén, şunı bik sagınıp kötkenlégén eyte. Ebi:

— Kızım, bik munçaga kérésém kiledér idé, diy, munça gına yağıp kérte almassıñmı, diy.

Bay Һatını:

— Bula ul, ebi, dip, Һezér munça yaktıra da ebi bélen munçaga kéreler.

Çişéneler, kıznıñ kulında altın baldak bula. Anı salıp tereze töbéne kuvya, şunnan yuvına başlıylar. Ebi kızga arkasın udıra, üzé terezege karap utıra. Ebi üzé haman:

— Şulay, kızım, bu töşén uv, bu töşén, dip, haman bökreyép utıra da tereze töbéndegé altın baldaknı alıp yeşére.

Bérvakıt bolar yuvınıp bétérép, kiyine başlıylar. Kiyinép bétéreler, kız altın baldaknı alıym dip karasa, altın baldak yuk. Kız bik yaman ézliy başlıy. Aptırağaç:

— Ebi, altın baldaknı sin almadıñmı? diy.

Ebi cılıy başlıy.

— Yarlı kése bulsa, şulay bulır indé, diy.

— Yuk, ebi, min bolay gına sorıym, elle ni kiregé yuk anıñ, bızde andıy altın baldaklar bik küp. Tik monısı irém kiyev bulıp kergeç birgen, üz isémé yazılğan altın baldak idé, şuña gına hacet idé ul, diy.

Şulay itép, baldaknı taba almıy ııgalar.

Kız ebige elle niçe kón aşarlık rızık birép cibere. Ebi bik reħmetler ukıp ııga da tége bay yanına kite. Bay yanına bara da:

— Me, siña şuşı cite, dip, altın baldaknı bire de illé sumın ala.

Bay:

— Monıñ séré nerse soñ? diy.

Ebi eyte:

— Bu, bay ħatınıñ iñ kadérlé nersesé. Monı yeş bay aña kiyev bulıp kérgende birgen. Bar, yulıñda bul, diy.

Bay, ayagın artına tibe-tibe çabıp, kalgan iptesleré yanına tége şeherge kite. Barıp tége yeş bayga kürsete:

— ħatınıñ yanına kérdém, méne kérgenlékke iñ kadérlé nerseñné, sin kiyev bulıp kérgende birgen baldagıñnı aldım, diy.

Yeş baynıñ sabırsızlanıp ħatının küresé kilgené béte, tüze almıy, açuvı ııga, bér korab mal ııkına.

Yégét kaytkannı yeş ħatın tüzémsézlék belen kóte, yaħşı kiyinép kuvya, öylerné cıyıştıra, yaman kuvanıp ezérlenép yöriy. Çönki indé iré kitkenge bér yıldan artıp bara.

Şulay itép, könnernéñ bérénde yeş bay kayta. Tége ħatın nişlerge bélmiy karşı ala. Yégét bér süz éndeşmiy, söyleşmiy tik yöriy. ħatını bik aptırıy:

— Nik söyleşmiyseñ soñ sin, canım, ni buldı soñ siña? diy.

Bay bik yaman açuvı ııgıp yöriy. Şunnan bakçaga ııgıp utıra da ħatının çakırta. ħatını nersege iken dip yögérép ııga, söyinep. Bay ıışénerge kuşa. ħatını ıışéne, iré su kırıyına kitere de, tiren kiñ su bula, törte de töşere. Kız töşe de anı-monı karamıy, alga taba yöze de kite, yégét aptırıp karap kala. Kız yöze de yöze. Çalkan da

yöze, al bélen de. yöze. Ara da başlıy, elé su kırıy da kürénmiy. Şulay yözgende monıñ karşına arkılı bér korab kile. Bu korabka hetlé çıgıp kalıym dip, kızu-kızu yöze. Korab ta, bu da yakınlaşa.

Korab uzıp kite, kıznıñ yanına bér töyinçék kilép cite. Kız: “Tukta, bu kirek bulır elé”, dip, töyinçékné ala da haman yöze. Şulay yöze-yöze arıp-talıp eşten çıgıp, yar buyına çıgıp, helden tayıp yata. Şulay yatıp hel algaç, tégé töyinçékné aç. Açıp karasa, monda bér par külmek-iştan, kostyum hem iték, şinél, furajka çıga.

Kız eybetlep kiyinép, soldat bulıp, urman écé buyınça kite de, béráz kitkeç, arıp, bér yuvan ağaç töbéne yal iterge utıra. Bu tönle bula. Şulay utırganda yakında gına bér taviş işétéle, monda cénner söyleşe. Bu tıñlap tora. Bér cén eyte:

— Min bu patşanıñ suvın bétérdém, diy.

Başlıkları sorıy:

— Niçék itép? diy.

— Méne alarnıñ “baş böye”¹⁵² digen böyeleré bar. Şunıñ astında su yulı bar, şul yulga bér odéyel tıktım, diy.

İkénçé cén eyte:

— Min patşa kızın meñgé tazarmaslık avıruvga sabıştırdım, diy.

Başlıkları:

— Aña ni deva? diy.

Tégé cén eyte:

— Aña deva şul, méne şuşı yuvan ağaç kayrısın suga çaykap éçértseñ, ul tazara, diy.

Soldat-kız monı tıñlap tora da tiz géne şul ağaç kayrısın alıp késeséne sala da, “tizrek kitiym, bolar miné ütérér” dip, şıpırt kına sız.

Yartı kön bargannan soñ urmannı çıga. Tagı yartı kön bargaç, şuşı patşanıñ şeheréne barıp cite. Şeherge barıp kére de bérevden bér stakan su sorıy.

— Yuk, diyler.

Bu soldat-kız bik küp kéşéden su sorap karıy, böténésé:

— Patşadan sorap kara, béz üzébéz suga kibép ülebéz indé, diyler.

Soldat-kız patşaga bara da:

¹⁵² Böye: Buva.

— Bér stakan su birsegéz, bötén patşalığıgızın sulı item, eger birmesegéz, kibép ülerséz, diy.

Patşa soldatka su bire hem:

— Zinhar, sulı ite kür, dip yalına.

Soldat tuksan soldat sorıy.

— Séznéñ “baş böye” digen böye barmı? diy.

Tégéler:

— Bar, diyler.

Soldatlarnı körekler bélen korallandırıp, şunda kiteler. Bu başlık bula. Bolar barıp citeler. Utız késége:

— Kazırğa! dip emér bire.

Utız késé kazıy-kazıy aralar, bolar argaç, ikénçé komandanı kérte. Bolar tagın bik yaman kazıylar. Soldat:

— Bérer eybér kürénmiymé? dip sorıy.

Tégéler:

— Yuk, diyler.

Soldat haman:

— Kazırğa! diy.

Bu komanda çistıy arıy, öçénçé komandanı kérte. Öçénçé komanda biş segatler kazıgaç, soldat tagı:

— Kürénmiymé bérer eybér? diy.

Tégéler béráz kazıgaç:

— Bér çüprek çıga başladı, diyler.

Soldat:

— Éhé, béráz gına kazıgız da bula, diy.

Kazıgaç, bérázdan odéyel başı çıga. Bu odéyel başına bér arkan beylep, tuksan késé bér tarta, iké tarta, öçénçé bér köçenép tartuvda odéyel atılıp kilép te çıga. Şunnan biş minut ta ütmiy, şehernéñ bötén fontannarında sular attıra başlıy, koyılar su bélen tula.

Şunnan soldatları bélen sheherge kaytalar. Patşa meclés yasatıp karşı ala. Şeherde bik yaman beyrem iteler. Patşa moña heyran küp baylık bire.

— Min siné kiyevém iter idém, kızım gına avıruv, diy.

Soldat-kız sorıy:

— Nindiy avıruv bélen avırıy? diy.

Tégéler:

— Bélmıybéz şul, dip cavap bireler.

Şunnan monı kız yanına alıp baralar, kız yanına bik küp doktorlar cıyılğan bula. Bu doktorlardan bérem-bérem sorıy:

— Sin nindiy daruv bélen devalıysıñ? diy.

— Şundıy-şundıy bélen, dip cavap bire tégé.

— Tay tızrek, diy.

İkénçésennen:

— Sin nindiy daruv bélen? diy.

Doktor ikénçé daruv isémén eyte. Soldat anı da cibere.

Şulay itép, bu bötén doktorlarını kuvıp çıkarıp bétére. Şunnan patşaga bötén ciré biklé, terezesé de yuk, bér yarığı da yuk, hava da kére almıy torgan itép bülme yasatırğa kuşa. Patşa bülmené yasata. Bik şep iké karavat, östel yasatalar, bér tişék kaldıralar, şunnan kızını da, soldatını da bülmege kérteler. Soldat işékné biklerge kuşa, üze de éçten biklep ala. Bu aşarga da terezeden géne birép torırğa kuşa. Şunnan yégét bér stakan suga tégé ağaç kabıgın çaykap éçérte. Kızga hel kére, kız tazara. Soldat-kız patşaga eytken bula: “Bér aysız bülme yanına bérev de kilmeske”, dip. Şunnan bolar ikésé géne bér bülmede toralar. Bér ayda kız tazarıp, bér de galemet simérge bula. Şunnan, bér ay tulgaç, soldat bülmené açarga kuşa. Patşa kilép kére de aptırap kite, karap-karap tora da:

— Bu miném kız tügél, sin aldakçı ikenséñ, dip, soldatka nagannı kitérép tériy.

Kız:

— Eti canım, min, sinéñ kızını, miné şulay terbiyeledé, simértté, atma anı, dip yalına.

Patşa aktıktan, ükénép, kızını bu soldatını üzene bire. Bötén şehir halkın cıyıp, dünya şavlatıp tuy yasıylar. Şunnan patşa eyte:

— Ulım, hezer min kartaydım indé, sin miném urınga patşa bulırsıñ, diy.

Şulay itép, bu soldat-kız patşa bulıp kite.

Hezér bu, patşa bulgaç, bötén zakonnarnı tikşérép çıga. Yaña zakonnar çıgara. Hezér ötermedegé keshélerné, öterme başlıkların tikşérerge totına. Küp şehirlerde küp keshélerné ötermeden çıgara. Gayıbé zurlarnı zurrakka utırta. Şulay itép, tikşére-tikşére bu üz irénéñ şehiréne yakınlaşa. Şherge citerge bér şehir kala. Bu patşa kızına, yegni üz “hatını”na eyte:

— Sin hezér şuşı şehirde kalıp tor. Eger miném bélen aldağı şherge barsañ, min anda bik yaman eşler eşliym, sinéñ küñéléñe yaramas, diy.

Kız şul şehirde kalırğa riza bula. Soldat üzénéñ tugañ şehiréne kite. Barıp, üzene bér kvartir alıp urnaşa. Şunnan tikşére başlıy. Küp keshélerné kotıldıra. Zakonnarnı üzgerte. Şuşı şehirde küpten bogavlanıp yatkan bér bay bula. Monı gomérlékke ötermede utırtırğa dip hökém itken bulalar. Bu elégé keshéné çakırta.

— Sin ni öçén kerdéñ? diy.

Tégé:

— Hatınımni ütérép, diy.

— Ni öçén ütérdeñ? diy.

Tégé keshé üzénéñ bay bulğanlıgın, yulda behesleşkennerén, bér korab malı kitkenén, kaytkaç, tége baynı yanına kértken dip, hatının ütérgenén, yegni suga törtép töşérgenén söylep bire.

Şunnan bu patşa-kız élékké baynı çakırtırğa kuşa. Tégé baynı alıp kileler. Bu sorıy:

— Sin monıñ hatını yanına kerdéñmė, niçék kerdéñ? diy.

Bay eyte:

— Şulay-şulay behesleştek te hatını yanına kaytıp kerdém, iñ kadérlé nersesé bulğan baldagın alıp çıktım, diy.

Patşa-kız:

— Un şompol birerge, dörösén söylesén elé, diy. Şunnan ebiné çakırtırğa kuşa.

Ebi söyliy:

— Min heyérçé bulıp kérép çıktım. Min öyge kérgende monıñ hatını bélen şuşı bay utıradır idé, diy.

Şunnan bu kız:

— Dörösén söylesén elé kart şaytan, borıgız başın, diy.

Ebinéñ başın bora başlıylar, ebi:

— Söyliym, söyliym, dip kıkıra başlıy.

Şunnan söyleteler: ebi bulgan ħelnéñ barısın da söylep bire. Şunnan bay da söyliy. Kız, kalgannarga gıybret bulsın dip, baynı da, ebiné de çeçénen at koyrısına tagarga emér bire. Şulay tagalar da tégélerné bötén uram buylap kisép yörteler.

Şunnan kız tége baynı ötermeden çıkarırğa kuşa. Üze élékké öyine, yegni kilén bulıp bargan yeş bay öyine bara da karıy. Bu öyné biklep algannar, bötén nersesé üz urınında. Bu, élékké kiyimnerén kiyinép, bay kaytkanda aşarga ezérlep yöriy. Íré kaytıp kére de aptırıp tora. Şunnan küréşép, cılaşıp, koçaklaşıp, kürgennerén söyleşe başlıylar. Ĥatın bar kürgennerén suga törtép töşérgennen alıp söylep bire.

— Sin bay süzéne karap yalğıştıñ, diy. Min siné ülémnen kotkardım, sin şul ötermede çerisé idéñ, diy.

Şulay itép, bu yeş bayga atası eytken vasiyat dörés kile.

Şunnan bolar ikésé de patşa kızı kalğan şherge kiteler. Patşa kızına indé bu üzénéñ kız ikenén eytken bula. Lekin bérevge de eytérge kuşmıy:

— Vakıt citkeç, min üzém sérné açarımın, sin çıda, min eytkençe kéşége miném sérné açá kürme, diy.

Bolar öçevlep: yeş bay, anıñ ĥatını hem patşa kızı patşa yanına kaytalar. Bu ĥatın elé de soldat kiyiménde bula. Ĥezér monı yeş patşa dip yörteler. Kaytıp miting cıya. Şunnan mitingta “bér soldatnıñ kürgennerén söyliyım” dip, bér soldat isémé bélen üzénéñ bar kürgennerén, başınnan uzgannarın, yegni urmanda cénner söyleşkenén işétép, şunnan kaytıp bér patşanı sulı itüvén, şul patşanıñ kızın tazartuvın hem kaytıp irén ötermeden kotkaruvın söylep bire de:

— Ul soldat, méne min, diy, méne miném irém, diy. Méne kızığız isen-sav, ĥezér tınıç kına bézné üz ilébézge kaytarıp ciberégéz, béz üzébéz de tınıç yeşiyk, séz de tınıç kına yeşegéz, diy.

Şunnan bolarga bik zur reĥmet ukıp, zur beyrem yasap, üzlerénéñ illeréne kaytarıp cibereler.

97. KULSIZ KIZ¹⁵³

Élék zamanda, tıçkan sotnik, baka plotnik, sayıskan désyetnik bulgan vakıtta, bér kéçkéne géne şeerde bér sémye bula. Bu sémyanıñ bér ir balaları, bér kız balaları bula. İr balası bér öç yeşler olı bula.

Bu malay un yeşlerge, e kız cidé yeşlerge citkeç, etileré bélen enileré avırıy başlıylar. Bérvakıtnı etisé eyte, malaynı deşép:

— Ulım, diy, béz, aħrı, ülém avıruvı bélen avırıybız, béz ülse, sin séñléñe eti de, sin aña eni de, sin aña abıy da bulıp kalasıñ. Sin séñléñné bérvakıtta da kıyırıstma, anı hervakıtta, da kara, diy.

Ozak ta ütmiy, bolar ikésé de üleler. İké bala kalalar bolar. İké bala kalalar da, bolarnıñ bik yakın kardeşleré bulmıy, aħrı, üz öylerénde toralar. Kız bala, cidé yeşénde bulsa da, bereñgé péşere ala. İr bala, kéşé bélen kuşılıp bulsa da, çeçkeç az bulsa da eşliyi. Şulay ittérép, bolar bik tatu gına abıylı-séñéllé tormışnı alıp baralar. Köñner, aylar, yıllar üteler.

Bérvakıtnı abıysı uncidé yeşlerge cite. Moñarga tekdim iteler öylenérge. Çiber géne cirden kız dimliylar. Bu kız bélen kiléşeler, ala indé bu, tuy yasıylar mömkin kader. Bérvakıtnı abıysı kıznı alıp kile, öylerénde tormış başlana.

Bu yégét ھاۋاتınınan da bigrek söye séñlésén, ata-anasınıñ vasıyetén tota. Ciñgesé monardan bik könliyi başlıy. Nerse uyliy? Bolarnıñ bakçalarında yégérmé biş töplep alma ağacları bula, balta alıp çıga da, iré eşke kitkeç, alma ağacların barın da tapap bétére.

ھاۋاتın iré kaytkaç eyte:

— Méne séñléñ nişletté, alma ağacların tapap bétérdé, elle akıldan şaşkanmı ul? diy.

Abıysı séñléséne:

— Nik alay eşledéñ? diy.

¹⁵³ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Öçinçi Kitap).**Tomnı Tözüvçi, Kérés Mekaleni Yazuvçı, İskermeler Ezirlevçi: L. Ş. Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1981, ss. 133-143'ten alınmıştır. Metin, Gomer Beşirov ve Hamit Yarmi tarafından 1945 yılında, Tataristan'ın Budınnıy ilçesi, İski Tinçeli Köyü'nde Barıy Galiyev'den derlenmiştir (age. s. 322). Bu metin ayrıca; **Kömiş-Sulu Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi: Naile Velitova. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1993, ss. 284-297'de de yayınlanmıştır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo. V 15 Tomah, Tom 3. Bitovie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupilnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: Magarif, 2010, ss. 219-235'te de Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

— Abıy, min tügél, diy.

Yarar, monıñ öçén yégét çırayın da bozmıy.

Küp vakıtlar ütkeç, bérvakıt Һatın, aranda ime torgan tayları bula, şul taynı balta bélen çabıp öze. İré kaytkaç:

— Méne ısanmadıñ, taynı da ütérde, diy Һatın.

Abıysı eyte:

— Séñlém, nik alay eşliyséñ? diy.

— Abıy, min tügél, diy.

Yarar, monıñ öçén de abıysı çırayın bozmıy.

Könner, aylar ütép bargaç, bolarnıñ bula yeş balaları. Bérvakıtnı iré eşte çakta, bu Һatın, ayagınnan totıp, üz balasın üzé idenge küterép bere. Şunnan soñ iré kayta.

— İndé ısanmadıñ başkalarına, monısına nerse eyteséñ indé? diy. Méne balanı nişletté, diy. Kém üz balasın üzé şulay eşlete, diy.

İndé abıysı mecbür bula ısanırğa, “bu séñél eşé indé”, diy. E sénléséne bérnerse de eytmıy.

İkénçé könné balanı kümeler. Şunnan soñ abıysı at cige de eyte sénléséne:

— Eyde urmanga barıp kaytıyk elé, sin cilek cıyarsıñ, diy.

Kiteler urmanga. Bara-bara bik tiren kérép kiteler. At yanınnan küp kéne cir kiteler. Bu Һezér sénlésén böténley ütérerge kıymıy, küre: urmanda tümgekler. Şul tümgekke kıznıñ iké kulın beyliy de, “sinéñ eşlegen eşleréñ öçén”, dip, tümgekke kuvyıp, kulların çabıp öze. Şunnan artına da karamıy, atına utıra da kaytıp kite üzé. Sénlésé avıp kala, kulların kiskeç.

Şulay kız yata monda añsız bulıp, bérniçe segatmé anda, yartı tevléklermé, bérvakıtnı küzén açıp karasa, koyaş kızdıra, kannar koyaşta katkan. Torıp kiterge uylyı bu, Һelé yuk. Şulay da arlı-birlé nujalana-nujalana torıp kite. Torıp kite de, kaysı yakka barırğa? Kite urman buylap, kaya barganın bér de bélmiy. Bara-bara éçke kérép kite, bérnindiy sukmak kalmıy, barı kuyı urman gına. Ceygé kön bulganlıktan, bu kız yuka gına külmekten bula. Urmanda yöriy-yöriy külmekleré tétélép, yırtılıp töşe. Һezér kulı bulmagaç, kul bélen totıp aşıy da almıy bit, urmanda avızı citken urınnan, nerse bar, cilekmé anda, başka nersemé, barısın da aşap, aylar buyına urman éçénde yöriy. Kay yakka barganın bér de bélmiy.

Bérvakıtnı ni küzé bélen kürsén, urman kırıyına kilép çıktı. Küréne bik zur reşetke totkan bakça. “Bu bakçada kém bulsa da bardır, min monda kiçke kader torıym da annarı kérérmén”, diy. Hezér ük barıp kéréridé, anadan tuma yalangaç, bigrek te kız késege oyat, bu hezér unaltı yeşlerde bula.

Bérvakıtnı küz beylene. Kız reşetke tireséne kile, kaydan kéréрге de yul yuk. Reşetke başınnan kéréрге kulsız késege mömkin tügél. Ézliy torgaç, kaydandır astan çokır tabıp, kérép kite bakça éçéne. Bu avgust ayları bula, nek méne almanıñ péşken vakıtı. Kız avızı citken töşten aşap yöriy. Şulay yöriy-yöriy, bakça éçénde bér baz taba, anda bik ülenner üsken, köndéz şul bazga kérép yata. Köndéz çıkmıy, tönné aşagan almaları bélen kanegatlenép yata.

Bu bakçada karavılçı bula. Karavılçı sizéne: “Monda kémdér yörgen”, diy. Almagaçtağı yartılı almalarını karıy da: “Adem téşe ézleré bar”, diy. İkénçe könné de şulay devam ite, kız küz beylengeç çıga da küp kéne almanı aşıy.

Bu bakça bér patşanıñ daçası bula, ceygé könné şunda tora iken ul. Bu patşanıñ malayı da bula. Karavılçı bér kön yöriy, iké kön yöriy de patşanıñ malayına eyte:

— Monda eş şulay-şulay, kémdér béznéñ bakçaga kérép almanı aşap yöriy, diy.

Patşa malayı:

— Yarar, diy.

İkénçe könné miltık ala da, üzé sakka çıga patşa malayı tönle. Küz beylene. Elégé kız kilép çıga anadan tuma yalangaç, almalarını aşap yöriy buyı citken cirden. Yégét karap tora elé béráz. Soñınnan yégét kıçkıra yırıktan:

— Kém séz, adem zatımı? Cavap birmesegez atam, diy.

Kız eyte:

— Min adem zatı, atma, diy. Kız artı bélen çigénép tége bazga kilép töşe de eyte: Yégét bulsagız da, ir bulsagız da miném yanıma kilmegéz, min yalangaç, östémde külmegém yuk, diy.

Bu öyden anasınıñ külmegén alıp çıga da:

— Irgıtyımmı, kiyeséñmé? diy.

Kız eyte:

— Miném kullarım yuk, diy.

— Alay bulsa üzém kiyirtim, diy.

— Yarar, diy. Min artım bélen eylenép toram, diy.

Yégét kızniñ artınnan gına kilép kiyirte. “Nindiy kేశé iken bu?” dip, üz bülmeséne alıp kére. Karıy: şundiý cerehetlé, aşamagan, açlık cefasında yeşegen kız şul kader matur, moñardan maturnı tabıp bulmaslık bula. Yégét, anıñ maturlıgına isé kitép, gaşıyk bula. Yégét hezér kızga nerse barın aşata, bu indé üzé aşıy almıy, yégét aşata. Karavatka üzé urınnar ceyép bire. Şulay itép kıznı, eti-enileréne eytmıyçe, küpmé vakıtlar üz bülmesénde asrıy. Üzé bik katı uyga kala. Eti-enileré sizeler yégétte nindiydér yeşérén sér barın.

Bérkönné yégét aşarga çıga da, etileré eyteler:

— Ulım, sin avırıysıñmı elle? Elle nindiy bulsa da yeşérén séréñ barmı bézden? dip.

Yégét eyte:

— Avırmıym da, bérnerse de yuk, diy.

Bér kön üte, iké kön üte, öç kön üte, soñınnan indé eytérge mecbür bula yégét.

— Eti, diy, min şulay bér kız taptım, min añarga gaşıyk buldım, diy.

Şunnan soñ etisé kıznı kérép küre. Kız, monı bik katı huplap, zurlap karşı ala. Etiséne kız oşıy. Kız télge bik osta bula. Hezér kére indé enisé kararga. Kız monı da bik zurlap karşı ala, bik yahşı gına anıñ bélen söyleşe. Bu kız ebige de bik katı oşıy, ebi kızniñ maturlıgına üzé de heyran kala.

Hezér nişlerge indé? Citdi mesele bu. Béráz vakıtlar ütkeç, moñarga kitérép kuvyalar nyanka, aşatırğa da, kiyindérerge de. Hezér malayga kiñeş bireler:

— Sin, ulım, général kızımı, ofitsér kızımı, üzéñ télegenén saylap al, béz bu kıznı da ülgençe terbiyelerbéz, emma siña bütün kız alıyk, diyler.

Malay eyte:

— Miña bütün bér kేశé de kirekmiy, barı şul gına bulsın, diy.

Kıznı alırğa mecbür bulalar. Şulay itép ulların öylendérelér, tuy iteler üzara gına, şundiý garip kıznı algaç, dönyaga taratıp bulmıy indé. Bolarnıñ tormışları başlana. Bérniçe vakıtlar ütkeç, kız yöklé bula.

Bu kızınıñ bala tabarına iké atnalar kalgaç, patşalarınıñ konférentsiyege cıyılır vakıtları cite. Patşa üzé kart kése bula, ul vakıtta poyızdlar, maşınalar bulmagannar, ulına eyte:

— Ulım, miném hezér kartlıgım citken, ye yulda ülermén, miném urınga sin bar, diy.

Malay atasınıñ boyırığın ayak astına salası kilmiy, atka utıra da kite. Bargan vakıtta nek méne bu kızlarınıñ şekerennen üterge turı kile iken. Anda bér postoyalıy dvor bula. Ul vakıtta postoyalıy dvorga elle nikader halık kilép yörmegen, köne bér-iké kése kérép kungan. Bu postoyalıy dvornı totuvçı, elége kızınıñ abıysı bula. Patşa ulı monda kunarga kala.

Kitken vakıtta yégét etiséne eytép kaldıra:

— Eger hatınım bala tapsa, ir bala bulamı, kız bala bulamı, miña hat yazıp, bér élémteçé ciberégéz, dip.

Etileré riza bulıp kalalar.

Elégé kız igézek ir bala taba. Balalar bérsennen-bérsé maturlar. Öydegeler şatlıklarınnan hat yazalar, anı péçetliyer de, bér soldatnı deşép alıp bireler:

— Me, şuşı adrés bélen felen patşalıkka barıp, ulıbızın ézlep tabıp birérséñ, diyer.

Elégé soldat yahşı gına atka atlanıp kite. İké-öç atnalık yul bula monıñ bara torgan şekeré. Barıp cite elége kız şekeréne de yal iterge tuktıy. Bu postoyalıy dvorga kére de atın beylep kuvya. Öyge kére. Öyge këröv bélen, tége kızınıñ ciñgesé bu soldattan soraşa başlıy:

— Kaya barasıñ, soldat? diy.

Soldat eyte:

— Béznéñ patşa ulınıñ hatını bala taptı, söyince alırga baram. Ul konférentsiyege kitken idé, diy.

Kızınıñ ciñgesé soldattan soraşa torgaç, “kilénneré béznéñ kız tügélme iken”, dip uyly. Hatın munça yakkan bula, soldatka eyte:

— Sin yulda yörép karalgansıñ, belki munçaga barırsıñ, diy. Soldat bénerse de uylamıyça, riza bulıp, şinelén, sumkasın kaldırıp kite. Kére munçaga.

Soldat munçaga kitkeç te, Һatın anıñ sumkaların aktara başlıy. Һatnı tabıp alıp ukıy da: “Nek méne şuşı kız bulırğa tiyiş bu”, diy. Íré bit indé anıñ kaytıp eytken idé, kulların kisép kaldırdım dip. Һatın tota da, tégé Һatnı yırtıp, şuña oҺşatıp ikénçé Һat yaza: “Һatınıñ iké ét balası taptı, nişletérge, méne şuñarga béz cavap kötép kalabız”, dip.

Yarar. Soldat üz yulına kite. Bérvakıt barıp cite tégé yégét şeheréne, ézlep taba, Һatnı tapşıra yégétke. Soldat kéşé bit indé ul, patşalar arasında küp söyleşép tormıy. Yégét ukıy da yözé béráz gına üzgerép kite. Bu soldat üzénéñ küñélé bélen söyinéçke miña nindiy бүлек birér iken indé dip kötü. Malay Һatnı ukıgaç, bolay dip cavap yaza: “Nerse géne bulmasın, min kaytkançı torsın, bérnerse de éşletmegéz”, dip.

Soldat Һatnı ala da kaytırga çıga. Kaytkanda yañadan şul uk kvartirga kére. Téagé Һatın:

— Ey, soldat, kayttıñmı? diy.

Soldat eyte:

— Kaytuvın kaytam da, bérnerse de бүлек birmedé, diy.

Һatın soldatka tagın:

— Munça yakkan idém, barasıñmı? diy.

Soldat tagın igtıbarsız gına şinéllerén öyde kaldırıp kite munçaga. Soldat munçaga kitüv bélen, Һatın, bérnerse de éşlemiyçe, soldatnıñ sumkasınnan malaynıñ Һatın tabıp ala da ukıy, nerse yazgan iken, dip. Bu Һatnı yırtıp ırgıta da bolay dip yaza: “Min kaytkançı, күзém күрмесэн, balalarını da, üzén de kuvakka asıp, éne bélen tunagız”, dip.

Soldat ırte tora da tınıç kına kaytıp kite. Kaytıp cite de Һatnı tapşıra patşaga. Bu Һatnı algaç, öydegéler һeyran kalalar, “üzéne ikénçé yaҺşı бér Һatın tapkandır, şunıñ öçén üzé kaytkançı yuk iterge kuşkandır”, dip uylıylar. Һatnı kız da ukıp karıy, döréstén de şulay yazılган bula. Şunnan soñ kız eyte:

— Miném tekdirém şulaydır indé, miném tormışım şunıñ bélen başlandı, şulay бéter indé ul, diy.

Patşalar kıznı alay ütérerge bik kızganalar, şulay bulsa da kiñeş iteler monı бér saҺraga iltérge, “şunda üz üléménнен үler”, diyler. Һезér bu kızga iké kırыйга iké kapçık yasıylar, balaların salırğa, e aldına, avızı tireséne, azık salırğa бér kapçık yasap

asalar. Şulay itép bolarnı utırtalar, da, illé kilométrdagı kırıy bér dalaga iltép, tüşérép kaldıralar. Hatın monda indé yeş kéne koymıy, kan koya, yılıy.

Bu hatın hezér nişlesén?! “Min monda utırgan cirde ülimmé, kayda bulsa da kitép ülimmé”; diy. Ceynéñ, bik kızuv vakıtı. Balalar, kükregénde söté bar vakıtta imeler, indé söté de bété. Hezér indé hatınnıñ canı köye. “Miña barıbér ülém indé”, dip torganda, bér yılga küréne, bu hezér şunda barırğa omtıla. Yılga kırıyına cite. Su bik katı aga. Eger sunı bögelép éçse, balaları tüşép kite; éçmese, üzéne ülerge kirek indé. Bervakit: “Bulmasa bulmas, yañgır yavganda bala jel, taş yavganda baş jel”, dip, suga bögelgen géne idé, iké bala ikésé de suga tüşép kiteler. Şul vakıtta tavış işétele: “Tot, balalarıñnı al”, digen. Hatın yartı kulları bélen balaların alırğa suzıla, sudan çırgaçaç karasa, iké kulı da selamet. Bu indé rehmetler eytérge dip artına borılıp karasa, bérkém de kürénmiy. Hezér yılarga da, şatlanırğa da bélmiy.

Hezér, su éçkeç, söt te tüşe kükregéne, balaların aşata. Annarı kite şul su buylap, “ıçmasa suga köyip ülmem”, diy. Küp kéne vakıt bargaç, urman kırıyına cite. Urman kırıyında kéçkéne géne bér öy tora. Öyge barıp kére. Bu öyde urman karavılçısı, kart bélen karçık tora. Röhset sorap kére de isenleşe, savlık-selametlék soraşa.

— Kızım, kaydan sin? dip sorıylar bolar.

Hatın eyte

— Ebi, min yırak cirden, adaştım, urmanga cilek cıyarga bargan idém de, diy, üzénéñ tormışı turında söyliy bolarga niçék bulğanın.

Bolarda ul bér-iké kön yal ite. Şunnan hatın babay bélen ebige eyte:

— Miném balalarım bér-iké atna sézde kalıp torsınnar elé, min bérer cirge barıp eşlep, béráz kirek-yaraknı karagaç, kaytıp alırmın. Séznéñ terbiyegéz hakin tülermén, yugaltmam, diy.

Bu kart bélen karçıkñıñ balaları bulmıy, balalarını böténley kaldırıp kitse de rizalar indé. Şulay itép, kart bélen karçık balalarını alıp kalalar.

Yarar, ikénçé könné hatın çıgıp kite bér sheherge. Anda bér bayga kérép eşliy. İké atnalar eşlegeç:

— Min kiter idém, eger eşlegen akçamnı birsegéz, diy.

Baylar moñarga eşlegen akçasın bireler. Akça algaç, üzéne bér iské géne fufayka ala, başına bürék ala, çalbar ala, botinka ala, kıskası, irlér kiyimé ala, kalğan

akçasına balalarga mannıy yarma ala, babay bélen ebige şiker bélen başka küçteneçler ala. Kayta da küçteneçlerné tapşıra. Balalar hezér eni yuknı bér de yuklamıylar, uylamıylar, uynıylar, Ebi bélen babaynıñ sıyırları yahşı, söt citerlék. Şulay bulgaç, ebi bélen babay: “Balaların bézge kaldırıp kitse yahşı bulır idé”, dip toralar, moñarga tekdim de iteler, “mömkün böténley bézge kaldırırğa”, dip. Lekin hatın riza bulmıy:

— Anısı elé bilgélé tügél, sez hezér terbiyelep torıgız elé şul köyge, diy.

Ebi bélen babay tagın riza bulıp alıp kalalar, elbette.

Hatın hezér üzénéñ şeheréne barırğa çıga. Bara torgaç, üzénéñ şeherén taba. Barıp kéré üzlerénéñ kürşeleréne. Kéré de eyte:

— Min hezmetçe bulıp yallanır idém sezge, kémge bulsa da kirekmiymé? diy.

Bolar monıñ abıyların kürseteler:

— Ul kiçe géne dvornıgın çıgardı, diyeler.

E bu hatın cıynak kına yégétlerge oñşavlı bula. Abıysın deşep kéreler. Kéré abıysı, söyleşeler.

— Ayga küpmé sorıysın? diy.

Hatın:

— Dvorniklar küpmé alğan, min şuñarga riza indé, diy.

— Alay bulsa eyde, yahşı eşleseñ, arttırırmin, diy. Şunnan soñ bu eşlerge totına, bér de irénmiy, niçék te yararga tırışa. Éşsez vakıtlarında hucaga üzénéñ kürgenneré turında hikeyeler, ekiyetler söyliy. Huca mondıy ekiyetlerné tınlarga bik yarata torgan bula. Küpmé vakıtlar ütkeç, elége monıñ iré bulgan kése konféréntsiyeden kaytışlıy kvartirga kéré. Hezmetçe hatın monı tanıy, üzénéñ isémé dip, bér irler isémé eyte. Hezmetçe kunaknıñ atın alıp beylep kuvya, azıkka kuşa. Bu, elége patşa malayı, kéré kvartirga. Añarga yahşı östeller, yahşı urındıklar hezérliyeler.

Patşa malayı çémodanının yahşı aşamlık-éçémlékler çıkarıp kuvya da östel östéne:

— Ye, huca, eyde utır, diy.

Huca indé şundıy zur kése yanına niçék utırsın. Patşa malayınıñ indé éçe poşa, sagış bik zur, hatını bit ét balaları tapkan.

Huca:

— Rehmet, min utırmıym, diy.

— Miña bérüzém géne utiru küñélséz, eyde utır, kürgen-bélgennerné söyleşép utırıyk, nerseler béleséñ üzén, söyle, diy patşa malayı. Ul indé niçék kéne bulsa da üzénéñ küñélén tınıçlatmakçı bula.

Huca eyte:

— Minde bér h́ezmetçé bar, ul söylese, iséñ-akılıñ kiter, diy. Huca h́ezmetçéné çakırıp kére. H́ezmetçé kére de işék töbéne géne basa.

— Abıy, nerse boyırasıñ? diy.

Patşa ulı eyte:

— Kil elé monda, diy.

— Yuk, min anda barmıym, diy.

— Kil elé monda, kil, dip, bér ryumka yahşı éçémlék bire bu.

H́ezmetçé éçémlékné éçe de:

— Miña irtük eşke torırğa kirek, dip, utırmaska tırıssa da, soñınnan bik kıstagaç, utıra.

Patşa malayı eyte:

— Nerse béleséñ, kürgen-bélgenneréñné söyle, diy.

— Min gomérém buyına rabotnik bulıp eşledém, bérnerse de bélmiym, diy.

— Sin tartınıp torma indé, nerse béleséñ, şunı söyle, diyeler.

— Alaysa yarar, min dogovor bélen géne söylerge kéréşem, diy. Kém de kém min söyliy başlağaç tuktatsa, yöz sum akça bireséz, diy, ikénçé mertebe tuktatsagız, iké yöz sum, öçénçé mertebe tuktatsagız, öç yöz sum; eger riza bulsagız, şundiý şart bélen söylerge kéréşem, diy.

Bolar heyran kalalar, nindiy süz bu şulay dogovor bélen söylerlék, dip. Bolar uylıylar indé: “Kém anı tuktatırğa mömkin?” dip.

— Eyde, söyle, dip, yazalar dogovor, patşa ulınıñ kulında piçet bula, dogovorga piçet kuvyalar, kul kuvyıp, h́ezmetçéné söylete başlıylar.

— Bér kéçkéne géne şherde bula irlé-hatınlı bér kéşé, diy bu. Şularınıñ iké balaları bula, bérse, kız, bérse, ir bala. Bu balalarınñ araları öç yeş bula. Şul vakıtta bolarnıñ ata-anaları tif bélen avırıp üleler. Etisé ülgençé ulına vasıyet eytép kaldıra: “Sin séñléñné rencétme, sin añarga eti de, sin añarga eni de, sin añarga abıy da”, diy. Bolar şulay yetim kalıp üseler. Yégét cite unsigéz yeşke. Monı öylendéreler yahşı gına

késénéñ kızına. Yégét hatınınnan da bigrek séñlésén yarata, tuganlık hisé bélen. Şul vakıtta ciñgesé könliy başlıy, abıysı bélen iké aranı bozmakçı bula. Abıysı bötén kiñşén hatını bélen kiñşkençé séñlésé bélen kiñşe. Şunnan soñ bérvakıtı ciñgesé, bakçalarında yégérmé biş töp almagaçları bula, şul almagaçlarını balta bélen tapap bétére.

Bu tıñlap utıruvçılar arasında şuşı ciñgesé de bula. Hézmetçé şuşı turıda söylegende géne, ciñgesé tora da:

— Aldıysın! diy.

— Yöz sum! diy hézmetçé, yöz sum akçanı ıgarıp bireler. Ey abıy, açuvlana başladılar, min yatıym la, diy ul.

Monı ıgarmıylar, tagın devam ittérteler. Abıysı elé bérnerse de sizmiy. Hézmetçé devam ite:

— Yarar, abıysı séñléséne ul vakıtta bérnerse de eytmiy. İkençé vakıt, aranda ime torgan tayları bula, şul taynı ıgıp balta bélen çabıp ütere.

Ciñgesé tora da:

— Aldıysıñ! diy.

— İké yöz sum!

Bu akçanı da ıgarıp bireler. E abıysı: “Bézné hur ite indé, akçanı birép bétére indé”, dip utıra.

— Miña citer indé, irtük torasım da bar, söylemiym bütün, citer indé, diy hézmetçé.

Patşa ulı:

— Eyde söyle, söyle, diy.

Tégé devam ite:

— Küpmé vakıt ütkeç, bolarnıñ yeş balaları bula. Yeş balaları bulgaç, bérkönné ciñgesé üzénéñ balasın üzé, ayagınnan totıp, idenge küterép bere. Bala üle.

Şulay diyuvge, ciñgesé:

— Aldıysıñ! diy.

— Öç yöz sum.

Hézér sandık töbénnen aktık kömés akçalarga kader alıp bireler. Bérvakıtı abıysı ıšana moñarga, e séñlésé elé haman béldérmiy.

— İkençé könné abıysı séñlésén, at cigép, urmanga cilek cıyarga dip utırtıp alıp kite de, urmanga alıp barıp, iké kulın da tümgek östéne kuvyıp, balta bélen çabıp öze. Başkasın béłmiym indé, diy.

Patşa ulı Һezér sizéne başlıy, “tukta, bu miném Һatınım tügélmé iken”, diy. Téğé kız:

— Citer indé, ıııp yatıym, diy.

Patşa malayı:

— Me siña yöz sum, söyle, diy.

Һézmetçé süzén devam ite:

— Şunnan soñ, bu yata monda bér tevlékmé, yartı tevlékmé, bérvakıtnı aña kile de bér yakka taba kite, e üzé hiç béłmiy kaysı yakka kitkenén. Urmannarda yöriy-yöriy östé talanıp béte. Һezér bu urmanda nerse turı kilse, avızı kaya citse, şunı aşap yöriy. Aylar yörgeç, bu kilép ııga urman kırıyına. Küre: bér zur reşetkelé bakça. Şul bakçaga köndéz kérérgе kız kéşé, yalangaç bulgaç, oyala, karañgıga kader urmanda tora. Karañgı bulgaç, üzéne kéréр urın tabıp, bakçaga kére. Kére de avızı citken cirden almalarnı aşap yöriy. Bu bér patşanıñ daçası bula. Bu köndéz bér baz tabıp, şunda yeşérénép tora. Şul bakçada bér-iké kön yörgeç, monı karavılçı béle. Béle de mecbür bula patşa malayına eytérge: “Méne eş şulay-şulay”, dip. Monnan soñ, patşa malayı mılık bélen töngé karavılga üzé ııga. Bérvakıtnı bu kız ııga bakçaga alma aşarga. Şul vakıтта patşa malayı monı kürép: “Sin ademi zatmı, kém sin, cavap bir, atam”, diy. Şunnan soñ kız üzénéñ adem ikenén eyte. “Sin nindiy kéşé?” diy patşa malayı. “Min méne şundıy-şundıy kéşé, östém yalangaç, şunarga küre kéşége kürénérge oyalam”, diy kız. Şul vakıтта malay öyinnen enisénéñ küłmegén alıp ııgıp bire, lekin kız kiye almıy üzé, kulları bulmıy. Yégét kıznıñ artınнан gına kilép kiyirte de üz bülmeséne alıp kére. Bu kız şulkader matur iken, yégét şunda uk gaşıyk bula. Şunnan soñ yégét kıznı bérniçe könner üz bülmesénde asrıy, üzé aşata, üzé éçérte, üzé yatkıra. Eyé, ata-anaları moñardan şıklene başlıylar. Ulları uylana başlıy. “Nerse buldı, ulım, siña, avırıysıñmı, elle bérer nerse buldımı?” dip sorıylar. Bu bérnerse de eytmıy, kurka indé, kulsız kızga gaşıyk buldı bit. Şunnan soñ indé eytérge mecbür bula. Eti-enileré kéréр karıylar kıznı. Kız, bilgélé, yahşı, matur bula. Kıznı yaratalar. Ullarına eyteler: “Béz siña général kızımı, ofitsér kızımı, téleseñ kémné alıp birebéz, e bu kıznı üzébéz asrarbız, kararga

kéşé kuvyarbız, emma sin anı alma”, diyeler. Malay eyte: “Miña bér kéşé de kirekmiy, şuşı kız gına kirek”, diy. Şul vakıttı kızını alırga mecbür bulalar. Şunnan soñ indé, başkanı bélmim, indé yatarga kirek, diy.

Patşa ulı:

— Me biş méñ sum, söylep bétér, diy.

Kız tağı devam ite:

— Bérvakıtnı bolar tora başlıylar. Bu ıatın yöklé bula. Bala tabarga iké atnalar kalgaç, yégét kite konféréntsiyege. Yégét kitkende etileréne eytép kaldıra: “Miném ıatınım, bala tapkaç, ir balamı, kız balamı, miña bér élémteçé bélen söyınçé ciberérséz”, diy. Cibereler bér soldatnı. Soldat yulda nindiy de bulsa beıétsézleklerge oçrapmı, tügélmé, yégétten ıat alıp kaytıp bire. ıatta bolay dip yazılğan bula: “Min kaytkançı, üzén de, balaların da kuvakka asıp, éne bélen tunagız”, dip. Enileré bu ıatnı kızga da ukıtırga mecbür bulalar. Kız eyte: “Miném tormışım şunıñ bélen başladı, şulay béter indé, nişletesén, yazmışım şulaydır”, diy.

Yégét ızér uyga kala.

— Ey, citer indé, yatıym, diy kız.

Patşa malayı un méñ sum ııgarıp sala da:

— Söyle, diy.

— Eti-enileré bu kızını alay ütérérge kızganalar. “Béz monı bér dalaga ııgarıp ciberiyk, üz ülémé bélen üler, e yégétke şulay ütérdek dip eytérbéz”, diyeler.

Yégétnéñ küzénnen yaşler atılıp ııga.

— Kızını dalaga iltkeç, kız utırıp ülergemé, yatıp ülergemé dip aptırıp yöriy. İké balasın iké kırıyga kapçık bélen askan kiléş, bérniçe könner yöргеç, bérvakıt kızınıñ bik katı canı köye. Yırak ta tügél, su küréne. Su yanına barıp cite. Sumı bögélép éçse, balaları töşe, éçmese üzé üle. Mecbür bula sunı bögélép éçerge. Suga bögélöv bélen, iké balası da suga töşép kiteler. Şul vakıttı “al balañnı sudan” digen tavışka suga tıgılıp balaların ala, karıy: iké kulı da isen bula. Reımet eytérge dip artına borılıp karıy, bérkém de kürénmiy. Bu ızér şatlıgınnan balaların ala da şul su buylap kite. Bérvakıtnı urman kırıyında gına bér kéçkéne öy küréne. Kére; öyde kart bélen karçık kına bula. İsenlék-savlık soraşa, bolar yanında bér-iké kön yal ite. Kız bolarga eyte: “Min felen avıldan, diy, bér yırak kına avılını kürsete, adaştım, séz miném balalarımını karap

tormassızmi, béráz yullık kına bulsa da éşlep akça tapkançı, diy. Sézné bala terbiyelegen öçén buş itmem, tülermén”, diy. Ebi bélen babay, bik riza bulıp, balalarını alıp kalalar. Bu kız yırak tügél bér bayga barıp, iké atnalar éşlep, akçasın ala da, ebi bélen babayga, balalarga küçteneçler alıp, üzéne kiyimner alıp, ebilerge kaytıp kére. Balalar ay üsesén kön üsken, bu kaytıp kérgende ikev sekéde uynap utıralar. Kız ebilerden yañadan balalarını vakıtlıça terbiyelep toruvların sorıy, “terbiyegézné buş itmem”, diy. Ebi bélen babay, riza bulıp, alıp kalalar. Kız monnan çıgıp kite de üzénéñ şherén ézlep taba. Bu üzénéñ şherén ézlep tapkaç, kürşeleréne kére, “sézge h́ezmetçé kirekmiymé?” dip. Ul ahrı ırlar kiyiménde bulsa kirek. Kız kérgen keshéler, “béznéñ kürşége h́ezmetçé kirek idé”, dip, kürşelerén çakırıp kéreler, huca riza bula.

Elé haman abıysı da, yégét te añlamıylar.

— Huca ekiyetler tıñlarga bik heves bula. Elégé patşa malayı konfêréntsiyeden kaytıshıy şuşı yortka tuktıy. H́ezmetçé elégé yégétnéñ atların beylep, atka azık salıp, kérép utıra. H́ezmetçé keshélernéñ üzleréne ayırım öy bula. Bêrvakıtı tégé h́ezmetçéné ekiyet söyleрге çakırıp alalar. Ekiyet söylevçé şuşı keshé bula indé ul, dip, tégé h́ezmetçé kiyimnerén salıp taşlıy, asta hatın-kızlar kiyimé bula.

Yégét şatlıgınnan nişlerge bélmiy, e ciñgesé kurkuvınnan nişlerge bélmiy. Anı kulga alıp yabıp kuvyalar.

Kız eyte:

— Abıyda gayıp yuk, gayıp barı ciñgide, diy. Méne, abıy, cıyılğan akçalar siña, öylenérge, diy.

Abıysın öylendéreler, tuy yasıylar.

H́ezér kızga bér at alıp, patşa ulı bélen ikev balalar yanına urmanga kart bélen karçıkka kiteler. Anda barıp citeler, balalar bik üskenner, uynap utıralar. Patşa ulı şatlıgınnan nişlerge bélmiy, babay bélen ebige eyte:

— Monda torırğa téliysézmé, béznéñ bélen, kiterge téliysézmé? diy. Eger téliyséz iken monda kalırğa, min sézge citerlék mal kitérép birem, diy.

Babay bélen ebi üz yortlarında kalırğa bulalar, patşa ulı küp mallar kitérérge bula. Iké balanı ikésé alıp, atka atlanıp, patşa ulı bélen kız kaytıp kiteler.

Patşa ulı kaytır vakıtlar citkeç, kart patşa binoklden karap tora. Bêrvakıtı ırte bélen karap torganda, atka atlangan iké keshé küre yulda. Patşa eyte: “Bu béznéñ

malayga oħşaşlı, diy, lekin bolar ikev”, diy. Bolar haman yakınaya baralar. “Bolarnıñ kullarında nersedér bar”, diy. Yakınaya töşkeç, tagın karıylar. “Dimek, ul ikénçé ھاatın alğan iken, şunıñ öçén tégé ھاatının şulay üterérge kuşkan iken”, dip uylıy.

Kaytıp kéreler öyge, isenleşeler, kürüşeler, kilén de kürése. Kartlar kilénné yat kéşe itép kéne kürüşeler. Kilén balalarını yatkıra da üzé kayadır çıgıp kite. Etisé bélen enisé:

— Ey ulım-ulım, şul kader matur, yaħşı kéşéné şulay cefalap üterérge dip yazalarını, diyler. Üzén ikénçéné tapkansın iken, anı başkaçarak eşlerge bula idé bit, diyler.

Malay kölep cibere de:

— Méne séznén kilénégéz şuşı indé ul, diy.

Malay atalarına kıskaçça gına añlatıp bire. Şuşı vakıtta kilén kilép kére de, bolar koçaklaşıp yılaşalar bik katı. Bötén kéşe cıyılıp, beyrem iteler. Min de buldım anda.

98. HÖNERLÉ ÜLMİY, HÖNERSÉZ KÖN KÜRMİY¹⁵⁴

Bik borın zamanda, kece komanda, sayıskan sotnik, karga plotnik bulganda, atlar diñgézde yözgende, balıklar cirde yörgende, kэшéler ayak bélen kükte očkanda, yeşegen, diy, bér balta ostası. Bu balta ostasınıñ baylığı da, mal-tuvarı da bulmagan, tik bérdenbér kızı gına bulgan iken. Bu kızniñ akıllılığı, maturlığı, batırlığı bötén dönyaga bilgélé bulgan. Şuña küre bu kızga dönyada soklanmagan yégét kalmagan. Törlé cirden törlé baylarga sorap, bu kızga küp kéne başkodalar kile iken. Bik küp mal, devlet birérge vegde iteler. Emma bu kız:

— Miña mal-baylık kirekmiy, miña çın adem kirek, diy de iken, bötén başkodalarını temlé tél bélen ozata iken.

Bu il patşasınıñ öylenmegen ulı bar iken. Patşa malayı bu kız turında ھاlıkтан bik yaھşı ھاeberler işéte de, üz-üzén tıya almiyça, bu kız yeşegen avılga kızni kararga kite. Patşa malayı kızni bér küröv bélen ük moña gaşıyk bula hem şunduk bu kızni üzene ھاatınlıkka sorıy.

E kız moña:

— Dörés, sin patşa, sinéñ kulda bötén il, şulay da patşalık höner tügél ul, diy. Eger mina öyleneséñ kilse, nindiy bulsa da bérer höner öyren. Şunnan soñ min siña ھاatınlıkka barırmın, diy.

Patşa malayı kızniñ mercen kébék teşleré arasınnan çıkkın bu süzlerné işétkeç, uyga kala. Şulay béráz uylap torgannan soñ:

— Yarar alaysa, can kisegém, miña bér yılga mihlet bir¹⁵⁵. Min bér yıl éçénde üzéme höner öyrenérge süz birem, annarı siné alırmın, diy de savbullaşıp çıgıp kite.

Bu patşa sarayga kayta da bötén palas tukuvçıların cıyıp:

¹⁵⁴ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Öçinçi Kitap).** Tomnı Tözüvçi, Kérş Mekalenı Yazuvçı, İskermeler Ezirlevçi: L. Ş. Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1981, ss. 150-153'ten alınmıştır. 1960 yılında, Tataristan'ın Aznakay ilçesi, Aznakay kasabasında yaşayan Zahri Möhemmetcanov'un yazıp, gönderdiği defterde yer almaktadır (age. s. 323). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçi, Kérş Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989, ss. 390-394; **Yeşegen Diy, Bulgan Diy: Ekiyetler.** Tözüvçi, Kérş Mekale hem İskermeler Avtorı: L. Ş. Camaletdin. Kazan: Megarif Neşriyatı, 2000, ss. 110-113'te de yayınlanmıştır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorčestvo. V 15 Tomah, Tom 3. Bitovie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupilnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: Magarif, 2010, ss. 251-255'te de Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

¹⁵⁵ Mihlet biröv: Kiçektérerge röşet biröv.

— Kém miné bér yıl éçénde palas tukırğa öyrete alır, şunı dönya malı bélen büléklermén, e üzén baş tukuvçı itermén, diy.

Şunda siksen yaşlék bér kart tukvçı babay:

— Yarar, padişahım-soltanım, eger eytken süzégézde torsagız, min sézné bér yıl éçénde iñ yahşı tukuvçı itermén, diy.

Şunnan babay patşanı kélem-palas tukırğa öyrete başlıy.

Babaylardan kalgan süz bar: “İseplé kön tiz üte”, diyeler. Şulay bér yıl üte. Patşa da tırışıp öyrenüvé arkasında bik eybet palas tukuvçı bulıp kite. Şatlıgınnan, tukuçı babayga eytken süzén de ütiy: küp mal bire, üzén baş tukuvçı ite.

Şulay itép patşa bu ataklı kızga öylene. Kırık kön, kırık tön tuy yasıylar. Min de anda idém, ıhalık éçté, min irénémné yaladım, kürgen kürdé, kürmegen işétté. Şulay itép tuy da bétté, bolar yeşiy başladılar.

Şulay eybet kéne yeşegende, könnernéñ bér könénde, bu yeş patşa çıga üzénéñ ilén kararga. İlné karap yörgende, kilép cite bér şherge. Şherge kërüvé bula, monıñ başına kapçık kidéreler de küterép bér arbaga salalar. Annarı, avızın-başın tomalap, kayadır alıp ta kiteler. Şul köyi, azmı-küpmé bargaç, monıñ kapçığın saldırıp alalar. Şunda küzén açıp karasa, ni kürsén, bu tora bér bik olı bülmede. Bülmede moñardan başka bik küp kేశéler bar iken, böténésé şır diyerlék yalangaçlar iken. Patşa, bolarnı kürgeç, bik kurka, “ya allam, bu ni mogciza? Nindiy belage töştém? Miné monda ni eşletérler iken?” diy de télséz kala.

Şul kiléş bu aptırap utırganda, monıñ yanına bér kేశé kile de:

— Nerse şakkattıñ? Monda kiyim kirek tügél, dip, monıñ kiyimnerén çışéndérép alıp ta kite.

Tégé kేశé monıñ kiyimnerén alıp kitkeç, anıñ artınnan işékler şaltırap biklengeç, monıñ yanına tégé yalangaç kేశéler kilép:

— Sin niçék bu yırtkıçlar kulına élektéñ? dip soraşa başlıylar.

Heyran kalıp béráz torgaç, başına akılı kile, söyliy başlıy.

— Bu nindiy cir, nindiy ıhalık, min kayda? dip soragaç, bu kేశéler moña:

— Béz felen şherde, e bézné nerse eşleteler, bér de bélmiybéz, her kön arabızdan yöz kేశéné alıp kiteler. Kitkennerden bérkémnéñ de kiré kaytkanı yuk, diyeler.

Bolar şulay söyleşép torganda, bülmenéñ ikénçé yagınnan işék açıla da bolar yanına kullarına hencerler, kılıçlar totkan bérniçe késé kilép kére. Kéreler de yalangaç halıktan bérniçe késéné alıp ta kiteler. Şul törkémge bu patşa da élege. Tar, kısan cir astı yulı bélen barganda bolar bik küp kuça-kuça¹⁵⁶ itép öygen késé söyekleré küreler. Açıltan, törlé cefalardan, annan da bigrek avır eşlerden ülgen, diy, ul ademner.

Patşa bu helné kürgeç, bik katı kurka. Şulay da bér hêzmetçé yanına kile de:

— Séznéñ hucagız kém, kaya ul? Miña bik kirek idé ul, dip sorıy.

Tégé késé moña karap kölöp kuvya da:

— Hucanı kürmeseñ de, sinéñ maynı niçék sıgarga bélérbéz, diy.

— Yuk, sin kölme, min añar bik küp fayda iterge téliym, diy patşa.

Bu késé, “küp fayda” digen süzné işétkeç:

— Eyt, nindiy fayda iteséñ soñ? diy.

— Min bik yahşı palaslar tukıy bélem. Min tukıgan palaslarını patşa yortına iltép satsagız, miném büten eşémneñ algan faydadan yözlete artık fayda alırsız, diy moña patşa.

Şul vakıt tégé késé monı alıp kére bér bülmege. Bolarnıñ hucası şul bülmede iken. Patşa üzénéñ bik yahşı palaslar suga bélüvén eytép bire. Şunnan soñ huca patşaga kiyimner kiyindérép, bér bülmege palas tukırğa iltérge kuşa.

Moñarga kiyimner bireler, palas tukırğa kirek-yaraklarını bireler. Şulay itép, bu eşke totına. Bér ay buldı digende, bér bik eybet palas tukıp bétére. İndé tégélér ikénçé palas tukırğa moña kirek-yaraklarını bireler. E palasnı patşa yortına satarga alıp kiteler.

Yarar, bolar yulda barsınnar, e patşa palasın tukıp yatsın, e béz séznéñ bélen kitiyk patşa yortına.

Patşanıñ hatını irénéñ kitép kiré kaytmaganın bérkémge de beldértmiy. Üzé irénéñ kiyimnerén, tacın kiyinép, il bélen hökém kıla. Patşanıñ yugalğanına iké ay tulganda, tégélér patşa sarayı yanına patşa tukıgan palasnı satarga kileler. Şunda patşa yortındagı bötén halık bu palaska bik soklanalar, satıp almakçı da bulalar, emma palasnıñ kıymmetén citkére almylar. Bu heber patşa hatınına işétéle. Patşa hatını palasnı karıy da, şunduk anı iré tukıgan ikenén tanıp ala, çönki iré palastagı göller

¹⁵⁶ Kuça-kuça: Öyim-öyim.

arasına yeşérép kéne üzénéñ isémén yazıp kuygan bula. Patşa Һatını, satuvçılar soragan Һaknı birép, palasnı ala da:

— Tagın şundıy palaslarıgız, bulsa, miña kitérégéz, diy. Şulay itép, patşa totkında iké yıl yata. Şul vakıt éçénde un palas tukıy. Tukıgan palaslarına üzénéñ nindiy şherde, nindiy cirde ikenén böténésén yaza. E tégé palas satuvçılar, monı bér de sizmiyçe, palaslarnı iltép patşanıñ Һatınına satarlar iken. Unıncı palasnı kitérgeç, patşa Һatını emér bire:

— Méñ soldatlı gasker ezérlerge, palas satuvçılarnı kulga alırga! dip.

Patşa Һatınıñ eméré ütele: gasker ezér bula, palas satuvçılarnı kulga alalar. Şunnan patşa Һatını, ak atka atlanıp, gasker bélen iré totkında yatkan şherge kite.

Şul şherge barıp citkeç, bu şher Һalkı patşanı bik Һörmetlep karşı ala. Şulay da patşanıñ bu Һetlé gasker bélen kilüvénnen kurkalar.

Patşa Һatını palaslarda yazgan adrés bélen barıp kérse, küzleré bélen ni kürsén, bu yort şher başlıgınıñ yortı bulıp çıga.

Patşa Һatını yortnı téntérge, yort Һucasın, bötén yort Һalkın kulga alırga emér bire. Bér bik olı podvaldan isebé-Һisabı bulmagan késé söyekleré Һıgaralar, bér saraydan késé kiémneré Һıgaralar, e bér bülmeden seleme géne kiyingen, sakalı, çeçé bik ozın bulıp üsken, üze bik arıgayıp bétken patşanı Һıgaralar.

Patşa Һatını irén kürgeç ük tanıy, emma kémge de sizdérmiy. Tik:

— Monı ayırım bér atka atlandırıp, patşa yortına alıp barırsız, diy.

Bér saraydan şulkader altın-kömész çıga, isebé-Һisabı da yuk. Bu eşke bötén Һalıklıñ isé kite.

— Béz şher başlıgıbızñı bik yaҺşı, izgé késé dip béle idék, diyler. E ul késé kanéçkéç yırtkıc iken, diyler.

Şunnan patşa Һatını şher başlıgın, anıñ eşçélerén bér retke tézerge, e tégé yalangaç késélerné kiyindérérge kuşa.

Bu eşler bétkeç:

— Bu şher başlıgınnan, anıñ késélerénnen kém niçék üç alası kile, şulay üç alıgız, tik bérem-bérem géne, diy.

Şunnan soñ iñ evvel tégé yalangaç Һalık şher başlıgınnan, anıñ késélerénnen üç ala, annan bötén şher Һalkı üç ala. Şulay itép bolarnı cezalap üteler.

Patşa Һatını bötén malnı yarlılarga bülép birép bétére de, üz irén alıp, gaskeré bélen kaytıp kite.

Patşa yortına kayткаç, irén munça kérte, sakalın-çeçén kırıkтира, patşa kiyimnerén kiydére de:

— Ye, kart, sinéñ höneréñ üzéñné ülémnen kotkardı, e patşa buluvıñ bér tiyin de fayda birmedé. Şuñı küre babaylar: “Hönerlé ülmiy, hönerséz kön kürmiy”, dip eytkenner, diy.

Şunnan patşa üzénéñ Һatınına bik zur reҺmetler eytép, bik tatuv itép yeşiy başlıylar.

Şunda ekiyet tamam. Söylegenné işétken idém, üzém kürmedém.

99. DİYULERNÉ CİÑGEN¹⁵⁷

Bér avılınıñ bakça artında gına urmanı bar, avdarsañ, bakça koymaları östéne töşer, şundiý yakın. Tik bu urmannan bér ağaç ta ala almylar, urman karavılçısı cibermiy.

Könnerden bér kön kurkak kına bér kése gayretlenép urmanga çıgıp kite. Kolaç citmestey iké çırşını kise de avdara bu. Méne bér zaman urman karavılçısı kilép çıga:

— Nişliyséñ sin? diy.

— Méne tereze astında iké bürene çerégen, şuña iké bürene alıp kaytam elé, diy.

— Sinéñ atıñ kayda? diy karavılçı.

— At nige aña? İkésén iké kultık astıma kıstıram da kitem, diy bu.

— Eyde, büreneleréñ kaçmas, diy karavılçı, bézge çeyge kér.

Yarar, kére bu. Urman karavılçısı diyu zatınnan iken. Yarlını tönle bérer törlé cay bélen dönyadan yuk iterge uylylar.

Bik sıyladılar monı. Kıçkésén tüben öyge urın ceyép birdéler. Alarnıñ pışın-pışın nindiy süz söyleşkennerén bu azrak añıştı. Tolıp astına çırılar saldı da bu, üzé miç artına kérép utırdı. Bér zaman yugarı öyden ceygen urın östéne döbérdep tégérmen taşı kilép töşté. Şunnan soñ bu yattı da yokladı. İrte bélen hucalar koymak péşérgenner de monı çeyge uyatalar. Kilép utıra bu bik eybet kéne.

— Töşéñde niler kürdéñ? diyler.

¹⁵⁷ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Öçinçi Kitap).** Tomnı Tözüvçi, Kérés Mekaleni Yazuvçı, İskermeler Ezirlevçi: L. Ş. Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1981, ss. 158-160'tan alınmıştır. Metin, Gomer Beşirov tarafından 1940 yılında, Tataristan'ın Eğirci ilçesi Tirse Köyü'nde Gadilgery Devletgeryev'den derlenmiştir (age. s. 324). Bu metin ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçileri: G. Beşir, H. Yarmi. Kazan: Tatgosizdat Yeşler Balalar Edebiyatı Sektörü, 1950 (Dış kapakta 1949), ss. 63-65; **Tatar Halık Ekiyetleré İkençe Kitap.** Tözüvçiler: G. Beşirov, H. Yarmi. Kazan: Tatknigozdat Matur Edebiyat Redaksiyesi, 1956, ss. 135-137; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Redaktör: F. G. Gaynanova. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1964, ss. 230-232; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi: Halide Gatina. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1974, ss. 55-58; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçi, Kérés Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989, ss. 395-397; **Balalarga Ekiyetler.** Tözüvçisi: Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 2000, ss. 82-84; **Yeşegen Diy, Bulgan Diy: Ekiyetler.** Tözüvçi, Kérés Mekale hem İskermeler Avtorı: L. Ş. Camaletdin. Kazan: Megarif Neşriyatı, 2000, ss. 114-116'da da yayınlanmıştır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo. V 15 Tomah, Tom 3. Bitovie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupilnelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: Magarif, 2010, ss. 277-280'de de Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

— Töşte, diy, elle ni kürmedém. Kilénégéznéñ orçıkbaşı östème töşken idé de, min anı ayak oçınarak kuvyıp yokladım, diy.

“Uf alla”, diyler bolar, atalı-balalı şakkatışalar.

— Tagın bér kiç kun indé sin, diyler. Bu kunarga bula.

Tagın kiç buldı şulay. Yigérmé çilek su kaynatılar bolar, tönle monıñ östéne su koymakçı bulalar. Yarar. Bérvakıt kaynar sunı koyalar, bu tagı miç artına kérép utıra. Koyıp bétérgeñcé köte de, yata da yoklıy bu.

İrtégésén tagı aşav-écüv hezérliyeler. Aşarga éndeşeler, tagı eybet kéne barıp utıra bu. Yarar.

— Soñ, niñel, kunak, tınıç kına yokladıñmı? diyler.

— Bik tınıç yokladım, diy, bu eyte, tik béráz cılı yañgır gına sibelep ütté, diy.

Tégélernéñ moña isleré kite. Kiter aldınnan bu kéşé eyte:

— Bik eybet dus buldık indé béz, diy. Séz miné iltép te kuyıgız indé, diy. Monnan soñ bér-bérébézné östébézge atlandırıp yörtéşlé bulsın, diy.

Tégéler eyteler:

— Bik şep, bik yañşı bulır, diyler.

Atası eyte:

— Ulım, sin üzéñe atlandırıp ilt indé alaysa, diy.

Urman karavılçısınıñ malayı monı atlandırıp iltérge çıga. Yulda avgan bér çırşı küreler.

— İpteş, diy, sin bu çırşını da al elé, diy, siña kazan assak, kirek bulır, diy.

Tégé çırşını da östérep kayta.

Kayta-kayta, bér yul çatlıgında tégérmen taş küreler. Bu eyte:

— Méne bu, diy, barıbizda da bula torgan hel indé, diy, eni bélen hatın orışışkannar, añrı, diy, eni açuv bélen hatınıñ orçık başın tegetetép cibergen, béz alıp kaytıyk indé anı, diy.

Karavılçı malayı monı da küterdé.

Kaytıp kéréder. Urman karavılçısınıñ ulın tür başına, tereze yanına utırttı. Ul arada çey de ölgérdé. Çey éçép utırganda iré eyte hatınına:

— Aş péşér elé, kunaknı sıylarga kirek bit, diy.

Hatını eyte:

— Ey, sin tagın üz çamañnı üzêñ bëlmiysêñ, bërnerse de yuk bit, diy.

— Nik bulmasın, diy, iré eyte, ambarda bôtén diyu bar, şunı sal, ul da citmese, ene türde tagın bér diyu utıra, şunı botarlap birérmén, diy.

Bu diyu terezené berép çıga da yögere. Añ-vañ kilép yögérgende bér tölké oçrıy moña:

— Kaya bardıñ, diyu iptes, nik tınıñ-könêñ bétken? diy.

Diyu eyte:

— Ecelden kotılıp kaldım elé, diy, méne şuşı avılda bér kéçkéne géne kéşé diyu aşap yata iken, köçke çıgıp kaçtım, diy.

Tölké eyte:

— Ul kéşé cillé könné uramga çıgarga da kurka bit, eyde, üzém totıp birem, diy.

Kiré baralar bolar, bu kéşé öyaldı başına çıkkın da karap tora iken. Tölké bélien diyunêñ kilgenén küre de tölkége eyte:

— Atañnıñ burıçın tülerge kileséñmêni? diy. Atañnıñ citmés diyu biresé bar idé, monısın kitérgeç, altmış tugız kala indé, eyde kitér, diy.

Monı işetkeç, diyu tölkéné sugıp yıga da eyte:

— Atañnıñ burıçın tülep yöriysêñ iken elé sin, diy.

Tagın kaç diyu. Kayta torgaç, bór kuyan monıñ yulın arkılı çıga. Kuyan eyte:

— Bolay tirlep-péşép kaya barasıñ, malay? diy.

— Bu avılda bér kéçkéne géne kéşé diyu aşap yata iken, köçke çıgıp kaçtım elé, diy.

Kuyan eyte:

— Bik kurkak kéşé ul, bulmas, eyde, üzém totıp birem, diy.

Diyu eyte:

— Atañnıñ niçe diyu biresé bar idé? Séz diyulerné zakladka salıp yöriyséz iken, diy. Kuyannı sugıp yıga da yögérüvén géne béle bu.

100. KIYU ŞOMBAY¹⁵⁸

Bér bay kürşe avılga hêzmetçé ézlerge çıga. Kapkaga söyélép tora bér yégét.

— İpteş, diy, séznêñ avılda hêzmetke kërüvçé bulmas miken? diy.

— Bulır, diy, béz üzébéz öç agay-éné, hâkın birseñ, min üzém ük kérérmén, diy. Hâkı niçék bulır soñ? diy.

Bay eyte:

— Éşêñ hâkı şul bulır, diy: miném öy artımda şomırt ağacı bar, şul şomırtka sandugaç kilép sayraganda, iké yöz teñke, diy. Tik, diy, bér de rencéşten bulmasın, diy, rencéseñ, iké yöz teñke üzén tülgerge, diy.

Yarar, kilêşeler de kaytıp kiteler bolar. Tön kunalar da ırte bélen çıgalar borçak sugarga. Borçaknı iké ceyém sugalar da aşarga kérérge cıyınalar bolar. Baynıñ hâtnı da bolar bélen suga. “Bolar bélen suguv rehet miña”, dip uyly hêzmetçé. Hâtnı köndézgége aş ezérlerge kére. Bérızdan çıgıp kıkıra:

— Aşav citté! diy.

Öyge kerseler, östel tulı nigmet. “İy, diy, bolay bulgaç, diy, eşler bik şep”, diy yégét.

Bülmenêñ tége yagında bér sabıy bala yılıy başlıy.

— Sin, yégét, diy, kulnı da yumagan bugay elé, miném malaynı öy-aldına alıp çıgıp tepiyin géne totıp kér elé, diy bay.

Yarar, tepiyin tota torgaç, bik ozak utırdı bu bala. Bétérép kérse, östel östénde bér törlé de rizık kalmagan. Bu, sömsérleré koyılıp, östelge taba karap utıra. Bay moñar eyte:

¹⁵⁸ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Öçinçi Kitap).** Tomnı Tözüvçi, Kérêş Mekaleni Yazuvçı, İskermeler Ezirlevçi: L. Ş. Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1981, ss. 170-174'ten alınmıştır. Metin, Gomer Beşirov tarafından 1940 yılında, Tataristan'ın Egirci ilçesi Tirse Köyü'nde Gadilgeryev Devletgeryev'den derlenmiştir (age. s. 327). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleré I.** Tözüvçileri: G. Razin hem H. Yarmi. Kazan: Tatgosizdat Matur Edebiyat Sektorı, 1946, ss. 269-274; **Tatar Halık Ekiyetleré Bérêncé Kitap.** Tözüvçiler: Gomer Beşirov, Hemit Yarmi. Kazan: Tatknigozidat Matur Edebiyat Redaksiyesi, 1958, ss. 294-298; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçisi: Halide Gatina. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1974, ss. 49-54; **Balalarga Ekiyetler.** Tözüvçisi: Halide Gatina. Kazan: Rannur Neşriyatı, 2000, ss. 76-81'de de yayınlanmıştır. Masal, “Tatar Halık Ekiyetleré I” ve bu kitabın genişletilmiş ikinci baskısı olan “Tatar Halık Ekiyetleré Bérêncé Kitap” ile 1974'te “Tatar Halık Ekiyetleri”, 2000'de ise “Balalarga Ekiyetler” adıyla yayınlanan kitaplarda “Şombay” adıyla yer almaktadır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo. V 15 Tomah, Tom 3. Bitovie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: Magarif, 2010, ss. 303-308'de de Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

— Nige sömsérleréñ bik koyıldı, miña rencédéñ melle? diy.

— Bey, rencémeske, diy, min séznéñ bélen bérge eşledém bit, diy.

Bay eyte:

— Alay rencéseñ, bir iké yöz teñkeñné, kayt öyiñe, diy.

Bu kaytıp kite indé.

Bolar öç agay-éné idé bit.

— Nişlep bik tiz kayttıñ? diyler.

— Barıgız, üzégéz barıp karagız elé, diy.

Urtançı malay da barıp şulay aldanıp kayta.

Ĥezér kéçé ulları, Şombay barmakçı bulıp tora.

Kile tégé bay:

— Séznéñ avılda ĥézetke kérüvçé bulır miken? diy.

— Ĥakın yaĥşı birseñ, üzém ük kérérmén, diy.

— Ĥakı, tuganay, diy, sandugaç sayravdan, diy. Beĥétlé bulsañ, bér können ük sayrar, iñ beĥétséz kéşé bulsañ da bér aydan kalmıy, diy.

Bu yégét eyte:

— İké yöz teñke ayga bik küp bit ul, baram, diy indé. Kiteler bolar. Borçaknıñ iké ceyémén sugalar. Öçénçé ceyimde bay eyte:

— Sin, köndézgé aşka rizık ezérle, diy, ĥatının öyge kérte.

Yarar, kére, bik yaĥşı itép ezérliy aşarga, éndeşe bolarnı. Éndeşkeç, kéreler; kéréseler, östel östé rizık bélen tulgan. “İy, diy, abıylar şundıy reĥette tora bélmegenner bit”, diy yégét.

Yarar, kulın yuvıp kériym dise, tégé bala tağı yılıy bülmenéñ tégé yagında.

Bay eyte:

— Tuganay, diy, sinéñ kulıñ yumagan bugay, sin şunıñ tepiyin géne totıp kérésene, diy.

Tepiyin totarga çıga. Malay bik ozak utıra.

— Yuk, malay, diy bu yégét, abıylarnı da şulay cezalagansıñ sin, diy. Kaldıra da kére malaynı işék aldında.

Malay yılıy başlıy. Baylar yögérép çıgalar irlé-ĥatınlı ikésé. Çıgalar da ĥeyran kalıp tik toralar.

— Nige şakkattıgız? diy.
— Bey, diy, balabızni kıynagansıñ bit! diy.
— Elle rencisézmé? diy.
— Bey, rencémeske... diy, bay eyte.
— Rencéseñ, iké yöz teñkeñné bir elé monda, diy.

Yarar. Hezér bolar kiñeş iteler:

— Bu yégétné nişleteyék miken? dip.

Hatını eyte:

— İké at bélen çirem yırtırğa ciberyk, diy, atın taşlar da kaytıp kiter avılına,
diy.

Bay eyte:

— Yégét, diy, citén çeçesé cirné sukalap taşlyk miken elle? diy.
— Yarar, diy yégét.

Bik usal iké at cigeler de kiteler bolar yaña cir yırtırğa. Cirné un sajin iñéne,
altmış sajin buyına itép yıırıp ala da bay eyte:

— Şuşını kiçke hetlé sukalap bétérép kayt, diy.

Yarar. Tégé bay iké atnı moña kuvyıp kaytıp kitkeç te, iké atnı da suvyıp,
tirélerén tertäge kiptérerge éle Şombay. Üzé yal itép karap yata.

Bay ciréne kilép citse, iké tiréné kürép, heyran bulıp tik tora.

— Yégét, sinéñ nişlevéñ bu? diy.

— Méne şulay eşlevém, diy, elle renciséñmé? diy.

— Rencémiy nişliym? diy.

— Kaya, bir elé iké yöz teñkené, diy.

Tagı kiñeş iteler indé. Bolarnıñ diyu tégermené bar, kırık biş çakrım cirde.
Anda bér kése de on tarta almıy. Monı şunda cibererge iteler. Biş kapçık ındır çübén
töyep kuvyalar. Bu yégét, biş kapçık salıp, tön urtasınnan élék elégé tégermenge barıp
kére. Barıp kergeç:

— Tiz géne tartıp birégéz elé! dip, bik kızuv gına kıçkır bu.

Diyunéñ milnége¹⁵⁹ üzénéñ malayı iken. Çıga. Aşlıkıñı karıy. Karasa, kapçıkta orlık tügel, çüp kéne. “Bu nindiy isep bélen kildé iken?” dip küñéléne sala.

— Yarar, méne sin mondagı sıbay suga torgan babanı küzden yugalğançı kükke çöyseñ, aşlıgıñnı tartırmın, diy.

Şombay eyte:

— Hezér ciberem, kükke taba karap tor, başıña töşmesén, diy.

Tégé havaga taba karagan çakta, babaga üzénéñ bişmetén kaplıy da östéne utıra.

— Elé tiz töşmes, bar, etiyiñné alıp çık, diy.

Tégé etisén alıp çıgarga kérép kite. Şombay babanı tegetetép suga töşere. Dulkın kagıp tora bit indé suga salgaç.

— Ene töşté, diy, su dulkınlanıp torgaç.

— Yarar, diy, diyu eyte, sin miném malaynıñ süzén tıñlagansıñ, indé miném süzné de tıñla. Méne sin miném malay bélen yögéreşép kara, anan uzsañ, min siña çüp urınına télese nindiy aşlık töyep ciberérmén, diy.

Bu indé diyuge karşı eyte:

— Sin malayıñnı yögértkeç, min de malayımñı gına ciberem alaysa, diy.

— Sinéñ malayın yuk bit, diy diyu.

— Miném malay bar, kürénmiyçe géne tora, diy, sinéñ malay yögérép kitse, min añar: “Bar, ulım, yögér”, dip eytermén.

Yarar. Malayga eyte:

— Sin felen agaçka hetlé yögér, min de malayga kıçkırırın, diy.

Tégé diyunéñ malayı yögére indé. Bu yögérgeç, tége: “Hap!” dip kıçkırıp cibere. Monıñ beheténe karşı, agaç artınnan bér kuyan çıgıp, diyu malayın uzıp ta kite. Malay kayta.

— Ey, eti, diy, malayımñı koyrıgın da kürér hel yuk, diy. Béz monıñ bélen dus bulıyk, télegén ütiyk, diy.

Tégeler bulgan yaħşı onnarnı töyep birép cibereler.

Bayga alıp kaytıp kite. Bay moñar eyte:

— Kayda laç su cir bar, şunda buşat, diy.

¹⁵⁹ Milnék (Rusça: Ménlik): Tégérmençé.

Şombay onnı pıçrakka avdara da kérép kite. Írte bélen bay çıga, karasa, işék aldı tulı on.

— İy balam, diy, sin yuler ikenséñ, kéşé bu onnı aşarga tapmıy, sin batkakka taratkansıñ, diy.

— Elle rencimséñ sin moñar, bay? diy.

— Rencémeske, dönya kötmegenlégeñ elle kayan bilgélé bit, diy.

— Rencéseñ iké yöz teñkeñné bir elé monda, diy.

Yarar. Bay kére de:

— Karçık, nişliybéz, böldére bit bu bézné, diy.

Ĥatını talıy torgan aygırğa başak birdérerge kuşa. Bay eyte:

— Ulım, ene anda béznéñ bér aygır bar, añar bér çilek su bir, temlé géne itép başak bolgat, diy.

Yarar. Şombay iké çilek su alıp kayta da kélettegé bötén onnı utarga sibép bétére. Utarda bulgan atlarını, sarıklarnı açıp cibere, barısı bérge aşarga totınalar. “İndé bu bétkendér”, dip çıksalar, atlar, sıyırlar, sarıklar, bar da kamır aşıylar. Şombay üzé kırıydan karap tora. Yarar. Tégé heyran-veyran bulıp, ambarga kérép karasa, bér çémétém on da kalmagan, barın sibép bétérgen. Bu yégét eyte:

— Nik bolay bik heyran bulıp torasıñ? diy.

— Balam, soñ irtege nerse aşarbız, bér tamçı da on kaldırmagansıñ bit, diy bay.

— Renciyséñmé elle sin, bay, diy, rencéseñ, iké yöz teñkeñné bir elé monda, diy.

Yarar. Köndézgé çeyné éçerge utıralar. Çey éçkende şomırtka kunıp sandugaç sayrıy.

— Ene, ulım, şomırtta sandugaç sayrıy, yılıñ tuldı, behtëlé bala ikenséñ, diy.

— Bay, ul sandugaç nindiy bula iken? dip barıp karasa, baynıñ unsigéz yeşer kızı, şomırtka ménép, sandugaç bulıp sayrıy iken. Bu yégét kızını bere de töşere şomırttan.

— İy balam, diy bay, balamnı ĥarap ittéñ bit, diy.

— Elle, bay, renciysénmé sin? diy. Rencéseñ, iké yöz teñkené bir elé monda, min kaytam indé, diy.

Elle niĥetlé akça alıp kaytıp kite öyine.

101. TUGIZ TUKILDIK, BÉR MİMILDIK¹⁶⁰

Bik boringı zamanda tugız Tukıldık hem bér Mımıldık bulgannar iken. Bolarnıñ kesépleré, urmanda erdene kisép, şul erdenelerén satuv iken. Şunnan kilgen akçaga kiçéneler iken bolar. Tukıldıklar erdenené bér de turıy almıylar iken. Alar, tuk-tuk itép, tukıldap kına toralar, diy. Şuña küre de alar, tugızına tugız sajin kisken vakıtta, Mımıldık bérüzéne de un sajin erdene turıy, diy. Tukıldıklarınñ moña bik könçélékleré kile iken.

Bérden bérkönné Tukıldıklar, tönle bélen erdene kisken cirge barıp, Mımıldıkniñ yöz sajin erdenesén ut törtép yandırgannar. Mımıldıkniñ erdeneleré, tön buyı yanıp, kümérge eylengen. İrtén torıp, Mımıldık erdenelerén hetérlerge dip barsa, ni kürsén: erdeneleré yanıp kümér bulıp bétkenner. Mımıldık, bér de aptıravga kalmagan. Ul, atın cigép, arbasına çuman utırtıp kümérlerén çumanga töyegen de, östén torbışa¹⁶¹ bélen börkep, avıllar arasına çıgıp kitken.

Bara iken, bara iken. Bér avılda bér bik bay késége fatir sorap kére de, samavır kuydırıp, çey éçerge utıra. Bu bay késénéñ öç kızı bar iken. Bu kızlar bik şayannar, diy, Mımıldıktan sorıylar iken:

— Abıy, ul yögeñe nerse töyedéñ? dip.

— Altın ul, altın, min anı şeker kupislarına iltem. Bérük açıp karıy kürmegéz, küzséndérséz de kümérge evérlédérséz. Miném altınnarımniñ şundiý gadeté de bar. Eger de süzémné tıñlamıyça küzséndérep altınnarımni kümérge eylendérsegéz, tülettérermén. Anıñ behasé yöz méñ altın tora, digen.

Kızlar, tıngısızlar tüze almagannar, bér arada, Mımıldık kürmıy elé dip, çumannıñ östén açıp karagannar iken, Mımıldık bolarnıñ kaçıp karagaylıkların kürép, açuvlanıp yöge kırına çıkkın. Ul:

— Altınnarımni küzséndérep kümérge eylendérdégéz! Hezer tülegéz! dip kıkırıra.

¹⁶⁰ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Öçinçi Kitap).**Tomnı Tözüvçi, Kérés Mekaleni Yazuvçı, İskermeler Ezirlevçi: L. Ş. Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1981, ss. 180-184'ten alınmıştır. Metin, 1938 yılında Tataristan'ın Möslim ilçesi, Tilençi Köyü'nde yaşayan Zarif Möeminov tarafından yazılıp, gönderilmiştir (age. s. 329). Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo. V 15 Tomah, Tom 3. Bitovie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: Magarif, 2010, ss. 315-320'de de Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

¹⁶¹ Torbışa: Yök östéne yaba torgan zur kindér ceyme.

Bilgélé, kızlar da indé bik katı kurkuvga kaldılar. Çönki alar çuman écé tulı kümér kürdéler.

Bay, öyinnen çıgıp, Mimıldıktan soraşa başlagan:

— Nerse bar? Ni buldı? diy iken ul.

— Méne kızlarıñ altınnarımın karap, küz tiydérdéler, küzséndérdéler. Miném altınnarım çit kéşé karavnı yaratmıylar idé. Eger de çit kéşé karasa, alar şul minutta uk kümérge eyleneler. Méne kara ısanmasañ! dip, kümérén bayga açıp kürsetté. Bay da aptıravga kaldı. Ul:

— Altınnarıñ küpmé sumlık idé? diy.

— Yöz méñ sumlık idé.

Bay nerse éşlesén, üzénéñ şayan kızları kitérgen zıyanı, yöz méñ altını, Mimıldıkka tülep çıkarıp ciberdé.

Mimıldık avıldan çıgıp kitté de kümérén, töyegen köyge yortına alıp kaytıp, üzénéñ lapasına korı uringa buşatıp kuydı. Bu algan altınnarına yortın tözete başladı. Mimıldık katlı-katlı yortlar, ambarlar, ak munçalar, at abzarları, barın da citkérde. Ul yahşı atlar, yahşı arbalar, yahşı trantaslarga gına utırıp yöriy başladı.

Bérden bérkönné Tukıldıklar, Mimıldıkniñ bu éşéne éçleré poşıp hem anıñ bolay bayıp kitüvéne yörekleré yanıp, Mimıldıkniñ kırına kildéler. Mimıldık bu vakıta uram buyına biyik itép koygan koymaların törlé buyavlar bélen buyap yöriy iken. Tukıldıklar tugızı da béravızdan soradılar:

— Sin nerse éşlep bolay bayıp kittéñ? Béz siné: “Yarlıga kalsın, heyér soraşıp yörsén”, dip erdeneñné ut törtép yandırgan idék, e sin, kirésénçe, bayıp kittéñ, didéler.

Mimıldık bolarga çının söylep birdé.

— Méne séz erdenelerémné ut törtép yandırdıgız. Min anıñ kümérén avıllarga alıp çıgıp alınga alışıp kayttım. Avıllarda kéşéler kümérge altın almaşalar, sézge de şulay iterge kirek, digeç, Tukıldıklar tugızı da béryulı erdeneleréne ut törtérge yögérdéler.

Tukıldıklar erdenelerén yandırap, kümérlerén töyedéler de avıllar arasına çıgıp kittéler. Alar, avılga barıp kérüv bélen, tugızı tugız törlé taviş bélen uram yañgıratıp kıçkırırğa kéréşeler:

— Hey, kümérge altın alışuvçı barmı? diyler.

Avıl halkı bolarnı kürép, küsekler, tabagaçlar, kisev timérleré küterép çıga.

— Nindiy cüler kేశéler séz! Kümérge altın alışuvçı cülerler bar dip béldégézmé? Birégéz altın! Üzébéz, télegenégéz hetlé, kümér birebéz, dip, bolarnı kıynıylar.

Tukıldıklar köç-hel bélen géne avıdan kotılıp ıgalar. Alar Mimıldıkñıñ aldaganlıgına tamam tőşéneler hem amadan tış açuvlanalar. önki bolar indé erdenelerénen kolak kaktılar. Anıñ östéne avıl alıkları tarafınnan citerlék tayak ta aldılar. Alar kümérlerén bér üplék başına tuktéler de, kaytıp, Mimıldıktan üç aluv télegé bélen, Mimıldıkñıñ yortına basıp kérdéler. Mimıldık, bolarnıñ kėrėvlerén sizėnėv bélen, kaçtı. Tukıldıklar, yortta Mimıldıkñı taba almagaç, Mimıldıkñıñ enisėn buvıp  terėp çıgıp kittéler.

Alar ıgıp kitkeç te, Mimıldık,  lgen enisėnėñ gevdėsėn yağşı islé sabınnar bélen yuvıp, kiyim-salımnar kiydėrép, kulbavlar, muyın t ymeleré bélen kiyindėrép, yağşı yurgannar bélen t rép, tarantasñıñ t réne mamık yastıkka utırtıp,  zé kuerga utırıp, enisėn alıp çıgıp kitté. Ul bardı-bardı da kümér  en altın t letken bayñıñ yortına kilėp kérdé. Ul kilėp kėrėv bélen, bayñıñ   kızı Mimıldıkñı sırtıp aldılar:

— Abıy, kaya barasıñ? T rde utırgan kém ul? Kėmné kaya iltesėñ? diyler.

— Sėñlėmné şherge utırmaga iltem.

— A elé yurgannarın, k riyk elé, sėñlėñ matur miken?

— Yuk, yaramıy, karıy k rmegėz. Yat kėşenėñ k zé tiyip, k zsėnėp  l v  m mkin, diy Mimıldık.  zé atın tuvarıp, aşatuv-ėert v bélen ş gillend  hem şul uk vakıtta kızlarnı k zett .

Kızlar t zmed ler, yurgannı s t p kararga k r şt ler. Karasalar: b r  lgen atın gevdės . Kızlar bik kurkıp, itke taraldılar. Mimıldık, tavış çıgarıp yılarga k r şt :

— Sėñlėmn  k zs nd r p  ter d ler, u-u!..

 yden bay ıktı.

— Nerse buldı? Nik yılıysıñ? diy.

— M ne kızlarnıñ sėñlėmn , karap, k zs nd r p  ter d ler. M n anı şherge utırmaga ilte id m.

— Ene, kız urınına kız! atınıñ bulmasa atın it p al. atınıñ bulsa, sėñl ñ urınına yortta  zmet itt r rs ñ de kiyevge bir p, tuyga barırsıñ, did  bay.

Mimıldık öç kız arasınnan iñ çiberén üzéne aldı. Ul enisén terbiyelep kümdé de baynıñ kızın, üzé kırına utırtıp, öyine alıp kayttı. Tukıldıklar monı kürép, Mimıldıkñıñ yortına kildéler:

— Kayan hem niçék itép bu kızın alıp kayttıñ sin? dip soradılar.

Mimıldık:

— Séz eniyimné ütérdegéz. E avıllarda ülék késege téré kése almaşalar iken. Min ülgen anama aradan iñ matur bulgan bér kızın almaştırıp alıp kayttım, didé.

Tukıldıklar, öyleréne kaytıp, üzleréneñ enilerén buvıp ütérdele de, gevdesén alam-salam, çüprek-çapraklarga törép çumannıñ : türéne utırtıp, avıllar arasına yörerge çıgıp kittéler. Alar avılga barıp kergeç te, tugızı tugız törlé tavış bélen uram yañgıratıp:

— Hey, térége ülgen kése gevdesé alışuvçılar barmı? Béznéñ bér karçık gevdesé bar, kızlarığznı çıgarıgız! dip kıkırdılar.

Avıl halkı bolarnı küsekler bélen kıynarga kérésté.

— Nindiy cülerler séz! Ülgen kése gevdeséne téré kése almaşalar diméni? Kayan taptıgız bu zakonnı? dip, Tukıldıklarnı kıynıy bireler. Tukıldıklar köç-şel bélen géne kotılğannar. Alar avıldan çıgıp küp kéne cirler kitkeç, bér çokırğa enileréneñ gevdesén taşlagannar da kiñş itéşkenner: “Niçék te bu Mimıldıkñı totıp alıp, yılga suvına batırıp ütérerge”, digen kararga kilgenner. Açuv bélen, utlı yörek bélen yanıp kaytkannar hem Mimıldıkñıñ yortına basıp kérgenner. Anıñ kulların artka kayırıp beylep, bér kap écéne salıp, tugızı tugız yaktan totıp kütergenner de élga kırına alıp töşkenner. Tagın kiñş iteler: “Monı bu köyi géne ylgaga taşlasak niçék te heyte tabıp çıgar. Tiren ciréne étép batırıp öçen kirteler alıp kilérge tiyışbéz”, dip. Tugızı da öyleréne kirteler alıp kilérge dip kaytıp kiteler. Alar kaytıp tugızına tugız kirte hezerliyeler. Annan soñ, şatlanışıp, köleşe-kölése çey éçeler.

Alar şulay kirte alıp kilüv öçen öyleréne kaytıp kitkeç, bér kötövçé, térlékleréne su éçerüv öçen, sıyrı hem sarıkların yılga kırına kuvıp töşerdé. Kötövçé küre: su buyında bér kap utırıp tora. Ul anıñ kırına kilép totıp karasa: kap éçende kése.

— Nerse eşliyséñ bolay, kém yaptı siné kap écéne? dip sorıy kötövçé.

Mimıldık:

— Cılınırğa dip kerdém, eger sinéñ de cılınasıñ kilse, kapnı çış te, miné çıgar. Annan soñ sin kérép cılınırsıñ, diy.

Kötüvçé:

— Bik yaḥşı bulır idé şul. Eger üzéñ çıkkaç miné de kértép cılıtsañ, çişem min, dip, kapnı çişép, Mimıldıkñıñ kulların ıçkındıra da üzé kérép utıra.

Mimıldık kapnıñ avızın beylep, üzé şul tiredegé çokır-çakırlar arasına kérép yeşéréne.

Ozak vakıt ütmesten, Tukıldıklar, tugızı tugız kirté küterép, kap yanına kilép tuktıylar da anı avdarıp yardan tegetetép töşereleler hem, tugızı tugız yaktan kirteler bélen étép, kapnı su töbéne batıralar. Kap suga batkaç, bérkader vakıt borkıldap, sunı kaynatıp tora.

Tukıldıklar üzlerénéñ köndeşleré bulgan Mimıldıkñı batırdık dip, kötüvçéné batıralar da, kirtelerén şunda kaldırıp, söyine-söyine öyleréne kaytıp kiteler. Alar Mimıldıkñıñ malın bülöv öçén kiñeşke utıralar.

Alarnıñ kaysısı:

— Öyi miña!

Kaysısı:

— Ambarları mina!

Kaysısı:

— Ak munçası miña!

Kaysısı:

— Aygırı miña! diye, kıkırışııp, talaşıp, duv kubıp yatkan vakıtta Mimıldık, kötüvçéden kalgan barlık sıyr, sarık, kecelernéñ bérsén-bér kaldırmıyça, kötüvé bélen kuvıp alıp kayta.

Tukıldıklar, bu ḥelné sizüv bélen ük, Mimıldıkñıñ öyine yögeréşép kilép kéreler. Mimıldıkka tübençélék kürsetép:

— Sin, kürşé, ul mallarnı kayan alıp kayttıñ? diyler.

— Hey, su töbénde alarnıñ çutı-çaması yuk. Séz miné batırğaç min bokır-bokır itép borkıldap tordım bit, ene şul vakıtta min mallarnıñ alasin hem kolasın sayladım, diğec, Tukıldıklar Mimıldıkka yalına-yalvara başladılar:

— Zinhar öçén bézné de suga batırsana! diyler. Béz de şulay sinéñ kébék mallı bulıyksana! dip yalınalar.

Bolarnıñ üténécilerén Mimıldık bik avırsınıp kına kabul itté. Ul:

— Eydegéz! diy. “Kürşe ħakı, alla ħakı”, digenner. Bérlekke¹⁶² géne batırsam batırıym indé, lekin bérégezne de kaldırmam, diy.

— Kaldırma, kaldırma! diyler Tukıldıklar.

Mimıldık Tukıldıklarga boyırık birdé:

— Ħezér tugızıgızga tugız kap alıp yılga kırına barıp, kaplarıgıznıñ écéne kérép ezérlenép torıgız! Min ħezér barıp citermén, didé.

Tukıldıklar, tugızına tugız kap totıp, yılga buyına yögérdeler, herbérsé, kaplarınıñ écéne kérép, beylev öçen yükelerén kullarına totıp tordı. Mimıldık ekrénlep kéne, Tukıldıkları mısıllav yözénen kölémşerep kildé de kıçkırdı:

— Yalgız, kaysıgıznı aldan batırıym?

Tukıldıklar tugızı da béravızdan kıçkırdı:

— İñ aldan miné batır da, iñ aldan miné batır! Alasın-kolasın ul gına saylap alıp bétérmesén, diyler. Şav kileler bolar.

— Barıgızga da citerlék anda. Aşıkmagız! diy Mimıldık hem bérem-bérem Tukıldıkları suga batıra başlıy.

Üzleré alıp kilgen kirteleré bélen Tukıldıklarıñ tugızın da batırıp bétérdé. Şulay itép, Mimıldık alardan kotıldı.

¹⁶² Bérlekke: Bér yulga, bér mertebe.

102. TAPKIR KIZ¹⁶³

Bér avılda bér kart yeşegen, diy. Unbiş yeşlerénde kızı gına bulgan monıñ. Babay kön de urmannan bér yök korı utın alıp kayta iken de bazarga iltép sata iken, şunıñ belen kön kürép tora iken, diy.

Şulay, könnerden bérkönné, babay bér yök utın töyep şherge bara. Utın bazarına barıp kérse, karşısına bér bay kilép çıga monıñ.

— Babay, utınıñnı satasıñmı? diy bay.

Babay eyte:

— Satam, diy.

— Ni ħak?

— Biş teñke.

— Tulayım satasıñmı?

Babay eyte:

— Tulayım, diy.

Bay: “Tulayım satasıñmı?” dip, öç ret eyttére de:

— Eyde, citekle ügézéñné, akça öyde, diy.

Kiteler bolar. Baynıñ işék aldına barıp kéréler. İşék aldına barıp kergeç, ħuca kapkanı yabıp kuvya. Annarı öyge kérép, biş sum akça alıp çıga da babayga bire.

— Babay, eşéñ bétte, eyde yögér, diy. Şulay dip babaynı kéçé kapkadan citeklep çıgarmakçı bula.

Babay eyte:

¹⁶³ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Öçinçi Kitap).** Tomnı Tözüvçi, Kérés Mekaleni Yazuvçı, İskermeler Ezirlevçi: L. Ş. Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1981, ss. 189-191'den alınmıştır. Metin, Gomer Beşirov tarafından Tataristan'ın Tileçi ilçesi, Maksabaş Köyü'nde Minhac Hemidullin'den derlenmiştir (age. s. 331). Bu metin ayrıca; **Halık Ekiyetleri.** Cıyucısı: Gomer Razin. Kazan: Tatgosizdat Matur Edebiyat Sektörü, 1940, ss. 32-35; **Tatar Halık Ekiyetleré İkençé Kitap.** Tözüvçiler: G. Beşirov, H. Yarmi. Kazan: Tatknigozidat Matur Edebiyat Redaksiyesi, 1956, ss. 327-329; **Tapkır Kız: Ekiyetler.** Tözüvçisi: E. Kasıymov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1960, ss. 16-19; **Abaga Çeçegi, Tatar Halkının Satirik Ekiyetleri.** Tözüvçisi: E. Kasıymov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1962, ss. 65-68; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Redaktörü: F. G. Gaynanova. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1964, ss. 302-304; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçi, Kérés Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989, ss. 412-414; **Yeşegen Diy, Bulgan Diy: Ekiyetler.** Tözüvçi, Kérés Mekale hem İskermeler Avtorı: L. Ş. Camaletdin. Kazan: Megarif Neşriyatı, 2000, ss. 120-122'de de yayınlanmıştır. **Tatarskie Narodne Skazki.** Sostavitel: H. Yarmuhametov. Kazan: Tatarskoe Knijnoe İzdatelstvo, 1970, ss. 286-288'de ve **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo. V 15 Tomah, Tom 3. Bitovie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariiev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: Magarif, 2010, ss. 328-330'da da Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

— Utınnı buşatıym, ügézne alıp kitiym, diy.

Bay eyte:

— Ügéz, arba sinéké tügél, min tulayım aldım, diy.

Babay eyte:

— Min riza tügél, eyde kazıyga, diy.

Kiteler bolay kazıyga. Barıp kergeç, kazıy sorıy:

— Ni yomış belen kildégéz? diy.

Babay eyte:

— Min moña utın sattım, ügézne, arbanı birmiy, diy.

Kazıy bayga eyte:

— Nige birmiséñ? diy.

Bay eyte:

— Tulayım aldım min, diy, öç ret eyttérdém min annan, diy.

Kazıy babayga eyte:

— “Tulayım satam” dip, öç mertebe eyttéñméni? diy.

— Eyttém şul, diy babay.

— Alay bulgaç, babay, gayıp itme, min gadél hókém item, utınıñ, arbañ, ügézéñ baynıki bula, diy kazıy...

Babay, biş teñkesén totıp, yılıy-yılıy kaytıp kite.

Etisénéñ yılıp kaytkanın kız terezeden kürép ala da:

— Eti, ni buldı siña? dip karşı çıga.

Öyge kéreler bolar. Kergeç, helné soraşa, e babay eyte:

— Bér bay miné aldadı, utınım, arbam, ügézém biş teñkege kitté, kazıy da anıñ süzén dörösledé, diy.

— Eti, kaygırma, diy kız, béznéñ tagın bér ügéz bar bit elé, diy. Bügén utın töyep töş te, irtegésén miné alıp barırsıñ, üzém satuvlaşırmin, sin çitterek torırsıñ, diy.

Babay ügézne cigép, urmanga ménép, korı utın töyep töşe. İrtegésén kızını utırtıp, bazarga kite bu. Utın bazarına kergeç, babay çitterek yöriy. Kız yanına tége bay kilép çıga.

— Kızım, utınnı sataşıñmı? diy.

— Satamın, haki biş teñke, diy kız.

Tégé eyte:

— Tulayım sataşnımı? diy.

Kız eyte:

— Tulayım, tulayım, diy.

Bay eyte:

— Eyde öyge, akçanı eyde birérmén, diy.

Öyine kiteler, işék aldına kérgeç, bay kapkanı yaba da, öyge kérép, biş sum akça alıp çıga. Alıp çıga da kızga:

— Me! dip kulın suza.

Kız tégenéñ kulınnan nıgıtıp tota da:

— Bu akçanı kulıñ bélen birdéñmé? diy.

Tégé eyte:

— Kulım bélen, diy.

— Kulıñ bélenmé?

— Kulım bélen.

Öç meretebe eyttére kız da. Şunnan soñ bay kulın tartıp almakçı bula, kız cibermiy.

— Kulıñ minéké, riza bulmasañ, eyde kazıyga, diy. Kazıyga baralar bolar citekleşép. Kazıy bolardan:

— Ni yomış bélen kildégéz? dip sorıy.

Kız eyte:

— Utın sattım moña tulayım, diy. “Bu akçanı kulıñ bélen birdéñmé?” dip eytkeç: “Kulım bélen birdém”, didé. Öç meretebe eyttérdém. Şulay bulgaç, kul minéké bulırğa tiyişlé, kazıy efendé, diy.

Kazıy bayga eyte:

— “Kulım bélen birdém”, dip öç meretebe eyttéñmé? diy.

— Eyytém, diy bay.

— Alay bulgaç, kulıñ bu kıznıkı, hezer töbénnen kisem de alıp birem, kulıñnı kızgansañ, méñ teñke akça çıkarıp sal, diy kazıy.

Bay méñ teñkené östelge çıkarıp sala, garip kalası kilmiy. Annan soñ eyte:

— Bu akça yanına tagın méñ teñke salam, yalgan söylep kém ciñer, ciñgen kéşé alır, diy.

Tagın méñ teñke akça çıkarıp sala da kızga eyte bu:

— Eyde, söyle, diy.

Kız moña eyte:

— Sin söyle, diy.

Bay:

— Sin söyle, diy.

Kız eyte:

— Alaysa, tıñlagız, söyliyim, diy. Miném eti élék vakıtta bik bay kéşé bulgan, diy. Boğara yagında satuv itép yörgen, diy. Bérkönné etinéñ atları bér küpérge kérgeç, bu bay üzénéñ kéşeleré bélen küpér astınnan çıkkán da, atlarını tuktatıp, etinéñ malların talagan, etinéñ üzén üterép, suga taşlagan, diy. Kız şulay diyuge sikérép tora da: Atamñıñ hâkın alamın, dip, bayga yabışa.

Bay ni eytérge bélmiy, kavşıy. “Ütérmedém, bu kız yalgan söyliy” dise behesné ottıra; “ütérdém” dise, gayıplé bula. Bay ni eytérge bélmiyçe, tüşéne suga da, üzéne-üzé açuvlanıp, çıgıp kite. Kazıy iké méñ teñkené cıyıp ala da, ak yavlıkka töynep, yahşı at ciktérép, “reğmet tapkırlığıña” dip, kızını avılına ozata.

103. MULLA BÉLEN MEZİN¹⁶⁴

Mulla bélen mezin söyleşteler, diy: “Agay sedakanı bér tiyinlep kéne suza, elle béz öşkérüv, küreze eşéne çıgıykmı iken? Akça kübrek kéréridé”.

Ozaklamıy çıgıp ta kittéler, diy, bolar.

Méne bér avılga, barıp cittéler. Fatirga kerdéler. Çey éçtéler. Çey éçkeç, mulla sendérege ménép yattı, mezin işék yanındagı yan sekége yattı, fatir hucası bolardan soraştı, diy:

— Séz nindiy keshéler? dip.

Mezin cavap birdé:

— Béz kürezeçéler, nindiy avıruvını da daruvlıy bélebéz. Min bélmesem de mulla béle, diy.

Yort hucası eytté, diy:

— Béznéñ kürşéde géne bér avıruv bar, şunı karamassız mı? dip.

— Kararbız. Niçék avırıy soñ ul?

— Anıñ avıruvı zur: başı avırta.

— İsémé niçék?

— Mahbeyrüze isémlé.

— Atası barmı?

— Bar.

— Anası barmı?

— Bar.

— Agası barmı?

— İké agası bar, bérsé öylengen.

— Agasınıñ isémé niçék?

— İsémé Abdulla.

— Hatını ni isémlé?

¹⁶⁴ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Öçinçi Kitap).** Tomrı Tözüvçi, Kérés Mekaleni Yazuvçı, İskermeler Ezirlevçi: L. Ş. Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1981, ss. 213-215'ten alınmıştır. Metin, G. Tolımbay tarafından 1936 yılında Tataristan'ın Apas ilçesi, İski İneli Köyü'nde Zinnet Gabitov'dan derlenmiştir (age. s. 335). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleré Bérénçé Kitap.** Tözüvçiler: Gomer Beşirov, Hemit Yarmi. Kazan: Tatknigozıdat Matur Edebiyat Redaktsiyesi, 1958, ss. 314-317; **Abaga Çeçegi, Tatar Halkının Satirik Ekiyetleri.** Tözüvçisi: E. Kasıymov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1962, ss.123-126'da da yayınlanmıştır.

— Fatıyma.

— Üzé niçe yeşénde?..

Şulay itép, bolar tégé kéşé turında elle niler soraşıp bétérdéler, diy. Şunnan soñ mezin eytté, diy:

— Alıp kilégéz avıruvni!

Avıruvni alıp kileler. Ul sorıy:

— Miném avıruvni karavçı kém bula? diy.

— Ene sendérede yata, diy mezin, anı hezér töşérérbéz.

Mezin fatir ıucasınnan avırunı soraşkanda, mulla sendérede barın da yazıp yatkan iken: atın da, sıyrın da, niçe yeşte buluvın da, barısın da.

Mulla, şul yazuvlı kitabın totıp, sendéreden töşté. Şunnan kızga eytté:

— Éhé, sin Mahbeyrüze isémlé ikenséñ, didé.

Kızniñ atası da, agaları da şunda iken. Mulla alar turında da kitabın karap, tégé yazıp algannarnı eytté. Tégélernéñ, izgé mulla kilgen iken dip, isleré kitté, diy. Mulla bélen mezin, öşkergen-tökergen bulıp, bolardan küp kéne akça alıp çıgıp kittéler, diy. “Kara sin, bolay akça kübrek töşe iken bit”, dip eyttéler, diy.

Urman écé bélen bargaçtın, bolar cittéler bér küpérge. Küpérné çıkkaç, töyegen yögé bélen bér at oçradı. Mulla bélen mezin bu atnı tottılar da urman éçéne kértép, bér kayınga beyledéler, annarı tagın üz yullarına kittéler.

Bara torgaç, tagın bér avılga barıp cittéler. Kérdéler bér fatirga. Şunda alarga bér bay oçradı, diy. Ul bay atın yugaltkan iken. Yögénde bik küp kızıl mal bulgan. Bolar üzlerénéñ kürezeçé buluvların tarata barganda, monı bay da işétken.

— Séz kürémçélermé? dip soragan.

— Eyé, béz kürezeçéler.

— Alay bulsa, eytégezçé, diy bay, min töyegen yögé bélen at yugalttım, şunı nindiy karaklar urladı iken?

Mulla tagın kitabın ala da şunnan ukıgan bula:

— Méne, diy, felen urman bélen bargaçtın, bér küpér bar. Şul küpérden uzgaç, sul yakka kéréрге. Anda bér kayın bulır, atıñnı karaklar şunda beylep yatalar, atıñ kara iken, diy.

Bay bik şatlana indé:

— Yarıy, süzêñ dörös bulsa, min siña felen hetlé akça birem, diy.

— Süzém dörös, diy mulla.

Bay küperge citté. Küpérnéñ sul yagina kérgennen soñ, dörös, monıñ atı kayinga beylengen kilêş tora. Bay bik gaceplene: “Monın kébék kürezeçé dönyada yuktur”, diy.

Bay bolarga eybet kéne kul cilé suza da şatlana-şatlana şeheréne kaytıp kite. Şeherge kaytkaç, anarga patşa bélen söyleşerge turı kile. Bay patşaga eyte:

— Min, diy, tovarımın da, atımın da cuygan idém. Bér kürémçege eytkeç, hezer şunı turı kitérép eytép birdé, diy.

Patşa da bu kêseler bélen bik kızıksına başlıy:

— Kaya iken ul kürezeçeler, diy, miném de yugalğan eybérlerém bar, taba almıyız, diy.

Mulla bélen mezinné ézletép tabalar. Patşa bolarga eyte:

— Miném bér kıybatlı taşım bar idé, şunı yugalttım, diy.

— Miném, didé mulla, bugün başım avırtıp tora: bér kön vakıt bir, irtege min siña anı eytép birérmén.

Bolar soraştıra başlıylar. Kém nerse söyliy? Halık arasında nindiy heberler yöriy?

Fatirga kérgennen soñ, patşanıñ koşlar karap toruvçısı eyte iken:

— Patşanıñ asıl taşın asıl koşı yottı. Patşa şunı ısanmıy, diy.

Mulla bu süzlerné başına salıp kuydı. İkençe könné patşa bolarnı tagın deşterép aldı. Patşa eytté:

— Ye, kürezeçeler, miném asıl taşım kaya kitkenén béle almassızım, kitabıgızın açıp karagız elé, diy.

Mulla kitabın karadı da eytté:

— Béznéñ kitap şunı kürsete, diy, sinéñ asıl taşınıñ asıl koşını yotkan iken, diy.

Asıl koşnı suydılar. Suysalar, koşnıñ éçennen asıl taş kilép çıktı. Kürémçenéñ süzleré dörös buldı. Alay da bulsa, patşa bulğan kêsé bolarga ısanmadı, “heyledér” didé. Şunnan soñ patşa at ciktérdé de mulla bélen yörerge çıgıp kitté.

Bolınnan bargan zamanda atnı tuktattılar. Patşa töşté bér yaktan, mulla töşté ikénçe yaktan. Patşa töşkeç çıkértke kürdé. Ayagı bélen basa başlagan idé, çıkértke

sikérép kitté; ikénçé basa başladı, çikértke tagın sikérép kitté, öçénçésénde bastı. Baskaç:

— Ye, kürezeçé, monda kil elé, didé.

Mulla kurkıp kına kildé. Patşa añarga eytté:

— Miném ayak astımda nerse bar? didé.

Tégé kitabın karadı. Bilgélé indé, aldan eytép birüvçé bulmagaç, kitabı bérnerse de eytmıy. Mulla koyılıp töşté: “Min yahşı uk yalğanlap yörgen idém de moñarçı kotılğan idém, hezér ecel citkendér indé”, didé. Bik aptıradı. Şul çağında patşa eytté:

— Sin nerse mıgırdap torasıñ, ye eyt indé, didé.

Mulla eytté:

— Kurkamın, didé, bér aldadım, kotıldım, ikénçé aldadım da kotıldım, öçénçésénde totıldım, didé.

Patşa eytté:

— Bu süzén bik dörös, didé. Bér basa başladım da, sikérép kitté, ikénçé basa başladım da, sikérép kitté, öçénçésénde bastım. Sinén süzén dörös, didé.

Şulay da mulla bélen mezin, şuşı helden soñ, kürémçé bulıp yörérge kurıktılar. Patşadan tiyişlé sedakanı algaç, öyleréne kaytıp kittéler.

104. İKÉ EYTTÉRME¹⁶⁵

Evvel-evvel zamanda bulgan, diyler, bér padişa. Bu padişanın, Hesime isémlé bér kızı bulgan. Padişanın bérdenbér géne kızı bulgangamı, elle bu balaga dörés terbiye bire bélmegenge küremé, Hesime şundiý tınlavsız, şundiý üzsüzlé bula, tél bélen eytép, kalem bélen yazıp bétérérlék te tügél. Padişa hetta Hesimenéñ başın kistéрге de téliy, tik anıñ vekil-vezirleré riza bulmıylar:

— Eger Hesimené ütérseñ, başka padişalar bu heberné işétkeç: “Üz balasınıñ başın kistérgen”, dip kölerler, diyler.

Hesime bik matur kız bula üzé. Küp kéne kürşé padişa malayları Hesimege öylenérge dip kileler. Lekin Hesimenén, akılın bélgeç, öylenmiyçe kiteler.

Padişa:

— Hesimené nindiy géne yarlı yégét alaçak bulsa da, birér idém, diy.

Bu heberné Hatip digen bik yarlı bér yégét işéte. Hatipniñ başka, hellé kız alırga malı bulmaganga küre, Hesimege öylenérge riza bulıp, padişaga kile.

Padişa, Hatipniñ nik kilgenén bélgeç, bik şatlana. Şulay bulsa da padişa Hesimenéñ akılın Hatipka söyliy. Hatip riza bula. Padişa, zur tuy yasap, Hesimené Hatipka bire. “İndé kotıldım beladen”, diy. E Hatip uylıy: “Akılga öyretérmén min monı”, diy.

Hatip Hesimené üz öyine alıp kayta. Hesime padişa öyinnen yarlı öyge kilgeç, bik uñaysızlana, şulay da bérénçé vakıt bérni sizdérmiy. Hatip ise Hesimege bér de igtibar birmiy, haman üz eşén eşliy.

Bérvakıt Hatip bélen Hesime utıralar aşarga. Bolar yanına meçé kile de “miyev-miyev” dip aşarga sorıy. Hatip eylene de:

— Kit yanımnan, iké eyttérme! diy.

¹⁶⁵ **Tatar Halık İcatı Ekiyetler (Öçinçi Kitap).** Tomnı Tözüvçi, Kérş Mekaleni Yazuvçı, İskermeler Ezirlevçi: L. Ş. Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1981, ss. 253-254'ten alınmıştır. Metin, Tataristan'ın Aznakay ilçesi Aznakay kasabasında yaşayan Zahri Möhemmetcanov tarafından yazılarak, 1961 yılında gönderilmiştir (age. s. 342). Bu masal ayrıca; **Tatar Halık Ekiyetleri.** Tözüvçi, Kérş Mekale Avtorı hem İskermeler Ezirlevçi: Lenar Camaletdinov. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 1989, ss. 447-448'de de yayınlanmıştır. Masal metni, **Tatarskoe Narodnoe Tvorçestvo. V 15 Tomah, Tom 3. Bitovie Skazki.** Sostavitel toma, avtor vstupitelnoy stati i kommentariyev: L. Ş. Zamaletdinov. Kazan: Magarif, 2010, ss. 410-411'se de Rusça'ya tercüme edilerek yayınlanmıştır.

E meçé haman kitmiy, haman aşarga sorıy. Şulvakıt Hatip balta bélen meçénéñ başın çabıp öze. Hesime bu eşke karap tora, şulay da iréne béni eytmıy.

Aşap bétérgeç, Hatip, yortka çıgıp, yort eşlerén karıy. Hesime de yortka çıgıp, anıñ eşlegenén karap tora. Şul vakıt étleré Hatipniñ ayak astında butala. Hatip:

— İké eyttérme, kit yanımnan, diy.

E ét haman kitmiy. Hatip étnéñ de başın balta bélen çabıp öze. Bolarnı kürgeç, Hesimenéñ éçéne kurku kére başlıy.

Şulay béniçe kön ütkeç, Hatip Hesimege eyte:

— Cıym, бүгэн аталарыña kunakka barabız, diy.

Hesime bik şatlana, ata-anasın bik sagıngan bula. Hatipniñ barı-yugı bér bik arık, bik kart atı bula. Hatip atnı kéçerek arbaga cige de Hesime bélen arbaga utırıp kiteler. Padişa yortına yakınlaşkaç, Hatip atına:

— İké eyttérme, çap, diy.

Atı bik arık bulganga küre, ayakların köç bélen géne söyrep bara. Şulvakıt Hatip baltanı ala da atnıñ başın çabıp töşére. Annarı Hesimege taba eylene de:

— Sin nerse karap torasıñ, cigél at urınına, tart arbanı, iké eyttérme, diy.

Hesime: “Tıñlamasam, miném de başımnı çabıp töşérér indé”, dip, arbadan töşép at urınına cigéle. Şulay itép, Hatipni arbaga utırtıp, üzé at urınına cigélép, etisé padişa yortına barıp kére. Bolarnı bik zurlap karşı alalar.

Hesimenéñ enkesé:

— Iréñ niçék? dip sorıy.

Hesime:

— Irém bik yahşı da, tik iké eyttérerge bér de yaratmıy, dip, başınnan ütken eşlerné enkeséne söylep bire.

Padişa bik kanegat. Ul Hatipka:

— Reħmet, kiyev, padişa cülerleréne akıl öyrete béleséñ iken, diy.

Kunak bulgannan soñ, bolarnı, küp mallar birép, öyleréne ozatalar.

Şunda ekiyet te béte.

METİNLER

(TÜRKİYE TÜRKÇESİ)

METİNLER: TÜRKİYE TÜRKÇESİ

1. TILKI İLE KURT

Bir tilki, bir köyün yanındaki derenin kenarında yürüyormuş. Vakit daha akşam vakti, karanlık çökmek üzereymiş.

Bu tilkinin karnı çok açıkmış: “Yiyecek bir şey bulabilir miyim acaba?” deyip, bir tavuk kümesine doğru giderken, bir dere kenarındaki buz üstünde açılan bir delikten aşağı sarkıtılmış olan bir oltanın sapına gözü takılmış ve “Dur hele, bakayım” deyip, oltaya doğru yaklaştığında, gerçekten de güneş batarken sahibinin bırakıp gittiği oltanın suya sarkıtıldığı deliğin üstü henüz donmamışmış. Tilki ön ayakları ve ağzı ile çekiştirip, oltayı sudan çıkardığında, ne görsün, olta balık doluymuş. Tilki oltayı orasından burasından çekiştirerek, balıkları almış ve yakındaki bir ot yığını üzerine yatıp, tadını çıkara çıkara balık eti yemeye koyulmuş. O civarda gezen aç bir kurt da: “Yiyecek bir şey denk gelmez mi?” diye etrafı koklayarak, yürüyormuş. Birdenbire kurdun hassas burnuna balık kokusu gelmiş. Kurt; balık kokusunu takip edip gelirken, tilkinin bir ot yığını üstünde balık yediğini görmüş. Kurt, sakın ve dostane bir şekilde:

— Nasılsın, dostum? demiş.

Tilki, ağzına doldurduğu balıkları, çiğneyerek:

— Ç, ç, çok ş, şahane. B, b, bir de ş, şimdi daha da iyi! diye cevap vermiş.

— Çok tatlı bir şey yiyiyorsun herhalde, kokusu bütün dünyayı sarmış, demiş boz kurt ve ağzında dilini emip, toplanan salyaları yutup, yalanmış.

— Ben mi? Ben balık belışı¹ yiyiyorum, demiş Tilki.

— Mal, insanların eline geçer, nereden, nasıl buldun ki sen onu? demiş kurt. Kurdun gözleri kötü kötü parlamaya başlamış ve balık yiyen tilkiyi, bütünce yutası gelmiş.

— Alabilir de, bulabilir de ağabeyin. Al hele sen de tadına bak, demiş tilki ve kurdu oyalamak, onu kandırıp, oltaya düşürmek için, kurda biraz balık kemiği fırlatmış. Aç kurt, kemikleri çiğnemedi bütünüyle yutmuş, az daha dilini de yutacaktı.

Bundan sonra kurt:

— Bana da öğretsene, ben de gidip, alayım şunu, diye yalvarmaya başlamış.

¹ Belış: Hamurun içine et, patates, pilav vb. konularak pişirilen yemek.

— İyi dinle, öğreteyim, demiş tilki. Az ötede bir delik var. O delik daha donmamış olacak. Eğer biraz donmuşsa, ayakların ile buzı kır ve kuyruğunu dibine kadar suya batırıp otur ve hiç kımıldama. Kımıldarsan balıkları korkutursun, tuzağa düşmezler, demiş. Böyle oturursan, kuyruğunun her tüyü bir balık yakalayıp, çıkar, demiş.

Kurt, tilkinin öğrettiği gibi, deliğin yanına varmış ve su üstünde ince olan buzı ön ayakları ile kırıp, kuyruğunu dibine kadar suya batırmış ve hiç kımıldamadan oturmuş. Biraz oturduktan sonra, denemek için kuyruğunu biraz çekince kuyruğunun ağrımaya başladığını sezip:

— Oy, iş kötü, balıklar korkup kaçmasalar iyi olurdu, deyip, yine rahatça oturmaya başlamış. Uzun bir süre oturduktan sonra kuyruğunu sudan çıkarmak isteyince, yerinden hiç hareket ettirememiş. “Vay, çok mu oturdum acaba, balıklar tahminimden de çok mu takıldı yoksa?” deyip, çekiştirerek kurtulmaya çalıştığında, işin ne olduğunu anlayıp, kurdun aklı gitmiş. Kuyruğu tamamen buz tutmuş.

Tan yeri ağarınca, kadınlar deliğe su almak için gelmeye başlamışlar. Su boyuna indiklerinde bakmışlar ki, delikte bir kurt oturuyor; hemen erkeklere haber vermişler. Birkaç erkek gelip, kimisi su terazisi, kimisi de sopa ile kurdu dövmeye başlamışlar. O sırada balıkçı da gelmiş ve elindeki buz kırmaya yarayan alet ile kurdun alnına bir kaç kez vurunca, kurt cansız bir şekilde yere yığılmış. Kurdun derisini yüzüp, pazarda satmışlar.

Tlki, kurdun başına gelenleri, ot yığınının tepesinden gözetleyip, bu olanlara gülüyormuş.

2. SAĞLIKLIYI HASTA TAŞIR

Hayvanlar padişahı aslan hastalanmış, yatıyormuş. Bütün hayvanlar, aslanın durumunu öğrenmeye gelmiş, ama hilekâr tilki gelmemiş. Tilki gelmeyince kurt, aslana gidip, şikayet etmiş, “O sana saygı göstermiyor”, demiş. Kurdun şikayet ettiğini tilki bir kenardan seyrediyormuş.

Bir süre sonra tilki, aslanın yanına gelince, aslan gerinerek:

— Ey hain, sen neden böyle sona kaldın? demiş.

— Ben senin hasta olduğunu duydum da sana ilaç aradım, demiş tilki.

— Peki, ilaç buldun mu? diye sorunca aslan;

— Buldum, kurdun art bacağını kesip yersen, senin hastalığın iyileşir, demiş.

Aslan, o anda kurdun üzerine atılmış ve arka bacağının bir kısmını koparıp, yemiş.

Artık kurt aksayarak yürüyormuş. Dolaşırken tekrar tilkiye rastlamış:

— Benim işim kötü, demiş, ayağım ağrıyor, bir çare bilmiyor musun? demiş.

— Biliyorum, demiş, kuyruğuna sandık bağlayıp buz deliğine sokup otursan, balıklar yakalanır, demiş. O balıkları yersen, ayağın düzelir, demiş.

Kurt; tilkinin öğrettiği gibi kuyruğuna bağladığı bir sandığı buz deliğine sokup oturmuş. Kuyruğu çıtır çıtır edince, Tilki: “Dokunma dokunma biraz dursun hele, çokça girsin” demiş.

Sabahleyin kadınlar suya gelmişler, kuyruğu suya batan kurdu görüp, su terazileri ile dövmeye başlamışlar. Dövmeye başlayınca, kurt kuyruğunu koparıp kaçmış.

Dolaşırken, dolaşırken yine aynı tilkiye rastlamış.

— İşim çaresiz, demiş kurt, ayağım ağrıyor, kuyruğum da koptu, demiş, sen bir çare bilmiyor musun? demiş.

— Biliyorum, demiş, şu dağın başına çıkarsan, orada ilaç bulursun, demiş.

— Sen bana göster şimdi o ilacı, demiş.

—Gösterirdim de, demiş tilki, benim vaktim yok, şimdi ben senin üstüne otursam, çabucak varıp gelsek, demiş.

— Haydi otur üstüme, demiş, tez varıp dönelim, demiş.

Tilki, kurdun üstüne oturunca: “Sağlıklıyı hasta kaldırır, sağlıklıyı hasta kaldırır.” diye türkü söylemeye başlamış.

Şimdi de böyle türkü söyleye söyleye ilaç arayıp duruyorlarmış.

3. AYI İLE TILKI

Çok eski zamanlarda bir ayı ile bir tilki arkadaş olmuşlar. Bunlar uzun süre arkadaş olarak yaşamışlar. Günleri böyle, geçerken ayı yaşlanmış ve yürüyemez olmuş.

Ayı ile tilkinin arkadaş olarak yaşadıkları vakitlerde birlikte topladıkları bir fıçı balları, bir fıçı tereyağları varmış. Bunlar, bal ile yağı çok uzak bir yere saklamışlar ve yaşlılık günlerinde birlikte yeriz diye, sözleşmişler.

Günlerden bir gün tilki sessizce çıkıp, gitmiş. Erkenden çıkıp giden tilki, akşam olunca geri gelmiş. Tilki dönüp, gelince ayı:

— Sen nereye gittin, tilki kardeş? demiş.

— Ben filan köye gittim, filan kişinin karısı bir çocuk doğurmuş, ben onun çocuğuna isim koymaya gittim, demiş.

— Erkek mi, kız mı? demiş.

— Erkek, demiş.

— Adını ne koydunuz? demiş.

— “Başlamış” koydum, demiş tilki.

— Peki, sen bana hediye filan alıp gelmedin mi? demiş.

— Sana verecek bir şeyleri yoktu, yiyecek içecekleri de çok değildi, demiş tilki.

— Şimdi senin karnın tok ne de olsa, tilki kardeş, fakat ben nasıl karnımı doyuracağım? demiş ayı.

Tilki ayıya oradan buradan toplanan çeşitli artıkları getirip vermiş. Ayı, ne yapsın, bu ufak tefek şeylerle avunmuş.

Günlerden bir gün tilki yine çok erken kalkmış ve sessizce çıkmış gitmiş. Bu sefer de bal ve yağ fıçılarının yanına gidip, doyana kadar yemiş, dönmüş. O gün ayı, tilkiyi daha da yorgun bir şekilde bekleyip: “Yine nereye kayboldu bu, yoksa bir yerde yemekte filan mı acaba?” demiş. Gece olup, karanlık çökerken tilki dönüp, gelmiş ve:

— Nasılsın, ayı kardeş? İyi misin? demiş.

— Eh işte. Sen nerelere gidip, geldin? diye sormuş ayı.

— Yemeğe gittim, demiş.

— Kime, hangi kişiye? demiş.

— Filan kişinin karısı bir çocuk doğurmuş, onların çocuklarına isim koymaya gittim, demiş.

— Hay hay, beni hiç götürmüyorsun sen, demiş ayı.

— Seni götürmek için uygun değil, ayı kardeş, onlar sadece beni büyük bir hürmetle çağırdılar, demiş.

— Ziyafetleri güzel miydi?

— Çok güzel, çok boldu.

— Erkek çocuk mu, kız çocuğu mu?

— Erkek çocuk.

— Adını ne koydunuz?.

— Adını “Yarılanmış” koydum.

— Hay hay, çok güzelmiş. Yalnız, sen bana hediye de alıp, getirmemişsin.

— Sana hediye alıp, gelmek mümkün olmadı, ayı kardeş, onların çocukları da çoktu.

Böyle demiş tilki ve tekrar yatıp uyumuş. Dinlenip, rahatladıktan sonra o civarda dolaşarak, ayıya ufak tefek artık şeyler alıp, getirmiş. Zavallı ayı, ne yapsın, kendisi çıkıp yürüyemeyince, tilkinin getirdiklerine razı olmuş.

Bir hafta, on gün geçince, tilki yine çok erken çıkıp, gitmiş. Erken gitmiş, geç dönmüş. Tilki dönüp, gelince, ayı:

— Nereye gittin? diye sormuş.

— Yemeğe gittim, demiş tilki.

— Kime?

— Köyün öbür ucundaki filan kişinin karısı çocuk doğurmuş, o çocuğa isim koymaya çağırmışlardı, oraya gittim.

— Erkek mi, kız mı?

— Erkek.

— Ay, hay hay, her zaman erkek çocuklara isim koymaya gidiyorsun. Adını ne koydunuz? demiş.

— “Diplenmiş” koydum, demiş tilki.

— Peki bana bir şey getirmedi mi?

— İşte azıcık hediye alıp geldim, “Pek çok olmadı, ayıplamasın şimdi” dediler.

Tilki bayat ekmek parçasına çok ince bal ile yağ bulaştırıp, getirmiş.

— Sağ olsunlar, beni aklına getiren yoktu, çocukları bahtlı olsun, diye diye yemiş.

Tilki ertesi sabah yine çıkıp gitmiş, bir yerlerde dolaşıp, akşam olunca yine dönmüş, karnı tok, kaygısı yok bunun.

Ayının dayanacak hâli kalmamış. Bir gün böyle tilkinin dönmesini beklemiş ve tilki gelince:

— Bak hele, arkadaş, demiş, bizim kara gün için sakladığımız bal ve yağlara gidip, bakmak lazım, sonunda ben açlıktan ölmekten korkmaya başladım, açın halini tok bilmiyor, sen benim halimi bilmiyorsun.

— Tamam, gideriz, demiş tilki.

Erkenden kalkıp gitmişler bunlar, bal ve yağ sakladıkları yere. Gidip, ulaşmışlar. Fıçıları sakladıkları yerden çıkarıp bakmışlar ki fıçılar boş; bal ile yağın yerinde yeller esiyor. Ayı çok sinirlenerek, tilkiye:

— Ey arkadaş, sen çıkıp çıkıp, kayboluyordun; bunları sen yiyip bitirmişsindir, demiş.

— Hayır, ben yemedim, demiş tilki; gözünü de kırpmadan ayıyı aldatmaya çalışmış.

Ayı inanmamış:

— Senin işin bu, demiş.

Tilki:

— Ben yemeğe, su içmeye gittiğim vakitlerde, buraya gelip bal ve yağı sen kendin yiyip, bitirmişsindir, demiş. Haydi, ikimiz de karınlarımızı güneşe koyup, yatalım; bal ve yağı kim yemiştir onun karnından eriyip çıkar, demiş.

Ayı ile tilki karınlarını güneşe dönüp, yatmışlar. Yattıktan sonra, ayı güneşin sıcaklığında rahatlayıp uykuya dalmış. Ayının uykuya dalması ile tilki kalkıp, fıçıların dibinde kalan bal ve yağı kazımış ve ayının karnına sıvamış. Bundan sonra tilki, ayıyı uyandırıp:

— Kalk kalk, ayı kardeş, ben yemeye ve içmeye gittiğim vakitlerde bal ile yağı sen yiyip bitirmişsindir, demiştım, doğruymuş, bal ile yağı gerçekten de sen yiyip, bitirmişsin, demiş.

— Hayır, tilki kardeş, bal ile yağı ben yemedim, demiş.

— Sen yemediysen, kim yedi öyleyse, demiş. Bu, bal ile yağın nerede saklandığını bilen birinin işi, demiş.

— Eh, tilki kardeş, sen ne de olsa benim hasta olduğumu, çıkıp yürüyemediğimi biliyorsun, demiş.

— Konuşup durma şimdi, ayı kardeş, işte çalıp, yediğın yağlar eriyip karnının dışına çıktı şimdi, demiş.

Böyle demiş ve bu hilekar tilki kendi hasta arkadaşını terk edip, gitmiş.

4. AYI, KURT VE TILKI

Bir vakitler ayı, kurt ve tilki kendi aralarında konuşup, bir karara varmışlar: “Biz, hacca gidip gelelim, bundan sonra da bir kimseye dokunmayalım, kendi gücümüz ile gün geçirip yaşayalım.” demişler ve hiç kimseye zarar vermemeye de söz vermişler.

Bunlar yola çıkıp, gitmişler. Yolda bir deveye rastlamışlar. Deve bunlara:

— Nereye gidiyorsunuz, arkadaşlar? diye sormuş.

Bunlar:

— Biz hacca gidiyoruz ve bundan böyle hiç kimseye de zarar vermemeye söz verdik, demişler.

Deve:

— Tamam, öyleyse beni de götürseniz ya, demiş.

Bundan sonra, bunlar birlikte yola çıkmışlar. Birkaç gün gitmişler. Yolda deve, ot yiyip karnını doyurmuş. Ot yemek günah değil ne de olsa. Ayı, kurt ve tilki gittikçe acıkmış, acıktıkça deveye kin duymaya başlamışlar: “Deve beslenip duruyor, haydi biz bunu öldürelim” demişler. Çok geçmeden bunlar üçü birlikte deveyi boğup, öldürmüşler. Yüzdükten sonra, ayı: “Ben bunun içini, karnını gölde yıkayıp, geleyim; ben dönene kadar siz hiç bir şeye dokunmayın.” demiş.

Bu gitmiş. Ayının gitmesiyle tilki, kurda: “Haydi, kurt kardeş, ayı dönene kadar biz bunun böbreğini yiyelim, ben ona cevap veririm; fakat o dönüp, “Böbrek nerede?” diye sorarsa, sen bana dönüp, bak, demiş.

Ayı dönmüş. Araştırıp bakmış ki böbrek yok. Kurda dönüp:

— Devenin böbreği yok, nereye gitti? demiş. Böyle deyince, kurt tilkiye dönüp, bakmış.

Tilki:

— Niye bana bakıyorsun ki? Böbreği yiyip, bitirdin, şimdi de bana dönüp, bakıyorsun. Ben sana yeme dedim, demiş. Böyle demesiyle, ayı kurda kızıp, kurdu kovalayarak, gitmiş. Ayının gitmesiyle, tilki devenin etini kamışlığa taşıyıp, saklamış. Ayı bir süre dolaşıp, yorgun argın geri dönmüş. Ayı döndüğünde tilki, deveyi kestikleri yerde ağlayıp duruyormuş.

Ayı:

— Devenin eti nerede? demiş.

Tilki:

— Ayı ağabey, devenin etini kartal götürdü, ben de buna üzölüp, ağlıyorum, demiş.

Ayı çok kızıp: “Bunlar ile yaşanmaz!” diyerek, kendi yoluna gitmiş. Fakat hilekar tilki sakladığı deve etini yiyip, öylece günlerini gün etmiş.

5. KURNAZ TİLKİ

Günlerden bir gün tilki, porsuk, kurt, deve ve at dost olmuşlar. Koca bir çayırdaki, bütün yaz rahat bir şekilde yaşamışlar. Güz gelince, soğuk rüzgarlar, esmeye başlamış. Porsuk, tilki ve kurt birleşip, at ile deveyi kesmeye karar vermişler. Tiki, deveye:

— Sen kışı çıkaramazsın, senin kışı çıkarman zor olur, yiyecek bulmak da zorlaştı, demiş.

Deve:

— Çok doğru söylüyorsun, aramızda hangimiz daha genç ise, önce onu keseriz, demiş.

Sonra bunlar, toplanmışlar ve “Hangimiz yaşlı, hangimiz genç?” diye tartışmaya başlamışlar.

Deve:

— Ben, sizin hepinizden de büyüğüm; ben cennetten Adem ile birlikte çıktım, demiş.

Tilki:

— Ama ben, Nuh peygamberin gemisinde çocukları okutmuş biriyim, ben hocayım, demiş.

Kurt:

— Ben de Nuh peygamberin gemisinde bekçilik yaptım, düşmanları Nuh peygamberin gemisinin yakınına getirmedim, demiş.

Porsuk:

— Ben doktorum, benim yağım türlü türlü hastalıklara şifadır. Nuh’un gemisinde ben pek çok insanı iyileştirdim, demiş.

Bunlar ata sormuşlar:

— Sen kaç yaşındasın? demişler.

— Yaşım hakkında benim belgem var, demiş. Eğer inanmıyorsanız, işte, tilki hocadır, o okur, demiş.

Tilki:

— Nerede öyleyse senin o belgen? diye sormuş.

— Benim belgem, toynağımın altında, demiş at.

Tilki, kurda:

— Eđer, sen bunun art ayağını kaldırıp, tutarsan, ben orada yazanları okurum, demiş. Kurt, atın yanına gelip, art ayağını tutmasıyla birlikte, at kurdu tepmiş, kurt sendeleyip, yere dūřmūř.

At:

— şimdi benim kaç yaşında olduğumu öğrendiniz mi! deyip, çekip gitmiş.

Bunlar, dördü birlikte kalmışlar. Havalar iyice soğumaya başlamış.

Porsuk, deveye:

— Kış soğuk olur, sen kış boyunca boş yere acı çekme, biz seni keselim, demiş. Ben doktorum, sonra ben seni diriltmeyi üzerime alırım, demiş. Gelecek yaza biz seninle rahatça yaşarız, demiş.

Deve, tilki ile istişare etmiş:

— Öyle mi, bu porsuğun sözü doğru mu acaba? demiş.

Tilki:

— Niye doğru olmasın; o, doktor, diriltir, demiş.

Tilki, devenin dilinin altındakini sezip, hemen gür bir ağacın yanına gitmiş, orada derin bir çukur kazıp, kendine yuva yapmış. Havalar soğuyup, yiyecek bir şey bulamamaya başlayınca deve, kesilmeye razı olmuş. Deveyi kesmişler. Deveyi kestikten sonra, kurt:

— Bunun, yüreğini, bağırsaklarını, başını ırmağa götürüp, yıkayıp, gelin, demiş.

Tilki ile porsuk bağırsakları yıkamaya gitmişler. Kurt, kalmış şimdi; deve etlerini korumak için. Tilkinin karnı çok acıkmış. Tilki, porsuğa:

— Benim karnım acıktı, ben bunun başını beynini yiyeyim, demiş ve yemiş bitirmiş. şimdi tilki, porsuğa:

— Eğer, senin de karnın açsa, sen devenin yüreğini ye, fakat kurda, ben cevap vereyim, demiş. Porsuk, devenin yüreğini yemiş. Bundan sonra, tilki porsuğa:

— Kurt bizden, “Yürek nerede?” diye sorarsa, sen bana bırak, ben cevabını veririm, demiş. Bunlar yemekten kalan artıkları alıp, kurdun yanına gitmişler.

Kurt:

— Bunun, başı ile beyni nerede? demiş.

Tilki:

— Onun beyni çoktan kuruyup, bitmiş; başında beyni olsa o kendi kendini kestirmezdi, demiş.

— Öyleyse, yüreği nerede? demiş kurt. Porsuk, tilkiye dönüp bakmış. Tilki gözünü kırpmadan:

— Bak hele, niye sen bana dönüp, bakıyorsun, yüreği yediğin zaman bakmıyordun, demiş.

Kurt çok sinirlenip, porsuğun üzerine atılmış. Porsuk, kurttan korkup, hemen kaçmaya çalışınca. Tilki bunu görüp:

— Tut, tut hırsız, deve yüreğini o yiyip bitirdi, diye bağırması.

Kurt ile porsuk gözden uzaklaşınca, tilki, deve etinin en güzel yerlerini seçip, kendi yuvasına götürüp, koymuş. Geride toynaklar, kemikler, deve etinin en kötü yerleri, kalmış. Etin en güzel yerlerini taşıyıp, bitirince tilki rahatça, kendi yuvasına girip, yatmış.

Kurt dönüp, etin yanına gelmiş. Bakmış ki etin kötü yerleri, kemikleri kalmış. “Ah, hain! Beni kandırdı bu tilki, ben o tilkiyi görürsem hemen onu parçalarım.” demiş.

Kurt artan parçaları bir hafta içinde yiyip bitirmiş, kış boyunca aç kalmış, fakat kurnaz tilki kış boyunca et yiyip, kışı rahat geçirmiş.

İkinci güz gelmiş. Tilki bir köye gitmiş ve o köyden çeşitli kitap parçalarını alıp, gelmiş. Gözlük takıp, kitap okur gibi yaparak, bir kütüğün tepesine oturmuş. Bunun yanına kurt çıkıp, gelmiş. “Ah, hain! demiş, geçen sene sen beni aldatmıştın, bunun için şimdi ben seni parçalarım.” demiş.

— Ey, ahmak kurt, sen yanıyorsun, ben seni hiçbir zaman görmedim. Ben öğretmenim; bütün hayvanların yavrularını okutuyorum, eğer senin de yavruların varsa, getir, ben onları da okuturum, demiş.

Kurt:

— Benim de iki yavrum var, demiş.

— Öyleyse, demiş tilki, yavrularını getir, yavru başına da iki koyun getirirsin, demiş. Az sonra, bütün hayvanların yavruları gelirler, sen yavrularını onlardan önce getir, önde gelenlere yer var, önceden gelip yer bulsunlar, demiş.

Kurt geri dönmüş. İki gün sonra kurt, dört koyun gövdesi ile iki yavrusunu getirmiş ve tilki hocaya vermiş. Tilki bunun getirdiği etleri de, yavrularını da kabul edip, almış ve:

— Altı ay dolunca yavrularının durumunu öğrenmeye gel, demiş.

Kurt buna hediyeleri verip, yavrularını bırakıp, geri dönmüş. Kurdun gitmesiyle tilki bunun iki yavrusunu da kesip, iki ayda yiyip, bitirmiş ve kemiklerini derilerine sarıp, köşeye koymuş.

Altı ay dolunca dört koyun gövdesini yiyip bitirmiş ve tilki oradan sıvışmış. Kurt, altı ay dolunca yavrularını görmeye gelmiş. Gelip bakmış ki tilki de, çocukları da yok, onların yerinde yeller esiyor! Kurt, tilkinin yuvasını bulup, onun içine bir bakınca köşede yavrularının derilerini görmüş. “Ah, durum kötü, demiş, bu benim yavrularımı yiyip, bitirmiş, demiş. Eğer bu tilki bana rast gelirse, ben onu itirazsız öldürürüm” demiş.

Yaz gelmiş, havalar ılımaya, sular coşmaya başlamış. Köyün dışında bir değirmen varmış. O değirmenin kapısı açık kalmış ve tilki oraya girip, un yalayıp duruyormuş. O sırada değirmene bizim kurt gelip, girmiş. Tilkiyi görüp:

— Ah, hain tilki! demiş kurt, rast geldin mi, demiş, sen beni iki kere aldattın, bu kez aldatamazsın, ben seni şimdi boğup, öldüreceğim, demiş.

— Vay ahmak kurt, ben seni hiç görmedim. Ben işte şu değirmende yıllardır değirmencilik yapıyorum. Karnın aç mı? Karnın açsa şimdi ben sana un vereyim, demiş.

Kurt, bunun sözüne inanıp:

— Öyle mi? Öyleyse tamam. Karnım çok aç, sen bana un ver, demiş.

Tilki bir kap un alıp, onu değirmen taşının üstüne incecik serpiştirerek, dağıtmış.

Kurdun karnı çok açmış ve hiçbir şey düşünmeden değirmen taşının üstüne oturup, unu yalamaya başlamış. Kurt unu yaladığı sırada tilki, hemen gidip, değirmenin oluğunu açmış. Suyun akmasıyla değirmen taşı çok hızlı dönmeye başlamış. Taşın dönmesiyle kurt, ileri atılıp, değirmenin duvarına çarpmış. Kurt çok kötü yaralanmış, “of, of!” diye yataarken o sırada tilki çıkıp, kaçmış.

Bir süre sızlanıp, yattıktan sonra kurt, kendine gelip, ayağa kalkmış. “Hele bunun benim yavrularımı yemesi yetmemiş, beni de harap ede yazdı, demiş, yeniden rast gelmez mi acaba bu, demiş, rast gelse hak ettiği cezayı verirdim ben ona, demiş.

Günlerden bir gün tilki bir kucak dal, çubuk toplayıp, bir dağın eteğinde türkü söyleye söyleye sepet örmeye çalışıyormuş. Türkü söylerken sesini işiten kurt, tilkinin yanına gitmiş.

Kurt, tilkiyi tanıyıp:

— E, kurnaz tilki yakalandın mı? Şimdi ben seni bir vuruşta yok edeyim mi? demiş.

— Ey, yiğit hayvan, demiş tilki. Niye sen beni yemek istiyorsun, senin bana nasıl bir öfken var? demiş.

Kurt:

— Niçin öfkem olmasın, sen beni pek çok defa aldattın, demiş.

— Eh, ahmak kurt, demiş tilki. Benim yıllardır bir yere gittiğim yok. Ben yıllardır bu dağ başında sepet örüp, yaşıyorum. Sen de olmayanı hayal edip, durma, sepet örmeyi öğren. Seninle sepet örüp, pazarda satarız. Karın da tok olur, kaygı da yok olur, demiş.

Bundan sonra tilki sepetin dibini yapmış ve o sepetin dibine kurdu oturtup, kendisi sepetin etrafını örmeye başlamış. Sürekli: “Sen benim nasıl ördüğüme bakıp dur, öğrenince sen de şöyle güzel örmeye başlarsın” demiş. Kurt bunun sözünü dinleyip, buna inanmış.

Tilki sepeti örerken, kurt “Ben de sepet örmeyi öğreneyim” deyip, onun örüşüne bakıp, oturuyormuş. Öre öre tilki epeyce büyük örmüş. Kurdun başından yukarı tarafı daralta daralta çıkıp, sepeti kurdun çıkamayacağı şekilde örüp, bitirmiş.

Bundan sonra tilki:

— Tamam, kurt kardeş sağ ol! demiş ve sıvışmış.

Kurt:

— Ah, seni hain, deyip, tilkinin ardından kovup gitmek isteyince sepetten çıkamamış. Çok da geçmeden pazara gidenler kurdu öldürüp arabaya koyup, gitmişler. Kurt bitmiş, kurnaz tilki kendi yoluna gitmiş.

6. ASLAN, TİLKİ VE KURT

Bir zamanlar aslan, tilki ve kurt avlanmaya çıkmışlar. Bir kır eşegi, bir kır keçisi ve bir porsuk yakalamışlar ve bunları aralarında paylaşmaya oturmuşlar. Aslan, kurda: “Üçümüze paylaşır bunları” demiş. Kurt kendine kır eşegini alıp: “Bu benim.” demiş. Aslana kır keçisini vermiş ve “Bu aslan hazretlerine” demiş. Tilkiye de porsuğu vermiş. Aslan buna kızıp, bütün gücüyle kurdun başına vurup, kurdun başını yarmış ve sonra tilkiye:

“Sen paylaşır!” demiş. Tilki paylaştırmaya çalışmış. Kır eşegini, aslana vermiş: “Bunu erkenden ye.” demiş. Kır keçisini vermiş: “Bunu gündüz ye.” demiş. Porsuğu vermiş: “Bunu da gece ye” demiş. Üçünü de aslana vermiş.

Aslan: “Allah mübarek etsin, bu miras paylaşırma ilmini sana kim öğretti?” demiş. Tilki kurdu gösterip: “Bunu başına kıvırl b rk giyen öğretti.” demiş.

7. AĞIL YAPAN TİLKİ

Bir gün aslan, tavuk yetiştirmeye karar vermiş. Ancak tavukları az çoğalıyormuş. Şaşılacak şey değil, çünkü onlar çok serbestmiş; hangisi nereye gitmiş, hangisini çalmışlar, hangisi kaybolmuş... Aslan bu zararlardan kurtulmak için ağıl yaptırmayı düşünmüş ve çok büyük bir ağıl yaptırmış. Yeme içme yerleri de içindeymiş, konaklama yeri de, yürüme yeri de içindeymiş. Böyle olmasına rağmen tavuklar hiç artmıyormuş.

Bir gün aslana gelip, tilki ağıl yapmakta çok usta, demişler. Aslan bu haberi alınca, tilkiyi çağırıp: “Şöyle şöyle işittim, mümkünse, rica etsem yapıverseniz ya.” demiş. Tilki; “Baş üstüne” demiş; aslanın sözünü kabul edip, canhıraş ağıl yapmaya başlamış ve tez zamanda ağılı tamamlamış.

Ağıla bakmışlar. Duvarları çok büyükmüş, yeme içme yerleri hazırmış, uyuma yerleri farklıymış, yumurta salınan yerleri kendi altındaymış, hiç zarar gelmeyecek şekilde yapılmış. Aslan, ağılı beğenip, tilkiye pek çok hediye vermiş. Yine de her gün bir tavuk kayboluyormuş. Bu işe şaşırıp, aslan bekçi koymuş. Bekçi koyunca, bu ağılı yapan tilki yakalanmış. Bakmışlar ki, o çalıyormuş. Ağılı yaptığında, hiç kimseye fark ettirmeden, kendisi girecek kadar bir delik bırakmış.

8. TURNA İLE TİLKİ

Turna ile tilki dost olmuşlar, birbirlerini yemeğe davet etmişler. Önce tilki çağırmış, darı butkası² pişirmiş. Darı butkasına karpuz doğramış ve tabağa incecik koymuş. Turnayı çağırıp:

— Ye, misafir, demiş tilki. Turna “Tak!” diye gagalamış, bir bulgur tanesini bile yiyememiş. Tilki tabağından yalayarak yiyiyormuş. Yemekten sonra turna:

— Tilki kardeş, sen beni ağırladın, şimdi ben de seni ağırlayacağım; çağırınca gelirsin, demiş.

Turna sütlü çumar³ pişirmiş. Onu tekneye boşaltmış ve gidip, tilkiyi misafirliğe çağırmış. Tilki, misafirliğe gitmiş. Yemeğe oturmuşlar, tilkinin ağzı çorbaya ulaşmış, ancak çumara yetmemiş. Turna kendisi “Tak!” ettirerek çumarı yakalayıp, almış. Sonra:

— Tilki kardeş, sen beni ağırladın, ben de seni ağırladım, çok sağ ol, demiş.

² Butka (botka): Suda veya sütte bulgurdan pişirilen koyu yemek.

³ Çumar: Çorbaya katıp, pişirilmek için hazırlanan hamur yemeği.

9. AKILLI HİLE MASALI

Bir gün kahraman horoz rahatlamak için ağıldan çıkmış. Orada bir duvar üstüne çıkıp, bir öne bir arkaya bakarak, dünyanın ferahlığı, sahranın hoşluğuyla keyfe gelip, kanatlarını çırparak ötmüş. Orada bir tilki varmış. Horozun sesini işitip, “Bunu bana Allah verdi!” diyerek, duvar dibine gelmiş.

Horoz bunu görüp:

— Sen ne istiyorsun, neye ihtiyacın var? demiş.

Tilki:

— Ben şehirden geliyorum, senin çok güzel sesini duydum da sesinden lezzet alayım, diye senin yanına geldim. Şehirde yeni bir haber işittim, bunu da sana söylemek istiyorum, demiş.

Horoz:

— O nasıl bir haber, söyle de işiteyim, deyince, tilki:

— Şu günlerde padişah hazretleri, benim yurdumda, yani emrim altındaki bütün halk birbirleri ile dost olsunlar, gönüllerindeki kötülükleri çıkarsınlar, diye ferman vermiş. Güçlü güçsüze el kaldırmamasın, aslan devenin boynunu koparmasın, köpek tilkinin derisini yırtmasın, tilki tavuğu boğmasın, çaylak serçeyi almasın, kurt ile bir ağılda dursunlar, güvercin ile atmaca bir yuvada rahat dursunlar, diye buyurmuş. Buna göre bizim aramızda yabancılık olmasın, gönüllerimizde birbirimiz hakkında düşmanlık olmasın. Horoz kardeş, sen duvar üstünden inip, benim yanıma gel, iki dost kucaklaşalım, padişah fermanını yerine getirelim, demiş.

Horoz, tilkinin sözlerine kulak asmadan duvarın ikinci tarafına bakıp duruyormuş.

Tilki:

— Ey, horoz kardeş, sen padişah fermanını dikkate almıyor musun? Benim söylediğim sözlerime kulak asmıyorsun, öbür tarafa bakıp duruyorsun, demiş.

Horoz cevap vermiş:

— Dur hele, köy tarafından koyu kürklü, koca kulaklı, uzun kuyruklu bir canavar bu tarafa geliyor, bu nasıl hayvanmış, deyip hayran olup bakıyorum demiş.

Tilki bu sözü duyunca horozu avlamak düşüncesi kalmamış, kendini saklayacak yer aramaya başlamış.

Horoz:

— Niçin huzursuzlanıyorsun? Dur hele, o buraya gelsin, görelim, o nasıl hayvanmış? demiş.

— Sözlerine göre köpeğe benziyor, onun ile görüşmekte pek hayır yok. Gelip beni görürse derimi yırtmadan bırakmaz, demiş

Horoz:

— Sen ne diyorsun? Padişah kimse kimseye zulüm etmesin, diye buyurmuş demiştin, öyleyse köpeğin ne zoru var da bize dokunsun? demiş.

Tilki:

— Doğru, yine de, ona görünmemem daha hayırlı. İhtimal, o padişahın fermanını işitmemiştir, deyip bir tarafa kaçıp gitmiş.

Horoz da, onun hilesine hile ile karşılık verip, kötülüğünden kurtulmuş.

10. HOROZ İLE TİLKİ

Tilki bir gün bir ağacın yanından geçerken ağacın tepesinde bir horozun oturduğunu görmüş. Horoza:

— Ey kardeş, ağacın tepesinden insan de, cemaat olup, birlikte namaz kılsak, demiş.

Horoz:

— Şimdi imam ağacın arkasında uyuyup, yatıyor, imamı uyandır! demiş.

Tilki bakmış ve ağacın arkasında bir köpeğin yattığını görmüş. Korkarak, kaçıp gitmeye başlamış.

Horoz:

— Nereye gidiyorsun, cemaat olup namaz kılacaktık, demiş.

Tilki:

— Dur, sabret, abdestim bozuldu, abdest yenileyip geliyorum, demiş de kuyruğunu kaldırıp, sıvışmış.

11. AÇ KÖPEK İLE KURT

Bir köpek yaşlanmış. Yaşlanıp, ürümeyince, sahibi onu evden kovmuş. Bu şaşırarak, kıra çıkıp gitmiş ve kırdaki bir kurda rastlamış. Kurt:

— Köpek kardeş, sen ne yapıyorsun? demiş.

— Ne yapayım, sahibim evden kovdu. Yaşlandım, ürüyemiyorum. Üç gündür yiyecek bir şeyim de yok, demiş.

— Açsan, haydi benimle gel, demiş. Ben seni yiyecektim, ama artık yiyemem, sana acıdım, demiş.

Kırdaki bir at tek başına dolaşıyormuş. Kurt, köpeği onun yanına götürmüş. Kurt varmış da atın kuyruğuna asılmış, sen bakıp dur, demiş, köpeğe. Kurt çekiştirip atı tamamen çökertmiş. O sırada kurt, köpeğe: “Gözüm ağardı mı?” demiş. Köpek kurdun gözüne bakmış, aklı gitmiş. “Ağardı” demiş. Böyle deyince, kurt atı bırakmış, at sendeleyerek, gidip bir yere yığılmış. Sonra kurt atın boğazını sıkıp, atı öldürmüştü. Boğazını sıkarken de onun döşünü ayırmış: “İşte semiz döşü, her gün gelip ye, sana epey yeter.” demiş. Kendisi gitmiş.

Köpek bir gün gelip yemiş, iki gün gelip yemiş. Aç köpeğe bu at bir hafta yetmiş. Bu atı yiyip bitirince ona bir başka köpek rastlamış.

Tok köpek:

— Nasılsın, ne yapıyorsun? diye sormuş.

Gelen köpek:

— Ben açım, demiş. Sahibim kötü, yiyecek bir şey de vermiyor, demiş.

— Açsan, haydi benimle gel, demiş. Bu da kurt gibi yalnız bir atın ardından gitmiş. Köpek: “Sana, gözüm ağardı mı?” derim. “Sen bakıp dur.” demiş. Köpek atın ardından gitmiş, diğeri oturduğu yerden bakıp durmuş.

Bu varıp atın kuyruğuna asılmış. Asılınca sormuş: “Gözüm ağardı mı?” demiş. Ötekisi: “Yok, ağarmadı.” diye, doğrusunu söylemiş. O da olmaz, at güçlü olmalı. Bu sırada at, köpeği bir tepmiş köpeği ta ötelere uçurmuş. Bakıp duran köpek o zaman:

— İşte şimdi gözün ağardı, demiş.

12. KEÇİ İLE KURT

Çok eski zamanlarda dev sakallı, çok akıllı bir keçi varmış. Onun üç oğlağı varmış. Bu keçinin bir de evi varmış. Keçi, üç oğlağı ile bu evde rahat rahat yaşıyormuş. Gündüzleri keçi yeşil çayırarda, geniş dere kenarlarında yiyip içip, yürüyormuş, gece olunca türkü söyleye söyleye oğlaklarının yanına dönüyormuş:

Dağdan dağa yürürüm,
Dağ yemişi toplarım.
Kırdan kıra yürürüm,
Kır yemişi toplarım.
Bir mememe süt doldururum,
Bir mememe yağ doldururum

— Açınız, yavrucuklarım! diyerek, kapı dibine gelirmiş. Keçi yavruları evin kapısını açarlarmış. Keçi evine girip, oğlaklarını emzirip, karınlarını doyuruyormuş. Bu şekilde gün ardından gün geçmiş; sabah olmuş, akşam olmuş; gecenin ardından gündüz olmuş. Sabah kalkınca, keçi yine yeşil çayırarda, geniş dere kenarlarına çıkıp gitmiş, akşam yine aynı şekilde türkü söyleye söyleye evine dönmüş. Bunların evine yağmur işlemiyor, rüzgar girmiyor, karınları tok, üstleri tammış.

Bir gün bir boz kurt bunları izlemeye başlamış. Keçinin akşamları türkü söyleye söyleye döndüğünü duyunca, onun söylediği türkülerini ezberlemiş.

Bir gün keçi evinden çıkıp gidince kurt, keçi kılığına girip, türkü söyleye söyleye kapının önüne gelmiş:

Dağdan dağa yürürüm,
Dağ yemişi toplarım.
Kırdan kıra yürürüm,
Kır yemişi toplarım.
Bir mememe süt doldururum,
Bir mememe yağ doldururum

— Açınız yavrucuklarım! diye, bağırmış.

Keçi yavruları kapıyı açmamışlar.

— Sen bizim annemiz değilsin, senin sesin çok kötü, demişler. Sonra bizim annemiz bu vakitte dönmüyor. O akşam olunca dönüyor, demişler.

Kurt çok sinirlenmiş, dilini ezdirip, sesini inceltmek için dosdoğru demirciye gitmiş.

Su boyunda çadırdaki ayı demir dövüyormuş.

— Nasılsın, ayı kardeş! diye sormuş.

— Çok iyi, kurt kardeş! demiş ayı.

Kurt, hâl hatır sorduktan sonra ayıya:

— Ayı kardeş, benim dilimi inceltiversene, demiş.

Ayı, kurdun dilini inceltmeye razı olmuş.

— Biz ne de olsa bu iş ile geçiniyoruz, demiş. İşin ücreti bir koyundur, o olmazsa iki kuzu getirsen de olur, demiş.

Kurt, koyun getirmeye razı olmuş. Bundan sonra bunlar işe başlamışlar. Kurt dilini çıkarmış da örse koymuş; ayı hazırlanmış ve onu çekiçlemeye başlamış. Kurt önce incecik bağırarak, sonra dayanamayınca ulumaya başlamış. Böylece dayanmış. Bundan sonra onun dili ipince olmuş.

Şimdi kurt, sanki keçi gibi ince bir ses ile türkü söyleye söyleye kapının önüne gelmiş:

Dağdan dağa yürürüm,

Dağ yemişi toplarım.

Kırdan kıra yürürüm,

Kır yemişi toplarım.

Bir mememe süt doldururum,

Bir mememe yağ doldururum

Keçinin oğlakları, kurdu anneleri sanarak kapıyı açmışlar. Aç kurt onları birer birer yutmuş ve ormana gitmiş.

Akşam olunca keçi önceki gibi türkü söyleye söyleye evine döndüğünde evinin kapısı ardına kadar açık kaldığını, oğlaklarının yok olduğunu görmüş.

— Miki- ki-ki, miki- ki-ki, yavrucuklarım, siz neredesiniz? diye haykırmış. Ona cevap veren olmamış.

Bundan sonra keçi çok kaygılanıp kurdun izinden dosdoğru ormana gitmiş. Kurt orman boyunda güneşte karnını ısıtıp yatıyormuş. Keçi koşup gelip, kurdun

karnına boynuzu ile vurup, yarmasıyla keçinin oğlaklarının üçü de kurdun karnından koşturup çıkmışlar. Keçi üç oğlağını izleyerek, sevine sevine evine dönmüş.

Onlar eskisi gibi rahat yaşamaya başlamışlar. Yine de, kurt tekrar gelir, oğlaklarını yine yer diye keçi sürekli endişeleniyormuş.

Bir gün anne keçi ve üç oğlağı dar ve derin bir çukur kazmışlar, çukurun üstüne yalancıktan çalı çırpı döşemişler ve çukurun kenarını kabartıp, saman yığmışlar.

Kurt dolaşırken çok acıkmış ve keçinin oğlaklarını yiyebilir miyim acaba deyip, yine yola çıkmış. Yarı yolda keçiye rastlamış ve onu aldatmaya çalışmış

— Ben seni misafirliğe çağırmaya geliyordum, keçi kardeş, demiş.

Keçi ona:

— Haydi öyleyse, önce bana gidip, çay içelim, sonra da sana gideriz, demiş.

Gelmişler, gelmişler bunlar. Keçi, kurdu dosdoğru daha önceden hazırladığı hileli çukura getirmiş. Keçi kendisi çukuru sezdirmeden atlayıp geçmiş. Kurt, çukurun dibine yuvarlanıp düşmüş.

Keçi, yavrularını çağırmış:

— Miki- ki-ki, miki- ki-ki yavrucuklarım kibrit nerede? Ateş yakın, yüzü kara kurt yansın! diye haykırmış. Keçinin oğlakları samanın üstüne ateş yakıp, onu çukura atmışlar.

Çukurun dibinde çatır-çutur yanmaya başlayan kurt yalvarmaya başlamış:

— Keçiciğim, kulağım pişiyor, çekip al!

Keçi ona yukarıdan bağırarak:

— Yavrularımı yediğinde çok iyiydi, bağıra bağıra yan!

Biraz sonra kurt yine bağırarak:

— Keçiciğim, başım pişiyor, çekip al!

Keçi ona, yine yukarıdan bağırarak:

— Yavrularımı yediğinde çok iyiydi, bağıra bağıra yan!

Kurt orada yanıp ölmüş. Keçi ve üç oğlağı ile türkü söyleye söyleye, kurdu o çukura gömmüşler. Ondan sonra yine eskisi gibi rahat yaşamaya devam etmişler.

13. KETEN İVANIÇ

Eski zamanlarda tilki ile kurt uzun süre arkadaşça yaşamışlar. Kurt, genç, güçlü vakitlerinde yiyeceklerini alıp, geliyormuş. Bir süre sonra, kurt yaşlanmış, kendi karnını bile doyuramamaya başlamış. Tilki, düşünmüş düşünmüş: “Dur hele ben kendim çıkıp bakayım” demiş ve çıkmış gitmiş. Bu, bir ormana varmış. Dolaşırken, buna bir kedi rastlamış. Durup, kediye bakmış: “Hiç görmemiştin, bu ne ilginç bir hayvanmış.” Kedi de tilkiyi görünce tüylerini kabartmış. Tilki, kediye sormuş:

— Sen, arkadaş, nerelerden geliyorsun?

— Ben ormanları denetlemeye çıktım, demiş.

— Öyleyse, demiş tilki, haydi bize, misafirlige gidiyoruz, demiş.

Kedi inansa da inanmasa da tilki ile gitmiş. O sırada kedi, durumdan biraz huysuzlanmış, tilkiye bu durum garip gelmiş. Bir süre sonra, kurt dönüp gelmiş. Tilki:

— Döndün mü? demiş.

— Dönmesine döndüm, fakat hiç bir şey getiremedim, demiş.

— Dur hele, sen acele etme, bizim bir misafirimiz var, bölge müfettişi, ormanları denetlemeye gelmiş, Keten İvaniç, demiş. Onu ağırlamak gerekir şimdi, bir oturuşta bir koyun, bir öküz yiyiyormuş, nereden olursa olsun bulmamız lazım, demiş. Böyle deyince, kurt korkmuş ve çıkıp, gitmiş. Giderken, bir ayıya rastlamış.

— Nereye böyle acele ediyorsun? demiş ayı.

— Bölge müfettişi gelmiş, demiş, onu ağırlamak için bir koyun ile bir öküz bulmak gerek, ona acele ediyorum, demiş kurt.

— Haydi, birlikte arayalım, demiş ayı.

Bunlar ikisi birlikte gitmişler. Gide gide bunlara bir yaban domuzu rastlamış.

Ona da durumu anlatmışlar. O da korkusundan bunlarla gitmiş. Böylece üçü konuşup, dururken bir tavşanın zıplayıp geldiğini görmüşler.

Onu da çağırıp, durumu anlatmışlar: “Sana şimdilik bir iş yok, sen haberci olursun.” demişler.

Şimdi bunlar tam dört kişi olmuşlar. Koyun ile öküz aramaya gitmişler. Tavşanı hemen nerede, nasıl sürü var, öğrenmeye göndermişler. Tavşan gelip, nerede sürü olduğunu haber vermiş. Kurt, koyun yakalamaya; yaban domuzu ile ayı, öküz yakalamaya gitmişler.

Bunlar bir koyun ile bir öküz tutup, gelmişler. Koyunu alıp, tilkinin evine, kedi ile ikisini misafirliğe çağırmak için, götürmüşler. Tilki:

— Neler hazırladınız, misafire? demiş.

— Bir koyun, bir öküz, demiş tavşan.

— Git, dönüp söyle, o da yetmiyor, demiş. Yine birer dös et bulamazlarsa, kendilerini yiyip, bitirir o, demiş tilki.

Tavşan dönüp, söyleyince, bunlar tekrar et aramaya çıkmışlar. Kurt, bir koyun, bir tay alıp, gelmiş. Bundan sonra tavşanı, tilkiye göndermişler. Yakına gelmiş olsa gerek, tilki ile kedi gelmeye başlamışlar.

Ayı: “Nasıl hayvanmış bu, saklanıp, bakalım hele.” demiş. Ayı, çamın tepesine çıkıp, kaçmış; yaban domuzu bir çukura girip, yatmış; kurt da kendine bir yer bulmuş, tavşan bir yaprağın altına girip saklanmış.

Kedi ile tilki gelmişler. Kedi sırtını kabartıp, bıyıklarını doğrultup, durmuş. Gelince döse atılmış da “Mırav mırav” diyerek, yemeye başlamış. Ötekiler, saklandıkları yerden, “Malı malı, yiyeceği daha az mı acaba?” diye söylenip, yatarken otların üstünden bir fare geçiyormuş, kedi bunun üstüne atılmış.

Yaban domuzu, kendi üstüne atladı sanıp, yattığı çukurdan çıkıp kaçmış. O sırada kedi, ayının kaçtığı çamın tepesine doğru çıkmış. Ayı da ardından, bana geliyor deyip, korkusundan ağacın tepesinden düşüp, yere yığılmış. Dahası, tavşana doğru düşmüş, o da bunun yığılıp, düştüğünü görünce yaprak altından çıkıp, kaçmış.

Böylece, bunlar dördü de kediden korkup, kaçmışlar. Kedi ile tilki ikisi kalıp, etleri yiyerek, hâlâ da rahatça ve arkadaşça yaşıyorlar.

14. KEÇİ İLE KOYUN

Eski zamanlarda, yaşlı bir karı koca varmış. Onların bir atı ile bir öküzü ve küçük baş hayvanlardan da bir keçi ile bir koyunları varmış.

Yaşlı adam, çok arsızmış ve hiç durmadan işe giden bir adammış. O gece gündüz öküzü işe koşuyormuş, hiç dinlenmek yokmuş öküze. Öküz işe koşulmaktan yorgun düşüp, ağırlaşmaya başlamış.

Yaşlı adam da tutmuş öküzü kesmiş. Öküzü kesince at da düşünmeye başlamış: “Bana da sıra gelir, sonunda.” demiş. Eski zamanlarda çiftçinin geçimi zormuş. Bu yaşlı adamı da fakirlik bastıkça basmış. Para lazım olunca atı da satmış.

Şimdi bunun bir keçisi ile bir koyunu kalmış. Yaşlı karı koca kendi aralarında istişare edip: “Öküzü kestik, atı sattık, hayvan beslemek zor. Artık, keçi ile koyunu da kesmek lazım.” demişler. Keçi ile koyun, bu sözü işitmişler ve kendi aralarında: “Bize de sıra geldi, sonunda. Öküzü kesti, atı sattı; haydi bari biz kaçalım.” diye konuşmuşlar. Erkenden, daha sahipleri uykudan uyanmadan evden çıkıp, sıvışmış bunlar. Keçi çıkarken, boynuzuna bir çuval takıp, öyle gitmiş.

Gitmişler gitmişler bunlar, gide gide, gün akşama dönüp, karanlık çökmeye başlamış.

Bulundukları yer çok sık bir ormanmış. Orman boyunda, çalı dibinde bir kurt başı bulmuşlar, “Gerek olur elbet!” deyip, kurt başını çuvala koyup, yola devam etmişler.

Orman boyunda giderken, bunlar bir ateş görmüşler. Bunlar, bu ateşin bulunduğu tarafa gitmişler. Ateşin yanına varmışlar ki, orada on kurt oturuyormuş. Bu kurtlar botka pişirmişler ve ona yağ sürüp, yiyorlarmış. Keçi ile koyunu görünce, kurtların gözleri parlamış. Bir kurt kalkıp: “Bize rızık kendi ayağı ile geldi. Bu keçi ile koyunu botkadan sonra yakalayıp, yeriz.” demiş.

Keçi işin nereye varacağını hemen anlamış, ekşi bir ses ile haykırarak: “İki-ki, miki-ki, çuvaldaki kurt başı on iki!” demiş. Bundan sonra keçi, çuvaldaki kurt başını çıkarıp, saymaya başlamış: “Bir kurt başı, iki kurt başı, üç kurt başı...” diye çuvaldaki tek kurt başını evirip, çevirip sayıyormuş.

Kurtlar çok büyük bir korkuya kapılmışlar. Bundan sonra aralarındaki büyükçelerinden biri yavaşça kalkıp, dışarı çıkmış. Onu beklemişler, beklemişler ve o

dönmeyince, ikincisi, üçüncüsü... Bu şekilde yavaş yavaş kaçmışlar bunlar. Bu şekilde, kurtlar birer birer, arka arkaya kalkıp, yok olmuşlar. Keçi ile koyun doyana kadar botka yiyip, ateşin yanında yatıp, uyumuşlar. Ertesi gün kalkıp: “Böyle kaçıp, durmak olmaz, bizi yine beslerler elbet.” diye düşünüp, sahiplerinin yanına dönmüşler. Hâlâ bu şekilde birlikte yaşıyorlarmış.

15. KEÇİ VE KOYUN

Bir gün bir adam, bir keçi ile bir koyun almış. Kış gününde bunun hayvanlarının yaşadığı yer çok soğukmuş. Bu nedenle keçi, koyuna arkasını dayayıp, yatıyormuş ve çok iyi ısınıp uyuyormuş. Keçi, koyuna:

— Koyun ağabey, gel, biz seninle arkadaş olalım. Ben seni hiçbir zaman süsmem, ayrı da tutmam, böylece dost olarak yazın da kışında yaşarız. Sürüde de birlikte dolaşırız, demiş.

Koyun da bu fikre razı olmuş. Bu iki arkadaş kış günlerini bu şekilde rahat bir şekilde geçirmişler.

Kış geçmiş, yaz gelmiş. Sahipleri bunları, sürüye katmış. Güzel ve ılık yaz günleri de gelmiş. O zaman keçi, koyun ile dost olduğunu unutmuş.

Sürüde keçinin düz yerlerde dolaşmadığını herkes bilir.

Böyle bir gün, koyun ırmak kenarında ot yiyiyormuş. Bunun üstüne ırmak tarafından topraklar akmaya başlamış. O zaman koyun başını kaldırmış ve:

— Kim var orada, yar başından benim üstüme kim toprak atıyor? demiş.

Az ileriden, yar başından:

— Ben, keçi mirzan, diye cevap vermiş keçi.

Gece ağla döndüklerinde de keçi ağılın ortasına yatıp, koyun yanına yaklaşmaya başlayınca:

— Benim yanıma gelme, senden koku geliyor, kusuyorum ben, demiş. Koyunu yanına yaklaştırmamış.

Ilık, güzel günlerin geçtiğini keçi anlamamış ve sonunda soğuk kış günleri gelmiş. O zaman keçi utancından koyunun yanına ısınmaya gelemiyormuş. Ağılın bir köşesine kısılmış bir vaziyette soğuktan titreyip, yatıyormuş.

Koyun bunun sesini işitmiş ve:

— Kim var orda, karanlık köşede, titriyor? diye sormuş.

— Keçi miskin, diye cevap vermiş keçi.

Koyun buna:

— Yanıma yatırırdım da benden koku geliyor, sen kusarsın, deyip, kendisi dışarı çıkıp, bembeyaz karın üstüne yatmış.

16. AYI OĞLU ATİLEHMETGEREY

Çok eski zamanlarda bir köyde yaşlı bir karı koca varmış. Onların bir kızları, bir de sığırları varmış.

Bir gün bunların sığırları sürüden dönmemiş. Kızları sığırı aramaya gitmiş. Gide gide bir ormana varmış ve kaybolmuş. Bunu ayı yakalamış ve inine alıp, götürmüş. Birkaç yıl ininde saklamış ve kendine hanım yapmış. Bunların bir çocukları doğmuş. Anası ona Atilehmetgerey diye isim vermiş. Bu şekilde yaşayıp, duruyormuş bunlar. Ayı et getirir, hanımı pişirmiş; ayı çiğ yiyiyormuş. Oğlu, bir ayda büyüyeceğini, bir günde büyümüş, yirmi beş günde yirmi beş yaşında genç bir delikanlı olmuş. İnsan gücü yetmeyecek kadar güçlü olmuş.

Günlerden bir gün anası buna; “Bak oğlum, ben insanlar arasında yaşıyordum, Sığır aramaya çıktığım sırada baban beni ormanda yakalayıp, kaçırdı. Ben insanları çok özlüyorum.” demiş. Oğlu, anasına: “Öyleyse ben bir sandık yapayım, seni ona koyup, insanların yanına götüreyim. Sen böyle dünya görmeden, ömrünü yer altında geçirirsin.” demiş. “Yok, yok!” demiş anası, hiç razı olmamış, “Baban ikimizi de öldürür.” demiş.

Oğlan, yine de bir sandık yapmış. “Girip, bak hele, ana, bu sandığa” demiş. “Yok, girmiyorum, gösterme bana, baban sezerse gün de göstermez. Ölürse, kurtuluruz.” demiş. “Sen girip, bak, oturup, çömelip bak.” demiş oğlu. Anası girip, oturmuş, oğlu çat diye kapatıp koymuş, sırtına alıp, çıkıp gitmiş.

Gitmişler gitmişler bunlar. Bir süre sonra anası: “Ey oğlum, baban geliyor, ben buradan duyuyorum.” demiş. Oğlu, dönüp bakmış; ağzını açmış, kudurmuş gibi ağaçlara çarpa çarpa, yaşlı ayı geliyormuş. Sandığın içinden anası bağırmış: “Bırak beni, bırak, yakalarsa ikimizi de öldürür, sen kaç.” demiş. “Yok, bırakmıyorum.” demiş oğlu. Ayı yaklaşıyormuş. Atilehmetgerey bir çamı kırıp, alıp, ayıya vurmuş. Yaşlı ayı altı çamı kırıp, yedincisinde çarparak, ölmüş kalmış.

O sırada bunlar bir köye ulaşmışlar. Oğlu, sandığı indirmiş, anasını çıkarıp:

— İşte sana ev, kutlu olsun; bana bir yol, kutlu olsun, demiş.

Annesi ağlayarak, kendisi ile birlikte kalmasını sağlamaya çalışmış. “Kal, birlikte duralım.” demiş.

Atilehmetgerey:

— Kalırdım, ama ben insanlar arasında yaşayamam. Birisine vursam, beşi birden ölür, demiş.

Böyle demiş de gitmiş. Anası da ağlayıp, sızlayarak oğlunu özleyip, yaşıyormuş.

17. AYI İLE ÜÇ KIZ

Eski zamanlarda yaşlı bir kadının üç kızı varmış. Bunun, büyük kızı her zaman “Meyve toplamaya gidiyorum.” deyip, annesinin canını sıkıyormuş.

Bir gün kız arkadaşları ile meyve toplamaya gitmiş. Ormana varıp, meyve toplamaya başladıklarında, bu kızı ak ayı kaçırmış. Kız arkadaşları bunu görünce korkup, kaçmışlar. Bu kızı, annesi beklemiş, beklemiş, dönmeyince kız arkadaşlarına sormaya gitmiş.

— Benim kızım dönmedi, nerede o? demiş.

— Sen kızını bekleme artık, onu ak ayı alıp, gitti, demişler.

Annesi ağlaya ağlaya dönüp, gitmiş.

Birkaç gün geçince, diğer kızı da “Meyve toplamaya gideyim.” diye sızlanmaya başlamış. Bu da kız arkadaşları ile meyve toplamaya gitmiş. Meyve toplamaya başladıklarında, bunu da ak ayı kaçırmış. Kız arkadaşları korkup, kaçmışlar. Kızlar eve dönmüşler, o kızın annesi beklemiş, beklemiş, ama kız yok. Yine kızın arkadaşlarına gitmiş; “Bekleme artık sen kızını, onu ak ayı alıp, gitti.” demişler. Annesi ağlaya ağlaya evine dönmüş.

Çok geçmeden üçüncü kız da “Meyve toplamaya gideyim.” diye sızlanmaya başlayınca, annesi göndermek istememiş, “İki ablanı da ak ayı alıp, gitti; seni de alıp, gider.” demiş. Yine de kız çıkıp, gitmiş. Varıp, meyve toplamaya başladıklarında, bu kızı da ak ayı kaçırmış. Annesi kızını beklemiş, beklemiş, kız dönmemiş, kaygılanıp, kızın arkadaşlarına gitmiş. “Sen kızını bekleme artık, onu da ak ayı alıp, gitti.” demişler. Kadın, “Üç kızımdan hiç biri kalmadı.” diye ağlaya ağlaya evine dönmüş.

Bunun büyük kızı çok akıllıymış. Ak ayı, çıkıp, dolaşıyormuş.

Bu, bir gün ayıya:

— Ben anneme hediye gönderecektim, demiş.

— Olur, demiş ayı, hazırla, ben götürür, veririm, demiş. Büyük kız, en küçük kardeşini çuvalın dibine koymuş, üstüne de yiyecek şeyler, lavaşlar koyup, çuvalın ağzını bağlamış. Ak ayı dönünce, yemiş içmiş de çuvalı alıp, gitmiş. Kız, ayıya: “Bak, onu açıp bakma, ben pencereden bakıp duruyorum, sen ne yaparsan görürüm.” demiş.

Kız pencereye bir havlu asmış, havlu yel esince hışır hışır sallanıyormuş.

Ayı çuvalı kaldırıp, biraz gitmiş de:

Arpadan da geçtim
Kepekten de geçtim
Şimdi açıp, bakayım.
Mu-mu,

demiş.

Çuvaldaki kız bunun sözlerini işitip:

Güzel gözüm, görüyor,

demiş.

Ak ayı pencereye bakınca, havlu sallanıp duruyormuş. “Ey, bakıp duruyormuş.” deyip, çuvalı kaldırıp, ileriye doğru gitmiş.

Biraz gittikten sonra, çuvalı yeniden yere koyup:

Arpadan da geçtim
Kepekten de geçtim
Şimdi açıp, bakayım.
Mu-mu,

demiş.

Çuvaldaki kız bunu işitip:

Güzel gözüm, görüyor,

demiş.

“Ey, hâlâ görüp duruyormuş.” deyip, yine çuvalı kaldırıp, gitmiş. Kızların annesinin evine varıp, kapıyı çalmış.

Anne:

— Kim o? demiş.

— İşte size hediye getirdim, demiş ak ayı.

Anne, kapıyı açınca “Ver” deyip, çuvalı çekip, almış ve kapıyı kapatmış. Çuvalı açıp, bakmış ki, üstünde lavaşlar, börekler, altta ise en küçük kızı varmış. “Ey kızım dönmüş! Kızım dönmüş!” diye sevinmiş, annesi.

Birkaç gün geçince, büyük kız yine ak ayıya:

— Ben annemlere, hediye gönderecektim, demiş.

— Olur, demiş ak ayı, hazırlayıp, koy, ben kendim götürür, veririm, demiş.

Kız yine çuvalın dibine ortanca kardeşini oturtup, üstüne de lavaşlar, börekler koymuş da çuvalın ağzını bağlayıp, hazırlamış. Ak ayı yiyip, içip karnını doyurduktan sonra çuvalı sırtına almış. Kız: “Açıp bakma, ben pencereden bakıp, duruyorum.” demiş. Biraz gittikten sonra, ayı çuvalı yere indirip:

Arpadan da geçtim
Kepekten de geçtim
Şimdi açıp, bakayım.
Mu-mu,

demiş.

Çuvalın dibindeki kız:

Güzel gözüm, görüyor,

demiş.

Bunun üzerine ayı çuvalı yine sırtına alıp, gitmiş. Biraz daha gittikten sonra çuvalı tekrar yere koyup:

Arpadan da geçtim
Kepekten de geçtim
Şimdi açıp, bakayım.
Mu-mu,

demiş.

Pencereye dönüp bakınca, havlu sallanıp duruyormuş. Çuvaldaki kız:

Güzel gözüm, görüyor,

demiş.

“Ey, hâlâ görüyormuş.” diye homurdanarak, çuvalı sırtlanıp, gitmiş ve kızların annesinin evine varıp, kapıyı çalmış:

— Kim o? deyip, anne çıkmış.
— Ben size hediye getirdim, demiş ak ayı.

Anne:

— Ver, demiş ve çuvalı çekip, almış. Kapıyı kapatarak içeri girmiş. Çuvalı açıp bakınca, üstünde börekler, altta ortanca kızı varmış. Yine mutlu olup, görüşmüşler, bunlar.

Bu şekilde dururken, büyük kız ayıya:

— Ben annemlere, hediye hazırlayıp, gönderecektim? demiş.

— Olur, demiş ak ayı; hazırlarsın, ben götürür, veririm, demiş.

— Ben çuvalı hazırlarım, ama kendim evde olmam. Sen kendin alır, gidersin.

Açıp bakma, ben pencereden bakıp duruyorum, demiş.

Kız çuvalın dibine kendisi oturmuş, üstüne de börekler, lavaşlar koyup, çuvalın ağzını bağlamış. Ak ayı dönmüş ve yiyip içip karnını doyurduktan sonra çuvalı sırtlanıp, gitmiş. Biraz gidince çuvalı yere koyup:

Arpadan da geçtim

Kepekten de geçtim

Şimdi açıp, bakayım.

Mu-mu,

demiş. Kendisi pencereye bakıyormuş, havlu sallanıp duruyormuş. Çuvaldaki kız:

Güzel gözüm, görüyor,

demiş.

Ayı: “Eyvah! Hâlâ bakıp, duruyormuş.” deyip, çuvalı tekrar sırtına almış ve yola koyulmuş. Gitmiş gitmiş ve yine çuvalı yere koyup:

Arpadan da geçtim

Kepekten de geçtim

Şimdi açıp, bakayım.

Mu-mu,

demiş.

Kız:

Güzel gözüm, görüyor,

demiş.

Yine çuvalı sırtlanıp, yola çıkmış ve kızın annesinin evine varmış. Kapıyı çalmış.

— Kim o? demiş anne.

— Hediye getirdim size, demiş ayı.

Kızın annesi, çabucak kapıyı açıp, çuvalı almış ve kapıyı kapatıp, içeri girmiş. Eve girip, çuvalı açıp bakınca, üçüncü kızının da döndüğünü görmüş. Görüşüp, sevinerek, birlikte yaşamaya başlamışlar.

Ak ayı eve döndüğünde, üç kızın hiç biri kalmamış. “Dur, ben onları gidip, alıp, geleyim.” deyip yeniden çıkıp, gitmiş.

Kızlar, ayının geldiğini anlayıp, derin bir çukur kazmışlar. Üstünü onunla bununla kapatıp, içine odun doldurup, ateş yakmışlar. Ak ayı geliyormuş bunlara, geldiğinde çukura düşüp, gitmiş. Ayı “Hey! Hey!” diye haykırıyormuş ve “Çukurdan çıkarırsanız, bir daha dokunmam.” diyormuş. Ayıyı çıkarmamışlar, orada yanıp, ölmüş.

18. HİLEKAR TİLKİ

Günlerden bir gün, bir tilki yolda gidiyormuş, yolda bir koyun ayağı bulmuş. Hemen bir köye gidip, bir insandan uyumak için oda istemiş. Bu adam:

— Bizim evimiz çok küçük, senin sığacağıın kadar yer yok, demiş.

Tilki:

— Ben kendim de küçücüğüm, sekide yatarım, kuyruğumu da sekinin altına koyarım, demiş.

Ev sahibi:

— Öyleyse, olur, demiş.

Tilki ev sahibine:

— Bu koyun ayağını saklayın, demiş. Ev sahibi saklamış. Tilki, ev sahibinin, nereye koyduğuna bakıp duruyormuş. Ev sahipleri uyuyunca, tilki geceleyin kalkıp, koyun ayağını başka bir yere saklamış. Sabah kalkmışlar. Tilki, ev sahibinden ayağı sormuş. Ev sahibi, koyduğu yerden alıp, vermek istemiş, ama ayak yerinde yokmuş.

Tilki:

— Ayak yoksa, yerine bir tavuk verin, demiş.

Ev sahibi, tilkiye bir tavuk vermiş. Tilki, tavuğu alıp, çıkıp, gitmiş. İkinci köye varıp, yine bir insandan kalacak bir yer sorup girmiş. Tilki, ev sahibine:

— Rica etsem, şu tavuğu saklar mısınız, demiş.

Ev sahibi saklamış. Tilki yine, ev sahibinin tavuğu nereye koyduğuna bakıp, duruyormuş. Tilki, geceleyin kalkıp, tavuğu başka bir yere gizlemiş. Sabah kalkmışlar. Tilki, ev sahibinden tavuğunu sormuş. Ev sahibi aramış, taramış; ama tavuk koyduğu yerde yok. Tilki:

— Olmazsa olmaz, ya tavuk ya da yerine bana bir kaz verirsiniz, demiş.

Ev sahibi, tavuk yerine kaz vermiş. Tilki; kazı da, tavuğu da alıp, gitmiş. Üçüncü gün, üçüncü bir köye varıp, bir insandan yatacak bir yer istemiş. Eve girip, ev sahibine kazı vermiş, “Saklayıp, koyun.” demiş. Ev sahibi saklamış. Tilki, yine bilmiyormuş gibi yapıp, ev sahibinin kazı nereye koyduğuna bakmış ve geceleyin kalkıp, bu kazı başka bir yere koymuş. Sabah kalkmışlar. Tilki, ev sahibinden kazı istemiş. Kaz yerinde yok. Tilki:

— Kaz yerine bir öküz verin, demiş.

Ev sahibi bakıp, kalmış, sonunda, kaz yerine bir şey vermek gerekli, deyip, çok olsa da, tilkinin istediği öküzü vermiş. Tilki koyun ayağını, tavuğu, kazı ve öküzü alıp, çıkıp, gitmiş. Dönüp, hepsini kesip, saman altına yığıp, koymuş. Öküz derisine saman doldurup, koymuş.

Biraz yaşadıktan sonra, ayı ile kurt gelmiş. Tilki, ayı ile kurda:

— Gidin, bir kızak ile bir hamut çalın, demiş.

Ayı ile kurt gidip, kızak ile hamut çalıp, getirmişler. Tilki, saman doldurduğu öküzü kızağa koşmuş. Üçü birlikte, yani tilki, ayı ve kurt, kızağa binip, oturmuşlar, öküzü kovmaya başlamışlar. Öküz hiç kımıldamıyormuş. Tilki, ayı ile kurda çok kızmış da gitmiş. Ayı ile kurt:

— Senin bizimle gelmen lazımdı, gidersen git, burada rızkı Allah verdi, deyip, öküzü yemeye tutunmuşlar. Derisini yırtıp bakmışlar ki et yerine saman görmüşler. Bu şekilde, hilekar tilki üç kişiyi ve ayı ile tilkiyi aldatıp, kaçmış.

19. ARKADAŞ HAYVANLAR

Bir güvercinin, köstebek bir arkadaşı varmış. Güvercinler, tuzağa yakalanmışlar. Bu güvercin, köstebeğin yanına gitmiş ve: “Arkadaşlarımın tuzağını, kesip, kurtar.” demiş. Köstebek, önce bununkini kesmeye gelmiş. Güvercin: “Dişin ağrır, sonra kesmeye başlarsın, önce onlarınkini kes.” demiş. Köstebek, hepsini kesip, kurtarmış. Ala karga, bakıp duruyormuş. Onlar gidince, köstebeğe gitmiş ve: “Arkadaş olalım.” demiş. Köstebek: “Sen düşmansın, seninle arkadaş olmam.” demiş. Karga: “Niçin?” diye sormuş. Köstebek: “Ben sana bir masal anlatayım.” demiş ve anlatmaya başlamış.

Bir delikanlı ormanda giderken, orman yanmaya başlamış. Ormanın her yerini ateş kaplamış. Ormanda bir ejderha varmış. “Delikanlı, beni çıkar.” demiş. Delikanlının bir çuvalı varmış. Çuvalını uzun bir ağaca bağlayıp, uzatmış. Yılan çuvala girince, delikanlı çekip, çıkarmış. Yılan: “Ben seni bırakmıyorum.” demiş. Delikanlı: “Niçin, iyiliğe kötülük mü gerek?” demiş. Yılan: “İyiliğe kötülük gerek.” demiş. Delikanlı: “Haydi soralım.” demiş.

Bunlar, bir sığıra rastlamışlar. Sığıra sormuşlar: “İyiliğe kötülük mü gerek?” Sığır: “İyilik gerek.” demiş. Delikanlı: “Niçin?” demiş. Sığır: “Beni sahibim alalı on dört yıl oldu, on iki buzağım oldu. Bu sene buzağıdan kaldım, beni kıra saldı. Semirirse keserim, semirmezse satarım, dedi. Beni sattı, bir haftaya kadar kasap gelip alacak.” demiş.

Oradan gitmişler. Bir ağaca sormuşlar. Ağaç, yol üstündeymiş. “İyiliğe kötülük mü gerek?” demişler. “İyilik gerek.” demiş. “Niçin?” demişler. “İşte benim yanımda yemek pişiriyorlar, gölgemde çay içiyorlar, ondan sonra, bu ağacı keselim, deyip, ölçmeye başlıyorlar.”

Bunlar oradan da gitmişler. Bir tilkiye rastlamışlar. Tilkiye sormuşlar. Tilki: “İyiliğe kötülük gerek.” demiş ve eklemiş: “Ben sorayım hele”. “Sen yılanı nasıl çıkardın?” demiş. Delikanlı: “Ağaç uzattım, çuval bağladım da çekip çıkardım.” demiş. Tilki: “Yılan bu çuvala sığmaz.” demiş. Yılan: “Ben sığıdım.” demiş. “Sığıyorsan, gir öyleyse!” demiş. Yılan çuvala girmiş. Tilki, delikanlıya: “Ne bakıp duruyorsun, kaldırıp, vur.” demiş. Yiğit, çuval ile yılanı vurup, öldürmüş.

Ala karga ve köstebek ile arkadaş olmuşlar. Kara kurbağası da ala karganın arkadaşymış. Köstebeğe: “Benim şöyle bir arkadaşım var, onun yanına gidelim.” demiş. İkisi birlikte kara kurbağasının yanına varmışlar. Üçü birlikte konuşup, duruyorlarmış. Bir geyik gelmiş. Ala karga sormuş: “Ne yapıyorsun?” demiş. Geyik: “Avcıların avından korkup, kaçıyorum.” demiş. “Haydi bizim yanımıza gel.” demişler. Dördü arkadaş olmuşlar.

Bir gün geyik, avcının ağına yakalanmış. Karga, uçarak gidip, bakmış ve gelip olanları arkadaşlarına anlatmış. Üçü birlikte gitmişler. Köstebek, avcının ağını kesmiş. Avcı gelene kadar geyik kaçıp, gitmiş; karga uçup, gitmiş, köstebek taş arasına girmiş. Avcı: “Balığı olmasa da, çorbası olur.” deyip, av torbasına kurbağayı koyup, gitmiş.

Avcı gidince, istişare etmişler. Geyik, kargaya: “Ben gidip, yatayım, sen benim yünümü yol, avcı görünce avını bırakıp, beni yakalamaya koşar; köstebek av torbasını kesip, kurbağayı çıkarır.” demiş. Avcı avını bırakıp, geyiği yakalamaya koşmuş. Köstebek, av torbasını kesip, kurbağayı çıkarmış. Avcı gelince, karga uçup, gitmiş; geyik koşup, gitmiş. Avcı, avının yanına dönmüş, kurbağa yok. “Burası sihirli bir yermiş.” deyip, ağlarını toplayıp, gitmiş.

Bugün gittim, gece döndüm.

20. SALAM TORHAN⁴

Bir Salam-Torhan varmış. Çok fakirmiş, yaz günü kırdan uyuyormuş. Bir gün bunun yanına bir tilki gelmiş:

— Ey, Salam-Torhan, demiş, ömrün geçti, evlenmedin, demiş. Ben seni evlendireyim, demiş. Şu ağıldan bir tavuk getir, ben seni evlendiririm, demiş.

Salam-Torhan, tavuğu getirir; tilki yer. Tilki buradan kalkıp, bir şehrin zenginine gider. Zenginin yanına varıp, hâl hatır sorar.

— Sen bana bir kap ver, demiş tilki. Salam-Torhan'ın bakır akçelerini ambardan ambara taşımak için lazım; yeni ambar yaptırıyor, eskilerin direkleri kırılmış, demiş.

Almış da akşamleyin kabı getirip, vermiş. Ertesi gün tekrar gitmiş:

— Salam-Torhan gümüş tengelerini⁵ taşıyor, kabı ver, demiş.

Zengin:

— Benden zengin insan varmış, demiş.

Tilki, üçüncü gün gidip, yine kabı istemiş:

— Ver hele demir kabı, Salam-Torhan altınlarını taşıyacak, demiş.

Zengin, yine şaşırılmış: “Benden de zengin insan varmış.” diye düşünmüş.

Tilki götürdüğü her kabın kenarına birer tenge kıstırıp, geri götürüyormuş.

Zengin onları geri vermek istemiş. Tilki:

— Hey, onlar sayılı değildir, sende kalsın, demiş.

Bu şekilde kabı üçüncü kez getirince, zengin, tilkiyi evine davet etmiş.

— Benim vaktim yok, demiş tilki. Yarın benim dünüre gitmem gerekiyor, ben o delikanlıyı evlendiriyorum, onun eşi yok, demiş.

Zengin bunu işitince, çok ısrar edip, tilkiyi içeri davet etmiş. Zenginin bir kızı varmış.

— Çok fazla oyalamayacaksan, girip çıkarım, demiş tilki.

— Çok tutmam, demiş zengin. Tilki kardeş, benim bir kızım var, o zengine kızımı istemek lazım, demiş. Ben seni boş bırakmam, demiş zengin.

⁴ Salam Torhan: Havalı, kibirli, beceriksiz kişi; hiçbir varlığı olmadığı halde, kendisini çok zengin gösteren kimse anlamında kullanılan bir deyim.

⁵ Tenge: Madeni para, sum.

— Tamam, söylerim, demiş tilki; benim değil ne de olsa, onun gönlünün kimde olduğu önemli, demiş. Razi olursa, isterim, demiş.

Tilki, dönüp gelmiş ve Salam-Torhan’a:

— Delikanlı, iş oluyor, şimdi sana o zenginin kızını alıyoruz, demiş.

Salam-Torhan:

— Olmayacak şeyi söyleme, kim gelsin bana, demiş. Üstüme giyecek kıyafetim yok, benim gibi dilenciye kim varır, demiş.

Tilki:

— Kaygılanma, demiş. Sabahleyin yine zenginin evine varıp:

— Haydi, zengin oğlan, ben onu hallettim, demiş tilki. Anlaşmaya geldim, işi bitirip, dönmem lazım, demiş.

— Çok teşekkür ederim, çok hayırlı bir iş yaptın, demiş zengin.

— Bize bir şey gerekmiyor, demiş zengin. Güvey bizim, bizim her şeyimiz var, demiş.

— Haydi, öyleyse güvey senin, iyi, demiş tilki. Düğünü ne zaman yaparız, demiş tilki.

Bir gün belirlemişler. Yiğit, o zaman kızı gelip almak ister. Ailesi yok ne de olsa. O zaman tilki:

— Bizim geleceğimiz köprüleriniz zayıfçaymış, onu sağlamlaştırmak lazım, demiş.

Dünür:

— Oradan çok atlar, çok yükler geçiyor, kırılmaz, sağlam o köprü, demiş.

— Tamam öyleyse, kırılmazsa, demiş tilki, ama bizim atlar çok büyük, arabalar çok ağır, dayanır mı acaba? demiş.

Tilki dönüp, Salam-Torhan’ın yanına müjde vermeye gitmiş.

— Haydi, Salam-Torhan kardeş, iş oldu; şimdi filan günde düğüne gideceğiz, hanımı da alıp geleceğiz, demiş.

— Boşa uğraşıyorsun, demiş Salam-Torhan; ben onu alıp, nereye koyayım, sonra bana neden gelsin o, demiş.

— Olacak, olur; oldururuz, demiş tilki.

Günü gelince, bunlar ikisi yürüyerek gitmişler. Salam-Torhan:

— Ya ben oraya bu giyim kuşam ile nasıl gireyim; o çok zengin bir kişiymiş, demiş.

Tilki:

— Kaygılanma, gireriz, demiş. Bunlar köprüye varmışlar. Tilkinin düşüncesi doğrultusunda köprüyü söküp, salmışlar. Tilki, Salam-Torhan'ı soyundurup, suya sokmuş; bir ağaç dalına tutundurup, bırakmış ve Tilki kendisi gitmiş.

— Dünür, söyledim ben sana, köprülerini düzelttir diye, demiş. İşte buraya gelirken köprü yıkıldı, damat suya düştü; sağ mı, ölümü bilmiyorum, demiş tilki. Ben kendim kurtaramayınca, buraya geldim, demiş. Zenginin adamları, çıkıp, köprünün yanına koşmuşlar.

— Salam-Torhan! diye bağırılmışlar.

Öteden Salam-Torhan, az aşağıdan ses vermiş. Salam-Torhan'ı sudan çıkararak, arabaya koyup, sarıp, eve dönmüşler. Giydirmişler, yemeye içmeye oturtmuşlar. Bunlar, suda kaybolan mal için de hiç kaygılanmamışlar.

Tilki:

— Bizde mal bitecek gibi değil, demiş.

Güvey hiç yemiyor, hep kıyafetine bakıp oturuyormuş. Babası sormuş:

— Neden o güvey bir şey yemiyor, hep kıyafetine bakıp, duruyor? demiş.

— O yerdi de, onun giyim kuşamı nasıldı, demiş tilki. O bunu özlüyor, demiş.

Salam-Torhan'a dinlendiği yerde:

— Sen giyiminle ilgilenme şimdi, azıcık ye, demiş. Sezdirirsin, demiş. Sonra Salam-Torhan yemeğe başlamış. “Öyleymiş.” demiş.

Meclisler dağılır, düğün biter, şimdi tilki, Salam-Torhan ile konuşup, önden gitmiş: “Sen filan köydeki filan kadına git, ben ev sahibini oradan alırım.” demiş tilki. “Tamam.” demiş Salam-Torhan.

Tilki yoldan dönünce at çobanlarına rastlamış. Onlara:

— Yarın buradan önemli kişiler geçecek, demiş. “Kimin sürüsü.” diye sorarlarsa, “Salam-Torhan'ın” diye cevap verin, onlar size çok hediyeler verir, demiş. Ondan sonra, sığır çobanlarına rastlayıp, onlara da bu sözleri söylemiş. Daha sonra, koyun çobanlarını görmüş, onlara da aynı sözleri söylemiş. Daha sonra da köydeki yaşlı bir kadına gitmiş. O bütün çevrede meşhur, zengin bir tüccar kadınmış.

— Nine, ne yapacağız? demiş tilki. Düşman geliyor, ordu geliyor, ne yaparsın, nereye gidersin acaba? demiş. Seni bitirirler onlar, demiş. Olmazsa sen, nine, onlar gidene kadar kuyuya in, onlar gidince ben seni çıkarırım, demiş.

Kadın razı olmuş. Tilki onu kovaya oturtup, kuyuya indirmiş ve hemen ipi kesmiş. Kadın kuyunun dibine gitmiş.

Bundan sonra Salam-Torhanlar öteden kız ile çıkmışlar. Bilmem ne kadar at, anası, babası, kardeşleri, yakınları yolu doldurup geliyorlarmış. Yolu yanında yürüyen at çobanına gelmişler. Sormuşlar:

— Kimin bu sürü? demişler.

— Salam-Torhan'ın, demiş çobanlar.

— Hey, hatun, demiş zengin, güveyin zenginliği varmış, demiş. Biz bu çobanlara, hediye verelim, demiş.

Bunlara pek çok hediye verip, yola devam etmişler. Biraz gittikten sonra, sığır çobanına rastamışlar:

— Kimin sürüsü bu?

— Salam-Torhan'ın.

— Ey, hatun! Güveyin zenginliği varmış, demiş zengin. Yine armağanlar verip, gitmişler. Koyun çobanına varmışlar.

— Kimin sürüsü bu?

— Salam-Torhan'ın.

“İşte, hatun” demiş, “Biz zenginiz diyorduk, bizim bu güvey bizden daha zenginmiş” demiş zengin. Yine hediyeler saçıp, geçip, gitmişler.

Salam-Torhan'ın yurdu diyerek, deminki kadının evine varıp, girmişler. Bundan sonra eve bütün eşyaları yerleştirip, yemeye içmeye başlamışlar. Orada aşçılar her şeyi hazırlayıp duruyorlarmış.

Sonra misafir olup, üç dört gece kaldıktan sonra kayınvalide ile kayınpeder dönüp, gitmişler. Bunlar işi pek güzel halletmişler. Tilki de çok rahat ediyormuş. Salam-Torhan, tilkiye çok özenli: “Ölürsen, ben seni altın küfe ile gömdürürüm.” demiş.

Tilki bir gün hastalanmış gibi yapmış. Bakmışlar ki sabahleyin ölmüş. Salam-Torhan hizmetçilerini çağırtıp, tilki ölmüş, demiş, şu dağ başındaki çukura götürüp, atın, demiş. Onlar bunu sandığa koyup, üstüne saman doldurup, dönmüşler.

Giderken birisi:

— Bıçağın var mı, tilkiyi yzeriz, demiş. Tilki, çok korkmuş, çok şaşırmış.

Diğeri:

— Ey, demiş, onunla kirleneceğimize, bizim kilerde tilki derisi yok mu, demiş.

Böyle demişler de sandığı çukura atmışlar.

Tilki, hemen koşarak dönmüş:

— Ey, Salam-Torhan, başardın, sözünde durdun, gömdün altın kfe ile! demiş.

Salam-Torhan çok utanmış. Birkaç yıl sonra tilki gerçekten de ölmüş, inanmadıklarından onu  gün gmmemişler, ondan sonra çok büyük bir törenle gömmüşler. Yurda kendileri sahip olup, kalmışlar. Ben de misafir oldum. Bugün gidip, dn döndüm, baş ağrıtp, mahmur oldum.

21. ÇIPLAK KURT

Boz kurt uzun süre dolaşmış, öte koşmuş, beri koşmuş, yiyecek hiç bir şey bulamamış. Dolaşırken oralarda çok güzel bir aygıra rastlamış.

Kurt, aygıra:

— Aygır, ben seni yiyeceğim, benim üç günden beri bir şey yediğim yok, demiş.

Aygır:

— Yersen yersin, fakat benim senden bir ricam var; beni bir dinleyiver, demiş.

Kurt:

— Nasıl bir işmiş o, dinleyip görelim, söyle, demiş.

Aygır:

— Benim kuyruğumun ucunda kıymetli bir altın kıl var, o kılı yolup alıversene, ondan sonra yersin, demiş.

Kurt eğilip, o kıymetli kılı yolmak için onun kuyruğuna varıp, tutunmuş; aygır iki ayağı ile kurdu tepmiş. Kurt döne döne gidip, düşmüş, aygır ahıra kaçmış. Kurt uzun süre baygın yattıktan sonra kalkmış da: “U-u... u... aç kaldım... atın kuyruğunda altın kıl olduğunu ne zaman gördün!..” deyip, uluyarak gitmiş. Kurt yine, yavaş yavaş yürüyerek, su kıyısına gitmiş. Dolaşırken orada bir büyük öküzle rastlamış. Kurt öküzle:

— Güzel hayvan, iyi denk geldin, pek de semizmişsin, ben seni yiyeyim, demiş.

Öküz, bozuntuya vermeden:

— Kurt ağabey, yersen yersin, ben hiç de karşı gelemem. İşte benim kulağında bir saat var, şunu önce dışarı çıkar, parçalanıp ziyan olmasın, ondan sonra yersin, demiş.

Kurt karşı çıkmamış. Saati alıp, koyayım, deyip, öküzün kulağının yanına yaklaşmaya başlamış. Öküz hazırlanmış ve boynuzları ile vurup, kurdu baş aşağıya fırlatmış. Kurt yuvarlana yuvarlana gidip, düşmüş. Öküz kuyruğunu sallaya sallaya gitmiş. Kurt biraz yattıktan sonra kalkmış, uluyarak: “U-u... u... aç kaldım... Öküzün kulağında saat olduğunu ne zaman gördün!...” demiş.

Bundan sonra kurt, yavaş adımlarla, köyden tarafa gitmiş.

Köyde, herkes uyuyormuş. Kurt, köyün girişindeki bir adamın ağılına girmiş. O ağılda, bir keçiden başka hiçbir şeye rastlayamamış. Kurt, keçiye:

— Keçi kardeşim, ben seni yemeye geldim, demiş.

Keçi sakallarını silkip, biraz düşündükten sonra:

— Kurt ağabey, yersen yersin, ben hiç de karşı gelemem. Kendin bilirsin, ben yavaş bir havyanım, sadece sen yiyinceye kadar, ben bir işimi halledeyim, ondan sonra yersin, demiş.

Kurt, ona kızıp:

— Nasıl iş o? deyip, keçiye çıkışmış.

Keçi miskinleşip, yine şöyle demiş:

— Bizim köyün müezzini öldü. Ben onun yerine kaldım. Ben hemen ağılın tepesine çıkıp, ezan okuyup, ineyim. Ondan sonra yersin, demiş. Kurt karşı çıkmamış. Keçi, ağılın tepesine çıkmış da: “Mol-la-a-li-i... Mol-la-a-li-i...” diye, sesinin çıktığı kadar bağırmaya başlamış. Keçinin sahibi Molla Ali, isimliymiş. O hemen demir yaba alıp, kurdu kovmuş. Kurt girecek yer bulamayınca, ormana kaçmış.

Kurt, şaşkın şaşkın dolaşırken, köyün sonundaki değirmene girmiş. Değirmende o, hiç kimseye rastlamamış. Orada sadece hilekar tilki varmış. Kurt, tilkiye:

— Tilki kardeş, çok iyi denk geldin. Üç günden beri karnıma bir lokma koyduğum yok. Şimdi ne gelirse, onu yerim, diye sözüm var. Biz seninle aynı ormanda yaşasak da, ben seni bugün hiçbir şeye bakmadan yerim, demiş.

Tilki, hâlâ hileye doymamış olan kurda:

— Ey, kurt ağabey, sen ormandaki hayvanların padişahısın. Güzeller güzeli, akıllılar akıllısın. Senin sözüne karşı gelmek mümkün mü? Fakat şöyle bir durum var: Ben burada öğretmen olarak çalışıyorum. Pek çok hayvanın yavrularını okutuyorum. Eğer sen beni yersen, o zaman benim öğrencilerim cahil kalırlar. Ben sana güzel bir akıl vereyim. Sen açsan, ben senin karnını doyurayım. İşte senin de yavruların var. Onlar okumayarak cahil kalmasınlar. Sen onları bana getir. Ben onlara okuma yazma öğretirim. Yaşlandığında bana rahmet okursun, demiş. Kurda un saçıp, vermiş. Kurt unu yalayıp doyunca, hemen oradan dönmüş, yavrularını tilkiye okutmaya getirmiş.

Kurt dönüp gidince, tilki, her acıktığında, kurdun yavrularını birer birer tutup, yemiş. Biraz vakit geçtikten sonra kurt, yavrularının durumunu öğrenmek için değirmene, tilkinin yanına gelmiş. Tilki onu yaltaklanarak karşılamış. Kurt, tilkiye:

— Yavrularımın durumunu öğrenmek için geldim. Nasıl okuyorlar, çok yaramazlık yapıyorlar mı? diye, tilkiye sormaya başlamış. Hilekar tilki, cevap vermekte hiç zorlanmadan:

— Pek hoş geldin, kurt kardeş. Hay hay, yavruların pek akıllı oldular, çok iyi okuyorlar. Şimdi okumayı da, yazmayı da öğreniyorlar. Kendileri, şimdi su kıyısına oynamaya, jimnastik dersine gittiler. Ben onları, alıp dönerim, sen burada un yalayadur, deyip, değirmen taşının üstüne un saçmış.

Kurt hemen un yalamaya koyulmuş. O sırada hilekar tilki fırsatını bulup, çıkmış ve değirmenin arığını açmış. Değirmen hareket etmiş ve değirmen taşı çok hızlı dönmeye başlamış. Taşın üstünde un yalayan kurt, bir süre dönmüş dönmüş ve değirmenin duvarına çarpmış. O sırada tilki kendi yoluna sıvışmış. Kurt uzun süre şuursuz yattıktan sonra kalkmış da, değirmenin yanındaki tepeye çıkıp: “U... u-u... aç da kaldım... yavrusuz da kaldım... dünyada tilkinin öğretmen olduğunu ne zaman gördün.” diye uzata uzata ulumuş ve kendi kendine söylene söylene, ormana gitmiş.

Aç kurt şaşkın şaşkın dolaşırken, yine tilkiye rastlamış. Tilki bir ot yığınının dibinde tatlı tatlı et yiyip, duruyormuş. Kurt, tilkiyi görünce:

— Aha, hilekar, yakalandın mı? Şimdi hile ile kurtulamazsın, deyip, tilkiye doğru ilerlemeye başlamış. Tilki yine kurdun yanında yalakalanmaya, kendi hilelerini kurmaya başlamış:

— Ey, kurt ağabeyim! Ben senin sözlerine hiçbir zaman karşı gelmem. Lakin sen beni yesen de karnın doymaz. Çünkü ben de senin gibi uzun süredir aç dolaşıyorum. Etimin hiç tadı yoktur, kuru kemik gibi olur. Sen benim etimi yiyeceğine, koyun eti ye, deyip, ot yığınının altından azıcık koyun eti çıkarıp, vermiş.

— Eğer az dersen, dilersen işte ötedeki koyunları ot yığını yanına sürüp, getireyim; dilediğini yakalayıp, yersin, demiş. Dağ başında otlayan koyun sürüsünü göstermiş. Koyunları görünce, kurdun gözleri parlamış ve tilkinin teklifine razı olmuş.

Tilki yine kurdu, kendi tuzağına düşürdüğünü anlayıp:

— O zaman sen şu ot yığınının tepesine çıkıp, otlara gömölüp, otur; yoksa onlar seni görürlerse korkup buraya gelmezler. Ben onları, yığınının yanına sürüp, geleyim. Onlar ot yığınının yanına gelip ot yemeye başlayınca, sen de yığının üstünden inersin ve dilediğini tutup, yersin, demiş.

Kurt sevine sevine yığının tepesine çıkıp, saklanmış. O sırada tilki ot yığının ateşe vermiş. Ot yığını çatır çutur yanmaya başlamış. Kurt, yığının yanan sesini işitip, kendi kendine: “İşte geliyorlar, ayak sesleri işitiliyor. Şimdi karnım doyar!” diye sevinip, yığının üstünde saklandığı sırada, ateş kurdun etrafını da sarmış. Kurt, ateşin içinden güçlkle kurtulup, çıkmış. Lakin bir tek yanmamış tüyü kalmamış. Çıplak kurt, arkasına baka baka ormana gitmiş. Çıplak kurt, yiyecek arayıp, oraya buraya bakarak yürürken, komşu köyden dönüp gelen terziye rastlamış. Kurt, terziye:

— Güzel insan, iyi denk geldin. Haftalardır, boğazıma hiç bir şey koymadım. Ben seni şimdi yiyeyim, demiş. Terzi, hiç düşünmeden:

— Yersen yersin, sana karşı gelmek olmaz. Sadece sana bakıyorum da, tüyün de kalmamış, çok geçmeden soğuk, boranlı kış gelir. O zaman senin böyle çıplak hâlde yaşamak çok zor olur. Ben çok usta bir terziyim. Ben sana kuşağımdan çok güzel bir kaftan dikip, vereyim. Ondan sonra yersen yersin. Karnın da doyar, üstün de bütünlenir, deyip, kurda kaftan ölçmeye girişmiş. Kurt karşı çıkmamış. Terzi, kurdun kuyruğunu sarıp, tutmuş da, elindeki demir arşın ile:

— Bir arşın... iki arşın... diye, kurdun sırtına çok heybetli vurup, kaburgalarını kırmaya başlamış. Kurt, kaburgalarının ağrısına dayanamayınca:

— Ya, yeter şimdi, terzi ağabey. Çok uzun olmasın, ben ne de olsa yüksek yerlerde yürüyorum. Fazla uzun olursa, etekleri kirlenir, ziyan olur, deyip, terziye yalvarmaya başlamış. Terzi onun yalvarmasına bakmamış, kurdun kaburgalarını kırmaya devam etmiş. Bundan sonra çıplak kurt hâlsiz düşüp, yere yığılmış ve orada can vermiş.

Terzi, güle güle, kendi yoluna gitmiş.

22. AHMAK KURT

Eski zamanlarda, yaşlı bir karı koca varmış. Onların bir köpekleri varmış. Bu köpek gün geçtikçe yaşlanmış, hiç ürümemeye başlamış. Yaşlı karı koca da bu köpeğe çok kızıyorlarmış.

Günlerden bir gün yaşlı adam, bu köpeği ormana götürüp asmaya karar vermiş. Adam, köpeğin boynuna ip bağlayıp, asmaya götürürken, bakmış ki ne görsün: Köpeğin gözünden tane tane yaşlar akıyor. Yaşlı adının eli, köpeği asmaya varmamış. Ağaca bağlamış ve dönüp, gitmiş.

Biraz sonra bu köpeğin yanına bir kurt gelip:

— Aha, sen beni köyden kovmuştun, yakalandın mı şimdi! Şimdi seni yiyeyim, demiş.

Köpek, kurda:

— Yersen yersin, fakat sen beni önce semirt, şimdi ben pek arığım. Semirince çok güzel olurum, demiş.

Kurt, tamam deyip, köye gidip, buna bir buzağı getirip, vermiş. Kendisi dolaşmaya gitmiş. Bir zaman sonra kurt tekrar gelmiş:

— Nasıl, semirdin mi şimdi? demiş.

Köpek:

— Hayır hâlâ, semirmedim, daha bir koyun getirsen, o zaman güzel olurum, demiş.

Kurt yine gidip, köpeğe bir koyun getirip, vermiş. Bir süre sonra kurt tekrar gelmiş.

— Nasıl, semirdin mi şimdi? demiş.

— Fena olmadım olmasına, lakin bir domuz getirsen, çok daha iyi olurdum, demiş.

Kurt buna bir domuz getirip, verince:

— Şimdi bundan başka benden bir şey isteme, hiçbir şey getirmem, gelirim de yerim, demiş.

İkinci gün kurt gelmiş ve köpeği yemeye niyetlenmiş. O sırada köpek çok semirmiş, çok güçlü olmuş. Kurt, köpeğe gelip, tutunmuş, bunlar çok sert dövüşmeye

başlamışlar. Köpek, kurdu çok kötü yaralamış. Kurdun hâli kalmamış, güçlkle kaçıp kurtulmuş. Bir ağaç dibine oturmuş da kendi kendine:

— Ya, ahmak değil miyim ben şimdi? Niye ben onu semirttim, semirmeden yesem ne olurdu? demiş. Yok, bundan sonra böyle yapmam, deyip, kendine azık aramaya gitmiş.

Giderken, dağ başında bir keçi tekesine rastlamış:

Kurt, tekeye:

— Şimdi ben seni yiyeyim, demiş.

Keçi tekesi:

— Ben yaşlıyım şimdi, yerken dişlerin ağrır, demiş. Sen öyle yapma, dağ dibinde ağzını açıp, gözetleyip dur. Ben dağ başından düşerim de dosdoğru ağzına girer, midene giderim, demiş.

Kurt, tamam deyip, dağın dibine inmiş. Keçi tekesi, çok hızlı bir şekilde düşüp, kurdu sert bir şekilde süsmüş. Kurt, başım yarıldı galiba, deyip, yuvarlana yuvarlana gitmiş.

İkinci gün kurt, yavrulu bir domuz görmüş. Kurt bunun yavrularını yemeye niyetlenmiş. Bunu anlayan domuz, kurda:

— Tamam, ne yapmak lazım, yersen yersin. Ama benim yavrularım çok kirli; haydi, değirmenin yanına gidelim, ben onları yıkayıp, sana öyle vereyim, demiş.

Kurt, buna razı olmuş. Hemen bunlar değirmenin yanına gelmişler. Domuz, kurda:

— Sen oluğun ardına in; ben yıkayıp, sana veririm; sen yiyip doyarsın, demiş.

Kurt, domuzun sözünü dinleyip, oluğun altına inip, oturmuş. O sırada domuz birdenbire arığı açmış, su çağlayıp gelince, kurdu sürükleyip götürmüş ve kurt orada boğularak helak olmuş.

23. HOROZ PADİŞAH

Eski zamanlarda bir horoz varmış. Bu horoz, kapı önüne çıkıp, güvenliği sağlar gibi, her tarafa bakarak, iri adımlar atarak yürüyormuş. Bu şekilde göğsünü kabarta kabarta yürümüş ve büyük bir duvarın üstüne çıkıp, oturmuş.

— Üü-ü-rüü! Üü-ü-rüü! Ben şah horozum, padişah horozum, ben han horozum, sultan horozum! deyip haykırıyormuş. Güzellerim, sevgili tavuklarım, kara kızlarım, ak kızlarım! Söyleyiniz, güzellere en güzeli kimdir, yiğitlerden en yiğidi kimdir? diye soruyormuş.

O civardaki bütün kara tavuklar, alaca tavuklar, ak tavuklar koşa koşa toplanmışlar, kendilerinin şahları, büyük padişahları, övülmüş hanları, kuvvetli sultanlarının yanına. Toplanmışlar ve gıdıklamaya başlamışlar.

— Nerede hani, nerede hani o bizim hanımıza denk kişi? Nerede hani, nerede hani o bizim övülmüş hanımız? Nerede hani, nerede hani o bizim sevgili padişahımız ile denk kişi! Yok, yok, yoktur, hanım sultanım! Senden daha akıllı, senden daha güzel, senden daha yiğit yok bu dünyada, demiş tavuklar.

Horoz yine güçlü bir şekilde:

— Üü-ü-rüü! Üü-ü-rüü! diye haykırmış ve yine tavuklara sormuş:

— Aslan sesinden de güçlü ses kimde var? Kimin ayağı daha kuvvetli, kimin giyim kuşamı daha süslü?

— Kimin olsun, senin giyimin daha süslü, padişahımız! Senin ayakların demirden de sağlam, sultanımız! Aslan dedikleri senin ile karşılaştırılır mı hiç, senin sesin aslan sesinden daha güçlü! diye seslenmiş, tavuklar.

Horoz gururundan havalara uçar. Bundan sonra ötüşünü daha da yükselterek:

— Üü-ü-rüü! Üü-ü-rüü! Bakınız hele, hatunlar, dünyada kimin tahtı daha büyük, kimin başındaki tacı daha soylu? diye sormuş.

Tavuklar koşa koşa büyük duvarın yanına kadar gelmişler ve ötüp, duran horoza başlarını eğip:

— Tahtların en büyüğü, senin tahtın! Taçların en soylusu, senin tacın; senin tacın pırıl pırıl parlıyor. Sen bizim tek padişahımızsın! diye cevap vermişler.

O sırada şişman bir aşçı, duvarın ardından, ayak uçlarına basa basa gelip, horozu yakalayıp, almış.

— İşte bela! İşte kaygı!

Aşçı kuvvetli padişahı ayağından tutup, duvarın üstünden çekip, almış. Belinden bıçağını çıkarıp, büyük şahı boğazlayıp, övülmüş hanın tüylerini yolmuş, yenilmez sultanın etinden tatlı bir çorba pirmiş.

Misafirler yemiş yemişler de yemeği övmüşler:

— Ay, tatlıymış da horoz çorbası! Ay, semizmiş bu horoz! demişler.

24. HİLEKÂR HOROZ

Çok eski zamanlarda çok güzel, çok yiğit bir horoz varmış. Horoz bir gün sokakta dolaşırken altın bir yüzük bulup, boynuna takmış. Bunu zengin bir adam görüp: “Altın yüzüğünü bir haftalığına bana ver, ben sana darı vereyim.” demiş. Horoz hemen razı olmuş. Zengin adama bir haftalığına yüzüğü verip, darı alıp, dönmüş.

Bir hafta geçince, horoz zengin adama gidip yüzüğü istemiş, fakat zengin adam yüzüğü vermeyip, horozu kovmuş. Horoz, iki gün geçince, zengin adamın yanına tekrar gitmeye niyetlenmiş. Gide gide horoz, büyük bir ayıya rastlamış.

— Horoz, nereye gidiyorsun, diye sormuş ayı.

— Ben zengin adama altın yüzüğümü istemeye gidiyorum, demiş horoz.

Ayı:

— Ben de geleyim öyleyse, demiş.

— Hadi gir içeri, demiş horoz.

Ayı, horozun ağzından girmiş ve yine yola düşmüş horoz. Gide gide buna bir kurt rastlamış. Aynı şekilde konuştuktan sonra, kurt da horozun içine girmiş. Horoz yine kendi yoluna koyulmuş ve bu defa bir tilkiye rastlamış. Tilki de horoz ile konuşmuş ve o da horozun içine girmiş ve horoz ile gitmişler. Zengin adamın yanına varınca, horoz kapı üstüne oturup: “Zengin ağabey, altın yüzüğü ver!” diye birkaç kez bağırmış.

Zengin adam, hizmetçilerine söyleyip, horozu yakalatmaya çalışmış. Sonra horozu tutup, “Atlar tepip, öldürsün.” deyip, at ahırına kapamışlar. Horoz, ahıra kapatılınca: “Ayı çık içerden!” demiş. Ayı çıkıp, bütün atları öldürdükten sonra yeniden horozun içine girmiş. İkinci gün: “Kazlar dalayıp, öldürsün!” deyip, horozu kazların yanına kapamışlar. Ahıra kapatılınca, horoz: “Tilki, çık içerden!” demiş. Tilki, horozun içinden çıkıp, bütün kazları öldürdükten sonra yemiş bitirmiş de horozun içine girmiş.

Bu şekilde olmayınca, üçüncü gün horozu koyunların, tekelerin ahırına kapatmışlar. Kapatılınca, horoz yine: “Kurt, çık içerden!” demiş. Kurt, horozun içinden çıkıp, bütün koyunları boğup, öldürmüş ve horozun içine girmiş.

“Şimdi böyle olmuyor!” deyip, horozu dördüncü gün kuyuya atmışlar. Horoz, kuyuya düşünce: “Su, gir içeri!” demiş. Kuyudaki bütün su horozun içine girip, bitmiş. Horoz ölmemiş. Beşinci gün sobayı çok güçlü yakıp, “Yanıp, ölsün.” deyip, sobaya atmışlar. Horoz, sobaya girince: “Su, çık içerden!” demiş. Kuyunun bütün suyu horozun

içinden çıkıp, kaynayan kazanı doldurmuş ve su kazandan taşıp, ocağı söndürmüş. Bundan sonra horoz: “Ayı, tilki, kurt çıkın içerden!” demiş. Ayı, kurt, tilki çıkıp, zengin adamı ailesi ile birlikte döverek öldürmüşler. Yüzüğü, zengin adamın bütün malını alıp, gülüşe gülüşe dönüp, gitmişler. “İşte, altın yüzüğe düşkün olursan, böyle olur.” demiş horoz.

25. DÖRT ARKADAŞ

Bir vakitler kedi, horoz, kaz ve öküz çok sıkı dost olmuşlar ve çok tatlı, çok mutlu yaşıyorlarmış. Güz gelmiş, kedi üşümeye başlamış, bu nedenle horoza: “Soğuklar geldi, haydi ev yapalım.” demiş.

Horoz: “Eve ne gerek var, ben çatıdan, çatıya dolaşıyorum.” demiş. Bundan sonra kedi, kaza: “Kaz kardeş, soğuklar başladı, haydi ev yapalım.” demiş. Kaz: “Ben eşik dibinden, eşik dibine yürüyorum, eve ne gerek var.” demiş. Bundan sonra kedi, öküz de aynı sözleri söylemiş.

Öküz: “Ben kapı dibinden, kapı dibine yürüyorum, eve ne gerek var.” demiş. Bundan sonra kedi kendisi ev yapmaya başlamış. “Ev yapmanın neyi var, evi de yosunlu”, deseler de kediye ev yapmak çok kolay olmamış. O sabahtan başlayıp, akşama kadar çok fazla güç harcayarak çalışmış. Gün boyu çalışınca, akşama bütün kemikleri ağrımış. Bu şekilde çok çalışıp, kedi evi yapıp, bitirmiş ve orada yaşamaya başlamış. Havalar çok soğumuş. Kedi, şimdi rahat, soğuk aklına bile gelmiyor, lakin horoz soğuğu hissediyormuş. Onun ince tüyleri soğuğa karşı dayanamamış, o üşüyüp, titriyormuş. Bu nedenle eski dostu kediye varıp: “Kedi dostum, bana evinde yer versene, ben çok üşüyorum, dayanacak halim kalmadı.” demiş. Kedi ona: “Çadır tepesinden, çadır tepesine yürü sen, horozcuğum, bende yer yok.” demiş. Horoz çok kızmış: “Ben, demiş, almazsan tepinip, evinin bütün topraklarını dağıtırım.” demiş. Kedi düşününce korkmuş, gerçekten de horoz toprakları dağıtabilir, diye düşünüp: “Tamam, gir arkadaş, gir, beraber duralım.” demiş.

Sonra kaz da kediye gelmiş, onun da pamuk kürkü soğuktan onu koruyamamaya başlamış. O da: “Kedi kardeş, bana evinde yer versene, ben üşümeye başladım, sabrım bitti.” demiş. Kedi: “Kaz kardeş, eşik dibinden eşik dibine yürüsen olmaz mı, benim evde yer yok.” demiş.

Kaz bu cevaba çok kızıp: “Eğer almazsan, evinin yosunlarını yolarım.” demiş. Kedi korkuya kapılıp: “Gir, kaz kardeş, gir. Öyleyse birlikte duralım.” demiş. Sonra öküzün derisi de soğuğa dayanamamaya, onu da soğuk titretmeye başlamış. O da nereye gitsin, eski dostu kediye gelmiş: “Kedi kardeş, soğuklar çok arttı, dayanacak halim yok, sen bana evinde yer versene.” demiş. Kedi: “Öküz kardeş, âdetin olduğu gibi kapı dibinden kapı dibine yürüsen nasıl olur, benim evde yer yok.” demiş. Öküz kızmış.

“Öyleyse evini süsüp, yıkarım.” demiş. Kedi, “Aç insanın siniri kötü.” dedikleri gibi, donan öküz gerçekten de süsüp, yıkmasın diye: “Tamam, gir, öküz kardeş, gir.” demiş. Böylece bunlar yine dördü birlikte kardeşçe, çok mutlu, pek huzurlu yaşamaya başlamışlar.

Bunların dördünün bir evde yaşadıklarını ayı ile kurt öğrenmişler ve ikisi birlikte gelmişler. Evin eşiğinin dibine gelince kurt, ayıya bakıp: “Sen önce gir, ayı kardeş.” demiş. Ayı: “Kurt kardeş, sen önden gir, sen daha güçlüsün.” demiş. Hangisinin önce gireceğini tartışmaya başlamışlar. Bu şekilde kendi aralarında söz yarıştırdıktan sonra, yerden uzun bir çubuk alıp, tutuşmuşlar bunlar. Tutuşunca kurt üste çıkmış ve eve girmek için yaklaşmış. Kurt ansızın kapıyı açıp girmiş, öküz bunu görüp, kuyruğunu kaldırıp, güçlü bir şekilde böğürüp, süsmüş; kaz, kanatlarını çırpıp, gagalamaya başlamış, kurdun her yerini ısırarak. Kedi, tüylerini kabartıp, tırnaklarını çıkarıp, bıyıklarını kabartıp, miyavlayarak oraya buraya yürüyormuş. Horoz acı bir ses ile “üü-ü-rüü” deyip, bağırmaya başlamış. Kurt ne gerekiyorsa öyle yaparak, oradan kurtulup çıkmış. Çıkınca ayıya: “Ey ayı kardeş, başım bite yazdı: Birisi pabuç yapıp, oturuyordu, biz ile delmeye başladı. Biri gözleme pişiriyordu, beni kürek ile çevirmeye başladı. Birisi rafa oturmuş da “küçük çocuk, küçük çocuk” diye bağırıyor. Birisi döşemenin üstünden “tutun, tutun” diye bağırıyor, yüreğim yarıla yazdı, zor kaçtım...” demiş.

26. KÖPEK İLE AĞAÇKAKAN

Eski vakitler yaşlı bir karı koca varmış. Bunlar ömürleri boyunca çalışmanın ne olduğunu bilmiyorlarmış. Onların bir köpekleri varmış. Bu köpek, onları yedirmiş, içirmiş, bakmış. Uzun zaman geçince köpek yaşlanmış, yaşlı adam ile karısına bakamıyormuş, kendisi neredeyse ölecekmiş. Bir gün kadın, kocasına:

— Bak hele, koca! Bu köpeği al da köyün dışına götürüp, bırak. Dönmeye kalkarsa döv, kovala. İstedیği yere gitsin, onun şimdi bize faydası yok, artık bize lazım değil, demiş.

Yaşlı adam, kadının sözlerini dinleyip, köpeği almış ve köyün dışına götürüp, bırakmış. Köpek, eve dönmeye çalışınca dövüp, kovmuş. Çaresiz köpek şaşırıp, kırlarda dolaşıyormuş, yaşlı karı kocanın dayağından eve dönmeye korkuyormuş. Uzun süre dolaştıktan sonra, bir yere varıp, oturmuş. Oturunca kendi acizliğine üzölüp, pek çok şey hatırlayıp, ağlamaya başlamış. O sırada bir ağaçkakan uçup, gelmiş ve köpeğin üzölüp, ağladığını işitmiş. Onun yanına gelip, sormuş:

— Niçin ağlıyorsun? demiş.

Köpek:

— Ben gençliğimden başlayıp, yaşlanıncaya kadar yaşlı bir karı kocayı yedirdim, içirdim, baktım. Ben yaşlanıp, gücüm bitip, onlara bakamamaya başlayınca beni dışarı atıp, terk ettiler. Geri dönmeye korkuyorum, açım, bu nedenle ağlıyorum, demiş.

Ağaçkakan, köpekten bu sözleri işitince, köpeğe çok acımış; ağaçkakanın gözlerinden şıpır şıpır yaş akmış.

Ağaçkakan, köpeğe:

— Haydi benimle gel. Benim yuvamda yavrularım var, onlara bakarsın, demiş.

Köpek, ağaçkakanın bu sözlerine razı olup, ağaçkakan ile gitmiş. Bunlar ormana gitmişler, büyük, kalın bir meşe ağacının dibine varmışlar. O ağaçta ağaçkakanın yuvası varmış, onun içinde de yavruları varmış. Ağaçkakan, köpeğe:

— Sen her zaman bu ağacın dibinde dur, kimseyi yaklaştıрма, ben şimdi azık aramaya gidiyorum, demiş. Köpek, ağacın dibinde yavruları korumak için kalmış, ağaçkakan gitmiş. Bir süre sonra ağaçkakan gelmiş ve köpeğe:

— Haydi abuk ol, bir köye gideceğiz, orada dğun olacak, bize de bir Şeyler çıkar, inŐallah, demiş. Bunlar gitmişler.

Köye gidip, dğun evini bulmuşlar. Ağakakana pencereden girip, masanın üstünde koşup, yürümeye başlamış. Dğune gelen misafirler, ağaçkakana masanın üstündeki yiyecekleri fırlatıp, onu kovalamaya başlamışlar. O sırada köpek, yiyecek kokusunu sezip, yavaşça, hiç kimseye sezdirmeden, eve girip yemekleri yiyip, doyunca yavaşça evden çıkmış ve تنها bir yer bulup, pusmuŐ. Ağakakana, köpeğin yanına gelip, sormuş:

— Nasıl, doydun mu? demiş.

Köpek:

— Doymasına doydum da çok içesim geldi, demiş.

Ağakakana:

— yleyse, yine deminki eve gir, oraya bal koymuşlar, demiş. Ağakakana yine uçup, aynı evin penceresinden girmiş ve bal dolu fıının üstüne çıkıp, fıının dibini delmeye başlamış. Yaşlı adam bunu görüp, ağaçkakana huniyi atmış. Huni ağaçkakana değmeden geçmiş. Yaşlı adam oraya gitmiş, buraya gitmiş, hunisini bulamamış, bal sürekli fııdan akıyormuş. O sırada köpek, eve girip, balı doyuncaya kadar içmiş ve hemen çıkıp, gitmiş. Ağakakana yeniden köpeğin yanına gelip:

— Nasıl, içtin mi? demiş.

Köpek:

— Doyuncaya kadar yedim, içtim, lakin pek sarhoş oldum, Şimdi benim doyuncaya kadar gülmek istiyorum, demiş.

Ağakakana:

— Tamam, demiş.

Ağakakana harmanda ekin döven insanları görüp, onların yanına uçup, varmış ve birisinin ensesine konmuş. İkinci arkadaşı bunu görmüş. Ağakakana vuracağım diye, arkadaşının ensesine sert bir Şekilde vurmuş. Bunlar ikisi dövüşmeye başlamışlar. Köpek, bunları görünce, dayanamayıp yerde yuvarlana yuvarlana gülüyormuş. Doyuncaya kadar gülünce, ağaçkakana ile köpek kırlara gitmişler. Bunlar bir tilkiye rastlamışlar. Ağakakana, tilkiyi kandırmak isteyip, azıcık uçup, yere düşmüş. Tilki, ağakakanaı yakalamak için ardından gitmiş. O sırada köpek de pusa pusa varıp, tilkiyi

yakalamış ve boğazını ısırıp, yattığı sırada bunların yanına bir yük çömlek yüklenmiş bir çiftçi geliyormuş. Köpeğin tilkiyi yakaladığını görünce, çiftçi eline meşe bir sopa alıp, koşarak gelmiş ve bir vuruşta ikisini de öldürmüş. Ağaçkakan bunu görünce çok üzülmüş ve uçup, çiftçinin atının başına konmuş ve atın gözünü gagalamaya başlamış. Çiftçi bu durumu görünce, ağaçkakanı öldüreyim, deyip, meşe odunu ile atın başına vurup, atını öldürmüş. Ağaçkakan uçup, gidip, çömleklerin üstüne konmuş. Çiftçi, ağaçkakanı öldüreyim, diye, vurup, bütün çömleklerini kırmış. Çiftçi; atsız, çömleksiz evine dönüp, gitmiş. Ağaçkakan da ormana, yavrularının yanına dönmüş.

27. BILDIRCIN İLE TİLKİ

Yazın en güzel günlerinde bir bildircin ile bir tilki arkadaş olarak, dolaşmaya söz vermişler. Bu iki arkadaş dolaşırken tilki, bildircina yakınarak:

— Eh, arkadaş! Benim karnım çok acıktı. Ne bulup da yiyeceğiz şimdi? demiş.

Bildircin cevap vermiş:

— Ya sen bana inanmıyor musun? Ben senin karnını doyurabilirim, demiş.

Tilki:

— Ya, öyleyse doyurmak için ne yapacaksan yap, demiş.

— Haydi, gidelim yine deminki yol boyuna, deyip, bildircin sık çavdar ekinlerinin arasından, tilkiyi bir yol kenarına getirmiş.

Yolun kenarına gelince, iki arkadaş yine istişare etmişler:

— İşte sen, bu yol kenarında saklanıp, yol üstünü gözetleyedur. Ben yol üstüne çıkayım, demiş bildircin. Tilki çavdar ekini arasına yatıp, yol üstünü gözetlemeye başlamış. Çok güzel giyinmiş bir adam ile elinde bohça tutan bir kadının misafirlikten dönüklerini görmüş. Kadın, kocasına seslenmiş:

— Bak hele, sevgilim. Önümüzden bir bildircin yürüyüp, gidiyor. Herhalde uçamıyor. Haydi, şunu tutalım, dönünce keseriz; bildircin eti çok tatlı olur diyorlar, demiş.

Bunlar karı koca ikisi birlikte, bildircinı kovalamaya başlamışlar. Fakat bildircin, ne uçuyor, ne yakalanıyor, bunların etrafında oraya buraya koşuyormuş. Adam, karısına bakıp:

— Canım! Bırak hele şu elindeki hediyeleri, şunu bir tutalım hele! demiş. Kadın, elindekileri yol kenarına bırakıp, rahatça kovalamaya başlamış. O tarafa, bu tarafa koşuşturup, durmuşlar bunlar. Bildircin, adam ile kadını biraz uzak bir yere alıp, götürünce, tilki ekinlerin arasından çıkmış ve hediyelerin doldurulduğu bohçayı alıp, tekrar ekinlerin arasına girip, saklanmış. Bunu anlayan bildircin adam ile kadının önünden uçup, yok olmuş. Adam ile kadın hediye aramaya başlamışlar. Gitmişler, gitmişler, misafir oldukları köyün yanına kadar varmışlar, ama hediye bulamamışlar.

— Eyvah, belli ki o bildircin dediğimiz cindir. Hediye bizden uzaklaştırmak için bizi bu şekilde aldatmıştır, diye söylene söylene dönüp, gitmişler.

Bıldırcın, tilkinin hediyeı alıp, ekinlerin arasına saklandığını görünce, adam ile kadını bırakıp, gitmiş. Tilki hediyeı açınca, ne görsün, bohça içinde bir pide, bir pişmiş tavuk ile belêş varmış. Tilki aç gözlülük yapıp, yemeye başlamış. Bıldırcın, geri gelince gururla:

— Nasıl, kardeş, karnın doydu mu? diye sormuş. Tilki ağzını yemekle doldurmuş, çiğneye çiğneye cevap vermiş:

— Mı, mı, böyle yiyecekleri doğduğumdan beri ilk kez görüyorum. Sağ ol, kardeş. Al, sen de ye! deyip, bıldırcına bir parça semiz but vermiş. Bıldırcın da yemiş.

Bu şekilde onlar karınlarını iyice doyurup, yine neşeli bir şekilde tilki söze başlamış:

— Tamam, kardeş, karnımı doyurdun. Şimdi, benim bir dileğim daha var. Beni korkutabilir misin? Gücün yeterse korkut! demiş.

Bıldırcın:

— Tamam. Neden seni korkutamayayım! Şimdi sen iki gözünü de yum ve benim kuyruğumu ısır. Ben ne tarafa uçarsam, sen de bu şekilde ardımdan koş! demiş. Tilki, bıldırcının kuyruğunu ısırıp, bıldırcının uçtuğu tarafa koşmuş da koşmuş. Fakat kendisi nereye gittiğini anlamıyor, görmüyormuş. Bu şekilde bıldırcın, tilkiyi avcılarının yanına getirmiş. Bıldırcın:

— Aç şimdi gözünü! demiş.

Avcılar tilkiyi görür görmez ona saldırmışlar. Tilki, çaresiz kaldığını görmüş. Bir taraftan köpekler havlaya havlaya bunun ardından koşmuşlar, bir taraftan da avcılar atmışlar. Kurşunlar tilkinin kulağının kenarından vızıldayıp, geçiyormuş. Bıldırcın uçup, kaybolmuş. Bu şekilde, tilki güç bela çalılık bir vadiye saklanıp, koyu dalların arasına gizlenmiş.

Bıldırcın, tilkinin yanına gelmiş. Tilkinin dili tutulmuş, soluğu kesilmiş. O bütün vücudunu hareket ettirerek soluyormuş.

Bıldırcın:

— Halin nasıl? Korkmadın mı? demiş.

Tilki güçlükle soluyup cevap vermiş:

— Doğduğumdan beri, bu kadar korkmadım. İnandım, sen de korkutabiliyormuşsun, demiş. Tilki, rahatladıktan sonra, yine söze başlayıp, şöyle demiş:

— Tamam, dostum. Karnımı doyurdun, hepsi için çok teşekkür ederim; çok fena korkuttun, bunun için de sana teşekkür ederim. Şimdi bana gülünç bir iş gösterip, güldürebilir misin? demiş.

Bıldırcın:

— Olur, neden olmasın. Akşam da oluyor şimdi, vakit tam zamanı. Haydi benim ardından gel. Şu çukur boyunca gidelim. Yine demin görünen köye dönelim. Bak, dikkatli ol, köpeklerle görünmemek lazım. Gülünçlük, korkuya dönmesin, deyip, önden bıldırcın, onun ardından da tilki köye doğru gitmişler. Çok sakınarak, bıldırcının ardında tilki, bir kişinin evine saklana saklana yaklaşmışlar. Bu, misafirlikten dönerken hediyelerini kaybeden adam ile kadının eviymiş. Adam, odunlukta kazıkları sivriltilip uğraşıyormuş; kadın, ondan az uzakta ahır kapısının dibinde sığır sağıyormuş. Bıldırcın ile tilki, bu adam ile kadını evin bir delik bir yerinden gözetlemişler. Bıldırcın:

— Sen bu delikten bakıp, dur şimdi; gülüp, sesini çıkarma demiş. Tilki çok dikkatli bakmaya başlamış. Bıldırcın uçup, gitmiş ve adamın biraz önce sivrilittiği bir kazığın tepesine konmuş. Onu sığır sağdığı yerden karısı görüp:

— Canım, canım! Sivrilittiğin kazığın tepesine bir bıldırcın gelip, kondu. Acaba o bizim hediyelerimizi kaybettiren ahmak bıldırcın mı? Şunu vurup düşürsene, diye seslenmiş. Adam, kazığı sallarsa sallamaz bıldırcın uçmuş ve kadının sağdığı sığırın boynuzuna gelip, konmuş. Kadın yine bağırmaya başlamış:

— Canım! Baksana! Sığırın boynuzuna gelip, kondu. Kazıkla vursana şuna!

Böyle deyince, adam hemen kazığını kaldırıp, sığırın yanına gelmiş. O sırada bıldırcın sığırın boynuzundan uçup, kadının başına konmuş. Adam onu bunu düşünmeden, kadının başına konan bıldırcına vurayım diye, elindeki kazık ile kadının başına vurmuş. Bıldırcın uçmuş, gitmiş.

Bu olanları görüp, güle güle, tilkinin ağzı ayrılıp, gitmiş.

28. BAYKUŞ

Bir gün kuşlar padişahı bütün kuşları toplamış ve onlara sormuş:

— Ben sizi ne için topladım? demiş.

Oradakiler:

— Biz bilmiyoruz, söylersen öğreniriz.

— Ben şunu öğrenmek istiyorum, dünyada kuru ağaç mı çok, yaş ağaç mı?

Erkekler mi çok, kadınlar mı? Bunu bilmek istiyorum, sizi bunun için topladım.

Hiç birisi cevap verememiş. Çokluğunu da, azlığını da bilememiş.

— Başka kuş kalmadı mı? demiş.

Birisi:

— Baykuş gelmedi, demiş, o sıçan bekliyor, demiş.

— Öyleyse, çağırıp, getirin, belki o söyler, demiş.

Sonra onu kaldırıp, getirmişler:

— Neden gelmedin? demiş.

— Vaktim olmadı, karnım acıkmıştı, ben yemek yememiştım. İşte ancak geldim, demiş.

— Seni şunun için çağırttım, işte şu kadar halk söylemiyorlar, belki sen söylersin, sözüm şu: Dünyada kuru ağaç mı çok, yaş ağaç mı? demiş.

— Kuru ağaç çok, demiş.

— Neden? Bence, yaş ağaç çok olmalı, demiş.

— Yok, kuru ağaç. Ben şöyle sayıyorum, hangi yaş ağaçta kuru budak var, onu ben kuruya sayıyorum, demiş. Buna göre kuru çok, demiş.

— Evet, hepsi de doğru, demiş. Razıyım. Peki sen söyle bakalım, dünyada kadınlar mı çok, erkekler mi? demiş.

— Bunda düşünmeye gerek yok, demiş, elbette kadınlar çok, demiş.

Padişah:

— Bence erkekler çok olmalı, demiş.

— E ben pek çok erkeği, kadına sayıyorum, demiş.

— Neden?

— Kadın sözü ile hareket eden erkeği ben kadın sayıyorum, demiş.

— Doğru, demek kadınlar çok, demiş.

29. BÜLBÜL

Bir padişah kafeste bülbül besliyormuş. Bülbül günden güne zayıflamış, ötmemeye başlamış.

Padişah:

— Bu bülbülün dilini bilen var mı, bu bülbül niye ötmüyor? diye sormuş.

Vezir:

— Bilen var, demiş ve bülbülü alıp, götürmüş. Bülbül ötüncü padişah sormuş:

— Ne diye ötüyor? demiş.

— Ah, yurduma dönsem, diye ötüyor, demiş.

Bundan sonra padişah:

— Bunun yurdu nerede? demiş.

— Şehir dışına çıkarız ve ayağına ip takıp uçururuz, demiş vezir.

Sonra şehirden çıkmışlar ve ayağına ip takıp bülbülü uçurmuşlar. Bülbül ısırgana konmuş da ötmeye başlamış.

Vezir:

— Yurduma döndüm, yurduma döndüm, diye ötüyor, demiş.

O zamanda padişah askerlerini yirmi beş yıl hizmette tutuyormuş, bu bir yiğidin ömrü. Padişah bundan sonra: “Ben insanın en güzel vaktinde burada tutuyordum.” diye düşünüp, hizmet etme süresini yirmi beş yıldan, on iki yıla indirmiş.

İşte bundan sonra askerde hizmet etme süresi kısalmış.

30. YILAN PADİŞAHI ŞAHMARAN

Evvel zamanda fakir bir delikanlı, ormandan odun kesip, satıyormuş ve bununla geçiniyormuş. O, bir de alıp dönüyormuş, iki de alıp dönüyormuş. Bu şekilde taşırken bir gün kalın bir ağacın dibine oturmuş. Fakir insan çok düşünür. Düşünüp, oturuyormuş. Toprağı bir öyle, bir böyle kazıyormuş. Geçimi zormuş ve böylece düşünüp, oturuyormuş. Bu şekilde düşünüp, toprağı eşeleyerek, oturduğu sırada, bunun eline demir bir şey değmiş. Düşünmüş: “Bu nasıl demir?” demiş, tutarak bakmış. Kazmış, kazmış ve sonunda büyük bir kapak çıkmış. “Bu haramilerin malıdır, herhalde bunu haramiler koymuştur.” demiş. Taş ve ağaç ile kanıra kanıra bu kapağı açmış. Açınca bir değnek sokmuş. Değnek yumuşak bir şeye değmiş. Bunu alıp, bakmış. “Bu, bal gibi bir şeymiş.” demiş. Değneğe parmağını sürmüş ve yalayıp, bakmış; balmış. Kapağı kapatmış ve evine dönüp, gitmiş.

Evine dönünce, bir kova almış. Ormana gidip, bu kovaya bal doldurup, tekrar kapağı kapatmış. Bir köye gidip, balı satmış, çok iyi para kazanmış ve odun satmayı bırakmış. Bu şekilde bal satıp, dolaşa dolaşa yorulur ve sonunda komşusunda gidip:

— Bir şey buldum, hiç kimseye söyleme. Haydi gidelim, demiş. Leğenleri, kovaları ve çömlükleri almışlar, gitmişler.

Vardıklarında komşusunun iki gözü dört olmuş. Balı tamamen çıkarmışlar. Hepsini alıp, eve dönmüşler. Balı koyacak yerleri de yokmuş. Balı paylaşmışlar. Bu şekilde tamamı bitmiş. Böylece komşusu da, kendisi de durmuş.

Fakir delikanlının parası yine bitmiş. Bal olmasa bile oraya gitmek istemiş: “Yine olmaz mı” diye. Bir gün yine çıkıp, gitmiş. Tevekkül edip, aşağıya inmiş. “Bir hikmet vardır orada.” demiş. İnince, eline kapı kolu gibi bir kol değmiş. Kolu bulunca, bu düşünmüş: “Burada mutlaka bir şey vardır.” demiş. Tevekkül edip, açmış. Açınca, ne görsün, dünya gibi aydınlık bir yer. Orada yığın yığın yılanlar yatıyormuş. Yılanların ortasında, kerevet gibi bir şeyin üstünde ak çarşaf. Bunun üstünde bir ak yılan. Yılanlar bunu yutmak için başlarını kaldırmışlar. O sırada ak yılan: “Durun hele!” der gibi, kuyruğunu sallamış. O kerevet gibi şeyin yanında bir ak taş varmış. Parlayıp, duruyormuş, pek heybetli. Yılanlar gidip, o taşı yalıyorlarmış.

Bu fakir delikanlının karnı çok acıkmış. Karnı acıkınca hiç takati kalmamış. Nice günler aç yatmış. Ak yılan kuyruğunu sallamış buna, oraya doğru gelmesi için. Bu

kımıldamaya korkup, “Kımıldarsam yılanlar yutar.” deyip, oturuyormuş. O sırada ak yılan dile gelmiş:

— Delikanlı, benim yiyeceğim balımı sattın, kendine fayda sağladın. Sonra buraya girdin. Ailen vardır, çocukların vardır, özlerler demiş. Şimdi sen buradan dönemezsin; burada bizimle yaşamak zorundasın, demiş.

Bu ağlamaya başlamış. Ak yılan:

— Korkma, ben sana dokundurtmam, demiş. Karnın açsa, gelip bu taşı yala. Acıkmazsın da, susamazsın da demiş.

Bu şaşırıp, korksa da gidip ak taşı yalamış. Yalayınca, susuzluğu da, açlığı da geçmiş.

Bu bir gün karısını, çocuklarını aklına getirip, ağlamış. Ak yılan buna acımış. O sırada delikanlı, ak yılan:

— Sen kimsin, bu yılanlardan hiç de korkmuyorsun? demiş. Dili çözülünce, konuşmak istiyor şimdi.

Ak yılan:

— Ben onların padişahıyım. Benim adım Şahmaran, demiş.

Delikanlı:

— Beni buradan çıkaramaz mısın? Lütfen! Dinlesene sözümü, demiş.

Şahmaran:

— Ben seni çıkarırdım, ama sen benim ömrümün kısalmasına sebep olursun. Sen beni insanlara anlatırsın. İnsanlara anlatman, benim sonum, demiş.

Bu delikanlı:

— Söylemem, demiş, ant içmiş, yalvarmış ve burada ne gördüysem, burada kalır, demiş.

Böyle deyince, Şahmaran bir yılanı emretmiş: “Git, çıkar bunu.” demiş, kuyruğu ile izin veriyor kendince. Bu delikanlıya: “İnsanlara söylersen, benim ömrüm biter; söyleme, incinirim.” demiş.

— Söylemem, demiş delikanlı, yalvarmış, ağlamış. Sonra delikanlı, yılanın kuyruğuna yapışmış ve yılan bunu alıp, yukarı çıkmış. Sonra yılan geri, içeriye girip, gitmiş. Delikanlı, evine dönmüş. Ailesi ağlamışlar, sevinmişler. Aylardır kaybolan kişi dönmüş, büyük mutluluk olmuş.

Bu şehrin padişahı hastalanmış. Padişah büyücülere başvurmuş. Büyücüler:

— Bu hastalıktan kurtulmak için Şahmaran'ı gören kişi lazım? demişler.

Padişah:

— O Şahmaran nasıl şeydir? Ben onu bilmiyorum, demiş.

Bir büyücü:

— Şahmaran, bir ak yılan; yılanlar padişahı, demiş.

Padişah:

— Onu gören kimse var mıdır, onu nasıl biliriz biz? demiş.

— Onu biz biliriz. Bir hamam yaptır. Bütün insanları buraya sok. Onu şuradan biliriz: Şahmaran'ı gören kişinin teni alaca olur, demiş büyücüler.

Padişah hamam yaptırıp, hamamı yaktırmış. Tamamlanınca, insanları bedava yıkanmaya davet etmiş. Herkes gelmiş ve bedava hamama hevesle girmişler. Hamama giren her insanın ismini yazmışlar. Sonunda: “Sen hamama girdin mi?” deyip, kontrol ederek, içeri almaya başlamışlar. Şahmaran'ı gören fakir delikanlıyı da getirmişler.

— Sen hamama girdin mi? diye sormuşlar.

— Girdim, demiş.

Defterden bakmışlar:

— Adın ne? demişler.

— Filan, demiş.

Defterde adı yok. Bunu zorla hamama götürmüşler. Gömleği çıkarmış. Karalı aklı, benek benek tenli bu. Büyücüler bunu anlamışlar ve:

— Senin tenin neden böyle? diye sormuşlar.

— Ben küçüklükten böyleyim, demiş bu.

Büyücü:

— Hayır, senin tenin küçüklükten böyle değil. Sen yılanlar padişahı Şahmaran'ı görmüşsün, tenin bundan dolayı alaca, demiş.

— Hayır, yılan padişahını da, yılanı da görmedim ben, demiş. Yılanlar padişahını öldürmek istemiyor, inkar ediyor bu.

Söylemediği için padişah bunu hapse attırmış. Bu delikanlı hapiste üç gün aç yatmış. Her gün gelip, sormuşlar:

— Grdnse söyle, demişler. Bu söylememiş. Böyle olmayınca, bunu hapisten çıkarmışlar:

Büyücü:

— Tenine birer birer iğne batırmak lazım, o zaman söyler, demiş.

Getirmişler. Bir iğne batırmışlar. Çok şiddetli bağırmış. İkincisini batırmışlar. Yine çok şiddetli bağırmış. Söylemiyor hâlâ bu. ncsn batırınca söylemiş:

— Gördüm, demiş.

— Neden şimdiye kadar söylemedin? demiş büyücü. Hapiste kaç gün geçirdin, yoksa şimdi mi söylemek lazımdı? Nerede gördün? demiş.

Delikanlı:

— Ormanda görmüştüm de kaçtı o. Padişah olduğunu da anlamadım, demiş.

Büyücü:

— Hangi ormanda, hangi yerde? diye sormuş.

Fakir delikanlı:

— Bilmiyorum, hangi yerdedir, çok eskidendi, demiş.

Büyücü:

— yleyse, söylemezsen, makine ile elini sıkarsız, mastika ile tırnaklarını skeriz, demiş.

Bu söylemez yine. Makineye oturturlar, elini kısıtırlar. Makine bir elinin tırnaklarını söker alır. Bu söylemez. İkinci elini kısıtırlar. Delikanlı, serçe parmağının tırnağı sökülünce:

— şöyle şöyle, şurada gördüm, fakat insan alıp götürmem, kendim alıp, geleyim, der. Altın tabak alır ve gzelliikle almaya gider bu. Ormana varınca, kapağı açar. İçine inmiyor şimdi, yukarıdan yüksek sesle bağırır:

— şahmaran!

şahmaran, bunun sesini işitip, su akar gibi yavaşça çıkıp, gelir:

— Ey delikanlı, ahdin, sözün böyle miydi? Bu güne kadar ömür geçiriyorduk. Sana inandım, ömrüm bitti işte, der.

şahmaran'ı görünce delikanlı ağlar:

— Hiç söylemiyordum. Üç gün hapiste yattım. Tenime iğneler batırdılar. Bir elimin tırnaklarını söktüklerinde söylememiştim. Ölüm acısı ağırmış, ikinci elimin tırnaklarını sökerken, dayanamadım, söyledim, der.

Şahmaran:

— Tamam, benim ömrümüm bitmesine sebeptir, der. İncinmiyorum, benim için çok büyük eziyetler görmüşsün, der. Sonra Şahmaran, delikanlıya akıl vermeye başlar: Şimdi sen, beni pişirmeye götürürsün. Sana, beni pişirmeni emrederler, der. Dönünce, beni üç parçaya kes. İlk kaynayan suyunu ayrı koymanı emrederler, önce kendin iç, derler, der. İkinci defa kaynayanı da ayırmanı emrederler, der. Üçüncü kez kaynayanı da ayırmanı emrederler, der. Bu şekilde ayrı ayrı koyarsın. Fakat, önce kaynayan ile son kaynayanın yerlerini değiştir. Son kaynayanı, önce kaynadı, diye söyle, der.

Delikanlı Şahmaran'ı alıp, döner. Ona, Şahmaran'ı pişirmesini söylerler. Delikanlı, Şahmaran'ı üçe keser. Buna üç çanak verirler, üç defa kaynatmasını söylerler. Delikanlı birinci kaynayanı da alıp, koyar; ikinci kaynayanı da alıp, koyar; üçüncü kaynayanı da alıp, koyar. Sonra hemen birinci kaynayan ile son kaynayanın yerlerini değiştirir.

Büyücü gelir:

— Kaynattın mı? der.

— Kaynattım, der.

— Önce kaynayan hangisi? der.

— İşte, deyip, gösterir.

— İkinci kaynayanı hangisi? der.

— İşte bu, der.

Delikanlı onların yerlerini yılanın dediği gibi, değiştirip, koymuş. Kendisi ne için olduğunu da bilmiyor, hâlâ.

— İşte bunu ben içeyim, bunu da sen içersin, der büyücü. Büyüçüye, üçüncüsü diye, birincisini içirir bu. Büyücünün karnı orada patlar. Bu kendisi üçüncü kez kaynayanı içer ve kazanda kaynayan Şahmaran parçalarının sözlerini anlamaya başlar.

Kazandaki Şahmaran parçaları konuşur. Baş parçası:

— Beni yese, padişahın başı düzelir, der.

Karın parçası:

— Beni yese, içi düzelir, der.

Kuyruk parçası:

— Beni yese, ayakları düzelir, der.

Atların, sığırların, bütün hayvanların dilini bilmek için, büyücü bu üçüncü kaynayanı içmek istiyormuş. Şimdi bu fakir delikanlı bütün hayvanların dilini anlıyormuş.

Önce Şahmaran'ın başını yedirmişler padişaha, onun başı düzelmiş. Sonra orta parçasını yedirmişler, onun içi düzelmiş. Kuyruğunu yedirmişler, onun ayağı sağlamlaşmış. Eskisinden de kuvvetlenmiş padişah.

En sonunda, fakir delikanlı doktor olmuş. Bütün hastalıkları tedavi etmeyi öğrenmiş, hayvan dillerini de öğrenmiş.

31. SIR TUTMAZ

Eski zamanlarda, keçi kumandan, saksağan yüzbaşı, karga dölger olduğunda, meşhur bir avcı yaşamış. Bunun meşhur olması şundan ibaretmiş: Dünyadaki bütün hayvanlar bunu tanıyorlarmış.

Bir gün avcı, karısına: “Sen bana azık hazırla, ava gidiyorum.” der. Avcı azığını alır ve ava gider. Ormanda az mı, çok mu yürüyünce, bu bir alana çıkıp, gelmiş. Bakmış ki birisi kara, birisi ak iki yılan dövüşüyor. Kenardan bakıp durur ve ak yılanı çok acır, kara yılan çok zalimdir. Tüfeğini alır ve kara yılanı ateş eder. Attığı, kara yılanı vurmaz, ak yılanı vurur. Sonra bu avcı üzgün üzgün evine döner, ak yılanı acır. Evine dönüp, içeri girince, karısı sorar:

— Ne oldu sana, yoksa hastalandın mı? der.

— Kara yılanı diye attım, ak yılanı değdi, der avcı. Çok kötü oldu, der. Bir yılan bunların konuşmalarını dinleyip, duruyormuş. “E, bu yanlış atmışmış.” deyip, döner ve yılanlar padişahına: “O senin kızına yanlış atmışmış. Senin kızın biriyle dövüştüğü sırada, onun düşmanına attığında, kızına değmiş.” der. Yılanlar padişahı çok kızar: “Gidip, çağırın hele o avcıyı, benim kızım kiminle dövüştü?” der. Bir yılan avcıyı çağırır ve alıp, gelir.

— Otur, der yılanlar padişahı. Söyle, niçin sen benim kızıma attın? der.

— O, kara bir yılan ile dövüşüyordu, der. Ben senin kızına acıyıp, kara yılanı ateş etmişim, senin kızına değdi, der.

— Şimdi sen o kara yılanı görsen tanır mısın? der.

— Tanırım, der avcı.

Padişah, bütün yılanların toplanması için emir verir. Bütün yılanlar toplanırlar ve bir sıra içinde, dizilirler.

— Bak şimdi, hangisi? der, yılan padişahı.

Avcı gelir ve:

— İşte bu, diye, kara bir yılanı gösterir. Bu yılanı ayırırlar ve:

— Söyle şimdi, neden dövüştün? der yılan padişahı.

— Ben senin kızınla evlenmek istedim, fakat o razı olmadı; bu nedenle dövüştük, der.

Yılan padişahı avcıya:

— Sen benim kızıma kötülükle atmamışsın, der. Öyleyse, sen onu diriltebilirsin de, der. Delikanlıyı alıp, kendi sarayını götürür. Varıp, girince yılan padişahı:

— Kızımı elinle sıvazla, der.

Delikanlının eliyle sıvazlaması üzerine, kız sıçrayıp, kalkar ve neler olduğunu kendisi anlatır.

Padişah, avcıya:

— Senin iyiliğine karşılık ben de sana bir iyilik yapayım, fakat sen bunun hakkında hiç kimseye bir şey söyleme, der. Bir kişiye söylersen, o zaman ölürsün, der.

Yiğit hiç kimseye söylememeye söz verir.

— Öyleyse, aç ağzını, der yılan. Ağzını açınca, yılan bunun ağzına tükürür. Bundan sonra bu avcı dünyadaki bütün hayvanların; kuşların, kurtların dilini, ölenlerin gürültülerini anlayan bir insan olur.

Sonra, avcı vedalaşıp, evine doğru yola çıkar. O, kendisi gider, fakat ayak altındaki ölenlerin ne dediğini anlar. Ölenler aralarında konuşuyorlarmış. Onlardan biri: “Ben filan hastalıktan anlıyorum.” dermiş, ikincisi: “Ben baş ağrısından anlıyorum...” dermiş. Kuşlar öterlerken, onların dilini de anlıyormuş bu. Dünyada hangi diller var, hepsini de anlamaya başlamış.

Avcı evine dönüp, gider. Birkaç gün geçince babalarına misafirlğe gitmeyi düşünür. Babaları başka bir köyde yaşıyormuş. Karısı ile misafirlğe giderler. Yolda giderken bunların hediye olarak götördükleri koç mırıl mırıl edip, duruyormuş. Bunu işitince avcı güler. Karısı, kocasının güldüğünü görüp:

— Niye gülüyorsun? diye sorunca;

— İşte, öylesine, der avcı.

— Söyle şimdi, neden gülüyorsun? der karısı.

— Söylemek olmaz, der avcı. Karısı daha da çıkışır. Söylemezsen, ben seni bırakır, giderim, der.

— Tamam, der avcı, eve dönelim, hamamı yakıp, gireyim, temizleneyim, ondan sonra söylerim, der.

Bunlar misafirlikte iki gece kalacaklarına bir gece kalıp, çabucak eve dönerler. Eve dönünce, karısı hamamı yakar. O sırada avcı ekmek çıkarıp, köpeğine verir: “Al,

hayvanım, ye. Bu benim seni son kez doyuruşum olur.” der. Köpek yediğinde bir kırıntı kalır. O kırıntıyı o tarafta duran horoz gelip, kapar. Köpek, horoza:

— Utanmıyor musun, bu sahibin kırıntısı, o karısına sırrını söyleyecek ve ölecek, der. Yılanlar padişahı, ona bu sırrı hiç kimseye söylememesini tembihlemişti. Fakat o, karısı bıktırınca, dayanamadı, söyleyecek artık, der.

Horoz:

— Eh, der, öyleyse sen de, senin sahibin de, kafasızsınız, der. Benim kırk karım var, ben hepsine kumanda ediyorum, fakat senin sahibin bir kadını bile kumanda edemiyor, der.

32. SİMURG (KARAKUŞ)

Eski zamanlarda yaşlı bir adam varmış. Bu yaşlı adamın üç kızı varmış. Günlerden bir gün, yaşlı adam pazara gitmek için hazırlanmaya başlar. Gitmeye hazırlandığı sırada iki kızını uyandırır: “Nasıl bir hediye getireyim? diye sorar, küçüğünü uyandırmaya kıyamaz ve pazara gider.

Bu sırada küçük kızı rüya görür. Rüyasında büyük duvarlarla çevrili bir bahçede çok güzel bir çiçek ile oynadığını görür. Çiçekle uzun süre oynadıktan sonra, çiçeği kaybeder; arar arar, ama bulamaz. Çiçeği bulamamasına üzülüp, ağlayarak, uyanır. “Sana ne oldu, neden ağlıyorsun?” diye, ne kadar sorsalar da kız cevap vermez. Bahçelerine çıkıp, orada da çiçeği arar kız, onun gibi bir çiçek bulamaz.

Babaları pazardan döner, aldığı hediyeleri verir. Küçük kıza, ablalarına göre, daha da çok hediye almış. Yine de, küçük kız hediyeği ittirip, koyar. Babası şaşırıp: “Neden almıyorsun?” deyince, kız gözlerindeki yaşları sile sile rüyasında çok güzel bir çiçek gördüğünü anlatır. “Bana o çiçeği bulup, getirsen, başka hiçbir şey istemem.” der. Babası bu çiçeğin çok uzakta olduğunu bilse de, getirmeye söz verir. Babası: “Alıp gelmesine, alır gelirim, fakat o çiçek bize fayda getirmez.” der. Kız ona buna bakmaz: “Sadece bu çiçek olsun!” der.

Yaşlı adam, yola çıkmak için hazırlanmaya başlar. O sırada babasından kalan küçükçe bir sandık aklına gelir. Babası ölmeden önce: “Bir sıkıntıya düşersen, bu sandıktaki eşyaları alırsın.” diyerek, bırakmış. Aklına gelince, yaşlı adam bu sandığı açıp, bakar ki, sandıkta bir düdük, üç tel saç, uçları gümüşlenmiş, kıvrımları düzeltilmiş, işlenmiş bir metrelik bir sopa bulur. İhtiyar, bu eşyaları alır, yiyecek alır, vedalaşır ve sefere çıkıp, gider.

Epeyce yol gittikten sonra, çok gür bir ormana varıp, yolunu kaybeder. Kurtlar bunun etrafını çevirirler. Bu şekilde şaşırıp dururken, kesesindeki düdük aklına gelir. Düdüğü alır ve üç kez öttürür. O zaman, yerle gök bir araya gelir, çok sert bir fırtına çıkar, ağaçlar çatır çutur kırılmaya başlar. Fırtınadan güçlkle kaçıp, kurtulur. Bu şekilde çok zorluklar çeke çeke bir ay gittikten sonra ormanı geçip, bir alana gelir. İhtiyar çok susar, acıkır, hâlsiz düşer. Su araya araya dolaşırken kalın bir kavak ağacının yanına varır. Kavağın dibinden su çıkıyormuş, yaşlı adam bu suyu içip, bitirir. Bu su,

yırtıcı hayvanların içtiği suymuş. Suyu içip, bitirince, yırtıcı hayvanlar yaşlı adama saldırırlar. Yaşlı adam düdüğünü öttürüp, rüzgar çıkararak güçlkle sağ kalır.

Yaşlı adam, gide gide bir çöle gelir. Yiyeceği biter bunun. Gitmeye dermanı kalmaz. O zaman kesesindeki üç tel saç aklına gelir, birisini alıp, rüzgarda uçurur. Rüzgarda uçurunca, bunun önünde çeşitli yiyecekler ortaya çıkar. Yaşlı adam, rüya mı gerçek mi diye hayrete düşüp, bakakalır. Yaşlı adam karnını doyurur ve kum çölünü geçip, bir büyük dağa ulaşır. Uzaktan, parlayan bir saray görünür. O saç tellerinden birisini uçurur ve yine karnını doyurup, biraz dinlendikten sonra, o saraya doğru gider.

Dört ay dolup, beşinci ayın birinci gününde sarayın yanındaki çok güzel bir bahçenin yanına gelir. Bu geldiğinde karanlık çökmüşmüş. Son saç telini de uçurup, karnını doyurur ve yatıp, uyur.

Hava aydınlanmaya başlayınca, yaşlı adam silkinip uyanır ve çiçek aramaya geldiği aklına gelir, duvardan bahçeye girer. Bahçede çeşitli meyve ağaçları varmış, meyveler olgunlaşmış. Meyve ağaçlarının arasında yaşlı adamın arayıp, geldiği güzel çiçek de varmış. Yaşlı adam üç kızına üç çiçek koparıp, duvardan çıkıp, gideyim derken bunun karşısına demir gagalı, demir tırnaklı büyük bir Simurg çıkar. Kuş, yaşlı adamın yanına gelip, kıyafetinden gagası ile çekiştirerek: “Sen kimin izni ile benim bahçeme girip, çiçeklerimi koparıyorsun, nereye götürüyorsun onları?” diye sorar. Yaşlı adam, başta söylemeye korkar, sonunda, bırakmayınca, üç kızı olduğunu, küçük kızının bu çiçeği rüyasında görüp, âşık olduğunu anlatır. Bundan sonra Simurg: “Küçük kızını bana verirsen, çiçeği alırsın; kızını vermezsen, çiçeği vermiyorum.” der. Yaşlı adam, küçük kızını vermek istemez. Ne yapsın, içinden eli boş dönüp, gitmek de gelmiyor, ister istemez razı olur. Giderken kuş: “Filan saatte kızını getir.” der, çok çabuk gelmesini ister.

Dönmek için yola çıkar bu. Döndüğünde büyük bir ırmağın yanına gelir, karşıya geçmeye hiç imkân yok. Bu şekilde şaşırıp, dururken, evden getirdiği sopa aklına gelir. Bu sopa ile suyun üstüne üç kez vurur, suyun üstünde büyük bir köprü meydana gelir; köprüden geçip, gider ve gide gide önceki ormanın kenarına gelir. Yaşlı adam, aşırı derecede hâlden düşmüş, yorulmuş ve ne yapacağını bilemeyip, şaşkın şaşkın dururken: “Niye bu çok uzun süredir gelmiyor?” diye, Simurg bunu aramaya çıkar. Kuş, yaşlı adamı takip edip, ona yetişir ve: “Ben seni gelir diye bekliyordum,

neden bu kadar geciktin, şimdi iki kat fazla süre geçip, gitti.” der. Daha sonra yaşlı adamı, boynuna oturtur ve evine götürüp, bırakırken: “Kızı buraya filan saatte getir.” der.

Yaşlı adam çok kaygılı bir şekilde, evine dönüp, içeri girer. Evdekiler çok özlemişler. Küçük kızına çiçeği verir ve: “Kızım, bu çiçeği senin başına bela olarak alıp, geldim. Çiçeğin sahibi demir gagalı Simurg seni istiyor. Seni almaya geldi, filan yerde bekleyip duruyor.” der.

Böyle deyince, hepsi “Vermiyoruz” diyerek, ağlaşırlar; kızı çıkarmazlar, kapı ve pencerelerini kapatıp, uyumak için yatarlar.

Simurg bekleye bekleye, karanlık çöker. Sonunda beklemeye dayanamaz, evin yanına gelip, pencereyi kırarak, içeri girer ve yaşlı adamın küçük kızını kaçırıp, kendi yurduna uçup, gider.

Kuş, kızı getirir ve evinin bahçesindeki saraya yerleştirir. Bu sarayda Simurg’tan başka hiçbir canlı yoktur. Kız yalnız olduğu için çok hüzünlenir, iyice zayıflar. Böyle iki yıl yaşadıktan sonra, kız eve dönmek için izin ister. Simurg: “İki saat on beş dakikada gidersin, dört saat orada kalırsın, iki saat on beş dakikada dönersin. Bir dakika bile gecikersen, iyi olmaz.” der. Kız buna razı olup, kuşun öğrettiği sihir ile evine döner. Dönünce kucaklaşıp, ağlaşırlar. Kız kendisinin dört saat kalacağını söyler. O sırada ablaları buna fark ettirmeden, saati üç saat geri alırlar.

Yedi saat durur bu. Evine döndüğünde Simurg bunu bekleye bekleye iyice sıkılmış.

— Sen, benim söylediğim vakitte dönüp, geldin mi? der Simurg.

— Geldim, der kız.

— Sen vaktinde gelmedin, üç saat sonra geldin, der. Sen bunu kendin fark etmedin, ablaların saati geri aldılar, bu nedenle sen geciktin, bunun için ben seni affediyorum, der.

Bundan sonra Simurg kanat çırpır ve çok güzel bir delikanlıya dönüşür. Delikanlı: “Sen beni kuş diye düşündün. Ben seni sınamak için kuş kılığına girdim. Evine gidince de sözünü bozmadan geldin.” der.

Bundan sonra delikanlı, kızı kendine eş olarak alır, çok mutlu olurlar, hâlâ da birlikte ömür geçirirler.

33. SİHİRLİ KESE

Bir köyde bir hamam varmış. O hamam cinliymiş. Bu köyde bir gün kızlar, delikanlılar ile birlikte bir evde⁶ oturuyorlarmış. O sırada kızlar, delikanlılara:

— Hanginiz şu hamamdan taş alıp, gelirse, onu yanımıza oturturuz, derler. Delikanlıların arasından biri çıkıp: “Ben giderim.” der. O delikanlı hamama gider. Diğer delikanlılar, uzaktan bakıp, dururlar. Bu hamama girer, taşı tutar. O sırada biri bunun elinden tutar. Bu bağırır: “Bırak.” der. “Beni alırsan, bırakırım.” der ses. Delikanlı düşünür, “Tamam, alayım diyeyim, bırakır bu.” der.

— Tamam, alayım, der delikanlı.

— Eğer almazsan, mutlaka seni öldürürüm, der. Geceleyin saat on ikide, ya da gündüz saat üçte gelip, beni al, der. Böyle dedikten sonra, delikanlının elini bırakır. Delikanlı, kurtulur ve evine dönüp, hastalanır. Çok ağır hastalanır. Bunu okuturlar, ama iyileşmez. Delikanlılar: “Şöyle şöyle, o geceleyin hamamdaydı, ona ne olduysa orada olmuştur.” derler. Bu olaydan sonra, bir hafta geçince, hamamdan gelip: “Gidip, al, yoksa iyileşemezsin, ölürsün.” diye bağırırlar. Ne yapsın şimdi bu delikanlı, hamama gider ve hamamın penceresinden seslenir: “Almaya geldim, çık.” der. Hamamdan çok güzel bir kız çıkar, altın gümüşle donanmış, aklın gider. Bunlar ikisi dönerler. Dönünce bu kız çalışmaya başlar. Çok hızlı çalışır ve evlerini temizler, süsler, yerleri yıkar, yemek pişirir. Çok da olgunmuş bu kız. Akşam olur. Kız yatakları ayrı ayrı serer, kendine bir yere, delikanlıya başka bir yere.

— Niçin birlikte sermiyorsun? diye, sorar delikanlı.

— Bizim nikahımız yok ya! der kız.

— Öyleyse, imamı çağırtaım da nikah kıydıralım, der delikanlı.

— Hayır, biz atalarımızın âdetini bozmayalım, nikahı erkek evinde kıymazlar, kız evinde kıyarlar, der kız.

Ertesi gün at arabasını koşarlar bunlar, ikisi otururlar, arabacıyı da alırlar ve giderler. Hamama gelince, arabacıyı geri gönderip, hamama girerler. Kız, delikanlıya:

⁶ Tatar Türkçesi ile metinde “avlak” kelimesi geçmektedir. Avlak öy: Yetişkin kızı olan evde, ana babaları yokken, evde toplanan gençlerin oyunlu ve eğlenceli toplantısı.

— Beni arkadan kucakla, gözünü yum, ben aç demeyince açma, der. Delikanlı gözünü yumar, arkadan kucaklar bunu. Uçup giderler bunlar böylece. Bir süre sonra çeşitli sesler işitilir, müzik çalar. Kız buna:

— Şimdi aç gözünü, der.

Delikanlı gözünü açar ki, çok güzel bir şehre gelmişler. Şehir, insan dolu; güvey geliyor diye türkü söylüyorlar, oynuyorlar, bağıryorlar. Kız delikanlıyı götürür. Kız, oğlanın ne yapması gerektiğini anlatır: “Orada yiyecek içecek çoktur, sen hepsine uzanma, el uzatma, benim aldığım yerden ye.” der. Bunlar, bir eve girerler, otururlar. Masa, çeşitli yiyecek içeceklerle dolu. Kız nereden alırsa, delikanlı da oradan alır, başka yere el uzatmaz. Akşam olunca, halk dağılır ve bunlar yatarlar. İkinci gün düğün devam eder, çeşitli yiyecek içecekler, oynamalar, türkü söylemeler... Üç gün bu şekilde düğün olur. Geceleyin yatınca kız, kocasına:

— Sabahleyin seni babam altın ambarına alıp, götürür. Orada çok değerli eşyalar vardır. Babam, şu zenginliklerden al der. Sen onlardan hiç birini alma, biz fakiriz, bize şu kese yeter deyip, orada duran eski bir keseyi al. Sonra babam seni aygırların ahırına götürür, sen o atlardan en kötüsünü seçip, al. Yularların da iyisini alma, kötü gemi iste ve onu al. Atın başına o kötü gemi takıp, dön, der.

Ertesi gün babası bunu alıp, bir ambara götürür.

— İşte şu zenginlikten ne dilersen, onu al, der. Ambarda her şey var; altınlar, gümüşler, türlü pırlantalar, hepsi var.

— Bana para da, altın da lazım değil, der delikanlı. Sadece şu eski keseyi versen yeter, der.

Babası buna:

— Ne yapacaksın o eski kese ile, der. Altın, gümüş dilediğini al.

Delikanlı hiçbirine razı olmaz. Böyle deyince, babası buna keseyi verir. Bunlar aygırların kapatıldığı saraya giderler. Orada altın yularlar ile bağlanmış on iki aygır varmış. Çok güzelmiş bunlar.

— Al işte şu aygırlardan canının istediğini, der babası.

— Yok, baba, der delikanlı, benim o aygırları koyacak sarayım da, yedirecek yemim de yok. Bize, çiftçiye yarar bir şey ver. İşte şu iğdiş edilmiş atı ver, der. Böyle söyleyince, babası buna iğdiş edilmiş atı verir.

— Atların iyisini almadın, bari yuların iyisini al, der babası.

— Hayır, baba der delikanlı, bu ata altın yular yakışmaz, ver işte şu kötü gemi, der. Israr edince, babası da verir.

Bu şekilde delikanlı; keseyi, iğdiş edilmiş atı ve gemi alıp, gelir. Akşama doğru yerler, içerler ve yatarlar. Kız, kocasına: “Sen bugün uyuma.” der. Biraz yattıktan sonra, evdekiler uyuyunca, kız delikanlıyı uyandırır. Bunlar eski keseyi alırlar, kötü gemli iğdiş ata binerler. Kız öne, delikanlı arkaya biner. Kız: “Yum gözünü.” der. Delikanlı, gözünü yumar. Bunlar yıldırım hızıyla uçup, giderler. Epey vakit geçince, kız: “Aç gözünü.” der. Delikanlı gözünü açar ki, bunlar yer üstünden gidiyorlarmış. Kız attan inerek, yere yatıp, dinler, tıp tıp diye ses işitilir: “Bizim ardımızdan takip edip, geliyorlar.” der kız. Bunlar yine yıldırım hızı ile giderler. Bir süre sonra atların sesi işitmeye başlar. Köye yaklaşmışlar bunlar. Sonra bunların ardından takip etmeyi bırakırlar. Bunlar köye gelirler. Köy kapkaranlıkmiş, bütün halk uyuyormuş. Köyün kenarındaki bir evde ateş yanıyormuş. Gelirler bunlar bu evin yanına ve pencereden bakarlar ki bir kadın beşik sallayıp, oturuyor. Pencereyi tıklatırlar, kız misafirlik sorar bunlardan.

— Ey kızım, der kadın, sizi içeri alırdım, ama benim hastalıklı kızım var, o ağlıyor, siz dinlenemezsiniz, der.

— Olsun, teyze nasılsa katlanırsınız, birlikte uyuruz şurada, der kız. Böyle deyince, kadın bunları içeri alır. Beşikte çocuk ağlıyor, hiç durmuyor. Bunlar yerler, içerler. Çocuk hâlâ ağlıyor. Kız, niçin ağlıyor bu çocuk diye sormaya başlar.

Kadın:

— Böyle böyle, der, bu benim kızım. O, on sekiz yaşında, yemeğe başlasa doymuyor, büyük insan gibi yiyor, yerinden de kalkamıyor, ölmüyor da, diye cevap verir.

— Teyze, der kız, ben senin kızını iyileştiririm, der.

— Ey kızım, ne diyorsun sen, ne istersen onu veririm, der kadın.

— Bana bir şey lazım değil, der kız, fakat ben senin kızına ne yaparsam yapayım, bana kızma der.

Kız, kadından hemen sobayı yakmasını ister. Kadın sobayı yakar, kızdırır. “Şimdi bir süpürge getir.” der kız. Kadın süpürgeyi getirir. Kız beşikten çocuğu alır ve

süpürge ile onu dövmeye başlar. Kendisi de, “Kendininkini al, bizimkini ver.” diye söylenir. Birkaç kez böyle dedikten sonra çocuğu sobaya atar.

Teyze:

— Eyvah, yavrumu harap ettin, diye bağırıp, ağlar.

Kız ona:

— Ağlama teyze, o senin çocuğun değil, der. Senin çocuğun benim, der. Çocukken beni cin değiştirmişti, der. Bu şekilde kız, insan çocuğu olur. Babalarından aldıkları kesedeki para hiçbir zaman bitmez. At da çok güzel olur. Bunlar bu köyde biraz yaşarlar ve kızın anasını da alarak, delikanlının köyüne giderler. Şimdi de orada birlikte yaşıyorlar.

34. SİHİRLİ ÇUBUK

Bir kişinin bir kızı ile bir oğlu varmış. Ölmeden önce babası oğluna:

— Kendin evlenmeden, ablanı kocaya verme! demiş.

Oğlan, babasının sözünü dinlememiş, ablasını bir gözü kör bir adamla evlendirmiş. Oğlan evde kendi başına kalmış. Günlerden bir gün oğlan, ormanda dolaşırken köprü başında çok güzel bir kıza rastlar. Tanışırılar bunlar, konuşurlar. Oğlan bununla evlenir ve kızı da alarak, evine döner.

Ablaları bir gün bunlara misafirlğe gelir. Gelini, ablası da çok beğenir. Kız çok güzelmış, yemeyi içmeyi de çok güzel hazırlıyormuş. Fakat şu davranışını beğenmez, kendisi bunlarla birlikte yemeğe oturmuyormuş. Geline, ablası da kardeşi de çok ısrar ederler; yok, gelin oturmaz.

— Tamam, ben vakit bulur sonra yerim, der.

Ablaları buna çok şaşırır: “Neden böyle acaba bu?” der. Geceleyin uyuyormuş gibi yapıp, yorganın altından gözetler durur. Gözetlerken, güzel kadının kocasının yanından kalktığını ve ak ırayı duvara asarak, baca deliğinden çıkıp, gittiğini görür. Ablaları pencereden bakıp durur. Gelin köpeğe dönüşür ve diğer köpeklere katılıp mezarlığa ölü yemeye gider. Oğlanı uyandırmaya çalışır, ama oğlan uyanmaz. Tan vakti yaklaşınca, kadın dönüp, ak ırayı duvardan alır ve hiçbir şey olmamış gibi tekrar kocasının yanına gidip, yatar.

Sabah olur, gelin yemek hazırlar. Ama kendisi sofraya bile yaklaşmaz.

Gelin çıkıp gidince, ablası kardeşine:

— Kardeşim, bu gelin çok kötü bir şeymiş, der. Gördüklerinin hepsini anlatır. Kardeşi buna çok kızar.

— Sen yalan söylüyorsun, benim karımın güzel olmasını kıskanıyorsun, seni kör bir adama vermeme kızılıyorsun sen, der.

Ablası:

— Sabret kardeşim, kendi gözünle görürsün, der. Bunlar yine uyumak için yatarlar, gelin yine ak ırayı duvara asıp gider, sokağa çıkınca köpek olur.

— İşte gördün mü şimdi, der ablası, işte sarı olan senin karın.

Kadın tan vaktinden önce dönüp, tekrar kocasının yanına yatar.

Ablası vedalaşıp, gider. Yemek vakti gelince adam, karısına:

— Haydi benim yanıma yemeğe otur! der.

Gelin o zaman da oturmaz:

— Tamam sonra otururum, sonra yerim, der.

Oğlan dayanamayıp, kızmaya başlar.

— Sen benimle yerdin, ama geceleyin köpekler ile karnını doyurdun, deyip sıkıştırır.

Kadın:

— Aha, sen çok bilmeye başlamışsın, der, kocasına sihirli çubuk ile dokunur. Kocasını o anda köpeğe dönüştür. Köpek olup, sokakta yürür, hiç kimseden şefkat görmez. Çocuklar taş atarlar, köpek kışkırtırlar, diğer köpekler de bunu dalar. Bu şekilde vurula dövüle yürürken, köyden tamamen çıkar gider bu. Giderken, komşu köyün çobanının yanına varır. Çobana da köpek lazım olmuş. “Gah gah, gel ekmek vereyim.” diye çağırır bunu. Köpek bunun yanına varır. “Yat” deyince, yatar, “Kalk” deyince kalkar; ekmek verince, teşekkür eder gibi çok sevinip kuyruğunu sallar. Çoban, köpeğin akıllılığına bayılır, “Bana iyi arkadaş olursun.” deyip bunu kendine alır. Bunlar koyun sürüsü gütmeye başlarlar. Köpek koyunları hiç kaybetmez, koyunların sürüden ayrılmasına izin vermez. Bu şekilde yedi yıl geçip, gider. O sırada köpeğin akıllılığı bütün dünyaya yayılır. “İnsanoğlunun bilmediğini bilirmiş, kaybolan malı bulurmuş.” diye daha neler neler anlatmaya başlarlar, abartırlar da abartırlar. O sıralarda böyleymiş demek ki.

Bir padişahın, çocukları doğar doğmaz kayboluyormuş. Çobanın birinde böyle akıllı bir köpeğin varlığını padişah da duyar. Padişah, çok para vererek çobanı ikna eder ve köpeği kendisine alır.

Padişahın on ikinci çocuğunun doğacağı günler gelir. Köpeğe de padişahın karısının yaşadığı odada bakarlar. Böylece bir gün, çocuğun doğacağı vakit gelince, yolluktan bir şey iner gelir ve yeni doğan çocuğu ak çaputa sarıp, yolluktan tarafa koşar. Padişahın karısı bunu duymaz da anlamaz da. Bu şey çıkıp gideceği sırada köpek havlayarak, bunun üstüne atılır, dalaşırken çocuğu alır.

Sonra bu ürümeye başlar, mızıldar, fakat padişahı uyandıramaz. Çok uğraşınca uyandırır. Çocuğu sobanın önünden alır ve sağ kalmasına sevinir padişah. Köpek, padişahın karısının birkaç çocuğunu daha kurtarır. Artık köpeği daha çok severler, ona

çok iyi bakarlar. Zamanla padişah köpeğin büyük hizmetler gösterdiğini boynundaki altın tasmaya yazıp, onu serbest bırakır.

Uzun yıllar geçmesi nedeniyle memleketini özleyip kendi köyüne döner köpek. Karısı onun neler yaptığını, hangi dereceye yükseldiğini biliyormuş. Merdiven dibine gelince yine sihirli çubuğu ile dokunur. Bizim köpeğimiz bu kez serçe olup uçar. Oraya konar, buraya konar, yem arar, ama yem bulamaz. Bu şekilde arana arana köyden çıkıp, ormana girer. Uzun süre uçtuktan sonra, ekin biçen on bir delikanlının yanına varır. Bunların harman yerine konup, tohum artıklarını yemeye başlar. O sırada evden yaşlı bir adam çıkar ve eline bir çubuk alıp, bunu kovmaya çalışır.

— Gözüme görünme, öldürürüm seni! der.

On bir delikanlı düvenlerini bırakıp, yaşlı adamın yanına koşarak gelirler.

— Dede öldürme bu serçeyi, o bize arkadaş olur, derler.

Dede, dikkatlice bakınca şaşırır.

— Baksanıza, bu sizin on ikinci kardeşinizi kurtarandır, der.

Delikanlılar buna çok şaşırırlar.

— Dede, onu insan yapabilir misin? derler.

— Niçin olmasın, olur, der ihtiyar.

— Mümkünse, sen onu insan yap, biz o zaman on üç kardeş oluruz, derler delikanlılar.

İhtiyar sihirli çubuk ile dokunur, bizim serçe yeniden insan olur. İnsan olduktan sonra, ihtiyarın sihirli çubuğu nereye koyduğunu gözetlemeye başlar. Yaşlı adamın sakladığı yerden çubuğu alır ve ona dokunur, yaşlı adam hemen iğdiş edilmiş bir at olur.

Delikanlılara da gerçeği anlatır:

— Siz padişahın çocuklarısınız, sizi bu yaşlı adam büyüleyip, çocukken alıp gitmiş, sizin babanızın yanına dönmeniz lazım, der.

Bunlar, iğdiş edilmiş atı ve onun yanına pek çok atı daha koşarlar; pek çok mal yükleyip, dönüp giderler. On bir delikanlıyı padişaha götürüp, orada güzelce misafir olduktan sonra, çok hediyeler alarak, bizim delikanlı kendi evine döner.

O güzel kadın bunu karşılamaya çıkar.

— Ey canım, nerelerde kaldın, çok özlettin, haydi gel, hoş geldin, eve gir, der.

Oğlan:

— Bu evin sahibi sensin, önden sen gir, der.

Kadın kapıdan girerken, sihirli çubuk ile arkasına vurur. Kadın hemen gök bir kısrak olur. Delikanlı kısrakla, odun taşımaya başlar. Ağacı budamadan bütün olarak koyup döve döve çektirir. Bu şekilde azap görünce bu kısrak halsizleşip derin göle düşer ve orada batıp, ölür. Delikanlı hâlâ da güzel bir ömür geçiriyordu. Bu günlerde gitmedim, durumunu bilmiyorum, nasıl yaşıyordur.

35. İHTİYAR BALIKÇI

Eski zamanlarda bir adam ile bir kadın varmış. Onlar çok fakirlermiş. Oturacak evleri de yokmuş, su kenarında baraka kurup, orada yaşıyorlarmış. Kocası balık tutarmış ve bununla günlerini geçirirlermiş. Balık yakaladıkları gün karınları tok, balık tutamadıkları gün karınları açmış.

Günlerden bir gün bu ihtiyar ağ salar. Çekip, çıkarır; hiç balık çıkmaz. İhtiyar, şaşırır: “Bugün en azından yemek için bile tutamadım.” der.

İhtiyar, bir süre sonra susar ve suyun kenarına yatıp, su içer. İhtiyar, uzun sakallıymış. Sonra, su altından bir şey gelip, ihtiyara görünmeden, onun sakalından tutar. İhtiyar başını kaldırayım dese, başını bırakmıyor ihtiyarın. İhtiyar:

— Benimle oynama, ben seninle oynayacak insan değilim, bırak beni! der.

Bu, devmiş.

— Dünyada olmayan şeyi vereyim, de. Vereyim demezsen, suya batıracağım ben seni, der.

— Dünyada olmayan şey, nedir ki? der ihtiyar.

— Yine de vereyim, de, yoksa seni batırırım, der dev.

İhtiyar, ne yapacağını bilemeyince:

— Tamam, veririm öyleyse, der.

Bundan sonra dev, ihtiyarın sakalını bırakır. İhtiyarın saldığı ağ vardı; dev suları karıştırıp, balıkları ihtiyarın ağına takar. İhtiyar ağı çekip, çıkarıyım dese de çıkaramaz, ağ çok ağır. Dev su altından gelir ve ihtiyarın ağını sahilin kıyısına çıkarıp, bırakır. Kendisi ihtiyara görünmez. İhtiyar bakınca, bir de ne görsün, ağa çok fazla balık takılmış.

Balıkların arasında çok acayip, çok güzel bir balık varmış. İhtiyar, ömrü boyunca balık tutup da onun gibi bir balık görmemiş.

— Dur, balıkları pazara götürüp, satayım, fakat bu tuhaf balığı karım ile kızartıp, yeriz, der. Balıkları pazara götürüp satar, parasıyla çay, şeker, rızık alıp, döner.

Karısı:

— Nasıl, ihtiyar, bugün rızık var mı? diye karşılar.

İhtiyar eve girip, oturur; oturduktan sonra deminki acayip balığı kesesinden çıkarıp, verir:

— İşte, sana söyleyeyim, ağdan alıp, geldim, kızartıp, getir, der.

Karısı balığı güzelce kızartıp, getirir. İhtiyar ile karısı balığı yerler. Bundan sonra bunların bir erkek çocukları doğar. Çocukla, çok güze ve neşeli olurlar. Çocuk olduktan sonra, ihtiyarın bahtı her zaman iyiye gider. Her gün daha çok balık yakalar, günden güne geliri artar. Çocuk bir, iki, altı, yedi derken on yaşına girer.

Günlerden bir gün, bunların tatlı uyku vakitlerinde, biri gelip, evin arkasından bağırır:

— İhtiyar, evde misin? der.

İhtiyar cevap verir:

— Burada ne yapıyorsun, tatlı uyku vaktinde? der.

— Dünyada olmayan şeyi almaya geldim, der öteki.

İhtiyar:

— O nasıl söz, ben onu nereden alıp, vereyim? der.

— Verirsin, ihtiyar, ben bugün gidiyorum, yarın tekrar gelirim, o olmayan şeyi almadan bırakmam seni, der.

Gider ve ertesi gün tekrar gelip, bağırır:

— İhtiyar, evde misin? der.

— Gece geldin, bugün geldin, ne istiyorsun? der ihtiyar.

Bu:

— Dünyada olmayan şeyi almaya geldim, der.

İhtiyar:

— Ben bilmiyorum onu; o, olmayan şey nedir ki? der.

Bu:

— Hayır, ben söylemiyorum, kendin bilirsin, vakit geldi, der. Yarın balık tutmaya çıkınca, orada düşünür anlarsın, der.

Sonra, ihtiyar sabah kalkar, çok korkar bu işten. Elini çenesine koyup, düşünüp, oturur; gönlündeki düşünceleri dağıtır. Karısı suya gider, oğlu oynamaya çıkıp gider. Bir süre sonra ihtiyarın aklına gelir: “Benim tek çocuğum için dolaşıyormuş, bu, der. Benden onu bekliyormuş.” der. İhtiyar ağlamaya başlar. Bu sırada karısı dönüp, gelir ve:

— Niçin ağlıyorsun? der.

— İşte geceleri bana sorup, gelen kişi, o bizim çocuğumuzu almak için dolaşıyor, çocuğumuz elimizden gidecek, bunun için ağlıyorum, der.

Kocakarı ile ihtiyar, “Tek evladımızdan ayrılacağız.” diye ağlamaya başlarlar.

Bunlar ağlayıp dururken, oğlan eve döner:

— Neden ağlıyorsunuz? diye sorar.

— Bizim ağlamamızın sebebi, dünyada olmayan şeyi sorup, gelen kişi seni almak için dolaşıyormuş, der. Bugün akşam olunca gelecek, senden ayrılacağız artık, der.

Oğlu, babasına:

— O gelirse: “Sana vermiyorum, yolunu öğretip, git, oğlan kendisi gelir.” de, der.

Üçüncü gün bu kişi yine gelir:

— İhtiyar, evde misin? diye bağırır.

— Ne istiyorsun? diye cevap verir ihtiyar.

— Olmayan şeyi almaya geldim, der.

— Tamam, der, ben onu arayıp, buldum; yanına kendisi gelir, yolunu öğretip, bırak, der.

Bundan sonra yolunu öğretir:

— Filan yerleri, filan yerleri geçince, kara orman vardır. O kara ormanı geçer, geçtikten sonra büyük bir taş duvar vardır, onun kapısı vardır, der. O kapıyı açıp, girer. Girince ikinci aydınlık dünya vardır, bu yol onu benime evime ulaşana kadar götürür, der.

Oğlan, sabahleyin anası, babası ile vedalaşır ve sonra yola çıkar. Bunu ağlayarak uğurlarlar.

Oğlan, gide gide ormana varır. Ormanı geçince, taş duvarı görür. Kapısını açıp, çıkar, çıkınca tamamen ikinci dünya. Orada yolu görür, o yoldan gider. Bir iki gün gittikten sonra, taşı görür. Bu taşın kenarından geçiyormuş yol. Taşın yanına varınca, bir kız çıkar bunun karşısına. Bu kız:

— Nereye gidiyorsun, delikanlı? der.

Bu:

— Filan devin hizmetine gidiyorum, der.

— Ey delikanlı, oraya gitme, gidersen harap olursun, der. Ben seni kurtarırım, sen beni al, babanın ananın yanına dönersin, der.

— Ben senin gibileri çok gördüm. Kız yokluğundan çıkmadım, der delikanlı.

— Tamam, delikanlı, yürekliymişsin, dönüp alacak olursan, ben gelirim, der.

Bu gider, iki gün geçer, buna yine bir taş görünür. O taşa varınca, yine bir kız çıkar, gelir. Bu öteki, daha önce rastladığı kızdan daha da güzel. O kız da sorar:

— Nereye gidiyorsun, güzel delikanlı? der.

— Filan devin hizmetine, der.

— Ey delikanlı, harap olursun, beni al, ben seni kurtarırım, der.

— Sen kendini güzel mi sanıyorsun, senin gibilerle ev değil, ağıl bile dolardı, der delikanlı.

— Tamam, delikanlı, yürekliymişsin, git şimdi, der.

Oradan da geçip, gider.

İki üç gün gittikten sonra yine bir taş görür. Taşın yanından geçerken, önceki iki kızdan daha güzel bir kız çıkar, gelir.

— Delikanlı, nereye gidiyorsun? der.

Bu:

— Filan devin hizmetine gidiyorum, der.

— Ey delikanlı, oraya gidersen, harap olursun, sen beni al, der.

Bu yine, almıyorum deyip, biraz geçip gider ve düşünür: “Dur, dönüp, almak lazım, her zaman bana böyle denk gelmez.” der. Dönüp:

— Sözünde duruyorsan, ben seni alırım, der.

— Gelirim, der. Gelmeyecek olsam, senin karşına çıkmazdım, der.

Bu şekilde bunlar birbirlerine razı olup, karı koca olup, giderler. Sabahleyin kalkarlar, yerler, içerler.

Kız:

— Şimdi git, seni çağıran kişi bizim babamız, der. Nasıl bir iş buyurursa buyursun, hiçbir şekilde şaşırma, benim yanıma dönersin, der. Delikanlı çıkar, gider.

Gide gide, devin evine varır. Büyük duvarlı bir evmiş.

Kapısını açıp, girer. Kapısını açıp girince, hizmetçi devler kapı önünü toz kaldırarak süpürüp duruyorlarmış. Delikanlı hizmetçi devlere sorar:

— Sahibinizin evi nerde, gösterin, der.

— İşte, karşıda bir saray var. Onun kapısını açıp, gir, orada başka bir kapı vardır, onu da açıp girersen, oradadır o, derler.

Oraya gidip, girer. Söylendiği gibi girince, dev, kerevetinde yenice kalkıp, yüzünü gözünü ovalayıp, oturuyormuş. Bu selam verir:

— Nasılsın, ihtiyar? der.

Bu cevap verir:

— Sağ salim geldin mi, oğlum? der. Bak oğlum, sana üç çeşit iş buyuruyorum, der. Bunları benim söylediğim gibi yaparsan, benim üç kızım var, onların birisini alıp, annenin babanın yanına dönüp, gidersin. Bugün birinci görevi veriyorum. Bir gece içinde, bir disetine⁷ sazlık yerin ormanını kesersin, odun yapıp yığarsın, yerini sürersin, tırmıklarsın, oraya buğday ekersin, buğdayı biçersin, değirmende öğüttürürsün, bu undan bana yarınki çaya beş potlu⁸ ekmek pişirip, getirip, koyarsın, der.

Delikanlı:

— Olur, deyip, döner; karısının yanına gider.

Kız sorar:

— Babam nasıl bir görev verdi? der. Delikanlı, şöyle şöyle işler buyurdu, diye kızı anlatır.

Kız:

— Hiç kaygılanma, hepsi de olur; ye, iç de yatıp, uyu, der. Bu yatıp, uyur.

Gecenin ortasında kız çıkar ve parmağındaki yüzüğü çıkarıp, öttürür, bütün devler toplanır.

— Ne yapacağız, abla? derler.

Kız, babasının söylediği sözleri devlere söyler:

— Bugün gece boyunca çalışıp, yarınki çaya beş potlu ekmek getirip, koyarsınız, der.

O zaman devlerin her biri farklı taraftan, birisi at koşup, birisi tırmık, dirgen, birisi saban getirip, girip, giderler ormana. Ormana giderler, kesmeye başlarlar, odun yapıp, üçer arşınlık kesip, yığmaya girerler; sazlık yeri kuruturlar, sürüp, tırmıklarlar,

⁷ Disetine: 1, 09 hektara eşit Rus yer ölçüsü birimi.

⁸ Pot: Yaklaşık 16 kiloluk Rus ağırlık ölçüsü, pud.

bir taraftan ekerler, tohumlar fişkırıp, çıkar, ikinci taraftan olgunlaşırlar. Vurup, biçerler ve değirmende öğütüp, söylenen vakitte beş potlu ekmeği getirip, verirler buna. Sonra kız gelip, delikanlıyı uyandırır:

— Kalk, ekmeğin pişti, alıp, git, der. Ekmek çok güzel olmuş, kabarıp, pişmiş, kızarmayan yeri yok. Ekmeği, sofraya bezine sarıp, dev perisinin yanına gider. Gidip girdikten sonra, ekmeği masaya koyar bu.

Dev, uykusundan yeni kalkıyormuş.

— Alıp, geldin mi, oğlum? der.

— Alıp, geldim, ihtiyar, der.

— Çöz sofraya bezini, göreyim, ekmeğin olmuş mu acaba? der. Ekmek değirmen taşı kadar büyük. Pişmeyen yeri yok, çok güzel pişmiş. İhtiyar dev inanmaz: “Bir gün içinde hepsini de yapabildi mi ki?” der.

Sonra dev gider bunun yaptığı işe bakmaya. Gidince, kendi buyurduğundan da fazla iş yapıldığını görür. “İnsanoğlunun elinden de böyle iş gelir miymiş!” diye şaşırır. Sonra ihtiyar dev buna ikinci işi buyurur:

— Yarın gel, benim bir atım var, bunu devler sulayamıyor, der, çok huysuz, der.

— Tamam, der delikanlı, dönüp, gider kızın yanına. Döndükten sonra kız sorar:

— Babam nasıl bir iş buyurdu? der.

— Babam şöyle bir iş buyurdu: Bir atı varmış, onu devler bile sulayıp, gelemiyorlarmış, bunu göl boyuna götürüp, sulamayı buyurdu, der.

Kız:

— Öyle değil o, der. Sen gidince, kendisi aygır olup, saraya kapanır, seni öldürmek istiyor o. Bugün sen uyuma, bir pot ağırlığında gürz yap, bir pot ağırlığında kamçı ör, der. O kamçı ile gürzü alıp, gidersin, kapısını açarsın, sen girince o ağzından ateş saçar, seni öldürmek ister, der. Onun damağının altında bir halkası vardır, sen ne yapıp, edip, o halkasından yakala, der. Halkasından yakalayabilirsen yenebilirsin, der. Sonra üstüne sıçrayıp, binersin. Kırk arşın yüksekliğindeki duvardan atlayıp, çıkınca, seni yol başına götürüp yere vurmaya ister. O zaman sen iki kulağının arasına gürz ile

vurursun, der. Sonra bir sola, bir sağa çevirip, senin ayağını kapıp, yere vurmak ister, o zaman kamçı ile her tarafına vurursun, der.

Delikanlı ertesi gün devin yanına gider ve devlere sorar:

— Ben aygırı sulamak için almaya geldim, ahır nerede? der. Ahırda aygır dünyayı yıkacak gibi kudurup duruyor.

— İşte orada ortalığı gümbürdetiyor. Dikkatli ol, ısırmasın, derler. Sonra delikanlı gidip, ahırın kapısını açar. Ağzından ateşler saçıp, bunu çiğnemek ister dev. Delikanlı hemen, bir göz atıp, damağının altındaki halkaya tutunur. Gem takıp, alıp, çıkar ve sıçrayıp üstüne biner. Kırk arşınlık duvarın üstünden atlayıp, çıkıp, gider dev. Aygır kaldırıp, atmak isteyince, bu gürz ile vurur. Bu bir sağa, bir sola başını çevirmeye başlayınca, kamçı ile vurur. Böylece dev dayanamaz, göle de gidemedi, yığılıp, ölür. Delikanlı, gemini çıkarıp, devlere götürüp, verir ve:

— Bunun gibi kudurmuş aygırınız su boyuna varamadı, öldü. Gidip, leşini gömün, der.

Devlerin aklı gider buna: “İnsanoğlunda da böyle kahramanlık mı varmış!” diye.

Sonra döner bu, kızın yanına.

Kız sorar:

— Sulayabildin mi? der.

— Göle varmadan, öldürdüm ben onu, der.

— Ölmez o, yarın sen gidene kadar, dönüp, oturur o, der kız.

Ertesi gün delikanlı gidince dev, sarayında uyuyup, yatıyormuş.

— Nasıl, geldin mi, oğlum? der. Aygırı öldürmüşsün. Çok yiğitmişsin, der. Şimdi iki işi yaptın, üçüncüsünü de yaparsın, der. Bugün söyleyeyim, yarına gelirsin. Buradan sağa gidince, bir meydan var. Yarın bu meydana devlerin hepsi toplanır. Buraya yakın bir yerde, benim üç kızım var. Toplanmaya onları telefonla çağırırım, der. Ben telefon edince, üçü de birbirine benzeyen üç güvercin olup, uçarak, inerler bu meydanın ortasına, der. Bu güvercinlerin arasından en küçüğü hangisidir, tanırsan, o kızımı sana veririm, onunla annenin, babanın yanına dönüp, gidersin, der.

Sonra, delikanlı yine kızın yanına döner.

Kız, delikanlıya sorar:

— Baban nasıl bir iş buyurdu? der. Delikanlı, şöyle şöyle dedi, diye söyler.

Kız:

— Kaygılanma, der. Yarın gidersin. Meydanda halk toplanınca, babam bize telefon eder, o zaman biz üçümüz üç güvercin olup, meydanın ortasına gelip, ineriz, der. Üçümüz de aynı oluruz. Sen tanıyasın diye, ben senin yanından geçip, giderim ve orada bir kanadımı kaldırıyorum. Sen beni bu şekilde tanırsın, der.

Delikanlı uyur, kalkar ve ertesi gün meydana gider. Varır ki, bütün halk toplanmış. Meydan gürleyip durur. O zaman dev, telefon eder.

— Üç kızım, üçünüz de güvercin olup, meydana gelin! der.

Üç kız güvercin olup, uçup, gelirler. Gelip, meydanın ortasına inerler. O zaman deminki güvercin, bunun yanından geçince, bir kanadını kaldırır.

Sonra bu delikanlı:

— İşte küçük kızın, deyip güvercini yakalayarak, deve getirip, verir.

O zaman dev:

— Tamam, kızımı veriyorum, der, fakat düğün yapmadan vermem, der. Kendisi hâlâ inanmıyor, delikanlıya. “Bunların sözleri birdir, yoksa benim verdiğim işi insanoğlunun yapması mümkün değildi. Biz bunları öldürelim.” der.

Bir demir saraya kapatıp, koyar bunları. Saray etrafına odun getirip, yığar ve ateş yakar. Yanıyor şimdi. Saray kızmaya başlar. Çıkacak yer yok. Dışarıdan kilitler.

Kız:

— Harap olacağız, der. Bizi yakarlar şimdi, der. Sarayın çatısında iğne kadar bir delik görüyorum, oradan çıkamaz mıyız acaba? der.

Delikanlı:

— Nasıl olacak ki, der.

Kız:

— Ben iğne olurum, sen ip olursun ve bu delikten çıkar gideriz, der. Kız iğne olup, delikanlıyı ip yapıp, geçirip, sarayın çatısından çıkar, gider bunlar.

Sonra bunlar dönüş yoluna girince, bir süre sonra devlerin başı, kendi devlerine:

— Sarayın kapısını açın, leşlerini, küllerini dünyaya savurun, der.

Sarayın kapısını açıp bakarlar ki yerlerinde yeller esiyor, kız da yok, delikanlı da yok.

Dev:

— Söyledim, sözleri bir dedim! Gidin, hemen bulup, getirin! diye üç dört devini aramaya gönderir.

Çıkıp, gider devler.

Bir süre sonra kız:

— Bizi aramaya çıkmadılar mı acaba? deyip, yere yatıp, dinler. Dinleyince, arkalarından birilerinin onları yakalamaya çıktığını anlar.

— İşimiz kötü, bizi yakalamaya çıkmışlar. Şimdi ne yapacağız? der. Kız sihir ile kendini yolun bir tarafına kırmızı bir çiçek, oğlanı da yolun sağ tarafına sarı bir çiçek yapar. Devler gelirler ve geçip, giderler.

Dönünce, dev bunlara sorar:

— Bulup, alıp geldiniz mi? der.

— Hayır, biz onları hiçbir yerde görmedik, derler.

— Yolda herhangi bir şey görmediniz mi? der dev.

— Yolun bir tarafında bir sarı çiçek, diğer tarafında kırmızı bir çiçekten başka hiç bir şey görmedik, derler.

— İşte onlardı, der. Onları kökünden yolup, getirin, der. Tekrar çıkıp, giderler yakalamak için.

Oğlan ile kız bir taş duvarın yanına gelince, kız yine yatıp, dinler. Dinler ve:

— Yine bizi yakalamaya çıkmışlar, der.

— Şimdi ne yapacağız? der oğlan. Kız kilise olur, oğlanı da çan çalıcı yaşlı bir adam yapar. Oğlana: “Sen onlar gelince, hiçbir şey deme, çanı çalmaya bak.” der.

Bunlar gelirler. Yaşlı adama sorarlar:

— Şöyle şöyle insanları gördün mü? derler. Yaşlı adam dan dun yapıp, devamlı çan çalar.

— Bunun işi bitmiş, deyip söylenerek devler dönüp, giderler.

Dev, yine sorar bunlara:

— Nerede, alıp geldiniz mi? der.

— Hayır, bulamadık, der bunlar.

— Yolda hiç bir şey görmediniz mi? der.

— Taş duvar yanında eski bir kilise ve onun çanını çalan yaşlı bir adamdan başka hiçbir şey görmedik.

— Onlardı, der. Kendim çıkmadan olmayacak, sizinle olmadı, der.

Kendisi çıkıp, gider kız ile oğlanı aramaya. Kız, bir süre sonra yine yere yatıp, dinler. Dinleyince, babasının yakalamak için geldiğini anlar.

— İşimiz kötü, babam kendisi aramaya çıkmış. O bizi yer altında da bulacak, bize acımaz artık o, der, oğlana. Ben göl olayım, seni de balık yapayım, der. Babam gelir ve gölden su içmek ister. Seni yakalayıp, yemek ister. Sen yakalanma, der.

Sonra, bunlardan birisi göl, birisi de balık olur. Bir süre sonra kızın babası gelir. Gölün yanına gelip, su içmeye başlar. İçer, içer, su hiç azalmaz. Suyu içip, bitirip, balığı yakalayıp yemek ister. Suyu içer içer balığı tutamaz. Su bir süre sonra bunun kulak deliklerinden akmaya başlar. Suyun devamlı artmasına dev şaşırır, yorulur. Hiçbir şey bulamayınca:

— Biriniz göl olup, biriniz balık olup yaşayın, diye, sihir yapmak istediğinde, kız hemen:

— Bizi birbirimizden ayırmaya kadar, kendinin ayağını yer yutsun! deyip, sihir yapıp, üfürür ve devin ayağını yer yutar. Orada devin ayağının dizden aşağısı yere batar.

Hemen yalvarmaya başlar dev:

— Beni harap etmeyin, ayağınızın altında toprak olurum, der. Kız babasının sözlerine inanmaz, bu bizi harap eder deyip, taşla çevirir. Sonra dev taş olup, elini uzatıp, katılaşır, kalır.

Kız, oğlana:

— Senin köyünde geçimin nasıl? der.

Oğlan:

— Babam, anam yaşlandı. Su kenarında kulübede yaşıyoruz. Bizim gibi fakir insan köyde yok, der.

— Öyleyse biz babamın evine gidip, altın, gümüşlerini, mallarını alıp, gitsek, bize ömürlük olur, der.

Geri dönüp, devin evine gider ve kendilerine gerekli malları alıp, köylerine dönerler. Bunlar dönünce, oğlanın babası ve anası sevinerek, karşırlar. Köyün en iyi yerinde ev yapıp, orada rahat ömür geçirirler.

36. DEV KIZI, MÜFLİS ADAMIN OĞLU VE İMAM

Eski zamanlarda zengin bir adam varmış. O çok içkiciymiş. Bu kendisinin mağazalarını, mallarını tamamen içip, bitirmiş. Bunun bir çocuğu medresede okuyormuş. Medresede okurken, çocuk babasının böyle içtiğini hiç bilmiyormuş. Zengin adam, bütün eşyalarını satıp, içip bitirmiş ve bir gün kendi kendine konuşup oturuyormuş: “Para veren olsa, boynumu kestirmeye razı olurum.” diyormuş, bunun bu kadar çok içesi gelmiş.

O sırada bunlara bir ihtiyar gelip, girer. Bu ihtiyar:

— Senin ne isteğin var, ne sözün var? der.

Bu cevap verir:

— Benim sözüm, isteğim şu: Çok içesim geldi. Bugün para veren kişiye boynumu dahi kestirirdim, der.

İhtiyar:

— Sen, der, bana bu mal için kendin bilmediğin şeyi ver, der.

— Tamam, ne istersen, onu vereyim, der.

Bu gelen ihtiyar, dev perisiymiş. Bu ihtiyar: “Medresede okuyan çocuk bana gelsin, bana hizmet etsin. Çocuğun gelmezse, kendini de, aileni de helak ederim.” diye mektup yazar. Mektubu zarfa koyar ve rafa kaldırır. Zengin adama:

— Sen bunu sakın okuma. Kime lazımsa, o kişi onu alıp, okur, der. Bundan sonra zengin adama bir deri kese verir. Deri kesede biraz para varmış. İhtiyar: “Deri kesedeki para hiç bitmez, lazım olduğunda sen onu silkele.” der.

Bu paralı keseyi alır ve içeri gider. Ne zaman para lazım olsa, silkeleyince, keseden o kadar para çıkar. Kesenin dibinde biraz da para kalır. Bu şekilde rahatlayıp, içer durur. İçer içe, üç yıl geçer, gider. Üç yıl sonra çocuk, okuduğu yerden döner. Çocuk döndükten sonra, ev içinde dolaşırken, rafta bir mektup bulur. Mektubu açıp, okur. Mektuba: “Sen, çocuk, bu mektubu okuyunca, benim tarafa sefere çık. Baban seni bana sattı. Filan orman, filan suya kadar gelirsin. Benim yerim oradadır. Gelmezsen, babanı da, anneni de helak ederim!” diye yazılmış.

Mektubu okuduktan sonra, oğlan:

— Baba, sen beni dev perisine satmışsın. İşte dev perisinin mektubu. Eğer gitmezsem, o seni de annemi de öldürür. Ben gideyim, sadece ben helak olayım, der.

— Tamam, oğlum, git, der. Çocuk üzölse de uğurlayıp, gönderir.

Çocuk yaya olarak üç ay gider. Üç ay gittikten sonra, dev perisinin şehrine varır. Şehrin kenarından küçükçe bir ev varmış. Evi var, kileri yok. Bu eve gidip, girince, “güzelce” bir yaşlı kadın oturup, durur. Şöyle güzel o: Alttaki dişleri burun deliğine, üst dişleri çenesine ulaşmış. Bu oğlan, yaşlı kadından korksa da:

— Ben senin isteğin üzerine geldim, sen kimsin? der yaşlı kadına.

— Ben dev karısıyım, çocuk. Sen insanoğlusun, der. Sen, çocuk, nereye gidiyorsun? der.

— Babam beni deve satmış, oraya gidiyorum, der.

— Ey oğlum, ecelin gelmiş, dev seni yer. Ama, sana bir akıl öğreteyim: Şehrin kenarında altı ev var. Bunların beri taraftakine gir, ben sana mektup vereyim, der. Yaşlı kadın mektup yazıp, verir.

Oğlan bu mektubu alır ve çıkar, gider. Gidip, kenardaki eve girer. Kenardaki evde bir kız yaşıyormuş. Mektubu bu kıza verir. Kız mektubu alıp, okur. Mektupta : “Sen bu oğlanı sağ salim bırakmaya çalış. Ne olursa olsun, deve yedirme!” diye yazılmış. O zaman kız:

— Sen nereye gidiyorsun? der.

— Babam beni, dev perisine satmış, oraya gidiyorum? der.

Kız:

— O dev perisi beni de çocukken satın almış. Benim de vatanım var, babam, annem, beni özleyip, ağlayarak kör olmuşlar. Sen bana arkadaş ol, biz buradan birlikte kurtulalım. Sen oraya, devin evine varıp, girince: “İhtiyar, nasılsın!” de. Bundan sonra: “Babam beni sana satmışmış, geldim. Oğlan etsen, oğlan olurum; kız etsen, kız olurum, de” der.

Oğlan çıkıp, gider ve dev perisinin yanına girer.

— Nasılsın, ihtiyar? der.

— Geldin mi oğlum? der dev.

— Geldim. Babam beni sana satmış. Oğlan etsen, oğlan olurum; kız etsen, kız olurum, der.

Dev perisi:

— İnsanoğlu benim hizmetimi yapamaz, oğlum, der.

— Neden yapmasın, yaparım, der oğlan.

— Tamam, çalışıp, bak, der. İşte filan yerde benim ormanım var. Boyu kırk kilometre, eni kırk kilometre. Bunu, bugün kesip, bitir. Bunun yanından bir su akar, der. Ormanın ağaçlarıyla bu suya bir değirmen kur. Benim ambarımda buğday var. Bu buğdayı bugün öğüt. Bugün geceleyin bu unla ekmek pişirip, bitir, der. Bu değirmenin yanına, çukur boyuna, elma ağacı dik. Ben gidince, elmaları olgunlaşmış olsun, yaprakları, el çırpı gibi, şakırdayıp dursun, der.

Oğlan:

— Tamam, bir balta ver, der.

Baltayı alır ve çıkar, gider. Kızın evine varır. Varır ve yüzükoyun yatıp, ağlar: “Dev şöyle bir iş buyurdu, ben onu yapamam.” der.

Kız:

— Niçin ağlıyorsun, devin buyurduğunu tabi yapamazsın, sen insanoğlusun ne de olsa, der.

Oğlan söz söyleyemez, ağlar. Kız:

— Söyle bana, yapılacak iş ne iştir? der. Oğlan söyler.

Kız:

— Yat da uyu, işin yapılır, der. Kız perileri çalıştırır. Tan atana kadar, hepsi de çalışıp, işi bitirirler.

Bundan sonra kız:

— Oğlan, değirmenin yanına gidip, yat, der.

Oğlan, beline baltasını kıştırıp, değirmenin yanına gidip, yatar. Sabahleyin dev gelip bakar ki oğlan uyuyup, yatıyor. Söylediği işlerin hepsi de yapılmış. Dev: “Kalk!” diye bağırır.

Dev bir bağırır, oğlan uykuya dalmış, yatıyor. İkinci kez bağırır, oğlan kalkmaz. Üçüncü bağırışta oğlan sıçrayıp, kalkar. Oğlan sıçrayıp, kalkınca, ihtiyar: “Şimdi istediğin yere git, akşam yanıma gelirsin.” der.

Oğlan, kızın yanına gider. Kıza durumu anlatır. Ondan sonra kız:

— Ey oğlan, yatıp uyu, dinlen, der.

Oğlan yatıp, uyuyunca, akşam olur.

Kız, onu uyandırır:

— Git şimdi devin yanına, der.

Oğlan, devin yanına gider:

— İhtiyar, bugün nasıl bir iş söyleyeceksin? der.

Dev:

— Benim filan yerde altı baş atım var, onları filan yere götürüp, su içirip, gel, der.

— Bir yular ver, der oğlan, yuları alır. Oğlan bunu küçük bir iş diye düşünüp, çok sevinir, kendi başına halletmeye kalkar. Kızın yanına gider:

Kız:

— Dev sana bugün ağır bir iş buyurmuştur, der.

Oğlan:

— Yok, bugün sana söylemeden de başarırım, der. Ahırda altı baş at var, onları gölde sulayıp, gel, dedi, der.

Kız:

— En zor iş bu. Altı at dediği, altı kız. Onların birisi de benim. Diğerleri benim ablalarım. Şimdi sen ahırın kapısından gir ve kapının arkasına kaç. Kaçmazsan, ablalarım seni tepip, ısırıp, öldürürler. En sondan kuyruğumu kaldırarak ben çıkarım, bana yular tak ve binip, atlan, der.

Ahıra gider, kapısını açar. Beş at çıkar. Bu kapının arkasına kaçar. En arkadan bir at kuyruğunu kaldırıp, çıkar. Oğlan buna yular takar ve biner. Sonra çıkıp, giderler. Gide gide, bunlar bir demircinin yanına varırlar. Demircinin yanına varınca, kız:

— Git oğlan, demirciden bir çekiç, birkaç nal çivisi al, der. Oğlan sıçrayıp, iner ve demirciden çekiç alır, nal çivileri alır. Bunları kesesine doldurur ve binip gider.

Vardığı zaman kız, oğlana:

— Şimdi çok vahşi bir aygır olup, dev kendisi çıkar. O gelir ve senin üstüne sıçrar, seni yıkıp, düşürmeye çalışır. O sırada ben onu tepip, yıkarım. Ben onu tepip, yıkınca, sen in ve başına çivi çak. Çiviye gömülünceye kadar çak, beyine gitsin. Beyine gidinceye kadar çakarsan, dev ölür; o ölürse, ikimiz de kurtuluruz; ölmezse, ikimizi de öldürür, der.

O sırada dev çok vahşi bir aygır olup, gelir. Oğlanın üstüne sıçrayınca, kız onu tepip, yıkar. Oğlan, hemen sıçrayıp, iner ve devin başına çivi çakmaya başlar; fakat

çivi yi sokamaz. Sonra binip, göle götürüp, atlara su içirir. Ondan sonra getirip, ahıra kapatır. Dev döner ve haber eder: “Şu demir hamamı kızdırıp, yakın. Oğlan hangi kızı severse, onunla hamama girsin, onlar hamama girince, kapıyı kilitleyin. Onlar, orada ölürler.” der.

Oğlan yuları deve götürür:

— İhtiyar, atları suladım, der. Dev, başını bağlamış. Oğlan sorar:

— İhtiyar, sana ne oldu? der.

— Başım ağrıyor, oğlum, der.

— İhtiyar, başka ne işin var? der oğlan.

— Sabahleyin gelirsin, söylerim, der dev.

Oğlan kızın yanına döner. Kız:

— Götürdün mü yuları? der.

— Götürdüm, der.

— Devi gördün mü? der kız.

— Gördüm, der.

— Peki, ne yapmış? der.

— Dev başını bağlamış, der.

— Ne iş buyurdu? der.

— Sabahleyin gelirsin, dedi, der.

Kız başka söz söylemez. Oğlan ertesi gün devin yanına gider.

Dev:

— Geldin mi oğlum? der.

— Geldim, ihtiyar, ne iş buyuruyorsun? der.

— Sen, oğlum, her işi başarmışsın. Hangi kızı seviyorsan, onunla hamama gir, der.

Oğlan: “Bu bana sevdiğim kızı verecek.” diye, sevinip, çıkar, gider.

Kızın yanına girince, sevinerek:

— Dev: “Hangi kızımı seviyorsan, onunla hamama gir.” dedi, der.

Kız:

— Ey, çok zor işmiş, boşuna seviniyorsun. O dev, insanoğlunu bu hamamda pişirip, yiyiyor. O hamamın kapı tokmağına bile dokunsa, kurşun eriyor, der. Böyle bir

yiğitsin, ben seni bırakmadım, şimdi sen de beni bırakma. Haydi sizin yere kaçalım. Yoksa, dev beni de, seni de öldürür, der. Oğlan ile kız, bunların memleketine dönmek için uçup, giderler.

Dev, karısına: “Hamamdaki insana bakıp, gel!” der.

Yaşlı kadın gidip bakar ki orada kimse yok. Dönüp: “Onlar kaçmışlar!” der. İhtiyar, devlerinden birine: “Kaçmışlar, git, bunları yakalayıp, gel!” der. Kız bunu sezer. Kız, oğlana: “Sen çoban ol, ben sürü olayım.” der. Kız sürü olur, oğlan çoban olur. Aramaya gelen dev, bunların yanına gelip, bağırır: “Sen burada bir oğlan ile kızı gördün mü?” der. Çoban: “Hayır, ben kendi işimdeyim, koyun güdüyorum, hiç kimseyi görmedim.” der. Sonra bu dev, dönüp, gider.

Dönünce durumu anlatır: “Sadece bir sürü ile bir çobanı gördüm, ötekiler yok!” der. “Hey, der, ihtiyar dev, anlamamışsın. Kız sürü olmuş, oğlan da çoban, der. Git, der, başka bir güçlü devi gönderir, sürüyü de, çobanını da alıp, gel.” der. Kız bunu anlar. Başka bir devin yola çıktığını görünce, kız:

— Bizi bulmaya yine bir dev çıktı. Ben bir büyük köy olayım, sen cami başına çık ve müezzin olup, ezan oku! der. Kız cami ile köy, oğlan da müezzin olur. Müezzin olup, minareden ezan okumaya başlar. Bu dev gelir ve müezzine sorar:

— Hiç kimse geçmedi mi bu yoldan? der.

— Hayır, geçmedi, der oğlan. Sonra bu dev de dönüp, gider.

Dönünce deve: “Aramaya gittiğimde, büyük bir köye ulaştım. Müezzin ezan okuyup duruyordu. Görmedin mi diye sordum müezzine, müezzin ‘Görmedim.’ diye cevap verdi.” der.

Dev:

— Birisi köy ile cami olmuş, birisi müezzin olmuş. Hepsini birlikte kaldırıp, getirmek lazımdı, yürüyorsunuz şurada, der. Daha sonra: “Sizinle olmadı bu iş, kendim gideyim.” deyip, çıkar, gider.

Kız bunu da anlar. Kız, oğlana:

— Dev kendisi aramaya çıktı. Bizim üç günlük yolu, üç saatte gelir. Ben göl olayım, sen kurbağa ol ve göle gir, der.

Çok geçmeden dev gelir. Dev; gölü de, kurbağayı da görür. Görür ve:

— Birisi göl olmuş, birisi kurbağa olmuş. Dur, alıp, döneyim kendilerini, der. Dev, gölün suyunu içip, bitirmeye başlar, sadece at toynağı izlerinde su kalır. Dev nefes alıp, verir, göl yine göl olur. Dev bu şekilde üç kez zorlasa da gölün suyunu içip, bitiremez. Sonra dev bitiremeyince, dönüp, gider.

Dev gidince kurbağa, oğlan olur; göl, kız olur. Sonra oğlanın memleketine dönüp, giderler. El ele tutuşarak, şehre dönüp, giderler. Oğlan, kıza:

— Böyle yaya dönmek uygun değil. Sen yol çatında bekle. Hemen at arabası ile gelip, alırım ben seni, der.

O sırada kız, oğlana:

— Sen şimdi evine dönüyorsun. Kardeşlerin, “Ağabey, nasılsın!” diye seni karşılarlar. Sen onları kucaklama, öpme. Kucaklayıp, öpersen, beni unutursun, der.

Bundan sonra oğlan evine dönüp, girer. Altı yaşında kız kardeşi varmış. O: “Ağabeyim döndü!” diye koşar, gelir ve ağabeyini kucaklar. Babası, annesi de bunu görür. Onlar da çok sevinirler. Anası: “Oğlumuzu evlendiririz.” diye, gelin düşünmeye başlar. Oğlan, diğer kızı at arabası ile alıp gelmesi gerektiğini unuttur. Bunlar şimdi dünürücü gönderip, başka yerle ilgilenirler.

Oğlan diğer kızın varlığını da hatırlamaz, tamamen unuttur. Bu kız oğlanı beklemiş, beklemiş ve gelmeyince bir fakir eve kiraya girmiş. O fakir kişinin yiyeceği bile yokmuş. Bu kız kilim dokumaya başlar. Kız kilimi dokur ve ev sahibi, fakir ihtiyar onu pazara çıkarıp, satar. Bunlar, bununla gün geçirirler. Bu kızın dokuduğu kilimi görünce, bütün zenginlerin akılları gider. Kilimler o kadar büyüleyicidir.

Bir gün, yatsı namazından dönerken, imam bu kızın penceresinden bakar. Kızın halı dokuduğu sıralarmış. İmam: “Vay vay bu güzelmış. Bunu karılığa almak lazım. Sabah namazına giderken, girip, konuşayım hele.” der. Sabah namazına gitmek için çıkınca, imam bu kızın yanına girer ve kıza:

— Kız sen buraya nereden geldin? der.

— Nerden geldiğimi söylerim, işim var. Al sobayı karıştırırdur, der. İmam maşayı alınca, maşayı bırakmak ister, ama maşa elinden düşmez. Bu devamlı karıştırır. Namazı da unuttur. Camideki ihtiyarlar imamı beklese de, imam gelmez.

İhtiyarlar:

— Bu imam hasta mı yoksa? derler.

İhtiyarların camiden çıktıkları sırada, imamın elinden maşa da düşer. İmam: “Eyvah, ben camiye de geç kaldım.” diye koşarak sokağa çıkar. İhtiyarlar imamı görürler ve:

— Bu hizmetçi kızın yanında oyalanmış, bu nedenle namaza gelmedi, derler.

İmam:

— Ben taharete sıkışmıştım, taharet yenilemek için girmiştim, der.

— Tamam, tamam, çok güzel, derler.

Ertesi gün, sabahleyin namaza giderken, imam pencereden bakar ve yine geçip, gidemez. Eve girer. Kız kilim dokuyor.

Girer ve kıza:

— Dün ben seninle konuşamamıştım. Bari, bugün konuşalım, der.

Kız:

— İşte şu tarağı ver hele, daha sonra konuşuruz, der. İmam, tarağı tutunca, tarak bunun elinden düşmez. Camiye gideceğini de unuttur. Camide bugün de imamı beklerler, beklerler, fakat imam gelmez.

İhtiyarlar namazı kılıp, camiden çıkarlar: “İmam hasta mı acaba?” diye konuşurlar.

— Hastadır o, gece de filan ihtiyarlara hasta gelmiş, derler. Çok da geçmez, ihtiyarlar camiden çıktığı sırada, imamın elinden tarak düşer.

— Namaza geç kalıyorum, diye koşarak çıkar ki, ihtiyarlar namazdan dönüyorlar.

İmam ihtiyarlara:

— Taharet yenilemek için girmiştim, diye cevap verir.

Üç gün üst üste imamın buradan çıktığını görürler ve:

— Bunun sözü yalanmış, diğer işleri de yalandır. Bunu kovalım, diye istişare ederler ve imamı kovalarlar. Üç ay içinde bu kız nedeniyle üç imam değiştirirler.

Devden sağ dönen oğlana başka bir kızı isterler. Onların perşembe gün düğünleri olacak.

Oğlanın anası:

— Düğüne gelen her insan, yiyecek alıp, gelsin; ince, mayasız koymak⁹ olsa da olur, belêş koyup, getirseniz de olur, der.

Bu sözü işittikten sonra, öteki kızın kirada durduğu ihtiyar:

— Kızım, biz ne alıp, gideriz? der.

Kız:

— Merak etmeyin, ben kendim belêş pişiririm, der.

Önce erkekler meclisi olur. Kadın, hediye olarak bir kilim götürür.

Bundan sonra kadınlar meclisine ihtiyar, bir belêş götürür. Belêş alıp, gelen sadece o değilmiş. Getirdiği bir belêşi müezzinin karısı kesip, kesip halka yedirir. Bu kadının belêşini kesmeye sıra gelir. Belêşi müezzinin karısının yanına getirip, koyarlar. Ne kadar belêş kesmiş olsa da, müezzinin karısı bu belêşi kesemez.

— Ben bunu kesemiyorum, der. Sonra belêşi ikinci bir kişiye verirler. O da kesemez. Üçüncü kişiye verirler, o da kesemez.

Bu belêşi alıp, gelen kadın da bu sofrada değilmiş, fakirler sofrasındaymış.

— Bu belêşi kim getirdi, kendisi kessin, derler. Kadın bunu işitince, çok korkar. Sonra, bıçağı tutup, belêşin yanına gider. Belêşin yanına varır, belêşi keser. Belêşin içinden iki güvercin çıkar. Güvercinler uçar gider ve rafa konarlar. Güvercinin biri: “Unuttun, unuttun!” diye öter; biri: “Unutmadın, unutmadın.” diye öter. Oğlan, bu güvercinlere bakar ve öteki kız aklına gelir:

— Bak hele, ben kızı filan yerde bırakmıştım, güvercinler ötünce, aklıma geldi. Ben onu gidip, alayım. Siz sadece yemeğe düğün yapın, kıza yapmayın. Benim karım var. Ben onu unutmuştum. Sonra düğünü sadece yemeğe yaparlar, kıza yapmazlar.

Oğlan at arabasına biner ve gidip, kızı alır. Bu kıza yeniden düğün yaparlar. Düğün çok güzel olur.

Düğün bitti, oğlan evlendi. Bundan sonra ekin ekme vakti gelir. Oğlanın babası:

— Oğlum, buğday ekme vakti geldi, der.

— Tamam, der oğlan. Karısına: “Babam böyle böyle dedi.” diye anlatır.

⁹ Koymak: Sıvı hamuru kızgın tavada pişirerek hazırlanan yemek.; Töçé koymak: Mayasız hamurdan yapılan yemek.

Karısı:

— Bana söylemeden yapma, der.

Halk ekim vaktinde üç gün eker. Babası:

— Siz neden ekime çıkmıyorsunuz, halk üç gündür ekiyor, bizim ekim sona kalıyor, der.

— Tamam, baba, ekeriz, der oğlu. Oğlan karısı ile konuşur. Karısı:

— Atı koş, kıra bakıp, döneriz, der. Bunlar kendi yerleri nerede, her şeye bakıp, dönerler. Yerlerinde “halka” işareti de varmış.

Akşam olur. Gecenin yarısında oğlanın karısı çıkıp, ıslık çalar. Bütün periler gelir, haddi hesabı yok. Bu kız onlara: “Bir saatte ekip, bitirin, bizim işaretimiz “halka” der. Bunlar gidip, bunların yerlerini bir saatte ekip, bitirirler. Yıllar çok kuruymuş, halk üç gün önceden ekse de, buğdayları çıkmıyormuş. Kız yine çıkıp, ıslık çalar, yine periler gelir. Bu kız onlara: “Fılan gölden bizim yerlere su getirip, serpin. Bizim yerler suya doysun.” der. Periler suyu serperler. Bunların buğdayları çok güzel olup, biter. Üç gün önceden eken kişilerin buğdayları çok kötü biter, ot basar.

Oğlan, kıra çıkıp, buğdaylara bakar. Buğdaylar güzel, fakat biraz ot çıkmış. Döner ve:

— Hanım, der, buğday yerine biraz ot bitmiş, der.

Hanımı:

— Kaygılanma, dert değil o, der.

Akşam olur. Gecenin yarısında kız yine çıkıp, ıslık çalar. Peri kızları toplanıp, gelirler. Kız: “Bizim işaretimiz ‘halka’. Buğday yerlerindeki otları bir saatte yolup, bitirin.” der. Bunlar gidip, bir saatte otları yolup, bitirirler.

Çavdarlar yetişir. Halk çavdar orağını biçmeye çıkar.

Babası:

— Halk çavdar orağını biçiyor, orağa çıkmak lazım, der.

— Tamam, der oğlu. Yine karısına:

— Halk üç günden beri orak biçiyor, der.

Kız yine geceleyin çıkıp, ıslık çalar, periler toplanıp, gelirler.

Kız:

— Bizim işaretimiz “halka”. Gidip bizim yerleri biçin, yığına da koyun, der. Bunlar gidip, bir saatte biçip, bitirirler, yığına da koyarlar.

Halk çavdar biçmesini bitirip, buğday biçmeye başlar. Buğday orağını üç gün biçerler, fakat bunlar başlamazlar.

Babası:

— Buğdayları biçmek lazım artık, der.

— Tamam baba, der oğlu.

Daha sonra karısı ile konuşur, karısı “Tamam.” der. Gece yarısında karısı çıkıp, ıslık çalar, periler toplanıp, gelirler.

— “Halka” işaretli yer, bizim yerimiz, biçin, der. Bunlar buğdayı da hemen biçip, bitirirler. Bu demet yapın dememiş, demetleri yığmadan dönerler.

Bundan sonra kız ile oğlan harman sürdürmek için konuşurlar. Bir tanesini de düşürmeden, ekini ambara, samanın bir samanını da düşürmeden demetleyip, harman yerine getirirler. Kadın gece yarısında çıkıp, ıslık çalar ve peri oğlanları gelir. Bunlara nasıl yapacaklarını söyler. Peri oğlanları, bir tohumu da ziyan etmeden, bir saman tanesini de kaybetmeden, tan atana kadar, döverler. Tohumları ambara, demetlerini de harmana taşırlar.

Halk şaşırmış, bunların işine. Bunlar bu şekilde güzel bir ömür geçirmişler.

37. KIZIL HOROZ

Çok eski zamanlarda bir çoban varmış. Bu çobanın iki oğlu, birkaç tane de kızı varmış.

Günlerden bir gün bu çoban öğle vaktinde hayvanlarını bir gölün yanına sürüp, getirir. Hayvanları su içip, dinlenirken, çoban da büyük oğlu ile öğle yemeklerini yemeye oturlar. Sürüden bir ineği yakalarlar ve sütünü sağıp, bu süt ile ekmeklerini yerler. Yiyip, doyduktan sonra, kaplarında yiyip, bitiremedikleri sütleri kalır.

Babası, oğluna:

— Sen hayvanlara bak, ben biraz uyuyayım, der ve yatıp, uyur.

Oğlan, babası yatıp, uyurken onun yanında hayvanlara bakıp, oturur. Böyle bakıp, oturduğu sırada, uyuyan babasının ağzından bir sarı sinek çıkar ve sütlü kabın üstüne konar. Kabın üstüne ağaç saplı bir bıçak konmuştur, sinek bu bıçağın üstünden yürüyüp çıkar ve yavaşça yakındaki bir dağa doğru uçup, gider.

Oğlan ancak on iki, on üç yaşlarındadır. Daha çocuk olup, buluş çağına da girmemiştir. Oğlan, oturduğu yerden sıçrayıp, kalkar ve:

— Bu sineği yakalayıp, öldüreyim ben, deyip, sineği kovalamaya gider.

Sinek, buna yakalanmaz, dağa doğru uçar gider ve küçücük bir delikten dağın içine girer. Sinek delikten girince, oğlan:

— Yer altında uzun süre kalamazsın, çıkarsın, der. Çıktığın zaman da, nasıl olsa ben seni yakalayıp, öldürürüm, der.

Böyle deyip, deliğin yanında oturup, beklemeye başlar. Çok da geçmeden, sinek delikten geri çıkar ve uçup, gider. Oğlan yine yakalayamaz. Tekrar sıçrayıp, kalkar ve sineği kovalamaya gider. Sinek uçar gelir ve tabaktaki bıçağın üstünden geri yürüyüp, çıkar ve çobanın ağzına girer. O zaman çoban sıçrayıp, kalkar ve oğluna:

— Oğlum, çok acayip bir rüya gördüm, der. Güya, bir bozkırda süt gölü varmış. Bu süt gölünün üstünde bir köprü. Köprünün yarısı demirden, yarısı ağaçtan. Bu köprüden aykırı çıktım ve çok uzun bir yoldan gittikten sonra, bir saraya varıp, girdim. O saraydaki fiçılara altın, gümüş doldurulmuş, haddi hesabı yok, der. Ben, der: “Bu kadar mal kimindir?” diye sordum. Bana: “Kim kıpkızıl horozu sabana koşup, bu dağı sürerse, buradaki hazine onundur.” dediler.

Oğlan, babasının düşünü dinleyip, kalkar ve içinden: “Ben o yeri biliyorum.” der ve babasına:

— Hayırlısı olsun, der.

Akşamleyin evlerine dönünce, oğlan babasından beş sum¹⁰ para alır ve köyde kızıl horoz aramaya çıkar. Uzun süre aradıktan sonra, birinin evinde kıpkızıl bir horoz görür. Sonra bu oğlan bunlara gidip:

— Horozunuzu bana satın, der.

Satılık olmayan şeyin değeri çok olur, derler ne de olsa. Bunlar da horozlarını satmayı düşünmediklerinden:

— Çok lazım olduğundan, horozu satmasına satarız, lakin değeri bir sum, derler.

Bu pazarlık etmez, bir sum öder ve kızıl horozu yakalayıp, alıp, gider. Evine dönünce, ıhlamur ağacını alıp, kızıl horozu koşacak saban yapmaya başlar.

Annesi, babası “Oğlumuz aklını yitirdi.” diye, üfürük tükürük yaptırmaya başlarlar. Oğlan hiçbir şeye bakmadan, kendi işini yapar. İki günde kızıl horozu saban, hamut daha başka gerekli malzemeleri yapıp, bitirir. Üçüncü gün oğlan, horozu koşacağı sabanı çantasına koyup, kızıl horozu koltuğunun altına kıştırıp, kardeşini de ardına alarak, dağın yanına gider.

Dağın yanına varınca, kızıl horozu sabana koşar ve kızıl horoz uçup, gitmesin diye onu kardeşine tutturur, kendisi sabanı tutar. Bu şekilde dağı kızıl horoz ile sürmeye başlar. O sırada dağın içinden:

— Sana ne lazım? diye ses gelir.

— Oradaki malı bugün geceleyin benim evime getirin, bana o lazım, der.

Dağdan yine:

— Tamam, getiririz, sabanını durdur, derler.

O zaman oğlan sürmeyi bırakır ve evlerine dönüp, gider bunlar. Ertesi gün kalkıp, bakarlar ki ne görsünler, döşemelerin altlarında da, patates çukurlarında da küp küp altın, gümüş. Bu şekilde bunlar çok zengin olurlar.

Babaları bu iki oğlanı okutur, kızlarını da güveye verir. Oğlanlarını da evlendirir. Böylece, çok mutlu bir şekilde yaşarlar bunlar.

¹⁰ Para birimi, Kazan Tatarlarında ruble karşılığı olarak kullanılmaktadır.

Ama oban olan babaları eski kıyafetleri ile kamçısını koca saraylarının başına asar. Oğlanları, eski durumlarını unutmaya başlasalar, bu kıyafetler ile kamçıyı gösterirmiş.

— Çok eski durumunuzu unutmayın, işte bu eşyaları unutmayın, dermiş. Böylece masal da biter. Size teşekkür dinlediğiniz için, bana teşekkür anlattığım için, uyuma vakti, uyuyun!

38. GÜLÇİÇEK

Çok eski zamanlarda, büyük kara orman içinde bir ubırlı kocakarı yaşarmış. Onun bir oğlu ile Gülçiçek adlı bir gelini varmış. Kocakarı çok kötüymüş, her zaman iyi kişileri azdırıp, yiğitleri yoldan çıkarırmış. Kocakarının oğlu, anasının kötülüğüne katlanamayınca, dünyayı gezmek, bahtını aramak için çıkıp, gitmiş.

Gülçiçek ailesini çok özlüyormuş, fakat onu kaynanası, ubırlı kocakarı, hiç bir yere çıkarmıyormuş, kendisi geceleri iyi kişileri azdırmaya, yiğitleri yoldan çıkarmaya gidince de gelinini evinde kilitleyip, bırakıyormuş.

Gecelerden bir gece ubırlı kocakarı, yine kötülük yapmaya gidince, kapıya kilit vurmaya unutmuş. Küle bıraktığı ekmeklerini de bırakıp, gitmiş.

Kapının açık kaldığını anlayınca, Gülçiçek annesine gitmek için hazırlanmaya başlamış.

Orman içi pek aydınlık,
Gökte aylar kalmıştı,
Külden ekmek alayım,
Annemlere gideyim,
Annemlere gideyim.

diye türkü söyleye söyleye koynuna ekmekleri kıstırmış ve annesinin evine misafirliğe gitmiş.

Gece gitmiş, gündüz gitmiş, gide gide epeyce yol gitmiş. O sırada ubırlı kocakarı geri dönmüş ve gelinin arkasından kovalamaya çıkmış. Boz kurt şekline girmiş ve yeri koklaya koklaya koşarak, gitmiş. Gülçiçek'in karşısına çıkmış ve kalın bir ses ile uluyuvermiş:

Demet demet kuyruğum,
Sallaya sallaya uluyayım.
Ekmeklerimi vermezsən,
Dilim dilim doğrayayım,
Dilim dilim doğrayayım.

Gülçiçek çok korkmuş, ekmek verip, kurtulurdu, ama o sırada ekmeği kalmamış. Oraya bakınmış, buraya bakınmış, yakında dağınık başlı, kovuk içli büyük bir karaağaç görmüş, bu karaağaca yalvarmaya başlamış:

Dönerli karaağaç,
Bağlanmalı karaağaç,
Boz kurt kovup, yetiştii,
Saklasana karaağaç,
Saklasana karaağaç.

Dönerli ağaç Gülçiçek'e pek acımış, sincapların fındık topladığı; yaralarının günlerini geçirdiği küçükçe kovuğunun ağzını açmış, Gülçiçek kovuğa girmiş ve saklanmış.

Boz kurt karaağacın dibini eşeleye eşeleye ulumuş ve Gülçiçek'i çıkaramayınca, tan atmadan önce evine dönüp, gitmiş.

O sırada tan atmış, güneş çıkmış, sabah olmuş. Gülçiçek, karaağaca teşekkür edip, yine kendi yoluna gitmiş. Gide gide akşam olmuş, boz kurt, gelinin izinden koklaya koklaya gidip, yine kovalamış. Gülçiçek'in önüne geçip, tekrar uluyuvermiş:

Demet demet kuyruğum,
Sallaya sallaya uluyayım.
Ekmeklerimi vermezsən,
Dilim dilim doğrayayım,
Dilim dilim doğrayayım.

Gülçiçek çok korkmuş. Oraya bakmış, buraya bakmış, etrafta çok güzel bir göl varmış, Gülçiçek bu göle yalvarmaya başlamış:

Yuvarlak alan, gümüş göl,
Gümüş gölün suyu bol,
Boz kurt kovalayıp, yetiştii,
Saklasana, gümüş göl,
Saklasana, gümüş göl.

Gümüş göl, Gülçiçek'e çok acımış, derin suyunu dalgalandırıp, dalgalarını çalkalandırıp, Gülçiçek'in durduğu yeri derin su ile kuşatıp, almış, boz kurt göl kenarında kalakalmış.

Boz kurt göl kenarını eşeleye eşeleye gece boyu ulumuş ve Gülçiçek'in yanına giremeyince tan vaktinden önce evine dönüp, gitmiş.

O sırada tan atmış, güneş çıkmış, sabah olmuş. Gülçiçek, gümüş göle teşekkür edip, yine kendi yoluna gitmiş. Gitmiş, gitmiş, gündüz gitmiş, gece gitmiş, gide gide ormanın kenarına kadar varmış. Artık annesinin evinin çatısı da görünmeye başlamış. Fakat o yerde boz kurt yine kovalayıp, yetişmiş ve bu defa daha da çok kızıp, uluyuvermiş:

Demet demet kuyruğum,
Sallaya sallaya uluyayım.
Ekmeğini yedirmezsen,
Dilim dilim doğrayayım,
Dilim dilim doğrayayım.

Gülçiçek çok korkmuş. Oraya bakınmış, buraya bakınmış ve tarla kenarında bitmiş olan kuşkayının¹¹ üstüne çıkmış. Boz kurt kuşkayının köklerini kazımaya başlamış.

Gülçiçek çok korkuyormuş.

— Şimdi burada dönüp gidince de annemleri görmeden ölür müyüm acaba? deyip, çok ağlayarak oturuyormuş, o sırada kuşkayının başına bir sığırcık gelip, konmuş. Gülçiçek sığırcığa yalvarmaya başlamış:

Ala boyunlu sığırcık,
Kola¹² boyunlu sığırcık,
Saç tellerim, emanetim,
Götürüp versene sığırcık,
Götürüp versene sığırcık.

Gülçiçek sığırcığa bir kaç saç telini vermiş; sığırcık onu alıp, Gülçiçek'in annesinin evine uçup, gitmiş ve saç tellerini annesinin kapısına bırakmış.

Gülçiçek'in ağabeyi kapı önüne çıkmışmış, saç tellerini görmüş.

— Aha, kara atım kaşınıp, durunca yelesinin telleri kalmışmış, deyip saç tellerini alıp, girip dombraya kıl yapıp, takmış.

Gülçiçek'in yengesi dombrayı ayak tepip, oynaya oynaya çalmaya başlamışmış, dombranın kılı Gülçiçek olup, türkü söylemeye başlamış:

¹¹ Kuşkayın: Bir ağaç, bitki türü.

¹² Beyazımsı-sarı renkte olan.

Kıvıra kıvıra oynama
Belceğizim ağrıyor,
Tepe tepe oynama,
Tepelerim ağrıyor.

O zaman yengesinin aklı gitmiş:

— Abov, bu dombıraya ne olmuş? deyip, dombırayı kocasına vermiş. Kocası parmağıyla vurarak çalmaya başlamışmış, dombıra yine türkü söyleme başlamış:

Basma basma ağabeyim,
Başcağızım ağrıyor
Sürtme sürtme ağabeyim,
Saçcağızım ağrıyor,
Orman kenarında kuşkayın,
Kuşkayında kardeşin var.
Kuşkayının dibinde,
Kaynanam, cadı var.
Dombıranı koy ağabey,
Kuşkayına gel, ağabey!

Bundan sonra ağabeyi:

— Baksana, Gülçiçek kardeşim harap oluyor, deyip, gürzünü almış ve kurt tepeleyen atına binip, orman kenarına koşturmuş. O vardığı sırada, boz kurt kuşkayının köklerini kazıyıp, bitirmek üzereymiş; kuşkayın, “Şimdi yıkılırım, şimdi yıkılırım.” deyip, duruyordu.

Gülçiçek’in ağabeyi, boz kurdu vurup, öldürmüş ve Gülçiçek’i evlerine alıp, dönmüş.

Bundan sonra Gülçiçek çok güzel hayat sürmeye başlamış.

Bugün gidip, gece döndüm, ben de bulundum onlarda. İkrâm, ilgi çok görkemli oldu, yedirttikleri yağ, içirdikleri bal oldu. İki fıçı, bir kepçe, istersen çokça iç. Fakat ağza ulaşmıyor, bıyıkları ancak nemlendiriyor.

39. KARDEŞİ KEÇİ OLAN

Bir kız, kardeşi ile bahçeye meyve toplamaya gider. Bunlar meyve toplarlar, toplarlar ve dönmek için yola çıkarlar. Yolda kardeşi:

— Abla, susadım, içesim geldi, at izine toplanan suyu içeyim, der.

— İçme, at olursun, der ablası.

Biraz gittikten sonra:

— İşte, sığır izine toplanan su var, bunu içeyim, der.

— Hayır, onu da içmemek gerekir, sığır olursun, der.

Bir süre daha gittikten sonra, küçücük keçi izlerine su toplandığını görür. “Dayanacak halim kalmadı, içeyim şunu.” deyip, gider ve yatıp, içer. Kalkıp, silkinince, keçi olur. “Ben sana içme diye söyledim, şimdi nereye gideriz seninle?” der.

Gide gide, bunlar bir köye varırlar. Kız, kendilerine doğru gelen bir kişiye: “Keçi oğlağımı kesmeyen kişiyle evlenirdim.” der. Sonra bir kişi gelir ve: “Benim malım yeterli, kendin de oğlağına da bakarsın, kesmeyiz, haydi ben alırım seni.” der.

Kız, oğlağına ağıl yapıp, koyar, kendisi eve girer. Bu şekilde biraz vakit yaşadıktan sonra, adamın anası kıza: “Haydi suya girmeye gidiyoruz.” der. Bunlar suya girmeye giderler. Dalıp, dalıp, su dökündükleri sırada kocakarı, kızın uzun saçından söğüt ağacının dibine kızı bağlar ve kendisi döner, gider. Eve döndüğünde, misafir gelmiştir. Oğluna: “Haydi, oğlağı keselim, misafire ikram edecek bir şey yok.” der. Eniştesi, keçi oğlağının yanına gider ve: “Git, bir ayağını yıkayıp, gel, sonra ben seni keseyim.” der. Oğlak, yavaşça su boyuna varır ve:

Koca kazan kaynıyordu,

Enişte bıçak bileyliyordu,

der. Ablası:

Altmış kulaç saçcağım,

Söğüt dibine bağlandı,

der. Böyle deyince, keçi oğlağı sessizce evine dönüp, gider. Kocakarı, ablasının yokluğunda, oğlağı kestirmek ister. “Niçin kesmiyorsun?” der oğluna. “Ey, der, hele bir ayağını yıkamış, bir ayağını daha yıkayıp, gelsin.” der eniştesi. Oğlak, ikinci ayağını yıkamak için yine su boyuna gider. Oğlak, suya ayağını sarkıtır ve:

Koca kazan kaynıyordu,

Enište bıçak bileyliyordur,
Misafir: “Koy, koy” der,
Kocakarı: “Kes, kes” der,
Ablacığım, ne yapayım?

der.

Kendisi ayağını yıkar da yıkar. Ablası:

Altmış kulaç saçcağızım,
Söğüt dibine sarılmış,

der.

Keçi oğlağı yine yavaşça evine dönüp, gider. Bu döndüğünde kazandaki su kaynamıştır. Kocakarı:

- Niçin kesmiyorsun şimdi bu keçi oğlağını? der.
- Dur hele, ayaklarını yıkayıp bitirsin, der. Fakat gelen misafirler:
- Bizim için bir tek keçinizi kesmeyin, derler.

Oğlağı üçüncü ayağını da yıkamaya gönderir. Bu tekrar su boyuna gider. Suyu ayağını sokar ve:

Koca kazan kaynıyordur,
Enište bıçak bileyliyordur,
Misafir: “Koy koy” der,
Kocakarı: “Kes kes” der,
Ablacığım, ne yapayım?

Ablası:

Altmış kulaç saçcağızım,
Söğüt dibine bağlanmış,

der. Keçi tekrar evine dönüp, gider. Bu dönünce kazandaki su kaynayıp, bitmiş olur. Kocakarı keçiyi görünce:

— Hâlâ kesmedin mi şu keçiyi? diyerek, sallanıp, yürür, hemen kestirmek ister.

Enişttesi: “Git, dördüncü ayağını da yıka gel.” der.

Keçi oğlağı tekrar ayağını yıkamaya gider. Su boyuna varır ve suya ayağını sokup:

Koca kazan kaynıyordur,
Enişte bıçak bileyliyordur,
Misafir: “Koy koy” der,
Kocakarı: “Kes kes” der,
Ablacığım, ne yapayım?

der.

Ablası: “Ey, nasıl edip de dönsem, gösterirdim ben onlara!” der. Kardeşine: “Sen uzun süre yıkan, hemen gitme su kenarından.” der. Sonra bu daha da uzun süre yıkanır. Eniştesi su kenarına bunu aramaya gelir.

— Ne yapıyorsun, gün boyunca su kenarında? der.

Keçi oğlağı ağlamaya başlar:

— Ben ablamı bırakıp, gitmem, bak ablam söğüt dibine bağlanmış, der.

Eniştesi, karısını görüp, şaşırır; hemen soyunup, iner ve söğüde sarılan saçını çözüp, kızı çıkarır ve keçi oğlağına sinirlenip: “Gelip de söylemiyorsun, ablam şurada, su dibinde deyip.” der. Üçü birlikte sevine sevine eve dönerler. Fakat kocakarı, keçiye kesmek için bekleyip durur, kazan lıkır lıkır kaynayıp, durur. Keçi oğlağını ağıla koyarlar ve eve girerler. Misafirler ile hoş beş ederler. Kocakarı kollarını sallayarak, önlük kapatmış, kazan etrafında yürür.

— Sen ne yapıyorsun? der kız.

— Misafirleri keçi eti ile ağırlamaya çalışıyorum, oğlum keçiye keseyim demişti, der.

— Nerede senin bana verdiğin söz, der kocasına. Sen kesmeyiz diye söz verdin, der.

Kız, misafirleri çay ikram edip, karınlarını doyurup, uğurlar. Sabahleyin ağıla çıkarlar ki keçi oğlağı çok güzel bir kıza dönüşmüş.

Bu kıızı süsleyip, güveye verirler. Dokuz kesim kesip, dokuz gün düğün yaparak, zenginleşirler.

Kocakarı da bunun gibi başka kötülükleri işlememiş. Gelini ile oğlunun güzel yaşamalarına sevinir, hâlâ da mutlulukları bitmiyor.

40. KUŞ ARAYAN HAN OĞLU

Bir padişahın, üç oğlu, kırk ambar da altını ve gümüşü varmış. Günlerden bir gün iki ambarı kaybolmuş. Nereye gittiğini de anlayamamış. İkinci gün birisi daha kaybolmuş.

Padişahın büyük oğlu:

— Ben geceleyin bekçi durayım, demiş.

Büyük oğlu gece boyu bekçi durup, gece yarısında uyuyup, kalmış. Tan vaktinde kalkıp, bakar ki bir ambar daha yok. Büyük oğlu döner, babasının yanına gidip:

— Baba, ben gece uyumadım, yine de bir ambar kayboldu, der.

İkinci gün ortanca oğlu babasının yanına gidip:

— Bu gece ben bekçi durayım, der.

Babası:

— Tamam, der.

Ortanca oğlu geceleyin ambarın yanında bekler. Gece yarısında uyuyup, kalır. Ertesi gün kalkar ki bir ambar daha kaybolmuş. Babasından uyuduğunu saklar.

Üçüncü gece küçük oğlan bekler. Gece yarısında bir taraftan çok büyük bir kuş uçup, gelir. Ambarın başına konar ve tırnakları ile tutup, ambarı kaldırıp, uçar. Küçük oğlan silahını eline alıp, deminki ambarı kaldıran kuşa atar. Ambar yere düşer, kuş uçup, gider. Bir büyük kanat tüyü, yere düşer.

Sabahleyin küçük oğlan babasının yanına gider. Kuşun yere düşen tüyünü babasına gösterir. Üç oğlu, babaları ile konuşurlar ve “Bu kuşu bulmak lazım!” derler. Babaları oğullarına bu kuşu aramaları için izin verir.

Üç oğlan yola çıkıp, gider. Gide gide bunlar yol üstünde duran bir direğin yanına varırlar. Bu direktan, yol üçe ayrılır. Direğe: “Sağa giden kişi çok zengin olur, orta yola giden kişi orta zengin olur, sola giden kişi geri dönmez.” diye yazı yazılmıştır.

Büyük oğlan:

— Ben sizin büyüğünüzüm, ben sağa gideyim, der.

Ortanca oğlan:

— Ben ortanca oğlanım, bana orta yol uygun olur, der.

Küçük oğlan:

— Allah’ın emrinden çıkmak olmaz, öyleyse, ben sola gideyim, der.

Bu yerden bunlar üçü, üç yola ayrılırlar: Büyüğü, sağdan; ortancası, orta yoldan; küçüğü “Geri dönülmez!” diye yazılan sol yoldan gider.

Büyüğü gide gide bir yere kazan asar.¹³ Yemek pişirip, yiyip, içip, otururken, önüne bir kurt koşarak, gelir. Büyük oğlan kalkıp, eline bir odun alıp, kurdu kovar. Kurt, ona: “Şu yerden gideme, önündeki yemeğini bitirip, çarığımı ye!” der. Büyük oğlan, yemek yiyip, oturduğu yerde kalır.

Bundan sonra kurt, orta yola gider. Orta yolda, ortanca kardeşine yetişir. Ortanca kardeşi kazanın yanında yemek yiyip, oturmaktadır. O da kurdu, sopa ile kovar.

Kurt:

— Ey delikanlı, bundan sonra gideme, yemeğin biterse, çarığımı ye, der.

Ortanca kardeşi onun sözünü tutar ve bu yerde kalır.

Kurt oradan uzaklaşır, küçük kardeşin gittiği sol yola yönelir. Küçük oğlan, ağabeyleri gibi kazanın yanında, kurdu görünce, kazanının yarısını kurda verir. Kurt, gelip yer.

Kurt:

— Nereye gidiyorsun? der.

Delikanlı:

— Her gün evimize bir kuş gelip, ambarımızı alıp, gidiyordu, bu koşu aramaya gidiyorum, der.

Kurt:

— İleride bir köy var, orada yaşayan halkın kuşu bu, der. Bu köyün kenarında bir kavak ağacı var, bu kavağın üstünde bir altın yuva, yuvanın üstünde de bu kuş vardır. Bu kavağın yanında yedi kişi bekçi duruyor, kavağın yanında ateş yanıyor, der.

Bu delikanlıya, kurt bir kağıt verir:

— İşte bu kağıdı o ateşe at, ondan sonra o kuşu aramaya git. Ben sana yine rastlarım. Ağacın üstünde duran kuşu al, yuvayı alma, deyip, kurt kaybolur.

Bu delikanlı kuşu aramaya gider. Gide gide bir köye ulaşır. Köyün yanında bir kavak ağacı varmış, bu kavağın üstündeki bir altın yuvada o kuş duruyormuş. Delikanlı bu ağaca yakın bir yerde konaklar. Akşam olunca, delikanlı kavağın yanına gidip, yanan

¹³ Kazan as-: Kazanın altına ateş yakarak, yemek pişirmeye başlamak anlamında kullanılan bir deyim.

ateşe kağıdını atar. Delikanlı kağıdı ateşe atınca, ateşin yanında oturan bekçiler derin bir uykuya dalar. Delikanlı, ağacın tepesine çıkıp, kuşu kucağına, alıp, iner. İçinden: “Ben bunun yuvasını da alayım.” diye düşünüp, tekrar ağacın tepesine çıkar. Ağacın tepesine çıkınca, yuvaya eli değiverir, yuvadan gürültülü bir ses çıkar. Bu sese, bekçiler uykudan uyanıp, gelir ve oğlanı yakalarlar.

— Sen nasıl hırsızısın?

Delikanlı:

— Bu bizim ambarımızı çalan kuş idi, der.

Bekçiler:

— Bu Hanımızın kuşu, biz şimdi seni Hana götüreceğiz, deyip, hanın yanına götürürler.

Han kalkar ve bekçiler:

— İşte bu delikanlı senin kuşunu çaldı, derler.

Han:

— Sen böylesine hırsız bir kişiymişsin, bundan sonra bir şehre git, orada bir Han var. Onun yedi yarış atı var, bu yarış atlarını çalıp, gel. Sonra ben sana bu kuşumu veririm, der.

Delikanlı “Gideyim.” der. Han, delikanlıya ikramda bulunup, yedirip, içirip, gönderir.

Delikanlı gider, yolun yarısına ulaşır. Yarı yolda yine kurt gelip, yetişir:

— Nereye gidiyorsun? der.

Delikanlı:

— Han beni kuşu çalarken yakaladı, yedi yarış atını çalıp, gelirsen, kuşumu veririm, deyip, gönderdi, der.

Kurt:

— Ey delikanlı, niçin yuvasına dokundun? Ben sana, dokunma diye söyledim. Şimdi sen gidersen, hanın şehrine varırsan, orada yedi yarış atının yedi ahır vardır, yedisini yedi kişi bekleyip, duruyor. Ben sana şimdi bir kağıt vereyim. Bu ahırların yanında bir ateş yanar durur, bu kağıdı ateşe at ve ahıra girip, atların dizgin bağlarını keserek, atları alıp, çık; dizginden çekersen, bekçiler uyanır, der.

Kurt yine kaybolur. Delikanlı da kendi yoluna gider ve geceleyin hanın şehrine ulaşır. Yedi yarış atının ahırına girer ve kurdun verdiği kağıdı ateşe atar, bekçiler derin bir uykuya dalar. Delikanlı, altı yarış atının dizginlerini keser; kalan yarış atının dizginini kesmeden çekip, alır. Çekince bekçiler uyanıp, delikanlıyı yakalarlar ve Hanın yanına götürürler.

Han, delikanlıya:

— Buradan ilerde bir hanın altın dombırası var. Onu getirirsen, ben sana yedi yarış atını veririm, der.

Delikanlı:

— Tamam, ben alıp, geleyim, der.

Han, ikramda bulunur, hürmet eder. Delikanlı yine yola çıkar. Yarı yolda tekrar kurda rastlar.

Kurt:

— Nereye gidiyorsun, delikanlı yine? der.

Delikanlı:

— Ben önceki hanın yedinci yarış atının dizginini çekip, aldım. Beni yakaladılar, hana göturdüler. Şimdi han beni filan şehirdeki hanın altın dombırasını çalmaya gönderdi, der.

Kurt:

— Neden benim sözümü dinlemedin? Şimdi sen git, ben sana bir kağıt vereyim. O şehre gidip, yerleş. Hanın evinin nerede olduğunu insanlardan sorup, öğren; dombırası neredeymiş öğren. Dombıranın olduğu yere geceleyin git, bu kağıdı o evin kapısına sürt, kapı kendisi açılır, köpekleri varsa, sana ürümez.

Böyle der ve kurt kaybolur.

Delikanlı gide gide bu şehre ulaşır. Bu şehrin içinde bir evde konaklar.

Ev sahibine sorar:

— Hanın evi nerede? Hanın altın dombırası nerede duruyor? der.

O kişi:

— Hanın dombırası saraylarından birinde, diye cevap verir.

Bir gün konakladıktan sonra, geceleyin kalkıp, saraya gider. Kağıdı sarayın kapısına d rter ve kapı a ılır. İ inde bir ev daha varmı . Bu evin kapısına da kağıdı s rter, o da a ılır. Bakar ki, bir dombıra var. G zel, altından i lenmi .

 nceden, kurt s ylemi mi , dombırayı eline alırsan, kılına dokunma, diye. Delikanlı dombırayı alıp, dombıraya dokunur. Ses  ıkar, bek iler bu sese uyanırlar ve delikanlıyı yakalayıp, hana g t r rl r.

Han:

— Sen, delikanlı, ni in benim dombıramı  alıyorsun? Sen kendin d zg n bir delikanlısın, ni in b yle hırsızlık yapıyorsun? diye sorar.

Delikanlı:

— Ben hırsız de ilim, filan  ehrin hanı beni hırsızlık yapmaya g nderdi, der.

Han:

— Sen b ylesine hırsız bir ki isin, buradan ileriye git! Bir  ehirde bir han var, bu hanın kızını ka ır. Alıp, gelebilirsen, dombırayı sana veririm, der.

Delikanlı:

— Tamam, der. Han delikanlıya ikramda bulunup, onu doyurur ve sonra yolcu eder.

Delikanlı  ıkar, gider ve yarı yolda yine kurda rastlar.

Kurt:

— Ey delikanlı, ne oldu? Sen nereye gidiyorsun? der.

Delikanlı:

— Ey kurdum, s z n  dinlemedim. Ben dombırayı aldım, saraydan  ıktım;  alıp, baktım, sesi g vercin gibi  ıktı, beni yakaladılar.  imdi han bana buyurdu: “Kız ka ırıp, gel, dombırayı sana vereyim.” dedi. Ben  imdi kız ka ırmaya gidiyorum, der.

Kurt:

— Sen git  imdi, yarın o hana gidersin. Han, ni an attırmaya karar vermi , her kim bu ni anı vurursa, kızını ona veririm demi .  imdi sen bu kağıdı al! Bu kağıdı silahına s rersen, sen vurursun, der.

Delikanlı bu  ehre varıp, biri ki iye misafir olur. İkinci g n padi ah  an  aldırıp, ni an atmaya diye h k m  ıkarır. Halkın tamamı da toplanır, delikanlı da gider.

Toplanan kişiler sırayla atmaya başlarlar ve sıra delikanlıya gelir. Hedefin tam ortasından vurur. Han delikanlıyı evine götürür, düğün yaptırır. Düğünden sonra delikanlıyı kızın evine götürürler. Üç günden sonra delikanlı, kızı at arabasına oturtup, alıp gider. Delikanlı kıza, kız delikanlıya âşık olup: “Şimdi biz nasıl ayrılırız.”, diye ağlaşırlar.

Yarı yola gelince bunlara yine aynı kurt rastlar.

Kurt:

— Nerede, kızı göreyim, güzel mi? der.

Delikanlı at arabasını açıp, kızı gösterir. Kurt bakar, çok güzel bir kız olduğunu görür ve kızın yüzüne “Üf!” deyip üfürünce, kız çok çirkin olur.

Kurt:

— Bu şekilde götürürsen, han kızı almaz, der.

Delikanlı kızı alıp, hana götürdü. Han evden çıkıp, kızı görmeye gelir. Bakar ki, at arabasının içinde çok çirkin bir kız var.

Han:

— Bu kız bana lazım değil, benim cariyelerimin hepsi de bundan daha güzel, der. Bu kızı da kendin al, fakat kızı almaya gittiğin için dombıramı veriyorum, böyle çirkin suratlı kız bana lazım değil! der.

Delikanlı dombırayı alıp, kız ile savaş atlarının sahibine gider. Yarı yola gelince, deminki kurt yine gelir ve.

— Ey delikanlı, ne oldu? Han kızı almadı mı? der.

Delikanlı:

— Bunun gibi çirkin suratlı kızı niçin alsın! Hayır, almadı, kızı aramaya gittiğim için dombırayı bana verdi, der.

Kurt:

— Nerede, dombıra göreyim, der.

Kurt dombırayı alıp, çalar. Bu dombıra çok güzel sesliymiş. Han onu görüp almasın deyip, kurt dombıraya üfürür ve dombırayı kötü sesli yapar. Delikanlı, kötü sesli dombıra ile hana gider. Delikanlı, hanın evine varınca, han dombırayı görmek için evinden çıkar. Delikanlı, hana dombırayı gösterir. Han çalınca, dombıradan kötü bir ses çıkar.

Han:

— Ey, bu dombıra çok kötüymüş, onu almıyorum, lazımsa kendine al! Yol yürüdüğün için yedi savaş atımı ben sana veriyorum, der.

Delikanlı dombırayı alıp, yedi savaş atını yedekleyip gider.

Yarı yolda yine kurda rastlar.

Kurt:

— Han dombırayı aldı mı? der.

Delikanlı:

— Hayır, almadı, der. Yedi savaş atını verip, gönderdi, der.

Kurt savaş atlarına bakar ve üfürüp, savaş atlarını kötü atlara dönüştürür.

— İşte bu hâlde götür, bu hâlde han almaz onları, der.

Delikanlı hana gidince, han gelip, savaş atlarına bakar.

— Ey, kötüymüş bunlar, der. Bana lazım değil, kendine al, der. Yol yürüdüğün için kuşumu alıp, git! der.

Şimdi delikanlı kuşu, kızı, dombırayı ve yedi savaş atını alıp, evine döner. Deminki yol çatındaki yazılı direğe varınca, ağabeylerinin dönmediklerini anlar ve onları aramaya çıkar. Yürürken, bunların yanına varır. Bunlar kendilerinin kazanlarının yanında acıkıp, çarıklarını kemirip, oturuyorlarmış. Delikanlı ağabeylerini alıp, yazılı direğin yanına gelir. Orada kalan yedi savaş atını, dombırayı ve kızı alıp, evlerine dönerler. Yolda yine kurt karşılarına çıkar. Kurt savaş atlarına, kıza ve dombıraya üfürür, hepsi de önceki gibi çok güzel olurlar.

Kurt:

— Şimdi mutlu ol, delikanlım, ben dönüş yönüne bakayım, sen de evine dön!

Kurt koşarak, gider; delikanlı da evine döner. Babası karşılar. Baba ile oğulları görüşürler, gelini de eve götürürler. Halka düğün yaparlar.

41. AK KURT

Eski zamanlarda bir padişah vardır. Onun dört oğlu vardır. Bir gün padişah, karısı ile birlikte, güzel atlar, güzel arabalar hazırlayıp, ıssız kırlara çıkar. Kırdaki dinlendikleri sırada, gecenin bir yarısında çok sert bir rüzgar esip, bunların çadırlarını kaldırıp, atar. Tam o sırada havadan bir dev padişahı ortaya çıkıp, padişahın yanından karısını alıp, gider. Padişah hemen uyanıp, karısının yanında olmadığını görür ve hemen arabacısını uyandırır, ikisi birlikte padişahın karısını aramaya giderler. Bunlar o gece arayıp, kadını bulamayınca, tan attıktan sonra şehirlerine dönerler. Padişah, at giden yere at, mektup giden yere mektup göndererek, her tarafa adamlarını göndererek, karısını aramaya başlar.

Kadının kaybolmasının üzerinden tam bir yıl geçtiği sırada, padişahın büyük oğlu okulunu bitirip, babasının yanına döner ve babasına:

— Baba, ben okumayı bitirdim. Sen bana annemi aramak için bir yıl izin ver, dedi.

Babası buna:

— İzin verdim, sana neler vereyim? diye sorar.

Babasından kendisine arkadaş olarak yüz asker ve bir yıl yetecek para, azık alıp, anasını aramaya gider. Gittikçe, giderler. Ay gidip, yıl gidip, dolaştıkları yerde sarmaşık bitip, durdukları yerde kıvıllı güller bitip, taşta darı yetiştiğinde, buğday yetiştiğinde, onu çatır çutur biçince, bunlar çok sık bir ormanın içine ulaşırlar. Bu ormanın içinden, bilek boyu piponun boşluğu ile gittikleri sırada, bir su kıyısında çayırılık bir yere ulaşırlar.

O sırada padişahın oğlu düşünür ve: “Biz burada bir gün dinlenip, atlarımızı doyurup, gideriz.” der. Arkadaşları, atlarından inip, çadırlarını kurduktan sonra hemen su aramaya giderler. Suyu getirip, yemeklerini pişirip, yedikleri sırada, padişah oğlunun çadırına bir ak kurt gelip selam verir ve:

— Ey, ahmaklar, kimin izni ile benim ormanıma girip, yerlerdeki çimenleri çiğniyorsunuz? İzin yok, hemen çıkıp, gidin, der.

Padişah oğlu:

— Sen, kendin, nereden geldinse, oraya git. Bak benim yüz askerim var, şimdi seni vurdurur, öldürürüm, der.

Ak kurt, bu sözlere öfkelenip, onlardan hemen oradan çıkmalarını ister ve onları kovar. Onlar yine de çıkmayınca, ak kurt öfkelenip, bunlara bakarak, bir dua okuyup, üfler, hepsi orada taş kesilirler.

Şimdi biz gelelim padişahın kendisine. Beş ay oğlundan haber bekler. Altı ay bekler, oğlundan hiçbir haber gelmez. Bir yıl geçtikten sonra iki ortanca oğlu da okuldan dönerler. Hâl hatır sorduktan sonra, bunlar da babalarından izin isterler:

— Biz de annemizi aramaya çıkalım, derler.

Padişah bunlardan tarafa bakıp:

— Büyük ağabeyiniz gideli şimdi bir yıl oldu, hiçbir haber yok. Şimdi ben, sizden ayrılıp, bir kendim ne yaparım? der. Bunlar babalarının “ah vahına” bakmadan, her gün izin isterler.

Bunlar çok fazla ısrar edince, günlerden bir gün babaları bunlara da bir yıllıkına izin verir.

— Fakat bir yıldan fazla dolaşmanıza izin yok, der. Bunlar da babalarından yüzer atlı asker alıp, bir yıllık para, yiyecek içecek alıp; ağabey kardeş, babaları ile vedalaşarak, iki yüz iki kişi yola çıkarlar; sabah giderler, akşam giderler, art etekleri yerden gider, tükürükleri belden gider, at üstünde yatıp, ağaç silahlar atıp, boyunları kalınlaştığı, suratları turgay gibi olduğu sırada, aynı ormanın kenarına varırlar.

Bunlar da çok güzel, sulak ve çimenlik bir yere gelirler. Dinlenmek için dururlar ve atlarından inip, çadırlarını kurarak, su getirip, yemek pişirirler. Yemeğe oturdukları sırada, aynı ak kurt gelip, önceki gibi:

— Kimin izni ile gelip, bu kadar asker ve atlarla ormandaki çimenleri çiğneyip, gelip, girdiniz? der. Hiç izin yok, deyip, bunları kovmaya başlar.

Bu padişahın oğlu iki yüz atlı askerine güvenip, kurttan daha fazla öfkelenerek:

— Sen, kendin, nereden geldinse, oraya git, der.

Bunlara iyilik ile bir süre söyledikten sonra, dinlemeyince, ak kurt önceki gibi bir sihir okuyup, üfürür ve bunlar da taş kesilirler.

Şimdi biz yine padişahın kendisine gelelim. En büyük oğlunun gidişi iki yıl, ortancalarının bir yıl olduğu sırada, en küçük oğlu medreseden döner. Geri dönünce, babasından hâl hatır ve ağabeylerini sorduktan sonra, padişah buna:

— En büyük ağabeyinin gidişi iki yıl, ortancaları bir yıl oldu, hiçbir haber yok, der. Bunu işiten, en küçük oğlan:

— Onlar dönmediğine göre, bir hâl olmuştur. Bana da izin ver de ben de gideyim, der.

Padişah:

— Ben senden de ayrılınca, kime bakıp, dururum, kaybolanlar kaybolsun, ama sana hiç rızam yok, der. Bu babasına gündüz gece rahat vermeden sorup durunca, babası istese de istemese de buna da izin verir. Babası buna izin vermek istemedikçe, o:

— Baba, ben senden asker isteyip, azık isteyip, seni üzmiyorum, bana sadece bir yıllık, nereye gidersem gideyim, yetecek kadar para ver, der. Bunun üzerine babası yeterli parayı verir.

Oğlan; çok güzel bir ata, güzel bir eyer atıp, Allah’a ısmarlayıp, yola çıkar. Bu günden sonra, çok aylar, günler, saatler, dakikalar gittikten sonra, ağabeylerinin yattığı ormanın kenarına bu da tek başına varır. Bu da ormanı geçmek için giderken, yol boyunda büyük bir alana rastlar ve: “Günlerden beri atımı dinlendirdiğim yok; burada biraz durup, onu doyurayım.” der ve atından inip büyük bir kavak ağacının budağına atın başını yukarı kaldırıp, bağlar. Boynundaki silahını hazırlayıp, kendime yemek için bir kuş avlayamam mı acaba, deyip, ormanın içine girer. Daha on adım gitmeden, aynı ak kurt gelir ve:

— Ey delikanlı, sen burada ne yapıyorsun, nereye gidiyorsun, nerden geldin? Burada benim iznim olmadan yerleri çiğnemek mümkün değil, başka ormandaki kuşları avlamaya git, der.

Delikanlı, kurda:

— İşte şu görünen kuşu avlayıp, kendime kızartmayı düşünmüştüm. Çok yoruldum. Çok uzak yerden geldim. Sen böyle dediğine göre, senin iznin olmadan ben burada bir iş yapmam, kuşunu da avlamam, atımı da doyurmam. İşte görüyorsun, atımın başını yukarı kaldırıp, bağladım. Çıkıp gideyim, der.

Kurt:

— Şimdi, delikanlı, ben seni görüyorum, kendin güzelsin, sözün de tatlı, karşı gelen hiçbir şeyin yok. Böyle olunca, ben sana ormanımda dolaşmaya, atını doyurmaya, kuşlarımı avlamaya izin verdim. Dilediğini yap. Sadece işte bu görünen kuşu avlama.

Ama bak, ilerdeki büyük kavak ağacının ardında bir kuş var, kavağın başına konmuş. Git de onun göğsüne nişan alıp, at. Bir atışta yığılır ve düşer. Ondan sonra getir ve temizleyip, pişir. Yemek yemeye ben de gelirim, der ve kendi yoluna gider.

Delikanlı kurdun sözünü dinler; kavağa yaklaşıp, kuşu görünce, göğsüne nişan alıp, silahının çakmağını çeker; kurşun, tam kuşun göğsüne varıp, değer ve kuş sallanıp, düşer. Sonra delikanlı, atının yanına götürüp, kuşu temizler. Kendi çadırını kurup, yemek hazırlar ve atına ot verip, ak kurdu bekler. Bunun çadırının yanına birden bire bir taraftan genç bir delikanlı çıkıp gelir ve buna selam verir. Delikanlı da, güler yüzle karşılık verip, olan yemeği koyup, çadıra bunu da yemeğe çağırır. Konuk delikanlı da, söz dinleyip, çadıra girer. Birlikte oturup, yemeye başlarlar. Karınları çok aç olduğundan, hazırlanan yemeği tamamen yiyip, bitire yazdıkları sırada padişah oğlunun aklına ak kurt gelir ve: “Ona koyacak yemeğim azaldı; neredeyse bitecek, gelirse, ne koyarım.” diye, yüreğine korku düşer.

Misafir delikanlı bunun düşündüğünü görünce:

— Ey dostum, iyi bir şekilde, neşeyle oturduğumuz sırada, niçin keyifsizlenip, gittin. Ne düşünüyorsun, niçin dertleniyorsun? diye sorunca; delikanlı kuş avlamaya çıktığı sırada ak kurdun geldiğini, onun ile birlikte yemek için sözleştiklerini, olan biteni açık seçik, baştan sona anlatır ve:

— Şimdi bu ak kurt gelirse, ne yediririm acaba diye düşünmeye başladım, der.

Misafir delikanlı ona:

— Ey delikanlı, sen onun için kaygılanma. O kurt olarak görünen şey bendim. Benim yetmiş türlü hünerim var, yetmiş türlü şekle girebiliyorum, der.

Bundan sonra delikanlının endişesi geçer. Başka şeyler konuşmaya başlar, kendisinin nereye, ne için yola çıktığını, anasının kayboluşunu, ağabeylerinin onu aramaya gidip de yolda kaybolduklarını, hepsini baştan sona anlatır.

O zaman ak kurt:

— Ey delikanlı, sen o ağabeylerinin sağ olduğunu mu düşünüyorsun? der.

Delikanlı, ona:

— Ben, elbette, onların sağ olduklarını düşünüyorum. Çünkü onlar yanlış bir yola, kötü bir düşünce ile gidecek insanlar değil, üç ağabeyimin üçü de yüzer atlı asker ile para ve yiyecek içecek ile çıkıp, gitmişler, der.

Ak kurt ona:

— Peki sen, o ağabeylerini görsen tanır mıydın? Haydi öyleyse, ben seni bir yere götüreyim, diyerek en büyük ağabeyinin taş kesildiği yere götürür. Üstünde mavili yeşilli bir yosun bitmiş bir taşın yanına getirip:

— İşte bunu sen tanıyor musun? diye gösterir. Sen anlayamazsan, ben söyleyeyim: İşte bu senin büyük ağabeyin, işte o yanında yatan taşlar onun kahraman askerleri. Onlar benim sözüme karşı geldiler ve ben onları bu şekilde soktum, der.

Delikanlı, bu taşların ağabeyi ve askerleri olduğunu öğrenince, çok üzülür ve ağlayarak ak kurda onları eski hâllerine döndürmesi içi yalvarmaya başlar.

Ak kurt, delikanlıya:

— Tamam, ben senin sözünü dinleyip, onları eski hâllerine döndüreyim. Ama senin bu ağabeyin ile askerleri senin işine ve sana yoldaş olmaya değer kişiler değil; diriltince de sen onları hemencecik şehrinize gönder, der.

Bundan sonra ak kurt, öteki tarafa bakıp, uzun bir dua okur ve taşların üstlerine üfürür; hepsi sıçrayıp, kalkar; eski hâllerine dönerler, kimisi silahını tutuyor, kimisi atını eyerliyor, kimisi tütün sarmaya başlar. Padişah oğlu, bunları görünce:

— Ey delikanlılar, çabuk olun. Biz çok uzun süre uyumuşuz. Hemen kendi yolumuza gidelim, diye bağırır, bu iki delikanlı gelip, selamlaşarak, neşeli bir şekilde görüşürler. Padişahın büyük oğlu, elbette, bunu tanımaz. Kardeşi, ağabeyine kendisinin kim olduğunu söyler:

— Ey ağabey, ben senin en küçük kardeşinim. Siz benim okuduğum sırada annemi aramaya gitmişsiniz ve yıllardan beri babam sizi beklese de sizden hiçbir haber alamayınca, ağlaya ağlaya kör oldu. Şimdi ben de sizin ardınızdan, babamdan izin alarak, annemi aramaya çıktım. Bu ormana gelince, ak kurda rastladım. Siz ona karşı gelip, kendi kendinizi helak etmişsiniz. Ama ben, onun ile arkadaş olup, sorup, sizin burada olduğunuzu öğrendim ve ondan sizi önceki şeklinize dönüştürmesini rica ettim. O da bana acıyıp, sizi ayağa kaldırdı. Şimdi siz sağ selamet hâlde eve geri dönüp, gidin, der. Bu sözleri işitince, ağabeyi kendi askerleri ile birlikte dönüp, şehrine gider.

Sonra ortanca ağabeylerinin yanına gidip, onları da eski hâllerine dönüştürmesini ak kurttan rica eder. Ak kurt, oğlanın sözünü dinlese de bunlardan hiçbirisini kendine yoldaş olarak almasına razı olmadığını söyler:

— Çok gerekli ise, istersen sadece kendinden bir yaş büyük ağabeyini alabilirsin. Diğerleri senin işine yaramazlar, onlar dönüp, gitsinler, der.

Önceki gibi kurt bir dua okuyup, onları da diriltir ve bunlar da ağabeyi gibi vedalaşarak, şehirlerine dönerler. Ama delikanlı kendisinden bir yaş büyük ağabeyini yanına yoldaş olarak alır.

Sonra bu delikanlı, ağabeyi ve ak kurt üçü birlikte, çadırlarına dönerler. Çadıra döndükten sonra, bu delikanlı ak kurda:

— Evet, ak kurt, ben artık yolcuyum, yolcunun yolda olması iyidir. Sen beni tutma. Ormandan çıkıp, gitmeme izin ver, der.

Ak kurt, ona:

— Tamam, ben size izin veriyorum. Öyleyse ben, siz bu ormandan çıkıp, gidinceye kadar, uğurlayayım. Çünkü, bu ormanda yırtıcı hayvanlar var, onlar size zarar verirler diye korkuyorum, der.

Sonra çadırlarını toplayıp, atlarına binerler ve üçü birlikte kendi yollarına giderler. Yolda giderken, ak kurt, delikanlıya:

— Ey delikanlı, sen uzun yol yolcususun, ben bildiğim kadar yolları öğreteyim, belki benim söylediklerimin sana faydası olur. İşte burası benim ormanım. Şu yerden üç gün, üç gecelik yol. Benim ormanımdan çıkıp, üç gün, üç gece gittikten sonra, dev padişahının yerine varırsınız. O dev yerinden üç gün, üç gece gittikten sonra, altmış kulaç kalınlığında altın bir kavağa rastlarsınız. O altın kavağın altında küçükçe bir göl vardır. O göle varınca, onun yanına bir çukur kazıp, ağabeyini bu çukurda bırakırsın. Kendin kavağın bir kenarına bir çukur daha kazarak, kendini gömersin, sadece iki güzün açıkta kalsın. Birkaç saat geçtikten sonra, bu göle bir sürü yıldı gelip, su içerler. Onlar gittikten birkaç saat sonra, göğü gürletip, yeri sarsarak, tufanlar çıkaran, altmış kilometreden ayak sesleri işitilen, altmış kulaçlık ala aygır gelir ve altmış kulaçlık altın kavağın bir tarafına yelesini sürter. Sürtüp, yorulduktan sonra, çok susar ve gölün bütün suyunu içip bitirir ve ağacın yanına gelip, diğer tarafa yelesini sürtmeye başlar. O sırada gölde su bittiğinden, gölün dibinde olan balıkların hepsi yığılıp, kalırlar; ağabeyin onları kendi çukuruna taşısın. Onlar yemek için azık olur. Aygır uzun süre sürtüncü, altmış kulaçlık altın kavağı kırar. Onun çatır çutur kırıldığı sesi işitince çukurdan sıçrayıp, çık ve hemen altmış kulaçlık ala aygıra binmeye çalış.

Binemezsen, yelesine yapış; yelesine yapışamazsan, kuyruğunu tutmaya çalış. Eğer sen onu yakalayabilirsen, belki anneni bulabilirsin. Onu yakalarsan, o ateşe girerse, ateşe gir, suya girerse suya gir, yapıştığın yerinden elini çekme. Eğer bırakırsan, o zaman helak olursun. İşte bu sıkıntılara katlanabilirsen, anneni bulursun; dayanamazsan, anneni bulamazsın, diye öğüt verir.

Delikanlı:

— Şimdi ben, ne görürsem göreyim dayanırım, annemin yolunda kurban olmaya geldim, hepsini yapacağım, diye cevap verir.

Ak kurt, ona:

— Tamam, delikanlı, ben senin anneni bulacağına inanıyorum. Anneni bulup, şehrinize geri dönerken, benim yanıma uğramadan gitme. Ormanımın dilediğin yerinde durup, atını dinlendirip, dilediğini ye. Ama bana misafir olmadan gitmene hiç rızam yok. Ormanıma gelince, nerede durursan, ben seni kendim bulurum, der.

Delikanlı, ak kurt ile vedalaşıp, onun ormanından çıkıp, gider.

Kurdun dediği gibi üç gün, üç gece gittikten sonra, dev padişahının yerine varıp, ak kurdun söylediği altın kavağın yanına varırlar. İkisi birlikte, hemen gölün kenarına birer çukur kazıp, yer üstünde gözlerini bırakarak, kendilerini gömdüler. Az mı, çok mu yattıktan sonra, bir sürü yıldı gelip, kurdun dediği gibi su içip, ot yemeye başlarlar. Bir saat geçtikten sonra, zelzele koparıp, göğü göğe uçurup, yeri yere vurup, fırtınalar kopararak, altmış kulaçlı ala aygır altın kavağın dibine gelir ve yelesini sürtüp, su içmeye başlar. Göldeki suyun tamamını içip, bitirince diğer tarafa yelesini sürtmeye başlar. O sırada, çok sert sürtünmeye dayanamayınca, altmış kulaçlık altın kavak çatırdayarak kökünden kırılır. Delikanlı hemen, çukurdan fırlayıp çıkar ve ala aygırın yelesine yapışır. Çok büyük olduğundan, üstüne binip, oturamaz. O zaman aygır, yelesine insanoğlunun yapıştığını anlayıp, yel gibi savurup, bir göğe, bir yere bir taş vurup, alıp, ateş dağına giderler. Ala aygır ateş dağının yanında durup, delikanlıya:

— Ey delikanlı, şimdi sen benden elini çek. Ben şimdi bu ateş dağının öteki tarafına geçeceğim. Onu geçtiğim zaman senin her yerin ateş alıp, yanıp, biter, der.

Delikanlı, ona:

— Ey aygır, benim yanıp, tutuştuğum yerde sen de sağ kalmazsın. Senden elimi çekmiyorum, deyip, elini çekmez.

Ala aygır o saat delikanlıyı üstünden bırakmadan ateşin içine girer. Ateşin içinde delikanlıyı üç saat boyunca dolaştırdıktan sonra, dağın öteki tarafına varıp, çıkarlar. Delikanlının teni pişip, kavrulur ve çok sızlar. Sonra delikanlı ardına dönüp, bakınca, deminki ateş dağı bitmiş, hiçbir şey de kalmamış. Delikanlı kendi kendine: “Bu atın söylediği doğru değilmiş, bu bir şehirmiş.” deyip, korkmadan, atın yelesine daha da sağlam yapışır. Altmış kulaçlı ala aygır delikanlıya yine:

— Ey delikanlı, şimdi elini benden çek, der.

Bunlar böylece dalaşarak, bir denize varırlar.

Ala aygır:

— Şimdi, delikanlı, elini bırak, sen ateş dağından kurtulsan da bu denizden kurtulamazsın. Ağzına, burnuna su dolar, burada suya gark olursun, ben onun öbür yakasına çıkacağım, der.

Delikanlı:

— Şimdi ben senden ayrılmak istemiyorum. Sen nereye gidersen, ben de oraya giderim. Benim ağzıma, burnuma su dolduğunda, seninkine de dolar. Ölürsek, birlikte ölürüz, der. At, sinirlenip, delikanlıyı alıp, denize girer.

Üç gün, üç gece yüzdükten sonra, denizden öbür tarafa çıkarlar. Çıktıkları sırada at delikanlıyı ölsün diye, basışını suya daldırıp, bulandırıp, çıkar; fakat delikanlıya hiçbir zarar gelmez.

Biraz kuru yerde gittikten sonra, sık ve büyük bir ormana varırlar. Bu ormandan serçe geçecek kadar da yol yoktur.

Altmış kulaçlı ala aygır, delikanlıya:

— İşte görüyorsun, nasıl kara orman. Ben bu ormanı parçalayıp, harap edip, öbür tarafına çıkacağım, şimdi sen, sağ vaktinde benden elini çek. Sen ondan çıkıncaya kadar bırakmazsan, sadece yeleme yapışıp, ellerin kalır. Başka hiçbir yerin kalmaz, der.

Delikanlı:

— Bırakmayacağım, ölürsem ölürüm, hiç bırakmıyorum, benim parçalandığım yerde sen de tek parça kalmazsın, deyince, ala aygır, sinirlenip, delikanlıyı ormana götürür. Ormanın koyu ağaçlı bir yerinde delikanlıyı oraya buraya ağaçlara sokup, harap etmek istedi. Ama delikanlıya hiçbir zarar gelmez.

Üç gün, üç geceden sonra, bin sıkıntı ile, bunlar ormanın öteki yakasına ulaşırlar.. Az mı çok mu gittikten sonra, büyük bir dağ, taş arasına gelirler.

Ala aygır:

— Ya şimdi, hemen elini benden çek, bu yerde kal, der.

Ama delikanlı:

— Ölüsem ölürüm, hiç de bırakasım yok, deyince, ala aygır sinirlenip, bunu bir dağa, bir taşla vurup, üç gün, üç gece geçtikten sonra, ağaçsız bir yere varıp, çıktılar.

Ala aygır:

— Şimdi delikanlı, sen çok şeyler gördün. Bu sular, ateşler, dağların hepsi dev padişahlığından insanoğlunun geçmemesi için yapılan işlerdi. Artık afetten kurtuldun, üstüme binip, otur da ben seni gittiğim yere kadar götüreyim, der.

Bundan sonra ala aygır, delikanlıyı bindirir ve üç gün, üç gece gittikten sonra, delikanlıdan tarafa bakıp:

— Ey benim dostum, yoldaşım, şimdi ben üstüme düşeni yaptım. Bana bundan ileriye gitmeye izin yok. Sen şimdi benim üstümden in ve bu kum dağının öbür tarafına geçmeye çalış. O kum dağının arkasında kötü devler, kötü aslanlar, ejderhalar bulunuyor. Onların yanına çıkabilirsen, anneni bulursun, der.

Delikanlı ona çok teşekkür edip, üstünden iner, dağın eteğinde kalır. Altmış kulaçlı aygır kendi yoluna gider.

Bu delikanlı, o saat azıcık karnını doyurup, dağın üstüne çıkmak isteyip, dağa tırmanmaya başlar. Biraz tırmanınca, kum kayar ve tekrar aşağı iner. Ne kadar tırmanmaya çalışsa da, kum da kayar ve hiç tırmanamaz. Çok yorulunca, üzülür, annesi aklına gelir. Ağlayarak, şaşkın bir şekilde otururken, havadan bir kara bulut parçasının inip, geldiğini görünce korkar ve baka kalır. Bulut sürekli alçalır. İyice yaklaşıncı, delikanlı bakar ki bir kuş, fırlayıp, dönüp, bunun yanına gelir ve:

— Ey delikanlı, haydi benim üstüme çıkıp, otur. Ben seni bir yere götüreyim, der. Delikanlı oturmaya da oturmamaya da karar veremez: “Otursan da helak eder, oturmasan da helak eder.” deyip, Allah’a havale ederek, çıkıp, oturunca, bu kuş hemen gözün görebileceği kadar yere uçup, gider.

Delikanlı havaya yükselmesinden sonra korkmaya başlayınca, kuş:

— Ey delikanlı, sen korkuyor musun? diye sorar.

— Evet, ben korkuyorum, der.

Kuş buna:

— Ey dostum, ben var iken korkma. Sen kendi yiğitliğine nice tehlikelerden kurtuldun. Şimdi ben seni: “Ala aygır ile bu kum dağına kadar gelmiştir de oradan çıkamamıştır.” diye acıyıp, Simurg kuşu suretine girip, geldim. Ben eski dostun ak kurt. Ben seni şimdi Kaf dağının başına götürür, bırakırım; ondan sonra gitmeme izin yok. Kendin nasıl olsa çıkar ve anneni bulursun, der. Böylece, Simurg kuş delikanlıyı Kaf dağının başına getirir ve: “Artık benim burada uzun süre kalmam olmaz. Hemen kendi yoluma gideyim. Güle güle, Allah yol açıklığı versin.” deyip, vedalaşarak, kendi yoluna gider.

Delikanlı dağ başında çok at ve insan kemiklerini görünce, şaşırır; bir süre durduktan sonra, iki eline iki at kemiğini dayak olarak alıp, dağın bir tarafına doğru inip, gider. Üç ay olunca dağın diğer tarafına ulaştı. Biraz gitmeye başladıktan sonra, bir sürü aslan çıkıp, bu delikanlının üzerine atıldılar. Tam yiyecekleri sırada, aralarından birisi çıkıp, bunlara: “Yemeyin!” dediği gibi, hepsi delikanlıdan uzaklaşır.

Bu şekilde, tam bu beladan kurtulmuşken, daha küçük bir daha rastlar. Dağın başına çıkıp, bakınca, uzaktan parlayan bir şey görüp: “Bu ne acaba?” diye o parlayan şeye bakarak, gider. Parlayan şeyin yanına varınca, dünya büyüklüğünde işlenmiş bir bakır saray olduğunu görür. Bakır sarayın bir penceresinden bakınca, ne görsün: Kırk bir hizmetçi kız uzun bir masaya koydukları insan etlerini yıkamaktadırlar. Bu delikanlı bunları görünce, gönlü incinip, korkarak: “Benim etimi de bu kızlar bu masaya koyup, yıkarlar, ben de bu yerde harap, olurum.” deyip, ağlamaya başlar. Ağlarken kendi kendine, “Ağlamakta fayda yok.” deyip, tekrar gayrete gelip, cesaretini toplar, kapının yanına gelerek, selam verir.

O dakikada çok güzel, kırmızı yüzlü, kara kaşlı bir kız kapıyı açıp, delikanlının selamını alır ve:

— Ey delikanlı, sen insanoğlu musun, peri misin? diye sorar.

Delikanlı, ona:

— İnsanoğluyum, der.

Kız, delikanlıya:

— At gelse, toynağı yanan; kuş gelse, kanadı yanan yere sen insanoğlu olarak nasıl geldin? der.

Delikanlı:

— Benim uzun zamandan beri bir şey yediğim yok, çok açım, beni saraya alıp, biraz yiyecek ver, karnımı doyur, der.

Kız:

— Öyleyse, sen biraz bekle. Benim hanımım, insanoğlu, devin karısı. Ben ondan izin isteyeyim. O ne derse, ben onu yaparım, deyip, gider ve hanımına gidip: “Ey canım sultanım, kapı önüne bir insanoğlu gelmiş. ‘Alıp, biraz doyurun.’ diye yalvarıyor. Girmesine izin verir misiniz?” diye sorar.

Hanım:

— İnsanoğlu ise, al, doyur, izin verdim, der.

Kız bunu işitince, kapıya çıkıp, delikanlıyı hanımının yanına götürür. Delikanlı selam verip, hanım ile görüşür. Bundan sonra hanım, bir yere oturtup, kızı yemek getirmeye gönderir. Kız o zaman çeşitli kuş etleri kavurup, getirip, delikanlıya ikram eder. Delikanlı yedikten sonra, hanım, onun yanına gelip:

— Ey delikanlı, sen neredensin? diye sorar.

Delikanlı:

— Ben filan yerin padişahının oğluyum. Ben okumakta iken annem kaybolmuştu; ben, babamdan izin alıp, annemi aramaya çıktım, bu yere geldim. Şimdi bundan sonra nereye gideceğimi ben de bilmiyorum, der.

Hanım, ona:

— Şimdi delikanlı, uzak yerlerden, büyük sıkıntılar görüp, gelmişsin. Eğer, anneni bulup, dönecek olursan, benim saraya girip, misafir olmadan gitme. Bu sarayın sahibi yedi başlı dev, dokuz aylık yola gitti. Eğer, kısa sürede dönersen, hiç korkma, benim saraya uğramadan gitme, der.

Delikanlı da uğramaya, söz verir.

Hanım yine:

— Ben senin kuru sözüne inanmıyorum. Sen anneni bulmanın neşesinden beni unutursun. Sen unutmazsan, şunu unutmazsın. İşte ben, sana kapıyı açan kızı nikahlayıp vereyim de o burada kalsın. Sen de onu aklına getirip, benim yanıma gelirsın, der.

Delikanlı, buna razı olup, ağabeyi aklına gelir ve:

— Ben burada rahatta yatıyorum, benim ağabeyimin yiyecek yemeği bitip, şaşırıp kalmıştır. Şimdi ben gideceğim yere gideyim, deyip, hanımdan izin ister ve, yol için azık alıp, karısı ile vedalaşarak yola çıkar.

Bu bakır sarayın kenarından üç gün, üç gece gittikten sonra, bir gümüş saraya gelip, çıkar. Gümüş sarayın penceresinden bakar ki, önceki gibi kırk bir hizmetçi kızın masalara yatırıp, insan etlerini yıkayıp durduklarını görür. “Benim de etlerimi şu masaların üstüne yatırıp, bu kızlar yıkarlar mı acaba? diye çok korkar.

Yine gayrete gelip, kapıya varıp, selam verir:

Öncekinden de güzel bir kız çıkıp, bunun selamını alıp:

— İnsanoğlu musun, peri mi? diye sorar.

— Ey kardeş, insanoğluyum. Uzun süreden beri yolda yürüyüp, acıktım. İçeri alıp, biraz doyursana, der.

Kız, buna:

— Benim büyük hanımım var. Ona sorayım, der ve ablasının yanına gidip: “Yolda yorulan bir insanoğlu gelmiş, girip, biraz yemek istiyor.” der. Kız da hanımının sözünü dinleyip, delikanlıyı içeri alıp, önceki gibi hâl hatır sorup, delikanlı bunlara annesini aramaya çıktığını, padişah oğlu olduğunu söyleyince:

— Çok güzel, diyerek ikramda bulunur ve döndüğünde korkmadan benim sarayıma gir, girmeden gitme, der. Hanım: “Sen bunu unutursun. İşte ben, seni kapıda karşılayan kızı nikahlayıp, vereyim, onu aklına getirip, uğrarsın.” der. Hanım, kızı nikahlayıp, verir.

Delikanlı yine üçüncü akşam olduğunda, ağabeyi aklına gelir ve : “Burada uzun süre durmak olmaz.” deyip, yeni hanımı ile vedalaşıp, kendi yoluna gider.

Gümüş sarayın yanından üç gün, üç gece geçtikten sonra, güzel bahçelerin ortasına altından çok büyük bir sarayın kurulduğunu görür.

Delikanlı biraz bakınıp, hayran olur ve gidip, altın sarayın penceresinden bakınca, önceki gibi kırk bir hizmetçi kızın masaya yatırıp, insan eti yıkadığını görür. Önceki gibi yine kapıya varıp, selam verir. Öncekinden daha güzel, bir yüzü ay, bir yüzü güneş gibi çok güzel bir kız gelip, bunun selamını alır ve:

— İnsanoğlu musun, peri mi? diye sorar. Delikanlı, kızın güzelliğine hayran olup, biraz bakakalır ve aklı başına gelince, insanoğlu olduğunu söyler. Bu kız da hanımından izin isteyip, bu delikanlıyı saraya alır ve doğru hanımının yanına götürür.

Hanım ile görüşüp, gösterdiği yere oturur. Getirdiği kuş etlerini yiyip, getirdikleri içecekleri içtikten sonra, delikanlı hanıma bakar ve:

— Ey hanım, sen hangi şehirdensin? diye sorar.

Hanım, buna:

— Ben filan padişahın hanımıyım, filan şehirdeydim, şu dev beni kaçırıp, bu yere aldı geldi. Şimdi benim kayboluşuma filan yıl oldu. Benim dört oğlum vardı. Şimdi onlar büyüüp, senin kadar olmuşlardır, der.

Delikanlı, ona:

— Ya oğullarından biri senin yanına gelse, sen onu tanır mıydın? der.

— Elbette tanırdım, insan kendi çocuğunu tanımaz mı, der.

— Ya öyleyse, ben kimim? diye sorar.

— Bilmiyorum, der.

Delikanlı:

— Ben senin oğlunum. Ben bunca aydan beri seni arayıp, buraya geldim. Allah’a şükür, senin nurlu yüzünü gördüm, deyip, boynuna sarılır. Konuşup, mutluluktan ağlaşırlar.

Babasının iyi olduğunu, iki ağabeyinin dönüp, gittiklerini, kendisinden bir yaş büyük ağabeyinin göl boyunda çukurda kaldığını, hepsini uzun uzun anlatır. Sözleri tamam olunca, hanım oğlunu alıp, bir sarayın kapısının önüne getirir ve sarayın kapısını açıp, önden oğlunu içeri soktu. Saray açıldıktan sonra, delikanlı sarayın ortasında beş yüz pot ağırlığında bir küre görür. Annesi, delikanlıya bu küreyi alıp, çıkmasını söyler. Delikanlı küreyi alıp çıkayım diye gidip, bakar; ama yerinden bile kımıldatamaz. Bundan sonra anası oğluna:

— Senin kemiklerin sağlamlaşmamış. Devimiz on iki aylık yola gitmişti. Gideli şimdi iki ay oldu. Daha on ay dönmeyecek. O dünyada insan etleri yiyerek yaşar, eve de alıp, döner. Devin şöyle bir bağı, bahçesi var, bir gölü var. Bu elma ağacının elmasını yiyip, gölünden su içen kişi dünya üzerinde birinci bahadır olacak. Sen üç ay gönül rahatlığı ile bu elma ağacından elma ye, gölünden su iç. Bundan sonra ben seni

yeniden, bu küreyi kaldırmamı ister, bakarım. Bu durumda sen hâlâ bahadır değilsin. Sana güvenip, yola çıkmak olmaz, der.

Delikanlı annesinin sözünü dinleyip, üç ay orada yiyip, içip yattıktan sonra, yeniden gelince, annesi bundan küreyi kaldırmasını ister ve:

— Devin hüneri şu idi, boş vakitlerinde bu küreyi alıp, çıkıp, işte şu büyük dağın başına fırlatır; küre düştüğü sırada yeniden bir eli ile tutup, havaya fırlatırdı, der.

Delikanlı annesinden duyduğu sözlerden utanıp, küreyi öfke ile alıp, dağ başına fırlatır ve küre yuvarlanıp düşünce yakalayayım dediği sırada, küreyi tutamayınca, küre delikanlıya çarpıp, yıkar ve yuvarlana yuvarlana, dağın eteğine varıp, düşer.

Annesi bu durumu görünce:

— Çocuğum, şimdi kemiklerin yeni katılaşmaya başlamış, birkaç ay daha çalışsan, yeterli güce ulaşırsın, der.

Delikanlı, tekrar elma yiyip, bahçede durmaya başlar. Delikanlı orada on beş gün durduktan sonra, annesi:

— Ey çocuğum, şimdi bir daha deneyelim, vakit daralıyor, deyip, delikanlıdan yeniden küreyi fırlatmasını ister. Delikanlı, annesinin sözünü dinleyip, deminki küreyi fırlattı; küre düştüğü sırada bir eli ile yakalayıp, yeniden büyük dağın başına diğer eli ile fırlattı. İkinci kez yine yakalayıp, fırlatır. Bu şekilde oynadıktan sonra annesi oğluna:

— Şimdi gücün devinki ile aynı seviyeye geldi. Dev ansızın dönüp, girse de güreşmeye gücün var, der.

Annesi oğlunun elinden tutup, eve girip:

— Oğlum, artık yeter! Kız koynundan çık, ansızın dev veya kardeşlerinden biri gelirse, harap oluruz, der.

Bundan sonra annesi, oğlunu tekrar bir saraya götürüp, kapısını açarak, ikisi birlikte havada uçup duran büyük bir eski arabayı dışarı çıkarırlar. Bozulan yerlerini düzelterip, tozlarını temizleyip, yola gitmek için hazırlarlar. İçeri girip, karınlarını doyurduktan sonra, saraydan kırk bir kızı da, nişanlısını da yanına oturtup, yukarıya doğru yükselip, gittiler.

Gittikleri sırada delikanlının annesi bir sihir sözü söyleyip, altın sarayları ve bahçeleri yok edip, bir altın yumurta yapıp, yuvarlayıp, cebine koyar. Altın saraylar,

bahçeler bilinmez olup, bazı yerleri kaldı. Bu araba ile sabahtan akşama kadar uçtukten sonra gelirken, misafir olduğu gümüş saraya ulaşırlar. Delikanlı, annesine bakıp:

— Anne, biz biraz burada duralım hele. Sen arabanın yönünü çevir. Burada benim bir hanımım daha var. Onu da alıp, çıkarız, der.

Annesi delikanlıyı dinleyip, arabayı çevirir, gümüş saraya inerler. Orada bunları çok istekli bir şekilde, bekleyip duranlar vardır. Bunları karşırlar, yiyip, içip, dinlendikten sonra, bu sarayı da altın saraylar gibi, gümüş yumurta yapıp, ceplerine koyarlar. Sarayın içindeki kırk bir hizmetçi kızı ve oğlanın hanımını da alıp, ileriye doğru uçup, giderler.

Oradan uçarak, giderler ve bakır sarayın yakınına gelirler. O sırada bakır sarayın devı dönmüştür. Bunlar indiklerinde, hiç kimse onları karşılamaz. Annesi delikanlıya bakıp:

— Oğlum, biz buradan gidelim. Görüyorsun, burada bizi karşılayacak kimse yok. Bunların devleri dönmüştür. Eğer gidersen, o zaman bize zarar verirler, der.

Delikanlı, annesine bakıp:

— Anne, buraya girmeden gitmek olmaz. Burada benim üçüncü karım var. Şu kadar elma yiyip, sular içip, şimdi bu devden korkup, duracak hal yok, deyip, arabadan iner ve bakır sarayın kapısından içeri girer.

Bir de ne görsün, bunu devin karısı ve hizmetçi kızları ağlayarak karşırlar ve delikanlıya:

— Bahtımız yokmuş, devimiz döndü. Yer altında, filan sarayda uyuyup, yatıyor. Kalkarsa, seni de, bizi de öldürür, derler.

Delikanlı kendi karısına bakıp:

— Hangi bodrumda uyuyor? diye sorup, bodrumun kapısından içeri girer. Girince, ne görsün; dev, dokuz başını dokuz tarafa salıp, hiçbir şey anlamadan, uzanıp, uyuyor. Girince, elmas kılıcını çıkarıp, bir başını kesip, düşüreyim dediğinde aklına gelip: “Dur hele, uyuyan kişiyi herkes öldürür. Ben bunu uyandırayım da gücümü sınayıp, savaşıp, bakayım. Ölürsem, hak ölüm olur.” deyip, devin baş ucuna gelip, biraz oturur, ama dev hemen uyanmaz.

Sonra saraya girip, devin karısına:

— Git, devinizi uyandır. Ben onun ile g re ip, sava ıp, g c m  s nayıp, bakacağım, der.

Devin karısı:

— İnsanoğlu geldiğinde, onu uyandıran bir biz var. Sen  u bizi al, tabanının altına sokup, tamamen karı tır. Bunu sezip, uyanır. Uyanınca da sana tatlı s zler s ylemeye ba lar. Ama sen, onun  yle yumu ak konu masına bakıp, aldanma. O  ok hilek rdır. O, yumu ak durduk a, sen sert dur. Yoksa aldatır. Bak, aldanma! der.

Delikanlı bizi alıp, devin bir tabanına sokup, karı tırır; dev, hi bir  ey hissetmez. İkinci tabanına daha sert sokup, karı tırır; dev, hissedip, uyanır ve karısına bağırıp:

— Hani, insanoğlu gelmi , neden misafir etmiyorsunuz? der.

Delikanlı ona:

— Ben a  değilim. Ben sadece senin kanına susayıp, geldim. Hadi, kalk, haydi  ıkıp g re elim, der.

Dev, delikanlının bu s zlerinden utanıp, yerinden sı rayıp, kalkar. Hemen meydana  ıkıp, g re meye tutu urlar. O kadar g re irler ki t msekli yerleri a arak yuvarlanıp, t kenirler. Uzun s re g re tikten sonra, delikanlı devı alıp, fırlatıverir; dev, dizine kadar yere batır. Dev sinirlenip, kalkar, delikanlıyı tutup, kaldırıp, yere vurur; delikanlı, beline kadar yere batır. Sonra delikanlı sinirlenerek:

— Yok, bizde  yle vurmazlar, i te b yle vururlar, deyip, devı kaldırıp, yere vurunca, dev beline kadar yere batır. Bu  ekilde ne kadar g re seler de, birbirlerini yenemezler. Sonra dev:

— Ey delikanlı,  imdi ne kadar g re tik, birbirimizi yenemedik. Ben  ok acıktım, biraz yemek yiyip geleyim, der.

Delikanlı, deve:

— Utanmaz, sadece kendin yemek ayıp değil mi? Ben de yoruldum, halim kalmadı. Beni de alıp, g t r, der.

Dev, razı olup, delikanlıyı da alıp, eve girer.

Devin evinde iki masa vardır. Birisine sadece kendisi oturup, yer. İkincisine gelen misafirleri oturtur. Dev, karısından yiyecek yemek, i ecek su ister. Devın iki t rl  suyu vardır; birisi h l getiren, ikincisi h l gideren. Devın karısı, i i anlayıp, deve h l

gideren suyu, delikanlıya hâl getiren suyu koyup, verir. Dev suyu içince yamulup, düşer. O saat dev işi anlayıp, karısına bakar:

— Siz beni bugün harap edeceksiniz, der. Öldürmeyi istese de delikanlıdan korkup, karısını öldürmeye cesaret edemez.

Sonra dev ile delikanlı, çöle çıkıp, tekrar güreşmeye başlarlar. Delikanlı, devı kaldırıp, öyle bir fırlatır ki dev, kafasına kadar yere batır. O sırada delikanlı, elmas kılıcını çıkarıp, devin dokuz başını dokuz yerden kesip ayırır ve saraya girer. Kadın ve kızlar, bu durumu görüp, delikanlıya çok teşekkürler ederler:

— Bu günü de göreceğimiz varmış, deyip, çok sevinirler.

Sonra delikanlı:

— Haydi, şimdi buradan gidelim, der.

Karısı ona:

— Dur, burada daha bizim kardeşlerimiz var, onları da kurtaralım, der.

Delikanlıya anahtarları verip, sarayları araştırmaya giderler. Bir sarayın kapısını açarlar ki sarayın yaşlılar ile dolu olduğunu görürler. Bu yaşlılar, devin âdetini bildiklerinden: “Semirenimizi yakalayıp, yer şimdi.” diye korkup, kaçmaya başlarlar. Delikanlı bunların korktuklarını görüp:

— Ey yaşlılar, siz benden korkmayın. Ben de sizin gibi insanoğluyum. Ben sizi devin elinden kurtarıyorum. Haydi, çıkın! der.

Sonra bir sarayı daha açar, orada kocakarılar yatıyorlarmış. Onlar da korkarak: “Bu semiz, bu semiz.” diye birbirini göstermeye başlarlar.

Delikanlı onlara:

— Korkmayın, haydi çıkın, ben sizi kurtarıyorum, der.

Ondan sonra bakır sarayın karşısında yine büyük bir saray vardır.

Kadın, delikanlıya:

— Şimdi, delikanlı, devin leşini şu saraya götürüp, koyalım. O saray devin değirmenidir. O, bu değirmende deminki gibi binlerce insanı kıyma çektirip, yemek yapıp, yedi. Şimdi kendisi cezasını görsün, der.

Delikanlı kaldırıp, gittikten sonra kadın, değirmeni çalıştırır, bir süre sonra masalara kırık tabak ile dolu etler, yemeye uygun olarak, soğanı, biberi dağılıp, gelip, dizilirler. Kadın, değirmeni durdurup:

— İşte şimdi görürsünüz, bu dev nice yıllardan beri ne kadar kişinin, başını yedi. O böyle olur diye ömründe bir kere düşündüğü yoktu, der ve saraya girip, yemeğe otururlar. Yiyip, doyduktan sonra delikanlı, kuş avladığı silahını alıp, yakındaki bir ormana kuş avlamaya, ava gider. Fakat delikanlının gittiğini hiçbiri fark etmez.

Delikanlının annesi:

— Şimdi burada çok durduk, deyip, hemen acele ettirerek, kızları yerleştirip, araba ile yukarı yükselip, giderler. Üç kadından hiçbiri delikanlının nerede olduğunu fark etmezler.

Bu sarayda bir kişi bile kalmaz. İki gün gittikten sonra hava tentesini kaldırıp, bakınca delikanlının tentede olmadığını görürler. Bunlar geri dönmeyi düşünseler de devin neslinden birine rastlayıp, helak oluruz diye korkup, yola devam ederler ve büyük bir şehre varınca birkaç kilometre yakınında durup, altın ve gümüş saraylarını açıp, delikanlıyı bu yerde beklemeye başlarlar.

Delikanlı ise ormanda biraz yürüyüp, çeşitli kuşlar avlayıp, cep ve takkesine meyve toplayıp, dönünce, “Karlarıma olur.” diye mutlu bir şekilde bakır saraya varıp, girince ne görsün, bakır sarayın içinde kimse kalmamış.

Acıkıp, odaları aradığı sırada, küçük bir odaya rast gelir. Onun odasında küçük bir masa vardır. Onun üstünde gök gibi bir şey ile bir karış boyunda bir çubuk vardır. Delikanlı, gidip, çubuğu eline alır; “Bu ne işe yarıyor acaba?” diye göğe tutunca, bunun karşısına bir ifrit çıkıp:

— Ne buyuruyorsunuz? der. Delikanlı hemen o zaman, çubuk ile gökte hikmet olduğunu anlayıp, ifrite bakarak:

— Benim annemler, buradan gitmişler. Ben kendim kaldım. Şimdi beni uzun sürede mi annemlerin ardından yetiştirirsin? diye sorunda, ifrit:

— Üç günde götürüp, yetiştiririm, der. Delikanlı, bunu çok görüp, çubuğu göğe yeniden sallayınca, ifritin ikincisi, öncekinde daha güzel olanı çıkar ve:

— Ne buyuruyorsunuz? der.

Delikanlı:

— Beni annemlerin ardından uzun sürede mi yetiştirirsin? der.

İfrit ona:

— Bir günde, deyince, delikanlı yine çok görüp, çubuğu tekrar sallar.

Üçüncü ifrit gelip:

— İki saat içinde ulaştırırım, der. Delikanlı, sevinip, bunun üstüne çıkıp, oturur ve delikanlıyı o anda getirip, ulaştırır.

Delikanlı:

— İşte şimdi ben doğru saraya varıp, girsem, yakışmaz. Onlar beni gülünç duruma düşürdüler, dur ben de onları gülünç duruma düşüreyim, deyip: “Şimdi sen beni doğru saraya götürme, şehrin kenarına götür.” der.

İfrit, delikanlının sözünü dinleyip, şehrin kenarına götürüp, bıraktı ve kendisi orada hemen kaybolur.

Delikanlı oradan yaya olarak şehre girip, gitti ve bir ihtiyarın ardından gidip:

— İhtiyar nereye gidiyor acaba? deyip, ardından anlamaya çalışarak, bakar.

İhtiyar gidip bir eve girer. Delikanlı da onun ardından girer. İhtiyar girince de bir şişe içecek alıp, içtikten sonra ve çıkıp, gider. İhtiyarın ardından delikanlı da gider. İhtiyar, yine bakınıp, kalan parasını alıp, yeniden girerek, içip, çıkar. Sonra bir eve varıp, girer. Onun ardından delikanlı da varıp, girince ihtiyarın bir çizmeci olduğunu görür. Delikanlı, ihtiyara bakarak:

— Ey dede, sen iyi bir çizmeciymişsin. Bundan sonra sen böyle hizmet ederek, yaşayamazsın. Sadece benim bir isteğim var. Bunu yaparsan, ben sana bin tenge para veririm, der.

İhtiyar:

— Elimden gelirse, olur, der.

— Biliyor musun, şehrin kenarında iki saray var. Orada benim görüp, âşık olduğum bir kız var. Sen ona dünürücü ol, der. İhtiyar, delikanlının sözünü dinleyip, şehrin dışına çıkıp, saraya doğru gider. Kız da bugün kendine bir kişi geleceğini rüyasında görüp, hissedip, durur. O sırada saraya doğru gelen ihtiyarı görünce, onu karşılayıp, içeri alır. İhtiyar da delikanlının söylediği kız, bu kız olması lazım diyerek:

— Ey kızım, bende bir misafir var. O seni görüp, âşık olmuş ve beni size dünürücü olarak yolladı. Şimdi siz ne diyorsunuz? diye sorar.

Kız, ihtiyara:

— Olur. Sadece benim başlığım çok büyük. İnsan elinden gelecek iş değil. Eğer yapabilirse, ben onunkiyim, o da benimki, der. Başlığım şu: Bir ipek gömlek.

Onun hiç dikişı olmasın, üstüme de tam olsun. İncelikte, parmaktaki yüzükten geçecek gibi olsun. Küçüklükte, katlayınca avuca sığacak kadar olsun. Bir de ayakkabı. Onun hiç çivisi olmasın. Ayağıma tas tamam olsun, der. “Eğer bunları yapabilirse, o benim erim olur.” diye düşünür.

İhtiyar:

— Çok güzel, deyip, dönüp, delikanlıya söyler.

Delikanlı, ihtiyara:

— Tamam, sen burada dur, ben gidip, alıp geleyim, deyip, sahraya, köpek sesi işitilmeyen bir yere gidip, cebinden tılsımlı çubuğu çıkarıp, göğe kaldırınca, bir ifrit ortaya çıkar:

— Ey hazret, ne buyuruyorsunuz? der.

Delikanlı da ifrite:

— Deminki gömlek ile ayakkabıyı kaç saatte bulup, getirirsin? der.

İfrit:

— Üç saatte bulup, getiririm, der. Üç saat beklemek uzun olur, deyip, delikanlı ikinci kez sallayınca, ikinci ifrit gelir ve:

— Bir saatte bulup, getiririm, der. Delikanlı buna da razı olmaz ve üçüncüsünü çağırır; bu:

— Yarım saatte getirip, önüne koyarım, der.

Delikanlı:

— Ben yerimde bekleyip, dururum, deyip, ifriti gönderir. İfrit yerinden kalkıp, altın saraya girip, kızın yanına gelerek, boyunu enini ölçüp, istenen şeyleri getirir. Delikanlı o zamanda çukurda bekleyip, otururken, ifrit gelip, delikanlıya gösterir. Delikanlı bakıp, çok beğenip, çok teşekkürler ederek, gömlek ile ayakkabıyı alıp, ihtiyara verir.

İhtiyar bunları alıp, saraya gider ve kıza verir. Kız alıp, giyer ve bakar ki kendi dediği gibi her şey tastamam olmuş. Çok sevinir ve: “Bu işler dev memleketinde olmayan bir kişinin yapabileceği işler değil, bu benim güveyimdir, akşama gelsin.” deyip, ihtiyara söz verip, gönderir.

Akşam olunca, delikanlı ile ihtiyar birilikte saraya gelip, girerler. Bunları hizmetçi kızlar ve annesi çıkıp, karşılarlar. Delikanlı annesi ile görüşüp, tanışıp, çok

sevinirler. O zaman yiyip, içip, altın, gümüş sarayları bir yumurta yaparak, cebe indirip, kendileri arabaya oturarak, ihtiyara biraz para verirler. Anne, gelinlerine:

— Şimdi oğlum herkesten önce binip, otursun, diye emir verir ve önce delikanlıyı bindirip, hepsi birlikte uçup, giderler.

Birkaç gün uçarak gittikten sonra, ağabeyinin kaldığı çukura gelirler. Ağabeyi bunların geldiklerini görür, fakat kimin geldiğini anlayamaz. Bunlar gelip, indikten sonra, ağabeyi bunları karşılar ve hemen onu da bu arabaya bindirip, kendi şehirlerine doğru giderler.

Biraz daha gittikten sonra, ak kurdun ormanına gelirler ve büyük bir alana inerler. Bunlar balondan inip, yiyip, içip otururken, ak kurt bunların geldiklerini anlar ve o da bunların yanına gelir. Çok güzel bir delikanlı kılığına girip, bunlar ile görüşür. Bütün kızların gözleri ateş gibi yanıp, ondan gözlerini alamazlar. Bundan sonra delikanlı, bunun ak kurt olduğunu anlayıp, çok ikramda bulunur ve ak kurda bakarak:

— Ey dostum ak kurt, işte sana sözüm şudur: (Üç kızı göstererek) İşte bunlar benim karılarım, (yine üçünü göstererek) bunları ağabeylerime bağışladım. Şu altısı dışında kalanlardan kendine yakışan birisini seçip, al, der.

Kurt seçip aldıktan sonra, kız da:

— Çok da güzel bir delikanlıya rast geldim, diye sevinir.

Sonra bunlar vedalaşıp, yine kendileri şehirlerine doğru uçup, giderler.

Nice günler uçup, gittikten sonra, büyük bir şehre doğru gelip, gümüş sarayın sahibi, on iki başlı devin karısı:

— Benim şehrim, diye, delikanlıya çok teşekkür edip, kendi şehrinde iner. Bu kadın bu şehrin padişahının karısıdır. Geri gelince kendi padişahı ile görüşüp, çok sevinerek, kendi yurtlarında yaşamaya başlarlar.

Az daha uçup, gidince, tekrar büyük bir şehre gelirler. Dokuz başlı devin karısı bu şehri görünce:

— Bu benim şehrim, deyip, delikanlıdan izin isteyerek, çok teşekkür edip, iner. Delikanlı böylece kendi karıları ve ağabeylerine bağışladığı kızlardan başkasını, kendilerinin diledikleri yerde, hepsini de azat edip, bu şehirde bırakır.

Bu şehirden az daha gidince, kendi şehirlerine ulaşırlar. Şehre beş kilometre kadar kalınca, gün akşam olur ve artık sabahleyin gireriz deyip, orada beklerler.

Delikanlının annesi cebine yumurta yapıp koyduğu sarayları, bahçeleri çıkarıp, aynı dev şehrindeki gibi kurar. Kadının iki oğlu, kendi odalarına karılarını alıp, girip, yatıp, uyurlar.

Bundan sonra delikanlıların annesi dışarı çıkıp, devden alıp döndüğü yüzüğü parmağından alıp, fırlatınca, yerdeki çöpün sayısı var, ifritin sayısı yok, o kadar çok ifrit gelip, bunun karşısına toplanırlar.

— Emredin, hazret, ne buyuruyorsunuz? derler.

Kadın, bunlara:

— İşte bu saraydan şehre kadar tan atana kadar bir altın köprü yapın. O altın köprünün iki tarafından iki ırmak, birisi o tarafta, birisi bu tarafa akıp, dursun. O ırmakların üstünde görülmemiş, duyulmamış ördekler, kazlar yüzüp, vak vak edip, gıklayıp dursunlar. Irmağın iki kenarında elma ağaçları yetişsin. Elmaları olgunlaşıp, koparak suya, düşüp dursun. Onu yüzüp duran kuşlar yesin. O köprünün üstünde, koşulu üç atlı bir araba olsun. Arabanın tekerlekleri altından olsun. Üstüne oturulduğunda sallanmasın. O atların dizginlerini tutan kişi korkunç, tencereden de kara, koca bıyıklı bir ifrit olsun. Bunları tan atana kadar tamam edin, der ve kendi uyumak için yatar.

Kadın, birkaç saat yattıktan sonra, ifritler gelip, bunun kapısını çalarlar. Çıkıp, bakınca her şeyin kendi dediği gibi tamam olduğunu görür. Sonra, ifritleri kendi yollarına gönderip, biraz geçince, tan da atar.

Tan atıp, aydınlanınca, padişah yerinden kalkıp, kapıdan çıkınca, kapının dibinden uzanıp, giden köprüyü görüp:

— Ah, harap olmuşuz, kapı dibine kadar su basmış, deyip, koşarak içeri girer ve vezirlerine: “Haydi, çabuk çıkın.” der.

Vezirler çıkıp, bakarlar ki:

— Ey padişahım, yanılmışsınız. Bu, su değil. Uzun sürmeden bir haber gelir, hem karın, hem de çocukların dönmüştür, deyip, padişahı sevindirirler. Padişah, sevindiğinden giyinip kuşanıp, tahta oturup, beklerken, padişahın karısı mektup yazıp, bir ifrit ile onu padişaha gönderir. Mektupta şöyle yazılıdır: “Hürmetli padişah hazretleri, size selamlarım ile ricam şudur: Allah’a şükür, biz sağ salim döndük, saat

onda Şu k  pr  n  n başında kardeş, kabile, imam, m  ezzinler ile bekleyip, durun. Bu ifrit sizi bize misafirliği alıp, gelir.”

Saat ona kadar padişah, ağabey ve kardeşlerini toplayıp, g  zel kıyafetlerini giyip, beklerken, ifrit gelip bunların yanında durur ve:

— Haydi, oturun, deyip, bunları oturtur ve o saniyede deminki saraya getirir.

Padişahın oğulları ile gelinleri, bunları karşılayıp,  ok h  rmet eder, yedirir, i irir; yemek bittikten sonra, gelen misafirlere gitmelerine izin verilir. Onlar evlerine ifrit arabasına binip, d  nerler. Orada padişah, imam, m  ezzinler, oğulları ile kendisi kalıp, padişahın en k    k oğlu babasına annesini sağ salim alıp, geldiğini s  yler ve onu yeniden nikahlayıp almasını ister. Buna padişah da razı olur. Hemen nikah kıyıp, on g  n oyun oynayarak, dokuz g  n d  Ğ  n yaparak, doğurmamış doru kırsrağı kesip, bunun kemiğini padişah ve karısı ile her g  n tutup, kemirir.

Bundan sonra padişah, karısını alıp kendi evine d  ner ve birlikte yaşamaya başlarlar. Delikanlı yine ağabeylerine değen kızları da nikahlayıp, otuz g  n oyun oynayarak, kırk g  n d  Ğ  n yaparlar. AĞabeyleri de karılarını alıp, kendi evlerine d  nerler; ama delikanlı kendi karısı ile bu sarayda kalır. Rahat  a yaşadıkları sırada dokuz başlı devin ve on iki başlı devin karısı, delikanlıya mektup yazıp, karıları ile misafirliğe gelmelerini isterler. Hemen delikanlı,     karısı ile, bunlara misafirliğe gider; onlar da delikanlıya  ok h  rmet ederek karŐırlarlar ve  ok b  y  k hediyeler verip, geri saraylarına uğurlarlar. Delikanlı kendi sarayına d  nm  Ő,     karısı ile kendi sarayında rahat  a yaşayıp, gitmişler.

42. İYİLİĞE KÖTÜLÜK

Evvel zamanda orta hâlli bir adamın üç oğlu olur. Bir gün oğlanlarını çağırıp, vasiyet eder:

— Oğullarım, artık ben ölüyorum, ben ölünce iyi bir şekilde gömersiniz, der. Bundan sonra üçünüz, üç günde bir benim yanıma gelip, bana dua edersiniz, der. Çok geçmeden babaları ölür, gömerler, bunu.

Bunun iki oğlu, döner dönmez:

— Babamız öldü, deyip, içki içip, kemancıları çağırıp, eğlenirler. Küçük oğlu bunların yanına oturmaz, sobanın yanına uzanıp, yatar. Ertesi gün kalkarlar. Kalktıktan sonra büyük oğlan küçüğüne:

— Git, benim için babama dua edip, gel hele, der. Küçük oğlan gider, babasına dua okur. Mezar yarılr, babası çıkar, buna bir kara kuş (kartal) tüyü verir.

— Al oğlum, kaybetmeden sakla, bir gün bu sana lazım olur, der. Sonra, kanadı alıp, döner bu delikanlı. Ertesi gün ortanca ağabeyi de:

— Benim için babama dua edip, gel, der. Ortanca ağabeyi için de okuyup, döner. O gün babası ona ak kuş (kuğu) tüyü verir. Üçüncü gün, bugün kendi sıram deyip, okumak için babasının yanına gider. Bu kez kızıl kuş tüyü verir babası.

— İşte yavrum, gerek olduğunda kara kuş tüyünü ağzına alıp, öttürürsen, kara at ve kara kıyafetler ortaya çıkar. Bunları giyince, seni kimse tanımaz, padişah oğlu gibi olursun, der. Ak kuş tüyünü ağzına alıp öttürürsen, ak at ve ak kıyafetler ortaya çıkar. Kızıl kuş tüyünü ağzına alıp, öttürürsen, kızıl at ve kızıl kıyafetler ortaya çıkar, der.

Yakınlarda, bir padişah varmış. O padişahın üç kızı varmış. Padişah, kızlarını padişaha da, zenginlere de vermiyormuş.

— Kimin hüneri daha fazla ise o kişiye veririm, diyormuş.

Padişah, bir yere kırk arşın boyunda bir direk diktirir. Direğin tepesine bir demir çubuk, demir çubuğa da altın bir yüzük koyar.

— Her kim ok atıp, oku bu yüzükten geçirirse kızımı ona veririm, diyormuş.

Böylece delikanlı bu haberi işitince, kıra çıkar ve kara kuşun tüyünü ağzına alıp, öttürür. Kara at ile kara kıyafetler ortaya çıkar ve giyinip şehre gider. Halk toplanmış, sokak dolu. Gelip, ok atıyorlar. Direğe, ulaşılmayacak şekilde işaretlenmiş bir çizgi vard. Ona basıp, atıyorlar, hiçbirinin oku ulaşmıyor, hepsininki yanından geçip,

gidiyor. Hiç kimse yüzüğe değdiremiyor. Bu delikanlı varır. Herkes yol verir, bu nasıl asil çocuk diye. Sonra bu, direğin yanına varıp, oku atar. Ok, yüzüğün ortasından geçip, gider. Sonra delikanlıyı sevinç naraları atarak, havalara kaldırırılar.

— İşte böyle böyle bir kişi oku değdirdi, diye, alıp, padişahın yanına götürürler. Padişah, kızını buna verir. Böylece, padişah damadı olur şimdi bu. Padişah buna:

— Benim üç kızım var, gereken malımı vereyim, nerede istersen, orada ev yaptırıp, vereyim, der.

Sonra, bu delikanlı:

— Şehrin dışında bir dağ varmış, orada ev yaptırıp, ver; gelen düşmanları gözetleyip dururum, der. Padişah, bu dağda ev yaptırıp, verir; çok mal verir. Burada yaşamaya başlar bu kız ile.

Sonra padişahın ortanca kızı da büyür. Yine padişah şöyle bir haber yayar.

— Her kim ok atıp, yüzükten geçirirse, o kişiye kızımı veririm, der.

Bütün halk toplanır. Atarlar, hiç kimseninki değmez. Bu delikanlı yine kıra çıkıp, ak kuş tüyünü ağzına alır, öttürür ve ak at ile ak kıyafetler ortaya çıkar. Şimdi delikanlı başka bir padişah çocuğu olarak, gelir. Oku atarlar, atarlar, hiç yaklaşıyor. Bu yine gidip, çizgiye ayağını koyar ve oku atar. Ok yüzüğe varıp, girer. Yine bunu sevinç naraları atarak, havaya kaldırırılar. Padişaha götürürler. Padişah, ikinci damadım deyip, ortanca kızını ona verir. Yine:

— Gereken malımı vereyim, şehrin hangi yerinde istersen, orada ev yaptırıp, vereyim, der.

Delikanlı:

— Şu dağ başına yaptırıp, ver, der. Sonra ustalar getirip, yine ev yaptırıp, verir, orada yaşamaya başlar bu, iki karısı ile. Ortanca kız ile kaldığında ak kıyafetler ile gelir; büyüğünün yanında kaldığında kara at ve kara kıyafetler ile gelir.

Böylece padişahın üçüncü kızı da yetişir. Padişah yine aynı şekilde bir haber yayar. Bütün halk toplanır, ok atarlar. Bu hemen karılarının yanından ayrılıp, kızıl kuş tüyünü ağzına alıp, öttürür. Kızıl at ve kızıl kıyafetler ortaya çıkar. O zaman meydana varıp, girer, buna yol verirler: “Bu hangi padişahın çocuğu?” derler. Çok güzel şimdi bu. İnsanlar ok atarlar, hiçbirininki yüzüğün yakınına bile gelmez. Bu gider, oku atar,

ok yüzüğün içinden geçer, gider, sevinç naraları atarak: “İşte bu kişi oku geçirdi.” diye, padişaha götürürler.

— Şimdi, der padişah, kızımı sana vereyim. Önceki iki damattan daha fazla hüner görmedim, kızı veresim yok, ama biraz daha hüner göster bana, der. Atın ile koşup, gelip, işte şu iki katlı evin üstünden sıçrayıp, öbür tarafına varıp, in, der.

Delikanlı, kenara kadar giderek, atı ile bütün gücüyle koşup, kuş gibi uçarak, iki katlı evin üstünden aşır, kapı önüne iner. Kapı önünde padişahın küçük kızının dikildiğini görürler. Görünüşü çok güzel.

— Delikanlı olacaksan, böyle ol, deyip, cebinden değerli, pahalı bir baş örtüsü çıkarıp, verir ve yol göstererek, alıp, getirir. Sonra, padişah, sarayına girip, kızını bu delikanlıya verir, orada misafir olup, yatarken, delikanlıya:

— Şimdi benim verecek başka kızım yok, yaşlandım, ben sana padişahlığımı vereyim, der.

— İhtiyar, der delikanlı, sağ olduğun sürece kendin dur, padişahlığını istemiyorum, der.

Sonra padişah:

— Şehrin hangi yerinde dersen, orada ev yaptırıp, vereyim, der.

Bu:

— Bu şehirde durmam, şehrin kenarında dağ başında iki bacanağım var, onların yanında yaptırıp, ver, der.

Küçük kızına evi daha da görkemli yaptırıp, verir padişah. Malların en iyilerini verir. Bu şimdi, orada üç karısı ile yaşıyor. Küçük kızın yanına kızıl at ile kızıl kıyafetler giyerek; ortancasının yanına ak at ile ak kıyafetler giyerek; büyüğün yanına kara at ile kara kıyafetler giyerek gelir.

“Dur, der, bu biraz düşünür, böyle yaşamak olmaz. Bize üç kız yanına üçü birlikte olup, gelmek lazım.” der. Sonra bu, kara at, kara kıyafet giyerek, büyüğüne gelir ve:

— Bana izin ver, der, ben memleketime gidip, geleyim, öteki iki bacanak da gidiyor, onlar ile gidip, memleketimi göreyim, der.

— Olur, git, birbirinizden ayrılmayın, der kız. Şimdi kocam gitti diye kalır bu. Sonra bu ak ata binip, ak kıyafetler giyerek, ikinci kızın yanına gelir:

— Büyük bacanak ile küçük bacanak memleketlerine dönüyormuş, benim de memleketimde ağabeylerim, kardeşlerim var; gidip onları göreyim, der. Şimdi ikincisi de izin verir. Sonra küçük kızın yanına gelir. Ondan da böylece izin alır.

— Git, der, birbirinizden ayrılmayın, der.

Bu çıkıp, memleketine gider, kızlar kalırlar, kocalarımız köylerine gitti, diye. Sonra, bu gide gide, köyüne gelir. Ağabeyleri iflas etmiş, evlerini satıp, içip bitirmişler, bir hamamda yaşıyorlar. Varıp, girer:

— Ev sahipleri, evde misiniz? der.

Oradan birisi çıkıp:

— Sen kimsin? diye sorar.

— Ben kim olduğumu söylerim, beni misafirliğe alsanıza, der.

— Sen böyle bir yere girmeyi istemezsin, biz hamamda yaşıyoruz. Şu karşıdaki eve gir sen, orası daha iyi olur, der.

— Ben onları gördüm, lakin ben size misafir olayım, diye düşünüp, geldim, der.

— Öyleyse, iğrenmezsen, gir, der.

Girer. Yiyeceği, içeceği yokmuş, ağabeylerinin. Sonra, bu çıkarıp, yüz sum para verir.

— Gidin, yiyecek şeyler alıp, gelin, der. Sonra, kendisinin kim olduğunu ağabeylerine söyler. Konu komşularını, hısım akrabalarını çağırıp, bir iki gün ikramda bulunduktan sonra, gitmeye hazırlanır. Ağabeylerine:

— Haydi, hepiniz benim ile gelin, der.

Çıkıp, giderler bunlar.

Çıkıp, biraz gidince, kara kuş tüyünü ağzına alıp, öttürür ve kara at, kara kıyafetler ortaya çıkar. Onu büyük ağabeyine verir. Ak kuş tüyünü öttürür ve ak at, ak kıyafetler ortaya çıkar, bunu ortanca ağabeyine verir. Onlar:

— Biz döndüğümüzde, ben size, sen bu eve, sen de bu eve gir, diye gösteririm. Siz kendi karınızın yanına döner gibi dönüp, girersiniz, der.

Sonra, bunlar giderler. “Sen ağabey, buna gir.”, “Sen ağabey, buna gir.” diye söyler, delikanlı. Üçü üç kız yanına dönüp, girerler. Sonra, büyük ağabeyi ile ortanca

ağabeyi de rahatça yaşamaya başlar. Fakat, küçük kız anlar, önceki üçünün bir kişi olduğunu. Şimdi üçü, üç oldu.

Bu delikanlı:

— Ses etme, der. Senden ayrılmak istemediğim için böyle yaptım, der. Bu şekilde, yaşarlar bunlar. Sonra yaşarken, yaşarken, ağabeyleri bunu kıskanmaya başlarlar.

— Onun karısı da güzel, malları da semiz, ev yeri de iyi, derler. Biz bunu ne yapalım, derler.

— Onu öldürüp, mallarını alıp, köye dönsek, rahat yaşarız. Bu dağ başında yaşarsak, bize fayda gelmez, der biri.

İkincisi:

— Onun elmas kılıcı var. Geceleyin uyuyunca, elmas kılıcı alıp, yüzünü eve çevirip, eşiğe koyalım. Biz dışarıdan gelip: “Ey, kardeşim, kalk, harap oluyorsun, mallarını hırsızlar alıp, gidiyor.” diye bağırırız. Sonra, o sıçrayıp, kalkar ve kapıdan yürüyerek, çıkınca, kılıca takılır, ayağını keser. Sonra biz onu çıkarıp çöle atarız, gece olunca epeyce yol alırız, der.

İşte bu akıl ile, bu uyuyunca, ağabeyleri elmas kılıcını alıp, iki ucunu kapının kalaslarına, yüzünü de öne çevirip, koyarlar. Koyarlar ve pencereden:

— Ey, kardeşim, çabuk kalk, mallarını hırsızlar alıp, gitti diye bağırırlar.

Bu sıçrayıp, kalkar. Koşarak çıkayım derken, elmas kılıca takılıp, ayağını topuğundan keser. Sonra, bunu sürükleyip çöle atarlar ve kendi karılarını, mallarını alıp, köylerine dönüp, giderler.

Sabahleyin bu ayılıp, ayağına basayım dese, ayağı topuktan kopmuş. Oradan topallayarak, gider. Çimen, kuzu kulağı yiyerek, gide gide bir su kenarına varır. Suyun yukarı tarafından bir kişinin geldiğini görür.

O gelip, buna selam verir, bakar ki, bunun da iki kolunun olmadığını görür.

O da:

— Ağabey ve kardeşlerim böyle yaptılar, der. Uyurken kolumu kestiler, der.

Bunların birinin ayağı yok, birinin kolu yok. Bir süre sonra baktılar ki, suyun diğer tarafından yine bir kişi geliyor. Baktılar ki, sarhoşa benziyor, sallana sallana geliyor. Ayaksız, elsize:

— Git, suya düşüp gitmesin, sarhoş kişidir, kim acaba? der.

Gider. Gider ki, iki gözü de körmüş. Elsiz buna:

— Eteğime tutun, deyip, takip ettirerek, alıp gelir bunu ayaksızın yanına. Bu şekilde bunlar; biri ayaksız, biri elsiz, biri kör, üçü birlikte giderler.

Gide gide bir vadiye varırlar. Yakında bir yerde Kazak evine benzer bir keçe ev görürler. Gidip, eve girerler. Girerler ki, hiç kimse yok içinde. Sanırsın bunların üçü için yapılmış bir ev. Bunlar orada yaşamaya başlarlar. Su kenarında balık tutup, öte beri yapıp, karın doyurmaya çalışırlar.

Bu şekilde bunlar üçü birlikte yaşarlar.

Sonra bir gün kör bunlara:

— Bizim kadınsız, kızsız yaşamamız çok zor, der, kadın olsa, kirlileri yıkar, yemek pişirirdi, biz ava giderdik, der. Yukarı tarafta bir padişah, kızını yabancı yere güveye veriyormuş, der. O padişahın kızını alıp, gelelim, der. O, bir gitse, dönecek değil sonra, der. Çok uzağa gidiyor, der.

Bunlar gülüşürler:

— Padişah kızı niçin bizimle gitsin, derler.

— O, der kör, şimdi ev boyunca girip, görüşüp duruyormuş, biz de gidip, yanındaki kadınlara: “Padişah kızı bizimle de görüşsün, biz garip birer insanız.” deriz, der. Bizimle görüşür, der. Benimle görüştüğünde, elinden yakalayıp, sihirli bir söz söylerim ve bütün yer gök duman olur, o sırada biz padişah kızını yanlış yola sokarak, alıp, gideriz, nereye gittiğini bile anlamazlar, der.

Bu şekilde, bunlar şehre giderler. Varırlar ki, körün dediği gibi, kız, evden eve girip, görüşüp duruyormuş.

— Bizim ile de görüş, der bunlar. Padişah kızı görüşür. Sonra kör ile görüştüğü sırada, kör, padişah kızının elini tutup, üfürür, bütün yer gök duman olur, o sırada padişahın kızını alırlar ve giderler. Orada olan halk, ne oldu diye şaşırıp, kalır, kızın nereye gittiğini de göremezler.

Bunlar oradan deminki eve dönerler. Ayaksız, arkadaşlarına:

— Biz buna zarar vermeyelim, evde yemek yapıp, bizim kirlilerimizi yıkasa yeter, der.

Ertesi gün bunlar üçü birlikte ava giderler. Kız evde yalnız kalır.

Bunların evlerine yakın bir yerde, yine böyle bir ev varmış. O evde Calmavız yaşıyormuş. Bunlar evde olmadığı sırada, bu kocakarı kızın yanına gelir.

— Nereden çıkıp, geldin, komşuyumşuz, der. Benim de konuşup, oturacak kimsem yoktu, sen de yalnızmışsın, gelir giderim artık, der.

Sonra, kızıdan saçlarını taramasını ister. Bu böyle arkadaşları gidince, kızın yanına her gün gelip, dururmuş. Her gün saçını taramasını istermiş. Bir gün ayaksız, kıza bakar. Bakar ki kızın yüzünün sarardığını görür.

— Sana ne oldu, hasta mısın, memleketini mi özlüyorsun? Bize günahın gerekmez, götürür, koyarız, der. Saklama, söyle, der.

Kız:

— Siz gidince, her gün bir Calmavız gelip, saçını taratıyor. Ben onun saçını tarıyorken, o benim kanımı emiyor, ben anlamıyorum, der. Bugün gelip, o benim son kanımı da emip, bitirecek, siz ava çıkmayın, der.

O nedenle arkadaşları ava çıkmazlar o gün.

Yine Calmavız gelir. O geldiği sırada ayaksız delikanlı kılıcını tutup, durur.

— Nereye izinsiz giriyorsun, kesip, öldürürüm, diye, eteğinden yakalar, kocakarının.

Bu yalvarır:

— Öldürme, ne dilerseniz, onu vereyim, der.

— İşte birimiz ayaksız, o ayaklı olsun; ikincimiz kör, onun gözleri açılsın; üçüncümüz elsiz, o elli olsun, işte bu yüzü sararan kıızı pembe yüzlü bir kız hâline getir, derler.

— Olur, hepsini de yaparım, der.

Bundan sonra ayaksız, elsize:

— Ben bu kocakarıya: “Ağzını aç” derim, o ağzını açar ve sen girip, gidersin; “Kus” derim, o kusar, bundan sonra, eskisi gibi, eli olan bir kişi olursun, der. Sonra gözsüz ile kıza da böyle yapmalarını söyler. Sonra biriniz kocakarıya: “Ağzını aç” der, ben girerim. Bundan sonra “Kus” deyince, “Artık benim aradığım bulundu, ben kusmuyorum.” der. Sonra siz ne yapıp, edip beni oradan çıkarmaya çalışın, bırakmayın, der.

Ötekiler:

— Olur, derler.

Sonra, ayaksız, Calmavıza:

— Ağzını aç, der. Bu açar. Hemen elsize girmesini söyler. Girer. Sonra kocakarıya:

— Kus! der. Kusar, o anda, önceki gibi, elli, sapasağlam bir delikanlı olup, çıkar. Kocakarıya tekrar ağzını açmasını söyler, bu sefer gözsüze girmesini söyler. Gözsüz girer.

— Kus! der. Kusar, gözleri gören bir delikanlı olup, çıkar. Sonra kıza girmesini söyler, kız girer.

— Kus! der. Kusar, bakarlar ki, eskisi gibi, pembe yüzlü, güzel bir kız olup, çıkmış. Sonra ayaksız, bir arkadaşına kılıcını verir.

— Ağzını aç, derler kocakarıya. O açar. Ayaksız girer. Sonra “Kus” deyince, kocakarı:

— Benim istediğim oldu, kustumuyorum, der. Kılıcı alan arkadaş, kılıç ile kocakarıyı kesip, ayırır. İçini yarıp, bakarlar, karnını çevirirler, delikanlı yok, bulamazlar. Sonra bütün kemiklerini bir yere yığıp, bakarlar, baş parmağının olmadığı anlaşılır. Parmak, kesildiğinde bir kenara yuvarlanıp, gitmişmiş. Parmağı bulup, yarıp, bakarlar ki, içinden hamam böceği gibi insan gelip, çıkar. Sonra bu eski hâline döner, kurtulur. Buna bütün arkadaşları teşekkür ederler, rahat yaşamasını dilerler.

Sonra arkadaşları bu yerden gitmeye, memleketlerine dönmeye hazırlanırlar. Kıza sorarlar:

— Bizim ile gelir misin, memleketine mi dönersin? derler.

Kız ne dönerim diyor, ne burada kalırım diyor. Tamam, sonra bunlar birlikte dönmek için çıkarlar. Gide gide, üçe ayrılan bir yola varırlar.

Varınca, dururlar ve kıza:

— İşte üçümüze üç yol, sen hangimizi daha yakın görüyorsan, onun yolundan git, derler.

Kız arkada kalır. Üç saat, üçü üç yola ayrılp, giderler. Kız gelir ve deminki ayaksız olan delikanlının yoluna düşer. Sonra, öteki arkadaşları dolaşıp, gelip, sevinerek, bu delikanlıya çok teşekkür edip, elsizdim, elli yaptın, kördüm, görür oldum diye sevinerek, ayrılırlar.

Sonra bu delikanlı ağabeylerinin köyüne döner. Döner, gider. Bunlar çok yorulmuşlar, susamışlar. Köyün başında kadınların su aldığı yerde bekliyorlar, bakar ki, kendisinin karısı suya gelmişmiş. Ayağına çorap, ayakkabı giymiş, gömleği, baş örtüsü eskimiş, saçları dağılmış. Bu kendi karısını tanır, fakat o bunu tanımaz. Sonra, bu padişah kızıyla evlendiğinde, evden fırlayıp, çıkarken padişah kızının verdiği mendili alır ve yanındaki kıza verir:

— İşte bu mendili şu su alan kadına ver hele, der. Kız alıp, gidip, verir. Öteki alıp bakar, elinden kovaları düşer.

— Bu delikanlı sağ mı, bu benim kocama verdiğim mendildi, der. Sonra, delikanlı gelip, karısının karşısına dikilir, kadın kendinden geçip, yere yığılır. Öyle böyle yaparak, sular serpip, kendine getirirler kadını.

Bu delikanlı karısına:

— Sen önden git, biz senin arkandan geliriz, der.

Kadın dönüp, girer. Delikanlının ağabeyleri kapı önünde bir şeyler yapıyormuş. Bunun sevinerek, dönüp, geldiğini görürler.

— Neden kapını bu kadar sert örttün, niye bu kadar sevinip, döndün, nereden geldi sana bu mutluluk? diye kızarlar.

Kız, onlara:

— Ben ömrümce ateş yutup durmam, yeter artık, böyle de çok azap çektim, şimdi sevinme vaktim geldi, der.

O sırada, kardeşleri ile öteki padişah kızı da gelir. Kardeşlerinin dönüp, gelmesi ağabeylerinin hiç hoşuna gitmez.

— Burada ne yapıyorsun, gözüme görünme, deyip kovarlar bunu.

Buna karşı kardeşleri:

— Ağabeyler, niye merhametsizlik yapıyorsunuz, ben sizi zor durumda bırakmaya gelmedim, ayağımı kesmiştiniz, şimdi ayağım var. Daha birlikte yaşayamaz mıyız? der.

Ağabeyleri:

— Sen sözde ustasın, yolunu tut, işte malın, işte karın, derler.

Sonra bu, karısını, mallarını alıp, çıkıp, ağabeyi gibi olan komşusuna gider. Halkı toplar ve sorar:

— Benim ağabeylerim nereden mal bulmuşlar, nereden kadın alıp, gelmişler?

Sonra köy halkı:

— Böyle, böyle yapıp, alıp, geldik dediler, derler.

Bu delikanlı:

— Böyle almaları doğru ise, biz şöyle yapalım, der. Botka pişirelim, botka pişince, tabağa boşaltalım, ortasına yağ sürelim, yağın ortasına yüzük koyalım, eğer ağabeylerimin sözü doğru ise, onlara ok attıralım, ok yukarıdan inip, gelip, yağın içindeki yüzüğe sapsın, der.

Halk:

— Olur, böyle yapalım, der.

Böylece bunun dediği gibi yaparlar ve bunun ağabeylerini getirirler. Büyük ağabeyine:

— Kadın ve mallarınızı söylediğiniz gibi alıp, gelmeniz doğru ise, ok atın da, okunuz yukarıdan inip, gelip, yüzüğün içine sapsın, derler.

Sözleri doğru olmadığından, bu korkup, tamamen kenara çekilir. Ortancasının atmasını isterler. Bu da yine kenara çekilir. Şimdi halk bunların yalanını anlar. Sonra küçük kardeşleri oku alıp, ayağını tabağın kenarına koyarak, oku atar, ok gözden kaybolur, sonra süzülüp, gelir, tabağa iner, tabaktaki yağa, yağın içindeki yüzüğün ortasına gelip, sapsın. Bundan sonra bunun ağabeylerini yakalayıp, götürürler.

Bu şekilde, üç padişah kızını alıp, kendisi ile birlikte getirdiği padişah kızını da ardına alarak, malını mülkünü fakirlere paylaştırıp, babasının evine döner, birlikte ömür geçirirler.

43. EYGELİ BATIR

Eski zamanlarda bir padişah varmış. Bu padişahın iki oğlu varmış. Bunlar biraz büyüüp, yetişince, padişahın üçüncü çocuğu dünyaya gelmiş. Çocuk doğunca, onu beşiğe yatırmışlar. Padişah beşikte yatan çocuğun yüzüne bir tokat atmış. Yüzüne vurduğu hâlde çocuk hiç ağlamamış, gülüvermiş. Padişah, buna şaşırıp, beşikte yatan çocuğa kendi parmağını tutturmuş. Çocuk, babasının parmağını yakalamış; padişah, parmağını güçlükle çekip, almış.

— Ah, demiş padişah, bu çocuk kahraman olur, demiş, bu pehlivan olur, demiş.

Padişahın Eygeli isimli bir babası varmış, padişah oğluna babasının ismini vermiş. O kendisinin bu üçüncü çocuğuna Eygeli adını koymuş.

Bir gün bu padişahın malları kaybolmaya başlamış. İlk önce bir sürü malı kaybolmuş, sonra ikincisi, üçüncüsü... Böylece, padişahın malları birer birer, arka arkaya kaybolmuş. Malları kimin çaldığını, onların nereye gittiğini padişah bilmiyormuş. Sonra bu padişah büyük oğullarını çağırıp, onlara durumu anlatmış.

— Bizim sadece bir sürü malımız kaldı, o mallar arasında bir yele yetmez kaldı, bizim malları aramamız lazım, demiş padişah.

— Olur, demişler çocukları, ararız, buluruz, demişler.

Bu padişah iki oğlunu yola göndermiş. Çocukları malları aramaya gitmişler.

Bu sırada padişahın üçüncü oğlu küçük bir çocukmuş. O babasına:

— Baba! Ağabeylerim nereye gitti? diye sormuş.

Padişah, ona:

— Ağabeylerin ava gittiler, onlar iki güne kadar dönerler, demiş.

İki gün geçmiş, ağabeyleri dönmemiş. Çocuk tekrar sormuş:

— Baba sen, ağabeylerimin iki güne kadar döneceklerini söylemiştin; iki gün geçti, fakat onların döndükleri yok, ben onları aramaya gideyim, demiş.

Babası izin vermemiş. Eygeli'yi göndermemiş.

Günlerden bir gün Eygeli sokakta çocuklar ile oynuyormuş. Bunlar misket oynuyorlarmış. Diğer çocukların bilyeleri ağaç, fakat Eygeli'nin bilyesi altınmış. Çocuklar ile oynarken, Eygeli bilyeye vurunca, bilyesi ırmaktan su alıp gelen kadının

kovasına çarpmış. Bu öyle güçlü vurmuş ki, bilye kovanın dibini alıp, gitmiş. Kadın çok sinirlenmiş.

— Ey, yere giresice, demiş, sen, demiş, burada pehlivan olup duracağına, babanın kaybolan mallarını arardın, demiş.

Çocuk şaşırıp, kalmış. Evine dönüp, babasına:

— İşte bana bir kadın böyle böyle dedi, o niye öyle söyledi? diye sormuş. Babası başta söylememiş; fakat çocuk ısrarla sorunca, dayanamamış, söyleyivermiş. Babasının sözü biter bitmez, Eygeli:

— Ben malları aramak için yola çıkayım, bana güzel bir at ver, demiş.

Babası Eygeli'ye bir at getirtmiş. Eygeli, o ata binmiş, atın beli kırılıp, gitmiş. Başka bir atı getirtmiş, onun da belini kırmış. Bundan sonra babası Eygeli'ye:

— Atların arasına girip, kendine yakışan atı kendin seç, demiş.

Eygeli, atların arasına girmiş. Atların arasında tüylü, yünlü bir at varmış. Yel yetişemez kahverengi bir atmış. Bundan sonra Eygeli, ata elini atıp, bakmış, at düzgün. Babası, Eygeli'ye:

— Sen atların arasından en iyisini tanıyıp, seçtin, şimdi bu atı kaybetmeden malları arayıp, bulup, getir, demiş.

Eygeli, ata binip, çıkıp, gitmiş. Bunu hiç kimse görmemiş. Bir kuş gibi uçup, gitmiş.

Eygeli at ile gide gide bir çayıra varmış. Bu çayırı geçip, söğüt ağaçlarının arasına girmiş. Gide gide bir patıkaya varmış. Ağaçsız alana çıkınca atına “Dilediğin tarafa git.” deyip, vurmuş, atın dizginini bırakmış. At alıp, gitmiş Eygeli'yi. Gide gide, küçükçe bir eve varmış. Eve girmiş ki, evde bir kadın oturuyormuş. Bu kocakarı, insan soyundanmış.

— Ey oğlum, nereye gidiyorsun? demiş bu kocakarı. Eygeli babasının mallarını aramaya gittiğini söylemiş. Kocakarı:

— Ben bu işi bilmiyorum, demiş, bunu bilse bilse benim ablam bilir, demiş, o buradan, demiş, yüz kilometre ilerde yaşıyor, demiş.

Eygeli, atına binip, çıkıp, gitmiş. Gide gide, ikinci kocakarının evine varmış. Girmiş, hâl hatır sormuş. Bu kocakarı Eygeli'ye:

— Nereye gidiyorsun, oğlum? diye sormuş. Eygeli durumu anlatmış.

Kocakarı:

— Bu işi ben bilmiyorum, demiş, bunu bilse bilse benim büyük ablam bilir, o buradan yüz kilometre ilerde yaşıyor, demiş. Delikanlıyı yedirip, içirip, yola çıkarmış.

Eygeli, yel yetişemez kahverengi at ile çok çabuk gitmiş. Göl boyunda küçükçe bir eve varıp girmiş, orada insan soyundan bir kocakarı oturuyormuş.

— Ey oğlum, seni buraya hangi yeller attı, anlatıver, demiş. Delikanlıyı yedirmiş, içirmiş, misafir etmiş.

Eygeli:

— Ben seni arayıp, geldim, demiş; sen, demiş, benim babamın çalınan mallarının nerede olduğunu biliyormuşsun, demiş.

— Biliyorum, demiş kocakarı, senin babanın malları bizim kocamız dev peride, demiş. O dev perisi bizi bahçeden kaçırdı, biz üçümüz de kardeşiz, o şimdi bizi kendine karı yaptı, demiş. Senin babanın mallarını çalan o, demiş. Bundan sonra bu delikanlıya: “O dev perisi pek güçlü, sen onunla güreşirsen, sana kendisinin üç başını da kestirmeye çalışır, o sana: ‘Hemen benim üç başımı da kes’, der; sen devin üç başından ikisini kendi kılıcın ile kes, üçüncüsünü kendi kılıcın ile kesme, onun canını alacak kılıç benim elimde”, demiş kocakarı.

Delikanlı:

— O kılıcı bana verir misin? demiş.

— Hayır, demiş kocakarı. Sen devin iki başını kesince, bana haber edersen, ben sana kılıcı gönderirim, demiş.

Eygeli kalkıp:

— Ben sana nasıl haber ederim? demiş.

Kocakarı:

— İşte bu yol boyunca gidersen, bir ırmak vardır, o ırmağın yanında bir direk var, direğin yanında bir tilki vardır, sen o tilkinin yanına varınca, o zincirde duran tilkiyi gönder, tilki bana gelip, söyler, demiş. Ama şimdi sen, dev görmek istersen, senin gittiğin yoldaki demir köprü altına kaçıp, oraya saklan; o, kendisi demir köprüye gelir, sen onun ile köprü yanında karşılaşır, savaşırsın, demiş.

Delikanlı atına binmiş ve çıkıp, gitmiş. Yolda giderken, ırmağın kenarındaki direğin yanına varmış. Bakmış ki, orada bir tilki duruyor. Delikanlı tilkiyi kurtarıp,

göndermiş. Tilki koşarak, kaçıp, gitmiş. Bundan sonra Eygeli, gide gide deminki kocakarının dediği köprünün yanına varmış. Köprünün altına girip, yatmış. Bir süre sonra ırmağın öteki tarafından bir duman görünmüş. Eygeli bir vapur görünüyor, diye düşünmüş. Yaklaşmış bu şey. Bakmış ki, dev; dağ, gök olup, geliyormuş. Vapur dumanı sandığı onun piposundan çıkan tütünmüş, dev pipo içip, geliyormuş. Dev, köprünün yanına gelmiş, atı köprüden geçmemiş, ürküyormuş. Dev, atına kızıp:

— Ne bekliyorsun, yoksa buraya Eygeli gelir diye mi düşünüyorsun? diye vurmuş.

At yerinden kımıldamıyormuş. Dev'in, atı ile konuşmasını Eygeli köprü altında dinleyip duruyormuş. Sonra Eygeli köprü altından çıkıp:

— Ey dev perisi, yoksa sen Eygeli buraya gelmez diye mi düşünüyordun? demiş.

Eygeli'yi görmesi ile dev, atından sıçrayıp, inmiş ve:

— Güreşelim mi, vuruşalım mı? demiş.

Eygeli razı olup:

— Vuruşalım, demiş.

— Önden kim vuracak? demiş Eygeli.

— Ben önden vurayım, diye cevap vermiş buna dev perisi.

Eygeli razı olmuş ve bunlar savaşa başlamış.

Dev'in gücü sınırsızmış. O bir vurur. Eygeli biraz yere batar, gider; ikinci kez vurur, daha da derine batar; üçüncü kez vurduğunda, ayakları yere girer, gider. Dev üç kez vurur ve hiçbir şey yapamaz. Şimdi sıra Eygeli'de. Eygeli deve bir vurmuş, dev'in ayağı yere girmiş; ikinci vuruşta beline kadar; üçüncü vuruşta dev, boynuna kadar yere batmış.

O zaman dev:

— Ben yenildim, hemen başımı kes, demiş.

Eygeli kılıcını alıp, dev'in ilk başını, sonra ikinci başını kesmiş.

Dev:

— Üçüncü başımı da hemen kes, diye yalvarmaya başlamış. Eygeli üçüncü başını keseceği sırada, deminki tilki gelip, Eygeli'nin üstüne atlamış. Tilki, Eygeli'ye dev'in üçüncü başını kesen kılıcı getirmiş. Eygeli, bu kılıç ile dev'in üçüncü başını da

kesmiş ve devi öldürmüş. Devi öldürüp, mallarını alarak, evine dönmek için yola çıkmış.

Mallarını alıp, dönerken, Eygeli'ye ağabeyleri rastlamış. Onları babaları kaybolan mallarını aramaya göndermişti.

Bunlar hâl hatır soruşup, birlikte yola koyulmuşlar.

Yolda giderken, ağabeyleri Eygeli'yi öldürmeyi düşünmüşler.

Bunlar dinlenmek için durup, yemişler, içmişler. Dinlenmek için yatıp, uykuya dalmışlar. Ağabeyleri, Eygeli'nin derin uykuya daldığını anlayınca, onun kılıcını alıp, çıplak ayağına başlamışlar. Kılıcı bağladıktan sonra, korkutarak uyandırmışlar Eygeli'yi. Eygeli var gücüyle sıçrayıp, kalkayım dediği sırada, kılıç bunun iki ayağını da kesmiş. Bu, ağabeylerinin hilesini, düşmanlıklarını anlamış. Ayaksız kalınca, onlara karşı direnememiş. Ağabeyleri malları alıp, gitmişler.

Dönüp, babalarına:

— Malı kendimiz bulup, diye övünmüşler bunlar. Kardeşimiz Eygeli'yi görmedik, diye babalarını kandırmışlar.

Şimdi gelelim Eygeli'ye. Eygeli artık ayaksız kalmış. O yerde bir gün yatmış, iki gün yatmış bu. Günlerden bir gün birini görmüş. Bu insan geyik kovalayıp, geliyormuş; geyiği kovalıyormuş, geyiğin ardından koşup, yetişiyormuş. Koşarak, geyiğin önüne geçiyormuş, fakat kendisi geyiği yakalayamıyormuş. Eygeli buna çok şaşırılmış. Bakmış ki, bu insanın elleri yokmuş. Bunu bu kendi yanına çağırılmış. Elsiz buna:

— İşte biz dört kardeşтик. Ben çok hızlı oldum. Babam beni çok severdi. Diğer kardeşlerim beni kıskandılar. Kıskanarak, benim ellerimi kesip, işte beni bu ormana atıp, gittiler, diye anlatmış.

— Tamam, sen elsiz, ben ayaksız, biz ikimiz birlikte yaşarız, demiş Eygeli.

— Olur, ben razıyım, sen bana binersin, ben geyiklerin ardından koşup, yetişirim, sen de yakalarsın, demiş.

Böylece bunlar ikisi birlikte yaşamışlar.

Bir gün böyle ava çıktıklarında, bunlar birine daha rastlamışlar. Bu gözlerini kaybetmiş bir nişancıymış. Onun da kardeşleri gözlerini kör etmişler. Dost olmuşlar. Zaman geçtikçe, bunların kazançları da artmış. Çok av avlamaya başlamışlar bunlar.

Artık bunlara bir aşçı lazım olmuş. Eygeli, körü elsize bindirip, göndermiş. Kör, ilaç koklatarak, bir padişahın kızını kaçırmış.

Bunların aşçıları da oldu. Bunlar kıza ateş yakıvermişler, kendileri de ava gitmişler.

— Biz ava gidince, sen geyiğin bağırını ateşte kızartma, ateşin söner, demişler.

Bunlar ava gitmişler. Uzun süre dolaşmışlar. Kız bunların sözlerini dinlememiş, geyiğin bağırını alıp, ateşte kızartmaya başlamış. Kızartmaya başlayınca ateş sönmüş. Kız ateşsiz kaldım diye korkmuş. Bir yerde ateş görünmez mi acaba diye, bu büyük bir ağacın tepesine çıkıp, bakmış. Bakmış ki, çok uzakta sıçan gözü kadar bir ateş görünüyor. Kız bu ateş görünen tarafa doğru gitmiş. Gide gide, kalın bir ağacın yanına varmış. Bu kalın ağacın içinde bir ubırlı kocakarı yaşıyormuş. Bu ubırlı kocakarı kızı çok güzel karşılamış ve ne istediğini sormuş.

— Ağabeylerimin istemediği işi yaptım, ateşsiz kaldım, ateş ver, demiş kız.

Kocakarı bir eleğe ateşli kömür koymuş, kömürün altına da kül koymuş.

— İşte bu eleği al da git, ateşin olur, demiş.

Kız dönüp, gitmiş. Yolda giderken, kızın, eleğinden kül dökülmüş; kız, evine dönüp, ateş yakmış. Eygelilerin avdan dönmelerini beklemeye başlamış. Ağabeyleri çok kazanç ile dönmüşler. Kız bunlara ateşin sönmesi ile ilgili hiç bir şey söylememiş.

Tamam. Bunlar, ikinci gün sabah kalkıp, yine ava gitmişler. Ağabeylerinin gitmesiyle, kızın ateş aldığı ubırlı kocakarı gelmiş ve eve girmiş. Kızın eleğinden kül dökülmüş, bu kocakarı o yol ile izini bulup, gelmiş şimdi bu kızın yaşadığı eve.

— Nasılsın, kızım?

— Sağ olasın, nine.

— Dün ben seni çok hoş buldum, sevindim, demiş kocakarı. Bunlar konuşup, oturmuşlar. Biraz oturduktan sonra, kocakarı:

— İşte gece ben senin isteğini yaptım, seni bir beladan kurtardım, şimdi sen de bana iyilik et, demiş kıza.

Kız, kocakarının hilesini anlamamış.

— Olur, nine, isteğini söyle, ben de senin isteğini yerine getireyim, demiş.

Ubırlı kocakarıya da böyle gerek, sevinmiş.

— Bak kızım, ben senin yanına her gün gelir, giderim; sen işte şu kapı deliğine orta parmağını sokarsın, bunun ile iş biter, demiş kocakarı.

Bu kocakarı her gün geliyormuş her gün gelip, kızın parmağından kanını emip, gidiyormuş.

Gün geçmiş, ay geçmiş. Ama kız çok zayıflamış, pestil gibi kemiği kalmış.

Delikanlılar her gün ava gitmişler. Eygeli, elsize, binip, gidiyormuş; öteki çok hızlı yürüyormuş. Biraz vakit geçince, bunlar kızın kuruduğunu görüp, şaşırılmışlar. Düşünmüşler ve kıza sormaya karar vermişler.

Bir gün, bunların avdan dönüş vaktinde kız tamamen hâlsizleşip, yatıyormuş. Bunlar kıza:

— Kardeşim, söyle, hangi sebepten böyle zayıflıyorsun? diye sormuşlar. Kız söylememiş. Kocakarı, onu korkutmuş.

Kızın hâlinin çaresizliğini görüp, Eygeli evde bekçi koymaya karar vermiş ve Köre:

— Sen kıza fark ettirmeden saklan, kim geliyormuş? demiş.

Kör evde kalmış. Öğle vaktinde kocakarı gelip, kızın kanını emip, gitmiş. Kör avcı bunu anlamış. Akşam olunca, ötekiler avdan dönmüşler. Yemişler, içmişler. Kızın dışarı çıktığı bir sırada, Eygeli köre:

— Ne oldu, bir şey anlayabildin mi? diye sormuş.

— Hayır, demiş, söylememiş, söylersem, kocakarı beni de harap eder, diye korkmuş.

Eygeli, kör avcının sözüne inanmamış. O zaman elsize:

— Bugün sen kal, ben ava köre binip, giderim, demiş.

Bu kez elsizi bırakmışlar. Elsiz, kıza sezdirmeden, saklanmış. Bir süre sonra ubırlı kocakarı gelmiş.

Kıza:

— Yavrum, geldim, kapıdaki deliğe parmağını sok, ben biraz emip, gideyim, demiş.

Kızın, kocakarının dediğini dinlememeye çaresi yok. Kocakarı, kızın kanını emmiş ve gitmiş; kız hâlsiz düşüp, yığılmış kalmış.

Akşam olunca, ötekiler de dönmüşler. Her günkü gibi yemişler, içmişler. Yemek bitince, kız tabak, çanak yıkamaya gitmiş. Eygeli, elsize:

— Ne gördün, ne duydun? diye sormuş.

Elsiz de yalan söylemiş:

— Hiçbir şey görmedim, hiç kimse gelmedi, demiş. Eygeli: “Kız kendisi hastaymış.” diye düşünmüş. Üç dört gün içinde kızın hâli daha da kötüleşmiş, kız tamamen yürüyememeye başlamış.

— Tamam, bugün ava siz kendiniz gidin, ben kendim evi korumak için kalayım hele, demiş Eygeli. Diğerlerini uğurlamış, kendisi evde kalmış.

Öğle sıralarında kocakarı gelmiş, etrafına bakınmış ve kıza parmağını kapı deliğine sokmasını söylemiş. Kız yerinden kalkıp, kapının yanına gelmiş. Ubırlı kocakarı, parmağı ağzına alıp, kızın kanını emmeye başlayınca, Eygeli sıçrayıp, kalkıp, onu ensesinden yakalamış. Kocakarı da kötü ne de olsa. Çok gayret edip, uğraşmış; Eygeli’den kurtulamamış.

Eygeli, kıza:

— Neden bunu bana söylemedin? demiş.

Kız:

— Ben korktum, “Ben söylersem, o beni öldürür.” diye düşündüm, demiş.

Diğerleri dönmüşler. Ötekilerin dönmesiyle birlikte, Eygeli kocakarıyı tutup:

— Kızı önceki hâline getirirsen, bırakırım; yoksa, benden sana kurtuluş yok, demiş.

Kocakarı, Eygeli’ye yalvarmaya başlamış:

— Eğer, beni bırakmaya söz verirsen, ben seni ayaklı yaparım, elsizi elli, körü görür ederim, kızı önceki gibi sağlıklı yaparım, demiş kocakarı.

— Onu nasıl yapabilirsin?

— Ben hepinizi de teker teker yutup, tüküreyim, o zaman elsiz, elli; kör, görür olur, demiş.

— Tamam, o zaman sen en önce elsizi yut, demiş Eygeli.

Kocakarı, elsizi yutup, tükürmüş, bunun elleri yerine gelmiş. Sonra sıra köre gelmiş; onu da yutmuş, onun da gözleri açılmış.

— Şimdi de kızı yut, demişler.

Bu kızı da yutmuş. Kızı beklemişler, bu tükürmemiş. Eygeli buna sinirlenmiş:

— Ben seni şimdi keserim, tükür kızı, demiş.

Ne yapsın, kızı de önceki hâline getirip, çıkarmış. Bunlar sevinmişler, elsiz, elli; kör, gözlü oldu ne de olsa.

Sonra sıra Eygeli'ye gelmiş. Eygeli bu ubırlı kocakarının kendisini tükürmeyeceğini çok iyi biliyormuş. Ötekilere de çok güvenmiyormuş. Şöyle demiş, bu kıza:

— Ben sana kılıç vereyim, eğer beni tükürmezse, çok uzun süre bekleme, işte bu kılıç ile en önce başını kes, ondan sonra parçalayıp, beni bulursun, demiş.

Bu kocakarı Eygeli'yi yutmuş. Bir saat geçmiş, iki saat, bu hâlâ tükürmüyor. Bunlar kocakarıyı tutup, yarmaya başlamışlar; aramışlar, aramışlar, Eygeli yok da yok. Bunlar çok kaygılanmışlar, kız da kaygılanmış. Ubırlı kocakarının kesilmedik yeri kalmamış. Bunlar çok şaşırmışlar.

Kız:

— Şimdi bunun serçe parmağı kesilmedi, bunu kesip bakalım, demiş. Onu kesip bakmışlar ki, Eygeli orada oturuyormuş. Bakmışlar, ayakları da yerinde. Daha da büyük mutluluk olmuş bunlar için.

Sonra bunlar oturmuşlar. Eygeli, körden, kızı kendi memleketine götürmesini istemiş, “Herkes kendi dilediği tarafa gitsin.” diye karar vermişler.

Ertesi gün, birbirlerine teşekkür edip, ayrılmışlar.

Eygeli batır, arkadaşlarından ayrılınca, kendi memleketine dönmüş. Kendi memleketine varınca, bu bir çobana rastlamış. Bu çobana kendi kıyafetlerini vermiş ve kendisi onun kıyafetlerini alıp, giymiş. Çoban, Eygeli'nin babasının malını güdüyormuş. Bu çoban kılığında malları sürüp, kendi evine dönmüş ve bir buzağıyı öldürmüş. Bunu babasına haber vermişler.

Babası:

— Çobanı mahkemeye verin, demiş. Mahkemeyi Eygeli'nin babası kendisi yapıyor. Mahkeme günü gelip, çatmış. Eygeli mahkeme önüne gelmiş. Onu, babası da, ağabeyleri de hiç kimse tanımamış, çoban artık bu.

Eygeli'nin elinde babasının verdiği yüzük varmış. O parlayınca bunu babası görüş ve şaşırmış.

Ağabeyleri bunu:

— Biz malları dev perisinin elinden alıp, geldik; fakat burada çoban onları öldürüyor, diye suçlamışlar.

Eygeli, bunlara:

— Malları nereden bulup, kimin elinden alıp, geldiniz? diye bir soru sormuş.

Diğerleri şöyle böyle diye anlatmışlar. Filanca devi öldürdük, derler. Sonra Eygeli bunlara:

— İşte, eğer siz dev ile güreşecek kadar güçlüyseniz, o zaman şu taşı bir eliniz ile sıkın, bir sıkışta taştan su çıksın; ikinci sıkışta taş kuma dönsün, demiş.

Bunlar taşı sıkıp, denemişler, nerede o, taş, hâlâ taş.

Sonra Eygeli, taşı alıp, bir sıkmış, su çıkmış; ikinci kez sıkınca, taş kuma dönmüş, tozumaya başlamış.

Taşı sıkınca, Eygeli'nin yüzüğü tekrar görünmüş. Babası yüzüğü tanıyıp, bunun kendi oğlu olduğunu anlamış. Sonra Eygeli, ağabeylerinin kendisini öldürmek istediklerini, malı kendisinin bulduğunu anlatmış.

Babası:

— Ağabeylerine ne ceza verelim? diye sormuş.

Eygeli:

— Defolup gitsinler, onlara kızmıyorum, demiş.

Bunlar bu şekilde rahatça yaşadılar, herkes kendi yoluna gitti, bunun ile masal da bitti.

44. ALTIN ELMA

Bir padişahın altın elma yetişen bir bahçesi varmış. Altın elma her yıl olmuyor, üç yılda, on yılda bir oluyormuş. Altın elma ne de olsa o, normal bir elma değil. Bu padişahın, ben sana söyleyeyim, üç oğlu var. Çok büyük padişah bu. Bu padişah, ben sana söyleyeyim, altın elma yetişince, bekçi koyar. Altın elmayı padişah sayıp, bakar, iki elma yok olmuş. Bekçi elmayı kaybetti herhalde. Padişah bekçiyi yakalatır, dört yıllığına mı, beş yıllığına mı hapse attırır.

Padişah hemen halkı toplar, bütün halkı, sen sana söyleyeyim.

— Bizim bekçi iki elmayı çaldırdı. Her kim, bu elmayı çaldırmazsa, biz ona padişahlığımızın yarısını veririz, der.

Padişahın üç oğlu var, padişahın oğulları:

— Biz, padişahlığı yabancı kişiye vermeyiz, biz kendimiz bekçi dururuz, derler.

Padişahın büyük oğlu elmaya bekçi durmaya başlar. Bu oğlan tan görünene kadar hiç uyumaz. Tan atınca, elmayı sayar ve yatıp, uyur; uykudan uyanınca, elmayı tekrar sayar, önce iki elma yoktu, şimdi üçü yok. Padişahın oğlu korkup, kaçır. Padişah uykusundan kalkınca, elmayı kendisi sayar. Bir elma daha yok, oğlan da yok. Padişah çok şaşırır ve halkı tekrar toplar.

— Her kim elmayı çaldırmazsa, padişahlığın yarısını veririz, der. Bekçi duracak yok. Artık girmiyorlar, korkuyorlar. Padişahın ortanca oğlu, durmak ister:

— Biz üç kişiyiz, padişahlığı kimseye vermeyiz, der. Padişahın ortanca oğlu durur şimdi bekçi olarak. Bu şimdi akşamdan, tan atıncaya kadar durur, elmayı çalmaya kimse gelmedi. Tan atınca, yatıp, uyur. Uyanınca sayar, bir elma daha yok. Bundan sonra bu da kaçıp gider. Elma da yok, oğlan da yok şimdi. Padişah uykudan kalkar ve elmayı saydı, elma da yok, oğlan da yok.

Padişah çok şaşırı bu işe. Kendi elinin altındaki herkesi, büyüğünü, küçüğünü toplar. Toplar ve ben sana söyleyeyim, halka bu durumu anlatır, oğlanlar da yok, elma da yok, der. Bu padişah şimdi genel halktan bekçi arıyor. Hiç kimse de bekçi olmaz, herkes korkar bundan, elmayı çalıyorlar ne de olsa.

— Biz, der, padişah, elmayı çaldırmayan kişiye padişahlığımızın yarısını vereceğiz, der. Bunlar razı olmazlar. Padişahın küçük oğlu:

— Biz, padişahlığı kimseye vermeyiz, der, ben kendim gireyim, elmayı çaldırmayayım, hırsızı yakalayayım, der.

Padişah, bu söze inanmaz:

— Ben durayım, der, benim istediğim şeyi hazırlatıp, ver, der. Bu çok kesin konuşur:

— Bana on beş pot ağırlığında terazi taşı döktürüp, getirt, der, üzerinde benim de senin de ismin olsun bu taşta, der. Padişahın oğlu, çok büyük kuvvet sahibi şimdi.

Padişah terazi taşını döktürüp, getirir oğlana. İlk önce delikanlı terazi taşı, sağlam mı diye, diz kapağına vurur. Dizine hiç bir şey olmaz. Sonra taşa vurur; taş, toz olur, terazi taşına hiçbir şey olmaz. Sonra elma ağacına vurur, elma ağacı şimdiki zamanki elma gibi değil, elma ağacına da bir şey olmaz.

Bu şekilde, padişahın küçük oğlu beklemeye başlar artık, ben sana söyleyeyim. O ötekiler gibi durmaz. O, elmaları sayar ve yatıp, uyur. Tan atınca, kalkar ve elmayı tekrar sayar, dört elma eksik. Kızarıp, güneş doğmaya başlayınca, ben sana söyleyeyim, bir kuş gelir oraya. Uçar gelir, yüzü insan suretinde, kendisi kuş. Çok büyük bu. Uçar gelir ve elma ağacına konar. Elma ağacına konar ve elmayı koparmaya çalışır. Elmayı koparırken, terazi taşını atar delikanlı. Terazi taşı, gidip kuşa değer ve bu kuş yaralanarak, yere düşer. Altın elmayı alamaz. Kuş yığılıp düşer ve insan suretine girip, koşmaya başlar. Bunun ardından, on beş potlu terazi taşını eline alıp, delikanlı da koşar. Koşarken, ormanda büyük ağabeyine rastlar.

— İşte bizim elmayı çalan hırsızı yakalamak için koşuyoruz, der. Bunlar ikisi birlikte kovalarlar. Giderken giderken ortanca ağabeyine raslar.

— Haydi, elma hırsızını yakaladım, der. Bunlar şimdi üçü birlikte koşarlar elma hırsızının ardından. Pek çok yerleri geçince, elma hırsızı bir deliğe girip gider. O büyük bir yolmuş, düzleşip bitmiş. Bunlar orada kalırlar. İşte, ben sana söyleyeyim, bir geyik yürüyor orada. Geyiği yakalarlar ve keserler. Derisini yüzerler ve inceltip, delerek bunu eklerler bitene kadar. Ekleyip, bitirince, bu yer altına ya ulaşır ya ulaşmaz şekilde olur. Padişah oğulları konuşurlar. Büyük oğlu:

— Ben ineyim, der.

Ortanca oğlu:

— Ben ineyim, der.

On peş potluk terazi taşını kaldıran:

— Sizin inmeniz doğru değil, siz hiçbir şey yapamazsınız, der.

Bu şimdi, ben sana söyleyeyim, on beş potlu terazi taşını tutup, koşan oğlan kendisi inmek ister:

— İnip, hırsız öldüreyim, der.

Bu iner gider ve bu etrafına bakınır, üç yöne giden bir yol çatı varmış. Üçüne de yazı kazınmış. Birine “Ölüm yolu” diye yazılmış, birine “Tokluk”, diğerine de “Açlık yolu.” denmiş. Bu, “Ölüm yolu” diye yazılan yoldan gider. Büyük bir eve ulaşır. Orada güzel bir kız oturuyor. O kız ile konuşurlar. Kız:

— Nereden geldin sen, nasıl geldin sen? diye, şaşırır bunun gelişine.

Bu padişah oğlu:

— Ben şöyle bir yoldan geldim, bizim altın elmamız var, bunu birisi çalıyor, ben o altın elma hırsızının ardından, onu öldürmeye geldim, der.

Bunun üzerine kız:

— Bizim padişah, dev padişahı, nereye gittiye yaralanıp geldi, ben onun, elmayı çaldığını bilmiyorum, o şimdi dinlenmeye gitti, der.

Oğlan:

— Bizim elmayı çalan odur, ben onu öldüreceğim, der, ben yaraladım onu, der.

Bu kız:

— Biz yer altındaki bütün bakır hazinesine padişahız, der, dev bizim padişahımızdır, der.

Delikanlı, bu kıza,:

— Ben o devinizi nasıl olsa öldürürüm, der. Bu kız onun devi öldüreceğine ihtimal vermiyor. Kız onu devin şapkasına kaplayıp, bir kuytu yere, dev dönünceye kadar saklar. Kız:

— Dev dönüp, yattı, der, devin başını koyup, yattığı yer de, elini koyup yattığı yer de taş, der. Sen onun yanına girip, bir kere vur, o dağılır da gider. O dağılmasına dağılır, fakat dağılınca, yine toplanır ve toplanınca sana: “Delikanlı tekrar vur.” der, sen vurma, yeter bu de, der. Sen böyle diyince, tekrar dağılıp, toplanır, tekrar vur der, sen yetti, de. Tekrar dağılır, gider o, der.

Delikanlı girer şimdi, ben sana söyleyeyim, terazi taşı ile vurur. Vurunca devin başı toz olup, dağılır gider. Evet, devin başı, kızın dediği gibi, tekrar toplanır. Başı toplanınca, dev:

— Delikanlı, tekrar vur, der.

Delikanlı:

— Yeter şimdi sana bu, der. Delikanlı böyle deyince, devin başı tekrar dağıldı, tekrar toplanır, baş olur ve ben sana söyleyeyim, yine buna:

— Tekrar vur, der.

Delikanlı:

— Yeter bu, der. Yeter bu deyince, bunun başı dağılıp gider. Devden kan akmaya başlar. Kan bu delikanlının topuğuna gelir.

Kız buna:

— Delikanlı, çık artık, dev öldü artık, der.

Bu, dev padişahını öldürdü.

Kız buna:

— Ben, der, yerdeki bütün bakır hazinesinin padişahıyım. Ben sana dev öldürdüğüne dair mühür vereyim. O bakır mühürde senin dev nasıl öldürdüğün yazılmıştır, der. Sen bu mührü kaybetme, der, sana lazım olur, der. Bu delikanlıya, tekrar:

— Benim bir ablam var, der; o, yerdeki bütün gümüş hazinesinin padişahıdır, der. Sen ona bu mührü gösterirsin, dev öldürdüğünü söylersin, o sana bunun gibi gümüş bir mühür verir, der.

Bu gümüş padişahına:

— Ben sizin padişahınızı öldürdüm, der.

Kız bakır mührü okuyup, bakar. Bunda devin nasıl öldürüldüğü, elma çaldığı, hepsi de yazılmış. Kız şimdi bunun eline gümüş bir mühür verir. Onda, bakır mühürdeki gibi, hepsi de yazılmış. Bu kız:

— Bizim yerdeki bütün altın hazinesine baş olan ablamız var. O sana altın mühür verir, ne yapmak gerektiğini de söyler, der.

Delikanlı şimdi altın padişahı olan kıza gider. Kız mühürlere bakar, hepsini de görür. Bu ona altın bir mühür verir. Kız, delikanlıya:

— Artık bizim padişah bitti, sen bizi buradan çıkar, der. Delikanlı, razı olup, bunların üçünü de alır, gider. Bunun elinde üç mühür var, hizmeti kaybolacak gibi değil.

Bunlar çıkış yoluna gelirler. Öteki padişah oğlanları ip sarkıtırlar. En önce bakır padişahının kızını çıkarırlar. Padişah oğlanları bunu görünce:

— Bana da bana, derler. Fakat delikanlı aşağıdan:

— Tekrar gönder ipi, diye bağırır. İpi tekrar sarkıtırlar. Bu kez gümüş padişahının kızını gönderir. Bunu da çekip, çıkarırlar; bu çıkınca, tekrar, ben sana söyleyeyim, kavga, dövüş olur. Bu daha da güzelmiş. İpi tekrar sarkıtırlar buna. Delikanlı bağlayıp, altın padişahının kızını gönderir. Şimdi bu çok güzel kız. Bu çıkınca, padişah oğlanları arasında tekrar kavga, dövüş olur: “Bu bana, bu bana.” diye. Bunlar şimdi tamamen bırakıp, giderler delikanlıyı, çıkarmazlar. Üç kızı alıp giderler. Kızlara kardeşlerinin orada kaldığını söylememelerini tembihlerler. Bunlar dönünce:

— Elmayı çalan dev biz yakaladık, onu öldürdük, işte şuradaki padişah kızlarını kurtardık, derler.

Tamam, bu delikanlı yer altında kalır. Yazıyı okur ve açlık yoluna gider. Giderken, büyük bir eve ulaşır. Bir kör kocakarı ile bir kör ihtiyar varmış bu evde, başka hiç kimse yok. Delikanlı kör kocakarı ile kör ihtiyara:

— Siz iş vererseniz, ben size hizmete gireyim, der.

Kör kocakarı ile kör ihtiyar:

— Çok iyi hizmet edersen, bizim sözümüzü dinlersen biz sana iş verimiz, derler.

Bu:

— Ben sözünüzü dinlerim, iyi hizmet ederim, der. Bunların malı, davarı çokmuş. Delikanlıyı çoban yaparlar. Kör adam:

— Sen, oğlum, der, sağa giden yola da gitme, doğru giden yola da gitme, sen, der, sola giden yola git, der. Ötekiler bizim yerimiz değil, dev padişahının yeri, diye anlatır.

Malı, davarı alıp, çıkar gider bu. İhtiyarın gitme demesine bakmaz ve doğru yoldan gider. Gide gide, öyle bataklık bir yere varır ki, bunun sığırları kirlenir, sonra dev padişahının ekin tarlasına varır. Buna doğru bir bekçi gelir; o bekçi vurup, öldürür

ve başını çuvala koyar, arayan yok, soran yok. Akşam olunca mallarını alıp, döner. Mallarının yabancı yere gittiğini ihtiyarlar sığırlarının kirinden anlarlar:

— Sen yanlışlıkla dev padişahının yerine gitmişsin, bizi tutukladılar, hapse atarlar, diye çok korkar bunlar.

Delikanlı, onlara:

— Korkmayın, hiçbir şey olmaz, der. Dev padişahını öldürdüğünü söylemez.

İkinci gün bu tekrar malları alır, çıkar, gider. İhtiyar kızar:

— Malları, insan yerinde gütsen, bizim başımızı bitirirsin, der. Bu sürekli korkmamalarını söyler. Şimdi, ben sana söyleyeyim, ikinci gün de malları alır, döner.

İhtiyar yine sinirlenir:

— Sen, yabancı padişah yerine gidip, bize büyük bedeller, büyük cezalar ödeteceksin, der.

Şimdi bu üçüncü gün, öteki ihtiyara:

— Siz, ihtiyar, niçin kör oldunuz, der, sizi iyileştirecek ilaç yok mu acaba? der.

İhtiyar:

— Buna çare var, der. Sen sağa da gitme, sola da gitme, doğru yoldan git. Büyük bir eve varırsın. O evin altından iki çeşme akar, onun birisi ölü suyu, birisi diri suyudur. Biz bu diri suyu ile yıkarsak, öncekinden de güzel olur, iyileşiriz, gözlerimiz açılır, der.

Bu delikanlı, ben sana söyleyeyim, ihtiyara:

— Ben, ihtiyar, bugün malları götürmeyeyim, diri suyu alıp, geleyim de sizi iyileştireyim, der.

Bu şimdi sadece kendisi gider. Büyük bir eve varır, evin altından iki çeşme akıyormuş. Bunların birisi ölü suyu, birisi diri suyu. Orada bekçiler varmış. Bekçileri vurup, öldürür ve diri suyundan su alır, yüzünü yıkar, öncekinden daha güzel bir delikanlı olur. Suları doldurup, alır, ben sana söyleyeyim, ikisini de.

Dönmek için yola çıkar. Dönüp, gelirken, bunun dönüş yolunda insan da değil, ağaç da değil, onun gibi şeyler çıkar karşısına. Bu, bunlara şaşırp, birisinin köküne bıçak sokup, bakar ki kan çıkıyor. O kana diri suyunu değdirince, bu ağaç asker olur. Asker şöyle der:

— Biz, der, o kör ihtiyarın askeriyiz, o kör ihtiyar bizim padişahımızdı. Dev padişahı onu kör yaptı. İşte buradaki ağaçların hepsi de padişahın askerleri, onları dev sihirleyip, böyle yaptı, der. Bu delikanlı:

— Ben dev padişahını öldürdüm, bitti o dev, der.

Bunlar şimdi asker ile ikisi ağaçlara diri suyunu değdirirler, değdirdiklerinin hepsi asker olur. Bu şekilde, burada bir alay asker dirilir.

Asker ile bunlar, ben sana söyleyeyim, kör ihtiyara giderler. Bunu duyunca, kör ihtiyar korkup kaçır. Bu ihtiyarın yanına gider.

Kocakarı:

— Ey oğlum, sen bizi harap ettin, der.

Delikanlı:

— Hayır, nine, korkma, bu sizin kendi askeriniz, der. Ben size diri suyu alıp, geldim, yıkanın, der.

Bunlar yıkanırılar. Bunlar şimdi öncekinden de güzel olup, iyileşirler.

Delikanlı:

— Ben dev padişahını öldürdüm, der. Ötekilere, mühürleri gösterir. O mühürlerde dev padişahını öldürdüğü yazılıymış.

Bu padişah şimdi:

— Sen, der, bu yere padişah ol, dev padişahının yerine, der.

Delikanlı:

— Hayır, der, ben padişah olmayayım, ben kendim padişah oğluyum, der. Sadece beni bu yerden çıkarmanızı istiyorum, der.

Şimdi buna ihtiyar:

— Biz seni çıkarmasına çıkarırız, der, ne ile gönlünü hoş edip, çıkarsak acaba? der.

Delikanlı:

— Bana sizin hiçbir şeyiniz gerekmez, der, beni çıkarın yeter, der.

İhtiyar, buna:

— İşte sana altı kulaçlı ala kısarak. Sen buna, “Altı kulaçlı ala kısrağım.” dersen, o senin dünyada ne ihtiyacın var, hepsini de yerine getirecek, der. Sen, der, ata

binince, “Altı kulaçlı ala kısrağım.” dersen, göz açıp, kapatana kadar kendi yerinizde olursun, der.

Delikanlı, altı kulaçlı ala kısrağa biner. Göz açıp yummasıyla kendi ülkesine ulaşır. Kendi şehirlerine dönünce, kenardaki bir terziye girer bu. Terzilere:

— Ben sizin yanınızda işe gireyim, ütü yapayım, der. Karın tokluğuna girer şimdi bu, oraya.

Padişah düğüne hazırlanıyormuş. Padişah, oğlanlarına öteki yerden dönen kızları almak ister. Bu kızlar öteki yerde giydikleri, kıyafetlerini istiyorlarmış:

— Şöyle kıyafetler olmazsa, varmayız, diyorlarmış. Bunların istediğini, böyle giyimi hiçbir terzi dikemez. Padişah bu terzilere gelir ve padişah oğlu, terzilere:

— Padişah kıyafet diktirmeye gelince, en önce onun getirdiği şeylerden kendinize nasıl kıyafet lazımsa, onu dikip, giyin, der.

Padişah gelir bunlara. Getirdiklerinden kendilerine dikerler bunlar.

Delikanlı:

— Şimdi size kıyafet yetti mi? der.

— Bize bir kat oldu, derler.

— Siz, der, padişah gelince, korkup, parayı az istemeyin, ücreti iki katı, üç katı isteyin, der.

Şimdi bu altı kulaçlı ala kısrağa:

— Şimdi sen, der, gümüş padişahının, bakır padişahının, altın padişahının kendi yerlerindeki kıyafetleri getir, der. Altı kulaçlı ala kısrağın alıp, gelir ötekilerin kıyafetlerini, getirip koyar. Padişah geldiğinde üç kızın, üç kıyafeti hazır. Çok güzel şimdi bunlar. Padişah bunları alıp, gelip, gösterir. Kızlar kıyafetleri beğenirler, delikanlının döndüğünü anlarlar. Bunu başka kimse alıp, gelemes ne de olsa. Padişah düğün yapar, kızlar kıyafetler olunca, varmayı kabul ederler etmesine de gönülsüzce. Hazırlanırlar, halkı toplarlar.

Bu kızlar sürekli:

— Gelmeyen insan var, derler.

Altı kulaçlı ala kısrağa sorar, delikanlı:

— Beni düğüne alıp, giderler mi acaba? der.

Altı kulaçlı ala kısrağın:

— Seni gelip, alırlar, senden başkasını bu kızlar güveyi kabul etmez, der. Sen, der, giyinik de gitme, giyinmeden de gitme; ağ, file gibi bir şey giyip, git. Senin babanın bir köpeği var. Bu köpeğe bir dilim ekmek ver ve arkasına tepip, çıkar, der.

Kızlar sürekli:

— Gelmeyen insan var hâlâ, derler.

Sonra terzilere:

— Sizde bir terzi oğlan vardı, o geldi mi? derler.

Terziler:

— Gelmedi hâlâ, derler. Şimdi, ben sana söyleyeyim, padişahın gelini olacak kızlar çağırıp, getirtirler bu oğlanı.

Bu oğlan ne giyinik, ne de çıplak gelir. Kıyafetlerinin altına sokup, bir dilim de ekmek alıp gelir. Padişahın köpeğinin yanına gider ve arkasına teperek, kovup çıkarır. Bütün meclis şaşırır buna. Bu delikanlı güzel kıyafetlerini giyip oturur ve kızların hepsi birden içeceklerini getirip, verirler buna. Düğüne gelen halk çok şaşırır. Orada yabancı padişahlar da var şimdi.

Bir padişah:

— Nice padişahlar geldi, bu kızlar hiçbirine böyle ikramda bulunmadılar, bu delikanlı gelip, girince, üçü birden içecek getirip, verdiler. Bu nasıl insan ayırmak? deyip, öfkelenirler.

Ona cevap verir, altın padişahı olan kız:

— Siz, der, buna şaşırmayın, der, bu delikanlı dev perisini öldürüp, işte şu kadar yerden bizi kurtarıp, çıkardı! Bu bizim babalarımızdan, annelerimizden değerli bir insan. Bu söylemezse, biz padişah oğlanlarına varmayız, der.

Bu delikanlı:

— Ben, der, bu kızları nice azaplar görerek çıkardım, der. ağabeylerim beni bu kızlar ile birlikte çıkarsalardı, ben böyle azap da görmezdim, der. Beni çukurda bırakıp, gittiler. Altın elmayı çalanı öldürdüm, der. Bunlar kardeşlik yapmadılar, der. Ben, der, onlar gibi kötülük yapmıyorum, altın padişahı olan kız bana, gümüş padişahı olan kız ağabeyime, bakır padişahı olan kız da küçük ağabeyime. Böyle olursa, düğün yapmaya razı olurum, der.

Buna padişah pek inanmaz. Delikanlı üç mührü, altın mührü, gümüş mührü, bakır mührü çıkarıp bırakır. Mühürdeki yazıları hepsi okurlar. Doğru, dev padişahını öldürdüğü yazılmış. Babası bundan sonra da inanmaz. Ona terzilerdeki on beş potlu terazi taşını getirirler, onda, onun da, oğlunun da ismi yazılıymış. Padişah bundan sonra inanır. Bu düğünü yapar; üç kız, üç oğlanın olur. Padişahın yerine de küçük oğlan geçer.

45. TANBATIR

Çok eski zamanlarda bir padişah varmış. Bu padişahın üç kızı varmış. Padişahın kızları birbirinden güzelmış. Günlerden bir gün bu üç kız çayırılığa dolaşmaya çıkmışlar. Bunlar çayırılıkta dolaşırken çok sert bir rüzgar çıkar ve kızların üçünü de alıp, gider. Padişah, kızlarının kaybolduğunu anlayıp, çok büyük kaygıya düşer. Bu padişah kızlarını gündüz aratır, gece aratır, kendi padişahlığındaki orman, su kenarı kalmaz, her yerde ararlar, ama kızları bulamazlar.

Bu padişahın yaşadığı şehrin kenarında küçükçe bir evde bir adam ile bir kadın yaşıyormuş. Bunlar çok fakirmişler. Bunların üç oğlanları varmış. Büyük oğlanlarının adı Kiçbatır (Akşam Yiğidi), ortancasının Tönbatır (Gece Yiğidi) ve üçüncüsünün adı Tanbatır (Tan Yiğidi) imiş. Bu delikanlılar, ayda büyüyeceklerini günde, yılda büyüyeceklerini ayda büyüyüp, çok kısa sürede dev gibi olmuşlar.

Büyüyüp, yetişmeleriyle bunlar sokağa oynamaya çıkarlar. Gençler arasında bunlardan güçlü kimse yokmuş. Oynadıkları sırada insanların nerelerinden tutsalar, koparıp, alırlarmış bunlar. Hokey oynadıklarında da bunlardan usta oyuncu yok, güreşe başladıklarında da, insanı sakatlamadan bırakmazlar, bunlar.

Bu üç kardeşin güçlerini nereye harcayacaklarını bilemediklerini görünce, bir ihtiyar kişi, bunlara: “Siz, der, oraya buraya girip, çıkıp, boş yere insan yaralayıp, duracağınıza, padişahın kızlarını bulup getirseniz, işte o zaman sizin kahramanlığınız görünürdü.” der.

Bundan sonra bunlar, evlerine dönüp, anne babalarından izin isterler:

— Baba, derler, padişahın kızları kaybolmuş; biz o kızları bulup, getirsek mi acaba? derler. Anne, babalarının bunları göndermeye hiç niyetleri yok, izin vermiyorlarmış.

— Ey oğullarım, biz sizi isteyerek dünyaya getirdik, siz çıkıp gidince, bize kim bakar, kim doyurur? der babaları.

Oğulları:

— Ey baba, biz padişahın işine gidince, size padişah bakar, derler.

— Yok artık, bize padişaktan bir iyilik de, bir yardım da olacağı yok, diye anne, babaları ağlaşırlar.

Bu üç yiğit, baba ve annelerinden çok ısrar ederek, izin isterler ve izin alıp, padişaha:

— Biz senin kızlarını aramaya çıkmayı düşünüyoruz, bizim yanımızda alıp, gidecek hiç bir şeyimiz yok; anne, babamız da çok fakir, derler.

Padişah bunlara yiyecek içecek biraz azık verir.

Anne babaları ile vedalaşıp, üç delikanlı yola çıkıp giderler. Giderler giderler bunlar, bir hafta giderler; gide gide bir ormanın içine girerler. Ormanın içine kadar girdiklerinde, bunların gittikleri yol daralıp, gitmiş, sonunda dar bir patika kalmış. Bu dar patikadan gide gide, bunlar çok güzel bir gölün yanına varmışlar. O sırada yiyecekleri bitmiş. Tanbatır, annesinin “Yolda lazım olur.” diye verdiği iğneyi alır ve ateş yakar, bu iğneyi ateşte kızdırıp, çok güzel bir olta yapar. Bundan sonra, su kıyısına inip, balık tutmaya başlar. Akşama kadar bir, iki pot balık tutar. Bu balıkları pişirip, ağabeyleri duyuncaya kadar yedirir. Şimdi damak kaygısı bitti bunların. Tanbatır, ağabeylerine:

— Biz evden çıkıp, gideli çok fazla vakit geçti, der, nerelerde dolaştığımızı da bilmiyoruz, hâlâ bizim hiçbir şey gördüğümüz yok, der. Ağabeyleri hiç cevap vermemiş buna. Bundan sonra bu, çok büyük bir ağacın tepesine çıkıp, etrafa bakmaya başlar. Tanbatır’ın ağacın tepesine çıkıp, oturmasıyla birlikte büyük bir fırtına kopar. Bu fırtına o kadar güçlüdür ki, yoluna çıkan kalın kalın ağaçların başlarını koparıp, alır, gidermiş. Tanbatır, bu fırtınaya bakar ve: “Acaba bu padişahın kızlarını alıp, giden fırtına mı?” diye düşünür. Çok da geçmez, fırtına bir yerde bükülüp, kıvrılır, kıvrılır ve büyük bir dağ başına varıp, durur. Dağ başında kıvrılıp, durur ve çok suratsız bir şeye, dev perisine dönüşür. Dev perisine dönüşür ve dağın kenarına inip, oradaki büyük bir delikten içeri girer.

Tanbatır, hemen ağacın tepesinden inip, devin girdiği deliği arayıp, bulur. Çok büyük bir delikmiş bu. Bundan sonra Tanbatır, büyük bir taş alır, gelir, deliğin ağzını kapatır ve hemen gidip, ağabeylerini uyandırır. Ağabeyleri hiç acele etmeyen kişilerdir. Yavaşça kalkıp, Tanbatır’ın hazırladığı balığı pişirip, doyana kadar yiyip, içtikten sonra, o dağdaki deliğin yanına giderler.

— O, işte şu deliğe girip, kayboldu, biz onun ardından girmeyi düşünürsek, önce işte bu taşı alıp, atalım, der Tanbatır. Kiçbatır gidip taşı utar, kımıldatamaz.

Tönbatır gidip, tutar, ondan da bir şey çıkmaz. Bundan sonra Tanbatır, taşı kaldırıp kucaklar ve fırlatıp, atar; taş, dağın altına yuvarlanıp, gider. Tanbatır, ağabeylerine:

— Bizim birimizin, işte bu delikten girip, devı arayıp, bulması lazım, der, padişah kızlarını bu çalmadı mı ki? der. Üç kardeş, bir araya gelip, düşünürler ve ormana girip, kucak kucak ıhlamur keserler. Bu ıhlamurlardan çok kalın bir urgan örmeye başlarlar. Üç gün, üç gece boyunca çok sağlam, çok uzun örerler, bunlar urganı. Bu urganın bir ucunu Kiçbatır'ın beline bağlayıp, onu dağdaki deliğe indirirler. İner, gider bu. Akşam olunca, urganı sallar Kiçbatır: “Çekip, çıkarın.” diye. Kardeşleri çekip, çıkarırlar.

— Dibine ulaşamadım, urgan kısa geldi, der Kiçbatır. Bundan sonra bunlar tekrar bir gün urgan örerler. Bu urgana bağlayıp, Tönbatır'ı indirirler. Beklerler, beklerler bunlar, bundan haber yok. Bir gün, bir gece geçince, o, urganı sallar. Bunu da çekip, çıkarırlar.

— Çok derinmiş, dibine ulaşamadım, urgan yetmedi, der Tönbatır. Bundan sonra bunlar tekrar iki gün, iki gece boyunca oturup, urgan örerler. Urganı daha da uzun örüp, onun bir ucunu Tanbatır'ın beline bağlarlar. Dağdaki deliğe inmeden önce ağabeylerine:

— Hemen çıkamazsam, siz beni tam bir yıl bekleyin, der. Bir yıl dolunca çıkamazsam, beklemeyin, kendi yolunuza bakın, der. Böyle der ve Tanbatır, ağabeyleri ile vedalaşıp, dağdaki deliğe iner, gider.

Tamam, Tanbatır'ın ağabeyleri orada kalsınlar. Biz şimdi Tanbatır ile aşağıya inelim.

İne ine Tanbatır, ne kadar inse de, dağdaki deliğin dibine inemez, urganı hâlâ kısaymış bunun. Geri çıkmak istemeyince, kılıcını alıp, urganı keser bu. Çok uzun süre uçtuktan sonra, gidip, çok sert bir şeye çarpar. O anda kendinden geçip, üç gün, üç gece kendine gelemeyen yatar. Bundan sonra, yavaşça kalkıp, biraz daha gider. Gide gide, bu şekilde giderken, buna bir sıçan rastlar. Bu sıçan bir silkinir ve insan olur.

— Nasılsın, Tanbatır, ne yapıyorsun burada? der.

— İşte, der delikanlı, bir dev perisini arayıp, inmiştim de, burada gidecek yer yok, çıkmaya imkan yok, der.

Sıçan:

— O dev perisi sizi kandırdı, der, sizin önceki urganınız da dağdaki deliğin dibine yeterdi; dev, sizi kandırıp, çukurun dibini daha aşağıya düşürdü, der. Şimdi sen derindesin, ben yardım etmeden, buradan çıkamazsın, der.

Delikanlı ne yapacağını bilemeden şaşırıp, durunca, sıçan:

— Ben sana dört alay sıçan askeri vereyim, der, onlar yeri kazarlar ve sen çiğneyip, çıkarsın, der. Bu şekilde, onlar seni bir patıkaya kadar çıkarırlar, der. O patikadan yedi gün, yedi gece boyunca, hiçbir şey görmeden, karanlıkta gidersin, korkma, der. Sen bu yoldan yürüdükten sonra yedi kat demir kapının yanına varırsın, der, o kapıları kırıp, çıkabilirsen, aydınlık dünyaya çıkarsın, kıramazsan, sen çok sıkıntılar çekersin, der. Aydınlık dünyaya çıkınca, bir patika daha vardır, sen o patikadan gidersin. Bu patikadan yedi gün, yedi gece gittikten sonra, sana bir saray görünür, der. Böyle der ve bu yeniden bir süre silkinmesiyle sıçan suretine girip, gözden kaybolur.

Delikanlı, dört alay sıçan askerin kazdığı yoldan çok uzun süre gittikten sonra, yedi demir kapının yanına varır. Varmasıyla, gürzünü alıp, kapıya çok sert vurur, demir kapı dağılır gider. Bu şekilde, bu yedi kapıyı kırıp, geçer gider. Gittikçe, dünya aydınlandıkça aydınlanır. Yedi gün, yedi gece yol gittikten sonra, buna büyük kerpice benzer kıvılcık bir şey görünür. Yanına gidip bakar ki büyük bir kerpiçmiş bu. Kerpiç üstünde bakır ata binmiş, bakırdan kıyafetler giymiş bir bekçi duruyormuş.

— Ey adem oğlu, der bekçi, bu civardan hemen git, der. Sen bu cıvara yolunu şaşıracak, gelip, girmişsindir, dev padişahı dönerse, tutup yer seni, der.

Delikanlı:

— Ya o yer, ya ben onun başını keserim, o bilinmez, der. Şimdi ben çok acıktım, yiyecek bir şeyler getir hele, der.

— Sana yedirecek hiç bir şeyim yok, der. Ancak sahibim dönünce yesin diye hazırladığım yüzülmüş bir öküz eti, bir fırın ekmeğim, bir fıçı acı suyum var, bundan başka da bir şeyim yok, der.

Delikanlı:

— Tamam, der, şimdilik bana bunlar da yeter, fakat yiyip, içip sahibine karşı durmak doğru olmaz, der.

Bundan sonra bu kişi, atından iner, bakır kıyafetlerini çıkarır ve Tanbatır'a yiyecek hazırlayıp, verir. Bu asker kıyafeti giyen bir kızmış. Delikanlı bu kıztın getirdiklerinin hepsini yer, bitirir ve uykuya yatmaya hazırlanır. Yatmadan önce bu kıza sorar:

— O dev perisi nereden gelecek? diye sorar.

— O yarın erkenden işte şu bakır köprünün üstünden döner, der kızt.

Delikanlı:

— İşte sana bir biz, der, devin geldiğini görünce, işte bu biz ile benim şakağıma dürtüp, uyandırırısın, der. Böyle der ve uykuya dalar. Devin dönüş zamanı gelince, kızt bunu uyandırmaya çalışır, uyandıramaz. Biz ile dürtmeye kıyamaz, uyandırmadan bıraksam da iyi değıl diye düşünür. Yine çok sert itekleyerek, uyandırmaya çalışınca, Tanbatır sıçrayıp, kalkar:

— Ey, der, beni biz ile dürtüp, uyandırmak lazımdı, o zaman ben daha da hırslanırdım, der.

Tanbatır, bu kıztın söylediğı bakır köprünün altına girip, yatar. Bir süre sonra, yel, fırtına kopararak, dev, bakır köprüye yaklaşmaya başlar. Köprünün yanına en önce bunun köpeğı gelir. Devin köpeğı köprünün yanına gelir ve köprüye girmeden, mızıldanıp, sahibinin yanına geri gider. Dev, ona kamçısı ile vurup, atının üstünde köprüye gelip, girer. Köprüye varıp, girmesiyle, bunun atı da sessizce durur. Dev sinirlenip, atına vurur:

— Hey, der, neden korkuyorsun? Yoksa buraya Tanbatır gelmiştir diye mi düşünüyorsun, der, o buraya gelmek değıl, anasından bile doğmamıştır, der.

Dev böyle deyip köprüyü geçmeye çalışır, bakır köprünün altından “pat” diye Tanbatır çıkar, gelir. Çıkar, gelir ve:

— Tanbatır anadan da doğmuştur, gelmiştir de, diyerek, dev perisinin karşısına dikilir.

— Gelsin, der, dev, çok büyük gövdeli değılmişsin, der, iki ağızıma alıp, bir yutmaya ancak yetersin, der.

Tanbatır:

— Gövdesi püsküllü olur, öyle hemencecik yutamazsın, der.

Dev:

— Çok konuşup durma, der, vuruşalım mı, güreşelim mi? der.

— Vuruşmak ağabeyinin başına olur, haydi güreşelim, der.

Sonra güreşmeye başlarlar, o kadar uzun süre uğraşırlar ki bunlar, yenilemeyince bütün etrafı kazıp, çukura çevirirler. Uğraşırken, devin takati kesilmeye başlar. O sırada Tanbatır, bunu kaldırıp, atar ve kılıcını savurup, dev dilim dilim doğrayıp, odun gibi yığar. Bundan sonra bu devin atına binip, onun sarayına gider. Dev bekçisi buna doğru gelir:

— Şimdi korkacak kimse yok, söylemek lazım, der, ben filan padişahın büyük kızıydım, beni bu dev perisi kaçırmıştı, lütfen, beni burada bırakma, alıp, götür kendinle, der.

Tanbatır:

— Biz üç ağabey, kardeş sizi aramaya çıktık, der. Padişahın verdiği yazıyı cebinden çıkarıp, gösterir. Padişah kızı, sevincinden ne yapacağını bilemez. Tanbatır:

— Babanın vaadi gereğince, sen benim büyük ağabeyime olursun, şimdilik şu bakır sarayda dur, dönerken ben seni gelir, alırım, der.

Üç gün dinlendikten sonra, yola çıkmadan önce, Tanbatır kıza sorar:

— Senin kardeşlerin nerede, onları nasıl arayıp, bulurum? der.

Kız:

— Dev perisi beni çok sıkı tuttu, bir yere de çıkarmadı. Benim gidip, gördüğüm yok, ortancasına kadar yedi gün, yedi gecelik yol gitmek lazım, der.

Tanbatır, kıza iyilik, sağlık dileyip, yola çıkıp, gider. Dağlar, taşlar geçip, yedi gün, yedi gece gittim dediğinde bir gümüş saraya varır. Gümüş saray güneşte parlayıp, duruyormuş. Gidip, girince, gümüş ata binmiş, gümüşten kıyafetler giymiş bir asker karşılar bunu. Durdurur. Tanbatır'ın yanına gelip:

— Ey insanoğlu, der, sen buraya yanlışlıkla gelip, girmişsindir; sağ, salim zamanında çıkıp, git buradan, sahibim dönerse, seni yer, bir kerede yutar, der.

Tanbatır:

— Sahibin çabucak dönsün hele, der, ya o yer, ya ben onun başına yeterim, der. Benim yedi gün, yedi geceden beri bir şey yediğim yok, en önce sen bana yiyecek getir, der.

— Sana yedirecek hiçbir şeyim yok, sahibime hazırladığım iki döş öküz etim, iki fırın ekmeğim, iki fıçı acı suyum var, der.

— Tamam, şimdilik yeter, getir hele şunları, der.

— Sahibime nasıl cevap veririm ki? der.

— Korkma, der, sahibine yemek, içmek gerekmez, der delikanlı.

Bundan sonra gümüş kıyafetli asker Tanbatır’a yiyecek, içecek getirip, verir. Tanbatır, doyana kadar yiyip, içtikten sonra, askere güzelce sormaya başlar:

— Sahibin ne zaman döner? der.

— Onun sabahleyin dönmesi gerekir, der.

— Hangi taraftan döner o? der.

— İşte şu saray ardından akan ırmak üzerinde bir gümüş köprü vardır, der. Her zaman o gümüş köprü üzerinden döner, der.

— Ben şimdi dinlenmek için yatıyorum, sahibin dönünce, beni uyandırırısın, der, eğer çok derin uyursam işte bu biz ile şakağıma dürtersin, deyip, askere bir biz çıkarıp, verir ve uyumak için yatar.

Tanbatır bir gün, bir gece uyuduktan sonra, dev per

isinin dönme vakti gelir. Dev perisinin yaklaşmaya başladığını anlayıp, bekçi asker, uyandırmaya çalışır, ama öteki uyanmaz. Uyandıramayınca şaşırarak, oturup, ağlar bunun yanında. Biz ile dürtse, canı acır, başka türlü de uyandıramıyor. “Şimdi biz ile dürtüp, uyandırayım.” dediğinde, Tanbatır bunun ağladığını duyup, uyanır.

Asker:

— Hemen kalk, yoksa, dev perisi geliyor artık, dönüp, girse, ikimizi de harap eder, der.

Tanbatır, hemen kalkar ve kılıcını alıp, gümüş köprüünün altına gidip, yatar. Çok da geçmeden, yel, fırtına çıkararak dev perisi döner. En önce bunun köpeği köprüye gelip, girer. Bir iki kez atlar ve köpek mızıldanıp, sahibinden tarafa geri koşar. Dev perisi buna çok sinirlenip, kamçısını sallar ve gümüş köprüye koşup, girer. Köprüünün ortasına gelince, at “şıp” diye durur. Dev atına bir vurur, bunun atı yine yerinden kımıldamaz.

— Eh, sen, der dev, canın çıkmış, der, yoksa sen buraya Tanbatır gelmiştir diye mi düşünüyorsun, Tanbatır anasından bile doğmamıştır daha, der. Dev in bu şekilde konuşup, bitirmesiyle, Tanbatır gümüş köprünün altından çıkar, gelir.

— Tanbatır anadan da doğmuştur, gelmiştir de, der.

— Gelsin, der, çok güzel olmuş, der dev, ben seni iki ağzıma alı, bir yutarım, der.

— Yutamazsın, kemiği sert olur, der.

— Tamam, öyleyse, vuruşalım mı, güreşelim mi? der.

— Vuruşmak ağabeyinin başına olur, haydi güreşelim, der Tanbatır.

Sonra bunlar güreşmeye başlarlar. Tanbatır dev i kaldırıp, alır ve yere vurur, dev in kemikleri parça parça olur. Bundan sonra Tanbatır bunun kemiklerini odun gibi yığıp, koyar ve dev in atına binerek, askerin yanına döner.

Asker:

— Ey, ağabey, der, lütfen, sen beni burada bırakma, der, ben asker değilim, böyle giyindim sadece, ben filan padişahın ortanca kızıydım, sen beni kendinle birlikte alıp, götür, der.

— Tamam, der delikanlı, benim ortanca ağabeyime uygunsun, der. Buna da padişahın verdiği yazıyı çıkarıp, gösterir. Sen bu gümüş sarayda bekle, der, ben seni dönerken gelir, alırım; şimdi senin küçük kardeşini aramaya gidiyorum, der. O hangi tarafta, buradan uzak mı? der.

— İşte bu gümüş ata binip, gidersen, buradan yedi gün, yedi gecelik yoldur, der kız.

Delikanlı gümüş ata binip, gider. Yedi gün, yedi gece dediğinde, altın saraya varır. Altın saray kalın bir duvar ile çevrilmiş. Altın kapının dibinde altın kıyafet giymiş, altın ata binmiş bir bekçi varmış. Tanbatır'ın gelmesiyle, bu bekçi:

— Ey, insanoğlu, burada ne arıyorsun, dev seni yer, der.

Delikanlı:

— Ya o yer, ya ben onun başına yeterim, şimdilik ben çok acıktım, karnımı doyur hele sen, der.

Bekçi:

— Benim sahibim için hazırlayıp koyduğum üç fiçı acı suyum, üç fırın ekmeğim, üç dös öküz etinden başka hiçbir şeyim yok, der.

— Bana bunlar yeter, der delikanlı.

— Öyleyse, der bekçi, işte ötede demir kapı var, o kapıyı açıp, içeri girebilirsen, yiyeceği veririm, der. Sonra delikanlı demir kapıyı vurup, kırar ve sarayın içine girer. Bekçi bunun gücüne hayran olur. Bu bekçi Tanbatır'ı bir odaya götürüp, yedirir ve içirir. Yiyip, içince, delikanlı bu bekçiye sorar:

— Sahibin ne zaman gelir, nereye doğru gitti? der.

— İşte şu sık orman tarafından gelir, der. Orada bir altın köprü vardır, der. Dev perisi, altın ata binip, işte o köprüden döner, köpeğini önüne katıp, gelir, der.

Delikanlı:

— Ben şimdi dinlenmek için yatıyorum. Sahibinin dönme zamanı gelince, beni uyandırırısın; uyanmazsam, işte şu biz ile dürtersin, deyip, bekçiye bir biz verir.

Delikanlı yatar yatmaz uykuya dalar. Bir gün, bir gece geçince, devin dönüş vakti gelir. Bekçi delikanlıyı uyandırmaya çalışır, nerede, bu kıpırdamıyor bile. Bundan sonra bekçi, delikanlının verdiği bizi alıp, buduna dürtür, delikanlı: “Ay, sağ ol, tam zamanında uyandırdın.” deyip, sıçrayıp, kalkar. Bekçi, orada duran bir fiçidan bir kepçe su alıp, verir:

— İşte bu suyu içip, git, güç getiren su bu, der. Delikanlı suyu içer. Bundan sonra bekçi, Tanbatır'ı başka bir odaya götürüp:

— Devin, kendisine gelen kişiyi eve almak gibi bir âdeti var. İşte burada iki fiçı var, onun birisinde güç getiren su, ikincisinde hâl tüketen su, der, sen bunların yerini değiştir, der. Delikanlı fiçıların yerlerini değiştirdikten sonra bekçi ile vedalaşıp, çıkar, gider ve altın köprünün altına girip, yatar.

Bir süre sonra dev altın atında, köpeği önünde, köprüye gelir. Devin köpeği köprüye girmeden, kuyruğunu kısıtırıp, geri sahibinin yanına koşup, ağlamaklı olur. Dev buna çok sinirlenir. Kamçı ile sertçe vurur ve köprü üstüne girip, gider. At köprünün ortasına gelince “şıp” diye durur. Dev atına vurur ve bakar, at bir adım ileri gitmiyor. Bundan sonra dev atına çok sinirlenip:

— Ne var, yoksa buraya Tanbatır gelir diye mi korkuyorsun, Tanbatır anasından bile doğmamıştır daha, der. Dev perisinin böyle demesiyle, Tanbatır köprü altından çıkar, gelir:

— Tanbatır anasından da doğmuştur, gelmiştir de, der.

Dev perisi:

— Ben seni çok iri gövdeli diye düşünüyordum, sen çok küçükmüşsün. Seni iki çenemin arasına alıp, yutarım, der.

— Acele etme, boğazına durur, der.

Bundan sonra dev:

— Öyleyse, güreşelim mi, vuruşalım mı? der.

— Vuruşmak babanın başına olsun, güreş senin başına olsun, ben senin ağabeylerini öldürüp, bitirdim şimdi, der.

Sonra bunlar güreşmeye başlar. Güreşirler, güreşirler, birbirlerini yenemezler. Şimdi bunların güçleri denk gelir. Çok uzun süre güreştikten sonra, Tanbatır ötekini yorar. Bundan sonra dev perisi anlamaya başlar. “Dur, der, bu benim hâlimi bitirip, beni öldürmesin, eve gidip, dinleneyim hele ben.” diye düşünür. Tanbatır’a:

— Eve gidip biraz yiyip, içelim, der. Ondan sonra yeniden güreşmeye başlarız, der.

Dev perisinin sarayına girip, yerler, içerler bunlar. Dev perisi fiçıların değiştirildiğini anlamadan, güç getiren su yerine, hâl tüketen fiçıdaki suyu içer. Tanbatır’a güç getiren suyu verir. Sonra bunlar yeniden köprünün başına varınca, Dev:

— Tutuşalım mı, vuruşalım mı? der.

— Tutuşmaktan korkuyorsan, vuruşmak da olur, haydi savaşıalım, der. Köprünün yanındaki alana inerler. Sonra, kim önce vuracak diye kura çekerler. Dev perisine önden vurmak çıkar. En önce dev perisi getirip, Tanbatır’a vurur. Tanbatır topuğundan yere girip, batır. Ayağını yerden çıkarıp, Tanbatır vurur, dev perisinin ayağı dizine kadar yere batır. Dev perisi kalkıp, vurur, Tanbatır dizine kadar batır. Tanbatır tekrar vurur, dev perisi beline kadar batır. Dev perisi, acele acele çıkar ve Tanbatır’a vurur, Tanbatır belinden aşağıya batır, çıkmaya çalışır, uğraşır, çıkamaz.

Dev:

— Çık çık, pire, der, ne yapıp, yatıyorsun toprakta? der.

— Kaygılanma, der, pire çıkar, ya sen nasıl çıkarsın acaba! der.

Böyle der ve bütün gücü ile bir silkinir ve sıçrayıp, çıkar bu. Devın karşısında gelip durur ve hazırlanıp, deve vurur, devın boynundan aşağısı yere batar. Bundan sonra Tanbatır:

— Çık, ahmak, der, ne yapıp, yatiyorsun orada! der.

Dev perisi tamamen hâlden düşer. Tanbatır kılıcını alıp, dev perisinin başını koparıp, düşürür, gövdesini sürükleyip çıkararak, ufak ufak doğrar ve odun gibi yığar. Tanbatır, devın atına binip, altın saraya döner. Bunu kapıdaki bekçi çok sevinerek karşılar:

— Ey, delikanlı, der, ben bekçi asker değilim, beni böyle giyindirirler, ben filan padişahın küçük kızıyım, der, beni de götür, yanından ayırma, der.

Tanbatır, buna padişahın yazısını verir ve:

— Ben senin ablalarını da kurtardım, der. Ablaların, ağabeylerime varacaklar, razı olursan, sen benim ailem olursun, der. Anlaşırlar ve kendilerince o anda düğün de yaparlar. Birkaç gün misafir olup, dinlenince, ablalarının yanına dönmek için hazırlanırlar. Yola çıkmadan önce delikanlı:

— Ey, bu altın evler ziyan olup, kalıyor, der.

Kız:

— Sen onlar için kaygılanma, çaresi bulunur, der. Bundan sonra bunlar, yolda gerekenleri alıp, ata binerek, çıkıp, giderler. Biraz gidince, kız altın saraydan tarafa dönüp, mendilini sallar, altın saray altın yumurta olup, yuvarlanarak gelip, kızın avucuna girer.

Kız bu altın yumurtayı mendile sarar ve delikanlıya verir:

— Al, sen sakla artık bunu, der.

Giderler, giderler bunlar, yedi gün yedi gece geçince, deminki gümüş saraya varırlar. Padişah kızları ağlaşıp, görüşürler. Üç gün, üç gece gümüş sarayda misafir olduktan sonra, hazırlanıp, yıla çıkarlar. Biraz gittikten sonra, padişah kızı gümüş saraya dönüp, mendilini sallayınca, gümüş saray yumurtaya dönüşüp, yuvarlanarak, gelip, bunun avucuna girer. Padişah kızı gümüş yumurtayı mendiline sarıp, delikanlıya verir ve:

— Al, der, sen bunu da sakla, der.

Giderler, giderler bunlar, yedi gün yedi gece gidince, bakır saraya varırlar. Varıp, girerler. Ablaları ile ağlaşa ağlaşa görüşürler. Ablaları izzet ikramda bulunur bunlara. Bu sarayda üç gün, üç gece kaldıktan sonra, bunlar, hazırlık yapıp, yola çıkarlar. Biraz gittikten sonra, küçük kardeşleri bakır saraydan tarafa bakıp, mendilini sallayıverir. Bu saray bakır yumurta olup, yuvarlanır ve gelip, kızın avucuna girer. Padişah kızı bakır yumurtayı, mendiline sarıp, delikanlıya verir:

— Al, der, sen bunu da sakla, der. Tanbatır, bakır yumurtayı da alıp, cebine koyar.

Tamam. Giderler bunlar. Gide gide, deminki kuyunun dibine varırlar. Kuyunun dibine varınca, Tanbatır organın ucundan tutup, sallar, “Çekip, çıkarın bizi.” der. En önce büyük ablaları organa tutunur. Onu çekip, çıkarırlar. O çıkınca, Tanbatır’ın ağabeyleri kendi aralarında dövüşmeye başlarlar: “Bu bana, bu bana.” diye. Padişah kızı:

— Ben büyük ablalarıyım, en büyüğüne olurum, biz üç kızız, üçümüz üçünüze oluruz, dövüşmeyin, der. Bunlara organı indirmelerini söyler. Organı indirip, ortanca kızı çekip, çıkarırlar. Ortanca kız çıkınca, bunlar tekrar dövüşmeye başlarlar. Ortanca kız ablasından da güzelmiş.

Kızlar:

— Siz öyle dövüşmeyin, hâlâ orada bizi bulup, dev elinden kurtaran kardeşiniz var. Bizim kardeşimiz var, onları kuyunun dibinden çıkarın, derler.

Dövüşüp, yorulunca, bunlar organı indirirler. Organ inince, kız:

— Önce seni çekip, alsınlar, der, kendin çıkınca, sen beni çekip, çıkarırsın, yoksa, onlar seni çekip, çıkarmazlar, der.

Delikanlı:

— Hayır, der, ben seni burada yer altında bırakamam, önce sen çık, ondan sonra benim çıkmam için düşünürüz, der.

Delikanlı, organın ucunu bağlayıp, kızı ona oturtup, yukarı yollar. Kızı çekip, alırlar ve güzelliğini görüp, tekrar dövüşmeye başlar bunlar. Kızı:

— Ben hiçbirinize olmam, der, sizin kardeşiniz Tanbatır ile söz koyuştuk birlikte olmaya, der. Kızların üçü, ötekileri, Tanbatır’ı çekip, çıkarmaları için zorlarlar. Tamam, ötekiler organı indirirler. Tanbatır, organa yapışıp, çıkayım deyince, ağabeyleri

urganı keserler. Tanbatır, kuyunun dibine düşer, gider. Kızlar ağlaşıp, kalırlar. Tanbatır'ın ağabeyleri yola çıkmak için hazırlanmaya başlarlar.

Tamam, şimdi biz Tanbatır'a gelelim. Tanbatır, kuyunun dibine inince, çok uzun süre aklı başına gelemeyen yatar. Üç gün, üç gece yattıktan sonra, bu yavaşça doğrulup, kalkıp, gider. Yürür yürür bu, yürürken, tekrar aynı sığana rastlar. Sıçan bunun karşısına gelerek, silkinir ve insan suretine girer:

— Nasılsın, Tanbatır, tekrar bu hâle gelmişsin sen, der.

Tanbatır:

— Öyle oldu, der, yer üstüne çıkmak için yol arayıp duruyorum, fakat hiç yol yok, der.

— Sana buradan çıkmak için bu tarafta bir hile de bulunmaz, der sıçan. Son dev ile savaştığın yerden geçip, gitmeye çalış; o taraftan geçip, gidebilersen, bir bir hallolur, der. O altın köprüyü geçince, büyük bir dağ vardır, o dağda iki teke vardır, der. O dağ keçilerinin birisi ak, birisi karadır. Onlar çok yüğrük olurlar, der. İşte o ak keçi tekesini yakalayıp, binebilersen, o seni yer üstüne çıkarır, der. Fakat kara keçi tekesini yakalarsan, o seni ya öldürür, ya daha da derinlere alıp, gider. Onu yakalama, der.

Sonra Tanbatır, sığana teşekkür edip, önceki yoldan gider. Hafta gider, ay gider. Gide gide, bu dağa varır. Keçi tekelerini arayıp, bulur, bunların ak olanını kovalamaya başlar. Arkasından yetişip, yakalayayım dediğinde, kara keçi tekesi gelir ve araya girer, yakalamasını engeller. Çok uğraştıktan sonra, ak tekeyi yakalar. Yakalanınca, teke buna sorar:

— Ey, delikanlı, sen beni yakalamak için çok uğraştın, der, nasıl bir dileğin vardır? der.

— Dileğim şu, ben aydınlık dünyaya çıkmak istiyorum, der.

Ak keçi tekesi:

— Ben seni aydınlık dünyaya çıkarıp, ulaştıramam doğrusu. Çıkış yoluna götürürüm, öteki tarafı senin kendin arayıp, bulman doğru olur, der.

— Uzun olur mu, doğru gelir mi ki bize? der delikanlı.

— Epey yer gitmek gerekir, der, sen bana bin, der, yum gözünü, ben söylemeden açma, der. Böyle der dağ keçisi ve yel gibi gider, delikanlı güçlkle tutunup, oturur, bunun üstünde.

Az mı, çok mu vakit geçirirler, teke Tanbatır'a:

— Aç gözünü, der.

Gözünü açar ki, delikanlı etrafın apaydınlık olduğu görür ve çok sevinir. Ak teke, delikanlıya:

— Vaktini geçirme, der, işte dağın kenarından bir yol gidiyor, o yoldan gidersen kaybolmazsın, der. Böyle der ve gözden kaybolur.

Tamam, Tanbatır bu yoldan gider. Gide gide bu, giderken ateş yakılan bir yere varır. Gelip, külü karıştırıp, bakar, külün altından bir bütün ekmek çıkar. Ekmeğin üstüne “Tanbatır” yazılmış. Bundan sonra bu: “İşte, ben bunların ardından inmişim, eve doğru dönmüşüm.” diye düşünür. Ekmeği alıp, yer ve o yerde yatıp, dinlenir. Kalkar, gider bu, giderken, ateş yakılan bir yere daha varır. Külü karıştırıp, bakar, oradan da bir bütün ekmek çıkar. Ekmek, yenice pişmiş, sıcacık duruyor. Ekmeği alıp yer ve durup, dinlenmeden yola çıkar bu. Gide gide, delikanlıların durup, ateş yakarak, yemek pişirip, oturdukları bir yere varır. Külü karıştırıp, bakar, oradan çiğ bir ekmek çıkar. Öyle ekmek gibi de değil, hamur yanıyor sadece, pişmemiş. “Aha, der, bunların ardından yetişiyorum herhalde.” der. Gider bu, yorulmak da bilmiyor. Gide gide, orman kenarındaki alana gelir. Bu geldiğinde, ağabeyleri dinlenmek için durup, baraka kuruyorlarmış. Bunun gelmesiyle, ağabeyleri şaşıra kalırlar; kızlar ağlaşa ağlaşa Tanbatır'ı karşılayıp, ona izzet ve ikramda bulunurlar. Akşam olunca, üç ağabey kardeş, üç yere uyumak için yatarlar. Tanbatır'ın uykuya dalmasıyla, ağabeyleri kendi aralarında konuşup, tartışmaya başlarlar. Büyük ağabeyi: “Biz buna çok büyük hata ettik, o bizden öcünü almadan bırakmaz.” der. Ortanca ağabeyi: “Artık sen ondan iyilik bekleme, ne olursa olsun kurtulmak lazım.” der. Konuşup, karar verirler ve Tanbatır'ın yattığı barakanın kapısına yanlamasına keskin tarafını çadıra çevirip, bir kılıç koyarlar. Gece yarısı olunca, bunlar: “Harap ediyorlar, yağmıyorlar!” diye acı bir sesle bağırmaya başlarlar. Tanbatır, uykusundan uyanıp, çadırdan koşarak çıkayım dediğinde, keskin kılıca çarpar ve iki ayağını da kopartır. Şimdi bu hareket de edemiyor, sessizce oturuyor orada. Ağabeyleri eşyalarını hemen toplarlar ve kızları alıp, giderler. Tanbatır'ın karısı yalvara yalvara ağabeylerinden: “Beni onun yanında bırakın.” diye rica eder, ötekiler, kızın ahına vahına bakmadan, onu zorla götürürler.

Tamam, ötekiler evlerine döne dursunlar, biz Tanbatır'ın yanında kalalım.

Tanbatır, ötekilerden yanıp kalan ateşin yanında yatar. Sürüne sürüne dolaşıp, oradan buradan odun filan getirir bu, ateşi söndürmeden tutar, yoksa iş çaresiz ne de olsa.

Günlerden bir gün, oraya yakın bir yerde bir kişi görünür. Bu kişi av hayvanlarının ardından kovalayıp, yetişiyor, fakat yakalayamıyor, ama ayaklarına da değirmen taşı bağlamış. Tanbatır bunu kendisinin yanına çağırır.

Sorar buna:

— Sen burada ne yapıyorsun? der.

— Ben körüm, der, benim hızlılığımı kıskanıp, ağabeylerim benim iki gözümü kör ettiler ve bu yerlere getirip, bırakıp, gittiler, der.

— Ayağına ne bağladın ki sen? der, Tanbatır.

— Görüyorsun ya, bağlamazsam hızımın ölçüsü gider, der.

Bunlar böyle konuşa konuşa tanışırlar ve ikisi birlikte yaşamaya başlarlar.

İki üç gün sonra bunların yanına üçüncü bir kişi çıkar, gelir. Bu elsiz bir kişiymiş. Bu da ağabeylerinden zarar görmüş genç bir delikanlıymış, kendisi hadsiz hesapsız güçlüymüş.

Bunlar üçü birlikte dost olarak, yaşamaya başlarlar. Kör ile elsiz yiyecek getirir, Tanbatır da yemeği hazırlar.

Günlerden bir gün bunlar kendi aralarında konuşurlar: “Bizim yemek pişirecek birini bulmamız lazım.” derler. Giderler bunlar şehir aramaya; ayaksız, köre biner, kör yorulunca, ayaksızı elsiz götürür. Bu şekilde, çok uzun süre yürüdükten sonra, bir şehre ulaşırlar. Bütün şehir halkı bunlara bakmaya çıkar. O halk arasında padişah kızı da varmış. O sırada hemen, bunlar bu padişah kızını yakalayıp, alır ve giderler. Bunlar ardından takip ederler, nerede öteki koşanın ardından yetişmek, ötekileri ne sen gör ne ben.

Bu üç yiğit, kendi yaşadıkları yere dönerler. Kıza:

— Biz seni kendi kardeşimiz gibi tutarız. Sen bize yemek hazırlarsın, sadece ateşi söndürme, derler. Başka bir iş yok sana, derler.

Bunlar her gün üçü de yırtıcı hayvan aylamaya çıkıp, giderler, kız evde kalır. Bir gün kız nasılsa, uykuya dalar ve ateş söner. Uyanır, ateşin söndüğünü görüp, korkuya kapılır: “Ağabeylerim sinirlenirler şimdi bana.” der. Koşarak çıkar ve büyük

bir ağacın tepesine çıkıp, etrafa bakar. Uzakta, pırıl pırıl, sıçan gözü kadar bir ateş görünür. Kız, bu ateşe doğru gider. Gide gide, küçükçe bir eve varır. Küçük kapısını açıp, girer. Onun içinde bir kocakarı oturuyormuş. Bu ubırlı kocakarıymış. Kız gelip, girince, ubırlı kocakarı kıza sorar:

— Ey kızım, niye geldin, der, ne arıyorsun? der.

— Ey nine! der. Ateşim söndü, ateş aramaya çıktım, der.

— Olur kızım, ben sana ateş veririm, benim kimsem yok, ben çok neşesizim, yarın ben sana misafirlige gelirim, ikimiz birlikte rahatça konuşur, otururuz, der.

— Olur nine, der kız, fakat sen nasıl bulursun bizi? der.

— İşte ben sana bir kova kül vereyim, der, bu külü kendi gittiğin yolun iki tarafına saçırırsın, ben bu yoldan, belki, sizin tarafa gelirim, der kocakarı.

Kız, kocakarının verdiği ateşi evine alıp, dönüp, ağabeyleri gelene kadar yemeği hazırlar. Bunlar yemek yerler, yatıp uyurlar ve ikinci gün tekrar ava giderler.

Ağabeylerinin çıkıp, gitmesiyle kocakarı gelir bu kızın yanına. Biraz oturduktan sonra, kocakarı:

— Evladım, der, sen benim başıma bak hele, der.

Kızın önüne yatar, kız bunun başına baktığı sırada, kocakarı kızın budundan kanını emiyormuş. Bu kocakarı kızın kanını emer, emer ve kalkıp, gider. Bundan sonra bu kocakarı, kızın ağabeyleri yokken her gün gelip, kızın kanını emip, gidiyormuş. Kız günden güne zayıflar, kurur, günden güne kuru kemik gibi kalır. Ağabeyleri kızın zayıfladıkça zayıfladığını görüp:

— Kardeşim, sen niye böyle zayıflıyorsun, özlüyor musun, hasta mısın? diye sorarlar kıza.

Kız:

— Özlemiyorum da, hasta da değilim, sadece böyle zayıflıyorum, der, saklar bunlardan.

Günden güne kız tamamen yürüyememeye başlar, ayaksız kalır. Bundan sonra kız ağabeylerine:

— İşte böyle böyle, der, ateşim sönünce, ben bir kocakarıdan ateş alıp, gelmişim, der, bu kocakarı bana dadandı, her gün gelip, benim kanımı emiyor, der.

Ağabeyleri, kendi aralarında konuşup, bu kocakarıyı yakalayıp, öldürmeyi düşünürler. Böyle konuşurlar ve kızın yanında körü bırakıp, giderler. Kör, soba başına çıkıp, oturur. Çok geçmeden, kocakarı gelir ve sobanın başında oturan körü görüp: “E, bu kör beni beklemeye mi kalmış ne?” deyip, körü sobanın başından sürüyüp, düşürür, onun ayağını, elini saçı ile bağlayıp, kendisi kızın kanını emer, emer ve çıkıp, gider.

İkinci gün kızın yanında elsizi bırakırlar. Kocakarı onu da saçı ile bağlayıp, bırakır ve kızın önüne yatıp, kanını emip, gider.

Üçüncü gün kızın yanında Tanbatır kendisi kalır. Kıza:

— Ben seki altına girip, yatayım, kocakarı bugün hangisi kaldı diye sorarsa, onlar bugün hiçbiri gelmezler, senden korktular, kalmadılar diye söyle, der. Kocakarı önüne yatıp, kanını emmeye başlayınca, onun saçını sekinin deliğinden sarkıt, der.

Bir süre sonra koca karı gelip, girer, hiç şüphelenmeden, kızın önüne yatıp, onun kanını emmeye başlar. Kız, kocakarının saçını delikten sekinin altına sarkıtır. Tanbatır, kocakarının saçını çekip, alır; sekinin altında duran ağaca bağlar ve kendisi seki altından çıkıp, kocakarıyı dövmeye başlar, her yerini kaşındırır! O sırada bunun arkadaşları da dönerler. Elsiz kocakarıyı tekmelemeye başlar; kör, hangi yerini yakalarsa, oraya vurur. Kocakarı tamamen güçten düşer. Yalvarmaya başlar, bunlara:

— Dövmeyin, der, gözsüzü, gözlü; ayaksızı, ayaklı; elsizi, elli yaparım, der. Sonra bunlar kocakarıya yemin ettirirler. Kocakarı, yemin eder. Bunlar en önce kızı yuttururlar. Kızı yutar ve getirip, çıkarır ağzından, öncekinden de güzel, öncekinden de hoş bir kız olup, çıkar bu. Ondan sonra körü yuttururlar. Kör de iki gözü görür hâlde çıkar. Sonra elsizi yutar. Elsiz iki elli olup, çıkar. Tanbatır:

— Bakın, dikkatli olun, der, o beni yutmasına yutar, geri çıkarmaz, der. Beni çıkarmayınca bırakmayın siz onu, der. Bu ubırlı kocakarı, Tanbatır’ı da yutuverir. Beklerler bunu, beklerler, gelip, çıkar diye, kocakarı kusmaz. Kocakarıyı döverler, çıkarmıyor. Bundan sonra körken, gözü açılan yiğit kılıcını alır ve kocakarıyı dilim dilim doğramaya başlar. Kesip, bitirirler bunu, fakat Tanbatır yok. Bakarlar, bu kocakarının baş parmağı yok. Baş parmağını aramaya başlarlar, bu baş parmak kocakarının evinden tarafa gidiyormuş. Yakalayıp, alıp, yararlar, öncekinde de güzel, genç olarak, Tanbatır çıkar, gelir. Bu üç yiğit, çok sevinerek birkaç gün birlikte yaşarlar ve kendi memleketlerine dönmeye karar verirler. Tanbatır:

— Biz kız kardeşimizi kendi memleketine götürüp, bırakalım önce, der. Bu kıza çok hediyeler verirler ve vedalaşıp, çok hızlı koşan yiğit, kızı sırtına bindirip, çok acele götürüp, bırakır. Kızı götürüp, bıraktıktan sonra üç yiğit dostça vedalaşıp, birlikte geçirdikleri zamanları unutmamaya söz vererek, her biri kendi memleketine döner, gider.

Tamam. Tanbatır, çok fazla memleketler geçip, çok fazla sular aşıp, kendi memleketine döner. Padişahın yaşadığı şehrin kenarındaki bir yaşlı adam ile bir kocakarının evine girer. Tanbatır, yavaş yavaş sormaya başlar:

— Padişahın yiğitleri döndü mü, neler alıp, gelmişler, padişah kızlarını bulabilmişler mi? der.

— Padişah kızlarını bulup, getirdiler, der ihtiyar, sadece yiğitlerin birisi ölüp kalmış herhalde, der.

— Düğünleri oldu mu? der.

— Hayır, birkaç güne kadar olacak, der.

Bu sözü işitmesiyle, bu hemen bir tabela çıkarıp, çakar: “Ben, filan filan çizmeci, padişah kızlarının düğünde giyeceği çizmeyi dikebilirim.” diye yazar. Padişah kızları bunu işitip, bu ihtiyarın yanına gelirler ve evin önüne çağırıp, çıkarırlar.

— Dede, sen böyle böyle demişsin, sen bize yarın sabah olana kadar birer çift çizme dikip, yetiştir, derler.

— Filan ücreti verirsiniz, vaktinde yetiştiririz, der.

Padişah kızlarının gitmesiyle, bu ihtiyar çalışmaya oturmak ister. Fakat delikanlı orali olmuyor. İhtiyar, gecikirim diye korkmaya başlar.

Delikanlı:

— Dede yat da uyu sen, ben kendim dikerim, der.

İhtiyar ile kocakarı yatıp, uyur. Gece yarısı olunca, delikanlı, sokağa çıkıp, üç yumurtayı yuvarlayıverir, üçünden üç çift çizme çıkar, gelir. Delikanlı bunları alıp, masanın üstüne koyar. Sabahleyin ihtiyar kalkar.

Delikanlı:

— İşte, dede, der, ben çizmeleri diktim, der, almaya gelirlerse, kendim diktim dersin. Ne kadar sorarlarsa da benim diktiğimi söyleme, der.

Sabahleyin ötekiler gelirler. İhtiyarı çağırırlar.

— Dede, diktin mi? derler.

— Diktim, der.

— Ya, çıkar öyleyse, derler.

İhtiyar, çizmeleri çıkarıp, verir.

— İşte bakın, yakışır mı size? der.

Kızlar çizmeleri alırlar, çok yakışıyor bunlara.

— Bunu kim dikti? diye sorarlar.

— Kendim diktim, der ihtiyar.

İhtiyara çok daha fazla para verirler. Bundan sonra tekrar dönüp, sorarlar bunlar:

— Ey dede, doğrusunu söyle, kim dikti bunları? derler, bunu sıkıştırırlar şimdi. Bu hemen “Kendim diktim.” der. Padişah kızları ihtiyara inanmazlar. İhtiyara:

— Tamam, dede, biz babamızla konuşup düğünü erteletiriz, sen öyle hünerli bir ustaysan, bizim üçümüze üç dikişsiz gömlek dikiver, gömlekler yarına yetişsin, derler. İhtiyar, tekrar inandırıp, kabul eder şimdi. Kabul etmezdi, Tanbatır, ne iş buyurlarsa, kabul et, diye öğütlemiş. İhtiyar bu gömlekleri nasıl yetiştiririz acaba diye çabalar. Delikanlı:

— Sen kaygılanma, yat da uyu, dede, der.

Gece yarısı olunca, şehrin kenarına çıkar ve önceki üç yumurtayı yuvarlayıverir. Üç yumurtadan üç gömlek gelip, çıkar. Getirip, koyar bu gömlekleri. Sabahleyin ötekiler gelirler. İhtiyar, gömlekleri çıkarıp, verir. Padişah kızları şaşırıp, bakakalırlar ve:

— Bu gömlekleri kim dikti, diye sorarlar, şüphelenirler şimdi bunlar.

İhtiyar:

— Kendim diktim, der. Padişah kızları ihtiyara yeterli parayı verirler ve:

— İşte biz sana tekrar bir iş buyuracağız, böyle hünerli bir kişi olduğuna göre, sen bu işi de yaparsın, derler. İhtiyar ne yapsın, istese de, istemese de:

— Tamam, söyleyin, der.

Padişahın büyük kızı:

— Sabahleyin şehrin kenarında bir bakır saray kurulmuş olsun, der.

Ortanca kızı:

— Gümüş saray kurulmuş olsun, der. Küçük kız:

— İki ablama, iki türlü saray kurulunca, benim için altın saray kurulmuş olsun, der.

İhtiyar, şaşırıp, kalır ve delikanlıya güvenip: “Tamam, çalışıp bakarım.” der.

Kızların dönüp gitmesiyle, ihtiyar eve girip:

— Başımız gitti, padişah kızları bize şöyle şöyle işler buyurup, gittiler, der. Kendisi titrer, gözlerinden yaşlar gelir.

— Ne yaparız acaba şimdi, bizim sonumuz budur, der. Delikanlı:

— Kaygılanma dede, der, sen yat da uyu, ben kendim beceririm, der.

Tanbatır, gece yarısı çıkıp, yumurtaların üçünü üç yere yuvarlayıverir, üç yerde üç saray meydana gelir.

Sabahleyin, delikanlı dedeyi uyandırır:

— Bak hele dede, der, üç yere üç saray kurup, koydum, der. Dede, çok sevinir, padişahın cezasından kurtulduk, der.

Sabahleyin padişah kızları erkenden dedenin yanına gelirler. Bunlar birbirinden güzel üç sarayı görmeleriyle, Tanbatır’ın döndüğünü anlarlar. İhtiyarı çağırırlar ve:

— Nasıl dede, bizim buyurduğumuz işi yaptın mı? derler.

Dede:

— Görmüyor musunuz? der.

— Kendin mi yaptın dede? derler.

— Kendim yaptım, der ihtiyar, daha öteki delikanlının varlığını sezdirmek istemiyor, söylemem diye söz verdi.

Kızlar, inanmadan, gülüşe gülüşe, dedenin sakallarını çekiştirirler. Yok, yolunmuyor. Sonra kendi aralarında konuşurlar ve:

— Tamam şimdi dede, biz seni ayıplamıyoruz, sen bize bu sarayları kuran delikanlının kendisini göster şimdi, derler.

Dede, istese de istemese de, delikanlıyı çağırır. Padişah kızları, Tanbatır ile ağlaşa ağlaşa görüşürler.

Tanbatır’ın dönüş haberini padişah da işitir. Padişah, delikanlıyı kendi yanına çağırır. Kızlar, babalarına:

— Bizi dev elinden kurtaran işte bu delikanlı, ağabeyleri ona çok kötü zarar verdiler, derler.

Bundan sonra padişah, Tanbatır'ın gücünden korkup, küçük kızını, istese de istemese de, ona vermeye mecbur olur. “Ağabeylerine dilediğini yap, kendin karar ver.” der.

Tanbatır, ağabeylerini kendi yanına çağırır ve:

— Siz bana büyük zarar verdiniz, yine de ben sizi astırmıyorum, kestirmiyorum, fakat bu şehirden çıkıp, gidin, gözüme görünmeyin, der.

Bunlar başlarını eğerek, çıkar, giderler. Tanbatır, padişahın küçük kızını alır, kırk gün oynayıp, kırk gün düğün ettikten sonra, kendi anne ve babalarının yanına dönmek için yola çıkar.

Şimdi de bunlar çok mutlu bir şekilde yaşıyorlarmış. Gece gittim, bugün döndüm.

46. ZÜLKARNEYN

Günlerden bir gün Zülkarneyn, on günlük azık hazırlar ve silahlanıp, dünyayı gezmeye, kimin güçlü, kimin yiğit olduğunu öğrenmeye çıkar. Gider gider, ama kimin güçlü, kimin yiğit olduğunu öğrenemez. Bu şekilde gide gide, bir at leşi görür: “Dur, gidip, bakayım hele, der, bağırsağı var mı acaba.” der. Gidip, bakar ki, at ölmüş, derisini yüzüp, almışlar, bağırsağı var. Bu atın bağırsağını çıkarır ve içine girip, bütün silahları ile yatar, kendisi dışarı çıkabileceği kadar bir delik bırakarak, diker.

Bir süre sonra rüzgar, fırtına çıkar. O sırada Öniget adlı kuş gelir ve tırnaklarını batırıp, bunu havaya alıp, gider. Gide gide, bir adaya, iner. Adada bacadan da kalın bir ağaç varmış. Bu ağacın tepesinde, kuşun yavruları varmış. Kuş, leşi bu adada bırakır ve yavrularının iyi olup, olmadığına bakmaya gider. Yavruları, annelerinin sesini işitince, gürültü, patırtı yapmaya başlarlar. Yavrularının iyi olduğunu öğrenince, kuş uçar, gider.

Bir süre tomruktan da kalın bir yılan gelir ve ağaca tırmanmaya başlar. Zülkarneyn, bunu görüp duruyormuş, elmas kılıcını alır ve leşin içinden çıkıp, yılanı dilim dilim doğrar, sonra kendi yerine girip, yatar.

Az mı, çok mu vakit geçince, kuş döner, gelir ve doğranan yılan gövdesini görüp, yavruları yemiştir diye korkuya kapılır. O sırada Zülkarneyn de leşin içinden çıkıp, hemen kuşun üstüne biner. Kuş, üstüne insan oturduğunu anlayıp, uçar, gider. Uça uça deniz kenarındaki çayırılık bir yere iner ve silkinir. Silkinince, Zülkarneyn sürünerek iner ve kuş uçar, gider. “Ben nereye gelip, indim?” diye, çok kaygılanır. Bir şey rastlamaz mı acaba diye yola düşer. Gide gide, büyük ağaçlar görür. Bu ağaçları köklerinden yıkıp, çok sağlam büyük bir gemi yapmaya başlar. Gemiye yapar, bitirir ve oturup, gider denizde. Gide gide, bir kıyıya yanaşır. Karaya gelip, çıkınca, çok sevinir. Çok uzun süre geçmiş ne de olsa. Bir insan denk gelmez mi diye, araştırarak yola devam eder. Gide gide bir binaya gelir. “Dur, der, kim yaşıyor burada.” diye kendi kendine sorar. Bakar girecek kapı bulamaz. Kılıcı ile vurmaya hazırlanırken, bir kapı açılır. Kapı açılınca, içerden bir kız çıkıp:

— Ey, delikanlı, der, ölüm hâllerine geldin, der. Burası dev padişahının yeri, der. Şimdi dev döner, seni yer, der.

— Beni yiyemez o, der Zülkarneyn.

Kız da delikanlının yanına gelir.

— Çok pehlivan bir delikanlı gibi görünüyorsun, der, insanoğlunun ayak basmadığı bu yere niye? der.

— Kendim ölürsem, ölürüm, seni alıp giderim buradan, der.

Bunlar böylece konuşup dururken, yemyeşil bir bulut gelmeye başlar.

— İşte, dönüp, geliyor şimdi, der. Onun güç getiren suyu var, der. Sen o suyu iç de, der, sol taraftaki su ile yerlerini değiştirip, koy, der, ondan sonra kendin bilirsin, der. İşte biz iki yıldır duruyoruz, der, düğünümüzün olduğu yok hâlâ, der. Onlar üç kardeşler, üçünde de üç padişahın kızı, der, bizi bir yere de bırakmadan tutuyorlar, der.

Zülkarneyn güç getiren suyu içip, güç bitiren su ile yerlerini değiştirip koyar ve dev dönene kadar, girip, saklanır. Dev, dönüp, girince: “Öf, insan kokusu geliyor.” der.

— Nasıl insan kokusu olsun, der kız, kendin insan yiyip duruyorsun ya, dış arana girmiştir, kendinden geliyordur, der.

— Olmayanı söyleyip, durma, der, göster, der, azarlar kızı.

— Olur, göstereyim, der, benim kardeşim Zülkarneyn gelmiş, der.

— O ne de olsa benim kaynım, misafir ederiz, der. Delikanlıyı görünce, devin aklı gider gövdesinin büyüklüğünden.

Zülkarneyn’i üç gün misafir ederler.

Ondan sonra dev:

— Haydi, seninle güçlerimizi sınayıp, güreşelim, der.

— Senin hevesin varsa, güreşelim, enişteciğim, der.

Zülkarneyn’i tutunup bakar dev, yıkamaz. “Bekleye dur hele, kayınço, der, benim güç getiren ilacım var, sana da veririm, içeyim hele şunu.” der.

Bu güç bitiren suyu içer, bilmeden. Fakat Zülkarneyn sol taraftakini içer, biliyor ne de olsa şimdi, kendisi değiştirip, koydu yerlerini.

Bunlar güreşmeye tutunurlar. Dönerler, dolaşırlar, dev yıkamaz. Zülkarneyn, elmas kılıcı ile bunun başını kesip, gövdesini çiğneyip, atar. Bu şekilde, iki saatte devi doğrayıp yok eder.

— Haydi, der kız, delikanlının aslanıymışsın, der. Benim ile burada daha iki kız var. Onların devleri daha da güçlü, der. Bu en büyüğü. Onlar üçü, üç padişah kızını almış, der. Bizim üçümüzü de alıp, gidebilirsen, çok iyi olur, der.

— Tamam, uğraşırım, der, siz bana yardımcı olursanız, ben alıp, giderim, der. O ortanca dev hangi tarafta yaşıyor? der Zülkarneyn.

— Sağ taraftaki yol ile gidince, yakında, bir bina vardır, der. O binanın kapısı da, deliği de yoktur, der. Çevreye bakarak yürüyünce, bir taraftan nefes çıktığını görürsün. İşte o yere dürtersen, kapı açılır, der.

Tamam, gider bu. Binaya bakarak, yürür, hiç bir yerde kapı da, delik de yok, kendisi çok büyük. Uzun süre bakıp, durunca, bir yerden soluk, nefes çıkıp, duruyor. Bu yere dürter, o yerde padişah kızı kapıya dayanmış da nefesini çıkarıp duruyormuş, kapı açılır, gider, padişah kızı atılıp, çıkar. Kız dev dönmüş diye korkuyormuş. Ne olduğunu konuşur bunlar, kız: “Dev dönene kadar, ben sana güç getiren ilaç içireyim, der. Bu suyu iç de, der, yalakların yerlerini değiştirip, koy, der. Dev, dönünce, bilmeden, güç bitiren suyu içer.” der.

Tamam, suyun yerlerinin değiştirip, koyarken, mavili, yeşilli bir bulut çıkar. “İşte dönüp, geliyor şimdi, der, dönme vakti geldi.” der kız. Dev dönüp, gelmesinden önce kız, Zülkarneyn’i saklar. Dev gelip, girer. O baş desen, dünyaya sığmayacak büyük bir baş; gövde desen, dünyaya sığmayacak büyük bir gövde bunun. Gelip, girince:

— Öf, insan kokusu geliyor, biri gelmiş, der. Bu kişi yanlışlıkla mı gelmiş, yoksa seni aramaya mı gelmiş? der.

— Kim bizi arayıp, gelsin, biz hapiste durur gibi duruyoruz, der kız.

— Aç ağzını, o zaman gösteririm, der.

Dev ağzını açmış, yarı insan gövdesi duruyormuş.

— İşte ne yedinse ondan gelir, deyip, devin ağzından insan gövdesini çekip alır kız. Yut geri, der, sonra kokusu gelmez, der.

Dev yarı gövdeyi yutuverir, yutunca, tekrar aramaya başlar bu. Zülkarneyn’i bulup, saklandığı yerden sürükleyip, çıkarır.

— O benim kardeşim, beni arayıp, gelmiş, der kız.

— E, bu Zülkarneyn imiş, der. Ben onu araya araya bulamamıştım, der, kendisi beni arayıp, gelmiş, der. Ben onu şimdi helak ederim, der.

Zülkarneyn, elmas kılıcını hazırlayıp duruyormuş, bunun başını kesmek için. Sıçrayıp, kalkar ve:

— Ben senin gibi yüz dev olsa bile korkmam, der, korksaydım, gelmezdim, der. Hemen kılıcı ile devin başını koparıp, düşürür, gövdesini doğrar.

Kız:

— Benim kardeşimin kızı kaldı burada, der. Yüz devden de korkmadığına göre, sen onu da kurtar şimdi, der.

— Olur, der delikanlı.

— O binanın duvarının bir yerinde bir delik var. Ona doğru yaklaşırsan, binanın kapısı açılır, der. Ondan sonra, ağabeyim gelmişmiş, diye, o kendisi koşarak, çıkar, der kız.

Tamam, Zülkarneyn çıkıp, gider. O yoldan biraz gidince, binaya varır. Binaın etrafına bakarak yürür, elinde kılıcını tutarak.

Binaın bir yerine kılıcı ile dürtünce, kapı açılır ve kız atılıp: “Ay, ağabeyim gelmişmiş.” deyip, çıkar. “Ben sana şimdi güç getiren suyu vereyim, dev dönene kadar iç bunu, neredeyse dönme vakti geldi onun.” der.

Zülkarneyn, kızın gösterdiği suyu içer ve hemen güç getiren su ile güç bitiren suların yerlerini de değiştirip, koyar. İşte bir süre sonra kara bulut çıkıp, rüzgar eser, hiç söylenecek gibi değil. Kız, Zülkarneyn’i bir yere saklayıp, koyar. Dev “Puf puf” ederek, döner, girer. Gelip, girince: “Öf, insan kokusu var, der. Nasıl korkmadan gelmiş o insan benim yurduma?” der.

— Benim ağabeyim gelmiş, der kız.

— Nerede o, çıksın! der dev.

— Öyle böyle edip, kovmamaya söz verirsen, çıkarırım, der.

— Hayır, dokunmam, der.

— Avretimin suyunu içsin, inanayım, böyle inanmıyorum, der.

İçer dev suyu. Bundan sonra kız ağabeyini çıkarıp, gösterir, çok büyük bir kişiymiş bu. Dev, Zülkarneyn’e bir vurur, kıpırdamaz bile. İkinci kez vurur, bu kez de kıpırdamaz. Bundan sonra Zülkarneyn: “Sen iki kez vurdun, der, bana bir şey olmadı,

der. Sen benim yüreğimi kabartma, der, senin gibilerin binini keserim ben.” deyip, üçüncü kez vurmaya fırsat vermeden, elmas kılıcı ile bir kez vurur, parçalayıp, bırakır. Tekrar bir daha vurur, elmas kılıcı yere girip, gider. Bu şekilde Zülkarneyn, devi helak edip, öldürür.

Şimdi dönerken, Zülkarneyn üç kızı da toplayıp, alıp, döner. Kız sorar:

— Ey Zülkarneyn, bizi kurtardın, ne ile döneceğiz, der, oturup, dönmek için kayığın var mı? der.

— Nasıl araç, der, gemi yaptım, ona oturup, döneriz, der.

— Sığar mıyız ki? der.

— Sığarız, der.

— Yiyecek var mı? der kız.

İki kız:

— Bizim yiyeceğimiz yeterli, derler.

Büyük kız:

— Ben yolu biliyorum, der, yolu bularak dönerim, der.

— Ama ben gemi ile götürürüm, der Zülkarneyn.

Oturup giderler, bunlar dördü birlikte. Gemi büyük, yıkılacak, batacak gibi değil. Dönerler bunlar büyük sudan. Dönerken, su daralır. Darala darala, bir ırmağa dönüşür. Artık ırmaktan gidiyorlar bunlar. Irmağa çıkınca, deminki gemi olmuyor şimdi, Zülkarneyn başka bir gemi yapar ve kızlara: “Ben azıcık uyuyayım hele, der. Ben bir yatışta yedi gün uyurum, der. Herhangi bir durum olursa, korkacak bir durum olursa, beni mutlaka uyandırmaya çalışın?” der. Büyük kız: “Dünya hâli bilinmez, der, adımızın yazılı olduğu yüzüklerimizi Zülkarneyn’e verelim.” der. Bundan sonra kızlar üçü de yüzüklerini çıkarıp, verirler. Zülkarneyn yüzükleri ak bir çaputa sarar ve cebine koyar.

Tamam, sahil boyuna çıkıp, gemiyi bir ağaca bağlar ve yemeğini yiyip, dinlenmek ister. Büyük kız: “Dünya hali bilinmez, eteğime yatıp uyu, der. Yiğit kişiyi hemen uyandırmak olmaz, burası dev memleketi, der, öyle böyle hâller olmasın.” der. Zülkarneyn: “Üç devin başına yettim, bir devi bitirmeye de hâlim yeter daha.” der. Zülkarneyn böyle der ve yatıp, uyur. Çok zamanlardan sonra yel, rüzgar çıkmaya başlar,

sahil boyunda bağlanan gemi nereye gideceğini bilmiyor. O sırada, iki başlı dev çıkar, gelir.

— E, Zülkarneyn buradaymış, buymuş kızları toplayıp, götürən, diye öfkelenir.

Devi görünce, büyük kız korkusundan hemen ağlamaya başlar. Kızın göz yaşı Zülkarneyn'in yüzüne damlayınca, delikanlı uyanır ve: "Ne oldu?" diye sıçrayıp, kalkar. Dev: "Sen benim üç biraderimi öldürdün, şimdi ben seni helâk edeceğim." der. Zülkarneyn elmas kılıcını alır, diğer elinde bir uzun demir tutup, deve karşı gider. Dev yutmak istediğinde, demiri devin ağzına tıkar. Bunun ağzına demir girer, gider. Devin alnında kova dibi kadar bir gözü varmış. Demiri ağzına tıkınca, gözü akıp, çıkar. Zülkarneyn elmas kılıcı ile devin başını koparır. "Haydi şimdi, der, Zülkarneyn, dönelim, der, fakat ırmağın sağ tarafında dokuz tane eşkıya var, der, onlardan da kurtulursak, şimdi kurtuluruz, der. Onlar kayıkla, biz gemiyle; korkmayın, teslim olmayız." der.

Bunlar giderler, gidiyorlar, gidiyorlar. Bir süre sonra duman çıkmaya başlar önde. Büyük kız: "İşte, dokuz parmak tütünü çıkıyor şimdi, der. Biz onlara yetişmeden duralım, der, biraz dinlenip, karnımızı doyuralım." der. Haydi, tamam, on, on beş tayak¹⁴ ötekilere ulaşmadan dururlar bunlar, inerler gemiden. Çok da geçmeden, iki eşkıya çıkar, gelir ve bu bana, bu bana, diye, kızları paylaşmaya başlarlar. Zülkarneyn sıçrayıp, kalkar ve: "Benim tarafta sağ olun. Ben sizin gibileri çok gördüm, kızlara dokunmayın!" der ve o saniyede iki eşkıyayı helak eder. Sahil kenarına varıp, kayığı da suya salıverirler. Kayık eşkıyaların durduğu yere dönüp, gider, görürler, kayık boş, arkadaşları yok. Bunlar hemen sezerler, Zülkarneyn'in geldiğini. Eşkıyaların başı Zülkarneyn'i helak etmeleri için emir verir. Zülkarneyn öyle yapar, böyle yapar, kızları da vermez, gemiyi de parçalamaya vermez. Bu şekilde, bu kızları kurtarıp, geri döner. Yol göstererek evlerine uğurlar.

Eve döndüğünde, padişahın askeri kızları yakalar ve: "Bu alıp, döndü!" deyin, diyerek, kızları korkutup, kendi tarafına çeker.

Zülkarneyn gemiyle başka bir şehre gider ve gemisini sahile bırakıp, şehre çıkarak, bir kocakarının yanına girer. Küçük bir barakadır burası.

¹⁴ Tayak: Üç arşına denk gelen uzunluk ölçüsü. Bir tayak, yaklaşık olarak 2.13 m'dir.

—Sizin şehirde neler var, nine? der.

— İşte bir asker üç kızı devden kurtarıp, getirdi, der, bu kadar sevinçli, der, yemek, içmek, türlü türlü nimet, değene değer, değmeyene değmez. İyice kişilere değer, bizim gibilere hiçbir şey yok, der.

Zülkarneyn ev sahibine:

— Ben uyurum, der, filan saate kadar, der, sen padişaha gidip, şöyle şöyle himmetli pehlivan gelmiş diye söyle, der, o yedi gün uyur, sekizinci gün kalkar. Bundan önce gelmesinler de, uğramasınlar da dedi de, der.

Tamam, Zülkarneyn yatıp, uyur. Kocakarı çıkar, gider, oyuna, eğlenceye bakmaya. Padişahın yanına girip: “İşte durum şöyle şöyle, der, bende bir pehlivan delikanlı var, der, ancak o yedi gün uyur, sekizinci gün kalkar.” der.

— Tamam, der, uyusun, der. Oyun, eğlence yedi, sekiz gün sürer, hemencecik bitmez, der.

Yedi gün olunca, sekizinci gün Zülkarneyn kalkar. Kocakarıya sorar:

— Eğlence var mı? der.

— Bugün son günü, der kocakarı.

— Git, gidip söyle, der, beni almak için demir araba çekip, gelsinler, der. Eğer almaya gelmezlerse ben isyan çıkarırım, der, her şeyi kendime alırım, der.

Kocakarı, bir kolunu giyip, ikincisini giymeden çıkar gider müjde almaya. Kocakarı, padişahın memuruna gidip, söyler. Padişahın memuru, padişaha gidip, söyler. Padişah: “Tamam, gidip, alın, der, nasıl hünerleri varmış, gösterebilirsin.” der. Bunu, üç ata demir araba koşup, gidip, alırlar.

Zülkarneyn’i meydan ortasına getirip, oturturlar. Tam o sırada padişahın büyük kızı çıkar, gelir saraydan. Kız, Zülkarneyn’i görünce: “İşte bizi kurtarıp, gemiye bindirip, getiren kişi, der. Asker beni korkutarak söyletti.” der. Bundan sonra Zülkarneyn’e: “Nasıl edip de kızları kurtarıp, getirdin?” diye sorarlar. Zülkarneyn hepsini birer birer anlatır.

— Silahların nerede öyleyse? derler.

— Silahlarım, ev sahibinde, der.

Bunu naralar atarak güveyi götürmek isterler. Sonra padişah:

— Padişah olmak ister misin? der.

— Hayır, der, ben basit bir insanım, der, ben gücüm ile, yiğitliğim ile yaşayan bir kişiyim, başka bir hünerim yok, der.

Güzel bir şekilde padişah bunu kendi yanına alır, evlendirir, ev yaptırıp, verir. Meydan öteye, ben beriye. Zülkarneyn, padişahın yanında yiğit olup, yerleşip, kaldı, bütün memlekete şan olarak.

47. ALPAMŞA

Alpamşa, fakir bir aileden çıkmış bir çocuktur. O çok uzun yıllar sürü güder. Sürü güttüğü sıralarda bu bir yaban kazı yavrusuna rastlar. O yaban kazı yavrusunu bahar başından başlayarak besler, kendisi ile sürüde gezdirir. Güz gelir. Kaz büyüyünce uçup, gider, çobanı bırakır. “Eh şeytan zekası, besledim, yaz boyunca gezdirdim, ekmekler yedirdim, niye bu beni bırakıp, gitti acaba?” der Alpamşa. Bu bir süre sonra kazı unuttur: “Gitti de kayboldu şimdi bu.” der.

Sürü güttüğü sırada, buna bir ihtiyar rastlar. İhtiyar buna:

— Alpamşa, der, sen kendin çok kuvvetli bir çocuksun, der, işte bu dağda yarış var, bu günlerde, der, bunda önden gelen kişiye padişah Sandugaç isimli kızını veriyormuş, der.

— İhtiyar, onun şartları neymiş? der.

— Onun, der, şartı şu: Üç değirmen taşının ikisini koltuğunun altına kıştırıp, birini de eline alıp, dağa çıkan kişiye padişah kızını verecek, der.

Alpamşa durup düşünmeden, ikinci gün, sürüsünü bırakıp, yarışın olduğu yere gider. Varır meydana; meydana yüzlerce insan sıraya geçmiş. Bu da geçer. Bunun giyimi kötü, çoban olduğundan, buna gülerler.

Bir süre sonra sıra buna gelir. Alpamşa taşı tutup, alır, birini ikincisine getirip vurup, yarar ve iki taşı eline alıp, yarılan iki taşı koltuk altında kıştırır ve dağa çıkar, gider. Halk: “Sanki hiç yokmuş gibi çıkıp gitti.” diye şaşırarak bakar, kalır. Çıkar gider bu dağ başına. Padişah dağ başındadır. O çok güzel kıyafetler alıp, çıkmıştır. O Alpamşa’yı giydirip, kendisinin yanına oturtup, döner. Dönüşte, düğün yaparlar. Padişah, padişahlığının yarısını verir. Alpamşa’ya:

— Yarısına ben cevap vereyim, yarısına sen bak, der.

Bundan birkaç ay önce Kıltaç isimli bir padişah Sandugaç’a dünürü göndermişmiş. Padişaha:

— Kızını verirsen verirsin, vermezsen, savaşıyor alırım, diye söyletmiş bu.

Artık kız evlenmiş, Kıltaç padişah dilediğini yapsın!

Kıltaç savaş açar. Kıltaç padişahın savaş ilan ettiğiyle ilgili haberi işittikten sonra, Alpamşa babası ile görüşür:

— Ne yapacağız? der. Savaş Sandugaç ile ikimiz gidelim, der. Babasından at ister: Baba, der, sen bize at ver şimdi, der.

Babası:

— İşte filan yerde iki alay sürü var, o sürüden kendiniz gidip dilediğiniz atı seçip, alın, der.

Şimdi Alpamşa ile padişah kızı Sandugaç'ı sürünün durduğu yere alıp, giderler. Varıp, atların arasına girerler. Başlarlar at seçmeye. Alpamşa, kapıdan girince, atların kuyruklarını çekmeye başlar. Kuyruğundan çekip, bırakır, atın derisi sıyrılıp, çıkar. Bu kısımda işe yarayacak at bulunmuyor. İkinci bölüme girip, bir atın kuyruğunu çekip, bırakır; at silkinip, derisi yine yerleşir. Alpamşa: “İşte bu at, bana yarar atmış.” der.

Şimdi üçüncü saraya giderler. Orada Alpamşa, Sandugaç için at seçiyor. Bu hemen şöyle yapar, atın kuyruğundan çekip, bırakır; derileri sıyrılıp, çıkar. Biraz yürüyünce, bir yaşında bir at bulurlar, işte bu at tam doğru at oldu, der.

Şimdi padişahın sarayına dönerler. Kendi aralarında görüş alış verişi yaparlar.

Padişah:

— Müzik ile uğurlayalım sizi, der.

Alpamşa:

— Hayır, der, biz savaşa müziksiz çıkar, gideriz, der.

Sonra, müziksiz çıkar, giderler. Giderler, giderler bunlar, gide gide, Kıltaç padişahın yanına varırlar. Şimdi Alpamşa, Sandugaç'a:

— Ben, der, nasıl aldatıp, kandırıp da bu Kıltaç padişahın Akboz atını alabilirim, der, bu Akboz at ile ben onu yenerim, der.

Şimdi Sandugaç'ı bir yere yerleştirir ve Kıltaç padişahın uyuduğu yere gider.

Tan vaktinden önce kuşlar ötüyor, böyle bir bahçe içinde Kıltaç padişah uyuyup, yatıyor. O sırada Alpamşa onun uyuduğu yere gelir ve bir iki türkü söyler:

Kıltaç ağa,

Kıltaç ağa,

Akboz atını versen, ağa,

Sandugaç senin olsun, der.

İşte bu türküyü iki kez söyledikten sonra, Kıltaş padişah: “Akboz at lazım değil bana, Sandugaç’ı almam lazım.” diye düşünüp, uyku arasında:

— Akboz atım şöyle şöyle bir yerdedir, o tan vaktinden önce çeşmeye su içmeye iner, der, kendileri altı attır, der, işte sen onu o sırada yakalayıp, alırsın, der. Uyku arasında bu sözü kime söylediğini bilmez.

O sırada Alpamşa, Sandugaç’ın yanına gelir ve bunlar güneşin doğduğu vakitte çeşmenin yanına giderler. Bir ağacın dibinde oturup, Akboz atları saklanarak, beklerler. Altı Akboz at, ormanın içinden gelip, çeşmeden su içmeye başlarlar. O sırada Alpamşa bir Akboz atı, dizgininden yakalayıp, meşe ağacına bağlar. Atlar altın eyer ile eyerlenmiştir, eyerlere altın kılıçlar bağlanarak, savaşa hazırlanmıştır.

Akboz atı, Sandugaç kendine aldıktan sonra, kendi atlarını bırakıp, Akboz ata binerek, giderler. Bunlar birkaç gün önden gitmiş olsalar da, bunlardan sonra asker sahraya çıkar. Alpamşa, Sandugaç’a:

— Ben seni alıncaya kadar on iki gün, aldıktan sonra on iki gün uyumadım, der, ben biraz uyuyayım, der, eğer, der, ben uyuyunca, düşman askeri gelirse, der, sen beni uyandırırısın, der. On görenkelik¹⁵ çekiç ile bir biz verir: İşte, der, beni uyandıramazsan, der, bu bizi alıp, benim alnıma koyup, bu çekiç ile vurursun, ben o anda uyanırım, der.

Bir süre sonra Kıltaş’ın askerleri gelir. Sandugaç, telaşlanır, Alpamşa’yı uyandırmak ister, ama öldürürüm diye korkar. “Dur hele, der, ben düşmana karşı kendim gideyim.” der. Akboz ata biner ve Kıltaş’ın askerine karşı gider. Birçok kişiyi kılıç ile keser. Yorulunca kendisi de yaralanır. Böylece bu diğerlerini kovar. Ötekileri kovduktan sonra, Alpamşa’nın yanına gidip, dinlenir. Kıltaş’ın askerleri gidip: “Onlar nasıl güçlü, savaşçı kişilermiş.” derler. Bunlar şimdi Kıltaş’ı getirirler. Tekrar Kıltaş padişaha karşı Sandugaç kendisi gider. Alpamşa’yı uyandırmak ister, ama öldürürüm diye korkar.

Çok sert savaştıktan sonra, Sandugaç, ağır yaralanarak, babasının yurduna döner, gider. Kıltaş’ın askerleri uyumakta olan Alpamşa’yı yakalarlar. Akboz at da oradadır. Kıltaş’ın askerleri Akboz atı alıp, dönerler. Demir ızgaralı zindan yaptırıp,

¹⁵ Görenke: Ağırlık ölçüsü birimi (405 gr).

Alpamşa'yı o zindana kapatırlar. Alpamşa'yı zindana koyunca, Kıltap padişah: "Sandugaç benim olur." diye düşünüyor şimdi.

Kıltap, Sandugaç'ın babasına haber gönderir:

— Şimdi, der, Sandugaç'ı bana veriyor musun, vermiyor musun? der.

— Alpamşa dönmeden, ben hiçbir şey bilmiyorum, Sandugaç benim emrimde değil, diye haber gönderir, Sandugaç'ın babası.

Alpamşa yirmi dört gün dolunca uyanır. Uyanınca: "Ben nerede yatıyorum?" diye düşünür. Şimdi bunun karnı da acıkmış, susamış da.

Çok güzel bir şekilde güz mevsimi gelir. Yaban kazları dizilip, uçarlar. Alpamşa düşünür şimdi: "Dur, benim eğitip, büyüttüğüm kazım vardı, o geçmez mi acaba?" der. Kendisi bunalıp, türkü söyler:

Gaklayan kazlar,
Gaklayan kazlar,
Gitmiyor musunuz,
Bizim tarafa?
Eğer giderseniz bizim tarafa,
Mektup yazayım kanadınıza.

Kazların arasında uçup giden yetim kaz, bunu işitip, Alpamşa'nın yanına gelip, iner ve Alpamşa orada Sandugaç'a mektup yazar: "Bana, der, bir yük pişmiş ekmek, bir fıçı su gönder"; kendi sazını göndermesini de ister. Ondan sonra: "Benim, der, bir zamanlar benden yüz sum para alan dostum vardı, ona söyle, o gelir; o gelmezse, şiş verdiğim bir dostum var, ona söyle, o gelir." der.

Şimdi yaban kazı uçup, gider ve padişahın balkonuna, Sandugaç'ın yanına varıp, iner. Mektup yazılan tüyünü yolup, atar ve kendisi hemen uçar, gider. Bunu Sandugaç'ın kız kardeşi görür ve hemen ablasına gidip, söyler. Ablası ile birlikte balkona çıkıp, deminki kanadı alıp, okurlar. O sırada şimdi bunlar Alpamşa'nın sağ olduğunu, onun ne istediğini anlarlar.

Sandugaç, Alpamşa'nın yüz sum verdiği dostuna gider:

— İşte, der, Alpamşa bir yük ekmek, bir fıçı su istemiş, götürmeye gider misin? der.

— Hayır, der, vaktim yok benim, der bu.

Şimdi gider Sandugaç, Alpamşa'nın şiş verdiği dostuna. Şiş verdiği dostu hiç itiraz etmeden razı olur. Alpamşa'nın şiş verdiği dostu, bir yük ekmek, bir fıçı su ve sazını alıp, çıkar gider yola. Bir gün gider, iki gün gider. Gide gide bir sahraya varır. Demir parmaklıklı zindan içinde yatan Alpamşa at ayağının sesini işitir. Alpamşa'nın dostu onu görmez, demir zindan yer ile aynı hizada yapılmış. Arkadaşının sesini işitince, Alpamşa türkü söyler:

Tıp eden,
Tıp tıp eden,
Ayı mıdır, kurt mudur?
Yoksa benim,
Yüz sum verdiğim,
Dostum mudur,
Dostum mudur?

Cevap veren yok. Bundan sonra Alpamşa tekrar türkü söyler:

Tıp eden,
Tıp tıp eden,
Ayı mıdır, kurt mudur?
Yoksa benim,
Şiş verdiğim,
Dostum mudur,
Dostum mudur?

O sırada şiş verdiği dostu:

— Ey dostum, sen neredesin? diye seslenir.

Şimdi, gelip, parmaklık arkasından konuşurlar. Arkadaşı ekmeği, suyu ve sazını verir ve hemen dönmek ister. Bu gittiği sırada, Alpamşa birkaç söz söyler:

— Benim karıma söyle, der, beni iki yıl bekler, iki yıldan sonra iki yıl daha bekler, o iki yıldan sonra bir yıl daha bekler, der; eğer bundan sonra da dönmezsem, kendisi dilediğini yapsın, der.

Bu beş yıl vade koyar. Karın tok, keman var. Çalışıyor, sadece kafesten çıkamıyor.

Kıltap, Alpamşa'yı unutmamışmış. O kendi kızına, ondan sonra onunla dolaşan bir kocakarıya bir çeşit zehir verir:

— Bizim bir düşmanımız var, işte bu zehiri o kişinin üstüne serperseniz, der, onun kemiği de kalmaz, yanıp, biter, der. Şimdi Alpamşa'yı tamamen bitirmeyi istiyorlar.

Kıltap padişah, deminki kocakarıya zehiri verip, kendi kızını ona yoldaş edip, gönderir. At ile birkaç kilometre gidince, atı bırakırlar ve yaya olarak giderler. Zehiri kadın kova ile elinde tutar. Alpamşa'nın yanına gelirler. Kocakarı tamamen kör olmasa da, gözü az gören bir kişi olmalı.

Tamam; bunlar gelirler. Bunlar zindanın yanına geldiklerinde, Alpamşa'nın saz çalıp, oturduğu zamandır. Alpamşa'nın çaldığına, kız hayran olup, dinler, durur. Fakat kocakarı işitmez onu. Kız:

— Nine, dur hele! der. Biraz oturup, duralım. Burada hiçbir şey görünmüyor, bozkır ne de olsa, çayır, der. Bunlar böylece oturunca, Alpamşa türkü söyler:

Önden gelir,
Önden gelir,
Öndeki gülerek gelir,
Arkadaki türkü söyleyerek gelir;
Bu nasıl garip
İşler bu,
Bu nasıl garip
İşler bu?

der.

Kız:

— Nine, der, burada hiçbir şey görünmüyor, der, haydi, zehiri buraya dökelim de babama: “Alpamşa'nın üstüne serptik.” diye söyleriz, der. Kızın gönlüne sıkıntı düşer.

Zehiri yere döküp, dönüp, giderler. Dönüp, Kıltap padişaha: “Zehiri, Alpamşa'nın üstüne serptik.” diye anlatırlar.

Şimdi kız, kocakarıyı bırakıp, Alpamşa'nın yanına kendisi gitmek ister. Babasından izin ister:

— Baba, der, ben at ile sahraya dolaşmaya çıkayım hele, der.

Babası kıza izin verir. Kız ata binip, çıkar, gider ve dosdoğru Alpamşa'nın yanına gelir. Alpamşa ile Kıltaş padişahın kızı konuşurlar.

— Sen, ne yapıp, yatıyorsun burada? der kız.

— Senin babanın iyiliği yüzünden, der Alpamşa.

— Eğer ben seni buradan kurtarırsam, sen benimle evlenir misin? der kız.

— Alırım, hemen şimdi, babanın evine döner, gideriz, der. Benim pantolonum, gömleğim çürüdü, eğer buradan kurtarmayı düşünüyorsan, en önce sen bana pantolon, gömlek alıp, gel, der.

— Peki ben seni nasıl kurtarayım, asker alıp, gelip kurtarayım mı? der.

— Hayır, der Alpamşa, asker gerekmez, benim hakkımda konuşmak doğru olmaz, der. Sen beni kurtarmak istersen, der, babanın sandığında demir kesen bir elmas var, der, sen onu alıp gelersen, beni kurtarabilirsin, der. Babanın yanına girmek için çok büyük hile lazım, der. Babanın odasına girdiğinde, iki köpek vardır, bunların birinin ayağına bas, ayağına basınca, o köpekler sana saldırırlar, onlar senin gömleklerini yırtarlar. Sen, ağlayarak, babana gidip, söyle: “Bu köpeklerini öldürmek lazım, sana köpek mi yakın, kızın mı yakın?” diye söyle, der. Baban, köpek yanına çıkıp gidince, sen babanın elmasını alırsın ve benim yanıma gelersin, der.

Kız, babasının yanına gider. Dönüp, daha atını bile bağlamadan, babasının yanına girer. Babasının kapı önünde yatan köpeğinin ayağına basar. İki köpek hemen dalmaya girişirler. Kız köpeklerden kaçır ve babasının yanına girip, onun ayağına kapanıp, ağlar. Kıltaş padişah köpekleri dövmek için çıkıp, gider. Babasının çıkıp, gitmesi ile, kız elması alır ve diğer odaya girip pantolonlar, gömlekler toplayıp, Alpamşa'nın yanına gider. Varır ve konuşmaya başlarlar.

— Ben seni buradan nasıl edip de kurtarayım? der kız.

Alpamşa:

— Sen, der, demir zindanın üstüne çıkıp, parmaklığı elmas ile kes, der, ondan sonra ben kendim açarım, der.

Kız birkaç kez elmas ile demir üstüne çizik attıktan sonra, Alpamşa ayağı ile tepip, ittirir, demir parmaklık üçe, dörde ayrılır. Alpamşa, aydınlık dünyaya çıkar. Yerde yattığından, bunun gömlekleri, bütün kıyafetleri çürüyüp, bitmiştir. Şimdi bunlar

kız ile Akboz atı yakaladıkları çeşmenin yanına yıkanmaya giderler. Yıkanıp, güzel pantolon, gömlekler giyip, Kıltaf padişaha giderler.

Bunlar dinlenmek isterler. Biraz uyuyunca, Alpamşa rüya görüp, sayıklayarak, uyanır. Bu, düşünde güvercin görür, güvercini eli ile tutar, o sırada uyanır: “Ne olur acaba bu?” diye düşünür ve kalkıp, dışarı çıkar. Bunun dışarı çıkması ile önceki Akboz atı kişner. Alpamşa, atın yanına gider.

— Eh, sen, ne yapıp, duruyorsun burada? der.

At dile gelir:

— Saat on ikide sen hazır ol, ben iki tepmeyle kapıyı kırarım, sen benim yeleme yapışsın ve biz senin ile eve döner, gideriz, der.

Akboz at ile Alpamşa, Sandugaç’ın yanına dönerler. Yolda Alpamşa düşünür: “Eh, der, bu rüyama giren güvercin ne olur acaba?” der.

Şehrin kenarına dönüp, gelir ve kılık, kıyafetlerini çıkarıp, Akboz atı çayıra salar. (Onun Akboz atı çağırmak için bir işareti varmış. O, Akboz atı kendisi dilediği vakitte bu işaret ile çağırabiliyormuş.)

Tamam. Bu şimdi kendisinin eski çoban giyimi ile kalır.

Şehre girip, bir dul kocakarıya misafirlğe girer.

Bu kocakarının evi şehrin kenarındaymış. Alpamşa, kocakarından şehrin hâllerini sorar. Kocakarı buna:

— Sen kimsin? diye sorar.

— Ben ayakkabı dikicisiyim, der. Kendisinin Alpamşa olduğunu söylemez.

Kocakarı:

— Sen, oğlum, bir yeni iskarpin dikivermez misin, işte bizim padişah kızını evlendiriyordu. O kızına iskarpin diktirecek iyi usta bulamıyor, der.

Alpamşa:

— Olur, dikerim, deyip, padişahın kızına iskarpin dikmeye oturur.

Gece boyunca oturup, bu çok güzel bir iskarpin dikip, koyar. Sabahleyin kalkınca, bu kocakarıya:

— Ben bir düş gördüm, düşümde bir güvercin yakaladım, bu nedir acaba? der.

Kocakarı:

— Karın var mı? der.

— Vardı da, nerede olduğunu bilmiyorum, ben filan şehirdeydim, o filan şehirdeydi, der. Kendisinin padişah güveyisi olduğunu saklar.

Kocakarı bunun rüyasını yorumlar:

— Senin karın çocuk doğurmuştur, çocuğun erkek olmalı, der.

Sabahleyin kalkarlar, kocakarı ile çay içerler. O sırada silah sesi işitilir. Alpamşa, kocakarıya sorar:

— Bu nedir, yoksa sizde savaş mı var? Bu nasıl silah sesi? der.

Kocakarı:

— Yok, oğlum, der, burada padişahın Alpamşa adlı bir güveyi vardı, o ben yiğidim diye padişahın kızını hile ile almıştı, ona anıt yapmışlardı, şimdi onun anıtını parçalıyorlar, der.

Alpamşa şimdi düşünür: “Eh, bana şimdi burada hayat bitmiş!” der.

Kocakarı:

— Padişahın kızını evlendiriyorlar, işte bu bir iki ay içinde düğün olur, der.

Sonra Alpamşa, nineye:

— İşte bu iskarpini ben padişahın kızına hediye ediyorum, yakıştırlırlarsa alırlar; malını beğenmezlerse, kendi iyi mallarını verirler, tekrar daha iyi iskarpin dikip, veririm, der.

Nine, iskarpini alıp, padişah kızının yanına gider, gösterip, dönmek ister bu.

Gidip, girer, iskarpini gösterir.

— İşte bizde bir çizmeci var, der, işte bu iskarpini o dikti, eğer yakışırsa, der, tekrar dikip, veririm dedi, der.

Padişahın karısı, kızı, tamamı baktıktan sonra, iskarpini çok beğenirler.

— Tamam, kendisi bizim tarafa gelsin, işte bizim başka bir evimiz var, orada kızın kendi ayağına bakıp, diker, der padişahın karısı.

Kocakarı:

— Yok, o çok fakir bir kişi, o buraya gelmez, onun üstü başı da yok, siz mal verip, gönderin, der.

Bunlar mal verip gönderirler ve Alpamşa evde gene çalışır. Kocakarı alıp, gidip gösterir, ayakkabıyı çok beğenirler, ücretini de çok iyi öderler.

Bir aya kadar düğün olacak. Nine, bunu Alpamşa'ya dönüp, söyler:

— Filan gün düğün var, sen çok güzel birisin, düğüne git, düğünde bütün insanları ağırlıyorlar, seni de ağırlarlar, bir kadeh içki de verirler, der.

— Ey nine, ben fakir biriyim, beni almazlar, bekçiler beni bırakmazlar, kıyafetim de yok, der Alpamşa.

Nine:

— Yok, oğlum, düğün vaktinde alırlar, haydi, ben de gideyim, birlikte gireriz, der.

Bu dilenci olup, çuvalını sırtlayıp, gider. Yolda giderken, Alpamşa kendi anıtına bakar, onu kırıp, bitirmişler.

Bunlar padişahın kapısının dibine varırlar. Alpamşa, ekmek sorup, padişahın evine girer. Girmesiyle birlikte, kendi karısı Sandugaç'ı görür, Sandugaç'ın kız kardeşini görür. Bunlar kıyafet dikip duruyorlar. Sandugaç, bunu görünce, çok sinirlenir:

— Niçin sen, gepgenç yaşında dilenip, geziyorsun? der.

— Benim gördüklerimi görseydin, sen de dilenip, dolaşırdın, der bu. Hiç de korkmaz bundan.

Sandugaç, çay tabağı ile bunun çuvalına un koyar. Un, çuvalın dibine de inmiyor, çuvalın kenarlarına yığılıyor.

— Sen boş yere un koydun, benim karnım aç, bana ekmek versen, iyi olurdu, der.

Buna yarı ekmekten daha da az ekmek getirip, verirler. Bu kapı dibine varmadan, ekmeği yer, bitirir.

— Eh, der, padişah kızı olacak, bütün bir ekmek de vermedi, dur hele, ben tekrar girip, isteyeyim, der.

Sandugaç'ın kız kardeşi bunu tanır gibi olur:

— Bu, der, bizim enişte değil mi, der; bunun vücudu çok benziyor, der.

— Hangi enişten? der, Sandugaç.

— Alpamşa enişte, der, kız kardeşi.

— Sen onun bir işaretini biliyor musun? der, ablası.

— Bizim eniştenin kaş arası bir karıştır, başında mührü vardır, benim görmüşlüğüm var, der.

Sonra Sandugaç:

— Tamam, işte o tekrar geliyor, o girince, ben ona ekmek verirken, ekmeği düşürürüm, o sırada sen onun başlığına çarpıp, düşür; o zaman biz onun başındaki mührünü görürüz, der.

Çok geçmeden, Alpamşa gelir. Sandugaç buna bütün bir ekmek getirip, verir. Bu alayım dediğinde, Sandugaç ekmeği döşemeye düşürüverir. Alpamşa ekmeği alayım diye eğilince, kız kardeşi bunun başlığını vurup, düşürür. O sırada şimdi bunun Alpamşa olduğunu anlarlar. Bunlar hiçbir şey söylemezler. Alpamşa'yı babalarının düğün yapıp, içip, oturduğu odaya götürürler. Oraya götürüp, oturturlar. Alpamşa'ya ikramda bulunmaya koşarlar.

Babası:

— Bundan önce bir çobana varmıştın, tekrar bir çoban mı buldun ne? der.

Padişahın kızı Alpamşa'nın yanına bekçiler koydurur: “Çıkarmayın bunu.” der. Alpamşa'yı buradan çıkarmamayı düşünüyor şimdi bunlar.

Sandugaç'ın babası, annesi bir odaya girip, giderler. Orada genç güvey de vardır. Odaya girince, Sandugaç anne, babasına:

— Benim önceki sevdiğim Alpamşa dönmüş, ben yeni sevgilim ile evlenmedim de, evlenmem de, benim Alpamşa'dan bir oğlum da var, der.

Padişah:

— Hayır, der, bu bizim güveyimiz değil, der, bizim güveyimiz bunun gibi değildi, der, eğer o benim güveyimse, Alpamşa ise, o zaman o kendi hünerini gösterebilir, der.

Alpamşa'nın yanına çıkarlar ve bunu Alpamşa'ya söylerler. Alpamşa:

— Benim hünerim var, ben size hünerimi gösteririm, der. İşte benim Akboz atım var, o şimdi gelir, o benim atım da değil, Sandugaç'ın atı. O gelince, biz Sandugaç ile ona binip, şehrin içinden geçeriz. Biz şehrin içinden geçerken, bizim ardımızdan pencereler kırılıp, kalır; işte benim hünerim budur, der.

Dışarı çıkar ve ıslık çalar. Akboz at gelir. Sandugaç, Akboz atı altın eyerler ile eyerler. Atı eyerlerler, ikisi de binip, giderler. Bunların gitmesiyle birlikte, bunların atlarının ayaklarının basmasına dayanamadan, pencere camları kırılıp, kalır.

Bunlar Alpamşa'nın anıtının yanına varırlar. Anıtın yanında Alpamşa'nın önceden bıraktığı bir silahı varmış. Onun ağırlığı yedi batmanmış, fakat silahı normal insanlardan otuz, kırk kişi ancak kaldırabiliyormuş. Bunlar varınca, padişahın askerleri bunun anıtını atıp, kırdırmışlarmış.

Varmalarıyla, Alpamşa askerlere:

— Durun, bu silahı öyle atmayın, ben bunu kendim atıp, bakayım hele, der. Kendisi gidip, silahı kaldırıp alır ve kendi anıtını yıkan kişilere atar, onları yok eder. Sandugaç, bakar kalır. Alpamşa, silahını kaldırıp, atınca, halk o zaman Alpamşa'nın döndüğüne inanır.

Alpamşa ile Sandugaç, padişahın evine dönerler. Sandugaç'ın yeni güveyi, Alpamşa'dan korkup, başını eğerek, çıkar, gider. Çoban Alpamşa, yiğitliği arkasında toplayıp, çıkar. Sandugaç ile Alpamşa, yeniden birlikte yaşamaya başlarlar.

48. ON BİRİNCİ AHMET

Evvel zamanda bir adam ile karısı varmış. Bunlar kendi el emekleri ile geçinen, orta hâlli kişilermiş. Bunların on oğlanları varmış. Bu çocuklar, büyüyüp, babalarına yardım etmeye başlamışlar. Oğlanlar, yiğittirler. Bunlar, ne yapıp, edip memlekete çıkmayı düşünüp duruyorlar. Bu sırada bu ailenin on birinci oğulları doğar. Buna Ahmet adını verirler. Bu on oğlan, çıkıp, giderler, Ahmet, küçükçe olduğundan, evde kalır. Bu gidişten sonra, on delikanlıdan hiçbir haber gelmez.

On birinci Ahmet büyür. Bu çok şımarık, çok şaklaban olur. Oğlanları da dövüp durmaya başlar. Buna günlerden bir gün, ihtiyarlar: “Sen, derler, ağabeylerine göre daha yiğit oldun.” derler. On birinci Ahmet, içinden: “Benim ağabeylerim mi varmış acaba?” diye düşünür.

Bir gün oynamaktan döner ve annesine sorar:

— Anne, der, benim ağabeylerim mi vardı? der.

Annesi:

— Yok, oğlum, der, senin ağabeylerin yoktu, der. Annesi söylerdi, ama bu da ağabeyleri gibi çıkıp, gider diye korkar.

On birinci Ahmet, on beş yaşına gelir. Bu ağabeylerine göre vücudu sağlam, çok güçlü olup, büyür. Bir gün döner ve annesine ısrarla sormaya başlar:

— Anne, canım benim, ne olur sen bana söyle, der. Benim ağabeylerim varmış ya, sen bana neden söylemiyorsun? Eğer onlar varsa, onlar kimdir, nasıl insanlardır? der.

Annesi kocakarının, gönlü yumuşar gider ve:

— Oğlum, der, senin ağabeylerin vardı, der, onlar on kişiydiler, küçük ağabeyin sekiz yaşına geldiğinde, büyük ağabeyin hepsini ardına alıp, çıkıp, gitti, der. Onlar gittiğinden beri on boş yıl geçti, o vakitten beri onlardan haber yok, aynı şekilde onların da bizi bildiği yok, der, çok ağlar. Bilmiyorum, onlar sağ mı, ölü mü? der.

On birinci Ahmet:

— Anneciğim, canım benim, ağlama, ben onların hepsini bulacağım, der.

Bundan sonra çok geçmeden, on birinci Ahmet de çıkar, gider. Evinden çok az yiyecek, içecek alır. Bu, kuş yumurtaları bulup, ekmek isteyip, karnını bu şekilde doyurup, dolaşır.

Çok vakitler geçer; aylar geçer, yıllar geçer. Uzun süre dolaştıktan sonra, bu bir kara ormana gelir. Kara ormana gelip, girince, gece olur. Delikanlı, kendi yüreğine, gücüne güvenip, “Ne olursa olur, nasıl olsa da ölüm bir olacak.” diye, yoluna devam eder. Gide gide, uzakta bir ışık şulesi görür. Işığa doğru gider. Orada büyük bir saray vardır. İzin isteyip, girer. Burada suratsız bir kocakarıdan başka hiç kimse yoktur. Girer, kocakarıdan hâl hatır sorar:

— Sen kimsin? der.

Kocakarı:

— Biz cin neslindeniz, der. Kocakarı, oğlana sorar:

— Sen kimin neslindensin? der.

Oğlan:

— Ben insanoğluyum, der.

— Sen insan neslindensen, buraya yanlış girmişsin, der.

Oğlan:

— Yanlış değil, der, ben girecek yer bulamadım, ışık görününce, size geldim, der.

Kocakarı:

— Öyleyse, buradan sağ çıkman mümkün değil, der.

Oğlan sorar:

— Niçin böyle söylüyorsun? der.

Nine:

— Benim çok kötü on bir oğlum var, der. Onlar dönerse, seni parçalayıp, öldürecekler, der.

Oğlan:

— Benim kim olduğumu bilmeden öldürmezler, der.

Nineden yiyecek ister. Ninenin oğlanlarının dönüş vaktine kadar, yiyecek pişirecek çokça vakti olur. Nine yiyecek getirir. “Doymadım.” der Ahmet. Tekrar ister. Ninenin her getirişinde, tekrar ister: “Doymadım.” der. Ninenin çok yiyeceğini yer, suyunu içer ve ondan sonra uykuya yatar. Bu tatlı bir şekilde uyuyup, yattığı sırada, tan atınca, kocakarının oğlanları gelirler. Kocakarının küçük oğlu:

— Anne, nasıl bir insan kokusu var? der.

Annesi:

— Bir yolcu geldi, der.

Oğlanları:

— Haydi, biz onu kesip, pişirelim, derler.

Büyük ağabeyleri:

— Kim olduğunu bilmeden, bize bunu öldürmek yaramaz, belki o bize faydalı bir kişi çıkar, der.

On birinci Ahmet'i uykusundan uyandırırılar. O hâl hatır sorar, kendi içinden de: "Bunlar benim ağabeylerim mi acaba?" diye düşünür. Kocakarının söylediği söz aklına gelir ve: "Bunlar cinler neslinden ya." diye düşünür.

Bu şekilde, bunlar Ahmet ile konuşmaya başlar. Ahmet bunlara sorar:

— Siz ne iş ile geçiniyorsunuz? der.

Bunlar Ahmet'e cevap verirler:

— Biz, karnımız doyarsa, başka şeyler için dertlenmiyoruz. Fakat bizim bir dileğimiz var, ona erişemiyoruz, derler.

Ahmet sorar:

— O nasıl bir dilek? der.

— İşte buraya yakın bir yerde bir padişah var. O padişahın, on bir kızı var. Bizim dileğimiz bu padişahın kızlarını almak. O padişah kızlarını almak için bizim gücümüz yetmiyor. O padişahın yaşadığı şehirde on insanoğlu var, onlar da bu padişahın kızlarını almak istiyorlar. Biz bu on insanoğlu ile her zaman savaşıyoruz, derler.

Ahmet:

— Ben size o padişahın kızlarını almanın yolunu bulurum, der, siz bana imkân verin, der.

Ahmet'ten bu sözleri işitince, cinler çok sevinirler. Ahmet'e ne yapacaklarını bilemiyorlar. Yedirip, içirince, Ahmet'e sorarlar:

— O şehre gitmek için sana neler lazım? derler.

Ahmet:

— Siz bana çokça para verin, bir çift de at koşup, getirin. Ben o şehre gidip, on insanoğlunu kül edip, göğe uçurup, geleyim, der.

Cinler buna çok şaşırp, bunun kuvvetini sınamak isterler. Ahmet'e:

— Haydi, g reşip, bakalım hele, derler. G reşip, bakınca, Ahmet'e hiç biri dayanamaz. B ylece, Ahmet'i yola çıkarıp, g nderirler.

Ahmet, padişahın yaşadığı şehre gider. "Benim aēabeylerim buradadır." diye d ş n p, gider. şehre varır, atı da kendi yanında, parası da çok. şehre girip, aēabeylerini aramaya başlar. Rastladığı bir kişiye: "Bu şehirde on delikanlı yaşıyor mu?" diye sorar. Orada birisi ona:

— İşte şurada, şehrin kenarında, bir ev vardır, onun kapısı, duvarı yoktur, sen doēruca oraya varıp, gir, der.

Ahmet, bu evi arayarak, gidip, girer. Girer ki, evde bir kişi oturuyor. H l hatır sorar ve:

— Burada kimler yaşıyor? der.

Ev sahibi, buna:

— Biz burada on kişi yaşıyoruz, der, bizim karılarımız da yok; anne, babamız da yok, der.

On birinci Ahmet buna sorar:

— Siz hangi memlekettensiniz? der.

— Biz hangi memleketten olduēumuzu da bilmiyoruz artık. Biz bir anneden on oēlan doēmuřuz, en k  kleri benim; aēabeylerim h l  işte, der.

On birinci Ahmet'e:

— Sen hangi memlekettensin? diye sorar.

On birinci Ahmet:

— Aēabeylerin d n nce s ylerim. Ben sizi çok uzun zamandır arayıp, geldim, der.

Aēabeyleri d ner. Bunlar Ahmet'in g l l ē ne şaşırıp, sorarlar:

— Sen hangi memleketten geldin? derler.

— Ben filan yerden geliyorum, der. Kendisinin nereden geldiğini anlatır; hangi k yden olduēunu, babasının, annesinin kim olduēunu, kendisinin kimleri aramaya çıktığını, hepsini anlatır.

Ahmet'ten bu sözleri işittikten sonra, on ağabey kardeş: “Sen bizim kardeşimizmişsin.” diye, bunu kucaklayıp, ağlamaya başlarlar. Ahmet kendisi de ağabeylerini bulmanın mutluluğuyla ne yapacağını bilemeden:

— Ey, ağabeylerimi buldum, diye haykırır.

Sonra bunlar, yemeye, içmeye otururlar. Bunların yiyip, içip oturdukları sırada, cinlerin yanında olduğunu söyler Ahmet. Ağabeylerine:

— Cinleri bizim yenmemiz lazım. Ben cinlerin güçlerini sınavı, baktım, onlar bana dayanamıyorlar, der.

Bunlar, tartışıp, cinleri dünyadan nasıl yok etmek gerektiği hakkında konuşurlar. Bundan sonra, on birinci Ahmet, cinlerin yanına döner. Dönüp, girer. Ağabeylerini bulduğunu cinlere fark ettirmez. Kendisini cinlerin tarafındaymış gibi gösterip:

— Biz onları yeneriz, der, onlar bize çöp gibi gelir, der.

Bu, cinlerden kendine çok keskin bir hançer ister. Hazırlanırlar ve on delikanlı ile savaşmaya giderler. Geceleyin padişahın sarayının önüne varıp, dururlar. Padişahın kızlarını cinlere almak için, sarayda kızların uyuduğu odaya, ipten yapılmış merdivenle çıkıp, pencereden girerler. On birinci Ahmet, kendisi önden çıkar. Onun ardından büyük cin oğlu çıkar. Onun çıkmasıyla, on birinci Ahmet, cinin başını keskin hançer ile kesip, alır. O sırada o sinirlenip:

— Eh, gevşediniz siz, deyip, ikincisini çağırır. Onun da bu şekilde keskin hançer ile başını kesip, indirir. Üçüncüsünü, dördüncüsünü çağırır, onların da başlarını kesip, alır. Bütün cinler, işi anlamadan, kızların derdiyle, acele acele merdivenden çıkarlar. Bu şekilde Ahmet, cinlerin tamamını kırıp, bitirir. Cinlerden kesilen gövdeleri, padişahın sarayının kapı dibine yığıp, koyar. Sonra padişah kızlarının odasına girip, kızların adlarının yazıldığı altın yüzükleri alıp, çıkar ve ağabeylerinin yanına döner. Ağabeylerine olanları anlatır.

Padişah, bu cinlerden çok bıkmıştır. Cinleri, padişahın yiğitleri de yenememişler. Bu padişahın on bir kızı, beş bahadırı varmış. Padişah bunlara: “Cinleri öldürürseniz, beşinize beş kızımı veririm.” demişmiş.

Bu bahadırlar, kesilip, atılmış cinleri görünce, padişahın uykusundan uyanmasını bekleyip, ondan müjdelik almak için girerler.

— İşte biz cinleri öldürdük, cinlerden kurtulduk, deyip, girip, övünürler.

Padişah, bunların arkasından sevinip:

— Ben söylediğim sözümde duruyorum, der, beşinize beş kızımı veriyorum, dilediğinizi alın, der.

Padişah şimdi belirli bir günü tespit edip, düğün ilan eder. Yürüyeabilen bütün kişiler; ihtiyarlar, kocakarlar, erkekler, kadın ve kızlar, çocuklar, hepsi de düğüne gelsinler diye ilan eder.

Düğün günü gelir. Çeşitli yerlerden padişah kızlarının düğüne toplanırlar. Padişahın yiğitleri, öndeki sırada otururlar. Şimdi meclisteki halka, padişah:

— Gelmeyen kimse var mı? der.

Aradan birisi kalkıp:

— Padişah hazretleri, der, bizim şehrin kenarında yaşayan on işçi var, onlar görünmüyorlar, der.

Padişah, bir elçi gönderir. Bunlar gelmiyorlar. Şöyle derler:

— Padişahın böyle büyük bir düğünü varmış, padişah bizi at ile gelip, alsın derler.

Padişahın bu sözde hatırı kalır, korkutup, getirmek için, kendisinin on askerini gönderir. Bunlar on kişinin dokuzunu kendilerinin kilerlerine kilitleyip, koyarlar ve birisini geri gönderirler. Padişaha şöyle söylemesini isterler: “Bizi asker gönderip, korkutmasın, on olsa da, yüz olsa da bizi korkutacak değil.” derler.

Padişah, düğünün tadının kaçmasını istemez, güzel atlar koşup, bunları almak için gönderir. Bunlar gelince, padişah halka sorar:

— Gelmeyen kimse var mı? der.

— Gelmeyen kimse yok şimdi, derler.

Bundan sonra padişah düğün meclisini açar. Meclisin başında söyleyip, açıklar:

— Düğünün olayı böyle, der. Benim beş bahadırım var. Bu bahadılar bana karşı olan on cini öldürdüler; bunun için ben bunların beşine beş kızımı veriyorum, der.

Halk alkışlayarak karşılar. Meclisin açılmasıyla, padişahın on bir kızı düğün meclisine toplanan halka tatlı içecekler ikram etmeye başlarlar. Giderler, on birinci

Ahmetlerin yanına. On birinci Ahmet'in sağ elinde altın yüzük olduğundan, o içeceği sol eli ile alıp, içmek ister. Padişah kızı:

— Hayır, der, sağ elin ile alıp, iç, der.

Ahmet, sağ kolunu uzatıp, içkiyi aldığı sırada, padişah kızı Ahmet'in elindeki yüzüğü görür. Padişah kızı bunu içine atar ve kendi içecek dağıtmaya devam eder. Kızların birisi arkadan, diğeri paylaştırıp gidiyorlar. On birinci Ahmet, padişah'tan izin isteyip, sorar:

— Padişah hazretleri, senin bahadırların nasıl insanlar? der. Onlar halka kendi kahramanlıklarını gösterebilirler, cinlerin birisini olsa da başını getirip, gösterebilirler, der.

Padişah, bir cin başının halka getirilip, gösterilmesini buyurur. Bir bahadır gider, cin başını kaldırıp, bakar, kımlıdatamaz. İkinci, üçüncüsü gider, kaldıramıyorlar. İkisi, üçü bir olup da cin başını kaldıramazlar. Şimdi, padişahın yanına geri gelip, padişaha:

— At ile getirmek lazım, derler.

Ahmet, bu bahadırlara:

— Siz bir başı kendiniz kaldırıp, gelemediğinize göre, bu cinleri öldürmek sizin elinizden gelecek iş değil, der. Padişahın yanına çıkıp, dikilir: Padişah hazretleri, bu cinleri kimin öldürdüğünü açıklamaya izin verin, der.

Ölen cinlerin yanına gider ve kulağından tutup, bir cin başını halkın önüne getirip, koyar.

— İşte cinleri öldüren kişi kim! der. Kendi yanına ağabeylerini de getirip, dikilmelerini ister.

Padişah, ne yapacağını bilemeyerek, şaşırıp, bu yalancı bahadırları zindana koyar. Ahmetlerin elinde kızların adlarının yazıldığı yüzükleri de gördükten sonra, padişah, gerçekten inanarak:

— Affedin bahadırlar, ben, sizin kim olduğunuzu bilmeden, yalancı bahadırların sözüne inanmışım, deyip, kızlarını bu bahadırları vermek ister. Düğün meclisini bu bahadırlara bağışlar. Şimdi bunların üstü başı da çok perişan olduğundan, bunları kendi yanına alıp, gidip, güzel kıyafetler giydirir, yedirir, içirir.

Padişah, kızlarını bunlara verir. Bu şekilde, düğün meclisini tamamlarlar. Şimdi padişah, bunların her birine bir ev kurdurup, kendi evlerine çıkarır. Küçük kızı ile on birinci Ahmet'i kendi yanında tutar.

Günlerden bir gün on birinci Ahmet, eğlenmek isteyip, silah alıp, köpek hazırlayıp, karısını da kendi yanına alıp, ava çıkar. Uzun süre yürüdükten sonra, çok kötü bir yel çıkar, gökte bir kara bulut görünür. Kara bulut yere iner ve Ahmet'i göğe kaldırıp, gider. Karısı, silahı, köpeği yerde kalır bunun.

Karısı, evine dönüp, bu durumu babasına anlatır. Babası ile birlikte ağlarlar, hiçbir şey yapamayınca da, çok kötü kaygılanırlar.

Ahmet'i on bir cinin babası, cin padişahı kaldırıp, gitmiştir. Bu cin padişahı Ahmet'i kendi sarayına, Kaf dağının ardına götürüp, bırakır.

— Ey Ahmet, düştün mü benim elime, der. Ben seni çoktandır bekliyordum, der.

Bu vakitten sonra, ihtiyar cin Ahmet'in ayağına, eline demir zincir bağlar. Onu hiçbir yere bırakmaz, sadece sarayda muhafaza eder.

Bu cin padişahı, Güneş padişahının kızına âşık olup, güzel kızı eline geçiremeden yaşıyormuş. Kız, çok hoş ve güzelmış ve hiç kimseye de görünmüyormuş. Güneş padişahı kendi kızını hiç kimseye vermiyormuş.

Bu Güneş padişahından uzak olmayan bir yerde Elmas padişahı varmış. Güneş padişahı: “Her kim bu Elmas padişahının altın toynaklı atını getirirse, kızımı ona vereceğim?” diyormuş. Cin padişahı bu altın toynaklı atı çalıp, getirmeye gitse de, çalamıyormuş.

Günlerden bir gün, bu Cin padişahı sırrını Ahmet'e açar:

— Eğer, der, şu Elmas padişahının altın toynaklı atını çalabilirsen, ben seni baağışlarım, der.

Ahmet çıkar, gider. “Elmas padişahının atını çalıp, alıp, geleyim, buna vereyim.” diye, çok uzun süre dolaşır. Uzun süre dolaştıktan sonra, yorulup, bir yol çatına dinlenmek için oturur. Dinlenip, oturduğu sırada, bunun yanına bir ihtiyar gelir.

— Oğlum, sen nereye gidiyorsun? der.

Ahmet buna:

— Dedeciğim ben Elmas padişahının altın toynaklı atını, alıp, gelmeye gidiyorum, der.

İhtiyar buna:

— Oğlum, çok zor bir işe girişmişsin, der, o atı almak çok zordur. Atı almak için sen yanında yular götür, der. Sen atın olduğu sarayın kapısını açarsın, o sırada duvarın üstünde duran urgana gözün düşer. At güzel, der ihtiyar. Ata bakınca, urgan üç kat daha güzel, der. Sen urgana takılma, urganı alma, o urgan, der, padişahın sarayının çingiraklarına bağlanmıştır, der. İhtiyar bu sözleri söyler ve delikanlının gözünden kaybolur.

Ahmet, gidip, atın bulunduğu sarayın kapısını açınca, urgana gözü düşer. Urganı almadan sabredemez bu, urganı alır. Urganı almasıyla birlikte, padişahın bekçileri çıkarlar ve bunu yakalayıp, bir yere kapatırlar. Padişah, uykusundan kalkınca, Ahmet'i onun yanına getirip:

— İşte, at hırsızını yakaladık, derler.

Padişah Ahmet'e:

— Eh, sen, güzel delikanlısın, sen bu atı böyle çalamazsın, der. Bu atı almak için, sen Ay padişahına git, der. Ay padişahının bir altın bülbülü var, işte o altın bülbülü alıp, gelersen, ben sana atı veririm, der.

O bülbül çok güzeldir. O bülbül, erkenden tan ile başlayıp, akşama kadar hiç durmadan ötüyor. Bülbülü alıp, gelmek için, Elmas padişahı, Ahmet'i yola çıkarıp, gönderir. Yolda Ahmet çok uzun süre gider, çok yorulur, çok hâlsizleşir. Ay padişahına gidemez, dinlenmek için oturur. Ahmet dinlenip, oturduğu sırada, daha önce rastladığı ihtiyar tekrar çıkar, gelir.

— Nasılsın, oğlum Ahmet, der, atını alabildin mi? der.

— Alamadım, ihtiyar, der Ahmet. Ben senin sözünü dinlemedim. Şimdi de o atı almak için Ay padişahının altın bülbülünü getirmem lazım, der.

İhtiyar:

— Ay padişahının altın bülbülünü alırsın, sadece sen onun kafesine takılma, sen kendin bir kafes alıp, git, der.

Ahmet:

— Bu kez aldanmam artık, deyip, ihtiyar ile vedalaşarak, tekrar ileriye doğru gider.

Ay padişahına varır. Gece olmasını bekleyip, altın bülbülün yanına girer. Altın bülbülü yakalayıp, kendi getirdiği kafese kapatır ve alıp, gider.

Yolda bülbül, dile gelip, Ahmet ile konuşmaya başlar:

— Ahmet, ben senden ayrılmam artık, der.

Ahmet bülbülü, Elmas padişahını verir ve Elmas padişahının altın toynaklı atını alıp, tekrar yola çıkar. Ahmet, ata binip, döndüğü sırada at da dile gelip, Ahmet’e:

— Ben senden ayrılmam artık, der.

Bu şekilde, bunlar dönerler. Bir iki gün geçtikten sonra, bülbül Ahmet’in ardında takip edip, yetişir. Böylece Ahmet, altın bülbülü de, altın toynaklı atı da alıp, Güneş padişahına gelir. Güneş padişahına varıp, atı verir. Güneş padişahından bir at alıp, padişahın kızını yanına oturtarak, dönüş yoluna gider.

Bunlar döndüğü sırada, kız:

— Eh, sen, Ahmet, der, senin ile birlikte olmak nasıl güzel olurdu benim için, der.

Ahmet:

— Öyle o, der, kızın cin padişahına olacağını hâlâ söylemez, kızın gönlünü üzmez.

Epey vakit gittikten sonra, Elmas padişahın elinde kalan altın toynaklı at da Ahmet’in ardından koşup, yetişir. Önce rastladığı ihtiyar da tekrar Ahmet’e rastlar:

— Siz, Ahmet, der, yol çatına vardığınızda, sağa girerseniz, iyi olur; sol taraftaki yola girerseniz, çok büyük sıkıntılar çekerseniz, der.

Bu sözleri söyler ve ihtiyar kaybolur. Bunlar, sözden heveslenip, dönmeleriyle, yolu hatırlamazlar, giderler de giderler. Bir süre sonra yorulup, dinlenmek için oturup, dinlenirler, dinlendikleri sırada Ahmet uyur. Kendisi uyurken, onun olan her şeyini alıp, giderler. Ahmet, uykusundan aklı başından gitmiş gibi uyanır. Kendi kendine konuşmaya başlar: “Bu nasıl iş, gerçek mi, rüya mı bu?” der. Nereye gideceğini bilmez, şaşırıp, kalır. O şaşırıp, kaldığı sırada, daha önce rastladığı ihtiyar tekrar çıkıp, gelip:

— Eh, oğlum Ahmet, ben sana sola girme diye söyledim, sen, şaşırıp, sola girmişsin, der, kaybolan eşyalarını bulmak için, senin çok büyük sıkıntılar çekmen gerekir, der. Bu sıkıntılardan kurtulman için, işte, oğlum, sana bir mendil, der. Ahmet’e mendil ile bir tarak, bir ayna verir, yoluna devam etmesini ister.

Ahmet, gide gide, büyük bir suya rastlar. Mendili su üstüne atmasıyla birlikte, suyun üstünde bir köprü olur. Sudan geçip, gider.

Bunun eşyalarını dev perisi almıştır. Ahmet, bu dev perisinin uyuduğu vakitte varır. Ona buna bakmaz, atı, kızı, bülbülü alıp, tekrar dönüş yoluna çıkar. Biraz vakit geçtikten sonra, bunun arkasından tozu dumana katarak, dev perisi gelir. Dev perisinin geldiğini görünce, bu, tarağı yola atar. O zaman tarak büyük bir ormana döner. Dev perisi ormana gelip, yakalanır ve ormandan geçip, çıkamaz, teni yaralanıp, biter. O sırada Ahmet, çok fazla yol almış olur. Dev perisi ormanı da geçip, gider. Tozu dumana katarak, Ahmet’in ardından sürekli gelir. Ahmet, aynayı yola atar, ayna dalgalanıp duran çok büyük bir denize dönüşür. Dev perisi, bu denize girip, batar. Ahmet, önceki gibi yoluna devam eder.

Cin padişahına varmak için de çok kalmaz. Ahmet’e, ne düşünse de, kıza sırrını açmak doğru gelir şimdi.

Kıza:

— Sen, der, cin padişahına olacaksın, der.

Kız ağlamaya başlar:

— Neden beni kandırıp, alıp, geldin? der.

Ahmet, cin padişahına kızı götürüp, verir. Yine de kızın delikanlıya ilgisi kesilmez. Cin padişahı, kızı göz önünde tutmak için alıp, gelmiştir. Cin padişahı, Ahmet’e:

— Ben seni kurtarayım şimdi, der.

Ahmet:

— Ben senin işçin olarak kalayım, der.

Ahmet, cin padişahının yanında hizmette kalır. Kız ile Ahmet, bir şeyler yapıp, cin padişahını öldürmeyi düşünürler. Ahmet, kıza:

— Sen o cin padişahına: “Senin canın nerde?” diye sor, der.

Günlerden bir gün, ihtiyar cin dönüp, girdikten sonra kız, ihtiyara kendisini çok açık yüzlü, parlak çehreli olarak gösterir. “Ben seni seviyorum.” deyip, ihtiyarın sırrını öğrenmek ister.

— Senin canın nerede? diye sorar.

İhtiyar cin de hilekârdır:

— Benim canım kapının arkasındaki süpürgeyi içinde, diye cevap verir.

İhtiyar çıkar, gider. Ahmet, kızını görür.

— Ne söyledi? diye sorar.

Kız:

— Benim canım kapının arkasındaki süpürgeye, dedi, der.

Ahmet, kızı:

— Hayır, onun canı orada değil, der, onu biz şimdi öğreniriz, der, süpürgeyi al, der, onu çok güzel süsleyip, güzel çaputlar, ipekler ile sar, ihtiyar döndüğünde, bu süpürgeyi kucaklayıp, ağlayarak oturuyor ol, der.

Kız süpürgeyi alıp, ipekler ile süsleyip, sarar, ihtiyar döndüğünde, süpürgeyi kucaklayıp, hıçkırma hıçkırma ağlayarak, oturur. İhtiyar, kapıdan girince:

— Sen niçin böyle ağlıyorsun? der.

Kız:

— Seni özleyip, senin canını kucaklayıp, ağlıyorum, der.

Cin padişahı kızı:

— Eh, kızların akılsızlığı, der, süpürge içinde can olur mu hiç! der.

Kız:

— Yok, der, ihtiyar, benim canım bu civarda değil, der, işte buradan bir kilometre uzakta, dışarıda, bir göl var, der, bu gölün ortasında bir ada var, adanın ortasında bir ördek yuvası var, ördek yuvasında dört yumurta var, benim canım onların içinde, der. Bundan sonra bu ihtiyar cin, bu kızı:

— O gölü dört yaban domuzu koruyor. Onlar oraya bu ördekten başka hiç kimseyi, bir can sahibini de sokmuyor, der.

Kız, ihtiyarın söylediği sözleri, aklına koyup, oturur ve sonra da delikanlıya:

— İşte, ihtiyar cin şöyle şöyle dedi, der, ihtiyar cinin söylediklerinin tamamını da anlatır.

Delikanlı:

— Bu doğru, ben bunu aramaya çıkayım, der.

İhtiyarın dönünce, Ahmet:

— Dedeciğim, der, ben senin epey işini gördüm. Sen beni serbest bırak artık, der.

İhtiyar razı olur:

— Dilediğin yere git, işte sana yoldaş, deyip, Ahmet’e bir hançer verip, gönderir.

Delikanlı, üç gün gittikten sonra, ihtiyar cinin söylediği gölün kenarına varır. Göl kenarında koyun güden ihtiyar bir çoban görür. Bu koyun sürüsü, gölden oldukça uzak yerededir. İhtiyarın yanına gider, hâl hatır sorup, ihtiyarın uzun süreden beri mi sürü güttüğünü, hayatında neler gördüğünü sorup, oturur. Dede, delikanlıya:

— Ben yirmi yıldır işte bu yerde sürü güdüyorum. İşte buraya yakın bir yerde bir göl var, orada yaban domuzları çok, onlar benim koyunlarımı yakalayıp, yiyorlar, ben gölün yanına gidemiyorum, der.

Ahmet, yaban domuzları dediğini işitince, sevinir; o hemen oradan kalkıp, gitmeyi düşünür; fakat ihtiyar, Ahmet’i durdurur:

— Oğlum, sen oraya gitme. Onlar seni yakalayıp, yerler; onlar çok kötü domuzlar, der.

Yine de Ahmet, ihtiyar ile vedalaşıp, ölürüm, kalırım diye helalleşip, ihtiyarın yanından ayrılıp, gider. İhtiyar onun ardından kaygılanıp, kalır: “Nasıl güzel delikanlı, harap ederler onu.” diye düşünür.

Ahmet, göl kenarına varır. Ahmet’in dünya bahadırı olduğunu yaban domuzları da çoktan anlamıştır. Ahmet’in yanına kamışlar, sazlar arasından yavaşça gelirler bunlar.

— Güreşip, bakarız, Ahmet, derler bunlar, dile gelip.

Bunlar güreşmeye başlarlar. Uzun süre güreştikten sonra, yorulup dinlenmeye başlarlar. En büyük yaban domuzu:

— Eğer bana yaz günü, kar altından çıkmış kamış olsaydı, ben seni bir saat içinde yok ederdim, der.

Ahmet, domuzlara:

— Eğer bana da bir kuzu eti olsaydı, ben de sizi bir dakika içinde yok ederdim, der.

İhtiyar obanın ii rahat etmemiş, ne olursa o olur, deyip, Ahmet’in ardından gelmiş. O, Ahmet’in: “Eh, bir kuzu eti olsaydı.” dediğini duyup, hemencecik bir kuzuyu kesip, Ahmet’e getirip de vermiş. Göz açıp, kapayınca kadar Ahmet, bir kuzu etini yiyip, bitirip, domuzları kırmaya başlar. Yaban domuzlarını kırıp, bitirir ve gölün içine rahat girer, ördek yuvasını bularak, oradaki dört yumurtayı alıp, çıkar bu.

Ahmet, yumurtaları ele geçirince, ihtiyar cinin yanına gider. Eve gidip, girince:

— Yakalandın cin, şimdi senin canın benim elimde, der.

O sırada Ahmet, ihtiyar cinin iki canını, iki yumurtayı alıp, döşemeye atar.

İhtiyar halsizleşip, çok ağır hasta olur. Ahmet’e yalvarmaya başlar:

— Dokunma, Ahmet oğlum, iki canımı bitirdin, şimdi ikisini de olsa, bırak, ben sana asla dokunmam, diye yalvarır.

Ahmet:

— Ben seni öldüreceğim, deyip, yumurtaları elinde tutarak, cin padişahını tekrar daha da fazla yalvartır. İhtiyara; kızı, altın toynaklı atı, bülbülü, kendisini nereden gelmişlerse, her birini birer birer oraya götürüp, bırakmasını buyurur. İhtiyar, bunların hepsini de kendi memleketlerine götürmeyi kabul eder.

— Ahmet, oğlum, ben seni kendi memleketine götürürsem, sen bana canlarımı geri verir misin? der ihtiyar.

— Veririm, der Ahmet.

Cin, razı olup:

— Yumun gözünüzü, der.

Gözlerini kapatıp, açar ki, ne görsün: Ahmet karısı ile ava çıktığı yerde, göl kenarında yürüyor. Bundan sonra Ahmet, cinden geri dönmesi ister. Cin, canlarını isteyerek, ne kadar yalvarsa da, o cine canlarını vermez. Cin, bunların yanından gider, biraz vakit geçtikten sonra Ahmet, yumurtaların birini, ikincisine vurup, kırar, o anda cin yok olur.

Ahmet, altın toynaklı atı, altın bülbülü alıp, padişahın sarayına döner. Padişahın sarayına dönünce, kendi on kardeşine başından geçenleri anlatır. Çok da

geçmeden, Ahmet, kendi kardeşleri ile, altın toynaklı atını koşup, padişahın sarayını bırakarak, on kardeşini arabasına bindirip, kendi köyüne döner.

Köylerine dönerek, bunlar anne, babaları ile görüşürler ve çok güzel yaşamaya başlarlar. Bahadır Ahmet de, onun ağabeyleri de hâlâ böyle yaşıyorlarmış.

49. TÜTÜN KESESİ

Çok eski zamanlarda, keçi kumandan, saksağan yüz başı, kurbağa dlger olduğu zamanda, bir padişah yaşamış. Onun ç kızı, bir oğlu varmış. Oğlu, ormana meyve toplamaya gider. O oğlan, gide gide ormanda kaybolur. Ağlayıp, durduğu sırada, bir delikanlı gelip, buna sorar:

— Kardeşim, niçin ağlıyorsun? der.

— Ağabey, çıkmak için yol bulamıyorum, der.

Delikanlı:

— Büyük ablanı verirsen, buradan çıkarırım, der.

Bu:

— Babam bilir, ben söyleyemem, der.

— Haydi, yleyse, git, dolaş burada, der, bu delikanlı, gider.

Akşam olur, dolaşırken, tekrar bir delikanlı rastlar buna. O da, ortanca ablanı verirsen, çıkarırım, der. Buna da söyler delikanlı, babam bilir, ben söyleyemem, der. Sonra karanlık çöker. Tekrar bir delikanlı rastlar buna. Küçük ablanı verirsen, çıkarırım, der. Bu kez, tamam veririm, der. Söz verdi şimdi.

— Sabahleyin saat sekizde hazırlanın, biz üç kişi geliriz, der delikanlı. E hadi, otur enseme, yum gözünü, der.

Oğlan, enseye oturur, gözünü yumar. “Gzn a” deyince, açıp bakar ki, babasının bahçesinde. Oğlan, evine girer. Babası ile konuşmaz. Babası:

— Ne oldu? der.

— İşte şöyle şöyle,  delikanlı ablalarımı almak için gelecekler, der.

Bir süre sonra bunlar  gelirler. Hazırlanan hiç bir şey yok. , evi  tarafından kaldırırlar,  kızı alırlar, giderler. Biraz vakit geçtikten sonra, padişahın oğlu:

— Benim ablalarımı aramaya gitmem lazım, der.

Bu gider, kaybolduğu yerden tarafa. O ormana girip, yürüye yürüye bir kulübeye varır. O kulübeye girince, bir kocakarı yatıyormuş: Alttaki dişi ile tavana, üstteki dişi ile döşeme tahtasına dayanıp, yatıyormuş.

— Haydi haydi dnr gelmiş, diyerek karşılar delikanlıyı.

Bu önceki delikanlıların anası dev karısıymış. Üç gün misafir eder, kocakarı bunu.

— Ben, der, ablalarımı görmek için geldim, der, buna.

— Ablaların benim oğlanlarda, der bu kocakarı. Ben sana şimdi yol gösterip, göndereyim, der. İşte, dünür, sen buradan çık, şu patikadan bir kulübeye varana kadar git, der.

Bu oğlan, o patikadan gidip, kulübeye varıp girer ki, büyük ablası ağlayıp, oturuyor. “Nasıl buldun, kardeşim?” diye gelip, kucaklar kardeşini. Konuşup, oturdukları sırada, ormanı uğuldatarak bir şey gelir.

— Ey, kardeşim, der ablası, seni nereye saklayayım, senin enişten üç başlı dev, der. İğneye dönüştürür ve mindere saplayıp, koyar bunu. Sihir öğrenmiş şimdi bu.

Dev dönüp, gelir ve:

— Kaynım nereye gitti? diye sorar.

— O buraya nasıl gelsin, der, sen dünyayı her gün üç kez dolaşıyorsun, o zaman bile babamlara uğramıyorsun, der. O seni nasıl bulsun şimdi? der.

— O annemlere üç gün misafir olmuş; oradan biliyorum dev, der.

— Senden korkuyor o, der, sen iyi bir delikanlı olup, gel, der.

Bu dönüşüp, çok güzel bir delikanlı olarak gelir. Konuşurlar. Üç gece de burada konaklar oğlan.

— Haydi, şimdi diğer ablamı görmeye gitmek istiyorum, diye izin ister.

— İşte sana bir tütün kesesi veriyorum, eniştesi söylüyor şimdi, işin çok zor olursa, bunu açıp, bakarsın, normal vakitte bakma, der.

Tamam, ikinci ablasında da aynı şekilde üç gün konuk olur bu. O da bir tütün kesesi verip, gönderir. Üçüncüsü de bu şekilde olur. Bu üçüncü ablasının yanında devler toplanıp, konuşarak otururlar.

— İşte, der, bu şehirde çok güzel bir padişah kızı varmış, der. Onun güzelliğine hiç kimse dayanamıyor, yere yıkılıyorlarmış. Kim dayanırsa, onunla evlenecekmiş, der.

Bu delikanlı düşünür, ne olursa olsun. Ne olursa olsun o kıza gidip, bakmalı, der. Bunların söyledikleri doğrultuda gider. Giderken, bir kocakarıya, misafirlğe girer:

— Nine, neler var burada? der. Kara bayrak asmışlar, nasıl bir dert var? der.

Kocakarı:

— Padişahın kızını görmek için gelmişler, ama görünce akılları gidip, yıkılıyorlar, der. Yıkılınca onları bodruma kapıyorlar. Nice nice padişah oğulları, generalleri geldi, şimdi hepsi de aklını yitirip, yıkılıyorlar, der.

Sabah saat sekizde kalkar bu oğlan, sarayın yanına gider, selam verir, şöyle şöyle, kızı görmek için geldim, der. Kız çıkar öteden, çardaktan. Delikanlının aklı başından gider ve yere yıkılır. Sürükleyip, bunu da bodruma koyarlar. Kendine gelince, kalkıp, bakar ki, hepsi de çenelerine dayanmışlar, kaygılanarak, oturuyorlar. Bu da düşünüp, oturduğu sırada, dur hele, eniştemin verdiği tütün kesesinin birini açıp, bakayım hele, der. Açıp, bakınca, masa düzülür, orada içecekler, padişah kızının da bulamayacağı kadar yiyecekler. Bunlar eğlenerek, oturdukları sırada, padişah kızının yanından bunlara yiyecek getiriyorlarmış. O sırada bunların yanına aş getiren de oturur. Açıkça, uzun süre oturur şimdi, onun gibi gönlü düştü. Padişah kızı, kızmaya başlar buna, niçin uzun süre durdun, diyerek.

— Dur hele, abla, kızmadan bir söz söyleyeyim, der. Orada bir delikanlı var, der, bir tütün kesesi açınca, masada çeşitli yiyecekler ortaya çıkıyor; kapayınca, hepsi kayboluyor, der.

Böyle deyince, padişah kızı bunu yanına getirtir. İkinci gün:

— Delikanlı, der, sende şöyle bir tütün kesesi varmış, der, bana vermez misin acaba onu? der.

— Vereyim, der, bir çıkıp, görün yanıma, der.

— Sen, delikanlı, tekrar yıkılırsın? der kız.

— Yok şimdi yıkılmam, der delikanlı.

Öteki sihirleyip, etkileyemeden kalır.

İşte çıkar ötekiyle. Kız o kadar güzeldir. Delikanlı yıkılmaz da, bir şey de yapmıyor, tütün kesesini buna bırakır.

İkinci gün tekrar, diğerini alıp, bakar. Bu daha da güçlü. Tekrar iner hizmetçi kız bunların yanına, bodruma. Yine uzun süre durur. Çıkınca:

— Başka bir şey var mı, çok uzun süre kaldın? der.

— Evet, var, der, bu daha da güçlü, der.

Kız tekrar çağırtır bunu yanına ve:

— Sen bana vermez misin? der.

— Vereyim, der, bir kere kucaklatırsan, der.

Kız aynen bunun dediği gibi yapar. Hemen düşüp, gider.

Üçüncü güne, bir tütün kesesi daha kalır. Bu hepsinden de güzeldir. Delikanlı yanına bir arkadaş alır ve arkadaşına:

— Sen, der, benim arkamdan çıkarsın, der, kemer hazırla, biz bir araya gelince kemer ile bağla, der.

Bu arkadaş, ardından çıkar ve bir kenarda kıvrılıp, kalır.

Kız tütün kesesi istiyor şimdi.

— Yok şimdi, der delikanlı, yaklaşmayınca olmaz, der, bunu vermem, der.

Konuşa konuşa yaklaşır. O zaman öteki arkadaş, delikanlı ile bunları kemer ile bağlar ve babalarına götürür.

— İşte sizin kızınız ne yapıyor?! der.

— Gürültü yapmayın, der padişah.

Ötedeki tutukluları da çağırırlar, bu delikanlıyı evlendirir padişah.

Günlerden bir gün, damada yetki verir: “İşte sana 12 anahtar, der, 11’ini aç, on ikincisini açma, der, sözümü dinle.” der.

Bu delikanlı çıkar ve açıp, bakar: Bakar ki, kimisinde altın, kimisinde gümüş, kimisinde aslan kemiği. Çeşitli ambarlarda, çeşitli eşyalar toplanmış. “Olan olsun şimdi, der, on ikincisini de açıp, bakayım.” der. Açıp, bakar ki, on iki başlı büyük bir dev, zincirlenmiş yatıyor. “Ey delikanlı, der dev, ağzıma bir kova su ver hele, der, bir ölümden kurtarırım seni.” der. Ölümden kurtarmak için dedikten sonra, bu bir kova suyu götürüp, akıtır devin ağzına.

— Delikanlı, der dev, tekrar bir daha ver hele, der, iki ölümden kurtarırım seni, der. Bu delikanlı ikinci kovayı da getirip, akıtır. Bir kere daha verirsen, üç ölümden kurtarırım, bunun ile sonsuza kadar yaşarsın, lütfen, der.

Üçüncü kovayı dökmesiyle, şakırdatıp, zincirlerini kırar ve saraya girip, bunun karısını alır ve gider. Bu, ağzını açar, kalır.

Karısını alıp, gidince, kaygılanarak, toplanıp, orada otururlar.

— Ben, der delikanlı, onu helak etmeden dayanamam, der padişaha. Padişah:

— Sen onu bulamazsın, der, bir padişahın kızını alırsın da yaşarsın burada, der.

— Hayır, ben gitmeden olmaz, der delikanlı.

— Haydi öyleyse, istediğini yap, der padişah.

Bu çıkar, gider. Bir sihirci kocakarıya gider:

— Ey nine, lütfen söyle, o dev bulmanın yolu nedir? der.

Bu kocakarı düşünüp, buna:

— Haydi, delikanlı, ondan kurtulamazsın sen, der.

— Kurtulamazsam da gideyim, der bu.

— Şu ormanda, şu su kıyısında bir kulübe vardır, der. Oraya varıp, gir; o gündüz evde olmaz, der kocakarı. Sen karından, devlerin canı kendisi ile değil, senin canın nerede diye sormasını iste, der.

Devin canını almaya gidiyor şimdi bu. Kocakarının dediği gibi, kulübeye varıp, girince, karısı oturup, duruyor. Bunlar görüşürler, ağlaşırlar, çok da konuşup, durmazlar. Bu, karısına: “Sen, onun canı neredeymiş, sorup, öğren.” der. Bu şekilde de yenemezler şimdi onu. Buradan çıkıp, gidiyordu delikanlı, dev karşı gelir:

— Haydi, delikanlı, bir ölümden kurtuldun, ben seni bu kez öldürmüyorum, der, sözünde durur şimdi.

Kadın da hilekârdır. İşte yer süpürülen süpürgeyi yıkar, ipeğe sarar ve dev dönene kadar elinde tutar durur.

— Ne yapıyorsun? der dev.

— Sen gidiyorsun, gün boyu yoksun, der. Senin canına hürmet edip, duruyorum, der kadın.

— He, der dev, kadın ve kızların saçları uzun, aklı kısa derler, der. Bu can olur mu hiç? der.

Kadın hıçkırarak, ağlayıverir.

— Beni sevmiyormuşsun, der, dalga geçip, duruyormuşsun, der.

— Haydi, öyleyse söyleyeyim, der dev. İşte maşa benim canım, der ve gider bu.

Delikanlı tekrar gelir. Karısı ile konuşur ve hemencecik çıkar, gider bu. Çıktığı sırada dev rastlar buna.

— Haydi, delikanlı, iki ölümden kurtuldun, der ve gider.

Eve girince, karısı maşayı ovalaya ovalaya yıkamış, ağartmış, elinde tutup, duruyor. Dev, gelir.

— Sen, der o maşa ile ne yapıyorsun? der.,

— Senin canına hürmet ediyorum, der, sen gidiyorsun, der.

— He, o can olur mu hiç? der, gülüverir. Kadın tekrar ağlar. Haydi söyleyeyim şimdi, der dev, gerçekten de seviyormuşsun, der. Benim canım, işte şu denizde, der. Bir öküz var, öküzün üstünde bir sandık, sandığın içinde bir ördek; ördeği kaçırma, bas beline, bir yumurta çıkar, benim canım o yumurtanın içinde, der.

Dev gidince, delikanlı girer, kadına sorar. Çıktığında buna tekrar dev rastlar:

— Haydi delikanlı, üç ölümden kurtuldun, şimdi yakalanma bana, der.

Delikanlı denize gider. Delikanlı orada yatıp, saklanır, elinde bıçağı.

Bir süre sonra öküz, denizi gürüldeterek, çıkar. Çıkıp, kuma yatar. Yatıp, uyuduğunda, bu delikanlı gidip, öküzün boynuzuna basar. Öküz yenilmiyor, saldırıyor. O sırada bağırır der delikanlı:

— Ah, benim eniştelirim olsaydı burada, der.

Bu söze eniştelere gelip, üçü de yetişirler. Öküzü yakalarlar.

— Başka yerde bunu yapamaz mısınız? diye sorarlar delikanlıya. Kendi canları da aynı yerde.

— Yok, vallahi, bana sadece bu lazım, der delikanlı.

Eniştelere bu öküzü yaralayıp, vururlar, alıp sandığı kırarlar. Sandığın içinden ördeği yakalayıp, alırlar. Ördeğin beline basarlar ve yumurtasını buna verirler.

— Git, der, onun canı hâlâ çıkmamış, der, ne yapacağını kendin bilirsin.

Gider ki, dev ölecek gibi, canı çıkmaya durmuş.

— Delikanlı, der, gel hele buraya doğru, der. Vedalaşalım, ben ölüyorum şimdi, der, sen beni ölümden kurtarmıştın, der.

Delikanlı, gitmez. Elde yumurtası, çat diye alına vurur. Yumurta kırılıp, gider, devin canı da çıkar. Yavaşça eniştelere de bu şekilde öldürür. Devin mallarını toplayıp, gider. Karısını, üç ablasını toplayıp, evine döner, gider. Büyük bir düğün yaparlar.

Düğünlerinde ben de vardım. Orada bir parça da bana değdi. Bu şekilde yaşıyorlar, bunlar.

50. TURAY BATIR

Eski zamanlarda bir kadın varmış. Onun, üç evi varmış: Birisi başkasının, birisi komşunun, birisi yapılmamış, ambarı da kurulmamış, bu yüzden o çadırda yaşıyormuş. Çadırı çok güzelmiş: Gökyüzüyle kaplanmış, yeller ile yosunlanmış. O aç idi, tok idi, çadırda yaşasa da, insan içine çıkma âdeti yok idi.

Bu kadının Turay adlı bir oğlu varmış. Bu delikanlı çok iri gövdeli, aşırı güçlüymüş. Güreşeyim dediğinde, insanların kolunu sakatlamış; ata bineyim dediğinde, atın belini kırarmış, güreşlerde buna rakip çıkmazmış, yakın çevrede meydana bunun yıkmadığı hiç kimse kalmamış. “Turay Batır da Turay Batır” diye bunun adı dillerden düşmezmiş. Boylu poslu olsa da, yüzü gözü güzel olsa da, kızlar ona varmamış. Turay, dünürcü gönderdiğinde, yakalarını silkiyorlarmış. Çadırda yaşayan insan, nereye gelin indirsin de, nerede çocuk yetiştirsin?

Bu şekilde dolaşır, dolaşır ve anasına şöyle der:

— Anne, ben yolcuym. Gurbete gideyim, memleketler göreyim, dünyayı dolaşayım. Belki elime mal geçer; belki bir kız rastlar, sana gelin, bana kadın olur.

Annesi:

— Ay oğlum, gitmeye gidersin dediğin gibi, sen benim bir tanemsin. Gidip, kaybolsan, sensin ne yaparım, başına bir şey gelse, hâlini nasıl bilirim? der.

Delikanlı, kaz tüyünü almış ve hatıla sıkıştırır:

— Sen kaygılanma anne, demiş, ben kaybolmam. Eğer bana bir şey olursa, işte bu tüyden kan damlar, der

Annesinin rızasını alıp, giyinir, eline kistenini¹⁶ alıp, çıkar, gider, bu delikanlı. Gitmiş, gitmiş. Gündüz gitmiş, gece gitmiş; ardına dönüp, bakmış ki, bir karış yer gitmiş. Bu şekilde gide gide, büyük bir dağ başına varır. Güröldeyen sese dönüp, bakar ki, iki dağ birbiri ile çarpışıyor. Daha da yaklaşınca, şaşırır: Bu dağları, bir bahadır birbirine vurup, çarpıştırıp, duruyormuş.

Turay Batır, buna:

— Bu dağları neden böyle çarpıştırıyorsun? diye sorar.

Bu delikanlı:

¹⁶ Kisten: Parmaklara geçirilerek, dövüşte kullanılan demir yumruk aleti.

— Senin geldiğini anladım da, çakmak çakıp, ateş çıkarıyorum, butka pişirecektim, diye cevap verir.

Bu bahadırın adı Tavkazar'mış.

Tamam, bunlar şimdi, iki arkadaş olurlar. Tekrar giderler, gide gide, bunlara üçüncü bir bahadır rastlar. Bu, taşı sıkar ve fırlatır.

— Bu taşları neden böyle sıkıyorsun? diye sorarlar.

Bu bahadır:

— Sizin geldiğinizi anladım da, butka pişireyim diye, taştan yağ çıkarmaya çalışıyorum, diye cevap verir.

Bu bahadırın adı Taşkazar'mış.

Tamam, bunlar şimdi üç arkadaş olurlar. Tavkazar ile Taşkazar aynı şekilde memleketler görmek için, baht aramak için çıkarlar.

Bu şekilde üçü arkadaş olup, giderler. Gece gündüz giderek, kırlar geçip, göller, deryalar aşp, bir kara ormana varırlar. Öyle sık, öyle karanlık ki, hiç kimse ayak basmamış.

Gide gide, bunlar bir ev görüp, içine girerler ki, taban ortasında bir ocak, ocağın kenarında kazan, evin baş köşesinde bir tabak, tabağın içinde de bir kaşık. Bütün donanımı var, sadece sahipleri yok.

Bir gece konarlar bu evde, iki gece konarlar, kimse görünmüyor. Bundan sonra tartışmaya başlarlar:

— Burada durup, biraz dinlenelim, kuş avlayalım, ondan sonra bakarız.

Tavkazar ile Turay ava gider. Taşkazar evde kalıp, yemek pişirir.

Yemek piştiği sırada biri kapıyı çalar:

— Aç kapıyı!

Taşkazar kapıyı açınca, gerinip, kibirlenerek bir cüce içeri girer: Kendisi bir karış, sakalı beş karış.

— Sekiye kaldırıp, oturt! der.

Taşkazar oturtur.

— Yemek ver! der.

Taşkazar, tabağa koyup, yemek de verir.

— Bana bu kadarı yetmez, kazanı ile getir! der.

Taşkazar:

— Hayır, kazanı ile veremem, arkadaşlarımı doyurmak istiyorum, diye konuşmaya başlayınca, kendisi bir karış, sakalı beş karış onu ayağı ile tepip, bağırır:

— Aha, sen hâlâ burada mısın? Getir çabuk!

Bundan sonra Taşkazar, yemeği kazanı ile getirip, koyar. Kendisi bir karış, sakalı beş karış, yemeği yiyip, bitirdikten sonra, sıçrayıp, iner ve tekrar gerinerek, Taşkazar'ı öldürüp, gider.

Turay Batır ile Tavkazar eve dönüp, girince, ne görsünler, arkadaşları ölmüş, yemeği birisi yemiş, tabak çanak yerde duruyor.

— Bu hâl ne? derler. Buraya gelip, bizim arkadaşlarımızı öldürmeye kimin bahadırlığı yetmiş?

Kaygılanıp, pişman olurlar. Taşkazar'ı, uyku hastalığına yakalanmış diye, kümese çıkarıp, koyarlar ve ikinci gün Turay Batır ava kendisi gider.

Tavkazar, yemeği pişirdiği sırada, yine kapı çalınır:

— Aç kapıyı!

Tavkazar açıp, geleni içeri alır. Gerinip, kibirlenerek, içeri bir cüce girer: Kendisi bir karış, sakalı beş karış.

— Kucaklayıp, oturt! der.

Tavkazar kaldırıp, oturtur. Tekrar yemeği kazanı ile ister ve Tavkazar vermeyince, onu öldürüp, yemeği yiyip, evin içini dağıtarak, tekrar çıkar, gider.

Turay Batır dönünce bakar ki Tavkazar da ölmüş. Çok şaşırır şimdi bu, kaygılanır. Kimin işi acaba bu? Göz görmedik, kulak işitmedik bu nasıl hâl?

O gün Turay Batır ava çıkmaz. Yemek pişirdiği sırada yine kapı gümbürdemeye başlar.

— Aç kapıyı!

Turay Batır:

— Gelebilmişsin ya, açabilirsin de!

Kendisi bir karış, sakalı beş karış, bu defa kapıyı kendisi açıp, girer.

— Sekiye kaldırıp, oturt! der.

— Girebildiğine göre, çıkıp, oturabilirsin de.

Kendisi bir karış, sakalı beş karış bu kez sekiye kendisi çıkıp, oturur. Kendisi seki üstünde, sakalının ucu kapı dibinde.

— Yemek ver!

Turay Batır:

— Acıktıysan, kendin pişirip, ye, der.

Böyle der demez, kendisi bir karış, sakalı beş karış sıçrayıp, iner, ortalığı ayağa kaldırıp, savaşa başlarlar. Turay Batır, bunu sakalından yakalayıp, kaldırıp, vurur, kendisi bir karış, sakalı beş karış, dizine kadar tabana iner. Kendisi bir karış, sakalı beş karış bunu aynı şekilde tutup, fırlatır; Turay Batır evin kalaslarını, tavanını yıkıp, göğe uçup, gider. Gündüz savaşırılar bunlar, gece savaşırılar, sonunda üçüncü güne girerken, kendisi bir karış, sakalı beş karış Turay Batırını yener.

Öldü şimdi Turay Batır. Onun ölmesiyle, hatıla sıkıştırdığı tüyden kan damlamaya başlar. Turay'ın annesi bunu görüp, ağlayarak, yola çıkar.

— Ay oğlum! Neler oldu sana, neredesin sen? der.

Turay'ın annesi tamamen boş bir kadın değilmiş. Bazen yaya, bazen atla, bazen dağları doğrudan geçip, bazen dinlenerek yolları doğrultup, gide gide oğlunu bulur. Okur, oğlunun göğsüne ılık nefesini üfler. Bu şekilde yaparken, Turay gözünü açar.

— Of, ay ay çok uyumuş muyum ne! der.

Buna karşı annesi:

— Ay oğlum, tamam ben geldim, yoksa sonsuza kadar gözlerini yummuştun, der.

Bundan sonra Turay Batır, annesinden, arkadaşlarını da diriltmesini ister. Ama annesi:

— Ay ay, oğlum! Olur mu acaba! Ben sadece seni, oğlum olduğun için, kendi yürek nefesimi üfleyip, dirilttim, der.

Turay Batır, annesine tekrar yalvarmaya başlar:

— Onlar bana kardeşlerim gibi yakın, dirilt lütfen anne, der.

Bundan sonra annesi, uzun süre düşünür ve:

— Tamam, ana olan insan, yavrusu için elinden geleni esirgemez, sadece sen bil, bunları diriltirsem, soluğum kesilir, iyi insan iseler diriltirim, der.

Tekrar böyle, oğluna soluduğu gibi, göğüslerine nefes üfleyip, Turay'ın arkadaşlarını da diriltir. Fakat kendisi hemen hâlsiz düşüp, yıkılır.

Üç delikanlı Turay'ın annesine çok saygı gösterirler. Yaban tavuğunun eti, geyik sütü ile doyurunca, kocakarı biraz kendine gelir. Ona çok hürmet edip, sağ salim köyüne uğurlarlar ve üç bahadır, tekrar yola çıkarlar.

Kendisi bir karış, sakalı beş karış, Turay Batır ile güreştiğinde çok kötü yarakanmış. Onun yarasından yol boyunca kan akar. Gide gide, bunlar bir kuyuya varırlar. Orada iz biter. Turay Batır:

— Kuyuya ben ineyim, vakit gelince, size bildiririm, çekip, çıkarırsınız, der.

Turay Batır inip, basar, kuyu dibi kupkuru. Gözü alışınca, bakar ki, tamamen başka bir dünyaya gelmiş bu. Yakında, şehir gibi bir şey görünüyormuş. Sadece o taraftan çok kötü bir çığlık sesi işitiliyor.

Şehrin kıyısında yaşayan bir ninenin evine girer ve sorar bu:

— Nine, bu nasıl kötü bir ses? der.

— E, der kocakarı, devler padişahı dünyaya padişah kızlarını kaçırmak için çıktığında, bahadırlar ile savaşmış da orada çok kötü yaralanıp, dönmüş, diyorlar. Ağrısına dayanamayınca, bağıırıyordur.

Turay Batır tekrar kadına sorar:

— Nine, dev padişahını nasıl görürüm acaba? Bu güne kadar benim canlı padişah gördüğüm yok, der.

— Ay ay, oğlum, der kocakarı. Yoksa gidip, yürümüyor musun? Oraya padişah kızlarını kurtarmak için nice bahadırlar gitti; fakat şu ana kadar hiç birisinden de hâlâ haber yok.

Orada padişah kızları da olunca, Turay Batır daha fazla heyecanlanmaya başlar. O ne de olsa kendine iş bulmak istediği kadar, bir kız da bulmak istiyor.

— Ne olursa olur, nine, gideyim şimdi ben, yolunu öğretsene! der.

Böylece ısrar edince, kocakarı öğretse de öğretir, öğretmese de öğretir:

— İşte şöyle şöyle gidersin, der. Devin kendisini, gücün yeterse, güç ile yenersin, der. Fakat bekçilerini güç ile de değil, kötülük ile de değil, sadece iyilik ile yenebilirsin. Bir yük ot, bir dös et, kılık kıyafet, yiyecek içecek alıp, git.

Turay Batır, bu fikri hemen dinleyip, hepsini ninenin dediği gibi yapar.

Bu, birinci kapıya gelir. Kapı dibinde, içi kurumuş, gözlerini kan bürümüş dağ kadar bir öküz var. Dev padişahı, acıkırlarsa daha kötü olurlar diye, bekçilerini aç tutuyormuş. Öküz, böğürerek, bunun üstüne saldırınca, şimdi ezip atacak derken, Turay Batır, ona bir yük ot fırlatır. Öküz, böğüre böğüre ot yer kalır. Turay Batır iç tarafa geçer.

Gide gide, ikinci kapıya gelir. Buna bir aç köpek sürüsü havlayarak saldırır. Uluya uluya gelirler. Tam parçalayıp, atacakları sırada, Turay Batır, bunlara bir dös et attı. Köpekler, hırılđaşarak yer kalır. Turay Batır, daha da içeriye doğru yol aldı.

Bu, üçüncü kapıya gelir, en önemli kapıya. Çırçıplak bir kişi tetikte duruyor. Dövülünce, teni yaralanmış, beti benzi atmış, kötülükten yanıp, zehirlenip, bitmiş. Turay Batır, buna üstünden çıkarıp, cepkenini giydirir.

— Al, donup, durma, kardeş! demiş.

Bekçi buna:

— Ey, iyi gönüllü insan evladı, ömrümde ilk kez tenim ısındı, kulağım ilk kez iyi söz işitti. Git, kardeş, yolun ak olsun, kurtar insan oğullarını, der.

Devin sarayına girince, bunun karşısına bir yüzü ay, bir yüzü güneş renkli güzel bir kız çıkar.

— Ey, delikanlı, demiş, seni hangi rüzgar attı? Beklediğimiz sensin. Gencecik ömrümüz dev elinde harap oluyor. Kurtar bizi.

Turay Batır, günler geceler boyunca uyumadan gelip, çok yorulur, kıza:

— Ben çok uzak memleketlerden geldim, yorgunum. Devi yenmek için benim güç toplamam lazım, der.

Cüce devin kaçırdığı padişah kızları üçmüş. Bunlar başlarlar delikanlıya hürmet etmeye; koşturuyorlar. En başta biri, “Susamışsındır.” deyip, bir testi ayran doldurup, verir, sonra da kazan asıp, yemek pişirir; ikincisi kilerden fıçısı ile acı bal çıkarır ve at sucuğu getirip, koyar, ertesi güne gözleme pişirmek için un elemeye başlar; birisi ak hamamı yakar ve çabuk çabuk dereden su getirmeye koyulur.

Turay Batır, yiyip, içip, hamama girip, üç gün misafir olduktan sonra, gelip, devin karşısına dikilir. Kendisi bir karış, sakalı beş karış, sekide yatıyor, sakalının ucunu rafa kaldırmış da, padişah kızları onu altın tarak ile tarayıp, duruyorlar.

Turay Batır:

— Ya yetti sana! Çok fazla kan akıttın, çok çocuğu yetim koydun, şimdi sana da ölüm vakti geldi. Güreşten mi, vuruştan mı?

Kendisi bir karış, sakalı beş karış, top gibi atılıp, kalkar ve kollarını sıvaya sıvaya:

— Güreşten de olur, vuruştan da olur. Şimdiye kadar benimle güreşecek bahadır doğmadı, doğanları da sağ kalmadı. Bizim tarafta işte böyle vururlar!

Böyle deyip, Turay Batırın yanak dibine birdenbire kondurur, delikanlı, aklını kaybedip, hemen yere düşer. Dev perisi, başını keseyim diye kılıcını kınından çıkarıp, kuvvetle övünerek yürüdüğünde, kızlar cıvıldaşarak buna yapışınca, delikanlı kendine gelip, ayılır.

— Bizim tarafta öyle vurmazlar, işte böyle vururlar! der, devin sakalından yakalayıp, sallayıp, sallayıp aynı şekilde getirip, vurur, dev ayak altında kül olur.

Çok sevinirler bunlar, birbirlerini kutlamaya başlarlar. Üç gün, üç gece bayram edip, üç gün, üç gece seyran edip, gönüllerini hoş ettikten sonra, Turay Batır dev padişahının olan bütün altınları, gümüşleri, mücevherleri toplayıp, kızları deminki kuyu dibine getirir.

Bu iki kıza:

— Yukarıda benim iki arkadaşım bekleyip, duruyor. Onlar bekar bahadırlar. Dilerseniz, çıkınca, düğün edersiniz. E, sen, güzelim, eğer beni beğenirsen, benim anama gelin, bana kadın olursun, der.

Beğenmeyen nerede! Bu kız: “Böyle olduğuna göre, bana daha güzel delikanlı düştü.” diye, daima gülümsemeye başlar.

Önce altın, gümüşü çıkarırlar. Sonra korkudan cıvıldaşarak, birisi önden, birisi arkadan padişah kızları da çıkar. En sonda, ipe tırmanıp, Turay Batır kendisi de hareket eder. Çıkıp, gideyim, artık dünya ışığını göreyim dediğinde, ip kopar. Turay Batır, kuyu dibine düşer gider.

Bir sürekendine gelemeden yattıktan sonra, kalkar. Şimdi ne yapmalı? Altın gümüş önemli değil, mal delikanlıyı değil, delikanlı malı bulur. Turay Batır, arkadaşlarının ihaneti çok incitir. Onların kötülüğü yüreğine tuz serper.

Tekrar deminki kocakarının yanına gider.

— Nine, demiş, benim yolum iyi olmadı. Dünyaya çıkmak için başka bir çare bilmiyor musun? Biliyorsan, öğretsene!

Nine, Turay Batırı evin ardına alıp, çıkmış ve çayır boyuna düşen bir patika gösterir.

— İşte şuradan gidersen, gide gide, bir su vardır. O suyun ortasında bir ada vardır, orada çok kalın, çok dallı bir ağaç vardır. O ağacın dibinde iki keçi tekesi görürsün. Eğer o tekelerden ak olana yapışırsan, dünyaya alıp, çıkarır, şimdi kara tekeye rastlarsan, o zaman işin harap, uyanık ol!

Turay Batır, nineye çok teşekkür ederek, giyinip, derede yüzünü yıkadıktan sonra, kocakarının gösterdiği patikadan gider. Gündüz gider, gece gider, üçüncü gün öğle vakti olduğunda büyük bir su kıyısına varır. Bakar ki, tam ninenin dediği gibi, su ortasında bir ada, adada ağaç, ağacın dibinde öküze benzer iki keçi tekesi süsüşüyor. Birisi ak, birisi kara. Öyle sert süsüşüyorlar ada tir tir sallanıyor, boynuzlarından şimşekler çıkıyor. Binbir güçlkle adaya girer bu. Girer girmez hemen ak tekenin ayağına yapışır. O sırada, birden bire yel çıkmış gibi, uçup, gitmiş gibi olur, dünyalar aydınlanıp, gider, o arada pat diye düşer. Toparlanıp, bakar ki, yeryüzüne gelip, çıkmış. O sırada teke de gözden kaybolur.

Turay Batır, sağ salım döndüğüne çok sevinerek, üstünü başını toparlar ve tekrar kalkıp, gider. Başından geçenleri düşünür düşünür, önüne bakıp, giderken, yol üstünde izler görür bu. İki erkek kişi, üç kız geçmiş. Yemek için durdukları yerlerde küle gömüp, bıraktıkları mayasız ekmekler de var. Bundan tahmin ediyor şimdi bu: Bu ekmekleri öteki güzel kız onun için gömüp, bırakmıştır diye düşünür.

Bu izleri takip edip, giderken, bir şehre varır bu. Bakar, şehrin tam ortasında güzelce iki ev yapıyorlar. Turay Batır, orada sorar:

— Bu evleri padişah mı kurduruyor? Çok mu zengin? der.

Bunlar:

— Hayır, padişah yaptırmıyor bu evleri. Bu yeni evleri dev padişahını yenip, dönen iki bahadır yaptııyor, onlar padişahdan da zengin, derler.

Turay Batır bu habere çok öfkelenir ve üstünü, başını değiştirip, dilenci kılığına girer. Bu vardığında, ötekiler yiyip, içip, oturuyorlarmış. Buna da bir parça ekmek verirler. Bu, ekmeğini yiye yiye, ötekileri gözetler. Öteki iki kız baş köşede

oturuyorlar, bunun ile sözlener kız, başını eğip, çok kaygılı bir şekilde, döşemedeki kütüğün üstünde oturuyor. Turay Batır, ekmeğini yiyip, bitirdikten sonra, Taşkazar:

— Ey, sana gerekli olanı verdiler, artık yoluna git! der.

Turay Batır, buna:

— Daralma, ben giderim, böyle dar gönüllü kimselerin yanında benim gönlüm de daralır. Sadece bana ok, yay verir misiniz diye gelmişim, der.

Tavkazar, ne yapacak acaba bu dilenci deyip, merak ettiği için, kendi yayını almasını ister.

Turay Batır yayı çekip, bakar ki, yay çabata¹⁷ gibi bükülür.

Ondan sonra, ikinci arkadaşı Taşkazar'ın yayını verip, bakarlar. Turay Batır, bunu da çekip, bakar ve aynı şekilde döşemeye fırlatır.

— Utanmadan bunu eline alıp, dolaşan erkekleri anlatırdım, der. Bilmiyorum, çoluk, çocuğun oynamasına, ancak serçe korkutmaya yarar bu, der.

Tavkazar, kızların önünde çok utanıp, Turay Batıra yaklaşır:

— Ey, ey, dilenci, dilini çok uzatma! diye bağırmaya başlar, fakat Turay Batırın tomruk gibi bileklerine, öküz gibi boynunu görünce, ses çıkarmadan, sessizce kendi yerine geçer.

Turay Batır, askıda kendi yayını görüp, onu isteyip, alır ve bunlara:

— Buraya gelirken, göl kenarında beş kuğu gördüm. Onların ikisi baba kuş, üçü ana kuş. Fikir verin, bunların babalarını mı avlayayım, yoksa analarını mı? diye sorar.

Kızların hepsi de baba kuşları avlanmasını söylerler.

— Ana kuşların yavru çıkarma zamanlarıdır, onlara dokunmamak gerekir, derler.

Tavkazar ile Taşkazar, kızlara karşı çıkarlar.

— Yok, yok, derler, bitecekse, hepsi de bitsin. Babalarını ayırıp, avlamak niye? Onların ne günahı var?

Bu sözleri işitince, Turay Batır döşemenin ortasına gelip, dikilir ve yayını çekip, okunu bahadırlara çevirir.

¹⁷ Çabata: İhlamur ağacından elde edilen iplerden örölmüş pabuçlar.

— Günahları vardır, der. Kuğular bir zamanlar, çiftler çiftler gezmiyorlarmış. Siz benden: “Neden beş, neden altı değil?” diye sormadınız. Öyleyse kendim söyleyeyim. Bir baba kuşu, öteki ikisi, ölsün diye, yarı yolda gagalaya gagalaya acı çektirip, ayırıp, bırakırlar. Bu mu arkadaşlık, bu mu oldu yiğitlik?

Bunu işitince bahadırlar, donup kalırlar.

Ondan sonra Turay Batır, öteki iki kıza sorar:

— Bu iki kuğunun ölmesi mi gerek, yoksa kalması mı gerek?

Kızlar, ikisi birden:

— Ölmesi lazım, derler.

Bundan sonra Turay Batır:

— Öyleyse, al, Taşkazar, al payını! Tavkazar, sana da!..

Turay Batır, öteki iki kızı yaptırdığı iki eve koyup, onlara çok fazla altın, gümüş bırakıp, söz kestiği kız ile anasının yanına döner. Köyüne dönünce, düğüne başlarlar.

Bugün gittim, gece döndüm. O düğünde ben de vardım. İzzet, ikram çok oldu, yedirdikleri et ve yağ; içirdikleri bal idi. İki fıçı bir kepçe, dilediğin kadar iç. Ama kendileri kepçe ile içtiler, bize sadece sapı düştü.

51. HAMUR BATIR

Çok eski zamanlarda, keçi kumandan iken, nine, dede doğmadan önce, baba ile ikisi birlikte yaşadıkları sırada, ihtiyar bir adam ile bir kocakarı varmış. Onların çocukları yokmuş, bu nedenle kaygıları da çokmuş.

Bir gün bunlar hesaplarlar, düşünürler ve hamurdan bir çocuk heykeli yaparlar. Nine, çıkar gider sığır sağmaya; ihtiyar çıkar gider odun yarmaya.

Geri dönüp bakarlar ki, akılları başlarından gider: Hamur heykel, oğlan olup, keçi oğlakları ile oynayıp, duruyor.

Hamur oğlan, gece büyür, gündüz büyür, ayda büyüyeceğini, günde büyür; yılda büyüyeceğini, ayda büyür. İhtiyar buna bir oyun sopası yapıp verir. Oğlan bir dayanır, oyun sopası çat diye kırılır. İhtiyar gidip, bir demirciye, demir bir oyun sopası yaptırır. Oğlan bir gün sokağa çıkar, bir oğlanın ayağını kırıp, gelir; diğer gün çıkar, başka bir oğlanın boynunu kırıp, gelir.

Bundan sonra köy halkı toplanıp, ihtiyara:

— Oğlun, oğlan gibi değil, çocukları yaralayıp, bitiriyor; nereye istersen oraya götür! derler.

Oğlan, dünyayı dolaşmak için çıkar gider. Gün gider, hafta gider, ay gider, yıl gider; bir iğne boyu yol gider. Bu bir kara ormana varıp, girer. Buna, bir ayağını kösteklemiş bir kişi rastlar.

Hamur batır, buna sorar:

— Neden köstekledin bu ayağını? der.

Bu kişi:

— Bana böyle tam uygun geliyor, der, ayağımı çözsem, ben göğe uçarım, benim ardımdan kuşlar da uçup, yetişemez, der.

Hamur batır, bunu da kendi yanına alıp, gider.

Giderler, giderler. Yolda bunlar burun deliğini parmağı ile sıkıp oturan bir kişi rastlar.

Hamur batır, buna sorar:

— Ne yapıp, böyle burun deliğini sıkıp, oturuyorsun? der.

Bu kişi:

— Bana böyle tam uygun geliyor, der. Yoksa, dünyada zelzele kopar, bir burun deliği ile üfürüp de beş taşlı değirmen döndürüyorum ben, der.

Hamur batır, bunu da kendi yanına alıp, gider.

Bunlar giderler, giderler. Bunlar şapkasını yan tarafa çevirmiş, ak sakallı bir ihtiyara rastlarlar.

Hamur batır, buna:

— Neden böyle şapkanı yan tarafa çevirdin? diye sorar.

Bu ihtiyar:

— Bana böyle uygun geliyor, der. Ben şapkamı doğru giyersem, göz açtırmayacak bir boran çıkar; basıp, giyersem, yer yüzü buz tutar, der.

Hamur batır, bunu da yanına alıp, gider.

Bunlar giderler, giderler; bunlar ok atıp, duran bir kişiye daha rastlar.

Hamur batır, buna:

— Sen böyle neye atıyorsun? diye sorar

Ok atıp, duran kişi:

— Bak görüyor musun, şu dağın eteğinde, buradan altmış kilometre ilerde, bir sinek oturuyor. O sineğin sol güzünü çıkarıyorum, der.

Hamur batır, bunu da kendi yanına alıp, gider.

Tekrar giderler. Biraz gidince, toprak ile oynayan sakallı bir kişi rastlar.

Hamur batır, buna sorar:

— Böyle ne oynuyorsun? der.

Sakallı kişi:

— Bu taraftan vuruyorum, bu tarafa dağ yığıyorum; bu taraftan vuruyorum, bu tarafa dağ yığıyorum, der.

Hamur Batır bunu da kendi yanına alıp, gider.

Bunlar zengin bir adama varırlar, bunun kızını isterler. Zengin adam, çok aksi biridir, çeşitli hileler hazırlar.

— Benim kızım zengin kızı, padişah kızından aşağı değil, der. Haydi iyilik bende kalsın, benim yarışçımı geçersen, kızımı veririm, der.

Giderler, yarışmaya. Ayağını köstekleyen delikanlı, altmış kilometre yeri bir iki sıçrayışta gidip, varır ve zengin adamın yarışçısı gelinceye kadar, dağ üstünde

uykuya dalar. Zengin adamın yarışçısı koşarak meydana yaklaştığında, öteki hâlâ uyuyormuş.

Hamur batır:

— Eyvah, der, zengin oğlu yenecek galiba, der. At hele şuna, der.

Altmış kilometreden sineğin iki gözünden birini vuran kişi ok atar; ok, yarışçının kulak kenarını çimdikler. Yarışçı uyanır ve meydana zengin adamın yarışçısından önce gelir.

Şimdi zengin, öyle eder, böyle eder, bunları kandırıp, demir hamama kapatır.

Parça parça odun yaktırır, ateş yakar, bunları yakıp, öldürmek ister.

Bunlar hamamın içinde pişmeye başlarlar. Hamur batır, ihtiyarın şapkasını doğru giydirir, hamamın içinde göz açtırmayacak bir boran çıkar.

Yine de pişmeye başlarlar. Hamur batır, ihtiyarın şapkasını bastırıp, giydirir; hamam duvarını buz tutar.

İkinci gün, zengin adam hamam kapısını açar ki, şaşırıp, kahkaha atar: Bunların hepsi sağ!

Hamur batır, zengin adama:

— Kafamı bozma sen benim, der. Güreşten mi, vuruştan mı? der.

— Güreşten de olur, der zengin adam, vuruştan da olur. Benim sana verecek kızım yok, gücün yeterse alırsın, der.

Güreş, yıkma, vurma başlar. Öyle güreşirler, öyle vuruşurlar ki düz yerler tümsek olur, tümsek yerler düzlenir.

Gündüz vuruşurlar, akşam vuruşurlar, gece vuruşurlar, uzun süre vuruşurlar. Bir burun deliği ile üfürüp, beş taşlı değirmeni çeviren kişi, burun deliğinden üfürür, zengin adamın yirmi askeri uçar, gider. Toprak ile oynayan, bir taraftan vurur, otuz kişi gömülür; ikinci taraftan vurur, otuz kişi gömülür.

Hamur batır, sopası ile bir sallar, otuz, kırk kişi mahvolur

Zengin adam, başa çıkamaz ve kızını vermeye razı olur. Kızını Hamur batıra verdikten sonra, otuz gün oyun oynayıp, kırk gün düğünü yapıp, doğmamış ala kısrağın etini pişirip, çok güzel ikramda bulunurlar.

Düğünlerinde ben de vardım, yiyecek, içeceğin sınırı yok, belişlerinin dibi yok, fıçı fıçı bal koymuşlar, kendileri kepçe ile alıyorlar, bana sapı ile ancak değdi.

52. ÜÇ OĞLAN

Evvel zamanda bir köyde bir adam varmış. Onun üç oğlu varmış.

Bir gün babaları oğullarını çağırır ve:

— Oğullarım, ben ölüyorum, ben ölünce, sizin burada yaşamanız doğru olmaz, gurbete gitmeniz lazım, der. Bir kılıç verir ve: Üçünüz birlikte yatıp, uyumayın, ikiniz uyuduğunda, biriniz bakıp, durun, der.

Buradan çıkar, gider bunlar. Gide gide güzel bir su kıyısına varıp, yemek pişirip, yerler. İkisi uyumak için yatar, büyük bekçi kalır. Akşam olunca, bu bekçi olarak dururken, insan kokusunu sezen bir ejderha bunları yutmak için gelir. Geldiğinde delikanlı, ejderhayı kılıç ile orada doğrayıp, atar. Dur, hatıra olur deyip, ejderhanın kuyruğunu keser, alır ve eski bir çaputa bağlayıp, kesesine koyar. Tan vakti gelir, kardeşlerinin yanına gider.

— Kalkın, kardeşlerin, gitme vakti geldi, yiyelim, içelim de gidelim, der. Kardeşlerine söylemez ne olduğunu.

Kalkıp, yiyip, içip, giderler.

İkinci gece tekrar bir yer seçip, konmak için dururlar. Tekrar ikisi uyumak için yatar, ortancaları bekçi kalır. Sonra, gece yarısında, bilmem ne kadar uzakta, delikanlı çok parlak bir ateş görür. “Bu nasıl ateş acaba?” diye gider. Gider ki, bu dev perisi imiş, bunların uyumalarını bekleyip, duruyormuş. Bunların uyumalarını beklerken, kendisi uykuya dalmış. Bu gider ve devi öldürür. Elinde çok değerli bir yüzüğü varmış devin. Devin parmağı ile birlikte keser, alır ve kanını silip, kesesine koyar. Gelir, kardeşlerinin yanına:

— Kalkın, gitme vakti geldi, der.

Kalkarlar, yerler, içerler ve tekrar giderler bunlar.

Gide gide, yine akşam olur. Akşam olunca, en küçük kardeşleri:

— Ağabeyler, siz yatıp, uyuyun, ben bekçi durayım, der.

Ağabeyleri uyuyunca, küçük kardeşleri kılıcı tutarak, bekçi durur. Bunlar şimdi bir şehre yaklaşmışlarmış. Şehir çok uzak değil, görünüp, duruyormuş. Bu bekçi duruyor. Bir süre sonra, birbiri ardınca dizilmiş otuz dokuz hırsız, şehrin padişahının hazinesini soymaya, altınını, gümüşünü çalmaya gidiyorlarmış. Bu:

— Nereye gidiyorsunuz, arkadaşlar? diye sorar.

— Biz, derler, padişahın sarayını basıp, malını yağmalamaya gidiyoruz, derler.
— Öyleyse, beni de alın, ben de geleyim, der.
— Sen hangi işte ustasın? diye sorarlar.
— Ben, der, yükseklerle tırmanmakta ustayım. Urganın ucuna kanca bağlayıp, bunu evin çatısına atarım ve o çatıya takılır, sonra tutunup, çatıya çıkarım ben, der.

— Öyleyse, çok güzel, bize gerekli bir kişiymiş, deyip, götürürler bunu. Şimdi kırk kişi oldular.

Padişahın sarayına varırlar. Urgan ile demir kanca alırlar. Çatıya atarlar, kanca takılır. Sonra, urgana tutunarak, çatıya çıkar. Çatı tenekesinin üstünden yarım metre yeri, koparır. Sarayın hazinesidir bu. Bundan sonra delikanlı:

— Saray hazinesine, altın gümüşler yuvasına çıktım, birer birer çıkın, kendim alamıyorum, der.

Birer birer çıkarlar. Her çıkanı öldürüp, sağ kulağını kesip, gövdelerini oraya yığar delikanlı. Kulaklarını bir ipe dizer.

Saray çatısından iner. Bir kapı görür, onu açıp, girer ki, padişahın üç kızı uyuyup, yatıyor. Küçük bir köpek hav hav diye ürüyormuş. Kılıç ile onun boynunu kesip, atar. Kızların kıymetli mendillerini alır. Sonra bir kağıt alır ve şöyle yazar: “Böyle küçük bir köpeğe aldanmışsınız, bugün ben olmasam, canınızdan olacaktınız.” Bunu yazıp, bırakır ve tan attığında, ağabeylerinin yanına döner.

Sabahleyin padişah kızları kalkarlar, mendilleri yok. Bakarlar ki, köpekleri ölmüş. Bunların hepsi de ağlamaya başlar, mendillerine üzülüp. Ana, babaları:

— Ne oldu size? diye sorar.

— İşte bizim mendillerimiz yok, derler.

Padişah da orada köpeğinin öldüğünü görür, bakar ki, masada yazı. “Ben olmasam, bugün ölüydünüz.” diye yazmış. Sonra vezirleriyle saray üstüne çıkıp, bakar. Bakar ki, otuz dokuz ölü gövde yatıyor. Her birinin, birer kulağı yok. Padişah: “Şimdi bütün şehri arayın, haydi, getirin otuz dokuz kulağı.” der.

Sonra, aramaya başlarlar, hiçbir yerde bulamazlar.

—Şehirde girmediğiniz ev kaldı mı? diye sorar padişah.

— Bizim girmediğimiz yer kalmadı, derler.

— Ya, bir kişi bile kalmadı mı sizin görmediğiniz? diye sorar.

— Şimdi üç kişi çok yorgun halde şehre geldiler, çok cefa çekmiş insanlar olmalı, onlar normal insana benzemiyorlar, derler.

— Alıp gelin, der padişah, yiyecek, içecek hazırlayın, der.

— Alır, gelirler bu üç delikanlıyı padişahın yanına. Padişah:

— Siz kimsiniz? diye sorar.

— Biz bir yere gitmek için yola çıkan misafirleriz, derler.

— Çok yorulmuşsunuz, der padişah, siz burada konaklayıp, öyle gidin, der.

Bir saray gösterir. Burada konaklayın, der.

Her türlü yiyecek, içeceği getirirler. “Bunlarda bir hikmet var.” diye, bir vezirini yanına alıp, bir delikten gözetler padişah. “Ne konuşuyorlar acaba?” der.

Sonra bir zaman, yiyip, içip, ağabeyler konuşmaya başladılar. Büyük ağabeyleri:

— Biz köyden çıktığımız gün, ben bekçi durduğumda, biz ölecektik, der. Bir ejderha gelip, ağzını açıp, ateş çıkararak, bizi yutmaya geldi, der. Sonra ben kılıcım ile bir vurdum, ejderha dörde, beşe ayrılıp, gitti, der. İşte, inanmazsanız, der, ejderhanın kuyruğunu çıkarıp, masaya koyar.

Padişah ile vezirleri bakar kalır, akılları gider.

Sonra ortanca kardeşleri:

— Ben, der, bekçi olarak dururken, mahvoluyorduk, der. Siz uykuya dalınca, uzakta bir ateş ışığı görüldü. O dev perisi imiş. Gidip, vardığımda, uyuyordu. Uyuduğu yerde kesip, öldürdüm, der. İşte parmağı ile kıymetli yüzüğü, deyip, çıkarıp, koyar. Bu benim yaptığım iş, der.

Şimdi üçüncü kardeşleri:

— Biz bu şehre girdiğimiz gün, siz uyudunuz, ben bekçi durdum. Beklerken, bir süre sonra birbiri ardına dizilmiş silahlı otuz dokuz hırsız geldi. Karşılarına çıkıp: “Nereye gidiyorsunuz?” diye sordum, der. “İşte şu komşu padişahın altın, gümüş sarayı var. Onu basmaya gidiyoruz.” diye cevap verdiler, der. “Öyleyse, beni de alın.” dedim, der. “Hangi işte maharetlisin?” diye sordular. “Ben yüksek yerlere çıkmakta ustayım.” diye cevap verdim. Sonra beni de alıp, gittiler. Sonra, varınca, organ ucuna demir kanca bağlayıp, çatıya attık, takıldı. Sonra, urgana tutunarak, çıktım. Kanca, çatının yarım metre yerini kaldırıp, attı. Altın, gümüş hazinesini buldum, sadece kendim alamıyorum,

birer birer çıkın, diye bağırdım, der. Birer birer ıktılar. Her çıkanı öldürüp, sarayın çatısına attım, her birinin sağ kulağını kesip, cebime koydum. Böylece otuz dokuz hırsız öldürdüm, der. Bundan sonra, sarayın tepesinden indim. Bir kapıyı açtım, orada küçük bir köpek hav hav diye ürüyüp, duruyor; köpeği vurup, öldürdüm. Orada padişahın üç kızı uyuyordu. Padişah kızlarının üç mendilini aldım. Sonra kağıt, kalem alıp: “Bugün ben olmasaydım, sizin bittiğiniz gündü.” diye, yazıp, bıraktım, der. İşte, ağabeylerim, der ve otuz dokuz kulağı masaya çıkarıp, bırakır.

Sonra padişah ile veziri içeri girer, bunları kucaklar. Sonra padişah üç kızının üçünü de üç delikanlıya verip, üçünü de, bunlar padişah olacak kişiymiş, deyip, üç memlekete padişah yapar. Bunlar orada rahat rahat yaşar kalırlar.

53. ALTIN BALIK

Evvel zaman içinde, fakir bir kimsenin bir oğlu varmış. Bu delikanlı, gölde balık tutup, anne ve babasını bununla doyuruyormuş.

Günlerden bir gün, bu delikanlı göle ağ atmış. Bunun ağına, altın bir balık takılmış. Delikanlı, altın balığı alıp, evine dönmüş. Bu delikanlının altın balık yakalayıp, geldiğini padişah duymuş, delikanlıyı kendi yanına çağırtmış ve:

— Ey, oğlum, sen altın balık yakalamışsın, demiş.

Delikanlı:

— Yakaladım, demiş.

— O balığı getirip, bana ver, demiş padişah.

Delikanlı, istese de istemese de, balığı getirip, vermiş. Padişah, büyük bir tasa su doldurup, balığı bu tasın içine koydurmuş. Altın balık, suda yüzmeye başlayınca, bütün oda apaydınlık oluyormuş. Padişah, tasta gözünü ayırmadan, aralıksız buna bakıyormuş.

Balıkçı delikanlının altın balık yakalayıp, padişaha getirip, verdiğini işiten padişahın vezirleri çok kıskanmışlar: “Bu oğlan büyüyüp, yetişirse, bizim başımıza yeter.” demiş vezirlerin biri. Ona karşı ikinci vezir: “Bu delikanlıyı, demiş, nasıl olursa olsun, gençlik çağında öldürmek lazım.” demiş. Bu delikanlıdan nasıl kurtulacakları konusunda tartışmışlar ve şöyle bir karara varmışlar: “Biz padişaha: ‘Altın balığa, altın su lazım; fakat altın su filan padişahın elinde. Altın balığı yakalayan delikanlı, altın suyu da bulup, getirsin.’ diye söyleriz.” demişler. Padişahın yanına girmiş, bu iki vezir:

— Altın balığa, altın su lazım, padişahım, sultanım, demiş bunlar.

— O altın suyu nereden alırız, nereden buluruz? demiş padişah.

Bunlar:

— Bu altın balığı tutan delikanlı, altın suyu da bulup, getirir, demişler.

Padişah, delikanlıyı kendi yanına çağırtmış.

— Ey, oğlum, demiş, sen altın balığı yakaladın, demiş, filan padişahın elinde altın su var, sen o altın suyu da alıp, gel, demiş.

Delikanlı:

— Tamam, getiririm, demiş.

Evine dönmüş çocuk, anne, babasının yanına. Anne babası:

— Padişah sana nasıl bir iş verdi? demiş.

— Padişah bana, demiş, altın suyu bulup, getirmemi buyurdu, demiş delikanlı.

— Ey oğlum, sen oradan dönemezsin, deyip, anne, babası çok ağlamış.

— Yok, dönerim, demiş delikanlı ve altın suyu aramaya gitmiş.

Gitmiş gitmiş, çok yerler, çok memleketler geçmiş. Yolda bir yerde durup, yemek yemek için oturmuş. Bu yiyip, oturduğu sırada, bunun yanına bir ihtiyar çıkıp, gelmiş ve ihtiyar:.

— Oğlum, sen nereye gidiyorsun? diye somuş.

— Dede ben altın suyu aramaya gidiyorum.

— Altın suyu arıyorsan, burada çok oturma, yoluna git, demiş buna ihtiyar.

Orada, senin önünde bir derya vardır. O deryaya bir vapur gelir. O vapura, talihli bir kişi binerse, vapur deryayı bir saatte geçer; fakat bahtsız kişi binerse, bir yılda çıkar. Çabuk ol, oğlum, vapur gelene kadar, yetişmeye çalış, demiş.

Delikanlı, kalkıp, koşa koşa gidip, vapura binmiş. Delikanlının girip, oturmasıyla vapur hareket etmiş. Bir saat içinde vapur, deryanın öbür tarafına ulaşmış ve kıyıya varınca durmuş. Vapuru kullananlar, bu işe şaşırılmışlar: “Bir yılda çıkan vapur, bir saat içinde çıktı, bir talihli kişi oturmuş olmalı.” diye düşünmüşler. Bu delikanlı vapurdan inip, bir patikadan gitmiş.

Bu gitmiş gitmiş ve gide gide, ihtiyarın söylediği sözler aklına geçmiş: “Sen vapurdan çıkıp, sağa giden bir patikadan gidince, bir ırmağa varırsın. Irmağın uçurumu büyüktür, o yardan aşağıya inersin.” demiş ihtiyar.

Gitmiş, bu, o büyük uçurumlu ırmağın yanına. Elverişli yerini bulup, kıyının altına inmiş. Uçurumdan inince delikanlı yorulmuş. Biraz durduktan sonra, suya bakmış ve suda çok güzel bir kız görmüş. Başını kaldırıp bakınca, ırmağın öteki tarafında çok güzel bir kız dikilip, duruyormuş.

— Bu tarafa çık, demiş, o güzel kız.

Delikanlı:

— Nasıl çıkayım? demiş.

— Sıçrayıp çık, bir sajini¹⁸ sıçrayabilirsin herhalde, demiş.

¹⁸ Sajin: 2,13 millik uzunluk ölçüsü birimi.

Bu sıçramış ve suyun diğer tarafına çıkmış. Sıçrayıp, çıkmasıyla, o kız bu delikanlıyı kucaklamış.

— Ey kardeşim, senmişsin, büyümüşsün, demiş.

Bu kız delikanlının ablasıymış. Bu kız, çocukken, periler kaçırıp, gitmişmiş. Bu kız, yıllardır peri elinde, aşçı olarak, yaşıyormuş.

Kız o perinin evimde yaşıyormuş. Peri padişahının bir çolak veziri varmış. Bu vezir her gün kıza iki kadak¹⁹ et getirip veriyormuş ve kız bu etten yemek pişiriyormuş.

Bu peri padişahının, padişahlığında daima kızlar varmış, erkek kimse yokmuş. Kız, kardeşine: “Onlar seni de öldürürler, ne yapmalı acaba?” demiş. Düşünürken, kardeşine kadın, kız kıyafetleri giydirip, götürmüş. Kızın dönmesiyle, çolak vezir kıza iki kadak et alıp, vermiş. Ablası bu eti pişireyim dediğinde, kardeşi ablasının yanına gelip: “Dur abla, bu eti ben pişireyim hele.” demiş. Eti pişirmiş. Çolak vezir gelip, eti ölçmüş. Et, iki kadak yerine üç kadak olup, çıkmış. Çolak vezir gidip, bu durumu padişahına anlatmış:

— Bu ne hâl, bizim iki kadak etimiz, üç kadak olup, çıktı, demiş.

Padişah ona:

— Sen tekrar iki kadak et al ve verip, bak; sınavıp, bakalım, demiş.

Çolak vezir et alıp, götürmüş. Eti yine bu delikanlı pişirmiş. Çolak eti almaya gelmiş ve eti tartmış, et yine üç kadak çıkmış. Bundan sonra padişah şüphelenip, Çolak veziri çağırmış ve:

— O kız bize uzun zamandan beri yemek pişiriyor, onun böyle fazla çıkardığı yoktu, acaba o kendi mi pişirdi, yoksa onun için eti başka biri mi pişirdi? diye sormuş.

Çolak vezir, kızın yanına gidip, ona:

— Doğru söyle, eti kim pişirdi? diye sormuş.

Kız:

— Siz beni kaçırdığınızda, ben hamileydim. Benim bir kızım doğdu, o çocuk büyüdü, şimdi de yemek pişirmeye başladı, diye cevap vermiş.

Bunu padişaha gelip, söylemişler. Padişah şüphelenip:

— Öyleyse, bütün halkı yıkanmaya götürün, hiç kimse kalmasın, demiş.

¹⁹ Kadak: 409 gramlık ağırlık ölçüsü.

Halk toplanıp, yıkanmaya başlamış. Kadın padişah ile çolak vezir, delikanlıyı tanımış. Padişah, çolağa:

— Bu delikanlıyı ne yapacağız, öldürecek miyiz? demiş.

Çolak:

— Ben bu delikanlının ölümünü istemem, demiş. Biz hepimiz kızız, biz yaşlanınca bu dünya kime kalacak? demiş. Beğeniyorsan, seni ona verelim, demiş. Delikanlı yakışıklı olduğundan, kadın padişah razı olmuş. Delikanlı, kadın padişah ile evlenmiş.

Peri padişahı ile yaşamaya başlayınca, delikanlının içine büyük bir kaygı düşmüş. Bu delikanlı altın suyu düşünmeye başlamış. Düşüncesinden zayıflayıp, sararmış. Peri padişahı, bunu sezip, çolak vezire:

— Benim kocama bir düşünce geldi, ne için kaygılanıyormuş, sen ona sorup, öğren hele, demiş.

Çolak, delikanlıya:

— Sen burada çok güzel bir yerde, kıymetli, hürmetli bir şekilde yaşıyorsun, çok zayıfladın, ne derdin var? diye sormuş.

Delikanlı:

— Ben filan padişaha altın balık yakalayıp, vermiştim. O padişah beni altın su almaya gönderdi. İşte ben bu altın suyu bulmak istiyorum, bulamazsam, anne, babam için iyi olmaz, demiş.

Çolak vezir bunu padişaha gidip, anlatmış. Peri padişahı: “O, onu nereden bulur acaba?” diye düşünmüş. Çolak kalkıp:

— Onu bulmak, çok kolay değil, ben bulup, versem iyi olur, demiş.

Peri padişahı sevinip: “Bulup, ver.” demiş.

Çolak gitmiş. Göz açıp, yumana kadar bir testi altın su alıp, gelmiş.

Suyu alıp, gelince, delikanlıya:

—İnsanoğluna güven olmaz, sen gidersen, geri gelmezsin, demiş.

Delikanlı:

— Dönerim, demiş.

— Yemin et, demiş çolak. Delikanlıya yemin ettirmişler. Çolak vezir, onu kendi ensesine bindirip, uçurup, kendi şehrine götürmüş. Ensesinden indirmiş ve delikanlıya bir tüy verip:

— Ben sana lazım olduğumda, işte bu tüyü yakarsan, ben hemen gelip, yetişirim, demiş.

Delikanlı evine dönüp, anne, babası ile görüşmüş.

Delikanlının döndüğünü padişah işitmiş ve hemen yanına çağırıp:

— Ey delikanlı, getirdin mi altın suyu? demiş.

— Getirdim, demiş delikanlı.

— Getirdiysen, suyu getir buraya, demiş padişah.

Delikanlı, suyu alıp, geldi. Getirmesiyle, bu suyu altın balığın yüzdüğü tasa koymuşlar. Balık altın suda yüzmeye başlayınca, oda daha da aydınlanmış.

Padişahın iki veziri bunu görüp, kıskanmışlar. Bunlar bir hile daha düşünüp, bu delikanlıyı peri padişahına altın kanatlı kuş almak için göndermeye karar vermişler. Bu konuda konuşup, padişaha:

— Filan padişahın evinde bir altın kanatlı kuş var. O çok güzel öten bir kuşmuş, senin keyfini yerine getirir, demişler.

— O tuti kuşu nasıl edip de ele geçiririz? demiş padişah.

Bu vezirler:

— Altın suyu bulup, getiren delikanlı, tuti kuşu da bulup, getirir, demişler.

Padişah, delikanlıyı çağırmış. Delikanlı gelince:

— Ey delikanlı! Sen altın balık yakaladın, altın suyu bulup, getirdin, şimdi bir peri padişahının elinde altın kanatlı kuş varmış, sen bana onu getir, demiş.

— Tamam, getiririm, demiş delikanlı.

Delikanlı evine dönmüş. Anne, babası:

— Ey, yavrum, padişah sana ne buyurdu, ne iş verdi? diye sormuşlar.

— Padişah bana peri padişahının memleketinden altın kanatlı kuşu getirmemi istedi, demiş.

Anne, babası kaygılanıp:

— Harap eder seni; sen dönemezsin artık, yavrum, demişler.

Delikanlı:

— Kaygılanmayın, ben sağ salim dönerim, demiş.

Böylece delikanlı gitmiş. Hemen Çolak vezirin verdiği tüyü yakmış, Çolak gelip, yetişmiş. Bu delikanlıyı ensesini oturtup, uçurup, götürmüş. Delikanlıyı, kendi karısının yanına götürmüş. Gidip, karısının yanında misafir olmuş. Bir iki günden sonra delikanlı, yine keyifsizlenmeye başlamış. Peri padişahı, bunu görünce, Çolak’a:

— Benim kocam neden keyifsizleniyormuş? diye tekrar sormuş.

Çolak da delikanlıya:

— Neden keyifsizleniyorsun? diye sormuş.

— Bana padişah: “Peri padişahının elinde altın kanatlı bir kuş var, onu bulup, gel.” dedi, demiş.

Çolak bunu padişaha söyleyince peri padişahı:

— O altın kanatlı kuş, benim ablamın elinde, o ablam ile ben, babadan kalan malı paylaşırken küsmüştük. O zamandan beri, biz birbirimize gelip, gitmemeye, görüşmemeye karar vermiştik. Kuşu, onun elinden alması zor olur, demiş.

Çolak:

— Ben onun hilesini de bulurum, kuşu da alıp, gelirim, demiş. Ben ona: “Senin kardeşin, bir insanoğluyla evlendi, o seni düğüne çağırttı.” derim, demiş.

— Tamam, öyleyse, hilesini bulursan, git, demiş peri padişahı.

Çolak, peri padişahının ablasının yanına gitmiş ve hâl hatır sormuş.

— İşte ben çok büyük bir iş için geldim. Senin kardeşin, bir insanoğluyla evlendi, o seni düğüne çağırırdı, sen damadına hediye olarak altın kanatlı kuşunu götür, demiş.

Böyle deyip Çolak kendisi dönüp, gitmiş. Dönünce, peri padişahının yanına gidip, ablasının düğüne geleceğini söylemiş. Bunlar yiyecek, içeceklerini hazırlamışlar, ablası için ayrı bir saray hazırlamış peri padişahı.

Bir süre sonra ablası gelmiş. Karşılamışlar, görüşüp ağlaşmışlar bunlar. Ablası kendisi için kurulan saraya girip, oturmuş.

— Ben seni evlenmişsin diye duydum, doğru mu, kocan nerde, evde mi? demiş ablası.

— Damat evde, muştuluk verirsen, damadı gösteririz, emiş Çolak vezir.

— Ben hiçbir şey getirmediim, damada hediye olarak altın kanatlı kuşu getirmiştim sadece, bunu hediye etsem, olur mu? demiş.

— Tamam, baş üstüne, kuşu verirsen, biz sana damadı gösteririz, demiş Çolak.

Ablası altın kanatlı kuşu vermeye razı olmuş. Bundan sonra damadı göstermişler. Ablası, damat ile görüşüp, ona kuşu hediye etmiş. Damadı görünce, ablası, insanoğlu da böyle güzel mi olurmuş, deyip, hayran olmuş; damada o da âşık oldu.

Tuti kuşu eline geçirince, delikanlı evine dönmek istemiş. Ondan sonra, çolak vezir bu delikanlıyı kendi şehrine götürmüş ve buna yeni bir tüy verip:

— Ben lazım olursam, işte bu tüyü yak, ben o dakikada hemen yetişirim, demiş.

Delikanlı evine dönüp, gitmiş. Evine gidip, anne, babası ile görüşmüş. Onlar çok sevinmişler. Delikanlı babasına sormuş: “Padişah beni bekliyor mu?” demiş. Babası:

— Bizim padişah öldü, halk seni bekliyor, demiş.

Sonra halk delikanlıyı padişah olarak seçmiş. Delikanlı, padişah olunca, kendisine eziyet eden vezirleri yerlerinden alıp, onların yerine iyi vezirler koymuş, anne babasını kendi yanına almış.

54. NURGÜZEL

Eski zamanlarda bir padişah varmış. Bunun karısı günlerden bir gün ölür ve bu ikinci kez evlenir. Birinci karısından güzel bir oğlu kalmış. Oğlan gündüz büyür, gece büyür, delikanlı olur. Bir gün, rüyasında bunun karşısına dünyada olmayan güzellikte bir kız gelip, dikilir. O kız öyle nurludur ki, onun nuru güneşin ışığından da parlak ve güçlüymüş. Kendiniz bilirsiniz, rüyanın ömrü kısa, delikanlı uyanır. Uyanır ki, kızın yüzünü unutamıyor. Günler boyu, o kızı düşünüyor, yediği yemek değil, uykusu uyku değil. Delikanlı bir, iki haftada tamamen kuruyup, sararır.

Sabredemeyip, babasına sorar:

— Babacığım, canım benim, beni nurlu kızın yanına göndersene. Ben onu getireyim, der.

Babası karşı çıkmaz:

— Tamam, oğlum, gidersin, der. Fakat o kızın yanına gidenler çok oldu. Çoğu da yarı yoldan geri döndü, gidenleri de geri dönmedi, der. Sen de harap olursun, der.

— Hayır, der delikanlı, harap olmam, der.

Buna bir yıllık rızık hazırlarlar, vapur verirler. Bu, vapura binip gider. Giderler, giderler bunlar, yarı yola varınca, karşılarına çok hızlı gelen apak bir vapur çıkar. Padişahın oğlunun bindiği vapur da hızlı gidiyor. Böylece yaklaşırlar bunlar. O zaman, ara az kalınca, beklenmedik bir anda bütün dünya apaydınlık olur. Padişahın oğlunun vapuru tık durur, hepsi yıkılırlar. “Ne hikmet bu?” der delikanlı. Kendisi kafasını kaldırıp, bakamıyor da. Öteki vapurdan öyle güçlü bir nur saçılıyormuş ki, orada Nurgüzel denizi dolaşmaya, çıkmışmış. Böyle bir süre durunca, padişahın oğlu kalkıp, bakar, öteki ak vapur gözden kaybolup gidiyormuş. Bu takip etmek ister, ama yok, olmaz. Vapur azıcık ileri bile kımıldamıyor. Ne kadar uğraşsalar da, bunlar vapuru kımıldatamazlar, geri dönüp, giderler. Dönünce babası:

— Söyledim ben sana, geri dönersin diye, der.

Delikanlı:

— Yok, baba, ben onun nurunu gördüm artık, der. Tekrar gideceğim, nasıl olsa o kız benim olacak, der. Gönder beni, der.

Padişah, göndermek istemez.

— Sen oraya gidip, harap olursun, der.

— Olursam olurum, yarı yolda bırakmak delikanlı işi değil, der.

Bunun üvey annesi de:

— Gitsin, gitsin, der. Padişahın oğlundan kurtulmak istiyor bu.

Bu şekilde, delikanlı yola hazırlanır. Vapura topar koyarlar, asker toparlar, tamamını yetecek kadar hazırlayıp, bir yıllık yiyecek, su alırlar. Helalleşip, yola koyuldukları sırada, padişah oğlunun yanına ihtiyar bir asker gelir ve:

— Oğlum, der, yiğit delikanlısın, al benim paltomu, o seni dileğine eriştirir, der. Delikanlıya kendi paltosunu çıkarıp, verir.

— Sağ ol, ihtiyar, der padişah oğlu, askere hediye olarak bin altın verir.

Bunlar, hareket edip, giderler. Yarı yola ulaşınca, karşılarına bembeyaz bir vapur çıkar. Birdenbire bütün dünya apaydınlık olur. Delikanlının vapurundaki halkın hepsi yere yığılır. Sadece padişahın oğlu yıkılmadan ayakta kalır. Palto güç veriyormuş.

Ak vapur döner ve gözden kaybolur. Şimdi delikanlının vapuru da durmadan ötekilerin izinden gider. Padişah oğlu “Nurgüzel’i ele geçirsem, iyi olurdu, çok da güzelmış.” der. Şimdi o, onu kendi gözü ile görür. Altı ay gittikten sonra, bunlar denizin kenarındaki büyük bir şehre varırlar. Delikanlı, vapurdan iner ve dosdoğru padişahın sarayına gider. Varıp bakar ki, sarayın önünde sayısız insanın toplandığını görür.

— Ne var burada? Niçin toplandınız? der padişah oğlu.

Buna:

— İşte, derler, buraya dünyadaki padişahların, vezirlerin oğulları toplandı. Padişah kızı Nurgüzel, balkona çıkıp, nur saçtığında her kim üç gün yıkılmadan ayakta kalırsa, kız onun olacak, derler. Onun çıkmasını bekliyoruz, derler.

Delikanlı:

— Aranızda ben de dikileyim hele, der.

Yer verirler ve padişah oğlu da araya girip, dikilir. Üstünde, ihtiyar askerin verdiği palto var. Beklerken, bütün şehir sepsessiz olur. Nurgüzel, balkon kapısını açar, dışarı çıkar. Üstlerinden rüzgar mı geçti ne, saray önündeki bütün halk yıkılır. Başlarını da kaldıramazlar. Ortada, sadece padişah oğlu ayakta kalır.

Kız çok güzeldi, sonra girip, kaybolur. Delikanlıyı padişah görür. İkinci, üçüncü günlerde de bu hâl tekrarlanır. Bütün halk yıkılır, ortada eski palto giyen

delikanlı ayakta kalır. Üçüncü gün sınıandıktan sonra, delikanlıyı padişahın yanına götürürler. Başka delikanlılar:

—İşte kime olacak kızmış o, diye, çok kıskanıp, daralırlar.

Padişah, delikanlıyı çağırınca:

— Sen yiğit delikanlıymışsın, der. Bizim damadımız olursun, der. Şimdi düğüne hazırlanmak lazım, ben sana üç görev veriyorum, bunları yerine getir, der.

Delikanlı:

— Çok güzel, söyleyin, hemen yapayım, der.

— Sen, der padişah, kıza önü altın, arkası gümüş bir gömlek diktir, sabah getirirsin, der.

Delikanlı harap olur, hiçbir şey söyleyemez. Çıkıp paltosunu yayıp, oturur. Çok kaygıya düşer bu. Cebinde bir kuruş parası yok, yiyecek rızığı yok, o gömleği nasıl diktirsin? Böylece kaygılanıp, oturduğu sırada, yanına bir kuş uçup, gelir.

— Kaygılanma, delikanlı, der. Sabah saat altıya gömlek hazır olur, der ve uçup gider.

Delikanlı onu, bunu düşünmez, yatıp uyur. Sabah kalkıp, bakar ki, kızın gömleği çivide asılı duruyor. Önü altın, arkası gümüş pırl pırl parlıyor. Gömleği götürüp, padişaha verir.

— Sağ ol, delikanlıymışsın, der padişah. Şimdi bir fayton hazırla, ona gümüş yeleli at koşulmuş olsun, sabah erkenden getirirsin, der.

Delikanlı yine kaygıya düşer. Ne yapmalı?

Aynı şekilde paltoyu yayıp, oturduğu sırada, önceki gün gelen kuş uçar, gelir.

— Kaygılanma, delikanlı, sabah saat altıda hepsi de hazır olur, der ve “pırt” diye uçar gider.

Delikanlı onu, bunu düşünmez, yatar, uyur. İkinci gün çok erken uyanıp, bakar ki, kapı önünde fayton duruyor. Gümüş yeleli at da koşulmuş. Bu çıkıp, oturur ve hemen göz açıp, kapatana kadar padişahın yanına varır.

— Buyurun, hediye al, der padişaha.

— Sağ ol, delikanlıymışsın, der padişah. Şimdi son isteğimi yerine getir. Benim evimin karşısına, altın bir saray yaptır, etrafı gül bahçesi olsun, dünyadaki bütün

meyveler yetişmiş olsun, bülbüller ötüp, dursun, sabah erkenden hazırla, düğünü orada yaparız, der.

Delikanlıya başka yol yok. Hiçbir şey demeden, çıkar, gider. Paltoya oturup, derdini düşünür. Böyle kaygılanarak otururken, aynı kuş tekrar uçar, gelir:

— Kaygılanma, delikanlı, der. Sabah saat altıda hepsi de hazır olur, der ve kanadını cırparak, uçuup, gider.

Delikanlı rahatlayarak, yatıp, uyur, bu kuşa çok teşekkür eder. Sabah kalkar ki, gerçekten de altın saray hazır. Etrafı gl bahçesi, bahçede her şey yetişmiş, meyveler olgunlaşmış, ağıaçlarda bülbüller tyor. “Oldu bu!” der delikanlı, padişaha gider. Bu duruma padişahın da aklı gider, gelip, delikanlıyı kucaklar.

— Senin gibi kimse dnyada yoktur, kızım ebediyen senindir, der.

Delikanlıya, Nurgüzel’i gösterirler. Kızın gzelliğ şyleymiş: Onun yanında parlak güneş snk kalıyormuş. Delikanlıyı, kız da çok beğenir. Böylece bunlar kavuşurlar. Gl bahçesinde kırk beř gün düğün yaparlar. Düğüne gelenlere, yemedikleri yemekler, içmedikleri ičecekler sunulur. Düğün bu şekilde çok güzel gečeer. Delikanlı ile kız, birlikte yaşamaya başlarlar. Bir gün gečeer, iki gün gečeer, üçüncü gün ikisi de gül bahçesine giderler. Birbirlerinden bir dakika bile ayrılmıyorlar. Böylece konuşup, muhabbet ateşinde yanıp, dururlarken, büyük bir bela çıkar. Bař uğlarında kara bir bulut toplanır. Toplanır, toplanır da, ansızın Nurgüzel’i kendisine çekep, alır. Delikanlı hiçbir řey yapamaz, ne yapacağını da bilemez. Bir gün iğinde tamamen kurur, sararır kaygıdan.

Padişaha:

— İzin ver, gidip, arayayım, der.

Padişah da kaygılanıyor, şimdi.

— Gt, oğlum, yolun açık olsun, der.

Çıkıp, gider delikanlı. Deminki bulutun gittiğ tarafa doğru gider. Gündüz demez, gece demez hep yolda. Yedinci gün, akşam vakti karanlık bir ormana varır. Çok büyük bir ağıacın dibine dinlenmek için yatar. Böylece yatıp, dururken, bakar ki, ağıacın bir yaprağna: “Bu ağıacın yaprağını koparırsan, karnın doyar.” diye yazılmış. Yaprağ koparıp, önüne koyunca, karşısına çeşitli yiyecekler çıkar. Doyana kadar yer. Sonra yatıp, uyur. İkinici gün yaprağı alıp, tekrar gider. Akşam vakti, bir ağıacın dibine yatar.

Bu ağacın yaprağında yine bir yazı görür: “Bu ağacın kabuğunu kesip, döşüne saplayan kimse, devler başı olur.” diye yazılmış. Bir parça kabuğunu kesip, göğsüne saplar. Sabahleyin yine ormanın içinden gider. Akşam olur; bir ağacın dibine yatınca, yaprakta üçüncü bir yazı görür: “Bu ağacın kökünü alıp, silahlanan kişi, büyük bir güce sahip olur.” diye yazılmış. Delikanlı ağacın dibini kazır ve topuza benzer bir kökü çıkarır. Sonra ilk ağaçtan aldığı yaprağı önüne koyup, bir güzel karnını doyurur. Artık bunun işleri yolunda. Rahatlayıp, yatıp, uyur ve erkenden kalkıp, yola çıkar, karşısına bir tavşan çıkar. Hiç korkmadan, oturup, durur. Tavşan dile gelir ve buna:

— Sen nereye gidiyorsun? der. O tarafa gitme, orası devlerin kalesi, harap olursun, der.

Padişah oğlu:

— Bana şimdi o devlerin yuvası lazım, der. Benim karımı kaçırdılar onlar, haydi, tavşan kardeş, yolu göster, der.

— Tamam öyleyse, der tavşan.

Bu tavşanın ardınca gider. Çok mu gitmişler, çabuk mu varmışlar, söylemesi zor, bir süre sonra büyük bir duvara gelirler. Delikanlı elindeki ağaç kökünden topuz ile bir kez sallar, duvardaki demir kapı ikiye ayrılır. Orada bir süre ejderhalar, yılanlar varmış. Bunlar delikanlıya saldırmak isterler, delikanlının döşünde kabuğu. Hepsini geri çekilir. Bu şekilde ikinci kapıdan, üçüncü kapıdan çok rahat geçer. Dördüncü kapıdan geçip, beşincisini açar ki, bütün dünya aydınlanıp, gider.

İlerde büyük sarayda Nurgüzel oturmuş, karşısında da ihtiyar dev uyuyormuş. Nurgüzel, onun başına bakıyormuş. Çok sevinerek kocasını karşılar; oturup, ağlar. Buraya nasıl geldin? diye sorar.

— Şöyle şöyle geldim, seni kurtarmadan dönmek yok, der.

Karısı:

— Dev seni öldürür, o çok kuvvetli, der.

— Öldürürse öldürür, savaşıp, bakalım; haydi uyandır onu, der kocası.

Nurgüzel:

— Dur, ben sana ilaç içireyim, der.

Devin yattığı yerde iki tarafta iki şişe varmış. Birisi kuvvet veren, ikincisi zayıf düşüren ilaçlar. Nurgüzel, kocasına kuvvet veren ilacı içirir, sonra şişelerin

yerlerini değiştirir. Delikanlı, elindeki kk topuz ile devin sırtına vurur, dev zıplayıp, kalkar.

— Bu nedir? der. Kim beni uyandırmaya cesaret etti? der.

Delikanlı, korkmadan:

— Ben, der.

Dev:

— Güreş mi, yarış mı? der.

— Güreş, der delikanlı.

Dev, böyle dedikten sonra, sağ taraftaki şişeden ieeğini içer. Zayıf düşürücü ilacı, eline gelir. Bundan sonra başlarlar bunlar savaşmaya. Dev vurur. Delikanlı yıkılır, gider. Sıçrayıp, kalkar ve kök topuz ile deve bindirir, devin canı çıkar. Devi tamamen yok edip, bitirir bu.

— Tamam, şimdi eve denelim, der Nugzel’e.

Karısı:

— Bunu, bu hâlde bırakmayalım, der. Kendisi mendilini bir sallar. Devin bütün evleri bir yumurtaya dönüşür. Nurgüzel, yumurtayı kesesine koyar, ondan sonra ikinci kez mendili sallar, büyük bir Simurg uçar, gelir.

— Bizi, der, filan filan padişahın yaşadığı kaleye götür, der.

Bunlar Simurg’a binip, otururlar ve uçar, giderler. Doğru delikanlının babasının yaşadığı kaleye gidiyorlar. Delikanlı; babasını, kardeş ve akrabalarını çoktandır görmemiş, özlemiş. Üç saat olunca, şehrin kenarına inerler. şehre girince, bunları kapı bekçisi durdurur:

— Karnım a, bir parça ekmek verseniz ya ben yetime, der.

Delikanlı dikkatlice bakar ki, şaşırır: Kapı bekçisi bunun kendi babasıymış. Ağlaya ağlaya grşrlar.

— Ne oldu baba, söyle, der delikanlı.

Babası:

— Sen gidip, yok olunca, üvey annen tamamen yoldan çıktı, kudurdu, der. Bütün malı, mlk , padişahlığı harap etti ve kaçtı, der. Onun arkasından beni indirdiler. şimdi başka bir kişiye seçip, koydular, işte ben buradayım, der.

— zlme, baba, ben sağ oldukça sen kimsesiz kalmazsın, der delikanlı.

Babası çok sevinir bunun:

— Oğlum, canım, burada padişah olur musun, ne yaparsın? der.

— Hayır, der bu. Burada seçmişler şimdi, der. Biz işte Nurgüzel'in yaşadığı şehre gidelim, der.

Bunlar üçü birlikte Simurg'a binerler ve bir gün, bir gece de, Nurgüzel'in şehrine varırlar. Dil ile söylenip, bitirilemeyecek bir mutluluk olur. Şehrin sokaklarında halk müzik çalar, dans eder, türkü söyler. Bu şekilde, yiğit delikanlı bin beladan kurtulup, kendi dileğine kavuşmuş. Hâlâ da o, Nurgüzel ile çok mutlu, yaşıyormuş.

55. ALTIN KANATLI KUŞ

Bir padişah varmış. Padişahın yanında bir zengin varmış, çok güvenilirmiş. Padişah, zengin adama şöyle bir talimat verir:

— Sen bana filan pot ekmek, filan pot et, filan pot yağ ver, der.

Bu zengin, köylüyü zorlamaya başlar, zorlamadan vermiyorlar. Onu ödeseler, bunu getirip, koyar padişah. İşte bu zengin adam, yaşlanır ve ölür.

Öldüğü sırada, oğluna:

— Padişah işine karışma, bu kadar zenginlik yeter, ye de yat. Ben sana bir tay bırakıyorum, başına bir hâl gelirse, o tay ile konuşursun, der.

Bu oğlan, on sekiz yaşına gelir. Padişah onu çağırır. Padişah buna:

— Senin baban çok yardım ediyordu, sen hiç yardım etmiyorsun, kaleyi aydınlatmak için ışık lazım, der. Elektrikler filan da yokmuş hâlâ o zamanda.

— Tamam, der delikanlı, bulursam, alır, gelirim, der.

Tayının yanına döner ve:

— Padişah şöyle dedi, der.

Tayı:

— Tamam, bunu yaparız, iş buyurarak, bıktırır artık o, der.

Geceleyin tayı ile kalkıp, uçarlar bunlar. Kırk kilometre yüksekte bir kuş, kanadının üstünde uyuyormuş, onun bir tüyünü çalıp, inerler. Bunu alıp, kendi evine koyar. Bütün kale apaydınlık olur.

Padişah gelip, bakar ve bunu:

— Bunun kuşu da olmalı, sen kuşu da alıp, gel şimdi, ne lazımsa, onu veririm, der.

Delikanlı, tekrar tayın yanına çıkar:

— Söyledim ya, bu da son olmaz, der tayı.

Geceleyin, tay ile uçup, kuşun yanına çıkarlar. Bu, kuşun üstüne elini koyup, onu kucaklayıp, alır.

Bunu alıp, gelirler ve padişaha verirler. Padişah, buna kafes yaptırır. Kuş, ötüncü, bütün halkın aklı gider. Padişahın kalesi kuş da gelince apaydınlık olur.

Kuş:

— Ben daha da güzel öterdim, önce kımız kısırağının sütünü içiyordum, der.
Bana kımız kısırağı alıp, gelin; beni alıp, gelen delikanlı, onu da alıp, gelebilir, der.

Sonra bu delikanlıyı tekrar padişahın yanına çağırırlar.

— O kısırakları alıp, gelemes misin? der padişah.

— Tamam, der delikanlı.

Atının yanına döner.

Atı buna:

— Tamam, kırk bir kat deriden üstüme kıyafet diktirsinler, benim ayağıma dayanıklı nallar yapıp, nallasınlar, der.

Delikanlı, gidip:

— Benim atıma şöyle şöyle kıyafet diktirsinler, şöyle şöyle nallasınlar, der.

Atı getirip, nallarlar. At tepiverir; her teptiğinde nalı parçalanır, buna başka ülkelerden ustalar ararlar. Amerika'dan bir usta gelir. Bu atı öyle bir nallar ki, at demir direğe tekme atar, nal orada da parçalanmaz.

Delikanlı:

— Oldu bu, der ve atı alıp, çıkar, gider.

Pek çok günler gittikten sonra, denizin içine sürer bu atı.

— Ben ölürsem, kan çıkar, der at, ölmezsem, süt çıkar, bakıp, dur, der.

Bu delikanlı, bakar, durur: Deniz üstüne süt çıkar. Bir süre sonra, bu kısırağı alıp, denizin üstüne çıkar. Tayın, kırk bir kat kıyafetini parça parça etmişler, etlerini dalayıp, yaralamışlar. Bu tay çıkar ve yığılır:

— Ölmezsem, bir aya kadar gelip, alırsın, der.

Delikanlı kısırağa binip, döner. Döner ve padişahın yanına gidip, sinirlenerek sütü verir:

— Atımı harap ettirdin! der.

Padişah, kısırağı sağması için, her gün bir asker görevlendirir. Bu kısırak geleni teper ve öldürür, teper ve öldürür. Bu şekilde bir ay devam eder bu. Bir aydan sonra deminki kuşa sorar padişah:

— Nasıl sağlamak lazım bunu? der. Askerlerimi öldürüp, bitirecek, der.

Bu kuş:

— İşte kim alıp, geldiyse, o sağır onu, der. Delikanlı atını alıp, gelmiştir şimdi, atı iyileşmiştir.

Atı:

— İşte sana bir kamçı, der, sol taraftaki kaburgasına kaldırıp, vur, kendisi sağır, der, der.

Kamçı ile böyle getirip, vurur delikanlı, bir sağırda on kova süt verir kısarak.

Şimdi kuş, padişaha:

— Filan denizi geçince, bir padişahın kızı var, onu alıp, gelirsek, hepimiz de toplanır, şen olurduk, der.

Bu oğlanı, tekrar çağırırlar padişahın yanına. “Tamam.” deyip, gider şimdi bu.

Atı:

— Mesele değil, der, şöyle bir gemi yapsınlar, sesi de çıkmamasın, nefesi de çıkmamasın, der. Kendisi güzel hareket etsin, izi bilinmesin, der, gemide on iki saat olsun, on ikisi de çalışsın, on ikisi de tam on ikide dursunlar, der.

Şimdi bunlar gemiyi yaptırırlar, yok, gitmiyor, gümbürdeyip, duruyorlar. Sonra bir usta çıkar, gelir. Bu gemiyi yapar. Bu gemi çok iyi yüzüyor, izi bilinmiyor, gümbürdemiyor. On iki saatin, on ikisi de çalışıyor, hepsi de on ikide duruyorlar.

Şimdi bu oğlan, yola diye her türlü meyve, limonata, şekerleme alır, altın sandalyeler alır. Çıkar, gider bu. Diğer padişahlığın bulunduğu yere gelir. Şehrin kenarına varıp, durur. Padişahın kızı görür ve bunun gemisinin güzelliğinden aklı gider.

— Bana çok tatlı şekerleme çıkar hele, der.

Delikanlı:

— Lazım olan kişi girip, alır, der.

Kız, tekrar ister bundan.

— Senin için değil sadece, sen girmezsen, başkaları girer, der delikanlı.

Kız dayanamaz, kayığa girer. Şekerlemeler, meyveler alıp, altın sandalyeye oturur. O sırada delikanlı gemiyi hareket ettirir. Sesi de çıkmıyor, izi de kalmıyor...

Padişah kızı konuşup, otururken saate bakar. Saat hâlâ on iki. “Erkenmiş daha, der, çok vakit geçmemiş.” der, hâlâ oturur bu kız.

Gemi şimdi yarı yola gelir, saat sürekli on ikide, o zaman anlar bu kız.

—Bu zamana kadar beni hiç kimse kaçıramamıştı, nasıl hallettin sen bunu?
der.

Bu oğlan:

— Delikanlı kişi, böyle bulur, der.

Sonra konuşurlar.

Delikanlı:

— Ben seni filan padişaha nişanlı olarak alıp, götürüyorum, der.

Padişaha, alıp, götürür bunu. Padişaha dönünce, bu kız:

— Kırk pot bakırı, kırk gün kaynatırız, der, onun içine altın yüzük atarız, der,
ben sadece onu alan kişiye varırım, der.

Padişah, üstüne demirden kıyafet koydurur, demir kıyafetiyle bakırın içine
dalar. Demir, padişah ile birlikte erir, biter.

Bu delikanlı getirdiği kızı da kendisine alır.

56. UYUZ TAY

Eski zamanlarda bir adam varmış, onun üç oğlu varmış, küçük oğlu kelmiş. Bunlar hiç ekin ekmezlermiş. Önce babaları, çalışıp, bunları doyuruyormuş. Babaları, yaşlanınca, oğulları büyüyüp, yetişince, bunlara:

— Oğullarım, der, biz de ekin ekelim, insanlar ekiyor, der. Oğullarım, siz pazara gidin, yulaf alıp, gelin, der.

Bunlar pazara giderler; beş pot yulaf alıp, gelirler. Beş pot yulafı bir yere götürüp, saçarlar, yerin boyu seksen sajindir. Saçarlar ve bir hafta beklerler. Bir süre sonra o yere gidip, bakarlar. Bakarlar ki, yulaf bitmemiş. Bunu babalarına gidip, söylerler.

— Ey oğullarım, siz yulaf ekmemişsiniz, satıp, içmişsiniz, der ve babaları inanmaz. Kendisi gider, bakmaya. Gidip, bakar, yulaf bitmemiş.

— Gerçekten de bitmemiş, der, acaba seyrek mi oldu? Tekrar saçıp, bakalım, der.

Pazara giderler ve tekrar beş pot yulaf alıp, dönerler. Tekrar aynı yere götürüp, saçarlar. Saçarlar ve bir hafta geçince, tekrar gidip, bakarlar. Yulaf bitmemiş. Komşularınki bitip, yemyeşil olmuş, fakat bunlarınki kapkara. Babalarına gidip, söylerler.

— Baba, bizim yulaf bitmemiş, derler. Yaşlı adam o zaman inanır.

— Oğlum, bir hâl vardır bizim yerde, geceleyin beklemeye gider misiniz? der. En büyük oğlunu beklemeye gönderir.

— Oğlum, gece boyu bekle, uyuma, der

Bu oğlan istese de istemese de beklemeye gider. Bunların yerleri orman kenarındaymış. Tarlaya vardıktan sonra, biraz durur ve kaçar. Yakında bir kordon varmış, kordona gider ve uyur. Sabahleyin erkenden kalkar ve gelir.

— Ey oğlum, ne var, ne gördün yer üstünde? der babası.

— Hiç, der, orada ne olsun, bülbüller bile ötmüyor orada, gece boyu uyumadım, der.

Babaları şimdi ortanca oğlunu gönderir.

— Ey ortanca oğlum, sen git hele, sen bir iş çıkarabilir misin? der.

Sonra ortanca oğlan gider. Ortanca oğlu gitmek için çıktıktan sonra, ağabeyi bunun arkasından çıkar.

— Kardeşçiğim, sen yalnız korkarsın, ben kordona gittim de uyudum, sen de öyle uyu, der.

— Tamam ağabey, öyleyse, deyip, gider.

Tarlaya da uğramaz. Dosdoğru kordona gider ve yatıp, uyur. Ertesi gün döner. Babası yine sorar:

— Oğlum, ne oldu? der.

— Yok, baba, orada hiçbir şey yok, der oğlan.

— Yulaf bitmiş mi?

— Yok bitmemiş, der.

Şimdi gitme sırası bunun küçük oğluna geldi. Bu oğlan hiç gün görmemiş. Kelin bir ayağında çorap ile pabuç, bir ayağında eski keçe çizme. Şimdi babası, kele:

— Ey oğlum, şimdi sen git. Senden bir iş çıkmaz mı, diğerlerinden olmadı, der.

Kel:

— Ben gitmesine giderim de, der, bana bir korık²⁰ lazım, bir geyik falan çıkar, der.

İstediklerini hazırlarlar ve keli gönderirler. Gider bu. Tarlaya varır. Tarlanın iki tarafında geniş sınır varmış, orada çok koyu pelin otları büyümüş, oraya girip, yatar. Saat sekiz de olur, dokuz da, hiçbir şey yok. Saat on iki de olur, bunun uykusu gelmeye başlar. Ne kadar dayanmaya çalışsa da, uyur kalır delikanlı.

Bir süre sonra fırtına kopar. Sadece onun yeri üstündedir o fırtına. Bu fırtına tarlanın bir o başına, bir bu başına esiyormuş, tırmıklar gibi sürüklenip, yürüyormuş. Kel, buna şaşırır: “Acaba bu ne?” der. Korkar ve gider. Sürüklenip, yürüyen şey yaklaşıncı, ne olursa, o olur, deyip, sıçrayıp, kalkar ve korık ile gerinip, vurur. Korık ile vurunca, bunun yanına uzun saçlı bir kadın iner. Kel, bunu bağırarak, dövmeye bağlayınca kadın buna yalvararak:

²⁰ Korık: Ucuna ilmik takılıp, düşman askerini, at vb. hayvanları tutup, düşürmeye yarayan sırık.

— Sen beni dövme, ben senin yulafını tan atana kadar büyütüp, yetiştireyim, der. Ondan sonra senin bir yoksulluk zamanın olur, işte ben sana bir saç telimi vereyim, bu saç telini ateşe atarsan, sana ne lazımsa, o olur, der.

Şimdi böyle anlaşılarak, saç telini alır ve döner delikanlı. Döner ve yatıp, uyur. Babasına da söylemez, hiç kimseye de söylemez. Sabahleyin bakarlar ki, kel sobanın başında uyuyup, yatıyor.

— Hey, kel şeytan, hangi arada dönüp de yattın, der babası. Beklememiştir, kel şeytan, der.

Bunu uyandırırılar. Kalkar.

— Haydi toplanın, yulaf olgunlaştı, biçmeye gidelim, der.

— Hey, ahmak kel! Gece bitene kadar, yulaf olgunlaşır mı? derler.

— Siz de yulaf beklediniz, işte ben bekledim de, oldurdum da, der kel.

Kelin sözüne inanmayınca, ağabeyleri bakmaya giderler. Gidip, bakarlar ki, yulafları diğer insanlarınkinden bir çeyrek fazla büyümüş, orak sokulamayacak kadar koyu olmuş. Sonra bunlar bütün aileyi toplayıp, orağa giderler. İki ağabeyi, iki yengesi, kel, hepsi de orağa giderler. Yulafa bir günde güçlkle biçerler. Güneş batınca ancak dönerler, öyle güzel, öyle çok olur yulaf. Yulaflı bunlar üç gün yığında havalandırırılar. Dördüncü gün bir araba alıp, gidip, döverler. Beşinci gün kuruturlar. Altıncı gün, patoza verirler. Yedinci gün, değirmende un edip, çektirip, gelirler. Sekizinci gün, cuma gün sabahleyin, gözleme pişirirler. Bunlar Bir leğen kovaya gözleme ezerler.

İki gelin pişirip, durur, ihtiyar ile iki oğlu yer, bitirir. Kel soba başında yatar. Ona hiç gözleme vermezler. Babaları:

— Kele de bir tabak yağlayıp, verin, yulaflı o yetişirdi, der.

Büyük ağabeyi:

— Vay, boşuna kaygılanma, kalırsa yer, kalmazsa yok, kendi karnını doyur hele sen, der.

Sonra bunlar yiye yiye, gözleme de çok az kalır. Kadınlar da oturup, yer. Şimdi leğen dibinde sadece beş, altı gözleme kalır. O gözlemeyi yengesi götürüp, verir soba başına. Kel buna çok üzülür. Leğeni alır ve fırlatır; leğen de kırılır, gözlemeler de dağılır. “Eh, bunlar bana yiyecek de vermiyorlar.” der, ağlaya ağlaya böğürür ve soba başında yatar.

Akşam olur, karanlık çöker; kel uyumak için yatar; “İşte geldi, tarladaki kadının sözü, der, ne olacaksa, o olur, onun dediği gibi yapayım hele.” der. Babaları, ağabeyleri uykuya dalınca, geceleyin kapı önüne çıkar ve saçını ateşe atar bu. O sırada buna eyerlenmiş bir tay gelir. Eyerinde kamçısı da varmış.

Bu tay:

— Atla, ağabey, sağ tarafıma vur, sol tarafımdan kan çıksın, gidelim, der.

Tayın sağ tarafına vurur, sol tarafından kan çıkar. Giderler bunlar. Uçarlar, uçarlar, dünyadan tamamen uzaklaşırlar. Bunlar üç gün giderler. Üç gün gittikten sonra, bir şehre varırlar. Şehrin kenarında bir küçük bir ev varmış. Bu eve varıp, girerler. O evde bir kocakarı yaşıyormuş. Kel, bu kocakarıya sorar:

— Nine, bu şehirde padişah var mı? der.

— Var, yavrucuğum, der kocakarı.

— Nine, sen padişaha gider misin, ona hizmetçi lazım mı acaba? der.

— Olur, yavrucuğum, gidip, sorayım, der.

Kocakarı, saraya gider. İzin isteyip, girer.

— Padişahım! Sana hizmetçi lazım mı diye işitmişim. Bende bir kimse var, der.

— Kendisi gelsin, der padişah.

Kocakarı dönüp, kele olanları anlatır. Tayına binip, gider kel. Tay gidip, padişahın kapısının önünde durur:

— Delikanlı işte şuraya bağla, kendin içeri gir. Beni de kabul ederse işe gir, beni kabul etmezse işe girme, der.

Kel, izin isteyip, girer ve:

— Padişahım, sana hizmetçi lazım mı? der.

Padişah:

— Lazım, benim altı baş atım var, onları tek başına doyurabilir misin? der.

— Doyururum padişahım, benim küçükçe bir tayım var, o tayımı kabul edersen, doyururum, der.

— Tamam, kabul ederim, der. İşte küçük bir oda var, tayını oraya kapatırsın, der.

Altı baş ata, altı hizmetçi tutmuş bu. Şimdi altısını da kovar ve sadece keli tutar. Kel, bir gün bakar atlara, ikinci gün sabahleyin tay buna altın bir kanat verir: “İşte bu kanat ile atların üstünü süpür.” der.

Bu, padişah çıkıp gidince, atların üstünü altın kanat ile süpürür, atlar yıkanmış gibi parlamaya başlar. Atları çıkarıp, altısını da bağlar. Padişah çıkıp, bakar, aklı gider: “Bu ne yapmış bu atları, altı hizmetçi besleyip, böyle yapamamıştı.” der, ötekilere çıkışır. Bu hizmetçiler kendileri de şaşırırlar, kendi aralarında konuşmaya başlarlar:

— Yok! Bunun bir hilesi vardır, yoksa böyle yapamazdı, biz bunu takip edelim hele, derler.

Bir gün, gece vakti takip etmeye karar verip, takip ederler. Kel çıkıp, geceleyin altısına da altı köşeye ot atar ve girip, yatar, çıkıp bakmaz. Sabahleyin kalkıp, çıkar ve tekrar bu altın kanat ile süpürür ve atları çıkarıp, bağlar. Bu altın kanadı, saklanan hizmetçi görür. “E, der, işte malzemesi varmış onun.” der. Girip, bunu padişaha söyler. Padişah içine atar bunu: “Tamam.” der. Bunların altısına da hediye verir ve çıkarıp, gönderir, sadece keli bırakır. Bu böylece epey zaman atlara bakar. Padişahın atlarına etraftaki kişilerin de aklı gider: Bunlar gibi güzel, bunlar gibi temiz, tablo gibi atlar, derler.

Bir süre durduktan sonra, padişahın karısı ölür. Karısı ölünce, kederlenir. Keli yanına çağırır, bunlar konuşurlar. Padişah, ona:

— İşte, hizmetçim! Senin altın kanadın varmış. Kendim gördüm. Kanadı olduğuna göre, onun altın kanatlı kuşu da vardır, o altın kanatlı kuşu alıp, gelmez misin bana? der.

— Bilmiyorum, padişahım, der kel, ben çıkıp, düşünüp, bakayım hele, der. Çıkar ve tayını kucaklayıp, ağlar.

— Eh, tayım, der, altın kanadı görmüşler, şimdi ne yaparız, şimdi bana şunun altın kuşunu alıp, gelmeyi buyurdu padişah, nasıl alıp, geliriz? der.

Tay:

— Korkma, delikanlı, der, alıp, döneriz, sadece bize üç günlük yol için rızık lazım olur, üç günde döneriz, der. Eğer o zamana kadar dönmezsek, bitmişizdir, padişah bizi beklemesin, der.

Gidip padişaha söyler ve padişah yol için rızık hazırlayıp, verir. Bunlar çıkar giderler.

Bunlar giderler, bir deniz kenarına. Deniz kenarında çok büyük, çok yüksek bir kavak ağacı varmış. O kavak ağacının ucunda bir kuş yuvası vardır. O kuş yuvasında üç çeşit ip asılıymış: Birisi kırmızı, birisi yeşil, birisi mavi.

Tay, delikanlıya:

— İşte, delikanlı, çık şu ağacın tepesine, orada asılı duran üç ip vardır, der. İşte sana makas. O iplerin yeşiline, mavisine dokunma; kırmızını kesip al ve in, yuvaya değme, der.

Kel, çıkıp, gider ve kırmızı ipi kesip alır ve kesesine koyar. Atlanır ve dönüp, giderler. Dönerlerken kel:

— Eh tay, biz sadece ipi alıp, dönüyoruz, der. Padişah, bizi tekrar göndermez mi? Kuş kaldı ne de olsa, der.

Tay:

— Çok bağıрма; der, altın kanatlı kuş çoktan senin kesende, der.

Gelip, kuşu padişaha verirler. Padişah bunu güzelce kafese kapatır. Tamam, oldu şimdi.

Günlerden bir gün padişah pek çok yerlere dünürcüler gönderip, kız bakar, ama uygun kız bulamaz. Bir şehirde Elmas padişahının Yıldız adlı bir kızının olduğunu duymuş. Şimdi düşünür, düşünür ve padişah: “Ben bunu, der, hizmetçiye söyleyip, bakayım hele.” der. Keli çağırır bu yanına.

— Sen beni altın kuş sahibi yaptın, kırmızı da yap şimdi, der. İşte, der, şöyle bir şehirde Elmas padişahının Yıldız adlı bir kızının olduğunu duydum, onu getirir misin? der.

— Tamam, padişahım, bakarız, der. Şöyle dışarı çıkıp, düşünüp, geleyim hele, der. Çıkar ve tayına sarılıp, ağlar:

— Ey taycağızım! İşte bize nasıl bir ağır iş verdi bu, der. Şöyle bir şehirde Elmas padişahının Yıldız adlı bir kızı varmış, nasıl alıp, geliriz onu? der.

— Vay delikanlı! Onun böylesi kolay, hele en zoru daha sonra olur, der. Onu alıp, geliriz, der. Bizim istediğimizi yapsın. İşte bize neler lazım: O bize bir gemi yaptırsın. Deniz ile gitmeli, der. Gemide on iki salon olsun, on iki salonda on iki saat

olsun, o saatlerin on ikisi de tamı tamına on ikide dursunlar, der. Geminin yürüdüğünde sesi işitilmesin, sonra yedi günlük azık lazım, der.

Padişaha çıkıp, bunları söyler kel. Padişahın razı olmayacak hâli yok. Bütün ustaları toplayıp, gemi yapmalarını buyurur. Gemiye bir haftada yapıp, bitirirler. Yol için azık alıp yola çıkarlar. Bunlar üç gün giderler. Dördüncü gün sabahleyin, büyük ve güzel bir adaya varırlar. Güneşin yeni doğduğu sırada sırada, dağ başında bir ev görünür. O evin balkonunda yedi kız, yedisi de uyuyormuş. O sırada gemi ses çıkarır. Gemi ses çıkarınca, küçük kız uyanır ve ablasını uyandırır.

— Bak hele, abla, der, bilmem neyse aşağı su kıyısına gelip, durmuş; inip, bakayım hele şuna, der.

— Git, öyleyse, der ablası.

Bu inip, gider, ablaları uyuyup, kalır. Geminin yanına iner. Ya Rabbi! Öyle güzel gemi, içine girsen, çıkasın gelmez. Kapıları açık, kapı dibinde bir delikanlı bakıp, duruyor. Kız, buna sorar:

— Ağabey, bunun içine girip, bakmak mümkün mü? der.

— Mümkün, mümkün, istersen dolaş, der.

Kız girer. Kel, kapıları kapatır ve gemiyi hareket ettirir. Kız sürekli dolaşır. Bilmem kaç oda var orada. Birine girer, birinden çıkar. Dolaşırken, şaşırır bu, nereden çıkacağını da bilememeye başlar. Bir süre sonra bunun gözü saate takılır:

— Vay, saat on ikiymiş, biraz daha dolaşayım hele, der.

Biraz dolaştıktan sonra, gözü tekrar saate takılır. Saat sürekli on ikide. Bu şimdi sezmeye başlar.

— Beni nereye alıp, götürüyorsun? diye ağlama başlar.

Delikanlı, buna:

— Sen ağlama, biz seni şöyle şöyle büyük bir padişaha alıp, götürüyoruz, der.

Bu ağlamayı bırakır. Bunlar altıncı gün döner gelirler. Bunları bandolar ile çok güzelce karşılarlar. İkinci gün, düğün yaparlar. Düğüne şehirdeki bütün halkı toplarlar. Padişah ile bunlar çok güzel yaşamaya başlarlar.

Vakit geçtikçe bu kız, kardeşlerini özlemeye başlar. “Eh, der, benim başlarımı kim buraya getirdi?” der. Vakit geçtikçe, padişahı da kudurtmaya başlar, bu kız.

— Bu hizmetçi bizi helak edecek. O zamana kadar biz onu bitirelim, der.

Padişah razı olur, buna:

— Ne yapalım öyleyse? der.

— İşte ona hile şu, der karısı, bizim babanın seksen baş atı var: Kırk aygır, kırk kısırak. Onlar çok kötüler, der. O aygırların yanına hiç kimse giremiyor, onlar giren herkesi tepeleyip, öldürüyorlar, onlara yiyeceği de duvar arkasından atıyorlar, der. Ondan, bu kırk aygırdan, kırk kısırağı ayırarak, alıp, gelmesini isteyelim, der. Orada, onu aygırlar tepip, öldürürler, der.

— Tamam, öyleyse, der padişah, isteyelim.

Keli çağırıp:

— Hizmetçim, der, benim kayın babam olan adamın seksen baş atı varmış, der. Kırk aygır, kırk kısırak; şu kırk kısırağı, kırk aygırdan ayırıp, buraya getirmek lazım. Eğer onları alıp, gelirsen, seni evlendiririm, bir ev kurup, veririm, der.

Delikanlı çıkar ve tayını kucaklayıp, ağlar:

— Eh, taycağızım, der, şöyle şöyle atları alıp, gelmemi istedi, der. Hepsini de bunun söylediği gibi, anlatır.

— Eh, delikanlı, der, tay, benim lazım olacağım günler daha ilerde, der. Tamam, gideriz, sadece benim istediğimi yerine getirip, işlersin, der. Dört ayağıma, dört nal gerek. Yetmişer potlu demirden nal yaptırısın. Boynuma yetmiş potlu zincir yaptırısın, der. Ondan sonra padişah kağıt yazsın: “Alıp, gelirsen, söylediğim sözden dönmem.” diye yazsın, der.

Şimdi padişaha girip:

— İşte, padişahım, ben alıp, gelmesine, alır, gelirim, der. Taş yoldan gitmek için, onun ayağına nal lazım, der. Yetmişer potlu demirden dört nal yaptır. Atımın boynuna yetmiş potlu zincir lazım, der.

Padişahın akli gider. Bunun istediğini yapmamak olmaz şimdi. Bütün demircileri toplayıp, nal yapmalarını ister. Yedi gün uğraşıp, hepsi ancak bir ayağını nallarlar. Bütün işi bitirene kadar, beş hafta geçer. Tayı, nallarlar. Bir haftalık azık alırlar. Azığı alıp, yola çıkarlar.

Tay:

— Sağ tarafıma vur, sol tarafımdan kan çıksın, der, ben koşarak gittiğimde, gözünü yum, der.

Taya binip, çıkıp, gider. Tayın, koşarak gittiği sokakta, top düşmüş gibi çukurlar oyulup, kalır. Bütün halkın; “Bu nasıl bir hâldir?” diye, aklı gider.

Üç günden sonra, tan vaktinden önce varırlar, bunlar. Demir kapılı, çok büyük bir taş ahırdır bu. Kapılarının hepsi de kilitlenmiş. Yanında hiç kimse de yok. Yakında büyük bir kavak ağacı yetişmişmiş. Uyuz tay, kelin bu ağacı tırmanmasını ister.

— Git gele, oraya çık, der. Ben girerim ve biraz durduktan sonra çıkarım, der. Sağ tarafımdan kan çıkarsa, yanıma inersin, helalleşiriz, ben bitmiş olurum, der.

Kel çıkıp, ağaca oturur. Tay, etrafında koşup, döner ve kapıya iki ayağı ile teper. Kapı biraz yarılr. İkinci kez dönüp, gelip, teper. Üçüncü tepmede, kapı açılır, gider. Girer ve aygırlar ile savaşmaya başlar bu. Aygırları teper ve öldürür. Yirmisini öldürünce, halletmeye çıkar bu. Kel bakar, tayın san tarafından kan çıkmamış. “İş halloldu.” diye, elini çırparak, sıçrar bu. Sıçrayınca, budak kırılır ve bu kel yere düşer. Tay koşar, gelir ve: “Çık çabuk, akılsız, bitirirler şimdi seni.” der. Keli tekrar ağaca çıkarır. Tay tekrar girer. Kalan yirmi baş aygırı öldürür ve kırk baş kısrağı toplayıp, alıp, çıkar. Onların arasında çok güzel bir kısraak vardır. Tayı, ona bindirir ve kendisi de arkadan kovup, gelir.

— Koş çabucak, yoksa bizi öldürürler burada, der.

Bunlar koşarlar, koşarlar; koşa koşa, bir ormana gelirler. Ormana geldikleri sırada, bir kocakarıya rastlar. Kocakarı kele:

— Evladım, nereye götürüyorsun bu atları? der.

— Eve götürüyoruz, der kel.

— Yok, evladım, alıp, dönemiyorsunuz, şimdi arkanızdan yetişip, öldürürler sizi, der.

Kocakarı çok fakirmiş, delikanlı ona bir ak mendil verir:

— Nine, der, sahibi geldiği zaman, gözünü silersin, der. Sen, nine, nasıl olursa olsun, takip edip, gelenleri, bizim arkamızdan gönderme, der

— Tamam, oğlum, der bu kocakarı.

Bunlar çıkıp, giderler. Ötekiler takip edip, yetiştikleri sırada, kocakarı bütün dünyayı suya çevirir. Bunlar bölünüp, kalırlar. Kel döner gelir. Padişahın aklı gider. “Nasıl alıp, gelmiş de, nasıl alıp, gelmiş?” diye uğuldaşırlar.

Şimdi bunlara çok büyük bir ahır yaptırıp, kırk baş kısrakı kendi ahırına kapatırlar.

Padişah karısının içi tekrar çok dertlenmeye başlar.

— Eh, der, bunları da alıp, gelince, buna bir hile yokmuş. Bu bizi de öldürür artık, der. Nasıl kurtuluruz biz bundan, der.

Padişah:

— Ne yapmalı? der.

— Seksen kova genişliğinde bir kazan yaptırılmalı. İçine kırk kova süt koyduralım, kırk kova da su, der. Sunu kaynatalım, der. Kaynattıktan sonra, ben kazana altın yüzüğümü atarım, bunu almasını isteriz, der. O kazana inip, yüzüğü alamaz, pişip, ölür, der.

— İşte ölürse, öyle ölür o, der padişah.

Keli çağırıp, getirirler. Planladıkları işi söylerler.

— Eğer o yüzüğü alıp, çıkarsan, padişahlığının yarısını veririm, seni evlendiririm, der padişah.

— Tamam, padişahım, çıkıp, gireyim hele ben, der kel.

Çıkar ve tayını kucaklayıp, ağlar, bu.

— Eh, taycağızım, ne yaparız şimdi, der. İşte şöyle şöyle işler istediler, der kel.

— Nasıl olsa alıp, çıkarız, der tay. Sadece benim söylediğimi dinle, der. Padişah geniş bir meydan hazırlasın, bütün şehirdeki halk toplansın. Kazan ortada olsun, der. Sen atlanınca, ben meydana bir kez dolaşırım, kişnerim, der; ikinci kez dolaşırım, kişnerim; üçüncü kez dolaşırım, kişnerim, der. Üçüncü dönüşümde, sen sıçrayıp, inersin. Korkup, sıçrama, kazanın suyu soğumuş olur, der.

— Şöyle şöyle hazırlık yap, diye girip, söyler kel, padişaha.

Padişah razı olur. Eğer altın yüzüğü alıp, çıkarsa, padişahlığının yarısını kele vermeye, bunun üstüne evlendirmeye razı olduğuna dair kağıt yazarlar.

Kel, taya biner ve dönüp, gider. Bir kez dolaşır, kişner; iki kez dolaşır, kişner; üçüncü kez dolaşır, kişner. Üçüncü dönüşünde, delikanlı sıçrayıp, kazana iner, gider. Sıçrayıp, inmesiyle, yüzüğü ağzına alıp, çıkar. Bütün askerler el çırparak, sevinmeye başlar. Padişah, çok mahcup olur; ama kele, padişahlığını vermek istemez.

— Bu alıp, çıktığına göre, ben de alıp, çıkamaz mıyım acaba? der. Ben kendim inip, alayım, der.

Karısı sarılıp, “İnme!” diye ağlamaya başlar. Bu ona bakmadan, hazırlanıp:

— Kendim ineyim, der.

Çok güzel olan kısrağı eyerleyip, alıp, gelmelerini ister. Kazanı yeniden kaynatıp, çıkarırlar. Padişah, kısrağa binerek, kel gibi, üç kez döner, gelir ve üçüncüsünde sıçrayıp kazana, düşer. Düşmeden, kemikleri dağılıp, pişer.

Bu şekilde, kel delikanlı padişahı yener. Bugün gittim, gece geldim, ben de bulundum mecliste. Üç gün oyun oynadılar, on gün düğün ettiler. İzzet ve ikramın sınırı yoktu, kendileri kepçe ile içtiler, bana kepçenin ancak sapı değdi.

57. AVCI DELİKANLI

Çok eski zamanlarda, yaşlı bir avcı varmış. Bu avcı, ölmeden önce oğlunu yanına çağırır ve ona eskimiş av tüfeğini, ondan sonra da küçükçe bir defter verir. “Al, oğlum, der ihtiyar, bu defterde hangi ormanda, hangi hayvanlar var; hangi vahşi hayvan, nerede yatar, hepsi gösterilmiştir. Fakat, filan yerde güneş nurunu almış olan bir şey vardır, oğlum, sen ona yaklaşma.” der. İhtiyar, bunları söyleyip, bitirir ve ölüp, gider. Babası ölünce, oğlu tüfeği alıp, ava gitmeye başlar.

Bu bir gün çıkar, iki gün çıkar, üç gün çıkar. Her çıkışında, anasına tavşanlar, çeşitli kuşlar avlayıp, gelir.

Günlerden bir gün, anası oğluna: “Oğlum, der, babanın yazıp, bıraktığı sözlere bir kez göz atsaydın, ne öğretilip, bıraktı acaba o?” der. Oğlan, babasının bıraktığı defteri açıp, bakar, orada: “Filan ormanda güneş nurunu alan bir şey var.” diye yazılıymış. Oğlan düşünür düşünür kalkar ve: “Gidip, bakayım hele, ben şu ormana.” der. Bütün mermileri alır ve güzelce hazırlayıp, babasından kalan tüfeği alıp, çıkar, gider.

Tamam, bu ormana varıp, girer, yürüye yürüye, büyük bir alana varır. Bakar, alanın ortasında bir şey yatıyor. O kadar nurlu bir şey ki bu, gözünü alır. Oğlan bu şeye bakar, durur, sağ olduğunu bilmez, öldüğünü de bilmez, yakına varmaya da korkuyor bu. Düşünür, düşünür, kalkar ve: “Dur, der, ben buna atıp, bakayım hele, ne olacaksa, olur.” der. Tüfeğini alır ve atar. Bu şey, kımıldamaz. Bir atar, iki, üç atar ona. Üçüncü atışında bu şey ancak uyanır uykusundan, uykusundan uyandı ve oğlana doğru gelir o zat. Oğlan, bundan korkup, son üç mermisini de atıp, bitirir. Son mermisi ile bu şeyi yere düşürür. Düşürür ve oğlan elinde tüfeğini tutarak, gider o vahşi hayvanın yanına. “İşte ben seni şimdi yutayım.” dediği gibi, bu şey dişlerini şıkırdatıp, yatar. Oğlan, bütün gücünü toplayıp, silahının dipçığı ile buna vurmaya başlar ve güçlüce vurup, öldürür. Oğlan, genç olduğundan ne derisini yüzmeyi biliyor, ne kaldırabiliyor şimdi bu şeyi. Sürükleyip, alıp, dönmek ister, sürükleyemez de. Oğlan şaşırarak, ne yapacağını bilemeden dururken, bunun yanına birdenbire bir ihtiyar gelir.

— Oğlum, der ihtiyar, ne yapıyorsun burada? der.

— Ey ihtiyar, der, bütün mermilerimi atıp, bitirdim, ne kaldırabiliyorum, ne de derisini yüzebiliyorum bu vahşi hayvanın, der.

İhtiyar, bıçağını kınından alır ve bu vahşi hayvanı yüzüp, derisini oğlana verir.

— Ey ihtiyar, der oğlan, rahmet yağsın sana, sen olmasan, ben bunun derisini yüzemezdin, der. Bundan sonra, bunlar vedalaşıp, ayrılırlar. Delikanlı bu güneş parlaklığını alan canavarın derisini kucaklayıp, götürür. Yolda dönerken, buna padişahın bekçisi rastlar ve:

— Aha, yoksa sen padişahın ormanında vahşi hayvan mı avlıyorsun? Getir buraya! der. Deriyi alır ve gider bu. Bekçi, deriyi alıp, padişaha verir.

Padişah kendi vezirlerini çağırıp, bu deriyi gösterir. “Genç delikanlı olsa da, ne kadar kıymetli hayvan yakalamış.” der padişah. Bu sözlerden sonra vezirler kıskanır. “Bu gencecik şeyi, padişah şimdi övüyor, büyürse, bu bize gün göstermez.” diye konuşurlar, delikanlıyı öldürme yolunu ararlar. Bundan sonra aralarından ihtiyar bir vezir kalkıp:

— Ey padişahım, sultanım, der, eğer biz aslan ve vahşi hayvan kemiklerini yığıp, sana bir ev yaptırsak, işte bu güzel deriyi bu türlü kemiklerden işlenen evin duvar kağıdı yerine yapıştırıp, koysak, sana hiçbir zaman ölüm gelmezdi, der.

Padişah:

— Bu kadar aslan, vahşi hayvan kemiğini nereden bulmak lazım? der.

İhtiyar vezir:

— İşte bu kıymetli hayvan derisini getiren delikanlıya buyur sen bu işi, der, onu yaparsa, sadece o delikanlı yapar, başka hiç kimse yapamaz, der.

— Tamam öyleyse, deyip, padişah delikanlıyı çağırır.

— Ey, delikanlı, der padişah, sen bana bir ev kuracak kadar aslan, vahşi hayvan kemiği bulup, getir, der. Bunu bulup, getiremezsen, ben senin başını kestiririm, der.

Delikanlı, padişaha karşı hiçbir şey söyleyemez: “Tamam, der, ben düşünüp, bakarım, bana bir hafta mühlet ver.” der. Delikanlı, çok keyifsizlenip, evine döner, babasının yazıp, bıraktığı defteri okuyup, bakar. Orada hangi yerde aslan ve vahşi hayvanların olduğu tane tane yazılmış. Bunları okuyup, danıştıktan sonra, delikanlı, padişahın yanına gider. Padişaha: “İşte, der, filan filan ormandaki filan kadar yeri duvar ile çevirin, der. Orman içinde su çıkan bir çeşme varmış, onu kapatın, der. Ormana kırk fiçi ispiroto götürün, bana yüz asker verin, der.

Tamam, delikanlının söylediklerinin hepsini de yerine getirirler. Ormanın ortasında şöyle bir çukurluk varmış, güneş kızdığında bütün aslan ve vahşi hayvanlar oraya su içmeye toplanıyormuş. O çukurlukta su veren çeşmeyi kapattırır da delikanlı, büyük büyük tekneler yaptırıp, o teknelere kırk fiçı ispirotyu döktürür. Yüz asker ile çukurun yanına gidip, gizlenerek, yatar. Öğle vakti gelince, sıcaklık başlar. Aslan ve diğer vahşi hayvanlar yerleri titreterek hazırlanan çukura gelirler. Su bulamayınca, teknelerin yanına gelip, ispirotyu içip, tamamen hâlden düşerler bunlar. Delikanlı duvar içinde kalan aslan ve vahşi hayvanları kırdırmaya başlar. Hesapsız aslan ve vahşi hayvan kırılır. Delikanlı askerlerden aslanları yüzmelerini ister. Aslan ve vahşi hayvanların derilerini yüzüp, kemiklerini kurutmaya başlarlar; kırk araba aslan ve vahşi hayvan kemiğini yükleyip, dönüp, gider bunlar. Delikanlı kırk araba aslan ve vahşi hayvan kemiğini padişaha götürüp, vererek, evine döner. Bu durumu görünce, vezirler şaşırırlar bunun işine: “Öldüremedik bu delikanlıyı.” diye, bunlar çok kaygılanırlar.

Günlerden bir gün vezirler, padişahın yanına toplanıp:

— İşte, padişahım, sultanım, derler, uzun ömürlü olmak için, sen ateş padişahının kızını kendine almalısın, derler, o kızla evlenirsen, ömrün boyunca rahat yaşarsın, ömrün uzun olur, derler.

— Hım, der padişah, o kızı kim bilir ve kim gidip, alıp, getirir, der.

— İşte şu aslan ve vahşi hayvan kemiklerini alıp, gelen delikanlı bulur onu, der vezirler.

Padişah, tekrar delikanlıyı yanına çağırır ve: “Delikanlı, der, sen bana ateş denizi padişahının kızını alıp, getirip, versen, çok iyi olur, der. Alıp, gelmezsen, ben senin başını kestiririm.” der. Delikanlı: “Tamam, der, dünyada var ise, alıp, getirip, veririm, yoksa, şimdi göz görür hâlâ orada, sen bana bir hafta vakit ver düşünüp, bakmak için.” der. Delikanlı evine dönüp, babasından kalan deftere bakar. Bakınca, bulur bu. Doğru, öyle bir ateş denizi, ateş denizi padişahı varmış. Bir hafta dolunca, bu padişahın yanına gidip: “Tamam, sen benim gücümü sınamak istiyorsun; şimdi öyleyse sinayıp, bak, ben kızı bulmaya çalışırım, bize ateşte yanmayan, suda batmayan bir kayık yaptırman lazım. Ateş denizi padişahı bizi çok uzak yerden ateş ile yakacak, padişahın sarayına varıp, girince, bizim kayığımız hiç de yanmamış olsun.” der.

Tamam, padişah şöyle bir büyük kayık yaptırır: Ateşte yanmaz, suda batmaz bir kayık olur bu. Yıllarca yetecek kadar azık yükleyip, kayığı yola çıkarmak için hazırlarlar. Orada avcı delikanlının aklına bir düşünce gelir: “Bunlar beni sebepsiz yere göndermiyorlar, bu vezirlerin işidir, onlar benim başım yemek için bu işleri buyuruyorlar.” der. Yine de ne yapsın: “Yatıp kalacağına, atıp, kal, der dururdu bizim baba.” deyip, ateş denizini arayarak yola çıkıp, giderler bunlar,.

Bunlar gündüz giderler, gece giderler, ay giderler. Çok uzun zaman gittikten sonra, büyük bir sahile varırlar. Kayığı sahil kenarına bağlayıp, dağ başına çıkar delikanlı. Bakar, dağ başında bir kişi saban ile çift sürüp, duruyor. Bunun yanına varıp, selam verir, hâl hatır sorar. Bu kişi sürekli sabanın arkasından gider, dönüp de bakmaz. Bundan sonra delikanlı:

— Ağabey, sürmesine sürüyorsun da, saban ardında kalan toprağın, nereye gidiyor ki? der. Bu kişi:

— Sen, kardeşim, kendi yoluna git, der, şimdi gülsen de, ben sana lazım olurum, der. Delikanlı bakar, bu kişi sabanının arkasında kalan toprağı yiyip, gidiyormuş. Delikanlı, buna şaşırır. Bundan sonra, kayığın yanına inip, gider bunlar. Giderler, giderler, gide gide, tekrar daha da güzel bir sahil kenarına varırlar. Kayıklarını durdurup, dağ başına çıkarlar. Dürbününü alıp, bakar, çok uzakta bir şey görünür. Gider, bu. Gide gide, bir kişinin yanına varır. Bu kişi yer tırmıklayıp, yürüyormuş. Yerin bir başına basar, bir atlamada ikinci başına çıkar. Böyle, bir desi uzunluğundaki yeri bir kerede atlayan kişiymiş bu. Delikanlı bu kişinin yanına gidip, hâl, hatır sorar: “Vay, vay, ağabey, çok uzun atlıyormuşsun, ufak atlamak olmuyor mu ya?” der.

— Tamam, kardeşim, der bu kişi, sen kendi yolunda ol, ben sana lazım olurum, der.

Avcı delikanlı kayığın yanına iner, bunlar yeniden hareket edip, giderler.

Bir süre sonra bunlara büyük bir ateş dağı görünmeye başlar. Delikanlı: “İşte bu ateş denizi padişahının yeri.” deyip, kayığı o ateş dağına doğru çevirir. Ateş dağına yaklaşımlarıyla birlikte, öteden ateş yağdırmaya başlarlar. Bunların üstüne korkunç bir ateş yağar. Kayıkları ateşte yanmayacak şekilde yapılmış, buna güvenip, bunlar sürekli ileriye giderler. O ateş alevini yarıp, varırlar, padişahın sarayına. Padişahın sarayına yaklaşırlar, ötekiler de ateş yağdırmayı bıraktılar, bunları yiğit sayıp, bando ile

karşıladılar. Kayıklarını ateş denizi padişahının sarayının yanına getirip, koyarlar ve delikanlı izin isteyip, padişahın yanına girer. Padişahın yanına girip, delikanlı kendi isteğini söyler:

— Sizin çok güzel bir kızınız varmış, o kızınızı filan padişah için almaya geldik biz, der.

Padişah:

— Çok güzel, çok iyi, der, kızım büyüdü, onu alıp, götürecek hüneriniz varsa, gücünüz yeterliyse, alıp, gidersiniz, elinizden gelmezse, bana kızmayın, der. Tamam, der padişah, sabaha kadar dinlenin, deyip gönderir bunları.

İkinci gün, sabahleyin avcı delikanlı, bir arkadaşını alıp, padişahın yanına gelir.

Padişah:

— İşte, der, sizin iş şu, der: Kırk kazan, her bir kazanda kırk öküz eti vardır, der, tan atana kadar, bunu yiyip, bitirebilirsen, kız sizin, bitiremezsen, başını keserim, der.

Delikanlıyı kırk kazanın yerleştirildiği bir saraya kilitlerler. Delikanlı oraya vurur, buraya vurur, bir kazanı açıp, biraz yer, nerede o eti yiyip, bitirmek. Çok keyifsizlenir: “Ey, der, sonunda benim başım buradan çıkmaz.” der. Yine de ümidini kesmez bu, bir yolunu bulur muyum acaba diye düşünür. Düşünürken, bunun aklına saban ile çift süren kişi gelir. “Eh, der, o olsa, bu etleri iki kapıp, bir yutardı.” der. Böyle demesiyle, sarayın bir köşesini kaldırıp, bu kişi gelip, girer. Gelip, girer bu ve kırk kazanı açıp, bakar:

— Oğlum, etler bu kadar mı? der.

— Bunları yiyip, bitirsen çok iyi olurdu, der, delikanlı. Böyle demesiyle, bu yemeye başlar: Kazandaki eti iki kapar, bir yutar. Kırk kazan eti, göz açıp, kapatana kadar yiyip, bitirir ve: “Oldu, sağ ol, delikanlı, der, sabah tekrar aklına getir sen beni.” deyip, çıkar, gider. Sonra, ateş denizinin padişahı gelip, girer. Bakar, nerede bir parça et kalsın! Padişahın aklı gider:

— Git, delikanlı, der, sabahleyin tekrar benim yanıma gelirsin, der.

İkinci gün, sabahleyin delikanlı, padişahın sarayının yanına gelir.

— Biz sana kırk fıçı içki, kırk fırın ekmek veriyoruz, der. Tan atana kadar ekmeği yiyip, içkiyi içip, bitir, bitiremezsen, bize kızma, der padişah. Sonra delikanlıyı, deminki saraya götürüp, kilitlerler. Delikanlı saray içinde öte gider, beri gider, bir kadeh içki içer, bir parça ekmek kesip yer; fakat kırk fıçı içki, kırk fırın ekmek yığılıp, kalır. Delikanlı şaşırıp, düşünceye daldı. “Ey, der, dünkü ağabey olsa, ona belki bu yetmezdi de.” der. Böyle der demez, öteki kişi sarayın bir köşesini kaldırıp, gelir ve:

— Oğlum, der, bütün ikramları bu kadar mı? der.

— Ey ağabey, der, bunları yiyip, bitirsen iyi olur, der.

— Tamam, der, bize bu bir şey değil, der.

Sonra bu kişi yiyip, içmeye başlar. En önce, bir fıçı içkiyi içip, bitirdi, sonra bir fırın ekmeği ağzına atar. Kırk fırın içkiyi kırk kez tutup, içer; kırk fırın ekmeği, kırk kerede yutar. Bütün konan yiyecek ve içeceği bitirince: “Tamam, oğlum, sağ ol, doyurdun.” deyip, vedalaşarak, çıkıp, gider. Bu kişinin çıkıp, gitmesiyle, delikanlı kapıyı gümbürdetmeye başlar. “Ey, bekçi, der, aç kapıyı, ben acıktım.” der. Bekçi: “Acele etme, der, vakitsiz çiçek de açmaz, saatin dolunca açarım.” der. Tamam, sonra, vakit yetince, padişah kapıyı açıp, içeri girer. Bakıp, yürüyor bu, bir damla içki, bir ekmek kırıntısı bile kalmamış bundan. “Hayret!” dedi padişah, başka bir söz söylemeden, başını aşağıya eğip, çıkıp, gider.

Delikanlı saraydan çıktı. Şehir boyunca yürür, yürür ve dönüp, yatar. Sabahleyin uykusundan kalkıp, açlığını bastırır ve tekrar padişahın sarayına gider. Padişahın yanına girdiler.

— İşte der, padişah, sana son iş şimdi bu. İşte bu nine ile ikiniz birer kova su alıp, gelin, der, gideceğiniz yer yüz kilometreden aşağı değil, der. Senden önce nine dönerse, yenilirsin, sen önden gelirsen, kız senin olur, der.

Tamam, ikisi iki kova alıp, giderler bunlar suya. Gidip, varırlar. Kovalarına su doldurup, almalarıyla, nine:

— Azıcık dinlenelim şurada; sonra döneriz, der.

Dinlenmek için oturdukları sırada, nine: “Haydi kalk, vakit bitti, dönelim.” der. Nine kalkar kalkmaz delikanlının gözünden hemen yok olur, bu kadar hızlı koşuyormuş kocakarı. Delikanlı: “Ey, der, yer tırmıklayıp, yürüyen kişi olsa, geçirmezdi bunu.” der. Böyle deyip, düşünmesiyle, yer tırmıklayan kişi, karşısına gelip, delikanlıyı

avucuna oturtup, götürür. Göz açıp, kapatana kadar delikanlıyı padişahın kapısının önüne getirip, koyar. Gelmesiyle, padişahın kapısını gümbürdetmeye başlar bunlar. Padişah: “Aha, kocakarı dönmüştür.” deyip, koşup, çıkar ki, delikanlı bir kova suyu kaldırıp, kapı önünde duruyor. “Haydi, delikanlı, der padişah, hayret.” der. Nine, delikanlıdan üç saat sonra döner. Nineye sorar padişah:

— Nasıl oldu, der, yoksa bu delikanlı sana vurup mu bıraktı? der.

Nine:

— Hayır, der, vurmadı, bir şey yapmadı, der, başta benden arkada kalmıştı, der, ne zaman geçip, gitti, onu bilmiyorum, der.

— Tamam, delikanlı, sen yendin, der, padişah, bir hafta dinlen, misafir ol, ondan sonra düğün yapıp, kızı sana verip, göndermek doğru olur şimdi. Ondan sonra kendi gününüzü kendiniz görürsünüz, der.

Güzelce delikanlıyı misafir ederler ve kız ile delikanlıyı çok hürmet ederek, uğurlarlar.

Bunlar ay gelir, yıl gelir. Yolda kız, delikanlıya:

— Ey delikanlı, der, söyle hele doğrusunu, der, sen kim için alıp, götürüyorsun beni? der.

Delikanlı:

— Kim için alıp, götüreyim, kendim için, der.

— Kendin için değil, der, vezirler seni öldürmek istiyorlar, onların kışkırtmasıyla gönderilmişsin sen, der. Beni padişaha, verme, sen kendin padişahı yok etmeye çalış, der kız.

— Nasıl edip, yok ederim ki onu? der delikanlı.

— İşte dinle öyleyse, der kız, padişah senin döneceğini bilip, derin çukurlu bir oda yaptırmıştır, der. O seni o odaya koyup, yok etmek ister, sen padişahın kendisinin o odaya sokmaya bak, der.

Delikanlı kızın bu sözlerini kulağına koyar.

Çok da geçmeden, bunlar dönerler. Padişahın bütün askerleri bunları karşılamaya çıkmış, vezirler kasıtları olsa da baş eğip, karşılarlar. Padişah kendisi, çıplak kılıcını kaldırıp, delikanlının karşısına gelip, kızı getirdiği için onu tebrik ederek, sarayına götürür. Padişah kendi sarayına kadar iki tarafa nöbetçiler koydurur. Sarayın

içine girince, padişah: “Hoş geldiniz, buyurun önden.” deyip, delikanlıyı önden gönderir, fakat kendisi arkadan geliyor.

— Ey delikanlı, der padişah, nice aylar, nice nice yıllar geçti, yorulmuşsundur, haydi işte şu odaya buyur, der. Saray içindeki bir odanın kapısını açıp, delikanlıyı oraya sokup, öldürmek ister bu.

Delikanlı:

— Ey padişahım, sultanım! der. Ben çokça sıkıntı görsem de, bana sizin önünüzden girmek yakışmaz, haydi, siz kendiniz buyurun, der. Şöyle der ve delikanlı, bütün gücünü toplayıp, padişahı bu açık kapıya itekleyip, sokar. Padişah, delikanlı için kazdırdığı çukura kendisi düşer.

Delikanlı ile kız, bu kötü padişahı kurtulmalarına çok sevinirler. Vezirlerini çağırıp, delikanlıya eziyet ettikleri için, onlara teker teker cezalarını verirler. Bunlar birlikte yaşamaya başlarlar. Akşam gittim, üçüncü gün döndüm.

58. DUTAN BATIR

Eski zamanlarda bir bahadır varmış. Kendisi çok fakirmiş. Etrafta hiç şehir yokmuş. Bir düşman gelse, buna gelip: “Bizim mallarımızı yağmalamaya geldiler, hadisene!” deyip, çağırırlarmış.

Bu her zaman galip gelir; bunun gibi bahadır, buna yeten bir kişi yokmuş.

Böyle yapa yapa, bunu sevip, her köyden buna kızlarını verirler. Bunun dokuz karısı olur. Dokuz karısına dokuz kulübe hazırlar, hepsi de ayrı yaşar. Kızların babaları, kendilerine gerekli malları da verir, bahadırın malı da çok artar. Dokuz kadından, kırk oğlan, kırk kız doğar. Bunun seksen çocuğu olur. Yalnız genç karısından bir tek çocuk doğar, onun adı Dutan’dır.

Bir gün seksen çocuk toplanıp, konuşurlar: “Bize böyle yatmak uygun değil, bizim birbirimize faydamız yok. Size kadın lazım, bizim evlenmemiz lazım.” der kızlar.

Bunların atlarına bakan bir ihtiyar varmış. Bunların sekseni de ata binip, bu ihtiyar çobanın yanına giderler ve ihtiyara:

— Bildiğin bir yer varsa, bize söyle, etrafta başka memleket var mı, biz böylece danışmaya gelmiştik, derler.

İhtiyar:

— Buradan on günlük yerde, güneyin sağ tarafında, büyük bir kavak ağacının olduğu sık bir orman var, oraya gidin, der. Atlarınızı nallatın, silahsız çıkmayın, der. Dutan’ı ayırıp:

— Oğlum, der, gerçek sözümü sana söylüyorum, gök aygırın sürüsünden bir tay doğmuştu, sen onu tutup, bin, başkası sana yaramaz, der. O haysiyetli attır. Bu toplanıp, çıkışınızın bütün cefası, bütün meşakkati sana düşer, der.

O vakitte Dutan çok gençtir. Şimdi bu yine de çok bahadırmış. Bunların, her biri evlerine dönüp, atlarını nallatıp, kendilerine silahlar hazırlar; anne, babalarından izin isteyip, başka memleketleri dolaşmak için sefere çıkarlar.

Gide gide, ihtiyarın söylediği sık ormanı görürler. “Bu ormanda ne var acaba?” diye, hızla koşarak, ormana girerler. Ormanda her türlü meyve vardır. Atlarından inip, bu meyveler ile karınlarını doyururlar. Bunlar, yiyip, içip, her biri kendi atının yanına yatıp, uyur.

Bu ormanda bir Calmavız kocakarı vardır. Bu Calmavız kocakarı, insan kokusunu aldıktan sonra gelir ve ağzını kocaman açıp, bunları yutar. Dutan'ın yanına gider. Yutayım diye ağzını açtığında, Dutan'ın tayı tepinmeye başlar, kişner, şahlanır. Atın tepinmesini sezip, Dutan uyanır. Kalkıp, etrafına bakar ki, kardeşleri yok, sadece atları kalmış. Dutan, karşısında alnında tabak gibi büyük gözlü bir kocakarı görür. Dutan silahını alıp, atayım dediğinde, Calmavız kocakarı:

— Çocuğum, sabret, atma, der. Kardeşlerin bende, onların hepsi de sağ. Ben senden bir şey isteyeceğim, eğer o isteğimi yerine getirirsen, kardeşlerini kurtarırım, der. Okyanusun ortasında bir padişah var, onun bir kızı var. Sen oraya yedi aydan önce gidemezsin, der. O kızın adı Könikey. Onun güzelliği anlatılır gibi değil. Onu alıp, getirip, verirsen, kurtulursun. Alıp, getiremezsen, kardeşlerin bende kalır, der.

Dutan onun sözünü dinleyip, kalkar ve gitmeye karar verir.

— Ben oraya yalnız gidemem ki, benim kardeşlerimi sağ olarak ver bana, der. Bana yoldaş olurlar, der.

— Kızı alıp, gelirim diye söz veriyor musun?

— Veriyorum.

— Al, öyleyse.

Kardeşlerinin hepsini kusup, çıkarır bu kocakarı. Hepsini de sağ, salım.

— Ey, ağabeyler, der, Dutan, bu kocakarı bana bir iş verdi, çaresiz bana yoldaş olacaksınız? der.

Kardeşleri:

— Biz gidemeyiz, deyip, kestirip, atarlar.

Dutan, sadece kendisi gitmeye karar verir. Şimdi Dutan yol, yer sorar. Yolun, nereden gittiğini, hepsini öğretir Calmavız. Ondan sonra, lazım olur diye, at başı kadar iki altın verir.

Bu şekilde çıkıp, gider Dutan. Onun tek yoldaşı esen sert rüzgarlar artık. Tayı çok güzel gidiyor bunun: Günden güne atının yürüyüşüne hayran kalır. “Atım birinci olacak.” diye düşünür.

Bir ay dolunca, büyük bir ovaya gelir. O ovada, su kenarından gidince, yüzükoyun yatan bir kişiye rastlar. Gidip, buna güzelce selam verir; bu ihtiyar bir kişiymiş, başını kaldırıp, selamını alır.

— İhtiyar, der, Dutan batır, bu yerde yalnız başına, ne yapıyorsun?

— Bizim köyün yeri burasıydı, der, ihtiyar, bir gün düşman gelip, memleketimi vurdu, der. Ben avdaydım, dönüp geldim ki, memleketim yok. Köyümün yerini bırakıp, gitmek istemedim. Sonra benim yatmamın bir hikmeti de şu; yer altında bir han, kızını verip, düğün yapıyor, onu dinleyip, yatıyordum ben, der. Sen burada ne yapıyorsun? der.

Dutan batır:

— Bana Calmavız kocakarı, bir iş buyurdu, padişahın kızını getirmeye gidiyorum ben, der.

— Öyleyse, der, burada yalnız yatacağıma, ben de sana yoldaş olayım, der.

Bunlar, birisi atlı, birisi yayan, konuşarak giderler. Şimdi Dutan'ın gönlü hoş olur.

Gide gide, bir ay dolduğu vakitte, bir kişiye rastlarlar. Bu kişinin elinde silahı vardır, kendisi yukarıya bakıp, oturuyor. Gidip, selam verirler.

— Sen kimsin, bu ıssız yerde yaşıyorsun? derler.

Bu kişi:

— Benim köyümü düşman talan etti, işte böyle yalnız kaldım, der. Gece uyku vaktinde bir ördek avlamıştım, der, silahımın oku bu ördeği yukarıya alıp, gitti, der. Bugün onu bekleyip, oturuyorum hâlâ, ne zaman iner diye, der. Niçin buraya geldiniz? diye o da sorar.

Böyle konuşup, oturdukları sırada, ördek gelip, iner. Ördeğin tüyünü yolup, temizleyip, pişirip, yerler. Ördek avcısı:

— Burada yalnız yatacağıma, ben de sizin ile gideyim, ilginçlikler görüp, gelirim, der.

Bunlar, ikisi yayan, biri atlı, tekrar yürüyüp, giderler. Gide gide bir ay dolunca, bir tepede yaya olarak kurt kovan birine rastlarlar. İki ayağına kazan kadar iki taş bağlamış. Bu taş bağladığı hâlde, kurdu yakalar. “Bu nasıl bir kişidir?” deyip, buna hayran olurlar. Bu kişinin yanına giderler. Bakarlar ki, yirmi yaşlarında güzel bir delikanlıymış bu.

— Sen kimsin, derler, ayağında taş olduğu hâlde, böyle koşarak vahşi hayvanı yakalayabiliyorsun, derler.

— Bana sorarsanız, der, delikanlı, benim adım Yelayak, der. Taş bağlayıp, yürümesem, nereye gittiğimi hiç bilmiyorum, kaybolup, gidiyorum ben, der. Bu yerde ben uçan kuştan başkasını geçirmem, der.

Dutan da kendi durumunu anlatır. Yoldan kendisine iki arkadaş, bulduğunu anlatır.

— Öyleyse, der, Yelayak, ben de sizin ile gelip, memleket görüp, ilginçlikler görüp, gelirim, der.

Bu da katılır. Üç yayan, bir atlı olarak, giderler şimdi bunlar.

Gide gide, tekrar bir ay olunca, dağ aralarına girerler. Bir kişi görürler: Onun başının üstünde her türlü kuşlar uçup, duruyor. Bu kişi kuşların hepsini kendine tabi kılan bir divane gibidir. Ona da eğilip, selam verirler.

— Sen dağ arasında yalnız başına ne yapıyorsun? derler.

O da köyünü düşmanların vurduğunu, o dağ arasını bırakıp, gitmeye kıyamadığını söyler.

— Kendim yalnızım, konuşacak kimsem yok, bir şey ile gönül eğlemeden de olmuyor, der. Kuşları kendime tabi kılip, onlar ile gönlümü eğleyip, duruyorum böyle, der.

Bunlar da hallerini, baştan sona anlatırlar.

— Bu yerde yalnız duracağıma, ben de sizinle geleyim, der, o da katılır.

Tekrar giderler bunlar, dört yaya, bir atlı.

Gide gide tekrar bir ay dolunca, bir dağın kenarına varırlar. Bir taraf orman, meşelik. Ormandan ak sakallı bir kişi çıkar, gelir. O Dev-kart'mış. Bir uzun meşeyi, bütün buyu ile ensesine yüklemiş, ikinci eline büyük bir değirmen taşı almış. Buna da selam verirler.

— Dede, ne yapıyorsun, böyle? derler.

— Buradan aşağıda bir su var, o su boyunda benim evim var, ben değirmenciyim, der. Taşma vaktinde çok fazla taşıp, değirmenin taşını parçalattı, işini kırdırdı. On günden beri bu dağda değirmen taşı yaptım. Biraz yürüyünce, dönerken ormana girdim ve iş için meşe alıp, dönüyorum. Çocuklar da var, küçükler hâlâ. Haydi, benimle eve gelin, yiyecek, içelim, der.

Giderler ki, on, on beş evli bir köymüş. Devler köyü.

— Ben kendi hâlimi söyledim, siz nasıl geldiniz buraya? der ihtiyar.

Dutan da kendi hâlini anlatır.

— Öyleyse, der, ihtiyar, ben de sizinle gelip, ilginçlikler görüp, geleyim, der.

İşi çocuklarına verir ve o da gider, bunlarla.

Bunlar beş yayan, bir atlı tekrar yola çıkar, giderler.

Tekrar bir ay dolunca, yol boyunca bir eve doğru gelip, bir şehre yaklaşırlar. Fakir bir aile; ağabey, kardeşmiş bunlar. Üstlerinde gömlekleri de yok. Çay kaynatıp, birlikte yiyip, içiyorlar, burada konaklamak uygun gelir bunlara. Bu sorar:

— Siz kimsiniz, böyle nereye gidiyorsunuz? der.

Dutan:

— İşte bu şehir padişahının bekar bir kızı varmış. Onu almaya gidiyorum, der.

— O seferden, der, bu kişi, geri dön sen. O şehri şimdi on bin düşman kuşatıp, aldı, der.

— Ben, der, Dutan, yedi aylık yol gelip, düşmandan korkup, geri dönemem, der.

Padişahın kızı o gün bir rüya görür. Bunlar burada uyuyup, yattıkları sırada, padişah kızı Könikey, bu Dutan'ın şehre gelip, girdiğini, devlerin, perilerin ondan korkup, kaçtığını görür. Bu şekilde korkup, kan, ter içinde uyanır. Hiç dışarıya çıkmadan, güzel bir bahçede arkadaşları ile yaşarmış o kız. Könikey, sabah kalkıp, ağabeyine gelir. Ağabey:

— Niye geldin kardeşim? Sen dışarıya çıkmazdın, der.

— Rüyamda altı kişi gördüm, birisi atlı, beşi yaya. O kişinin atını görünce, aklım gitti. Hâlâ da kişnemesi kulaklarımdan gitmiyor. Altısı birlikte bin askere bedel kişiler. Beni almaya geliyor o, der.

Ağabeyi:

— Sabret, kardeşim, gördüğün rüyaya sevinmeyelim hele, der. İşte düşman var hâlâ. Gücünü sınarız o delikanlının, işe koşup, bakarız, der.

Kız, ağabeyinin sözüne sevinir ve yaşadığı yere döner, gider.

O günlerde on bin düşman askeri bu şehri kuşatırlar. Şimdi parçalarız, yıkarız diye, savaşmaya hazırlanırlar. Orada bütün şehir halkı korktuktan sonra, padişah, kızına haber gönderir:

— Kızım, der, iyi atlar koşup, bir çıkıp, görün şimdi, arkadaşlarınla, der.

Padişahın kızı iyi atlar çektirip, kendi yanına bir iki arkadaşını oturtup, sokağa çıkar. Kızın güzelliği bulut altından çıkan güneş gibidir. Gelip, çıkar ve bunlara görünür. Gelen düşman padişahının gözü Könikey'e takılıp, âşık oldu. Bundan sonra kızın babasına:

— Malına dokunmam, şehrini parçalamam, askerini kırmam, sadece kızını bana ver, der.

Padişah, halkını kurtarmak için, hemen kızını vermeye razı olur.

— Kırk günden sonra gelip, alırsın, kırk gün vade sana, der.

Savaş açmadan, kırk gün vade ile döner, gider bu padişah.

Dutan batır, sabah kalkıp, arkadaşları ile şehre girer. Kızın ağabeyi, karşılar bunları. Evine götürüp, misafir eder. Orada kız kardeşine de haber gönderir: “Rüyada gördüğün kişiler geldi, gelip, gözünle gör.” der. Kız, önceden, arkadaşları ile atlara binip, buraya gelir. Kız, Dutan'ı görür. Dutan'a gönlü düşer. Kız, onu, bunu söylemez, evine döner, gider. Şimdi o Dutan'ı ister. Fakirleri toplayıp, altın, gümüş verir. Könikey, orada: “Düşman padişahı benden ümidini kessin.” der.

Bunların geldiğini padişah da işitir. Dutan batırı, padişah kendi yanına çağırır. Güzel bir eve sokar, izzet, ikram hazırlar.

— Hepiniz kardeş misiniz, kimsiniz, nereden geldiniz? diye sorar bunlara.

Dutan orada padişaha:

— Sarigu adlı yer, bizim yerimi. Babam, padişah, diye cevap verir. Babam, der, rüyasında senin kızını görüp, âşık olmuş. Kızın orada adresini yazıp, vermiş, der. İşte bu, babamın söylediği gibi, ben Könikey'i almaya geldim. Vermeye razı mısınız, zorla mı alayım? der.

Padişah, orada Dutan batıra:

— Çok güzel. Dönürlük edeyim diye gelmişsin, der. Benim şehrimi viran edip, mallarımı alıp, gidecekti düşmanlar, der. “İşte bu kızını verirsen, vazgeçeriz.” dediler onlar. Ben, bütün halk için bir kızımı kurban ettim şimdi, der. “Kırk günden sonra gelip, alırsın.” diye söyledim, der. İşte, oğlum, sana sözüm bu. Düşman padişahı buradan dokuz günlük yolda, der.

Dutan, gitmeye karar verir. Dutan’a yedek olarak bu padişah kendi Tél-Koñgız adlı atını verir. Dutan batır, arkadaşlarını orada bırakıp, bir başına yola çıkar. O günlerde Dutan, on iki yaşındadır.

Dutan batır, yoldan gider, bir süre kendi atına biner, bir süre Tél-Koñgız’a biner. Bu şekilde gide gide düşman padişahının şehrine varır. Şehrin bekçileri bunu görür. Otuz kadar bekçi vardır.

— Padişahın başkenti burası mı? der Dutan.

Bunlar, sorarlar:

— Orada ne işin var senin, sen kimsin? derler.

Dutan:

Ben kendim genç oğlanım,
Ateş gibi güröldeyip, yanarım,
Çıkarın buraya padişahınızı,
Başını kesip, alayım.

diye bir şiir söyler orada. Bu söze sinirlenip, bunun etrafını çevirirler. Dutan batır, otuz kadar bekçinin bir tarafından girer, aç kurt gibi yiyerek, diğer tarafından çıkar. Kalanları padişaha gidip:

— Bize bir çocuk geldi: “Çıksın buraya padişahınız, başını kesip, alayım.” diyor.

Padişah çok sinirlenir ve tekrar iki yüz askerini gönderir: “Kuşatıp, yakalayın, canlı olarak getirin!” der.

İki yüz asker çıkıp, her biri farklı taraftan kuşatır. Kimisi ok atar, kimisi urgan fırlatır. Dutan batır, yakalanmaz. Göz açıp, kapatana kadar, kanlarını su gibi akıtır. Gidip: “Bizim ona dayanacak hâlimiz yok, canlı kimse çok az kaldı, seni çağırıyor.” derler.

Padişah çok sinirlenip, kahrılanıp, kendisi çıkar. Okunu, yayını alıp, iyi bir ata binerek, çıkar. Padişah, bağırır:

— Sen kimsin, ecelini aramaya mı geldin? der.

— Hünerin varsa, göster, der, Dutan batır, ben korkmuyorum.

Padişah, ok ve yayını hazırlayıp, bir ok atar çocuğa. Dutan batır, bunun okunu, kamçı ile sallayıp, yere düşürür.

— Sen attın, şimdi benim attığıma bakıp, dur, der Dutan.

Dutan'ın oku, padişahın göğsündeki yeleğinden geçip, arkasını delip, çıkar. Padişah, atından yıkılıp, düşer. Dutan batır, padişahın başını kesip, çuvalına koyup, dönmek için yola çıkar.

Dokuz günlük yolu dört günde geçer. Könikey, dönme vakti geldi deyip, Murakorgan adlı bir tepe varmış, oradan nasıl görünür diye, bekleyip, durur. Bir süre sonra toz kaldırarak yedeğe aldığı atı ile Dutan gelir. Kız mutluluktan ne yapacağını bilemez. Şehre girince, gözünü kırpmadan, gözünü yummadan, dikilip, bakıp, durur. Dutan batır, padişahın evine girer. Arkadaşları gelir. Sevinip, görüşürler. Dutan:

— İşte, padişahım, sultanım, gönlün hoş olsun, düşmanın başını alıp, geldim. Vaadinden vazgeçmedin değil mi? der. Ben senin dileğini yerine getirdim, şimdi sen benim isteğimi yerine getir, der.

Padişah:

— Kızım senindir, der. Kızımın mihri şu olsun, pazardan çok iyi yüz kısrak alıp, ver, der.

Dutan batırın altını vardır; bir kese altın verip, arkadaşlarını gönderir: “Git, iyi kısraklar alıp, getirin.” der.

Alıp, getirip, verirler. Şimdi padişah düğüne hazırlanır. Onun kötü niyetli bir veziri vardır, o vezir: “Padişah kızını bana verir, benden başka kime versin.” diyormuş. Bu kötü niyetli vezir, padişaha:

— Bu yalnız dolaşan yolcuya yüz kısrağa kız satıp, ününü bütün dünyaya mı yayacaksın? der. Ben sorup, öğrendim, onun babası padişah değilmiş, der. Fakir mi fakir biriymiş. Ne yapıp aldatmalı, ne yapmalı da kızı vermemeli, der.

Dutan Batır, bir arkadaşını gönderir: “Padişaha söyle, bizi geciktirmesin, beni sinirlendirmesin.” der.

Padişah cevap verir: “Buna padişah düğünü derler, acele etmesin, sabretsin, der. Düğün olduğundan halkın toplanması lazım, meydan toplanmalı, atlar yarışmalı, güreşçiler güreşmeli.” der.

Sonra meydan toplanır. Güreşçiler gelir. At gönderirler üç günlük yere. Padişah kendi üç yüz baş at gönderir. Dutan da gider. Bir tepeden en önce Dutan gelip,

çıkar. Meydana gelip, atından iner. Çok vakit geçince, padişahın atları da gelmeye başlar. O zaman Dutan batır, padişaha:

—Neyin kaldı şimdi, doğrusunu söyle, der, boş sözlere aldanma, seni aldatanlar var, sen beni kızdırma, der.

Padişah bir güreşçi bahadırı çıkarır. Barak adlı yiğitmiş bu. Dutan batır, Dev-kart'ı çıkarır. İkisi güreşmeye başlarlar. Dev-kart, Barak'ı alıp, fırlattığında, beline kadar kuma girer.

Dutan, o zaman padişaha:

— Gönölün oldu mu? der.

Padişah:

— İzlemek için çok halk toplanmış, koşucuları da yarıştıralım, der.

Padişahın koşucu bir kocakarısı varmış. Tekrar, üç günlük yola gönderirler. Dutan, Yelayak'ı gönderir. Üç günlük yere varırlar, kocakarı ile Yelayak. Varıp, otururlar. Dinlenirler.

Yelayak:

— Nine, der, çok susadım ben. Su da almadık, der.

Kocakarı:

— Susadıysan, bende su var, der. İki şişe içecek alıp, gitmiş bu kocakarı.

— İiver, oğlum, koşmaya iyi olur o, der.

Yelayak, onu, bunu anlamadan, bir şişesini kaldırıp, iiverir.

— Doydun mu? der, kocakarı.

— Nine, der, Yelayak, doyamadım hâlâ, der.

— İşte, bir şişe daha var, der.

Onu da içip, bitirir. Yelayak orada sarhoş olup, yıkılır. Akşam olur, kocakarı kalkar ve koşmaya başlar. Yelayak yatar, kalır orada. Güneş çıkıp, tenini ısıtmaya başlayınca uyanır ki, kocakarı yok. Yelayak, iki eteğini toplayıp, ötekinin koşup, gittiği izleri görerek, ardından gider. Öğle vaktinde, kocakarının arkasından yetişir. Avucunu doldurup, bir avuç kum alır.

— Takip edip, yetiştin mi, oğlum? diye, dönüp, bakar kocakarı, Yelayak: “Yetiştim.” deyip, avucundaki kumu bunun gözüne serper.

Kocakarı gözünü ovarak, yıkılıp, kalır orada. Yelayak, meydana varıp, oturur. Akşam olurken, kocakarı da gelir.

Padişahın işi olmadı şimdi.

— Şimdi neyin kaldı, gönlün oldu mu? der Dutan batır.

— Atları da, güreşçileri de, koşucuları da sınıdık, der, padişah, şimdi okçuları sinayıp, bakalım, der.

Padişah kırk arşınlık bir direk diktirir, ucuna bir altın koyar: “İşte bunu kimin oku koparırsa, altın onundur.” der.

Okçular gelip, ok atmaya başlarlar. Kimisinininki hedefe varmaz, kimisinininki yanından geçer. Ata ata yorulurlar. Dutan, şimdi ördek avcısını gönderir. Ötekilerin avcılarına: “Yaklaşamadınız bile, şimdi benim attığıma bakıp, durun.” der.

Ayağını sağlam basıp, yayı gerip atar. Bunun oku, hedefi alıp, gökte kaybolur. Bütün halk yukarı bakar, görünmez. Bu: “Bugün beklemeyin, yarın öğle vaktinde iner o, der, boş yere boynunuzu yormayın, dönün.” der.

Bir gün bir gece dolunca, yüzük direğin dibine gelip, düşer.

Dutan batır, tekrar:

— Daha da gösterecek hünerin var mı? der.

— Bugün akşam oldu. Yarın başlanır. Kızım senin, der.

Evine dönünce, bu vezir, padişaha: “Eğer verirse, bu akla sığmayacak bir iş, der. Bugün geceleyin bir hile yapmamız lazım, der. İyi atlar, iyi at arabaları hazırlayıp, güzel delikanlılar seçip, der. Könikey’i uyuduğu yerden sandığa koyup, alıp, gitsinler bir tarafa.” der.

Vezirin dediği gibi, atları hazırlayıp, kızın uyuduğu yere gidip, kızı sandığa koyup, götürürler. Bizim öteki yer dinleyen ihtiyar vardı, bunların yaptıkları işleri o anlayıp, Dutan’a: “Kızı sandıkla arabaya koyup, götürdüler.” der.

Dutan batır, sinirle kalkıp, silahlanır, atına biner ve arkadaşlarına bağırır:

— Silahlanın, viran edeceğim, canlı kimse bırakmayacağım.

Kuşlar ile oynayıp, duran bir ihtiyar vardı önce, o Dutan’a:

— Boşa kan dökmeyelim, cana kıymayalım, der. Ben onu, yukarı kalkıp, uçup, gitmezlerse, arkalarından gidip, gözlerini bağlayarak, sandığı kaldırıp, getireyim,

der. Atlarını arabaya koyarım da, arabalarını kendileri çekip, getirirler, der. Bir acayip iş yapayım hele, der.

Böyle söyler ve gidip, sandık ile kızı getirir Dutan'ın yanına. At çekip, gidenler, gözlerini açıp, bakarlar ki, atlarını arabaya koymuşlar, kendileri arabayı, çekip, gidiyorlar. Bunlar, akıllarını şaşırıp, kalırlar şimdi.

Haydi, onlar şaşırıp, dursun hele.

Dutan batır, Tél-Koñgız adlı atına sandığı sağlamca bağlayıp, altısı birlikte dönüş tarafına yönelir şimdi. Geceler geçip, tan attıktan sonra, bir yerde durup, sandığın kilidini diş ile ezip, açınca, parlayarak Könikey çıkar. Bunlara çok büyük bir mutluluk gelir. Hepsi birden sevinirler. “Kendi sevdiğime kavuştum.” diye, kız da çok sevinir. Gele, gele, Calmavız’a yaklaşırlar. Dutan orada:

— Könikey, sen benim için değildin. Beni Calmavız kocakarı, göndermişti, senin orada kalman lazım, der.

Könikey:

— Ben dileğime rastladım diye sevinip, dururken, sen beni nasıl orada bırakırsın? der ve kanlı yaş ile ağlamaya başlar. Kızın konuşa konuşa kanlı yaş ile ağladığını görünce, dayanamayıp, hepsi de ağlaşırlar orada.

— Her biriniz, insana gücü yeterli kişilersiniz. O kocakarıyı da yenemiyor musunuz? Nasıl kıyıp, bırakıp, gidersiniz beni? der kız.

Dutan batır o zaman gayretlenir:

— Senin öldüğün yerde ben de öleyim, seni yalnız bırakmam.

Yer dinleyen ihtiyar:

— Bu konuda boşa konuşmak olmaz, bir akıl lazım şimdi. Düşünmeden olacak iş değil bu, der. İşte Yelayak kızlar gibi, çok güzelmiş, gençmiş kendisi, der. Yele yerine yele tekrar büyür, bir atın yelesini kesip, Yelayak’a saç koyalım da, onu götürüp, verirsin, der.

Böylece Yelayak'ı, Könikey yapıp, giydirip, bir ata Dutan batır ile ikisi binerek, Calmavız'a gider. Tél-Koñgız'a, Könikey'i bindirip, arkadaşları, dönüş yoluna çıkarlar. Dutan batır, gide gide Calmavız'ın yaşadığı yere yaklaşır. Calmavız bunu sezip, karşılar. “Alıp, geldin mi, kahramanım? der. En bahadır kişi senmişsin.” der.

Evine alıp, girer. Pilav pişirir. Dutan batır, oradan, buradan anlatır ve:

— Benim annem, babam özlemiştir, nine, ben döneyim artık, der.

Calmavız ile vedalaşıp, çıkar, gider. Yelayak orada kalır. Yelayak: “Oh!” demiş, kederlenmiş.

— Nine, ben dışarı çıkmak istiyorum, der.

— Dışarı çıkma, evladım, der, Calmavız kocakarı, işte küçük leğende otur, şurada, der.

Yelayak:

— Benim öyle evde durduğum yok, dışarı çıkıyorum ben, der.

— Öyleyse ben de seninle çıkayım, deyip, birlikte dışarı çıkar. Yelayak, kalkar ve başlar yürümeye. Calmavız sıçrayıp, kalkar ve kovalamaya başlar... Geniş paçalı iç donu giymişmiş bu kocakarı, koşunca, bir iki yerde takılıp, yıkılır. İç donunun paçaları kopunca, çok hızlı kovalamaya başlar bu Yelayak'ı. Yelayak, arkadaşlarına gelip, katılır. Calmavız da çok yakınlaşır. Hepsini birlikte yutmaya gelir bu. Bunlar çok korkarlar. Sonra kuş avlayan kişi, yayını çekip, Calmavız'ın alnındaki gözüne atar. Bu gelip, yetişeyim dediğinde, ok bunun gözünden geçip, beynini akıtıp, çıkıp, gider. Calmavız orada bağırıp, yere yıkılır. Orada ölür. Öldükten sonra, Dutan, arkadaşlarına:

— Benim işte bu yüzü karanın isteğinde gezip, nice yıl ömrüm ziyan oldu. Bunun malı bize helal, der. Calmavız'ın inini karıştırıp, pek çok altın, gümüş alırlar.

Şimdi evlerine yaklaşırlar, çok az kalır. Könikey'i kendi atına bindirdi, Tél-Koñgız'a da Dev-kart'ı bindirip, babasına müjde almaya gönderir.

Bunun anası, babası: “Döner mi, dönmez mi oğlumuz?” diye, ağlayıp, oturuyorlarmış. Anası, daha fazla ağlıyormuş: “Başkalarının çocuğu var da, benim yalnız çocuğum dönmüyor ya.” dermiş. Bu şekilde durdukları sırada, Dev-kart gelip, girer. Dutan'ın babasının başındaki borkünü alıp, giyer: “Müjden var mı, oğlun dönüyor.” der.

Sonra hepsi yürüyüp, karşılarlar. Kucaklayıp, görüşürler, ağlaşırlar sevinçten. Babaları güzel bir eve Dutan ile Könikey'i koyar. Bundan sonra bunun beş arkadaşına beş kızını verir. Biraz rahat ömür geçirdikten sonra, babası Dutan'a:

— Calmavız'dan kurtuldun, Könikey ile evlendin, der. Şimdi ağabeylerini de memleket bulup, evlendir. Onlar da benim sağlığımda çift olsunlar, der.

— Ağabeylerime değil, ablalarıma da güvey bulurum, takip edin beni, der. Dutan Batır bunları alır ve yola çıkar. Memleket bulup, hemen evlendirip, dönmek ister şimdi bu. Bir şehre gelirler. Şehre girmek için geç olur. Şehrin kenarında atları bağlayıp, köstekleyip, konaklarlar. Bunlar uyuyup, yatarlar. Yatıp, uyuyunca, çok acı ve tatsız sesler işitilir. Dutan batır, ağabeylerine: “Bu nasıl sestir? der. Gidip, öğrenip, gelin.” der.

Birini, ikisini gönderir. Giderler ki, o şehri düşman, çevirip, almış, talan etmeye gelmişmiş. Halkın, bunlardan korkup, ağlaşmalarıymış. Şehirden kovmaya çıkarlar. Kovmaya çıksalar da, geri dönerler. Yenildik biz, derler. Bunun ağabeyleri çok sinirlenip, dönerler.

— Arayıp, bulduğumuz memleketi düşman vurup, gitti, derler.

Dutan batır:

— Onun için niye kaygılanıyorsunuz? der.

Sabahleyin Dutan batır, ağabeylerine:

— Atınıza binin, haydi benimle, der.

Hepsi atlarına biner. Dutan batır başlarına geçip, şehre girer. Bu tarafta da o tarafta halk toplanır. Padişahları da orada.

Dutan batır:

— Nasıl düşmanınız vardı? der.

Padişahları:

— Çoktan beri düşman olduğum bir kişi vardı, o talan edip, gitti, der.

Dutan batır:

— O düşman bir yere gidemez, bana beş yüz kişi ver, ardından takip edeyim, der. O kişiler savaşmak için değil, mallarınızı tanıyıp, almak için lazım, der.

Padişah şimdi adam hazırlayıp, verir. Dutan batır, başlarına geçip, alır, gider, ağabeyleri de onunla birlikte. Takip edip, giderler. Üç gün içinde düşmanın ardından yetişirler. Dutan Batır askerin arasına aslan gibi varıp, girer. Kimini kılıçla kestirir, kimini at ile ezdirir; bir taraftan girer, öbür taraftan çıkar, düşman askeri Dutan’ın gücünden, haykıran sesinden korkup, kaçmaya başlar. Kimi ağaçların arasına kaçar, kimisi nereyi bulursa oraya kaçar. Dutan batır askeri kırıp, bitirir. Kendisiyle birlikte gelen kişilere malları toplamalarını söyler:

— Alın, kadın ve kızlarınızı, alın mallarınızı, der.

Dönüş yoluna yönelirler şimdi. Dombalar çaldırıp, kopuzlar çaldırıp, kavallar öttürterek, mutlulukla döndüler. Şehir halkı kendi mallarını tanıyıp, tanıyıp alırlar. Bu şehrin padişahı Dutan batırı kucaklar.

— Biz dost olalım, ben seni kendi yerime padişah yapayım, der.

Dutan'ın ağabeylerine en güzel kızları verir. Her biri, çift olur. Sonra düğün yapıp, temaşa edip, kırk gün olunca, Dutan batır evine dönmek ister. O zaman padişaha:

— Ben kendi memleketime dönüyorum, der.

Padişah, Dutan batıra:

— Her zaman düşmandan korkup, kan, yaş ağlayıp, durmaktansa, ben de seninle geleyim, der.

Dutan batır, o zaman halka:

— Biriniz de kalmadan katılın, on bin kişinin sığacağı bir yaylam var, der.

Bu şehrin halkı hepsi Dutan'a katılır. Dutan batır, ev, yurt kurup, çok adil olarak, o çevredeki bütün halkı kendi köyüne katar. Çok güzel ömür geçirirler.

59. ON ÜÇ

Bir adamın on üç oğlu varmış. Küçüğüne On üç adını vermiş. Günlerden bir gün, bunlar babalarından işe gitmek için izin isterler. Babaları izin verir, bunlar giderler, yürürler yürürler, yürüye yürüye tamamen başka bir padişahlığa varırlar. Bu padişaha, odun kesmek için işçi olarak girerler. Ücretleri kişi başına bir buçuk kuruştur. Ağabeyleri gece gündüz ağaç keserler, fakat bizim On üç padişahın evinde kalır. Aşçının bulaşık sularını döker, patates soyar, odun keser, bu doyana kadar yer, içer, güçlenir. Ağabeyleri bunu kıskanmaya başlarlar.

— Biz burada sinekler, örümcekler arasında azap çekiyoruz, o semirip, yatıyor, derler. Haydi, On üç'ü yapamayacağı bir işe koşalım.

Bunlar padişaha gidip:

— Bizim On üç, dev perisinin aygırını alıp, gelebilir, oraya gönder, derler.

Padişah, On üç'ü çağırır ve:

— Sen, der, şöyle şöyle bahadırmışsın, dev perisinin aygırını getir, der. Yoksa seni asarım, keserim, der.

On üç, ağlaya ağlaya çıkar, gider. Gide gide, bir nineye rastlar. Nine, buna sorar:

— Oğlum, niçin böyle ağlıyorsun? der.

— Ey nine, nasıl ağlamazsın, bana padişah dev perisinin aygırını getirmemi buyurdu. Alıp, gelmezsen, asarım, keserim seni, dedi. Ben o aygırı nasıl alıp, geleyim? der.

Nine:

— Ağlama, oğlum, ağlama. İşte sana bir ayna, işte sana bir tarak. Gidersin ve girersin. Seni görünce, aygır kişner ve şahlanır. O zaman sen otların altına girersin. Dev perisi çıkar, o girip, gidince, aygırı gidip, yakalarsın.

On üç, bunları işittikten sonra, sevine sevine çıkar, gider.

Gidip, dev perisinin aygırının yanına girer. Aygır çok kötü kişnemeye başlar. Bizim On üç, hemen otların altına saklanır. Dev perisi gelir. Bakar, hiç kimse yok. Dev perisi geri gider. On üç, çıkar ve aygırı yakalamak ister. Aygır tekrar kişnemeye başlar, dev perisi tekrar çıkıp, bakar, bir şey yok. Dev perisi çok sinirlenir:

— Niye bu kadar bağıırıyorsun, hiç kimse de yok ya! der. Aldatırıyorsun beni sen. Bundan sonra kişnesen de çıkımm artık, der.

On üç'e de bu lazımıdır. Aygırı yakalayıp, biner ve çıkıp, koşturur bu. Dev perisi sezer bunu. En iyi atlarına biner ve takip eder. Dev perisi takip edip, yetişeceği sırada, tarağı fırlatır bu. Tarak sık bir orman olur. Dev ormanda karışıp, yattığı sırada, epey yol alır bizim On üç. İkinci kez takip edip, yakalayacağı sırada, aynayı fırlatır bu. Ayna, büyük bir deniz olur. Dev perisi bu denizden çıkamaz, öteki taraftan On üç'e parmak sallar kalır.

Şimdi bizim On üç, padişaha aygırı getirip, verir ve kurtuldum diye, rahatça yaşamaya devam eder.

Böyle rahatça yaşarken, ağabeylerinin aklına yine bir hile gelir. Tekrar padişaha gidip, iftira atarlar:

— Bizim On üç, sana dev perisinin yorganını getirip, vereyim diyor, derler.

Padişah, On üç'e:

— Sen bana dev perisinin yorganını getirip, vereyim diyormuşsun. Çok vakit geçirme, çabuk alıp, gel, der.

On üç, tekrar çıkıp, gider ağlaya ağlaya. Yolda tekrar aynı nineye rastlar.

— Niçin ağlıyorsun, oğlum? der.

— Ey, nineciğim, der On üç, nasıl ağlamazsın? Padişah bana dev perisinin yorganını alıp, gelmeyi buyurdu, der.

Nine:

— Ağlamaktan iş çıkmaz, oğlum. Ağlama sen, der. İşte sana bir çuval. Bu çuvala karınca tümseğini doldur da dev perisinin evinin içine boşalt, der.

Bizim On üç, çuvalına karınca doldurup, gider. Dev perisinin evine varır, ev çitle çevrilmiş. Çitin yarığından evin bahçesine girer ve fark ettirmeden ev kapısını açıp, çuvalın ağzını açar. Evin içine karıncalar dolar. Dev perisinin uyur uyanık, yattığı bir zamanmış, karısına kızmaya başlar: “Yorgan güvelenip, bitmiş, uyku rahatlığı vermiyor, gün boyu sadece yatırıyorsun, buna da bakmırıyorsun.” der, yorganı tepip, düşürür. Fakat böyle de kurtulamaz. Bunu karınca tamamen sarıp, alır. Bundan sonra, o sinirlenip, yorganı çıkarıp evin önüne fırlatır.

Bizim On üç'e de bu lazımdır. O yarganı, alır ve doğru padişahın sarayına. Bunun ağabeyleri çok şaşırırlar. “Bu nasıl ateşte yanmaz, suda batmaz oğlan oldu!” derler. Padişaha girip:

— Bizim On üç, sana bu kez dev perisinin kendisini alıp, getiririm diye övünüyor, derler.

Padişah tekrar bunu çağırır ve:

— Sen bana dev perisini getirip, vereyim, demişsin, öyle niyetin varsa, çok uzatmadan sen onu getir, der.

On üç, tekrar çıkıp, ağlaya ağlaya gider. Tekrar buna aynı nine rastlar.

— Niçin ağlıyorsun, oğlum? der.

— Ey, nineciğim, nasıl ağlamazsın? Bana padişah dev perisini alıp, getirmeyi buyurdu, der.

Nine:

— Ağlamakla iş olmaz, oğlum, der, ağlama sen, der. İşte sana bir balta. Dev perisinin ormanına git ve ağaç kesmeye başla. Dev perisi çıkınca: “On üç ölmüş, ona tabut yapıyorum.” dersin. O da sana yardım eder. Sen orada onu tabuta sokmaya çalış, der.

Bizim On üç, sevine sevine çıkıp, gider. Dev perisinin, ormanına gider de tak tuk ağaç kesmeye başlar. Dev perisi, çıkar gelir. Bağırır buna:

— Ne yapıyorsun? Neden benim ormanımı kesiyorsun?

On üç:

— Sen bağırma, On üç ölmüş. Ona tabut yapıyorum, der.

Dev perisi buna çok sevinir. “Ben de yardım edeyim!” deyip, baltalar, bıçkılar alıp, çıkar. Bunlar ikisi birlikte tabut yapmaya başlarlar. Tabutu çok sağlam yaparlar. Yapıp, bitirdikten sonra, On üç:

— Biliyor musun, On üç senden daha kuvvetli. Sen girip, tepinip, bak hele. Sana dayanmazsa, On üç'e hiç dayanmaz, der.

Dev perisi girince, tabutu pat diye çivileyip, koyar bu. Dev perisi işi anlayıp, bağırmaya başlar, af diler; fakat tabutu kırıp, çıkamaz. On üç, tabutu arabaya koyar ve dönüş yoluna çıkar. Dev perisi sürekli seslenir, sürekli direnir:

— Yol üstünde benim teyzem var. O seni nasıl olsa göndermez, o seni öldürür, der.

On üç bunu işittikten sonra atlarını, öküzlerini durdurur ve dev perisinin teyzesinin evine gidip, girer. Selamlaşır, hâl hatırsorar.

— İşte, nine, ben gözsüzleri gözlü, bir gözlüleri iki gözlü ediyorum, der.

Dev perisinin teyzesi sadece bir gözlüymüş, buna çok sevinir.

— Öyle mi, der, bana bir göz daha tak öyleyse, der.

Bizim On üç, kocakarıyı saçlarından çok sağlam bir şekilde direğe bağlar. “Sen, teyze, göz koyarken, direnme, göz takmak oyun işi değildir.” der. Demiri kızdırır ve kocakarının tek gözüne getirip, basar, kocakarının gözü sıçrayıp, çıkar. Kocakarı saçlarını koparıp, demirden çözer de el yordamıyla On üç’ü aramaya başlar. On üç de çok akıllı bir delikanlıymış. Kapı önünde kocakarının keçi tekesi yürüyormuş, On üç onun altına girip, yapışır. Bu kocakarı öte dövünür, beri dövünür, çarpınır ve On üç’ü bulamamanın siniriyle, keçi tekesini tutup kapıya doğru fırlatır.

Tabutu sürükleyip, döner gider On üç, padişahın sarayına. Padişahı çağırıp, çıkarır ve:

— İşte senin isteğin gibi dev perisini alıp, geldim. Şimdi tabutu açıp, çıkarayım, der.

Padişahın ödü kopar:

— Yok, yok, çıkarma, gerekmez! der.

On üç:

— Sen kendin alıp, getirmemi istedin. Şimdi çıkarıyorum, der.

Şimdi padişah, yalvarmaya başlar:

— On üç’ceğizim, sakın çıkarma. Kızımı vereyim, padişahlığının yarısını vereyim, sadece dev perisini çıkarma, der.

Bu şekilde, padişah On üç’e kızını verip, padişahlığının yarısını da verir. Ağabeyleri kendilerinin kıskançlıkla kardeşlerini mahfetmek için uğraştıklarında dolayı çok pişman olurlar, kalan ömürlerini çok kardeşçe yaşarlar.

Bugün gittim, gece döndüm; oynadık, güldük; yedik, içtik; bıyıklar yağlandı, ama boğaza ulaşmadı.

60. KIRK OĞLANLI ADAM

Evvel zamanda bir karı koca varmış. Bunların kırk çocukları varmış. Çocukları çok olunca şaşırırlar, ne yapacaklarını da bilemezler. Şaşırınca, düşünüp, zanaat öğretmeye başlarlar.

Gün geçtikçe zanaat öğrenip, yetişirler ve çalışmaya başlarlar. Oğlanlar yetişkin olunca, babaları ile konuşurlar, bir şart ile evlenmek isterler: Kırkına da kırk kız olsun, onların hepsi de bir anadan doğmuş olsunlar. Böyle konuştuktan sonra, büyük oğulları kızları aramaya çıkar, gider.

Bir gün gider, üç gün gider, dördüncü gün, bir ırmak kenarına doğru gelir. Orada bir ejderha vardır, o ejderhanın yanından geçip, gitmek için çok büyük bir güce ihtiyaç vardır, çünkü o ejderha gelip geçenleri uyutur. Fakat bu delikanlı ırmağa yaklaşıncı, bunun hilesini sezip, uyumadan geçip, gider.

O tekra yoluna devam eder, ay gider, yıl gider, bir karış boyu yol gider. Gide gide, bir şehre varır. Şehrin kenarında bir kocakarının yanına varır. Kocakarıya sorar, kocakarıya kendisinin ne aradığını söyler. Kocakarı şehirde onun aradığı gibi kızların olduğunu söyler. Sonra delikanlı sabah kalkıp, o evin kapısının önüne varır. İçeri girer. Selam verip, hâl, hatır sorar ve kendi durumunu anlatır; kırk kardeşe kırk kız lazım olduğunu söyler. Kızların ana, babaları konuşup, kızları ile görüşüp, büyük kızı bu delikanlıya verirler. Delikanlı, kız ile görüşüp, bir gün orada kalıp, ondan sonra kızı evine götürür.

Hafta geçer, yıl geçer. Giderken geçtiği ejderhalı ırmağa gelir. Ejderha uyutmaya çalışsa da, delikanlı yine uyumadan geçip, gider. O ejderhadan geçince, üç gün geçer, dördüncü gün evine döner. Dönünce, kırk kız bulduğunu, kendisinin onlardan birisiyle evlendiğini anlatır. Sonra görüşürler ve delikanlı kendisi evde kalıp, ana, babalarını, kardeşlerini kırk çift ata bindirip, gönderir. Kırk birinci ata kendi karısını oturtup, gönderir. Kendisi de deminki ejderhadan geçene kadar uğurlamaya gider.

Giderler, giderler, yine ejderhanın yanından geçip, giderler. Sonra gündüz gidince, gece gidince, yıl gidince, büyük oğullarının söylediği şehre varırlar. Kızlar delikanlıları sevinçle karşılarlar. Sonra, mollaları çağırıp, düğün yapmaya başlarlar. Düğünde kırk fiçı içki vardır, kırk fiçı bal. Gündüz içerler, gece içerler, hafta boyu

düğün yaparlar. Sonra, ağabeylerinin anlattığı gibi yapıp, dönüş yoluna çıkarlar. Hepsi sevine sevine dönerler. Büyük ağabeylerinin karısı da, kocası olmadığına üzülerək döner.

Gündüz geçer, gece geçer, yıl geçer, bunlar yine ejderhalı yere gelirler. Ejderha bunları uyutup, sarıp, alır. Ağabeyleri evde bekler, ama bunlar beklediği vakitte dönmez. Sonra ejderhayı hazırlayıp, kardeşlerini aramaya çıkar. Gidip, ejderhanın bunları sarıp, aldığı görür ve şöyle der:

— Ey ejderha, sana ne lazım, niçin bırakmıyorsun?, der.

Ejderha cevabında:

— Filan yerde, filan şehirde, filan padişahın altın saçlı kızı var. O kızı alıp, getirip, verirsen, bunları bırakırım, der.

Delikanlı:

— Kız senindir, deyip, kardeşlerini uyandırır ve alıp eve gelir.

Bir gün geçer, üç gün geçer, dördüncü gün, evlerine gelirler. Eve gelince, büyük ağabeyleri üç gün geçirir ve sonra ana, babaları, kardeşleri ile helalleşip, altın saçlı kızı aramaya çıkar, gider.

Gündüz gider, gece gider. Gide gide, bir ormanın yanına varır. Ormanda bir kişinin eliyle meşeleri tutup, yolup, attığını görür.

Delikanlı gidip, ona selam verir, hâl, hatır sorar:

— Sen kimsin, niye bu meşeleri yoluyorsun? der.

Bu cevap verir:

— Ben Meşe Batırım, der.

Sonra Meşe Batır, sorar:

— Delikanlı, sen bu ormanda yalnız başına ne yapıyorsun, nereye gidiyorsun? deyip, kendi başından geçenleri anlatır:

— Filan filan padişahın altın saçlı bir kızı varmış, onu almaya gidiyorum, der.

Delikanlının sözüne cevap olarak Meşe Batır şöyle der:

— Beni de götür, ben sana lazım olurum, der.

İkisi birlikte giderler. Giderler, giderler, gündüz giderler, gece giderler. Uzun süre gittikten sonra, bir dağ, taş arasına varırlar. Bir delikanlının taş fırlatıp, oynadığını

görürler; havaya koca koca taşları fırlatıyor ve o taşlar, havadan onun dizine düşüp, toz olup, gidiyorlar. Yolcular bu taş fırlatıp, oynayan delikanlıya:

— Niçin böyle yapıp, oynuyorsun? diye sorarlar.

Delikanlı:

— Benim işim bu, der.

Bunlar:

— Senin ismin ne? diye sorarlar.

Bu:

— Benim ismim Taş Batır, der.

Bundan sonra Taş Batır, bunlara sormaya başlar:

— Siz ne yapıyorsunuz, nereye gidiyorsunuz? der. Bunlar kendi hâllerini söylerler; filan filan şehirdeki padişahın kızını almaya gidiyoruz, derler.

Taş Batır:

— Beni de alıp, gidin, ben size lazım olurum, der. Sonra bunlar üçü birlikte giderler.

Bunlar üçü birlikte giderler, giderler, çayır boyunca giderler, kara ormanlar geçip, giderler. Gide gide, büyük bir göle varırlar. Gölün boyu da yok, eni de yok, hiçbir yerden çıkacak yol da yok. Gölün, etrafında dolaşırken, bir kıza rastlarlar. Kız, bunlara sorar:

— Kimsiniz, nereye gidiyorsunuz, ne yapıp, bu tarafa geldiniz? der.

Sonra bunlar kendi hâllerini söylerler:

— Filan şehre gidiyorduk, filan padişahın altın saçlı kızını almak için. Lakin bizim yolumuzda engel var, gölü geçmek için hiç yol yok, derler.

Kız:

— Eğer beni de alıp, giderseniz, ben sizi geçiririm, der.

Dördü birlikte razı olup, giderler. Kız o dakikada gölün suyunu içip, bitirir ve gölün yeri kuru bir yer olup, kalır. Gölü geçerler ve çıkınca, kız tekrar gölü, göl edip, bırakır. Sonra giderler. Gün gidip, ay gidip, bir şehre varırlar. Şehirde altın saçlı kızı sorarlar, bilen hiç kimse yok. Arayıp sorarlar ve ihtiyar bir kocakarıya rastlarlar. O kocakarı, padişahı biliyormuş. O bunlara, filan filan yerde, diye söyler. Gidip, padişahın

kapı önüne varırlar. Konuşup, kapı dibinde hepsini de bırakarak, sadece delikanlı kendisi padişahın sarayına girer.

Padişah bir yabancı kişi olduğunu görür ve sorar:

— Sen kimsin delikanlı, korkmadan buraya nasıl geldin? der. Delikanlı, cevap verir:

— Ben filan kişinin büyük oğluyum. Altın saçlı kızını almaya geldim, der.

Padişah:

— Bir güreşçim, bir koşucum var. Bunları yenerseniz, kırk fiçi içkim var, bunu içip, bitirirseniz, o zaman kızımı veririm, der. Delikanlı çok kaygılanarak çıkıp, arkadaşlarına durumu anlatır.

Arkadaşları:

— Korkma, biz onu yaparız. Sen gidip padişaha söyle, derler.

Sonra delikanlı, padişaha gidip:

— Haydi bahadırlarını getir, der. Padişah bahadırlarını getirir. Üç gün süre koyar. Eğer üç gün içinde padişahın bahadırını yıkarsa, koşucusunu da geçerse, kırk fiçi içkiyi de içip, bitirirlerse, o zaman padişah kızını vermeyi vaat eder.

Mayısın dokuzunda sabahleyin saat dokuzda güreşmeye başlarlar, akşam altıya kadar, kimse birbirini yenemez. Bu günü böyle bitirirler. Mayısın onuncu günü yine sabah başlarlar. Akşam saat altıya kadar, yine birbirlerini yenemezler. Mayısın on birinci günü, son gün sabah saat yedide başlarlar. Son güçleri ile akşam beş buçuğa kadar birbirlerini yıkamazlar. Sürenin sonuna yarım saat vakit kalınca, Taş Batır, kuvvet vermek için: “Ey, Meşe batır, ne yapıyorsun?” deyince, Meşe Batırın gücü gelip, kaldırıp, vurur. Padişahın güreşçisini atıp, vurmasıyla, yarısına kadar yere gömülür. Bu şekilde, padişahın bir bahadırı yenilir.

Mayısın on ikisinde koşmak için giderler. Padişahın iki koşucusu ile Taş Batır gider. Taş Batır, kendi hilekarlığı ile ötekilerden arkada kalıp, padişahın koşucularının kendi yanına dönüp, gelmelerini bekleyip, yatar ve iki avucuna kum doldurup, ötekilerin gözlerine atar. Bunlar orada yıkılıp, kalırlar. Taş Batır, kendisi önden koşarak, gelir. Fakat ötekiler Taş Batırın gelmesinden çok sonra gelirler. Bu şekilde, padişahın koşucuları da yenilir.

Şimdi sıra içki içmeye gelir. Bu kız, kırk fıçı içkiyi bir dakikada, nefes bile almadan, içip, bitirir. Padişah bunun için çok endişelenir. Padişah, sözünden cayıp, yine kırk fıçı daha içmesini ister. Kız onu da içip, bitirir. Padişah, yüreğine hükmedemeyip:

— Bir fıçı daha içip, bitirsin, kızımı veririm; bitiremezsen, başını kestirim, der. Kız bu kırk fıçıyı da içip, bitirir. Padişah, sonra altın saçlı kızını vermeye razı olur.

Dördüncü gün padişah, kendi kızına on iki yük mal verip, uğurlamak için birkaç vezir verip, kızından ayrılır. Taş Batır, Meşe Batır, kız, delikanlı, hepsi kendi yollarına giderler. Dönüş yoluna çıkınca, ay geçip, yıl geçinde, kız içkiyi döküp, bırakır, tekrar giderler ve deminki göle gelirler. Göle gelince, vezirler dönüp, giderler. Kız önceki gibi gölü içip, bitirir ve bunlar çıkıp, giderler. Kız, iyilik, güzellik dileyip, o yerde kalır.

Delikanlılar, kendi yollarına giderler. Giderler, giderler, çok uzun süre gidince, Taş Batır'ın yerine varırlar. Taş Batır da iyilik, güzellik dileyip, bunları uğurlar ve kendi yerinde kalır. Delikanlıya çok keskin bir kılıç hediye eder. Bu kılıç iki taraflı olup, ortasında sapı vardır. Taş Batır:

— Ejderha seni, üç kilometre kalınca, içine çeker, işte bu kılıcı tutup, gidersin. Ejderhanın ağızına gidince, bu kılıç ile onu yarıp, çıkarsın, der. Böylece ayrılırlar.

Sonra bunlar tekrar kendi yollarına giderler. Ay giderler, yıl giderler, Meşe Batır'ın ormanına gelirler. Orada Meşe Batır da iyilik, güzellik dileyip, ayrılır. Delikanlı, birkaç gün geçince, on iki yük mal yükler ve kızla evine döner. Anası, babası, kardeşleri sevinip, karşılarlar. Sonra kız, malları evde bırakıp, delikanlı ejderhanın yanına gider. Ejderha delikanlıyı, üç kilometre yer kalınca, içine çekmeye başlar. Delikanlı kılıcını tutup, varınca, ejderha yutayım derken, delikanlı ejderhayı boydan boya yarar. O zaman ejderhanın canı çıkıp, ölmeden önce delikanlıya:

— Delikanlı, tekrar boynuma vur, böyle bırakma, der.

Delikanlı:

— Delikanlı adamın sözü de, işi de bir olur, bir işi ikinci kez yapmaz, der. Eğer boynuna vursa, ejderha dirilecektir. Delikanlı tekrar vurmaz, o bir vuruşu ile işi tamam edip, evine döner.

Haziran ayında gidip, geldim, hâlâ böyle sağ salim yaşıyorlarmış.

61. ALTIN KUŞ

Çok eski zamanlarda, burnu kesik kumandan, saksağan yüzbaşı, ördek vergi memuru, baştankara sekreter olduğu zamanda, köpek nöbetçiliğe çıkmış. O zamanda amirler çoğalıp, gitmiş. Bir kişi varmış, iki patika, bir yol ile çıkıp, gitmiş. Eğri gitmiş, yamuk gitmiş, yokuş gitmiş, iniş gitmiş, gide gide bu iki çalı, bir söğüt ağacına ulaşmış. Birini eğrice kesmiş, birini kamburca kesmiş; yine iki patika, bir yol ile gitmiş varıp, bu bir göle ulaşmış. Orada iki yaban ördeği, bir ördek varmış. Eğri atmış, değer, değmez olmuş; yamuk atmış, değmiş. Ördeği yüzmüş, bir pot yağ çıkmış.

Bu zamanda bir padişah varmış. Onun bir elma bahçesi varmış.

Günlerden bir gün bahçede dolaşırken, padişah bir elma ağacının elmasının kaybolduğunu anlar ve bahçesini korumak için bir bekçi koyar. Tan vaktinden önce bekçinin uykusu gelir ve uyuyup, gider.

Sabahleyin padişah bahçeye çıkıp, elmaların yerinde olup, olmadığını araştırıp, bakar, bir elmanın daha yerinde olmadığını görür. Bundan sonra padişah, bu bekçiyi zindana kapatır ve ikinci gün bahçeyi beklemesi için bir başka bekçi koyar. Bu bekçi de gece boyunca oturur. Tan vakti gelince, uykuya dalar. Padişah, sabahleyin bahçeye çıkıp, elmaları sayıp, bakar, bir elma daha yok. Padişah çok sinirlenip, bu bekçiyi de zindana kapattırır.

Padişahın üçüncü bekçisi de bahçeyi gece boyunca korur. Tan vaktinden önce o da uykuya dalar. Padişah yine bahçesine çıkıp, bakar, bir elma daha yok. Padişah bu bekçiyi de zindana kapattırır ve bahçeyi kendisi beklemeye başlar.

Karanlık çökünce, padişah bahçeye çıkıp, oturur. Gece boyunca oturur. Tan vakti gelince, bunu da uyku basmaya başlar. Uykusu gelse de dayanıp, oturur. O zaman bir kuş uçar, gelir ve büyük elma ağacına gelip, konar. Kuşun gelip, konmasıyla, padişah, sessizce gelip, kuşu yakalar. Bu kuşun güzelliğine hayran olur, çünkü bu altın kuştur. Padişah bu kuşa, kıymet verir, getirip altın kafese kapatır. Başka padişahlar gibi, bu padişah da çok övünen bir kimseymiş: “Altın kuş tuttum.” diye, bütün yabancı memleket padişahlarına haber gönderir. Komşu padişahlarının bir kısmı kıskançlıkla, bir kısmı da altın kuşu görmek isteyerek, çağırıldıkları vakitte gelirler. Padişahlar kendi aralarında toplanıp, meclis kurup, oturdukları sırada, altın kuşlu padişahın oğlu Arslan okuldan dönmüş, oynuyormuş. Ok atıp, oynarken, bu oğlan altın kuşun durduğu odaya

girer. Okunu atınca, bunun oku altın kuşun durduğu kafesin içine girip, saplanır. Arslan, oku alayım diye kafesin yanına gidince, kuş, dile gelip, bununla konuşmaya başlar.

— Okun burada, der kuş, sen önce, anahtarı getirip, kafesi aç, ondan sonra okunu alırsın, der.

— Kafesin anahtarı nerede? diye sorar Arslan.

— Babanın kesesinde, der.

Oğlan gidip babasının kesesinden anahtarı alır ve kafesi açar. Kafesin açılmasıyla, kuş uçup, çıkar ve Arslan’a:

— Her ne zaman ben sana lazım olsam: “Ey, Altın kuş!” diye seslen, ben sana yardım ederim, der. Böyle der ve kuş pencereden uçup gider. Arslan, anahtarı babasının kesesine götürüp, koyar ve kendisi tekrar oynamaya gider.

Akşama doğru padişahlar toplanırlar. Bunların toplanmasıyla, padişah altın kuşu alıp, getirmek için odaya girer ki, kafeste kuş yok. Bundan sonra bu çok kaygılanır. Padişahların yanına göz yaşlarıyla ağlayarak gelir. Şimdi o çok üzgündür.

— Altın kuşum kaybolmuş, birisi kafesi açıp, kuşu çıkarıp, bırakmış, der.

Yabancı padişahlar, keyifsizlenip:

— Öyleyse, çağırmamak lazımdı, diye, öfkelenerek, dönüp, giderler.

Misafirler gidince padişah; karısını, vezirlerini, bütün bekçilerini çağırır ve “Bir altın kuşu bile koruyamadınız.” deyip, bunları astırıp, kestirmekle korkutmaya başlar. Karısını:

— Kuşu sen çıkarıp, bırakmışsındır, diye azarlar.

Karısı ağlar, göz yaşlarıyla buna:

— Kuşu ben bırakmadım, bu işte benim bir günahım yok, der. Padişah, karısının sözüne inanmaz, ona çok kızıp, kovar.

Akşam olunca, bu padişahın oğlu Arslan oyundan dönüp, gelir. O sırada bunun annesi hıçkırığa hıçkırığa ağlayıp, oturuyormuş. Oğlan gelip, girince, annesi buna:

— Harap olduk, oğlum, der. Sen bir şey biliyor musun, bizim altın kuşumuz kayboldu. İşte bunun için baban, bana çok kızıyor, incitiyor, der.

Arslan:

— Ey, anne, der, boş yere kaygılanma sen, der. Altın kuşu ben bıraktım, der.

Babasına kızıp, oğlan annesine:

— Sen babama söyle, der, kuşun kafesini ben açıp, bıraktım, kuş hakkında seninle değil, işte benim ile konuşsun, der. Böyle der ve oğlan kendi odasına girip, uyumak için yatar. Padişah oğlunun sözlerini babasına yetiştirirler. Padişah bu durumu öğrenip, oğluna çok kızar.

Vezirlerini çağırıp, onların önünde oğlunu sorguya çeker:

— Altın kuşu sen mi çıkarıp, bıraktın? der.

Arslan yiğitlenerek meclis ortasına dikilir ve gevşemeden:

— Altın kuşun kafesini ben açtım, kuşu ben serbest bıraktım, der. Eğer bunun için kızacaksan, bana kız. Günahsız kişilere dokunma sen, der. Sen böyle, der oğlan, boş yere pek çok kimsenin başını yedin, der.

Padişah, çok sinirlenip, tahtından sıçrayıp, kalkar ve eline kılıcını alıp, hemen orada oğlunun başını kesmek ister. Padişah oğlunu oradaki halk, aralayıp, ikinci kapıdan kaçırıp, çıkarırlar ve gönderirler.

İkinci gün padişah, kendi vezirlerini çağırıp, tekrar görüşür:

— Bu oğlanı ne yapalım şimdi? der. Bu oğlan, der, küçük yaşında bile bana karşı geliyor. Büyüyünce hayır gelmez bundan. Bunu, der, ya şimdi astırayım ben, ya şimdi ömür boyu zinana kapatayım, buna başka çare yok, der. Vezirler de padişahın sözünü destekleyerek: “Astırmak lazım, astırmak lazım.” derler.

Bunlar arasından ihtiyar bir vezir kalkıp:

— Oğlanı sadece bu iş için astırmak doğru olmaz, der. Biz onu, der, kendi padişahlığımızın topraklarından çıkarıp, gönderelim, der. Konuşa, konuşa bunlar oğlanı kendi padişahlıklarından kovup, göndermeye karar verirler.

Padişahın karısı: “Kendi oğluna böyle haksızlık yapma” deyip, ağlaya ağlaya yalvarsa da, padişah kendi dediğini yapar.

Padişahın kararını Arslan’a gelip, söylerler, oğlan annesiyle vedalaşır ve yerini, yurdunu bırakıp, yola çıkar. Yola giderken, bu delikanlı arkadaşı olan bir padişah oğlunun yanına uğrar. Onunla konuşurlar, görüşürler ve birbirlerine arkadaş olmaya söz verip, yola çıkarlar.

Hafta giderler, ay giderler, bunlar. Bu iki delikanlı gide gide, bir su kenarına varırlar. Yola çıkmalarından çok da geçmeden, padişah oğlu, arkadaşının hilekar

olduğunu anlar. Su kenarına gelip, otururlar. Yerler, içerler. Bir gece dinlenip, tekrar yola çıkmak için hazırlanırlar. Yola çıkıp, gidelim diye kalktıklarında, bu hilekâr oğlan:

— İşte dostum, der, şimdiye kadar, benden bir yaş büyük olduğundan, sen baş oldun, ben sana uyup, geldim, der. Bundan sonra ikimize de padişah oğlu olup, yürümek yakışmaz, birimiz padişah oğlu, ikincimiz vezir oğlu olup, gidelim biz, der.

Arslan:

— Benim için hepsi bir, der. Ben böyle de padişah oğulluğundan çıkmış biriyim, der.

Bundan sonra bu oğlan:

— İşte ben bir dayak alıp, şunu suya fırlatayım, der, bu dayağı kim önden gidip, alırsa, o padişah oğlu, fakat dayağı alamayan vezir oğlu olur, der.

Bu oğlan su kenarında daha öne gelip, kendi durduğu tarafa doğru dayağı fırlatır. Yüzüp, gelirler. Dayak bu oğlan tarafında olduğundan, dayağa Arslan’a göre daha önce varır. Oğlan, dayağı sudan alıp, çıkar. Dayağı alıp, çıkmasıyla, giyinirler ve yola çıkıp, giderler, bunlar. Yolda giderken, bu oğlan Arslan’a:

— İşte, dostum, der, şimdi ben sana baş oldum. Bundan sonra benim dediğim gibi gidersin, benim istediğimi yaparsın, der.

— Tamam, der, Arslan, senin dediğin gibi yaparım, der. Kendi içinden de düşünür: “Kimin kim olduğu gelecekte görünür elbet.” der.

Bunlar ikisi iki ata binip giderler. Gide gide büyük bir şehre varırlar. Bu, padişahın yaşadığı şehirmiştir. Şehrin en büyük sokağından girip, giderler, sokaktan gide gide, padişahın sarayına varırlar. Sarayın yanından atlarını atlatıp, geçip, giderler. Bu padişahın üç kızı varmış. Delikanlılar, padişahın sarayının yanından geçtikleri sırada, bu kızlar pencerenin kenarında oya işleyip, oturuyorlarmış. Bu iki delikanlıyı görünce, padişahın kızları akıllarını yitirecek gibi olup, onlara âşık olurlar. Padişah kızları babalarının yanına çıkıp:

— Baba, baba, bizim sokaktan iki atlı delikanlı geçip, gider, öyle güzeller ki, sen o delikanlıları geri çevirip, bize gösterebilirsin, derler.

Padişah, bir vezirini çağırır ve:

— Artlarından yetişip, “Bizim padişah sizi misafirliğe çağırdı.” diye söyle, o delikanlıları yanından ayırmadan alıp, gel, deyip, delikanlıların ardından gönderir.

Padişahın veziri, delikanlıların ardından gidip, onları alıp, gelir. Delikanlılar, padişahın sarayına girince, güzelce kendilerine çeki düzen verip, padişahın huzuruna çıkarlar.

— Siz kimsiniz, nereden gelip, nereye gidiyorsunuz? diye sorar padişah.

— Ben filan padişahın oğluyum, benim arkadaşım memleketinden kovulmuş vezir oğlu, der öteki delikanlı.

Padişah, çok fazla düşünmeden:

— Benim padişahlığımda kalmayı dilerseniz, ben size kızlarımı vereyim. İşte büyük kızım padişah oğluna, ortancası vezir oğluna olur, der.

Delikanlılar, kendi rızalarını bildirip, padişah kızlarıyla evlenirler. Padişah büyük damadını yeni kurulmuş, altın saraya, küçük damadını “Vezir oğluna olur.” deyip, kapı önündeki küçükçe bir eve yerleştirir. Padişah, büyük damadını “Yakın danışmanım olur.” deyip, her zaman yanında, taht çevresinde tutuyor, fakat küçük damadı Arslan’ı saymıyor, dikkate de almıyormuş.

Tamam. Bu iki delikanlı, padişah kızlarıyla gün geçirirler, hafta yaşarlar, ay yaşarlar. Gün geçtikçe, padişah damatlarına çeşit çeşit işler buyurur. Küçük damadı Arslan, buyurduğu işleri saati, dakikası ile yerine getirip: “Daha ne isteğiniz var?” diye, yeniden iş vermesini bekler, durur. Padişah, büyük damadına da işler buyurur, fakat bunun hiç de faydası yok. Bu durumu görüp, padişahın büyük damadı Arslan’ı çok kıskanır. Padişahın büyük kızı da her gün kışkırtıp, durur: “Babam bizi saymıyor, küçük damadını daha çok seviyor o, onlar her gün babamın yanında.” der. Padişah oğlu buna kızıp: “Arslan’dan ne yapıp da öç almalı acaba?” diye düşünmeye başlar.

Günlerden bir gün padişah oğlu, karısının babasına Arslan’ı överek, şöyle der:

— Senin küçük damadının hünerleri pek çok, der, o onları kimseye fark ettirmiyor, sana da fark ettirmemeye çalışıyor o onları, der.

— Nasıl hünerleri var ki onun? diye sorar, padişah.

— O, der, büyük damadı, yüz baş atı altın toynaklı, gümüş tüylü edebilir, çağırıp, bu işi yapmasını söyle sen ona, der. Bu işi, yapamazsan, başını kestiririm, diye söyle, böyle demezen, yapmaz o onu, der.

Padişah oğlu, böyle der ve kendisi hemen padişahın yanından çıkar, gider. Kendisi içinden: “Senin gibileri işte böyle tuzağa düşürürler.” diye düşünür.

Padişah, Arslan’ı çağırıp:

— Senin çok güzel hünerin varmış, damat, der, yüz baş atı alıp, altın toynaklı, gümüş tüylü yaptırıp, getir, der. Yerine getirmezsən, ben senin başını kestiririm, der.

Arslan, padişahın yüz baş atını sayıp, alır; kırları çıkıp, dağıtır. Şimdi Arslan'ın böyle hüneri yok, ne yapsın, kırdaki kaygı, hasret çekip, oturur bu. Otururken, aklına gelir ve: “Ey, altın kuş!” der. Böyle demesiyle, “Delikanlı, sana ne lazım?” diyerek, altın kuş, bunun karşısına çıkar. Arslan, çok sevinip:

— Padişah bana bu yüz atı, altın toynaklı, gümüş tüylü etmemi söyledi, der.

— Delikanlı, der, sen hiç kaygılanma, der. Böyle der ve altın kuş, insan şekline girip, deminki yüz atı bir araya toplayıp, kuyruklarından yakalayıp, havaya fırlatır, fırlatır ve Arslan'ı kendisi ile birlikte evine alıp, gider.

Delikanlıyı bir saraya alıp, girer ve kendisini ayrı bir odaya yerleştirir. Bundan sonra, Arslan'ı kendi kız kardeşi ile tanıştıırıp: “İşte beni bu delikanlı kurtardı.” deyip, başından geçenleri anlatır. Altın kuş, kız kardeşine bu delikanlıyı çok iyi ağırlamasını söyler.

Birkaç gün misafir olunca, altın kuş:

— Bu delikanlıya, nasıl bir hediye verelim? der.

Kız kardeşi:

— Biz ona anne, babamızdan kalan bir sofra örtüsü var, onu hediye edelim, , der.

Sofra örtüsünü hediye edip, verirler ve:

— İşte biz sana anne, babadan kalan sofra örtüsünü hediye ediyoruz, derler.

— Ben onu sizin gibi yapıp, kıymetli tutarım, der delikanlı.

Altın kuş, Arslan'a:

— Bu sofra örtüsünün hikmeti var, der. Yayıversen, ne dilersen öyle yemek olur, onun üstünde, der.

Bundan sonra altın kuş, Arslan'ı aldığı yere götürür ve yüz atı kuyruğundan çekip, indirmeye başlar. Arslan, buna şaşırır. Atlar tanınmaz olup, değişirler; toynakları altın, tüyleri gümüş olur. Altın kuş, atları çekip, indirerek bir yere toplar ve Arslan ile vedalaşıp, evine döner.

Altın kuşun dönüp, gitmesiyle, Arslan, atlar arasından çok güzel birini yakalayıp, ona biner ve diğerlerini sürüp, alıp, gider.

Şehre döner ve altın toynaklı, gümüş tüylü yüz baş atı padişahın sarayının yanına götürür. Bu döndüğünde, padişah kendisinin büyük damadı ile balkonda oturuyormuş. Atları görünce, padişahın aklı gider.

— İşte damat, der, Arslan kendi hünerini gösterdi, der.

Padişah oğlu buna çok kahırlanır, ne yapacağını bilemez. Hayret ederek, padişaha:

— Sen, ihtiyar, bilmiyorsun, der. Onun bir hüneri daha var, o yüz sığırı altın boynuzlu, zincir kuyruklu edip, alıp, gelebilir, sen ona bu işi de buyur, der.

Tamam. Arslan, altın toynaklı yüz atı padişahın gösterdiği yere getirip, kapatıp, evine, karısının yanına gider. Karısı, Arslan'ın sağ, salim döndüğünü görüp, çok sevinir.

Arslan evine gidince, bunlara padişahın aşçısı gelip, girer: “Padişah size gönderdi.” deyip, bunlara bir kap yiyecek, bırakıp, gider. Kabı açıp, bakarlar, bakarlar ki onun içinde artık, kırıntı yiyecekler varmış. Padişahın aşçısının çıkıp, gitmesiyle birlikte, Arslan, altın kuşun hediye ettiği sofraya örtüsünü açar, canı ne istiyorsa, çeşit çeşit lezzetli, tatlı yiyecekler gelip, çıkar. Ferahlayıp, yerler, içerler ve sofraya örtüsünü dürüp, güzelce toplarlar.

İkinci gün sabahleyin padişah Arslan'ı tekrar kendi yanına çağırır ve:

— Damat, senin bir hünerin daha varmış, sen yüz baş sığırı altın boynuzlu, zincir kuyruklu yapabiliyormuşsun, der.

Bu ne yapsın, başını eğip, çıkar, gider. Padişahın sürüsüne gidip, yüz sığırı sayıp, alır ve tekrar kırlara sürüp, gidip, sığırları dağıtır. Bundan sonra bir kenara doğru gider ve: “Ey, altın kuş!” diye bağırır. Göz açıp, kapayana kadar, altın kuş tekrar bunun önüne gelip, çıkar.

— Ne dileğin var, sana ne oldu? der.

Delikanlı:

— İşte bu yüz sığırı altın boynuzlu, zincir kuyruklu edip, alıp, gelmemi buyurdu padişah, der. Bunu yapamazsan, o benim başımı kestirecek, der.

— Korkma sen ondan, der, altın kuş, bunu da yaparız, der.

O sırada altın kuş, insan şekline girer ve sığırları, boynuzlarından tutup, birer birer havaya fırlatmaya başlar, sabredip, dur.

Sığırları havaya fırlatıp, bitirdikten sonra, altın kuş, Arslan'ı kendisi ile evine alıp, gider. Kız kardeşine:

— İşte bu bizim çok kıymetli misafirimiz, tekrar gelmiş. Sen onu güzelce ağırla, der.

Bir hafta, on günden sonra altın kuş, kız kardeşine sorar:

— Biz ona ne hediye ederiz acaba? der.

— Bizim ana, babamızdan kalan bir org var, onu hediye edelim, der.

Bu on iki vidalı bir orgmuş, bunun her bir vidası farklı bir ezgi çalıyormuş.

Delikanlıya ana, babalarından kalan orgu hediye ederler ve altın kuş Arslan'ı sığırların kaldığı tarlaya götürür. Bu yere varınca, altın kuş sığırları gökten çekip, indirmeye başlar, sığırların hepsi altın boynuzlu, zincir kuyruklu olur. Bundan sonra altın kuş, bütün sığırları bir yere toplar ve delikanlıya sağlık, sıhhat dileyip, gözden kaybolur. Arslan, çok sevinip, sığırları sürüp götürür, şehre döner.

Şehre dönüp, sığırları büyük bir sokaktan geçirir ve padişahın sarayının yanında durdurur. Altın boynuzlu sığırların, zincirli kuyruklarından çeşit çeşit sesler çıkıyormuş. Bunu işitip, bütün şehir halkı toplanır. Bu sırada padişah yalancı damadı ile balkonda çay içip, oturuyormuş. Altın boynuzlu, zincir kuyruklu sığırları görmesiyle, padişah şaşırıp, bakakalır ve sığırları kapıdan içeri sokup, ahıra kapamalarını buyurur. Arslan, sığırları sokup, kapatır ve karısının yanına gider.

Padişahın büyük kızı, Arslan'ın karısına hiç gün göstermiyormuş: “Senin kocan bu gidişinden dönmez artık.” deyip duruyormuş. Karısı kocasının sağ, salim döndüğünü görünce, çok sevinir, ağlaşıp, görüşürler bunlar.

Tamam. Şimdi padişahın büyük damadına gelelim. O, Arslan'ın padişahın buyurduğu işi yerine getirip, döndüğünü görür ve çok kıskanır. Padişaha şöyle diyor bu:

— Küçük damadının, bir hüneri daha var, sen ona çok ikram etme, yiyecek olarak sadece ekmek ve su gönder, yoksa o karnı doyarsa, bu hünerini sana göstermez, der.

— Başka ne hüneri var onun? der padişah.

— O, der, yüz baş keçiyi altın boynuzlu, gümüş tüylü edebilir, der.

Padişah, kendi aşçısını çağırıp, küçük damadı ile kızına sadece ekmek ile su götürmesini buyurur. Aşçı, aynen padişahın istediği gibi yapar. Bir parça ekmek ile su götürüp, önlerine koyar. Arslan ile karısı, hiçbir şey demeden, bunun elinden yemek kabını alırlar. Padişahın aşçısının çıkıp, gitmesiyle birlikte, bunlar padişahın gönderdiği ekmek ile suyu masa üstüne koyarlar ve sofraya örtüsünü alıp, masa üstüne yayarlar. Canları ne istiyorsa masa üstü çeşitli lezzette, tatlı ve yiyeceklerle dolar. Bunlar, karı koca karşı karşıya oturup, rahatça yiyip, içerler. Bundan sonra Arslan, altın kuşun hediye edip, verdiği orgun bir vidasını burunca, ömründe duymadığı güzel bir ezgi çalmaya başlar. Arslan, orgun on iki vidasını da birbiri ardından burup, çeşit çeşit ezgiler çaldırır. Bu şekilde gece boyunca rahatça, eğlenip, otururlar.

Sabahleyin padişah, Arslan'ı yanına çağırıp:

— Damat, der, senin bana söylemediğin bir hünerin daha varmış, der. Sen, der, yüz baş keçiyi altın boynuzlu, gümüş tüylü ettirebiliyormuşsun, der. Eğer, benim istediğimi yapmazsan, meydana çıkarıp, başını kestiririm, der.

Arslan, padişahın yanından: “Tamam, yaparım.” diyerek, çıkar, gider. Padişaha sinirlenir fakat söylemek istemez.

Keçi sürüsünün yanına gidip, büyük boynuzlu yüz baş keçiyi seçip, alır ve sürüp, gider. Uzun bir süre gittikten sonra, aynı kırlarda büyük bir açık alana varır. Keçileri dağıtıp, gönderir ve kendisi bir kenara kadar çekilip: “Ey, altın kuş!” diye bağırır. Göz açıp, kapayana kadar altın kuş bunun karşısına gelip:

— Ne lazım, delikanlı? der, Altın kuş insan kılığına girmiştir.

— Padişah bana tekrar bir iş buyurup, gönderdi, der.

— Nasıl iş? der.

— İşte şu yüz keçiyi altın boynuzlu, gümüş tüylü etmemi istedi. İsteddiğini yapamazsam, meydana çıkarıp, başını kestiririm dedi, der.

Altın kuş:

— Tamam, yaparız, der.

Sonra altın kuş, keçilerin yanına gidip, keçileri boynuzlarından tutarak, birer birer havaya fırlatmaya başlar. Keçileri havaya fırlatıp, bitirir ve delikanlıyı kendisiyle birlikte evine alıp, gider.

Eve girerler. Eve dönmeleriyle birlikte, altın kuş, kız kardeşini çağırır ve: “Bizim değerli misafirimiz tekrar gelmiş; sen onu güzelce ağırla.” der.

Tamam. Şimdi padişah ile büyük damadına gelelim. Padişah her gün kendisinin büyük damadı ile balkona çıkıp, oturuyormuş. Günlerden bir gün böyle konuşup, oturduklarında, büyük damadı padişaha:

— Küçük damadının işsizliğini gördün mü, der. Gideli hafta değil, kaç ay geçti; senin yüz baş keçini harap eder o, der.

— Yoksa aramaya adam mı gönderelim? der padişah.

— Yok şimdi, der, öteki damat, arayıp, övme sen onu. Nasıl olsa kaybolmuştur şimdi o, kaybolmamış olsa, dönerdi, der.

Bunlar böyle konuşup, otururlar, tam da o vakitlerde altın kuşun evinde misafir ağırlıyorlar.

— İyi dinlendin mi? der, delikanlıya sorar, altın kuş.

— Çok güzel dinlendim, çok sağ olun, fakat karımı özledim, çabucak yola çıkmak iyi, der delikanlı.

Bundan sonra altın kuş, bunu kendi bahçelerine götürür. Bahçeye çıkıp, elma ağacından bir elma koparıp, verir.

— Yiyip, bak hele işte bu elmayı, der.

Delikanlı yer, buna kuvvet gelir.

— Ya, nasıl, kendinde kuvvet olduğunu hissediyor musun? der.

— Hissediyorum, der, yine de çok değil, der.

Altın kuş buna bir elma daha koparıp, verir. “Ye” der. Bu yer ve yemesiyle bunun kuvveti daha da artar gibi olur.

— Şimdi kendinde kuvvet olduğunu hissediyor musun? der.

Delikanlı:

— Hissediyorum, ama o kadar da çok değil hâlâ, der.

Bundan sonra altın kuş, bahçenin ikinci tarafına götürüp, orada yetişen elma ağacından büyük bir elmayı koparıp, verir.

— Ye hele bu elmayı, der. Delikanlı yer. Elmayı yiyip, bitirince, altın kuş sorar:

— Şimdi kendinde kuvvet olduğunu hissediyor musun? der.

— Çok hissediyorum, der delikanlı, şimdi benim, der, nice dağları, taşları kaldırıp, atacak kuvvetim var, der.

Altın kuş:

— Öyle çok fazla gider, elmanın yarısını geri kus, der.

Elmanın yarısını geri çıkarınca, bunun kuvveti tamam olup, kalır.

Altın kuş, Arslan'ı tekrar evine alıp, girer. Eve girince, kız kardeşine sorar:

— Bu delikanlıya daha ne hediye edelim acaba? der.

Kız kardeşi:

— Bizim anne, babamızdan kalan üç tane kuş tüyü var, onu versek nasıl olur acaba? der.

Altın kuş:

— Güzel olur, onu verelim; getir hele şunları buraya, der.

Kız kardeşi, üç tane tüyü alıp, gelir. Altın kuş, bu üç tane tüyü Arslan'a verir:

— Bu tüy ile ne yaparsın? der.

— Sizin gibi yapıp, kıymetli tutarım, der.

— Yok, der, altın kuş, bu tüylerin çok büyük hikmeti var, der. Sen onları sakla, kimseye de gösterme, kendine lazım olduğunda bir tanesini yakarsan, senin karşına çok güzel bir ak-boz at gelir, der.

Altın kuş, Arslan ile birlikte gidip, kırdan bıraktığı keçileri havadan çekip, indirmeye başlar, her çekişinde altın boynuzlu, gümüş tüylü keçi gelip, iner. Yüz keçiyi bir yere toplayıp: “İşte şimdi, alıp, gitsen olur.” der. Arslan, altın kuşa çok teşekkür edip, kendisi kuvvetli bir delikanlıya dönüşerek, evine gider.

Keçileri sürüp, getirir bu şehre. Şehrin en büyük sokağından padişahın sarayının önüne varınca, sürüyü durdurur bu.

Altın boynuzlu, gümüş tüylü keçileri gören halk toplanır. Toplanan insanların hesabı yok. Halk padişahın küçük damadını çok sever. Onun korkunç seferden böyle sağ, salim dönüp, gelmesine bütün şehir sevinir.

Arslan şehre gelip, girdiğinde, padişah öteki damadı ile sarayının bahçesinde dolaşıyormuş. Altın boynuzlu, gümüş tüylü keçileri görünce padişah şaşırır. Padişahın büyük damadı utancından ne yapacağını bilemez. O, halkın gülmesinden korkup, hemen saraya girip, saklanır.

Arslan keçileri padişahın söylediği yere kapatır ve hemen karısının yanına gider. Arslan'ın karısı, kocasını görüp, çok sevinir; onu ağlaya ağlaya karşılar, bunlar birlikte hikmetli sofrâ örtüsünden yiyip, orgu çalıp, ikisi keyif, sefa yaparlar.

İkinci gün, uykudan kalkıp, yiyip, içtikten sonra, Arslan, karısına:

— Git, babanın yanına girip, sor, o bana daha başka ne iş buyurur? der. Padişahın kızı, babasının yanına girip, sorar:

— Damadın: “Baba, bana daha başka ne iş buyurur?” dedi, der.

— Ey kızım, der padişah, benim başıma çok büyük bir kaygı düştü, der. Sizi bu iki delikanlıya vermeme kızıp, üç tarafımdan üç padişah bana karşı savaş açtı. Sizin üçünüze o padişahların üçünün üç oğlu var. İşte bunlara karşı çıkmak lazım, der.

Kızı:

— Gücün yeter mi ya onlara karşı savaşmaya? der.

— Enişten ile biz sabah tan vaktinde askerleri alıp, onların birisine karşı savaşa çıkıyoruz. Sen damada söyle, der, işte benim ahırdan altı kulaçlık ala kısrağa binip, sabah o da savaşa çıksın hele, der, bir faydası dokunmaz mı acaba, der.

Padişahın kızı babasının yanından keyifsizlenerek, çıkar, gider. Kocasının yanına gidip, babasının söylediklerini aynen iletir: “Babam işte böyle böyle dedi, der. Tembel olsa da enişte de gidiyormuş, der. Sen de evde yatıp, kalmazsın şimdi.” der.

İkinci gün, sabahleyin Arslan, altı kulaçlı ala kısrağa binip, gider, karısı çok ağlayarak, göz yaşı ile uğurlar bunu. Padişahın büyük kızı, Arslan'ın savaşa böyle sonradan çıkıp, gittiğini görüp, bunu horlayarak, güler: “Senin uyuz kocandan bir iş de çıkmaz, bizimkiler bilmem ne zaman gittiler, senin kocan gidip, yetişene kadar, savaş da biter.” der. Dalga geçip, güler bu kendince. Padişahın ortanca kızı, ablasının sözünü işitip, çok utanır.

Tamam. Arslan, altı kulaçlık ala kısrağa binip, şehrin kenarına kadar çıkar ve atından iner. O sırada atının ayağını bağlayıp, keser; etini, dersini parçalayıp, doğrayıp, etrafa dağıtır. Et kokusunu sezip, etrafa kuşlar yığılır. Gelen kuşların, hesabı yok. Bu: “Haydi, kuşlar, doyana kadar yiyin, bugün size bir bayram olsun.” der. Sonra bu altın kuşun hediye olarak verdiği üç tane tüyün birini alıp, yakar. Tüyün yanıp, bitmesiyle, bunun karşısına gümüş yularlı altın eyerli çok güzel bir ak-boz at gelip, çıkar. Eyer üstünde elmas kılıcı da var. Arslan, ak-boz ata binip, savaşa girer. Savaşa girmesiyle, en

önce padişahın büyük damadını, kendisinin hain arkadaşını arayıp, bulur. Ardından gidip, önce onu, ondan sonra da padişahın vezirlerini, at üstünden birer birer düşürür. Fakat bundan sonra düşman askerlerine saldırır. Düşman askerlerinin bazılarını başlarını kesip, bazılarını ezip, tarumar eder. Düşmanı yener ve dönüp, gider bu.

Şehrin kenarına gelince, ak-boz atın üstünden iner ve çok güzelce temizleyip, okşayarak kendisinin geldiği tarafa bırakıp, gönderir. At kendi yoluna gider.

Evine gelip, yiyip, içip, orgu çalarak, çok güzel dinlenir bu. Uzun süre sonra padişah, kendi büyük damadını ve vezirlerini alıp, gelir.

İkinci gün, Arslan, karısına:

— Git hele, babama sor, der, bana tekrar nasıl bir iş buyuruyormuş? der.

Padişahın kızı, korka, korka da olsa babasının yanına gidip:

— Damadın: “Nasıl bir isteği var?” diyor, öğrenmeye gönderdi, der.

— Ey, kızım, der padişah, gece bizim bahtımıza hiç de beklenmedik, bilmem nereden bir bahadır geldi, düşmanı yendik. O olmasa, bizim işimiz haraptı, kızım. Yarın, der, tan vaktinde, ikinci düşmana karşı çıkıp, gideceğiz, altı kulaçlık ala kısrağa binip, o da çıkarsa, çok iyi olur, belki bir faydası dokunur, der.

Padişahın kızı babasının sözlerini aynen kocasına götürür.

İkinci gün Arslan, padişahın sarayına gidip, tekrar bir altı kulaçlık kısrağı alıp, gelir. Karısı ile vedalaşıp, altı kulaçlık ala kısrağa binip, yine savaşa gider bu. Şehir kenarına çıkınca, atı kesip, etini kuşlara dağıtır. Bundan sonra altın kuşun verdiği tüylerden ikincisini yakar, tüyü yakmasıyla, ak-boz at gelip, çıkar bunun karşısına. Ak-boz ata binip, tekrar savaşa gider.

Asker arasına girip, önce vezirleri birer birer at üstünden vurup, düşürür. Büyük damadın ardından yetişip, onu da vurup, yıkar. Ondan sonra düşman askerini kırıp, geçirir; atını çevirip, evine döner. Şehrin kenarına varınca, ak-boz atı bırakıp, gönderir.

Evine dönüp, girince, çok güzel yiyip, içip, yine orgu çalıp, karısı ile keyifle dinlenirler.

Tamam. Üçüncü gün sabahleyin, karısını babasının yanına gönderip:

— Babanın daha nasıl bir isteği varmış? diye sordurur.

Padişah:

— İki düşmanı ne gerekiyorsa, öyle yenip, geldik. Bu kez de bize bir bahadır yardım etti, o olmasa, bizim işimiz harap idi, der. İşte, kızım, der padişah, şimdi düşmanın en kötüsü, en güçlüsü kaldı, yarın ona karşı çıkacağız, der. Senin o kocandan fayda çıkmasına çıkmaz ya, der, yine de, altı kulaçlık ala kısırağa binip, gelsin, az da olsa yardımı dokunur belki, der.

Padişahın kızı keyifsizlenerek, çıkar ve evine dönüp, babasının sözlerini aynen kocasına söyler.

Üçüncü gün Arslan, karısının babasının sarayına gidip, padişahın kalan altı kulaçlık ala kısırağını alıp, evine döner. Karısı ile vedalaşır ve ala kısırağa binip, savaşa gider. Yarı yola varınca, at üstünden inip, bu atı da yıkıp, keser. Atın etini kuşlara ikram eder ve altın kuşun verdiği tüylerden üçüncüsünü yakar. Yakmasıyla, bunun karşısına tekrar daha da güzel altın yularlı, mücevher, eyeri yakut taşlarla bezenmiş, eyerine elmas kılıç takılmış, ak-boz at gelip, dikilir. Arslan, bu ak-boz ata binip, savaşa gider. Bu savaşa girdiğinde, kayın babasının askerleri tamamen hâlden düşüp, her biri başka tarafa kaçmaya başlamıştır. Arslan, bu durumu görüp, en önce padişahın büyük subayının arkasından yetişir ve böyle savaşılmaz deyip, bunu at üstünden vurup, düşürür. Sonra padişahın büyük damadının arkasından yetişip, onu atı ile vurdurup, yıkar. Bundan sonra bu, düşman askerlerini kırmaya başlar. Bunun babası “Bu nasıl bahadır, gelip, girdi.” diye bir kenardan bakıp, durur. Öteki düşman padişahın da çok güçlü bahadırları varmış. Arslan, kendi yanına bütün halkı toplayıp, öteki padişahın bahadırlarına karşı savaşmaya başlar. Bahadırları kırılıp, bitince, öteki padişah: “ Ben yenildim artık.” deyip, anlaşma ister.

Savaş bitince, Arslan ak-boz atına binip, evine döner ve ak-boz atı padişahın sarayının yanındaki bir direğe bağlayıp, evine girer. Karısı ile görüşüp, konuşup, hikmetli sofrı örtüsünden yiyip, içerler, orgu çalarak, keyif, sefa sürüp, çok güzel dinlenirler. Bunlar, uyumak için yattıklarında Arslan: “At yanına kimse yaklaşmasın, der, benim bu günlerde düzenli uyuduğum yok, uykum kanana kadar uyuyayım hele, kendim kalkmadan uyandırmasınlar.” der. Böyle der ve uykuya dalar.

Akşamleyin padişah savaştan döner. Kapıdan gelip, girince direğe bağlanan atı görüp, ortanca kızına sorar:

— Bu kimin atı? der.

— Bu bizim atımız, damadın işte bu ak-boz ata binip, geldi, der.
— Öyleyse damat kendisi nerde, der, hemen çağır hele, der.
— Damadın uykuya daldı, der kızı, uykum kanana kadar uyandırmasınlar, dedi, der.

Tamam. Padişah öteki bahadırın kendi damadı olduğunu anlayıp, “Harap eder şimdi bu bizi.” diye, çok korkmaya başlar. Korkup, bütün büyük subaylarını, vezirlerini çağırır.

— İşte böyle böyle olmuş, biz büyük damadın sözüne bakıp, Arslan’ı hakir görmüşüz, deyip, büyük damadını çok kötü kınar.

İkinci gün padişah, korkup, Arslan’ın kapısının önünden sarayına kadar kadife kilimler yaydırıp, saraya doğru gelen yola bekçiler koydurur.

Sabahleyin Arslan uykudan kalkınca, çağırdı. Arslan gelip, grince, padişah buna baş eğip, onu kendi yanına oturtur.

— Ey, damat, der, biz senin kahramanlıklarını çok iyi biliyoruz, der. Büyük damadın sözlerine bakıp, biz sana çok azap çektirdik, der.

Arslan:

— Bana sizin saygı göstermeniz, gerekmiyor, der, dürüstlük lazım, der.

— Öyleyse, der, büyük damada bu işleri için ne ceza vermek istiyorsun sen? der padişah, kendisine zarar vermesinden korkmaktadır.

— Ben onun kötü arkadaş olduğunu yola çıkar çıkmaz anladım, arkadaş yolda sınanır, der. Buraya gelince o beni tamamen yok etmeye çalıştı, der. Ona ceza şu, der, o benim gözüme görünmesin, bu padişahlıktan tamamen çıkıp, gitsin, der.

Orada bulunan bütün halk, Arslan’ın doğruluğunu görüp, bahadırılığını överek, kendilerine padişah yapmışlar.

62. YÖZMİ

Evvel zamanda yaşlı bir karı, koca varmış. Bunların hiç çocukları yokmuş. Günlerden bir gün bunlara bir ihtiyar gelmiş. Karı, koca, bu ihtiyar adama:

— Sen bize dua ediver, belki Allah bize bir çocuk verir, demişler.

İhtiyar, bunlara dua etmiş. Allah, duasını kabul edip, bunlara yüz oğul vermiş. Yüzüncü oğluna Yözmi adını vermişler. Zaman geçtikçe bunlar fakirleşmişler. Fakirleşince, babaları at koşup, çocuklarını, “Meyve toplamaya gidelim.” deyip, ormana götürmüş ve bunları bir dağ boyunda bırakıp, dönmüş. Bir süre sonra, ihtiyar ile kocakarı tekrar zenginleşmişler. İhtiyarın aklına düşünce, yüz at çekip, oğullarını almaya gitmiş. Oğullarını görünce, hepsini tanımış ve alıp, gelmiş. Çocuklar bir süre sonra, kendi aralarında konuşmaya başlamışlar. Babaları, her birine ayrı ayrı ev yapıp, bunlara vermiş. Zaman geçtikçe bunlar evlenmek isterler ve babalarına:

— Ey baba, biz evlenmek istiyoruz, bizi evlendir, demişler.

Babaları, oğullarına:

— Gidin, arayın, yüzü bir doğmuş kız bulursanız, evlenin, demiş.

Bunlar çıkıp gitmişler her biri bir tarafa. Kimisi beşi bir doğan bulmuş, kimisi onu bir doğan bulmuş. Aynı şekilde, bunların en küçüğü de gitmiş. Yözmi isimli oğlu, yüzü bir doğmuş kız bulmuş. Bunlar düğüne gitmek için hazırlanmaya başlamışlar. Evlerinde bırakacak kimseleri yokmuş. Sonunda Yözmi isimli küçük oğullarını bırakmışlar. Yözmi bunlara:

— Yolda büyük, güzel bir ırmak vardır, o ırmakta durmayın, demiş.

Bunlar, çıkıp, gitmişler. Varmışlar. Nikahlar kıyıp, kızları alıp, gelirken, Yözmi'nin durmayın dediği ırmağın yanında durup, uyumuşlar. Uykularından uyanmışlar, uyanıp, bakarlar ki, bir ejderhanın bunları tamamen kuşattığını görmüşler. Bunları ejderha bırakmıyormuş. Bunlar ejderhadan özür dilemeye başlamışlar. Ejderha:

— Evinizdeki kendinizin bilmediği şeyi verirseniz, bırakırım, demiş.

İhtiyar ne olduğunu bilmediği şeyi, vermeyi kabul eder. Bunlar dönüp, gelirler. Yözmi, karşılamaya çıkıp, ağlayıp, duruyormuş. Bunlar Yözmi'ye:

— Niçin ağlıyorsun? diye sormuşlar.

Yözmi:

— Niçin ağlamayayım, beni ejderhaya vereceksiniz, demiş. Bunun için ağlıyorum, demiş.

Yözmi, bir hafta durunca, bir kötü ata binip, gitmiş. Ejderha, bunu görüp:

— Yözmi, ben seni şimdi yerim, demiş.

Yözmi:

— Yok, sen beni yeme, demiş.

Ejderha:

— Eğer sen bana filan padişahın kızını alıp, getirirsen, o zaman ben seni yemem, demiş.

Yözmi: “Tamam.” deyip, ejderhanın söylediği padişah kızına gitmiş. Giderken Yözmi bir ihtiyara rastlamış. Kuma oturup, tükürüp, göl yapıp, oradan balık tutup, pişirip, yiyiyormuş. Yözmi, bu kişiye:

— Haydi benimle gel, demiş.

Bu kişi: “Tamam”, demiş, bunlar ikisi yola çıkmışlar.

Giderken, bunlar yine bir kişiye rastlamışlar. İki ayağına değirmen taşı bağlayıp, tavşan kovalayıp, yakalıyormuş. Bunlar, bu kişiye:

— Haydi bizimle, demişler.

Bunlar üç kişi olup, gitmişler. Giderken, bunlar tekrar bir kişiye rastlamışlar. O kişi büyük kayın ağaçlarını yolup, atıyormuş. O kişiye de:

— Haydi bizimle, demişler.

Bunlar dört kişi olup, gitmişler. Giderken, büyük bir deryaya varmışlar. Derya kenarında bir kocakarının kayıkla bir taraftan, diğer tarafa geçtiğini görürler. Bunlar, karşı tarafa geçmek isterler ve kocakarıya:

— Bizi geçirsene, demişler.

Kocakarı:

— Tamam, demiş.

Kocakarı büyücüymüş. Kim otursa, su ortasına varınca, suya düşürüyormuş. Bunlar oturmuşlar. Su ortasına varınca, kocakarı bunları kayıktan düşürmüş. Bunlar suya düşer düşmez, tükürüp, göl yapan arkadaşları, bütün deryadaki suyu içine çekip, sahile çıkınca, geri çıkarıp, derya yapmış. Bunlar gide gide ejderhanın söylediği padişaha varmışlar. Yözmi, padişahın huzuruna çıkıp:

— Kızınızı verin, demiş.

Padişah:

— Tamam, fakat şu şartla: Benim bir kocakarı var; koşuda onu geçersen, sözüm yok, veririm, demiş.

Yözmi, razı olmuş. Padişah, ikinci gün meydan kurdurup:

— Uzakta bir göl var, oradan suyu hanginiz önce alıp, gelirse, o yener. İşte size birer kap, deyip, bir kap vermiş.

Yözmi ile kocakarı gidip, kocakarı varıncaya kadar, delikanlı suyu alıp, yarı yola gelir ve su kabını koyarak uyumuş. Kocakarı, göle gidip, alıp, dönerken, bu delikanlının suyunu dökmüş. Bu delikanlının bir arkadaşı bakıp, duruyormuş. Delikanlıyı uyandırmış, delikanlı tekrar gidip, yine kocakarıyı geçip, kocakarıdan bir saat önce meydana gelir.

Padişah, Yözmi'ye kızını vermiş. Bunlar, dönüp, gitmişler. Dönerken, yol üstünde büyük bir ağaca rastlamış. Bir arkadaşı o ağacın dibinde kalmış. Tekrar bir ağaca rastlamış. Yine bir arkadaşı kalmış. Tekrar rastlamış, birisi daha kalmış. Gide gide, Yözmi sadece kendisi kalmış. Yözmi'ye:

— Padişah kızını iyi koru, sen bir an uyursan, uyandığında ağacın tepesinde bir kuş görürsün. Ağaç tepesinde ötüp, duran o kuşa bakıp, ateş et. Atınca, o kız olur. İkinci gün tekrar uyursun, sabah kız yine yanında olmaz. Yine ağaç başında kuş olur. Tekrar o kuşa at, yine kız olur. Üçüncü gün bir daha uyursun. Sabahleyin kız yine olmaz. Ayak ucunda bir gülle olur. Sen o gülleyle at, o kız olur, demişler.

Yözmi, arkadaşları ile vedalaşıp, ayrılıp gitmiş. Gide gide, o arkadaşlarının dediği gibi kuş olmuş, Yözmi arkadaşlarının öğrettiği gibi yapmış. Kız geri dönmüş. Kız bir süre sonra, Yözmi'ye ağlayarak:

— Sen beni ejderhaya vermek için alıp, götürüyorsun, demiş, benim üç sihirim vardı, onunla da senden kurtulamadım, demiş. Sen ne yaparsan yap, ama nolur beni ejderhaya verme, demiş.

Gide gide bunlar ejderhaya varmışlar. Ejderha, bunları görüp, çok sevinmiş. Yözmi, ejderhaya:

— Yok hele, sen çok sevinme, kızı vermem için şartlarım var, demiş.

Ejderha:

— Ne gibi şartlar? demiş.

Yözmi:

— İşte çok büyük bir kazana yağ koyup, kaynadığı sırada, onun üstünden sıçrayıp, geçme şartım var, demiş.

Ejderha: “Tamam.” deyip, çok büyük bir kazana yağ koyar, yağ kaynamaya başlayınca, önce kendisi yağ üstünden koşarak geçecektir. Ejderha, koşarak, kazan üstüne gelip, düşer ve orada yanarak, ölür. Kız Yözmi’ye kalır. Yözmi, ejderhanın yaşadığı eve girip, bakar. Bir çivide pek çok anahtar görür. Bu anahtarları alıp, ejderhanın ambarlarını açıp, bakar. Bir ambarda yüze yakın kişi görür. Yözmi, sorar bu kişilere:

— Burada ne yapıyorsunuz? der.

Bu kişiler:

— Bizi buraya ejderha koydu, o her gün birimizi yiyiyor, derler.

Yözmi, bunlardan bu sözü işitince, hepsini çıkarır; ikinci ambarı açıp, bakar ki, içinin altın, gümüşle dopdolu olduğunu görür. Yözmi, bu kişilere:

— Altın gümüşten, dilediğiniz kadar alın, der. Artık korkmayın, ejderha öldü, der.

Bu kişiler, doyana kadar alıp, Yözmi’ye çok teşekkür ederek, evlerine gitmişler. Yözmi de ejderhanın pek çok şeyini ve bu kızı alıp, kendi babasının yanına dönmüş. Yözmi’nin oğlu kalmışmış, oğlu yirmi yaşına gelmiş. O sırada Yözmi, yirmi yaşlarındaymış; oğlu, Yözmi gittiğinde, doğmuş. Yözmi getirdiği padişah kızını kendi oğluna nikahlayıp, vermiş. Hâlâ da çok güzel yaşıyorlarmış.

63. ÇOBAN OĞLAN

Evvel zamanda bir padişah varmış. Onun bir erkek çocuğu dünyaya gelir. Oğlan on üç, on dört yaşlarına geldiğinde, annesi ölür. Padişah genç bir kadın alır. Oğlan, mektepte okuyormuş. Bir gün bu babasına:

— Tay alalım, baba, der. Kendim bakıp, büyütürüm, oynamak için de çok güzel olur, der.

Arabaya oturup, bunlar toprak ağasının kırlarına, sürülerine tay aramaya giderler. Padişah oğlu ne de olsa, babasına sıradan bir at aldirmek istemiyor, iyi tay arıyor. Fakat oğlan, babasının gösterdiği atların hiç birisi beğenmez.

— Sana altın tay mı lazım ne? der babası.

Böyle kırdan kıra, sürüden sürüye giderken, toprak ağasının sürüsünde bir taya gözü takılır oğlanın. Yıpranmış, kendisi uyuz, bitlenip, bitmiş, bakılacak gibi de değil.

— Baba, işte bu tayı alalım bana, der oğlan.

Padişah şaşırıp:

— Bunun nesi var? Bitlenip, gitmiş. Yok, bunu alamayız. Bu dönüp de gelemmez, ölür, der.

— Bunu alalım, babacığım. Başkası bana yaramaz. Ben onu canlı gümüş yağları sürüp, terbiyelerim, der oğlan.

Tamam. Toprak ağasının sürüsünden ayırıp, arabayı kirletmesin diye, büyük kendir yaygı yayarak, arabaya yıkıp, koyarlar bu kötü tayı. Çok da küçüktür bu, arabaya sığar. Toprak ağasının yanına götürürler.

— İşte bir tayını aldık, sana bunun için ne kadar ödemeliyiz? derler toprak ağasına.

— E, e, ben onu, der toprak ağası, çoktan söylemiştim çobanlara kesip, atın diye, bütün sürünün yemini yiyip, duruyor diye. Hâlâ da kesmemişler, ahmaklar, der. Ben sizin gibi hürmetli bir padişaktan bunun için değil, iyi taylarıma da bir kuruş almam, der. Lütfen, en güzel atlarımdan seçip, alın. O bana kötü nam getirir, der toprak ağası.

— Ücretsiz almıyoruz, deyip, yüz sum ödeyip, giderler.

Alıp, giderler tayı ve ahıra kapatırlar. Oğlan orada kendine yer hazırlar. Eczaneden gidip, ilaçlar alır, gelir. Tayı tedavi ede ede tamamen iyileştirir, temizler. Güzel bir taydan bile harika bir taya dönüşür bu.

Oğlan bu sırada sürekli okula gider, gelir ve gecesini de orada geçirir, tayla konuşur.

Tay üç yaşına gelir. İşte hikmet: Tay artık oğlan ile insan gibi konuşmaya başlar. Başka kimse ile konuşmaz, sadece oğlanla.

Padişahın genç karısı, oğlanın üvey annesidir şimdi ve bu gizlice bir delikanlı ile görüşüp, oynaş etmektedir. Tay, kadının delikanlı ile ilişkisini öğrenir.

Bir gün oğlan okuldan dönüp, tayın yanına girdiğinde, tay ona:

— Böyle böyle, der, baban evde yokken genç annen filan delikanlı ile görüşüyor, der. Bugün filan vakitte geldi, filan vakitte gitti delikanlı, der.

Bu şekilde, tay, oğlana bir kaç kez: “Bugün de geldi, akşam da.” diye söyler.

Oğlan bir gün annesine:

— Anne, sen filan delikanlı ile görüşüyormuşsun. Filan vakitte geliyor, filan vakitte gidiyor, der. Vaktini söyler. Eğer babam öğrenirse, delikanlıyı da, seni de öldürür, ben tekrar yetim kalırım, der. Ben sana alıştım, öz annem gibi. Lütfen, bu işi bırak, der.

Annesi, yemin eder:

— Yok, öyle bir şey, öyle biri de girip, çıktığı da yok, der.

Kadın şimdi, ilişki yaşadığı delikanlıya:

— Bu oğlan bizim işleri öğrenmiş. Senin ne zaman gelip, ne zaman gittiğine kadar tamamen biliyor, der. Sen büyücü kadına gidip, öğrenip gel hele, kim söylemiş, der.

— Şu parayı ver, deyip, delikanlıya çok para verir.

Delikanlı büyücü kadının yanına gider. İş anlatır. Büyücü kitaplar açıp, bakar; haritalar ile de arar. Sihirci bulur ve şöyle der:

— Oğlan, taydan öğreniyor, der. Onun tayı insan gibi konuşuyor. Oğlana hepsini söyleyip, duruyor. Tayı kesmek lazım, der.

Kadın şimdi yol arıyor, tayı kestirmek için. Başı ağrıyormuş gibi yapar. Padişah evde olduğu zaman ofuldayıp, ölüyorum diye yatar, boğazından yemek geçmiyor, der. Padişah olmadığı zaman yer, içer, delikanlı ile ha, ha, ha; hi, hi, hi.

Padişah, karısına:

— Hasta en azından bir türlü yiyecek ister, sen hiçbir şey istemiyorsun, der.

Kadın:

— Ben istemesine istiyorum, der, fakat onu ölsem de yemem, der.

— Ya sen ne istiyorsun? der kocası.

— İşte oğlanın ahırdaki tayını kesip, yüreğini yedirsen, belki iyileşirim, der kadın.

Tay şimdi kadının ne düşündüğünü, hepsini de biliyor.

Akşama doğru oğlan okuldan döner. Tayının yanına girer. Tay göz yaşıyla, insan gibi ağlar.

— Niçin ağlıyorsun, taycağızım? der oğlan.

— Ağlamazdım, ama beni sabaha kesecekler, der.

— Kim kesecek? Ben seni kimseye kestirmem, der oğlan.

— Sen, der tay, karşı çıkıp da halledemezsin. Bugün pek çok para hazırlayıp, koy, der. Yüzlükleri, iki yüzlükleri der. Alta giymek için bir kıyafet hazırlayıp, koy. Üste giymek için askeri kıyafet de hazırla, der. Cebine, padişahlık mührünü koy, der. Yemeye, içmeye rızık al, tabanca koy. Sabahleyin sen okula gidersin, der. Onlar, öğretmenine söylerler, seni göndermemesi için, der. Sen okula gidince, başım ağrıyor diye, halden gidip, yıkıl. Öğretmen ne kadar söylese de okumaya başlama, der. O seni çok zorlar. Onlar, ahıra girip, benim başıma yular takarlar, der. Ben kişnerim, senin duyacağın gibi. Beni kesecekleri yere götürürler. O zaman, ayağımı bağlamaya çalıştıklarında, ben tekrar kişnerim, der. Sen o zaman okuldan çık ve eve koş, der. Hemencecik kıyafetlerini giy ve silah tak. Boynuma bıçak koyduklarında, ben tekrar kişnerim, der. Sen benim boynuma gel ve yat. Kesmeyin dediğinde baban karşı gelir, sen “Bir sokak dolaşayım, hele.” de. Ona razı olmazsa, bari evde olsun dolaşayım diye yalvar. Ona da razı olmazsa, evin ortasına direk dikip, halka geçirelim, halkaya zincir takalım, bir ucunu aygırın boynuna bağlayalım de. Bana binince, bir dönersen, iki dönersin, üçüncü dönüşte, bağırıp, göğsüme bir kamçı ile var gücünle vurursun. Ateş

çıkart, zincir kırılıp, gider. Ben kapıdan atılıp, çıkıp, giderim. Fakat sen sıkıca yeleme yapış, der.

Oğlan hepsini tayın dediğı gibi yapar. Tayın birinci kişnediğini işitip, çıkıp, koşmaya hazırlanır. Sonra tay ikinci kez kişner. Oğlan okuldan koşup, çıkart, gider, eve döner. Hemencecik giyinip, gerekli şeyleri toplar ve koşup ahıra gider. Ne görsün, tayın boynuna bıçak dayamışlar. Oğlan gidip, yatar bıçağın altına.

— Ne yapıyorsunuz öyle?

— Kesiyoruz.

— Niye kesiyorsunuz? der oğlan.

— Annen hasta, tayın yüreğini yedireceğiz ona, der babası.

— Tay yüreğini değil, kendi yüreğimi kestirip, vereyim, yesin, der oğlan. Öyleyse, ben ne için terbiye ettim onu, bir kez binip bakmadım bile, der. Üstüne binip, bir kez olsun sokağı dolaşayım, der.

Babası:

— O daha öğrenmemiş, seni yıkıp, kaçart, der.

— Öyleyse, sadece evde dolaşayım, der.

Balçık bastırdığı gibi ev ortasına direk dikerler, ona halka geçirirler, halkaya zincir bağlarlar. Zincirin bir ucunu tayın boynuna takarlar.

Oğlan binip, atlanır. Üçüncü dönüşünde, oğlan bağırıp, kamçı ile tayın göğsüne vurur. Ateş çıkart, zincir kırılıp, gider, at da kapıdan kuş gibi atılıp, çıkart, gider.

Böylece, oğlan ile tay gündüz giderler, gece giderler, pek çok yerler geçerler. Büyük bir ormana varıp, girerler. Orada kemiklere rastlarlar. At:

— Bu kaplan kemiğı, bir tanesini al, der.

Oğlan bir parçasını koparıp, alarak, keseye koyar. Epey daha giderler, tekrar bir kemiğı rastlar.

— İşte bu aslan kemiğı, bir tanesini kesene koy, der at. Oğlan, alıp, koyar. Bunlar, gide gide, bir alana gelirler. Bir ev görünür. Şimdi bu yer başka bir padişahlık.

— Biz şimdi ayrılıyorruz, der at.

Oğlan ağlar:

— Ben senden ayrı nereye gideyim, der.

— Paran var ne de olsa, kaygılanma, der tay. Şehre git ve bir otele gir. Yiyip, yat sadece, der. Kuyruğumdan üç kıl al, der. Askeri giyimini altın eyerime bağla, der. Başına bir hâl gelince, bir kıl alıp, öttürürsün ve ben belirim, der. Seni bırakmam, korkma, der.

Böyle yaparak, atı gönderir bu. Kendisi kaleye girip, otele yerleşir. Bütün parasını yiyip, bitirene kadar bu otelde kalır. Parasını yiyip, bitirince, onu otelden kovup, çıkarırlar. Nereye gitmeli? İşçi değil. Padişahın kapı önüne gelip, oturur. Padişahın sarayına girip, padişaha hizmete girmeyi diler.

Geçip, giderken, padişah bunu görür ve sorar:

— Sen kimsin delikanlı? Ne yapıyorsun? der.

— Sizde bir iş bulunmaz mı diye geldim, hanım, sultanım, der delikanlı.

— Olur, haydi gir, der, alıp, girer eve.

— İşte orada mal ahır var, oraya gir, bir hafta dinlen, sora iş buluruz, der.

Delikanlı girer eve: Ağaç kerevet, saman döşek, saman minder. Üç ayaklı masa, kırk kaşık, delik tabak masada duruyor. Her gün buna getirip, üç kez asker porsiyonu yedirirler.

Bir haftadan sonra bunu çağırıp, çıkarırlar. Buna verirler, bin baş koyun. Hepsinin bir ayağı topal, bir gözü yok, kendileri zayıf.

Padişah, delikanlıya:

— Bunların gözleri görür, ayakları yürür olsun, hepsinden onar kadak yağ çıksın, der. Böyle olursa, senin derecenı yükseltirim, der.

Kendisine atlanıp, gitmek için kötü bir at verirler. Bundan sonra bu koyunları sürüp ormana gider. Ormana girer, koyunları bir göl kenarına salar. Atını da salar. Kendisi ağlayarak, oturur. Ağlar, ama kaygılanmaz: Ne de olsa, aygırı çağırırım da atlanıp, kaçır, giderim, diye düşünür.

Ak sakallı bir ihtiyar gelir.

— Yavruçuğum, niçin ağlıyorsun? der ihtiyar.

— Ağlamayıp, ne yapayım, ihtiyar, der delikanlı. Padişahınız olmayacak bir iş buyurdu, der. Kör koyuna ben nasıl göz koyabileyim, der. Topalı ben nasıl düzelteyim, der.

— Haydi ağlama boşa, yavruçuğum, bize misafirliğe gidelim, der ihtiyar.

— İhtiyar, korkum şu, der delikanlı. Ben gidersem, kurt gelip, koyunlarımı yer, der.

— Yavrucuğum, sen kurdu kovamazsın, dilerse alır o, der.

İhtiyar ile onun evine giderler. Evi, orman içindeymiş. İhtiyarın; karısı, iki kızı var. Hamama sokarlar delikanlıyı, gömlek, pantolon giydirebilirler, yedirirler, içirirler. Bu şekilde, üç gün misafir olur. İhtiyarın küçük kızı delikanlıya âşık olur. Baya da güzeldir delikanlı. Gideceği sırada küçük kızı, delikanlıya bir mendil verir.

— Bu mendili ne düşünerek, yayarsan, o olur, der kız. Oyun mu lazım, yiyecek, içecek mi lazım, hepsi de senin dilediğin gibi olur. Gerekmezse, toplarsın ve alırsın, der.

İhtiyar:

— Git, delikanlı; atına bin ve git, koyunların şimdi düzelmiş, semirmiştir.

Sayıp, bakar ki, bin baş koyun, hepsi de var. At da güzelleşmiş. Delikanlı türkü söyleye söyleye sürüp, gider padişahın evine. Padişahın huzuruna varıp:

— Padişahım, senin dediğin gibi oldu, der.

Padişah, inanmaz, dalga geçiyor, diye düşünür:

— Dört beş günde böyle olur mu? deyip, delikanlıya vurur.

— Önce gör, sonra döversin, der delikanlı.

Padişah bir koyunu kestirip, bakar ki, on bir kadalık yağ çıkar.

Bundan sonra güzel yaptığı için delikanlının azığını daha güzel yaptırır, porsiyonunu arttırır. Fakat delikanlı mendili yayıp, ne istiyorsa, onu yiyor. Yiyip, doyunca, müzik koyuyor, müzik dinleyip, yatıyor.

Bir gün padişahın kızları dışarı çıkınca, müzik sesi işitirler. Küçük kız delikanlının yaşadığı odadan geldiğini anlar. Pencereden bakar: Delikanlı, mendili toplayıp, alınca, müzik durur.

Geceleyin delikanlı uyuyunca, küçük kız girip, mendili alır.

Sabahleyin delikanlı kalkar yiyecek getirmişler. Güzel yemek. Öyle de yemiyor, döküyor. Mendili alıp, yayayım der, mendil yok. Çok acıkır bu. Yine de, şimdi bu padişaha, mendilimi çaldılar diye de söyleyemiyor.

Bu şekilde delikanlı orada bir hafta daha durur. Bir hafta sonra padişah, çağırır delikanlıyı ve ona:

— İşte sana bin baş koyun. Gütmeye alıp, git, bin yerine iki bin olsun, birer pot yağ çıksın, der.

Delikanlı gidip, gölün yanına oturur. Önceki ihtiyar yine gelir.

— Nasılsın, yavrucuğum? der.

— Padişahınız filanmış, ihtiyar, der delikanlı. Tekrar olmayacak iş buyurdu. Bini iki bin etmeyi, birer pot yağ çıkarmayı buyurdu, der.

— Tamam, yavrucuğum, kaygılanma, der ihtiyar. Haydi bize, der tekrar. Delikanlı onunla gider.

Üç gün sonra ihtiyarın küçük kızı buna:

— Mendilini padişahın küçük kızı aldı, der.

İhtiyar, delikanlıya bir kutu verir ve:

— Azıgı iki, oyunu da iki bunun, der. Sen onlar dışarı çıktığı zaman kutuyu aç. İnsan gölgesi düşünce baş altına koy, sakla, der. Padişahın kızı girip, baş altına elini sokar, der. Elini yakala, delikanlısın, kendin bilirsin, der.

Sürünün yanına gider. Bakar ki koyunlar çoğalmış ve semirmiş. Sürüp, gider, padişahın yanına girip, anlatır. Padişah bu kez inanır. Kesip bakarlar ki bir pot yağ çıkar. Delikanlının yiyeceğini daha da iyileştirirler. Padişahın küçük kızı sürekli bunun yanında: Ben seninim, sen benimsin. Boş vakitlerinde gelip, gidiyor. Delikanlıya yüzüğünü de verir.

Bir gün bu padişahlığa, diğer üç padişahın askeri padişahın üç kızını almaya gelir. Üçünde de onar bin asker. Kızların yanındaki padişahlık da her birine onar bin, toplam otuz bin asker koyar. Yenerlerse, kızları alıp, giderler. Yenilirlerse, delikanlı tarafı biter şimdi.

Padişahın büyük kızını almaya gelen on bin asker ormanda durur. Padişaha, askeriniz savaşa gelsin, diye haber gönderirler.

Sabah kalkarlar ve kız tarafından on bin asker gelir. Delikanlı da gider, bakmaya. Ormana varınca, atını keser. Kargalar toplanır. Generaller:

— Bak bizim çobana, kaygısı yok, karga doyuruyor, derler.

Delikanlı atın dişlerini koparıp, alır ve cebine koyup, gider. Savaşa bakıp, durur bu. Çok da kötü savaşıyorlar. İki taraftan da çok asker kırılır. Kız tarafından sadece yüz asker kalınca, delikanlı kesesinden dişleri alıp, serper; dişler kaplan olurlar

ve düşman askerini parça parça ederler. Öteki padişahın oğlunu esir alıp, kendi padişahının yanına getirir. Delikanlı, kendisinin çoban olduğunu söylemez.

— Sen, delikanlı, kızımı kurtardın, sana vereyim, der padişah. Bize gel, düğün yaparız, der.

Delikanlı, padişahın sözüne bakmadan, başka bir yoldan dönüp, gider. Döner ki, yiyecek getirmişler. O onu yemez, kutudan yiyip, yatar.

İkinci gün, padişahın ikinci kızının tarafından on bin asker savaşa gider. Delikanlı tekrar atını orman ağzında kesip, karga doyurur. Bu kez savaşa kendisi girmeyi düşünür. Aygırı çağırır ve askeri kıyafetler giyer, yiğit sıfatına girer. Padişah kızı tarafından sadece kırk asker kalınca, savaşa girer. Çok da sert savaşır delikanlı. Padişah oğlunu esir alır. Padişah bunu evine çağırır:

— Düğün yaparız, ikinci kızımı sana vereyim, der.

Delikanlı:

— Bana hiçbir şey gerekmiyor, der. İkinci yoldan gider.

Üçüncü gün, küçük kız için savaş olur.

Orman kıyısında bu tekrar kargaları doyurup, oturur.

— Çoban, dön, bugün büyük bayram oluyor, diye bağırıp, giderler buna askerler.

Delikanlı ıslık çalarak, aygırı çağırır ve:

— Bugün benim karım için savaş oluyor, der.

— Tamam, der aygır, korkma, sen yenersin, der.

Küçük kız tarafından giden askerdeaskerlerden yirmi asker kalınca, delikanlı savaşa girer. Öncekilerden de sert olur bu savaş. Delikanlı yener, sadece parmağını biraz yaralar. Küçük kız bunun parmağını, kendi ismi yazılı olan mendilile bağlar. Padişaha da, kıza da kim olduğunu fark ettirmez delikanlı. Padişah, “Kızımı vereyim.” der. Bu gerekmez, der.

Generaller dönüp, padişahın sarayında bayram ederler. Delikanlı kendi evinde, kutudan yiyip, müzik dinleyip, yatar.

Bu şekilde, kız almaya gelen padişahlar yenilir. Şimdi kızların, kendileri delikanlı seçmeleri lazım. Sabahleyin halkı toplayıp, dizerler. Generaller, general

oğlanları, zenginler, tüccarlar sıraya girer. En arkada fakir, fukara, çobanlar dikilir. Delikanlı da çobanlar arasındadır.

Padişahın büyük kızı genç bir generali seçip, alır ve ikisini de kaldırıp, götürürler. İkinci kızı da bir general seçer. Onları da kaldırıp, götürürler. Fakat küçük kız çobanı seçer. Ötekilere güzelce düğün yaparlar, küçük kıza yok. Padişah küçük kızına:

— İşte, çoban ile kuzu ağılında yaşa, der. Bu şekilde, bunlar yaşamaya başlarlar kuzu ağılında. Bunların hiç de akılları gitmiyor. Rızık var, kutudan yiyorlar. Yiyip, doyunca, müzik çalıp, dinlerler.

Az mı çok mu durunca, padişah hasta olur. Ne kadar bilginler, hekimler çağırırsalar da birisi de buna gerekli ilacı bulamaz. Bir ihtiyar hekim, kuğu eti yedirmek gerektiğini söyler.

— Onu bulması zor, der.

Padişah:

— Her kim kuğu etini bulursa, ona padişahlığı veririm, der.

Öteki general damatların ikisi de padişahlığı almak isterler. Çok mal ile bunlar kuğu aramaya çıkıp, giderler.

Çoban padişahı, ben de gideyim aramaya diye izin istese de padişah inanmaz buna. Küçük kızı girip, sorunca da:

— Tamam, giderse, gitsin, der.

Bir kötü at alıp, gider bu. Orman kenarına gelince atını kesip, kargaları doyurur. Isık çalar ve aygırı gelir. Ona hepsini anlatır.

At:

— Kuğu etini yerse, insan ölür; iç organlarını yerse, iyileşir, der. Filan filan yerde olur o, deyip, kuğuyu nasıl bulacağını da öğretir.

Delikanlı aramaya gider. Gide gide, kuğuyu arayıp, bulur. Bekleyip, durur ve ayağından yakalar. Kuğu suya dalar, delikanlı da suya dalar, ayağını bırakmaz. Kuğu göğe çıkar, delikanlı da göğe çıkar, ama ayağını kurtaramaz. Kuğu yorulur ve bir yere gidip, konar. Artık delikanlının elinde, padişaha gerekli kuğu yakalandı.

Bu dönmek için çıkınca, bacanaklarına rastlar.

— Sat bunu bize, sen ne yapacaksın onu. Çobandan padişah olmaz. Sat, lütfen, derler delikanlıya.

— Kaç gün kovalayıp, durdum ben onu, der çoban. Yine de satayım ben onu, der. İç organlarını, yüreğini alır ve kuğuyu bunlara satar.

— Çok mu istiyorsun?

— Para lazım değil bana, der.

Delikanlı birisinin parmağını kesip, alır, ikincisinin ardına mühür kızdırıp, basar. Generaller, padişah olmak istedikleri için dayanırlar. Generaller kendi yollarına, bu kendi yoluna gider. Bu döner, kuğu parçalarını yıkamadan pişirtir. Generaller de acele edip, gelirler. Kuğu etini ykatarlar, güzelce pişirtirler. Padişaha yemesi için verirler. Padişah, eti yiyince daha da kötü hastanır ve gözlerini yumar. Küçük kız, gelip, delikanlıya:

— Babam ölüyor artık, kuğu eti yaramadı, herhalde, der. Delikanlı kuzu tezeği, hamam süpürgesi yaprakları ile birlikte pişen ciğer ile yüreği alıp, gider. Küçük kız:

— Niçin böyle pis? der.

— Şifası bunda onun, der delikanlı. Kız tabağa koyup, padişahın yanına girer.

Annesi:

— Niçin böyle pis? der.

— Şifası bunda, der kızı. Yerse iyileşir, der. Kocam böyle dedi, der.

Padişahın dişini ayıra ayıra yedirirler. Çok da geçmez, padişah dirilir.

— Bana ne oldu? diye sorar padişah.

— Kuğu eti yiyince ölmeye başladın, derler. Küçük damadın iç organları ile yüreği pişirip, getirdi. O seni iyileştirdi, derler.

Padişah güzelleşip, gençleşir.

Bir gün, sabaha bütün halk toplansın, diye ilan ettirir. Kuğu alıp, gelen kişiye padişahlığını vermek ister bu vaat ettiği gibi.

İkinci gün halk toplanır. Padişah şöyle der:

— Çok kötü hastalanıp, yattığımda iki damadım, generaller kuğu eti alıp, geldiler, onu yiyince kötüleşip, ölmeye başlamışım, der. Küçük damadım kuğunun iç

organlarını pişirip, getirmiş, bundan sonra iyileştirmiş, der. Vaadim vardı, iyileştiren kişiye padişahlığını vermek için, kime vereyim? Bana bunu söyleyin, der.

— Anlaşılan ilaç başta hasta ediyor, sonra iyileştiriyor, derler vezirler. Fakat halk çobanı destekliyor, onun her zaman işi iyi yaptığını söylüyorlar.

— Kuğuyu kim yakaladı? diye sorarlar.

— Biz tuttuk, derler padişahın general damatları.

Delikanlı:

— Ne ile ispatlıyorlar? der. Generallerden ses yok.

— Kuğuyu ben yakaladım, der çoban.

— Yok, biz yakaladık, der generaller.

Vezirler sorarlar delikanlıya:

— Sen ne ile ispatlıyorsun? derler.

— Bakın birinin baş parmağını, ikincisinin arkasını açın, der çoban.

Bakarlar: Birisinin parmağı yok, ikincisinin ardında kızdırılıp, basılan mühür.

— İşte bu fiyata sattım ben kuğuyu, der delikanlı.

Bu şekilde inanırlar; padişah, çoban delikanlıya padişahlığını vermeye mecbur olur. İki generali kuzu ağılına gönderip, çoban yapar.

Bizim delikanlı akıllı, iyi bir padişah olur. Hâlâ da sağ, selamet yaşıyorlar. Akşam onlardaydım, bugün geldim. Elek ile içki içtik, izzet ikram güzel oldu, yalnız karın doymadı.

64. AVCI

Bir ihtiyar karı, koca varmış. Bunların yaşadıkları yer şehir içinde değil, ormandaymış. Bunların bir oğlu ile bir kızı varmış. Oğlan ile kız büyüyünce, ihtiyar karı koca ölürler. Üç köpekleri varmış: Birisi yelden hafif, birisi şerbetçi otundan hafif, üçüncü köpeği yerden ağır. Delikanlı ava gider, fakat kız kardeşi yuha yılan²¹ ile oynaslık eder. Bunlar delikanlıyı, öldürmeye karar verirler.

Günlerden bir gün, ben sana söyleyeyim, delikanlı ava gider. Yılan, kızın yanına gelir ve:

— Bu kardeşini öldürelim biz, der. Kardeşin susayıp gelir, o su içmek isteyince, sen suya ilaç katıp, verirsın, der.

Delikanlı susayıp, döner. Susayıp, dönünce, su ister ablasından. Delikanlının yelden hafif köpeği, hastalanıp, evde kalmıştır. O, yılanın söylediğini dinleyip, duruyormuş. Kız suya ilaç katar. Delikanlı içeceği sırada, yelden hafif köpek çıkar ve suya çarpıp, döker, delikanlı içmeden kalır.

İkinci bir hile kurar yılan. Yılan:

— Sen botka pişir, der, o botkaya ilaç katarsın, der. Kıza ilaç verip, gider. Bu gün delikanlının şerbetçi otundan hafif köpeği incinip, evde kalmışmış. O, yılanın söylediklerini dinleyip, durur.

Delikanlı döner. Ablası ilacı katıp, botka pişirip, getirip, koyar bunun önüne. Botkayı getirip, koymasıyla, şerbetçi otundan hafif köpek gelir ve botkayı, fırtına gibi kaldıracak, dağıtır. Yine yılanın istediği olmaz. Öldüremeden kalır şimdi.

Şimdi, ben sana söyleyeyim, bunun üçüncü köpeği kalır. Yılan:

— Bunu köpekler biliyor, der. Yerden ağır köpeği, döverek, evden kovup, çıkarırlar. Köpek işitemiyor şimdi. Yılan:

— Şimdi sen hamamı yak, der. Mercan gibi kızdırıp, yak, o hamama girince, ben kilitlerim, orada yanıp, ölür o, der.

Delikanlı döner. Ablası buna:

— Hamama gir, der. Bu hamama gider. Yılan, bu girince, hamamı pat diye kilitler. Avcı sığağa dayanamayıp, orada ölür. Öldü şimdi delikanlı.

²¹ Yuha yılan: Genellikle güzel bir kız kılığına giren yılan, yüz veya bin yıl yaşadığına inanılan ruh, insan uyuduğunda kanını emmektedir.

Köpekleri dönerler bunun, fakat delikanlı yok. Bunu kokusundan arayıp, bulurlar. Hamamın kapısının önüne gelirler. Yelden hafif köpek ile şerbetçi otundan hafif köpek açmak isterler, fakat onların gücü yok, açamazlar. O zaman yerden ağır köpek gelir ve hamamı duvarı ile birlikte koparıp, atar. Alıp, çıkarlar delikanlıyı, büyük bir su kenarına gelirler. İyice yıkarlar bunu. Yıkayınca, delikanlı kendine gelir. Ölüp, gitmemişmiş demek ki. Kendine gelir ve köpeklerini kucaklayıp, ağlar. Ölümünden köpekleri kurtardı ne de olsa bunu. Kucaklayıp, ağlar ve evlerine ablasının yanına döner. Ablasına:

—Abla, der, getir şu yalağı, der, getir şu çirayı, getir şu kerpiç parçasını, der. Ablası bunları getirir.

— Şimdi, der, delikanlı, ağlaya ağlaya göz yaşınla bu yalak dolar, bu çıra gibi olup, kurursun, der. (Ne de olsa yılan ile dolaşıyor o, onun kurumayacak hâli yok.) Bu kerpiç parçasını yersin, der. Böyle der ve çıkıp, gider avcı.

Gündüz gider, gece gider, hiç dönmez, ormanda durur. Orada ne isterse, yakalayıp, yer, içer. Bu, dolaşa dolaşa, ateş ışığını izlerek küçük bir evin yanına varır. Gelip, penceresinden seslenir. Orada bir padişah kızı oturuyormuş. Padişah kızına, bu:

— Beni içeri al hele, der.

Padişah kızı:

— Yok, ağabey, girme sen, der. Bizim şehri ejderha harap ediyor. Her gün bir kişiyi yiyip, gidiyor. Bugün ejderha beni yemeye gelecek. Bugüne kadar sırayla gelip, durdular. Bütün insanları yiyip, bitirdi. Şimdi bize, padişah kızlarına, sıra geldi. Sen girme, ejderha seni de yer, der.

Bu:

— Ben korkmuyorum, ben seni ejderhadan kurtarırım, der.

Padişah kızının yanına girer bu. Padişah kızının önüne yatıp, ona bir şiş verir:

— Beni kolayca uyandıramazsın, der. Ben avda dolaşıp, çok yoruldu, der. Ejderha gelince, işte bu şişi kızdırıp, yüzüme basarsın, der. Böyle der ve uyur.

İşte bir zaman sonra ormanları gürülteterek ejderha gelir. Ejderha gelmeye başlayınca, bu kız delikanlıyı uyandırmak ister, fakat acır, şişi basmak istemez. Onun ılık göz yaşı, damlayıp, delikanlının yüzünü ısıtır. Delikanlı hemen uyanır. Uyanır, çıkar

ve köpekleri ile birlikte, altı başlı ejderhayı öldürür. Öldürür ve başını büyük bir taşın altına sokar, gövdesini büyük bir suya atar. Padişah kızının yanına girer. Yanına girer ve tekrar uyur. Tan atınca bu kız avcıya:

— Benim başka büyük hediyem yok şimdi, ben sana altın yüzüğümü vereyim. Orada benim ismim ile padişahın ismi yazılı. Sen onu kaybetme, o sana bir gün lazım olur, der. Böyle deyip, padişah kızı çıkar ve kendi yoluna gider. Delikanlı da kendi yoluna gider.

Kıza padişahın bekçisi rastlar:

— Sen nasıl kurtuldun? der.

Kız:

— Kurtarıcılar varmış, der.

Bekçi:

— Benim kurtardığımı söylemezsen, ben seni öldürürüm, der.

Kız:

— Tamam, der. Babasının yanına varınca, “Bekçi kurtardı.” diye söyler. Bundan sonra padişahın bekçisini büyük bir mertebeye yükseltirler, onu gazetelere basarlar.

Tamam, şimdi ben sana söyleyeyim, padişahın ortanca kızı gider. Gider ve deminki eve girip, ejderhanın gelmesini bekleyip, oturur. Avcı tekrar gelir oraya. Gelir ve padişahın kızına:

— Beni içeri al, der, ben seni kurtarırım, der.

Padişahın kızı:

— Nasıl olsa seni de yer, ağabey, der.

Delikanlı:

— Ben seni kurtarırım, der. Bu girer ve ben sana söyleyeyim, padişah kızının önüne yatar. Önüne yatar ve eline şiş verir: “Kızdırıp, basarsın.” der.

Ejderhanın bu kez geleni dokuz başlı: Ötekinden daha kuvvetlisi gelir şimdi. Kız, ejderha gelmeye başlayınca, buna kızdırılmış şiş ile basmaya acır. Delikanlı bunun göz yaşından uyanır. Delikanlı, köpeklerini alıp, çıkar ve bu ejderhayı da öldürür. Başını büyük bir taşın altına koyar, gövdesini büyük bir suya atar. Padişah kızı:

— Büyük bir hediyem yok şimdi, ağabey, der, işte ben sana bir bilezik vereyim, bu bileziğe benim adım da yazılı, baba adım da yazılı, o sana lazım olur, sen onu sakla, der. Bunlar konuşurlar, tan atınca, kız gider kendi yoluna, delikanlı gider kendi yoluna.

Bu kıza da padişahın bekçisi rastlar.

— Nasıl kurtuldun? der.

Kız:

— Kurtarıcılar varmış, der.

Bekçi:

— Benim kurtardığımı söylemezsen, ben seni öldürürüm, der.

Padişah kızı:

— Tamam, der. İşte bu bekçi kurtardı, diye söyler babasına. Bekçiye büyük bir mertebeye yükseltirler, gazetelere basarlar.

Şimdi, ben sana söyleyeyim, padişahın son kızı, en büyük kızı gider. Padişahın büyük kızı gider ve gelip aynı eve oturur. Delikanlı, tekrar gelir oraya. Bu ejderhanın daha da büyüğü şimdi, on iki başlısı. Bunu avcı biliyor. Kızın eline bir şiş verir:

— Ejderha gürültüyle gelmeye başlayınca, ben uyanamazsam, işte bu şiş kızdırıp, benim yüzüme basarsın, der.

Ejderha gelir ve pencereden bakar:

— E, e, e, padişah bana sadece birini getirecekti, beşini birden getirmiş, çok güzel olmuş, der. Eve girmeye çalışırken, avcı köpeklerini alıp, çıkar ve savaşımaya başlarlar. Bunlar büyük bir zorluk ile öldürürler bunu. Köpeklerin tüy taneleri kadar ter çıkar. Çok büyük ejderhadır bu. Öldürünce, avcı ejderhanın başını büyük bir taş altına kıştırır, gövdesini de büyük bir suya atar. Tan atınca, bu kız buna bir ipek mendil verir. Bu ipek mendile altın ile hem padişahın adı, hem de kızın adı yazılmıştır. Şimdi bunlar ayrılırlar. Delikanlı kendi yoluna gider, kız kendi yoluna gider. Ejderha gelmesi biter. Kıza yine bekçi rastlar. Bekçi:

— Nasıl kurtuldun sen? der.

Bu kız:

— Kurtarıcılar varmış, der.

Bekçi:

— Benim kurtardığımı söylemezsen, ben seni öldürürüm, der.

Kız:

— Tamam, söylerim, der. Dönünce, babasına, işte bu bekçi kurtardı, diye söyler. Şimdi bu bekçiyi çok överler, gazetelere basarlar.

Padişah, buna:

— Hangi kızımı alırsın? der.

Bekçi:

— Ortanca kızını alırım, der.

Padişah kızları çatıya konuşmaya çıkarlar.

— Bizi bu bekçi kurtarmadı, bizi avcı kurtardı, bunun hizmeti olmadı, bizim adil olmamız lazım, der. Ortanca kızı, ben bu bekçiye varmıyorum, der.

Bunlar padişaha bu düşüncelerini söylerler:

— Bizi bu bekçi kurtarmadı, bizi avcı kurtardı, derler. Şimdi ötekinin işi yalan çıktı. Yalan iş hiç bir yerde geçmiyor ne de olsa.

Kızlar:

— İşte bizi kurtaran delikanlı, üç köpeği ile orman kenarında duruyor, derler. Oradan görünüyor bunun yürüdüğü.

Şimdi gidip delikanlıyı getirirler bunlar, ben sana söyleyeyim. Bekçi devamlı kendi yaptığını söyler:

— Ben kurtardım onları, der.

Padişah bunu alıp, gelir savaştım dediği yere:

— Nasıl edip de kurtardın? der, bekçiye.

Bekçi:

— Başını taş altına kıstırdım, gövdesini büyük suya attım, der.

Padişah:

— Taşı kaldırıp, bak hele, der. Bekçi bir gram da kaldıramıyor taşı.

Padişah:

— Ya, sen, kaldırıp, bak, der. Avcı bir eli ile döndürüp, kaldırır taşı. Delikanlı kızların yüzüğünü, bileziğini, ipek mendilini de gösterir: “İşte bu kızlarının hediyesi.” der.

Padişah, bekçiyi orada vurdurup, büyük suya atar. Padişah, çok sevinip:

— Sen hangi kızı alıyorsun? der.

Delikanlı, ortanca kızı almak ister.

Padişah:

— Ben yaşlandım artık, sen benim yerime padişah olursun, der.

Bu avcı:

— Ben padişah olmayayım, der, benim yaşadığım ormanım var, ben ava gidiyorum, gücüm yettiği kadar sana yardım ederim, der. Ejderhayı öldürdüğü için bunu şimdi büyük gazetelere basarlar. Artık bu, padişahın damadı olur. Padişah kızı ile yaşamaya başlar.

Bunun ejderhayı öldürdüğünü, bu derece yettiğini ablası da işitir. İşitir ve bu padişahın memleketine kardeşinin yanına gelir. Delikanlı, padişaha:

— Senin kızlarının yanında benim ablam da dursa ya, der.

— Tamam, dursun, der padişah.

Bu yaşamaya başlar. Günlerden bir gün, bunun ablası:

— Benim kardeşim buraya nasıl gelip, size katıldı? Sadece bir avcı, der.

Bunun karısı:

— Senin kardeşin, bizim şehri ejderhadan kurtardı, bu nedenle böyle bir dereceye erişti, der. Delikanlının ablası çok sinirlenir, bu ejderhalar yılanın kardeşleridir. O kardeşini tekrar öldürmek ister.

— O ejderhayı nasıl öldürdü, şunu göstersenize, der.

Karısı, bunu delikanlıya söyler:

— Ablan böyle dedi, der.

Delikanlı:

— Tamam, göster öyleyse, der.

Padişahın üç kızı ejderhaları öldürdüğü yere giderler ve:

— İşte bu taş altına tıktı başını, işte bu büyük suya attı gövdelerini, derler.

Ablası:

— Çekilin, başına bakayım hele, der. Bunların görmediği sırada, ejderhanın iki dişini alıp, saklar bu. Ejderha kendisi ölse de dişi ölmüyormuş onun. Bu ejderha dişini alıp, gelir ve geline: “Kardeşimin yatağını ben yapsam.” der. Bu yatağı hazırlar ve kardeşinin yatacağı tarafa iki ejderha dişini koyar. Delikanlının yatmasıyla, ejderha

dişleri bunun kulağına gelip, girer. Öldürür bunu. Padişah şaşırır bunun ölmesine. Akşamdan sağ olan kişi, sabahleyin ölmüş! Buna bütün halk şaşırır. Ölünce, gömmemeye hâl yok şimdi. Padişah:

— Siz nasıl gömüyorsunuz öleni? der.

Ablası:

— Biz yere gömmüyoruz, der, büyük tekneye koyarız ve ona motorin dökeriz, katran dökeriz, onu demir çember ile çevirip, ağaca ilâştirip, koyarız, der.

Bunu bu şekilde yapıp, ağaca götürüp, ilâştirirler. Orada yatar şimdi bu avcı.

Bir gün geçer, iki gün geçer. Köpekler, çok aranır, çok üzülürler. Köpekler çıkıp, giderler ve arayıp, bulurlar bu tekneyi. Arayıp, bulurlar ve bunlar, bir maymunu yakalarlar, maymuna tekneyi düşürtürler. Bir ayıyı yakalayıp, gelirler ve bunlar, parçalattırırlar tekneyi, arı kovarı kırar gibi. Şimdi ayı kırar bunu, ben sana söyleyeyim, büyük bir su kıyısına alıp, gelirler. O su kıyısına alıp, gelirler ve güzelce yıkarlar bunu. Bunlar bir tavşan tutup, alıp, gelirler, bir ayakkabı tabanını çok fazla kızdırıp, tavşanın kulağını ötekinin kulağına koyarlar ve ayıya sıcak tabanı yalatırlar bunlar. Ayı çok kötü böğürdüğünde, dayanamayıp, ejderhanın dişi, delikanlının kulağından çıkıp, tavşanın kulağına girer. Şimdi ikinci tarafı çevirip, koyarlar ve tekrar tabanı ateş gibi kızdırırlar. Avcının ikinci kulağına koyarlar. Aynın böğürdüğü sese dayanamayınca, yine bir diş tavşanın kulağına girer. Sonra tavşanı bırakırlar, tavşan ölür, avcı dirilir. Ayı kendi yoluna gider. Avcı dirilir ve üç köpeğini kucaklayıp, ağlar. Ağlar ve bu padişaha, karısının yanına döner, gider. Çok büyük sıkıntılar görür, şimdi delikanlı. Bunu, hepsi de çok sevinerek karşılarlar. Delikanlı, padişaha:

— Halkı topla, der.

Halkı toplayınca, delikanlı çok keskin bir balta ister, bir kütük getirtir. Delikanlı bütün halkın önünde ablasının başını keser. Bundan sonra rahatça yaşamaya başlarlar.

65. İŞÇİ İLE SİHİRBAZ KIZ

Eski zamanda fakir bir kişi varmış. Bunun geçimi çok zorlaşınca, iş aramak için yola çıkar. Bir köye gider. Bir kavşağı varıp, oturur. O anda, bunun yanına yol kenarından bir kişi çıkar, gelir:

— Delikanlı burada ne yapıyorsun? der

— İş aramaya geldiydim, birine hizmetçi lazım değıl mi acaba? der.

— Bana lazım, der bu. Haydi bize gel, konuşuruz, benim söylediğıim işi yaparsan, bir yıllığına işe alayım, çok mu para istiyorsun? der. Delikanlı:

— Kendin bakar, verirsin, der.

— Yok, der, ben öyle razı değılim. Ben anlaşma ile işçi arıyorum, sen iste, der.

Çok istese, bu fakir korkuyor, işe almaz diye. Az istese, işi bilmiyor. Sonra:

— Üç yüz tenge, der.

Bu:

— Üç yüz tenge vereyim, anlaşma ile işe alıyorum. Benim söylediğıim işi yapamazsan, ömür boyu bende kalırsın, der.

“Taş kestirmez ya, çalışmak lazım.” diye düşünür ve:

— Yazışalım, der.

Söylediğini yapamazsa, ömür boyu orada kalır diye sözleşme yazarlar. Dönerler, yerler, içerler, uyurlar. Sabahleyin kalkınca, patron:

— İşte sana kırk tavşan, der, onları güdersin, birisini bile kaybetme, der. Birisini kaybedersen, bir yıl durman lazım, der.

Tamam. Çiti açar, tavşanları çıkarır. Orman, köye yakın. Tavşanların hepsi ormana kaçar, hiç birisi de kalmaz.

Şimdi işçi ne yapacağını bilemez, çok kaygılanır. Canı sıkılınca, ormana gider. Orada bir tavşan bile görünmez. Ağlar bu. Böyle ağlayıp, dururken, ak sakallı bir ihtiyar çıkar, gelir:

— Niçin ağlıyorsun, oğlum? der.

— Dede, der, çok büyük kaygım var, der.

— Nedir, söyle hele bana, der.

— İşte ben bir işe girdim. Patronum, kırk tavşan vermişti gütmek için, onların hepsi de kaçtı, der. Bir tavşanı kaybedersem, bir yıl hizmet etmek için anlaştık, der.

İhtiyar:

— Ağlama oğlum, bıçağın var mı? der.

— Var, dede, der.

— Ver hele, der.

Delikanlının bıçağı ile dede, yaklaşık yarım arşın bir ıhlamur ağacı keser. Bu ağaca ihtiyar, kırk kertik kerter. Yine bir çıra yontar, bıçak gibi edip. Sonra:

— Oğlum, yat da uyu. Akşam olunca, şu kırk kertiği tıkırdatırsın da tavşanların hepsi ortaya çıkar, hiç kaygılanma, der.

Delikanlı yatar orman içine. Uyku tutmuyor hiç: Delikanlı, ihtiyarın sözlerine inanamıyor. “Tavşanlar çıkmazsa, kaçarım.” diye düşünür. Böyle düşünürken, akşam olur, sürünün dönüş vakti gelir. Delikanlı cebinden çubuğu alır. İhtiyarın verdiği kırk kertikli çubuğu kıtırdadır. Kıdırdattığı anda tavşanlar, gelip, toplanır. Delikanlı altın bulmuştan daha çok sevinir.

Alıp, döner sürüyü. Zengin adamın aklı gider. Bu patronun bir kızı varmış. O da bakmaya çıkar: “Bu ne temaşa.” der. Bu patron, çok güçlü bir büyücü bir kişiymiş. Kız da bunu öğrenmiş babasından. Patron, kızını nasıl yaptığını öğrenmeye gönderir:

— Hangi bilgi ile alıp, geldi acaba, öğren hele, der.

Kız sorar:

— Senin ne bilgin var, nasıl toplayıp, geldin? der.

Delikanlı:

— Alıp, geldim işte. İşe girince, bakmayacak hâl yok, der, hiç açık etmez.

Delikanlı çok da güzel, kendisi pehlivan. Kız, ona âşık olur.

Tamam. Ertesi gün, patron, bir iş daha bulur:

— Tavşanları gütmeye şimdi, der. Sana bugün hizmet şu: Arkada bir ot yığını var. Bu otları bire, birer taşıyıp, bitir. Ters, düz koyma; hepsinin başı baş tarafta olsun, der. Bir gece de yapıp, bitir bunu, der.

Yaba ile taşısan da on gün sürecektir kadarmış bu ot yığını. Çok korkar delikanlı. Ne yapmalı şimdi, çok büyük kaygıya düşer bu. Böyle çok kaygılanıp, durduğu sırada, aynı ak sakallı ihtiyar tekrar onun gözüne görünür. Gözüne görününce, delikanlı çok sevinir:

— Ey, dede, nasılsın? der güler yüz ile. Dede, bana tekrar kaygı düştü, der.

— Ne oldu oğlum, söyle, der.

— İşte şu arkadaki yığının otlarının başını, başa doğru getirip, birer birer, bir gecede taşıyıp, bitirmeyi buyurdu, der.

— Kaygılanma, oğlum, şimdi yaparsın, der. İşte, der, orman kıyısına gideyim de ben sana karınca padişahını yakalayıp, getireyim, der.

İhtiyar gider ve karınca padişahını getirir. Karınca padişahı:

— Lütfen, bırak, ne işin varsa, yerine getireyim, der.

— Bize şu lazım: Başını başa doğru getirip, şu yığını işte şuraya taşıyıp, bir gecede yığıp, bitir, der.

— Tamam, der karınca padişahı. Ormandaki bütün karıncaları toplar gelir. Bir tahta dayar yığına. Karıncalar birden gelip, taşırlar, karınca başına birer tane ot değer.

Bu işçi, sabahleyin direğe dayanıp, durur. Zengin adam çıkar:

— Yaptın mı? der.

— Yaptım, der bu, işte çıkıp, bak, der.

Zengin adam bakar, sihir okuyup, yapılmış gibi olmuş. Zengin adam eve girer ve:

— Bir acayip bu, herhalde bunun ilmini biliyordur bu, der.

Yine kızına:

— Git, sor hele, nasıl yapmış, bu defa söylemez mi? der.

Kız çıkıp, sorunca delikanlı:

— Patron buyurunca, yapmayacak hâlim yok, yaptım işte, der. Hiç de söylemez nasıl yaptığını.

Kız:

— Eğer kabul edersen, ben seninle evlenirim, al sen beni, der. Bu kadar hünerin olunca, rezil olmayız, der. Delikanlı:

— Benim işte durmam lazım. Süre bitmedi, param yok, der.

Kız:

— Kaçalım, der. Babam bir büyücüdür. O seni ne zaman olsa harap eder. Onun bildiği kadar ben de biliyorum, kaçalım, der.

Kaçmaya başlarlar. Çıkıp, giderler. Kızın küçükçe bir aynası varmış. Oradan bakar ve:

— Bizi takip etmesi için babam adam gönderdi. Yakalarlarsa, ikimiz için de iyi olmaz, der.

— Ne yapalım öyleyse? der delikanlı, kıza.

— Sen cami ol, ben müezzin olup, ezan okuyayım. Yabancı kimseler bilmez, der.

Öteki gelip, yetişince, müezzin olup, ezan okumaya başlar. Takip edip, gelen kişi, bunları bilmeden geçer, gider. Biraz durunca, ötekinin dönüp, geldiğini ve gittiğini görürler.

O patronun yanına döner. Patron:

— Niçin alıp, gelmedin? der.

— Görünmüyorlar, hiçbir şey yok, der.

— Ne gördün, söyle, der.

— Bir cami gördüm, yeni cami. Onun minaresinde biri ezan okuyordu, der.

— Onlar işte, onları alıp, gelmek lazımdı. Kendim gitmeden olmaz, der. Sonra patron, kendisi takip etmek için çıkar. Kız aynaya bakar

— Babam geliyor, der. Delikanlı:

— Ne yapalım? der.

— Ben göl olayım. Sen kurbağa ol, göle gidersin, der. Kız göl olur, kocası kurbağa olur. Büyük göl. Etrafında kamış da var. Öteki gelir:

— E, kurtulurdunuz böyle, yakalandınız, der. Büyük bir öküz olup, suyu içmeye başlar bu. İçip, bitirdim dediğinde, su tekrar çoğalıp, gider. Kız o kadar usta. Babasının karnı patlar gider, yapamaz, batırdınız, deyip, döner, gider.

Kız ile delikanlı çıkarlar ve bu delikanlının köyüne giderler. Dönerler ve ekin ekip, yaşarlar o köyde.

66. İKİ KARDEŞ

Bir şehirde iki kardeş varmış. Bunlardan biri çok zengin, ikincisi fakirmiş. Zengin olanı, çeşitli altın, gümüş eşyalar yapıp, satıyormuş. Fakiri ise çeşitli ayak işleri ile geçiniyormuş. Fakirin iki çocuğu varmış. Bu çocuklar, zengin amcalarına gidiyorlarmış, orada artık yemekleri yiyerek karınlarını doyuruyorlarmış.

Günlerden bir gün bu fakir çalı çırpı toplamak için ormana gider. Fakir, ormanda her yeri altından bir kuş görür. Fakir, altın kuşa bir taş alıp, atar. Taş, kuşa değip, bir altın kanadını düşürür, kuş kendisi uçar, gider. Fakir bu altın kanadı alıp, gelir ve ağabeyine verir. Ağabeyi altın kanat için fakire para verir.

Fakir ikinci gün, ufak tefek çubuklar kesmek için tekrar ormana gider. Ağacın tepesine çıkar. Çıkınca, kuş yuvasını görür, yuvasında altın yumurtalar görür. Fakir, bir yumurtasını alıp, gelir ve tekrar ağabeyine verir. Ağabeyi, fakire çokça para verir. Ağabeyi, fakire:

— Bu kuşun kendisini yakalasan, çok iyi olurdu, der.

Bu fakir üçüncü gün de ormana gidip, o kuşun kendisini yakalayıp, getirir ve ağabeyine verir. Ağabeyi çok fazla para öder. Fakirin bir miktar parası olur, sevinerek, kendi evine döner. Bu fakirin ağabeyi çok zekiymiş. Karısına: “Sen bu kuşu bütün şekilde pişir, hiçbir şeyini kaybetme.” der.

Bu çok acayip, bir kuş. Eğer her kim kuşun ciğerini, kalbini yerse, o sabahleyin baş altında altın bulurmuş. Zengin adamın karısı bu kuşu, güzelce temizleyip, bir tencereye koyar ve kendisi komşuya iş için çıkar. Bu vakitte fakirin çocukları, zengin amcalarının evine gelirler. Bakarlar ki, altın kuş pişiyor, çocuklar, tencereyi açıp, altın kuşu alıp, bakmışlar. O sırada kuştan iki parça et düşmüş. Çocuklar bakar ki, ciğer ile kalp. Bunların birisi kalbi, ikincisi ciğeri yiyip, oturdukları sırada, zengin adamın karısı dönüp, gelir, bunların et yiyip, oturduklarını görür. Zengin karısı sorar:

— Ne yaptınız? der.

Çocuklar:

— Kazandaki kuşa bakmıştık, ondan iki parça et düştü, onu yiyoruz, derler.

Zengin karısı, çocuklara kızıp, kovar ve hemen, kocası anlamasın diye, bir horoz kesip, ciğerini ve kalbini alıp, kazana koyar.

Altın kuş pişince, kocası döner ve kuşu yer, hiçbir şeyini de bırakmaz. Sonra uykuya yatar. Sabahleyin kalkar ve baş altına bakar, altın yok mu acaba diye. Eline hiçbir şey gelmez. Zengin şaşırıp, karısına:

— Yoksa sen kuşun bir şeyini kaybettin mi? der.

Kadın korkusundan:

— Yok, hiç bir şeyini kaybetmedim, der.

Fakirin çocukları uyumak için yatarlar. Sabahleyin kalkarlar, eşyalarını toplamaya başlayınca, baş altında altın görürler. Çocuklar, babalarına söylerler. Babaları bu işe çok şaşırıp: “Siz bu altını nasıl buldunuz?” diye sorar. Çocuklar söylemezler. Bunlar ikinci gün yine yatarlar. Sabahleyin aynı şekilde yine altın bulurlar. Fakir, altınları alır ve zengin ağabeyine gidip, söyler. Ağabeyi bu işi tamamen anlayıp, fakire: “Sen o altınları alma, o altınlar sihir ile olan altınlar.” der ve devam ederek, şöyle der: “Çocuklarını da evde tutma, onlar seni sonunda mahvederler.” der.

Fakir, ağabeyinden bu sözleri işitip, döner ve çocuklarını iyice doyurup, ormana alıp, gelir ve orada bırakıp, döner.

Bu çocuklar, biraz vakit geçince, yol aramaya başlarlar. Çocuklar, biçareler, hiç de yol bulamazlar. Bunlar dolaşırken bir kişi görürler. Bu kişi çocuklara:

— Siz kimsiniz? Niçin böyle dolaşıyorsunuz? diye sorar.

Bunlar başlarına gelen her şeyi baştan, sona anlatırlar:

— Böyle uykudan kalkınca, bizim baş altımızda altın bulunur, derler.

Bu kişi bunlara, çok acıyarak, kendi evine alıp, gider ve:

— Ey çocuklar, ben sizi büyüyüp, yetişene kadar, doyururum, der.

Çocuklar, bu söze razı olup, bu kişiyle yaşamaya başlarlar. Bu kişi çocuklara iş öğretmeye başlar, silah atmayı öğrenirler. Bunların baş altılarında sürekli altın bulur. Bu kişi, altınları toplar.

Oğlanlar, böylece büyüyüp, yetişirler. Bu kişi bunları ormana götürür ve “Şimdi silah atın.” der. Ormanda uzun süre dolaşırlar, ama hiçbir şey göremezler. Dönerken, bunlar yaban kazlarına raslarlar, uçup, gidiyorlarmış. Bu kişi:

— Ya, şimdi şunlardan üçüne atıp, vurun, der.

Bu oğlanlar atıp, vururlar, kalanları uçup, giderler. Eve dönerler. Bu kardeşlerin ikisi birlikte düşünmeye başlarlar; kendileri çıkıp, gitmek isterler. Akşamleyin yemeğe oturunca, bunlar kendilerini yetiştiren adama:

— Sen bizi, çok kıymetli tutarak, çok terbiye ettin. Şimdi, lütfen bize izin ver, biz kendi yolumuza gidelim, derler.

Bu kişi: “Tamam.” deyip, izin verir. Sabah olunca yerler, içerler. Bu kişi bunlara, birer silah, birer köpek verir. Bunlar çıkıp, giderler. Bu kişi biraz uğurlamaya gider. Giderken bunlara:

— İşte size çok güzel bir bıçak, deyip, bir bıçak verir ve şöyle der: Eğer siz birbirinizden ayrılırsanız, işte şu bıçağı yol çatına saplayıp, koyun. Sağ olup, olmadığınızı bilmek isterseniz, şu bıçağa gelip, bakarsınız. Eğer bıçağın bir tarafı paslanmış olursa, o tarafa gideniniz vefat etmiş diye anlarsınız. Eğer bıçağın iki tarafı da parlayıp, duruyorsa, ikinizin de sağ olduğunu anlarsınız, der.

Bu kardeşler giderler. Gide gide, bir ormana ulaşırlar. Bunlar orada uyurlar. Yiyecekleri biter, bunlar birer kuş avlamak isterler. Silahlarını hazırlarken, bir tavşanın geçip, gittiğini görürler. Bunlar bu tavşanı avlamak isterler.

Tavşan dile gelip:

— Siz bana atmayınız, benim iki yavrum var. Siz şu yavrularımı alın, der.

Bunlar, tavşana atmayınca, iki yavrusunu alıp, giderler. Gide gide, bir tilki görürler. Onu avlamak isterler.

Tilki, dile gelip:

— Siz beni avlamayın, benim iki yavrum var, onları alın, der.

Delikanlılar, tilkinin yavrularını alıp, giderler. Gide gide, bunlara bir kurt rastlar. Bunlar, onu görüp, avlamak isterler.

Kurt da dile gelip:

— Siz beni avlamayın, benim iki yavrum var, siz onları alın, der.

Bunlar kurdu avlamayıp, yavrularına alarak, giderler. Gide gide, bunlar, bir ayıya rastlayıp, ayıyı avlamak isterler.

Ayı da dile gelip:

— Siz beni avlamayın, benim iki yavrum var. Siz onları alın, der.

Delikanlılar, ayıyı avlamayıp, iki yavrusunu alıp, giderler. Gide gide, bunlar bir aslana rastlarlar. Aslanı avlamak isterler. Aslan da dile gelip:

— Siz beni avlamayın, benim iki yavrum var, siz onları alın, der.

Bunlar, aslanı avlamayarak, iki yavrusunu alıp, giderler.

Bu kardeşlerin iki köpeği, iki tavşanı, iki tilkileri, iki kurtları, iki ayıları, iki aslanları olur. Gide gide, yiyecek bir şeyleri kalmaz. Delikanlılar, tilkiye:

— Siz tavuk yakalamakta ustasınız, gidin, tavuk yakalayıp, getirin, der.

Bir köye gidip, varınca, tilkiler çokça tavuk getirirler. Bu tavuğu, pişirip, yerler. Bunlar bu şekilde, uzun süre dolaşırlar. Hiç güzel bir yer bulamazlar.

Bu şekilde dolaşa dolaşa, hayvanları paylaşp, yol çatına gidip, bıçağı alıp, saplayarak, ikisi iki tarafa ayrılırlar.

Küçük kardeşi, gide gide, bir kaleye varır. Bu kalenin etrafı kara kendir ile çevrilidir. Bu delikanlı, bir eve varıp, girer, oda ister, ve:

— Bu benim hayvanlarımı bir yere kapatıp, koyabilir misiniz? der.

Ev sahibi:

— İyi, olur, deyip, bunun hayvanlarını bir ahıra kapatıp, koyar. Bunlar ahırda bir delik görürler. Bu delikten tavşan ile tilki çıkıp, kendilerine yiyecek şeyler arayıp, ekmek, et parçaları, tavuk, horoz, her türlü şeyler alıp, gelip, karınlarını doyururlar. Bu delikanlı, kendisi karnını doyurunca, ev sahibine sorar:

— Niçin bu kaleyi kara şeyler ile çevirmişler? der.

Ev sahibi:

— Sabaha bizim padişahımızın kızı ölecek, ona üzüldüğümüzden böyle çevrildi, der.

Yine ev sahibine sorar:

— Nasıl bir hâl içinde yatıyor? der.

Ev sahibi:

— Yok, bir hastalık hâlinde değil. Hasta olmasa da ölecek, der.

— Ne için ölecek? diye tekrar sorar delikanlı.

Ev sahibi:

— İşte, kale karşısındaki şu büyük dağı görüyor musun? Şu dağ başında çok büyük bir ejderha yaşıyor. Ona her yıl bir kız vermek lazım. Eğer vermezsek, bütün şehri helak edip, bitirir, kura padişahın kızına çıktı, der.

Bu delikanlı, ev sahibine:

— Ya onu öldürmek mümkün değil mi? der.

Ev sahibi:

— Yok, olmuyor, der, onu öldürmeye pek çok yiğitler, pehlivanlar gittiler, yapamadılar, der; eğer biri öldürse, padişah o kişiye kızını verip, kendisi ölünce, padişahlığını vermek istiyor, der.

Delikanlı, ev sahibinden bu sözleri işitip, kendi hayvanlarını doyurup, ejderhanın yaşadığı dağa gider. Çıkınca dağ başında bir ev görür. İçine girer. Masa üstünde üç kap su duruyor ve yazılıp bir yazı görür. Okur: “Her kim bu kaptan su içse, içen kişiye bütün dünya halkı karşı dursa da yenemez.” ve kapı üstündeki kılıcı alıp, “Ejderhayı öldür.” diye yazılan yazıyı okur. Delikanlı okur ve yazıyı, kılıcı almak için kaldırıp, bakar, yerinden de kımlıdatamaz. Delikanlı kaptaki suyu içince, kılıcı bir eli ile kaldırır.

Şimdi padişahın kızını ejderhanın yanına getirme vakti gelir. Padişahın kızını, pek çok kişi uğurlamaya gelmişler. Bu kız kaleden çıkınca, dağ başında delikanlıyı görüp, ejderhadır diye korkar. Anne, babası ve başka kişiler dönüp, giderler. Padişahın bir veziri kalır, dağın yanında. “Burada ne oluyor acaba?” diye. Bu kız dağ başına çıkınca, bu delikanlıyı görür, çok sevinir.

Delikanlı, kıza:

— Ben seni kurtarmak için duruyorum, der. Padişah kızını dağ başındaki eve sokup, kilitleyip, koyar. Biraz vakit geçince, bu evin yanına yedi başlı ejderha uçarak gelip, iner.

Ejderha, delikanlıyı görüp:

— Sen niçin geldin, buraya? der.

Delikanlı:

— Ben seninle savaşmak için geldim, der.

Ejderha:

— Senin gibi çok yiğitler geldi benimle savaşmak için. Ben onların hepsini öldürdüm, seni de öldürürüm, der.

Bu sözleri, söyleyip, bitirince, ejderha yedi başlı ağzından ateş saçmaya başlar. Yakın çevredeki ağaçlar yanmaya başlar. Ejderha delikanlının başına binmek ister. O sırada delikanlı kılıcı alıp, sallayıverir, ejderhanın üç başını birden kesip, düşürür. Ejderha yine gayrete gelip, sinirlenerek, yukarı kalkıp, delikanlının üstüne konmak istediğinde, delikanlı yine kılıcını sallayarak, dört başını kesip, düşürür. Delikanlının gücü biraz azalır. Delikanlı, son gücünü toplayıp, ejderhaya hücum edip, kuyruğunu keser ve gücü biter. Delikanlı deminki hayvanların yularını çıkarır ve emreder. Ayılar, kurtlar, köpekler, tilkiler çıkıp, ejderhayı boğum boğum doğrayıp öldürürler. Ejderha tamamen ölünce, delikanlı evin kapısını açıp, bakar ki, kız hâlden düşmüş. Delikanlı kızı kaldırıp, dışarı çıkarır. Biraz sonra kız kendine gelir.

Delikanlı kıza:

— Ejderhadan kurtuldun, der.

Kız çok sevinir, mutlu olur. Kız, delikanlının hayvanlarının boynuna birer yüzük bağlar ve delikanlıya:

— Sen benim sevdiğim olursun, diyerek, kendi ismi yazılı olan mendili vermiş. Bu delikanlı ejderhanın ağzından dillerini keser, padişah kızının verdiği mendile sarıp, koyar.

Bunun sonunda delikanlı, padişah kızına:

— Ben çok yoruldum, biraz dinleneyim, der.

Kız: “Tamam.” deyip, kuru yere yatıp, uyurlar. Lakin aslanı bekçi koyarlar. “Biz uyuduğumuzda yabancı kimse gelip, bizi helak etmesin.” derler. Aslan, ayıya söyler, kendisi uyur. Ayı kurda söyler, kendisi uyur. Kurt, tilkiye söyler, kendisi uyur. Tilki, tavşana söyler, kendisi uyur. Tavşan da çok yorulmuşmuş, o da yatıp, uyur. Bunlar, bu şekilde, hepsi uyurlar. Dağın yanında kalan vezir, dağ başına yavaşça çıkar. Hepsinin uyuduğunu, ejderhanın öldüğünü görür.

Vezir, kılıcını alır ve delikanlının boynunu kesip, koparır. Hayvanlar, bir şey anlayamazlar. Vezir, kızı alıp, gider.

Padişah, kızına:

— Sen padişaha, ejderhayı vezir öldürdü diye söyle, der.

Padişah kızı:

— Yok, ben öyle yalan söyleyemem, sen öldürmedin, delikanlı öldürdü, der.

Vezir, kızıdan bu sözü işitince, kızı korkutmaya başlar:

— Söylemezsen, şimdi seni öldürürüm, der.

Kız razı olur. Vezir, kızı alıp padişahın yanına gider. Babası, kızını görünce, çok mutlu olur.

Vezir, padişaha:

— Ben senin kızını ve şehrini kurtardım, söylediğin sözünü yerine getir, der.

Vezir böyle deyince, babası kızına sorar:

— Doğru mu, o mu öldürdü? der.

Padişah kızı:

— Doğru olsa, olur, deyip, boynunu büküp, durur ve babasına şöyle der: Doğru da olsa, düğünü şimdi yapmayın, bir yıl içinde bir gün belirleyip, o süre geçince yaparsınız, der.

Padişah düğünü geciktirmeye karar vermiş.

O sırada delikanlının hayvanlarının uyudukları yerde bir eşek arısı tavşanın burnuna konar. Tavşan ayağı ile eşek arısını kovar ve yine yatıp, uyur. Eşek arısı tekrar tavşana gelip, konar. Tavşan yine kovar ve yine uyur. Nihayet, eşek arısı tavşanı sokar. Tavşan uyanır ve tilkiyi uyandırır; tilki kurdu uyandırır, kurt ayıyı uyandırır, ayı aslanı uyandırır. Bunlar hepsi de uyanınca bakarlar ki, padişahın kızı yok, sahipleri ölmüş, yatıyor. Bunlar çok korkup, bağırmaya başlarlar: “Bu işi kim yapmış?” Aslan, ayıya: “Niçin uyandırmadın? diye sorar. Ayı, kurda; kurt, tilkiye; tilki, tavşana sorar. Bir miskin tavşan cevap veremez, hepsi suçu tavşana bulurlar. Bunlar tavşanı öldürmek isterler. Tavşan:

— Siz beni öldürmeyin, ben sahibimizi diriltirim, ben diriltebilirim. İşte bir dağda şöyle bir ağaç var. Eğer ölen kişinin ağzına o ağacın kökünü tutarsan, ölen kişi dirilir, der. O dağ bu yerden iki yüz saatlik yol, der.

Aslan, tavşana:

— Sen o kökü yirmi dört saatte alıp, gel! der.

Tavşan: “Tamam.” der ve aslanın dediği saatte alıp, der. Tavşan dönünce, aslan, sahibi delikanlının başını yerine yapıştırır, tavşanın alıp, geldiği kökü delikanlının

ağına koyar. O sırada sahipleri dirilir. Delikanlı dirilince, yanına bakar ki, kızı göremez.

Delikanlı:

— Kim beni böyle yapmış? diye sorar aslana. O, delikanlıya işin nasıl olduğunu, nasıl dirildiğini anlatır. Lakin delikanlının başı arkaya bakıyormuş. Aslan: “Ben onu düzeltirim.” der. Delikanlının başını ön tarafa çevirir. Tavşan onun ağına ağaç kökünü tutar durur. Bundan sonra, delikanlı, önceki gibi, kendi hayvanlarını alıp, gider. Kalelere gidip, bunları gösterip, çok para toplar. Bir yıl geçince, bu delikanlı padişahın kızını kurtardığı şehre gider. Bütün şehri kızıl eşyalar ile çevirmişler. Bu delikanlı bir eve gelir ve ev sahibine sorar:

— Niçin sizin şehrinizde geçen yıl kara şeyler ile çevirmişlerdi, bu yıl kızıl şeyler ile çevirmişler? der.

Ev sahibi:

— Geçen yıl bizim padişahımızın kızını ejderhaya vermek lazımdı, o ejderhayı padişahın veziri öldürdü. Bunu öldürdüğü için padişah, kızını verecek. Sabaha onun düğünü olacak, onun için mutluluktan şehri kızıl şeylerle çevirdiler, der.

Delikanlı, ev sahibine:

— Benim bugün, padişah sofrasından kümeç²² yiyelim geldi, der.

Ev sahibi:

— Yiyemezsin, demiş.

Bunlar, yüzer tengeye bahse girerler.

Delikanlı, tavşana:

— Git, padişaha gidip, padişahın kendisinin yiyip, durduğu kümeçi alıp, gel, der.

Bu tavşan, padişahın evine gidip, kimse görmeden padişahın kızının yiyip, oturduğu masa altına girip, padişah kızının ayağını dürtmeye başlar. Kız dönüp, bakar. Bakar ve tavşanı görür. Tanır, çünkü tavşanın boynunda kendisinin verdiği yüzüğünü görür. Kız, tavşanı kuytu bir yere götürür ve:

— Niçin gedin? diye sorar.

Tavşan, kıza:

²² Kümeç: Yağ ve yumurta ile hazırlanan, hamurdan çeşitli şekillerde pişirilen yemek.

— Ejderhayı öldüren delikanlı şehre geldi. O senden padişahın yediği kümeçi istedi, der.

Padişah kızı, padişahın yediği kümeçi hizmetçiye verir ve hizmetçi, tavşanı da, kümeçi de alıp, delikanlıya götürüp, verir. Delikanlı bahse girdiği kişiden yüz tenge parayı alır. Yine delikanlı, tilkiyi çağırıp:

— Git, padişahın yediği eti getir, der.

Tilki: “Tamam.” deyip, tavşan gibi gidip, kızın oturduğu masanın altına girip, kızın ayağını çekiştirmeye başlar. Kız bakar ve tilkiyi görür. Kız, tilkiyi kendisinin altın yüzüğünden tanır ve tilkiye:

— Niçin geldin? diye sorar.

Tilki:

— Beni gönderdi ejderhayı öldüren delikanlı, padişahın yediği eti iste diye, der.

Kız, babasının yediği eti alıp, tilkiye verir. Tilki, alıp, gelip, delikanlıya verir. Delikanlı yine kurdu çağırıp:

— Git, padişahın yediği çileği alıp, gel, demiş.

Kurt gidip, önceki gibi, kızı görüp, söyler. Kız babasının yediği çileği verip, gönderir. Kurt, alıp, gelip, delikanlıya verir. Delikanlı, bu defa ayıyı çağırıp:

— Git, padişahın yediği belişi alıp, gel, der.

Ayı gidip, önceki gibi, kızı görüp, ister. Kız, ayıyı tanıyıp, belişi verip, göndermiş. Ayı alıp, gelip, delikanlıya vermiş. Delikanlı, aslanı çağırıp:

— Git, padişahın içtiği şerbeti alıp, gel, demiş.

Aslan gidip, önceki gibi kızı görür, kız aslanı tanıyarak, padişahın içtiği şerbeti verip, göndermiş. Aslan getirip, delikanlıya vermiş. Delikanlı bütün hayvanları ile oturur; yerler, içerler. Delikanlı yiyip, içtikten sonra:

— Şimdi ben padişahın yiyip, içtiği şeyleri yedim, içtim. Şimdi ben, kendim gidip, padişahın kızını kendime alayım, der.

Ev sahibi bu delikanlıya inanmaz ve bahse girer: Padişah kızını alırsa, ev sahibi, delikanlıya yerini, yurdunu verecek. Eğer delikanlı alamazsa, delikanlı, ev sahibine bin sum para verecek.

Padişah, kızına sormaya başlar:

— Senin yanına nasıl hayvanlar geldi? der.

Kız, babasına:

— Ben onları sana anlatmaya benim yüreğim yetmiyor, ey babacığım, sen o hayvanların sahibini çağırıp, sor, der.

O saat padişah, bir vezirini delikanlıyı çağırmaya gönderir. Delikanlı, vezire:

— Benim gidesim gelmiyor, der, padişah kendi kıyafetlerini, kendisinin bindiği atlarını koşup, gönderirse, o zaman giderim, der.

Vezir, gidip delikanlının sözlerini padişaha, söyler. Padişah çok hayrette kalır ve kızına:

— O nasıl delikanlı? der. Benim kıyafetlerimi, atlarımı istiyor, der.

Padişahın kızı:

— Ne istiyorsa, verin de, delikanlıyı getirin, der.

Padişah kıyafetlerini verip, atlarını koşup, gönderir. Bu delikanlı, güzelce giyinip, ejderhanın yedi dilini alıp, gelir. Padişah, delikanlının geldiğini görüp, kızına sorar:

— Karşılایayım mı, yoksa kendisi mi girsin? der.

Kızı:

— Karşıla, der.

Padişah karşılayıp, delikanlıyı kızının yanına oturtur.

Padişahın, kızını vereceği vezir de ikinci masada oturuyormuş. Bu delikanlı, gelince, masaya getirip, koymuş yedi dili. Padişah, delikanlıya sormuş:

— Ne nasıl şey? demiş.

Delikanlı:

— Geçen yıl benim öldürdüğüm ejderhanın yedi dili, demiş.

Vezir bu sözleri delikanlıdan işitince, çok korkup, ne söyleyeceğini bilemeyince:

— Ejderhanın dili olmaz, demiş

Padişah, vezirden bu sözü işitince, ejderhanın başını getirtir ve dilleri koyup, bakıp, görür: Her dil yerine gelir. Yine de delikanlı, mendili alıp, kıza:

— Bu mendili kime verdin? demiş.

Kız:

— Ejderhayı öldüren delikanlıya verdim, demiş.

Delikanlı o sırada bütün hayvanlarını alıp, girer. Hayvanların boynundaki yüzükleri alıp, padişahın kızına:

— Bunlar kimin yüzükleri? der.

Kız:

— Bu yüzükler benim, der, ben verdim bu yüzükleri ejderhayı öldüren hayvanlara, der.

Delikanlı, padişaha ejderhayı nasıl öldürdüğünü, öldürünce, halleri gidip, kız ile yatıp, uyduğunu, vezirin dağ altından çıkıp, kendisini öldürdüğünü, hepsini açık açık söylemiş. Padişah, delikanlıdan bu sözleri işitince, kızına sormuş:

— Doğru söylüyor mu? demiş.

Kızı:

— Söylediği her bir sözü doğru, demiş.

Padişah buz sözleri işitince, vezirlerini çağırıp: “Bu yalancı vezire hüküm verin.” demiş. Vezirler hüküm vermiş: Dört öküz kuyruğuna bağlayıp, parçalamaya. Ve öküzler, her tarafa çekilip, veziri parçalayıp, bitirmişler. Padişah, bu delikanlıya kendi kızını verip, büyük bir düğün yapıp, padişahlığının yarısını vermiş. Delikanlı, kızı alıp, huzur bulup, yaşamaya başlamış.

Günlerden bir gün delikanlı, ormanlara çıkıp, kuş avlayıp, duruyormuş. Yakında, şehrin yanında bir orman varmış. O ormana her kim girerse, çıkamıyormuş. Bir gün bu delikanlı, birkaç kişi ve kendi hayvanlarını alıp, o ormana gitmiş. Gidip, girer, ak bir şey görür. Delikanlı, diğer insanları bırakıp, kendi hayvanlarını alarak, ak şeyin ardından gider. Diğer insanlar delikanlıyı beklerler, delikanlı yok. Akşam olunca, dönüp, giderler. Şehre dönünce, padişahın kızına:

— Kocan bir ak şeyin ardından gitti, oradan dönmedi, derler. Kız, bu sözleri işitince, çok kaygılanmaya başlamış.

Delikanlı, gitmiş ak şeyin ardından. Delikanlı ak şeyi avlamak istediğinde, ak şeyin sihirci olduğunu anlamış. Kendi düdüğünü öttürmeye başlamış. Kimse de bu sesi işitmemiş. Gün, akşam olup, gece olmuş. Gece olunca, delikanlı ateş yakıp, hayvanları toplayarak, ateşin yanına yatmış. Yatarken, delikanlı bir ses işitir, bakar ki, ağacın tepesinden bir kocakarı:

— Ben donuyorum, diye, bağıyor.

Delikanlı, kocakarıya:

— Isınmaya in buraya, demiş.

Kocakarı:

— İnerdim inmesine de, hayvanlarından korkuyorum ısırırlar diye, demiş.

Delikanlı:

— Isırmazlar, demiş.

Kocakarı, yavaşça iner ve delikanlıya bir çubuk verir.

— İşte dürt onlara, o zaman ısırılmazlar, der.

Bu delikanlı, kocakarının sözünü dinleyip, hayvanlara dürtmüş. O saat hayvanların hepsi taşa dönüşmüşler. Kocakarı yine bir çubuk alıp, delikanlıya dürtmüş. Delikanlı da taşa dönüşmüş. Kocakarı bunların hepsini de derin bir çukura götürüp, atmış.

Bu delikanlının ağabeyi, günlerden bir gün, ayrıldıkları yol çatındaki bıçağa bakmış, bakınca, bıçağın yarısının küflendiğini görmüş. Ağabeyi: “Ah, kardeşime bir bela uğramıştır, şimdi nasıl olsa da onu bu beladan kurtarayım.” diye düşünür.

Günlerden bir gün, bu delikanlı, kardeşinin yaşadığı şehre varmış. varınca, bekçiler bunu padişahın evine götürüp, koymuşlar. Bunlar ikisi de bir tiptedirler. Gören kimseler bunları, birbirlerinden ayıramamışlar. Ağabeyi, kızın yanına gidince, kız tanımaz, delikanlıya:

— Niçin çok uzun durdun? diye sorar.

Bu:

— Ormanda kayboldum, bunun için uzun süre durdum, der.

Bir gün kaldıktan sonra, kendi hayvanlarını alıp, deminki ormana gitmiş. Gider ki, buna da bir ak şey rastlamış. Bu da onu takip edip, gitmiş. Gide gide, gün, akşam olmuş. Bu ateş yakıp, kendi hayvanları ile yatıp, uyumuş. Bakar ki ağacın tepesinde bir kocakarı: “Donuyorum.” deyip, oturuyor. Bu delikanlı:

— İn buraya, der.

Kocakarı:

— Senin hayvanların, ısırır diye korkuyorum, demiş. Al sana bir çubuk, bununla dürt hayvanlarına, demiş, o zaman inerim, dermiş.

Delikanlı, kocakarıya:

— Senin sözün ile hayvanlarımı dövmem. Eğer kendin inmezsen, şimdi silah ile atıp, indiririm, demiş.

Kocakarı, delikanlının bu sözlerini işitince, kızmaya başlamış.

Delikanlı:

— Kızarsan, kız! deyip, silah ile atmış, kocakarıya değmemiş. Delikanlı, kocakarının sihirci olduğunu anlamış. Delikanlının gümüş düğmeleri varmış, üç düğme ile atınca, kocakarı sallanıp, gelip, düşmüş. Delikanlı, kocakarıya:

— Eğer sen benim kardeşimin nerede olduğunu söylemezsen, şimdi ataşe atarım, demiş.

Kocakarı, korkup, eline çubuk alıp:

— Haydi kardeşini diriltirim, demiş.

Kocakarı deminki çukura gidip, çubuk ile vurmuşmuş, hepsi de dirilmişler. Kardeşi, teşekkür etmiş ağabeyine. Ağabeyi kocakarıyı yakalayıp, ateşe atarak, yakmış.

Bu iki kardeş, kendilerinin hayvanları ile şehre dönerler. Döndüklerinde, yolda birbirlerine ne yaşadıklarını anlatarak, dönmüşler. Kardeşi, padişah kızını aldığını söylemiş.

Ağabeyi de:

— Ben o şehre varmıştım, o şehirde beni, senin yerine koyup, çok hürmet ettiler, demiş.

Kardeşi:

— Haydi şehre girelim. Biz ikimiz de aynıyız, hayvanlarımı da denk, demiş.

Padişah, kızına:

— Senin kocan hangisi? demiş.

Böyle deyince, kız hayvanlara bakmaya başlamış, hangisinin boynunda kendi verdiği yüzüğü var. Kız, aslanın boynundaki yüzüğü bulmuş.

Kız:

— Bu aslan hanginizinki? der.

Birisi: “Benimki.” der. O zaman kız kocasını tanır ve: “Sen benim kocamsın.” der. Gerçekten de kocası oymuş.

Bundan sonra bunlar birlikte yaşamaya başlamışlar. Padişah vefat etmiş.
Ondan sonra bunlardan birisi padişah, birisi vezir olup, çok rahat ömür geçirmişler.

67. ÜÇ GÜVERCİN

Çok eski zamanlarda, fakir bir adam varmış. Bu adamın bir oğlu varmış. Geçimleri zorlaşınca, bir başına da olsa, bunlar çocuklarını çok küçüklükten iş aramaya gönderirler. Oğlan, çok uzak şehirlere gidip, yabancı yerlerde zenginlere hizmet eder. Büyüyünce, anne, babasını özleyerek, köyüne dönmek ister bu.

Kendiniz bilirsiniz: O zamanda fakir insan, daha yaya yürüyormuş, şimdiki gibi araba filan da yok, demir yolu da yok şimdi.

İki kadalık şekeri çuval dibine koyup, yola çıkar, gider bu. Gider, böyle, ay gider, çok acıkınca, bir iki parça şekeri emer ve yara yatıp, su içerek, tekrar ileriye gider. Gide gide, bu delikanlı çok sık bir ormana varıp, girer. Orman yolundan giderken, bu yol dar bir patıkaya dönüşür. “Kaybolduysam, kayboldum artık, gideyim hele ben şu patika bitene kadar.” diye düşünür bu. Gide gide, büyük, dik bir dağ kenarına varır. Dağ, o kadar büyük ki, tepesine bakmaya çalışsan, başından börkün düşer. “Ne olursa, olur.” deyip, delikanlı deminki patikadan dağın tepesine çıkıp, gider. Dik yarıları, büyük dağ, taşları geçip, üç hafta sonra bu delikanlı, dağın tepesine ulaşır. Dağın tepesine çıkar ki, orada çeşit çeşit bahçeler, güzel ağaçlar büyümüş, ağaçlarda çeşitli tatlı meyveler olgunlaşmış. Dağın en büyük yerine dikilip, bakar, bu; oradan bütün çevre açıkça görünüp, duruyor. Bu kadar güzelliğe delikanlı hayret eder. Bakarken, dağın sağ tarafında, aynı o dağ gibi, bir dağ dağa olduğunu görür. İki dağ arasında çok büyük bir alan ve o alanın ortasında çok güzel bir ev varmış. “Bu evde bir kişi vardır mutlaka.” deyip, delikanlı kalkıp, gider bu eve doğru giden patikadan. Gide gide bu, evin yanına varır. Ev, çok güzel bir bahçe içindeymiş. Kapısını açıp, evin içine girer. Ev içinde hiç kimse yok, bomboş. Bütün odalara bakar, bir kişiyi de bulamaz. Bu delikanlının karnı çok acıkmış. “Yiyecek bir şey yok mu acaba?” deyip, sobayı açıp, bakar ki, bir de ne görsün, soba rızık dolu. Bundan sonra, bu oradaki bir dolabı açıp bakar ki, dolap çeşitli içeceklerle dolu. Bu sobadan pişmiş şeyleri alıp, karnını doyurur ve “Kim varsa, gelir elbet.” deyip, yatıp, uyur. Çok yorulmuştur, yatmasıyla uykuya dalar bu.

Bir vakit uyanır ve sessiz, nefessizce dinleyip, yatar. Çok da geçmeden, pencere açılır, pencereden üç güvercin gürleyip, gelerek, içeri girer. Güvercinler, gelip, girerler ve çok güzel üç delikanlıya dönüşürler. Gelip, girmeleriyle kendi aralarında: “Olmadı işte, olmadı.” diye çok kaygılanarak, konuşmaya başlarlar. Böyle kendi

aralarında konuşa konuşa bunlar yemeğe hazırlanırlar. Aralarından birisi yemek almak için sobanın yanına gider, gider ki, oradaki şeylerin değiştiğini anlar. Arkadaşlarını sobanın yanına çağırıp, getirip, eşyalara bakarlar, eşyalar gerçekten de değişmiş. “Ömrümüzde böyle hâl olduğu yoktu, kim girdi acaba buraya?” diye, bütün odalara girip, bakmaya başlarlar. Ararken, bu delikanlıyı bulurlar.

Delikanlıyı kerevet altından çekip, çıkarırlar. “Bunlar beni ne yapacaklar acaba şimdi?” diye, delikanlı korkuya kapılır. Delikanlıyı kendi karşısına oturtup:

— Sen buraya kadar nasıl ettin de gelebildin, kimsin, nereye gidiyorsun? diye sormaya başlarlar. Sorup, tanışınca, delikanlının zararlı bir kişi olmadığını anlarlar, “Bu çok güzel bir kişiymiş.” deyip, ona izzet ve ikram gösterirler. Bundan sonra bunlar:

— Eğer uygunsa, sen bize bir yıl hizmet et, ondan sonra gidersin, derler. Delikanlı razı olup, bunların yanında kalmaya, aş, su hazırlamaya başlar.

Tamam. Delikanlı bu şekilde güzel hizmet eder. Bu üç güvercin-delikanlının yedi ambarı varmış. Delikanlı bunlarda on beş gün kadar çalışınca, üç güvercin-delikanlı buna yedi ambarın anahtarını verirler. Delikanlıyı kendileri ile alıp, altı ambarı gösterirler. Fakat yedinci ambara doğru gelince, bir altın anahtarı alıp:

— İşte bu yedinci ambarın anahtarı, bu ambarı bizim iznimiz olmadan açma, derler.

Üç güvercin-delikanlı sürekli kendi işlerine bakıyorlar, sabah çıkıp, gidiyorlar, akşam dönüyorlar. Delikanlı da hiçbir hile yapmadan, hizmet ediyor. Hafta geçer, ay geçer. Bir ay vakit geçince, bu delikanlının aklına bir fikir gelir: “Dur hele, der, ben bu yedinci ambarı açıp, bakayım, ne var acaba orada?” der. Böyle düşünce düşünce durur da bu, bir gün ötekiler pencereden uçup, çıkıp, gidince, yedinci ambarın yanına gider, altın anahtar ile altın kilidi açar. Bundan sonra ambarın kapısını azıcık açıp, bakar. Açıp, bakar ki, kapı aralığından güneş ışığı gibi apaydınlık bir ışık çıkar. Daha da yaklaşıp, bakar, bakar ki, ambarın içinde ayın on dördü gibi ışık saçıp duran çok güzel bir kız oturuyor. Delikanlı görmesiyle, bu kız dile gelip; “Şapkam, şapkam.” diye, sürekli bu bir kelimeyi tekrarlıyormuş. Delikanlı, bu kızın güzelliğine hayran olup, “Bu niye hiç durmadan ‘Şapkam, şapkam.’ diye söylüyor acaba?” diye düşünüp, kapıyı kapatarak, ambarı altın kilit ile kilitleyip, koyar.

Akşam olunca, güvercinler uçup, gelip, pencereden girerler. Şimdi delikanlı bunlara tamamen alışır, ötekiler de buna çok güvendiler şimdi. Yemeğe oturunca, delikanlı, söze başlayıp, bu üç delikanlıya:

— Ben sizde ikinci ayımı çalışıyorum şimdi, der, siz sabah çıkıp, gidiyorsunuz, akşam dönüyorsunuz, ne yapıyorsunuz siz? der.

Bu güvercinler, birbirlerine bakarlar ve bu delikanlıya, güvendiklerini gösterip, büyük güvercin şöyle diyerek söze başlar:

— Söyleyeceksek söyleyelim şimdi, der. İşte filan padişahın kızını dev perisi kaçırmıştı, der. O benim gençlikten beri sevdiğim kızdı. O kızı dev perisinin elinden kurtarmak için yirmi üç yıl uğraştık biz, der. Uğraşırken, kızın kendini kurtarıp, alıp, geldik, fakat şapkası devin elinde kaldı, der.

— Niye, şapkası olmazsa olmuyor mu? der delikanlı.

— Kız, o şapkası olmadan, aydınlık dünyaya çıkıp, dolaşacak kız değil, işte onun şapkasını alıp, gelmek için gidiyoruz biz, der, hiç de imkan olmuyor hâlâ, der.

Delikanlı şaşırır şimdi:

— Niçin, der, ona ikinci bir şapka dikip, vermek olmaz mı? der.

— Hayır, der, o küçükken hasta olmuş, doktorlar ona bu şapkayı yapıp, vermişler, ondan sonra o, bu şapka ile dolaşabilen biri olmuştur, der güvercin.

Delikanlı:

— O şapkanın arkasından ben de gidip, baksam, nasıl olur acaba? Ben alıp, gelemey miyim? O dev perisinin yaşadığı yerler buradan uzak mı? der.

— Ey delikanlı, der güvercin, senin gidip, ulaşabileceğin yer değil o, der. Onun için yedi deniz geçmek lazım. Yedi denizi geçince, sekizinci deniz başlar. İşte o sekizinci denizin ortasında bir ada var. Bu adanın üstünde dev perisinin sarayı var. Kızın şapkası işte bu sayarda kalmış, der.

— Ya o şapka nerede saklanıyormuş? der delikanlı.

— Kızın şapkası kırk kat sandık içinde saklanıyor. O kırk kat sandık içinde, kırk kat kutu var. İşte bu kırk kat kutunun en dibindeki kutuda saklanıyor o şapka, der güvercin.

— O kırk sandığı nasıl açmak lazım acaba? diye sorar delikanlı.

— O kırk sandık, kırk çeşit kilit ile kilitlenmiş. Her bir kilidin farklı anahtarı var, der.

Bu delikanlı şaşırıp, kalır:

— Ey, der, bu herkesin yapacağı iş değilmiş, siz boşuna uğraşıyorsunuz, der.

Bundan sonra güvercin-delikanlılar kendi aralarında konuşurlar ve: “Haydi, biz bu delikanlıya kendi hünelerimizi öğretilim, çok olgun bir delikanlı gibi görünüyör, hemen ezberleyip, öğrenir o.” derler.

Bir gün bunlar delikanlıyı öğretmeye başlarlar. Delikanlı çok çalışıp, öğrenir bunların hünelerini, üç ay dolduğunda, kendilerinden fazla bilir bu. Delikanlı şimdi istediği şeye dönüşebilir: Bitki mi, insan mı, hayvan mı, geyik mi, hepsi de olur bu.

Güvercin-delikanlılar kendi aralarında konuşurlar, tartışır ve bunu kızın şapkasını almaya göndermeye karar verirler. Delikanlı yola çıkmak için hazırlanır. O yola çıkıp, gitmeden önce, güvercin-delikanlıların birisi buna bir tarak verir:

— İşte ben sana bir hikmetli tarak vereyim, der. Öyle, böyle bir sıkıntı olursa, işte bu tarağı iki araya atarsın. Atınca iki arada sık bir orman olur, der.

İkinci güvercin-delikanlı ona bir bileği taşı getirip, verir:

— Öyle, böyle tehlike olursa, işte bu bileği taşı atarsın: Çok uzun, çok büyük bir dağ olur. Bu dağ sayesinde sen kaza, beladan kurtulursun, der.

Sonra gelip, üçüncü delikanlı buna bir ayna getirip, verir:

— Bir sıkıntı olursa, bu aynayı iki araya fırlatırsın, der. İki arada büyük bir deniz olur. O deniz sayesinde sen düşman belasından kurtulursun, der.

Delikanlı, güvercinlerin verdiği eşyaları alıp, yola çıkıp, gider. Çıkıp, gider ve kırdaki kuş olup, uçar; suda balık olup, yüzer; ateş dağlarından buz olup, geçer, bu. Yolda giderken, çok büyük zorluklara rastlamaya, çok büyük cefalar çekmeye doğru gider bu. Bu, kendi başına gelen çeşitli sıkıntıları sabredip, yedi kat dağı, yedi denizi geçer. Gide gide, sekizinci denize varır, bu. Bu sekizinci denizin tam orta yerinde çok güzel bir saray kurulmuşmuş. Bu saray çeşitli taraflarından güzel, güzel bahçeler içe çevrilmiş. Bahçelerinde çeşit çeşit kuşlar ötüyormuş. Delikanlı saraya uzun süre bakıp, durduktan sonra, buna bir fikir gelir: “Dur hele, der, bu padişah sarayının penceresinin yanına gidip, bülbül olup, öteyim hele ben, padişah kızı bülbül sesini işitip, çıkmaz mı acaba.” der.

Bu delikanlı bülbül olur ve parmaklığın yanındaki bir dala konup, ötmeye başlar. Padişah kızı, bülbül sesini işitip, saraydan çıkar ve bunun ötüşünü çok beğenip, dinler, durur. Bülbül, yle dertli ter ki, bunu hiç ağlamadan dinlemek mümkün değil. Kız, dayanamayıp, hıçkıra hıçkıra ağlayıverir. Bu kız kendisi de o kadar güzelmiş ki kızı görüp, delikanlı ona çok âşık olur, âşık olur ve daha da dertli, daha da güzel ötmeye başlar. Kız bunun ötüşünü dinler durur, durur ve bu bülbülü yakalamak isteyip, fark ettirmeden bülbüle doğru gelmeye başlar.

Tamam. Bu kız böylece bülbülün sesine âşık olup, bülbülü yakalamanın yolunu arasın, dursun, biz bu sarayın sahibine gelelim.

Bu saray, bir dev perisinin sarayıymış. Bu dev perisi, bir padişahın işte bu biricik kızını kaçırıp, bu deniz adasının ortasındaki sarayında tutuyormuş.  güvercin yanından çıkıp, giden delikanlı, buraya gelip, inmesinden önce bu dev perisi askerlerini alıp, ikinci bir dev perisine karşı savaş açmak için çıkıp, gitmişmiş. Savaşa gitmeye hazırlanıp, askerlerini toplayınca, bu dev perisi, padişah kızına: “Biz  günde döneriz. Filan dev padişahına karşı savaşmaya gidiyorum. Sen bu sarayda kendin sahip olup, kalırsın, bak ona, oraya buraya çıkıp, dolaşma.” der, korkutur bunu.

Delikanlı, bu sarayın yanına bülbül olup, geldiği sırada kız sarayda sadece kendisi varmış.

Tamam. Bu bülbül, sürekli ötüyor şimdi, ama kız bunu yakalamak istiyor. Kız, yavaşça bülbülün yanına gelip, yakalayayım dediğinde, bülbül uçar, gider ve ikinci bir dala varıp, konar. Böyle yürüye yürüye yakalayamayınca bu kız uzun bir çubuk alır ve yakına gelip, bülbüle getirip, vurur. Bülbül, ağacın dalından yıkılıp, düşer, ağzından, burnundan kan gelir bunun. Kız, bülbülü eline alır ve: “Harap ettim ya ben seni, der, ne güzel tyordun, şimdi tmezsin, ben hatalıyım.” der. Bundan sonra bu kız ağlaya ağlaya, bülbülü saraya alıp, girip, yumuşak bir yere koyar. Kendisi ağlaya ağlaya odaya çıkıp, gider. Kızın çıkıp, gitmesiyle, bülbül delikanlıya dönüşür ve almaya geldiği şapkayı aramaya başlar. Odadan odaya girip, sandıkları aarken, kırk kat sandık içindeki kırkncı kutuyu anahtar ile açıp, şapkayı alır.

Delikanlı sandıklara dokununca, savaşa giden dev perisi bunu anlar. Hemen askerlerini toplar ve dönmeye çıkar.

Tamam. O kendi askerleri ile dne dursun, biz şimdi delikanlıya gelelim.

Delikanlı, sandık içindeki kutudan şapkayı alıp, çıkıp, geldiğinde, karşısına padişah kızı çıkıp, bunun boynuna asılır: “Başka ne alırsan al, ne olur, şapkayı bırak.” der. Kızın ahına vahına bakmadan, delikanlı şapkayı alıp, kuş olarak uçar, gider. Kız, ağlar, kalır.

Çok da geçmez, dev perisi gelip, girer. Delikanlının şapkayı alıp, gittiğini hemen anlar bu. Nasıl olduğunu kız da anlatır. Dev perisi, hemen bütün askerini toplar ve delikanlıyı takip etmeye çıkar.

Delikanlı dev perisinin takip edeceğini anlayıp, acele etmeye başlar.

Güvercinlerin evine dönüp, varmasına üç günlük yol kalınca, dev perisi delikanlının ardından gelip, yetişe yazar, bunların araları çok az kalır. Bizim delikanlı, dev perisinin yetişeceğini anlayıp, güvercinlerin birinin verdiği tarağı atar. Tarağı atmasıyla, iki araya sık bir orman yükselir, çıkar. Dev perisi ormanı geçene kadar, delikanlı epey yol alır. Ormanı geçince, dev perisi delikanlıyı yeniden takip edip, yetişir. Delikanlı güvercinlerin verdiği bileği taşını atar. Atmasıyla, iki arada çok uzun dağ, taşlık kurulur. Dev perisi bu dağ, taşları geçtiği sırada, delikanlı tekrar epey yol alır. Dağ, taşları geçmesiyle, dev perisi tekrar bunu takip edip, yetişir. Dev perisinin yetişmesinden korkup, delikanlı, güvercinlerin verdiği aynayı iki araya atar. Atmasıyla, iki arada çok büyük bir deniz yayılır. Dev perisi bu denizi çok çabuk geçip, çıkar ve tekrar daha da kızarak, delikanlıyı acele acele takip eder. Takip ederken, delikanlının ardından yetişir bu. Şimdi yakaladım dediğinde, delikanlı bir köye varıp, oraya girer. Köye gelip, girince, kova ile su alıp, gelen bir kıza rastlar. O kızın yanına gider ve bu:

— Güzel kız, kovana girip, yatsam ya, der. İşte, der, bir dev perisi takip edip, geliyor. Dev perisi senin yanına gelince, kovanı dök, der. Kovanı dökersen, dökünce ben üç tane darı yarması olup, saçılırım, der, sen bu darı yarmasının bir tanesini ayağın ile basıp, sakla, der.

Böyle der ve bu delikanlı, kızın kovasına girer. O sırada dev perisi de gelir. Kızın yanına gelir ve:

— Suyunu dök hemen, der dev perisi. Kız suyunu döküverir, delikanlı üç tane darı olup, saçılır, gider. Dev perisi hemen horoz olur ve darı yarmasını toplamaya başlar. Darı yarmasının iki tanesini toplayıp, bitirince, kız ayağını kaldırır, onun ayak altından darı tanesi atmaca olup, uçar ve horozu parçalamaya başlar. Atmacanın, horozu

parçalamasına dev perisinin bütün askerleri bakar, durur şimdi. Başkanlarının öldürülüşünü görünce, bunların hepsi bir tarafa kaçar, giderler. Bundan sonra delikanlı, kendi kıyafetine girip, sudan dönen kıza kıymetli hediyeler verip, çok teşekkür ederek, güvercinlerin yanına gider. Bu güzel kız buna şaşırıp: “Gerçek mi, yoksa düş mü bu?” deyip, inanır, inanmaz, aklı gidip, kalır şimdi.

Delikanlı, güvercinlerin yanına şapkayı alıp, gider. Güvercinler çok sevinirler, bu delikanlıyı ne yapacaklarını da bilemezler. Sonra bunlar, hemen yedinci ambarı açıp, padişah kızını alıp, gelirler, şapkayı giydirebilirler. Kız öyle güzel, öyle nurlu yüzlü ki, buna hayran olup, bakıp, doyamazlar.

Tamam. Şimdi bunlar dört delikanlı, bir kız, beşi birlikte oturup, yerler, içerler, çok keyifli olur. Güvercin-delikanlılar kendi aralarında konuşurlar: “Bu delikanlı bizim çok büyük işimizi yerine getirdi, nasıl hediye ile ödüllendirmek lazım bunu?” derler. Konuşup, konuşup, bir sonuca varamazlar, delikanlının kendine sorarlar:

— Sen bize çok büyük hizmet gösterdin, bizim üçümüzün yapamadığı işi sen kendi başına yaptın. Bunun için, ne ile razı edelim seni? derler.

Delikanlı:

— Ben ne verirsiniz razıyım, der. Ben kendim de sizden çok büyük bilgi aldım, bana hüner, eşyadan daha kıymetli, der.

Delikanlının böyle dediğini deminki kız dinler, durur ve delikanlıyı dışarı çıkarır. Dışarı çıkınca, bu kız delikanlıya:

— Sen onların çok büyük bir işlerini yerine getirdin. Benim arkamdan onlar üç yıl boyunca dolaştılar, bir iş de çıkaramadılar, der. Sen o işi bir, iki hafta içinde halledip, geldin, der. Onların çok zayıf bir atları, küflenmiş bir kılıçları, eskimiş bir kamçıları var, der. Hizmetin için sen onlardan bu eşyaları iste, der, o eşyalar sana çok lazım olurlar, der, onlar o eşyaları itiraz etmeden sana verirler, der.

Delikanlı:

— Tamam, isterim, der.

Girerler bunlar. Kız: “Benim öğütlediğimi söyleme.” diye söylemiş delikanlıya. Bunlar girip, oturunca, güvercinler tekrar söze başlayıp, delikanlıya sorarlar:

— Şöyle de ne verelim acaba biz sana, neye ihtiyacın var senin? derler.

Delikanlı:

— Bana, der, zayıf da, kötü de olsa bir at; küflü de olsa bir kılıç; eski de olsa bir kamçı verseniz, çok iyi olurdu, der. Kötü olsalar da ben bunlara razıyım, der, başka eşya lazım değil bana, der.

Güvercinler razı olup, bunun istediği eşyaları sevine sevine verirler:

— Bize çok hizmet ettin sen. Şimdi evine mi dönüyorsun, yoksa bizim ile kalmak mı istiyorsun, hangisini istiyorsan, onu yap, derler.

Delikanlı:

— Yok, der, ben eve döneyim artık, der. Benim evde annem, babam var, onları çok özledim. Onların başka çocukları yok, yaşlandıkları günlerde onlara bakmak lazım, der.

Şimdi delikanlıyı yola hazırlamaya başlarlar, çok güzelce giyindirirler, deminki zayıf atı, küflenmiş kılıcı, kamçıyı verirler. Gitmeden önce delikanlı bunların hepsiyle de vedalaşır ve öğrettikleri bilgiler, verdikleri hediyeler için çok teşekkür edip, deminki zayıf ata biner. Delikanlı ata binince, güvercinler bunu durdurup, şöyle derler:

— Biz sana bir akıl verelim, derler, sen hiçbir zaman sarhoş olana kadar içme, öyle böyle kötü işler yapma, derler.

— İşte sana bir bıçak, der güvercin-delikanlıların büyüğü, atından inip, bu bıçağı bizim tavana saplayıp, git, sen bir türlü kötülüğe uğrarsan, biz bu bıçağı bakıp, anlarız, der.

Delikanlı, atından inip, bunların verdiği bıçağı tavana saplayıp, koyar. Bundan sonra atına binip, bunların öğrettiği gibi gözünü yumup: “Ben evde olayım.” diyerek, atının sağ tarafına vurur. Vurmasıyla, at uçar, gider. Bundan sonra çok vakit geçmeden, at biraz silkinip, gitmiş gibi olur. Delikanlı gözünü açar ki, bu kendi evlerinin yanında duruyormuş. Atından inip, evine girer. Eve girip, annesi, babası ile ağlaşa ağlaşa görüşür bu. Anne, babası çok özlemişler, yaşlanmışlarmış.

Tamam. Bu delikanlı birkaç günden sonra kendi anne, babasına:

— Siz de yaşlanmışsınız, ev içine de bir kişi lazım, der, eğer siz izin verseydiniz, ben evlenirdim, der. Delikanlının anne, babası çok sevinip, kendi rızalarını verirler. Delikanlının annesi:

— Biz seni çoktan evlendirirdik de, oğlum, sadece işte kimin kızına dünürcü gönderelim, der, bizim gibi fakir kişiye çok da vermek istemezler, der.

Delikanlı:

— Kaygılanma, anne, der, bir imkanı bulunur elbet, der. Ben seni kendi bilmediğim yere göndermiyorum, der, işte komşu şehirdeki filan padişahın kızını gidip, iste hele, der, vermez mi acaba? der.

— Ey, oğlum, der annesi, olmayacak işin ardından gidip, boşa vakit geçirmeyelim biz, der. Bizim gibi fakire, padişah kızını verir mi hiç! der.

Delikanlı:

— Sen, anne, der, gidip, iste hele, der, vermezse onu da görürüz, der.

Oğlu çok ısrar edip, isteyince, kocakarı padişahın yanına gitmeye karar verir. Bir ayağına çarık, ikincisine çizme giyip, gider bu padişahın sarayına. Varır. Padişahın bekçileri: “Bu kocakarı hayır isteyip, duruyor.” diye düşünüp, bir dilim ekmek çıkarıp, verirler. “Ben hayır istemiyorum, der, kocakarı, benim padişahımdan dileğim var.” der. Padişaha girip: “Şöyle şöyle bir kocakarı gelmiş, seni görmek istiyor.” derler. Padişah, başını kaşır ve: “Girsin öyleyse.” der. Kocakarı saraya girer.

— Ne dileğin var, nine? der padişah.

— Padişahım, sultanım, der, oğlum yenice dışarıdan döndü, der, yaşı da yetti, evlenmek istiyor, der. İşte beni senin kızına dünürcü gönderdi, senin kızını istiyor, der.

— Olur, der padişah, kızımı vereyim, der, fakat işte ben, der, birkaç şart koşarım, der. O şartları yerine getirirse, kız sizin olur, der.

— Ya sen neler yapılmasını istiyorsun? der kocakarı.

— En önce, der, padişah, kendine bir saray yaptırın, o saray benim sarayımdan da güzel olsun, der. O saraydan benim sarayıma kadar su üstüne altın köprü kurdursun, der. O altın köprüden arabalar geçip, dursun, der. Onların hepsi de altın boya ile boyanmış olsun, der. Köprü altında su olsun, suda vapurlar yüzüp, dursun, der. O suyun iki tarafındaki sahilde elma ağaçları yetişsin, çeşit çeşit meyveler olsun, der. İşte bu işleri yerine getirebilirse, o benim kızımı alır; yerine getiremezse, öfkelenmek olmaz, ben onun başını kestiririm, der.

Padişahın bu sözlerini işitince, kocakarının aklı başından gider, çok büyük kaygıya düşüp, evine döner. Dönünce oğluna:

— İşte, oğlum, der, padişah, şöyle şöyle işleri yapabilirse, ben ona kızımı veririm, diyor, fakat yapamazsan, başını kestirmeyi düşünüyor o, der. Padişah'tan iyilik bekleme, o kötülüğün hepsini de yapar, der. Harap olacaksın diye korkuyorum, oğlum, der kocakarı. Çok büyük işler istedi ya, nerede şimdi bize o işleri yapmak, der.

Delikanlı:

— Tamam, anne, boşa kaygılanma hele sen, der. O işleri de yaparız, hepsi de onun dediği gibi olur, der.

Gece yarısı gelip, bütün insanlar uykuya dalınca, bu delikanlı güvercinlerden alıp, geldiği kamçısını alıp, bir kez sallar. Sallamasıyla, yer yüzündeki perilerin hepsi bunun karşısına gelip, dikilerek: “Ne buyuruyorsun?” diye sorarlar buna. Delikanlı: “Tan atana kadar padişahın sarayından daha da güzel bir saray yapın bana, der. Padişahın sarayı ile bizim saray arasında altın bir köprü olsun, der. Onun üstünden altın boyalar ile boyanmış arabalar geçip, gitsin, der. Köprü altından büyük büyük vapurlar yüksün; ırmağın iki kıyısında elma ağaçları yetişsin, elmaları da olgunlaşsın.” der. Dev perileri: “Tamam, olur o.” derler.

Şimdi dev perileri başlarlar ve delikanlının söylediklerini iki saat içinde yaparlar, padişahın söylediğinden birkaç kat daha güzel yaparlar.

Padişah sabahleyin kalkıp, çıkar ki, bir de ne görsün, bunun sarayının karşı tarafında çok güzel bir saray yapılmış. İki saray arasında parlayan büyük bir köprü yapılmış, köprü'nün üstünde arabalar pırıl pırıl parlayıp, geçiyorlar.

Padişahın o zaman birden aklına gelir: “Eh, der, delikanlıya söylemesine söyledim de, der, benim kızım evde yok hâlâ.” der.

Sabahleyin saat sekiz olunca, delikanlı, altın arabaya binip, altın köprü üzerine çıkıp, padişahın sarayının yanına gelip, durur. Böyle harika bir araba ile gelince, bekçiler de durdurmaz, dosdoğru padişahın kapısının önüne kadar girip, gider bu. Gelip, girmesiyle, padişahın yanına gidip, kendisinin ne için geldiğini söyler. Padişah ne diyeceğini bilemeden, şaşırıp, kalır.

— Delikanlı, der, söz vermesine verdim ben, der, fakat işte buradan bir ay önce sokağa çıktığı yerden kaçırıp, götürdüler, benim kızımı, der. Kimin kaçırdığını da bilmiyorum, der.

— Tamam, der delikanlı, öyleyse ben onu aramaya çıkayım, kendim bulup, alır, gelirim, der.

— Ben onu aramaya bahadırlarımı göndermiştim, bir aydan beri arıyorlar, hâlâ bulamadılar, görüyorsun, der.

— Tamam, der delikanlı, senin bahadırlarının yapamadığını ben bir kendim arayıp, bakayım hele, der.

Delikanlı, evine dönüp, anne, babasından izin alır ve onlar ile vedalaşıp, deminki zayıf atına binip, çıkar, gider, kızı aramaya.

Bu gider, deminki güvercinlerin şehrine. Gelince, atını orada bırakıp, kendisi güvercin olup, üç güvercinin yanına uçarak, gidip, girer. Bu üç delikanlıya durumu anlatır: “İşte şöyle şöyle durum, der, ben kız arayıp, duruyorum.” der.

Güvercinlerin yanındaki kız: “Ben o kızı biliyorum, der. O kız, der, buradan gittiğinde sekizinci denizin ortasındaki adada yaşayan devin elindeki kız, der. Benim şapkamı o devin elinden alıp, geldin ya sen.” der. Böyle deyince, delikanlının aklına anında deminki kız gelip, düşer.

Göz açıp, yumana kadar, bu delikanlı kuşa dönüşür ve dev perisinin sarayına uçup, gider. Varır. Varınca, kendi kıyafetine dönüp, saraya gidip, girer ki, kız ağlayıp, oturuyormuş. Delikanlıyı görünce, kız:

— Nereden gelip, çıktın sen? diye boynuna sarılır.

Delikanlı:

— Ben seni arayıp, geldim, der.

Bunlar hâl, hatır soruşup, birbirlerinin durumlarını öğrenirler ve yola çıkmaya hazırlanırlar. Güvercinlerden öğrendiği bilgi doğrultusunda, delikanlı, kızı da, kendisini de, kuş eder ve ikisi birlikte uçup, giderler yola. Giderler giderler de, biraz dinlenmek için deniz kenarındaki bir şehrin yanında dururlar bunlar. Delikanlı, kıza sorar:

— Susamadın mı, su içmek istemiyor musun? der.

Kız:

— Benim, der, içesim de, yiyesim de gelmiyor, hemen anne, babamın yanına dönmek istiyorum, der.

Bundan sonra delikanlı kızı deniz kenarında bırakıp: “Ben bir kadeh bira içip, çıkayım.” deyip, şehrin kenarındaki bir eve girer.

Önce bu bir kadeh içer. Vakit geçtikçe, oradaki kimseler ile konuşmaya başlayıp, çok içer bu. Güvercinlerin, “İçip, sarhoş olup, kötü işler yapma.” dedikleri nasihatlerini unuttu şimdi bu.

Bir süre sonra sarhoş olur. Kızın yanına gider. Kız buna çok fazla kızar: “Ay, yanılıyor muyum yoksa, içkici delikanlıymış bu.” der. Bundan sonra, kız bunun ile yola çıkmaya korkarak, “Sen biraz yatıp, dinlen.” deyip, buna uyumasını tavsiye eder.

Delikanlı sarhoş olunca, yatınca çok derin bir uykuya dalar. Delikanlının uyumasıyla, deniz tarafından büyük bir vapur gelip, durur. Vapurun içi asker ile dolu. Vapur gelip, durunca, vapurdan iki bahadır, kıyıya çıkarlar; kızı görüp, kızın yanına gelirler ve sorarlar:

— Sen burada ne yapıp, oturuyorsun? derler.

Kız:

— Ben, der, kendi arkadaşımı bekleyip, oturuyorum, der, o dinleniyor, der.

Bundan sonra bahadırların biri, kıza bakar, bakar ve kendi cebinden bir resim çıkarır. Bir kıza bakar, bir resme bakar, bu. Biraz bakıp, durduktan sonra, bu bahadır sorar, kıza:

— Sen kimsin, kimin kızıydın sen? der.

— Ben filan filan padişahın kızayım, der.

Bahadır, bu kızın, kendilerinin arayıp, durdukları padişah kızı olduğunu anlar. Bundan sonra, bu bahadır:

— Biz seni bir buçuk aydır arayıp, duruyoruz, işte ancak şimdi bulduk, seni babanın yanına götürelim, der.

— İşte, der kız, siz bulmadınız ya, beni bu bahadır delikanlı arayıp, buldu, der. Delikanlı biraz dirlensin hele, ben ondan başka bir yere de gitmiyorum, der kız çok yiğitçe.

Kız o arada anlayıp: “Öyle böyle olur da kalırsa, hatıra olsun.” diye, kendi parmağındaki yüzüğünü çıkarıp, delikanlıya takar.

Ötekiler kızı alıp, gitmek için sabırsızlanırlar. Kız gitmeye razı olmayınca, onu oturduğu yerden çekip, kaldırırlar ve zorla vapura götürürler. Bundan sonra sarhoş olup, uyuyup, yatan delikanlıyı parça parça, dilim dilim doğrayıp, atarlar. Kendisini kurtaran

delikanlının böyle olduğunu görüp, kız çok ağlar, üzülür. Tek kendisi ne yapsın şimdi, o arada vapur hareket edip, gider.

Şimdi güvercinlere gelelim. Günlerden bir gün, delikanlının tavana saplayıp, gittiği bıçağın bir döşemeye, bir tavana saplandığını görürler. Bıçağı görüp, güvercinler: “Bizim delikanlı nasıl olduysa bir bahtsızlığa rastlamıştır, herhalde.” deyip, delikanlıyı aramaya çıkarlar. Arayıp, dururken, deminki denizin kenarına varırlar. Orada delikanlının doğranıp, atılmış parçalarını bulup, bu üç güvercin kendilerinin, hünerleri ile delikanlıyı tekrar diriltirler. Bu delikanlı tamamen dirilince, güvercinler:

— Söyledik biz sana, içip, sarhoş olup, kötü işler yapma, diye. İyi öğüdü tutmayınca, işte böyle olur, tamam biz anladık, biz kurtardık, derler. Bu çok utanır, mahcup olur. Güvercinlere: “Bundan sonra böyle yapmam.” diye söz verir, teşekkür eder. Güvercinler buna dönüş yollarını öğretirler. Delikanlı evine dönüp, gider.

Evine dönüp, girer, anne, babası ile görüşüp, hâl, ahvallerini öğrenince, annesine deminki padişah kızı hakkında sormaya başlar. Annesi:

— Ey, oğlum, der, bize verirler mi ya onlar kızlarını, der. Bizim istediğimiz kızı, padişahın bir büyük bahadırı kurtarıp, alıp, gelmiş, kızı ona veriyorlar, bugün düğünleri oluyor, der.

Delikanlının buna canı sıkılıp, çıkar, gider padişahın evine. Padişahın sarayına varmasına yakın kuş olup, uçar, gider delikanlı. Varınca, önceki hâline dönüp, saraya gireyim diye gitse, padişahın emrine göre saray her taraftan büyük duvarlar ile çevrilmiş. Sadece bir yerinde küçük bir kapı bırakılmış. Saraya girmek isteyen kişinin o kapı içinden geçmesi gerekiyormuş. Padişah kızı, kapı yanına küçük bir ev kurdurmuş. Kendisi o evin içine oturup, şehre giren herkese bir bardak su içirip, gönderiyormuş.

Tamam. Delikanlı saray etrafında dolaşıp, bu küçük kapıyı gelip, bulur. Kapıdan girer. Girince, küçük evin penceresinden buna bir bardak su verirler. Padişahın kızı giren bir kişiyi çok inceleyip, bakıp, duruyor şimdi. Delikanlı bardağı alınca, padişah kızı bunu hatırlayıp, buna:

— Delikanlı, der, elin ne oldu, parmağını niye bağladın? der.

— Bıçak ile kesmiştim, çok kanadığından bağladım, der delikanlı.

— Kötü çaput ile bağlamışsın, ben güzelce bağlayayım hele, der.

Delikanlı parmağını göstermek istemiyor, padişah kızı, çok ısrar edince, öyle razı olur bu. Padişah kızı, bunun parmağını açınca, gözüyle ne görsün, delikanlının elinde kendi verdiği yüzük parlayıp, duruyor. Kız, yüzüğü görünce, delikanlının boynuna sarılır:

— Harap etmişlerdi seni. Yine de ben senin yeniden dirileceğine inandım, işte bu ana kadar bekledim, der. Böyle der ve delikanlıyı kendi babasının yanına götürür.

Kız, babasına:

—Benim kıymetli babacığım, der, beni kurtaran kişi öteki bahadır değil, işte bu delikanlı, der. Bana inanmazsan, onun elindeki yüzüğe bak, der. Beni kurtardığı için, ben ona hediye ettiğim yüzük o, der.

Padişah, öteki hilekar yığıda çok kızar. Yalan söylediği için, padişah onu diri diri derisinin yüzölmesine karar verir.

Padişah, kızını bu delikanlıya verip, kırk gün düğününü yaptı, elli gün oyun oynattı. Düğünün geçmesiyle, delikanlı, kızı alıp, gelip, anne, babası ile çok güzel yaşar, bununla da masal biter. Bugün gittim, gece geldim, çok üzüldüler.

68. BALIKÇI OĞLU KATIP

Evvel zamanda Kayum isimli bir ihtiyar balıkçı varmış. İhtiyarın karısı ile Katıp isimli bir oğlu varmış. Kendileri çok fakirlermiş. Nine yün eğirmiş, ihtiyar Kayum da her gün erkenden kalkar ve balık tutmaya gidermiş. Fakat, ne kadar çok çalışsa da, üçten fazla tutamazmış. İhtiyarın getirdiği balıkların birisini satıyorlarmış ve parasıyla yiyecek alıyorlarmış. Ninenin eğirip sattığı yünlerin parasıyla da diğer ev ihtiyaçlarını gideriyorlarmış. İşte böylece yaşıyorlarmış.

Günlerden bir gün, oğulları Katıp:

— Baba, bugün balığa ben gideyim, der.

İhtiyar ile nine, çocukları bir tane olduğundan, Katıp'ı göndermeye korkarlar. Yine de, Katıp'ın hatırını kırmamak için, razı olurlar. Katıp, çok mutlu olur, babasının balık tuttuğu eşyaları alır ve babasının gittiği göle gider. Göl kıyısına gelir ve balık tutmak için hazırlanmaya başlar.

O sırada Katıp'ın yanına ata binmiş bir ihtiyar gelir ve:

— Nasılsın Katıp? diye söze başlar.

Katıp, o ana kadar hiç görmediği ihtiyardan kendi adını işitince, şaşırıp, kalır. Yine de, kendi şaşkınlığını fark ettirmemek için, ihtiyar ile selamlaşır. Biraz konuştuktan sonra, ihtiyar:

— Sen oltanı suya atma, der. Böyle der ve atının üstünden iner; inip, çantasından uzun bir bağ çıkarır.

— İşte bu bağ ile benim ellerimi, ayaklarımı sağlamca bağla da beni suya bırak. Senin o yardımın için, al, sana yüz sum para. Eğer ben sudan ellerim ile yukarıya çıkarsam, benim su kenarına çıkmama yardım edersin; eğer ayaklarım ile çıkarsam, beni sudan çıkarıp, buraya gömersin, der. Gömdüğün için, işte şu atım ile at üstündeki eşyalarımı alırsın, der.

Katıp, bu sözleri işitince, çok şaşırıp, kalır.

— Yok, ihtiyar, ben insan öldürücü değilim, ben seni suya atmam, der.

İhtiyar:

— Ben çok iyi biliyorum ki sen insan öldüren biri değilsin, ama sen beni dinle. Ben ne söylüyorsam, onu yap. Ben kendim, razıyım, razı olduğum için geldim ne de olsa, der.

Katıp hiç istemese de, ihtiyarı kırmaz. Katıp, onun elini, ayağını iple bağlar ve suya atar. İhtiyarı suya atınca, su kaynamaya başlar. Birkaç dakikadan sonra o ayakları ile yukarı kalkar. Katıp, ihtiyarı sudan çekip, çıkarır ve mezar kazıp, gömer. Sonra ata binip, dönüp evine gider. Evine dönünce, annesi, babası Katıp'ı azarlarlar:

— Niçin başkasının atını alıp, geldin? derler.

Katıp, başından geçen hâli anlatınca, bunlar sevinirler de, kaygılanırlar da: Kasten dalga geçmek için adam öldürdün, eşyalarını çaldın, deyip, zindana kapatılmak zorunda kalmayasın, derler.

Gece geçer, gelen olmaz. Katıp'ın babası ertesi gün atı pazara çıkarıp, satar ve bütün gerekli şeyleri alıp, gelir.

Böyle bir süre yaşadıktan sonra, bunların paraları biter. Katıp tekrar, anne, babasından izin alıp, balık tutmaya gider. Katıp, gölün yanına varıp, balık tutmaya hazırlandığında ölen aynı ihtiyara rastlar, onun gibi kıyafet giymiş, onun gibi ata binmiş ihtiyar gelir ve Katıp ile selamlaşır.

Katıp, bunu görünce şaşırıp, kalır: “Ben bu ihtiyarı gömmüştüm, nasıl dirildi acaba?” der.

İhtiyar, Katıp'a:

— Sen hiç de şaşırma. Al, sana yüz sum para, benim ağabeyimi nasıl gömdün, beni de öyle göm, der.

Katıp, bu sözleri işitince, korkmadan, ihtiyarın el ve ayağını bağlar ve suya atar. Atınca, yine su kaynamaya başlar. Bir süre sonra, ihtiyar, ayaklarını kaldırıp, sudan çıkar. Katıp, bunu görünce: “Ey, tamam, bunun da atı bana kaldı.” deyip, gömer. Kendisi ata biner ve evine dönüp, gider. Bu atı da aynı şekilde satarlar.

Yine bir süre sonra, Katıp, balık tutmaya çıkıp, gider, onun babası hasta olur. Katıp, göl yanına gelince, ne görsün, yine aynı o ihtiyar gibi bir adam ata binip, geliyor. İhtiyar, Katıp ile selamlaşır ve önceki ihtiyarlar gibi söyler. Katıp, şimdi ne yapacağını öğrenmiştir, ihtiyarın elini, ayağını sıkıca bağlar ve suya atar. Su, aynı şekilde kaynamaya başlar ve birkaç dakika sonra ihtiyarın elleri görünür. Katıp, ihtiyarı sudan çekip, çıkarır. İhtiyar, sudan çıkınca:

— Ey, oğlum Katıp, çok teşekkür ederim sana, der. İki ağabeyime nasip olmayan, bana nasip oldu, der. Çantasından bir sofra örtüsü çıkarır ve: “Sen de

yoruldun, acıkmışsındır, ben de acıktım, gel birlikte yiyelim.” der ve sofra örtüsünü yayar. Sofra örtüsünde ne dilersen, o tür yemekler olur. Bunlar güzelce yerler. Sofra örtüsünde kalan yemekleri ihtiyar yere atar. Katıp bu işe çok şaşırır.

— İhtiyar, kendin yaşlı bir kişisin, yemekleri yere atıyorsun, der.

İhtiyar:

— O sofra örtüsünün özelliği şu: Kalan yemeği atmazsan, üç gün yemek vermiyor, der.

Bunlar yiyip, dinlenince, ihtiyar Katıp’a:

— Haydi benim yanımda bir aylığına işe gir, der, ücretin olarak al sana yüz sum, anne, babana götürüp, ver, der. Böyle der ve Katıp’ı evine uğurlar.

Katıp, evine dönüp, yüz sum parayı verir ve işin ne olduğunu söyler. Katıp’ın anne, babası aniden çocuklarını gözlerinin önünden ayırıp, ne olduğu belli olmayan bir ihtiyara güvenip, göndermeye razı olmazlar. Ama, çok yalvarıp, isteyince, Katıp’ın anne, babası razı olurlar. Bundan sonra delikanlı vedalaşıp, çıkar, gider. Katıp, göl yanına geldiğinde, bu ihtiyar iki at ile bekliyormuş. İhtiyar, atın birisini Katıp’a verir, birisine de kendisi binip, yola çıkarlar.

Bu şekilde, akşama kadar giderler bunlar. Akşam olunca, ihtiyar Katıp’a:

— Gün boyu yol geldik, yorulduk, acıktık da. İşte burada biraz dinlenelim, der.

Durup, attan inerler, atları çayıra salarlar. Kendileri bir baraka yaparlar, yiyip, içip, girip, yatarlar. Katıp, atlara bakmaya gitmek ister, lakin ihtiyar onu durdurup:

— Sen, oğlum, atlar için hiç üzülme, onlar bize lazım oldukları zaman, her an yanımızda olurlar. Sen yat, dinlen, erkenden yola çıkarız, der.

Katıp, bu sözleri işitince, rahatça yatıp, uyur. Sabahleyin, Katıp uykusundan uyandığı sırada, atlar, bunların yanında olur. O zaman sofra örtüsünden yiyip, içip, kalan yemekleri yere atarlar ve atlarına binip, yola çıkarlar. Tekrar böyle birçok vakit yol gidince, bir deniz kenarına varırlar.

İhtiyar, orada Katıp’a sorar:

— Ey, Katıp, kaç günlük yol geldik şimdi? der.

Katıp:

— Üç günlük, der.

İhtiyar:

— Hayır oğlum, üç günlük değil, üç aylık yol geldik. Bizim işte şu denizi geçmemiz lazım. Bunun için sen bir tılsım duası öğrenmelisin. Onu öğrenince, biz burada yaşarız, der. Böyle der ve Katıp’a duayı öğretmeye başlar.

Katıp çok zekiymiş, iki günde duayı öğrenmiş. Bundan sonra atlarına binerler ve ihtiyar:

— Yum gözlerini ve öğrendiğin şu duayı oku. Ben söylemeden gözlerini açma, der.

Yola düşüp, biraz gidince, ihtiyar, Katıp’a:

— Gözlerini açıp, bak hele, der.

Katıp, gözlerini açınca, korkar kalır, çünkü bunlar deniz dibinden gidiyorlarmış. Fakat su tünel gibi olup, ayrılıp, duruyor. Katıp yine gözlerini yumar. Bir süre gidince, ihtiyar:

— Oğlum, aç gözlerini, der.

Katıp, gözlerini açıp, bakar ki, kendilerinin denizin öte tarafında kuru yerde olduğunu görür. Bunlar yine yiyip, içip, dinlenirler ve yola düşerler. Bir süre daha gidince, büyük, yuvarlak bir dağın yanına varırlar. Orada ihtiyar:

— İşte, Katıp, biz geldik, der.

Attan inip, atları bırakırlar. O zaman ihtiyar söze başlar:

— Şimdi ben tılsım okurum, benim tılsımından bu dağ kaybolur. Bu dağ altında bir kapı vardır, o kapıya senin adın yazılı. Senden başka hiç kimse oraya giremez. Bunun için ben seni buraya getirdim. Kapı görününce, sen kapının önüne git ve çal. Sana sorarlar: “Kim var orda?” diye. Sen: “Balıkçı oğlu Katıp, aç kapıyı.” de. O zaman kapı açılır. Sen kapıdan girince, senin üstüne iki büyük köpek gelir, sen bir adım öne atlayınca, onlar yok olur. Bundan sonra ikinci kapıdan girersin. Orada iki aslan vardır. Onlardan da korkma, onlar da tılsımlı. Duvar da kamçı vardır, o kamçıyı al da üstlerine sallarsan, onlar yok olur. Bundan sonra, üçüncü kapıdan girersin, o zaman üstüne ateş gelir. Bu kamçıyı ateşe at, ateş söner. Dördüncü kapıya girersin, orada annene benzeyen bir kocakarı vardır. Bak, en zoru bu, sen ona acıma, esirgeme, ona inanma, o annen değil, sihir yine. Eğer acırsan, harap olursun. Sen ona soyunmasını söyle, ama sakın kendine yaklaştırma. Çivide asılı kılıç vardır, onu al ve: “Eğer yaklaşırsan,

soyunmazsan, başsını keserim.” de. Sadece, bak ona, o bıkar, beddua eder, soyundurma diye yalvarır, daha nice sözler söyler, sen ona hiç inanma, soyundur. O soyununca, beşinci kapı görünür, orada masan vardır, masa üstünde bardak içinde bir altın yüzük vardır. O altın yüzüğü alınca, benim yanıma çıkarırlar. Lakin dikkat et ona, korkma da, acıma da, yoksa harap olursun, der.

Katıp, razı olunca, ihtiyar duasını okumaya başlar, dağ yok olur. Dağ altında bir demir kapı görünür. Katıp, kapıya varıp, çalar. Kapıdan:

— Kim var orada, ne lazım? diye bir ses duyulur.

Katıp o zaman:

— Ben balıkçı oğlu Katıp, aç kapıyı, der ve kapı açılır.

Katıp, kapıdan içeri girer. Girer ki, üstüne iki büyük köpek havlayarak, gelir. Katıp, korkmaz, ileri atılır. O anda köpekler kaybolur. İkinci kapı açılır, Katıp, kapıdan girer. Üstüne iki aslan kükreyerek, gelir. Katıp, kamçıyı alır ve bunların üstüne sallır, aslanlar hemen yok olurlar. Üçüncü kapı açılır. Katıp, eşikten girer. Girince, üstüne parlayarak, ateş gelir. Katıp, şaşırmadan, ateşe kamçıyı atar ve ateş hemen söner. Dördüncü kapı açılır. Katıp, kapıdan girince, orada oturan annesini görür. Bu tılsımlı kocakarı:

— Ey, yavrucuğum, canım, iki göz nurum, nerelerde dolaştın? O ihtiyar şaşırtmıştır seni, aç, susuz dolaştırmıştır, der, daha bunun gibi bir sürü güzel söz söyleyip, Katıp’ı karşılar, kucaklamak ister. Ama Katıp, şaşırmadan, hemen kılıcını alır ve:

— Bana yaklaşma, hemen soyun, diye emreder. Kocakarı, bu işi görünce, gidip, yerine oturur ve ağlamaya başlar. Katıp, annesinin ağladığını görünce, ihtiyarın söylediği sözleri unuttur ve gönlüne acıma hissi gelir. O zamandan Katıp, hiçbir şey bilmiyor. Acımaya başlayınca, tılsım gücü onu göğe fırlatır. Lakin ihtiyar, Katıp’ın yere düşüp, çarpmasına izin vermez, yakalar ve çeşitli ilaçlar ile tedavi etmeye başlar. Üç gün sonra Katıp, kendine gelir. İhtiyar o zaman:

— Ben sana söyledim, sen hiçbir şeyden korkma, hiçbir şeye de acıma, diye, sen sabredemedin, acıdın. Tam vaktinde yakaladım, yoksa ölmüştün, der. Katıp:

— Oku tekrar, ihtiyar, gireyim, der.

İhtiyar:

— O kapı yılda bir gün açılır, bu nedenle biz seninle burada bir yıl beklemeliyiz, der.

Katıp razı olur. Bir yıl orada yaşarlar. Bir yıl geçince, ihtiyar tekrar okur duasını, Katıp tekrar girer. Yine hiç korkmadan evvelki üç kapıyı geçer. Dördüncü kapıya girer. Orada annesini görür. Katıp girince, annesine benzeyen kocakarı:

— Ey, canım, yavrum, bir yıl nereye gittin, nasıl geldin? diye ağlaya ağlaya Katıp'ın yanına gelmek ister. Katıp hemen kılıcı alır ve:

— Hemen soyun, yoksa başını keserim, der.

Kocakarı nasıl Katıp'a "Soyundurma." diye yalvarsa da, Katıp fırsat vermez. O zaman kocakarı soyunur ve yok olur. Beşinci kapı açılır. Katıp, girer kapıdan. Bardaktan yüzüğü alır. Yüzüğü alınca, ihtiyarın yanına gelir. İhtiyar, Katıp'tan yüzüğü çok sevinerek, alır ve:

— Ey, Katıp oğlum, sana dünyada ne lazım, hepsini yapayım, der.

Katıp, düşünür ve:

— Bana sofrta örtüsünü versen yeter, der.

İhtiyar, sofrta örtüsünü Katıp'a verir:

— Daha ne lazım, der.

Katıp, ihtiyara sorar:

— Bu yüzüğün hikmeti ne? der.

İhtiyar, bunu söylemez.

— Ey, Katıp, ne zaman zor bir günün olursa, o zaman: "Gel, ihtiyar." diye beni çağırırın, ben yanında olurum, der ve Katıp ile vedalaşıp, gözlerini yummasını ister. Katıp, gözlerini yumar. O zaman rüzgar esmiş gibi olur, Katıp'ın ayakları bir şeye değer gibi olur. Gözünü açıp, bakar ki, kendini balık tutup, durduğu gölün yanında görür. Sonra evine döner, gider. Evinde babası kamburlaşmış, anası ağlayarak kör olmuş, çünkü bir aya deyip giden Katıp, bir yıldan fazla durup, döndü. Yiyecek ekmekleri bitmiş. Babası balık tutmaya gidemiyor, çok yaşlanmış, annesinin gözleri de görmüyor, komşularının verdiği kırıklar ile doyup, yaşıyorlar. Katıp'ın bıraktığı parayı, ihtiyar balıkçının çok cimri kardeşi gelip, almış ve vermemiş.

Tamam. Katıp dönünce, ihtiyardan aldığı sofra örtüsü ile çok güzel yaşarlar. Katıp, bütün fakir komşularını her gün doyurur. Katıp’a lokanta açmasını söylerler. Ama katıp, lokanta açmaz:

— Bana zenginlik lazım değil, der. Lokanta açarsam, halkı parayla doyurmam lazım. Fakat ben parasız da doyuruyorum, der.

Böyle güzelce yaşarken, bu sofra örtüsü hakkındaki haberi zengin amcaları işitir ve Katıplara misafirlğe gelir. Buna da sofra örtüsünden güzel yemekler yedirirler, ikram ederler. Bu haberi işitince, bu cimri zengin, sinirinden patlayacak gibi olup, ikinci gün hemen padişaha gider.

— Ey kıymetli, güçlü padişahımız, der, sen bana sinirlenme. Benim balıkçı ağabeyimin bir oğlu var, Katıp isimli. O: “Eğer padişah izin verirse, ben ona kırk katlı bir saray kurardım, dünyada dengi olmayanı diyor.”, der.

Padişah bu haberi işitince, Katıp’ı çağdırır. Çağdırır ve kırk katlı saray yapmasını buyurur, bir de Katıp’a sinirlenir:

— Niçin kendin gelip söylemeyip de amcana söylediriryorsun, o ihtiyar kişiyi yürütüryorsun? der.

Katıp: “Benim öyle sözler söyledığım yok, ben saray yapamıyorum.” diye, ikna etmeye çalışsa da, padişah Katıp’ın sözlerine inanmaz. Buna kırk gün süre verir. Bundan sonra Katıp, kaygılanarak, çıkar, gider.

Yolda giderken, Katıp’a çok yaşlı bir dede rastlar. Bunlar selamlaşır. Katıp, ihtiyarı tanımaz.

İhtiyar:

— Ey oğlum Katıp, nereye gidiyorsun, neler yapıp, duruyorsun? der.

Katıp işin ne hâlde olduğunu söyleyince, ihtiyar:

— Ben sana söylemişim, başına bela gelirse, beni çağır, diye. Fakat sen beni aklından çıkardın, unuttun, der.

Katıp, o zaman ihtiyarı tanır ve tekrar bir daha selamlaşır. O zaman ihtiyar:

— Ben yaşlandım şimdi, yakında ölürüm. Beni de göm ağabeylerimin yanına, der. Yüzük senin adına yazılmış, al onu. Bu yüzükle, dünyada ne iş var, hepsini yaparsın, der ve yüzüğü Katıp’a verir. Kendisi o anda ölür. Katıp, ihtiyarı gömer ve geri padişahın yanına döner.

— Ben buna göstereyim hele saray nasıl yapılmış, der. Yüzüğü sallayıverdiğinde bir sürü asker çıkar. Bu asker ile padişahı da, zenginleri de dağıtıp, tozutup, atar bu. Bundan sonra, Katıp, rahatça yaşamaya başlar.

69. HİZMETÇİ

Bir ihtiyar varmış, onun bir oğlu varmış. İhtiyar kendisi çalışamamaya başlar ve bunlara hizmetçi lazım olur.

— Ben gideyim hizmetçi aramaya, der oğlu.

— Sen pazara git, der babası, hizmetçi tutup, gel, der.

Hizmetçi tutmaya para lazım. Babası yüz sum para verir. Bu yüz sum parayı alıp, pazara gider ve parayı gereksiz yere harcayıp, bitirip, gelir.

— Hizmetçi nerede? der babası.

— Yok, der.

— Niçin yok? der.

— İşe şu dost rast geldi, bu dost rast geldi, onlar ile eğlendik, der.

İkinci hafta gelir. Haftada bir gün yakın köyde pazar vardır. Bu yüz sum para alıp tekrar gider. Pazarda dolaşır, dolaşır, hizmetçi duracak hiç kimseyi bulmaz. Pazarda buna bir ihtiyar rastlar.

— Sen neredensin? der ihtiyar.

— Filan köyden, der bu.

— Niçin geldin pazara? der.

— İşte, bize hizmetçi lazımdı, der, iki haftadır geliyorum, hizmetçi duracak bir kişi bulamıyorum, der.

— İşte, der ihtiyar, buradan üç kilometre ötede bir köy var. O köyde de pazar kurulur. Sen gidip oraya bak, iş arayanlar orada çok oluyormuş, der.

Delikanlı parasını alıp, oraya gider. Gider, gider ki ve köye girdiğinde sokakta bir cenazenin götürüldüğünü görür. Bu, atını durdurur ve bakmaya başlar. O sırada bir elinde kamçı tutan bir kişi cenazenin önünde durur.

— Durun, der.

— Niçin? der halk.

— O kişi, benden elli sum borç para almıştı, der, şimdi ben ona on kamçı vurayım da helalleşeyim, der, kıyamete kalmasin, der.

Bu delikanlı bakıp, duruyor şimdi bu işe. Delikanlı, atını bağlar ve cenazenin yanına gelir.

— Ağabey, o sana çok mu borçluydu? der.

— Elli sum, der.

— Sen bu ölüye vurma, der, al sana yüz sum para, der, ölünün parasını iki katıyla ödüyorum ben sana, der.

Delikanlı yüz sumu verir ve ölüyü alıp, giderler. Bu adam da razı olup, kalır. Şimdi bunun hizmetçi tutmak için parası kalmaz. Bu yine dönüp, evine gider. Dönerken, deminki pazarı olan köye gelir. Sokağa girip, geldiği sırada bunun karşısından güçlü bir delikanlı gelir, başı açıktır bunun, bir gömlekten, yenleri de dirsekten sıvanmıştır. Bu hizmetçi arayan delikanlı, at ile durur şimdi.

— Nasılsın, delikanlı, der.

— İyiyim, der.

— Ne yapıyorsun? der.

— İşte hizmetçi arayıp, duruyorum, der.

— İşte ben iş arayıp, duruyorum, der, hizmetçi lazımsa, der.

— Sen bana yaramazsın, çok da güçlüymüşsün, ücretini çok istersin, der.

— Size nasıl iş lazım? der.

— Ben üç at ile ticaret yapıyorum, der. Evde çalışmak için değil, benimle çalışacak, der.

— Ücret istemem ben, der, işe al sen beni, der.

— Nasıl ücret istemiyorsun? der.

— İşte şöyle, sen ticaretle uğraşıyorsun, der, senin kesene dokunmam ben. Ticarete gidince, çok kâr edersek, der ve ortak olur. Kâr etmezsek, bana bir kuruş gerekmez, der.

Düşünür bu delikanlı ve: “Tamam, der, haydi gidelim, ben seni işe alıyorum.” der.

Giderler bunlar ata binip. Dönüp, giderler. Babası, bunun çok genç bir delikanlı olduğunu görür: “Ey, bu oğlan bunu tutup hata etmiş.” der. Böyle olsa da oğluna hiçbir şey demez.

— Çoğa mı tuttun? der, biraz durduktan sonra.

— Bu konuda konuşmak için çok vakit lazım, der, önce adamı yedirelim, içirelim, sonra ikimiz konuşuruz, der.

Alıp, girerler bunu ve yedirirler, içirirler. Babasının yüreği sürekli sabredemez, pahalıya tutmuştur diye düşünür. Buna yer verirler ve yatırırlar, oğlan ile babası çıkıp, giderler.

— Çoğa mu tuttun yıllığı, der, böyle güçlü kişiyi, der, eskiden güçlü kimse pahalı olurdu.

Delikanlı:

— Ben ona bir kuruş bile ödemiyorum, der. Pazara gittim, durdum, durdum, der, iş arayan kimse görmedim, der. Sonra şaşırıp, yürürken bir ihtiyar denk geldi. O sordu: “Nereden geldin, ne yapıp, duruyorsun?” diye. Ben filan köydenim, dedim. Bu: “Tamam, dedi, sen buradan üç kilometrelik yerde filan köye git, orada da pazar var, dedi, orada iş arayan çoktur.” dedi, der. İhtiyarın dediği köye gidince, sokakta gidiyordum, cenaze götürüyorlardı. Cenazeyi geçip, gitmek istemedim, atı durdurup, bakıp, dururken, o ölünün karşısına biri çıktı ve elinde kamçı tutarak halka: “Durun.” dedi. “Niye durduruyorsun?” dediler. “İşte o benden elli sum para almıştı, onun için on kamçı vurayım da helalleşeyim.” dedi. Ben, bunu görüp, yüz sum paramı verip, bu kişiyi helalleştirdim. Sonra parasız dönüp, gittim, der. Pazarlı köye dönünce, sokaktan bana doğru biri geldi. O benden iş istedi. Ben: “Siz güçlüsünüz, size çok ödemek lazımdır.” dedim. O: “Ben sizden bir kuruş da istemiyorum. Ücretim kâr ortağından olur, dedi, çok kâr olursa, onu ortak böleriz.” dedi. Bu işe razı olup, alıp, geldim, ben onu baba, der. Babası:

— Hayırlı olsun, oğul, sen doğru yapmışsın, der, cenaze için vermen de, kendinden güçlü kişiyi işe alman da, hizmetçinin güçlü olması da güzel, sizin uzak yollara gitmeniz lazım, der.

— Baba, hangi tarafa doğru gidelim? der.

— İşte, der, buradan, üç yüz kilometre yerde bir pazar var. Oraya buradan iki yük mal yükleyip, gidersiniz, oradan da gerekli eşya ve malları alıp, gelirsiniz, der. Yolda iki yerde çok korkunç yer var, der. Buradan yüz kilometre gidince, bir ev vardır. Orada bir kocakarı vardır. Siz oraya uğramadan geçip, gidemezsiniz, yüz kilometre gidince at da halsiz düşer. Siz oraya varmadan veya geçip, gidince atlarınızı doyurmak için durun. Sonra tekrar yüz kilometre gidersiniz, orada başka ev yoktur, su kıyısı. O su kıyısında da tehlike var, der.

— Orada nasıl bir tehlike var? der.

— O suda büyük kurbağa ile büyük yılan var, der, onlar sizi helak etmesin dikkat edin, der. Onlardan geçerseniz, rahatça gidirsiniz, der.

Tamam, sabah olunca bunlar hazırlanıp, yola giderler. Bunlar giderler giderler, yüz kilometrelik yere varmadan oğlan, kocakarının evine yaklaşıncı:

— Babam, şöyle şöyle dedi, bu yeri geçip, konsak, iyi olmaz mı? der.

— Haydi, der hizmetçi, geçip, gidelim, der.

Böyle deyip, giderlerken, kocakarının evine gelince, bunların atları yıkılıp, gider, hastalanır. Ne yapmalı? Şimdi gitmek olmaz, ister istemez kocakarıya girmeye karar verirler. Kocakarının evine girince, bu hasta at iyileşir.

Hizmetçi:

— Kardeş, hiç korkma, der, yazılan budur, girelim, der.

Kocakarının evi büyük, ambarlar var. Giren kişiye eşyalarını koyması için on civarında ambarı var, at koymak için yeri var.

Hizmetçi:

— İşte, der, biz girince, kocakarı bizi çay yanına oturtur, der. Çağırmayınca çay içmeye girmeyelim, der. Ben girerim, fakat sen kalırsın, benimle girmezsin. Bundan sonra o çıkıp seni yeniden çağırır, o zaman girersin, der.

Tamam, bunlar atlarına bakarken, kocakarı çıkıp, bunları çağırır: “Haydi, çay içmeye.” der. Bunlar ikisi birlikte girmezler, sadece işçi girer.

Kocakarı:

— Buyurun çay içmeye, der.

— Ben patron değilim, hizmetçiyim, der, patronum girmeden yemeğe oturmam. Sen onu alıp, gel, der.

Kocakarı delikanlıyı çağırarak için çıkıp, gider. O zaman hizmetçi, masadaki çayı alıp, değiştirir. Kocakarı delikanlıyı alıp, girer ve çay içirmeye başlar.

— İçin, siz yolcusunuz, der.

— Siz de için, der delikanlı.

— Ben, der kocakarı, çalışmıyorum, hiç yorulmadım, siz yoldan geldiğiniz için yorulmuşsunuzdur, içiverin, der.

Bunlar düşünmeden, ikisi de çayı içerler. İçince, hizmetçi: “Bizim çayı da yapalım, biz de ikram edelim.” der. Bu gidince, değiştirdiği çayı alıp, gelir ve kocakarıya verir. Kocakarı, içince yıkılır gider, ölür bu. Kocakarı ölünce, bunlar bütün evi aramaya başlarlar. Ararken, yirmi anahtar bulurlar. Bu anahtarlar ile ambarları açmaya başlarlar. Ambarlarda canının isteyeceği ne lazımsa, hepsi var, yiyecek mi dersin, mal mı dersin. Hizmetçi: “Haydi, biz bu evi kilitleyelim ve anahtarını alıp, gidelim.” der. Böyle yaparlar bunlar, ambarları, kapıları kilitleyip, yola çıkıp, giderler hemen başkaları gelinceye kadar, dönüşte girip, konaklamak için.

Bunlar kocakarının evinden sonra yüz kilometre daha gidip, bir su kıyısına gelirler.

Delikanlı:

— Babam burada konaklamamamızı söyledi, der, burada duralım veya geçtikten sonra duralım, der.

— Geçince konaklarız, der hizmetçi.

Su kıyısına gelince, tekrar aynı durum olur, yine bunların atları hastalanmaya başlar. Bunlar ikisi düşünürler, ne şimdi bu, ötekinde de böyle oldu, burada da at hastalandı, diye.

Hizmetçi:

— Yazılmışıstan geçmek olmaz, haydi konaklayalım, der.

Böyle deyince, dururlar bunlar. Delikanlı çok korkar:

— Yoksa atları çözmeden mi beklessek, der. Ötekinde yarım saat geçmeden, at kendine geldi, yine öyle olmaz mı, der, at kendine gelirse, gideriz, der.

— Yok, der, atları çözelim, der.

Tamam, atları çözerler, yerler, içerler ve atları geri getirip, yerlerine bağlarlar.

Delikanlı:

— Biz uyumayalım şimdi, bekleyip, çıkalım, der.

— Sen korkma, uyu, der hizmetçi, ben beklerim, hepsi de kendi yerinde olur, der.

Delikanlı, gençtir, kaygılansa da, yatınca, uykuya dalar. Gece yarısı olunca, uyandığında, bir fırtına çıkar, su dalgalanmaya başlar. Bu bakar durur, ne oluyor acaba, deyip. Sonra bir yılan çıkar, gelir; az sonra da bir kurbağa çıkar, gelir. Bunlar

savaşmaya başlarlar. Savaşırklar, savaşırklar ve bunlar, dururlar. Durunca, ikisi dalaşmaya başlarlar. Kurbağa, yılan:

— Dünyada senin neye faydan dokunuyor, neye yarıyorsun sen? der. Senin hiç faydan yok, der.

Yılan:

— Benim faydam var, der, on iki yıl hasta yatan kişiye beni yakıp, külüm ile karıştırıp, su içirseler, hastalık günü bile iyileşir, der.

Kurbağa:

— Benim de faydam var, der. Beni öldürüp, yakıp, benim külümü on iki yıl tamamen kör olan kişinin gözüne serpseler, gözü açılır, der.

Bu sözleri hizmetçi dinler. Hizmetçinin elinde değnek varmış. Bu değnek ile gerinince, kılıca dönüşür. Bu değneği sallar ve yılanı vurup, ortasından koparır. Bundan sonra kesip, doğrar. Bunun parçalarını kuru bir yere çıkarır. Bu duruma kurbağa su kenarına gelip, rahatça bakar, durur. Hizmetçi kurbağayı da yakalar ve kesip, doğrar. Kurbağayı da kuru yere çıkarır. Ateş yakar ve yılanın bir parçasını, kurbağanın bir parçasını ayrı ayrı yakıp, küllerini ayrı kağıtlara dürüp, üstüne yazıp, cebine koyar. Bu sırada tan da atar. Hizmetçi atları sulayıp, arabaya koşunca delikanlıyı da uyandırır. Uyanınca, delikanlı:

— Önceki ihtiyaçları korkutuyorlarmış; çok tatlı uyudum, rüya bile görmedim, der.

Hizmetçi:

— Ben söyledim ya, yazılmayan iş olmaz, yazılardan da kaçmak olmaz diye, der, öyle sözlerden korkup, durmak yaramaz, der.

Tamam, bunlar yola düşüp, giderler. Bir pazara varırlar. Bunlar çabuk çabuk kendi mallarını satıp, bitirirler.

Delikanlı:

— Eve alıp, götürmek için ne alalım? der.

— İp, bağ alalım, der hizmetçi, dönerken kocakarının eşyalarını yükleriz, der.

Bağ ile ip almak için durduklarında, bunların yanına biri gelir ve:

— Siz bu taraftan gelip, buradan ip, bağ alıyorsunuz, der. Sizin tarafta daha ucuz, niye buradan alıyorsunuz? der.

— Biz onu kendimize değil, başkası için alıyoruz, der hizmetçi.

Tamam, bunlar çok vakit geçirmeden ip ve bağ yükleyip dönüp, giderler.

Gide gide, deminki kocakarının evine gelirler. Bunların kilitleyip, gittikleri ev güzelce duruyor. İki ata eşyaları güzelce yüklerler. Hizmetçi:

— Biz iki yük yükledik, daha yirmi yüklük eşya var, yüklesek, der.

Gidip, bakarlar ahıra. Bakarlar ki, on at duruyor. Atları bulurlar, ama koşumlar yok. Ne yapmalı, tekrar aramaya başlarlar. Ararken, koşumları da bulurlar. Şimdi bunlar on atı koşup, eşyaları yükleyip, on iki at ile dönüş yoluna çıkarlar. Dönüp, geldikleri sırada yolda bir su varmış. O suyu kolayca geçmek mümkün değil. Nasıl çıkmalı? Şimdi bunlar başka bir yoldan dönüyorlar, daha yakın yoldan. Su derin değil, fakat çok hızlı akıyor. Hizmetçi:

— Biz işte bu suyu aykırı çıksak, yolumuz elli kilometre, fakat dolaşp, dönsek, yüz kilometre, der.

— Bu suyu nasıl geçeriz ya? der delikanlı.

— İşte ben öndeki ata oturayım, der, sen arkadaki ata otur, der. Ben nereden çıkmak gerektiğini biliyorum, der, o yerden atlar kendileri çıkarlar, der.

Delikanlı sararır, rengi gider.

— Biz kaç günde döneriz, bu suya düşsek, atlarımız da, kendimiz de ölürüz, der, ne de olsa su çok hızlı akıyor, der.

— Yazılan olur, haydi otur, der.

Hizmetçi öndeki ata oturur ve sığ yerden çıkıp gider bunlar. Suyu geçince dururlar ve hizmetçi:

— İşte çıktık, der, söyledim ya korkma diye, der.

Suyu geçince, bunlar tekrar kendi yollarından giderler. Gide gide, bir köye varırlar. Bu köye girince hizmetçi kendi istediği yere, istediği eve varıp, durur. Durur ve izin ister, “Girebilir miyiz?” diye. Ev sahibi, “Girin.” der.

— Gireriz de, bizim on iki atımız var, biz iki kişiyiz, der, bizim atları koyacak yeriniz var mı? der.

— Var, girin, der.

Bunlar girerler, atları birbiri ardına dizip, arabaları da koyarlar. Ev sahibi çıkıp, çağırır bunları. Girerler eve, otururlar çay içmek için. Çay içmeye oturduklarında,

ikinci odadan ses işitilir, ağlayan ses gibi. Sesin geldiği tarafa, gider ev sahibi. Girince, hizmetçi sorar:

- Oradan nasıl ses geldi? der.
 - O benim kızım, der, on iki yıldan beri hasta yatıyor, der.
 - Neden tedavi etmiyorsunuz onu? der hizmetçi.
 - Dermanını aradım, bir faydası olmadı, der.
 - Sihir, büyü yapıp, baktınız mı? der.
 - Onun da faydası dokunmadı, der.
 - Tamam, der hizmetçi, ben tedavi edeyim, izin verirsiniz, der.
- Ev sahibi karısı ile görüşür. Karısı razı olur.

Ev sahibi:

- Öyle kişiler çok baktılar, paramızı aldılar, faydası yok, der.
- Nereden biliyorsun? der karısı. Baksın, belki bir şey almaz, der.

Tamam, ev sahibi çıkıp, söyler, razı olurlar bunlar. Hizmetçi:

- Ilık su hazırlayın, der, temiz tasa koyup, bana verin, der.

İstediklerinin hepsini de hazırlayıp, verirler. Bu bir kavanoza yılan külü koyar, su da koyar ve ev sahibine verir:

- İşte bu su ile yıkayın, sonra bu suyu içirin, der.

Önce o kıza bakıp, çıkar.

Tamam, kızı hizmetçinin verdiği su ile yıkarlar, sonra bu suyu içirirler. Yıkayıp, iki saat geçince, kız dile gelir. Annesi ile konuşur. Bu durumu görüp, annesi, aklını yitirecek gibi olur. Babasını alıp, girerler. O da aklını şaşırır, kızın selamını alamaz.

İkinci gün gelir. İkinci gün, suyu kıza içirirler. Üçüncü gün de böyle yaparlar.

Dördüncü gün, sabah kalkıp, ayağına basıp, yürümeye başlar. Kız şimdi öncekinden de güzel olur.

Ev sahibi:

— Ben kendi sözümde duruyorum, iyileştiren kişiye kızımı veririm, beş yük mal veririm, der.

Hizmetçi:

— Ben sadece hizmetçiyim, der, benim evim de, yurdum da yok. İşte benim patronum, bu bekar delikanlı, o razı olursa, ona verin, der.

Delikanlı:

— Sen almıyorsan, alayım, der. Kızın babası daha da sevinir, bekar zengin bir delikanlı bulduğuna.

Tamam, ev sahibi, kız ile delikanlıya güzel bir at koşup verir. Beş at yükü mal yükler, sonra: “Ben sizin ile gelmiyorum, uygun bir vaktimde gelirim” diye uğurlar bunları.

Şimdi bunların on yedi yük malı olur. Bunlar giderler. Dönüp, gelirler ki, delikanlının babası kör olmuş, karşılayan yok. Delikanlı şüphelenir. O arada annesi çıkar. Annesi, bütün olanları anlatır:

— Baban birdenbire görmez oldu, köreldi, der.

— Bu kim? der, kızı gösterip.

— Bu benim karım, der oğlu.

Tamam, atları yerleştirirler, fakat eşyaları boşaltmıyorlar, yükte duruyor. Yemeğe girerler. Yemeğe oturunca, babası:

— Pek çok eşya ile dönmüştüm, ticaretiniz çok iyi olmuş, fakat ben göremiyorum artık, diye ağlar.

Hizmetçi:

— Ağlama, baba, der, çabuk kör olan, çabuk açılır derler, belki açılır, tedavi edip, bakmak lazım, der.

Böyle der ve hizmetçi bir kaval alıp, gelir. Deminki kurbağa külünü kavalın içine koyar ve ihtiyarın gözüne üfürür. Sonra çıkar, atların yanına gider hizmetçi. Bu çıkıp, gidince, ihtiyar bağırır:

— Karı, karı, der, ya ne oldu bana, gözüm görmeye başladı, der.

— Neler söylüyordun, gözün görmeye başlasa, der, sevinir karısı.

Akşam olunca, hizmetçi tekrar eve girip, üç kez ihtiyarın gözüne kaval ile üfürür. Sonra hizmetçi çıkar, atların yanına gider. Bu çıkıp, gidince, ihtiyar bağırır:

— Karı, karı der, ya ne oldu bana, şimdi sevinçten, gözüm daha da iyi görmeye başladı, der.

Kocakarı sevinir şimdi, ne diyeceğini bilemez.

Sonra namaz vakti gelir. İhtiyar seccade üstüne oturunca, hizmetçi girer ve bunun gözüne kaval ile üç kez üfürüp, çıkar, gider. İhtiyarın gözü tamamen açılır. O sırada oğlu ile hizmetçi de gelip, girer. İhtiyar, bunların karşısına varıp:

— Hayırlı olsun, çocuklar, gözüm görmeye başladı, der.

Çok sevinip, kucaklaşarak, ağlaşırlar. Gelini de görüp, sevinir şimdi. Sonra eşyaları göstermeye götürürler. Kıza nikah kıyarlar. Nikah kıyına, hizmetçi:

—Kötülük olmasın, der, nikah senin üstüne, fakat kıza sabaha kadar dokunmuyorsun, birlikte uyumuyorsun, der.

Delikanlı:

— Niçin? der.

— Bizim vaadimiz vardı ya, der, hizmet ücreti olarak kâr ortaklığına, der, kız da kâra giriyor, der.

— Niçin kâra girsin? der delikanlı.

— İşte biz iki yük ile gittik, der, on yedi yük ile döndük, der. Kendimizin alıp, gittiği iki yük eşyaya karışmıyorum, der. Fakat kalan yük malları ortak böleriz. Bunlarla kızı da ortadan bölmemiz lazım, der. Bunun için, nikah senin üstüne olsa da, şimdi kıza karışma, der.

— Kızı ne yapacağız? der delikanlı.

— Kızı ortadan keseriz, der, yarısı sana, yarısı bana olur, der hizmetçi.

Tamam, ikinci gün, hizmetçi:

— Çağırın üç kişi, şahit olsun, der.

— Niye? der ihtiyar.

— Eşyaları paylaşacağız, der.

Şahitler gelir. Yükleri çözerler, eşyaları boşaltırlar ve ikiye bölerler.

— Bitti mi iş? der şahitler.

— Yok, der hizmetçi, paylaşılacak var, der.

Ötekiler şaşırıp, baka kalırlar.

— Getirin kızı, der. Kızı çağırırlar.

— Dikil ortaya, der hizmetçi.

Kız gelip, dikilir ayak üstü. Hizmetçi kılıcını getirir ve kızın tepesine koyar.

Şahitlere sorar:

— Doğru koydum mu? der.

Şahitler çok şaşırıp:

— Doğru, derler.

Kılıcını kaldırır ve:

— İşte ben seni şimdi keseyim, der, yarın delikanlıya, yarın bana, der.

Kaldırıp, vuracağı sırada, kız korkusundan kusuverir. Kız kusunca, hizmetçi, kılıcını koyar.

— Şahitler, gördünüz mü? der.

— Gördük, derler.

— Ne yaptı? der.

— Kustu, derler.

Kıza:

— Niçin kustun? der.

— Korkumdan kustum, der kız.

— İşte, der hizmetçi, sen çocukluk çağında haram yemişsin, şimdi onlar çıktı, der. Şimdi sen helal rızık yersin. Bizim bulduğumuz mallar helal, der. Şimdi, der, kız senin artık, kanuni karın, der.

Sonra gelinden başka hepsi dışarı çıkarlar ve hizmetçi:

— İşte, der, bu bölünen eşyaların hepsi de senin, bana bir gramı da lazım değil. Aklında mı, der, ölünün borcu için yüz sum para verdiğin, der. Benim, işte bu yüz sumun, der, sana fayda sağlayıp, durdum, hoşça kalın, der ve gözden kaybolur.

70. MOLLA DEV

Eski zamanlarda bir köyde bir adam ile kadın, bir erkek çocuk büyütmuşler. Kocas1, ölmeden önce, karısına, “Oğlanı, okuyup, bitirene kadar okut.” diye vasiyet eder.

Bu üç, dört medresede okur. Köy medresesini bitirdikten sonra, kadın, oğlanı kasabaya götürmek için yola çıkar. Gittikleri sırada, yeşil cübbe giymiş, yeşil değnek tutan bir molla rastlar buna.

— Nineciğim, nereye gidiyorsun böyle? der.

Bu:

— Benim kocamın vasiyeti şuydu, der, ilmin sonuna varana kadar okutursun demişti, oğlanı kasabaya okutmaya vereceğim, der.

Bu sarıklı kişi:

— Ben, öğretmenin iyisiyim, ben götürüp, okutayım, der. Bizim sözümüz şudur, yılı dolduğu gün oğlunu almaya gel, o gün gelmezsen, tanıyamazsın, der.

Tamam. Yıl dolana kadar okutur. Yılın dolduğu gün, bunun annesi gelir. Oğlan annesinin karşısına çıkar:

— Anne, ben hâlâ okumanın sınırını güzelce öğrenemedim, bırakırsan, daha da okurum, der.

Annesi döner, gider. Okuyup, okuyup, bir yıl daha okur, iki yıl daha, üç yıl daha okur. Annesi gelmez.

Üç yıl dolduktan sonra, bu oğlan:

— Döneyim artık, demeye başlar.

Öğretmen molla:

— Sen dönme, der. İşte bende on sekiz kız okuyor, bunların birisiyle evlen, böyle birlikte yaşayalım, der.

Tamam. İşte bu on sekiz kız arasından mollanın kendi kızını sevmeye başlar. Sözleri birdir bunların.

— Ben, molla ağabey, şimdi dönmezsem, dönmem, beni evlendir, der delikanlı.

Molla:

— Canının istediğini seçip, al, der.

Bu delikanlı, kızlar arasından birisini seçip:

— Bana işte bu yarar, der, mollanın kızını gösterir.

— Tamam, der molla, ben veririm, yine de sen tekrar bak hele, der. İşte ben bugün yere darı saçayım, kızların hepsini de güvercin edeyim, sen onlar arasından gönlünün düştüğünü seçip, alırsın, der.

O sırada delikanlı ile kız konuşurlar. Bu kız:

— Ben, der, darı tanelerinde kederlenip, dolaşırım, der.

Molla, kapı önüne bir kepçe darı saçıverir, bir yerden pırt diye on sekiz güvercin gelip, iner.

— İşte, delikanlı, bunlardan gönlünün düştüğünü yakala şimdi, der.

Bu delikanlı kederli yürüyen güvercini yakalar.

— Tamam, delikanlı, der, yine de bir daha sınavı, bakalım hele. Yarın sabahleyin ikinci türlü hayvan çıkarırım, onlar arasından seçip al, onu sana veririm, der.

Kız, delikanlıya:

— Bugün bizi koyun etmek istiyor o, der. Benim yünüme ot yapışmış olur, sözümüzde duralım, der.

Sabahleyin mollanın ahırına gelirler.

— İşte bu koyunlar arasından istediğini yakala, der molla.

Bu delikanlı gider ve aksak aksak yürüyen, yünü otlu bir koyunu yakalar.

— Tamam, oğlum, der, yine de aile kurmak için üç sınav lazım. Sabaha insan suretinde çıkarırım, çok düşün şimdi, der.

İkinci gün, on sekiz kızı çıkarır. Kendi kızına eski püskü kıyafetler giydirir, diğerlerini ipekten giydirir. Tamam.

— İşte, oğlum, der, son sınav şimdi bu, şunlardan canının istediğini seçip, al, der.

Bu delikanlı eski giyen kızı yakalayıp, alır. Yakaladıktan sonra, düğün yaparak, molla bunlara kendi evinin önünde bir ev yaptırır. Kız ile delikanlıyı, oraya koyarlar.

Sabahleyin, hamam yakmak, gözlemeye uyandırmak vaktinde, molla ailesi bunların yanına gelir. Çaya çağırır ve Molla, damadına:

— Damat evladım, der, böyle işler yap hele. Kendi evine dönmek için işte buradaki büyük suya köprü kur, der.

Delikanlı çok pişman olup, karısının yanına döner.

— Babam şu büyük suya köprü kurmayı buyurdu, ne yapacağız? der.

Karısı:

— Uyu sen, kaygılanma, hepsi de hazır olur, der.

Bu delikanlı yatıp, uyur. Köprüyü kurup, bitirdikten sonra, kız sabahleyin:

— Git sen, der, babam çıkıncaya kadar, çıkan çivileri çakıp, dur, der.

Babası çıktığında, bu çivi çakıp, durur. Molla:

— Çok güzel olmuş, der, git, damat, dön, uyu, der.

Tamam. Akşamına molla tekrar çağırır damadı:

— İşte, damat evladım, der, geçip, gittiğimiz sırada güzel olur, bu köprünün iki tarafına dünyada olan bütün ağaçları dik sen, kayın da, söğüt de, elma ağacı da, hiçbiri kalmasın, der.

Bu delikanlı şaşırıp, kaygılanarak, döner şimdi. Ailesi:

— Kaygılanma, der, sabahleyin iki söğüt yan yana olursa, onları ayırmak kalır sadece sana, der.

Sabahleyin uyandırıp, çıkarır. Ağaçlar, dikilmiş. Bir çeşit ağaç yan yana dikilmişse, onları ayırıp, dikip, durur bu.

Babası çıkar.

— Oy, oy, olmuş bu, damat, git, uyu, der.

Akşamına tekrar babası çağırır bunu:

— İşte, damat evladım, der, olmuşken tam olsun, bu ağaçlara bütün kuşları kondur, der. Aynı türdeki kuş yan yana olmasın, dünyadaki bütün kuşlar da olsun, der.

Bu, kızın yanına gelip:

— Daha şöyle bir iş buyurdu bu, of, of, der.

Karısı:

— Haydi, kaygılanma, yatıp, uyu sen, sabaha ben seni uyandırıp, çıkarırım, der.

Sabahleyin uyandırıp, çıkarır bunu karısı. Bu yan yana konan kuşları ayırıp, kondurup, durur. Babası çıkar:

— Oy, oy, damat, çok güzel yapmışsın, çok güzel olmuş, der.

Çok sevinip, döner, gider şimdi bu.

— Şimdi birlikte yaşarız, der karısına.

— Bundan da büyük sıkıntı doğar bize, der karısı, biz işte bugün kaçalım; ben dört beş pot buğday unu alıp, geleyim, sen bundan çok güzelce hamur yaparsın, bu şekilde yaparak kurtulursak, kurtuluruz biz ondan, der.

Dört, beş pot buğday unundan bunlar bir kız heykeli, bir delikanlı heykeli yaparlar. Bu hamurları güzelce cibinlik içine yatırır ve kendileri çıkıp, kaçarlar.

Bunların kaçmalarıyla, arkalarından, hamama götürmek için, ninesi gelir.

— Haydi, hamama gelin, der.

Cevap vermezler bunlar.

— Acaba, gittiler mi hamama? der molla.

Ailesi:

— Hiç de uyandıramıyoruz, der, onlar çok yorulmuşlar, der.

— Haydi birer saat uyusunlar şimdi, onlar son uykularını uyuyorlar, der molla.

Bir saat sonra, tekrar gelip uyandırır, mollanın karısı. Yine hiç cevap veren olmaz. Tamam.

— Daha uyusunlar birer saat, der molla.

Hanımı bir saat sonra tekrar gidip, uyandırır. Yine uyanmadılar, diye döner mollarnın yanına. Molla:

— Ölmeseler iyiydi, girip, bakmak lazım, der.

Gidip, bakarlar ki, karı, koca hamur yatıyor cibinlik içinde. Sonra: “E, bunlar böyle yapmışlar.” der. Şimdi devleri çağırır ve bunları takip, etmeye gönderir. İki dev, takip edip, gider. Fırtına çıkar. Kız anlar bunu.

— Ben buzağı olayım, sen çoban ol, der.

Kendisi buzağı olur, çok güzel bir çayırdaki delikanlı çoban olur. Tamam. Devler, takip ederek, gelip, yetişirler.

— Sen burada çoktan beri mi güdüyorsun? derler.

— Unuttum şimdi, der.

— Buradan iki kişinin geçip, gittiğini görmedin mi? derler.

— Hayır, der, hiçbir kimseyi görmedim, burası bir kişinin dolaşacağı yol değil, der.

Ötekiler geçip, giderler, ah, vah ederek molların yanına girerler.

Molla:

— Hiçbir şey görmediniz mi ya? der.

— Bir çoban görüp, sorduk, o da bir şey görmemiş, derler.

— Onlar işte, çoban ile buzağı, der molla, onları yakalayıp, alıp, gelmek lazımdı. Gidin, alıp gelin, der.

— Bunlar dönüp, giderler. Bir süre sonra tekrar fırtına kopar. Kız, kocasına:

— Ben çok kalın kavak olayım, sen bu kavağı bekleyen ol, der.

Öteki devler gelir. Buna sorarlar:

— Sen burada ne yapıyorsun? derler.

— İşte ben bu kavağı koruyorum, der.

— Ağabey, kardeş, onu koruyorsun da senin karın ne? der ötekiler.

— Siz bana dokunmayın, ben onu otuz yıl korumuşum, bu ağacın ömrünü öğrenmek için bekletiyorlar beni, der.

— Sen burada karı, koca kimseler görmedin mi? derler.

— Burası yol boyu değil, kimsenin dolaştığı yok, der.

Ah, vah gelip, tekrar dönerler şimdi bunlar molların yanına.

— Siz yoksa hiç sormadan mı dolaşıyorsunuz orada? der molla.

— Sorduk, der devler, otuz yıl ağaç bekleyen bir kişiye sorduk, derler.

Molla:

— Onlar idi onlar, dur, ben kendim gideyim hele, der.

Kendisi çıkar, gider. Kendisi çıkıp, gidince, yine aynı fırtına kopar dünyada.

Kız sezer:

— Şimdi babam kendisi geliyor, seni göl edeyim, ben kendim ördek olayım, der.

Tamam. Babası gelip, yetişmeden kocasını göl yapar, kendisi ördek olur.

— Kurtulamazsınız, çocuklar, der, ben sizi mahfederim, der.

Suyu içmeye girişir, içmeye girişir. Son yudum kalınca, göl yeniden taşar.

— Yok, çocuklar, kurtulamazsınız, der.

Soyunup, tekrar içmeye başlar. Son damla kalınca, su tekrar taşıp, çıkar. Üçüncü karesinde de içine sığmaz bunun. Bundan sonra molla:

— Şimdi yaşayın, çocuklar, siz bana bakınca daha da iyi okumuşsunuz, deyip, döner ve gider.

Bunlar dönüp, giderler. Bir şehirde durup, bahçeli evler kurup, ömür geçirmeye başlarlar. Çok güzel yaşarken, bahçelerine bir ak güvercin gelip, iner. Bunu çıkıp, bakar ve kocası, karısına:

— Bu güvercini yakalayıp, besleyelim mi? der.

Kadın da çıkıp, bakar. Kocasına:

— Ben yem saçarım, sen atmaca olup, bu güvercini yakala, der, o yaşayacağını yaşamış artık, o bizim baba, der.

Karısı darı saçırır. Kocası atmaca olup, bu ak güvercini yakalar.

Bunlar orada birlikte, yaşarlar.

71. YÜREKLİ DELİKANLI

Bir kız ile bir delikanlı âşık olurlar, bunlar bunu hiç kimseye fark ettirmezler. Bu kızın babası günlerden bir gün misafirliğe gider. Bu kızlarda eğlence meclisi olur. Bu delikanlı: “Bunlar dağılsın hele.” deyip, bekler. Gençler dağılır. On bir, on iki civarında bu delikanlı gidip, eve girer.

Bu kız:

— Ey, bu vakitte korkmadan nasıl geldin sen? der, çok zamansız ne de olsa, der.

— Korku nedir ki? der bu delikanlı.

Bu kızın arkadaşı da varmış. O zaman bu kız, delikanlıya:

— İşte sen, korkmadığına göre, mezarlıktan, filan kişinin mezar duvarından bir ağaç alıp, gel, der.

Bu delikanlı:

— Alıp, geleyim, deyip, mezarlığa gider.

Mezarlığa gidince, bir ses işitilir: “Yıkılıyorum, ölüyorum.” diye mezardan bağırıp, duruyorlar. Bu delikanlı bunun yanına gider. Bu bağırıp, duran yerden bir kişi çıkar ve uçar, gider.

— Dur hele, der, bu delikanlı, bu hiç de korkacak bir şey olmadı, ben bunun yuvasına girip, yatayım hele, dönünce beni korkutur mu acaba, der. Bunun yuvasına girip, yatar.

Gece yarısı olunca, bu ölü döner, gelir.

— Delikanlı, der, çık benim yuvamdan, der.

Delikanlı:

— Ben ölüyüm, ölen kişi geri dönüp, durmaz, çıkmıyorum, der.

Bununla ses kesilir. Ses kesilince, o arada bu kişi kefeniyle, yıkılıp, ölmüş.

— Bunlara, bu kişiyi alıp, gidip, göstereyim hele, der delikanlı. Bu kişiyi kaldırıp, alıp, gider. Giderken, aklına gelir: “Bunlar korkarlar, der, bunu otların arasına saklayayım, der, inanmazlarsa, sabahleyin gösteririm.” der. Ölüyü, saklayıp, koyar. Yine akşam oturmaya gelir. Söz ardından söz çıkıp, söylemeyi düşünür bu. Söz açılınca, kızlar kendileri:

— Korktun, derler, dün dönmedin ya, derler.

Bu:

— Siz korkmazsanız, benim alıp, geldiğim bir şey var, göstereyim , der.

— Gösterme, ağabey, derler, sen dün korkmayınca, kendin korkana kadar yürü. İşte, ormandaki bir evden filan eşyayı alıp, gel, derler.

Delikanlı filan ormana bu kefenli kişiyi de alıp, gider. Alıp, gider ve bir yere atar. Şimdi delikanlı, kızların söylediği evin yanına gider. Ak önlük bağlamış bir delikanlı rastlar buna:

— Ne yapıp, duruyorsun sen, ağabey, kardeş, böyle? der.

— İşte, der, burada bir korkunç ev var diye söylemişlerdi, o ev nerede acaba? der.

Bu delikanlı:

— Haydi, ben seni oraya götürürüm, der. Götürür ve bu delikanlı gider:

— Sen burada geceleyin bekle hele, der, sen burada korkunç şeyler görürsün, der.

Yürekli delikanlının cebinde bir şişe içkisi, iki kadehi varmış. Bu delikanlı iki kadehi denk edip, koyar ve:

— Eh, delikanlı, der, sen içmezsen, ikisini de kendim içip, bitiririm öyleyse, der. (İki kişi sansınlar diye böyle yapıyormuş)

Bu böyle konuşup, oturur. Bu evin yarı çatısı yok, bu çok korkulu bir yermiş. Böyle oturduğu sırada, bir şey: “Yıkılıyorum, ölüyorum!” diye hıçkıra hıçkıra döşemeye, pat diye düşer. Bu delikanlı sadece şaşırıp, kalır. Öteki sürekli hıçkırır, buna vurmak ister. Bu delikanlı onun saçından tutup, pencereden fırlatır.

Tamam. Sabahleyin kalkar ki, hiç kimse yok. “Dur hele, der, ben hiç de korkunç bir şey görmedim, der. Deminki ak önlüklü delikanlı gelinceye kadar beklesem mi acaba?” diye düşünür bu. Gün boyu dolaşır. Akşam vakti ak önlük örtünen delikanlı tekrar gelir bunun yanına.

— Ey, delikanlı, nasıl ya, der, çok güzel oldu mu? der.

— Şahane oldu olmasına korkunç bir şey göremedim, der.

— Onların akşam sıkıntılı zamanları olmuş, gelememişlerdir, işte bugün gelirler artık, seni korkuturlar, der.

— Tamam, der, öyleyse kalırım, der.

Yine kadehine içki koyar ve konuşup, oturur şimdi bu. Bir süre sonra tekrar tavandan bir şey pat diye sıçrayıp, düşer. “Yıkılıyorum, ölüyorum.” diye, yine bağıırıyor bu. Bu sırada bu şey döşemeye gelip, düşer. “Yıkılma, batma!” deyip, bu delikanlı, saçından yakalayıp, alır bunu. Gece, tan atana kadar tutar. Bakar ki, kendimiz gibi bir güzel kızmış.

— Delikanlı, der, ben senin gibi bir insanım, der. Öyleyse biz burada uzun süre durmayalım, benim bugün son gönüm dev elinde, der, sen beni kendi evime alıp, götür, der, bugün benim dev elinde on sekizinci yılım, der, bugünden sonra ben insan olup, kalamam üstelik, der.

— Sen kendi evini biliyor musun? der delikanlı.

— Biliyorum, der bu kız.

Dönüp, girerler bunlar bu kızın evine. Bunun annesi, babası sağmış. Oda istemek için, girerler bunlar. Annesi babası tanımaz bunu. Bu kız:

— Anne, baba, der, bize yiyecek, içecek hazırlayın, der.

— Yavrum, der, annesi, çok yumuşak dilliymişsin, siz hangi memleketin insanısınız, der, hangi tarafta böyle büyük kimseleri anne, baba diye çağırırlar? der.

Kız:

— Kimden doğmuşsak, ona anne, baba diyoruz, sizin memlekette de, bizim memlekette de böyledir o, der.

— Vay, yavrum, der, bizim böyle büyük çocuğumuz yoktu, der.

— Ya hiç, çocuk doğurmadın mı? der.

— Doğurdum doğurmasına da işte on sekiz yıldır beşikte yatıyor o, der, indiği yok, der.

— Anneciğim, sizin o yavrunuz kıymetli mi? der.

— Kıymetli olmasın da ne olsun, candan can yaratılmış, der.

— E, ben sizin kızınız olsam, ona üfürsem, incinmesin, der.

Sonra bu çocuğa üfürürerir kız, beşikteki bebek, dörde yarılmış kavak odunu olup, çıkar.

Bundan sonra, çok güzel bir şekilde yerler, içerler bunlar. Bu delikanlı dönüp, gitmek ister kendi memleketine. Kız, delikanlıya:

— Sen gitme, der, birlikte yaşayalım, der.

— Benim, der, vaadim bozulur, der delikanlı, dönmezsem, der.

Bu kız:

— Niye öyle? der.

— Ne zaman da olsa korkunç bir şeye rastlarsam, dönüp, seni alırım diye verdiğim sözüm var benim, der.

— Öyleyse, der kız, burada vaadine aykırı gelen bir şey yok, der. İşte ben tavana çorap iğnesi sokuyorum, sen buna yapışıp, dur, bunu tutabilirsen, gidersin; sökülüp, çıkıp, benim elime düşersen, ben seni kucaklarsam, burada kalırsın, der.

Delikanlı:

— Tamam, sapla, der.

Kız, iğneyi saplar. Delikanlı iki eli ile sağlamca tutunur iğneye. Delikanlı o zaman döşemeye doğru bakar ki, ayak altında mahzen deliği. Orada sayısız yılan, çıyan kaynayıp, duruyor. Delikanlının eli de kaymaya başlar, ayak altına da bakar.

— Ben senin olayım, al beni, düşürme, der delikanlı.

Sonra bu kız delikanlıyı yakalar. Hâlâ birlikte ömür geçiriyorlar.

72. KÖYLÜ İLE PADİŞAH KIZI

Eskiden bir padişah varmış. O padişahın iki kızı varmış. Onun büyük kızına peri musallat olmuş. Her uyuduğunda büyük kızı uyuduğu yerden, başka bir tarafa alıp, koyuyorlarmış. Bu kız bu duruma şaşırır ve ve babasına:

— Baba, ben her gece uyuduğum yerden, başka bir yere yuvarlanıp, gidiyorum, demiş.

Padişah bu kızına kırk katlı, kırk kapılı, kırkar pencereli büyük bir bina yaptırmış. Bu kızını, bu taş binanın içinde uyumaya yatırmış. Padişahın kızı bu yeni binada bir gece yatar ve gece uyuduğu yerden dışarıya çıkmış.

Sabahleyin padişah, kızının katına girmiş, girince kızına:

— Rahat uyudun mu? diye sormuş.

Kızı:

— Burada öcekinden de kötü oldu, demiş.

İkinci gün, padişah, kızının uyuyacağı taş binanın kapısına da, penceresine de bekçi askerler koydurmuş.

İkinci gün kız yine o binada uyumuş. Padişah sabahleyin tekrar kızının katına girmiş. Kızının yattığı yere gidip, bakmış ki, kızı orada yok. Padişah askerlere:

— Benim kızım nerede? diye sormuş.

Askerler, ona:

— Biz senin kızının nerede olduğunu bilmiyoruz, demişler. Padişah nöbetçi askerleri zindana kapattırmış.

Padişah, o gün bütün halkı toplatıp, onlara söyle demiş:

— Bu gün benim büyük kızım kayboldu, kim onu arayıp, bulursa, ona kendi hayatına yetecek şeyleri veririm, demiş.

İki general oğlu:

— Biz bulup, getiririz onu, demişler. Padişah onların ikisine de biner tenge para vermiş ve göndermiş. Sonra, diğer tarafa göndermek için başka bir kişi aramış. Bir köylü şöyle demiş:

— Ben kızını bulurum, demiş.

Padişah:

— Bulursan, git, demiş.

— Sen bana yüz pot bir değnek yaptır, demiş, köylü. Padişah, yüz pot bir değnek yaptırmış. Köylü, bu değneği fırlatıp, bakmış, değnek yere düşünce kırılmış. Köylü, padişaha beş yüz pot bir değnek yaptırmasını söylemiş. Padişah onu da demirden yaptırmış, yaptıınca değneği köylüye vermiş. Köylü, beş yüz pot değneği kaldırıp, padişah kızını aramak için çıkıp, gitmiş.

Bu köylü çok uzun süre gitmiş, gide gide yorulmuş. O, yakında bir ev görmüş. O eve gitmiş. Evin yanına varınca, değneğini eve dayayıp, girmiş. Girince, oturmuş; iki general oğlu da oradaymış. Bu iki general oğlu, köylüye:

— Sen nereden geliyorsun? diye sormuşlar.

O, bunlara:

— İşte padişah, kaybolan kızını aramaya gönderdi, demiş.

General oğulları:

— Haydi birlikte, bizi de padişah gönderdi, demişler. Bu şekilde, bunlar üçü birlikte çıkıp, gitmişler.

Giderler, giderler, bunlar gide gide, bir kara orman görmüşler. Kara ormana yakınlaşmışlar. Kara ormanın ortasında parlayan bir ateş görmüşler, ateşe doğru gitmişler. Gidince, büyük bir taş bina görmüşler. Bu taş binanın, çok yukarıda bir penceresi varmış, başka tarafta bir delik de yok. Bunlar taş binanın içine girmek için başka yer bulamazlar.

Köylü beş yüz pot değnek ile taş binaya dürtüp, delmiş ve sonra general oğlanlarının birisini sokup, göndermiş. Bu uzun süre kalınca, ikincisini sokup, göndermiş. Bu da uzun süre durunca, köylü kendisi de girmiş. Girince, bunların ölüp, yattığını görüp, onlara değneği ile bir kez vurmuş, vurmasıyla ikisi de sıçrayıp, kalkmışlar. Köylü, bunlara:

— Haydi, bir sığırlarını kesip, derisini yüzüp, derisinden, bir bağ yapalım, demiş.

Bunlar sığırı kesip, derisini parçalarlar ve bağ yaptıkları sırada, bunların yanına ak sakallı bir ihtiyar, gelip:

— Ben şimdi sizi öldürürüm, demiş.

Köylü, ihtiyarın sakalından tutup, döşemeye vurup, öldürmüştü. Köylü döşemenin ortasını değneği ile dürtüp, delmiş ve padişah kızına bağırarak:

— Çık dışarı, baban bizi seni almaya gönderdi, demiş ve yaptıkları bağın bir ucunu iki general oğluna tutturup, bir ucunu kendisi tutarak, padişah kızının yanına inip, gitmiş. İnince, padişah kızı, köylüye kendi parmağındaki yüzüğünü çıkarıp, vermiş. Sonra köylü, kızı bağın bir ucundan tutturmuş, yukarıdaki general oğlanları kızı çekip, çıkarmışlar.

Ondan sonra bağı köylüye sallamışlar. Köylü, bağa tutunup, çıkayım dediğinde bağı kesivermişler; köylü zindanın dibine düşüp, gitmiş. Köylü, zindanın dibinde ağlayıp, oturuyormuş. Otururken, bir kişi zindanın üstünden, ona:

— Niçin ağlıyorsun sen? diye seslenmiş.

Köylü, ona:

— Beni buradan çıkarsana, diye yalvarmış.

Yukarıdaki kişi:

— Tutun şu kancaya, demiş. Köylü, bu kancaya yapışıp, çıkmış ve değneğini alıp, gitmiş.

Köylü, padişahın huzuruna dönünce, padişaha şöyle demiş:

— Kızını ben çıkardım, kendim arkada kalıp, zindandan çıkacağım sırada, benim yapıştığım kayışımı kesip, beni zindana düşürüp, bıraktılar. Sonra beni bir kişi kancayı tutturarak, çıkardı; işte kızının zindandan çıkardığım sırada verdiği yüzüğü, demiş.

Padişah, kızının yüzüğünü tanımış ve öteki general oğlanlarının ikisini de astırmış. Köylüye kızını verip, ikisini de saraya koymuş. Onlar, dirlik düzenlik içinde yaşamaya başlamışlar.

73. YİĞİT ASKER

Eski zamanlarda askeri uğurlamak yokmuş, askere at vermek de yokmuş.

Bir asker, böyle yaya olarak hizmetten dönüp, gelirken sık ve büyük ağaçlarla dolu bir ormana gelip, girer. Orada yolunu şaşırp kaybolur. O zaman buna iki İtbaş-Sığırayak rastlar. Bunlar, bunu yakalarlar ve evlerine alıp, giderler. İtbaş-Sığırayakların annesi yaşlı bir kadınmış. Bunlar:

— Kesimlik alıp, geldik, çok güzel doyurmak lazım, derler. Bunlar, bunu kalın duvarlı bir odaya kapatıp, çok güzel doyururlar. Buna meyve ve ceviz yedirirler. On beş gün geçince, bunlar bunun alına iğne sokup, bakarlar: “Semirmiş mi acaba?” derler. Annelerine:

— Biz ormana gidiyoruz, sen sobayı iyice yakıp, kızdır ve bizim dönüşümüze bu askeri kavur, derler.

Anneleri:

— Tamam, yavrularım, der. Bu kocakarı sobayı kıpkızıl olacak şekilde yakar, soba hazır olunca, bu askeri alıp, girer. Küreği sobanın önüne koyar ve:

— Buna otur, oğlum, der. Asker, küreğin bir kenarına oturur ve kürekten kayıp, düşer.

— Nine, der, ben oturamıyorum, kendin bir kere oturup, göster hele, der.

— Bilmiyorsundur, oğlum, işte böyle oturmak lazım, deyip, ayağını bükerek, kocakarı küreğe oturur. Bunun oturmasıyla, asker, bunu sobaya tıkıp, sobanın ağzını sıkıca kapatır.

Bundan sonra, bunların buz üstünde kayan iki arabaları varmış. Bu arabaların birisine oturup, birisini de takar ve buza inip, gider. Biraz yer gittikten sonra, İtbaş-Sığırayaklar bunun ardından takip edip, yetişirler. Bunlar şimdi buz üstünden demir dayak ile gelirler. Askerin arabasını parçalatmak isterler. Su dalgalanıp, gider ve İtbaş-Sığırayaklar suyu geçemeyince dönmek zorunda kalırlar. Bu, o arada, dosdoğru gidip, ormanda kuru bir yere çıkar. O ormana girince, asker ayı inine rastlar. Bu askerin yanında İtbaş-Sığırayaklar’ın evinden kalan keskin baltası varmış. Bu, o ayı inine iner, ötekilerden korkup, baltasını tutup, oturur.

İtbaş-Sığırayakların büyük bir köpekleri varmış. Bu köpek, askerin ardından gelip, yetişir ve ayı inini koklar. Ayı ini çok pis kokuyormuş. Kötü koktuğundan, köpek

bunun kokusunu alamaz. Böyle yaparak, köpek bunu bulamaz; ötekiler ayı inine girmeye gerek görmezler.

Ayı inine akşam giren asker, gece yarısında çıkar ve ormanda gider. Ormanda giderken buna doğru bir ayı gelir. Bu, baltasını tutarak, ağacın tepesine çıkıp, oturur. Ayı, bunun yanında durup, bakar durur ve böğürerek, geçer gider. Bu, ağacın tepesinden iner ve dönerken, güneş çıktığı sırada, bir düzlüğe gelir. Bu düzlükten geçip, bir Rus köyüne gelip, girer. Rus köyünün bir ucundan girip, oda sorayım diye evlere girer ki, evlerde kimseler yok, hepsi de kilitlidir. Sonra, sahibi olan bir evin penceresinin dibine gidip sorar:

— İşte, beni içeri alır mısınız? der.

Bakar, evde ağlaşıp duruyorlar. Bunlar şimdi:

— Tamam, gir, diye çağırırlar.

Bu asker sorar:

— Niçin ağlaşıyorsunuz? der. Ne oldu size? der.

Bunlar:

— Bugün bizim ölüm günümüz geldi, işte görüp, geldin, çoğu evde kimse yok, bizde insanlar akşamdan sağ olup, sabaha yok oluyor, derler.

Asker bunu aklına koyar ve:

— Ben bugün sizde misafir olsam olur mu, ben pek çok yer dolaştım, der.

Ötekiler buna:

— Biz ağırlamayı, evi kıskanmıyoruz, fakat bizim yanımızda sen de zarar görürsün diye düşünüyoruz, derler.

Asker:

— Ölürssek, birlikte ölürüz, kalayım hele, der.

Bunun konaklamasına ötekiler bir hayli sevinirler. Akşam olur, yerler, içerler ve birbirleri ile helalleşip, ağlaşırlar. Asker:

— Ağlaşmayın, hiçbir şey olmaz, der.

Güneş batar, karanlık çöker. Karanlık çökünce, asker çıkıp, evin dışarısını, pencerelerini, kapılarını kilitler, fakat ocak tarafındaki bir pencere kilitlenmeden kalır. Bunu, böyle kilitlenmeden o bırakır. Bir süre sonra, büyük bir ateş gelir. Bu ateş, bunların evinin yanına gelir ve bütün dünyayı aydınlatıp, durur. Bu şimdi ocak

tarafındaki pencereye gelir ve eve girmek için iki elini sokar. Öteki gelip, pencereye elini sokunca, asker bunun elini keser alır. Bu bağıırır ve yıkılıp, düşer. Bunun elini güzelce alıp, kağıda sarar ve yatıp, rahatça uyur. Sabahleyin kalkarlar. Kalkınca, bütün aileleriyle sevinirler. Şimdi askere çok güzel ikramda bulunurlar. Askere:

— Ne oldu? Bize söyle hele, diye sorarlar.

Asker kendi başından geçeni anlatır ve muhtarın yanına gider. Muhtara gidip:

— Şimdi, der, hiç kimse kalmadan herkesi toplat, der.

Bir süre sonra halk toplanır. Bu çıkar ve muhtara:

—Hepsini topladın mı? diye sorar.

Toplayıcılar:

— Hepsini de topladık, der. Sadece soba başında ölmek üzere yatan kocakarı var, sadece o gelmedi, ondan başka hepsi de geldi, derler.

— O kocakarıyı atla bile olsa getirin, der.

Kocakarıyı at ile alıp, gelirler. Şimdi asker, gidip, eline bakar, kocakarının bir eli yok.

— İşte sizin köyünüzü harap eden bu, der.

Bundan sonra, bu kocakarı hakkında büyük doktorlara haber verirler. Büyük doktorlar: “Bu ubırlı kocakarıymış” derler.

Sonra derin bir çukur kazarlar, ubırlı kocakarının bileklerini, bacaklarını ip ile bağlarlar, yüzüstü koyup, meşe çivi ile çakarlar ve çukura gömerler. Bundan sonra bu köyde ölüm biter, fakat askeri artık göndermezler, bir süre köyde misafir ederler. Bundan sonra ona, paralar verip, üçlü atlar koşulmuş arabayla köyüne gönderirler.

74. ÜVEY ANA İLE GENÇ DELİKANLI

Eski zamanda bir padişah varmış. Bunun bir oğlu varmış. Oğlan medresede öyle güzel okuyormuş ki, herkes buna hayran kalmış.

Günlerden bir gün, padişahın karısı ölür, gider. Karısı ölünce, padişah çok üzülür, aklını kaçırmaya başlar. Bunu vezirler görür ve: “Bizim padişah karısını düşünce düşünce deliriyor. Nasıl unutturalım karısını?” derler, bunlar tamamen şaşırırlar. Bir vezir:

— Bunu unutturmak kolay. Bunu genç bir kızla evlendirelim. Onunla meşgul olup, eski karısını unuttur, der.

— Oğlunu medreseden getirtip, onunla da görüşelim, derler bazıları.

Söz hangi padişahın kızına dünürücü gönderileceği konusuna gelir. Birisi:

— Elmas padişahın kızına göndersek, kızını vermez mi, der.

Padişahın oğlu okuduğu sırada bu kız ile dolaşıyormuş, mektup alıp, mektup veriyormuş. Vezirler bunu hiç de bilmiyorlar. Bir vezir hazırlanır ve Elmas padişahına dünürücü gider. Elmas padişahına:

— Bizim padişahımızın karısı öldü, kızınızı istiyoruz, der.

Padişah, iyi karşılayıp:

— Tamam, kıza soralım, der. Padişahın karısı, kızını bir odaya çağırıp, sorar:

— Filan padişahın karısı ölmüşmüş. Seni ona istiyorlar, ne dersin? der.

Bu sözü işitince, kız şaşırır. İçinden: “Ya nasıl iş şimdi bu. Oğlu ile dolaş da, babasına var.” diye düşünür.

Sonra:

— Anne, çık hele, der.

Annesi çıkınca, kız oraya buraya yürümeye başlar. “Bu delikanlı beni bıraktı mı acaba? O almazsa, dünyada yaşamamın manası yok, asılırım.” der. Böyle yürür yürür ve sonra başka türlü de düşünür: “Yok, böyle olmaz, der. Ben babasına varayım da, oğlunu elime alırım. Oğlu bakmıyorsa, ne yapabilirim. Eğer babasına varmazsam, oğlu da almazsa, hor olur kalırım.” der. Kız çok derin düşünür. Sonra annesine:

— Varayım, anneciğim, der. Annesi şimdi müjdeli haberi verir vezire. Öteki padişaha varıp:

— Seni Elmas padişahının kızıyla evlendirelim, kız razı, derler.

Bu haberi işitince, padişah güler.

Vezirler:

— Zaten böyle yapmak istiyormuş, derler. Çok da geçmez, ihtiyarı evlendirirler. Elmas padişahın merdiveni büyükmüş. İhtiyar kişinin nefesi az olur. Bu büyük merdivenden çıka çıka, padişah halden düşer: “Of Allah!” der.

— Ne oldu, damat? derler.

— Bizde bütün memlekete öksürük geldi, der. Yaşlılığını sezdirmek istemez, hile yapar.

Bu kız:

— Ey ihtiyar, gençlerin öksürüğü biter, ihtiyarlarıñki dünyayı alıp, gider, der.

Padişah bu söze içinden kızar.

Bunlar görüşürler. Damat epey zaman misafir olur. Sonra padişah kızını kendi şehrine alır gider. Kızın gönlünde ihtiyarın oğlu var. Döndüklerinde o ihtiyara sorar:

— Senin oğlun var değil mi? der.

— Var, medreseden hiç gelmiyor o? der.

— Böyle mutlulukta da gelmeyecek mi, der. Niçin haber etmediniz, gelsin, ölmüş annesi gelmiş gibi olur, der.

İhtiyar:

— Ya ben onu düşünmemiştim. İstersen, getiririz, der.

— Getirtmeyince, der, ben onu öz annesi kadar severim, der. İhtiyar çok sevinir: “Oğlanı öz annesinden de yakın görüyor, herhalde, der. Allah’tan böylesini istiyordum, getirip, verdi.” der. Oğlanı bir dakika oyalanmadan getirtmelerini ister.

Delikanlı çok geçmeden dönüp, gelir. Kadın, karşılayıp, delikanlının elinden çantalarını alır. Padişah, bakar, durur: “Kadından utandım, üvey oğlanı bu kadar sevmesinden...” der. Oğlan başını aşağıya eğer ve üvey annesine başını kaldırıp, hiç bakmaz. O sırada kadın çok üzülür: “Bu bana niçin dönüp, bakmıyor acaba?” der. Oğlan yemeğe de ayrı oturmak ister. Kadın:

— İzin yok, bizimle birlikte otursun, der. Ne kadar uğraşsa da, oğlan dönüp, bakmaz. Kadın şaşırıp: “Herhalde bu benden gönlünü uzaklaştırmış.” der.

O bir gün, oğlana el uzatır. Oğlan:

— Sen, bana öyle yapma, der. Kadın bu söze çok kızar.

Bir gün padişah, yabancı memlekete gidecek olur. O zaman kadın:

— Oğlanı, sen dönmeden, medreseye göndermiyorum, der. İhtiyar razı olur. Padişah çıkıp, gittiğinde, kadın gözüne tükürük sürüp, ağlıyormuş gibi yapar. Padişah sevinir: “İhtiyar olsam da, seviyor herhalde, nasıl ağlayıp, kaldı.” der.

Bu gidince, kadın salona girer ve dünyada olmayan içecekleri getirtir. Oğlanı salona çağdırır.

— Ne var anne? der delikanlı.

— Niçin, anne, diyorsun, dolaştığını unuttun mu? der.

— Dolaşma bitmiş, şimdi sen bana annesin, der.

— Ne söylüyorsun sen, der. Yoksa babanı beğenerek mi geldim sanıyorsun? Ben senin için geldim. Sen benimle ol, der.

Delikanlı:

— Sen benim öz annemden farklı değilsin. Ben senin ile nasıl olayım, der.

— Benimle olmazsan, ben seni öldürtürüm, der bu. O zaman sinirinden gömleğini yırtıp, yüzünü tırmalar. Sonra pencereden bağırır:

— Nöbetçi, padişah oğlu bana saldırdı, der.

O zaman bekçiler, vezirler koşup, gelirler. Bakarlar ki, kadının gömleği yırtılmış, yüzü tırmalanmış. Hepsi de oğlanı ayıplarlar:

— Utanmaz, bu ne biçim iş? derler.

Delikanlı ne kadar ağlasa da, ona inanan yok. Oğlanı kapatırlar. Padişaha: “Oğlun genç karına saldırmış.” diye telgraf çekerler. Padişah, diğer padişahlar arasında çok mahcup olur. Trene binip, yola çıkar. “Ne yaptırayım bu kendi başına olan oğlanı?” der padişah.

Döner ki, karısı günlerdir yüzünü de yıkamamış. Yüzü kanlı, gömleği yırtılmış. Padişaha:

— Sen beni kendine almadın mı, yoksa oğluna mı aldın? İşte nasıl saldırmaya başladı. Şükür ki, girip kurtardılar, der. Eğer oğlunu öldürmezsen, babama haber gönderip, savaş açtırırım, der.

Babası, oğlunu çok seviyormuş. Sevse de, ne yapsın? Elini, ayağını zincirleyip, oğlanı mahkemeye getirirler. Padişah, oğlunu kurtarmak ister, ama Elmas padişahının savaş açmasından korkar. Kendisi daha küçük padişah olsa gerek. Yine de

oğlanı öldürtmez padişah. O sonsuza kadar şehirden şehre yürümeye, bu şehre dönmemeye mahkum edilir. Babası oğlana çok üzülür. Bir saat içinde bu şehirden çıkıp, gitmesine karar verirler.

Delikanlı çıkar, gider. Nereye gideceğini bilemez, kimseyle oturup konuşamaz. Okuyup, duran bir şey.

Gide gide, bir ormana varır. Bu çaresiz ne yapsın, bir patikadan ormana girip, gider. Epey yer gidince, buna bir saray görünmeye başlar. Bu saray, sığırcık yuvası şeklinde, çalı tepesine yapılmış. Merdiven ile çıkılıyor oraya. Bunu gördükten sonra, delikanlı: “Periler evi olmalı, ona çıkıp, öleyim.” deyip, sürünerek, çıkar. Kapısını bulur. Kapıyı açıp, girer. İçinde kimse yok. Delikanlı çok da acıkmıştır. Yiyecek arar; sobayı açıp bakar ki, üç ördek ile üç mayasız ekmek pişip, duruyor. Bir ördek ve mayasız ekmeği alıp yer. Sonra, ne olursa olur deyip, sobanın arkasına girip, yatar.

Sıçan gibi bakıp, yatıyor bu. O sırada kapıdan uçarak üç atmaca içeri girer. Bunlar çırpınırlar ve üçü de güzel birer delikanlı olurlar. Bunlar üçü de aynı, giyimleri bir, boyları posları bir, renkleri bir, birbirlerinden ayırmak mümkün değil. Aşçıları, sobaya gidip, bakar ki, bir mayasız ekmek ile bir ördek yok.

— Biri girmiştir, der.

— Bunca yıldan beri durup, kimsenin geldiği yoktu, kendin koymamışsın, derler. Kalanları paylaşıp, yerler ve bunlar, “Sen bizimle dalga geçiyorsun.” diye, kendi yiyeceklerini kendileri pişirmeye karar verirler.

Her biri kendi yiyeceğini kendisi koyar ve tekrar çıkıp, giderler.

İkinci gün bu delikanlı sobanın altından çıkar ve yine sobadan bir ördek ile bir ekmeği alıp, yer. Sonra, yine sobanın altına girip, yatar. Ötekiler bir süre sonra üç güvercin olup, uçarak gelirler. Çırpınırlar ve üç delikanlı olurlar. Bakarlar ki, yine bir ördek ile bir ekmek yok. Deminki aşçı:

— İşte, bana inanmadınız, ama bunda bir hikmet var, haydi saklanalım, der.

Bunlar saklanırlar şimdi. Birisi aşağıda durur, birisi merdivende durur, birisi pencere dibinde. Şimdi niyetleri kim girerse vurmak. O sırada delikanlı bir tarafı ağrıyıp, ikinci tarafına dönünce, ayağı sobanın altından çıkar. Pencere dibinde duran görür:

— Arkadaşlar gelin, soba altında biri var, der. Bu sözü işitince, öteki delikanlı ağlayarak, çıkar.

— Ey, ağabeyler, ne olur dokunmayın. Ben de sizin gibi bir delikanlıyım, der. Bunu ötekiler severler. Bu da onlar gibi. Bunu da ötekilerden ayırmak mümkün değil. Bunlar:

— Sen bizim aşçımız olursun. Biz burada yaşarız. Üçümüz de sihirci delikanlılarız, derler. Bunlar buna yemek pişirmesini öğretirler.

Bu pişirmesini öğrenir. Ötekiler kendi işlerinde çalışırlar. Ötekiler döndüğünde, bu devamlı yemek hazırlar, durur. Delikanlı iki, üç yıl hizmet eder bunlara. Hizmet etse de bu düşünür, babasını özler: “Eh, babam sağ mı acaba dünyada?” der. Ötekiler anlarlar bunun çok düşünceli olduğunu.

— Delikanlı, niçin bu kadar düşünüyorsun? derler.

— Babamı çok özledim, der. Eğer izin verirsiniz, ben babamı görüp, geleyim, der.

— Sizin şehir çok uzak, derler.

— Uzak olsa da gitmek istiyorum, der delikanlı.

Ötekiler:

— Sen bize iyi hizmet ettin. Git, varıp, gel öyleyse. Biz sana hüner öğretelim, derler. Buna üçü üç çeşit hüner öğretirler.

Birisi:

— Ben sana bir karga kanadı vereyim, der. Sen bunu ağzına alırsan, karga olursun. Karga olup, uçup, gidersin, der.

Birisi atmaca kanadı verir:

— Bunu ağzına alırsan, atmaca olup, gidersin, der.

Üçüncüsü güvercin kanadı verir:

— Bunu ağzına alırsan, güvercin olup, gelirsin, der. Bu şekilde, bunu uğurlarlar, yine gel, derler.

Delikanlı gider. Gide gide, bir padişahın ülkesine varır. Uça uça yorulunca, bu konaklamak için şehre iner. Kenardaki bir eve girer. Evde sadece bir kocakarı varmış.

— Nine, kiraya alsana? der.

— Gir, oğlum, der.

Nine semaver koyar. Nine ile konuşa, konuşa çay içerler bunlar. Delikanlı sorar:

— Nine, şehrinizde padişah var mı? der.

— Var, der.

— Nasıl haberler var? der.

— Padişahımızın bir kızı var. Çok hünerli şeydir. “Kendim gibi hünerli delikanlı olsa, evlenirim.” diye ilan etti, der. Kendisi şimdi denizdeki adasına gitti. “Her kim buraya gelip, benden yazı alıp, gelse, onunla evlenirim.” diye, afiş yapıştırmış, der.

Bu delikanlı, bunu işitince, nineye:

— Padişaha gidip, söyle nine. İşte bana yabancı padişahlıktan şöyle bir kişi gelmiş, kızından yazı alıp gelirim, diyor, de.

Nine:

— Yavrucuğum, olmaz. Oraya zengin oğlanları gitti, der. Oraya bisikletlerle gittiler, der. Onlar şimdi varmak üzeredirler, der.

— Yok, nine, öyle olsa da git hele, der.

— Ey, yavrucuğum, alıp, gelemezsin, başını keserler. Başını kestirmeye imza alıyor o, der. Yine de delikanlı nineyi gönderir.

Nine, padişaha gider.

— Ey padişahım, sultanım, bize başka şehirden bir kişi geldi. O kızının yazısını alıp, gelirim, diyor, der.

— Git, nine, o delikanlıyı alıp, gel. Delikanlı böyle becerikliyse, ben seni boş göndermem, der padişah. Nine delikanlıyı alıp, gelir. Delikanlı, padişah ile görüşür. Padişah, delikanlıyı çok beğenir.

— Sen misin kızımından yazı alıp, gelmek için gelen? der. Ey, delikanlı, ziyan olma. Alıp, gelemezsen, başını kesmeye imza alıyoruz, der.

Delikanlı:

— Tamam, padişahım, sultanım, der, imza atar. Rız olup, padişahı yazı alıp, çıkar, gider.

Bu atmaca olup, uçar, gider. Öteki zengin oğlanlarının ardından gider ve yetişir. Ötekiler hâlâ yarı yoldalar. Onlar: “Eh, şu atmaca gibi gitseydik.” derler, bunu görüp, kalırlar. Çok da vakit geçmeden delikanlı gidip, bir kenara iner. Kızın yanına

gitmek isteyince, girmeye hiç imkan yok, etraf kafes ile çevrilmiş. Delikanlı şaşırıp, kalır.

Çok şaşırınca, deniz kenarına gidip, oturur. Bunalıp, oturur. O anda bunun yanına ak sakallı bir ihtiyar gelir:

— Ey oğlum, niçin böyle bunalıp, oturuyorsun? der.

— Niçin bunalmayayım ihtiyar, işte şu kızın yanına girmek için gelmiştim, girilmiyor. Dönsem, padişah başımı kestirir. Buna bunalıp, oturuyorum, der.

— Oğlum, der, onun yanına girmek için hüner öğreteyim. Şimdi ben ölüyorum. Her zaman aklına getirirsin, der.

— Tamam, ihtiyar, der.

İhtiyar, öğretmeye başlar:

— İşte sana, der, bir yüzük. Bu yüzükten ıslık çalsan, bülbül olursun, der. Bülbül olup, onun penceresinin yanına gidip, öt. O zaman o seni içeri alır, der.

Bu sözleri söyleyip, bitirince ihtiyar ölür. Delikanlı bunu kuma gömer. Delikanlı yüzükten ıslık çalar. Bu gerçekten de bir bülbül oldu ve sonra kızın penceresine konup, ötüverir. Kız:

— Ey, bu kuşu yakalasam, kafeste beslerdim, der. Pencereyi açıp, içeri alır. Bülbül uçup kızın yanına gider.

O zaman kız onu tutmaya gelir. Bu yakalanmaz, uçar, durur. Biraz dolaşınca, bu karga olur. “Gak, gak” diye, karga olup, uçup, durur. Sonra güvercin olur. Güvercin olup, uçar, durur. Kız, çok korkar. Korkusundan yüzükoyun yıkılır. O zaman güvercin silkinir ve delikanlı olur.

Delikanlı:

— Korkma, ben sihirci delikanlıyım. Seni eş olarak almak için geldim, der. O zaman kız gözünü açar.

Kız:

— Ben dünyada kendime sihirci deyip, dolaşıyordum. Benden daha büyük sihirçiler varmış. Ben böyle bir delikanlıyı arıyordum. Ben seninim, sen benim, der.

Bunlar kavuşurlar, delikanlı burada nice günler yatıp, kızıdan yazı alıp, döner. Kız: “Babacığım, dönünce, beni bu delikanlıya nikahlarsınız.” diye, yazıp verir.

Delikanlı kızıdan yazıyı aldıktan sonra, bunlar ağlaşarak, ayrıldılar. Kız delikanlıyı uğurlayıp, gönderir.

Delikanlı yine atmaca olup, dönüp, gelir. Diğerleri bisikletler ile hâlâ geliyorlar. Çok geçmeden şehre döner. Yolda çok yorulur bu. Akşam olur; yorgun olduğundan padişahın yanına gitmeyi düşünmez. Kuş suretinde, bu biraz dinleneyim hele deyip padişahın bahçesindeki bir ağacın tepesine çıkıp, uyur.

Padişahın bahçıvanı, bahçeye bakmaya çıkar. Dolaşıp, bakar ki, bir köknarın tepesinde büyük bir kuş uyuyor. O buna hayret eder. “Böyle kuşu ömrümde hiç görmedim. Boynunu sallayıp, uyumuş. Dur bakayım hele.” der. Çıkınca, ne görsün, delikanlının koynundan yazı düşer, gelir. Yazıyı alıp, okur, yazıda kızın mührü var. “Bu, sihirli delikanlıymış.” der. Kılıcını alır ve delikanlıyı keser. Sonra bahçıvan, şehre çıkıp, bir hafta kaybolur, bilmem nerelerde, eğlenip, dolaşır.

Delikanlı orada nice günler ölü olarak yatar. O sırada, delikanlıya hüner öğreten üç delikanlı bunu görürler. Ölmüş olsa da delikanlının nuru onlara yansır. Bunlar şaşırırlar. “Bu padişah bahçesinde nasıl kuş yatıyor, haydi inip, bakalım hele.” derler. Bunlar inip, bakarlar ki, kendilerinin arkadaşları ölmüş. Bunlar buna üzülüp, ağlarlar: “Eh, biçare, harap olmuş.” derler. Bu kuşlar bunu kaldırıp, yabana, kıra götürürler. Birisi arkadaşına:

— Dolapta ölü suyu ile diri suyu var. Şunu alıp, gel. Bu kendi ölümü ile ölmemiş, der.

Hemen şimdi ölü suyu ile diri suyu alıp, gelirler ve buna sürerler. Bu kalkıp, oturur. Kalkıp, oturur, fakat delikanlı hiçbir şey hatırlamaz. Nereye gittiğini, nerede oturduğunu, hiç birisini hatırlamaz. Pek çok günler geçmiş olmalı. Ötekiler: “Bu şehirden gitmeyelim, bunun zihni açılsın.” derler.

Kenarda bir eve kiraya girerler. Burada da bir kocakarı yaşamaktadır.

— Nine, kiraya alır mısın? diye sorarlar.

— Girin, oğlum, der. Oraya girerler. Semaver koydururlar. Çay içerler, konuşurlar. O vakitte nineden sormaya başlarlar:

— Nasıl yeni haberler var mı şehirde? derler.

Nine:

— Bizim şehirde büyük mutluluk var. Padişahımızın kızı vardı, şöyle hünerli, şöyle sihirciydi, kendine böyle sihirci bir delikanlı arıyordu. Şimdi buldu. Bizim bahçıvan böyle hünerli bir kişiymiş, der. Bu, der, bir hafta içinde kızıdan yazı alıp, gelmiş. Şimdi padişah düğün yapıyor, kıza nikah kıydırıyor, der.

Bu delikanlı, bu sözleri işitince, kendine gelir. İçinden neler olduğunu düşünse de bunu öteki delikanlılara söylemeye korkar.

Delikanlılar gitme konusunda konuşmaya başlarlar.

Nine:

— Oğlum, gitmeyin, yarına padişahın düğününü görüp, gidersiniz, der.

— Ey, nine, bizi alırlar mı? Orada ne kadar asker olur, ne kadar bekçi olur, derler bunlar.

— Yok, oğlum, girebilirsiniz. Benim oğlum var, çalgıcıların başı o. O sizi sokar. Baş köşede otursunuz, der. O zaman bunlar dinlenmek için yatarlar.

Çok da geçmez, ninenin oğlu gelir.

— Anne, bizde kimler var? der.

Nine:

— Görsen aklın gider. Bizde hepsi de güzel dört delikanlı var. Altmış yaşına geldim, böyle güzel delikanlıları gördüğüm yoktu. Onlar gideceklerdi, padişahın düğün meclisini görürsünüz, diye göndermedim. Sen onları meclise götürmez misin, oğlum? der.

— Tamam, anne, sen uyandır onları, der.

O zaman annesi gidip, ötekileri uyandırır. Gelip, görüşünce, delikanlının da aklı gider. Delikanlılar, öyle güzeller. Bu delikanlılara:

— Yarın padişahın kızının düğünü var. Ben çalgıcıların başıyım. Ben sabah size bozuk çalgılar alıp, getirip, veririm. Siz çalışırmış gibi yaparak, gidersiniz. Böyle sizi düğün meclisine götürürüm, der.

Delikanlılar:

— Padişahının düğün meclisini görelim hele, der.

Tan atar. Tan atınca, delikanlı bunları alıp, çıkıp, gider. Dördüne de dört ses çıkarmayan demir boru getirip, verir. Düğün meclisi kırdan toplanmıştır. Padişahlar, koca göbekli zenginler bir yerde, mollaların hepsi de baş köşede oturuyorlar. Fakirler kapı

önünde. Kıza bir taht, bahçivana bir taht vermişler. Onlar acılı kimseler gibi oturuyorlar.

Molla:

— Haydi, hemen kıyalım, der.

Kız:

— Biraz sabret, der. Bunlar tartışıyorlar hâlâ. Çalgıcılar gelip, çeşitli güzel ezgiler çalıp, giderler. Kız kimin geldiğine, kimin gittiğine ayak üstü durup, bakar durur.

En sonunda da öteki delikanlılar gelir. Kızın gözü bunlara takılır. Gelince: “Durun hele.” deyip, bunları durdurur. Dört delikanlıyı çalgıcıların arasından seçip alır. Seçer ve kendi tahtının yanına getirir, kalanlarını gönderir. Onlar çalgılarını çalarak gider. Kız:

— Nikah kıyana kadar söz hakkı verin bana, hele, der. Ona söz verirler.

— İzin verin, der, kız, ben şu dört delikanlının hünerini sorayım, der.

— Tamam, haydi sor, derler.

Kız, delikanlılara:

— Siz hünerli kişilere benziyorsunuz, bana nikah kıyılana kadar, hünerlerinizi gösterin, der.

O zaman dört delikanlı güvercin olup, uçar. Dördü de dört tarafta uçuyorlar. Halkın aklı gider. Epey dolaştıktan sonra, bunlar atmaca olurlar. Etrafı dolaşınca, karga olurlar. “Gak, gak” diye uçuyorlar üstte. Sonra çırpınılar ve delikanlı olurlar. Sonra bunlar otururlar.

Kız:

— Sizin hâlâ bir hüneriniz var, gösterin, der. Öteki delikanlı, arkadaşlarından şüphelenir, daha göstersem, bir hâl olur mu, der. Bunlar birbirlerini sıkıştırırlar: “Yoksa senin daha var mı?” derler.

Delikanlı:

— Benim var da, sizden çekiniyorum, der.

Arkadaşları:

— Burada göstermeyip de nerede göstereceksin, derler. Bu, bülbül olup, uçar ve “Cık, cık” edip, ötmeye başlar.

Kız, tahtından inip, delikanlıyı kendi tahtına çıkarıp, oturtur.

— Delikanlı, sen burada oturup, bekle, der. O zaman bahçıvana sorarlar.

Kız:

— Sen o yazıyı benden nasıl alıp, geldin? Nasıl hünerin var, göster, der.

Bahçıvan:

— Meydanı genişçe yapın, der. Nasıl hüner göstermek istiyor şimdi. Meydanı hazırlarlar. Bu gitti takla atıp, oyuncular gibi yuvarlanıp, duruyor.

Kız:

— Bu hüner olur mu, sen padişah meclisini küçük düşürüyorsun, der. Gider ve bahçıvanın arkasından teper. Tekrar sorar:

— Başka hünerin var mı? der.

Bahçıvan:

— Var, der. Şimdi sekerek gider.

Kız:

— Sana akıl girmemiş, diyerek gider ve bahçıvanı dürtüp, yere yıkar. Haydi hünerini göster, der.

Bahçıvan:

— Benim başka hünerim yok, der.

— Öyleyse benden yazıyı nasıl, alıp, geldin? der kız.

— İşte böyle sekerek, alıp, geldim, der.

Kız:

— Bisiklet ile giden kişiler nice yıldan beri dönüp, gelemadiler de, sen nasıl sekerek, alıp, geldin? Bu işe inanıyor musunuz?

O zaman kız bağırdı:

— Benden yazı alıp, gelen, işte bu bülbül olup, öten delikanlı, der.

Delikanlının arkadaşları:

— Bahçıvan bunu öldürmüştü. Ölü suyu ile diri suyu bulup, biz dirilttik, derler.

O zaman: “Bahçıvanı nasıl bir ceza ile öldürmek istersen, öyle öldür.” deyip, delikanlıya verirler. Bahçıvanı öldürmeye karar verirler. Delikanlıya kızı verirler. Bunlar birlikte ömür geçirdiler.

75. ALTIN BAŞLI, GÜMÜŞ BİLEKLİ

Bir padişahın altın kuşu varmış. Bu altın kuş uçar, gider ve kaybolur.

İşte tam o vakitlerde başka bir padişahın üç kızı da kırlara dolaşmaya çıkmış. Kuş gidip, bunların yanına konar ve kızlar bunu yakalarlar.

Altın kuşu beklerler, beklerler, dönüp, gelmeyince, bir hizmetçiye kuşu aramaya gönderirler. Hizmetçi ararken, kuşu yakalayan kızların yanına gelir.

— Padişahın altın kuşu kaybolmuş, siz gördünüz mü? der hizmetçi.

— Yok, görmedik, der kızlar.

— Bulan sevinmiş, tanıyan almış, verin, der. Kızlar vermezler.

— Padişah üçümüzü de alırsa, veririz; üçümüzü de almazsa, vermeyiz, derler bunlar.

Hizmetçi, padişaha gidip:

— Filan padişahın kızları bulmuş, vermiyorlar, der.

— Niçin vermiyorlar? der.

— Padişah üçümüzü de alırsa, veririz, üçümüzü de almazsa, vermeyiz, diyorlar.

— Gidip söyle, der padişah, hünerleri varsa alırım, hünerleri yoksa almam, der.

Hizmetçi, kızlara gidip:

— Sizin nasıl hüneriniz var? der.

Birisi: “Dikişsiz, bağırsız gömlek giydiririm.” der. İkincisi: “Dikişsiz, bağırsız eldiven giydiririm.” der. Üçüncüsü: “Altın başlı, gümüş bilekli ikiz erkek çocuk doğururum.” der.

Hizmetçi padişaha tekrar gidip, “Böyle böyle dediler.” der.

Padişah bunların üçünü de alır. Bir süre birlikte yaşadıktan sonra, kızların biri dikişsiz, bağırsız gömlek; ikincisi, eldiven giydirir; üçüncüsü, hamile kalır.

Kadının doğum vakti geldiğinde, padişah uzun yola çıkar, gider. Gittiği sırada ebeye: “Nasıl çocuk doğarsa doğsun, ben gelene kadar dursun.” der.

Çok da geçmeden kadın; altın başlı, gümüş bilekli iki erkek çocuk doğurur. Kadının ablaları, bunu kıskanır; ebeye pek çok mal vererek, çocukları kamışların

arasına götürüp, atarlar ve onların yerine köpek eniklerini öldürerek, kanını şişeye doldururlar.

Padişah döner. Dönünce, öteki iki kadın: “Karın köpek eniği doğurmuştu, köpek eniklerini öldürüp, kanını şişeye doldurup, koyduk.” derler. Karısı bu sözü işitince, “Köpek eniği değildi.” diye ağlar. Padişah bunların sözüne inanmaz, ebeye de sorar. O da: “Doğru, der, köpek eniği idi.” der.

Böyle deyince, padişah öfkeden karısını yedi yol çatına götürüp, beline kadar yere gömer; gelip, geçen yüzüne tükürüp, gitsin, der. Ötekiler dönüp, gidince, kadının yanında meyve ağaçları büyüüp, çıkar; ırmak akar, durur. Bu kadın, bu yemişleri yiyerek, ırmaktan su içerek, ölmeden yaşar.

Bu şehirde bir kocakarının keçisi varmış. Kocakarı, sürüden dönünce, keçisini sağmaya çalışır, bir damla sütü yok. Şaşırır bu hâle, çobanlara gidip, “Keçiyi sağıyorsunuz.” diye azarlar. Böyle de olmayınca, bir gün keçinin ardından sürüyle gider. Kocakarı bakar durur, keçi bakına bakına kamışların arasına girer, gider. Çobanlar: “Her gün işte böyle kamışların arasına girip, gidiyor o.” derler. Kocakarı yavaşça keçisinin arkasından gider. Ardından gidip, yetişince, keçi iki erkek çocuğunu emzirip, duruyor. Kocakarı bunu görür ve bu oğlanları alıp, dönüp, gider. Büyütür bu oğlanları. Oğlanlar ayda büyüyeceklerini, günde büyürler. Kocakarı, oğlanları medreseye verir, artık bunlar çok alim oldular. On altı, on yedi yaşlarına gelince, oğlanların biri:

— Nine, der, evde durup, bir şey öğrenilmiyor, ben dünyaya çıkayım hele, der.

— Ey, çocuklar! der kocakarı, iki gözüme iki tanesiniz siz. Biriniz gidince, ben ne yaparım, der.

Yine de, isteyip, durunca izin alıp, çıkıp, gitmeye hazırlanır bu.

— İşte, nine, der, hatıla bir şişe koyuyorum, der, bu şişeden süt damlarsa, ben sağ kalırım; kan, damlarsa, ölmüş olurum, deyip, yola çıkar.

Gide gide bu bir şehre varır. Şehre varınca, küçük bir eve girer ve yaşlı bir adam ile karısına:

— Dede, der, gidecek hiçbir yerim yok. Oğul etseniz, oğul olurum; kız etseniz, kız olurum, sizde azıcık dursam ya, der.

İhtiyar ile kocakarı razı olup, alırlar bunu. İhtiyarın silahı varmış. Oğlan, silah atmasını öğrenir ve her gün kaz, ördek vurup, gelir. Bununla karınlarını doyurup, yaşarlar.

Bir gün oğlan:

— Şehirde nasıl haberler var, biliyor musunuz? der.

— Bizim şehirde, der ihtiyar, her gün bir kızı yılan yiyiyor. Şimdi sıra padişahın kızına geldi. Eğer kızını vermezsen, bütün şehrinizi helak ederim diyor, der. İşte bugün padişahın kızını, yılan için, göl kenarına çardağa götürüp, bırakacaklar, der.

— Tamam, deyip, delikanlı silahını alıp ormana çıkar, gider. Göl kenarına varır, varır ki, kız çardaktan delikanlıya seslenir:

— Ey, delikanlı! Bu tarafa gelme. Şimdi beni yemek için yılan sudan çıkar. Benim yanımda olursan, seni de helak eder, hemen git, der.

Böyle deyince, delikanlı kızın yanına girer ve: “Benim uyku geldi. Azıcık dinleneyim hele. Eğer yılan çıkarsa, beni uyandır. İşte sana bir toplu iğne, bunu göz kapağıma batır.” der. Böyle der ve delikanlı, kızın önüne yatıp, uyur.

Çok da geçmeden, göl dalgalanır, fırtına kopar. Kız, delikanlının göz kapağına toplu iğneyi batırmaya acır ve ağlamaya başlar. Sıcak göz yaşı, yüzüne damlayınca, delikanlı, sıçrayıp, kalkar.

— Ne oldu? der.

— Su çalkalanmaya başladı şimdi yılan çıkar, der kız.

Tamam, delikanlı çardaktan çıkar ve yılanı karşı gider. Üç başlı yılan vızıldayıp, gelir buna karşı.

— Ben padişahın birisini istemiştin, o bana ikisini vermiş, der.

— İki değil, birisinden de mahrum kalırsın, der delikanlı.

Sonra başlarlar bunlar savaşıma. Delikanlı yılanı doğru ve başını kesip, alta koyar, kuyruğunu üste. Çok büyük bir yığın olur bu. Kız pencereden görür, delikanlının parmağı kanar, hiç durduramaz. Kız:

— Ey delikanlı, der, parmağın kanıyor, der.

Kız, adı yazan mendilini ortasından yırtar ve delikanlının parmağını bağlar, mendil üstünden yüzüğünü takar.

Böyle yapınca, delikanlı:

— Tamam, sağ ol, deyip, gider.

Kız:

— Ey, delikanlı! Gitme, der. Babam kızımı kurtaran kişiye veririm, dedi, der.

Delikanlı, kızın sözüne bakmadan, kendi yoluna gider. Ormandan bir ördek vurup, alıp, gider ve “Sağlığım yok.” deyip, yatıp, uyur.

Akşama doğru padişah, kızın cesedini almaları için, üç asker gönderir. Bakarlar, kız sağ. Askerlerin en rütbelisi, kızın yanına girer ve: “Sen babana, beni bu asker kurtardı, diye söyle. Böyle demezsen, öldürürüm.” der, kıza yemin ettirir. Ne yapsın şimdi, kız razı olur söylemeye.

Tamam, asker kızı alıp, gider. Alıp, gelince, padişah: “Asker kızımı yılandan kurtarıp, alıp, geldi, filan günde düğün olsun.” diyerek, bütün şehre haber verir. Kız, babasına: “Şehirdeki altı yaştan, altmış yaşa kadar olan erkeklerin hepsi de düğüne gelsin. Yabancı şehirden gelenler varsa da çağırın.” der.

Halk toplanır, gürültü, patırdı gelirler, fakat delikanlı görünmüyor.

Bir ihtiyar: “Bizde bir delikanlı var, der, yabancı şehirden, kendisi hasta.” der.

Padişah, delikanlıyı çağırmaya, bir hizmetçiyi gönderir.

Delikanlı o zaman da “Sağlığım yok.” deyip, gelmez. Padişaha, gelip: “Sağlığım yok diyor, gelmiyor.” diye söylerler. Şimdi padişah, delikanlıyı almak için bir çift at gönderir. Delikanlı gelir. Çıkar, arabaya oturmaya. Ayağı ile basınca, araba kırılır. İkinci tarafına çıkıp, basar, o tarafı da kırılır. O zaman delikanlı yaya gider. Padişahın kızı uzaktan “İşte bu delikanlı o.” diye, bakar durur. Nihayet delikanlı gelip, girer. Kız, bir elinde bardak, ikinci elinde şişe kapı önünde karşılar. Gelip, girince, delikanlıya içecek koyup, verir. Delikanlı, eldivenini çıkarmadan, bardağa uzanır. Kız: “Yok, delikanlı, elinden çıkarıp, tut bardağı.” der. Sonra delikanlı sol elini çıkarıp, bardağı almak ister. O zaman da kız: “Yok, sol el ile içmezler.” der. Kız, bunun elini görmek istiyor. Delikanlı, sağ elindeki eldiveni çıkarınca, parmağında kendi yüzüğü ile adı yazan mendili var. Kız delikanlıyı babasına götürüp: “İşte, baba, beni kurtaran delikanlı bu.” der. Padişah, şaşırır bu hâle, asker de “Ben öldürdüm.” diyor, bu delikanlı da var.

Kız:

— Yılanı işte bu delikanlı öldürdü. Yılan delikanlının parmağını ısırды ve parmağı kanamaya başladı. Parmağını bağlayacak hiçbir şey olmayınca, ben adımın yazdığı mendilimi yırtıp, verdim. Mendili bağlamaya ip olmayınca, yüzüğümü verdim, der. Sonra delikanlıya, “Gitme.” diye söyledim, babam “Kızımı kurtaran kişiye veririm dedi” diye söyledim. O: “Bana olacak olursa, kendin beni bulursun.” deyip, gitti, der.

Şimdi askere sorarlar:

— Sen yılanı nasıl öldürdün?

— Vurup, öldürdüm, der asker.

— Gövdesini nereye koydun öyleyse?

Asker bilmiyor.

O zaman yılanın yanına alıp, giderler ve delikanlı:

— Çöz yılanı, der.

Bu, yılanın kuyruğunu kaldıramaz. Delikanlı, yılanı kuyruğundan tutarak, bu askere vurunca, asker beline kadar yere girip, gider. Sonra halkı toplayıp, askeri öldürmek için hüküm verdiler. Ondan sonra, padişah, o düğünde kızını delikanlıya verir.

Bir gün gece saat on birde evin içi apaydınlık olur. Evin içi parlayınca, delikanlı, kıza sorar:

— Bu nasıl aydınlık? der.

— O, der, dönülmez yer. Oraya giden kimse, dönmüyor, der.

— Öyleyse, ben sabah oraya gideyim, der

Kız ağlamaya başlar:

— Oraya giden kimse dönmüyor, sen de dönemezsin, der. Sabah kalkınca, kız, babasına:

— Damadın dönülmez yere gidiyorum diyor, der.

— Seni kurtardı ya, yine döner, der padişah.

Sabah kalkınca, delikanlı hazırlanır ve yola çıkıp, gider. Gide gide, bir ırmak kenarına varır. Irmağın öteki tarafında bir şehir görünür, hiçbir şekilde geçilecek gibi değil. Irmak kenarında küçükçe bir ev varmış. O eve gidip, girer ki, bir kadın döşemeyi silip, duruyor.

— Ey, teyze, der, bu ırmağı nasıl geçerim acaba? der.

— Gece saat on birde su sığırları kuma çıkıp, yatarlar, der. Bu sığırların sütünü sağıp, içersen, ırmak dize kadar iner, oradan çıkıp, gidersin, der.

Delikanlı böylece su sığırlarının sudan çıkmasını bekler, durur ve birisini sağıp, sütü içer. Sütü içince, suyu geçer. Öbür tarafa geçince, sahil kenarında bir saray varmış. Saraya gidip girer ki, bir odada ağzından ateşler saçarak dev perisi oturuyor.

— Almaya mı geldin, vermeye mi geldin, delikanlı? der.

— Almaya geldim, der delikanlı.

Öfkeden dev sıçrayıp, kalkar ve delikanlıyı, kesip, kapı önüne çıkarıp, atar.

Tamam, bu delikanlı önceden hatıla şişe asıp, bırakmıştı. Bir gün şişeden kan damlamaya başlar. Kocakarı, kan damladığını görür ve ikizine:

— Ey, oğlum, der, ikizin ölmüş herhalde, kan damlıyor şişeden, der.

Böyle deyince, delikanlı:

— Nine, ben de gideyim hele, der.

— Ey yavrucuğum, biriniz harap oldu, ikiniz de harap olursanız, ben yalnız ne yaparım, der.

Çok ısrar edince, kocakarı izin verir: “Yol olsun, yolun açık olsun, sağ, salim dön.” deyip, kalır.

Delikanlı çıkar, gider. Deminki şehre varır. Şehirde kızıl bayrak asmışlar. Bir eve girer ve sorar delikanlı:

— Şehirde nasıl bir mutluluk var? der.

— Bir delikanlı padişah kızını aldı, der, o şimdi gelinle, der, bu nedenle sevinçten kızıl bayrak asmışlar, der ev sahibi.

Bu sözleri işitince, delikanlı padişahın evine gider. Padişah kızı bunu görünce, kocası sanıp, koşup, çıkar ve içeri alır. Akşamleyin yatma vakti gelince, delikanlı kız ile ikisinin arasına kılıç koyar.

— Sen el atarsan, senin elin kesilsin; ben el atarsam, benimki kesilsin, der.

Kız ağlar:

— Ne oldu sana, der, dönülmez yere gidip, geldin, oradan dönünce, araya kılıç koyuyorsun, der. Delikanlı konuşmaz.

Bir ara gece saat on birde ev aydınlanıp, gider. Delikanlı sorar:

— Bu nasıl aydınlık? der.

— Ben sana geceleyin söylemiştim ya, dönülmez yer, diye, oraya giden kişi dönmüyor, diye.

Bundan sonra delikanlı ikizinin nereye gittiğini anlar, “İşte, dönülmez yere gitmiş.” diye düşünür.

— Ben oraya gideyim hele, der.

— Gece de böyle deyip, gittin. Bugün de oraya gitmek istiyorsun, der kız.

Delikanlı, kızın ahına vahına bakmadan, sabahleyin kalkar ve bu dönülmez yere gider. Gider ırmağın yanına, varır. Irmak kenarına varınca, geçmeye hiç imkan yok. İşte bu su kenarında küçücük bir ev görür. Eve gidip girer ki, bir kadın döşemeyi siliyor. Kadına sorar:

— Bu ırmağı nasıl geçmek lazım? der.

Kadın dönüp, bakar ve:

— Öf, dün de soruyordun, bugün de soruyorsun. Gece saat on bir de su sığırları kenara çıkarlar. Bu sığırların sütünü sağıp, içersen, suya batmazsın, öbür tarafa geçip, gidersin, der.

Delikanlı böylece bir sığırı sağıp, içer ve sudan şapır şupur geçip, gider. Suyu geçince, deminki sarayın kapısının önüne varıp, girer. Girer ki, ikizinin kesilmiş başı kapı önünde yatıyor. “Bir kimse vardır herhalde.” deyip, eve girer ki, ağzından ateşler saçarak, dev oturuyor.

— Almaya mı geldin, vermeye mi geldin? der.

— Vermeye geldim, der delikanlı.

Dev, “Ne verecek acaba.” diye bakar, durur. Delikanlı, yavaşça gider ve kılıcı ile devi ortadan ayırır. Devi ortadan ayırınca, bir kara kedi gelir. Delikanlı, onun da başını kesip, ayırır. Başını ayırınca, kediden şıkırdayarak anahtarlar düşer. Delikanlı, anahtarları alır ve bütün sarayı araştırmaya başlar. Bir odayı açınca, bir beşikte kız yatıyor, kendisi uyumamış. Kız öyle güzel ki, aklın gider. Pencere dibinde bir şişe var. Delikanlı gider ve şişeyi şark diye döşemeye vurur. Şişe kırılınca, kız kalkar ve beşikten sıçrayıp, düşer.

— Ey, delikanlı, der kız, nasıl girdin sen buraya, dev nasıl helak etmedi seni? der.

— Ben devi öldürdüm haydi gidip bakalım, der.

— Gidip, bakarlar ki, dev ikiye ayrılmış. Kız: “İşte bu sandığa koyup, kilitleyip, koyalım biz onu.” der. Sonra dev sandığa koyup, kilitler ve delikanlı kendisinin ne için geldiğini söyler. Böyle deyince, kapı önüne ikizinin yanına çıkıp, delikanlının boynundaki kanları yıkayarak, iki gövdesini bir araya getirip, dikerler.

— Of, çok uyumuşum, der delikanlı, kendisinin ne yaptığını bilmiyor. Bakar ki, yanında bir kız var, ikizi de orada. Delikanlı sormaya başlar:

— Burada nasıl rastladınız? der.

— Seni dev öldürmüştü. İşte şimdi dirildin, derler. Sonra bunlar, güzel şeyler alıp, üçü birlikte dönmek için yola çıkarlar. Irmağı geçince, padişahın evine giderler. Bu kız padişahın büyük kızımı, onu dev kaçırıp, gitmiş. Eve dönerler ki, karısı bunu tanımaz. Bu kızlar ablalı kardeşli olurlar şimdi. Kız kardeşi, ablasına sorar: “Benim kocam hangisi?” der. “Senin kocanın boynunda dikiş izi var.” der ablası.

Padişah, mutluluktan büyük kızını da bu delikanlıya verip, büyük bir düğün yaparlar.

Birkaç ay rahatça birlikte yaşadıkdan sonra, bunlar konuşurlar ve kendilerini yetiştiren kocakarının yanına dönmeye karar verirler.

Kızların babasından izin alıp, yol kıyafetleri hazırlayarak, dönmek için yola çıkarlar. Dönüp, varırlar. Kocakarı çok sevinerek, çok mutlu olarak bunları karşılar. Bunları şimdi evden eve yemeğe davet ediyorlar. Yemekte, gördüklerini, bildiklerini, nasıl cefalar çektiklerini açık açık anlatırlar. Bunlar hakkında, “Fılan kocakarının gelinleri ilginç şeyler anlatıyormuş.” diye haber yayılır. Bu haber padişaha da ulaşır.

Bir gün bunları padişah çağırır. Çağırır ve görüp, bildiklerini anlatmalarını ister. Gelinler anlattığında, padişah odanın arkasından dinleyip, durur. “Bir padişahın altın kuşu varmış. Bu altın kuşu üç kız yakalamış. Padişahın hizmetçisi aramaya çıkınca, kızlar kuşu vermemişler. Kızlar, padişah üçümüzü de alırsa veririz, almazsa vermeyiz, demişler. Bu söze karşı padişah, hünerleri varsa, üçünü de alırım demiş.” der.

Kızların birisi, “Dikişsiz, bağırsız gömlek giydiririm.” demiş; ikincisi, “Dikişsiz, bağırsız eldiven giydiririm.” demiş; üçüncüsü ise “Altın başlı, gümüş bilekli ikiz oğlan doğururum.” demiş, der. Böyle deyince, padişah bunların üçünü de almış, der. Karısı çocuk doğuracağı sırada padişah toplantıya gider. Giderken ebeye: “Nasıl çocuk doğurursa, ben dönene kadar dursun.” der. Çok da geçmeden kadın altın başlı,

gümüş bilekli çocuk doğurur. Öteki kadınlar, bunu kıskanıp, ebe ile anlaşp, çocukları kamışların arasına götürüp, koyarlar ve bir köpek eniğini öldürüp, kanını şişeye doldurarak, koyarlar, der. Padişahı, toplantı dönüşünde iki kadın, koşarak, karşırlar. Padişah sorar:

— Nasıl çocuk doğurdu? der.

— Köpek eniği doğurmuştu, öldürüp, kanını şişeye doldurup, koyduk, der.

Bundan sonra padişah öfkelenip, karısını yedi yol çatına götürüp, beline kadar yere gömmüş, der. Bunlar dönüp, gidince, kadının yanında meyveler yetişip, su akmaya başlar. Bu kadın şimdi de sağmış.” deyip, sözlerini bitirirler.

Bu sözleri işitince, padişah baş köşeye çıkar ve delikanlıların başını açıp, bakar. Bakar ki, bunlar gerçekten de altın başlı. Padişah: “Bunlar benim oğullarım.” diye kucaklar. Sonra hemen öteki kadının yanına gider. Gider ki, kadın sağ, yanından su akıp, duruyor, meyveler yetişip, duruyor. Hemen padişah, helallik isteyip, evine getirir. Oğulları da, annelerini görüp, kucaklaşıp, ağlaşırlar. Padişah o zaman, öfkelenip, öteki kadınları astırıp, öldürtür.

Oğlanların birisi babasının yanında kalır, ikincisi kayınpederinin yerine gider, ikisi de iki yerde padişah olarak, hâlâ da yaşıyorlar.

76. ATEŞTEN AKORDEON

Eski zamanlarda bir ihtiyar varmış. Onun bir kızı varmış. Bu ihtiyarın karısı ölür ve o ihtiyar, ikinci kez evlenir.

Genç kadın, bunun kızını sevmez ve ihtiyara:

— Sen bunu nereye olursa olsun, götürüp, bırak, der. O zaman ben senin ile dururum, der.

Bu ihtiyar kızına acısa da, götürüp, bir ormana bırakır. Bu kız on beş, on altı yaşlarındadır.

Kız epey zaman ormanda dolaşır, yaz günüdür.

Bir süre sonra, bir ağaç dibinde oturup, durduğu sırada, geçip, giden bir kişi görür bu kız.

— Sen kimsin? İnsanoğlu musun, şeytan çocuğu mu? diye seslenir bu erkek.

— Ben insanoğluyum, der kız.

— Ne yapıyorsun burada? der.

— Gelmeyin, benim üstüm, başım çıplak, der bu kız. Siz erkeksiniz, ben kız, der.

— Tamam, öyleyse, der, ben kıyafet alıp, geleyim sana. Sen burada bekle, der.

Bu erkek, döner ve atını koşturarak gider. O, buna kadın kıyafeti getirir. Kız, giyinince, bunun yanına gelir. Bu gençtir. Sormaya başlar.

— Ne yapıyorsun sen, nereden geldin, niçin burada duruyorsun? der.

— Annem öldü, der, babam genç bir kadınla evlendi. Ben lazım olmadım genç anneye, der. İşte bunun için babam getirip, beni buraya bıraktı, der.

— Tamam, öyleyse, ben seni alıp, gideyim. Karım olup, benimle evlenir misin? der bu erkek.

Ne yapsın şimdi bu. Düşünür ve razı olur:

— Varırım, der.

Böyle deyince, alıp, gelir bunu.

Zengin biridir şimdi bu. Kıza güzelce bir ev yaptırır. Büyük karısı da var bunun, genç karısı da oldu şimdi. Yaşamaya başlarlar.

Bir gün bu erkek, hacca gitmeye hazırlanır. Büyük karısının yanına girer ve:

— Sen, benim dönüşüme ne hazırlarsın? der.

— Ben sana dünyada olmayan gömleği hazırlarım, der.

Sonra genç karısına girer:

— Sen ne hazırlarsın? der.

— Ben, der, senin dönüşüne çifte bebek getiririm, der, birisi oğlan, birisi kız olur, der.

Tamam, öyleyse. Oldu. Şimdi bu toplanır ve hacca gider.

Bu yaşlı kadının yanında bir bilici, sihirci kocakarı duruyormuş. Bu kocakarı, buna dünyada olmayan gömleği hazırlayıp, getirir.

Genç kadın da iki güzel çocuk doğurur. Birisi erkek, birisi kız çocuk. Bu sihirci kocakarı ebe olur buna.

Tamam. Şimdi bu yaşlı kadın, kıskanır bunu. “Bununki daha güzel, iki çocuk doğurdu, der. Bunu sever o.” der. Bu kocakarıya:

— Ne yapmalı bu kadını? der.

— Onu, hallederiz şimdi, der. Hâlâ bir şey bilmiyor o, der.

Bu ebe, doğan iki çocuğu alır ve onların yerine iki köpek eniği getirip, koyar.

— İşte sen, der, iki köpek eniği doğurdun, der genç kadına.

Bu ebe iki çocuğu sandığa koyar ve suya atar.

Tamam. Balıkçılar bu sandığı yakalar. Açıp, bakarlar ki içinde çocuklar. Bu balıkçılar bir ihtiyar karı kocadır, çok sevinirler. “Bizim çocuğumuz yok, büyütürüz bunların ikisini de.” derler.

Kocakarı, bunların ikisine de bakarak, güzelce yetiştirir.

Şimdi, bu erkek hacı olup, döner. Büyük karısının yanına girer: Dünyada olmayan gömleği hazırlamış.

Genç karısının yanına girer: Bunun koynunda iki köpek eniği.

Tutar da, kapı dibine hapishane gibi bir ev yaptırır, iki köpek eniği ile kadını oraya koyar. Giren bir kişi, alay edip, bu evin köşesine vurup, gitmelidir. Böyle deyip, yazıp, koyar bu.

Tamam. Ayda büyüyeceğini, günde büyüyüp, yılda büyüyeceğini ayda büyüyerek, bu çocuklar büyüyüp, yetişirler.

Bu hacca gidip, gelen adam avcıymış. Bu oğlan da ava gitmeye başlar şimdi. Babasına silah aldırır, köpek besler. Bir gün, ava çıkınca, bakar, bir erkeği üç kurt kovup, getiriyor, bu babası olan kişiyi.

— Oğlum, der, ne olur kurtar beni bu belalardan, der. Bu oğlan kurtların üçüne de vurur.

— Oğlum, sağ ol, kurtardığın için, der. Bana bir misafirliğe gelip, gidersin hele, der.

— Tamam, dede, olur, der.

Sonra döner bu oğlan. Fakat ubırlı kocakarı, öteki sihirci kocakarı sezer şimdi bunu. Kendine zarar getirmelerinden korkar. Bundan sonra bu kocakarı şöyle düşünür: Bunları nasıl olursa olsun öldürmek lazım, en çok da oğlanı, der.

Bunları büyüten balıkçı karı koca ölürler. Kız ile oğlan artık sadece ikisi yaşarlar. Oğlan ava gidince, sihirci kocakarı gelir ve kıza:

— Kızım, der, ağabeyin büyüdü artık. Evinizde kimse yok. Sen de evlenirsin. Bir kız alıp, gelse, ona çok iyi olur, der. Filan yerde su kızı var, der.

Sonra oğlan avdan döner. Bunun kız kardeşi:

— Ağabey, der, bir nine gelmişti. Sizin hayatınız çok güzel değilmiş, sen evlenirsin, ağabeyin bir başına kalır, bir kız lazım şimdi ona dedi, der. Filan yerde su kızı var. Su ortasında saçını tarayıp, oturuyormuş, onunla evlensin ağabeyin dedi, der.

— Tamam, sabah giderim, elden gelirse, der, oğlan.

Sabahleyin bu hazırlanıp, çıkar. Bunun atı dile gelmiştir, insan diline. Böyle güzel attır o. Atı:

— Bugün nereye gidiyoruz? der.

— İşte, filan yere, su kızını almaya gidiyoruz, der.

— Eyvah, eyvah, der, çok zor olur. O su ortasında yaşar. Ah keşke onun ensesine çıkabilsen, der. Ben suda sıçrayıp, çıkıp, giderim, sen, at üstünden sıçrayıp, inerek, onun ensesine çıkmaya çalış. Ensesine binince, saçını dolayıp, tut, der. O seni alıp, su dibine, gider, der. Alıp, girer bir eve, orada onun yaşadığı evi vardır, der. O, birinci odaya girince: “Ben seninim, sen benimsin, in.” der. Sen inme. “Haydi öndekine.” de, der. İkincisine girersin. Yine: “Ben seninim, sen benimsin, in.” der. Sen

inme, der. Sonra üçüncüsüne girince: “İn artık, ben seninim, sen benimsin.” der. “Masadaki kitabı üç kez öpmeden, inme.” der.

Tamam. Şimdi gider bu. Atın söylediği yere varınca, ata vurur. At sıçrar. O zaman bu atından inip, kızın tam ensesine oturur. Saçını dolayıp, yakalamasıyla, kız kudurup, bunu da alıp, iner gider su dibine. Su dibine iner kız. Bunu alıp, bir eve girer. Girince:

— İn artık, der, ben seninki, sen benimki oldun, der.

— Yok, haydi öndekine, der.

İkinci odaya girmez kız. Oğlan, bunu azıcık kırbaçlar. Kız dayanamaz, girer.

— Haydi, in artık, der, ben seninim, sen benim, der.

— Yok, haydi öne doğru, der. Üçüncüsüne girelim, der.

Bu azıcık kırbaçlar, bunu. Kız dayanamayınca ikincisine girer, ondan sonra da üçüncü odaya.

— Haydi, delikanlı, in artık, der, şimdi ben seninim, sen benimsin, der.

— Yok, der, işte masa üstündeki kitabı üç kez öpmeden, inmem ben senden, der.

Öpmez. Bu, onu biraz daha kırbaçlar. Kız, dayanamayınca, gidip, öper, kitabı üç kez.

— Haydi, in artık, der, ben seninim, sen benimsin, der.

— İşte şimdi inirim artık, der.

Tamam. Çıkarlar sudan. Giderler atın yanına. Ata binerek, dönüp, giderler bunlar ikisi. Gidip, girerler şimdi. Bu kız ile ikisi yaşamaya başlarlar bunlar. Delikanlı, sürekli ava gidiyor.

Günlerden bir gün ava gider. Dolaşırken, üç, dört kurt önceki ihtiyarı yine kovup, getirirler.

— Ey, oğlum, der, ne olur, kurtar bu belalardan beni, der.

Tamam. Kurtları avlar, önceki yaptığı gibi, dedeyi kurtarır.

— Oğlum, bana misafirliğe gelirsın, der.

Tamam, bir gelip, çıkarız, belki, der.

Döner. Fakat, önceki kocakarı yine gelir bu eve, avcının karısı suya gittiğinde.

— Kızım, der, ağabeyinin karısı var şimdi, der, şimdi size süt gölü lazım, der. Sığırınız yok, der. İşte, der, filan yerde süt gölü var, bunu alıp, getirmek lazım, der.

Önceki kadın dönüp, girer:

— Sen, der, sakın o kocakarının sözünü ağabeyine söyleme, der, o senin ağabeyini öldürtmeye uğraşıyor, der görümcesine.

— Tamam, der kız.

Söylemem demiş. Ağabeyi kapıdan girince, bu onun karşısına çıkıp:

— Ağabey, böyle böyle durum, nine geldi, süt gölünü alıp, gelmeni istedi, der.

— Tamam, Allah izin verirse, gideriz, der oğlan.

Karısı ağlar:

— Gitme, der, seni öldürtmeye çalışıyor o kocakarı, der, ben biliyorum onun niçin uğraştığını, der.

Bu kadın da, su kızı olduğundan, sihircidir, bilir.

— Yok, der, oğlan, Allah'ın yazısı, der, ölürsem, ölürüm, giderim, der.

Tamam. Şimdi çıkar atın yanına.

— Nereye gidiyoruz, der, at.

— İşte, bir yerde süt gölü varmış, oraya gidiyorum ben, der.

At:

— Eyvah, zor iş bu, der. Başarabilir miyiz, başaramaz mıyız, der. Başaramazsak, ikimiz de ölürüz, der.

Oğlan, at ile gider. At giderken konuşup, gider: “Süt gölünün yanında bir kayın vardır. Ona varınca, bana çok sert vurursun, ben uçup, giderim, der. Uçup, giderken, süt gölünün ortasında yetişen ikinci bir kayına kamçı ile vurup, eline bir yaprağını alabilirsen, süt gölü senindir, alamazsan, ikimiz de bittik.” der.

Gide gide, atın söylediği yere varır. Ata çok sert vurur. Geçip, giderken kamçı ile kayına vurur ve bir yaprağını yakalayıp, alır ucuna.

At sıçrayıp, çıkar. Dönüp, gelirler, süt gölü de yok, şeytan da yok. Dönerler ve giderler. Dönerler ki, bunun kapı dibinde süt gölü.

Tamam. Bu da oldu şimdi. Oğlan dönüp, bir gün dinlenir ve tekrar çıkıp, gider ava.

Bu kocakarı, tekrar gelir bunlara.

— İşte, der, ağabeyinin her şeyi oldu şimdi, karısı da oldu, sütünüz de oldu. Şimdi bir yerde kendi kendine çalan bir plak var, onu da alıp, gelse, bütün memlekete nam salar, der.

— Sen, der karısı kıza, ağabeyine söyleme, der, o senin ağabeyini öldürmeye çalışıyor. Şimdi bizim her şeyimiz var, yeter, der.

Tamam. Şimdi oğlan döner. Kız, ağabeyinin karşısına tekrar çıkıp, söyler:

— Ağabey, sana nine şöyle şöyle dedi, der.

— Gideyim, der oğlan.

Sabah kalkar ve gider bu.

— Ah, der, at, biz çok uzak yola gidiyoruz. Bu çok kötü yer, der. Bir meşe ağacı var. Bunun ucunda bir sandık, sandık içinde ördek, ördek içinde yumurta, yumurta içindedir o plak. O ağaca, üç kez yılan dolanmıştır.

Bu gider şimdi. Varıp, girer bir kocakarıya.

— Nine, der, ben şöyle şöyle bir iş için geldim, der.

Bu ubırlı kocakarıdır.

— İşte, der, benden büyük ablam var, der. Bilirse, o bilir, ben bilmiyorum bunu, der kocakarı.

Tamam. Şimdi ablasına gider bu.

— Nine, der, işte şöyle şöyle bir iş için gelmişim.

— Ben bilmiyorum, der, benden büyük ablam var, bilirse, o bilir onu, der.

Şimdi gider bu büyük ablasına. Varır.

— Benim, kuşlarım var, der büyük ablası. Sorup, bakarım, ben kendim tam olarak bilmiyorum bunu, der.

Sonra bütün kuşlarını toplar bu, sormaya başlar. Kuşlar da bilmiyorlar bunu.

— Benim suda balıklar var; bilirse balıklar, bilir, der.

Çağırır, sudaki balıkları. Balıklara sorar:

— Şöyle şöyle plağı biliyor musunuz? der.

Bir balık:

— Ben biliyorum, filan yerde adada o, der. Orada bir meşe ağacı var. Ona üç kez yılan dolanmış, onun başında bir sandık, sandıkta ördek, ördek içinde yumurta, yumurta içinde işte bu kendisi çalıp, duran plak var, der.

Tamam. Bu şimdi, sıçratır atı ve adaya çıkar. Yay, ok alır delikanlı. Bu sandığa atıp, sandığı düşürür. Atıp, düşürdüğü sandık yarılır. Ördek çıkıp, uçar. Ördekten yumurta suya düşüp, gider. Yine olmadı bunun işi. Suda yumurta yok, bulunmuyor şimdi.

Tekrar gider, kocakarıya:

— Nine, olmadı, der.

Kocakarı, balıkları toplar ve:

— Hanginiz yuttu? Arayıp, alıp, gelin yumurtayı, der.

Bir balık yutmuş, kustur.

Tamam. Yumurta yarılır. Yumurta içinden kendisi çalıp, duran plak gelip, çıkar. Alıp, döner bunu, nineye çok teşekkür ediyor şimdi.

Tamam, bu da oldu şimdi. Bu bir gün dinlenir ve tekrar çıkar, gider ava.

Öteki sihirci kocakarı yine gelir bunlara. Kıza:

— Ağabeyinin her şeyi oldu şimdi. Karısı da, sütünüz de oldu, kendisi çalıp, duran plağınız da var, der. Bir yerde ateş akordeonu var, der, işte onu alıp, gelirse ağabeyin, der, çok rahat yaşarsınız, der.

Tamam. Delikanlının karısı gelir şimdi. Görümcesine:

— Kocakarının geldiğini ağabeyine söyleme. O senin ağabeyini öldürtmeye çalışıyor, sihirci kocakarı o, der.

— Söylemem, der kız kardeşi.

Ağabeyi gelince, karşısına çıkıp:

— Ağabey, der, filan nine gelmişti, şöyle dedi, der. Ateş akordeonu var filan yerde, ağabeyin bunu alıp, gelirse, size başka bir şey lazım olmaz dedi, der.

Ağabeyi:

— Tamam, giderim, der.

Karısı ağlar:

— Sen gidersen, oradan dönemezsin, beni boşa da git, der.

— Yok, boşamıyorum, der. Ben ölmeye gitmiyorum, dönmeye gidiyorum, der.

— Dönemezsin sen oradan, der karısı. Ölürsün sen, öldürtmeye çalışıyor o kocakarı seni, der.

Bunun karısı ağlar kalır. Bu tekrar atına binip gider.

Tamam. Bir süre sonra karısı takip edip, yetişir buna.

— İşte sana bir mendil, filan yere varınca, ateş dağı vardır, yanar dağ, eğer ona tırmanabilirseniz, orada üç ev vardır”. Enişte gelmiş, enişte gelmiş!” diye, seni karşılarlar, der. İkinci eve girersin, der, orada kızlar vardır, aynı şekilde, “Enişte gelmiş!” diye, karşılarlar, misafir ederler seni, der. Üçüncü evde, bir kız uyuyor, çok da güzeldir, dünyada bunun gibi kız yoktur, ona bakma, etkilenme, der. İkinci odasına gir, ateş akordeonu oradadır, kılıfta. Kılıfa dokunma, sadece akordeonu alıp, çık, der. Fakat bu kızın yanından geçerken, yüzüne bu mendili örtüp, çık, der, yoksa hayran olursun sen ona. Ona hayran oldun mu, işin bitti, alamazsın akordeonu, der.

Tamam bu gider. Kadının söylediği yere varınca, atına çok sert vurur, at sıçrar, tırmanıp, çıkar ateş dağına. Atın ayağı değmiyor yanar dağa. Bu şimdi karısının dediği gibi gidiyor. Bir ev görür, gidip, girer. Kızlar, karşılarlar.

— Ey, enişte gelmiş de, enişte gelmiş! derler. Bunu alıp içeri girerler, yedirirler, içirirler. Bu yiyip, içince çıkar, gider onlardan ikincisine. Orada kızlar yine aynı. Bunu alıp, girerler, enişte gelmiş, diye. Onlarda da aynı şekilde, yiyip, içip, çıkar, gider.

Şimdi üçüncü eve gider. Ey, çok güzel bir kız uyuyup, yatıyor kerevette, bir yüzü ay, bir yüzü güneş, altında yıldız. Bu kızın yüzünü mendil ile kapatır ve ikinci odaya girer. Akordeonu alıp, kılıfını bırakarak, çıkar, gider. Kız, uyur, kalır.

Bunun atı duruyor, yar kenarında, bu dağın başında. Hemen atına biner ve güzelce vurur. Dağı inerken, atın arka ayağı ateş dağına yakalanır. Delikanlı takla atıp, öne düşer, ateşsiz yere. At, yanar, kalır.

Şimdi bu akordeonu ile yaya olarak döner, gider. Biraz gittikten sonra, bir ihtiyar rastlar buna:

— Oğlum, nereye gittin? Ne alıp, geliyorsun?

— İşte, ateş akordeonuna gittim, onu alıp, geliyorum, der.

— Haydi değişelim bu değnek ile, der.

— Bu değnek neye yarar ki? der.

— “Döv, cop” diye vursan, der, dilediğin şeye vurur ve onu öldürür, der.

— Ver, öyleyse, der.

Akordeonu verir, ihtiyara. Bu ihtiyar azıcık gittikten sonra, “Döv, cop.” diye gönderir, bu ihtiyara. İhtiyarı vurur ve öldürür değnek. Şimdi akordeonu da alır, değnek de oldu, akordeon da, döner, gelir bu.

Yine bir ihtiyar rastlar buna. Koltuk altına bir kilim kıstırmış.

— Oğlum, ne alıp, geliyorsun? der.

— İşte, akordeon alıp, geliyorum, ateş akordeonu, der.

— Değişelim, oğlum, işte bu kilim ile, der ihtiyar.

— Bu kilim neye yarar ki? der delikanlı.

— Bunu hangi ölünün üstüne kapatsan, ölü dirilir, der.

— Tamam, dede, der, al öyleyse, benim atım ölmüştü, der.

Sonra bu ihtiyar biraz gittikten sonra, “Döv, cop.” diye fırlatır bu değneği, değnek ihtiyara vurur ve öldürür. Şimdi kilim de, akordeon da, değnek de bunun oldu.

Geri gider, delikanlı. Gider, atının yandığı yere, bu kilimi atının üstüne kapatır. At sıçrayıp, kalkar. Biner ve döner, gider bu. Dönüp, girer. Artık bunun her şeyi oldu. Yine bir gün dinlenir ve ava çıkar, gider bu. Bu ihtiyarı, oğlanın babasını, dokuz kurt, kovup, getiriyor şimdi.

— Ey, oğlum, der, kurtar bu belalardan, der.

Dokuzunu da deminki “Döv, cop.” değneği ile vurup, öldürür bu, ihtiyarı kurtarır.

— Oğlum, bana misafirlige gel, der.

— Sen, dede, beni böyle çağırma, der. Benim karım var, kız kardeşim var. Biz gelirsek, üç araba ile geliriz. Sen zamanını söyleyip, çağır, der.

— İşte filan tarihte gelirsin, öyleyse. Ben dışardan da misafirler çağırdım, der.

— İşte böyle söyle sen, der.

Döner delikanlı. Şimdi bunun misafirlige gitme zamanı gelir. Üç arabaya at koşar bu. Birisine karısının anne, babasını alır, kayınpederleri varmış şimdi bu delikanlının, sonra kız kardeşini, en arkada bunlar da kendileri olur.

Varırlar, ihtiyarın evine. Kapı dibinde evin köşesine vurup, girmeleri lazım bunların. Bu evde delikanlının, annesi yaşıyormuş.

Bu ihtiyarlar vurdu, kız kardeşi vurdu köşeye, bu vurmak için niyetlenmişti, vurdurmadı bunun karısı.

— Vurma, der.

Bunu nöbetçiler girip:

— İşte herkes vurdu, bu vurmadı, diye, yakalarlar.

Orada meclis toplanmış şimdi. Bunu bekleyip duruyorlar. Mecliste buna:

— Niçin vurmadın, niçin vurmadın, sen bize niye tabi olmuyorsun?

— Yok, onun vurması doğru değil, der, bunun karısı, şimdi su kızı, o biliyor.

İşte ben söyleyeyim, der, kim doğru değil derse, onu öldürmeyi buyurun, der.

— Tamam, haydi söyle, derler.

— Ben bu hapishane gibi evdeki kadın hakkında, başından sonuna kadar anlatayım, der.

Sonra bu anlatır. Bu kızı nasıl babasının ormana getirip, bıraktığını.

— Sen bu kızla evlenince, der, ihtiyara söyler, hacca gitmeye hazırlandın, der. Büyük karına: “Ne hazırlarsın?” dedin. O: “Dünyada olmayan gömleği hazırlarım.” dedi. Buna girdin: “Sen ne hazırlarsın?” dedin. O: “Bir erkek, bir kız çocuk doğururum senin dönüşüne.” dedi. Sen hacca gittin. Sihirci kocakarı büyük karına, dünyada olmayan gömleği hazırlayıp verdi. Bu kocakarı küçük karına ebe oldu. Karın bir erkek, bir kız çocuk doğurmuştu. Kocakarı onları suya attı ve karının koynuna köpek eniği koydu. İşte oğlanın budur. İşte bu kızın, der, dürtüp gösterir. Onları balıkçılar yakalayıp, büyüttüler. İşte bu kocakarı böyle yaptı bunlara, der.

— Hayır, ben yapmadım, doğru değil bu, der kocakarı, kadın:

— Kesin bunun başını, doğru bu, der. Ondan sonra ihtiyara:

— Senin doğru karın bu, bizim kaynanamız bu olmalı, der.

Böylece, hapishaneden bu kadını çıkartır, ihtiyarı yeniden onunla evlendirirler. İhtiyar, büyük karısını da, öteki kocakarayı da öldürtünce, bunlar kendileri dönüp, gittiler. Birlikte misafirliğe gidip, gelerek, önceleri yaşıyorlardı, şimdi ölmüşlerdir artık.

77. MÖLTEL

Çok eski zamanlarda, bir karı koca varmış. Onların yedi oğlu varmış. Sekizincisi doğmadan önce, babaları ölür.

Yedi delikanlı büyüyüp, yetişerek, kendilerine kız aramaya gitmek isterler. “Eh, anne, senin bir kızın yok, biz kız arayıp, bakalım. Eğer sen bizim yokluğumuzda kız doğurursan, kapı başına öreke ile iğ koyarsın; oğlan doğarsa, ok ile yay.” derler ve yola çıkarlar. Bunlar gittiğinde, anneleri çok ağlar. Fakat bir hafta sonra bir kız çocuğu doğurur. Kız çocuk doğunca, o hemen kapı başına öreke ile iğ çıkarıp, koymuş.

Onların komşusunda yedi, sekiz yaşında bir kız yaşamaktadır. Bu kızcağız, öreke ile iğın yerine, ok ile yay getirip, koyar.

Bir gün, yedi kardeş dolaşıp, gelirler ve bakarlar ki kapı başındaki ok ile yayı görüp, annemiz yine oğlan doğurmuş, diye anlayıp, geri giderler.

Anneleri yeni doğan kıza Möltel adını verir. Kız, ayda büyüyeceğini, günde büyüyüp, deminki komşu kızı ile oynamaya çıkar.

Günlerden bir gün komşu kızı, buna:

— Eh, Möltel, bir başına dolaşıyorsun, senin yedi ağabeyin var, der.

— Nereden gelsin bana yedi ağabey, der Möltel, benim hiç kimsem yok, der.

— İnanmazsan, gidip, annene sor, der komşu kızı.

Möltel, annesine:

— Anne, benim yedi ağabeyim var mı? Onlar nerede yaşıyor? der. Annesi söylemez. Sonra Möltel, tekrar komşu kızının yanına gider.

— Benim hiç kimsem yok, ben yalnızım, der.

— Öyleyse, sen annene buğday kavurt, bunu kızgın halde göğsüne basarsan, söyler, der bu kız.

Möltel, evine koşarak, gider ve: “Anne, acıktım, buğday kavurup, ver hele!” der. Annesine bu iş mi, kavurur verir. “Yok, yemiyorum, diye üsteler Möltel, emmek istiyorum!” der. Annesi, onu kucağına alıp, emzirmeye başlar. Möltel o zaman, onun göğsüne kızgın buğdayları basar. “Var mı benim yedi ağabeyim?” diyerek sıkıştırır. Annesi bu kez: “Var.” der. Möltel, yeniden komşu kızının yanına gider.

— Benim yedi ağabeyim varmış, der.

— Öyleyse, der arkadaşı, sen annene yel araba yaptır. Köpek, kedi, horoz aldır... Yedi ağabeyini aramaya gidelim, der.

Çok ısrar edince, annesi yel araba yapıp, verir. Köpek, kedi horoz satın alır. Möltel ile komşu kızı, yel arabaya oturup, türkü söyleye söyleye giderler:

Yel yel arabam, yel arabam,
Yedi ağabeye gidelim,
Yedisini de görelim
Ürü ürü köpeğim, ürü, köpeğim,
Kurt geldiğini anlayalım.
Miyavla, kedi, miyavla,
Sıçan geldiğini, anlayalım.
Bağır, horozum, bağır,
Tan attığını, anlayalım.

Böyle giderler bunlar. Araba yürür, köpek ürür, kedi miyavlar, horoz bağırır. Gide gide, bir gölün yanına varırlar.

— Haydi, suya giriyoruz, der komşu kızı.

— Yok, ben girmiyorum, der Möltel, ben böyle de temizim, der.

Tekrar kalkıp, giderler. Yine türkü söylerler.

Yel yel arabam, yel arabam,
Yedi ağabeye gidelim,
Yedisini de görelim
Ürü ürü köpeğim, ürü, köpeğim,
Kurt geldiğini anlayalım.
Miyavla, kedi, miyavla,
Sıçan geldiğini, anlayalım.
Bağır, horozum, bağır,
Tan attığını, anlayalım.

Böylece yine bir göle varırlar. Komşu kızı, yine suya girmeyi tavsiye eder. Möltel bu defa razı olur. Sonra komşu kızı: “Haydi dalalım, hangimiz su altında daha uzun kalacak.” der. Möltel, daha uzun süre kalmaya çalışır. O arada komşu kızı hemen

sudan çıkar ve Möltel'in kıyafetlerini giyinip, arabaya oturup, gitmek ister. Türkü söyler:

Yel yel arabam, yel arabam,
Yedi ağabeye gidelim,
Yedisini de görelim
Ürü ürü köpeğim, ürü, köpeğim,
Kurt geldiğini anlayalım.
Miyavla, kedi, miyavla,
Sıçan geldiğini, anlayalım.
Bağır, horozum, bağır,
Tan attığını, anlayalım

Fakat yel araba yerinden kımıldamaz, köpek ürümez, kedi miyavlamaz, horoz bağırılmaz.

Möltel ağlaya ağlaya komşu kızının kıyafetlerini giyinir ve arabaya binip, oturur.

Yel yel arabam, yel arabam,
Yedi ağabeye gidelim,
Yedisini de görelim
Ürü ürü köpeğim, ürü, köpeğim,
Kurt geldiğini anlayalım.
Miyavla, kedi, miyavla,
Sıçan geldiğini, anlayalım.
Bağır, horozum, bağır,
Tan attığını, anlayalım

Araba yürür, köpek ürür, kedi miyavlar, horoz bağırır. Giderler bunlar. Gide gide yedi ağabeyin yanına gelirler.

Bu vakitte onların kimisi erişte basıp, kimisi de patates soyarak çalışıyorlarmış. Komşu kızını kız kardeşleri sanıp, yanlarına alırlar, kendi yanlarına oturtup, pek güzel ikramda bulunurlar. Ama Möltel'i kapı tarafına oturturlar.

Akşam olunca, uyumak için yatarlar bunlar. Komşu kızını baş köşe, Möltel'i kapı kenarında yatırırılar. Gece yarısı geçince, onu at sulamaya gönderirler. Hâlâ tan atmamış, ayın aydınlık vaktidir. Möltel, türkü söyleye söyleye at sular:

Büyük ağabeyin atına,
Duru sular içireyim.
Ortanca ağabeyin atına,
Gümüş sular içireyim,
Küçük ağabeyin atına,
Altın sular içireyim.

Sonra aya bakarak:

Ey aycağızım, aycağızım,
Gördün mü benim anneciğimi?

diye türkü söyler. Ay ona:

Gördüm senin anneni,
Ayaklı kiler önünde,
Anahtarları elinde,
İçiyordur da geçiniyordur,
Möltel diye ağlıyordur.

der.

Bir ağabeyi çıkıp bunu dinliyormuş. O, girip, kardeşlerini uyandırır ve “Kalkın hele, çıkın; göl kenarında biri çok bunalıp, türkü söylüyor.” der. Sonra çıkıp, dinler ve:

Büyük ağabeyin atına,
Duru sular içireyim.
Ortanca ağabeyin atına,
Gümüş sular içireyim,
Küçük ağabeyin atına,
Altın sular içireyim...
Ey aycağızım, aycağızım,
Gördün mü anneciğimi?

Ay bu defa da:

Gördüm senin anneni,

Ayaklı kiler önünde,
Anahtarları elinde,
İçiyordur da geçiniyordur,
Möltel diye ağlıyordur,

der.

Yedi ağabeyin yedisi de Möltel'e:

— Niye böyle bunalıyorsun? diye sorarlar.

Möltel hıçkırığa hıçkırığa hepsini anlatır:

— Beni komşu kızı aldattı, benim kıyafetlerimi giyip, şimdi sizin kız kardeşiniz olup, oturuyor, der.

Ağabeyleri, kız kardeşlerini alıp, dönerler ve komşu kızına, sınamak için, köpek kabına yemek koyup, verirler. O bunu hemen yer. Gece yarısı geçince, komşu kızını at sulamaya gönderirler. Su kenarına varınca, atlar su içmez, sadece tepişirler. Ay da görünmez. Türkü söyleyip, bakar, türküsüne cevap gelmez.

Bundan sonra yedi ağabey gelirler ve bunun Möltel olmadığına inanıp: “Sana at kuyruğu mu lazım, tohum kovası mı lazım?” derler. “Hepsi olur, tohum kovasından tohum yerim, at kuyruğuna binip, koşarım.” der. Hileci kızı tohum kovasına koyalar ve at kuyruğuna takıp, kovup, gönderirler.

Yedi ağabey, kız kardeşleri Möltel'i alıp, annelerinin yanına dönüp, gelirler. Yedisi de evlenir, kız kardeşlerine hürmet ederler, annelerini sevindirirler, zengin olurlar, hâlâ da böyle yaşıyorlar.

78. ÜVEY KIZ

Çok eski zamanlarda bir kişinin iki kızı, bir oğlu varmış. Kızların birisi üvey olduğundan, onu hiç sevmiyorlarmış. Bir gün, düşünüler ve o üvey kızı ormana götürüp, bırakmaya karar verirler. Bu üvey kıza ağabeyi:

— Haydi, benimle ormana gel. Sen meyve toplarsın, ben de odun keserim, der.

Bu üvey kız, yumak ile kovasını alır ve ağabeyi ile ormana gider.

Ormana varıp, epey içeri girince, bir yerde dururlar. Ağabeyi atın koşumlarını çıkararak, yayılmaya gönderir ve üvey kıza:

— Git, sen meyve toplar. Benim balta sesi işitilmemeye başlayınca, gelirsın, der.

Üvey kız, kovasını alıp, meyve toplamaya gider. Ondan sonra ağabeyi büyük bir ağaca odun tokmağını asıp, koyar ve atını koşarak, evine dönüp, gider. Üvey kız, ormanda çilek toplayıp, kalır.

Bu üvey kız bir süre meyve toplar ve dinleyip, bakar. Dinler ki, ağaca asılı duran tokmak, yel ile sallanıp, tak, tuk ağaca vurur, üvey kıza balta sesi gibi gelir.

“Ağabeyim hâlâ daha odun kesiyormuş.” deyip, o, meyve toplar da toplar.

Toplaya toplaya, kovaşı dolar. O arada akşam da olur. Yel de durur.

“Şimdi ağabey, odun kesip, bitirmiş.” diye, gelip, bakar ki, ağabeyi yok, yerinde yeller esiyor.

“Şimdi ne yapmalı?” diye, üvey kız ağlaya ağlaya orman içinde gider. Gide gide, ormanın dışına çıkar. Orada bir yola rastlar. Yola çıkıp, ağlaya ağlaya gider bu zavalıcık. Biraz gider ve:

— Yuvarlandı gitti yumağım, görmediniz mi, ağabeyler? der.

Bu sözü söyler de ağlar, söyler de ağlar. Böyle gide gide, bir at sürüsüne rastlar ve çobana:

— Yuvarlandı gitti yumağım, görmedin mi, çoban? der.

Çoban:

— Gördüm yumağın, bana bir gün bu sürüyü güdersen, sana bir at veririm, der. Bu kız, tamam, deyip, bir gün sürü güderek, ondan bir at alır, çobanın öğrettiği yoldan gider.

Epey yer gidince, sığır sürüsüne rastlar ve sığır çobanının sürüsünü bir gün güdüp, ondan da bir sığır alır. Gide gide, koyun sürüsüne rastlar. Bu şekilde, ondan da bir koyun alır. Keçi sürüsüne rastlar, yine ondan bir keçi alır. Bu şekilde, gide gide, akşam olur. Karanlık çökmeye başlar. Çok korkar bu. “Şimdi ne yaparım?” diye, önceki sözü yine tekrar tekrar söyleyip, ağlar.

Sonra uzakta küçük bir ateş ışığı görür.

“Burada köy varmış.” diye çok sevinir, atını daha da hızlı sürüp, gider. O ateş, köyün kenarında küçücük bir evdeymiş, oraya varıp, girer. Girer ki, evde bir kocakarı oturuyor. O ubırlı kocakarıymış. Orada önceki sözleri tekrar söyler:

— Yuvarlanıp, gitti yumağım, görmedin mi nineciğim? der.

Ubırlı kocakarı:

— Kızım, sen uzaktan gelmişsin, şimdi benim kızım olursun, der.

Sabahleyin kalkınca, ubırlı kocakarı, bu kızı hamam yakmaya gönderir. Kız hamamı yakar ve kocakarının yanına gelip:

— Nine, hamam hazır oldu. Haydi, hamama, der.

Ubırlı kocakarı:

— Tamam, kızım, der. Ben böyle gidemiyorum. Sen benim elimden tut, arkama tep, beni hamama bu şekilde iterek, götür, der.

Kız:

— Yok, nine, öyle olmaz. Sen yaşlısın, incinirsin, der. Kız, kocakarıyı, hamama kaldırarak, götürür.

Hamama varınca, ubırlı kocakarı:

— Kızım, benim saçımdan tutup, göbek taşına sürüyüp, çıkar, der.

Kız:

— Yok, nine, öyle olmaz, sen incinirsin, deyip, kocakarıyı göbek taşına, kaldırıp, çıkarır. Sonra kocakarı yine:

— Kızım, sen benim arkamı kesele, fakat süpürge ucundan tutup, sapı ile kesellersin, der.

Kız:

— Nine, öyle olmaz, der. Kocakarının arkasını yumuşakça keselemeye başlar. Ondan sonra hamamdan kocakarıyı kaldırıp, getirir ve yumuşak bir yere yatırır. Bundan sonra ubırlı kocakarı:

— Kızım, başım çok kaşınıyor, azıcık saçlarımı tarasana, der.

Bu kız, tarak alıp, kocakarının saçlarını taramak için gider ki, bir de ne görsün, kocakarının saç taneleri kadar altın, gümüş, inci, mercan, mücevher, dopdolu. Saçları tarayıp, bitirdikten sonra, kocakarı buna:

— Şimdi kızım, bir oyna bakalım, senin oynadığını görmek istiyorum, der. Kız oynar, ama hiç onun, bunun gibi şey dökülmüyor. Ondan sonra kocakarı tekrar:

— Kızım, git, hamama varıp, bak, ben oluk ile hamama arpa kaldırmıştım, kurumadı mı acaba? der.

Kız hamama gider ki, oradaki oluk altın, gümüş, inci mercan, kıymetli taşlarla dolu. Kız hamamdan dönünce, kocakarı ona sorar:

— Kurumuş mu, kızım? der.

Kız:

— Kurumuş, nine, der.

Kocakarı:

— İyi, kızım, öyleyse bir daha oynayıp, bak hele, deyince, kız tekrar oynar. Fakat onun, bunun gibi bir şey de olmuyor.

Ondan sonra bu ubırlı kocakarı, kızın doğruluğunu anlayıp, ona:

— Şimdi kızım, evine dönmek istiyorsan, git, dön, der.

Kız:

— Nine, ben yolu bilmiyorum, çoktan dönerdim de, der.

Kocakarı:

— Yol bilmiyorsan, ben sana yolu gösteririm. Bu yeşil sandığı alıp, gidersin, o sana benim hediyem olsun. Fakat sen onu evine varmadan, açıp, bakma, der.

Kız, sandığı alarak, atına binip, sığırını sürüp, koyunlarını, keçilerini de alıp, nineye teşekkür ede ede, yola çıkıp, gider.

Gündüz gider, gece gider, gide gide epey yol gider. Artık kendi köyüne de iyice yaklaşır. Ağabeyinin köpekleri:

— Ölmeye giden ablacık, zenginleşip, dönüyor, hav, hav, diye ürümeye başlarlar. Bu kızın ağabeyleri, yengeleri:

— Bu köpeklere ne olmuş, bunlar kudurmuşlar herhalde, deyip, köpekleri değnek ile döverler. Yine de, her defasında:

— Ölmeye giden ablacık, zenginleşip, dönüyor, hav, hav! derler.

O sırada, üvey kız dönüp, gelir. Evine dönünce, sandığı açıp, bakar. Bir de ne görsün, sandığın içi altın, gümüş, inci, mercan, kıymetli taşlarla dopdolu. Kız bu şekilde zenginleşip, gider. Bunu görünce, ağabeyleri, yengeleri çok kıskanırlar. Kendilerinin kızlarını da aynı şekilde gönderip, zenginleştirerek, getirmek isterler.

Bu kız da yumağını alıp, ağabeyi ile ormana gider. Ormana varırlar, ağabeyi atının koşumlarını çıkarıp, atı salar. Kendisi odun kesmeye gider, kız, kovasını alıp, meyve toplamaya gider. O sırada ağabeyi, önceki gibi, bir ağaca odun tokmağı asıp, koyar ve kendisi evine döner, gelir. Bu kız tokmak sesi işitilmez olunca, ağabeyinin yanına diye gelse, yerinde yeller esiyor. Ağabeyi dönüp, gitmiştir. Ondan sonra bu kız orman içinde gider.

— Yuvarlandı gitti yumağım, görmediniz mi, ağabeyler? diye diye giderken, bir sürüye varır.

Çobana:

— Yuvarlandı gitti yumağım, görmediniz mi, ağabeyler? der.

— Gördüm. Bana bir gün bu sürüyü güdersen, bir at veririm, der.

— Bana at gerekmez, deyip, kız oradan geçip, gider. Sığır sürüsüne varır, koyun sürüsüne varıp, çıkar, keçi sürüsüne gelir, birisinin sürüsünü de gütmeyiz.

Gide gide, önceki üvey kız gibi, ubırlı kocakarının evine varır.

— Yuvarlandı gitti yumağım, görmedin mi, nineciğim? deyip, kocakarının evine girer.

— Gördüm. Şimdi git, kızım, hamamı yak! deyip, o kızı hamam yakmaya gönderir. Ondan sonra ubırlı kocakarı:

— Şimdi kızım, hamama gidelim. Sen benim elimden tut, arkama tep, beni hamama bu şekilde iterek, götür, der.

— Tamam, nine, der, bu kız, kocakarının söylediği şekilde, onu elinden tutup, arkasından tepe tepe götürür.

Kocakarı:

— Kızım, arkamı kesele, süpürge ucundan tut, arkama sapı ile vur, der.

Bu kız süpürge sapı ile kocakarının arkasına lap, lap diye vurur da vurur.

Kocakarı ne derse, onun dediği gibi yapar. Ondan sonra kocakarı buna:

— Kızım, benim saçımı tarasana azıcık, der.

Kız kocakarının saçına bakar ki, saç telleri kadar altın, gümüş, kıymetli taşlar.

Bu kız, kocakarının başından alıp, alıp, altın, gümüşü cebine doldurur, koynuna da doldurur. Bundan sonra kocakarı:

— Kızım, şimdi sen oynayıp, bak, oynamanı görmek istiyorum, der.

Kız oynamaya başlar. Kız her oynadığında, ondan şıkır şıkır altın, gümüş dökülmeye başlar. Kocakarı, bunu hamama gönderir:

— Baksana kızım, hamama arpa kaldırmıştım, kurumadı mı acaba? der.

Kız, hamama gider ki, bir de ne görsün, orada da önceki gibi oluk altın, gümüş dolu. Kız yine altın, gümüşü cebine, koynuna doldurur. “Abla bu şekilde zenginleşmiş herhalde.” diye düşünür. Kocakarı, kıza tekrar oynamasını söyler. Kız oynamaya başlayınca, önceki gibi altın, gümüş yine şıkırdayıp, döşemeye dökülmeye başlar.

Bu şekilde, kocakarı, bu kızı sınavı, bitirince:

— Git, kızım, dönüp git artık, der. İşte filanca yoldan gidersin, deyip, yol da gösterir. İşte, kızım, bu kara sandığı alıp, git, deyip, bir kara sandık verip, gönderir.

— Evine varmadan, açıp, bakma, deyip, iyice uyarır. Epey yer gidip, kendi köyüne yaklaşıncı, ağabeyinin köpekleri önceki gibi, ürümeye başlarlar:

— Zenginleşmeye giden ablacık, ölüp, dönüyor değil mi, hav, hav! derler.

Ağabeyleri:

— Bizim bu köpekler delirmiş, herhalde, deyip, değnek ile kovalarlar.

Köpekler, her defasında:

— Zenginleşmeye giden ablacık, ölüp, dönüyor değil mi, deyip, hav, hav! ürürler. Köpekleri yine döverler.

— Zenginleşmeye giden ablacık, zenginleşip, dönüyor, hav, hav! deyin, derler.

O sırada kız kendisi de döner, gelir. Dönüp, girmesiyle, kara sandığı açır, sandığın içinden bir kara yılan sıçrayıp, çıkar ve kızın boynuna dolayıp, hemen boğar ve öldürür.

79. HAYDİ KIZIM BİZE

Bir karı koca varmış, onların bir kızları varmış. Çok güzel yaşadıkları sırada, kızın annesi hastalanarak, ölür. Babası başka bir kadınla evlenir. O kadının da bir kız çocuğu varmış.

Bir gün, babaları değirmene gidince, kızlar toplanırlar. Evi doldururlar bunlar. Üvey kıza, evde oturacak yer de kalmaz, o kadar çok toplanırlar şimdi. Üvey ana kovuksuz lambayı yakar ve üvey kızın eline tutuşturup, hamama götürüp, bırakır “Bugün sen burada oturursun.” der. Kendisinin eğirdiği ipleri götürüp, verir. Kız korka korka hamamda ip eğirip, otururken, apak saçlı bir nine gelir bunun yanına. Nine:

Haydi kızım, bize,
Bizimkiler zenginler:
Yiyiyorlar da içiyorlar,
Oynuyorlar da gülüyorlar,

der.

— Ey, nine, gelmeyi çok isterdim ben size, ama üstüme giyecek gömleğim de yok, ne giyip, geleyim ki? der.

Bu sırada, bu kocakarı koşturup, gömlek getirir, “Al kızım, giy.” der. Kocakarı, gömleği getirince, tekrar:

Haydi kızım, bize,
Bizimkiler zenginler:
Yiyiyorlar da içiyorlar,
Oynuyorlar da gülüyorlar,
Sana gönülsüz olmaz,

der.

— Ey, nine, der, gelmeyi çok isterdim de benim başıma örtecek şalım da yok, der.

Nine koşturup buna şal da getirir.

Sonra yeniden:

Haydi kızım, bize,
Bizimkiler zenginler:
Yiyiyorlar da içiyorlar,

Oynuyorlar da gülüyorlar,
der.

— Ey, nine, gelmeyi çok isterdim de benim ayağıma giyip, çıkacak ayakkabım, çizmem de yok, der.

Nine koşturup buna ayakkabı da getirip, verir. Nine, tekrar:

Haydi kızım, bize,
Bizimkiler zenginler:
Yiyiyorlar da içiyorlar,
Oynuyorlar da gülüyorlar,

der.

— Ey, nine, ben sizi gelirdim, ama size gelince, örtünüp, yatmaya yorganım da yok, der.

Kocakarı hemen koşturup, buna yorgan getirir.

Haydi kızım, bize,
Bizimkiler zenginler:
Yiyiyorlar da içiyorlar,
Oynuyorlar da gülüyorlar,

der kocakarı yeniden.

— Ey, nine, ben size gelmeyi çok isterdim, ama size gelince, baş altıma koyup, yatmaya yastığım yok, der.

Kocakarı hemen koşturup, yastık getirip, verir.

Haydi kızım, bize,
Bizimkiler zenginler:
Yiyiyorlar da içiyorlar,
Oynuyorlar da gülüyorlar,

der.

— Ey, nine, gelmeyi çok isterdim size; oraya gelince benim giyecek değiştirecek gömleğim de, korunmak için benim perdem de yok, der kız.

Kocakarı hemen koşturup, gömlek ile perdeyi getirip, verir. Kocakarı tekrar:

Haydi kızım, bize,
Bizimkiler zenginler:

Yiyiyorlar da içiyorlar,
Oynuyorlar da gülüyorlar,

der.

— Ey, nine, ben size gelmeyi çok isterdim, ama oraya gelince, silinmeye havlularım da yok, hiç yoktan iki, üç havlu lazım, der kız. Kocakarı, koşturarak havluları da getirip, verir.

Haydi kızım, bize,
Bizimkiler zenginler:
Yiyiyorlar da içiyorlar,
Oynuyorlar da gülüyorlar,

der.

— Ey, nine, ben size gelmeyi çok isterdim, ama eşyalarım çok oldu, şimdi onları koymak için büyük bir sandık lazım, der. Kocakarı gürüldetip, sandığı da getirir. Kocakarı, yeniden:

Haydi kızım, bize,
Bizimkiler zenginler:
Yiyiyorlar da içiyorlar,
Oynuyorlar da gülüyorlar,

der, yetişmeyen eşyaların bize gelince olur, der. Kız, “Ne söyledim acaba daha, bütün eşyalarım da oldu.” diye düşünüp, dururken, sabah horozu ötöverir ve horoz sesini işitince, kocakarı kaybolur. Sonra tan atar, epey daha vakit geçince, annesi: “Kız ne yapıyor, acaba?” deyip, gelip, bakar ki, kız giyinmiş, süslenmiş, büyük bir sandığın üstüne oturup, ip eğiriyor. Kadın, bu hâli görünce, şaşırır kalır. İkisi birlikte, sandığı iki taraftan tutarak, eve alıp, gelirler, kadın bunun eşyalarını çok kıskanır: “Bugün akşam, kendi kızımı da hamama göndereyim.” der.

Tekrar aynı şekilde pek çok kızı toplarlar, üvey kız evde misafirlerin yanında kalır, ama kendi kızını, kör lamba yakıp, hamama götürür. Biraz oturduktan sonra, önceki nine-kocakarı gelip, girer ve:

Haydi kızım, bize,
Bizimkiler zenginler:
Yiyiyorlar da içiyorlar,

Oynuyorlar da gülüyorlar,

der.

Üvey kız söylemiş herhalde, nasıl zenginleştğini. Bu da öteki gibi:

— Ey, nine, gelmeyi çok isterdim de, benim üstüme giyecek gömleğim yok,

der.

— Ey, ahmak, der, niçin kandırıyorsun beni, üstüne giydiğin gömleğin ne kadar güzel. Yoksa sana yetmiyor mu, gece de bana ne kadar eşya taşıttın, bugün yine öyle mi yapmak istiyorsun? deyip, bu kızı boğarak, öldürür ve kendisi gözden kaybolur.

Sabahleyin annesi: “Nerede, kızım eşyalarını alıp, gelememiştir.” deyip, hamama gider, kapıyı açamaz. Çok sert bir şekilde itip, çeker ki, kapı açılır. Kız ölmüş döşemede yatıyor. Sonra kızı alıp, getirip, gömerler. E, üvey kız kendisinin söz dinlemesi, olgunluğu ile zenginleşip, kalır.

80. GAK GAK DİYEN KAZ

Eski zamanlarda on iki yaşında bir kız yetim kalmış, bunun annesi ölüp, gitmiş. Annesi ölünce, babası başka bir kadınla evlenir. Bu kadının da bir kızı vardır. Üvey kız çok çalışkan, olgun bir kızdır, ekmek de pişirir, kirlileri de yıkar, bütün işi yapar, yine de üvey annesi bunu her zaman itip, kakar. Fakat kendi kızı süslenip, giyinip dolaşır, hiçbir iş de yapmaz.

Bir gün padişah düğün yapıyormuş. Bunlar; babası, annesi, kız, üçü birlikte düğüne giderler, üvey kızı evde bırakırlar. Kendileri düğüne giderken, üvey annesi, üvey kızıdan bir çok iş yapmasını ister: Ekmek pişirmesini, kirlileri yıkamasını, yerleri silmesini, yemek de pişirmesini ister. Kız, “Benim de öz annem olsaydı, düğüne de giderdim, kıyafetim de olurdu.” diyerek, ağlaya ağlaya çalışır.

Bu şekilde ağlaya ağlaya kirlileri yıkadığı sırada eve bir sığır girer ve:

— Niçin ağlıyorsun, kızım? der.

— Ağlamayıp da ne yapayım. Kendi annem öldü, üvey annem var, der. Kendileri düğüne gittiler, bana da çok iş yapmamı söylediler, der.

— Ağlama, kızım, ben sana yardım ederim, der sığır. Böyle der de sığır, bir boynuzunu sallar, ekmek pişip, çıkar. İkinci boynuzunu sallayınca, soba ağarmış, evler yıkanmış olur. Ön ayağının birisini sallayınca, çok güzel kıyafetler ortaya çıkar; ikinci ayağını sallayınca, çok güzel bir ayakkabı ortaya çıkar. İş bitince: “Haydi, kızım, giyin, sen de düğüne git.” der sığır.

Bundan sonra kız, güzelce giyinir ve düğüne gider. Padişah oğlunun düğünü oluyor, büyük oğlu evleniyormuş. O zaman padişahın ortanca oğlu, “Çok güzel bir kız geliyor.” diye merdivende dikilip, duruyormuş. Kız gelir. Kız gelinceye kadar, padişahın ortanca oğlu merdivene katran sürüp, koyar, kendisi saklanır. Kız, merdivene basınca, bir ayakkabısı yapışıp, kalır bunun. Delikanlı katrana yapışıp, kalan ayakkabıyı alıp, düğün evine girer ve: “Bu kimin ayakkabısı?” diye sorar. Ayakkabı, altın gibi parlar. Güzel ayakkabıyı görünce, kızların hepsi de “Benimki.” diye bağırlar. “Yok, der delikanlı, sizin ayakkabınız değil, der, onun ikincisi sahibinin ayağında olsa gerek.” der. Ayakkabısı yapışıp, kaldıktan sonra, üvey kız, sobanın arkasına kaçar. Ayakkabı sahibini aramaya başlayınca, o: “Ben buradayım.” diyerek, ortaya çıkar. Üvey kızı

görünce, annesi hayran olur. Padişahın ortanca oğlu, kızın elinden tutup: “Bu benim hanımım olacak.” der. Şimdi bunlar iki düğünü birlikte geçirirler.

Sonra az mı, çok mu birlikte yaşadıktan sonra, üvey annesi bunları misafirlğe çağırır. Bu, zehirli yemekler yedirip, üvey kızı öldürmek ister.

Üvey kızı seven bir kocakarı varmış. Bu kocakarı, bu işi anlar ve kızı: “Kızım, sen misafirlğe gidiyorsun, üvey annen sana zehirli yemek yedirmek istiyor. Sen önüne konan yemekleri yeme, koynuna doldurup, git, kocana da söyle.” der.

Tamam, bunlar giderler, ne söylesen de anne ne de olsa. Masaya börekler, pideler koyulmuş. Bunlar hiçbir şey yemezler, şapırt diye koyunlarına doldururlar. Bir lokma yemeseler de, teşekkür edip, çıkıp, giderler bunlar. Çıkıp, gittikten sonra, yiyecekleri koyunlarından alıp, kuşlara verirler ki, gagalayan biri kabarıp, ölür. Bundan sonra şimdi kız ile damat üvey annelerine gitmez olurlar.

Bir süre zaman geçince, kız hamile kalır. Çok da geçmeden, doğurur bu. Doğurduktan sonra, üvey annesi gelir ve: “Ay, çocuk doğuran kişiyi hamama, sokup, yıkayayım diye geldim.” der. Hamamı yakmaya başlar. Hamamı çok acele yakıp, içerden sürgü takar ve kızı hamama alıp, götürür. Bu üvey kızı hamama sokup, süpürge ile çok kötü vurmaya başlar, üvey annesi. Döverken, hali biter bunun. O sırada güvercin olup, pencereden uçup, çıkar gider bu kız. Üvey annesi koşarak gelir ve damadına: “Karın sihirciymiş, pencereden uçup, gitti.” der. Bu söze şaşırınca, damadı önceden kendilerine yardım eden kocakarıya gider. Kocakarı:

— Yavrum, der, senin karın sihirci değil; onun bir günahı da yok, der. Ona göre o kuş olup, uçarak, çıkıp, gitmiş. O kır kazları ile uçup, duruyor, der.

— Nine, sen bana söyle şimdi; onu nasıl geri getiririm ki? der.

— Onu döndürmesi çok zor, yavrum, der. Sen çocuğunu sarıp, al da, filan denizin kenarına git. Deniz kenarında uçan kazları görünce:

Gak gak, kazlar, gak kazlar,

Nerde bunun annesi?

Ağlıyor burada bebeği,

diye bağır, der. Çocuğun annesinin nerede olduğunu onlar söylerler, der.

Damat, çocuğu sarar ve alır, gider deniz kenarına. Varınca, kazları görmesiyle:

Gak gak kazlar, gak kazlar,

Nerede bunun annesi?

Ağlıyor burada bebeği,

der.

— Onun annesi bizimle değil, arkadan gelenlerin içinde, diye cevap verirler, kazlar.

Çok da geçmeden, arkadan bir grup kaz daha uçup, gelirler. Onlara da:

Gak gak kazlar, gak kazlar,

Nerde bunun annesi?

Ağlıyor burada bebeği,

diye bağırır, bu. Onlar yine:

— Bizimle değil, arkadaki grupta, diye cevap verirler.

Üçüncü kez söylediğinde, kazların arasından biri gelip, iner ve çocuğu emzirmeye başlar. Emzirince, çocuğu kocasına verip, gider, “Grubum uzağa gider.” deyip.

Kocası ağlaya ağlaya çocuğu alıp, döner. Bu şekilde, üç gün sıkıntı çektikten sonra, deminki kocakarıya tekrar gider. Kocakarı: “İkinci inişinde sen onun kanadını yolup, al, bundan sonra o uamaz.” der.

Böyle deyince, tekrar çocuğu alıp, deniz kenarına gider. Uçan kazları görünce, üç kez:

Gak gak kazlar, gak kazlar,

Nerde bunun annesi?

Ağlıyor burada bebeği,

diye bağırır bu.

Üçüncü gruptan bir kaz gelip, iner ve çocuğu alıp, emzirmeye başlar. Bu sırada kazın bir kanadını yolup, alır, kaz uçmak için çırpınır, ama uamaz.

— Eh, harap ettin, der, ben çok rahat yaşıyordum, der, artık üvey annem bana rahat yüzü göstermez, öldürür, der kız.

— Hiçbir şey de yapamaz o sana, deyip, karısını alarak, döner delikanlı.

Kızın babasının bu işlerin, hiçbirinden haberi yoktur. Öğrenince, kılıcını alır ve karısını öldürür bu. Bundan sonra kızı, damadı ile birlikte bugün da yaşıyorlar, bunlar.

81. ON İKİ YAŞINDAKİ OĞLAN

Eski zamanlarda bir padişah varmış. Bu, elma bahçesinde dolaşıp, yorulur ve uyur. Padişah, rüyasında on iki asker görür.

Rüya yorumlayan bir general varmış. Padişah buna gitmek için yola çıkar.

Aynı şehirde on iki yaşında bir oğlan ile fakir bir kocakarı da yaşıyormuş.

Oğlan, annesine:

— Padişah, generale rüya yorumlatmaya gidiyor, der, git hele sen onun karşısına çıkıp, söyle. General ona: “Altısı sana olur, altısı bana olur, diye söyler.” der. Fakat o: “Onu bana, ikisi sana olur.” desin, der.

Kocakarı çıkıp, padişaha söyler.

Tamam. Padişah generale varır. Hâl, hatır sorarak, girer.

— Arkadaş general, der, ben elma ağacının dibinde yatıp, uyumuştum, rüya gördüm, der. Rüyamda on iki asker gördüm, hepsi de birbirinin aynı. Ne olur acaba? der.

General, rüyayı yorumlar:

— Gördüğün rüyanın altısı sana olur, atlası bana olur, der.

Padişah:

— Altısı çok olur, der, ikisi sana, onu bana olur, der.

— Dört, beş asker alıp, uyuduğun yerdeki elma ağacının dibini kaz hele, der general, padişaha.

Padişah gider. Dört asker alıp bu elma ağacının dibini kazdırır. General de gelir. On iki küp altın çıkar. Generale verir ikisini, onu da kendisine kalır bunun.

General padişaha:

— Bunu sen düşünüp, çıkaramazdın, kim söyledi sana, der.

Padişah:

— Filan kocakarı benim karşıma çıkıp, söyledi, der.

Tamam. General döner, gider.

— Anne, der, bu oğlan, general şimdi beni satın almaya geliyor, der. Pek çok para verir, der. Sen ona: “Bana para lazım değil, arabanda olan eşyaları verirsen razı olurum.” diye söyle, der. Onun arabasının dibinde bir şey yok, sadece iki küp altın var, der.

Şimdi general bunlara gelip, evin numarasına bakarak, durur. Selam verip, girer eve; hâl, hatır sorar.

— Nine, padişahın düşünüyüşünü sen mi yorumladın? der.

Nine:

— Hayır, oğlum söyledi bana, der.

— Nine, bana oğlunu sat, der general. Ben sana kendi ömrünce yetecek kadar para veririm, baktırırım da, der, çocuğunu da okuyabildiği kadar okuturum, adam ederim, der.

Satsa da nineye yavrusu kıymetli şimdi. Çok zorlanarak:

— Bana para lazım değil, arabanda olan şeyleri verirsen, satarım, der.

General için altın kıymetli olsa da, bu oğlan çok bilgili olur, gelecekte bana çok büyük fayda getirir diye düşünür ve altını getirip, oğlanı alır gider bu.

Alıp, gelir evine; oğlanı, güzelce giydirir. Kendisi ile uyutur, karısını başka yatağa koyar.

Günlerden bir gün, vakitli vakitsiz horozlar ötmeye başlar. General bu oğlana sorar şimdi.

— Bu horozlar niçin vakitsiz ötüyorlar? der.

Oğlan:

— Padişah rüya görüyor, onun için ötüyorlar, der.

— E, rüyasında ne görüyor o? diye sorar general.

Oğlan:

— Padişah rüyasında altın direk görüyor, der. Altın direk üstünde altın tabak. Tabak içinde altın kaşık ile altın çatal duruyor, der.

Tamam. Padişah, rüyasını gördü şimdi. General, oğlana sorar:

— Ne oluyor şimdi onun düşüşü? der.

— Altın direği, padişahın kendisidir; tabağı, karısı, der. Kaşık ile çatal, oğlu ile kızı, der. Padişahın oğlunu benim evlendirmem lazım, der. Fakat inanmadığın için sonunda benim senin başını kesmem lazım, der.

Böyle deyince, general teper de düşürür bunu yataktan.

Bir süre sonra tekrar alıp, yatırır oğlanı. Yine sorar deminki düşüş. Oğlan, yine aynı sözleri söyleyince, yine tepip, düşürür.

General sabah kalkar. Yer, içer ve kendi işine gider. Giderken, karısına:

— Sen bunu hizmetçilere ldürt de yüreğini pişirip, hazırlayıp, koy bana, der.

Kadın acır bu oğlana. Hizmetilerine:

— İşte kilerin altında köpek, yavrulayıp, yatıyor. Onun eniklerini öldürün de yüreğini getirin, der.

E, oğlanı çıkarıp, gönderir kendi evine. “Görünme kimseye.” der.

Hizmetçi köpek eniklerini öldürür ve yüreğini getirip, verir generalin karısına.

Yağda kızartır, bu köpek eniklerinin yüreklerini. Generalin dönüşüne hazırlayıp, koyar.

General akşam döner ve bu yüreği, köpek yüreğini yer.

Sonra padişah rüya yorumlatmaya gelir. Selam verip, girer. Generale rüyasını anlatmaya başlar:

— Rüyamda altın direk gördüm, der, altın direk üstünde altın tabak, der, onun içinde altın kaşık ile altın atal, der.

General bakmaya başlar şimdi rüya yorumlama kitaplarına. Birisinde de bulamaz. Önceki bilgilerini de unuttur bu, köpek yüreğini yedikten sonra, hiçbir şekilde yorumlayamaz.

— Tamam, sultanım, der, benim dışı yeşil renkli bir kitabım daha vardı, onu arayıp, bakayım, der. Belki ondan buluruz, der.

Padişah bir hafta süre verip, gider. Padişah gidince, general arayıp, bulur bu kitabını. Ondan da bir şey yapamaz. Karısına çok para verir ve: “Sen ne yapıp edip sihirci bir kocakarı bul, arayıp, bak hele.” der.

Bunun karısı iki bin tenge para alır ve bu oğlana gider.

Gidip, bulur oğlanı. Üstünü değiştirir, görünüşünü de değiştirip, alıp, gelir generalin yanına.

— İşte bir bilici oğlan daha buldum ben, der karısı.

General sorar oğlana:

— Biliyor musun, kardeşim? der.

— Biliyorum, der.

Padişahın rüyasını anlatır.

Oğlan:

— Bu çok karmaşık bir rüyaymış, söylersem sen bunu unutursun, der. Senin hafızan kaybolmuş. Haydi, gidelim hele, yarı yola varınca, söylerim ben sana, der.

Bunlar çıkıp, giderler. Yarı yola varırlar. General sorar:

— Söyle artık? der.

— Haydi, biraz daha gidelim hele, unutursun, der oğlan.

Şimdi bunlar padişahın yanına da varmak üzeredirler.

— Söyle artık, der general, tekrar sorar.

— Hayır, unutursun, ben sana kapıyı açtığına söylerim, der.

Padişahın kapı dibine gelirler. General kapıyı açar.

— Söyle artık? der.

— Hayır, der oğlan, kapıyı açtığına söylerim, yoksa, unutursun, der.

Padişahın evinde tartışamıyor şimdi oğlanla. Öne ilerliyorlar. General kapıyı açar. Padişahın girmeye izin var mı diyerek izin ister. Padişah izin verir, general kapıyı açtıktan sonra:

— Söyle artık, der oğlana.

Oğlan:

— Haydi, ben de gireyim hele, der.

İkisi birlikte girerler bunlar. General, padişaha:

— Kendim halledemedim, der, işte bir oğlan alıp, geldim, o yorumlayayım diyor, der.

Padişah:

— Halledebilir misin delikanlı? der.

— Ben hallederim, der, oğlan, ikiniz de beni öldürmeyeceğinize dair senet verirsiniz, rüyayı yorumlarım, der.

Padişah çok da düşünmeden:

— Haydi yazalım senet, der, generale. Bu nasıl hikmetli rüya acaba, der.

İkisi de yazıp, mühür basarlar. Bundan sonra padişah rüyasını anlatmaya başlar.

— İşte ben rüyamda altın direk gördüm, der, altın direğin üstünde altın tabak, der. Onun içinde altın kaşık ile altın çatal gördüm, der.

— İşte şimdi elinizle senet verdiniz, ben yorumlayayım, der oğlan. Altın direk, kendin oluyorsun. Altın direğin tepesindeki tabak, karın. O tabağın içindeki kaşık ile çatal, kızın ile oğlun, der. Senin oğlunu benim evlendirmem lazım, der. Oğlunu evlendirmek için, sen kızını bana vermelisin. Benim sözüme inanmadığı için, son gün ben generalin başını kesmeliyim, der.

Tamam. Şimdi padişahın oğlu büyüyüp, yirmi yaşlarına gelir. Evlenme vakit gelir şimdi.

— Oğlan evlenene kadar zindana kapatalım bunu, der, padişah. Öldürmek uygun olmaz şimdi, senedi var ne de olsa.

— Nasıl olur da şu sümüklü oğlan padişah oğlunu evlendirir de, benim kızımı alır acaba? der.

Bunu kapatırlar zindana. Gerekli olan her şeyi doldururlar. Bakıp, durması için bir hizmetçi koyarlar. Yiyecek, içecek şeyler, dilediği var orada. Günlerden bir gün padişahın oğlu:

— Baba, izin verirsen ben evleneyim, bana bir arkadaş olsa iyi olur, der.

— İşte, seç oğlum, der ve oğlana padişahlıktaki bütün kızların resimlerini verir. Bak, hangisini beğendiysen, onu alırsın, der.

Padişah oğlu bakmaya, seçmeye çalışır. Üç gün, üç gece arar. Birini bulur bu, gönlüne hoş geleni. Babasına:

— Bu kız hangi memleketten? der. Babasına gösterir bir kartı.

— Hay, oğlum, der, padişah, o kendisi padişah, kendisi kız, der. Ona at ile üç yılda gitmek, üç yılda gelmek lazım, der. Başka bir şey ile de gidilmiyor oraya, der.

— Ne olursa olsun, babacığım, der, ben bu kızı aramaya gitmeye niyetliyim, der.

Oğlan, yirmi beş atlı araba hazırlatır babasına. Peksimettir, falan filan yiyecek alır.

— Yirmi beş asker ver bana, der oğlan. Her biri atlı araba sürücüsü olsun, der.

Şimdi bunlar yola çıkarlar. Bunlar gidince, zindandaki rüya yorumcusu oğlan son yılında, üç yıl dolmasına iki ay kalınca, kendi hizmetçisine:

— Beni bir, iki aylığına çıkar hele, der, ben geri gelirim, sana hiç söz getirmem, der.

Hizmetçi razı olur. Bu oğlan çıkar, gider yola. Padişahın şehrinden çıkıp, az mı, çok mı gidince ormanda iki peri çocuğunun dövüşüp, durduğunu görür ve:

— Siz ne için dövüşüyorsunuz? der, bunlara sorar oğlan.

— Baba malını paylaşıyoruz, der, peri çocukları.

— Nedir ki o? diye sorar peri çocuklarından.

— İşte bu değnek için dövüşüyoruz, derler. İki çeyrek olur, değnek gösterirler.

İşte bunun için derler.

— Bu ne işe yarıyor ki? diye sorar bunlara.

— İşte bu değneğe binersen, nereye gitmek istersen, göz açıp, yumana kadar varırsın, derler.

— Öyleyse, getirin değneği bana, der, benim yayım, okum var. İşte ben oku ormana atayım, der, hanginiz önce gidip, bulursa, değnek onun olur, der.

Oku atar ve bu kendisi kaçır, gider ileri doğru. Peri çocukları oku arayıp, bularak çıkarlar ki, oğlan yok. Gitmiş.

— Tamam, birimizin de olmadı, der periler.

Oğlan az mı, çok mu gider, yine kavga eden iki periye rastlar.

— Niçin dövüşüyorsunuz? diye sorar bunlara.

— Baba malını paylaşıyoruz, der peri çocukları.

— E, nedir ki o?

— İşte, babadan kalan bir börk için, derler.

Görünmeyen börk bu. Onu giyersen, hiç kimseye görünmezsin.

— Getirin börkünüzü, der, oğlan, işte benim ok ile yayım var; atayım, hanginiz önce bulup, çıkarırsa, onun olur, der.

Atar, peri çocukları okun peşinden giderler. Bunlar ormana girip, gidince rüya yorucu oğlan börkü giyer ve kaçır. Peri çocukları çıkar, oğlan yok.

— Birimizin de olmadı, tamam artık, derler.

Bu oğlan yoldan gider. Yine iki peri çocuğu dövüşüp, duruyorlar.

— Niçin dövüşüyorsunuz, neyi paylaşamıyorsunuz? diye sorar bu.

— Baba malını paylaşıyoruz, derler. İşte bu kamçı için dövüşüyoruz, derler.

— E, bu ne işe yarar ki? der.

— İşte, der, bu kamçı ile yere vursan, ne istiyorsan, o olur, derler.

— Öyleyse, getirin bana onu, ben tutayım, der.

Oğlan, kamçıyı eline alır, börtü başına giyer, değneğe de biner ve göz açıp, yumana kadar padişah oğlunun yanında olur.

Bu geldiğinde, padişah oğlanları, bir su kenarında konaklıyorlarmış. Yiyecek hiç bir şeyleri kalmamış, şaşırıp, oturdukları sıraymış.

Rüya yorucu oğlan, bunların hâlini görüp:

— Hepiniz su kenarına inip, yıkanıp, çıkın, yiyecek buluruz, der.

Bunlar yıkanmak için inip, gidince, bu elindeki kamçı ile yere vurur ve ne lazımsa, bütün yiyecekler masaya dizilir. Ötekiler, bunu görünce, şaşırıp kalakalırlar, nasıl oldu bu diye. Teşekkür ede ede yerler.

Şimdi rüya yorucu oğlan, padişah oğluna sormaya başlar:

— Ne tarafa gidiyorsunuz, ne yapıyorsunuz siz, sen kimin oğlusun? der.

— Padişah oğluyum ben, evlenmek için çıkmıştım. Olmaz artık, suyu geçemiyoruz, der.

— Çok gerekliyse ben sizi geçiririm, der rüya yorucu oğlan.

— Şimdi imkan varsa, geçirsene, diye yalvarır padişah oğlu.

— Haydi benim arkamdan, der rüya yorucu oğlan. Arkanıza dönüp, bakmayın, der.

Bu oğlan kamçısı ile vura vura köprü kurar. Bunlar geçip, giderler, arkadan köprü de biter, gelir. Geçerler karşı kıyıya. Kız padişahın yaşadığı şehre giderler. Varırlar. Rüya yorucu, padişah oğluna:

— Git hele oda iste, sen padişah oğlusun, der.

Padişah oğlu, girip, gider kız padişahın yanına. Hâl, hatır sorar.

— Ne için dolaşıyorsun, sen kimsin? der kız padişah.

— Ben padişah oğluyum, der. Ne iş için dolaştığımı sabaha söylerim. Çok uzak yoldan geldik, çok hâlsizleştik, yorulduk, sen bize oda versene, der.

— İşte bizim kırdaki misafirhane var, oraya girersiniz, der kız padişah.

Padişah oğlu vedalaşıp, çıkar, gider. “Sabah saat sekizde gelirim.” der.

Misafirhanede konaklarlar. Sabah kalkar, yıkanır, giyinir ve gider padişah oğlu, kızın yanına. Girer. Kız padişah, sormaya başlar: “Ne gibi istekleriniz var?” der.

— Benim isteğim, çok büyük, der padişah oğlu, eğer sen razı olursan, ikimiz bir araya gelelim diye düşünüp, gelmiştim, der.

— O, der, kız padişah, doksan dokuz olmuştu, sen yüzüncü kişi oldun benim arkamdan gelen, der. Şimdi ben sana üç görev veriyorum. Bunları tamamlarsan, ben sana varırım, der. İşte birinci görev, der. Benim bir iskarpinim var, sabah saat sekize kadar bunun gibi bir iskarpin, alıp, gel, der.

Kendisi nasıl iskarpin olduğunu göstermiyor, söylemiyor da. Tamam. Padişah oğlu, çıkar, gider misafirhaneye. Rüya yorucu oğlan sorar:

— Ne dedi, varıyor mu sana? der.

— Bana olmaz, neticede, o, der. O bana üç görev verecek, der. Birincisini şimdi verdi, der. Kendisinininki gibi bir iskarpin alıp, gelmemi istedi, der. Hâlâ ben o iskarpinin nasıl olduğunu da bilmiyorum, der.

Bu oğlan görünmez borkünü giyer ve kız padişahın yanına girer. Bu görünmüyor ne de olsa şimdi.

Kız hazırlanır, dükkana gitmek için, onun ardından bu oğlan da gider şimdi.

Gidip, girer ayakkabı dükkanına bu. İnsanları çıkarır ve satıcı ile konuşmaya başlarlar. Oğlan da girer, onunla.

— Sende şu numara iskarpin var mı? der kız.

Satıcı “Var.” deyip, iskarpinini sarıp, verir kağıda. Konuşmaya başlarlar bunlar satıcı ile ücretini. O anda konuşup, dururken, oğlan, iskarpinini alır, koynuna sokar. Biraz konuştuktan sonra, padişah kız dönmek için bakar, iskarpin yok.

— Nereye gitti ki bu, yoksa vermediniz mi? der padişah kız.

— Verdim sanıyorum, der satıcı.

— Vermiş olsan, burada olurdu, yok.

— Vermemişim demek ki öyleyse, deyip, hemen başka iskarpinini verir.

Kız iskarpinini alır ve satıcı ile vedalaşıp, çıkar, gider. Bunun ardında da oğlan, çıkar, gider. Şimdi ikisi birlikte dönerler. Rüya yorucu oğlan, padişah oğlunun yanına girer.

— İşte sana iskarpin, der, sabah götürüp, verirsin, der. Önce o koysun iskarpinini, ondan sonra sen, der. Yoksa, onun başkasını koyması mümkün, der.

Padişah oğlu, sabah kalkar ve padişah kızının yanına gider.

— Ey delikanlı, geldin mi, der, kız padişah. İşte benim iskarpın, deyip, masaya çıkarıp, koyar.

— Öyleyse, benimki de aynı, deyip, bu da çıkarıp, koyar.

— İşte sana ikinci görev, der kız padişah. Benim gömleğim var, der, sabah saat sekize bunun aynısı bir gömlek alıp, gel, der.

Çıkar da bu padişah oğlu, öteki oğlana:

— Gömlek alıp, gelmemi istedi, der, aynı benimki gibi olsun dedi, der.

Oğlan görünmez borkünü giyer ve yine çıkar, gider. Gidip, girer kız padişahın evine, kız padişah yine hazırlanır dükkana gitmek için. Bu da birlikte çıkar, gider kız padişah ile görünmeden.

Şimdi ikisi birlikte giderler, dükkana varıp, girerler. Kız padişah, yine insanları çıkarır dükkandan ve bir gömleklik basma alır. Satıcı ile konuşurken, bu oğlan yine alıp, saklar gömleliği. Konuşma bitince kız bakar, gömleklik basma yok.

— Nereye gitti ki bu, konuşurken yoksa vermedin mi? der.

Yeniden bir gömleklik basma alır ve vedalaşıp, çıkar gider bu. Dikimevine terzilerin yanına gider. Dikimevine gidip, girer. Üç terzi vardır.

— İşte size bir gömleklik basma, der, kırk sekizinci ölçüde dikersiniz deyip, verir.

— İşte diktığınız için para, deyip, ücretini de çok öder. Ama bu oğlan, görünmez borkünü giymiş, orada kalır.

Bunlar hemen gömleği dikerler. Kağıda dürüp, masaya koyarlar ve yatıp, uyurlar. Bunlar yatıp, uyuyunca, görünmez borklü oğlan gömleği alıp, kendi basmasını kağıda dürüp, koyar.

Terzilerin biri uyanır ve padişahın gömlek dikmeleri için basma getirdiği aklına gelir.

— Biz diktik mi, yoksa uyuduk mu? der. Dur hele, kalkıp, bakayım, der. Kalkıp, bakar ki, gömleğin yerinde dikilmemiş basma duruyor. Arkadaşlarını uyandırmaya başlar.

— Ey, kalkın, der, bizim gömlek dikilmemiş. Padişah bizden saat sekizde dikip, götürmemizi istemişti, der.

Ötekiler ay, vay edip, yatarlar.

— Diktik ya, ne sayıklıyorsun sen? derler.

— Kalkıp, bakın, işte basma duruyor, der.

Kalkıp, bakarlar ki, gerçekten de dikilmemiş basma duruyor. Hemen kalkıp, hemen o numarada kız padişaha gömlek dikip, götürürler.

Bu oğlan da döner gider şimdi kendi misafirhanelerine.

— İşte, der, gömlek alıp, geldim sana, götürüp ver şimdi, der, düş yorucu oğlan. Önce o koysun, sonra sen koyarsın gömleği, der.

Padişah oğlu gider, kızın yanına.

— Ey, geldin mi, der, kız padişah. İşte benim gömlek, der, koyar masaya.

— Belki, benim de böyledir, deyip, bu da koyar.

İkisinin ki de aynı, kız padişah ayıramaz.

— İşte benim son görevim, der. Benim üç tel altın saçım var, sabah saat sekize bunlar gibi üç teli getirirsin, der.

Çıkar da rüya yorucusu oğlana söyler bu:

— Altın saç alıp, gelmemi istedi, der.

Tamam. Bu padişah düşünüyor şimdi: “Kıyafetleri dükkandan almış olmalı, ama bu dükkanda yoktu.” der.

Bu yorumlayıcı oğlan, borkünü giyer ve kız padişahın yanına girer. Tam da o sırada kız padişah at koşturmuştur, altın saça gitmek için. O sırada bu da arabanın ardına yapışır ve bunlarla gider. Giderken, padişah “Bunu hiçbir yerden bulamaz.” diye, konuşur gider, arabacıyla.

Varırlar bir su kenarına. Orada bir kulübe vardır. Onun içinde bir ihtiyar ölecek gibi yatıyormuş. Padişah arabadan iner ve kulübeye girer. Onun ardından bu oğlan da girer.

— Nasılsın, dede, diye bağırır kız padişah.

— Yoksa sen yine mi geldin, dünya kötüsü, diye sövmeye başlar buna ihtiyar.

— Yok, dede, yüzüncüsü artık bu. Başka gelmem, üç telcik saçımı verirsin, şimdi, der.

Padişah tutar üç tel; oğlan tutar bir avuç.

— İşte, dede, deyip, kız üç tel saçını çeker, oğlan ucundan çeker.

Bu ihtiyarın başı ağrır kalır, kız padişah hemen çıkar, gider, ihtiyar öte, beri dövme iyiydi, deyip.

Tamam. Çıkıp, otururlar ata. Oğlan da oturur kendi yerine. Şimdi padişah, arabacısı ile konuşup, döner.

— Artık bir daha gelmek olmaz, öfkeleni dede, der, çok kızdı, sonu, başı, der.

Dönerler. Bu oğlan şimdi misafirhaneye girip, gider. Padişah, kendi yaşadığı sarayına.

— İşte, der, alıp, geldim, der, bu oğlan, rüya yorucu şimdi. Padişah oğluna bir avuç altın saç verir.

— İşte, götürüp, verirsın, der, en önce o koysun saçını, der. Önce yarısını koy, ondan sonra yarısını, der, heyecanlandırarak, der, işte bizde yeterli diyerek, der.

Girer şimdi padişah oğlu, kız padişahın yanına saat sekizde.

— İşte benim üç tel saçım, der.

— Senin üç telse, benim yarım avuç, der. İşte lazımsa, yarım avuç daha vereyim, der padişah oğlu.

Kız padişah, şaşırır şimdi.

— Sabah saat sekizde gelirsın, der.

Dönüp, uyur bu güzelce.

Kız padişah, düşünür:

— Bu oğlanın işi değil, onun bilimcileri vardır, der. Bu geceleyin, bunların misafirhanesine girer de, kız padişah şimdi, rüya yorucu oğlana damga vurup, çıkar. Rüya yorucu oğlan, kız padişah çıkıp, gidince, hemen damgayı hepsine vurur.

Kız padişah sabah girer. “Benim varacağım delikanlının, der, filan yerinde damgası olur.” der.

Bu düş yorucu oğlan:

— Biz senin arkandan gelmedik ki, der, senin ardından kim gelmişse, ona var, der.

— Tamam, öyleyse, der, padişah, yirmi beş gün süre lazım bana, der, ben padişahlığı, başka padişaha vereyim, der.

Yirmi beş gün dinlenir bunlar, yiyip, içip, yatarlar. Yirmi beş gün geçer. Padişah, yirmi beş yük yiyecek, içeceği alır, azıcık orada ev eşyası, giderler şimdi dönüp, padişah oğlunun memleketine.

Daha önce geçtikleri su kenarına varırlar. Nasıl geçeceklerini bilemeden şaşırıp, otururlar. Önce gemiler, vapurlar yokmuş herhalde. İşte orada rüya yorucusu oğlan:

— Benim seni evlendireceğime ve kız kardeşini bana vermeye elinle senet verirsen, ben sizi geçiririm, der.

Senet alır eline, mühürler vurdurup, imza attırarak. Önceki kamçı ile vura vura karşıya köprü kurulur, bunlar geçip, giderler.

Bu oğlan kıyının ikinci tarafına çıkıp, iki çeyreklik değneğe biner ve göz açıp, yumana kadar, kendi zindanında olur. Bu padişah oğlanları dönene kadar, zindanda bekler. Padişah oğlu döner, gelir. Padişah düğüne hazırlanır. Bütün şehri çağırır bu. Düğün başlar.

Padişah:

— Ortak koğuşa kapatın, bu oğlan yalancı çıktı, der.

Tamam. Bunu zindana kapatırlar. Bu oğlan kamçısı ile zindan döşemesine vurur ve ne lazımsa, yiyecek, içecek cinsinden hepsi de dizilir masaya. Bütün zindan halkına ikram eder bu oğlan. Padişah olmayan müzikler çalıp, bayram yaparak, yatarlar bunlar zindanda. Bunun bekçileri padişaha gidip:

— Zindanda sizdekinden de güzel düğün var, der.

Padişah:

— Gidin, ne varsa, hepsini de alın, yeniden kilitleyin üstlerinden, der.

Oğlanı görmüyorlar da, o borkünü giyiyor ve oturuyor.

Ötekiler, bütün eşyaları alırlar ve yeniden kilitleyip, koyarlar bunları.

Sabah kalkarlar bunlar. Zindan halkı şaşırır, bütün eşyaları alıp, gitmişler.

Bu oğlan:

— Kaygılanmayın, der, şimdi olur, der.

Kamçısı ile döşemeye vurur, tekrar bütün eşyalar olur. Müzikler çalıp, yine yiyip, içerek otururlar bunlar. Bunu tekrar padişaha giderek söylerler.

Padişah düşünür: “Yine bu oğlanın işidir bu.” der.

— Alıp, gelin buraya, der, olmazsa öldürelim, bize rahat vermez o, der.
Bunu alıp, getirirler padişahın yanına. Padişah sormaya başlar:
— Delikanlı, nasıl iş bu? der.
— Nasıl iş olsun, der, ben de düğün yapıyorum ötede, der. Senin kızını alıyorum ya, der.
Padişahın öfkesi kabarır böyle deyince.
— Gidin, der, hemen götürüp, başını kesin yalancının, der.
— İşte bu yazıyı okuyup, bak, ondan sonra kesersin, der, bu, bunun oğlunun verdiği senedi gösterip, halkın önünde oku, der.
Padişah okur.
— Ey, oğlum, kendin evlenemedin mi ki, der. O zindanda yattı. Nereden gelip, katıldı ki oraya? der.
Padişahın oğlu ne olduğunu, hepsini de söyler.
— Evet, o evlendirdi, der, ben ölmüştüm şimdi, der.
Bu oğlan, padişaha:
— Şimdi kızını veriyor musun? der.
Padişah:
— Sende senet olduğuna göre, oğlumun sözünü ayak altına almak olmaz, vermek doğru olur şimdi kızımı, der.
Kızını verir bu oğlana. Yeniden düğün yaparlar.
Bu oğlan, padişahın damadı olunca:
— Beni bu kadar aldatıp, durduğu için, benim sözüme inanmadığı için, generalin başını kesmek lazım, der.
Böyle deyince, oğlan kendisi generalin başını keser ve padişahın damadı olup, düğün yapıp, güzelce yaşamaya başlar.
Ben de vardım düğününde, içtim bardaktan boşanırcasına, degene kepçe ile, değmeyene kepçenin sapı ile. Bugün gittim, gece geldim, bir testi çay içtim, bununla da masalım bitti.

82. PADİŞAH OĞLU İLE HİZMETÇİ OĞLU

Çok eski zamanlarda bir padişah yaşamış. Bu padişahın kız çocukları pek çokmuş, fakat erkek çocuğu hiç yokmuş. Bu nedenle o, çok kaygılanıyormuş.

Gelip, geçen dervişlere, dilencilere hayır, sadaka verir ve:

— Allah’a dua edin, bana bir erkek çocuk versin, der.

Böylece günlerden bir gün bu padişaha bir derviş, çuvalından bir balık çıkarıp, verir ve:

— İşte bu balığı pişirip, kendin ye, der. Böyle der ve derviş padişahın evinden çıkar, kendi yoluna gider.

Padişah, balığı yemek hazırlayan hizmetçisine verir ve:

— Bak, bu balığı hiç kimse yemesin, der.

Hizmetçi balığı güzelce temizler, kavurur. Bu şekilde tadına, tuzuna bakmadan, kavrulmuş balığı padişaha vermeye korkar. Bu nedenle balığın bir parçasını alıp, yer. Kalanını padişaha verir. Bu hizmetçinin de hiç erkek çocuğu olmamıştır.

Bu balığı yedikten sonra bir yıl geçince, aynı günde, aynı saatte padişah karısı da, hizmetçi karısı da birer erkek çocuk doğururlar. Bu iki çocuk, birbirlerine öyle çok benzerler ki, hatta öz anaları bile hangisinin kendi çocuğu olduğunu tanıyamaz. Bu çocuklar böyle arkadaşça yaşarlar, birbirlerinden de hiç ayrılmazlar.

Böylece bunlar on sekiz yaşına gelince, padişah oğlu bir gün rüyasında bir kız görür ve âşık olur. Rüyasında bu oğlana kız:

— Eğer beni seversen, gel yanma, der. Beni bulmak için beş deniz geçersin, beş padişahlık geçersin, sonra beni bulursun, der.

Bundan sonra padişah oğlu rüyasında gördüğü bu kızın hasretinden yemez, içmez, günden güne zayıflar gider. Hasretini kendi arkadaşından başka hiç kimseye de söylemez. Hizmetçi oğluna da hiç kimseye söylememesini tembih eder.

Padişah ise, oğlu hasta diye, ne kadar doktor çağırırsa da, bunun hastalığını biri de bilemez. O zaman padişah küçük kızını çağırır ve:

— Seni kardeşin çok sever. Sen ona çarenin ne olduğunu öğren, sonra bana söylersin, der.

Padişahın küçük kızı, kardeşinin kaygısını, hasretini sorup, öğrenince, babasına oğlanın rüyasında bir kız görüp, âşık olduğunu, o kızın nasıl kendisini

aramasını istediğini, bu kızın hasretinden oğlanın kurduğunu, anlatır. Padişah, kızından bu sözleri işitince hem sevinir, hem de kaygılanır. Padişah, oğlanın evlenmek istemesine sevinir, fakat şimdi bu kızı aradığında çok malın ziyan olacağına, çok sıkıntı, meşakkat gerektiğine de üzülür. Yine de padişah gemi yaptırır, yüz asker verir, gemiye beş yıllık azık, öte beri yükletir. Yol eşyaları hazır olunca, padişah oğlu ile hizmetçi oğlu, anne, babaları ile vedalaşıp, yüz askeri alarak, gemiye binip, giderler. Padişahlar, hizmetçiler ağlaşıp, kalsınlar, biz gidelim oğlanlar ile.

Bunlar gün giderler, ay giderler, yıl giderler, dönüp, bakarlar ki bir karış yer gitmişler.

Yolda giderken, bir gün denizde fırtına kopar. Gemiye, öte salları, beri salları. Sallarken, bunların gemileri dayanamaz, ters döner. Çoğu batır, bazıları kurtulur. Dalga, padişah oğlunu su kenarına vurup, çıkarır. O sağ, salim evine döner, gider. Biz gidelim, hizmetçi oğlu ile.

Bu delikanlı, gemi parçalanınca, bir tahtaya yapışır ve rüzgar bunu üç gün sürükleyince, bir kıyıya getirip, bırakır. Delikanlı burada dinlenip, az mı, çok mu yattıktan sonra, gözlerini açıp, bakınca, kendisinin büyük bir ormanın yanında, deniz kenarında olduğunu görür. O zaman bu, denizde batmadan kurtulduğuna sevinir ve karnımı doyuracak bir şey bulmaz mıyım deyip, ormana girer. Ormanda bunu maymunlar yakalarlar ve:

— Ey, insanoğlu, biz insanı ömrümüz boyunca arayıp, duruyoruz. Gel, ne olur, bize padişah ol, yoksa bize ayılar gün göstermiyorlar, bütün zenginliğimizi yağmalıyorlar, derler.

Bu şekilde, maymunlar bu delikanlıyı kendilerine padişah yaparlar. Ayılar, maymunların padişahlarının insan olduğunu öğrenince, korkularından maymunları yağmalamamaya başlarlar.

Bu delikanlı maymunlardan kaçıp, kurtulmak ister, ama maymunlar bu işi anlayıp, bunu tutup, geri getirirler ve buna çok güçlü bir bekçi koyarlar. Bundan sonra bu, maymunlardan kurtulmanın başka yolunu aramaya başlar.

Bir gün delikanlı bal ekşitir. Bal çok güzel olur. Bu balı içer ve türkü söylemeye, oynamaya başlar, eğlenir. Delikanlının balı içip, nasıl keyiflendiğine maymunlar bakar, dururlar ve kendileri de içerler, oynarlar, gülerler. Çok kötü sarhoş

olup, her biri bir yere yığılıp, uykuya dalarlar. Delikanlı, bu durumdan faydalanıp, maymunların elinden kurtulur. Maymunların yerinden çıkınca, bunu ayılar yakalarlar ve kendilerine padişah yaparlar. Bunların komşuları da kurtlarmış, kurtların yeri varmış Bu nedenle kurtlar, ayılara hiç rahat vermezler. Ayılara, bir insanın padişah olduğunu öğrenince, kurtlar, insandan korkarak, ayıların yerine girip, talan etmekten çekinirler.

Delikanlı ayıların elinden birkaç kez kaçıp, kurtulmak ister. Ayılar bu işi anlayıp, bunun yanına güçlü bir bekçi koyarlar. Ayıların elinden böyle kurtulamayacağını anlayınca, delikanlı ayıların bal ambarındaki bütün balı yere akıtır. Ayılar balın yerden akıp, gittiğini görürler ve dünyadaki her şeyi unutup, bağırıp, çağırarak bal yemeye koşarlar. O zaman bu delikanlı ayıların yerinden kaçır. Ayıların yerinden çıkınca, onu kurtlar yakalarlar ve kendilerine padişah yaparlar.

Delikanlı kurtlardan da kaçıp, kurtulamayacağını anlayınca, kurtların koyun ağılını açar ve bütün koyunları kıra sürüp, çıkarır. Kurtlar uluşa uluşa koyunların arkasından giderler. Delikanlıya da bu lazımdır. O kurtların yerinden de kaçır.

Bu şekilde, bir gün çok güzel bir şehre gelir. Şehre gelip, girince, delikanlı çok şaşırır, her köşeye, her direğe bu kendi resmini yaptırdıklarını görür. Delikanlı, benim resmim nereden buralara gelmiş diye, şaşırıp, dururken, bunu yakalarlar ve padişahın evine götürürler. Bu yerde öteki padişah oğlunun rüyasında gördüğü kız, padişah olarak yaşıyormuş. Kız da aynı şekilde gece hizmetçi oğlunu rüyasında görmüşmüş ve ona âşık olmuşmuş. Kız kendisi çok güzel ressam olduğundan, delikanlının resimlerini kendisi yapıp, bütün sokaklara yapıştırtmış ve:

— Kim, nerede bu delikanlıyı görürse, benim yanıma alıp, gelsin, demişmiş.

Kız, delikanlıyı pencereden görünce, karşılar ve:

— Hoş geldin, merhaba, benim mutluluğumu, muhabbetimi, hayatımı getirdin, der.

Delikanlıyı hamama sokar, yıkatır, güzel eşyalar giydirir, yedirir, içirir, dinlenmek için yatırır. Delikanlı çok güzel dinlenir. Bundan sonra, kalkınca, kıza başından geçenlerin hepsini açık açık anlatır. Kız, bunun anlattıklarını dinledikten sonra, oturduğu yerden kalkıp, delikanlıyı kucaklar ve:

— Bana korkak padişah oğlu gerekmez, sen benimsin, ben senin, deyip, öper.

— Yok, yok, ben kendi yakın arkadaşına ihanet etmem, ben sizi ona alıp, götürüp, vermeliyim, der.

— Sen, delikanlım, kurt ile koyunun dost olduklarını işitmemişsin, işitmezsin de, o senin arkadaşın değil. Gel, ikimiz birlikte yaşayalım, der.

Kız, bu delikanlıyı çok da kendi tarafına çekmeyi istese de, delikanlı kızın teklifini kabul etmez. Bundan sonra, kız:

— Öyleyse, senin yakın dostun padişah oğlunu sınavı, bakalım, haydi gidelim, der.

Bu kız devler padişahıymış. Kız, bütün devlere:

— Bizi şöyle şöyle bir yere götürün, benim emrimden başka biriniz de insan gözüne görünmeyin, der.

Bunlar gözlerini kapatıp, açana kadar, delikanlı kendi doğduğu şehrin yanında olduğunu görür. Sonra kız, bir devı çağırır ve kendi şekline sokar, kendisi de bir sıçana dönüşür ve delikanlının cebine girip, yatar.

Sonra delikanlı, kıza dönüşen devı elinden tutar ve padişahın evine alıp, gider. Bu delikanlının annesi, babası, oğlanları ölmüştür artık diye, çok ağlaşmışlar. Bu hasretten hizmetçi ile karısı, ikisi de, kör olmuş. Bunlar kör olup, işe yaramayınca, genç padişah bunlara ekmek de vermemiş. Bunları, konu komşuları doyuruyorlarmış. Oğlanları dönünce, annesi, babası çok sevinirler. Oğlanları ile gelen kızın önüne koyacak bir dilim ekmekleri de olmadığından, bunlar çok utanırlar.

Padişah oğlu, hizmetçi oğlunun sağ olarak dönüp, geldiğini, kendisi ile çok güzel bir kız da alıp, geldiğini işitince, bunun yanına kıza bakmaya gider. Girer ki, ne görsün, bu kız rüyasında gördüğü kız çıkar. Hizmetçi oğlu, padişah oğlu ile selamlaşmak ister. O zaman padişah oğlu, selamlaşmak yerine:

— Senin ne hakkın var, padişahın sevdiği kızı almaya, diye bağırmaya başlar.

— Yok, ben onu sana getirdim, ben yakın dostuma hiçbir zaman ihanet etmedim, der. Padişah oğlu, kahkaha ile güler.

— Biliyorum ben sizi, dilenci oğlanlarını. Hemen bu utanmazı zindana atın, sabah astırırım, der. Ondan sonra, öteki dev kıza:

— Haydi, canım, ben senin hasretinden sararıp, ölüyorum, haydi, göz nurum, haydi, diyerek, alır, gider. Hizmetçi oğlunu zindana kapatırlar. Orada deminki sıçan, kıza dönüşür ve:

— Ey, delikanlı, söylemedim mi ben sana, padişah ile fakir kişi dost olmaz diye. Fakat sen hiç korkma, sabaha biz onu gülünç duruma düşürürüz, der.

Böyle der ve geri sıçana dönüşüp, oğlanın koynuna girip, yatar.

Padişah oğlu, sevincinden dünyasını unutup, gece boyunca düğüne hazırlanır. Sabah olunca, davullar döverler, borular öttürürler, padişahın darağacının yanına bütün halk toplanır. Halk toplanınca, hizmetçi oğlunu darağacının yanına getirirler. Hazırlık bitince, oğlanın koynundan sıçana dönüşen kız sıçrayıp, çıkar ve yeniden kıza dönüşüp, devlere şehri kuşatmalarını buyurur. Padişahın yanında oturan kız deve:

— Sen padişahı darağacına getir, der.

Bütün halkın aklı gider böyle acayip işe. Padişahı darağacına sürükleyip, gelirler. O zaman bu kız:

— Ey, delikanlı, gördün mü şimdi padişahın, senin yakın dostunun kim olduğunu? der. Sen nasıl sıkıntılar çekip, beni bulup, getirdin, fakat o sana ne yaptırdı? der.

— Gördüm, der delikanlı.

Bundan sonra padişahı darağacına asarlar. Halk da bu işi doğru bulur. Hizmetçi oğlu ile bu kızın ikisini çok büyük bir düğün yapıp, evlendirirler. Hizmetçi oğlunu halk kendilerine padişah yapar. O zamandan, bu zamana kadar bu şehirde halk çok rahat, çok güzel yaşıyorlar.

83. TILSIMLI MUM

Çok eski zamanlarda bir terzi varmış. Onun karısı ile bir oğlu varmış. Bu oğlan Allahverdi isimliymiş. Allahverdi yese, yemeğe doymazmış; giyse, kıyafete sığmazmış; oynasa, oyuna doymazmış. Bu oğlan gece gündüz oyundaymış.

Bir gün babası: “Oğlum, der, sen bu âdetini bırak artık, benim yanımda otur, zanaat öğren.” der. Bu sürekli babasının sözünü dinlemez, gece gündüz oyundadır.

Bir gün bunun babası vefat eder, annesi ile ikisi kalırlar bunlar. Annesinin, çocuğu doyurması lazım şimdi. Zenginlerin mallarına bakarak, sığır sağıp, dururlar bunlar.

Bir gün annesi yorulup, gelir, çocuğuna kızıp: “Ey, yavrum, der, Allah babanı alacağına, seni almış olsaydı, der. Söylediğim sözü dinlemiyorsun, yesen, yemeğe doymuyorsun; oynasan, oyuna doymuyorsun; giysen, kıyafet denk gelmiyor, ne biçim çocuk oldun sen.” der. Bu hâlâ da annesinin sözünü dinlemez.

Bir gün bu şekilde sokakta oynayıp dururken, çocukların yanına arabaya binmiş bir kişi gelip, durur ve:

— Ey, çocuklar! Allahverdi isimli oğlan nerde? der.

Oğlanların birisi:

— O neye lazım? der.

— Varsa, çağırın hele. O benim ağabeyimin oğlu oluyor, der.

Allahverdi, bunun yanına gelir.

— Ey, yavrum! Sen benim yeğenimsin. Ben seni arayarak, geldim, der.

— Benim hiç akrabam yok. Ben kimseyi bilmiyorum, der.

Bu kişinin adı Abrik’miş. Böyle deyince, cebinden bin tenge para çıkarıp, Allahverdi’ye verir: “İşte yeğenim, bin tenge para; annene götürüp ver, der. Yarın ben size misafırlığe gelirim. Benim gelişime kadar annen çeşitli yemekler pişirip, koysun.” der.

Allahverdi oyundan döner ve dinlenir. Annesi işten gelir. Oğlu rüya görmüş gibi korkarak, uyanır ve:

— Anne, der, benim babamın Abrik isimli kardeşi var mıydı? der.

— Sen ne söylüyorsun, onun hiç kardeşi yok, der.

— Hayır, anne; onun kardeşi var, der ve kardeşinden bahseder bu.

— Benim bilmediğimi sen nereden biliyorsun? der.

Böyle deyince, oğlu cebinden bin tenge parayı çıkarır ve: “İşte, inanmazsan, amca verdi, deyip, annesine parayı verir. Sabah bize misafirliğe geleyim dedi, yemekler hazırlamamızı istedi.” der. Parayı görünce, annesi sevinir: “Ey, yavrum, olsa, olmuştur.” der.

İkinci gün, çokça yemek hazırlarlar. Sabahleyin Abrik araba ile gelir. Eve gelip, girer. Annesi de gelip, görüşür. Abrik bunlara üç gün misafir olur.

Bir gün annesi işe gidince, Abrik: “Yavrucuğum, şimdi biz babanın mezarına gidelim; sonra şehre dolaşmaya gideriz.” der.

Oğlanı kandırıp, götürmeyi düşünüyor şimdi bu.

Tamam, arabayı koşarlar ve çıkıp, giderler bunlar. Mezara gideriz diyen kişi, mezardan geçip, gider, durmaz. Şehirden de çıkıp, giderler. Bunlar uçan kuş gibi gidiyorlar.

Bir süre sonra Allahverdi:

— Atını durdur, der.

— Ne oldu? der.

— Acıktım, der.

Abrik araba yayının altından bir boş çuval alır ve yere yayar. Çuvalın üstünden eliyle sıvazladığında çeşitli yiyecekler ortaya çıkar. “Ye şimdi.” der Abrik. Allahverdi oturup, doyana kadar yer. Abrik ikinci eli ile sıvazlayıp, yiyecekler yok olunca, çuvalı geri yerine bırakır.

Bunlar yeniden ileri gider. Biraz vakit geçince, Allahverdi yeniden atı durdurur.

— Oynamak istiyorum, der.

— Ey, oynarsan oyna. İşte üç yarış atı, bunlarla oyna, der Abrik.

Allahverdi yarış atlarının yanına gelir ve boyunlarından sarıla sarıla oynar. Oynarken: “Şimdi oldu mu?” der Abrik. Olduysa, haydi otur, gidelim.” der.

Yeniden ata binip, ileri doğru giderler bunlar. Birkaç kilometre gidince, Abrik atları durdurur.

— Oyun görmek ister misin? der.

— Evet, der Allahverdi.

— Ben sana şimdi oyun gösteririm, der.

Şimdi ucu, bucağı olmayan bozkır. Bunlar kurumuş ağaçları yığarlar. Yığarlar ve ateş sokarlar. Ateş yakınca, ateşin içinde dünyada ne kadar ejderha yılan varsa, var da var, domuzlar, ayılar... Allahverdi bakar durur, korkmaz.

— Gördün mü? der.

— Gördüm, der Allahverdi.

— Gördüysen, haydi, gidelim, der.

Ata binip, giderler bunlar. Gidecekleri yere varınca, Abrik fısır fısır bir şey okumaya başlar. O okuyunca, yer kazılmaya başlar. Derin bir çukur kazılınca, Allahverdi'ye: “İşte, der, eline kılıç veriyorum, çukura indiriyorum. Çukurdan yer altına kapı var. Bu kapıyı açıp, girersin ve orada olan beş başlı devi kılıcınla öldürürsün. Sağ tarafta ikinci kapı vardır, onu açıp, girersin. Orada yedi başlı dev vardır, onu öldürürsün. Sağ tarafında soba vardır, onun içinde altın mum vardır. Bu altın mumu alıp, çıkıp, bana verirsin. Altın mumdan başka hiçbir şeyi alma.” der.

Allahverdi elinde kılıcı tutarak, iner, gider. Kapıyı açıp, girerek, önce sol tarafta bulunan odadaki devi, sonra sağ taraftaki devi öldürür ve demir sobayı açıp, bakar. Açıp, bakar ki, altın mum duruyor. Oğlanın başında işlemeli börk varmış, mumu alır ve işlemeli börküne koyup, dönüp, bakınca, etrafta parlayıp, duran mücevher taşlar. Bu oğlan, bunlara hayran olur, Abrik alma demişti. Hayran olur ve börküne de, ceplerine de, koynuna da mücevher taşları doldurur. Kapıdan çıkıp, giderken, döşemede altın yüzüğü görür ve bunu parmağına takar. Evden çıkar ve bunun arkasından kapı kapanır. Dev evinden çıkınca, o da kapanır, kalır. Şimdi geri, girilmiyor, kapılar bir kez kapanınca, yeninden açılmıyorlarmış. Çıkınca, Allahverdi bağırır:

— Abrik amca, beni çıkar, der.

— Altın mumu aldın mı, fırlat buraya, der.

Allahverdi mumu fırlatmaz, öteki bunu çıkarmaz. Bir kez ister, fırlat, deyip, iki kez ister, üçüncü kes ister, öteki hâlâ fırlatmıyor. Fırlatmayınca, Abrik bunun üstüne kazılan toprağı koyar ve Allahverdi'yi gömerek, gider. Bu şimdi sıkışır, yer basar ve ikinci eli öteki yüzüğe çarpar. O sırada bir cin çıkar, gelir. Allahverdi:

— Sen nasıl cinsin? der.

— Altın yüzük ciniyim, der, altın yüzük kimde olursa, ben ona hizmet ederim, der.

— Öyleyse, sen beni kendi memleketime götür, der.

— Yum gözünü, bin benim enseme; ben söylemeden gözünü açma, der.

Bu gözünü yumar ve cinin ensesine binip, oturur. Biraz sonra gözünü açınca, annesinin evinde dinlenip, yatıyor, annesi iştedir.

Bir süre sonra annesi işten dönünce, delikanlı: “Anne, der, ben pazara gidip, mum alıp, geldim, der. Bu mumu temizleyip, akşama yakmak lazım.” der. Hâlâ Allahverdi mücevher taşların ne olduğunu bilmez, alıp, geldi ve kerevetin altına attı.

Yazın güzel bir günüymüş, annesi kapı önünde mumu silip, temizlerken fitil tutulan yerine parmağı değer ve sığır gibi bir cin çıkıp, gelir. Cini görünce, korkudan annesinin yüreği yarılıp, yere yığılır. Fakat cin, bir yere gitmez, bekler. Allahverdi: “Bu annem niçin uzun süre durdu.” diye çıkar ki, annesi yığılmış yatmaktadır, yanında bir cin oturuyor. Allahverdi:

— Sen nasıl cinsin? diye sorar.

— Ben, der, altın mum ciniyim, der. Altın mum kimin elinde olursa, onun buyruğunu yerine getiririm, der.

— Biraz bekle, der. Allahverdi kaldırıp, annesini eve götürür ve soğuk su serpererek, kendine getirir. Öyle olunca, sen benim buyruğumu yerine getireceksin, der. İşte bana altından altı tabak olsun, der. Altı tabağın içinde kırk yıl yetecek kadar yiyecek olsun, der.

Cine ne zorluk, altı altın tabak ile kırk yıl yetecek kadar yiyecek getirip, verir bu.

Bu sırada bir padişah vardır, onun da bir kızı vardır. Bu padişah bütün dünyaya “Bütün halk meydana toplansın, kızım kendine koca seçecek.” diye ilan ettirir.

Halkın toplanmasından üç gün önce padişah hamamı yaktırır. Padişah kızı, arkadaşları ile hamama girmelidir. Allahverdi, bunu bilip, eline kürek alır da gider. Hamamın altını kazarak, kendine girecek yol yapar, oradan girip, kızı görmek ister bu. Allahverdi kendine yol hazırlayıp, girip, yatar.

Bir süre sonra, bu kız, arkadaşları ile güzel atlarla gelip, hamama inerler. Soyunarak, hamama girerler. Kız, yüzünde on yedi kat perde ile dolaşıyormuş. Bugüne

kadar delikanlılar on bir perdesine bile dayanamıyorlarmış, kızın güzelliğine gözleri kamaşıp, ölüyorlarmış. Allahverdi, on dört perdesine dayanmış, on beşincisine dayanamayınca hâli bitip, delikten çıkıp, gider.

Allahverdi kendi memleketine döner ve delikanlılara övünür:

— Ey, der, siz ne biliyorsunuz, hamama girdiğinde ben padişahın kızını gördüm, der, gözüm dalıp, öleyazdım, kaçıp da kurtuldum. Ben bu padişahın kızını alırım, der.

Arkadaşları bununla dalga geçerler.

— Senin gibi kele, padişah kızını verir mi, derler.

— İşte görürsünüz, ben onu alırım, der.

Bir gün padişah etraftaki herkesi toplar, fakat Allahverdi'yi unuturlar. Bu toplanan halk arasından padişah kızı kendisine koca bulamaz.

Tamam, bir zaman sonra Allahverdi altın tabağın birine mücevher taşlar koyup, annesini padişaha dünürcü gönderir.

Annesi gider, padişahın sarayına varır. Sarayın etrafında dolanır, girmeye korkar. Girmeye korkunca, altınını pencerenin altına gömer ve döner, gelir. Eve dönünce, Allahverdi sorar:

— Ey, anne, ne oldu? der.

— Yok, yavrum, hiçbir şey demedi, sormadı, der.

İkinci gün de aynı şekilde altın tabak ile altın verip, gönderir. Bunda da aynen pencere altına gömer ve döner, gider.

— Ey, ne söyledi? der Allahverdi.

— Yok, yavrum, der, hiçbir şey söylemedi, der.

Üçüncü gün:

— İşte sana üçüncü altın tabak, der, üçüncü tabağa da cevap alıp, gelmezsen, sana iyi olmaz, der. Böyle deyince, annesi korka korka gider padişaha.

Üçüncü gün, kocakarının şansına pencereden padişah bakıp, duruyormuş. Padişah, vezirlerini çağırıp:

— Ben size çevremde çağırılmadık kul kalmasın diye söylemiştim, der. Üç günden beri bir kocakarı dolaşıyor. Nasıl kul o? Alıp, getirin buraya, der.

Vezir çıkıp, sorar:

— Size ne lazım? der.

— Bana padişah lazım, der kocakarı.

— Haydi, deyip, alır gider kocakarıyı.

Kocakarı gelip, girince, altın tabağı masaya koyar.

— Ey, sienz ne için geldin? der padişah.

Kocakarı isteğini söyler:

— Oğlum dünüre gönderdi, kızınızı istiyor. Bu da size hediye, der. Bugün üçüncü gelişim. İki gelişimde girmeye cesaret edemedim, der.

Padişah altını görünce, sevincinden ne diyeceğini bilmez:

— Oğlun sabah saat dokuzda gelsin, der. Sevincinden kocakarı eve nasıl dönüp, gittiğini bilemez.

— Ey, anne, sağ, salım döndün mü, padişah ne dedi? der Allahverdi.

— Ey yavrum, der, sabah saat dokuzda padişah, seni çağırdı, der.

Allahverdi, gider padişaha. Üstünde temiz kıyafetler, ağzı dolu altın diş, kolunda altın saat, terzi oğlu diye düşünmezsin.

Gider ve padişah ile konuşur. Sonra padişah kırk vezirini çağırır ve danışır, kızını vermeli mi, vermemeli mi? Kırk vezirin içinde bir vezir, padişahın inandığı veziri, karşı çıkar: “ Sen padişah olursan, padişah ol, altına aldanıp, kızını verme, der. Sen ona iş buyur, onun altını çoksa, altından altı odalı ev yapsın; o zaman kızını verirsin.” der.

Tamam, Allahverdi’yi çağırıp, işte şöyle şöyle altından ev yap, derler.

— Tamam, der, ben size altı oda yapmayayım, beş buçuk oda yapayım, der, bir duvarını yapmanız için size bırakayım, der. Bunlar düşünürler ve beş buçuğu yapıp, bitiremez, diye karara varırlar. “Tamam.” deyip, anlaşırlar ve döner, gider bu.

Allahverdi gece saat on ikide altın mumu eline alır ve cinleri çağırır. Cine ne zorluk, sabahleyin saat altıda bunu, “Kalk, oldu.” diye uyandırırılar. Sabahleyin Allahverdi eline çekiç, balta, çivi alıp, merdivene çivi çakar, durur.

Sabahleyin padişah kalkıp, gelir ki, altın ev parlayıp, duruyor. Padişahın akli gider:

— Ey, kocakarı, kaldır başını, damat çalışıp, duruyor, der.

Damadı:

— Baba, der, çok yoruldum, gidip, nefes alayım, der.

Padişah mutluluktan:

— Eve girip, dinlen, der.

— Yok, ben kendi evime gideyim, der.

Bu şekilde, bu beş buçuk odayı yapıp, bitirerek, verir. Padişah şaşırıp, kalır. Şimdi padişah süre ister: “Kırk gün sabredin, der, altıncı odayı yapıp, bitirelim, der. Düğünü altın evin içinde yaparız.” der.

Böylece razı olup, döner, gider Allahverdi.

Bir süre sonra padişah yeninden ilan eder, bütün halk olan altınını padişaha versin, diye. Toplanan altın bir pencere kadar bile yeri yapıp, bitirmeye yetmez.

Kırk günden sonra Allahverdi, sabrı biter de padişaha gider.

— Ey, söylenen süre geçti, der, kızı almaya geldim, der. Vermezsen, evi parçalayıp, geri alıp, giderim, der, korkutur şimdi bu.

— Dur, biraz sabredin, der.

— Sabredecek halim kalmadı. Siz o duvarı kırk gün değil, kırk yıl yapsanız da bitiremezsiniz, der. Alın altınlarınızı, kendim yapıp, bitireyim, der.

Bu şekilde, Allahverdi bu duvarı da kendisi yapıp, bitirir.

Padişah kendisinin çevresindeki halka yeniden ilan eder. Kırk gün oyun, kırk gün düğün yaparak, kızı Allahverdi’ye verir. Allahverdi’yi kızı ile altın eve taşır.

Bu şekilde rahatça yaşarken, bir iş lazım olur gün geçirmeye. Allahverdi’yi komşu köylerde iyi balta ustası diye işitmişlerdir. Altından ev kurunca, ağaçtan da yapar diyerek, alıp, giderler bunu. Bu evde yokken, bunun hakkında haber alıp, Abrik gelir. Kötü bir arabaya, zayıf bir at koşup, çeşitli mumlar yükleyip, gelir bu. Padişahın evinin yanına gelince, “Kimde eski mum var, yeni muma değiştiririm.” diye bağırır bu.

Halk toplanır, gider, bu nasıl ahmak acaba, eski mumla yeni mum değiştiriyor, diye. İnsanlardan görüp, Allahverdi’nin hanımı da eve girer.

— Anne, der, bizde eski mu yok mu ki, der, bir adam eski mumu yeni mumla değiştirip, duruyor, der.

— Evladım, der, işte sobanın başında toza bulanmış bir eski mum duruyor, der.

Böyle deyince, gelini sobanın arkasından sihirli mumu alır ve çıkarıp Abrik'e verir. O nasıl mummuş ki tanır: "Bırak buraya, onun yerine sevdiğin mumu al." der. Bir mum yerine iki mum verir bu.

Bu şekilde yapınca, köyün dışına çıkıp, bütün mumu bir kenara boşaltıp, tılsımlı mumu alır ve gider.

Sabah bakarlar ki altın ev de yok, kız da yok. Allahverdi'nin annesi evin yerinde yatıp, kalmış. Padişah çıkar:

—Ey, dünürüm, evin nerde, yerin nerde? der.

Kocakarı şaşırır, hiçbir şey yok, gök görünüyor sadece, ev yok. Padişah kırk vezire, Allahverdi'yi arayıp, bularak başını kesmeleri için emir verir. Aramaya çıkarlar ki, Allahverdi kendisi dönüp, geliyormuş. Allahverdi'yi yakalarlar ve padişaha getirip, verirler. Önceki, "Allahverdi'nin altınına inanıp, kızını verme." diyen vezir:

— Ben sana söyledim, sözüme inanmadın. İşte şimdi ne oldu? der.

Yine ikinci bir veziri:

— Biz bunun başını alırsız, sizin dediğiniz kolay. Onun evi ile yerini nereden buluruz? der. Biz ona kırk gün süre verelim. Kırk gün içinde bulamazsa, başını kesiriz, der.

Böyle deyince, bu miskin nereye gitmedi, hangi yerlerde dolaşmadı, ayaktaki ayakkabıları eskiyip, düşer. Böyle kaygılanarak, ağlayıp, oturduğu sırada, elindeki yüzüğü aklına gelir. Yüzüğe dokununca cin ortaya çıkar.

— Ey dostum! Ben şöyle şöyle belalarda kaldım, ne yapacağız? der.

— Tamam, hallederiz, kaygılanma, der. Senin evini taşımaya benim gücüm yetmez. Babamın gücü lazım. Onun babası mum şimdi. Ben seni Abrik'in yaşadığı şehre götürürüm, ama sen orada dilenci olup, dolaş, der.

Tamam. Bunu altın evin yanına götürür bu. Ötekilerin penceresinin yanına. Karısı bunu tanıyarak, pencereden içeri alır, Abrik evde yoktur. Bunun karnını doyurur.

— Ben bugüne kadar Abrik'i sevmedim. Bugün ben onu sevmiş gibi yapayım, sonra sen onu öldürürsün, der. Eline kılıç verip saklar bunu.

Bir süre sonra Abrik işten gelir. Karısı:

— Yürek parçam, döndün mü? der. Soyundurur bunu, yıkandığında havlular tutar. Masada yiyecekler, içkiler hazırlanmış. Abrik, "Ne olmuş buna?" diye düşünür.

İçe içe, sarhoş olup, gider bu. Sarhoş olunca, bu çok konuşmaya başlar: Aha, ha, ha, oh, oh, oh diye. O sırada Allahverdi çıkar ve bunun başını kesip, düşürür. Başını kesip, düşürünce, mumu arar. Yüzük cini söylemiştir şimdi mumu nereye sakladığını, altıncı odanın duvarına saklayıp, koydu, diye. Allahverdi boşluk yerde olur, diye duvara vurup bakar. Mumu bulur. Bunlar şimdi çabucak gitmeyi üşünürler. Mum sadece geceleyin hareket eder, şeytanlar gündüz dolaşmaz.

Gece olunca, mumu alıp: “Önce nasıl olduysa, şimdi de öyle olsun altın ev.” der.

Tan atar, ev kendi yerinde duruyor artık. Ev içinde bunlar dinlenip, yatıyorlar. Evi görünce, padişah da gelip, girer. Girer ki, bunlar dinleniyorlar. Dinlensinler deyip, çıkarlar. Uyanınca, yeniden girerler, sevinirler şimdi.

Sevinçten padişah yeninden bütün halka, kırk gün oyun, kırk gün düğün yapılacağını ilan eder. Oyundan sonra Allahverdi’ye padişahlığını verir, bunun ile masal da biter.

84. ORMAN BEKÇİSİ

Çok eski zamanlarda yaşlı bir orman bekçisi varmış. Bunun, on beş yaşlarında bir oğlu varmış. Günlerden bir gün ihtiyar bekçi hastalanır ve oğlunu çağırarak: “Oğlum, der, bizden biz olmayınca, şiş olmaz, derler, ben ölünce, sen benim yerime orman bekçisi olursun.” der. Biraz iyileşince ihtiyar bekçi kendi orman sınırlarını göstermek için, oğlunu alarak, çıkar, gider.

Beş altı gün yürüyüp, orman sınırlarını dolaştıktan sonra, ihtiyar bekçi, oğluna: “Ben uzun yıllar orman bekçisi olarak çalıştım, fakat işte bu yoldan hiç gitmedim, bunu bil, o yola hiç girmemek lazım.” diyerek, oğluna bir yol gösterir. Bu şekilde dolaşıp, o bunlar orman sınırlarını görüp, dönerler.

Çok da geçmez, ihtiyar bekçi ölür.

Babası ölünce, oğlan orman bekçisi olur. Üç, dört yıl sürekli orman bekleyip, durduktan sonra, bir gün oğlanın karnı çok acıkır, babasının “Girmemek lazım.” dediği yol çatına gelip, oturur. Şimdi bu düşünür: “Babam nice yıllar boyu bu ormanda dolaşıp, bu yola girmeye korkarak, ölüp, gitti. Ne var acaba? Buraya girip, baksam ne olur ki?” diye düşünür. Biraz dinlenip, oturduktan sonra kalkar ve gider. Çok da geçmeden, iki dev perisinin dövuştüğü yere varır. Bunun yanında bir sepeti, bir kedisi, bir de baltası vardır. Dev perisi içine doğru çekerek, bunları kendi yanına getirir. O sırada kedi, tüylerini kabartıp, deve atılır, onun tepesine kadar çıkıp, iki gözünü tırmalayıp, çıkarır. Delikanlı bu kör dev baltası ile kesip, doğrar. Yenen dev ile birlikte yenilen devin kemiklerini yığarlar. Bundan sonra bu delikanlının yardımıyla galip gelen dev:

— Sen büyük kahramanlık gösterdin; ben seni bize misafirliğe götürüyüm. Benim sırtıma atlayıp, otur; kedini bırakma, der.

Sonra fırtına koparıp, göğe yükselerek giderler bunlar. Bir süre sonra büyük bir avlunun içine gelip, inerler. Etrafı ambarlar, ahırlar ile çevrilmiş üç katlı büyük bir ev. Dev, oğlana der ki:

— Sen burada dur, ben babamların yanına gidip, “Bir misafir alıp, geldim, siz ona dokunmayın, ben o delikanlının sayesinde galip geldim.” derim.

Dev, babasının yanına girip, çıkar ve oğlanı eve alır. Delikanlıyı iki gün çok güzel misafir ettikten sonra, dev, buna:

— Biz misafiri üç günden fazla tutmuyoruz, sabaha ben seni önceki karşılaştığımız yere götürüp, bırakırım; fakat sadece sabah babam sana bütün zenginliğini, ambar dolusu altın gümüşlerini gösterir ve bunları hediye etmeye çalışır; sen onların hiç birini alma. Onlar buradan ayrılınca hemen çöpe, çarığa dönüşecekler, der. Babamın penceresinin dibinde küçücük bir aynası vardır, sen onu iste. O, aynayı sana vermek istemez, ben onun eline bırakmadan, verdiririm. Sen bu sihirli ayna yardımıyla güzel bir ömür sürersin.” der.

Üçüncü gün sabahleyin ihtiyar dev, misafir delikanlıyı çağırarak, bütün zenginliklerini gösterip, buna:

— Oğlum, sen benden bir hediye alıp, git. Sana buradan ne lazım, altın mı, gümüş mü? der.

Oğlan, ihtiyara:

— Bizim kendimizde altın da, gümüş de çok. Bana sadece işte şu pencere dibindeki küçücük aynayı versen, çok iyi olur, der.

İhtiyar:

— Oğlum, der, nefsin çok büyükmüş, ben onu veremem, der. Yine de devin oğlu, babasına çok yalvararak, sihirli aynayı delikanlıya verdirir.

Aynayı verdirince, dev oğlu, orman bekçisi delikanlıyı sırtına oturtup, aldığı yere götürüp, bırakır ve delikanlı ile vedalaşıp, evine döner, gider.

Bekçi oğlan, akşama kadar orman içinde dolaşıp, çok fazla yorulduktan sonra, büyük bir alana dinlenmek için oturur. Bu delikanlı çok acıkmıştır. Bundan sonra düşünür bu: “Ben ahmağım herhalde, niçin ben bu aynayı aldım ki, der. Bir çuval çok güzel yiyecekler almış olsam, o bana on beş, yirmi gün boyunca yemeye yeterdi.” der. Böyle der ve devden aldığı aynayı cebinden çıkarıo, yere atar; yere atınca ayna açılır, gider. Ayna açılıp, gidince bunun karşısına iki asker gelip, dikilir:

— Size ne lazım? der bunlar.

— Bana yiyecek yetirin, başka hiç bir şey lazım değil, der.

Göz açıp, yumana kadar ağaçların her yaprağı, bütün otlar tatlı yiyeceklerle dönüşürler. Oğlan karnını doyurup, uykuya yatar. Uyuyup, kalkınca, sırlı aynayı eline alıp, deminki askerleri kendi yanına çağırır ve bunlara:

— Bu ormanlar büyük bir deniz olsunlar. Bu alan yerine bir şehir kurulsun. O şehirde büyük bir saray olsun. Bahçedeki elma ağaçlarının elmaları olgunlaşsınlar. Beni bu şehrin sarayına götürün; yanıma çok güzel bir padişah kızı bulup, getirin, arkadaşlığa, der ve tekrar yatıp, uyur bu. Uyandığında kendini büyük bir sarayda bulur; yanında bir de padişah kızı vardır.

Bu delikanlı her gün ava gidip, her gün iki ördek avlar gelir.

Günlerden bir gün bu ava çıkıp, gidince, bunların yanına bir kocakarı gelir. Kocakarı, bu delikanlının karısının tanıdığı ninesiymiş. Nine, bu padişah kızına:

— Ey yavrucuğum; ben çok uzak memleketlerden seni arayıp, seni özleyip, geldim. Sen sağmıydın. Ben, belki, kendim babanların yanına dönemem artık, bana kendi yanınızda baksanız, çok güzel olurdu, kocan ne der acaba bu işe? der.

— Ey nineciğim; der, padişah adama bir kocakarıya bakmak bir şey değil. O şimdi döner, ördek avlayıp, gelir, sen bu ördeği temizleyip, yemek hazırlarsın, der.

Çok da geçmez, delikanlı üç ördek avlayıp, gelir. Ördekleri yolup, temizleyip, yemek hazırlarlar. Ninenin de kendilerinde kalmasına izin verirler.

Günlerden bir gün, bu padişah delikanlı ava gittikten sonra, nine, kıza:

— Yavrum, der, siz çok da huzurlu yaşamıyorsunuz böyle? der.

Kız:

— Nineciğim, sen ne söylüyorsun böyle? der. Bizim kadar güzel yaşayan hiç kimse yoktur, der.

— Hay, hay, yavrum; eğer rahat yaşasanız, damat, kendisinin sihirli aynasını sana gösterirdi, der.

— Ey, nine, işte bizim duvarlar ayna ile dolu, o gençlik zamanında da cebine ayna koyup, dolaşmamış, der.

Nine:

— Yok, der, onun elindeki ayna çok hikmetli, çok sihirli aynadır. Sen onu alıp, bak hele, der.

Bir gün böyle uyumak için yatınca, padişah kızı kocasından aynayı isteyip, alır. Aynayı alıp, açıp, bakınca, iki asker gelip bunun karşısına dikilir. Bu kadın korkusundan ne yapacağını bilemeden, aynayı duvarın deliğine sıkıştırıp, yatar. Kadın

yatınca, deminki nine gizlice bunların odasına girip, aynayı alır ve açıp, bakar. Ayna açılınca, bunun karşısına iki asker gelip, dikilir. Nine, bunlara:

— İşte, der, bu yerler eskiden nasıl ise, şimdi de öyle olsun. İskelede bir vapur dursun. Biz dördümüz birlikte kendi şehrimize döner, gideriz. Ama bu denizler önceki gibi orman olup, kalsınlar. Orman bekçisi, sepetine başını koyup, kedisini kucaklayarak, orman içinde uyuyup, kalsın, der.

Bir süre sonra orman bekçisi uykusunda uyanır. Uyanır ki, bir de ne görsün, iskeledeki vapur ikinci düdüğü çalıyor. Şehirler, saraylar yok olmuş. Yerinden sıçrayıp, kalkarak, vapura koşmaya başlar bu. Koşarken, bir yoğun tuz parçasına takılıp, yıkılır. Kalkıp, belindeki baltasını alıp, tuza vurur, tuz birkaç parçaya ayrılır. Tuzun büyük bir parçasını alır ve sepetine koyarak üçüncü düdük çaldığı sırada vapura biner. Girince, vapur da hareket eder. Saatler boyunca vapurun arka tarafında oturarak gider bu. Vapurun ardından denizin suları kuruyup, orman büyür gelir. Bir gece bir gündüz geçince, delikanlı vapurun güvertesine çıkıp, dolaşmaya başlar. Güvertede dolaşırken, “Vapura aşçılar lazım.” diye bir yazı görür ve kaptanı görüp:

— Ben, padişahın aşçısıydım. Memleketime izne dönüp, hastalandım ve padişaha gidemedim, ben aşçı olarak çalışabilirim, der.

Kaptan küçükçe bir kağıdı verip, mutfağa gönderir bunu. Bu, tarihte ilk kez tuz koyup pişirmeye başlar. Bu memlekette hiç kimse tuzlu yemek yememişmiş. Bunun pişirdiği yemek öyle tatlı olmuş ki, onun yemeğini bir kez yiyen kişi yeniden isteyip, saldırmış. Bunun karısı da dört porsiyon alıp, babası, anası, kötü kocakarı ile birlikte yiyiyorlarmış.

Zamanla bu kendi karısına rastlar.

Karısına:

— Sen, der delikanlı, babandan izin alıp, buraya benim yanıma aşçı olarak gir, der.

Kız, babasına:

— Baba, der, aşçı ağabey, üç, dört günde böyle güzel yemekler pişirmesini öğreteyim, dedi. Ben ona yardımcı olup, gireyim hele, der.

Babası izin verir. Padişah kızı, yardımcı aşçı olarak girince, yemek almaya deminki kocakarı gitmeye başlar. Mutfaka girince kocakarı orman bekçisini tanır ve

padişaha gidip: “Bizim kızı çalıp, kaçan orman bekçisi vapura, aşçı olarak girmiş. Kız da onun yanında, o sana utanç getirir, hemen delikanlıyı ele almak lazım.” der.

Böyle deyince, padişah bu oğlanı tutsak edip, kendi memleketine götürür. Dönünce, bütün askerlerini, vezirlerini toplayarak: “İşte bu adam, benim kızımı kaçırın orman bekçisi. Buna nasıl bir ceza verelim?” der. Çoğu: “Vuralım!” diye karar verir. Bazı yaşlılar: “Kendisini, kedisini, sepetini, baltasını hep birlikte dokuz kat çuvala koyup, taş bağlayarak, deniz ortasında suya batıralım.” der. Buna hepsi de razı olur ve delikanlıyı çuvala koyarak, çuvalın ağzını iyice dikirler ve taş bağlayarak, kayıkla denizin içine kadar götürüp, suya atarlar. Denizin dibine ine ine büyük taşlara çarparak, çuvalın birkaç katı yırtılır ve yukarıya dönerek, delikanlıya biraz rahatlık doğar. O, baltasını alıp, çuvaları keser ve su dibinde dolaşmaya başlar. Su dibinde dolaşırken, dar bir kapı gibi bir şeye varıp, çarpar. Sepet ile kedisini ve baltasını da yanından ayırmaz. Bu küçükçe bir kapı görür, fakat kolu yoktur. Balta ile kapıyı zorlayarak, açınca, bir de ne görsün, fareler şehriymiş bu. Oraya gelip, girince bunun kedisi, iki yüzden fazla fareyi öldürüp, yığıp, koyar. Bundan sonra kedi:

— Şimdi ben sizin padişahınızım, der. Bana kadar size kim padişahlık yaptı, o kişiyi bana getirin, der.

Sıçanlar:

— O gelemmez, çok yaşlı şimdi, o şimdi üç yüz yetmiş yaşında, tahtta oturuyor, derler.

Orman bekçisi ayakkabısını atar ve ayakkabıya üç sıçanı at olarak koşup, kahverengi sıçanı atın tepesine oturtup: “Sıçan padişahını alıp, gelin.” diye, gönderir. Sıçan padişahını getirince, kedi buna sorar:

— Bu memlekette siz mi padişahlık sürüp, yaşadınız? der.

İhtiyar sıçan çok korkarak:

— Ben padişahın vekili olarak, yaşadım, der.

Kedi:

— İşte ben emir veriyorum. Benim sahibimin sihirli aynası kayboldu. Şunu hemen bulup, getirin, der.

İhtiyar sıçan:

— Ben aynanın nerede olduğunu bilmesine biliyorum; fakat çok uzak. Filan şehrin kıyısındaki küçücük bir evdeki kocakarının saç örüğünde o, der.

Tamam, giderler bunlar aynayı arayarak. Üç fareyi, ayakkabıya koşarlar ve birini araba sürücüsünün yerine oturturlar, ceviz kabuğundan çingiraklar takarlar. Şehre varırlar. Şehre varınca, ihtiyar sıçan: “Çingırağı bağlayın, yangın var diye bizi yakalamasınlar.” der. Kocakarının evinin yanına varırlar. Kahverengi sıçan keşfe gider. Pencereden gidip, bakar ki, nine botka pişirip, oturuyor, yanında bir kulağı üşüyüp, düşen ihtiyar kedisi var.

Bunlar biraz bekleyip, dururlar ve nine uyuyunca sessizce eşik altından delip, girerler. Önce ince kahverengi sıçan girip, ninenin masa altına koyduğu botkasını yiyip, doyar ve ötekilere: “Siz botka yiyip, durun, ben aynayı almaya gideyim.” der. Gider ninenin yanına, nine horlayarak uyuyor. O sırada ninenin saç örüğünü ktır ktır kesip, aynayı alıp, ihtiyar sıçana verir. Bunlar hemen dönüp, giderler. Şehirden çıkınca, çingırağı açarlar. Dönünce kediye, nasıl alıp, çıktıklarını açık açık söyleyip, aynayı verirler. Kedi aynayı delikanlıya verir. Delikanlı, çok teşekkür edip, aynayı açınca, iki asker çıkar gelir. Delikanlı:

— Bizi bu yerden çıkarıp, padişahın şehrine beş kilometre mesafede, onunkinden beş kez daha büyük bir saray yapın, der.

— Olur, der askerler.

Sabah kakana kadar saraylar yapılmış olur. Bu durumu görüp:

— Benim yerime, benim iznimden başka kim böyle bir ev yapmış, ona karşı ben iki saate kalmadan savaş açıyorum, der padişah.

Delikanlı cevap verir:

— Biz her zaman hazırız, der.

Bundan sonra delikanlı aynayı açar ve yığılan askerlere:

— Hemen padişahın askerlerini çevirin, der.

Padişah kızı, bunun karısı, bu işi anlayıp, babasına:

— Baba, bu benim kocamın işi. Biz onu yenemeyiz, ben onun yanına gidip, konuşup, geleyim hele, der.

Kız, delikanlının yanına gidip, rica eder, halkı helak etmemesini ister. Böyle deyince, delikanlı da razı olur, karısı ile gelip, padişahı emekliye ayırıp, delikanlıyı padişah yaparlar, hâlâ da hüküm sürüyorlar.

85. AKILLI İHTİYAR

Eski zamanda bir padişah varmış. O yetmiş yaşına gelen kişileri, nasıl olsa işe yaramıyorlar deyip, öldürtüyormuş. Bir delikanlının yetmiş yaşında bir babası varmış. Bu delikanlı, babasının öldürülmesini istemez ve, onu uzun bir zaman saklayıp, bakar.

Delikanlı, sokakta dolaşp, geldikten sonra, babasının yanına girer ve babası buna sorar:

— Nasılsın oğlum, dünyada neler var? der.

Delikanlı, gördüğünü, işittiğini hepsini anlatır.

Yine bir gün, delikanlı döner, döner ve babasının yanına girer.

— Neler gördün, oğlum, neler işittin? der babası.

— Baba, der delikanlı, padişah kendi vezirleri ile su kenarına inmiş. Su dibinde pasparlak, parlayıp duran bir mücevher görünüyormuş. Su dibine inip, bunu arıyorlar, yok. Sudan çıkınca bakıyorlar, yine su dibinde parlayıp, duruyor, der. Buna çok şaşırmışlar. Padişahın vezirleri de bunun hikmetini bilmiyormuş, der.

İhtiyar:

— Ey, oğlum, der, orada bir ağaç var mı, su kenarında? der.

— Tam o ağacın etrafında arıyorlar, der delikanlı.

— O ağacın tepesinde kuş yuvası var mı? der ihtiyar.

— Var.

— Öyleyse, o mücevher su dibinde değil, kuş yuvasında olmalı. Suyu onun ışığı düşmüştür, der ihtiyar.

Sabahleyin kalkıp, padişahın yakınları yeniden gidip, bakarlar. Mücevherin su dibinde parlayıp, durduğunu görürler, suya dalarlar, yine yok. Bulamayınca, tekrar şaşıarak, dönüp, giderler. Bunlar bulamayınca, delikanlı padişahın yanına gider ve:

— Padişahım, sultanım, ben sana bir söz söyleyeceğim, der. Bu mücevher su dibinde değildir, su kenarında bir ağaç var, ağacın tepesinde bir yuva var, o yuvada olmalı. Buna çıkıp, bakalım hele, der.

Tamam, padişahın tırmanıcıları çokmuş, hemen ağacın tepesine çıkıp, bakarlar ve kaz yumurtası kadar bir mücevher, alıp, inerler. Padişahın aklı gider buna. Vezirlerini çok ayıplar, bu:

— Kendiniz, hepiniz de okumuş kişilersiniz, şu köylü oğlan kadar da aklınız yok, der.

Padişah, delikanlıya sorar:

— Bunu sana kim öğretti?

— Kendim bildim, der delikanlı.

Vezirler bu delikanlıya çok öfkelenirler. Delikanlı kendilerinden üstün çıktı ya şimdi. Şimdi vezirler, delikanlının üstünlüğünü padişaha gammazlayıp, onu ne yapıp edip öldürtmek isterler. Padişaha gidip:

— O, derler, bana ne göstereceğiz biliyorum, diyor. Biz ona aygır gösterelim. İkisi de aynı, denk olsun, ağzını açıp, bakmasın, yanına da gelmesin, hangisinin yaşlı, hangisinin genç olduğunu uzakta durup, bilsin, derler.

— Tamam, der padişah. Delikanlıyı çağırır, sabah gelirsin, biz sana şöyle şöyle iki aygır göstereceğiz, sen bunların hangisinin yaşlı, hangisinin genç olduğunu bilirsin, der.

Delikanlı çok kaygılanarak, “Tamam” deyip, dönüp, gider. Dönünce, babasının yanına girer.

— Oğlum, nasılsın? der babası.

— Baba, mücevher senin dediğin gibi, kuş yuvasındaydı, der. Fakat padişah bana bugün şöyle şöyle bir soru daha verdi, der.

— Ey oğlum; onun için üzülme, o bir şey değil, der. Sabaha gidersin, iki aygır getirirler. Onun yaşlısını gencini şuradan anlarsın, genç aygır uzaktan tozutup, tepinip, gelir; yaşlı aygır başını çevirip, genç aygıra yol verir, der.

Tamam. Delikanlı sabah kalkar ve padişahın yanına gider. Vezirleri ile padişah da gelir. Gelir ve iki aygır getirtir, ikisi de aynı, ikisi de denk.

— Bunun hangisi yaşlı, hangisi genç? derler delikanlıya.

İki aygır iki taraftan karşı karşıya gelirler. Genç aygır tozutup gelir, yaşlı aygır başını eğerek yanından geçer. Delikanlı:

— İşte bu yaşlı aygır, bu genç aygır, der.

Bu delikanlı bunu da bildi şimdi. İkinci gün tekrar buna iş hazırlarlar. Direk gibi iki ağaç, bir uzunlukta. İkisi de dümdüz edilip, yontulmuş.

— Bu ağaçların hangi tarafı ucu, hangi tarafı dibi, bunu bil, derler.

Delikanlı çok üzülererek, dönüp, gider. Dönünce, yine babasının yanına girer.

— Oğlum, der ihtiyar, bugün neler gördün?

— Aygırı bildim, baba. Senin dediğin gibi oldu, der. Bana yine bir iş verdiler.

Denk olarak yontulmuş iki ağaç, dışından hiçbir şey anlaşılmıyor, bunun ne tarafının başı, ne tarafının dibi olduğunu bilmemi istiyorlar, der.

— Ey oğlum, der babası, onun için kaygılanma sen, der. Sen o ağacı suya salmalarını iste. Suyu salınca, uç tarafı azıcık üste kalkar, dip tarafı azıcık batar durur, der.

Tamam. Sabahleyin delikanlı kalkıp, gider. Varıp, girer. Buna dümdüz edip, iki ağaç yontup, koymuşlar.

— İşte sana iki ağaç, yontup da bakma, kaldırma da, ne tarafın baş taraf, ne tarafın dip taraf olduğunu böyle bil, derler.

Delikanlı:

— Suyu salıp, bakalım hele, der.

Suyu salarlar ki, ağacın bir başı batar, bir başı yukarı kalkar.

Delikanlı:

— İşte bu başı ucu, bu da dibidir, der.

Yine bildi bu, böyle de olmadı. Padişah çok şaşırır. O delikanlıya sorar:

— Bunu sana kim öğretti? der.

Delikanlı:

— Kendim bildim, der.

— Yok, sen bunu bilecek kadar değilsin, güzellikle söylemezsen, ben seni astırırım, der.

Delikanlı, söylemeden yapamaz:

— Benim yetmiş yaşında babam var. Ben onu öldürmeden, saklayıp, bakıyorum, bana o akıl veriyor, der.

Bundan sonra padişah:

— İyi, dünyada ihtiyarlar da gerekliymiş, ihtiyarlar olmadan dünya olmuyormuş. Bundan sonra ihtiyarlara dokunulmasın, der

86. CİMRİ İLE CÖMERT

Çok eski zamanlarda, karga hazineci, kuzgun müezzin oldukları zamanda, bir Cimri ile bir Cömert varmış. Günlerden bir gün, bunlar ikisi arkadaş olup, yola çıkmışlar. Akşam olunca, bir yere yemeğe oturmuşlar. Cimri:

— Benim çuvalın ağzı açılmıyor, senin yiyecekleri yiyelim hele, demiş.

— Tamam, demiş Cömert, yersek, yiyelim, demiş. Cömert’in azığını yemişler. Bunlar bir gün yemişler, iki gün yemişler, Cömert’in azığını, üçüncü gün onun azığı bitmiş. Akşam olunca, Cimri, Cömert’in uyumasını beklemiş ve kalkıp, kaçmış. Cömert, uykusundan kalkar ki Cimri yok. Bu da başka bir yoldan gitmiş.

Gide gide, Cömert bir eve gelmiş. Eve girince, orada hiç kimse görünmüyor, masa üstünde bir yarım pide duruyor. Cömert, bu pideden bir dilim kesip, yemiş ve: “Bu evin sahibi vardır herhalde.” deyip, seki altına girip, yatmış.

Bir süre sonra bu eve ayı, tilki ve sıçan gelip, girmişler. Sıçan, arkadaşlarına:

— Benim sobanın üstünde bir çömlek gümüşüm vardı, soba üstünden sıçrayıp, inince, o “Şingirt” edip, kalıyordu, demiş.

Ayı:

— Benim çukurlu kara yol boyunda at başı gibi altınım vardı, biri kazıp ona bakmış, hiç yaklaşamamış, demiş.

Tilki:

— Benim de çukurlu kara yol yanında koyun başı gibi gümüşüm vardı, biri kazıp, bakmış, ama ona hiç yaklaşamamış, demiş.

Ayı, tilki ve sıçan, bu evde gece konup, sabahleyin tekrar çıkıp, gitmişler. Cömert, sobanın başından bakmış ki orada bir çömlek duruyor. Onu almış. Sonra gitmiş, çukur kara yoldan. Çukur yol boyundaki at başı gibi altını kazıp, almış. Biraz gidince, yine biraz kazılmış bir yer görmüş. Kazıp bakar ki, orada da koyun başı gibi gümüş duruyor. Onu da almış.

Bu Cömert, gide gide, bir ormana varıp, girmiş. O ormanda kalın bir ağacın dibinde, çiğnenmiş bir yer görmüş. “Dur hele, demiş, ağacın tepesine çıkıp, oturayım hele, neymiş acaba?” demiş. Böyle demiş ve ağacın tepesine çıkıp, oturmuş. Akşam olup, güneş batınca, bu ağacın dibine periler, cinler toplanmaya başlamış. Epeyce toplanınca, cinler başı ortaya gelip, oturmuş ve:

— K r cin nerede? diye sormuş.

K r cin, gelmemişmiş, onu alıp, gelmeye iki cini g ndermiş.  tekiler gidip, k r cini  ok h rmetle kaldırıp, alıp, gelmişler. Cinler başı bu k r cine sormuş:

— Sen neden sona kaldın? demiş.

K r, cin kalkıp:

— Benim gecikmemin sebebi var, demiş. Ben bir han kızını sihirliyordum, onu şimdi benden başka hi  kimse tedavi edemez, demiş.

—  yleyse nasıl tedavi ediyorsun, s yleyiver, demiş cinlerin b y ğ .

K r cin:

— O padişahın    yıldır kısır olan bir kara sığırı var. Eğer padişah, bu sığırını kesip, onun eti ile kendi halkına ikramda bulunursa, bu kız kesin iyileşir, demiş.

Tan atınca, cinler tekrar dağılıp, gitmişler.

Bu C mert, dosdoğru padişahın şehrine gitmiş. Varınca, şehrin kenarındaki tek eve girmiş ve h l hatır soruştuktan sonra:

— Ey, ev sahibi, sizin şehirde ne haberler var? diye sormuş.

— Haber şu, demiş ev sahibi, bizim padişahın kızı  ok hastalandı, onun hastalığına derman bulan kişiye, padişah kendi hanlığını da kızını da verecek oldu, demiş.

— Tamam, demiş C mert, ben padişahın yanına gidip, bakayım hele, demiş.

Saraya gelmiş. Padişaha kendisinin, şıfacı olduğunu s yleyip, i eri girmek i in izin istemiş. Padişah, bu kişiyi saraya almalarını buyurmuş. Girdikten sonra, C mert kendi kitabına bakmış ve kitabına baktıktan sonra:

— Senin s r nde    yıldır kısır kalan bir kara sığırın varmış, o sığırı kesip, şehir halkına yedirip, i irtirsen, kızın iyileşir, demiş. Padişah, buna razı olup, aynen C mert'in dediği gibi yapmış.  ok ge meden, birkaç g n i inde padişahın kızı iyileşmiş. Padişah, C mert'e kızını da hanlığını da vermiş.

G nlerden bir g n, Cimri de, dolaşa dolaşa, bu şehre gelmiş. C mert'in yanına girip, onun nasıl padişah olduğu, nasıl padişah kızı ile evlendiği hakkında sormaya başlamış. C mert buna, o ka ıp, gittikten sonra, bir eve gelip, girdiğini, oradan  ıkınca, altın, g m şler bulduğunu, ondan sonra ormanda bir ağacın tepesinde oturuşunu, a ık a ık hepsini anlatmış.

Cimri, bunun böyle çabuk zenginleşmesini çok kıskanmış. O da çıkıp, gitmiş hayvanların evini arayarak. Gidip, evin içine girmiş. Gidip, girer ki, masanın üstünde önceki gibi yarım pide duruyor. Cimri o pideyi almış ve çuvalına koymuş. Cömert'in öğrettiği gibi, seki altına girip, yatmış. Bir süre sonra ilk olarak sıçan gelmiş, ondan sonra tilki gelmiş, en sonunda da lap, lap basarak ayı gelmiş.

Bakarlar ki, masada pide yok. Bunlar şüphelenmiş.

— Belli buraya birisi girmiş, diye konuşmuşlar.

Ayı, sıçana:

— Arayıp, bak hele, kim varmış burada? demiş.

Sıçan sobanın başına bakmış, orada kimse görünmüyormuş.

Ayı:

— Seki altına girip, bak! demiş.

Sıçan sekinin altına girip, bakmış ve Cimri'yi çekip, çıkarmış. Sıçan, Cimri'nin üstüne sıçramış, tilki yüzünü tırmalayıp, yırtmış, ayı buna vurup, yıkmış.

Bu şekilde, Cimri, kendi cimriliğinin arkasında, harap olmuş, zenginleşmemiş de, artmamış da.

87. AKIL İLE BAHT

Evvel zamanda Baht da, Akıl da insan gözüne görünüyörlarmış. İşte bu zamanda bir gün Akıl ile Baht karşılaşmışlar. Karşılaşmışlar ve iddialaşmaya başlamışlar.

Akıl:

— Ben olmadan insan yaşayamaz, der. Ben olduğumda, baht gerekmez, der.

Baht:

— Hayır, der, ben olmazsam, sen hiçbir şey yapamazsın. İnsan akılsız da yaşayabiliyor dünyada, der.

Bunlar böyle iddialaşp, dururken, yol kenarında bir delikanlının öküzler ile çift sürdüğünü görürler.

Akıl:

— Sen benden güçlüysen, ben çıkayım bu kişinin başından, sen ne istiyorsan yap onunla, der.

Böyle der ve Akıl delikanlının başından çıkar, gider. Delikanlı akılsız kalır. Oğlan bırakır sabanını da, öküzlerini de. Yakında, bir ırmak akıyormuş. Bu gelir bu suyun içine oturur. Oturur ve başlar şapır, şupur şapırdatmaya. O sırada yakındaki bir yoldan kervan geçiyormuş. Tüccarlar, ticaret yapıp, dönüyorlarmış. Bu tüccarlar, bu suda atlarını sulamak için durmuşlar. Gelip, bakarlar ki, ırmakta balçıklı su akıyor.

— Bu nedir? Ne olmuş bu ırmağa? derler. Arayıp, giderler su boyunca yukarıya doğru. Varıp, bakarlar ki, su içinde bir delikanlı oturuyor. Kıyafetlerini de çıkarmamış, kollarıyla suyu bulandırıp, duruyor. Tüccarlara, söz sırası da vermiyor bu.

— Nereye gidiyorsunuz, kimsiniz? der.

— Biz, filan filan tüccarlarız, filan padişahımızın yanına gidiyoruz, derler.

— Ey, öyleyse, o benim en yakın dostumdu, der, alın bir hediye ona, der.

Oğlan böyle deyip, sudan bir taş çekip, çıkarır. Baht, onu hemen mücevher taşına çevirir. Oğlan taşı bunlara verir. Tüccarlar, böyle büyük mücevher taşını görünce, korkarlar.

— Tamam, verimiz, derler.

Taşı alıp, giderler bunlar. Oğlan suda oturup, kalır. Bu tüccarlar, gide gide, padişahın sarayına varırlar. Girerler, dosdoğru padişahın yanına. Padişaha taşı verirler.

— Al, padişahım, sizin şöyle şöyle bir yerde yaşayan dostunuz gönderdi, derler.

Padişah mücevher taşı eline alır ve: “Kim acaba o yakın dost?” der.

— Kimdir, adını sormadınız mı? der bunlara.

— Hayır, bilmiyoruz, derler.

— Öyleyse, gidip kendini alıp gelin, der padişah.

Bir tüccar döner de çıkıp, gider. Gider, deminki su boyuna. Varır ki, delikanlı oturuyor kendi yerinde, su içinde.

— Haydi, seni padişah çağırıyor, der tüccar.

— Hey, ahmak, der delikanlı, benim padişahı ömrümde gördüğüm yok, gelmiyorum, der.

Tüccar ne dese de, bu gelmiyorum deyip, duruyor. Tüccar iyi de söylüyor, kötü de söylüyor, gelmiyorum, diyor.

— Ahmak, der tüccar, sen şöyle hediye verdin padişaha, haydi gidelim, der.

— Boş sözü gerçek de olsa söyleme, benim seni de, padişahı da gördüğüm yok, der oğlan.

Bundan sonra tüccar, geri dönüp, gider. Döner ve padişaha:

— Delikanlı gelmiyor, padişahım, sultanım, der.

— Gelmesi de getirin, der padişah.

Tüccarlar şimdi çok öfkelenip, çıkıp, giderler. Delikanlının yanına varırlar. Delikanlı bunlar geldiğinde hâlâ kendi işinde, su şapırdatıp duruyor. Buna:

— Haydi padişahın yanına gidiyoruz, derler.

Delikanlı:

— Gelmiyorum, der.

Bundan sonra bunu zorla, kamçılıyarak alıp, giderler. Yolda giderken, kendisine:

— Padişahın yanında biz “Evet” deyince, sen de “Evet” de, yoksa cezayı veririz, derler.

Getirip padişahın yanına sokarlar bunu. Padişah oturduğu yerden kalkar ve:

— Nasılsın, sağ, salim geldin mi? der. Sen mi gönderdin bu hediyeyi? der.

Padişah, oğlana deminki mücevher taşı gösterir.

Oğlan, tüccarların tarafına bakar ve:

— Evet, ben, der.

Delikanlı böyle deyince, padişah:

— Benim sana vermek için böyle hediyem yok, ben sana kızımı vereyim, sen buna razı mısın? der.

O zaman tüccarlar, delikanlıya kamçıyı gösterirler.

— Evet, razıyım, der bu.

Padişah işi uzatmaz, düğün yapıp, bu delikanlıya kızını verir.

Düğünleri çok da güzel geçer. Düğün geçince, kız ile delikanlıyı bir odaya kapatıp, koyarlar. Odanın kapısının önünde çok derin kapaklı bir çukur varmış,. Altta yılanlar, daha nice haşereler...

Padişah emir verir:

— Kapı dibindeki kapağı açın, damat ile kızın yanına kötü niyet ile gelen kişi çukura düşüp, ölsün, der.

Padişah emrini yerine getirip, çukurun üstündeki kapağı açık bırakırlar.

Şimdi gelelim, delikanlı ile kıza. Delikanlının aklı yok ya, o kız ile oturduğu yerden kalkar ve kızı dövmeye başlar:

— Çıkıp, git buradan, der, nereden geldin sen, der, sen bana lazım değilsin, der. Vurur da vurur kıza. Kız bağırarak, ağlamaya başlar. Çıkıp, giderdi, kapı dibindeki çukuru açık koymuşlar. Kız bunu biliyor. Delikanlı kızı döver, döver ve:

— Tamam, sen gitmezsen, ben kendim giderim buradan, deyip, kaçıp, gitmek ister. O böyle deyip, kapının yanına giderek, açayım dediğinde, Baht, Akıl'a:

— Harap olur delikanlı, gir hemen başına, der. Akıl olmasa, sadece Baht ile olmuyormuş, der. Delikanlıyı böyle dereceye çıkartıp, ziyan edeceğiz şimdi, der.

O zaman Akıl, delikanlının başına girip, oturur. Delikanlı, kapıyı açar, açmaz düşünmeye başlar: “Dur, nereye gidiyorum ben, der, padişah kızıyla evlendim ya.” der. Kızın yanına geri, gelir.

— Niçin ağlıyorsun sen? der.

— Kendin dövdün ya, soruyorsun tekrar, der kız.

Delikanlının aklı var şimdi, şaşırıp, kalmıyor.

— Ağlama, der, bizim tarafta adet böyledir: Kızı birinci gece döverler, onun için dvdm seni, denedim, der. Kızı avutur, okşar. Bundan sonra bunlar çok güzelce yaşamaya başlarlar.

88. VASIYET

Eski zamanda bir ihtiyar varmış. Onun, üç oğlu varmış. Ölmeden önce en büyük oğlunu çağırıp, şöyle demiş: “Sen, oğlum, durumun olursa, her köye ev yap.” demiş. Bundan sonra, ortanca oğlunu çağırarak: “Sen, oğlum, demiş ona, her zaman tatlı yemek ye.” demiş. İhtiyar, küçük oğluna: “Sen, sıkça evlenmeye bak.” demiş.

İhtiyar ölüp, gider. Babaları ölünce, oğulları: “Babamızın söylediği vasiyeti nasıl yapıp da yerine getiririz acaba?” diye düşünmeye başlarlar.

Büyük oğlu: “Nasıl edip de her köye ev kurdururum acaba?” diye düşünür; ortanca oğlu, dünyada nasıl tatlı rızık var, onu aramaya çıkar, gider ve küçük oğulları sıkça evlenmek konusunda hayal kurup, durmaya başlar.

Günlerden bir gün bunlara bir ihtiyar gelip, girer. Hâl hatır sorar, bunların geçimlerini merak eder.

— Hayat çok güzel değil, dede, der büyük oğlan. İşte babam öldüğü zaman: “Her köye ev yaptır.” deyip, gitmişti, hâlâ babamın vasiyetin yerine getirebildiğim yok, der.

Ortancası:

— Bana babam, sadece tatlı yiyip, dur, diye söylemişti, der.

En küçükleri de söze katılıp:

— Babam bana: “Sıkça evlenmeye bak, oğlum” diye söylemişti. Ben de babamın vasiyetini yerine getirmeye çalışıyorum, ama olmuyor, der.

İhtiyar, bunların sözlerini dinler, dinler ve şöyle der:

— Ey, oğullarım, siz babanızın vasiyetini yanlış anlamışsınız, der. O size şöyle demiş: “Her köye ev kur.” demesi, “Her köyde dost edin, dünyada dostlar ile yaşamak kolaydır.” demektir; “Sadece tatlı yemekler yiyip, yaşa” demesi, “Çalışıp, yersen, kara ekmek de çok tatlı olur.” demektir. “Sıkça evlen.” demesi, “İş peşinde dolaşıp, karını özleyerek dönersen, her gün evlenmiş gibi olur.” demektir, der. Babanız size çalışıp, gün geçirmenizi öğütlemiş, der.

Böyle der ve ihtiyar çıkıp, gider. Bundan sonra bunlar, babalarının vasiyetlerini, onun dediği gibi yerine getirmeye başlarlar.

89. ÜÇ GELİN

Eski zamanlarda bir ihtiyar ile onun üç oğlu varmış. Oğullarını evlendirmiş bu. Büyük gelini zengin bir adamın kızıymış. Ortancası, orta halli bir adamın kızı, küçüğü de fakir bir adamın kızıymış. İhtiyar: “Benim mallarım da çok, işimi görür.” diye, severek, fakir kızını almış.

Bu ihtiyar yüz yirmi yaşındaymış. O, gelinlerini toplayıp:

— Benim ölüm vaktim geldi, benim size üç sorum var. Bu üç soruya cevap veren kişiye üç yüz sum para veririm. Sonra büyük gelinini çağırır.

— Babacığım, sorunuz ne, söyleyin, der gelin.

— Bu dünyada ne şişmandır, gelinim, der.

Gelin:

— Ne semiz olsun, ahırda şişman öküzün var, kesersen beş pot yağ çıkar, ondan şişman ne olsun, der.

İhtiyar ona sol elini sallar ve ikinci soruyu sorar:

— Bu dünyada ne parlaktır? der.

Gelin:

—Panayırdan alıp, geldiğin aynayı kapı önüne çıkarsan, bütün dünya görünür, ondan parlak bir şey olmaz, der.

İhtiyar, onun bu cevabına da sol elini sallamış.

Üçüncü soruyu sorar, şimdi ihtiyar:

— Bu dünyada hangi ses güçlü? der.

Gelin:

— Ahırda senin çektiğin aygırın kişneyiverse, bütün dünya silkinir, der.

İhtiyar, bu cevaba da sol elini sallamış ve “Sana üç yüz sum değil, üç kuruş da yok” deyip, gönderir.

Şimdi ihtiyar, ortanca gelini çağırır ve ona da sorar, sorularını. O bazısına cevap verir, bazısına veremez. Ona da “Sana üç yüz sum değil, üç kuruş da yok” deyip, sol elini sallayarak, gönderir.

Şimdi ihtiyar küçük gelini çağırır ve:

— Gelinim, der, sana üç çeşit sorum var, bu üç soruya cevap verirsen, üç yüz sum para senin olur. Birisi de öfkelenmesin de, kızmasın da, söylersen, üç yüz sumu veririm, der.

Gelin:

— Babacığım, der, dilden geleni söyleyip, bakarım, der.

— Kızım, der, bu dünyada ne şişmandır? der.

Gelin düşünür durur ve:

— Bu dünyada, der, yerden şişman bir şey bulamıyorum, der.

— Öyle mi, çok güzel, der ihtiyar.

Sonra tekrar:

— Bu dünyada neyin sesi güçlüdür? diye sorar.

Gelin:

— Ekmek, tuz sesi güçlü diye biliyorum, babacığım, der.

— Tamam. Bu dünyada ne parlaktır? der ihtiyar.

— Bu dünyada ay, güneş parlak diye biliyorum, der gelin.

Bundan sonra ihtiyar, geline sormuş:

— Ne için yer şişman? demiş.

— Yerin şişmanlığını şuradan biliyorum, demiş gelini, yere ekin saçıyoruz, onunla geçiniyoruz, kendimiz de bu yer üstünde yaşıyoruz.

— Öyleyse, niçin ekmek, tuz sesi güçlü? der ihtiyar.

Gelin:

— Sen pek çok kimseyi doyurdun, çok cömert oldun, uzaktan gelen misafirleri ağırladın. Senin cömertlik haberini yüz kilometreden gelen kişi, bin kilometreye alıp, gitti. İşte buna göre ekmek, tuz sesi güçlü diye biliyorum, der.

— Tamam, gelin, demiş ihtiyar, şimdi bunu da söyle: Ne için ay, güneş parlak? der.

Gelin:

— Ay, güneş bütün yeri, bütün memleketi aydınlatıyor, bundan parlak şey bulamıyorum, der.

İhtiyar:

— Tamam, gelin, çok doğru cevap verdin. Bunun için al sana üç yüz sum para, ana sütün gibi helal olsun, deyip, sırtını okşayıp, gönderir.

Bu şekilde, fakir aileden alınan gelin, diğerlerine bakınca daha akıllı çıkmış.

90. BİLGİLİ KIZ

Çok eski zamanlarda bir delikanlı varmış. O, herkes gibi evlenmek, bilgili, okumuş bir kızla evlenmek istiyormuş.

Günlerden bir gün, delikanlı kendine arkadaş olacak böyle bir kızı aramak için yola çıkar. Bir köy geçer, iki köy geçer, üçüncü köyü çıkıp, sınır kapısına gelince yolda bir ihtiyarın gittiğini görür. Delikanlı hızlı hızlı ilerleyerek ihtiyarın ardından gidip, yetişir. Seslenmeyince de ihtiyarın arkasından takip eder.

İhtiyar hapşırır ve: “Allah’a şükür, bir kurtuluş.” der. Biraz gittikten sonra tekrar hapşırıp: “Allah’a şükür, iki kurtuluş.” der. Biraz daha gittikten sonra yine hapşırıp: “Allah’a şükür, üç kurtuluş.” der.

O zaman delikanlı seslenir:

— Selamünaleyküm! Nasılsın, dede?

İhtiyar biraz dönüp:

— Ve aleykümselam, oğlum! Sen benim ardımdan yetişip, çok yer mi geldin ? diye sorar.

— Hadsiz yer geldim, dede, birinci kurtuluştaki yakınlaştım, der.

— İyi, birlikte yol kısa olur, demiş ihtiyar.

— Evet, dede, sen yorulursan, ben kaldırıyorum; ben yorulursam, sen kaldırırsın, der delikanlı.

İhtiyar içinden, “Ahmak delikanlıymış bu, delikanlı olacak, o yorulsun da, güçlkle giden ben, ihtiyar bir adam, onu kaldıracakmışım.” der.

Giderlerken, ihtiyar, delikanlıya:

— Yavrum, sen erkek misin, kadın mı? diye sorar.

— Bilmiyorum, dede, diye cevap verir, delikanlı.

— Annen, baban var mı?

— Yok yerden bitip, büyüdüm.

İhtiyar, gönlünden: “Doğru, divane olduğu belli.” der.

Delikanlı, tarlada büyüyen yemyeşil ekini gösterip:

— Dede, bunu yediler mi? diye sorar.

— Hayır, yemek için daha erken. Onun başak çıkarması var, ondan sonra, çiçek tozlarını uçurması var, eşiğe oturması var, ondan sonra olgunlaşması, yetişmesi

var, ondan sonra orağı, biçmesi var, savurup, değirmende çektirip, un edilmesi var, ondan sonra hamur yapıp, pişirmesi var. Bütün bunlardan sonra yerler onu. Sen ne ile uğraşıyorsun? diye sorar ihtiyar.

Delikanlı cebinden kirlenip, bitmiş bir mendil çıkarıp, gösterir.

Bunlar mezarlığa yaklaşınca, köyden bir bölük halk cenaze kaldırmaktadır.

Delikanlı:

— Dede, der, bu cenazeye konan kişi ölmüş mü, diri mi?

— Ölmeyen kişiyi mezara getirmezler, ölmüş o, der ihtiyar.

İhtiyar o köydenmiş, delikanlıyı çay içmeye evine götürür. Delikanlıyı oturma odasında bırakıp, kendisi karısı ile kızının yanına gider.

— Bir hak divane delikanlıyı misafir edeyim diye, eve alıp, geldim. O öteki odada oturuyor. Siz şimdi bu odayı boşaltın da çay hazırlayıp, getirin! deyince, kızı:

— Baba, sen o delikanlının hak divane olduğunu nereden bildin? diye sorar.

İhtiyar, söze başlayıp, söyle der:

— Ardımdan gelip, yetişse de, çok vakitler bana selam vermeden, konuşmadan giden, bununla bir, deyince, kız:

— O delikanlı kendine yarayacak akıllı kişiyi aramaya çıkmış. Divaneler öyle dolaşmaz, der.

İhtiyar:

— İkincisi, o, benim ile selamlaşınca, yolda gittiği sırada: “Sen yorulursan, ben seni kaldırıyorum; ben yorulursam, sen beni kaldırırsın.” dedi. Ben ihtiyar biriyim, onu hangi gücümle kaldırayım, deyince, kız:

— Hiç acayip değil, “Sen söylediğinde ben dinlerim, ben söylediğimde sen dinlersin.” demek o söz. Ama sen onu anlamamışsın, der.

İhtiyar sözüne devam ederek:

— Ben ondan: “Sen erkek misin, kadın mı?” diye sordum. O bana: “Bilmiyorum.” diye cevap verdi, deyince, kız:

— “Halk için yiğitlik gösterdiğim yok hâlâ.” demek o söz. Halk için iş görenler gerçek erkeklerdir, baba.

— Annen, baban var mı? diye sorunca, o: “Yok yerden bitip, büyüdüm, ben.” diye cevap verdi.

— Kendin yersiz soru sormuşsun, baba. Ona: “Annen, baban sağ mı?” diye sormak lazımdı, anne babasız kişi dünyaya gelir mi hiç, çok doğru cevap vermiş, kovasına göre kapağı.

— Büyüyen ekini gösterip: “Dede, bu ekinler yenmiş mi?” diye sordu, demiş ihtiyar.

— Doğru soru sormuş. Fakirler bu ekin üstünden borç alıp, çoktan beri yiyorlar.

— Ne işle uğraşıyorsun? diye sorunca, cebinden kirlenmiş bir mendili alıp, gösterir.

Kız:

— Ekin işi ile uğraşıyorum, demek olur o söz, der.

— Cenazeye konan kişiyi: “Ölmüş mü, diri mi?” diye soruyor, der ihtiyar.

— Yaşayan çocukları kalmış mı? diye sormuş o senden, baba, der kız.

İhtiyar, kızın sözlerini delikanlıya söyleyince, delikanlı:

— Bana aile olacak kız senin yanında olgunlaşıp, yetişmiş; ben bu kızı arıyordum, der.

91. DOSTLAR ZOR ZAMANDA BELLİ OLUR

Eski zamanlarda bir ihtiyar varmış, onun bir oğlu varmış. Onun bu oğlu, genç oluşuna bakmadan, çok erken hovardalık yapmaya başlar. Hiç kimsenin nasihatini dinlemeden kendi istediği gibi yaşamaya başlar. Arkadaşlarıyla birlikte, babasının malını harcamaya başlar. Babası buna pek çok kez nasihat vermeye çalışır; fakat bu, “Senin bildiğini, ben de biliyorum.” diyerek umursamaz. Bundan sonra babası ümidini kesip, hiçbir şey demez.

Günlerden bir gün ihtiyar adam hastalanır. Hastalanıp, durumu çok kötüleşir ve ölmeden önce:

— Oğlum, gel hele, sana vasiyet edip, bir söz söylemek istiyorum, der. Oğlum, sana hayatta çok ağır, kaygılı bir iş gelir, sen o zaman kendini asmaya niyetlenirsin, der. Paran olduğunda seni seven arkadaşların, seni tokatlarlar, kovarlar, der. Ne zaman ki ağır gelip, kendini asmayı düşünürsen ahırda asılma. İşte ben sana evde hatılın yanına bir halka sokup, bırakıyorum, asarsan, bu halkaya as, der.

İhtiyar bu sözleri söyler ve ölüp, gider.

Tamam, babası ölünce, oğlan daha fazla dolaşmaya başlar. Bütün eşyaları, malları harcadı, bitirir, sefil olup, her şeyini yitirir.

Bundan sonra, bunun arkadaşlarına misafir gelir, fakat bunu çağırılmazlar. Bu, çağırmasalar da, biraz vakit geçmez mi deyip, onların yanına gitmek ister. Dostlar çağırmayınca, “Bunlar kabul etsinler artık.” deyip bir horozunu kesip, alıp, gider. Dostlarının yanına giderken, bir suyu kayık ile geçmesi gerekir. O zaman bu horozu su kenarına koyar, bir köpek gelip, horozu götürür. Bu şimdi hiçbir şeyi olmadan, eli boş olarak arkadaşlarının yanına girer. Arkadaşları bunu görünce:

—İşte dolandırıcı, yalancı sefil geliyor, diye, bunu çeşitli kötü sözlerle sövüp, azarlamaya başlarlar.

Buna söverek, tekmeleyip, kovarlar. Ötekinin: “Horoz alıp, gelmiştim, su kenarından köpek aldı.” diye söylemesine de inanmadan, gönderirler.

Bundan sonra bu öyle edip, böyle edip, döner gider ve kendini asmak ister. İp alıp, ahırın altına gider. Ahır altına varıp, kendini asayım dediğinde, babasının sözü tak diye aklına gelir. Sonra bu ipini kaldırıp, eve girer ve babasının sokup, bıraktığı halkaya ipi bağlayarak, asılmaya başlar. Bunun asılmasıyla halka çatı tahtası ile birlikte kopar,

gider; oradan büyük bir sandık düşer. Bunun babası o sandığa altın doldurup, çatı tahtasına çivilerle çivileyip, koymuşmuş. Oğlan sandığı çevirip, bakar, bakar ki, anahtarı da orada. Anahtarı ile açar ki, sandık altın dolu. Bundan sonra altınlı sandığı alır ve babasının dostu, ihtiyar bir adama danışmaya gider. İhtiyar buna:

— Sen, evladım, babanın sözünü dinlememiştin, benim sözümü dinler misin? der. Ben sana güzel akıl vereyim, der. Benim sözümü dinlersen, ben sana güzel bir at alıveririm, dükkan açıveririm, güzel bir kız alıveririm. Altının bende durur, ben onu tutmam, ben seni adam ederim, der.

İhtiyarın sözünü dinlemeye söz verir oğlan. İhtiyar ona at alıp, verir, küçücük bir dükkan açar, evlendirir de. İhtiyar şimdi bunu sınamaya başlar. Oğlan işi çok güzel götürür. Bu böyle güzelce çalışıp, dururken, öteki arkadaşlarının birisi gelip:

— Ey, dost, çok güzel misafirler gelmişti, ben seni almaya gelmiştim, der.

— Ey, dost, gelirdim, gelmesine de, filan kişinin ambarına çelik getirip, koymuştum, bu çeliği sıçan yemeye başlamış. Onları başka bir ambara taşımam lazım, der.

Bu dost kişi:

— Nereye, biz de gelelim, biz de taşıyalım, der.

Bunlar gelince:

— E siz önceki vakitte, benim param bittiğinde, ben son horozumu da kesip, alıp, geldiğimde inanmamıştınız, fakat şimdi benim param olunca, benim yalan sözümde de inanıyor musunuz? deyip, bunları kamçı ile kovar.

Bu şekilde ihtiyarın sözü doğrultusunda, doğru yolu bulur.

92. RÜYANI ANLATIYOR MUSUN?

Eski zamanlarda fakir bir kocakarı varmış. Bunun bir oğlu varmış. Delikanlı on beş yaşına gelince, kocakarı, oğlunu bir çizmecinin yanına verir. Önceden sekiz saat çalışmıyorlarmış, günler boyu çalışıyorlarmış.

O zamanlarda padişah, vezirine:

— Haydi, şehri bir dolaşalım hele. Ne varmış, halk bizim hakkımızda ne söylüyormuş? der.

Dolaşa dolaşa bunlar akşama kalırlar. Hiçbir yerde ateş yok. Nerede konaklamalı şimdi? Dolaşırken, bir evde ateş görürler. Girerler. Girerler ki, bu çizmeci, çırağı ile çalışıp, oturuyor. Gece boyu konuşup, çıkarlar bunlar, gece çok hoş geçer. Otururken, çizmeci, oğlanın uyuduğunu görür. Çizmeci çok öfkelenip, uyandırır bunu. Oğlan:

— Eh, der, biraz bile uyutmadın, öyle güzel rüya görüyordum, sonuna kadar görüp, bitirmeye izin vermedin, der.

Çizmeci:

— Anlat rüyayı, der.

— Yok, anlatmaya gelmez, der delikanlı.

Padişahı da, veziri de dinlemez, rüyasını anlatmaz bu. Padişah, evine dönünce:

— Filan yerde bir çizmeci var, orada bir oğlan çalışıyor. İşte onu bana getirin, der.

“Benim padişaha ne gereğim var acaba?” der delikanlı. Fakat padişah delikanlının gördüğü rüyayı merak eder.

Giidp, padişahın sarayına girer. Padişah:

— Akşam gördüğün rüyayı anlat, der.

— Yok, der, anlatılabilecek iş değil o, ben onu kimseye anlatmam, der.

Padişah farklı şekilde söyleyip, bakar.

— Mal vereyim; ev, bark vereyim, der.

— Söylemem, der delikanlı.

— Astırırım, kestiririm, öldürtürüm, der padişah.

Sürekli:

— Dilediğini yaptır, söylemem, der delikanlı.

— Tamam öyleyse, der padişah. Beş kamçı vurun, sonra da götürüp kapatın, der.

Delikanlıyı döverek çıkarıp, kapatırlar.

Sabahleyin tekrar sorar padişah. Yine söylemez. Beş kamçı vurup, sonra da götürüp kapatırlar.

Birkaç gün geçince, padişahın kızı, delikanlının penceresinin yanında geçip, gider. Kız, hapishane nöbetçilerinin başına sorar:

— Kim duruyor burada?

— Ey, bir ahmak delikanlı, rüyasını anlatmıyor, der, onun için padişahımız her gün çağırıp, dövdürüyor, der.

— Görebilir miyim? der kız.

— Niçin olmasın; bak, der zindancı başı.

Kız zindan kapısını açıp, bakar, delikanlı öyle güzel, öyle hoş. Kız âşık olur delikanlıya. Kız, evine dönünce, ustayı çağırır ve:

— Bu delikanlının oturduğu odadan bizim bahçeye çıkmak için bir geceleyin yol yap, der. Kapatılınca, kapısı anlaşılır olmasın, der. Bunu yaparsan, yüz sum para veririm, der.

Usta çoktan razı şimdi, ne kadar para alıyor ki.

İkinci gün, rüyasını söylemediği için, delikanlıyı tekrar dövüp, getirip, kapatırlar. Kız bunu bilir ve sargı bezi, tentürdiyot alıp, öteki gizli yoldan delikanlının yanına girip, tedavi eder. Delikanlıya bakmaya başlar. Tatlı şeyler getirir. Kız her gün delikanlının yanına girip, çıkar. Fakat padişah her gün delikanlıyı dövdürür.

Günlerden bir gün, padişaha başka bir padişaktan haber gelir. “Kızını ver, kızını vermezsen, gönderdiğim bilmecelelere cevap bul, yoksa savaş açarım.” der.

O padişahın gönderdiği üç elma. Üçü de aynı renkte. Bunların hangisi bu yılki, hangisi gecen seneki, hangisi üçüncü yılınki, bunu bilmek lazım.

Bu padişah vezirini çağırır, bütün yaşlıları çağırır. Hepsine de sorar, hiç bilen yok. Bu haberi padişahın kızı da işitir ve delikanlıya gelip, söyler. Kız:

— Ben senin bileceğine inanıyorum, der. Sen böyle hemen söyleme, kızını verirsen, söylerim de, der.

Tamam, şimdi ne de olsa bilen yok. Padişah:

— Getirin hele şu delikanlıyı, der.

Delikanlı girer:

— Anlatıyor musun rüyanı? der.

— Hayır, anlatmıyorum, der.

— Tamam, anlatmazsan anlatma, der, öyleyse işte bu elmaların hangisinin bu yılki, hangisinin geçen yılki, hangisinin üçüncü yılki olduğunu ayır, der.

— Ben böyle cevap vermem, der, kızını bana verirsen, söylerim, der.

Padişah buna güler, fakat veziri:

— Sen razıyım diye söyle, sonrasını görürüz, der.

Padişah:

— Tamam, doğru cevap verirsen, veririm, der.

— Getirin bir kap su, der bu.

Delikanlı elmaları suya atar. Elmaların üçü, üç yerde durur; birisi suyun dibine iner, ikincisi, suyun ortasında, üçüncüsü suyun üstünde kalır.

— İşte, der, su dibine ineni bu yılki elma, der, orta yerde duranı, geçen yılki, su üstünde duranı üçüncü yılın elması, bu kurumuş artık, der.

Öteki padişahlıktan gelen kişiye sorarlar: “Doğru mu?” diye. “Doğru.” der. Bu lazımdı şimdi. Padişah, delikanlıya yine sorar:

— Rüyanı anlatıyor musun şimdi? der.

— Hayır, anlatmıyorum, der.

Yine kamçı ile döverler ve çıkarıp, kapatırlar bunu. Kız, delikanlıyı bekleyip, duruyor şimdi.

— Söyledin mi? der.

— Söyledim, der.

Öteki elçi, bu delikanlının doğru cevap verdiğini öğrendi şimdi. Şimdi bu kişi bir ağaç alır, gelir. Ağacın iki başı da aynı hizada, bir kalınlıkta. Bu ağacın hangi ucunun dibi, hangi ucunun başı olduğunu bilmek lazım.

Elçi gelir ve padişaha:

— İşte bu ağacın hangi ucu dibi, hangi ucu başı, bunu bilmeniz lazım, der.

Yine delikanlıyı çağırıp, söylerler. Delikanlı:

— Ben böyle söylemiyorum, kızını verirsen söylerim, der. Sadece kağıt yazıp, mührünü basarsan söylerim, kuru söze inanmıyorum artık, der.

Vezirler:

— Yaz, sana bir kağıt yazısından ne olmuş, derler.

— Tamam, der padişah, kağıt da yazayım, mühür de basayım, der.

— Getirin bir kap ile su, der delikanlı.

Su getirirler. Ağacı suya salar. Ağacın bir başı su dibine batıp, durur, ikinci başı su üstüne kalır.

— İşte bu tarafı dip, bu da baş, der.

— Doğru, der elçi gelen kişi, “Yine bu delikanlı buldu.” diyerek, dönüp, söyler.

Üçüncü keresinde elçi, üç at getirir. Üçü de aynı boyda, aynı renkte, aynı büyüklükte. Bunların hangisinin yaşlı, hangisinin genç olduğunu bilmek lazım.

Padişah:

— Getirin hele delikanlıyı, der.

Getirirler.

— Bu atların, hangisinin yaşlı, hangisinin genç olduğunu biliyor musun? der.

— Biliyorum, der delikanlı.

— Biliyorsan, söyle, der.

— Hayır, öyle söylemem, der. Eğer kızın ile ikimize nikah kıydırırsan, söylerim, der.

Ne yapsın padişah? Razı olur şimdi. Kıydırır nikahı. Ondan sonra delikanlı:

— Getirin bir kap süt, der, bir bağlam ot, bir kova yulaf, der.

İstediği şeyleri getirirler. Üçünü de üç tarafa koyarlar. Atları bırakırlar. Atların birisi süte gelir, ikincisi ota, üçüncüsü de yulafa.

— İşte, der, süte saldıranı bir yaşında, der.

— Nenden öyle? der padişah.

— Çünkü, der, o hâlâ genç, süt tadını biliyor, başka bir şey bilmiyor, der.

Atın ikincisi ota saldırır.

— İşte bu süt tadını unutmuş, ot tadını biliyor, der. Fakat yulaf yemek için dişleri büyümemiş hâlâ, der.

Üçüncüsü yulafa saldırır.

— Onun dişleri katılaşmış, yulafı yiyebiliyor, bu en yaşlısı, der.

Elçiye sorarlar:

— Doğru mu?

— Doğru, der.

İşte bu lazımdı. Şimdi padişah kızını istese de verir, istemese de verir, bütün soruların cevabını bu delikanlı buldu ne de olsa. Padişah o zaman delikanlıya sorar:

— Artık rüyanı anlatıyor musun? der.

— Şimdi anlatsam olur, der delikanlı. Ben, der, rüyamda senin kızınla evlendiğimi gördüm, der, padişah damadı olup, düğüne geldim, der. Rüyam rast geldi işte, der. Haydi, düğün yapalım, der.

Sevinçten büyük bir düğün yaparlar. Düğüne bütün halkı toplarlar. Ben de oradaydım. Eh, düğün çok güzel oldu! Düğüne üç elma getirdiler: Birisi sana, ikincisi bana, üçüncüsü masal anlatana, dediler. Onlar kimlere olmuş?

93. DÜŞÜNCELİ KIZ

Genç bir padişah varmış. Günlerden bir gün, bir fakir sarayın yanından geçip giderken, bu, onu çağırır ve yemeğe oturtur. Bir tabak erişte getirip, koyar. Bu fakir yer yiyip, bitirir. Buna sorar padişah:

— Doydun mu? der.

— Doydum, doydum, padişahım, sultanım, çok sağ ol, der.

Bundan sonra padişah getirip, beliş koyar. Bunu da yiyip, bitirir bu. Yiyip, bitirdikten sonra, bu tekrar sorar:

— Doydun mu? der.

— Doydum, doydum, der fakir.

Padişah yine getirip, et koyar, onu da yiyip, bitirir. Yine sorar:

— Doydun mu? der.

Yine:

— Doydum, der fakir.

Bundan sonra getirip, çay koyar, çayı da içip, bitirir bu.

— Doydun mu? diye sorar padişah.

— Doydum, doydum, padişahım, sultanım, çok sağ ol, çok fazla hürmet ettin, der.

Bundan sonra padişah:

— İşte sen birinci yediğin zaman da “Doydum.” dedin. İkincisini yiyip, bitirince de “Doydum.” dedin. Üçüncüsünü, dördüncüsünü yiyince de “Doydum.” dedin. Fakat sen tamamen doymamışsın, der. Niçin aldattın? der. Benim bu soruma cevap ver, der. Eğer cevap vermezsen, sabaha ben seni cezalandırırım, der.

Bundan sonra bu fakir dönüp, gider evine.

Döner ve bu çok düşünerek, oturur. Bunun kızı varmış. Kızı:

— Ne yaptın, baba, böyle düşünceye daldın? der.

İhtiyar, padişahın sarayında olan olayı anlatır. Kız:

— Babacığım, sen kaygılanma, yat da uyu, sabaha hepsi hallolur, der.

Bundan sonra sabah kalkınca, kız bir kova alıp, getirir. Buna parçalayıp, taş doldurur. Babasına:

— Baba, doldu mu? der.

— Doldu, der.

Kız kovaya tekrar kum koyar, taş arasına kum da girer.

— Babacığım, doldu mu? der.

— Doldu, der.

Bundan sonra kovaya su koyar, su da girer. Kız:

— Babacığım, git, padişaha bunu göster de söyle, der: “Bizim midemiz de bu şekilde, ona çeşitli şeylerin girmesi mümkün.” diye söyle, der.

İhtiyar, gider, bu durumu padişaha, kızın gösterdiği gibi yapıp, gösterir. Padişah bu duruma şaşırıp, ihtiyarı onaylar.

— Tamam, ihtiyarım, bunu yaptın, işte ben sana bir soru daha sorayım, der. Sabaha sen bana bunun cevabını getir, der: Aç da gelme, tok da gelme; çıplak da gelme, giyinik de gelme; ata binip de gelme, yaya da gelme, der.

Bundan sonra ihtiyar, döner, gider. Döner ve yine kederlenip, oturur; kızı yine sorar:

— Babacığım, nasılsın, ne oldu? Padişah benim gösterdiğime ne dedi? der.

— Senin gösterdiğine teşekkür etti, yeniden bir soru sordu, der. “Aç da gelme, tok da gelme; çıplak da gelme, giyinik de gelme; ata binip de gelme, yaya da gelme.” dedi, der.

Bundan sonra kız yine babasını rahatlatıp:

— Babacığım, yat da dinlen, sabaha hepsi hallolur, der.

Kız hemen geceleyin su kenarına gider. Oroya varıp, balıkçının ağını alıp, gelir. Babasına bunlardan gömlek, pantolon diker, cep yapar. Babasının cebine günebakan koyar, beş yaşındaki keçi tekesine bindirip, tekrar padişaha gönderir.

Padişah bu ihtiyarın geleceğini hatırlayıp, durur, gerçekten de soruya cevap verebilir mi diye. Padişah bakar ki, ihtiyar, keçi tekesinin üstünde geliyor, gerçekten bakarsan binerek, yine de bakarsan sürüklenmiş. Bu ata binip de değil, yaya da değil. Padişah buna şaşırır. Giyinik mi geliyor, çıplak mı geliyor dediğinde, bir baksan, üstüne giydiği kıyafeti var, lakin teni görünüyor. Buna giyinik de, çıplak da demek olmaz. Gerçekten de bu kişi soruya cevap verebilir. Ya şimdi bu aç mı geliyor, tok mu geliyor? Aç dersin, yalandan oturup, yer; tok dersin, tok olsa, yemez. O zaman padişah:

— Haydi, ihtiyar, bu işlerin hepsine de cevap verebildin. Bunu nereden öğrendin? diye sorar.

İhtiyar, bu işe övünerek:

— Benim kızım öğretti, diye cevap verir.

Padişah, bu söze:

— Yoksa sen kızın ile birlikte mi yapıyorsun bu işi? deyip, yeniden ihtiyara bir soru sorar. Masa üstünden makarayı alır ve üç karış ip koparıp, alarak ihtiyara verir:

— İşte kızın bana bu ipten kumaş yapıp, gömlek, pantolon dikip, getirsin, der.

İhtiyar, ipi alıp, döner, gider. Alıp, gelir ve kızına:

— Kızım padişah bize yine şöyle zor bir iş yükledi. İşte bu ipten kumaş yapıp, gömlek, pantolon dikip, getirmeyi buyurdu, der.

Kız:

— Tamam, babacığım, dikeriz, der. Süpürgeден kibrit çöpü kadar bir çubuk kırıp, alır ve git, padişaha söyle, bu çubuktan kumaş dokumak için kendir tezgahı yaptırıp, versin bana, der.

İhtiyar, yeniden padişahın yanına gidip, kızın verdiği çubuğu padişaha verir:

— Benim kızım sizin verdiğiniz ipinizden kumaş dokuyup, gömlek, pantolon dikip, getirmeye razı oldu. Fakat onun kumaş dokumak için tezgahı yokmuş. “Bu çubuktan dokuma tezgahı yaptırıp, versin.” dedi kızım, der.

Padişah çubuğu görüp:

— Bu çubuktan kumaş tezgahı olur mu hiç? diyerek öfkelenir.

İhtiyar, padişaha bakıp:

— Padişahım, sultanım, üç karış ipten kumaş dokuyup, gömlek, pantolon dikmek olur mu hiç? der.

Bundan sonra padişah:

— İşte, ihtiyar, ben sana yedi yaşında bir koç verip, göndereyim, sabah saat on ikide ben gelene kadar, koç, kuzulasın, der.

İhtiyar, koçu alıp, dönüp, gider. Kızına:

— Kızım, işte padişah: “Sabaha ben gelene kadar bu koç, kuzulasın. Ben saat on iki gibi gelirim.” dedi, der.

— Tamam, babacığım, kuzular. Bıçak alıp, çık, keselim de yiyelim, der.

Koçu keserler de yerler.

Sabahleyin erkenden kalkıp, kız hamamı yakar ve babasını hamama gönderir.

— Ben gelip, almayınca, sen gelme, der.

Gündüz saat on iki olunca, padişah kızı gözetlemek için, gelir ve sorar:

— Filan ağabey evde mi? der.

Kız, pencereden başını çıkarıp:

— Evde yok, der.

— Nerede? diye sorar padişah.

— Babam hamamda doğuruyor, der.

— Öff, şeytan alsın, erkek adam doğurur mu? der.

Bundan sonra kız, padişaha:

— Sen ki babama yedi yaşında koçu verip, göndermişsin, koç, kuzular mı hiç? der.

Sonra padişah, cevabı bitip, dönüp, gitmeye mecbur olur ve kızı:

— Baban benim yanıma gelsin hele, der.

Kız, ihtiyarı çıkarır ve padişahın çağırdığını söyler. İhtiyar, padişahın yanına gider. Bundan sonra padişah, ihtiyarı çok güzel ağırlayıp, söze başlar:

— İhtiyar, kızını bana ver, der.

— Biz fakir kişinin kızını, siz almazsınız, der.

Uzun süre konuşup, durmazlar, ihtiyar, padişaha kızın verecek olur. Çok da geçmeden düğün olur. Kız, şimdi padişah karısı. Çok güzel yaşıyorlar.

Günlerden bir gün, üç dilenci yola çıkar. Hayır istemeye gitmek için, bunlar üçü de eşya hazırlarlar: Birisinden at, ikincisinden araba, üçüncüsünden çuval. Yolda giderken, bir gün bir alanda konaklar. Sabah kalkarlar ki, ne görsünler, kısrak yanında tay yürüyor. Kısrak doğurduğunda, nasıl olduysa, çuval ile arabaya kan bulaşır. Arabalı dilenci, bunu görür ve: “Benim tay, araba doğurmuş.” der. Çuvalı dilenci de çuvalda kan görüp: “Yok, çuval doğurmuş.” der. Bunlar arasında büyük münakaşa çıkıp, tayı paylaşamayınca, padişaha giderler. Padişah o vakitte, bir şehre gitmiştir. Giderken karısına: “Eğer de karar verdirmeye gelenler olursa, benden başka kimseye hüküm etme, yoksa ben seni boşarım, benim ile olmazsın.” der. Bundan sonra kadın kendisi kalır. İşte bu dilenciler gelip, girerler. Kadın, bunlara sorar:

— Ne oldu? der.

Bunlar:

— Bize padişah lazımdı, derler.

— Niçin lazım? der karısı.

Dilenciler:

— Biz konakladığımızda tay gördük, derler.

Çuvallı dilenci:

— Bu tay benim, çuval doğurmuş, der.

Hemen o sırada arabalı dilenci:

— Hayır, senin çuvalın doğurmamış; benim arabada kan var, der.

Kısraklı dilenci:

— Delirmeyin, tay benim, der.

Kadın, düşünür ve:

— Padişah olsa karar verirdi, lakin o evde yok, der.

— Nereye gitti ki? Biz oraya gideriz, der.

Kadın:

— Biz Ak İdil'in kenarına bir hektar buğday ekmiştik, Ak İdil'den balıklar çıkıp, buğdayı yiyorlar, onu beklemeye gitti, der.

Çuvallı dilenci ile arabalı dilenci bu kadına:

— Ey ahmak kadın, balıklar kuru yere çıkıp, buğday yerler mi hiç? der.

— Siz ahmak olmasanız, araba ile çuval doğurmazdı, der kadın. Kısrak, doğurmuştur onu, der.

Sonra dilenciler, bu sözden etkilenip: “Gerçekten de araba ile çuval doğurmaz, tay, kısraktır.” deyip, çıkıp, giderler.

Çok zaman geçtikten sonra, padişah döner. Söz, sözü açınca, karısı ile konuşurken sorar:

— Karar verdirmek için gelenler olmadı mı? der.

Karısı:

— Üç dilenci gelmişti sadece, “Araba ile çuval doğurmuş, tay bizim” diye davacı olup, onlara anlatıp, göstermişim de onlar razı oldular, tayın doğurduğuna inanıp, çıkıp, gittiler, der.

Bundan sonra padişah, karısına öfkelenip:

— Ben sana demiştim ya, “Ben yokken karar verme.” diye. Sen şimdi bunlara karar vermişsin. Ben seni boşuyorum, talak, der. Benden canın ne istiyorsa, onları al da git, der.

Padişahın karısı çok düşünmeden:

— Tamam, padişahım, bize hayat böyle olmuştur. Son ayrılış gününde birlikte çay içelim hele, der, semaver kaynatıp, masa üstüne getirip, koyar. Çay içtikleri sırada, “Seninle birlikte durmak olmaz, olmazsa azıcık da içelim, deyip, dolaptan kanyak alıp, gelir ve padişah ile birlikte içerler.

Bu içiştten padişah çok kötü sarhoş olur. Padişahın sarhoş olduğunu görüp, padişahın karısı çıkar ve askerlere:

— Faytonu hazırlayın, der.

Askerler hazırlayıp, getirirler. Kadın iki asker alıp, girerek, padişahı arabaya koyar ve yola çıkar, gider. Padişah, serin havaya çıkınca, biraz ayılır. Gözünü açar ki, ne görsün, bir yerlere gidiyor.

— Çüş, durun, der. Beni nereye götürüyorsunuz? der.

Karısı, padişaha:

— Sen beni boşadın, ben gidiyorum! der.

Padişah:

— E, beni niye götürüyorsun? der.

— Sen, söylemiştin ya: “Benden canın ne istiyorsa, onu al.” diye. Benim canımın dilediği şey sensin sadece, ben seni alıp, gidiyorum, der.

— Öff, şeytan alsın, haydi çevir atları, dönüyoruz, birlikte yaşarız, der padişah.

Böylece hâlâ da yaşıyorlar.

94. ALTINI KİM ÇALMIŞ?

Üç ağabey, kardeş sefere çıkarlar. Onlar orman kenarında altın bulurlar. O altını, istediğimiz zaman alırsız, gündüz alıp, gitsek bir kimse görür, deyip, gömüp, bırakırlar ormana. “Üçümüze de çok büyük para değer.” derler.

Bir süre sonra bu altını bunların küçük kardeşleri gelip, çalar. Üç gün sonra altını almak için gelirler ki, altın yerinde yok. Bunlar şimdi şaşırırlar, kim almış onu, gören de yok, bilen de yok. Üç kardeş olunca, birbirlerine sormaya da utanırlar. Bundan sonra büyük kardeşleri:

— Biz böyle bulamayız, haydi, bizden on beş kilometre yerde bir ihtiyar var, o ihtiyar, altını kimin aldığını bulur, derler.

Bunlar üç kardeş giderler ihtiyara, varıp, girerler. İhtiyar bunları çok güzel karşılar, yemek hazırlar, meyveler ile ağırlar. Ondan sonra bunlar, kendilerinin ne tür bir iş için geldiklerini söylerler:

— Biz sefere çıkmıştık, o zaman altın bulduk, bu altını sonra gelip alırsız deyip, gömüp, bıraktık. Üç günden sonra almaya gittik, altın yerinde yok, derler.

İhtiyar:

— İşte, çocuklar, ben size bir kıssa anlatayım, der. Buradan yedi kilometrelik bir köyden bir kız gelip, benden bir sumluk beş elma aldı. Elmayı verdiğim zaman: “Kızım, paran var mı?” diye sordum. Kız: “Yok.” dedi. “Paran yoksa, sen nişanlanıp, kocaya vardığın gün bana gelip, verir misin?” dedim. O: “Veririm.” dedi. İki yıl sonra, on yedi yaşına gelince, kızı nişanlarlar, haftası gün akşamı nikah kıyarlar. Kız o gün kocasından izin isteyip, ipek gömlekler giyip, inci, mercanlar takıp, benim şöyle bir emanetim vardı, diye, ihtiyara çıkar, gelir. O zaman ona bir kaçak rastlar. O kaçak ona sorar: “Sen nereye gidiyorsun?” der. Kız: “Sen bana bağlanma, bana dokunma. Ben şöyle emanetli bir kişiyim, iki emanetim var, birisi, ihtiyarın yanına gidip, dönmem lazım; ikincisi, kocam bekleyip, duruyor.” der. Bundan sonra kaçkın, “Git.” deyip, kızı gönderir. Kız geldi, ben kızı yeniden kocasına gönderdim. Siz bu söze ne dersiniz? der ihtiyar.

Büyük kardeşleri:

— Damat hoş, güzel bir kişiymiş; yoldaki kaçak da çok iyi bir kişiymiş; sen de, dede, güzel, iyi bir kişiymişsin. Siz üçünüz de ihanet etmemişsiniz, doğru kişilermişsiniz, der.

İkinci kardeş:

— Ben de, dede, aynısını söylüyorum, der.

Üçüncü kardeşlerine sorar ihtiyar:

— Sen ne dersin? der.

— Ben, damat olunca, o kadar mal ziyan edince: “İhtiyarın yanına bugün gitme, bugün benim yanımda kal, sabaha gidersin.” derdim. Yoldaki kaçkın olsam, o kızın güzel kıyafetlerini, inci, mercanlarını alırdım, der.

İhtiyar:

— Ey, oğlum, der, senin fikrin kötülükteymiş, altını sen çalmışsın, başka hiç kimse değil, der.

Gerçekten de, altın ondaymış, altını bulurlar. Kardeşlerini sorgusuz, sualsiz kovar.

95. ELSİZ DAMAT

Çok eski zamanlarda zengin bir adam varmış. Onun yediği içtiği her zaman yağmış. Bu zengin adamın bir kızı ve bir oğlu varmış. Oğlu, kızıdan büyükçe olsa da, onun sabretmesini isteyip, kızı evlendirmek için anlaşırlar. Şimdi zengin adam, damadın evine düğüne gider, kızın ağabeyi de hediye kızağına oturup, gider.

Kız sessiz evde, bir başına kalır. Ona:

— Kendine arkadaş için, komşu kızlarını çağırırısın, birlikte akşamları oturursunuz, ip eğirirsiniz, türkü söylersiniz, bilmeceler sorarsınız, masal anlatırsınız, derler.

Böylece birinci akşam, tam zengin adamın dediği gibi, çok güzel geçer. Kızlar toplanırlar. Şerbetler, gözlemeler, sucuk doğrayarak pirinç çorbaları, tereyağı koyup, karıştırılan darı botkaları, hepsini de pişirirler. Bu şekilde ağırlanınca ve karınları doyunca, akşam oturmaya başlarlar, ip eğirirler, türkü söylerler, bilmeceler sorarlar, masallar anlatırlar, böylece yorulup, seki boyunca köprü gibi olup, dizilip, yatarlar ve uyurlar. Güzel olup, tan atınca, kızların hepsi de uykularından uyanıp, ayaklarını, üst, başlarını giyinip, gelecek akşam da yine böyle toplanmaya karar verip, ev işlerini yapmak için evlerine dağılırlar.

Tenha evin sahibi kız da ev işlerini yapmaya başlar. O, hayvanlara saman verir, odun keser, yerleri, sekileri yıkar. Şimdi su alıp, gelmek için dereye doğru kovasını, terazisini alıp, evden çıkıp, gider, lakin evi kilitleyip, gitmek, kapıya kilit vurmak aklına gelmez. Ahırlar arasında, ev sahibi kızın bir tarafa çıkıp, gittiğini gözetleyip, duran bir kaçkın vardır. Kızın dereye doğru inip, gitmesiyle, bu kaçkın, saklandığı yerden çıkıp, eve girer ve döşeme tahtasını kaldırıp, mahzene inip, saklanır. Ev sahibi kız, bundan habersiz. O, akşama kadar ev işlerini bitirip, sobayı yakarak, evi ısıtıp, bütün işlerini bitirip, gelecek akşama da eş dost işleri ile rahatlayıp, akşam oturmaya hazırlanır.

Tamam, akşam olur; konu, komşunun eş, dost kızları yine toplanırlar, yerler, ağırlanırlar. Akşam oturması başlar. Türkü söylerler, ip eğirirler; türkü söylerler, ip eğirirler. Bu şekilde eğlence meclisi, çok eğlenceli geçtiği sırada, yanlışlıkla ev sahibi kızın iği elinden düşüp, döşemede yuvarlanır ve duvar kenarındaki yarıktan mahzene düşer. Ev sahibi kız, iğini almak isteyip, döşeme tahtasını kaldırıp, mahzene inince, ne

görsün, içeride bir kaçak süzülüp, yatmış, gözleri ateş gibi yanıyor, elinde yaprak gibi, keskin baltası parlayıp, duruyor.

Ev sahibi kız hiç şaşırmaz. O, kaçağı görmezlikten gelip, orada, burada iğini arayıp, bulur ve hemen çıkıp, işine oturur. Fakat onun yüzü ak kağıt gibi ağarmıştır. O mahzendeki hali, hiç birine de belli etmez. Lakin işinde, oturuşunda çok keyifsiz oturur ve arkadaşlarına yere yatak serip, yatmalarını ister. O, gelecekteki büyük felaketin nasıl olup, biteceği hakkında düşünür, kafa yorar.

Gerçekten de, bu kızların başına gelecek felaket çok büyüktür.

Bütün kızlar, önceki gibi, seki boyunca köprü gibi olup, dizilerek yatarlar ve rahatça, horlayarak, uykuya dalarlar.

Ev sahibi kız, arkadaşları uykuya dalınca, yerinden kalkar ve sobanın arkasına girip, dirseğin üstüne çıkıp, orada olan eski püskü, kıyafetlere bürünüp, saklanır.

Çok da vakit geçmeden, kapı dibine iki atlı kızak ile girip, dururlar. Onların cazırtısını işitip, döşeme tahtasını kaldırıp, mahzende yatan kaçak ortaya çıkar. O, baltasını oda kapısının kenarına dayayıp, koyar. Balta, karanlıkta da parlar, görünür. Kız, kaçağı sessizce gözetler. O, nefes bile almadan, soba üstünden bakar, durur. Kaçak, köprü gibi olup, dizilip, yatan kızların üstüne cebinden avuç, avuç mezar toprağı serper. Mezar toprağı insanı uyuturmuş, öyle derler. Kızlar, böylece horlayarak, uyurlar. Kaçak, bütün kapıları açar. Dışarıdaki atla gelen kaçaklar da, eve girerler. Onlar evi, kileri yağmalamaya başlarlar. Var olan kıymetli eşyaların, tatlı tatlı yeyecek, içeceklerin hepsini de bir kızağa yüklerler. Şimdi ev ve kilerin içi tam takır olup, kalır.

— Şimdi bitti herhalde, gitmek lazım! derler de kaçaklar evden çıkmaya başlarlar.

Kız sessizce bacanın üstünden iner ve evin önüne çıkar. O sırada kaçaklar kızağa yükledikleri eşyaları şıkırdatıp, sıkıp, bağlayarak uğraşmaktadır. Kız sessizce ev kapısının sürgüsünü “Çat.” diye kilitler. Dışarıdan ses:

— Ay, baltam kaldı, baltam. Baltamı bari verin!

Kız, evin içinden baltayı eline alıp, bağırır:

— Uzat bir parçayı!

Kaçak, pencereden bir parçayı, şingırdatıp, koyup, indirir.

Kız:

— Sok kolunu! Tutturayım, baltanı!

Kaçak, pencereden içeri kolunu sokunca, kız, kaçağın elini kesip koparır.

O saatte eli kopan kaçağı, arkadaşları kızağa kaldırıp, koyarlar ve kendileri atlarını kamçılayarak, koşturup, giderler. Kız, kendisinin ve arkadaşlarının sağ kalışına sevinip, evlerinin talan edilmesine üzüldür. Kızların hepsi uyanırlar, ağlarlar, vakitsizce evlerine dağılırlar.

Bu şekilde köy halkı, anlayınca, kaçakların arkasından ata binerek, koşturup, bakarar, fakat bulamazlar. Olan olmuş, bu düşman saklanmıştır.

Zenginler düğünden dönerler. Ev, yağmalanmış. Nasıl da eve gelen bu belayı sezdirmemeye, belli etmemeye çalışırlar, oradan, buradan hazırlayıp, ev sahibini rahatlatıp, damat olacak delikanlıyı kızın koynuna çağırırlar.

Damat delikanlı gelince, ona çay içirmek için, en önce kızın ağabeyi girip, görüşür. Vay, damat delikanlı tek kollu. Kızın ağabeyi düşüncede kalır: “Belli ki, der, o, bizim kızımızın elini kesip, kopardığı kaçak delikanlı budur. Kesilip, kopuş tarzı buna çok benziyor.” der. Damada, çay içirip, çıkınca, kız kardeşi ve anne, babasına kızın ağabeyi birer birer anlatınca, kız:

— Ne istiyorsanız, onu yapın, ben onun yanına girmiyorum, o beni öldürür, der.

— Ver kıyafetlerini, ben giyerim, der kızın ağabeyi.

Kız ağabeyine, kendi kıyafetlerini giyidirip, damadın yanına gönderir.

“Ağabeyi gibiymiş.” deyip, damadın gönlünü alır. Yapmacık kız, damat ile görüşünce, bu defa görüşmeye ve tanışmaya, fakat ikinci gelişte, kendilerine alıp, götürmeye, karısı olmaya söz verir ve damat buna razı olur.

Damat, bu gelişteki misafirlik süresini geçirip, ikinci haftada, kızı alıp, gitmek için hazırlanarak, çift at koşup, sürücü yerine bir dilsiz oğlanı oturatarak, gelir. Damat ikinci akşam konaklayınca, sabahleyin kızı alıp, gitmeye hazırlanır. Aynı şekilde kızın ağabeyi de gelin olup, gitmeye hazırlanır. Tamam, yüklenirler, giyinirler, kızağa da otururlar. Dilsiz sürücü, atları kudurtup, koşturur. Kızın ağabeyi, gelinler gibi giyinip, yüzüne krem sürüp, allık sürüp, yan kalpaklar giyip, başına şalını örtüp, kapanarak, kızağın sol tarafına gururla ileriye doğru bakarak, gider. Söylersin ki, gerçek kız, gerçekten de gelin olup, damat evine iniyor, sanki.

Onlar ıngıraklı çift at ile köyü geçerek, çok hızlıca geçip, giderler.

Köyü çıkınca, damat kızı kucaklayıp, yorganı tepesinden örtüp yatar. O kızın yapma göğüslerinden tutup, allık sürülmüş yüzünü emip, öper.

ızın ağabeyi, yorganı ayak tarafından açar ve dilsiz kendisinin erkek olduğunu gösterir ve onun arkasına ayağı ile teper. Dilsiz, sürücü, işi anlar ve damat olup, dönen ağabeyini çekiştirip, bağırır:

— Ha..., der o.

Gelin, bu sürücüden korkmuş gibi yapıp:

— Niye kıvranıyor bu kardeşin? Ben ondan korkuyorum, der. Damat, kardeşi dilsizi yumruklamaya başlar.

Yine böyle bir rahatlamadan sonra gelin, dilsiz sürücünün arkasına teper. Yine dilsiz sürücü, dayanamayıp, ağabeyini çekiştirerek, bağırır:

— Ha!.. Ha!.. Ha!.. diye, çeşitli işaretler yaparak, gösterir. Yani dilsiz, ağabeyine: “Ha, ona! deyip, bizim yengemiz erkekmiş.” diye anlatmak ister. Fakat ağabeyi, her bağırdığında kalkar da döver, kalkar da döver.

Bu şekilde bunlar dönerler. Gelin yemekleri geçirilir, akşam olur, uyku vakti gelir, damat ile geç gelini yalnız bir odaya koyarlar. Bugün gelinin, damat karısı olmaya vade verdiği akşamdır. Uyumak için dşeğe yatınca, “Gelin” çok zlmeye başlar; bir “Başım ağrıyor.”, bir “İim ağrıyor.” der, bir kalkıp, bir oturur, bir öyle, bir böyle yapar. Sonunda:

— Dışarıya çıkmak istiyorum, demeye başlar.

Damat:

— Korkarsın, deyip, kendisi de onunla çıkmak için hazırlanmak ister.

Gelin:

— Tamam, sen çıkıp, zahmet etme. Eğer beni kaçar falan diye şpheleniyorsan, belime bağ takıp, çıkar, deyincede, damat, gelinin beline dizgin takıp, dışarı çıkarır. Kendisi dizginin bir ucunu evde, kapı dibinde tutar, durur.

Gelin, ev önüne çıkar ve dizginin ucunu, belinden çözüp, evin merdiven kenarında yatıp geviş getiren keçi tekesinin boynuzuna bağlar, kendisi kaçar. Damat, çok uzun süre geçtikten sonra:

— Ne yapıyorsun. Hemen gir şimdi! diye, dizginin ucundan çeker.

Keçi tekesi “Ba!” deyip, bağıırır. Damat çıkıp, bakar ki, gelin kaçmış, dizginin ucu keçi tekesinin boynuzuna bağlanmış. Damat oraya koşturur, buraya koşturur, bulamayınca yerine girip, yalnız uyur.

Gelin, gecenin karanlığına bakmadan, kendi köylerinden tarafa koşar da koşar. Bir süre sonra, yol boyundaki kovanların yanından giderken, arkasından gelenler varmış gibi ses duyulur. O, bunlardan kaçma isteğiyle, kovanlıktaki büyük bir kovanın içine girip kovanın kapaklarını sağlamca, kapatır. Bir süre sonra kovanın etrafından fısır fısır söylenip, dolaşanların seslerini duyar. Onlar, kovan çalmaya gelen hırsızlardır. “Gelin”in girip, oturduğu kovanı uygun bir şekilde kızağa koyarlar. Kendileri:

— Ağır da ağır, çok ballıdır, herhalde, derler.

Kovanı bağ ile kızağa sıkıştırıp, bağlarlar. Sessizce hareket edip, yola çıkarlar.

Epeyce gittikten sonra, “Gelin”, kovanın güve deliğine ağzını koyup, yavaş bir sesle, uzaktan işitiliyormuş gibi yaparak:

— Hav! diye bağırdı.

Kovan hırsızları, bu sesi işitip, korkmaya başlarlar. Onlar, sessizce birbirleriyle:

— Arkamızdan takip etmeye çıkmışlar, herhalde, hızlanmak lazım, diye konuşarak, atlarına vurup, koşturmaya başlarlar.

Bir süre sonra, kovanın içinden tekrar sesini daha da yükselterek bağıınca, hırsızlar atlarını döve döve koşturmaya başlarlar ve yerlerine ulaşırlar.

Hemen damat da kapıdan girer. O kapı önüne atını durdurup, eve girince, kayın biraderi çay içip, oturuyormuş.

— Merhaba, kayınço?

— merhaba, damat?

Onlar böylece selamlaşırlar. Damat, durumu anlatır:

— Kızınız kaçtı, kayınço, onun ardından aramaya geliyordum, deyince, kızın ağabeyi, gelin:

— Vay, vay, o nasıl iş acaba. Ben de size gelmek için çıkıyordum. Bizim evimizi yağmalayıp, giden ve kızımız tarafından eli kesilip, koparılan hırsız sen, kendinmişsin. Onun üstüne kız kardeşime, hâlâ “Kayboldu.” diyorsun. Çok geçmeden

yargılarlar seni, mahkemeye çağırırlar, cevap verirsin damat, deyince, damat hemen çıkıp, kızağına oturmuş ve geri evine, çaldığı eşyaları saklamaya koşmuş.

O yeniden kızı arayıp, da gelmemiş. Kız da elsiz damattan kurtulmuş.

Akşam gittim, bugün geldim. Bir semaver çay içtim. Masal öteye, ben beriye. Arkasına maşa dayağı.

96. DÜRÜST KADIN

Zamanın birinde zengin bir adam varmış. Bu zengin adamın bir oğlu varmış. Zengin adam ölmeden önce, bu oğluna vasiyet eder.

— Oğlum, der, ben yakında ölürüm, ben dünyada yiyeceğimi yedim, yaşayacağımı yaşadım, der. Artık senin hayatın önde, şimdi senin evlenme vaktin geldi. İşte, sen, ben ölüp, yedimi okutunca, sabahleyin su kenarına, çeşme yanına in. Orada sana karşı kim suya inerse, onu, topal da olsa, kör de olsa, garip, gureba da olsa, çirkin de olsa, güzel de olsa, zengin de olsa, kendine hayat arkadaşı olarak al. O seni çok büyük belalardan kurtarır. Eğer onu almazsan, çok büyük belalara uğrarsın ve sonra ölürsün, der.

Bu şekilde yaşarken, günlerden bir gün, delikanlının babası ölür. Delikanlı babasını güzelce gömer. Güzel bir meclis düzenleyip, üçünü okutur, üç gün geçince; yedisini okutur. Sonra delikanlı sabahleyin sıkılıp, oturduğu sırada birden babasının söylediği vasiyeti aklına gelir. Delikanlı su boyundan tarafa bakar ve: “Dur hele, çok kötü, çok garip, çok çirkin olursa, almam; güzel olursa, alırım.” diyerek, iner, gider.

Delikanlı su kenarına iner, hiç kimse görünmez. Delikanlı biraz bakıp, oturunca, kovanını tutarak bir kız gelir. Delikanlı bu kız, baka baka tanır. Bu şehirdeki fakir bir adamın kızıdır. Bu, çeşme yanına iner ve delikanlının şaşırıp, oturduğunu görünce:

— Ne yapıp, oturuyorsun burada? der.

Delikanlı bunu yakalar ve birdenbire:

— Haydi bize, ben seninle evleneceğim, der.

Kız, utanır ve ağlamaya başlar:

— Kendin zengin olduğundan, bizi küçümseyip, dalga geçiyorsundur, der.

Delikanlı:

— Yok, deyip, babasının vasiyetini, böyle böyle diyerek, anlatır.

Sonra kız, karşı çıkmaz, delikanlıya takılır, gider.

Kız, kendisi çok güzeldir. Delikanlı kız, güzel kıyafetler ile giyindirince, kıza bakıp, doyulmayacak gibi olur. Bunlar gecenin, gündüzün geçtiğini hiç anlamazlar, birbirlerinden hiç ayrılamazlar. Bu şekilde yine yaz günleri gelir.

Bu şehirdeki zenginlerin adeti şuymuş: Bunlar ikişer gemi mal ile yabancı yerlere gidip, oradan yabancı memleketlerin mallarını yükleyip, kendi mallarını satarak, dönüyorlarmış. Yine zenginler, dışarıya çıkmaya hazırlanmaya başlarlar. Delikanlı, genç olduğundan, şimdi bir gemi mal ile çıkmak ister. Delikanlı, evin etrafına bekçiler koyup, bir gemi mal ile, yine iki zengin, ikişer gemi mal ile, bunlar üç zengin beş gemi mal ile memleketin dışına çıkıp, giderler. Bunlar gidip, mallarını boşaltarak, yeniden dönmek için yola çıkarlar. Yolda her şehirde durarak eğlenip, dönüyorlarmış. Bu şekilde kendi şehirlerine üç günlük yol kalınca, bunlar yine bir şehirde dururlar ve üçü bir restorana girerler. İçki getirtip, böylece yiyip, içip otururken, bunlar sarhoş olup, giderler. Sonra iddialaşmaya başlarlar. Bir zengin kalkar ve delikanlıya:

— Ben senin karının yanına girebilirim, der.

Genç zengin:

— Yok, deyip, iddialaşır.

Sonra bu zengin kalkar ve:

— Haydi, eğer ben senin karının yanına girebilirim, sen bana bir gemi malını verirsin, eğer giremezsem, ben sana iki gemi malımı veririm, der.

Bu şekilde, bunlar anlaşılır. Hemen sözleşme hazırlayıp, imza atarlar ve öteki zengin bu genç zenginin karısının yanına gitmek için yola çıkar.

Üç gün sonra şehre döner bu zengin. Dosdoğru genç zenginin evine gider. Kapı dibinde silahlı bekçiler. Zengin gelir ve:

— Benim zengin karısından bir isteğim vardı. Girip, çıkayım hele, der.

— Yok, zengin dönünce gelirsın, derler.

Zengin adam şaşırır kalır.

Daha böyle nice çeşitli kıyafetle gelir bakar zengin, ötekilere çok fazla paralar verip, bakar, yok; ötekiler sinek bile uçurtmuyorlar, paraya da satılmıyorlar, içki de alıp, gelip, bakar, onu da içmiyorlar, şaşırır gider bu. Şehrin kanarına çıkıp, bir demir köprü üstüne çıkarak, demire başını vura vura ağlar. Bu şekilde ağlayıp, dururken bunun yanına bir kocakarı gelir.

— Oğlum, niçin ağlıyorsun? der.

Zengin adam, zengin karısının yanına girmek istediğini, giremediğini, iki gemi malın gideceğini söyler de ağlar.

Nine:

— Dur, oğlum, korkma, der, ben bakıp, geleyim. Ne kadar verirsin? der.

Zengin adam:

— Al, nine, şimdilik yirmi beş sum, eğer halledebilirsen, elli sum daha veririm, der.

Nine, buna çok sevinir, çünkü paranın çok kıymetli çağıdır.

Nine hemen kendi evine gider ve dilenci kıyafeti giyinip, çuval alıp, çıkar, gider. Bu genç zenginin evine varmasına beş, altı ev kala, sadaka isteyerek, gelir. Sonra bu zenginin evine gelir.

Bekçiler:

— Kocakarının biri, sadaka istiyor, haydi, içeri alalım, ne olacak, diyerek içeri alırlar.

Zengin karısı görür ve nineyi kendi evine alır:

— Nine, ben kendim de fakir bir kişinin çocuğuydum, fakire çok acırım, bugün bizde misafir olursun, der.

Bu şekilde bunlar nine ile konuşmaya başlarlar. Zengin karısı kendi kocasının dışarıya ticaret için gittiğini, onu çok özleyip, beklediğini söyler. Nine:

— Kızım, hamama girmek istiyorum, der, hamamı yakıp, sokmaz mısın, der.

Zengin karısı:

— Olur, nine, deyip, hemen hamamı yaktırır ve nine ile hamama girerler.

Soyunurlar, kızın elinde altın yüzük vardır. Onu çıkarıp, pencerenin dibine koyar, sonra yıkanmaya başlarlar. Nine, kıza arkasını döndürür, kendisi pencereye bakıp, oturur. Nine, kendisi sürekli:

— Böyle kızım, bu tarafı ov, bu tarafı, deyip, sürekli kamburlaşıp, oturur ve pencere dibindeki altın yüzüğü alıp, saklar.

Bir süre sonra bunlar yıkanıp, giyinmeye başlarlar. Giyinirler, kız altın yüzüğü alayım diye bakar ki, altın yüzük yok. Kız telaşla aramaya başlar. Şaşırarak:

— Nine, altın yüzüğü sen mi aldın? der.

Nine, ağlamaya başlar.

— Fakir kişi olunca, böyle oluyor şimdi, der.

— Yok, nine, ben öylesine soruyorum, yoksa lüzumu yok onun, bizde onun gibi altın yüzükler çok fazla. Fakat bunu kocam, evlenince verdi, kendi ismi yazılı olan altın yüzüktü, onun için lazımdı o, der.

Bu şekilde, yüzüğü bulamayıp, çıkarlar.

Kız, nineye birkaç günlük yiyecek rızık verip, gönderir. Nine, çok teşekkür ederek, çıkar ve öteki zengin adamın yanına gider. Zengin adamın yanına gider ve:

— Al, sana bu yeter, deyip, altın yüzüğü verir ve elli sumunu alır.

Zengin adam:

— Bunun sırrı ne ki? der.

Nine:

— Bu, zengin karısının en kıymetli şeyi. Bunu genç zengin ona damat olup, girdiğinde vermiş. Git, yolunda ol, der.

Zengin adam, ayağı sırtına tepe tepe koşarak, kalan arkadaşlarının yanına öteki şehre gider. Gidip, bu genç zengine gösterir:

— Karının yanına girdim, işte girdiğimde en değerli şeyini, sen damat olup, girdiğinde verdiğin yüzüğü aldım, der.

Genç zenginin sabırsızlanarak karısını görme isteği biter, dayanamaz, öfkelenir, bir gemi mal gider.

Delikanlının dönmesini genç kadın dayanamayarak bekler, güzel giyinir, evleri toplar, çok sevinerek hazırlanır, durur. Çünkü şimdi, kocası gideli bir yıldan fazla olmuştur.

Bu şekilde, günlerden bir gün, genç zengin döner. Bu kadın ne yapacağını bilemeden karşılar. Delikanlı hiçbir şey demez, konuşmaz sadece yürür. Karısı çok şaşırır:

— Niçin konuşmuyorsun sen, canım, ne oldu ki sana? der.

Zengin adam çok öfkelenip, çıkıp, yürür. Sonra bahçeye çıkıp, oturur ve karısını çağırır. Karısı ne için acaba diye koşarak, çıkar, sevinerek. Zengin adam soyunmasını ister. Karısı soyunur, kocası su kenarına getirir. Burası derin ve geniş bir sudur, iter ve karısını düşürür. Kız düşer ve ona buna bakmadan, ileri doğru yüzer, gider, delikanlı şaşırıp, bakar, kalır. Kız yüzer de yüzer. Sırt üstü de yüzer, ön ile de yüzer. Yorulmaya da başlar, hâlâ su kenarı da görünmüyor. Bu şekilde yüzerken, bunun

karşısına bir gemi çıkar. Bu gemiye kadar gideyim diye, hızlı hızlı yüzer. Gemi de, bu da yaklaşır.

Gemi geçer gider, kızın yanına bir bohça gelir. Kız: “Dur, bu lazım olur elbet.” deyip, bohçayı alır ve sürekli yüzer. Bu şekilde yüze yüze yorulup, kıyıya çıkarak, hâlden düşüp, yatar. Bu şekilde yatarak, dinlenince, bohçayı açıp, bakar ki, bundan bir çift gömlek, pantolon, elbise ve çizme, palto, şapka çıkar.

Kız güzelce giyinip, asker olup, orman içinden gider ve biraz gittikten sonra, yorulup, bir kalın ağacın dibine dinlenmek için oturur. Gece olur ve bu şekilde otururken yakında bir ses işitilir, orada cinler konuşur. Bu dinler durur. Bir cin:

— Ben bu padişahın suyunu bitirdim, der.

Başkanları sorar:

— Nasıl yaptın?

— İşte onların “Baş baraj gölü” dedikleri gölleri var. Bunun altında su yolu var, bu yola bir battaniye tıktım, der.

İkinci cin:

— Ben padişah kızını ebedi iyileşemeyeceği bir hastalığa düşürdüm, der.

Başkanları:

— Onun çaresi ne?

Bu cin:

— İşte bu kalın ağacın kabuğunu suda sallayıp, içirirsen, o iyileşir, onun dermanı bu, der.

Asker kız, bunu dinler durur ve hemen bu ağacın kabuğunu alıp, cebine koyar ve “Acele gideyim, bunlar beni öldürür.” deyip, hemen uzaklaşır.

Yarım gün gittikten sonra ormandan çıkar. Yine yarım gün gidince, bu padişahın şehrine varır. Şehre varıp, girer ve birinden bir bardak su ister.

— Yok, derler.

Bu asker kız, pek çok kimseye su isteyip, bakar, hepsi:

— Padişaktan iste, biz kendimiz susuz kuruyup, ölüyoruz, derler.

Asker kız, padişaha gider ve:

— Bir bardak su verirsiniz, bütün padişahlığınızı sulu yaparım, eğer vermezseniz, kuruyup, ölürsünüz, der.

Padişah askere su verir ve:

— Ne olur, sulu ediver, diye yalvarır.

Asker, doksan asker ister.

— Sizin “Baş baraj gölü” diye bir gölünüz var mı? der.

Ötekiler:

— Var, derler.

Askerleri kürekler ile silahlandırıp, oraya giderler. Bu başkan olur. Bunlar varırlar. Otuz kişiye:

— Kazın! diye emir verir.

Otuz kişi, kaza kaza yorulurlar, bunlar yorulunca, ikinci takımını sokar. Bunlar yine çok hızlı kazarlar. Asker:

— Bir şey görünmüyor mu? diye sorar.

Ötekiler:

— Yok, derler.

Asker sürekli:

— Kazın! der.

Bu komutan da yorulur, üçüncü takımını sokar. Üçüncü takım da beş saat kazınca, asker yine:

— Görünmüyor mu bir şey? der.

Ötekiler biraz kazdıktan sonra:

— Bir çöp çıkmaya başladı, derler.

Asker:

— Aha, biraz daha kazın da olur, der.

Kazınca, bir süre sonra battaniyenin ucu çıkar. Bu battaniyenin ucuna bir urgan bağlayıp, doksan kişi bir çeker, iki çeker, üçüncü güçlü çekişte battaniye çıkar gelir. O zaman beş dakika da geçmeden, şehrin bütün fiskiyelerinde sular fişkırmaya başlar, kuyular su ile dolar.

Sonra askerleri ile şehre dönerler. Padişah, meclis kurdurup, karşılar. şehirde çok güzel bayram ederler. Padişah buna çok zenginlik verir.

— Ben seni damadım ederdim, yalnız kızım hasta, der.

Asker kız:

— Hastalığı ne? diye sorar.

Ötekiler:

— Bilmiyoruz, diye cevap verirler.

Sonra bunu kızın yanına alıp, giderler, kızın yanına çok büyük doktorlar yığılmıştır. Bu doktorlara birer birer sorar:

— Sen hangi ilaç ile tedavi ediyorsun? der.

— Şöyle şöyle, diye cevap verir bu.

— Ayrıl hemen, der.

İkincisine:

— Sen hangi ilaç ile? der.

Doktor ikinci bir ilaç ismi söyler. Asker onu da gönderir.

Bu şekilde, bu, bütün doktorları kovup, çıkarır. Sonra padişahın her yeri kilitli, penceresi de, bir yarığı da olmayan, hava da giremeyen bir oda yaptırmasını ister. Padişah odayı yaptırır. Çok güzel iki kerevet, masa yaparlar, bir delik bırakırlar, sonra kızı da, askeri de odaya sokarlar. Asker, kapıyı kilitlemelerini ister, kendisi de içeriden kilitler. Bu yiyeceği de pencereden vermeleri ister. Sonra delikanlı, bir bardak suya deminki ağaç kabuğunu çalkalayıp, içirir. Kıza hâl gelir, kız iyileşir. Asker kız, padişaha: “Bir aya kadar odanın yanına kimse gelmesin.” demiştir. Sonra bunlar ikisi birlikte bir odada dururlar. Bir ayda kız iyileşip, çok da semirmiştir. Sonra, bir ay dolunca, asker odayı açmalarını ister. Padişah gelip, girer ve şaşırarak gider. Bakar, bakar durur ve:

— Bu benim kızım değil, sen kandırıyorsun, diye, askere tabancayı getirip, dayar.

Kız:

— Baba canım, ben, senin kızınım, beni böyle iyileştirdi, semirtti, vurma onu, diye yalvarır.

Padişah sonunda, pişman olup, kızı bu askere verir. Bütün şehir halkını toplayıp, dünyayı yerinden oynatıp, düğün yaparlar. Sonra padişah:

— Oğlum, şimdi ben yaşlandım artık, sen benim yerime padişah olursun, der.

Bu şekilde, bu asker kız, padişah olur, gider.

Şimdi bu, padişah olunca, bütün kanunları araştırır. Yeni kanunlar çıkarır. Şimdi zindandaki kişiler, zindan başkanlarını araştırmaya başlar. Çok şehirdeki, pek çok kimseyi zindandan çıkarır. Suçu büyüklerin cezasını daha da büyütür. Bu şekilde, araştıra, araştıra bu kendi kocasının şehrine yaklaşır. Şehre varmaya, bir şehir kalır. Bu, padişah kızına, yani kendi “Karısına”:

— Sen şimdi bu şehirde kal. Eğer benim ile ilerdeki şehre gelirsen, ben orada çok kötü işler yaparım, senin gönlüne yaramaz, der.

Kız bu şehirde kalmaya razı olur. Asker, kendi doğduğu şehre gider. Varıp, kendine bir oda alıp, yerleşir. Sonra araştırmaya başlar. Çok kimseyi kurtarır. Kanunları değiştirir. Bu şehirde çoktan beri zincirlenip, yatan bir zengin varmış. Buna ömür boyunca zindanda kalmalı diye hükmetmişler. Bu, onu çağırır.

— Sen ne için girdin? der.

Bu:

— Karımı öldürdüm, der.

— Niçin öldürdün? der.

Bu kişi, kendisinin zengin olduğunu, yolda iddialaştıklarını, bir gemi malının gittiğini, dönünce, öteki zenginin yanına almış diye karısını öldürdüğünü, yani suya itip, düşürdüğünü anlatır.

Sonra bu padişah kız, önceki zengin adamı çağırmalarını ister. Bu zengin adamı alıp, gelirler. Bu sorar:

— Sen bunun karısının yanına girdin mi? Nasıl girdin? der.

Zengin adam:

— Böyle böyle iddialaştık da karısının yanına gelip, girdim. En kıymetli şeyi olan yüzüğünü alıp, çıktım, der.

Padişah kız:

— On değnek vurdururum, doğrusunu söyle, der. Sonra nineyi çağırmalarını ister.

Nine:

— Ben dilenci olarak girip, çıktım. Ben eve girdiğimde bunun karısı ile işte bu zengin adam oturuyordu, der.

O zaman bu kız:

— Doğrusunu söylesene ihtiyar şeytan, vurun başını, der.

Ninenin kafasını burmaya başlarlar, nine:

— Söyleyeceğim, söyleyeceğim, diye bağırmaya başlar.

Sonra anlattırırlar: Nine, olan hâlin hepsini de anlatır. Sonra zengin de anlatır. Kız, kalanlara ibret olsun diye, zengin adamı da, nineyi de saçından at kuyruğuna takmalarını emreder. Bu şekilde takarlar ve bunları bütün şehir içinde dolaştırırlar.

O zaman kız bu zengini zindandan çıkarmalarını ister. Kendisi önceki evine, yani gelin olup, gittiği genç zenginin evine gider. Bu evi kilitlemişler, bütün eşyası kendi yerinde. Bu, önceki kıyafetlerini giyinip, zengin dönene kadar yemek hazırlar. Kocasını, dönüp, girer ve şaşakalır. Sonra görüşüp, ağlaşıp, kucaklaşarak, gördüklerini anlatmaya başlarlar. Kadın bütün gördüklerini, suya itip, düşürdükten sonrasını anlatır.

— Sen zenginin sözüne bakıp, yanıldın, der. Ben seni ölümden kurtardım, sen bu zindanda çürüyecektin, der.

Bu şekilde, bu genç zengine babasının vasiyeti, doğru gelir.

Sonra bunlar ikisi de padişah kızının kaldığı şehre giderler. Padişah kızına şimdi bu kendisinin kız olduğunu söyler. Lakin kimseye de söylememesini ister:

— Vakti gelince, ben kendim sırrı açarım, sen dayan, ben söyleyene kadar kimseye benim sırrımı açma, der.

Bunlar üçü birlikte, genç zengin, onun karısı ve padişah kızı, padişahın yanına dönerler. Bu kadın hâlâ da asker kıyafetindedir. Şimdi bunu genç padişah diye dolaştırıyorlar. Dönüp, halkı toplar. Sonra halka, “Bir askerin gördüklerini anlatıyorum.” deyip, bir asker olarak bütün gördüklerini, başından geçenleri, yani ormanda cinlerin konuştuklarını işitip, oradan gelip, padişahlığı suya kavuşturmasını, o padişahın kızını iyileştirmesini ve dönüp, kocasını zindandan kurtardığını anlatır ve:

— O asker, işte benim! İşte benim kocam! İşte kızınız sağ salim! Şimdi rahatça bizi kendi memleketimize gönderin, biz kendimiz de rahat yaşayalım, siz de rahat yaşayın, der.

Sonra bunlara çok teşekkür ederek, büyük şenlik düzenlemişler, kendi memleketlerine göndermişler.

97. ELSİZ KIZ

Eski zamanlarda, fare yüzbaşı, kurbağa dölger, saksağan ustabaşı olduğu sırada küçücük bir şehirde bir aile varmış. Bu ailenin bir erkek çocukları, bir kız çocukları varmış. Erkek çocuk, üç yaş büyükmüş.

Bu oğlan on yaşına, kız da yedi yaşına gelince, babaları ile anneleri hastalanmaya başlarlar. Bir gün babası, oğluna:

— Oğlum, der, biz, sonunda ölüm hastalığına yakalandık, biz ölürsek, sen kız kardeşine hem baba, hem anne, hem de ağabey olursun. Sen kız kardeşini, hiçbir zaman gücendirme, ona her zaman iyi bak, der.

Çok geçmeden, bunlar ikisi de ölürler. Bunlar iki çocuk kalırlar. İki çocuk kalırlar ve bunların çok yakın akrabaları olmadığından, neticede, kendi evlerinde kalırlar. Kız çocuk, daha yedi yaşında olsa da patates pişirir. Erkek çocuk, insanların yanında çalışıyor olsa da, makine ile çalışır. Bu şekilde, bunlar çok dirlik, düzenlik içinde ağabeyli, kardeşli yaşarlar. Günler, aylar, yıllar geçirirler.

Bir gün ağabeyi on yedi yaşına gelir. Buna evlenmesini tavsiye ederler. Güzel bir yerden kız tavsiye ederler. Bu kız ile yakışır, olur şimdi bu, düğün yaparlar olduğu kadar. Bir süre sonra ağabeyi, kızı alır, gelir, evlerinde yeni bir hayat başlar.

Bu delikanlı karısından da çok sever kız kardeşini, anne, babasının vasiyetini tutar. Yengesi bunları çok kıskanmaya başlar. Bir şeyler düşünür? Bunların bahçelerinde yirmi beş elma ağaçları varmış, balta alıp, çıkar ve kocası işe gidince, elma ağaçlarının hepsini de kesip doğrar.

Kadın, kocası dönünce:

— İşte kız kardeşin ne yaptı, elma ağaçlarını kesip, bitirdi, yoksa aklını mı şaşırmış o? der.

Ağabeyi, kız kardeşine:

— Niçin böyle yaptın? der.

— Ağabey, ben yapmadım, der.

Tamam, bunun için delikanlı yüzünü bile asmaz.

Çok vakitler geçince, bir gün kadın, ahırda emen tayları varmış, bu tayı balta ile keser. Kocasını dönünce:

— İşte inanmadın, tayı da öldürdü, der kadın.

Ağabeyi:

— Kardeşim, niçin böyle yapıyorsun? der.

— Ağabey, ben yapmadım, der.

Tamam, bunun için de ağabeyi yüzünü asmaz.

Günler, aylar geçip, giderken, bunların çocukları olur. Bir gün kocası işte iken, bu kadın ayağından tutup, kendi çocuğunu kendisi döşemeye kaldırıp, vurur. Bundan sonra kocası döner.

— Şimdi inanmadın başkalarına, buna ne diyeceksin? der. İşte çocuğu ne yaptı, der. Kim kendi çocuğunu böyle yapar, der.

Artık ağabeyi mecbur olur inanmaya, “Bu kardeşimin işi.” der. Fakat kız kardeşi, hiçbir şey söylemez.

İkinci gün çocuğu gömerler. Bundan sonra ağabeyi, at koşar ve kız kardeşine:

— Haydi ormana gidip, gelelim hele, sen çilek toplarsın, der.

Giderler ormana. Gide gide çok içeriye girip, giderler. At yanından çok yer giderler. Bu şimdi kız kardeşini tamamen öldürmeye kıyamaz, ormanda kütükler görür. Bu kütüğe, kızın iki elini bağlar ve “Senin yaptığın işler için.” diyerek, kütüğe koyarak, ellerini kesip, koparır. Sonra ardına bakmadan, atına biner ve döner, gider kendisi. Kız kardeşi, ellerini kesince, yıkılır, kalır.

Böylece kız, burada kendinden geçip, yatar; birkaç saat mi, yarım gün mü, bir süre sonra gözünü açıp, bakar ki, güneş kızdırır, kanlar güneşte donmuş. Dönüp, gitmeyi düşünür bu, hâli yok. Böylece oraya buraya acı çekerek sürüne sürüne gider. Kalkar, gider, ama hangi tarafa gitmeli? Gider orman içinde, nereye gittiğini de hiç bilmiyor. Gide gide içeriye girip, gider, hiçbir patika kalmaz, etrafı sadece orman. Yaz günü olduğundan, bu kız ince bir gömlek giymiştir. Ormanda dolaşa dolaşa gömlekleri dağılıp, yırtılır. Şimdi eli olmadığından eliyle tutup, yiyemiyor da, ormanda ağzı yettiği yerden, ne varsa orada, çilek mi, başka şey mi, hepsini de yiyerek, aylar boyunca ormanın içinde dolaşır. Hangi tarafa gittiğini de hiç bilmiyor.

Bir süre sonra gözüyle bir de ne görsün, orman kenarına çıkar, gelir. Çok büyük parmaklıkla çevrili bir bahçe görür. “Bu bahçede birisi vardır, ben burada akşama kadar durayım da sonra girerim.” der. Hemen gidip, girerdi; ama anadan doğma çıplak, kız kişiye çok da ayıp, bu şimdi on altı yaşlarındadır.

Bir süre sonra karanlık çöker. Kız parmaklık kenarına gelir, girmek için yol yok. Parmaklık üstünden girmek de elsiz kişi için mümkün değil. Ararken, bir yerde alttan çukur bulup, bahçe içine girer. Bu ağustos aylarıdır, tam da elmanın olgunlaştığı vakit. Kız, ağzının yettiği taraftan yer, durur. Böyle dolaşa dolaşa bahçe içinde bir çukur bulur, orada çok otlar büyümüş, gündüz bu çukura girip, yatar. Gündüz çıkmaz, geceleyin yediği elmaları ile yetinip, yatar.

Bu bahçede bir bekçi varmış. Bekçi: “Burada birisi dolaşmış.” diye anlar. Elma ağcındaki yarım elmalara bakar da: “İnsan dişi izleri var.” der. İkinci gün de böyle devam eder, kız hava kararınca çıkar ve çok elma yer.

Bu bahçe bir padişahın yazlığıymış, yaz günü burada duruyormuş o. Bu padişahın oğlu da varmış. Bekçi, bir gün dolaşır, iki gün dolaşır ve padişahın oğluna:

— Burada şöyle şöyle bir iş var, biri bizim bahçeye girip, elmayı yiyip, duruyor, der.

Padişah oğlu:

— Tamam, der.

İkinci gün silah alır ve kendisi beklemeye çıkar padişah oğlu, geceleyin. Hava kararır. Kız anadan doğma çıplak olarak çıkar, gelir, elmaları yer, durur boyu yettiği yerden. Delikanlı bakar durur biraz. Sonra delikanlı bağırır uzaktan:

— Siz kimsiniz, insanoğlu mu? Cevap vermezseniz vururum, der.

Kız:

— Ben insanım, vurma, der. Kız, arkasını dönüp, çekinerek deminki çukura iner ve: Delikanlı olsanız da, erkek olsanız da benim yanıma gelmeyin, ben çıplağım, üstümde gömleğim yok, der.

Bu, evden annesinin gömleğini alıp, çıkar ve:

— Atayım mı, giyer misin? der.

Kız:

— Benim ellerim yok, der.

— Öyleyse kendim giydiririm, der.

— Tamam, der. Ben arkamı döner, dururum, der.

Delikanlı, kızın arkasından gelip, giyindirir. “Nasıl insan acaba bu?” diyerek, kendi odasına götürür. Bakar, böyle yaralı, yememiş, açlık cefası ile yaşayan kız, bu

kadar güzel, bundan güzelini bulmak mümkün değil. Onun güzelliği karşısında delikanlının aklı başından gider, âşık olur. Delikanlı, şimdi kıza ne varsa yedirir, bu şimdi kendisi yiyemiyor, delikanlı yediriyor. Kerevete kendisi yer seriverir. Bu şekilde kıza, anne, babasına söylemeden, uzun süre kendi odasında bakar. Kendisi çok düşüncelidir. Anne, babası anlarlar, delikanlının uzun süredir sakladığı bir sırrının olduğunu.

Bir gün delikanlı yemeğe çıkar ve babaları:

— Oğlum, sen hasta mısın yoksa? Yoksa bizden sakladığın bir sırrın mı var? der.

Delikanlı:

— Hasta değilim, bir şey de yok, der.

Bir gün geçer, iki gün geçer, üç gün geçer, sonundan söylemeye mecbur olur delikanlı.

— Baba, der, ben şöyle bir kız buldum, ben ona âşık oldum, der.

Bundan sonra babası girip, kızı görür. Kız, bunu çok iyi bir şekilde, hürmetle karşılar. Babası kızı beğenir. Kız tatlı dillidir. Sonra bakmak için annesi girer. Kız bunu da çok iyi bir şekilde karşılar, onunla çok güzel konuşur. Bu kızı annesi de beğenir, anne kızın güzelliğine kendisi hayran olur

Şimdi ne yapmalı? Ciddi bir mesele bu. Biraz vakit geçince, buna yemek yedirmek ve giydirmek için bir bakıcı getirirler. Şimdi oğlana akıl verirler:

— Sen, oğlum, general kızı mı, subay kızı mı, dilediğini seçip al, biz bu kıza da ölene kadar bakarız, ama sana başka kız alalım, derler.

Oğlan:

— Bana başka bir kimse lazım değil, sadece bu olsun, der.

Kızı almaya mecbur olurlar. Bu şekilde oğullarını evlendirirler, düğün yaparlar kendi aralarında, böyle garip bir kızı alınca, dünyaya haber vermek olmaz. Bunların hayatları başlar. Bir süre geçince, kız hamile olur.

Bu kızın doğurmasına iki hafta kalınca, padişahların bir araya gelip toplanma vakitleri gelir. Padişah kendisi yaşıldır, o zaman trenler, arabalar yokmuş, oğluna:

— Oğlum, ben artık yaşlandım, yolda ölürüm, benim yerime sen git, der.

Oğlan babasının sözünü ayak altına almak istemez, ata biner ve gider. Gittiği sırada tam işte bu kızın şehrinden geçiyormuş. Orada bir konaklama yeri varmış. O zamanda konaklama yerine uzun zamandır halk uğramamış, günde bir iki kişi, girip, konaklıyormuş. Bu konaklama yerini işleten, deminki kızın ağabeyiymiş. Padişah oğlu, burada konaklar.

Gittiği zaman delikanlı, babasına:

— Eğer karım çocuk doğurursa, erkek çocuk mu, kız çocuk mu, bana mektup yazıp, bir haberci gönderin, der.

Babası razı olur.

Bu kız ikiz erkek çocuk doğurur. Çocuklar birbirlerinden güzeller. Evdekiler sevinçlerinden mektup yazarlar, onu mühürlerler ve bir askeri çağırırlar:

— Al, bu adres ile filan padişahlığa gidip, oğlumuzu arayıp, bulur, verirsin, derler.

Bu asker iyi bir ata binip, gider. İki, üç haftalık yoldur bunun gittiği şehir. Bu kızın şehrine ulaşır ve dinlenmek için durur. Bu konaklama yerine girer ve atını bağlar. Eve girer. Eve girince, bu kızın yengesi bu askere sormaya başlar:

— Nereye gidiyorsun, asker? der.

Asker:

— Bizim padişahımızın oğlunun karısı çocuk doğurdu, müjde almaya gidiyorum. O toplantıya gitmişti, der.

Kızın yengesi askere sora sora, “Gelinleri bizim kız olmasın.” diye düşünür. Kadın, hamamı yakmıştır, askere:

— Sen yolda yürüyüp, kirlenmişsin, belki hamama gidersin, der. Asker hiçbir şey düşünmeden, razı olup, kaputunu, çantasını bırakıp, gider. Hamama girer.

Asker hamama girince kadın onun çantasını kurcalamaya başlar. Kadın, bulup, okur ve: “Tam işte bu kız olması lazım bu.” der. Onun kocası dönüp, ellerini kesip, bıraktım diye söylemiştir. Kadın tutar ve bu mektubu yırtıp, ona benzeterek ikinci bir mektup yazar: “Karın iki köpek eniği doğurdu, ne yapalım, işte buna biz cevap bekliyoruz.” der.

Tamam. Asker kendi yoluna gider. Bir süre sonra delikanlının şehrine ulaşır, arayıp, bulur, mektubu delikanlıya verir. Asker adam ne de olsa o, padişahlar arasında

çok konuşup, durmaz. Delikanlı okur ve yüzü biraz değişir, gider. Bu asker kendi gönlünce müjde olarak bana nasıl bir hediye verir acaba, diye bekler. Oğlan, mektubu okuyunca, şöyle bir cevap yazar: “Hiçbir şey olmasın, ben dönene kadar dursun, hiçbir şey yapmayın.” der.

Asker, mektubu alır ve dönmek için yola çıkar. Dönerken, yeninden aynı misafirhaneye girer. Oradaki kadın:

— Ey asker, döndün mü? der.

Asker:

— Dönmesine döndüm de, hiçbir hediye vermedi, der.

Kadın, askere yine:

— Hamamı yakmıştım, girer misin? der.

Asker yine dikkatsizce kaputunu evde bırakıp, hamama girer. Asker hamama girince, kadın, hiçbir şey yapmadan, askerin çantasından oğlanın mektubunu bulup alır ve okur, ne yazmış acaba, diye. Bu mektubu yırtıp, fırlatır ve şöyle yazar: “Ben dönene kadar, gözüm görmesin, çocukları da, kendini de ağaca asıp, iğne ile derisini yüzün.” der.

Asker, sabah kalkar ve rahatça döner, gider. Döner ve mektubu padişaha verir. Bu, mektubu alınca, evdekiler şaşırırlar, “Kendisine ikinci bir güzel kadın bulmuştur, bunun için kendisi dönene kadar yok etmemizi istemiştir.” diye düşünürler. Mektubu kız da okuyup, bakar, gerçekten de öyle yazılmış. Bundan sonra kız:

— Benim kaderim böyleymiş, benim hayatım bununla başladı, böyle biter artık, der.

Padişahlar kızı öldürmeye çok acırlar, öyle olsa da karar verirler bunu bir ormana götürmeye, “Orada kendi eceliyle ölür.” derler. Şimdi bu kızın iki kenarına iki çuval asarlar, çocuklarını koymak için, önüne de, ağzının etrafına, yemek koymak için bir çuval asarlar. Böyle yaparak, bunları oturturlar ve elli kilometre uzaklıktaki vahşi bir bozkıra götürüp, bırakırlar. Kadın burada şimdi yaş akıtmıyor, kan akıtıyor, ağlıyor.

Bu kadın şimdi ne yapsın?! “Ben burada oturduğum yerde öleyim mi, nereye olursa da gidip mi öleyim.” der. Yazın, en sıcak zamanı. Çocuklar, göğsünde sütü olduğu zaman emerler, sonra sütü de biter. Şimdi kadının canı yanar. “Ben nasıl olsa ölürüm artık.” derken, bir ırmak görünür, bu şimdi gitmeye çalışır. Irmak kenarına varır.

Su çok hızlı akar. Eğer eğilip, suyu içse, çocukları düşer, gider; içmese, kendisi ölecek. Bir süre sonra: “Olmazsa olmaz, yağmur yağdığında çocuk esirgenmeli, taş yağdığında baş esirgenmeli.” deyip, suya eğildiğinde, iki çocuğun ikisi de suya düşer, giderler. O zaman, “Tut, çocuklarını al.” diye bir ses işitilir. Kadın yarım kolları ile çocukları almak için eğilir, sudan çıkarınca, bakar ki, iki eli de sağlam. Bu şimdi teşekkür etmek için arkasına dönüp, bakar ki, hiç kimse görünmüyor. Şimdi ağlamayı da, sevinmeyi de bilemez.

Şimdi, su içince, süt de iner göğsüne, çocuklarını doyurur. Sonra gider bu su boyunca, “Hiç olmazsa, susuzluktan ölmem.” der. Çok uzun süre gittikten sonra, ormanın kenarına varır. Orman kenarında küçücük bir ev varmış. Eve gidip, girer. Bu evde orman bekçisi ihtiyar ile karısı yaşıyormuş. İzin isteyip, girer ve selamlaşır, hâl, hatır sorar.

— Kızım, neredensin sen? diye sorarlar bunlar.

Kadın:

— Nine, ben uzak yerdenim, kayboldum, çilek toplamaya gitmişim de, der. Kendi yaşadıklarını anlatır bunlara, nasıl olduğunu.

O bunlarda bir iki gün dinlenir. Sonra kadın, ihtiyar ile nineye:

— Benim çocukların bir iki hafta sizde kalsınlar hele, ben bir yere gidip, çalışıp, biraz erzak alınca, dönüp çocuklarımı alırım. Sizin bakım ücretinizi de öderim, der.

Bu ihtiyar ile kocakarının çocukları olmadığından, çocukları tamamen bırakıp, gitse de razılar şimdi. Bu şekilde, ihtiyar ile kocakarı çocukları alıp, kalırlar.

Tamam, ikinci gün kadın çıkar, gider bir şehre. Orada bir zenginin yanına girip, çalışır. İki hafta çalışınca:

— Eğer hak ettiğim parayı verirsiniz, ben giderim, der.

Zenginler buna çalıştığı kadar para verirler. Parayı alınca, kendine bir eski bir kazak alır, başına börk alır, pantolon, bot alır, kısacası, erkek kıyafeti alır, kalan parasına da çocuklara buğday yarması alır, dede ile nineye şeker ile başka hediyeler alır. Döner ve hediyeleri verir. Çocuklar şimdi annenin yokluğunu hiç hissetmezler, düşünmezler, oynarlar. Nine ile dedenin sığırları iyi, süt yeterli. Böyle olunca, nine ile

dede: “Çocuklarını bize bırakıp gitse iyi olurdu.” der dururlar, buna teklif de ederler, “Bizde tamamen bıraksan mümkün mü?” derler. Lakin kadın, razı olmaz:

— Öylesi hâlâ belli değil, siz şimdi hele bakıp, durun bu şekilde, der.

Nine ile dede yine razı olup, kalırlar, elbette.

Kadın şimdi kendi şehrine gitmek için yola çıkar. Gide gide, kendi şehrini bulur. Varıp, girer kendi komşularına. Girer ve:

— Ben hizmetçi olarak çalışırdım sizde. Hizmetçi lazım olan biri var mı? der.

Bunlar onun ağabeyini gösterirler:

— O akşamleyin temizlikçisini çıkardı, derler.

E bu kadın giyimiyle delikanlılara benziyor. Ağabeyini çağırırlar. Ağabeyi gelir, konuşurlar:

— Aylık ne kadar istiyorsun? der.

Kadın:

— Temizlikçiler ne kadar alıyorsa, ben ona razıyım, der.

— Öyleyse haydi, iyi çalışırsan, arttırırım, der. Bundan sonra, bu çalışmaya başlar, hiç de üşenmez, yaramaya çalışır. İşi olmadığı vakitlerde, ev sahibine kendi gördükleri hakkında hikâyeler, masallar anlatır. Ev sahibi böyle masalları dinlemeyi çok seviyormuş. Çok vakit geçince, bunun kocası olan kişi toplantıdan dönerken, misafirliğe gelir. Hizmetçi kadın bunu tanır, kendi ismi diye, bir erkek ismi söyler. Hizmetçi, misafirin atını alıp, bağlar, yiyecek verir. Bu, deminki padişah oğlu, odaya girer. Ona güzel masalar, güzel sandalyeler hazırlarlar.

Padişah oğlu, valizinden güzel yiyecek, içecekler çıkarıp, masanın üstüne koyar ve:

— Ey, ev sahibi, haydi otur, der.

Ev sahibi böyle büyük bir kişinin yanına nasıl otursun. Padişah oğlunun içi sıkılır, özlem çok büyük, karısı da köpek enikleri doğurmuş.

Ev sahibi:

— Sağ ol, ben oturmayayım, der.

— Bana bir başıma oturmak keyifsiz, haydi otur, görüp, bildiklerimizi konuşup, oturalım, neler biliyorsun sen, söyle, der padişah oğlu. O şimdi nasıl olsa da kendi gönlünü rahatlatmak ister.

Ev sahibi:

— Bende bir hizmetçi var, o anlatırsa, aklın gider, der. Ev sahibi hizmetçiyi çağırır. Hizmetçi gelir ve kapı önüne dikilir.

— Ağabey, ne buyuruyorsun? der.

Padişah oğlu:

— Gel hele buraya, der.

— Yok, ben oraya gelmiyorum, der.

— Gel hele buraya, gel, deyip, bir kadeh içecek verir bu.

Hizmetçi içeceği içer ve:

— Benim erkenden işe kalmak lazım, deyip, oturmamaya çalışsa da, sonunda çok ısrar edince, oturur.

Padişah oğlu:

— Ne biliyorsun, görüp, bildiklerini anlat, der.

— Ben ömrüm boyunca işçi olarak çalıştım, hiçbir şey bilmiyorum, der.

— Sen çekinip, durma şimdi, ne biliyorsan, onu anlat, derler.

— Öyleyse tamam, ben sözleşme ile anlatmaya başlayayım, der. Her kim ben anlatmaya başlayınca durdurursa, yüz sum para verirsiniz, der, ikinci kez durdurursanız, iki yüz sum, üçüncü kez durdurursanız, üç yüz sum; eğer razı olursanız, böyle bir şart ile anlatmaya başlarım, der.

Bunlar, nasıl söz bu böyle sözleşme ile anlatılacak, deyip, şaşırırlar. Bunlar düşünürler şimdi: “Kimin onu durdurması mümkün?” diye.

— Haydi, anlat, deyip, sözleşme yazarlar, padişah oğlunun elinde mühür var, sözleşmeye mühür basarlar, imza atıp, hizmetçiye anlattırmaya başlarlar.

— Küçücük bir şehirde bir karı, koca varmış, der bu. Bunların iki çocukları varmış, birisi kız, birisi erkek çocuk. Bu çocukların aralarında üç yaş varmış. O zaman bunların anne, babaları tifo hastalığından ölürler. Babası ölmeden önce oğluna: “Sen kız kardeşini incitme, sen ona hem baba, hem anne, hem de ağabey ol.” diye vasiyet etmiş. Bunlar böyle yetim kalıp, büyürler. Delikanlı on sekiz yaşına gelir. Bunu evlendirirler, iyi bir kimsenin kızıyla. Delikanlı karısından daha çok kız kardeşini sever, kardeşlik hissiyle. O zaman yengesi kıskanmaya başlar, ağabeyi ile ikisinin arasını bozmaya çalışır. Ağabeyi bütün düşüncelerini karısı ile paylaşacağına, kız kardeşi ile paylaşır.

Bundan sonra bir gün yengesi, bahçelerinde yirmi beş elma ağacı varmış, bu elma ağaçlarını balta ile keser.

Bu dinleyiciler arasında işte o yengesi de varmış. Hizmetçi, bu konuda konuşunca, yengesi kalkar ve:

— Kandırıyorsun! der.

— Yüz sum! der hizmetçi, yüz sum parayı çıkarıp, verirler. Ey ağabey, öfkelenmeye başladılar, ben yatayım artık, der o.

Bunu çıkarmazlar, yine devam ettirirler. Ağabeyi hâlâ hiçbir şey anlamaz. Hizmetçi devam eder:

— Tamam, ağabeyi kız kardeşine o zaman hiçbir şey demez. İkinci gün, ahırda emip, duran tayları varmış, bu tayı balta ile kesip, öldürür.

Yengesi kalkar ve:

— Kandırıyorsun! der.

— İki yüz sum!

Bu parayı da çıkarıp, verirler. Fakat ağabeyi: “Bizi utandırır şimdi, parayı verip, bitirir şimdi.” deyip, oturur.

— Bana yeter artık, erken kalkacağım, başka anlatmıyorum, yeter artık, der hizmetçi.

Padişah oğlu:

— Haydi anlat, anlat, der.

Bu devam eder:

— Çok mu vakit geçince, bunların çocukları olur. Çocukları olunca, bir gün yengesi kendi çocuklarını keser, ayağından tutup, döşemeye kaldırıp, vurur. Çocuk ölür.

Böyle deyince, yengesi:

— Kandırıyorsun! der.

— Üç yüz sum.

Şimdi sandık dibindeki son gümüş paralara kadar alıp, verirler. Bir süre ağabeyi inanır buna, fakat kız kardeşi hâlâ da anlatmaz.

— İkinci gün, ağabeyi, kız kardeşini, at koşup, ormana çilek toplamaya alır gider ve ormana götürüp, iki elini de tümsek üstüne koyarak, balta ile kesip, koparır. Başkasını bilmiyorum artık, der.

Padişah oğlu, anlamaya başlar, “Dur, bu benim karım değil mi acaba.” der. Bu kız:

— Yeter artık, çıkıp, yatayım, der.

Padişah oğlu:

— Al sana yüz sum, anlat, der.

Hizmetçi sözüne devam eder:

— Bundan sonra, bu yatar burada bir gece, bir gündüz mü, yarım gün mü, bir süre sonra kendine gelir ve bir tarafa doğru gider, fakat kendisi hiç bilmiyor hangi tarafa gittiğini. Ormanlarda dolaşa dolaşa üstü dağılıp, gider. Şimdi bu ormanda ne rast gelirse, ağzı nereye yeterse, onu yiyip, durur. Aylarca yürüyünce, bu ormanın kenarına çıkar, gelir. Büyük parmaklıklı bir bahçe görür. O bahçeye kız, gündüz girmeye çıplak olduğundan utanır, karanlığa kadar ormanda durur. Karanlık olunca, kendine girecek yer bulup, bahçeye girer. Girer ve ağzının yettiği yerden almaları yer, durur. Bu bir padişahın yazlığıymış. Bu, gündüz bir çukur bulup, orada saklanır. Bu bahçede bir iki gün dolaşınca, bunu bekçi anlar. Anlar ve mecbur olur, padişah oğluna söylemeye: “İşte iş böyle böyle.” der. Bundan sonra, padişah oğlu silah ile geceleyin beklemeye kendisi çıkar. Bir süre sonra kız elma yemek için bahçeye çıkar. O zaman padişah oğlu, bunu görüp: “Sen insanoğlu musun, kimsin sen, cevap ver, vururum.” der. Bundan sonra kız kendisinin insan olduğunu söyler: “Sen kimsin?” der padişah oğlu. “Ben işte şöyle şöyle bir kişiyim, üstüm çıplak, bu nedenle insana görünmeye utanıyorum.” der kız. O zaman oğlan evinden annesinin gömleğini alır, gelir ve verir, fakat kız giyemez, elleri olmadığından. Delikanlı kızın ardından gelip, giyindirir ve kendi odasına götürür. Bu kız çok güzelmiş, delikanlı hemen âşık olur. Bundan sonra delikanlı, kıza birkaç gün kendi odasında bakar; kendisi yedirir, kendisi içirir, kendisi yatırır. Evet, anne, babası bundan şüphelenmeye başlarlar. Oğulları düşünmeye başlar. “Ne oldu, oğlum sana, hasta mısın, yoksa bir şey mi oldu?” diye sorarlar. Bu hiçbir şey söylemez, korkuyor şimdi, elsiz kıza âşık oldu ne de olsa. Bundan sonra söylemeye mecbur olur. Anne, babası girip, bakarlar kıza. Kız; bilgili, iyi ve güzeldir. Kızı severler. Oğullarına: “Biz sana general kızı mı, subay kızı mı, dilediğin kişiyi alıp, veririz, bu kıza kendimiz bakarız, bakması için kimse koyarız, ana sen onu alma.” derler. Oğlan: “Bana kimse

lazım değil, bu kız lazım sadece.” der. O zaman kızı almaya mecbur olurlar. Bundan sonra artık, başkasını bilmiyorum, şimdi yatmam lazım, der.

Padişah oğlu:

— Al beş bin sum, anlat, bitir, der.

Kız yine devam eder:

— Bir süre bunlar yaşarlar. Bu kadın hamile olur. Çocuk doğurmasına iki hafta kalınca, delikanlı bir toplantıya gider. Delikanlı giderken, babasına: “Benim karım çocuk doğurunca, erkek çocuk mu, kız çocuk mu, bana bir haberci ile müjde gönderirsiniz.” der. Bir askeri gönderirler. Asker yolda nasıl olduysa bahtsızlıklara mı rastladı, değil mi, delikanlıdan mektup getirir. Mektupta şöyle yazılmıştır: “Ben dönene kadar, kendini de, çocukları da ağaca asıp, iğne ile derisini yüzün.” Anneleri bu mektubu kıza da okutmaya mecbur olurlar. Kız: “Benim hayatım bununla başladı, böyle biter artık, ne yaparsın, yazım böyleymiş.” der.

Delikanlı şimdi düşünceye dalar.

— Ey, yeter artık, yatayım, der kız.

Padişah oğlu on bin sum çıkarıp, koyar ve:

— Anlat, der.

— Anne, babaları bu kızı böyle öldürmeye acırlar. “Biz bunu bir bozkıra çıkarıp, gönderelim, kendi eceli ile ölür, ama delikanlıya böyle öldürdük diye söyleriz.” derler.

Delikanlının güzünden yaşlar akar.

— KIZI bozkıra götürünce, kız oturup ölmeye mi, yatıp ölmeye mi diye düşünür, durur. İki çocuğu, iki kenarına çuval ile asılı halde, birkaç gün dolaşınca, bir süre sonra kızın çok canı yanar. Yakın bir yerde su görünür. Suyun yanına varır. Suyu eğilip, içerse, çocukları düşer, içmese kendisi ölür. Mecbur olur suyu eğilip, içmeye. Suyu eğilince, iki çocuğu da suya düşer, gider. O sırada, “Al çocuğunu sudan.” diye bir ses ile suya atılıp, çocuklarını alır, bakar ki, iki eli de sağlam olmuş. Teşekkür etmek için arkasına dönüp, bakar, hiç kimse görünmüyor. Bu şimdi sevincinden çocuklarını alır ve bu su kenarından gider. Bir süre sonra ormanın kenarında küçük bir ev görünür. Oraya girer, o evde ihtiyar bir adamla karısı varmış. Hâl, hatır sorar, bunların yanında bir iki gün dinlenir. Kız bunlara: “ben filan köydenim, der, uzak bir köyü

gösterir, kayboldum, siz benim çocuklarıma bakıp, durur musunuz, biraz yolluk da olsa çalışıp, para bulana kadar, der. Sizi çocuklara baktığınız için boş bırakmam, öderim.” der. Nine ile dede, çok razı olup, çocukları alıp, kalırlar. Bu kız yakında bir zengin yanına gidip, iki hafta çalışarak, parasını alır ve nine ile dedeye ve çocuklara hediyeler alıp, kendine kıyafetler alıp, ninelere döner. Çocuklar ayda büyüyeceklerini, günde büyüyerek, bu dönüp, geldiğinde ikisi sekide oynayıp, duruyorlar. Kız, nine ile dededen yine çocuklarına bir süre daha bakmalarını ister, “Bakımınızı boş bırakmam.” der. Nine ile dede razı olup, kalırlar. Kız buradan çıkar gider ve kendi şehrini arayıp, bulur. Bu kendi şehrini bulunca, komşularına gidip; “Size hizmetçi lazım değil mi?” diye sorar. O herhalde erkek kıyafetinde olsa gerek. Kızın girdiği kişiler, “Bizim komşuya hizmetçi lazımdı.” deyip, komşularını çağırırlar, ev sahibi de razı olur.

Hâlâ daha ağabeyi de, delikanlı da anlamıyorlar.

— Ev sahibi masal dinlemeye çok heveslidir. Önceki padişah oğlu toplantıdan dönerken, bu evde durur. Hizmetçi, padişah oğlunun atlarını bağlayıp, ata yem verip, girip, oturur. Hizmetçilerin kendilerinin, ayrı evi varmış. Bir süre sonra hizmetçiye masal anlattırmaya çağırırlar. Masal anlatıcısı, işte bu kişidir o, deyip, hizmetçi kıyafetlerini çıkarıp, atar, altta kadın kıyafeti vardır.

Delikanlı sevincinden ne yapacağını bilemez, fakat yengesi korkusundan ne yapacağını bilemiyor. Onu, tutup kapatırlar.

Kız:

— Ağabeyimin günahı yok, günahın hepsi yengede, der. İşte, ağabey, toplanan paralar sana, evlenmen için, der.

Ağabeyini evlendirirler, düğün yaparlar.

Sonra kıza bir at alıp, padişah oğlu ile ikisi birlikte çocukların yanına ormana ihtiyar ile kocakarıya giderler. Oraya varırlar, çocuklar çok büyümüşler, oynayıp, oturuyorlar. Padişah oğlu, sevincinden ne yapacağını bilemez, dede ile nineye:

— Burada yaşamak mı istersiniz, bizimle, gitmeyi mi istersiniz? der. Eğer burada kalmayı istiyorsanız, ben size yeterli mal getirip, vereyim, der.

Dede ile nine kendi evlerinde kalmak isterler, padişah oğlu çok mal getirmeye karar verir. İki çocuğu ikisi alarak, ata binip, padişah oğlu ile kız döner, giderler.

Padişah oğlunun dönüş vakti gelince, ihtiyar padişah dürbünle bakar, durur. Bir gün sabahleyin bakıp, dururken, ata binmiş iki kişi görür yolda. Padişah: “Bu bizim oğlana benziyor, der, lakin bunlar iki kişi.” der. Bunlar sürekli yaklaşırlar. “Bunların ellerinde bir şey var, der, lakin bunlar iki kişi.” der. Yakına gelince, tekrar bakarlar. “Demek ki o ikinci kadını almış, bunun için öteki kadını böyle ldrmemizi istemiş.” diye düşünür.

Döner, girerler eve, selamlaşırlar, grşrlar, gelin de görüşür. İhtiyarlar, gelinle yabancı bir kişi gibi grşrlar. Gelin, çocukları yatırır ve kendisi çıkar gider. Babası ile annesi:

— Ey oğlum, bu kadar güzel, iyi kişiye böyle cefa ederek, öldürün diye, yazarlar mı hiç, derler. Kendin ikinciye bulmuşsun, ona başka şekilde davranmak olurdu, derler.

Oğlan, glverir ve:

— İşte sizin gelininiz, işte bu o, der.

Oğlan anne, babasına kısaca anlatır. İşte o zaman gelin gelir ve bunlar kucaklaşıp, ağlaşırlar. Bütün herkes toplanıp, bayram ederler. Ben de vardım orada.

98. HÜNERLİ ÖLMEZ, HÜNERSİZ GÜN GÖRMEZ

Çok eski zamanlarda, keçi kumandan, saksağan yüzbaşı, karga dülger olduğunda, atlar denizde yüzerken, balıklar yerde yürürken, insanlar ayak ile gökte uçarken, bir balta ustası yaşarmış. Bu balta ustasının zenginliği de, malı da, davarı da yokmuş, sadece bir tek kızı varmış. Bu kızın akıllılığı, güzelliği, yiğitliği bütün dünyaca biliniyormuş. Bu nedenle kıza, dünyada hayran olmadık delikanlı kalmamış. Çeşitli yerlerden zenginler isteyip, bu kıza çok dünürçüler geliyormuş. Çok fazla mal, devlet vermeyi vaat etmişler ama bu kız:

— Bana mal, zenginlik lazım değil, bana gerçek insan lazım, deyip, bütün dünürçüleri tatlı dil ile geri çevirir.

Bu memleketin padişahının evlenmemiş bir oğlu varmış. Padişah oğlu bu kız hakkında halktan çok güzel haberler işitir ve kendi kendine dayanamayarak, bu kızın yaşadığı köye kıza bakmaya gider. Padişah oğlu, kızı bir görüşte âşık olur ve hemen bu kızı kendisine ister.

Fakat kız buna:

— Doğru sen padişah oğlusun, bütün memleket senin elinde, yine de padişahlık zanaat değil, der. Eğer benimle evlenmek istiyorsan, istediğin bir zanaat öğren. Ondan sonra ben sana varırım, der.

Padişah oğlu, kızın mercan gibi dişleri arasından çıkan bu sözleri işitince, düşünceye dalar. Böyle biraz düşünüp, durduktan sonra:

— Tamam öyleyse, canımın parçası, bana bir yıl mühlet ver. Ben bir yıl içinde zanaat öğrenmeye söz veriyorum, sonra seni alırım, der ve vedalaşıp, çıkar, gider.

Bu padişah oğlu saraya döner ve bütün kilim dokuyanları toplayıp:

— Kim bana bir yıl içinde kilim dokumasını öğretebilirse, onu dünya malı ile ödüllendiririm ve kendisini baş dokumacı yaparım, der.

O zaman seksen yaşındaki bir ihtiyar dokumacı dede:

— Olur, padişahım, sultanım, eğer söylediğiniz sözde durursanız, ben size bir yıl içinde en iyi dokumacı yaparım, der.

Sonra dede, şehzadeye kilim dokumasını öğretmeye başlar.

Atalardan kalma söz var: “Sayılı gün tez geçer.” derler. Böylece bir yıl geçer. Şehzade de çalışıp, öğrenmesi sonucunda çok güzel bir kilim dokumacısı olur. Sevincinden, dokumacı dedeye söylediği sözü de yerine getirir, çok mal verir, kendisini baş dokumacı yapar.

Bu şekilde padişah oğlu, bu meşhur kızla evlenir. Kırk gün, kırk gece düğün yaparlar. Ben de oradaydım, halk içti, ben dudağımı yaladım, gören gördü, görmeyen işitti. Bu şekilde düğün de bitti, bunlar yaşamaya başladılar.

Bu şekilde rahatça yaşarken, günlerden bir gün, bu genç padişah kendi memleketini dolaşmaya çıkar. Memlekete bakıp, dolaşırken, bir şehre gelir. Şehre girince, bunun başına çuval giydirirler ve kucaklayıp, bir arabaya koyarlar. Sonra, ağzını kapatıp, bir yere götürürler. Bu şekilde, az mı, çok mu gidince, bunun çuvalını çekip, alırlar. Orada güzünü açıp, bakınca, ne görsün, bu büyük bir odada duruyor. Odada bundan başka çok fazla kimse varmış, hepsi de çıplaklarmış. Padişah, bunları görünce, çok korkar, “Ey Allah’ım bu ne iş? Nasıl belaya düştüm? Beni burada ne yaparlar ki?” der ve dili tutulur.

Bu şekilde şaşırıp, otururken, bunun yanına bir kişi gelir ve:

— Neye şaşırdın? Burada kıyafet lazım değil, deyip, bunun kıyafetlerini çıkarttırıp, alır, gider.

Bu kişi bunun kıyafetlerini alıp, gidince, onun arkasından kapılar şakırdayıp, kilitlenir ve bunun yanına diğer çıplak kişiler gelip:

— Sen nasıl bu kötülerin eline düştün? diye sormaya başlarlar.

Şaşıarak biraz durunca, akli başına gelir, konuşmaya başlar.

— Bu nasıl yer, nasıl halk, ben neredeyim? diye sorunca, bu kişiler buna:

— Biz filan şehirdeyiz, bizi ne yapacaklar, hiç bilmiyoruz, her gün aramızdan yüz kişiyi alıp, gidiyorlar. Gidenlerden hiçbirinin de geri döndüğü yok, derler.

Bunlar bu şekilde konuşurken, odanın ikinci tarafından kapı açılır ve bunların yanına ellerinde hançerler, kılıçlar tutan birkaç kişi gelip, girer. Girenler ve çıplak halktan birkaç kişiyi alıp, giderler. Bu gruba, bu padişah da dahil olur. Dar, küçük bir yer altı yolundan giderken, bunlar çok büyük yığın yığın yığılmış insan kemikleri görürler. Açlıktan, türlü cefalardan, daha da ağır işlerden ölmüş, o insanlar.

Padişah bu durumu görünce, çok korkar. Yine de bir hizmetçinin yanına gelir ve:

— Sizin sahibiniz kim, nerede o? Bana o çok lazımdı, diye sorar.

Bu kişi buna bakıp, güler ve:

— Sahibi görmesen de, senin yağın nasıl sıkacağımızı biliriz, der.

— Yok, sen gülme, ben ona çok fayda sağlamak istiyorum, der padişah.

Bu kişi, “çok fayda” sözünü işitince:

— Söyle, nasıl fayda sağlarsın ki? der.

— Ben çok güzel kilim dokumasını biliyorum. Benim dokuduğum kilimleri padişahın evine götürüp, satarsanız, benim başka işlerimden aldığınız faydanın yüz katından fazlasını alırsınız, der buna padişah.

O zaman bu kişi bunu alıp, götürür bir odaya. Bunların başı o odadaymış. Padişah kendisinin çok güzel kilim dokuyabildiğini söyler. Bundan sonra sahipleri, padişaha kıyafetler giydirip, bir odaya kilim dokumaya götürmelerini söyler.

Buna kıyafet verirler, kilim dokumak için gerekli eşyaları verirler. Bu şekilde, bu işe başlar. Bir ay dolunca, çok güzel bir kilim dokuyup, bitirir. Şimdi ötekiler ikinci kilimi dokuması için buna gerekli eşyaları verirler. Kilimi de padişahın evine satmaya giderler.

Tamam, bunlar yola gitsinler, padişah kilimini dokusun dursun, biz sizinle gidelim padişahın memleketine.

Padişahın karısı, kocasının gidip de dönmediğini hiç kimseye fark ettirmez. Kendisi, kocasının kıyafetlerini, tacını giyip, memleketi idare eder. Padişahın kaybolmasından iki ay dolunca, ötekiler padişahın sarayının yanına, padişahın dokuduğu kilimi satmaya gelirler. O zaman padişah memleketindeki bütün halk kilimi çok beğenirler, almak isterler, ama kilimin değerini ödeyemezler. Bu haberi padişahın karısı da işitir. Padişahın karısı kilime bakar ve hemen onu kocasının dokuduğunu anlar, çünkü kocası kilimdeki güllerin arasına saklayıp, kendi adını yazmıştır. Padişahın karısı, satıcıların istediği ücreti verip, kilimi alır ve:

— Yine böyle kilimleriniz olursa, bana getirin, der. Böylece, padişah esirlikte iki yıl yatar. Bu süre içerisinde on kilim dokur. Dokuduğu kilimlerin üzerine hangi şehirde, hangi yerde olduğunu, hepsini yazar. Fakat öteki kilim satıcıları, bunu hiç

anlamadan, kilimleri getirip, padişahın karısına satar. Onuncu kilimi getirince, padişahın karısı emir verir:

— Bin kişilik ordu hazırlayın, kilim satıcılarını yakalayın! der.

Padişah karısının emri yerine getirilir, ordu hazırlanır, kilim satıcıları tutuklanır. Sonra padişahın karısı, ak ata binip, ordu ile kocasının esir olduğu şehre gider.

Bu şehre varınca, bu şehir halkı padişahı çok hürmet ederek karşılar. Yine de padişahın bu kadar asker ile gelmesinden korkarlar.

Padişahın karısı kilimlerde yazan adrese gidip, girer ki, gözleriyle ne görsün, bu ev şehir yöneticisinin evi çıkar.

Padişahın karısı evinin aranmasını, ev sahibinin, bütün ev halkının tutuklanmasını emreder. Büyük bir bodrumdan sayısız insan kemiği çıkarırlar, bir ahırdan insan kıyafetleri çıkarırlar, bir odadan da eski püskü giyinmiş, saç sakalı çok uzamış, kendisi çok zayıflayıp, bitmiş halde padişahı çıkarırlar.

Padişahın karısı görünce hemen tanır, ama kimseye de sezdirmez. Sadece:

— Bunu ayrı bir ata bindirip, padişahın evine alıp, gidersiniz, der.

Bir ahırdan hesapsızca altın, gümüş çıkar. Bu işe bütün halkın aklı gider.

— Biz şehir yöneticimizi çok iyi, kutsal bir kişi diye biliyorduk, derler. Fakat o kan içici bir yırtıcıymış, derler.

Sonra padişahın karısı şehir yöneticisini, onun işçilerini bir sıraya dizmelerini, öteki çıplak kişileri giyindirmelerini ister.

Bu işler bitince:

— Bu şehir yöneticisinden, onun adamlarından kim nasıl öç almak istiyorsa, öyle öç alsın, sadece sırayla, der.

Bundan sonra, en başta şehir yöneticisinden, sonra onun adamlarından öç alır, sonra bütün şehir halkı öç alır. Bu şekilde bunları cezalandırıp, öldürürler.

Padişahın karısı bütün malı fakirlere paylaştırıp, verir ve kendi kocasını alıp, ordusu ile döner, gider.

Padişahın evine dönünce, kocasını hamama sokar, saçını, sakalını kestirir, padişah kıyafetlerini giydirir ve:

— Ey adem, senin hünerin kendinizi ölümden kurtardı, fakat padişah oluşun bir kuruş bile fayda etmedi. Bu nedenle atalar: “Hünerli ölmez, hünersiz gün görmez.” demişler, der.

Sonra padişah kendi karısına çok teşekkür edip, dirlik, düzenlik içinde yaşamaya başlarlar.

Bununla masal tamam. Söylendiğini işitmişim, kendim görmedim.

99. DEVLERİ YENEN OĞLAN

Bir köyün bahçe arkasında bir ormanı var, yıksan, bahçe duvarlarının üstüne düşer, o kadar yakın. Fakat bu ormandan hiç ağaç kesemezler, orman bekçisi izin vermez.

Günlerden bir gün korkak bir kişi cesarete gelip, ormana çıkar, gider. Bu, bir kulaç kadar iki köknarı kesip yıkar; fakat bir süre sonra orman bekçisi çıkar, gelir:

— Ne yapıyorsun sen? der.

— İşte pencere altında iki tomruk çürümüş, onun için iki tomruk alıp, gidiyorum, der.

— Senin atın nerede? der bekçi.

— Ata ne gerek var? İkisini, iki koltuk altıma kıştırıp giderim, der bu.

— Haydi, tomrukların kaçmaz, der bekçi, bize çay içmeye gir.

Tamam, girer bu. Orman bekçisi dev zatındanmış. Fakiri geceleyin bir türlü hâl ile dünyadan yok etmeyi düşünür.

Çok iyi ağırlar bunu. Akşamına aşağı eve yer hazırlayıp, verirler. Devlerin fısır fısır ne konuştuklarını bu azıcık anlar. Gocuğun altına çıra koymuş, kendisi de sobanın arkasına girip, oturur. Bir süre sonra yukarı evden, yayılan yerin üstüne gümbürdeyip, değirmen taşı gelip, düşür. Bundan sonra bu yatıp uyur. Sabahleyin ev sahipleri gözleme pişirip bunu çaya çağırırlar. Gelip, oturur bu çok güzelce.

— Rüyanda neler gördün? derler.

— Rüyada, der, neler görmedim ki. Gelininizin ağırşığı üstüme düşmüştü de ben onu ayak ucuma koyup, uyudum, der.

“Of Allah.” derler bunlar, babalı, oğullu şaşırırlar.

— Bir gece daha misafir ol sen, derler. Bu misafir olur.

Yine böyle akşam olur. Bunlar yirmi kova su kaynatırlar, geceleyin bunun üstüne su dökmek isterler. Tamam. Bir süre sonra kaynar suyu dökerler, bu yine sobanın arkasına girip, oturur. Bunlar suyu döküp, bitirinceye kadar bekler ve yatıp uyur.

Sabahleyin yine yiyecek, içecek hazırlarlar Yemeğe çağırırlar, bu yine güzelce gidip, oturur. Tamam.

— Ya, nasılsın, misafir, rahat uyudun mu? derler.

— Çok rahat uyudum; fakat biraz ılık yağmur serpilip, geçti, der.
Bunların buna akıları gider. Gitmeden önce, bu kişi:
— Çok güzel dost olduk artık biz, der. Siz beni götürüp, bırakın şimdi, der.
Bundan sonra birbirimizi üstümüze bindirip, dolaştıralım, der.
Bunlar:
— Çok güzel, çok iyi olur, derler.
Babası:
— Oğlum, sen kendine bindirip, götür şimdi öyleyse, der.
Orman bekçisinin oğlu bunu bindirip, götürmeye çıkar. Yolda yıkılmış bir köknar görürler.
— Arkadaş, sen bu köknarı da al hele. Sana kazan asarsak, lazım olur, der.
Bu, köknarı da sürükleyip, gider.
Gide gide, bir yol çatında değirmen taşı görürler. Bu:
— İşte bu, hepimizde olan hâldir. Annem ile karım kavga etmişler herhalde.
Annem öfkeyle karımın ağırşığını yuvarlayıvermiş, biz alıp, gidelim şimdi onu, der.
Bekçi oğlu bunu da kaldırır.
Dönüp, girdiler. Orman bekçisinin oğlunu baş köşeye, pencere yanına oturtur.
O sırada çay da demlenir. Çay içip, oturdukları sırada kocası, karısına:
— Yemek pişir hele, misafiri ağırlamak lazım, der.
Karısı:
— Ey, sen daha kendi hesabını bilmiyorsun, hiçbir şey yok, der.
— Niçin olmasın, der kocası, ambarda bütün dev var, onu koy, o da yetmezse, işte baş köşede bir dev oturuyor, onu parçalayıp, veririm, der.
Bu dev pencereyi kırıp, çıkar ve koşar. Ah, vah edip, koşarken bir tilki rastlar buna:
— Nereye gittin, dev arkadaş, niçin nefesin bitmiş? der.
Dev:
— Ecelden kurtulup, kaldım. İşte bu köyde bir küçücük kişi dev yiyip, yatıyormuş, güçlkle çıkıp, kaçtım, der.
Tilki:

— O adam, rüzgarlı havada sokağa çıkmaya da korkar, haydi, kendim yakalayıp, vereyim, der.

Geri giderler bunlar, bu kişi ev önüne çıkmış da bakıp, duruyormuş. Tilki ile devin geldiğini görür ve tilkiye:

— Babanın borcunu ödemeye mi geliyorsun? der. Babanın yetmiş dev vereceği vardı, bunu getirince, altmış dokuz kalır artık, haydi getir, der.

Bunu işitince, dev tilkiyi vurup, yıkar ve:

— Babanın borcunu ödeyip, duruyormuşsun demek ki sen, der.

Tekrar kaçır dev. Dönerken, bir tavşan bunun yoluna çıkar. Tavşan:

— Bu şekilde terleyip, pişip nereye gidiyorsun, oğlan? der.

— Bu köyde küçükçe bir adam dev yiyip, duruyormuş, güçlkle çıkıp, kaçtım, der.

Tavşan:

— Çok korkak adamdır o, olmaz, haydi, kendim yakalayıp, vereyim, der.

Dev:

— Babanın kaç dev vereceği vardı? Siz devleri rehin verip, duruyormuşsunuz, der. Tavşanı vurup, yıkar ve koşmasına bakar bu.

100. CESUR ŞOMBAY²³

Zengin bir adam komşu köye hizmetçi aramaya gider. Bir delikanlı, kapıya dayanıp, duruyormuş.

— Arkadaş, sizin köyde hizmete girecek kimse var mı acaba? der.

— Var, biz üçümüz, üç ağabey kardeşiz, ücretini verirsen, ben kendim girerim. Ücreti ne kadar olur ki? der.

Zengin:

— İşin ücreti şöyle olur. Benim evin arkasında bir kuş üzümü var, bu kuş üzümüne bülbül gelip, öttüğünde iki yüz tenge. Fakat, hiç de incinmek olmasın, incinirsen, iki yüz tengeyi sen ödersin, der.

Tamam, anlaşılır ve dönüp, giderler bunlar. Gece konaklarlar ve sabahleyin burçak dövmeye giderler. Burçağın iki kültesini döverler ve yemeğe girmeye hazırlanırlar bunlar. Zengin adamın karısı da bunlar ile döver. “Bunlar ile dövmek rahat bana.” diye düşünür hizmetçi. Karısı gündüz için yemek hazırlamaya girer. Bir süre sonra çıkıp, seslenir:

— Yemek hazır!

Eve girerler ki, masa nimet dolu. “Ey, der, böyle olduktan sonra, işler çok iyi.” der delikanlı.

Odanın öteki tarafından bir çocuk ağlamaya başlar.

— Sen, delikanlı, elini de yıkamadın herhalde hâlâ, benim oğlanı ev önüne çıkarıp, tuvaletini yaptırıp, gir hele, der zengin.

Tamam, tuvaletini yaparken, durunca, bu çocuk çok uzun oturur. Bitirip, girer ki, masa üstünde hiç yiyecek kalmamış. Bu, enerjisi bitip, masaya doğru bakıp, oturur. Zengin, buna:

— Niçin enerjin bitti, bana kızdın mı yoksa? der.

— Bey, incinilmez mi? Ben sizin ile birlikte çalıştım ya, der.

Zengin:

— Böyle inciniyorsan, ver iki yüz tengeni, dön evine, der.

Bu döner, gider.

Bunlar üç ağabey, kardeşti ya.

²³ Şombay: Hilekar kişi için kullanılan bir söz.

— Ne yapıp da çok çabuk döndün? derler.

— Gidin, kendiniz bakın hele, der.

Ortanca oğlan da gidip, böyle aldanarak, döner.

Şimdi küçük kardeşleri, Şombay gitmek ister.

Gelir öteki zengin:

— Sizin köyde hizmete girecek var mı acaba? der.

— Ücretini iyi verirsen, ben hemen girerim, der.

— Ücreti, bülbül ötmesine, der. Talihliysen bir günde öter, en talihsiz kişi isen de bir aya kalmaz, der.

Bu delikanlı:

— İki yüz tenge, ayda çok fazla, geleyim, der şimdi. Giderler bunlar. Burağın iki kültisini döverler. Üçüncü yayımda zengin:

— Sen öğle yemeğİ için rızık hazırla, der, karısını eve gönderir.

Tamam, bu gider. Çok güzel yiyecekler hazırlar ve bunları çağırır. Çağırınca, içeri girerler, girerler ki masa üstü rızık ile dolmuş. “Ey, der, ağabeylerim böyle rahatta yaşayamamışlar herhalde.” der delikanlı.

Tamam, elimi yıkayıp, gireyim dediğinde, çocuk yine ağlar öteki tarafta.

Zengin:

— Kardeş, der, sen elini yıkamadın herhalde, sen şunu tuvalete tutup da girsene, der.

Tuvaletini yaptırmaya çıkarır. Oğlan, uzun süre oturur.

— Yok, oğlan, der bu delikanlı, ağabeylerimi de böyle cezalandırmışsın sen, der. Oğlanı kapı önünde bırakır da girer.

Oğlan, ağlamaya başlar. Zenginle koşup, çıkarlar karılı kocalı ikisi. Çıkarlar ve şaşırp, kalırlar.

— Niye şaşıırıyorsunuz? der.

— Bey, der, çocuğumuzu dövmüşsün! der.

— Yoksa inciniyor musunuz? der.

— Bey, incinmemeye ... der, zengin.

— İnciniyorsan, iki yüz tengeni ver hele şimdi, der.

Tamam. Şimdi bunlar anlaşılır:

— Bu delikanlıyı ne yapalım acaba? derler.

Karısı:

— İki at ile çimen sürdürmeye gönderelim. Atını bırakır da döner, gider köyüne, der.

Zengin:

— Delikanlı, der, keten ekilecek yeri sürelim mi acaba? der.

— Tamam, der delikanlı.

Çok kötü iki at koşarlar ve bunlar yeni yer sürmeye giderler. Zengin adam, yeri on sajin enine, altmış sajin boyuna açar ve:

— Burayı akşama kadar sürüp, bitirip, gel, der.

Tamam. Bu zengin iki atı buna bırakıp, dönüp, gidince; Şombay iki atı da kesip, derilerini kurutmak için araba okuna asar. Kendisi dinlenerek, bakar, durur.

Zengin, yerine gelince, iki deriyi görüp, şaşırır kalır.

— Delikanlı, senin bu yaptığın ne? der.

— İşte böyle yaptım. Yoksa inciniyor musun? der.

— İncinmeyip de ne yapayım? der.

— Nerede, ver öyleyse iki yüz tengemi, der.

Yine anlaşırlar bunlar. Bunların dev değirmeni var, kırk beş kilometre uzakta. Orada hiç kimse un çektiremiyor. Bunu, oraya göndermeye karar verirler. Beş çuval buğday yüklerler. Bu delikanlı, beş çuvalı bırakıp, gece yarısından önce değirmene varır. Varıp, girince:

— Hemen çekip, verin hele! diye çok öfkeli bir şekilde bağırır bu.

Devin değirmencisi kendi oğluymuş. Çıkıp, buğdaya. Bakar ki, çuvalda tohum değil, çöp var. “Bu nasıl hesap ile geldi acaba?” diye içinden geçirir.

— Tamam, işte sen buradaki buğday öğüten ihtiyarı gözden yok olana kadar göğe fırlatırsan, buğdayı çekerim, der.

Şombay:

— Şimdi fırlatırım, göğe doğru bakıp, dur, başına düşmesin, der.

Bunun havaya doğru baktığı sırada, dedeye kendi kaftanını kapatır ve üstüne oturur.

— Öyle hemen düşmez, git, babanı alıp, gel, der.

Bu, babasını alıp, getirmeye gider. Şombay, ihtiyarı yuvarlayıp, suya düşürür. Dalga sallanır durur şimdi suya atınca.

— İşte düştü, der, su dalgalanıp, durunca.

— Tamam, der, dev, sen benim oğlanın sözünü dinlemişsin, şimdi benim sözümü de dinle. İşte sen benim oğlan ile koşup, yarışta onu geçersen, ben sana çöp yerine dilediğin unu yükleyip, gönderirim, der.

Bu şimdi deve:

— Sen oğlunu koşturduğundan, ben de oğlumu göndereyim öyleyse, der.

— Senin oğlun yok ki, der dev.

— Benim oğlum var, görünmeden duruyor. Senin oğlan koşarak, giderse, ben ona: “Git, oğlum, koş.” derim.

Tamam. Oğlana:

— Sen filan ağaca kadar koş, ben de oğlana bağırırım, der.

Bu devin oğlu koşar. Bu koşarken, öteki: “Hop!” diye bağırıverir. Bunun talihinden, ağaç arkasından bir tavşan çıkıp, dev oğlunu geçer, gider. Oğlan döner.

— Ey, baba, der, oğlanın kuyruğunu da göreceğ hâl yok, der. Biz bunun ile dost olalım, dileğini yerine getirelim, der.

Bunlar olan iyi unları yükleyip, verip, gönderirler.

Zenginin yanına döner, gider. Zengin, buna:

— Nerede temiz bir yer varsa, oraya boşalt, der.

Şombay unu pis yere döker de girer, gider. Sabahleyin zengin adam çıkar, bakar ki, kapı önü un dolu.

— Ey, oğlum, der, sen ahmakmışsın, insan bunu yemeye bulamıyor, sen bataklığa dağıtmışsın, der.

— Yoksa inciniyor musun sen buna, zengin? der.

— İncinmemeye, dünya beklenmedik şeylerle dolu, der.

— İnciniyorsan iki yüz tengeni ver hele burada, der.

Tamam. Zengin girer ve:

— Kocakarı, ne yapalım, iflas ettirecek bu bizi, der.

Adamın karısı, insanları ısırın aygıra başak verdimmeyi teklif eder. Zengin:

— Oğlum, işte orada bizim bir aygır var, ona bir kova su ver, tatlı tatlı başak salla, der.

Tamam. Şombay iki kova su alıp, gider ve kilerdeki bütün unu ağıla serper. Ağılda bulunan atları, koyunları salar, hepsi birlikte yemeye başlarlar. “Şimdi bu bitmiştir.” deyip, çıkarlar ki, atlar, sığırlar, koyunlar, hepsi de hamur yiyorlar. Şombay kendisi kenardan bakar, durur. Tamam. Bu şaşırıp, viran olup, ambara girip, bakar ki, bir çimdik un da kalmamış, hepsini de serpip, bitirmiş. Delikanlı:

— Niçin bu kadar şaşırıyorsun? der.

— Yavrum, yarına ne yeriz, bir damla un bırakmamışsın, der zengin.

— İnciniyor musun yoksa sen, zengin? der. İnciniyorsan, iki yüz tengeni ver hemen, der.

Tamam. Gündüz çayı içmeye oturlar. Çay içtiğinde, kuş üzümüne konarak, bülbül öter.

— İşte oğlum, kuş üzümünde bülbül ötüyor, yılın doldu, talihli çocukmuşsun, der.

— Zengin, bu bülbül nasıl oluyor acaba? deyip, bakar ki, zengin adamın on sekiz yaşından kızı, kuş üzümüne çıkıp, bülbül olup, ötüyormuş. Bu delikanlı kıza vurur ve düşürür kuş üzümünden.

— Ey yavrum, der zengin, çocuğumu harap ettin, der.

— Yoksa, zengin, inciniyor musun sen? der. İnciniyorsan iki yüz tengeni ver hele o zaman, ben döneyim artık, der.

Pek çok para alıp, evine döner, gider.

101. DOKUZ TUKILDİK, BİR MİMİLDİK

Çok eski zamanlarda dokuz Tukıldık ve bir Mımıldık varmış. Bunların işleri, ormanda odun kesip, bu odunları satmakmış. Bunlar buradan kazandıkları parayla geçiniyorlarmış. Tukıldıklar odunu hiç de doğrayamıyorlarmış. Onlar tok tok edip, tokurdayıp dururlar. Bu nedenle de onlar, dokuzuna dokuz sajin kestiklerinde, Mımıldık sadece kendine on sajin odun doğrarmış. Tukıldıklar bunu çok kıskanıyorlarmış.

Günlerden bir gün Tukıldıklar, geceleyin odun kestikleri yere gidip, Mımıldık'ın yüz sajin odununu yakmışlar. Mımıldık'ın odunları, gece boyu yanarak, kömüre dönmüş. Sabah kalkıp, Mımıldık odunlarını hatırlayıp, gidip bakar ki ne görsün, odunları yanıp, kömür olup, bitmişler. Mımıldık, hiç şaşırmamış. O, atını çekip, arabasına sandık koyup, kömürlerini sandığa yüklemiş ve üstünü kumaş ile örtüp, köylerin arasına çıkıp, gitmiş.

Gitmiş, gitmiş. Bir köyde zengin bir kişiden oda isteyip, girer ve semaver koydurup, çay içmeye oturur. Bu zengin adamın, üç kızı varmış. Bu kızlar çok şaklabanmış. Mımıldık'a:

— Ağabey, o yüküne ne yükledin? diye sormuşlar.

— Altın o, altın, ben onu şehir tüccarlarına götürüyorum. Sakın açıp, bakmayın, göz değdirirsiniz kömüre dönüştürsünüz. Benim altınlarımın böyle âdeti var. Eğer sözümü dinlemeyerek, göz değdirip, altınlarımı kömüre dönüştürürseniz, ödettiririm. Onların değeri yüz bin altındır, demiş.

Kızlar sabırsızlanıp, dayanamamışlar, bir ara nasıl olsa Mımıldık görmüyor deyip, sandığın üstünü açıp, bakmışlarmış, Mımıldık bunların kaçıp, baktıklarını görüp, öfkelenip, yükünün yanına çıkmış. O:

— Altınlarıma göz değdirip, kömüre dönüştürdünüz! Şimdi ödeyin! diye bağırır.

Belli ki, kızlar da şimdi çok korkmaya başladılar. Çünkü onlar sandığın içinin kömür dolu olduğunu gördüler.

Zengin, evinden çıkıp, Mımıldık'a sormaya başlamış:

— Ne var? Ne oldu? demiş.

— İşte kızların altınlarıma bakıp, göz değdirdiler, nazara getirdiler. Benim altınlarıma yabancı kişinin bakması yaramıyordu. Eğer de yabancı bir kişi bakarsa,

onlar o dakikada hemen kömüre dönüşüyorlar. İşte bak inanmıyorsan! deyip, kömürü açıp, zengine göstermiş. Zengin de şaşırıp, kalmış. O:

— Altınların çok mu değerli idi? demiş.

— Yüz bin sumluktu.

Zengin ne yapsın, kendisinin şaklaban kızlarının getirdiği zararı, yüz bin altını, Mimıldık’a ödemiş.

Mimıldık köyden çıkıp gitti ve kömürü, yüklediği tarafa evine alıp, gidip, kendi ahırına, kuru yere boşaltmış. Bu, aldığı altınlarıyla evini yapmaya başlamış. Mimıldık katlı katlı evler, ambarlar, ak hamamlar, at ahırları, hepsini yapmış. O güzel atlar, güzel arabalar, güzel at arabalarına oturup, dolaşmaya başlamış.

Günlerden bir gün, Tukıldıklar, Mimıldık’ın bu işine canları sıkılmış, onun böyle zenginleşip, gitmesine yürekleri yanmış ve Mimıldık’ın yanına gelmişler. Mimıldık o zaman sokak boyuna büyükçe duvarları çeşitli boyalar ile boyayıp, duruyormuş. Tukıldıkların dokuzu da bir ağızdan sormuşlar:

— Sen ne yaptın da böyle zenginleşip, gittin? Biz seni, “Fakir kalsın, dilenip, dursun” diye odununa ateş sokup, yakmıştık, fakat sen, tersine, zenginleşip, gittin, demişler.

Mimıldık, bunlara gerçeği söylemiş:

— İşte siz odunlarınızı yaktınız. Ben onun kömürünü köylere götürüp, altınla değişerek, geldim. Köylerde insanlar, kömüre altın değişiyorlar, sizin de böyle yapmanız lazım, deyince, Tukıldıkların dokuzu da bir kerede odunlarını ateşe vermeye koşmuşlar.

Tukıldıklar, odunlarını yakıp, kömürlerini yüklemişler ve köylere gitmişler. Onlar, köye varıp, girince, dokuzu dokuz türlü ses ile sokakları yankılatarak, bağırmaya başlamışlar:

— Hey, kömüre altın değişecek var mı? demişler.

Köy halkı bunları görünce sopalar, kancalar, maşa demirleri alıp, çıkmışlar.

— Nasıl ahmak insanlarsınız siz! Kömüre altın değişecek ahmaklar var mı sandınız? Verin altın. Biz, dilediğiniz kadar kömür veririz, deyip, bunları döverler.

Tukıldıklar, güçlkle kurutulup köyden çıkmışlar. Onlar Mimıldık’ın kandırdığını anlamışlar ve çok kızmışlar. Çünkü bunlar şimdi odunlarından da olmuşlar.

Onun üstüne köy halkından yeterli dayak da yemişler. Onlar kömürlerini bir çöplük başına dökmüşler ve dönüp, Mimıldık'tan öç almak isteğiyle, Mimıldık'ın evini basıp, içeri girmişler. Mimıldık, bunların geldiklerini anlayınca, kaçmış. Tıkıldıklar, evde Mimıldık'ı bulamayınca, Mimıldık'ın annesini boğup öldürmüşler.

Onlar çıkıp, gidince, Mimıldık, ölen annesinin cesedini güzel kokulu sabunlar ile yıkayıp, kıyafetler giydirip, bilezikler, boyun düğmeleri ile süleyip, güzel yorganlar ile sarıp, arabanın baş köşesine pamuk mindere oturtup, kendisi de sürücü yerine oturarak, annesini alıp gitmiş. Gitmiş gitmiş ve kömür için altın ödettiği zengin adamın evine varmış. O gelince, zengin adamın üç kızı Mimıldık'ın etrafını sarmışlar:

— Ağabey, nereye gidiyorsun? Baş köşede oturan kim? Kimi, nereye götürüyorsun? demişler.

— Kız kardeşimi şehre götürüyorum.

— Aç hele yorganlarını, görelim hele, kız kardeşin güzel miymiş?

— Yok, uygun değil, bakmayın. Yabancı kişinin gözü değip, nazara gelip ölebilir, demiş Mimıldık. Kendisi atını çözüp, yedirip, içirme ile meşgul olur ve aynı zamanda kızları gözetler.

Kızlar dayanamamışlar, yorganı açıp, bakmaya başlamışlar. Bakmışlar ki, bir ölü kadın cesedi var. Kızlar çok korkup, etrafa kaçırışmışlar. Mimıldık, bağıra çağıra ağlamaya başlamış:

— Kız kardeşime göz değdirip, öldürdüler, u, u!..

Zengin adam evden çıkmış.

— Ne oldu? Niçin ağlıyorsun? demiş.

— İşte kızların kız kardeşime bakarak, göz değdirip öldürdüler. Ben onu şehre götürüyordum.

— İşte, kız yerine kız! Evli değilsen, karın olarak al. Evliysen, kız kardeşin yerine evde hizmet ettirirsin ve evlendirip, düğün yaparsın, demiş zengin.

Mimıldık üç kız arasından en güzelini kendine almış. O annesini güzelce gömmüş ve zenginin kızını, kendi yanına oturtup, evine götürmüş. Tıkıldıklar bunu görüp, Mimıldık'ın evine gelmişler:

— Nereden ve nasıl edip de bu kızı alıp, geldin sen? diye sormuşlar.

Mimıldık:

— Siz annemi öldürdünüz; ama köylerde ölü kimseyle diri kimseyi değiştmiyorlarmış. Ben ölmüş annemin yerine en güzel olan bir kızı değiştirdim, demiş.

Tukıldıklar, evlerine gidip, kendilerinin annelerini boğup, öldürmüşler ve cesedini eski, püskü, çöpe, çarığa dürüp, sandığın baş köşesine oturtup, köyler arasına dolaşmaya çıkmışlar. Onlar köye varıp, girince, dokuzu dokuz türlü ses ile sokağı yankılatarak:

— Hey, diriye ölü değışecekler var mı? Bizim bir kocakarı cesedimiz var, kızlarınızı çıkarın! diye bağırılmışlar.

Köy halkı bunlar sopalarla dövmeye başlamış.

— Nasıl ahmaklarsınız siz! Ölü kişi cesedine diri kişi değıştirirler mi? Nereden buldunuz bu kanunu? deyip, Tukıldıkları dövmüşler. Tukıldıklar güçlükle kurtulmuşlar. Onlar köyden çıkıp, çok yer gidince, bir çukura annelerinin cesedini atmışlar ve düşünmüşler: “Nasıl da bu Mimıldık’ı yakalayıp, ırmak suyuna batırıp, öldürmeli.” diye bakmaya gelmişler. Öfkeyle, yürek yangısı ile yanıp, dönmüşler ve Mimıldık’ın evini basmışlar. Onun ellerini arkaya çevirip, bağlayarak, bir çuvalın içine koyup, dokuzu dokuz taraftan tutup, götürmüşler ve ırmağın kenarına götürmüşler. Yine düşünmüşler: “Bunu bu şekilde, ırmağa atarsak, nasılsa hilesini bulup, çıkar. Derin yerine batırmak için, sırık alıp, gelmeliyiz.” demişler. Dokuzu da evlerine sırık almaya gitmişler. Onlar gidip, dokuzuna da dokuz sırık hazırlamışlar. Ondan sonra, sevinerek, gülüşe gülüşe çay içmişler.

Onlar bu şekilde sırık almaya gidince, bir çoban, hayvanlarına su içirmek için, sığır ve koyunlarını ırmağın kenarına getirmiş. Çoban, su kenarında bir çuvalın durduğunu görmüş. O, onun kenarına gelip, tutup bakar ki, çuvalın içinde bir insan.

— Ne yapıyorsun böyle, kim kapadı seni çuvalın içine? diye sormuş çoban.

Mimıldık:

— Isınmak için girdim, eğer sen de ısınmak istiyorsan, çuvalı çöz de, beni çıkar. Ondan sonra sen girip, ısınırsın, demiş.

Çoban:

— Çok güzel olur. Eğer sen çıkınca, beni sokup, ısıtırsan, çözerim ben, deyip, çuvalı çözüp, Mimıldık’ın ellerini serbest bırakır ve kendisi girip, oturur.

Mimıldık, çuvalın ağzını bağlayarak, kendisi o çevredeki çukurlar arasına grip, saklanmış.

Çok da vakit geçmeden, Tıkıldıklar, dokuzu da dokuz sırik getirip, çuvalın yanına gelmişler ve onu yıkıp, yardan indirmişler ve dokuzu da dokuz taraftan sıriklarla iterek, çuvalı su dibine batırmışlar. Çuval suya batınca, bir süre bulanıp, suyu kaynatmışlar.

Tukıldıklar kendilerinin rakipleri olan Mimıldık'ı batırdık diye, çobanı batırırlar ve sıriklarını orada bırakıp, sevine sevine evlerine dönmüşler. Onlar Mimıldık'nın malını paylaşmak için oturmuşlar:

Onların kimisi:

— Evi benim!

Kimisi:

— Ambarları benim!

Kimisi:

— Ak hamamı bana!

Kimisi:

— Aygırı bana! diye, bağrışarak, tartışarak, gürültü koparıp, durdukları sırada Mimıldık, çobandan kalan bütün sığır, keçilerin hiç birini bırakmadan sürüsü ile sürüp, gelmiş.

Tukıldıklar, bu durumu anlatınca, koşarak Mimıldık'ın evine gelmişler. Mimıldık'a alçak gönüllülük gösterip:

— Sen, komşu, o malları nereden alıp, geldin? demişler.

— Hey, su dibinde onların haddi, hesabı yok. Siz beni batırınca, ben fokur fokur edip, çırpınıp, durdum, işte o zaman ben malların alacasını ve kahverengisini seçtim, deyince, Tukıldıklar, Mimıldık'a yalvarmaya başladılar:

— Ne olur bizi de suya batırsana! Biz de böyle senin gibi mallı olsak ya! diye yalvarmışlar.

Bunların ricalarını Mimıldık çok ağırdan alarak kabul etmiş. O:

— Haydi! der. “Komşu hakkı, Allah hakkı.” demişler. Bir kerede batırırsam batırayım, lakin birinizi de bırakmam, demiş.

— Bırakma, bırakma! demişler Tıkıldıklar.

Mimıldık, Tukıldıklara emir vermiş:

— Şimdi dokuzunuza dokuz çuval alıp, ırmak kenarına giderek, çuvallarınızın içine girip, hazırlanıp, durun! Ben şimdi gidip, gelirim, demiş.

Tukıldıklar, dokuzuna da dokuz çuval tutarak, ırmak kenarına koşmuşlar, her biri, çuvallarının içine girip, bağlamak için iplerini ellerinde tutup durmuşlar. Mimıldık, yavaşça, Tukıldıklarla alay ederek, yüzünde gülümseme ile gelmiş ve bağırması:

— Yalnız hangisiniz önden batırayım?

Tukıldıkların dokuzu da bir ağızdan bağırması:

— En önce beni batır da, en önce beni batır! Alacasını, kahverengisini seçip, alıp, bitirmesin, demişler. Bunlar gürültü yapmışlar.

— Hepinize de yetecek kadar var orada. Acele etmeyin! demiş Mimıldık ve birer birer Tukıldıkları suya batırmaya başlamış.

Kendilerinin alıp, geldiği sııklarıyla Tukıldıkların dokuzunu da batırıp, bitirmiş. Bu şekilde, Mimıldık onlardan kurtulmuş.

102. HAZIRCEVAP KIZ

Bir köyde bir ihtiyar yaşarmış. On beş yaşlarında bir kızı varmış bunun. İhtiyar her gün ormandan bir yük kuru odun alıp, geliyormuş ve pazara götürüp, satıyormuş, bununla da geçinip, gidiyorlar.

Bu şekilde, günlerden bir gün, dede, bir yük odun yükleyip, şehre gider. Odun pazarına varıp, girince, bunun karşısına bir zengin çıkar gelir.

— Dede, odununu satıyor musun? der zengin.

Dede:

— Satıyorum, der.

— Kaça?

— Beş tenge.

— Toptan mı satıyorsun?

Dede:

— Toptan, der.

Zengin: “Toptan mı satıyorsun?” diye üç kez söyletir ve:

— Haydi, sür öküzünü, para evde, der.

Giderler bunlar. Zenginin kapısının önüne varırlar. Kapı önüne varıp, girince, ev sahibi kapıyı kapatır. Sonra eve girip, beş sum alıp, çıkar ve dedeye verir.

— Dede, işin bitti, haydi yürü, der. Böyle deyip, dedeyi küçük kapıdan itekleyip, çıkarmak ister.

Dede:

— Odunu boşaltayım, öküzü alıp, gideyim, der.

Zengin:

— Öküz, araba senin değil, ben toptan aldım, der.

Dede:

— Ben razı değilim, haydi kadıya, der.

Giderler bunlar kadıya. Varıp, girince, kadı sorar:

— Ne için geldiniz? der.

Dede:

— Ben buna odun sattım, öküzü, arabayı vermiyor, der.

Kadı, zengine:

— Niçin vermiyorsun? der.

Zengin:

— Toptan aldım ben, der, üç kez söylettim ben ona, der.

Kadı dedeye:

— “Toptan satıyorum.” diye üç kez söyledin mi? der.

— Söyledim, der dede.

— Öyleyse, dede, ayıp etme, ben adil karar veririm, odunun, araban, öküzün zenginin olur, der kadı.

Dede, beş tengesini tutup, ağlaya ağlaya gider.

Babasının ağlayarak döndüğünü kız pencereden görür ve:

— Baba, ne oldu sana? diye karşılar.

Bunlar ve girerler. Girince kız, durumu sorar ve dede:

— Bir zengin beni kandırdı, odunum, arabam, öküzüm beş tengeye gitti, kadı da onun sözünü doğruladı, der.

— Baba, kaygılanma, der kız, bizim bir öküzümüz daha var ya, der. Bugün odun yükleyip gel de, yarın beni de alıp, gidersin, ben satarım, sen kenarda durursun, der.

Dede öküzünü sürüp, ormana çıkarak, kuru odun yükleyip, iner. Sabahleyin kızı bindirip, pazara gider bu. Odun pazarına girince, dede kenarda dolaşır. Kızın yanına önceki zengin çıkar gelir:

— Kızım, odunu satıyor musun? der.

— Satıyorum, ücreti ben tenge, der kız.

Bu:

— Toptan satıyor musun? der.

Kız:

— Toptan, toptan, der.

Zengin:

— Haydi eve, paranı evde veririm, der.

Evine giderler, kapıdan girince, zengin kapıyı kapatır ve eve girerek, beş sum para alıp, çıkar. Alıp, çıkar ve kıza:

— Al! diye, elini uzatır.

Kız, bunun elinden sıkıca tutar ve:

— Bu parayı elin ile verdin mi? der.

Bu:

— Elim ile, der.

— Elin ile mi?

— Elim ile.

Üç kez söyletir kız da. Bundan sonra zengin elini çekip, almak ister, kız bırakmaz.

— Elin benim, razı olmazsan, haydi kadıya, der. Kadıya giderler bunlar toplanıp. Kadı bunlara:

— Ne için geldiniz? diye sorar.

Kız:

— Odun sattım buna toptan, der. “Bu parayı elin ile verdin mi?” deyince, “Elim ile verdim.” dedi. Üç kez söyledim. Böyle olunca, el benim olmalı, kadı efendi, der.

Kadı, zengine:

— “Elim ile verdim.” diye üç kez söyledin mi? der.

— Söyledim, der zengin.

— Öyleyse, elin bu kızın, şimdi dibinden keseyim de vereyim, eline acıyorsan, bin tenge para çıkarıp, koy, der kadı.

Zengin, bin tengeyi masaya çıkarıp, koyar, garip kalmak istemez. Ondan sonra:

— Bu paranın yanına bin yenge daha koyayım, yalan söyleyerek kim yenerse, yenen kişi alır, der.

Bin tenge daha çıkarıp, koyar ve kıza:

— Haydi, söyle, der.

Kız, buna:

— Sen söyle, der.

Zengin:

— Sen söyle, der.

Kız:

— Öyleyse, dinleyin, anlatayım, der. Benim babam önceleri çok zenginmiş. Buhara tarafında ticaret yapıyormuş. Bir gün babamın atları bir köprüye girince, bu zengin, kendi adamları ile köprü altından çıkmış da, atları durdurup, babamın mallarını yağmalamış, babamın kendisini de öldürüp, suya atmış. Der. Kız, böyle deyince sıçrayıp kalkar ve: Babamın hakkını alırım, der, zengine yapışır.

Zengin ne söyleyeceğini de bilemez, şaşırır. “Öldürmedim, bu kız yalan söylüyor.” dese, bahsi kaybeder, “Öldürdüm.” dese, suçlu olur. Zengin, ne diyeceğini bilemeden, düşünür vurur ve kendi kendine öfkelenerek, çıkar, gider. Kadı, iki bin tengeyi toplayıp, alır ve ak mendile dürüp, güzel bir at çektirip, “Aferin hazır cevaplılığına.” deyip, kızı köyüne uğurlar.

103. İMAM İLE MÜEZZİN

İmam ile müezzın konuşurlar: “Köylü sadakayı bir kuruşluk verdi, yoksa biz üfürük, fal işine mi çıksak? Para çokça gelirdi.”

Çok da geçmeden bunlar çıkıp, giderler.

Bir köye varırılar. Kiraya girerler. Çay içerler. Çay içince, imam yatağa çıkıp, yatar; müezzın kapı yanındaki sekiye yatar; ev sahibi bunlara:

— Siz kimsiniz? diye sorar.

Müezzın cevap verdi:

— Biz falcıyız, her hastalığı da tedavi etmesini biliyoruz. Ben bilmesem bile imam bilir, der.

Ev sahibi:

— Bizim komşuda bir hasta var, ona bakar mısınız? der.

— Bakarız. Nasıl hastalık ki o?

— Onun hastalığı büyük, başı ağrıyor.

— Adı ne?

— Mahbeyruze.

— Babası var mı?

— Var.

— Annesi var mı?

— Var.

— Ağabeyi var mı?

— İki ağabeyi var, birisi evli.

— Ağabeyinin adı ne?

— İsmi Abdullah.

— Karısının ismi ne?

— Fatma.

— Kendisi kaç yaşında?

Bu şekilde, bunlar öteki kişi hakkında daha neler sorup, bitirirler. Bundan sonra, müezzın:

— Alıp, gelin hastayı!

Hastayı alıp, gelirler. O sorar:

— Benim hastalığma bakacak kimdir? der.

— İşte yatakta yatıyor, der müezzın, onu şimdi indiririz.

Müezzın ev sahibinden hasta hakkında sorarken, imam yatakta hepsini de yazmıştır, atını da, sığırını da, kaç yaşta olduğunu da, hepsini de.

İmam, bir yazılı kitabı elinde tutup, yataktan iner. Sonra kıza:

— Aha, sen Mehbeyrüze isimliyimşin, der.

Kızın babası da, ağabeyleri de oradaymış. İmam, onlar hakkında da kitabına bakıp, önceden yazdıklarını söyler. Ötekilerin, mübarek imam gelmiş, diye akılları gider. İmam ile müezzın, üfürüp, tükürüp, bunlardan çok para alıp, çıkıp, giderler. “Bak sen, böyle para çokça geliyormuş.” derler.

Ormanın içinden giderken, bunlar bir köprüye varırlar. Köprüyü geçince, yüklü bir ata rast gelirler. İmam ile müezzın bu atı yakalarlar ve orman içine götürüp, bir kayına bağlarlar, sonra yine kendi yollarına giderler.

Gide gide, yine bir köye varırlar. Bir eve girerler. Orada onlara bir zengin rastlar. O zengin, atını kaybetmişmiş. Yükünde pek çok satılık kumaş varmış. Bunlar kendilerinin falcı olduklarını açıklayınca, bunu zengin de işitmiş.

— Siz falcı mısınız? diye sorar.

— Evet, biz falcıyız.

— Öyleyse, söylesenize, der zengin, ben sırtında yükü ile bir at kaybettim, bunu hangi hırsızlar çaldı acaba?

İmam yine kitabını alır ve oradan okuyormuş gibi yapar:

— İşte, der, filan ormandan gittikten sonra, bir köprü var. Bu köprüden geçince, sol tarafa girmeli. Orada bir kayın vardır, atını hırsızlar oraya bağlamışlar, atın karaymış, der.

Zengin, çok sevinir:

— Tamam, sözün doğruysa, ben sana şu kadar para veririm, der.

— Sözüm doğru, der imam.

Zengin, köprüye varır. Köprünün sol tarafına girdikten sonra, doğru, bunun atı kayına bağlanmış şekilde duruyor. Zengin, çok şaşırır: “Bunun gibi falcı dünyada yoktur.” der.

Zengin bunlara çok para verir ve şehrine sevine sevine döner, gider. Şehre dönünce, padişah ile konuşur. Zengin, padişaha:

— Ben, der, malımı da, atımı da kaybetmişim. Bir falcıya söyleyince, şimdi buraya doğru getirip, söyledi, der.

Padişah da bu kişileri çok merak etmeye başlar:

— Nerede o falcılar, der, benim de kaybolan eşyalarım var, bulamıyoruz, der.

İmam ile müezzini aratıp, bulurlar. Padişah bunlara:

— Benim bir kıymetli taşım vardı, onu kaybettim, der.

— Benim, der imam, bugün başım ağrıyor, bir gün süre ver, sabah ben sana onu söylerim.

Bunlar araştırmaya başlarlar. Kim ne söylüyor? Halk arasında hangi haberler dolaşıyor?

Eve girdikten sonra, padişahın kuşlarının bakıcısı:

— Padişahın asil taşını, asil kuşu yuttu. Padişah buna inanmıyor, der.

İmam bu sözleri aklına koyar. İkinci gün padişah bunları yine çağırır. Padişah:

— Ey, falcılar, benim asil taşımın nereye gittiğini bilebiliyor musunuz, kitabınızı açıp, bakın hele, der.

İmam, kitabına bakar ve:

— Bizim kitap şunu gösteriyor ki, senin asil taşını, asil kuşun yutmuş, der.

Asil kuşu keserler. Keserler ki, kuşun içinden asil taş çıkar, gelir. Falcının sözleri doğru çıkar. Yine de, padişah bunlara inanmaz, “Hiledir.” der. Bundan sonra padişah at hazırlatır ve imam ile dolaşmaya çıkar, gider.

Çayırdan gittikleri sırada atı durdururlar. Padişah iner bir taraftan, imam iner diğer taraftan. Padişah inince çekirge görür. Ayağı ile basmaya başlar, çekirge sıçrayıp, gider; ikinci kez basmaya çalışır, çekirge yine sıçrayıp, gider, üçüncüsünde basar. Basınca:

— Ey, falcı, buraya gel hele, der.

İmam korkarak gelir. Padişah ona:

— Benim ayağımın altında ne var? der.

Bu, kitabına bakar. Belli ki, önceden söylese olmayacak, kitabı bir şey de söylemiyor. İmam donup, kalır: “Ben güzel yalan söyleyip, dolaşıyordum da bu ana kadar kurtulmuştum, şimdi ecel yetmiştir artık.” der. Çok şaşırır. O sırada padişah:

— Sen ne mırıldanıp, duruyorsun, söyle şimdi, der.

İmam:

— Korkuyorum, der, bir kandırdım, kurtuldum; ikinci kez kandırdım, kurtuldum; üçüncüsünde yakalandım, der.

Padişah: Bu sözün çok doğru, der. Bir basmaya çalıştım da sıçrayıp, gitti; ikinci kez basmaya çalıştım da sıçrayıp, gitti, üçüncüsünde bastım. Senin sözün doğru, der.

Böylece imam ile müezzin, bu hâlden sonra, falcı olup, dolaşmaya korkarlar. Padişah'tan gerekli sadakayı alınca, evlerine döner, giderler.

104. İKİ DEFA SÖYLETME

Evvel zaman içinde bir padişah varmış. Bu padişahın, Hesime isimli bir kızı varmış. Padişahın bir tane kızı olduğundan mı, yoksa bu çocuğa doğru terbiye verilemediğinden mi, Hesime öyle söz dinlemez, öyle başına buyruktur ki, dil ile söyleyip, kalem ile yazıp, bitirilecek gibi değil. Hatta padişah Hesime'nin başını kestirmeyi bile ister, fakat vezirleri engel olurlar.

— Eğer Hesime'yi öldürürsen, başka padişahlar bu haberi işitince: “Kendi çocuğunun başını kestirmiş.” diye gülerler, derler.

Hesime çok güzel bir kızmış. Çokça komşu padişahların oğlanları Hesime'yle evlenmek için gelirler. Lakin Hesime'nin aklını öğrenince, evlenmeden giderler.

Padişah:

— Hesime'yi fakir bir delikanlı alacak olsa da, verirdim, der.

Bu haberi Hatip isimli çok fakir bir delikanlı işitir. Hatip'in başka, hâli vakti yerinde kız alacak malı olmadığından, Hesime'yle evlenmeye razı olup, padişaha gelir.

Padişah, Hatip'in niçin geldiğini bildiğinden, çok sevinir. Yine de padişah Hesime'nin aklını Hatip'e söyler. Hatip, razı olur. Padişah, büyük bir düğün yaparak, Hesime'yi Hatip'e verir. “İşte kurtuldum beladan.” der. Fakat Hatip düşünür: “Akıl öğretim ben buna.” der.

Hatip, Hesime'yi kendi evine alır, gider. Hesime, padişah evinden fakir evine gelince, çok rahatsız olur, Hatip ise Hesime'yle hiç de ilgilenmez, sürekli kendi işinde çalışır.

Bir gün Hatip ile Hesime yemeğe otururlar. Bunların yanına kedi gelir ve “Miyav, miyav” diyerek yiyecek ister. Hatip, döner ve:

— Git yanımdan, iki söyletme! der.

Fakat kedi hâlâ gitmez, hâlâ yiyecek ister. O zaman Hatip, balta ile kedinin kafasını kesip, koparır. Hesime bu işe bakar, durur, yine de kocasına bir şey demez.

Yiyip, bitirince, Hatip, eve çıkıp, ev işlerine bakar. Hesime de eve çıkıp, onun çalışmasına bakar, durur. O zaman köpekleri Hatip'in ayak altında dolaşır. Hatip:

— İki söyletme, git yanımdan, der.

Fakat köpek hâlâ gitmez. Hatip, köpeğin de kafasını balta ile kesip, koparır. Bunları görünce Hesime'nin içine korku düşmeye başlar.

Böyle birkaç gün geçince, Hatip, Hesime'ye:

— Toplan, bugün babanlara misafirlığe gidelim, der.

Hesime, çok sevinir, anne, babasını özlemiştir. Hatip'in varı, yoğu çok zayıf, çok yaşlı bir atıdır. Hatip, atı küçücük arabaya koşar ve Hesime ile arabaya oturup, giderler. Padişahın evine yaklaşıncı, Hatip atına:

— İki söyletme, koş, der.

Atı çok zayıf olduğundan, ayaklarını güçlölkle sürüyüp, gider. O zaman Hatip, baltayı alır ve atın başını kesip, düşürür. Sonra Hesime'den tarafa döner ve:

— Sen ne bakıp, duruyorsun, geç atın yerine, çek arabayı, iki söyletme, der.

Hesime: “Dinlemezsem, benim de başımı kesip, düşürür şimdi.” deyip, arabadan inerek, atın yerine geçer. Bu şekilde, Hatip'i arabaya oturtup, kendisi at yerine koşularak, babası padişahın evine varıp, girer. Bunları büyük bir hürmetle karşılarlar.

Hesime'nin annesi:

— Kocan nasıl? diye sorar.

Hesime:

— Kocam çok iyi de, sadece iki söyletmeye gelmiyor, deyip, başından geçen işleri annesine anlatır.

Padişah çok razıdır. Hatip'e:

— Sağ ol, damat, padişah ahmaklarına akıl öğretmeyi biliyormuşsun, der.

Misafir olduktan sonra, bunları, çok mal vererek, evlerine uğurlarlar.

Burada masal da biter.

ÖZGEÇMİŞ

2001 yılında Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldum. 2001-2002 Eğitim öğretim döneminde Gaziantep’te Türkçe Öğretmeni olarak görev yaptım. 2003’te Gaziantep Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde Arş. Gör. Olarak göreve başladım ve 2004 yılında “Latif Şah Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma” adlı yüksek lisans tezimi tamamlayarak 2547 sayılı YÖK Kanununun 35. maddesi gereğince Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsüne doktora yapmak üzere görevlendirildim. Evliyim ve iki erkek çocuk sahibiyim.

ÖZET

Tataristan Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu'na bağılı özerk bir Türk cumhuriyetidir. Tarihin en eski dönemlerinden beri Türk varlığının ve hakimiyetinin görüldüğü bir bölge olan idil-Ural bölgesinde yaşayan Tatar Türklerinin masalları üzerine hazırladığımız bu çalışmada, Tatar masalları şekil, yapı, içerik ve işlev özellikleri göz önüne alınarak incelenmiştir.

Tatar masallarının incelenmesinde Stith Thompson'un "Halk Edebiyatı Motif İndeksi" adlı kataloğı ve Hans Jörg-Uther'in hazırladığı "Uluslararası Masal Tipleri Kataloğı" kullanılmıştır. Tatar masallarının tip numaraları ve motifleri bu kataloglara göre tespit edilmiş ve incelenmiştir.

Tatar masal anlatma geleneğı ise Türk dünyası masal anlatma geleneğı göz önünde bulundurularak; masal anlatıcısı, masal metni, masalların anlatım zamanı ve yeri ve dinleyici gibi unsurları bakımından incelenmiştir.

Tatar masal metinleri de Kiril harflerinden Latin harflerine transkribe edilmiş ve Türkiye Türkçesine aktarılmıştır.

ABSTRACT

Tatarstan Republic is an autonomous Republic within the Russian Federation. Tatar Turks have been living in Volga-Ural region where Turkish existence and domination have been felt since the oldest times. This study is about the tales of Tatar Turks and tales are analyzed according to their form, structure, content and functional properties.

Stith Thompson's catalogue, named "Motif-Index of Folk Literature", and Hans Jörg-Uther catalogue, named "The Types of International Folktales" are utilized in analyzing Tatar tales. Type numbers and motifs of Tatar tales are defined and analyzed in accordance with these catalogues.

Tradition of telling folktales among Tatar Turks is analyzed in the light of the some nuances such as teller, text of the tale, time, place and audiences of the tale by keeping in mind the tradition of telling tales in Turkish world.

The transcription of texts from Cyrillic alphabet to Latin alphabet and the translation to Turkey Turkish are also provided.